
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
3 G
12

VARII

TRACTATVS

D. BARTHOLOMAEI

CAEPOLLAE VERONENSIS,

I. V. DOCTOR.

CAVTELAE INSCRIPTI,

VVLGO.

Quorum catalogum ſequens pagina demonſtrat.

VENETIIS, M D LXXX.

CATALOGVS TRACTATVVM.

REPERTORIVM IN TRACTATVS DE SERVITVTIBVS VRBANORVM, ET RVSTICORVM PRAEDIORVM:

PER D. LVCAM PANETIVM ARTIVM, ET LEGVM PROFESSOREM.

Prior numerus est rerum in unoquoque capite contentarum; secundus uero paginarum.

de

homi-

Qua

De solo, seu area. Cap. xxxix. pag. 37

De pariete seu muro. Cap. xl. pag.40

de stillicidio seu tecto. *Cap.* lxi. *pag.*44

de ostio seu porta. *Cap.* *xlii* *pag.* 46

furno

Seruitus

de refectione. Cap. lix. pag. 57

de ponticello. Cap. lx. pag. 59

REPERTORIUM Tractatus de seruitutibus rust. præd.

De seruitutibus actus. *Cap. II. pag.* 83

de

aquæ-

uia

de aqua pluuia arcendæ. Cap. v. pag 117

etiam

REPERTORIVM SVPER TITVLIS DE usucapione, Pro emptore, Pro donato, Pro dote, Pro suo, Pro soluto, Pro legato, Pro derelicto. Præterea super tractatu, De simulatione contractuum. & titulo. De seruis fugitiuis. cum auth. Sed nouo iure. ac etiam tract. De fuga Laconica.

baro

con-

do-

cas

loca

præ-

usu-

REPERTORIUM

In Tractatum Cautelarum Barth. Cæpollæ.

iniu-

que

cau,

REPERTORIVM super cautelis D.Thomæ Ferratij.

loquen

opens

FINIS.

TRACTATVS DE SERVITVTIBVS VRBANORVM PRAEDIORVM,

BARTHOLOMAEI CAEPOLLAE I. V. D.

VI alicuius artis vel doctrinæ scientiā profitentur, duo in primis memoria debent quærere Primum recte docere, quo vix quidquā adeo vtile sibi, & auditoribus inueniri aut esse potest. Alterum est scribere, & quod uigilando longo tempore didicerint, id elaboratum, & perfectum in scriptis edere. Sed hoc vltimum vtilius semper esse existimaui: præsertim qa pluribus atq; sæpius cōicari pt Q. n voce tradit, soli auditores, & vna tm ętate, & eo solū tpe, quo tradit, intelligere possūt ac id et. sępenumero, ex eorū memoria delet obliuio: scripta vero, quæ magis digesta eē solēt, donec reperiunt, oēs, omniq. tpe, & hre, & legere possūt. Propterea ego Bartholemæus Cæpolla de Verona, qui iuris ciuilis, & pontificii scientia profiteor, licet immeritus, nō solum legere atq; docere ī vtroq; iure semper mihi cura fuit, sed et aliquid scribere, & qd diu legēdo cō secutus sum, id auditorib meis pro cōi vtilitate literis tradere, laborādum esse putaui. Nec vnq̄ libellum, de quo iam ab alio scriptum reperiatur, scribere volui, licet nōnulli quibusdā additis, & detractis id facere cōsueuerunt, sed ea tm̄ d re pro fructu maiori, de qua nemo vnq̄ tractatū aut libellū, quē sciuerim, scripserit. Cum igitur nullus iurisconsultorum nostrorum hactenus librum d seruitutibus composuerit: & sub his admodum q; vtiles, sic ac etiam in foro quotidie versetur, opusculum quoddā de ipsis tā vrbanis q̄ rusticis in hoc putaui gymnasio, in quo publice lego iura ciuilia pro omnium vtilitate scribere, & auditoribus meis, qui hoc a me sæpissime quæsierunt, in scriptis edere, in animo constitui. Quod opus duobus libris, vno de vrbanis, altero de rusticis, seruitutibus diuiditur atq; conficitur. In eo, tractantur qōnes, in pmis quotidianæ, & admodū vtiles: & quod variis in locis sparsim, & perfecte de hac materia scribit, hoc breui opusculo perfecte simul ordinateque scriptū reperietur: adeo vt omnes facillime quæstiones inuenire, & inuentas intelligere, ac decidere potuerunt. In primo libro, de quibusdā prius necessario tractabimus, quæ seruitutibus tam rusticis, q̄ vrbanis simul cōueniunt: deinde ea solum disputabimus, quę de vrbanis seruitutibus dicuntur. In secūdo vero libro ne his tractabit, quæ rusticas tātum seruitutes comprehendunt.

De seruitute personali.

Cap. I.

1 *Seruitus personalis quæ dicatur.*
2 *Seruitus quo iure introducta fuerit.*
3 *Seruitus propter peccatum ortum habuit.*
4 *Bello capti inter Christianos serui nō efficiūtur.*

ECESSARIVM est sicuti polliciti sumus, vt prius quædam videamus, quæ seruitutibus communia sūt, quæ facilius intelligi possint in hoc libro de seruitutibus quæ scribuntur. Seruitutum tria sunt genera: quædam enim sunt seruitutes personales: quædam reales: & quædam mixtæ. † Seruitus personalis 1 dicitur illa, quæ debetur a persona personæ, de qua habet in tit. de stat. hom. & inst. de iure personarum. & vbicunque fit mentio de seruis: & dr mere personalis, vt notat gl. in rubr. ff. de ser. tit. gnali. Et istasic diffinitur.

Seruitus est constitutio iurisgentium, qua quis dño alieno cōtra naturam subiicitur, vt dicit Florent. iurisconsul. in l. 4. §. 1. de sta. hom & Imperator Instit. de iure psonā. § 1. & de hac diffinitione vr, φ seruitus mere personalis sit inuenta de iure gentium. Idē probatur in l. manumissiones ff. de iust. & iure. & Instit. de vsu. & habi. § fin. & not. Bart in l. ex hoc iure gentium. in fi. & ibi p Doct. de iust. & iure & est tex. 1. dist. ius gentium. & nor. 12. q. 12. longinquitate. Sed in cōtrariū vr, φ imò sit inducta de iure natu
b rali p ebrietatem: b quia non esset hodie seruitus, si ebrietas nō fuisset, ut scribit B. Ambro. in serm. de ieiunio: & habere 35. dis. sexto die. & no. gl. in d. c. ius gent. & in. c. ita quorundam. ner. seruus. & ibi per Canonistas, extra de Iudæis. Nā Noè primo uineā plātauit, bibensq. primo vinum, inebriatus est, & cū Chā vidisset pudibunda patris sui Noè denudata, non cooperuit. imo uocatis fratrib. ea deridendo patre ipsis ostendit, q statim patris pudibunda cooperuerūt. Et cū Noè hoc postea intellixisset, non Cam, sed Chanaā eius filio maledixit, dicēs: Maledictus Chanaā puer, seruus erit fratrib. suis & hoc hr̄ Gē. 9. Et est tex. cū gl. 1. q. 4. §. is ita uer. itē Chā & 23 q 3. § ced §. uer. itē Noè. & ibi gl. & 2. q. 1. qualis. & ibi Archid. in c. fnīa, & 5. q 5 de crim. in fi. & ī d. c. sexto die
2 25. di. † Et ppea dr̄ seruitus inducta à iure naturali: quia incipit à Noè pp ebrietatē. & hoc uoluit gl. ī d l manumissiones. ff de instit. & iure, quæ dicit, φ seruitus oritur ab ebrietate, & nihil allegat, sed cā intellige, ut supra dixi. Dixit ēt Philosophus 1. Poly. φ aliquis pt esse seruus naturaliter, qd' declara, ut ibi hr̄, & per dnm Ant. de Rosa. 1. dist iusgentium. Quidam uoluerunt, φ seruitus sit inducta ex præscriptione septennii ut not. gl. ī d c. iusgēt. φ itellige, ut habetur per gl. 6. dis. §. 1 Alii uero dicūt, φ seruitus est de iure ciuili, ut Inst. de his qui sunt sui, uel alie. iur. § fi. & hoc no. glo. Inst. de iure persona. § 1. Item φ de iure canonico, ut in c. cum multa. 15 q ult in ca. ita quorundam. de Iudęis, & ibi hoc no. per gl & Do. Sed illa iura q̄ uidentur contraria, possunt intelligi sed'm gl. 1. dis. iusgent. hoc mō, uidelicet, φ seruitus dicatur inuēta de iu. nat. tpe Noè, p iura supra allega. ad hoc, sed de iure gentiū, & ciuili fuit confirmata, & post ea de iure canon. & sic seruitus inuentione, seu ot ig. est de iure naturali, confirmatione potest dici de iure gentium, ciuili, & canō. Secūdo modo possunt cōcordari. uidelicet, φ seruitus sit inuentione de iure gētium, & de iure naturali secundario, qd' ēt ius gētiū appellatur, ut in §. singulorum Ins. de rerū diui. & i l. 1. ff. de acq. re. do. sed cōfirmatio ne est de iure ciuili. & canon. & ita not. gl. Inst de iure pers. 1 § Ad idem allego, quod
c de matrimonio c dicitur. Ins. de iure nat. iū prin. in gl. in uer. appellamus. Tertio mō illa cōcordāt, quia dū dr̄, seruitus est de iure naturali, tpe Noè inducta, nō intelligit de seruitute qua quislibet esse desinat, quia de iure naturali oēs homines liberi nascebātur nec tunc seruitus erat cognita, ut dixit tex. in d. l. manumissiones. Sed intelligitur de seruitute, qua quis subiicitur regimini alterius, sicut insipientes prudētibus, uel subditi dnīs, isti tn̄ subditi liberi sunt. l. fin. C. de ser. fug. & dnī serui i. seruientes, & illa fuit introducta de iure gētium, quia utile est homini imperito, ut regatur à perito, & scdm hoc habita ratiōe ad utilitatē, pt dici, φ fuerit introducta iure naturali, ut d. dns Dominicus de S. Gemin. in d. c. iusgent & de ista seruitute intellexit Philosophus 1. Polytic. sed postea dicit, φ seruitus est inuenta de iure gentium, intellr̄ de seruitute, qua quis liber esse definit, quæ quidem seruitus est approbata de iure ciuili, & canonico, ut dixi.
3 † Quarto modo alii concordant, φ sex modis est inducta seruitus. Primo est, vna seruitus, quæ ortū habuit pp pctm, & hæc dicit inuenta de iure diuino. quia peccans seruus est peccati tā in pœna, q̄ in culpa, ut est tex. 2. q. 7. §. quia ergo. & ab ista seruitute liberati sumus per incarnationem D. N. Iesu Xpi. qm̄ eramus serui propter pctm̄ primi parētis, ad Gal. 4. & habet. 1. q. 1. cū redēptor. Secūdo seruitus ē habuit ortū, ppter ebrietatem, ut 35. dist. sexto die. Tertio est, introducta propter bella, quando hostes capiuntur in bello iusto, ut d. l. manumiss. & d. c. iusgē.
4 Sed inter Christianos de consuetudine nō seruatur, ut capti in bello efficiantur serui capientium, ut no. Bar. in l. hostes. in fi. de capt. & uerum dicit. Quarto est, de iure ciuili, ut Inst. de iure persona. §. pen. & licet quidam addāt alium modum, uidelicet, ex uoluntate hominis, quæ inducitur quando qs patitur

patitur se venundari ad precium participandū.l.vt seruorum,de stat.hom. ista tamē dicitur eē de iure ciuili.ut ē tex. Inst. de iure pers.§.serui.& est in effectu vna, & eadē cū pręcedenti. Quinto de iure canonico, quæ habuit ortū à delicto ecclesiastico, ex quo aliq̃do q̃s fit seruus de iure canonico, vt est tex 15 q ult cap cum multæ.& cap ita quorundam extra,de Iudæis.& sēdm Ioan. de Fan.in d.cap. cum multæ.derogatū est illi cap.cōtraria consuetudine. Sexto & vltimo, pp mortē Christi, vt in cap. si Iudæos in fi. de Iudę. magis seruitus est cōfirmata,& nos liberi facti sumus:vt ibi. Et sic ex prædicti, patet, ꝙ diuersis respectibus potest dici, ꝙ seruitus sit introducta iure diuino,naturali, gentium,ciuili,& canonico. Hæc tm̄ de seruitute mere personali diximus, qm̄ requirebatur ad declarationem diuisionis seruitutum, nunc videamus de seruitute reali, quæ in hoc libro plenius tractabitur.

a Seruitus *Adde Corn. consil 154. in secundo volum.*

b Ebrietat *Adde Ioannem Chrysost homelia 54. incipiunt Mala res est. &c.*

c Matri. *Adde Alexan de Imol. consil. 97 in primo uolum. in penult. colum in fi. & an si inter seruos possit esse matrimonium & quomodo.*

De seruitute reali. Cap. II.

1 *Seruitus realis quæ dicatur.*
2 *Prædii nomen immobilia tantū complectitur.*
3 *Seruitutis realis diffinitio quænam sit.*
4 *Seruitus quædam qualitas est, non autem substantia.*
5 *Seruitutes reales, vel prædiales, quando fiunt, quomodo cognoscantur.*
6 *Actio personalis fundum non sequitur.*
7 *Concessionis verba quando sonant in ius quæ seruitus eliciatur.*
8 *Concessio quæ in ius sonat, quando est respectu incerti, sed certificandi per eum cui fit qualis seruitus colligatur.*
9 *Colligere pomum ex arbore mea, uel ex cisterna mea aquam haurire, an seruitus personalis esse dicatur.*
10 *Iurisdictio & multa alia incorporalia quæ personæ, & non rei debentur, ad hæredem transeunt.*
11 *Intelligere an aliqua seruitus sit realis, vel personalis, quæ vtilitas sequatur.*
12 *Actio confessoria datur contra quemlibet impedientem, vel turbantem, vbi seruitus existat.*
13 *Seruitus realis, actiue, & passiue ad hæredes transfertur.*

a Realis dicitur a illa, quæ debetur à re rei, sicut est seruitus vrbana, & rustica: quia non debetur personæ, sed prædio, vt est tex ad literam in l.vnus ex sociis,de ser. rust.pred. Et propterea libellus,& sententia debent ferri in pędio, non in persona, vt est tex.in l.qui aliena §.fin.ibi, sententia p̄dio datur. de neg.gest & l.2.§ 1 ibi,cui seruitutē dicit̄ haberi.ff.si ser.vēd. & not.gl.i l.fi. ff.de no.ope nū & not.gl.in l.si prius. in 6.oppo.sēdæ partis princ. eod. tit & ī l. fin.§ sinautem.& ibi per Doct. C.de bonis quę lib. de quo dicendum est, ut dicam infra vbi de libello,& seruitutū sententia tractabimus.
1 † Et est aduertendum, ꝙ ista seruitus,quam realem esse dicimus, nō solum realis est,ut dicitur,ut est,tex.in l.1.ff.de serui.sed ēt p̄dialis appellatur, ut probatur in rub.ff.de ser.vrba.prędio. & cōia prędiorū, cum sim. et dixit Azo in summa.C.de ser.ī princ.ꝙ melius dn̄r prædiales,q̄ reales, quia rei appellatio est nimis larga,complectēs, & mobilia,& corporalia: Inst. de rebus corpor.& incorp.& in l.1.ff.si cert. petatur: & l.rei appellatione,de verborum significat.
2 † Pędii vero nomen immobilia tantū complectitur,ut l.quæstio est fund.§ prædium. ff.de verb signif Tu dic,bene iurisconsultū dixisse in l.1.ff. de ser.dum appellat seruitutes reales,ad differētiā p̄sonaliū,vt ibi dicit: tamē istę reales ēt dn̄r prædiales,ut no. gl. in l si quis vnas alias binas. in versic. p̄sonæ ff.de vsufruct. quia sine prædio esse non possunt,vt est tex. in l.1.ff cōia prediorum. & Inst de ser.§ in rusticorum.uersi.ideo autem.Hęc seruitus realis,seu pędialis distinguitur,quia vna est urbana, vt probatur eo. tit ff.de ser.urb. p̄diorum, & rustię in toto tit ff.cōia prædio.cum simili. Diffinitur autem illa seruitus realis,seu p̄dialis pluribus modis,licet Bart.in l.1. ff.de ser dixerit,ꝙ eius diffinitionē n̄ reperierit. Primo, sēdm
3 Odof,sic diffinit † Seruitus realis est quoddam onus à prædio debitū, vel à re rei legitime constitutū,Vel secundo est ius quoddā

introductū, quo prædium prædio seruit: vt colligit in l.via.in prin.de serui. Tertio, secūdū Bar. seruitus ē accidētalis habitudo, & extrinseca qualitas p̄dij.l. quid aliud. ff. de verborū signif. Ita dicit Bald. i auth. ei qui. C. de bon.aut.iud.pos.in 14 col. & hāc sentit Azo. in summa Inst.de ser. vbi dicit, q seruitus p̄t dici habitus p̄dij. Sed certe ita potius est quædā descriptio, q̄ diffō. Quarto, secūdū Azo.lu loco primo allegato p̄t diffiniri ad similitudinem seruitutis personalis, qua homo sit seruus hominis: vt sicut illa dicitur constō iurisgētium, qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur, vt dictum est supra in princ. ita, & ista dr̄ constitutio, qua domus domui, vel rus ruri subiugat. Quinto, aliter diffinit̄ scd̄m Bar. & melius, in l.j.de serui. hoc modo: Seruitus est quoddam ius prędio inhærēs, & ipsius vtilitatem respiciēs; & alterius prædii ius siue libertatem diminuens. Quòd āt ista diffinitio iuri in oībus conueniat, hic declarat. nā dum dicit esse ius, probatur i l. 1. & l. hęc autem iura ff. de serui. vrba. prædio. & est casus Inst. de rebus corpo. & incorpo. § fi. & in l. 1. id. fi. de reb. dub. ff. Et dr̄ ius ad d̄riam facti quia tūc nō esset, si factum versaretur, realis siue personalis: vt l. apud Iul. § si quis alicui de leg. 2. de quo dicendum est vt statim declarabitur. Ideo dr̄ prędio inhærēs, & non personę: vt l. qui aliena § fin. de neg. gest & l. vnus ex sociis. ff. de ser. vrba. prędio. Et dicit̄ inhærēs, quia sigñat esse quādā qualitatem prædii, non inhęrentem ipsi prędio principaliter siue accessorie: vt l. serui i. prin ci. ibi, & si corporib. accedūt. de serui. & l. qd aliud. de verborū sign.

4 † Seruitus etenim est quædam qualitas non autem substantia: vt d. l. qd aliud. & hoc vult Bart. in l 1 i fi. ff. d vsufr. lega. de quo ēt vide per Bald. in l. data opera. in 8. col. C. qui acc. non pos. Item dr̄ prædio inhærens, ut per hoc significetur seruitutē inesse prædio dominanti actiue: ut l. arbor §. fi com. diui. & p̄dio seruienti passiue, & priuatiue: vt in l. 3. de serui. Nam ius prædii seruientis non dr̄ augeri, sed minui: ideo seruitus nō est, quantū ad ipsū inesse, sed deesset: sicut si cui destitueretur oculus, non proprie diceretur inesse cæcitas, sed prius ei lucem deesse: & licet seruitutes nō sint in bonis nostris, nec extra bona: vt l. 2. ff. de vsufr. lega. & l. rem in bonis. de acq. rerum dom. tñ dr̄ interesse prędio non principaliter, sed accessorie, sicut qualitas iesse subiecto, & hoc mō dicit̄ esse in bonis nostris, id est in prædio dominante: vt habetur d. l. 1. & in d. l. rem i bonis. de quo vide omnino per Bar. in l. Mænio. §. fundo. in fi. de leg. 2. Itē dicit̄ ipsius utilitatem respiciēs, quia nisi vtilitatem prædii dominantis cōtineret, non posset constitui seruitus: vt est text. in l. quoties, *la prima*, in princ. de serui. Itē dicit̄, & alterius p̄dii ius seu libertatem diminuens: ut probatur in l. stipulatio ista. §. si quid forte. ff. de verb. oblig. Quandoque tñ libertas seruitutū appellatur pp similitudinem quam habet in quibusdam cum seruitute: vt no. gl. magna in l. 1. de serui. vrba. prędiorum. Et econtra interdum seruitus appellatur libertas, sicut est seruire Deo: vt no. ibi Paul. de Castr. Et dicit̄ i diffinitione, Alterius prædii quia non posset esse prædium seruiens sine prædio dominante. l. 1. cōia prædiorum. Item verbum, Alterius, intelligitur s. dñi: ut l. 1. ff. quemad. ser. amit. l. 2. § 1. ff. si cer. vendi. & intelligitur ēt, Alterius in totum, uel qñque pro parte: ut hr̄ in l. pro parte. ff. de serui. & per hoc apparet, q diffinitio seruitutis realis seu prædialis est vera, & perfecta, quā etiam tenet, & sequitur Flo. in d. l. de serui. & cōiter ibi sequūtur Doct.

5 † Sed dubium est pulchrum & subtile, quō cognoscatur qn sint seruitutes reales, seu prædiales, In hoc diligēter animaduertendum est: quia multi non intelligunt, & est vtile hoc scire pp multa, vt in fi. huius primę qōnis dicetur. Et omissa lōga disputatione, quæ fieri posset distinguendo quatuor casus principales hr̄ sic dicas: Aut concessio siue promissio fit alicuius iuris de vno prædio ad aliud, & exprimit̄ iure seruitutis: aut non exprimitur iure seruitutis, & verba concessionis sonant in factum vel non factum: aut non sonant i ius, aut in potentia. Primo casu principali, non est dubium, q est seruitus realis, & prædialis, per prædicta. Secundo casu principali, qn concessio fit non expresso iure seruitutis, & verba sonant in simplex factum vel non factum: & tunc subdistingue: aut ē simplex factū ex parte eius, cui fit concessio: aut ex parte cōcedentis. Si ex parte eius, cui fit concessio, sonant in factū: puta cōcedo tibi ire, agere per fundum meum, vel areā, vel saxum

rum vellere. ista enim verba infinitiua sonāt actum: & tunc non est cōcessio, aut seruitus realis, seu prædialis: et si facta fuerit occasione p̄dii: sed est personalis cōcessio. & obligatio l. apud Iul. §. si quis alicui. & ibi hoc no. de leg. i. & ita no. Bar. in l. pater ff. de leg. & Paul. de Cast. in l. Lucius de ser. rust prædio. qui dicit, q̄ hoc ēt probat̄ in l. 2. §. itē si in facto de verb obli vbi dicit, q̄ est stipulatio facti, non donationis: sed si contineret seruitutem, diceretur ēt donationis: quia seruitus datur, & in alia trāsfert, sicut dñium. ad quod et uide, quod no. Barto. in l. 1. § si quis ita. eo. ti. Si vero verba sonantia in simplex nō factū, diffiniantur in non factum ex parte concedentis exemplum, Promitto tibi nō tenere, vel non facere fenestram in pariete meo: & idē, quia nō est seruitus realis, vel prædialis, sed est quædam obligatio p̄sonalis, & iō si postea alieno fundum meū, emptor poterit tenere vel facere fenestrā in eodem muro. & Alb Papiensis dicit se ita obtinuisse in q̄one facti vt refert Spec. de contrah. emp. §. 1. in ver. pone, P. cauit, q̄ subdit, q̄ cum talis cōcessio non sit seruitus, sed obligatio personalis tm̄, emptor non tenetur, sed tunc poterit agere cōtra me. pro hoc allego l. si §. cum ibi no. ff. de contrah. emp.

6 † Et ratio est, quia actio p̄sonalis non sequitur fundum l. 1 §. si hæres. ad Trebell. Aliud ergo est seruitus, aliud obligatio personalis seruitutis, quæ ē rei annexa, sic affixa est, qa ab ea non separatur, et si per plures manus ambulauerit, sicut lepra sequitur leprosum: vt no. gl. in l. frater a fratre. de cond ind. sed
b personalis actio b siue obligatio personam non excedit. C. de seru. & aqua. l. & in prouinciali. & in §. si hæres. Quòd aūt dicta concessio nō sit seruitus, sed personalis obligatio, apparet ex forma obligationis, in qua non continet̄ causa, qua ego caueam seu promiserim. & hoc tenet Bar. & Decio. in l. ff. de no. ope. nunc. & in l 3. §. opus ff. de alie. iud. mu. causa fac & Flor. in l. vt pomum. ff de ser. u. & hr per Do. in l. si sub una. §. ff. de verb. oblig Si aūt causa aliqua exprimet̄ puta ne aliquis vsus domus tuæ impediretur: tunc dicit Spec. in d. ver. sed pone, q̄ huiōi cōcessio seruitutis esse pmeretur. & ita tenet Bart. in d. §. opus et Flo. in d. l vt pomū. quod est bene no. l. t. iō sis cautus in concipiendo verba instri, v. semper tu, cui fit similis promissio, facias addere causam concernentem utilitatem fundi tui: videlicet, pmisit non ædificare, vel nō tenere fenestrā in domo sua, ne officiatur luminibus domus meæ: quia tunc seruitus realis, & transibit domus obligata ad quemcunque possessorem, etsi per mille manus trāsiret: quod non esset, si causa non exprimeretur per prædicta.

7 † Tertio casu principali, qñ verba cōcessionis sonant in ius: & tunc subdistingue tres casus. Aliqñ respectu certi, aliqñ respectu incerti, aliqñ non habito respectu ad aliquem fundum illius cui fit concessio. In primo casu, qñ fit concessio respectu certi fundi. Exemplum, Concedo tibi ius eundi per fundum meum ad talem tuum, vel aquam ducēdi ex fundo meo ad tuum certum hortum: & tunc dr̄ seruitus realis, & prædialis ab utraque parte: vt l. pecoris. cum l. seq & seq. ēt l. cum fundo. de ser. rust. prædio. & l. si fundum. de serui. leg. & c. cum venissent. extra, de iust. nisi ex qualitate personæ, cui conceditur, & qualitate rei concessæ aliud præsumatur: vt est casus in l. pater. de seru leg. & ibi not Bart. & Paul. de Cast. in l. Lucius. ff. de ser. rust. præ. Et cum dixi esse seruitutem realem, & prædialem, qñ fit concessio respectu certi fundi per verba sonantia ius, procedit sine dubio, qñ fit actu vt nō finiatur cum persona: puta relinquitur vel promittitur alicui ius aquæ ducendæ, qui habet vicinum prædium, vt non finiat cum persona. & non habet dubium, q̄ est seruitus realis, & prædialis, & transit cum prædio, per ea quæ supra dixi. Sed si relinquitur habenti p̄dium vicinum, vt finiatur cum persona, est dubium an sit seruitus realis, vel personalis & Ioan. & Azo dicunt, q̄ est seruitus realis, q̄ tamen per exceptionem finitur cum persona perempta: vt no. gloss. in l. Mela. § si. ff. de ali. & cib lega. & in l ut pomum. de serui. & in l. si quis binas. de vsufru. & no. Barto. in d. l. Mela § si. qui dicit, quòd hæc probatur in l. 3. ff. de seruit. & illa est ueritas per illum textum.

8 † In secundo casu, quando concessio quæ sonat in ius, fit respectu incerti, sed ædificandi per eum cui fit. Exemplum, Cōcedo tibi ius hauriendi aquam, portandi ad fundum meum, uel ubicunque uis, & tunc dicitur concessio personalis, & non seruitus realis uel prædialis: ut est casus nota. in l. Lucius. quæ est lex penultima. & ibi

hoc no & tenet Pau. de Ca. idem tenet Bal. ibi, qui dicit se prius contrarium tradidisse, an tequã uidisset illũ tex. & hoc et sequit Lud. de Ro. in suo singulari 68. qd incipit, concedo tibi ius hauriẽdi, qui dicit, ꝙ ille tex. est ūnicus in iure, ideo memoriã tuam nunquã exeat. In tertio casu, qñ uerba concessionis sonant in ius, & non fit habito respectu ad aliquem fundum eius, cui fit concessio: quia non habet fundum uicinum. Exẽplum, Cõcedo, ꝙ possis cęnare, uel spatiari, aut uenari in fundo meo, aut, ꝙ possis haurire aquã ex puteo meo, vel ex cisterna, uel ꝙ possis colligere poma ex arbore meo: & in hoc ẽ dubiũ an illa sit seruitus realis, uel personalis, & an uerò sit obligatio personalis tm̃, & non seruitus. Et Rog. glossator in d. l. Mela. §. fi. de cib. leg. & in d. l. ut pomum tenet, ꝙ sit seruitus personalis, & hanc opin. tenet Pe. & Cy. in sub C. de ser. Sed gl. Accur. tenet secũdum Ioan. ꝙ imò non sit seruitus. sed obligatio personalis, & hanc opin tenet Bar. in d. §. fi. in d. l. ut pomum, & ista est cõis opi. et per gl. in d. l. ut pomum, & est uera. Nam ꝙ non sit seruitus realis, patet: quia non diminuit de iure prędii seruientem ad utilitatem dominantis, ꝙ fieri debet si esset realis, ut dixi supra in diffinitione seruitutis realis, secundum Bart. item, ꝙ non sit seruitus personalis, probatur: quia ire, & spatiari per fundum alienum, in eo cœnare, uel similia facere, non diminuit de fructibus rei alienæ, adeo ꝙ alteri acquiratur, ad cuius commodum tẽdit seruitus usufr. uel usus illius fundi, ut dictum est. & ita tenẽt Flor. & Pau. de Castr in d. l. ut pomum. † Sed secundum hoc uideretur, ꝙ posse colligere pomum ex arbore mea, uel haurire aquam ex cisterna mea, sic seruitus personalis usus. s. illius arboris uel cisternę: quia tendit ad diminutionem fundi, seu cisternæ, uel arboris meæ. De arbore non est dubium. Sed de cisterna etiã idem est, qñ hauriendo euacuaretur, sicut cõtingit in ciuitate Venetiarũ tpe æstiuo, quo sæpissime pp frequentiam haustus, cisternę euacuantur, & deficeantur. Tu tamẽ dicas, ꝙ nec ista põt dici seruitus ususfr. uel vsus, qm ad usufructuarium pertinent uel omnes fructus, uel quota pars, sed in hoc casu ad istũ, cui facta est promissio, nõ spectat, nisi certa quantitas, ergo nõ põt dici seruitus ususfru. Item nec etiã seruitus vsus põt dici. qm ad usuarium pertinet posse sumere quantum expedit sibi, & familiæ suę, ut l. plenum. in fi. de usu, & habi. Sed prædicta cõcessio, de qua in proposito, restringitur ad certam quantitatem, non ad necessitatem, & ideo tale ius nõ dicitur seruitus realis, uel personalis, sed ius personale tm̃, & ita tenet gl. quã sequuntur ibi Doct. in d. l. ut pomum. Et ppea est dicendum, ꝙ si dicta promissio, uel concessio hauriendi aquã ex cisterna mea, uel colligẽdi poma ex arbore mea, esset facta nõ ad certam quãtitatem, sed pro necessitate tua, & familię, diceretur esse seruitus usus personalis, per d. l. plenum. §. 1. & Inst. eo. § 1. qd est not. Quod aũt dixi, talem concessionem hauriẽdi aquã uel colligẽdi poma factam, nõ ad necessitatem esse, ius personale intellige. i. quod debetur personę in illa re, non autem debetur alteri rei. Sed an sit adeo personale, ut nõ transeat ad hæredem eius, cui fit concessio? Et uidetur, ꝙ sic, per l. apud Iul.

10 §. si quis alicui. de le. 1. † In cõtrarium uidetur. quia iurisdictio, & multa alia incorporalia, quę debentur personæ, & non rei, transeũt ad hæredem: de hoc dic, ut per Bart. plene in l. pater. i. de serui. leg. & per Io. de Pla. in l. cordisdio. C. de excu. mu. li. 1 o. & per Imo. in l. si sub una. §. 1. de uerb. obl. & per Cano. in c. cum uenissent de in. lit. Quartò, & ultimo casu principali, qñ uerba cocessionis sonant in potentia: puta, promitto tibi, ꝙ possis, uel nõ possim: & ra concludendũ est. Aut illa uerba sunt negatiue prolata: ut puta, concedo tibi, ut ergo nõ possim ędificare in meo altius, ne luminibus tuis officiã, & tunc erit seruitus realis, scdm quã aufertur mihi potẽtia altius ædificandi. l. altius. C. de ser. & hoc intellige secũdum ea quæ dixi in secundo casu principali. Aut affirmatiue uerba sunt prolata, & tũc aut pronomẽ, ꝙ significat substãtiam, seu ius, pura, concedo tibi ius aquã ducẽdi de fundo meo, & idem eum distõne tñ, quam posui supra in tertio casu principali, per uerbum quod significat actum, ut cõcedo tibi, ꝙ possis ire, agere per fundum meum, & tunc non erit seruitus, sed concessio personalis, ut in l. 1. §. item si in facto. de uerb. ob. & l. apud Iul. §. si qs alicui. de lega. 1. Idem si fiat per uerbum facultatis, ut cõcedo tibi facultatem eũdi per fundum meum. secundum Paul. de Castr. in l. Lucius. in fi. de seruit. rustic. præd. qui ad hoc nihil allegat.

gat.sed tu allega. Bart.qui hoc dicit i termi nais, in l.pater.ante fi.de do.præle. Idē cre do, si fiat per verbū Licentiam, vel Pōtem. Exemplū, Concedo tibi licentiam vel pote statem eundi per fundū meum, & moueor potissima rōne: qa illa uerba magis sonāt in factum q̄ in ius. Nā prędicta verba signi ficāt hic, volo q̄ possis, & valeas ire per fun dum meum, & sic potius signant factum, q̄ ius. & hoc ēt uult Bar.i d.l.pater. qui dicit, q̄ illa uerba, concedo tibi facultatem eūdi, & q̄ possis ire. & sic uerba magis referūtur ad factum, quā ius. & ita est concessio psonalis, qd' tamē intellige secūdū ea q̄ dixi supra. i secūdo casu principali. Et prædicta perpetuo tene mēti, sūt. n. necessaria. p fūda mēto totius materiæ seruitutū, ac ēt qa per ea cautus esse poteris, qualiter uerba serui tutū cōcipi debeant in fauorem promitten tis, uel eius cui fit promissio, uel concessio.

Item prædicta sunt magni effectus, sitel ligere, an sit seruitus realis uel personalis obligatio tm̄. nā ex hoc sequunē multæ uti

11 litates.† Prima utilitas est, quia si sit seruitus, potest agi actione confessoria cōtra quē cunque impedientem uel turbantem. ut in l. 2. §. fin. & in l. si quis diuturno. ff. si ser. uen. q̄ dicit uēdicatio seu actio realis, ut l. ergo. in princ. ff. de ser. rust. præd. & in l. uti frui. §. uetū. ff. si vsusf. pe. & Inst. de act. in. §. æque. de qua actione uide plenè per Iosi. in l. 1. & 2. ff. si ser. uen. sed si nō esset seruitus, sed obligatio personalis tm̄, actio confessoria nō

12 competeret. sed solum actio personalis.† Secunda utilitas, quia ubi ē seruitus, actio cō fessoria datur contra quemlibet impedientē vel turbantē ut supra qua illa obligatio se quitur rē, sicut lepra leprosum. Sed si esset actio personalis, non posset agi, nisi contra concedentem, vel se obligātem. ut in l. si §. ylt. de contrah. em. & ita tenet Bar. & Doc. i d.l. vt pomum. de quo dic vt supra, in secun do casu principali. Hoc tū intellige secūdū Pau. de Cast. in d.l. vt pomū. qui ille, cui ē fa cta cōcessio psonalis, non poterit aliqd pro pria auctoritate percipere, sed habebat cape re de manu concedentis. d.l. fin & d §. fin. & l. Caius. de ann. lega. secus si poterat propria a auctoritate percipere: puta pomum ex fun do vicini vel lapidē euellere: quia tūc licet b non sit seruitus personalis, hēt tm̄ similitu dinem cum ea, & ideo cōpetit utilis confesso c

ria, sicut pro iure cōseruandi iurisd. vel pro iure eligendi prælatū, vt not Innoc. in c. Ab bat. de uerb. sig. & in c. bonæ. de pos. fīa. & ēt cōpetit offm iudicis pro recuperāda qua si possessione iurisd. l. Aquil. i si d dona vbi est tex. no. & ēt competit vtile interdictum. vti pos. vel unde vi, ut l. quoties. 2. in fin. ff.

13 de serui. & l. sicuti §. Arist. ff. si ser. ven.† Tertia est utilitas, quia si est seruitus realis, tran sit illa ad hæredes actiue, & passiue, id est, ad heredem concedentis, & concessionarii, vt l. pec. ff. de seru. rust præd. & hoc tbi not gl. & sequitur fundum dñantem, & ser uientem, & sic transit ēt ad singularem suc cessorē, ut est tex. in l. si aquęductus. ff. de cō tra. em. Et est rō. quia ius sdiū sequitur. l. si mi hi, §. fi. ff. de seru. rust. præd. & transit fundus cum sua causa: vt l. 1. §. si fundus. ff. titu. & id eo nec capitis diminutio nec perit, ut l. 3. ff. quemad. ser. amit. & qd' dixi seruitutem transire ad oēs successores, intelligere uetū, quando seruitus est realis constituta. qa tunc realis promissio nō afficeret singularem suc cessorem, vt l. 3. § opus ff. de alie. iud. mu. cā facta. & l. fi. § fi. ff. de cōtr. empt. sed m Mar. Syl. Cy. & Bal. qui ita notaut in l. & in pro uinciali. C. de ser. Item secus est in quibus dā aliis casibus, q̄ nominantur per gl. in d. l. pecoris. Sed si esset seruitus personalis si cut vsusf. non transierent ad hæredem eius, cui esset facta concessio, ut l. corruptione. C. de vsusf. & peccaret capitis diminutione vt l. 1. ff. de vsu. l. §. Finitur, licet non pereat p mortem cōcedentis vel alterius. vt est casus no. in l. 2. C. de bo. ma. idem si esset obligatio ctm̄ personalis, non seruitus: quia non transiret ad hæredem, ut est casus, & ibi ple ne ponitur. in l. apud Iul. §. si quis alicui. de leg. 1. & l. Mela. §. f. de alim. leg. nec ad sin gularem successore, vt l. Caius. de an. leg. & in l. fi. ff. de contr. emp. qd' not. Hic qri pos set de quibusdā obligationibus, an sint ser uitutes reales seu prædiales, an vero obliga tiones tm̄ personales, sed quia melius cōue niet post materiam seruitutis mixtę de qua statt dicemus, iō ibi tractare constitui, &c.

a Real. dici. *Adde Cor. consil. 287. in 4 volum. incip. Item & consil. o 146 in 3 vol.*

b Ite, act. *Adde Cor. consi. 1 o inc. [illegible] in 1 vol & in 4 vol. consi. 76 inc Inter.*

c Cōpetit. *Adde Alexan cons. 2. in 4 volum. [illegible] vesic.*

ner. ff. 3 in 4 uel. & Corn. consi 44. in 2. vol.

De seruitutibus mixtis. Cap. III.

1 *Seruitutes mixtæ quæ dicantur.*
2 *Seruitute mixtæ species quot sint.*

1 POstquã † uisum est de seruitutib. realib. & personalibus, cõsequens est, ut nūc de mixtis tractemus, sicut est seruitus usufructus, usus, & similes q̃ iõ mixtæ dicunt, quia nõn sunt mere personales, q̃ debent a persona personæ: sicut sunt illę, de quibus primo loco diximus: nec mere reales, sicut sunt illæ quæ debent a rei, de quibus proxime dictum est, si de utrisq; participant ex eo, φ debentur a re personæ, ipsę et personales appellantur, ut l. 1. ff. de ser. q a cũ persona sẽper finiuntur, ut l. non solum. 2. § tale. de lib. leg. & no. gl. in tu. ff. de ser & l. si qs binas. ff. de usuf. & Inst. de ser. in princ. & tanq̃ reales et ipsę dr, & tãquam iura realia uendicant, ut l. uti frui in prin. ff. si ususf. pe. ut no. Cyn. in
2 rub. C. de usuf. † Sed proprie mixtę dicunt, ut habet in dictis iuribus. Species aũt huius seruitutis sunt tres, ususf. usus, & habitatio. & secundum aliquos est et ministerium, siue opera seruorum. De singulis modo dicamus.

De prima seruitute mixta, uidelicet de seruitute vsusfr. Cap. IIII.

1 *Vsusfructus formalis, et causalis qui dicantur.*
2 *Vsusfructus quid, & quotuplex sit.*
3 *Dominium quotuplex esse dicatur.*
4 *Fundus ad vsumfructum, vel ad vsufructuandum si alicui relinquitur: an tunc vsusfructus, vel proprietas relicta uideatur.*
5 *Domus vel fundus in gaudimentum si alicui legetur, an ipsa proprietas relicta uideatur.*
6 *Maritus si reliquerit uxorem dominam & usufructuariam sicut communiter fieri solet, an proprietas, vel vsusfructus, uel alimenta relicta uideantur.*
7 *Legatum vsusfructus a legato reditus nũquid differat.*
8 *Legatum fructuũ annuorum talis fundi, uel legatũ fructuum eiusdẽ fundi, in quo differant.*
9 *Legato, uel concessione vsusfructus quid ueniat.*
10 *Vsumfru. formalem alicuius fundi si quispiam emerit, & postea sterilitas contingat, an mercedis remissionem petere possit.*
11 *Vsusfructus, uel usus legatus quanto tempore duret.*

1 CIrca quã in primis † sciẽdum est, φ duplex est ususfru unus est causalis, alius formalis. Causalis dr, qa ex psona causat, q̃ hẽt mixtam causam dominii, sc̃dm Flor. in rub. ff. de usufr. Vel dic, φ causalis dr, qa est cõiunctus cum sua causa. i. proprietate, ut l. si unus § antep. ff. de pac & l. recte dicimus. & ibi not. ff. de uer sig. & iste ususfr. non est seruitus, nec pro eo competit cõfessoria, sed negatoria, qa dñs negat alterius esse fruendi. & de isto hic nõ est tractandum, quia nõ est materia nostra Alius est ususfru. formalis, de quo loquuntur iura nostra de seruitutibus, qui dicit formalis, ideo quia habet distinctam formam à proprietate ut not. in d. l. recte dicimus. de uerb. sign. & ille usus f. ap-
2 pellatur seruitus, quæ ita diffinitur. † Vsusfru est ius utendi & fruendi, salua rerum substãtia. & est ius incorporale, quo sublato, ipsum tolli necesse est, ut text. in l. 1. & 2. ff. de usuf. & Inst. eo. in princ. & dic ut ibi. & addo dum dr, ibi, & fruendi, etiam propria auctoritate, quia fructuarius potest fructus capere ppria auctoritate l. fundi, Trebatiani. & ibi not. ff. de usufr. lega. quod non est in emptore fructuum etiam pendentium. l. q pendentem uindemiam. ff. de contrah emp. Et rõ est secundum Flo. in d. l. in prin. quia uendens fructus, uf uendere corpora, qui autem uendit usumfructum, uf ius uendere, ut l. uacce. ff. de euic. censet n. ususf. pars integralis rei, & pars dñii, ut l. 4 ff. de usufru. & l. recte dicimus. de uer. sign. & ideo sicut ppriętas dñiũ est, ita etiam est dñium ususf. ut est gl. no. in l. proprietatis dominiũ. C. de prob. quæ sẽper allegatur, φ usuf. potest dici dominus respectu ususfr. & sentit hoc gl. in rub. de fur. dum dicit, sequitur de dominio incorporalium. & ibi hoc tenuit Guil. de Cun. & hic ex tex. in l. in uenditione. in princ. ff. de bo. auct. iud. poss. Et ppea usufructuario dat realis actio, & confessoria, & negatoria, quæ domino dantur, ut l. uti frui. ff. si ususfru. pe. de quo uide plene per Bart in l. qui usumf. de uer. oblig. & ibi per Doct † Vnde etiam
3 dicit Bart. in d. l. proprietatis, φ dominium est multiplex. Primo quoddam directũ est,

istud

istud appellatur etiã proprietas, vt ibi. Secũdo est quoddã vtile, & illud non dicitur ꝓprietas: interdum est sub proprietate substãtialiter, vt dominiũ emphyteutæ, & vasalli: vt l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectig. vel emphy. pe. etiam no. in l. si vt certo. §. si duob. uehiculum. ff. commo. & per gl. fi. in c. cũ Bertholdus. de re iud. Interdũ vtile dominium contrariatur directo, vt dominiũ præscribẽtis: ut habetur in auct. nisi triẽna ... C. de bo. mater. & de alio multiplici dñio Bar. in l. curator. C. de neg. ge. Tertio quòd dam est dñium adhuc magis discessiuũ, vt dominiũ vsusfruct. & vsus, & dñiũ cuiuslibet seruitutis. Item habentes præeminentiã in subditos, appellãtur dñi a: & hoc vocabulum in libello prolatum debet intelligi secundum qualitatẽ personæ: ut l sed & si possessori. § 1. de iureiurã. sedm Bald. in d. l. ꝓprietatis. in princ. Hinc est qd dr dominiũ vtile: sed habet se ad directũ ad instar cuiusdã seruitutis: quia per ipsũ incõmoda: ut ꝓprietati: vt l. si tibi hõ. §. fi. & hoc ibi not. de leg. 1. & alibi et dicit, qd dominiũ utile se habet ad similitudinẽ usufruct. ut l. 1. §. qd ãt. ff. de superficie. & l. 1. in prin. ibi, in quos ius fructusq; trãsferret. ff. ad Tre. quia sicut usufructuarius totam commoditatẽ habet, ut no Cy. C. de usufr. in rub. ita & habẽs uri le dominiũ: & sic extincto usufr. proprietas impinguatur: ita extincto ũtili domnio, ẽt impinguat: qm utilitas reuertit ad ipsũ. & ex hoc sequitur unũ notabile, q. l statutũ loquens de usufructuario, extenderetur ad habentem iura utilia, si materia, de qua loqtur, hoc pateretur: & sic comprehẽderet emphyteotas & vasalos, & filios, sedm Pa. de Cast. in l. 1. in prin. ff. ad Treb. quod no. Quãdoq; tamẽ sub noĩe vsusf. cõtinet̃ ꝓprietas: ut l. 1. ĩ fi. & ibi per glos. & Doc. ff. de usufr. ea. re rum quæ usu cõsu. & l. sciẽs. de auro & arg. leg & not. in l Titia cũ testamento. §. fi de lega. 11. Aliqñ tñ minus ualet proprietates q̃ usufr. & econtra: ut no. glos. in l. oĩum bonorum. de usuf. † Sed est dubium, quid si relinquit alicui fundus ad usumfructum, uel ad usufructuãdũ, an tunc uideatur relictus usufr. uel proprietas? Dic proprietas, quia aliud est dicere, relinquo usumfructũ, & dicere, reliquo ad usumfructuãdũ, sicut aliud est dicere, relinquo alimẽta ex prędiis, & dicere relinquo p̃dia, ut l libertis. in princ. &

4

ibi per Bartol. & alios ff. de alim. ... & cib. leg. Sed nunquid transeat ad hæredes? dic plene ibi per Barto. & de ista quęstione vide in l. Titia cum testamen. c. § Titia de leg. 11. & per Dyn. Bar. & Doc. in l donationes in concubinam. § species ff. de dona. & per gl. & Doc. in l. cum is. §. cui. ff. de transact. & per Floren. in l. Proculus ff. d vsufructũ, & per Angel. in l. si quis ita legauerit. eo. ti. † Quid autem, si legatur domus uel fundus in gaudimentum, an videatur eẽ relicta proprietas, an vero vsusfructus tãtum? Et multi consuluerunt, ꝙ videatur eẽ relicta proprietas, per d. l. Proculus. Sed dicit Flor. ꝙ hoc videtur contra propriam naturam verborum, & propter id noluit se subscribere, sed dicebat attendendum esse, qui erant heredes, ut si essent extranei, penitus hæc opinio, ꝙ intelligatur relicta proprietas, posset saluari, secus si filii essent institu ti, & sic à parte ꝑdilecti, quę opin æqua est. Et de ista quęstione uide per Dy. in consilio suo, quod incipit, quidam in testamento vbi dicit, ꝙ legatarius habet quasi vsum fructum, & vide Bal. in l si habitõ. de vsu. & habi & in apostilis, q tenet tale relictum transferri ad hęredes legatarii, per no. in d. l. libertis. quia modus fauore legatarii non restringit. Legatum. de quo etiam vide ff. d dona l. donationes. § species. † Item quid si maritus relinquit vxorem dominam, & usufructuariam b, sicut cõmuniter fieri solet, an uideatur relicta proprietas, vel vsusfruct. uel alimenta? Dic sola alimenta filiis institutis, secus si extranei, ut est gl. ord. in auct. quod locũ. C. secundo si nup. mu. ubi per omnes, & plene per Bart. in l. Titia cum testamento. § final. de leg. 11. & Bal. in l. filia. C. de indict. uidui. quod intellige superstitibus filiis institutis: secus si filii moriendur uiua matre, quia tunc efficeretur proprietarius, ut notat singulariter Bart. per illum text. in l. sicut in annos. qb. mo. usufruct. amit. † Nunquid autem differat legatum vsusfruct. à legato reditus, & in quolibet? Dic quòd sic, ut est text. in l. fundi Trebatiani. & ibi no. de usufruct. leg. & habetur in l. si quis ita legauerit. ff. de usufruct. Differentia etiã est inter usum fruct. & facultatem fructum percipiendorum, quam uide per Old. in suo consil. 20. Aliud est. n. usufruc. qui est ius, ut dixi in eius

eius diffinitione. & aliud est perceptio fructuum, quæ est quid facti, nõ iuris, & ideo vsusfru. non recte fructus appellatur, vt not. Aug. in l. dominus. ff. de vsufruct. Aliquando tñ capitur vsufr. pro facultate fructuum percipiendorum not. Angel in l. Põp. ff. qui mo. vsusf. amit.
8 † Sed an sit differẽtia, si qui legauerit fructus annuos talis fundi, vel vsusfr. eiusdẽ fundi, vide tex. & ibi gl. ord. & Doct. in l. si qs ita legauerit. de vsuf ff.
9 † Dubiũ ẽt esse põt, qd veniat ĩ legato, vel cõcessiõe vsuf. Dic q venit patiẽtia promittentis, vel eius hæred. s. quia clare intelligitur quis vsusf. qñ patiẽ quem vti frui. l. 3. §. dare. ff. de vsusf. Item legato vsuf. veniũt boues aratorij, quos hæredes põt remouere de fundo, vt probatur in l. item si fundus, §. seminarios. ff. de vsuf. & ibi hoc no. Ang. &
† I. Item legato usuf. fundi uidetur legatus usuf. frumenti ad seminandum deputati: vt est tex. in d. §. seminarios. & ibi hoc etiam not. Ang. Item vsufructuarius debet hẽe oẽs fructus, etiam si vsusf. non durasset per unũ diem, quod secus est in viro & uxore, ut no. Bart. in l. diuortio. sol. mat. ad qđ uide no. in l. defuncta. ff. de vsuf. Item vsufructuarius põt facere pingere, uel sculpere arma sua, in quo habet vsumfr. vt l. si cuius. alias l. æquissimum. §. sed & si ædium. uer. sigilla. ff. de vsuf. & ibi hoc not. Ang. & Flo. † t est ratio, quia per hoc non efficeretẽ deterior conditio rei, nec mutatur eius substantia: alias secus esset, vt C. de religio. l. monumentorũ. & l. 1. C. ne quis uela regia, & l. repeti. §. rei mutatione. ff. quib. mo. vsusf. ami. Itẽ adde, q vendita gabella fructũ, non uidetur uenditus vsusfru. hominem, qui nascentur, p quibus aliquid soluitur, vt l. vetus est quæst.
10 de vsusf. & ibi hoc tenet An. † Et est quæst. pulchra, an ille qui emit vsumfructum formalem alicuius fundi, si postea contingat sterilitas, possit petere remissionem mercedis. Et vr, q sic, per l. licet. C. locat. & c. propter sterilitatem. extra. de loca, Et pro hoc quia emptori fructuum futurorum fit talis remissio, vt no. Bal. in d. l. licet. in 5. q. dicas contrarium, s. q non debeat fieri remissio aliqua, quia ius utendi est pro concessione iuris, non autẽ pro fruitione facti obligauit concedens vsumfr. pro hoc l. 3. §. dare. ff. de vsuf. Et ideo refert utrum conceinat percepitionis effectum, & tunc fiat remissio, aut primum remissionis actum, & tũc non fiat remissio, quia non est impedimentum, secundum Bal. qui ita not. in d. l. licet. in 5. q. in uers. sed quid de eo qui emit. C. loca.
11 † Quanto autem tempore duret vsusf. vel vsus legatus. Respondeo, dic, q centum annos, quia ista est longæui hominis. ita dicit gl. l. 16. q. 1. c. possessiones. & mouẽ per text. in l. an usus fr. ff. de usuf. pbatur in l. si usus fru. municipib. ff. de usuf. leg. Idem dicas in legato ulusfr. relicto ciuitati uel castello, ut duret c. annos, ut est casus in dictis iuribus. Vlt. adde, quòd sicut usus f. cõstitutus finitur morte usufructuarij, ut § finitur. Inst. de usu fru. ita etiã finitus species usuf. constituendi, ut probatur l. Sempr. Attalus. de usufru. leg. & l. qui usumf. in uerb. hoc ita se. ff. de usuf. quos tex. allegat ad hoc Lud. pro nota bilibus in 462, singulari, quod incipit, usus fruc. const. Cætera circa istam materiam uide per Azo. in sum. C. de usufruc. & in toto illo titu. & in c. fin. & ibi per gl. cano. extra. de pignor. quia non intendo ipsam hic latius declarare, & c. quia longissima est.

a Domini. *Quomodo accipiatur uerbum Dominus, uide Alex in 2. vol. in cons. 129. in ult. col per totum. & in 4. vol. consi. 5 in 2. colu & Corneum consi. 129. incipien. uisis in 3. volumine.*

b Vsusf. *Adde Alex consil. 61. per totum in 3. volu. Et mirum & quando si testator relinquens uxorem usufructuariam, instituit hæredem uilem post mortem uxoris & unum alium in re certa an ualeat legatum ususfr. vide consilio 48 in 1. & 2. in 5. volum.*

De secunda specie seruitutis mixtæ, de seruitute usus. Cap. V.

1 *Vsus diffinitio quænam proprie sit.*
2 *Vsus quotuplex existat.*
3 *Vsus quot modis capiatur.*
4 *Vsus inquantum seruitus est, quid in se contineat.*
5 *Vsus domus uel ædium in specie quid comprehendat.*
6 *Vsus ædium, habitationis, fundi seruitutis, pecoris bonum, armenti, & equi, quid sint remissiue.*

AD secūdam itaq; seruitutem mixtam, q̄ est usus, accedamus, & ita diffinitur:
1 † Vsus est alienis rebus utēdi ius salua rerū substantia, ut probatur in l. 1. cū gl. in uerb. utendi. ff. de usufr. nā nō dixit fruēdi, ad dif ferētiam ususf. & ibi not. Diffinit aūt aliter usum Arc. i c. quęuis. de of. bele. lib. 6. ubi di cit secūdum Aug. ꝙ uti, est id q̄d in usū uenerit, referre ad id q̄d fruendū est. Secūdum eum, uti, est quę sunt ad finem ordinata in fi nem referre, & illicitus usus abusus, uel abu sio potius denominādus est. Ista dictio poni tur ēt in lib. Sententiarum in princi. in 2 c. Sed nō conuenit, proprie, usur, qui seruitus dr, ideo primam teneas, & eam declara, ut p gl. & Doc. in l. 1. ff. de vsufruc. & per Cyn. C. eo. in rub
2 † Et scias, ꝙ vsus est duplex, sicut ēt est usuf. vnus. facti & alius iuris, ut not. Bal. & Ang. in l. si nuns. ff. de cond. inst. Ex quo ibi inferunt ad q̄ō. ingrediētis in mona sterium, & reseruantis sibi usumf. videlicet, ꝙ talis ingressus nō vtatur, quia cum vsusf. sit duplex, iuris & facti, intelligit ingrediēs sensisse vsumf facti, qui retinet conniuētib. oculis Abbatis, & allegauit extrauagantem Io. 22. quæ incipit ad cōditorem. de qua q̄stione uide p gl. in l. per seruum, ff. de usu & habi. & aut. ingressi. C. de sacros. eccle. Item scias, ꝙ uerbum, uti, spectat ad vsuariū, verbum, frui, ad vsufructuarium, capiēdo, frui, pro eo q̄d est iuris, ac est tex. in l. 2. in princ. ff. de vsu & habit. non aūt pro eo, quod est perceptio fructuum, vt dixi supra de vsufru, quia vsusf differt à fructu. l. uacca. de euict. sed ius fruēdi, vtēdi spectat ad vsumfru. vt est tex. in l. vti frui. in prin. ff. si vsusf pet. pa te: ex diffinitione ēt vsusf. quam supra retu li, ꝙ fallit simpliciter, quando concederetur vni res pleno iure, cum clausula ad vtēdum & fruendum. Nam tunc clausula non continet concessionem, vt l. donationes in concu binam. §. species. ff. de dona. nisi adijciatur, ad vtendum & retinendū in vita sua, ut l. cū hi. §. vni de transact. ita notat Bald. in l. 1. in 2 col. ver. not. ꝙ fructus q̄n. C. de fruct. & li. expen. quod no. bene. Item aduerte, q̄nque quis habet ius vtendi fruendi, & alter habet facultatem percipiendorum fructuum l. si vsusf. ff. de iure dotium. & l. si vsusf. sol. mat. & no. Ioan. And. in add. Spec. in rub. de pb. ad finem. Et aduerte, q̄a principalis differen tia inter vsumf. & vsum, est ꝙ seruitus vsusf. est pleniss ima. Nam ad vsufructuarium oēs fructus pertinent, vt l. vsuf. legato. ff. de vsuf. Sed ad vsuarium illi tantum pertinent regu lariter, qui sunt necessarij, vt Insti. de vsu & habita. in pri. & l. plenum § 1. ff eod. tit. &c. Ista tria verba, vti frui, p se sumpta, vel simul, aliter capiuntur apud Theologos, vt p Aug. li. 1. de doctrina Christiana, & li. 10. de Trinitate, & habetur etiam lib 1. senten. c. 1 1. li. 25. de quo vt ibi.
3 † Capitur autem vsus mul tis modis. Primo, pro iure seruitutis, sicut di ctum est. & ita loquitur totus titulus, ff. de vsu & habita. & Inst. eo. cum simi. Secundo, capitur quandoque pro vsufruct. vt est text. cum gl. in authen. de hæredi. quæ ab intesta to. §. si vero cum ascēdentibus. & in auth. de non eligen. secūdo nub. § 1. & §. prospeximus. Tertio, capitur pro commoditate vtendi, cum tamen vere non fit vsus, vt l. si quis binas. ff. de vsufruct. & l. si alij. ff eodem titu. Quarto, capitur pro eo quod quis pro suo vsu habet, vel fuit vsus causa paratum est. & videtur in l. censoria. ff. de verb. signi. & l. cum in testamento. de auro & arg. leg. & per Ange. in l. ex facto. *la secunda*, ff. de hæred. inst. vbi dicit, ea quæ ad vsum nostrum referimus, semper intelliguntur esse illico vbi sumus, nisi aliter appareat. allegat nota. in l. sed si non inducta. C. in quibus causis pign. taci. contra. Quinto, & vltimo capitur pro eo, quod dicitur vsus communis, sicut est cō suetudo, ut l. 2. C. quæ sit longa consuetu. & in c. 1. tit. de feu. cogn. Et propterea dicitur communis vsus loquendi & intelligendi. de quibus vide plene per Barto. in l. Labeo. ff. de suppel. leg. & habetur in l. librorū. §. quod tamen Cassius. de legat. 3.
4 † Sed sciendum est, quid contineat in se vsus in quantum est seruitus. Dic in genere, vt colli gitur de diffinitione quam supra tradidi, & habetur Insti. de vsu & habit. per totum, & ff. eodem per totum, & d. l. plenum §. 1. & l. per seruum §. 1. vsque ad finem. l. diuus §. 1. eod. tit.
5 † Sed in specie, quid contineat in se vsus domus vel ædium? Dic ut l. 1. & 2. ff. de vsu & habit. & Insti. eo. tit. §. item is qui ædium. & in l. diuus §. 1. vbi est casus nota in l. si domus. & in l. si filiusf. eo. tit. & in d. l. 2. est gl. no. quod not. ꝙ non pōt inducere ganeas, seu meretrices vsufructuarius, vel vsuarius, nec ēt scholaris socius in domo cō ducta, sicut nec vicinus pōt iuxta vicinā me retrice.m

tetricem in domo: vt nota Guil de Cu. Bal. & Doc. in l. 2 de summa Trinita e. Item nec socios pōt tenere concubinam: vt not. Bald. in l. si conuenerit. pro socio. nec inimicū so cii: arg l. si pendentes. § 1. ibi, vel contumeliose. de vsufr. nec aliq̃ personam: per quam possit inferri contumelia socio vel dño pro prietatis per illum tex. quem bene not.

6 † Quid aūt contineat vsus ædium, seu domus. vide in hatbotibus. alias l. equissim ū. §. sed si ędium cum seq. vsq; ad finē de vsuf. Item qd contineat vsus habitationis vel habitatio. vide l. cum autiquitas. & l habitatio. C. de vsufr. & Instit. de vsu, & habita. §. sed si cui habitatio. & l. si habitatio. ff. eod. tit. de quo dic vt plenius dicam in sequēti seruitu tis specie mixtę. Item qd de vsu fundi, vide in d. l. si hab. § si vsus. & in l. fundi. ff. de vsu, & habit & Instit. eo. in prīnc. Item qnid de vsu. serui. vide Instit. eo. § item is ad quem, in l. per seruum in prin. & l. seruus. & l. si legatus. § seruo. ff. eo. Item quid de vsu pecoris, vide in l plenum. §. sed si pecoris. Item quid de vsu boum. & armēti, & equi, vide in d l. plenum. § sed si boum. & §. equitii.

Item quid de vsu aquæ, vide in l. diuus Adr. Item quid de ministerij vsu, & operatū serui. uide in d. l. plenum. § si usus, & § opas cū l. se. ff. e. De istis duobus dicetur in sequē tibus. Hęc de seruitute vsus, quæ est secunda species seruitutis mixtæ, dixisse sufficiant.

a Habitatio. *Adde Alex in 1. vol consi. 1 in 1. col. & in 2 vol. consi. 20. per totum. Et Cor consil 154 in 4. vol.*

De tertia specie seruitutis mixtę, videlicet, de seruitute habitationis. Cap. VI.

1 *Habitatio ab vsu in quo differat.*

2 *Legauerit et promiserit si quispiam alicui habitationē, an proprieta em relinquere videatur.*

3 *Domus ad habitandum, uel pro sua habitatione si alicui legetur, uel et alimenta, quid iuris*

4 *Domus commoditas multis modis legari, vel concedi potest*

5 *Testator si vxori domus habitationem reliquerit de qua non liquet, cum plures domos habeat, de quo sensisse videatur.*

6 *Testator si domū sua habitatione vel vsūfructum vxori reliquerit, dein de eodē testamento eandem domum alteri legauerit an ex hoc legato vsusf vel habitatio eidem uxori adempta videatur.*

7 *Testator si dixerit, relinquo vxori meæ habitationem in domo cum filiis suis. nunquid talis ex tacita defuncti uoluntate etiam alimenta habere debeat.*

Dicemus nūc de alia spē seruitutis mixtæ, q̃ est species tertia, & vocatur habi-

a tatio. Ista habitatio a est ius proprium, & spāle, diuersum ē ab vsuf. & vsu: ui est tex. in l cum antiquitas C. de vsuf. & Inst de usu, & habit. §. sed si cum habit. & ē seruitus usus f. & usus: vt probaē Inst de usu & habit in rub. & in §. pen. & ibi hæc de seruitutib. & i rub. C. de vsuf. Nec dr seruitus personalis, scdm Azo. in summa C. de vsuf. uers. nunc de habitatione, & uidēdū est scdm Cy in rub. C. eo. ti. probatus in l. 1. ff. de seru & no. gl. in l. si quis binas. ff. de vsuf. Sed proprie dr mixta, vt dixi, q̃ debeē a re psonæ, ut not. gl in rub. ff. de seru. & sentit gl. 2. Inst. eo. & cōstituuntur hæc habitatio, vt usus, & usus f. & vsus in domo, scdm Azo. in summa, C. de usuf. non tñ est usus f. nec usus, sed est quoddam ius ꝓprium, & speciale, & diuersam habens naturam ut dicit tex. in d l. cum antiquitas licet

1 in quibusdam conueniāt † Nam differt habitatio ab usuf. in hoc, quia usuf. capitis diminutione perit, & non utendo, ut l. corruptionem. C de usuf. Instit. eo. § fi. Habitatio aūt nunq̃ nisi per solam mortem, ut l si habit. in prin. ff. de usu & habi & l. habit. C. de usuf. Et est rō, quia habitatio non perditur capitis diminutione: quia est species alimētorum: & in alimentis potius attenditur factum, quā personæ condō, ut l. legatum. ff. de capi. dimi. Itemq̃ quia uon perit non utēdo. Dic, rō est pp fauorem alimentorum, ex quo est pars alimēti, ut dixi. Item est alia rō, qa ususfructus recipit de nominationē ab actu, & ab usu, & ideo per non usum tollitur, sed habitatio prout est ius, est seruitus, & non recipit denominationem ab actu: sed ab habitu, & potentia habitandi. Item habitatio recipit magis denominationē a psonā, scdm Guil. de Cu & Bal. in d l. cū antiquitas, sed in hoc cōcordat ususfructus. & habitatio, qa sicut ususfructuarius pōt alteri locare usum fru. Inst. de usu & habi. in fi. prin. ita, & q habet

bet habitationem: vt est tex. in d. l. cũ antiquitas. Instl. de vsu & habitatio. § sed si cui habitatio. Itẽ seruitus habitatiõis differt ab vsu, seu seruitute vsus: quia vsuarius locare non põt: vt instit. de vsu & habitatio. ĩ fine princ. sed ille qui habet habitationẽ, sic, vt dicit l. cũ antiquitas. & Instit. eo §. sed si cui. & ẽt commodare põt. tex. est in l. 1. §. item cõmodatum & ibi Doct. ff. commoda. Vsusfr. aũt habitationis signat idem quod habitatio. & idem importat vnũ, sicut aliud: vt est casus in d. l. cũ antiquitas. & ideo quod de vno dicitur, de alio dictum esse intelligatur.
2 † Sed nunquid legãdo vel promittendo quis habitationem videatur relinquere proprietatẽ? Dic scdm gl. in d. l. cũ antiquitas. q si legãs vel promittens erat solitus domum suum vocare habitationẽ, sicut sunt quidam qui fundum appellant possessionem, respiciẽdo potius ad proprietatem, q ad nudam possessionem: vt l. interdum. de verb. sig. nã tunc proprietatem vr legãsse vel promisisse, alias nõ. prout ibi dicit Bar. esse menti tenendũ. Vel dic scdm Bal. & Doc. ibi. Aut vocabulũ attribuit toti rei. verbi gratia, testator dicit, lego habitationem meam, & consignat domum. & tunc vr legata ꝓprietas. Aut nõ attribuitur hoc vocabulum toti rei, sed cuidẽ iuri ĩ re, vt qa dixit, habitationẽ talis domus, tunc nõ videt legata proprietas. allegat l. Seię §. Caia. de fun. instr. & l. concubinã § qui quatuor de lega 3. & idem hr per gl. & Doc. in
3 l. 1. ff cõmoda. † Quid aũt si legetur domus ad habitãdũ, vel pro sua habitatione, vel alimẽta ? vide plene per Bart. in l donationes. in concubinã. § species de donatio. & p gl. Bart. & Doct. in l. cum hr §. hñ. de trãsactiõ. & in l. si mulier. C. de iu. Doct. & p Flo. in l. Proculus. & in l. si quis ita legauerit. ff vsuf.
4 † Ex prædictis oibus collige, q cõmoditas põt multis modis legari vel cõcedi. Primo, qñ relinquĩt vsufr. domus, & tunc idem q l in aliis rebus, in quibus relinquuntur vsusfructus. Secũdo, relinquitur aliqñ vsus domus. Et quid in hoc cõtineatur, dixi supra in materia seruitutis vsus, in fine.
5 † Et adde, q si testator relinquit vxori hbitationem domus, de qua non apparet. Dic, q si habet vnã in domicilio, alia extra, in dubio vr sẽsisse de illa, quæ est in domicilio: vt probatur in l q est cõd § 1. ff de cond. & demõs. & ita tenet Bald. & Imo. in l. si domus. de leg. 1. ĩ prin. Et si plures essẽt in domicilio, electio esset hęredis, vt d. l. si domus. in princ. Tertio, solet relinqui habitatio talis domus, quam habeo in tali loco: & tunc non vr ic dominium, sed commoditas, quæ est ius separatum ab vsu, & ab vsufructu. l. cum antiquitas. C. de vsu. nisi ex communi vsu loquendi leganti aliud appareret, vt supra dixi. Item in tali . gato habitationis non veniret hortus, licet aditum ad illum haberet per illã domum, vt est tex. in l. Olympico. ff. de ser. vrb. pręd. Et ibi hoc notant Doct. quòd intelligit ibi Flo. nisi iudicaretur domũ accedere, vt l. prędiis. de leg. 3. §. pen. Et adde, q dicam in vers. dubitari potest. Quarto, nõnnunquam relinquitur habitatio, quam qui habet in tali loco, vel dicit, relinquo habitationem meam: & tunc venit proprietas, secundùm Guliel. Bal. & Doct. in d. l. cum antiquitas. Et propterea sit cautus testator vel notarius, quomodo loquatur. Quinto, quandoque relinquitur vsusfru. habitationis, & tunc idem est, ac si relinquatur habitatio talis domus, & tunc non est proprie vsusfruct. casus est in d. l. cum antiquitas, & cap. Sexto, sæpe relinquitur domus ad habitandum, vel pro sua habitatione, & tunc dic vt per Bar. in l. libertis. de alimẽ. & cibа lega. & in aliis locis, de quibus supra. Septimo, & vltimo relinquitur aliquando domus *b* in gaudimentum: & de
b
6 hoc dic vt dixi in materia vsusfru. † Sed contra prędicta dubitari potest, Quidam relinquit vxori habitationem vel vsumfructum domus suæ: deinde legauit in eodem testamento eandem domum alteri, an per istud legatum videatur ademptus vsusfruct. vxori vel habitatio? Dicas quod non. casus est no. in l. Sempron. in princ. de vsu fruct. lega. & ibi probatur, quòd legato generali vsusfructus vel habitationis, non derogatur per legatum speciale ipsius rei: & dicit ibi Bar. quòd indicio suo ille tex. nõ est alibi. Idem tenet Ludou. Ponta. in suo singulari 461. quod incipit, an legato gñali. qui allegat etiam ad hoc legem, si ita in princi.
7 eo. tit. quòd no. † Item dubitari potest, quid si testator ita dicit, Relinquo vxori meæ habitationem in domo cum filiis suis iuxta l. si mulieri cum liberis. de usu. accre. an ista debeat habere alimenta ex tacita voluntate defuncti, quæ in obsequio filiorum esse

esse debet. vt l. sed si homo § fi. de condi. & demon. ergo dēt ab eis alij ēt proposito, ꝙ esset alia, q̃ mater, puta amita. quia hoc est i recōpensatione laboris, ut l. Seio. de an leg. & ff. comm. l in reb. § pen. & l. idemq; § Labeo. ff mand. & l. q̃m libri. C. de testi. secundum Bald qui ita not. in l. fi. in 2. col. in prin. de ind. viduitate. Postremo scias, ꝙ ille q̃ habet habitationē, dē possidere, ēt si non habeat aditum ex publico. l si duo. § cęterū. ff. vti poss. Et ita hoc no. Bar. per illum textum qui dicit, ꝙ sæpe contingit, ꝙ testator relinquit vxori habitationē certę partis domus, ēt dicit, ꝙ illam partem possideat, ēt si non habeat aditum ex publico, quod est nota.

a Alimenta *Vtrum alimenta debeant præstari de fructibus an uero de proprietate, vide Alex. conf. 100 in vlt col. in 1. volum Et utrum ille, cui debēt præstari alimenta, in domo hæredum debeat operari ad commodū hæredum & quomodo intelligatur talis dispo Alex in consi. 3. in 1 colum in 4 uolum & in 1. volum. consil. 100. in 1. colum per totum, vbi concludit, quod debet præstare seruitia in domo, secūdum qualitatem suæ personæ.*

b Domus *Adde Corn. in 2. uol. cons. 244. incip. videtur prima Et domus sumitur in iure variis modis in consi. 55 in 2 uolum Et Alex. in consi. 48 in vlt. col in fi.*

De seruitute ministerij, seu operarum, an sit realis, vel personalis. Cap. VII.

1 *Quoddam quid est, quod in facto consistit.*

2 *Opera, seu ministerium seruorum, qualiter & in quibus constituatur: et qualiter restituantur, & amittantur, remissiue.*

Tria seruitutum genera esse diximus, de quibus hactenus tractatum est Quidā tū dixerunt aliud genus seruitutum reperiri s. ministerium, siue operam seruorum, de qua dubitatur utrum sit realis, uel personalis. & dicit Cy. in rub. de vsufruct. quosdam tenere, ꝙ sit realis, quia personalis seruitus non transmittitur ad alium, ut ff. de vsufru. legato. l 2. ergo &c. Alij dicunt, ꝙ est personalis, nam seruitutes reales sunt perpetuæ, ut ff. de censib. l. forma sed seruitus illa non est perpetua, sed mortuo seruo extinguitur: ergo &c. Dicit Petrus de Bellapertica in d. rub. de vsufr. vt ibi refert Cyn. si uolumus tenere, ꝙ sit seruitus, tutius est tenere, quòd sit realis. sed tū ipse credit, ꝙ non sit seruitus: sed est potius quædam modificatio, quam dñs compellitur pati uti seruitutem in seruo, tamē nō est seruitus. & hoc dixit lex. nā in libero homine nulla seruitus cadit. de cō di. & demon. l. Titio cetū. §. Titio centum. & tamen ministerium liberi hominis pōt legari, ut l. 3. de vsufr. lega. & vr innui de ope

1 ris seruorū. l. 1. vbi dī. † ꝙ est quoddā quid, qd in facto cōsistit. vnde non est proprie seruitus secundum eum. & ita uoluit in effectu gl. in l. si quis binas. de vsu. & ita tenet Cyn. & Bald. & communiter Doct. in d. rub. C. de vsufruct. qui dicunt, ꝙ est potius quædam obligatio personalis, seu ius personale, & ideo contra impedientem non datur actio confessoria, sed actio personalis, & iniuriarum, argu. l. qui pendentem. de actio. emph.

2 † Et de hac materia. s. qualiter ministeriū, siue opera seruorum constituatur, & in quibus, & qualiter restituantur, & amittantur, ui de plenè per Azo. C. de vsufr. in summa. in vlt. col. uersi. sequitur uidere de ministerio, usq; ad finem. ubi uide, qui clare loquitur. Dicitur etiam, ꝙ aliud genus seruitutis reperitur, quę debetur a persona rei: vt puta, Relinquo Titio centum, ut à monumēto meo non recedat. l. Titio centum. §. Titio. ff. de cond. & demonst. & not. gl. in rub. de seruit. & gl. 2 Instit. de seruit. in prin. sed illa non est proprie seruitus, prout capitur in materia nostra, & ideo istam, & præcedentem nō connumerari inter genera seruitutum, &c.

De quibusdam obligationibus, an illę dicantur seruitutes. Cap. VIII.

1 *Constituat si quispiam mihi, quod in fundo suo omni anno unum frumenti starium recipiam, vel vnum pomum in uiridario, an huiusmodi seruitutes dicantur.*

2 *Promiserit si quispiam mihi seruitutem pecoris appellēdi ad fontes, causa agri mei stercorandi, an hoc seruitus esse dicatur.*

3 *Promiserit si quispiam alicui seruitutem de coquendo panem in furno suo pro tota eius familia, an hoc etiam seruitus dicatur.*

4 *Promiserit si aliquis alicui, quod per pontem suum*

suum sine gabella transire possis, sicuti promiserunt Veneti Placentinis, an hoc seruitus dicatur.

5 *Pedagium colligere, an seruitus debitis colligenti existat.*

Hic videndum est de quibusdã, ut ꝑmi simus, obligationibus, an sint seruitutes † Et primò, si aliquis constituat mihi, 1 ꝙ in fundo suo recipiam omni anno unum stariũ frumẽti, uel ꝙ pomum percipiam in uiridario suo. Et Petr. de Bellapert. rubri. C. de vsufruc. dicit, ꝙ est seruitus innominata, ex qua oritẽ cõtra tertiũ impedientem actio confessoria, ut l. Mela. §. fi. de alimen. & cib. leg. & idẽ tenet Bald. in l. si plures. in 4. col. C. de cõdit. inser. Sed idem Bar. in d. rubr. tenet, ꝙ nõ sit seruitus, sed obligatio personalis, & melius de quo dic; vt ibi plene, & per Cyn. & conclude, ut dixi supra in illa q. qũo cognoscatur an seruitutes sint reales, & ꝑdiales, in 3. casu princip. vbi plenius hoc declaraui. † Scdo. quid si promisisti mihi seruitutem pecoris appellẽdi ad fontes cã agri mei stercorãdi, an sit seruitus? Glo. dicit. ꝙ non. ff. de seruit. in l. pecoris. Bald. contra in d. l. si plures. in 3. col. de hoc dic, ut per Doct. in d. l. pecoris, & in l. vt pomum. de serui. & in l. Mela. §. fi. de alim. & cib. & dixi in d. 3. casu prin † Tertio, qd si aliquis promisit seruitutem de coquẽdo panẽ in furno, ꝓ tota familia? Et Cy tenet, ꝙ nõ sit seruitus, quia nõ cõcernit res necessarias: & ideo vẽdito ꝑ ipsum furno, emptor nõ tenebitur me pati, quia seruitutes sunt inductæ ꝑp necessitatem rerum, sed furnus non indiget pane, vt ibi male decoquatur. & male dicit secundum Bald. in d. l. si plures. in 4 col. de cõdit. inser. qa secũdum eũ, est seruitus. q̃ debetur à re personæ, sicut est illa, ꝙ possim de agro suo recipere millesimã fructuum, vel unam corbam. & dic secundũ Petr. ꝙ erit seruitus innominata, quia genera seruitutum multo plura sunt, q̃ quę specialiter enumerata sũt. & nominata. l. 3. §. genere. de acqui. pos. Ego credo quòd possit dici seruitus vsus, ex quo est ad necessitatem familiæ introducta: per ea quę dixi in quęstio. qũo cognoscatur seruitus realis. & adde quod statim dicam in sequenti diuisione seruitutum.

4 † Quarto, quid si promisisti, ꝙ per pontem tuum possim transire sine gabella? sicut dr̃, ꝙ Veneti concesserunt Placentinis transitum per quendam pontem, qui tunc possidebatur per Venetos, absque solutione alicuius vectigalis. de hac q̃one uide per Bal. in d l. si plures. C. de condit. inser. in 4. col. vers. itẽ seruitus est, si per pontem tuum, dic

5 vt ibi. † Quinto, vtrum colligere pedagiũ, sit seruitus debita colligenti? Dic ꝙ non, quia seruitutis nostrę est pati, non exigere, vt l. quoties. *la prima*, de seruitu. Sed est quædam, iurisdictio ordinaria conscripta loco, & ideo ponte destructo sine spe restitutionis, non possent exigi vectigalia a transeuntibus, nisi ubi erat pons de nouo sit refectus, quia locus in quo erat iurisdictio limitata i. ipse pons, in rerum natura deficit esse, & oĩa loca naturalia sunt libera transeuntibus. ff quemadmod. seruitu. amitten. l. si locus. § fi. Si autem in loco ueteri reficiatur pons, tunc uectigal ipso iure reuocatur, siue restituitur in integrum, vt d. l. si locus, vt not. Bald. singulariter, in d. l. si plures, in 3. col. versicu. vidi dubitari, C. de condit. insert. quod est not. Explicita est prima generalis diuisio seruitutum, cum his quæ ad eam pertinere visa sunt, nunc de reliquis dicemus.

De seruitutibus nominatis, & innominatis. Cap. IX.

1 *Seruitutes vrbanæ, & rusticæ quæ dicantur.*

2 *Seruitutes innominatæ quænam sint.*

3 *Seruitutes nominatæ quæ appellentur.*

Secunda diuisio seruitutum est. Nã quędam seruitutes sunt noĩatæ, quædam innominatæ, ut no. gl. in l. penul. §. prædium. de seruitu. rustic. prædio. & ibi per Docto. & per Cyn. & Bal. & Doct. in rub. C. de vsufru. & per Bald. in d. l. si plures. in 3. columna.

1 † Et dic, quòd seruitutes vrbanę nominatæ sunt illę, quæ ponuntur in lege prima in principio. de seruit. vrba. prędio. innominatæ uero sunt illę rusticę, quę ponuntur in dicta lege prima. in prædijs, eodem titulo. Et nominatę dicuntur secundùm Paul. de Castro, in l. 1. proxime allegata, quia sunt nomina iuris, ut iter, actus, via aquæ

aquæductus, & similia sed inominatę ideo dñr, quia alia sunt noia actus, nō noia pro prie, sicut sūt aquæ haustus pecoris ad aq̄ compulsionis pascendi, calcem coquendi, & arenam fodiendi: de quib. fit mētio in d §. in prędiis Denominant ergo istæ seruitutes ab ipso actu vtendi, sicut videmus, q̄ quidā sūt maleficia noiata, vt furtum, falsum, & si
2 milia, q̄ sunt noia iuris. † Quædam innominata, quæ denominant: quia denominan ur ab ipso actu: vt percutere, vulnerare, qui actus pōt fieri cū dolo, & sine doli. Primo casu sunt maleficia: secūdo non: sed prima nō pōt fieri sine dolo: vt notat Bart. in l. 1 § 1. ff si quis test. libe. esse ius. fue. & l. 1. in prin. ver. venio ad tertiam partē ad Turp. vbi hæc et infert ad quędā alia. Sed licet illa sint in se vera cū vt, q̄ illæ seruitutes, de quib. in d § in p̄dis pōt dici nominatæ, tū quia habent nomen proprium, & elegās, sicut aliæ nominatæ iuxta no. in l. iurisg. in prin ff. de pactis qa vnr esse noia iuris, & nominati a iure, non ab actu, sicut est aq̄ductus. q̄ videntur esse ita noia a, sicut aquæductus. Iā ius pascendi, calcis coquendæ, & arenæ fodiendæ. nā illa noia referuntur ad ius, non ad factum Tamen deniq; dicit iurisco n. in d. l. 1 §. in prædiis. de seru. rust. prædio. q̄ in seruitutib. tali præd. sunt computanda aquę haustus, & c: q. d. illæ sunt seruitutes, quæ ita nuncupantur, sicut & aliæ. idem probatur Inst. de seru § inter rust. Et ideo posset forte dici, q̄ illæ de quib. in d §. in prædiis. possent dici nominatę, sed illę quę non reperiuntur hře nomē p̄prium: sicut est; quādo constituitur aliquid qd possis fieri in p̄dio, q̄ de iure nō possit facere fenestram in muro cōi: vel cum non possis id, qd de iure possis: vt puta promittis non facere fenestram ī fundo tuo p̄prio: iuxta l quoties. *la prima.* ff. de seru. & similes sunt nominatæ. † Illæ
3 vero, q̄ reperiuntur hře nomen proprium, à iure inuentu, sicut est in l 1. & 2. de ser. rust. p̄d. dicuntur esse noiatæ, p notata in l. iurisg. in prin ff. de pact. dicit et Pet. & Cy. in rubr. C de vsufr. q̄ nominatæ seruitutes nō sunt plures, sed bene plures sunt innominatæ. Quòd si aliquis concedat, vt mihi in fundo suo recipiam omni anno vnum stadium frumenti, vel vnum modium bladi, vel qd' pomum ex viridario tuo percipiam: istæ tamē seruitutes similes constitui possunt, vt l. vt pomum de seru. l. pecoris & l. ergo de seru. rust. prædio. Et dici possunt seruitutes personales innominatæ. Sed in hoc ego aliter dixi supra in vers. hic videndum est iuxta vers quid si aliquis promisit seruitutem ei. supra, in mate. ia seruitutis realis. Et ideo tenneas id quod ibi conclusum est.

De seruitutibus diuiduis, & indiuiduis. Cap. X.

1 *Seruitus vsusfructus diuidua est. cætera autē indiuiduæ.*

2 *Ea quæ facti sunt, diuisionem non recipiunt.*

Tertia diuisio seruitutum hęc est. Nam quædā sunt diuiduæ, q̄dā indiuiduæ.
2 † nam seruitus vsusfructus est diuidua: & ceteræ seruitutes sunt indiuiduę vt est text. in l. 1 pri § vsufr. ff ad l. Falci. & in l. stipul. nō diuiduntur. in prin. ff. de verb. oblig. Et quę sit ratio differentię. dic q̄ est ista sec'm Doctor. in dictis iuribus: quia tantam vtilitatem affert vsusfructus respectu partis, quantam eorum respectu totius, quod non est in aliis seruitutibus. Nam vsusfructus cōsistit in commodo fructuum, qui percipiuntur, vt si percipiuntur decem corbes frumenti, vel fœni, tantā vtilitatem habeo de vna corbe respectu vnius, quantam de decem respectu decem. Sed aliæ seruitutes tam reales, q̄ personales consistunt in commodo necessitatis. nam prædiales debentur iuxta necessitatem: vt l. pecoris cum l. seq. de seruit. rust. præd. & personalis, cum usus debetur sc'dm necessitatem personæ. vt l plenum. ff. de vsu & habitatione. Necessitas autem est indiuisibilis. Nam si ad sustentationem vnius necessarii sunt omni die duo panes, non habē do nisi vnum continuo: non hřet tantā vtilitatem ex illo respectu duorū. q̄m ex duobus sustentaretur, & viueret in solidum: sed ex illo non sustentaretur, quia ?t pro parte viuere, pro parte mori. & hæc est iō l. vlus pars. ff. de vsuf. et hab. Alia ratio assignata p Albe. de Ros. in d. l. 1 § vsuf. ad l. Falc. inter vsumf. & vsum. quia vsusfru. ab initio ff de vsu. Vnde sicut dominium pōt ff diuidi, & ita vsusf. sed vsus plus habet facti quam iuris: & ideo pars in eo venire non potest, d.
2 l. vsus pars. † Ita enim quę sunt facti, non recipiunt diuisionem vt l. si qui ducenta §. quędam. ad l. Falc.

De

De seruitutibus vrbanis, & rusticis, & quæ dicantur etiam seruitutes vrbanę. Cap. XI.

1 *Seruitutes vrbanæ, & rusticæ quare dicantur.*
2 *Prædia vrbana uel rustica, quæ nominentur.*
3 *Stabulum an prædium vrbanum dicatur.*
4 *Hortus an prædium vrbanum, vel rusticum appelletur.*
5 *Horreum an prædium vrbanum denominetur.*
6 *Campanea an prædium vrbanum vocetur.*
7 *Nauis an prædium vrbanum existat.*
8 *Molendinum an prædium vrbanum sit.*
9 *Area an prædium vrbanum dici possit.*
10 *Seruitus vrbana qualis sit, & quomodo noscatur.*
11 *Habeam si ius eundi per fundum tuum ad domum meam, an hoc seruitus esse dicatur.*

QVarta diuisio principalis seruitutum
1 est. † Quædam.n. sunt seruitutes vrba
næ, quædam rusticæ, ut probatur in tit. de ser
ui. rust. prædio. & communia præ. iam rust. &
Instit. de seru. in prin. & §. vrbanorum. cum
si. & dñt vrbanæ, & rusticæ, quia nõ possunt
esse sine prædio vrbano vel rustico, tex est in
l. 1. communia præd. & Inst. de seru. §. inter
rusticorum. versi. ideo, aũt. quod intellige, vt
2 not. per gl. & Doc. in d. l. 1. † Quæ aũt domi
nus vrbana prædia uel rustica? Dic, vrbana
dicitur omnia ædificia habitandi causa fa-
cta, ubicunq; sint, siue in villa, siue in ciuita
te, quia vrbanum prædium locus non facit.
sed materia, tex. est in l. vrbana prædia. de
ver. sig. & no gl. in l. eo iure. §. stabula. quib.
mod. pign. tac. contra. Rustica autem pręd ia
sunt, quæ fructuum percipiendorum causa
fiunt: vt probatur in d. §. stabula. Ita notat
3 Azo. in summa. C. de seru. § 1. † Sed quid de
stabulo? Si est iunctum dñi, & sic gratia ha-
bitanti est pręd ium vrbanum, vt d. l. vrbana.
alias diceretur rusticum. tex. est cum glo. in
4 d. §. stabula † Quid de horto? Dic si plurimũ
in reditu est, puta quia in eo sunt vites, oli-
ueta, vel in eo seminatur frumentum, vel na
scuntur fructus venales, & tunc dr̃ rusticum
prædium, etiam si sit in ciuitate. secus, si es-
set sicut est uiridarium, & fructus non uen-
duntur, vt probatur in d. l. vrbana prædia, de
5 ver. sig. Quid de horreo? Dic esse præd. vrb.
vt l. si horreum. cum seq. in qui. capita. con-
6 tra. † Quid de campanea? Dic, ꝙ si est desti
nata ad vsum hominis, esse prædium vrba-
num, ut in ea quis non posset capi pro debi
to ciuili, sicut in domo non posset. l. plerīq;
de in ius voc. quia tunc venit appellatione
domus. Si autem est destinata ad alium vsũ
puta boum vel pecorum, & tunc est rusticũ
prædium, & tunc posset in ea capi: vt proba-
tur in c. 2. si duo fratres. in tit. de duob. fra-
tribus, de nouo ben. inuest. & no. Ludo. de
Ro. in l. 1 § domini. ad Syl. quod ego intel-
ligo, nisi esset iuncta domui, vel esset campa
nea. in qua ab una parte esset domus, ab alia
stabulum: per tex. cum gl. in d. l. iure. §. sta-
7 bula in qui. ca. pi. tac. contra. † Quid de na-
ui? Vr̃ ꝙ magis vrbano, q̃ rustico prædio
compareтur. arg. l. 1. § si quis de nau. de vi &
vi ar. secũdum Bal. in l. certi iuris. in 3. col.
C. loca. & hoc vr̃ probari in l. pẽ. § fi. de his
qui de ie. vel effu. licet non sit proprie do-
mus, quæ consistit ex solo tecto, & pariete,
vt l. eum qui ædes. de vsuca. de quo vide per
8 Lud. Pontanum in d. §. dñi. † Quid de mo-
a lendino a? Dic potius, ꝙ est prædium rusti
cum, q̃ vrbanum. Item in fundo rutali, secũ
dũ Bal. in d. l. certi iuris. in 3. col. ꝙ intelli-
ge, nisi cõiunctum domui, p no. in d. §. stabu
la. vel nisi in molendino habitaretur, sicut
9 multi faciunt. † Quid de area? Dic, si est cau
sa fructuum, in quo frumentum excutitur.
& tunc rusticum prædium reputatur: vt l. 1.
§ fi. de serui. C. sed si esset area, quæ proprie
curtis seu curia appellatur, quæ sit in domo
vel domui cõiũcta, credo, ꝙ vrbanũ ꝑdium
dici posset, ex qua pars domus reputatur vr-
bana: pro quo facit quod not. Azo. in sum-
10 ma. C. de seruit. §. 1. † Sed quõ cognoscetur
quæ sit seruitus vrbana? Dic ex qualitate
prædij cui seruitus debetur, non ex qualita-
te eius qui seruitutem debet. Nam talis est
seruitus, quale est prædium cui debetur: qm̃
seruitus denominatus a prædio denominan
te, cui debetur à digniori: ut probatur in l.
1. §. area & ibi hoc no. gloss. Dy. & Ange. &
Doc. de serui. rust. præ & Alber. de Ro. in l.
de pupillo. §. Sextus. de no. ope. nunc l. qui
uiam. co. tit. & Pau de Cast. in l. 1. cõia præ.
& hr̃ per Doc. in §. æque. Inst. de act. Sed vr-
banę seruitutes sunt, quæ prædiis debentur
vrbanis: rusticæ, quæ debentur prędiis rusti-
cis. Nam ad hoc, vt sit seruitus vrbana, ne-

ceſſarium eſt, ꝙ ſit prædium vrbanum, cui debetur ſeruitus, & quod et debetur vt vrbano. Si.n.iter, vel via, quæ ruſticæ ſeruitutes ſūt, vt l.1.de ſer.ruſt.præd. debentur domui, tamē quia debeti poſſunt, non intuitu ædificij, ſed ſoli, nihilominus ruſticæ ſeruitutes dicerentur, a quo de ſer.ru.præ l. certo gñi. ſimiliter dicendum eſt in ruſtica ſeruitute. Nā & illa iō tm̄ dr̄ ruſtica, quia debetur ruſtico pdio. non intuitu ædificij alicuius, ut pbat in l.1. de ſer. vr.præ. ubi dr̄, ꝙ ſtillicidium auertendi in tectum, vel in aream vicini, ſeruitus vrbana ē, & qn̄q; pōt eſſe, ꝙ area ſit pdium ruſticū in villa vel in vrbe, vt dixi in verſi.qd de area. Sed tñ quia vrbanum eſt pdium, cui ſeruitus debetur, dr̄ vrbana ſeruitus, ſicut ſi ruſticum erit pdium, cui ſeruitus, dr̄ ruſtica ſeruitus. Exemplū, eſt ædificium gratia fructuum percipiendorum, & ei vrbana ſeruitus debeē, vel vt ipſum liceat altius tollere, vel obijcere parieti vicini, vel vt cloaca habeat p vicini domum, ad q̄ aquæ fundi mei ruſtici accedāt, dicetur ſeruitus ruſtica. de ſer.ruſt. præ l.2.&

1 no. Azo.in ſumma. C.de ſer.§ 1. † Sed qd ſi habeo ius eūdi per fundum tuum ad domū

b meam, an tunc diceretur ſeruitus vrbana *b*? Et videtur ſic, per pdicta. Nico de Ma in §. æque. Inſt.de ac. tenuit contrarium. l. ꝙ ſit ruſtica ſeruitus, quia debetur a ſolo tuo meo, ſecus dicit ipſe, ſi debetur ſuperficiei domus meę, & ſic ædificio, quia tunc bene diceretur vrbana, vt l. ergo cum ſeq.de ſer. ru.pd. l.ſeruitus.in ſolū.quæ eſt l.2.de ſer.ru. gñali. Ego aūt in hoc ſic puto eſſe dicendum: Aut habeo ius eundi per fundum tuum in domū meam quantum ad ſuperficiem, aut qm̄ ad ſolum ſeu aream, aut ſimplr̄ ad domum meam. Primo caſu nō hēt dubium, ꝙ eſt dicenda ſeruitus vrbana. Secundo caſu, qm̄ ad ſolum, ſeu aream tm̄, & tūc aut eſt area gratia fructuum, iux.l.ſi.§.ſi.C.de ſer.puta quia promiſiſti, ꝙ venire poſſet cum plauſtro ad aream meā p fundū tuū, & tūc qa talis area dr̄ eſſe pdiū ruſticū, vt dixi ſupra in verſi qd de area. & tunc erit ſeruitus ruſtica. Aut eſt area, ſeu curia, nec gratia fructuū, ſed aialiū, ſicut eſt curia aialium, anſerum, & ſimil. & puto, ꝙ ēt iudicari debeat ſeruitus ruſtica, quia talis curia dr̄ potius ruſticum, q̄ vrbanum, etiam ſi eſſet in ciuitate, per ea quæ dicta ſunt ſupra. & his duobus caſibus poteſt pcedere qd dixit Nico. de Ma. Aut eſt area ſeu ſolum, non gratia fructuum, vel animalium, ſed pro uſu domus, vt quia per eam itur ad ſuperficiem, ſicut communiter ſunt curiæ in ciuitatibus, & tunc teneo, ꝙ ſit ſeruitus vrbana, quia talis curia, ſeu area debet dici vrbanum ædium vt dixi ſupra, in verſic. quid de area. Tertio principali, quando ſimpliciter habeo ius eundi per fundum tuum ad domum meam, & tunc teneo indiſtincte, quod ſit dicenda ſeruitus vrbana, ex quo debetur domui, & ſic fundo vrbano, per ea quę ſunt dicta ſupra.

a Molend. *Quæ ſit ratio ſtatutorum diſponentium quod molendina non poſſint fieri niſi dimiſſa certa diſtantia inter vnum & aliud, Alex.an.conſil.22.in 2.columna, vbi ponis de menſuratione fienda hoc caſu, an per aërem, vel quomodo. Et ex quo flumine ſi iste poſſit trahi aqua ad molendina, vide Corn. conſil. 248.in 4.volum.*

b Seruitus. *Adde Alex.conſil 176 in 2.vol Et in 1.conſ. 142.in 1.colum.Et quomodo ius ſeruitutis acquiratur, conſil.114. & conſil 28 in 3. colum.in principio. & in § & eſt ratio.*

De ſeruitutibus realibus & prædialibus, & in quo ſimul conueniant, & quæ ſit earū natura. Cap. XII.

1 *Natura omnium ſeruitutum quænam ſit.*

2 *Aqua cadens in curte tua naturaliter, ſi per ſe ad curtem meam currat, an licitum ſit mihi aliquid facere, per quod aquæ decurſus impediatur.*

3 *Promittens ſolam patientiam, aut per alia verba ſeruitutem, promittens, non videtur ſeruitutem conſtituere, ſed perſonaliter obligare.*

4 *Seruitus in bonis noſtris non eſt, nec extra bona.*

5 *Seruitus nunquid locari poſſit.*

Circa iſtas ſeruitutes vrbanas & ruſticas, quæ reales ſunt, & pdiales appellantur, vt ſæpe dictū eſt, aliqua videamus, quæ ipſis ſimul cōueniunt, & communia ſunt, poſtea de his tantum hoc libro dicemus, quæ vrbanas ſeruitutes contingunt. † Et primo uideamus, quæ ſit harum ſeruitutum natura. 1

Et

Et dic q in hoc est, ut quis aliquid patiat, puta, q possim mittere tignum i pariete ui cini, aut vt aliquid nō faciat, puta altius nō tolli. ut est casus in l. quoties, *la prima*, de seruit. & probatur in l. 1. in fin. de aqua plu. arc. & in l. in testō alias incipit, pt cōia prędio. non autē est ea natura, ut aliquid faciat quis, ut veluti viridaria colat, aut amœniorem prospectū pstet, ut est tex. in l. quoties. §. fi. Fallit hoc in seruitutibus oneris debēdi, ut l. cum debere columnā. ff. de ser. ur. pręd. de quo uide p Flor. & Doct. in d. l. quoties. & plene per Bart. in l. 2. §. apud Labeonem. de aqua pl. arcen. Item ea est natura harum seruitutū realium, ut si intersit uicinorum, qui seruitutem sibi deberi volūt, alias si nec hoīum, nec prædiorū itersit, seruitutes non valere, veluti ne p fundū tuū eas, aut ibi sōstituas, & ideo si mihi concedas ius tibi nō esse in fundo tuo uti fiui, nil agit aliter, si concedas mihi ius tibi nō esse i fundo tuo aquā quęrere, minuendæ aquæ meæ causa, ē tex in d. l. quoties. i princ. & ideo si vēdo tibi domū cū pacto, vt nō possis ibi exercere tales artes, si ex hoc consequor aliq utilitatē, quia in alia mihi remanente similē artē exercebā, valet pactū, alias secus. Non ualebit ergo talis conuentio tanq̃ seruitus, cū n sit prædium dominans, licet valeat talis cōuētio, ut obligeris tu & hędes tui, ut nō. Bar. in l. venditor. cōia prædio. Et eodem mō, si conuenisti mecum, vt non possis facere fenestrā in tuo pariete, per q̃ possis inspicere me in arte mea, vel in camera, valet ista conuētio, si mea intersit pp honestatem, quia non possum libere uti domo mea, cum homines nolint in omnibus videri. & iste casus poterit quotidie contingere scdm Paul. in d. l. quoties. Sed si non interuenisset conuentio, licitum est facere in suo, dummodo nō tangeret, ex alieno, licet ex hoc alienum incōmodaretur, ut l. altius. C. de seruit. ad qđ vide quod dicā infra, de seruit. altius nō tol

1 lendi. † Ex hoc sequitur, q si aqua cadēs in curte tua naturaliter, & p se currit ad curiā meam, licitum est mihi aliquid facere p qđ impediatur fluuius seu decursus aquę, & te maneat in tua curte. arg. optimum in l. 1. §. sunt qui putant. ff. ne quid in flumi pub. dū modo nil tangam de tuo. facit quod no. de dān. ifec. l. Proculus. scdm Pau. de Castr. ita not. in d. l. quoties *la prima*, de seruit. quod est not. Quod autem dixi, q nō est seruitus vel conuentio, nisi intersit, procedit qn̄ continet non fieri; in d. l. quoties. secus si contineat fieri, uidelicet ut possim aliqđ facere in tuo, nam tunc valet, licet tibi sic mihi inutile, ut l. ei fundo. ff. de seru. Et est ratio, qa saltem aliquid consequor penes me, & sic possum hēre rem, licet mihi non sit utilis, vt dicit tex. & ratiō rōnis potest inter esse mea in futurum habere, puta ducere aquam per fundum meum, alias secus secundum Odofr. & Flor. ibi. Item dum dixi, quod natura seruitutis est pati non credas, quod per solam pa

3 tientiam seruitus constituatur. † Nam ille, qui promittit solam patientiam, aut p alia uerba promittit seruitutē, nō videtur seruitutem constituere, sed personaliter obligare, ut est text cū gl. in d. l. si sub una §. 1. Bald. in c. 1. §. si quis de. in 5 col. in princ. i tit de contro. inuesti. Item tertia natura seruitutis est, ut huius iuris seruitutis nulla sit vacua traditio, sed patientia de utēdo habetur loco traditionis. text. est in l. quoties *la secunda*, de seruit. & pro hoc l. 3. §. date de vsufruct. de quo plenius dicam infra, in 5. quæstione principali quomodo & qualiter seruitus constituatur. & ex hoc potest colligi, quod dicatur tradita possessio vacua, licet res debeat alteri seruitutem prædialē, ut probatur in l. Mænius §. fundo. de lega. 2. & ibi hoc not. Bart. & Doct. nam dicitur in §. præcedenti, hæredem non liberari, nisi tradat uacuam possessionem. & in d. l. fundo. dicitur liberari, licet tradiderit fundum alteri seruientem, quod not. pro illis q tenentur vacuam possessionem tradere, ut l. 2. §. 1. de actio. empt. & l. 2. C. vnde ui. secus si promisissent tradere vacuam & liberam possessionem, quia tunc non liberaretur, si traderet rem alteri seruientē, quod est not. Itē quarta natura est, ut in stipulatione, uel ser

a uitutis pmissione a ueniat ius & factū, ius, inquātū debuit seruiturē constituere, factū inquantum patientia debet pstari, ut d. l. 3. §. date, de usufr. & no. Bart. in d. l. 1. §. 1. de verb. obl. & not. in l. corruptionē. C. de usu fruct. & vide per Bart in l. stipulatio ista. §. si quis ita de verborum oblig. Item quinta est natura seruitutum realium, ut secundum indigentiam prædii dominantis consistat. tur. text est in l. ergo. § fi. cum ser. rusti. prædio. & not. per gl. & Doct. in l. ut pomum.

de ter. sed seruitus vsus secūdū indigētiā personæ cui debetur, ut Inst. de vsu & habi. §. 1. & l. plenum. §. 1. ff. eo. & not. Bart. in l. 4. §. Cato. in 5. quæst. princ. de verb. oblig. Seruitus aūt vsusfr. non est secundū indigentiam rei, uel personæ, imo eius est naturæ, vt oēs fructus spectent ad vsufructuariū, tex. est in l. vsufr. lega. in prin. de vsufr. Itē sexta natura est, quia seruitus possideri nō potest, sed intelligitur possessionem earum hēre, qui ædes possidet, vt est tex. in l. si ędes meæ. §. fi. de serui. vrban. præd. de quo vide plene per Cyn. in l. 2. C. de ser. & plenissime per Bal. Item septima natura, † quia seruitus non
4 est in bonis nostris, nec extra bona, l. 1. de vsufr. lega. & ibi hoc declaratur per gl. & Doct. & hr per gl. in l si is. §. fin. ff. de pigno. & per gl. Inst. de ret. diuis. in princ. in versi. hnr. Item octaua est natura seruitutis, quia seruitutes seu seruitutum iura non sunt substantia, sed qualitates prędiorum, & insunt prędiis, sicut iurisdictio dicitur eē qualitas territorii. C. ubi & apud quem. l. fin. & inest territorio. ut ibi not. & hoc uult. Bald in l. data opera. in 16. col, in vers sed nūquid iura sint substātia vel qualitates. C. qui accus. nō poss. & dicit Flor. in l pecoris. de seruit. rust. prę dio. ꝙ seruitus est in fundo, sicut forma accidentalis, & sicut qualitas ē ī materia. Item nona, quia seruitus seu iura prædiorum vrbanorum non pnt pignori dari, nec conueniri pt, ut hypothecæ sint. textus est in l. si is. §. fin. ff. de pign. & ibi assignat rō in gl. penul. sed rustic. pręd. sic. tex. ē in l. sed an uię eod. tit. & gl. ibi assignat hāc differētię rōnem, qa seruitutes vrbanę debēt cōstitui sub quadam perpetuitate, ne urbs deformet ruinis, ut l. §. in fuo. Insti de rerū diuis. & l. fi. ff. ne quid in loco publ. non. n. esset conueniēs, ut postq̄ misisti ligna, soluto pignore, cogaris tollere, quod secus est ī seruitute rusticorum prædiorum, quia istud ibi cessat incōuenies. & ista rō placet Bart. ibi, qui dicit, ꝙ si forte in seruitutib. vrbanorum prædiorum esset eadem rō, quæ est ī seruitutib. rust. prædiorum, consisteret obligatio, ut in hoc exemplo. Obligō tibi seruitutem alterius non tollendi, donec tibi sit dita soluatur pecunia, certe isto casu cessant rōnes prædictæ ideo videt, ꝙ ualeat obliga
5 tio. † Sed nunquid seruitus locari possit, ui de tex. cum gl. & ibi doc. in l. 1. §. item com moda. ff. comm. & dicam in illa quæstione qualiter quis debeat uti seruitute. Item est decim. & vlt. natura seruitutum, quia in earum præscriptione non desideratur tit. text. est in l. si quis diuturno. si ser. uend. & not. per gl. in princ. in l. 2. C. de serui. & aqua. & ibi per Doct.

a Promissione &c. *Promissiones intelliguntur rebus sic se habentibus.* Vide Cornem cons. 116 in 3. *uel Et hoc uerbum, Promissio, intelligitur per stipullationem, cons.* 238.

In quo consistat seruitus seu ius seruitutis. Cap. XIII.

1 *Legem si fundum tuum seruientem, liberationē legare non uideor.*

2 *Seruitus ex parte fundi seruiente in patientia est.*

a SEcundo principaliter videamus, in quo consistat seruitus, seu ius seruitutis a. Et videtur, quōd consistat in fundo, vt l. eorum ff. de dam. infect. & in l. in noxalibus. ff. de noxalibus. & ita tenet Iacob. de Are. gloss. in l. Mœuius. §. fundo. de lega. 2. tenet contrarium Bart. ibi dicit, & ista est veritas, ꝙ seruitus in fundo dominante est ius, ei ꝗ debetur ista seruitus, & in eo ex hoc aliquid plus ponitur, ut l. qui aliena. § fin. de nego. gest. Sed in fundo seruiente non est ius politum publicum, sed priuatum, quia per hoc illi fundo & iuri detrahitur, vt l. stipulatio ista. § 1 de verb. obl. & l. arbor. § fi. ff. communi diuidun. & ideo dicit Bartol. in d. §.
1 fundo. in fine quōd † si lego fundum tuum seruientem, non videor legare liberationē, quia in eo nullum ius habeo, quod ponat aliquid in esse, sed illud ius est in fundo meo dominante, quod tibi non lego. quod nos. Et adde quę dixi in diffinitione realis
2 vel prædialis seruitutis. † Ac etiam addas, quōd seruitus ex parte fundi seruientis est in patientia, vt l. quoties, *la prima*, de seruit. & l. si ego, *la prima*, de publ. & l. fi. de serui. vrbanorum prædiorum. vt dixi supra. in 1. & 3. natura seruitutum. & ex his quæ dixi de natura seruitutum, colligitur optime, in quo consistet ipsa seruitus, seu ius seruitutis.

a Ius

a Ius seruit. &c. *Quomodo & quando acquiratur possessio seruitutis. vide Alex. consi. 142. in 1. col. & quomodo ius seruitutis acquiratur per præscriptionem, & quanto tempore, cons. 113. per totum, in 1. volum.*

Qui possit constituere seruitutes reales. XIIII.

1 *Dominus qui non est uerus, sed quasi, sicut est bonæ fidei emptor, an prædio alieno per ipsum bona fide empto seruitutem imponere ualeat.*
2 *Dominium qui vtile habet, sicut est emphiteota, vel liuellarius, an seruitutē imponere possit.*
3 *Vasallus qui vtile dominium in fundo habet an huiusmodi fundi feudali seruitutem imponere valeat.*
4 *Superficiarius an fundo superficiario seruitutē imponere possit.*
5 *Dominus directus an fundo suo seruitutem imponere ualeat.*
6 *Hæres rei legatæ an seruitutē imponere possit.*
7 *Dominus fundi qui ipsum alteri, aut fisco obligauit, puta si pecunia certo tempore soluta non sit, & uendi ualeat, an possit seruitutem ipsi imponere.*
8 *Dominus fundi, in quo alius usumfructum habet, an illi fundo seruitutem imponere possit.*
9 *Fundo suo an quispiam seruitutem imponere valeat, in quo alius habet seruitutem realem, in ipsius tamen præiudicium.*
10 *Maritus an fundo dotali seruitutem imponere valeat.*
11 *Vsufructuarius an fundo, in quo vsūfructum habet seruitutem imponere possit.*
12 *Ius inferendi in sepulchrum qui habet, an sepulchro seruitutem imponere valeat.*
13 *Dominus qui adhuc non est, vel quasi sed de proximo, vel continuo futurus est, an seruitutē imponere possit.*
14 *Imperator, seu princeps, vel Senatus priuato concedere potest, per viam publicam aquam ducere sine tamen vicinorum incommodo, numero 15*
16 *Seruitutem habens, alteri eam concedere non potest, nisi hoc ei permissum fuerit.*
17 *Concessisti si aquam Titio, qua in fundo tuo oritur, vt eam ad fundum suum ducere possit, an postea eandem mihi concedere valeas.*
18 *Princeps in mari seruitutem imponere possit.*

Tertio est, principaliter videndum, qui a possit has seruitutes reales cōstituere, vel imponere. Dic, ille, q̄ est Dominus prædij vicini potest imponere, & alius quē dominus alterius prædij potest acquirere, nemo enim potest seruitutem acquirere, vrbano, vel rustico prædio, nisi qui habet prædia. tex. est in l. 1. cōmunia prædio. & Inst. de seruit. §. inter rusticorum, versic. ideo autem. Et quod dixi de dño, intellige de illo, q̄ est ve-
1 rus dñs prædij, & pleno iure. † Sed quid si non est verus dñs, sed quasi dñs, sicut est bonæ fidei emptor, an iste poterit imponere seruitutem prædio alieno per ipsum empto bona fide? Sed quid si non esset vere Publiciana? & sic esset quasi dñs, vt Inst. de act. §. sed & iste in cap. Abbate sane. de re. iud. in 6. tunc bene posset imponere seruitutem, vt est casus in l. si adeo. ff. de pign. & idē tenet Azo. in summa. C. de serui. §. constituit autem has seruitutes. & habetur in l. si ego.
2 § de publ. † Item quid de illo, qui habet vtile dominium, sicut est emphyteota, vel liuellarius, l. 1. §. qui in perpetuum ff. si ager vect. vel emph. pe. & no. in l. si vt certo §. si duobus vehiculum. ff. cōmoda. & not. Spec. in tit. de loca. §. nunc aliqua vers. 45. & dicitur etiam quasi dñs, vt not. gl. in l. 3. de seruit. an possit imponere seruitutem emphyteotico? Et videtur, q̄ non, quia emphyteota non potest alienare sine consensu directi domini, vt l. fin. C. de iure emphyt. & cap. potuit. extra, de lo. ergo nec seruitutes imponere, quia continetur sub verbo alienatio, vt l. fin. C. de rebus alie. non alien. Contrariū l. si vt posit, est textus cum gl. in l. 3. ff. de seruit. & ibi hoc tenent Doct. & maxime Flor. & Paul. de Cast. idem tenet Dyn. Instit. de action. §. æque. in 5. quæst & Azo. in summa. C. de serui. ver. constituitur. & Bart. in l. 1. §. fin. de superfi. & idem tenet Bald. in cap. 1. §. quid ergo. in tit. de inuestit. de rebus alie. fac. in vsi. feu. Idem tenet Guid. & Doc. in l. & in prouinciale C. de serui. Et facit quod proxime dicam de vasallo, & superficiario, quod intellige durante emphyteosi, seu liuello. Sed finita emphyteosi, quia reuertitur ad dominum directum, & consolatur cum proprietate, tunc finitur etiam seruitus, vt probatur in d. c. 1. §. quid ergo. de inuest. de rebus alie. fac. & ibi hoc not. Bald. & Iac. de Alua. & not. Bart. in l. 1. §. fin. de superfic. &

probaṫ in l.ſi cui.§.1.ff. quemadm.ſeruitus amit.& ibi hoc no.tenet Flor.& idem teneẗ Bal.Saly.& Paul.de Caſt.& Doct. cõiter in d.l. in prouinciali. C.de ſeruit. & probatur in l.lex uectigali fundo.ff.de pigno.Et per hanc rónem reſoluto iure feudi concedẽtis, reſoluitur ius receptoris,ſeu recipientis, ut d.l.lex vectigali.& d.c.qd ergo.& d.c.1.§.ſi. & per Bal.in tit.de contr.inueſt.& l.ſi q̃s do mum.§.ſi.ff.loca. & l.pen §.prædiũ.de leg. 2.& l. Sratius Florius.§.Coruelio ubi caſus notabilis de iure fiſ.cum ſimi.quod eſt notã
3 dum,quia quotidie hoc cõtingit. † Itẽ quid de vaſallo,qui ẽt dicitur habere utile dñiũ ĩ fundo,ut eſt tex.& gl.& ibi Bald.& Doct. in d §.quid ergo & eſt gl. fin. Inſt.de uſufruct. in princ.& eſt gl.2.extra in c. cũ Bert. de re iud.& habere p Bal.in l.unica in 6.char.C. de cõſeſ.& in l.1.in ul.col.C.ſi plur una ſen ten.an ipſe poſſit ponere ſeruituté in fundo feudali?Videẗ q̃ ſic.vt eſt caſus in d.c.1.uer. quid ergo.qui vult.q̃ duráte fũdo durat.ſer uitutis impoſitio,ſed eo finito finiatur ſerui tus impoſito,ꝑut dixi in emphyteota, ſeu li uellario.& ibi tenent Bal.& Iaco.de Aluar. & idem tenẽt Doc.in l.& in ꝓuinciali. C. de ſeru.& in l.3.ff.de ſeru.tit.gñali.& Cy. ĩ l.ſi.§.pen.ante ſi.C.cõia de leg. & habere p
4 Iac.de Bel.in c.1 §.ꝑterea.in ti.de capitulis Corradi.in uſibus feudorũ. † Item quid de ſuperficiatio,qui hẽ utile dñium:ut no.gl. 2.Inſt de uſufr.in prin. & ꝓbatur iu l.1.§. quod aũt.de ſuperficiei . & inducitur quaſi dñs,ut no.gl. in l.3.ff.de ſeruit.& uidere , q̃ ſeruitus fuudo ſuperficiatio imponi nõ poſ ſit:quia ſuperficiarius dicit habere quãdam ſeruituté in ſolo,ut l.ſi tibi hõ.§.ſi.de leg.1. ſed ſeruitus ſeruitutis eſſe nõ põt,ut eſt text. in l.1.de uſuſr.leg.ergo,&c. Tu ãt dicas cõ trarium.ſ.q̃ poſſit imponere ſeruitutem, ut eſt tex.in l.3.de ſer. & ibi hoc tenet gloſ. & Doct. & idem hoc tenet Azo in ſumma. C. de ſeruit.§.conſtituitur.& Bart.in l.1.§. fin. de ſuperficie.& Nic.de M a.& Iac.de Alua. in d.c.1.§.quid ergo in ti.de inue.de re.alie. fac.Nec eſt uerũ,q̃ ſupficiatius habeat ſerui tutem,ut dicit gloſ. in d.l.3. ſed habet utile dñium,quod eſt contrariũ ſeruituti : nã res mea non põt mihi ſeruire,ut l.uti frui. ff.ſi uſuſr.petat.& in l.in re cõi de ſeruit.urb.ꝑ di.Nec obſtat d.l.ſi tibi hõ.§.fin.cum dicit, de ſeruitute,intelligitur,impropriè.Vel dic ſecundũ Paul.de Caſt.& melius,q̃ eſſe ſupſi ciarius,habeat ſeruituté,& utile dñiũ.Nam ſi habeo ſupficiem in ſolo tuo, illud tuũ ſo lũ dicitur ſeruire ſupficiei meæ, inquãtũ ha bet hoc opus, q̃ teneatur eam ſuſtinere, & ita loquitur tex in d.l.ſi tibi hõ.§.fin.Sed ſi conſideramus ipſam ſupficiẽ,q̃ non eſt ſerui tus,ſed potius ꝑdium dñans ſolo tuo, dũ il lud teneẗ eam ſuſtinere huic ꝑdio, quod in ſupficie bene poſſet ſeruituté imponere , & nõ erit ſeruitus ſeruitutis.& ita loqr text. in d.l.4.de ſeru.Et quod dixi,ſuperficiarium poſſe imponere ſeruiturẽ ſuperficiei, intelli giẗ durante ſuperficie:ſed ea finita,finiẗ ſer uitus:ut dixi de emphyteota, & feud. & ita tenet Bart in l.1 §.fin.de ſuperficie.& Doct. in d.l. 3.de ſeruit. & l.& in prouinciali. C. eodem tit.& Flor.in leg ſi cui.§ 1.quemad modum ſeruit.amitt.Item quod dictum eſt de emphyteota uaſallo,& ſuperficiatio , di cas etiam idem in quocunque alio habente dominium utile.ut notat Bart.in d.l.1.§.
5 fin.de ſuꝑficiebus.† Item quid de domino directo, an poſſit ſeruitutem imponere ſuo fundo ? Dic ſi eſt dominus directus pleno iure,ita,quòd nullus habeat utile dominiũ, & tunc ſiue impouat ipſi ſolo ſiue ædificio , ualet ipſa ſeruitus impoſita. ut l.3.de ſerui. & dixi ſupra circa principium huius tertiæ quæſtionis principalis & afficit ſolum ſicut ædificium , & ideo deſtructo ędificio , durat in ſolo,& refecto ædificio reintegratur in eo.l.ſeruitutes quæ in ſuperficie §. ſi ſub latum.de ſeruit. urban. prædior. ſecundum Paulum ibi. & in dicta l. 3. Sed ſi quis eſt dominus tãtum directus,& alius utilis, qui habeat utile dominium, ſicut eſt emphyteo ta,ſeu feudatarius,& ſuperficiarius, ut dixi in quæſtionibus præcedentibus,& tunc non poſſet imponere ſeruitutem qui habet dire ctum dominium in præiudicium habentis utile.& ita intelligo dicta le g.3.de ſeruit.& ita uult Paul. de Caſtr. & ad hoc vide quod dicam de uſufructuario. † Item quid de hæ
6 rede,qui etiam dicitur dominus. Inſtit. de hæred. qualit. & differen. §. penult. an poſ ſit imponere ſeruitutem rei legatæ alicui ſub conditione ? Et dic , quod ſic : ſed ad ueniente conditione extinguitur ſeruitus. text.eſt in l.ſi cui. §.1. quemadmodum ſer uit.amit.& in d.l.ſi fundum.de condit.& de monſtr.pro hoc ẽt l.ſi. §.ſi.aũt ſub cõdõne . C.com-

C.comm. de leg. & l. seruo lega. §.1. & quod
7 ibi no. per Bar. & Doc. de leg. 1. † Item quid
de dño fundi, qui ipsum obligauit alteri,
aut fisco puta si pecunia non sit soluta certo
tempore, & possit uendi, an interim domi-
nis possit imponere seruitutem. Dic, ꝙ sic,
ut est tex. l. plerunq; in ff. ti. de reg. iu. & idē
dicas in quolibet, qui rem alicui debet ex
contractu aliquo, ut antequam tradat possit
seruitutem imponere. arg. l. sciens. in fi. de
contrah empt. & not. gl. in d. l. plerunque.
quod semper intellige s. seruitutem durare,
donec durat dominium imponentis, & nō
ultra. Quòd dixi dominum posse imponere
seruitutem fundo, intellige qn̄ est unus do-
minus tm̄ fundi. Nam si essent plures, dēnt
oēs cōsentire in imponenda seruitute, aliàs
unus tm̄ non posset imponere. text. est cum
gl. in l. si. ff. de seru. Sed si unus seruitutē con
cederet, sine alijs, non teneret ipsius conces-
sio iure seruitutis, tamen ipse concedens nō
posset prohibere eum, cui concessit uti iure
concesso. Si uero unus primo concessit ser-
uitutem, deinde alter uel alij domini tunc
uarijs temporibus concesserunt, uel ratifica-
uerunt etiam singulariter, & de per se, tunc
confirmatur prima cōcessio per nouissimā,
& trahuntur primę concessiones, uel prima
concessio ad tempus ultimę concessionis,
perindeq; sit ac si omnes tunc concederent.
Et ideo si tempore ultimę concessionis non
esset possibile primos concedere posse, uel
quia defuncti sunt, uel quia partes pdij alie
nauerunt, pēdebit hęc ultima concessio, do
nec illi qui successerunt in locum prioris,
uel noui socij, concedant seruitutem. & hęc
probantur in l. qui fundum. de serui. rusti.
pręd. & l. fin. communia pręd. & not. Azo in
8 summa. ff. de serui. rit. generali. † Itē quid in
domino fundi, in quo alius hēt usumfru-
ctum, an dominus possit illi fundo seruitu-
tem imponere? Dicas ꝙ non, ēt consentien
te usufructuario, nisi sit talis seruitus, per q̄
conditio usufructuarij deterior non fiat, ut
est tex. in l. sed, & quid. § fi. cum l. seq. & ibi
9 gl. uide. ff. de usuf. † An possit imponere ser-
uitutem fundo suo in pręiudicium habētis
aliam seruitutem realem? Dicas ꝙ nō tex.
est in l. certo generi. §. 1. & l. per quem. de
ser. rust. pręd. & ibi per Doct. & habetur per
gl. & Doc. in l. pręses. C. de seru. & aqua. Pōt
tamen dominus acquirere seruitutem fun-

do fructuario. tex. est in d. l. sed, & si quid. §.
fi. sicut ēt dixi supra de fundo feudatario. &
adde, ꝙ dicā infra, versi. quid de vsufructua-
10 rio. † Item quid de marito a, an possit im-
a ponere seruitutem fundo dotali? Et vr̄ ꝙ sic
quia est dn̄s illius fundi. l. in rebus. C. de iu
re do. l. doce ancillam. C. de rei ven. Contra
rium est verum. tex. est in l. Iulia. cum l. seq.
de fundo do. Rō est, quia non hēt liberū do
minium, vt no. Bal. in d. l. & in prouinciali.
C. de serui. quod intelligo de fundo dotali
inæstimato, quia illud reputatur esse uxoris
vt d. l. in rebus. secus si esset æstimatus tali
æstimatione, quæ emptionem faceret, ut ibi
no. & in d. l. doce ancillam. ꝙ in dubio præ-
sumi. vt est gl. no. in l. si inter uirū. C. de iute
11 do. & no. Cy. in l. 4. in vl q. C. comm. † Item
b quid de vsufructuario, b an possit impone-
re seruitutem fundo, in quo habet vsumfru-
ctum? Et uideo, ꝙ sic, durante vsufructu: qa
vsusfructus est pars dominij fundi, sicut est
vasallus, & superficiatius. Dicas contrarium
quia minor est dominus, q̄ maritus rei do-
talis, & maritus non potest, vt dixi, ergo &c.
Item quia vsufructuarius meliorem condi-
tionem facere pōt, sed non deteriorem. tex.
12 est in l. æquissimum. §. fi. ff. de vsuf. † Item
an ille qui habet ius inferendi in sepulchrū
possit imponere seruitutem sepulchro? Dic
ꝙ nō l. 1. ff. si ser. vend. & l. caueri. cōia præd.
13 † Item quid de eo qui non est adhuc domi
nus, vel quasi, sed proxime uel continuo est
futurus dn̄s, an possit imponere seruitutem,
ut in hoc exemplo, emo à te prædium, vel
ex alio titulo accipio, & in exceptione, uel
traditione impono ei seruitutem ad aliud
prædium tuum, ꝙ retines, an possim? Et di-
cas, ꝙ sic. tex. est in l. qui duas. de ser. vrba. pd.
& in l. 4. in §. si quis duas. ff. comm. præd. &
in l. ei fundo. de ser. ꝙ ita tenet Azo. in sum
ma. C. de seruit. §. constituitur autem. Pro
hoc facit, quia ꝙ proxime faciēdum est, hr̄
pro iam facto, ut l. pen. de testa. mil. Et quod
dixi de emptore, intellige de quocunq; ac-
quirente ius, ꝙ sibi deberetur, posse seruitu-
tem imponere, sicut est liuellarius, & uasal-
lus, & similes, secundum ea quæ suprà dicta
14 sunt. † Item, imperator, seu princeps potest
c cōcedere e priuato aquam ducere per viam
publicam sine incommodo vicinorum tex.
15 est in l. seruitutes §. publ. de seruit. † Item se
natus potest. vt l. 2. in princi. ne quid in flu.

pub & no.gl.in d.§.publico, & intelligitur sine maximo, aut magno incōmodo, vt ibi no.gl.& hſ in l. quoties. de precib. impetra. offe.& no.Azo in ſumma.C.de ſeru. §. conſtituitur autem.pro hoc l.2.§. merito. & §.ſi quid a principe,ne quid in loco pub. & ibi de hoc habetur. Priuatus autem in flumine publico, vel in aliqua alia aqua publica ad publicum vſum deſtinata,non poteſt concedere ſeruitutem, puta aquam per totam tollendā ex flumine,vel hauriendam,nec ſeruitutē caſtello imponere, & ſi fiat talis conceſſio,vel impoſitio, non tenet iure ſeruitutis, ſed ille cui facta eſt talis conceſſio, vel impoſitio,tuendus eſt in iure ſuo, quod poſſidet contra eum,qui conceſſit, tex. eſt in l.2. comm. præd. & caſtellum eſt receptatio publica.l.1 §.antep.de aqua quot.& æſti. & eſt

16 tex.cū gl.in l.ſi vend.§.ſi.de act.emp.† Item ille qui habet ſeruitutem,alteri eam concedere non poteſt,niſi hoc eſſet ei permiſſum, quia non poteſt eſſe ſeruitus ſeruitutis. l. 1. de uſuf.leg.ſi tamen quis habeat ſeruitutem aqueductus, & aqua poſtq̄ ingreſſa eſt fundum meum,uelim alii concedere, poſſum, niſi noceam fundo ſeruienti.tex.eſt cum gl. in l.ex meo.de ſeru.ruſt.præd.in l.1.§. illud Labeo.de aqu.quot.& æſti.& hoc tenet Azo in ſum.C.de ſer.§. conſt. in fi. & idem tenet gl.ſi.ante fi.in l.cum eſſent.§.1.de ſeru. ruſt. præd.& in dictis iurib.de hoc no. in l. præſes.C.de ſer. & aqua. Et pdicta intellige de conſtitutione q̄ imponit ſeruitutem. Perſonaliter aūt quilibet, qui non habet pdium, pōt ſe obligare pro ſeruitute pſtanda. ff.

17 fam.erc.l.hęr.§.an ea.† Sed quid, ſi aquā q̄ oritur in fundo tuo,conceſſiſti Titio,vt poſſit eam ducere ad fundum ſuum, an poſſis poſtea etiam mihi concedere? Et glo.in d.l. præſes.dicit,ꝙ ſic.ſi tamen abundat, ꝙ utrique ſufficiat, per l.Lucio.de aqua quotid. & æſti. ita fuit determinatum Bononiæ inter fratres Prædicatores, quibus primo commune conceſſerat aquam, & Minores, quibus ſecundo conceſſit: quia fuit iudicatum, & ualere ſecundam conceſſionem, ex quo non derogabat priori: vt no. Docto. in d.l.præ-

18 ſes.† Vltimo no.quōd princeps in mari poteſt ponere ſeruitutem, ut eſt tex.iuncta glo. in l.venditor in prin. C.commu.prædio.de quo vide omnino quę dicam in 5. quęſt. princip.

a Marito &c. *Adde Corn.conſ.170.in 4.vol.*

b Vſufruct. *Adde Corn.conſ.188.in 2. uolum.Et an vſufructuarius teneatur tributa ſoluere, datia,& ſimilia,uide Alex. conſ.4.in vlt.colum.in 5. uol.*

c Concedere.*Quando aliquid alicui conceditur, licet ad aliquem uſum an cenſeatur conceſſa proprietas, vide Corn.conſ.195.inci.videtur, in 4.volum.*

Qui poſſint acquirere ſeruitutem, ſeu quibus poſſint ſeruitutes concedi.

1 *Seruitutem alicui fundo qui imponere poßunt, eidem etiam acquirere ualeant.*

2 *Prædio communi, an vnus ex ſociis ſeruitutem legare ualeat.*

QVarto principaliter dicamus, q poſſint acquirere ſeruitutem, ſeu quibus poſſint ſeruitutes concedi. Et dic,ꝙ illi,qui ſunt dñi,vel quaſi dñi uicinorum pdiorum poſſunt acquirere ſeruitutem fundo ſuo, ſicut poſſunt imponere eadem rōne, ut l.ei,q. pignori.de ſerui.& l.1.comm.pręd. ſecundū Azo.in ſumm.C.de ſeru.§.fuit aūt. in prin.

1 †Ex quo nota regulam,ꝙ oēs, q poſſunt imponere ſeruitutem uni fundo,eadem rōne,& multo magis poſſunt ei acquirere,qa meliorem condōnem regulariter pōt quis facere, licet deteriorem aliqñ non poſſit, vt eſt tex. in c.1 §.qnid ergo.de inueſt.de re.ali.fa. & l.æquiſſ.§.1.de uſuf.& l.ſi.de uſu,& habi. Et iō feudatarius,ſeu uaſallus pōt acqrere ſeruitutē fundo feudatario,ut eſt tex.in d.§.qd ergo.& idē dicas in emphyteota, & ſim. Imò ēt plus dico,ꝙ ille qui nō pōt imponere ſeruitutē fundo,pōt ei acqrere, ſicut eſt dñs in fundo, in quo alius hēt vſumf. ut eſt tex.in l.ſed & ſi qd. §.1.de uſufr. Item ille qui hēt ius inferendi in ſepulchrū ſeruitutis viç, & ſepulchrū acquirere pōt, licet ſepulchro eā imponere non poſſit.ſi ſer. vend.l.cōm. pd. l.caueri.& idem dicas de ſim. Et procedunt pędicta,qñ eſt vnus tm̄, cui eſt acquirenda ſeruitus, ſi aūt eſſent plures dñi pędii, cui ſeruitus acquirenda eſt, vt oēs conſentiant, vel eorum communis ſeruus. & ſi unus tantū mihi acquirere, non teneret eius acquiſitio,donec alii, uel aliis ſociis cōcedatur ſeruitus.

nitus & vltima acquisitione cōfirmatur prima ad tempus vltimę, sicut supra diximus i imponēda seruitute prædio cōi, vt l. si unus ex sociis. & l. unus. in prin. de seru. vrb. præd. Item prædicta de suspensione primæ impositionis seruitutis, vel acqsitionis, locū hnt, si fiat acquisitio, uel impositio inter uiuos.
2 † Nam si vltima voluntate vnus sociorum prædio cōi legat seruitutem, prædio cōi nō valet legatum, sed si omnes socii legarēt, & pariter eorum adiretur hæreditas, legatum teneret: idemque si vnius sociorum prædii cōis seruitus legaretur, quia tunc non teneret legatum, neq; suspenderetur, donec aliis cōcedatur, quia non sicut uiuentium, ita defunctorum actus suspendi post mortem testatoris, uel aditam hęreditatem receptum est, ut est tex. in l. fi. cōm. pd. & ibi per Doct. de ser. ru. præd. l. si unus. & l. unus. & ita not. Azo in summa. C. de se. § fiunt autem.

In quibus rebus possit seruitus constitui. Cap. XVI.

1 *Seruitus an nedum in toto fundo, sed in solo tantum, vel in superficie tantum cōstitui possit.*
2 *Aedificio an nedum præsenti, sed etiam futuro seruitus imponi, vel acquiri possit.*
3 *Mari per priuatum, an seruitus imponi ualeat.*
4 *Gulfus siue mare Adriaticum, cur Venetorum esse dicatur.*
5 *Seruitus in re propria, vel communi, an imponi valeat.*

QVinto principaliter declaremus in q. bus reb. possit seruitus constitui. Dic in fundo urbano, & rustico, & in l. 1. comm. pdio. & Inst. de ser. §. inter rust. & in tit. toto.
1 ff. de ser. vrb. præd. cum sim. † Item pōt constitui nedum in toto fundo, sed in solo tantū, uel superficie tantum, tex. est in l. 3. ff. de seruit. Et ideo certi gñi agrorum seruitus acquiri potest, ueluti vineis, q ea ad solū magis, q̄ ad superficiem pertineat, & ppea sublatis uineis, seruitus in solo remanebit, nisi aliter actum fuerit, ut est tex. in l. certo gñi. in prin. de ser. rust. præd. Item ad certam partē fundi seruitus acquiri pōt, ut l. ad certam, de
2 ser. † Item nedum ædificio pñti, sed ēt futuro seruitus imponi, uel acquiri pōt, ut ē tex. in l. u seruitus. § futuro, de seru. vrb. pręd. Et est rō, quia illud, quod adhęret, pręsupponit illud cui adhęret, secundum Oldr. & dicit Flor. in d. §. futuro. & ideo ualet promissio seruitutis facta illi, qui sperat sua in futurū interesse, tex. est cum gl. in l. ei fundo. secundum unam lecturam. de seruit. & not. Lud. Pont. in l. stipulationes non diuidunt, in 12. col. de ver. obli. Ex hoc sequitur, q seruitus constitui pōt, ut aquam quærere, & inuentā ducere liceat, tex. est in d. l. ei fundo. Itē pōt imponi seruitus, vt boues, per quos fundus colitur in vicino agro pascantur. Itē ut fructus in illa uicini cogantur, coactiq; habeātur, & vt pedamenta ad uineam ex uicino prædio sumantur. Item uicino, cuius lapicidina tuo immineret fundo, cęderet ius ei esset. Item in fundo uicini terram iacere, saxa in fundo habere, ut tuum lapides peruoluātur, ibique positi habeantur, indeque exportentur, tex. est in l. 3. in princ. de seruitu. rust. præd. idem & in aliis, de quibus plenè dicā in aliis speciebus seruitutibus, tàm vrbanorum, quàm rusticorum. Item in sepulchro seruitus acquiri potest. l. seruitutes. §. fi. si ser.
3 vend. † Item licet per priuatum mari seruitus imponi non possit, quia natura omnib. patet vt est tex. in l. venditor. in prin. comm. præd. tñ per principem bene posset, vt ibi no. per gl. ar. l. seruitutes. §. publico. ff. de ser.
4 & supra dixi, in 3. q. prin. in fi. † Et ideo cum mare Adriaticum, quod Gulfus Venetorū appellatur, sit dominii Venetorum, quia in eo ipsi Veneti prædominati sunt per tātum
a tempus, q non extat memoria *a* in contrarium, & per hoc dñr habere iurisdictionē
b *b* in illo mari, quia illud tempus habet vim tituli, ut in c. super quibusdam. §. præterea, extra de verb. signi. & in c. 1. de pręscr. in 6. & Bar. & Ang. de Perusio plenè in l. sanè si maris. de iniur. & Bal. in rub. ff. de rerum diuis. in 2. col. & idem Ange. in l. fin. in princ. de vsuc. ff. & in sua disputatione, quæ incipit, quæstio super qua consilium postulatur. dicendum est, quod ipsi domini Veneti in ipso mari possunt seruitutem imponere, & non alij, quod est not. In loco autem sacro & religioso seruitus imponi non potest, vt l. seruitutes. §. fin. ff. de ser. Itē nec in loco publico. vt l. si prius. §. fi. ff. de aqua plu. arc. & l.
5 seq. de quo dicam in 6. q. prin. † Item in re propria, vel cōi quis imponere seruitutē nō pōt, vt est tex. in l. in re cōi. ff. de seruit. vrb. præd.

prædio.& in l.proprium. & quidquid in ti. cõia pręd. Et est rõ in re ppria,quia res propria nemini seruire potest,vt dictis iuribus, & l.vti frui.in prin.ff. si vsusfu. pet. In re : ũt communi,quia in re cõmuni est melior cõditio possidentis.l.Sabinus.cõi diui.& quia
1 seruitus pro parte imponi nõ potest, ut d l. proprium.& d.l.pro parte.ff.de serui.

a Memoria in contrarium. *Adde Ale.consi 6. in 1.col in 1.vol & cons 7. in 1 col ẽt in 1.vol.*
b Habere iu. *Quid sit iurisdictio,& in quot species diuidatur vide Alex cons 68. in 2.volu in antep.col in fi. & in vlt in prin & in 4 vol consil.35 in 1.col per totum & in 2.in prin vbi ponit de mero & mixto imperio, & qua dicantur esse per iurisdictione Et an iurisdictio quæratur & probetur ex cõsuetudine, vide Cor cons. 168. in 4.volum.*

Quæ sint necessaria, vt seruitus constituatur, & ei quasi possessio acquiritur. Cap. XVII.

1 *Seruitus neque ad tempus,neque ex tempore,neque sub conditione,neque ad certam conditionem constitui potest.*
2 *Quasi possessio seruitutis vt acquiratur, duo principaliter requiruntur.*

SExto principaliter aperiamus breuiter, quę sint necessaria ad hoc, ut seruitus cõstituatur, & eius quasi possessio acquiritur. Multa enim ad hoc sunt necessaria, vt seruitus constitui possit. Primum est ex persona constituentis, videlicet, vt sit talis, qui possit eam constituere,& quis sit iste,vide supra in 3.q.prin.vbi plene disputaui. Secundum est ex parte eius,cui constituitur, ut sit habilis ad acquirendum. & de isto dixi supra in 4.quęst.prin. ita ꝙ prędium requirit ex parte constituentis seruitutem, & prędiũ etiam. ex parte eius cui constituitur, vt est tex.in l.1.de serui.rust.pręd.& Inst.de serui. §. inter rustic.Tertiũ est,respectu rei, in qua seruitus constituitur, vt sit talis in qua seruitus constitui possit, quod declara, vt dixi in pręcedenti q.prin. Quartum necessarium est, ut res cui acquiritur, seu cui acquirere volumus seruitutem, vt sit habilis ad acquirendum,alias secus,vt supra dixi in 1. q. seruitutum.ad fi.ver.hic est uidendum.& hẽ in l.ut pomum.de serui.& l. pecoris. de serui. rust.pręd.& l 2.& l. venditor.in prin.ff.com munia pręd.Quintum, ꝙ seruitus cõstituatur in totum,non aũt pro parte, ut l. pro parte, ff.de serui & l.si quis duas.§. 1.comm. pręd. licet ad certam partem fundi ꝑ diuiso possit constitui.ut l.ad certam.de ser.& no.glo.
1 in d.l.pro parte. & ibi per Doct. † Sextum, ꝙ seruitus pure constituatur.nam ipso iure, neq; ad tempus,neq; ex tempore, neque sub conditione, neq; ad certam conditionem,
a a constitui potest tex.est in l.seruitutes ipso iure.quæ est l.4.de seru.de quo dic, ut ibi ꝑ gl.& Doct.& dicam infra in 8.q.prin. quomodo & qualiter acquiratur seruitus. Septimum est respectu loci, vt locus medius impediens seruitutem non interueniat, sicut si esset sacer vel religiosus,vt l.seruitutes. §.fi. de seruit. & etiam aliquis aliquando. vt l. qui sellam.§.fi.de seru.vrba.prædio. de quo plenis dicam in proxima quæst. quæ impediant seruitutem cõstituendam. Octauum, vt constituatur per verba iuris,hoc est sonantia in ius, vt puta concedo tibi ius eundi per fundum meum, non autem per uerba sonãtia in factum, vt puta. concedo tibi ire & agere per fundum meum,quia tunc esset potius ius personale, vt l. apud Iulia.§.si quis alicui.de leg. 1. & dixi plene supra in diffinitione seruitutis realis,& prędialis,& in illa quęst. quomodo cognoscatur quãdo sunt seruitutes reales & prædiales Nonum,ꝙ ius insit in prædio dominante actiue, & in prędio seruiente passiue, ita quòd non insit per sonæ,sed rei,vt ibidem benedixi. Decimũ, ꝙ istud ius seruitutis constitutæ respiciat,& concernat vtilitatem prędii dominantis, alias seruitus non esset,tex.est in l.quoties,*la prima*,in princ.de seruit.& dixi in dicta diffinitione. Vndecimum, ꝙ alterius prędij seu libertatem diminuat,vt l.stipulatio ista. §.si quis forte.dc.verb.obliga. dictum est in dicta diffinitione.Duodecimum,& vltimũ, ꝙ interueniant uerba solennia ad constituẽdum,puta per stipulationem, vel in testamẽto,vel codicillis,uel in contractu, uel in do
b natione *b*, & simil.ut est tex.Insti. de seruit. §. fin. & ibi not. & de hoc plene in 8. quę-
2 stio princip. † Ad hoc autem, ut quasi possessio seruitus acquiratur, duo principaliter requiruntur. Primo, vsus utentis seruitute.

Alterum patiẽtia alterius rem possidentis, quæ seruitutẽ debet, ut l. 1. §. fi. de ser. rustic. præd. q̃ patientia non dicitur, nisi sciat eum uti quasi intendentem acquirere seruitutẽ, ff. si seru. uen. l. quod si forte. § 1. secundum Inn. qui no. dicit in c. bonæ. *el secondo*, in gl. & in §. extra, de postula. prel. & ibi per Doc. & idem notat Achi. in c. non est. de consue. lib. 6. & uide de hac materia plene per eum de Inn. in d. c. bonæ. in glo. quæritur. & in c. cum dilectus. in gl. quæritur. & in c. cum dilectus. in gl. recuperaudæ, extra, de cape. mona. & in c. in literis. de resti. spol. & plenissime per Bald. in d. l. 2. C. de ser. & plene Fl. in d. l. seruitutes *la grande*. de ser. ubi ponũt & examinãt quomodo & qualiter acquiratur quali possessio in iuribus incorporalib. ubi uidere poteris per te.

a Conditio. *Quæ sint uerba importantia conditionem, uide Alexan consil. 102. in 2. col. §. nam dicta verba in 1. uolumine & quando uerba possunt se habere ad conditionem & modum, quomodo debeant potius cap consi. etiã 102. in ea. col § confirmo quia & in 4 uol consil. 40. vbi ponit quæ verba faciant conditionem.*

b Donatio. *Adde Alex. consilio 25. in fin. in 2. uolumine & in 3 uolum. consilio 53. in antepenul. col uersic. uenio ad secundum. Et quomodo statutum loquens de donatione, habeat locum in donatione ob causam, uel sub modo, habes consilio 53. in pen. & ultim colum. & consil. 78. in fi in 3 uolumin. Et an donatio inter vir. et uxo. firmetur iuramento, vide Corn. consilio. 41. in 3. uolumine & an ualeat donatio facta per minorem cum iuramento consilio 104. in dict o uolumine.*

Quæ impediunt seruitutem constituendam. Cap. XVIII.

1 *Locus sacer, uel religiosus, seruitutem impedit.*
2 *Differentia inter seruitutes rusticas & urbanas, in quibus consistat.*
3 *Locus medius an seruitutes impediat.*

Septimo necessarium est intelligere quæ impediant constituẽdam seruitutem. † Et
1 dicas, q̃ locus medius aliquando impedit,
a puta si est sacer uel religiosus a vt est tex. in l. seruitutes. in fin. de seruit. & est tex. in l. si prius § sed loco sacr. de aqua plu. arc. & no. gl. in c. 1. de obser. ieiunij. & ibi per cano. & dixi in præcedenti q. principali. Idem est, si locus publicus est medius, si per id q̃d debet in medio fieri, impeditur publici loci libertas uel publicus usus, ut si uellẽ de domo mea in domũ tuam immittere trabem, corripiendo viam publicam, uel apponere põticellum, uel si uelim de fũdo tuo ad meũ deducere aquã, faciẽdo in uia publica riuum his casibus ille locus publicus medius ĩpedit seruitutem constitui, nisi principaliter lege pmittente, ut est tex. in d. l. si prius. §. fi. cũ l. sequ. & no. Bar. in d. l. fi. uel nisi pmittẽte senatu, ut l. 2. in prin. ne quid in loc. pub. & dixi supra in 3 q. princ. ver. item Imperator. vel nisi hoc mihi liceret ex lege municipiali, uel à magistratu, cui hoc cõpeteret ex forma statuti, vt l prohibere §. plane. q̃d vi aut clam. & no. Flo. in l. qui sella. §. de serui. rust. pręd. Item alius locus priuatus impedit seruitutem, q̃n ille locus est extranei, & in eo est aliq̃d faciendũ, quouis; ẽt in illo seruitus acqratur ut vt l. in tradendis. §. interpositis. eõdẽ præd. & l. loci corpus §. fi. si ser. ven. Ceterũ si medius locus sit constituẽntis seruitutẽ, uel ẽt extranei sint in illo, non est aliq̃d faciendũ pp q̃d seruitus impediatur, tũc locus ille medius nõ impedit seruitutẽ cõstitui, vt d. §. interpositis. & ideo seruitus esse põt in urbanis pdijs, ẽt interposito medio pdio seruitutẽ non dñtẽ, quia si habeo ius seruitutis altius non tollẽdi, remotioris domus vtilitas etiã, donec pdiũ mediũ meũ extollatur, vt est text. in l. & ideo. si ser. ven. Eodẽ modo q̃d dictum est de loco sacro, religioso, & publico, medio impediẽte seruitutẽ cõstitui, intellige q̃n in loco medio requirit, q̃ aliquid fiat alias nõ impediret, ut d. §. interpositis secũdũ Fl. in d l. qui sella. §. fi.
2 † Et ideo non vr̃ esse differentia inter seruitutes rusticas, & vrbanas, licet text. in l. qui sella. §. fi. tacite videatur dñã facere. & Azo in summa. C. de ser. §. porro, quod dictum est. sed re vera non est differentia. Sed solum in hoc consistit dñã, an pdiũ meum impediat utilitatẽ venire de uno prædio ad aliud q̃d contingit duobus concurrentibus. Primum, q̃ prædium medium non sit cõstituẽtis seruitutem. Secũdũ, q̃ ad usum seruitutis aliq̃d sit in eo faciendum uel exercẽdũ, q̃d fieri põt inuito domino, ut l. inuitum. cũ l. placet.

præce.in fi.de ser.urb. prędio, & tunc impedit constitui seruitutem. Sed si nil erat faciẽdum, uel si erat prædium intermedium, tñ erat eiusdem dñi prædij dominantis, & etiã quia pôt facere in illo prædio medio quidquid vult, non impedit seruitutem cõstitui, quia non impedit utilitatem peruenire. ut est tex. in l. si cum ser. ff. quemadm. ser. amit. & in l. si ædes meæ, & in l. nemo enim. de seru. vrb. pręd & in l. si mihi. §. pe. & l. tria p̃dia. de seru. urb. pręd.
3 † Et de ista materia, an locus medius impediat seruitutes, uide per Bar. in l. si prius. §. fi. de aqua pl arc. & p Flo. in d. l. qui sella. §. fin. de ser. urb pręd & per Paul. de Cast. in l. in tradendis §. interpositis cõia prædio. & per Doct. in §. ęque. Inst. de actio. & per Canon. in c. 1. de obser. ieiu. Item impedit seruitutem constituendã, qñ aliqua eorum quæ sunt necessaria ad ipsam deficiunt, ut dictum est in q. pe ubi uideas. Itẽ qñ id ex forma municipali statui esset prohibitum, pro hoc uide text. cum gloss. & qđ ibi not. in l. qui liminib. de ser. urb. p̃d.

a ^a Religiosi. *Adde Alex cons. 80. in 1. col in 6. vol. & cons. 220. in 1 uol.*

Quomodo, & qualiter, & quando cõ-
1 stituatur, & acquiratur, & retineatur seruitus: & quę seruitutes dicãtur habere causam perpetuam, seu continuam, quasi continuam, seu quasi perpetuam: & quæ causam discontinuam: & quanto tempore huiusmodi seruitutes pręscribuntur. Cap. XIX.

1 *Seruitus pactionibus, stipulationibus, testamentis, & contractibus constituitur.*
2 *Seruitutes multiplices sunt, & quæ sint seruitutes habentes causam continuam, & quasi continuam.*
3 *Seruitutes habentes causam discontinuam quæ sint.*
4 *Seruitutes, quibus præscribitur x ann. inter præsentes, & xx. inter absentes, quæ dicantur.*
5 *Tempus. cuius non extet memoria in contrariũ, quod dicatur. & quomodo probetur, remissiue.*
6 *Possessio c. annor. quomodo probetur, remissiue.*
7 *Venditio non probaretur, etiam si possideretur res alicuius, vel vsufructus eius, eo sciente, & patiente.*
8 *Positio allegami titulum, quod titulum non habuerit, fieri potest.*
9 *Negatiua quomodo probetur, remissiue.*
10 *Res dicuntur possideri, quando causam continuam habent.*

OCtauo principaliter expedit examinare quõ, & qualiter, & qñ constituatur
1 & acquiratur, & retineatur seruitus. † Et dic, ꝙ cõstituuntur pactionibus, stipulationibus, & testamentis, & contractibus. text. est cum glo. Inst. de seruit. §. penult. & fin. & dixi supra in 6. quæst. princ. vers. 12. & est text. in l. in testamento alias incipit, potest. cõmunia præ. & l. binas ædes. de ser. urb. prædio. cum sim. & uoluntate partium constituitur seruitus ab inuitis, & inuitus dicitur ille, qui nõ consentit expresse, etiam si non contradicat, vt l. inuitum, de ser. urb. præd. Ideoque licet vadam per prædium tuum, uel aliqua proijciam in tuo, te sciente, & non contradicente, non statim est seruitus, nisi præscribam. vt l. 3. in fi. eod. titu. de qua præscriptione statim dicam, sicut econtra in amittendis seruitutibus dicitur. nam licet altius tollas, me sciente, non statim domus tua est libera, ut l. hæc aũt iur. de ser. vrb. p̃d. & no. glo. in d. l. inuitum. Itẽ constituitur, & acquiritur seruitus p consuetudinem, ut l. 1 §. pe. & fi. & ibi per gl. & Doct. de aqua plu. arc. Itẽ acquirit̃ per pręscriptionem, ut hr̃ per gl. or & mag. in hac materia in l. seruitutes. *la grande*. ff. de ser. & ibi p oẽs Doc. & per Azo. in sũma. C. de ser. §. itẽ constituit̃ seruitus p consuetudinẽ, & hr̃ per gl. & Doct. in l. 2. C. de ser. & aqua. per Dyn. in c. possessor malæfidei. & in c. seq. de reg. iur. in 6. & per Bart. in l. 1. §. denique. de aqua plu. arc. & per Doct. in §.
2 ęque. Institut. de actio † Circa quod primo est sciendum, ꝙ seruitutes quædam dñr hr̃e causam perpetuam, seu quasi continuã, q̃dã quasi perpetuam, seu quasi continuã, quædã discontinuam, ut not. per gl. & Doct. in d. l. seruitutes. & hr̃ in l. foramẽ de ser. urb. p̃d. & in d. l. 2. C. de ser. & aqua. Et dic, ꝙ illa seruitus dr̃ hr̃e causam continuam, & perpetuã q̃ sẽp est in vsu actualiter, & potentialr̃ vt seruitus aq̃ductus, & seruitus altius nõ tollẽdi, & similes. Quasi cõtinuã, seu quasi ppetuam causam

causam dicit̃ illa seruitus hr̃e quæ ꝑpetuo, seu continuo potentialiter, sed non actualiter est in usu, ut est seruitus stillicidij, uel ductus aquæ ex cœlo cadentis: ut d.l. foramen. de seruit. urb. prędio. Et est rõ, quia in istis non requiritur semper factum hoĩs ad usum seruitutis, licet requiratur aliqñ à principio ad ipsum cõstituẽda, ut in aqueductu: q̃a postq̃ aqua est deriuata per riuum, uel canalem facto naturæ continuatur, & per seipsam semper fluit, & ita in seruitute tigni iniuncti uel oneris ferendi. nã postquã semel est immissum p seipsum cõtinuatur. Item in quasi perpetua, seu quasi cõtinua. rõ est, q̃a licet in illa non exerceat̃ semper, tñ est apta semper exerceri sine facto hoĩs, ut in seruitute stillicidij, q̃ est respectu aqua ex cęlo cadẽtis. q̃a non sẽper pluit, sed cum pluit. per seipsam cadit, & stillicidium est sẽper aptũ recipere aquam sine facto hoĩs
3 postq̃ stillicidiũ factũ est. † Discontinuam uero causam illa seruitus hr̃e dr̃, q̃ non est sẽper in usu actualiter nec potẽtialiter, sed necessario requiri interpositionem, quia in sui usu requirit factum hoĩs, ꝙ nõ põt esse cõtinuũ, ut seruitus itineris, uiæ, & sim. Nam homo non potest semper ire, uel ducere currũ, aut plaustrum. l seruitutes *la grande.* in prin. de serc. Et istud, ꝙ dixi de causa discõtinua, procedet in seruitutibus realibus, quæ à rei debentur: quia in istis ipsa res de tales seruitutes quasi possidere, mediante facto hoĩs, non autem facto suo: & ideo cum in istis realibus ubicũque factũ hoĩs requiritur ad usum, & illud non possit semper esse continuum, sequit̃, illa res tales seruitutes non continue possidet & ꝑpea dñr habere cãm discontinuam, Sed secus est in seruitutibus, uel personalibus iuribus, q̃ debentur à re psonę, ut est usufructus, usus iurisdictio, & simil. Nã in istis licet factum hoĩs requirat̃, non solũ ab initio, sed etiam ex postfacto, non tñ dñt hr̃e causam discontinuam, q̃a pñt aĩo possideri, ex quo psonę dent̃, q̃ hñt animum, licet actus sint discontinui, ut elegãter no. Bar. in l. iusto. §. non mut. de usuc. & ibi oino uideas. & not. per. Cyn. in l. 2. in 6. q. C. de ser. & aqua ꝙ not
4 ꝑ hmôi materię fundamento † His itaq; præmissis dicas, si est seruitus, q̃ habeat perpetuã cãm seu continuam, uel quasi perpetuã, seu quasi continuam, ex his duobus casibus regulariter præscribit̃ longo tp̃e, uidelicet 10. ann. inter præsentes, & 20. inter absentes, exẽplo rerũ immobiliũ ut est tex. in l. fi. C. de pręsc. lõ. tp̃is, & l l. 2. C. de ser. & ibi hoc no. per gl. & Doc. & idẽ not. glo. ord. in d. l. ser. & ibi per omnes Doc. & per Azo. in summa. C. de ser. §. itẽ cõstituit̃. & in l. 1. in 5. q. e. tit. per Cy. C. de ser. & aqua. & in l. 2. ĩ 5. q. e. ti. Sed si est seruitus hñs causam discõtinuã, & tũc regulariter nõ præscribitur, ut est tex. in d. l. ser. in princ & ibi per Do. ĩ d. 5. & 6. q. Sed illa regula fallit in multis casibus. Primo, qñ qs fuisset usus iure ser. tanto tẽpore, ĩ cuius contrarium memoria non existit, l. hoc iure. § ductus aquæ. de aqua quoti. & æsti. secundũ unũ intellectũ. & ꝙ ibi loquatur de huius ser. ar. l. 1. §. fi. & l. 2. §. an tep. de aqua plu. arcẽ. & not. in l. mag. in d. l. ser. de seru. & ꝑ oẽs Doct. & not. glo. in d. l. 2. & ibi per Doct. C. de ser. Et pro hoc addu co tex. in c. super quibusdã. § præterea extra, de uerb. sign. ubi hr̃, ꝙ tp̃s, cuius non extat memoria in contrarium, hẽt uim priuilegii, & est tex. in c. 1. in fi de præscr. li. 6. ubi
5 dr̃, ꝙ dictum tp̃s hẽt uim tit. † Qñ aũt dr̃ esse tm̃ tp̃s, cuius nõ extet memoria in con-
a trariũ a, & quõ probet̃, uide plenius per Inno. in c. q̃d per noualẽ. & in c. ueniẽs. & ibi per canonistas. de uerb. sig. per Cyn. in l. 2. in 9. q. C. de seru. & aqua. & per Bart. in l. 1. §. Labeo. de aqua plu. ar. & per glo. & Doc. in l. arbiter. de pro. & per filios in d. l seru. in ul. charta. circa prĩc. & addẽ ꝙ Cyn. tenuit in d. l. 2. 9. q. ꝙ c. anni dicant̃ esse spatium tãti tp̃s, de quo non extet memoria. Idẽ tenuit Ant de Butr. in c. ueniẽs. ĩ prin. ult. col. extra, de testi. & Innoc ẽt ibi circa fi. 2. col. ĩ uer. itẽ dñt q̃dã, ꝙ si constet. & idem sentit Spec. in titu. de ꝓb. in 2. par. Spe. §. 1. uer. q̃ si testes. ad fi. illius uer. & idem tenet Bald. in d. l. 2. ad fi. 2. col. C. de ser. & Card. Zab. ĩ c. si diligẽti. ĩ fi. extra, de ꝑscrip. & not.
6 per Doc. in iuribus præalleg. † Et quõ probet̃ possessio c. ann. uide per Bal. in authen. quas actiones. in ult. col. ĩ pri. C. de sacrosan. eccl. & uide gl. & ꝙ ibi notat̃ in c. cum uobis. extra, de præsc. Secũdus casus est, in quo fallit, qñ utẽs allegaret seu habuisse tit. concess. ab ipso dño & ne ex aliquo tit. pcedenti dicat ibi a dño fuisse seruitutẽ constitutã, nec id possit ꝓbar̃ ꝑ testes uel istr̃a: & in adminiculum suæ intẽtionis inducat cõie-

cturam,

ctură, quia vsus est seruitute prædij dño sciē te, & nō cōtradicente p 10.vel 20.annos. & p 10.inter præsentes, & 20.inter absentes: quis præsumit seruitus cōstituta ex causa quæ p̄tenditur præcessisse. arg. l.1. in fine. de aqua pluuia arcen. & l.cum de in rem verso.ff.de vsuris.ita singula.dixit gl. in l.ser. *la grande.* in gl.magna, in fine.de seru.& gl.in l.1.§.fi. in ver.quādiu.de aqua pluuia arcēda. Et idē ad istam dicit Azo in summa.C.de ser.§.i et constituuntur seruitutes per consuetudinē. & idem not. Inno.in c.si diligenti.extra.de præscr.& Ioan. And.& Doct. in c. peruenit de cen.& idem tenet Bar.& Flo.in d.l.ser & D.Ang.de.Are.Inst.de actio.§ æquè.Et istam opin tenent cōiter Doct.tam legistæ, quam canōistæ,vt dicit Pau.de Cast.in d.l.ser. Sed Petr.de Bellapert. Cin.& Ia. But & Ray de Flo.in l.si certis annis.C.de pac.& Ang.ibi in sua repeti.tenent contrarium dicentes, q̄ l. cum de in rem verso loquitur in faciente hoc est, in soluente p 10 uel 20.annos, con tra quem facilius præsumitur, cum ei nō sit tm̄ imputādum. Et pro ista diuisiōe bene fa cit,qd no.Inno.in c.olim. *el terzo.* ad fi. de restit. spol.item pro hac parte ergo adduco hanc rōnē. Nam si opin.gl.& Doct.esset ue ra,lex quæ dicit, q̄ requiratur tm̄ t p̄s, cuius non extet memoria in contrarium, esset im posita potius uerbis, quā reb. contra l.2.C. cōia de leg & l. fi.C.de usu. & c. cōmissa.§. porro.de elect in 6. Nā quolibet qui fuisset in quasi possessione p 10.uel 20.annos,sem per allegaret titulū a dño, & sic nūquā hēet locum dicta lex,quę requirit tm̄ t p̄s, q̄ non extet memoria in cōtrariū. Bart. aūt in d l. seruitutes.conatur saluare gl.& dictam opi. cōem,& tādet contrarijs, dicēs, q̄ in his q̄ sunt magni præiudicij,procedit opin.Pet.& aliorum sequentium, q̄ non habeat locum l.cum de in rem uerso.sicut est in acquisitio ne dominij,uel partis eius. † Nam si possi-
7 deīē tuā tanquā meā, per lōgum tempus,te sciente, & patiētem per & usumfructū eius, q est pars dominij, ut l. 4.de usufr.& postea dicerē te mihi meā uendidisse,uel cōcessisse nō pbatī p hoc uenditio uel cōcessio facit l.libertis.§ 1.de ali.& cib. leg.& l.nullo.C. de rei uen. Sed in his quę sunt parui p̄iudi cij,sicut sunt seruitutes prædiales,p quas nō acquirur dominiū nec pars eius:& tunc pce dit opi.gl.& pro hoc allegat l.si filius.C.de

peti.hære. & l.qui aliena §.1.de acquir. hær. & l.quam Tuberoni s §.sunt quędam .ff. de pecu. Item pro hoc allegat gl. similē no.in l. pen.C. cōi diui. ubi contra patientem præsu mitur titulus diuisionis,qui est parui p̄iudi cij,ut ibi not. Ad inconueniens, qd dixi,uide licet q̄ lex uideat posita uerbis, & nō rebus, non obdet. sed pōt scdm Pau. de Cast.in d. l.seruitutes.q̄ illud t p̄s cuius memoria non extat in cōtrariū,requirit,quādo aduersarius ignoraret. Si aūt scit,& patitur, & tunc suffi erat lōgum t p̄s, cū allegatione tituli. & isto modo pōt saluari cōis opin. Posset ēt alr̄ res pōderi,qa licet sufficiat allegare titulū cum quasi possessiōe lōgi t p̄is. & esse p̄sūp.iu ris. & de iure , tamē contra eā admitteretur pbō in contrarium per partis confessionē & gl.est not. in auth.de ęqualitate dot §.il lud.in uerbo,scribat.col.7.& est alia similis in l.in contractibus.in princ.ver.nulli.C.d nō nu.pe.& not.Doct. in auth.sed iā necesse. de donat.ante nup.& canonistæ in c. is q fi dem.de sponsa. † Et ideo posset fieri positio 8
allegāti titulum,q̄ non habuit titulum, sed si ēt fuerit,allegatio tituli sibi non pdesset, ideo nō credo q̄ sit p̄sumptio iuris,& de iu re,sed iuris tm̄:ideo posset pbari contrariū p alias pbōnes,iuxta not.in c.bonæ memo riæ Magunti.de elect. & in l.actor.C.de p̄ ba.& per hoc patet,q̄ lex.q̄ requirit tm̄ t p̄s, cuius non extet memoria, non erit imposi ta verbis , quādo confitetur aduersarius , vel pbaretur titulū non pcessisse , vel quādo ad uersarius ignorasset allegantem tit possedisse. Teneas itaq; opi.gl quę est cōis. & eam sp obseruari in practica uidi:& eandem pra cticam vidi obseruari,quando quis non sol uit decimā per tm̄ t p̄s, q̄ non extet memo ria in contrarium:sed istud nō examino, & ad eius pbōnē inducit possessionē,uel qua si,tanti tēporis,q̄ nō extet memoria in cō trarium.sed in hoc de decima est magis du bium,qa tractatur de magno p̄iudicio,sed i hoc plus est,q̄ in pcedēti casu, qa allegatur non t p̄s longum,sed t p̄s q nō extat memo ria in contrarium. Sed istud non examino: qa est lōga materia de quā uide in c. de p̄s. lib.6.& in c.super qbusdam.§. præt.de uer. sig.Sit ergo cautus ille,q est usus aliquo ser uit,iure discōtinue, vt semper alleget titulū aliquem habilem ad cōstituendā seruitutē sibi,& pbet se vsum fuisse illo iure seruitu-

tis

tis p 10. annos inter pſentes, & 20. inter abſentes, ſciente aduerſario, & patiente, & obtinebit, & ſic ēt cautus in hoc, ut alleget ſe tit. hr̄e ab aduerſario, qui poſſit ſeruitutem imponere rerum, nec alleget ſe titulum habere a quodā tertio, qa hoc ſufficeret ſcia. n. & patientia non dñi, non faciet reſultare pręſumptionem in facto alieno, ſed in facto ꝓprio ſiſ ſcdm Pau. de Ca. in l. ſeru. de ſer. qui hoc declarat, & bene. Econtra ſit cautus ēt aduerſarius. vt quærat ꝓpoſitiones, uel alī habere confeſſionem ab altera parte. ſ. ꝙ nullum titulum hēat ab ipſo, uel ab alio, q̄ ſeruitute imponere potuerit, vel ſi nō p̄t. hr̄e cōfeſſionem, qrat ꝓbare contrarium, coarctando dictum titulum ad certum locum, & tp̄s. iuxta no. in l. actor. C. de ꝓba. & in d. c. bonæ. de

9 elec. †Vbi hr̄. q̄ñ ꝓbetur negatiua, quia ſi allegans titulum cōfitetur ſe non hr̄e, vel ēt probaretur, illa allegatio tit. ſibi non prodeſſet. Et hęc tene menti ꝑpetuo, qa ſunt utilia, & non ita bene declarata alibi reperies. Tertius caſus in quo falli, dicta regula, eſt, q̄ñ qs ꝓbaret ſe habere uerū titulū a tertio. nā tunc ſeruitus ēt ſi haberet cām diſcontinuam, acquireretē longo tpe, uidelicet 10. an

b nis inter pſentes, & 20. inter abſentes, b per tex. in l. ſi diu. ſi. de pſcr. lon. temp. & p l. ſi ego §. ſi. ibi item ruſticorū. de publ. ꝙ eſt ſingulare, ſcdm Pau. de Ca. in d. l. ſeru. de ſeru. Debet ergo illa regula intelligi, q̄ñ qs nō habebat uerum titulum a tertio. Et ꝙ dixi verū titulū debere ꝓbari, qa non ſufficeret ipm tm̄ allegare, vſus. n. longi tp̄s nō poſſet operari duo ſpālia. ſ. ꝙ faceret pſumi titulū ab extraneo, & ultra hoc, ꝙ ſufficiat longum tp̄s cū tali titulo allegato vbi alias requireret tm̄, cuius non eſſet memoria in cōtrarium p no. in l. 1. C. de do. promiſſ. cū ſi. quia non accidit in titulo allegato a dño aduerſario, ſeu ab illo qui ſeruitutem imponere potuit, quia uſus longi tp̄s ēt hoc caſu inducit unū ſpāle tm̄ ſ. pſūptiōnem tituli, qua facta, ſufficit, ne aliud tp̄s requirat, quā poſſeſſionis ad pſcribendum, ex qua pſcriptione iuris probaret̄ ēt titulus eius q̄ ſeruitutē imponere poſſet, & immediate cōſtituere. arg. l. ſequtur. §. lana. de vſuca. Quartus caſus & vltimus ē, in quo fallit d. regula, ſcdm Pau. de Ca. in d. l. ſeru. in fi. a

a ſ in ſeruitutib. pſonalibus, q̄ debent̄ a re pſonæ, vt vſusfr. vſus, iuriſdō, & ſim. qa licet ad eorū vſum requiratur factum hois, tn̄ nō dn̄r habere cām diſcōtinuam, quia aīo poſſidet̄ ꝑpt, q continuus eſt, licet actus hois ſint diſcōtinui: ió longo tpe pſcribuntur, cum titulo tn̄ vero, qa hēt ſimilitudinē cum dño, q. longo tpe non pſcribit̄ ſine titulo. eſt caſus in l. ſi circa fi. C. de pſcr. lon. tē. & l. ſi ego. §. fi. de pub. & no. in l iuſto. §. non mutat. ff. de vſuc. & intellige de titulo habito a nō dño: non aūt à dño, qa tunc non eſſet opus pſcr. ut l. clauib. de contrah. emp. iūcta d. l. ſequtur, §. lana. de uſuc. ſine titulo vero pſcriberet lōgiſſimo tpe: vt no. Cy. in l. 2. in vi. q. C. de ſer.

10 †Sed pdicta regula ꝓcedit in ſeruitutib. realibus, & pdialibus, q̄ a re rei debentur, q̄ res dñi poſſideri, qā hn̄t cām continuam, ut l. q fundū. ff. quemad. ſer. amitt. ſed ille hn̄s cām diſcontinuam, non poteſt dici, ꝙ continue poſſideat, nec ꝓ actum hois, quia ille nō eſt nec pōt eſſe continuus, nec per aium, cū res aium non habeat, vt dixi ſupra in illa q. q̄ dicatur ſeruitus hr̄e cām diſcontinuam. Iſta aūt non eſt proprie fallentia à dicta regula, q̄ de ſeruitute habente cām diſcontinuam loquitur, qm̄ ſeruitutes pſonales dicūtur habere cām continuam, & perpetuam, vt dixi, & licet videatur, ꝙ poſſit dici fallentia reſpū actus hois, q requiritur in ſeruitute pſonali, & tamen pſcribitur longo tpe, ꝙ nō eſt i ſeruitute reali, q̄ factum hois requirit, & ē diſcontinua: qa longum tempus non ſufficit: tamen dico, ꝙ ēt hoc caſu non ē proprie fallētia qa in iſta ſeruitute pſonali, ſequitur tiā non dom no, vt dixi. ꝙ ſi interueniſſet in ſeruitute reali habente cām diſcontinuā, idē eſſet, quia ēt longo tempore pſcriberetur. vt dixi in tertio caſu pcedenti, & ſic in effectu q̄ñ ad tp̄s pſcribendi, non vr̄ eſſe dr̄a inter ſeruitutem habente cām diſcontinuā, & ſeruitutem perſonalem habentem cām continuam, qa in vtraq; ſufficit titulus a nō dño cū poſſeſſ. vel quaſi longi tp̄s. Sed ubi nō interueniſſet tit. bene eſſe dr̄a, quia in ſeruitute reali regulariter non pſcribitur, niſi p tm̄ tp̄s, ꝙ nō extet memoria in contrariū. ſed in ſeruitute pſonali ſufficerent 30. an. ꝙ eſt longiſſimum tp̄s, vt no. Cy. in l. 2. in 6. q. C. de ſeru. & aqua. & ſupra dixi, q̄ oīa bene nota.

Memoria in cōtrari. *An tempus e. an dicatur tantū tempus, cuius in contrarium memoria non exiſtit, & an vſus tanti temporis vim habeat conceſſionis, & priuilegii. Alex. 5. vol. in cōſ. 16. in 2.*

in 2 col.in vers 2.principaliter,& in c nss. 24. & ibi,an illud tempus sufficias ad præscribendum merum imperium.

b Absentes. *Adae Cor conf.36 incip in hac et præsens in ciuitate sua.quis præsumitur esse,et non præsumitur absentia,consi. l. Et an absens dicatur ille qui non est præsens in iudicio, cons 58. in 2.volu.Et quis dicatur absens, vide Alex in 5.vol cons.100.in 4.col in prin.*

Quot sint necessaria ad inducendam præscriptionem in seruitutibus habentibus causam continuam, vel quasi, an requiratur titulus,& bona fides : & an de iure inter ius canonicum, & ciuile sit differentia in præscrip ionibus : & an seruitus possit constitui sub conditione, & duplici condit one, videlicet extincta,& inceptiua. Cap. XX.

1 *Seruitutis ad præscrip quot necessaria sint.*
2 *Bona fides in præscriptionibus an præsumatur.*
3 *Bona fides in quibus casibus allegari debeat.*
4 *Bona fides in libertate præscribenda requiratur.*
5 *Præscriptione quomodo scientia & patientia aduersarii requiratur.*
6 *Seruitutibus in præscribendis an titulus requiratur.*
7 *Præscriptio contra ecclesiam omnino titulum requirit.*
8 *In seruitutum & iurium incorporalium præscriptione septem requiruntur.*
9 *Interruptio naturalis longissimi temporis in iuribus incorporalibus præscriptionem impedit.*
10 *Seruitutes non constituuntur,ut aliquid in tuo facias.*
11 *Præscriptio quandoq; plus potest,quam pactũ.*
12 *Ire ciuitates,& domos alienas,licitum non est.*
13 *Seruitutes reales, & prædiales ipso iure non recipiunt certum tempus ex parte ante ad originem impediendum sed conditionem.*
14 *In iure corporali quo quis tradere teneatur.*

Dictum est supra, ꝙ seruitus habẽs causam perpetuam,vel continuã,vel quasi
1 si præscribitur longo tempore. † Sed quot
a sunt necessaria ad dictam præscriptionem ad Dic plura.Primum,ꝙ uolens ꝓscribere,fuerit vsus iure seruitutis.s.eo animo, ut possit vti iure suo aduersario inuito, non iure amicitiæ uel familiaritatis, quia tunc nũquam præscriberet.l.fi.& ibi no.quemadmo. serui. amitta.& l.qui iure familiaritatis. de acqu. possess. Et ideo si transiuit, quis per fundum tuum longo tempore per aliquam uiam ibi existentem,quam publicam esse credebat, & cuilibet liceret per eam transire, non acquirit seruitutem,et si tanto tempore fuisset, cuius in contrarium memoriam non existit, nec acquirit interdictum, de itinere actuq; priua. in ipsa seruitute habenda, ut elegãter no.Pau.de Cast.in d.l.fin. Qualiter aũt probetur, ꝙ quis fuerit vsus iure suo, seu iure seruitutis,plene habetur per gl.Bar. & Doc. in l.1.§ 2.de itinere actuq; priua. & per Inno.& Doct.in c.bonę,el secondo,de postu.prę la.& de causa poss.& proprie. c. cum eccl.in ver.assuisse & per Bar.& Doc. in d.l. qui iure familiaritatis.& per Flo.& Doc. in l.seruil.de serui. &c. Secundum quod requiritur bona fides,quia credebat sibi seruitutẽ competere.ut no.gl.in d.l.fi.& in l.2.C.de serui. quod uerum,si uult præscribere longo tempore.secus si longissimo,puta 30.uel 40.an. quia de iure Digestorum, & C. etiam sine bona fide poterat pręscribi,sicut dñium,per l.sicut.de præscrip.30.ann & no.Cy.secundũ Pe.in l.2.in 6.q.C.de seruitu. hodie uero de iure canonico nullo modo potest,ut in c.fi. extra.de præscr.& in c.possessor malæfid.lib. 6. Sed aduertendum, quia ubi cõstat uere de mala fide.procedunt prędicta. Sed ubi esset præsumpta mala fides tantum,tunc post 20. annos talis præsumptio malæ fidei non põt allegari.casus est not.& ibi hoc no. Bar.qui ita dicit intelligi in l.fi.in fi. C. unde vi. & idem no.An.de But.in c.sæpe.in v.col.versi.
2 item hoc uerum.extra,de rest.spo. † Nunqd autem in dubio bona fides præsumatur. videt ꝙ sic,per l.pe. C. de euic. & per l.si fundum.C de rei vend. Dicas in hoc, ꝙ si quis possedit cum titulo regulariter,ꝓsumitur bona fides.nisi probaretur contrarium : ꝙ fallit,quando titulus esset improbatus à lege : quia tũc semper pręsumitur mala fides, tex. est not.in l.quemadmod.versicu.malæ fidei. C.de agri.& censi & ibi hoc no.Bar.quẽ oĩno vid.Itẽ fallit,qñ fuisset ei denuntiatum ne emeret,ut d.l.si fundũ.C de rei uen. Item fallit,si coram aliquib.dixisset, se sciuisse rẽ esse

esse alienam. Itē si de hoc erat fama in vicinia, & ipse erat vicinus, ut no. Bar. in l. Celsus. in pen. col. de usuc. Ite si procurauit hēre tit. vt not. singul Bal. sc'd'm Odof in l. quoties. C de rei vend. sed siquis possideat, uel quasi, sine tit. tunc regulariter pśumitur mala fides, ut no. in l. fi. C. vñ vi. Itē siquis sciebat fundū alienū esse, nec habebat aliquem tit. cōcessionis seruitutis, pśumit̄ mala fides quia sciebat, uel scire debebat, nō posse vti illo fundo sine licentia dñi: requiritur ergo, ꝙ credat se hēre seruitutem, qua utitur, licet reuera non habeat, sed errauit in facto, quia forte audiuerat à patre suo hoc dici, vel erat publica uox in uicinia. nā hoc tribueret iustā cām credendi, & sic bonam fidem, ut no. Bal in d. l. Celsus. in 2. col. & ī l. 1. §. hoc interdicto. in 3. col. de iti. act. pri. & Bal. in d. l. iudicia. ver. ergo quæro. C. de rei uendi.† Aduerte tñ, quia licet aliqñ bona fides *b* præsumat̄, tñ in casib. in quib. requirit̄, non sufficit, ꝙ pśumatur, sed ipsa debet deduci, & allegari ut est casus sing. in l. si adulterium cum incestu. §. idē Pollioni. de adul. sc'd'm Ang. in l. cū qui. §. fi. de pub. & uide ad hoc Bar. in l. cū qdā. in vl. col in prin si cer. pet. ubi dicit, ꝙ super non allegatis non cadit pśum & idē no. Bal. in l. si certis annis in 5. col. C. de pac. qđ bñ not. in practica, quia vidi multos errare hoc nō perpendentes. Et quod dixi de bona fide, intellige, ꝙ requiritur in seruitutē pścribēda.

4 † Sed nunqd in libertate prescribēda reqrat bona fides? vide per gl. ord. in l. fin. quē adm. lib. am. & ibi per Doct. & dic, ꝙ in præscribenda libertate personali requiritur bona fides. l. 1. C. de pscr. lon. temp. q pro libertate cōp. Sed in præscribēda libertate distingue. Aut loquimur de libertate rei vrbanæ. & te ritur bona fides. l. hæc āt iura. de serui. vrb. præd. Aut rei rusticæ, & nō reqritur bona fides, l. pe. C. de seru. Et iō diuersitatis est, qa in præscribēda libertate reqritur factū, & usus præscribētis, & iō nō mirum, si eius bona fides reqritur. sed in realib. nō requiritur aliquod factū hois praescribētis, sed sola negligētia ex parte admittētis. iō nō cōsiderauit I admittēdo bona fides aduersarij, vt no. in d. l. fi. & l d. l. 2. C. de ser. & dicā infra plenius, in 10. & vlt. q. prin. Tertiū, ꝙ reqritur in praescriptiōe, *c* est, ꝙ qs fuerit usus lōgo tpe, videlicet decē annis inter pñtes, & vigīti inter absētes

no. in l. seruitutes. ff de serui. & in l. 2. C. eti. & supra dixi, ꝙ est ūsum in prædio priuati: sed in prædio ecclesiæ requirit p. 40. anno. sicut in pscriptione dñij rerum ecclesię, ut notat Inno. in c. diligenti. de pscrip. & p Doc. canonistas in c. peruenit. de censib. & sequit. Paul. de Cast. in d. l. seruit. circa qđ adde ꝙ dicam infra. uer. sed contra hoc opponit̄. Quartum, ꝙ requiritur, est, ꝙ usus fuerit scientem aduersario, l. 2. C. de ser. & ibi per gl. & Doc. & etiam eo patiente, l. quoties. *in secunda*. de seru. & in ista scia, & patientia consistit quasi possessio iurium incorporalium. Quod limi-
5 ta principaliter duobus modis.† Primo. s. ut scientia & patientia aduersarij requirant̄, volendo præscribere longo tempore, sed si longissimo. s. 30. vel 40. annis, secus. nam tūc nō requiritur scia, nec patiētia aduersarij. sicut .n. operatur titulus, ut possim præscribere aduersario ignorante, uel non patiente, ita ēt operatur longissimum tempus, qñ titulus nō interuenit, ut singulariter dicit Pau. de Cast. in l. 2. C. de seru. Secundo fallit, qñ præscribens hēt titulum a quodam tertio, qui tanquam dñs illius fundi concessisset ei seruitutem illius fundi, cum non posset, tunc præscribit ēt ignorante uero dño, sicut prescribet dñs ipsius rei. l. fi. C de præscrip. lōg. tēp. & hoc uoluit expresse Pet. ut refert Cyn in l. 2. C. de ser. dum loquitur in seruitute formata, qua quis hēt titulum. & hoc ēt sequitur Pau. de Cast. in d. l. 2. & in d l. seruitutes. quę dicit, quòd de hoc est tex. in l. si ego. §. 1. de publ. in alternatiua, quā ponit ibi, dum dicit, quòd per tradit. enim consistit, uel per patientiam. Nam per traditionem dr̄ constitui, qñ habet titulum a tertio, & non uidetur requiri patientia dñi. & dum subdit. Per patientiam, loquitur qñ non habeat titulum, quo casu bene requiritur. & ista est singularis limitatio ad illud quod cōiter dici solet, ꝙ in iurib. incorporalib. non est dare quasi possessionem, nisi per scientiam, & patientiam dñi, quod contingere pōt in multis, ut in pascuis, & aquæductib. & iurisdictionibus & iure piscandi, de quibus quotidie oriūtur lites in patrib. istis. & pauci sunt qui hoc aduertant, quia cōiter dr̄, ꝙ quis non posset in his præscribere, nisi cum scientia, & patiētia aduersarij, & hoc debet pbare. Sed tu aduerte an hēant titulum, *c* vel nō, quia si hēt titulū, nō ē opus pbare sciam, uel patiētiā, secūdū Paul. de Cast in d. l. serui. de ser. quod

6 singulariter tene menti. † Sed nunquid requi
ratur ti. in istis seruitutib. præscribendis ? Di-
cas brĕ, q̄ non, vt est casus in l. si quis diutur-
no. & ibi gl. & Doc. ff. si serui. uen. & no. p glo.
in d. l. seruitutes. & in d. l. 2. C. de serui. & ibi
p oēs Doc & no. gl. in l. 1. §. fi. in vers. q̄dau de
aq plu. & p Bar. in l. fi. queād. ser. amit. & idē
no. expresse Inn. in c. si diligenti. de præscri.
& istud teneas, licet aliqui dixerint, q̄ requi
ratur saltem allegatio tit. & no. bene. Istud tñ
fallit in vsufr. & in prædiis ecclesię, vt statim
dicam. & intellige de titulo non solum habi
to à dño prędii seruientis, nam de illo du-
bium non est, q̄ requiritur ad pręscribendū;
quia si à vero dño tit. haberet, statim seruitus
acquisita esset, & non esset necessaria pręscri
ptio. l. sequitur. §. lana. de vsucap. sed intelli-
go ēt de tit. habito a quodam tertio; puta q̄a
Titius tanquam dominus prædii sui, cū non
esset, cōcessit mihi seruitutem in eo: & ego
credens ipsum dominum esse, forte quia pos
sidebat, sui vsus seruitute longo tempore, te
sciente, & patiēte, ratione illius cōcessionis.
nā etiā talis titulus nō requirit ad præscribē
dū talem seruitutē realē. Et ratio, q̄a in serui
tutibus & iuribus incorporalibus tit. nō req
rit, sed incorporalib. sic, vt est ista q̄a istæ ser
uitutes reales quærunt rei, quæ sibi non pōt
de titulo prouidere. sed alia iura corporalia
quærunt psonæ, q̄ sibi de titulo puidere po-
tuit. & ista fuit rō Pe. & tē est & alia rō, quia
in corporalibus agit de maiori pręiudicio. s.
de acquisitione dominii, q̄ i incorporalibus:
quia tunc sola res afficit, & eius tantū condi
tio grauat. & hæc fuit ratio Dyā c. 1. de reg.
iu. lib 6. qua sequit Cy. in l. 2. in 5. q. C. de ser
ui & videt mihi verior. & ideo in pręscribē-
da seruitute vsusfructus, requiritur titulus, cū
vsusfructus sit pars domini. l. 4. de vsufruc. &
per consequens in eo præscribendo tractetur
de magno præiudicio ad similitudinem pręs
scriptionis rerum incorporalium. Sed contra
hæc oppo. & imò videtur, q̄ in præscribēda
seruitute uerius tit. requiratur, nā ille qui ser-
uitutem præscribit, habet contra se dispositio
nem iuris cōis; q̄m omne pręsumitur liberū,
nisi probetur habere seruitutem l. altius. C.
de ser. ergo vr̄, q̄ non solum allegatio, sed ēt
tituli probatio sit necessaria per c. 1. de pscri.
lib. 6. Inno. in c. diligenti. de præscrip. soluit
hoc contrarium q̄ non dicitur contra se ha-
bere ius cōe qui pręscribit seruitutem; quia
ius nō prohibet quem habere seruitutem in
prædio alieno; sed tūc dicitur habere ius cōe
contra se. puta vnus episcopus exercet iurisdi
ctionem in diœcesi alterius episcopi. dicit
Pau. de Ca. in d l. seruitutes; q̄ non compræ-
hendit, quid sit hoc dicere: quia verū est q̄ i
prædio alieno non prohibetur habere serui
tutem nolente & consentiente dño, sed eo no
lente sic. & eodem modo vnus epis nolente
alio episcopo. unde dicit ipse, quòd c. 1. de
præscriptio. in. 6. loquitur de præscriptioni-
nibus currentibus contra ecclesiam, vel res
7 ecclesiæ: secus contra priuatum † Et ideo ip-
se concludit, q̄ qui vult præscribere seruitu
tem in prædio ecclesiæ, cum habeat cōtra se
ius cōe, necesse est ut habeat titulum saltem
à non dño: vel etiam à domino titulum vti-
lem: iuxta ea quę habentur in c. de quarta. de
præscriptio. quia si esset vtilis, non esset ne-
cessaria præscriptio. l. sequitur. §. lana. de vsu
capio. quod no. pro limitatione l. si quis diu
turno. si serui. venditionis etiam dici. quod
Inno. bene soluit, quia volēs seruitutem præ
scribere, non habet ius commune contra se,
quia est præter ius commune: & tunc dicere
tur contra ius commune, quando expresse
prohiberet præscriptionem. vt no. in d. c. 1.
de præscri. i 6. Quintum quód requiritur ad
præscribendum seruitutem, quando est nega
tiua, vt seruitus altius nō tollendi, scilicet p
hibitio vsus: vt no. gl. in l. qui luminibus. de
serui vrba. præd. & in l. 1. C. de serui. & gl. 5.
in c. Abbate. de vet. sig. & Dy. in l. si prius. de
no. ope. nūtia. Et ideo in istis seruitutibus, q̄
cōsistunt in prohibendo, vt est seruitus altius
nō tollendi, nō acquirit quasi possessio, nisi
p phibitionē ex parte præsēdetis seruiturē.
& patiētiā aduersarii. Sed in his, quæ siunt i
faciendo, vt aquæductus, & simil. nō requirit
phibitio, sed vsus & patientia aduersarii, q̄a
in his cōsistit quasi possessio. & in pdictis ne
gatiuis seruitutibus sufficit vnus tantū actus
phibitionis ad hoc, vt quæratur ista quasi pos
sessio, puta ne altius tollas, vel p fundum va-
das, vt sentit gl. in l. 1. C. de seru. Sed in affir
matiuis, vt eundi p fundū, vel aquā ducendi.
Dic q̄ si sunt tales, in quibus possit esse vsus
per modum facultatis, & familiaritatis, vt iti
neris, quia permissum est ire p fundum tuū
donec prohibueris. vel l. diuus. de seruit. vrb.
præd. & tunc requiritur, quòd iuerit saltem
30. diebus, ad hoc vt cōstituatur in quasi pos
sessione: vt l. 1. §. 1. & ibi per Bart. de itinere
actuq; priua. Sed non potest in eis esse vsur

ratione

tione familiaritatis, puta ducere aquā p fundum tuum, in ista quasi possessione quærenda, et unicus actus sufficit: ut in l. 1. §. quod autem. de aqua quoti. & æsti. & ita tenent Pe. & Cy. in d. l. 2. in 6 q. C. de seruitu. & Bart. i. l. 1. e. ti. & Bal. in d. l. 2. & Flo. in l. seruitutes ff. de ser. quod bene no. Sextum quod requiritur, est tempus l. longum, qn̄ seruitus habet causam continuā, vel quasi, sed si habet causam discontinuā regulariter requirit tantū tempus, cuius nō extet memoria in cōtrariū de quo dic ut plenius dixi in pri. huius 8. q. princ. Septimū & vltimū requirit, ut præscribens sit dn̄s fundi, cui seruitus est acquirēda, cōpleta pscriptiōe, alias, si esset simplex possessor, sic vt non posset ei fundū acqrere per pactum: ut dixi supra in 4. q. prin. ita per pscriptionē. sic vt nec posset seruitutē impone re, etiā si pacto domini in fundo, haberet: vt l. p pact. de ser. licet aliquādo plus possit pscriptio, q̄ pactū. ut gl. no. in l. 1. fam. ercis. & in l. sed si inter me. de seru. urb. prædio. &

8 In prædictis iuribus not. † Ex prædictis auté collige secundum Fl. in d. l. seruit. septé specialia in ista pscriptione seruitutū & iuriū incorporaliū. Primum est, q. non requiritur uera possessio, sed quasi, q̄a iura incorporalia nō possunt possideri, ut l. seruus. §. icorporales. de acq. re. do. Secūdū, q. pcedit contra possidétē: ut hr̄ Inst. de act. §. æque. quod nō est in rebus corporalibus, vt ibi. & l. 2. C. de præscr. 20 ann. nō. p gl. in l. 1 ff. C. de seruis fugi. & ibi p Doct. Tertium quia non requirit tit. l. si qs diuturno. ff. si ser. vend. & supra dixi, ergo sufficit etiā non solennis: ut habetur in l. pust mortē. de adoptio, facit ad hoc gl. notab. in l. vi nū. in gl. magna, in si. li cer. pe. Quartū, quia requiritur scientia eius cōtra quem præscribitur. l. 2. C. de serui. Quintū, quia requiritur etiā aduersarii patientia

d d. l. quoties. *la secunda* de seru. Sextū, quia aliqñ reqrit phibitio pro adipiscenda quasi possessione: eo qa non cadit aliqs actus alius corporalis, p ea adipiscēda, q ut cōformis iuri qrēdo, nisi phibitio, ut dixi sup. in versi. Quintū, q. requiritur ad pscribendū seruitute. Septimū, qa pscriptio longi tpis. in istis incorporalibus interrūpetur per solam missionem executoris: licet secus sit i corporalibus, ut C. de rei vendica. l. moræ litis. & hoc voluit singula. gl. sub dubio tamen, forte, in l. 2. in gl. j. in fin. C. de seru. Sed Bal. limitat hæc procedere, quādo pscribens nō hēt

titulum: quia tunc solum ex negligētia nō potentis causatur, ideo insurgente vigilātia impeditur. C. de pscrip. 30. annorū. l. sicut. sed si haberet titulū, non sufficeret sola missio executoris, quia illa non carnt ex sola negligentia, vt hr̄ in d. l. sicut. & hoc procedit de iure ciuili, sed de Iure cano. secus, quia oīs pscriptio de iure cano. impedit per solā missionē executoris, nō, quia superueniens mala fides, etiā sine aliquo iudicio pscriptionem impedit. c. fi. & ibi no. de pscrip. c. possessor malæfidei. de regulis iu. lib. 6. & hoc tenet Bal. in l. 2. C. de seruit. in versi. vlterius quærit, nunquid præscriptio. quem sequit Ang. de Aret. Inst. de actio. § æque. teneo, q. illud seruandū esset in foro ciuili. iuxta nota. in

9 d. c. fi. † Naturalis autem interruptio impedit præscriptionem etiam longissimi temporis in istis incorporalibus. lege, seruitutes. & lege 2. C. eo. tit. Et hoc facit contra eū qui vult præscribere molendini clusam, q̄ cursus aquarum semper interrumpit, ut nō videatur præscribere, quia pditur possessio, quod est verū, si destruatur in totum, uel pro maiori parte, alias secus, ar. l. domū. de contrah. emp. & hoc tenent Bald. & Ang. in d l. seru. quod notandū est. Et per hæc expeditus est unus modus acquirendi seruituté p præscriptionem, ac etiā pfecte expedita est materia præscriptionis in acquisitione seruitutū. De præscriptione aūt in seruitute amittēda dicam in 10. & vlt. q. Item constituuntur etiam omnes seruitutes non p traditionem verā, qa icorporalia nō recipiūt traditionē, de acq. re. do. l. seruus. §. icorporales. sed quasi traditionē, quæ fit per scientiam & patientiam domini, ipso me ducente in possessionem. vnde etiam caueri q. me non impediat venientē. ff. de ser. urb. præd. l. 1 §. ff. de act. emp. l. rō §. si inter. & de seru. l. quoties. *la secunda* de ista cautione habetur i. l. harū. & l. egi. si

10 ser. uen. † Item constituuntur seruitutes, ut patiaris me uti seruitute per prædium tuū, non autem constituuntur, ut tu aliquid non facias in tuo, puta ne eas per fundum tuū, ne ue ibi consistas, neque con trahas. secus si concederes mihi ius tibi non esse in fundo tuo aquam quærere inuicem æque meæ generis, ut l. quoties. *la prima*, de serui. in princ. nec etiam constituuntur, vt tu aliqd facias in tuo, puta uiridaria tollas, amœniorem prospectum præstes, uel in tuo pingas, ut d. l. quoties, *la prima* §. 1. cū saluo,

quod in seruitute oneris ferendi dr, ut is de bent sustinere parietem vel colũnã, qui dẽt seruit. ite oneris ferendi in pariete vel colũna I naim l. eum dr colũnã. de ser. vrb. pd. & p. sicut §. 1. & §. distaui. si seru. uend. & dixi supra in 2. q. prin. in prima nam ita seruitutum. itẽ seruitutes cõstituunt in fũdo simpliciter, quo casu totus fundus seruituti affi citur, vt per quãmlibet eius partẽ ire. agere liceat l. si cui. de ser. & l. si mihi concesseris cum l. seq. l. si via. de ser. vrb. pre. nisi dñs pdii certus locus seruitutis designetur ut l. nã seruus. §. sed si totus fundus. quẽad. ser amit. de quo dic, ut dicam in 2. q. prin. Item oẽs seruitutes constitui põt ad partẽ prædii diui sam, ut l. ad certam. de ser. & no. l. pro parte. non autem ad partem indiuisam, vt est text. cum gl. in d. l. p parte. & l. vt pomum. §. te. tit. & l. 3. in prin. de ser. le. & l. si qs partẽ, cõ munia pdio. Constituta aũt seruitute meo pdio, si nanciscor eius dñium pro parte indiui sir pro ea parte seruitus extinguitur & p alia remanet d. l. ut pomũ. §. fi. finantẽ nõ esset constituta in toto prædio, sed tñ promissa, extingueret seruitus in totum, ne adepro dñium prædii. d. l. pro parte. nam multa impediunt facienda, q nõ dissoluuntur iam facta d. l. parte furioso de his qui sunt sui uel alie. iur. & ho. per gl. in d. l. p parte. Itẽ nõ põt constitui pars seruitutis, ut quis teneat ad partẽ eius; quia oẽs seruitutes indiuiduę sunt, pter seruitutẽ vsusf. ut dixi in 3. princ. diuiso nec seruitium. & si promissor, uel stipulator serui decessit, quilibet hæres tenetur insolidum, & quilibet hæres stipulatoris agit insolidum: vt d. l. pro parte. & l. via. de seru. & fam ercis l. hæc. §. an ea & l. 2 de uer. obl. d. l. 1 § usuf. ad l. Fal. Item licet vnus ex socijs non possit per pactum acquirere seruitutem fundo communi, ut l. si unus ex socijs de seruit. rust. prædio eũ per tps, seu tẽporis la; su, hoc est præscriptione, acquirere põt. tex. est cũ gl no in l. sed si inter me. de serui. vrb. præd. & ibi per Doct. & ibi hoc ẽt tenet

11 do. Paul. de Cas. in d. l. ex parte † ẽ quo no. q aliqũ plus potest præscriptio, q̃ pactũ idẽ no. gl. in l. pri. fam. erc. Itẽ põt constitui seruitus certo modo, vt cũ certo gñe vehiculi non agat, veluti cũ equo dumtaxat, vel vt ecicũ pondus vehatur, uel vt res illæ traducantur, aut carbo portetur, vt est tex. in l. modus de seruit. Item post constitui seruitus, ut vsus certis temporibus sic certi possit puta

vt quis post horam tertiam vsque in horam decimam eo iure vtatur, vel alternis diebus vtatur, vt est tex. in l via §. 1 de seru. & in d. l. modus §. si eo. ut & hoc seruatur in multis locis in aquædu. Item seruitutus põt imponi, & restringi ad certum tps, puta vt liceat ire de diẽ tñ, & non de nocte, maxime in urbanis prædiis, tex. est cum glo. in l. cer

12 cõta prædio † Ex quo notabi Paul. de Castr. q non est licitum ire per ciuitatem, nec per domos alienas. Item constitui põt seruitus et de ędificio futuro, ut l. si seruitus. §. futuro. de seru. vr. præ. & l. Labeo. eo. tit. Itẽ constitui potest, ut aquam quęrere, & inuentam ducere liceat, ut d. l. Labeo. & dixi supra illa q̃st. in quibus rebus põtest seruitus constitui. & omnia quæ ibi dicuntur, possunt hic addi. Item seruitus nauigandi põt per lacũ perpetuo constitui, vt l. via. constitui. §. si lacus. de ser. rub. pre. Item via iter, actus, haustus aquæ, fere iisdem modis constituuntur, quibus vsusf. constitui põt vt est tex. in d. l. via. in prin. de ser. Item seruitus ipso iure neque ex tempore neque ad tempus, neque ad certam conditionem, v. g. quandiu volam, constitui potest. Sed si hoc modo constituatur, obstabit facti, vel doli exceptio contra promissionem seruitutem vendicanti, vt est tex. in lege 4. quæ incipit, seruitutes. de seru. & ibi plene per gl. Bart. & Doctor. Et pone exemplum ex tpe. s. vt incipiat post pascha; ad tps, ut incipiat nũc, & duret vsque ad pascha: sub conditione, intellige extinctiua: s. vt constituo tibi seruitutẽ, q extinguatur si nauis ex Asia veniret. nõ aũt intelligas de cõ dõne inceptiua, vt; constituto tibi seruitutẽ in tali fundo, si nauis ex Asia veniret, qa sub condõne bene pt constitui seruitus; sicut & dominiũ pt sic transferri, & possessio. ut de acq. pos. l. si quis absenti §. si quis. & not. gl. in d. l. 4. in verbo, sub conditione; quæ gl. faciens dñiam inter conditionem extinctiuam, & inceptiuam, non est alibi; secdm Raph. in l. respiciendum. ff. de pe. & Fl. in d. l. 4. & committer, tenetur. † Et ex his no. q ser

13 uitutes reales, & prædiales ipso iure non recipiunt certum tempus ex parte ante ad im diedũ originẽ, sed conditionem sic, sicut videmus in obligatione, e q̃ constitui nõ põt ex certo tpe, l. oblig. ferẽ. §. placet. ff. de acti. & obl. sed sub conditione sic, ut l. cedere diem. de uerb. signi. Ex parte vero post, id est, ad ipsam obligationem seruitutis faciendam,

dam, non recipiunt condõnem, nec diem, q̃ tum ad substantiã ipso iure: sed obstat exceptio: quia tps nõ est modus tollendæ, &c. q̃a postq̃ incœpit semel competere, durat perpetuo: sed adueniente die uel cõdõne, obstabit exceptio, ut d. §. placet. & hr̃ in l. nemo põt. de leg. 1. Et hoc est φ dicere uoluit tex. in l. 4. de seru. & in istis appositio tpis contra naturam actus non uitiat nec uitiatur, sed operatur in eo φ operari põt, si circa ipsum, & non contra substantiam, ut d. l. 4. & l. cũ qui ita. §. qui ita. de uerb. obl. & hr̃ in d. l. nemo põt. Et de intellectu, & materia in d. l. 4. uide ibi plenius p Bar. & p oes Doc. & plenius p Rofr. i suis libellis iuris ciuilis, in actiõe confessoria, uer. item q̃ritur quę dr̃. & uide, φ dixi suprà in 6. q. prin. Et adde, φ licet seruitus cõstitui possit ex parte ante, sub cõdõne ad impediendũ originẽ: uidelicet, promitto tibi seruitutem in tali fundo, si nauis ex Asia uenerit, tñ si ante euentũ cõdõnis tradidit, uel quasi per patientiã transit in ius seruitutis. ff. de sol. l. sub cõdõne. de iure do. l. nisi scdm gl. no. in d. l. 4. in uer. sub cõdõne circa prin ibi, si ante cond. tradidi. q gl. non est alibi, scdm Ang. & ibi Doc.

4 † Ex quo no. singulariter, φ sicut in re corporali qui tenetur dare sub condõne, si interim tradat corporaliter, transfert statim dominium. l. dotis fructus. in fin. de iure do. ita in iure corporali; si qs promisit uni dare sub conditione, si interim patiatur illum uti, quod pro traditione hr̃. l. quoties, *la seconda*, de serui censetur illud ius proprietatem transferre, per gl. illã notabilem, quam teneo: licet Ang. ibi dicat, non credit illam uerum dicere.

a Præscrip. *Adde Alex. cons. 34. in 1. col. in princ. in 3. vol Et multa i materia præscriptionis habes in 2. uol cons. 188 & in 4 uol. cons. 99 in 1. & 2. col & an ius canonicum in materia præscriptionis deroget iuri ciuili, uide Corn. consi. 16 in 2 uol.*

b Bonafid. *Quñ, & quando in præscriptione requiratur bona fides. & quid de iure ciu & can. vide Ale cõ 99 in 1. col in 4 uol & an ex ti. præsumatur bona fides, in cõs 89 in 5. uol. Et bona fides nõ præsumitur in eo, qui contra iura mercatur. vide Cor cons. 121 in 4. vol*

c Titulum. *An titulus inualidus transferat dominium, uide Cor cons 98 in 1. vol Et Alex in 5 uol. in cons. 89 & ibi, quod contra habenti titulum uero uniuersalem, datur petitio hæreditatis.*

d Patientia. *Adde Alex. cons. 1. in 5. uol & ibi an tolerans unum possidere, ita ut illa patientia egrediatur terminos tolerantiæ.*

e Obligat. *Obligatio & actio an sit nata, ante diẽ vel qño, vide Ale. cons 2. in 4 col in 4. uol Et qui obligatur in foro an mæ rõne naturalis obligationis, uide Cor. cons. 256. in 4 uol.*

Qñ seruitus acquiratur. Cap. XXI.

1 *Promissione an seruitus acquiratur.*
2 *Dominium rei corporalis, & quasi dominium rei incorporalis ipso iure eodem modo transeunt.*

1 DIxi qño, & qualiter seruitus acquirat. Sed qñ acqri? † Dic φ per promissionem tm̃ nõ acquiritur seruitus: nisi realiter constituatur qa talis sola pmissio non constituit ius in re hoc ẽ, in seruitute, sed ius ad rẽ, ut l. si partem. in prin. ff quemad. seru. a. mit. no. in l. & in prouinciali. C. de ser. & dixi supra. i illa q. qño cognoscatur, an seruitutes sint reales, & prędiales, & not. ex illa l. si partẽ. in pri. φ seruitus aquæ ductus non incipit, anteq̃ fiat riuus per quem ducatur. & idẽ in qualibet alia seruitute, ad cuius usum requiratur, φ aliquod opus fiat in re seruiente, puta tigni immittendi. quia requiritur, φ fiat foramen, & anteq̃ fiat seruitus non põt dici, φ sit constituta per aliquem contractum solum: sed competit actio personalis, ut constituatur, quę actio de sui natura non tollitur, nisi spatio longissimi tpis, ut l. sicut. C. de præscrip. 30. anno. Sed postquam factum est opus, incœpta est seruitus, quæ tolli põt spatio longi temporis, secũdũ ea q̃ dixi in præced. q. princip. & si quis inducit me in fundũ suum aio cõstituendi mihi seruitutem, licet statim dicatur constituta seruitus ut l. 3. §. dare. ff de vsuf. hoc tamen est uerum, qñ nõ est opus aliqd fieri ad usum seruitutis, puta itineris, uel uiæ, uel altius non tollendi, uel haustus aquę, ubi non põt opus facere, secus quãdo est aliquid necesse fieri, sine quo qs uti non possit, q perpetuo tenementi. Sed si legata est seruitus realis, & prædialis, dic φ dies seruitutis cedit a morte testatoris, etiã legatario ignorãte, licet p se non trãsmittat, sed cũ prædio trãseat, unde non est ppria trãsmissio, sed inhęrẽtia q̃dã. casus est in

in l.si partem.§.1.quemadmod.seru.amit.& ibi hoc no. Doc.& Bal.in l.unica.§. in nouissimo de cad.tol.siue.§.libertatibus.† Qd' intellige uerum, qn fuit legata expresse, quia sicut transit dominiũ rei corporalis ex presse legatũ ipso iure.l.à Titio.ff.de fur.ita & istud quasi dñium iuris incorporalis.nã, & in illo est repetite dñium improprie: ut no.in l.qui usumfr. in fin. in uer. dnium.si vsusf.pet.& p gl.& Doc.in l.gñaliter.§.nihil cõe de ac.pos.sed si fuisset legata seruitus tacite,secus,quia per legatum tacitũ nõ transit ius seruitutis, sicut nec ẽt ipso iure domin.l.seruum filii.§.1.de leg.1.& hr per gl.& Doc.in l.emptor.§.si.de rei ven.& per Bar.& oẽs Doc.in l.1.de le.1. Ita ẽt tenent Bar.& Doc.in l.binas ædes de ser.vrb.pd.& Fl.in l.testatrix.in prin.si ser uen. An autẽ rei legatæ, uel venditæ, uel diuisæ seruitus debeatur,uide plenius per Bar.in l.1.de ser.lega.& per Bar.& oẽs Doc in l.binas ædes.& per Pa.de Cast.in l.in tradendis. §.interpositis.in fi.cõia pdio.& vide in l.si quis ædes in prin.de seru.vrba.pd.& per tex & gl. in fi.uer.restituatur.in l.2.§.fi. de hered.vel act.uen.& uide tex.no.in d.l. testatrix.

Qñ & qualiter,& quando,& per quẽ seruitus retineatur. Cap. XXII.

1 *Seruitus an pro parte acquiri,uel retineri possit*
2 *Seruitutem fundo communi an unus ex sociis acquirere,uel retinere possit*
3 *Ciuitas,uel castellum,quod habet merum imperiũ si occupetur a tyranno,ipse retinet suã quasi possessionem imperii,seu iurisdictionem.*
4 *Aqua per se ipsam fluens, an præscriptionem, uel consuetudinem aducere ualeat.*

NVnc dicamus qñ & qualiter, & quã 1 do& per quẽ seruitus retineat.† Et qa br,q seruitus p pte acqri nõ pt:vt l.p parte.de ser.tamẽ pro parte retineri pt: vnde pdiũ tuũ,si mihi seruiat,siue ego partis pdij, tui dñs esse cœpero siue tu mei p parte seruitus retineri pot.l.vt pomũ.§.1.de ser.& l. 2 qs ẽdes.§.si partẽ,de ser.vrb.præ.† Itẽ vnus licet ex socijs, seruitutẽ fundo cõi acqrere possit.l.si vnus ex sociis. de ser.vrb.præd.tẽ p vnũ pot seruitus retineri.l.aquam.§.si plu. iũ,quead.serui.ami. Itẽ seruitus retinet no. bis per socium, vt fructuarium, & bonæfidei possessorem.tex. est in l. 5 qui incipit, seruitus,quemad.serui.ami. Item,q per fructuarium retineatur nobis seruitus,licet nõ acquiratur.vide tex & ibi oĩno Bar. in l. 3. §.vt uiderem.de iti.actuq; priua. Item usu retinetur seruitus,eum ipse cui debetur, utitur, qui ue in possess. eius nomine est, aut mercenarius,aut hospes,aut amicus, aut medicus,qui ue ad uisitandum dñm venit, aut fructuarius,licet suo noĩe,deniq; quicunq; debita via vlus fuerit, siue ad fundũ nostrũ facit,vel ex fundo, licet malæfidei possessor sit,retinetur seruitus,tex.& in l.1 .vsu,eum tribus l.seq.vsque ad l.si.queãd.ser amit. Et q ẽt per malæfidei possessorem seruitus retineatur,est ẽt tex in l.qui fundum.eo.tit. per 3 quẽ dicit ibi Bar.& Doct. † q si ciuitas vel castellum,qd' hẽt merum imperium, occupetur à tyranno,qui utitur illa iurisdictione,retinet suã quasi possessionẽ imperii,seu iurisdictionis.qd' dicit ibi Fl.esse verũ, qñ iurisdictio cohæret territorio,secus, si personæ in loco,quia tunc qui non vtitur, licet deiectus,perdit,vt hr in l.sequit.§.si viã. de vsuc.& arg.l.si plures. §. deiectum de vi, & ui.ar.& qn dicat cohærete iurisdictio in territorio l.fi.C. ubi,& apud quos. & plene per Bar.& Doc.in l.1.C.de iurisd.omn.ind. Itẽ retineri põt,ẽt si ille,qui utitur, nõ utitẽ noĩe eius,cui cõpetit,sed sui, vt quia sit socius,uel si qui suo noĩe utuntur, ut dixi, & no.gl.in l.fi.quemadmodũ.serui.amit. Itẽ p naturalẽ aquæ cursũ naturaliter alicui retẽtũ seruitus retinet,vt est tex.in d. l.qui fun- 4 dũ.quemad.seru.amit. † Sed nunquid aqua per seipsã fluẽs possit inducere pscriptionẽ vel consuetudinẽ?Dic q non, quia non est res animata, & per rem inanimatam nihil nobis acquiritur,oportet ergo in pscriptione aliquem usum intercessisse, quo principaliter, sufficit aquam per se fluere: ut d.l.qui fundum.In cõsuetudinem ẽt sufficit, q initium habuerit à multis utentibus. nam postea perficitur solo cursu tpis.ff.cõia pdio.l. uenditor.§.si cõstat.& no. Bal.in c.1.§.si qs. de manso.in pen col.in tit. de controuer.inuesti. Item propter pupillum uel minorem, cum quo habeo rem communem, retineo seruitutem, licet ea non utar,ut est tex. valde notab.in l.si cõem. in princi. & ibi vide omnino Doc.quemad.serui.ami. Item quomodo, & qualiter quasi possessio retineatur

seruitutum, vt le per glo. in l. 2. C de seru. & ibi per Doct. maxime per Cy. in 3. q.

Qualiter quis vti debeat seruitute. Cap. XXIII.

1 *Via si cui simplici usu concedatur, an per quancunque fundi partem, quo uolueris, uel per totum fundum ire possit.*

2 *Hominibus armorum vel aliis si per unum territorium, uel alium comitatum transitus concedatur, ipsi debent transire per partem concedenti minus damnosam.*

3 *Seruitus simplex si in fundo debeatur, ad quem spectat, in qua parte seruitutes habere debeat.*

4 *Electio seruitutis quando facienda est, ad quem ipsa electio spectet, an scilicet illi qui debet seruitutem uel illi cui seruitus debetur.*

5 *Verba debent interpretari pro eo, in cuius fauorem a pponuntur.*

6 *Seruitus cui debetur, an in prædio seruiente ædificare licitum sit.*

7 *Constitutione simplici seruitutis eundi absque alia expressione, an licentia faciendi scalas concessa uidetur.*

8 *Aedificandum q fit in prædio seruitutem debente cuius expensis ædificandum sit.*

9 *locum seruientem an reficere licitum sit.*

10 *Statuti forma si licitum sit ap uindictam aliquem occidere, an etiam sit licitum amicos congregare, qui ipsum adiuuent.*

11 *Occidere aliquem si alicui licitum sit, an sit licitum etiam alteri demandari.*

12 *Refectio, uel depressio aut leuatio seruitutis cuius expensis fieri debeat.*

Nono principaliter est uidendum, qualiter quis debeat uti seru. Et dic bf, ꝙ debet uti ciuili modo. † Nā si cui simplici
1 usu via conceditur per fundum cuiuspiam, vel relinquatur in infinito, uidelicet per q̄ libet eius partem ire, agere licebit ciuili tā tummodo, non. n. per villam ipsam, nec per medias uineas ire agereq; possit, & minore seruientis fundi detrimento. tex. est not. in l. si cui. de serui. in l. si mihi cōcesseris. cum l.
2 seq. de ser. ru. præd. † & hęc iura allegantur, si aliqbus hoībus armorū, uel aliis cōcedatur trāsitus per vnū territoriū, uel aliū cōmitatū, ꝙ debeat intelligi. s. ꝙ transire debeāt p partem minus damnosam concedenti, & ꝙ debeāt ciuiliter se hře. Et qñ se īciuiliter habent, dicuntur cōtra conuentionē venire, & debet eligi locus per quē possint ire uel agere. vt est tex. in l. si cui. & l. certo generi §. 1. de ser. rust. pr̨. Et postquam est electio facta de loco, non est licitum mutare uoluntatē, & per alium locū ire, ut d l. si cui. imò cetetæ partes liberę remanēt. ut est tex. in d. l. certo generi. § 1. & dixi ꝙ q̄stio de electione ꝓcedit, qñ cōcessio seruitutis fuit facta simplr̄, secus, si actū fuisset, ꝙ totus fundus serui
3 re deberet. † Nā si ista cōcessio simplex non esset, sed gn̄alis, uel utilis, tunc nō cogeretur ille, cui concessio facta est, eligere locū, sed posset nūc p vnū locū, nūc p aliū trāsire, & sic licitū esset pęnitere, ut ꝓbat in d. l. certo gn̄i. §. 1. & in l. nā satis §. 1. ver. certū. s §. certū & ibi gl. in ver uelit queād. ser. am. Sed ille, q cōcessit seruitutē, bn̄ pt variare sine alterius incōmodo. l 2. §. per - le re li & sump. fun. scd̄m gl. s. l. si cui q est no. & sequit ibi Bart. & cōiter Doct. † sed est dubiū, qñ ele-
4 ctio est faciēda, ad quē spectat electio, an illi q dēt seruitutē, an illi cui seruitus debet. Et vr̄, ꝙ electio sit debitoris, siue loquāmur in contractibus, ut l. plerunque in fi. de iure do, siue in ultimis uoluntatibus per l. si via. de ser. vrb. præ in contrariū vr̄, ꝙ sit electio hře debentis, p l. si cui. in prin. de ser. Gl sol uit uno modo in d. l. si uia. Dic tu melius, aut uerba executiua sunt ꝓlata ad unū exēplū qñ sunt prolata a dare debente, Hæres dato uel conceduto seruitutem Titio in fundo meo, uel, Titio promitto concedere, vt̄ā. Exemplum uero, qñ sunt prolata ab hoīe debente, est, Volo ꝙ Titius habeat sibi seruitutem in fundo meo, uel, ꝙ Titius possit uendere seruitutem. & tunc siue loquamur in ultimis uoluntatibus, electio est illius, ad quē uerba proferuntur, ut l. plaud. la 1. §. fi. de le. 1 ibi, siue habeto. ut l. si ita relictum. § fina. ibi, heres dato. de leg. 1. & hoc tenet gl. ord. in d. l. Lucius. de leg. 2. & ita debet intelligi d. l. si uia. s. ꝙ ibi uerba executiua erant ꝓlata ad heredem, siue loquamur in contractibus, licet hoc bene expressū nō reperiat, secūdū Cy. in l. eū qdā. C. de uer. sig. Sed scd̄m Bart. in d. l Lucio, istud probat i l. si sic stipulatus fuerim. & l l. si ita stipul. de uer. obl. & ꝓbat ēt p argm̄, scd̄m Cyn. ī d l. si stipulatus fuero p te nō fieri. de uer. obl. coniuncta l. 2. § quædam. eod. titul. in l. cum is. §. 1. de cond. ind. & hoc tenet Dy. in regula, in al-

 terna

ternariis.in 6.& Cy.in d.l.cū qdā.& Bar.i d l.Lucio.& Fl.in d.l.si via.& hr̄ p Doct.in l.qui duos.& l.legato gnalī.de le.1. & eandē cōclusionē facit Bar. in pœnis alternatiuis, in l.quicūq;.C.de ser.fug.in l.1.§.expilato tes.de effrac.& expil.& in d.l.Lucio.in fi.

5 ✝Et rō huius conclusionis esse pt, quia verba debent interpretari pro eo, in cuius fauo rem apponuntur, ut l.folu.§.1.qn̄ dies legaee. Sed si verba executiua ad neutrum referūtur, & tunc fit distinctio. Aut loquimur i cōtractibus, & electio est date debētis, vt l.plerunq;.in fi.de iure do. Aut in legatis seu in vltimis voluntatibus, & tunc electio est ipsius legatarij.d.l.Lucio.& ita est tenēdū in hac materia qa est cōis doctrina doctorū, licet aliqui aliter dixerunt.

6 ✝Item licitum est ei, cui seruitus debetur, ædificare in prædio seruiēte, ita, q̄ cōmode ius seruitutis hr̄ possit, ita, q̄ fiat sine dn̄i incommodo. Et ideo si iter legatum est, quo nisi operefacto non pt, licet fodiendo, substruēdo iter facere pt, vt est tex.i l.iter.de seru.& l.seru.§.si duo.de seru.vrb.præ.vbi est casus no.

7 ✝p simplici cōstitutione seruitutis eundi, absq; alia expssione, vr̄ esse concessa licentia, & facultas faciendi scalas, & simil.in fundo seruiente, sine quibus seruitus hri non posset, ēt si illę scalæ possent fieri in prædio dominante, q̄ est singulare. Eodem modo qui hēt ius aquę ducendæ per alium fundum, licet ei fistulā suā fictilē vel cuiuslibet gn̄is in riuo ponere, quo aquam latius exprimeret, & q̄ vult in riuo facere, licet, dūmodo de dn̄o pdij aquarum deterius non faciat, ut est tex.in l. Quintus.de ser ru.pr.& in l.hæc sun..§ is.& in l.§.de aqua quoti.& æsti.& hęc iura allegant, q̄ habēs licentia eundi uel aquā ducēdi p alium fundum, uel scalas, uel faciēdi i fundo seruiente, pōt arbores incidere, terrā fodere, explanare sollata, & similia facere, vt cōmode seruitute uti possit. Si ergo hoc facit, non pōt de dauo dato accusari. fcdm Fl. in d.l.iter.q̄ no.qa est quotidianū, & utile. & qd ego intelligo, ēt si fiat icōmodū dn̄o prædij seruientis, respectu incisionis, uel explanationis, aut fossæ, qa illa sine aliquo dā no fieri nō possūt. Sed si fieret icōmodū dn̄o prædij seruientis in eundo vel aq̄ ducendo, tūc prędicta fieri nō possent, p d l. Labeo.de ser.ru præ.& d.l.hoc iu.§ is.q.& l.fi.de aqua quot.& æsti.q̄ iura intelligo ita, licet Doc.

8 nō declaret, q̄ no.✝Cuius aūt expēsis prædicta fieri debeāt? Dic expensis eius cui seruitus debetur, nt d.l.iter.& d.§ si domo. & est tex.in l.si forte.§.etiā si seruit.ten.& ita etiā vult Fl.i d.l.ite.& ui de q̄ dicā i ver.sed cu ius expensis.

9 ✝Itemest licitū etiā locū seruiētem reficere, puta iter, uel aqductū, & refectionis cā etiā est licitū accedere ad ea loca, q̄ nō seru ū.ut est text.not.in l.refectionis in pri.cō.a præ.& est tex.fcdm Fl. p hūtibus ductū aquarū & clusas ad molendinū p fūdū alterius, ut dn̄s fundi seruientis debeat præstare aditū etiā per aliū fundū nou seruientem, ac etiā pati i poni lapides, & calcē, & arenam, & simil.p reparatione dictæ clusę. & idem dicas de aliis similibus, q̄ est val de not. Item prędicta facere pōt nō solū ille cui seruitutes dn̄e, sed etiam fabri sui, & magistri ad hoc necessarii, ut est tex.not. in d.l. refectionis. & si resisteres illis, videris dn̄o pdij dn̄antis resistere.tex.est notab.in l.ossa. §.fi.de rel.& sump.fu.secūdū Pau.de Ca.i d. l.refectionis est ar.secūdū Pa.de Ca.ibi.

10 ✝p si ex forma statuti licitū est alicui ui.dictā sumere de eo, q̄ ipsum offendit, lic sibi licitū cōgregare amicos, q̄ ipsum adiuuent ad hoc, & illi nō puniet, sicut nec ille pricipalis.& dicit de hoc esse gl.no.& sing.in l. cū fūdū.de vi, & vi ar. licet gl.i l.Gracchus. C. de adult. videatur requirere, q̄ cōgregati sint tales, quibus ille congregans possit præcipere, ut sunt filii, uel ser.& istā partē, quod nō puniantur, tenet Iac.de Bu.& Pa.de Castro in d.l.refectionis. & alias obtinui in ciuitate mea Veronensi, ubi statutum, quod si frater vel maritus, uel pater reperit aliqēu cū sorore, vxore, uel filia male conuersantē possit eū impune occidere. Nam qdā sciēs unū male conuersari cū sua sorore, congregauit duo amicos & occi. eū. Dixi, q̄ tā ista quā ēt sui socii dēant absolui, p d.l.refectionis. cū his quę supra dixi. & ita p curiā iudicatū fuit, q̄ ppetuo tene mēti

11 ✝Licet sit dubiū, nūqd in his casib.ille, q̄ pōt aliquē occidere possit alteri hoc mādare, ita, q̄ ille mādatarius nō teneat. & Bal.tenet idē. q̄ mādatarius occidens nō teneat, in l.Gracchus.C.de adult. & de hoc est gl.sing.in d.l.cū fundū. in ver. postea.i prin. fcdm lect.1. de ui & ui ar. Sed idē Bal.ten.cōtrariū in c.1.§.1.vet.& hoc facit ad q.in ti.de pace iura.firm.a.iust.seu.p l. seruus si hæres de sta.lib.ubi, personæ dunta xat, &

rat. & c. idem tenet Ang. in. d. l. Grachus. & ibi Salic. inclinat in istam sniam, licet dicat se dubitare. idem tenet et Ang. de Are. in suo male fic. in gl. che may adulterato la mia dona. in 9. col. vet. 7d si pater vel maritus. Hanc q. non determino, quia nõ est materia nostra, sed est dubia satis, sed vide tex in l. si quis i graui §. 1. & ibi per Ludo. Pon. ff. ad Sylla. item ille, cui debetur seruitus pt deprimere, & eleuare locum seruientem, vt commode seruitute vti possit, si sibi necessarium est, nisi aliter actum sit. vt est tex. in d. l. refectionis. ff. cõia prædi. vel nisi hoc sit cum magno incõmodo dñi pdii seruientis. & hoc modo pôt intelligi. l. t. §. si. de riuis. & l. 3. pen. de itine. actuq; priuat.

12 † Sed cuius expensis talis refectio vel depressio aut leuatio fieri debeat? Dic tealiter expensis eius cui seruitus debetur. sed fallit in seruitute oneris ferendi. vt est tex. in l. & si Ferre. ff. si ser. vendi. & ibi per Bar. & Doct. de quo dic, vt dicam plenius infra. de seruitute oneris ferendi. Cetera circa materiam istam vide quæ dicam in speciebus seruit.

a Occidere. *Adde Alex consi 141. in 2. colu. §. pro hoc in 2. vol. & in 1. vol consi 153. col. vbi ponit, an, & quomodo sit licitum occidere, & quomodo, & qualiter probetur defensio, & an requiratur, quod non potueris aufugere.*

Quando, & qualiter & quõ seruitutes amittantur. Cap. XX. III.

1 *Res propria nemini seruit.*
2 *Seruitus an extinguatur, quando unus fundus seruiens uni vel oib. sociis prædi dominantis omnibus sociis, uel uni particulari acquiritur*
3 *Emphyteota vel vasallus si fundo emphyteotico, uel feudatario seruitutem imposuerit, & postea emphyteosis, vel feudum finiatur, seruitutis impositio extinguitur.*
4 *Præscriptione, scilicet non utendo regulariter seruitutes amittuntur*
5 *Decimarum in præscriptione & aliis rebus ecclesiasticis an temporum duplicatio, de quibus in iure locum habeat.*
6 *Præscriptio seruitutis an contra ignorantes se ius seruitutis habere, currat.*
7 *Ius canoni. um & ciuile que ad præscriptionẽ an differant.*
8 *Accusatio vel requisitio de crimine si fiat, quod certo die, uel loco commissum dicitur, si de alio die uel loco probetur, numquid ad condemnationem sufficiat*
9 *Actione iniuriarum si agam, quia percussit ille me in facie cum pugno, & de percussione in spatulis probetur, an absolutio sequi debeat.*
10 *Inquisitio uel accusatio cum sanguinis effusione si probata fuerit & simplex percussio probata sit an condemnatio de simplici percussione sequi debeat*
11 *Via si alicubi occupata reperiatur, ita quod per eam transiri non possit, an sine pæna per uicini fundum iri possit.*

Decimo & ultimo principaliter dicendũ est dè amissione seruitus, videlicet quãdo, & qualiter, & qño, seruitutes amittãtur. Et primo seruitutes omnes amittuntur per cõfusionem, si idẽ vtriusq; pdii seruiẽtis & dñantis dñs esse cœperit. vnde si pdiũ tuũ mihi seruiat, & eius dñium insolidũ acquisitus m, vel tuinsolidũ nactus sis dominiũ fundi mei, extinguitur vel confunditur seruitus, tex. est in l. quemad. ser. ami.

1 † Et rõ huius decisionis colligitur ex illa reg. q res, ppria nemini seruit frui. si usufr. petatur, & l. in re cõi. de ser. vrb. p. & in l. propriũ. & quidquid cõia pd. secus si cõicata tibi pd. meum pro parte, vel tu cõicares mihi pdiũ tuũ pro parte, quia tunc seruitus non extinguitur, l. vt pomũ §. 1. de seru. Item extinguitur seruitus, si a socio pdii cõis dominantis cõiter emitur fundus seruiens. tex. est in l. si cõi fundo. de ser. urb. pd. & est ratio, qa pars vtriusq; domini in vtroq; fundo eẽ incipit ut ibi dicitur, & sic notatur q sicut qñ fundus tuus debet seruitutem fundo meo, si dominus fundi tui efficior, & sic vterq; efficit meus insolidũ, quia res mea non pt alteri meæ seruire, ut dixi. Ite si fũdus dominans ẽ cõis inter te & me pro indiuiso, postea fundus seruiens similiter efficit cõis inter nos, extinguitur seruitus, vt d. l. si cõi fundo. qa quod iuris est ĩ vna psona, idem in duabus, arg. l. quæ de tota. de rei vẽd. secus si proprio meo fundo, & proprio tuo vnus & idẽ fundus tertij seruiat, & ipsũ in cõi emerim, qa tunc seruitus remanebit, qm proprio fundo seruitus deberi potest, etia p communẽ, vt est tex. in d. l. si cõi fundo. de seru. rust. præd.

2 † Et circa istã materiã, quando vnus fundus seruiens acquiritur vni, vel omnibus sociis pdii dominãtis, vel qñ acquirit vni particu

lari, an

sari, an extinguatur seruitus, vide gl.ord.quæ pleno distinguit in d. l. si eõi fundo. & ibi p Doct.& gl. in l.vnus ex sociis.§.1.ver.placet. de ser.rust. præd. & ibi per Doct. & per Azo. in summa.C. de ser.vrb. amittuntur seruitutes, q bene dñr in omnibus, exempto eo, q in quantum faciunt dñam, vt voluit glos.in d.l. vnus ex sociis.inter redemptionem, & cõionem. Nam est distinguendum solũmodo, an dñs vel dñi prædii dñantis efficiātur, vel efficiantur dñi prædii seruientis, & tunc extinguitur seruitus, qa non superest, in quo possit remanere, sin vero p parte, & tunc durat r & non extinguitur, qa superest alia pars, pe quã seruitus retinetur, vt d.l. vt pomũ.§.1. de seru. Itẽ si hæres imposuit seruitutẽ fundo alteri sub condõne legato, extinguitur seruitus adueniente condõne, vt est tex. in l.sicut.§. hæres, quemad. seru.amit. Et rõ est, qa finito iure datoris, finitur ius acceptoris, vt l. lex. ve
3 ctigali fundo.de pig. † Et ideo si emphyteota vel vasallus imposuerit seruitutẽ fundo emphyteotico, vel feudatario, q põt.vt l.iij.de serui.& c.1.§.1.in tit. de inuest. in vsib. feud. postea emphyteosis, vel feudũ finiatur, extinguitur seruituris impõ, p d.§.hæres. Et idem dicas in simili, vt plene dixi supra in 3. q. princ.de quo dic vt ibi. † Item seruitutes regu
4 lariter amittũtur p præscriptionem, a .s.non vtendo per longum tps, hoc est 10. annis inter pñtes, & 20. inter absentes, si constituta sit seruitus, quæ non hĕt tpm interualla, vel si interualla, dierũ vel nocti ũm, vel breuio ris spatii, si aũt habeas interualla annorum vel mensium, amittitur tpe duplicato, vIdelicet 20.annis inter pñtes, & 40. inter abñtes. l.fin.in princ.de ser.C. & l. si sic. quemadm. seru.amit.& hoc vr tenere gl.in d.l. si sic. qa vera est eius vltima opin. & hoc ẽt vr tenere gl.in l.cum notissimi.§.si.quæ incipit, v.g. C. de præsc.30.ann.quæ dicit, qđ ista duplicatio habet locum in decennali vel vicennali præscriptione.& hoc etiam sentit gl. antepen. in princ.in versic. pp breuitatem tpis.in c. cum ecclesia Sutrina. de causa possess. & propric. quæ dicit. qđ ea quę non hñt causam continuam, tps duplicatum requirunt, per d. l.si sic. & hanc opin. putat esse veriorem Abbas Siculus in c. de quarta. de præscrip.licet præ dictam gl.non alleget. Alij dñt, qđ duplica tempus sulummodo 10. & non 20.ann.& si in vtroque casu præscribitur spatio 20. ann. videlicet inter pñtes, & inter abñtes. & ista fuit opin. Ioan.gl. per d.l.C. de seru.quem se quutur gl. Accur.in d.l.fin.& Bart. & Bald. & ibi cõiter Doct.sequuntur. & Innoc.in d. c. de quarta. circa princ. dum istam opin. vltimam ponit iuxta gl.no.in l.qui filium.§. Sabinus.ff ad Treb. & per no.per Bald. in auth. est testõ.C.de colla vbi dĩ, qđ vltima op. Inn. in dubio est tenenda.& hanc opin. ergo ẽt se quot vltra text.in d.l.fin. Bald. ẽt ibi allegat rõnem, quia cum vicennium sit tps à lege duplicatum, non dẽt vlterius duplicari, ne fiat duplicatio duplicationis. & pro hoc ego adduco quod dĩ in simili, q retorcutio retorcutionis non admittitur, scđm Bart in l.post legatum.in princ.in penul.col.in fi. vers.sed circa pdicta duo.de his qui.ut indig. Et sic nota, q ista duplicatio tpm non hẽt locum vltra tps decimale uel vigesimale. & sic non habet locum in præscr.30.uel 40.ann. ut est gl.nor. in d.l.cum nouissimi.§.si.pe præscr.30. ann. nec habet locũ in præstatione annua, ut uult ẽi eadem gloss. ibi, quam sequuntur Doct. & Ho.in d.l. si sic.§.1.quemad.seru.amit. † Sed
5 nunquid ista duplicatio tpm habet locum in præscriptione decimarum, & in iure eligẽdi, uel in obligationibus, quæ fiunt omni anno semel in die dedicationis vel festiuitas alicuius ecclesię, uel in seruitiis quæ recipiunt ab aliquo? uide de istis oĩbus per Inn.& canonistas in d.c.de quarta.de præscr.& per Flor. in d.l.si sic. Et super isto articulo de duplicatione tpis, in præscribenda seruitute, sic uř concludendum, q aut est seruitus continua sine aliquo tpis interuallo ex forma constõnis, ui de licet pmitto, q tu possis ducere aquã, uel cõtinue, uel qñcunque uis, per fundum meũ. & ista pręscribitur longo tpe, uidelicet 10. annis inter pñtes, & 20.inter abñtes, ut l. sicut.C.de seruit. Aut seruitus continuam cãm non habet sine interuallo, imò discontinuam ex forma constõnis seruituris, quia habet interualla, ut puta quia, non est sp licitum ducere aquam uel ire, & tunc aut habet interualla annorum uel mensiũ, ut puta cõstituta est seruitus, ut ęstate tm̃ ducatur, uel uno mense tm̃ in anno, uel alternis annis, uel alternis mẽsibus, & tunc qa tps continuum nõ hẽt duplicatum tps, ut d.l.si sic. l. ut inter presentes requirautur xx. anni, & inter absentes duplicentur, quia non sufficiunt anni 20. ut supra dixi, item si habeat interualla quinquennij,

triennij, vel biennii, aut nō tpm, ut q̄a omni quinquennio liceat vna de die uel pluribus gestare, uel ire, ut est tex. no. in d. l. fi. in pr. C. de ser. idem in septimana, ut si alternis septimanis licitū est ire, uel aq̄ ducere, uel vna die in septimana, ut est gl. no. quā Doc. sequuntur in d. l. fi. sic in fi. in uerbo, quotidie, queād. ser amit. & eam sequit̄ ēt Nic. de Nat. & Abb. Siculus, & ēt Doct. cano. in d. c. de quarta. de p̄scr. Ex quo not. ꝙ licet seruitus hñs cām discontinuā, non præscribitur lōgo tpe regulariter, sed reqrit̄ tm̄ tps, ī cu ius cōtrarium memoria non existat, ut h̄r ī l. seruitutes *la grande*. de ser. & dixi plene in viij. q. ptin. tñ perdatur per non usum longi tpis, scd̄m ea q̄ supra dixi. Aut seruitus habet interualla dierū uel horarū, puta alternis diebus, aut die tota tm̄, aut nocte tm̄, aut alternis horis. uel una hora quotidie quis seruitute vti potest. & tunc quia istud reputatur quotidianum, & una seruitus. s. hñs cām continuam, perinde ac si interualla non habeat, non utendo amittitur tpe constituto. s. longo, videlicet x. ann. inter p̄ntes, & xx. inter absntes, nec fit aliqua duplicatio tpm, ut est te. cum gl. in d. l. fi sic. †Sed nunquid ista
6 præscriptio currat contra ignorantes sbse hñs
b ius seruitutis? Dicas ꝙ sic, ēt si sibi non possit aliqua negligentia imputari, ut est tex in l. si partē. §. 1. ff. quemad. ser. amit. & l. Attilicinus de ser. ru. præ. Sed propter istā ignorātiā in integrum restituitur, ex clausula, si qua mihi iusta causa esse uidebitur, ut l. 1. ff. ex q. cau. maio. sicut q̄n fuisset impeditus aliquo iusto impedimēto, ut d. l. Attilicinus ut no. gl. in d. l. si sic in pen. gl. in fin. & idem not. gl. in d. l. si partem. §. 1. in uer. non utēdo, & gl. in d. l. si sic loquitur per uerbum, forte, dicēs, de æquitate forte per restōnem subuenit̄ Et ideo dixit, forte, q̄a d. l. Attilicinus ī qua se fundat, loquitur q̄n fuit impeditus tali īpedimēto, aduersus quod sibi consulere nō potuit, quia fons exaruit. Sed quādo impeditur, ꝓpter suā ignorantiā, per diligentē inqsitione potuisset sibi ꝓuidere, ideo nō uidebat̄ subeile tāta æq̄tas. & propterea gl. determinat idē sub dubio, forte, & ē multum no. & sp̄ allegat̄, & pro ea prouidetur l. fi. C. de præsc. lon. temp. currere ēt cōtra ignorātē, q̄a succurrit ignoranti per restōnem in integrum, ex clausula gn̄ali, & ita tenet singulariter Bar. l. l. 1. §. si q̄s autē. de iti. actuq; pri. & Paul. de Cast. in d. l. si sic in fi. & in d. l. Attilicinus. & idem sentit Sp. in ti. de p̄scr. ver. sed pone colonus. & canonistæ idem ī c. uigilanti de p̄scr. Et hoc perpetuo tene menti pro illis, contra quos currit præscriptio longi uel longissimi tēporis, uel ex forma statuti, quia si fuerint ignorātes, habēt beneficiū restōnis in itegrū ex clausula gn̄ali, in quadrienniū à die sciæ, iuxta l. fi. de rēp. in integrū rest. & hoc vult Bar. singul̄r ī d. §. si q̄s aūt. & in l. 2. ad fi. C. si aduersus ven. & Pau. de Cast. in d. l. si sic & in d. l. Attilicinus. & Fulg. in l. iuris ignorātia. ff. de iur. & fac. ig. in l. senatus. de offi. præ. & Abb. Sicu. in d. c. vigilanti. quod no. q̄a sæpe contingit in facto. Et p̄dicta, ꝙ per non usum perdatur, & præscribat̄ seruitus, procedūt in seruitutibus rusticis, secus in urbanis, q̄a in illis nō sufficit nīe seruitute non usum, sed requirit̄ ēt, ꝙ tu præstes mihi ī pedimētū, ut l. hæc autē iura. de ser. rust. præd. scd̄m gl. pen. in fi. ī l. si sic. quemad. ser. ami. & idē tenet Inn. Ant. de But. & canon. in d. c. de quarta. de præsc. qui dicūt, ꝙ est dr̄ia inter rusticā seruitutē, & urbanā, ī hoc, quia rustica perdit̄ lōgo tēpore nō utendo, scd̄m ea q̄ supra dixit. urbana uero per lōgū usum nō perit, sed ita demū, si vicinis usucapit libertatē, ueluti si ædes tuæ ędibus meis seruiāt, ne tuæ altius tollant̄, ne luminibus mearū officiāt. ī hoc. n. cā si ego per statutū tp̄s fenestras meas p̄fixas habuero, vel cōstruxero, ita demū ius meū amitto, si tu per id tp̄s altius sublatas habueris ædes tuas, alioquī si nihil feceris, retineo seruitutē ut hæc ꝓbātur in l. hęc aūt iura. de ser. urb.
7 præ. † Et aduerte, q̄a licet Inn. in d. c. de quarta. dicat p̄dicta ꝓcedere scd̄m leges, idē tamē dic tu scd̄m canones, q̄a in hoc canonistę nō reperiuntur contrarium disponere nisi respectu ecclesię, contra quam non p̄scribitur, nisi spatio 40. aut. unde in foro ecclesiastico, & ī terris ecclesiæ prædicta seruabuntur ad unguem, scd̄m Abbatem Siculū in d. c. de quarta. ad fi. Sed certe nec quantum ad ecclesiam, est differentia inter ius canonicum, & ciuile, quia utroque iure idem est, quoniam in rebus immobilibus contra ecclesiam non currit præscriptio, nisi 40. annorum, uide de iure canonico, d. c. de quarta, & de iure ciuili, in authent. quas actiones. de sacrosancto. Sed in uno tantum regulariter est differentia, quantum ad præscriptionem inter ius canonicum

pouli⁊ & ciuile: qa ius ciuile admittit pscri ptionē cū mala fide, ut d. l. si quis ēptionis § C. de praescr. 30. anno. quod ius canonicum non admittit, ut c. f. de prescr. & in regula. possessor mala fidei in 6. & no. Abb. in d. ca. de quarta, in 8. col. in princ. In hoc tamē est standum iuri canonico, quia est materia pec cati, ut hr in c. nouit. de iud. & no. in d. c. si l. gl. ibi aliter dixerit & sic in effectu inter ius canonicum, & ciuile nulla videt esse differē tia regulariter in materia pscriptionis, & ma xime quātū ad pro solitū pscribēdae seruitu tis. vnde propter hoc tene oia q̃ supra dixi obseruanda esse, tā de iu. can. q̃ ciuili, & tam in terris ecclesiae, q̃ in terris imperii. Itē qui vtitur seruitute alio tpe q̃ sibi debea ut, ip sam per non usum longi tēporis perdit: & ideo si is qui nocturnā hēt aquam, & inter dum per constitutum tps ad amissionē usus fuerit diuturna, amittit nocturnam seruitu tem: quia ea non est vsus. idem est in eo qui ceteris horis usus fuerit, nec illa parte earū horarum, qua illa seruitus debebatur: ut est tex. in l. si cōem. § 1. quemad. seru. amit. Idem si cui uia, actus debeatur, ut uehiculi certo gñe uteretur, iuxta l. modū. in prin. de ser. & alio genere usus fuerit. & per tps constitutū, seruitutem amittet. ex. est in l. si cui via. § prin. iuncta gl. in uer. fer. quemad. serui. amit. se cus si quis exerceat plus iuris, q̃ habeat, qa nō perdit ius sibi cōpetens: quia q̃ facit plus q̃ debeat, dr facere id ad quod tenet, & ideo qui amplius oneris q̃ licuerit vexerit, magis & plus qua aliud fecisse videt. & si latiore itinere quis usus esset, aut si plura iumenta egerit, quā licuerit, aut aq̃ quis immiuerit aliā, in omnib. istis casibus seruitus quidem non admitti ur, sed cōceditur plus seruitutis habere quā pactus fuerit. tex. est in d. l. si cui via. in princ. concorda. l. si eo loco. § 1. si ser. vēd. vbi dicit, q si quis uel latiore uia uel an gustiore usus ē, seruitutē retinet. sicut si aqua ius habet utendi, alia admixta vsus est, & it dixi supra in 8. q. prin. ad f. Et hęc iura alle gātur, q diuersitas in tēpore diuersificat in substātia: & sic facit deputari diuersum. Idē si est diuersitas in loco: ut no. in l. Pamonius §. rei perduellionis. de acq. hęr. & habetur ple ne per Bar. in l. denunciasse. §. quid t. de adu. secus si differet secūdū plus, & minus, quia tūc nō dicitur differre in substātia, nec diuer si reputari; quod est utile ad multas quae-

8 stiones †Prima est, si fiat inqsitio, uel accusa tio de crimine, tanquā cōmisso certo tēpore uel loco, ut pbet de alio tēpore uel loco, de bet sequi absolutio: nō. n. est pbatū crimē in tētatū, sed aliud: & ideo de nouo dēt inquiri

9 uel accusatum nō. in d. § quid tamē. †Secun da qō est, si egi actione iniuriarū, quia per cussisti me in facie cū pugno, & pbat de per cussione in spatulis: q nō debeā obtinere et super probato. de qua q. vide no. in d. §. quid tamē. & vide plenius per Fl. in d. l. si cui quē ad. ser. amit. & per Bal. in l. & si seuerior in 6. q. C. de his qui no. inf. & per Ang. in rep. l. si vacātia. in 33. col. versi. sed quo si inquisitus. C. de bo. vacan. l. 10. Sed istud fallit in trib. casib. nobilibus. Primo qñ locus uel tps nō esset uariabilis, quia esset impossibile. q fit nisi unū. Exēplū in homicidio eiusdē hois: quia tūc licet nō pbet locus uel tps in accu satione deductus, sequi dēt cōdemnatio, ex quo locus uel tps nō alterat ipsum factū vel pęnā: ut nor. sing. Ang. in d. l. denunciasse. §. quid tamē de adul. Secundo fallit, qñ inqui situs fuisset cōfessus delictū: ut no. idē Ang. in d. l. si vacantia de quo uide et per Bal. quē vr aliter dicere in l. qm̄. in f. de his qui no. in famia. Tertio fallit, qñ in inquisitione esset clausula, quę cōtiet per bonos latiuncula tores solet apponi: videlicet super quib. om nibus, & singulis procedere intēdit simul, & diuisim. & omni meliori modo quo pt, &c. ut no. Bal. in d. l. & si seuer. & Fl. in l. in deli ctis §. si detrac in fi de noxal & Ang. de Ar. in suo maleficio. in gl. super quibus omnib. & singulis in fi. & uide omnino Bal in l. 1. in prin. vlt. col. pen. charta. C. qui acc. quod

10 bene nota †Tertia qō, si formata est inquisi tio uel accusatio cū effusione sanguinis, & pbatū sit simplex uulnus uel percussio, non dēt sequi absolutio, sed cōdēnatio de simpli ci percussione, quia tunc est secundum plus, & minus. & idē tu dicas in simili qōne. Itē si ad plura pdia nō cōia per eūdē riuū aqua ducat. dicūtur plures seruitutes. & si unus statuto tpe ad fūdū suū aq̃ nō duxerit, seruitutē amit tit: nec per ceteros qui duxerūt, seruitus sua retinet: quia ut dixi, plures sunt seruitutes: nec q unus perdit, alteri accrescit, ut est tex. in l. aquā in prin. quēad. ser amit. q intelli ge, qñ tres fuissent usus sua die tm: secus si vsus fuisset tā sua die, quam alia die, qua poterat alius ducere: qa tūc utens acquirit ius lon-

go

go tpe scdm Pau. de Cast. ibi, & bene. secus si duceretur aqua ad unum prędium cõe, qa unus ducendo retinet pro omnib. ut est tex. i d. l. aquarū. §. 1. Item si is qui hēt haustum aq, si per tps statutū aquam nō hausit, haustus seruitutē amisit, ac ēt iter ad fontē perdit, ut est tex. in l. Labeo ait. quęad. ser. amit. Itē si stillicidij mittendi ius hēbā in aream tuā, & permisero tibi in ea ædificare, ius stillicidij immittēdi amitto. Itē si p tuū fundū uia mihi debebat, & permisero tibi eo loco per quē mihi via dēbat qd facere, amitto ius viæ. ut ē tex. i d. l. si stillicidij. in prin. eo. ti. Itē si una ē uia, & indiuisibilis, aut totā amittit, aut totā retinet. sed si de una fiant duæ, pt una amitti, & alia retineri, ut est casus no. in l. non satis. §. 1. cū seq. eo. tit. Itē si locus per quē mihi iter, uel actus uel uia debebatur, impetu fluminis occupatus esset, per statutum tps non vtēdo ius amittitur. sed cessante impetu, & facta alluuione restituitur in pristinum, ut est tex. in l. si locus. in prin. quęad. ser. amitt. Itē si uia
c publica c vel impetu fluminis, uel ruina amissa est, vicinus proximus uiā præstare dēt, vt est tex. no. in d. l. si locum. §. fi. & ille tex. allegatur pro notabili, secūdū Flo. ibi, & Bal. i
11 apostillis. † Quid si reperiatur alicubi uia occupata ita q per eam transiri non possit, q d̃a pt ire per fundum uicini, non ponietur d. ingressu. & hoc tenet gl. expresse per illū tex. in d. c. oēs leges. in gl. fi. i fi. dēt tñ ire ciuilr, per l. si cui serui. & uicinus debet dare uiā aliquo ptio cōstituto a fisco, uel deputato, sed non seruatur, secūdū gl. in d. l. si locus. i fi. & uerum dicit, q non seruatur, quod intellige in via publ. sed in priuata dēt præstari precium à priuato eā petente. per l. si quis sepulchrum. de reli. & sump. fune. secundum Pau. de Cast. in d. §. fi. quod tene menti perpetuo, quia quotidianum.

a Per præscri. *Quomodo ius seruitutis acquiritur per præscriptionem, & quanto tempore, uide Alex. in 1. volum consil. 113. per totum, & vide in 3. volum. consil. 156. in ult. colum in fi. & an præscriptio impediatur currere propter pestē uel guerrā, uide Corn. in 4. volum consilio 92.*

b Contra igno. *Quod præscriptio currat contra ignorantes, uide Alex. in 1. vol. consil. 71. in 1. col. & in 2. vol. consil. 170. in 4. col. et an ignorantia iuris causet bona fidem probabilem ad præscriptionem, uide Cornan 3. vol. consil. 147.*

c Via publi. *Quomodo intelligatur uerbum iuxta uias publicas, uide Alex. in 4. vol. consi. 73. in 1. col. §. fin. & quasi per totum consil.*

De speciebus seruitutum vrbanarum. Cap. XXV.

1 *Spēs seruitutū urbanorum prædiorumque sint.*
2 *Seruitus non est, ubi quis nihil concedit, aut permitti in suo, exceptis casib. a legibus cōstitutis.*

EXposuimus hactenus de gñib. seruitutū, & de his q̃ oib. seruitutib. & præsertim rusticis, & urbanis simul cōueniunt, nūc superest, ut hoc lo. de vrbanis tm̃ seruitutib.
1 & de ipsarum speciebus uideamus. † Species
a seruitutū urbanarum a sunt plures. altius tollendi, & officiendi luminib. vicini, aut nō extollendi. Item stillicidij auertendi in tectū, vel aream uicini, uel non auertendi. Itē immittendi tigna in parietem uicini. Item pijciendi, & ptegendi. Itē ēt est seruitus, ne pspectui officiatur. itē seruitus luminum, & cis his similia, ut est tex. in l. 1. 2. & 3. de ser. vrb. præd. Itē seruitus est, ut prospectus prestetur, vt l. lumen. e. ti. & no. Azo. in summa, de ser. §. finaūt. Itē oneris ferendi, ut vicinus onera uicini sustineat. l. eū dre columnā. de ser. vr. pręd. Inst. de ser. §. item prędiorū. Item itineris seu auditus, ut l. seruitutes. §. si domo. de ser. vr. pręd. & l. iter. cōia pręd. Item ubicunq; quis concedit vel promittit aliquid pati, aut non facere in fundo suo vrbano, uel me facientē nō phibere, p alio urbano fundo meo, vbi, de iure pati aut non facere tenetur, uel me facientem phibere posset, dr esse seruitus urbana, quia ædificijs inhęret, ut probatur in l. quoties. la iūn fi. de ser. coniuncta l. & si forte. § eo. si ser. ven. & la 1. cōtra præ. Ins.
2 de ser. vrb. pręd. cum si. † Sed vbi quis nihil concedit aut permittit aliquid in suo, regulariter non est seruitus, nisi in casibus in qb. ab ipsa lege constituta dr, qñ area vicini nō hēt aliunde venam, nisi ex illa parte, ut est casus sing. in l. fi. §. 1. C. de ser. & dixi supra i 8. q. prim. uer. vlt. Adde singlr, ac et sicut est l agri natura, q̃ est, semper inferiorem, superiori seruire, ut est tex. in l. 1. § denique agē. de aqua plu. ar. & ista est quasi seruitus, ut est tex. in d. l. 1. §. fin. & no. gl. in d. l. 1. §. denique ager. Sed quoniam seruitutes urbanę dicuntur, quando debentur a prædio vrbano alteri prędio urbano, uel a rustico urbano, vidi

xi su-

xi supra in 4 diuisione principali seruitutis. vers. sed quō cognoscat. & ædificiis inhæreat, vt supra proxime dixi, ideo singulis prius dictis seruitut. noīatis per ordinē declaratis, postea sc̄dm statutū vrbani ędificij domū figurando ꝑ meliori ordine & clariori doctrina, oēs urbanas seruitutes declarare constitui, in qua qdem domo, si qd fieri pt, aut non pt, declarabimus, de solo aut area eius primū exponendo, deinde de pariete siue muro, stillicidio siue recto, de ostio siue porta. de aditū siue itinere, & introitu, de claustro, seu conclaui, seu portitu, de penu, de curia, de puteo & cisterna & de lauello, & de cloaca, de fistula, de fornace, de fornello, de balneo siue stupha, de furno, de scala, de solario, de tigno iniuncto, de onere ferendo, de pōticello, de maniano, de fenestra siue balcone, de camino, de necessario siue loco cōi, de cellario, aquarolo siue canali, de aquæ ꝓiectu, & aqueductu, & aliarū rerū, de picturis, de crustationib. de armatura q̄ machina dr̄, de stabulo & sterquilinio, de macerie, de lapidib. de tignis de fouea, & arboribus & vltimo de sepulchro videbis.

a Seru. vr. *Adde Alex. in 2 uol. consil. 142. in 1. col. & quomodo ius seruit. acquiratur. cons. 123. Et quando intelligatur de seruitute præsenti & quando de futura, habes cons. 28. in 3. col.*

De seruitutibus altius tollendi, & officiendi luminib. uicini. Cap. XXVI.

1 *Seruitutes urbanæ quædam sunt affirmatiuæ, quædam negatiuæ rusticæ autem omnes affirmatiuæ sunt, ut ire, agere &c.*

2 *Domum multum delectabile nō habere, uel ut uicinus suam altius eleuet, quō nostra intersit.*

3 *Iura prædiorum non solum seruitutes existunt, sed etiam libertates.*

Dicamus itaque primo de seruitute altius tollendi, & officiendi luminibus vicini, ꝑ dictum extollendi. Et sc̄dm uetam opi. ista sunt duę seruitutes. Vna est altius tollēdi, & officiendi luminib. uicini. s. q̄ quis teneatur ad altius tollendū & officiendum luminib. uicini. Alia est altius nō tollēdi. s. q̄ nō possit altius tollere, ut est textū gl. in l. 1. de ser. vr. pd. Instit. de act. §. æque. in uer. ędes suas 1 tollendi. in fi. † Ex quo no. q̄ seruitutes urbanæ q̄dam sunt affirmatiuæ, q̄dam negatiuæ. sed rusticę oēs sūt affirmatiuæ tm̄, ut ire, &c. ut no. gl. in d. l. 1. in uer. officiendi. in princ. quam Doc ibi sequuntur. Et si dicāt, quō pōt dici mihi dēri seruitus, ut uicinius altius tollat, & mihi seu luminib. meis officiat? immo ista vr̄ esse libertas uicini, & seruitus mea passiue. Nec vr̄ posse dici, q̄ mihi seruitus dēat, ex quo mihi, & ꝑdio meo nō ꝓdest, imò nocet, ut l. quoties *la prima*, in prin de ser. R n̄do sc̄dm gl. quam Bar. ibi seqtur, & cōiter Doc. in d. l. 1. in uer & officiēdi. ibi. uel. tertio dic. de ser. vrb. ꝑd. q̄ licet hoc noceat luminibus meis, & ꝑ hoc nō possit dici mihi debita seruitus actiue. tn̄ pt in alijs mihi expedire, vt qa plures hoīes ueniebāt ad me, & faciebāt 2 expēsas. † Ex quo no. q̄ aliqn̄ interest nostra, non hēre domū multum delectabilem pp amicorum concursum, qui sunt cā magni sumptus, sicut sępissimè uidi euenire hñtib. pulchras domos cum uiridarijs. Sed Bar. in d. l. 1. declarat ēt aliter, quō pt nostra interesse, vt vicinus altius eleuet domū suā, & pone exēplum pp uentum. sine domus mea sentiat uētum, quia aliqn̄ est male sanus, uel pp aspectum, quia forte transeuntes p uiam possent aspicere, si uia erat alta, & domus mea depssa qa si uicinus ē in medio, & ædificet altius cūtes p uiā nō poterūt amplius i domo mea videre, uel mea poterit interesse, ut bēatur lumen ex reuerberatione magis, quàm p directū. l. si arborē. §. interdū. de ser. vrb. pd & no. gl. Instit. de ser. §. item pręd. vrb. in fi. in uer. altius non tollat. in prin. Sed istud exemplum est bonū, quantum ad altius tollendum, non quantum ad officiendum luminib. qa imò ꝓdesset, nō officeret. itē pt poni exēplū sc̄dm Ang. in d. l. 1. ut intersit nostra, ut noceat luminib. ut qa erat domus mercatoris. s. quæ tanto lumine non indiget, imo eis noceret, ut uidimus in apothecis mercatorum cōiter & maxime Venetijs apud uellutarios. Item pt poni aliud exemplum, Consuetudo est vel statutum, ut nemo possit ædes suas uel turres hēre eleuatas, nisi usque ad certam mensuram, inuito uicino, iuxt. no. glo. quæ hē. de statuto Florentiæ, in l. q. luminib. de ser. urb. pręd. in l. 1. C. de ædifi priua. Vicinus concessit mihi q̄ possim altius tollere, & nocere luminib. suis, certè si tollerē altius, & eius luminib. nocerē, & uicinus me ꝓ haberet, possē agere actione cōfessoria, ut nihil dicat ædes meas uel turres altius tollare, & sibi nocere, quia

quia seruitus vicino est iposita, & misi p pactum acq̃sita cõtra statutum uel cõsuetudinẽ & in hoc exemplo seruitus dr̃ dr̃i actiue uolenti ędificare, in alijs uero exemplis passiuè. Item pt pone exemplum altius tollendi, q̃a quis tenebatur tenere ædificium altius & onera domus meæ sustinere, iuxta l. eum dr̃c col. de ser. urb. pd. licet in alio noceret, s. luminib. meis & hoc exemplũ ponit gl. Inst. d̃ act. §. æquæ in uer. ædes suas toll. in fin. Sed huic opi. q̃ ius altius tollendi, & officiendi, sit seruitus, obstat scd̃m Odof. & Ang. in d. l. 1. de ser. rust. pręd. quia non reperitur seruitus affirmatiua, per quã qs cõpellitur ad aliquid faciendum l. quoties. *li prima*, de serui. cũ in eis uersatur aut nõ fieri, aut pati, ut ibi supra dixi sustinendo istã op. dicas secũdum Ang in d. l. 1. uerum esse, q̃ nõ principaliter sed in cõsequẽtiam sic. l. eum dr̃c col. de ser. vrb. pd. & dicit q̃ credit Odof. illa sentẽtiã, & bñ. uel secundũ exẽplũ ultimum de onere ferendo, quid supra dedi, cessaret istud contrarium, & per d. l. eum dr̃e columnam. & l. si fortè. ff. si ser. uen. pt ẽt eẽ, q̃ ius tollendi, & officiendi luminib. vicini, sit libertas, & nõ seruitus, uidelicet quem posse & nõ teneri altius. C. de ser. ius est quod dr̃ libertas, & non seruitus, & ita dẽt intelligi gl. in l. 1. de ser.

3 urb. pd. quę appellat istud ius libertatem. † Et sic no. q̃ iura prædiorũ nõ solũ sunt seruitutes, sed libertates, & pp multæ leges positę in ti. de ser. ur. pd. loquunẽ de libertate defendẽda: de qua plura uidebitis in declaratione domus supra pxime figurata. Sed teneri ad altius tollendum & officiendum luminib. uicini, istud ẽ seruitus, de qua loquitur d. l. 1. & ñ ẽ libertas, scd̃m Odof. Ibi, quẽ sequit An. & Pau. de Cast. & Doc. & bñ, ut patet ex his q̃ supra dixi. Cetera circa istã seruitutem & libertatem altius tollendi, & officiendi luminib. uicinis, uide quæ dicã in q. seq. & plenius dicetur de pariete siue muro, &c.

De seruitutibus altius non tollendi. Cap. XXVII.

1 *Seruitutem altius non tollendi ille qui debet, an possit saltem altius ædificare.*

2 *Seruitutem altius nõ tollendi ille qui debet, an supra eam latitudinem arborem uel ædificium habere possit.*

3 *Seruitutem altius nõ tollendi si mihi debeas cum hac cõditione, ne luminib. meis officiatur, quomodo hæc uerba intelligantur.*

4 *Seruitus altius non tollendi an requiratur, quod semper per uicinum imponatur.*

5 *Statutum loquens quod nullus possit altius eleuare, seu tacere ædificium suum, si per illud uicini luminibus noceat, an forensem liget cuius est domus quæ altius tolli debet.*

Est & alia seruitus altius non tollẽdi, ut l. j. de ser. urb. pręd. & in Insti. de acti. §. æque. & l. altius. & l. ędibus. C. de ser. cum si intelligendo q̃ de necessitate nõn possit altius tolli, sed si de uoluntate quis nõ tollat, posset tñ si uellet, iuxta d. l. altius. tunc nõ diceretur seruitus altius non tollendi, sed libertas, sicut d̃ seruitute q̃ libertate altius tollendi dixi super hanc q. Quædam q. mihi oc-

1 currunt, quæ utiles sunt. † Prima est, nunq̃ ille, qui debet seruitutem altius non tollẽdi, posset saltem altius ædificare. Videtur q̃ sic. quia uerbũ, Altius, est cõparatiuum, ergo a lẽge non prohibet. Sed dic contra, ut est tex. cũ gl. no. in l. loci, corpus. §. pe. in ver. altius. ff. ser. vẽ. quã tenet Al. de Ros. in d. l. altius. C.

2 de ser. ante fi. † Secunda q. est, an ille, qui dẽt seruitutem altius non tollendi; possit hẽre arborẽ uel ædificium supra eam latitudinem? Et dicas bñ. q̃ sic, ut est tex. apertus in l. ædificia. de ser. ur. præd. & pbatur in l. q̃ autem. eo. ti. & poterit per consequens ẽt uiridaria facere ultra eã latitudinẽ, ut est tex. in d. l. ædificia. dũm nõ seruitus nõ sit de prospectus, q̃a tunc non posset ut ibi. & sic no. q̃ plantatio arborũ non est contra seruitutem altius non tollendi, q̃a aliud est ædificare, aliud arborẽ ponere, ut est tex. vt ibi no. Bal. & Doc. i d. l. q̃ ãt. sed plãtatio arborũ bñ est contra seruitutẽ prospectus uel luminũ, ut d. l. ædificia. & l. inter seruitutes. uers. quodcunq; igĩ de ser. vrb. prę. & l. arborẽ. in prin. eo. tit. & adde

3 q. q̃ dicã seq. q. † Tertia q. si debes mihi seruitutẽ altius non tollẽdi cũ hac condõne, ne luminib. meis officiatur, quo itelligatur hæc uerba? Dic q̃ cum illa adiectio fiat per modum accessorij, regula ut a principali, ut in regula, accessoriũ in 6. & intelligitur ne officiatur altius tollen lo. & iõ ad huc poteris arbores ponere, & uiridaria habere, licet officias luminib. quia non officio altius ædificando, ut est tex. in d. l. quid autem, iuncta l. pcedenti uers. ueluti ædes de ser. urb. pd. Si autem illa adiectio apponeretur copulatiue per copulam, & ne, & eque principaliter, puta promittis mihi seruitutem altius non tollendi, & ne luminibus domus meæ officias,

officias, tunc essent duæ seruitutes, & non posses ponere arbores, & viridaria facere, quia licet per hoc non facias contra primā seruitutem altius non tollendi, tamen diceris facere contra secundam.s.ne luminib. officias, & ideo possem te prohibere, p tex.in d.l.ædificia.§.fi.& l.inter seruitutes.vers.quod cūq; igi.& de seru.vrb.præ.& ita tenet Paul. de Cast.in d.l.ædificia. quod perpetuo tene menti, vt scias dictare instra huiusmodi seruitutum.

4 † Quarta q͂ō est, an requiratur q͂d̃ sp̄ seruitus altius non tollendi per vicinum imponatur, & vr̄ q͂ sic, q2 regulariter cuilibet licitum est ædificare domum suam, vel murum, etiam si officiat luminibus vicini, vt est tex.ī d.l.altius.C.de ser & in l.si ędib. eo.tit.& in l.cū eo. & in l.pen.de seru.vrb. præ.& hr̄ in l.qui luminibus.eo.tit. & in l. altius.si seruitus vend. Tu tamen dicas, q̄ ī duobus casibus reperiē esse constituta ipso iure lege. Primus est, q͂n area non hr̄et ventum aliunde, nisi per locum, in quo vicinus ædificare vellet. vt est casus singulari c.in l. f.§.ij.de seru.& dixi supra, circa principium specierum seruitutū. & supra in viii.q.prin. Secundus casus est, q͂n per consuetudinē vel statutū esset introductū, q̄ q̄s non possit ędificare, nisi vsq; ad certā altitudinē, nō vltra. in uno vicino, vt hr̄ p gl.in l.i.C.de ędi.pri. & in d.l.q luminib. & dixi in seruitute precedenti. & vide quę dicam in sequenti quęst.

5 † Quinta q͂ō est, an statutum loquēs, q̄ nullus possit altius eleuare, seu tollere ædificiū suum, si per illud noceat vicinī luminibus, an statutum liget forēsem, cuius est domus, quæ debet altius tolli. & dicas quòd sic; q͂n istud ius est descendens ex re. ideo ligat statuto loci, vbi res est, vt probat in l.si vēditor.§.si constat. cōia præd. & not.in l.an in totū.C.de ędif.pri. & in l. cunctos populos. C.de sum.Trin. & q͂d dixi de seruitute altius non tollendi, ut statutū loquens de ea, a liget forensem, a idem dicas ī qualibet seruitute vrb. uel rustica, q͂n ius seruitutis descendit ex re, & rei cohęret, ut l. 1. cōia pd. & Inst. de seruit.§.præd. urb.per prædicta, & per nota in d.l.cūctos populos. Reliqua circa istam seruitutem altius non tollendi, uide infra, de pariete siue muro.

a Forensem. *Forensis varijs modis sumitur in iure. Vide Corn consi.194.in 4.vol. & quando forensis ligetur statuto, consi.399.in 1.vol.*

De seruitute stillicidii auertēdi, & stillicidii non auertendi. C. XXVIII.

1 *Stillicidium quid sit.*
2 *Aquam ex suo stillicidio supra stillicidium uel aream uicini an quis regulariter diuertere possit.*
3 *Aqua stillicidii uicini si iure seruitutis cadat supra domum meam vel aream per tegulas, quæ vulgariter Cuppi nuncupantur, an facere possim, quod cadat per uiam vnius canalis lignei, vel lapidei, vel etiam canalis existentis super ipsis cuppis.*
4 *Vicinus meus si super aream meam uel tectum domus meæ per duos pedes seruitutem habeat, an vltra producere, seu extendere possit.*
5 *Stillicidii seruitutem acquisitam habens an possit altius tollere, vel eleuare, uel deprimere murum vel ædificium, super quo habet stillicidium cadens super domum uel aream meam.*
6 *Stillicidii seruitutem sibi debitam si quis habeat, & sublatū fuerit ædificium, siue corruerit, ex quo stillicidium cadit an per hoc stillicidii seruitus cum effectu in totum extincta intelligatur.*
7 *Seruitutem stillicidii auertendi in aream meam si uicinus meus habeat, quod stillicidium super aream meam per duos pedes protenditur, an ego in area ædificare possim, ubi stillicidium casitare cœperit.*
8 *Stillicidium cui debetur seruitus auertendi in vicini aream, si protendatur ultra parietem supra vicini aream per medium pedem, et casitet in aream uicini etiam per medium pedem, uel circa, an uicinus possit ædificare in illa area usq; ad illum locum, ubi casitat, et fieri sit ad medium pedem prope murum domini prædii dominantis.*
9 *Vicinus meus si habet stillicidium domus suæ cadens in fundo uel horto meo, vel in area extra murum domus suæ, uerbi causa, per duos pedes, an fundus uel area externus quatenus stillicidii uergit se protendat, sit vicini uel mei.*
10 *Stillicidium antiquum habens supra aream uel domum meam in dubio an iure seruitutis, uel dominii habere præsumatur, ex eo quod inferius pro stillicidii rigore factum dicatur.*
11 *Domus tuæ si domini meæ duas seruitutes debeat, vna ne altius tollatur, alia ne stillicidiū ædificiorum meorum recipere debeat, & tibi concessero ius etiam inuito me altius tollere ædificia tua & sic remiser. mi ti? i.s. ruitutem altius non tollēdi, an per hoc tibi concessisse uidear, ut possis tollere quantumcunque uis, ita quod etiam stillicidia mea recipere non tenearis.*

Vnt, & aliæ duæ seruitutes vrbanæ, vna
stillicidij auertendi .i. deriuandi in tectū
l aream vicini. nā posse facere cadere aq̄
e tecto meo super tectū suum, seruitus est.
lia est seruitus nō auertendi stillicidij, vt
tex. in l. 1. de ser. vrb. præ. sicut sunt duę al
us tollendi & non tollēdi vt supra, proxi-
e dictum est. & intellige stillicidij non
uertendi. s. mei in domo mea in tuā .i. non
mmittēdi de necessitate, quia tunc est mihi
ruitus sed intelligeret non auertendi i do-
o mea in tua esset libertas, & nō seruitus,
e dixi de seruitutibus altius non tollendi.
iste seruitutes sunt vrbanæ eī, qn̄ cōstituū-
t, vt possim auertere stillicidium meū in
reā tuā. q̄ sit prædium rusticū, qa inspicit
diū cui seruitus debetur, q̄ ab eo dēt deno
inari, qa dignius est, ex quo est dn̄ans vt
t tex cū gl. in d. l. 1. uer. vel areā. de ser. urb.
ræd. de quo dixi supra in 4. q. pr in. seruitu.
ver. sed quo cognoscetur. Circa istā serui
utē stillicidii auertēdi, declaremus aliquas
ōnes vtiles & quotidianas. † Prima q̄stio
t, pro intelligētia, qd est stillicidiū. & dic,
est illud, quod stillat, & interdū cadit dire
o, & interdū non, p ventum. sed flumen
quod directo cadit & maxime p dochiā
e ser. vrb. præd. l. seruitutes. §. stillicidiū. ibi
.i. pro stillicidio flumē. & est tex. In. de ser.
præd vrb. ibi, ut stillicidium uel flumen
ecipiat & ibi hoc no. gl. Itē aliqn̄ dr̄ stilli-
idiū domus, cui seruitus debet stillicidii,
ita capitur in d. §. stillicidiū. scd̄m vnā ex
ositionē gl. ibi. Itē dr̄ stillicidiū seruitus ip
a stillicidij, & ita accipit in materia nr̄a,
i d. l. 1. de ser. vr. p. & no. gl. in d. §. stillici-
iū. † Secūda q̄ an q̄s regulariter possit diuer
ere aq̄ ex suo stillicidio supra stillicidium
el areā vicini? Et dic, q vr̄, q nemo possit
irigere stillicidiū suū sup tectū domus vi-
inę depressæ, vel sup areā vicini, si seruitus
nposita nō est. vt est tex. in d. l. 1. de ser. urb.
ræ. ibi stillicidiū auertendi & ibi hoc no-
at Doct. vnde ego hn̄s hmōi stillicidiū, ni
i seruitus imposita sit, possū cōpelli p. vici-
iū ad faciēdū aq̄ tecti nr̄i deriuare p illū lo-
ū, puta ponēdo q̄ recipiat aq̄ iuxta tectum
neū, vt eā mittā in stratā publicā, p d. l. 1. Et
t rō quia domus, uel area uicini regulariter
ēt esse libera vsq; ad cęlū. l. altius. C. de ser.
ū simi. † Tertia qō est, si aqua stillicidij vi-
ini cadit iure seruitutis sup domū meā vel

areā p regulas q̄ Cuppi vulgariter nuncupā
tur. an possim facere q cadat p viā vnius ca
nalis lignei vel lapidei, uel ēt canalis exn̄-
tis sup cuppis. Dic, q nō, qa aqua grossior
caderet, seu castraret, ut est tex. no. cū gl. in l.
seruitutes q̄ in superficie. § si antea ex tegula.
de ser. vrb. pd q no. cōtra multos, q hn̄t serui
tutē stillicidij p tegulas, & faciū vnū cana-
le, ad q tota aqua stillicidij decurrit, qa nō
4 vn. † Quarta qō est, vicinus meus hēt serui
tute sup areā meā, uel tectū domus meæ p
duos pedes, an possit vltra pducere, seu extē
dere? Et dicas, q nō, qa in nr̄o magis incipe
ret cadere, & in alio loco caderet stillicidiū
q̄ in quo imposita est seruitus Sed retrodu-
ci pt, qa leuius in seruitute nobis debita fa
cere possumus, nō acrius, qm̄ certū est melio
rē cōdōnē vicini fieri posse, deteriorem nō
posse, nisi aliud nominatim in seruitute inter-
ponēda mutarū sit. vt est tex. no. in l seruī. q̄
5 in superficie. §. stillic. vēr. eadē cā. de ser. vrb.
præd. † Quinta est qō, an hn̄s seruitutē stilli
cidij acq̄sitā, possit altius tollere, uel eleua-
re, vel deprimere murū, uel ædificium, super
quo hēt stillicidiū cadēs super domo, uel a-
rea mea? Dic br̄. q eleuare, uel altius tollere
pt, deprimere nō pōt, vt est tex. no. in d. §. stil
licidiū. in prin. q̄ assignat hāc rōnē. Nā le-
uior fit seruitus. qn̄ tollit stillicidiū altius,
cū hoc q ex alto cadit leuius cadit, & inter
dū nō puenit ad locum seruientem. sed quā
do reprimit, fit grauior seruitus .i. pro stilli-
cidio flumen. q declara. Nā ideo fit grauior
seruitus stillicidij semp cū minus cadit ab
alto, & leuior cum altius cadit, quia aq̄ casi
ratio depressa ad plura loca ventorū diuerti
non pt, sed sp casitat in eodem locum, & fa-
cit ibi flumen, & destruit aliqn̄ areā vicini,
& hortum, si i eo cadit, & ideo grauius dāni
ficat pdium seruiens, sed casitatio aq̄ proce-
dens ex alto, ui uentorum qn̄que ad vnum
locum, qn̄q; ad alium, quem ducit, nec facit
concursum aquarum, imo q̄nque aqua non
uenit ad locum seruientem, & ppterea tunc
dr̄ minus offendere ipsum, & ideo meliorē
cōdōnem vicini facere possum deteriorem.
non est ista intentio dicti §. stillic. quem ca-
sum singulariter no. & tene menti, qa cōtra
decisionem d. § dixit mirādæ memoriæ do.
Th. eques de Ai. interrogatus a dn̄o Pau. de
Aretio iuris vtriusque Doct. interrogatus in
publico disputatione, quam fecit idem do-

mi. Thomasius Pāluç, de quo licet mirum
haue solam allegauerit, qa fortius cadit ex
alto, quā depſſo, potuisset ēt alia rō allegari
qa maior cōmoditas vř esse loci seruientis;
ꝙ cadat ex loco depreſſo magis quam ex al
to, ergo videt ꝙ poſſit deprimi, & nō tolli,
per dictū §. stillicidiū. in fi. qm̄ ſi ex alto ca
dit ꝑpter vētum; nulla qꝫque pars ſoli ſub
stillicidio remanet recta cum effectu; qa a-
qua cadit vbiq;. & ſic nō pōt ibi in area ſub
stillicidio qdquā collocari, ꝙ tutum ſit ab
aqua. item qa nec commode poteſt ſtari vel
iri per aream ſub illo stillicidio, quod nō eſ
ſet ſi caderet stillicidiū directe ex loco ma
gis depreſſo. Item ēt, quia ex loco magis al
to magis occupat lumen areæ quā per locū
depreſſum. Item potuiſſet alia rō aſſignari,
ſi paries, ſeu murus, ſuper quo eſt tectum,
ſeu stillicidiū, eſſet cōis, quia quanto cadit
aqua altius ꝑpter vim vētorū, tanto magis
indirecte cadit, vt eſt tex in d. §. stillicidiū
in princ. Et ideo aqua ſæpe diſcurrit per pa
rietem, ſiue murū, & ipſum corrumpit, maxi
me ſi eſt paries ligneus, quod non eueniret,
ſi aqua ex loco depreſſo directo caderet. Vñ
tollēdo altius, vř facere deteriorē cōdōnē
fundi ſeruientis, & deprimēdo deteriorem,
arg. d. §. stillicidium. in fi. Vnde ex his patet
deciſio Pauli iuriſc. in d. l. ſeru. quę in ſuper
ficie. §. stillicidiū. de ſer. urb. præd. Et nō mi
randū, ſi D. Thomaſius vir ꝑclariſſimi inge
nij in ea errauit. & ꝑpterea cauēdum ab hmōi
actib. publicis de quolibet, quia ſūt pericu
loſi maxime qñ quis vult ponere falcem in
meſſem alienā, contra id quod ſcriptū eſt in
l. & hī. 6. q. 3. c. 1. & in c. venerabilē. extra, de
elec. & in cle. paſtoralis. § ruſſus. in fi. de iu.

6 † Sexta eſt qō, ſi quis habet ſeruitutē ſtilli
cidij ſibi debitā ſublatū eſt ædificiū, ſiue cor
ruit, ex quo stillicidiū cadit, an per hoc in-
telligat extincta in totū cū effectu ſeruitus
stillicidij. & dic, ꝙ nō, quia remanet in ha-
bitu, & ideo ſi stillicidiū reponat cū stillici
dio, idē ędificiū eſſe cēſet, quātū ad ſeruitu
tes reales, puta stillicidij, licet nō quantū ad
perſonales, vt eſt tex. in l. ſeru. q̄ in ſuperficie.
§. ſi ſublatū. de ſer. vrb. præd. & intellige, ꝙ
ꝑ iſtā reædificationē ſeruitus stillicidij non
erit eadē ſere, q̄ primo erat, ſed reſtituit ipſo
iure, vt eſt te. in d. §. ſi ſublatum. ver. pars. ſed
non eſt ita in reali q̄ reſtituitur & hoc ꝓba
tur ex te. ibi dū dicit, vt idē intelligatur. qđ
verbū Intelligatur, eſt verbū ſictionis, vt eſt
te. in l. hæres quāque. de acq. hær. & in l. q̄ a
ſeruo. de actu. & hř per Bart in l. i. in prin.
de no. op. nun. per Bal. in l. qm̄ de his, q nō.
iuſ. & hoc ēt ꝓbatur in l. ſi te. de ſer. vrb. p̄d.
& iſta reſtō, & fictio, quod intelligatur idē
ædificium; quod vere non eſt, & eadē ſeruitus
ꝓcedit ꝑpter vtilitatē ędium, vt ꝓbatur
in d. §. ſi ſublatum. ibi; vtilitas exigit. & ita
no. ibi Ang & Bal. in ti. de pace Cōſtātię in
4. col. ad fi. & intelligo vtilitatē ædium. ſ. pu
blicā, vt ibi. ex quo ſequitur, quod ꝓ iſta ſer-
uitute reſtituta, actio directa nō cōpetit, ſed
vtilis, qa non eſt vere illud idē ædificiū, cui
ſeruitus impoſita eſt, vt eſt te cū gl. in ver. vti
lis. in d. l. ſi reſtō. & no. gl. in d. §. ſi ſublatum.
in prin. de quo dic, vt plene no. in l. iter ſtip.
§ ſac. de ver. ob. & ex hoc et ſeqtur illud, qđ
ſeruitus acqſita ſupficiei, intelligitur acqſi-
ta ēt ſolo, qa nō extinguitur deſtructa, vel ex
tincta ſupficie, ſcd'm Pau de Caſt. in d. § ſi
ſublatū. quod intellige cū effectu, vt dixi. &
de hoc dic vt hř i l. 3. de ſer. ſed bene intelli
git extincta, vt dcm̄ eſt Quod aūt dixi ſeruitu
tē reſtitui repoſito ædificio, intellige qñ re-
ponitur in eadē ſpē, & qualitate, alias ſecus.
quia tūc nō reputaret, nec intelligeret idē
ędificiū, vt eſt tex. in d. l. ſeru. §. ſi ſublatū. &
rō eſt, quia illud ꝙ differt in ſpecie, vel qua
litate, non ꝑt dici idem in ſubſtā, ſed diuerſū
ſecus ſi habeat in plus vel minus; qa tūc eſt
idē i ſubā. ex quo eadem ſubā manet. vt ple
ne dixi ſupra. in 10. & vlt. q. princ. ver. & hęc
iura allegatur & propterea non attenditur
mutuatio partium, ſicut in nřo corpore dici
mus, vt l. ꝓponebatur. de iu. & d. §. ſi ſublatū.
inducitur ad qōnem, ſcd'm Doct. ꝙ licet de
ſtruatur monaſteriū, non tñ eius priuilegia
deſtruūtur, qñ deſtruitur de facto, ſecus ſi de
iure, vt per Ian. i c. ex iniuncto. extra, de no.
oper. nun. dic vt ibi p eū & canoniſtas. & per
eundē Inn. in c. Abb. i vlt. col. de ver. ſi. & per
Bald. in d. tit. de pace Conſtā. in 4. col. vbi ēt
allegat d. §. ſi ſublatum. & per Flor. i l. vſuf.
quib. mod uſuf. amit. quæ oīa notanda ſunt.

7 † Septima qō eſt, uicinus meus habet ſerui
tutem stillicidii auertendi in aream meam,
quod stillicidium protenditur ſuper aream
meā per duos pedes, an ego poſſum ædifica
re in area ubi cauitare cœpit stillicidium. Et i
hoc tex uīr eſſe contrariū. Nam tex. in d. l.
ſeruitutes quæ in ſuperficie. §. ſi ſeruitus.

dicit

leit expresse q non. & tex. in eadem l. §. fi. n fi. uf dicere cõtrarium, sed gl. in d §. si scit itus. soluit, dicens, q ædificare non possum nolo recipere stillicidium, & ita loquit il §. si seruitus. Sed si stillicidium recipere vo ; tunc ædificare possum. & ita loquitur d. . fin. in fi. Et ex hoc concluditur, q dñs præ ij debentis seruitutem stillicidii, potest ibi dificare, dummodo stillicidium vel seruitu em stillicidij debitã non impediat, imò eã ecipiat. & ita cõiter Doct. transire vñt cum. lla gl. Ego aũt aliter intelligo illa iura, nã ex. in d. §. si seruitus ædi dicit, q si ędi. im- osita est seruitus stillicidii, nõ licet dño a æ seruiẽtis ibi ædificare: vbi cafitare cœpi illicidiũ. Item in. §. fi. eiusdem l. qui inci ii, qui in area. in principio, idẽ dicit, vide icet, q ille qui vult ædificare i area, in qua tillicidium cadit, potest ædificiũ perducere sque ad eum locum, vnde stillicidiũ cadit. t sic in hoc concordant: & intelligo istos uos tex. q qui debet seruitutem stillicidii, ullo modo possit ędificare in area, vbi casi ue incipit stillicidium, seu vbi stillicidiũ adit, etiam si ædificãdo vellem stillicidium ecipere, quia qualitas mutat, & loci quali- s seruitutem debentis inspicitur. facit ad oc, quod dixi in quæstione præcedenti: & oc aperte approbatur per text. in d. §. fin. ropter dictionem, sed & si, ibi positam, quę uersificat in facto, & i iure, vt in l. sed & si in princ. ff. de petitio. & not. in l. qui vsum ũci. de verb. oblig. & in c. solitudinem. in de appellat. Et ideo cũ in fine ibi dicat, q osset ædificari, ideo tñ stillicidium recte re piatur, præsupponitur, q secus sit in casu ræcedenti: aliás dictio, sed & si, ibi posita, uersificat principium à fine, quod dicẽdũ on est. & aduertendum est, quod dicunt il: iura, nisi cafitare cœpit, seu nisi stillicidiũ adit: quia per hoc apparet, q non debet in ici proiectum lignorum stillicidii: sed lo s i quo cadit aqua, siue sit vltra, siue citra, etiam probatur in l. fin. §. fin. ibi, stillicidij g ar. de serui. vrb. pręd. In §. autem fi. l. ser. tutes. in fin. qui pro contrario allegatur, onit alius casus diuersus, videlicet, q si in eo ędificio cadit stillicidium vicini, supra ibi ędificare cõceditur, dummodo stillici um recte recipiatur. nam ibi erat ædifica- , & tacitus extollitur ad quod est ædifica m, quam non ędificatum. arg. eius quod

dicitur in simili. q in habentibus symbolũ. facilior est transitus: vt not. in l. si nõ sorte. §. si certum. de cond. indeb. facit etiam quod hi in l. si vnus. §. pactus ne peteret. vers. & in specie. de pac. & q ille § fin. ita debeat in telligi, patet manifeste ex dictione, sed & si, ibi posita: vt supra dixi, quod bene not. quia licet Doct. videant aliter intelligere, & non aliter declarare, tamen puto hunc esse veriũ intellectum illorum iuriũ, & adde quod di cam in quæst. sequen. † Octaua quęst. est, q. d. 8 si stillicidium, cui debetur seruitus auertẽdi in aream vicini, procedit vltra parietem su pra aream vicini per medium pedem, & casi tat in aream vicini etiã per medium pedẽ, vel circa, an vicinus possit ædificare in illa area vsque ad illum locum, vbi casitat. & sic vsque ad medium pedem prope murum dñi prædij dominantis? & vr, q sic, per tex. in d. l. seruitutes. § si seruitus, & §. si in princ. de seru. vrb. pręd. ubi vr esse tex. in l si. fini. re gun. quæ vr esse lex Græca, quæ incipit, si qs sepẽ. quę dicit, si quis vult ædificare murum prope fundũ vicini, septẽ derelinquat, de cu ius intellectu dicã infra de pariete, sine mu ro. Ego puto, q dictus §. si seruitus. & §. fin. debeant intelligi & limitari secundum l. fi. præallegatam. & econtra d. l. fin. debeat in telligi secundum d. §. videlicet, q si stillici dium protendit se nisi per medium pedem, non possit ædificari per vicinum vsque ad il lum medium pedem, etiam si aqua vltra nõ casitaret, quia esset contra d. l. fin. regun. non enim esset æquum, q dñs fundi debentis stil licidium sustinere, esset melioris conditio- nis, quam ille, qui nullam debet seruitutem in fundo suo. & ideo si ille qui habet fundũ suum liberum, non potest ædificare murum, nisi distet a regiõe vicini per pedẽ, vel si vult ędificare domum, per duos pedes, vt d. l. fin. multo magis dẽt distare ille, cuius prædiũ dẽt seruitutem stillicidij recipiendi debebit, ergo hoc casu distare ædificans murũ per pe dem, vel domum, p duos, non a regione vici ni. i. nõ a termino fundi vicini, sed a solo, qtũs prædij stillicidium, & casitat vi si stil licidium prędeceret area vel hortũ ædificãn tis. & i. remaret, pr̃ta p tres pedes, ædificantes muru dicũt, vltra dictos tres pedes, qui relin quuntur, pp d. l. seruit. §. si seruitus. & § ho, in princ. de ser. vrb. pręd. etiam relinquere vnum alium pedẽ. & sic quatuor pedes in to

 tum,

uel si uult ædificare domu debet relinquere duos pedes, & sic hoc casu quinque in totu. & idē dicas in fin. & ita alias obtinui in quadā causa Veronæ cōtra quendā epm de Nicastola. & ita fuit iudicatum ex consilio triū doctissimor. iurisconsultorum, q fit no. qa fuit cōsideratio mea credo q sit uerissima, maxime itelligēdo q quatenus rigor stillicidii ptendit sup fundo vicini, ea ōis terratū, seu soliū inferius sit dñi ꝓlii dñantis, ut uī esse casus in l. Olimpreco §. fi. de seruitib. præ. de quo dicā in sequenti. q. Nā hoc casu non haberet dubium dd si fin. reg. Sed ut dixi, ēt si illud terreum esset dñi fundi seruiētis, puto esse idē dicēdum p ea quæ supra dixi. & quia ita fuit. q singul. teneméti.

6 † Nona q. conuenienter sequitur, si uicinus meus habet stillicidiū domus suæ cadēs in fundo uel horto meo, uel in area extra murum domus suæ, v. g. per duos pedes, an fundus uel area eatenus, quatenus se ptendit rigor stillicidij, sit uicini; uel mei. & uidet q sit uicini, cuius est stillicidium superius, p l. fi. § fi. de ser. u. præ. p quē tex. ibi dicit Fl. q stillicidia supra domū de iure demōstrāt esse sic ꝓprietas loci inferioris, & idē dicit ibi Bar. uel q stillicidia q sunt supius uidet quodāmō signare ꝓprietatem loci inferioris. & idē uidetur Bald. in consil. suo 22. q incipit, statuto cauetur q tenes arma in domo. Sed si istud est uerum debet limitari nisi cōstaret uiciniū meum hēre seruitutē nō stillicidij, qa tunc appareret, q istud stillicidium hēret ꝓpter dūrum soli q iferius, sed ꝓpter seruitutem appositā, q seruitus nō extēderet ad dominium soli iferioris; & hoc ꝓba l. in l. seruitutes. de seruit. præ. §. stillicidium uer. cadē cā. ibi, quia in nostro magis incipit cadere. & §. fi. seru. ibi, domino seruiētis areæ. de ser. ur. præ. Itera esset limitādum, nisi stillicidium fiat supra uia pub. uel loco publico, quia locus inferior sub stillicidio nō efficiet dñi stillicidij posset tñ aliquid poni usq; ad stillicidiū, ut d. l. fi. §. 1. de ser. ur. præ. q quidā intelligunt in hoc tñ cōiter seruāda esset consuetudo loci, per l. an i totum. C. de ædif. priua. & adde qd dicam infra, de claustro uel conclaui & porticu.

10 † Sed nunquid in dubio habens antiquum stillicidium supra aream uel domum meam, præsumatur habere iure seru. uel iure dominii ex eo qd solum inferius pro rigore stillicidii dicat suu? Credo eius considerandum, quis possideat locum. q e sub stillicidio. Nā si ego dns areæ possideo illum locū inferiorē; puta si est hortus, ipsū ibi colo, & arb. habeo, uel teneo res muri sub stillicidio, & p̄sumat rūc uicinum habere stillicidiū iure seruit. & locū inferiorē esse meū. Aduerte tñ, quia nemini licet edificare subtus grundatiā, quatenus rigor stillicidii & tigex certa uia descēdit, si stillicidij casu inpediri posset, ut d. l. fi. § & ibi hoc no. Ang. & Doct. de ser. urb. præ. Si uero uicinus
d qui habet stillicidiū, possideat locum inferiorē sub stillicidio, tūc p̄sumā nō iure seruitu. qa stillicidiū ad hoc nō tēdit, sed qa solū q est sub stillicidio, suū est, nisi illa possessio esset iure familiaritatis, vt. ff. de acquir. posses. l. iure familiaritatis. & ideo in hoc pt esse cautus dns areæ, vt stet in possessione et illius partis areæ vel horti, q est sub stillicidio vicini. & ita alias cōsului cuidā amico meo. Sed si neuter possideat, qa locus est sterilis, vel aquosus, vel aliter inutilis, & tūc distingue, at tpe quo fuit factū istud stillicidiū domus, vel area mea, & domus vicini erāt diuersarū psonarū, vel iuriū, aut eiusdē psonæ, vel iuris. Primo casu, qn erāt diuersarū psonarū, & tūc illo tpe erat tota area domus mea vel auctorū meorū, & non licebat vicino immittere stillicidiū, vt no. altius de ser. & ideo si misit, videt immisisse potius iure seruitutis; nisi aliter pbetur. Nec est aliter credendū, q ego vel auctor meus voluerim faciēdo immitti stillicidium et sibi cōcedere solum. ac l. si mihi cū tpe do ser. urb. pdiorum. qa actus agētium nō debēt operari ultra intentionē eorum, l. non omnis in princ. ff. si cer. pet. Secundo casu, qn erat unius personæ, tūc, sicut sæpe contingit, qn unus habet amplam domum facit stillicidia unius partis domus cadere super alia parte, & postea legat uel uēdit una partem d illa domo, uel si sunt plures fratres hñtes domū, & postea eā diuidunt inter se, & cui euēit una pars domus q habet stillicidium, & alter alia pars q habet aream sub stillicidio, & tunc dic idē, q vñ
e esse imposita seruitus uendendo, legādo uel diuidēdo, vt sustineat onera permanētia, qa tūc p̄dicti uēdētes, uel legati, uēdicōis sustinebat, vt l. q conclauc. de dā. infec. & no. Bar. in l. 1. circa fi. de ser. lega. & hr per Doct. in l. q cōclauc & ex hoc cōcludi pt ad multas q. nunqd sit licitū facere pōticellum uel catellū necessa-

necessarii, vel turbā siue cappā camini in di-
cto muro, quatenus se extendit rigor stillici-
dii, vel facere fenestram, vel foueā, f vel fer-
rarā in area mea. Quia si solum, qđ est sub
stillicidio, esset domini stillicidii tunc pt si
ri tāquam in suo. l. altius. C. de serui. alias
nō. De his tamē plenius dicā in specie ista
super domo per me figurata.† Decima & vl.
est, si domus tua debet domui meæ duas
seruitutes, una ne altius tolleret, alia vt stil-
licidium ędifi iorum meorum reciperet de
beret, & tibi cōcessero ius esse inuito me al
tius tollere ędificia tua, & sic remisserā tibi
seruitutē altius nō tollēdi, an per hoc videar
tibi cōcessisse, ut possis tollere quātūcunq;
vis, ita φ ēi nō tenearis recipere stillicidia
mea. Et dicas, φ nō, quia illa concessio seu
remissio intelligitur, dummodo recipias il-
lam seruitutē stillicidiorum meorum, ut est
casus in l. si domus de ser. urb p̄d. est rō, quia
illæ seruitutes sunt diuersæ & separatæ. unde
renunciādo uni, alteri renunciasse nō uidea-
tur, & ideo ui seruitutis retentæ habeo adhuc
ius prohibendi. & ad hoc semper allegatur
l.'. si domus. quod intellige φ una remissā,
altera necessario non intelligitur esse remis-
sa, quia est penitus diuersa, ut est in casu pro
posito. secus si una remissa, necessario intel-
ligeretur remissa alia. Exemplum in casu e-
conuerso, si est remissa seruitus stillicidii
non recipiendi. nam licet hoc casu uidea-
tur esse remissa seruitus altius nō tollendi,
vt not. gl. in d. l. si domus. quam Doc. ibi se
quuntur. & p hoc. l. si mihi eodē tpe. de ser.
rust. præ. & est text. in l. sed interdū. de aqua
pl. ar. & facit l. 2. de iurisd. om. iud. cum simi.
& dicta l. si domus allegatur, φ quādo sunt
iura diuersa, & inuicem non dependentia, li
cet tollat vnum, tamē alterū tollitur p hoc
d. l. sed interdum. sed si dependeret adinuicē
secus, vt vult gl. in d. l. si domus. quę est no.
& pro hoc l. nec is §. 1. de acquir. hæred. vbi
repudiata hēditate ab intestato, ex testamen
to repudiatā videtur, sine qua repudiatione
prima stare non posset, vt ibi, & l. illud eo
dem tit. Item allegatur ad alias q. quas ibi
per Bald. & Ang. & Doct. Sed contra prædi
cta vř esse text. in l. si stillicidii. quē adi. seru.
amit. vbi dř, φ si stillicidii ius habeā in a e
am tuam, & permisetim tibi ius in ea ædifi
candi, ius stillicidii immittēdi amitto. Sed
solue, φ in d. l. si domus. de ser. vrb. præ. erā
duę seruitutes. ideo vna remissa, altera non
tollitur, quia pōt operari in illa remissa, vt
supra declaraui. sed in illa l. si stillicidii erat
vna seruitus tantum, & ideo ad hoc, vt pro
missio uel concessio ędificandi in area po-
stea facta aliquid operetur, illa seruitus stil-
licidii q̄ sola erat ītelligitur esse remissa. &
prædictis adde quæ dicam infra de stillici-
dio siue tecto.

a Domum. *Domus sumitur in iure mul is mo-
dis. vide Corneum consi. 198. in 3. volu. & in 4.
uol. consil. 41.*

b Pa. seu mur. *Murus seu paries inter binas a-
des an & quando pro diuiso uel indiuiso commu
nis inter vicinos dicatur. vide Cor cons. 174. in
ep. licet in 1. vol.*

c Habet ser. *Adde Cor. cons. 74. per totum. et con
si. 191. & consi. 293. in 3 vol.*

d Habet ser. *Adde Cor. cons. 74. per totum & con
sil. 191. & consi. 293. in 3. uol.*

e Vicinus. *Adde Cor. 127. in 1. uol. & Alex. in
3. uol cons. 57. in pen. col § locus autem, & in
3. uol. Qui dicantur vicini, et quomodo accipian
tur, co / 22 in 2. col. & in 2 uol. con. 176. per to.*

f Vendendo. *Si quis uendit rem cum seruitute,
virum & quando intelligatur de seruitute præ
senti & quando de futura Alex. consi. 28. in 3.
col. in prin. in 1. uol. & consi. 130. in 2. col.*

g Foueam. *Fouea quæ dicatur, adde Corn. in 4.
uol cons. 282.*

De seruitutibus stillicidii non auertendi. Cap. XXIX.

1 *Stillicidii auertendi seruitus quō intelligatur.*
2 *Stillicidium si in aliqua parte fructum esset, pu
ta eius canale, per quod aqua ducitur, uel regū
læ ruptæ essent, quis resi teneatur, cuius expēsis.*

POstquā de seruitute affirmatiua stillici-
dii auertendi diximus consequens ē ut
de alia seruitute negatiua stillicidii nō auer
1 tendi aliqua breuiter uideamus.† Et in pri-
mis sciendum est, φ ista seruitus non auertē
dī intelligitur, φ me qui hēt stillicidiū suū
super domum meam, non possit auertere ip-
sum ad domum suam, ita, quòd non cadat
in meam. & sic est seruitus passiua ex parte
stillicidium habentis. si de necessitate diuer
teretur, ipsum non pōt in domum suam. &
dicitur eē seruitus actiua ex parte e ius in cu
ius domū cadit. Sed contra hoc opponitur.
quia uidetur q̄ ista nō sit seruitus passiu-
ua ex parte habētis stillic. nec actiua ex par-
te alterius, imo totū econtra. Nā qđ totum
stillic. tuū cadat in domum meā regulariter

 est

est tibi vtile,& mihi dānosū, ut dixi in præcēti ſeruitutem. Et ego in cuius domo stillicidium cadat ſeruitu:em pati dicor. Item non vr poſſe dici, q ſit ſeruitus mihi debita ex quo non intereſt mea.imo eſt mihi dāno ſum,vt dixi in l quoties.in prin.de ſeru.Sed & īde,q hoc dēt intelligi,qn̄ eſſet mihi vtile q aqua ſtillicidii tui cadat in domo vel curia mea,pp ciſternam meam,q̄ repleri dēt ex aqua tui tecti,& hoc modo intelligit iſtam ſeruitutem glo.in l. 1. in ver.& officiendi in fi.de ſer.urb.pd.q̄ Doc.ibi ſequuntur.itē poſſet poni exēplum,ſi hrem hortum magnum cum domo coniunctum,vel prata ſitētia, & intereſt mea, q aqua ſtillicidij uicini cadat in domū meam cā eam ducendi ad hortum uel pratum irrigandum. & idem dicas & facit ad hoc qd' dixi ſupra de ſeruitute altius tollendi,poſt prin. Et ex his no.q vt quis ſit obligatus tenere ſtillicidium ſuū,& cadat in domum meā, quia mihi expedit pp aquam ciſternæ meæ. vel pp hortū vel prata mea irriganda,dr̄ eſſe ſeruitus ſtillicidij non auertendi.vt ēt ſupra in prin. declaraui. † Circa iſtā ſeruitute dubitari poſſet,ſi ſtillicidiū eſſet fractum in aliqua parte,puta eius canale per qd' aqua ducit,vel regulæ ruptæ, quis teneat reficere,& cuius expenſis. Dic q ille,cu ius eſt ſtillicidiū,dēt,prout probat in l. & ſi forte.§.ēt.ſi ſeruit.& i l.eū dēe col de ſer.ur. pd.Sed nunquid ſtillicidii dn̄s poterit cogi per eū,in cuius domū caſitat,ad ipm reficiedū?Dicas q ſic. ad eum modum quo erat tēpore ſeruitutis impoſite,per tex.in d.§.ēt.vbi eſt caſus nota. Itē nunquid ſi totum ſtillicidium corruit,an poſſit ille, qui eſt dn̄s ſtillicidij,cogi ad reponēdum,ſeu iterū faciendū dictum ſtillicidiū,ad eum modum,quo erat tēpore ſeruitutis impoſitæ, ita q aqua ex eo poſſit in domū meā caſitare,ſicut prius expē ſis ſuis a dicas,q ſic tex eſt no.in l.eum dēe col.in fi.de ſer ur.præd. Hæc de ſeruitute ſtillicidij non auertendi dixiſſe ſufficiat.

a Expenſ ſuis. *Adde Cor conſ. 237. quod incip. primū.& conſ 243 inc.videtur in 1.vol.et quod iuſta cauſa excuſet ab expenſis, Alex. in 2.vol. conſ. 37 in ult.col.*

De ſeruitute tigni īmittendi. C.XXX.

1 *Tigni appellatione quid veniat.*
2 *Tignū in uicini fundo immittere an licitum ſit.*
3 *Tignum ſi per aliquem in fundo meo,& ſic alieno immittatur;an illud propria auctoritate tollere,uel incidere poſſim*
4 *Tigna an quis in muro, uel pariete communi immittere poſſit*
5 *Murum ſeu parietem proprium ſi quis iuxta aedes,uel domum ſui uicini habeat,& paſſus fuit, quod uicinus poſuerit in eo muro aliqua tigna tacite,& nihil dicendo,vel dicendo Concedo quod tigna in muro meo immittere poſſis:an ille vicinus poterit me dominante alia noua tigna remittere*
6 *Tigna ſupponere uel ſurrogare an aliquis poſſit*
7 *Vicinus an poſſit immittere tigna in alterius vicini muro,tangendo ipſum murum, uel an poſſit imponere non tangendo murum alienum,ſed protendendo ſupra locum alienum, uel communem, uel publicum.*
8 *Tigna immiſſa in muro meo proprio,uel communi,vel etiam in publico,vel etiam protēdensia in meo,uel communi,uel publico,an licitum ſit auctoritate propria euellere uel deſtruere.*
9 *Aedificatum quidquid eſt in meo,& per me poſſeſſo,ſolo meo cedit.*
10 *Murus,uel ſepes ſi fiat per extraneum in fundo domini; in quo ego ſeruitutem non habeam, & propter hoc ego illa ſeruitute uti impediar, an poſſim illum murum rumpere et deponere,uel ſeptem propria auctoritate deſtruere.*
11 *Perſona eccleſiaſtica,uel etiam ſecularis ſi pro beneficiorum alicui eccleſiæ collatorum recognitione certum annuum cenſum uel hoſpitium ſibi reſeruarit, & ipſo ueniente non recipiatur, an domum propria auctoritate ingredi liceat, & intrandi cauſa oſtia, uel feneſtras domus rumpere*
12 *Ciuitatum quæ ſuperiorem non recognoſcunt,ut eſt ciuitas Venetiarum,& Flor. ſi una bona alterius occupauerit, illa per uim recuperare pōt.*
13 *Aedifices ſi quiſpiam uel immittat, uel protendas tignum in alienum uel publicum, quæ actione conueniri poterit.*

Quinta eſt ſeruitus tigni immittendi in parietē uicini. † Pro cuius declaratōne 1 primo ſciendum eſt, q appellatione tigni in l.12.ta.omne materiæ genus ſi generabatur,ex qua ędificia fiūt,ut eſt tex.i l.tigni.de verb.ſig.& l adeo.§ cum in ſuo.ad ſi.de ac.re. do.& Inſt.de re.di.§ cum in ſuo ſolo. & ita ois materia tigni appellatione continetur, ut eſt text.in l.tigni.in prin.ad exhibendū.& tegulas,& lapides,& cæmēta,& calcē,& arenā,& ſi qua ſunt ædificijs utilia, appellatione

e tigni contineri constat, vt l.1.§.tigni aūt e tigno iniuncto. facit l.ferri .§. fabros.de erb.sig. sed & in his vineis tigni appellati ne oīa vineis necessaria continentur, puta ertice,pedamenta, vt est tex.in d.l.1.in fin. t pali etiam ueniunt, qui in numero mate-iæ redigēdæ sūt, sicut perticæ l.pali.de leg. . Tigna autem ad tegendum dicta sunt, vt teit text.in d.§.tigni.† Secundo videndum st, an sit licitum immittere tignum in fun o uicini. Et regulariter dicaē, qd non,nisi r imposita seruitus,vt l.quemad §.si protectum ad l. Aqu.& ibi per oēs Doct.& l.si vi em.§.si ad ianuam.& ibi Bart. quod vi aut lam.& l.sed inter me.in princ.de ser.vr.pd. ā non debet qs regulariter in alieno aliqd acere.ut l.quosdā.C.de metal. & me lib.11. t no.gl.in d.§.si protectum.† Tertio q̄ritur uid si per aliquem immittiē tignū in fun-o meo,& sic alieno , an possū illud ppria uctoritate a tollere vel incidere. & intelli-o in fundo.i. tāguendo ipsum.l.1.§.in flu mine.de flum.l.is qui.§.iuncta l.2.de relig. bi probatur, q dictio, in,tegtis affirm. Et r̄, q non quia regulariter nemo debet sibi us dicere propria auctoritate, nec facere. l. .C.ne qs in sua cau.& l.extat.quod me.ca. tem quia est ī quibusdam casibus speciale, t liceat propria auctoritate vindicare.l.1.& .C.qn̄ li.uni.sine iud.vin.ergo in alijs vr̄ es contra ius commune. l.ius singulare.& l. uod vero. de leg. Sed dicas contrarium, ut t casus in terminis,& no.gl.in l.quem ad. .si protectum.in fi.ad l.Aqui.& ibi hoc no nt Doct. & in l.si uitē.§.qui ad ianuam.& i hoc tenet Bat.q vi aut clam.& idē Bar. l.1.§.interdū.uti pos. quibus adde omni-o quę dicā plenius infra in 6.q. † Quarto æritur , an tigna quis possit immittere in uro seu pariete cōiēEt vr̄, q nō quia in re ōi potior est cōdō phibētis. l.Sabinus.cōi iui.l.an vnus.si ser.vend. In contrarium vr̄ x.in l.in re cōi.ibi,neq; phibemus.de ser, b.prę.& in l.qd dictū.eod.tit. Tu dic, aut qmur de antiqs tignis q̄ primo inerāt. & on est dubiū,q poni possunt,scdm Ang.in quidā Ibeus.in fi.3.col.ver. similiter testat dese.de ser.vrba. præd. quia nihil innoua-r,nec fit contra ius societatis. & idem quā alia tigna eiusdem cōis in locū aliorū ti norū supponerētur, quia surrogatum sapit aturam eius in cuius locum surrogatur. l. um §.qui iniuriarum.[si quis cau.& hæc ēt

probantur in l. seruitutes quę in superficie. in princ.de ser.vrb. prędio.iuncta l cum dēe col.in fi eo.tit.Circa qd adde quæ dicam in sequenti q.in simili.Aut loquimur de nouis tignis mittēdis,& intelligo ēt in alijs parti bus muri, q̄ in illis in quib. erant tigna an tiqua.& tunc aut paries cōmunis ē commu ter quęsitus,vt sustineat onera vtriusq;,& pt immittere vnus socius altero inuito, vt est tex. in l.si ędes.cum gl. communi diui.& no.gl. magna circa princ.ibi, itē fallit qn̄ ob hoc ipsum.in l.Sabinus.e.tit.q̄ vult, q socius pt uti re communi ad vsum destinatum, etiam inuito altero socio,qn̄ ob hoc ipsum , ut tale opus fiat , est in cōi quæsita.Item si ita q̄-situs non sit,dummodo sit destinatus paries ad sustentandum onera utriusq;,& permissi onem talium tignorum non noceat parieti neq; vicino,eo q aptus est ad onera suppor tanda,alias secus d.l. si ædes & l.cum duob. §.Mela.pro so. & melius probaē in l. cuius ædificium,de serui.vrb.præd.& in l.io parie te.cum se.de dam.infec.& no.p Dyn.in reg. in re communi. in 6. & per Ang.in d.l.qui dam Iberus. & quod dixi quando paries est aptus ad onera supportanda , ut possit unus socius tigna immittere , intelligo non iure seruitutis,sed iure communionis , ut habeē in dictis iuribus,& in l.per parietem.de ser uit.vrb.pręd.& nor. gl.in d.l.si ædes & in d. l.Sabi.& Ang.in d.l.quidā Iberus. Aut com munis paries non est aptus dictis oneribus ferendis, nec ad ea ferenda quęsitus,sed forte delectatione sociorum,quia uniusquisq; ex parte sua habet clausum pro seculari ca pella, ut quotidie uidemus in capellis magnorum uirorum,& tūc non est licitum no ua tigna mittere , p quæ picturę destrui pos sent , aut delectatio socii dominij. d.l.Sab. cum gl.cōi diuid.non tamen hęc intelligas in eo qui ex pariete suo pariete fregisset, ut vellet in ea parte mittere tigna, quia negari non potest ex quo paries ad onera ferenda deputatus est,vt d.l.quidam Iberus.§.qui pa rietem.& ita Ang.nota.ibi in princip.d.l.iu pen.colum.in fi.quod nor.† Quinto quæro, quis habet murum,seu parietem propriū iu xta ędes seu domum sui vicini,& passus est, q vicinus posuerit in eo muro aliqua tigna tacite,nihil dicēdo,vel dādo.Concedo b tibi q hæc tigna mittere possis in muro meo an ille vicinus poterit me dño inuito iemittere alia noua tigna?dic,qd nō.est casus nos

te in l. si cum meus in princip. si seru.uend. & idē dico, si passus sum facere fenestrā eo modo quo est, qa aliā uel alias inuito meo domino facere nō pt, eadē ratione, imò in eo ēt potuit detrahendo tigna primo cōcessa alia supponere, qa sufficit si cui vel in paucis &c. vt C. de neg.gest.l.furori.secdm gl. val de no. d d. si cū meus.in prin.in ver.noua. & idē de fenestra, quod est ualde no. secus si dominus dixisset, Cōcedo tibi seruitutē rigni immittendi, vel fenestrā faciendi, nō addendo numerū, qa tunc posset quæcūq; tigna, & fenestras quot voluerit facere, vt dicit gl. no. in l. si cū meus.in princi. in ver.noua przal legata. Sed do. Pau. de Ca. ibi videtur tenere contrariū, videlicet q ibi nō vult augere numerū; sed vult in loco veterū tignorum alia substituere, q pōt alia, quia alia reputant, vt l. filiæ.de cond. & dem. in §. a Titia. & in l. si donatio. § si spōsus.de dona. inter virū. Ego aūt nil ista puto plenius sic esse distiguēdū. Aut ego pmisi nil pmittendo vel cōcedēdo aut pmisi vel cōcessi, vt tu possis mittere tignum in muro meo. Primo casu principali, aut pmissionē facta de certo & spāli tigno aut gñalr de oīb. tignis, aut specialiter. Primo casu, qñ promissio est facta de certo & speciali tigno, & tūc iterū subdistingue. Aut pmisi seu cōcessi, q tu nō possis mittere nisi tūc tignū tale, & q nō possis iponere aliud vel eius loco supponere seu subrogare, tunc nō habet dubium, q seruitus est limitata ad illud tm̄ tignum, & sic nec in alio loco, nec ēt in illo eodē imponi poterit, quia limitata dispositio limitatū parit siue pducit effectū: vt l. iu. agris.de acqui. re. do. Aut permisi seu concessi, q tu possis imponere tale tignum tm̄ in muro meo sine phibitione alterius, ex est expressa causa & tunc iterū subdistingue. Aut est expressa causa, pter quā illud tignū imponi possit, aut n̄ est. Si est expssa cā, exēplum. Promitto vel cōcedo tibi q possis imponere tale tignum in domo mea, causa domus e tuę sustentandæ & recti: & tunc teneo quòd uideatur imposita seruitus illius tigni tm̄ i eodem loco, per d. l. si cum meus, in pr. si ser ven. non q possit aliud supponere seu obligare in eodem loco, donec durat domus uel tectum, & nō ultra, nec ob aliam cām, quia finita cā concesssionis uel priuilegii, finitur ipsa concessio uel priuilegium, vt l. Tit. § usuras & uide quid ibi not. Bar. de le. 1. & ideo si tibi concessi, vt possis iponere tignum uel tigna in domo mea vel muro causa ædificandi domum tuā, puta p armatura q machina dr, & tunc ędificata domo tua, non poteris unquā amplius dicta tigna uel alia imponere. Et idē, si concessi q possis imponere tignum in muro meo cā sustinendi uites tuas, nā uite consummata, ser uitus extinguitur. & idem dicas in ti. s. si pp tectum sustinendum, licet tectum corruat, nō poterit tectum reficere: quia debebit in eodē loco tm̄ eadem seruitus tigni, quia reputat esse idē tectum, ut est tex. in l. seruitutes q in superficie. § si subl de ser. vrb. pd. de quo dic vt plenè dixi de ser. stillicidii auertendi, in 6. q. & idē dicēdum est in domo, quia destructo tecto & pariete poterit iterum reficere, & debebitur eadē seruitus, quia repu abit eadē domus, ex qua remansit primum solum qd' est maxima pars domus, ut est tex. cum gl. in d. §. si sublatum. Sed si cā, pp quā conceditr tigni immissio, non est expressa, sed ego concedens sciebā ex qua cā velles tignum mittere, & tunc dicendum est idē, ut casu præcedēti, vcȝ q cā tacita est consideranda, si durat, uel non, quia tacitum & expressum in hoc æquiparantur. l. cum quid. si cer pet. Si āt non apparet, q ego sciuerim ob quā cām uolebas tigna imittere, & tunc si postq̄ ędificasti, & tignum imposuisti, puta cā domus tuæ sustinēdæ, & tacui, nec contradixi, & tunc concessisse videor, q imposueris tignum ob illā cām: ar. d. l. si cum meus. in pri. ff. si ser. uen. cōium erā gl. & no. in l. qdā mulier. de rei uend. Sed si ne sciui ob q̄ cām tignum imponere volebas in muro meo, & postquam sciui, contradixi, puta quia ego promisi tibi, ut tigna imponeres in muro meo, & credens q tu uelles imponere pro armatura causa ędificandi domum tuam, & non ut stent perpetuo. & tunc quid i dubio? Dico q inspiciendum ē. qd verisimilius est, aut qd' in hmōi casib. plerunq; fieri solet, vt est tex. in l. in obscuris. de re. iu. post medium ti. Et ideo si illa cōcessio esset facta dato aliquo prætio, ex illa quantitate poterit iudicari an itellexerit, q tignum perpetuo remaneat, uel ad tēpus. ar. gl. no. in d. l. in obscuris. & in d. l. 1. §. qui superficiem. in uersi. agendo. in fi. de superficie. & i nl. sp in stipulationib. de re. iur. & ibi no. sed vbi n̄ apparet, qd' sit verisimilius, uel quod plerunq; fieri dēt, & tunc in dubio interpretatio fieri dēt contra proferentē, hoc est contra cum pro quo & ad cuius vtilit. proferunt. l. ver. & ibi

bi no. ff. de pac. & no. Bar. in l. sæpe. le ver. g. Scdo casu, qñ est facta pmissio gñaliter e oibus tignis, & nō hēt dubiū, qa verba ge eralia gñaliter intelligi debēt de oibus & erpetuo l. 1. §. & gñaliter. de leg. pstā & in iu fraudē. in fi. de test. mili. & 19. dist. si Ro manorū. & hr in c. qm nemini. de coniugio eprosorū. Tertio casu, qñ concessio facta est mpliciter, aut est facta de tignis mittēdis si e numero. & tunc teneas indistinctē, q po erit qcūq; tigna imponere & sustinere, vt su ra dixi p gl. in d. l. si eū meus. i prin ver. no a. si ser. ven. Aut est facta de numero, vel de no simpliciter, exēplū, Cōcedo q tu possis mponere vnū de duo tigna, & tunc numerū ugere non pt. casus est in d. l. si cum meus. n prin. sed si nō vult augere numerū, sed sup onere aut surrogare aliud uel alia eiusdem ōditionis, & gl. ibi tenet, q nō, per id q di tit, sufficit q in paucis &c per l. tutori. C. de leg. ge. Pa. de Ca. in d. l. si cum meus, dixit ontrarium, qa surrogatum &c. vt sup. dixi. go puto, q in hoc sit dicēdum per oia, si- ut supra dictum est in primo casu, vcȝ ut eō iderēt eā expssa siue tacita, aut quod est veri imile, aut quod plerunq; fieri solet, & i du- io sit iudicandum p illo q seruitutē pmi- it. Scdo casu principali, qñ nullā pmissio- ē, seu concessionē feci, sed uicinus meus i- osuit tunc unum uel duo tigna in muro neo, & ego tacui, & tunc dicas, q alia Ipo ere non pt in alio loco eiusdē muri, uel al erius tigni, tex. est in d. l. si cum meus. si ser i. ven. † Sed nunquid aliud tignum suppo- ere vel surrogare possit? & tunc idē dicas q roxime dixi in tertio casu pcedenti, in fine t ideo ex pdictis tu, qui vis complacere vi- ino tua, qa forte frater vel amicus est, ut ali ua tigna imponere possit in muro pprio, s cautus ut fieri facias instrumentum & iu o dicas. Concedo quod possis talia tm ti- na imponere in muro meo, & nō alia, uel uod unam fenestram tm, uel duas, & non lia, uel aliter ut uolueris, secundum ea q su ra dicta sunt. Nam si instrm non fieret, & liqua tigna apparerent, verteretur dubita- ones, de qbus supra dubitaret, & et si pter la tigna murus esset cōis, de quo uide qñ icam inf de pariete siue muro, vbi hoc exa- minabo: vcȝ an tigna immissa faciant psu- at murum cōem, an vero immissa fint tan am iure seruitutis, ubi oino vide. † Sextō q o, qa dictum est, an vicinus possit immittere

re tigna in muro alterius vicini, & sic tan gē do ipsum murum, uel an possit imponere non tangendo murū alienum, sed protendē- do, supra locum alienum, uel cōem uel pu- blicum. Et br de alio dicas, quod non, ut est casus in l. quemadm. §. si protectum, ad l. A- quil. & l. 1. de ser. urb. præ. in ver. protegēdi. & ibi Ang. de cōi idē. l. si duo. §. Labeo. vti. pos. & ibi hoc no. Bar. ubi dicit, quod non li cet facere prosellum vel ponticellum super plateolam cōem inter plures consortes de publico loco. Idē qa multo minus licet, ut est tex. in d. l. si. in prin ibi, ptegendi. de ser. ti. gñali, de qbus oib. dicas, ut plenē exami- nabo inf. de ser. ptegendi & inf. de ponticel lo & ponte. † Septimo qrit. an sit licitum p- pria auctoritate euellere uel destruere tigna immissa in muro meo proprio, uel cōi. uel i blico, uel ēt pñsentia in meo, uel cōi, uel publico. Et de ista q. vide tex. & ibi Do. in l. quemad. §. si protectum ad l. Aq. & per text. & Bar. in l. si uitē. §. q ad ianuā. quod ui aut clā. & in l. i. §. interdum. in 2. col. ff. vti pas. & in l. 1. de arb. cæden. & in l. 1. & ibi per gl. & Doc. C. de interd. & per H. in l. 1. §. 1. de ser. urb. præ. & per Lud. Pō. in quodā suo sin- gulari, quod incipit, nunqd ueniā punien- dus. ut per Inn. & per canonistas i c. 1. de im mu. eccl. & uide q dixi circa 5. q. Distingue plenius & clarius ultra alios Doc. & primo duos casus principales. Aut loquimur de ti- gnis immissis, ita qtē alienam tangant: aut de ptēdentibus super alieno, ita q non tan gant alienū. Primo casu principaliter disti- gue. Aut mittunt in loco alieno in torū, pu- ia in meo pprio, aut in cōi, aut in re seruiti tē debente, uel aliquod ius, aut in publico. Primo casu, qñ mittit uel ędificat in alieno quod est alterius proprium, & tunc aut ille qui est dominus, nō possidet illud in quo tigna missa sunt. & non pt pptia auctorita- te destruere, ut no. Bar. in l. 1. §. nuntiatio eit ca pri. de no. op. nun. & Fl. in l. quemad. §. si prectū. ad l. Aq. Aut dñs possidet, & tunc aut possidet insolidum, aut p parte. Si possidet isolidum, posset pptia auctoritate incidere, uel destruere, & resistere contra ipedimentū nec reqrit ptoris seu iudicis aditio aliquo modo, vt est casus, qui ita dēt intelligi i d. §. si prectum. & i l. sed si iter me. in pri. scdm unam lec. gl. singularis, de seruit. urba. præd. & in l. si duo. §. item uideamus & §. Labeo. vti possidetis. & ibi hoc not. Bart. in d. l. 1.

§. nuntia-

§.nunciatio.circa prin. Et hoc operatur cómodum possessionis, quia attribuunt facultaté dño possidenti posse resistere ppria auctoritate, qđ non esset, si non posideret, scdm Fl. in d §. si protectū. facit ad hoc Inst. de ſterd. & ideo si aliqs fabricaret murū, uel erigeret sepem, uel aliquid faceret in fundo meo pprio, ipsum tágendo possem ppria auctoritate destruere, ac ét penitus euellere. † Et rō est, quia illud quod est ædificatū in meo p me possesso, solo meo cedit, ut l. ades. §. ex ad uerso. de acq. re. domi. & Inst. de re. diui. §. ex diuerso. cū simi. & no. Inn. in c. 1. ad fi. de immuni. eccles. & sic uideor destruere id q meū est, & nó alterius. & est rō fundamétalis, q ponit Fl. in l. 1. § 1. ante fi. de serui. urb. pd. nec p hoc possem accusari de uioléntia d, vel perturbatione. quod notá. est, quia quotidie de facto contingit. Et pdicta intellige, qñ non solum dñs insolidū possidet, ædificans nó solū tenet neq; possidet, sed etiam qñ ædificans erat detentor, & dñs pôt, quia idem erit, uc3 q dñs poterit propria auctoritate destruere, ut probat in l. si seruus. C. q cum eo. & ibi hoc no. Doct. & hoc idé tenet Bar. in d. l. 1. §. nunciatio. de no. oper. nū. idē ét si ædificans possideret naturaliter, & dñs ciuiliter, qa dominus poterit auctoritate propria similiter destruere, si indebite ædificatum est, vt l. vsufructuarius nouum tectorium. de vsuf. quod not. in l 2. C. de iud. emphy. Idem si sum dñs, & possideo naturaliter tm, & alius q ędificat, tm ciuiliter possideat, scdm Bar. in d. §. nunciatio. Itē prædicta intellige vera, ét si ædificans in re cómuni immitteret in alium locum proprium socij, quia socius cuius est locus, in quo ædificatum vel immissum est, proprias auctoritate destruere posset, ut est casus sing. in l. sed si inter me & te. in prin. ibi. aut ré perdere. secundum unam lec. gl. de seru. vrb præd. Itē pdicta intellige non solum in dño directo, sed ét in dño utili, sicut est emphyteota vel feudatarius, aut superficiarius, qñ pt destruere propria auctoritate p ius suū utilis dñi. ar. l. in prouinciali. § si de no. ope. nuncia. & tenet Bar. in d. §. nunciatio. & pdicta oia, dū dixi, quod quis possit destruere uel euellere in missum in locum suum proprium, limitata ut locum habeant in rebus profanis, secus in religiosis. & ideo habet locum in sepulchro, puta si quis sepeliret corpus in sepulchro meo fauere religionis, ut text. in l. ossa. in princip. de rel. & ibi no. per Bart. in § nunciatio. Itē prædicta omnia limitant, vt locum habeát in immissis manu seu opere artificiali. secus si non essent immissa opere artificiali, sed naturæ, sicut sunt radices, quę ex natura crescentes, quæ immittuntur in tuo, quia non licet propria auctoritate incidere, vt habetur in l. prima. C. de interd. & not. Fl. in dicto §. si protectum. de quo tamē dic vt plenius dicam de arboribus. Si vero dñs in solidum non posidet, & tunc cóncludas, vt dicam in casu proxime seq. Secundo casu, quando immittuntur tigna, uel ędificatur in communi, & communiter p aliquos possesso, & tunc aut extraneus est ille q immittit vel ędificat. & tunc uni ex dominis licitū est propria auctoritate destruere, ut est casus singula. scdm unam lecturam, in d l. si inter me & te. in principio, de seruitutibus vrbanorum prædiorum. ibi, aut rem perdere scdm Lud. de Roma. in dicto suo singulari, & habes per Bar. in d §. nunci qui se remittit. Aut est unus ex socijs, qui hñt ré, cócem, qui ex proprijs suis ædibus immittit tigna, vel ædificat in cóes ædes, suas & meas, & tūc licitum est mihi propria auctoritate destruere, quia mihi soli actio competit contra socium. pro hoc est tex. valde no. in d. l. sed si inter me & te. in fi. prin. & ibi ita uidet tenere Bar. & etiam Fl. quod ego etiam puto verū p tex. dum dicit, idē fiat. & sic vult, q fit idē q in casu præcedenti, licet Bar. aliter dixerit in d. §. nū. vbi vult, q si ego & ædificans cóiter posidemus, non possum auctoritate mea destruere, per illum tex in d. l. sed si inter me & te quia tex. ibi dicit, tunc mihi tecum est actio. facit l. Sab. cói diuid Sed ego non intelligo sic illum text. uidelicet q solū sit mihi actio: & sic non possum propria auctoritate destruere, sed itelligo, q ille tex. velit dicere continuando ad pcedentia, uc3 qñ socius immittit ex ædibus cóibus inter me & ipsum in ędes meas proprias, possum ppria auctor. destruere. vt dr in prin. scdm uná lec. postea subditur idē, qñ ex ædibus suis propriis ædificat in cóes nfas, qa possum ita destruere mea auctoritate propria, sicut in casu præcedenti, & hoc significant illa uerba, idē fiat. & post ea subditur rōnē huius, quia mihi soli tecum est actio quasi dicat mea solum interest, & non alterius socij. & ideo mihi soli actio competit, si uellem eam intentare, sicut si ædificaret ex ędibus cómunibus i

meas ꝓprias,sed si volo,possum ita destrue re sicut in casu præcedenti,& ita intellige il lum tex. Tertio casu,qñ ędificatur in fundo seu iu re mihi debente seruitutem,aut aliꝗ ius,an possim propria auctoritate destruere? Et tunc distingue: Aut tertius ædificat seu ti gna immittit,& possum destruere procura-torio nomine domini, si naturaliter possi-deam ar.l.1.§ fi.de no.op.nun.& no.Bar.in d.§.nunc.†Aut uolo destruere nomine pro-prio pro seruitute,aut aliquo iure mihi cō-petente exemplum. Si fiat murus uel sepes per extraneum in fundo dñi,in quo ego nō habeo seruitutem, & pp hoc ego impediat illa uti seruitute, an possim illum murum rumpere & deponere,uel sepem propria au ctoritate destruere?& Inn.format istam.q.in c.1.in fi.de immuni eccle.ᵉt primo dicit,ꝙ non,quia hoc solum licet dño fundi, & nō vsufructuario,quia non est dñs.l.si cuius.§. vsufructuarius & §.seq.de vsufr.postea in fi. dicit,ꝙ alii dicunt contra.sed primam par-tem vr sequi Fl.in d.§ 1.l.1.ad fi.de ser.vrb. prædio.ꝗ puto veram,ex quo non sunt dñi, vel quasi sed bene possent,nedum dñs,sed ēt vsufructuarius, & quilibet habens ius in re,impedientes uti iure suo expellere, ac ēt agere possent,ut murus, uel tigna, uel sim. immissa tollantur.l.si eo loco.& l.egi.si ser. ven.secundum Fl.in d.l.1 §.1.& in d.l.quę-ad §.si protectum ad l.Aqui.& ea quæ supra dicta sunt in usufructuario,ēt habent locū i beneficialibus,& iuribus ecclesiasticis.pone exemplum.†Si persona ecclesiastica,uel ēt secularis pro recognitione beneficiorū col-latorum alicui ecclesiæ,reseruauerit sibi cer tum annuum censum,uel hospitium, quod sic iure debetur.18.q.2.Eleutherius.& in ca. quanto.de censi.& ipso veniente non recipi-tur,nō licet domum ingredi propria aucto ritate,& rumpere ostia uel fenestras domus causa intrandi,ratio est, quia facere dicere ut unum,& eius ubi dicere non licet regulari ter.Sed si uult ing edi,& inuenit aliquem si bi opponentem,tunc potest per uiolentiam illum expellere.& est ratio, quia eiicit per-sonam sibi contradicentem uti possessione: & dicitur hoc modo possessionem defende re suam,et uim ui repellere,quod est licitū, ut l.sciam.§.qui cum aliena.l.l.Aqu. & l.1. C.unde ui.& hoc no.per Inn.singulariter i c.1.de immuni.eccle.& ibi per canonistas, & per Fl in l.1.§.1.de se.urb.præd.quæ be-

ne no.in practica,quia quotidie veniunt de facto.& oīa q̄ dixi supra,in primo,secundo, & tertio casu,ꝙ quis non potest propria au-ctoritate destruere uel euellere,intellige ue-rum, quando potest haberi copia iudicis: sed si iudicis copia haberi non possit, tunc propria auctoritate destruere posset,ut l.nul
11 lus.C.de Iudęis.†Vnde in istis ciuitatibus, quæ superiorem non recognoscunt,sicut est ciuitas Venetiarum,& Florentiæ,si una ci-uitas occupauit bona alterius,potest illa p vim recuperare,quia iudicis non est copia. ita singulariter dicit Bar.in l.si alius.§.bel-lissime,per tex.cum gl. ibi, ex magna cau-sa,in prin.quod ui aut clam. Item debet li-mitari,nisi grauatus pateretur enorme dam nū,qđ de facili sequeretur.exēplum. Si qs p vim arriperet animalia tua, quæ facilius p-eunt,uel uineas,quæ si incultæ remanerent, de facili destruerentur,quod faciliter pmit-titur,quia tua auctoritate recuperas, quam-uis in aliis reb.non permitteret, q̄ de facili sic non pereunt,ut notat ēt Bar.singulariter in d.§.bellissimē p gl.ibi,in ver. ex magna cā ibi,uel si enorme dānū quod ui aut cla. quod bene menti.Quarto casu, qñ ædificat
f in publico,f vel in eo tigna uel alia immit tuntur,an sit licitum propria auctoritate de struere.& in hoc dici: Aut est ædificatum,& tunc non est licitum priuato destruere, sed agere cuiliber de populo pmissum est l.1.d locis & itine.pub.& l.2.ne qd in loco pub. in pri.& si ędificatum publico usui noceat, ōps is qui publicis usibus deputatus est, sicut est in ciuitate Veronę,miles & iudex procu ratorum ciuitatis Veronæ,deponere.tex est in l.2.§.si qs uemini.ne quid in loco publi co & ita obseruat,qa ibi officiales publici deputati super locis publicis, si reperiūt ali qd in loco publico ędificatū,destruūt,uel d strui faciunt.Sed si ædificatū in publico nō noceat usui publico,tunc destrui nō dēt,sed aliqua pensio imponi debeat ædificanti,ne vrbes deformentur ruinis.l.2.§.si qs nemi-ni.& ibi hoc no.Bar.ne quid in loco publi co.& in l.si.eo.tit.& intellige prædicta ,siue ædificetur in loco publico, siue in uia pu-blica,siue in alio loco priuato,puta in meo & ædificatum noceat loco publico.l.2.§. si quid in suo.ne quid in loco publico.uel re spectu itineris,uel uiæ,uel usus loci publici uel respectu fœtoris,aut mali odoris,uel pu tredinis,ut est tex.cū gl.in l.pe.§.pen.qd ui aut

aut clā. Item intellige, siue rāgat publicum siue non, sicut si fieret pontes aut ponticelli supra viam publicam, quod non licet, ut est tex. & ibi Bar in d. l. 2. §. tractatur. & ibi ēt gl. nequid in loco publico. de quo p Bar. in l. quo minus. de flu. in 3. q. & hr̃ in l. fi. de serui in prin. ti. generali. & per Bal. in l. itē la pilli in 5. col. ff. de re. diui. & dicam infra de ponticello & ponte. & circa istā materiā adde quod no. Bar. in d. l. quominus. de flu. in 3. q. & per Bal. in l. itē lapilli in 5 col ff. de re. diu. & hr̃ in l. fi. in prin. de seru. ti. gnā li. & dicam inf. de ponticello & ponte, & circa istā materiā adde ꝙ no. Bar. i d. l. quo minus. de flu. Secundo casu principali, qñ ædificatū vel aliquid aliud non est immissum, sed est super alieno protensum, sicut est pro filium siue ponticellum, an sit licitum propria auctoritate destruere. & in hoc distī gue, Aut est arbor, quę pretendit ramos, & fronde super alieno, & non licet intercidere, sed habet locum interdictum, de arbo. cæ dendis. vt l. 1. & ibi per Bar. de arbo. cędēn. & hr̃ in l. 1 C. de interdict. & dicā inf. de ar boribus. Aut non est arbor, sed monumentū & tunc credo, ꝙ non liceat propria auctori tate destruere. ar. l. ossa de rel. & sump. fu. & idem credo per illum tex. in quolibet alio ædificio spectante ad cultum diuinum, & tā gen e locum uicini, sicuti si esset locus sacri stiæ, uel altaris, aut sim. eadem rōne. Aut nō est arbor, nec monumentū, uel locus ad cul tum diuinū deputatus, puta est ponticellum uel aliud protectum, & tunc aut est supra lo cū publicū, & priuato ēt vicino non licet ꝓ pria auctoritate destruere, sed officiali publi co sup opibus publicis deputato, sicut sup. dixi aut est supra priuatū locū, & tūc non li cet ēt vicino propria auctoritate destruere, vt est tex. in l quæad. §. si protectū. ad l. Aqu. & ibi p oēs Doc. Et per hoc habes plenissi me, an & qñ sit licitū propria auctoritate destruere ædificatū vel immissum, aut prote 13 ctum in alienum uel publicum. †Octauo, & vltimo quæro, qs ædificat, vel immittit, vel protendit tignum in alienum uel publi cū, qua actione poterit cōueniri? Dic hr̃, sin in priuatū ꝓpriū alterius, poterit cōueniri, q vi aut clam, interdicto. l. si vitem. §. si ad ia nuam. quod vi aut clam| Aut in priuatū cōe, & tunc actione. pro socio. vel cōi diuidūdo, vt hr̃ in l. si ædes. & in l. Sabinus. cōi diuid. Aut in publico, & tunc interdicto, ne quid in loco publico. & de ista materia uide quæ dicam inf. de pariete siue muro, & de tecto & stillicidio, & de ponticello & ponte.

a Propria auctoritate. *Quæ differentia sit inter consensum, sententiam, & auctoritatem, uide Ale. in 3 vol. consi 29 in pen col in fi. et in ult. in prin & in 1. volumine consi. 206 in pen col. § nec ob.*

b Conce. tibi. *Concessio, & promissio de conceden do sunt diuersa uide Corn 4. vol. consi 74 incip. præmitto. & quando aliquid alicui conceditur ad aliquem usum, an censeatur concessa proprie tas, consi 295. in d vol.*

c Domus tuę. *Quomodo capiatur uerbū Domus. vide Ale. consi 47 in vlt col. in fi in 1. vol. & domus sumitur in iure uariis modis vide Corn. consi. 55 in 1. volu. consi. 41. & in 3. volu consi. 198 & in 2 vol consi. 216.*

d Violentia. *Violentia expulsiua an inducat pri uationem expellentis a iure suo, vide Cor consi. 272 in 3 vol. & consi. 185. inc licet & Ale in 3. vol. consi. 54 in pen. col.*

e Procurat. nomine &c. *Procuratoris gesta an præsumantur vota domino, uide Corn. consi 156. in 3 vol.*

f Ædificat. *Vtrum ædificans cum damno vicini sui teneatur ad restitutionē? responde. quod nō, si non facit animo nocendi proximo, sed sibi con sulendi. l. § denique ff. de aqua pl. arc nam usq; ad cœlum potest quis eleuare suum ædificium, si est sibi vtile, & seruitutem nō habet. l altius. ff si ser. ven Et utrum quis possit in alieno ali quid facere inuito domino? Respondet Angel de Are. Inst. de lege Fusia quod sic, quando facien ti prodest & dom no non nocet, ut ibidem, & in l. 1. §. si ff. de aqua pl arcen.*

De seruitute proijciendi. Cap. xxxi.

1 *Seruitus a prædio dominante dominatur.*
2 *Aquam de domo tua in curtem meam vel econ tra sine aliqua seruitute an proiicere possis.*
3 *Domus partem superiorem habitans, si aquam per solarium superius proiicias, quæ aqua ad in feriora descendat, an loci inferioris dominus con queri possit, & etiam ne hoc fiat prohibere.*
4 *Lapicida si cædat lapides in domo uel area sua, & fragmenta in vicini fundum cadant, an hoc facere possit, uel sibi prohiberi valeat.*
5 *Seruitutē proiiciendi in fundum vicinum habēs an stercus, uel urinam fætidam, uel alia similia proiicere poterit.*

6 Domus

Domus dominus superior si proiicit aquam in fundum vicini inferiorem, ubi de iure non potest, vel stercus aut vrinam ubi haberet serui tutem: uel dominus inferior diuertit fumum ad domum domini superioris ubi nõ potest, an actio de iniuriarum competere poterit.

Seruitus proiiciendi est vrbana, non rustica: ut est tex. in l. 1. d. ti. ibi, denique proiiciendi. de ser. vrb. prę. quã cõpetit, quã quis habet ius proiiciendi ex fundo suo urbano in domum meam, uel areã vicini, uel ẽt i' lare. et ius fundum rusticum † Denominatur ei ser uitus a prædio dominante, ut est textus in d. l. 1 & gl. in uer. uel areã & dixi sup. in quar ta diuisione seruitutũ, ver. sed quõ cognoscatur. & ex hoc no. q̃ hñs domum iuxta hortũ vel areã, uel claustrum, vel pratum sui vicini, nõ põt ex illa domo q̃dquã ꝓiicere i solũ dicti uicini citra debitã seruitutẽ, ut est cãs in d. l. 1. verſ. ꝓiiciendi. & ibi hoc not. Ang. de ser. urb. præ. quod no. † Quæro igiẽ primo ꝗ declaratione huius seruitutis, nunquid poſ sim ꝓiicere aquã de domo tuã i curtẽ meã, uel ecõtra, fine aliqua debita seruitute? & di cas q̃ nõ, ꝓ pdicta., pbaẽ in l. ficuti. § Arist. si ser. ven. & ad. qa licet regulariter in fuo qs poſ sit facere, ficuti vult, nõ tñ põt immittere i alie num ut est tex. in d. § Arif. & dixi plene I ſer uitute pcedẽti, & immitti dr̃ nõ solum qñ. de superiore ad inferiorẽ. sed econtra, qñ de inferiore ad supiorẽ, ficuti in fumo contingit, ut est tex. in d. Arj. ver. Fumũ aũt, de quo fumo dicã in qõne seq † Quæro secundo, aliqs hẽt solarium supius, & alius hẽt locum inferiorẽ, ficut Venetiis, hũs solarium superius, ſpargit aq̃ ꝑ solarium uel cã ipſum ter gẽde, uel pp calores cã frigiditatis inducẽ dę, ficut æstiuo tpe pleraq̃; fieri solet, ex hoc accidit, q̃ aqua illa q̃nque ad loca inferiora descendit, quæritur nunquid dñs loci inferioris conqueri poſſit, & ꝓhibere. ne hoc fiat? & vr̃ q̃ fic, per ea q̃ dicta sunt in q. præcedenti, & per tex. in d. § Arist. vbi sic dicit, in suo enim alij hactenus licet, quatenus nil in alienum immittat. & ultam partem te net gl. ibi in ver. iure. in fine, quæ facit drĩã inter aquam, & fumum, dicens q̃ fumus potest immitti in locasuperiora, quia naturali ter ascendit. non sic in aqua, quæ recte proiicitur & ideo descenderet naturaliter, nisi ꝓ iceretur. In contrarium videtur esse tex. in d. l. ficuti. §. fin. ser. vend. iuncto §. Arist. ver. fumum. Nam ille versi. fumi. equiparat fumam aquę, qua ttum ad immissionem in locum alterius & in d. §. n. dr̃. q̃ quis potest ex loco inferiori immittere fumum in locum superiorem. idẽ ergo dicendum vr̃ in aqua. Item ꝓ hoc l. 1. § denique. de aqua pl. ar. vbi dicit, q̃ agri natura est sẽp inferiorẽ superiori seruire. Circa hoc bñ sic cõcludas, & ista est ueritas circa aq̃ proiectionẽ. Aut dñs partis superioris non põt habitare cõmode, nisi infundat aq̃, & tunc ipsam infundere põt, licet aliqñ interius descendat, ut l. pe. & ibi hoc nõ. Ang. ff. de iniuriis Aut põt habitare., ẽt si aq̃ non ſpargeret; & tunc aut infundis aquam ꝑ suum solarium iuxta morẽ suum, & tunc nõ tenet ad aliqd ad loca inferiora descenderet, ꝑ l. ficuti §. Arist. cõiuncto ver. fum. nisi faceret aio iniuriãdi, ut est tex. in d. l. pe. de iniuriis, & ita no. Bar. & Fl. in d. § Ari. & id puto, q̃ si supior habet solarium lauando iuxta solitum. & cõem modum, aliq̃ ñcaderet aqua, q̃ descenderet ad locum inferiorem non tenet, neq; prohiberi posse ꝑ not. Aut effundit aquã ultra solitum, & cõem modũ, uel in solario fecit balneum, uult proiicere aquã ꝑ solarium, cã ipsum calefaciẽdi, uel alia de cã, & tunc non põt, si ꝑ hoc aqua descẽderet ad loca inferiora, ut probatur in d. §. Ar. in prin. & in uer. alii ibi, tabernã catea. riã. si ser. pend. Et eadẽ distinctio facieda est, de fumo: aut fit ignis solitus, aut insolitus; ut ibi no. ꝑ Bar & Fl. & Pau. de Cast. de quo uide q̃ dicã pleuius inf. de fumo. Et pdicta, intellige, nisi aliter esset impositi seruitus, aq̃ vel fumi dimittendi uel diuertendi, ut ẽ. tex. cum gl. in d. § Ari. Nec obstat gl. 2 ad fi. in d. § quæ facit drĩam inter aquã, & fumũ, qa non est faciẽda. Nam ficut facto superioris, proiiciẽtis aquã, aqua descẽdit in inferiorẽ naturaliter, ita, & facto inferioris ignẽ faciẽtis, fumus ascendit naturaliter ad superiorem. Item non obstat l. 1 §. denique. de aqua pl. arc. q̃ uult inferiorem supiori seruire, qa loqt̃ in agris, in qbus sunt aquæ discurẽtes, q̃ de necessitate ad inferiora descendere debent. Et subdit ibi una ratio, qa ficut omnis pinguendo terræ ad inferiorem locum de currit, ita ẽt ad eum aquæ incommodũ flue re debet, quæ ratio non potest procedere in
4 aqua proiecta aliena. † Quæro tertio, lapicida cædit lapides i domo uicina sua, & frag menta

a menta cadunt in vicini fundum, a quæritur nunquid possit hoc facere an vero prohiberi possit? Et vs, quod hoc facere non possit, & quod prohiberi valeat per regulam, quæ est in d.l. sicuti.§ Arist. evidenter, quod in suo caseus facere licet, quisquam in alienum mittat. & hoc sentit gl. ibi, in ver. agi quæ dicit, vel actione. In contrarium vs, quod quis possit stare in domo sua, & in ea uti arte sua, nec regulariter prohiberi potest, ut probatur in d.l. quoties. *In prima.* in prin. ibi ne per fundum tuum eas aut ibi consistas de serui tingendi, coniuncta l. uenditor. cum pr. d. nisi seruitus constituta esset. & ideo si vendidit tibi domum cum pacto, ut non possis ibi exercere talem artem, ista conuentio valet, & tu & tui hæredes obligaris, non aut seruitus, cum non sit prædium dominans, ut dicit Bar. per illum tex. in d.l. venditor. & Paul. de Cast. in d.l. quoties, q dicit hoc esse verum, si ex hoc pacto est sequor vtilitatem, qa in domo mihi remanente exercebam eandem artem alia s secus. & hoc per illum tex. in d.l. quoties. ibi, aliter atque. & istâ partem sentit præfata gl. in d.§. Arist. in ver. agi. in prin. dum dicit, per pactum. Ego aut teneo primam partem esse veriorem, qa verum est, quod in suo quis potest exercere artem, dummodo non immittat in alienum. de hoc est casus in terminis, in d.§. Arist. quem sic puto esse intelligendum. & ita fuit et de mente gl. ibi in ver. agi. in fi. Nec credo esse distinguendum, sicuti dixi in q. præced. de fumo, & aqua, videlicet an faciat iuxta solitum uel non, quia ibi loquitur de his, quæ pertinent ad domum pro vsu hominis. quod vero nostra loquitur de arte, q fieri debet in loco suo: ita quod in alienum non immittatur, per pdca. & hoc intelligo, nisi lapicida habuisset prius in domo sua apothecam lapicidinæ, & postea murus vicini vel domus ceciderit, & area ibi remansit, ita quod fragmenta lapidum, quæ prius non poterant in ea cadere, nunc cadere inciperent, quia locus est præuentioni l. si plures. de leg. 1. arg. eius quod de fabro, & scholari dicitur per Bar. & Doct. in l. 1. ff. solut. matr.

5 †Quæro quarto, quis habet seruitutem proijciendi in fundum vicini: iuxta ea quæ dixi s primo an poterit stercus, uel urinam fetidam, vel alia similia proijcere? Et teneo, quod non, per tex. cum gl. not. in l. pe. § pen. quod vi aut clam, & per tex. cum gl. in l. prætor. §. idem ait si odore. ne quid in loco publ. facit l. 1. §. 2. de cloacis. & quod dixi in seruitute proiiciendi, in 5. q. vers. 4. casu. quod not. & a

6 quotidianum. †Quæro quinto, & vltimo, dominus superior proijcit aquam in fundum vicini inferiorem. vbi de iure non potest: vel stercus aut vrinam, vbi habet seruitutem, vel dominus inferior immittit, vel diuertit fumum ad locum domini superioris, ubi non potest: an poterit conueniri actione iniuriarum? Dic, si inferior dominus ædium superioris vicini fumigandi causa fumum faceret, aut superior vicinus in inferiores ædes quid aut proiecerit aut infuderit causa iniuriæ faciendæ, tenetur actione iniuriarum. casus est in l penul. & ibi hoc tenet Ang. ff. de iniurijs. secus si hoc non faceret causa iniuriandi: ut ibi, quod not. Et ad materiam huius seruitutis, adde quæ dicam infr. de aquæ proiectu.

a Fundum. *Appellatione fundi quid contineatur vide Cor. consil. 235. inc. visa. in 4. vol.*

De seruitute protegendi. Cap. XXXII.

1 *Protegere quid sit, & quid Protectum.*

2 *Domum supra solum vicini habens an super ipsum solum quidquam ædificare possit, licet in solo non requiescat.*

3 *Protectum an super solum commune facere liceat.*

4 *Protectum, quod supra solum meum existit, cuius sit.*

5 *Protectum an aliquis tenere possit: puta horticellum supra eum locum, quo vulgo iter fieret, vel in quo consisteres.*

HÆc seruitus protegendi licet regulariter sit vrbana, vt l. 1. in fi. ibi. protegendique, de ser. urb. præ. quia protectum conuenit he. magis in fundo vrbano, quam rustico, tamen potest esse seruitus rustica, quando fieret causa rustici fundi, vt si forte feci protectum in agro vicini, vt ibi recipiantur coloni mei, ut est tex. in l. 2. in princ. in ver. protectum. & ibi glo. de ser. rust. præd.

1 † Circa hanc seruitutem quæro primo, quid sit protegere, seu protectum, & in quo differat ab immisso. Protectum est id, quod ita protegitur, vt nusquam requiescat, qualia sunt meniana, & subgrunda. Idem et protectum dicitur, & differt ab immisso quia immissum est, quod ita fieret, vt aliquo loco requiesceret, veluti si tigna trabes q. immitte-

mitte

nitterentur, vt est text. in l. mald. §. inter pte ... ff de ver. sig. & ibi hoc declarat p gl. dic e ibi, & vide gl. in l. si vero § ptor an eo qs n ver. subgrunda ff. de his q deie vel effu. & ide et i l. si duo § uideamus. & § Labeo. & uod ibi notatu pos. & de istis protectis po itur et in 2. parte sub. ff. de da. inf ibi, dadi it, de subgrūdis & protectis † Secundo qro n hñs domū supra solū uicini, posst supra psum solū qdq ędificare, licet in solo nō re uiescat exéplū, si vult facere profilū & stilli adiū amplū, residens totaliter in ædificio p egētis, & dicas, q nō, nisi seruitus imposita it. tex. in l. 1. in fi. uer. pregédi & ibi hoc io. Ang. de ser. urb. præd. & est 16, qa solū dēt ilse liberū usq; ad cælū, ut est te. i l. si. i prin. le ser. ti. gñali. & hr in l. altius. C. de seruit. quod uide et, qd dicā infra de stillicidio, si e tecto, & de pōticello. & uide q dixi supra le ser. still. maxime in 9. q in fi. & in seruitu e tigni imitendi, in 6. q. uer. 4. casu in fin. Tertio qro, an liceat ptectum facere supra lum cōe, & dicas bř, q nō u. l. si duo. §. Labeo ff. uti pos. ubi hoc no. Bar. q. dicit, q nō icet facere pfilum, seu pōticelum supra pla eā cōem inter plures consortes. & dixi sup. n seruit. pced. in 6. q. & ad le no. per Bal. in . itē lapilli. ff. de re. diui. † Quarto qro, cuius sit protectum, qd' est supra solum meum z vř q sit meum, p d. l. si. in fi. in prin. de ser. it gñali, quia oia solo meo usq; ad cœlum ēnt esse mea liberta. ut ibi. & no. in d. l. alius. pal In contrarium uidet, q sit illius, in uius muro uel loco sit fixum. l. quęad. §. 1. n prin ad l. Aquil. Tu dicas breuiter, aut p ectum est super meo, & requiescit in alieo ure seruitutis mihi debitæ. & tunc non est meum, sed eius i cuius loco requiescit. & ita oquit d. §. t. in prin. Aut ē super meo, & in lieno requiescit, puta in ædib. alicuis iure ruitutis mihi debitę, & tunc est meum, ut t casus not. in l. qd' concla. & ibi hoc not. Bar. & Ang. & Doc. de dā. inf. Posset tñ clari s hoc dici, aut ptectum est ædificatum per me, cuius ē solum, aut per alium. Si est ædifi atum per me, & tunc procedunt pdicta. Si er alium, puta qs ędificet subgrundam in uo muro ptendente super solum meum, & ūc si hoc fecit debita sibi seruitute, & illud pectum dicit esse suum ædificantis, & non otest per me, neq; per iudicem remoueri. d. l. quęad. §. si ptectum. pal. ibi, nullo iure

à contrario sensu. Aut hoc fecit circa debitā seruitutem. & tunc teneo, quòd ptectum sit ædificantis, & non meum. casus est in d. §. si ptectum. ibi, ptectum meum cōiuncto ibi, nullo iure. & non possum propria auctorita te destruere, sed iudicis auctoritate sic, ut est tex. in d. § si protectum. in prin. & ad le q dixi supra de seruitute tigni imittēdi, in 7. q. ver. 2. casu prin. & q. dicam infra de claustro siue conclaui. † Quartò. & vi an aliquis pos sit tenere ptectum, puta horticellū supra eum locum, quo uulgo iter fieret, uel ī quo consisteret. Et dic, quòd si id ptectum de facili pt cadere, & nocere, & tunc non licet, ut est tex. in l. si uero. §. ptor ait. *lo primo*, & ibi gl. in uer. pñt. de his qui deiec. uel effud. & §. ptor ait. *el secundo* in uer. nocere, imò poterit puniri, ut ibi dicit. sed si de facili non pt nocere, & tunc secus, & ideo si est horticellus, uel aliquid aliud supra uiam publicam sic firmiter positum, quòd non de facili uerisimiliter sic aptū nocere, ut contingit hñtibus uiridaria mutata ad suas fenestras, uel et eum lignis ita firmiter affixa, quòd non sit uerisimile nec de facili cadere posse, tunc non tenetur, quia contra sic hñtes non datur actio in factum de illo edicto, de his qui de ie. uel effu. & ita no. Fl. in d. § ptor ait. l. u ue ro. de his qui deie. uel effu. Circa hoc tñ cōiter prouisum ē per statuta locorum, a quib. standum est l. oēs populi. de iust. & iu. alias iuri, ut supra dixi. Et de hoc uide quod dicā infra de horto, & horticello

a Statuta lo. *Statutum quis potest facere ? Resp. quod ille qui potest facere legem. de quo uide Bal. in l omnes populi ff. de iust. et iu. quod quantum quis habet de iurisdictione tantum habet de authoritate condendi legem uel statutum nec ultra extenditur, nisi hi quorum interest consētiant, uel ad minus sint præsentes, secundum Inno. in c. 1. de loca. & in c. a nobis el primo de sen ten. excom allegā fin de his, quæ si a prał.*

1 Non prospectui officiatur. C. xxxiij.

Seruitus ne prospectui officiatur, duobus modis capi potest, s. in genere, & specie.

2 *Seruitus, ne prospectui officiatur, in quo differat a seruitute, ne luminibus officiatur.*

3 *Sufficit etiam quod ille cui seruitus debetur lumunum, caelum uidere possit.*

TRES

Tres sunt seruitutes, q̃ licet in multis conueniant, & eadẽ esse videantur, tñ inter se differunt, vt ẽ seruitus ne ꝓspectui officiatur, seruitus luminis i. ne luminib. officiatur, & seruitus vt prospectus ꝓstetur, ut hr̃ in l. inter seruitutes et in l. seq. de seruit. vrb. pd. De singu
1 lis uideamus † Et de seruitute ne ꝓspectui officiatur. Doct. meus capitu. hęc seruitus: uno, in gñe alio, in spẽ. Si quis det mihi seruitutẽ ne prospectui domus officiatur, non habito respectu ad certum locũ, non solum tenetur ꝓstare prospectum ex parte superiori, puta cœli, vt cœlum videri possit, sed ẽt ex parte inferiori puta terræ non impediendo prospectum ad inferiora, vel de longinquo, nec quidq̃ facere pt. p q̃d officiatur ad gratiorẽ prospectũ, & liberum, vt probatur i l. inter seruitutes. in prin. cũ l. seq. q̃ incipit, lumẽ. de seruit. vrb. pd. & ibi Doc. & ideo ipse tenetur ꝓ conspectum in eadẽ spẽ gratitudinis. & liberũ ꝓstare, q̃ erat tpe impõnis seruitutis. vñ si per ꝓspectum viridaria videbant aut aliena multũ amęna, aut ẽt sol refulgẽs, nec solis, nec dictarũ amœnitatũ aspectus, seu visio minui pt. d. l. inter seruitutes. i pri.
2 † Et hic seruitus prospectus in genere plus continet, q̃ seruitus ne luminib. officiatur, quia necnõ continet prospectum ex loco superiori ut cęlum uideri possit, ut dixi, sed ẽt ex loco inferiori. puta p fenestras, vt probatur in d. l. lumen. ibi ẽt ex inferiorib. locis. q̃ dictio, ẽtiã, implicat, q. d. nõ solum ex superiorib. s. cœli, ut l. ẽt. C. si tut. uel cura. interuen. & q̃a ẽt continet aspectum gratiorẽ, & liberum, si cut erat tpe seruitutis impositæ ut l. inter seruitutes. in pri. sed seruitus luminum, aut ne luminib. officiatur, solũ cõtinet, vt aspectus sit vniformiter gratus puta vt viridaria videtur alia loca videri possint, ut probatur in d. l. inter serui. & in d. l. lumen. & hoc est, quod uoluit dicere tex. i d. l. inter seruitutes. in pri. ibi, etsi in prospectib. eius plus hẽt q̃a debet intelligi sed m. gl. & hoc ibi de prospectu i genere. non ãt in specie. Si ãt seruitus, ne ꝓspectui officiatur. aliq̃ mõ debetur in specie sic puta si quis mihi promisit seruitutem, ne officiatur prospectui certæ fenestræ domus meæ, & tunc aut illa fenestra tpe seruitutis impositæ habebat aspectum ex parte superiori, & ẽt ex latere. quia ex ea cęlum uideri poterat, & etiã alia loca prospiciebantur & tũc idẽ est, sicut q̃n esset in genere hæc seruitus cõstituta, ut supra dixi, cum sit eadem rõ, q̃n seruitus prospectus ẽt cõtinet, ut cœlũ uideatur, si uideri põt, ut d. l. lumen. ibi ẽt ex inferioribus Aut illa fenestra nõ habebat conspectũ cœli ex superiori, q̃n ex ea cœlũ uideri non poterat, nec etiam ex inferioribus alia loca amœna uel de longinquo uidebantur, siue desuper, siue ex latere respiceret, puta q̃a erat fenestra penoris, siue canapę subterraneæ, uel si. hẽ tunc hmõi seruitus nõ cõtinet ut cælum uideri possit, nec ut liberum aut gratiorẽ conspectũ habeat, sed solum ut ex illa fenestra aspectum extra habeat, vel supra, uel infra, eo mõ quo erat tpe seruitutis, ut ꝓbatur in d. l. inter seruitutes. in princ. & in d. l. lumẽ. & ibi hoc no. gl. ii. in fin. & hoc casu plus cõtinetur seruitus, ne luminib. officiatur. q̃a ex eadem cęlum uideri debet, vt d. l. lumen. & intelligo cęlum uideri posse, q̃n locus cui seruitus debẽt. ne luminib. officiatur non fuerit oculos in uidendo cęlum, siue desuper, siue ex latere. & ideo si per fenestras uel quemcunq; alium modum ꝓspicias cęlum, nõ diceris habere lumen, licet õis diei claritas ex sole, & per hoc ex cœlo ꝓueniat, põt tamen habere prospectus, ut no. gl. ii. in d. l. lumen. & adde hic oĩno q̃ dicam inf. de seruitute, ne luminib. officiat. in pri. Aut illa fenestrã non habet aspectum, ita q̃ ex ea cœlum uideri nõ põt, sed alia loca uideri poterant, & tunc seruitus, ne luminib. officiatur, in aliquo plus continet, i aliquo minus cõtinet. & indẽ plus, eo quia propter ipsam cœlum videri debet, quod in serui. prospectus in specie prædicta non contingit. ut d. l. lu-
3 men. † Continet etiam minus, quia sufficit, q̃ ille cui seruitus debetur luminum, cęlum uidere possit. licet sibi prospectus de longinquo tollatur. quia gratitudinem luminis nõ cõtinet. d. l. inter seruitutes. in prin. & id posset ipediri ingressus solis, ex quo gratitudo resultat quia gratior sibi esset vt est tex. i d. l. inter seruitutes in pri. & ex his apparet, q̃ seruitus ne prospectui officiatur, & seruitus ne luminib. officiatur, se habent tanq̃ excedentia & excessa ut uolunt gl. ii. in tẽ. in d. l. lumen. q̃ sic intellige, ut sup. declaraui. facit gl. fi. in l. certo gd. in pri. sic e contrario q̃ dicit. q̃ conditio gen. & specialis se habent tanq̃ excedentia & excessa. Cætera q̃ faciunt ad hanc materiã, uide in tit. sequentib. seruitutib.

De

De seruitute prospectus. C. xxxIIII.

1 *Habet qui minus, minus etiam offendi debet, & hac ratione plus habet pauper, quam diues.*
2 *Beneficium qui ad suam collationem habet, non cadit in generali expectantium impetratione.*
3 *Seruitus prospectus an differat a seruitute, ne prospectui officiatur.*
4 *verba ne prospectui officiatur, futuri temporis sunt, quæ actum prohibendi respiciunt, seu prospectum impediendi de futuro.*

SI quis mihi debet prospectum, non dēt ut cœlum videam, ut fenestra uel aliquo simili cooperta claritas diei ad me perueniat, ut probatur in l. inter seruitutes. in prin. cum l. seq. de ser. urb. præd. & no. Azo in sũma. C. de ser. §. sunt autem. ver. si autem quis. Sed q dēt lumē, oportet ut cœlũ uideri possit, ut l. lumen. eo. tit. & dixi in seruit. præce. ergo quicunque hēt lumen, hēt prospectũ, sed non econtra, & quia ille cui ꝓspectus debetur, minorē habet commoditatem in fruendo, q̄ ille cui debetur lumē, maiorem hēt ptātē in prohibendo, q̄ ille qui dēt seruitutem luminum qa dēs seruitutem luminum sufficit q faciat ut cœlum uideri possit. Qui vero dēt seruitutē prospectus, nō pt quidq̄ facere, q noceat ad gratiorē prospectum, & liberum, ut dictis iuribus. † Et est
1 rō. quia cum qs minus hēt, minus offendi dēt, & hac rōne plus hēt pauper q̄ diues, ut no. gl. 2. in l. inter ser. de ser. urb. præd. & Az. in sum. de ser. §. sunt autē. facit ad hoc tex. cum gl. 1. in l. illicitas. §. ne tenuis. ibi, lumine unico uel breui supellectili. de officio p̄sid. q̄ gl. loquitur in porcello, q dr esse uoculus rustici facit ad hoc tex. in clem. 1. §. fin.
2 ibi, unico lumine. de seut. excom. † Et facit ēt ad q. de illo, q ad suā collationem habet unum beneficium a. q illud non cadit i generali impetratione expectantium. de qua quidē per Arch. & Doct. in c. si pro cler. de præb. in 6. & per gl. & Doc. in clemen. 1. de concessio. præb. & prædicta intellige, quãdo quis haberet seruitutem prospectus certi loci tantum, in quo cœlum uideri nō poterat. & ita intelligit gl. 2. i fi. in d. l. inter ser. Sed si gñaliter dretur seruitus prospectus. f. domus, tunc etiam cœlum uideri dēt, sicut i seruitute luminum, ut probatur in l. lumen. de ser. urb. prę. & hoc uult d. gl. 2. in fn q̄ Doct. communiter sequuntur. & idem etiam ego teneo, q̄n dētur seruitus prospectus certi loci, ex quo cœlum uideri poterat tēpore seruitutis impositæ, p d. l. lumē. ibi, ēt ex inferioribus. & his casibus se hñt tanq̄ excedētia, & excessa q declara ut dixi in seruitute
3 præcedenti. † Sed circa hanc seruitutē uidendum est, an differat ista seruitus à præcedenti. Et licet Do. hoc non tangant, imo promiscue loquantur de seruitute prospectus, & ne prospectui officiatur, ac si esset unica tãtũ, tamē teneo, q sunt duæ drię, ut sentit ēt Az. in summa. C. de seru. §. sunt aũt. & puto, qđ ista sit differentia, qñ seruitus prospectus ē, quando ego nō heredē fenestrã, uel foramē ex quo prospectum herede possim, nec de iure aliã habere valeam, uicino nolēte. Nam si uicinus ꝓmittit mihi, q ego possim habere prospectum, in domo mea in genere, uel in tali camera in specie, per eto fenestrã facere, ne ꝑ uicinus aliquid poterit facere quo minus prospectum habeam ex fenestra illa, secundum ea quæ supra dicta sunt in seruitute p̄cedenti uel si quando haberem fenestrã, & vicinus haberet ędificium suum impediens prospectum meum ex dicta fenestra, quo casu si uicinus promittit mihi prospectum ex illa fenestra, illud ędificium deponere cogitur. ad hoc, ut ex illa fenestra uel loco possit secundum prædicta prospectus haberi. & hoc sonant verba illa, Vt prospectus præstetur, q̄ sunt futuri temporis, & præsupponunt quod ante constitutam seruitutē prospectus non erat, quia regulariter mihi dari aut cõcedi non potest quod habeo ar. Inst. de act. §. aeque. ver. ei uero qui possidet, cũ sim. Sed seruitus, ne prospectui officiatur, est quando habeo fenestram uel habere possum in muro meo, & tu qui ędificare uolles in tuo, & mihi impedire prospectum, iuxta l. luminibus. cum ibi no. de seruit. urb. præ. ꝓmittis non ędificare ne ꝓ prospectui, hoc casu est seruitus ne prospectui officiatur, & isto modo intellige l. 2. & l. inter ser. in prin. cum l. seq. eo. tit. illa n. uerba, Ne prospectui officiatur, sunt futuri temporis, quę actum prohibendi respiciunt, seu prospectum impediendi de futuro. & per consequens præsupponunt, prospectũ nec hēre ante constitutionem seruitutis, quia priuatio præsupponit habitum. Instit. de libertinis. & ita illa uero uerba, Vt prospectus p̄stet, sunt similiter de futuro, sed respiciũt concessionē, ꝓspectus de futuro, & sic ante cõstitutionem seruitutis, p̄sum nō habe-

habebat. & hæc dña satis probari vt in l.luminum.de ser.vrb.præ.& p id quod ibi not. p Bart.& Flor.& per id quod dicā in seq.ser.in ver.quidam.Tamen vt refert Bar.post esset etiam forte dici, quod sit alia dña, sicut est in simili inter seru luminum,& seruitutem ne luminibus officiatur.de qua hæredo. in d.l.luminum.& statim dicam in seq.seruitute.Et ad declarationem huius seruitutis vide quæ dicta sunt in præcedenti seruitute, quia huic plurimum conueniunt.

Beneficium. *Verum habens beneficium in commenda, tenetur seruare ecclesiam in statu suo. Resp. Pan in c. de monachis. de præb. quod sic: nec potest aliquid de statu ecclesiæ diminuere. sed de superfluo potest sibi prouidere. alias non vide Alex. in 2. vol. cons. 12. in fi.*

De seruitute luminū. Cap. XXXV.

1 *Seruitus luminum, & seruitus ne luminibus officiatur, quomodo differant.*
2 *Negatio totum negat, sed affirmatio non totum affirmat, & ideo plus negat negatio, quam affirmatio affirmet.*
3 *Seruitutis natura est, ut quis aliquid faciat.*
4 *Qui seruitutem luminum debet, ædificare potest, & altius tollere.*

1 Seruitus luminū, est diuersa à seruitute, ne luminibus officiatur, ut est tex.in l.luminum,de ser.vrb.præ. qa seruitus luminū minus cōtinet, q̄ seruitus, ne luminibus officiatur, vt ibi no.in gl.& p Doct.& ēr dña est ista, nam ille q debet seruitutē luminū mihi, potest altius ædificare, dummodo seruet tm̄ lumen, quod mihi sufficiat.& ideo si habeo plures fenestras in parietibus meis, & per vnā solā habeo tm̄ lumen, quantū mihi sufficit, ille q debet mihi seruitutē luminū, ædificare potuit,& auferre lumina aliarum & vnam tm̄ obseruare, quę mihi sufficiat. Sed ille qui dēt seruitutē ne luminibus officiatur, nō poterit aliquid facere, p quod de lumine, quod habeo, aliqd diminuat posito φ habeā ultra q̄ expediat. & ideo si habeo plures fenestras in pariete meo, nulli earū poterit ædificādo nocere, uel aliter, etsi vna tm̄ fenestra mihi sufficeret ad lumē, vt probaē in l.luminū.de ser.vrb.præd sicut si pmisisset mihi altius nō tollere vel ædificare. Et hoc vult ēt Paul.de Cast.in d.l.luminū. qd est no.& istū puto ppriū intellectū illius l. 2 & tō pōt considerari, † qa negatio a totū negāt, sed affirmatio non totū affirmat, & ideo dī. plus negat negatio, q̄ affirmet affirmatio. vt eo.Sigitur in gl.fi.in d.l.hoc genus.de cōd. & dem. & glau c.cum dilectus an vet. suspē sus q̄ est gl.mag.extra, de consue.& no.Ant. de Butr.in c.pñtiū.in 2. col. de testi.& Alb. de Ros.in l.q testamento.§. mulier de testa. Et hac ratione vr dici posse eandē esse dñā inter seruitutem, vt prospectus pdetur,& seruitutem vt prospectui officiat, vt dixi in ser urb.pc.in fi.& ītē est alia dñ a similis inter seruitutem, ne luminibus officiatur, qa seruitus, ne luminibus officiat, plus hēt in se, nā ille qui debet mihi seruitutem ne luminib. officiatur, nullo modo potest ædificare, aut altius tollere, p quod officiatur luminibus meis, vt patet ex naturaliter verborū negatiuorū q dixi in totū negāt,& de hoc est text. in d. l.luminū, sed seruitus luminū hēt in se minus, nā ille q dēt seruitutē luminū, ædificare pt & altius tollere, dūmodo lumē eum recipiat, vt ad me venire possit, ēt p foramē quocunque, vt est tex. cū gl.in d.l.luminum in pri.& ista opi.gl. cōiter seruaē scdm Bar. & Flor.ibi. Quidā tñ, vt refert Bar & Flor. ibidē dāt totū ecōtra, vz, φ plus sit pmittere seruitutē luminū. nā qui hoc pmittit, nō solū non pōt altius eleuare, sed oportet ēt vt illud qd est factum, destruat ad hoc, vt mihi lumē hat. sed in seruitute, ne luminib. officiaē, sufficit φ altius nō tollaē. & p ista opin.facit quod dixi in seru pc. Dixit tamē Bart. in d. l. luminum, φ opin. præcedens glo. cōiter obseruatur.& ista secunda opin. 3 videtur vera, † quia de naturaliter seruitutis non est, ut aliquid faciat qs, vt est text. in l. quot. *la prima*, §. 1. de ser. ru. gnali, vbi ēt loq tur de prospectu. Sed tamen potest dici dictam opin. sustentando. nam illud quod dicitur de naturaliter seruitutis, non est, φ ille qui debet aliquid faciat, nisi hoc sit actum in impōne seruitutis expresse, vt est tex. cum gl. in l. 2. § apud Labeonē aut, apud Alphenum. vbi hoc no.gl. Doct.& Bar. de aqua plu. arc. vel etiam quādo tacite actum esset. arg. l.cum quid, cum ibi no.si cer. pe. Nam quasi quis seruitutem luminum mihi promittit, & tunc si non habeo lumen, tacite subintelligitur, φ deponatur ædificium,& lumē habeam, qa qui promittit conūs, tacite videē, promittere añs, sine quo illud consequens stare

stare non posset. l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. de proc. & l. 2. cum ibi no. de iur. om. iud. Et hęc faciunt pro his, quæ dixi in serui tute præcedēti. Et pp ego sic dicerem in hac materia: Aut ille, cui seruitus luminum promittitur, vel ne luminibus officiatur, hēt lumen vel lumina ante impositionem seruitutis, puta quia habet plures fenestras ex quib. lumen videri pt. i. cœlum: ut l. lumen. de ser. vrb. pręd. & tunc plus continet seruitus ne luminibus officiatur, q̄ seruitus luminum, & sic dictæ duæ differentiæ de quib. dictum est supra, procedant. & sic ēt procedant op. gl. in d. l. luminum. quę cōiter sēd'm Bar. seruatur. Aut ille cui promittitur seruitus hmōi, non habet aliquod lumen pp quod cœlum videri possit, puta pp ædificium uicini obstantis, & tunc procedat alia opi. vcʒ vt seruitus luminum plus contineat, quia non ȝ ossem habere seruitutem, nisi aedificium tuum deponas promittendo ergo lumen vt cœlum uidere possim, uideris tacite promittere deponere aedificium tuum, pp quod lumen habere non possim, & seruitus ne luminib. officiatur, tunc continet minus, quia non promitto tibi aliquid facere, neq; vt aliqd habeas, sed promitto tm̄ non facere, vcʒ non nocere luminib. tuis de futuro, & ideo sufficit q̄ nō noceant post impositam seruitutem per aliquem actum meum sequentem, puta ędificādo, uel aliter, & hoc vr̄ uelle tex. in d. l. luminum. ibi, inuitis nobis altius aedificare. de ser. urb. pd. Sed contra opi. gl. cōem, quam sequitur Bar. in d l. luminum, pt opponi, quia sēd'm eam in effectu nulla uidetur esse dfīa, inter seruitutē luminū, & seruitutem ne lu-
4 minib. officiatur. † Nam secundum glo. ȝ dicitam, qui dēt seruitutem luminum, pt ædificare, & altius tollere. sed ille qui debet seruitutem ne luminibus officiatur, altius ædificare non pt. d l. luminum. Sed si consideramus. idem uidetur esse in vtroq; casu, qa qñ debetur seruitus luminum. s. vult aedificare, & non tollere lumē. i. q̄a cœlum uideri possit, & tūc pt, ut d. l. lumen. iūcta l. lumē e. ti. Si uult ędi fi. & lumē tollere, ita q̄ cœlū uideri nō possit, & tūc nō poterit, p d. l. lumē eodē modo uidetur esse in seruitute, ne lum. officiatur, quia si vult aedificare, & tollere lumen ne cœlum uideri posit, & non pōt. casus est in d. l. lumen in fin. Aut vult ędificare, & lumen non tollere ita q̄ cœlum uideri poterit, & tūc q̄ posht. d. l. luminum ibi, itaque imminuere luminum nostrorum ædificiorum. Sed pt r̄nderi huic oppositioni, & gl. & cōis op. hic, quia qui dēt seruitutem luminum, potest ædificare, & obscurare locū, cui seruitus debetur, dūmodo lumen. i. cœlū videri possit & ita loquitur d. l. luminum. in prin. coniuncta l. lumen. in pri. de ser. ur. pd. Sed qui debet seruitutem, ne luminibus officiatur, nedum non potest ędificando tollere. i. ut cœlum videri non possit, ut ibi, sed etiā non potest uel altius tollēdo minuere lumina nostrorum ædificiorum, per tex. in d. l. luminum. in fi. & intellige minuere lumina non solum si auferatur lumen, ut cœlum uideri non possit, ut d. l. lumen. sed etiam nę lumina obscuriora fiant, puta quando tolleretur ingressus solis, qui esset multum necessarius, vt est casus in l. si arborem. in pri. e. ti. & dicam etiam in seq. ser. in 4. q. Item ista seruitus luminum minus continet, q̄ illa ne prospectus officiatur, & adde quæ dixi supra de ser. altius non tollendi 2. q. & uide oīno quae dicam in seq. seruitute.

a Negatio. &c. *Adde Cor in 2. vol. cons. 28. & probatio negatiuæ dicitur impossibilis, si nō est coarctata loco, & tempore consil. 44. & quis pro se non potest allegare positionem negatam. per eum, cons. 78. & quō agatur negatoria, & quid requiratur in eā, uide Alex. in 2. vol. cons. 136. in 3. col. §. quinimo.*

De seruitute, ne luminibus officiatur. Cap. XXXVI.

1 *Lumen quid signficet.*

2 *Promisit quispiam mihi seruitutem, ne luminib. meis officiatur, sed ante impositionem seruitutis existens in fine cameræ meæ cœlum uidere poteram & ipse uult altius ædificare, ita quod cœlum uidere non potero nisi in cameræ medio existens, uel prope fenestram an fieri possit.*

3 *Differentia an sit inter seruitutem altius nō tollendi cū in hac conditione, ne luminibus meis officiatur, & illam altius non tollendi, & non officiendi luminibus.*

4 *Promisit si quis mihi seruitutem ne luminibus meis officiatur, an possit plantare, uel arbores ante fenestram meam habere.*

5 *Luminib. qui tenetur non officere, nihilominus aliquid ædificare potest, propter quod sol prædio dominanti auferatur, dūmodo lumen aliter non obscuretur.*

6 *Seruitutē qui debet, ne luminibus officiatur, non cogitur in eadem, gratuitate luminis seruare,*

ut si ad gratitudinem locus deputatus esset.
7 *Seruitutem qui debet, ne luminibus officiatur, non potest plantando, seu ædificando, aut aliter fo- lium præd. dominantis auferre.*
8 *Seruitutem debens ne luminibus officiatur, an possit deponere ædificium, uel arboris ramos, quo facto, locus quondam opacus sole plenus esse inci- piat.*
9 *Seruitus ne luminibus officiatur, an tam præ- sentib. quam de futuris intelligatur.*
10 *Laborat si quispiam ædificando super re commu- ni, & eius cuius luminibus officit, an hoc possit, obscurando lumina alterius domus, quæ dicti sui consocii propria sit.*
11 *Pariete in communi an uni socio facere fene- stram liceat pro ipso lumine acquirendo.*

Ista seruitus, ne luminibus officiatur, in multis declarata est, in tribus præcedentib. seruitutib. sed quia seruitus est, & ab aliis diuersa, necesse est ut de ea & aliquid spāli- 1 ter dicamus. Et pro eius declaratione † primo quæro, quid significat Lumen. Dic, lumen .i. ut cœlum uideri possit. ut est tex. in l. lumen. in prin. de ser. urb. præd. & dixi in præced q. Sed dubium est, quō intelligatur, Ut cœlum uide- ri possit. Dic secundum quosdā, qn̄ dicit claritas te respicere pt, cœlum per directum respicie- do, non ubi per transuersum, puta per fene- stram, uel foramen, ut d. Ang. in l. inter ser. in prin. ff. de ser. urb. pd. & allegat gl. ibi. uel te- neas secundum eum, quod dūmodo ex loco cœlum uideatur, tūc dr̄ hr̄i lumen; sed ubi cœlum non uī, per fenestram aut foramen existens in pa- riete intra domum forsitan dici claritas hr̄e- tur, tunc dr̄ inde pspectus hr̄i, non āt lumē, ut d. l. inter seruitutes. Ego āt intelligo, qn̄ tūc quis dicaī hr̄e lumen, qn̄ exñs in domo uel in camera pt uidere cœlum, non āt qn̄ pro- spicere mittēdo caput extra fenestram, quia tunc raro contingeret, quod cœlum uideri non possit, & ita sentit gl. in d. l. a. ibi, ædificia q̄ sunt cœlo inferiora, q̄ non pueniunt oculos in uidendo cœlum, &c. & dixi supra de seru. ne pspectui officiaī. uer. & intellige cœlum 2 uideri posse. & adde q̄ dixi in seq. q. † Sed tūc secūdo q̄ritur, quis promisit mihi seruitutē ne luminib. meis officiatur, ante impōnem ser- uitutis exñs in fine cameræ meæ cœlum ui- dere poterā, ipse uult ædificare altius, ita quod cœlum uidere non potero, nisi exñs i medio cameræ meæ uel prope fenestram, an possit & uī, quod sic, qa satis uī quod cœlū uidere possim, ut d. l. lumen. in prin. Cōtrarium ego teneo, quia licet cœlum uidere possim, tū minus ui- deo, quia per hoc minuunt lumina ædificio tū meorū .i. ubi primo uidebā cœlum exñs i extrema parte cameræ, & tunc nō possim. & hoc uult tex. in d. l. luminū. in fi. ibi, atq; ita minuere lumina, &c. q tex. pt sic intelligi. & est no. intellectus, quem ego do ad illum te. & pro hoc facit l. & inter ser. in prin. ver. ne. luminib. & ver. quodcunq; igit de seruit. urb. pd. & qd dixi supra de ser. altius. non tollen- di 2. q. Sed si esset seruitus luminū cōstituta, tunc tenerem contrarium .i. quod lumen uideri possit quōcunq; per d. l. luminum i prin. cō- iuncto fine à contrario sensu, a & per ea quę 3 dixi in seruitute pced. qd perpetuo tene mē- ti, & est quotidianū, & notandū. & Doc. hoc non tangunt. & pro hac decis. adde q̄ dicam 3 infra in 4. q. † Tertio q̄ro, an sit differentia inter hanc seruitutē altius non tollendi, cū hac condōne, ne luminib. meis officiaī, & il- lā, altius non tollendi, & nō officiēdi lumi- nib. Et dicas quod sic: quia prima intellī ne offi- ciaī luminib. ædificādo, quia una est tm̄ ser- uitus qualificata. & iō poterit tunc obscura- re plantando arborem, quia tunc non dicit altius tollere, ut ē casus in l. ædificia. de ser. urb. præd. Sed secunda nō est unica, imò sere sunt duæ, uel ne altius tollat, & ista continet solū de non ædificando, ut de iō hndo. arborē, ut ibi. & l. hęc āt iura. uer. uelut si æ- des. & l. qd āt. de ser. urb. pd. & no. gl. in l. si arborē. in prin. e. t. Alia est, ne luminib. offi- ciant. & ista continet, ne possis ēt arborē plā- tare, p tex. in d. l. ædif. in fin. & l. inter seruit. uers. quodcunq;. & l. si arborem. in princ. de ser. urb. pd. & ita ēt uult. Pau. de Cast. in d. l. ædificia. & ego dixi supra de ser. altius. non 4 tollendi, in 2 q. & dicā in seq. q. † Quarto q̄- ro, quis promisit seruitutē, ne luminib. meis officiaī, an possit plantare uel habere arborē ante fenestras meas? Et in hoc sit breuiter cō- cludas: Aut illi arbor officit luminib. meis, ita quod cœlum uidere non possum, & non est dubium, quod non pt, quia facit contra debitā seruitutē, ut est tex. in l. arborē. in pri. de ser. urb. præ. & lumen. in prin. e. t. Ex quo no. se- cundum Ang. in d. l. si arborem. quòd licet arbor & eius frondes impedire non possint uisionem cœli in totum, quia tamen impe- diunt, saltem pp impedire, officit luminib. arbor, & sic q̄ promisit alicui non officere, intellī pmittere, nec i totum officere, nec in partem.

partem, quod facit pro his quæ dixi supra, co. in 2. col. Secus si ꝑmisisset altius nõ tol lere, qa plantando arborẽ non diceretur fa cere cõtra debitam seruitutem, ut dixi in q. preced. Aut illa arbor non tollit mihi lume .i. prospectum cœli, sed saltem mihi aufert, & vmbrã facit, puta ꝑp ramos, & frõdes, & tunc non dr̃ facere contra debitã seruitutem nisi sol esset necessarius, vel multũ expediẽs ut est tex. in d. l. si arborem in princ. secundo
5 rñsio, & ibi hoc not. oẽs. Doct. † Et ex hoc nota tria. Primum, ꝙ ille qui tenef non offi cere luminib. nihilominus põt ędificare ali qd, ꝑp quod sol auferat prædio dñanti, dum modo lumen aliter non obscuret, seu fiat ob scutũ, ut l. inter seruitutes in prin. de seruib.
6 præd. † Secundum notandũ est, ꝙ ille q de bet seruitutem ne luminibus officiatur, non cogitur seruare lumina in eadem gratitudi ne, nisi ad gratitudinẽ locus esset deputatus: secus in seruitute ne ꝓspectui officiatur, qa debet seruare ꝓspectũ ĩ eadẽ gratitudine, ut est tex. in d. l. inter seruitutes. in prin. & dixi supra. de seruitute, ne ꝓspectui officiat, cir
7 ca prin. † Tertiũ notãdũ est ꝙ q̃ debet serui tutẽ ne luminib. officiat, nõ pt plãtãdo, seu ædificãdo, aut aliter solẽ auferre pdio dñan ti, quãdo sol eẽt pdio dominãti necessarius uel multũ expediẽs: per d. l. si arborẽ. 2. rñsio & iõ si tollereẽ sol, diceretur feri cõtra debi tã seruitutem ne luminib. officiaẽ, si sine so le locus habitari non poterat, uel lumẽ fuit cõcesũ grã alicuius artificij, qd' in eo fie bat, & fieri nõ poterat sine copia solis. & po ne exẽplũ in penariis. & balistarijs, qui corũ artificia ponũt ad solẽ in domo suæ habita tionis. uel pone exẽplũ, si erat locus in quo paterfamilias morabaẽ ad solẽ, ut dicit gl. in d. l. si arborẽ. in uer. heliocamino. sicut cõ tingit in põticello, seu solatijs, & in hoc pt etiam poni exẽplum, secundum Flor. in d. l. si arborẽ. in prin. persona Diogenis philoso phi, ad quẽ cum ad solem sedentem Alexã der accessisset, hortareturq; vt si qua præstari vellet, sibi iudicaret, inquit, Vellem à sole mi hi non obstes, vt refert Valer. Max. lib. 4. c. de abstinentia, & continentia, in pen. exem
8 plo. & vide quæ dicam in seq. q. † Quinto q̃ ro, nunquid debens seruitutem ne luminib. officiatur, possit deponere aedificium, vel ar boris ramos, quo facto locus quõ dam opa cus sole incipiet esse plenus? Et dicas, quod sic, quia non facit contra debitam seruitutẽ, hãc. n. debuit ne luminib. officiaẽ, nec lumi nibus officit, sed plus aequo lumen facit, ut est tex. not. in d. l. si arborem. §. ꝑ contrariũ. ex quo no. ꝙ qs non dr̃ contra facere, qui fa cit plus debeat. quod ꝓcedit, nisi tollendo totum aedificium, uel ramos, aut deprimen do luminib. officeretur, si forte impressura quaedam in aedes meas lumen deuolat, pu ta ex reuerberatiõe. unde illud, Refulsit sol in clypeos aureos, & splenduerunt montes ab eis, ut est text. cum gl. in §. interdum. in d. l si arborem. & potest poni casus, secundũ Ang. ibi. reflexio solis erat in loco, cui non debeat officere, & per inordinatam reflexio nem substãtiam uisus in loco impediebat. Vel secundo potest poni casus, iste intelle ctus est sanior, & nobilior .s. ꝙ ille qui de bebat seruitutem non officiendi luminibus habebat aedificium suũ in quo sol continue percutiebat, vel certis horis diei, & ex hoc obiecto ille cui seruitus debebatur, habebat simile aedificiũ suum, quod eiusdem modis illuminabaẽ ex reflexione solis percutiẽtis deponiẽ, reflexio solis cessat, & p cõsequẽs lumẽ tollitur, ideo tale aedificiũ deponi nõ põt, cũ lumina obscurẽtur per depositionẽ, & sic est uerus intellectus, d. §. interdũ. cum gl. Et sic uo. quod istis seruitutib cõsideratur interesse, & ius interpretatur fieri contra de bitam seruitutẽ, vbicũq; aliqd fiat, quod læ dat, siue istud fiat per modũ depressionis. si uc decessus. secundũ Bald. & Flor. ibi quod dñt esse no. lté non posset tolli, vel deprimi aedificium, qñ esset seruitus imposita altius tollẽdi, ut dixi supra, de seruitute altius tol
9 lendi. † Sexto q̃ro, an seruitus ne luminibus officiatur intelligatur tñ de presentibus, q̃ de futuris. Dicas, ꝙ sic, si hoc fuit actum ex presse, vel si simpliciter constituta fuit. secus si cũ expressione verbi pñtis tpis, ut est text. in l. q ædificiũ. & l. seq. de ser. vrb prae. quod declara, vt ibi no. hr̃ per gl. magistri l. cum dñe col. de seru. vrb. prae. & per Doc. in l. nõ modus. C. de ser. vbi ẽt ponitur per Sal. si mu tãtur postea lumina, an possit illis nouis mi
10 ratis officere. † Septimo q̃ro, si aliqs labo rat aedificãdo super re com: b ipsius laborã tis, & eius cuius luminib. officit, an hoc pos sit, puta obscurãdo lumina alterius domus, q̃ est propria dicti sui consocii? Credo, ꝙ sit locus l. cũ luminib de ser. ur. prae. s. ꝙ aedifi cãdo teneatur seruare formã atiq̃ scdm quã erat aedificatũ. & si nunqua iudicatum sup

ipso pariete, tunc melior est cōdō prohibē
tis, l. sabinus. cōi diu. & q ibi no. de reg. iur.
c. inre cōi. in 6. per Dyn. & Io. An. ita d. Alb.
de Ros. in l. altius. C. de ser. qui dicit, q hoc
11 habuit de facto, & est vnde no. † Octauo &
vlt. qro, an in pariete cōi liceat uni socio fa
cere fenestram pro acquirendo lumine. Di-
cas q non, nisi tibi fuerit concessum. l. eos
de ser. ur. pd & ibi no. per Doct. de quo dic,
ut dicam. infra de fenestra. seu balcono.

a A contrario sensu. *Quod nō debeat sumi arg. a contrario sensu, quando resultaret correctio iuris communis. et an decisio quæ resultaret a contrario sensu statuti, præualeat iuri communi, uide Alexan. in 5 uol. in consil. 25. in 4. col. nec obst. & in consi. 7. in ult. col.*

b Re communi. *Res una & eadem diuerso Iure censeri non debet. de dec. c. cum in tua. 12. q. 2. cognouimus. Et quid contineat appel. rei, uide Alex in 2. uol. consi. 188. in 2. colum. §. & licet, in prin. col.*

De seruitute oneris ferendi.

Cap. XXXVII.

1 *Stabulum inferius non domini coniunctum, an rustica seruitus esse dicatur.*
2 *Differentia inter æternum, sempiternum, & perpetuum, quæ nam sit.*
3 *Ius seruitutis perpetuum quod dicatur.*
4 *Seruitutem qui debet oneris ferēdi, vel esset aliam, an suis expensis reficere debeat.*
5 *Concessi si tibi aream ut ibi domum ædifices, in qua me cum sociis meis transeuntibus recipere debeas an ipsa domo destructa quocunq. casu, nouam re ædificare tenearis.*
6 *Paries vel col. seruituti debens si reficiatur, ad quem ædificiorum fultura spectabit, ne corruat.*
7 *Seruitutem si quis mihi debeat, ut in suis parietib. trabem seu tigna habeam. per quæ solarium meum sustineatur, an ista seruitus tigni immitti, uel oneris ferendi esse dicatur.*
8 *Domus si legetur, uel uenditur, an seruitus imposita uideatur, ut sustineat onera pertinētia, quæ actu ipso sustinebat.*

ONeris ferendi seruitus vrbana est. l. cū
debere columnam. de ser. urb. præd. Et
de hac seruitute, vt Flo. est in l. & si forte. §.
etiam. si seruit. uen. non videtur fieri mentio,
nisi in præd. vrb. d. l. cum debere colūnam.
& d. §. etiam & l. sicuti. in prin. & §. 1. & §. 2.
1 si ser. ven. † Sed credo q etiam possit esse ru
stica seruitus, puta si quis hēt stabulum infe-
rius, non dñi coniunctum, & sic esset pdium
rusticum. l. eo iure. ff. quæ pignus contrah.
& dixi supra in 4. diuisione, in prin. uer. qd
de stabulo, & alius haberet solarium supra
parietem stabuli, tunc si seruitus imponeret,
vt inferior deberet sustinere solarium & con
tra sua inferiora, puta pro fœno locando. nā
non video, quare illa seruitus oneris feren-
di, non debeat dici rustica, ex quo debetur à
prædio rustico, per l. 1. cōia pd. nec est incon
ueniens, q vna seruitus in gnē possit esse in
specie rustica & urbana sicut est seruitus al-
tius tollendi, & offerendi pdio vicini uel p
tegendi, q sunt urbanæ. l. 1. de seru. urb. pd. &
dixi supra de ser protegendi in prin. Impo-
nit āt hæc seruitus, qn quis uendit vnam do
mū, i qua erat una colūna, q sustinebat onus
alterius domus suæ, hoc acto q perpetuo su
stinere dēat. hoc vult d. l. cū debere colūnā.
in prin vel qn actū fuit hac uenditione, ut
possim onus imponere. & tu perpetuo susti-
nere debeas. & ita loquit ver. quēadmodum
in eadem l. qui in hoc differt a princ. dcō'in
C. ibi. Item imponitur non solum per co-
lumnā, q fit in loco debente seruitutem, ut
solarium vicini sustineat, sicut sępe cōtigit,
qn solarium est ita latū, q per trabes in pa-
rietib. infixas sustineri non posset, sed ēt qn
columna uel trabes parietib. infixa debērīb.
seruitutē sustineret onus vicinarum ædium,
vt probatur in d. l. cum debere columnā. ibi,
onus vicinarum ędiū. ibi, paries oneri feren
do. de ser. vrb. pd. Forma verò hmōi seruitu-
tis imponendæ ita esse pt, sicut in l. ædium.
scriptum est. Paries oneri ferendo, uti nunc
est, ita ut verba significāt parietem perpetuū
esse debere, non tñ hoc his uerbis dici pt, vt
in perpetuū idem paries æternus esset, cum
hoc fieri non posset, sed eiusmodi paries in
perpetuū esset qui onus sustineret, ut ēst tex.
2 in d. l. cum debere columnam. † Et differen
tia est inter ęternum, sempiternū, & perpe-
tuū. Aeternum. n. non habet principiū neq;
finē, ut Deus sēpiternum habuit principiū,
a sed non habebit finē, ut aia & Angelus, ut
not. gl. pe in uer. ęternus. in d. l. cum debere
colunā. Perpetuū verò pt dici in proposito
id, quod habuit principium, & habebit finē,
sicut est seruitus imposita, & actiones q dnr
perpetuæ. ut Inst. de perp. & tempora l. actio.
hoc d. gol. pen. in fin. & not. bene, q huius
modi seruitus incipit, & nō definit, quia im
possibile est aliqd eē sub sole sine fine, vnde

no. ibi q nihil est sub sole perpetuũ & ideo mũdus secũdum rectã & verã fidẽ nostram habuit principiũ. & habebit finẽ, licet quidã philosophi naturali rõne moti contrariũ dixerint. †Sed dubiũ est, qñ intelligatur in casu nostro iure seru. perpetuũ. dicit Ang. in d. l. cũ debere colũnã. quicquid durat centũ annis dr apud nos perpetuum, qa lapsu tanti tẽporis extinguit. l. fi. de sac. san. eccl. & l. an usus f. de usuf. & l. proponebatur. ff. de iudiciis. & quod cursus tãti tẽporis perpetuitatẽ significet, ut no. gl. in l. 2. §. hoc ãt edictũ perpetuũ. neqd in loco publico. vñ forsitã secundum Ang in d. l. cũ debere colũnã obligatio de qua loquit illa lex, nõ durat vlteriori tpe. subdit tñ, q hoc non ponit p constãti. Ego aũt non teneo. q perpetuũ dicatur vsq; ad c. annos tm sed ẽt vltra. & q duret donec durare pt, puta si est columna, q requiescat in domo debentis seruitutem donec durat ædificium superius, debebit durare seruitus ferendi per colũnã uel si esset paries qui onus sustineret, quãdiu paries esset, uel onus durare posset, tãdiu seruitus diceretur & hoc ur pbari in d. l. cũ debere colũnã. ibi, sed ut eiusmodi parites in æternũ esset, q onus sustineret, nisi esset pscr. seruitus, iuxta ea q dixi sup. in 9. q. principaliter. nõ tñ pt tollius seruitutis oneris ferendi, donec ille cui seruitus debet, est in possessione vel quasi, puta qa onera sua a vicini parietib. sustinentur. vñ ẽt si per mille annos solariũ restitueretur p colũnã vicini. seruitus non perderetur, neq; finiretur. facit q no. i l. q luminib. de ser. vrb. p. & quod not. per gl. singularẽ 16. q. 3 c. per singulos. i uer. dubitare. ad fi. ibi, vñ ẽt nõ pscribit admille annos. Huius autem seruitutis oneris ferendi naturaliter est. ut qui dẽt seruitutẽ, facere teneatur, ut est tex in l. cũ debere colũnã. in prin. & l. & si forte. §. ẽt si seruitus ven. & l. si cui. §. Aust. eo. ti. licet in aliis seruitutib regulariter est secus, vt. s. debens seruitutẽ non facere teneat. sed tm pati, ut est tex. in l. quoties *la prima*. §. 1. de seru ii. generali. & in d. §. ẽt l. 1. in fi. & in l. 2. §. pterea. de aqua plu. ar. & dixi supra in q. 1. principali, de natura sit in prin. & est 10. qu ia spãle est in seruitute oneris ferend i, vt dicit gl. in d. cũ debere col. i d. l. quoties & in d. § ẽt uel secundum An. in d. l. cum debere colũna quia uenit in con nam, nã in seruitute oneris ferendi in perpetuũ, venit vt quis teneatur reficere ædificiũ collapsum, vt possit onera supportare, ut ibi ergo in consequentiam qui dẽt facere, non debet pati, si reficere tenetur, cit. a quod vide quę proxime dicam. †Sed nunquid ille, 4
qui dẽt seruitutẽ oneris ferẽdi, uel aliam, debet reficere suis expensis, ut puta columnã, uel parietẽ sustinentẽ onera vicini? & videt q sic: ut est tex. in l. cum debere columnã. in prin. de ser. vr pre. In contrarium vr l. 1. § fi. & l. 2. § præterea. de aqua plu. ar. Tu dici bt, q aut fuit actum in constitutione seruitutis. quis debeat reficere, & cuius expẽsis, & pacto standum est, & illud semare. d. §. præterea. secundum unum intellectum. Aut non fuit aliud expsse, ad quẽ refectio spectaret & tunc si ille qui dẽt seruitutẽ, consueuit reficere a tẽpore cuius non extat memoria in contrarium, & idẽ. ut ipse teneat, vt d. l. t. §. fi. de aqua plu. ar. qm pactum & uetustas a pari pcedunt. l. 2. in prin. de aqua plu. ar. Si uero de ista consuetudine non apparet, & tunc in seruitute oneris ferendi ille reficit suis expẽsis, qui seruiiutẽ dẽt ut d. l. cum debere. & d. l. & si forte. §. etiam. & rõnẽ dixi supra uel quia speciale i ea uel quia in consequentiã venit. In aliis ãt seruitutibus distĩgue. Aut ex refectione pt sequi aliqua utilitas, ut quia ex purgatione riui trahit ad se pinguedinẽ ibi collectã. & tũc est in dñi potestate pdij seruientis, uel purgare, uel pati q per alium purgetur, & ideo ille cui debetur seruitus, debet alternatiue agere, ut reus reficiat aut refici patiatur, ut est tex. in l. 2. §. apud Labeonem de aqua plu. ar. Aut ex refectione nulla sequitur utilitas, sed solum expensa, & tunc indistincte debens seruitutem debet tm pati, & non reficere. d. l. quoties §. 1. de ser & d. l. & si forte § etiã. si ser. uen. & d. l. 2. § fi. de aqua plu. ar. fallit in seruitute oneris ferẽdi. & ita tenet Bar. in l. 2. § apud Labeonẽ, de aqua plu. ar. & d. § etiã. & ita tenet. Ang. in d. §. pterea. & Flor. in d. § etiam & vide q dixi supra in 9. q prin. Dictum est de refectione rei, q onus sustinet, sed quid si pit in totũ, puta quia colũna combusta, est, paries depositus, an debens seruitutem oneris ferendi, teneat aliã supponere, uel parietem reædificare? Dic q sic, ut est text. in d. l. cũ dẽt colũ. i fi. de quo dic, vt ibi per gl. i ve.
5 parietem. †Sed qd si concessi tibi areã, vt ibi ædifices domũ, i qua debeas me recipere cũ sociis meis trãseunt an domo destructa quocunq; casu noua reædificare teneris, & vr q sic, quia sicut dixi in seruitute oneris ferẽdi

ut perpetuum esse debeat, ita uidebitur esse
dicendū in ista obligatione seu onere reci-
piendi me & socios meos, ut debeat esset ꝑ
petua, & hoc tenet Iac. de Ar. ꝑ d. l. eum de-
bere columnā. in prin. & l. si finita. de dā. inf.
alii hñt in l. qui bona. eo. ti. sed Ang. in d. l.
eum debere. tenet cōtrarium, qa in hac qōe
ne ille q̄ ꝓmisit, nō tenet recipere, nisi ī do
mo ædificāda, ꝑ no. ꝑ l. boues. §. hoc sermo-
ne. de verb. sig. illa enim q̄ secundo ædificat
nō est eadē domus, ut l. seruitutes q̄ in sup-
ficie. §. si sublatum, de ser. ur. ꝑ. facit l. Mar-
tius. cum ibi no. ff. loca. Nō obstat scd̄m eū
d. l. eum debere. qa ibi sic fuit facta ꝓmissio
oneris ferendi. vnde sui natura hęc obliga-
tio est ꝑpetua, cum cām successiuam hēat, &
nunq̄ plenē satisfactum intelligi possit l. 3.
ī prin. de cō. ob cā m. & l. 3. in prin. & §. da
6 re. de vsuf. † Quando autē paries uel colum-
na debēs seruitutē reficit. adquē interim spe
ctabit futura ædificiorum, ne corruat? Dic
ad dominum cui seruitus debet, ut est text.
no. in l. sicuti. in prin. si ser. ven. & ibi iuris-
consultus dat consilium dño superiori, si nō
vult fulcire, vt ædificia deponat, & reficiat,
cum paries fuerit restitutus, & est cōsilium
ironicum, secundum gl. ibi, ꝙ istud erit sibi
deterius quam fulcire. & allegat ille text. ad
illud vulgare, ꝙ consultius est malum susti
7 nere, quā malū pati, & peius † Sed quæro,
qs dēt mihi seruitutē, vt in parietibus suis
habeam trabē seu tigna, ꝑ quę solariū meū
sustineatur, an ista erit, seruitus tigni iniun-
cti vel oneris ferendi? Videt esse tigni iniū
cti, qa tigna habeo in parietib. suis. per l. si
cuti. §. cōpetit. si ser uen. In contrarium uř,
ꝙ sit oneris ferēdi, ꝑ l. eum debere. de ser. ur.
ꝑ. Ego credo, ꝙ in hoc sint considerāda ver
ba impositæ seruitutis. Aut n. dicit ꝙ qs pos
sit immittere tigna in parietib. suis, & supra
solarium ędificare, & erit seruitus tigni in-
iuncti, licet in consequētiā onera sustineat.
per d. §. cōpetit vbi est casus. Aut dr̄, ꝙ quis
teneatur sustinere onera mea, vel solarium
meum. & tunc erit seruitus oneris ferendi,
& ita loquit d. l. eū debere ibi, paries oneri
ferendo, & c. licet in consñam hēat tignorū
immissionē quia inspicere debemus, ꝙ prin
cipaliter fit, non ꝙ in consñam, vt l. si quis
nec cām. & ibi not. si certum pet. Aut verba
sunt ambigua, & cōstat de eis, puta quia ꝑ-
scriptū est, & tunc puto in casu ꝑdicto, ꝙ sit
potius tigni iniuncti, quā oneris ferendi. &
probatur in d. l. sicuti. §. comp. & hoc sentit
gl. no. in §. distant. in ver. actiones. ibi, nam
licet utrobiq; sustineatur onus, tñ quia ī pri
ma specialiter de onere ferendo dr̄, non in
secunda, & c. Sed si esset seruitus columnæ su
stinentis solarium uicini, quæ non requie-
sceret in parietibus, sed in solo debente ser-
uitutem, & tunc non est dubium ꝙ esset ser
uitus oneris ferendi, non tigni iniuncti. d.
l. eum debere. in princip. Et his habes quo
modo cognoscatur seruitus tigni iniuncta a
seruitute oneris ferendi. Item q̄ sit differen
tia inter unā & aliā, colligitur ex ꝑdictis. &
in ver. huius autem seruitutis. & in ver. sed
nunquid ille. & uidet tex. cum gl. in d. §. di-
8 stant. † Vltimo quæritur, si legatur, uel uendi
tur domus, an uidetur imposita seruitus, vt
sustineat onera pertinentia, quæ ipso actu
sustinebat? & dic ꝙ sic, maxime si contrahē-
tes hoc sciebant. l. quod conclaue. de damn.
infecto. coniuncta l. 1. § 1. in prin. de actio.
empt. Nec obstat l. in uendendo. de action.
empt. quia loquitur in seruitute, q̄ nō habe
bat causam continuam & ita tenet Bar. in l.
1. circa principium, ser. leg. & uide dicta in
sequen. seru. in uerbo, sed reassumendo istā
seruitutem. Alia plura circa istam materiā
vide, quæ dicam infra de onere ferēdo, quæ
etiam hic conuenire possent.

1 Anima. *Anima cunctis rebus est præponenda. adde Corn. in 4 uol. cons. 320. & relictum pro anima, censetur relictum ad pias causas consil. 311.*

De seruitute itineris, seu actus. Cap. XXXVIII.

1 *Habeas si ser. itutem eundi ad domum tuā per castellum meū uel domū. uel curiam, uel scalas meas, an ego de nocte ianuam claudere possim.*
2 *Diuisio domus uel alterius fundi si inter plures facta fuerit, non uidetur actum quod unus aditum per alterius partem habeat, sicut prius habebat, nisi hoc inter eos specialiter conuentum sit.*
3 *Prædium meum si tibi uendidi, ad quod iri non poteras, nisi per aliud meum prædium, non uidetur actum, ut illud tibi seruitutem debeat nisi expresse dictum fuerit.*
4 *Iter seu actus an, & quando debeatur, & an talis seruitus sit præstanda ab hærede, vsufructuario, uel legatario, uel econuerso, & aliis ius habentibus*

habentibus utile dominium, uel directum.
5 *Differentia inter vsufructum & proprietatem quæ nam sit.*
6 *Domos duas unica contignatione contexas si quispiam habeat, & unam uendidit, alterum si bi retinuit, non poterit emptor inuito uenditore retinere tigna, quæ requiescunt in domo vendita nisi formæ contractus aliter se habeat.*
7 *Heres eo casu quo aditum præstare tenetur, in ipsi prædio legato seruitus constituta sit, ita vt legatarius confessoriam contra impedientem intentare possit.*

HAec est vltima seruitus urbana, quam
in specie hoc libro declarare cõstitui,
certe si q̃ sunt in domo per me figurata, de
qua ꝓxime dicitur, intelligi potuerũt. Serui
tus ista itineris seu actus non solum est ru-
stica, ut l. i. in prin. de ser. urb. pręd. & Inst. in
prin. de serui. puta quando debetur a p̃dio
rustico alteri prædio rustico, ut ibi, sed etiã
potest esse urbana, qñ à fundo urbano alteri
urbano debet. vt probatur in l. iter. cõia p̃d.
& in l. seruitutes quæ in superficie §. si dom.
de ser. vrb præ. & pro hoc uide quę dixi in
1 seruitute p̃cedenti. in prin. †Si habes seruitu
tem eundi ad domum tuã per castellũ meũ
vel domũ, vel curiã, vel scalas meas, an ego
possim claudere de nocte ianuam? Et dic, ꝙ
sic quia intelligit̃ actum, ut possis ire de die
non de nocte. d. l. iter. & ita ibi per Do. & est
rõ, quia de nocte non licet ire per ciuitatẽ
uel domos alienas, ut ibi probat iun. gl. secũ
dũ Paul. de Cast. & dixi supra in 8. q. prin. iu
vlt. char. uer. itẽ seruitus itineris. quę bñ no.
& ꝓ illis, qui hñt plures domos, ad quas
ingreditur per unam curiam, quæ sit unius
tm̃, & oẽs stant sub una cla. d. l. qs sit fugitiuus
§ apud Celsum. de ædil. edic. sicut est Vene-
tiis, & in multis locis. Vnde ex his no. licet
quis prætendat ius eundi per domum uel
fortilicium, aut scalas alterius, ẽt iure serui
tutis constitutæ itineris seu actus tñ dẽt ire
cõgruis horis. unde intelligitur, ꝙ tantum
de die ire possit & ita Flor. in d. l. iter. vnde
facit secundũ ad collegiatũ seu confœderatum,
q se obligauit, ut liceat alteri cõfœde-
ro transire per castella & loca sua, ut licet
non aperiat portam de nocte. non tñ dicat̃
venire contra conuenta. & similiter excusãt
custodes fortiliciorũ, si de nocte alui non
aperiant portã, cũ hoc nõ teneant̃ facere, ꝓ
pter imminens periculum, facit ad hoc l. su
tem. & ꝙ ibi not. ff. de sica. hæc tñ non puto
ita amare & in ciuili modo intelligi, ut
nullo modo liceat de nocte ire siue transire
Nã si p̃t esse sine periculo, & id qñ fieri cõ
sueuit, sicut i dom. cõtingit de hyeme, quo
tẽpore plerũq; de nocte itur, uel ꝓpter aliq̃
necessitatẽ, tũc teneo ꝙ ẽt de nocte possit ire
& transire. ar. d. l. fure. cũ ibi no. & quia ver-
ba sunt ciuili modo intelligẽda. l. si cui. de
ser. nec amare sunt intelligẽda, ut est tex. in
l. si quid vẽdito. in prin. de ædil edi. & l. si id
ꝙ. §. si quas. de don. inter vir. & no. gl. ante p.
i c. relatũ. de test. el 2. Scriptũ est. n. q nimis
emũgit, elicit sanguinẽ, ut dicit tex. in c. nisi
cũ. §. ꝓpter militiã. de renun. & habet̃ origi
naliter ꝓuerbio. c. 30. & per gl. in l sciendũ.
§. illud in verbo, artificiũ. de ædil. edic. & ad
de his q̃ dicã inf. in 2. li. de ser. itineris, &
2 de seruitute viæ. †No. vnũ alium casum pul
chrum & quotidianum, ꝙ si cõtractu inter
a plures est facta diuisio a domus uel alterius
fundi, non uidetur actum ꝙ unus habeat adi
tum per partẽ alterius, sicut prius hẽbat, ni-
si hoc inter eos specialiter sit cõuentum, ut
est casus no. in l. via cõstitui. §. q̃cunq; in fi.
& ibi hoc no. Bal. Fl. & cõiter Doc. de seru.
vrb. p̃. & rõ licet quilibet eorum ante diuisio
nẽ posset trãsire per totum fundum, quia in
qualibet parte hẽbat partem ꝓ indiuiso, tñ
post diuisionẽ nullus poterit. facit l. in vẽdẽ
do. de cõtrah. emp. & hoc est utile maxime
inter fratres diuidẽtes domum per partes,
ad quas nõ possit hñi aditus, nisi per alias
partes. Pone exẽplum. Tres erãt fratres, &
domum cõem hẽbat, tria solaria hẽtẽ, vene
runt ad eius diuisionẽ, & cuilibet fratrum
assignatũ est unũ solariũ. postea fratres qui
hẽbãt solaria supiora, uolebãt ire ꝑ solariũ
iferius alio fratre inuito, q̃ritur an possint;
& an ꝑ solariũ iferius hẽant iter, seu aditũ.
Et vr̃ ꝙ sic, ꝑ l. binas ædes. alias icipit, Scau
rus de ser. vr. p̃. Dicas cõtrariũ, ut ẽ casus no.
in d. §. q̃cũq; secũdum Vbertũ de Cremona, &
Bal. & Doc. ibi. & hoc ꝓbatur ẽt rõne. Nam
diuisio similis est emptioni. l. i. C. cõia u-
triusq; iud. sed in venditione uel uia uel iter
nõ uenit, nisi expsse sit dictũ. d. l. in vẽdẽdo.
Et rõ huius est, quia in dubio res libera ven
di uidetur, & nõ cũ aliqua seruitute. l. i. ita
dẽdis. §. interpositis. in fi. cõia prædio. † E
3 ꝓpter eas vendidi tibi prędium meum, ad
ꝙ iri nõ poterat, nisi per aliud meum pdiũ,
non vr̃ actũ, ut illud debeat tibi seruitutem,
nisi

nisi expresse dictū fuerit.d.§ interpositis.in f. cū gl secus est in legato ca in dub vt res le gata,vt hæres possit transire sicut testator trā sibat,vt l.testatrix in pr°.si ser.vē.& ibi hoc tenent Doc.& Bar.& Doct. in d.l binas ædes.& Bar.in l.1.de ser lega, & est rō. qa in vltimis voluntatibus interpretatio fit latior & fauorabilior,q̄ in contractibus.l. n testamentis.de reg.iur.c.cū dilectū.in fi.de do & ideo sint cauti fratres in diuidendo,vt reser uent sibi aditū expresse. eodē modo debēt esse cauti emptores.Hinc est cōiter,q nota rii apponūt in instrīs emptionū & sim. vnā clausulā ncȝ.cum accessionib & egressib.in troitib.& exitibus suis vsque ad vias publicas.& dicit Bar.& Doct.in d.l.binas ædes, q clausula hic importat,qa licet nō debeat seruitus sibi ab alia re mea , tñ si cōsueuerā ire p illā ad rē vēditā uel fratres similr ire cōsueuerant, alicuius emptor vel fratter ire poterit,qa iste p̄t dici accessus illius rei vē ditæ uel diuisæ. Cautius tñ esset exprimere in specie, q iter seu actus debeāt per talē locū.qd no.in practica.& uide q̄ dicā infra de

4 curia †Sed reassumēdo istā q.latius in gñe & vt oia cōplecti possint, vcȝ an iter seu actus debeat, de qua vide plene per Bar.in l.1.de ser.leg p Iac.Bur.Bar.& Bal.& Doc iu d.l. binas ædes.& p Paul.de Cast.in l.in tradendis.§.interpositis.cōia p̄d.& p Bar.& Do.in l.quod concl.de dā.infe.i qua sic cōcludas. Quod aut ille a quo peto seruitutē,mecum non contraxit,nec quasi,aut mecū vere con traxit,vel quasi cōtraxit.Primo casu, qñ nō contraxit,nec quasi mecū,& tunc nō habeo ius petendi ab eo istū aditū.l.cū dr̄e, de ser. vrb.p̄d.& rō esse pōt,quia regulariter res cui libet libera est,nisi seruitus cōstituta pbet. l.qui luminibus.& ibi not.eo.ti.& l.altius. & l.ædibus.C.de serui.Secundo casu,qñ me cū vere contraxit,subdistingue aut contraxit sup usuf aut super proprietate.Si super vsuf. dic q debetur iter,seu aditus , dato q nihil dicat,ut est tex.in l.1.§.t.si usuf.pe. & pbat in l.sed si quis.§.proprietatis.in fi. de usuf. & rō est,qa sine aditu ad eum usuf.esset inu tilis,& est ēt tex qui ponit hanc rōnem i d. l.binas ędes.ver.nō aūt. & uide de hoc omnino gl.in d.§.proprietatis.ad fi. in verbo, contineri.& intellige siue debeat vsuf.excō tractu inter uiuos,siue ex ultima voluntate. quia reputatur esse modici præiudicii , ex quo perpetuo nō durat, scdm gl.in d.l.binas ædes.Item intellige,quod iste aditus debea tur vsufructuario iure cuiusdam cōmoditatis,nō seruitutis,quia seruitus esse non pōt. l.1.de vsuf.lega.& quod dictum est de vsuf. idem in quocunqȝ contractu dicas,qui prin cipaliter concernat vsum rei.ar.l.sed & ad des §.illud.ff.loca.scdm gl alias Flor. in d. l.binas ędes Si vero super proprietate rei cō tractum est,pura vendidit quis proprietatē rei,tunc non uenit seruitus itineris,siue aditus,neqȝ alia seruitus.l.in uendendo.de con trahen.empti. & l.qui libertatis §.fi.de euictionibus.& l.via constitui §.quæcūqȝ,in fi. de ser.ur.p̄d & ita tenet gl.Bar.& Angel.& Doc.in l.quod conclaue de dam. inf & intellige,si sine aditu res vendita efficeretur inu

5 tilis.†Et est rō differentiæ inter usumf.& p prietatē,qa vsusf.est minoris præiudicii,qa pprietas regulariter nunquā finit,sed vsuf. sic l.corruptionem.C.de vsuf.cum simi.Sed hoc limita duobus modis.Primo, qñ esset seruitus tigni iniuncti uel oneris ferēdi, qa tunc cum suo onere res vr̄ esse vendita , vel aliter alienata.d.l.quod conclaue.& d.l. binas ædes, & l. 1.de ser.leg.& ita tenet Ba.& Fl.in d.l.binas.Sed Bar.& Ang.contrarium dixerunt in dicta. l. conclaue.dicunt enim q in contractibus inter uiuos, si non interponitur seruitus oneris ferendi,non uenit p illa iura & idem dixit Ang.in d.l. binas æ

6 des. † Vbi dicit , q si hr̄ duas domos vnica contignatione contectas,vnam uendit,alteram sibi retinet,non poterit emptor inuito venditore retinere tigna,q̄ requiescāt i do mo uendita,nisi forma contractus aliter se habeat.Vñ ipse dicit,sis cautus tu emptor , quia ex hoc vidi iā multas lites.& subdit q hoc probatur in l.quod conclaue de damno inf.ubi vr̄ esse casus dum dicit , seruitutem oneris porticus seruandæ impositam vendi disse.quasi videatur a contrario sensu. quod secus esset,si non fuisset imposita . Sed ego credo q non bene dicant, quia in cōtrariū est tex.in d.l.binas ædes.cum seq.cum glo. super verbo,concesserint,q̄ exponit īter uiuos.nā cū uendit domos,vr̄ imposita seruitus,ut sustineat onera permanentia.q̄ ipso a eru tūc sustinebit. & ita dēt intelligi d.l. q conclaue.secūdū Bar.in l.1.de ser.leg. & d. l binas ędes. in fi. & talis seruitutis dr̄ hre causam continuā & permanentē,& ppterea videtur imposita , maxime si contrahentes hoc seruabant,ut dicit Bart.in d l.in princi.&

cip. & dixi in præcedenti seruitute in fin. & istud teneas. Sed si hñet causam non continuá. sicut est seruitus itineris seu actus, túc secdm oés in cótractibus inter uiuos non vř imposita, nisi expresse actum sit. l. in uéden do. de cótrahen. emptio. & isto modo intelligo quod dixi supra, in uersic. si uero super proprietate. Secúdo limita, quando instrm uenditionis inuenitur cum illa clausula, cú accessibus & introitib. & c. de qua supra dixi. Tertio, et limitare potes in uia ad sepulchrum, de qua dic ut l. si quis sepulchrum. in prin. de relig. & not Bar. in d. l. 1. in fine. Tertio casu principali, quando quis mecú quasi contrahit, puta hæreditatem adeundo cum me legatario. l. apud Iulian. §. si. qbus ex caus. in poss. ea. & tunc regulariter seruitus imposita non vř. d. l. p conclaue. & dicã in seq. quæstio. Sed an possit agi, vt imponatur? Dic, aut fuit legatus vsusfructus, aut proprietas. Primo casu potest agi, ut imponat illa seruitus, si alias vsusfruct. esset inutilis. l. binas. vers. non autem. præalle. & l. 1. & 2. si vsusfru. pe. & l. damnas. §. 1. & ibi Bart. de vsufruct. lega. Secundo casu, qñ legatur pro

b prietas, b & tunc aut quæris an a legatario debeat præstari seruitus hæredi, & sine dubio dicas quod sic. l. testatrix. in prin. si ser-

c uit. vendi. & l. si fundus sub conditione c. §. qui fundum. de legatis 1. & l. fin. de seruit. rusti. præd. Aut quæris án debeat præstari ab hærede ipsi legatario, vel ab uno legatario alteri legatario, vide gl. ordi. quæ hoc disputat in l. 3. §. si loci. de adimen. leg. Sed quidquid dicat illa gl. Bart. in l. 1. ante finem, de seruit lega. dicit, quod credit, qđ debeat præstari, per d. l. binas ædes. vbi dř, q non potest hæres in totú lumina obscurare rei cuius proprietas est legata eadé róne iter debet præstare, quia ĩ minus posset lumina obscurare, q̃ uti sine itinere l. 1. §. 1. si vsusf. peta. & ita debet intelligi d. l. binas ædes. q est clauis huius materiæ secdm. Bar. & bene. † Sed circa pdicta qritur eo casu

7 quo hæres tenet præstare aditú, an sit seruitus cóstituta ipso prædio legato, ita vt legatarius possit intétare cófessoriã cótra quécũq impediéte, secdm l. si qs diuturno. si si seru. uédi. Et vř q sic, p l. si qs partẽ. §. si quéad. ser. amit. Doc. dicút cótrariũ, qa ibi loqtur quãdo seruitus fuit expsse legata hic nó expsse, licet fingat legata tacite, vt supra dixi & ex tacito nó trãsit ius seruitutis, sicut nec trãsit dñium ipso iure, ut est tex. cú gl. sed in l. ac. de Aret. & Doc. in l emp. §. fi. de rei. v. & in l. seruũ filij. §. si. & qñ ibi per Doc. de lega. 1. solũ ergo legatarius habet actioné psonalé cótra hæredé ex testamento, ut serui tutem constituat, ut no. Bart. in d. l. binas. Vnde sis cautus in agendo & faciendo, qđ constituatur tibi seruitus, si uis q trãseat i te singularem successoré actiue & passiue q tenementi in pratica. Cetera circa ista materiam vide infra, in itinere siue introitu. Superest núc, ut quibusdã nominatis in iure seruitutibus urbanis explicatis, de domo per me figurata loquamur, per quam reliquas seruitutes urbanas, facile quisque intelligere poterit, quidquid i fundo vrbano fieri permittatur, & in quo seruitus & libertas consistat. ut autem hæc memoria aut cogitatione faciliora sint, eas ex ipsius domus ordine declaremus.

a diuisio do. *An in contractu diuisionis habeat locum remedium l. 2. C. de rescid. ven. vide Cor. in 4. vol. consil. 211. inci. præsuppositis et an in diuisione causetur titulus, consil. 278 Et quæ requirantur in diuisorio iudicio, in 2. vol. consil. 110 incip. in iudicio. & diuersio facta cum extensiua læsione licet sit iurata, & cum refutatione ad cognita, & incognita, an rescindatur si læsus ignorauit consortem institutum in re certa, uel exhæredatum cum clausula, quod plus petere non possit, in 3 vol. consi. 133.*

b Propriet. *Proprietas proprie capitur pro dominio, & ideo idem est dicere, causa proprietatis sicut ca sa dominii, & ideo in statutis sola possessio non uerificatur proprietate. nob. Pa. in. c. 1. de causa poss. & propr. & quare fuit inuenta proprietas, no 12 q. 1. dilectissimus. vbi dicitur propter iniquitatem scilicet negligentiæ secundum gl. ibidem.*

c Conditio. *Conditio secunda est in rebus quæ liberæ uel seruilis conditionis dicuntur. ff. & C. de ser. per totum. Quomodo códitio concipitur? Responde quod per, si, modus per ut causa ueri per, quia. Conditio possessoris potior est ubi par est causa turpitudinis. ff. de cond ob turpem causam l. si ob turpem §. porro.*

De solo seu area. Cap. XXIX.

1 *Solo seu area domum quis ædificare potest, uel aliud ædificium aliius construere, etiam usque*

Consuetu

ad cœlum.

2 *Consuetudo vel statutum ædificandi usque ad certam mensuram, ædificationem simpliciter prohibere potest, & in multis etiam casibus.*

3 *Ædificatio excelles nunquid ad nutum æmulationem fieri præsumatur.*

4 *Pactum circa ædificationē cōtrarium an valeat.*

5 *Areæ usumfructum dominus habens nunquid ædificare possit.*

6 *Aream communē an quispiam ædificare possit.*

7 *Castella seu fortilicia nunquid in suo solo ædificare licitum sit, & maxime in confinibus territorii.*

8 *Possessionem soli mei & ædificii in eo per alium facti an habeam.*

9 *Guerrā tempore si princeps locum meum fortificaverit, vt habiliter guerram faceret, finita guerrā, si locum meum petam, princeps autem velit ut expensas reficiam, quid iuris.*

EX ordie nobis occurrit, ut primū de so
1 lo siue area quadā dicā. † In solo sine area regulariter pōt quis aedificare domū, vel aliud ædificium construere, & altius, vt ita diximus, usq; ad cœlum qa quidquid est supra solum, vsq; ad cœlum liberū esse debet. & eius cuius est solū, vt probatur in l. altius. & pedibus, C. de ser. & l. fi. in princ. de ser. tit. gn̄ali, & no. in l. qui luminib. de ser. ur. præ. quæ tamen lex prima in contrariū potius facere uidetur s̄cdm Alb. de Rosa. in d. l. altius. in princ. & hoc etiā not. gl. 12. q. 1. c. 2. in uer. hac. & hoc itelligo siue altius fuerit ædificatū, siue nūquā, puta quia erat area uacuat, imò ēt si p mile, ānos area mea steterit iuxta palatiū tuū nō ædificata, tamē potero ædificare, nec me prohibere poteris, ut no. gl. in d. l. q luminib. ī fi. & idē no. gl. Bal. in c. abbate, in prin. in uer. monacū. q̄ icipit, hæc mō. extra. de ver. sign. & gl. Io. Teutonici in d. c. 2. 12. q. 1. & Spec. in ti. de cā possess. & proprie. in vlt. col. ver. sed pone. & ver. seq. & p Rofre. ī libello, ne qd in loco publico fiat. & de cōte. § illud q̄ ritur. Itē p̄dicta itellige, φ quis possit ædificare in suo vel area, ēt si officiat luminib. vicini, nisi ei debeatur seruitus altius nō tollendi, vt probat̄ in d. l. altius. & d. l. ædibus. C. de ser. & l. cum eod. & l. pen. de seru. rust. præ. & in l. altius si ser. vendr. & d. l. q lumi nib. ēt si vicinus esset minor. uel pupillus, ut probatur ex no. in d. l. altius. si ser. uēd. eō iūcta gl. q̄ dicit, φ ibi erat seruitus cōstituta

Item itellige p̄dicta, ēt si obscuraret in totū lumina seu ædes uicini, ut d. l. cum eo. & ibi hoc no. Bal. Sed p̄dicta fallūt ī qbusdā casibus, in quibus non est licitum ēt in suo altius ædificare, maxime obscurando lumi
2 na uicini. † Et primo qn̄ esset cōsuetudo uel statum ædificādi usq; ad certā mēsuram, & sic seruitus uidetur imposita consuetudine
a a uel statuto. Nam tunc ædificando altius tollere non pōt. casus est cum gl. q̄ ponit de sta. Fl. in l. 1. C. de ędificiis priu. & no. gl & Doct. in l. qui luminib. de ser. ur. pię. & dixi supra, de ser. altius non tollendi. q. 4. & hmōi statutū uel consuetudo ligat ēt forēsē, cuius est. domus q̄ non debet altius tolli. ut ibi dixi in 5. q. Secundo fallit, qn̄ ser uitus est imposita per pactū ut l. inter serui tutes. cum seq. de seruit. ur. pręd. de quo dic ut dixi supra de seruitute, ne p̄spectui officiat eū trib. seq. uel qn̄ esset p̄scripta hmōi seruitus, ur not. gloss. in d. l. qui luminib. de qua præscriptione dixi plene, supra 10. & ult. q. prin. Tertio fallit, qn̄ unus habet plures domos, & unus legat usumfructum alteri, nam tunc non potest hæres alteram tollere, uel obscurare domum usufructuariam in totum, sed saltē modicum lumen. quod habitantibus sufficiat, relinqui debet. tex. in l. fi. is qui binas. de usufruct. & tex. cū gl. in l. binas. de ser. ur. præ. & dixi plene in fi. in seruitute præcedenti, in penul. quæsti. Quarto fallit, quādo ædes uicini habēt lumē ex publico, quoniam tunc uicinus ædificando nocere non posset talibus luminibus quia non licet uicino aliquid in publico facere quin liceat alteri prohibere. ff. ne quid in loco pub. per totum, secundum Rofre. in bello, de confessoria post princ. ī ver sic. sed illud quæritur. & hanc quęstionem uidetur sentire gloss. in l. fluminū §. fin. de dam. infect. quę incipit, nisi animo nocēdi. ibi respondeo, non uidetur officere, si lumē auferat, quod ex priuato consueuit habere. facit quod notat Bart. in l. 1. §. sicut autem, de aqua pluuia arcend. Verum putat Albericus de Rosate, in l. altius. C. de seruitut. quando officiens luminibus laborat in publico, tunc enim prohiberi posset. nisi esset consuetudo, quod posset etiā in publico taliter laborare, ut ipse not. in l. de quibus §. nunquid uidendum ex qualibet. ff. de legibus. Si autem in suo laboraret, tunc etiam si altius ędificaret, officeret luminibus, quæ habe-

habere: erat, ex publico prohiberi non posset,
vt d. l. altius. cum concordantijs supra alle-
gatis. facit quod dicam infra in 6 questio.
Quinto fallit, qñ quis leuaret altius, animo
nocendi vicino, & sibi nõ prodest, vt est tex.
cum glos. in l. 1. §. denique. *el primo.* de aqua
plu. ar. quæ allegat ad hoc 20. leges. & dñt
Doct. eum pati fluxũ legum, sicut dicimus
pati fluxum sanguinis q nimium abundat.
& idem notat gl. in d. l. fluminum. §. fi. quę
incipit, nisi animo nocendi, de dem int. vel
qñ tolleret altius ad æmulationem vel de-
spectũ vicini, uel qa uolebat videre omnia
secreta domus suę, nam tunc non posset,
scd'm Petrum, Cy. & Bal. & Doct. in l. altius
, C. de seru. per l. opus. ff. de oper. pu. licet cõ-
trarium teneat Alb. de Ros. in d. l. altius. in
fin. qui dicit quod non obest d. l. opus. qa lo
quitur in ędificatione in publico, nos loqui
mur in ædificatione i suo. Idem quod Alb.
de Ros. tenet Ang. in d. l. cum eo. de seruit.
urba. prædio. & Flor. in l. Sabinus. in ij. col.
communi diui. Sed Pau. de Castr. tenet pri-
mam opin. in d. l. cum eo. quando ædificans
nullam reciperet utilitatem, sed facit ut ui-
cino tantum noceat. in d. l. 1. §. 1. de aqua
plu. arc. quæ loquitur, quando ædificatur in
priuato. Et non obstat responsio Ang. ad d.
§ denique. quam dat in d. l. cũ eo. qui dicit,
quod loquitur, quãdo utilitas ex suo perue
niebat de directo in meũ, ut illam mihi au-
ferre non posses faciendo in tuo, nisi facias
ut tibi proficias, sed hoc lumen non proue-
niebat mihi ex tuo, sed ex coelo. quia ista res-
ponsio facit de directo in contrarium, scd'm
Paul. de Cast. in d. l. cum eo. quia si non ha-
bebam istam utilitatem à te, uel de tuo, mi-
nus mihi debes posse auferre. arg. l. si arroga
tor. uers. sed an impuberi. ibi, qui hoc nõ iu
dicio eius. de adopt. Præterea hominem ho-
mini insidiari nefas est. l. ueluti. de iusti. &
iure. nec mos est ei gerendis, qui facit solũ
vt officiat. l. in fundo. de rei uend. Ideo tenet
ipse Paul. de Cast. primam partem tanquam
humaniorem, & dicit q̄ ita de facto respon-
dit in ciuitate Paduæ. & idem ego teneo, q̄
nõ, quia sępe accidit de facto in vicinis ini-
micis. & adde quod dixi infra de fenestra,
3 seu balcono † Sed est dubium, an præsuma
mus facere ad æmulationem vicini, & dicas,
qđ in dubio non pręsumitur. d. merito. ff. pro
soc. & ita uult gl. multũ no. in d. l. fluminũ.
§. fi. quæ incipit, nisi animo nocẽdi. in prin.
quam Doct. sequuntur. Sed si facit vt noceat
duntaxat vicino, tunc præsumitur facere ad
æmulationem. d. §. denique. & præsumitur
facere vt noceat, qñ nullam sentit vtilitate,
scd'm Paul. de Cast. in d. l. altius. p hoc alle-
go tex. in l. & q data opera. in prin. ibi, sine
lucro hoc affectauit. ex quibus causis maio.
idem forte posset dici, si esset modica ut ili-
tas, & magnum damnum uicini, & essẽt ini-
mici. arg. l. spadonem. §. fi. ibi, patrimonio.
de excus. tut. coniuncta l. 1. §. quæsitum. uers.
præterea. ibi, quia facile mentiuntur de quæ
stionibus. quod bene nota. Et adde, qñ quis
ædificat aĩo nocẽdi, vel ad æmulationem, da-
tur contra eum actio de dolo, ut ut no. Ion.
in d. l. fluminũ. §. fi. & hr̃ in d. l. 1. §. deniq. &
i. d. l. 1. §. 1. de dol. Sexto fallit, qa illud. qđ dr̃
quem posse ædificare, debet intelligi quan-
do posset ædificare de iure cõi: puta in do
mó, vel area sua d. l. q luminibus. cũ gl. eum
sim. supra allegatis. secus si ex priuilegio spe-
ciali. vel generali alicui cõcederetur à prin
cipe, vel a superiore, vt possit in loco publi-
co ędificare, quia intelligitur sine damno al
terius, & ideo non poterit ędificare, si obscu
rat lumina vicini. text. est not. in l. 2. § me
rito. & §. si quis à principe. ff. ne quid in lo
co publico. & ibi gl. 1. in princip. dum dicit
scilicet generali concessione vel simplici.
& idem vult gl. 1. in fin. in l. 1. de dam. infe.
& pro hoc l. nec auus. cum ibi no. de emãci.
libro. &c. quamuis. in fin. de rescriptis. in 6.
cũ si. Et hoc ẽt tenet Bald. in l. si manifeste
circa fi. C. de seruit. & vide quod dixi supra
in 4. facientia quod nota quia sæpe in ciui
tatibus conceditur, quod quis possit ędifica
re in loco publico. Septimo fallit, quando
quis ædificaret super re communi ipsius la
borantis, & eius cuius luminibus officit, qa
tunc possit, de quo dic vt habetur per Alber.
de Ros. in d. l. altius. & dixi supra in 6. quæ
stione ne luminibus officiatur. dic vt ibi, &
non omittas, quia est nota. Octauo, fallit in
l. si. §. 1. C. de seruit. nam si area, in qua fru-
ctus triturantur, & paleę à fructibus discer
nuntur, non posset habere ventum, nisi ab
una parte, ipso iure pędio vicini seruitus
imposita esse censetur, ne possit altius tolle-
re, & ventum impedire, vt est casus ibi mira
bilis scd'm Doct. & no. gl. 1. & ibi Ang. in l.
imperatores. de seru. vrb. præd. & dixi supra
in seruit. altius non tollendi, in 4. quęst. Sed
illud non est mirandum, quia illud in fauo

re agriculturae, quo multa etiam alia cōtra iuris regulam introducta sunt. l. 2. & ibi no. C. de nund. & in auth. agricultores. C. quę res pin oblig. possess. & c. 2 de treuga, & pa in l. 1 in prin. de ferijs. cum si.† Sed an vale at pactum contrarium? vt, quod sic, per tex. cum gl. in l. 1. in princ. de ser. rust. praed. licet videatur contra publicam vtilitatem, secundum Paul. de Cast. in d. l. si. in fi. Nono fallit in praedijs rusticis pp vtilitatem fructuū, vt est tex. cum gl. scdm unum intellectū, in d. l. fi §. fi de seru. & ideo si hńtem praedium meum, in quo frumentum seminari cōsueuerat, & ab vna tm̄ parte hńt solem, & non possis ibi ędificare, & mihi solem pro fructibus necessarium auferre, & istud est fauore agriculturae, vt proxime dixi, quod est no tab. Decimo, vlt. Fallit eadem rōne in scalis. nā qs iuxta scalas ędificare nō pōt, ita qd luminibus earū officiatur, licet seruitus constituta non sit. & ita reperio tenuisse Ant. de Butr. in d. l. fi. §. fin. facit ad hoc quod not. in l. 1. sol. mat. quę oīa bene nota. sunt, & alibi non bene declarata reperies. & adde quę dicam statim in seq. rubr.

5 † Nunquid autē hńs vsumfructum areę, possit ibi ędificare? Et videt quod non, per l. vsufructuarius nouū riuum. §. 1. de vsufr. & per l. vsufr. nouum. eo. tit. & in l. repeti. §. rei mutatione. & . §. si autem. quibus modus. vsufr. amit. In contrarium videt tex. in l. pen. ff. de vsufr. & dic q regulariter nō pt, vt in primo allegatis. Sed fallit qn vellet ędificare p cōseruatiōe fructuum, & rerum quę in eadem area sūt. & ita loquitur in d. l. pen. & ibi no. & bene. Sed quid si altius ędificauit in area, cuius vsusfr. alienus fit? Dic, q sublato ędificio restitui area vsufructuario debet. tex. est cum gloss. & ibi per Doct. maxime Flor. in l. si ni ca area. de vsufr. Item quid si ędificauit in area aliena, vel per alium possessa? Vide ī l. si in area. de cond. inde. & in l. Iul. alias incipit, si in area aliena. ff. de rei vend.

6 † Item nunquid in area cōi possit ędificare? Dic, q socius te prohibendi ius habet, quamuis ius aedificandi habeas à vicino concessum, cui seruitus debebatur, ne domus cōis altius tolleref, cū in inuito socio in re cōmuni non habes ius ędificandi. tex. est cum gl. in l. sed si inter te & me. §. si in area. de seru. vrb. pręd. & adde quę not. per gloss. & Doct. in l. Sabinus. cōi diui. Si in quis ędificauit i area cōi, eo non prohibente, ędificium cōe efficitur. l. fin. in area. C. de rei vend. & ibi vide per Cy. & Doct. ubi etiam ponunt, nunquid expensę possint repeti. & adde quę dicam in seq. seruit. de pariete siue muro. Item adde, q si vicini aream in cōmuni emerint, ne luminibus suis officeretur, & alteri tradita sit, nec praestet alteri, quod conuenit, p socio actio dabitur. tex. in l. cum duobus. §. idem Mela. vers. idemque. pro socio.

7 † Castella autem & fortilicidia nunquid sit licitum ī suo solo ędificare, & maxime in confinibus territorij? vide per gl. Bart. & Doc. in opera. de operibus pu. & Bart. in l. quęcunque. de fundis limitrofis. lib. 11. & p gloss. Ang. Doct. in l. lex 12. tab. ff. ad l. Iul. maiest. Et p̄dicta omnia procedunt, quando quis ędificat in suo solo de sua materia. Si autem ędificaret in suo de aliena materia, vel in alieno de sua materia, vide quę hńr in l. adeo. §. cum in suo solo. & §. ex diuer so. & §. Titius horreum. de acq. rer. domin. & Inst. de rerum diui. §. cum in suo. & §. seq. & C. de rei vend. l. 2. vbi breuiter, q ędificium cedit solo. Quod procedit, etiā si ędificaretur unū castellum vel fortilicidium in solo meo, qa dominium efficeretur meum, ut not. Specu. tit. de religiosis domus. ver. si quid petatur, ciuitas & vide Innoc. in c. Pisanis. de restit. spol. & hoc etiam tenuit Paul. de Cast. in l. 2.

8 † Sed de possessione, nunquid habebam possessionem soli mei, & ędifici in eo per alium facti, vide per gl. & oēs Doct. in d. l. 2.

9 † Itē pone princeps tpe guerrę fortificauit locum meum, vt habiliter faceret guerram, & posuit ibi gentes suas, quod potuit me inuito. C. de naui. non excus. lib. 11. & l. fi. §. fi. de pign. act. Postea finita guerra peto locum meum sic fortificatū, princeps petit vt habeā reficere expensas in eo factas, quęritur quid iuris? Dnr quidam, q reddere nō debeo. & sic lucro meo cadit illud fortilicium, quia princeps nō mihi negotium gessit, nisi tanquam vni de populo, sed sibi & regno suo, & ideo non teneor nisi tanq vnus de populo ad conferendum in sumptum, nō autem tanquam priuatus ad totam expensam. arg. l. 2. §. Item Labeo in ratione litterę. ne quid in loco publico. & facit haec l. dum dicit, qd debet fieri publicas expensis, vt de neg. gest. l. ex duobus. secundum Bald. qui ita dicit notab. in l. si in aliquam. in princ. de off. procons. & adde quod not. Angel. in l. turres. C. de operis publ.

Con

a Consuetud. *Consuetudo est ibi quiddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur. x. consuetudo i. dist. in. Et de hac hic loquitur, non de illa consuetudine large dicta, quo quis dicitur cõsueuisse facere aliquid, quæ est quoddam ius priuatum non publicum, ut ista de qua hic, ut l. de quibus, & l. cum de consuetudine ff. de le. Quis potest consuetudinem introducere d. Responde, quod ille qui potest facere legem, quia a quo remouetur genus, & eius species. l. filius. in fin. ff. de dona. & l. iurisgen. §. si fraudandi. ff. de pac. in glo ergo a contrario sensu consuetudo est sui iuris. Instit. de iur. naturali. §. constat ergo.*

De pariete seu muro. Cap. XL.

1 *Paries, murus, & maceries, quid sint, & in quo differant.*

2 *Lex si fini. regun. an habeat locum non solum, quando ædificatur iuxta fundum vicini rusticum, sed etiam vrbanum.*

3 *Vicinum si habeat stillicidium domus solum meum, puta per duos pedes, & ego murum in solo meo ædificare velim, an a vicini muro per vnum pedem remotus stare debeam, an uero a loco in quo vicini stillicidium cafitat.*

4 *Paries ligneus intermedius ubi esset, an ædificari possit, etiam affigendo ipsum in uia in suo, in confinibus nullo spatio dimisso, ad simil. volentis sepem, & maceriem construere.*

5 *Spatium quod relinquitur intermedium, an relinquentis, uel vtriusque esse debeat.*

6 *Vicinus in muro suo an ostium facere possit per quod ad solum meum venire valeat.*

7 *Murum vel domum iuxta domum vicini ædificans, cuius stillicidium in medio casitat, an solũ incrustare teneatur, & aquam extra ducere, ita quod murus vicini non maceria crescat, ne damnum propter aquæ receptionem in dicto loco patiatur.*

8 *Murus vel domus vicini iuxta aream meam, uel hortum si reperiatur, an solo suo dimisisse præsumatur.*

9 *Domus duæ vel duo muri si reperiantur, & in medio reperiatur solum dimissum per pedẽ unũ aut duos vel plures, & non appareat quis ædificando dimiserit, ne quis primo ædificauerit, an in dubio commune esse debeat.*

10 *Aedificaueris si quispiam super pariete alieno quid iuris.*

11 *Murus communis quis dicatur et quot modis.*

12 *Res pro diuiso duobus modis capitur.*

13 *Murus an sit communis inter vicinos, vel proprius vnius tantum, qualiter cognoscatur.*

14 *Murarijs, & aliis in arte peritis credendum est.*

15 *Annuli ferrei lapidibus infixi, in quibus equi alligantur, ad ciuitatis ornatum fiunt.*

16 *Insignia uel arma in muro sculpta quid probẽt.*

17 *Tigna habens cum aliquibus signis in muro, qui est inter ipsum, & vicinum, an præsumatur habere ius seruitutis uel communionis.*

18 *Tigna alia uel signa si in principio uel in fi. muri fuerint ab vna parte tantum, an eo casu, quo per illa signa murus communis vel seruitus censeretur, intelligatur esse murus communis in totum, vel seruitus in toto muro imposita: an vero in parte illa, in qua signa sunt.*

19 *Muro in communi an sociùs ædificare valeat.*

20 *Aedificium super pariete cedit pariesi inferiori.*

21 *Parieti communi licet per unum tantum ex sociis seruitus imponi non possit: bene tamen ipsi domui imponi poterit.*

22 *Socius an murum communem cooperire possit.*

23 *Socius in muro cõi an tignum immittere valeat.*

24 *Socius an communem parietem possit imponere uel restituere, vel reficere.*

25 *Socius in muro communi an possit facere fenestram, uel factam claudere.*

26 *Murum communem quando quis altius tollere velit, uel in eo aliquid fabricare, cuius expensis hoc facere debeat.*

27 *Socius si primo super muro communi ædificauerit, ipsum altius suis expensis tollendo: alius postea socius super dicto muro uult iterum re ædificare, vel in eo aliquid fabricare, uel immittere an teneatur soluere dimidiam illius muri primo eleuati per alium socium suis sumptibus.*

28 *Actio negotiorum gestorum quo casu competat.*

29 *Aedificans in solo alieno sicut alterius sumptus non repetit, si scienter ædificauerit, ita & scienter muro communi super ædificans.*

30 *Cõsuetudo in ædificiis faciendis attẽdenda est.*

31 *Socius si non uult altius murum communem tollere, nisi pro una parte tantum: & murus ita eleuatus longior sit, cuius sumptibus id facere teneatur.*

32 *Murus altius eleuatus si reperiatur, nec appareat quis ædificauerit, & cuius expensis, quid iuris.*

33 *Vicini duo si areas contiguas vel hortos contiguos habeant, et parietẽ in medio propter clausuram fecerint, alter tamen uicinus ex latere suo super*

super communi pariete ædificare velit quo adificio facto area uel hortus uicini deterior fiat, sed tamen ab uno latere aer sol, & ventus libere ad aream uicini remanent, quid iuris.

§ 4. Paries qui in medio est, an cõmunis remaneat, si ex duabus domibus vna vendatur.

1 PAries sine murus† Idem significant. tex. est in l. quantum ad iur. pertinent. de verb. a sign. murus a dr cũ calce sine cæmẽto vt no. ibi gl. & in l. fi. in fi. in ver. murum. ff. fi. reg. Sed maceries dr murus de lapidibus sine cęmento, ut no. gl. in d. l. quæ ad iur & in l. si precario ver. in suo. cõm. fd & in l. ędes fac. §. 1. de contrah. empt qui murus in villis fieri cõsueuit, & ideo dicebat Laurentius glossator contra Ioan. q̃n minus recte fundabat dicta sua, q; ipse ligabat arenam, sine cęmento, ut dicit gl. 86. dist. facientis. in prin. Si q̃s murum iuxta regionem alterius ædificare voluerit, pedem derelinquat, si aut domum, duos pedes. tex. est in l. fi. quę incipit, si quis sepe. finium regun. quæ fuit lex Greca Solonis. & in Latinum per Caium interpretata, vt dr in pl. r. & capitur ibi regio, pro confinio duorum prædiorum, ut l. pro regione. & ibi gl. fin. reg. & probatur in l. inter eas. co.
2 tit.† Sed nunquid illa l. fi. habeat locum nõ solum q̃n ædificatur iuxta fundũ vicini rusticum, sed ẽt vrbanũ? & v. vr, quod solum locum habeat, q̃n ædificatur iuxta rusticum, quia illa l. fi. quę est posita in tit. finium regun. hẽt locum in rusticis. non in urbanis. l. 4. §. hoc iudicio. eo. ti. & hoc vr sentire gl. in d. l. fin. in ver. dorum, dum dicit, iuxta a-
b grum alterius, q, ager est locus b rusticus: l. ager. in prin. de verbo. sign. & in l. fundi appellatione. eo. tit. & idem uult gl. 1 in prin. apertius in l. mœniana. C de ęd. pri. & hoc tenet Flor. in d. l. fin. qui dicit, iste est verior intellectus ad illam legem. Ego autem teneo contrarium, videlicet q; habeat locum, q̃n q̃s ædificauerit iuxta urbanum fundum vicini, p tex. iuncta gl. in l. 1. C. de interd. & tex. cum gl. in l. quidam Iberus. in princ. in ver. ad parietem. ibi, vel dic. i. m inus proprie de ser. vrb. præd. q; est tex. cum gl. in l. qui bo na. §. si quis iuxta, de dam. inf. & gl. in l. de pupillo. §. Sextus. in vers. quoties. eo. titul. & idem tenet Azo in summa C. de ædif. priua. qui dicit, quod l. mœniana. loquitur in mœnianis, siue solariis. & d. l. fin. horum regun. habet locum in certis ędificationibus, uel constructionib. & proba per istam rationẽ, nam esset valde ab surdum, quod l. mæniana. C. de ædi. pri. prouideret de solariis, quæ fuerint in domo, vt patet in ędem ædificantibus. & l. fin. solum prouideret, q̃n murus fieret iuxta fundum rusticũ, & nõ puideret q̃n fieret iuxta fũdũ urbanum, quod magis commune contingit magisq; necessariũ est facit l. nam ad ea cum si nõn obstat, q; d. l. fi. fit posita in ti. finiũ regun. a est lex nona Greca edita. ut ibi dr in 1 gl. & loquitur ẽt de fundo rustico, puta de sæpe, macerie, fouea, & de fructib. & de asiis, & de lignis, q̃ cõiter in fundo rustico fieri solẽt, & sic facit ad tit. nec est inconueniens, etiam si inter se runtur duo alii casus, qui non faciunt ad ti. iuxta no in 1. const. C. § quibus in l. imperatores. dç in diem addic. tam satis est, quod pro maiori parte faciat ad ti. arg. l. q̃ri Her maphroditum. de sta. ho. Vnde concludo, q; d. l. fi. fini. reg. hẽt locum ẽt q̃n quis vult ędificare domum iuxta domum vicini, & sic fundum vrbanũ, & ita obseruaf, & iudicari dẽt. & adde oĩno q̃ dicam inf. de mœnia-
3 nis.† Sed pulchra est dubitatio: Quid si vicinus habet stillicidium domus in solũ meũ, puta per duos pedes, & ego volo ædificare murum in solo meo, an debeam stare remotus per vnum pedem à muro uicini, an vero à loco in quõ stillicidium uicini cadat? vide, q; plene dixi supra de seruitute stillici
4 dii auertendi. in 8. q.† Quid aũt si esset paries ligneus? teneo, q; possit ædificare ẽt affigendo ipsum in via in suo, in confinibus nullo spatio dimisso, ad similitudinem volentis sepem, & maceriem construere, per tex. in d. l. fin. in prin. fin. regũ. qua dicit, si q̃s sepem vel maceriẽ effoderit iuxta regionem alterius termini suũ nõ excedat. & credo, q; rõ huius sit, quia d. l. fi. ut lr, vt spatiũ dimittatur pp spatiũ, quod posset deuenire vicino pp ædificationem uel plantationẽ, ut ibi. & no. in l. 1. C. de interd. & ideo cum per sepem, aut materiem, vel domum ligneam, non multum fodiatur, & sic nullum
5 damnum possit esse vicino, merito sufficit, q; terminum suum non excedat, ut ibi.† Sed vidi dubitari, cuius debeat esse spatium, qd' relinquitur: an relinquentis, vel utriusque? & puto q; sit relinquentis, si prius suum erat quia pro hoc non debet perdere suum, satis est, quod consulatur uicino, ne damnum patiatur: non tñ debet consequi lucrum. arg. l.

cx

ex affe.ibi, sufficeit aut.ad Trebel.& probatur etiam hoc in d.l.fi.in fin.ibi,ab extranea re regione.& dicit contrarium, maxime qñ fit fouea,& plantatur oliua,uel sepes, aut alia ligna,esset iniquum,nec ét obseruatur,ut il lud solũ efficiatur uicini. † Sed nũqd vicinus poterit in muro suo facere ostiũ , p qđ possit uenire ad illud solũ? Istã qõnem habui de facto Veronæ,& in ea sic concludo. Aut ille uicinus habebat domum suã,siue stillicidiũ cõtradictũ solũ, & p illa parte erat suum,iux. l.fi.§.fi.de seruit.vrb. pd. cum ibi no.per Flor.& tunc sine dubio poterit facere.ut saltem venire possit ad ilud sollum su um Aut nõ erat solum suũ,sed debebat serui tutẽ stillicidij recipiendi, & idem ut possit portam facere,cã veniendi ad illud pro suo tm̃ stillicidio,quia qui hẽt seruitutem,intelligitur ẽt hre aditum pro ea conseruãda.ar. l.1.§.1.si usus.f.petatur.& ita vidi obseruari. Aut vicinus non habebat stillicidiũ supra , & teneo,q portam facere non possit, qa nõ põt ad illud solum venire quod est alienũ , nec dẽt seruitutem,domino nolente.& hr ĩ

7 l.diuus.de ser.vrb.pd.† Item nunqd ædificãs murum,uel domũ,iuxta domum vicini,cuius stillicidiũ in medio casitat, teneatur incrustare solũ & aquã extra ducere,ita q mu rus vicini,non materia crescat , nec damnũ patiaẽ pp̃ter receptionẽ aq in dicto loco ? Et teneo,q sic,per tex.in l.si fistulas.ĩ fi.ptĩ. ibi,assiduũ humorẽ hẽat, & noceat vicino. de seru.vrb.pd.& per tex.in l.fistulas.si serui tus vend.hoc optime pbatur,& ita indicari

8 vidi. †Nunquid aũt in dubio, si reperiaẽ mu rus,vel domus vicini,iuxta areã meam , vel hortum,psumatur dimisisse solo suo ? iuxta d.l.fin.fiu.regund.Credo,q sit dicendum,si aliud non appareat ex instro emptionis fũdi mei,uel vicini. Aut ille qui ædificauit, possidet tm̃ de solo prope dictum murũ,uel domũ uersus uicinum,& tũc præsumitur illud dimisisse , qa alias illud possidere non posset arg.l. merito pro so. Aut nõ possidet ipse,sed uicinus, & tunc psumitur cõtrarium quia si reliquisset ædificãs,uerisimiliter ipse possideret,ex quo erat suum,ut statim dixi.

9 †Sed si reperiãtur duæ domus,uel duo muri in medio reperiaẽ solũ dimissum per pedẽ, aut duos,uel plures, & non appareat qs dimiserit ædificando,nec quis primo ædificauerit:teneo,q in dubio debet esse cõmune. arg.l.pro regione.de acquir.rerũ dominio.

& l.inter eos.eodem tit. Et iõ cautus debet esse ille,qui primo ædificauit,si dimisit spatiũ soli sui, ut affigat in muro suo lapidem se extendẽtem ultra murum tm̃,quãtum est spatium soli quod dimisit. & ita alias uidi solum dimissum inter domos,& quemlibet uicinum hre lapidem in domo sua se tm̃ p tendentem,quantum est solum quod dimisit,q omnia perpetuo tene menti, quia sunt quotidiana,& per Do.non tanguntur. †Di-

10 ctum est hactenus de ędificante parietem , seu murũ propriũ, sed quid si quis ædificauerit super pariete alieno?Dic bř,si sup. parietem tuum uicinus tuus ædificauerit,pro priũ eius id q ædificauit fieri,Labeo,& Sabinus aiunt ; sed Proculus tuũ suum ppriũ fieri,quemadmodum fieret tuum,q in solo alius ædificasset , q secundũ Pomponium uerum est,ut scribitur in l.si sup.tuum.de ac qu.rerum dñio. & idem probatur in l. 2 in pri.C.de rei uend.& ibi de hoc plene p Cy. & Doc.unde ea q̃ dñr in ædificante in solo alieno, in l.adeo.§ ex diuerso.ff eod.tit.in §.ex diuerso.Inst de rerum diuis.cum similibus,procedunt ẽt in ædificãte super pariete,siue muro alieno.quod facit ad multa.& prædicta intellige,nisi quis supra alienum ædificium ædificaret iure seruitutis, alias. enim supra alienum ędificiũ superius hre nemo põt.in hoc,quod dictum est de princi pio,de seru.vrb. præd. & cuius ædificiũ est superius, iure seruitutis potest quãtum vult supra suum aliud ędificium imponere , dũ modo inferiora ædificia grauiori seruitute non onerentur,quam pati deberent: vt dicit text.in l.cuius ædificium.& ibi not.eodem tit.De pariete,siue muro proprio satis diximus:

11 nunc de communi videamus † Et primo,& principaliter, quis dicatur murus cõ munis. Dic, communis dř duobus modis, vno pro indiuiso.alio p diuiso.Paries cõis pro indiuiso est , qñque ex societate expressa l.cum duobus.§.idem Mela. ff.pro socio Quandoque ex societate incidẽti,& tacita,

c e.v.g.tu imponis tignum in parietem vltra dimidiam muri,& etiam impono,& tu vteris quãtum tibi expedit, ego etiam vtor,ex hoc contrahitur quędam tacita societas:vt l.in cõis parietis. dę damno infecto.& l.vt si pro socio actio.& l.4.in princ.pro socio. & sic re tacite contrahitur societa: vt ibi.& sentit gl.in l.si ædes cões. circa finem,com muni diuidundis. Paries vero , siue murus

communis pro indiuiso dr, qñ murus est inter te & me. & nil per te & me immissum est & si est immissum, missum non perforat parietem vltra dimidiã, quæ est pro parte tua. nam tunc ille parietis est cõis pro indiuiso argumento l. arbor. in princ. communi diuidun. & l pro socio. & l. binas ædes. de seruit. vrb præd. & l. pro regione. de acquir. rerum dom. & de isto pariete loquitur lex, parietes. de seruit. vrb. prædio. ista sunt verba no. Bar. in l. damnum ifecti. §. cum parietem in 2. colum. de dam. infect. & adde omnino quod not Ant. in l. hoc qd d. §. si ex tribus de serui

12 vrb prædio † Et adde, ꝙ pro diuiso accipit res duobus modis, uno modo, ꝙ nulla pars sit, in qua sit cõmunis, licet termini non sint positi. l. inter eos. de acquir. rerum dominio. Alio modo potest accipi pro indiuiso, hoc est terminate, & usque ad talem lapidem vel foueam, vt est tex. in leg. si quis fundũ. ſcdm vnam lecturam glossæ, de acquir. poss. ſecũdum Bart. qui ita notauit in suo tract. de insula, in vltima figura, in principio. & adde, quia dixi, ꝙ res potest esse cõis pro diuiso, ſcdm Bart. in d. §. cum parietem. & ita vult etiã gl. in l. hoc quod d. §. si ex tribus. in ver. paries. in fin. princ. supra alleg. Nam dicit Angel. ibi, quod est mirandum de huiusmodi forma loquendi, quia nihil diuisum potest esse commune: sed dici potest, quod ita reputatur, quia ex quo termini non sunt d. l. inter eos. vere tamen non cõis per rationem

13 Angel. † Secundo principaliter est videndũ, qualiter cognoscatur an murus sit cõmunis inter vicinos. vel proprius vnius tantum. & dicas, quod ex pluribus cognoscitur. Primo, expositione tignorum, vt dixi in præced. q. Item per fenestras perforantes totum murum. Nam tunc iudicare debemus esse totus illius a cuius parte est illa fenestra, siue balconus, quia regulariter non potuisset fieri in muro alieno, nec etiam in communi, ut no. in l. quidam Iberus. de seruit. vrbano. præd. & dicam etiam infra, de fenestra, siue de balcono, quod nisi vicinus similiter à latere suo haberet alias fenestras penetrantes ab alia parte, quia tunc diceretur esse communis ꝓ indiuiso sicut dixi secundũ Bart. supra, de impositione tignorum. & probatur per glo. in l. si ædes. cõi diuid. & faciliter intelligi poterit, ex qua parte incipiat esse dicta fenestra, respiciendo arcum, siue voltum eius, & latе-res quæ super eis apponuntur, & ẽt veteres. & ita alias iudicare uid. † Item etiam intel-

14 ligi poterit p peritos in arte, d puta muratios, quibus erit credendum vt i n authẽ. de non al ie. §. quod aũt di. Yamen. 2. col. & no. gl in § præterea per alluuionem. Insti. de rerum diu. & hr in l. 1. in prin. de ventre insp. Item cognoscitur etiã per fenestellas quæ fiunt sæpenumero per magistros ab utraque parte muri, quæ non penetrant totum murum, nam illæ fouestræ fiunt solum ad signi ficandum cuius sit murus, & qũo, & non ꝓ aliud. & ideo per signum cognoscitur signatum. l. 1 §. si intelligatur. de ædilat. edic. & l. stigmata. ibi per Bart. & de Fabric. lib. 11. & per Bal in authen. nos data. C. de dona. ante. nupt. & dixi plene in d. §. si intelligatur. Si nullæ fenestræ sunt ab utraque parte ultra dietarem muri à latere cuiusque, iudicabitur murus cõis pro indiuiso, sed vsque ad dimidiam muri pro diuiso. Sed si sunt ab vna tñ parte, & perforantur vltra dimidiam vel in totum, & alia signa in contrarium non appareant, iudicabit esse illius, à cuius parte est illa fenestra, per ea quę dicta sunt supra. Vnde sis cautus, vt qñ facis ædificare murũ à parte tua, facias fieri illas fenestras penetrantes vsque ad medietatem muri. Si vero facias ędificare domum communem, semper fieri facias fenestellas penetrantes vsque ad dimidiam muri. & cõiter seruatur, maxime in ciuitate Veronę. Item cognosci poteri ex camino, siue cappa aut tuba. Item ex necessario. & eius onera distinguendo, vt sup. Aut est in medio muri uel citra, & tunc ꝓsumetur murus communis. Aut ultra medium, uel in totum, puta quia camera necessarij est ultra murum a latere uicini, & tunc præsumitur esse in totum illius, cuius est necessarium, siue eius camera nisi aliud in contrarium appareat, puta quia vicinus haberet tigna uel alia signa in illo muro. Et est rõ, quia caminus, & necessarium non põt fieri regulariter in alieno siue cõi, ut nota. Angelus in d. l. quidam Iberus. de seru. urb. præd. & dicam infra de camino, & necessasio. Item cognosci poterit, si in pariete siue muro constructum erit secessarium, aquarolum, uel canale, fistulæ, balneum, puteus, cisterna, fons, lauellus, quę fiunt, & fieri solent in submuris, secundum exigentiam, & opportunitatem locorum distinguendo ut supra, de quibus casibus specialiter

liter tractabimus. Item cognosci poterit, si ab vtroque latere muri, vel ab vno tm̃ sunt annuli ferei lapidibus infixi, in quibus annulis equi ligari solet, & isti annuli appellatur sigilla.tex.cum gl.in l.cetera.§.hoc senatus.ī fi.de leg.1.ver.sigilla. & ibi Angel.
15 † dicit no.ꝙ tales annuli fiunt ad ornatum ciuitatis,& ideo de eis non possit capi tenuta per extractionem, & de istis annulis,seu sigillis fit mẽtio per tex. & Flor.in l.æquissimum.§. sed si ædiū. de vsufr.vbi dr̃,ꝙ vsufructuarius non potest istos annulos de domo in qua habet vsumfructū euellere. Item cognosci poterit, si lapides in muro sunt,ī qbus sustentãtur aliqñ vites,seu pergula vineæ,sicut in viridarijs sæpe reperiuntur.Itẽ p lampades ferreas, quæ luminaria dñr,& in palatio tm̃ nobilium, & dñorū aut potẽtium ponuntur, in quibus lumẽ de pice fieri solet. item per cornua ferrea, in lapidibus domorū fixa, in qbus viscella apponi consueuerunt,sicut sunt cõiter Bon. Item p lapides perforatos,vel per quædam alia instra ferrea, super quibus perticæ ponuntur pro extendis ad solem vestibus vel linteaminibus. Item per candelabra quæ in mu
16 ris dñorū,& nobilium fieri solent. † Item per insignias e in muro sculpta,vel depicta quę vulgariter arma appellantur, quia per talia insignia cõiter probatur rem esse illius,cuius sunt insignia, vt l.qui libertatem .§.final.& ibi Bar.& l.fi.ff.de ope.pub.& hs plene per Bar.in suo tract.de insignijs, & armis. Item per inscriptionem in muro factam,dum dr̃,qm̃ hoc opus fecit fieri talis, &c.vt probatur in l.qui libertatem.§.fin.& l.fi.de ope.pub. Et gñaliter per alia signa ī muro posita cognosci poterit, & probari, an murus improprius vel cõis. nã cum nõ sit licitum qdquam in alieno immittere.l. quemad.§.si protectum.ad l. Aquil. & l.q̃ uirẽ.§. si ad ianuam. quod vi aut clam. nec in cõi.nisi ad vsū destinatū.l. Sabinus.cõi diui.& l.si ædes.eo. tit.& l.quidam Iberus de seruit.vrb.prædio. sequutur, quod si reperiatur aliquid, oportet dicere illum murum aut esse meum in totū , aut esse cõem pro indiuiso,vel me habere ius seruitutis, per ea quę dicta sunt.& prædicta omnia intellige non solum, qñ dicta signa reperiuntur in muro infixa, sed et si essent extracta, & foramina remansissent nondum clausa seu obscurata,per ea q̃ hñr p tex.gl.& Doc.
17 in l.hęc aũt iura.de ser. vrb.præd.†Sed nunquid in dubio hñs tigna per aliquem de p̄dictis signis in muro qui est inter ipsum, & vicinum,præsumatur habere iure seruitutis uel cõionis? In hoc sic concluderem: Aut constat, quod paries fuit per uicinum ædificatus in suo, & sic fuit à principio uicini , aut hoc non constat. Primo casu aut ille uicinus habuit pretium pee tignorum impõnem , & tunc ex qualitate pretij poterit cognosci an concesserit iure seruitutis uel cõionis,quia per cõionem soluetur maius pretium,puta scdm cõdõnem,& ualorẽ muri,sed pro seruitute soluetur quãtum potest interesse uicini,& hoc per gl.no in l.1. §.qui superficiem.super uerb.agendo.de superfic.& per gl.in l.in obscuris.& in l.semper in stipul.de regul.iur.& per Bar.& Doctor.in l.1.C.de iure emph.facit l.quot.ibi ex quantitate pecuniæ ad Treb.& l.1. de rebus dubijs.& in c.3 §.donare. ī rir.qualiter olim feuda pos.ali. Aut uicinus nullum habuit pretium pro dicta impositione tignorum,& tunc teneo, ꝙ illa impositio tignorum præsumatur potius iure seruitutis, quã cõionis,ubi aliud non apparet, quia patiẽtia vicini potiũs uidetur inducere seruitutem. argum. l. quor. *in prima*. §. 1.de seruitute. Et quia si præsumeretur communio,esset donatio dimidię,quæ in dubio non præsumitur.l.filius fam.ff.de dona. & l.contra iura.§ fin.ff. de pact.cum sim. Nam quando possumus capere aliam coniecturã, quã donationis , illa capienda est. l. si cum aurum.de solut.& l.Campanus. de ope. libro. Secundo casu principali,qñ non constat,ꝙ paries à principio fuerit vicini,imò nescitur si à principio fuerit communis,vel nõ, puta quia tigna sũt hinc inde posita,& eiusdem vetustatis,siue temporis:& tunc in dubio pręsumo, quod quis videatur potius posuisse tigna iure proprio,quã seruitutis, etiam si plura sint ab vna parte , quam ab alia:quia seruitus in dubio non præsumitur, nisi probetur imposita. argum.l.altius & l. in ædibus. & quod ibi no. C.de seru.iũcta l. quæcunque.de pub.† Quid autem, si sunt a
18 lia tigna vel signa ab una parte tm̃,in principio vel in fine muri? an eo casu , quo per illa signa censeretur cõis murus uel seruitus imposita , intelligatur esse murus cõis in totum,vel seruitus in toto muro imposita,an vero tantũ iã parte illa in qua sunt

gnasistā quęstionē habui de facto, & diceba: Aut ille murus fuit factus diversis tēporibus vel p longitudinem vel p altitudinē licet vna pars in qua sunt tigna uno tpe, alia pars alio, aut uno & eodē tempore. Primo casu, qñ diversis tpibus, & tunc quantū ad servitutem, dico, ꝙ p illa tm̄ parte, in qua sunt tigna, præsumitur servitus imposita, & non alia arg. l. si servitus. §. futuro. a cōtrario sensu. de ser. vr. præd. imò si esset passus ꝙ imponeret aliqua tigna, puta tria nō posset imponere, vt est casus in l. si cū me. us. in prin. si ser. vendi. & dixi plene supra, de ser. tigni immittēdi. in 5. q̄st. Nec obstat d. l. si servitus. in prin. vbi dr̄, ꝙ servitus ne luminibus officiatur, simpliciter imposita intelligatur, tam de p̄teribus, q̄ de futuris, q̄a ibi est negativa quæ in totū negat, vt dixi supra de servi. lumi. circa principiū. Nos vero loquimur in affirmativa, q̄ non extenditur vltra id, in quo concessa est simpliciter, vel specialiter Sed quātum ad cōionem, taliter cōcludo: Aut n. ille murus est factus diverso tēpore p lōgitudinem, & tūc idem teneo quod dixi de servitute, q̄a alius murus est. Aut murus ille est factus diverso tempore, & in altitudinem diverso tēpore eleuatur, & tunc aut ille murus erat cōis p diviso, & eleuatus est pro sua tantum parte, & idem, q̄a alia res est, iuxta not. per Bartolum in l. d̄ąni. §. cum parietem, de damn. in fect. Aut est cōis pro diviso, & eleuatus est, & tunc teneo ꝙ in totum efficiatur cōis, tū quia quando ędificatur super muro pro indiviso, & superædificatum efficitur cōe, vt notat Bart. in l. quidam Iberus. de servitu. vrban. prædior. & Angel. in l. inter quos. in 2. col. de damno infect. & dicam in seq. q. & hoc casu non habebit dubium. Secundo casu principali, quando totus murus est ędificatus uno & eodem tempore, & est vnus tantum, & tunc in dubio censetur servitus imposita, quid iuris sit, vide quæ plene dixi supra, de seru. tigni immittendi, in 5. q. Sed ubi iudicaretur communis, præsumam esse cōmunionem in totum. arg. eius quid dicitur. Qui autem hominis tetigit, totum hominem tetigisse videtur. in l. vulgaris. in prin. de furtis. quę est canonizata. 32. quęstione 2. vulgaris. & not glo. in versic. eas. in fi. in l. restituta. in prin. ad Trebel. facit l. 3. in principio. de acquiren. possessio. & quod not. per Innocen. in ca. cum dilectus extra, de capel. mon. quod nota. quia quotidianum. Tertio, principaliter est uidendum, an socius possit in muro communi ędificare. Et primo uideamus, an possit id sum altius tollere, & in hoc distingue: Aut murus est communis pro indiviso, aut pro diviso, puta quia vniusquisq; vicinorū uersus se itelligitur habere medietatem parietis sui p diviso, iuxta ea quæ dixi supra de pariete siue muro proprio & alieno. Primo casu, quando paries est communis pro diviso, & tunc quia non est proprie cōio ut ibi dixi, quatenus se protendit illa dimidia versus vnum, ille poterit altius tollerem, & ædificia superimponere, tigna immittere, iste est casus in l. hoc quod dictum §. ex tribus. secūdum vnum intellectum gloss. ibi, in versic. paries. in princip. de servit. vrban. prędior. & est ratio, quia tunc non dicitur releuare murum communem, sed propium nec super communi ædificare, vel super proprio tantum, quod nemini est prohibitum. l. altius. & l. in ædibus. C. de servit. cum sim. & ita tenet Angel. in dicto §. ex tribus qđ dicit esse ualde quotidianum, & hoc intelligitur verum, vbi paries est ita grossus, qđ vnusquisque vicinorum ędificare poterit super sua dimidia, non tangendo aliam partem. Sed si paries esset ita subtilis, quod istud esset impossibile, scilicet ædificare sup dimidia, non tangendo aliam partem, quia est paries lignaminis, quo vtuntur Bonon. & Paduam, sed de Paduanis hodie non est verum, quia oēs sunt parietibus affixi. vel si esset paries certorum laterum cum gypso, quo vtūtur Tusci. & dicit Ang. ꝙ nō vidit. ꝙ ibi possit esse ista cōmunio p diviso, de qua loquitur dictus §. ex trib. tum quia partes huiusmodi non possunt ad oculū demōstrari propter subtilitatem parietis, tum ēt quia partes considerarę per se vnicuique vicinorum essent inutiles. Secūdo casu principali, quādo paries est cōis pro indiviso. & hoc subdistinguitur: Aut vnus socius vult altius tollere murum cōmunē inuito alteo vicino, aut inuito altero cui servitus altius non tollēdi debetur. Primo casu, aut qs altius tollit murum, & super eo ædificat, & qđ superædificatum sit, suū proprium esse non pōt casus est in l. quidā Iberus. de seru. vrb. pd. ibi, neq; parietē quidē suum per parietem cōem. secundum vnam expositionē gl. q̄ exponit, per parietē cōem, id est super parietem

parietem cõem. q ibi hoc notant Ang. Bar. & Doct. & Ang. in l. inter quos. in 3. col. in prin. de dam. infect. & probatur hoc in l. si inter te & me. § fi. de ser. vrb. præd. & probatur aperte in l. super tuum. de aeq. re. do. & i

20 l. 2. in princ. & l. si in area. C. de rei vē. † Vbi hñ, q ædificiū super pariete cedit parieti ĩferiori, vt supra dixi, vt dictum est hactenus. Aut qs vult altius tollere murū cõem, & sup eo ædificare, ita q superædificatū sit cõe, sicut prima pars muri inferioris est cõis, & tunc pt, vt est casus in l. hoc quod d §. si ex trib. secundum unam le. gl. de ser. vr. p. & ita tenuit Bar. Ang. & Flor. in d. l. quidam Iberus. allegant no. in l. parietis. & l. inter quos in prin. de dam. inf. & no. ĩ l. si supra tuu. & in l. 2. & in d. l. si in area. quod intelligo, qñ paries inferior pt sustinere superædificatū, alias non ar. l. cuius ædificium. de ser. urba. pd. itē itelligo qñ nō noceret socio, nec sua intereesset, vt probať in d. l. qdā Iberus §. parietem. & in l. fistulas. in princ. & §. 1. & 2 & fi. eo. tit. q leges ita intelligi debēt ut no gl. 2. in prin. in l. Sabinus cõi diui. secus si noceret dño, nec sua interesset. casus est in d. l. Sabinus in prin. & in l. pariete. de ser. vrb. pd. quæ ita debet intelligi, ut no. gl. 2. ĩ prin. & in l. si ut proponis. C. de ædif. priua. & ista est veritas. & ita seruatur in practica. Scdo casu, qñ qs uult ędificare altius cõem murū inuito alio, cui seruitus altius non tollendi debetur. Et in hoc dic: Aut seruitus fuit imposita per utrunq; sociū, & altius tolli non pt. l. 1. de ser. urb. pd. Aut per unum tm̃ imposita fuit, & tunc aut fuit imposita parieti tm̃ & tunc ipse i nponens non poterit altius tollere, sed alius sic, qa hr̃ seruitus pro nō imposita. l. p fundum. vbi casus de ser. urb. præ. Aut seruitus fuit imposita. domui p dñm domus, ĩ qua erat murus cõis inter ipm, & aliū tertiū vicinum, & tunc seruitus hr̃ pro imposita ét in pariete cõi per unum dũm tm̃ socium in muro, sed dñm in solidum domus, vt est casus valde no. in d. l. hoc quod. l. § si

21 ex tribus. secundū Ang. ibi, q dicit nos. † q licet parieti cõi non possit per vnum tm̃ ex sociis seruitus imponi, p d. l. q fundum. tñ vni non imponitur specialiter parieti, sed domui, & vnius paries dictę domus est cõis cum alio, tunc erit imposita seruitus illi & parieti, & iste est casus in d § si ex tribus. Nec est mirum secundū eum, quia cum vni ueritate transit, & fit illud q alias fieri uel transire nō posset. p l. In modicis. de cõtrah. empt. & hoc casu tali impõ seruitutis nō nocebit alteri socio, qn possit altius tollere. casus est, mirabilis in d. §. ex tribus. Et si dicať si est impo[...] seruitus, ergo contra seruitutē ædificari non potest. p ea quæ hñr in d l. p fundum. Rñdeo, q illud procederet, qñ esset seruitus spãliter imposita parieti, valet impositio, sed hic non fuit spãliter imposita parieti, sed principaliter domui propriē, & p quādā cõsequētiā ipsi parieti vnde talis impositio seruitutis facta nō principaliter, sed in consequentiam, nō nocet socio, q non cõsentit, & iste est casus re mirabilis in d. § si ex tribus. quem perpetuo tene menti. qa per ipsum declaratur l. si unus ex sociis. de seru. vib. predio. & l. an vnus. si seru. vendicet. & d. l. per fundum. & l. 2. C. de seru. scdm Ang. in d. l. hoc quod d §. si ex tribus. de seru. vrb.

22 præd. † Secundo, nunquid socius possit cooperire murum communem? Et dicas bř, q sic, si non facit damnum f vicino per l. si stulas & l. quidam Iberus. §. parietem. cum ibi no. de seruit. vrban. prædio cum similib.

23 & per ea quæ dixi in præceden. quęst. † Tertio. nunquid possit tignum immittere? vide tex. & glo. & ibi Doct. in l. si communes ædes. communi diuid & plene per Ang. in d. l. quidam Iberus. in 3. col. uer. verisimiliter restat uidere. & in l. inter quos. de dam. infe. & quod supra dixi plene de seruit. tigni immittendi, in 5. quęst. & vide omnino quæ di

24 cam infra de tigno iniuncto † Quarto, an possit imponere, uel restituere, uel reficere communem parietem? vide l. parietem. cum ibi nõ. de seru. urb. præd. & d. l. si ædes cões, communi diuid. & in d l. Sabinus. eo. tit. & per Cy. & Doc. in l. si ut proponis. C. de ædi. priua. & per Ang. in d. l. inter quos. & dicam

25 infra, de refectione. † Quinto, an possit facere fenestram in muro communi, vel claudere? vide Doct. in l. quidam Iberus. & Angel. in d. l. inter quos & dicam plenem infra, de fenestra, siue balcono, & de similibus quæstionibus contingentibus murum communem. vide Angel. in d. l. inter quos. & in l. quidam Iberus. & dicam infra in diuersis

26 rubricis. † Sed est dubium, quando quis altius vult tollere murum communem, uel in eo aliquid fabricare, cuius expensis debeat hoc facere. uide per Cy. & Doctor. in d. l. si vt proponis, & quod dicam infra, de refe-

27 ctione, vbi hoc examinabo. † Sed pone,

vnus socius ædificauit primò super muro cō
muni, ipsū altius tollēdo suis expēsis. alius
postea socius vult iterum reædificare super
dicto muro, vel in eo aliquid fabricare, vel
immittere, an teneatur soluere dimidiam
illius muri primo eleuati ꝑ alium socium
suis sumptibus. Istā q̄stionē sępius vide de
facto, & in ea sic alias concludebā, aut mu-
rus erat cōis pro diuiso, aut pro indiuiso.
Primo casu non pōt repetere sumptus, quia
laborauit in suo, sicut dixi supra in 9. q. pri.
circa prin. & tunc cessaret ista quæst. qa alius
debet altius tollere aliā suam dimidiā tm̄,
vt ibi dixi. Si verò super vtraq; parte ædifi-
cauit, & tunc aut paries erat ita grossus, ꝙ su
per sua tantum parte potuisset ædificare, &
tunc ædificando super, & sic etiā super parte
socii diuisa, diceretur ædificatur se in alieno
& per consequens non posset sumptus repe
tere, iuxta l. adeo. §. ex diuerso. de acq. re. do.
cum si. Aut paries non erat ita grossus, ꝙ su
per dimidiā tm̄ potuisset ædificari, & tunc
dic vt statim dicam, q̄n murus est cōis pro
indiuiso & tunc subdistingue. Aut ille qui
prius ædificauit altius tollendo, facit illud
quod erat necessarium in domo vel muro,
quia reficiendo sicut prius erat. & teneo, ꝙ
sic, & ꝙ possit etiam socius cogi ad conferē
dam expensam pro dimidia, & non expe-
ctare ꝙ ipse uelit altius tollere, iuxta not. ꝑ
Cyn. & Do. in d. l. si vt proponis. C. de ędifi.
priua. & dicā infra, de refectione. Aut non
fecit illud quod erat necessariū vtrique, sed
solum pro sua utilitate, qa in eo muro per
ipsum eleuato imposuit tigna à latere suo,
superędificauit solarium vel domū, & tunc
subdistingue, aut fecit mala fide, quia forte
non potuit hoc facere, nisi faciendo sciēter
damnum alteri socio, iuxta ea quæ dixi su-
pra in 3. q. prin. huius seruitutis, versic. quod
intelligo quando paries communis. Vel nō
fecit tanquam in re communi, sed tanquam
in re propria, sciens tn̄ rem esse communē,
& tunc non recuperat expensas, per tex. in l.
si is qui. ibi, casus de hoc. C. de ædific. priua
tis. & argumento l. adeo. §. ex diuerso. de ac
quirendo rerum dominio. & §. ex diuerso.
Inst. de rerum diuisio. & l. si quis putans §.
1 cōi diuidun. Aut fit bona fide, quā in du-
bio præsumo, l. penul. cum ibi no. C. de eui.
& tunc aut vult repetere sumptus antequam
socius superędificauerit, vel superædificare
velit, vel aliquid in eo immittere, & tūc aut

alter socius potestatus est, ꝙ non vult aliqd
soluere: & quod non eleuet. & tūc nullo mo
do tenebitur ad sumptus pro dimidia. ar. l. si.
C. de neg. gest. & l. si pro parte. mandati, &
28 ibi dicitur, ꝙ et actio vtilis neg. gest. com
petit. Aut alter socius prohibuit, nec protc
status est, & tunc etiam teneo, ꝙ sumptus re
petere non possit actione pro socio, neq; a-
ctio neg. gest. ex quo opus non erat necessa
rium, neque murus ad hoc destinatus, nam
si murus erat cōis pro indiuiso, antequam ꝑ
aliquem altius tolleretur, & vnus postea so
ciorum superædificauerit, illud supędificatū
commune efficitur eo modo quo prius erat
murus communis, qa cedit superædificatum
muro inferiori primo, sicut ædificatum in
solo alterius cedit illi solo. per l. si supra tu-
um. de acq. re. do. & l. secunda. & l. si area. C.
de rei ven. & l. si is C. de ædifi. priua. cum si-
29 milibus. ¶ Vñ sicut ædificans in solo alte-
rius sumptus non repetit, si scienter ædifica
uit, vt no. in d. l. ab eo. §. ex diuerso. cum sim.
Ita etiam superædificans muro cōi scienter,
facit superædificatum commune, nec sibi sū
ptus refici debent, quia idem iuris est de to
to quo ad totum, quod de parte quo ad par-
tem, & econtra. l. quæ de tota. de rei ven. Aut
ille qui primo ædificauit, vult repetere sum
ptus ꝑ dimidia, postquam alius socius vult
iterum superædificare, vel in eo muro prius
eleuato tigna imponere, & istud videtur ha
bere maius dubium. Nā vr, ꝙ non possit sū
ptus repetere, quia si per primam eleuatio-
nem murus erat effectus communis, nec so
cius tenebatur aliquid conferre pro sumpti
bus, ergo vr, ꝙ si vult socius altius tollere ite
rum, uel in eo prius eleuato tigna impone-
re, ꝙ possit, nec cogatur referre sumptus, pro
dimidia, quia socius potest in muro cōi ti-
gna imponere, etsi per murum sustineri pos
sit legati ædes. cōi diuid. & l. in communis.
& l. ędibus. de damno infect. & not. Ang. in
l. inter quos. in prin vlt. col. eodem titulo.
Et quando iste suus vicinus iterum superędi
ficauerit, non poterit repetere sumptus suos
pro dimidia a priuato superædificante, nec
si primus voluerit tertio superædificare, uel
tigna imponere super muro secundo loco
leuato, cogetur reficere sumptus secundo
superędificanti, & sic res inæqualitate pro-
cedit. Veronæ tamen vidi seruari contra-
rium, videlicet, quod si socius vult aliquid
in muro leuato per alium sociū, uel si vult

iterum

terum altius tollere, cog... soluere expen sas pro dimidia, quæ fuerunt fa... aliū so ciū, qui prius supædificauit. †Itē alias vidi attestationes ꝙ plurimorum magistrorum parietū, qui super hoc interrogari, ita de cō suetudine g obseruari constituerunt & ita cō suetudo potest fundat, in hoc, quia qn̄ iste vicinus vult imponere tigna in muro altius per socium eleuato, vel ipsum iterum altius tollere tunc dicit negocium suum esse gestū utiliter, ideo forte tenebis a.t.ne.ge.ar.l. ex duobus fratribus. a contrario sensu. de neg. gest & l. si pupilli. in principio. cum ibi no. per gl. & Doct. eodem tit. l. litis. in princ. & ibi no. de neg. gest. Item si non esset vtilis, sufficit ꝙ fit vtile nunc, vt prędicta consuetudo procederet de iure sine dubio, si de facto soluisset ille, qui secundo altius eleuauit pro medietate muri prius per alium sup ædificati. Pone exemplum, Murus primo, erat cōis facto communibus expensis p aliquot pedes: Titius socius eleuauit ipsū suis expensis. deinde Seius alius socius dū vellet superædificare, soluit dimidiā sumptuum muri prius per Titium eleuati, postremo Titius vult iterum ad tertium murum altius tollere. certe hoc casu sine dubio cogetur soluere dimidiam expensarum per Seium factarū in eleuando, ex quo voluit ut Seius ēt sibi solueret, quādo ipse Titius etiam altius eleuauit, ut seruetur inter eos æqualitas, & ideo dici potest Patere legem, quam tu ipse tuleris. in capitulo, cum omnes de consti, & quod quisq; iuris in alium statuerit, ipse eo dem iure vtatur, vt in toto titu. ff. quod quisque iuris. & in d. c. cum omnes. †Sed posito pro constanti, ꝙ de iure, consuetudine, vel statuto volens secundum murum cōem altius tollere, teneatur prius satisfacere p sūptibus alteri socio, qui prius superædificauit, quid si non vult altius tollere murū, nisi pro una tm̄ parte, & murus eleuatus est lō gior? In hac quæst. sic distinguo: Aut illemurus eleuatus altius est unus, aut plures. Primo casu, quando est unus murus tantum, vr ꝙ non teneatur soluere, nisi pro ea rata muri pro qua ipse ædificauit, quia idem iuris est de toto quo ad totum, & c. l. quę de tota. de rei uendicat. cum similibus. Vnde si super toto altius leuato ędificauerit, deberet soluere dimidiam expensarum totius muri, ita quando superædificauit in parte ipsius muri, vr ꝙ pro illa tantum parte soluere de beat, & p hoc facit optime l. 2. §. sepulchrū. & §. Cellus autem ait. de religio & sump. fune. & inst. de rerum diui. §. insula. ibi, pro modo latitudinis cuiusque fundi. & ibi per gl ꝙ per tex. in l. insula. in princ. de acquir. re. do. In contrarium vr, quod imo teneatur soluere pro dimidia totius muri, quia ꝗ par tem muri tetigit, totum murum tetigisset videtur, arg l. vulgaris. in princ. de furtis. & 32. q. 2. vulgaris. cum ibi no. per gl. & l. 3. in principio, cum ibi nota. de acq. possess. & per no. per glossam in l. tust. in princ. in uerbo, earū vesti. sed nunquid. ad Trebel. & per not. per Inn. & Do. in c. cum dilectus. de capel. monā. & dixi supra in 2. q. prin. huius seruit. fi. pro ista parte fuit iudicatum. Secundo casu, quando erant duo uel plures muri contigui ūn, & tunc tenendum est, ꝙ ædificando sup vno de dictis eleuatis, non cogetur sine dubio, soluere, nisi pro dimidia illius tantum muri, sup quo ædificatum est, quia separati debent esse effecti. l. Papi. exuli. in princ. de mino. l. maritus. C. de donatio. inter virum & vxo. cū si. Et ita etiam super hoc iudicate vidi, & recte. quę omnia perpetuo tene mente, quia sunt vtilia. †Sed quid reperitur murus altius eleuatus, nec apparet quis ædificauerit, & cuius expensis? Et dic, si murus eleuatus diuerso tempore vni dño seruit, quia in eo suū, stillicidium vel solatiū, & vicinus qui est à latere, in eo nihil immissum hēt, dicēdū est ꝙ prçsumitur in dubio p illum & eius expensis, qui habet in eo tectū vel solarium. & ita vidi in q. facti testes in arte architecturæ peritos deponere, quib. est credendū. l. 1. in pri. de ven. inspi. & no gl. in § præterea alluuionem. Inst. de rerum diui. cū si. & hoc ēt vult Bar. in l. cum seruus. de verb. ob. vbi dicit, quando reperitur aliquod opus, in dubio præsumitur factum ab eo & eius expensis, ad quem hoc spectat. alleg. l. si, C. de ali. pup. Pręterea ibi dicit esse casum no. & idem tenet Bar. in l. nomina arb. tu. & Bal. in l. fin. § in computatione. C. de iure delib. & in l. 1. versi. pen. C. de fruct. & lit. ex pen. & in l. id quod pauperib. in fi. de episc. & cleri. in rubr. de fide. instr. in 18. col. versi. sequitur videre de scriptura. & per Imolam & Canonistas in c. 1. in 3. col. extra, vt eccle. benefi. & per Doct in d. l cum seruus. Idem etiam quando quis esset in possessione muri, quia in dubio iudicabitur, quod Et fecerit per eum vel eius auctores, & suis expensis, vt ... dicit

dicit no. Bar. in d. l. cum seruus. per d. l. fi. l. in testa. C. de petitio. hær. per illum tex qui nō facit per Ang. quia ibi non possidebatur
33 illud pro quo erat expensum, sicut hic † Occurrit mihi circa prædicta alia qō quotidiana. Duo vicini habebant areas cōtiguas, vel ortos contiguos parietem in medio fecerūt pp clausuram, alter vicinus vult ædificare ex latere suo super parietes cōi, quo ędificato si hortus conuicini, sed tamen ab uno latere remanet aer, sol, & ventus liber ad area vicini, quæritur an possit? Et primo uidetur, quod in pariete communi ædificare non possit, uicino prohibente; l. Sabinus communi diuidundo. & in cap. in re communi. de reg. iur. in 6. & l. fin. §. fin. C. de seruit. In contrarium uidetur l. cum duobus. §. item Mela. ff. pro socio. & l. super ædes. communi diuid. & quia cuique liberum fuisset ad cœlum tollere. l. altius. cod. tit. & l. fi. de ser. & l. si uitem. §. si quis protectu. ff. qđ vi aut clam. Secundum huius quęst. est, q in tali pariete communi vnus socius altero inuito ędificare non possit, quia ad vsum ædificandi institutus non est, sed ad usum clausulæ: per eā quę no per gl. & Doct. in d. reg. in re communi. & ita etiam reperio consultum per Doct. Rapha. Ful. in quodam suo consilio, quod incipit, duo vicini habent. quod est ualde nota. in practica. & per hoc limitantur ea quæ dixi supra, in uersiculo tertio principaliter uidendum est.

34 † Quarto, & ultimo, principaliter esse vidēdum, an paries qui est in medio, remaneat communis, uendita una ex domibus, sed eius decisionem collige ex his quæ not: Bar. in l. 1. de serui. lega. & quæ dixi plenius supra de ser. itineris seu aditus. versi. sed reassume istam q. dic. ut ibi.

a Mirus. *Adde Corn 2. volu consi. 236. & murus ciuitatis dicitur res sacra d. consilio & murus, seu paries inter binas ædes, an & quando pro diuiso vel indiuiso communis inter uicinos dicatur in 1 vol consi 184 incip. licet.*

b Ager. & lo. *Vtrum qualibet petia terræ appellatur ager vel locus, vide Alexand. 4. vol. consil. 73. in 3 col. §. fortificantur prædicta.*

c Societi incidenti & taci. *Adde Corn. 1. volum. consi. 186. & societas est contractus, qui solo consensu contrahitur in 3. vol. consi. 251 Et societas per actus sociales unius tantum non intelligitur contracta in 4. vol. consil. 196. Et societas talis tacite contrahitur, qualem actus sociales demonstrant d. consil. 196 Et in re communi an ædificari possit inuito socio, in 2. vol. consi. 90 Et Alexand. in 2. vol consi 19 in pen. col. per totum.*

d Perit. in ar. *Ars siue exercitium corporale extrinsecum utrum sit licitum. Responde quod sic, si hæc concurrant. Primum recta intentio nam cuius finis bonus est, id est intentio, ipsum quoque bonum est in his, quæ de se non sunt mala, finis ergo ultimus qui debet haberi est Deus. 1. Corin. 10. Omnia quæcunque facitis, aut in verbo aut in opere &c. Item ad Eph 4. Operetur manibus suis, ut habeas unde tribuas necessitatem patienti.*

e Insigna. *Vtrum possit quis sibi assumere insignia? Respon. Pa in c. dilecta de exc. præla. communiter tenetur quod sic. & arma sicut & nomen assumitur ad placitum, ut agnosciatur ab alio. Inst de le. § si quis in nomine & l. ad cognoscendos. C. de ingenu; & manu. Et utrum quis possit assumere insignia dignitatis. Resp quod nō si non habet illa dignitatem, alias est falsarius. l. eos & quod ibi no. ff. de fal facit: c. 1. de cleri. non ordi.*

f Damnum. *Et qui causam damni dat. damnum dedisse videtur, vide Corn. in 3. vol. consi. 88. incip. quamuis. & in 4 volu consil. 33. & consilio 182.*

g Consuet. *Quomodo interrumpitur consuetudo? Resp. Pa. in c. fi. de consu. quod si est completa, et perfecta, requiritur tempus 10. an Et sic intelligit Io. And. ibidem, alias non frangitur etiam per plures alios contrarios actus. Si uero non est completa, sufficit unus actus contrarius, ita quod de nouo oportet quod incipiatur. arg. l. ubi duo ff. de reg iur. ubi habet locum consuet. Resp. quod in illis locis ubi uiget, ut no Pa. in c. cum olim de consue. Et ideo nocet contra priuilegia generalis studii in loco ubi uiget, sed non in alio loco, de quibus in authen. habi C. ne fin. pro pa. Et uide Corn. 1. vol. consi. 89. & 222.*

De stillicidio seu recto. Cap. XLI.

Stillicidium & tectum an idem significent.

1 *Tecti seu stillicidii appellatione, an ueniat solū illud, quod est de tegulas puta cuppis, lastis, an etiam ueniat illud, quod de plumbo existit.*

2 *Stillicidium siue tectum an unicuique licitum sit extra parietem pro libito uoluntatis porrigere.*

3 *Stillicidio siue tecto an luminaria facere licitum sit.*

4 *Supra*

4 *Supra stillicidium an sit licitum a liscere,uerbi causa solarium,sicut Vene. i, sit,hortuidos, sicut in Catalonia crustationem sicut in ciuitate Neapolis .*

5 *Domum versus viam publicam per directum si quispiam habeat cum stillicidio casitante supra solum publicum,& vicinus habeat domum contiguam a latere depressiorem , ac ipsam altius eleuauerit,quam sit alia domus sui vicini, an facere possit, quod aqua stillicidii sui super vicini stillicidium casitet,uel contra*

6 *Vnsfructuarius aedium an ipsas altius tollere possit.*

7 *Domus vna si habeat plura solaria diuersarum personarum.ita quod quando pluit, descendit aqua ad solarium inferius, an possit cogere dominum superiorem ad ipsum suis sumptibus reficiendum.*

8 *Domino tecti an liceat legare tectum siue tegulas siue plumbum siue ligna alteri domini.*

9 *Debitor meus si quidam sit,& in executione sententiæ feci ipsum pignorari, an poterunt pro pignore capi tegulæ domus, vel plumbum , uel ligna.*

LIcet de stillicidio plura dixerimus su-
pra, de seru. stillicidij auertendi in te-
ctum uel aream uicini,& in serui stillicidii
non auertendi,tamen vt perfectior ista ma
teria habetur , etiam hic aliqua subiicie-
mus . Et sciendum est in primis , ꝙ stilli-
cidium & tectum idem significant , vt pro-
batur in l . 1 . de ser. urb. præ. & propterea di
xi in rubri. de stillicidio siue tecto . quam-
uis in alia materia senatusconsul. Syllania-
ni tectum aliter accipiatur latius, ut l. 1. §.
eodem autem tecto . ad Sillanian. l. finali.
de illis quibus vt indig. & tectum dicitur te
gendo, quia domum tegit. tegularium etiã
appellari potest, vt probatur in l. Offilius
1 aut tugurium.de verbo. signifi. † Sed potest
dubitari, an appellatione tecti stillicidii ve
niat solum illud , quod est de tegulis , puta
cuppis , lastis , an etiam veniat illud, quod
est de plumbo . Et dico ꝙ sic . text. est cum
glo.in l. malum.§.plumbum.de verb.signif.
Nam ibi dicitur, plumbum, quod pro tegu
lis ponitur , ædificii esse . & gloss. exponit
pro tegulis , quando loco tegularum plum-
bum cooperit domum , ut sunt ecclesię Ve-
netianæ . Adde tu , ut est nobile palatium,
& Paduę Ecclesia sancti Antonii. ex quo se-
quitur secundum gloss. in d.§.plumbum. ꝙ
vendita domo etiam istę tegulę de plumbo
veniunt. allegat l. fundi § . quę tabulæ . de
actio. emptio. & ad hoc uide l. granaria &
tegulæ. eodem titulo. Item etiam appella-
tione stillicidii siue tecti , uenit id omnem,
per quod domus seu ędificium tegitur, &
aqua stillat . siue sit incrustatio , sicut in ci-
uitate Neapolis , etiam de paleis, sicut com
muniter sunt in uillis , per ea quę dixi su-
pra, de serui stillicidii auertendi , in prima
quaest. ubi declaraui quod sit stillicidium.
Et ideo ista materia seruitutis loquens de
stillicidio siue tecto , procedit in huiusmo-
2 di stillicidiis , siue tectis . † Quaero circa
praedicta , an sit licitum vnicuique stillici-
dium siue tectum porrigere extra parietem
pro libito voluntatis? Dic ꝙ aut vult porri-
gere super solum vicini , & non potest , ut
probatur in l. si § Lucius.ibi, neque stilli ci-
dium in vicini domo cadat.de ser. urb.prae.
Et est ratio, quia solum uicini debet esse li-
berum usq; ad cœlum.& sic cœlum quod est
supra solum,debet esse liberum. l. finali. in
pri.ff de ser.& l pe.§ pe.quod vi aut clam.&
ibi per glo.& l. si in rem §.pen. eod.tit. nisi
esset seruitus stillicidii imposita , quo casu
porrigere pt secundum impositam seruitutẽ,
& non ultra,sed citra retroducere potest.tex.
est in l.ser.quae in superficie.§ stillicidium
ver.ead.causa de seru vrb.prae. & dixi supra,
de ser.stillicidii. in 4. q Aut vult porrigere
supra solum pub. tunc subdistingue , aut ex
forma statuti vel consuetudinis introductus
est modus , secundum quem porrigi possit
stillicidium,& ille modus seruandus est , vt
probatur in l 1.cum glo. C.de aedifi. priua.
& in l. qui luminibus cum gloss. de seruit.
vrb. praedio. vbi fit mentio de forma aedifi-
candi Florentiae . Aut nullus modus aedi-
ficãdi est statutus, & tũc teneo ꝙ nullus pos-
sit de aedificare,porrigendo ipsum supra so-
lum publicum , quia ita debet esse liberum
solum publicum , sicut & priuatum , ut d. l.
fin. in princ.ff.de seruit.l.2.§ tractatum . ne
quid in loco publico. cum simi. Si vero es-
set consuetudo uel statutum in contrarium,
sicut est communiter in his partibus , con
suetudo est attendenda,ut supra dixi,& pro-
batur in l. 1.& ibi no.C. quae sit longa con-
suetu. & in l.an in totum. C.de edif priu. &
not. Ang.in d.l. fi. de seru vel nisi quis habe
ret potestatem à principe vel à regentib. ci-
uitatẽ,vt l. an in totũ. & l.prohibere §. pla.
ne.

ad.quod vi aut clā, vbi vide Bar. & quod dictum est de statuto, consuetudine, aut concessione, itellige verum, nisi fieret cum damno vicini. exemplū, vicinus habet penum à latere subterranea, & ex solo publico recipit lumen, quia ibi habet vnam fenestram, si alius vicinus porrigeret suum stillicidium, puta, p duos pedes, aqua ex stillicidio cassaret in penum vicini. nam hoc casu nō posset tale stillicidiū porrigere super solum publicum, quia statutum, vel consuetudo, aut licentia de ædificando supra solum publicum, intelligitur in dubio sine damno vicini. l. secūda. §. si qs à principe. & in §. meritio, ne quid i loco publico. & in l. nec auus. C. de emanci. lib cum similib. & ita alias iudicari vidi in ciuitate Verōæ. Aut qs vult ædificādo stillicidiū porrigere supra sepulchrum seu monumentum, & tunc non pōt. casus est in l. si vitem §. pen. quod vi aut clam. vbi est text. magistralis in ista materia quem omnino vide † Quæro secundo, an in stillicidio seu tecto sit licitum

5 facere luminariam. Et brē dic regulatiter q̄ sic, quia quatenus se domus extendit & tectū licitum est facere fenestram à parte superiori, quia illud solum vsque ad cœlum debet esse liberum ad vsum eius, cuius est solum d. l. si vitem. §. penultimo. & dicta l. finali. de seruitu cum similibus. ac etiam, quia in suo quis potest facere fenestram regulariter. pro latur in l. altius. C. de seruitu. & ibi notat. nisi fieret illa fenestra causa uidendi secreta domus vicini. & ex hoc nullam vtilitatem percipiat, & sic potius ad æmulationem vel despectum vicini. argumen. d. opus. si de operibus public. no. per Baldum & doctores in dicta l. altius. vbi dicunt, idem si fieret causa uidendi puellam uicini, de quo plenius dic, ut infra dicā de fenestra siue balcono.

† Quęro tertiō, utrum supra stillicidium sit licitum ædificare, puta solarium uel mœnia

4 num, sicut Venetijs fit, hortulos sicut fit in Catalonia, uel custodiationem, sicut fit in ciuitate Neapolis. Et dico breuiter, quod sic nisi fieret causa æmulationis, uel despectus, uel puellæ, per ea quę dixi in præcedenti. † Quæro quarto, quidam habet domum uersus uiam publicam per directum cū stillici

5 dio cautante supra solum publicum, uicinus habet domum contiguam à latere depressiorem, ipsam altius leuauit, q̄ sit alia domus sui uicini, an possit facere, q̄ aqua stillicidii sui cadet super stillicidiū uicini, uel econtra. & teneo q̄ non, si non debet sibi aliquam seruitutem, quia regula est, q̄ licet in suo ædificare dummodo non mittat in alienum ut l. quemadmodum. §. si protectum. ad l. Aql. & l. si uitem. §. qui ad ianuam. quod ui aut clam. Debet ego ille, qui habet altius stillicidiū, diuertere aquam per unum canale, uel aliter, quatenus se protendit stillicidium uicini quod est inferius, ita q̄ illa aqua nō cadet supra stillicidium suum, sed supra solū publicum quod no. quia istum casum habui

6 de facto Veronæ. † Quæro quinto, an usufructuarius a ędiū possit altius tollere. & dicas quod nō, licet non obscuret lumina domus, est ratio, quia hoc tectum magis turbatur, quia uentus magis percutit, ut est tex. cum gl. in l.

7 æquissimū. §. itē Neiua, cū cui. de vsuf. † Quęro sexto, est una domus habes plura solaria diuersarum personarum, an si tectum est fructum ita quod quando pluit, descendit aquę ad solarium inferius, possit cogere dominum superiorē ad ipsum reficiendum sumptibus suis scilicet superioris. Dicas quod sic, vt probatur in l. cum debere columnam de ser. vrb. prædio. iuncta l. & si forte. §. etiam. si seruitus uendi. & ad hoc vide omnia quæ dixi supra in seru. stillicidij non auertendi, & in seruitute oneris ferendi. versic. huius autem ser. &

8 uer. sequē. † Quæro septimo, an liceat domino tecti legare tectum siue tegulas, puta cuppos siue plumbum siue ligna alteri. Et dicas quod non, quia hæc legari prohibitum est p̄ senatusconsultum, quod alias præstari non potest, quam ut ædibus detrahatur vel subducatur, vt est text in l. cetera. §. hoc senatus. su

9 pra, de leg. I. de quo dic ur ibi. † Quæro octauo, & vltimo. quidam est debitor meus. feci ipsum pignorari, puta in executione sententiæ, iuxta not in l. à diuo Pio. §. in uēditio ne de re iudi. cum sequenti. an poterunt pro pignore capi tegulæ domus vt sunt plumbū vel cuppi, vel ligna? dic quod nō, vt est casus in dicto. §. senatus. & ratio est. ne vrbs deformetur ruinis, vt l. si. ne quid in loco publico. & no. per Aug. & Doctores in d. §. senatus. Cetera circa istam materiam vide quę plene scripsi ut supra in seruitute stillicidij auertendi. & in seruitute sequenti, & adde quæ dicam in sequen. serui. &c.

a V*sufructuarius. Differt vsufruct. ab emphyteota, quia iste habet utile dominium, ille solum ius utendi. Item differt ab vsuario, nam is cui nudus*

dus vsus fundi datur nihil habet vlterius in eo, ita ut oleribus ponis, fœno, & huiusmodi vtatur, ad usum quotidianum, & in eo moretur, sed nulli alii ius quod habet, aut vendere, aut locare, aut gratis concedere potest sed vsufruct. sic. Insti. de vsu & ha §.1 Multo magis differt ab vsu non iuris sed facti. quo fratres minores utuntur, in quo vsuarius, nullum ius habet, sed tantum factum pro necessitate uitæ de uer. sig. c. exi t qui seminat. li.6. propterea additur uerbum fructus & adde Corn. in 1 volum. consil. 164. & in 2. consilio 8. & consilio 187. & in 3. volum. consil 195. & in 4 consilio 149. & Alexan. in 3, nolumine, consilio 88.

De ostio seu porta,

C. XLII.

1 Ostium de nouo versus fundum uel domum uicini in suo pariete proprio, an quispiam uicino inuito facere possit.
2 Stillicidium supra solum uel aream uicini, uerbi causa, per tres pedes si quis habeat. an tunc in muro proprio ostium possit causa ueniendi ad ipsum solum siue aream.
3 Domum suam per directum uersus uiam publicã si quispiam habeat cum stillicidio protendente. v. g. per tres pedes supra solum publicum & vicinus habeat aliam domum per indirectum a latere, & uelit facere ostium in muro suo proprio causa exeundi de domo sua per solum publicum, quod est sub vicini stillicidio nunquid possit.
4 Stillicidii dominus non est l citum claudere locũ inferiorem sub stillicidio, neque ipsum tanquam proprium occupare.
5 Domum unam si aliqui habeant, quam diuiserint & uni contingat in diuisione una pars cum curia, alii alia pars domus quæ pariete diuiditur, an si prius erat ostium in dicto pariete & diuisionis tempore nihil de ostio dictum fuit, uel sit dictum, quod clausum fiet, an possit alter cogi, quod pariete siue muro claudat.
6 Vicinus si vicinum turbauerit in ueniendo ex aliquo ostio ad suam curiam an possit cogi ad cauendum de amplius non ueniendo.
7 Areæ alicuius dominus an possit claudere aream vicini ex parte sua uersus curiam, iungendo tabulas affigendo ita quod areæ dominus in aream suam exire non possit.
8 Vsufructuarius alicuius domus, an possit domus alterius aditum anteriorem uel posteriorem claudere.
9 Ostii ianua an possit alicui legari, vel in executione sententiæ pro pignore capi.
10 Ciuitatem aliunde quam per portas sub pœna capitis egredi non licet.
11 Vestibulum quid proprie sit.

Quidam aperto pariete domus suæ quatenus suæ stillicidii rigor & tignorũ protectum competebat, ianuam in publico aperuit, nunquid possit? dicas q sic, vt est tex. in l. fi. §. Lucius de seru. vrb. præd. & dicit ibi gl. q ita faciant omnes Veronenses, qui aperiũt portas versus viam publicam. & verum dicit, q olim ita faciebant sed hodie aperiunt intra domum vltra vero stillicidiis rigorem & tignorum protectum non liceret ianuam in publico aperire, vt probatur in d. l. Lucius. a contrario sensu nisi esset consuetudo in contrarium, sicut esse solebat in ciuitate Veronensi, per ea quæ dixi in præceden. rub. in 1. q. & idem iuris esse dico, quando quis haberet stillicidium domus suæ supra domum vel aream vicini, quia quatenus rigor stillicidii, & tignorum protectus extenderetur, & non vltra, poterit ianuam suam in solo uicini aperire, per d. § Lucius. qd' est nor. Circa quæ adde quæ dixi supra, de seruitute stillicidii auertendi, in 8. q. † Sed dubium est, an quis potest in suo pariete proprio facere ostium de nouo uersus fundum vel domũ uicini inuito uicino. & Flor. in l. fin §. Lucius de seruit. urb. prædio. per illum text. dicit, quod licitum est, dummodo non protendat ultra illa stillicidia. Petrus autem de Papia. in sua pract. in ult. libr. suo, in gl. antep. in fi. dicit, quod in proprio pariete quis potest facere ostium de nouo, inuito uicino, si ius uicini non leditur, per nota. in d. §. Lucius, de hoc concludendum est, ut dixi supra de pariete seu muro. versi. sed nunquid uicinus poterit in muro suo facere ostium. ubi omnino uide.† Vbi adde, quod licet quis habeat stillicidium supra solum uel aream uicini, puta per tres pedes, iuxta l. seruitutes quæ in superficie. §. stillicidium. de seru. urb. præd. nec est necesse, q hñs stillicidium pro eo intret fundum uicini, quia aqua quo oĩno descēdit & discurrit sine damno suo, an tunc poterit facere ostium in muro proprio cã ueniendi ad dictũ solum siue areã, puta q ex eo aperto uult ire forte ad uiã publicã? Et teneo q non,

non, quia illud solum siue area vicini, quatenus protegendi rigor stillicidij recipiedi, vt d. §. stillicidium. & hr in l fin in princ. de ser. tamen non debetur seruitus aditus seu iti neris, quæ est diuersa à seruitute stillicidij, vt patet per ea quę dixi supra de seruit. seu aditus. Et pp illud qd dixi supra de pariete seu muro, in ver. sed nūquid vic nus qui habens stillicidium supra solū vicini. si solum inferius debet tantū seruitutē stillicidij recipiēdi, pōt facere portam in muro proprio, casu veniendi ad istud solum pro suo stillicidio tantū, intellige qn̄ potest esse aliqua necessitas exemplum qn̄ sunt domus cōtiguæ, & in medio earum cafitāt stillicidia, vel si à parte mea est domus cū stillicidio, & a parte vicini est murus distans forte p vnū pedē vel duos, iuxta l. fi. fini. regun, nam tūc inter duos dictos parietes pōt aqua marcescere & destruere fundamenta parietis. Nam hoc casu vel simili posset qlibet dominorum facere portā in muro suo causa veniendi ad illū ingressum, qui est inter vtrunq; vicinū. & ita alias vidi iudicari. Sed si cessaret, istud dubiū, puta quia à parte mea stillicidium, à parte vicini est solum tantū, siue area domus suæ, tunc nō possum facere ostiū siue portā causa ueniendi ad solum uel areā uicini. & quatenus protegēdi rigor stillicidiorū meo rum, p pdicta, ne etiā detur mihi occasio seu facultas eundi p fundū uicini, quod non est pmissum, ut hr in d. l. diuus de ser. ur. pd. nam per agrum alienum transire fas est, ius non est. & fas diuina lex est, ius uero est hu-
2 manū. ut est tex. di. s. 1. oēs ll. † Alia est q. de solo publico huiusmodi. Quida habet domū suam per directum uersus uiam publicā cū stillicidio protendente, puta p tres pedes supra solū publicum, uicinus habet aliam do mum per indirectū à latere uult facere ostiū in muro suo proprio causa excūdi de domo sua p solū publicū, qd' est sub stillicidio ui cini sui, nunqd possit? Et hr dico, q sic. Ná licet uicinus habeat stillicidiū super illa parte soli publici, tamen illud solum inferius p pter hoc nō desinit esse publicum, qn possit p ipsum & quēcunq; alium transire, p l. uiā publicā. de uia public. cū ibi no. cōiuncta. l. ædiles. in fi. q est lex Græca. eo. ti. Ná de iu. cōi non dr esse licitum facere ædificia supra solū publicū. ar. l. fi. in prin. de ser. & §. 2. in tractatu, ne quid in loco pub. Sed de cōsuetu dine seruatur contrarium, qa quilibet porrigit stillicidia sua pro uolūtate supra solū publicū, sicut dicit & gl. de porticibus, in rub. C. quæ sit longa cōsue. & per ista consuetudi
3 nem a nō fit q locus inferior sub stillicidio efficiatur illius, cuius est stillicidiū, & ideo licitum est unicuiq; trāsire per dicta loca publica, quæ sunt sub stillicidi s. & ita uidemus
4 per omnes obseruari. † Ex hoc etiam sequit aliud, quod nou est licitum domino stillicidij claudere locum inferiorem sub stillicidio, neq; ipsum occupare tanquam pprium & ita alias in questione facti obtinui ī ciui
5 tate Verone. quod est no. † Sed circa pdicta dubitari potest quidam habebant unā domū quam diuiserunt, vni contigit in diuisione vna pars cum curia, alij alia pars domus quę diuiditur pariete, dixi supra, q in pariete illo non potest fieri ostium. qd si prius erat ostium in dicto pariete tempore diuisionis, & nihil de ostio dictū fuit, vel est dictum q stet clausum, an possit cogi, q claudat pariete siue muró? Et videt q sic. vt tollatur dño ostii facultas veniendi ad aream vicini, per no. in l. diuus. de ser. rusti. prædic. & p ea quæ dixi supra in vers. sed si. Adde in contrarium q nō possit cogi ad claudeudū, quia nemo in suo laborare cogit, vel l. 1. in fi. de aqua
6 plu. ar. & ibi no. † Sed si turbauerit vicinum in veniendo ex dicto ostio ad dictam curiā, videtur q possit. cogi ad cauendum de non veniendo amplius, per l. harū. & l. egi. si ser. ven. In hoc puto sic esse cōsiderandum. Aut est actum expresse tempore diuisionis. quid si faciendum de dicto ostio, & istud est seruiendū. l. iurisgent. §. prætor ait. ff. de pact. Aut nihil est actum, & tunc aut nihil noui facit, neq; turbauit uicinū, & hoc casu nō tenet ad aliud, quia diuisio censet esse facta, vt nihil noui fiat. Nemo enim in suo laborare cogit regulariter, etiam si debeat seruitutem, ut p batur in d. l. 1. §. fin. de aqua plu. ar & ibi hoc noi. & habet in l. quoties. *la prima*. §. primo. de seruitut. nisi in seruitute oneris ferendi, vel. cum debere columnam. de seruitu. vr. pd. & dixi plene de seruitute oneris ferēdi. Aut aliquid noui facit, puta quia aperiendo ianuam turbabit vicinum in eius curia, & tūc aut debetur seruitus, qa promisit non aperire ostium, & semper tenere ipsū clausum, & cauere cogit de amplius nō impedīedo, seu turbando, vel de nou aperiēdo illud ostiū, p no. in d. l. harum. & l. egi. si serui. ven. & per not. per Barto. & Doct. in l. fi. prius de noui

ope.

ope. nūcia. Aut nulla seruitus est promissa vel debita, & tūc etiā hoc casu post turbationē cogitur cauere, sicut interdictio, vti possidetis. ut pbatur in l. unica. C. uti possidetis. & est tex. cum gl. in l. 1. §. hoc interdictio. in l. quæsitū. ff. de itin. actuq; priua & nor. Bart. in l. 1. §. interdictum autem hoc. ff. vti possi & Sal. in d. l. 1. in 5. q. C. vti pos.

7 † Nūquid autem dominus areę possit claudere aream vicini ex parte sua versus curiam affigendo tabulas ianuę, ita q dns areæ nō possit exire in areā suā? Et dico q nō, imò si affixerit, poterit dns ianuæ ppria auctoritate remouere, ut est tex in l. si vitem. §. q ad ianuā quod vi aut clam. & pbatur in l. quē admo. §. si prectum ad l. Aqui

8 † Sed nunqd vsufructuarius eiusdem possit aditu anteriorē vel posteriorem claudere? Et dicas q nō tex. est in l. æquissimū. §. sed si ędium. de vsu fru. ibi, vel aditus posticas ue vertere. & ita tenet ibi Flo. qui dicit per illum tex. q vsufructu. vel inqlinus aditum posteriorē non pōt immutare, nec loca aperta claudere, pptet refugium tēpore necessitatū necessariū, vt aperiatur, pp cōseruationem psonę & rerū. Et ex hoc nota, q usufructuarius vel īquilinus non potest in domo vsufructuaria vel cōducta facere ostium in porticu, si nō est. Nam vulgo dici solet, q huiusmodi ostium domū destruit. vel si est, ipsum claudere nō pōt, quia psumitur esse vtile domui, ex quo factū est.

9 † Itē nunqd iāua ostij possit alicui legari, vel ea pi p pignore, vel in executiōe sētētię. Et dicas q nō tex. est in l. cetera. §. hoc senatus, *el secundo*, de l. 1. & ibi no. facit ad hoc qd dixi in rubrica pręcedēti, in 7. q

10 † Itē notandum, q nō licet egredi ciuitatem aliunde quàm per portas sub pœna capitis. tex. est in l fi. ff. de rerum diui. de quo dicēdū est, vt ibi, qa nō est materia nostra.

11 † Vltimo adde prędictis, q aliqdo aute ostium est vestibulum, quod est locus q dam ante ostia vtriusq; domus, p qd habēt aditus, & tecto coopertū est ut vestimento, sicut hō vestimēto regit, vt est tex. cū gl. in l. arbor. §. de vestibulo. cōmuni diuid. & ibi de hoc no. & habetur per Bar. in l. damni. § cum parietis. de damno infect.

a Consuetud. *Quod actus requiruntur ut quis dicatur habere aliquid in consuetudine? resp. quod in ciuilibus requiritur quod sint tot actus, quot faciunt præscriptionem, nam tres actus aut quatuor non faciunt consuetudinem, nisi sit legitime præscripta, ut no. gl. in d c. cum ecclesia de cau. poss & pro Verum est, quod duo uel trés actus tuentur aliquem in possessione quousque sit dubium 17. q. 2 seruitutum. In criminalibus vero introducitur per binum actum. ff. de inoff. testa. l. nam & his & ff. ad Syl l. si quis § quod sub eodem tecto uide etiam Cor. 1. vol. consi. 89. & in 2. vol. consil 90 in 3. vol. consil. 179.*

De aditu seu itinere. Cap. XLIII.

1 *Promiserit si mihi quispiam, ut per aream suam in domum meam, uel ex domo mea per aream suam ire possim, nec de plano aditus sit, quoniam area sua domo mea altior est an scalas uel gradus, aut cliuos in meo, uel in suo facere debeant.*

1 SI qs † mihi promisit ut p aream suam in domum meam, uel ex domo mea p aream suam ire, agere possim, nec de plano aditus sit, qa area sua est altior domo mea, an scalas uel gradus aut cliuos facere debeam in medio uel suo? Et uidetur, qd in meo quia solum est, facta promissio, q posim ire uel agere per fundum suum, non autem quòd in suo posim aliquid facere. Et pro hoc uidetur text. in l. super ire. in princ. de aqua plu. arc. Tamen contrarium est dicendum, uidel icet, quòd scalas siue gradus aut cliuos prope ianuam meam in solo uicini iure facere possum, dummodo ne quid ultra quàm necessarium esset, causa itineris demoliatur. texto. est fin. in l. seruitutes quæ in superficie. § si domo. de serui urba. pręd. & est ratio, quia si iter debetur, quia promissum est uel legatum in ea parte, qua nisi opere facto iri non posit, licet soliendo & subtrahendo iter facere. l. si iter. ff. de seruitute. tit. generali. & probatur in l. refectionis. cum ibi nota. communia præd. Et quia ista materia itineris seu aditus est seruitus vrbana, & de ea satis dictum est supra in seruitute itineris seu aditus, & est ēt rustica, reliqua reseruo in sequenti libro, in rubrica de seruitute itineris, ubi plura dicemus, & adde quæ dixi in pręcedenti rub. 1. uer. sed nūquid aditus. & no. per Bar. & Doc. in l. quod cōclaue. in fi. de dam. inf. & quod not. in c. vnico, de consecrat. ecclesiæ vel alta. libro sexto.

De

quia dictio In, significat in loco, & requirit tactum loci, ut l. 1. §. in flumine, de flumin. & probatur l. is qui. § 1. coniuncta l. 2. § pr. de religiosis. Nam illud est porticus proprie, dato q sic coniuncta domui, aliud ipsa domus, intelligendo de porticu inferiori i. sicco operto ante. secus in superiori parte supra porticum, in qua habitatur, quia illa dicit, pprie domus. & pro hoc facit l. fistulā de seru. urb. præd. & q ibi notat Bald. & Fl. per illum tex. qui dicunt, q non est idem iuris, ut de scalis, & de muro. unde scalæ, quæ sunt foris extra ostium, non continentur appellatione domus. & sic maleficium, quod fit in scalis exterioribus, non uidetur esse factum in domo. Aut statutum loquitur per dictionem Ad: puta si quis fecerit insultum ad domum, tunc comprehenditur etiam faciens suo porticu: quia dicitur esse ad domum. i. iuxta domum, per not. per gl. & Do. in l. quidam Iberus. de seruit. urban. præd & ibi hoc not. Flor. de ista quæstio. uide plene per Alber. de Ros. in l. præsenti. circa principium, de his qui ad eccle. confu. & in d. l. cetera. §. hoc senatus. de leg. 1. & ibi per oēs

7 Doct. † Tertio quæro, habeo duas domos habentes claustrum, uel porticum communē in medio illarum ædium, una n simpliciter uendo, & aliam retineo, cuius erit claustrum uel porticus? Dic quod debet diuidi, & medietas. à latere emptoris erit sua, alia medietas a latere meo erit mea. ita no. d. cit Barr in d. l. quod conclaue per illum tex cum gl. fin. quæ incipit, per hoc apparet. facit pro hoc quod not. Bald. in c. 1. §. si quis de manso. in 5 colum. ueri. quid si quædam plateola est in medio. tu tital. de controuer. inuest. in usib. feuda. Sed Angel. in l. quod conclaue. licit hoc procedere, quando in utraque domo esset ostium, per quod deueni tur in dictum claustrum. & exitur. sed si in una domorum tm̄ esset ostium, per quod intratur, & exitur in claustrum, seu porticum, tunc claustrum, seu porticus erit illius tantum, cuius est domus ostium habens. quod tene menti.

8 † Quarto quæro, quis habet porticum uel claustrum cooperiens solum suū, & requiescit in alieno, an dominum b eius sit suum? Dic breuiter, q si ista duo concurrunt. s. q cooperiatur solum suum, requiescat in alieno iure seruitutis, tunc claustrū, siue porticus dicitur suum, vt d. l. q conclaue. secundum Bart. Ang. & Doct. ibi. alias si ista duo non concurrāt, esset illius in cuius solo requiescit. l. quem ad. §. fiu. ad l. Aquil. secundum Doct. in d. l. quod conclaue. quod est not.

9 † Quinto & vltimo quæro, quis vult facere porticum, seu claustrum cum colūnis an possit imponere columnas, quę fuerunt vnius ecclesiæ. Et dicas breuiter, quod si est porticus, seu claustrum priuati hominis, seu laici, & non potest. tex. est cum glo. in c. ligna. in fi. de consecr. distinct. 1. & habetur in c. cum ad hæc. de reli. do. Sed si esset porticus, seu claustrum alterius ecclesię uel monasterij, sic: vt est tex. in d. c. ligna. & in c. seq. & ibi per Archid. & habetur per Doct. in d. c. ad hęc. & per Alber. de Ros. in auth. multo magis. de sacr. eccl.

a Maleficium. *Maleficium dicitur quodcunque crimen, ut furtum, rap. na, & huiusmodi, vt Inst. de obl quæ ex delicto n̄sc. Est etiam quasi maleficium, nocumentum quod fit proximo præter propositum vt Inst. de oblig. quæ ex quasi delic. nas. per totum.*

b Dominium *Dominium est ius habendi, possidendi, fruendi, & vtendi, ac disponendi de aliqua re pro libito voluntatis, uel secundum aliquem determinatum modum a quadam superioritate, uel auctoritate diffinitum. & uide Alex. in 3 parte summæ, & Corn. I. uol cons. 98. & Alex. de Imol. 3. vol. consi. 78. in 2. col. §. sentio tamen.*

De penu. Cap. XLV.

1 *Penum subterraneam si quispiam habeat, quod a parte superiori in solo publico lumen recipere uelit, nunquid possit.*

2 *Penum subterraneam si quispiam facere uelit, & fodere subtus solum publicum, uel domum uicini, nunquid possit.*

3 *Penum subterraneam si uelim facere, qua tenus se protendit solum meum, vsque ad finem soli uicini, nunquid possim.*

1 Quidam † habet penum subterraneam, vult recipere lumen à parte superiori in solo publico, nunquid possit? Et vr̄ q non, quia in alieno quis non potest facere fenestrā. ar. l. quē ad. §. si protectum ad l. Aqu. itē quia non potest in re cōi facere inuito socio. l. quidā Iberus & ibi not. Doct. de seru. urb. pd. & dicā infra de fenestra. & balcono.

Item

Item quia in solo publico non est licitum ædificare.l. 1. & 2. ne quid in loco publ. & istud teneo de iure. sed de consuetudine uidi seruari contrarium, quia quilibet pro libito voluntatis recipit lumen penoris ex solo publico. quæ cõsuetudo seruanda est l.an in totum. C. de ędil. pri. & pro hoc gl.no.in rub.C.quæ sit lon.consue. in fi. q loquit de porticibus, vt dixi in rubrica præcedenti, & in rubrica de ostio, versic. alia est q. Credo tamen, quod per iudicem cogi possit ad faciendum ferratum de super, uel aliã cooperturam de ligno propter transeuntes ar. l. qui foueas ad l. Aquil. & ita obseruatur in ciui-
2 tate Veronæ.† Quid si vnus vult facere penũ subterraneam, & fodere subtus solum publicum, uel domum vicini, nunquid possit? & dicas quod nõ quia sicut solum vnius debet esse liberum vsq; ad cœlum. l. si in prin. de ser. ff. & l. si. vitem. §. pen. quod vi aut cla. & l. altius. C. de ser. ita debet esse liberũ sub terra, vt in d l. altius. Itẽ pro hoc l. venditor. §. si constat. commu. præd. & l diuortio. §. si vir in fundo sol. matri. Item quia non habet
a ius ad thesaurum a inueniendũ in solo alieno. l. vnica. C. de thesau. li. 11. Item quia speciale est in venis cotareis & marmoreis, ut l. cunctis. & ibi gl. C. de metal. li. 10. coniuncta l. 1. & l. quosdam. eod. tit. quæ dicit, quod propter publicam vtilitatem licitũ est marmora & simil. sub fundo alieno fodere, dũmodo dñs non patiatur dãnũ. de quo vide omnino quod no. in l. inter publica. i 6. col. de ver. sign. in §. publ. ergo in aliis secus est ius commune. i. ius singulare, & l. quod ve-
3 ro. ff. de leg. † Sed quid si volo facere penum subterraneam, quatenus se protendit solum meum usq; ad finẽ soli uicini, nunquid possim? Et uf, q non, quia foueam facit iuxta fundum uicini, debet tm̃ relinquere quãtũ est profunditas foueæ. tex. est in l. fi. ff. fi. reg. & maxime hoc uf procedere, ubi in medio esset fundus communis uel uicini pp eius periculum. uidi tñ obseruari contrarium, qa quilibet facit penum in suo, quatenus durat solum suum, dummodo uicinus damnũ nõ patiatur. pro hoc l. fluminum. §. fi. de damn. infec. & forte illa l. fin. uoluit loqui de simili fouea, quæ hẽt nomẽ speciale, sicut est penus, sed de illa tm̃ fouea, quæ stat in suo tm̃ simplici noie, & propterea non hẽt locũ ĩ in puteo, qui habet foueam profundã, quia perdit nomen foueæ, & assumit nomen putei, pro hoc ut tex. in d. l. fluminum. §. pe. & ita communiter obseruari uidi, de hoc etiã dicam aliquid infra, de puteo & de fouea.

a *Ad thesau. Utrum inueniens thesaurum teneatur restituere? Respond quod si in suo solo inuenit, sic suum erit si vero in alieno solo & a casu medietas erit sua, & alia medietas erit domini soli si vero dat a opera totum erit domini fundi Inst. de re. diui §. thesauros. & C. de thes. l. vnica. nec est verum quod dicit gl. in c. si quid. 14. q. 5. quod inuentus in loco sacro uel religioso sit inuentoris, sed erit secundum dictionem prædictam, ut expresse patet in d. § thesauros.*

De curia siue curte. Cap. XLVI.

1 *Planicies terræ quid dicatur.*
2 *Domum si quispiam habeat cum tribus uel quatuor clusis, & in earum medio vna curia, siue curtis existat, in qua forte est vnus puteus, & in quolibet dictorum clusorum est unum ostium & ipse vendat, seu leget vnum ex dictis clusis, siue curiam, an legatarius, siue emptor d. ostio vti possit, ex quo ad dictam curiam venitur.*
3 *Domum inter feudatarium & domum domini si vna curia sit, seu plateola, quomodo diuidatur.*
4 *Aqua cadens in curte mea naturaliter, & de per se, si ad curiam tuam discurrat, an tibi ĩ curte tua aliquid facere licitum sit, ut aquæ discursus impediatur, & in curte tua remaneat.*

1 Curia † dr̃ planicies terrę, & de ista hic loquimur, aliis modis assũmitur curia,
2 ut no. Arch. 11. q. 1. si quis clericus. † Si quis habet domum cum tribus uel quatuor clusis, & in medio earum sit una curia siue curtis, in qua forte est unus puteus, & in quolibet dictorum clusorum est unum ostium, & uendidit siue legauit unũ ex dictis clusis siue curiã, an legatarius siue emptor possit uti dcõ ostio, ex quo uenitur ad dictam curiam. & sic an possit extre p dictum ostium ad curiam prędictam causa ueniendi ex dicta curia, puta in uiam publicam, uel causa hauriẽdi aquam ex puteo, qui est in dicta curia, uel alia de causa; Et dico breuiter quod non, quia in emptione uel legato uia uel iter non uenit, nisi fuerit exp̃ssum. l. in uendẽdo. de contrahen. emp. ‡ Et idem si essent plures fratres uel consanginei, qui diuiderent unam domum, quæ haberet plures partes, & in medio earum esset curia, quæ uni in

diuisione contingeret, aliis pars dictæ domus cum curia, uel aliæ duæ partes sine curia, hi qui habuerunt partem domus sine curia, non poterunt per partes suas venire in d. curiam aliqua de causa, & ideo cogi poterunt, ut claudant ostia, siue portas quæ sunt in dictis clusis versus dictam curiam. & pro prædictis omnibus vide tex. & quod ibi not. Bal. & Flo. in l. si fundum. §. quæcunq; de ser. urb. præd. quod nec. quia quotidianum, & bis habui de facto. Adde prædictis quæ dixi supra de seruitute itineris, seu aditus, & supra de pariete, siue muro. ver. sed nunquid vicinus poterit in muro suo facere ostium. & supra de ostio, siue porta, ver. sed dubium est si

3 quis pót. † Quid si inter domum feudatarii, & domum dñi est vna curia, seu plateola? Dic, quod per chordulam diuidi debet uersus domum dñi, & illa dimidia erit sua, alia dimidia uersus domum vasalli, erit uasalli: sicut fit inter duos proprietarios, ut not. Bart. in l. quod conclaue. de dam. inf. & dixi supra de claustro, siue porticu, in 3. q. & ita not. Bal. in c. 1. §. si quis de manso. in tit. de contr. inuest. in usi. feu. qui dicit hoc procedere, si patitur diuisionem. Curia aliquando .n. est ita modica, quod diuidi non pót, & tunc de ea idē est dicendum, quod de uestibulo. l. si ut certus, § si. commo. & l. arbor. §. de uestibulo, communi diui. de quo uestibulo dixi supra

4 de ostio, siue porta, in fin. † Sed quid si aqua cadens in curte mea nostraliter, & de per se, discurrit ad curiam tuam, an sit tibi licitum in curte tua aliquid facere, propter quod discursus aquæ impediatur, & remaneat in curte inca? Et dicas, quod sic. arg. l. 1. §. sunt qui putant. nequid in loco publico, & ita Paul. de Castr. in l. quoties, *la secunda.* de seruit. & dixi uobis supra in 4. diuisione seruitutis, uer. & primo uideamus. ibi, & hoc sequitur, & adde tex. in l. 2. §. si quis in suo & ibi Bar. ne quid in loco publico. quod tene menti.

De puteo, cisterna, & lauello.
Cap. XLVII.

1 *Domum inter feudatarii, & domum domini si vnus puteus tantum existat, cuius aqua non sufficit vtrique, quis præferatur.*

2 *Puteus communis si inter duos vicinos sit, an diuidi possit, & quo iudicio.*

3 *Vicini ciuitatis, uel loci an ad locum communem vt puta furnum, contribuere teneantur.*

4 *Communitas seu vicinia si habeat vnum puteum vel furnum, vel porticum communem qui purgatione uel refectione egeat, & quidam ex vicinis collectæ expensam euitare volens vsui, vel commodo illius renunciare velit, an possit.*

5 *Puteum si in dom. mea aperiam, quo aperto venæ tui putei præcisæ sint, an tenear.*

6 *Interdictum de fonte an illi competat, qui vti prohibetur puteo viuam aquam non habente.*

7 *Puteum, vel cisternam aut lauellum prope vicini fundum fodere an licitum sit, nullo spatio interposito.*

8 *Cisternam si quis aperuerit, vel foderit, & eam non cooperuerit, cecideritque bos, vel asinus in eam, an talis teneatur.*

9 *Cisternas habens, si cisternas legauerit, an debeatur aqua in ea regione, in qua aqua venalis est vt est in regione Africa. & Aegypti.*

10 *Cisternas habentem an seruitus, vel obligatio personalis sequatur.*

1 INter † domum feudatarii, & domum dñi est unus puteus tm̄, cuius aqua non sufficit utriq; quis præferatur? Et uf, quod dñs, tanquam habens maiorem partem; habet .n. domum alteram pleno iure, & in altera feudataria nudam proprietatem. argu. l. sancimus. circa prin. C. de dona. & ita dicit no. Bal. in cap.

2 1. § si quis de manso. uer. quæro quid si inter dnm. de controuer. inuest. in usi. feud. † Sed quid si inter duos uicinos est puteus cõis, an possit diuidi, & quo iudicio? Dic, quod pót iudicio cõi diuidi, si solum eius sit cõe ipsorū, uel uiciniæ ipsorum adiudicetur. ut est text. in l. 4. §. 1. cõi diuid. & ibi Flor. qui dicit, secus esset, si ipsi haberent solum ius hauriendi aquam, quia forte solū in quo est puteus,

3 sit publicum, uel aliorum. † Sed quæro nunquid uicini ciuitatis, uel loci teneantur contribuere ad locum cõem, ut furnum? Et uidetur, quod sic, per tex. cum gl. in l. 1. ad l. Rhod. de iac. & ibi hoc tenuit Vbert. de Bobio. & Alb. de Ros. & pro hoc l. ad reparationem. C. de aquæduct. lib. 11. & l. ad portus. C. de ope. pub. & l. instructionem. C. de sacrosanct. & istud est uerissimū, ut patebit ex his quae

4 statim dicam in seq. q. † Sed pone, quædam communitas, seu uicinia habet unum puteum, uel furnum, uel porticum cõmunē, qui eget refectione, uel purgatione, quidam ex uicinis uolens euitare collectionem, siue expensam collectae, dicit, quod vult renunciare usui, vel commodo illius rei, quaeritur an possit? Ista q. formatur per Speo. in tit.

de cet. si §.1.vet. Item poue, quædam vicinia. ubi p h mè & idem quasi de verbo ad verbum scrib it. Alb. de Ros. in suo tractatu statutorum, in 1. p, tre, c.35. & pouit & per Flor. in l. cum fru Aratius de vsuf. & vide quod ponit Dy. in l. ipèrator. §. 100. de leg. 2. & Iac. de Are. in l. prætor. §. hoc edic. de dam. inf. In qua q. videtur, q renunciare non possit, & expensam euitare, per d. l. ad refectionem. & l. ad porticum. Item qa lex vr imponere onus incumbens domui, nō personę arg. l. si quæ incipit, ædiles. de uia pub. Item pro hoc, qa vasallus nō potest se eximere seruitio domini renunciando feudo, vt habetur per gl ord. in c. 1. §. similiter. in tit de cap. qui cur. védidit. & per gl. Iac. de Bel. Nic. de Nea. & Doct. in c. 1. de vasallo, qui cō. const. Lotha. beneficiū alie. in vsib. feu. & per gl. & Doct. in c. q̄ i ec cles. extra, de constit & per Spec. in tit. de feu. §. quoniam vers. 28. & per Bal. in c. 1 §. clausulis. in tit. de prohib. feud. ali. & per Dy. & Bart. in his cum quo. de aqua plu. arcen. & per Flor. in l. si abs̄te. & in l. cum fructu. & ibi omn ino vide de vsufr In contrarium vr illa regula vulgaris, quæ dicit, quod pars pôt renunciare iure iuri suo. l. si qs in conscribédo. C. de pac. cū si. Item pro hoc. l. prætor ait. §. fin & quod ibi not. de dam. infec. Item l. si forte. §. 2 si seru. vend. & d. l. cum fructuarius. Itē qa si aliquis est de collegio, potest renunciare, & ab eo recedere. l. 1 i fi. de coll. illici. Itē pro hoc totus tit. ff pro derelt. & l. 2. §. vicinales. ne qd in loco publico. Sed pro decisione br sic distingue: Aut puteus vel furnus indiget reparatione rōne tpis præteriti aut futuri. Primo casu tenetur indistincte contribuere, nec potest renunciare in damnum viciniæ. & ratio, quia iam vtilitatem accepit ex vsu, sicut alij vicini, vnde sicu sentit commodū, ita sentire debet incōmodū, vt l. secūm naturā. de reg. iur. & c. qui sentit onus eo. tit. in 6. Secundo casu, qñ rōne futuri téporis, & tunc aut vult stare in vicinitate seu vicinia, & isto casu licet nolit vti puteo vel furno, quia forte habet unum in domo, tñ poterit cogi ad reficiendū. seu côtribuendū, qa istud est onus impositum domui, & non personæ arg. d. l. ædiles. de uia publica. item quia puteus vel furnus sunt cōes vniuersitatis, nō vt singulorum, in rebus uniuersitatis non attenditur uoluntas uniusq, sed maioris partis. l. q maior. ad mu. cum si. Aut non uult amplius stare in uicinia uel in côitate, sic uult renunciare, ne dā vsui putei uel furni, sed & uiciniæ uel côitatis, & tunc teneo, qd non sit obligatus rōne futuri tpis, licet Alb. & Flor. uideantur uelle, q indistincte teneantur con tribuere. & moueor per ea quæ dixi supra p parte negatiua. & adde, quod de puteo, lacu, & piscina reficiendis, & purgandis interdictū comperit. tex. est in l. 1. uer. peu. ff. de fonte. Et quid sit reficere, & purgare, uide text. in l. 1. §. reficere. §. purgandi. de riuis. † Quid si in domo mea puteum aperio, quo aperto uenę putei tui præcisæ sunt, an tenear? Et dic q non. text. est in l. fluminum §. pen. uer. idem uidemus. & ibi uide etiam §. fin. cum duab. ll. seq. & quod ibi not. de dam. inf. & l. 1. §. denique. de aqua plu. arcend. & Paul. de Cast. in l. si tibi. in fin. C. de seru. † Sed nunquid interdictum de fonte competet illi qui uti prohibetur puteo uiam aquam non haberet? Et dicas non. text. est in l. 1. §. hoc interdicto. de fonte. & ibi omnino uide Bart. qui per illum text. dicit no. quod statutum prohibens mulieres portare perlas, intelligitur de ueris, & naturalibus, non autem de fictis & compositis. Et ego dixi de hoc u ersic. fin. l. mulieres in princip. in 10. & ult. quę. ubi posui aliqua de ornatu mulierum. Adde præ dictis, quod uendita domo non solum uenit puteus, qui est in ea, sed etiam putealia idest quibus puteus cooperitur, & funes, quibus trahitur aqua, & quędam alia ueniunt, de quibus omnibus uide in text. l. Iul. § fin. cum l. seq. de acti. empt. & uenit etiam rota, & situla, ut l. qui fundum. §. fin. de contrah. empt. & oīa quæ dicta sunt supra de puteo, hñt locum in cisterna, & lauello. Et sciendum est, q cisterna est, quę hét aq̄ perpetuam nec uiam. tex. est in l. 1. §. hoc interdicto. ff. de fonte. Et istud patet manifeste Venetijs, ubi sunt cisternæ quæ sæpissime deducuntur ad siccitatem. Lauellum aût intelligo locū in quo colligitur aqua pro pannis lauandis uel animalibus potandis. † Sed an sit licitū fodere puteum uel cisternam aut lauellum prope fundum uicini nullo spatio interposito? Et uī q debeat dimitti. tm̄ spatium, quantum est profunditas foueæ, p l. fin. fin. agūd. Ego teneo côtrarium, qa illae non sunt proprie foueæ, sed hñt alia noia specialia, ut dixi supra, de penu. in si ubi uide. † Si quis aût aperuerit cisternam, uel foderit, & non cooperuerit eam, cecideritq. bos uel asinus in eā, dic q dñs cisternæ teneť reddere pciū in meu-

mentorum, quod aût mortuû est, ipsius dñi cisternæ erit, ut in c. 2. extra de iniuriis, & dã no dato, & est casus notab. q limitat materia polità i l. si Stichus. de uerb. oblig. uidelicet ut qd ex re mea superest, meû ē, & mihi reddi debet. l. solû. §. meû. de rei uend. intellige, nisi ex culpa alterius pereat. ut ibi ita no. Lu do. â Rom. i d. l. Stichus. in si. q tñ intelligit, qñ cisterna fieret in publ. arg. l. foueas. ad l. Aquil. secus in priuato, ut no. gl. in d. c. 2. de
9 iniurijs, & dãno dato † Vltimo, unus hēt cisternas, legauit cisternas, an debeat aqua in ea regione, in qua aqua uenalis est, ut est in regione Africæ, & Ægypti, & dicit tex. in l. Mela. §. fi. de ciba leg. & not. Bart. in l. t. eo. tit. & ucut ē Bononiæ. Ferrariæ, & Venetijs. & dicas qd̄ sic, siue habeat cisternas, siue nō:
10 ut ē casus in d. l. 1. † Sed qñ hēt cisternas, an tûc erit seruitus vel obligatio psonalis: uide oĩno tex. gl. & Bart. in d. l. Mela. §. fin. & dixi plene supra in princ. post diffiõnem seruitutis realis, in illa quæst. quo cognoscatur an sint seruitutes reales vel personales.

De cloaca Cap. XLVIII.

1 *Cloaca quid proprie sit, & quid eius appellatione ueniat.*
2 *Statutum si dictauerit, quod si quis offenderit aliquem in domo, puniatur in tantum, an offendens in ostio, statuti pœnã teneatur.*
3 *Domo in sua priuata quis non potest exercere artē, per quam malus odor, seu fœtor vicinis fiat.*
4 *Cloacam inter ædes meas, et tuas, te etiam inuito, & contradicente, an de nouo mihi facere liceat, & si denuncias nouum opus, tuam denunciationem contemnere possim.*
5 *Cloacæ vsum si aliquis habeat ui, clam, uel precario, & uelis cloacam reficere, uel purgare, an cõtra impedientes sibi interdictum cloacæ prohibitorium competat.*
6 *Cloacam facere in muro communi, inuito altero socio, an uni socio facere liceat.*
7 *Cloacam facere in fundo uel domo sua an facere lic tum sit, & ex ea aquam in uiam publicam mittere.*
8 *Aquæductum loco cloacæ vsque ad uiam publicam an facere liceat.*
9 *Vsumfructum i fundo uel cloaca publica si quispiam habeat, & refectione uel reparatione indigeat an istud onus ad ipsum spectet.*
10 *Ius agendi seu prohibendi aliquid an solum adi libus, uel habentibus curiam ciuitatis, uel aliis competere habeat.*
11 *Priuato uel forensi, an competat ius agendi, uel prohibendi aliquid in actione populari.*
12 *Actio quænam sit quæ pro cloacis competat.*
13 *Interdictum prohibitorium, & restitutorium ad hoc ut competant, quæ necessaria sint.*
14 *Libellus & positiones in actionibus popularib. quomodo formari debeant.*

1 Cloaca † est locus cõcauus, per quẽ colluuies qdã fluit, ut dicit tex. i l. 1. §. cloaca ãt. ff. de cloacis. qui subdit, q̃ cloacæ appellatione, & tubus & fistula continenẽ. & tubus dr̄ foramẽ cloacæ, ubi purgaẽ colluuies aquę fistula uero ē aliud genus instri ad idẽ scdm gl. ibi. ex quo no. scdm Bart ibi, q̃ appellatione cloacæ contineẽ ẽt ostiũ cloacæ.
2 † Qd̄ facit. ad q. ex statutis dñtibus, q̃ si qs offenderit aliquẽ in domo puniatur in tm, ut offendēs in ostio teneaẽ pœna statuti, q̃a appellatione domus, cõtinetur ostium, & alia quæ eidem sunt affixa, ẽt si protenderenẽ extra domũ. l. si aquæductus. cũ l. seq. de contrah. emp. & l. si vẽditor. §. fi. de act. emp. & dixi aliqd in tit. p̃ced. intelligo tñ de ostio intra clausurã existe, q̃a tũc non diceret scm ĩ domo. l. 1. §. flumine. de flum. de quo dic ut p Bart. i d. l. 1. de cloacis. & in l. cetera. §. hoc senatus. de leg. 1. & per Bal. ĩ d. l. data opa. C. q accus. nõ pos. & uide q̃ plenius dixi supra de claustro, in 3. q̃. Itẽ cloaca qdã est priuata qdã est publica. l. 1. §. hoc aût de cloacis. Itẽ sciẽdũ est, q̃ ptor introduxit duo iterdca. Vnũ de cloacis purgãdis, & reficiẽdis, & istud est phibitoriũ, q̃a nemo dẽt phibere reficere & purgare cloacã. l. 1. §. 1. de cloacis. Aliud est restitutorium, q̃a nemo dẽt aliqd in cloacis mittere, pp qd̄ deterior fiat, ut d. l. 1. § fi. & ẽ rõ, q̃a hęc interdicta ptinẽt ad salubritatẽ, & tutelã ciuitatis. nã & cœlũ pestilẽs, & ruinas immunditiæ cloacarũ minanẽ. Itẽ si ñ reficiũtur. tex est no. in d. l. 1. §. 1. de cloacis. & ibi uide gl. 1. & adde gl. no. i l. pen. §. pen. i uers. quem cœl. quod ui aut clam. q̃ dicit, q̃ aer corrumpitur apponendo stercus, uel cloacã aperiẽdo, & uide aliũ tex. no. & sing. in l 2. §. idem ait, si in pub. cum gl. ne qd ĩ lo. pu. per quem tex. cum gl. alias iudicaui. † Quod
3 q̃a non pt ĩ domo sua §. priuata exercere artem per quã malus odor seu fœtor fiat vicinis, & per prędicta teneo, q̃ non sit licitum

tunc non potest. arg. l. eius ædificium. de ser. vrb. præd. Nam in tali solario non potest dominus imponere magnum pondus, puta frumenti, uel bladi, quando murus commode sustinere non posset. quod est notandum contra multos qui habent granaria.
4 † Sed pone quod vna domus habet unum solatium vel plura pars inferior est vnius, pars superior est alterius, sicut Venetiis in multis domibus contingit, ille qui habet partem superiorem non habet aditum veniendi ad ipsam, nisi per scalas per partem inferiorem, an per illam poterit venire? Dic quod nō, nisi sit imposita seruitus sed debet facere scalas aliunde, ut probatur in l. via constitui. §. quod cunque de ser. rust. præd. & ibi hoc no. Bal. Fl. Paul. de Cast. & ego plenius dixi sup. de seruitute itineris siue aditus uer. not. vitiū aliū
5 casum pulchrū. ubi omnino uideas. † Quid aūt si hās solarium superius, in quo quotidie currant, uel eius pueri saliunt, uel pulsēt ita quod sint impedimento existenti in parte inferiori. Dic aut hoc fit in despectū, & dānum vicini, & non potest, per ea quæ dixi supra in tit. præc in 2. q. vide ibi. Aut hoc non fit in despectum seu damnum, sed pro usu suo seu familię suæ, & tūc pt, per l. flumin. §. si cum se. de damn. infe & pro hoc uide optimū tex. in l sicuti. §. Aristo. ff. si ser. ven. ubi ē tx. quod hpto. iceretur aqua in solario causa scopandi, uel pp calorem, & aliquid de aqua caderet inferius, pp hoc nō tenetur. circa quod uide omnino quę dixi sup. de seru. proii. in 2. q. Vltimo adde pro completo materiæ q dicam infra de mœniano.

De tigno iniuncto. Cap. LVII.

1 *Aedes duæ eadem contignatione contextæ si pluribus legentur, quisque legatarius habebit quatenus pars sua sibi legata duret. nec vnus contra alium agere poterit, vt tigna non existant, sicuti test. menti, vel mortis tempore erant.*

2 *Tignum tuum, uel vna tigni cōtignatio si vnam domum legas, & postea inter plures diuidatur, illud tignū sociorum cuilibet proprium est quatenus ligni longitudo versus partem suam se extendit.*

3 *Digna immissa debent immissa remanere, tempore quo domus pluribus vel inter viuos vel in vltima voluntate assignatur, sicut prius ante assignationem vel diuisionem extiterant.*

4 *Domus duas vnica contignatione cōtextas si quispiam habeat, & unam uendat, aliam autem sibi reseruet, an emptor, uenditore inuito, tigna aut cæmenta retinere poterit, quæ in domo uendita requiescunt.*

5 *Molendinum in flumine publico si facere uelim, an in ripa uiæ publicæ tigna immittere potero.*

1 SI duæ † ædes eadem contignatione contextę pluribus legentur, quisque legatarius habebit quatenus pars sua sibi legata durat, nec vnus potest agere contra alium, vt tigna non sint vti tempore testamēti vel mortis erant. l. binas æ les. de seru. vrb. præd.
2 † Ex quo notandum est, quod si vnum tignum vel vna contignatio tigni tegit unam domum, & postea diuiditur inter plures, quod illud tignum est proprium cuilibet sociorū quatus longitudo tigni se extendit versus partem suam, ut d. l. binas ędes, & ibi hoc not. Docto.
3 † Item no. aliud ex prædictis, quod tigna immissa debent remanere immissa tēpore quo domus assignatur pluribus, vel inter viuos, vel in vltima voluntate, sicut erant prius ante assignationem vel diuisionem. quibus adde quæ dixi supra de claustro, in 3. quæstio.
4 † Sed quid si hās duas domos vnica cōtignatione contextas, vnam vendit, aliam sibi reseruat, an emptor poterit inuito venditore retinere tigna aut cæmenta quæ requiescunt in domo vendita? Dic quod non, nisi forte contractus aliter se habeat, vt l. quod conclaue. de dam. infect. Vnde sis cautus tu emptor, ut facias in instro emptionis apponi, ut tigna vel cęmenta remaneant, prout nunc sūt, pro seruitute oneris ferendi. ita dicit Ang. in d. l. binas ædes. de seru. vrb. præd. & in d. l. quod cōclaue. secus est, qñ domus legaretur alteri. qa sp intelligitur legari cum seruitute oueris ferendi, prout erat tpe testamenti, per d. l. binas ędes. & ita est in hoc dria inter contractus & ultimas uoluntates, scdm Bart. Ang. & Doct. in d. l. quod conclaue. An autē & qñ sit licitum tigna immittere in cōi muro, uide oino Ang. & Doct. in l inter quos. § princ. in pen col. in fin. de dam. infect. & plenius per eundem in l. quidam Iberus in fi. de ser. urb. præd. & uide quę plene dixi supra de ser. tig. immit. in 4. quęst. & adde omnino quæ dixi supra de pariete, siue muro, in pen.
5 quæst. uel. occurrit mihi circa præd. † Sed quid si uolo facere molēdinū in flumine pub. an possim tigna immittere in ripa viæ pub. Dicas quod nō, nisi uolente eo qui habet ppe uiā fundum

fundum.an l. maritus doas.te. do. & p hoc gl. Inst.de re.di.§.ripatum & ita tenet Bart. d.l.maritus,& in l.quominus.in 7.q. de flu minib.ubi plenius per eum in rub.e.tit.cete ra circa istã materiam vide supra,de ser.tig. imit.& supra.de claustro seu cõclaui & portic.& supra,de pariete,siue muro.&.no.i e. tit.de tignis iniun. & uide oino quæ dicam in seq.rub.in prin.

a Forensis. *An dicatur forensis, qui habet domum conductam in ciuitate, licet firmiter non habitet vide Cor. 1. vol cons. 209. & 4 uol.cons. 194. & 72. & in 2. uol.cons. 94. & 144. & 3. uol.consil. 374. incip.pro decis.*

b Libellus. *Vtrum,& quomodo in libellus proce dat conclusio generalis, vide Alex. 1. uol. consil. 121 in 5.col §.non ob. illud, et quod in libel. ver ba improprientur, ad finem, vt sustenentur: li ber cons. 121 in 3. col. § pro hoc etiam, & de im portantia illius clausulæ quæ consueuit apponi in libellis, petens super pręn issis sibi iusti: iam mi nistrari, vide cons. 121. in 2. col §. alio fundamē to & in 5 col. §. non ob. illud & quasi per totum consi. vbi ponis de virtute clausulæ, non astrin gens, &c. & an libellum obscurum productum a domino possit procurator sine speciali mandato declarare, habes vol. 5. cons. 78. circa fi 3. col. in. §. preterea in fin §.*

De fistula. Cap. XLIX.

1 *Fistulæ quid propriæ sint.*

2 *Castellum quid proprie dicatur.*

3 *Licentiam habens a principe, uel superiore auer tendi aquam ex publico, debet eam ducere per castellum, uel per fistulas, ne matrices fistulæ corrumpantur, & contrafaciens concessionis bene ficium perdit, & etiam in corpore punitur.*

4 *Socio an liceat facere in parietem communem fi stulam, uel canale aliquod, per quod aqua plu uia arceatur, siue recipiatur.*

5 *Domorum in uenditione an et seruitute ueniant.*

1 Fistulæ † sunt vasa plumbea, vel fictilia, aut lignea, p quæ ex castello, uel ex cœlo aqua ducitur, vt l. si fistulę, & l. fictilia de ser.vr. pd. l. fistulas. si ser.ven. & l fundi. §. pe. & fi. e. ti. & dixi aliquid supra de cloacis, in prin. & uocanť qñq; matrices, vt l. eos. C. de aquæd. li. 11. & regulariter apud nos dñr canalia, & pñt consistere ex quacunq; materia.

2 † Et dr castellum receptaculum, quod aquã re cipit, l. 1. §. hoc interdictum necessario. de aqua quotid. & æstiu. & dr pp locum circunda tum ad modum castelli, vbi congregatur, & vnde ducitur aqua vt dicit gl. in d.l.fundi.§.

3 ab eo & in d.l.eos.† Et no. φ hñs licentiam à principe, vel superiore auertẽdi aquam ex publico, debet eam ducere per castellum, per fistulas, ne matrices fistulæ corrumpantur, & contrafaciens perdit beneficium concessionis.& punitur ẽt in corpore. casus est in d.l. eos.quod no.

4 † Nunquid at liceat socio facẽ re in parietem cõem fistulam, uel aliquod ca nale, per quod aqua pluv. siue recipiat? Dic, φ non.l.fistulas.si ser.uen. Et itã tenet Ang. & Doc.in l inter quos.in 4.col. in princi.in ver.simile in pariete.de dã.infec. Et idem tenet Ioan.Pe.de Papia in vlt.lib.in antepen. gl.ex hoc not.φ etiam in pariete cõj, non li cet etiam facere aquarolum, vel sicullum, secundum Bar.qui et ita not.per.l.fistulas. per illum tex de ser.vrb.præd. imò plus nõ licet habere aquarolum in pariete proprio, si per eum aqua missa inundaret in parietem vicini, vt d.l.fistulas & ibi hoc tenet Bar.& adde omnino quæ dicam infra de balneo, & necessario, & celario, & in specie de aquarolo, seu canali, & ea q dñr hic, & plurimum con

5 ueniunt.† Sed an prædicta ueniant in vendi tione domorum? Dic, φ sic, tex.est in d.l. fun di.§.Labeo, & in l.venditor hois.§.si.de act. emp.& l.fistulas. in prin.de contrahẽ. empt.

De furno. Cap. L.

1 *Furnum si iuxta communem parietem habeas, et damnum parieti dat, uel uel aliter dare potest, an tecum agi possis.*

2 *Furnum, seu molendinum in aliqua villa, uel uicina si quis iam habuerit, & habeat, & omnes de dicto loco iam longissimo tempore, etiam eius, cuius in contrarium memoriam non existat sem per uenerunt ad dictum furnum, seu molendi num pro pane coquendo, seu macinando: & alius furnum nouiter construere uelit, an ne construi at prohibere possit.*

3 *Premiseris si mihi quis iam coquere panes in furno suo pro tota mea familia, an hæc seruitus, vel obligatio personalis esse dicatur.*

4 *Promiseris si aliquis mihi, & Titio, quod possim coquere in furno suo omni hebdomada decem. si a tia premiciis, & Titius decesserit, utrum Titii por tio mihi accrescat.*

5 *Pactum si fecerim cum furnario, ut coqueret pa nem pro me, & familia mea singulis annis, uel perpetuo: & quod sibi darem omni anno 10. lib. sed tunc habebam duos filios tantum, & postea*

 nuo

mihi plures alii filii nati sunt, & sic fam. mea aucta est, an mihi panem pro eodem precio coquere teneatur.

6 *Seruitus si luminib. imposita sit, tam de præsentibus quam de futuris simpliciter intelligitur.*

7 *Inspicitur multoties quod euenire potest.*

8 *Contrariorum eadem est disciplina.*

9 *Conduxerit si quispiam unum molendinum cum quatuor rotis, & conuenit præstare modios 10. pro qualibet rota. & postea conductor ibi aliam construxerit, an pro illa noua rota aliquid soluere teneatur.*

10 *Paterfam. cum Abbate & conuentu eiusdē monasterij si pactus fuerit quod molendinum dicti monasterij sibi et familia sua pro certa pensione molere deberet sine fastione dicti monasterij pacti initi tempore & postea filiorum quilibet habet ita magnam familiam, sicut habebat pater famil. celebrati contractus tempore, & quolibet ipsorum vult molere ad molendinum; sicut eorum pater faciebat quid iuris.*

11 *Verba in dubio secundum præsens tempus intelliguntur, sicut contractus in dubio intelligitur rebus sic stantibus.*

12 *Verba contractus intelliguntur secundum quod apparet contractus tempore.*

13 *Hæredum ex persona conditionis obligatio mutari non debet.*

14 *Expensa ubi crescit & labor, pretium seu salarium crescere debet.*

15 *Famulus si conuenit stare cum tribus scholaribus pro certo pretio quolibet mense, et vnus scholaris moritur, vel recedit salarium minui debet.*

16 *Conuentio ad incogitata non extenditur.*

17 *Infinitas euitanda est.*

18 *Concessum si fuerit alicui, quod in aliquo nemore per se & familia sua ligna incidere deberet, & multis relictis familiis recedat, an & quantum incidere possit.*

19 *Prædium si quispiam alicui monasterio dederit, ut perpetuo ad suum molendinum sibi & filiis suis granum molere deberet, et postea filii super excreuerit quid iuris.*

20 *Monasterium si promisit mihi & familiæ meæ molere frumentum, non tenetur hæredibus molere in maiori quantitate, quam mihi teneretur.*

21 *Promiserit si rusticus quidā cuilibet canonico pro anniuersario 10 dare, & promissionis tempore non erant nisi 10. canonici, deinde 20. exi stant, an omnibus teneatur.*

22 *Perpetuo, seu in perpetuum quis se obligare potest.*

23 *Furnum in fundo communi inuito socio, vel iuxta vicini murum, eo inuito, an facere liceat.*

SI furnum † iuxta communem parietem
1 habens, & damnum dat parieti, vel verisimiliter dare pōt, an tecum agi possit? Dic si damnum dedit parieti, puta quia paries exustus fit, agi potest actione in factum l. Aquiliæ. vt est tex. in l. si seruus seruū. §. si furnum. ad l. Aquil. & ibi Doc. & l. fluminum. § præterea, si furni. & ibi plene de hoc. not. ff. de dam. inf. Sed si non damnum dederit, an possit peti cautio de dañ. inf. Et videtur quod sic, per d. §. si furnum. In contrarium videtur, per d. § præterea gl. ibi soluit pluribus modis. Sed tu breuiter concludas, aut timetur damnum ex vitio furni tantum aut ex vitio seu culpa furnarii tātum, aut ex vitio seu culpa furni & furnarij. Primo casu, quādo timet dānū ex uitio furni tm̄, pōt peti cautio, & ita loquit d. §. si furnum. Et est rō, quia tūc istud uitium cadit ī actionem in factum utilem l. Aquil. quæ non excludit istam cautionem, vt ibi. & ita tenet Bar. & Doct. in d. §. pte. & Flo. in d § si furnum. Secūdo casu, quādo timet damnū ex uitio furnarij tātū. & tūc subdistingue: Aut damnū timet ex facto furnarii, aut ex nō facto, puta negligentia vel omissione, si ex facto, puta qa imponit in furno maximū ignem, & tunc non cōpetit cautio damni infecti & ita loquit d. §. pd. si furni. & est rō, qa qn̄ principaliter dat damnū à furnatio, culpa sua competit contra ipsum actio l. Aquil. directa ex 3. c. vt d. l. si seruus seruum. §. tertiō autē capite. & ista actio est directa ordinarie, qp facit cessare cautionem dāni infecti, q̄ est extraordinaria, iuxta no. p Bar. in l. in prouinciali. §. 1. de nou. ope. nū. & ita tenent Bar. in d. §. præterea. Si vero timet dānum ex non factō, puta ex negligētia vel omissione furnarij, & tūc pōt peti cautio, qa non cōpetit actio l. Aqui. casus est no. in l. si cuius. §. deniq;. de vsufr. & ita tenet Ang. in d. § præterea. Tertio casu principali, qn̄ timetur damnum ex culpa furni, & furnatij simul, & tūc dic idē qd ī primo casu. s. qp possit peti cautio, secundum Bar. & Doct. ī d §. præterea. & circa pdicta vide omnino Ang. in d § præterea, & Flo. in d. § si furnum. † Se
2 cunda q est quidam habuit, & habet furnum seu molendinum in aliqua villa, vel vicinia, & omnes de dicto loco iam longissimo tempore etiam eius initij, cuius non existat memoria in contrarium, semper venerunt ad

dictum

lictum furnum seu molendinum, pro pane coquendo seu macinando, alius vult furnum seu molendinum nouiter construere, an possit prohibere ne construatur. Et videtur quod sic, quia non debet immutari antiqua consuetudo in præiudicium alterius. l. si manifeste. ff. de ser. item pro hoc l. si quisquam. de diuer. & tempo. præd. Sed contrarium est verius, quia in suo licitum est ædificare, etiam si noceat alieno. l. fluminum. §. si cum duobus sequen. de dam. inf. & l. si in meo. de aqua plu. arc. & l. fi. & ibi Aug. de vsucap. & pro hoc allego tex. in c. significante. in prin. de appella. & ibi hoc no. in terminis Inno & Anton. de Bur. & communiter Doc. & prædicta intelligere uera, nisi seruitus vel obligatio personalis esset imposita, iuxta no. in d. l. fi. de usucap. & ita no. Doc in d. c. significante. vel nisi esset præscriptum quæ præscriptio non currit, nisi a tempore quo alius uoluisset ædificare furnum uel molendinum, & propter prohibitionem sibi factam destitisset, ut no. per gl. & Doc. in l. qui luminib. de ser. vrb. præd. & in l. 1. C. de ser. & de ista q. uide per gl. & Doc. in d. l. si manifeste. & per glo. in l. si quis ex argentariis §. si initium tabularum. ff. de eden. & per Bar. plene in l. quominus. in 1. q. ff. de flum. & in l. 1. § sicut autem. de aqua plu. ar. & per Flo. in l. imperatores. de ser. urb. præ. & originaliter ista fuit q. Pilei 36 quæst. cer. quidam salinarius. & de ista materia, & quomodo formari libellus & positiones fieri debeant, vide in materia libellorum composita a dño Pe. Ia. ann. 1347. i libello super furno. & est 20. rub. & ex illa summa, vt pluribus, sumpta est practica Ioan. Pet. de Papia qua nunc vtuntur procuratores, licet de dicta summa mentionem non facit. † Tertia quæstio est aliquis promisit mihi coquere panes in furno suo pro tota familia mea, an ista sit seruitus, uel obligatio personalis. vide Bald. in l. si plures in quarto contrario. C. de condi. in ser. & ego dixi supra circa si. 1. diuis. ser ui. ue. reitius quæro si aliquis promisit, & supra in q. quomodo cognoscatur seruitus realis. Dic ut ibi dixi. † Quarta q. est, quis promisit mihi, & Titio, quod possim coquere i furno suo omni hebdomada decem staria frumenti, Titius decessit, utrum portio Titij mihi accrescat. Bal. in l. vnica. § cum autem. de cadu. tol. format eandem q. & dicit, considerata. Nam si coniuncti sumus re & uerbis, uerbo per ius non decrescendi, quod etiam in contractibus locum habet. Contrarium dicit esse verum, quia cũ Titius semel fecerit partem, recessum est à iure nõ descendi, & oportet venire p ius accrescendi ut subtiliter no. Bar. de leg 3. l. re coniuncti. in articulo de ser. sed ius accrescendi non habet locum in contractib. lucratiuis, vt no. dixit Bal. subtili consideratione.

5 † Quinta q. est pulchra, feci pactum cum furnario, ut coqueret panẽ p me, & familia mea singulis annis, uel perpetuo, & quod sibi darẽ omni anno 10. lib. tunc habebam duos filios tantum, & postea mihi nati sunt plures alii filii, & ista familia mea est aucta, an teneatur mihi coquere pro eodem pretio. Istã q. format Ia. Bu in l. fi. C. de sacr. san. eccl. Alb. de Ro. ponit similem de molendino, in aut hoc ius perrectum vers. vnã aliã pulchram q. e. t. & in l. uon módus. C. de ser. & Imo. in ele. literas 11. col. uer. quod si promittens coquere. de rescripti. in qua q. primo dicẽdum videtur, quod teneat, quia pmisit coquere p familia mea, & ista nũc est familia mea licet sit aucta, vt l. peculiũ. in princ. ff. de pec. vbi uř hoc probari. p hoc etiam l. proponebat. de iud p hoc vř tex. iuncta glo. in l. pen. de fun instru. q. uult no. quod omne uniuersale recipiat augmentum, & diminutionem, ut ibi. & l. g. e. de leg. 1. & i d. l. peculium & no. in 8. l. 1. de leg. 1. Sed familia est uniuersale, quia est collectiuum sine aliquo signo particulari uel generali, ut no. gl. i l. 1. ff. de eadẽ. & Bar. & Doc. in l. scire demus. in pri. de vero ob. Tertio ad idẽ vř tex in l. 2. in prin. ff. quo

6 rũ le. & in l. fi. § 1 in prin. de lib. leg † Quarto vř in l. pbari si seruitus. in pri. de ser. ve. p. vbi dr, quod seruitus imposita luminib. simpliciter intelligitur tam de præsentibus, quàm

7 de futuris. † Quinto, quis sæpe inspicitur, quod euenire potest, vt no gl. in l inter stipulantem §. sacram. de uer. obl. Sexto probari põt ratione. nam si unus filius moreretur, remaneret eadem familia. d. l. pponebatur. de iu. di. & uel let furnarius seruare sibi promissionem, ita & ecõtra si est aucta, debet mihi ser-

8 uare. † ut contrariorum eadem sit disciplina. l. t. de his qui sunt sui uel alienl iuris. cum si. & quia ad quem spectat augmentum, diminutio spectare debet, vt est tex. & ibi Doc. in l. si ex toto. de le. i. nam regula est, qui pt sentire incommodum, secundum naturã de re. iu. & quæ in uno grauari potest, in alio releuari debet. l. eum q. in prin. de iureiu. Septimo, pro hoc facit tex. in c. quia circa de priu.

& q̃d no. Cy. ſedm Petr. in l. placet. in ult. q. de ſac. ſan. eccl. & quod no. plene Ang. & Al. in l. ſi ſeruitus. de ſer. urb præd. Octauo, facit pro hoc l. hoc iure. §. aqua. de aqua quoti. & æſti. Nono pro hoc adduco, quod no. Alb. de Roſ. in ſimili, in l. Rutilia Polla de cōtrahē.
9 emp. ubi dicit. † Quòd ſi aliqs cōduxit unū molendinum cum quatuor rotis, & cōuenit præſtari modios 10. pro qualibet rota, & poſtea conductor ibi aliam rotam conſtruxit, quod non teneat̃ pro illa noua rota aliqd ſoluere, & ſic non debet creſcere fructus. Et dicit, q̃ ita fuit determinatum, prout refert Vgol. de Font. allegat ad hoc l. non modus. C. de ſerui. & uide omnino eundem Alb. in d l. Ru
10 tilia Polla ubi adducit alias ſimiles q. † Decimo adduco aliam deciſionem Alb. in aut. hoc ius porrectum. de ſac. ſan eccl. in 10. col. ver. unam aliam q. ſubijcio, ubi dicit, q̃ ſi pater. cū Abbate & conuentu eiuſdē monaſterij pactus fuit, q̃ molēdinum dicti monaſterij ſibi & familiæ ſuæ pro certa pēſione molere deberet, nec in hoc fuit læſum & deceptum monaſteriū tpe pacti inizi, poſtea qlibet filio rū habet ita magnā familiā, ſicut habebat pater ſuus tpe celebrati cōtractus qlibet ipſorum vult molere ad molēdinū, ſicut faciebat eorū pater, & determinat, q̃ de ſtricto iure poſſit, & allegat d. l. ſi ſeruitus, in contrariū uult, q̃ imo non teneatur furnarius coquere pro eodem pretio, aucta familia, per tex. in l. nō modus. cu his q̃ ibi no. per gl. & Cy. & Doc. C.
11 de ſer. † Secūdo, p l. ſi ita. de au. & ar. leg. ubi dr̃, uerba in dubio intelligũt, ſedm tps pſens & pro hoc l. ſi eſt meus proprius. cū ibi no. ſi ſer. uend. & Cle. literas. cum ibi not. de reſcrip. Itē pro hoc, q̃a uerba contractus in dubio intelligũtur rebus ſic ſtātib. l. q̃ ſeruitus. de cōd. ob. cau. † Tertio, p l. Rutilia Polla. de
12 cōtrahē emp. ubi dr̃ q̃ in dubio uerba cōtractus itelligunt ſedm q̃ apparet tpe cōtractus & poſtea illū tex. īduceit Al. de Ro. ad plures q. & ad idē eſt tex. i l. 1. eod. tit. & ibi Alb. de Ro. in ſi. adducit illū tex. ad deciſionē huius q. i terminis. tēmit tñ ſe ad dicta per eū d. aut. hoc ius porrectū. Quarto, facit tex. in l. 1. §. itē quæri de aqua quot. & æſti. & in l. ſi. § ſi. in ſi. de libe leg. † Quinto, hoc ur̃ pbari
13 optima rōne, q̃a ex pſona hæredū nō dēt cōdi. ob. mutari. l. 2. §. ex his. de uerb. ob. & ibi uide Alb. de Ro. & ar. iſtud procederet, qñ eſſet aucta familia poſt mortē patris. † Sexto,
14 q̃a ubi creſcit expenſa & labor, dēt creſcere pretium ſeu ſalarium, q̃a tā labor, q̃ pecunia diuiſionē recipiunt, ut eſt tex. in l. amicō in
15 pri. de an. le. & ibi ponūt Doc. p illū tex. † q̃ ſi famulus conuenit ſtare cum tribus ſcholaribus p certo pretio in mēſe, & unus ſcolaris moritur, vel recedit, dēt diminui ſalariū, ſi alter ſuperuenit dēt augeri, ſicut augetur & diminuit labor, ita hic dr̃, quod ſi augeatur vel diminuatur familia. dēt augeri & diminui pretium. Septimo, p hoc adduco tex. in c. q̃to extra de cenſ. & ibi ponitur iſta q. per Ioan.
16 An. † Octauo, quia regulariter conuētio non extenditur ad in cogitata. l. cum Aquil. & l. qui cum tutoribus. de tranſac. ſed furnarius non cogitauit, quod dēret familia creſcere, er
17 go &c. † Nono, quia infinitas eſt euitanda l. ſi C. de ſac. ſan. eccl. Nam ſi furnarius teneretur p familia aucta, teneretur etiam ſi i infinitū augeretur. q̃ non vr̃ eſſe dicendum vt ibi. & per hanc potiſſime rōnē pro hac parte determinat ibi la. But. dicēs quod nō obſtat, q̃d̃ pmiſerit coquere mihi & familiæ meæ, quia intelligitur de familia, q̃ tpe conuētio
18 nis habebā. † Decimo, & vlt. facit l. cui fundus. in ſi. de cōdi. & demonſt. quem tex. inducit ibi Dy. Alb. ad 1. q. d ſui Azo. & ſi conceſſum eſt, q̃ in aliquo nemore poſſit ligna incidere pro ſe & familia ſua decedat relictis multis, q̃ unuſquiſq; filiorum non poterit incidere quātū expediat ſibi & familiæ ſuæ, ſed oēs ſimul incidere tm̄ debet quātum poterat pr̃, & nō plus. idē inducit ibi Alb. ad
19 aliam quæſt. † Si aliquis dederit prædiū alicui monaſterio, vt perpetuo deberet molere ſibi & filus ſuis granū ad molendinū ſuū, po
20 ſtea liberi ſuper excreuerunt. † Itē adduco et deciſionem Pilei, quā facit in q. ſua 48. q̃ incipit, quidam pater ſ. in qua tenet, q̃ ſi monaſterium promiſit mihi & familiæ meæ molere frumētū, nō tenet̃ hæredibus molere in maiori q̃titate, quā mihi teneret̃ pp infinitatē euitādā, qm̄ nō eſt veriſimile monaſteriū ſe voluiſſe obligare ad talē infinitatē. & idē tenuit Bat. Brixienſis, in q̃ōnibus ſuis, q. 51.
21 quæ incipit, quidā pater ſ. † Et ad idē allego et quæ no. Cy. ſedm Pet. in l. non modus i ſi. C. de ſer. vbi per illū tex. q̃ ſi quidā ruſticus pmiſit cuilibet canon. dare 10. per anniuerſario, & tpe pmiſſiōis nō erāt niſi 10. canonici, deinde ſunt 30. nūquid teneat oibus, Et dicit, quod nō poteſt tūc cogitari, quot ibi canōici eſſent. & idē dicit Io de Imo. in Cle. literas. in 18. col. de reſcript Ego autem in iſta

quæſtio

q. ita concluderem, distinguendo, & concordado ista iura, aut promissio furnarii est facta sub nomine vniuersali. aut sub nomine particulari, aut generali, aut indefinito. Primo casu, qn̄ ꝑmissio est facta sub nomine vniuersali. vt familiæ meæ, ut supra 1. art. 1 patris, & vt formaui in q. princip. & tunc teneo primam partem veriorem, vc; quod teneatur ēt pro familia aucta per iura sup. ꝑ prima parte allegata. & porissime, quia nomina uniuersalia recipiunt augmentum, & diminutionem, l. peculium. in prin. de leg. 2. cū aliis alle § 1. & 2. ar. 1. patris. Et hoc ēt tenet Cyn. in d l non modus C. de ser. & in l. placet. in fi. de sacr. san. eccl & Pet. de Anc. in c. quanto. extra de cens & hoc intellige, quando filij habitant cum patre; secus si seorsum habitent, quia illa dr̄ familia q̄ simul habitat. per l. ruia onera. de exc. tu. licet quo ad alias, sit de familia. l. fi. C. de ve. sig. Pet. de An. & Io de Ana. in d. c. quāto. Nec
a obstant argumenta in contrarium adducta, quia pōt rnderi, sicut pt̄ diminui familia, ita potest augeri, & econtra. vnde propter istud dubiū euentū non pt̄ dici esse aliqua læsio, si non fuit inspecto tēpore contractus ar. l. si pr̄ puellę. & q ibi no. per Cy. & Doc. C. de inoff. test. Secundo casu, qn̄ promissio est facta sub nomine particulari, puta mihi, & duobus filiis meis, & tunc non hēt dubiū quia nō egredit̄ personas nominatas: quia limitata dispositio limitatū ꝑducit effectū, l. in agris. de acq. re. do. & ita pt̄ loqui. l. non modus. C. de ser. secūdū Cy. ibi. Tertio casu, qn̄ est facta ꝑmissio sub nomine generali, puta mihi, & oībus liberis meis, & tūc subdistingue, aut ꝑmissio est facta ad certū tēpus limitatum, aut ī perpetuum, aut simpliciter. Si ad certum tp̄s, puta ad x. an. ꝑmisit coquere mihi, & oībus liberis meis. Et tunc intelligo ꝑ omnib. liberis, qui ꝑ tēpore reperiunt, unde siue crescant, siue decrescant, furnarius tenebit̄ semper ꝑ eodē ꝑcio, cum potuerint partes cogitare hoc euenire posse vt no. in l. inter stip. §. sacrā. de ver. obl. maxime quia verba sunt generalia, q̄ generalr̄ debent intelligi. l. 1. §. & generalr̄. de leg. præstan. & 18. di. si Rom. cum si. Si vero ꝑmissio est facta in perpetuum, & idē eadē rōne. Nec ob. ratio infinitatis euitandæ, quia uerba infinita repugnant. † Potest. n. quis se ob
22 ligare in perpetuum. l. 1. §. si in perpetuum. si ager vec. vel emph. Et ꝑdicta intelligo vera,

quādo fit augmentum, uel diminuito liberorum per natiuitatē, vel mortem eorum: secus si crescet familia ex aliqua casu accidēti; puta ego sum creatus miles, vel superuenit mihi hæreditas opulenta, propter quā ego incepi tenere tres, vel quatuor famulos, vel totidem pedissequas, iuxta l. sed, & si lex §. si quis re sua. de pet. hær. & quod not. glo. in auth. vt iudices sine quoquo suf. §. cogitatio. in ver. largioris. col. 1. quia de isto non potuit furnarius uerisimiliter cogitare, ergo non tenetur l. cum Aq. & l. qui cum tutorib. de trans. Et sic non inspicitur hoc casu, quod euenire potest, quia quando præsens status non indicat contingentiam de futuro; non inspicitur quod euenire potest, ut d. §. sacra. & ibi hoc not. Bar. sed si promissio est facta simpliciter, non expresso aliquo tempore, puta promisit furnarius coquere mihi, & liberis meis panes pro decē libris in anno, & tunc credo, q licet crescat familia, vel decrescat in uno anno, non propter ea debet crescere, vel decrescere preeium, per ꝑdicta, sed post annum non cogitur furnarius coq̄re ꝑ eodem ꝑcio, si creuit familia, nec ego teneor idem ꝑcium soluere si decreuit: imò etiā si non esset mutata familia, quia dicta promissio non durat, nisi singulis annis. & in fine cuiuslibet anni quisq; nēm potest contractum dissoluere. facit quod not. in l. item quæritr̄, §. qui impleto. loca. Quarto casu principali, quādo promissio est facta sub nomine indefinito, puta ꝑmittit furnarius mihi, & filiis meis, & tunc credo, quod censeatur tacite actum de filiis qui reperiunt̄
c tempore contractus, quia de futuris in dubio non ur̄ actum, secundum ꝑpriā significationem uerborum: ut ꝑbat̄ in l. seruitus & ibi, humanius est. de ser. urb. pręd. & not. per Bar. in l. si pluribus. de leg. 2. & sic intelligitē rebus sic stantibus & probatur etiam hoc in l. non modus. C. de ser. intelligendo, q ibi fuerunt uerba indefinita. & pro hoc est tex. in l. si ita. & in l. medico. in prin. de auri. & argu. leg. & ad hoc etiā allego, q hoc Cy. in l. placet in fi. C. de sact. sau. & quia illa q est satis difficilis, predictam materiā, & decisionem subiicio correctioni cuiuslibet melius sentientis, & dicā etiā in l. prouincia. §. familiæ. de uer. sig. † Sexta q. an liceat facere
23 furnum in muro communi, inuito socio, uel iuxta murum uicini eo inuito. De hoc dic, ut dicam in seq. tit. de fornace, & fornello in

lo.in prin. Vltimo de ista materia furni, vide p Alber. de Ros. in suo opere statutorum, in 1 par.q.135 & per Ang.in l.inter quos.in prin.de dam.inf. & vide q dixi supra de puteo in plurib.q.& maxime in uer.sed quaero nunquid.& vide quae dicam inf. § de balneo siue stupha,& camino,& cellario.

a Familiae *Quod familia alicuius dicatur eius familia post mortem suam vide Alex. 2.vol. consil.20 in 1.col §.bene facimus Quid ueniat appellatione familiae,uide Corneu 3.uol.consi.129.*

b Argum. *Argumentum a contrario sensu,quando habet locu,vide Alex. 2.uol.cõs.17 Et utrum in contractib. habeat locum arg. a contrario sensu.in 4 vol.consi. 5.& Corneum 1.vol consi.188. in 2.vol consi 24.& 44 & 110.et 119.in 3.uol. consi.31 & in 4.uol consi 266. & 308.*

c Contract. *Contractus declaratur ex quantitate pecuniae,vide Corneum 1.vol.consi 116 & in 2. vol.consi.40 & 75.& 180.& in 3.uol consi 190 & 201.in 4.uol.consi 255.*

De fornace. Cap. LI.

1 *Fornacem an quis in muro vel fundo communi construere possit.*

2 *Fornacem an quis in muro proprio iuxta vicini murum construere possit.*

3 *Fornace si ignis periculum existat, ne vicini paries flamma corruat quid iuris.*

4 *Fumus si ascendat de fornace ad vicini domum an propter hoc contra fornacis dominum agi poterit.*

5 *Fornacis propter ignem si uilla vel domus exusta fuerit an contra fornacis dominum agi possit, & qua actione.*

1 QVaeritur † primo, an qs possit in muro vel fundo communi fornacem cõstruere:& dicas regulariter,q non,quia in re communi melior est condi. prohibentis. l. Sabinus.cõi diui nisi fundus ille esset deputatus ad fornacem laboribus. de vsufr & l. aediles.communi diu & locum duob. §. item Mela.pro soc.& no.gl.& Doc i d.l.Sabinus.& habetur in l.paries.e.de ser.vr.ptae.fallit et in aliis casibus no.in d.l. Sabinus. & an seq. in re communi.c.6.& vide quod dicam infra de cellario & qd dixi supra de pariete siue muro,& de seruitute tigni immitten.in 4. q.

2 † Quaeritur secundo,quis vult construere fornacem in muro proprio iuxta murum vicini.Et dubium facit l.fi.ff.reg. quae vult, ut si quis domos aedificat, pedes duos dẽs relinquere, supra murum vnum tantum pedem. Ego teneo q potius muro q domui hoc aequiparetur,& sic sufficiat relinquere vnum pedem,per d.l.fi.& hoc uoluit gl.in l. qda Iberus in uer.parietem.de ser.vr.praed.quae dicit, q infra duos pedes uel unum per d.l.fi.& est ratio,qa fornax non est locus,nisi esset coniuncta domus ad habitandum , sicut reperit i multis fornacib.ar. l.pleriq;.de i ius uo.iũcta l.praedijs. §.balneas.de leg.3.& l.eo iure §.tabula.in qui.cau pi.ta.contrahatur.

3 † Quaeritur tertio, quid si in fornace est periculum ignis,ne flamma paries vicini corruat. dico q non, et cũ stiui ita penes fundum uicini, q eius paries possit damnum pati ex flamma vel igne,ut est casus in d.l. qdam Iberus & hoc tenet ibi Ang in ult.col.In prin per illum tex.de quo uide et quod dicam in sequen.tit. circa prin.& quae dicta sunt de fundo proprio vicini,idem dicendum e de cõi, qa iuxta ipsum nõ pt qs fornacẽ cõstruere,sicut nõ pt ppe fundũ alienũ vicini, ut e tex. in d.l.qdam Iberus. ubi paries cõis & alienus in hoc aequiparant.& adde q dixi supra de forno.in 1 q

4 † Quaeritur quarto , quid si fumus ascendit de fornace ad domum uicini,an pp hoc poterit agere contra dñm fornacis?dicas q non regulariter,p l.si cui.§. Aristo.si ser uen. de quo uide q dicam infra de furno.

5 † Quaero quinto,qd si pp ignem fornacis villa uel domus exusta est, an cõtra dominũ fornacis agi possit.& qua actione, vide tex.in l.si seruus seruũ. §.si fornicarius.& qd ibi no.p gl & Doc.ad l.Aql.& q dixi supra de furno,in 1 q.Et q dicta sunt de fornace,hñt locum et in fornello, qui fit causa cineris coquendi,uel alia de causa supradicta.

De balneo,siue stupha. Cap. LII.

1 *Balneum uel stupham facere etiam inuito socio in communi licitum est,dum tamen ex hoc communis paries non laedatur,alias secus.*

2 *Balneum construere in pariete proprio iuxta uicini parietem, an licitum sit.*

3 *Balneum qualiter de iure construi possit.*

4 *Balneum seu stupham an usufructuarius possit in fundo usufr. construere.*

5 *Balneum uel stupham ad usum publicum an inquilinus uel usufructuarius deputare possit.*

6 *Balneator seu stupar. an de receptis teneatur*

sicut

...ne naturæ caupones, stabulari ...neorum, & thermarum calefactiones an mu... ...ra personalia esse dicantur.

IN muro cōi†licitum est balneum, vel stu... pham facere ei inuito socio, dum tamen ...t hoc paries cōis non lædatur, alias secus, ...t, pb. u in l. fistulas. in prin. & §. 1. de ser. ...b. præd. & in l. quidā Iberus. § fi. & tenet ...oc Io. Pe de Papia in suo ult. li. in antepe. ...l. ver. & si paries. & ideo si ex flāma balnei ...xura: ui paries cōis, hoc facere non licet, ...t. l. fistula. in te. ut ven. in l. si seruus seruum ...§. si fornacarius. ad l. Aq. & in eo pariete nō ...ōt iniungi tabulæ vel uasa, ūitrea p quę in ...l. cum flamma tollat & paries cōburatur, ut ...l. quidā Iberus. ver. de tubu. ut not. Ang in ...inter quos. in prin. in pen. col. de dam. inf. †Sed quæro, nunquid in pariete proprio iu... ...ta parietem vicini sit licitum balneum cō... ...struere. & dic q ad duos pedes ipsum facere ...non licet, per quod paries vicini comburatur ...& hoc tenet Ang. in d. l. quidam Iberus. in ...prin. in ult. q. ego autem non credo, q duo ...pedes sint mensura proprie, per quos quid ...distare debeat, licet tex. eum gl secdm vnam ...expositionē hoc sentiat in d. l. quidam Ibe. ...sed teneo, q tm̄ quis debeat distare, q non ...noceat ei a vicino fundo. & ita loquitur d. ... quidam Iberus quam sic intelligo. & ita ...etiam dixi in præc. tit. in 3. q.† Qualiter aūr ...balneum de iure construere possit, uide tex. ...cum ibi no. per gl. & Doct. in l. 1. C. de ædif. ...priua. †Nunquid usufr. possit balneum, seu ...stupham construere in fundo usufr. & dicas ...q non, ut est tex. in l æquissimum. §. item si ...dñs. & ibi Flor. de usuf. & sic ibi vr casus, q ...scholaris in domo conducta non possit fa... ...cere ei stupham inuito vel inscio dño. licet ...ibi loquatur de vsufr. quia eadem est ratio. ...Nam si vsufr. qui habet plus iuris q̄ inquili... ...nus vel conductor non potest, multominus ...poterit conductor uel inquilinus. Prædicta ...intelligo vera in partibus. in quibus balnea ...siue stuphæ priuatæ non hn̄t cōiter in usu, ...ut est hic Paduæ, sed in locis in quibus esse ...consueuerunt, vt in Alemania, secus. a. l. fi. i... ...fi. & viu quotidiano sp hoc versari. C. de fi... ...deiuss. & ibi hoc no. per Doct & uo. Bart. in ... errore. C. de test. quid dicit per d. l. fi. q cō... ...suetum, tacite inesse vr. quia ea quæ sunt in ...vsu quotidiano pro expressis hn̄t. pro hoc l. ...quod si nolit. § qui assidua, de ædi. edic. &

5 quod ibi late scripsi †Sed an inquilinus vel vsufr. possit stupham vel balneum ad vsum publicum deputare? Dic quod non secundū

6 Fl. in d § si dns. per illum text. † Sed potest dubitari an balneator seu stupharius teneatur de receptis, sicut nautæ, caupones, stabularij, dic q sic, ut notat Guil. de Cu. in l. 1. §. item ff naut. cau. balneator in pub. balneo si quid pciatur, potest agere actione iniuriarum. tex. est in l. 2. §. si quis in mari. ne quid in lo. pu. religiosi intrare pñt balneū tempore necessitatis. 24. q. 1. omnes qui. & ibi no. in gl. ac etiam tempore necessitatis die dominico balneum concedimus. de consecr. dist. 3. pisceat ut no. gl. in d. c. oēs qui. An aūt senatusc quod prohibet legari uel vēdi ea quæ sunt coniuncta ædibus ut l. senatus. de contrah. emp. & l. cetera. §. hoc senatus, *el secundo*, de leg. 1. habeat locum i balneis, &c. dic q sic. tex est in d. l. cetera. §. hoc senatus, *el secundo*, in prin. Item nunquid ap pellatione domus contineantur balnea, uide l. prædiis. §. balnea. de leg. 3 quod ibi no.

7 facit quod dixi in e. ti. pc. in 2. q. †Itē adde, q calefactiones thermarum, & balneorum dicunt esse munera personalia, ut est tex. in l. 1 in prin. de mun. & ho. quem tex. itellige de balneis pub. sicut erant thermæ domini Diocl. imperatoris, quarū ædificiū miræ magnitudinis adhuc Romæ extat. Vltimo de balneo, uide oīa q̄ dixi sup de ser. præcedēdi, in 2. q. & uide l sicuti. § fi. si ser. vē. & l qui i sulam. § r. ff. loc. & in l. qui bal. in prin qui po. in pi. ha. & Inst de li. ob § multis in fi.

De fumo. Cap. LII.

1 *Aedificia inferiora habens si ignem faciat, per foramen uel per fenestras fumum in superiora ædificia immittat, an possit.*

2 *Apes alienas si quispiam fumo facto fugauerit vel necauerit, qua actione teneatur.*

1 HAbens ædificia†inferiora ignē facit, & p foramen uel per fenestras fumū i superiore ædificio mittit. an possit. & vrq non, per tex. no. in l. sicuti. §. Arist. si ser. ven. In cōtrarium vr tex. in §. fi. in ea. l. Ego nūc distinguendo ita br concludo. Aut est seruitus constituta, & nulli dubium est, vt no. per gl in d. § Arist. Aut seruitus non est imposita, & tunc aut uult immittere seruitutis iure, & nō potest, ut est casus in d § Ari. secdm

intel-

intellectum gl. aut vult immittere iure suo, & tunc aut facit aio iniuriandi, & non pōt, imò si tunc mittit, tenet actione iniuriarū. l. pe. de iniu. & ibi Ang. & no. gl. in d. §. Ari. & dixi sup. de ser. proijciendi, in 2. & 5. q. in dubio tamen non præsumitur animus iniuriandi vel nocendi. gl. est no. in l. fluminū. §. fi. de dam. infe. aut non facit animo iniuriandi, sed immittit iure suo, & tūc aut facit ignē solitū & cōsuetū pro usu suo & familiæ, & pt, ut est casus, q ita dēt intelligi in d. l. sicut. §. Ari. in prin. Aut facit ignem insolitum, puta nimis grauem, & tunc non pt ut d. §. fin. ibi fumum non grauem. à contrario sensu. & ita pōt intelligi §. Arist & ita tenet ibi Bar. Flo. & Pau. de Cast. & ita dixi supra, de ser. proijciendi, in 2. q. quod bene no. quia uidi sæpenumero habitantes inferius immittere fumum per foramen, aut per fenestras ad edificia superiora, aut hītes furnos & fornellos, & ex his mittere fumū in domos uicinas, quia contra eos agi nō pt nec prohiberi, si faciunt ignē solitum, secus si insolitum, puta cōburendo paleas uel stramē, ut qnq; fit. & adde quæ dixi supra de fornace, in 4. q. † Si qs autem fumo facto opes alienas fugauerit, uel etiam necauerit, quia mortis causam præbuisse uidetur magis q occidere, in factum actione tenebitur, ut ex tex. in l. si quis fumo, ad l. Aquil.

De scalis, Cap. LIV.

1 *Scalas muro communi apponere licitum est vni ex socijs, si nullum damnum parieti fiat.*

2 *Scalæ lapideæ an iuxta murum communem per vnum ex socijs apponi possint.*

3 *Scalas non solum si quis iam velit appropinquare, sed etiam ligna vel lapides immittere, an possit.*

4 *Limitata dispositio limitatum producit effectum.*

5 *Scalæ in muro alieno an et quo apponi possint.*

6 *Scalas in solo publico iuxta domum suam si qui spiam ædificare voluerit, an possit.*

7 *Scalas in muro supra solum vicini vel publicum, an quis facere possit.*

8 *Scala an domus appellatione veniat.*

9 *Scalis admotis si quis muros ciuitatis ascenderit, quomodo puniatur.*

10 *Scalas apponere muro alterius causa ingrediendi eius domum, quæ pœna sit.*

1 SCalas † muro cōi apponere licitū est uni ex socijs, si nullū danum parieti fit. text. est cum gl. in l. fistul. § fi. de ser. ur. & hoc modo debet intelligi gl. in l. qdā Iberus. i. ver. seruitutis sibi, secus aūt in scalis. eod. tit. quę facit drīam inter tubulos & scalas, qa per tubulos cōmittit dānum parieti cōi ex flama ignis, sed per scalas appositas non solet fieri cōiter damnū parieti, & ista fuit intentio gl. licet ibi Ang. eā reprobet. sed si p scalas fieret læsio, tunc apponi non pōt muro cōi in uito socio per d. l. qdam Iberus. & d. l. fistulās. in prin. Ang. tenet hoc in l. qdam Iberus in fi. & l. inter quos. in prin. de dā. infe. in 4. col. ver. similiter scalas lapideas iuxta murū cōem, &c. & Fl. in l. Sabinus. in fi. cō. di. Et dicuntur scalæ non offerre dānū seu læsionē in muro cōi, qn non impediunt ipsius parietis refectionē, vel qn sublato pariete cōes scalæ per se stare possunt, alias secus. vt d. l. fistulas. §. iuxta. vbi hoc no. Bart. & Doct. uel qn aliud impedimentū seu dannum fieret ipsi muro cōi, puta qa ostium fieri debebat, vel fenestra, uel aliud ædificium quod p dictas scalas impediretur vel incōmodaretur. ar. d. l. qdā Iberus. & d. l. fistulam, in prin. & & l. fistulas. fi. ser. ven. & l. si cōes ędes. cō. di. & id quod no. gl. in l. Sab. eo. tit. Et ex his sequitur, q scalæ ligneæ possunt regulariter apponi per unū ex socijs iuxta murū cōem, qa faciliter remoueri possunt, vt dicit text. in d. l. fistulam. §. fin. & si cōiter dānū ei in muro inferre non possunt si tamē damnū inferrent, apponi non possunt, vt dixi. 2 † Sed qd de scalis lapideis, an apponi possunt iuxta murum cōem p vnum ex socijs? Et vr q nō quia faciliter remoueri non possunt p d. §. fi. contrariū dic. s. q poni possint, quia sublato pariete p se stare possunt, ut d. l. fistulas. §. iuxta. & ibi Bar. si modo muro communi nullū dānū fiat. & ita tenet Ang. in d. l. inter quos. in 4. col. In hoc tamē est drīa, quia facilius possunt nocere scalæ lapideæ q lign. sed ceteris paribus nulla est drīa; quia ubi nullum fit dānū p eas fieri pōt, aliter non, & ita vidi obseruari. & in sūma no. pulchrā regulā p socijs habētibus inter se commune, puta in muro vel domo communi, si qritur vtrum vnus ex eis poterit aliquid appropinquare vel apponere in muro communi. nam dēt attendi an illud q appropinquatur vel apponit, possit per sublato muro uel damno fieri . . . , quia tunc potest apponi, alias secus . . . an impediat refectionē communis parietis vel domus, & non pt, si non impeditur.

ditur,pt,vt probatur in d §.iuxta.Item an af ferat aliquid dãnum vel nõ,ut paret ex præ-dictis,q̃ pcedunt,vt dixi nõ tm̃ in scalis,sed ẽt in quacunq; alia re vel ędificio,q̃ ẽ valde no.qa p hoc multæ q. decidi possunt.qb. adde q̃ dicam infr. px.q.& infra de solario.

3 † Quid aũt dicendũ,si qs vult nõ solũ scalas ad ppinquare,sed ẽt mittere, puta earum tigna vel lapides,an possit?Et videt,q debeat distingui,ut de appropinquatione dictũ est. In contrariũ vr,vc3 q indistincte possit, p tex.cũ gl.in l.si cões ædes.in ver.mittere cõi dicitẽ qa in re cõi licitũ est vni socio aliqd facere,qñ alterius socii nihil interest l qdã lbet §.parietem.de ser.vrb.pd.& no gl. 2.in prin.in l.Sabinus.cõi di. Ego aũt teneo , q̃ regulariter non possit,quia in cõi non pt inuito socio ali d facere.& melior est cõdi ro phibentis d.l.Sabinus.nisi murus cõis esset ad hoc destinatus.ut ibi nor gl.facit ad hoc quod dixi in titul.præce.de fenestr. in 1.q. nec obstat.tex.cum gl.in d.l.si cões ædes.qa dẽt intelligi,qñ ædes erant ad hoc destinatæ,vt ibi fierent scalæ.& ita ẽt intelligit ibi Flor. Nec ob.quid dixi,qñ non interest socii , pt alter socius in muro cõi immittere.qa non pt interesse si tigna uel lapides non immittant,ut de se patet. In hoc tñ posset sic distingui,aut murus est communis quo ad oĩa,qa sic actũ fuit & cõuentum inter socios.& nõ hẽt dubium,q ẽt pro scalis in eo possunt immitti tigna & lapides & similia.aut est actũ q murus sit cõis tantummodo ad unũ usũ, puta p diuidendo viridatũ.& tunc ẽt clarũ,

4 q nihil pt immittere. † quia limitata dispõ limitatum producit effectum.l.in agris. de acq.re do.& pro hoc vide oino q̃ dixi supra de pariete siue muro,i px.q.ver. occurrit mihi. Siue nihil est actum expsse inter socios qd cõstet, & tunc aut murus apparet cõis ex eo,quia in eo sunt apposita tigna , vel lapides,& tunc in dubio reputabitur cõis.sal ẽ, quantum ad hoc,& ideo quilibet ex sociis põt scalas immittere,aut tigna, vel lapides pro scalis sustinendis.& ita põt intel.gi tecum gl in l.si cões ædes in ver. immittere. communi di.Et hoc intelligo, quando murus est sufficiens & idoneus ad sustinẽdum talia onera alias secus,ut l.in parietis.de dã. inf.& l.cuius ædificium.de ser.vr.p.æ. & dixi supra de seru.tigni immit.in 4.q. aut murus apparet communis ex alio,puta qa sunt fenestellæ vel annuli ab vtraque parte,uel si de quib.vide sup.de pariete seu muro,ver.2. principaliter est videndum.& tunc in dubio credo,q non possit, quia regulariter in cõi re melior est cõdõ prohibentis.d.l.Sabinus. Nã negari non põt,q per dictam immissio nem tignorum uel lapidum quibus scalæ sustenrant,non fiat aliqua læsio muro cõi , si nõ fiat talis missio,per q̃ nullo modo pt interesse alterius socii.puta quia modica esset missio facta, nec põ ius magnum sustineret murus,pp talẽ missionem,tunc fortasse posset,vt d.l quidam lber.§.pariete.& gl.2.i d. l.Sabinus.& ita alias vidi iudicari.Hoc tñ an interesset vel non vicini, relinquendum est arb.iu l.qui inspecta qualitate muri & loci & missionis iudicare debebat.l.1.§ fi. de iu.del.& c.de causis.de off. del. & prædictis adde quæ dixi sup de ser.tigni immitt. in 4. & 5 q.de pariete siue muro.ver.3.principaliter est videndũ.cum seq.

5 † Vidimus de muro cõi,an possint scalæ iuxta eum apponi vel immitti,nunc dicamus de muro alieno, ĩ quo sic bñ est concludendum: Aut quis vult ponere scalas ligneas vel lapideas immittendo tigna vel lapides in muro alieno,& nõ põt, inuito aut non consentiente domino imo dñs muri pt propria auctoritate illud quid immissum est in muro suo tollere uel destruere.l.quemad §.si prote tum.ad l.Aq.& l.qui vitem.§.si a l ianuã. quid vi aut cla. de quo dic ut dixi supra de ser.tigni immit.in 6. & 7.q.Aut qs vult ponere scalas prope murum alienum,nihil in muro immittendo, & tũc aut vult tangere murum ita,vt requiescat in eo,& non potest per dicta iura,& per l.fistulam.§.iuxta de ser.vrb.pd. Aut uult tangere etiam non requiescendo,& idem eadem rõne.facit l.vulgaris.in prin.de fur.dũ dicit,q autem hois tangit,totũ hominẽ tetigisse uĩ. Aut quis vult ędificare scalas pp murũ alienum, ipsum non tangendo,& tunc subdistĩguẽ,aut sunt scalę lignę,aut lapideę si sunt lapideę uel de muro,& tũc aut habent fundamentum de terra,ita q murus dici possit & credo q non possit,nisi stent remotę per vnum pedem,per l.fi.fin.regu.ita intelligo Bal.& Fl.in d.l.fistulam.§.fi.qui dñt,q idẽ ius est de scalis,quod est de muro aut nõ habent fundamentum intra,ita q proprie murus dici non pt, & tunc ædificare poterunt prope fundum alienum, dummodo ipsum nõ tãgat,qa tũc nõ habet locũ l.fi.fini.reg. si vero sunt scalę ligneæ , teneo quod indistincte

ftinctè ędificare possit ꝓpe fundũ alienũ, dummodo ipsum non tangat, nec in eo aliquid immittatur, et si scalę sint affixę super tignis affixis in solo ædificantis ꝓpe fũdũ alienũ circa vnũ pedẽ. ar. l Vitius. in regun. quod no. qa est quotidianũ. Et prædicta procedunt, qñ quis ædificat in suo scalas prope
6 fundũ. †Sed qd si aliquis uult ædificare scalas in solo publico iuxta domũ suã, an possit? Videtur quod non, quia regulariter ꝓhibitum est priuato, in solo publico auctoritate propria ædificare. l. 2. & per totum. ne qd in loco pub. cum sim. In contrariũ uř, quando quis haberet porticũ in solo publico, uel stillicidium supra solum publicum, quia quatenus se ꝓtendit stillicidium uel porticus, uř ꝙ sub eo possit ædificare scalas, & similia ar. l. fi. in fi. de ser. vi. præ. & ita in multis locis reperiunt. In hoc puto, ꝙ loci consuetudo seruanda fit. l. an in totum. & ꝙ ibi no p gl. & Doc. C. de ædifi. pri. Sed vbi non appa ret de consuetudine, teneo ꝙ fieri nõ possit, qa locus publicus sub stillicidio vel porticus remanet publicus, vt dixi supra de ostio
7 siue porta, ver. alia est q. similis. †Posset ẽt dubitari, an qs possit facere scalas ĩ muro sup. solũ vicini vel publicũ. Et dicas regulariter ꝙ non p l. fi. in fi. de ser. fallit qñ fieret sub stillicidio suo, qtm protendit stillicidium. l. §. fi. de ser. vrban. prędio. Item fallit qñ serui tus esset imposita, quod vide supra. de seru. ꝓij. in 2. 3. 4. & 5. q. & de pariete siue muro ĩ 6. & 7. q. infra in seq. et in prin. & dicã inf.
8 de necessario † Quæro an appellatione domus veniãt scalæ. Dic aut scalæ sũt extra domũ, seu extra ostiũ domus, & tũc nõ cõtinẽtur appellatione domus. & iõ maleficiũ, ꝙ fit in scalis exterioribus extra ostiũ domus, dř non esse factũ in domo, secus si essent interiores. & ita no. Bar. & Flo. in l. fist §. fi. de ser. vr. præ. Et pp ea sequitur aliud, ꝙ quis pt capi pro debito in scalis exterioribus, nec hẽt locum l. pleriq;, de in ius vo. & adde ꝑdis l creditor. §. fi. cum ibi no. de act. emp. & quod no. Bal. in l. Gall. §. fi. ad fi. de lib. & posth. & ꝙ plene dixi sup. de claustro seu cõ
9 claui, & porticu, in 2. q. †Quæritur ẽt, quid si scalis amotis quis muros ascenderit ciuita-
a tis a: Dic ꝙ capite puniri debet. l. fi. re ied & ibi per Doc. Item si qs ascenderit castrum quod habet murum vel valla lignea. secus, si fossas tamen loco murorum, vt est casus sing. in l. desertorem. §. nec non. de re mil. se

Iocundum Ludo. Rom. in quodam suo sing. †Vltimo quæro, quę sit pœna apponendi scalas muro alterius causa ingrediendi eius domum. vide Bal. omnino in l. fin. de re. di & quæ ipse no. in l. si quis non dicam rape. re. de epis. & cler. & vide rex. in § ope. insti. de oblig. quæ ex quasi deli. na. gloss. 13. q. 3. illud sanè.

a Ciuitatis *Ciuitas muris circundata an possit alienare murum, vel super ascendere, vide Cor. 3. vo. consi. 76. incip. præsens.*

De ferratis. Cap. LV.

1 *Fenestris suis quispiam fecerit apponere ferratas protendentes extra murum suum supra vicini solum an poterit.*

2 *Fenestras suas ferratas si quispiam versus solum vel domum vicini habeat, quæ sic per 30. vel. 40. annos steterunt. & ipsemet eas tollere velit, vicinus autem contradicat quid iuris.*

3 *Fenestras si quis versus domum, vel etiam fundum vicini habeat, per quas in domum vicini ire põt, an cogi possit, vt fenestras ferratas ponat, vt sibi dicta facultas intrandi tollatur.*

1 Quis† fecit fenestris suis ferratas apponere ꝓtendentes extra murum suum sup. solũ vicini, quærit an poterit. Et dicas regulariter, ꝙ non, p l. fi. in fi. ff. de ser. & l. si iterũ. §. pen. ꝙ vi aut clam, quia solum vicini dẽt esse liberũ vsq; ad cœlum, vt ibi. sed hoc fallit, qñ esset seruitus imposita, vel qñ fieret sub stillicidio suo, quatenus stillicidium se protendit, p l. §. fi. de ser. vr. præd. cũ ibi no. facit q dixi supra de scalis, uel posset ẽt dub. & qd dicã inf de speculatib. Itẽ fallit qñ fieret supra solũ pu. qa i a seruat de con-
2 suetudine p l. an ĩ totũ. C. de ędif. pri. †Quid si aliquis habet fenestras suas ferratas versus solũ, vel domũ vicini, quę sit steterunt p 30. vel 40. an. ipse vult tollere eas, vicinus cõtradicit, dicẽs quod non põt de iure. qa sibi est q̃siũ ius per dictũ tps. ar. l. oẽs. & l. sicut de p scr. 30. an. hẽ qa interest sua, ne vicinus vel alius possit per dictas fenestras venire in domum suam, qua ratione quid iuris. In hac q. puto sic dici posse. aut est ser. constituta, vt retineatur ferratæ, & non potest eas auferre. aut non est constituta, & tunc aut alias voluit auferre, & fuit impeditus per viciniũ & propter impedimentum & p cõtradictionem

iem desiiit auferre, & elapsum est tempus sufficiēs ad præscribendum istam seruitutē & idem, p l. hæc aūt iura. cum ibi no. & glo & Doct. de ser. vrb. aut nō est transactum illud tps, & tunc non sit præscripta seruitus, rñ pp illā destitutionem, & cōtradictionē con tradicens est constitutus in quasi possessione illius iuris remanēdi ferratę. text. est cum gl. no. in l. qui luminib. ff. de ser. vrb pd & l. 1. C. de ser. & ibi no. p Doct. aut nunq̃ fuit cōtradictum, & tunc aut ille vult tollere ferra ā in despectum vicini, vel vt noceat vicino principaliter, puta vt possit p illas fenestras visitare domū vicini pp filiam suā, vel pedisequam, vel alia cā si. & non pt arg. l. 1. §. deniq;. de aq. plu. & in l. in fundo. de rei vē. & in l. opus. cū gl. de ope. pu. & pro hoc vide quod no. Cy. & Doct. in l. altius. C. de seru. In dubio rñ nō psumit aīonocēdi. gl. est val de no. in l. fluminū. §. fi. iu glo. pen. in fi. de dā. inf. aut vult tollere ferratas p aliqua cō moditate domus suę, & pt, licet noceat vici no. vt probatur in d. l. fluminū. §. fi. cū l. seq. q incip. Proculus. †Sed quid ecōtra? quidam hēt fenestras versus domum vel fundū vicini, per quas pōt ire ī domū vicini, an possit cogi vt ponat fenestras ferratas, vt tollatur ibi dcā facultas i ntrādi? Dic br, quod non, quia nemo cogit in suo laborare, nisi sit im posita serui, vt hr in l. 1. in fi. cum l. se. de aq. plu. arc. & quia in re sua quilibet est moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mād. Eo aūt casu quo tenetur hre fenestras ferratas in suo, si reperiaur fractæ vel ætate consumptæ, an ipse teneat iterum reficere, & sumpri bus suis? Teneo quod sic, per l. & si forte. §. et ver. nam in oī b. si ser. ven. cōiuncta l. eum dre. de ser. vrb. præce ad quod adde quod dixi supra de ser. oneris ferendi. verf. huius aūt ter. & sup. de stillicidio non auert. ver. circa istam seruitutem. imo etiam plus dico. q̄ et si destructæ, vel extractę essent in totum ferratæ de fenestris, sicut fit qñdoque per stipē diarios tēpore guerrę & ēi quia domus vel murus, in quo sunt ferratæ, corruerit an si re ficiantur fenestræ, teneantur refici ferratæ. & dico quod sic. pro quo vide quod dixi supra de ser. stillicidij auertendi, in 8. q. Vltimo adde prædictis, quæ dixi supra destillici dio, siue tecto. in 1. q. & supra de peuu.

De solario. Cap. LVI.

Solarium si quispiam ædificare velis ad hoc vt stineatur, in quo loco ipsum affigere debeat.

2 *Murus quomodo cognoscatur an sit communis, vel non, & an sit communis pro diuiso, vel in diuiso.*

3 *Solarium quod est infixum muro communi uel alieno iure seruitutis, an pauimento vel lateribus cooperiri possit.*

4 *Solarium vnum uel plura si una domus habeat, & pars inferior sit vnius, pars vero superior alterius, sicuti Venetijs contingit ille, qui partē superiorem habet, non habeat aditum ueniendi ad ipsam nisi per scalas uel partem inferiorem, nunquid per illam uenire poterit.*

5 *Solarium superius domus alicuius si quispiam habeat, in quo quotidie habitantes currant vel eius pueri saltent, uel pulsent, ita quod existenti bus in parte inferiori impedimento sint, quid iuris.*

1 SI quis† vult ædificare solariū, in quo loco debet ipsum affigere. vt sustineat? dic quod aut muri vndiq; sunt sui, & in eis pōt tigna ponere. & istud non habet dubiū aut muri sunt cōes vicino, & tunc aut pro diuiso aut pro indiuiso: Primo casu pōt, quātus durat pars sua eadē rōne, & non vltra, nisi sit seruitus imposita, per ea q̃ statim dicā. Si pro indiuiso, tunc pōt imponere, qūs durat murus, si murus est ad hoc destinatus. ad hoc vide quod dixi supra de scalis, ver. quid 2 aūt dñdū. †Qūo aūt cognoscatur an murus sit cōis vel nō, & an sit cōis p diuiso uel indiuiso, vide q̃ dixi supra de pariete siue muro in 1. & 2. q. aut murus est alienus, & regulariter nō pōt, quia ī re aliena non est licitū aliquid īminere citra seruitutē, nisi dño uolēte. vt l. quęad. §. si pcctum. ad l. Aq. de qu vide q̃ sup. dcā sunt de scalis, uer. uideamus nūc de muro cō. Sed ppe murū alienū super trabibus uel lignis positis uel requiescētib. ī solo suo īferiori, bn pōt ædificare solariū. nec est opus dimittere spatiū aliquod ēt unus pedis, quia nō hēt hoc casu locū l. fi. fi. reg. & ita uidi sæpe obseruari in solario, & stillicidio, qui pnt ppe murū uicini ędifica re, dūmō ipm nō tagār, neq; super eo requiescant, sed sup. trabibus existētibus in suo. q̄ 3 no. quia quotidianū est. †Sed q̃ritur, an quis possit solariū, quod ē infixum muro, cōi uel alieno iure seruitutis, pauimēto uel laterib. cooperire. dic regulariter, quod sic. Fallit si propter talem coopeturam nimium graua retur murus, in quo quiescit solarium, nō priua

De onère ferendo. Cap. LVIII.

1 Tigni immi tendi inter seruitutem & oneris ferendi quæ differentia sit.

2 Verbo, promitto fere, uel sustinere onera domus tuæ, quid importent.

3 Seruitus oneris ferendi ad factum competit.

4 Seruitus oneris ferendi ad personalis actio esse dicatur.

5 Murus uicini si seruitutem oneriis ferendi debeat si domus corruat uel refectione indigeat, & ipse vicinus non vult refi ere, sed ei cedere, et mihi relinquere an possit

6 Murum oneris ferendi casu quo vicinus reficere teneatur. qualiter ista refectio fieri debeat.

7 Murum communem si duo habeant, qui onera ædium communia sustineant, & eorum alter ipsum deponere uelit, & melius fundare, ac grauiora pondera super imponere, altero socio inuito facere possit.

8 Molendinum commune si duo habeant, & unus molas meliores imponere uelit, an etiam alter ad expensas teneatur.

1 QVę sit † differentia inter seruitutem ti-
gni immitteudi, & oneris fereudi,
dubitari posset. Et dic ꝙ est in significatione
verborum seu ordine, vt probatur in l. eum
debere colum de seru.vrb.pręd. iuncta l. sicu
2 ti. in princ. si ser. ven. quod sic declaro. † Hęc
verba, promitto ferre vel sustinere onera do
mus tuę, hoc importent, vt dñs ædium ser-
uientium seu ipsę ædes aliquid faciunt ha-
bet enim se in ista oratione domus seruiens
per modum agentis, quia iste debet sustine-
re onera, & agit hunc actum sustinendi one-
ra, sed in his verbis ꝙ liceat tibi imittere ti
gna, nihil importat, ꝙ debeat facere domi-
nus seruiens, sed conceditur facultas duo æ-
dium dominantium, ut probatur in d. l. eum
debere. coniuncta d. l. sicuti. in princ. secun-
dum Bart. quia ita no. in d. l. sicuti. in princ.
& adde quæ scripsi supra, de seruitute oneris
ferendi, vers. sed quæro, quis mihi debet ser
uitutem plenius declaraui quomodo cogno
scatur seruitus oneris ferendi, & seruitus ti-
gni immittandi, & quomodo una cognosci-
3 tur ab alia. † Et ex his no. ꝙ licet aliæ serui
tutes regulariter non competant ad factum,
sed ad patientiam tantum, ut l. quoties, *la
prima* §. de ser. tamen aliud est in ista seruitu
te oneris ferendi, quia competit etiam ad fa
ctum. l. si forte. §. etiam. si serui. vendi. de quo
dic vt dixi supra, de ser. one. feren. versic. hu-
4 ius autem seruitutis. † Ex quo not. aliud, ꝙ
licet eo casu quo alicui incumbit onus fe-
rendi, non dicatur seruitus. sed potius obli-
gato personalis. l. si seruitus. § futuro. & ibi
no. & in l. pecoris de ser. rust. praed. & habe-
tur in l. fin § fi. ff. de con. empt. tamen hoc
fallit in seruitute one. ferendi, vt d. §. etiam.
& ibi hoc no. Flor. De hac seruitute oneris
ferendi, non videtur fieri mentio, nisi in
prædio vrb. l. eum debere col. ff. de seru. urb.
secundum Flor. in d. §. etiam. Sed tu dic, ꝙ
potest esse in prædio rustico, vt dixi supra
5 de ser. oneris ferendi. in prin. dic vt ibi † Cir
ca istam seruitutem oneris ferēdi, pone mu-
rus vicini debet seruitutem oneris ferendi
& sustinendi onera domus, si corruit, uel re-
fectione indiget, vicinus tenetur onera refi
cere, non ego. ut d §. etiam. & dixi supra, de
ser. oneris ferēdi. ver. sed nunquid ille. Quid
si vicinus non vult reficere, sed ei cedere,
& mihi relinquere, an possit? Et dicas
quòd sic, quia ista est obligatio in rem, non
in personam. tex est not. in l. & si forte §. La-
beo. si ser. vend quod facit ad not. per Bar. &
Doct. in l. is cum quo, de aqua plu. ar. &
per Flor. in d. §. etiam. & per gl. in c. quæ in
6 ecclesiarum. extra de consti. † Quęro etiam,
casu quo uicinus tenetur reficere murum o-
oneris ferendi qualiter debeat fieri ista refe-
ctio? vide text. & quod ibi not. in d. l. & si for
te. §. modus. & adde, ꝙ parietem proprium
quis meliorem, q̃ in seruitute impositus est,
facere licet, non deteriorem, quia tunc tene-
tur actione confessoria, vel prohiberi potest,
de no. ope. nun. per d. l. & si forte §. fin. cum
seq. ubi etiam ponitur quis sit euentus harũ
7 actionum. † Item quæro duo hñt murum cõ
munem, qui sustinet onera cõia puta ædium
suarum, alter eorum uult cum deponere, &
melius fundare, vel alio modo ipsum forcio
rem facere, forte ut possit ibi arcum suum
uoltæ lapideę fundare, uel forte grauiora põ
dera superimponere quàm consueuit, quæ
secundũ sui primam formam supponi tunc
non possent quæritur, an possit inuito alte-
ro socio. & dicas quòd non. text. est. & ibi
hoc no Doct. in l. parietem. de ser. vrb. præ-
dio. nisi paries esset ad istũ usum destinatus,
uel nisi hoc esset actum, uel nisi indigeat ta
li refectione. & his modis potest intelligi
l. si communes ędes. communi di. & ibi hoc
no. & habere per Bart. in l. in parietis com-

munis & in l.damni . §. cum parietem . de
dam.inf.& per Cy. & Doct.in l. si ut propo-
8 nas.C.de edi.priua. † Et per d.l.parietem.se-
cundum Bald.& Doct. ibi fuit determinata
ista q.q̃ si unus ex habentibus cõmune mo-
lẽdinum vult imponere molas meliores, &
alter sociorum non vult teneri ad illas expẽ
sas,q̃ non teneatur, quia melior est cõdõ
prohibentis.l.Sabinus,communi di.Nec ob
stat l.cum duobus.§.idem respondit, socius
qui cessantis,pro soc. per quam quidam di-
cebant contrarium, quia ibi res erat aliter
peritura,non facta ista expensa,hic secus. &
eodem modo debet responderi ad l.si ut pro
ponis C.de ædifi.priua. An autem actio,quæ
competit pro illa seruitute oneris ferendi, si
ędes plurium dominorum sint,competat in-
solidum ? Dicas q̃ sic.ut d.l.& si forte.§.plu
rium.vbi uide. Item in hac actione ueniunt
fructus i.commodum,quod habere, si onera
ædium eis vicinus sustineret,ut tex. est in d.
l.& si forte.§.pen.Cetera circa istam materiã
vide supra,de ser.oneris ferendi.

De refectionis. Cap. LIX.

1 *Reficere quid proprie sit.*

2 *Rem proprium an quis reficere teneatur.*

3 *Conuersantibus per uiam publicam vbi est domus ruinosa per quod remedium succurratur.*

4 *Domus diruta si deformitatem in ciuitate pariat, quod remedium contra dominum intentandum est.*

5 *Domus uel res quando aliena fuerit, an & quomodo, & per quam refici debeat.*

6 *Idoneitas intelligitur,quando in extremo non peccati quoniam nullum extremum laudabile est.*

7 *Actio quæ competat socio reficere volenti in casu permisso contra alium socium prohibentem.*

8 *Sociorum unus si suo sumptu ædificium commune iure societatis seu communionis reficiat ad vsum ad quem paratum,seu destinatum erat,verbi causa domum ruinosam, aut molendinum in flumine, aut parietem communem, an contra illum qui recusauit,agere poterit.*

9 *Dominium partis alicuius rei, quæ refectione indiget,an in reficientem ipso iure transeat,uel requiratur sententia, & nunquid transeat etiam possessio.*

10 *Socius alicuius rei,qui rem refecit, an suo uel communi nomine rem refecisse dicatur.*

11 *Parietem communem si unus ex sociis reficere velit aliter uero timeat, ne ex ea refectione sibi damnum immineat, qualiter sibi succuratur.*

12 *Parietis refectio oneris ferendi seruitutem debentis ad quam spectat.*

13 *Promiserit si quidam nobilis comitatensi cuidam reficere pontem,qui pons tunc paruus erat & postea in tantum aqua creuit, quod pontem crescere necesse fuit, qualiter iste nobilis teneatur.*

14 *Paries alienus si per medium pedẽ in alterius domum inclinauerit,an contra eum agi possit, vt ipsum erigat & reficiat.*

15 *Rem vsufructuarium reficiendi onus ad quem spectat.*

16 *Rei vsuariæ refectio ad quem spectat.*

17 *Fundus si locatus est,uel etiam domus,refectionis impensa ad quem spectat.*

18 *Emphyteota liuellarius seu feudatarius,an fundum vel quid aliud reficere teneatur,ubi etiam quid de re dotali.nu.19.*

20 *Fructus uel redditus alicuius fundi, uel domus si legetur,refectio ipsa ad quem spectabit.*

21 *Ecclesia & clerici an teneantur ad reparationem murorum,seu refectionem fortiliciorum ciuitatis,& pontium,& uiarum,& portarum,& aquæductuum.*

22 *Ecclesiam parochialem, an laici parochiani teneantur reficere an uero clerici.*

23 *Ecclesiæ ex ædificatione si ius patronatus acquiratur, an etiam ex refectione, uel reparatione quæratur.*

24 *Tutor an pupilli ædificia collaspa, & deformata reficere poterit.*

25 *Refectio rei seruitutem debentis ad quẽ spectat.*

26 *Opus nouum annunciari possit ædificium, uel cloacam reficienti.*

27 *Domus refectio an pia causa dicatur.*

1 QVia in materia seruitutum pluries oc-
currit de refectione, & maxime in ser
uitute oneris ferẽdi,ideo de eo aliqua
1 utilia videamus † Et primo, quod sit re-
ficere. Dic, reficere est rem ad pristinum
reducere, hoc est, ne quis dilatet aut pro-
ducat. aut exaggeret, vt est text. in l. 1.
2 §. reficere. de itin. actuque pri. † Secun-
do, nunquid aliquis compellatur rempro-
priam reficere? dic aut quæritur de domo,
seu re sua,aut aliena,aut de cõi. Primo casu
aut domus est destructa prorsus vsq; ad areã
& tunc non compellitur eam reficere quia
de nouo quis non compellitur reædifican-
dum,

lum, vt l. singularium. C. de ædif. pri. & hoc no. gl. & in l. ad curatoris de dam. inf. ista. n. videtur esse noua constructio, non refectio, l. 1. si quis ędificium de no. ope. nun. & l. in ter stip. §. sacr. de verb oblig. Fallit in curia libus. ut dict. l. singularium. Fallit secundo quando per statutum uel conuentionem id esset cautum. Fallit tertio, quando esset imposita serui tus oneris ferendi in domo destructa qa tunc cogeretur eam reædificare dominus suis sumptibus ad hoc, ut possit onera sustinere. l. eum dñe col. de ser. urb. pd. Aut domus non est in totum destructa, quia non est diruta vsq; ad aream, & tunc siue sit vnius, siue plurimum, dēr refici. Et pt domi nus cogi per curatorem seu administratorē
2 reip. vt reficiat. & in q̃ntum non sit potens sumptu publico refici dēr tex. est no. in d. l. ad curatoris. & ibi per gl. & Do. & hr in l. si
3 præses. ff. de offi. psi. †Ex quo no. ꝙ licet con uersantibus per viam publicam, ubi est domus ruinosa, ventū hēns. non succurratur p remedium cautionis damn. inf. quia non timetur damnum in rē, sed in personas, ut l. qui binas & l. qui dāni. de dam. inf. in fin. tamen subuenit alio remedio, quia possunt iudicis officium implorare, ut aut rem in totum deponant, aut reficiant, ut transeuntib. damnū dari non possit. & ita sentit gl. in d. l. ad curatoris. & ibi hoc no. Ang. & ita alias dum essem iudex procuratoris cōis Veronę coegi quendam ad reficiendum domū suā ruinosam, quæ transeuntibus minabaī ruinam.
4 †Itē ex hoc not. aliud, ꝙ quando domus est diruta, & deformitas producitur in in ciuitatem, si dominus ad refectionem est potens, potest compelli ut reficiat. & hoc spectat ad officium curatoris, & inquantum ille non sit potens, dictus curator sumptu publico illam reficiat, seu reficeret poterit. & nisi intra ips à iudice assignatum reficiat, cum vsuris eam resp. dettahere poterit pro iure dicti sumptus & usurarum, ut est text. valde no. in d. l. ad curatoris. §. domum. ibi hoc no. Ang. & Doct. de dam. inf. Potest ēt dominus, si non habet vnde reficiat, cogi ad vendendum alteri, qui sit potens ad reficiendum. & si eam iusto pretio vendere nō posset, non cogitur ad vendendum, sed licite potent a tep. petere tantum, quantum suf ficiat ad separationem domus. dictum est singulare aureum Spec. in titu. de satisd. §. hoc quoque. qui allegat in ar. l. lege. in pri. ad Syl. & l. 2. & fi. C. de set. qui pro pr. lib. accep. quod dictum Spec. sequitur Lud. Ro. 336. no. quod inci. not. quod in pluribus lo cis tibi faciet honorem
5 †Secundo casu principali, quando res uel domus est aliena in totum, an cogatur reficere. Et regulariter dicas, quod non. Fallit, quando de hoc esset facta promissio. Fallit secundo, in casu no. l. sicuti. si ser. ven. in prin. de quo dixi supra. de ser. one. feren. ver. quomodo autē paties vel colum. Tertio casu principali, quando domus seu res est communis plurimum do minorum, & tunc subdistingue. Aut nullus vult ædificare aut reficere. & nullus compel litur, nisi quando timetur damnum trāseuntibus, uel quando inducit deformitatem ciuitati, quia sicut naus dominus cogi potest, ita & plures, per d. l. ad curatoris. de damn. infec. & supra, dixi in 1. casu prin. Aut uterque uult reficere, & tunc aut concordant in refectione, & non est dubium, aut discordāt in modo reficiendi, & tunc aut uult unus reficere in maiori quantitate quam prius esset, alter in eodem statu, & iste ultimus præ fertur. istud est proprie reficere. l. 3 §. reficere. de iti. actuq; pri. & pro hoc uide quæ dixi supra tit. prox. uer. & per prædictam l. parietem. Aut quilibet uult reficere iuxta priorem formam, diuersis tamen modis, & tunc præfertur ille qui uult reficere magis idoneé. l. in reficiendo. & ibi hoc no. Dy. Bar. & Doc de dam. inf. & Ang. in d l. quidam ib. in prin. in 3. col. uer. restat uidere. de ser. urb. pd.
6 †ubi dicit, quod idoneitas debet intelligi, quando non peccat in extremo, quia nullum extremum est laudabile, secundum Philo. & probatur in d. l. in reficiendo. cum gl. Aut unus tm̄ uult reficere, uult reducere in meliorem statum rem q̃ prius esset, sed non est necessarium, puta quia est molendinum habens binas molas, & uult imponere meliores, & alier non cogit. l. parietem de ser. vrb. præd. & ibi hoc no. Doc. & tunc procedit illa regula, ꝙ in re cōi melior est condō prohibentis. l. Sabinus. cōi di. & dixi in pe. tit. ante fi. Aut uult unus tm̄ reędificare rem cōem reducendo ad pristinam formam, & tunc aut uult in re cōi reædificare iure seruitutis, & non potest. d. l. pariete. aut uult ædificare iure communionis, & tunc aut uult facere id ad quod erat parata res seu destinata, & pōt inuito socio. l. eum duobus. §. idē respondendum & §. idem Mela. pro soc. &

l.in tantū.§.in cōi.de re.di.& l.si cōes ędes &ibi no.cōi di.aut res nō est ad hoc destinata:& tunc aut est hoc actum,& pōt. aut non est actū,& tūc aut nō interest alterius socij prohibere,& pt eo inuito reficere l si fistulā §.pe.& si.de ser.urb.præd.& l.quidā Iberus. pen.& fi.eo.tit. Aut interest alterius socii,& tunc est melior cōdō prohibentis.& ita loquitur d l.Sab.cōi di.& d.l.parietē. & ita tenet Cy.in d.l.si vt proponis.C de ædifi.pri.& ꝑ hoc habes expeditum perfecte istū articulū.

7 † Tertio quæro, q̄ actio competat socio reficere uolenti in casu permisso,cōtra alium socium prohibentem. Dic aut res est cōis iuter plures hȩdes,& agi poterit iudicio fam. erc.l.1.& per totum.ff.fa.erc. aut inter hæredes,& tunc non iure.societatis, & competit iudicium cōi diu.uel vti pos.l. si qs cōes ædes.cōi di aut est cōis iure societatis ad hoc principaliter ordinatæ, & tunc pōt agi pro so.tex.est cum gl in §.inter quos. Inst.de ob. quæ ex qua contra.& no.Ang.in d.l. quidā

8 Iberus.in prin.2. col †Quarto quæritur,nūquid si unus sociorum suo sumptu reficit ædificium commune iure societatis seu cōionis ad vsum ad quem paratum seu destinatū erat,puta domum ruinosam,aut molēdinū in flumine,aut parietem cōem , an poterit agere cōtra illum qui recusauit.Dic aut suo noīe,aut noīe cōi,aut dubitatur quo noīe. primo casu nihil recuperat.l.si is.C.de æd. priu.secundo casu,qn̄ reficit noīe cōi,&res est cōis iure societatis,& socius fuit requisitus,& contumax imponendo expensam , & tūc habet tria remedia. Primū,ꝙreficiens vsque ad quatuor menses sumptum repetere pt cum usuris centesimis.Secundum,ꝙ elapsis dictis quatuor mensib.reficientes consequiꝰ rem refectam iure dn̄ii.Tertium, ꝙ si non vult reficere iure dominii,potest repetere omnes sumptus & interesse.casus est no.in §. idē rn̄dit socius q cessant.ff.pro soc.& i d.l. si vt ꝓponis.C.de ædi.pri.& est simile ꝙ pp societatem, & contumaciam non audiatur volens cedere rei,alias esset secus.l.cū vsum fruct.de vsuf.scdm Ang.in d.l.quidam Iberus .in prin.ad quod adde,q̄ dixi in tit præce-ver.circa istam seruitutem.Et no ꝙ ꝓpter see undū remedium,quod est singulare, vꝫ quando res cōis indiget refectione , puta domus vel molendinum,& unus sociorum ab altero requisitus non exposuit sumptus pro parte sua,si alter socius reficit in totum de suo,& post refectionem requirit socium, ꝙ restituat sibi sumptus pro sua parte.quod si stat per quatuor menses à die refectionis per alium socium,& non restituat pro parte sua dn̄ium totius transit pro refectione,tex. est elegans in d.l.si vt proponis.&in d §.idē rn̄dit,socius qui cessant quod perpetuo tene-

9 menti.† Et nunquid dn̄ium transeat ipso iure,vel requiratur sna, nunquid transeat ēt possessio,vide per gl.& Doct.in d.§.idem respon.Aut contumax non fuit contumax in reficiendo,& tūc solum agitur ad sumptus. vt l.socius.§.si tectum.ff.pro so. & ita tenet Ang in d.l. quidam Ibe. in prin.aut res est cōis,non tn̄ iure societatis, sicut cōtingit in duob.cōitet em ementibus aut duobus legatarijs,vel hæredibus eiusdem rei,uel alio modo in coniunctione incidentibus , & vnus istorum reficit rem cōem suo sumptu ꝓprio,& tunc aut alter socius fuit cōtumax , & hn̄t locum duo prima remedia. s. repetitio sumptuum cum usuris , & adiudicatio dn̄ii contra contumacem,qui noluit in sūptu conferre. Sed tertiū non habebit locū.s. vt possit agere præcise,ut refundantur sumptus cū oī interesse.tex.est in d.l si vt ꝓponis.aut alter socius non fuit contumax qa non fuit requisitus. & hoc casu cōueniri nō potest,nisi tantummodo pro restitutione fru-

10 ctuum.d.l si vt proponis.& no.in d. §.idem resp.& Ang.in l.quidam Ibe. §.Tertio casu pr.qn̄ dubitatur quo noīe socius refecerit , an suo.an cōi. Dic, ꝙ in dubio vī refecisse noīe communi.l.merito.ff.pro so.quia hoc est sibi licitum,contrarium est illicitum. l. si is.C.de ędi.pri.Itē qa faciēs noīe ꝓprio , intelligitur donare sumptus,donatio vero ī dubio non p̄sumitur.l.cum de indebito. de prob.ita tenet Ang.in d.l.qdam Iberus , in

11 prin.in 3.col †Quarto quęritur , quid si vnus ex socijs vult reficere parietē communē alter vero timet ne sibi damnum immineat ex ea refectione,qualiter sibi succurratur vide plene per Bar.& Doct.in l.damni infec. §.cū parietem.de dam.infect.& plenissime Ang.in l.inter quos.& in l in pariete.e.tit. & per Ioan Pe.de Papia,in ult.li.in g.ante.

12 †Quinto quæriē,ad quem spectat refectio parietis dicentis seruitutem oneris ferendi. dic ad eum,qui debet seruitutem & non solum de pariete exn̄te tpe seruitutis, sed etiā de surrogato l eum dr̄e col.de ser.vrban.præ. & vide quę dixi supra , de seruitute oneris

feren.

13 feren. vide l.sicut.in prin.ff ser.ven. †Sexto,
quæritur quidam nobilis ꝓmisit cuidã comitatem si reficere pôtẽ,tũc pôs e'at paruus.
postea creuit aqua, ꝙ oportet crescere pontẽ,qualiter iste nobilis teneatur. istã q.dispu
tauit Fran.Accur.Bal.cã sic decidit in l.non
modus C.de sec.alit augmentatũ ẽ onus refectionis intrinsecę circa candem latitudinẽ
pontis,ut aqua perfodiens hoc facit,ut necessaria sit maior impensa solito.& tunc pertinet ad nobilem,quia est augmentatio intrinseca,aut est augmentatio extrinseca in maiori latitudine pontis,& tunc eatenus ad nobilem non pertinet, quia tẽps contractus inspicitur.d.l.non modus & l.3.& l. Rutilia Polla.de contrah.emp.& l.damni.§.si is qui. de dã.inf.l. & hoc iure.§.si aqua.de aqua.quot.
& æsti.& de riuis.l.1 §.pen.de uerb. oblig.l.
quidquid astringendæ. per quas leges Frau.
Accur.determinauit,ꝑ illam ꝓmissionẽ no-
14 bilem non teneri.†Sed primo quęritur,si paries alienus per medium pedem inclinauerit in domum alterius, an possit contra eum agi,ut ipsum erigat,& reficiat.dic ꝙ sic.text.
ẽ no.in l.si cum meus.in fi.& in l.si quo. in
prin.ff ser.ven.& ita tenet Ioan.Pet.de Papia.
in suo vlt lib.i gl.antep.ad fi.quod no. ꝓ turri,quæ Bononiæ pendet supra turrim Ascel-
15 torũ.†Octauo quæritur,ad quẽ spectat onus reficiendi rem usufructuatiã. dic aut q̃rit̃ de cura,& sollicitudine refectionis & ista simpliciter pertinet ad vsufructuariũ.l.1 in fi. vsuf.
quemad.caue.& l.inter fructuatiũ.de dã inf.
& l.1.§.fi.d no. op.nũ & no.Bat.quẽ oĩno vide in l.cotẽ terto.§ qui maximos. in pẽ.col.
in fi.de Publ.Aut quęritur de impẽsa, & tũc
aut est magna,& pertinet ad ꝓprietariũ aut
est parua, est spectat ad usufru.l.hactenus.&
ibi no.de vsuf.& l.cũ ad quẽ. & ibi per gl. &
Doc.C.de usu.& l.dãni inf.& ibi no.p gl.&
illa ẽ cõis opi.An ãt sit facienda drĩa,an vsufructuarius heat vsumfructum ex cã lucratiua
vel onerosa? & Flo.in l.hactenus. vr̃ dicere,
ꝙ sit facienda drĩa,videlicet ꝙ hñs ex cã onerosa,non teneatur etiam ad modica,per d.
l.si quis dñium.& l.si quis fundum.ff. lo. de
qua dic ut infra dicã,in 13 q.Et qñ esset tãta impẽsa,vt æquiualeret receptioni fructuũ,
nõ teneatur u usufructuarius, quia ego reputo
cã magnã impẽsam.ar.l.q concubinã.§. qui
hortos.de leg.3.& per ea quæ no. Barto.in l.
16 uerbis.§.idem testator.co.ti.†Nono quærit̃,
ad quem spectat refectio rei usuatiæ. dic ut
per tex.no & quod ibi not.in l si domus. de
vsu.& hab.ubi sit alia distõ, q̃ in usuf.uctua-
17 tio.†Decimo quæritur, si loca us est fundus
uel domus,ad quem spectet refectionis impensa?dic ad drim locantem,non aũt ad conductorem.l.si merces.§.vis maior.ff.lo. & l.
ex conducto.in prin.eod.tit.& uide tex cum
gl.in d.l.si merces §.conductor.& l. in sum.
& ibi per Pet.Cyn.& Doct. C.de pig.& iõ si
statutum dicit, ꝙ quilibet ante domum teneatur scobare,scolares uel alii domum conducentes non tenebuntur,quia non possidẽt.
l.solet.ff.lo.& si soluerent, possunt imputare
locatori pro pensione , uel repetere actione
ex eo contractu.& si non soluerent,possent occupare domum.l.ædiles.ff.de uia pub.secũdum
Pet.Cy.& Doc.in d.l.in sũma. & idem tenet
Ros.in libello,de offi.iu ne quid fiat in uia
pu in fi.& idem tenet Alb.de Ros. secũdum
Odof.in suo ope statutorum,in 1.par.q.135.
& Flo.in l si pendente.§.si quid cloacarũ. &
vide Pau.de Cast.in d.l.ex conducto.in prin.
ff. lo.& Bal.in l.ob cãm.de acc.& ob. & intellige prædicta qñ conductores cogi pñt ad
refectionem uel purgationem viæ,expẽsis tñ
pensionis:vt d.l.ædiles. it ẽ intellige ẽt si qs
gratis habitet,si purgatio ẽ talis,ꝙ pertineat
ad utilitatem momentaneam,secus si ad perpetuam.l.4.§.1.de impen.secundum Bart.q
ita no.in l.ædiles.Item adde,ꝙ uiam destructam quis reparare,seu reficere tenetur, quatus protenditur latitudo suæ domus, secundum Ang.in l.fi.per illum tex.C.de ędi. pri.
18 † Vndecimo quæritur,quid in emphyteota,
seu libellario,sed feud.? Dic cum isti possideant,& hẽant utile dñium.l.1.§. qui in perpetuum ff.si ager uec.uel emph.peta & ca.1.
§.tei ãt.in ti.de inuest.de re.al te.fac. impensa refectionis spectat ad eos, nõ ãt ad dominũ,vt ꝓbat̃ in l.1.C.d in emph.& ibi hoc no.
p Alb.de Ros & p eundẽ ĩ suo opere statutorũ in 1.par.q 136.& iõ in instris inuestituræ
solet cõiter dici,ꝙ dñs dat ad meliorandum
&c.& idẽ ẽ dñdũ in superficiario eadẽ rõne,
19 per l.superficiario.cũ seq.de rei.vẽ.†Quid ãt
in re dotali?Dic vt in to.ti.de impen.& maxime in l.3 § .& in l.quod dr̃.eo. tit.& in l.
20 diuortio.§.impendia.cũ se.so.ma.†Duodecimo quęrit̃,qd si legãtur fructus uel reddĩtus
alicuius fundi uel domus, ad quẽ spectabit
refectio?In hoc dẽt cõsiderari,aut itelligit̃ legatus vsusf. ꝓprie.& tũc dic ut dixi sup.ĩ 9.q.
Aut ñ cẽset legatus vsuf.& tũc spectat refectio

hǣdem. istud ꝓbat l. fundi Treb.de vsuf.
le.quo ār cognoscatur, an intelligitur tunc
legatus vsuf.uel nō.vide gl.or.ī l.si quis ita.
& quod ibi no.ꝑ Doct. ff.de vsuf. & in l.per
seruum.§.1.de usu.& habi. & in l. idemque
21 vsuf.quemad.ca.† Decimotertio q̄rit,an ec-
clesia, & clerici teneant ad reparationē mu
rorum seu refectionem fortiliciorum ciui-
tatis,& pōtium,& uiarum, & portarū,& aq̄-
ductus,& similia.Et dicas ꝙ sic,ut l. ad por-
tus.C.de ope.publ. & ita tenet Azo. in sum.
C.de ope.pub in pri.& Bal.in ti.de pac.Cō.
in 7.col.de quo vide per gl.q̄ aliter dicit, &
ibi per Bar.& oēs Doc.in l.ad instructionē.
C.de sac.san.& ꝑ Bal.in l.qui pendentes.de
vsuf.in apost.& per Arch.16.q.1.iuxt. & per
Ant.de But.& Doc.in c.nō minus de immu.
eccl.& per Io.Pe.de Papia.in 1.libello,i gl.
in uer. iure dñij uel quasi. in ult. col.qui ēt
22 tenet ꝙ sic.† Decimoquarto q̄ritur,an eccle-
siam parochialē teneant reficere laici paro-
chiani,an uero clerici,ut x.q.j.discernimus.
& no.gl.12.q.11.quatuor.& ibi ꝑ Arch.&vi
de omno gl.16.q.1.si monachus.& per Inno.
& oēs Doc.& gl.in c.de his.de eccl.ædif.& ꝑ
Alb.de Ro.in l.ad instructionē de sa.san.ec-
23 cle.†Decimoquinto q̄rit,ex ædificatione ec
clesiæ acquirit ius patronatus,ut in c.nobis.
de iure patr.nunquid ex refectione uel repa-
ratione ēt quæratur?uide per gl.or.ī d.c.qm̄,
& ibi per oēs Doc.& per aliam gl. magnam
24 conse.dist.1.de fabrica.†Decimosexto q̄rit,
an tutor possit ędificia pupilli collapsa de
formata reficere?Et dic,ꝙ sic,ut ꝓbatur in.l.
lex quæ tutores. C. de admi. tuto.& ibi hoc
25 no.Saly.† Decimoseptimo, quæritur,ad quē
spectet refectio rei debentis seruitutem?Dic
vt hr̄ ī l.loci corpus.§.si quis mihi si ser. vē.
& in l.& si forte.§.ēt.co.ti.& in l.refectionis
ff.cōia ꝑd.& in l.inter si ser.uen.in l.1. in fi.
de aq.plu.ar.& uide quæ dixi supra. de serui-
tute oneris ferendi.uer.sed nunqd ille. & qđ
26 supra,dixi.in prin.huius li.in 9.q.pri.† De-
cimooctauo quæritur,an possit nunciari no-
uum opus reficienti ædificiū uel cloacā?Dic
regulariter ꝙ non l.1.§.si qs ędificiū & l. de
27 pupillo.§.quis riuos de no.op.nu.†Decimo
nono,& vlt. q̄ritur, an refectio domus dicat
pia cā?dicas ut est casus singularis, in l. si qs
ꝓ redemptione §.fi.de don. ex quo not.ꝙ fi-
deic.seu executores testōrum pro relictis ad
pias cās pnt dispēsare ꝓ refectione alicuius
domus cōbustæ uel ruinosæ, qđ intellige qñ
dñs domus esset pauper, secus si esset diues,
per no.in l.illud.de sacrosan.eccle.

a Administ. *Vtrum administrator teneatur de mala administratione satisfacere? responde secundum Inn.in c.ex præsentium de pign.quod sic.& ille cuius est administrator habet actionem neg. gest. contra eum qui male administrauit ff. de neg.gest.l.3 §.vlt.12.q.2.si qua de rebus. & c. si qu s qualibet conditione.Vnde aduerte, quod tenet administrator secundum gl.in l.cum osten dimus ff.de fideius.tu. de dolo, ut ibi & lata cul pa,ut l.curatoris C.de neg.gest.& ēt leui, vt l. quidquid.C.arb.tut.Per quantum tempus intelligatur administratio,si non fuit limitatum, vide Cor.2.vol cons 3.& in 3.vol cons.196 & vide per Alex.1.vol.consil 22. in 2. colum.versic. attento.*

De Ponticello. Cap. LX.

1 *Ponticellos seu pontes super domib. priuatorum appensos,& pendentes super viam vel solum publicum,an de iure communi quis tenere possit.*
2 *Stillicidii per ædificationem super solum publicum,illius soli dominus aliquis non efficitur.*
3 *Ponticellum ædificare super solum publicum ex concessione facta a principe,uel senatu,aut ex gubernatione ciuitatis,uel ex consuetudine, vel ex forma statuti si licitum sit,& quis in dictis casibus velit ædificare pontes ita latos, & longos, quod inferatur damnum,vel incommodum & impedimentum vicinis,seu transeuntibus cum plaustris,& animalib.oneratis,qui commode pertransire non possunt,an huiusmodi ponticellos ædificare possit.*
4 *Generalis concessio semper intelligitur,quod sine damno,& alterius incommodo fiat.*
5 *Aedificandi licentia in loco publico, sine incommodo,& damno alterius concessa intelligitur,nisi expresse dicatur,etiam cum alterius damno,et incommodo.*
6 *Incommodo maximum,uel magnum, uel paruum iudicis arbitrio dicitur.*
7 *Consuetudo uel statutum si dictauerit, quod ponticelli super uiam publicam fieri possint, & duo sunt,unus ex una parte stratæ, & alius ex alia, an eorum quilibet cum ponticellis ad stratæ medietatem se extendere poterit.*
8 *Promiserim si tibi dare uiam ad fundum tuum per fundum meum,an supra viam pontem facere potero.*

9 *Pon-*

9 *Ponticelli super solum commune per unum ex sociis an ædificari possint.*

10 *Domum unam si ab utraque parte uiæ habeam & pontem supra solum publicum, uel etiam supra priuatum, uel cõem in casu permisso, an si unam domum de domibus meis uendam, uidear pontem uendere, qui in alia domo requiescit.*

1 COnsueuerunt † in multis ciuit. & locis ponticelli seu pontes appẽdi super do. priuatorum pendentes sup uiã publicã uel solũ publicũ, nunqd de iure qs eos tenere possit, vel de nouo fabricare? & dñdum est, quod non regulariter. vt in l.2.§ tract. & ibi gl. ne quid in lo.pu. & in l.fi. ne quid in flum. pu in prin. & ibi. Flor. de ser. & in l.qui sellam.§.in rust. & ibi hoc nõ. ẽt Fl. de ser.urb. p̃.nisi consuetudo esset in contrarium ut l. an in totum. de ædif. priua. uel nisi hoc esset concessum a principe, uel senatu, uel ad ministratore ciuitatis, ptarẽ hñre.l.2.§.merito. & §.si quis a principe. ne quid in loco pub. & in eadẽ l.in prin. & ibi per gl. & in l. prohibere.§ plane, & ibi per Batto. quod ui aut cla. uel nisi esset permissum a statuto vt d.§.plane.ibi, si uero lex municipalis uel nisi esset præscriptum.s. per tm̃ tps quod nõ extet memoria in contrarium, quia tale tps hẽt uim concessionis, & priuilegii, ut in c.super qbusdã.§.pterea.de uer.si.in fi. & in c.1.i si. de pſ.in 6. uel nisi essent facti patiente uicino, & nemine contra dicẽte, nec ptore phibẽte, qa tunc nõ dñt demoliri, ne urbs. deformet ruinis.l.2.§.si quis nemine phibente.ne quid in loco pub. & l.fi.c.ti & not. per gl.in l.mœniana. C.de ædi.pri. uel nisi essẽt ponticelli sub stillicidio domus, qtũs stillicidia inter se protendunt, eo in casu, quo solum, quod est sub stillicidio, sit eius, cuius est stillicidium siue domus, quod qñ sit, uide quæ plene dixi sup. de ser. stillicidii auertendi.in 9.q. & adde pdictis q̃ dixi supra de ser.protegendi.in 4 q. & sup. de stillicidio si ne tecto. Circa tñ prædicta aliter considerãdo põt ita distingui, qñque ponticellus transcendit uiã, qa forte unus hẽt duas domos, & in medio earũ est uia publica. an sit licitũ hñre pontẽ, per quẽ itur de una domo ad aliã, uel ẽt ut qñq; uidi, per talẽ pontẽ non põt iri de domo in aliã, tñ trãscẽdit totam uiã, & requiescit in alia domo ultra uiã, & solũ publicũ, & his casib. non licet hñre, ut est tex.in d.l.2.§.tract. & ibi gl. & Bar. ne qd in lo pub. & est tex. apertus in l.fi.eo.tit.no. Bar.in l.quominus. in 13.q.de flu. & in l.si duo.§. Labeo. per illũ tex. uti poss. & Bal. in l.itẽ lapilli. in 5.col. uers. dicto de occupat. de re.diui. & no dñs Doc. de S.Gem. in c.cũ ex eo de excess. prœla.li.6. & dixi supra de ser uitute protegendi.in 4.q. nisi consuetudo, uel statutũ, uel princeps, aut senatus, aut præscriptio hac pmitteret, per ea q̃ supra, dicta sunt. Qñq; ponticellus non transcendit totam uiam, sed pendet super uia uel solo cõmuni, qñque nullum est desuper stillicidiũ & idem eadem rõne, quia est super cõi. Qñque est stillicidium desuper, & tunc aut põticellus se extendit ultra stillicidium, & idẽ eadem rõne. Aut ponticellus se non extẽdit ultra stillicidiũ, sed in tm̃ uel minus, & tũc uñ quod possit licite fieri, & teneri per l.fi.§.fi. de ser.urb. pręd. intelligendo, quod lex illa locum habeat, ẽt qñ solum, quod est sub stillicidio, sit publicum. † In dubio tamen ego teneo contrariũ, uez, quod per ædificationem stillicidii super solum publicum ędificans nõ efficiatur dominus illius soli, ut dixi supra. de ser.stillicidii auertendi. Sed horticellus. & similia. ex quib. non timetur damnũ transeuntibus, & bene possunt apponi, ẽt sup. solum publicũ, de quo dic, ut dixi sup. de ser. proteg. maxime in 10.q. & pdicta procedũt, nisi per statutum esset aliter pmissum uel da consuetudine aliter seruaret, p d.l.an in totũ.C.de ædif.priua. uel nisi hoc esset pmissum à prin. uel à supiore, aut pſcriptum, ut sup. dixi. Quandoq; ponticellus ædificatur non sup solo uel uia cõi, sed sup solo alieno priuato, uel cõi cũ uno priuato, & tunc distĩgue in omnib. & per oĩa, ut sup. dictum est, quãdo ædificatus in solo pub. excepto quia si hẽt stillicidium, qtũs se ptendit, pt ponticellũ fabricare, p ea q̃ habẽtur in l.fi.§.fi. de ser.ut. p. de quo uide plene quę dixi supra, de ser.stillicidii auertẽdi, in 9.q. & su. de ser. prote. in 2.q. uide q̃ dicam inf. de necessario, & camino. † Circa pdicta dubitari pt, qui 3 si est licitum ædificare ponticellum sup. solũ publicũ ex cõcessione facta a principe, uel senatu, aut ex gubernatione ciuitatis, uel ex consuetudine, uel ex forma statuti, & qs uult ędificare dictis casibus ponticellos ita latos, & longos, quod inferunt dãnũ ual incõmodũ, & impedimentũ uicinis transeuntib. cũ plaustris, & animalibus oneratis q non possunt cõmode ptrãsire, uel ẽ aliter, an pos

 sit hu.

los, non est licitum ędificare, nisi usque ad medietatem soli publici in medio exñtis, & idem, si possit ædificari supra solū cõe, ꝙ
8 est no.† Item quod si promisi tibi dare viam ad fundum tuum per fundum meū, an sup. viam possim facere pontem? Dic ꝙ sic vel etiam ponticellum, si tibi non nocet, & mihi prodest l. hoc iure. §. fi. de aqua quotid. & æstiu. qa solū est meū, & non tuum, & supr. meum ędifico, & tibi nõ officio. Ambulabis ergo subtus pontē uel ponticellū meum, & satis est tibi, quia non in plus teneor. ita dicit Bal. & bñ, in d l. itē lapilli. in pen. q. qui
9 dicit, ꝙ ita de facto vidit Fl.† Dictum est supra nunquid ponticelli possint ædificari supra solum publicum, uel priuatum, sed nunquid possint ædificari sup. solō cõe per unū ex sociis? Et dicas, ꝙ non, vt d. l. si duo. §. La
10 beo. & ibi hoc no. Bar. vti poss.† Sed quid si habeo ab utraq; parte viæ unam domum, & pontem sup. solū publicū, uel ēt sup. priuatū uel commune in casu permisso, an si vendo vnam domum de domibus meis, uideat vēdere pontem qui requiescit in alia domo? vide l. quod conclaue. de damn. inf. & quod ibi no. Bar. & Doct. quod no. Bal in d. l. itē lapilli. in vlt. col. Vltimo adde pdictis, quæ dixi supra de seru. protegendi, in 6. q. & quæ dicam in seq. tit. de mœnianis.

a Genera cō. *Generalis clausula continet omnia, nisi contraria mens appareat. ff. de pe. c. l. qui peculii. C. de inoff. test. l. si quando in gl. Non. n. videtur quis generaliter concedere, quod specialiter non esset concessurus C. quæ res pig. ob. po. l. 1. in gl. item in generali locutione persona loquens intelligit excepta. c. pesnit. in gl de iure iu. cum teneor. ibi positis vnde si promisi tibi dare aliquid contra omnem hominem, non teneor dare cō tra me. & generalis concessio non comprehendit ea quæ quis specialiter non concessisset. vide Corn 2. vol. cons. 235. incip. de pluribus. & in 1. consil. 106. inc circa.*

De mœnianis. Cap. LXI.

1 *Mœniana dicuntur solaria, seu ponticelli, qui im muro sunt, & ita protecti, seu immissi prouehuntur, vt nunquam requiescant, sicut subgrūda.*
2 *Mœniana ab immissis in quo differant.*
3 *Mœniana si quis in muro suo ædificare velit versus domum vicini priuatam, uel ædificium publicum versus, quantum spatium dimittere debeat.*
4 *Mœnianæ legi an standum sit, ubi aliqua c... sudo non fuerit.*
5 *Mœniano, seu sub solario, aut ponticello pannos, seu linteamina, aut alia, an extendere liceat, per quæ vicini lumen tollatur.*
6 *Actio qualis competat contra protendentes pannos in aliorum præiudicium.*

1 MOeniana dicunt† solaria, seu põticelli q̄ sunt in muro, & ita pjecti, seu emissi prouehuntur, ut nunq̄ requiescāt, sicut sunt subgrunda, ut est tex. in l. malum. § 1. de uer sig & l. 2. § cum quidā. & ibi gl. ne quid in lo. pub. & in l. mœn. & ibi gl. 2. in pri. C. de ædi. priua. & dicunt mœniana a mœnib.
2 ut no. gl. in d. §. cum quidam. §. Differunt āt mœniana ab immissis, quia mœniana, ut dixi, ita prouehuntur, ut non requiescant in alia parte immissa, q̄ ita sunt, ut in loco alieno requiescant, ueluti tigna, trabes, quę mittuntur, ut est tex. in d. l malum. § 1. & no. gl. in l. seru. quæ in superficie. §. 1. & ibi ēt per
3 Alb. de Ros. de seru urb. præ.† Pro declaratione huius materiæ quæro de quibusdam, primo quis uult ædificare mœniana in muro suo versus domum vicini priuatam, vel versus ędificium publicum, quantum spatium debeat dimittere. Dic aut ædificat uersus ędificium priuatum, & 10. pedes dēt dimittere liberi aeris. aut uersus ædificium publicum, & tunc dēt dimittere interuallum 15. pedum, ut est tex. in d. l. mœniana. & ibi hoc tenet gl. & in l. imper. de ser. vr. p. & facit ad hoc tex. cum gl. in vers. 15. pedibus. in l. 1. C. de aquæd. li. 11. & plus vult illa l. mœniana, ꝙ si quis vult ædificare ędē uel domum uersus solum publicum, dēt dimittere spatium 10 pedum, ut patet ibi, quę intercapedinis modum ædificaturis, &c. & si cōtra fiat, illud ꝙ ędificatum est dēt detruncari, & fabrica dono fisco asignanda est. q̄ l. est intelligēda, qñ tale ædificium fieret uicino nesciēte, uel contradicente, secus eo sciēte, & patiēte, qa tūc destruere nõ cōpelleret. ar. l. prius de mor. infer. l. q bona. §. si quis iussu de dā. infec. & ita tenet gl. 2. in d. l. mœniana. facit ad hoc l. Sabinus. communi diu. Item l. mœniana. est intelligenda scd'm Ang. ibi, qñ ex obiectu alicuius ædificii laboratur, secus si à latere, qa tunc illud interuallū non requiritur, & ideo dicit, ꝙ uidemus habitatores domorum habere ędes communes a latere. Sed dicit gl. pe. in uer. 15. ꝙ illa l. non

seruatur.& verum dicit,quod non obseruaẽ,
inquantum loquitur de mœniano vel alio
ædificio facto iuxta aliud priuatum.sed ser
uatur dispositio.l.fi.fin.reg.licet gl.dixerit
in d.l.mœniana quod illa l.loquitur qñ æ-
dificatur iuxta agrum uel sepem,q̃ ego non
teneo,ut dixi supra quod pariete,siue muro,
circa prin.Sed inquantum loquitur d.l.mœ
niana quando ędificat iuxta ędificium pu-
blicum,puta muros ciuitatis,uel horrea pu
blica,tunc debet dimitti spatium 15.pediũ,
vt est etiam tex.in l.si cui.& ibi gl.5.C.ædi.
pri.& dicit Ang.quod ita obseruatur,quia
iuxta muros ciuitatis vel castri non permit
titur ædificari,nisi tãta latitudine intermis
sa,ad hoc vt nihil mali uel sinistri excogita
ri possit ut propter periculum incendii,&
ruinæ,aut proditionis,quia habens ædificiũ
suum iuxta muros,ex parte sui posset clam
murum suum perforare,& ingressum dare
hostibus.& ita dicit se plures vidisse & au-
diuisse.subdit tñ,quod in quibusdam locis
hoc non seruatur.tu dic sicut est in ciuitate
Neap.sed hoc in ciuitate Paduæ bñ serua-
tur.standum est itaq; in hoc cõsue.vt in l.1.
4 & in l.an in totum.C.de ędi.pri.† Vbi autẽ
non sit aliqua consuetudo,an sit standum in
d.l.mœniana.vr ꝙ non quia sicut qõ gl.di-
cit,ita seruatur de consuetudine,quia hr̃ pro
lege,vt hr̃ in authen.hoc locum.C.si.secun
do nup.mu.& per Bart.in l.Tiria cum testõ
§.fi.de le.2.ita vr̃ seruari econtra,qñ glo.di
cit,ꝙ non seruatur de consuetudine,& ma-
xime,quia vr̃,ꝙ lex tollatur per consuetudi
nem,ut tenet gl.inst.in prin.procemii.in §.
igitur.ver.de consuetudine.& in l de qbus.
de leg.& gl.In ca.si terra.extra de pri.& vide
ad hoc gl.optimam.15.q.fi.c.cum multa in
ver.cum dubio.in fi.Ego aũt teneo in hoc cõ
trarium,quia lex p consuetudinẽ non tolliẽ
l.fi.in prin.& ibi not.Cyn.C.de in.do.imp.
sed per contrariam consuetudinem bñ tolli-
tur,& ideo ego in hoc sic concludere. Aut
q̃rimus de ædificio,quod fit iuxta ædificia
publica,ubi non sit aliqua consuetudo cer-
ta,& tunc puto esse standum d.l.si cui.C.de
ædif.pri.ex quo varie,ut dixi,obseruaẽ de cõ
suetudine.Aut q̃rimus,de ędi.pri.quod fit
iuxta ædificium priuatum,& tunc non est
stãdũ d.l.mœn siue ædificiũ fiat ex obiectu
alterius,siue ex latere,quia nullo casu hoc
seruaẽ,& ideo stãdũ est decisioni.l.fi.fi.reg.
de quo dic,ut dixi supra,de pariete siue mu
ro.Cõcludo ergo ex p̃dictis,si q̃ritur qt̃m de
beat distare mænianũ,seu aliud ędificiũ ab
alio ędificio priuato vel publico.Aut cõstat
ex statuto vel consuetudine sup hoc disponẽ
te,& illis stãdũ est,ut l.1.& l.an in totũ.C.
de ędi.pri.& no.p gl.in rub.in fi.C.q̃ sit lõ.
consu q loqtur de porticibus.Aut non con-
stat de consuetudine vel statuto,& tũc q̃ritur
qñ ædificatur iuxta ędificiũ publicũ,& stãdũ
est decis.d.l.mæniana & l.si cui.C.ędi.priu.
aut de ædificio quod fit iuxta aliud ædifi-
cium priuatum,& tunc seruatur l.fi.fin.reg.
5 †Secundo principaliter quæritur,an qs pos
sit sub mœniano,siue solatio,aut ponticel
lo extendere pãnos,seu linteamina,aut alia
per quæ auferatur lumen vicinis.In hoc sic
distingue,Aut vult ponere in suo tm̃,ita ꝙ
se nõ ꝓtẽdit extra,vt puta qa vult extendere
in altũ,vt faciunt illi qui hñt ponticellum
supra tectũ,vt est Venetii,& maxime ꝑpem
ptores,& sicut cõiter inueniẽ in ciuit.Nea.
& põt,qa qtũs durat solũ suum,potest ædifi-
care,& ponere,& facere regulitet quidquid
vult vsq; ad cœlum.l.fi.in prin.de ser.& l.si
vitem.in §.pen.quod vi aut clam.& probaẽ
in l.1.§.pen.& ibi gl.eod.tit.ẽt si ex hoc tol
leretur lumen vicino,nisi hoc faceret in de
spectum vicini,uel ad eius æmulationem,
vt l.opus.cum gl.de op.pub.in dubio non p̃
sumitur malus animus,vt est gl.notab.in l.
fluminũ §.fi.de dam.infr.circa ꝙ vide quæ
dicam in seq.tit.ver.2.fallit,si vellet. Aut
q̇s vult ponere supra suũ,& extẽdere vltra
suũ,sicut qñ qs super vno ligno extendit lin
teamina,vel similia q̃ protendũtur extra mę
nianũ,vel solarium,vel fenestrã,& tunc aut
vlt extẽdere supra solũ vicini,& non põt,p
d.l.fi.in prin.de ser.cũ aliis simil.supra al l.
aut vult extẽdere sup.solũ publicũ,tũnc aut
non fit damnũ aliqd' vicinis vel transeun-
tibus,& tunc põt,qa ita seruantur,vt ibi de
consuetudine.Aut fit dãnũ vicino,puta qa
aufertur sibi lumen.exẽplũ,qs vult extende
re pannos a latere mœniani seu ponticelli
versus fenestrã vicini ex obiecto,ita ꝙ eius
lumen obscuret,uel ingressum solis auferat
vel quis vult extendere pannos per directũ
ultra mœnianum uel fenestram,ab alio late
re est fenestra vicini,q̃ per hoc obscuraret.
vel si quis habet solatiũ superius,& pars in
ferior est alterius,& superior vult extendere
pannos super ponticello ab extra super lon
gitudine,qui pãni pendentes descẽdũt ex-

tra ponticellum, ita ꝙ auferrent lumen uel solem fenestris partis inferioris, & istis casibus non potest, ut ex tex. qui in omnibus istis casibus põt exemplificare. in l. 2. §. cũ
6 quidam. ne quid in lo. pub. † Tertio principaliter quæritur, quæ actio competat cõtra protendentes huiusmodi pannos. Dic utile interdictum, ne quid ĩ loco pub. immittas, ut est tex. in d. §. cum quidam. & ideo competit utile & directum, quia in suo, non in publico facit, licet in publico protendatur, ut no. ibi gl. in uer. utile. Vltimo, circa istã materiam adde quę dixi in tit. præced. & supra de pariete, siue muro, post principium, & de serui. tigni immittendi. in 6. q.

De fenestra. Cap. LXXII.

1 *Fenestram in suo an quis facere possit, etiam si per eam in vicini fundum inspiceret.*
2 *Regula, quod quis in suo inuito vicino murum facere possit, quas fallentias patiatur.*
3 *Fenestram in muro communi, ignorante vel inuito socio, an quis facere possit.*
4 *Fenestram in muro communi eleuato pro sua utilitate tantum, an quispiam facere possit.*
5 *Domum si quispiam vicinus eleuare velit iuxta murum socii eleuatum, & ponere culmen æqualiter cum culmine domus uicini uel etiam supra, obscurando fenestras uicini, ipso inuito, an possit.*
6 *Fenestram in alieno, dominio inuito, an quis facere possit.*
7 *Fenestram de ligno, quod dicitur balconus, an facere licitum sit, & ipsam aperire in publico supra solum uicini*
8 *Promiserim si uicino sub certa pœna non facere fenestram in muro domus meæ, & postea illam domum vendam, an emptor fenestram facere poterit.*
9 *Domus dominus an possit obscurare lumina domus locatæ alteri, uel in quo alius de domo locata vsumfructum habeat.*
10 *Fenestras uitreas, ligneas, et papyreas, quæ uulgo speræ dicuntur, an quis domui suæ apponere possit.*
11 *Fenestras uitreas ligneas & papyreas, an quis imponere cogatur, & in fenestris sui parietis tenere.*
12 *Fenestrarum uitrea, uel tela si fracta essent, adeo quod in alterius domo uideri possit, an debens seruitutem suis sumptibus reficere teneatur.*
13 *Fenestram, & balconorum materia ubi nam sit remissiue.*

1 Videamus † primo, an quis ĩ suo possit fenestrã facere, ẽt si p eã inspiceret in fundum uicini. Et dicendũ est, ꝙ sic regulariter, ut probatur in l. altius. in princ. C. de ser. & aqua. & ibi hoc no. Bald. Et Doct. Et est rõ, quia in sua re quis potest ædificare, dummodo non mittat in alienum, ẽt si noceat uicino. l. fluminum §. fin. cum duabus seq. de dam. inf. in re. n. sua quilibet est moderator & arbiter. l. in re mandata. C. man. Et intellige ẽt, si quis haberet murum iuxta fundum uicini factum iam c. annis, & in eo nunquam fuerunt fenestræ, quia potest dñs fenestram facere arg. gl. in l. qui luminibus. de ser. urb. præd. quia licet murus ille steterit longissimo tempore sine fenestris, non propter hoc tollitur domino facultas ipsas faciendi, nisi quando uoluisset facere, & per uicinum fuisset impeditus. & propter hoc destituisset, per l. hæc autem iura. cum
2 ibi no. de ser. urb. præd. † Sed ista regula, q̃d quis possit in suo murũ facere inuito uicino, fallit in quibusdam casibus. Primo, quã do esset imposita seruitus, ut in tali muro non posset fieri fenestra. Nam possum ibi constituere seruitutem. vt nõ possim in meo facere fenestram, per quam in domo tua ꝑspicere possim, vt est casus i d. l. altius. scdm unam lect. in uer. pariete C. de ser. & ibi no. Bal. qui dicit se hoc uidisse de facto in ciuit. Perusij, in domibus quæ nunc sunt comitis, alias domini Iulij. & idẽ tenet Paul. de Ca. ĩ l. quoties. de ser. tit. gñali, ubi dicit, quod talis cõuentio ualet, si tua interest ꝑp honestatem, quoniam non posses vti domo tua libere, cũ hoies nolint in oĩbus uideri. & iste casus poterit contingere quotidie inter fratres diuidẽtes inter se domos. pro hoc ẽt facit l. uẽditor. in prin. cõia præd. & quod ibi no. Bar. per illum tex. qui dicit, ꝙ si ego vẽdo tibi aliq̃ domũ cũ pacto, ꝙ nõ possis exercere talẽ artẽ, ualet ista cõuẽtio, ut obligeris tu & hr̃des tui, licet ista nõ sit seruitus cũ non sit prædiũ dñans, de quo dic, ut dixi supra, de ser. proijciedi. in 3. q Secundo fallit, si vellẽ in meo facere una fenestra in loco, in quo esse non consueuit, qñ facerẽ hoc ad æmulationẽ uel in despectũ uicini pura qui a uellem uidere omnia secreta sua, p l. opus. cũ ibi no. de oper. pu. & ita tenet Pet. Cyn. & Paul. de Cast. in d. l. altius. In dubio

tamen

tamen non est præsumendum, quod faciat ad æmulationem vel despectum, vt est gl. no. in l.lluminum.§.fin.de dam.inf.nisi quādo per eam possent videri secreta vicini,& nullam ex hoc faciens fenestram perciperet vtilitatem,quia tunc crederem, quod hoc faceret in pespectum,& ita sentit Paul. de Cast. in d.l.altius.Puto tñ, quod hoc sit remittendū arbitrio iudicis, qui considerabit qualitatē vicinorum,si sint amici vel non,& maxime qualitatem facientis fenestram, & si verisimiliter fecisset eam, etiam si essent amici, arg.l. 1 §.1.de iure delib.& e.de cau. de off. del.& l.3 §.1.de testi.cum si. & si faciens fenestram, est solitus facere in despectum vicini,tunc cōtra eū est pręsumendū. arg.l.nō oīs.§ à barbaris. de re milit. Quibus adde cino,quæ dixi supra,de solo,siue area,v. in v.fal.uer.sed dubiū est. Tertio fallit,qñ qs hēt parietem iuxta domū,uel hortū cuiusdā puellæ uel religiosarū,uel monialiū,ut possit uidere illā puellā,aut moniales,aut religiosas,qa si hoc faciat ad inhonestatem uel æmulationem, hoc non pōt.arg. d. l.opus. de oper.pub.& in l in fundo.de rei ven. ubi dr,quod maliciis hominū obuiandū est. & ita tenet Cyn sc̄dm Pet.quem sequit Bal.& cōiter Doct.in d. l.altius .C. de ser. quod bene not.cōtra uicinos ædificātes ad despectū alterius uicini,qa si hoc faciūt, ut noceāt,nō pñt ēt i suo, secus si faciūt principaliter ad suam utilitatē licet noceāt; qa tūc pñt, ut not.in d.l.lluminū.§.fi. de dam. inf. & hoc uult ēt Pau.de Cast.in d l.altius.† Nūc dicamus, an quis possit facere fenestram in muro communi ignorante uel inuito soc.Et dicas regulariter,quod non, ut probatur in l.quidam Iberus.de seruit. urban. prædio. & ibi hoc not.Ang.& Doct.& idē no. Ang.in l.inter quos.in 4 col.uer.ex his infert, quod in pariete de dam.inf.dicēs,quod nō est,qa p eā,puta fenestrā,mutatr facies,puta parietis, & debilitat paries,& p cons̄s nocet socio.& idē in effectu tenet Bald.in d.l.altius in 2 not. C. de seru.& Paul.de Castr. in l.quoties.de seru.& in l.parietem.in fi.de seru. urb pręd. & in l.pen quæ incipit,eos.co. tit. Dixit tñ not.Paul.de Cast. in d.l.eos. quod socius pōt i re cōi facere fenestrā uel aliquid aliud, qđ alterat rem, nisi aliquod afferat nocumētū. p d.l.quidam Iberus.& l. fin.in prin de ser. urb præd.Quod nō credo esse uerū indistincte,qa uix pt esse, quin afferat damnum uicino, si alterat parietē ut dixi supra, sc̄dm Ang. unde in hoc puto sic esse distinguendum: Aut murus est communis,quo ad oīa, quia sic actum fuit inter eos, & potest, aut inter eos est communis quo ad certum usū rm̄. pura pro diuidendo horum communē, & tūc non poterit facere fenestrā in muro vnius ex sociis,p ea,q̄ dixi supra de pariete, siue muro.in pen.q uer. occurrit mihi.Aut est communis simpliciter,& tūc aut faciēdo fenestrā facit danū muro communi, & nō pt.d.l quidā Iberus.in prin. aut non facit dānum muro, sed pt respicere in domū uicini de pñti uel futuro, si in area uicini postea ædificaretē domus,& non pōt, eadem ratione,ut p regulā l.Sab. communi di. Aut nullo modo facit damnum. nec facere potest, quia murus est fortissimus, & sic pp fenestrā alterari nō potest, nec ēt ppter dictā fenestrā potest fieri in terra, seu fundo uicini,nec de pñti, nec in futurum, ita ut socii nullo modo intersit,nec itersse potest,& tūc æquū est dicere ut possit arg.d. quidam Iberus §. fin. & l. fistulā.§. peu. & arg.gl.in l. Sab.in princ.præall.aut sumus in dubio, si nocet vel nocere pōt.& tunc standū est regulæ e.t.Sab.quæ dicit, quod in re cōi melior est cōdō prohibētis. Et prędictis adde, quæ plene dixi supra de scalis.uers. quid aūt dicendū.& quæ dicā infra de camino.& de necessario,& de solatio.† Sed circa prædicta.vidi
4 dubitari, qa vnus ex sociis pōt murū cōem altius tollere, ut supra, dixi de pariete siue muro,ver.3 principaliter est vidēdū, &c. an ille q altius tolli murū cōem,possit i muro eleuato fenestrā facere & p sua tñ utilitate? Et ista qō dependet à pdtis.nā murus cōis alt. eleuatus p vnū tm̄ ex sociis,efficit cōis, vt ē casus in l.hoc qđ dcm̄.§.si ex trib. sc̄dm vnā lect.gl.de ser.vr. fd.& tenet Bar.Ang.& Flor.in d.quidā Iberus.& dixi plene supra de pariete,siue muro.vers.3.principaliter est videndum.Ergo in casibus in quibus in muro cōi pōt fieri fenestra per unum ex sociis tm̄, in illis casibus poterit murū eleuans in eo fenestram facere, & non alius,vt patet ex prædictis,quia sæpe contingit,quod vnus vicinus eleuat murū communem, & facit fenestram versus uicinum à latere supra culmen ipsius vicini.Communiter tñ vidi obseruari contrarium in facto, quia indistincte dictæ fenestræ fiūt,& maxime in ciuitate Veronæ, vbi infinitis domib. eleuatis hæ fenestrę re-

per-

periunt, & ita fuit alias iudicatū, & ubi esset consuetudo, in hoc illi standū esset, vt dictū est. l. de mœuianis. & prædicta intellige in muro communi pro indiuiso, secus si esset pro diuiso communis, quia tunc quilibet posset partem suá eleuare, & in parte sua fenestrā facere, sicut qs potest in muro ꝓprio ædificare regulariter, vt est dictū sup. in pri. & hoc quādo grossities muri pateret, ut not. Bar. in l. damni. §. cū pariete. de dam. infe. & dixi supra de parie. siue muro.
5 † Sed posito ꝑ constāti, ꝙ dictæ fenestræ in muro altius eleuato fieri possint per vnum tm̄ de sociis siue de iure, siue de consuetudine, ut quia rāro tempore ibi fuerint a parte, ꝙ in dicta sit
a præscriptio a, ꝙ ibi stare possint, an si alter vicinus socius vult eleuare domum suā iuxta dictam murum prius eleuatum, & ponere culmen domus suæ æqualiter cum culmine domus uicini, uel ēt sup. an possit obscurando dictas fenestras vicini ipso inuito? & videť quod sic. l. cum eo. de ser. & l. eos. e. tit. & per l. altius. C. e. ti. licet illa l. altius. loquatur in ædificante in suo tm̄. tamē d. l. cū e. & d. l. eos. loquunť generaliter in quocunque ædificante, siue in muro proprio, siue in cōmuni. l. 1 §. & generalř. de le. p̄st. cum si. maxime cum videať esse eadē ratio, q̄a ꝙ commune est, pro eo iure, ꝙ ad me spectat, meū est l. pupillus. §. si de ver. sig. & audio, ꝙ ita de facto seruatur Veronæ. In contrarium uř ꝙ non possit, nam cum ille murus primo eleuatus, in quo sunt fenestrę, sit communis vř ꝙ alter socius non possit ædificare domū suam, q̄ est à latere claudendo, uel obscurando dictas fenestras, qui regula est ꝙ socius inuito socio non p̄t aliquid ędificare in muro cōi, pp ꝙ fiat damnum aut incom modū alij socio. l. Sabinus, communi diu. & And. & Doc. in d. l. q̄dā Iber. & ꝓ hoc uide q̄ dixi sup. de ser. ne luminib. officiatur. in 7. q. Ego ār teneo primam partē, vt quod posit maxime per istam rationem. Nā cum ille murus sit principaliter destinatus ad recipiendum tigna, uel culmen domus, poterit eleuari domus sua depressa, etiam obscurando lumina alterius vicini, per l. si communes ædes. & ꝙ ibi no. communi diu. & quod no. in l. Sabinus. per glo. eo tit. & ideo si esset iā ędificata domus utriusq; vicini super dicto muro, & unus ipsum prius eleuasset, & alter posset eum iterum eleuare, etiam obscurando lumina vicini, qui prius eleuauit, & in muro eleuatō fenestras fecit. Nam si aliter diceremus, tolleretur sibi per directum potestas alrius tollendi domum suam, & vtendi re sua & communi, ad vsum destinatum, quæ essent contra prædicta iura. Sed vbi murus non esset destinatus ad ędificium domus, sed forte ad diuidendum tantum, & vni permissum est, vt in muro eleuato super ædificet domum, tunc alter non poterit nō tantum reficere fenestras, sed etiam qa non poterit vti re communi ad usum non destinatum, maxime nocendo vicino, per no. per glo. in d. l. Sabinus. & quia concessio ibi facta prius, non debet tolli sibi sine facto suo, per regulam l. id quod nostrum. de reg. iur. quod bene nor. quia quotidie de facto
6 contingit. † Superest nunc, vt dicamus si quis potest facere in alieno fenestram domino inuito. Et dicas breuiter, quod non, nisi esset imposita seruitus, quod fieri potest, ut est casus secundum vnam lect. gl. in l. altius. C. de serui. de qua vide quæ dixi supra. de serui. luminum, uersic. item est alia differen
7 tia. &c. † Vltra prædicta potest quęri, an sit licitum facere fenestram de ligno, quod dicitur balconus, & ipsum aperire in publico supra solum uicini. Et dic breuiter, quod sic vt dicitur de ianua, quia quatenus se protendis stillicidium potest, ultra non, ut probatur in l. fin. §. fin. & ibi not. per glos. de ianua. de ser. urb. præd. de quo dic, ut di-
8 xi supra, de ostio, siue porta. † Item quæri potest, si ꝓmisi uicino sub certa pœna non facere fenestram in muro domus meæ, & postea illam domnum vendo, an emptor poterit facere fenestram. Videtur quod sic, quia ista non fuit seruitus, sed obligatio q̄dam personalis, qđ apparet ex forma obligationis, in qua non continetur causa, quare promisit. Si enim causa aliqua exprimeretť, puta ne aliquis usus vicini impediretur, tunc seruitus præsumeretur. ita dicit Sp. in titul. de emp. & ven. ver. sed pone cauit. & Flo. refert in l. pomum. in princ. de ser. & vide no. in l. 3. §. opus. & ibi Bar. de alie. iudi. mu. causa fac. & in l. fi. de no. ope. nun. & in l. fi. de contrah. emp. Et uide omnino dictū Pau de Cast. in l. pe. quæ incipit, Luc. Titius de ser. ru præ. & in l. 2 §. item si in facto circa medium de uer. ob. adde quod dixit Spe. ubi idē tenet, & uide omnino q̄ dixi sup. in priu. huius l. in illa quæstione, qūo cognoscatur an sint seruitutes reales, uel personales,

9 les, vbi plene hoc examinaui. † Itē quæri pt, an dñs domus pt obscurare lumina domus locatæ alteri, vel in quo alius hēt usumf. de b domo locata. Dic q non licet dño obscurare, & si obscuraretur, ēt ab extraneo, ēt dñs teneretur. l. si merces. §. si. ff. loca. & ibi vide no. & idē tenet gl. ī l. si is q binas. & ibi no. Do. de vsuf. De domo vero, in qua alius hēt vsumfr. dic aut dñs pleno iure vult ædificare in sua domo ppria, & pōt, licet obscuraretur domus vsuf. d. l. si is qui binas ædes. aut vult ędificare in domo, in qua alius hēt vsumf. & nō pt, vt no. ibi Flo. & vide l. Scaurus. alias incipit. binas. de ser. vrb. præ. & qđ no. in l. 1. §. si is usufr. pe. Et adde q usuf. pt bñ fenestras aperire fundi fructuarij. text. est in l. æquissimum. §. sed si ędium. de vsuf. Sed nō pt claudere, ut eadē l. §. Nerua. & ibi hoc no. gl. in ver. obscurare. & no. gl. in d. §. sed si
10 ædium. † Quid aūt est dicēdū de fenestris vitreis, ligneis, & papyreis, q vulgo speræ dñr, an quis pt eas fenestras domui suæ apponere? Et dic regulariter q sic, quia in suo pōt qs ædificare, ut dixi sup. in pri. nisi esset seruitus imposita, q fenestra stet aperta, ut vicinus ex ea possit lumē hre, & recipere. l. lumē de ser. urb. præd. uel nisi talis fenestra protenderet extra parietem, & stillicidiū supra solū vicini, q dēt esse liberum. l. si. in prin. co. ti. circa q vide quæ dicā in tit. seq. de specula-
11 ribus, ver. circa ista specularia. † Sed an qs cogat dictas fenestras imponere, & tenere ī fenestris sui parietis? Et dic regulariter, q non, nisi seruitus esset imposita, vt probatur in d. l. altius secundū vnam lect. C. de seru. q no. qa sępe contingit inter fratres diuidētes inter se domum, qa qñ vni obuenit pars domus, quæ hēt fenestras respiciētes in hortum uel partem alterius, fratres conueniūt, q ipse debeat tenere clausas fenestras cum fenestris, puta vitreis, qm valet ista cōuentio
12 vt dixi. † Sed quid si aliqua uitrea esset fracta, uel tela, uel papyrea, ita q in domo alterius fratris possit videri, an debēs seruitutē, teneat reficere suis sumptibus? Dic q sic, p l. eū dīc col. in fi. de ser. urb. præd. coniuncta
13 & si forte si ser. vē. qđ no. qa est quot. † Vltimo circa istā materiā de fenestra, & valcono, uide sup de ser. stillicidij auertēdi, in 9. q. in fi. de ter. ne pspectui officiat, cū tribus tir. seq. & de pariete huc muto, uer. secundo principaliter est uidendum. & de stillicidio huc recto, in 2. q & de pen. in princ. & per Saly. in l. altius. C. de ser. & ibi etiam per omnes Doct.

a Præscript. *Sed quid dicemus de fundo dotali, qui iam inceperas præscribi, antequam darei in dotem? Respon. quod præscriptio nihilominus currit, licet non poteris inchoari, postquam est factus dotalis secus erit de pupillo alteri succedenti, contra quem non curris præscripti o durante pupillari ætate licet antea fuisset incæpta sedde fertur, vsque post pupillarem ætatem l. fin. C. de anna. præscript.*

b Domo loc. *Aduerte, quod contractus locationis, & conductionis, est contractus bonæfidei ut inst. de acqu. §. actionum. & ideo merces debet conuenire arbitrio boni viri l. si in lege locationis. in prin ff. loca. aliter restituere obligatur. Et quod locatio facta alicui artifici in dubbio intelligatur facta propter artificium suum vide Alex. in 5. vol cons. 131. in vlt. col in fi.*

De specularibus. Cap. LXIII.

1 *Specularia sunt, quæ vulgo gelosiæ dicuntur.*
2 *Domus usumfructum si quis habeat, an etiam sibi specularia tanquam domus instrumenta veniant, ita quod proprietarius non possit prohibere vsumfructuarium illis vti.*
3 *Specularia an indistincte fenestris apponi possint.*

1 Specularia † sunt, quę vulgo gelosiæ dñr, ab inspiciendo dicta, ut est tex. eū gl. in l. sed si quid. §. proprietatis. in uersic. specularibus. de usuf. & in l. q̄ sirū. §. specularia, de fun. inst. & instrumenta sunt domus lignea, quæ in fenestris poni solent, ut ibi stantes maxime mulieres uidere, & non uideri possint, & si sunt affixa fenestris, pars domus sunt, & domo vendita continentur, etiam si sint in ædificio posita, & ad tempus detracta reponantur, ut est tex. in d. §. specularia. & ibi glo. & pro hoc l. fundi. §. fin. cum l. seq. & l. granaria. de ac. emp. Sed si sunt de nouo facta. & nondum imposita, sed ad hoc facta, ut imponantur, & suppleantur, si quę desunt, tunc non sunt pars domus, sed instrō domus continentur, ut est tex. in d. §. specularia. uer. sed si non sint. † Et ideo si quis ha-
2 bet usumf. domus, ueniunt ēt specularia tanquam domus instrumēta, proprietarius non potest prohibere fructuarium illis uti, ut est tex. in d. l. sed. & si quis. § proprietatis. de vsuf. & propterea uī esse legata uel uendita domus sine instro, ideo non ueniunt d. specularia,

cularia, quæ nunquam fuerunt apposita fenestris, quia illa sunt instra domus, vt dixi, sed specularia affixa, uel ad tempus detracta ut reponantur, bene comprehendentur, quia ut dixi, ista pars domus non sunt instra, ut probat in d.l. quæsitum §. specularia. de fund. instr.
3 † Circa ista specularia posset dubitari, an idistincte possint poni in fenestris. Distingue breuiter, Aut quis vult ea ponere in fenestris suis, & tunc regulariter potest, nisi esset seruitus constituta, ut dixi supra de fenestris, uer. superest nunc vt dicamus. & uer. sed an quis cogatur. Aut uult ponere in cõi fenestra socio inuito, & non potest, per l. Sabinus. cõi di. & per ea quæ dixi supra tit. prox. vers. nunc dicamus. Aut quis vult ea ponere in fenestris alienis, & non potest regulariter, nisi esset seruitus constituta, vt dixi supra de fenestris. uers. superest nunc vt dicamus. & uer. an quis cogatur. Aut vult quis ponere in sua fenestra propria, & tunc aut specularia non excedunt parietem suũ propriũ, & breuiter potest, sicut et in suo fenestram facere. vt l. altius. C. de ser. nisi esset sibi seruitus iposita, vt nõ possit ibi tenere specularia, ad hoc forte, ut ex illis fenestris possit haberi lumen in domo vicini, vt hr in l. lumen. de ser. vrb. præd. & dixi supra de ser. lum. ver. item est alia differentia. & in ti præced. in prin. in ver. superest nunc. & in ver. quid ãt. Aut specularia excedunt parietem, & tunc aut sunt super solũ publicum, & de consuetudine seruatur vbique quod possint fieri, ergo dicendum est, quod possint, l. 1. & l. an in totum. C. de ædi. priua. cum si. Aut sunt supra solum vicini priuatum, & tũc sub suo stillicidio, quatenus protendit stillicidium, uel circa fieri possunt, sed non vltra: per l. fi. § fi. cum ibi no. per gl. & Doct. de ser. vrb. præd. & per idem quod dixi de fenestra, de ligno, supra ti. præced. uer. vltra prædicta. potest quæri.

De camino Cap. LXIIII.

1 *In camino quot principaliter considerandæ sint.*
2 *Ignis super solario facientis fieri potest, nisi vicinus incendii periculum timeat.*
3 *Solarium si commune sit, & ille qui ẽ inferior, incendii periculum timeat, cautio damni infecti peti potest.*
4 *Murum sub solario vicinus inferior occasione incendii uitandi, quibus expensis facere possit.*
5 *Caminum faciens an vicino tacito murum in solario commune facere possit.*
6 *Ignem iuxta parietem communem etiam maximum, sicuti solet nuptiarum tempore fieri, quo casu socius facere possit.*
7 *Cappa camini an & quo casu a socio fieri possit.*
8 *Socius quilibet muri communis in qualibet ipsius particula portionem habet.*
9 *Caminum quandocunque aliquis in pariete communi ædificare velit, & murus ita debilis existat, vt pro faciendo ignem temperatum etiam pro usu suo torreretur, an possit facere vnum murum paruum a parte sua vnius pedis altitudine, vt communiter ipsa flamma ascendere possit.*
10 *Murum iuxta alienum etiam non dimisso spatio vnius pedis, quispiam alium murum sine fundamento vel etiam modico facere potest.*
11 *Camini tubus an, vbi, & quõ fieri debeat.*
12 *Fumus qui de tubo camini exit, quomodo manifestet, an murus proprius communis existat.*

1 IN camino † quinque principaliter considerari pñt: primum camini locus, in quo ignis fit. alterum ipse ignis quod fit in eo: tertium cappa eius, quartum tubus, quintum fumus, qui exit de camino. de singulis
2 uideamus. Et primo, de loco ubi fit ignis, dicas si fiat super solario, & solarium est iguẽ facientis, & potest facere quod vult, quia quis potest vti re sua pro voluntate, nisi uicinus timeat
3 periculum incendii. † Item quando solarium est cõe, & ille qui est inferior timeret periculũ incendii, quia solarium non haberet sub se murum, & tunc potest peti cautio dam. inf. l. fluminum. §. præterea. & ibi no. Bar. & Doct. de dam. inf. & l. si seruus seruum. §. si fornacarius. ad l. Aquil. cum gl. & per ea quæ dixi supra de furno, imò plus posset facere vicinus inferior murũ sub solario. arg. l. 1. in fi. de aq.
4 plu. ar. † Sed cuius expensis sit vr, quod facientis, ar. d. l. 1. in fin. nisi esset seruitus apposita illius oneris ferendi, quia tunc deberet fieri expensis cõibus. ar. l. & si forte §. etiam. si ser. ven. Aduerte tñ, quia nec hæc seruitus oneris ferendi esse potest hic in re cõi pro indiuiso. l. in re cõi de ser. urb. præd. & ideo non potest dici, quod fieri debeat expensis communib. fiet ergò murus sub solario per ædificantem caminum expensis suis, & non domini inferioris, qui solũmodo pati tenetur: ar. l. quoties.
5 la prima. § 1. de ser. † Sed nunquid faciens caminum potest facere murum in solario cõi inuito vicino? Credo, quod sic, quia ut dixi, nedum est utile, sed et necessariũ, propter periculum

6 culum incendij. † De secundo vero. s. de igna qui fit in camino, dic qđ murus a latere est ita grossus, qui est cōis, ꝙ ex igne non potest recipere detrimentum, & tunc alter ex socijs potest facere ignem iuxta parietem cōem, ēt maximum sicut fit tempore nuptiarum & ita tenet Ang. & Paul. de Cast. in l. quidam Iberus. de ser. vrb. præd. aut paries nō est ita grossus, & tunc aut vult facere ignem familiarē, & temperatum, & p̄t, ēt si aliquod damnum faciat, ex quo utitur ad vsum destinatū. in l. fistulam. in prin. co. tit. & l. sicuti. §. fin. si ser. vei. & ita tenet Ang. in d. l. quidam Iberu circa prin. etiam pro hoc allego optimum tex. in l. arboribus. §. si nauis de vsufr. & quod ibi no. per gl. & Doct. & maxime l lor. Item quia vtitur re ad vsum destinatum, vt no. in d. l. si cōes ędes & l. Sabinus. cōi diui. aut vult facere ignem nō familiarem, nec temperatū p p ꝙ fit damnum parieti cōi, & non potest, per d. l. quidam Iberus. per gl. in ver. adijcia tur. & hoc tenet ibi Bar. Bal. & cōiter Doct. Ang. in l. inter quos. de dam. inf. † De tertio

7 s. cappa camini, dic aut ædificium fit in mu ro proprio ædificantis, aut in alieno, aut in communi. Primo casu, quando fit in ꝓprio, non hēt dubium, quia pōt, nisi sit in contrarium seruitus constituta, per ea quę dixi supra de fenestra, in princ. Secundo casu, qn̄ fit in alieno. & hr̄ non potest. l. sed si inter me. in prin. de ser. vrb. præd. & l quemadm §. fin. ad l. Aquil. cū si nisi pstet seruitus imposita, per ea quæ dixi supra de fenestra, ver. nūc su peresi. Tertio casu, qn̄ fit ędificium in cōi pa riete, & tunc subdistingue: Aut paries est cōis ad vnum vsum tm̄, puta ad hortum diuidendum, & in eo non pōt fieri caminus, per id quod dixi supra de pariete siue muro, in pē. q. & supra de fenestra, in ver. nunc dicamus. Aut non est cōis ad vnū vsum tm̄, sed ad om nia vel simpliciter, & tūc si quæritur an possit cauare murum, & tunc aut murus est pro diuiso, & potest vsque ad dimidiam, & vlque quo durat pars sua, quia tūc dr̄ facere in suo, & pro hoc gl. in l hoc quod dictum. §. 1. in ver. paries. in prin. de ser. vrb. præd. Aut est cōis pro indiuiso, & tūc ei potest vltra, quia in omni parte muri dicit laborare in re cōi.

8 † Habet enim quilibet portionem in quali bet particula pro indiuiso, vt no. gl. in l. qui Romanę. §. duo fratres. de ver ob. & in l si ta miliæ. C. fam. er. & in § quidam inst. de act. fallit hoc in tribus casibus. Primo, quado paries non potest cauaturam pati per l. cui ędificium de ser. vrb pręd. Secundo fallit, qn̄ alter socius velit ab altera parte sua facere caminum, quia vnus plus iuris nō hēt, q̄ alius, vt dixi, & hr̄ in d. l. quidam Iberus. maxime per Ang. qui dicit circa prin. ꝙ ita seruat cō suetudo, qm̄ videmus in pariete cōi quemlibet sociorum caminū hr̄e in parte sua. Tertio fallit, qn̄ murus esset ita debilis, ꝙ ēt fa ciendo ignem ita temperatum, pro vsu suo torreretur, & sibi damnum fieret, per d. l. quidam Iberus. in prin. cū ibi no. per gl. & Doc. in verb. non licet. Et adde omnino quæ dicam infra in ver. sed hic potest dubitari. Aut quęritur de ipsa cappa camini tantum aut vult mittere tigna vel lapides sustinētes cappam vltra dimidiam muri, & non potest, si est communis pro diuiso, secus si pro indiui so, per ea quę prox. dixi de cauatura. Aut vult mittere tigna vsque ad dimidiā vel citra vel vltra, quand o est communis pro diuiso, & tunc aut per talem ędificationem non fit dā num muro, puta quia per eam murus communis non debilitatur, neque mutatur eius facies, & tunc pōt. arg. l. fistulam. de ser. vrb. præd. & no. Bart. Bald. & Doct. in d l. quidā Iberus. Aut fit damnum muro cōi, & non pōt, per d. l. quidam Iberus. in prin. cum ibi no. & ibi. & si vellet apponere lapides magnos in muro cōi ꝓsustinēda cappa camini, qui destruerent murum cōem pp ponderositatem non posset, per d. l. cui ędificiū. & per ea quæ dixi supra de fenestra, ver. nunc dicamus. † Sed hic posset dubitari, quādo aliqs

9 vult ędificare caminum in pariete cōi, & mu rus est ita debilis, ꝙ faciendo ignem temperatum, ēt pro vsu suo torreretur, ut dixi supra ver. tertio fallit. an hoc casu possit sibi prouidere, faciendo. s. vnum murum paruum a parte sua, puta vnius pedis, & altitudinis, quantum pōt cōiter ascedere flamma ignis, sicut sępissime vidi. Et vr̄, ꝙ non, quia prope murum cōem non est licitum vni socio facere alium murum proprium, per d. l. quidem Iberus. in prin. ver. ad parietē. scdm̄ lect. vltimę gl. quæ dicit, ꝙ debet distare per duos pedes vel vnū, per l. fi. fini. reg. & ita vult Ang. Et intellige de duobus pedibus, qn̄ ædificatur murus cum domo, sed qn̄ est murus simplex, sufficit dimissio vnius pedis, per d. l. fi. & ita vr̄ in casu nostro, ꝙ debeat iste murus distare per pedem a muro cōi, & sic d q fi. locum habet non solum in ædificante iuxta murum

murum alienum, sed etiam iuxta murum communem, quod est notandum. In contrarium tamen videtur tex. in l. fistulam. §. iuxta. de ser. ur. præ. Ego puto in hoc esse distinguendum. Aut quis vult facere murum proprium iuxta murum communem, ita quod incumbat, & non potest d. l. quidam Iberus. in princ. & ita tenet glo. in § iuxta. verb. manet Aut vult facere murum iuxta communem ita quod commune non inhæreat, & quod sublato pariete communi remanere possit, si paries communis refectionem non impedit, pôt. casus est i. d. §. iuxta. & licet ille tex. loquatur de camera ex figulo opere facta iuxta parietem cõem. & glo. ibi exponit, ex figulo. i. ex lateribus non coctis, & lutosa materia, & sic non vr̃ loqui de muro, tñ credo quod idem sit in d. muro paruo, quia est eadem rõ in vtroque cas. Nec ob. l. fin. fin. teg. & gl. in d l. quidam Iberus. in ver. ad parietem. in fi. qa in telligitur qñ qs vult ædificare murum fodiendo in terra, pp quod verisimiliter possit damnum inferri muro cõi tunc. n. debet distare per pedẽ, c a ita taxatũ est p d. l. fi. Sed qñ est murus ędificatus super solario vel ẽt in terra pro dicto camino ad defendendũ murum cõem, & sic pro eius vtilitate, qa ex eo non p̃t socius dãnũ pati ex illa modica fossione, imò vtilitatem, tunc potest. Nec hẽt locum d. l. fi. per d. §. iuxta. facit ad hoc l. si Titius horreũ. de acq. rer. domi. & quod dixi supra de pariete, si muro. Et quid si esset paries ligneus? & vide supra q̃ dixi de scalis, ver. videamus de muro cõi.

10 †Ex quo ẽt infero ea rõne, quod quis pôt iuxta murus alienum etiam non dimisso spatio vnius pedis facere murum sine fundamento vel modico, puta pro sedendo, vel cã ponendi supra horricellos, dummodo humorem non faciant muro cõi, per d. l. quidam Iberus. in princ. quæ oĩa bñ not. p intellectu d. l. fi. fin. teg. † De quarto principa

11 li. s. de tubo camini, dic aut in totũ ille tubus est extra murum cõem à parte facientis caminum, & per eam solũ fumus ascẽdit, & ignis non appropinquauit, & potest, p l. fistulam de ser. vrb præ. & ita tenet Bart. Bald. in d. l. quidam Iberus. in princ. & Ang. in d. l. inter quos. in prin. in 3. col. de dam. inf. Aut illa est cauata in muro communi, & tunc aut per illam cauaturam flamma ignis torreret, & deterior fieret murus, & nõ possit, p d. l. quidam Iberus. in princ. & ibi per oẽs Do. & per Ang. in d. l. inter quos. Aut p illã torreretur murus cõis, nec per hoc deterior a retur, & tunc distingue, aut illa cauatura est vltra medietatẽ muri uel citra, & tunc dic ĩ

12 oĩbus, ut supra dictum est de cappa. † De quinto, & vltimo principali. s. de fumo, qui exit de camino, siue de eius tubo, dic ut dixi sup. de fumo, ver. adde quæ dixi supra pariete, siue muro. verf. secundo principaliter est uidẽdum. vbi dr̃, quod ex cappa camini pôt cognosci an murus sic proprius uel communis. de quo dic ut ibi plene dixi. & vide quæ dixi supra de ser. stillici. aduerten. in 11. q. in fine.

De necessar o. Cap. LXV.

1 *Necessarium quot partes habebat.*
2 *Fenestra siue locus necessarii ad sedendum an, & quando in muro proprio uel cõi fieri possit.*
3 *Necessarii caua, an & quomodo in proprio uel communi muro fieri possit.*
4 *Necessarii caua an muro propriis supra solum publicum uel uicini fieri possit.*
5 *Necessarii fouea an & qualiter in muro communi uel propriis fieri possit.*
6 *Necessarii fouea an pro uoluntate domini fieri possit.*
7 *Necessarii fouea murata, vel non murata si humor vel putredo exeat, & in puteum vel vicini cisternam descendat, uel in eius venas, aut etiã in penis, an cogi poterit ad reficiendum dictam foueam, ita & taliter, quod puteo vel cisternæ, aut alii vicini loco nocere non habeat.*
8 *Necessarium plenum habens, si ipsum purgare nolit, an possit.*

1 NEcessarium † tres habet partes. prima est fenestra, in qua locus fit ad sedẽdũ alia est caua eius quæ solet ex valis fictilib. fieri, tertia est fouea, ad q̃ oẽs immunditiæ

2 descendunt. † De fenestra, siue loco necessarii ad sedendum an & qñ possit fieri in muro proprio, uel alieno, aut communi distingue vt dixi sup. de cappa camini, in tit. præ. & vide quæ dixi supra de fenestra. † De secunda

3 parte necessarii, uidelicet de ipsius caua, an illa possit fieri, distingue, aut quis vult facere cauam necessarii in suo proprio, aut in alieno, aut in communi. Si fit in suo pprio regulariter licet, nisi fiat iuxta parietem vicini, quia si tunc lædatur paries vicini, fieri non pôt. l. fina § fin. si seru. vend. & idem id cas, si noceret puteo vel cisternæ vicini, ut

4 dicetur infra, de fouea necessarii. † Tamen

vidi dubitari an illa possit fieri in muro ꝓ
prio supra solum publicum uel vicini. Dic
puteo, quod non potest, nisi aliter fit de cou
suetudine a, Supra solum aut priuatum uici
ni etiam non potest nisi habeat supra stilli-
cidium domus, per l.si vitem.§. fin.quod vi
aut clam.& l fi.de se.Sed si habet stillicidiū
potest sub eo.qtūs durat, dictam cauam pro
tendere.l.fi.de ser.vrb.præd.circa quę vide q̄
dixi supra, de ser.stil.auer in 9.q.& sup.de fe
nestra, in uer.ultra prædicta. & de speculari
bus, in fi † De tertia vero parte necessarii, vi
5 delicet ipsius fouea, an illa possit fieri, distī
gue, aut quis vult facere eam in suo proprio
aut in communi, aut in alieno. Si vult face
re in suo proprio, tegulariter licet, nisi fiat
iuxta parietem vicini, qui ex hoc lædat, vt
l.si qn̄.§.fi.si ser.ven. & idem si noceret pu
teo vel cisternæ vicini, ut dicam infra, de fo
uea necessarii, uel nisi esset seruitus imposi-
ta, ꝙ in suo facere non possit. ar.l.altius. C.
de ser. Si uero uult facere in communi mu
ro dictam cauam necessarii, uī ꝙ non possit
quia in re communi melior est conditio ꝓ
hibentis.l.Sab.communi.di. In contrarium
ꝙ possit, per l.fistulam.de ser.urb.præ.& per
gl.in d.l.si quādo.§.fi. Ego autem in hoc sic
distinguo. Aut est aliquid conuentum inter
socios, & illud est seruandum.l.semper ī sti
pulationibus.de reg.iu. Aut nihil est conuē
tum.& tunc aut est consuetudo in loco sup
hoc, & illa est seruanda, per dictam l.semp.
& per l.an in totum.C.de ædifi.pri. Aut nul
la est conuentio uel consuetudo, & tunc aut
murus est communis ad unum usum tantū,
& non potest, ut dixi sup.de cappa camini, ī
tit.pc. Aut est communis ad omnis simplici
ter, & tunc aut ex dicta caua necessarii non
fit aliquod damnum muro communi, & ꝑt
arg d l.fistulam.& d.l.quidam Ibe.§.si e.ti.
& per no. in d.l.si qn̄ §.fi.& hoc tenet Ioan.
Pet.de Papia in suo ul.li.in gl.in uersi.& in
futurum percipiendis.uersicu.an aūt socius.
Aut infertur damnum muro communi.pu-
ta quia murus est subtilis, & nimium debili
taretur, & nou potest.per l.cuius ædificium.
de ser.ur.prę.ucl quia pp humorem cauę ne
cessarii murus communis debilitatur, p d.l.
quidam Iber.in prin.cum ibi no.& per l.fi-
stulas.si ser.uen.& d.l.si qn̄.§ fi.cum gl.e.ti.
& hoc tenet ēt dictus Ioa.Pet.in loco ꝓalle
gato, qui dicit idem, si ex dicta caua exit pu-
tredo uel malus odor, & ad hoc nihil alleg.
sed tu allega textu. cum glo. in l. 1. §.idem
ait, si odore, ne quid in loco publico. & tex.
cum glo.in l.pe §.pe.quod ui aut clam.& ui
de quem dixi supra de eloaca, in antepenu.
q. Idem etiam dicas si ex dicta caua exit hu
mor uel putredo in domo uicini, quia quis
non potest etiam laborando in suo immitte
tere aliquid in alieno, nt no.gl.in d.l.si qn̄.
6 §.fi.& dicam infra de fouea necessarii.† De
quarta parte, & ult.s.fouea necessarii, posset
quæri, an possit illa fieri pro uoluntate dn̄i.
Dic aut uult facere foueam subterraneam
etiam ultra suum solum sub solo uicini, &
non potest, ut dixi supra de penu, uersi.quid
si unns uult facere. Aut uult facere quantus
durat solum suum, & potest, nec tenetur di-
mittere spatium aliquod.l.fi.fi. reg.ut dixi
supra, de penu, & de puteo.nec etiam hæc ser
uantur de consuetudine, ut dimittatur aliq
spatium, & presertim quando fiunt huiusmodi foueæ, undique remurantur, quæ uul-
7 go, le uolte, dn̄i.† Secundo quæri potest, qd
si ex fouea murata, uel non murata, exit hu-
mor uel putredo, & descendit in puteum
uel cisternam uicini, uel eius uenas, aut in
penu, an poterit cogi ad reficiendum dictā
foueam ita, & taliter, quod non noceat pu-
teo uel cisternæ aut alii loco uicini? Dicas
ꝙ sic, quia non est licitum quidquam face-
re in suo per quod aliud immittatur in alie
num.l.sicuti.§. Arist.si ser.uen.& d.l.si qn̄.§.
fi. si ser.uen.l.fluminum.§.fi.in gl.pe.in fi.
de dam.infe.& ita tenet Io.Pet.de Papia.in
suo ult. libr.in loco prąllegato.& ita nota.
Fl.in d.l.si qn̄.§.fi qui dicit per illum text.
ubi aliquis construit loca cōia iuxta domū
uicini, ex quibus causetur ad illam humidi
tas, cogi poterit ad talia loca purganda, &
purgata retinenda. Aduerte tamen, quia gl.
in d. l. si quando. §. si uidetur tenere secun
dum Azo.quod sit licitum sterquilinium in
suo ponere, licet alius sentiat inde honorē.
per l.sicuti.§.idem ait si ser.uen.& per l. fi-
stulam.in prin.de ser.urb.præd. quam gl.in-
telligo, quando raro humorem faceret, se-
cus si assidue, per l. fistulam in prin.& adde
quę dicam in tit.1.post prin.& infra de ster
8 quilino.† Sed pone, ꝙ habens necessarium
plenum, uult ipsum purgare, an possit. Cre-
do quod non, propter fœtorem, & ideo de
nocte tantum fieri debet, per ea quæ dixi su
pra de fornace, uersic.& prędicta teneo. ubi
uide, & adde quæ dicam in tit. sequen.

a De

a De consuet. *Vtrum consuetudo paruæ excuset? Respon.secundum gl.4 dist.1.e. denique. quod sic,quod verum intelligo, quod non excusat quo ad deum,quando ignorantia praua consuetudinis esset crassa,ut puta contra ius naturale.27. q.1 flagitia.secus ubi esset probabile dubium super consuetudinis validitate. nam tunc ignorantia legis non est peccatum : vt in l regula. ff. de iur.& fac.igno.& in c.cum dilectus. de consuet. & quod no.Inno.in c.per tuas. de simo. & glo in cap.vno.de postu præla.lib.7. in ver. de cetero. Et utrum consuetudo interpretetur priuilegia,& statuta,sicut & legem?Resp.quod sic.c. cum dilectus.de consuet l. si de interpretatione. ff. de leg.& quod ibi no Ioan And.in c.quod dilectio. de consang.& affi.et vide Alex.2.uol.cons.107. in vlt.col.ver.confirmantur.& cons.68.in 6.col. in fi.& in 1.vol.consi.132.in 2.col. in princ. & in 4.vol.consi.134.in prin vbi ponit quæ requirantur ad esse consuetudinis.*

De seclario. Cap. LXVI.

1 *Seclarium quid sit,& quot partes habeat.*
2 *Seclarium si quis iuxta parietē communem ædificare velit,an possit.*
3 *Seclario si aqua spargatur,& descendat per solarium ad partem vicini inferiorem,vel solarium commune madefaciat, an prohiberi possit ne amplius spargat.*
4 *Seclari murus si communis esset,& propter pondus suppellectilis appensæ debilitaretur,an prohiberi possit.*
5 *Seclarii foramen,& fouea, ac eius camera qualiter se haberi debeant.*

1 SEclarium † quinque habet partes. Prima,est lapis, siue lignum, super quo lauatē supellex. Altera ē similiter alius lapis vel lignum desuper in quo pendent situlæ,& his similia,ac ēt suppellectilia coquinæ ponuntur. Tertia pars,est foramen , per quod aqua descendit. Quarta, est fouea, ad quam aquæ, & cetetæ immunditiæ discurrunt. Quinta ē, qñq; cameta,in qua statur ad lauandū super j.pas.de lapide seu ligno seclarii , super quo lauari solent supellectilia. Si queritur an im poni possint in muro proprio,aut in commu ni,aut in alieno. dicendum est bř , sicut dixi
2 de cappa camini. † Sed quid si vult ędificare iuxta parietem commuem, ipsum non tangendo ? distingue, Aut per talem ædificationem seclarij non fit damnum vicino seu socio,nec impeditur refectio communis vel alieni parietis,& potest.ar.l.quidam Ibe rus.in prin.& l.fistulam.§. iuxta de ser. vr. p̄. Aut impedit refectionem,& non p̄t , per d. §.iuxta. Aut non impedit refectionem , sed nocet vicino,& tunc aut nocet assidue, quia assiduum humorem emittit,& non pōt, per d.l.fistulam.In prin. & ita tenet Ang. in d.l. inter quos.in vlt.col.uer.si aūt quis non uelit ædificare.dc dam.infec. & adde quæ dixi supra de camino,uer.sed hic posset dubitari.
3 & in ti.præ.† Item q̄d si ex seclario spargitur aqua,descendit per solarium ad partē inferiorem vicini,uel madefacit solarium cōe an pōt ꝓhiberi ne amplius spargit? Dic aut spargit pro usu quotidiano suę familiæ , & potest.ar.l.sicut.§.fi.si ser.uen.& l.fistulam in prin.de ser.vr.p̄d. Aut ultra usum quotidianum,& non p̄t,ut dictis iurib.circa quod vi de quę plene dixi supra de ser.ꝓiici. in 2. q.
4 † De sc̄da parte seclarii dicendum est in omnib.sicut de prima,sed in hac secunda in primis considerandum est, si murus esset cōis, & pp pondus supellectilis appensæ debilitaretur,ꝓhiberi posset , per l.cuius ædificium.
5 de ser.vrb.p̄d.† De 3.4.& 5.par.seclarii.s. de foramine,& fouea,& eius camera,dic in oībus,& per omnia ut cōclusum fuit supra tit, præced.de necessario.& adde quæ dixi supra de seruitute proiiciendi, & quod dicam in sequen.tit.

De aquarolo siue canali. Cap.LXVII.

1 *Aquarolus quid proprie sit.*
2 *Aquarolum si quis in suo habeat,& aquam per vnam tegulam ducat,quæ cadat in suum puta in curiam vel hortum,deinde illa aqua paulatim in fundum vel penum vicini vel communi descendat,an cogi possit, ut dictam aquam in suo retineat,ne in alienum veniat.*
3 *Aquarolo vicini mei si aquam descendentem videam, & ex suo ad curiam meam cadentem , an aliquid in meo facere possim propter quod aqua fluxus impediatur,ita quod in vicini solo remaneat.*
4 *Aquarolo vicini si aqua in fundum meum descendat,quid iuris.*
5 *Aquarolo tuo si aqua in via publica descendat nunquid ego vicinus contra te agere possim.*
6 *Pariete in communi an sit licitum mittere canale*

nale recipiens aquam de cælo cadentem, vel aquam de cisterna discurrentem aut de aliquo aquæ receptaculo, quod castellum appellatur.

DIximus de ista materia supra, i tit. de fistula verũ, qa multũ cõuenit secla
1 rio, ideo eã hic cõmemorare cõstitui. † Et appello aquatolum paruum seclarium, vel vas lapideum in muro immissum, hñs fistulas ferreas ad similitudinem capitis serpentis, vel leõis, aut hominis, de quo exiit aqua pro manibus lauandis. Si quis aũt aquarolum, siue canale in suo aut alieno fabricare voluerit, ea, quæ de seclario dicta sunt, obseruare tenetur, per ista i duobus tit pced.
2 alleg. † Sed iuxta ea dubitari posset, quis habet aquarolum in suo, & ducit aquam per vnã tegulam, quæ similiter cadit in suum, puta in curiam vel hortum, deĩde illa aqua paulatim descendit in fundum vel penũ vicini vel cõem, an cogi possit vt dictã aquã in suo tetineat, vt in alienum nõ veniat? Et vr ꝙ nõ, per gl. ord. in l. si qñ si ser. vend. In contrarium vr. fluminum. §. fi. in gl. pen. in ti de dam. inf. Puto ꝙ sit dicendum, aut illa aqua assidue descẽdit in fundum vicini, vel communem, & prohiberi potest per l. fistulam. in pri. de seru. vib. prædio. Aut non discurrit assidue. & tunc secus per d. l. fistulam, & pro hoc vide quæ dixi in tit. præced. circa primam partem. † Quid autem si ego vi
3 dens aquam vicini mei descendere, & eadem ex suo ad curiam meam, facio aliquid in meo propter quod impeditur fluxus aquæ, ita quod remaneat i solo vicini, an possim? Dicas quod sic. arg. l. t § sunt qui putant. ff. ne quid in loco pub. & vide quæ dixi supra in 4. diuis. seruitutum, versic. & primo
4 videamus. & supra de curia. in fi. † Itẽ quid si aqua descendit ex canale vicini in fundum meum? Dic quod eum prohibere possum: per l. sicuti. §. Arist. si seru. vend. & per ea quæ dixi supra de serut. proijci. in 1. &
5 2. q. † Itẽ quid si ex aquarolo tuo descẽdit
a aqua in via publica *a*: an ego vicinus possim agere contra te? Dic ꝙ sic, si nocet, vel nocere potest mihi transeunti. arg. l. 2. in princ. ne quid in loco publico. circa quod vide quæ dicam infra tit. seq. & quæ dixi supra in tit. præced. † Item nũquid in pariete
6 tibi sit licitum mittere canale recipiens aq̃ de cœlo cadentem, vel aquam de cisterna discurrentem aut de aliquo receptaculo. aquæ quod castellum appellatur? Dicas ꝙ nõ, p l. fistulã. de ser. vrb. pd. Et est rõ, qa per talem discursum aquarũ parietẽ corrũpi verisimile est, scdm Ang. i l. inter quos. i prin. in 4. col. de dam. inf. Reliqua circa istam materiam vide supra de fistula.

a Via pub. *Adde Alex. 3. vol. consf. 73 in 1. col. §. fi. & quasi per totum. & Corn. 2. vol. consf. 154. & in 3 cons 282 & quid significet via d vol. consf. 295. & i 4. consf. 2 ... hinc præmittendum.*

De aquæ proiectu siue aliarum rerum. Cap. LXVIII.

1 *Aquam in vicini fundum immittere licitũ sit*
2 *Aquam vel alias immunditias i stratam publicam, vel alium locum publicum, an proiicere liceat.*
3 *Putredinẽ aliquam puta lauaturam, vel aliud putridum si pedisequa vel famulus proiecerit, & super vestem uel caputium transeuntis per uiam publicam, uel ibi stantis descenderit, an eius dominus teneatur.*
4 *Aquam ut illuc proiicias, si duos tibi terræ pedes concedam, an proprietas uel usus concedi uideatur.*

1 QVæro † primo, nunquid sit licitum immittere aquam in fundum vicini. Et dic quod non, nisi sit seruitus imposita. l. sicuti. § Arist. si seruit. vende. de quo dic vt plene dixi de seruitute proiiciendi. † Quæro secundo, an liceat proijcere
2 re aquam vel alias immunditias in stratam publicam, vel alium locum publicum. Et puto quod sic, dummodo nõ noceatur vsui publico, vel transeuntibus, vel in ea existentibus, arg. l. 2. in princ. ne quid in lo. pub. iuncta l. 1. in prin. de his qui deie. vel effu. nisi ex lege, vel statuto, uel cõsuetudine aliter esset prouisum. d. l. 2. in princ. Nam cõiter circa hoc p statuta locorũ est prouisum, & aliter q̃ sit de iure cõi. † Quæro tertio, pedisse
3 qua uel famulus uuius proiecit ex fenestra aliquam putredinem, puta lauaturam uel aliud putridum, & descendit super uestem uel caputium cuiusdam transeuntis per uiã publicam, & ibi stantis, & uestem uel caputium deturpauit, an dominus *a* eius teneatur, & in quantum. & dic regulariter, ꝙ in du
a plum damni dari, ut est tex. in l. 1. in princ. & ibi hoc not. Flor. de his, qui deic. uel effude,

funde, qđ est verum, qñ est proiectum in loco quo vulgò iter fieri solet, secus si esset proiectum in loco non consuetudo quo vulgo iter non consueuit esse, ut est tex. in d. l. 1. §. summa cum vtilitate. e. ti. facit l. si putator & quod ibi no. ad l. Aquil. quod no. quia accidit sæpe de facto, & ita etiam seruatur, sed pœne aliter solent imponi per statuta locorum, quæ sunt seruanda. l. oēs populi. de iust. & iu. vbi autem non essent statuta, uel con-
4 suetudo, serua quod supra dixi. † Quæro quarto, quod si concedo tibi duos pedes terræ, ut ibi proiicias aquam, an proprietas uel vsus concedi videatur. Et videtur quòd proprietas eo quia non fuit conditio proiiciendi ex cā damni, ut est tex. in l. si mulier. de iu. do. de quo dic vt ibi per Doc. Vltimo de ista materia de eiectionib. & effusionib. uide plene in ti. de his qui deiē. uel effu. per totum. & adde quæ dixi supra de seruitute proiiciendi.

a Dominus. *Vtrum dominus teneatur de facto familiæ? Resp. vt collige ex d. Ant. & Io. de Lig. ac Pa. in c. licet de resti. spol. & Bar. in l. ne quid ff. de incend. ruin. & naufra. quod sic: quod familia eius deliquit in officio seu ministerio in quo ipse dominus est propositus, & ipse utitur operæ talis familiæ, quia sibi īputatur quam talem eligit, quia honestam debebat ponere. l. 1. §. familiæ. ff. de pu. ciuiliter tamen tenetur non criminaliter, vt d. l. ne quid. Ex quo patet quod potestas seu rector tenetur ex maleficio suorum officialium. l. si post. C. de asses.*

De aqueductu. Cap. LXIX.

1 *Aquæductum alicui in suo habere non licet, per quem aqua in alienum fluat, & quomodo si contrafias, contra eum agi possit.*
2 *Aquæductum an per uicini fundū facere liceat.*
3 *Aquæductu si ego priuatus aliquod ius habeam, nunquid a solito cursu diuerti poteris.*
4 *Consuetudine vel statuto quis potest habere ius aquam tollēdi per rotam ex flumine vel castello.*

1 Non licet † alicui aquæductum habere in suo, per quem aqua in alienū fluat, & si contra fiat, potest agi contra eum, ita ius illi non esse, ut probatur in l. fistulas. si seru. uend. Ex quo non secundum Flo. ibi, ꝙ faciens aquęductum in suis domibus, non potest, quatenus per eum fiat damnum domui uel parieti vicini & pro hoc etiā l. fistulam. in prin. de ser. vrb. præd. Item no. secundum eundem Flo. in d. l. fistulam. ꝙ ductus aquæ ad fontem, vel ad aliam vtilitatem vel commoditatem publicam, si transeat per domum priuati, ita debet seruari, & manu teneri expensis publicis, ꝙ illi priuato non noceat, & ad hoc potest agi, ut l. fistulam. nisi aliter actum sit, uel consuetudine seruatum facit ad prædicta l. 2. §. merito. & §. si quis a
2 principe. ne quid in loco publ. † Sed nunqđ sit licitum aquæductum facere per fundum vicini? Dic ꝙ non, & si fiat, potest uicinus ꝓpria auctoritate destruere, ut est tex. in l. quē
3 ad. §. si protectum. ad l. Aquil. † Sed pone in aquæductu, ego priuatus habebam aliquod ius, an poterit diuerti a solito cursu? Dicas ꝙ non, imò poterit cogi diuertens, ut in pristinum statum aquam ducat. vt est text. ubi hoc no. Doc. in l. 2. C. ad l. Aquil. quod not. quia aluei aquarum in quibus uicini cōsueuerunt haurire uel tollere aquam, vel pannos lauare, non pōt peruerti in eorum præ-
4 iudicium. † Vltimo no. quod quis pōt ex pa
a cto a vel cōsuetudine hr̄e ius aquā tollendi per rotam ex flumine vel ex castello, vt est text. in l. 2. cōtra prẽd. de quo dic ut ibi per gl. & Doct. Cetera circa istam materiā uide quæ dicā in seq. tit. de seruitute aquæductus.

a Pacto. *Quæ differentia est inter pactum et conuentionem? Pactum est consensus duorum vel plurium ad aliquid faciendum, vel dandum verbis expressum, ita quod uerba premittantur a promittente, & consequenter a recipiente. Conuentio uero est nomen magis generale quam pactum, quia scholares in scholis & fratres in cap. conuenire dicuntur ff. de pact. l. 1 §. conuentionis verbum.*

De ponte. Cap. LXX.

1 *Pons dicitur ille, qui est de lignis, non autem de lapidibus.*
2 *Flumen si per ciuitatem discurrat, & vnus ab vtraque parte ripæ domos habeat, an pontem super flumen facere poterit, per quem de vna domo in aliam ire valeat.*
3 *Pontis partem puta decem pedum longitudine, nunquid in flumen quis facere possit, per quem possit ire ad hauriendum aquam, vel ad lauandum pannos stare.*
4 *Pontis reficiendi et faciendi onus super flumine publico, ad quem spectat per quem iter transitus*

nibus necessarium sit.

5 *Pons an uiæ publicæ appellatione ueniat.*

1 PONS proprie † dr̃ ille, qui est de lignis, non de lapidibus, vt l. supra iter. in prin. de aqua plu. ar. & ibi hoc no. Bart. & Ang. q dñt φ licet istud sic de iure, tñ de cõsuetudi ne pons, & arcus lapideus synonyma sunt: quia continentur appellatione pontis, cui consuetudini standum est. Et pons potest esse duobus modis, in vrbe, seu in municipio. Vno modo, quando supra solum publicum, & de iste ponte dixi supra in tit. de ponticel lo, vbi vide. Alio modo, qñ est supra flumẽ, vel aquam, & de isto dicamus. † Nunquid si

2 flumen discurrit per ciuitatem, & vnus hẽt domos ab vtraque parte ripæ, an possit facere pontem super flumen, per quem possit ire de vna domo in aliam? Dicas quod non, ea sus est in l. fin. ne quid in flu. pub. sicut non põt supra viam publ. l. 2. §. tract. ne quid in loco publ. & l. fi. & ibi ad hoc no. Bal. de ser. † Secundo nunquid potest in flumine face

3 re partem vnius pontis, puta longitudinem decem pedum, per quem possit ire ad accipi endum de aqua, vel stare ibi ad lauãdum pãnos? Et teneo, quod non, quia sicut in loco publico vel priuato nõ licet aliquid immittere. l. 1. & 2. ne quid in loco. publ. ita nec in flumine publ. arg. d. l. fin. ne quid in flum. publ. de consuetudine tamen seruaẽ contrarium, cui consuetudini standum est: quia regula est, quod in pontibus, & aquis stãdum est antiquitati, vt est text. & ibi hoc not. Bal. in tit. de pace Constan. in 6. colu. quam regulam perpetuo tene menti, quia per eam decidere potes plures quęstiones. † Tertio,

4 ad quem spectat onus faciendi, & reficiendi pontem super flumine publico, per quem fit iter transeuntibus necessarium? Distingue Aut est pons qui debet retineri, & custodiri dominum in ciuitatis, & debet expensis ipsis dominij fieri & refici, quia ad ipsum dr̃ principaliter spectare, sicut etiam spectant alia fortilicia. Aut est pons qui non custoditur, sed simplex tm̃ pro transitu, & tũc aut deseruit omnibus de ciuitate, & per omnes de ciuitate fieri, refici debet. Aut deseruit tantum contratæ, seu viciniæ, & illi de illa solum contribuere tenentur, sicut de puteo communi dicitur. arg. l. secũdum naturã. de reg. iur. & c. qui sentit onus. eodẽ. tit. lib. 6. facit l. ædiles. & quod ibi not. de via pub.

5 † Quarto, an appellatione viæ publicæ veniat pons? Et dicas, quod sic: quando per illum vulgo iter sit. arg. l. fin. ne quid in flum. publ. iuncta l fin. in princ. ff. de seru. & ideo statuta loquentia de maleficiis commissis in uia publica, verificantur in commissis super ponte publico. Et adde prædictis quæ dixi supra de seruit. tign. immittendi. in 6. q. & supra, de refectione, in 7. q. & supra de pon. & vide l. supra iter. in princ. & ibi per Bart. & Doctor. de aq. pl u arc. Reliqua quę spectant ad materiam pontis, dicam plene in seq. lib.

De picturis, seu incrustationibus. Cap. LXXI.

1 *Picturis habere in pariete cui an socio liceat.*

2 *Parietem communem vnus ex sociis, etiam altero inuito an dealbare, & pingere poterit.*

3 *Incrustationes quid proprie sint, & quomodo capiantur.*

4 *Picturarum, & incrustationum an ratio habeatur, si de aliquo muro de damno infecto cautum sit.*

5 *Picturæ si in pariete communi existant, an causa imponendi tigna alter socius pulsare possit ex qua pulsatione damnum illis picturis contingere possit.*

6 *Pingi si uelim facere in ecclesia crucifixum, uel aliquid aliud, an possim.*

7 *Vsufructuarius vel inquilinus an in domo usufructuaria vel conducta possit facere pingi insignia sua, quæ vulgo arma dicuntur.*

8 *Depingi non potest facere insignia sua potestas, officialis, uel priuatus quispiam, uel nomen suum in ædificio publico ponere.*

9 *Depingi facere potest insignia sua ille, cuius pecunia publicum opus factum sit.*

10 *Capellam vel ecclesiam si quispiam fecerit, & in memoriam sui insignia sua apponi feceris, an clerici ea debere possint, & alia imponere.*

11 *Depictus si esset quispiam in aliquo loco publico tanquam proditor, & quispiam sine principis licentia illam picturam deleret, an in aliquod edictum incideret.*

12 *Imaginem Dei vel Sanctorum percutiens qua pœna puniri possit.*

13 *Pictores, & miniatores pingentes cum adulterinis colorib. an domino ad interesse teneantur.*

14 *Picturæ*

14 *Pictura an cedat tabu. uel chartæ, aut ecõtra.*
15 *Imagines Sanctorum Leo Imperator cur deleueri,*
16 *Imagines Sanctorum qualiter adorare debemus.*

1 NOn est dubium ꝙ licet socio in parie te cõi picturas hẽre, quia est tex. in l. qui dam Hiberus. in prin. de ser. vrb. præ. & ibi per omnes Doct. & no. Ang. in l. inter quos. in prin. in vlt. col. de dam. inf. q̃ dicit, ꝙ nõ est, qa per eas non fit aliquod damnũ vicino, sed toti societati pdest, saltẽ quod ad ornamentũ, & ideo inuito socio ẽt fieri pñt. ad hoc tu alleg. l. impensæ. in fi. de uerb. sig.
2 †Et sic no. ꝙ parietem communem vnus ex sociis poterit ẽt altero inuito dealbare, & depingere, & similia super ea facere, scd̃m Io. Pet. de Papia in suo vlt. li. in gl. antep. uer. li cet hoc casu quilibet eorũ. & ita tenet Ang. in d. l. quidam Hiberus. ante fi. prin. põt etiã incrustationes facere, ut est tex. in d. l. quidã Hiberus. §. fi. exemplum ponit Ang. in d. l. inter quos. in Florentinis volentibus incru-
3 state parietem, quæ incrustatio fortificat parietem. † Et incrustationes dñr crustę subtiles marmoris, quæ ponuntur extra murum, vt totus marmoreus videatur, ut est tex. cum gl. in l. impensę. in fi. in ver. incrustationes, & pone exemplum tu, sicut est tota ecclesia S. Marci de Venetijs. Possunt etiam capi incrustationes pro opere musaico, quo testudines dictæ ecclesiæ sunt ornatæ. Et per prædicta etiam concludo, ꝙ si murus esset simpliciter factus, posset unus sociorum etiam altero inuito calce impleri facere, & ipsum
4 dealbare, quia per hoc efficitur melior, & pulchior sine aliquo damno socij. †Sed quid si est cautum de damno infecto illius muri an habeatur rõ illarum picturarum, & lucru stationum? Dic ꝙ non, vt est tex. in d. l. qdã Hiberus. §. fi. & ibi per gl. & Doct. & p Ang.
5 in d. l. inter quos in prin. in ult. col. †Sed qd si in pariete communi sunt picturę, an alter socius possit pulsare puta causa imponẽdi tigna, si propter illam pulsationem fieret dãnum illis picturis? Dic ꝙ non, idem si uellet mittere aquam per seclarium nel necessarium, & pp humiditatem delerentur picturæ. nam dictis casibus non potest, debet. n. socius ita vti re cõi, ꝙ non fiat damnum parieti communi, per d l quidam Hiberus. &
6 per l. fistulam. si serv. vend. †Quid si volo facere depingi crucifixum, uel aliquid aliud in ecclesia, utrum possim prohiberi? Dicas quod non, quia istud pertinet ad ornamentum, non ad deformitatem. l. 1. nequid in loco sacro. & ibi hoc no. Bart. imo dico plus, quod legatum factum pro pictura Sanctorum, censetur esse factum in piam causam. l. linea margaritarum. & ibi hoc no. Bart. ff. a l l. Falc. & probatur etiam in l. Titia. in fi. de auro & arg. leg. & uide omnino quæ dicã infra uer. vlt. not. Item potest rel inqui vsusf.
7 statuæ uel imaginis a l. statuæ. & ibi not. p gl. de vsuf. † An autem usufructuarius, uel inquilinus possit in domo vsufructuaria, vel conducta facere depingi insignia sua, q̃ vulgo arma dñr? Et dicas, ꝙ sic, p l. si cl & si cuius. §. pdium. de usufr. & ibi hoc no. Fl. qa p per hoc non vr̃ esse deterior cõditio rei, & mutari eius subã, alias secus. C. de rel. l. monumentorum. & C. ne quis vel a regia. & p pterea in picturis, quæ faciliter deleri pñt, procedere. secus si vellet sculptas in lapidib.
8 ponere. † Item nullus ẽt ptãs, nel officialis, uel priuatus põt depingi facere insignia sua uel ponere nomen suum in ædificio publico, puta in palatio uel platea, sed solũ nomẽ & insignia principis, ut est tex. in l. opus. in
9 fi. cum l. seq. ff. de ope. pub. quod not. qa seruatur totum contrarium in practica. † Item ille, cuius pecunia opus publicum factũ est põt nomẽ & insignia sua depingi facere, vt est casus in l. 1. & in l. opus. in fi. & in l. fin. de ope. pub. & ita obseruatur maxime, qñ fabricatur una ecclesia vel capella, & itellige, qñ da sua pecunia, secus si de pecunia aliena, & ideo cũ quidam eps Veronensis, q̃ ẽt Cardinalis erat, & Vicecamerarius Papæ, ex posuisset de bonis erogandis pauperibus in fabrica maioris ecclesię Veronæ 2000. ducat. & fecisset sculpi insignia sua super capella sua cũ colũnis, fuerũt sibi abrasa. & merito quidem, qa illa non erat pecunia sua, cum oino tenebatur eam erogare, arg. c. relatũ. cũ
10 ibi no. p gl. & Do. extra de præb. † Item pone, vnus fecit fieri capellam uel ecclesiã, & in memoriam sui nois ibi fecit apponi insignia sua, put solitũ est, an possint illa insignia clerici delere, & altera imponere? Dicas ꝙ non, imò puniri debent arbitrio iudicis. l. q liberalitate ad fi. & l. opus. ff. de ope. pub. scd̃m Lu. de Ro. in 355. singulari. & no. Bar. in d. l. q liberalitate, q dicit nõ. cõtra fratres minores, & aliquos religiosos, q capellas aliquorũ defunctorum attribuunt mo

mini alterius, q hoc facere non dnt. Itẽ contra eos, q abradunt arma alicuius, & ponunt arma alterius. Aduerte tñ, q arma eorum, q ppter traditionẽ de patria expulsi sunt, pñt deleri, casus est in l. eorũ qui. ff. pe poe. secũ m Lud. de Ro. in suo sin. 353. qd' incipit eorũ
11 arma. & ita ẽt sæpissime obseruatur. † Item adde, q si aliquis esset depictus tanq̃ proditor in aliquo loco publico, & unus deleret illam picturam sine licentia principis. incideret in edictum. de quo hr in l. si familia.
12 de iurisd. om. iud. & ibi hoc no. Ang. † Item q percutiens imaginem Dei vel Sanctorũ puniri pt. l. Corn. de sica. l. hoc senatus de si ca. & ibi hoc no. Ang. qui dicit, q vidit Perusii frangentem maiestatem ligneam, amputari sibi manus, & quod etiam grauius puniri pót pœna mortis de quo vide ẽt per eũ in l. 1. C. de rap. vir. & quod hr in c. 2. de of
13 h. or. li. 6. † Item no. cõtra pictores, & miniatores, qui miniant & pinguut cum adulterinis coloribus, vt teneantur domino ad iuter esse, vt l. 2. & ibi hoc not Bart. C. de mutilegulis. lib. 10. Item tenentur crimine stellionatus. l. 3 §. si quis seruos. crim. stellio. & no. Bart. in d. l. 2. ad si. qui dicit idem in tinctoribus pannorum, & sim. † Item nunquid pi-
14 ctura cedat tabulæ vel chartæ, an econtra? vide text. Inst. de rerum diui. §. si quis in aliena tabula. & in l. rem. §. sed & id quod in charta de rei vend. & quod not in dictis iu-
15 ribus. † Vltimo nota, quod multi infideles reprehendunt imagines Sanctorum. dicentes, quod sunt ius idolatriæ, & propterea Imperator Leo, qui fecit l. dies festos. C. de feriis. & l. si quenquam de episco. & cle. ex suggestione quorundam hæreticorum habuit contentionem cum ecclesia Roma. quia fecit remouere omnes picturas de ecclesiis tanquam idolatriam continentes, sed Papa qui tunc erat, congregauit conciliũ Romæ, & ipsum Leonem existentem in Constantinopoli excõicauit, qui leo lepra percussus postea mortuus est. vt scribit Pau. de Cast. in
16 l. fin. C. de feriis. † Et tu dicas defendendo Christianos, q imagines adorare nõ debeamus, videlicet colores earum, seu lapides, sed eis debemus reuerentiam pp Deum & Sanctos, qui per eas repræsentatur. Vnde scribit Greg. Papa, Sereno epo Massiliensium, q imagines sanctorum fregerat sub excusatione, ne adorari debuissent, & hr de conse. dis. 3. perlatum in hæc verba: Et quidem imagines adorari vetuisse omnino laudamus, fregisse uero reprehendimus. Aliud est. n. picturam adorare. Aliud per picturam, historiam q sit adoranda addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes, vident qd' sequi debet, in ipsa legunt, videlicet qui literas nesciunt, unde & præcipue legentib. pro lectione pictura est. Itẽ ex sexta synodo scribitur. Venerabiles Imagines Christiani non deos appellant, neq; seruiunt eis vt diis, neque spem salutis iu eis ponunt, neq; in eis spectãt futurum iudicium, sed ad memoriã & recordationem primitiorum venerantur eas, & adorant, sed non seruiunt eis culto diuino, neq alicui creaturæ ut est tex. de conse. dist. 3. & ibi omnino uide, quod no. pro fide
b nostra, ut scias qualiter imagines *b* Dei & Sãctorum sint adorandæ. Et ma teria picturarum vide etiam per Bart. in suo tract. de insigniis & armis.

a Imagines. *Imagines Sanctorum quare depinguntur? Resp. Greg. in c. perlatum. de conse. dis. 3. sic inquiens, quod legentib scriptura hoc idiotis præstat pictura cernentib. quia in ipsa ignorantes viden. quod sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt, vnde præcipue gentib. pro lectione pictura est.*

b Imagines. *Vtrum adoratio requirat locum determinatum? Resp. quod non principaliter, quasi sit de necessitate eius, sed bene requirit secundum condecentiam, sicut & alia signa corporalia. secundum illud Luc. 19. Domus mea domus orationis uocabitur. & Io. 4. Venit hora in qua veri adoratores adorabunt ipsum. qui est principalis actus adorationis, ut dictum est locus tamen requiritur non propter eum qui adoratur sed propter adorantes.*

De horreo. LXXII.

1 *Horreum in solario communi si quis habeat, an ipsum frumento uel aliis mercibus implere possit.*
2 *Horreum rebus onustum si nimium ponderet, ita quod solarium sustinere nequeat quid iuris.*
3 *Horreum frumentarium nouum ex tabulis ligno mobile factum si quispiam in alterius solo posuerit, an ipsi solo cedat.*
4 *Decimas nunquid rustici in horrea ad ecclesiam deferre debeant.*

1 SI quis habeat horreum in solario cõi, an possit ipsum implere frumento, uel alijs mercibus? Et dicas q sic, quia dr vti re cõi ad vsum destinatũ. l. si cões ędes. cõi diui. & no. in d. l. Sab. eo. tit. facit l. arborib. §. si nauis. de
2 vsuf. † Sed quid si nimium ponderat, ita q solarium non possit sustinere? Dic q non pt cogi ad sustinendum colũnas, quæ sustineant solarium, arg. l. sicut in prin. si ser. uen. Et si nõ sustinuerit, uel etiam substituerit, & solariũ non possit sustinere, uel cum paries communis debilitaretur tunc posset cogi ad subleuandum pondus, per l. cuius ædificium. de ser. vrb. prædio. volens etiam ædificare iuxta horrea publica, debent dimittere spatium x. pedum liberi aeris, ut l. mœniana. C. de ędi. pri. & no. gl. in l. si cui. eo. ti. de quo dic, ut di
3 xi supra de mœnianis. † Sed quid si aliquis horreum frumentarium nouum ex tabulis ligneis mobile factum in solo alterius posuerit, an solo cedat? Dic, quod non, & sic non officitur dño pdij, ut est tex. in l. Titius horreum. de acq. re. do. & vide l. granaria in pri. de act. emp. secus si essent tabulæ terræ affixę l. si supra tuum. de acq. re. do. & d. l. granaria.
4 & no. gl. in d. l. Titius horreum. † Vltimo, nũ quid rustici debeant in horrea deferre deci-
a mas a ad ecclesiā? Dic q sic, ita ut a clericis, uel eorum nunciis non sint colligendæ in agris, per tex. 16. q. 1. reuertimini. & ibi hoc no. gl. in uer. in horrea. viden. no. per Spec. in ti. de decimis. uer. vlt. quær. & de horreo, vide plene l. cum in plures. § locator horrei. ff. locat. & in l. dominus horreorum. in prin. & in l. cum domini horreorum. eo. tit.

a Decimas. *Decimæ quando dari debent? Resp. vt dicit in c. cum homines. de deci. quod statim fructib. collectis, & hoc quo ad prædiales, quo ad personales, debent solui in fine anni, sed tu dic, secundum consuetudinem præscriptam sunt soluendæ, & si perierunt, peribunt illi, qui est in mora, alias non, sed cui debentur.*

De armatura. Cap. LXXIII.

1 *Armatura machina dicitur illa super qua operarii ad ædificandum stant.*

2 *Armatu. am vicinus ædificans, an supra vicini solum ad murum ponere possit, ut laborantes valeant super illa armatura ad laborandum stare.*

3 *Armaturam in fundo vicini an ponere licitum sit.*

4 *Armaturam si quis in suo muro habeat, & eam vicini muro ponere velit, ita quod in ea requiescat, quid iuris.*

5 *Armatura regulariter in solo alterius poni nequit.*

6 *Armatura si male ligata fuerit, vel in ea perticæ vel funes posita fuerint, quæ vetustæ erant propter quod vnus de armatura cecidit, an magister de armatura teneatur.*

1 ARmatura † machina dr illa, super qua operarii stant ędificandum l. si ut certo. §. interdum. ff. commoda. de ea ita vidi dubi
2 tari. † Nunquid vicinus ædificans domum possit armaturam ponere ad murum supra solum vicini, ut laborantes valeant super illa armatura stare ad laborandum? Et vr q non ar. l. quęad. §. 1. ad l. Aquil. & l. 1. §. ædificare. de mor. inf. Sed est ar. contra. in l. refectionis. cõia pdio. & istud puto uerius, quãdo aliter commode fieri non pt. Nam si est licitũ mihi murum meum altius tollere. l. altius. C. de ser. intelligiť q possim ea facere per q possim ipsum altius tollere vel reficere ēt apponendo ad ea loca q nõ seruiant, ut est tex. in l. refectionis. in prin. facit ad hoc l. si iter. si ser. uen. & l. veteres. de iti. actuq; pri. † Sed nũ
3 quid sit licitum ponere armaturam in fundo vicini? vr esse tex. ad lram q non in d. l. j. §. ædificare. uer. ceterum. de mor. inf. pro hoc quia non licet in alienum immittere. l. sicut. §. Arist. si ser. uen. l. quemad. §. j. ad le. Aql. puto quòd si aliter non possit quis domum suam reficere, nisi ponat armaturam, in fundo uicini, tunc possit, per d. l. refectionis. & d. l. ueteres. sed si aliter possit, secus esset. Ita intelligitur d. §. ędificare. & alia iura superius ad hoc allegata, quod est not. quia quotidianum. Quid aũt, si quis hēat armaturam in suo muro, & eam uel lex ponere in muro vicini, ita quòd in eo requiescat? Dic quòd non pt ut ē text in l. si duo. §. si vicinus uti
5 possidetis. † Et ex his oib. conclude, quòd armaturam qs nõ pt in solo vicini, neq; in pariete vicini, neq; supra solum alterius regulariter apponere, nisi aliter in suo ædificare,
6 nõ pt. † Sed pone, q armatura fuit male ligata, uel in ea fuerunt positæ perticæ uel funes quę erant uetustæ, pp quod unus ex armatura cecidit, an magister de armatura teneat? Dic quòd sic, ut ē tex. & ibi gl. no. in d. l. si ut certo.

tecto §.interdum com.& præd.adde quæ dixi sup.de fer.tigni immittendi,in v q.circa medium.ver.& ideo si tibi concessi.&c.

De stabulo. Cap. LXXIV.

1 *Stabulum dicitur locus qui tantum equos recipit.& quia de communi vsu loquendi.*
2 *Stabulum domus an usufructuarius locare possit pro stabulo ad recipiendum iumenta.*
3 *Domus locator,an nedum ipsam domum,sed etiã stabulum reficere teneatur.*

1 Stabulum† dr̃ ille locus,qui tm̃ equos recipit, secundum gl.in l.palam.in pri de ritu.nu.quæ ponit, quid sit taberna, caupona,stabulum.Nã haud dr̃ proprie stabulum locus,in quo recipiuntur alia aĩalia,vt l. ex conducto.in pri.ibi,vel stabulũ,vel ubi greges eius stare oportet.ff.loc.De cõi tñ vsu loquendi etiam dicitur stabulum,in quo non dum equi,sed alia animalia,ut boues,& pecudes,stare consueuerunt.facit l. eo iure. §. stabula.ff.in quib.cauſ.pig.tab.contrah.&sic stabulum est prædium urbanum uel rusticũ. vide tex.in d.§.stabula.& quæ dixi sup.in 4. diuis.seruitutem. vers.sed quid de stabulo.
2 †An autem vsufructuarius possit stabulum domus locare pro stabulo ad recipiendum iumenta?Dic ꝙ non l.si vsusfr.alias,equisſimum.de vsuf.per quem tex.dicit Flor.ꝙ in quibus non possunt domum conductam reducere ad stabulum,uel ad usum carectatũ.
3 i.plaustrorum †Sed nũquid locator domus teneatur nedum ipsam domum reficere,sed ẽt stabulum?Dicas quod sic regulariter, ut est tex.in l.ex conducto in prin.ff.loca. & vide etiam in l si merces.§.conductor.eo.titu. & quod in eis not.De lætamine autem ꝙ ꝑcedit de stabulo, vi de quæ dicam infra de sterquilinio. Vltimo adde ea, quæ habentur in toto tit.ff nau.cap.stab. & in tit. furti aduersus nautas.

De ingressu,seu introitu. Cap.LXXV.

1 *Solum ingressus,siue introitus quid dicatur.*
2 *Solum quod relinquitur pro introitu,cuius esse debeat.*
3 *Expensa aliqua quando facta est in dubio,a quo facta intelligatur.*
4 *Iurisdictio in dubio cuique ciuitati,usque ad medium flumen competit.*
5 *Ingressus alicuius loci publicus cuius esse præsumatur.*
6 *Viæ vicinales,quæ dicantur.*
7 *Via vicinali an quis sine principis licentia ædificare possit.*

1 Sæpe†contingit inter duas domos à latere uel posteriori earum parte solum relĩ qui unius pedis uel duorum uel plurimum iuxta l.si ff.fin.reg.quod solum ingressus,siue introitus dr̃. circa quod dubitari uidi, cuius sit solum. de quo dicendum est, Aut per illud solum habere aditus,& exitus vsque ad loca publica,& tunc aut illud solũ est relictum excollatione priuatorum, & tunc dr̃ uia publica,&ẽt uicinalis,si uicinis tm̃ seruit,& non licet eam cuique occupare uel claudere.l.2.§.viam publ.& §.vicinales. ne quid in loco publico.Aut illud solum ẽ ex collatione vicinorum fundorum relictũ iuxta d.l.si.fin.reg.& dicitur tunc uia priuata, sicut locus iterum priuatarum.d.§.vicinales.
2 †Sed est dubium cuius eorum esse dẽat. Dic ꝙ si vero non constat,quis illud solũ, eius esse dr̃,si uero non constat, quis illud solum reliquerit,puto ꝙ sit considerandum quis ipsum possideat, quia in dubio ꝑsumã illum vicinum solum illud dereliquisse, qui possidet.arg.l.merito.pro soc. & ꝓ hoc etiam allego,quod no.Bar.in l.cum seruus
3 de uerb.obl.†vbi dicit,quando aliqua expẽsa facta est in dubio, intelligitur esse facta ab illo possessore,a & etiam dixi supra de pariete,siue muro,uer.nunquid aũt in dubio. Sed si nullus possideat,tunc si supra dictum solum vicini hñt stillicidium,dicendũ est, ꝙ tunc saltem qrũs protendit stillicidium vnius,catenus sit eius solum inferius ar.l.si. & quod ibi not.C.de seru.urb.pręd. Si autẽ nullus possidet, nec stillicidium habeat, tunc est inspiciendum,si sunt lapides in domo,seu muro ipsorum vicinorum protẽdentes se supra solum prædictum, sicut poni ꝑ nonnullos consueuerunt causa ostendendi, qtũs durabit lapis infixus in una domo,eatenus iudicabimus ipsius esse solum inferius facit ad hoc l.non solum.§. sed ut probari.de no.ope.nun. Si vero nihil de his cõstat,tunc in dubio iudicatum est quod sit vtriusq; pro dimidia, quia omnia quæ sunt in confinio,in dubio sunt eorũ, qui ab utraque parte possident:ar.l.arbor. cõi diuid.& l.2.§.præterea.de aqua plu.arc.& l. adeo. §. fin.

§.cum l.seq.quæ incipit, pro negociatione. de acq.ret.do. sicut dicimus de insula, & alueo, q sunt in medio duorum fundorum, ut l.adeo.§.ex insula,& §.quod si toto.eo.tit.sicut dicimus in fossa,quę est posita in medio duorum fundorum,quæ ē tōis eorū, vt d.l. 2.§.ꝑterea.& ibi per gl. & Bart in suo tract. Tyberiadis,in 1 par.in prin.uer.flumen.vbi ponit ēt idem de fossatis. & sicut dr̄ etiā de
4 flumine existente inter duo territoria. † Nā in dubio iurisdictio competit cuiq; ciuitati vsq; ad medium flumen vt no.Bar.in d.trac. Tyberiadis,uer.item videndum est vtrum iu risdictio.& Bal.in c.ex literis. pen.col.ad fi. de prob. Et ideo si dicti uicini non concordant in vsu,& possessione,dictum ingressum possunt per chordulam diuidere,ita ꝗ versus domum vnius sit sua dimidia, & versus domum alterius similiter sit altera dimidia,iuxta no ꝑ Bar.& Doct.in l.quod conclaue.de dam.inf.& per Bal.in c.1.§. si quis de manso.in 5.col uer. quid si quædam plateola est in medio.in ti.de contro.inuest.in usib. feu. & dixi supra de curia,siue curte. & hoc intel lige,qn̄ patitur commodam diuisionem. Si .n.esset ita paruus ingressus,siue introitus, ꝗ commode diuidi non possit,tunc dicendum est,quod dr̄ de uestibulo,ut remaneat cōis.l. arbor.§.de vestibulo cōi di.& no.Bal.in d §. si qs de manso. Et prædictis adde quę dixi supra de pariete,siue muro,uer. sed uidi dubitari.cum trib.sequen. Prædicta aūt intellige
5 de ingressu,siue introitu priuato.† De publico aūt dubium non esset,quando non est priuatorum. Et intellige esse publicum, ēt si ser uit tm̄ vicinis,& ducit ad domum vicinorū tantum,uel ad flumen publicum,dummodo non sit factus ex collatione fundorum priuatorum.l.2.§.vicinales ne quid in loco publ. quod bene no quia multi putant,ꝗ hmōi ingressus,qui non habent exitum in uiam publicam uel ad flumen publicum, sed ducunt solum ad domos priuatorum, quę uiæ uicinales appellantur,sint priuatorum uicinorū ut possint per eos claudi. qd non est uerū, ꝑ
6 d.§.uicinales.† Item ēt uicinales uię dr̄r, qa principaliter deseruiunt uicinis, publicæ tn̄ sunt,ut d. l. 2.§.uiarum.ne quid in loco publi.& ita alias iudicaui, & aperire feci Veronæ unam uiam uicinalem clausulam per vicinos quæ habebat aditum ad flumen pu-
7 bli.† Et de ista uia uicinali dic, quòd in ea quis non potest ædificare sine licentia principis uel ciuitatis l.2.in prin. ne quid in loco publ.& si daretur licentia, intelligeretur sine dāno alterius, ut dixi supra de solo siue area,in 6.fall. & adde quæ dicam infra seq. lib.in ti. de seruitute uiæ.

a Ab illo po. *An possessor præsumatur dominus, vide Cor 1 vol.consi.23.113. & 30. Et quis per dat possessionem ex negligentia, vide in 2.vol.con sil.56 & semel possidens hodie præsumitur possidere. vide in 3.vol.consi.91.180. & 313. & in 4.vol.consi.87 Et quo actu præsumatur possessio, vide Ale.1.vol.consi.44.& in 5.volu. consi 99. & 183. in 1. colum. in uersic nec obstat. in fin.colum*

De horto. Cap. LXXVI.

1 *Prædium vrbanum uel rusticum quādo dicatur.*
2 *Hortus an domus appellatione contineatur.*
3 *Hortum an dare videatur qui domum dat.*
4 *Hortus an ueniat,si alicui consenta in domo lega ta fuerint.*
5 *Hortus cui cedat,si duo fratres domos diuiserint, in quarum medio hortus fuerit.*
6 *Domus habitationem si quispiam vni legauerit, cui etiam hortus contineatur, ad quem per eam aditus habeatur, an legatarius ipsi hæredi a d tū præstare teneatur.*
7 *Hortum ad pratum quis reducere potest.*
8 *Domum habens iuxta vicini hortum ex illa domo, in illum hortum quidquam ponere non potest.*
9 *Horto suo quilibet ad libitum ædificare potest dimisso tamen legitimo spatio.*
10 *Decimæ an solui debeant, de his, quæ in hortis nascuntur.*

1 HOrtus † qn̄ dicatur prædium vrbanū, vel rusticum,uide tex. in l. urbana ꝑdia.de uerb.sign. & l.4.§.pen.ibi, & in urbe hortorū latitudo.& ibi Flo. fin. seq. & quòd dixi supra in 4.diuis.seru.ver.quid de horto.
2 † Et an hortus contineatur appellatione domus?Dic,si est emptus unico pretio cum domo,uel non est paratus, uel deputatus ad vsum domus,uenit appellatione domus,alias regulariter secus,ēt si per domum ad eū hēatur aditus.l.fi.in pri.& ibi hoc not.Bal.Ang. Flo.& Doc.de ser.vrb.præd.& probatur in l. prędiis.§.pen. & ibi per Barto. & Nico. de Neapol.de legat. 3. facit.l. testatrix.in princip.

cip.si seru.ven.& vide gl.3. in 12.q̄one 4.religiosa,quæ ponit,† An ille qui dat domū videatur dare hortum.& vide c.Ray.in prin. & ibi Ioan.And.& cano.extra, de testa.vide.

4 Bald.in cōs.suo,quod incipit.† Quid si qs legauit contenta in domo?Et dr̄ hortus para tus ad vsum domus,vbicunq; hortus est,cau sa delectationis,d.l.p̄diis.§.pe.vel est pedisequus domus, sedm Bal.in dicto cons.† Sed

5 quid si duo fratres diuiserunt domos,in me dio est hortus,dic q̄ ille hortus cedit illi do mino,pro quo testator vtebatur illo horto, sed si hoc non apparet,cedit illi domui, per quam habebat intrinsecum aditum ad illū hortum.d.l.prædiis.§. qui domum. de leg 3. Si hæc non apparent,cedit utrique domui,secundum Nic.de Neap.qui ita no.in d.§.qui domum. Et subdit,q̄ si consuetudo regni disponit q̄ primogenitus habeat domum, in-

6 telligitur ēt quòd habeat hortum.†Si quis legat uni habitationem domus, cui continetur ēt hortus,ad quem per eam aditus habebatur, an legatarius teneatur p̄stare aditum hæredi p̄ d.domum?Dic q̄ sic,vt est tex.in l. fi.in prin.de ser vrb.præd.& ibi no. per Doc. Non p̄t quis domum diruere cā hortum faciendi.C.de ædif.pri.l.an in totum.& proba tur in l.senatus.in prin.de contrah.em. & in l.cetera.§.1.& §.hoc senatus de le.1.& in l.si quis per hanc.C.de ędif.priua.quod no.contra multos,qui diruunt domos.& faciunt vi

7 ridaria.† Sed bene p̄t quis hortum ad pratū reducere.l.apud Trebatium.§.si vicinus. de aqua.plu.arcē nisi esset vsufructuarius, quia nō posset uiridarium, in quo hēt usumfr. ad alium modum conuertere.l si cui.§.sed si ędium.de usufr.Posset constituere seruitutem ne faciam in muro meo fenestram. per quā possum te prospicere in horto tuo.ut l.alius C.de ser.& ibi hoc no.Bal.& dixi supra.de fe

8 nestra.†Item hn̄s domum iuxta hortum vicini, non p̄t ex illa domo quicquam ponere in illum hortum,vt l.1.& ibi hoc no.Ange. de ser urb.præd.& dixi supra.de ser proiiciē-

9 di,& supra.de aquæ proiectu.†Et iō si habeo palatium iuxta hortum tuum, licet habeam in pariete meo uersus hortum tuum multas fenestras,& per mille annos tenuerim, tn̄ in horto tuo poteris ædificare dimisso legitimo spatio,iuxta l.si.fini.reg.& obscurare lumina mea in toto uel i parte.l qui luminib. de ser.vr.præd & ibi hoc no Ang & no in l. [illegible] de [illegible] 12 de [illegible], cir

10 ca prin.†Nūquid de hortis.i.de his quæ nascuntur in hortis decimæ solui debeant? vi tex.c.ex parte,*el primo*, de decimis, & quod ibi no.q̄ adde,quòd ille qui est in hortis siue in continentib.ædificii,dr̄ esse præsens,vt est tex.cum gl.in uerbo.p̄ns. Inst. de satisda. §.si uero aliquis. & hr̄ in l. p̄ns. cum seq. de procur. Appellans tamen nō tenetur quęrere iudicem a quo,ut l.1.§.adeūdi. q̄n appel.sit. idem in hortis instructis. vide l.legatum sub cōdōne.§ 1.de an.leg.l.q̄situ̅.§.1.de fun.instr. & de hortis uide tex.in l.si ita quis.§.Seia ca uit.de ueib.ob.& l.qui concubinā §.qui hortos de le.3.& in c.Ray.in prin.extra de testa. Et adde q̄ dixi supra.de ser.protegendi. in 5. q.supra de camino,ante uer. De 4. prin.

De columbario. Cap. LXXVII.

1 *Columbas capiens de alieno columbario,etiam in suo furtum committit.*

2 *Fundi vsumfructum,in quo columbariam sit, si quis[illegible] habeat,quomodo, & quando columbarum commodo vti possit.*

3 *Proprietates columbarum,quib. prædicatores æquiparantur,quænam sint,remissiue.*

1 Est † prohibitum capere colūbas de alieno columbario,etiam in suo,& capientes dicuntur committere furtum, & accusari possunt de furto,vt p̄bat̄ in l.Pōp.§.1.& ibi Flor.fam.et.Facit.§.gallinarum.Inst.de re.di ui.hoc tamen casu, quādo qs capit colūbas alienas in suo,p̄t pœnitere, & non tenebit, eas relaxando,ut no. Bar. in l. qui ea mente. de fur.nisi posuisset cyminum, uel aliud in sua cā ducendi columbas alienas, quia tunc furo,quòd nō hēat locū pnīa.arg. l.quicūq; in fi.de ser.fug.quod no. Cōiter tamen sunt statuta terrarū, quæ prouident circa hoc. Si aliqui sunt hæredes unius qui habebat colūbariū competit ēt eis iudicium fam.erc.pro diuidendis colūbis,ut est tex.in d.l. Pomp.§.

2 1.† Si quis hēt,vsumfructū fundi,in quo sit columbarium,q̄īo,& quando uti possit com modo columbarium,collige ex tex.l.vsufructuarium.§.si in variis.& ibi hoc not. Flor. de usuf.Columbariū sicut Pauonum fera na-

3 tura ē.Inst.de re.di §.pauonum.ubi vide.† Et de septem p̄prietatib.columbæ.uide per Archi.36.distinct. qui ecclēs. & prædicatores

æ-qui-

æquiparantur colũbis, & agnis. no. idẽ Arch. 5. q. 5 non omnis. *el secundo*.

De sterquilinio. Cap. LXXVIII.

1 *Sterquilinium in domo habens, si faciat ipsum proijcere iuxta murum communem, uel alienum, an possit.*

2 *Stercoris aceruum si quis in fundo, aut agro meo posuerit an actione vi aut clam, contra eum agere potero.*

3 *Vrinam fœtidam aut stercus si quispiam in solo publico, uel priuato proiicere volueris, propter quod malus odor, & fœtor vicinis exhalet, an possis.*

4 *Sterquilinium an veniat vendito, vel legato fundo.*

1 QVis † habet sterquiliniũ in domo, facit proiicere lætamen iuxta murum cõem, vel alienum, an possit? Dic aut tangit murum cõem, uel alienũ, & nõ pt: vt l. si qñ. §. fi. si ser. uend. Aut non tangit sed est iuxta, & tũc si assiduum humorem facit vsq; ad murum prædictum, non potest l. fistulam. in prin. de ser. vrb. præd. secus si aliqñ, & non assidue ibi, & ita intelligo gl. in d. l. si quando. vt dixi supra de necessario, uer. de 4. parte & vide quæ dixi supra de seclario, de aquato lo, siue canali. & uide Flor. in l. si seruus ser.

2 uum § si fumum. ad l. Aquil. † Si quis posuerit aceruum stercoris in fundo meo, aut agro an possim agere contra eum, quod vi aut clã? vide l. si alius. §. si quis aceruum quod ui aut clam. Item si quis stercus per fundum meũ protulerit, cum id ipsum facere vetuissem, si nil damni mihi fecit, nec speciẽ fundi mei mutauerit, non tenebitur, quod ui aut clam. vt l. si uitem § stercus. quod ui aut clam.

3 † Quidam vult proiicere stercus aut vrinam fœtidam in solo publico, uel etiam priuato, propter quod malus odor, & fœtor fit vicinis, an possit? Dic φ non l. ædiles. in fi. ff. de via pub. & est tex. cum gl. in l. 1. §. idem ait, si odore. ne quid in loco publ. & in l. peu. §. pen. quod ui aut clam. & adde quę dixi supra de cloacis, uer. & prædicta teneo. in q. 5 & supra de necessario, in fin. † Nunquid uendito

4 vel legato fundo sterqlinium ueniat? Dic φ sic. sit iñ distĩ, aut stercorãdi agri eã paratũ ẽ & ad emptorẽ, & legatariũ ptinet, aut vẽdẽdi cã, & ad uenditorẽ uel ad hæredẽ spectat, nisi aliud actum sit, & hoc siue sterquiliniũ in stabulo sit, siue extra stabulum in aceruo, vt tex. in l. fundi. §. 1. de act. empt.

De maceria. Cap. LXXIX.

1 *Maceriem iuxta regionem, uel fundum alterius si quis ædificare uolueris, nullo spatio medio relicto, potest, dummodo term' nũ suum non excedas.*

2 *Murus seu paries propriè cum calce dicitur.*

3 *Regula, quæ dicit, quod ædificatum cedit solo, an in muro sine calce ædificato locum habeat.*

4 *Lapides uel quid aliud, in curia uel domo mea si posueris an ea absque alia denunciatione propria auctoritate tollere, & eiicere valeam.*

5 *Lapides, & ligna in fundo meo de volũtate mea, me precario concedente si posueris an ea auctoritate propria, si inde ea non exportas, remouere possim.*

6 *Concesserim si tibi simp'r iter, ut aliquid in meo apponeres, an videar ad meum beneplacitum concessisse, an vero animo donandi, & in meo seruitutem constituendi.*

7 *Viatorem si quispiam inuitaueris, & postea eum pœnituerit, an contra ipsum agi poterit.*

1 SI quis † vult maceriem ędificare iuxta
2 regionem, uel fundum alterius, pt nullo spatio in medio relicto, dummodo terminum suum non excedat. l. fi. in prin. fi. reg. & maceries dr paries, siue murus de lapidibus, sine cæmento. l. quarum pertinet. uer. paries. de uerb. sig. & ibi gl. in l. si precario. com. pd. & l. ædes sacra. §. 1. de contrah. emp. & gl. sentit in d. l. fi. uer. murus. quæ dicit, cum calce. & proprie iuxta vulgare, dr murus siccus.

2 † Murus uero siue paries proprie dr cum calce, ut no. in d. iuribus. & dixi supra de pariete siue muro, in prin. & ideo si quis vult murum facere de lapidib. sine cæmento, siue calce, potest in confinibus agri sui, sicut sepem ędificare. d. l. fin. sed si murum cum calce, debet pedem relinquere. † Sed nunquid illa

3 regula, quę dicit quòd ędificatum cedit solo. l. adeo. §. cum in suo. de acquiren. rerum domin. habeat locum in muro ædificato, etiam sine calce? Et videtur, quòd non, quia de facili remoueri potest. arg. l. si Titius horreum. de acquir. rer. domi. Contrarium est uerius, per d. l. si precario. communia prædio. & ibi hoc no. Floren. & Paul. de Castr. in fin. & idem not. Paul. de Castr. in l. 2. ff. de rei uend. quod no.

Item

Item vendito fundo an videatur védita ma ceries.i.murus sine cæmento, qui est in eo? Et dicas q̄ sic per d l.si precario. ubi hoc nor. Flo.si quis obligatus est non prohibere me
b ædificare sub pœna b, si in via detinet postá tem lapides, uel calcem, vel similia, pro illo ædificio incurrit pœnam.l.1.in prin. & ibi hoc no. Flor.de mor.inf.pro hoc §.ędifi care ca.l.1.& l.veteres.de iti.actuq; priua.si is qui lapides ex fundo emit, tollere eos nō vult, ex vendito cogi poterit, ut tollat eos.l. si is qui lapides.de act.emp. & si eos nō auferret, facta sibi denunciatione, ut tollātur, dn̄s fundi eiicere pōt, per l.1.§.licet aūt. de peric. & cōm.rei uen.
4 † Quid si posuisti lapides, uel aliquid in curia, uel domo mea sine mea voluntate? Dic q̄ propria auctoritate sine alia denunciatione possum tollere, & eiicere.l.si precario.q̄ ibi gl cōia p̄d. l.quęad.§.1.ad.l.Aqui.l.si uitem.§.si ad ianuam.quod vi aut clam.
5 † Sed quid si posui sti lapides & tigna tua i fundo meo de voluntate mea, me præcario concedente, iuxta l.si precario.an possum ea remouere ppria auctoritate, si tu ea inde nō exportas. Teneo q̄ prius debeam te requirere, & inde remoueri facies, alias ego prius mouēdo teneor tibi ad interesse.arg.d.l.1.§.licet āt.& ita te
6 net Pau.de Cas.in d.l.si præcario.† Quid āt si simpliciter concessi, ut aliqd apponeres in meo, an uidear concessisse precario.i. ad meum beneplacitum, an uero animo donādi & cōstituendi seruitutem in meo? & glo. in d.l.si precario.in ver.precario. vr̄ tenere, q̄ animo donandi, & seruitutem constituendi, sed aduerte q̄ illa glo. loquitur, qn̄ ego concessi tibi, ut aliqd facceres in tuo, in quo habeo seruitutem.nam tūc odio seruitutis. & fauore libertatis recuperande videor concedere animo seruitutis remittende.nos vero loquimur, quādo in meo. quo casu dicit Ang.in d. l. si precario. se putare, q̄ potius precario, q̄ aīo donādi, per l.cum de indebito.de prob. Nec obstat, q̄ quando cessat alia cā, p̄sumit aīo donādi.l.si cum aurū de sol. l.campanus.de ope. li.l.2.§.circa.de doli.excc. Quia illud est verum scd'm eū, qn̄ quis promittit aliquid dare vel facere alteri, uel dat aut facit.hic āt promittit in suo fieri, qa si præsumeretur aīus & voluntas donandi, præsumeretur in partem odiosam quia uideretur seruitus constituta.dicit Pau.de Ca. in d.l.si precario.Tamen sibi vr̄ in hoc esse distinguendum, aut promisi tibi facere tale qd, q̄ de sui natura non est ppetuum.sed tēporale, aut promisi id tibi facere. qd' de sui natura non est ad tp̄s, sed ut perpetuo fit. Primo casu, qn̄ id concessi, quod de sui uatura non est perpetuum, sed temporale, puta q̄ ibi possis congregare arenam, uel calcem, aut tigna, uel lapides occupantes locum, & tunc procedat dictum Ang & sic possum te compellere ad remouendum, quātum mihi placuerit.arg.l.1.de precario.quia sufficit, si cui uel in paucis labore amici succuramus. l.tutori.C.de nego.gest. Quod ago limito duobus modis. Primo, nisi esset facta con-
c cessio c ob aliquam causam, puta quia dixi, patiaris q̄ ego ponam lapides uel arenā vel tigna in domo, quia in mea, quām edificare volo, stare non possunt. nam tunc nō possem cogi ad remouendum, nisi secundum quòd ædificauero domum. argumen. lege, in commo. §.sicut. commod. Secundo fallit, quando ego concedens precario, vellem sine causa remouere cum damno illius, cui concesseram, quia tunc obstares exceptio doli, quia precarium est beneficium, & beneficio iuuari, non decipi nos oportet, vt dicit tex.in d.§.sic. & hoc tenet eleganter Abb.Sicu.in c.si extra, de p̄cario, pro quo allegat id quod nota.Ioan. Andr. in proœmio Decretal. vbi dicit.
7 † Quòd si quis inuitauit viatorem, & deuiauit, & postea eum pœnituerit, potest agi contra eum. facit quod habetur in l. si pœnam. de ver.obl.& in l.pen.C. commo.quod not. pro limitatione tituli, de precario. Secundo casu principali qn̄ concedo tibi tale quid, quod de sui natura nō sit ad tempus, sed perpetuo fit, puta parietem in meo facere, uel immittere tignum factum in foramine, quo tectum sustentatur, & tunc intelligitur concessio facta aīo donandi, & constituendi seruitutem, alias sequeretur damnū alterius partis, cui sit concessio, si post sumptus factos cogi possit destruere.& sic cōcessio intelligitur facta scdm subiectam materiam.l.si uno.in prin.ff loca quod perpetuo tene mēti. Et adde quæ dixi supra, de seruitute tigni immittendi, & de tigno iniuncto, & de aq̄ pluuiæ.

a Fundum *Appellatione fundi quid contineatur, vide Corn 4.vol.consi.215 inci. visa.& cōsi 236 incip.diligenter.& consi.23 inci. videtur, & an lotus cesserat a fundo, d.consi. 23.*

b Sub

b Sub pœna. *Virum sufficiat ad obseruantiam legis soluere pœnam solum quando prohibet sub pœna? Respond. quod sic in foro contentioso, facit gl. in cap. dilecti. de arb. & in auth. de iudicibus § quia vere, vbi patet, quod pœna soluta, quæ erat in compromisso, non potest peti, ut stetur sententiæ, nisi addatur, ut soluta pœna stetur arbitrio ff. de transact. l. pen. & C. eod. l. cum proponas.*

c Concessio. *Concessum intelligitur de iure communi quod non est prohibitum. argum. 30 q. 4. qui spiritualium 16. q. 1. sunt nonnulli. 5 dist. ad eius ff. ex quib. cau. ma. l. necnon. §. quod eis. ff. de proc. l. mutus. §. 1. ff. de testi. l. 1. ff. de translat. prælat. inter corporalia ff de colle. illi l. 1. solnit gl. in d. c. inter corporalia. quod prima iura loquuntur in constitutionibus affirmatiuis, & non prohibitis Exemplum conceditur, quod contrahatur matrimonium: ergo semper et cuilibet. Exemplum in prohibitis: homicidium prohibetur, ergo semper, nisi ubi inuenitur concessum.*

De fouea. Cap. LXXX.

1 *Foueam qui in suo facere velit, iuxta tamen fundum alterius, quid obseruare debeat.*

2 *Fossam vrsorum, luporum, aut ceruorum capiendorum causa in uia publica, aut in itineribus publicis, aut in sylua publica si quispiam fecerit, & bos, vel aliud animal in eam ceciderit, qua actione contra facientem agere potero.*

3 *Fossæ an sub solo publico fieri possint.*

1 QVi†vult foueam in suo iuxta fundum alterius facere, quantum profundum est, aut tantum derelinquat. l. fi. fini. regund. quæ habetur duobus modis in litera. Vno modo cum illa disiunctiua, Aut, & ita communiter habetur, & est sensus, quod debet fodiens tantum spatium relinquere à fouea vsque ad fundum vicini, quantum est profundum. i. profunditas ipsius foueæ, aut tantundem. i. quantum extenditur fouea in latitudine super eius summitate, & hoc sentit ibi gl. sup. uer. tantundem, cum ibi disiunctiua referatur ad fodientem si maior esset profunditas, quam latitudo, uel econtra, erit in electione fodientis, uel relinquere spatium profunditatis, vel latitudinis, ar. l. plerunq; in fi. de iure do. cum si Alio modo habetur litera in d. l. fi. sine illa disiunctiua, Aut, & solum dicitur, Quantum profundum est, tantum derelinquat. & tunc est sensus, quod fodiens debet indistincte relinquere tantum spatium, quantum est profunditas foueæ. & intelligo illum textus. de fouea, siue fiat iuxta vicinum fundum vrbanum, puta parietem uicini, quia licet illa l. fi. sit posita in ti. fini. reg. tamen locum habet in prædio vrbano, vt dixi supra, de pariete siue muro, circa princ. & probatur per gl. in l. fluminum §. præterea. in uer. fumarii ibi. fallit hoc, ubi fodis iuxta parietem meum magis quam possit, quod non licet, & noluit dicere. per d. l. fin. fini. reg. siue fouea fiat iuxta parietem rusticum. Item intelligas fouea propriè, quando habet istud nomen speciale foueæ, vt l. 1. §. fossa. ne quid in flu. publ. vel quando siccandorum agrorum causa facta est l. in summa §. 1. de acq. pl. arc. uel quando est facta pro animalibus potandis, uel pannis lauandibus, uel anseribus, vel anatibus in ea retinendis. Secus si fouea esset, quæ transiret in aliud nomen speciale, sicut est puteus, quia passum tunc debet relinquere. d. l. fi. fin. reg. & dixi supra, de puteo. Idem si esset fouea, quæ dicitur plenius, ut dixi sup. de penu, in fi. in tamen, quod si vellet facere fossatam communi diuidundo agruum suum in fundo vicino non teneretur derelinquere illud spatium, imò de consuetudine seruatur, vt fiat in confinio fodientis, aut etiam in confinio utriusque. l. 2. §. preterea. & ibi gl. de aq. pl. ar. & tunc in dubio esset communis, vt no. ibi glo. & dixi supra, de ingressu. & dicam plenius in seq. li. de fossatis. Licitũ est etiam in suo fodere & auertere aquæ venam, quæ decurrebat ad fundum vicini, si hoc fiat, ut sibi proficiat, & nõ principaliter ut uicino noceat. l. flum. §. fin. cum duabus ll. seq. de dam. inf. & l. 1. deniq; de aq. pl. ar. & probatur in l. quot. *la prima*, in prin. ibi, aliter atq; de ser. & no. Pa. de Ca. in l. si tibi. per illum tex. C. de ser. & dixi supra

2 de puteo, uer. quid si in domo mea† Si quis fossam fecerit ursorum uel luporum, aut cervorum capiendorum eã in uia publica, aut itineribus publicis, aut in sylua publica, & bos in eas inciderit, agere potero interdicto quod in publico factum est. l. si alius. §. pen. quod ui aut clam. & et possum agere l. Aqu. nisi mihi prius denunciauerit, uel nisi sciuerim. l. quod fouea ad l. Aq. & no gl. in d. §. pe. vel nisi esset facta fouea in locis, ubi fieri solet. d. l. qui foueas. & idem dicas in foueis quæ fiunt causa collocandi frumenta, prout

3 fit in Marchia.† Sed an ille possũt fieri sub solo publico? Et teneo, quod non de iure, quia in so-

in solo publico non est licitum priuato aliquid immittere sine principis licētia uel su perioris.l.2.in princ ne quid in loco publ, & max me si est via publica, seu iter publicum.l.ædiles.§.cura aūt est.de uia publica. alias,est de loco publico fruendo.& p illæ foueas efficiatur deterior via.& via dr deteriori fieri,si per illas foueas impeditur vsus eius ad commeandum,hoc est, eundum vel agendum.aut cum via plana fuerit, clinosa fiat,uel ex molli aspera,aut angustior ex latiori aut palustris ex sicca.l.2.§.deterior. ne quid in loco publico.In hoc tñ puto, q sit conseruanda consuetudo loci,per l.1.& l.an in totum.C.de ædif. priu.per gl.in rubr.C. quæ sit lon.cons.quæ loquitur de porticibus vbi vero non sit consuetudo,serua quod dixi Cetera circa istam materiam vide in seq. lib.in tit.de fossatis,in sequenti tit.vers.nec obstat quod dixi.

De arboribus. Cap. LXXXI.

1 *Oliuam uel ficum in suo plantas quid obseruare debeat.*

2 *Arborem si quis in suo plantauerit iuxta alterius regionem,legitimo dimisso spatio,& postea radices in tantum excreuerint,quod domus meæ fundamento ruinæ periculum afferatur,an contra eum qui plantauerit,vel qui plantatam habeat,agere potero.*

3 *Arbor si radices miseris in fundum meum, seu in murum domus meæ,an eas propria auctoritate incidere ualeam,vel cum auctoritate iudicis.*

4 *Arbor tua si supra domum meam uel fundum meum pendeat an illud totum quod ex arbore sup per meo pendet auctoritate propria abscindere possim.*

5 *Arbore tua supra domum meam pendente,quod remedium competat.*

6 *Dictio In,aliquando pro De,ponitur.*

7 *Interdictum de arboribus cædendis tam directum quam utile tribus in casibus competit.*

8 *Arbor ex fundo tuo in viam publicam si ita caderet ut itineri impedimento esset,eamq; pro derelicto habeas,quid iuris.*

9 *Arbor si in fundum vicinum radices porrexerit, an vicino eas incidere liceat.*

10 *Arbor cuius esse videatur,radicibus in vicini fundo arbor aliter illatis.*

11 *Arbores alienas si quispiam in suo plantauerit vel suas in alieno cuius erunt.*

12 *Arbores alienas incidens,Aquilia;& arb.fur tim cæsarum tenetur.*

13 *Arboris appellatione quid veniat.*

14 *Arbore mea si fructus in fundum tuum cadant an mihi colligere licitum sit.*

15 *Fundum si vendiderim,& acceperim arborem, & ea cecideris, & demum eius radices pullos emiserint an eos uendicare possim.*

16 *Vsufructuarius arbores etiam infructuosas excidere non potest,quæ deambulationes opacas, & amœnas reddunt.*

1 Oliuam †& ficum in suo plantans a fūdo vicini p nouem pedes distet, alias autem arbores,seu tigna,per quinque pedes vt l.fin.fin.reg.& ratio potest esse propter radices,& ramos,& frōdes.Sed si aquæductus discurrit per locum priuatum,debet ab vtraque parte esse spatiū 15.pedum,in quo nullæ sunt arbores,& si quæ nascerentur debent excidi.l.1.& ibi hoc no.Bart. C. de aquæd. lib 11.& est ratio secundum Bart.ibi. in fi. qa est præsumptio, quod arbor radices mittat & extendat per 15.pedes Si vero aquęductus transitum faceret per loca publica, debet esse latitudo 10.pedem munda ab omnibus arboribus.l.omnes.in princ. eo.ti.de
2 aquæduct.libr.10.& not. Bart.in d.l.1.†Sed quid si quis plantauit arborem in suo iuxta regionem alterius dimisso legitimo spatio secundum d.l.fin.fin.reg.& postea ita excreuerunt radices,quod fundamentum vicinæ domus ruinam,seu periculū afferat,an possit agi contra eum,qui plātauit,uel qui plātatā habet?Et videtur,quod non per l.Gracchus de adult quia dicitur, quod initium expectandum,ut not.plene per glo.& Doct. in c.dudum ad audientiam.extra de elec.contrarium tamen est verius,per l.1.C.de interd.& ibi hoc no.gl.fin. in fin & est rō, quia licet in suo sit licitum facere quodlibet. l. procul.de dam inf.tamen illud verum,dum modum nihil immittat in alienum.l. sicuti.§.Arist.si ser.ven.& ita tenent Doct. in d.
3 l.1.†Dubium tantum est, an hoc casu quo radices misit arbor in fundum meum, seu ī murum domus meę, an eas possim propria auctoritate incidere,an vero cum auctoritate iudicis. Et vř, quod propria auctoritate possim.l.quemad.§ si protectum.ad l Aqu. & l.si uitem.§.si ianuam.quod ui aut clam. Nec videtur obstare d.l.1.de interd.quia lex cūdū aliquos non inducit necessitate de actione iudicis.l. 3.C.de pig.Alij dñi,& istuc

est

est uetius, sed'm Pe. Cy. & Doct. in d. l. 1. q ñ possim propria auctoritate incidere, sed cũ auctoritate iudicis, ut d. l. 1. & l. si plures §. si arbor. ai. fur. cæs. Nec ob est, qd' dixi, qñ qd est immissum in meum, possum propria auctoritate tollere, quia in hoc est distinguendum, Aut aliqd imittit in suo qs, & a se pos sesso, in cõtra ius nihil debitũ, & tunc est necesse recurrere ad interdictũ, qd vi aut clã, & de no. op. nun. vt l. si vite. §. si ad ianuam qd' vi aut clã. & l. d pup. §. meminisse. de no. op. nun. Aut qs vult in rẽ meã imittere, & tunc aut illud imissũ non tãgit rẽ meam, sed pendet supra, & tunc illud propria auctoritate non possum remouere. d. l. quamad. §. si ꝑtectũ. ad l. Aq. Aut tangit rem meã, & tunc aut illud imissũ est artificiale, qd' conuenit opi manu facto, quia foueã facit p q̃ incurrit aqua p murũ, & tũc propria auctoritate mea possum tollere, ut d. §. si ꝑtectũ. Aut missio nõ ẽ artificialis, sed naturalis, ut qñ vicinus meus plantat in suo, & postea radices naturaliter intrant in meum, & tũc ꝓpria auctoritate euellere & incidere non possum. d. l. plures. §. si arbor. aib. fur. cæs. & d. l. 1. C. de interd. & ibi hoc no. Cy. Bar. & Doc. Et pdicta
4 ꝓcedunt in radicib. †Sed quid in frondib. & ramis? pone, arbor tua pendet supra domum meã vel fundũ meũ, an possim totũ, qd' ex arbore super meo pendet, ꝓpria auctoritate abscindere? Et vr̃ q sic, per l. 1 de arb. cæden. & hoc tenuit gl. ibi p l. pignoris. C. de pi. ac. & l. liberum. C. qñ lic. vnicuiq; sine iud. vin. in contrariũ gloss. allegat in d. §. 1. l. 3. C. de pign. s. q cum iud. auctoritate hoc fieri dẽt, & pro hoc d. § si ꝑtectum. Ac etiam quia si ingredior in tuum, contra tuam voluntate, tibi teneor actione iniuriarum. in l. is qui. de iniu. In hoc conclude secundum Bart. in d. l. 1. de arbor. cæden. quod est practica, quando arbor tua pendet in ædes meas. primo debeo tibi denunciare, ut eam adimas, secundũ uerba edicti. de arb. cæd. ar. d. l. 1. in prin. & in. §. ait prætor. Et consimile est, quod de hac denunciatione hat instrumentum, si tu neq; ligis adimere, & ego auctoritate mea vado, & succido, cum neminem prohibentem inueniam, nec alias fuerim prohibitus, licite facio. Nam non committo uim, cum non fuerim prohibitus. Item non facio clam, cum ius mihi permittat d. l. prima. §. primo. de arbor. cæden. non debeo credere uel suspicari, quòd contra iustitiam mihi resistas & controuersiam facias. Sed si cum uenerim ad incidendum resistens, iuẽ nõ possum mea auctoritate tollere, sed debeo recurrere ad interdictum de arb. cæden. & est casus in d. § 1. Est. n. prohibitum, ne mihi domino ædiũ tu dominus arboris uim facias.
5 †Circa prædicta quæritur, q remedium cõpetat. Distingue tres casus, Aut arbor tua pẽdet supra domum meam, & tunc agi potest ex primo capite, de arb. cæd. ut arbor tollat in totum, & succidi debeat a stipite. l. 1. § 1. de arb. cæd. Aut arbor tua pendet supra agrũ meum, & tunc ex secundo capite eiusdem edicti non agitur; vt tollatur in totum, sed vt coerceatur & incidatur 15. pedibus a terra. d. l. 1. § deinde ait prætor. & hoc not. glo. in d. l. v. C. de interdic. & ibi per Cy. & Do. Et rõ differentiæ est inter istos duos casus, quia in prima, quando arbor supra domum alienam pẽdet. nocet domui rõne pluuiæ, sed in secundo casu, quando est supra agrũ non nocet agro nisi ratione solis, qui intrat terram, sedm Cy. in d. l. 1. Aut arbor non pẽdet supra domum, uel agrũ alienũ, sed radices mittit in alienam domum, & iste est tertius casus, de quo non loquitur edictum de arboribus cæden. sed prouisio d. l. 1. C. de interd. q̃ vult, q licet deficiãt uerba edicti, tñ ex æquitate cõpetit condictio ex illa l. 1. q̃ ẽ actio in factum, uel utile interdictũ. ut not. p gl. in d. l. 1. & istud ultimũ, q cõpetat vtile interdictũ de arb. cædẽ. tenet ibi gl. & Cyn. & Doc. & Bar. in d. l. 1 §. dñia. de arb. cæ. Sed qa ista opinio q cõpetat utile interdictum & non directũ de arb. cæ. ꝓcedit sine dubio sedm op. gl. q̃ uult, q ubi uerba deficiunt, & mẽs sub est, tunc detur actio utilis, ut no. in d. l. curatoris. C. de neg. gest. Sed sedm opin. Cy. & Bar. in d. l. curatoris, & in l. 1. q. 2. C. vti poss. q̃ est, q ubi mẽs sola subest licet uerba deficiant, detur etiam directa, sed qñ deficiunt verba legis, & mens, sed sub est rõ earum tunc utilis. prædicta decisio uĩ hr̃e aliqualem dubitationem, quia ex quo per edictum de arb. cæ. proprie sumptũ, ueniunt ẽt radices arboris, quia illa dr̃ proprie arbor, quæ habet radices, ut est casus no. in l vitem §. 1. arb. fur. cæ. ergo uidebatur adesse mens prætoris in edicto, de arb. cæ. & sic dr̃et dari directum interdictum, nõ utile. Itẽ quia dr̃, in edicto, arbor impendet, &c. Nam dum dr̃ impendet, uĩ etiam significare in loco, quia dictio In, signat in loco, uel in p̃sona, & re

potest, & acquiri etiam post religionem sepulchri hæc seruitui potest. l. seruitutes *la*
4 *grande*. §. seruitus itineris. de seruitu. † Qui non habet viam ad sepulchrum, potest illã impetrare precario a vicino. & si concedere noluerit, poterit compelli non iure actionis seu extra ordinem officio iudicis, id est, officio iudicis vëdere iusto precio iter cogitur, per eum tamen locum, per quem vicinus minus lędatur. l. si quis sepulchrum. in prin. de relig. per quam l. dixit ibi Guil. quem sequi
5 tur Flo. † ꝙ religiosi non habentes in loco suo locum eis conuenientem vel sufficienté, possunt petere, ꝙ loca eis concedentia assignentur propter fauorem religionis, & hac ratione cogitur vicinus eis uendere, domũ, quia fauore publicæ vtilitatis compellitur quis vendere rem suam. l. 2. in princi. de his qui sunt sui vel alieni iur. & idem tenet Fl. in l. 5. §. locus. de relig. Et idem tenet Ang. in l. 1. ad fi. solu. matr. qui dicit ita de facto obtinuisse Guil. de Cun. ut refert ipse Guil. in l. decreuimus. de episc. & cler. & idem tenet Bal. in d. l. 1. sol. matri. & idem tenet Io. de Ana. in c. Apostolicæ. in prin. extra, de do. qui dicit, ꝙ hoc procedit, non tantum in ecclesia ædificata, sed etiam ædificanda, quia magis fauetur ecclesiis de nouo fundatis, quam iam constitutis, & ratio esse potest qa de nouo constituenda religio magis viget facit quod habetur in c. fi. de rescrip. in 6. & in cle. fi. eo. tit. Ego plus dico, ꝙ ista procedunt non solum in ecclesiis ędificandis, sed etiam pro claustro & pro domibus de nouo faciendis, aut agendis necessariis pro monasterio virorum, & monialium eadem ratione, & ita alias obtinui in ciuitate Veronæ, quod singulariter & perpetuo tene menti, & idem dicas pro scholis fabricando, ut not. Flo. in d. l. si quis de sepul. in prin. & no. Do.

6 in d. l. 1. sol. mat. † Si quis porticum aut stillicidium in sepulchrum immiserit, etiam si ipsum non tangat, recte cum eo agi potest, quod vi aut clam in sepulchrum factum sit, quia sepulchri est non solum is locus, qui recipit humationem, sed omne etiam supra id cęlum, ideoque nomine sepulchri violari agi potest. l. si vitem. §. pen. ꝙ vi aut clam.
7 Vltimo not. ꝙ olim solebant corpora maiores nostri in domibus propriis sepelire. sed propter cadaueris fœtorem statutum fuit, ꝙ extra ciuitatem sepelirentur, & pœna statuit contrafacientis sepulchra in ciuitate, & magistratus patientis hoc fieri, est in l. 3. §. Diuus Adrianus. de sepul. vio. & l. mortuorum. de religiosis. permittebant enim sepulchra uel in cœmiterio, vel in alio loco ad hoc deputato, uel sacrificato, uel in propriis prædiis, & quicunque locus per illationem corporis mortui religiosus efficiebantur. l. 2. in prin. & §. prætor ait. de religio. Verum quia per hoc damnificabatur dominus loci, fuit prouisum, per d. tit. de religio. vt l. 2. §. 1. & §. is qui. e. tit. nunc uero permittitur in ciuitatibus sepeliri, & aliis locis consecratis. se-
8 cundum conditionem personarum. † Quantum autem ad effectum, non euitatur de loco sepulturæ, quia domini est terra, & plenitudo eius. 12. q. 5. vbicunque. facit c. sacrum. de sepul. & no. Flor. in rubrica, de religio.
9 † Apud quã ecclesiam quis debeat sepeliri? Dic apud illam, quam elegerit, vt habetur 13. q. 3. in summa. dummodo relinquat ecclesiæ parochiali partem. extra, de sepul. cap. de his. & c. cum super. & habetur in c. fin. eo. ti. lib. 6. & in cle. dudum. §. verum. de sepul. Sed in sepulturis parentum filii collocandi sũt, de quo dic ut habetur 13. q. 2. ædium. & c. placuit.

FINIS.

TRACTATVS DE SERVITVTIBVS RVSTICORVM PRAEDIORVM,

BAR.TOLOMAEI CAEPOLLAE. I. V. D.

1 *Servitutes rusticorum prædiorum, quæ sint.*

1
ERVITVTES † rusticorum prædiorũ sunt hæ: Iter, Actus, Via. Aquæductus, Aquæ haustus, Pecoris ad aquam appulsus, Ius pascendi, Calcis coquendę, Arenæ fodiendæ, Licere altius tollere, & officere prædio uicini, Domũ
2 a, vel prætorium, uel protectum habere, Licere habere iter, uel boues per quos fundus colatur, & in vicino agro pascantur, coactiq; habeantur. Item vt pedamenta ad vineã ex vicini prædio sumantur, Item uicino cuius lapicidinæ fundo tuo immineant, posse cædere. Ius ei esse terram in fundum iacere. Saxa posita habere, & vt in tuum lapides peruolantur, ibique positi habeantur, indeque exportentur. Item tugurium mihi licere habere in tuo, &c. his. sicut est tex. in l. 2. & 3. & l. veluti. in fi. ff. de ser. rust. præd. & Inst. de seruit. in prin. & §. inter rusticorum prædiorum. Nunc de singulis videamus. Et primo de itinere.

Domum. *Quomodo capiatur uerbum domus uide Alex. 1. uol. consi. 48. in ult. colum in fin. Et domus sumitur in iure uariis modis, uide Corn. 1. uol. consil. 55. & in 3. uol. consi. 198. & in 3. uol. consi. 41.*

De seruitutibus itineris. Cap. I.

1 *Iter est ius hominis eundi, ambulandi, necnon iumentum agendi, uel uehiculum.*

2 *Ire ab Ambulare in quo differat.*

3 *Promittat quis uni iter, an ius & seruitutem sibi promittere uideatur, secus qui factum promittit.*

4 *Itineris seruitutem qui habet, an possit ire, nedum pedes, sed etiam eques.*

5 *Seruitutem itineris habens si uelit ducere iumentum, & plaustrum oneratum iumento, uel aliis rebus, & etiam ipse ascendere, an super seruientis fundum transire ualeat.*

6 *Loco seruitutis itineris si dubitetur, arbiter, uel communis amicus, qui hoc e[illegible]timere debeat, assumi debet.*

7 *Seruitutem itineris habens si locum elegerit, licet amplius uariare non possit, ille tamen qui seruitutem concessit, bene potest si absque alterius incommodo fiat.*

8 *Iter uel alia seruitus si legitur sine ulla loci determinatione, electio ad quem spectabit, an scilicet ad promittentem, seu eius hæredem, an illi, cui seruitus legata, vel promissa fuerit.*

9 *Iter ad prædium duorum commune si legetur, nec legatarii de itineris loco consentiant, quid iuris.*

10 *Itineris latitudo quanta esse debeat.*

11 *Via cuius latitudinis esse debeat.*

12 *Iter aut actum per certũ locum si quispiam alicui cesserit, an possit vni, vel pluribus per eundem locum, vel iter, vel actum cedere.*

13 *Aquæductum si aliis concessero, an alteri Iter per eundem locum dare, vel cedere possum.*

14 *Itineris seruitus sicut in certa fundi parte constitui potest, ita etiam pro certa temporis parte.*

15 *Fundi seruientis, & dominantis dominus qualiter seruientis fundo vti possit: & ad quid dominus fundi seruientis teneatur.*

16 *Iter, actus viæ, et aquæductus per fundum tuũ si emerim, an ad vacuæ possessionis traditionem tenearis.*

17 *Fundus venditus si seruitutem alteri debeat, an in hoc emptori venditor teneatur.*

18 *Fundi venditor qualiter teneatur, quando seruitutem non expressit, quæ in fundo vendito debetur, vel fundi venditi conditionem, & eam emptor ignorauit.*

mini altetius, q hoc facere non dñt. Ité contra eos, q abradunt arma alicuius, & ponunt arma alterius. Aduerte tñ, φ arma eorum, q ppter traditioné de patria expulsi sunt, pñt deleri, casus est in l. eorū qui. ff. pe poe. scd'm Lud. de Ro. in suo sin. 353. qd' incipit eorū
11 arma. & ita ét sæpissime obseruatur. † Item adde, φ si aliquis esset depictus tanq̃ proditor in aliquo loco publico, & unus deleret illam picturam sine licentia principis. incideret in edictum. de quo hr in l. si familia.
12 de iurisd. om. iud. & ibi hoc no. Ang. † Item φ percutiens imaginem Dei vel Sanctorū puniri pt. l. Corn. de fica. l. hoc senatus de fi ca. & ibi hoc no. Ang. qui dicit, φ vidit Perusii frangentem maiestatem ligneam, amputari sibi manus, & quod etiam grauius puniri pót pœna mortis de quo vide ét per cū in l. 1. C. de rap. vir. & quod hr in c. 2. de of
13 fi. or. li. 6. † Item no. côtra pictores, & miniatores, qui miniant & pingunt cum adulterinis coloribus, vt teneantur domino ad interesse, vt l. 2. & ibi hoc not Bart. C. de murilegulis. lib. 10. Item tenentur crimine stellionatus. l. 3 §. si quis seruos. crim. stellio. & no. Bart. in d. l. 2. ad fi. qui dicit idem in tinctoribus pannorum, & sim. † Item nunquid pi
14 ctura cedat tabulæ vel chartæ, an econtra? vide text. Inst. de rerum diui. §. si quis in aliena tabula. & in l. rem. §. sed & id quod in charta de rei vend. & quod not in dictis iu-
15 ribus. † Vltimo nota, quod multi infideles reprehendunt imagines Sanctorum dicentes, quod sumus idolatriæ, & propterea Imperator Leo, qui fecit l. dies festos. C. de feriis. & l. si quenquam de episco. & cle. ex suggestione quorundam hæreticorum habuit contentionem cum ecclesia Roma. quia fecit remoueri omnes picturas de ecclesiis tanquam idolatriam continentes, sed Papa qui tunc erat, congregauit concilium Romę, & ipsum Leonem existentem in Constãtinopoli excõicauit, qui leo lepra percussus postea mortuus est. vt scribit Pau. oe Cast. in
16 l. fin. C. de feriis. † Et tu dicas defendendo Christianos, φ imagines adorare nō debeamus, videlicet colores earum, seu lapides, sed eis debemus reuerentiam pp Deum & Sanctos, qui per eas repræsentatur. Vnde scribit Greg. Papa, Sereno epo Massilienum, q imagines sanctorum fregerat sub excusatione, ne adorari debuissent, & hr de conse. dis. 3. perlatum in hæc verba: Et quidem imagines adorari vetuisse omnino laudamus, fregisse uero reprehendimus. Aliud est. n. picturam adorare. Aliud per picturam, historiam φ sit adoranda addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantes, vident qd' sequi debet, in ipsa legunt, videlicet qui literas nesciunt, unde & præcipue legentib. pro lectione pictura est. Ité ex sexta synodo scribitur. Venerabiles Imagines Christiani non deos appellant, neq; seruiunt eis vt diis, neque spem salutis in eis ponunt, neq; in eis spectãt futurum iudicium, sed ad memoriã & recordationem primitiorum venerantur eas, & adorant, sed non seruiunt eis culto diuino, nec alicui creaturæ ut est tex. de conse. dist. 3. & ibi omnino uide, quod no. pro fide
b nostra, ut scias qualiter imagines *b* Dei & Sãctorum sint adorandæ. Et ma teria picturarum vide etiam per Bart. in suo tract. de insigniis & armis.

a Imagines. *Imagines Sanctorum quare depinguntur? Resp. Greg. in c. perlatum. de conse. dis. 5. sic inquiens, quod legentib scriptura hoc idiotis præstat pictura cernentib. quia in ipsa ignorantes viden. quod sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt, vnde præcipue gentib. pro lectione pictura est.*

b Imagines. *Vtrum adoratio requirat locum determinatum? Resp. quod non principaliter, quasi sit de necessitate eius, sed bene requirit secundum condecentiam, sicut & alia signa corporalia. secundum illud Luc. 19. Domus mea domus orationis uocabitur. & id Io. 4. Venit hora in qua veri adoratores adorabunt ipsum. qui est principalis actus adorationis, ut dictum est locus tamen requiritur non propter eum qui adoratur sed propter adorantes.*

De horreo. LXXII.

1 *Horreum in solario communi si quis habeat, an ipsum frumento uel aliis mercibus implere possit.*
2 *Horreum rebus onustum si multum ponderet, ita quod solarium sustinere nequeat quid iuris.*
3 *Horreum frumentarium nouum ex tabulis ligneis mobile factum si quispiam in alterius solo posuerit, an ipsi solo cedat.*
4 *Decimus nunquid rustici in horrea ad ecclesias differre debeant.*

1 SI quis habeat horreum in solatio cōi, an possit ipsum implere frumento, uel alijs mercibus? Et dicas φ sic; quia dr̄ vti re cōi ad vsum destinatū. l. si cōes ędes. cōi diui. & no. in d. l. Sab. eo. tit. facit l. arborib. §. si nauis. de
2 vsuf. † Sed quid si nimium ponderat, ita φ solarium non possit sustinere? Dic φ non p̄t cogi ad sustinendum colūnas, quæ sustineant solarium, arg. l. sicut in prin. si ser. ven. Et si nō sustinuerit, uel etiam substituerit, & solariū non possit sustinere, uel cum paries communis debilitaretur tunc poller cogi ad subleuandum pondus, per l. cuius ædificium, de ser. vib. prædio. volens etiam ædificare iuxta horrea publica, debent dimittere spatium x. pedum liberi aeris, ut l. mœniana. C. de ędi. pri. & no. gl. in l. si cui. eo. ti. de quo dic, ut di
3 xi supra de mœnianis. † Sed quid si aliquis horreum frumentarium nouum ex tabulis ligneis mobile factum in solo alterius posuerit, an solo cedat? Dic, quod non, & sic non officitur dño pdii, ut est tex. in l. Titius horreum. de aeq. re. do. & vide l. granaria in pri. de act. emp. secus si essent tabulæ terræ affixę l. si supra tuum. de acq. re. do. & d. l. granaria.
4 & no. gl. in d. l. Titius horreum. † Vltimo, nū quid rustici debeant in horrea deferre deci-
a mas *a* ad ecclesiā? Dic φ sic, ita ut a clericis, uel eorum nuncijs non sint colligendæ in agris, per tex. 16. q. 1. reuertimini. & ibi hoc no. gl. in uer. in horrea. viden. no. per Spec. in ti. de decimis. uer. vlt. quær. & de horreo, vide plene l. cum in plures. § locator horrei. ff. lo cat. & in l. dominus horreorum. in prin. & in l. cum domini horreorum. eo. tit.

a Decimas. *Decimæ quando dari debent? Resp. vt dicis in c. cum homines. de deci. quod statim fructib. collectis, & hoc quo ad prædiales, quo ad personales, debent solui in fine anni, sed tu dic, secundum consuetudinem præscriptam sunt soluendæ, & si perierunt, peribunt illi, qui est in mora, alias non, sed cui debentur.*

De armatura. Cap. LXXIII.

1 *Armatura machina dicitur illa super qua operarii ad ædificandum stant.*

2 *Armaturam vicinus ædificans, an supra vicini solum ad murum ponere possit, ut laborantes valeant super illa armatura ad laborandum stare.*

3 *Armaturam in fundo vicini an ponere licitum sit.*

4 *Armaturam si quis in suo muro habeat, & eam vicini muro ponere velit, ita quod in ea requiescat, quid iuris.*

5 *Armatura regulariter in solo alterius poni nequit.*

6 *Armatura si male ligata fuerit, vel in ea perticæ vel funes posita fuerint, quæ vetustæ erant propter quod vnus de armatura cecidit, an magister de armatura teneatur.*

1 ARmatura † machina dr̄ illa, super qua operarii stant ędificandum l. si ut certo. §. interdum. ff. commoda. de ea ita vidi dubi
2 tari. † Nunquid vicinus ædificans domum possit armaturam ponere ad murum supra solum vicini, ut laborantes valeant super illa armatura stare ad laborandum? Et vr̄ φ non ar. l. quęad. §. 1. ad l. Aquil. & l. 1. §. ædificare. de mor. inf. Sed est ar. contra. in l. refectionis. cōia pdio, & istud puto uerius, quādo aliter commode fieri non p̄t. Nam si est licitū mihi murum meum altius tollere. l. altius. C. de ser. intelligit φ possim ea facere per q̄ possim ipsum altius tollere vel reficere ēi apponendo ad ea loca q̄ nō seruiant, ut est tex. in l. refectionis, in prin. facit ad hoc l. si iter. si ser. uen. & l. veteres. de iti. actuq; pri. † Sed nū
3 quid sit licitum ponere armaturam in fundo vicini? vr̄ esse tex. ad lrām φ non in d. l. j. §. ædificare. uer. ceterum. de mor. inf. pro hoc quia non licet in alienum immittere. l. sicuti. §. Arist. si ser. uen. l. quemad. §. j. ad le. Aql. puto quòd si aliter non possit quis domum suam reficere, nisi ponat armaturam, in fundo uicini, tunc possit, per d. l. refectionis. & d. l. ueteres. sed si aliter possit, secus esset. Ita intelliguntur d. §. ędificare. & alia iura superius ad hoc allegata, quod est not. quia quotidianum. Quid aūt, si quis hēat armaturam in suo muro, & eam uel lex ponere in muro vicini, ita quòd in eo requiescat? Dic quòd non p̄t ut ē text in l. si duo. §. si vicinus uti
5 possidetis. † Et ex his oib. conclude, quòd armaturam qs nō p̄t in solo vicini, neq; in pariete vicini, neq; supra solum alterius regulariter apponere, nisi aliter in suo ædificare
6 nō p̄t. † Sed pone, φ armatura fuit male ligata, uel in ea fuerunt positæ perticæ uel funes quę erant uetustæ, pp quod unus ex armatura cecidit, an magister de armatura teneatur? Dic quòd sic. ut ē tex. & ibi gl. no. in d. l. si ut certo.

tecto §.interdum com.& prędiadde quæ dixi sup.de ser.tigni immittendi,in v q.circa medium.ver.& ideo si tibi concessi.&c.

De stabulo. Cap. LXXIV.

1 *Stabulum dicitur locus qui tantum equos recipit.& qui de communi vsu loquendi.*
2 *Stabulum domus an usufructuarius locare possit pro stabulo ad recipiendum iumenta.*
3 *Domus locator,an nedum ipsam domum,sed etiā stabulum reficere teneatur.*

1 STabulum† dř ille locus,qui tm̄ equos recipit, secundum gl.in l.palam.in pri de ritu.nu.quæ ponit, quid sit taberna, caupona,stabulum.Nā haud dř proprie stabulum locus,in quo recipiuntur alia aialia,vt l. ex conducto.in pri.ibi,vel stabulū,vel ubi greges eius stare oportet.ff.loc.De cōi tñ vsu loquendi etiam dicitur stabulum, in quo non dum equi,sed alia animalia,ut boues,& pecudes,stare consueuerunt.facit l. eo iure. §. stabula.ff.in quib.cauf.pig.tab.contrah.&sic stabulum est prædium urbanum uel rusticū. vide tex.in d.§.stabula.& quæ dixi sup.In 4. diuis.seruitutem. vers.sed quid de stabulo.
2 †An autem vsufructuarius possit stabulum domus locare pro stabulo ad recipiendum iumenta? Dic q non l.si vsusfr.alias,ęquissi mum.de vsuf.per quem tex.dicit Flor.q in quilini non possunt domum conductam reducere ad stabulum,uel ad usum caretarū.
3 i.plaustrorum † Sed nūquid locator domus teneatur nedum ipsam domum reficere,sed ēt stabulum?Dicas quod sic regulariter, ut est tex.in l.ex conducto in prin.ff.loca. & vide etiam in l si merces.§.conductor.eo.tit. & quod in eis not.De lætamine autem q p cedit de stabulo, vi de quæ dicam infra de sterquilinio. Vltimo adde ea, quæ habentur in toto tit.ff nau-cap.stab. & in tit. furti aduersus nautas.

De ingressu,seu introitu, Cap. LXXV.

1 *Solum ingressus,siue introitus quid dicatur.*
2 *Solum quod relinquitur pro introitu,cuius esse debeat.*
3 *Expensa aliqua quando facta est in dubio,a quo facta intelligatur.*
4 *In⟨⟩ in dubio cuique ciuitati,usque ad medium flumen competit.*
5 *Ingressus a⟨⟩ loci publicus cuius esse præsumatur.*
6 *Viæ vicinales,quæ dicantur.*
7 *Via vicinali an quis sine principis licentia ædificare possit.*

1 SÆpe†contingit inter duas domos à latere uel posteriori earum parte solum relinqui unius pedis uel duorum uel plurimum iuxta l.si ff fin.reg.quod solum ingressus,siue introitus dř. circa quod dubitari uidi, cuius sit solum. de quo dicendum est, Aut per illud solum habere aditus,& exitus vsque ad loca publica,& tunc aut illud solū est relicium excollatione priuatorum, & tunc dř uia publica,&ēt uicinalis,si uicinis tm̄ seruit,& non licet eam cuique occupare uel claudere.l.2.§.viam publ.& §.vicinales. ne quid in loco publico.Aut illud solum ē ex collatione vicinorum fundorum relictū iuxta d.l.si.fin.reg.& dicitur tunc uia priuata, sicut locus rerum priuatarum.d.§.vicina
2 les.†Sed est dubium cuius eorum esse dēat. Dic q si vero non constat,quis illud solū, eius esse dř,si uero non constat, quis illud solum reliquerit,puto q sit considerandum quis ipsum possideat, quia in dubio p̄sumā illum vicinum solum illud dereliquisse, qui possidet.arg.l.merito.pro soc. & p hoc etiam allego,quod no.Bar.in l.cum seruus
3 de uerb.obl.†vbi dicit,quando aliqua expēsa facta est in dubio, intelligitur esse facta ab illo possessore,a & etiam dixi supra de pariete,siue muro,uer.nunquid aūt in dubio. Sed si nullus possideat,tunc si supra dictum solum vicini h̄ret stillicidium,dicendū est, q tunc saltem qtūs protendit stillicidium vnius,catenus sit eius solum inferius ar.l.fi. & quod ibi not.C.de seru.urb. pręd. Si autē nullus possidet, nec stillicidium habeat, tunc est inspiciendum,si sunt lapides in domo,seu muro ipsorum vicinorum proreden tes se supra solum prædictum, sicut poni p nonnullos consueuerunt causa ostendendi, qtūs durabit lapis infixus in una domo,eatenus iudicabimus ipsius esse soluni inferius facit ad hoc l.non solum.§. sed ut probari.de no.ope.nun.Si vero nihil de his cōstat,tunc in dubio iudicatum est quod sit vtriusq; pro dimidia, quia omnia quæ sunt in confinio,in dubio sunt eorū, qui ab utraque parte possident:ar.l.arbor. cōi diuid.& l.2.§.præterea.de aqua plu.arc.& l. adeo. §. fin.

§.cum l.seq.quæ incipit, pro negociatione. de acq.rer.do. sicut diximus de insula, & alueo,q sunt in medio duorum fundorum, ut l.adeo.§.ex insula,& §.quod si toto.eo.tit.sicut dicimus in fossa,quę est posita in medio duorum fundorum,quæ é tõis eorũ, vt d.l. 2.§.ptere.& ibi per gl. & Bart in suo tract. Tyberiadis,in 1 par.in prin.uer.flumen.vbi ponit ét idem de fossatis. & sicut dr etiã de

4 flumine existente inter duo territoria. † Nã in dubio iurisdictio competit cuiq; ciuitati vsq; ad medium flumen vt no.Bar.in d.trac. Tyberiadis,uer.item uidendum est vtrum iurisdictio.& Bal.in c.ex literis. pen.col.ad fi. de prob. Et ideo si dicti uicini non concordant in vsu,& possessione,dictum ingressum possunt per chordulam diuidere,ita q versus domum vnius sit sua dimidia, & versus domum alterius similiter sit altera dimidia,iuxta no p Bar.& Doct.in l.quod conclaue.de dam.inf.& per Bal.in c.1 §. si quis de manso.in 5.col uer. quid si quædam plateola est in medio.in ti.de contro.inuest.in usib. feu. & dixi supra de curia,siue curte. & hoc intellige,qñ patitur commodam diuisionem. Si .n.esset ita paruus ingressus,siue introitus, q commode diuidi non possit,tunc dicendum est,quod dr de uestibulo,ut remaneat cõis.l. arbor.§.de vestibulo cõi di.& no.Bal.in d §. si qs de manso. Et prædictis adde quę dixi supra de pariete,siue muro,uer. sed uidi dubitari.cum trib.sequen. Prædicta aũt intellige

5 de ingressu,siue introitu priuato.† De publico aũt dubium non esset,quando non est priuatorum. Et intellige esse publicum, ét si seruit tñ vicinis,& ducit ad domum vicinorũ tantum,uel ad flumen publicum,dummodo non sit factus ex collatione fundorum priuatorum.l.2.§.vicinales ne quid in loco publ. quod bene no quia multi putant,q hmõi ingressus,qui non habent exitum in uiam publicam uel ad flumen publicum, sed ducunt solum ad domos priuatorum, quę uiæ uicinales appellantur,sint priuatorum uicinorũ ut possint per eos claudi. qd non est uerũ, p

6 d.§.uicinales.† Item ét uicinales uię dñr, qa principaliter deseruiunt uicinis, publicæ tñ sunt,ut d.l.2.§.uiarum.ne quid in loco publi.& ita alias iudicaui, & aperire feci Veronæ unam uiam uicinalem clausulam per vicinos quæ habebat aditum ad flumen pu-

7 bli.† Et de ista uia uicinali dic, quòd in ea quis non potest ædificare sine licentia principis uel ciuitatis l.2.in prin. ne quid in loco publ.& si daretur licentia, intelligeretur sine dãno alterius, ut dixi supra de solo siue area,in 6.fall. & adde quæ dicam infra seq. lib.in ti.de seruitute uiæ.

a Ab illo po. *An possessor præsumatur dominus, vide Cor 1 vol.consi.23.113. & 30. Et quis per dat possessionem ex negligentia, vide in 2.vol.con sil.56 & semel possidens hodie præsumitur possidere. vide in 3.Bal.consi.91.280. & 313. & in 4.vol.consi.87 Et quo actu præsumatur possessio, vide Ale 1.vol.consi.44. & in 5.volu. consi 99. & 183. in 2. colum. in uersic nec obstat. in fin.colum*

De horto. Cap. LXXVI.

1 *Prædium vrbanum uel rusticum quãdo dicatur.*
2 *Hortus an domus appellatione contineatur.*
3 *Hortum an dare uideatur qui domum dat.*
4 *Hortus an ueniat,si alicui contenta in domo legata fuerint.*
5 *Hortus cui cedat.si duo fratres domos diuiserint, in quarum medio hortus fuerit.*
6 *Domus habitationem si quispiam vni legauerit, cui etiam hortus contineatur, ad quem per eam aditus habeatur,an legatarius ipsi heredi a d tũ præstare teneatur.*
7 *Hortum ad pratum quis reducere potest.*
8 *Domum habens iuxta vicini hortum ex illa domo, in illum hortum quidquam ponere non potest.*
9 *Horto suo quilibet ad libitum ædificare potest dimisso tamen legitimo spatio.*
10 *Decimæ an solui debeant, de his, quæ in hortis nascuntur.*

1 HOrtus † qñ dicatur prædium vrbanũ, vel rusticum,uide tex. in l. urbana pdia.de uerb.sign. & l.1.§.pen.ibi, & in urbe hortorũ latitudo.& ibi Flo. fin. reg. & quod dixi supra in 4.diuis seru.ver.quid de horto.

2 † Et an hortus contineatur appellatione domus?Dic,si est emptus unico pretio cum domo,uel non est paratus, uel deputatus ad vsum domus,uenit appellatione domus,alias regulariter secus,ét si per domum ad eũ hẽatur aditus.l.6.in pri.& ibi hoc not.Bal.Ang. Flo.& Doc.de ser.vrb.præd.& probatur in l. pdiis.§.pen. & ibi per Barto. & Nico. de Neapol.de legat. 3. facit.l. testatrix.in princip...

cip.si feu.ven.& vide gl.3. in 12.qõne 4.religiosã,quæ ponit, † An ille qui dat domũ videatur dare hortum.& vide c.Ray.In.prin. & ibi Ioan.And.& cano.extra, de testa.vide.
4 Bald.in cõs.suo,quod incipit. † Quid si qs leganit contenta in domo?Et dr hortus para tus ad vsum domus,vbicunq; hortus est,cau sa delectationis,d.l.pdijs.§.pe.vel est pedise
5 quus domus, scdm Bal.in dicto cons. † Sed quid si duo fratres diuiserunt domos,in me dio est hortus,dic ꝙ ille hortus cedit illi do mino,pro quo testator vtebatur illo horto, sed si hoc non appatet,cedit illi domui, per quam habebat intrinsecum aditum ad illũ hortum.d.l.prædiis.§. qui domum. de leg 3. Si hæc non appatent,cedit utrique domui,se cundum Nic.de Neap.qui ita no.in d.§.qui domum. Et subdit,ꝙ si consuetudo regni di sponit ꝙ primogenitus habeat domum, in-
6 telligitur ét quòd habeat hortum.†Si quis legat uni habitationem domus, cui continetur ét hortus,ad quem per eam aditus habebatur, an legatarius teneatur pstare aditum hæredi p d.domum?Dic ꝙ sic,vt est tex.in l. fi.in prin.de ser vrb.præd.& ibi no. per Doc. Non pt quis domum diruere cã hortum faciendi.C.de ædif.pri.l.an in totum.& proba tur in l.senatus.in prin.de contrah.em. & in l.cetera.§.1.& §.hoc senatus de le.1.& in l.si quis per hanc.C.de ędif.priua.quod no.contra multos,qui diruunt domos.& faciunt vi
7 ridaria. † Sed bene pt quis hortum ad pratũ reducere.l.apud Trebatium. §.si vicinus. de aqua.plu.arcē.nisi esset vsufructuarius, quia l.õ posset uiridarium, in quo hēt usumfr. ad alium modum conuertere.l si cui. §.sed si ędium.de usufr.Posset constituere seruitutem ne faciam in muro meo fenestram. per quã possum te prospicere in horto tuo,ut l.altius C.de ser.& ibi hoc no.Bal.& dixi supra.de fe
8 nestra.†Item hñs domum iuxta hortum vicini, non pt ex illa domo quidquam ponere in illum hortum,vt l.1.& ibi hoc no.Ange. de ser urb.præd.& dixi supra.de ser proiiciē-
9 di,& supra.de aquæ proiectu.†Et iõ si habeo palatium iuxta hortum tuum, licet habeam in pariete meo uersus hortum tuum multas fenestras,& per mille annos tenuerim, tñ in horto tuo poteris ædificare dimisso legitimo spatio,iuxta l.fi.fini.reg.& obscurare lumina mea in toto uel i parte.l qui luminib. de ser.vr.præd & ibi hoc no Ang.& no in l. [illegible] cir
10 ca prin.†Nũquid de hortis.i.de his quæ nascuntur in hortis decimæ solui debeant ? vi tex.c.ex parte,*el primo*, de decimis, & quod ibi no.ꝙ adde,quòd ille qui est in hortis siue in continentib.ædificii,dr esse præsens,vt est tex.cum gl.in uerbo.pñs. Inst. de satisda. §.si uero aliquis. & hr in l. pñs. cum seq. de procur. Appellans tamen nõ tenetur querere iudicem a quo,ut l.1.§.adeũdi. qñ appel.sit. idem in hortis instructis. vide l.legatum sub cõdõne.§ 1.de an.leg.l.qsitũ.§.1.de fun.instr. & de hortis uide tex.in l.si ita quis.§.Seia ca uit.de ueib.ob.& l.qui concubinã §.qui hor tos de le.3.& in c.Ray.in prin. extra de testa. Et adde q̃ dixi supra.de ser.protegendi. in 5. q.supra de camino,ante uer. De 4. prin.

De columbario. Cap. LXXVII.

1 *Columbas capiens de alieno columbario,etiam in suo furtum committit.*
2 *Fundi vsumfructum,in quo columbariam sit, si quis ſ[illegible]am habeat,quomodo, & quando columbarum commodo vti possit.*
3 *Proprietates columbarum,quib. prædicatores æquiparantur,quænam sint,remissiue.*

1 Est † prohibitum capere colũbas de alieno columbario,etiam in suo,& capientes dicuntur committere furtum, & accusari possunt de furto,vt pbat in l.Põp.§.1. & ibi Flor.fam.er.et.Facit.§.gallinarum.Inst.de re.di ui.hoc tamen casu, quãdo qs capit colũbas alienas in suo,pt pœnitere, & non tenebit, eas relaxando,ut no.Bar. in l. qui ea mente. de fur.nisi posuisset cyminum, uel aliud in sua cã ducendi columbas alienas, quia tunc puto,quòd nõ hēat locũ pnia.arg. l.quicũq; in fi.de ser.fug.quod no. Cõiter tamen sunt statuta terrarũ, quæ prouident circa hoc. Si aliqui sunt hæredes unius qui habebat colũ barũ competit ét eis iudicium fam.erc.pro diuidentis colũbis,ut est tex.in d.l. Pomp.§.
2 1.† Si quis hēt,vsumfructũ fundi,in quo sit columbarium,quõ,& quando uti possit com modo columbarium,collige ex tex.l.vsufructuarium.§.si in variis.& ibi hoc not. Flor. de usuf.Columbariũ sicut Pauonum fera na-
3 tura ē.Inst.de re.di §.pauonum.ubi vide.† Et de septem pprietatib.columbæ,uide per Archi.36.distinct. qui ecclēs. & prædicatores

æquiparantur colsibis, & agnis. no. idē Arch. 5. q. 5 non omnis. el secundo.

stabulo fit, siue extra stabulum in aceruo, vt tex. in [illegible] nd. §. 1. de act. empt.

De sterquilinio. Cap. LXXVIII.

1 *Sterquilinium in domo habens, si faciat ipsum proijcere iuxta murum communem, vel alienum, an possit.*

2 *Stercoris aceruum si quis in fundo, aut agro meo posuerit an actione vi aut clam, contra eum agere potero.*

3 *Vrinam fœtidam aut stercus si quispiam in solo publico, uel priuato proijcere voluerit, propter quod malus odor, & fœtor vicinis exhalet, an possit.*

4 *Sterquilinium an veniat vendito, vel legato fundo.*

1 QVis † habet sterquiliniū in domo, facit proijcere lætamen iuxta murum cōem, vel alienum, an possit? Dic aut tangit murum cōem, uel alienū, & nō pt: vt l. si qñ. §. fi. si ser. uend. Aut non tangit sed est iuxta, & tūc si assiduum humorem facit vsq; ad murum prædictum, non potest l. fistulam. in prin. de ser. vrb. præd. secus si aliqñ, & non assidue ibi, & ita intelligo gl. in d. l. si quando. vt dixi supra de necessario, uer. de 4. parte & vide quæ dixi supra de seclario, de aquaro lo, siue canali. & uide Flor. in l. si seruus ser-

2 uum § si fumum. ad l. Aquil. † Si quis posuerit aceruum stercoris in fundo meo, aut agro an possim agere contra eum, quod vi aut clā? vide l. si alius. §. si quis aceruum quod ui aut clam. Item si quis stercus per fundum meū protulerit, cum id ipsum facere vetuissem, si nil damni mihi fecit, nec speciē fundi mei mutauerit, non tenebitur, quod ui aut clam. vt l. si uitem § stercus. quod ui aut clam.

3 † Quidam vult proijcere stercus aut vrinam fœtidam in solo publico, uel etiam priuato, propter quod malus odor, & fœtor fit vicinis, an possit? Dic q non l. ædiles. in fi. ff. de via pub. & est tex. cum gl. in l. 1. §. idem ait, si odore ne quid in loco publ. & in l. peu. §. pen. quod ui aut clam. & adde quę dixi supra de cloacis, uer. & prædicta teneo. in q. 5 & supra de necessario, in fin. † Nunquid uendito

4 vel legato fundo sterqlinium ueniat? Dic q sic. sit tñ dictō, aut stercorādi agri cā paratū ē & ad emptorē, & legatariū ptinet, aut vēdēdi cā, & ad uenditorē uel ad hæredē spectat, nisi aliud actum sit, & hoc siue sterquiliniū in

De macerie. Cap. LXXIX.

1 *Maceriem iuxta regionem, uel fundum alterius si quis ædificare uoluerit, nullo spatio medio relicto, potest, dummodo terminū suum non excedat.*

2 *Murus seu paries proprie cum calce dicitur.*

3 *Regula quæ dicit, quod ædificatum cedit solo, an in muro sine calce ædificato locum habeat.*

4 *Lapides uel quid aliud, in curia uel domo mea si posueris an ea absque alia denunciatione propria auctoritate tollere, & eijcere valeam.*

5 *Lapides, & tigna in fundo meo de volūtate mea, me precario concedente si posueris an ea auctoritate propria, si inde ea non exportas, remouere possim.*

6 *Concesserim si tibi simpliciter, ut aliquid in meo apponeres, an videar ad meum beneplacitum concessisse, an vero animo donandi, & in meo seruitutem constituendi.*

7 *Viatorem si quispiam inuitauerit, & postea eum pœnituerit, an contra ipsum agi poterit.*

1 SI quis † vult maceriem ędificare iuxta

a regionem, uel fundum alterius, pt nullo spatio in medio relicto, dummodo terminum suum non excedat. l. fi. in prin. fi. reg. & maceries dr̄ paries, siue murus de lapidibus, sine cæmento. l. quātum pertinet. uer. paries. de uerb. sig. & ibi gl. in l. si precario. com. pd. & l. ædes sacra. §. 1. de contrah. emp. & gl. sentit in d. l. fi. uer. murus. quæ dicit, cum calce. & proprie iuxta vulgare, dr̄ murus siccus.

2 † Murus uero siue paries proprie dr̄ cum calce, ut no. in d. iuribus. & dixi supra de pariete siue muro, in prin. & ideo si quis vult murum facere de lapidib. sine cæmento, siue calce, potest in confinibus agri sui, sicut sepem ędificare. d. l. fin. sed si murum cum calce, de-

3 bet pedem relinquere. † Sed nunquid illa regula, quę dicit quòd ędificatum cedit solo. l. adeo. §. cum in suo. de acquiren. rerum domin. habeat locum in muro ædificato, etiam sine calce? Et videtur, quòd non, quia de facili remoueri potest. arg. l. si Titius horreum. de acquir. rer. domi. Contrarium est uerius, per d. l. si precario. communia prędio. & ibi hoc not. Floren. & Paul. de Castr. in fin. & idem not. Paul. de Castr. in l. 2. ff. de rei uend. quod no.

Item

Item vendito fundo an videatur vẽdita maceries.i.murus sine cæmento, qui est in eo? Et dicas q̃ sic per d l.si p̃cario. ubi hoc not. Flo.si quis obligatus est non prohibere me
b ædificare sub pœna b, si in via detinet poitã tem lapides, uel calcem, vel similia, pro illo ædificio incurrit pœnam.l.1.in prin. & ibi hoc no.Flor.de mor.inf.pro hoc §.ædificare ca.l.1.& l.veteres.de iti.actuq; priua.si is qui lapides ex fundo emit, tollere eos nõ vult, ex vendito cogi poterit, ut tollat eos.l. si is qui lapides.de act.emp. & si eos nõ auferret, facta sibi denunciatione, ut tollãtur, dñs fundi eiicere põt, per l.1.§.licet aũt. de peric. & cõm.rei uen.
4 † Quid si posuisti lapides, uel aliquid in curia, uel domo mea sine mea voluntate? Dic q̃ propria auctoritate sine alia denunciatione possum tollere, & eiicere.l.si precario.q̃ ibi gl cõia p̃d. l.quẽad.§.1.ad.l.Aqui.l.si uitem.§.si ad ianuam.quod vi aut clam.
5 † Sed quid si posuisti lapides & tigna tua i fundo meo de voluntate mea, me præcario concedente, iuxta l.si precario.an possum ea remouere p̃pria auctoritate, si tu ea inde nõ exportas. Teneo q̃ prius debeam te requirere, & inde remoueri facies, alias ego prius mouẽdo teneor tibi ad interesse.arg.d.l.1.§.licet ãt.& ita tenet Pau.de Cas.in d.l.si præcario.
6 † Quid ãt si simpliciter concessi, ut aliqd apponeres in meo, an uideat concessisse precario.i. ad meum beneplacitum, an uero animo donãdi & cõstituendi seruitutem in meo?& glo. in d.l.si precario.in ver.piecario. vr̃ tenere, q̃ animo donandi, & seruitutem constituendi, sed aduerte q̃ illa glo. loquitur, q̃n ego concessi tibi, ut aliqd facere in tuo, in quo habeo seruitutem.nam tũc odio seruitutis. & fauore libertatis recuperande uideor concedere animo seruituris remittende.nos vero loquimur, quãdo in meo. quo casu dicit Ang.in d. l. si precario. se putare, q̃ potius precario, q̃ aio donãdi, per l.cum de indebito.de prob.Nec obstat, q̃ quando cessat alia cã, p̃sumit aĩo donãdi.l.si cum aurũ de sol. l.campanus.de ope.li.l.2.§.circa.de doli.ex ce. Quia illud est verum scd'm eũ, q̃n quis promittit aliquid dare vel facere alteri, uel dat aut facit.hic ãt promittit in suo fieri, qa si præsumeretur aĩus & voluntas donandi, præsumeretur in partem odiosam quia uideretur seruitus constituta.dicit Pau.de Ca. in d.l.si precario.Tamen sibi vr̃ in hoc esse distinguendum, aut promisi tibi facere tale qd, q̃ de sui natura non est p̃petuum.sed tẽporale, aut promisi id tibi facere. qd' de sui natura non est ad tp̃s, sed ut perpetuo sit.Primo casu, q̃n id concessi, quod de sui natura non est perpetuum, sed temporale, puta q̃ ibi possis congregare arenam, uel calcem, aut tigna, uel lapides occupantes locum, & tunc procedat dictum Ang & sic possum te compellere ad remouendum, quãtum mihi placuerit.arg.l.1.de precario.quia sufficit, si cui uel in paucis labore amici succuramus. l.tutori.C.de nego.gest. Quod ago limito duobus modis. Primo, nisi esset facta con-
c cessio c ob aliquam causam, puta quia dixi, patiaris q̃ ego ponam lapides uel arenã vel tigna in domo, quia in mea, quàm edificare volo, stare non possunt. nam tunc nõ possem cogi ad remouendum, nisi secundum quòd ædificaueio domum. argumen. lege, in commo. §.sicut. commod. Secundo fallit, quando ego concedens precario, vellem sine causa remouere cum damno illius, cui concesseram, quia tunc obstares exceptio doli, quia precarium est beneficium, & beneficio iuuari, non decipi nos oportet, vt dicit tex.in d.§.sic. & hoc tenet eleganter Abb.Sicu.in c.si extra, de p̃cario, pro quo allegat id quod nota.Ioan. Andr. in proœmio Decretal. vbi dicit.
7 † Quòd si quis inuitauit viatorem, & deuiauit, & postea eum pœnituerit, potest agi contra eum. facit quod habetur in l. si pœnam. de ver.obl.& in l.pen.C. commo.quod not. pro limitatione tituli, de precario. Secundo casu principali q̃n concedo tibi tale quid, quod de sui natura nõ sit ad tempus, sed perpetuo fit, puta parietem in meo facere, uel immittere tignum factum in foramine, quo tectum sustentatur, & tunc intelligitur concessio facta aio donandi, & constituendi seruitutem, alias sequeretur damnũ alterius partis, cui sit concessio, si post sumptus factos cogi possit destruere.& sic cõcessio intelligitur facta scdm subiectam materiam.l.si uno.in prin.ff loca quod perpetuo tene mẽti. Et adde quæ dixi supra, de seruitute tigni immittendi, & de tigno iniuncto, & de aq̃ p̃iectu.

a Fundum. *Appellatione fundi quid contineatur, vide Corn 4.vol.consi.215 inci. visa.& cõsi 236 incip.diligenter.& consi.23 inci. videtur, & an locus differat a fundo, d.consi.23.*

b Sub

b Sub pœna. *Vtrum sufficiat ad obseruantiam legis soluere pœnam solum quando prohibetur sub pœna? respond. quod sic in foro contentioso, facit gl in cap. dilecti. de arb & in auth. de indicibus § quia vere, vbi patet, quod pœna soluta, quæ erat in compromisso, non potest peti, ut fiet sententiæ, nisi addatur, ut soluta pœna stetur arbitrio ff. de transact l pen. & C. eod. l. cum proponas.*

c Concessio. *Concessum intelligitur de iure communi quod non est prohibitum. argum. 30 q 4. qui spiritualium 16. q. 1. sunt nonnulli. 5 dist. ad eius ff. ex quib. cau. ma. l. necnon. §. quod eis. ff. de procu. l mutus. §. 1. ff. de testi. l. 1. ff. de transla. prælat. inter corporalia ff de colle. illi l 1 sol uit gl in d c. inter corporalia. quod prima hora loquuntur in constitutionibus affirmatiuis, & non prohibitis Exemplum conceditur, quod contrahatur matrimonium: ergo semper et cuilibet. Exemplum in prohibitis: homicidium prohibetur, ergo semper, nisi ubi inuenitur concessum.*

De fouea. Cap. LXXX.

1 *Foueam qui in suo facere velit, iuxta tamen fundum alterius, quid obseruare debeat.*

2 *Fossam vrsorum, luporum, aut ceruorum capiendorum causa in uia publica, aut inter itineribus publicis, aut in sylua publica si quispiam fecerit, & bos, vel aliud animal in eam ceciderit, qua actione contra facientem agere potero.*

3 *Fossæ an sub solo publico fieri possint.*

1 QVi vult foueam in suo iuxta fundum alterius facere, quantum profundum est, aut tantum derelinquat. l. fi. fini. regund. quæ habetur duobus modis in litera. Vno modo cum illa disiunctiua, Aut, & ita communiter habetur, & est sensus, quod debet fodiens tantum spatium relinquere à fouea vsque ad fundum vicini, quantum est profundum. i. profunditas ipsius foueæ, aut tantundem. i. quantum extenditur fouea in latitudine super eius summitate, & hoc sentit ibi gl. sup. uer. tantundem, cum ibi disiunctiua referatur ad fodientem si maior esset profunditas, quam latitudo, uel econtra, erit in electione fodientis, uel relinquere spatium profunditatis, vel latitudinis, ar. l. plerunq; in fi. de iure do. cum si Alio modo habetur litera in d. l. fi. fine illa disiunctiua, Aut, & solum dicit, Quantum profundum est, tantum derelinquat. & tunc est sensus, quod fodiens debet in distantia relinquere tantum spatium, quantum est profunditas foueæ. & intelligo illum textus. de fouea, siue fiat iuxta vicinum fundum vrbanum, puta parietem uicini, quia licet illa l. fi. sit posita in ti. fini. reg. tamen locum habet in prædio vrbano, vt dixi supra, de pariete siue muro, circa princ. & probatur per gl. in l. fluminum §. præterea. in uer. sumarii ibi. fallit hoc, ubi fodis iuxta parietem meum magis quam possit, quod non licet, & noluit dicere. per d. l. fin. fini. reg. siue fouea fiat iuxta parietem rusticum. Item intelligas foueam proprie, quæ habet istud nomen speciale foueæ, vt l. 1. §. fossa. ne quid in flu. publ vel quando siccandorum agrorum causa facta est l. in summa §. 1. de acq. pl. arc. uel quando est facta pro animalibus potandis, uel pannis lauandibus, uel auferibus, vel anatibus in ea retinendis Secus si fouea esset, quæ transiret in aliud nomen speciale, sicut est puteus, qua passim tunc debet relinquere. d. l. fi. fin. reg. & dixi supra, de puteo. Idem si esset fouea, quæ dicitur plenius, ut dixi sup. de penu, in fi. in tamen, quod si vellet facere fossatam communi diuidendo agrum suum in fundo vicino non teneretur derelinquere illud spatium, imò de consuetudine seruatur, vt fiat in confinio fodientis, aut et in confinio utriusque. l. 1. §. preterea. & ibi gl. de aq. pl. ar. & tunc in dubio esset communis, vt no. ibi glo. & dixi supra, de ingressu. & dicam plenius in seq. li. de fossatis. Licitum est etiam in suo fodere & auertere aquæ venam, quæ decurrebat ad fundum vicini, si hoc fiat, ut sibi proficiat, & non principaliter ut uicino noceat. l. flum. §. fin. cum duabus ll. seq de dam. inf. & l. 1. deniq; de aq. pl ar. & probatur in l. quot. *la prima*, in prin. ibi, aliter atq; de ser. & no. Pa. de Ca. in l. si tibi. per illum tex. C. de ser. & dixi supra
2 de puteo, uer. quid si in domo mea † Si quis fossam fecerit ursorum uel luporum, aut ceruorum capiendorum causa in uia publica, aut itineribus publicis, aut in sylua publica, & bos in eas inciderit, agere potero interdicto quod in publico factum est. l. si alius. §. pen. quod ui aut clam. & et possum agere l. Aqu. nisi mihi prius denunciauerit, uel nisi scierim. l. quod fouea ad l. Aq. & no gl. in d §. pe. vel nisi esset facta fouea in locis, ubi fieri solet. d l. qui foueas. & idem dicas in foueis quæ fiunt causa collocandi frumenta, prout
3 fit in Marchia. † Sed an ille possunt fieri sub solo publico? Et teneo, quod non de iura, quia in so-

in solo publico non est licitum priuato aliquid immittere sine principis licētia uel superioris.l.2.in princ ne quid in loco publ, & max me si est via publica, seu iter publicum.l.ædiles.§.cura aūt est.de uia publica. alias,est de loco publico fruendo. & p illæ foueas efficiatur deterior via.& via dr deteriori fieri,si per illas foueas impediret vsus eius ad commeandum,hoc est, eundum vel agendum.aut cum via plana fuerit, cliuosa fiat,uel ex molli aspera,aut angustior ex latiori aut palustris ex sicca.l.2.§.deterior. ne quid in loco publico.In hoc tñ puto, q̄ sit conseruanda consuetudo loci,per l.1.& l.an in totum.C.de ædif. priu.per gl.in rubr.C. quæ sit lon.cons.quæ loquitur de porticibus vbi vero non sit consuetudo,serua quod dixi Cetera circa istam materiam vide in seq. lib.in tit.de fossatis,in sequenti tit.vers.nec obstat quod dixi.

De arboribus. Cap.LXXXI.

1 *Oliuam uel ficum in suo plantas quid obseruare debeas.*

2 *Arborem si quis in suo plantauerit iuxta alterius regionem,legitimo demisso spatio,& postea radices in tantum excreuerint,quod domus meæ fundamento ruinæ periculum afferatur,an contra eum qui plantauerit,vel qui plantatam habeat,agere possim.*

3 *Arbor si radices miserit in fundum meum, seu in murum domus meæ,an eas propria auctoritate incidere ualeam,vel cum auctoritate iudicis.*

4 *Arbor tua si supra domum meam uel fundum meum pendeat an illud totum quod ex arbore supper meo pendet auctoritate propria abscindere possim.*

5 *Arbore tua supra domum meam pendente,quod remedium competat.*

6 *Dictio In,aliquando pro De,ponitur.*

7 *Interdictum de arboribus cædendis tam directum quam utile tribus in casibus competit.*

8 *Arbor ex fundo tuo in viam publicam si ita caderet ut itineri impedimento esset,eamq; pro derelicto habeas,quid iuris.*

9 *Arbor si in fundum vicinum radices porrexerit, an vicino eas incidere liceat.*

10 *Arbor cuius esse videatur,radicibus in vicini fundo arbor aliter illatis.*

11 *Arbores alienas si quispiam in suo plantauerit vel suas in alieno cuius erunt.*

12 *Arbores alienas incidens,Aquilia,& arb.fur tim cæsarum tenetur.*

13 *Arboris appellatione quid veniat.*

14 *Arbore mea si fructus in fundum tuum cadant an mihi colligere licitum sit.*

15 *Fundum si vendiderim,& acceperim arborem, & eā ceciderit, & demum eius radices pullos emiserint an eos uendicare possim.*

16 *Vsufructuarius arbores etiam infructuosas excidere non potest,quæ deambulationes opacas, & amœnas reddunt.*

1 Oliuam †& ficum in suo plantans a fundo vicini p nouem pedes distet, alias autem arbores,seu tigna,per quinque pedes vt l.fin.fin.reg.& ratio potest esse propter radices,& ramos,& frōdes.Sed si aquæductus discurrit per locum priuatum,debet ab vtraque parte esse spatiū 15.pedum,in quo nullæ sunt arbores,& si quæ nascerentur debent excidi.l.1.& ibi hoc no.Bart. C. de aquæd. lib 11.& est ratio secundum Bart.ibi. in fi. qa est præsumptio, quod arbor radices mittat.& extendat per 15.pedes Si vero aquędu ctus transitum faceret per loca publica, debet esse latitudo 10.pedem munda ab omnibus arboribus.l.omnes.in princ.eo.ti. de aquæduct.libr.10.& not. Bart.in d.l.1.†Sed
2 quid si quis plantauit arborem in suo iuxta regionem alterius dimisso legitimo spatio secundum d l.fin.fin.reg.& postea ita excreuerunt radices,quod fundamentum vicinæ domus ruinam,seu periculū afferat,an possit agi contra eum,qui plātauit,uel qui plātatā habet?Et videtur,quod non per l.Gracchus de adult quia dicitur, quod initium expectandum,ut not.plene per glo.& Doct. in c.dudum ad audientiam.extra de elec.contrarium tamen est verius,per l.1.C.de interd.& ibi hoc no.gl.fin. in fin & est rō, quia licet in suo sit licitum facere quodlibet. l. procul.de dam inf.tamen illud verum,dum modum nihil immittat in alienum.l. sicuti.§.Arist.si ser.ven.& ita tenent Doct in d.
3 l.1.†Dubium tantum est, an hoc casu quo radices misit arbor in fundum meum, seu ī murum domus meę, an eas possim propria auctoritate incidere,an vero cum auctoritate iudicis. Et vr̄, quod propria auctoritate possim.l.quemad.§ si protectum.ad l Aqu. & l.si uitem.§.si ianuam.quod ui aut clam. Nec videtur obstare d.l.1.de interd.quia sēi cūdū aliquos non inducit necessitate de actione iudicis.l.3.C.de pig.Alij dñt,& istuc

est

est uerius,secun Pe.Cy.& Doct.in d.l.1.q̃ n̄ possim propria auctoritate incidere, sed cū auctoritate iudicis,ut d.l.1.& l.si plures §.si arbor.at.fur.cæs. Nec ob est, qd' dixi, qn̄ qd est immissum in meum,possum propria auctoritate tollere,quia in hoc est distinguendum,Aut aliqd imittit in suo qs, & a se pos sesso,tn̄ cōtra ius nihil debitū, & tunc est necesse recurrere ad interdictū,qd' vi aut clā, & de uo.op.nun.vt l.si vitē.§.si ad ianuam qd' vi aut clā.& l.d pup.§.meminisse.de no. op. nun.Aut qs vult in rē meā imittere, & tunc aut illud imisū non tāgit rē meam,sed pendet supra, & tunc illud propria auctoritate non possum remouere.d.l.quamad.§.si ꝓtectū.ad.l.Aq. Aut tangit rem meā, & tunc aut illud imisū est artificiale, qd' conuenit opē manu facto, quia foueā facit p q̄ incurrit aqua p murū, & tūc propria auctoritate mea possum tollere,ut d.§.si ꝓtectū. Aut missio nō ē artificialis,sed naturalis, ut qn̄ vicinus meus plantat in suo, & postea radices naturaliter inttant in meum, & tūc ꝓpria auctoritate euellere & incidere non possum. d. l. plures.§.si arbor.arb.fur.cæs.& d.l.1.C.de interd.& ibi hoc no.Cy. Bar.& Doc. Et pdicta
4 ꝓcedunt in radicib.†Sed quid in frondib.& ramis?pone, arbor tua pendet supra domum meā vel fundū meū,an possim totū, qd' ex arbore super meo pendet, ꝓpria auctoritate abscindere?Et vr̄ q sic,per l.1.de arb.cæden. & hoc tenuit gl.ibi p l.pignoris.C.de pi.ac. & l.liberum.C.qn̄ lic.vnicui q; sine iud.vin. in contrariū gloss.allegat in d.§.1.l.3.C.de pigu.s.q cum iud.auctoritate hoc fieri dēt, & pro hoc d.§.si ꝓtectum. Ac etiam quia si ingredior in tuum, contra tuam voluntate, tibi teneor actione iniuriarum. in l. is qui. de iniu.In hoc conclude secundum Bart.in d.l.1.de arbor.cæden.quod est practica, quando arbor tua pendet in ædes meas.primo de beo tibi denunciare,ut eam adimas, secundū uerba edicti.de arb.cæd.ar.d.l.1. in prin. & in.§.ait prætor.Et consimile est, quod de hac denunciatione fiat instrumentum, si tu neg ligis adimere,& ego auctoritate mea vado,& succido, cum neminem prohibentem inueniam,nec alias fuerim prohibitus, licite facio.Nam non committo uim,cum non fuerim prohibitus. Item non facio clam, cum ius mihi permittat d.l.prima.§.primo. de arbori. cæden. non debeo eredere uel suspicari, quod contra iustitiam mihi resistas & controuersiam facias. Sed si cum uenerim ad incidendum resistens,tūc nō possum mea auctoritate tollere,sed debeo recurrere ad interdictum de arb. cæden. & est casus in d.§ 1.Est.n.prohibitum,ne mihi domino ædiū tu dominus arboris uini facia.
5 †Circa prædicta quæritur,q remedium cōpetat.Distingue tres casus, Aut arbor tua pēdet supra domum meam,& tunc agi potest ex primo capite,de arb.cæd. ut arbor tollat in totum,& succidi debeat a stipite.l.1.§ 1. de arb.cæd.Aut arbor tua pendet supra agrū meum,& tunc ex secundo capite eiusdem edicti non agitur,vt tollatur in totum, sed vt coerceatur & incidatur t 5.pedibus a terra.d.l.1.§ deinde ait prætor.& hoc not.glo. in d.l.v.C.de interdic.& ibi per Cy.& Do. Et rō differentiæ est inter istos duos casus, quia in prima,quando arbor supra domum alienam pēdet. nocet domui rōne pluuiæ, sed in secundo casu,quando est supra agrū non nocet agro nisi ratione solis,qui iuttat terram,secun Cy.in d.l.1.Aut arbor non pēdet supra domum,uel agrū alienū,sed radices mittit in alienam domum,& iste est tertius casus,de quo non loquitur edictum de arboribus cęden.sed prouisio d.l.1.C.de in terd.q̄ vult,q licet deficiāt uerba edicti, tn̄ ex ęquitate cōpetit condictio ex illa l.1.q̄ ē actio in factum,uel utile īterdictū.ut not.p gl.in d.l.1.& istud ultimū, q cōpetat vtile interdictū de arb.cæd.tenet ibi gl. & Cyu. & Doc.& Bar.in d.l.1 §.dn̄a.de arb.cæ. Sed qa ista opinio q cōpetat utile interdictum & non directū de arb.cæ.ꝓcedit sine dubio secun op.gl.q̄ uult,q ubi uerba deficiunt,& mēs sub est,tunc detur actio utilis,ut no.in d.l.curatoris.C.de neg.gest.Sed secun opin. Cy.& Bar. in d.l.curatoris,& in l. 1.q.2. C. vti pos.q̄ est,q ubi mēs sola subest.licet uerba deficiant,detur etiam directa,sed qn̄ deficiunt verba legis,& mens, sed sub est rō earum tunc utilis.prædicta decisio uī hr̄e aliqualem dubitationem,quia ex quo per edictum de arb.cæ.proprie sumptū,ueniunt ēt radices arboris,quia illa dr̄ proprie arbor, quæ habet radices,ut est casus no.in l vitem §.1.arb.fur.cæ.ergo uidebatur adesse mens prætoris in edicto,de arb.cæ.& sic dēt dari directum interdictum,nō utile Itē quia dr̄, in edicto,arbor impendet,&c.Nam dum dr̄ impendet,uī etiam significare in loco,quia dictio In,sgn̄at in loco,uel in p'sona, & te

quitit tactum loci vel personæ. vt est casus not. in l. 1. §. in flum. de fluminibus. & in l. 1. §. hoc interdictum. de no. operi. nunc. & ibi per Bart. Sed tu teneas opin. prædictam, & Doct. qui eam sequuntur in d l. 1. C. de iter. nam licet edictum de arb. cęd. loqueretur de arbore, non tñ simpliciter loquitur, sed de arbore quæ in alienas ędes impédet, nam verbum Arbor, iūctum cum verbo. Impédet, debet qualificari scdm naturam verbi cui ad iungitur. l. iu delictis. § si extraneus de noxa. l. Lucius & ibi Bart. de test. mil. sed verbum Impendeo non extenditur ad radices, quæ subirent fundamenta domus, quia verbum Impendet, debet exponi. i. dependet
6 vel supra pendet. † Nam dictio In, atiquando ponitur pro De, vt est tex. cū gl. in l. si cui tigna. de ædi. edi. probatur in l. quero. §. fin. ibi, in domo. eo. tit. & sic dictio In, non reqrit tactum loci. Item φ verbum Arbor non extendatur ad radices, qñ coniungitur cum verbo quod aliud importat, est casus in l. 1. iuncto ver. si quis radicibus. arb. fur. cæd. & φ istud sit verum, φ hoc casu non cōphendantur radices arborum ex mente edicti, patet in l. 1. C. de interd. ibi, dum dicit, ad exēplum alicuius, nō est idem cum illo ex mēte, sed est per extensionem, quæ fit per eandem rõnem. concludo igitur ex prædictis, quod hoc interdictum, de quo in d. l. 1. s. qñ radices crescunt sub fundamento domus vicini, debet esse vtile & non directum, quia nec verba, nec mens edicti de arb. cęd. fuit de ipsis radicibus, sed solum de arbore, quæ supra pendet, & sic de frondibus, & ramis. sed quia si fuisset interrogatus prætor quid de radicibus propter eandem vel maiorem rõnem idem dixisset, arg. l. tale pactum. cum ibi no. per gl. in l. si. de pact. ideo ad exemplum interdicti de arboribus cædendis da-
7 bitur, & hoc vtile. quod no. † Item datur hoc interdictum de arboribus cædendis tam directum, q̃ vtile, competens in tribus casib. de quibus supra dixi in ver. circa prædicta. quod datur non solum domino ædiū, sed et ei qui vsumfructum habet, quia ipsius interest arborem ipsam non pendere. l. 1. §. non solum. de arb. cęd. † Item datur hoc interdictum, si arbor cōibus ędibus impendet, & cuilibet dñorū in solidum, quia & seruitutū vendicationem singuli habēt. d. l. 1. § pręterea. Item an pro opere facto in arbore possit agi, & qua actione, uide l. si alius. §. notauimus, quod ui aut clam. & plene no t. per Bart. in l. 1. §. hoc aūt edictum. de no. oper. nunc. Item si arbor ex vicini fundo inclinata in tuum fundum sit, ex l. 12. tab. de amouenda ea recte agere potes, ius ei nō esse ita arborem hře. l. si. de arb. cęd. & competit actio in factum uel negatoria, scdm gl. ibi. & Bart. Si aliqs cauit mihi de dam. inf. & arbores ex suo agro vi tempestatis confractæ, & in meum agrum ceciderunt, eo φ facto vitibus meis vel segetibus nocerent, vel ędificia demoliuntur, stipulatio non committitur, secus si vetustate arborem hoc accideret tex. est in l. fluminum. §. item apud Iul. de
8 dam. inf. † Item si quid arbor ea fundo tuo in viā publicam sic caderet, vt itiueri sit impedimento, eamq; pro derelicto habeas? Dic quod non teneris, sed si actor sua impensa arborem tollere paratus sit, recte tecum ageno. Fed. de Sen. in conf. 102. Dictum est sup. re poterit de uia publica reficienda, sed si pro derelicto non habes, tecum agere poterit, ne quid in loco publi. & adde qd de arboribus quæ intrant murum vicini uel
9 eius fundamentum. † Sed quid si arbor a por-
a rexit radices in vicinum fundum, an vicino liceat eas incidere? Dic quod non, sed agere poterit negatoria ei non esse ius, sicut nec tignum aut protectum habere, ut l. si plures.
10 §. si arbor. arb. fur. cæs. † Item quid si radicibus in fundo vicini arbor alitur, cuius videtur esse arbor? Dic eius uicini, in cuius fundo origo arboris est. d. l. si plures. in fi. quod intellige quando alitur à solo vicini, non tñ occupauit, ut quia per latitudinem tangit, & quando poterat uiuere ex radicibus quæ erat in solo, vnde ducit originem, alias secus. & ita intelligitur. §. si Titius. Inst. de rer. diui. & ibi not. p Ang. in d. l. si plures. in fi. & uide omnino l. si uitem. in pri. & quod ibi nota. per Doctor. quod ui aut clam.
11 † Item si quis plantauit arbores alienas in suo, uel suas in alieno, cuius erunt, Dic ut habetur in d. §. si Titius. & in l. idem Pōp. scribit si frumentum. §. de arbore. de rei vē.
12 & in d. l. si vitem. in princ. † Item incidens arbores alienas, tenetur Aquilia, & arborum furt. cæs. l. 1. & penul. ff. arbor. furt. cæs. & hoc siue quis suis manibus incidat, siue alii incidendum mandauerit, ut l. si furtum §. siue autē. eo. ti. & etiam si colo nus arbores cęciderit, ex locato tenetur. l. si colonus. e. titul. & si plures eandem arborem furtim

cæpi

ceciderunt, cum singulis in solidum agi po terit, & si eadem arbor plurium fuerit, vniuersis 1 simul vna pœna præstabitur. l. si plures. in princ. arb. fur. cæs. & competit ista actio emphyteotæ, non autem vsufructario. l. cædere. §. pen. eod. tit. Et quę & quanta sit ista pœna, & aduersus quem competat, & qui bus, uide in l furtum. §. fin. cum seq. ar. fur.
13 cæs. † Et quia facta est sæpius mentio de arbore, sciendum est quid veniat appellatione arboris. Dic ꝙ continentur etiam vites. l. 2. & 3. arbor. furt. cęs. l. 1. §. arbores. de arb. cæd. Item multa alia continetur appellatione arboris, de quibus vide in l. uitem. per totam. cum seq. arb. fur. cæs. & uide omnino Barto. in suo tract. de alneo. ubi ponit, quid sit pro
14 prie arbor, & quid sit herba. † Item quid si ex arbore mea fructus in tuum fundum cadant? Dic ꝙ vsque ad tertium diem licitum est mihi colligere, nec uim facere potes l. 1. de glan. leg. & uide omnino quod ibi not.
15 Bar. † Item si uendidi fundum, & excepi arborem, & ea cecidit, & postea radices eius pullos emiserint: an eos possim uendicare? Ista est q. sabatina, de qua vide per glo. in l. obligationum ferè. §. pen. de accu. & oblig.
16 † Vltimo adde, ꝙ vsufructuarius *b* non potest excidere arbores etiam infructuosas, quę de ambulationes opacas, & amœnas reddūt. l. æquissimum. de vsufr. & adde quæ dixi supra, ne luminibus officiatur, in 45. q. & de seru protegendi. 5. quęst.

a Arbor. *Adde Corn 3. volu. consil. 287. incip. dominus.*

b Vsufruct. *Et si vsufructuarius rem deteriorauit, an hæres eius teneatur? Vide Corn. 2. vol. consilio. 119. Et locare fundum, in quo habet vsumfructum, pertinet ad vsufructuarium, non ad hæredem dicto vol. consil. 187. Et utrum vsufructuarius omnium bonorum teneantur soluere legata, vide in 3. volum. consilio 195. Et vtrum vsufructuarius possit cedere vel vendere commoditatem vsusfructus? Respond Bart. in l interest. C. de vsu & habi. quod sic: sed non ius vsusfructus. Similiter ille, cui legata est in testamento domus ad inhabitandum, poterit alter. locare, & finietur solum morte ipsius, cui legata est. l. si habitatio. ff. de vsu & habi. & Instit. eod § fi.*

De sepulchro. Cap. LXXXII.

1 *Sepulchrum est locus, vbi corpora, ossa ue hominis condita sunt.*
2 *Locum religiosum vnusquisque sua voluntate facit, dum mortuum infers.*
3 *Sepulchrum si quispiam effodere voluerit, quantum spatij relinquere debeat.*
4 *Viam ad sepulchrum qui nō habet præcario, a vicino impetrare potest, & si concedere noluerit, qua actione cogi poterit.*
5 *Religiosi non habentes in loco suo locum eis congruum, petere possunt, quod propter religionis fauorem loca eis condecentia assignentur.*
6 *Porticum aut stillicidium si quispiam in sepulchrum immiserit, qua actione contra eum agi possit.*
7 *Sepulchra antiquorum quæ erant, & quid recentioribus temporibus de cadaueribus sepeliendis cautum fuerit.*
8 *De sepulturæ loco quantum ad effectum non curatur, quoniam domini est terra, & plenitudo eius.*
9 *Sepeliri apud cū ecclesiam vnusquisque debeat.*

1 Sepulchrum † est locus ubi corpus ossa ue hominis condita sunt. l. 2. §. sepulchrum. de relig. & sump. fu. & uaria nomina sepulchri vide gl. in l. cuiuscunque. §. idem ait. de instit. & per Flor. in l. familiaria. cum seq. in
2 in §. si adhuc. de relig. † Locum religiosum vnusquisque sua uoluntate facit, dum mortuum infert in locum suum: vt Instit. de rer. diuis. §. religiosum, uide etiam ibi postea q̄d de loco communi uel alieno, vel in quo aliquis habet vsumfr. & ille locus dicitur religiosus, in quo est caput hominis. l. cum in diuersis. de religiosis. Et si caput diuisum est in plures partes, & positum in diuersis locis; ille locus dicetur religiosus, in quo est melior pars capitis, & si partes sint æquales, neuter erit religiosus. glo. est no. in d. §. religiosum. quam not. pro ludentibus ad plastellam, uel ad par & impar; quando plastella scinditur, & minimus scissus reperitur, inspicitur ubi est maior pars, & si partes sunt æquales, neuter valet.
3 † Si quis sepulchrum effodere voluerit, quantum profunditas est tātum relinquat. l. fi. in fi. fin. reg quod expone sicut dictum supra de fouea, in princ. Seruitutis itineris ad sepulchrum priuati ius manet, & ideo remitti domino fundi seruitus

K ij poteſt

poteſt, & acquiri etiam poſt religionem ſe-
pulchri hæc ſeruitui poteſt. l. ſeruitutes *la*
4 *grande*.§.ſeruitus itineris. de ſeruitu. † Qui
non habet viam ad ſepulchrum, poteſt illã
impetrare precario a vicino. & ſi concedere
noluerit, poterit compelli non iure actionis
ſeu extra ordinem officio iudicis, id eſt, offi-
cio iudicis vẽdere iuſto precio iter cogitur,
per eum tamen locum, per quem vicinus mi
nus lędatur. l. ſi quis ſepulchrum. in prin. de
relig. per quam l. dixit ibi Guil. quem ſequi
5 tur Flo. † ꝙ religioſi non habentes in loco
ſuo locum eis cõuenientem vel ſufficientẽ,
poſſunt petere, ꝙ loca eis concedentia aſſi-
gnentur propter fauorem religionis, & hac
ratione cogitur vicinus eis uendere, domũ,
quia fauore publicæ vtilitatis compellitur
quis vendere rem ſuam. l. 2. in princi. de his
qui ſunt ſui vel alieni iur. & idẽm tenet Fl.
in l. 3. §. locus. de relig. Et idem tenet Ang.
in l. 1. ad fi. ſolu. matr. qui dicit ita de facto
obtinuiſſe Guil. de Cun. ut refert ipſe Guil.
in l. decernimus. de epiſc. & cler. & idem te-
net Bal. in d. l. 1. ſol. matri. & idem tenet Io.
de Ana. in c. Apoſtolicæ. in prin. extra, de do.
qui dicit, ꝙ hoc procedit, non tantum in ec-
cleſia ædificata, ſed etiam ædificanda, quia
magis fauetur eccleſiis de nouo fundatis,
quam iam conſtitutis, & ratio eſſe poteſt qa
de nouo conſtituenda religio magis viget
facit quod habetur in c. fi. de reſcrip. in 6. &
in cle. fi. eo. tit. Ego plus dico, ꝙ iſta proce-
dunt non ſolum in eccleſiis ędificandis, ſed
etiam pro clauſtro & pro domibus de nouo
faciendis, aut agendis neceſſariis pro mona
ſterio virorum, & monialium eadem ratio-
ne, & ita alias obtinui in ciuitate Veronæ,
quod ſingulariter & perpetuo tene menti, &
idem dicas pro ſcholis fabricando, ut not.
Flo. in d. l. ſi quis de ſepul. in prin. & no. Do.
6 in d. l. 1. ſol. mat. † Si quis porticum aut ſtil-
licidium in ſepulchrum immiſerit, etiam ſi
ipſum non tangat, recte cum eo agi poteſt,
quod vi aut clam in ſepulchrum factum ſit,
quia ſepulchri eſt non ſolum is locus, qui
recipit humationem, ſed omne etiam ſupra
id cęlum, ideoque nomine ſepulchri viola-
ti agi poteſt. l. ſi vitem. §. pen ꝙ vi aut clam.
7 Vltimo not. ꝙ olim ſolebant corpora maio
res noſtri in domibus propriis ſepelire. ſed
propter cadaueris fœtorem ſtatutum fuit, ꝙ
extra ciuitatem ſepelirentur, & pœna ſtatuta
contrafacientis ſepulchra in ciuitate, & ma-
giſtratus patientis hoc fieri, eſt in l. 3. §. Di-
uus Adrianus. de ſepul. vio. & l. mortuorum.
de religioſis. permittebant enim ſepulchra
uel in cœmiterio, vel in alio loco ad hoc de
putato, uel ſacrificato, uel in propriis præ-
diis, & quicunque locus per illationem cor
poris mortui religioſus efficiebantur. l. 2. in
prin. & §. prætor ait. de religio. Verum quia
per hoc damnificabatur dominus loci, fuit
prouiſum, per d. tit. de religio. vt l. 2. §. 1. &
§. is qui. e. tit. nunc uero permittitur in ciui-
tatibus ſepeliri, & aliis locis conſecratis. ſe-
8 cundum conditionem perſonarum. † Quan
tum autem ad effectum, non curatur de lo-
co ſepulturæ, quia domini eſt terra, & pleni-
tudo eius. 12. q. 5. vbicunque. facit c. ſacrum.
de ſepul. & no. Flor. in rubrica, de religio.
9 † Apud quã eccleſiam quis debeat ſepeliri?
Dic apud illam, quam elegerit, vt habetur
13. q. 3. in ſumma. dummodo relinquat eccle
ſiæ parochiali partem. extra, de ſepul. cap. de
his. & c. cum ſuper. & habetur in c. fin. eo. ti.
lib. 6. & in cle. dudum. §. verum. de ſepul. Sed
in ſepulturis parentum filii collocandi ſũt,
de quo dic ut habetur 13. q. 2. ædium. & c.
placuit.

FINIS.

TRACTATVS DE SERVITVTIBVS RVSTICORVM PRAEDIORVM,

BARTOLOMAEI CAEPOLLAE. I. V. D.

1 *Servitutes rusticorum prædiorum, quæ sint.*

1 SERVITVTES † rusticorum prædiorũ sunt hæ: Iter, Actus, Via. Aquæductus, Aquæ haustus, Pecoris ad aquam appulsus, Ius pascendi, Calcis coquendę, Arenæ fodiendæ, Licere altius tollere, & officere prædio uicini, Domũ a a, vel prætorium, uel protectum habere, Licere habere iter, uel boues per quos fundus colatur, & in vicino agro pascantur, coactiq; habeantur. Item vt pedamenta ad vineã ex vicini prædio sumantur, Item uicino cuius lapicidinæ fundo tuo immineant, posse cædere. Ius ei esse terram in fundum iacere. Saxa posita habere, & vt in tuum lapides peruolantur, ibi que positi habeantur, indeque exportentur. Item tugurium mihi licere habere in tuo, & c. his sicut est tex. in l. 1. & 3. & l. veluti. in fi. ff. de ser. rust. præd. & Inst. de ser ui. in prin. & §. inter rusticorum prædiorum. Nunc de singulis videamus. Et primo de itinere.

Domum. *Quomodo capiatur uerbum domus uide Alex.* 1. *uol. consi.* 48. *in ult. colum in fin. Et domus sumitur in iure uariis modis, uide Corn.* 1 *uol. consil.* 55. *& in* 3. *uol. consi.* 198. *& in* 3. *uol. consi.* 41.

De seruitutibus itineris. Cap. I.

1 *Iter est Ius hominis eundi, ambulandi, necnon iumentum agendi, uel uehiculum.*
2 *Ire ab Ambulare in quo differat.*
3 *Promittat quis uni iter, an ius & seruitutem sibi promittere uideatur, secus qui factum promittit.*
4 *Itineris seruitutem qui habet, an possit ire, nedum pedes, sed etiam eques.*
5 *Seruitutem itineris habens si uelit ducere iumentum, & plaustrum oneratum iumento, uel aliis rebus, & etiam ipse ascendere, an super seruientis fundum transire ualeat.*
6 *Loco seruitutis itineris si dubitetur, arbiter, uel communis amicus, qui hoc eistimere debeat, assumi debet.*
7 *Seruitutem itineris habens si locum elegerit, licet amplius uariare non possit, ille tamen qui seruitutem concessit, bene potest si absque alterius incommodo fiat.*
8 *Iter uel alia seruitus si legitur sine ulla loci determinatione, electio ad quem spectabit, an scilicet ad promittentem, seu eius hæredem, an illi, cui seruitus legata, vel promissa fuerit.*
9 *Iter ad prædium duorum commune si legetur, nec legatarii de itineris loco consentiant, quid iuris.*
10 *Itineris latitudo quanta esse debeat.*
11 *Via cuius latitudinis esse debeat.*
12 *Iter aut actum per certũ locum si quispiam alicui cesseris, an possit vni, vel pluribus per eundem locum, vel iter, vel actum cedere.*
13 *Aquaductum si aliis concessero, an alteri Iter per eundem locum dare, vel cedere posso.*
14 *Itineris seruitus sicut in certa fundii parte constitui potest, ita etiam pro certa temporis parte.*
15 *Fundi seruientis, & dominantis dominus qualiter seruientis fundo vti possit: & ad quid dominus fundi seruientis teneatur.*
16 *Iter, actus viæ, et aquæductus per fundum tuũ si emeris, an ad vacuæ possessionis traditionem tenearis.*
17 *Fundus venditus si seruitutem alteri debeat, an in hoc emptori venditor teneatur.*
18 *Fundi venditor qualiter teneatur, quando seruitutem non expressit, quæ in fundo vendito debetur, vel fundi venditi conditionem, & eam emptor ignorauit.*

19 *Possessionem qui tenetur vacuam tradere, an li beretur, si rem tradat, quae alteri seruitutem praedialem debeat.*
20 *Iter si excipere deberem, puta quia sic in contra hendo conueneram; & tamen fundum liberum per errorem tradidi, quomodo mihi succurratur.*
21 *Fundus seruitutem itineris debens alluuione oc cupatus, quomodo in pristinam seruitutem resti tui debeat.*
22 *Fundum per alienum an quis ire seu transire ua leat & an dominus volentes ire vel transire per fundum suum prohibere possit.*
23 *Fundum meum ingredi volentem propria ma nu, & auctoritate repellere possum.*
24 *Agrum per alienum ire fas est, si dominus non prohibeat, ius tamen non est, si dominus ipse pro hibeat.*
25 *Itineris, siue eundi in fundum meum, vt quis in quasi possessione sit, itaque eum quo minus eat, impedire non possim, & si impediam, de interdic. actuque priuato tenear, quos requirantur.*
26 *Seruitutem inter affirmatiuam, & negatiuam, quae differentia sit.*
27 *Iure aliquo suo quod quispiam vsus fuerit, quomodo probatur.*
28 *Itinere per seipsum quod aliquis vsus fuerit an sufficiat, & an satis sit, quod alius per se iuerit.*
29 *Itinere per vicini fundum si quispiam vsus fue rit, vsque ad illum locum, ad quem est ingressus, est in quasi possessione. & ei competit interdictum de itinere actuque priua.*
30 *Viae vsum sciente, & patiente aduersario an re tinere necesse sit.*
31 *Itinere vel actu si quispiam vsus sit sufficit, nec desideratur, quod seruitus constituta fuerit, vel debeatur.*
32 *Itinere uel actu quod quis vsus fuerit non ui, non clam nec precario, quomodo probatur, & cui hoc onus probandi incumbat.*
33 *Seruitutem habenti rusticam, iure magis consu litur quam habenti seruitutem vrbanam.*
34 *Fundum per alienum quod quis iuerit saltem per 30. dies, & propter hoc in quasi possessione es se dicatur, quae vtilitas resultat.*
35 *Possessione iuris illud vulgare locum habet, vim vi licet repellere.*
36 *Seruitutibus corporalib. quae causam dis. conti nuam habent, quispiam in quasi possessione esse dicitur etiam si nullo modo sufficienti tempore vsus esset.*
37 *Dominus eum, qui est in quasi possessione iu ris eundi per fundum suum, quomodo expellere poterit.*
38 *Interdictum de itinere actuque priua. reficien. quibus competat, & quae, ac quot ipsum conse quantur.*
39 *Interdictum de itinere actuque refic. an aliud sit ab interdic. de itinere actuque pr ua. & ita an duo interdicta sint, uel unum tantum, duo ca pita habens*
40 *Interdicto de itinere actuq; priua. reficien. quis seruitutem constitutam probare necesse ha beat.*
41 *Interdicto de itinere, actuq; priua. reficien. qua re quispiam duo probare necesse habeat, scilicet se vsum hoc anno fuisse, & seruitutem sibi constitutam esse.*
42 *Interdicto de itinere actuque, &c quare si me es se in quasi possessione viae, itineris, vel actus probem, necesse probare habeam, quod seruitus mihi inuito constituta sit, & caetera. quae sequuntur.*

1 ITer est † ius hominis eundi ambulandi, nec non iumentum agendi vel vehiculum, vt l. 1. in princ. ff. de itine. actuque. Et ius intelligitur eundi. i. quòd solus ire pos sit, ambulandi cum alio. ita exponit gloss. in d. §. 1. & in d. l. 1. in princi. uersicu. eundi. Vel aliter intelligi potest, uidelicet ius eun di, s. plane, ambulandi, s. currendo, secundũ
2 gloss. in versic. eundi † Ex quo not. secundũ Ang. & Pau. de Cast. in d. l. 1. in prin differen tiam inter ire, & Ambulare. Nam Ire dicitur qui solus, & plane uadit; Ambulare uero dicitur cum socio, etiam currendo uel cãtando. Sed qui habet iter, habet vtrunq;. Si autem haberem alterum tantum puta, si con
a ceditur a mihi ꝙ possim ire per fundũ tuũ, non possem ambulare cum socio uel currẽdo ire, & sic verba instrumenti sunt inspiciẽda, secundum dictum Pau. in d. l. 1 in princ.
3 † Et ex hoc not. aliud, ꝙ ille qui promittit uni iter, videtur promittere sibi ius, & seruitutem, & per consequens ꝙ possit ire, & ambulare. Sed qui promittit uni, ꝙ possit ire, videtur promittere factum b, & sic solum
b ire, nõ ambulare, ut no. Bar. in l. pe. ff. de ser. rust. praed. de quo etiam vide per eundem in l. stipulatio. §. si quis ita & ibi per Doc. ff. de verb. ob. & per glos. & Doc. in l. 2. §. 1. & per tex. in § item si in facto. in ead. l. 1. & ibi oino unde Pa. ff. de verb. ob. quod est notabile, ꝙ fiunt hmói instra. Quandoq; tamen iter nõ est

est seruitus, vt si fructuatio detur a domino alterius prædii, ut l.2.§.2.ff.si ser.uen. Quãq; et iter grosso modo dr̃ quęlibet uia, per quã itur, ut uoluit gl. Inst.de ser. in prin.in uer.si. iumentum.in fi.& Azo.in sum.C.de ser.§.at iter. Et ideo iter quandoque dr̃ uia, sed impro-rie, ut est tex.cum gl.fi. in l. quantum ad iu-
4 ris pertinet.in fi.ff.de uerb.sig.† Sed quæritur nunquid ille, qui habet seruitutem itineris, possit ire, nedum pedes, sed et eques. Dic q̃ sic, ut l.qui sella.in prin. & l. inter actum.ff. de serui.rust.præd.& no.gl.in l.1.in prin.eo. ti.in uer.eundi.in fi.& Azo.in sum. eo. tit.in §.est autem.in fin. immo potest se deportari facere in lectica uel rheda aut curru, ut est tex.cum glo.in d.l.qui sella.in princ. Quod intelligo siue ducatur per unum equum uel iumentum, siue per duos equos, secundũ do. Paul.ibi uel et plures eadem ratione, quod no.maximo pro nobilibus, qui sæpissime se ducere faciunt per rhedas aut currus cũ quadrigis, quia si habent in fundo alterius serui tutem itineris, possunt transire per dictũ fun dum cum suo curru vel rheda. Et intellige p̃dicta, quando habens seruitutem itineris, ascendit equum uel currum. Secus fuisset, si duceret equum uel iumentum aut currum ante se uel post se, quia non posset, ut l.1. in fi.ff.de ser.rust.p̃d. & no.glo.in l. qui sella.in
5 prin †Sed quid si habens seruitutem itineris vult ducere iumentum, & plaustrum oneratũ frumento uel aliis rebus & etiam ipse ascen dere, an transire possit per fundum seruientis? Si cõsideramus personam quę est eques, super curru, & potest, per d. l. qui sella. in princ.& l.inter. Si cõsideramus, quòd equus uel currus est oneratus aliis rebus, uidetur q̃ non possit per dicta iura. Ego credo quòd sit considerandum, quòd principaliter agitur. si enim principaliter intendit ducere equum uel currum oneratum, ut faciunt milites qui onerant equos suos herbis, uel fœno aut frumento, & ascendunt super sarcinam, vel sicut faciunt molendinarii, & tunc licet uideatur esse eques, tamen quia principaliter hoc non agit, sed tantum vult sarcinam ducere, & potest. argu. l. si quis nec causam. cum ibi no.ff.si cert. pe. si uero principaliter intendit ire eques, uel in curru, tunc etiam super equo uel curru portet alias res, sicut fit sæpissime pro illis qui uadunt ad uillam, q̃n portant super equo canterium uel sacculum uel similia, uel ciues qui mittunt vxores suas vel familiam super rheda uel curru, & faciunt etiã onerare rhedam vel currum lecto uel aliis supellectilibus, & aliis reb. ubi necessariis in villa, tunc attento q̃ principaliter persona defertur, teneo q̃ ire potius dicatur, quàm agere. & si hẽt seruitutem itineris in fundo alterius, non poterit prohiberi transire cum dicto curru uel uehiculo cum persona, & reb. p̃ quo facit l.pe.ff ad exhi. & istud allegatur ad concessionem transitus factam armigeris, ut intelligatur ciuili modo, hoc est, ut transeant per partem minus damnosam, & isto casu debet eligi locus, per quẽ habens seruitutem itineris ire debeat, ut d.l. si cui.& l.certo generi.§. si totus.ff. de ser. rusti.præd.& dẽt eligere locum minus domi-
6 no fundi seruiẽtis nociuũ, vt d.l.si cui. † De quo si dubitetur, debet assumi arbiter, uel cõmunis amicus, qui habeat hoc dirimere. ut d.§.si totus.ibi, arbiter dandus est. & in §.si locus.in fi.in ea.l.vt no.do.Paul.in d § si totus. & postquam facta erit electio de uno loco, non poterit amplius uariari, ut d l. si cui. immo ceteræ partes liberæ remanebũt.ut §.si totus, & ita tenet glo.in d.l.si cui.& l.nam satis.§.ceterum atque.ff. quemadmo. ser.amit. & vide quæ dicta sunt circa prædicta in pręcedenti lib.9.quest princip.in princip. † vbi
7 dixi, quod licet habens seruitutem si eligit locum itineris, non possit amplius uariare, tamen ille, qui concessit seruitutem, bene potest uariare, quando uariat sine incommodo alterius, ut l.2.§.pen.ff.de sump.fu. & ita habet glo fin.in d.l. si cui ff de serui.quæ est no.& eas sequitur ibi Bar. & Docto Quarto, & ultimo casu principali, quando est cõmissa uel constituta seruitus per certam, & determinatam partem fundi, & tunc non habet dubium, q̃ per illam tantum partem dẽt ire, & non per aliam, q̃m alię partes fundi ab ipso principio sunt liberæ, & non cadet hæc electio. Per locum.n.designatum bene possũ ire, scd̃m quod mihi placet, & p̃t mihi constitui seruitus ad certam partem fundi, pro diuiso, ut l.ad certam.ff.de ser.& l.qui per certum ff.cõia præd. licet non ad incertam pro diuiso, ut l.2.& l.propte.ff de serui.& adde l. certo generi.§.latitudo.ff.de ser.rust.p̃d. Puto tamen q̃ liceat concedenti seruitutẽ, mutare locum, dummõ faciat sine incommodo illius, cui seruitus ẽ p̃missa, ita q̃ nõ, minus commode per alium locum designatũ seruitus constituat. ar. l.2.§. pe.ff.de reli. & sump.

fu quæ hoc ꝓbat in gl.in d.l.si cui.ff.de ser.
8 † Quæro ẽt, quid si legatur aut permittitur iter uel alia seruitus sine illa determinatione loci, ad quem spectabit electio? an ad ꝓmittente seu eius hǣdem, an uero illi cui est seruitus ꝓmissa uel legata? Et uř ꝙ electio sit ꝓmittentis uel hǣdis, per l.si uia. ff.de ser.rusti p̃d.in contrarium vř d.l.si cui. Sed dic ut ea istam q.ut plene dixi in p̃ced.li.i 9.q.pñi. in uer.sed dubium est & adde quæ dicam, in
9 uer.iter quom.in fi. † Sed quid si legat̃ iter ad prædium cõe duorum, nec legatarij de loco itineris consentiant? Dic ꝙ seruitus non acquiritur nec deperditur.ut l. itineris.ff. de ser.rv.p̃d.& sic discordia inter collegatorios eiusdem seruitutis impediuit acquisitionem ipsius quod intellige secundum gl. & Ang. ibi, donec discordia durat. Nã compelli põt per iudicem ad concordiam, per l.fi.in fin.in prin.C.cõmunia de le.& l.hmõi.§.fi.ff.de le
10 ga.1. † Item quæro, quanta debet esse latitudo itineris. Conclude sic bř. Aut a prin.est expressa certa & determinata latitudo a partibus, & illi standum est, ut l.certo generi.§.latitudo.in prin.ff.de ser.rus p̃d. Aut a prin.nil determinatum est expresse per partes.& tunc si partes postea concordant, quanta debeat eẽ latitudo, & per quem locum fundi, & istud est seruandum, & q̃primum determinatum est, seruitus est in eo loco.i.tea latitudine cõsistit ceteræ partes fundi liberæ sunt. d.l. certo generi.§.si totus uersi. at si iter. Sed si partes non cõueniunt, & tunc aut locus per quẽ sit eundum, non adiecta latitudine nominatus est, & tunc per eum locum qualibet parte ire poterit, ut d.§.si totus.in prin donec cõueniat aliter, & si non cõuenit, arbiter. i.cõis amicus dandus est qui hoc determinet, ut d. l.certo generi.§.si totus in fi.& §.latitudo.in prin. Aut est nominata latitudo sed non locus, & tunc qualibet parte fundi ire poterit seruata latitudine in pacto comprahensa ut d.§.si totus. Aut locus per quem iri debeat, non exprimitur a partib. nec etiam latitudo adiecta est, & tunc per totum fundum, sed arbiter.i.communis amicus dandus est, qui ex officio suo determinet, & locum per quem iri debeat, & latitudinem, ut probatur in d.l. certo generi.§. si totus. & §. latitudo cum §. seq. Et ea quæ dicta sunt de loco & latitudine itineris, habent locum ẽt in seruitute actus, ut probatur in d.§.si totus.& §.latitudo.
11 † Quid autem in uia, cuius latitudinis esse debeat? hř in l.uiæ latitudo.& d.l.certo gñi §.fi.& l.uia constitui.in prin.ff. de ser.ru.p̃d.
12 dicam infra de ser.uiæ. † Quæro circa p̃dicã quid si quis per certum locum iter aut actũ alicui cedat, an possit postea alii uel pluribꝰ p eandem locum, uel iter, uel actum cedere? Dic ꝙ sic. l.qui per certum.ff. cõia præ.& p̃cedi pluribꝰ uel simul, uel separatum, ut l. Lucio. ver.in̄di.ff.de aq quo.& æsti. sicut põt ẽt concedi pluribus ius aquæducendæ. ut d. l. Lucio.& l.2.§.fi.ff.de ser.rust.præd.& no. per gl.in l.aquam.C.de ser.de quo in iure aquęductus. Et hoc intellige, quando primo cui cessit, non nocet, alias secus, cum cã prioris concessionis sit potior, quia non potest a pastoribus impediri, ut l.2.§.fi.& l.per locum. co.ti & no.gl.in d.l.qui per certum.ff. com-
13 munia præd.& d.l.aquam. † Sed quid si aqductum alii concessero, an alteri iter per eũdem locum dare uel cedere potero? Dic ꝙ non, ut d.l.per locum.& ratio, quia per iter secundo loco cõcessum impediretur ius aqducendæ. alias non. puta quia uno tp̃e unus habet ius aquęducendæ, alius alio tp̃e habet ius aquæducendæ. alius alio tempore habet ius itineris. Et si per iter non impeditur seruitus aquæ primo concessa, tunc bene ualeret.arg.l.in concedendo.ff.de aqua plu.ar. & l.hoc iure.§.is qui.& l.Lucio.& l.fi. ff. de aqua quo.& æsti.& no.glo.in d.l.per locum.
14 † Ex quo no.quòd sicut in certa parte fundi potest seruitus itineris constitui, ita etiam ꝓ certa parte temporis, puta quòd de die tantum ire possit, ut l.inter.ff. cõia pręd.de quo vide quod dixi in superiori lib.in tit.de ser. itineris siue aditus.in princip.facit l.si sic cõstituta.& l.communem.§.fi. ff.quemadmo
15 dum seruitus amitt.& l.seruitu.§.modum.in fin.& l.uia.§.1.ff.de seruitu. † Quæro ulterius, qualiter dominus fundi seruientis, ꝙ dominantis possit uti fundo seruientis, & ad quid teneatur dominus fundi seruientis. Et pro declaratione pone ubi debetur seruitus per aditum, quo nisi opere facto iri non potest, an liceat fodiendo & obstruendo iter facere. Dicas, quod sic. ut l.iter.ff.de seru. & si non est aditus de plano, puta quia fundus seruiens est altior, potest ille cui debetur seruitus itineris, uel gradus uel cliuos in fundo seruientis facere.& de fundo seruiẽtis demoliri, qm̃ necesse ẽ, itineris cã, ut est tex.no.ĩ l.seruitutes q̃ in supcie. §. si domo. ff.de ser.vr.p̃d. quę licet loquatur de seruit.

vrban tñ idem est in rusticis,pari rõne , de quo uide omnino quæ dixi in præc.libr.in prin.in 9 q.prin versi.item licitum est eicui seruitus debetur.Item pót ille cui debet seruitus,de primere & eleuare locum seruientis,vt commode seruitute uti possit , si hoc est sibi necessarium,nisi alias actũ sit expresse,ut l.refectionis.ff.cõia præd.uel nisi hoc fiat cum magno incommodo dñi fundi seruientis,& ita pôt intelligi l.1.§.si.ff.de riuis.& l.5.§.pen.ff.de itin.actuq; priu.& ita dix.in d 9.q prin.in fi.Item locum seruientis sternere,& arborem impendentem.i.ual de pendentem incidere licet,qñ iter inhabile redderetur,ut l.loci corpus.§.si quis mihi ff.si seruitus vend.& si sternere aut reficere impediatur,potest agere confessoria , ut ibi Salicem aũt sternere non licet,nisi conuenerit,vt dr in d.§.si quis mihi.in fi.Item põtre ficere locum seruientis accedendo etiam ad loca quæ non seruiunt,ut d.l.refectionis. & d.§.si quis mihi.vt dixi in d.9.quæst.ubi oĩno uide.Item pontem quo ire vel agere possit extruere potest,sed non arcum , hoc est pontem lapideum,imo nec dominus fundi seruientis supra iter alienum.i.supra eumlo cum,in quo alij iter debetur,arcum ducẽdi aquam tunc iure facere potest,vt l.supr.iter. in prin.& ibi uide gl.Bar.& Do ff.de aqua pl.& vide quod dixi sup.de ponte,in princi. in præc.li.Item prædicta possũnt fieri non solum per illum cui seruitus debetur,sed ét per eius magistros,fabros,& operarios. qui si prohiberentur,dñs fundi seruientis phiberi vr,ut d.l.refectionis.ff.cõia præd. & dixi in d.9.q.prin.vbi etiam posui casus expẽsis hoc fieri debeat.dñs aũt fundi seruientis non potest in eo loco per quem mihi iter debetur,ędificare , & si ædificare velit possũ impedire per confessoriam,ne ædificetur sed si iam ædificatum est,& probauero seruitutẽ itineris in eo loco mihi concessam, potero petere quidquid ædificatum est contra debitam seruitutẽ similiter per confessoriam de strui,ut est tex.quem oĩno vide in l.si eo loco.ff.si ser.vẽd.possum tñ si mihi ire , agere licet per fundũ tuũ,& eo vti frui,remittere, vti frui mihi non liceat,& ibi cõcedere ius tibi esse ædificare.per talem concessionem nõ intelligitur vt possis ædificare,ita ꝙ impedias me ire,agere p d.fũdũ tuũ.vt l.si mihi eodẽ tpe.l pri.ff.de ser.ru.pd.de quo vide quod plene dixi supra de ser.stilli.aueiten. in 10.q.vbi plene hoc examinaui.Item locare seruitutem itineris vel aliam & similẽ nemo potest.s.nec dominus prædij dñantis, nec seruientis,vt est tex.cum gl.in l.locare seruitutem.ff.loc.secus est in seruitutibus psonalibus & vsufr.ut l.arboribus.§.vsufruc. ff.de vsufruct.& ibi vide per gl.quæ ponit rationem differentiæ , & declarat d.l.locare.

16 † Ad quid autem tenetur dominus fundi seruientis?puta si iter,actum,viam,aquæductum,per fundum tuum emero,an tenearis ad traditionem vacuæ possessionis? Dic ꝙ non, sed caueas per te non fieri quominus vtar,ut l.vero.§ si iter.ff.de ac.em. Et est ratio secundum gl.ibi,quia incorporalia traditionem non recipiunt l.seruus.§.incorporales.ff.de acquire.do.itẽ si tibi iter uendideto,ita demum teneor,si tuus est fundus , cui acquirere seruitutem uolueris,alioquin si propter hoc acquirere seruitutem non poteris,quia dominus fundi uicini non fueris,non teneor.Sed si fundnm tibi uendidero,& ei fundo iter accessurum dixero , omnino tenebor itineris nomine,qa utriusque rei quasi unus uenditor obligatus sum, ut ẽ tex.in l.tenetur.§.si iter.ff.de act.emp.& uẽditor præstare,quia eius seruitus itineris uel alia seruitus realis non debetur , nisi aliter dictum sit,ut l.in uendendo.§.1.ff. de contrahen.emp.& l.pen.in fi.ff.de euict. etiam si esset dictum in uenditione , uti optimus maximusq; est,ut l.qui uti optime.ff.de ue. sig.& no.gl.in l.si cum uenderes.ff. de contrah.em.Item uendito fundo , ita uenditus ur,quod ei seruitus non potest imponi . & sic in dubio res ur uendi libera, & nõ cum aliqua seruitute.l.in tradendis.§ interpositis.ff.cõia pręd.& l.uia constitui.§.fi.de ser. rust.pręd.Secus est in legato quia in dubio uidetur res legatæ,ꝙ hæres possit transire p eã,sicut testator poterat.l. testatrix.in prin. ff.si ser.uend.& ita not. Paul.in l.si quis ex fundo.ff.quema.ser.amit.de quo uide quod plenissime scripsi supra de ser.iti.seu actus, in uer.nou unum alium casum pulcherrimũ cũ uer.seq. Item dicti fundi iter transit in emptorem,ꝙ ei fundo debetur , etiã oĩs alia seruitus realis,ét si nihil in uenditione sit dictum,ut l.si aquæ ductus ff.de cõtrahẽ. em.& no.gl in l.in uendẽdo.§. 1.ff.eo.ti.& probatur in l.uia.constit §.quicunq;.ff.de se.

16 rust.præ.† Sed si fundus uenditus dẽt seruitutẽ alteri,an in hoc uẽditor teneat emptori?Dic

ri?Dic aũt nõ fuit tacita ſeruitus,ſed expreſſa in venditione,& nõ tenetur,ar.l.q̃ritur.§.ſi venditor.ff.de ædil.edic.& l.pe.in pri.ibi, ſi tacite a contrario ſenſu.ff.de euic.& d.l. ĩ vendendo.§.1.ibi,nec commemorauerit vẽditor à contrario ſenſu.& no.in l.cum venderes.eo.tit.Aut ſeruitus non fuit in vendi-
d tione expreſſa,ſed tacita,& tunc vr,ꝙ venditor nõ teneatur,qa non vr vẽdidiſſe ſeruũ liberum,ſed qualis eſſet,ut d.l.cũ venderes.& l.q tabernas.ff.de contrahẽ em.In contrarium vr,& iſtud eſt verius.ſ. ꝙ per emptorẽ agi poſſit contra uenditorẽ , pp hoc , ut d.l.pen.ff.de euict.& d.l.in vendendo.§.1. & l.Iulianus.in prin.ff.de act.em.& eſt rõ , qui vendens rem in dubio,ſi nihil dicatur,ĩtelligitur vendere rem libera , & libera præſtari debet onere ſeruitutis,ut l.in uenditione.ff.de acti.emp.& no.gl. notabilis in d.l. cum venderes.& eſt ſimilis gl.in d l.ſi ex ꝑdiis.C.de euic.no. Bal. in rub.C.de contrah.em. vtſupra dixi.imò ẽt debet pręſtari propria, non aũt libellaria,ſeu emphyteotica.vt not. Bal. in l. mater.circa fi.C.de rei vend & ibi ẽt Ang.& Bal.in l.ſi teſtñ.C.ad leg. Fal. & vide Zaba.in c.quæ in eccleſiarum.in 12.q. extra,de cõſt.quod intellige,ſi emptor ignorauit ſeruitutem,ſecus ſi ſciuiſſet,ut eſt tex. in d.l.1.§.fi.quem omnino vide circa hoc. ff de act.emp.facit l.quæritur §.fi.ff.de ædi.
18 edic †Sed dubium eſt qũo & qualiter teneatur uenditor,qñ nõ expreſſit ſeruitutem quę debetur in fundo vendito,uel conditionem fundi venditi,& emptor eam ignorauit, dic aut venditor ſciuit fundum tpe venditionis alteri ſeruitutem debere,& eius conditionẽ aut ignorauit.Primo caſu, qñ venditor ſciuit rem venditam eſſe ſubiectam alicui ſeruituti,puta itineris, vel in ea habebat tantũ
c vtile dñium,quia erat emphyteota vel uaſallus,& tunc ſi non certificauerit emptorẽ ignorantem,ei tenetur ad intereſſe,vt l.1.in prin.& § 1.ff.de ac.emp.& ita tenet gl.in l. pen.ver.tacite.ff.de euic.Secundo caſu , qñ venditor ignorauit ſeruitutem,uel qualitatẽ rei vendite,quia credebat in ea habere plenum ius,& tunc non tenetur emptori, ad intereſſe,ſed quanto minoris empturus fuiſſet ſi ſciuiſſet, vel rem non eſſe pleno iure uenditoris,ut l.quoties.ff de ædil edi.& in d.l.j. & l.Iul.in prin.ff.de ac.em & l.quod ad ſer. ff.de eui.& ita tenet ibi gl.in uer. tacite. & gl.in d.l.quoties.& in l.cum uenderes.ff.de contrah.em.quod tñ intellige ignorauit,& nihil promiſit ſecus ſi aſſeruiſſet eum optimum maximũq; eſſet,qa tũc ad intereſſe teneť.in l.Iul.§ quid tñ.de act.em.& tenet gl. in d.l quoties.Et ꝑdicta procedunt,qñ quis venderet rem cum tit oneroſo , ſecus ubi eſſet terminis lucratiuus,puta damnationis , vel legati,aut fideic.quia tunc donatiõe uel legato rei ſimpliciter intelligitur ſolũ trãſferre ius,quod habet,& ſic cum ſeruitute, ſi debetur,uel utile dominium, ſi non habet plus iuris.ut l.ſi domus §.ſi.& l.ſeru legato. §.ſi fundus.& l.ſi ſerui electione.§.fin.ff.de leg.1.& l Mæuius.§ fun.& ibi no.ff.de leg. & l.ad res donatus ff de Ædil.edic.& c paſtoralis.extra de dona.cum ſi qd' eſt uerum qñ ſimpliciter legatur,uel donatur fundus, ut in dictis iuribus.Secus ſi legetur uel donetur uti optimus maximusq; eſt, quia tũc liber a ſeruitute præſtandus eſt,ut eſt tex. in d.l.ſeruo lega.§.ſi fundus.ff.de leg. ibi not. & in l. pe.ff.de euic.& in l.cum uenderes . ff.de contrah.em.& ita tenet Bal.in d.§.fun
19 do.†Sed iuxta ꝑdicta quæritur,an ille qui tenetur poſſeſſionem uacuam tradere,liberetur,ſi tradat rem q̃ debet alteri ſeruitutẽ prędialẽ.Et dicas ꝙ ſic,ut probatur in d l.Mæ. §.fundo.Nam ibi dr,ꝙ hæres non liberatur niſi tradiderit poſſeſſionem uacuam rei legatæ.tñ ibi dr,ꝙ ſi tradiderit fundum legatum alteri ſeruientem, liberatur, & ibi hoc no.Bar.ubi omnino uide,ꝙ no.ꝑ illis qui tenentur,uacuam poſſeſſionem tradere,ſicut eſt uenditor.ut l.2.& 3.ff.de act.em. quia ex hoc ſolo,non tenetur tradere fundum liberum à ſeruitute.Sed ſi promiſiſſet tradere uacuam,& liberam,non liberaretur , ſi traderet rem alteri ſeruientem.ut no Paul.in d l.
20 Mæuius.§ fundo.de leg.2.quod no. †Item circa ꝑdicta quæritur,quid ſi iter excipere dẽm,puta quia ſi conueneram tecum in eõtrahendo,fundum liberum per errorem tradidi,quomodo mihi ſuccurrit? Dic incerti conditione,ut iter mihi concedatur , ut eſt tex.in l.ſed.& ſi me puté.§.cũ iter.ff.de cõd. inde.ibi.uide de hoc plene per gl.Do.† Itẽ
21 no.ꝙ fundus debet ſeruitutem itineris , & locus per quẽ iter aut actus,uel uia debetur impetu fluminis occupatus eſſet,& ĩtra tps ꝙ ad admittendam ſeruitutẽ ſufficit alluuione reſtitutus eſt,in priſtinum ſtatũ reſtituiẽ, ut l.ſi locus in prin.ff.quemad.ſer. amit. & intellige,quod reſtituitur ſ.ij ſo iure,ut no. ibi glo.

ibi gl.per l.cū vsumfru. & l.si ager, cuius.ff. quib.mod.vsusfr. ami. & pōt intelligi scdm Flor.ibi,siue noua possessione. & hoc est qd' vult dicere illa l. si locus. in prin. Sed si tps pterierit, anteq̄ alluuione locus restituatur, & seruitus ammittatur, renouare cogendus est,vt est tex.in d.l.si locus. in fi. prin. Et intelligit ibi gl.ꝙ cogendus sit.s.ille cui accreuit ille locus q debat seruitutē. Itē gl.ibi intelligit,ꝙ cogendus sit per restōnem in integrum.vt l.& Attilic.in fi.de rust.pręd.& l.1. §.si quis propter.ff de itin. actuq; pri sed si locus debens seruitutem itineris, est inundatus aquis vel impetu fluminis, vel aliter destructus,ita quod per illum locum nō hñs seruitutem itineris non possit ire,an pro tpe quo impeditur pp inundationem aquarum, vel aliter,possit ire per aliam partem fundi, vel alium fundū vicinū? Ego in hoc sic dicerē, Aut iste cui dētur seruitur. pt ire per aliū locū,aut non.Primo casu, āt imposita seruitus in vno fundo,quis est in totū destructus, & tunc per alium fundum cui nulla est seruitus imposita.ire non pt,qa q̄rū ad hoc, liberum fundū habet ar.l.loci corpus.in § cōpetit ff.si ser.ven.Aut seruitus imposita in uno fundo,qui pro parte est inundatus, vel aliter destructus, & tunc aut seruitus est imposita simpliciter sine determinatione loci,& tunc intelligitur toti fundo esse seruitus imposita vt l.certo gñi.§.si totus.ff.de ser.rus.pd. Et in hoc subdistingue,Aut fuit dictum, ꝙ possit ire p totū fundū,mō per unā partē,mō per aliā,vel simplr p totū fundū, & in his duob. casib.poterit ire p aliā partē fundi, qa licet semel elegerit ire p illā partē, q̄ est occupata aqs vel destructa,tñ poterit intrare & eligere aliā,ut l.nā sicut ff.quemad.ser.amit.& dixi supra,in ver.q̄ro hñs seruitutem. Aut ñ fuit aliquid dictū expresse in constōne seruitutis,sed simplr fuit pmissa seruitus in fundo, & tunc aut fuit determinatus certus locus,per quē ire dētur.& tūc aut illa determinatio fuit facta demonstratorie,non cā limitanda seruituris in certo loco,puta quia fuit dictū, Volo ꝙ tu habeas seruitutem itineris i toto fundo,sed pp meram cōmoditatē, uolo,ꝙ eas per talē partē & tūc quia durat seruitus in toto fundo, illa parte designata occupata vel destructa,poterit sine dubio ire p aliā.Aut illa determinato loci fuit cā limitandæ seruitutis ad illum certum locum. & hoc casu quia ceterę partes liberæ remanēt, vt l.certo gñi.§.si totus.ff.de ser.rust.pd. vř ꝙ semel facta ista electione & liberato fundo á seruitute in aliis partib.ꝙ per alias ire nō possit.per l.si cui.ff.de ser.& per ea q̄ dixi supra in d.ver. q̄ro an hñs seruitutem. Aut stamus in dubio,quia non facta fuit illa determinatio vel assignatio loci cā liberandi ceteras partes fundi a seruitute.p d. §. si totus. Aut nulla vnq̄ determinatio facta fuit,& tūc aut ille locus per quem cœpit ire non erat solitus ad eundum,sed hñs seruitu em itineris illum sic constituit,iter dirigendo, & nō pt amplius mutare uoluntatem, quia ceteræ liberæ remanent,vt d.l.si cui.ibi, qui primā viam direxisset.ff.de ser. Aut ille locus, per quem incipit ire,prius erat solitus ad iter faciendum,ita ꝙ nullum iter de nouo constituit.& hoc casu credo,ꝙ per hoc non uideatur illum pro itinere elegisse,& ceteras partes a seruitute liberasse, quia ista non vř esse electio,sed simplr itineratio.& ita limito dictam l.si cui.vt habeat locum, qñ iter seu semitā de nouo facit, aut a principio fuit imposita seruitus itineris, non in toto fundo, sed tm̄ certæ & determinatæ parti, & tunc si illa pars determinata est destructa,per aliam partem fundi ire non poterit, quia oēs aliæ partes fundi in principio fuerūt libere á seruitute,vt d.l.certo generi.§. latitudo. Secundo casu principali, quando ille cui debetur seruitus, non potest ire per alium locum qui per illum cui seruitus debetur,vel per alium vicinum,& tunc subdistingue. Aut est totus destructus fundus, qui debet seruitutem, aut pro parte.si totus, non est dubium quod ipse non tenetur, sed vicinus debet in vno fundo suo præstare seruitutem. argu. l. si quis sepulchrum.in prin.ff. de reli.& tūm pt.fun.secundum do.Paul. & infra in l.si locus.§. fin. quemad. seruitutes amittantur. & dixi in libro præceden.in 10.vlt.q. princ.in fin.& intelligo soluto sibi precio per illum, qui vult habere iter, vt probatur in d. l.si qs sepulchrum.in princip. ibi, iusto pretio iter ei præstare. Item intelligo, dummodo iudex opportunitatem loci respiciat, ne vicinus magnum patiatur detrimentum, vt dicit ibi text. Aut locus qui debet seruitutē itineris, est in parte destructus, & tunc aut in alia parte remanet seruitus, quod quando fit, supra dixi. Et tunc seruitus per illam aliam ire poterit. Aut in alia parte non remanet seruitus secūdum ea quę dicta

sunt

sunt,& tunc per aliam partem fundi, in qua fiat detrimentum dño fundi,poterit ire præstito prius ei iusto pretio itineris, sicut dixi de vicine,per d.l.si quis sepulchrum. in pri. Aut si via publica est destructa, an possit ire per fundum uicini?vide tex.cum gl. & ibi p Doct. in d.l.socius.§.si.ff.quemad. seru.ami. & vide gl.1.d.c.oes ll.in uersi.fas in fi.& dixi in d. re.q.princ.in fi.quæ bene nota,quia
22 sunt quotid. † Quæro penul.an quis possit ire seu transire fundum alienum,& an dñs possit prohibere uolentes ire,transire fundũ suum. & dic, ꝙ ire per agrum alienum fas est ius non est,ut no.in d.c.omnes ll. 1.dist. no.glo.in l.per agrum C.de seru.& no. Flo. in l.diuus ff.de seru.rust. præd. qui sic exponit,fas est i equum est.cum subest causa, innoxius est transitus.vi 22 q.3.c.ult. Item de iure diuino licitum est concedere vnas in agro alterius,sed non exportare,& conterere spicas,sed sed non immittere falcem.de con sec.di.5.discipulos.Sed licet si fas, & sit æquum de iure diuino, tamen non est ius. id est ius non dat ciuilem actionem,ubi.n.aliquid mihi prodest,& tibi nõ nocet, æquum est ut me non prohibeas,licet ius ibi deficiat.ff.de aq.plu arcen.l.fin um ma § idem.Varus,& ita notanter exponit gl. in d.c. omnes ll.1.di.Alio modo potest ẽt exponi, ut dicã infra in alio artic.& sic stat regula, ꝙ nõ potest quis de iure per agrum alienum, & per dominum potest prohiberi, ut est casus in l. diuus.præalleg. nec etiam causa in eo aucupandi uel uenandi,ut ibi, & potest per dñm fundi, si prauiderit. prohiberi ne ingrediatur.vt inst.de re di.§ plane & l.3.§. plane.ff. de acq.re.do. † Item possum uolentem in-
23 gredi fundum meum uel per eum transire, propria manu,& auctoritate repellere, & resistere,ut l quemad circa prin.ff.ad l. Aq. & no.gl.in d.l.3.§.plane.& possim ẽt si me inuito ingrediatur uel transeat,agere actione iniuriarum.l.iniur §.si quis me. ff. de iniu. & nor.gl.in d.§. Fallit ista regula iu pluribus casibus qui monstrantur per glo.in d.§. plane. & inst.de re.diui. §. plane. & in l.per agrum.C.de serui & per gloss.magistram.1. di.omnes ll.in uer.fas in fin. Et alii etiam casus habentur. Primus casus est, quando quis uellet ire per fundum alterius domino non prohibente,siue sciuerit, siue ignorauerit, quia tunc potest ire. ut l.diuus.ff. de seruit.rust. præd. ibi,non uolentibus dominis, vbi probatur, ꝙ per alienum fundum quis potest trãsire,nisi a domino prohibetur seu contradicatur.& ita tenet Pet.& refert Cy.
24 in d.l.per agrum. † Et sic concordat ius diuinum cum iure nostro,videlicet,ꝙ ire per agrum alienum fas est,si dñs non prohibeat, ius non est,si dñs prohibeat. & ita ẽt seruatur in practica. Et intelligo, ꝙ in dubio non videatur velle prohibere, qñ eundo non fieret dño fundi aliquod damnum,puta quia iret per semitã factã,& non essent ibi fruges Seecus si nõ posset ire sine dãno,puta in faciendo de nouo semitam,quia tũc etiã nesciens dñs vr prohibere.arg.l.quas.§ vetar. ff.de fur.vel qñ clausisset fundũ muro,vel sepe,aut alio modo, quia p illam clausuram vr declarare animum suum, ꝙ non vult aliquem ingredi uel transire per illum fundũ, facit ad hoc quod statim dicam de domo. Et ꝙ per agrum alienũ ire licet.donec dñs prohibeat,tenet ẽt Cy.in l.in 6.q. C. de ser. & do.Pau.in d.l.per agrum.eo.tit.& ibi per Doc.quod intellige,qñ sine damno dñi fundi uellet ire,& transire,quia cum sit nullius præiudicii,competit cuilibet istud ius eũdi, etiam per fundum alienum iure cuiusdam facultatis,sedm do.Pau.in d.l.per agrum.& ratio potest esse, quia dñs præsumitur non dissentire. secus si esset cum aliquo damno domini fundi,ut sup. dixi.Item intellige, quando sumus in dubio de volũtate dñi, secus,si constaret vere uel p̃sumptiue, ꝙ dñs nollet,puta claudẽdo fundũ,vel aliter,vt supra dictũ est.Itẽ hoc intellige in fundo rustico secus in domo, qa per domum alienã nõ licet ingredi,ẽt dño ignorãte,maximẽ p loca,ubi pnt uideri secreta domus & cõtrafaciẽtes tenentr actionẽ iniuriarũ.l. is q̃ in domũ.ff.de iniu.q̃ est in vlt.ch.ti.& ita tenet do.Pa.in d.l.p agrũ.& maxime hoc ꝓcedit de nocte,qm̃ de nocte nõ licet ire p alienas domos,ut est gl.no.in l.iter.ff.com.p. & dixi sup.de ser.iti.seu adi.circa prin.Scdo,casu principali fallit,qñ qs hñet seruitutẽ itineris uel actus aut viæ d.l.p agrũ.C.de ser. Tertio,fallit,si qs thesaurũ suũ uel offẽdere vel pecuniã ibi abscondiẽt vult recipe,ut ff. ad exh.l.thesaurus.in fi.Quarto, si glãs mea i.fructus mei ceciderint in agrũ tuũ,& uolo eos colligere,ut l.vnica.ff.de glan.legen. ꝙ intellige,usque ad tres dies,ut ibi.Quinto, si uolo quere seruũ meũ fugitiuũ,ut l.diuus. ff.de ser.fu.& l.requirendi.& ibi no.C.e.ti.

& has

& has tres vltimas fallentias ponit ét gl. in l.3 §. plane. ff. de acq. re. do. & in § plane. inst. de re. di. Sexto, fallit in alio casu, qui hr c. vlt. 23 q. 2 Septimo, quando uia publ. est destructa. l. si locus. §. si. ff. quemad. serui. amit. & no. glo. in d. l. per agrum. & has sex vltimas fallentias ponit r. di. nés ll. in uer. fas. in fin. sed dicit Cy. in d. l. per agrum. ꝙ glossę ibi nesciunt quid dicant, quia in d. l. si locus. §. fin. de agro sit uia publ. non in agro. & adde quod dixi in q. pe. in fi. Octauo fallit, si vindemiam quam emi, volo tollere, quia possũ ingredi propter hoe fundum ueuditoris, in quo est uindemia, vt l. qui pendentem uindemiam. ff. de act. emp. & no. gl. in d. l. 3. §. plane. & inst. de re. di. §. plane. Et propter hoc dico, ꝙ idem est, si decima debet solui in fundis, quia pót deeimarius ingredi eũ deeimã di, & asportandi deeimam, per d. l. qui pendeq. vindemiam emit. Nono fallit, quando quis sepulchrum habet, led iter ad sepulchrũ non habet, quia potest ire per fundum vieini dato iusto pretio, ut l. si quis sepulchrũ. in prin. ff. de reli. & sum. fu. & no. gl. in d. l. p agrum. C. de ser. Et idẽ, quando esset ecclesia uel monasterium, & non posset haberi iter uel aditus per uiam publicam, uel perloca ecelesiæ uel monasterii, quia tunc poterit per fundum uicini dato sibi iusto pretio, dummodo vicinus non patiatur magnũ detrimentum, per d. l. si quis sepulch. circa pri. & idem, quando qs nõ hr̃et aliunde iter ad suum fundum priuatum, quia pót eo. modo ire per fundum vicini, per d. l. si quis sepul. de quo dic vt dixi in præc. q. prin. ante fi. Decimo fallit, qñ quis iuisset per fundum alienum 30. dieb. saltem, in uno anno. quia tunc iterum non poterit, nec posset per dñm fundi prohiberi, quia ibi dicitur esse in quasi possessione h itineris, & si prohibeatur, posset conuenire dominũ interdicto, de itin. actuque pri. ut l. 1. in princ. coniuncto. §. hoc interdicto. ff. de itin. actuq; pri. & ibi est glo. in uer. concludit vsu. in prin. quę dicit, quòd ad hæc duo requiruntur, certum tps. s. ꝙ iuerit p annum, & 30. saltem dies, quorum si unum defuerit, cessat illud interdictum, de quo dicam plenius in 2. q. quod tene menti, & non permittas uicinum transire per fundum tuũ 30. dieb. in uno anno.

25 † Vltimo principaliter quæro quot requirantur, ut quis sic in possessione itineris, siue eundi in fundum meum, ita ꝙ eum impedire non possim quominus eat, & si impe liam, teneat interdicto de itin ac. priua Et dic quòd plura requiruntur. Primum, ꝙ infra annum iuerit. Secundum, ꝙ fuerit saltem per 30. dies, ut statim dicã in q. pe. in fi. Et rõ, quare non sufficit ire semel, sicut sufficit semel aquã ducere p fundũ alterius, vt d. l. 1. §. ꝙ ãr. ff. de aqua quo. & æst. & qa ire p fundum alienum, pt fieri per modũ cuiusdã familiaritatis uel amicitiæ. l. 3 iure familiaritatis. ff. de acq. pos. & est licitũ ire p fundũ alienũ, qd pt fieri per modum cuiusdam familiaritatis, sicut dixi in q. pe. & iõ p primum actũ vsus non acquiritur quasi possessio. Sed diuertere aquã p fundũ uicini nõ est permissum, nisi ei, qui hẽt ius faciendi ut l. aquã. C. de ser. iõ per uicinũ actum acqrit quasi possessio huius iuris ducendi aquã, qa istud nõ pt dici fecisse iure familiaritatis vel amicitiæ, ut no. Bar. in l 1 §. sed hoc interdicto. in prin. ff. de itin. act. pri. & not. in d. l. r. C. de ser. & hoc in seruitute affirmatiua, secus in negatiua, qa in illa requiritur factum hoĩs phibentis, per no. in l. q luminib. ff. de ser. ur. pd & no. do. Pau. in d l. 3. & dixi supra. in pc. li. in 13. q. prin. in uersi. quantum requiritur.

26 † Sed aduerte ad istam dñam inter seruitutem affirmatiuam, & negatiuã quttũ ad hoc ut requiratur factum hoĩs prohibentis, vel non, quia tex. & Bar. in l. hæc aũt iura. ff. de ser. vrb. pd. per alia uerba loquuntur, dũt n. aut est seruitus vrbana, & requiritur factum hominis prohibẽtis. & ita intelligatur. l. hæc autem iura. & gl. in d. l. qui luminibus. & in l. 1. C. de seru. Aut est seruitus rustica. & tunc non requiritur aliquod factum hominis phibentis, sed solum negligentia uel scientia cum patientia aduersarii, & hoc ẽt vr̃ tenere do. Paul. in d. l. 1. uersic. circa secundam lect. quod no. quia multum in hoc errant credentes, quòd etiam in seruitutib. rusticis, ad hoc ut quis constituatur in possessione, & sic incipiat præscribere, requiratur factum hominis prohibentis. quod non est uerum, ut dixi. Et ista perpetuo tene menti secundum Barto. in d. l. 1. §. hoc interd. ff. de itin. actuque priu. in acquisitione quasi possessionis aliorum iurium incorporalium. exemplum, si commune ciuitatis pateretur aliquem stare in consilio semel, sicut patitur aliquando ciuitas Venetiarum intrare consilium suum forensem nobilem. nam ex hoc non esset in quasi possessione illius iuris essendi in consilio, nisi ex frequentia actuum ad minus 30.

vt

vt d.§.interdicto.q̄a istud pt fieri iure facultatis uel familiaritatis.Secus si ciuitas pateretur esse aliquem de priorib. uel ꝓponere in consilio tanq̄ consiliarium, nam tunc ex vnico actu illius iuris induceretur quasi possessio.per d.l.1.§.qđ āt.ff.de aq.quo.& æsti.& idem dicit Bar.in d.§ hoc interdicto. in certis iurib.ut ex qualitate actuũ requirat unus actus uel plures, & pro prædictis uide gl. in c.cum ecclesia Sutrina.uer.trium epõrũ. extra,de cau.pos.& pro.& ibi ēt p Inn.& Doct. Tertio principaliter requiritur, ꝙ iuerit q̄s iure seruitutis credens uti iure suo, ut l.fi.ff. de iti.actuq; pri.& l.1.§.Iulia.recte eo tit.& l.fi.ff.quemad.ser.amit.& nor.gl.in l.1.§.2. in uer.vsus sit.in pri.& ibi Bar.ff.de iti.actuque.pri.& uoluit Inn.in c.bonę.el secundo.in princip.extra de transla.p̄lat.& in d.ca.cum ecclesia Sutrina.in gl.in uer.trium.& 16 alio mõ,q̄ quasi iuris seruitutis,puta, q̄a pp tiuũ qui creuit,aut quia uia publica est destructa, ita ꝙ ad suum fundũ ire nõ poterat, & ꝓpea per fundum vicini iuit,nullum ius sibi q̄rit, vt l.1 §.Iul.recte.ff.de itin.actuq;.pri.& no. Rofr.in libellis suis ciuil.in ti.in fi.hoc mõ per fundum alicuius,per 30.dies,&c.Et idē, si quis iuisset per fundum non ui, aut clam, nec precario,non tamen id iure suo faceret, sed si prohiberetur non facturus,non daretur ei hoc interdictum nec propter hoc diceretur in quasi possessione seruitutis, vt l.fi.ff.de iti.actuq; pri.& idem si iuisset iure familiaritatis,uel amicitiæ etiam per annum, & ultra,propter hoc non diceretur etiam in quasi possessione eundi,ut d.l. qui iure familiaritatis.ff.de acq.poss.& ibi dicit Bar.ꝙ iste casus sæpe occurrit. Nam mater & filius stant simul, & filius uadit per fundũ matris, postmodum enm diuidunt,dicit filius,ego posse di talem fundum .nam in dubio. intelligit fuisse iure familiaritatis, ut non possideat. Idem dicit in fratre,& sorore simul habitantibus, & habentib. patrimonium indiuisum quia si frater solus uadit ad possessiones locandas,& fructus solus recollegit, cõiter vr facere causam familiaritatis,per d.l.si mulieri.ff.quib.mod.vsu amit.& idem in colono, licet nunquam uadat dominus, & ad prædicta vide quod no.Inn.in c.si diligenti.extra, 17 de p̄script.quod no.† Sed circa prædicta insurgit dubium,quomodo probabitur, quòd crediderit uti iure suo. Secundum aliquos probabitur suo sacramento.pro qua opin.facit gl.Inst.de actio.§.aliæ.in gl. magna,quæ allegatur, ꝙ in his, quæ consistunt in conscia, seu voluntate alicuius,statur eius sacro. Illa gl.no.loquitur de iuro, sed gl.bene hoc dicit l. at qui natura. §. cum me absente. in gl.magna. in uer. uel melius ff de neg.gest. & est gl. in terminis nostris,in l.2.in gl.fi.C. de ser.& aqua.& gl.in l.1.§.2.ff.de itin. actuque pri.facit c.pastoralis.extra,de excep.cum sim.Sed Bar.in d.§. hoc non tenet, dicens ꝙ no.in d. §.aliæ.procedit quando præcedit titulus,ex quo creditur sibi, si asserit se hře bonam fidem,secus si nullus titulus præcedat, sicut prę̨supponitur in casu nostro. Vnde secundum Bar.debet aliter probari, quàm per sacrm proprium: puta per testes, qui dicant se uidisse constitui seruitutem a tali qui putabatur dominus illius prædii, uel ꝙ fuit legata seruitus Titio,& iste uocabatur Titius. Hoc tñ nõ putat esse uerum Bart.quia sc̄dm hoc sequeretur, ꝙ deberet probare titulum uerum,uel putandum,quod est contra l.fi q̄s diuturno.ff.si ser.uen. & contra no.per Dy.in c.2.de regul.iur.in 6.& ideo Barto. in d.l.1. §.2.dicit secundum Iaco.de Are.& Gyn. in l.1.in 4.quęst.C.de seru.ꝙ sufficit probare se audiuisse hoc dici a quibusdam uicinis aut fide dignis, quòd sibi competebat ius eundi.Facit ad hoc gl.no. in l. Titio fundus.ff. de cond.& demonst.quę dicit, ꝙ domino fide digno credendum est.Tamen Bar in d.§. secundo,concludit, quòd debet probari aliquid,propter quod ipse non motus sit ad credendum sibi seruitutem competere, vt l.1.§. sed & si iure.ff.de aqua quot.& æstim. Et id putat, ꝙ si erat fama per contractum licitũ, potest credere,atq.eius quod not.in l. 5. C. de probat.& in l.at qui natura.§. cum me absente.ff.de neg.gest.facit quod no.Bart. in l. fi.ff.de hęr.insti.Idem dicit sub dubio forte, si ibi erant signa viæ,vel itineris, vel aliqua uerisimilia, quę possunt animum adducere ad istam credulitatem, & istud procederet, quando signa uię uel itineris tenderent ad fundum illius qui iuit, & istud probaret satis fuisse in dubio de iure suo, & sic seruitutis,nisi ex qualitate personarum aliud pręsu meretur, ut dixi supra de fratre, & sorore. Item potest probari, ꝙ quis iuerit iure suo, & sic iure seruitutis ex actib. Nam quidam sunt actus,quos ego non facerem, nisi quòd seruitus mihi competeret, ut pręcidere sępe causa eundi. Vnde ex similibus actibus pōt

hoc

hoc comprehendi, secundum Barto. in d.l.i. §.2.ff.de itin.actuq; pri. qui etiam allegat ad hoc no. per Inn. in c. bonæ. eo li. extra de po stu.prel. ubi omnino vide, quia hoc optime declarat qualiter potest constare, quando qs iuit per fundum alterius, credens uti iure
18 suo. † Item an requiratur, quòd quis vsus fuit itinere per seipsum: an uero sufficiat, ꝙ alius per se iuerit. Et dic, ꝙ sufficit, quòd colonus, aut hospes, aut amicus uel alias alius iter ad fundum fecit, qui pro nobis seruitutem retinere possit, ut l.1.§.is cuius colonus. & l.3.§.in hoc interd.ff.de iti.actuq; princi.
19 † Et no. diligenter, quòd si quis usus fuerit itinere per fundum uicini, quòd quoad usq; fuerit ingressus usque ad illum locũ in fundo, ad quem ingressus esset, diceretur esse in quasi possessione, & ei competit interdictum de iti.actuq; pri. casus est notab. cum glo. & no. vltimo, in uersi. quoadusq;. in l.1.§. si qs hoc interdicto. ff. de iti.actuq; pri. & est rõ, quia agitur de seruitute querenda. Nam sic per usum partis nõn acquirit ius in toto fundo, secus ubi ageret de seruitute retinenda, quam constat eum hr̃e, quia per usum partis tota retinetur, ut l. si stillicidii.§.si.ff. quemadmo.ser.amit. secundum glo. in d.§. si quis hoc interdicto quam perpetuo tene menti: & per hoc dixit ibi Bart. multum notabiliter, ꝙ si quis ius colligendi pedagium vult dicere se prescripsisse, si probat quod usus est colligere de talibus reb. & in illis tantum dicetur acquisiuisse, de quib. apparet, quòd vsus fuerit. Iaco. dicit de prescribenda iurisdõne, non probata quasi possessione certi actus in illo tñ prescribat. Secus si hr̃et concessionẽ ab aliquo, qui habet ius tenendi. tunc si vtitur iurisdõne, actu retinetur in omnib. & idem tenet Bar. in l. si publicanus.§.fin.ff.de publ. de quo vide plene in Spec. de iu.ca in §.1.in prin. vlt. col. in uer. illud ẽt not. quòd possess. & per Inno. in c. dilecto. in fin. extra, de offic. Arch. & per gl. fi. in Clem. 1. de fo. compe. & per Bar. Ang. & Doc. in l 4. in prin.ff.de acq. poss. per Bal in l. una est uia.ff.de ser.rust.pd. in apostillis. & plenè Flo. in l. seru. *la grande*, in 10.col.ff.de ser. & in l. si sic constituta. in fi.ff.quemad. seru. amit. & in l. si seruitus. in fin. princ. & in l. fin. eod. titu. & per do. Paul. in l.1. in princ.ff. de iura.ca. & in l. restituta.
30 in prin.ff. ad Treb. † Sed dubium est, an sit necesse usum uiẽ retinere sciente & patiente aduersario. & vr̃ quòd sic. per l.2. C. de ser. & aqua. Nam cum quasi possessio iurium incorporalium nihil aliud sit, quam patientia aduersarii, ut l. quoties.ff.de ser. ille qui ignorat, non potest peti, & sic ille qui vtit, non potest esse in quasi possessione illius iuris. istud tenet Inn. in c. bonæ. *el secondo*. de posth.prel. Sed Bart. in l.1.§. hoc interdicto ver. vlterius quæro.ff de iti.actuq; pri. dicit aliter, uidelicet, quod quædam sunt seruitutes habentes causam continuam, pro quib. datur utile interdictum, uti pos. tunc cum illud interdictum datur priori, necesse est, ꝙ probetur scientia aduersarii, cum aliter nõ possit haberi illa quasi possessio. Quædam sunt seruitutes, habentes causam discontinuã pro quibus datur interdictum de itin. actuq; pri. & in istis non requiritur, quod probatur scientia aduersarii, quia uerba illius edicti non requirũt quem quasi posidere; vel qua si possedisse, sed requirunt simplicem vsum facti. Dicit.n. prætor, quo itinere usus es, nõ dicit, in cuius itineris quasi possessione es, vnde sufficit probare, quod non ui, non clã, non precario. Dicit tamen, ꝙ quo ad pscribendam seruitutem, semper requiritur sciẽtia aduersarii, cum sine possessione pscriptio non procedat, ut in c. sine possessione, de reg. iur. lib. 6. & ita loquitur l.2.C.de seru. † Ex
31 quo no. quod sufficit si aliquis sit usus itinere uel actu, nec desideratur quod fuerit constituta seruitus uel debeatur, ut l.1.§.2.ff.de itin.actuq; priu. & notat Rof. in libello superius alle. Quarto principaliter requiritur ut fuerit vsus quis non vi, non clam, nec pcario, vt l.1. in prin.ff.de itin.actuque pri. & l.3.§. ait prætor. eodem titulo. Et dicitur vsus ui quando aduersario prohibente. Clã, quando aduersario ignorante, Precario, quã do aduersario concedente ad ipsius beneplacitum, & non ultra, quæ omnia declara, vt plene habere per glo. in l.1.C. uti pos. & ibi per Doc. & per not. in l.1.§. si tibi fundo & §. fin. cum l. seq. usq; ad §. hoc interdicto. ff.de iti.actuq; pri. † Sed circa istud potest
32 dubitari de duobus. Primo, qualiter hoc pbatur. Secundo, cui incumbat hoc onus probandi. De primo ur̃, ꝙ poterat probari p testes, vt no. gl. in l.1.§.2. in uer. usus sit in fi. iti.actuq; pri. & ibi per Bart. in fi. qui dicit, quod hoc non esset uerum, quando diceret quia non iuerit, qa cũ ista sit mera negatiua non coarctata loco, uel tempore, non poterit pbari. l. actor. cũ ibi no. C. de prob. in c. bonæ

bonæ memoriæ Maguntin.de elec. Probabitur ergo affirmatiua per testes. Negatiue eo modo, quo dicetur infra. De secūdo est maius dubium. Quidam.n. dicunt, ꝙ hoc debet probari ab aduersario, quidicit ui, clā uel precario usum. Guil.tamen in d.§.2. in ver.usus sit.in fi.determinat contrarium, uidelicet quod imò debeat probari per eū, ꝗ dicit se usum esse itinere, & agit hoc interdicto de iti.actuq; pri.arg.d.l.1.in princ. & l. si quis diuturno.ff.si ser.ven.Sed Dy.hoc repræhendit, dicens, quod hoc probato usu 30.dierum, præsumitur ꝙ bona fide, non ui non clam, uel precario fuerit, ēt si non probet. Nam sicut in rebus incorporalibus, si probetur ti.præsumitur bona fides, nisi probetur mala, ut l.nemo prędo.ff. de reg. iur. & l.si quis emptionis tit.de pscrip.30.ann. Item incorporalibus debet præsumi bona fides solo usu probato, cum quo ad præscriptiones, ista duo sint paria, probare usum ī possessione sine tit. & in corporalibus probare titulum, & longam possessionem. Nā utroque casu idem iuris, ut l 2.C.de seru. & aqua.& l.si quis diuturno.ff.si seru ven.ista sunt verba Dy.ut refert Bar.in l.1.§. si quis hoc interdicto.ff.de iti.actuq. pri.sed Bart. in l.fi.dicit ꝙ Doct. repræhendunt Dy. Nā istę non sunt paria, quia de iure naturali, & gentium quælibet res est libera, ut l.altius. C.de ser.& ideo mala fide talis res est, quasi iure approbata, nisi ꝓbetur aliquid, ex quo præsumatur bona fide.sed in rebus corporalibus hoc non contingit.Nam ius commune possidentis non resistit, ut ipse not.in l.si prius.ff.de nou ope.nun. & gl. tangit in l. sicuti.§.si quæratur.ff.si ser.ven.& ideo Bar. concludit in d.§.hoc interdicto.ante fin.ꝙ non sufficit probatio solius usus, sed dēt ꝓbare aliquid, pp quod ille motus fuerit ad credendum sibi deberi liberam seruitutē, ut l.1.§.sed, & si iniu.& ibi hoc not. Bart.ff.de aqua quoti.& æstiu.quo probato alteri parti incumbit onus probandi, ꝙ ille sit usus ui clam, vel precario, vt ꝓbatur in l.4. in prin. ff.de iti.actuq; pri pro.quo vide quod dixi supra in versi.Tertio, principaliter quod not. Quarto principaliter requiritur, ꝙ itinere uel actu usus sit ad prędium rusticū, nō aūt ad prædium urbanum. Quia hoc interdictūm tuetur tm̄ rusticas seruitutes, ut l. 1.§. 1.de itin.actuq; pri.& ita tenet Ros.i d.suo libel.circa pri.in ulaq sed quærit quare nō

33 pro seruitute urbana, sicut pro rustica datur ut dicit Ros.in præalleg.tit.suo in 2.q. Quod iura magis consulunt alicui habenti rusticam seruitutem, q̄ urbanam, sicut, & alias est dfia inter prædia rustica, & urbana, vt l. iīē quæritur.§ qui impleto.ff.loc. Sed credo ꝙ ista non sit bona ratio, sed potius alia, quia frequentius contingit, quod quis vadat per fundum alienum rusticum, q̄ per vrbanum, imò raro contingit quod vadat per fundū alienum vrbanum iure seruitutis, lex locuta est de seruitute rustica.arg.l.nam ad ea.ff.de leg.gl.in d.l.1.§.2.ff.de itin.actuq; pri. dicit, quod licet seruituti vrbanæ non detur īterdictum directum de itin.actuq; pri.tñ fortè dabitur vtile.& sequitur ibi Bar.dicens, ꝙ si seruitus vrbana habet causam continuam tunc habet locum utile interdictū, uti possis.l.1.in prin.& ibi no.ff.vti pos.& l.sicuti. §.Atist.si ser.vend.& l.quoties.ff.de seruit. si vero habet causam discontinuam, tunc potest habere locum, utile interdictum.de itin.actuq. pri.& hoc teneas.pro hoc uide Bar.in l.1.circa prin.ff uti pos. Sexto, principaliter requiritur, quod ille qui iuit p fūdum alterius, habeat etiam fundum iuxta illum, & propter fundum suum iuerit p fundum alterius, quia nemo interdictum de it. actuq; pri.habet, nisi, & alius habeat ꝑdium & ipse ēt prædium habeat, quia seruitutum ratione prædii alieni quis habere non pōt, vt l.1.ff.cōia præ.& Inst.de ser.§. inter rust. vet.ideo aūt.& maxime eum hoc interdictum non tueatur nisi rusticas seruitutes, ut l.1.§.1.ff.de itin actuq; pri.&hoc tenet Ros. in d.suo libel.uersic. positiones actoris. Septimo principaliter requiritur, quod inter prædium qui patiatur, & fundum uicini, nō sit aliud prædium, per quod iri non possit, quia tunc non competeret hoc interdictū. & ratio est sedm Ros.in prædicto libel. qa hoc interdictum cum est ad tuendas. rusticas seruitutes, ut dixi, medium prædium qd non seruit, impedit seruitutem, ut l.q sella. § fi.ff.de ser.rust.præd.& plene dixi supra in libel.præced.in 7.quæst.prin.Octauo, & vltimo principaliter requiritur ad hoc, vt cōpetat istud interd ictum de itin.actuq; prin. ꝙ ille qui fuit usus hoc anno saltem 30.diebus, vt dictum est supra, fuerit prohibitus, vt l.1.in prin §.1.& 2.ff.de itin.act.pri. & not. Ros.in altero libello suo sępius alleg. Quæ aūt requirantur ad præscribendam seruitutem,

tem, vide quæ plene dixi supra in lib. præc. in 8.q.princ.ucr.dictum est supra, quod seruitus
33 habens cām perpetuā.&c.† Sed dubitari pos set quæ utilitas resultat ex hoc, quod quis inerit per fundum alienum, modo saltem 30. dies, & pp hoc dicatur esse in quasi possessione. Et gl.in l.1.§ 2.in gl magn.ff.de itin.actuq; pri.format istam q.dicit.n.primo, quod quidam uolunt, quod possit in hoc, quia præsumit competere ei seruitutem, siue negatoria conuenia tur, siue confessoria agat, quod pt, licet possideat, ut ff.si ser.nen.l.& si forte. §. sciendum. & prò eis.C.de proba.l.siue pos.& C.de episco.aud.l.nec exdideris.& C.si aducr.cre.l.1. & ī aut.de testi.§.si uero.& ista fuit opi. Pla. qui noluit, quod quis in possessione, vel qua si præsumatur hēc, ius nisi probetur contrarium. nam gloss.probatur in l.cum res. C.de prob.& sic ista opi.non est uera. Alii dicunt quòd ista est secunda opin.quod prodest, qd ad hoc, ut si impediatur, postea possit resistere.s. extraiudicium. & si reditur interdictum non in iure, sed ipso prædio, licet ei se defendere re ex vi interdicti, ac si in iudicio agatur cōfessoria a se possidente, uel negatoria ab alio contra se possidentem, uel non possidentem, necesse habet de iure suo docere, ac si agat ex secundo capite, quod est in l.3 § ait prætor. ff.de iti actu.pri. poterit purgari, nec ipse pt resistere, nisi pbet ubi seruitutem competere vt ibi. Ista opi inquantum dicit, quod potest resistere, de facto dicit uerum, ut dicam statim in seq.opi. Sed inquantum vult, quòd non possit agi in iudicio in hoc interdicto, est cōtra d.l.1.de iti.act pri.& contra mentem illius tit.secundum Bar.in d l.1 §.2. & ideo alii dicunt, & ista est tertia opinio, & vera, quod probare vsum 30.dicium in anno prodest, ppter duo. Primo, quia illum, qui est in quasi possessione eundi, siue agat confessoria, siue
a conueniatur negatoria, a non oportet cauere, de non impediendo. Sed aduersarius tenetur cauere de non impediendo, usque ad finitum iudicium negatorium. Secus si possideret, & ageret, uel conueniretur pro seruitute, quia tunc cauet de non utendo usque ad fin. iudicii, ut l pen.ff de aqua quot.& æsti.dicit Bar.in d.§.2. quod iste est uerus intellectus d.l. pen.quæ est difficilis. Secundo prodest in alio, quia si extra iudicium turbatur in utendo, non solum potest de facto resistere, sed etiam in iudicio agitur hoc interdicto, ut pronuntietur cum esse in quasi possessione, p hoc tamen non præsumitur habere seruitutem, si cadat a possessione, & agat confessoria & istam opi.tenet ibi gl.magna, in d.l.1.§.2. ff.de itin.actuque prin.q̄ sequitur ibi Bar. &
35 communiter Doc.† Ex quasingulariter no.secundum Bar.ibi, quod etiam in quasi possessione iuris, habet locum illud, quod dr, uim ui repellere licet, & ideo si uniuersitas vel capitulum coadunatur ad aliquid faciendum, & ibi esset aliquis, qui non esset de corpore illius capituli uel vniuersitatis.& uellet omni modo ibi esse, posset ilcite per vniuersitatem expelli, quia turbat vniuersitatem uel capitulum in quasi possessione iuris, in qua est.
36 † Secundo no.quod in istis seruitutib. corporalibus, qui habent cām discontinuam, dicitur quis esse in quasi possessione, si nullo modo vsus esset tempore sufficienti, puta 30.diebus vt dixi in q.pc in fi.adeo quod si turbas me, possum contra te resistere de facto. Sed si essent quædam iura, quæ non requiritur usum, nisi interpolatum magno interuallo, tunc dicit ibi Bar.quod putat sufficere me possedisse semel lōgo tempore retro. Exemplum in l.fi. C.de ser.& intelligitur nunc quod dr in hoc interdicto, hoc anno, hoc est, uno tempore, quo requiritur iste usus, ut isto quinquennio, uel decennio, uel simili in electione episcopi, vel abbatis, si aliquis 30.an.uel circa, eligit unū episcopum certum, si mō deberet eligere, impediretur, sufficit.n.docere, quod fuit ī quasi possessione iuris eligendi, in proxima præcedenti electione, quod est not. & de ista materia, quando quis dicatur esse in quasi possessione iurium incorporalium, uide per Ion.& Doc. in cap 1 extra de cau.pos & pro. Sunt etiam aliæ utilitates, esse in quasi possessione iuris, quæ ponuntur in l. sicut. §. sed si quæratur.ff.si ser.uen.& ibi no.& uide per Cy. in l.2. in 4.
37 q.C.de ser.& aqua.† Et pro declaratione pdictorum q̄ro, quō dn̄s poterit expellere cum q est in quasi pos.iuris eundi p fundū suū.& gl.in l.1 §.2.in 1.gl mag.ante fi.ff.de itin.actuq; pri.dicit, quod oportet quod agat dn̄s negatoria, & pbet illi seruitutem nō cōpetere.alias non posset eū expellere. Sed dicit Bar.quod hoc non est uerum. Non n. hēt necesse probare dn̄s seruitutem nō cōpetentē, sed sufficit probare se dn̄m. & tunc utenti negabitur facultas utendi seruitute, nisi probet eam sibi cōpetere, ut ff.si vsusf.pet.l.uti frui.& ibi notat. & l.sicuti. §. sed si quæratur. ff. si serui. vendi.& habetur plene per Bartol. in l. si prius.

ff. de no. ope. nun. Sed tenendo opi. gl. ꝙ dñs hēret necesse probare illi vendi seruitutem non competere, qualiter probabitur? Dicit gl. singulariter. in d. l. 1 § 2. in gl. magna, in fi. ꝙ ꝓbabitur per testes, qui stabunt ibi prope, qui dicent, ꝙ nō fuit visus ire, nec potuisset ire, quin uideretur. q̄ est multum notabilis, quia docet probare negatiuam. & idem no. alia gl. similis, in auth. de hęre. & fal. §. si vero absunt. in uer. & uidisse. in fi. col. 1. & vide de hoc do. Ant. de But. ī c. ex tenore. ante. fi. 1. col. extra de testi. & Ang. i § hinc nobis. in 4. col. in prin. in auth. de hęr. & fal. Vel potest probari dicta negatiua ꝑ testes alio mō secundum gl. in d. § 2. si qs dicit, se uidisse tali die vel mense, & probatur per testes, quòd sciuerit alibi fuisse illo tempore, ut l. optimani. C. de contrahen & committ. stipul. facit. quod no. in l. Panton. §. rei perduellionis ff. de acqui. hære. & de ista probatione negatiua hr̄ in l. actor. C. de proba. & in ca. bonę memoriæ extra, de elect. dicit iā Dy quem sequitur Bar. in d. l. 1. §. 2. ff. de itin. actuq; pri. ꝙ ista vr̄ esse dura probatio. Quid. n. si portatur in cacuca vel cutru corpus, ita quòd videri non potuit, uel si iuit tempore quo illi testes erant in domo ad comedendum, vel, &c. Certe non videor dicit Dy. qualiter ista probatio, de qua dixi, concludat. Præterea ista ꝓbatio non concludit illi seruitutem non cōpetere, licet concludat illum non esse usum seruiture, nisi uellet probare tanto tempore non esse vsum, ꝙ seruitutem perdiderit.

38 †Hactenus visum est de interdicto de itin. act. priui. quod competit illi qui iuit per fundum alienum, annum, & per 30. dies, si impeditur uel prohibetur ire. Nunc videamus de itin. actuque priu. refi. quod competit illi qui habuit seruiturem itineris uel actus uel uiæ, & vult reficere, & impeditur ab aliquo reficere locum illum, in quo iter uel actus, aut uia sibi debetur, ne quis impediat, uel prohibeat te uolentem reficere iter uel actum aut uiam. vt l. 3. §. ait prætor. ff. de itin. act. pri & ad hoc, ut istud interdictum competat, multa sunt necessaria. In primis enim requiritur, quòd aliquis sic usus hoc anno, ut l. 3. §. ait prætor. & §. ius autem. ff. de itin. actuque. prt. & intelligo. s. 30. dieb. sicut dicitur in interdicto præceden. argum. l. 1 §. 2. eodem titu. & ita not. gloss. in d. l. 3. in uersic. hoc autem usi sunt. Rofr. tamen in libellis suis in titu. si tu habes seruitutem uiæ, uel itineris, uel actus, & uis reficere locum, &c. uersic. sed quæritur, an istud interdictum tenet contrarium, uidelicet ꝙ in primo interdicto necesse habeo probare rantū viæ vsum hoc anno ad minus per 30. dies, vt superius dixi, sed in isto interdict. de itineris actuque pri. reficiendo, debeo probare uiæ vsum hoc anno. Secundum requiritur, quòd quis sit usus, non vi, non clam, non precario vt d. §. ait prætor. quod declara, vt dixi supra. uersic. 4. principaliter requiritur. Tertium. s. quòd sit usus iure seruitutis, uel pro iure suo, vt l. fin. ff. de itin. actuque pri. & ibi Bar. hoc tenet, qui dicit, ꝙ etiam putat si quis diceret habere ius eundi cohærens personæ, non ꝙ esset prædialis seruitutis haberet locum hoc interdictum, ut l. 1. §. illud. uersic. præcedet. ibi etiam hoc no. Barto. ff. de aqua quot. & æsti. Quartum, quòd probet sibi seruitutem competere, ut d. l. 12. §. hoc autem. & ibi omnino vide glo. in uersic. & ei seruitutem competere. & ibi etiam Bartol. & in hoc differt a præcedenti interdicto in quo non requiritur, quòd seruitus debeatur, uel cōstituta fuerit illi, qui usus est itinere uel actu, ut dixi supra. versi. tertium principaliter. quæ, & dicā infra. Item uero in hoc interdicto cum duob. seq. requiritur, ꝙ habeat vsum illius itineris, uel actus, aut uiæ tanto tpe, cuius non extat memoria. ut l. apparet. §. si qs seruitutē. ff. de itin. actuq; pri. Nam dum dicit ibi tēr. longæ uę possessionis, expone etiam lōgissimę, & talis, cuius non extat memoria, quia cum seruitus itin. actus, aut viæ, non hēt cām continuam, ut no. in l. seru. ff. de ser. ideo tale tps longissimum necessarium est, ut illa seruitus acquiratur. vt ff de aq. plu. arc. l. 1. in fin. & l. 2. & 3. & no. per glo. & Docto. in d. l. seruitute. Et ideo vult gl. in d. §. si quis seruitutem. & Rof. in d. tit. si tu habes seruitutem viæ, &c. nisi allegaretur titulus, qa tunc sufficeret lōgum tps 10. vel 20. an. vt no. gl. mag. in fi. in d. l. seru. & in d. §. si quis seruitutem. in uer. longævę. in fi. de quo dic ut plene dixi in præc. lib. in 8. quęst. prin. Si autem esset seruitus, quę hēret cām continuā, tunc quęreret. longo tpe, ut l. si quis diuturno. ff. si seru. uen. & no. in d. l. seruitute. Quintū requiritur ꝙ uolens reficere, debeat cauere nomine dāni infecti, pp opus qd vult facere in refectione. ut d. l. 3 §. qui hoc interdicto. Sextum, ꝙ reficiat aliquis vsque ad modū consuetū impositę seruitutis, ut l. 3. § hoc aūt. uer. fieri āt potest.

poteft.ff.de itin.act.priu. Septimum, ꝙ impediatur ille, q vult reficere, ne reficiat, vel apponat ea q̃ funt neceffaria ad reficiēdū, vt l. veteres.eo.tit. Octauum, ꝙ fi aliqd vult reficere, non ponat ea quæ funt neceffaria ad reficiendum longiore itinere, vel fi deterioré caufam fundi facere, tunc n. impune poterit prohiberi, ut d.l.veteres, §.fin.quod uc.fcd̄m Bart.ibi, contra nuncios cōis, quibus debet. folui pro itinere tantum pro quolibet milia ri, quia fi ipfi fecerunt viam longiorem fibi imputent cur fecerunt, vt ibi.& l.non tātum §.annus.ff.de exc.tut.& hoc verum, nifi via breuior non effet fecura, vel fibi fufpecta. & l. eos.§.fin. & ibi gl. ff. de fal. & vide ēt de hoc per Bart.in l.2.C.de curfu publico.lib. 12.& not.in l.imperator.ff. de app. & vide q̃ plene dixi, in l.3.in princ.ff.de verb.fig. Nonum, & vltimum oportet, quod ille qui vult

38 reficerem, portet ea quæ funt neceffaria ad reficiendum, per eam partem agri, per quam fine maiori incommodo domini fundi portari pñt, alioquin impune prohiberi poterit vt l.appatet.in prin.& § 1.& de prædictis ui de per Rofr.fi tu habes feruitutē uiæ uel itineris, & c.in prin.† Sed quæro an iftud inter

39 dictum de itin actuq; pri.refic.fit aliud à præcedenti.ff.de iti.act. pri.& fic an fint duo interdicta, uel unum tantum interdictum, habens duo capita. ꝓ ꝙ duo fint interdicta. Nam uerba prætoris feparatim ponuntur in primo, & fecundo interdictio. Item dicit, l. unde.§.hoc autem.ff. eo. ꝙ hoc interdictum diftat à fuperiori. ergo eft aliud. Item quia in primo habeo neceffe probare, viæ tantum ufum hoc anno, ac minus per 30. dies, ut dixi in præcedenti q.princ.in fin. In ifto autē debeo probare uiæ ufum hoc anno, & debitā mihi feruitutem, de quo dic ut dixi fupra, uer.3.& 4. Item primum competit pro poffeffione tantum retinenda, iftud interdictum fcd̄m continet caufam proprietatis, quodam modo, ut l.3 § quædam.de interdic. & Bart. in l.3.§.hoc autem.in princ. eo. tit. & ratio eft, quia ficut non fufficit in rei uend. probare me poffediffe, nifi ut probem dominium l.in rem in prin.ff.de rei uē. ita in hoc interdicto non fufficiet ꝓbare me poffediffe, nifi etiam probem feruitutem cōftitutā mihi, ut d.§.hoc āt, & ex his no. dr̄am inter hæc duo interdicta. Alij uero dñt, ꝙ unū eft interdictū tm̄, hñs duo capita, & hoc uī tenere gl.ī d.§.hoc āt.I uer.& ei feruitutē cōpetere. ante finem, ibi item not. ꝙ hoc fecundum caput.

& hoc poteft probari à fimili. ficut & aliàs lex Aquilia dr̄ una, habens duo capita, primum & tertium, ur Inft.ad l.Aquil. §.c.3.ff. ad l. Aquil. l. 2. Item ficut lex Iulia dicitur una hñt tñ 5.capita.ff.de lib.& poft.l.Gallus & ficut cōditio etiam dicitur vnica, habens duas partes, ut.ff.de condit.& de.l.ex fcriptura. & hanc partem tanquam ultimam uī fe qui Rofr. in præall. tit. uer. quæro an illud.

40 † Item quæro in hoc interdicto fecundo, fi habet quis neceffe probare feruitutem fibi conftitutam. dic ut dixi fupra uerf. quartum, quod probet in quo differt à confeffloria. Et quid prodeft iftud interdictum interpretari? Nam in confefforia fimiliter oportet, quod quis probet feruitutem fibi conftitutam, uel teftō⁹ uel pactionibus, aut ftipulationibus, uel longo tempore, uel longiffimo, cuius nō extat memoria, ut hr̄ Inft.de act.§.eque.& de fer.§ fin.ff.fi fer uen.d.l.2. & l fi quis diuturno.hr̄ in l.feruitutes.ff.de ferui. Refpondeo, hæc eft dr̄ia, quia hoc interdictum de itin. actuq. pri. reficiendo competit tunc tm̄, qñ quis uult reficere, qui dicit fibi debitam feruitutem. Alias autē fi quis prohibeat uolentem alio modo uti feruitute non habet locum hoc interdictum, fed confefforia tantū. Nam fi nolebas uti feruitute, & negabant te uolentem uti, tu nō habes interdictum hoc, fed confefforiam tm̄, ut dixi. Et ita confefforia eft genus, quantum ad hoc interdictū de itinere actuq; reficiendo, ꝙ vbicunque cōpetit.interdictum, cōpetit, & confefforia. & ubicunq; confefforia datur, interdictum non cōpetit, ut patet ex præmiffis. Interdictum aūt fpecies eft, & ita interdictum locū habet tantum in fuo domicilio.f. qñ alias uult reficere, ut dictū eft l. loci corpus.§. fi quis mihi ff.fi fer.vend. Item eft alia dr̄ia, quia qui propouit confefforiam, fufficit fi probet feruitutem fibi conftitutam effe, ut dixi. Sed qui ꝓ proponit hoc interdictum, duo probare oportet, fe ufum hoc anno, & feruitutem fibi conftitutam: ut l.3. hoc autem ff. de itinere actuque pri. Vnde dicit Rofre. in præalleg. tit. fi tu habes feruitutem uiæ, &c. quòd credit non effe utile proponere interdictum de itinere actuque princip. nifi quando fpecialiter uellet reficere, quia tunc proponere debet hoc inter dictum. de quo tamen dic, ut dicam in fequenti quæftione. in fi. Itē eft tertia dr̄ia, qa cōfefforia competit, fiue aliquis poffideat fundum, fiue non, ut ff. fi ufusfructus penultima. l. uti frui.

§. fin. Interdictum autem hoc non competit nisi ei q hoc anno vsus est, vt sepe diximus. Aliæ ēt dñæ colligi possunt ex his quæ dixi supra. quot requirantur ad hoc, vt ista quo
41 interdicta competant † Vlterius quęro, quare in hoc interdicto est necesse probare ista duo scilicet se vsum hoc anno fuisse, & seruitutem sibi constitutam esse, ut dixi in præcedenti q. non ne satis est si probet unum tm. scilicet seruitutem sibi cōstitutam esse quod videtur per d.l. loci corpus. §. si quis mihi. si serui. uen. & per l unde §. hoc autem. & ibi ius esse sibi reficiendi. ff. de itin act. princ. gl. monet istam q. in d. § aūt. & dicit si a primo incipias scilicet a possessione uel usu, duo sunt necessaria, probare te usum hoc anno, & tibi competere seruitutem. Secus si ab altero incipias scilicet a probatione proprietatis. uidelicet seruitutem constitutam esse. Nam tunc illam probare tantum sufficit, sicut alias dicitur, nulla possessio amittitur, nisi corpus, & animus interueniant, ut de acqui. pos. l. quemadmod quod est uerum si a corpore incipias, secus si ab animo, quia tunc sufficit solus animus, ut l. 3. § in amittenda. eodem tit. Item sicut, & alibi lex dicit docere debet actor suum inter esse in actione ad exhibendum tpe litis contestatę, & nō tpe snīæ, qd' est verum, si à tpe litis cōtestatæ incipias. secus si a tempore snīæ, quia tunc illud sufficit, ut ff. ad exhib. l. tigni. §. vlt. Simile ēt hr̄ in l. potuit. C. de iure delib. & l. si liqueat. C. de inoffic. don. & dicit Bar. in d. §. hoc autem. quod istam opin. vr̄r tenere oēs Doct. tamen secundum gl. ibi, huic opinio. obstat quod dr̄ in d §. hoc autem. ibi, ceterū si desit alterutrum, deficit interdictum. Sed expone secundum gl. Alterutrum, pro altero, sicut, & alias. ff. de lega. 1. l. si ex toto. § 1. Vel aliter pt dici. & ista est secunda opin. secundum gl. in d. §. hoc autem. videlicet si in confessoria prohibetur quis reficere, satis est si probetur seruitutem compete re agenti cōfessoria. sed in hoc iterdicto duo probari debent, ut dictum est. & istud placet Batt. in d. § hoc autem. & videtur hoc tenere glos. ibi, & Ros. in loco præalleg. qui dicit, ꝙ nihil prodest in iudicio agere hoc interdicto, sed tantum in confessoria, quæ minori onere ꝓbandi grauatur. quod intellige de isto secundo interdicto, seu secundo capite, de itine. actuque refic. secus in primo. quia in illo nō requiritur, quòd probetur, quòd sit seruitus constituta, vt supra dixi. Vnde tu sis cautus, vt si impediaris reficere iter aut actum uel uiam, potius intentes confessoriam, quam
41 interdictum de itin. actuque refic † Vltimo, quæro, quare in hoc interdicto si probo me esse in quasi possessione viç itineris, uel actus, habeo necesse probare, quòd sit mihi inuito seruitus constituta, & quare non sufficit sola quasi possessio. cum, & hoc alias in rebus corporalibus sufficit. quia si probo me possidere, non habeo necesse aliud probare & nisi actor probet quod intendit, possessio remanet apud me, ut l. fi. ff. de rei vendica. & l. 2. C. de probatio cum simi. Item quia, hoc est in liberali causa, quæ est res fauorabilis. l. libertas. ff. de reg. iur. & prætor fauet libertatibus. ut l. 3 ff. de alie. iud. mu. cau. fac. & §. fin. Inst. de dona. tamen si possideo aliquem seruum. & ille dicat se liberum, non habet necesse probare se liberum, nec ego habeo probare illum esse seruum, cum sufficiat mihi sola possessio. C. de prob. l. & si possessione. & l. vis eius. cum fauorabilior sit causa personarum, q̄ rerum, vt l. sancimus. C. de sacro sanc. eccles. Respondeo secundum Ros. in d. suo libello, si tu habes seruitutem uię, & c. q̄ non est in prōpri. Nā qui seruitutē sibi deberi contendit, semper in alieno molitur, & in re aliena intendit illam sibi deberi, alioquin si res esset propria, seruitus peti non posset. l. vti frui. ff. si vsufru. per. Vnde ex quo certum est, quòd seruitutem mihi assero in alieno, necesse est, quòd debeā probare, quòd mihi debeatur per stipulationem, vel testm̄, vel longo tēpore, aut longissimo, ut dixi in preced. lib. in 7. q. princ. nam quodlibet prædium præsumitur liberum, nisi probetur ser
n uitus imposita, ut l. altius. C. de ser. & aqua. At in rebus corporalibus n sufficit nisi sola possessio? Nam si posideo, non habeo necesse aliquid probare, cum de intentione actoris non constet, ut d. l. fi. C. de rei ven. & l. qui accusare. C. de eden. Sed si constaret de intentione actoris, tunc prior haberet necesse probare, qualiter illa esset sua. ff. de rei. ven. l. officium. Sed quādo dico seruitutem me quasi posidere, quia constat de intentione aduersarii. i. ꝙ prędium est suum, necesse habeo probare seruitutem mihi constitutam esse, vel alio modo mihi debitam, & hic est casus ubi quis posidens, supprimeret partem actoris, vt Institu. de acti. in §. aeque. Item ire per fundum alienum, cuilibet liberum est, prohibere tamen ingredi uolentem possum, & si ingrediatur, iniuriarum tenetur, a

postquam tamen ingressus,est, illum prohibere non possum prohibitione non interueniente,ut l.iniuriarum.§.fin.ff. de iniust.& Instit.de rer.diuis.§.plane,de quo dic, ut dixi supra in uer.quęro pe. Nec ob. quod dixi de seruo pro clamante, quia ex hoc seruus est in possessione seruitutis,& proclamat in libertatem,dicit se liberum, & affirmatiuā proponit. vnde merito debet se probare liberum. In seruitutibus autem contra. Si .n. possideo, & dominus prædii seruientis intentet negatoriam contra me, ego ei contra dicam,ius esse mihi eundi agendi, quia affirmatiuam propono, illam probare debeo. Idem est in seruo,cum.n. seruus proclamat in libertatem, & ego nego ipsum esse liberum,quia simpliciter factum nego,non debeo probare,nec sufficit mihi sola possessio. Ille autem qui dicit se liberum,cum affirmatiuam ponit,tenetur ipsam probare,& habetur in l.scripius ff. de nou.oper nun.& in §.æque. Instit. de act. Cetera circa istam materiam vide in superiori lib. in tit. de seruit.itin.seu actus.& in tit.de aditu,seu itinere,& quę dicam in seq.tit.

a Conceditur. *Quando aliquid alieni conceditur, licet ad aliquem usum, an censeat concessa proprietas, uide Corn.4. uol consi. 295. & 83. Vtrum concedens concedat necessaria omnia quæ sequuntur ex illo? Respon quod sic. Sic.8. di.quo iure & off.del cum super de dolo & contum. cum dilectus.*

b Factum. *Vtrum plus sit facta consentire quam uerbo. Resp. quod sic gl.est.in c.in causis. de elec uide gl.est in c. dilecti filii. el secundo. de app. ubi plus factis loquimur factum ubi promittitur uenit quod interest in obligationem ff.si quis in ius uoca.non ierd.eum qui.*

c Res legata. *Quilibet in traditione suæ rei potest pactum apponere, dummodo sit legibus approbatum.l. in traditionibus. ff. de pact.de condit.c.uerum in gl.rem habere uidetur qui fruitur pretio eius.ff.de usufuct.l. quia qui pretio & uide Cornel 2.uol. consil.84.& 199. incip. in præsenti.*

d Venditione. *Aduerte quod si uendens intendit uendere unam rem, & emens intendit emere aliam in substantia, non ualet uenditio: ut uendens intendit unum agrum uendere, & emens alium emere. l. in uenditionibus. ff. de contrahen.emp.*

e Emphyteo. *Emphyteota & uasallus ad tempus constituti non tenentur cauere de restituenda re uel saluanda. gloss.est sira ff. de usufruct.l. 1. Sed contra uidetur casus. C. de leg. l.2.Bald.*

f Fundum. *Petendo simpliciter, nunquid uideatur petere seruitutem? gl. est no. quod sic. in l. rei appellatione ff.de uerb.signif.*

g Damnum. *Damnum præsumitur in dubio datum a proximioribus, & uicinioribus. text. est nota. in lege. 1. in principio ff.ad Syllan. de fundo instructo. lege. si ita testamen. in fin. ff. loco. lege. dominus horreorum. & non apparente malefactore tenentur ipsi. ff. de incen. rui. & naufragis. l. nequid naufrag.ui de Iacobus de Are in authent.nulli.§.quia uero.*

h possessio. *Possessio uiolentia non releuat possessorem ab onere probandi. C. de prob. l. si uis.& ibi per Bart.& per Innoc.in c. 2.extra de serui. non ordin.*

i Negator. *Si in iudicio deducatur quis habeat necesse probare, uide gl. ff. de ope nota nunc l. si prius ff.de itin.actuque prin. l. 1.§. hoc interdictum. Ray. sed qualiter in negatoria probatur ee iure suo, in rub. eo.quod per uicinos qui ibi prope stant, ut dicit gl in d l.1.§ hoc interdictum Bald.*

K De negatoria. *Dic ut per Ber in cap.cum ecclesia Sutrina. de causa pos. & proprie. & per Dy.Instit.de Act.§.æque.*

l Negatiua. *Negatiua quomodo sit probanda, uide Corn.1. uol. consil. 110. Et probatio negatiuæ uidetur impossibilis, si non est coarctata loco, & tempore. in 2.uolum.consil.44.Et negatiua est probanda per eum qui se fundat in ea, uide in 4.uol.consil.87. & uide Alex.2.uol. consil 136.*

m Reficere. *Quid sit reficere, tex. est melior, quam sit in iure.ff. de riu l.1.§ deinde ait prætor reficere.Bald.*

n In rebus corporalibus. *An in corporalibus requirat animus, & corpus, id est uoluntas, & factum: nam incorporalia facto possidet. ff. de seruit. urba.prædio. l.seruitutes, quæ in superficie in fin principii, in acquirenda possessione. Ita nota. Innocen. in cap. literis. de restit. spol unde omnia incorporalia iuris intellectum habent, quia iura sunt. Sed quædam inhærent rebus corporalibus, ut iurisdictio, quæ adhæret territorio, ut C. ubi & apud quos. l.fin.*

De seruitutibus actus. Cap. II.

1 *Actus est ius agendi vel iumentum uel uehiclū.*
2 *Actum qui habet, an iter quoque habere dicatur.*
3 *Actus et iter in quo differant, & conueniant.*
4 *Iter, qui habet, instrumenta agrorum ducere ne quit, sed qui actum habet sic.*
5 *Actus & uia in quo differant.*
6 *Actus latitudo quanta esse debeat.*
7 *Seruitus actus sit tam angusto loco concessa fuerit, ut neque uehiculum, neq; iumentum per locū perduci possit, an actus, uel iter esse dicatur.*
8 *Actus seruitutem in fundo habens an per quam libet eius partem seruitute actus uti possit, & aliquando per unam, aliquando per aliam.*
9 *Actus electio ad quem spectat, quando fine ulla loci determinatione constituitur, an scilicet ad constitutionem, & eius hæredem, an illi cui actus seruitus constituta fuerit.*
10 *Actum per certum locum si quispiam alieni cesserit, an possit postea pluribus per eundem locum actum cedere.*
11 *Actus uni si deberetur, ut uehiculis trium generis in ueretur, & alio genere usus fuerit, uel quid superfluum egerit, an per hoc ipsam seruitutem amiserit.*
12 *Actus seruitutem si fundus debeat, & fluminis pons occupatus sit, & postea alluuione restitutus; an seruitus amissa in pristinum statum restituatur.*
13 *Actus seruitutem locus debens si quis inundatus fuerit, an dominus fundi pati teneatur, quod possi ille, cui seruitus debetur, in alia parte fundi agere.*

1 DE secūda † seruitute rustica, q̄ actus, dr̄ nūc est videndum. Actus est ius agēdi, uel iumentum, uel uehiculum. l. 1. §. Actus. ff. de ser. rust. pd. & §. actus. inst. eo. & intelligē agendi, ducendi ad manus uel se uel sub tus se. & not. gl. in dictis iuribus ita q qui iter hēt, actum non hēt, qui actum hēt, & iter hēt, eaque uti potest sine iumēto, ut ibidem dr. Sed contra hoc vltimū opponitur, & uidetur q imò ille qui actum hēt, iter non hēt, quia iter & actus sunt diuersę, & separatæ seruitutes, ut patet ex earum diffōne, ut l. loci corpus. §. 1. ff. si ser. uen. & una pt esse sine alia, ut ibi, nec una inest in alia, ut l. 1. ff. d adi. leg. & adeo sunt diuersæ istæ seruitutes, iter, & actus, ut si primo petii iter, & succubui, nihilominus actum petere potero, ut l. si iure. §. si quis iter. ff. d excep. rei iu. & no. gl. in d. §. i. Nec ēt ille, qui habet actum, pt habere seruitutem itineris, quia tūc haberet duas seruitutes, & vna adēpta, altera maneret. l. si ædes meæ. in prin. ff. de ser. urb. pd. Quod tn̄ lex negat, quia adempto itinere, ubi debetur actus, nihil āmittitur. ff. de adi. leg. l. i. ad hoc respondeo secundū gl. in d. l. 1. q iter unum est seruitus, aliud quod non est seruitus, sed quædam commoditas, quę inest in
2 seruitute actus. † Si quęritur de isto secundo itinere. s. qm̄ ad commoditatem, & non qm̄ ad seruitutem, & tunc qui actum habet, iter habet, ut no. gl. in l. 1. §. actus. ff. de ser. rust. præ. & inst. eo. §. actus. & in d. l. loci corpus. §. 1. si ser. uen. & in d. l. 1. ff. de adi. le. & non potest, secundum gl. ibi, ista commoditas separari actu. & potest esse rō, quia ista cōmoditas itineris dicitur esse pars integralis ad actum, quia ex commoditate itineris & agendi constituitur actus, ut l. si pupilli. §. q actus. ff. de opi. no. nun. secundum gl. in l. si nunc. §. si quis iterum. ff. de exce. rei iu. & ita no. Bart. in l. qui usumf. ad fi. ff. de uer. ob. dicit tn̄ not. gl. in d. l. loci corpus. q ēt quo ad commodum, pōt esse unum indubitanter sine alio, ut quia sic in constituenda seruitute sit actum, uel solus tm̄ iter, uel cum socio, uel cum equo, uel uehiculo tm̄. Pro hoc tex. in l. ser. § mod. in prin. ff. de ser. Si uera loqmur de primo itinere, quod est seruitus. & istud non cōtinetur sub seruitute actus, imò tunc sunt duæ diuersæ seruitutes, & partes separatę. & ita loquuntur contraria. † Vidimus
3 diuisionem seruitutis actus. nunc secundo loco declaremus, in quo differāt, & conueniāt actus & iter. Et breuiter in hoc differunt. Nā iter ex, quo quis pedes uel eques commeare pt, Actus uero, ubi ēt armenta trahere, & uehiculum ducere liceat, ut l. inter. ff. de ser. ru. pd. & expone armenta, ut sunt boues, ut l. boues. in prin. de uer sig. & l. seruus legatus. §. armtēo. ff. de leg 3. Sed alias hr̄ in lrā armamenta. & glo. ibi exponit i. instrā agrorum. Vnde ex hoc nota, q qui hēt iter, nō pōt du-
4 cere instrā agrorum. sed si hēt actū sic. & intelligo trahendo ipsa instrā per terram. alias non hēt dubium. imo dum loquitur ibi de actu. dicit & armenta, nihil operaretur, contra l. si q̄do. d le. 3. cum sim. Itē, est alia dria, quia qui hēt iter, nō pt plaustrū seu uehiculum ducere, uel iumentum ante se uel post se. Sed ille qui habet actum, bene pōt. l. qui sella in princ. ff. de ser. ru. & probat l. l. 1. §. 1.

co. xii.

uo.tit.& inst.co.§ 1.& intellige de iumentis
& armentis.imò ille qui hēt actum,nedum
pt secū ducere boues,sed ēt equos,& equas,
aut mulos oneraios,scdm Do.Pau.in d.l.in
ter actum in fi.Conueniunt aūt in hoc iter
&actus,quia qui habet iter uel actū non po
test ttahere lapidem aut tignum per tertam
nec in eis hastam rectam ferre licet,quia ne
que eūdi neque agendi gratia id facerent,&
possent fructus lædi ut d.l.qui sella.in prin.
& ideo licet possibile sit,ꝙ frumenta nō læ-
dautur, inferre tñ hastam rectam non pos-
sunt,quia inspicitur quod euenire potest, vt
no.gl. Secus est in illo, qui habet seruitutē
viç,quia & trahendi lapidem aut tignum &
rectam hastam ferēdi ius habet,si modo fru
ctus non lædat,ut d.l.qui sella.§.1.Potest ta
men modus adiici in seruitute actus, puta
quo genete vehiculi agatur,vel non agatur,
velut cum equo duntaxat, vel certum pon-
dus vehatur, vel certa res portetur,ut l. serui-
tutes.§.modū.ff de ser.& l.si cui.in princ. ff.
5 quemad. ser. amit. † Quç aūt sit differentia
inter actum & uiam,vide per gl.inst.de ser.
§.via.& in l.1.§.1.ff de ser.rust.pręd. & dice
tur in tit.seq.circa prin.† Tertio uideamus,
6 quanta latitudo actus esse debeat, & dicen-
dum est, Aut latitudo non est demonstrata,
quia de ea nihil est dictum, & tunc arbitrio
iudicis statuenda est,ut l.certo generi.§.lati
tudo ff.de seru.rust.præd. ex quo patet, ꝙ si
latitudo actus non designata,designatur per
iudicem,non per l.quod secus est in via, vt
l.viæ latitudo,eod.tit.de quo dicam in seq.
tit.cir.prin.Quibus adde quæ dixi supra,ti.
prox.ver.item quæro quanta debet esse lati-
tudo itineris.& uer præcedenti. † Sed quid
7 si tam angusti loci demonstratione facta ser
uitus actus concessa est, ut neque vehiculū,
neque iumentum per illum locum perduce
re possit,an erit actus vel iter? & videtur qd'
non sic iter,quia illud non fuit concessum.
Item nec actus, quia est contra naturam il-
lius seruitutis,vt l.iter actus.ff.de ser. rust.p.
Vnde dicitur, Quod potui, nolui,quod vo-
lui adimplere nequiui.vt.l.multum interest
C.si quis alte.uel si & in ea. cum super Ab-
batia extra,de offi.de leg.cum si. dic ꝙ debe
tur iter,& non actus, ut est casus in l.si tam
angusti.ff.de ser.de quo dic vt ibi per Doct.
8 & plenius in t.de ser.viæ.& in ti.seq.†Quar
to principaliter quæro an habens seruitutē
actus in fundo, possit agere .i. vti seruitute
actus,per quamlibet eius partem,& aliquan
do per unam, aliquando per aliam?dic vt
habetur in l.si. certo generi.§. si totus. ff. de
ser.rust.præd.& ut plene dixi in tit.præcedē
ti.versi. quæro nunquid habens seruitutem
9 itineris.† Itē ad quem spectet electio actus,
quando sine ulla loci determinatione cōsti
tuitur,an ad constituentem & eius hæredē,
an illi cui seruitus actus est constituta?Vide
quç dixi in præced.li.9.q.princ.& in ti.præ
10 ced.ver.quæro ēt quid si legatum. † Quæro
quinto,quid si per certum locum quis actū
alicui cesserit, an possit postea uel plurib. p
eundem locum actum cedere? Dic regulari
ter ꝙ sic,per l.qui per certum.ff. com. pręd.
& per l.2.§.1.ff.de seru.rust.prç.per l.Lucio
ff.de aqua quot.& æsti. quod declata ut dixi
in titu præced.versic. quæro circa prædicta.
11 † Quæro sexto,circa amissionem seruitutis
actus,uni actus debebatur ut vehiculis gene
rum vteretur,& alio genere fuit usus, uel si
amplius q̄ licuerit, vexerit, vel si latiore a-
ctu usus sit, aut si plura iumenta egerit quā
licuerit,an per hoc seruitutem amiserit?Di-
cas ꝙ non.& idem in similibus, in quibus
quis plus facit,q̄ ei licuit,non tamē pp hoc
ei plus conceditur, quàm pactum est in ser-
uitute habere ut l.si cui.in pri.ff. quemadm.
12 ser.amitt.† Item si fundus debet seruitutē
actus,& pons fluminis occupatus est,& po-
stea alluuione restitutus, an seruitus amissa
in pristinum statum restituatur? Vide l.lo-
cus in princip.ff quemadmo.ser. uen. & qd'
late scripsi in ti.præced.versic.item not. ꝙ si
13 fundus. † Item locus debens seruitutem a-
ctus,est aquis inundatus, an teneatur domi-
nus fundi pati,ꝙ possit ille cui seruitus de-
betur,agere in alia parte fundi? Vide quod
plene scripsi in seruitute pręcedenti.ver. sed
quid si locus debēs seruitutem.Cetera circa
istam materiam vide quæ dixi in ti.præced.
quia multa contraria sunt inter iter & actū,
vt ibi patere potest.& vide etiam quæ dicen
tur in tit.seq.ubi plura quæ dicentur de uia,
conuenient huic seruituti.

De seruitute victæ. Cap. III.

1 *Via est ius eundi agendi, & ambulandi.*
2 *Via & actus an inter se differant.*
3 *Strata quid proprie sit.*

4 *Viæ latitudo quæ non sit, quando viæ seruitus promissa fuerit.*

5 *Pedis mensura quænam sit.*

6 *Viæ vel stratæ latitudo, in qua seruitus non debetur, quantum sit.*

7 *Seruitus vna, vel plures quando dicatur, & quo modo cognoscatur.*

8 *Fundorum dominantium ad pluralitatem plures seruitutes resultant, etiam si vnus tantum fundus pluribus seruiat.*

9 *Seruitus vna vel plures si cognoscantur, quæ vtilitas resultet.*

10 *Viæ caput, & finis, & medium, & latera quo in loco esse dicantur.*

11 *Aedificium iuxta plateam auctoritate publica si destruatur, an platea amplietur, & vtrum via iuxta illud ædificiũ destructum desinat esse, & incipiat esse platea, an via remaneat, sicut erat primo.*

12 *Statutum si dictauerit, quod in platea pœna dupliciter: vbi platea sit, & incipiat.*

13 *Via media quæ dicatur.*

14 *Viæ caput quantum spatium occupet, quantum pes, seu finis, & quantum medium.*

15 *Viæ mensuratio vnde incipere debeat.*

16 *Via quotuplex esse dicatur.*

17 *Regalia quæ proprie dicantur.*

18 *Viam esse publicam ad probandum quid requiratur.*

19 *Via publica an vnicuique ire licitum sit, & ducere currum, vel plaustrum, aut lapides.*

20 *Ius eũdi per viam publicam an præscribi possit*

21 *Via publica cuius sit.*

22 *Loca publica an vendi vel alienari possint, & per quem, & quomodo.*

23 *Ciuitas Paduæ nõ posset facere aliquod statutũ, nec aliquid alienare sine Venetorum licentia, apud quos omnis administratio existit.*

24 *Via publica an priuato licitum sit aquam simpliciter ducere, vel per conductum ligneum, vel lapideum.*

25 *Ponticellos seu pontes facere an supra viam publicam licitum sit.*

26 *Via publica an per priuatum aliquo modo occupari possit.*

27 *Via publica an claudi possit.*

28 *Domus vel fundus, qui vndique sunt, si vnius tantum essent, an ille solus viam publicam claudere posset.*

29 *Viam publicam si quispiam impediat, vel claudat an contra claudentem, vel impedientẽm agi possit.*

30 *Viam si aliquis clauserit, an propria auctoritate clausuram frangere valeam.*

31 *Via publica, quæ est in vna contrata, si claudatur, an alius de alia contrata, cuius parum aut nihil interest, agere possit, vt dicta clausura destruatur.*

32 *Via publica duarum communitatum si sit, per quam eant currus communitatis vtriusque, cui ex dominis territorii applicanda sit.*

33 *Statuto si caueatur, quod vulnerans in via publica magis puniatur, quam si alibi vulneret, & aliquis percussit in via priuata, per quam tamen iter publice fiebat, an puniatur, ac si i via publica vulnerasset.*

34 *Statutum si sit, quod si quis fundum vẽdiderit, cohærens seu confinis aut collateralis idem pretium præsentare possit, & fundum venditum ab emptore vendicare, si aliquis fundum vendat, & vicinus, qui habet alium fundum propinquum via tamen publica interueniente, vigore dicti statuti precium præsentare velit, an possit.*

35 *Federicus imperator condidit quandam legem Græcam, quæ ius proshomiseos vocatur.*

36 *Via communis si ad castrorum fontes existat, ad cuius iurisdictionem prædia pertinere præsumantur.*

37 *Fundum vel domum si quispiam legauerit, vel vendiderit, an concessum videatur, quod ex fundo exteriori, vel vendentis viam habere debeat, si duo fratres sint, aut socii, & vnum fundum diuidant an in dubio actum videatur, quod vnus per alterius partem viam habere debeat.*

38 *Via publica si aquis inundata, aut aliter destructa fuerit, an per vicini fundum iri possit.*

39 *Viam publicam si quispiam in vicini agrum reiecerit, an is, per cuius fundum via publica facta sit, contra ipsum agere possit.*

40 *Viæ reiectis actio quæ competit, & quæ etiam necessaria sunt ad hoc vt competere habeat.*

41 *Viæ reiectæ actio propter quid competat dicatur.*

42 *Via reiecta vt moueatur, si agatur, quid iuris.*

43 *Egerit si quispiam contra vicinum suum, qui viam publicam in fundum suum reiecerit, & per viæ reiectæ actionem interesse suum consecutus fuerit, an postea viam claudere poterit.*

44 *Viam priuatam si quispiam per vicini sui fundum reiecerit, nunquid actione priuata agetur*

45 *Viæ reiectæ in actione quomodo libellus formari debeat.*

46 *Viæ reiectæ in actione quomodo actor, & reus positiones formare debeant.*

47 *Viam munire vel reficere an quilibet teneantur.*
48 *Clerici ad uiarum reparationem teneantur.*
49 *Gabella pro plaustris, & curribus, quæ pro via refectione ad portam soluitur, si imponatur, an ecclesia teneatur.*
50 *Ciuitas vel villa si de nouo vnam viam facere vel. 1, & onus rebus pro viæ vel pontium expensa imponere voluerit, an etiam ipsis ecclesiis imponi possit.*
51 *Viæ ad refectionem an scholaris, vel qui domũ conduxit teneat.*
52 *Emphyteota seu liuellarius an viam publicam ante domum emphyteotic am reficere teneatur.*
53 *Vsufructuarius an ad viæ refectionem teneatur.*
54 *Maritus, qui fundum dotalem iuxta uiam publicam habet, quæ refici debet, an ad ipsam refectionem teneatur.*
55 *In domo aliqua si quispiam gratis habitet, nunquid ad uiæ refectionem teneatur.*
56 *Viam an quis reficere teneatur, si prius domui cedere uoluerit, quam iuxta uiam habet.*
57 *Via pub. si destructa non fuerit ex antiquitate uel casu, sed aliquis ipsam exarauit, seu aliter destruxit, an ipsi vicini teneantur.*
58 *Viam si quispiam destruxerit, & non habeat unde soluat, an uicini ipsam reficere cogantur.*
59 *Viam publ. si quispiam reficere voluerit, an possit & quomodo.*
60 *Statuta de refectione uiæ loquentia, an purgationem comprehendant, & quid purgare dicatur, & quomodo etiam libramentum capiatur.*
61 *Viam publicam qui purgare tenetur, quid facere debeat.*
62 *Viam publicam si quispiam reficere uoluerit, & ab aliis impediatur, qua actione in impedientem agetur.*
63 *Interdictum de uia publ. ad hoc, ut contra impedientem reficere competat, quæ necessaria sint.*
64 *In interdicto de uia publica quomodo libellus formari debeat.*
65 *In interdicto de uia publica quomodo actoris, & rei positiones formari debeant.*
66 *Via in publica quispiam aliquid ponat, uel ædificet uel immittat eo casu, quo non potest, quo iure contra ipsum agetur.*
67 *Interdictum de uia pub. siue sit unum, siue duo quæ necessaria sint ad hoc, ut ista interdicta dentur.*
68 *Via qualiter publica, uel priuata, aut uicinalis dicatur.*
69 *Libellus interdicto, quando quis ædificabit in uiam publicam, uel aliquid immisit, aut ædificare uel immittere uelit, quomodo formabitur.*
70 *Positiones actoris, & rei in tali interdicto quæ forma formari debeant.*
71 *Via pub. ire, & agere, & plaustrum ducere, cum regulariter concessum sit si quis ab aliquo, qui prohibere non potest, impediatur, quo remedio ei succurretur.*
72 *Libellus in interdicto ut liceat ire, agere, &c. quomodo formari debeat.*
73 *Positiones in interdicto, ut liceat, &c. quomodo formari debeat.*
74 *Pedagia qui colligunt ab his, qui per uiam publi uadunt, an de iure possint prohiberi exigere, & colligere.*
75 *Via de publica in actione, an procurator constitui possit.*
76 *Actione de uia publica, an fideiussor accedere possit.*
77 *Libellus quomodo super uia priuata formari debeat, quando dicitur, quod uiæ seruitus debetur.*

1 Via † est tertia seruitus rustica, quæ sic diffinitur, Via est ius eundi, agendi, & ambulandi, vt l. 1. § via. ff. de ser. rust. præd. & Instit. de seru. §. via. quæ uerba declara, ut diui in duobus titu. præced. in princ. & iter & actum uia in se continet, vt dicitur in dictis iuribus. Et licet sint tres seruitutes diuersæ separatæ, tamen uia continet in se iter & actum cum commoditate. quod declara, vt dixi, de actu continente in se iter, in titu. præced. circa princ. † Et ex hoc videtur inferri, q nihil plus inueniatur in uia, quàm in actu, & sic nulla sit inter istas seruitutes differentia. Tu tamen dicas contrarium, uidelicet q imò sunt aliquæ differentiæ, & q plus inuenitur in uia, quam in actu. Prima differentia est, quia qui habet viam, potest trahere trabem, & lapides, & rectam ferre hastam, quæ non permittuntur habenti actum, vt l. qui sella §. 1. & 5. qui uiam. ff. de ser. rust. præd. & vide quæ dixi in titu. præc. in 2. quæst. princ. ante fin. Secunda differentia est, si uiæ latitudo non fuit designata p partes, tunc tanquam incerta non est in actu, ut l. uiæ latitudo. & l. uia constitui. in princ. & l. certo generi. §. latitudo. ff. de seruit. rust. præd. & uoluit gloss. in l. prima. §. uia. eod. titu. & Institu. eod. §. uia. † Pro plena declaratione autem huius materiæ, quæ vi-

uidimus q̃d sit uia, q̃ro primò quid sit strata. & dic q̃ est uia matonata lapidib. uiuis uel ceppis: vt l.1.§.viam.ff.de uia pub & iti. pub.re.& ibi hoc no.Bar.q̃ dicit, quòd in ciuitate Perusii appellatur uia regalis uel consularis si sic dña inter uiam & stratam.ut ꝓbatur in l.absit.C.de priui.domus Aug. lib. 6 & ibi hoc ẽt no.Bar.qui dicit istud esse vtile ad statutũ,dicens,q̃ committens maleficiũ in strata,pęna dupli puniatur. Nã si accusator dicit malefic ium esse commissum ei in uia,non concludit pœnam debere dupli cari;ut l.1.§.docere.ff.vi.bo. rapto. quo no.

4 † Quæro secundo,q̃ sit uiæ latitudo,quando seruitus viæ promissa est? dic q̃ aut constituens seruitutem designauit eius latitudinem: & illa erit,& poterit constituere,q̃ sit latior 8.pedibus,& angustior, dummõ ea latitudinem habeat, qua vehiculum ire possit alioquin iter erit, non uia.ut l.uia constitui in prin.ff.de seru.rus.pd.& l.certo generi.§. latitudo.uer.in uia aliud.e.ti.& l. si iam angusti.C.de seru.& vide q̃ dixi in tit.pced.uersi. sed quid si tam angusti. Aut nulla latitudo ꝑ constituere seruitutẽ designata est: & tunc ꝑ l.designatur,qm̃ viæ latitudo ex l.12.Tab. in porrectum.i.directum 8 pedes hẽt in anfractum.i.vbi flexum est in angulis.16.ut l. uiæ latitudo.ff.de seru.rust pręd.& not.gloss.

5 Inst.e.§.uia.† Pes uero est mensura, secũdũ Isidorum,quæ debet intelligi in dubio spatio quinque digitorum; ut est gl.not.in 17. q.4.sicut antiquitus.& no.Bal.in l.1.ff.si qs cau.& ibi per Doc.& Albe.de Ro.in l.2.circa prin.C.de his qui ad eccles.confu.&Sal. in l.1.in antod.q.C de interd. & dixi in l.3. in prin.ff.de interdi.ubi posui de multis generibus mensurarum & ponderum, & ibi dixi,q̃ digitus est minima pars agrestium mẽsurarum, & q̃ unica hẽt tres digitos:dic ut

6 ibi.† Quæro tertio,quæ sit aut esse debeat la titudo uiæ uel stratæ,in qua seruitus non debetur:dic aut est uia priuata unius, quos ꝑt esse,ut l.2.§.uia pub. ff. ne quid in loco publi.& ista erit per uoluntatem domini:quia in re sua quilibet est moderator & arbiter.l. in re mandata .C. man . aut est publica :& tunc dẽt esse secundum consuetudinem vel statuta loci, ut l.1.eum gl.& l. an totum.C. de ædi.priua.& l.2.in prin cum gl.in uer.lege.nequid in lo.pu.facit gl.in l.qui lumini bus.ff.de ser.urb.præd.aut nulla apparet consuetudo,& tunc aut dñs ciuitatis, uel populus,uel eam agentes volunt statuere latitudinem uiarum,& possunt,ut l.ꝓhibere.§ plane ff.quod ui aut clam. alias in dubio standum est determinationi actoris.l.uiæ latitudo. ff. de ser.rust.pręd.Et adde ꝑdictis,q̃ licet pertineat ad decorem ciuitatis , ut uiæ & stratæ sint latiores & ampliæ,tamẽ quãdo determinatũ est.vt probatur in l.1.§.viam.ibi,latiorem ff. de via pu.& iti.pu.ref.& ibi hoc uult Bar.& subdit,quod ipse uidit in ciuitate Cali, cum ibi essent multę uiæ amplæ , imposito fuit necessitas omnibus circumhabitantibus occupandi & restringendi eas.Ratio,quia quãdo transitus erat in ciuitas ꝓpter nimiam latitudinem,ciuitas reddebatur debilior ad defendendum eam.& ꝓpterea dico,quod ciuitas Ianuæ reputatur fortior,ex eo,quod hẽt vias & stratas valde strictas.† Quæro quarto, quando dicatur vna seruitus vel plures, & quo cognoscatur hoc orddinarie examinatur plene in l.nam satis §.1.in gl.mag.ff.quẽad. ser amit.Tu autem in hoc sic distingue , per tres casus principales,quandoq; dẽtur seruitus ab vno , vni quandoq; ab uno pluribus vni.Primo casu,quando debetur seruitus ab vno fundo uni alteri tantum fundo,tũc subdistingue,aut isti fundi remanent diuersi in diuisi,& nõ habet isti fundi remanent diuersi,& non hẽt dubium,quod sit unica seruitute actiue passiue ut patebit ex his q̃ ibi dicentur.aut fundus debens seruitutem est diuisus per dominum,& tunc erunt duę,ut l.viæ. ff. de ser.& no.per gl.in d.l.nam satis.§.1.& ue. debita facit l. via constitui. §. quæcunque. ff.de ser.rust.pręd.licet in contrarium faciat d.l.vna est uia.cuius intelligentiam . dicam in 3.casu.prĩc Aut fundus ille,cui seruitus debetur indiuiditur in duas, puta regiones , uel quia dominus vendit unam eius partem & idem , quia illa quæ erat prius ab initio uia tũ seruitutis,nunc spargitur in duas, vt l.uia constitui §. quæcunq; nec p ốt quæri qui prius unam,nunc autem plures seruitutes dẽt quia in alio releuatur. Nam ante diuisionem uel conditionem partis, etiamper vnam partem seruitus retinebatur vt d.l.nam satis.§.1.in prin & d.l.est una uia.quod non est post diuisionem uel uenditionem partis fundi dominantis,q̃ nõ utẽdo parte una diuisa uel alia,ultimo tpe illa amittitur , nec per aliã partẽ qua usus est,seruitus retinetur, ex quo sunt effectæ plures seruitutes uiæ,& pro hoc allego glo.in d.l.nam satis.§. 1. in gloss.

glo.ma. circa prin.vet.si autem diuiserunt & fundum dominantem.Secundo casu principali, qn debetur seruitus ab uno pluribus, tunc subdistingue; Aut hi plures diuiserunt omnem fundum, dominantem non diuiserunt: vna est seruitus, cum uni tm prędio, & ab uno tm debita sit, ut dixi supra. in primo casu, in prin.& licet fundus dnantis sit plurium dnorum, tn ex quo est indiuisus, dicet vnus & non plures. & magis consideratur cō ditio fundi, qui unicus est, quā pluralitas dominorum, quia seruitus non debetur psonis dominorum, sed ipsi fundo, ut est tex.in l. 2. rust.præd. Si vero diuiserunt fundum dominantem, tunc illa seruitus q̄ erat prius vna ab initio, spargitur in duas, ut d.l.via constitui. §.quæcunque.de ser.rust.præd. & l.pen. ff. de seru.& ita gl.mag.circa prin.q̄ subdit, quod dominus pdii seruientis non poterit hoc cō querit, quia in alio releuatur, iuxta l.eum q. in prin.ff de iureiu.nam ante diuisionem ēt p vnum socium seruitus retinebatur, ut d.l. nā sati .§.1.in prin.in uersi amiseris.sed post diuisionem non retinetur, sed unusquisque sibi usurpat & deperdit. & hoc uult ēt gl.in d. versi.amiseris. & idem multo magis dicendum est, quando debet seruitus ab vno fundo pluribus ab initio diuisis.tpe constitutæ seruitus, ut l.si ædes meæ in prin.ff.de seru.urb. præd.& idem quādo fundi dominantes erāt diuisi & eiusdem domini.ea.ratio †. Ex quo not.q ad pluralitatē fundorum dominantiū plures resultant seruitus ēt si vnus tm fūdus pluribus seruiat; vt ibi.& hoc ēt no do.Paul. in l.vna est via.de ser.rustic præd.Tertio casu principali, quando debetur seruitus a plurib. vni, tunc ēt subdistingue: Aut plures domini fundi seruientis non diuiserunt suum fundū seruientem, & erit vna tantum seruitus, ut dixi in c.præcedenti no.glo.mag.in d.l.nam satis.§. 1. Aut diuiserunt, & tunc aut diuiserūt p longitudinem, aut per latitudinem, secūdum gl.in d.l.nam satis §.1. per longitudinem, quando totius longitudinis viæ unusquisq; dominorum fundi seruientis partem habeat in prin.vsque ad fin. ita quod veniat usque ad fundum dominantis per latitudinem, tūc dicitur fieri diuisio, quando unus solus uiā solidam habet passiue, vsque ad certum terminum æqualiter uel inæqualiter positum, & alter ab eo vsque ad finem, ita q per vnū tantum ex eis sic dimisit immediate perueniri ad fundum dominantis. & istud teneas : licet gl.in d.l.nam satis § 1. pōnat ēt aliam opinionē, quæ in effectu est eadem, sed non ita clara Primo casu, quando plures domini eiusdem fundi seruientis diuiserunt fundum seruientem per longitudinem, & tunc subdistingue, quia aut seruitus debebatur ab illo fundo cōmuni nunc diuiso, & certa, & determinata parte illius fundi, aut indeterminata ita quod per quamlibet partem fundi ire possit, & eam partem ueitere, quia actum sit, ut possit ire, modo per vnam partem, modo per aliam, si seruitus debebatur in certa & determinata parte fundi. Et tunc dic secundum gloss. in d.l.nam satis.§.1. Quod si tantum spatii est in cuiuslibet prædio, quod sufficiebat ad uiam & erunt duę seruitutes, perinde ac si in duobus fundis constitutæ essent ab initio. Aut nō est tantū spatii, & tūc vna tm seruitus remanebit. Sed mihi videtur, q hoc non sit bene dictū, quando tm spatii reliquit in cuiuslibet prædio q sufficiat ad uiā, nā tūc nō possunt esse duę seruitutes viæ, sed una tm, quia si seruitus est constituta in certa determinata parte fundi cōis duorum & plurium, & postea diuiditur ille fundus, si illa pars in qua est constituta seruitus, remanet in vna parte fundi assignata vni ex dnis, illa pars fundi sola dēt seruitutem, & cæteræ partes debent esse liberæ, cū p illas partes fundi, ēt dum esse cōis, nō possit ire, quia liberę erant, vt est tex.in l. certo generi.§.si totus.uer.ae si iter.ff.de ser.urban pd. Aut seruitus debebat mūio cōi. i a ut per. q̄libet partem fundi viā hēet, & vt ēt uertere posset, nō facta diuisione, eundo per unā partem, retinet seruitutem in omnib.partibus. Cum facta fuit diuisio, sunt duę. & perinde obseruatur, ac si in duob.a prin. duæ seruitutes essent constitutę, ideoq; pt altera amittit tempore, altera usurpari, nec lugeat rusticus cui seruitus debebatur, quod facto duorum fundi seruientis condō sua sit facta deterior, cum prius, id est ante diuisionem, una parte utendo, totius fundi retinet seruitutem, quia hoc ei commodum deuenit, vt duas nunc habeat uias, & earum commoditatem.ita dicit gl.mag.in d.l.nam satis.§ 1 in fi.Pro hoc facit ille §.1.circa prin.ibi, nec fit illa iniuria vt l.eū q.in princ.ff.de iureiur.& quod dixi ēt in 1.& 2.casu princ.Secundo casu.quando plures domini eiusdem fundi seruientis diuiserunt ipsum per latitudinem, & tunc remanet una tantum seruitus, & sicut a principio

constituta

constituta esset seruitus vni fundo p plures fundos cõtinuos, ita vt vnus tm̃ corũ sit cõtiguus dñanti, & alij sint adinuicem cõtigui: iuxta l.tria prædia.ff.de seru.rust.præd. Nam hoc casu una tm̃ esset seruitus, q̃ debetur vni fundo, licet p plures fundos eo modo, vt dictum est, debeat. & iste est casus quem ita intelligo in l.vna est via eo.tit. & hoc intelligo siue seruitus sit cõstituta in his duobus casibus proximis, in una certa parte, siue indeterminata, ita q̃ possit variari. Et rõ diuersitatis quæritur, qñ fit diuisio p latitudinem, est vna tm̃ via, & qñ si per longitudinẽ, fiunt plures. est qñ p latitudinẽ fit diuisio in certa parte, quæ proxima esset fundo, cui seruitus debebatur, non potest esse seruitus nisi esset ẽt in sequẽti. nã i rusticis p̃diis mediũ p̃diũ impedit seruitutem. l.q̃ sella.§.fin.ff.de seru.vrb.p̃d. ideoq; vnum ius sine altero esse nõ põt, merito in vnũ corpus, & animã cresc̃tur. Vbi vero p longitudinem facta est diuisio, nullũ mediũ p̃diũ impedit seruitutẽ, & ĩ vna pte põt cõsistere seruitus ẽt si nõ sit in altera. iõ duæ merito appellari põt, scdm gl. in d.l.nam satis.§.1. post mediũ.ff. quemadm. ser.amit. Et p hoc hr̃ clare, qũo possit cognosci an vna tm̃ sit via seu seruitus viæ, an vero duæ vel plures. qd bene not. qa est multum vtile hoc scire.† Vtilitas aũt huius inuestiga-
9 tionis est multiplex. Prima, qa si est vnica tantum seruitus, potest pro parte vtendo tota retineri, & non potest in vna tantum parte præscribi Sed si duæ sunt, & vna non vtimur illam perdimus, & non aliam, & sic vna tm̃ põt præscribi sine altera, vt l.vna est via.ff.de seru.rust.præd. & d l.nam satis.§.1. in princ. & ibi ẽt not.per gl. Aliqñdo tamen fallit ista regula. q̃ per partẽ tota seruitus retineatur, quia in quibusdam iuribus ẽpalibus põt præscribi ita, q̃ non pręscribatur in aliis, vt in c dilectis.in 6. extra de capel. mo.& vide gl.in ver.& historia.& quod ibi no.in c.auditis.extra de præscriptio. Item est vtile pp ĩterruptionem, q̃a si sunt duę viæ interruptio facta in vna, non extenditur ad aliam. Itẽ
a potest esse vtile, si ex forma statuti dr̃et solui certa gabella pro qualibet seruitute viæ acquisita, q̃a si essent duę, duplicaretur gab. Item potest esse alia vtilitas, quia si statutum disponit, quod quicunque iuerit per fundum alterius cum plaustro vel curru debeat p qualibet vice cõdẽnari in 10.libris. Nam qs iuerit cũ plaustro p plura p̃dia continua per latitudinẽ, primo ex transuerso, diceretur tm̃ semel fuisse, & vna tm̃ pęna 10.libr. dẽt cõdẽnari, quia vna tm̃ est via quã sp ad hoc cõsueui allegare, secus si iuisset per plura p̃dia, nõ ex transuerso, sed incipiẽdo à capite corũ sic per longitudinẽ, qa tunc quot prędia, toties reputatur fuisse, & dẽt pœna multiplicari scdm numerũ prędiorũ. qd singula-
10 riter no. & tene menti. † Quęro quinto, in quo loco dicatur esse caput viæ, & finis, & medium, & latera, de capite dic, q̃ dr̃ ille locus, p quẽ in illam viam ingrediamur, iuxta illud, In capite libri scriptum est de me. Appellat.n. caput libri illam partẽ, per quã ad ipsum librũ legendum ingredimur, adde qd no.ff.sol.matr.sup rub.vbi not. q̃ nou est caput libri, vt ff.ad l. Falc l. quærebat super illo verbo, tres partes facit ẽt l.p̃diis §. balneas.ff.de fun.instr.& l.qd' cõclaue.ff.de dã. inf. Sed si cõtingeret vt p oẽs partes ipsius esset ingressus, tũ caput illud & principiũ dr̃et dici, qd' est versus meridiem, pes vero, q est versus septentrionem, scdm Bart. in tract.de insula, ver. quod mediam partẽ fluminis tenet. vbi plene examinat, qñ dicatur caput & finis fluminis, & ecclesiæ, & aulæ, scholæ, & prouinciæ, & similium. vbi omnino vide. & vide omnino plene per Bal.in rub.ff. de re. diui.in 11.col.in versic. & est notandum q̃ agri. Vel ẽt dic quod si est vna superior, ibi dicitur caput, pars inferior dr̃ pes, & finis, secundum Bart.in d.tract.ver. q̃ si vno latere. vbi declarat quæ dicatur pars superior, & inferior. Et prædicta sunt vera, nisi ex consuetudine loquendi, & intelligendi aliter intelligeretur. argum.l.1.§.1.ff. ne quid in flu.pu. coniuncta l. librorum. §. quod tamen Cassius. de leg. 3. & l.Labeo.& quod ibi voluit Bart.ff.de supp.leg. De fin.viæ, dic quod ille locus dicitur finis vię, per quem eximus. vel qui est inferior. vel versus septentrionẽ, vel secundum consuetudinem prædictam. Item dicitur finis vię, quando intrat in alium locum, puta plateam vel alium similem, ut p batur in l.fin.ff.de locis, & itin.publ.ibr, exitũ ad mare aut in vrbẽ aut in flumina pub. aut ad aliam viam militarem hñt, &c.& ibi hoc voluit Bar.in l.fi.ff.de ser.rust.p̃d.& ibi
11 ẽt Bart.† Et ideo dixit Bar.in d.l.fin.de itin. pu. q̃ habuit qõnem de facto, videlicet iuxta plateã destruitur aliquod ædificiũ auctoritate publica, an platea amplięt, & vtrũ via, quę est iuxta illud ædificiũ destructum, deli-

nat

nat esse, & incipiat esse platea, an re maneat
12 via, si ut erat primo.† Et hoc quæritur pp statuta quæ dixi, quod in platea pœna dupli cetur dicit Bar. quod illa incipit esse platea nam statim, quod illa uia intrat plateam, finitur & dicit quod ita bis de facto iudicauit Item dicit in d.l.fi.ff.de ser. rust. pd. q illa q. fuit Tudertii tpe Papæ Benedicti, qui fuit destructa quædam ecclesia, quę habebatur iuxta secundā stratam. De ista ecclesia facta est platea, commissum fuit maleficium in illa strata, quærebatur an dēt puniri tanquā commissum in strata, an tanquā commissū in platea. Et dicit, quod allegauit dictam l. fi. ff. itine. publ. l. fin. & dicebat per illa iura quod statim cum strata intrat plateam, finitur, & non appellatur amplius strata, sed cōfunditur cum platea, & ita etiam occurrit
13 ipsis †De media uia dic, q mediū uiæ pōt considerari duobus modis. Vno modo per longitudinem uię, & tunc mediū dr una linea diuisibilis, quæ ducatur a medio capitis viæ vsque ad medium finis eiusdem uię, ducendo lineam semper ita q æqualiter distet tm̄ ab uno latere uiæ, qtm̄ ab alio uel ēt si ducatur vna chordula similiter a capite vsque ad finem arg §. insula. cum ibi no. per gl. quæ incipit, quod poterit sciri. de rerum diu. & l. non solum. §. sed probari cum gl. ff. de no. ope. nun. Alio modo potest considerari medium uiæ per latitudinem ex transuerso uię, & tunc medium dicitur proprię ille punctus, siue linea indiuisibilis, quæ est in medio per transuersum viæ, distans tantum ab una extremitate capitis, quantum ab alia extremitate finis, per dicta iura, ut si diceretur, a capite vsque ad medium agri liceat Titio ire, intelligitur a linea indiuisibili, quæ est in capite usq; ad lineam indiuisibilem, quae est in medio, secundum Bar. de insula uer. videamus ergo quantum spatium.
14 †Sed pro declaratione praedictorum, quaero quantum spatium occupet caput viae, quantum pes seu finis, quantum medium Bart. format istam quaestionem in praeallegato ver. & dicit, quod punctus siue linea indiuisibilis, quae est in capite, potest, dici caput. l. 1 §. caput. ff. de aqua quot. & aesti. eodem modo potest dici pes siue finis. medium āt dicitur ille punctus, siue linea indiuisibilis quae est in medio distans tantum ab una extremitate, quantum ab alia. Et intelligit hoc glo. Institu. de rerum diuisio. §. insula dum dicit, hoc s. esse in medio potest apparere, accepta chordula, & facto pūcto ī medio. quod dicit sa. is sibi placere, si materia, de qua tractaretur, hanc interpretationē pateretur, vt si dicatur, a capite usque ad mediū agri liceat Titio agere, intelligam a linea indiuisibili, quæ est in capite usq; ad lineā diuisibilem, quę est in medio, per dicta iura. Sed sæpe sermo non patitur hanc interpretationem. Si. n. dicatur, si quis inuenitur per caput plateæ cum curru vel vehiculo, do 10. stadia terræ a capite fundi. certe de puncto uel linea indiuisibili non potest intelligi. per illam n. non pt iri, nec in ea possunt 10. stadia terrę esse. Aliter. n. intelligendū est, & ideo dic qñq; extremitates sunt disiūctæ, & limitatæ, & tunc una dicit caput seu principium, alia dicit pes seu finis, & quidquid est inter illas duas extremitates dicitur medium, ut l. si ędes. ff. de ser. rust. praed. l. tria p̄dia. ibi, p medinmq; fundum. ut l. more Romano. ibi, luce media. ff. de feriis. & C. de iu di aut. ad hęc. cum si. quandoq; extremitates non sunt distinctæ, & tunc dic, q totus ille locus dēt diuidi in tres partes, una dicit caput, secūda dr medium, tertia dr finis. Qñq; tn̄ contingit, q locus de quo agitur, hēt multas distinctas partes, & distinctio accipitur vt totum, vt ecce planum Tyberis est distinctum per prędia multorum, & in statutis dicitur, si aliquid factum fuerit in capite plani Tyberis, uel in medio, aut in fine, tunc. n. consideratur per statuta illud planum, ut totum unum integrum, iō esset facienda diuisio in tres partes, vt supra dixi. Et de ista materia, qn̄ dicatur principiū mediū, & finis, vide per tex. gl. & Doc. in l. 1. §. t. ff. si quis ius di. non ob. in gl. mag. & per Bar. in tract. de insula, in uer. & quid si ex uno latere. cum 4. col. seq. ver. ad primam figuram quæ hic nō
15 refero breuitatis cā.† Quæro sexto, unde debet incipi mensuratio uiæ. Dic non à porta ciuitatis, seu municipii, sed a continentibus ædificiis, ut in l. mille. ff. de verb. si & noluit Bar. & Doc. in l. 1. ff. si quis cau. ubi ēt ponūt per quā uiam debeat fieri mensuratio, dic ut
16 ibi. † Quęro septimo principaliter, quotuplex est uia. Dic q triplex. Nam quędā sunt uię publicę, quaedam priuatae, quaedam vicinales, vt est tex. in l. 2. §. viarum. ff. ne qd in loco pu. & l. si. ff. de lo. & itin. pu. de singulis videamus. Publicas uias dicimus quas Graeci basilicas, nostri āt praetorias, alii consulares

P ptes vias appellant.vt §.viarũ.& sic not.secũdũ gl.ibi.quia ꝑtoria,cõsularis ꝑ via pu.ponũtur vt.ibi,& d.l.fi.& istæ viæ pu.sunt regalia
17 ut vi.feu †Et dñr regalia, quæ non spectãt nisi ad regem vel principem loci,& non ad alium nisi ex regia seu principis concessione seu largitate pertineant,ut dicit Bal.in d. c.1.in prin.& ꝑpterea viæ publicæ appellãtur viæ regules. Viam aũt pu.dicimus eam cuius ẽt solum publicum est,ut l.2. §. viam pu.de via pu.Item dic, ꝙ uia pu. dr̃ certum solum limitatũ per directũ certis finibus latitudinis , & publicaẽ per principẽ pro vsu publico meandi,vel eundi, qui hẽt ius publicãdi,scdm do.Iac.de Alu.in c.1.in prin. in ti.q̃ sint regalia.Itẽ viæ uicinales q̃ ĩ uis sunt,vel quæ in vicos ducunt, publicæ sunt quod ita verum est,si non ex collatione priuatorũ fundorũ hoc iter constitutũ est,ut d. l.2. Vicinales quę ex agris priuatorũ collatione factæ sunt,quarũ memoria nõ existat, publicarum viarum numero sunt,vt l.fin.in prin.ff.de lo.& iti.pub.& no.gl.in l.2.§.vicinales.in fi.in ver.publicas.ff.ne quid in loco pu & adde quod statim dicam de vicina
18 li.†Et no.sing.ꝙ ad probandum viam pu. blicã,non sufficit ꝑbare per testes ꝙ publicæ seu vulgo per oẽs itũ fuerit per longum tp̃s,vt ꝑbatur in l 2.§.summa cum utilitate ff.de his qui defe.uel effu.& ita ẽt tenet per illum tex.excellens Do.do.Matth.de Mathesi de Bononia.in suis notabilib.notabili 93.quod incipit, no.vnũ dictũ singulare.& idẽ vult ibi Bar.qui dicit per illũ text.non sequitur publice itur per talẽ locũ,ergo uia pub. Priuatæ.viæ dupliciter accipi pñt , uel hæ quæ sunt in agris,quibus imposita est ser uitus,vt ad agrũ alterius ducant,uel hę quę ad agros ducunt,per quas oĩbus cõmeare liceat,inter quas est via consularis, & sic post illã excipit euntem via,iter,uel actus ad villã ducẽs.hæ ẽt q̃ post consularem excipiunt eũtes ad villas uel alios colonias.ducentes, ẽt publicæ dr̃.i.publicã naturã hñt.l.2.§ ꝑuatę.ne quid in loc.pu.Puto ẽt ꝙ uia priuata dici dẽat illa q̃ fit per dñm vnius fundi, uel plurium, si ex suo fundo eã facit , & de hoc extet memoria,ut no.gl.in l.r. ff.de lo. pub.Itẽ viæ uicinales etiã priuatæ sunt,vt ꝑbatur in d.l.2.§.uicinales. dummodo extet memoria, ꝙ sint factę ex agris priuatorum collatione,ut d.l.fi.& ibi hoc no. Bar. Vicinales uero uię sunt, quæ ex agris priuatorũ collatione factę sunt.hæ dupliciter accipi possunt.Nam quædam sunt uiæ uicinales q̃ publicarũ numero sunt,& illę quæ ex agris priuaris collatione factę sunt,quarum memoria non existat, uelẽt vbi à publico eius solum relictũ est , quia tunc constat eã esse publicã,ut est tex.cum gl.in d.l.fi.in princ. & adde ꝙ uolunt Dy.Inst.de act.§ prçiudiciales.& quod dixi de uia publica . Quædã sunt uię uicinales,q̃ ex agris priuatorũ collatiõe factæ sunt,quarũ extat memoria,istæ priuatę etiam dñr,ut est tex.cũ gl.in d.l.con iũcta l.2 § uicinales.ff.ne quid in loco pu. & ẽt uulgo consortiuæ seu consortium appellãtur. Et est dr̃ia inter has uias uicinales & militares publicus. Nã uiæ militares,exeunt ad mare,aut in urbẽ,aut in flumina publica,aut aliã uiam militarẽ,exitũ hñt.Sed uiarũ uicinaliũ pars in militares uias,pars sine ullo exitu intermoritur,ut est tex. in l. fi.ff.de lo.& iti.pu. Ex ꝑdictis notari pt̃ qualiter cognoscatur uia publica à uicinali priuata,& qualiter super hẽat capitali,& ꝑbari.& adde quæ dicã in tribus seq.q.
19 †Quęro octauo,circa uiã publicã,an sit unicuiq; licitum ire per uiã publicã,& ducere currũ, uel plaustrum,uel trabẽ,aut lapides.& dic ꝙ sic, ut l.2 §. 1.ff.ne quid in loco pu. ubi dr̃ , ꝙ loca publica priuarorum usibus deseruiunt,iure.c.ciuitatis, & nõ quasi proprio cuiusq; . Et ꝑpterea dixi in q. ꝑcedenti uiam publ.esse,cuius solum est publicum.Vñ quidã aduocatus hic male libellauit in quadã eã uiæ,quæ nunc pendet. dixit.n. ulam illã esse publicã,& propriatatẽ ad se spectare,ꝙ no.ne erres.Et ꝙ dixi, ꝙ licitum est cuique ire ꝑ uiã publicã,fallit,qñ est prohibitum per dñm uię,puta per principem,quia non liceret.Nam dñi terrarum pñt ꝑhibere,nedum suis,sed ẽt forẽsibus,uenire a loca sua arg.l.diuus.ff.de ser.rust ꝑ. & l. hæres. ff.de usufr.leg.& l.sicuti.§.Arist.ff.si ser.uen scdm Bald.qui ita no.singulariter in ca.1.de not. for.fi.in usi.feu.qui subdit postquam forenses venerunt in territorium alicuius , sunt sicut reliquus populus & esset contra naturalem ęquitatem , & bonum publicum , si expellantur.facit tex.in auct.de quęstoribus in prin.& ita etiam tenet do.Iaco.de Alua. sequendo Bal.in c.1.ad fi.in ti.qualiter iu.
20 de ua.fide quod perpetuo tene menti.†Quęro nono , an ius eundi per uiam publicam possit pręscribi.Et bñ dic, ꝙ non , ut l.uiam. publi-

publicā ff. de uia pub. unde scdm gl. ibi not. ꝙ si esset aliqua uia publica, per quā non fuisset itum per aliquem, pp hoc tolleremus ius eundi, per illū tex. & ideo dicit ibi gl. notabilis, quod non potest pscribi uia seu ius eūdi ad iac. & si dicatemus aliter, mutis ire nō licet & dicit quod hoc est speciale contra regulam C. de præscr. 30. anno. l. omnes. Vel dicit, quod est ideo, quia uidetur excipere, si alius impedit, quod ius excipiendi non tollitur tpe. l. pure ff. de doli exce. Et subdit ibi gl. notabiliter, quod ēt si per centum annos non itum fuerit fauore publicæ utilitatis
21 non præscribitur. † Quarto decimo, cuius sit uia publica. Dic qrm ad usum, est priuatorum, non qrm ad proprietatem, ut l. 2. §. 1. ibi, priuatorum usibus deseruiunt, iure .s. ciuitatis, non proprio cuiusque. ff. ne quid in loco pu facit quod dixi in 8. q. Sed qrm ad alios est dubium, an. s. sit illius tantum ciuitatis uel loci in quo est, uel sub cuius territorio existat, an uero sit ciuitatis Romanæ olī & hodie principis, uel domini illius ciuitatis, uel loci. Et uidetur quod sit illius ciuitatis uel loci tantum, per d. § 1. ibi, iure. l. ciuitatis & ita tenet ibi gl. in uer. ciuitatis. in ptinc. & uidetur probari in prin. cum gl. in uer. 1. quę exponit l. municipal. & sic præsupponit, ꝙ ciuitas possit super hoc disponere. & est gl. de hoc in terminis, in d. l. 2. §. uiam. quæ incipit, ut princeps. in si quæ dicit, qđ quælibet ciuitas hn̄t iurisdictionem faciēdi uiam publicam: In contrarium uř tm̄ ciuitatis Romanæ, quę hodie, dn̄i aut princeps illius ciuitatis uel loci maxime non est recognoscens superiorem, sicut est dominiū Venetiarū, quia si uia publica est, ergo non uř posse spectare ad ciuitatem, quia bona ciuitatis alterius, quam Romanæ, abusiue dicuntur publica, sola .n. ea publica sunt quæ populi Romani sunt, ut bona ciuitatis. cum l. seq. ff. de uer. signifi. Item quia text. in d. l. 2. §. 1 dicere tacite uř, qđ in dubio per excellentiam intelligatur de ciuitate Romana, p §. sed quoties. in Instit. de iur. na. & ita uř tenere gl. in d §. 1. in uersic. ciuitatis. in fin. Sed Bart. in d. l. 2. § 1. concordat istas opin. dicēs, ꝙ ista non repugnant. nam uerum est, quod quælibet uia principaliter spectat ad ciuitatem Romanam per iura ad hoc allegata. & pro hoc est text. in c. 1 in princ. in uersic. uię publi. in tit. quæ sunt regalia, & spectant ad regem uel principem, ut dixi supra in 7. q.

sed quælibet ciuitas habens iur in uia publica ex permissione ciuitatis Roman. ut probatur in d. l. 2. in prin. ff. ne quid in lo pub. ibi, pter quam quod l. coniuncta gl. q̄ exponit municipali & pbatur in l. prohibere. §. plane. ff. quod vi aut clam. facit quod dř de iure ciuitatis, est approbatum regulariter a iu. can. in qrm non contradicat, ut 10. di. si in adiutorium. & in c. sc notant Can. in c. ecclesia S. Mariæ, extra, de const. ex quo not. ꝙ quælibet ciuitas uř hr̄e iurisdōnem faciendi uiam pub. & eadem rōne reducendi uiā pub. in locis priuatis, ut no. Bar. in d. l 2. §. 1. per glo. ibi, quæ incipit. s. priuati. & idem no. eadem l. 2. in prin. & ex hoc Bar. in l. 2. in prin. ff. ne quid in loc. dub. dicit, qđ fuit de facto de quadam platea quā cōe uendere uolebat. & uidebatur quod non posse, nisi p principem. ut l. continuus. §. cum quis. de uer. ob. datum fuit consilium tale, quod de hoc fieret statutum. s. quod uendatur, per illum tex. & per l. prohibere § plane. ff. quod
22 aut clam & hoc ēt uoluit Bart. in d. §. cum quis. & ibi per omnes Doc. † Sed ut quæst. ista melius intelligatur, subiicio aliam, uę; an loca publica possint uendi, uel alienari, & per quem, & q̄uo. Et uř primo, quod nullo modo possint alienari, quia non sunt in commercio nostro, ut l. sed & Celsus. in pr. ff. de contrah. emp. & d §. cum quis, nisi per principem. & uoluit gl. in d §. cum quis. & hř in l. apud Iulianū §. si. ff. de leg. 1. uel per regem. ut in c. 1. in prin. in tit. quæ sunt regalia. In contrarium uidetur l. 2 in prin. ne q̄d in lo. pub. & in d §. plane. Ego in hoc sic puto esse dicendum. Aut est princeps qui non recognoscit superiorem, & non est dubium quod per ipsum loca pub. alienari possit, per gl. in d. §. cum quis per d. l. apud Iu. §. si. & per l. 2 in princ. ibi, decreto uel principiū tibi concessum est. ff. nequid in lo. pu. & dixi in l. inter publica in 3. q. ff. de uer. sig. Quod fallit, qn̄ alienantur per metum. puta alicui tyranno potenti ar. l. § q̄ oneta 1. ff quarum rerum ac. non da. & tenet Bar. in d. §. plane Secundo fallit, qn̄ alienaret res aliqua, quorū donator esset in magna diminutione iurisdictionis regni sui, & tūc non posset per c. intellecto. extra de iureiu. Sed si donaret aliqua, quæ nō diminuūt iurisdōnem ualeret, & donatio facta a rege piudicaret successori in regno, ut in c. Abbate de re iu. in 6. & ita tenet Bar. in d §. plane. Aut iste

prin

princeps recognoscit supiorē, & istum æq̄parato ciuitati, & idem dicendum est de eo q̄ dicam de ciuitate excepta Romana. aut ergo est ciuitas quæ recognoscit superiorē, & tunc subdistingue, aut sunt bona publica q̄ sunt in patrimonio ciuitatis, & non in usu publico exemplū, sicut sunt molendina Bononiæ, & de istis pōt ciuitas disponere pro libito voluntatis, sicut pōt quilibet priuatus de re sua, vt est tex cum gl. uo. in d. l. sed, & Celsus. in prin. & voluit et gl. in d. l. inter publica. ut dixi in 2. q. & idem dicas de quacūque re quæ esset ciuitatis ī vsu ciuitatis tm̄. puta, si ciuitas hēet fundum, uel apothecas, quorum redditus venirent in cōi, qa possent vendi libere per ciuitatē. Aut sunt bona publica, quæ publico usui sint destinata, sicut sunt uiæ publicæ, forum, thearum, campus Martius, & pratum, vallis. & tunc aut vult alienare ista bona simpliciter, non condendo aliq̄ legē vel statutū, & vr̄ q̄ possit condendo legē, ut sup. dixi ergo vr̄ q̄ ēt possit alienando, quia contractus factus ab illo qui habet potestatem legis condendæ, hēt vim legis, vt hr̄ in l. Cæsar. ff. de pub. & in l. donationes. C. de do. inter vi. & vx. & voluit Bart. in l. ciuitas. ff. si cer. pe. & istam opinionem, q̄ possit ciuitas sine statuto alienare bona publica, tenet Rapha. Cu. in d l. continuus §. cum quis. de verb. obl Sed Bart. ibi tenet contrarium, & cōiter Do & Bal. in l. 2. in prin. ff. ne quid in loc. publ. & in l. prohibere. §. plane. ff. quod vi aut clam. & do. Pau. in d. §. cum qs. vbi dicit, q̄ imò aliquando necesse est prius statutum tollere, uel suspendere, anteq̄ perueniatur ad actum contrariū statuto. & hoc uidemus continue obseruari, qn̄ uniuersitas aliquid facere voluit contra formam statutorū, quia imò suspendit statutum, & postea facit actum cōtrarium. de quo vide omnino per Bal. in l. 1. C. ne fi. pro pa. & per Canonistas in c delicto. extra, de p̄b. & ita feci hoc anno obseruari in collegio Do. Paduæ q̄ perpetuo tene menti, quia est optima cautela ad contrauueniendum statutis ēt iuratis per illos qui sunt vniuersitatis, uel contra illos q̄ sunt de vniuersitate. per hoc tñ non tādetur ad arg. Rap. dū dicit, q̄ talis cōtractus hēt uim legis, & sic perinde est, ac si per l. statutum esset. & ista est cōis. ego aūt teneo opi. Bar. per tex. in l. 2. in pri. ff. ne quid in lo. pu. vbi vult, quod non sit licitum aliquid in lo. pub. immittere, uel dānū dare, nisi lege, hoc est statuto, vt gl. ibi exponit, concessum sit. nec obstat, quod dicit Raph. q̄ cōtractus qui fit per illum qui hēt potestatem legis condendæ, hr̄ pro lege, qa illud procedit, qn̄ contractus fit super res contrahentis, uel qn̄ fit per eum qui p̄t contrahere. sed pub. de quibus dixi, non sunt ciuitatis, sed principis. nec ciuitas hēt potestatem contrahendi vel disponendi de eis. qa sibi hoc non est permissum a principe, nisi per uiam statuti seu legis, ut d. l. 2. in princ. ibi, præter quam quod leg. Aut ciuitas vult alienare per viā statuti, quia vult facere primo statutum, q̄ locus publicus efficiat̄ pri-
a atus, & postea ipsum vendere Bar. in d. l. 2. in prin. tenet, q̄ possit, vt sup. dixi. Dominus Paul. de Cast. in l. continuus. §. cum quis. ff. de verb. obl. tenet contrarium, dicens q̄ si ciuitas recognosceret superiorem, non posset
3 hoc facere sine licentia superioris † Vnde dicit, quod ciuitas Paduæ non posset tale statutum facere, nec alienare sine licentia a dño rum Venetiarum, apud quos est omnis ad-
b ministratio b l. 1. ff. de const. princ ego autē firmiter teneo contrarium, uidelicet opin. Bar. per tex. cum gl. in d. l. 2. in princ. ne qd in loc. pu. & per l. prohibere §. plane. ff. qd vi aut clam. quæ infra loquuntur non solum de ciuitate Romana, sed etiam de aliis ciuitatibus, ut dixi in q. præcedenti. & ideo non debemus iura restringere ad ciuitatem, quæ non rēcognoscit superiorem, quia tunc perinde esset ac si loqueretur de ciuitate Romana tm̄, quod non est dicendum. Et ex p̄dictis infero aliquas conclusiones. Prima est, quod loca pu. vnius ciuitatis, quæ sunt ī usu publico, ut campus Martius, plateæ, & similia, possunt vendi uel aliter alienari p ciuitatem, in qua sunt, si non recognoscit superiorem uel per eius dñm similiter superiorem non recognoscentem. Secunda conclusio, princeps, uel ciuitas, uel recognoscens superiorem, potest statuere quod locus publicus efficiatur priuatus, & vendatur vel ad aliū usum deputetur. ut d. l. 2. in prin ibi, decreto ue principum. Tertia conclusio, per ciuitate uel dñm recognoscentem superiorē, non possunt vendi dicta loca publica sine licentia superioris. Quarta, conclusio, per ciuitatem uel dominium superiorē recognoscentem, potest fieri statutum sine licentia vel auctoritate superioris, qd bona publica suæ ciuitatis efficiatur priuata, & postea vēdantur

datur tanquam priuata. Quinta conclusio, si concurrit ciuitas, uel dominus cum superiore in alienando bona publica uel in dispone do aut statuēdo de his, præfertur princeps superior, cuius hęc bona sunt, per c.i. in prin. q̄ sint regalia Sexta, & vlt. cōclusio, p̄t princeps superior, qui non recognoscit superiorem alium tollere ciuitati uel domino inferiori ptātem statuendi sup reb. publicis. Et est tō qa ex quo ptās, quam hēt ciuitas disponendi de reb. publicis, leges condendo, procedit alias, ut d. l. 2. in priu. ff. ne quid ī loc. pub. p̄t per principem reuocati, q̄m nedum lex p̄ot reuocati per principem, sed etiā priuilegiū concessum etiam per p̄decessorem suum, ac ēt postq̄ est aliis ius quæsitum, ut l. qui fundos C. de om. agro deset. lib. 11. ut singulariter no. Bal. secundum Nic. de Mat. in l. fi. pe. col. C. unde lib vbi omnino de hoc videas. Ad tollendū tamen istud priuilegium requiritur clausula, nō ob. tali l puta §. 2. ff. ne qd in loc. pub ex quo tale priuilegium est ī corpore iuris clausum. arg. gl. no. in auth. qua in prouincia. C vbi de cri. agi oportet. & glo. in l hæres absens. in prin. ff. de iud quod est no. Pōt addi septima cōclusio ex p̄dictis, uidelicet q̄ ciuitas quæ ēt nō recognoscit superiorē, potest bona q̄ sunt in patrimonio suo, nō in usu cōi, ut sunt molendina Bononiæ, alienare ēt sine auctoritate superioris, per tex. cū gl in l. sed & Celsus. in prin. ff de cōtrah. em.

24 & in l. inter publica. ff. de uerb. sig. † Quæro vndecimo principaliter an p̄ uiā pub. sit licitum priuato ducere aq̄ simpliciter, uel p cōductū ligneū uel lapideū. Et dicas, q̄ nō, nisi licētia principis uel ciuitatis, ī l ser §. pub. ff. de ser & ibi no. Bar. in l. quominus. ff. de flu.

25 † Quęro duodecimo, an supra uiam pu. sit licitum facere pontes, seu ponticellos. Et dicas q̄ nō p priuatum, ut l. 2. §. tract. ff. de quid in lo. pub. & ita tenet ibi gl. & Bar & p̄bātur in l. fi. ff. ne quid in flu. pu. Sed pmissum principis vel ciuitatis hoc fieri p̄t, uel quando esset cōsuetudo in contrarium, ut d §. publ. & not. in l nō solū. in prin. ff. de no. ope. nun. ut no. Bar. in d l. quominus. in 13. q. & p Bald. in l. item lapilli. ff. de re. di. & in l. iuris gentium. §. si paciscat. supra de pac. & p Ang. in l. fi. ff. de ser de quo dic, ut dixi plene in lib. sup.

26 † Quæro decimotertio, an uia pub possit p priuatum occupari aliquo modo. Dicas regulariter quòd non, etiam si hoc nemini sit nociuum, ut l. 2. in priu. ff. ne quid in lo. pub. & ideo non est licitum facere scalas in uia nec ēt primum vel scd̄m gradū scalæ, vt not. Ang. in d. l. fi. ff. de ser. ut dixi in lib. p̄c. de scalis. Eodē mō non licet hortulum facere uel vineam plantare, uel aliquid aliud imponere, nisi p principem aut ciuitatem, uel consuetudinem hoc pmitteretur, q̄ no. Et p̄dca q̄ dixi in his trib. q̄onib. pximis de conces. p. ī cipis uel ciuitatis, intelligo quando talis cōcessio esset uicinorum aut alicuius priuati, quia tunc talis concessio non ualeret, arg. l. quoties. C. de prec. imp. off. & l. nec auus. C. de man. li & ita tenet gl. in l. seruitutes. §. publico. in uer. incommodo. de ser. & gl. in l. 2. §. si qs a principe. in uer. si. impetrauerit. ff. ne quid in lo. pub. Circa quod uide omnino q̄ plenissime dixi supra de ponticellis, uer. circa p̄dicta dubitare posset. & in ti. de ingressu ver. p̄dicta aūt intellige. & supra de curia. in

27 6. fal. † Quæro decimoquarto, an uia pu. possit claudi. Dic breuiter, aut interuenit auctoritas p̄ricipis, aut ciuitatis, aut illius cui tep. administratio concessa est, ut possit claudere. l. seru. §. publico. ff. de seruit. & l. 2. in princi. ff. ne quid in loco publ. & l. quod principis. ff. de aqua plu. arc. & in l. p̄hibere. §. plane. ff. quod vi aut clam. Aut non interuenit talis auctoritas, & tunc aut talis uia hēt exitum in aliā uiam pub uel ad vrbem, vel ad mare, vel flumium, iuxta l. fi. ff. de lo. & iti. pub. & tunc sine dubio p priuatos claudi nō p̄t, ut d. l. 2. §. ait p̄tor. & §. prætor ait. & est tex. cum glo in l. 1. ff. de lo. & itin. pub. qui dicit, q̄ si aliquis viam pub. clauserit, cuilibet permittitur agere interdicto, ut restituat in pristinum statū, vt d. §. p̄tor ait. Aut talis via non hēt exitum, quia p eam sonte itur ad certas domos, & tūc vr̄. quod possit claudi, quia illa uia vr̄ esse vicinalis, & vicinis tantum seruit. & sic quadā priuatorum vicinorum esse videnē. p l 2. §. vi

28 cinales. ff. ne quid in loc. pub. † Ex quo potest inferri, si domus uel fundus, qui sunt vndique, esset unius tantum, ille solus posset dictam uiam claudere. & uidi multos esse in hac opinione. Sed contrarium est uerius, p̄ supponendo q̄ sit via publica, uel vicinalis, ita tamē, q̄ nō extet memoria, q̄ sit faciat ex collatione fundorū uicinorū, qa talis uia vr̄ publica, licet appelleē uicinalis, ex eo quia principaliter vicinis deseruit, ut dixi supra in 7. q. Vnde cū sit via pub. & in usu publico & publice oib. pareat, claudi non p̄t, p d. l. 2. ff. ne qd in lo. pub. & p l. 1. §. si qs ī sp̄e. & l. fi.

ff.de via pub .& l. 1. cum gl.ff. de lo. & iti. publ.& ita ten et Ang. in consil.suo 18.qd I cipit, requiritur ista reformatio infrascripti tenoris qui subdit, ꝙ quis potest dicere hanc via non esse publicam, cum exitum non habeat, non.n. hæc attendimus, sed hoc tm̄, an solum sit publicum, pro quo tn allega. d.l.2. §.viam publicam. Nec obst.ꝙ dicatur vicinalis vel consortiua, quia non ex eo, ꝙ fit vicinorum vel consortium iiiu proprietatis, sed eo, quia principaliter deseruit vicinis & consortibus, rñ in usu publico non est, nisi probet, ꝙ extet memoria, ꝙ sit facta ex collatione fundorum, quia tunc esset priuata eorum, & per eos posset claudi, & non alr̄, per d.l.2.§. vicinales.& per l.fi.ff.de lo.& it.pub. & per ea quæ dixi in 7. q.& supra de ingressu vel introitu, ver. prędicta autem procedut quod ppetuo tene menti, quia sæpe de facto

29 contingit. † Quæro 5. quid si aliquis claudit taliter impedit, ꝙ per eam iri non possit, an possit agi contra claudentem vel impedientem. Dic ꝙ sic, vt l.quibus diebus. in princ.ff.de condi.& demon.& l.1. ff.de lo & iti.publ.& dicit gl. in d. l. quibus diebus.ꝙ possum agere actione iniuriarum vel negatoria Bald.ibi tenet contrarium, ꝙ quis nō prosequitur interesse pecuniarium vel patrimoniale pro quo dantur, & ideo dicit competere duntaxat iudicis off. arg.l. denunciamus.C.de his qui ad eccl.conf. & l. si seruus ff.quod cum eo.&.ff.de off.proc.l.fi. & ita tenet do.Paul.de Cast.in d.l.quibus diebus.in fin.princ.Ego plus dico.quod si aliquis clauderet viam publicam, cuilibet permittitur agere interdictio, vt restituatur in pristinū statum, vt l.2.§.prætor ait. ff. ne quid in loco. publi. & dixi in q. præc. Quod tamen intellige, nisi esset clausa auctoritate principis vel eius qui haberet potestatem alienā

30 di, vt dixi supra, in 8.& 10.q.† Quæro 16 aliquis clausit viam, nunquid possum propria auctoritate clausuram frangere. dic, aut loquimur de via priuata. aut est clausa per dominum viæ, aut per aliū. Si est clausa p dñm uiæ, nullus pōt eam clausuram rumpere, qa in nr̄o licitū est pro libito facere. vt l.in re mandata.C.mā.nisi illa via iure seruitutis esse alteri obligata, & quia qn̄ aliquis ædificat ēt contra debitam seruitutem, dumm. nō ędificat in alieno sed, in suo tm̄, non pōt propria auctoritate ēt per illum cui seruitus dr̄e nus destruere, vt l.quemad. §.si protectū.ff.ad

le.Aqui.& l.si vitem §.si ad ian.ff.qđ vi aut clam.Si vero alius quam dn̄s claudit viam, pōt indistincte dn̄s propria auctoritate destruere. vt probatur in d. §. si protectum.& ī d.§.si ad ianuam. Si autem est via publica, tunc dic, quod non licet propria auctoritate destruere, sed debet agi interdicto, ne quid in lo.pu.vt l.2.in princ.& §.ait ꝑtor ait.ff.ne quid in lo.pub. & de hac.q.dic vt dixi supra in præc.li.de ser.rit.immit.in 6.q. princ. vbi

31 plenissime examinaui istum art. † Quæro 17. quid si clauditur via pub. quę est in una contrata, an alius de alia contrata, cuius parum aut nihil interest, possit agere vt destruatur d. clausura. dicas quod sic, ut d.l.2. ff. ne quid in lo.publ Et hoc tenet gl. not.in d.l.2. §.pe.in ver.actionis.& ita tenet Ang. in l.in prouinciali §.fin.ff.de no.ope.nun.qui dicit illam gl. non esse alibi. & Io.de Ana. in c. qualiter & quando. in 2. col. extra de accu. qui dicit, ꝙ illa gl. cōiter tenetur per Doct. imò dicit plus, ꝙ ēt forenses possent agere, per d l.2.& ita no.Batt.Ang.& Doct.in d.l. in prouinciali §.fi. & dixi supra de cloacis,

32 7.q.† Quæro 18.de quadam qōne quæ fuit inter duas cōitates, q̄ ponit Bal.in l. plures. C.de cond.inser.de quadam via publica, per q̄ ibant currus vtriusq; cōitatis, cui ex dn̄is territorij debet hæc via applicari, & dicendū est, ꝙ dicta via est in promiscuo vsu, nec diui di pōt, quia quælibet pars diuisa esset inutilis ad exercitum viæ, & cuius effectus indiuiduus est, eius quoque substantia indiuiduas est.arg.ff de re.iu.l.cuius effectus.&.ff.cō i d. l.arbor.§.de vestibulo.Et maleficia ibi commissa syndicus vtriusque vniuersitatis potest denunciare, nec est curandum in qua parte villæ, vtrum magis uersus vnam territorium siue latera vnius territorii, quàm versus reliquum, quia tota via est in promiscua iurisdictione. Et istæ communitates rediguntur ad instar duorum sociorū, siue duorum reorum credēdi, vnde, si transeuntes per illam viam debent soluere pedagium, erit cōe, qa ex re promiscua & cōi peruenit. Inquirendo tn̄ de maleficio ibi commisso, videtur melior conditio occupāts. Et occupare dicitur qui totum vsurpat, & tamen hic habetur occupatio iurisdictionis, vbi præuēnio facit ius.ar.ff.de off.consl.l.1. Et sicut implere cōdōnē prodest soli implenti, vt d.l.si plures. C. de cōd.in ser.ita exercere iurisdictionem prodest soli exercenti, & solus puenies intelligitur

a ligitur iurisdictionem a exercere. Alij dñt, q si in medio duarum ciuitatũ est locus cõis, & ibi fiat maleficium, q potestas utriusq; ciuitatis hẽt cognoscere, quia eius territorium offenditur. ff. de his qui deiece. vel effu. l. 1 i fi. & l. si uerò. §. q si ex mediano. & sic nõ est melior conditio pœnitentis, sicut in iniuria facta plurib. vnusquisq; iniuriam suam prosequitur. & hoc est uerius secundum Alber. de Ceruio. & dicit Bald. in d. l. si plures. Et econuerso, si uilla tenetur emendare furta in suo districtu, & in uia cõi duarum villarum esset factum furtum, quælibet villa tenetur insolidum, sed una absoluitur, altera liberatur, ut in dictis iurib. & sic, quod commune est priuatum actiuè & passiuè in istis indiuiduis, secundum Bald. in d. l. si plures. & adde pdictis quantum ad condemnationem. qd' no. Alb. de Ro. in 2. par. statutorum. q. 177. &
33 q. 38. † Quæro 19. statuto cauetur, q vulnerans in uia publ. magis puniatur q̃ si alibi vulnerat, aliquis percussit in uia priuata, p quã tñ iter publice fiebat, an punietur ac si in uia pub. vulnerasset. Et vr̃ q sic, p l. 1. § summa cũ vtilitate. ibi, dummõ p eam vulgo iter fiat. ff. de his qui deic. uel effu. qa mẽs spectari dẽt, ut l. 3. §. cõdõ. ff. de adi. le. ita tenet Aug. i tra cta. suo de malef. in ti. de pę. & percus. & insultu. ner. item po. & eũ sequtur Alb. de Ro. ĩ suo opere statut. in 2. par. q. 37. q̃ incipit, statuto cauetur q vulnerans. In contrarium tñ videt q illa uia in ueritate est priuata, ut in q. præsupponitur. & dixi supra eo. in 7. q ergo statutum pęnale loqnens de uia pub. non dẽt hr̃e locum in priuata, qm̃ statuta sunt stricti iuris, nec regulariter dẽnt extẽdi, vt l. 3 §. hæc verba. ff. de neg. gest. & l. 1 §. si is qui nauc. ff. de exer. cum si. & maxime statuta pęnalia, ut no. in l. si uero. §. de uiro. ff. solu. mat. & istam partem puto esse ueriorem, quia quãdo statutũ est pœnale & correctorium iuris cõis, sicut præsopponitur in casu isto, tũc non dẽt extẽdi ẽt per identitatem rationis, per no. per gl. & Doct. in aut. quas actiones. C. de sacr. sau. eccl. & per no. eleganter per Bar. in l. 1. ff. sol. mat. in 9. q. Secus esset, quãdo statutum declararet aut distingueret ius cõe, quia bene tũc fieret extensio p idẽtitatem rõnis, secdm Bar. in d. l. si constante. Non ob. l. 1 §. summa cum utilitate. ff. de his qui deic. uel effu. qa ibi fit extensio p l. & in casu nostro fieret per hominem, quod non est dicendum per prædicta.
34 † Quæro 20. de alia qõne quotidiana. s. statutum est hic Paduæ, & ẽt in multis locis, q si quis vendiderit fundum, possit cohærens d seu confinis, seu collateralis a pſentare idem pretium, & uendicare fundum uenditũ ab emptore, mõ aliqnis vendidit fundum, & uicinus q hẽt alium fundũ propinquum, uia tñ publica interueniente, vult pſentare pciũ ui gore d. statuti, q̃rit̃ an possit. & dubiũ est in hoc, an talis uicinus dicatur cohęrens, & cõfinis aut collateralis, ita q possit pſentare. Et vr̃, q sic, per l. lacus. ff. de acq. re. do. & p tex. cum gl. no. instit. de rer. diu. in §. riparum. & uersi. adhærent. ubi habetur, q ripæ fluminis dñi esse illorum, quorum prædiis adhęrent, etiam si uia public. sit in medio. Item pro hoc, quia uia publica media non impedit seruitutem, licet alius locus priuatus sic. vt l. seruitutes. §. publi. ff. de ser. & l. quĩ sella. §. fin. de seru. rust. & casus uidetur ad literam in l. 2. § fin. cum l. seq ff. fin. regu. ubi dicitur, q si uiam publ. sit in medio inter fundũ tuũ & meum, confinium non intelligitur, quia uia in confinio meo est uia public. magis q̃ ager uicini, & ideo vult ibi, quòd non possit agi iudicio finĩ. reg. quod inter confines cõpetit. & istam vltimam partem, puto ueriorem esse. Et idem etiam dicas, si flumen publicum esset in medio, quia non dicerentur esse cõfines seu collaterales, vt est te x. in l. 5. q̃ incipit, qa uias. ff. fi. reg. Secus si riuus priuatus interueniret, ut est casus in l. sequen.
35 quæ incipit, sed si riuus. † Et hanc partem etiam tenet Bald. in quadam lege Gręca Federici imperatoris, quę uocatur, ius prothomisios, in gl. 2. Nec obstat l. maritus. de acq. rer. do. vbi tex. in fi. uidetur uelle, quod si inter fundum uic. & meum est uia pub. & flumen destruxit fundum uicini, & uiam pub. & postea retrocedit flumẽ, q fundus uicini efficitur meus, non obstante quod uia quæ remanet, si in medio, quia ille tex. fundat se in hac ratione in fin. quia etiam ipsa uia est fundi mei. & glo. intelligitur quantum ad emolumentum, non quantum ad ppriętatem, uel quantum ad commodum meum quia si uia destrueretur ex fundo meo, deberet reparari, per l. si locus. § fi. ff. quemad. ser. amit. sed quo ad alios effectus, secus. Et ideo quantum ad hoc ut fundus qui est ultra uiam, sit cohęrens, quantum ad hoc ut contra ius cõe possit vẽdicari, dicẽdũ est, q ipsa via impediat ne fundi dicanẽ cohęrentes. & eodẽ mõ respondeo ad gl. in §. riparum. quæ

 potius

potius ꝓbat contrarium, relata ad tex. q tex. dicit, ꝙ ripæ sunt eius, cuius ꝑdio adhærent. & gl. addit ēt, q. d. si via uel flumen sit ēt in medio, licet, tunc non adhæreat prædio qñ
36 via est in medio, tñ ripa sua est. † Quęro 21. quid si via cōis est ad fontes agroꝛū, uel castroꝛū, ad cuius iurisdōnem præsumantur ꝑdia pertinere. Rñdeo secūdum Bald. in l. si plures. C. de cond. inser. ꝙ via cōis diffinit loca ſcdm uicinitatem aſpectus. Inst. de re. diui. §. insula & vide quod no. Azo. in summa. C. vti pos. in his Item medium est extremitatibus oppositum ſcdm Ari. ideo nulla extremitas prædicatur de medio. Itē quod participat de contrariis, non est simpliciter
37 tale, vt ff. de leg. 2. l. hoc legatum. † Quæro 22. aliquis legat. e vel vendit fundū uel domum, an videatur concessum, ꝙ debeat hēre viam ex fundo exterioris, vel vēdentis, uel sunt duo frēs aut socii, diuidunt vnū fundū an in dubio videatur actum, ꝙ vnus debeat hēre viam p partē alterius. Vide quę plenissime dixi in l. ꝑced. in tit. de ser. itin. seu. adi. vbi ēt dixi de iti. & act. ubi oīno vide. & adde, ꝙ si aliqs vēdit fundum, in quo hēt capellam, ꝙ capella nō cedit, si hēt aditum ex publico. Sed Bart. ita dicit in l. si mercedē. §. 1. ff. act. emp. p illum tex. cui adde no. per Inn. & Doc. in c. ex lrīs. extra, de iure patro.
38 † Quæro 23. quid si uia, pub. est aquis inundata uel aliter destructa, an possit iri p fundum vicini. dic ꝙ sic, per l. si locus. §. fin. ff. quemad. ser. amit. & nūquid debeat vicinus de hoc hēre ꝑtium, gl. ibi tāgit. ego dixi i loco ꝑced. in 10. q. prin. in fi. & supra de ser. & antep. q uer. sed quid si locus debens seruitutem itin. est inundatus. & in pe. q. versi. 7. qñ via pub. & adde q̃d isto casu si aliquis duceret pecudes uel aīalia p fundum vicini, qñ via pu. ē destructa, nō pt accusari p uicinum de dāno dato, ut no Bal. in l. p agrum. C. de ser. & aqua. & uide ad hoc gl. 1. dist. omnes ll. in gl ma. in fi. & gl. fi. in prin. l. maritus. ff. de acq. rer. do. & hoc intellige, dummō ciui liter ducat animalia, ita ꝙ a damno inqtm̄ potest, custodiat. l. si cui. ff de seru. secundum
39 Bal. in d l. per agrum. † Quæro 24. quid si aliquis in agrum vicini uiam pub. reiecerit an is per cuius fundum uia pub. facta ē possit agere contra eū. Dic ꝙ sic, quia potest agere actione viæ reiectæ ad suum interesse. s. quanti sua interest, ꝙ uia pu. p suum fundū facta nō sit, ut ē tex. in l. si in agrum. ff. de via pub. quā actionem quidam dñt esse ꝓpriū nomen actionis, & ita est in arbore actionū lo. in ſpūali circulo, & ita bene sonat actio viæ reiectæ, sicut & nomē alterius actionis. & ita tenuit Azo, ut no. gl. 1. in fi. in d. l. si in agrum. Alii dñt, ꝙ nō est proprium nomen actionis, sed est quædam adiectio, sicut est actio de peculio. & quod dr̄ in d. l. si in agrū ꝙ datur actio viæ reiectæ, debet exponi. i. ꝑ p viā reiectam datur actio utilis l. Aquil. vel in factum, ut no. gl. in d. l. si in agrum. sicut & alias datur actio de dolo. i. propter dolū datur actio c. mandati. C. de do. l. 1. & istam partem tanquam vltimam, videtur sequi Ro fre. in libellis suis iuris ciuilis, in tit. si uicinus per fundum uiam reiecerit, &c. alias est rubr de actio. uiæ reiectæ. & ita et tenet Bal. in d l. si in agrum. qui dicit, ꝙ ista non est actio de per se, sed est actio i factum ex hoc edicto, uel per l. Aql. & intellige Bart. dum dicit ex hoc edicto, de edicto posito in l. 1.
40 de uia pub. & iti pu. re. † Sed circa istam actionem uiæ reiectæ q̃ram de quibusdam ꝓ eius declaratione, quia est materia incognita. Primo, quot sunt necessaria ad hoc ut cōpetat ista actio. Ros. in d. tub de act. uiæ reiectæ, dicit. ꝙ tria sunt necessaria. Primum, ꝙ uiam pub. quis fecerit per fundum. Secundum, ꝙ iste fundus sit uicini sui, & idem si esset alterius priuati. Tertium, ꝙ ꝓpter hoc damnum sit illatum illi uicino uel domino, p cuius fundum uia pub. facta est. & hæc omnia colligunt in d. l. si in agrum. ff. de uia
41 pub. † Secundo q̃ro, ad q̃d cōpetat ista act. & ur̄ ꝙ competat ad hoc, ut uia pub. reiecta in agrum uicini, remoueat de fundo illo, sed dic contra, quia imo competit ad interesse tm̄, ut est casus in d. l. si in agrū. & hoc tenet Rosi. in d tit. de act. ui. re. & adde, ꝙ dicam in seq. Hoc tñ fallit in casu, qñ uia pub. eēt destructa, per l. si locus. § fi. quemad. ser. ami. secundum gl. in d. l. si in agrum. quam declara, ut dixi supra in 23. q. & in aliis locis ibi
42 remissis. † Tertio quęro, quid si agatur ad ad hoc, ut illa uia remoueatur. Dic, quod non competit actio prædicta, ut statim dixi. sed possum ego, in cuius fundum uia reiecta est, propria auctoritate claudere, ita quòd plus inde transire non possit. per l. quemadmo. §. si proiectum. ff. ad l. Aquil. argu. l. 2. C. de allu. & ita Ros. in d. tit. de act. uiæ re. qui dicit, quod ita de facto sæpe uidemus. & adde quod dixi supra. in 6. quæstio.

Quæro

43 Quarto quæro, quid si egit quis primo contra uicinum, qui uiam publ. in fundum suū reiecit, & fuit consecutus interesse suum per actione uiæ reiectæ, an poterit postea claudere uiam? Videtur, ꝙ sic arg. l. Stichum aut Pamphilū. §. de loco. ff. de sol. Contrarium teneas, ꝙ cum ipse pretium habuit, & pretiū loco rei succedat. ff. de perit. hæred. l. si & rē & pretium. & dixi in l. Labeo. §. Sab. &, §. itē si dñs. de ver. sig. ergo vr hře fundum ex quo habet pretium, unde uiam claudere aut remouere non poterit. & ita tenet Rof in loco prçall. Item pro hoc cum competāt dño fundi duo remedia, vnum ad interesse, aliud ad rem impetrandam, unum alteri renunciare vr. iuxta no. in l. quod in hærede. §. eligere. 44 ff. de tri. † Quinto quæro, quid si aliquis reiecit uiam priuatam per fundum uicini sui nunquid agetur actione priuata? Et uidetur ꝙ non, quia illa actio est inuenta pro uia publica. Rof. tñ in tit. præall. in fi. dicit, ꝙ credit, quòd utilem actionem habere poñit, & intentare etiam negatoriā, & si est dominus fundi, datur sibi utilis negatoria uel publiciana, ut l. si ego. ff. de publ. directa actio nō datur pro via tantum publica, quia tunc nō concurrunt verba & mens legis facit quod not. in l. mori. C. de neg. gest. & in l. si quis id quod. in princip. ff. de iurisd. omn. iud.

45 † Sexto quæro, quomodo debet formari libellus in hac actione uiæ reiectæ. Et dic quòd debet formari isto modo. Coram vobis, &c. comparco ego Philippus Alexander de Velletro contra, & aduersus Antonium Falsepe datum, & dico & expono, quòd dictus Antonius in agrum meum uiam publicam reiecit, seu immisit, propter quod interest mea, ne uia illa ita reiecta sit. quare istud interesse meum peto, & ad hoc propono actionem viæ reiectæ & hoc tenendo illam opinionē. ꝙ competat dicta actio. sed tenendo aliam opin. s. quòd non sit proprium nomen actionis, sicut dixi in 1. q. huius 23. q. tunc retineas omnia in libello posita, & adiicias, Et ad f hoc propono actionem in factum *f*, vel utilem l. Aquiliæ. ita dicit Rof. in d. ti. de actio. viæ reiectæ. Sed tu dicas, quòd hodie in utroque casu non est necesse, quòd exprimat nomen actionis. vt no. gl. magna, in l. 1. in pri. ff. de eden. & ibi per Doc. & not. per gloss. & Doc. in c. dilecti. extra de iudi. in c. examinata. eod. titu. & tutius est, quòd non inseratur nomen actionis in libello, ut notatur in dictis iuribus, & maxime in casu illo, in quo sunt opiniones, quòd sit proprium nomen 46 axionis exprimendum. † Septimo & ultimo quæro, quō debeat actor & reus formare positiones in hac actione viæ reiectæ. dic secūdm Rof. in ti. sępius allegato, quia positiones actionis sic fieri debent. Ego dico, quòd uia publ. uadit & ire debet per tales partes, uel reiecta uia pub per illam tu uicinus proiecisti uel immisisti per fundum meum. Item dico, ꝙ per talem uiam missam per fundum meum damnum mihi illatum est, &c. Positioaes uero rei sic fieri põt. Et dico, ꝙ uia publica est, uel esse debet per tales partes, sicut nunc est. Item dico, ꝙ in partes illas, uel fines est fundus tuus. Item dico quòd per talē uiam publicam ita immissam, conditio tua facta est melior, modo per uiam & stratā publicam potest inde alimoniam uendere renuntianribus, & per uiam publ. transeuntib.

47 † Quæro 15. an quilibet teneatur munire uel reficere uiam. Dic duplex est uia, una publica, alia priuata, ut dixi supra, in 6 q. primo casu, qñ uia ē publica, distingue, aut uia est intra ciuitatem, & quilibet debet munire iuxta domum suam, ut l. ædiles. ff. de uia publica. alias est in tit. ff. de loco publi. fru. Et ita tenet Barto. in l. per Bithyniam. C. de imm. ne conce lib. 10 & idem si uia. publi. est per burgos ciuitatis, ut est tex. cum gloss. in versi. ciuitates. in d. l. ędiles. in fin, quòd nullum genus hominum excusatur ab isto onere, quia nō numeratur inter sordida munera, ut l. absit. C. de priui. Do. Angu. lib. 9. & ibi per Bart. nisi esset concessa uacatio mune g rum publicorum, uel papalis concessio *g* vt non teneatur ad istud onus reficiendum, ut l. hi qui muneris. de uaca. mu. & no. gloss. & Bar. in d. l. absit. & ideo non excusantur prædia principis, ut ibi. Et hoc tenet. And. de Barulo, per illum tex. & est text. in l. ad instructiones. C. de sacrosanc. eccles. Item nec excusantur ecclesię, ut ibi. & in authenti. de ecclesi. titu. §. ad hoc sancimus. colum. 8. quia est onus reale, ut dicit Bartol. in d. l ad instructionem. & sic nor. quòd res ecclesiæ tenentur ad refectionem uiarum publicarum. Non autem dicas, quòd sola ecclesia, id est, ipse locus sacer sine aliqua possessione teneatur ad istam refectionem, quia non tenetur, sed per possessiones tantum. Et ideo. fratres minores non tenetur ad istud onus, nec etiam ecclesiæ ciuitatis tenentur,

ad refectionem viæ, seu stilizate iuta ciuitatis Bon. quia ecclesiæ in nullius bonis sunt sed parochia reficiet, scd'm Iac. Bu. & Bald. in d. l. ad instructionem. Et quia istud onus reputantur esse onus fructuum, vt l. si pendētes. §. si quid cloacatij. ff. de vsufr. & d. l. ędiles. sequitur, quod possessiones steriles, quæ nihil reddunt de fruct. nō tenentur ad istud
48 onus, scd'm Bal. in d. l. ad instructionē. † Sed aduertere, quia gl. 16. q. 1. §. nouatum. alias in §. iuxta. in ver. nouis collationibus. in fi. dicit regulariter, quod non tenetur l. ad instructiones C. de sacrosf. eccl. l. quę dicit, quod clerici tenentur ad instructionem itinerum, & per hoc videtur tex. In c. nō minus. de immu. eccl. & in cle. 1. eo. tit. & hoc tenet Host. in summa, de imm. ecc § quibus. Ego vero credo illam gl non dicere verum, quoniam
h ista sunt munera realia h: vt dicit Bart. in l. ad instructiones. & non sunt sordida, ergo tenentur ecclesię, vt d. l. absit. Nec ob. l. § nouatum. quia ibi dr̄, quod ecclesia non tenetur ad nouas collationes, & sic ad munera sordida. Et istam partim, quod ecclesia teneatur ad ista onera refectionis, viatum, tenet Ant. de But. in d. c. non minus. vbi plene examinat istam materiam. Et ita ēt tenet Card. Zab. in Cle. 1. 17. q. de vita & hone. cler. dicens, qd d. l ad instructionem hoc expresse dicit, nec aliquod ius nouum specifice contradicit. Vnde, qd' non mutatur, quare stare prohibetur?l. sancimus. C. de testa. & l. præcipimus. in fi. C. de appel. & allego hanc rōnem ad idem, qa leges ciuiles sunt approbatę per ius canonicum, inquantū non contradicāt expresse canonibus, vt pbatur 10. dist. si in adiutorium. & in c. se. & notant Cano. in c. ecclesia S. Mariæ. extra. de cōstit. & de ista materia an ecclesia, & alii teneanē ad refectionē uiatū, & pōrium, uide per D. Pet. de Anch. in rep. c. postulasti. in 5. q. extra de fo.
49 cōp. † Sed quid si imponaē gabella pro plaustris, & currib. q̄ soluitur ad portam pro refectione vię, an ecclesia teneaē? & dicas φ sic, quia aliquid soluiē ex eo φ plaust a destruunt uias, & oportet φ continue reficiantur ex illa pecunia, & iō sicut ecclesia tenetur ad refectionē uiatū, scd'm qd' supra dixi, ita ad solutionem huius gabellæ, ex qua reficiuuē viæ, scd'm Iac. But. & Bald in d. l. ad instructiones. dicit tñ ibi Bald. φ ad hoc non pōt cogi per seculares: vt in Cle. 1. de imm. eccl.
50 † Item quid si ciuitas vel villa vult facere vnā viā de nouo, & vult imponere onus proprie p rebus, p dicta expensa viæ vel pōtiūs an possit imponi ecclesiis? Bart. in d. l. ad instructiones, dici φ non: p aut. itē nulla cōitas. C de epis. & cle. nisi pdia essent tributoria. de quo vide p Bar. in l. placet. C. de sacrosanc. eccl. Scd'o casu, qñ via est extra ciuitatē benignus nunc dē: fieri refectio, & iniūctio
i expensæ cōis imponendo collectam i p q̃ritate patrimonii, per l. per Bithyniā. C. de immu ne cōce. lib. 10. & ibi hoc tenet Bar. hoc tñ fallit, qñ dñs ciuitatis, uel alius superior reciperet vectigalia a transeuntibus & tunc suis sumptib. eā viā dēt dñs, uel superior facere purgari, & reparari, nō aūt sumptib. subditorum, per regulā iuris, q̄ sentit onus, &c. de reg. iur. in 6 & l. scd'm materiam. ff. e. t. & ita tenet Ioā de Pla. in l. vnica. C. de ca. iol. & p hoc facit qd' no d. Arch 23. q. 5. si quis peregrinus. ubi dicit, φ isti Comites, & Barones tenentur ciuitates suas, in quib. colligūt pedagia, & stratas tenere securas a latronib. alias tenentur emendare damnū de pdato. & idem sequitur Bal. in c. 1. in pen. col. prin. in ti. de his, qui feud. da. pos. & in c. 1. §. conuenticulas. in 2. col de pac. iu. fir. & Flo. in l. 1. §. summa. ff. de his, qui deie uel eff. qd perpetuo tene menti. Secundo casu princip. quando uia est priuata, & hoc potest esse duobus modis. Vno modo, uia. i. ius eundi, prout est seruitus, & tunc conuenit ius refectionis ei qui habet uiam, i. ille. n qui habet solum, debet pari. ut l. refectionis. ff. commu. præd. & dixi plene supra. Secundo modo accipitur uia priuata, hoc est facta ex collationib. priuatorum, & tunc idem quo ad illos priuatos, quia ad eos pertinet refectio, ut l. 2 § viatum. ff. ne quid in lo. pub. & hoc tenet Guil. de Cu. in l. neminem. C. de sac. san. eccl. & sequitur Bar in d. l. per Bithyniā,
51 † Sed iuxta prędicta quæritur an scholaris uel qui conducit domum, teneatur ad refectionem vię. & quidam dicunt φ nō solet allegari l. ex conducto. ff. loc. & ibi tenet Sal in l. summa. C. de pig. dicas contrariū, quòd tenentur soluere, & si non soluunt, pr̄ ma occupari, ut l. ædiles. ff. de uia pub. & si soluūt, soluent expensis locatoris, quia locatori imputabunt in pensione per actionem ex eo cōtractu, secundum Pet. & Cy. in d. l. in summa. & Bar. in d l. ædiles. & ita tenet etiam Albe. de Ros. secundum Odof in suo opere statu. in 1. parte. quæst. 136. quæ incipit, stat. caueatur.

uetur. ubi vult, quod si est statutum quod quis ante domum suam teneatur se obligare sub certa pœna, qd inquilinus soluendo imputar loca tori. & idem tenet d.Pau.in l ex conducto.in prin.ff.loca.& no.in l. si pendentes. §.si quid cloaca.ff.de usuf.& idem tenet Ros.i libel. suis iuris ciu.in ti.de off.iud.quo, phibet ne aliquid fiat in uia pub. in fi. qui dicit quod ad hoc compent.off.iud.p d.l.ædiles. circa fi & de isto off.iud.dic ut per eum in d.ti.& infra

52 dicetur. † Item quid si esset emphyteota, seu liuellarius, an teneatur reficere uiam pub.an te domum suam emphyteoticam? Dicas quod sic, expensis suis, ut l. circa prin.uet.publica rum functionum.C.de iure emph.& ibi hoc ponitur per Alb.de Ros.in d. q.136. & dicit idem de vasallo. & est notandum quia isti dñi hñt utile dñium, ut d.l.1.§ 1. ff. si ager. uectig.vel emphy.pe.c 1 ibi, si rei aūt & ibi no.in uet.vend.de inuest.de te.alie.fac.& no. gl.in l.si ut certo.§ si duobus uehiculum. ff.

53 com.& in c.cum Bertol.de re iu.† Item quid de vsufructuario an teneatur ad refectionem viæ? dic quòd sic, ut l.si pendentis. §. si quid cloaca.ff.de vsufr.& uide quod ibi not.& in l.hactenus.eo.ti.& in l.qui concubinam.§.q hortos.ff.de le.3 & quod no.Bar. in l.his ver bis.§.idem rñdit.eo ti.& in l.ff. de usuf.le. ubi omnino vide, quod intellige nisi possessiones essent steriles, in quibus hrēt vsumf. vt supra dixi post princi.huius 25. qō.princip.

54 † Item quid de marito qui habet fundum dotalem iuxta uiam pub.quæ dēt refici? dic vt hr̄ in l.4 § 1.ff de imp.& adde, quod statim di cam.† Item quid si aliquis habitet in domo

55 gratis, an teneatur ad refectionem uiæ? dic quod sic, si refectio puta purgatio, pertinet ad utilitatem momentaneam, sed si ad perpetuam, secus. & ita vult d.l.3.§.1.& ita tenet Bar.in d.l. Ædiles.ff.de uia pub. Ego puto, quod si refe ctio debet durare pro tempore quo habitare debet gratis, K vel maiori, teneatur, alias nō,

K per d.l.3.§.1 & quod ibi no.Barto.& Angel. in l. diuortio. §. quod in anno. & quod ibi no.ff.sol.matr.† Item an teneatur quis refi-

56 cere uiam, si prius vult cedere domui, quam habet iuxta uiam, uide Bald.in addi.Spe.tit. de censi.& uide quæ dixi supra de puteo, nec sic. sed pone, quòd quædam communitas.& per ibi dicta, determinarent istam quæstio.

57 † Item quæritur, quid si uia pub. non est de struct a ex antiquitate, uel casu, sed aliquis ip sam exarauit seu aliter destruxit, an vicini te neantur reficere? Dicas quòd non, sed ipse tantum, qui eam destruxit, ut est tex. in l.si in

58 agrum.in fi.ff.de uia publ. † Sed quid si ille non est soluendo? dic quod vicini coguntur, ut no.ibi gl.sing.arg.d.l. Ædiles.§. construāt & l.2 §.uiarum.ff.ne quid in loco pub.& di cit Lud.de Ro. in quodam suo singulari, qd incipit, Dic mihi uiam destructam, &c. qd illa gl.est sing.& nō est alibi. Item adde, qa sæpe dictum est, quod quis tenetur reficere uiam in ciuitate uel burgo. Nam intelligitur qtūs protendit latitudo domus suæ, ita Ang.in l. singularum.in fi.C.de ędif.priu. uel quantus protendit latitudo cuiuscunque fundi, qui sit in ciuitate uel burgo uersus dictam uiam pub.ar.l.inter eos.ff.de acq.rer.dom.& per l. adeo §.insula.eo.ti.& Inst.de re.di.§.insula. Et dixi, cuiuscunque fundi, quia quicunque fundus sit in ciuitate uel burgo, idem iuris est, siue sit domus, siue stabulum, siue hortus, & siue sit fundus rust.siue urba. quoniam in urbe & in burgis pōt esse fundus rusticus, q̄a non locus, sed materia facit prędium vrbanū

59 l.urbana prædia.ff.de uerb. sig. † Quæro 26. aliquis vult reficere uiam pub.an possit, & quomodo de primo dic licet aliquis faciat in publico, tamen potest, ut l.1.ff de via pub. & iti.pub.re.& no.ibi gl.in rub.patet ex his, quæ dicta sunt in duabus qōnib.pręcedentibus. Et nedum quis potest viam pub.reficere, sed ēt purgare, quod est refectionis portio, vt

60 d.l.1.§ sed & purgare. † Quod no.pro statu tis loquentibus de refectione uię, ut compręhendatur ēt purgatio, sicut est auferre lutum ex uia pub. Et purgare proprie dr̄, ad libramentum proprium redigere, sublato eo qd superest. Et libramentum capitur pro modo & pulchritudine, ut est tex.cum gl in d.l.1.§. purgare.& ex eo quod dcm ē, sublato eo qd

61 superest. † No.quod ille qui tenetur purgare viam, non sufficit si auferat lutum ex uia publica in medio, & piiciat in partib.uel in la terib.uiæ, qm̄ tenet in totū re auferre de uia, ut d.§.purgare.quod no.Itē ēt reficere dr̄, & qui aperit, & qui purgat, & oēs omnino, qui in pristinum statum ducunt, ut d.l.1.§.reficit. De secundo dic, quod ille qui vult reficere viam pub.debet ad ueterem latitudinem restituere, ut d.l.1.§.1.& nō debet latiorem, neque longiorem, neque altiorem neque humiliorē sub nomine refectionis facere, nec in uia terrenam glaream ponere, aut sternere uiam lapide quę terrena sit, uel contrario

de strata, terrenam facere: vt est tex. in d. l. 1. §. si quis in specie. Et in effectu sub specie refectionis non pt quis uiam deteriorem facere impunè, imò phibendus esset ut d. § si qs in specie. & ibi et uide per gl & Doc. ubi pdi
62 cta uerba declarantur. † Quæro 27. si quis vult reficere uiam pub. & ab alio impedit, qua actione agetur impedimentum. Dic interdicto de uia publ. & itinere pub. reficiendo, & istud interdictum perpetuò datur, & omnib. & in oēs, & hēt condemnationem in id qd
63 actoris interest. ut d. l. j. §. fin. † Quæro 28. ad hoc ut istud interdictum competat cōtra impedientem reficere uiam. q̄ sint necessaria & Rof. in libel. suis in tit. si aliquis uult reficere uiam pub. alias in rubr. de interdicto si uia pub. reficitur. in pri. dicit, ꝙ quatuor sūt necessaria. Primum est, ꝙ uia illa sit pu. uel iter publicum. Scdm, ꝙ aliquis uelit reficere. Tertiū, quòd reficiendo nō mutetur status primitiuus uię pub Quartum, ꝙ alius te impediat voluntatem reficere uel purgare viam publ. Et hæc quatuor probantur in d. l. 1. ff. d
64 via publ. & iti. pub. re. † Quæro 29. quomodo debeat formari libellus in isto interdicto. & Rof. in ti. præall. dicit, quòd debet formari sic: Coram vobis, &c. compareo ego Titius, & conqueror de Sempronio: quia me uolentem reficere, uel purgare uiam publ. uel locum publicum, me phibuit, & peto interesse pro tali uiolentia uel iniuria, & ago contra ipsum: & hoc propono actionem in factum subrogatam in loco interdicti de uia pub. & iti. pub. reficiendo: uel ipsum interdictum: vt l. 1. ff. eo. tit. Si autem propter illam refectionem uertitur specialis & propria utilitas actoris, potest libellum concipere modo prædicto, & ei addere sic: Et quia interest mea specialiter propter domum meam non esse prohibitum: ideo illud meum interesse peto, & ad hoc propono interdictum prædictum, uel prædictam actionem in factum subrogatam loco eius, & quòd tale interesse possit peti, dixi supra. in quæst. 27. in fin.
65 † Quæro 30. quō debeant formari positiones actoris & rei in isto interdicto. & dic, ꝙ positiones actoris ita formari dēnt. Ego Titius dico, ꝙ uia illa, locus ille, de quo qō, est publicus. Item, ꝙ locus ille, uel uia illa indiget refectione. Item, ꝙ reficiendo antiquū statutū retinebā. Itē, ꝙ me phibuisti, & adhuc phibes. ista colliguntur & pbanť in l. 1. ff. de uia pub. & iti publ. reficien. & patet ex supradictis. Positiones verò rei sic formari possunt: Ego Sempronius dico, quòd locus ille, de quo est quæstio, est Titii, & ponantur confinia ita, ut appareat ipsum non esse locū publicum. Item dico, si erat uia publica, ꝙ reficiendo uolebas, & uis facere uiam publicam latiorem, longiorem, altiorem, & humiliorem quàm ante fuerat. Item, ꝙ Seius tm̄ tibi intulit uiolentiam, vnde ego Sempronius debeo absolui, quia si tm̄ ille Seius intulit uiolentiam, ergo nullus alius, & hæ positiones ponuntur per Rofr. in d. libello de interdicto, de uia publica reficienda, & probatur in l 1. ff. eo. ti. & ex his q̄ dicta sunt supra. & hæc omnia quæ dicta sunt 35. q. no. diligenter, quia ponunt materiam refectionis, & adduntur his quę dicta sunt supra. in li. p
66 ced. in tit. de refect. † Quæro 31. quid si aliquis ponit aliquid in uia publica, uel ædificat, uel immittit eo casū quo non pt, iuxta ea q̄ dixi supra in 21. q. cum quatuor sequentibus, quo iure agetur contra ipsum? Dic interdicto, ne quid in loco publico fiat, ut l. 2. §. 1. & §. ait prætor. & §. prætor. ait. ff. ne quid in lo. pub. & istud interdictum prædictum ē ne quid in loco pub. uel uiā pub. uel itin. publi. fiat, & si factum fuerit, quod tollatur, ut ibi, & sic istud interdictum ex prima parte ē prohibitorium, ex secunda restitutorium, ut d. l. 2. in princ. & §. hoc interdictum. & §. ait p tor. Vel secundum Io. And. sunt duo interdicta. Vnum prohibitorium. s. ne fiat. Aliud restitutorium, si factum fuerit, tollatur, ut not. Rof. in libellis suis, in ti. de interd. ne quid
67 in loco publ. † Quæro 32. siue sit unum interdictū, siue duo, quæ sint necessaria ad hoc, ut ista interdicta dentur. Dic secundum Rof. ꝙ nouem sunt necessaria. Primum est, quòd
68 uia illa uel locus ille sit publicus. † Qualiter aūt uia dicatur publica, uel priuata, aut vicinalis, vide in l. 2. §. uiarum. & §. uicinales. ff. ne quid in loco publ. & dixi supra in 2. q. Secūdum, quòd ponatur aliquid in loco publico uel uia publica, ut habetur in d. l. 2. & in hoc tu adde etiam, quòd licet non ædificetur in uia, sed ædificem in meo, dum tamē ædificium in meo factum noceat in uia, sufficit, ut habeat locum hoc interdictum, ut d. l. 2. §. quis in suo. & ibi hoc notat Bartol. & vide etiam Barto in l quominus. in 3. quæst. ff. de flumin. Tertium, quòd non sit appositum de licentia principis uel alterius habentis ad hoc potestatem, ut dicta l. 1. in princ.

priu. Quartum, ꝙ si est positum cum licẽtia principis uel alterius, fiat deterior, ut d. l. 2. §. merito. & §. si quis a principe. Quintum, ꝙ iste q agit hoc interdicto, non hẽat ædificiũ in publico siue licẽtia superioris. alioquin non auget, ut in d. l. 2. § idem ait, si in publico. Sextum, ꝙ id quod est positum, statim noceat uel nocere possit, ut d. l. 2. §. dein de ait ꝑtor. & ibi declaratur qñ uia dicatur fieri deterior. Septimũ, ꝙ ad hoc ut tollaẽ, necesse est ut noceat ædificium, & si melius sit non tollere, ne urbs ruinis deformetur non tollere, dico nisi publicus usus impediatur, ut d. l. 2 §. si quis nemine, ut l. fi. e tit. Item si non tollitur p interdictum, tollitur tñ officio iudicis, ut d. §. si quis nemine. & d. l. fi. Octauum, ꝙ locus publicus fiat deterior, & tunc locum habet interdictum, sed si esset locus priuatus alterius tunc hẽt locũ vtile interdictum, ut d. l. 2. §. cum qui. & §. meritò. Nouum, & vltimum, sufficit quantum ad hoc vt habeat locum interdictum, si ue ipse posuit, siue ab alio positum sit, ut d. l. 2 §. hoc interdictum. Sed contra prędicta opponitur, & uř, ꝙ aliquo mõ non hẽt locũ hoc interdictum. Nã licitum est cuilibet ędificare, & immittere in loco pub. ff. de acq. re. do. l. statuas. Sol. verum est qñ ponunẽ statuę, sed non in loc. pub. uel si sunt positiuæ i loco publico, nõ impediebatur locus publicus, & ideo quod positũ est, tunc non remo-
69 uetur. †Quæro 33. qũo formetur libellus in hoc interdicto, qñ quis ędificabit in uia publica, uel aliquid immisi, vel ædificare aut immittere vult, & in hoc duo casus principaliter sunt de per se cõsiderãdi. Primus est, qñ ex hoc lędiẽ uia publica, uel iter publicũ Secundus est, qñ propria utilitas tm̃ lædiẽ, puta qa lumina tua obscurata. In primo casu libellus põt duob. modis formari. Vno mõ, qñ quis vult ædificare uel aliud immittere in via publica, & petitur, ꝙ nõ immittatur uel fiat. Alio mõ, qñ id qđ in uia publica factũ est, petitur ut tollatur. Primo mõ põt si formari libellus scdm Rof. in loco ꝑall. Corã vobis, &c. cõpareo ego Titius, & dico ꝙ talis vult ponere in uia publ. cuius talis sunt cõtiues, tale quid, pp quod uia publica deterioratur uel deformaẽ, puta faciẽdo pontem, vñ peto ipsum ꝓhiberi ne ponat. ad hoc ꝓpono actionẽ in factũ surrogatam in locum interdicti, ne quid in loco publico. Sed vide, ꝙ ista forma libelli non

est bona, quia p hoc agiẽ ad interesse, ut l. 2. §. hoc interdictũ. ff. ne quid in loco publico quod interesse nõ ꝑt esse, cũ nihil factũ sit, & agatur, ut non fiat. Et ꝑpea dicit Bar. i d. §. hoc interdictum. ꝙ istud interdictum nõ ꝑt proponi, nisi qñ aliquis incœpit ędificare, ita ꝙ hẽt aliquid instat operis, ut l. stipulatio. §. opus. ff. de no. ope. nũcia. ideo tunc ꝑt agi ne fiat ad interesse. pro eo ꝙ factum est. Et ita debet intelligi d. §. hoc interdictũ. & ista materia facit pro hoc l. harum. & l. egi. & ꝙ ibi no. ff. si ser. ven. & ideo secũdũ Bar. in d. § hoc interdictum debes formare libellum isto mõ: Dico, ꝙ talis incipit ædificare in tali uia publica seu in tali loco publico, pp quod uia publica fit deterior, uel iter publicum deterius, quare peto ipsum ꝓhiberi istud opus facere, & cogi ad cauẽdũ ne fiat, & ipsum condẽnari ad interesse meũ ꝓ eo ꝙ factũ est, ut probatur in d. §. hoc interdictum. & in §. si quis nemine. in d. l. 2. ff. ne quid in loco publ. Et de ista cautione uide tex. cũ gl. in l. 5. ibi. & l. pe. eo. ti. & no. in d. l. harũ. & d. l. egi. & no. p Bar. in l. si prius. ff. de no. oper. nuncia. Alio mõ, qñ quis ædificauit, & unus uul petere vt ædificium uel immissum in uia publica tollatur ꝑt sic formari libellus: Corã uobis, &c. cõpareo ego Titius, & dico, ꝙ Sempronius posuit tale quid ĩ uia publica, pp ꝙ est effecta deterior uel deformata, quare peto eũ cogi & cõpelli ad tollendũ & restituendũ, & ad hoc ꝓpono d. actionẽ in factũ, &c. In secundo casu principali, qñ ex ędificio uel immisso in loco publico lædiẽ tm̃ priuata utilitas, puta quia lumina tua obscurantur, debes sic formare libellum. Corã uobis, &c. cõpareo ego Titius cõtra & aduersus Semproniũ, & dico ꝙ ipse tale quid in põte uult ponere, uel posuit, uel in uia publica, uel in loco publico cuius tales sunt confines, & ꝙ lumina mea obscurantur, vñ ne in fiat, ago cõtra ipsum, intelligendo secundum ꝙ dixi sup. secundũ Bart. uel si iam fecit, dicas, Ago quod remoueatur, & ad id propono utile interdictum ne quid in loco publico. Et dixi utile interdictum, & non directum, per l. 2. §. cum qui. ff. ne quid in loco public. & per id quod dixi in q. præcedenti. in uersicul. 8. Sed contra istam ultimam formam libelli opponitur & videtur, quod non possit de iure agi. Nã lumina tua possum obscurare, ut ff. de seru. vrb. pręd. l. si binarum. & C. de ser. l. altius.

Sed

Sed tñde ſcdm Roſ. in præalleg. tit. de inter dicto, ne quid in loco publ. ante fin. ꝙ lumen quod habeo à tuo loco priuato, poteſt obſcurari, cũ non habeat ſeruituté, ut dictis iuribus. Sed ſi habeo à lo. pub. lumen, ſecus eſt, quia tunc obſcurari non poteſt, ut ff. de dam. inf. fluminum. §. vlt. & l. Proculus qđ eſt notandum. De hoc tñ intellige, qñ uis tollere mihi lumẽ quod habeo ex publico, ædificando in loco pub. quia tunc non potes dare mihi damnum ẽtiã habita licentia à principe, quia illa licentia intelligitur ſine damno, vt l. 3. §. merito. & §. ſi a principe. ff. ne quid in loco pub. Sed ſi ædificares in loco tuo proprio debente mihi ſeruitutem, poteſt mihi auferre lumen, quod hr ẽt ex publico, vt d. l. altius. & l. ſi binarum, quod bene no. Et addas his, quæ dicta ſunt in li. pe. in materia ſeruitutis luminum, & ne luminibus officiatur Sed aduerte quia Bar. in d. l. 2. §. hoc interdictũ. *el ſecundo*. ff. ne quid in loco pub. ponit aliter materiam libelli. Nã dicit, ꝙ debet ſic formari. Dico contra talẽ, quod ipſe hẽt & tenet tale ædificiũ, ꝙ eſt factum in uia publica, pp quod dicta uia ſit deterior in tanta quam itate, & eſt veriſimile me damnificari in futurum in tm. quare peto ipſum condemnari ad tolendum ipſum opus, & ad reſtituendam ipſam viã in priſtinum ſtatum, & ipſum mihi condemnari ad quantitatem pdictam, cum tm̃ interſit mea dem̃ opus fcm̃ non eſſe, & qñs mea interſiſſet pendente iudicio, & hæc forma procedit, ſi is tenet ædificium in uia publi. qui fecit. Sed ſi tenet alius, tunc dẽt cõcludi aliter, vc3 ꝙ pt præſtare patientiam deſtruẽdi operis, & ꝙ condemnetur qñs actoris interes pendente iudicio, ex eo, ꝙ negat pſtare dictam patientiam, p no. in d. l. 2. §. hoc interdictum. *el primo*. Alii dñt ſecundum Bar. ꝙ per hoc operatur intereſſe totius populi, ꝙ ſibi non placet, quia ſcdm hoc nõ poſſet conſtitui procurator ab actore, ꝙ eſt contra l. ſed pro intereſſe publico debet intentari actio a ſyndico cõis. & hoc eſt ꝙ dicit tex. in l. 2. §. hoc interdictum. *el ſecundo*. ꝙ actoris ĩtereſt, & ideo refert ſe ad intereſſe actoris,
71 non populi. †Quæro præterea 34. loco, qño formari debeant pones actoris, & rei ĩ hac materia & in hoc interdicto. Et dic, ꝙ pões actoris ſic formari pñt: Compareo, & dico, quòd via illa eſt publica, ſiue locus ille eſt pubicus, cuius tales ſunt cõfines &c. Itemꝗ aliquid immiſiſti uel uis immittere ſine licentia principis uel ſuperioris. Item ꝙ licet princeps tibi conceſſit ædificare vel aliqd immittere in via publ. vel loco pub. p talẽ immiſſionem vel ædificationem, incõmodatur vſus meus, ſeu domus mea. Itẽ ꝙ ego, qui ago hoc interdicto, careo ædificio poſito in loco pub. Item ꝙ id, quod im poſuiſti uel imponere uis, nocet uel nocere põt loco pub. Itẽ quod impoſuiſti uel uis ĩponere, eſt aliud, quam domus. Item, ꝙ illa domus ſi quamædificaſti in pub nocet multum loco pub. Itẽ ꝙ ſupra locũ publ pontẽ poſuiſti. Item ꝙ opus factũ in loco pub. tu poſſides. Itẽ quod tuũ opus qđ feciſti ĩ loco pub. lumen quod habebã in loco pub. abſtulit mihi. Pones rei ſic fieri poteſt, Cõpa
m reo&c. & dico ꝙ locus ille vel uia illa eſt vicinalis vel priuata m. Itẽ ꝙ illud quod ĩpoſui vel imponere volo, feci cũ auctoritate principis, & ecce priuilegiũ. Itẽ ꝙ id quod impoſui uel imponere intendo cũ priuilegio, eſt ſine incommodo alterius. Itẽ ꝙ tu q pponis hoc interdictum, ædificaſti in loco pub. Itẽ ꝙ id quod ædificaui eſt domus, & ſine incõmodo alienius loci priuati uel pub. Itẽ ꝙ opus prædictũ deſii poſſidere, ſine dolo uel cul pa. Itẽ quod lumẽ tuũ quod p ædificiũ obſcuraui, habebas à loco meo priuato, & de his põnibus hẽs per Roſ. i ti. ſi aliqs ponit in via pub. alias eſt, de interdi
71 cto, ne qd in loco publ. & colliguntur ex his q̃ dixi ſupra in 32. q. †Quæro 35. dcm̃ eſt ſupra. in 8. q. quod eſt licitũ regulariter ire p viã pub & agere, & ducere plauſtrum, qđ ſi quis impediatur ab aliquo, q prohibere nõ pt, quo remedio ei ſuccurretur. Dic quodeſt pditum ſuper hoc interdictum, ut liceat ire vel agere per uiam pub. vt l. 2. §. fi. ff. ne qd in loc. publ. & non reperitur alibi de iſto interdicto, niſi ibi, ſcdm Roſ. in tit. ſi aliquis vult ire p uiã pub. alias eſt in tit. de interdicto, ut liceat ire, agere p uiã pu. & de illo ſit ẽt mentio p gl. in tit. ff. ne qd in loco publ. & ad hoc ut competat iſtud interdictũ, iſta ſunt neceſſaria. Primũ, quod uia illa ſit pu. & qualiter dicatur uia publ. dixi ſupra in 7. q. Secundum, qđ ille q uolebat ire, agere p viam pub. phibitus ſit, ut d. l. 2. §. fin ſi. n p uiã priuatam aliquis uult ire, agere dẽt negatoria, ut l. 2. ff. ſi ſeruit. & dicam in ſeq. q.
72 †Circa iſtud interdictũ primo quæro, qño debeat formari libellus. Dic b r, Ego dico ꝙ talis

talis me volentem ire, agere, uel ducere tale quid per uiam pub. prohibuit, & prohibet n *n*: quare peto pronunciari, & ipsum cogi, q me non prohibeat. & ad hoc propono interdictum, ut mihi liceat ire, agere, uel ducere per uiam pub. vel actionem in factum subrogatam in locum eius, ut d.l.1.§.fi.

73 † Secundo quæro, quomodo formentur pōnes in hoc interdicto die bř, quod pōnes actoris sic formātur. Ego dico, quod talis uia est pub. Item qd ibam per illam uiam. Item ꝓhibuisti, & me prohibes uolentem ire, uel agere, uel tale qd ducere per illam uiam pub. Positiones rei sic fiunt econtra. Ego dico, quod illa uia est priuata. Item quod illa uia est mea. Item quod Titius tm̄ tibi intulit uiolentiam, & nō ego.

74 † Tertio quæro circa prædicta, quid de his, qui colligunt pedagia ab his, qui uadunt p uiam pub. an possint de iure prohiberi colligere, seu exigere per hoc interdictum. & Rofred. i pall.ai. dicit, quod credit quòd sic. Impediunt. n. euntes per uiam publ. unde faciūt contra iura, nisi habeant priuilegium a principe. C. noua. uectig. instit. non poss. l. 1. 2. & 3. C. de uect. l. certum. Vnde nec ciuitas per sua statuta, potest huiusmodi pedagia imponere. C. no uect. instit. non poss. l. uectigalia. nec aliqui nobiles possunt impedire uel agentis, nisi habeant priuilegium a principe, non debet concedi, nisi patria sit tenuis, quia tūc de facili conceditur priuilegium, ut l.2. eo. tit. licet de facto contrarium faciant ciuitates, & nobiles, & potentes, secundum eum, & de ista materia uide plene per Barto. in d.l. uectig. quæ communiter non reperitur in lectu. & per Bald. in c.1. in tit. quæ sint rega. in

75 usi. feu. † Quæro quarto quia sępe dictum ē, quòd agi potest pro uia publi. an ad hoc per agentem possit cōstitui procurator, & in hoc distingue: Aut agitur pro priuato commodo & interesse, & potest procuratorem constituere. l. licet in popularibus. in princi. ff. de procur. vbi loquitur etiam de uia publ. & no. in l. si quis pro eo. in fin. ff. de fideiuss. Aut agit pro commodo, & interesse publico tantum, & tunc ante litem contest. non potest, sed pt: sed post sic: ut l. pen. ff. le pign. act. & not. in

76 d.l. si quis pro eod. in fin. † Quinto quæro, nunquid pro tali causa possit accedere fideiuss. Distingue ut dictum est de ꝓcuratore, ut hř p tex. & gl. & Doc. in d.l. si quis pro eo. in

77 fin. † Quæro 36. & vlt. qūo debeat libellus formari super uia priuata, quādo dr̄, q debet seruitus viæ uide per dom. Pet. Iac. de S. Mi niano, in quadam sua summa, seu practica quam de libellis cōposuit anno 311. a qua sumpsit originem practica nouella Ioan. Petr. de Papia, licet de ea non faciat mētionem, qui dicit, quod pt sic formari, Coram vobis comparet talis &c. & dicit & ꝓponit contra Martinum ut eum dictus actor esse in quasi seruitute viæ per talem fundū Martini, & ad talem vineam ipsius actor, Dictus Martinus ipsum actorē per vim uel dolo malo deiecit p pdicta quasi sua possessione. Quare petit, ut dictam suam quasi possessionem restituat uobis dño iudici, supplicando ut dem̄ reum ad restituendam dictā possessionē, uel quasi per vestram sniam cōdemnetis. Vel dicas ita sicut hodie cōsueuit Quare petit p vos, & offm̄ vr̄m, quod si inconsequenter expediat, principaliter implorat, qtūs denūcietis, & declaretis ipm Martinum teneri, & obligatum esse ad mihi resti o tuendam dictam quasi possessionem *o* viæ, & ipsum cogitatis, & remediis cōpellatis ad restituendam dictam quasi possessionē viæ, & pdicta forma libelli ꝓcedit, qn̄ quis est expulsus p uiolentiā de possessione uel quasi, & de expulsiue viæ principaliter cōqueritur. Si aūt principaliter de expulsione viæ nō conqueritur, sed qa impedit, quod non possit uti libere uia, qa in ea turbatur, tunc posset agere interdicto uti pos. iuxta not. in l.1. C. uti pos. Et uide circa pdicta quæ nota Bart. in l. si prius. ff. de no. op. nun. & not. p Do. in §. æque. inst. de act. & qa dixi quod ē qn̄ uia turbatur, potest agi & intentari īter dictum uti pos. quæro qūo debet formari libellus in casu. & dicit D. Pet. Iac. in sua practic. in tit. super seruitute viæ principaliter turbatæ, debet sic formari libellus, Domine iudex ego conqueror de Petro, qa cum essem in quasi possessione seruitutis uiæ ꝑ fundum Petri Puzi, cuius tales sunt cōfines, &c. & talem vineā ipse turbat, & impedit me, & vim mihi facit in pdicta quasi possessione, nec permittitur me uti uia publica *p*. Qua p re ago contra eum, & peto ne me in pdicta quasi possessione turbet, nec ī ea uim mihi faciat uobis dño Marco iudici supplicādo ut cōdēnetis ipm Petrum Puzi, ut desistat a dicta turbatione, & uiolentia, & quod de cetero amplius me non turbet, vt probatur in l penul. ff. de ser. Quidam tamen dicunt secundūm eum, qd iste libellus nō procedit,

quia pro seruitute uiæ turbatæ non competit interdictum vti pos. ex eo quia promissũ est de ea tuenda specialiter per interdictum de iti. act. priua. & isti dicunt, quod nec pro seruitute aquæductus competit interdictum vti poss. quia satis de hoc prouisum est specialiter per interdictum, de aqua quoti. & æsti. & de riuis, & de fonte. Nec etiam pro cloacis competit. ff. vti poss. l. 1. in prin. quia spãliter est prouisum per interdictum de cloa. & licet d. l. pen. ff. de ser. indistincte dicat, quod pro seruitute viæ, & pro aliis seruitutibus cõpetunt interdicta quasi possessoria, attamen glo. ibi exemplificat de itin. actuque priua. Sed præfatus do. Pet. Iacobi, dicit in loco p̃cal. quòd uidetur posse dici contrarium, videlicet, quòd imò & interdictum vti pos. competat pro seruitute viæ, quia l. pen. ff. de ser. indistincte loquitur. s. quòd competunt interdicta quasi possessoria. ergo indistincte debent intelligi etiam de interdicto ut poss. & similiter gl. etiam in fi. loquitur indistincte. l. 1. in prin. ff. ut possi. & in l. 1. §. fin. ff. de superfi. Nec vr̃ scdm eum, quod de iure vna actio seu vnum interdictum tollat aliud, si materiam sic aperte ordinaret expresse contrarium, sicut expresse dixi, quòd pro cloaca non competit interdictum vti poss. vt d. l. 1. in princ. ff. vti posse. Bart. autem in d. l. 1. in princ. in hoc articulo, an pro seruitutibus competat interdictum vti poss. vtile distinguit. Nam quædam sunt seruitutes, quæ hãt causam continuam, & pro illis competit istud interdictum vtile, vt poss. vt d. l. penul. ff. de seruit. & l in fin. ff. si ser. vend. & l. & si forte. §. sciendum. eod. tit. & l. arbor. ff. cõi di ui. Quædam sunt seruitutes, quæ non hñt causam continuam, vt iter, & actus, & pro illis non competit hoc interdictum, sed recurramus ad interdictum l. 1. ff. de itinere actuq. priuato. & Bart. in effectu tenet opin. gl. in d. l. pen. s. quod pro seruitute viæ turbatæ non competat interdictum vti possidetis, ẽt vtile, sed interdictum de itinere actuque priuato. quod not. scilicet, vt scias formare libellum, quando turbatur in possessione seruitutis viæ, vel alterius seruitutis.

a Interru. *Interruptio ita fit contra præscriptionem rei incorporalis, puta iurium per lit. cont. & alior modos aptos interruptioni, sicut rerum corporalium text. est no. extra de presc. c. auditis. in fin. Et an interruptio præsciptionis fiat* *permissionem in possessi. ex causa iudicati, & an qui mittitur ex causa iudicati, possideat, dic vt per Bart. in l. a diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudi.*

b Licentia. *An licẽtia in actu requisita sufficiat si post actum sequatur, vide Corn. 2. vol. consil. 43. & in 4. vol. consilio 89. inc. viso & Alex. 2. vol consi. io 62 in 2. §. tertio præsuppono.*

c Administ. *Administratio legitima et libera est quando quis potest in iudicio agere, & conueniri, et etiam extra iudicium de aliqua re disponere. facit c. ex literis. ver. probas & ibi Inno. alle. l. 2. in §. 2. C. de iu. calum.*

d Iurisd. *Iurisdi. tollitur contraria consuetudine & præscriptione ita dicit Inno in c. ad nostram. in fin. de app. & an iurisdictio quæratur et probetur ex consuetudine, vide Corn. consil. 268. in 3. vol. et iurisdictio delegata an sit odiosa et restringenda, in 4. vol. consil. 157. Et iurisdictio iudicis an possit prorogari tacito consensu partium, in 4. volu. consil. 30. & vide Alexan. in 3. vol. consil. 68. et in 4. vol. consil. 35. et in 5. volu. consilio. 1. in 2. col. in princip. & quando in vsu iurisdictionis plures domini eiusdem castri non concordant, quid sit agendum, Alex. in 5. volu. consilio. 25. ver. non obstant. & ibi in sequenti col. an vnum castrum possit diuidi inter duos. & quid in pluribus castris.*

e Collatera. *Si ex forma statuti proximiores collaterales possunt offerre prætium intra mensem a die publicati contractus, & consequi rem venditam, quando incipiat currere terminus illius mẽsis, vide Alex 4. vol. consil. 24. per totũ.*

f Aliquis lega. *Si relinquitur vna res, an censeatur relictũ id quod in ea continetur, vide Corn. in 3. vol. consil. 73. quæ veniant, in venditione domus vel fundi, vide Alex. 2. vol. consil. 134. in 3. & 4. col. & consil. 226. per totum.*

g Actionem in factum. *Actio in factum datur, quando cessat dolus, et subest culpa l. elegãter. §. idem Labeo & ibi Bar. de dolo.*

h Concessio. *Concessio videtur facta de toto iure concedentis. Bald. in l. 1. pen. col. in ver. sed quid si don. ius. C. quando non pe par. l. qui tabernas ff. de contrah. emp.*

i Mun. real. *Munera realia quæ sunt, vide Bart. in l. rescriptum. §. sciendum. ff. de mune. & ho.*

K Collecta. *Collecta bonis mobilibus et stabilibus põt imponi. Bart. in l. 1. 5. col ver. item quæro pro collecta. C. de mul. in quo loco. per l. forma. de censi. & l. si de immu. ne conce libro. 10. Bald. in auct. de functio. vlt. columna, in princip. uersi.*

modo quare dictat statutum. C. ad Tert.

l Gratis Habitans gratis in domo an teneatur ad refectionem uel purgationem via. Resp Bar in l. æ oles ff. de via pub quod fic. Et uide supra de ser. vrb. c 59. tamen in purgatione momentanea, non in perpetua.

m Viam pub. Via debet purgari a uicinis haben tib. domo iuxta c. l 2. & ibi Bar & Docto de uia publ. & via purgari dicitur, quando in totum tol litur lucrum, non quando ponitur iuxta viam. l 1 § purgare de ui s pub. & per Alex. in l. 2. e. t. & quod no. in l. 2. C. de imm. ne conc. lib 10.

n Vicinalis uel priuata. Via uicinalis est, ad quam faciendam uicini de proprio contribuunt, vel quæ i vicos ducit, l 2. § vicinales. ff. ne quid in loc pub Es qua priuata & pub. quæ dicantur, d. l 2. §. prætor. § via ff. ne quid in loco pub. quod publi. a dicitur ea, cuius solum est publicum, alias dicitur priuata.

o Prohibuit & prohibet. Prohibitio acquirit possessionem prohibenti ex non fieri. l. 2. C de seruit. Bald in l liberti, 1. columna C. de ope lib. ver. sed certe.

p Quasi possessionem. Quasi possessio iuris uel seruitutis quæritur per patientiam etiam uiolentam. Bar & Alex. post Doct in l 1. §. in operis, de ope. no nun. Ant in c. si in antep. char. de causa poss. Innoc in c. olim 3. de rest. spolia & quasi possessio. & uide Alex. i. l. 1 §. 1. de itin. actuque priu.

q Vti via pub. Vti quomodo ponatur Bar in l. qui bus diebus. § si in col uer. quid de dictione uti ff. de cond. & dem.

De seruitute aquæductus. Cap. IIII.

1 Seruitus aquæductus, est ius dicendi aquam per fundum alienum.

2 Ius ducendi aquam per alienum fundum, an sit seruitus realis, vel ius tantum personale, quomodo cognoscatur.

3 Seruitutes personales tantum tres sunt uidelicet vsusfructus, & habitatio.

4 Ius ducendi aquam ex fundo suo ad fundum meum si quispiam mihi concesseris causa faciendi balneum tantum in fundo meo, in quo panni lauari possint, uel pro aliquo loco usu, qui fundu meum non concernat, an tunc seruitus realis vel personalis erit.

5 Ius ducendi aquam ex fundo tuo ad fundum meum si mihi debeatur, puta per fistulam, causa seruiendi familiæ meæ pro coquina, et equis, et aliis necessariis pro domo, et familia mea, an erit tunc seruitus realis, an uero ius personale.

6 Ius aquæ ducendæ ad piscariam meam, vel cisternam, aut puteum, si mihi concedatur, an sit seruitus realis, an uero ius personale.

7 Ius aquæ ducendæ ad piscariam meam, uel cisternam, aut puteum, an sit seruitus rustica vel urbana.

8 Ius aquæ ducendæ ex fundo tuo ad hortum meum irrigandum, an realis seruitus sit.

9 Ius aquæ ducendæ ex fundo tuo ad hortum meum, &c. an sit seruitus rustica vel urbana.

10 Fundus rusticus aut vrbanus quando dicatur.

11 Aquæductus in seruitute quid ueniat, & quid non.

12 Regula, In re sua quilibet est moderator, & arbiter, quomodo intelligatur.

13 Seruitus aquæductus est sicut anima intellecti ua tota in toto, & tota in qualibet parte.

14 Subiecta talia sunt, qualia prædicata demonstrant.

15 Distributiones quotidianæ qualiter præstandæ sint.

16 Expensas quotidianas viritim collegii prætor dare debet, dato quod unus plusquam alter comederet, ut faciebat Bononiæ scholaris unus Polonus, qui solus comedebat tantum, quantum quatuor alii

17 Seruitutis a principio constitutæ si fundum dominans aqua indigebat, & nunc ex aliqua causa non indigeat, an seruitus in perpetuum competere desinat.

18 Seruitus aquæductus si fundo meo qui est decem integrum, debeatur, & postea auctus fuerat, an propter hoc aquæductus seruitus crescere debeat.

19 Seruitutem aquæductus habens an riuum in seruientis fundo facere possit, per quem aquam ad fundum dominantem ducat.

20 Riuum an quispiam simpliciter cauere possit.

21 Riuum esto quod aliquis de iure uel ex promissione facere possit, an prædii dominantis dominus illum purgare, & reficere poterit.

22 Ius ducendi aquam per fundum alterius si quispiam habeat, quando & quomodo ipsam aquam ducere poterit.

23 Seruitus aquæductus in concessione sine alterius damno subintelligitur.

24 Aquæductus seruitus quomodo acquiratur.

25 Aqua per se ipsam fluens an præscriptionem uel consuetudinem inducere poterit.

26 Aqua si in certo fundo superiore oriatur, et per quon-

quendum alueum ad partes inferiores descendat, aquisque aliquando pluuialibus adeo crescat, ut in alueo contineri nequeat, an tunc ille qui est in parte superiori ripas ita eleuare cogatur ut usque ad mare discurrat.

27 *Aquaeductum seruitutem totam quis habere et concedere possit, & quis etiam ad quam ducendum cogi ualeat.*

28 *Flumen priuatum tribus mediis potest dici alicuius esse.*

29 *Aquaeductus seruitus, cui, uel quibus possit concedi possit.*

30 *Aquaeductus seruitutem si uni concessi, an alteri postea concedere possim.*

31 *Aquaeductus seruitutem si tu, cui primo concessi, uis postea aliis concedere, an possis.*

32 *Aquaeductus seruitus, quomodo, qualiter & quando, & per quem locum constitui uel acquiri possit.*

33 *Digiti mensura secundum Isidorum quid sit.*

34 *Fundi seruientis per quam partem aquam ducere possit si non exprimatur, quid iuris.*

35 *Aquaeductus seruitus si ex flumine debeatur, et ipsum flumen alueum mutauerit, quid iuris.*

36 *Flumen si alueis mutauerit, ius aquae uno impetu perditur, & tunc illud flumen uidetur.*

37 *Fluminis aluei per mutationem in casibus in quibus aquaeductus seruitus amittatur, an de aequitate restituenda sit, ut ex noua uel ueteris alueis debeatur.*

38 *Flumen si ad antiquum alueum redierit, an seruitus amissa restitui debeat.*

39 *Aquam ex flumine, an cuilibet ducere licitum sit, per occupationem factam propria auctoritate.*

40 *Bononienses lite de flumine Recii aquam ducunt, quae postea in Padum intrat.*

41 *Aqua si de unius molendino exeat, et alter eam capere uelit, & ad molendinum suum ducere, adeo quod primum molendinum non impediat, an possit.*

42 *Forma seu formula, uallum, & seriola, an idem sint.*

43 *Aquam si duo ex flumine publico ad fundum suum ducere uelint, & seinuicem impediant, quis praefertur.*

44 *Cautela ducendi aquam ex flumine.*

45 *Occupare uel aedificare incoepisse, uel aquam ex pub. loc ducere, quid remissiue.*

46 *Consequentia non ualet aliquis habet potestatem uel ius ducendi aquam ex flumine publico uel priuato, ergo habet seruitutem aquae ducendae.*

47 *Aquaeductus seruitute quomodo, & qualiter quis uti possit.*

48 *Aquae ducendae seruitutem ad molendinum si quispiam habeat, propter aquarum abundantiam aliud molendinum construere non poterit.*

49 *Aquae publicae de ductu inter duo castella quaestio erat, & inter se fuit lata sententia, demum Imperator unum de illis castellis mihi concessit, nunquid illam sententiam seruare tenear.*

50 *Vicini incommoditas aquae ducendae quae dicatur.*

51 *Fons si ex aliquo fonte oriatur per tempus longissimum, cuius non extet memoria in contrarium, & aqua per inferiores partes discurrere coeperit patientibus illis, quorum fons erat, an habentes superiorem fundum, in quo aqua oritur, ipsam pro libito uoluntatis suae diuertere poterunt.*

52 *Longa consuetudo ueluti iure imposita seruitus uidetur.*

53 *Patientiam solam qui permittit, nec per alia uerba seruitutem constituit, an seruitutem constituere uideatur, uel se personaliter obligare.*

54 *Aquam duxisse iure seruitutis, uel iure simplicis facultatis quando dicatur.*

55 *Seruitus aquaeductus praescripta quanto tempore inducatur, & quae et quot ad istam praescriptionem inducendam requirantur.*

56 *Sepem praecidere, mundare, uel mundari facere in fundo vicini, vel per vicini fundum aquam ducere, an seruitutem arguant.*

57 *Aqua quando discurrisse dicitur iure facultatis tantum, non autem seruitutis.*

58 *Possessionem in iuribus incorporalibus dare non est.*

59 *Differentia quaenam sit quantum ad tempus inter locum publicum & priuatum.*

60 *Aquam si quispiam habebat ius claudendi certis horis, nunquid ita claudere poterit, ut nihil, quod alias stillare consueuerat, ad partes inferiores stillare possit.*

61 *Aquam ducendi ius iure seruitutis per fundum tuum si habeam, & per riuum apertum duxerim, & nunc riuum subterraneum facere uelim, an possim.*

62 *Aquam ducendi ius per vicini fundum si quispiam habuerit, & duxerit per riuum, et demum uelit nouum canalem uel fistulas in riuo collocare, quae nunquam habuerit, an possit.*

63 *Aquam per fistulas uel canales, si primo per vicini fundum duxerim, & nunc per riuum ducere uelim, an possim.*

64 *Iure tertii regulariter opponere possum, quando iuris*

iuris agentis exclusiuum est.

67 Venditio equo, quo casu ornamenta vendita videatur.

66 Fundum superiorum si quispiam habueris, ī quo aqua nascatur, quæ per subterraneos meatus ad fundum vicini inferiorem descendat, deinde reuertatur ad fundum superiorem, an fundi inferioris dominus eam impedire possit.

67 Aqua si discurrat a fundo Titii superiori in fundo Sempronii inferiori per venas subterraneas, demum Sempronius fodit in fundo suo, & venis apertis, ita vt tota aqua ad fundum ipsius Sempronii descendat, & desinat ad superficiem fundi Titii ascendere quid iuris.

68 Aquæ ducendæ ius qui habet si aliam aquam admiscuit, nunquid prohiberi possit.

99 Statuto si caueatur, ut quis possit ducere aquam ex fundo suo per fundum vicini mediū, ad aliquem fundum suum inferiorem soluendo vicino damnum cautionis, & quis velis ducere aquam per fundum vicini ad suum, in quo fundo uicini sunt venæ aquarum, si aqua sua cum vicini aqua misceatur, & vtraq; ad fundum inferiorem transeat, an possit.

70 Priuilegiatus & priuilegii causa quando paris potentia fuerint, possidentis potior conditio est.

71 Aqua si ex fundo meo superiori ad tuum inferiorem descendat, & totum fundum tuum inūdet ex magna aquarum abundantia, quæritur an ego, qui sum dominus fundi superioris aquam fundo meo retinere cogar, faciendo fossam, aggeres, &c. secundo posito, quod non cogar retinere an te inferiorem cogere possim, vt eam in fundo tuo recipias, vel patiaris, quod aqua descendit ex meo ac tuum, et ex tuo ad altum inferiorem.

72 Super seruitutis conuentionē factum fuerit, vt superior vicinus aquam in fundo suo retinere teneatur, vel inferior teneatur eam fossa recipere, nunquid superior vel inferior teneatur purgare vel aggeres facere aut munire.

73 Seruitutē qui debet, facere non cogitur, sed pati.

74 Prædii dominantis dominus, an non solum cogere possit dominum prædii seruientis, vt fundum suum purgari patiatur, sed etiam dominus fundi superioris seruientes, qui iure seruitutis tenetur habere fossam in fundo superiori, ne aqua noceat vicino inferiori, si fossa refectione indigeat, an possit contra dominum prædii dominantis agere, vt eam reficiat, ne fundo superiori seruientis nocere habeat.

75 Aquam qui excludit, quam naturaliter, & seruitutis iure in fundum recipere tenebatur, ne in suum fundum veniat, sed in alium deriuetur, an aqua plu arcen teneatur.

76 Seruitutem si mihi concesseris, vt opere manu facto aquam fluētem in meo ex tuo deriuare possim, etiam si tibi noceas, an intelligatur etiam si vltra modum noceat.

77 Fundus inferior, an aquam ex fundo superiori superuenientem recipere teneatur, quando natura loci subest, nec pactio aliqua interuenerit.

78 Aquam propter inundationem si propter auctoritatem in riuo, siue in fouea, vel in aggeribus coronellas feceris, ne aqua subabundans in fundum flueret, an impune eas remouere possim.

79 Conuentio quando nulla extet, nec loci natura seruitutem imponat, quid iuris, vbi etiam quid seruitus per vetustatem, seu præscriptionem acquisita operatur.

80 Aquarum seruitutib. circa vetustatem seu præscriptionem, quantum temporis requiratur.

81 Seruitus quando causam continuam vel discontinuam habere dicatur.

82 Aqua si ad vicini fundum per plures riuos discurrere solita fuerit, an in vnum riuum tantum transmitti valeat.

83 Aquis quid seruandum est, quādo nō est aliqua conuentio, nec loci natura aliquid declarat, nec loci vetustas subest.

84 Aqua quando aliquid moderate, vel immoderate fieri dicatur.

85 Seruitus aquæductus cui debetur, an causa aquæ ducendæ lapideum arcum facere teneatur.

86 Seruitutem vel ius aquæducendæ habens an possit arcum seu pontem lapideum facere supra aliū aquæductum alienum.

87 Seruitutem itineris qui habet, an possit facere pontem supra locum, per quem aqua ducitur, inuito eo, cui aquæductus seruitus debeatur.

88 Seruitus cui debetur per riuum aquæductus in vicini fundo, si velit iuxta pontem fossam facere, in qua aquæ congregentur, & ipsas postea per riuum ducere an possit.

89 Aqua ducendæ de riuo qui ius habet an cuniculum subterraneum, per quem aquam ducas facere valeat.

90 Riuos manu tenere, & eos purgare, & aggeres reficere quis teneatur, & cuius expensis.

91 Barones, & Comites, & alii superiores colligentes pedagia, vectigalia stratas securas tenere debent.

92 Fundo si quispiam vsumfructum habeat, & alius proprietatem, & aliqua impensa necessaria per cloaca, uel ob aquæductus formulæ occurrat illa

1 Seruitus † aquæductus est ius ducendi
a aquam per fundum alienum, vt l. 1. §. aquæductus. ff. de ser. rust. præd. & Instit. de ser. aquæduct. & not. Azo in sum. & dr hæc seruitus ius rusticorum prædio. Instit. eo. in pri & de reb. cor. & incor. in fin l. 1. in pri. ff. de ser. rust. praed. & propterea rustica seruitus appellatur, vt dictis iuribus, & dicam in seq. q. prin. & vr ius, quia non in facto, sed in iure cōsistit, quod est incorporale, ut inst. de reb. cor. & incor. in fi. Item dr ius ducendi,
b quod intellige, siue p fistulā b, siue per quod libet instrumentum fictile, ut l. Quintus. ff. de ser. rust. praed & l. si prius. §. placuit. ff. de aq. plu. arc. et. si nihil in seruitute constituenda comprehensum esset, dummodo nullum damnum per hoc dño fundi seruientis det, in d. § placuit, non autem duci potest per lapidem manu stratum, vt ibi nota. Azo in summa, in d. §. aquaeductus circa quod uide quae dicam in 9. quaest. prin. Item dixi in diffōne aquam, subaudi siue Inueniendam, vt l. Labeo. ff. de seruit. rust. praed. & not. gl. institut. eo. §. aquaeductus. & nō. Azo. in gl. praealle Quod intellige, ut sit seruitus, quā do est aqua inuenta, non post, ut l. fin. si seru. vend. & ibi hoc not gl. in d. l. Labeo. & Doc. sequuntur. Idem dixi in definitione per fundum alienum, quia sine fundo non potest constitui seruitus, ut l. 1. ff. communia praed. & instit. de seruit. §. inter rustic. uer. ideo autem. & dicam in seq. q. & alienum ideo dixi, quia in re sua non potest constitui seruitus: quia res sua nemini seruit. l. in re cōi. ff. de seru. urb praed. cum si alias non constituta seruitute non potest qs aquam per fundum alterius ducere, ut l. 2. C. de ser. & aqua. facit. l. per agrum. eo. tit. & si ducatur sine dñi uoluntate, poterit dominus fundi propria auctoritate interdicere, & remouere, ut l quemadmod §. 1. ff. ad l. Aquil nisi quis acquisiuisset ius ducendi aquam per fundum alterius ex praescriptione, uel consuetudine, ut dicam in 4. q. princ. quia ius aq̄ qd competit ex cōsuetudine, est fortius q̄ illud, qd cōpetit ex pactis priuatorū, ut elegāter no. Bal. in ti. de pace Cōst. in 30. q. super. ver. saluo iure aquae Lābiēsis & pdicta Itellige in aqua, quae sic duceretur uolente do-

mino, vel habeat potestatem ducendi a dño, puta ab eo, in cuius loco oritur aqua, vel ab alio, qui hēret potestatem concedendi, vt dicam in 5. q. principali, vel in 4. vel ex præscriptione vel consuetudine acquisiuisset ius aquę ducendæ, vt dicam in 4. q. principali. alias non posset aquam ducere. l. aquā. C. de
2 ser. & aqua † Secundo principalr̄ quæro cognoscatur, an ius ducendi aquam per fundū alienum sit seruitus realis, vel ius tm̄ personale. In hoc puto sic esse notabilr̄ distinguēdum, aut quis habet ius ducendi aquam ex vno fundo ad fundum suū, vel ex pacto, vel testō, aut alio modo, aut quis habet ius ducendi aquam non ad fundū suum, quia nullum habet ad quem vellit aquā ducere. Primo casu subdistingue, aut tale ius ducēdi nō debet finiri cum persona, & transit cum prædio, & dr̄ seruitus realis, puta si quis habet ius ducendi aquam per fundum vicini ad fundum suum causa ipsum irrigandi, vt l. pecoris. cum l. seq ff. de ser. rust. præd. & l cū fundo. coniuncta. l. via constitui. § si fundus eod. titul. Aut tale ius ducēdi aquam debet finiri cum persona, puta concedo tibi, q̄ to to tempore vitæ tuæ tm̄ possis ducere aquā ex fundo meo ad fundum tuum causa ipsū irrigandi, & in hoc fuerunt opiniones inter gloss. priores Nam Rog. tenet, quod hoc casu sit seruitus personalis, Per textum in l. Mel. § fin. ibi seruitus est personæ ff. de ali. & cib. leg. & l. si mihi eodem tempore § fin. ff. de ser. rust. prædio. & l. non solum. § tale. ff. de li. le. & l. si binas ædes. ff de vsufr. & hęc opinio vr̄ probari rōne. quia seruitus realis nō personæ. sed prædio debetur. l vnus ex socijs ff. de ser rust. præd. & l. qui aliena § fin. ff. de neg. gest. sed si prædio debetur, non extingue tur cū persona, imo transiret ad hæredem & emptorē vt d. l via constitui. §. si fundus. dēt dici personalis seruitus, non realis. Item qa seruitutes reales solent esse perpetuæ. vt l. forma § quāq̄ de censi & hæc opi refert per gl in d. l. Mela § fi. & in l. si quis binas. & ī l. pecoris. pręalleg. & p Cy. in rub. C. de vsu fr. Sed contrariū vr̄, videlicet q̄ illa talis, ser
c uitus sit realis, non personalis, vt hr̄ in gl. in d. § fi. & in d. l. pecoris. & in d. l si quis binas. & hæc opi. pbaē in d l. pecoris. in prin. Item quia seruitus quæ debēt ab vno pdio alteri pdio, dr̄ esse pdialis, & realis, non personalis, vt l. si quis mihi eodē tpe § fi ff. de ser
3 rust. præd. † Itē q̄ tres sunt tm̄ psonales seruitutes, videlicet vsusfr. vsus, & habitatio Et aliquid dñi, q̄ est ēt ministerium seruorum, vt no. gl. in d. l. si quis binas, & dixi plene supra. in 1. lib ver. postquam visum est de seruituribus mistis. sed istæ non sunt de illis, ergo debemus dicere, quia sunt seruitutes reales. Nec ob. l. Mela. §. fin. & l. non solum. §. tale. cum si supra alle quæ vr̄t dicere talem seruitutem esse personalem, quia dēt intelligi & exponi in seruitute personæ, hæc est pdialis. quæ finitur cum psona. qñ hoc actum est, & sic dicimus personale, q̄ m̄ ad hoc, ut concepta persona respectu commodi finiaē, non sui Nam postea ēt durat, vt d. l si mihi §. fin. & d. l. pecoris. cū l. se. facit l. obligationum ferē. § placet. ff. de acti. & ob. & p hoc cessant rōnes supra. pro parte negatiua deducte. & pro ista opi. est casus in l. 4 ff de ser. & istam opi. Io. communiter sequuntur Doct. in locis præalleg. Secundo casu princ. qñ qs habet ius ducendi aquam non ad fundum suum, quia nullum habet cui possit seruitute dēc, an dicatur seruitus vel psonale? & Rog. dixit, quod est seruitus psonalis. si hoc velit reliquens vel constituens, per d. l. Mela §. fin. & per l. Lucius. ff. de ser rust. pręd. & ita not. per gl. in d. § fin. & in l. vt pomum. C. de ser. & in l. pecoris. & ita tenebat Pet. & te fert Cy. in rub. C. de vsufr. sed gl. tenet secundū Ia. & Azo. q̄ non sit seruitus personalis, sed potius quoddā ius personale, qd actione personali isto pacto debetur, vt d. l. vt pomū. & in l. vt pecoris & in l. siqs binas. palleg. & hanc opi. sequuntur ibi cōiter Doct. & hoc est vtile scire, an sit seruitus, vel ius personale, qa si est seruitus, cōpetit confessoria illi, cui dētur seruitus, ut l. 2 §. i. ff. si ser. ven. & no. in l. si prius. ff. de no. ope nū. Sed si esset ius personale, cōpeteret tm̄ actio personalis. Itē si est seruitus, pōt agi cōtra quēcūq; possessorē fūdi, vt est casus in l. si quis diututuo. in fi. ff. si ser. vēd. Sed si nō est seruitus, sed tm̄ ius psonale, pt agi cōtra illū tm̄, q cessit illud ius, & non contra aliū, vt l. Caius ff. de ali. & cibalega & l. fi. §. fi. de contrah. emp. & hr̄ in l. fi. ff. de no. ope. nun. & in l. 3. §. opus. ff. de ali. iud. mu. cā fa. & hoc tenet Bar in d. l. Mela. §. 1. qbus oībus adde q̄ plenissimæ dixi lib. pręcedenti in 1. parte, in ver. qūo cognoscatur qñ sit seruitus realis & prædialis. vbi omnino uide. † Sed circa prædicta posset dubi
4 tari qd si aliquis concessit mihi ius ducēdi aquam ex fundo suo ad fundum meum cau

ss faciendi balneum tm̄ in fundo meo, in
quo lauari possint panni, uel pro aliquo a-
lio usu, qui concernat fundum meum, an
tunc erit seruitus realis uel personalis? Et vr̄
qđ nō sit realis, sed solum ius personale, per
d.l. ut pomū & per d.l. pecoris. cū ibi no. per
gl. & Doct. Item quia seruitus realis dicitur
illa, quæ fit pp necessitatem fundi tui deben
tis seruitutem, vt l. ergo. ff. de ser. rusti. præd.
& no. per gl. in l. 1. §. in prędiis. in uers. sūt
hę. in fi. e. t. & dicam in seq. q. prin. ergo ista
non p̄t esse realis, quia non debetur pro ne
cessitate fundi, sed pro persona tm̄. Et pro
pterea nō videt̄, q̄ sit ēt seruitus personalis
p̄ ea q̄ supra dicta sunt. Ego tñ puto, q̄ imò
sit seruitus p̄dialis, & realis, qa prædio debe
tur, in quo est balneum vel lauellum. & pro
hoc alleg. gl. in l. 2. in ver. cloacam ff. de ser.
rust. p̄d. & gl. in d. l. pecoris, ut colligitur ex
illo verbo, Maxime & patet ēt hoc ex his,
5 q̄ dicam in seq. † Sed quid si debetur mihi
ius ducendi aq̄ ex fundo tuo ad fundum
meum, puta per fistulā cā seruiendi familiæ
meę puta p̄ coquina, & pro equis, & aliis
necessariis p̄ domo, & familia mea, an erit
tunc seruitus realis, an ius personale? & diffi
cultas uidet̄ in hoc consistere, quia aut dici
mus qđ tale ius debeat̄ domui meæ, & erit
seruitus realis aut nō, seu personæ meę, &
erit ius tm̄ personale, per supradicta. Et vr̄ q̄
potius debeat̄ mihi, & sic sit ius personale
quia pricipaliter istud fit p̄pter me & fami
liā meā, & non p̄pter fundū, licet sit in fun
do, & iō videt̄ q̄ debemus attendere, q̄ prin
cipalr̄ fit, vt l si q̄s nec cām. ff. si cer. pe. Ego
credo, q̄ potius sit seruitus realis, quia debe
tur fundo meo, & licet personę cōmoditas
quærat̄, p̄dij tñ̄ dicitur. Vñ ius p̄dij potius
q̄ personae cōsideratur, ut l. qui aliena. §. fi.
ff. de neg. gest. & l. uia cōstitui. §. si fundus. ff.
de ser. rus. pd. & p̄ hoc uide gl. in l. 1. §. in p̄
diis, q̄ incipit, supradictae sūt noīatae ff. de
6 ser. rust. p̄d. & facit quod dixi in q. p̄c. † Item
quid si concedatur mihi ius aquae ducēdae
ad piscariā meā vel cisternā aut puteum, an
sit seruitus realis, an ius personale? & teneo
q̄ sit seruitus realis, ex quo debetur ex fun
do, qñ piscaria, puteus, vel cisterna sunt pars
fundi, vt l. Iulia. §. si cum duob. cū l. seq. ff. de
7 act. emp. & patet ex dictis supra. † Sed tunc
insurgit dubium, an ista seruitus realis sit
rustica vel urbana. De quo dic, vt in p̄xima
8 q. seq. † Vltimo qđ si debetur ius aquæ ducē
dæ ex fundo tuo ad hortum meū irrigandū
an sit seruitus realis? & dñdū sine dubio, q̄
sic, quia debetur à fundo, & propter necessi-
tatē fundi dñantis, vt probatur in l. ergo. ff.
9 de ser. rust. p̄d. & patet ex p̄dictis. † Sed du-
bium est, an talis seruitus sit rustica vel urba
na. In quo sic breuiter concludas. Aut vterq;
est fundus rusticus, & erit rustica seruitus,
aut vterq; urbanus, & erit urbana, ut l. 1. ff.
cōia præd. cum si. Aut unus est fundus urba-
nus, & alius rusticus, & tunc iudicatur rusti-
ca vel vrbana, habito respectu ad fūdum cui
seruitus debetur, qa si ille est vrbanus, dice-
tur urbana, si est rusticus, dicetur rustica, ut
no. gl. no. in l. 1. in uer. areā. ff. de ser. vrb. p̄d.
& ibi hoc tenēt Doc. & Ang. in d. l. pec. De
quo vide plenissime in li superiori 1 4. diu.
prin. ser. & dixi ēt supra de seruitute p̄iicien
10 di. in prin. † Qñ āt dicatur fundus rusticus
vel vrbanus, vide tu 4 pri. diuis. ser. vers. quæ
āt dicantur vrbana p̄dia & rustica. vbi oino
vide, & non omittas, quia per ea quæ ibi di-
cuntur, declarantur supra scriptę q̄ones, & ex
p̄dictis colligi p̄t, q̄ ius aquae ducendae li-
cet sit principaliter rustica seruitus, vt dixi
supra in prin. in diffinitione huius seruitu-
tis, tñ ēt p̄t esse vrbana, qñ. s. debetur fundo
vrbano, sicut dixi supra de seruitute protegē
di, & de seruitute oneris ferendi, quae p̄nt
esse rusticae, & urbanae, & dicam ēt infra,
11 de seru vt liceat alicui. in princip. † Tertio
principaliter quaero, quid contineatur, &
veniat in seruitute aquaeductus, & quid nō.
Circa quod dicas primo, quòd veniunt om
nia quae in diuis. seruit. supra in prin. dicta
sunt. Item venit aqua tunc, quantus est opus
fundo dñanti, vt l. ergo. in fin. ff. de ser. rusti.
praed. & istud est regulariter omnium serui
tutum realium, ut scđm indigentiam prae-
dij dominantis constituantur, vt no. Bart. ff.
de verb. obl l. ea §. Cato. in 6. q. prin. & in l.
stipulationes non diuis. in 4. q. princ. & per
d. l. ergo. nec fundo vltra quam ei opus est
seruitutes reales constitui p̄nt, ut no. gl. in l.
1 §. in praediis. in gl. 2. in fi. ff. de seru. rusti.
praed. & ideo si concessa est uni seruitus a-
quaeductus per me possum etiam postea al-
teri concedere aquaeductum, si aqua satisfa
cit utrique, ut l. 2. §. aquaeduc. ff. de seru. rus.
praed. & l. Lucio. ff de aqua quoti. & aestiu.
& dicam in 6. quaest. princ. Sed si est mihi
concessa seruitus aquaeductus pro fun-
do meo, non possum eam pro alieno fun-
do

do concedere, quia seruitus quæ debetur fundo meo, intelligitur secundum necessitatem fundi mei, & non alterius, vt d.l.ergo.§.fi.& de hoc est casus in l.ex meo.ff de ser.rust.præd.
12 † Nec obstat, si dicatur, seruitus mihi concessa per alienum fundum, est mea, ergo de ea disponere possum, sicut volo, quia regula est, quod in re sua quilibet est moderator, & arbiter.l.in re mandata.C.man. quia illa regula procedit quando quis disponit de eo quod est suum libere. Et hoc habebit certam formam videlicet, vt mihi debeatur per necessitatem fundi mei tm, à qua forma recedere nō possum.l.cum hi.§ si prætor.ff.de trā.cum si. & in hoc non habet locum regula d. l. in re mand. secundum Bart.& Flor.in d. l.ex meo. Et quod dixi quod aquam debitam fundo meo possum alteri fundo concedere, intellige antequam ingressa sit in fundum meum, cuius seruitus est cōstituta, sed prius quam est ingressa, possum ducere ad alias partes & alteri cōcedere pro libito uoluntatis, nisi nocitura sit ei fundo ex quo inducitur, ut l.1.§.illud.ff. de aq.quot. & æsti. & no.gl. in l.cum essent §.1. in gl. fin. quam omnino vide eod.tit.
13 † Item in seruitute aquæductus hoc continetur, vt omnibus partibus fundi dñantis acquiratur, vt l.via constitui §. quæcunque seruit.ff.de ser.rust. præd. & ideo dicitur esse tota in toto, & tota in qualibet eius parte, sicut anima dr esse tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte, ut not.Bart.in l.stipulationes non diui.in 3.col.ff.de verb.oblig.Et ex pdictis infert ad plures conclusiones. Prima est, qd si fundo meo debetur seruitus aquæduct. illud ius seruitutis est totū in toto fundo meo, & totum in qualibet eius parte. Secūda cōclusio est, quod licet illa aqua sit magis vtilis vel necessaria vni partiū dicti fundi mei quam alteri parti, nō cōsideratur ista maior vtilitas, vel necessitas, à qua est tota ista
d seruitus in qualibet parte fundi d mei dominantis, vt est tex.in l.si partem fundi ff.de ser.rust.præd. & ibi hoc not. per Doct. & vide quod dicam in 6. cōcl. Tertia cōclusio, si venditur certa pars fundi, cui debetur seruitus aquæduct. illa seruitus debetur & illi parti fundi alienati, & debetur insolidū pro indiuiso, vt d.l.si partem fundi. Quarta conclusio est quod cōmoditas seu vsus dictæ aquæ det diuidi inter me & illū q est iuxta partē fundi dñantis, vt d.l.si partē, non aūt seruitus diuiditur, quia illa est indiuidua, vt no.gl.ibi, in l. 1.§.si vsusfr. ff.ad l. Falc. & l. viæ. ff.de serv.cum si. Quinta conclusio, quod illa commoditas aquæ debet diuidi pro mēsura fundi dñantis, non respectu partium fundi vtilitatis, uel bonitatis, & sic quantitatiue non qualificatiue, ut est casus no.in d.l. si partem fundi, & ibi hoc no.per Docto. Et quæ sic rō decidendi, quare fit diuisio secundum quantitatem agri, & non secundum bonitatem, dicit ibi Bar.cogitabitis.& Doct.aliter nō declarant. Ego credo, quod rō sit illa, quia seruitus est tota in toto, & tota in qualibet eius parte vt dixi, & sic seruitus inest fundo non respectiue ad bonitatem uel ad preciositatem fundi dominantis, sed pro qualitate, & qualiter ergo diuisio aquæ seruientis debet fieri? Se-
14 cundum, quod ipsa seruitus debetur.† Quia talia sunt subiecta, qualia prædicata demōstrāt vt est gl.in c.dudū.in fi.uer. phibemus.extra de dec.& sic econtra, talia sunt prædicata, qualia subiecta demonstrant, ut l stipulatio ista. §.hi qui.& ibi hoc no.Pet. & Bar. ff.de uerb. ob.& sic qualitates, regulantur secundum subiectum. Nec huic conclusioni ob.l. quidquid.ff.de acq.rer.dom.ubi hr, quod inspicitur bonitas rei, quia ibi loquitur qñ una res nō pt duob. accedere, quia tunc accedit preciosiori. Sed qñ potest accedere duob.tunc non inspicitur preciositas, uel bonitas, ut d.l si partem fundi.& hoc no.Docto. Sexta conclusio est, quod diuisio aquę seruiētia dēt fieri p mēsura quantitatis fundi, & non pro necessitate partis fundi, & ideo debentur decem vnciæ aquę vni fundo, qui sit decem iugerū, & dñs prædii dominantis uendidit quinq; iugera certa pro diuiso, licet alia quinque iugera indigeant magis aqua, quam uēdita, tamen diuisio aquæ inter emptorem, & uenditorem dēt fieri p dimidia, ut est casus no.in d.l. si partem fundi.ibi, aut quam maxime vsum eius aquæ desideret.ff.de ser.rust.præd.& p illū text. infert
15 ibi Bal.& Ang. & Lud. † quod distributiones quotidianæ non debent fieri secundū corpora plus, & minus indigētia p suo victu, ut hr in c.cum accessissent.de const. de quo vide p Inn.in c.cū M.Ferratiensis eo.titu.q dicit quod pstandę sunt secundum consuetudinem, & ubi cō suetudo nō est, qa puta de nouo ecclesia est ædificata, uel de nouo dantur distributiones quotidianæ, dicit, quod si distributiones sūt existeates de cellario, ad victū quotidianū fiunt uerisimiliter. Sed illa quæ dantur pro indumentis debent præstari secundū necessitatem

personarum, & sic qñ debentur alimenta ex contractu, uel ultima uoluntate, & hoc seqt Ang. in d. l. si partem fundi. quod bene not. maxime pro grauatis in testō ad præstandum eleęmosynam, quia debetur eleæmosyna uiriliter, & uestimenta secundum condōnem pauperum, & sic in uestimentis possunt executores uel hęredes plus dare uni pauperi, q̃ alteri. Sed in eleęmosynis quę concernunt victum quotidianum, sicut est panis, uictus, & similia, non possunt plus dari uni q̃ alteri.

16 † Item no. pro scolarib. qui stant in collegiis expensis collegi, quia rector non debet dare expensas quotidianas, nisi viriliter, dato, q unus plus comedat q̃ alter, & hoc uidi de facto Bonon. in collegio Hispaniorum, in quo erat unus scholaris Polonus qui tm̃ solus comedebat, qtm̃ quatuor alii. Septimā conclusionem infero ex pdictis, quia licet seruitus aquæd. & quęlibet alia realis debeatur pro necessitate fundi dominantis, ut l. ergo. §. fi. ptæall. & supra dixi. tñ est intelligenda & limitanda, ut habeat locum habito respectu ad tps quo seruitus imponit, sed postquam est imposita, & sic est tota in toto, & tota in qualibet eius parte, tunc dr esse æqualr pro quantitate fundi, & ideo licet una pars magis indigeat aqua, quàm alia, tamen hoc non consideraī, imò aqua dēr diuidi æqualiter e pro qualitate iugerum. qd not. Octaua conclusio est, quia licet dñs prędii dominantis, cui seruitus aqd. debeaī magis & frequentius illa aqua in una parte dicti fundi uteretur q̃ in alia, imò & si cōiter uteretur in una parte, si tamen uendidit illam partem fundi in qua minus & raro utebatur dicta aqua, diuisio commoditatis seu vsus dictæ aquæ dēt fieri in pro mensura agri, & pro parte uendita debetur emptori, ut est casu no. in d. l. si partem fundi. qd ppetuo tene menti. Nec obst. huic conclusioni illa regula, q̃ dicit, q usus patrisfa. est attendendus. l. Seię §. Tyrandę. ff. de fun. instr. & l. si seruus plurium. §. fi. de le. i. quia illa regula pcedit in his quę sunt diuidua, uel quę respiciunt personā. sed istę seruitutes aquęd. inducūtur potius ius quoddā reale competens pdio magis quā psonę, ut l. si mihi eo. tpe §. fi. ff. de ser. ru. p. & l. qui aliena. §. fi. ff. de neg. gest. Itē ista seruitus est diuidua, & respicit totā partem fundi, ut dixit gl. ergo licet paterfa. dñs pdii dominātis sit vsus commoditate aquę pro parte, tamen hoc non respicit usum patrisf. ad hoc ut censeaī seruitutem amisisse, quia hoc non pt esse, ut dixi vt est promittatur, uel alias cōstituatur. Nona conclusio si seruitus aquęd. in fundo vnius dominātis in una parte dicti fundi aqua non est necessaria uel utilis, tunc seruitus non dr ei parti fundi dēri, per l. ergo §. fi. ff. de ser. rus. pd. & ita tenet Bar. Flor. & Doct. in d. l. si partē fun. eo. ti. quod no. Ex quo sequitur decima, & vlt. cōclusio, q in casu, si dominus predii dominantis uendit vni illā partem fundi, cui aqua nō est necessaria, vel vtilis, ad emptorem, nel eius hēdem, nō transit seruitus vel commoditas illius aquaedu. uel si aliam partem uendidit, cui aqua est utilis uel necessaria, tunc tota seruitus aquaedu. sequitur partem uenditam, & nihil debetur parti retentae p uenditorē, p d. l. si partē fun. q omnia bene no. quia sunt quotidiana & vtilia.

17 † Sed quid si a principio seruitutis constitutae fundus dominans indigebat aqua, & nunc ex aliqua causa non indigeat, an desinat f seruitus in perpetuum competere? & puto sic esse dicendum, Aut desinit indigere, q amplius ea aqua ad vsum concessum uti nō possit, & tunc desinit competere dicta seruitus, qa cessat fundm̄ ipsius seruitutis, ut d. l. ergo. § fi. Aut desinit competere ad tps, & tūc teneo, q seruitus haec non pereat, licet aqua ad alium vsum vti non possit dominus praedii dñantis, p ea q̃ dicta sūt supra maxime ī

18 pri. facit q hr ī l vnus ex sociis. §. si cū l. seq. ff. de ser. rust. pd. † Item q si dētur seruitus aquaed. fund. meo qui est 10. iugerū, & postea auctus est fundus meus, an pter hoc crescat seruitus aquaed. dicas, q non, ut est casus in l. non modus. C. de ser. de quo dic, ut ibi per

19 gl & Doc. † Item habens seruitutem aquaedu. an possit facere riuum in fundo seruiētis per quē aquā ducat ad fundum dominantē? Si vult facere de lapidib. viuis ēt supra terrā, non pt, vt l. si prius. § placuit. ff. de aqua pluar. & dixi supra in diffinitione huius seruitu

20 tis. † Sed nunquid possit cauare riuū simpli-

21 citer? Dic vt dicā infra ī 9. q. pri. † Sed posito q possit facere riuū vel de iure vel ex pmissione, andñs pdii dominantis poterit illū riuū purgare & reficere? Dicas q sic, vt l. refectionis. §. 1. ff communi. præd. & l. 1. §. pen. ff. de riuis. & vide quae dixi in praecedenti lib. in ri

22 tul. de refectione. † Item ille qui habet ius ducendi aquam per fundum alterius, potest per quamcūq; partem fundi seruientis aquā ducere ab initio, sed postq̃ incœpit ducere p

vnam

unam partem, non pt postea variando per aliam partem ducere, ut l.si.& ibi Bart.ff. de aqua quo.& æsti.de quo vide in l.si cui.ff.de ser.& in l.si uia.ff.de ser.rust.præd. Vbi etiam ponitur cuius est electio loci, an dñi concedentis seruitutem uel eius hæredis, an uero eius cui seruitus est constituta.de quo dic ut plene dixi in li.præ.in ti.de ser.iti.uer.nũqd habens seruitutem itin. Item si is qui duo p̃dia habebat, in unius uendõne aquam quę ĩ fundo vendito nascebatur, & circa eam aquã late decem pedes exceperat, vř circa eam aq̃ late decem pedes duntaxat excepisse, ut est ca sus no.in l. qui duo p̃dia ff.de ser.rust.præd.

23 † Item in concessione seruitutis aquęd.semper intelligitur sine damno alterius ut l.imperatores.ff de ser.rust.pręd. probatur in l.2. §.si quis a principe.ff.ne quid in loco pub & in l.nec aurus C.de man. lib. De quo dic ut plene dixi supra in lib.p̃ced. Et propterea in concessione aquęduct. intelliguntur semper reseruata iura, & commoditates eius, cui pri mo facta est concessio, vt l.in concedendo.ff. de aqua plu.arc.& l.Lucio ff. de aqua quo.& ęsti. Quia priuilegia uni concessa, alteri da ri non debeiur, ut l.decurionib.C.de licẽtia rijs lib.1 1.Et quia si princeps concessit pluri bus beneficium, qui prior est tpe, potior est in iure.arg.d.l.in concedendo.& l.hoc iure. §.1.ff.de aqua quot.& æsti.& c.1.qui succes so.tene.in ubb.feud.& ideo dixit Bald.in ti. de pace Constan.in 33.col. in concessionib. de aquis pub.semper videntur reseruata iura commoditatis eius cui primo facta est concessio, imò dico plus, quòd etiam in conces sione aquæ.si diceretur non obstante conces sione alteri facta, quia intelligeretur de inualida, & pro hoc allego singulare dictum Comp.in c.causam quæ.in si extra de pręs. quod sequitur ibi Ant.de Butr.& Docto.ubi dicunt, quòd si Papa contulit alicui beneficium non obstante collatione alteri facta in telligetur de inualida, ne alteri pręiudicetur. Item si datur alieni beneficium cum clau sula vt pra f. ratur aliis, quia intelligitur nisi eis fuerit ius quæsitum.qđ perpetuo tene mẽ ti. Et uide quæ dicam in 7.q.prin.vbi ponam per quem locum possit aqua duci. & uide ẽt ibi in 8.q.prin.ubi dicetur an mutato alueo

24 possit competere seruitus aquæduc † Quarto principaliter quęro, quomodo, & qualiter ac quiratur seruitus aquæductus. & dic plurib. modis. Primo pactionibus, & stipulationibus, quia sic acquiri possunt & aliæ ser uitutes, ut inst.de ser.§.si qui uelit.& l. in sũma.in prin.i uer lex.fedm expositionem gl. quæ exponit pactum.ff.de aqua plu.ar.& l.1. §.denique.ibi, si tamen lex eo. Item acquirit testã, uel codicillis, uel qualibet alia vlt. voluntate, ut l.vsusfructus.in prin.ff. de vsuf.& Inst.de usuf §.1 Item per sõiam, arg d.l.vsu fru.constituitur. Item præscriptione, ut l.2. C.de ser.& aqua.& ibi hoc plene not.per gl. & Doc.& hoc procedit siue aqua sit priuata, ut ibi, siue publica. Sed primo casu quantũ tempus requiratur, vide ibi notanter per glo. & Doc.in l seruitutes.*la grande*, ff.de ser.tit. generali, & per tex.gl.& Doc in l.2 §. fin.ff. de aqua pluuia arc.& dixi plene supra in 1. lib.in 8.q.prin.ubi omnino uide de hoc. In casu uero secundo, quando aqua ducitur de pub.dic, q requiritur tm̃ tps, cuius initii me moria non existat in contrarium, ut l. vsum aquę.C.de aquęd.lib.11.& ibi hoc no. Bart. in l.diligenter.e t.& adde, q statim, dicam, g ver.sed nunquid aqua. Item acquiritur g con suetudine, ut l.1.§.denique. & ibi per glo. & Doct.ff.de aqua plu.ar.& l.in summa ibi, lo ci uetustas eo ti.& arg.l.1.cum ibi no.C.quæ sit longa consuetu.& c.fi.extra, de consue.vbi etiam no.per gl.& Doct.an talis consuetudo debeat esse pręscripta, de quo dic ut ibi. Item q ius aquæ competit ex pactionibus priuatorum, ut no. Bal. in tit. de pace Constan. in 34. col & dicit, quod in aliquibus molen dinis, pascuis, & fontibus, & in ipsorum cõmoditatibus, & incommoditatibus aquarum, standum est antiquitati, per illum textum. Item dixit idem in ca.1. in §.si quis de manso.in 5.col.ti de controuersia inuesti.in vsib feud.q in aquarum ductu non inspicimus principium aquæ, unde decurrit, sed alueos & meatus, unde transit in uetustissimum aquarum cursum, & secundum eorum qualitatem de usu aquæ iudicare debemus,

25 quod nota.† Sed nunquid aqua per seipsam fluens possit inducere præscriptionem uel consuetudinem? Dic, q non, quia non est res animata, per rem inanimatam nihil nobis acquiritur. Oportet.n. in pręscriptionibus aliquem vsum intercessisse, pro principato sufficit aquam per se fluere.ff. quemad.seruitutes ami.l.qui partem & l. qui fundum.eo. ti. In consuetudine etiam sufficit, q babuerit initium a multi utentibus, nam postea perficitur solo cursu tpis, ut l.uenditor. § si

conſtat ff. cõia præd & ita tenet Bal. in c. 1. §. ſi quis de manſo. in 6. col. in fi. in titu. de contr. inueſt. q perpetuo tene menti. Itẽ lege cõi vel ſtatuto, ſeu lege municipali acq̃ri põt ſeruitus aquæduc. vt l. in ſumma in pr. in verſi. 1. ff. de aqua pluuia arc. & l. 2. in pr. in uer. j. cõiuncta gl. ſcdm primã expoſitionem, dum dicit, leg. ſ. municipali. ff ne qd in lo. pu. & arg. l. 3. §. plane. & ibi ſi non lex municipalis. ff. qđ ui aut clam. & l. 1. §. deni que. ff. de aqua pluuia arc. Itẽ natura agri ſeruanda eſt, ut ſemp inferior ſupiori ſeruiat. Hoc. n. incõmodũ naturaliter pati dẽt ager inferior a ſuperiore, q cõpenſare dẽt cum alio cõmodo. Sicut. n. omnis pinguedo terræ ad eũ decurrit, ita & ad eũ aquæ incõmodũ defluet, ut eſt tex. in § deniq. quẽ no. quia aquæ naturaliter dñr deſcendere ad inferiora. Et ideo illi q hñt agros in parte ſupiori nõ teneñ retinere aquã in ſuo, ſed pñt eã retinere inferiores, q cogunẽ illã recipe, & iſta appellatur quaſi ſeruitus, ut dicit tex. in d. l. 1. §. ſi. cũ l. ſeq ff de aq. plu. arc. & hoc tenet Bar. in l. quominus. in 2. q. princ. ff. de flu q̃ dicit, q hoc dẽt eſſe verum in ciuitatibus Italię, quę ſibi de conſuetudine pręſcripſerunt merum imperium, & portus, & flumina, & ſimilia. Sed de iure cõi prædicta ſunt principis, vt in c. 1. q̃ ſint re. in vſu. feu. & ſic non pñt concedi a leg. municipali & adde q̃ dixi ſup. de ſeruitute 6. in 10. q. Itẽ ex reſcripto principis uel ſenatus acquiriẽ l. q principis. ff. de aq. plu. arc & l. permittitur. ff. de aqua quot. & æſti. no. Bar. in d. l. quominus.

26 in 2. q. prin. †Sed pone quæſtionem, quam habui de facto Veronę. Oritur aqua in certo fundo ſuperiore, & deſcendit ad partes inferiores p quendam alueũ, qñ ueniũt aquæ pluuiales, creſcit aqua adeo. q in alueo contineri nõ pt, an tunc ille q eſt in parte ſuperiori, cogatur eleuare ripas, ita quod diſcurrat p alueũ uſq; ad ultimas partes, puta flumen uel mare, an vero poſſit dimittere qđ aqua diſcurrat ſupra ripas. Dr, quod ſic, niſi noceat habentib. agros inferiores iuxta ripam eleuandam. Ego dico, quod cogi nõ pt per inferiorem, ſed inferior bene poterit munire & eleuare ſuis expenſis, ut eſt caſus in d. l. 1 §. ſi. Et hoc intellige, qñ pacto uel vetuſtate ita debet duci aqua per dictum alueum uel locũ, ut gl. no. ibi in uer. munire alias ſecus. Item hoc intellige quando per alueum aqua diſcurrere poteſt ſine damno ſuperioris. Secus ſi fieret damnum ſuperiori quia aqua inundaret agros ſuperiores. Exemplum: Si à lateribus aluei diſcurrunt aquæ in partibus ſuperioribus, nam hoc caſu ripæ non poſſunt eleuari, quia ſi alueus eſt inuentus ad ducendam aquam ad partes inferiores, non dẽt aliquid fieri in eo ꝓpter q aqua retineatur ad partes ſuperiores, quia iſtud eſt contra naturam agri, q̃ eſt vt aqua deſcendat, & inferior ipſam recipiat, ut d §. denique. quod perpetuo tene menti, quia ſępe de facto contingit, & adde quod dixi ſuperius.

27 †Quinto principaliter quęritur, quis poſſit concedere & habere totam ſeruitutẽ aquęductus, & quis poſſit cogi ad aquã ducendam. Circa quod ſic dicas, aut quis vult concedere aq̃ductũ ex flumine priuato ſuo, aut ex flumine priuato alterius, aut ex flumine pub. Primo caſu, qñ flumẽ eſt ſuũ proprium pt regulariter ex eo concedere aq̃ductũ l. Lucio. ff. de aq quo & ęſti. & l. in concedẽdo. ff de aq. pl. ar. & l. 2. & l. aq̃. C. de ſeru. & aq. & l. ex meo. ff. de ſer ruſt pd & l. via conſtitui. § ſi lacus. e. ru. & eſt rõ, quia in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. l in re mandata. C. man.

28 †Et flumen poteſt dici priuatum eſſe alicuius, tribus modis. Primo, rõne originis ipſius fluminis, puta quia hãbet ortum in fundo ſuo, vt d. l. aquam & l. ex meo cum aliis ibi alleg. & l. ſi quis diuturno. ff. ſi ſer. vendic. & l. pręſes. C de ſer & aqua. Secundo ex principis conceſſione. arg. l. 2. in prin. ff. ne quid in lo. pu. Tertio, ex conſuetudine, uel pręſcriptione. arg d. l. 1 §. denique. & §. ſi. cum l. ſeq. ff. de aq. plu. arc. & l. 2. cum ibi no. C. de ſer. & aqua. & dixi in q. pręced. Secundo caſu, quando flumen eſt priuatum quia alterius, & tunc regulariter qs non põt concedere aquęductum ex illo flumine, niſi q eſt dñs illius fluminis. uel eius uoluntate, vt l. 2 & l. aquam. C. de ſer & aq. & in his caſibus ſi flumen priuatum eſt perenne, põt eſſe ſeruitus aquęductus. Sed qñ flumẽ non eſt perenne, iſta conſtitutio ſeruitutis de rigore non tenet, ſed de æquitate ſic, ut l 2. & ibi hoc not. Bar. Ang. & Doct. ff. communi. præd. Poſſet etiam in his duobus princeps, vel ſtatutum diſponere pro publica vtilitate

h *b*, q vicini poſſint illam aquam ducere ad agros ſuos irrigandos, uel ad alios uſus, prout no. in l. ſi. C. ut contra ius vel util. pub. & in cap. quæ in eccleſiarum. extra de conſtit. Tertio, caſu, quando flumen eſt pub. puta quan-

ta quãdo est perenne. vt l. 1. § fluminum.ff. ne quid in lo.pub. quod pôt esse tribus modis. Vno modo flumen nauigabile, vt est Padus, Athesis, & Brenta, alio mõ dr flumen pu.qd nõ est nauigabile, sed trahitur ex flumine nauigabili, ut l. 1. §.non autem.cum ibi no.ff.ne quid in lo.pub.& dicit per Bar. in l.quo minus.in prin.in 2. & 3 opin.& in 1.q.ff.de flu. Et in istis duob. casibus quærit aquæd dupliciter.s.ex concessione principis, cuius sunt omnia talia flumina, vel ex concessione ciuitatis, quæ habet merum imperium, ut dixi in q.pc.Sed'o, puie tm tps cuius initii memoria non existat, ut l.hoc iure.§. ductus aquæ ff de aqua quo.& æsti.& hr per gl.in l.imperatores.ff.de ser.rust.præ. non åt p priua um concedi pt, vt.l. 2.ff.cõmu.præd. & adde quod dixi in pce.q.prin.Tertio mõ, dicitur flumen publicũ, qñ non est nauigabile.nec facit aut nauigabile, puta si est quidam alueus paruus, vel fons, & tunc acquiritur ét sine concessione alicuius.s. per suã occupationé, sicut cætera quæ sunt in nullius bonis, & qui primo occupat, præfertur omnibus.in d.l.quominus, & ibi per Bart. in 3.q. prin.& l.si mihi eod é tempore.§.si fundo. & l.imperatores.ff.de ser.rust præd. dummodo per istũ aquæductum non fiat iniuria seu damnum vicinis circumcolentib. vt habetur in d.l.imperatores, & in l.2. § sunt aũt qui putant.in fi.ff.ne quid in flu.pu.& ad adde qd dixi in q pce ad fi.& adde ét quæ dixi in st. præc.in 3.q prin.in uêr.item imperator, seu princeps.vsq; ad fi. illius. Ité ille pôt habere seruitutẽ aquæd.qui hẽt fundum ad quẽ ducitur.puta eã ipsum irrigandi, alias secus, ut l. 1.ff.cõmu.præd.cũ si.supra.in prin.in diffinitione huius seruitutis. Item ille qui emit vel aliter acquisiuit prædium.cui seruitus aquæd debatur, pôt & esse seruitutẽ habere, quia illa seruitus debita pdio acquisito tran sit cũ prædio, vt l si aquæduc.ff de con. emp. & l.si partem.in prin.ff.de ser.rust.præd. Secus si prius seruitus prædio non debebatur, quia venditio fundo, uel aliter alienato, nõ debetur seruitus aquęd.vel alia seruitus, nisi dictũ sit, vt in l.vendendo in prin. & ibi hoc no.gl ff de cont emp.& ita ét tenet Bar. in l. via constitui.§.quæcunq;.ff.de ser.ru.præ. Ité qs pôt habere seruitutem aquæd. in omnib. casib.in quib.pôt eam acquirere. De quib.vide in q.præc.ét in quib.pôt seruitus aquædu. concedi, ut dicam in 7.q.prin. Item regulariter quis non pôt cogi ad aquam ducẽdam maxime iure seruitutis, quia natura seruitutis non est vt quis aliquid faciat, sed aliquid patiatur, vel non faciat, vt l.quot *la prima*. §. si.ff.de ser.& adde quod dixi supra. in 3. q. princ.post prin.& quæ plenissime dicta sunt in præc.si in 3.q. princip.& quod dicam in seq.q.ver.sed quid si tu cui primo concessi ét.

29 † Quærto sexto principaliter, cui uel quibus possit seruitus aquęduc.concedi. Et dic, φ potest concedi pluribus, & per eundem locum, vt eisdem dieb. vel horis ducatur, si omnib. sufficiens est, vt l. 2.§.si aquęd.ff de ser. rusti.

30 præd.& l.Lucio.ff.de aq.quot.& æsti. † Sed si concessi primo vni, an possim postea alteri concedere? Distingue breuiter sic: Aut ille cui primo concessi, consentit, & possum. l. in concedendo ff.de aq.plu.arcen.& no.glo. in l.Lucio.ff.de aq. quot.& æsti.facit l. aquam. C.de seru Aut non consentit, & tunc aut per istam concessionem secundam ei nocet, puta quia aqua non est sufficiens vtrique, & p eodem tempore conceditur, & tunc non potest, vt d.l in concedendo. & per l. per quem locũ.ff.de ser ru.præd & d l.aquam. Aut per istam secundam concessionem nõ nocet primo, cui est facta concessio, puta quia aqua est sufficiens vtrique.vel diuersis temporibus conceditur, & tunc pôt, ut d.l. 2 §. si aquæd. & d.l.Lucio.& ibi gl.no.ét glo.in d.l.aquã. Et ita fuit determinatum Bononiæ, vbi communitas concesserat aquam, & fratres Minores, quibus secundo cõe concessit, nolebant, & fuit iudicatum, φ valeret secunda concessio, quia non derogabat priori, ex quo aqua vtriq; sufficiebat, vel sufficere poterat, p præ dicta. Sed quid si conceduntur plurib. simul vel separatim, vel simpliciter seruitus aquæductus, ita φ valeat, quia omnib.sufficit., & non conueniunt, quemadmodum vtantur? Dic φ vtile iudicium communi diuidundo eis datur, vt.s.aqua, vel mensura vel temporibus diuidatur, vt d.l. Lucio.cum gloss. † Sed

31 quid.si tu cui primo concessi seruitutem aquæductus, uis postea alteri concedere, an possis? Et in hoc considera, quatuor casus. Primus est, si uis concedere, vt ille extrahat de fundo primi concedentis, & non potes, vt l. ex meo. ff. de seruitu. rustic. præd. Secundus casus, si uis concedere, ut extrahat de fundo medio, per quem aqua ducitur canali, per quod peruenitat ad fundum, & idem, quia illa seruitus aquæ-

dū est tibi concessa pro necessitate fundi tui & non alterius, vt l. ergo. ff. de ser. rust. præd. nec potes illam aquam tanquā tuam concedere alteri, q nō est tua antequā ingrediatur fundum tuum, vt l 1 §. illud. ff. de aq. quot. & æsti. Tertius, casus si vis alteri concedere, postquā in fundum tuū aqua ingressa est, & potes, quia effecta est tua, nisi nocitura sit meo fundo, ex quo seruitus inducitur, vt d. §. illud & no gl. in d. l. ex meo. & dixi supra, in 3. q. prin. circa prin. Quartus & vlt. casus est si aqua exiuisset de fundo tuo, & tu regulariter non posses alteri concedere dictam aq, aquia adem rōne quā primum aqua ingressa est alium fundū vicini, est effecta sua, vt d. §. illud ergo de ea tu nō potes disponere. Sed ista regula fallit, qn̄ ista seruitus imponeretur per te, antequā perueneriit ad locū inferiorē de ipsius volūtate per l. aquā. C. de ser. & aq. exemplum. Aqua dum exiuit de fundo tuo, pt discurrere per diuersa loca ad fundos vicinorum & est in potestate tua per quā partem facias exire aquam, nam potes cum vno vicino inferiori, si aqua est vtilis conuenire de dimittendo dictam aquā fundum suum, cum hoc, q postquā irrigauerit fundū, teneatur mittere ad aliū certū fundū inferiorem, & isto modo potest imponere ser. aquæd. postq̄ exiuerit de fundo tuo, ut d. l aquā vbi hoc probatur. C de ser. & aq. Et p̄dicta oīa intellige, qn̄ ille cui cōcedit seruitus aquæd. habet fundum, ad quē aqua duci debet, alias secus. ut l. 1. ff. cō. p̄dic. & dixi in

32 q. p̄ce. ante fi † Quæro septimo principalr, qūo, & qualr, & qn̄ & per quē locū cōstitui vel acquiri possit seruitus aquædu. Et dic q acquiri pōt his modis de quibus supra in 3. q. princ. facit l. via ff de ser. Itē seruitus aquæductus olim non nisi ex capite vel fonte cū stitui poterat, sed hoc hodie ex quocunq; loco constitui pōt, vt l. seruitus aqd. ff. de ser. rust. pd. & caput aquæ, seu fluminis dr̄, vnde aqua nascitur, vt l. 1. §. hoc interdictum. ff de aq. quot & æsti. & no. gl. in d. l. seruitus aq. & no. princ. palr per Bal. in tract. de insula, in 9. col. & plenius per Bal in l. 1. in 6. col. ver itē no. qd agam. ff. de iciū di. Itē seruitus aquæ. inuentæ & inueniendæ constitui pōt l. Labeo. ff. de ser. rust. præd. de quo dic, vt dixi supra in 1. q princ. Item pōt constitui seruitus & aquæd. per interualla tpis puta certis diebus vel horis §. modum l. 4. ff. de ser. & l. 1. §. si aquæductus. ff. de ser. rust. præd. & l. si sic

constituta. & l. si is. cui. in prin. ff. quemadm. ser. amitt. & l. si diuturnarum. & l. cum constet. in prin. ff. de aqua quo. & æsti. Item pōt con

K stitui seruitus, vt aqua diuidatur K per mensuras. puta per vncias & digitos, vt d l. cum constet. in princ & l. pen. ff. de ser. rust. præd. & no. q tm̄ signat dicere, concedo tibi vnū digitum aquæ, q. sn̄, do tibi licentia vt ducas aquam per vnum digitum ferreum vacuum, nam per rostra animalium imaginaria, puta ferrea, vel ænea, & per ora digitos

33 solemus aq̄ ducere scdm Aug. in d l. pe. † Digitus autem dr̄ scdm Isid. minima pars agrestium mensurarum, & vncia, quę cōtinet tres digitos, vt dixi in l. 3. in prin. in to. q. ff de verb. sig. vbi posui de ponderibus & mensuris. Item ex loco dn̄i p̄ptietarii, vel de eius uoluntate constitui pōt seruitus aquæd. ut l. aquam: C. de ser. & ex fundo libellario, seu emphyteotico, & feudatario, ut l. prouinciali C. de ser & aq. & l. 3. ff. de ser. & dixi in præc. lib. in 3 q. princip. in qua posui quæ sint illæ personæ quæ possint seru. constituere. Itē per quem locum uiam alij concedo per fundum alij, aquæductum concedere non possum, & eodem modo si alij aquæductum concessero, alij ita per eandem uel ducere uel concedere non potero, ut l. per quem locum. ff. de ser. rust. præd. facit l. in cō cedendo. ff. de aq. plu. ar. Item publ. loco interueniente, uel uia publ. aquæductus concedendi non potest, sed à principio interpretari debet, ut per uiam pub. aquā ducere sine i cōmodo publ. liceat, ut l. seruitutes. §. pub. ff. de ser. & nō pōt aqua duci per locū pub. si dānum faciat ēt priuato, vt l. si per pub ff. ne quid in lo. pu. & l. 2. §. si quis i suo. ff. co. tit.

34 † Item quid si non exprimitur, per q̄ partē fundi seruientis possis aq̄ ducere? dic q poteris per quālibet partē. sed semel electa via, nō poteris variare, ut l. si cui, cum gl. ff. de ser. & l. si. ff. de aqua quo. & æsti. In cōtrariū tn̄ vr̄ q imò à principio electo sit dn̄i seruientis, vt l. si via. ff. de ser. rust. præd. de quo dic vt plenissime dixi supra, de ser. in ver. quæro, nunqd hn̄s seruitutem itineris & adde, q aqua non debet diuerti à solito cursu suo, & si diuertitur, debet in pristinū statutū reduci. l. 2. C. ad l. Aqui. & l. 1. §. si ff. de fon. & l. 1. §. si qs nouū. de ri. & dixi in tit. p̄cce. in tit. de aqd.

35 vide quę dicta sunt in seq. q. princ † Item qd si debetur seruitus aquæduct. ex flumine, & flumen mutauit alueū? dic q si mutauit ca

paula

paulatim non recessit, & tūc licet alueus de-
relictus efficiatur dñi prędii dominantis ꝓ-
pter vicinitatē, tñ perdit̄ seruitus aquędu. qa
eo loco, ubi nunc est flumen, seruitus impo
sita nō est, ut l hoc iure. § si aquā. ff de aqua
quo. & ęst. Idē si flumē cępit circūfluere mu
tato alueo, qa ex quo medius locus non ser
uit, est interrupta seruitus, ut est casus infra
ī fi. Sed si flumē paulatim accessit fūdo tuo,
subseq̄ pt, q locus totus fluminis ductioni
seruiēt, ut d §. si aquā uer sed si alluuione &
intellige q si flumē addidit aliquid đ terra
fundo tuo, & sic paulatim recessit, flumē à ꝑ
dio tuo, qa refert si subito recessit, an paula
tim mutat alueum ar. l ergo. § alluuio. ff. de.
acq re. do. scdm gl. q̄ ita no. in d. §. si aquam.
in uer. accesserit. & Bart posuit in l. quomi-
nus. in 16. q. ff. de flu & licet iste intellectus
ī se sit uerus, tñ aliter itelligi posse ille tex.
in uer. sed in alluuione. nā ille tex. nō uī pa
ti ꝑdictū intellectum gl uidelicet dū dicit,
accesserit, ut subaudiat̄, aliquid de terra, quia
dum dixit in verbo ꝑcedenti, flu. recesserit,
& postea subdit, si accesserit fundo tuo ītel
ligitur s. flumen, de quo ꝑdixerat, & nō ali-
quid de terra. & est sensus, q si flumē acces-
serit i. appropinquauerit fundo tuo, subse-
qui pōt. s. inducendo aquam ad fundum tuū
ex dicto flumin, e quia locus, fluuius est. i. ī
quo nunc, est flumen, seruit ductioni, id est,
seruire intelligit̄, ex quo est in loco, in quo
seruitus debebatur. Iste tñ intellectus nō uī
conuenire uerbo, alluuione, posito in litera,
nisi referas ipsum ad alium uicinū. Ex his
tamen no. pro intelligentia huius materię,
quę non repe, itur bene declarata per Doc.
8. casus principales. Primus est, qñ ex flumi
ne publico, quod est propinquum, & coniū
ctū fundo meo, habeo ius aquæ ducendae
& flumen totum vno impetu recedit de al-
ueo suo, & a prædio meo, nullo loco in me-
dio relicto nisi alueo antiquo, quia in me-
dio inter flumen & fundum meū, cui serui-
tus debetur, ē solum alueus antiquus flumi-
nis. & hoc casu uidebatur, q adhuc duret ser
uitus mea, qa alueus antiquus efficit̄ meus
iure uicinitatis, ut Iustit. de re. diu §. insula.
uer. q si naturali alueo. & sic non est locus
medius, qui impediat seruitutē. Tñ contra-
rium ē uerum. uidelicet q imo seruitus im
pediatur quia ex quo flumē eorum uno im
petu recessit, & nouum alueum facit, ñ repu
tat esse illud idem flumē, cui seruitus ē im
posita, sed aliud. & iste ē proprie casus in l.
l. hoc iure § si aqua. n. in 1. responso, secun-
dum intellectum gl. ibi. & hoc etiam uult
36 Barto. in d. l. quominus. in 16. q. ¶ Vbi uult,
q si flumen mutauit alueum uno impetu,
perditur ius aquæ. & tunc uī aliud flumen.
Secundus casus est, qñ flumen vno impetu
recedit à fundo meo, & relinquit inter fun-
dum meum, & flumen, nedum alueum an
tiquum, sed etiam fundum alienum, & tunc
sine dubio non possum aquam ducere ex flu
mine nouo ad fundū meum, duplici rōne.
Prima, qa est nouum flumen, cui seruitus ñ
fuit imposita, ut dixi in præcedenti casu. Se
cunda, qa locus, q est in medio alienus, mi-
hi non seruit, & propterea seruitutem aquæ
ductus impedit. l. qui sella §. si. ff. de ser. ru ꝑ.
& l. in tradendis. §. 1. ff. cōia præd. & isto mo
do debet intelligi. d. §. si aquam. in 1. & 2. rñ
so. Tertius casus est, qñ in medio repetitur
fundus meus proprius, & tunc est dicendū,
q seruitus impeditur, nō ex eo, q locus me
dius, qui meus est, seruitutem impediat, sed
ex eo, quia est nouum flumen, cui seruitus
non fuit imposita, ut dixi primo, & secundo
casu. Quartus casus est, qñ flumen, quod e-
rat propinquum fundo meo ad quem aquā
ducere poteram, discessit à prędio meo pau
latim, ita q p alluuionē relinquit terrā fun
do meo inter eundem fundū meū & flumē,
& tunc seruitus nō impedit̄, qa tota d. terra
addita fundo meo, seruire potest ductioni a
quę qa est mea, & idem flumen reputatur,
tunc erit sicut prius, licet recesserit de alueo
suo, ex quo paulatim recessit. arg. l. ergo, §.
alluuio. ff. de ac. re. do. & Inst. de re. diuisi. §.
præterea per alluuionem. & iste est casus in
d. §. si aquam. in 2. rñso, secundum gl. ibi.
Quintus casus est contra, quando flumē, q p
prius distabat à fundo meo, nunc accessit
fundo meo per alluuionem, ita q est ei nūc
coniunctū mediante alluuione vetus fun-
dū vicini relicta qa recessit flumen à fundo
vicini p alluuionē, & tūc idē qđ i casu ꝑce-
denti, qa nō mutat̄, nec interrūpit̄ seruitus
qñ reputatur esse idem flumē, nec est locus
medius, q̄ seruitutem impediat, & iste est ca
sus in d. 2. responso, scdm aliū intellectum,
quē supra dedi. Sextus casus est, qñ flumen
quod distabat a fundo meo, ex quo habebā
ius aquæ ducendæ p mediū fundi vicini ip
so vicino consentiente, recessit vno impetu,
& coniunctus est cū ꝑdio meo. Et iū hoc vr

dicendum, ꝙ ius aquæducendæ non perdat, quia si loco medio existente ducere poterat, multo magis vbi locus nullus est medius. tñ contrariũ uerius, quia non aliud flumẽ esse reputat, vt dictũ est in 1. & 2. casu. Septimus casus est, qñ flumen qd erat fundo meo cõiunctum, circunfluere cæpit mutato alueo. i. per diuersas partes fluere cæpit aliquo loco relicto in medio inter vnum brachiũ flumi nis & aliud, & tunc impeditur seruitus aqdu ctus, quia ex quo locus medius nõ seruit interrupta dr̃ seruitus ut est casus in d. §. si aq. in 3. resp. Subest hic ẽt alia rõ ĩpeditiua, qa mutato in toto alueo vnico impetu, dr̃ esse aliud flumẽ, pp p̃dicta. Octauus, & ult. casus est, qñ flumẽ circũfluere cæpit, & locus medius non impedit seruitutem, quia dñs mihi cõsentit, vel est meus. & in hoc puto sic esse dicendum. Aut flumen recessit in totũ de al ueo antiquo, & cæpit circũfluere, & tũc licet esset vna rõ impeditiua loci medij, tñ subest alia, quia non est amplius primũ flumẽ. & ideo non durat ius ducendi aq̃, secundum ea quę dixi supra, in tribus primis casib. Aut flumẽ nõ recessit in totũ ex alueo antiquo, ita ꝙ dici possit, primũ flumẽ durare, & tũc aut p̃dium meũ, est p̃ximũ veteri alueo, uel uni brachio fluminis, & tũc pro ea parte illius brachii debetur mihi seruitus, qa vtraq; rõ impeditiuo cessat fide loco medio, & de nouo flumine. Sed in alio brachio fluminis cui p̃dio meũ non est proximum, sed fundus alterius, & tũc aut ille nõ cõsentit, & in illo seruitus fundo meo debetur, qa locus medius. &c. & ita tenet glo. in d. §. si aquã. in vlt. resp. in verbo, circunfluere. Aut dñs medii prędii consentit. & tunc seruitus durat, quia est utraq; rõ impeditiua, & ut breuius prædicta intelligantur, reducas oẽs p̃dictos octo casus ad duas tñ conclusiones. Prima est, si ex flumine seruitus aquęductus prædio vnius debetur, & mutatur flumẽ de loco suo, ita ꝙ dici possit nouũ flumẽ. flumẽ tũc seruitus aquæductus impeditur, siue sit locus medius impediens seruitutem, siue non, quia huic nouo flumini & alueo seruitus nõ fuit imposita. Scd̃a cõclusio si flumẽ ex quo debetur seruitus aqduct. ita recessit de alueo suo, ꝙ nõ dicatur nouũ flumẽ, sed idẽ durare, & nullus est locus medius, q̃ seruitutem impediat, durare possit, qa nihil subest, qd seruitutẽ habeat impedire. & p̃dicta oĩa intelligas procedere posse in quatuor casib. principalit.

Primo, qñ ius aquæducendi debetur ex flumine publico. & ita posui casum supra, & tũc requiritur, ut habeatur licentia à principe vel superiore, vt probatur d. §. si aq. scd̃m 1. lect. ibi. Scd̃o, põt intelligi, qñ esset priuatus, & tunc sufficit hr̃e licẽtiã à domino. qñ illius est prædium, cui debetur seruitus aquę ductus. Tertio põt intelligi, ducebam aquã per fundum uicini, cui imposita erat seruitus, & flumẽ mutauit alueũ inter fundum seruientem, & nouum alueũ, per quẽ aqua discurrit, dimisit, an sit seruitus extincta? Quo casu distinguit aut subito recessit, & extincta est seruitus, quia medius locus. q non seruit, impedit seruitutem. Aut paulatim & tunc durat seruitus, quia reputatur idẽ flumen, nec est locus medius, qui impediat seruitutem, ut probatur in d. §. si aquã. scd̃m 2. lect. gl. ibi. Facit quod nota. in l. si conuenerit. §. 1. ff. de pig. act. & in l. si fundus in prin. ff. de pig. Quarto, & ult. põt prædicta procedere, qñ est quæstio, vtrum perdatur ius occupationis vt præferendi vicinis. Quo casu eodem modo est dicendũ, aut flumen subito recessit, & alueum mutauit, & perditur ius aquæ ducendæ, quod erat acquisitũ occu patione; & tunc nouo occupatore opus est. Aut paulatim, & tunc secus, quia ius aquæducẽdæ retinetur. vt no. Bar. in l. quominus. in 16. q. de flu. qui etiam subdit hoc ultimo casu id procedere, nisi ille cui seruitus debebatur, passus sit per annum aquam ire in sua libertate, quia etiam tunc perdere tur ius aquæducendæ, ut l. 1. in pri. ff. de aqua quot. & æsti. & no. Bar. in d. l. quominus. in 15. q. princ. in nehi. item secundum requi

37 tur. ¶ Sed iuxta prędicta quæro, an in casibus in quibus per mutationem aluei fluminis amittitur seruitus, aquæductus de æquitate restituendus, vt debeatur ex nouo vel nouis alueis. & uidetur quòd sic, argu. l. seruitutes. §. si sublatum. ff. de ser. urb. præd. Sed gl. in d. l. hoc iure. §. si aquam. in uer. interrupta. ff. de aqua quo. & æsti. dicit sub dubio, forte, quòd illud procedit, quando debetur seruitus ex loco priuato, & sic ex flumine priuato: secus si ex flumine publ. Ego vero non puto, ꝙ in aliquo istorum casuum restituatur per istum tex. & per ea, quæ dicta sunt supra. Nec obs. d. §. si sublatum. quia ibi loquitur de seruitute, quæ põt intelligi, ẽt eadem ex quo non mutatur locus, licet mutetur ædificium ac ẽt contingit

propter

pp publicam utilitatem domorum, ut dicit A. g. de quo die, ut plene dixi in lib. præced.
38 in ti. de ser. stil. in 6. q. vbi oīno uide. † Sed
m qd ad antiquū alueū m flumē redit? glo. in d. §. in verbo, interrupta. in fi dicit, q restitui tur, quia tex. in d. §. si aquā nō dicit, & serui tus fuerit amissa, sed interrupta, ut probatur ē in l. in tradendis in fi. ff. cōia pręd. Et hoc intellige, nisi tanto tpe stetisset interrupta, q̄ to seruitus amittitur. de quo dicam infra in 10. q. prin. quia tunc seruitus amitteretur ,p prie, ut d. l. tria prædia. nec restituetur, licet flumen in alueum suū redierit, & ita in dn. co d. gl. in uer. interruptam. in fi. per d. l. tria prædia. quod no. & quia sæpe facta est mentio de mutatione aluei, quæro quō cognosca tur alueus, si mutet, uel non. d. c. quando desinit esse prima forma omissa. i. qn̄ sic discur rit per alium locum, q aqua non currat per primū alueum, dr̄ alueus mutatus, vt l adeo. §. insulam de re. di. §. insula. uer. quod si natu rali alueo & no. Bar. in rub. ff. de re. di. 2. col.
39 vlt. char. † Vltimo, circa prædicta quæritur, an cuilibet sit licitum ducere aquam de flu mine pu. per occupationem facrom propria
n auctoritate n. Et vr̄ q non. & requiratur au ctoritates principis vel superioris, vt l. quominus ff. de flumi. & l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quo. & æsti. l. 2. in prin. ff. ne quid in lo. pub. per ea quæ dicta sunt supra in 5. q. prin. In contrarium videtur, q licite quis possit auctoritate iurisgentium occupare aquam ex flumine pub. quo iure flumina, & eorum vsus, & iura publica sont. vt Inst. de re di. § flumina. sed tu in hoc sic distingue, Aut flumen est publicum, & nauigabile, aut publicum & non nauigabile. Primo casu quando est nauigabile, non licet aquā ducere propria auctoritate, & qui primo ducit, illicite facit, vt d. l. quominus & ibi hoc not. Bar. in 2. q. Secundo casu, quando flumen non est nauigabile, & tunc subdistingue, Aut flumen intrat in aliud flumen nauigabile, aut flumen non intrat in aliud flumen nauigabile. Si intrat, aut illud est mare, & potest ducere. Et ratio, quia propter aquarum abundantiam ex vno flumine nō dicitur recipere incrementum, vel ad dimi nutionem & sic propter dictam occupationem nullum detrimentum recipere potest. Aut est aliud flumen nauigabilem, in quo intrat, & tunc aut propter dictam occupationem & ductus aquæ auertitur a flumine nauigabili. & facit, quod flumē nauigabile efficitur non nauigabile, uel dānificatur nauigatio, & non pt, ut d. l. quominus. & ibi per Bar. in 3. op. Aut auertitur aqua a flu mine nauigabili. exemplum, Si aq̄ duco ex flumine ad fundum meum, & nihilominus postea in flumen nauigabile intrat. & istud non est prohibitum, si bene consideras rōnes
40 pdictarum ll. † Et Bononienses licite ducūt aq̄ de flumine Rheni, & postea intrat Padū, scđm Bar. qui ita no. in l. quominus. i prin. in 3. opi. Et quod dixi, quod quis ,ppria auctoritate pt aq̄ ducere ex flumine publ non nauigabili, quādo intrat flumē non nauiga bile, uel quādo intrat nauigabile, & nō impedit nauigationem, procedit multo magis quando intrat flumen non nauigabile. Sed hoc tamen limita duobus modis. Primo, qn̄ flumen esset publicū, hoc est, esset in vsu pu blico. fisci uel ciuitatis, uel alicuius muni cipij. puta, quia illa aqua utitur ad molendi num, prout faciunt Bononienses de flumine, in quo sunt molendina cōis Bononiæ de quibus hr̄ per gl. in l. inter publica. ff. de ver. sig. & in l sed & Celsus. in prin. ff. de cō trah. emp. vel vtitur ciuitas ad aliam vsum dicta aq. & tunc permittitur aquā ducere, ut est casus in d. l. quominus scđm unū intellectū gl. ibi, & Bar. etiā ibi hoc no. in pri. in 2. op. & probatur in l 1. & per totū ti. C. de aquęd. li. 11. Secūdo fallit qn̄ cum vicinorum iniu ria duceretur, vt l. imperatores. in fi. ff. de ser. rust. prę. & l. 1 § sunt qui putan. ff. ne quid in flu. pu. Et si dicatur, nonne est semper vici norum iniuriæ, qui non possunt facere suum ædificiū? Respōdeo secūdū Bar in d. l. quomi nus. in 2. q. pri. quod per hoc nō patit uici-
o nus iniuriā seu damnū o, sed non aqrit lucrū. & non est idem, lucrū nō capere, & dānū sentire. l. fi. C. de codic. & l. qui aū. in pri. ff. de his quę in frau. cre. cū si. Aut est flumen pub. ex quo aqua deducitur, sed non est nauigabile. & tunc quis potest licite auctoritate iurisgentium aquam ex eo ducere, quia per iura ciuilia non est prohibitum id, quod est iure gentium licitum, per §. flumina. Instit. de re diui. & pe l. 1 §. sunt qui putan. ff. ne quid in flum pub. dummodo non fiat cum vicinorum iniuria, secundum Bar. i d. l. quo minus. in 2. q. Sed aduerte secundum eum ibi, quia quādo quis facit illicite respectu priuati ducendo aquam ex flumine publico ille solus me pt impedire, nō alius tertius,

quia

quia quantum ad eũ, illicite facio. l loci cor
pus. § competit. ff si ser. uen. sed qñ facis illi-
cite respectu iuris publici, tunc quilibet pri-
uatus pt impedire, & ita loquitur. l. 2 §. idem
41 ait. ff ne quid in loc. pub. †Quid aũt si aqua
P exit de molendino p unius, & alter vult eam
capere & ducere ad molendinum suum, ita
q molendinum primum non impediat, an
possit? & dicas q aut illi aqua intrauit alueũ
publicum, & non est dubium, quod potest, p
prædicta. & ita tenet Barr. in d. l. quominus.
in 12. q. in fi. aut non intrauit alueum publi
cum, & tunc alueus per quem aqua ducitur
ad molendinum, est publicus, & post molen-
dinum descendi per alueum publicum, &
tunc subdistingue, ut supra dixi de aqua ex
flumine pub. ducenda. Aut alueus est priua-
tus, & tunc non põt. ut l in concedendo. ff. de
aqua plu ar. cum sim. Quando autem dicit
alueus fluminis publici, per quem flumen
publicum discurrit, & tunc est publicus al-
ueus, quia alueus est illius, cuius est flumen.
Insti. de re. di. §. insula. uer. nouus autem al-
ueus. & l. adeo. §. insula. de acq. rer. do. & l. 1.
§. non. n ne quid in flum. pu. ibi. quia impos-
sibile est, ut alueus fluminis publici non sit
publicus. & hoc procedit etiam si alueus sit
fossa manu facta, per quam fluit publicum
flumen, ut l. 1 §. si fossa. ff. de flu. Secus si flu
men aliquam terram inundauerit, quia tunc
ille locus inundatus non esset publicus. in
d. §. si fossa. ver. alter. Aut alueus est fluminis
priuati, per quem flumen priuatum decurrit
& erit priuatus. ar d. l. 1. § hoc interdictum.
& §. item si annis. ff ne quid in flu pub. & de
scendit ad latus fluminis pro aqua ducenda,
puta ad molendinum, uel agros irrigando,
quia alueus est locus cauus siue fossa. & dr in
vulgari forma seu formula. & ita appellatur
quandoque in l. 1. C. de aquædu. lib. 10. & ap
pellatur quandoque in iure ciuili. ut l. 1. §.
41 incile. ff. de riuis. † Item appellatur in vulga
ri uallum, ut no. Bar. in d. l. quominus. in 12.
q. de flum. Item secundum nos appellatur se
riola. Et in hoc dic, q talis locus siue alueus
dr priuatus, cum per talem locum non semp
cucurrit aqua, ut l. 1. §. fluminum ff. de flu. &
io in eo §. si fossa. & Bar. in d. q. 12. vbi dicit,
Aut duco aquam ex flumine pu. immediate
per fundum meum, & tunc non est dubium,
q locus est meus. Aut duco per fundum ui-
cini ipso permittente, & tunc locus est eius,
cuius primo erat antequam fieret seriola, &
ego habeo seruitutem aquæducendæ, & si il-
le me impedit ducere, habeo interdictum de
aqua quo. & æsti. si me impedit formulam si
ue seriolam purgare, & reficere, habeo inter-
dictum de riuis, vt d. l. 1. § incile. ff. de riuis.
& habeo confessoriam. de quo vide quod di-
43 cam infra. in 9. q prin. †Sed quid si duo uo-
lunt aquam ducere ex flumine publico ad
fundum suum, & se inuicem impediunt, qs
præfertur? ista ponuntur per Bar. in l. quomi
nus in 5. & 6 q. prin. ff. de flum. ubi plene e-
xaminat. & per Bal. in l. item lapilli. ver si. 4
q̃ro. ff. de re. di Ego aũt dimissis disputatiõib.
sic distinguo. Aut aqua pt sufficere ipsis duo
bus, aut nõ. Primo casu, regulariter vnus al-
terũ impedire non pt. l. Lucio. ff. de aq. quot.
& æsti. & l. 2. § 1. ff. de ser. rust præ. & per ea q̃
dicta sunt supra. in 6. q. prin. & ita tenet Bar.
in d. l quominus. in 5. q. in fi. hoc in regula-
riter fallit, qñ ambo vellent aquã ex eodem
fluminis loco ducere. quo casu distingue, vt
dicam in sequentib. Secundo casu principa-
li, qñ aqua non est sufficiens vtrique, & quili
bet vult in diuersa parte fluminis ex eo du-
cere, & tunc subdistingue, aut ambo incæpe-
runt eodẽ tpe ducere aquã, vel occupare lo-
cũ, aut vnus primo incępit, alter post cum
de primo ignoraret, aut vnus primo incæpit
& alius postea, cũ sciret primũ incępisse. Pri
mo casu, qñ ambo incœperunt eodem tpe,
vr q sit locus gratificationi, p l. fi. ff. de re. di
ui. vel q forte dirimatur. nisi vnus potuisset,
puidere, alter non. ar l. si qs domũ. §. 1. ff. lec.
& no. gl. in l. 2. §. 1. in ver. ad obtinendum.
ibi, vel die tertio. ff. ne quid in lo pu. quæ po
nit de duob. plaustris sibi obuiantibus, vt po-
nit ẽt gl. in l. per agrũ. C. de ser. vel dic secũ-
dũ Bar. in d. l. quominus. in 6. q. vsus d aquæ
est cõtcandus inter eosdem, vel det diuidi p
tpa & per mensuras, vt l. imperatores. ff. de
ser. ru. præ. circa qd vide qd dixi in hac 7. q.
prin. circa prin. & qd statim videt Secundo
casu, qñ vnus primo incœpit, alter post, cũ
ignoraret de primo, Bar. in d. l. quominus.
in 6. q. dicit idem, qd pximo casu præceden
ti, quia paria sũt, q ambo simul incipiant,
vel q vnus incipiat, & alter ignorans po-
stea incipia sicut qñ duo plaustra seinuicem
obuiant in via arcta, per quam vnũ tantum
plaustrum transire põt, & vnum primo in-
gressum est viam, & aliud postea, non præ-
uidens primũ, vt no. gl. in d. l. 2. §. 1. & in 3.
lec. ff ne quid in lo. public. in d. 6 q in fin-

t Est

44 † Est ergo cautela ut ille q primo ingredit viam cum plaustro, illi qui primo incœpit ædificare aut aquam ducere, q ipse protestãs occupat & occupare intendit vsum dictæ aquę ad tale ædificium. Item bonum esset si quis cum indicis auctoritate opus inciperet hoc tamen non semper est de necessitate, ut l.quamuis.de acq.pos.& istis casib.ipse præstans præfertur,ut dicam in tertio casu seq. Ego aũt in istis duob. casib.puto aliter dicẽdum,vcȝ aut isti qui eodem tempore uolunt ducere aquam uel occupare,uel unus primo alter post,faciunt in flumine aut in illo loco ꝓximo fluminis,uel si faciũt,in ripa fluminis, & tunc licet proprietas ripæ sit eorũ qui prope ripam prædia possident, quia tñ vsus ripæ fluminis est communis,ut l. riparum.ff.de rerum diu.& Inst eo.§.riparum,dicendum est,q tantum iuris habet vnus, sicut alter,& sic sunt pares in iure. Et propterea concludendum est,ut dicit Bart.in d.l. quominus.in 6 q. uidelicet q aqua diuidatur p mensuras uel tempora,quod intellige,si cõmode diuidi pt,ita q prosit utrique,alias puro q forte sit dirimendum per l.in tribus.ff. de iud.& per gl. in d.l 2.§.1.ff.ne quid in loco pub. Si uero faciant opus non in ripa fluminis,sed in loco proximo ripæ,& tunc aut ille locus est publicus,aut priuatus. Si est publicus, ille est præferendus cui est permissũ a principe uel a superiore,q̃a p locum publicum non licet priuato ꝓpria auctoritate aquam ducere,ut l.seruitutes.§ pub. ff.de ser. & l.2.in prin.ff.ne quid in lo.pub.cũ §.alias erit locus gratificationi principis uel superioris,ut l.si.ff.de re.& sump. func.& p gl.in d.l.2.§.1.in 3 lec. Si locus est priuatus,& tũc dicendũ est,aut ille locus esset ædificãtis primo,aut vicini,q ẽt similiter ædificauit, aut alterius tertii. Si est unius ædificantis,ille ꝑferetur qui in suo ædificauit, quia licet hoc fecerit,siue primo ędificauerit, siue secundo, quia ipse ędificauit, licite,ut l 1.§.merito.ff. ne quid in loco pub.no.Cy.in l.si manifeste C.de ser.& Bar.in l.quominus.in 1.q. Si uero locus est alterius tertii tantum,tunc ille ꝑfertur,cui primo cõcessit dominus loci.alias erit locus gratificationi, quia per fundum alienum priuatum non licet alicui aquã ducere sine eius uoluntate, ut l. 2. & l.aquam. C.de ser.& aqua. Secũdo casu principali,qñ unus primo incœpit occupare,uel ædificare, aut aquam ducere, & alter post sciens primum incœpisse,tunc primus præfert,q̃a hoc casu melior ẽ cõdõ occupãtis,ut d.l.2.§.merito.ff.ne quid in lo. pub.l.2 §.cœpisse.ff.de polli.& no. Bar.in d.l.quominus. in 1. & 5. q.ff.de flu. Quod tñ ego intelligo sedm distinctionem præcedentem.

45 † Quando autem quis dicatur occupasse, vel incœpisse ædificare,uel aquam ducere,uel uti loc.pub. vide plene per Bar.in d.l.q.5.& per Bal.in l.item lapilli.in 4.q.ff.de re.di. Et si quis incœpit ędificare,& dimisit, an & qñ perdat ius prælatoris. Item Bar in d.5.q.& per Bald.in d.l. item lapilli.in 5.q & ego dicã infra. in x.q. priu.

46 † Et pro declaratione omnium prædictorum socias & tenementi,q non sequitur, qs hẽt ptãtem uel ius ducendi aquam ex flumine pub uel priuato, ergo hẽt seruitutem aquæ ducẽdæ. Sic in hoc debet ita distingui: Aut debetur ex flumine pu.aut priuato. Primo casu, aut prædium dominans ad quod ducit aqua,ẽ proximum flumini nullo alio medio,& tunc non dicit proprie seruitus,q̃a non debetur a prædio alterius q̃d reperitur, vt l.1.ff.co.præd.sed debeť istud ius a lo. pu. & ita tenet Bar.in d.l.1. Aut prædium dominans non est ꝓximũ,aut uia pub.uel alter locus est in medio inter flumen & loco dñantis,& tunc idem eadẽ rõne. Aut est in medio locus priuatus,p quẽ duci dẽt aqua, & tunc aut flumen est perẽne,& erit seruitus aqd. vt l.1.§ aquæd ff.de serui.rust.& Insti eod.§. aquæduct.& dixi in diffinitione in 1.q.prin. Aut flumen non est perenne, quia aliquãdo exarescit,sicut est fons,lacus,& stagnum, & tunc quia non hẽt causam perpetuam, quia seruitutes reales debent habere causam perpetuam seu continuam respectu rei, quę debet seruitutem, ut est casus in l. foramen.§. oẽs ff de ser.vrb.præ.& ibi hoc tenet glo.fin. in prin.in uer.debet.in l.ul.lec.quod intelligo ut seruitus imponatur directo, quia directo imponi põt,sed bene dicitur seruitus utilitatis,ut l.2.ff com.præ.quæ ita debet intelligi secundum Bar.ibi.& in d.l. foramen. & ita etiam tenet Ros.in libellis suis super interdicto de fonte.& rubr.incipit. Si quis habet usum ducẽdi aquam de puteo uel de fonte. Ista seruitus utilitatis non poterit dici seruitus,quantum ad hoc ut præscribi possit,ex quo non habet causam continuam, quia requiritur tantum tempus,ut non extet me memoria in contrarium. & iste est casus in d.l. foramen.§.omnes. secundum 1.lect. glo.ibi, quæ

quæ in se est uerissima,p no. in l. seruitutes. *la grande*.ff.de ser.Item non poterit dici seruitus quo ad hoc,ut quis perpetuo eam hře possit, ex quo constituta est, licet perpetuo non utatur,quia in hoc casu non pt sic concedi seruitus ista,ut ppetua sit, & iste ē casus in d.§ omnes.secūdum 2.lect.gl.ibi.sed quo ad alios effectus , pt dici seruitus utilitatis, quod bene no.Secundo casu principali , qñ debetur seruitus ex flumine priuato, & tunc aut est perenne,& sine dubio dr proprie seruitus directa,ex quo debet a fundo priuato, alteri fundo priuato , siue alius locus publicus,uel priuatus sit in medio,siue non , quia uerba ex mente legis concurrunt , per l.1.§. aquæductus.ff.de ser.rust.præd.cum si.Aut nō est perenne,& tūc non ualet seruitutis impō nere iure,sed de æquitate prætoris tenet. & iste est casus in l.2.secundū 3.lect.ibi,& Ange.ibi.ff.communia præd.uel secundū Bart. non ualet directe,sed vtiliter,ut dixi,in 1.ca

47 su pced.†Octauo principaliter quæro , quō & qualiter quis debeat aut possit uti seruitute aquæductus. Et dicas primo , φ debet uti scdm consuetudinem,ut l.præses. C.de seru. & aqua & l.si manifeste.eo.tit. Et ppea dixit Bal.no.in ti.de pa.Const.in 6.col.per illum tex.φ in aquis,& molendinis , & in ipsis aquarum commoditatib.standum est antiqui tati.& idem dixi supra in 4.prin.post prin.& p Bar. hic,in l.qui luminib.ibi,& statum an tiquorum ædificiorum.cum gl ff.de ser. vrb. pd.& l.venditor.§.si constat.ibi,nisi talis cōsuetudo.ff.cōia pd.& l.1.& l.an in totum. & ibi no.C.de æd.pri.Item quis debet ut seruitute aquæductus,scdm formam statutorū,si q̄ sunt.ar.d.l.qui lumini.ibi,scdm formam statutorum.coniuncta gl. & ar.d.l.an in totum, facit l.oēs populi.& ff.de iu.iur. Item debet vti secundum conuentiones,& pacta,quæ de seruitute inita sunt,& pbatur in l.certo gnē, ibi,q̄ lege compręhensa est.ff.de ser. rust.pd. A in l.is qui duo pdia cū l.seq.& l.cum eēnt §.fi. ibi,nisi pactum uel stipulō.eo.t.& l.si qs duas.in priu.ff.cōia præd. facit.l.1.§.si cōuenerit.ff.de pos.& l.sp in stipulōnib.de re. iu. cum si.Et iō non pt qs seruitute,nisi qūs cō cessum est,ut l.ergo.in fin.& l. ex meo. ff.de ser rust.pd.l.nō modus.C. de ser.& d.l. is qui duo.quæ vult notabiliter,φ habens duo prędia confinia,superius uendi derat, pacto apposito,ut aquam sulco aperto emptori educere in fundo uicini liceat,non poterit emptor ex alio fundo aquam accipere, & in inferiorem venditoris ducere. Ex hoc sequitur scdm Aug.per illū tex.ibi,quod in usu serui tutis aquę forma data punctualiter est obser uanda. & ille cui debetur seruitus aquædu-

48 ctus,non pt cum eo aliam miscere.† Et subdit φ hoc est optimum ar. ut ille q hēt talē seruitutem ducendi aquā ad molendinum, non poterit pp aquarum abundantiā aliud molendinum construere.de quo Bart. in l.p agrum.alias in l.non modus.C.de ser.dicit esse casum in d.l.non modus est.& nō pt eo modo aliam aquam immiscere,ut molendi num celerius uoluat.Item si esset lata sniam a qua non fuisset appellatum , uel aliter in rem iud.transiuisset;tunc inter partes ei stan dum est secundum formam,& tenorem,& sē tentiam,ut de ser.l.1.φ per totum.ff.de re iu di.& per totum ti.C.eo.& ex. eo. & maxime in c.cum inter vos,cum simi. † Sed dubium

49 ē circa prædicta pone inter duo castella erat qō de ductu aquæ publicę,& fuit inter se lata sñia. demū imperator concessit mihi unū de illis castellis,nunquid teneatur seruare il lam sententiam? & videtur φ sic,quia castel lum transit cum suis uitiis,suaq; causa, præ sertim cum sit uniuersitas quædam.ff.de act. emp.l.in uendōne.ff.de cond. & dem.l. si qs legata.§.fi.& ff.de contrah.emp.l. aquæduct. & quia imperator non vr uelle præiudicare sententiis,& transactionib. sed tacite reserua re.ar.tex.in tit.de pace Const.in uer. saluo iu re aquę Lambi.& ar.l Labeo. §.1. cum gl.ff. sa.er.& l.in concedendo ff.de aq plu.ar. & l. fi.C de silen.lib.12.Et ideo dicit Bal.in.d.ti tu.de pa.Constan.in 34.col.in pri.φ conces sionis de bonis publicis factę sp intelligun tur,reseruatis iuribus,& commoditatib.eius cui primo facta est concessio . Facit pro hoc l.ptor ait §.merito.& §.si qs à principe.ff.ne quid in loc.pub.& l.impuberi.ff. de admin. tu.& l.nec auus.C.de eman.li.& in c.in his. cum gl.2.extra,de priu.cum si. In contrariū vr,quia sicut princeps posset non seruare sen tentiam,& uti aqua publica uoluntate,ut in cao.1.in tit.quę sint rega.in usib. feud.ita φ & ego possim , qui vice principis fungor . Item facta priuatorum fisco non præiudicant , nec tenetur fiscus de factis illis facere mentionem.l. ius publicum. de pac. & l.iurisgentium. §. si paciscar. eod. titu. dum tamen boni uiri fungantur officio, sicut ipse princeps iduxisset,si certio atas fuisset.ff. de paci.

pa.. tale pactum. §. fin. cum ibi no. in glo. quod maxime uerum est, si alium non læd. ut l. 2. §. item Varus. ff. de aq. plu. arc. l. 1. ff. de solu. & cap. suborta. in fin. extra, de re iudic. Nec ob. tex. in d. tit. de pace Constan. ibi, sal uo iure aquę Lambr. quia ibi ius aquæ competebat ex consuetudine, quæ est fortior q̃ pactum priuatorum, & ita tenet ibi Bald. & facit quod dixi supra in 4. q. prin. post princ. Itē ubi non est cõsuetudo, statutũ, pactum, uel sñia, dic primum locũ esse considerandum. nam publicus aquæductus debet hr̃e locum siue spatium 5. pedum, in quo loco nulli sint arbores, sed si quæ nascerentur, debent excipi, ut l. 1. C. de aquæd. lib. 10. Si uero ducitur per locum pub. dẽt esse latitudo 10. pedum, l. oẽs. §. super his. eo. ti. & ita uult Bar. in d. l. 1. & si cõtra fiat, pœna imponitur, ut l. decernimus. eo. ti. Itẽ dẽt qs ducere aq̃ ex flumine, ita ut vicinis non noceat in eadem ripa, uel in alia, ut est tex. in l. hoc iure. § si aquam supra. de aqua quot. & æsti. & in l. 2. §. si quis in suo. & in l. si per publicũ. ne qd in loc. pub. ubi ẽt dr̃, ꝙ si riuus aquæ ductus priuato nocebit, cõpetit actio priuato ex l. 12. Tab. ut de noxa dño caueat. Itẽ debet duci per locum solitum, quia aqua non debet deduci a suo solito cursu. l. 2. in fi. C. ad l. Aquil. & ibi per Bal. & Doc. & l. si seruus seruum §. si quis aquæductum. ff. ad l. Aquil. & not. in l. 1. C. de seru. Et ideo dicit Bald. in c. 1. §. si quis de manso. in 4. col. in fi. de contr. inuestit. ꝙ in isto aquatum ductu nõ solum inspicimus principium, sed ẽt loca unde decurrit, & alueos, & meatus unde transit, & si est uetustissimus aquę cursus, & secundum eorum qualitatem de usu aquæ iudicare debemus. pro hoc, quod dixi in princ. huius ꝙ & ideo non potest duci aqua aliter quàm ducta fuerit ętate præterita. l. 1. §. quod aũt. ff. de aqua quot. & æsti. & intelligitur mutari alueus solitus, qñ aquæ cursus mutatur, ita ut aqua depressior, uel altior uel rapidior sit incommodo uicinorum. l. 1 §. quod autem. cum § se. ff. ne quid in flu pub. Et intellige, ut dixi de solito cursu ætate præterita, nisi uerseretur maxima utilitas ducentis, & modicum incommodum elterius, ut est casus no. in d. leg. 1. §. sunt qui putant. ff. ne quid in flum. pub. & not. Bart. in l. quominus. in 16.
50 quæst. ff. de flum. † Et incommoditas uicini dicitur, quando unus haberet de aqua, & nõ posset commode uti aqua iuxta solitum, secus si esset incommoditas uel damnũ, puta quia pauciores portabunt frumẽtum ad molendinum suum propter abundantiam alterius, quia istud damnum non cõsideratur. ar. l. quæro. ff. de iure pa. & l. fi. eod. tit. & ita vult Bart. elegantet. in d. l. quominus. in 11. q. in fi. & Bal. in l. 1. in 11. col. in 14. opposi. C. de sen. quæ pro eo. quod no. Item si seruitus aquęductus debetur ex flumine, & flumen mutauit alueum, an duret seruitus, & in quo loco. uide quæ plenissime dixi supra. in 7. q. prin uer. itẽ quid si debetur seruitus aquæductus. Itẽ hñs ius aquæ ducendæ potest aq̃ ducere per quamcunque partem uult ab initio, ut l. fi. ff. de aq. quot. & æsti. & dum dicit ibi, faciat, debet subandiri ab initio, antequam riuus sit cõstitutus, sed postq̃ locum eligit, non potest amplius, ut d. l. fi. ibi, dum ne aquæ. & istud est regulare. & pro hoc l. sicut. in fi cum ibi no. ff. de ser. & dixi supra. in 12. q. prin. uer. item quid si non exprimatur. ubi uide. & per Bar. in d. l. quominus. in 16. opposi. quod intellige, ut statim dixi in uer. pręced. & etiam quæ plene dixi supra de seru. itin. in 3. col. uer. quæro nũquid habens seruitutẽ itineris in fundo alterius. in uer. seq. & per ea quę dicuntur, declarari
51 potest ipse articulus. † Sed est dubium de quęstione quotidiana. quidam habent fundum in quo fons oritur, & per longissimum tps, cuius forte non existat memoria in contrarium, & aqua exiens de dicto fundo per se cępit discurrere per partes inferiores, patientib. illis quorum erat fons, eo quia retinere dictam aquam erat forte sibi inutile, & habens prædia inferiora cœperunt dictam aquam colligere, & ad sua prędia duxerunt pro irrigandis prædiis multis annis elapsis, post etiam per tantum tempus ꝙ non existat memoria in contrariũ, uel habentes prędia inferiora fecerũt coadunationẽ dictæ aquæ, & ibi factum fuit molendinum, & ibi stetit per longissima tempora. nunc uero habens fundum superiorem, in quo aqua oritur, uult diuertere dictas aquas a loco prædicti molendini, & eas ducere ad alia loca inferiora, quæ otiæ erant pro irrigandis illis locis, uel ibi uult facere unum molendinum per se, quæritur nunquid possit, an uero domini inferiores, ad quorum prędia discurrere consueuerant, possint contradicere, & petere, quòd aqua non diuertatur a suo solito cursu. Et primo uidetur, quòd dominus superior

superior possit dictam aquam diuertere, nec ꝑ inferiores possit impediri, quia in re sua iure id facere vř. per text. in l. fluminum §. item uideamus. ff. de dam. inf. vbi hř, ꝙ si in domo mea puteum aperio, & venę putei tui præcisæ sunt, id iure meo & licite facere ui deor, & nō teneor ex huiusmodi facto, et si tibi promisissem de dam. infe. quia non ꝑt æstimari tale damnum tibi dari ex initio opis mei ĩ re mea, in qua meo iure usus sū, ut l. Proculus. in prin. eod. tit quia licet in suo facere quod quis uult l. altius. C. de ser. & aqua. & l. qui luminibus. cum ibi no. ff. de ser. vr. præd quoniam in re sua quilibet est moderator & arbiter. l. in re mādata. C. man. Secundo hoc vř probari in l. Proculus ff de dam infe. vbi dř, ꝙ si aqua nascitur in meo cuniculo, quę aqua vicino affert utilita tem, licitum est mihi facere in meo qdquid uolo ad utilitatem meam, & uicinum d. lu cro priuari, dumodo non faciam animo no cendi sibi, ut l 1. §. denique. *el primo*, ff. de a qua plu. ar. & ita uult gloss. & Bar. in d §. item videamus. Tertio, hoc uidetur probari in l. si in meo fundo. ff de aqua plu. arcen. & iu'd §. denique ubi dicitur, si in meo fundo aqua oritur, quæ ex suo suo uenas habet, potes eas uenas in tuo excindere, ita ut ad fundum meum aqua non perueniat, nisi ser uitus mihi debita fuerit, uel nisi animo no cendi feceris uel ut agrum tuum faceres. Quarto, ubicunque quis recipit aquam in fundo suo solitam discurrere ad partes infe riores, & ad utilitatem Iferiorum, sit postea emerit fundū uicini inferiorem, ꝑt ad ipsū fundum emptū aquā ducere, licet inferiori lucrū auferat, dummō superiori nō noceat, ut est casus no. ĩ l. 1 § illud Labeo. ff. d aqua quot. & æsti. Nam si aquā q̄ alibi orit̃, postquam ē ingressa fundum meum, possum di uertere adutilitatem mei fundi empti, non obstante condōne vicini inferioris, ut ibi. & est gl in l. ex meo. ff. de ser. ru. præ. & l. cum essent. § 1. eo. ti. multo magis potero diuertere aquam q̄ oritur in meo fundo. Quinto ꝑ hoc facit l. sicut. §. 3 rist. ff. si ser ven. vbi dicitur, ꝙ in suo alij hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittas. Sexto, hoc probatur. nam aqua oritur in fundo meo superiori ibi nascendo, & dicitur mei dñi illius fundi. l. solum. § meum. ff de rei. uen & l. de eo. §. si quis. ff ad exhib. cum simil. Et pro hac parte reperio ita fuisse consultum per do. Rofr. de Lampugnano, & do Christ. de Castellione, in cons. quod incipit, factum sic se habet, quidam notabilis. In contrarium vř, quòd imo dñs in cuius fundo superiori oritur aqua non possit diuertere, ne discurrat ad fundum inferiorem prius, per text. in l hoc iure § ductus aquæ. ff. de aqua quot. & æsti. vbi uidetur esse casus ad literam pro ista parte nam ibi tex. di cit, quòd aquæductus cuius origo memoriam excessit iure constituti loco hř. Secun-

12 do. ad idem l. 1 in fin ff. de aqua plu. arc † ubi dicit longā consuetudinem uelut iure impositā seruitutē uideri. Tertio, uidet esse tex. in d. l. hoc iure §. aqua. q dicit, aqua quæ in riuo nascit̃, tacite lucrifit ab eo q̄ ducit. Quarto, hoc probatur, quia regulariter qua non det diuerti a suo cursu l 2. in f. C. ad l. Aquil. & l. præses. & l. si manifeste. C. de ser. Et uo. Bal. in d. l. 2. & in l. item lapilli. ff. de re. di & dixi supra in princ. huius q. princip. Quinto, probatur sic, ꝑs cuius nō existat me moria, het uim tituli vel priuilegii d. l. hoc iure. § ductus aquæ & e super qbusdā. §. præterea. de ver. si. & hĩ tuim ser. iute cōcessæ, vt l. 2. §. idem Labeo ait, si in agro tuo. ff. de aqua plu. arc. Sed si fuisset constituta seruitus, per dñm fundi superioris, uel facta uendō, vel priuilegium de illo iure aquæ ducendæ, non posset illum cursum aquæ diuertere in pręiudicium inferioris, cui esset facta concessio. l. in concedendo. ff. de aqua plu. ar. & l. Lucio ff. de aqua quo. & æsti. ibi, & sic per aliū. Sexto ꝓbatur in l. 1. §. fin. ibi, locū velit ducere impune. ff. de riuis. Vltimo. ꝓ hoc vř esse tex. ad literam in l. si quis diutu. no. ff. si ser. uen. Et ꝓ hac parte reperio plures consuluisse. Ego uero in hac q. ꝓ ueritate & oium cōcor. ita puto esse distinguendum. Aut dominus q̄ vult diuertere aquā ne discurrat ad loca infe riora, hoc facit aio nocendi dominis inferio ribus, & nullo modo ꝑt, ut l. 1. §. deniq. Mar cellus. ff. de aqua plu. ar. & ibi gl. ru uer. non haberi. & no. gl. in l fluminum §. fi. in uersi. non tenere me. ff. de dam. infe. quæ gl in. §. fi. singulariter vult, ꝙ in dubio non ꝑsumit qs fecisse aĩo nocendi. l. merito. ff. ꝓ so. circa qd vide quæ dixi sup. in l 1. li. de solo siue area, ver. sed ē dubiū an ꝑsumat facere ad ęmulationē. & tridē de fenestra, in 1. par. ibi, secūda falle. Aut non fecit animo nocendi, sed pro sua utilitate, & tūc subdistinguendū. Aut ꝑdi ctis nō ē statutum, sed gñalis cōsuetudo i lo

co cir-

ca circa prædicta, vel conuentio aliqua inter partes, standum est consuetudini vel conuentioni, vt dixi supra, circa prin. huius q. princ.
53 † Et adde quod ille qui permittit solã patientiã, nec per alia verba constituit seruitutẽ, non videbitur ser. cõstituere, sed se psonalr̃ obligare, vt l. si sub vna. §. si qs viã. ff. de ver. ob. secundum Bal. in c. 1. § si quis de manso. 5. col. in prin. in tit. de contr. inuest. vide quod no. in d. § si qs viã. & in l. 3. § opus. ff. de ali. iud. mu. ca. fa. & quod dixi supra in 2. q. prin. Aut est sñia lata inter partes vel alios, & dic vt dixi supra in ver. sed dubium circa pdicta. Aut non est statutum, consuetudo gñalis, conuentio, vel sentẽtia, & iterũ subdistingue, aut aqua illa discurrit ad fundos inferiores iure seruitutis, aut iure cuiusdã facultatis. Primo casu, quando iure seruitutis, sine dubio dominus supior in cuius fundo oritr̃, v alias, non põt ad diuertere, & si diuertat, põt inferior agere cõtra eum, vt est casus in l. si quis diuturno. ff. si ser. ven. Et intellige nedũ de seruitute acquisita, sed et̃ quãdo quis esset in quasi possessione ser. aquę ducẽdæ, qñ eo anno vsus est dicta seruitute aquæ ducendæ. vt l. 1. §. illud tñ & §. quod aũt. ff. de aqua quot. & æstiu. & sufficit eo anno vno die vel nocte duxisse ad hoc, vt dicatur esse in quasi possessione. vt d. §. qd' aũt. & no. Bald. ibi. & in l. Celsus in pen. col. in fi. C. de vsuc. Nam ille qui semel possedit, cum de suo commodo tractatur, si dixerit se possidere, præsumitur possidere, nisi probetur contrarium. l. siue possidetis. C. prob. l. super longi. C. de præ. lon. temporé. secundum Bal. in d. l. Celsus. in fi. pen. col. & sufficit ista quasi possessio ad hoc, vt si impediatur, vel turbetur, possit agere contra eum, & resistere etiam de facto, vt elegan ter declarat Barto. in l 1. §. hoc interdicto. versi. 2. not. quod in istis iuribus. ff. de itin. actuq. pri. & adde quod not. per gl. in c. cum ecclesia Sutrina. in versi. trium episcoporũ. & ibi per Doct. extra, de causa po. & proprie. & per gl. 3. in c. cum ad sedem. extra, de rest. spol. Secundo casu, quando ducitur aqua iure facultatis, & non seruitutis, & tunc est licitum superiori diuertere, nec inferior potest agere neq; sibi resistere, vt est casus in l. Proculus. ff. de damn. infec. & in l. se. & in l. fluminum §. idẽ videamus eo. ti. & in l. i. §. idem Marcellus. ff. de aq. plu ar. & in l. si in meo. eo. ti. facit l. viam pub. cum ibi nota ff. de via pub. & ibi ita debent adduci oia argu
54 menta supra pro prima parte deducta. † Sed dubitatio remanet circa pdicta, qñ qs dicat duxisse aq̃ iure seruitutis vel iure simplicis facultatis. Et in hoc tota vis materiæ huius consistit. circa quod dic, Aut seruitus est imposita ab hoĩe ex cõuentione vel aliquo titulo inter viuos, vel per instrm̃ aut codicillos, vel alia vltima voluntate, vel per sñiam, vel est imposita seruitus à l. puta a statuto, vt inferior possit aq̃ ducere ad fundum suum inferiorẽ, & clarum est, quod tũc iure ser. dr̃ aquã duxisse, & superior non põt aquã diuertere contra debitam seruitutẽ. l. in concedendo. ff. de aq. plu. ar. & per alia iura supra ad hoc allegata. Aut nõ est seruitus imposita ab homine, vel à lege, & tũc aut est præscripta seruitus aquæductus. & idem eadem rõne, p l.
55 si quis diut. ff si ser. ven. † Sed in hoc est eẽ dubium, quãdo inducatur seruitus aq̃ductus pscripta, videlicet quãto tpe, & quæ, & quot requirantur ad istam præscriptionem inducendã. Dicas bř de tpe, aut loquitur de aqua quæ ducitur ex publico, aut ex priuato. Si ex publico, requiritur tm̃ tps, cuius non extet memoria in cõtrarium, vt l. 1. in fi. ff de aq. plu. ar. & l. iure. ductus aquæ. ff. de aqua. & æsti. Aut ducitur ex priuato, & tunc quia regulariter habet causam continuam, præscribit̃ 10. annis inter pñtes. & 20. inter absentes. l. si quis diuturno. præallegata. & no. in l. seruitutes. ff. de ser. de quo dic vt dixi supra, in 4. q. princip. & plenius in 1. lib. in 7. q. princ. vbi de hoc omnino vide. Quod autem & quæ requirantur ad istam præscriptionem inducẽdam, dic plura: Primum est, quod sine possessione vel quasi non præscribitur. l. sine possessione. ff. de vsuca. & capi. sine possessione. de reg. iu. in 6. & not. per gloss. Bal. & Doct. in l. 2. C. de seruit. & aq. & sic requiritur qd' non sit vsus iure familiaritatis vel simplicis facultatis, vt hr̃ per Bart. & gl. & Doct. in l. 1. ff. de itin. act. pri. & per Bart. & gloss. & Docto. in l. qui iure familiaritatis. ff. de acqui. pos. & per Flor. in l. seruitutes. eod. ti. & per hoc Ang. & Doct. in c. bonæ. extra de postu. prxla. & in c. cum ecclesia Sutrina. extra de
56 causa pos. & proprie. † Et quod quis fuerit vsus iure seruitutis, comprehendi põt ex actibus quos facit, quos quis per seipsum non posset facere in fundo vicini citrã ius & nomẽ seruitutis, vt præcidere sepem, mundare uel mundari facere fossatum in fundo vicini, vel ducere aquã per fundũ uicini, quæ fieri

non pñt regulariter, nisi iuxta l. quemad. §. 1. in fi. ff. ad l. Aq ar. l. cum quidam. §. qđ dī. ff. de acqui. hæ. & d. l. quoties. & no. in locis p̄allegatis & per vnum actum duceđi aq̄ acq ritur i ſta poſſeſſio, vt dixi ſupra. in tit. de ſe. iti. vet. vlt. principali quarto, quid requiratur ad hoc vt quis ſit in quaſi poſſeſſione ſeruitutis. dic ut ibi dixi. Secundum requiritur, ꝙ ſit vſus illa quaſi poſſeſſione bona fide credens illam ſeruitutem ſibi competere, vt d. l. 2. & ibi no. in l. ſi. ff. quemad. ſer. amit. Tertiū requiritur. ſ. tp̄s 10. an. inter pñtes, & 29. inter abñtes, in ſeruitutibus habentibus cām continuā, ſicut eſt ſeruitus aquæductus regulariter. In habentibus vero cām diſcontinuā requiritur tm̄ tp̄s, ꝙ non extet memoria in cōtrarium, niſi allegetur titulus, quia tunc ſufficit ,, pbō 10. vel 20. ann. vt eſt gl. nor. multū in l. ſer. præ. & ibi Ang. & Flor. & Doct. ff. de ſer. ri. gñali. & eſt gl. in l. ſi. in verſi. diu. & ibi per Bar. & Doct. ff. de aqua plu. arcen. & hr̄ p Cy. Bal. & Doct. in l. 1. & 2. C. de ſer. & aq. et p Bar. in l. 1. § hoc interdicto. ff de itin. act. pri. Item qñ ducitur aqua ex publico, requiritur tm̄ tp̄s, ꝙ non extet memoria in cōtrarium, vt dixi ſupra, in vet. dic bī de tpe. Nec in præſcribendo hmōi ſeruitutem, requiritr̄ de neceſſitate titulus, vt l. ſi q̄s diuturno. & ibi no. ff. ſi ſer. ven. & no. in d. l. 1. & 2. C. de ſer. & aq. & quādo dicatur habere cām continuam, uel diſcontinuam, uide no. per Doct. in d. l. eru. præ. & l. foramē. & ibi p gl. & Doct. ff. de ſer. vr. præ. & per gl. & Doct. in d. l. 1. Et prædictis adde omnino quæ dixi plene ſupra. in 1. lib. in 8. q. ptin. ſi vero nō eſt ſeruitus præſcripta, tunc dic, aut hñs fundū inferiore in quaſi poſſeſſione ſeruitutis aquæ ducendæ, ad fundum ſuum, eſt, & hñs fundum ſuperiorem vel alius, non poteſt aquā diuertere à curſu ſuo, nec pōt inferior impediri uel turbari quominus ducata aq̄ ad fundum ſuum, ſicut prius duxit, ēt pendente iudicio de aq̄ductu, donec declaretur, an poſſit aqua diuerti, ut no. gl. & Bar. in l. i. §. hoc interd. ff. de iti. act. pri. & probatur in l. pe. ff. de aq. quo. & æſti. & ſi ille qui eſt in quaſi poſſeſſione, turbatur ab aliquo, pōt extraiudicial iter de facto reſiſtere, ut eſt gl. no. in d. § hoc ī terd. & ibi hoc tenet Bar. Sed ſi hñs fundum inferiorem non eſt in quaſi poſſeſſione ſeruitutis, neq; eam præſcribit, neque ſeruitus eſt impoſita à lege uel ab homine, tunc dicendum eſt, hñs fundū ſuperiorem poſſe aquā diuertere, quia tunc aqua nō uidetr̄ diſcurriſſe iure ſeruitutis, ſed potius iure cuiuſdā facultatis, ut dixi ſupra, in uerſi. ſecundo. caſu, quando ducatur aqua iure facultatis: & iſtud eſt de mēte gl. in l. Proculus. ff. de dam. inf. & Bar. & Paul. de Caſt. in l. fluminum. §. item uideamus. eod. tit. & Bar. in l. 1. §. ſicut aūt. in fi. ff. de aqua plu. ar.

57 †Dubiū in hoc ſolum remanet, quando dicatur aqua diſcurriſſe iure facultatis tm̄, & nō ſeruitutis. Et in hoc dic, ꝙ aqua dicitur, uel alicui ius aquę competere iure facultatis, quando aqua p ſeipſam fluit ſeu diſcurrit, nec interuenit aliquis hominis uſus uel factum, puta quia per uenas ſubterraneas aqua de fundo ſuperiori diſcurrit ad fundū meum inferiorem. nam hoc caſu ēt ſi diſcurriſſet per mille annos, non diceretur mihi ſeu fundo meo acqui ſita aliqua ſeruitus, q̄a aqua per ſe fluens ꝛ non pōt inducere præſcriptionem uel conſuetudinē, cum in p̄ſcriptione uel conſuetudine requiratur, ꝙ interueniat aliquis actus hoīs, quo principiato ſufficieiat aquā fluere. l. qui fundū. ff. quēad. ſer. ami. vt eleganter dic. Bald. in c. 1. §. ſi q̄s de manſ. in 6. col. in tit. de controuer. inueſt. & hoc caſu, qñ aqua per ſe ſp̄ fluit, puta per uenas ſubterraneas, ille ad quē aqua fluit, dicitr̄ lucrū capere. & iſte eſt caſus in d. l. Proculus. in d. §. itē videamus. & in l. ſi in meo. ff. de aq. pl. ar. q̄ ita dēnt intelligi. & ita conſului anno p̄terito in ciuitate Brixiæ. Eſt & alia rō per q̄ non pt̄ dici, ꝙ in caſu dictarum ll. poſſit induci p̄ſcriptio uel conſuetudo p aliquē curſum tp̄is, ēt ſi eſſet tm̄ tp̄s, cuius initii memoria non exiſtat in contrarium. Nā ſi quis hēt fontem in fundo ſuo, & aqua per uenas ſubterraneas diſcurrit ad fundum meum, ī quo habeo puteum, quo puteo uſus ſum longiſſimo tpe ēt per mille annos, tamen non poſſum dicere me præſcripſiſſe uel ex conſuetudine præſcripta acquiſiuiſſe illā aquam, quia ad hoc quòd præſcribatur huiuſmodi ſeruitus, requiritur ſcientia & patientia aduerſarii, ut l. 2. & ibi not. C. de ſer.

58 & aq. † Et eſt ratio, quia in iſtis incorporalibus non eſt dare poſſeſſionem. ut l. ſi ędes. §. ſi. ff. de ſer. urb. pręd. & l. ſeruus. §. in corporales. & ibi gl. ff. de acqui. rer do. & iſta quaſi poſſeſſio conſiſtit in ſcientia & patientia aduerſarii, ut eſt caſus in l. quoties. *La ſecunda* ff. de ſer. & in l. 1. in fi. ff. de ſeru. ruſ. pd. & probatur in l. 1. & ibi per gl. & Docto. C. de ſer.

ser. & aq. no. et Paul. de Ca. in l. 1. §. denique. ff. de aqua plu. arc. & dixi supra, in ver. quot aût & quæ, requirantur. & ideo cũ illæ venæ subterraneæ côiter sunt occultæ & incognitę ante q̃ fodiat, vel eas pcidat dñs fundum superiorem, non possum dicere ipso sciente & patiente me vsum fuisse aqua putei mei & sic contra ipsum pscripsisse, & ppea pôt ipsas incidere. Teneas tñ, si ista et non subessent puta quia forte dñs fundi superioris sciebat per venas subterraneas, vel et super terram aquã ad fundum meum discurrere, posset aquam ducere, & venas incidere, ex quo subest alia rõ, de qua supra, videlicet, quia sine facto hominis labitur aqua ad fundum meũ, & sic iu re tm̃ facultatis & non seruitutis, vt dictũ est. Et pdicta intellige vera, nisi hñs fundum superiorẽ hẽret a dño fundi inferioris, ad quẽ aqua dilcurrit, puta qa dominus vtriusq; fundi côcessit mihi in feudum fundum superiorẽ, i quo aqua oritur, quæ discurrit ad fundũ inferiorẽ côcederis, q̃ est inferior, quia non est verisimile dominũ ita côcessisse, vt elegãter no. Bal. in d. c. 1. §. si qs de mãso. in 4. col. in fi. ar. l. qui binas ædes. ff. de ser. vr. pd. Item pdicta intellige vera, qñ aqua percipitur ex lo publico, qa tũc non posset aq̃ diuertere in eius piudicium huc dãnum, vt l. 2. §. merito. & ibi Bart. ff. ne quid in lo. pu. & idem not. Bart. in l. Proculus. in fi. de dam. inf. & in l. 1. §. sicut autem. in fine. ff. de aq. plu. arc. & plenius per eundem in l. quominus. ff. de flu. hẽ p gl. Doct. in l. si manifeste. C. de ser. & in l. si quis ex argentariis. §. si initium. ff. de eden. circa quod vide omnino quæ plene scripsi supra in 7 q. prin ver. vlt. circa prędicta. vsq; in finem Et ex prędictis sequit decisio multarum qônum, & primo quęstionis supra, formatæ i ver. vlt. Sed est dubium de q. quotidiana, videlicet si aqua oritur in fũdo superiori & postea discurrit ad fundos inferiores, & domini inferiores vsi sunt dicta aqua pro irrigandis fundis suis, vel fecerunt coadunationem aquæ in fundo inferiori, in quo fecerunt molendinum sciente & patiente domino fundi, in quo aqua oritur, an dominus superior possit aq̃ diuertere, vt non discurrat ad fundum inferiorem, in qua ita concludo: Aut hñs fundũ inferiorem aliquid fecit in fundo superiori, i quo aqua oritur puta p fossatũ aquã duxit, vel si mũdasset fossata in fundo superiori sciente & patiente dño, & tunc per istos actus vel similes videretur ei aqua iure seruitutis, potius quã iure familiaritatis cum ista non possint in fundo alieno fieri citra ius & nomen seruitutis, vt dixi supra in ver. ꝙ qs fuerit vsus iure seruitutis, côprehẽdi pôt. Et ideo dicẽdũ, ꝙ si est dominus inferior, in hmôi quasi possessione non pt de facto impediri vel aqua diuerti, & si fuit ista aqua si possessione per longũ tps, et de iure nõ posset diuerti, si non interuenerũt ea quæ ad pscribendã talẽ seruitutem requiruntur, secundum ea quæ dicta sunt supra. Aut habẽs fundũ inferiorẽ, nihil facit in fundo superiore vicini puta qa p venas subterraneas aqua labitur, vel qa vicinus vtebatur aqua in fundo suo, & per ipsum discurrebat, & postremo aqua exiens per se per fundum superiorem discurrebat ad inferiorem, & cum fiat potius iure familiaritatis, poterit dñs supior impune aquam diuertere, & idem teneo quando aqua exiens de fundo primo per se sine facto hoĩs, discurrit ad loca priuata, eadẽ rône probatur l. Proculus. & l. fluminum. §. ff. de dã. inf. & in l. si in meo. ff. de aq. plu. ar. quæ iura licet loquant de aqua subterranea, tamen idẽ est de aqua supra terram, quando discurrit sine facto hoĩs, & nulla seruitus debetur, quia paria sunt iura supra terrã & subtus terrã. l. 1. C. de interdict. & no. Bal. in l. item lapilli. ff. de re. diui. in ver ex his colligitur talis distõ. Et ad hoc facit quod no. Pa. de Cas. de venis coaitatis, in l diuortio §. si fundum. ff. so. ma. Sed si facto hominis ducitur aqua peius per viã vel locũ publicũ, puta quia dicta est per fossatũ vel per fistulas, aut canale vsq; ad fundũ priuatum, p longum tps, vel per tm̃ tps, cuius initii memoria nô existit, an tunc ducens aquam dicet esse in qua si possessione seruitutis, vel præscripsisse ita, vt non possit impediri aquã ducere? Et vr ꝙ sic, per ea q̃ dixi supra, in ver. quot aût, & quæ requirantur. Sed tu dicas, ꝙ aut quæritur respectu loci pu. vel côis, aut priuatis pximi, aut primi dñi superioris, in quo aqua orit. primo & secundo loco, non est dubium qđ inferiores sunt in quasi possessione, vel pscripserunt si interuenerunt ea quę requirunt in hmôi præscriptio.

59 † Et aduertas qa est dña qtm̃ ad tps inter locũ publicum & priuatũ, quia respectu loci priuati sufficit lôgũ tẽpus, quo ad præscribẽdum seruitutem contra priua. respectu loci priuati. l. si quis diu vtitur. ff. si ser. ven. & sæpe dictum est. Sed respectu loci publici requiritur vsus tãto, tẽpore ꝙ non extet memoria in

fossa, sed manu facta, & extabat de ipsa memoria, sed iure seruitutis facta erat. Nam omnib. istis casib. inferior dñs non cogitur dictam aquam recipere in fundum suum, & si fouea esset rupta, uel aggeres destructi, posset superior cogi, ut pateretur refici, ut supra dictum est, & probatur in l. 1. §. apud Labeonem. ff. de aq. plu. arc. & ibi hoc tenet Pau. de Ca. Secus si non habeatur d. fossa iure seruitutis, & extabat eius memoria, & erat manifesta, quia tunc inferior regulariter ipsam aquã cogitur in suum fundum recipere, p prædicta. imo plus est, si fouea esset destructa, puta quia in fundo superiore aquarum concursus excauabat locũ, pp quẽ aqua retinebatur ne descenderet in fundum inferiorẽ, postea illa excauatio est destructa, uel repleta, uel quia ageres fecerat dñs superior in fundo suo, postea ex impetu aquarum destructi sũt uel alius auctoritate propria destruxit, nunc dominus inferior uult agere, ut superior patiatur foueum purgare, uel eam, aut aggeres reficere, & certe non põt, quia illa fouea non erat naturalis, quia de nouo facta nec quasi naturalis, quia extabat memoria, nec erat ibi iure seruitutis, sed căliter posita, uel facta. Et similiter dicendum est de aggerib. Vnde sicut si ipsos fecisses sponte, posses remouere, ita & si casualiter facti sunt, secus si essent ibi iure seruitutis, uel non extaret memoria ut probatur in d. l. in summa. §. apud Namusam & ibi hoc no. Pau. de Cast. coniuncto. §. idem ait, si in agro. & in d. §. item apud Labeonem, & ibi hoc not. Iac. de Are. quem sequitur ibi Pau. & in § item Varus. ea. l. † Et

78 ex hoc no. ꝙ si pp inundationem aquarum propria auctoritate in riuo siue fouea uel in aggerib. fecisti coronellas, ne aqua superabũdans flueret in fundum tuũ, potes impune eas similiter remouere, quia sicuti uoluntarie potes eas destruere, nec teneris pati, ut reficiantur, nisi seruitus esset imposita, ut d. §. item Labeo ait, si in agro & in d. §. apud Namusam. cum ibi no. quod perpetuo tene mẽ

79 ti. † Circa tertium, quando nulla est conuẽtio, nec loci natura seruitutem imponit, & loca sunt plana, & loci uetustas subest, tunc illa est seruanda tanquã lex. in l. 1 §. deniq; ait. ff. de aq. plu. arc. & l. in summa in prin e. tit. Sed talis uetustas habet uim quasi seruitutis impositæ. ut d. l. 1 § fi. Et no. ꝙ hæc seruitus acquisita per uetustatẽ seu præscriptionẽ tm̃ operatur regulariter, qñ seruitus acq sita p conuentionẽ quia sicuti præscriptione quærit utile dominiũ, ut no. per gl. & Doc. ĩ auth. nisi triceunale. C. de bonis mater. ita utilis seruitus, non directa, q̃ritur præscriptione, ut d. §. fi. scd'm gl. ibi in uer. quasi seruitus. In hoc tamen differũt, quia seruitus quę sita p cõuentionẽ, est directa actio confessoria, *hh* ut l. 1. §. 1. & ibi plene per Fl. ff. si seruend. & per Bar. in l si prius. ff. de aq. plu. arc. Sed seruitus quęsita per pręscriptionem, dicitur utilis quia compecit actio utilis, ut d. l. 1 § fin. in fin. & not. Bar. & Docto. in l.

80 siquis de uia §. differentia. ff. de acquiren. poss. † Sed circa istam uetustatem seu præscriptionẽ quęritur, quãtum tpis requiratur. Dic aut est talis seruitus aquędnctus quę habet cãm continuam, uel quasi continuã, tunc regulariter sufficiunt 10. anni inter pręsentes, & 20. inter absentes l. si quis diuturno. & ibi gl. & Doc. ff. si ser. uend. & l 2. & ibi not. C. de ser. & aq & no. glo. magna in l. ser. prę. & ibi per Doc. ff. de seru. Aut habet cãm discontinuãm, & tunc requiritur tm̃ tempus, cu ius initii memoria in contrarium non existat, ut l. hoc iure. §. ductus aquę. ff. de aqua

81 quot & æsti. & no. in iurib. prç alle. ut dictum est supra. in 4. q. prin † Quando autem dicatur habere seruitus causam continuam, uel quasi discontinuam, uide in l. foramen. ff. de ser. urb. prę. & quando dicatur tempus quod non extat memoria in contrarium. an & qñ allegando titulum sufficiat tempus 10. uel 20. an. uide quę plenissime scripsi supra. in 3. lib. in 8. q. prin. & supra eo. in uer. sed dubiũ est de q. quorid de qua plene per Bar. Imol. & Lud. de Rom. in l. 1. § denique. ff. de aqua plu. arc. & communis opinio est, ꝙ sufficiãt 10. vel 20. anni, cum allegatione ut hic. & ubi etiam requiritur tantum tempus, cuius initii memoria non existat in contrarium. & dicit Imol. in d. § denique. quidquid dixit ibi Lud. de Rom. qui conatur in hac ma-

82 teria concordare opin. † Sed dubitari põt an si aqua solita est discurrere ad fundum uicini per plures riuos, posit nunc transmitti, in unum riuum tantum. Et dicas ꝙ sic, ut est casus in l. apud Treb. in prin. ff. de aqua pluuia arc. secundum unam lec. gloss. quam sequitur ibi Imo. & illam gloss. omnino uide in ista materia. Itẽ quid si aliqd solebat hortũ suum certo tempore irrigare, & de horto fecit pratum, & uult pratum irrigare, & assidua irrigatione uicino nocet, an teneatur

tur damni inf. vel de aqua plu arc. & dic, q non, vt est tex no. in d. l. apud Trebatium §. si vicinus. Et ex hoc no. secundum Inno. ibi, q vbi seruitus aquæ simpliciter horto debetur, trahitur et ad pratū, qa sit in eodē loco, vel territorio. ar. l. si seruitutes. ff. de seru vrb. præ. nisi locū hortus cōplanauerit, eoq; facto aqua ettior ad uicinum venire cœperit, vt d. §. si vicinus. q intellige scdm Pau. ibi, qn si ne hoc poterat fundum colere, secus si non posset aliter, quā explanando, qa tunc non teneret, ex quo illud fit gra culturæ, vt l. 1. §. de eo opere. ff. de aq. plu. arce. & ar d. l. apud
85 Treb. in princ. † Circa quartum & vltimū, qn non est aliqua cōuentio, nec naturā loci aliqd declarat, nec sua est loci vetustas, quid tunc de aquis seruādum est? Dic regulariter neminem posse aquam, q in fundo suo est, in alium fundum ducere inuito vel ignorāte dño. l. quemad §. si protectum ff ad l. Aq. facit l per agrum C. de ser. & l. dinus. cum ibi no imo si ducatur, ft vicinus ppria authoritate destruere, ut d §. si protectum. & l. si vitem. §. si ad ianuam. ff. quod ui aut clā. & plene dixi sup in 7. q. ptin. Item non pōt aliquis aquā ex suo fundo te inuito ad tuū fundum ducere. l. aquam. & l. præses. & ibi no. C. de ser. & aqua. Nec et pōt aqua quis vti in suo lauando stercora, ita ut fœtor, seu malus odor inficiat vicinum. ar l. 2. §. idem ait, si odore. cum glo. ff. ne quid in loc. publ. Nec etiam potest quis aquam perturbare, q decurrit de vno loco ad alium, ut d. l. apud Trebatium. in prin. ff. de aq. pl ar. nisi ad illum vsum esset deputata, secundum Ang. & Ino. & Lud ibi. & et Pa. q dicit, q si dñs fecit fossas vel riuos, in quibus congregatur aqua ad lauandū pannos, licet postea per ti uos deriuet i fundū vicini, dt moderate vti, & non tenetur secus si lauaret ventres, & sic faceret spurcā aquā, ut putredines deriuent in fundum vicini, per illum text. & de hoc vide tex. in. el . . . de iure. in l. cum supra. C. de re mili. li. 12. & ibi Bal. no. illum contra lauantes panos in summitate fluminis alicuius, qa possent phiberi, quia per tale lauaciū, cōes aquæ deturpantur. Sed lauando in inferiore parte fluminis non potest cotrum pt pars superior & ideo lauans phiberi non [illegible] tex. & no bene d l. cu supra quia ulu q cum milites consistunt supra ripas fluminis, nullus eorū dēt aquam sordidam reddere, seu malos vel equos sudantes imponere, sed pcul i inferiori parte fluri parte fluminis. qd no. contra scutiferos lauantes equos sudantes in flumine uel alueo pu. ad quē hr cursus necessitate, vel delectatione. & similiter no. contra pedisequas vel mulierculas lauantes pannos uel res immūdas per ciuitatē aut uillam, qd intellige, nisi esset aqua deputata ad illum vsum vel solitum ita lauari, ut supra dictū est. Itē nō pt quis aquā calidā puta faciendo balneū immittere in fundū alienū d. l. apud Trebatiū. ff. de aq. pl. ar. quia aqua calida noceret fundo vicino i moderate, ut ibi, aliquando tñ aquæ calidæ sunt vtiles & necessariæ pro irrigandis agris, vt Hierapoli. constat n. apud Hierapolitanos in Asia calida aqua agrum irrigari. & de istis et aquis cōpetunt interdicta, sicut p aquis frigidis, vt est tex. not. in l. 1 §. idem Labeo scribit. ff. de aqua quot. & æstiua. Sed videtur, q nullo mō possit quis aquam ex fundo suo in alienum immittere, et non spurcā nec calidā, quia licet in suo qs possit vti aqua, & qualibet re sua. l. in re mādata C. man. tñ non pōt in alienum īmittere. l. sicuti. §. Arist. ff. si ser. ven. & l. 1. §. idē ait aquā. ff. de aqua plu. ar. & l. quemadmo. §. si protectum. ff. ad l. Aquil. vt supra dixi. Sed pro solutione distingue. Aut aqua primo de fundo uicini in tuum fundum deriuatur, & tune licitum est tibi in eundem fundum temittere. ita loquitur d. l. apud Trebatium. ut dicit ibi gloss. magna, scdm unum intellectū. Aut aqua non peruenit ex fundo vicini, sed ex tuo, & tūc aut ego uolo facere i meo, & īmittere in tuum fundum tale quid, qd per seipsum non flueret in tuum, & non possum. & ita loquuntur contraria. & in hoc uide quæ dixi supra. in 1. lib. in ti. de scelario, & in tit. de aquarolo, & in tit. de aquæ proiectu & aliarum rerū. Aut volo immittere in tuū id, quod per se fluit, ut puta faciēdo ibi riuos. & dimittēdo ibi aquā, quæ per se discurrit, & tunc subdistingue, aut facio hoc moderate, quatenus expedit ad vsū familiæ, & possum. & ita loquitur d. l. apud Trebatiū. in prin. scdm aliū intellectum. aut imoderate, & nō possum, ut no. in d §. Arist. & de hoc vide aquæ plene dixi in 1. lib. in tit de seruitute proiicīedi, in 4. q.
84 † Qn at dicatur fieri imoderate & moderate? Dic moderate, quando p usu tñ familiæ, imoderate, qn vltra usū familiæ, vt no in d. § Arif. & in d. §. apud Trebatiū. in princ. vel qn aqua corrūpit, seu inter-

interrumpitur, vel immitterentur putredines, vel quando fieret balneum, ex quo immitteretur aqua calida, ut d.l. apud Trebatium. in prin. & § 1. cũ ibi no. nisi aqu. calida pdesset, vt supra dixi. † Occurrit alia q.
85 an ille, cui debet seruitus aqductus, possit arcũ lapideũ facere causa aquæ ducendæ. dic aut uult facere arcũ seu pontẽ in loco, quo alteri debetur seruitus itineris, & nõ pt. Aut nõ vult facere in loco, quo alteri debet seruitus causa trãseundi, & pt, vt est casus coniuncta gl. in l. supra iter. in prin. ff. de aq. pl. arc. & similiter dñs pdii seruientis nõ pt facere pontẽ in piudicium eius, cui debet seruitus aquæductus, vt pbatur ibi secdm unum
86 intellectum gl. quẽ sequtur Bar. & Do. † Sed nũquid hñs seruitutẽ vel eius aquæducẽdæ possit arcũ seu pontem lapideũ facere supra aquæductũ alienũ? dicas q nou, si turbaret eius aquã, ut d.l. supra iter. in prin. ver. nec is & ibi hoc no gl. & eodem modo nõ posset supra aquæductũ aliũ aqductũ facere, si nocet inferiori, vt probat et in l. hoc iure. §. fi. ff. de aqua quot. & æst. in l. Quintus. ff. de
87 ser. ru. præd. † Sed quid eccõtra, an ille, qui habet seruitutem iti. possit facere pontẽ supra locum p quem ducitur aqua, inuito eo, cui debetur seruitus aquæductus? Et vr q sic. p d.l. supra iter 2. resp. ibi, sed pontem. In contrarium vr supra esse tex. in 3. respõso, ibi, nec is. Tu vero concorda secundum glos. & Do. ibi: Aut ille, qui habet seruitutem itineris, pt ire, & uti sua seruitute sine ponte, & potest pontem facere. ita loquitur ver. nec is. Aut non põt aliter transire, & tunc aut vult facere pontẽ lapideũ, q de facili non posset remoueri, & idem, qa non pt. arg. l. loci corpus. §. si quis. in fi. ff. si ser. uen. & l. fistulã. in fi. ff de ser. urb. præ. quæ intellige, quando ille locus alteri seruit, puta, quia in eo debet seruitus aquæductus, vt dixi, sed si alteri nõ seruit, & tunc hñs seruitutem itineris, posset pontem lapideum facere, & ita posset intelligi d.l. supra iter 2. responso. Aut uult facere pontem, puta ligneum, qui de facili posset remoueri, & potest. Et est rõ in hoc casu, quia ille cui debetur seruitus, pt facere in pdio seruientis omne id, sine quo non posset vti seruitutem, ut l. seruient es §. si domo. ff. de ser. vrb. præd. & l. refectionis. ff. cõia præ. Item ratio inter pontem de lignis & pontẽ lapideum põt esse secũdũ Bar. in d.l sup. iter. in princ. quia quando est põs de lignis nõ impeditur purgatio riui, q de facili tolli potest, quod fieri non posset, quando esset pons lapideus. Et aduerte, quia pons dr pot pric de lignis. sed arcus lapideus non dr ppric pons, vt probari vr in d.l. supra iter. in prin. Sed cõis vsus loquẽdi aliter se hẽt, cui standum est secdm Bar. & Do. ibi, ut dixi et
88 supra. in 1. li. in tit. de ponte. † Sed si quid si ille, cui debetur seruitus per riuum aquæductus in fundo vicini, uult iuxta pontẽ facere fossam, in qua congregentur aquæ, & ipsas postea per riuum ducere? Dic q nõ põt, quia posset aqua ibi corrumpi, & dare damnum prædiorum seruienti, & probatur in d. supra iter. in 4. respon. ibi, aut si specus. secdm
89 Iac. de Are. & Doct. ibi. † Itẽ nunquid ille, q habet ius aquæ ducendæ de riuo, possit cuniculum subterraneum facere, per quem ducat aquam? Et tex. ĩ d.l. supra iter. in prin. sentit quod sic, dum dicit, cuniculum, q.d. si vellet facere, posset. gl. tenet contrarium, q qñ seruitus debetur per riuum, qui est coopertus, nec fossam, nec cuniculum cooperte facere potest, inuito domino pdii seruientis, per l. 1. §. fi. cum l. seq. ff. de riu. secundum intellectum gl. licet gl. dubitet de intellectu illarum ll. de quo dic vt plene dixi vt supra. in uersi. 2. q. ex prædictis deciditur. usque ad ver. 3. q. pri. Et adde pdictis, q ille, qui auertit aquam de publico aquæductum, quãdo hẽt id ex priuilegio principis, uel consuetudine, debet ipsam ducere per castellum uel aliud foramen, & non per fistulas, ne maceries fistulæ corrumpantur. & contra faciens perdit beneficium ducendi aquam, & et punitur in corpore, vt est text. in l. eos. & ibi Bar. hoc no. C. de aquæduct. lib. 11. & q trahit aquam ex flumine pub. dẽt gratis habere, nihil soluendo pro tali deductione aq, vt l. ad reparationem. C. de aquæduc. & no.
90 gl. in rubr. eod. titu. † Superest alia quæstio quis teneatur manu tenere riuos, & eos purgare, & aggeres reficere, ii cuius expensis. In
91 qua ita distingue, aut loquimur de aq. publ. aut de priuata. Si de pub. vr q debeat conseruari, & manu teneri expensis publicis, secundum Flor. in l. si fistulæ. ff. de ser. ur. pd. & duxi supra. in 1. lib. in tit. de aqued. pro quo facit, quia in dubio videtur quis facere opus in utilitatem reip. sumptu. pub. vt l. ad reparationem. cum si. C. de aquædu. li 11. & l. fi. C. de fabricensibus. & l. cum nauicularum. in fi. C. de naui. & l. 2. C. de cupre. li 11.

Item.

Itē q̄a q̄s nō dēt grauari duplici onere.l.1. C.de imp.luc.descr.lib 10.Sed in contrariū facit,quia dñis p̄ditorū, p̄ q̄ trāsit aquęduc. publica conceditur immunitas ab extraor-. dinariis muneribus,super indictionibus no mine illorū p̄diorū imponendis,ut fossas si ue aquarū ductus repletos purgēt,ut est tex. in l.1.C.de aquæd.lib 11.& p̄pea vī, q̄ suis expensis facere teneantur, ex quo propter hoc recipiunt commodo,quia ad quē spectat lucrum,deberet spectare dānum.l. 1. §. p̄ secundo.C.de cad.tol.& secundū naturā. ff.de reg.iu.Item quia qui in uno releuatur in alio dēt grauari.l.eum qui. in pri eū ibi no.ff.de iureiu Itē p̄ hoc optime facit l.suo victu.& l.quid nisi.in prin.ff.de op.lib. vbi dr̄,illū q̄ tenet̄ p̄stare operas, dr̄e p̄stare suis expensis.& pro hoc est gl.no.in l.stipulatio nes commodissimum.ff de ver.ob.qui vult, q̄ scriptores teneantur scribere cum suo atramento.& ibi p̄ Ang. & Io. de Imol. Facit ēt ad hoc q̄ no.gl.Bal.& Do.in l.qm̄ liberi.C.de test.& no.idē Bal.i l.liberti liber tæque.C.de op.li.& q̄ no.in l.si non sortē. §.si libertus.ff.de cōd.inde . Ego i hoc articulo ita distinguerē,aut est lex,uel consuetudo declarans quis debeat purgare locum publicū,& cuius expensis,& illa est seruāda l.1 §.si.cum l.sequē.ff.de aqua pl.& l: semp §.legem.ff.de iure immu.Aut nō est cōsuetudo,& tūc aut princeps uel superior cuius est locus publicus,recipit vectigalia uel pe dagia fluctuū & viarum pōtium a nauigantibus & trāseuntibus,& tunc tenetur sumpt. de publico ea loca purgari facere.nō aūt,te nētur subditi sumptib.suis.ar.l.1.C.de Alexātrim.li.11 †Itē p̄ hac facit,quód elegāter

91 dixit Arch.24.q.3. si quis Romipetas. ubi singulariter uult, q̄ comites & barones, & alij superiores colligentes pedagia & vectigalia,teneātur itinera & stratas tenere securas,pp hoc,quia colligunt d.vectigalia alio quin tenentur ad emendationem p̄ditorum si in defectu iustitię inueniantur.23.q 2.dominus.& q.5.administratores.& 4.qui sine. & in auth.ut diffe.iud.§ pe.& idē sequitur Bal.in c.1.in fi.pen.col.in ti.de pac.iura.fir man.Idē tenet Host in summa,de censibus §.ex quibus.& Odo.i auth.habita.C.ne fil. p̄ pa.& idē tenet Flor.in l.1.§.summa.ff.de his qui deie vel effu.q̄ intellige qñ sciuit, & p̄hibere potuit.alias secus arg.l.ne quid in prin.cū ibi no.per gl.& Bar.ff.de incen. rui.& nau.Aut princeps uel superior non recipit vectigalia, & tunc aut recipit aliam vtilitatē,puta piscationes,uel salinas,uel alias vtilitates.iuxta c.1.q̄ sint reg.& idem eadem rōne.ar.c.qui sentit.onus.de reg.iu. li. 6.& l.scdm naturā.ff eo.tit.aut non recipit aliquam vtilitatem,& tūc subiecti suis sumptib purgare tenentur,nut ex eo vtilitatem recipiunt,ēt si fiat ecclesiæ.C.de oper.pub. l.ad portus.C.de colla sunt partim.l.1.&in auth de ecclesiast.ti.§.ad hoc sancimus.&ff. ne qd in lo.pu.l.2.§.viarū.ver.refectiones. & quod no.in l.si locus.in fi ff.quęad. seru. amit.& in l.2.in fi.C.de nau.lib.11. Si vero loquimur de aqua priuata,& tūc aut est pro pria,& nulli dēt seruitutem, & dño incūbit onus purgādi sumptib.suis,aut dēt seruitutē alteri,& regulariter in o ĩbus seruitutib. refectio ad eum ptinet, q̄ sibi seruitutem asse rit,nō ad eū cui res seruit, nisi in seruitute oneris ferendi,ut l.& si forte.§.ēt.ff. si ser. ven.de quo dic,ut dixi.ff.eo.in ver.quæro de alia q.quotidiana.& supra in 1.lib.in ti. de seruitute oneris fe endi.† Et adde, q̄ si

92 in fundo quis hēt usumfructum,alius proprietatem, & est aliqua impensa necessaria pro cloaca,uel ob formulam aquæductus, illa spectat ad vsufructuarium,& non ad p̄prietatem,vt l.si pendētes.§ si quid cloacarii.ff.de vsufructu.& ibi uide p̄ gl. & q̄ hī ī l.hactenus.eo.ti.Item adde,dum dixit Bal. in c.1.§.si quis dē manso.in pen.col.titu.de contro.inuest q̄ quis tenet̄ mundare de facto riuum suum p̄ sua p̄dia currentem, per l.1.C.de aquæd.lib.11.debet intelligi de riuo publico,& de facto in cura & opera& ex pensis publicis.l ad reparationem.eo.tit. & adde q̄ supra dixi. Vltimo, circa istā quęst. princ adde,q̄ supra dixi in 1.lib.in 9.q.pri. vbi in gñe tractatum est, qualiter quis dēt vbi seruitute,& quę supra dixi ex 7.qst. pri.

93 †Nono principaliter quęro, qualiter retineatur seruitus aquædu.& in ea quis teneri debeat.Dic bī,q̄ retinetur, quando ipse cui debetur, vtitur re pleno eius nomine,nō au tem mercenarius,aut hostis,aut amicus,aut medicus, q̄ ad visitandum dominum venit,vel colonus uel fructuarius. Item ab eo,qui quasi debita seruitute vsus est, & in usu retinetur,ut est tex.in l.1.cum ll.sequen vsque ad fin titu.ff quemadmod.seru. amit. vbi gloss. & Doctor. Item si in partes agri aqua fluxit,ēt si non ad vlteriora loca peruenit,

uenit, tñ omnibus partibus fundi debetur, & retinetur: vt l. si in paries. eo. tit. facit l. 2. in prin. & ꝙ ibi no. ff. de acquir. poss. Item si in uia publica est locus, per quem duco aq̄ ad prædium meum, licet regulariter de iure ducere nõ possim, vt l. 1. §. pen. & l. hoc iure §. ductus aquæ. ff. de aq quot. & æsti. tñ si vnus mihi cõcessit, vt possim aquã ducere p locũ publicũ, & postea me ducere impediat sum tuendus in vsu aq̄ductus p vtilẽ actionẽ contra ipsum q ius mihi aq̄ ducẽdæ cõcesserat, vt probatur in l. 2. sedm unũ intellectũ glo. cõia p̄d. Facit ad hoc l. 1. §. ait prtor. de aqua quot. & æsti. & l. p fundũ. ff. de seru. rust. p. & eo modo qui mihi concessit facere pontem super uiam pub. & ędificare molendinum sup suum, licet iure mero nõ teneat dicta promissio, tñ ille q promisit, non poterit petere, vt deponatur põs aut destruatur molendinũ, secundum Ang. & Doc. in d. l. 1. ff. cõi a præd per illum tex cum gl. † Ex quo ét infert ibi Ang. ꝙ licet ex flumine publico non possit constitui seruitus aquæductus vt teneat de rigore, tamen de æquitate prætoris sic, quando flumen non erat perenne: vt ibi, quod est notandum. Item quis retinet seruitutem aquę, ét quando ędificia i flumine sunt diruta, dummodo remaneant aliqua retentionis signa, quæ possunt esse. Primum, quando ædificium uel forma aquæ ducendæ non est reducta ad pristinam formam. Secundum, quãdo esset reducta ad pristinam formam, sed nondum esset elapsus annus. Tertium, quãdo esset elapsus annus, sed remanserunt aliqua signa in fundo aq̄, puta pali lignei, ut probatur in l. si. in prin. & ibi per Bar. Ang. & Doct. ff. de usu. & per not. in l. riparum. ff. de rer. diu. quando diruto ponte, ædificio, vel forma aq̄ductus in signum retinendæ quasi possessionis formare vel figere fecit palos ligatos in quibusdam partibus fluminis, uel aquę, quod signum est, ne uideatur locum reliquisse, quia solẽt habentes iura aquæ vel molẽdini in flumine per publicum instrm̃ protestari, ꝙ non obstante destructione ipsi intendunt tenere, & possidere, vel quasi locum alueũ fluminis & ius, & p huiusmodi signa faciunt affigere palos, vt dixi, & stantibus p̄dictis signis, vel aliquo eorum, nullus alius poterit ędificare in dicta aqua, vel ius aquæ auferre, quia ædificans cum quasi possessione priuaret. Ita singulariter dixit Ang. & Ioan. de Imo.

in l. si. per illum tex. cum ibi no. ff. de vsuca. & adde quod not. Bart. in l. quominus. in 25. q. ff. de flumi. ꝙ perpetuo tene menti in practica pro illis, qui habent molendina, vel alia ædificia in fluminibus, aut aquis, vel ius aquæ ducendæ. & permittunt corruere ædificium molendini uel aquæductus, ut si retinent aliqua signa de p̄dictis, uel similia, dicantur retinere ius molendini, vel aquæductus, nec in eo turbari possunt. Item si quis in aquęductu suo impediatur, potest sibi propria auctoritate subuenire, & ædificium, vel locum eo per alium factum propria auctoritate destruere, & hoc modo suã quasi possessionem tueri, vt l. 1. §. si protectũ in fi. ff. ad l. Aquil. l. si uitem. §. si ad ianuã. ff. quod ui aut clam. Item si quis diuerteret aquam meam, vel mihi debitam, uel impedierit, uel destruxerit aquæductũ, qua actio ne possit conueniri, uide tex. cum ibi not. ĩ l. si seruus seruum §. aquæductum. ff. ad l. Aquil. Item quomodo retineatur ista quasi possessio seruitutis aquęductus, uide ea q̄ habẽtur per gl. & Doct. in l 2. C. de seru. & aqua. & circa hanc materiam uide supra in 1. lib. in prin. in 13. q. prin. pe. & vlt. col. & quę dicam in seq. q. prine. quia per ea, quæ ibi dicentur declarabitur etiam ista q. † Decimo
9 principaliter quæro, quomõ, & qualiter seruitus aquæductus amittatur dic multis modis. Primo, amittitur tempore non utendo, vt habetur plene per gl. & Doct. in l. seruitutes. ff. de seru. & in l. 2. C. de seru. Et no. quod si aquam quæ oriebatur in fundo vicini plures per eundem riuum iure ducere soliti sũt ita ut suo quisq; die à capite duceret p eundem riuum, eumq; communem, deinde ut quisque inferior erat, suo quisque ꝓprio riuo, & unus statuto tempore, quo seruitus amittitur, non duxit, ius aquæ ducendæ amisit, nec per ceteros q duxerunt seruitutẽ retinuit, nec tale ius ceteris acqritur, sed si pluriũ fundo aqua debita esset, per unũ eorũ oĩbus iis inter quos is fundus cõis fuisset, retinetur. ut est text. in l. aquã. in prin. & § 1 ff. quẽad. ser. amit. ꝙ no. Item si seruitus debe̅t tibi maiori, & pupillo, licet vterque nõ vtatur, tamẽ ꝓpter pupillũ tu ét maior seruitutem retines l si cõem. in princ. ut ibi no. eo. titu. Secundo, amittitur confusione, de qua vide in l. si quis ędes. in princip. § 1. & per Flor. & l. si communi. & l. vnus ex seruis. ff. de ser. rust. præd. & l. tria prædia, eod. titu.

& l. vt pomũ. §. 1. ff. de ser. & l. si cum seruitus. ff. quemad. ser. amit. & de istis duob. modis amittendi seruitutẽ, uide q̃ plene dixi in 2. lib. in 10. & vl. q. prin. Tertio, amitti͂ per missione, si debes mihi seruitutẽ aq̃ductus, & permisero tibi vt eũ claudas, uel ad aliũ locũ aquã ducas. ar. l. si domus. ff. de ser. urb. præd. & l. si ædes meç. eod. tit. & l stillicidij. in princ. ff. quemadm. serui. amitta & l. cum meus. ff. si seru. vend. nisi illa pmissio fieret præcario necessarie: quia tunc seruitus non amitteretur. l. si præcario. ff. cõia prædiorum Quarto amittitur, si fons aruerit, ex quo aquæductum habeo, & per constitutũ tempus ad venám suam redierit, vt l. vnus ex sociis, §. fi. ff. de ser. rust. præd. Sed si post constitutũ tempus ad amittendam seruitutem ad suã venam redierit, an aquæductus erit amissus Et dicendum est ipsum amissum, sed restitui debere, vt est tex. not. in d. §. fin. iuncta l. seq. quę incipit, & adijcimus, ut ibi per glo. & Doct. Quinto amitti͂ ex recessu fluminis vt si aquam ex flumine publico duxerim, & flumen recesserit, nõ põt seq flumẽ, qm̃ ei loco seruitus imposita non est, quãuis is locus tuus sit. Sed si aluuione paulatim accesserit fundo tuo, subsequi põt, qm̃ totus locus fluminis seruiat ductioni. sed si cœperit totum fluere mutato alueo, non põt, qm̃ medius locus nõ seruit, interruptaq; est seruitus vt est tex. in l. hoc iure. §. si aquã. ff. de aqua. quo. & æsti. Circa q̇ uide q̃ plene dixi supra in 7. q. prin. ver. itẽ quid si debetur seruitus
96 aquæductus ex flumine publico. †Sed nunquid pp inundationem fluminis perdatur seruitus aquęductus. Dic q̇ non l. adeo. §. insula. in fi. ver. aliud sane est. ff. de acqui. rer.
97 do. & Inst. de re. di. § alia causa. †Sed maior est dubitatio nunquid possessio, uel quasi, aq̃ per maiorẽ inundationem pdatur, sicut possessio territorij? Dic q̇ nõ, quia nihil additũ tale facit desinere, quia nec desino possidere terrã, si ei crusta applicet. ex fundo vicini. facit ad hoc l. si quis nec cãm. §. fi. ff. si cert. Et istud est necessariũ satis, maxime pp possessiones, quęsite sunt iuxta Padum, q̃ tñ dantur infallibiliter intra decenniũ inũdatione nõ leui, nec cito trãsitoria, sed vehemẽti, & crustã agrorũ exportari, vt ff. de acq. pos. l. 3. §. Labeo. Et ex hoc sequitur, q̇ si p̄scribo aridam terrã, quæ est facta lacus, aut stagnũ per impetũ aquarum, uel industria mea, q̇ interrupta sit p̄scriptio catenus quatenus primi vsus qualitas est perẽpta, quia primo erat terra, nũc aqua mutato elemẽto. ita no. dicit Bal. in l. vnica, in ult. ch. in pri. C. de cõfe. Sexto amittitur usu alterius aq̃, in qua nõ sit seruitus cõcessa, si nõ vtat aqua sibi cõcessa. l. si quis alia, in princ ff. quẽad. ser amitt. & si is q̃ nocturnã aquã hẽt, vsus fuerit diurna, per cõstitutionẽ tẽporis ad amittendũ seruitutẽ nocturnã, amisit, quia qa vsus nõ est, & ecõtra. Et idẽ est in eo qui certis horis aq̃ductũ habẽs, aliis usus fuerit vt l. si cõem. §. 1. ff. quẽad. ser. amit. & pbatur in l. sicuti via. & in l. si sic constituta eo. tit.
98 †Sed posset dubitari, an per immissionẽ alterius aq̃; de qua nulla seruitus debet͂, amittatur seruitus aquæductus. Et dicas, q̇ nõ ex quo vtitur aqua debita, & multo maiori, vt pbatur in l. sicut via. in prin. & l. 1. § item q̃ritur. ff. de aq quo. & æsti. tñ utẽs ampliori aqua simul mixta põt per dñm, pdii seruientis in tota aqua impediri, ex quo aqua non est diuisa, & postquã est simul iuncta, est inseparabilis, ut d. §. item q̃ritur. Et est rõ, quia in inseparabilibus utile per inutile vitiatur ut ibi. & l. si sponsus. § generaliter. ff. de do. inter ui. & uxorem. & l. Pedius. ff. de recep. arb. & no. per Bar. in l. 1. § pen. de verb. obli. & in c. vtile. de reg. iu. li. 6 cum simi. & adde omnino q̇ no. Bal. in l. vnica, in pen. clia. in fi. vers. pone, fui confessus. C. de cõfes. Septimo amittitur diuisione fundi, si aq̃ductus dẽtur in fundo vicini, in loco certo, & finito, & fundus seruiens diuiditur per longitudinem, quia perinde est, ac si ab initio constituta seruitute, duo fundi fuissent, vt l. nã satis. §. 1. ver. sed si is. ff. quẽad. ser. am. Quod pcedit, si ille, cui seruitus debebatur, alterũ fundũ, in quo seruitus nõ remansit. redemit seu acquisiuerit, quia per hoc non tollitur seruitus, quæ in alio fundo est cõstituta, licet a prin. fuisset vnus tm̃ fundus, & hoc qñ locus, in quo seruitus debebatur, diuiso fundo, ut aquæductus, consistere non posset, secus si remaneret ita angustus, quia tũc vterque fundus liberabitur, uidelicet fundus dẽpius propter confusionem, ut dixi sup. in prin. alius propter angustiam loci. l. si tã angust. ff. de ser. & hoc probatur in d l. nam satis. §. certe. Sed si diuiditur fundus seruiens per latitudinem, tunc non amitti͂ seruitus non utendo seruitute aquæductus diuisa, nisi tota aqua non vtatur, d l. nam satis. §. si vero per latitudinem vel nisi specialiter cõuẽtum

tum fuerit, ut alter fundus liberetur, ut d § si verò p latitudinem. uer pñt. tñ. Si uerò serui tus aquæductus debetur in vno fundo, ut q̃li bet eius partem liceat aq̃ ducere, & conuentum sit locum mutare posse, tūc si diuidetur fundus seruiens p longitudinem, & non uta tūr seruitute, nisi p unum de illis fundis, statuto tempore seruitus amittitur, quia tunc periinde est, ac si ab initio seruitus duob. fundis fuerit imposita, vt est casus cū gl. in d. l. nam satis. § cæterum. ff. quemad. ser amit. Et p̄dicta procedunt, qñ seruitus non est diuisa, puta qa constituta sit aqua, vt vel æstate tm̃ vtatur, vel vno mense, vel alterius annis, vel mensibus, aut diebus, vel horis tm̃ nocturnis, vel diurnis, an vtendo amittatur statuto tempore, an vero duplicitet. vide tex. cū gl. & Doct. in l. si sic. ff. quemad. seru. amit. & in l. si diuturnam. ff. de aqua quo. & æstiu & vide plura. q̃ dixi supra. in t. li. 9. q. prin. uer. item seruitus regulariter amittir & dixi sup. eo. in 7. q. prin. circa uer. item cõstitui potest, ut ducatur. Et de materia quomõ & qñ amittatur seruitus, uel quasi possessio seruitutis, vide p Bar. in l. quominus. in 15. q. ff. de flu. & per Bat. Ang. & Doct. in l. si. ff. de vsuca. & ꝙ quod no. in l. si quispiam. ff. de diuer. & tem-

99 po. præscrip. †Quæritur 11. princ. quomodo ꝓcedatur in iudicio circa istam materiam aquçductus. dic ut Rof. Beneuentanus in libellis suis iuris, vbi posuit quatuor interdicta in hac materia aquç, in quibus ēt ponit libellum & positiones. Primum interdictū est, quando quis hēt ius aquæ quot. ducendæ ad prçdia sua, & ab aliquo ꝓhibetur aquam illam ducere. Et dicit Rof. ꝙ hēt tria impedientia interdictum de aqua quot. quod interdictum est prohibitorium, & causa retinēdę possessionis est inuentum, sed non semper quia est aliquando restitutorium, puta si aliquid fiat ad impediendum quasi possessionē aquæductus, ut illud destituat vel destruere debeat, ut l. 1. in pri. §. Labeo. ff. de aqua quot. & çsti. & ad hoc, vt competat hoc interdictū, dicit ꝙ septem sunt necessaria. Primum est, quod sit aqua quot. & quotidianam aquam intellige non quç quotidie fluit, sed etiam eam quam quotidie potest ducere, si vellet, ut l. 1. §. 1. ff. de aqua quot. & æsti. Secundum, quod illa aqua sit vsus hoc anno, non ui, nõ clam, nec præcario, saltem vna die, uel una nocte, sed si ante annum hausisti, non hēs hoc interdictum, nisi infra unum annum aqua per se fluat, ut ff. eo. l. 1. in prin. & §. qđ autem scriptum est. & §. quçsitum. Tertium, illa aqua sit perennis. n. aqua potest duci, nisi sit perennis. ff. eo. l. 1 §. loquitur. Quartum, ꝙ aquam illam ducas a capite, non aliunde. Caput autem aquç est, unde aqua nascitur, siue ipse fons ex fonte, siue flumine, uel lacu habeat principia fossarum, quib aqua ex flumine uel lacu primum riuū ducat. l. 1. §. hoc interdictum. & §. caput. ff. eo. Quintum, quod ille qui ducit, aquam, putet se iure ducere, si autem putat se non iure vti, non habet locū hoc interdictum. ff. e. l. 1. §. sed & iure. §. Aristo. Sextum, quod in illa aqua ducenda non excedat ampliationis modum, & non ducat per aliam regionem, quam solitus sit ducere l. 1. §. illud. cum si. ff. eo. Septimum, quod illa aqua ducendo aliam non immisceatur, alioquin non habebit locum hoc interdictū, vt ff. eo. l. 1. §. illud Labeo. & §. item quæritur.

100 †Formam autem libelli ponit Rof. in hoc modo: Coram vobis domine A. conquéror ego M de Alberto de Dauentria Teutonico, qui me prohibuit ducere aquam per fundum meum talem, cuius confines sunt tales, &c. iuxta l. formam. in prin. cum gl. ff. de censi. quam aquam duco sicut duxi in hoc anno, non ui, nõ clam, non præcario. Vnde ne me prohibeat uel impediat, ago contra ipsū Alb. & ad hoc propono interdictū de aqua quo. & çsti. uel actionem in factum, & ita bñ concipiens libellum. d. l. 1. in prin. ff. e. Quidam tñ apponere petunt interesse, ita dicentes. Et qa in 20. interest mea nõ esse ꝓhibitū i6 ipm Alb. condemnari peto in meum interesse, & ad hoc ꝓpono interdictum p̄dictū &c. & hoc ꝓbatur in l. 1. §. prterea. ff. eo. Sed dicit Rof. ꝙ nõ credit, ꝙ possit peti p interdictum, licet in illo possit cõdēnare iudex, sicut ī alijs superiorib. interdictis. notaui. Nec obst. ille §. prterea. qa ibi, pp fctm̃ suū amiserat ius aquç ducēdæ. vnde quia in hoc casu ē restitutorium, igitur restituitur mihi illud

101 interesse. †Positiones autem, & capitula siue articuli actoris ita formari debent: Ego Albertus dico, ꝙ aqua quæ exit de tali fonte vel flumine, ē quotidiana. i. quæ potest quotidie fluere. Itē ꝙ aqua illa sum usus hoc anno, non vi, non clam, non precario. Item ꝙ vsus sum hoc anno illi aqua satis vna die, vel una nocte. Item quod illa aqua semper est perennis, & nullo modo deficcatur. Item quod aqua illa oritur ex tali fonte,

ptio libelli ꝓbatur in l. 1. §. q hac æstate. ff.
107 eo. †Positiones aũt vel capitula in hoc interdicto actor ita facere potes: Ego dico, ꝙ illa acqua, quę est in fonte tali, siue flumine fluit, vel pôt fluere. Itẽ, ꝙ aqua illa fui vsus priori æstate. Item ꝙ aquam illã duxi, non vi, non clam, non ꝑcario. Itẽ ꝙ duxi ab illo loco, vñ oritur aqua. Itẽ ꝙ duxi credens ius habere Omnes etenim positiones, & omnia q̃ requiruntur in superiori interdicto requirũ
108 tur ẽt in dicto isto. †Positiones aũt vel capitula reus ecõtra facere ꝑt, hoc modo. Ego dico, ꝙ hæc aqua in æstate siccatur. Itẽ ꝙ iã sunt duo anni, ꝙ aquã illã non duxisti. Itẽ ꝙ duxisti aquã illã clã, vi, vel ꝑcario a me. Itẽ ꝙ duxisti aq̃ illam credens me ius non habere. Tertiũ est interdictũ de aqua ex castello ducenda, quod competit, qñ quis ducit aquam ad ꝓdium suum vel domũ ex castello. i. receptaculo illo, quod aquam publicam suscipit, qd castellum vocatur, & impeditur aq̃ illam ducere. & est ꝓditum interdictum de aqua est castello ducẽda, ne qs impediatur, vt ff. de aqua quot. & æsti. l. 1. §. ait prætor, ex quo castello. Ad hoc vt competat istud interdictum, quinque sunt necessaria. Primum, quòd ius aquæ ducendæ sit tibi cõcessum ab eo qui concedere poterat, puta ab imperatore vel senatu. Nulli. n. aquam duce re cõceditur ex castello. i. receptaculo, quod aquam pub. suscipit, nisi a principe vel senatu concedatur, vt ff. eo. l. 1. §. hoc interdictũ necessario. & ff. de flumi. l. quominus. Secundum, vt violentia tibi inferatur, alias non competit, vt d. §. ait ꝑtor, ex quo castello, si de nouo vis ducere aq̃ ex illo recepiando si ue castello, quòd tu caueas noĩe dam. inf. vicino, vt e. §. in si. dicitur. Quartum, ꝙ receptaculũ ex quo aqua ducitur, sit tale, quòd antequam suscipiatur, sit publicum ff. eo. l. 1. §. hoc interdictum necessario. Et aduerte, & tene menti, quòd licet prædicta interdicta. ff. de aqua quo. & æ stu. sint posteriora, tamen istud interdictũ respicit causam proprietatis, qa si est tibi concessum siue, assignatum ius a principe vel senatu, habes hoc interdictum, non habes tñ, licet vsus fueris tanto tempore, cuius extet memoria. ff. e. l. 1. §. vltimo, & l. hoc iure. §. ductus aquæ intelligitur deductu aquæ ex flumine pub. cæterũ si aliunde deducatur aqua quã ex flumine pub. & hẽt continua causam seruitutis, illa lõgo tpe acquiritur, C. de seru. l. 2. & ita uult Rofi. in interdicto isto de aqua ex castello ducẽda, qđ bene not. pro limitatione d. §. duct᷑ aquæ. Quintum est necessarium, vt ille, q vult ducere aquã, ita ducat. vt vicinus nõ noceat. ff. e. l. hoc iure. §. ex flumine. Princeps. n. q concedit alicui, vt ducat aquam, vr̃ concedere si ne damno & iniuria aliorum. vt l. 2. § merito. & § si quis a principe. ff. ne quid in loco pub. Nam rescripta principis & priuilegia sine cuiusquam iniuria cõcedi solent. l. nec auus. C. de eman. &c. quãuis. in si. de rescrip. lib. 6. &c. licet; de offi. deleg. cum simi. Sed cõtra prædicta opponitur scdm Rofi. & ṽr quòd istud interdictum non habet locum. Nam sõ istius interdicti est, vt aliquis ducat aquam publicam cũ licẽtia principis, vt dictum est. Sed contrarium est. s. quòd etiã si ne licẽtia principis possum aquã ducere, q̃a flumina sunt publica, vt ff. de fluminibus. l. 1. & 2. & tamen non possum mea auctoritate aquã ducere, dummodo imperator, uel senatus nõ prohibeat, vt ff. de flumin l. quominus. Rñdetur secundum Rof. verum esse, quòd tu posses ducere aquã ex flumine publico, ẽt sine principe. sed aquam publicã, id est, vsui publico destinatam secundũ usũ reipublicæ, nõ potes ducere sine priuilegio principis, vt d. l. quominus. Et in hoc casu ꝓcedit quod dr̃ in hoc interdicto de aqua ex castello ducenda, id est, eo receptando quod aquam publicam suscipit. ff. de aqua quot. et æsti. l. 1. §. ait ꝑtor, ex quo castello. Vel aliter potest dici secũdum Rofi. loquitur forte in hoc casu hoc interdictu. Habeo ꝓdiũ meũ vel domum meã iuxta flumen vel riuum, inter ꝓdium meum & domum meã est via publica, volo ducere aquã supra viã pub. ad ꝓdium meũ, vel ad domũ meam, & sic facere castellum quoddam. i. receptaculũ qd suscipiat aquã illa publicã, certe hoc non possũ facere sine permissu vel mandato principis. & quòd ita sit intelligẽdũ istud interdictum probatur in l. 1. ff. de aqua quo. & æsti. & in l. si in publico. §. si non iussu. ff. de aqua plu. arcen. Vel ita potes ponere exemplum, habeo domum meam ex vna parte, viæ publicæ, & aliam domum ex alia parte, volo facere pontem inter utramque, vt capiam aquam fluuialem pro cisterna, & ita facere castellũ. i. receptaculum, quo recipiam aquam fluuialem, certe non possum sine licentia principis. Nam pontem sup viã publ. facere nul li cõceditur. ff. ne qd in lo. pub. l. 2. tractatũ. vt

est tex. in l. fi. ff. ne q̄ l. in flum. pub. & facit l.
1. § permittitur. ff. de aq. quot. & æsti. & idē
tenet Bar. in d. §. tract. in l. quominus. in 10.
q. ff. de flu. & Spec. in tit. de causa pos. & pro
pric. §. nunc dūdum. ver. itē quæritur. & Bal.
in l. itē lapilli. in vlt. col. de re. diui s. & Do-
min. de S. Gem in cap. 1. de excel. prælа. lib.
6. qui dicit p d. §. tract. q̄ si aliqs habet duas
domos, & in medio ipsarū est flumen, non
109 poterit facere pontē super eo. † Libellus
aūt in hoc interdicto ita formari potest: Co
ram uobis dño M. conqueror ego Alb. de
Dauētria, iniuste prohibet me, siue impedit
aquā ducere ex castello. i. ex illo tali rece-
ptaculo, quod continet aquā pub ex quo lo-
co est mihi ius, siue competit aquā ducere.
Vnde ne me prohibeat, ago contra ipm, &
ad hoc propono interdictum de aqua ex ca-
stello ducēda, per actionē in fcm. Et qd ita
cōcipiatur iste libellus, ꝓbatur in l. 1. §. ait
prætor, ex quo castello. ff. de aq qu. & æsti.
110 † Pōnes vel capitula actoris ita formari
pnt: Ego A. dico, q̄ in tali loco est recepta-
culum quoddam, in quo colligitur aqua
pub. Item, q̄ locus ille vocatur castellum.
Item, q̄ Imperator uel senatus cōcessit mi
hi ducere aq̄ ex illo loco. Itē, q̄ tu ꝓhibes
me illam aquā ducere. Item, q̄ qñ uolui du
cere aquam illam, volo tibi cauere nomine
dam. inf. Itē, q̄ aquā illam duco, & volo du
111 cere sine damno tuo, & vicinorū. † Pōnes
vel capitula ita formare potest econtra ipse
reus: Ego primo dico; q̄ locus ille in quo
aqua recipit, est priuatus. Item, q̄ tu aquam
ducis, siue vis ducere, sine priuilegio prīic.
vel senatus. Item, qñ volebas aquam ducere
petii, vt mihi caueres de dam. inf & tu caue
re recusasti. Item, q̄ vis aquā ducere cum in
commodo meo; & vicinorum meorum. Itē.
q̄ Titius tm̄ tibi infert violentiam, & non
ego. Quartum est interdictū de riuis, quod
competit, si quis habet aliquem riuum per
quem ducit aquā, & ꝓhibetur ab aliquo ne
ducat, vel vult reficere istum riuū vel purga
re, & ab aliquo prohibetur, & ideo hoc casū
proditum est in hoc interdictum, vt ff. de ri-
uis. l. 1. in prin. Et idem est et si aliqs habeat
specus n n vel septa in flumine, vel habeat
incile vel puteum. & vult ducere aquam, vel
reficere, vel purgare, sed aliquo prohibetur,
hēt locū interdictū de riuis, vt d l. 1. in prin.
112 † In quo aūt prædicta inter se differant,
dic, Riuus est locus per longitudinem de-
pressus, quo aqua ducitur. Specus est locus ex
quo despicitur. inde spectacula dicta. & est
specus locus altus supra terrā ædificatus, ex
quo aqua ducitur, vt ff. de riuis. l. 1. §. specus
cū gl. q̄ declarat quot modis accipiatur spe
cus. Septa sunt, q̄ apponūtur aquæ deriuā-
dæ causa, cōpellēdi ex flumine, siue ea lapi-
dea sint, siue lignea, siue ex qualibet alia ma
teria, siue ad continendā transmittendamve
aquam. Incile aūt est locus depressus ad la-
tus fluminis, ex eo dictus, q̄ incidatur. In
cidatur. n. vel lapis, vel terra, vnde primum
aqua ex flumine agi. i. duci possit. hoc pro-
batur in d. l. 1. § septa §. incile. & ad hoc ut
competat hoc interdictum, quinq; sūt neces
113 saria. † Primū, quòd riuus ille sit factus
causa aquæ ducendæ. ff. e. l. 1. § aquæ. Secun
dum, q̄ illo riuo sit hoc anno usus uel prio-
ri æstate: ut ff. eo. l. 1. § hoc interdictū. Ter-
tiū, q̄ sit usus nō ui, nō clā, nō p̄cario. ad d.
§. hoc interdm̄. Quartū, quòd qs ꝓhibeat te
uolētē ducere aquā, uel reficere, uel purgare
riuū. ff. eo. l. 1. in prin. Quintū, quòd eo mo-
do ducat, & p eū locū, si ut duxit hoc anno
uel priori æstate, alioquin impune prohibe
tur. ff. eo. l. 1. § . sed si qs terrenū. Verūtamen
nouum canalem. uel fistulas ponere poterit
in riuo, licet non habuerit, dūmodo non in
cōmodetur ager illius, per quem aqua duci-
tur, ut ff. eo. l. Seruius. §. si qs nouum. Et sciē-
dum est, quòd si denuncietur nouū opus, il-
li q uolebat riuū reficere, non ualet nuncia-
tio, quominus possit reficere, licet p negato
riā possit ꝓhiberi, ut ff. eo. l. Seruius. §. si qs
riuum reficienti. Nec facit dictam utrum sit
riuus in publico, an in priuato, siue sit ri-
uus aquæ calidæ, siue frigidæ. Nam etiam
pro riuo, per quem aqua in uaporibus bal-
nearijs trahitur locum habet hoc interdi-
ctum utile, ad d l. Seruius. §. hoc interdictū.
utile aūt ideo datur, quia sñia cōcordat, uer
ba aūt deficiunt. iuxta not. in l. curatores. C.
114 de neg. gestis † Sed illud quæritur curato
reficere riuum, & aduersarius meus intentat
contra me negatoriam, an sum a refectione
prohibendus. Et uī, quòd sic, per d. §. hoc in-
terdictū. In contrariū uī quòd nō sim repel-
lēdus; qa nūciatio noui operis in possessio-
ne cōtinetur, ut l. 1. §. si qs riuū reficiēti. ff.
de riuis. Et facit l. 1. § in operis. ff. de no.
ope. nū. & quia interest reip. riuos refici; ne
hoies siti moriātur. ut l fi ff. de riuis. Sed in
hoc sic dic scdm Rofr. tit. de riuis. q̄ aut ille
qui

qui uult reficere, est in possessione illius riui, & tunc non potest prohiberi per negatoriã quominus reficiat. Aut nõ est i possessione, & tunc prohiberi poterit. ar. ff. de aq. quo. & æsti. l. si de via, itinere, nisi in eodem casu quo riuus ille necessarius esset pp sitim, tũc .n. non sca distõne possessionis crederem ipsum reficere, ẽt si negatoria ab aduersario intenretur. & id qđ dr, e. tit. l. Seruius. §. si quis riuum. ꝙ possum eũ prohibere per negatoriã, intellige verum qñ non publicea eã volebar reficere, sed pp suum cõmodum vel pp

815 suam sitim. † Libellus in hoc interdicto ita concipi põt: Corã vobis do. A. conqueror ego B. de M. qui me prohibet vel impedit ducere aquã per riuũ, septa, uel specũ, uel puteũ, sicut priori æstate, uel hoc anno duxi, vel prohibet siue impedit me reficere. Vnde ne me prohibeat vel impediat, ago contra ipsũ opponens ad hoc ĩterdcm̃ de riuis, uel actio nẽ in scm̃ eius loco surrogatã, & ꝙ ita recte concipiatur libellus, probatur. ff. de riuis. l.

116 i. in princ. † Sed circa istũ libellum q̃ritur qñ cõcipio libellũ in dictã aquã per septa, uel cuniculũ, vel specũ, uel puteũ, an recte ꝓponatur in hoc interdicto de riuis. Dic ꝙ sic cum nomẽ riui sit gñale, & oĩa prædicta sub se cõprehendat, ut probatur in d. l. i. ff. de ri. coniuncta rubr. verb. uel dicit Rof. ꝙ proponens in libello interdictum de specu, vel interdictũ de septa, qñ velles agere de puteo, bene posses vel dic. tertio, qñ uelles agere ꝓ talib. dicas, ꝓpono vtile interdictum de riuis. Ergo tñ credo, ꝙ prima conceptio libelli sit magis iuri consona, vt probatur in d. l. i. in pri. coniuncta rubrica, ubi probatur ꝙ rubrica illa de riuis est gñalis ad riuos, specus septa, uel puteũ, uel et fossan. vt d. l. i. in pri. vsq; ad §. deinde ait prætor. Facit ad hoc. l. i. ff. si cer. pe. & probatur in d. l. Seruius. §. hoc interdictũ. in prin. Nec ob. ille §. hoc interdictũ. in ver. in balneariis vaporib. vbi dicit ꝙ cõpetit vtilis actio in factũ, & vtile interdictũ de riuis, quia in vaporib. balneariis bene cõpetit utile interdictum, ut ibi, sed in aliis prædictis cõpetit directe, ut patet ex prædi-

117 ctis. † Põnes aut capitula actor ita formare põt: Ego A. dico ꝙ riuus talis, cuius fines sunt tales, est factus a q̃ ducendæ cã. Itẽ, ꝙ per illum riuũ duxi aqua hoc anno uel priori æstate. Itẽ, quòd illã aquã duxi non ui, nõ clam, non precario. Item, quod prohibes me uolentẽ reficere. Item, quod eo mõ per loca prædictam aqua ducere volo, sicut duxi hoc anno. Eodẽ mõ põnes, & capitula fieri põt, qñ aliquis vult aquã ducere per specum vel septa, vel puteum, vel ẽt ad balneum per cuniculos, vt dixi supra, & ff. e. l. Seruius. §. hoc

118 interdictũ. † Reus ãt econtra põt facere põnes uel capitula hoc mõ: Ego M. dico, quòd ille riuus est minus idoneus ad suscipiendã aquã. si hoc confitetur actor, succũbit, & absorbetur reus, quia non est riuus pp aquam recipiendã. Itẽ, quòd iam sunt duo anni, qđ per riuum destiti aquã ducere. & si hoc confitetur actor, succumbit, q̃a nõ duxit aquã hoc anno vel priori æstate. Itẽ, quòd tu aquam illã duxisti vi, clam vel precario a me. Itẽ, qđ Titius tñ te prohibuit volentẽ ducere aquã vel reficere, & non ego te prohibui. Item, qđ alio loco, & alio modo uolebas aquam ducere, quam consueueris aquam ducere: & est vtile hoc ponere.

a Seruitus aqueductus *Hæc potest pluribus constitui. per diuersas tamen horas utenda. in Spec. de seru. quoniam uer. 11.*

b Fistulam. *Fistulæ in fundo seruiente possunt poni per eum cui seruitus debetur sumptib. suis, etiam contradicente eo qui seruitutem debet. uide supra per Bart. Cap. 11 s. de ser urb. c. 23. & per l. si iter. ff. de seru. & l. seruitutes §. si demo. ff. de ser. urb præ.*

c Realis. *Seruitus realis dicitur, quæ concessa est rei certæ per loci expressionem, & transit ad hæredem, & successores, alias dicitur personalis, & rem non sequitur. l. Lucius. & ibi per Bart. Bald. & Doct. Iud. in fin. uers. seruitus. ver. quædam fuit &c sed Flor. ibi dicit esse personalem, quando constituitur Titio ad domum uel ad alium locum, quo velit Item dicit Bald. ibi quod dicitur realis, quando constituitur seruitur aquæductus ad talem fundum. sed si additur uel alibi quocunque uis, dicitur personalis, & cum persona finitur. Bart. & Flor. in l. cum fundo. de ser. rust. præd. dicunt. quod præsumitur realis. ideo Flor. ibi dicit eam transire in singularem successorem. quod tamen non est in plena, ut ibi per Bald. & uide omnino supra Bart. Cap. in 11. de seru. reali.*

d Parte sua. *Pars dicitur fundus, & uenit in legato fundi l plane. §. fi. de lega. 1. in Spec. de proba. §. 1. uers. quid si pars.*

e Æqualiter. *Cum quid fieri debet, debet fieri arbitrio boni viri Bart. in l. 3 in prin. in. ff. de ann. leg. Et adde dicta per Bart. in l. cum pater. §.*

dn... ssimus. de le 2. & ... l. Lucius . in princ. ff. ad Treb.

f An desinat. *Desinere velle quomodo quis probetur, nos in l. quod ait. § ais lex. ff. de diuor.*

g Acquiritur. *Acquisitio per quas personas fieri potest, uide in ti. C. per quas personas no. acquiritur. & inst. eod. tit.*

h Publ vtil. *Vtilitas publica præfertur priuatæ . l. 1. §. fin & ibi Bart C. de ca. sol & l 1 . & ibi Doct. ff. sol. mat. & ibi Bar in 6. colum. in uer. cum enim quæritur utrum publica utilitas. tex. & doct. in auct. res quæ. C. comm. de le . quod uerum etiam si includat in se priuatam. uide in Spec. de feu l. §. quoniam. uersic. 16.*

i Concessum. *Aqua uni concessa potest alteri cōcedi, si utrique sufficiat, non aliter secundum gloss. Bart. Bald. & Doct. in l. aquam uersic. sed quæro. C. de serui. & Bart. in l in concedendo. ff. de aq. plu. arc. & Bald in l si plures. 1. columna in versic. item si duo . C. de cond. infer . & in c. 1 §. si quis de manso . 6. colum. in uersic. considera, quod quædam . de contr. inue. in vbsi sen. & Bar. in l. quominus 5 q. ff. de flu & Flor. in l. per quem locus . ff. de ser. rust præd. & in l. 2. §. aquæduct. ff. eod tit. & per Alexan. consilio 21. 4. parte.*

K Aqua diui. *Aqua pluribus debita , iure seruitutis ; debet diuidi inter omnes, quibus debetur. Bald. in l. pen. 1. colum. in uers. item si duo habent. C. de cond infer . & in l. si quis & ibi Bart. C. de aquæduct lib. 11. & Bal. l ti. de pa. Const. § nos Romano. 3. col in fi. uersi. item no. quod interdum.*

l Flum. pub. *Aqua ex flumine publico potest deduci ad irrigandos agros per vicinos , dummodo faciant sine alterius iniuria. l. imperatores . & ibi Bart. et Flor. ff. de ser. rust. præd. Sed contra no. in l. vsum . & ibi Bar. C. de aquæduct. lib. 12. Vide Bart. in l. quominus in princ. in 2. oppo. ff. de flum. vbi dicit uerum , si potest retinere flumen.*

m Alueum . *Flumina sunt communia vsq; ad dimidium aluei vtrinq; vicinantium. Bart. in tracta de alluui. lib. 1. ver. item uidendum est. et Bald. in c. ex literis. penul. colum. de proba. Et intellige de aqua , de alueo, quia non est communis secundum Bald. in c. 1. quæ sint regalia vide Cy. in l. quædam. de re. diui.*

n Propr. auct. *Propria auctoritate an & quando quis facere potest , vide supra de seruitute vrb. c 30 79. & 81. & in Spec. de actio. versic. item vi vult. q.*

o Damnum . *Damnum pati dicitur is, cui auser-tur commodum sibi proueniens ex publico , non si ex priuato. l. 2. §. merito. per Bart. ne quid in loco publ l. Proculus. de damno infecto.*

p Molendino . *Aqua vnius molendini potest deuerti quocunq; per dominum molendini . & denegari alteri molendino inferius posito , licet deducatur de flumine publico, nisi seruitus debeatur. Bald. in l aquam quæ circa princip. C. de ser. & aqu.*

q Occupare. *Occupans propria auctoritate in casu quo de iure potest, officium iudicis potest implorare, ut defendatur a ui futura. Bal. in l. si seruus tuus. C. quod cum eo*

r Occupasse. *Occupare dicitur qui incipit opus & prosequitur, non qui desistit, nisi pro modico tempore desistat. Bart. in l. quominus. 5. quæst. fin de flum.*

s Perenne. *Perenne flumen dicitur, quod continue currit, scilicet, in æstate & hyeme. Spec. de cau. poss & perp. ver. 3. quid ergo.*

t Stagnum. *Adde Spec. vbi supra de causa pos. & proprie in princ. 8. col. in uersi. octauum est, ut liceat.*

u Consuet. *Consuetudo in cursu aquæ inspicitur, vt ibi, & tenet Bar. Cæp. supra in tract. de seru. vrb. c. 7. vbi vide omnino. et in l. si manifeste, ubi est casus C de seruit.*

x Alueum. *Alueus fluminis an sit communis sicut aqua, uide Bar. in trac de alluu. 1. lib. uersic. item uidendum est utrum & Bald. in c. ex literis pen. col. de proba. & vide Bart. in tract. Tyb. lib. 1. 6 char. versicu. item videndum est utrum iurisdictio.*

x Quasi poss. *Quasi possessio probatur per usum 30. dierum ad minus. no. per. Bar. & Alex. in l. 1. de itin. act pri. & plenius in l. sicuti. § sed si quæratur. per Bar. si seru. ven. Ang. in l. si quis. §. differentia. de ac pos. & in l. 3. & ibi Alexan. C. de ac poss.*

y Iure facul. *Facultas libera intelligitur, dummodo Iuris ordo seruetur. Bal. in §. ad hæc. de pace iura fir.*

z Fluens. *Aqua per se fluens per certum locum non inducit consuetudinem, uel præscriptionem. Bald. in c 1. §. si quis de manso. 7. columna in versicu. sed nunquid aqua. de controuer. inuest . Et vide supra , per Bartol. Cæp. situ. de seru. urban. præd c. 22.*

aa Ius piscandi. *Piscationes sunt permissæ, uel prohibitæ secundum consuetudinem. l. si quis piam. C. de diuer. & temp. præ. insti. de rer. di. §. flum Ia. Alua Padua. in c. 1. quæ sint rega. Bar. Cæp. in l. inter publ §. 1. ff. de uerb. sig.*

bb Aqua

bb Aqua. *Aqua ueniens ad fundum meum & fundo uicini iure seruitutis per cloacam uel aquæductum, non potest per me concedi alteri, ex illo aquæd l. ex meo & ibi Bar ff. de ser. rust. prædi. quod est uerum, nisi postquam est ingressa in fundum meum.*

cc Nocet Gaio. *Nocere alteri quis non debet, etiam ut sibi prosit, in Specu. de 1. & 2. decre. §. Sed uersi porro & contrafaciens non debet audiri, in Specu de feud. §. 2. versicu. 11. nisi faciat animo consulendi sibi, non animo nocendi. eo. §. uersicu. 12.*

dd Actio dire. *Actio directa quæ dicatur, uide Bal. in l. ex legato. C. de le. in l. debito. & in l. ex ass. per Bar ad Treb. Item actionis directæ effectus uarios uide Spec. de act. seu pet. §. 2. uersi. in summa. & seq.*

ee Vtilis. *Actio vtilis præfertur directæ Bald. in l. si. §. q. C. de edic. di. Adri. tol. in Spec. de emp. & vend. § 7. uersi. sed pone statutum, vbi vide. & in tit. de procu. §. fin. in prin. & uer. sed quæritur & seq. & per Bart. in l. procu. & Bal. in c. 1. § si de lege Corra.*

ff Modice læ. *Modica læsio non facit dari rest. in integ. de res in integ. §. 2 uer. & scias.*

gg Conuentio. *Conuentio est contractus nominatus ex communi usu loquendi vide Pau. de Cast. in consi. 31.*

hh Actio conf. *Actio confessoria est in rem, et competit domino pro seruitute, & sit pro iure incorporali l. 1. in prin. & ibi Bar. si ser. vend. Item datur contra impedimentum usum seruitutis. l. si quis §. agi si ser vend. l. & si forte §. et am eo. ti. Item ut destruatur ædificium contra seruitutem. l. si e. tit.*

ii Reficere. *Adde Bar. & Alex in § si quis ædificium per gl. in l. 1. § pen. de mor. infer. facit e. consuluit. de Iudæis. & l. si C. e. ti.*

KK Æstas. *Aestas an & quando incipiatur. l. 1. § æstatem. & ibi gl. de aq. quot. & æsti. Bar. in l. 2. §. æstas. ff. ne quid in loco publ.*

ll Genus. *Genus non possidetur, nec est in dominio alicuius. Bal. in l. 2. in fi. principii. C. communia de leg.*

mm Species. *Species cum petitur, quid sit exprimendum in libello, uide in Spec de lib. conc. ver. iuxta. in § sol. uer. item non ualet. Et species derogat generi ex tacita voluntate contrahentium. Bar. in l. sed si. ff. pro socio.*

nn Specus. *Specus quæ dicatur, uide Spec. de causa pos. & proprie. §. 4 uersi. sed & si.*

De acqua pluuia arcenda. Cap. V.

1 *Aqua pluuia dicitur, quæ de cælo cadit, aut hymbre excrescit, vel colorem mutat.*
2 *Actio de aqua plu. arc. ad hoc vt competat, quæ requirantur.*
3 *Prædio rustico an actio de pluuia arcenda competere possit.*
4 *Libellus in actione de aqua plu. arcen. quomodo formari debeat.*
5 *Actione de aqua plu. arce. quare veniat illud quod futurum est.*
6 *Actione de aqua plu. arc. dato quod damnum quod post litem contestatam contingit, veniat iudicis officio, quare tamen in libello de iudicis officio, mentio haberi debeat.*
7 *Positionis actoris in actione de aqua plu. ar. quomodo formari debeant.*
8 *Positiones rei in actione de aqua, &c. quo fiant.*

Est etiam vtile hic ponere naturã aquæ pluuiæ arcẽdæ, maxime qm̃ spectat ad materiam iudicialẽ, in qua materia prodita est actio de aqua pluuia arcenda. Sæpe. n. contingit, ꝙ pp opus manu factum in agro alicuius, prædio alterius aqua pluuialis nocere potest. Vnde consulitur dño istis prædii cui illa aqua pluuia noceret, per actionem specialem, videlicet per actionem aquæ pluuiæ arcendæ, per quam opus factum tenetur destruere expensis suis; & damnum post litem contingens emendare. & si possidet opus ab alio factum, tenetur præstare patientiam vt destruatur, vt ff. de aqua plu. arc. l. 1. §. 1. & 2. & l. si tertius. §. pen. & vlt. † Et in primis sciendum est, quod dr̃ aqua pluuia illa quæ de cœlo cadit, aut hymbre excrescit, uel colorem mutat, quia aqua coniungitur aquæ pluuiali sicut contingit in multis fluminibus, ut ff. eo. l. 1. §. aquam pluuiam. & §. in flumina. Item est etiam notandum, quod dicta rubrica sic intitulatur secundum gl. super ea, de aqua, & aqua plu. arc. & de actione aquæ pluuiæ arc. Et ita multi libri hñt, & sic habebat Rog. secundũ Rof. in d. tit. in rubr. tractat de aqua, quæ non est pluuia. C. de ser. & aqua. & scdm hoc hæc rubrica tractat de aqua quæ non est pluuia. & de ista aqua plu. dicit in l. si prius. in 1. & 2. responso. eod. tit. De alia aqua tractat totus ferè tit. tractat etiam de actione aquæ plu. arc. & ad hoc vt ista actio competat, octo sunt necessaria scdm Rof. in
2 hoc tã. in suis libellis: † Primũ, qđ qs opus manu

mano faciat.ff.ed.l.1.§.hæc actio. Secundum, qd in suo loco opus id faciat. Ceterũ si opus natura loci sit, vt si ex fundo tuo aqua naturaliter decurrat in meo, sine opere tuo, nõ habet locũ hæc actio. Itẽ si in publico loco fiat simili non hẽt locũ. ff.e.l.1.§.hæc aũt actio.& l.apud Treb.§.aq.pl. Tertium, quod pp illud opus aqua nocere possit, non tñ nocuerit, ni si post litem conte vi.ff.e.l.1 §.1.& 2.& lsi tertius.§.vlti.& ff.de sta.lib.l.Labeo secus si non noceret, sed lucrũ auferat, vt d.l.1.§. idẽ aiunt, aquã pul.& §. sicut licet. Quidam, ut refert ibi gl.2.dñr q aliqñ datur, qñ lucrum auferatur, vt l.2.§.itẽ Varus Sed Dyn.dicit cõtrariũ, quòd ille tex.non facit, cum ibi videatur dãnũ dari non patiendo aggerẽ naturalẽ refici, & vide qđ dicã in uer. 8. Quartũ, qđ illa aqua sit pluuialis mixta ad hoc vt locũ hẽat hæc actio directa.l.apud Treb.§. 1. ff. eo. Si aũt alia aqua dãnum dedit, tũc locum habet utilis sedm quosdã, sed secd m alios locũ habet negatoria, ut ff eo.l.2.§.& si prius. & §.placuit.aut actio in factum datur ff.de p scrip.uerbis.l. quoties. Quintum, quòd aqua possit nocere agro, & sic prædio rustico, non aũt ædificio aut oppido, uel domui, & sic prædio urbano, tunc.n. habet locum negatoria, ut ff.eo.l.1.§.item sciendum. & §. 3 penul.† Sed quæritur, an pro prædio rustico tm̃ hæc actio competat. Respondeo non, secundum Rof. Rõ est, cũ quis aliquid in suo facit, contra eum unam habeo actionem, sed pro futuro danno spẽialissimã habeo hanc actionem. In pdiis aũt urbanis locum habet negatoria, q̃ cõpetit, quod qs facit in alieno, quod iure seruitutis facere non põt. ff.si ser. uẽd.l.2. Sed hæc ratio nõ est clara. Ideo dic, quòd id põt esse, quia fauore agriculturæ in primis hæc actio specialis fuit introducta. l.1.§.de eo opere.cum di obus.§.seq ff.de aq. plu.ar. Sextum requiritur, quòd causa nocendi factum sit opus. Cęterum si causa colendi agrum, & arandi, & fructus percipiendi factum sit, non hẽt locum ista actio, ut d. §. de eo opere. Septim um, quòd opus illud factũ sit ignorante eo, cuius pdio aqua nocere posset, sed eo sciente cessat hæc actio ff. eo.l. Labeo. §.1.& l.sed hoc ita.& l.in cõcedẽdo. Octauum, q damnum futurum timeatur, sed ubi lucrum auferre possum, teneor. Nã si opus facit in uere, & sic uenæ putei tui pcisæ sunt, non teneor hac actione. ff.eo.l.1.§. hæc aũt actio.§. denique.& est simile. ff. de dam.inf.l.Proculus.de quo plene dixi supra in pe.q.princ. vel.4. q.princ. põt ex pdictis decidi.& adde quod dixi supra in uer 3. Sed ultra prędicta etiã requiruntur sex. Primum requiritur, q opus fiat in priuato, secus in publico l.apud Treb.§.aquæ plu.ff.eo Secũ dum, quod non sit factum publica auctoritate, puta principis auctoritate, uel senatus. a a, vt l.quod principis.ff.eo.& l 2.§. Cassius. aũt.e.ti. Tertium, quod extet memoria facti operis, alias nõ reputaẽ manu factũ, sed naturale.& sic esset tolerandũ, ut d.§.Cassius ãt Quartum, quod sit factum ad excludendam aq̃, q̃ naturaliter tenebatur recipere ille, q. fecit, uel saltem tenebatur recipere iure seruitutis.l.1.§. Neratius scribit.ff.eo. Secus si ad excludendam aquam, q̃ naturaliter uel iure seruitutis recipere non tenebatur, ut l. 2.§.pen. vbi est casus singularis ff.eo. Quintum, quod ille, cui nocet, non teneatur iure seruitutis recipere talem aquam, quę deriuetur, opere manu facto, secus si iure seruitutis tenetur recipere.d.l.2 §.fin. Sextũ, quod ille cont a quem agitur, si dominus illius fundi, ubi opus factum est, si ipse facit, agit vt remoueat suis expensis, si alius sine suo voluntate agit, ut præstet patientiam, ut not. gl.in l.1.in prin.ff.e.& hr̃ in l. apud Treb. §.aquæ plu.& per Cy.in l.post uenditionẽ. ff.eo.§. Libellus autem in hac actione ita formari potest; Coram uobis ego Lu. Zuf. compareo contra M.q tale opus fecit in pdio suo, ppter quod aqua pluuia danũ agro meo dare potest, uel pdio meo nocere, unde opus illud amoueri, & damnum quod post litem contest.contigit resarciri peto.& pro opere destruendo propono actionẽ aq̃ plu. arc.& pro d̃ n no postea contingente propono offm̃ iudicis. Et ut ita recte concipiatur libellus, pbatur in l.1.§ 1.& 2. & §. de eo opere.& l.in summa.& l.si tertius. §.officiũ.ff.de aq.pl.arc. Sed uĩ, quod rec a libellus iste nõ sit cõceptus pp duo primũ est, qa non potest uideri in iudicium uenisse, qđ post litẽ cont.contingit.ideo alia interpellatione opus est.ff.de iud.l.non potest uideri. & l.non quemad.e.ti.Item de iis rebus quæ futurę sunt, iudicium institui non pt, vt d.l. non quemad.quia tractatus futuri tpis non spectat ad iudicem.l.1.in prin.ff.de vsu. Sed dic quòd illa l.non potest uideri. nõ obstat quia non loquitur in re prorsus alia, sed in alia specie.ff.de ędil.edi.l.ędiles.§.itẽ sciendum.

dū,& ibi plene scripsi.illa l.nō quemad. nō obstat,qa res illa non uenit in iudiciū,quæ nullo modo aduenit.sed si incipit,dñi venit in iudicium. & ideo quod futurum est. ff. de peculio l.quæsitum.§. 1.& ff.depo. l.1.§. 5 non tñ.† Sed quæritur quare in actione præ senti, videlicet aquæ plu. arc. venit & illud quod futurum est. Rñdeo pp naturā ipsius a ctionis,quæ tm̄ futura damna respicit,ut su pra dixi. in ver. 3. sicut actio quæ oritur ex noui ope.nun.&t similiter respicit tm̄ futura damna.l.1.§ 1.§ ff. de no.ope.nū.licet regu lariter oēs aliæ actiones respiciant præteri ta,vt in l. Atteius.§.in hoc iudiciū.de aq. pl. arc.Et in hoc ideo,qa opus iā factum erat ideo si futurum damnum uenit,ꝙ post lite. contest. contingit,non est mirum,imo plus in actione admittitur actor,quia solum fu turum damnum timetur , ut supra dixi . 6 † Item quæritur, posito,ꝙ damnum , quod sit.cont.contingit, veniat officio iudicis, vt dictum est,quare hr expressa mentio de offi cio iudicis in libello,Nam vr̄,ꝙ non debe ret fieri expressa mentio , quia etiamsi non peteretur in libello,nihilominus si damnū post litem contest.contingeret,offm̄ iudicis veniret,sicut regulariter est in omnibus , & maxime in his vbi officium iudicis deser uit actioni.nam dr̄ regulariter , ꝙ ea q̄ post litem contest.contingunt.nominatim expri menda sunt,quæ ante contingunt , ptinent ad officium iudicis sicut in hoc , ex fructi bus,& expensis,& aliis. q.d. ita valde perti nent, ꝙ si non petatur in libello , dūmodo de his in iudicio fiat mentio, nihilominus veniunt.ff.de ædil.edic.l.ædiles.§.item sciē dum.Item alia rōne vr̄,ꝙ non sit necessariū facere expressam mentionē in libello de of ficio iudicis,vbicunque actio proponitur , cui officium iudicis deseruit,sufficit si sola actio proponatur,ut in actione quod metus causa.& l.4.C.dep.& uide no.per Doct.in l. 4.§ hoc autem iudicium.ff.de damn.inf. Et multi pp metum istarum obiectionum di cunt libellum ita simpliciter esse concipien dum:Ego B.ago contra M.actione aq plu. ar.vt opus factum debeat remouere , ꝓpter ꝙ aqua pl.prędio nocere pt;& ad hoc ꝓpō no actionem aquæ plu.arc.nec faciunt mē tionem in libello de offō iudicis,dicunt tā men damnum datum post litem contesta tam,dicendo: Domine iudex,tale damnum contigit post litem contest. reducite hoc ad memoriam, ut officio vestro debeatis eum in æstimationem illius damni condemna re. Sed dicit Rofr. super hac actione sibi videri libellum,tunc de iure bene conceptū In omnibus. u. vbicunque aliquid officio iudicis proponitur, in libello iudicis offi cium recte proponitur. & ponit unum exē plum,in rei vend.veniunt fructus officio iu dicis,& non iure actionis,quia si iure actio nis venirent,esset mixta bonæfidei, sicut pe titio hæreditatis.Sed illa rei vendicatio est stricti iuris,& tamen iudicis officio venisse fructus etiam percipiendi a malæfidei pos sessore,& sine tit.C. de rei uend.l.certum.& ff.eo l.qui restituere. Vnde in rei uendica tione putat sic esse dicendum , peto per rei uen.rem cum fructibus percipiendis,& pro rei uend.& pro fructibus propono iudicis officium. & hoc modo errares secundum 7 me.† Pōnes aut,uel capitula potest actor ita formare,Ego B.dico , ꝙ tu fecisti opus manu in prædio tuo. Itēm,ꝙ per illud opus aqua plu.nocere potest prædio meo. Itē præ dium illud cui nocere potest, est rusticum . Item illud opus fecisti animo nocendi. Itē illud opus me ignorante fecisti. Item pro pter illud opus aqua pluuia damnum mihi 8 inferre potest. † Pōnes vero, & capitula rei ita formabis. Ego dico,quod opus illud na turaliter ita se habet. Item prędium illud ē urbanum.Item fecisti mihi pactum, ut li ceat mihi ędificium ita habere. Item tanto tempore stetit sic illud opus,ꝙ eius memo ria non existat . Item illud ædificium lu crum tantum tibi affert.Item domus tibi cō iuncta est illi prędio,in cuius loco ędificiū illud factum est.Item illud opus feci te sciē te . Potes etiam colligere alias pōnes seu capitula,tam ex parte actoris, quam rei , ut colligi potest ex his quatuordecim,quæ di xi esse necessaria in act.aquæ plu ar.uide su pra in 8.q.princ. uers. quero nunc de alia q.princ.quotidiana,usque ad fin.illius q. 8. princ.

a Senatus. *Senator est illustris,& est de magnis induibus in Spec.de in.om.in.uers. magni. & hoc tit.hodie utitur populus Romanus, qui sem per senatorem appellat illustrem, quod not. vt s. ius reddere rationem styli Capitolii.*

De cloacis purgandis. Cap.VI.

1 *Cloaca quid sit, quid tubus, & quid fistula, & qui sub eorum appellatione veniat.*
2 *Interdictum de cloacis, & c. quando locum habeat.*
3 *Vltramontanus si iuraret se de mense Augusti Romæ moraturum, non teneretur morari, ne ta lis iuramenti occasione vita temporalis amitti posset si Romæ moraretur.*
4 *Interdictum de cloacis coram quo iudice intenta ri possit.*
5 *Libellus in actione de cloacis quomodo formandus sit.*
6 *Interdictum de cloacis locum habet, etiamsi aliquis eo vtatur vi, clam, uel precario.*
7 *Positiones actoris in actione de cloacis, quomodo formari possint.*
8 *Positiones rei in actione de cloacis, quomodo formari debeant.*

VTile & cõueniens est ẽt subiicere interdictum de cloacis purgandis, qa multoties cum quis reficere cloacam suam, uel purgare vult, ab alio impedit. & ideo introductum est interdictum de cloacis purgādis. Item etiam, si aliquis velle de nouo facere cloacam, & ab alio ꝓhibetẽt. Itẽ qa sępe aliquis mittit in cloacam meam, quod nõ dẽt mittere, vel quod missum est in cloacam impedit, ideo proditum est interdictum restitutorium. ff. de cloacis. l. 1. §. 1. & §. deinde. & l. vltim. & licet ista sint duo interdicta, ut d. l. & ibi per gl. & Bart. & de his duob. interdi. Io. in arbore actionũ fecit duos titulos. tñ Rof. in libellis suis fecit vnũ tm̃ titulum, videlicet de cloa. purg. breuitatis causa, qui dicit ꝙ ad hoc vt competat hoc interdictum,
1 ista sunt necessaria.† Primum, ꝙ sit cloaca. Est autẽ cloaca locus concauus, per quẽ colluuies q̄dam fluit. ff. de cloa. l. 1. §. cloaca. Et cloacæ appellatione etiam tubus & fistula continentur, ut d. l. 1. §. cloacæ appellatione. & tubus scdm gl. ibi est foramen cloacę, vnde purgatur colluuies aquæ. Fistula est aliud instrumentum ad idem. & ex hoc infert Bar. ibi ad quæstionem statuti dicentis, si quis offenderit aliquem in domo, puniatur certa pena, qa offendens in ostio domus dicitur in domo offendisse. de quo dic ut ibi p Bar. & per eundem in in ... §. hoc senatus. *el ter.* de leg. 1. & ibi per Doct. & Bald. in d. l. data opera qui accu. non poss. & adde q̄ dixi in ... tit. de claustro, cloaca, porticu, & in ti. de ostio siue porta. Secundum, ꝙ quis prohibeat se volentem purgare uel reficere cloacā vel si quid est immissum quo usus cloacæ impediat, ꝙ remoueri debeat. ff. eo. l. 1. in prin. Tertium, ꝙ ille qui uult reficere uel purgare cloacam, caueat de dam. infect. ff. eo. l. 1. §. t. Et si quis uelit cloacam priuatam in publicā mittere, uel cloacā facere q̄ haberet exitū in publicam cloacam, quia non est impediendus, vt d. l. 1. §. idem Labeo. & §. fin. licet nouā cloacam in loco pub. facere nõ possit.
2 vt l. fi. eo. ti. & ibi hoc no. Bar.† Itẽ hēt locū hoc interdictum, qñ cloaca ex ędibus tuis in ędes vicini tui pertinet, vt d. l. 1. in prin. & appellatione ædium continetur ędificiū, hoc est ex ędificio in proximum agrum, ut d. l. 1. §. deinde ait prætor. Itẽ si quis hēt vsū cloacæ priuatæ, quæ clam uel precario sibi nõ ... cet. Itẽ si denunciatur nouum opus, conrẽni ... ff. e. l. 1. §. hoc interdictum. & §. ꝙ si quis mihi. Et est rõ, quia talis nunciatio est a lege im ꝓbata pp publicā utilitatẽ, ut no. Bar. in d. l 1. §. fin. & est casus in l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de no. op. nũ. q assignat eandem rationem, ꝙ publicæ salutis & vtilitatis interest, cloacas & riuos purgari. & ideo pulchre ẽi dixit tex. in d. l. 1. §. curauit. ff. de cloacis, ꝙ hoc ptinet ad salubritatẽ ciuitatum & ad tutelam. Nā cœlū pestilens & ruinas minantur immundicia cloacarum, si non reficiantur. Et ideo Romæ tempore quo veri Romani dominabantur, quia habebant de istis cloacis, & aquæductibus tā publicis q̄ priuatis magnam curā, vt apparet in d. ti. de cloacis. & C. de aquæductu. lib. 11. habebant aerem salubrem, & erat sanū ibi morari. ut dicit gl. 7. q. 1. c. qualiter. per illum tex. & uide ad hoc ... ber. de Ro. in l. si quis mihi man-
3 dauerit. in princ. ff. man.† Nam licet hodie non sit sanum de mense Augusti morari Romæ, intantum si quis vltramontanus iuraret se moraturum Romę in mense Augusti, non teneretur morari, quia occasione talis iuramenti posset uita temporalis amitti, si Romę moreretur, ut dicit gl. ... c. veto. extra de iureiuran. Et hoc forte est, quia erant cloacę ibi. quidam dñt propter quendam ventum qui ibi regnat. Prædicta procedunt in cloaca priuata, quia hoc interdictum de illa tantum loquitur. publicę enim cloacę publicam curam merentur, ut l. 1. §. hoc autem interdictum proponitur. ff. de cloacis. & pro publicis cloacis compet alud interdi-

interdictum, ne qd ad cloacam publicã immittatur, uel qd fiat, ut d.l.1.§.fin.& adde ꝙ possum facere cloacam de nouo inter ędes meas, & uicini illi inuito, & contradicere, seu nouũ opus nunciare, ut §. si quis mihi purgari & l.si eo.ti.dummodo in via publica vel in cloaca facere ipsam faciam consentiente illo, cui publicarum viarum cura cõmissa est, in d.l.si.& ita tenet Rofr. in hoc interdicto, in si quæ l.si.vult, ꝙ habeat locũ aliud interdictum ad exemplum prædictorum, videlicet ne facienti cloacam vis fiat, quominus publicam cloacam facere liceat. Et ita ẽt tenet Spec.in ti.de causa poss.& pro prie.§ 1.in vlt.col.ver.sed nunquid. Immo plus dico, & hoc bene no.quia hoc interdictum cõpetit, vt in vicini ædes dominus ueniat, & rescindat pauimenta, cloacæ purgandę gratia, si tamen paratus sit restaurare id quod ex necessitate reficiendę cloacę causa rescindat, ꝙ cautio damni infecti non inter ponenda, ut est tex.notabilis cum glo.l.prætor ait quominus.§.vnde Flauius.ff.de cloa-

4 cis †item dubitari potest coram quo iudice istud interdictum intentari possit.dic coram quolibet prætore de cloacis potest agi, per l. 1.ff.de cloa.sed gl.& Bar.ibi dicunt, ꝙ debet licentia faciendi ab eo, qui potest concedere postea poterit agere coram quolibet iudice. Et aduerte, quia in istis interdictis Specu in ti.de causa poss.& propr.§. priua. in vlt.col. ver.pen.formauit duplicem libellum, secundum ꝙ interdictum hoc habet duo capita, vt l.1.§.1.ff.eo.ut dixi supra in princ.sed Rofre. in hoc tit.formauit alios duos libellos ad idem, & primo sit: Coram vobis &c. compareo ego B.& conqueror de M. qui me prohibet cloacam meam, quę est in tali loco inter me & ipsum reficere, uel purgare, vnde ne me prohibeat uel impediat, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum de cloacis vel actioné in factum eius loco surrogatam, & ita concipias libellum, quando uis reficere, uel purgare. si aũt aliquid immisit ꝑ

5 quod impediatur usus cloacæ, ita dices: † Coram uobis A compareo ego B. & conqueror de M. qui in cloacam meam, quæ est inter me, & ipsum, immittit alia, per quæ vsus meus in illa cloaca impeditur. vnde ꝙ illa remoueat, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum de cloacis uel actioné in factum surrogatam loco interdicti, & quòd ita recte concipiantur in hoc interdicto libellus, probatur in l.1.in princip ff de cloa. Sed videtur quod nõ habeant locũ ista interdicta ut possit ita concepi libellus, nam aut competit mihi ius habẽdi cloacam, aut non. in primo casu, si ius mihi competit, possum prohibere illum qui me impedit reficere uel purgare, uel aliquid immittere, ꝑ negatoriam, uel possum habere confessoriã ad uendicandam illam seruitutem libere.ff. de ui,& ui arm.l.idemq;. § vnde ui.& ideo frustra uidetur ꝙ competat hoc interdictum. In secundo casu, si non competit mihi ius, potest me per negatoriam prohibere, quasi non sit mihi ius in suas ædes, uel in commu ne solum aliquid eo inuito immittere uel mutare, cum in re communi melior sit conditio possidentis.ff.communi d.l.Sabinus.

3 † Item econtra uidetur ꝙ ẽt si ius non hẽat, nihilominus possit facere cloacam. nam in hoc interdicto etiam si quis utatur ui, clam, uel precario, tamen hẽt locum hoc interdictum. in aliis interdictis. secus est. ut l. 1.§. hoc interdictum.ff.de cloacis.ut supra dixi. Sed ad hoc respõdet Rof.in hoc interdicto, circa si.ꝙ in utroque casu potest intelligi, siue hẽt ius, siue non.si.n.habet ius, & compe tit sibi confessoria, non pp hoc tollitur inter dictum, immo locum habet, quia illa confessoria petitorium continet, ut l.2. § t.ff si ser.uen & hoc interdictum est pos.ut patet ꝑ l.1 ff.de cloa.& no.per Specu.in titu.de causa pos.& proprie.§.priuata & hoc uidemus in usufructuario. nam licet usufructuarius habeat confessoriam, nihilominus habet interdictum unde ui, ut ff.de & ui ar.l idẽq; §. unde ui. si autem non habet ius, est ubi utile, & necessarium hoc interdictum. sufficit enim sibi talis qualis possessio. Nec du bitet aliqs ex eo, ꝙ prætor fecerit mentionem in interdicto de hoc uerbo, pertinet. unde ur ꝙ pertinere debeat saltem iure dominii, sed ad factum extenditur. s. pertinet.i. dirigitur, peruenit, & extenditur. ff.de cloa-

7 cis.l.1.§.quod ait prætor. † Positiones autem, & capitula actionis ita formari possunt Ego B.dico, ꝙ illam cloacam uolebam reficere uel purgare. Itẽ, quòd inter me & te in tali loco est cloaca, ut l.1 .§ cloaca.ff.eod. Item quòd tu me prohibuisti.d.l 1.in princ. Itẽ, quòd uolui, & volo tibi cauere nomine dam.inf ut d.l.1.§.1. &. §. si quis purgaar. Itẽ quòd tu immittis tale quid, pp qđ vsus

8 cloacæ meæ impeditur. † Reus uero potest

test ita positiones & capitula econtra forma re: Ego M dico, ꝙ inter te & me in tali loco, in quo dicis, constituisti mihi seruitutē, vt nihil ibi possis me prohibente, si hoc actor confitetur, absoluitur reus. Item dico, ꝙ q̄ñ volebas reficere vel purgare cloacā, ego petii à te, vt caueres mihi noīe dam. inf. Itē ꝙ tu cauere recusasti. Itē ꝙ te Titius tm̄ prohibuit. & de his positionib. & capitulis habetur per Ros. in hoc interdicto. & per Spec. in ti. de cā pos. & propr. §. priuata. in vlt. col. in prin. versi. sed nunquid licet mihi cloacā facere. & in illo. §. priuata. ponitur formæ libellorum. & positiones actoris & rei in omnibus interdictis spectantibus ad materiam aquæductus. de quibus supra dictum est. & ideo ibi omnino videas. Et adde circa istam materiam cloacæ, quæ dicam infra, de seruitute cloac.

a Ædes vicini &c. *Aedificans non præsumitur facere animo nocendi vicino. gl. & Bart. in l. fluminum §. fin. ff. de dam. infect. Bart. in l. 1. §. denique. de aqua plu arc Et vide supra, per Bart. Cæp de ser. urb. c. 39.*

De seruitute aquæ haustus. C. VII.

1 *Seruitus aquæ haustus quid proprie sit.*
2 *Seruitus aquæ haustus an seruitus dicatur.*
3 *Seruitus aq haustus, an realis et personalis sit.*
4 *Seruitus aquæ haustus an sit nominata uel innominata.*
5 *Seruitus aquæ haustus, an sit rustica uel urbana.*
6 *Seruitus aquæ haustus quomodo, & qualiter, & quando constitui possit.*
7 *Seruitute aquæ haustus q̄ño quis uti debeat.*
8 *Seruitus aquæ haustus quomodo amittatur.*
9 *Seruitute aquæ haustus qua actione agatur.*
10 *Statuto si prohibeatur mulieres portare perlas, an fictas contrafactus portare ualeant.*
11 *Interdicta de fonte, & c. & de fonte resic ad hoc ut competant, quæ requirantur.*
12 *Libellus in interdict. de fonte. & de fon. refic. quomodo formari debeat.*
13 *Positiones interdict. de fonte. & de fon refic. quomodo formentur.*

1 a Seruitus † aquę haustus, est ius hauriendi aquam de puteo a vel fonte, uel de alia aqua vicini. Et ita vult Azo. in summa. C. de ser. §. haustus aquæ. sed ego addidi. Vel de alia aqua, ut omnem aquā comprehendat, ex quia ius hauriendi aquā hēm. ar. l. 1. ī fi. ff.

2 de fonte. † Secundo loco, iu dubium reuoco aquæ haustus seruitus dicatur. Et bř respōdeo seruitutem esse, vt Inst. de ser. § inter rusticorū, & l. 1. §. 1. ibi. sicut discretæ sunt seruitutes ductus aquæ & haustus aquæ ff. de fonte. l si prius. §. via publica. ff. de aqua pl. arc. & l. Mela §. fi. de ali. & ci. le. & probatur per tex. cum gl. in l. 1. §. in p̄diis. ff. de ser. ru. p̄. ꝙ intellige quando debetur ius hauriendi aquā necessariam agro vel laboratoribus in eo agro, ut no. gl. in d. §. inter rusticorum. & probatur in d. §. fi. & ibi hoc unlt Paul. de de Castro. qui dicit, quod intelligit illum tex. quando seruitus aquæ haustus acquiritur per hñtem prædium vicinum pro vtilitate ipsius predi, & tunc dř seruitus realis, alias secus, vt no. per gl. & Do. in l. vt pomū. ff. de ser. & l. pecoris. ff. de ser. rust præ. & per gl. Bar. & Doc. in d. l. Mela. §. fi. quod declara, ut plenissime dixi supra, in 1. lib. in pri. post distinctionem ser. in uer. sed dubium pulchrum & subtile est, q̄ño cognoscat &c. & in tit. præced. 2. q. prin. ubi plene disputatum est, an hmōi seruitutes sint reales uel personales, & quæ sit utilitas hoc intelligere. † Tertio dubitari p̄t, qualis sit ista seruitus

3 & primo an sit realis & personalis. & hoc patet ex his quæ proxime dixi † Quarto, an sit nominata uel innominata. Et glo. in l. 1.

4 §. in prædijs. de ser. rust. præd. tenet quod ista seruitus & aliç ibi positæ sint innominatæ, & hoc ibi sequitur Pau. de Cast. Sed ego aliqua dixi supra, in 1. li. in 2. diuisione seruitutis ver. secunda diuisio seruitutis est. dic vt ibi. † Quinto, an ista seruitus sit rustica uel urbana, collige ex his quę dicta sunt in 1.

5 lib. in 4. diui. ser. uer. 4 diuisio seruitutis est. Sexto quęritur, quomodo & qualr̄ & q̄ñ cōstitui possit hęc seruitus. Et dic ꝙ p̄ōt expſ-

6 sim concedi ius hauriendi aquā, & inest iter ad fontem uel aquam, & si concedatur ius ad fontem, inest & haustus aquę, vt l. 3 §. q haustum ff. de ser. rust pręd. & no. gl. fin. in l. quamuis. C. de fideiuss. & Azo in summa. C. de ser. §. haustus aquæ. Et prædicta intellige quando tenet concessio haustus aquæ, puta quia est facta in fonte priuato, si autem non teneat, quia facta in flumine pub. tunc non tenet itineris tacita concessio, quae expressim ad flumen publicum fieri potest, ut d. l. 3. §. vltimo. Et est rō, qa quādo expressum est inualidum, nec valet quod tacite inest. Simile

mile hr.C.si pen.app.mots iuter.l.si is qui. ff.de dona.inter vi.& 15.l si sponsus.§.si maritus.& no.per gl.& Doct.in d § fin. & non solū si concedatur ius hauriēdi aquā simplr̃ venit iter, vt dixi per d.l.3.§.fi. sed ẽt si concederetur haustus tm̃,ur probatur in d. §. fi. ver.tm̃.& l.1.§ i.ff. si vsusf.pe.& ibi gl.i.ver. aditus.& per l.per seruum.§.1.& ibi glos.ff de usu & ha.& l.si ita scriptum.§. regula .ff. de lib.& post.l:ẽ ista seruitus aquæ haustus imponi p̃t ac consueuit , qñ aqua est perennis,sed duci non p̃t vt putealis , & quæ ita ẽ submersa , vt defluere extra meatus suos , & vsui esse non possit,vt est tex.in l.1.§. loquitur.ff.de aq.quot.& æsti. Itẽ aquæ haustus p̃t per eundem locum vt hauriatur,pluribus concedi,sicut aquęductus,ut eisdem uel diuersis dieb.& horis ducatur vel hauriatur, si aqua sufficiens est ut l 2.§.1.& fi.ff de ser.rust. pd. pro hoc l.Lucio.ff.de aq.quot.& æsti. & adde quæ dixi in ti.præc.in 6.& 7.q. princ. Itẽ p̃t concedi vni ut alter cedat , ut l. cū essent. §.1.in fi.& ibi per gl.& Doc.ff.de ser. rustic. præd. Item nō p̃t hæc seruitus aquæ haustus imponi in alieno,nisi uicinum habeat fundum ille,cui seruitus constituitur,& l.ergo. ff.de ser.rust.præ.nec p̃t ultra concedi quam q̃tus ad eum fundum opus sit,vt d.l.ergo.in fi.& no.Bar.in l.eadẽ § Cato.ff.de uerb.obl. in 6.q.Item uia publica interueniente serui tus haustus constitui p̃t, & non solum si via publica interueniat,sed ẽt si flumen publicū,si non sit impedimento transeundi magnitudo fluminis,puta qa uado transiri pōt l.si prius §.via publica.cū.§.seq.ff.de aq.plu. arc.sed loco religioso uel sancto quo fas nō sit uti,tunc non potest seruitus haustus cōstitui . vel si in medio sit fundus alienus inter me & te,nisi medius dn̄s iter ad transeundū concesserit,vt d.l.si prius.§.sed si fundus . Similiter si ex flumine publico haustu aquæ velim vti,& illi flumini ager tuus p̃ximus sit , iter ad flumen concedi p̃t. alias ad flumen pro aqua haurienda ire non posset , ut est casus no in d.l.si prius §.fi.cum gloss. de aqua plu.arc. Et est ratio , quia realiter non pōt quis ire per fundum alienum domino nolente.l.diuus.ff de seru.rust.præd.Fallit in quibusdam casibus , ut plene dixi supra , in tit.de seruitute.iti.uer. quæro an quis currit.

7 † Septimo, quæritur quomodo quis uti debeat seruitute aquę haustus . & in hoc considera cui debeatur seruitus aquæ haustus , & qui debet seruitutem Si quęris de eo cui seruitus debetur,dic q̃ ipse debet uti eo modo, quo uti solitus est,uel est sibi cōcessum. arg. l.3.C.de aquędu.lib.11. & debet ita uti , vt alii non cedat,nisi dn̄o aquę volente,ut l.cū essent.§ 1.ff.de ser.rust.pręd.Si uerò quæris de seruitutem debente, dic q̃ nō debet alias facere,pp quod tollatur haustus aquæ puta ex aperto terrenum facere,& claudere,ut est tex.in l.2.ff.de riuis.& dixi supra,ti. prox. in 8.q.princ.ver.sed circa prędicta dubitari potest.& ea quæ dicuntur in d. q. prin.possunt adduci ad declarationem huius q . Et adde q̃ ille qui habet ius hauriendi aquam, non debet etiam de publico in eo iure turbari , quo usus est tanto tempore , cuius non extat memoria,ut d.l. 3 C.de aquaedu.& ibi per

8 Bar. Octauo , quaeritur quomodo & quādo amittatur ista. Dic si quis habet haustum p tempus quo seruitus amittitur , & non iecit ad fontem,nec aquam hausę it, haustus iter amisit.l.Labeo.alias incipit, si is secundum unam lecturā gl 1. uidelicet q̃ ibi dicatur, non ierit.ff.quemad.seru.amit.l. Item si ierit ad fontem , & aquam non hausit, ut est ibi tex.scd̄m aliam lec glossę uidelicet q̃ ibi non sit illa dictio Non.& ista secunda lectura est melior, quia persona propria non hēt dubitationem, scd̄m Flo.ibi,& si not. quòd

b qui perdit principale *b*, perdit accessorium. vel qui amisit antecedēs,amittit consequēs. & vide quæ not.Inn per.d.l. Labeo.in cap. cum ex officii.in glos.1.uer.est not.extra de praescr.quod sequitur Ant.& no.in d. l. Labeo.Nec ob.l.si partem in pria.eod.tit.quia ibi loquitur in iure quærendo.l.Labeo . loquitur in iure quaesito perdendo. & quanto tpe amittantur seruitutes,uide ea quae in 1. lib.in 19.q prin.& in tit.praecedenti in 10. q.princi. Item amittitur ista seruitus,si quis alia aqua usus fuerit, de qua in seruitute imponenda non est actum l.si qs alia. in prin. & l.si cōem.ff.quemad.ser.amit. & l. 1. § illud aūt de aqua quot. & aestiua . Sed quid si iui per aliam uiam ad hauriendum per 10. an.non per constitutam,an utrunq; sit amissum.s ius itineris,& ius aquae haustus? gl.i. l.3.§.qui habet haustum.in uer. ad hauriendum.ff.de seru. rust.praed.distingue, si haustus est accessorius itineri, qd' esse pōt,ut ibi & supra dixi, & tunc utrunque amittitur , si econtra,non valet quia iter est accessoriū ad aquae haustum.arg.C.si pen.app.mor.inter. l.u

l ſi is. Si aūt utrunque princ. tenetur, itet tet netur ēt per hauſtum, ut d. §. qui hēt hauſtū. ibi, ſiue hauriendi aquam. arg. C. de agr. & cē ſi. l. cum ſancimus. §. ſi. li. 11. Multis ēt alii, modis pt amitti iſta ſeruitus aquę hauſtus, quos collige ex his quæ dixi ſupra tit. prox.

9 in d. q. princ † Nono quæritur, qua actione agatur. Rñdeo ſi qs uult ſe fundare ex eo, φ cōſtituta ſibi ſit ſeruitus aquæ hauſtus, & age re petitorio, ſūc cōpetit actio cōfeſſoria l. 2. § 1. ff. ſi ſer. uend & ibi plene p Flor & Doc. & per Bar. & Doct. l l. & ſi prius. ff. de no op. nū. Si qs uult agere poſſeſſorio, pdita ſunt duo interdicta. Vnum eſt d fonte, quod com petit qñ qs hēt ius hauriēdi aq̄ de fonte, uel puteo, uel piſcina, uel lacu, & ab aliquo impedit. Aliud eſt interdictū de fonte reficiendo, & competit qñ qs uult fontē, uel puteū, uel piſcinā, vel lacū, quorum aqua utit, refi cere uel purgare. & ab aliquo impedit. ff. de fonte, l. 1 §. 1. & §. deinde ait. & ita Ioa. in ar bore ſua actionū poſuit duos circulos, in q bus deſcripſit hęc duo interdicta, ſcdm Spec. in tit. de cā poſ. & pptie. § priuata. ueiſ. por ro plerunq; qs hēt. & Roſ. in tit. de fonte re ficiendo, in prin Et aduerte, quia iſta interdi cta de fonte reficiendo uel purgando, compe tunt pro aqua uiua, & ſunt directa, quia uer ba leg. & mens concurrunt. & ita loquitur to tus tit. ff. de fonte, maxime l. 1. §. hoc inter dcm̄ de ciſterna eo. tit. l. 1. §. loqtur. ff. de aq. quot. & æſti. Sed ſi eſt aqua nō uiua, ſicut ci ſterna q̄ hymbribus concipitur, ut d. § hoc ī terdictum de ciſterna. ſicut in multis locis cōtet nō reperitur aqua viua, ut in Apulia, vel Venetiis. & tunc vr̄, φ nō cōpetat hoc in terdcm̄. per d. §. Tñ ſcdm Roſ. in pdictis ti. il le tex. dēt intelligi, φ non cōpetit aliqd in terdcm̄ de prædictis directe. quia uerba edi cti de fonte deficiunt, tñ vtile interdictū cō petit, & ita ēt tenet Bar. in d. §. hoc interdi ctū de ciſterna. & illū tex. dicit elegāter Bar.

10 facere ad q. † Statuto prohibetur ſub pœna mulieres portare perlas, modo quædam mu lier portat perlas ſictas, & cōtrafactas, an pu niatur pęna ſtatuti. Et dic, φ nō debent. n. na turales, & non ſictæ eſſe. atg. d. §. hoc interdi ctum de ciſterna. & ita altas iudicaui in ciui tate Veronæ. Et adde, φ portare perlas uel ve ſtes prohibitas non eſt proprie delictum, ſed quædā abuſio ſcdm Cyn. in conſ. ſuo, quod incipit, In ſtudio Azardi. & talis abuſio eſt leuis, ideo pp eam quis non eſſet corpore pu niendus. vt no. Bald in l. quidquid in 2. col. C. de ſer. fug. & talia ſtatuta ſunt irrationabi lia. ideo non debent extendi ſcd'm Bal. in l. quod non rōne. iu ſi. ff. de leg. & circa iſtam materiā ſtatutorum prohibentiū portare per las vel certas veſtes, vel iocalia, uide q̄ not. Io. And. in c. ea q̄ fiunt à iudice. de reg. iur. ī 6. in mercuria. & p Alb. de Roſ. in l. factum à iudice. ff. de reg. iur. & in ſuo opere ſtatuto rum in 2. parte, q. 206. & per Ant. de But. in ſuo trac. ornatu vtili. & hr̄ per tex. & gl. 21. q. 3. per totū. & ego dixi plene in l mulieris. in prin. in 11. q. ff. de verb. ſi. Et adde φ pro iſto iure hauriendi aquam, uel ducendi, qñ quis non permittit me vti, uel amouit ipſam a quæ hauſtum, uel ipſam aquam, poſſum im plorare officium iudicis, vt faciat me retine re, coercens aduerſarium, & rei competentis formam dans, & hoc quando habebam illā vſum iure ſeruitutis, alias compeleret cōfeſ ſoria, vt dixi in principio huius quæſtio. l. ſi eui. §. Ariſto ff. ſi ſeruit. vend. ita dicit Spec. in tit. de off. iud. §. 2. uer. item imploratur lo

11 co principalis actio. † Decimo quæritur, quot ſint neceſſaria ad hoc, ut illa duo inter dicta competere poſſint, & dic ſecundū Roſ. in tit. de interd de fonte reficiendo, quòd ſex ſunt neceſſaria. Primum, quòd fons ſit, ſiue puteus, uel lacus, piſcina. Secundum, quòd in illis ſit aqua uiua. alias non habet locum hoc interdictum directe, ſed vtile, vt l. 1. §. hoc interdictum. Tertium, ſiue prohibeatur haurire aquam, ſiue puteum aperire, ut ibi. Quartum, φ quis uelit purgare fontem, vel lacum, uel puteum, uel piſcinam. ff eo. l. 1. §. deinde. Quintum, quòd ille qui fuit uſus, fuerit vſus hoc anno non vi, non clam, non precario. ff. eod. l. 1. in princ. & §. deinde. Sex tum, quòd ita quis vtatur vel purget eo mo do, ſicut conſuetus eſt uti, ſiue purgare. ff. e. l. 1. §. hoc interdictum. ſi vero quis velit pur gare fontem vel coercere aquam ne ſluat, vel dilabatur, non competit hoc interdictum.

12 ff. e. l. 1. §. 1. † Vndecimo quæritur. quomodo debeat formari libellus in his interdictis. Dic interdicto de fonte poteſt ſic formari: Coram vobis, &c. compareo ego B. & con queror de M. qui me prohibet uel impedit vti aqua de fonte, lacu, puteo, uel piſcina ta li, cuius tales ſunt ſiues, qua aqua uſus ſum hoc anno non ui, non clam, non præcario. Vnde ne me impediat uti, ſi cut uſus ſum hoc anno, ago contra ipſum,

& ad hoc propono interdictum de fonte, vel actionem in factum, & ista forma libelli ꝓbatur in l. 1. in prin. ff. eo. In interdicto verò de fonte reficien. pôt illa libellum concipete, Corā uobis, &c. compareo ego B. contro Titium, qui me prohibet purgare talem fontem, uel reficere piscinam, lacum, uel puteum, cuius tales sunt fines. vnde nemo prohibeat purgare prædicta, sicut est mihi ius purgandi, uel non impediat uti, sicut usus sum hoc anno, non ui, non clam, non precatio, ago contra ipsum, & ad hoc propono interdictum de fonte reficiendo, uel actionem in factum, & probatur ista libelli cōceptio ī l. 1. § deinde. ff. de fonte. & de his vide Rof. ī hoc interdicto de fonte reficiendo, & p Spe. la. in tit. de cā poss. & proprie. §. priuata. ver.

13 porro plerunq; quis. † Duodecimo, & ultimo quæritur, quō formentur positiones vel capitula. Et primo, actor pt ita formare: Ego A. dico, ꝙ in tali loco, cuius tales sunt confines, est fons, vel puteus, uel lacus, uel piscina. Item, ꝙ in illis est aqua uiua, & hoc dicis, ꝙ est aqua viua, & cōpetit interdictū directe, sed si nō est aqua uiua, hoc non dicas, & competit vtile interdictum, ut dixi in 7. q. Item ꝙ tu prohibes me uti aqua illa non ui, non clam, non precario. Econtra autem poterit reus ita dicere: Ego M. dico, ꝙ in tali loco fluit fons, sed debuit esse, & si hoc cō fitetur actor, succumbit. Item, ꝙ in illo est aqua collecta de sudorib. & si hoc actor confitetur, succumbit, quia non competit interdictum, nisi pro aqua viua, quod intellige de directo. sed utile bene cōpetit, ut sæpius dictum est. Itē, ꝙ tu vsus fuisti hoc anno aqua illa, ui, clām, uel precario a me. Item, ꝙ Titius te prohibet uti aqua illa, uel purgare fontem aliter quam usus fuerit. Item uis quærere venas, siue aperire, ut ff. de fonte l. j. §. fi. & de hoc ui per Rof. in hoc interdicto de fonte reficiendo, & Spec. in titu. de causa poss. & proprie. uer. porro plerunque quis habet ius.

a Aquam de puteo uicini. *Seruitute aquæ hauriendæ de puteo vicini debet quis vti de die nō de nocte l. iter. & ibi Bar. cō. præ. l. nd in suis sing. qui dicit illum tex. esse ad hoc sing. si non vtatur de die, perdit eam, licet vtatur de nocte tantum. l. si communē. §. si is qui quib. mod. ser. amit. & vide supra, per Bart. Cap. de seru. vrb. c. 38.*

b Principale. *Principale trahit ad se accessorium, etiam praciosius ipso principali. l. hæres meus. §. fin de leg. 3 Et principale habet idem ius quod est de accessorio in Spec. de litis contesta. §. nūc dicamus. ver. item nunquid.*

De seruitute pecoris aquam appulsus. Cap. VIII.

1 *Pecoris ad aquam appulsus quid sit.*
2 *Ius peccoris appulsus ad aquam an seruitus sit.*
3 *Seruitus appulsus pecoris ad aquam an nominata, vel innominata sit.*
4 *Seruitute appulsus pecoris ad quam qualiter quis vti debeat.*
5 *Seruitute appulsus pecoris ad aquam qua actione aliquis vti debeat, & vt competat, quot necessaria sint, & quomodo libellus & depositiones formentur.*

1 Pecoris † ad aquam appulsus, est hīe ius appellendi pecoris agri mei per prædiū uicini ad fontem vel puteum, ut l. 1. §. in pdiis. ff. de ser. rust. præd. & inst. de ser. §. inter rust. & notat Azo in summa. C. de ser. § peco

2 ris. † Sed dubium est, an istud ius pecoris appulsus ad aquam sit seruitus, & uidetur ꝙ non. nam pecora sunt mobilia. & in pecoribus & in rebus mobilibus non consistit seruitus prædialis, sed est quædam facultas quę sapit in dubio realitatem, & si aliquis legat mihi ius pecoris appellendi, cedit hoc legatum a morte testatoris. ita dicit Bal in l. vnica. §. libertatib. in pen. q. C. de cad. tollendis. & pro hoc videtur esse text. in l. Mela. §. fi. ff. dea li. & cib. leg. In contrarium uidetur, ꝙ imò sit seruitus præd. rust. per d. l. 1. §. in prædijs. & ibi gl. hoc tenet, & per dictum, §. iter rusticorum cum gl. Sed tu dic, aut pecora sunt constituta ad agrum stercorandū, & debent uiuere in fundo tuo, & tunc est seruitus realis seu prædialis & rusticalis, ut in iuribus proxime allegat. & hoc modo debet intelligi rubrica nr̄a. alias secus. & ita tenet gl. in d. § inter rust. & Azo. in summa, in d §. pecoris. qui intelligit hanc esse seruitutē, quando ex prædio meo non possem percipere aliam seruitutem. nisi ꝙ ibi contineantur pecora, uel etiā qn̄ percipio ex fundo fructus vel segetes cultora pecorum. i. boum. p quos colitur fundus. pp quod habeo necesse pecora appellere in fundum uicinum. & prædi-

3 ctis adde quæ dixi in tit. præced. in 2. q. † Tertio dubitatur, an ista seruitus sit nominata vel

vel innominata. Ego alias dixi, remittendo me iu rit præced. in 3. q. & idem dicas in 7.
4 ser. seq. † Quarto dubitatur, qualiter vti debet quis hac seruitute. dic φ non debet appellere maiorem numerum pecorum ad aquam, & si maior numerus appelletur, non in omnibus pecorib. tunc prohibendum esse. Marcellus ait, quia pecora separari possunt, licet Treb. dixerit quia uniuersum pecus impune prohiberi quia iunctum pecus ei pecori cui appulsus debetur, totum corrumpet pecoris appulsum, ut in l. 1. §. Treb. & §. seq. ff. de aq. quot. & esti. Et est ratio, quia inseparabilib.
a vtile *a* per inutile non uitiatur, ut ibi, & l. si sponsus. §. generaliter. ff. de donat. inter vir.
5 & uxo, cum si. † Quinto & ult. dubitari pôt, quia actione agi debeat pro ista seruitute, & quot sint necessaria ut competat, & quo formetur libellus, & positiones, siue capitula. Et breuiter dic. vt dictum est in rit. præced. quia ea quæ ibi dicta sunt, locum habere possunt etiam in ista seruitute & probatur in l. 1 §. si quis uti. ff. de fonte. & hoc sentit Ros. in tit. de interd. de fonte reficiendo. & ponit tanq̃ paria, seruitutem pecoris ad aquam appulsus, & seruitutem haustus aquę, & similiter facit Speculator in ti. de causa possess. & pro prie. §. priuata. uers. porro.

a Vtile. *Vtile per inutile non vitiatur l. 1. §. pen. & i'i Bart. in 1. opp. & Doct de verb. obli. & l. hac consultissima. §. ex imperfecto. 2. Resp. C. de test. l. fin. C. fa. here. & in l. certi. §. quoniam. in 3. no. Et ibi vide Bald. qui ponit 10. casus in quibus vtile per inutile uitiatur. ff. si cert. pet. & uide in l. seruum filii. §. amep. per Bart. de leg. 1. & in l. qui testamento. de leg. 2. & ibi gl. & l. si ita stipulatus. ad fin. tit.*

De seruitute iuris pascendi.

Cap. IX.

1 *Seruitus iuris pascendi quid proprie sit.*
2 *Pecoris appellatione comprahenduntur omnes quadrupedes, quæ gregatim uescuntur.*
3 *Pascua quæ dicantur.*
4 *Pascuum quetuplex sit.*
5 *Iuris pascendi seruitus an rustica uel urbana existat.*
6 *Seruitus iuris pascendi qualiter acquiratur.*
7 *Fundo uendito uel legato, an uideantur uendita pascua quæ sunt, vel in aliis prædiis uenditoris debentur.*
8 *Vniuersitas alicuius uillæ si rem non communem emerit, ut ius pascendi haberet, & aliquis de dicta uilla sua prædia uendiderit, an ueniat in dicta uenditione ius pascendi, quod dictus uenditor habebat.*
9 *Venditione molendini per aliquem facta, quo ea sit etiam alterius molendini postea ueniat etiam si in uenditione de ea mentio facta non sit.*
10 *Testes ubi plures, quam duo haberi possint, duo de uniuersitate non sufficerent.*
11 *Monachi singuli in causa suæ uniuersitatis testificari possunt.*
12 *Testis examinatus in causa vniuersitatis puta pascui, si sentiat commodum, & dicat quod non, an falsum dixisse intelligatur.*
13 *Statutum si sit in ciuitate, ut in talibus pratis homines bestias ad pascendũ intra terminos designatos tenere nequeant, & sic in certa prati parte pasci poterit, & in certa non, & quidam accusatus fuerit quod in dictis pratis bestias tenuerit, nec fuerit dictum in accusatione intra terminos designatos, sed simpliciter probatum fuerit an ex hoc condemnatio sequi valeat.*
14 *Statuti forma si magnates non possint intrare palatium ante pulsationem campanæ sub certa pœna, an condemnatio sequi possit, nisi introitus explicite probetur.*
15 *Creditor si hypothecaria agat contra ipsum possessorem, & possessor confiteatur rem de bonis debitoris fuisse, sed negat fuisse obligationis contractæ tempore, quid iuris.*
16 *Tempus aliquod punctualiter ubicunque de substantia fuerit ad uictoriam reportandum, illud tempus liquide, & punctualiter probari debet.*
17 *Seruitute iura pascendi quomodo quisquam uti debeat.*
18 *Seruitus uel pascendi ius si in fundo alieno constituta fuerit, an cum omni pecore cuiuscunque generis pascere possit.*
19 *Seruitus si de pecudibus simpliciter constituta sit, & reperiantur pecudes nobiles, sicut sunt Veronenses, & ignobiles, sicuti aliæ Italæ, an de omnibus indifferenter ipsa seruitus constituta intelligatur.*
20 *Pascuis cum pecoribus morbosis, seu pestiferis nullus uti potest.*
21 *Infectionis timor ubicunque fuerit etiam de ciuitate expulsio fieri poterit.*
22 *Pascendi iuris seruitutem habens in alieno fun*

de

do an ipsam seruitutem diuidere debeat.

23 *Pascendi ius præter iustitiam per tyrannum in prædiis alienis acquisitum, an in ecclesiam transeat.*

24 *Pascendi ius quanto tempore præscribatur.*

25 *Iuris pascēdi possessio vel quasi seruitus quomodo probetur.*

26 *Vniuersitatis 10. vel 20. si aliquo nemo re tanto tempore vsi fuerint, quod non extet memoria in contrarium, an ipsi vniuersitati ius quasitum videatur.*

27 *Actus agentium vltra eorum intentionem operari non debent.*

28 *Pascendi ius villa vel vniuersitati competens an per 10. homines villæ vel vniuersitatis probari possit.*

29 *Obligationibus facti obligatio ad interesse venit.*

30 *Animal qui in fundo reperit, in quo sibi iuris pascendi seruitus debetur, an ipsum occidere possit, vel retinere, donec damnum reficiatur, quod dedit, vel donec, cuius sit animal illud, cognoscatur.*

31 *Seruitus iuris pescendi quomodo amittatur.*

32 *Iuris pascendi seruitus pro certo pecudum numero si vni debeatur, & ipse ampliori vsus fuerit, an propter hoc ipsa seruitus amittatur.*

33 *Seruitus iuris pascendi cum certo pecudum genere, si vni debeatur, & ipse cum alio genere seruitute vsus fuerit, an propter hoc ipsa seruitus amittatur.*

34 *Seruitus iuris pascendi an perdatur, si locus seruitutem debens per tyrannum occupatus fuerit, qui illis pascuis vsus sit.*

35 *Pascua si aliquod commune emerit, & de communi vnus vendiderit fundum suum proprium cum omni iure sibi spectante, an per hoc seruitutem, vel saltem ipsum ius pascendi amisisse videatur.*

36 *Iuris pascendi pro seruitute, qua actione agi debeat.*

37 *Actio quæ competat illi, in cuius fundo contra seruitutem debitam quispiam pascitur.*

38 *Fundi vel pecorum, vel temporis pascendi ius habens, an alium cogere possit.*

39 *Communioni stare nemo cogitur.*

40 *Prædii seruientis dominus an possit loca, in quibus alteri seruitutem debet, & etiam ius pascendi, puta pascue, & ligna ad culturam reducere inuito domino prædii dominantis, cui iuris pascendi seruitus debetur.*

41 *Et econtra, an ille, cui hæc seruitus debetur inuito fundi domino, possit pascua reducere, ita vt meliora efficiantur.*

42 *Prædii seruientis dominus si reduxerit pascua ad culturam, puta ad segetes, vites, propter quod pascua impediuntur et, cui seruitus iuris pascendi debetur, an cogi possit ad reducendam prædia ad pascua, sicuti tempore seruitutis impositæ erant: an vero ad interesse agi debeat.*

43 *Obligatio non faciendi, obligatio faciendi dicitur.*

44 *Actiones suas remittentibus regressus dandus non est.*

45 *Actione in noxali emendatio damni est in obligatione, & dato damni pro noxa est in solutione.*

46 *Pascere in agro alieno an & quando liceat.*

47 *Pascere in pascuis publicis, & priuatis, in quibus ipsa seruitus imposita non est, an & quando liceat.*

48 *Animal in pascuis dimissum an per illum possideatur, qui id tibi dimisit.*

49 *Pastor si animalia per insidiosa loca ad pascendum conduxerit, & ea amiserit, an de culpa teneatur.*

50 *Pascui in possessione si quispiam fuerit, & eo certo anni tempore vtatur, an per hoc suam possessionem retineat.*

1 SEruitus † iuris pascendi est ius pecoris pascendi in fundo alieno agri mei causa, ut l. 2. §. in prędiis. ff. de seruitutibus rusticorum pręd. & instit. de seruit. §. inter rusticorum. & l. qui seruandarum. §. fi. de præscri. uer. & dixi esse ius, quia seruitutes sunt iuris: vt instit. de seruit. in prin. & l. 1. in prin. ff. de seruitutib. rustic. præd. & l hęc autem iura. in princ. eo. tit. & l. 2. §. in prædiis. ff. de serui. ru-
2 stic. præd. † Pecoris etiam dixi, quia hoc nomen est generale, & compræhendit omnes quadrupedes, quę gregatim vescuntur l. legatis. §. pecudib. ff. de leg. 3. & instit. ad l. Aql. in prin. & ff. eo. l. 2. & quia lex 12. Tabul. loquebatur de pastu pecoris, ut dicta lege quę seruandarum. § fi. & l. fi. C. ad leg. Aquil & per hoc l. Iul. §. glans. ff. de exhibē. & l. si pecora pascenda. C. de pact. dixi pascendi, quia hæc seruitus locum habet in pecorib. pascendis, vel quæ pascuntur vt probatur in l. pecoris pascendi, ff de ser. rust. præd. & in iurib. supra proxime allega. Dixi in fundo, quia res sua

nemini ser.l.in re communi.ff.de ser. rust.p. & l.uti frui. ff si vsufru.pe.& probatur in d. l.si seruandarum,§.fi. Vltimo dixi agri mei, quia si hæredem fundum pro quo tenetem pecora pascenda, non posse esse tale ius pascendi,seruitus præsertim realis seu prædialis, sed esset seruitus personalis seu ius personale,ut est tex.cum glo.ord.in ueib excep. in l. si quis unas ædes,ff. de vsuf & tex. cum gl.& ibi Doct.in l.pecoris.& no.per gl.& Docto. in l.ut pomum,ff.de ser.& per tex.gl. Bart & Dd.in l.Mela §.si ff de ali.& cib. leg. Circa quod vide quæ plene dixi in 1.lib.in princip.post diffinitionem seruitutis,& titu.de aquædu.2 q.

3 † Visa diffinitione huius seruitutis iuris pascendi, quæro primo, quæ dicantur pascua. Et dic, pascua siue saltus dicuntur loca ubi bestiæ pascuntur l.sylua cædua, § fi. de uerbor. significa & l.si diuortio. § plane, ff. sol.mat.& l.1.per totum ti.C.de pascu.pu.uel pri.lib.11.& vide glo. in d.§. planc. ubi dicitur,quòd pastio dicitur locus, ubi bestiæ pascuntur.allega.d.l.si quis unas ædes. & est tex.in l.instrumenta.in fin de fundo instr. & & similiter sylua pascua dicitur, quæ pascuis pecudum est destinata,ut d. l.sylua cædua §. fi.

4 † Quæro secundo quotuplex est pascuum. Dic duplex. Nam quoddam est publicum, & quoddam priuatum,ut probatur in rub.& per totum tit.C.de pasc.pu.uel pri. li.11. & de pascuis publicis dicemus in 12.& vlt.qō; princip.

5 † Quæro tertio, an seruitus iuris pascendi sit rustica vel urbana. dic inspiciendū esse fundum,propter quem debetur istud ius pascendi,quoniam seruitus iudicatur rustica uel vrbana,prout est fundus, cui seruitus debetur,ut no.glo.in uer.ateam.in l.1.ff. de ser uir.rust.pred & ideo si fundus,propter quem debetur ista seruitus,iuxta non.per gl.in l.pecoris,ff.de ser.rust. præ. & ea quæ dixi supra in 1.q.in fin.si est urbanus.erit seruitus urbana,& si rusticus, erit rustica posset enim esse quod in loco non esset abundantia terræ,puta in aliquo castello,& tūc esset necessarium tenere peccora causa stercorandi fundum urbanum,in quo esset hortus pro vsu familiæ, ut l.urbana prædia.cum ibi nota.per gloss.& Docto.ff.de uerbo.sign.&circa quod uide quæ plene dixi in 1.lib.in 4.diui.seruit. & per ea quæ dicuntur ibi,declaratur ista quæstione.

6 † Quæro quarto,quomodo acquiratur ista seruitus. dic quòd pluribus modis. Primo, institutione uel alia ultima uolunta:e,si ius pascendi relinquatur.arg.Inst de ser.§.si & de vsu fru §.1.& l.vsufructus pluribus modis.ff de vsufr.& l.corruptionem in prin. C.eodem ti. cum sim Secundo pactionibus & stipulationibus,uel contractibus,puta emptione, uenditione,uel donatione,ut probatur instit.de ser §.pen.cum glo.in uer pactionib.& Insti. de usuf § fine test.

7 † Sed circa hoc dubitatur an venditio vel legato fundo, videantur uendita pascua quę sunt, uel debentur in aliis prædiis uenditoris, Et in hoc distingue. Aut pascua erant deputata ad usum fundi uenditi, & cum eo vno nomine nuncupata,& tunc veniunt ita etiam pascua,ut est casus, & ibi hoc no.Bar in l.Seię.§.Tirādæ.ff de fundo instru & probatur in l.testatrix §.1 ff.si ser uend.facit l.si.in prin.cum ibi no.ff.de ser.urb pręd. & d.l testatrix.in prin.& in fi.& l.1. cum ibi no.per gl.& Barto.ff.de re.dub. Aut dicta pascua erant deputata ad usum fundi uenditi, sed uno nomine non erant nuncupata,& tūc illa pascua fuerunt empta,quę erant deputata ad vsum dicti fundi isti.& idem per tex.d. l.testatrix.§ 1.quia uendendo fundum simpliciter,pręsumitur vendidisse totum,& cum oī iure sibi spectante,nisi aliquid sit exceptuatū vt l.qui tabernā.cū ibi no.ff.de contrah. em. & vend.in l.1.C q̄ res pi.ob. pos.& Bal.in l. 1.C.qui testa.fac.poss.& l.si domus,§.si.ff de leg.1.& in l.Titia testō,§.Luc. Titius. de le. 2.& hoc intellige quando pascua.i.ius pascēdi debetur vēditor in fundo alieno pro fundo uendito,quia tunc est proprie seruitus,ut d.l. testatrix.§.si.cum glo.in uer.legatario.in si & idem quando pascua deberentur in fundo uniuersitatis,quia tunc etiam posset dici seruitus debita uni ad uniuersitatem uendenti fundum proprium , seu debita illi fundo, quia licet fundus in quo debetur ius pascendi sit uniuersitatis,non tñ dr singulorū. l.in tm̄,§.vniuersitatis,ff.de rerum diu.& l. sed si hac,§.qui manumittitur.cum ibi no.ff.de in ius uoca sed si uendens haberet ius compascendi in fundo communi,ista non posset dici proprie seruitus, quia res sua nemini seruit,etiam communis , ut singulis , ut l.in re communi,ff.de seruit.urba.præ. & l.uti frui. ff.si usufruct.pen.& ita debet intelligi gl.in d.l.testatrix.§.fin.ff.si seru uend.

8 † Et ex hoc sequitur,si uniuersitas alicuius uillæ emit saltem rem communem,ut ius pascēdi habeset,

ret, & aliquis de dicta villa prædia sua propria uendiderit, si aliud dictum non est, uenit in dicta uenditione ius compascendi, qđ habebat dictus uenditor, ut est casus in d. l. testatrix, § 1. Et propter hoc alias iudicaui
9 in quæst. mihi sic commissa. † Quidam habebat in flumine Athesi unum molendinum magni pretij, & quia in illo flumine prope erat alius locus pro molendino faciendo, ut aliquis nō haberet cām cōstituendi ibi aliud molendinum, & dānificandi suum, emit illū locum seu postā molendini solum, ut remaneret uacua, ne damnificaretur solum molēdinum, uendidit molendinum similiter iudicaui, q̄ in illa uenditione uenirer, ēt illa posta molendini, p̄ d. l. testatrix, §. 1. ff. si ser. uen. & faciunt ea quæ dicta sunt. quod ē no. Prædicta tamen intellige, nisi quantitas p̄dij suaderet contrarium, puta quia pretium conueniret solum molendino ac postę molendini, quia utrunq; multo plus ualeret arg. l. 1. cum ibi no. ff. ad Treb & arg. gl no. in l. 1. §. in uersi. agendo in fi. ff. de superfi. & gl in l. sp in stipulationib. ibi, iter, actus intellige ēt actum rōne rei. de reg. iur. & gl in l. sp ın ob scuris, e. ti. facit c. 1. § donare. in tit. qualiter olim feu. po. alie. & qđ no. Lud in l. diuo. §. ob don. in 2. col ff. sol. mat. & idem dico de iure pascendi, ut non ueniat in ucndōne facta de fundo, quando pretium conueniret solum rei uenditæ, & non iuri ēt pascendi, per p̄dicta. Aut dicta pascua non erant deputata ad vsum fundi uenditi, nec eo noīe uunc pabantur cum fundo uendito, & tunc aut pascua siue ius pascendi, non debentur nisi illi, qui habet certum numerum campoium 25. sicut est quibusdam locis statutum, & tūc si quis uendiderit simpliciter fundum suum pro maiori mutere campotum 25. ēt non vr̄ vendere pascua, seu iuspasculandi, quia illud ius non debet extraneo ex forma statuti, nisi habeat uigore emptionis, quia in ea non est nominatus l. in uendendo. in prin ff. de con trah. emp. nec uigore statuti, quia illud non loquitur nisi in habentib. commodum bursale singulis mensib. puta q̄n bestiæ hominū illius uillę pascuntur gratis & sine aliquo p̄tio, quod detur communitati. nam tunc licet nomen sit uniuersorum, tamen effectus est singularis, ut l. sicut, § 1. ff. quod cuiusque vni no. & d. l. intātum, §. vniuersitaris. Et idē dico, q̄n ōis utilitas perueniret ad uniuersitatem, & ea postea diuideretur iure singula ri, eadem rōne. Sed Archid. & Ros. 4 q. 2. c. 1. dicit, q̄ licet in eam uniuersitatis constōnes de uniuersitate admittitur, tñ non omnino eis plena fides adhibetur, & sic non faciunt plenam probationem. inducunt Ant. de But. in c. cū nuntius. extra, de testi. q̄ dicit hoc dictum Arch. procedere quo ad uniuersitatem, non quo ad ecclesiam, quia res uniuersitatis plus, spectant ad singulos, quam res ecclesiæ ad singulos. Et sic vult Anton. de Butr. facere differentia inter uniuersitatem, singularem & ecclesiam. quę dña no. placet Ioan. de Imo. in d. c. cum nuncius. ex quo cō modum ita applicatur uniuersitati uno casu sicut in alio. nec magis spectat ad singulos ī
10 uno casu, quā in alio. † Vnde ipse dicit, q̄ plures q̄ duo testes possunt hr̄i, duo de uniuersitate non sufficerent, & hoc modo intelligatur dictum Archid. Sed ubi non possent hēri nisi duo, fortē pp̄ facti antiquitatē, tunc in subsidium starctur dicto duorum testium ex quo commodum uenit applicandum uniuersitati. facit in simili quod Bar. l. de mino re. §. tormenta. ff. de quæstio. Ego autēm in hoc articulo quantum ad materiam iuris pascendi puto aliter esse dicendum ita distinguendū: Si quæritur an homines de uniuersitate possint esse testes. Aut est qō inter homines de uniuersitate, illi distincte possunt in testimoniū adhiberi, & deponere p̄ uno de uniuersitate & pro alio, quia tūc cessaret causæ suspicio, cum præsumatur in dubio tellis diligere unum sicut alium, ex quo censetur inter eos esse par affectio. ar l. non solum. §. de uno. & quod no. Bar. ff. de titu nup. & ita tenet Car. Za. in c. cum nuntius. in fi. extra de testi. & pro hoc facit quod no. Bar. in l extra neo §. de qō. ff. de q. & l. qui testō. ad fin ff. de testa pro hoc est tex cum gl. mag. in fi. 3. q. 3. consanguinei. & gl. & Doc. in c. postremo. de ap. & quod no. Bal. in l. cum alienam. C. de leg. Aut est qō inter homines aliquos de uniuersitate & extraneum, & tunc alii de uniuersitate possunt esse testes, nisi sentiret aliquod commodum uel sentire possent, quia similem causam hērent, ut c. personas. cum no. extra, de testi. Aut non est quæstio inter homines de vniuersitate, sed inter uniuersitatem & extraneum, & tunc aut tractatur de iure pascendi competenti tantum uniuersitati, ita q̄ utilitatis effectus in totum uel in partem uenit ēt in singulos de uniuersitate, uel principaliter, quia singuli depascunt aīa

lia sua, & tunc non possent testificari illi, q
sunt de ipsa vniuersitate, quia dicerent eẽ te
stes in facto proprio. l. oĩb. ff. de test. & l. nul
lus. ff. eo. ti. Idem q̃n vtilitatis effectus princi
paliter competeret vniuersitati & in cõsequẽ
tiã singulis de uniuersitate, puta quia uniuer
sitas locat pascua & recipit p̃tiũ, qđ diuidit a
postea inter singulos, & idẽ eadẽ rõne, ut di-
xi facit gl. singularis. l. de iure, ff. ad muni. &
no. l. ex quacunq; ff. si quis in ius vo. non ie.
qđ est intelligendum, q̃n sunt singuli capa-
ces illius utilitatis, alias secus, sicut contin-
git in cã monasterii. quia licet q̃nq; de bo-
nis monasterii fiant portiones inter singulos
monachos, ut c. insinuante extra q clerici, &
c. dilecto. de præb. tñ non singuli monachi
hñt ius petendi illas portiones, vt ibi no. fa
cit quod hr̃ in c. 2. de sta. mon. & c. edoceri. đ
resc. † Et ppea singuli monachi in cã suæ
11 vniuersitatis poterunt testificari. & hoc videt
Card. Zab. in d. c. cum nũtius. qui facit dr̃ia
inter cãm uniuersitatis secularis, & ecclesia-
sticæ. Aut tractatur de iure pascendi, quod
competit vniuersitati tm̃, quia nullo mõ cõi
cãtur cum singulis de uniuersitate, nec inter
eos diuiditur, & tunc quæritur, nunquid ho-
mines de illa uniuersitate possint in testes ad
mitti & examinari, & dic ꝙ sic, per l. inm̃.
§. uniuersitatis. ff. de rer. di. & l. sed si hac §. q
manumittitur. ff. de in ius vo. Aut quæritur,
nunquid dictum eorum faciat plenam fidẽ,
& sic an sint dicti testes omni exceptione
maioris, & in hoc ego tenerem opi. Arch. ui
delicet ꝙ non facerent plenam fidem, sed p̃-
sumptionem inducant, quia negari non p̃t
eos hr̃e aliq̃ affectionem ad suam uniuersi-
tatem, quia communiter habere consueue-
runt, ideo hoc præsumere debemus. ar. l. certi
condi. § si nummos. ff. si cer. pe. & per id, qđ
hr̃ per gl. & Doct. in l. 1. C. de arb. & ideo nõ
sunt omni exceptione maiores, ex quo exce
ptio ista præsumpta potest eis opponi, ut est
gl. no. in c. 1. in uer. maiores. extra, de consã
gui. & affi. & Inst. de inut. stipul. §. item uerb.
Nec facio dr̃ia absolute inter uniuersitatem
ecclesiasticam & secularem, sicut facere vide
tur Ant. de But. in d. c. nuntius. de testib. Pu-
to tamen, ꝙ maiorem præsumptionem fa-
ciant, qui sunt de uniuersitate ecclesiastica, q̃
illi qui sunt de seculari. tum quia minus iu
ris habent personæ ecclesiasticæ, quia ius
quod habent in uniuersitate ecclesiastica, nõ
transmittunt ad hæredes, sicut faciunt laici,

iuxta no. in c. præsenti de off. or. in 6. cũ sim.
quia personæ religiosæ, seu ecclesiasticæ ma-
gis in dubio sunt dignæ, q̃ seculares. arg. gl.
no. 60 di. monachus. in uer. examinari. Cre-
do tamen si essent plures, fidem plenam fa-
cerent, quia hoc quod deficit in fide, supplet
numerus, ut est gl. notabilis. in l. 3. §. eius-
dem quoque principis in uer. numerus. ff. de
testi. & pro hoc gl. 1. in c. cum a nobis. & ibi
Doc. extra, de testib. & tex. cum gl. in ca. cum
causam quę extra, de pb. facit quod no. Bar.
in l. 1. §. idem Corn. ff. de q & Bal. in l. si qs
ex argentariis §. 2. ff. de eden. In hoc tamen
concludo relinquendum esse arbitrio iudicã
tis, an illis testibus sit plena fides adhibenda
qui habet considerare qualitatem & condĩo-
nem testium, siue personarum, & quantitatẽ
causæ, & si tota uniuersitas magnam haberet in
illa causa affectionem, ita ut sit suspicandũ
de illis de uniuersitate testantibus arg. l. 3. §.
12 1. & §. eiusdem quoque principis. Cum
ibi no. ff. de test. † Sed pone iuxta prædicta,
ꝙ testis examinatus in causa uniuersitatis,
puta pascui, si sentit commodum, dixit ꝙ
non, an intelligatur falsum dixisse, ut repel-
latur a testificando, uel q̃n colligitur ex præ
cedentibus, si repellebatur, dixi falsum, alias
secus. idem dixit Bar. in l. ex quacunq; in 4.
col. ff. si quis in jus voc. non ie. de quo dic u
ibi per eum, & Doc. quod perpetuo tene mẽ
ti. Quarto prin. acquiritur hęc seruitus,
uel ius pascendi sententia. arg. l. 6. quę inci-
pit, ususf. § 1. ff. de usuf. Quinto, acquiritur
etiam hæc seruitus lege, uel statuto. Nam le
ge acquiritur. i. acquisita est, quia de iure can
tum est, ut quicunq; per terram transiens, e-
quum suum pabulare uoluerit, juxta uiam in
propinquo loco amplecti possit ad refectio-
nem & respirationem equi sui impune, etiã
herba uiridi, & sylua sine uastatione utatur p
sua commoditate & usu necessario Idem di-
cit tex. in c. 1. §. fin. in titu. de pace te. in usib.
feu. quem tex. declara, ut ibi per Doc. Iac. &
Alb. & hoc tenet ibi Bald. qui dicit per illũ
tex. quod quicunque transit per terram cum
equo, potest equum suum saturare iuxta uiã,
& potest ẽt uti herba uiridi, & sylua sine de
uastatione alienius. & idem tenet Alber. de
Ros. in l. fi. C. ad l. Aquil. Pro hoc facit, quia
de iure diuino licitum est comedere uuas in
agro alterius, sed non exportare, & collige-
re spicas, & non mittere falcem in messem
alienam. de conse. dist. 3. discipulos. & plus
dixit

dixit Bar. in l. 2. in fi per illum tex. C. de pascu pub uel priua. lib. 11. quod milites imperatoris descendentes ad partes Tusciæ, possunt petere a Tuscis, ut assignent eis prata, quibus possint eorum equos pascere, non tamen debent deuastare prata ut ibi. Sed contra prædicta opponitur, & uidetur quod immo non liceat in alieno pascere equum, etiam iuxta uiam. l. Q. Mutius ff. ad l. Aquil. Sed ille §. fi. in c. 1. de pace tenen. debet intelligi secundum And. de Iser. ibi, quod ille qui pascebat, non erat in agro, sed in uia, unde se appropinquabat ad sepem sepem separantem agrum a uia, & recipiebat de herba ex silua ibi propinqua iuxta uiam pro refectione equi propinqua iuxta uiam pro refectione equi sui fessi, quod licet dummodo si ne damno faciat. & est rō, quia sibi prodest, & alteri non nocet. ff. de euict. l. in debitore. in fi. Sed do. Iac. de Alua. in d. c. §. fin. dicit quod licet ista lectura in se sit uera, tamen non uidetur illi literæ conuenire, quia ille tex. §. fin. præsupponit, quod transitus fiebat per terram & non per uiam. Item quia satis modicam debitationem habebat, idcirco alii legunt secundum eum, quod iste equitans pascebat equum suum in agro iuxta uiam, quod licet, tum quia sibi prodest & alii non nocet, tum quia facit hoc ex necessitate, ac etiam quia iuste credebat dominum permissurum, si hoc sciret, unde non dicitur delinquere, ut no. Inst. de ob. quæ ex del. nas. §. furtum. Item. quia licet hoc uideatur iuridicum tamen cum istud sibi prodest, & alteri non nocet, æquitas suggerit, ut hoc admittatur, sicut uidemus in simili, in l. summa §. item Varus ff. de aqua pl. arc. & ita no. gl. quod hoc tenet 23. q. 2. c. fi. Sed circa prædicta communiter sunt statuta, quæ specialiter prouident, in quo loco

13 & in quo tempore licitum sit pasculare. † Sed quid si statutum est in ciuitate, ut in talibus pratis homines non possint tenere bestias ad pascendum infra terminos designatos. & sic in certa parte prati poterit pasci, & in certa non. & quidam fuit accusatus, quod tenuerat bestias in dictis pratis, nec fuerat dictum in accusatione infra terminos designatos, & sic simpliciter fuit probatum, an ex hoc sequi possit condemnatio. Bart. format hanc q. in l. de pupillo. §. qui nunciat. ff. eod. tit. per quam dicit, quando unum & idem factum non est prohibitum in qualibet parte loci, debet ex primi & probari illa pars loci, in qua factum est punibile. & pro hoc uidetur tex. cum secundum in l. 1. in fi. et seq. ff. de inc. ru. & nau. Idem dicit Bat. de tempore

posse post medium mensem Martii licet pascular e in certis pratis, & non ante. qui accusauit de mense Martii, non dicit in qua parte dicti mensis, nisi exprimatur, & probetur illa pars temporis, in qua factum est punibile, non sequitur condemnatio. pro hoc optime facit quod no. l. cum actum. ff. de neg. ge. & pro hoc ego allego quod no. Ang. in l. i. substitutione de uulg. & pup. ubi dicit per illum tex. quod ubi certum & determinatum tempus est de substantia dispositionis, illud punctualiter interuenire debet, alias dispositio non tenet. alle. d. l. cum actum. & l. matrem. C. de probat. per quem tex. Bald. ibi dicit multas quæstiones

14 similes. † Videlicet si ex forma statuti magnates non possunt entrare pallatium ante pulsationem campanæ sub certa pœna, si probatur introitus non sufficit, nisi probetur expliciter quod percussit post sonum campanæ, uel intrauit ante sonum l. denunciasse. §. quid tamen, ff. de adul. l. prior, §. dolo autem ff. urbo. rap. Item presbyter a parochiano petit decimas de quæsitis, & parochianos dicit se non teneri, quia ille quæsiuit ante concilium Lateranense. debet. n. probare quod ante quæsierit, cum sacerdotis intentio sit fundata de iure cōis, secundum & Ang. in d. l. in §. dolo aut.

15 † Idem dicit Angel. si creditor agit hypothecaria contra ipsum possessorem, possessor confitetur rem fuisse de bonis debitoris, sed negat fuisse eius rem pore obligationis contractæ. Nam creditor debet probare, quod illo tempore fuerit debitoris quod istud est de substantia ad fundandum intentionem creditoris, secundum Cy. in l. & quod non dum. §. quod dicitur, ff. de pigno. quod dicit esse verum in priuato creditore agente, secus est in fisco vt est tex. fin. secundum unam lecturam in l. 1. C. de iure fis. Item pro hoc allego. quod no. idem Ang. in l. 2. in a. col. C. de pet. hæt. ubi

16 dicit, per illam l † Quod ubicunque aliquod tempus punctualiter est de substantia ad uictoriam reportandam, illud tempus debet probari liquido & punctualiter. allega d. l. matrem. & d l. cum actum. & idem dicit in loco, ut d. l. non solum. §. sed ut probari. & idem dicit in procuratore denunciante vt procurator, vt l. denunciasse. §. quid tamen ff. de adult. & idem etiam dicit esse in alia qualitate. l. prior. §. dolo autem. & l. si dolo. ff. si quis testam. li. es. iul. fu. & idem uult ipse Angel. in l. 1. §. final. ff. de incen. rui. & naufr. qui dicit, quod ubi lex exigit certum locum vel tempus, illud deduci & principaliter probari oportet,

vt ibi, & l. si quis ex naufragio. eod. tit. & l. li
bellorum. ff. de accu. cũ si. & idem dicit Ang.
in l. cũ q̃ §. Publiciana. p illũ tex. ff. de pub. q
subdit, q̃ cautus sit ille, q dẽt ꝓbare in dedu
cendo, & ꝓbando dictum tp̃s punctualiter,
alias soccũbere. facit l. sed si alienũ. §. in ex-
tranceis. eo. ti. Et istam sñiam tenet ẽt Bar. in
l. matrem circa prin. C. de probat. q dicit, q̃
quandocunq; probatio consistit in differen-
tia t p̃is vel loci, oportet q̃ fundus ex differẽ
tia ꝓbet differentiam, per d. l. matrem. & per
d. l. cum actum. facit. l. in illa stipulatione, si
Cal. & l. hoc iure, & quod ibi no. Bar. & Do
cto. ff. de verb. oblig. & idem in effectu tenet
Bal. in l. fi. in 3. col. uer. ex quib. cõcludo ibi,
ubicunq; iuris 16. C. de edic. diui Adri. tol. &
p hoc ẽt facit, quod no. Inn. in c. cum inhi-
bitio, in vl. gl. extra de cland. despon. & qđ
no. l. l. in l. si dñs seruum in fi. ff. ad l. Aqui. q di
cit p gl. ibi, q̃ vbi actus põi se habere ad ha-
bitum, & permissum, semper in dubio intel-
ligitur esse factus ex potestate permittente.
& dicit hanc esse notabilem præsumptionẽ,
quæ probatur in l. merito. ff. pro socio. & de
ista quæstione uide plene per Abbatem in c.
audiris in vltima charta, extra de præscript.
& adde l. si nes. & q̃ ibi no. Sal. C. de donat.
17 l. Stichus. ff. de stat. lib. † Quæro sexto princi
paliter q̃o quis debeat uti seruitute iurispa
scendi. Et primo dic, q̃ dẽt uti prout in con
stitutione seruitutis conuentum est ar l. 1. §.
si conuenerit. ff. deposi. vel ꝓut est consuetu-
do uel statutum in loco argu. l. q luminib.
ff. de ser. vr. præ. & l. an in totum. C. de ædict.
priua. facit quod dixi supra in seruitute aquæ
ductus, in 8. q. prin. & ideo quis dẽt uti illo
genere pecorũ, de quib. conuentum est in cõ
stitutione seruitutis. & non alio, arg. l. certo ge
neri. in prin. & p totam illam l. ff. de ser. ru.
18 prædio. † Sed quid si simpliciter est constitu
ta seruitus uel ius pascendi in fundo alieno
an possit cum omni pecore cuiuscunq; gene
ris pasculari? & vr̃, q̃ sic si non est expressa
species pecorum. arg. l. in tradendis. in prin.
ff. com. præ. & d. l. certo generi §. fi. & l. si ser-
uitus in princ. cum ibi no. ff. de ser. urb. præ.
quod credo esse verum, nisi ex alijs circunstã
tijs appareret contrarium sensisse, per l. si ser-
uus plurimum. §. fi. cum ibi notatis. ff. de le
19 1. cum. si. † Item quid si est exp̃ssum de pecu
dibus, & reperiuntur pecudes gentiles & no
biles. quæ habent optimam lanam, & magnã
curam & custodiam requirunt, vt sunt pecu-
des Veronenses, & reperiuntur etiam aliæ q̃
habent lanam grossam, & non requirunt cu-
stodiam, vt sunt pecudes Italæ, & seruitus sim
pliciter est constituta de pecudibus, an pos-
sint ad pascua duci tã pecudes grossæ q̃ no-
biles, vel econtra? puto quod sit inspiciẽdus
locus, in quo sit seruitus constituta, quia si
in illo sunt tm̃ grossae, non intelligeret̃ de
nobilibus, & econtra, si aliquod damnũ vel
interesse esset constituẽti seruitutem, q̃a in
dubio vr̃ esse actum de illis in loco ubi es-
se consueuerunt. arg. l. semper in stipulationi
bus. cum ibi notatis. ff. de regulis iuris. nec
dẽt ampliori numero pecorum uti in pascẽ-
do, q̃ sit seruitus constituta. ar. d. l. 1. § Treba-
tius. cum §. seq. ff. de aqua quot. & æst. de qua
etiam dicam in seq. q. prine. nec in alio loco
vel tempore, quam sit seruitus constituta. l.
l. certo generi. ff. de seru. rust. pręd. l. si eo lo-
co. §. si. ff. si seru. uend. & l. si cui est uia. i pri.
& l. si quis alia in prin. ff. queãd. serui. amit.
& l. si communem. § 1. eodem tit. sed ubi nõ
esset conuentio, uel consuetudo, aut statutũ,
debet vti secundum naturam seruitus iuris
pascendi. de qua habetur in l. pecoris. cum
20 l. seq. ff. de ser. rust. pręd. † Item non debet q̃s
vti pascuis cum pecoribus morbosis, seu pe-
stiferis; quia alia pecora contagione morbo-
si pecoris perirent seu perire possent. l. Iulia-
nus. in prin. cum ibi no. ff. de act. emp. Vnde
dicitur, Morbida facta pecus, totum corrum
pit ouile. Ne maculet socias, est separanda
grege. Et ideo scribit. B. Hiero. Resecandæ
sunt putridę carnes, & scabiosa ouis repellẽ-
da, ne tota domus ardeat, massa corrumpatur
corpus putrescat, & pecora intereant, ut ha-
betur 24 q. 3. resecandæ & pro hoc est tex. in
c. pe. uer. sicut ex una oue morbida. & ibi gl.
dicit, q̃ una ouis morbida totum gregem in
ficit. 45. dist. sed illud refert. & facit tex. cum
gl. in l. si finita. ver. iuncta. § ex hoc edicto. ff.
de dã. infe. & tex. in l. 2. C. de sum. Tri. p quẽ
dixit ibi Gulielm. de Cun. & Bald. & Paul. de
21 Cast. & Doc. † Quod ubicunq; est huiusmo-
di timor infectionis, potest fieri expulsio ẽt
de ciuitate. alle. in auth. iusiuran. quod præ-
sta. ab his. in fi. & etiam dicit, quod si aliqua
b inhonesta mulier venit in viciniam, *b* pos-
sunt vicini facere ipsam expelli. & idem de
leprosis & similibus. & de hoc est gl. in c. 1.
in ver. expellã. de vsuris. in 6. de hoc ẽt scri-
psi in l. ędiles etiam § Pedius. in 4. no. ff. de
ędi. edic. quod bene nota: quia quotidie põt

con-

22 contingere. †Nunquid autem habens seruitutem iuris pascendi in fundo alieno debeat ipsam seruitutem postea diuidere? Distingue duos casus aut ambo sunt contenti diuidere aut unus tantum vult diuidere, alter nō. Primo casu subdistingue. aut quæris de diuisione seruitutis & ista non potest diuidi, quia est indiuisibilis. l. si unus. ff. de ser. rust. præd. & l. si sub una. § fi. ff. de ver. obl. & hoc vult gl. fi. in fi. in l. si ex meo. ff. de seru. rust. præd. & hoc tenet Bar. in l. stipulationes non diuiduntur. in prin. 2. op. ff. de uerb. obl. Et est rō, quia seruitutes rusticę reales sunt secundum indigentiam rei uel pdii dominantis, & usui in hoc æquipatantur ut l. ergo. in fi. ff. de ser. rust. præ. & not. Bar. in l. ea. §. Cato. in 6. q & d. l. stipulationes non diuiduntur. in 4. q post medium colum. de ver. obli. & ideo sicut vsus est indiuiduus. l. vsus pars. ff. de usu. & hab. ita etiam seruitus iuris pascendi vel de ipsis pecoris & in his potest fieri diuisio. videlicet ut citra partem fundi pascantur, & in illa sit seruitus & in aliis partib. fundi remittatur seruitus, ut l ad certam. ff. de seru. l. si quis duas § si quis partem ff. com. pd facit l. tertio genetian prin. de seru. rust. præ. & l. si cui uia. in prin. ff. quemad. ser. amit. non autē potest diuidi pro parte incerta pro indiuiso. l. partis. ff. de ser. & l. qui per certum ff. com. præd. & l. pluribus. §. fi. de uer. sig. & hoc uult Bart. in princ. secundæ opi. in l. stipulationes non diuiduntur. de uerb. obli. & similiter nō potest diuidi numerus pecorum, nisi pro diuiso pro pecorum numero, & non aliter. ar. l. vsufructuarium §. in vinariis. & quod ibi not. Flor. ff de usufr. & tenet Bar. in 2. op. dicens, non capere etiam diuisionem pro diuiso, quia si fieret talis diuisio, nullus erit usus tamen si fieret huiusmodi diuisio inter habentem seruitutem iuris pascendi, & debentem serui. puta. 25. campos, omnino non cōphenditur uigore emptionis, qa in ea non est nominatum. l. in uendendo. in prin. ff. de contrahe. emp. nec uigore statuti, quia, illud non loquitur nisi in habentib. 25. campos, imo plus dico, etiā si uendens diceret, q nō comphenderetur ius pascendi, non valere. arg. l. si ita script. §. regu. cum ibi no. ff. de lib. & posth. Aut uendidit, 25. campos, vel vltra & tunc teneo, qsi venditio esset simpliciter facta, nulla mentione de iure pascēdi, q venit ius pasculandi tanquā connexū. arg. d. §. regula. cum ibi no. p gl. & Doc. facit l. alienatio. ff. de contrah. emp. & l. traditio. in pri. ff. de acq. do. aut pascua siue ius pasculādi cō petit uni suo iure, pprio, putā quia emit uel aliter acquisiuit ius pasculandi in fundo alterius uel cōi, & uendidit postea alium fundū suum nulla habita mētione de iure pascēdi & tunc nō cōprehenditur illud ius pasculan

23 di, p d. l. in uendendo, in prin. †Sed circa pdicta dubitari, pt, an ius pasculandi quæsitū p tyrānū cōtra ius in pdiis alienis transeat in ecclesiā. Et dic q nō, qa ecclesia ē cultrix & auctrix iustitiæ, nec patitur aliquos contra iustitiam in se ferre uel in alterum, licet priuatus sæpe deuiet a iustitia, vt est tex. sing. in c. 1. §. & si clientulus. in tit. de alie. feu. Et quia ecclesia nō succedit in aliquo turpi quæstu, c. ex transmissa. extra de decl. & ideo dēt illis restitui, quib. est iniuste ablatum, & vsurpatum, uel pauperib. erogari. ar. c. cum tu. extra de vsur. & c. cum sit minus. de Iudæis. facit l. 2. & quod ibi no. C. de epis. audi. Tertio acquiritur seruitus, siue ius pasculandi præscriptione uel consuetudine præscripta, sicut alia quælibet seruitus, & ius acquiri potest. vt l. 1. & 2. cum ibi no. C. de ser. & l. ser. præd. cum ibi no. p gl. & Doc. ff. de serui. & l. hoc iure. § ductus aquæ. ff. de aq. quo. & æsti. & c. fi. cum ibi no. extra de consuet. cū si. & istud

24 est clarum. †Sed dubium pt esse quāto tpe pscribatur. Et dictum est, requiri tm tps cuius initii memoria non existat in contrarium, qm hæc seruitus hēt cām discōtinuā, ut d. §. ductus aquę. & l. foramen. in prin. & §. 1. ff. de serui. vrb. præd. allegetur tit. & ad ipsum probandum deducatur, & probabetur ipsum fuisse in possessione, uel quasi, huius seruitutis, vel iuris pascendi, vt not. glos. no. in d. l. seruit prædio. & gl. 1. l. 1. denique; vi secundo. ff. de aq. plu. arc. & gl. in l. 1. & Doc. in c. peruenit. extra de censib. & dixi plene in 1. li. 8. q. prim. & supra in ti. de ser. aquæduc. ver. circa tertium, quando nulla est conuētio. †Sed

25 dubium est qualiter probetur possessio, quasi, seruitus iuris pascendi. & si quæ personę debeant pasculasse, ad hoc ut inducatur dicta præscriptio seu consuetudo præscripta. Et in hoc distingue, aut singulares personæ prætendunt, ad suam priuatam tantum utilitatem se præscripsisse, aut uniuersitatis. Primo casu, quando sunt singulares personæ, non est dubium, quod si ipsę fuerunt in quasi possessione iuris vel seruitutis pascendi per se, uel alius eorum nomine, sufficit.

sufficit.arg.l.fi.in si cum l.seq.& l.quod meo in prin.& l.interdum.cum ibi not.ff.de acq. pos.Secundo casu, qñ est vniuersitas,q̃ dicit se præscripsisse, & tunc si ꝓbetur p syndicũ, vel alios, qui regunt vniuersitatem,possedisse sufficeret,vt l.1.§.fi. & ibi hoc no. Bar. & Doc & ꝓbatur in l.municipibus. ff.de códi. & dem.vel si ꝓbetur, ꝙ maior pars vniuersitatis possederit, vel consenserit, vt aliquis ꝑ se posideret l.metum §. animaduertendũ.ff. qđ me. cau. & not.gl fi.in l.1.ff de acq.poss. vel ẽt si ꝓbetur seruum vniuersitatis possedisse ri.d.l.1.§.fi.cum l.seq.Sed si al.q.singulares ꝑsonæ de vniuersitatate possederũt,nũqd hoc sufficiat ꝑ vniuersitatẽ,vt vniuersitas videatur possedisse?uide tex. in l.sicut.§.1.ff.qđ cuiusq; uni not.& ibi gl.in fin.quod facit ad vsum nemoris per bestias hominum villæ. ibi Bal exponit gl.ut si singulares homines villæ pasculauerint in nemore, uniuersitas intelligatur,licet non appareat de mandato eorũ,quia patientia uniuersitatis, loco mandati hr̃,ut ff.mand.l.qui patitur. quod ergo pauci possederunt,extenditur ad uniuersos & sic extenditur præscriptio seu consuetudo,secundum gl.de quo per Inn.in c.dilecto. extra de offi.arch.& hoc quidem uĩ velle Gui. de Cu.in d.l.sicut.§.1.† Qui dr̃,ꝙ si aliqui,
26 puta 10.uel 20.vniuersitatis singuli usi sunt quodã nemore, in tanto tẽpore cuius initii memoria nõ extat in contrariũ,liceat videatur acquisitũ ius illis solis,qa ꝑscriptio est odiosa.leg.quod meo §.fi.de acq.pos.tñ si ipsi vsi sunt noie vniuersitatis, & tanq̃ de uniuersitate,uniuersitati ius quæritur, qa cum interrogabuntur,respondebunt,ideo usi sumus, qa uniuersitas habet ius, & ita per tales acquiritur uniuersitati.facit l.sed ea.de leg.& l.an in totum.C.de ædifi. priuat. & l.2. C. quæ sit long.consue.& ad hoc inducit consuetudo, ut ibi.Nec ob.ꝙ dicitur,præscriptio est odiosa,ergo non amplianda,quia illud uerum in ipsa acquirenda,sed postquam est quæsita facilius ampliatur.l.apparet.ff.de iti.ac.priua. facit.C.de ag.& cen.l.cum sumus.lib. 11. Et pdicta intellige uera, si prædictæ tales personæ hoc fecerint nomine uniuersitatis, & de mandato,uel scientia uniuersitatis,uel regentium ipsum,quo casu nedum possessio acquisita conseruatur,sed etiam de nouo acquiritur.per d.l.1. cum l.se.ff. de acqui.poss. & per l. municipibus de conditio.& demon. coniuncta l.qui patitur.ff.man.& dñt vsæ de voluntate & scia eorũ quib.cura vniuersitatis commissa est,ut l.municipes intelligunt. ff. ad muni.& not.p gl.in c dilectus. *el secundo*, in uer.officialibus.extra de test.& intellige, qñ illi regentes sciebãt d.ꝑsonas singulares uti noie eorũ,seu uniuersitatis,alias nõ posset uniuersitas possidere,ex quo sunt administratores,nec sciebant.per vniuersitatẽ possidere,cũ ad acq possessionem, requiritur administratio.l.3.in prin.& l.quẽad.ff.de acq. pos.qa animus dẽt esse apud regẽtes ciuitatẽ,ut d.l.1.§.fi.cum l.se.co.ti. Et ꝑ pterea in practica sis cautus, vt articules & probes, ꝙ administratores sciuerint tales noĩe uniuersitatis suæ possidere.sed si simpliciter dictæ singulares personæ usæ fuissent dicto nemore,vel iure pasculandi absq; mandato,& sciẽtia uniuersitatis,uel regentium eam, in hoc distingue, Aut sunt usæ nominibus ꝓprijs, & clarum est,nihil acquisiuerũt uniuersitati, nec in acquirenda possessione,nec in acquisita conseruanda.l.sicut §.1.ff. quod cuiusque
27 uni.uo.†Quia actus gentium non dẽt operari ultra intentionem eorum.l.non omnis.ff. si cer.pe.Aut sunt usæ nominibus proprijs & uniuersitatis,vel vniuersitatis tm̃,& hoc non constat,& idem,quia paria sunt non esse,uel esse, & non apparere.l.in l.fundi.& l. Rutilia.ff.de contrahe.empt.Aut constat, ꝙ fuerunt usæ absq; mandato,uel scientia uniuersitatis,uel gubernantium eam,& tunc aut tractatur de possessione uel quasi,acquisita vniuersitati conseruanda,& prodest uniuersitati, per tex.in l.generalis.ff.de acqui.poss. & per ea quę dixi secundum Guil.de Cu.aut tractatur de possessione uel quasi,de nouo uniuersitati acquirenda,& tunc videtur quod ius possessionis uel quasi, quærere uniuersitati non potuerint,per tex.in d.l.1.§.fi.cũ l.seq. ff. de acq.pos.& hoc uidetur probari hac rõne,qa sicut per ciuem non potest quęri ciuitati rõne subiectionis,ut no.Bar.in l.si ita stipulatus.§.Chrysogonus.ff.de uer.obl.& l.1.ff. de iure fi.ita multo minus vr̃ ꝑ rusticos posse q̃ri villæ suæ,uel per alias ꝑsonas singulares vniuersitati suæ.Sed rõnes non vr̃ bona, quia Rof.& Paul.de Cast.in d.§.Chrisogonus.tenent contrarium.s.ꝙ ꝑ ciuem,& eius stipulationem acquiratur ciuitati,sicut ꝑ filiũ patri, quia non est minor subiectio,quam filialis, ut l.veluti.ff.de iusti.& iu. & non minus qui nascitur suæ reip.l.1.§.generaliter.ff. de ven. in pos.mitt. Vnde Tullius libr.1. Officiorum,

rum. Non solum nobis nati sumus, ortusq. nostri partim patr a vendicat, partim amici nostri facit l.postlim.§.filius.ff.de capt. Ego verò teneo, q̄ non acquiratur ciuitati, per d.l.1 § fi.cū l.seq.cū gl. vbi est casus.ff. de acq. poss. Nec ob.dū dixi, p eiuē acquiri posse ciuitati, sicut per filiū pri.quia hoc nō puto utrū, quia nō repetitur iure cautum. Et cōtrariū notant cōiter Doc.in d.l.fi ita stipulatus. §.Chrysogonus.ff. de ver ob. Præterea in alia vniuersitate q̄ ciuitate vel patria, non procederet sine dubio, per p̄dicta. † Sed aliud dubium quotidianū p̄t occurrere, nunquid ius pascendi cōpetens uillæ vel uniuersitati possit probari per homines io. villæ uel uniuersitatis. Ista qō ponitur per Cy. in l. parentes. in fi.C.de test.q. dicit, q̄ qn̄ disputatur de pascuis & nemorib. in quib bestiæ singulorum depascunt, & singuli ligna incidunt, si inducantur hoīes de d.uilla ad testificandum, eorum testimoniū non est idoneū: quia dī test. in re propria, ex quo ad eum spectat cōmodum.l.j.in propria.ff. qn̄ ap. fit coniuncta l. oīb.C.de testi. sed si singuli sentirent aliqd commodum in particulari, sed tm̄ in cōi, qa solum affectetur cōmodum in cōi, puta qa animalia solum eōs pascebantur, uel pro cōi tm̄ signa incidebātur, tunc possent esse testes ar.l.in tm̄.§.vniuersitatis.ff.de re.di.& l. sed si hac.§.qui manumittitur.ff. de in ius uoc. & ēt ita tenet Iac.de Ra.& Spe.& quam plures antiqui & mod.Doc.& idem vult Ia.Ba. & Guil.de Cū.in d.§.qui manumittitur. & idem tenet in effectu Bal.in d.l.parentes. in fi.qui dicit, q̄ si utilitatis effectus non distribuitur in singulos, sed pertinet ad bursam vniuersalē, tunc recipitur testimoniū singulorum; quia bona sunt diuisa.f.uniuersitatis, a bonis singulorū, secus vbi utilitatis effectus distribuit in singulos. Ista tuis opi. originalis Cy.in d.l.r.C.ad l.Aquil. addi.sua parua, quā quidā non hn̄t, licet Pau. ipsum non alleget, imò contra eum concludunt. q.opi. Pauli licet esset vera, tn̄ uidetetur esse limitāda, qn̄ ille qui reduxit opus, non fuit in dolo, secus si fuisset, puta quia sciebat se teneri ad seruitutem, & non posse opus contra seruitutē facere: quia tunc vr̄ q̄ pp dolum suū pdat facultatē reducendi rem in pristinū statum.ar.l.pe.§ fi.ff.cōmoda. & l. si seruitutē, de pig.ac l.inter cās.§. & cum seruus.ff.man. l.qd in prin ff.de noxa.cum si. Sed certe illa iura loquuntur in actione noxali, in qua in-

teresse p̄stari p̄t dn̄o dānum passo, non seruo, qui dedit dānum, cum forte valeret multo minus quā sit dānum, secus uidetur esse in casu nostro, in quo non interest eius, cui seruitus debet̄, ut dānum maius sibi resarciatur quā ut res in pristinū statum reducatur, & si aliquid interesset, plus ēt illud posset peti, p l.si cum dies.§ fi.cum l.seq.ff.de arb. Cōis tn̄ op.Doc.vr̄ esse, q̄ fiat distinctio. Aut corpus factum est reducibile, uel non.ut supra dixi. In hoc tn̄ br̄ concludas; Aut ille cui debet̄ seruitus, reducto fundo seruientis ad culturā vult agere actione l.Aquil. ad emendationē dāni, & p̄t. si fundus non esset reducibilis ad priorē statum.& istud nō hēt dubium, & ita loquuntur l. 1.& 2.in prin.C.ad l. Aquil. cum sim. Aut est reducibilis ad priorem formam & tunc tene q̄ similiter possit agi ad emendationem damni, per d.iura. sed erit in facultatem debentis seruitutem, reducere opus ad pristinum statum, & ita potest loqui d.l.2.in fi.per ea q̄ dixi secundum Pau.aut agere vult actione. l. Aquiliæ ut res in pristinum statū reducatur. & tunc aut non est reducibilis, & non potest, secundum Cyn.Bal.Ang.& Sali. in d.l.2.& istud est clarum. Aut res est reducibilis in p̄istinum statum, & in hoc teneo, agere possit, vt reducatur, & præstando interesse liberaretur, per ea quæ statim dicam in casu sequenti, & ita videtur cōis opi. Aut ille cui debetur seruitus, vult agere actione confessoria, & in hoc stat dubium, an possit agere ad reducēdum rem in pristinum statum, vbi, p̄t reduci. an uero debeat agere ad interesse. tm̄: quia in actione confessoria venit interesse. l.loci corpus.§.in confessoria.ff. si ser. vē.

29 † Et quia in obligationibus facti uenit obligatio ad interesse.l.stipulationes non diuiduntur.§.Celsus.de uerb.ob. Contrarium tn̄ teneo, videlicet ut possit agi confessoria ad opus in pristinum statum reducendum qd sic probatur, quandocunque factum est in obligatione ex dispositione legali, semper qs tenetur ad factum.l.stipulatio.§.si.autem. ff. de no.ope.nun. & ibi hoc no Bal. i fi. & idē no.Bal.in l.1.§ 1.in 2.colu. & l.si prius. in 10.q co.ti & Bal.& Doc. in l. stipulationes nō diuidunt.ff.de ver.ob. Sed ista patientia, q̄ qs possit cum suis pecoribus pasculari in fundo debēti seruitutē, uenit ex dispositione legali.d.l.quoties.de ser.& l.3. §. dare. ff de vsuf.ego ad illam præcise cogi poterit, nec liberabitur debēs seruitutem, si vult præstare

inter-

interesse. Si verò opus est factum, eo cui ser-
uitus debetur ignorante, & sic nec expresse,
nec tacite consentiente, quia tunc aut erat i-
gnorantia facti, quia nesciebat opus fieri, fa-
cti puta, quia bene sciebat opus fieri in fun-
do seruientis, sed ignorabat fundũ illũ sibi
seruientem, uel ignorabat seruitutem sibi de-
beri, & sibi in aliquo non præiudicat, & erit
idẽ ꝙ est in casu præcedenti, qñ sciuit, & con
tradixit. l. Labeo & l. sed hoc ita. ff. de aqua
plu. arc. & ibi hoc tenet. Bart. & probatur in
l. Sab. ff. cõi diui. Aut erat ignorãtia iuris, pu
ta quia sciebat fundũ debere sibi seruitutem
iuris pascendi, & sciebat opus fieri cõtra ser-
uitutẽ debitã, sed ignorãtia iuris ductus cre-
debat dñm fundi posse illud opus facere in
sui præiudiciũ, iõ tacuit, & nõ contradixit, &
tunc idẽ, quia & error iuris in hoc casu, vbi
tractatur de dãno suo euitãdo, sibi nõ nocet,
vt dicit gl. no. q̃ sequitur ibi Bart. & Doct. in
d. l. Labeo. ff. de aq. plu. ar. facit l. iuris igno-
rantia. l. 2. & l. error. ff. de iur. & fact. igno.
30 † Superest alia q. an ille qui reperit aial in
fundo, in quo sibi debẽ seruitus iuris pascẽ-
di, possit ipsum occidere, uel retinere, donec
reficiat dãnũ, quod dedit, uel donec cogno-
scatur, cuius sit illud animal. Ista qõ format
in persona dñi, per Spec. in ti de actore. §. j.
ver. sed pone, inueni pecude, & per Docto. in
l. hoc amplius. §. de his. ff. de dã. inf. per Bat.
in l. tatis. ff. de incen. rui. & nau. & Flor. in l.
Quintus. ff. ad l. Aqui. per tex. gl. Ant. de Bu.
in c. si læserit. extra iniur. & dam. da. Ex om-
nibus tñ ita concludas, Aut uolo occidere
animal, quia iueni in fundo meo, uel mihi
seruitutem debenti, & non possum. d. Quin
tus. in princi. aut non volo ipsum occidere,
sed verberare, uel vehementius ipsum deii-
cere, vel cogere ita, vt aliquod dãnũ patiatur
& non possum, sed debeo ipsum expellere,
ac si esset aial meum. alias teneor pro dãno.
d. l. Quintus. in prin §. 1. & istud non habet
dubiũ, nisi esset statutũ in loco, quod daret
potestatem prædictã faciendi. Aut nolo ipsũ
animal percutere vel occidere, sed retinere,
& tunc aut volo retinere, quia nõ cognosco,
cuius sit animale c, donec intelligere possũ
eius. dñm, cõtra quem agere valeam, & possũ
ob hanc cãm retinere. vt no. si. Spec. in d. ver.
sed pone inueni pecudem. & idẽ tenat Bald.
secundum Ricar. Ma. in l. 2. C. de seru. fu. per
l. capite 5. ff. de adul. & idem Lud. de Rof. in
l. hoc amplius §. de his. ff. de dam. inf. aut vo

lo animal includere & retinere, donec mihi
satisfiat de dãno uel interesse, & videt ꝙ pos
sim, per l. tatis. ff. de inc. rui & nau. & d §. de
his. In contrariũ videtur d. l. Quintus, q̃ seq̃
Old. Bar. & Doc. in d. §. de his. tenent ꝙ non
possit includi vel retineri per. d. l. Quintus:
& idẽ Bar. in d l. 2. Nec obst. d. l. ratus & d §.
de his quia scd'm Bar. magis est periculum
in retentione animaliũ, quia facilius pereũt
q̃ in aliis, ĩ d. l. Quintus. & gl. Io. An. & Bu.
& Doc. in d c. si læserit. extra de iniu. & dam.
31 da. † Quæro 7. prin. qño seruitus iuris pascẽ
di amittatur. Ista qõ decidi põt ex his quę di
32 xi in 1. lib. in 4. quæ. prin. † Sed potest ulte-
rius dubitari, an si vni debetur seruitus iuris
pascendi pro certo numero pecudum, & ipse
vsus est ampliori numero, an pp hoc amitta
tur seruitus. Et dicas ꝙ non, ex quo plus fe-
cit q̃ sibi deberetur, vt probatur ĩ l. si cui vie.
in prin. ff quemad. ser. amit. pro hoc optime
facit l. 1. §. item quæritur. & §. Trebat. cum §.
33 se. ff. de aqua quo. & æsti. † Itẽ quid si debea
tur seruitus iuris pascendi cum certo genere
pecudum, & vsus est seruitute cum alio gñe,
puta equarum uel vacarum, an per hoc amit
tatur seruitus, dicas ꝙ sic. & idem qñ debac
vti certo tpe vel loco, & vsus est alio loco vel
tpe. vt l. si cõem. §. 1. & l. si quis alia. in prin.
34 ff. quemad. ser. amit. † Item quid si locus de
bens seruitutem est occupatus per tyrãnum,
q vsus est illis pascuis, an perdatur seruitus?
dicas quòd non, ut probatur in l. qui fundũ.
ff. queãd. ser. amit. cum his quæ ibi not. per
Bar. & Doct. & pro hoc facit quod not Bal.
in l. male. agitur. in fi. C. de præscrip. 30. ann.
vbi dicit regulariter per tex. in d. l. qui fun-
dum, ꝙ Papa Rom. non perdit possessionem
alicuius rei et subtractę per rebellionem Pa
patus, quia Papa vltramontanus, sine iniu-
stus noie ecclesię possidet. & sic Rom. eccle-
sia nihil perdit, quia etiam per simplex fa-
ctum retinetur seruitus, d. l. qui fundũ. quod
35 no. † Item quid si commune erat pascua, &
vnus de communi vendidit vnum fundum
suum proprium cum omni iure sibi spectan
te, an pro hoc videatur amisisse seruitutem,
vel saltem ipsum ius pascendi? Et videtur
quod ipse videatur tacite alienasse etiam il-
lud ius pascendi, per lege testatrix. §. ff.
si seruitute vendica. dicas contrarium, quia
in vendicatione simplici, vel alienatione
qualibet, vel instrumento, semper intelli-
gitur exceptum ius communis, vt elegãter
vult

vult Bart. in l. rescripta. §. sciendum. circa fi. ff. de mu. & ho. qd not. ad q. de qua fui alias interrogatus, an si cõe emit decimam oĩum fundorum suorum, & unus de cõi uendidit prædia sua, nunquid videatur uendidisse ius decimæ cum fundis uenditis, & dixi q non, ex quo decima per cõe fuerat empta, & cõi
36 acquisita. & adde q̃ dixi supra in 5. q. princ.
† Octauo quæritur, qua actione agitur pro ista seruitute iuris pascendi & dic q illi, cui hæc seruitus iuris pascendi debetur, competit actio confessoria. l. 2 §. 1. ff. si ser. vend. de aqua hr ibi plene per Flor. & Bart. & Doct. in l. si prius. ff. de no. ope. nũci. & gl. & Doc. in §. æque. insti. de act. & ista actio est directa quando competit pro seruitute constituta. sed si competit pro seruitute præscripta, tũc esset vtilis confessoria, in l. 1. §. de aqua plu. arcen. coniuncta aut. nisi tricennale. cum ibi no. per gl. & Doct. C. de bo. ma. & hoc quãdo debetur a prædio alteri prædio. secus si ille qui het ius pascendi, non haberet prædiũ. quia tunc non esset seruitus realis, sed seruitus uel ius personale. l. vt pomum. ff. de ser. ru præ. & dixi in 1. q. prin. in fi. & hoc casu si illud ius deberetur ex conuentione, deberetur ex eo contractu, & si deberetur ex præscriptione cum tit. similiter cõpeteret actio saltem vtilis, p not. in d. l. 1 in fi. & d. auth. nisi tricennale. & Bal. in l. 1. C. de vsufruc. & si ex forma statuti præscripsit, posset agi condĩne ex illo statuto, p l. 1. cum ibi no. ff. de cond. ex leg. † Sed si quæritur quæ actio competat
37 illi, in cuius fundo pasculatur contra debitã seruitutẽ, dic q datur actio in factum, puta quia vnus possit pasculare in parte fundi certa, cum cẽtum tm̃ pecoribus, & alius in alia certa parte fundi, cum aliis centum uel ducẽtis pecoribus, ualeret diuisio, & remoueret seruitutẽ in partib. & p pecoribus constitutam, d. l. ad certam. cum aliis ibi allega. Aut quæris de tempore, quo debeat pasculari, & hoc ẽt diuidi pt, quia tale tps diuisionem recipit, vt probatur in l. Lucio. cum l seq ff. de aqua quot. & æst. & l. uia. §. 1. ff. de ser. facit l. si sic constituta. ff. quẽad. ser. amit. & hoc vult in effectu Bart. in d. l. stipulationes non diuiduntur. in fi qui subdit, q licet fieri possit talis diuisio respectu cõmoditatis temporis, & sic modificari, & modus ei adiici l. 4. ff. de seruit. tamen ipsa seruitus iudicatur indiuidua, quia eius usus est indiuiduus l. uiæ. ff. de ser. & dic usum non inferri, ut dicit ibi Bart. sed usus seruitutis resultat ex patientia dñi promittentis seruitutem, & facto utẽtis l. quoties *la seconda*. ff. de ser. & l. 3. §. de re. de usuf. & quia secundum indigentiã fundi dñantis conceditur. l. ergo. in fin. de ser. rust. præd. & dixi in princ. huius q. Secũdo casu princ. qñ vnus vult diuidere alter non, & in primis dicas, q respectu seruitutis diuidendæ non cadit ista dubitatio, qa nullo
38 modo põt diuidi, vt dixi. † Sed q̃ritur, an vnus possit alium cogere ad diuisionem vel fundi, vel pecorũ, uel tpis pasculandi. Et in hoc subdistingue, aut ista qõ est inter dños pdii seruientis, aut inter dños pdii dñantis simul. Si est qõ inter dños pdii seruientis, quia unus vult diuidere fundum pro parte sibi spectante, alter non vult, & tunc aut ille qui prouocat ad diuisionem, est maior, aut minor. Si est maior, pt aliũ prouocare ẽt minorem ad diuisionẽ. l. 2. C. de fundo do. & l. inter oẽs. C. de pd. mi. & no. gl. in l. iubemus nulli. in prin. C. de sac. sanct. eccles. & est 16, quia nemo cogitur stare in cõione, qm cõio solet petere discordias. l. cum pr. §. dulcissimis. ff. de leg. 1 imõ si esset factum pactum, vt nunq̃ possit fieri diuisio, non ualet. l. & in hoc iudicio. §. si conueniat. ff. fa. et. Si est minor qui prouocat ad diuisionẽ, & tũc regulariter nõ pt petere fieri diuisionẽ rei immobilis. l. si pupillorum, in prin. ff. de reb. eorũ. & d. l. inter oẽs, nisi velit diuidere gr̃a fructuũ, vt no. gl. & Doc. in d. l. iubemus. in princ. in ver. diuidere. uel qñ sibi expediret, vt di. ibi gl. puta qa hrẽt sociũ rixosum, ut statim dicam. Si est qõ inter dños pdii dñantis, idem quo ad diuisionem ipsius pdii dñantis cõis inter eos. l. uia constitui. ff. de ser. rust. præd. & ẽt quo ad diuisionẽ pdii seruientis respectu iuris pasculandi, videlicet vt unus in certa parte fundi. alius in alia, uel unus cum tot pecorib. uel certo tpe, alius cum aliis pecoribus, cum certo tpe. l. nam satis. § sed si is totus. cum §. seq ff. quemad. ser. amit. & per ea quæ dicta sunt, dum tamẽ hoc fiat sine dãno & interesse alterius. arg. l si seruitutes. §. publico loco ff. de ser. & l. 2. § merito. §. si quis a princ. ff. ne quid in lo. pub. & l. 2 § fin. & l. per quem locum. ff. de ser. iu præ. & l. Lucio. ff. de aqua quo. & æsti. & l. si quid. & l. præses. & l. si manifeste. C. de seru. q aq. & per. not. in l. Gallus. §. & si quid tantum. ff. de libe. & post. Et aduerte, quando solum quæstio est inter dominos prædii dominantis, quia vnus

ebus vult diuidere fundum seruiẽtis, uel nu merũ pecorũ, uel tempus pasculandi, & alter non uult, & tunc dicendum est, ut dixi in prin. Aut est maior q̃ ꝓuocat ad diuisionẽ, & alter patitur dãnum, si fieret diuisio, quia melius pascularentur in toto fundo simul, q̃ de p se in aliqua parte, & tũc nõ posset co gi ad diuisionẽ, ex quo dcã seruitus est simpliciter constituta. l. si seruitus. in prin. ff. de ser. vrb. præd. & l. certo gñi. §. si totus ager. ff. de ser. rust. pd. & l. via constitui. §. quęcunq; e. ti. nisi aliqua iusta causa diuisionis subesset, ut statim dicã de minore ꝓuocãte ad diuisionẽ. Aut alter dãnũ non pateretur, &
d tunc regulariter posset fieri diuisio. †Quia
39 nemo cogitur stare in communione, ut dictum est ar. l. imperatores ff de ser. urba pd. & uide Alb. in l. testatrix. §. 1. ff. si ser. uẽ. Aut est minor q̃ prouocat, & regulariter non pt l. inter oẽs. C. de præd. mi. d. l. si pupillorũ. in pri. ff. de reb eo. Et idem si esset ecclesia uel alius, quod prohibitus esset alienare. d. l. iubemus. C. de sac. san. eccl. Sed hoc fallit qñ subesset aliqua iusta causa, ut qñ pecora alterius essent morbosa, qa tunc dr̃et fieri diuisio, uel morbosa repelli, p l. Iul. in prine. ff. de act. emp. & dixi supra in hac 6. q. prin. circa prin. Secunda causa est, qñ alter socius esset nimis rixosus, uel odiosus, aut molestus. l. si conuenerit. in fi. & ibi hoc no. Bart. Bal. & Do. ff. pro soc. & idem no. gl. Doct. in l. 2. vers. nec cogitur. ff. sol. matr. & Bar in l. inter pupillos. ff. de auth. tut. Bart. & Flo. in l. cum satis. C. de agri. & cen. li. 11 & Ang. in l. 2. C. de fund. dot. & Flor. in l. 1. si plures. ff. de his, qui deie. uel effu. Si uero non est quæstio inter dños prædii seruientis simul, & tunc si ista quæstio est, quia dñi prædi dñantis nolunt inter se diuidere fundum seruientem, uel numerum pecudum, uel tempus pasculandi dñi prędii seruientis uolũt, ut fiat aliqua diuisio, sed quod oẽs simul pascule ntur, sicut soliti sunt pasculare, uel ecõtra dñi prædii seruientis nolunt. Et uĩ, quod diuidere possint, quia nemo, ut dixi, cogitur stare ĩ cõione. In contrarium vĩ, quod nihil dẽt innouari contra morem ueterum, & antiquũ. l. si manifeste. C. de ser. & aqua, & l. cõtra cõsuetam formam. l. si præses. eo. tit. & l. an in totum. C. de ædi. pri. Tu dic, si sicut maiores regulariter pñt diuidere. ar. l. imperatores. ff. de ser. rust. præd & hoc vĩ tenere Alber. de Ro. in d. l. testatrix. §. 1. ff. si ser. vend. quod tamen intellige, nisi dñi prædii seruientis paterentur aliquod damnum ex tali diuisione, uel dñi ꝑdii dominãtis, quia tunc pñt ĩpedire diuisionem. sed si sunt minores, non pñt prouocare ad diuisionẽ regulariter. Fallit, quãdo subesset aliqua iusta causa per ea
40 q̃ dicta sunt. †Alia est qõ, q̃ conuenienter subiicitur, an dominus ꝑdii seruientis possit loca in quibus debet alteri seruitutem, & in quibus debet ius pascendi, puta pascua, & ligna reducere ad culturam inuito domino ꝑdii dominãtis, cui debetur seruitus iuris pascendi, & ecõtra an ille cui debetur hæc seruitus, possit inuito domino fundi reducere pascua, ita ut efficiantur meliora: Et vĩ circa primum, dominum prædii seruientis non posse reducere pascua ad culturam inuito illo cui seruitus iuris pascendi debetur, quia est contra formam, & consuetudinẽ seruientis iuris pascendi impositæ. arg. l. pses. & l. si manifeste. C. de ser. & aq. l. 2. in fi. ff. ad l. Aq. item p hoc l. sed si quid. §. sed nec ser. cũ l. seq. ff. de usuf. ubi hr̃, proprietarium nõ posse inuito usufructuario fundo seruitutẽ imponere, ex quo deterior fiat cõdõ usufructuarii, & idem probatur in l. locũ. §. 1. eo. tit. & l. si usufr. uer. quod si. ff. de aq. pl. arc. l. si eo. lo. in prin. ff. si ser. vend. In contrariũ uĩ, ex quo fundum meliorem facit, per tex. l. & si forte. §. fi. ff. si ser. uen. & l si arborem. §. per contrarium. ff. de ser. urb. ꝑd. Ego in hac q. ita distinguerem: Aut dominus prædii seruientis uult reducere usum pasculandi, puta faciendo fossata, ne aquis innundaretur, maxime tpe pluuiali, uel lapides excipiendo, & pt ẽt inuito illo cui seruitus debetur, per iura vltimo loco alle. Aut uult reducere pascua ad culturam, & mutare formam fundi, puta dum esset ager sterilis, & incultus vult reducere ad prata quæ secari possint, & tunc si uult, quod in illis pratis possit is, cui dẽtur ius pascendi, pasculari facere pecora eodẽ modo, & per ea tẽpora qbus solitus erat pasculari, & in hoc non patiatur aliqđ dãnũ, imò utilitatem recipiat, ex quo meliora seua efficiuntur, & idẽ eadẽ rõne, secus si dãnum pateretur, puta quia erant pecudes suæ nobiles, sicut sunt Veronenses, & marcescerent in pratis pinguibus, tunc non posset ad prata reducere, quia diceretur mutari forma seruitutis in damnum illius, cui seruitus debetur, quod non est concedendum, per iura primo loco alleg. Aut uult reducere ad cultura,

turam,& ibi seminare blada,& ibi uites plã tare,ex quibus non posset ille, cui seruitus d:be ur commoda pe c pere,imò per ea im pediretur suum ius pascendi, quia dominus pdii seruientis nollet, ut tempore culturæ in illis pecora pascerentur,& tunc clarũ, ꝙ non posset fieri talis reductio ad culturam in præiudicium seruitutis debitæ,p l.si uia. & l.præses.C.de ser.& aq.& l.2 in fi.ff. ad l. Aquil.cum sim.supra alleg.nisi seruitus iuris pascendi dr̃etur tñ eo tẽpore, quo fruges collectæ sunt & pascua remanerent meliora,uel saltẽ non deteriora,quia hoc casu vr̃,ꝙ licitum fuerit domino pdii seruientis in suo facere,quidquid uult,dummodo nõ noceat alteri,cui seruitus debetur.arg.l.1.§. de eo opere.& § item ait aq.ff.de aq.pl.arc. coniuncta l.in re mãdata.C.mand.& cõcludo breuius est in hac q.Aut dñs pdii seruiẽtis reducendo fundum suum ad culturã,uel ipm meliorando nocet seruituti iure pascẽdi impositę,& non pt.aut nõ nocet,uel prodest,& pt,per pdicta †Sed quid econtra,an ille,cui debetur seruitus ista, possit inuito dño fundi seruientis ista pascua reducere,ut efficiantur meliora,Et vr̃,ꝙ sic ad similitudinẽ usuf.qui potest causam pprietatis meliorem facere,non deteriorem.l.æquissimũ. § fructuarius.in princ.ff de usuf.In contrarium videtur,ꝙ ẽt nullo modo posit,ẽt meliorando,per l.hactenus.§.fin.in fi.ff.de vsu fr.Sed tu circa hoc br̃ conclude,aut ille,cui debetur seruitus,vult mutare formam uel statum rei vel fundi,in quo sibi debetur,seruitus,puta aliquid noui addendo,uel ampliando,uel detrahendo,& non pt,per d.l §.fi.cũ l.seq.& ibi gl.tenet. & §. fructuarius. & ibi gl. Flor.& §.item si domus.& l.fin.ff.de usu & hab.aut non uult mutare rei statum uel formam,& tunc si non nocet domino fundi tenco quod possit,per pdicta iura, & maxime per d §.fructuarius.cum gl.† Sed circa pdicta oritur dubitatio,quid si dominus pdii seruientis reduxit pascua ad culturam, puta ad segetes,uites,propter quod impediũtur pascua ei cui seruitus iuris pascendi debetur,an possit cogi ad reducendum prædia ad pascua,sicut erant tempore seruitutis impositæ,an uero debeat agi ad interesse tantũ Et uidetur prima facie eum cogi posse ad reducendum in pristinum statum loca in quibus ius pascendi debetur.ar.l.2.in fi.ad l.Aq.vbi dr̃,quod si aquætio deriuata est in damnum eius cui seruitus aquæ debetur,pẽ peti,ut in priorem statum reducatur.facit l. præses.& l.si manifeste.C.de seru.pro hoc l. 1.in prin.ff.quod ui aut clam.& l.si colonus.& l.si tertius.§.officium.& per totam l. ff.de aq.pl.ar.In contrarium uidetur, ut solum agi possit ad interesse.arg.l.loci corpus §.in confessoriã.ff.si seru.uend. & quia sicut in obligatione faciendi succedit obligatio ad interesse,non potest regulariter quis præcise cogi ad factum.l.stipulationes non diuiduntur. & ibi per Bart.ff.de uerb.oblig. ita in obligationibus non faciendi,†Quia obligatio non faciẽdi,dr̃ obligatio faciendi. pbatur in l.2.§.itẽ si in facto.eo.tit.& ideo vr̃,ꝙ dñs fundi seruientis non tenebatur reducere pascua ad culturam,ut dictum est supra nec mutare formam seruituturis cõstitutæ,tñ quia contrarium facit, succedere debet obligatio ad interesse,& ego in ista q.de qua consultus extiti altius repetendo ita distinguerem tres casus, aliqñ dominus pdii seruientis,uel alius, vult reducere fundum seruientem ad culturam.& fecit aliquas pręparationes rantũ.aliquãdo incipit ẽt reducere,& reduxit.aliquando iã reduxit in totum ad culturam magnam partem, ita ut impediatur ius pascendi.Primo casu , quando uult reducere fundũ,nondum tamẽ uere reduxit,sed fecit tñ pparamenta,pp q̃ forte turbat illum,cui seruitus iuris pascendi debeatur,puta purgando loca,designãdo fossam, uel loca uinearũ,uel alia similia faciendo. quo casu pt dici,ꝙ uult incipere,uel ꝑ incępit.per tex.l.1.§.cępisse.ff.de poll.& per gl. no.in l.de pupillo §.nunciat. in uer. incho ẽt.& l.prot.§.si quis paratus.in uer.satisdar. ff.de no ope.nun.& ibi per Do.& tũc pẽsuccurri ei,cui seruitus iuris pascendi in illo fundo dẽtur,no.op.nũ.ut d.l.de pupillo. §. Sextus.uer.impositiã.& hoc,quã lo nõ ab alio,q̃ a dño esset seruitus ista debita,ppdio urbano,iuxta ea,q dixi sup. in 3.q.prin.Secus si dref,p pdio rustico,ut e.ti.l.2.cũ gl. & ibi per Do.in l.qui uiã.e.ti.pt tamẽ cõtra dñm sibi subueniri per actione cõfessoriã. per q̃ dñs pdii seruiẽtis tenetur ad patiẽtiã ar.l.uti frui §.fi. si usuf.per facit l. quoties. *la secunda*.ff.de ser.& l.harũ.& l.egi.ff.si ser. uẽ.& hoc ẽt uult Bar in l.1.§.2.ff.de no.op. nũ.Et per hãc confessoriam potest ẽt agere ad interesse, & ad fructus. l. loci corpus. § in confessoriam. ff.si seru.uend.Secundo casu,

ſu qñ incœpit reducere,ꝙ tñ non eſt perfe-ctę.ꝙ qñ ſit,dicit Bar.in l.1.§.1.in fin.ff.de no.ope.nun.aut opus, de quo quęritur, eſt formiter,utdomus theatrũ,& ſimilia,& tũc nõ dr̃ pfectũ,ſed futurũ.niſi habeat conſummationẽ in formã.aut eſt opus ſimpliciter,& infotmiter,& tunc quicquid eſt factũ p̃t diei opus imperfectũ,ut d.§.1 c.ti.& idẽ & clarius vult Bar.in l.is qui reip.in fi.ff.ex quib.cau.ma.Et ego dixi plenius in l. 5. §. opere.& l.ædificia.§.perfeciſſe.ff.de verb.ſigni.& tũc ſimiliter hñt locũ oĩa remedia, de quib.ſup.dixi.& plus dico,ꝙ poterit ille cui ſeruitus dẽtur agere contra reducentem ad culturã ad deſtruendum opus, ſeu partẽ operis factam,ſi factũ eſt,nunciatione noui operis prius facta, per l.1.in prin.& § 1.cũ ibi no.ff.de no.ope.nunc.in caſu quo locũ habeat nunciatio no.ope.ſecundum,ea quę dixi ſup.primo caſu.Si aũt non eſt factum, ſpreta nunciatione,qa nulla facta fuit, dic vt dicã ſtatim in caſu ſeq.Tertio caſu,qñ iã dominus p̃dii ſeruientis reduxit in totum ad culturam magnam partem,ita ut ,impediatur ius paſcendi,an tunc poterit agi per illum eui debetur ſeruitus , ut cultura reducatur ad paſcua,an uero tm̃ ad intereſſe,iſta quæſtio formatur per gl.&Do.in l.2.C.ad l. Aq.quæ eſt ualde dubitabilis.in qua ita diſtinguerem,compræhendendo omnes caſus qui veriſimiliter poſſent contingere,vc3, ꝙ aut eſt facta denunciatio no.op.legitimean tequam opus illud fieret,& tunc ſi eſt factũ ſpreta nunciatione,& eſt ſeruitus vibana,totum p̃t peti,ut deſtruatur.Secus,ſi eſt ruſtica ut l.1.in prin.cum l.2.& l. qui viam. cũ ibi not.ff.de no.ope.nun. Aut non eſt facta aliqua denunciatio no.ope.vel de iure fieri nõ potuit,quia tunc aut ille, cui ſeruitus iuris paſcendi debetur,ſciuit opus fieri,& cõſenſit expreſſe,aut non conſenſit expreſſe.ſedeo ſciente & patiente factum opus eſt , aut eo ſciente,& contradicente,aut eo ignorante. Si ille cui debetur ſeruitus,ſciuit & conſenſit expreſſe opus fieri, & tunc non põt agere

44 ad demolitionẽ operis, † quia remittentibus actiones ſuas non eſt dandus regreſſus. l.quæritur.§.ſi uenditor.ff.de ędil.edic.& regula,quod ſemel placuit.de reg.iu.in 6.nec poterit etiam agere ad emendationẽ damni uel intereſſe.ar.l.Sabinus.verſ.ſinautem. ff. cõi diuid.Si vero eo ſciẽte, & patiẽte,& nõ expreſſe conſentiente opus factum eſt,& tũc aut non fuit deceptus per aliquem errorem vel imperitiam, & nullo modo poterit agere ad demolitionem,vt patiatur aduerſarius opus demoliri,ut ad paſcua fundus deducat vt eſt caſus in l.Labeo ait.cũ l.ſeq.& ibi glo. Bart.& Doct.ff.de aqua plu.arc.& probatur in d.l.Sabinus ver.& ſi in cõi.& l.qui bona §.ſi quis.iuxta.ff.de dam.infec. & hoc tenet Bar.in l.quæ dotis.circa fi.ff.ſolu.matri.poterit tamen agere ad intereſſe,& emendationem damni,vt probatur in d.l. Sabinus. & d §.qui iuxta.& per glo.& Docto.in d.l.Labeo.Si verò opus eſt factum eo ſciente,& cõtradicente,& in hoc eſt maior difficultas,an poſſit cogi dominus prædii ſeruientis ad reducendum fundum in priſtinum ſtatum, & ſic ad demolitionem. Sed dic conſiderandã eſſe actionem,quam vult intentare. Aut n.ille,cui ſeruitus debetur,ſi non conſenſit,vult vti interdicto quod vi aut clam, & poteſt, vt l.1.& 2.in uer.impetrabis.C.ad l.Aquil. & quando competat,collige ex his quę no. Bart.in l.1. in ultim.colum.ff.de nou oper. nuncia.& Rof. in interdicto, quod vi aut clam. Aut uult agere actione l.Aquil.& videatur quod poſſit,per l.2.in fi.C.ad l.Aqu. In contrarium videtur,ꝙ actio l.Aq datur ſolum ad emẽdationem damni.Et ita tenet ibi in gl 2 & probatur in l.1.eo.ti.& Inſtit. ad l.Aqui.in prin.cum ſimi.Cyn.autem in d.l.2.diſtinguit.Aut eſt opus , quod non eſt reducibile ad priſtinum ſtatum.& tũc agi p̃t l.Aqui.ſolum damnum ſeu intereſſe, ut d.l. 1.& 2.primo reſponſo.C.ad Aq. Aut eſt opus reducibile ad priſtinum ſtatum , ut eſt aquęductus à curſu ſuo remotus, & tunc poteſt agi actione l.Aq ut in priſtinum ſtatum reducatur, & ita loquitur d.l.2.in fin.quæ ita debet intelligi,ut conueniat titulo, ſub quo ponitur.l imperatores.ff.de in diem ad dict.& §.quibus.in prima conſtitutione C. & ita actio erit utilis,& non directa ꝑ hoc l.ſi ſeruus ſeruum.§.aquæductus.ff.ad l.Aq. & ita tenet, & ſequitur Bal.Ang.& Sal.ind. l.2.Sed Pau.de Caſt. ibi aliter intellexit dictum tex Dicit.n.quod non poteſt agi principaliter actione l.Aquil. ad deſtruendum opus factum,& ad reducendum in priſtinũ ſtatum,ſed debet agi,& in libello principaliter peti, vt condemnetur ad emendationẽ damni.& hoc uenit iure actionis l.Aqui.& ad hoc eſt aduerſarius obligatus,ut l.1.& 2. in prin.C.ad l.Aqui Sed ſi diceret rẽ ſe uel

le in

se in pristinum statum reducere,& non cōdē nari ad refectionem totius dāni,debet audiri.& sic debet intelligi scđm eum d.l.2.in fi. & sic eum reus habeat facultatem hoc faciēdi uel reducendi in pristinum statum,istud ē potius in solutione,& obligatione, sicuti est
45 in actione noxali.†Vbi emendatio dāni est in obligatione,& datio damni pro noxa est in solutione,ut l.miles.§.decem.ff.de re iud. & isto modo dicit cessare ambages, de quib. per gl.& Cyn.in d.l.2.C.ad l.Aquil. qui mirantur quomodo actio l.Aquil. detur, ut res in pristinum statum deducatur. & dicit, q eum ista facultas reducendi in pristinum statum detur reo ex dispositione legis, uidetur durare ista facultas quousque conueniatur iudicati, si fuerit condemnatus ad emendationem damni.l.item ueniun.§.idem ait.ff. de pe.here.sed quando uenit ex forma contractus,non durat dicta facultas, nisi usque ad litem contestatam. l. si quis stipulatus.ff. de solu. Sed contra prædictum intellectum Pau.facit d.l.2.in prin.quæ dicit, principaliter potest peti, ut in pristinum statum reducatur,eius iudicis cura impetrabis.sed Pau. ibi respondet per idem quod in simili dicit. l.si pacto quo pœnam. uer.ex stipula. agens. C.de pac.Nam verum est, q impetrabis per indirectum.nam si uellet euitare condemnationem damni dati,poterit restituere in pristinum statum rem,& adire iudicis officium ibi non tñ q si facta testōne adhuc agens remaneret in damno,illo possit ēt reus condemnari,ut simili hr in l.si cum dies.in fin.ff.de arb.& hoc ultimum tenet ēt Sali.in d.l.2.,& ista est opi.Pau.q non possit agi l.Aquil.principaliter ad reducendum rem in pristinum statum,ēt qñ opus esset reducibile. aliqñ cōpetit actio de pastu pecoris,aliqñ l.Aquiliæ, & aliqñ actio in factum.& est casus in l.qui seruandarum.§.fi.ff.de prescr.uer.& aliqñ cōpetit actio ad exhibendum l.Inl.§. glans ex arbore.ff.ad exhibeu.de quib.uide per Rofr. in tit.de act. quæ uocantur nomine speciali de pastu pecoris,ubi ponit libellum petitionis & quæstionis circa prædicta.& Specu.in tit.de off.or.iud §.1.uer. quarto circa immi nentem & in ti.de causa pos.& propric.uer.s. quarto fuit in fundo. & in titu. de iniu.
46 †Nono principaliter an & qñ liceat pasculari in agro alieno.Et dic,aut est seruitus imposita iuris pascendi conuentione, & potest secundum seruitutem constitutam. l. 1.§. in prædiis.ff.de seru.rust. præd.& Inst. de ser.§. inter rusticorum.aut non est imposita seruitus,& tunc autem est statutum,q certo tempore quis possit in alieno pasculari.& idem ar.l.uenditor.§ si constat.ff. communia præ. & l.de qb.coniūcta l.omnes populi.ff.de iusti.& iu.Aut non est seruitus imposita. nec ē lex,uel consuetudo,& tunc aut loquimur in militib.Imperatoris,qui ueniunt ad aliquas partes,& tunc dicendum est,q tempore illo non debent animalia sua dimittere,ut pascātur in pratis publicis, & si magister militis non curauit id obseruari,in decem libras auri punietur, quæ pœna imponeretur ēt destruentib.prata priuatorum.l.1.C. de pas.pu. lib.11.& ibi hoc no.Bar. & idem est dicendum in aliis militib.eadem rōne,licet male obseruetur,dicit tñ Barto.in d.l.1. per illum text.quod prouinciales debent prouidere in quo loco animalia militis sine damno prouincialium pascantur,& iō hoc dicit esse vtile p militib.Imperatoris descendentibus ad partes Tusciæ,ut possint petere a Tuscis sibi assignari prata,quib.possint eorum equos pascere,& ītellige sine iniuria subditorū, scđm And.de Barulo in l.2.co.tit.& ideo nō dēnt prata prouincialium molestari a militibus principis,ut l.si.co.ti.& dicit Bar.illam leg. facere cōtra stipēdiarios Perusii,ut nō possint stare cum suis equis in pratis pu.uel priuatis bñ tñ possent ipsi & alii pasculari iuxta uiā, ut c.1.§.fi.in ti.de pa.te.in vsi feud. quod declara ut dixi sup.eo.in 5.q prin.uer.5.acq̄rit. Aut loquimur ī aliis priuatis, & regulariter qs non pt pasculari cum aīalib. suis in agro alieno.l.Quintus.ff.ad l.Aquil.facit l.diuus cum ibi no.ff.de ser.rust.pd.nisi iuxta uiā sine damno,ut dcm ē & de hoc, au & qñ sit licitū pasculari ī fundo alieno,hr in d.l.Quin-
47 tus.& p Alb.in l.fi.ff.ad l.Aql. † Decimo &
c vlt.posset dubitari de pascuis publ.& priuatis,in quib. non sit seruitus imposita de quibus uide in toto ti.C.de pas.pub. li.x.& quæ no.in c.2.§.fin.in ti.de pa.te. & quæ dixi in pceden.q.& supra,in 2.& 3.q prin.& de illo qui dimisit equum in pascuis sine custode, quem lupus comedit,an teneatur domino,vide gl Bar.& Doct.in l.si negotia.ff.de nego. gest.& Spe.in ti.de locato §.postq̄.uer. quid si locaui.& p Ang.& Doc.in d.l. negocia. & Cy. Bald.& Doc.in l.cum precum.C.de lib. cau & per Alb.in l.pignus.C.de pig. act. & ego dixi in l. quis sit fugitiuis.§. apud La-

48 beon℥.ff.de ędi.edic.† Itē an animali dimis sum in pascuis possideatur per illum qui eū ibi dimisit, uide tex.cum gl.in uer.oberrauerit.in l.3.§.Nerua filius.ff.de acq. pos.& ibi Docto.Item si aliquis accepit equum in pascuis, quia dicit se dn̄m illius equi, an incidat in pęnam.l si quis in tantam.C.vnde vi. uide ibi gl.magnā, vers.5 quid si equum. & Ang.& Doct.ibi, & Bar.in d.§.Nerua filius.

49 † Item si pastor conduxit animalia ad pascendum per insidiosa loca, & ea amiserit, tenetur tamen culpa casus. l. qui peritorio.§. qui rem.ff.de rei vend. & ibi hoc not.Ange. qui dicit hoc esse intelligendum, quando duxerit scienter, uel saltem scire debuerit. l. quod te.ff.si cert.pet. & de hoc an & quando pastor teneat de mala custodia, & qualiter, vide tex.gl.& Doc.in l.si quis domum.alias l.Iulia.§.imperator.cum §.seq.ff.lo. & quod no.Bar.in l.si quis ex argentariis. §. prætor. ff.de eden.& l.si creditor. & l.quæ fortuitis. C.de pig. Act. Item si est conuentum inter dominum, & pastorem de diuidendis fœtib. qua actione sit agendum.vide l. si pascenda.

50 C.de pact.cum ibi not.† Item si quis est in possessione alicuius pascui, & eo tantum vtatur certo tempore anni, an per hoc retineat suam possessionem? dicas q̧ sic.l. 3. §. saltus. ff.de acq.poss.Plura possent de pascuis, & pastorib. dici; sed breuitatis cā ista sufficiant: quia non est proprie materia seruitutū &c.

a Numerus. *Numerus maior facit præsumi maiorem veritatem. in Spec. de teste.§ 1. versic. quid si omnes.& gloss.4.q.3.si testes.§.in testibus.ubi etiam ponis quando præferatur numerositati testium. Et numerus maior facit præsumi maiorem zelum, in Spec. de elect.§.1.ver. publicatione.*

b Viciniam. *Vicinus non potest retinere meretricem in domo, inuitis vicinis. Vide Guil.de Cum.in l.2.C.de summa Trinitate.*

c Animal. *Animal in damno repertum, & retentum, vel pro pignore captum si pereat, debet per officialem emendari. l. quemadmodum.§.magistratus.ff. ad l. Aquil.*

d Diuisio. *Diuisionem iudex facit, si partes discordant. Vide Paul. de Cast. consil. 92. Diuisionis libellus quomodo formetur, vide Bart. & Bald.in l. ad officium. C. communi diuis. & in l. 1. eod.tit.*

e Pascuus. *Pascuorum consuetudo inspici debet. Bald.in tit.de pa. Constan. Sanos Romanorum. in 3. col. versic. & not.hoc expressum. & not. in l.1.§ denique. el secundo. ff. de aq. plu. arc.*

f Pastor. *Pastor tenetur de custodia in Spec. de act.seu pen. . 3. versi. item not. quod si in fin.*

De seruitutibus calcis coquendæ, & arenæ fodiendę. Cap. X.

1 *Seruitutes calcis coquendæ, & arenæ fodiendæ an rusticæ esse dicantur.*

2 *Ius calcis coquendæ vel arenæ fodiendæ vltra quam opus fuerit, pro fundo dominantis si promittatur, an talis seruitus constitui possit.*

3 *Seruitutes calcis coquendæ, & arenæ fodiendæ an sint nominatæ vel innominatæ.*

4 *Ius cretæ vel lapidis eximendi si quis habeat, an istud seruitus dicatur.*

5 *Loca, in quibus debetur seruitus, vel ius calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, vel cretæ, aut lapidis eximendi, quomodo nominentur.*

1 IStę † duæ seruitutes sunt rusticę, ut probatur in l.1.§ in pdiis & l.ergo.ff.de ser.rust. præd.& Instit.de seru.§.inter rusticorum.qm̄ calx & arena sunt de necessariis ad domūculam in agro illius, cui seruitus debeē, faciendā pp fructus recipiendos.ita dic.gl.d.§.inter rusticorum.in ver.calcis coquendae. vel ēt qn̄ dr̄entur pro alio fundo rustico, puta si cōcederetē mihi ius in pdio tuo, vt in eo mihi liceat calcē coquere, vel arenam fodere, vt ex his fiāt vasa vel instrā, vel granaria, vel ædificia in meo pędio, quibus fructus prædii mei reponantur, & exportentur, vel qd simile fiat, qd ad culturam vel fructuum agri percipiendum necessarium sit. l. veluti. ff.de ser.rust.præd.& no.per Azo.in summa.C. de ser.§ pecoris ver.& sic concedi potest. Secus si dr̄etur seruitus pro domo, & non pro fundo, quia diceretur seruitus urbana, qm̄ seruitus denoīatur a pdio dominanti: vt est tex.cū gl.in ver areā. l.1.ff.de seru. vrb. præd. Et qn̄ dicatur fundus rusticus uel urbanus, vel seruitus vrbana aut rustica, uide q̄ dixi 1.lib. in 3.& 4.diuis.seru. Sed si ius calcis coquendæ debetur vel arenae fodiendae non ad vtilitatem fundi vrbani uel rustici, non esset seruitus realis, sed ius psonale, ut no.gl. in d.l.veluti in vers.qd ergo.& probat in l. Mela. §. si.& ibi p gl.Bart.& Doc.ff.de ali.& ci.le.& no.in l.domū.ff.de ser.l.pecoris.ff.de seru. rusti.pd.

2 † Sed hic secūdo loco dubitari pt, qd si

si promittat ius calcis coquędæ uel arenæ fodiendæ vltra q̃ sit opus pro fundo dñanti, an talis seruitus possit constitui? Et dic ꝙ non l. ergo.in fi.cum l.seq.eo.ti.Et est rõ', qa seruitutes reales sunt secundũ indigentiã prædij dñantis,ut d.l.ergo.§.fi.& ita no.Bar.in l.ca. in §.Cato.in 6.q.ff.de uerb.obl.& in l.stipulationes nou diuiduntur.in 4.q.eo.ti. & dixi supra in d.4.diuis.ser.uer. circa istas seruitu-
3 tes.ibi,item quarta est natura ser.† Tertio dubitatur nunqd istæ duæ ser.sint noĩatæ uel ĩnominatæ.Et gl.in l.1.§.in prædiis.in uersi. hæc sunt.in prin.ff.de ser.rust.pd.dicit ꝙ sũt innominatæ. Ego tenui supra in lib.1. in 2. diuis.ser.ꝙ sunt nominatæ.dic ut ibi dixi.&
4 supra de seruitute aquæ ducendæ in 3.q.princi. † Quarto quæro,quid si aliquis habet ius cretæ uel lapidis eximendi, an ista sit seruitus?dic si debet ad utilitatẽ pdii rustici, erit rustica seruitus,si urbani,erit vrbana. Sed si nõ detur ad vtilitatem fundi, sed ob aliam cãm,puta,ut vasa figula venalia facere possit tunc non erit seruitus realis rustica uel urba
a na,sed quædam commoditas a ad similitudinem vsusfr.vt est tex.cum gl.& ibi Doc.in d. l.ergo.§.fi.& l.veluti.ff.de ser.rust.pd.& pbatur per ea quæ dixi supra in prin. & ideo dixi,ad similitudinem vsusf. qa non vsusf. est, cum vsufructuarius habeat omnes fructus simul.ut Inst.de usu & ha.in princ.qd non est in casu,in quo nõ hẽt nisi ius eximendi cretam vel lapidem,sed si hẽret ius percipiendi oẽs fructus tũc esset seruitus vsusf.l. arboribi in fi.prĩ.ff.de vsuf.& ita no.in d. l.veluti.ver.
5 sed si ut vasa.p gl.& Doc. † Quinto & vltim. quæro,quo uocentur hmõi loca in quib.debetur seruitus,uel ius calcis coquendæ,arenę fodiẽdæ,uel cretæ aut lapidis eximendi. dic nominantur cretę fodinæ,lapicidinę.l.diuortio.§.si uir in fundo.ff.sol.ma. & arenacinę, in quib.arena foditur.l.sed hi.in princ.& ibi glo.ff.de publicanis.

a Commoditas. *Commoditas dicitur respectu vsus non respectu fructus.l. cum in rem. & ibi Bart.de rei vendi.*

De seruit ute altius tollendi. Cap. XI.

1 *Seruitus altius tollendi triplex esse dignoscitur.*
2 *Seruitus altius tollendi quare est rustica,& aliæ sunt vrbanæ.*
3 *Seruitute altius tollendi exemplum quomodo ponatur.*
4 *Seruitute altius tollendi exemplum quomodo procedat,cum quis regulariter possit tollere domum suam vsque ad cælum, etiam si seruitus imposita non esset.*
5 *Culturæ fauore non potest vnus ventum impedire,ne ad alterius prædium transeat.*

1 Triplex † est seruitus altius tollendi.vna est seruitus altius tollendi, & officiendi luminib uicini. Alia est seruitus altius nõ tollendi,& istæ duæ sunt vrbanæ, de quib.in l.1.ff.de ser.rust.pred.& dixi in 1.lib in duobus tit. Tertia est seruitus altius tollendi,quæ est rustica.l.2.in prin.ff.de ser.rust.pd.& ibi p glo.& Docto. & de ista loquitur rub. nostra.
2 † Pro cuius declaratione primo quęro, quare ista est rustica,& aliæ sunt urbanæ,dic,qa seruitus denominatur a prædio pdominanti ut gl.in l.1.uers.aream.de ser.urb.pd & dixi in tit. pceden. & ideo quando seruitus altius tollendi vel non tollendi debetur pdio vrbano,appellatur vrbana,& ita procedunt dictæ duę rubricę primi libri. Quando vero debet rustico,nominatur rustica,quia prædio rustico fit. puta quia est prædium vel villa l. plenum.in prin.de vsu & hab.& ita debet intelligi ista rubrica, vult d.l.2.in prin. glo.in fi.
3 † Secundo quæro,quomodo ponatur exemplum in hac seruitute altius tollendi? dic, potest poni domuncula gratia fructuum parata, quam ille cui debebatur hęc seruitus. volebat altius tollere,& officere prædio vicini.l eo iure §.stabula.ff.in qui. caus. pig.tac. contra. & ita vult gloss.in d. l. 2.in princip.
4 † Tertio quæro, quomodo hoc exemplum possit procedere,cum quis regulariter possit ædes suas uel domum altius tollere vsq; ad cœlum,etiam si non est imposita seruitus.l. Imperatores.& l.cum eo.ff.de ser. vrb. pdio. & l qui lumini.& ibi per glo.& Docto.eo.titu.& l.altius.& l.si ædib.C.de ser.& aqua.ergo seruitus non videtur posse locum habere quia res sua,& ius suum non potest sibi serui re.l.in re communi.& l. si quis ædes.& l. nemo cuim.ff de ser.vrban.pdio.& l.uti frui.in princpi.ff.si vsuf.pet cum sim. dicendum est secundum gl.in d.l.2.in princ. ꝙ in prædiis vrbanis est libertas,quia põt quis regulariter altius tollere. & ita procedunt iura præalleg. Sed in prędiis rusticis est seruitus posse eleuari altius, quia ubi nõ esset imposita ser-

uitus altius tollendi, & officiendi prædio vicini, non posset alius tolli pp utilitatem
5 segetum. l.fi. in fi. C.de seru.& aqua † Et ratio dubitandi potuit esse, quia fauore culturę nō pōt vnus impedire ventum transire ad prædium alterius. d.l.fi.in fi Et ideo videbatur hoc esse introductum pro pub. utilitate, & non posse alio pacto expresse contrahentium aliter disponi, & nec pactio ua let per illam l.2.in princi.secundum 1.lec.q̄ et ibi Pau.de Castrenet in d.l. fi. in fi. Vel secundo pt dici, ꝙ ista seruitus locum habebat, quādo primus actus fuerat, ut deberet altius tollere, quia altius ædificare de necessitate est
6 seruitus, sed de voluntate est quædam libertas.& ita declarat gl.in d.l. 2. de quo uide q̄ supra dixi in lr.1.in ti.de ser.altius tollendi. vbi declaraui qūo pt esse vtilis hæc seruitus. Vel tertio pt dici sed'm eandem glos.ꝙ hęc seruitus intelligitur, qñ quis habet potestatē altius tollendi in fundo vicini rustico, quia tunc in alieno ius seruitutis cōstitui potest. & hanc tanq̄ veram sequitur Flor.in d. l. 2. tamen prędicti tres intellectus recte possunt procedere sed'm quod supra declaraui. Cetera circa hac materiam uide in duobus titu. de seru altius tollendi, & altius non tollendi, & quot uo.in l.fi.§ fi.de seru.& aqua.

De seruitute cloacę. Cap. XII.

1 *Ius cloacæ immittendæ quod sit.*
2 *Seruitus cloacæ fundo rustico quando deberi dicatur.*

1 Ius † cloacę immittendę seruitus est.s.
2 rustici prędii.in l.ius cloacæ.ff.de ser. secundum gl.ibi,per l.2.in prin.ff.de seru. ru.pd.q̄ verb. si intelligantur de prędio rustico dnanti.gl.optime dicit. Sed si intelligeretur de pdio seruienti, deberet addi, de fundo vrbano seruitute deberi rustico fundo, ut eadem gl. in d. l. 2. in uer.domū in 2. lect. & vtroq; modo dicitur seruitus rustica, ex quo debetur fundo rustico, quia seruitus debetur a pdio dominanti.l.1.cum gloss. in uer.ateam.ff.de ser.vrb. pd.& dixi in tit. pe. in 1. q. & ideo si seruitus cloacæ deberetur fundo urbano, diceretur vrbana. de qua dixi
2 supra in 1.tit.in tit.de cloacis. † Sed si quęritur quando dicatur seruitus cloacae deberi fundo rustico. dic ꝙ quandoq; licet per uicini domum hre cloacam.d.l. 2. in prin.ad q̄ cloacam coloni agri mei pp necessitatē sui corporis accedunt, quod agro meo expedit, ideoq; dicitur rustica seruitus, vt dicit gl. in d.l.2.in uer. cloacam. Et ita pt intelligi d.l. 2.& d.l.ius cloacae. Sed quando deberetur seruitus pro purgando fundo urbano, tunc diceretur seruitus vrbana inspecto fundo domināti, cui seruitus debetur, & quia ista materia cloacae fuit examinata supra, in 1. lib. in tit.de cloacis, & plenius supra, in titu.de aquaeductu, in ult. q. prin.uer.utile & conuenienter ēt ubi icere.vsq; ad finem.& aliquid supra de seruitute viç, in 37.& ult. q. idō non expedit hic aliter declarare,&c.

a Ius cloacæ. *Cloacæ mea vsu an potest impediri per te vide Spec.de causa poss. §. 3.in fi. et §. 4. ver. sed nunquid. & cloacæ materiam. uide in tit.ff.de cloa.per totum.*

De seruitute prætorij vel protecti. Cap. XIII.

1 *Prætorium uel protectum habere licere in fundo, quæ seruitus esse dicatur.*
2 *Prætorium quid proprie dicatur.*
3 *Prætorium, quod alias protectū dicitur, quid sit.*

1 Est † etiam seruitus rustica prætoriū vel protectum habere licere in fundo, ut ibi recipi possint coloni agri mei.l.2.cū gl.
2 in uersi.protectum.ff.de ser.rust.præd.† Prætorium autem dicitur locus, in quo paterfamilias residere solet, & merces & species tanquam in horreis tenere.C.de offi.recto.prouin.l.nulli.& sumitur hoc ex eo quia prætorium solet dici locus, i quo prętor reddit iura, vt dicit gl.in l.plenius. in prin. ff. de vsu & habi. Si igitur alicui licet in fundo vicini pretorium hre in quo sui coloni, siue ipse aut sua familia possint residere causa sui fun
3 di rustici, dicetur seruitus rustica.† Protectū vero, quod alias proiectum dr est illud qd' ita prouehitur, vt nunquam remoueatur, qualia sunt mœniana.l. malum. §. si protectum.ff. de verb. sign. & l. quemadmodum. §.si protectum.ff.ad l. Aquil. & l. si duo. §. item videamus. & §.Labeo.ff. vti possidetis. cū ita nō sit licitum protectum super solo alterius facere, vel haberi in fundo vicini pro vtilitate fundi rustici, dicit seruitus rustica. de quo loquitur l.2.de ser. rust. præd. Et ista rubrica declaratur per ea quæ dicta sunt in titulis proxime allegatis.

De

De seruitute innominata. Cap. XIIII.

1 *Seruitutes innominatæ quæ dicantur.*
2 *Seruitutes quæ per quatuor elemẽta uersantur.*

1 POst † vrbanas seruitutes quæ nominatæ dñr, domum primo libro figurauimus, vt ex ea ceteræ seruitutes urbanæ, q̃ nõiatæ nõ reperiuntur, intelligi possunt. Nunc uero consequens in hoc lib. 2. declaratis rusticis seruitutib. nominatis, alium ordinem adhibeamus, quo alio modo reperiant
2 facile, & hri, & intelligi possint. † Has aũt, cum circa prædia tm̃ rustica versentur, per
a quatuor in primis elementa, terram a. s. aquã aerem, & ignem quantum ad rem pertinet, bẽ ordinandas esse constituimus, ita ut facilius vnusquisque inquirere ac percipere poterit, q̃n fundo rustico seruitus debeatur, q̃n illis ẽt quatuor elementis nullo iure seruitutis prohibente libere vti ualeat.

a Terram. *Terra quantum differt a luna, & quantus sit circuitus eius, ponit Pli. na. hist lib. 1. non declaro, quia non est materia iuris.*

De seruitute terræ. Cap. XV.

1 *Seruitutes terræ quæ sint, & quib. imponantur.*
2 *Religiosi si concedant, ut in aliquo loco sepulturam facere possim, & ibi sepelire cæperim, si postea cum eis conueniam ne sepeliam nisi usque ad certum numerum, & quod non possim in ibi monumentum cum lapidibus, nisi usque ad certam mensuram extruere, an talis conuentio ualeat.*
3 *Fundum si quis habuerit, per quem solebat ire ad casus fundo iunctas, & ipsum alteri legauerit, an si legatarius sibi fundum legatum petat, hæredes excipere possint seruitutem dictis casis deberi.*
4 *Casa quid proprie dicatur. & quid capanna.*

QVia primum apud nos elementum est terra, ideo prius de ipsa in gñe videamus, postea specialiter de quibusdam seruitutib. terram concernentib. declaramus.
1 † Primo, & in primis sciendum, seruitutes hmõi imponi posse, ut boues, per quos colitur fundus, in vicino agro pascantur. & ita Nera. lib. 2. membranarum scribit, vt Vlpiã. refert in l. 3. in prin. ff. de seru. rust. præd. de qua dixi supra in tit. de ser. iuris pascendi. Ite ut fructus vicini in illa cogantur, coactiq; habeantur, & vt pedamenta ad uineam ex vicinio prędio sumantur, & uicino, cuius lapidicinę fundo tuo immineant. i. sint iuxta agrum tuum ex parte superiori, posse te concedere ius esse, terram in fundum iacere, saxa posita hře, ut in tuum lapides prouoluantur, ibique positi habeãtur, indeq; exportenĩ. hæc oĩa hñr in d. l. 3. in princip. Item potest constitui seruitus gestandi, uel in tuo vuas premendi, vel area tua ad frumenta, ceteraq; legumina exprimendi utendi, & habenti prędium rusticum pro eo constituitur. l. Mela. §. fin. cum gloss. & Batto. ff. de alim. & cib. leg. Item seruitus rustica constitui potest, ut syluæ cædux, & pedamenta uineis nõ desint, si causa fundi rustici dominantis fiat. Item & Martianus probat seruitutem talem constitui posse, ut tugurium mihi liceret habere in tuo, etiam si habebam pascui seruitutem, aut pecoris appellendi: ut si hyems ingruerit, habeam quo me recipiam: ut si fuerit constituta seruitus propter colentes agrum meum, quatenus in tugurio agri tu recipiantur, ut est tex. cum glo. in uer. habeat. l. veluti. uersic. item syluæ. ff. de ser. rusti. præd. Item seruitutes prædiorum tam in solo, quàm in superficie imponi possunt. l. 3. ff. de ser. quod declara, ut ibi, per gl. & Doct. Item seruitutes rusticorum præd. etsi corporib. accedunt, incorporales tamen sunt, & ideo non vsucapiuntur. l. seruitutes prædiorum. in princip. eod ti. cauerí autem ut ad certam altitudinem monumentum ædificetur, non potest: quia id qd humani iuris esse desiit, seruitutem non recipit. Item nec illa quidem seruitus cõsistere potest, ut certus numerus hominum in vno loco humetur. l. 4. quæ incipit, caueri. ff. communia prędio. & ideo dicit ibi Paul de Castr. per illum textum. † Quòd si religiosi concedant, in aliquo loco ut possim facere
2 sepulturam, & ibi incoepi sepelire: si postea conueni cum eis, ut non possim sepelire, nisi usque ad certum numerum, & quod non possum ibi extruere monumentum cum lapidibus, nisi usque ad certam mensuram, ista conuentio non ualet, & potero sepelire quot uolam, & etiam ornare sepulchrum lapidib. prout decet. l. 1. §. interdictũ ff. de mor. inser. & ibi etiam Paul. hoc nult. l. statuas. C. de relig. & sump. fune. non obstan

te contradictione illorum religiosorum. sed si uellem ædificare ultra condecentiam, pos-
3 sem prohiberi arg. l. si cui. ff. de serui. † Sed in spē nunc quæritur de casis, si quis hēt fundū per quem solebat ire ad casas iunctas fundo, & ipsum alteri legat, an si legatarius petat fundum sibi legatum, possint hæredes excipere seruitutē deberi dictis causis, ut he possit ire per illum fundum ad d. casas. Et videtur quod non: quia nulla seruitus fuit ante mortem testatoris, quia res sua nemini seru. l. in re cōmuni. ff de ser. vr. præ. cum si. Nec post mortem videtur seruitus aliqua deberi ex quo nō fuit per testatorem imposita, quia res p̄sumit libera, ubi seruitus imposita non reperitur. l. altius. & l. si ædib. C. de ser. Tñ dicendum est contrarium, ex quo testator legauit proprietatem fundi, per quem ad casas illas solebat venire. ut l. testatrix. in prin. ff. de ser. uen. & p̄batur in l. si fundum sub conditione. §. qui fundum. ff. de leg. 1. & l. fi. in prin. ff. de seru.
3 vr. præ. & per Bar. in l. 1. ff. de ser. leg ubi omnino est uidendum de hac materia. † Quæ āt dicatur casa, Bal. in c. 2. si duo fratres in eadem casa. in ti. de fra. de no. benefi. inue. dicit quod est vulgare Italicum, & solet dici a cadendo, q̄n est quædam domuncula. sed nunquid capanna dicatur casa, siue domus? dicit Bal. ibi, recurrendum esse ad vulgare: nam illud quod cōiter hoīes dicunt, in vulgari est inspiciendum, proprie tamen non dr̄ domus, quia non consistit ex pariete & ex tecto. ff. de usucap. l. eum qui ædes. qui dicit esse ad statutū sed uide gl. insti. de re. di. §. 1. in uersi. uillis. quæ declarat, quæ dicatur capanna.

De tugurio. Cap. XVI.

1 *Tugurium in fundo alieno facere an licitum sit.*

2 *Tugurium quid dicatur remissiue.*

1 Tugurium † an sit licitum in fundo alieno facere? Dic quòd nō regulariter. l. quemadmodum. §. si protect. ff. ad l. Aql. & l. qui uitem. §. si ad ianuam. ff. quod vi aut clā nisi sit imposita seruitus. l. veluti. de seru. rust. præd. & si fiat non imposita seruitute, p̄t propria auctoritate domini fundi destrui, ut d. §. si protectum. & §. si ad ianuam. quod not. Sæpe q̄n in locis, ubi sunt pascua, contendit de possessione uel quasi, partim faciunt tuguria aut casas, ut sub eis stent pecorarii sui, vel coloni, uel fœnum: quia si fiat in fundo alterius, potest dn̄s propria auctoritate, & impune
2 destruere per dicta iura. † Et quid si tugurium, vide l. tugurii. ff. de uerborum significationue.

De cultura terrarum. Cap. XVII.

1 *Vicinus loci priuati superioris, si ita per sulcos araueris, atque per portas, ut ad inferiorem fundum aqua ueneris, an possit, an uero aquæ arcendæ iudicio possit, vt in alteram partem aret.*

2 *Opus si quispiam arando faciat, ex quo aqua pluuia uicino nocere possit, si alter fundus coli non poterit, actione aquæ pluuiæ arcendæ non tenetur.*

3 *Sulcos uel fossas si quispiam in uicini inferioris damnum seu ex latere facere possit, dato, quod non possit, quomodo ei succurratur.*

De cultura terrarum h̄r quædam dicamus. † Vicinus loci superioris prati ita arabat per sulcos atq; p portas, ut ad inferiorem fundum aqua ueniret, quæsitum est an possit. An uerò āq arcendæ iudicio cogi p̄t sic, ut in alteram partem araret, & ne sulci
2 uicinia inferioris agrum spectarent. R̄ndēdū est, dn̄m fundi inferioris non posse facere, quominus agrum suum superiorem uicinus quemadmodum uellet, araret, ut est tex. in l.
3 vicinus. in prin. ff. de aq. plu. at. † Ex quo no. secundum Bar. ibi, quod si arando aliquis opus faciat, ex quo aqua pluuia nocere possit vicino, si aliter fundus coli poterat, non tenetur actione aquæ plu. arc. Sed si alio opere fundus poterat coli, tenetur ea actione. & ita intelligatur uer. sequens, sed si quos. secundum Bar. & Ioan. de Imo. ibi. Glos. autem habuit alium intellectum, videlicet ut lex, vicinus. in prin. intelligatur ēt quando sulci erāt nocituri fundo vicini inferioris, si non animo nocendi facti sunt, sed cā agri colendi, est ratio: quia naturaliter fundus inferior debet seruitutē superiori, ut aq̄ recipiat. l. 1. §. fi. cū l. seq. ff. de aqu. plu. ar. & ideo si dn̄s superior non posset bene colere fundum suum sine sulcis aquarijs, sibi licitum eos facere, ut ibi. & l. 1. §. de eo oper. eo. tit. Sed aduerte, quòd loqui-

loquitur q̄n uicinus habebat fundum ex latere, & faciebat fulcos ex transuerso animo nocendi fundo uicini, & non propter necessitatem, uel utilitatem culturę uel aliter, & tertio potest intelligi illa l. vicinus. secundum Pau. de Cast. quia aut quis facit fulcos apertos aratro ad seminandum, & p̄t facere sicut vult, siue p longum, siue p̄ transuersū, & ita loquutur. l. vicinus. in prin. Aut quis vult facere hos non causa seminandi, sed causa aquā retinendi, qui dicūt fulci aquarii, & tūc distinguit: Aut fine illis non poterat, ager coli, & idem. Aut poterat, & tunc secus, & ita loquitur, uers. sed si quos. probatur in l. 1. §. de eo opere. ti. quod fit causa agricolendi & fructus colligendi oui cunque illi sint, siue frumentum, siue alii fructus siue. opus fiat aratro, siue alio modo, ut est tex. cū gl. §. de eo opere. §. se. & §. Labeo

3 † Sed quid si uult quis facere sulcos uel fossas, ad damnū fundi uicini inferiori, seu ex latere, & casu q̄ non possit, quō ei succurretur? Dic aut iam fecit, & aqua incępit decurrere, & p̄t ipsum cogere ut repleat sulcos vel fossas. & si non replet, condemnari debet ad interesse. d. l. vicinus. uer. sed si quos. Vel potest iudex iubere ui caueat de dā. inf. l. hactenus. §. fi. eo. tit. Et etiam manu militari poterit repelli ad demoliendum, & ad depianandum opus l. qui restituere. ff. de rei. uend. & l. stipul. §. fi. ff. de no. ope. nun. & no. gl. in d. l. vicinus. in versi. condemnare. Aut uicinus fecit opus, & aqua per fossas nondum fluxit, & tunc similiter potest per iudicem cogi ut repleat. Et est ratio quia in illa actione aquę pluuię venit damnum futurum. l. supra iter. §. officiū. & l. hactenus §. pe. eo. ti. nec inspicitur si nocuit aqua, sed si nocere potuit, ut dicit gl. in d. l. vicinus. in fi. in uerbo, nunquam fluxisset. & l. 1. §. 2. eo. tit.

a Vicini. *Vicinus potest aquam uenientem ex fundo, vel tecto uicini in curtem uel fundum suum retinere & depellere, ne sibi noceat. Pa. de Cast. in l. quoties la. t. de ser. & supra. per Bar. Cap. de ser. vrb. c. 12. c. 46. & c. 47. & seq.*

De seminatione plantarum. Cap. XVIII.

1 *Fundo suo unicuiq; seminare herbas, & arbores plantare, vites putare, & c licitum est.*

2 *Aquæductus seruitutem per fundum tuum ad fundum meum si mihi debeas, non poteris in fundo tuo foddere vel aliud facere per quod aqua corrumpatur.*

3 *Fundi sui in finibus an alicui plantare licitum sit, & si radices in uicini fundum intrauerint, uel frondes aut rami protendantur, an vicinus eas propria auctoritate incidere valeat.*

4 *Glans ex arbore tua si in fundum meum ceciderit, an tibi ipsam auferre liceat. & si prohibeam quo interdicto tenear.*

5 *Glandis appellatione an omnes fructus continentur.*

6 *Glandem tuam, quæ in fundo meo cadit si pecus meum comederit, qua actione tenear.*

7 *Hortum uicinus qui certo tempore pratum irrigare solebat, si pratum feceris, assiduaque postea irrigatione uicino nocere cæperit, quid iuris.*

Postquam de coltura terrarum dicere incępimus, cōsequēs est, ut de seminatione plantarū, putatione, & insertione aliqua dicamus.

1 † Et primo sciendum est regulariter quem posse in fundo suo seminare arbores

a herbas plātare, a vites & arbores putare, & alia hmōi facere: quia in re sua quilibet moderator est & arbiter. l. in re mandata. C. mā da. & nemo pōt ꝓhiberi uti sua re quocunque modo uoluerit, imo si uoluerit, potest agere actione iniuriarum. l. iniuriarū actio. §. pen. ff. de iniu. & l. qui pende. uindemiā nisi probetur seruitus imposita. l. altius. & l. si ædibus. C. de ser. no. Bal. in c. 2. in ti. si de feu. fu. cō. in usi. feu. & c. cæterum. de iud. &

2 Ant. de But. in c. nimis. extra. de iureiu. † Et ideo sequitur ex hoc, q̄ si mihi debes seruitutem aquæductus per fundum tuum ad fundum meum, vel hoc anno duxi aquam per fundum sine vicino, non potes in illo fundo tuo fodere, serere, succidere, putare, ædificare, vel aliud facere per quod aqua inquinetur, uitietur, corrumpatur, deterior ue fiat, & si hoc fiat, teneberis interdicto de aq. quo. & æsti. ut est tex. in l. 1. §. Labeo putat. ff. de aq. quo. & æst.

3 † Sed circa plantatione arborum q̄ri pōt, an sit licitū alicui in suo arbores plantare, & in finib. fundi sui, & si radices intrent fundum uicini, uel frōdes aut rami ꝓtendūt supra fontem uicini, an uicinus possit eas propria auctoritate incidere, & si fructus arboris meæ ceciderunt in fundū uicini, uide de his oībus q̄ plene dixi supra. in 1. lib. in ti. de arboribus, & in ti. de fi. ne finibus

4 minibus officiatur.in 4.q. † Quibus adde, si glans ex arbore tua in fundum meum cecidit, & extra, licitum est tibi tertio quoq; die aufferre illam,& si prohibeam, teneor interdicto de glande legenda. † Et appellõne glandis oẽs fructus continentur.ut l.usufca.& ibi gl. Bar.& Doc.ff.de glan.le.& l.Iul.§.glans.ff.ad exhi.itẽ si non patior tollere glandẽ teneor ad exhibendum , quemadmodum si tuam materiã in agrum meum delatam tibi
5
6 auferre non patiar.d.l.Iul.§.glans . † Item si immisso pecore de pasco glandem tuã, quę in fundo meo cadit, si dolo malo pecus imisi, vt glandẽ comederet, teneor ad exhibendũ, vt d.§ glans.& ẽt actione in fcm agere poteris.l.qui seruanda.§.glans.ff.de presc. verbis.
7 † De irrigatione aliquid dicamus , & si vicinus q̃ hortum solebat certo tpe irrigare pratum illud fecerit, cœpitq; assidua irrigatione vicino nocere,ait iurisconsultus neq; dãni infecti,neq; pluuię arc. eum teneri actione,nisi locum complanauerit, eoq; facto citius aqua ad uicinum peruenire cępit,vt est tex.no.in l.apud Trebatiũ §.si uicinus.ff. de aq.plu.arc.& hoc intellige scd'm gl.ibi, qñ in suo,sed si in alieno aliquid faceret, tenetetur.l.si qñ.in ff.si ser. vend . & ibi hoc ẽt vult gl.Sed Paul.de Cast.intelligit illum. §. si uicinus nõ aliter fundum poterat colere, alioqui teneretur.l.1. §.de eo ope de aq.plu. arc.Vel scdm Ioan.de Imo.ille.§ si uicinus. intelligitur q̃ ille q̃ hẽt seruitutem actiuã, possit aq̃ ex fundo uicini ad suum ducere cã irrigandi, ex quo fuit simpliciter cõstituta, trahitur ẽt ad pratum,quod sit in eodem fundo.ar.l.si seruitus.ff de ser.vrb præ.nisi locus complanetur,ex quo aqua citius decurrat,vt in §.illius. §. & adde quę plene dixi supra de seruit.aquæductus.

a Plantare. *Seruitus altius non tollendi non rumpitur per plantationem arboris , secus vero si in seruitute luminibus officiatur.l.ædificia,& in l. si arborem in princ. eod.tit.*

De sterquiliatione. Cap. XIX.

1 *Sterquiliatio quid sit,& breuiter totam eius materiam remissiue.*

1 DE sterquiliatione † vide textum cũ gl. in l.si.quando.§.fin.& quod ibi not.si ser.vend.& quæ dixi in primo lib. in tit. de sterquilatione.

De messe & uindemia Cap. XX.

1 *Messem vel uindemiam cuilibet domino uel colono in fundo suo facere licet , prohibens autem iniuriarum actione tenetur .*

2 *Statuta si dictauerint,ne quis possit vindemiare vel messem facere etiam in suo, nisi certo tempore , vel ut colonus partiarius non possit incidere messem, nisi præsente locatore , uel nisi notificatione sibi facta : quibus casibus seruanda essent .*

3 *Fundum alienum an cuilibet ingredi liceat , & unas uel spicas colligere :*

1 DE messe † & uindemia colligenda, dic quod licitum est cuilibet domino uel colono messem, & uindemiam in fũdo suo uel sibi locato facere,& pro libito uoluntatis,& si ab aliquo prohibeatur, potest agere actione iniuriarum.l.qui pendentem uindemiam.ff.de act.emp. & l.iniuriarum actio. § si quis me prohibeat.ff.de iniu.nisi ex forma statuti uel consuetudine seruaretur con-
2 trarium.†Quæro in quibusdam locis sunt statuta, ne quis possit uindemiare uel messem facere etiam in suo,nisi certo tempore, & ratio statuentium forte fuit, ne ante tempus domini colligerent propria , & postea accusarent saltuarios de damno dato,uel nisi forte in instrumento locationis contineatur,ut uel colonus, uel partiarius non possit messem incidere,nisi præsente loc.uel saltem nisi prius sibi facta notificatione, quibus casibus conuentiones uel statuta seruan
3 da essent.l.omnes populi.de iusti.& iure. & l.1.ff.dep.†Sed nunquid sit licitum cuilibet ingredi fundum alienum,& uuas colligere uel spicas,Dic q̃ de iure licitum est comedere,& non exportare, & conferere spicas , sed non mittere falcem.de cõ di.5 stipulas. & no.gl.1 di.omnes leges.in uer.fas est. & communiter sunt statuta prouidentia circa hoc,& de consuetudine seruatur etiam illud ius diuinum,uerum tñ si antequã quis ingrediatur fundum alienum, prohibeatur a dño,ingredi non poterit.l. iniuriarũ actio. §.si.ff.de iniu.& l.diuus.ff.de ser.rust.prę. & propterea dr̃ d.c.omnes leges .irc per agrũ alienum fas est,ius non est.i.fas est domino non prohibente,ius non est prohibente domino,ut ibi no.& adde quae dixi supra de ser.itin.in pen.q.princ.& uide tex.cum glo. in l.per agrum.C.de seruit.

De

De aucupatione. Cap. XXI.

1 *Aucupari vel venari in fundo alieno licitū est, & de consuetudine vsurpatur, si tamen dominus volentem ingredi fundum suum causa venandi, vel occupandi prohibeat, non erit ei licitum.*
2 *Venando vel occupando in fundo alieno si quispiam aliquid ceperit, an domino fundi restituere teneatur.*
3 *Venator an in fundo retineri possit, vt reddat quod percepit.*
4 *Bestia fera si in laqueum alienum repeiatur, an occupantis erit.*
5 *Bestiam feram si vnus vulneret, & alius capiat, cuius erit.*
6 *Lupus, vel miluus, vel accipiter, vel canis si acceperit auem, ve pecudem, vel aliud animal vnius, & quidam tertius surripuerit de ore lupi, milui, accipitris, vel canis, an priori domino id quod acceperit restituere teneatur.*
7 *Accipitrem vel falconem cum sonaleis argenteis in pedibus iūctis si quispiam acceperit, an priori domino restituere teneatur.*
8 *Retia, seu laqueos tendere, aut qualibet alia instrumenta ad capiendas venditiones an licitum sit.*
9 *Nobiles, & milites priuilegiati sunt, vt cum canibus, & auibus venentur.*
10 *Venari cum armis an licitum sit.*
11 *Venatio clericis, & monachis an, & quando licita sit.*
12 *Fossas aprorum, vrsorum ue capiendorum causa facere, an licitum sit.*
13 *Fossata fine fossæ, quæ sūt inter uiam publicam, & fundum priuatum, cuius esse debeant.*
14 *Sepes in finibus fundi sui, an facere licitum sit.*

1 AVcupari † autē, uel venari in fundo alieno licitum est. & de cōsuetudine vsurpatur, si tñ dñs volentē ingredi fundum suum causa uenandi, uel occupādi prohibeat, non erit ei licitum, ut est casus ī d.l. iniuriarum. §. fi. & d.l. diuus. cum gl. & l. 3. §. plane. ff. de acq. rer. do. & instit. de re. diu.
2 §. ferę. ver. plane. † Sed quid si unus in alieno uenando uel aucupādo aliquid cepit, an teneatur restituere dño fundi? gl. format istā q. in d.l. diuus. & ibi firmat, ꝙ non, per text. in d. §. feræ, & l fi. § sed cum. C. de fur. & idē tenet gl. in d. § Sed gl. in d. §. feræ. inst. de re. diu. ver. plane. tenet contrarium, sed communiter primę glo. tenetur. & dicit Ang. in d.l. diuus. ꝙ gaudēt nobiles, & principes, ꝙ post sint venati in fundo alieno. Et est rō, quia solus ingressus est prohibitus, non ca ptura. d. §. feræ. cū aliis supra allega. Aliqui concordant dictas gl. vt gl. d. §. feræ. procedat in casibus post prohibitionē. Sed dicit Flo. in d. l. diuus. ꝙ ista concordia non est tuta, quia priuati prohibitio non impedit translationem dominii. l. ea l. de cond. ob cām. l. si ita quis. §. si ea l. ff. de uerb. ob. no. Bart. in l. qui absenti. ff. de do. Vnde Fl. ī d.l. diuus. aliter cont. vez aut fundus consistebat in uenatione, uel occupatione. tunc si quis ibi uenetur uel aucupetur dño prohibente non facit captum suum. ita intelligatur gl. d. §. ferę. Aut non consistebat in venatione uel occupatione, & tunc captum efficitur capientis. & ita procedant alię gl. contrarię. pro hoc allegat l. venationes. ff. de usuc. & l vsufructuarium. ff. de vsuf. & per illa duo iura apparet, quando uenatio sit in fructu, & debeatur usufructuario. † Sed insurgit aliud dubium circa 3
prædicta, an possit uenator adhuc in fundo retineri, ut reddat qdꝰ percepit. Et gl. §. ferę. inst. de rer. diu. vī sentire ꝙ sic glo. d.l. diuus. dicit ꝙ non, per d. § feræ. in l. 3. §. 1. ff. de ac. re. do. & in auth. ut nulli iud. §. finautē. sed aget actione iniuriarū. si intrauit eo prohibente. l. iniuriarū act. §. pen. ff. de iniu. & idē vult gl. in l. 3. §. 1. ff. de ac. re. do. & ista opin. est uera, quā tenet Cy. Bar. in l. 1. §. omnia. e. ti. & Ang. in d.l. diuus. qui dicit hoc esse no. quia iam vidit de facto in persona unius nobilis de Odonib. de Perusio qui ꝑ apris, capreolis nemus alienum intrauit domino ꝓhibēte, & multas venationes cæpit oīs. n. uenatio pertinet ad eum, & nulla uiolentia ꝑ dominū fieri pt, sed tm̄modo actione iniuriarum cōtra eū agi poterit. Adde tū ꝙ dñs poterit uolenti ingredi fundū manu resistere. l. quęad. circa prin. ff. ad l. Aqu. & not. gl. ī l. 3 § plane: verf. iure prohiberi. ff. de acq. re.
4 do. † Sed quid si fera bestia repetiatur in laqueū alienum? dic ꝙ erit occupantis. l. in laqueū. ff. e. tit. Et id ꝙ in laqueo meo detinetur, nō efficit meū, nisi illud manu capiam, vt ibi. & ita tenet ibi Bar. in princ. in his tñ seruanda est consuetudo loci, uel statuti, si reperitur, aliter tenendū est, quod supra dixi. Quia diximus quem posse ingredi fundum alienum, maxime eā uenandi, & occupandi, quæro an hoc possit iure seruitutis, uel iure cuiusdam facultatis a iure cōi concessæ,

dic,

dic, quod iure facultatis potest ingredi, & propter hoc licet quis pluries iuerit per fundũ alienũ, non tñ censetur iuisse iure seruitutis, nisi ine rit per 30. dies infra annum. & semper pôt prohiberi ne uadat, sed postquam iuit per 30. dies censetur esse in quasi possessione seruitutis, in qua est defendendus, per tit. ff. de iti. act. pri. quousque actum fuerit confessoria vel negatoria, ut l. 1. in prin. §. 1. e. tit. & dixi plene supra de ser. iti. in ult. q. prin. Sed in his quæ nõ solent cõpetere iure facultatis, sufficit semel aliquid fuisse gestum sciente & patiente domino, ut dicat fuisse in quasi possessione seruitutis, ut l. 1. §. hoc interdictum. ff. de aqua quo. & æsti. & no. in c. cũ ecclesia Suttina. extra de cau. pos. & propr. & ita vult Pau. de
5 Ca. in d. l. diuus supra de ser. rust. pd. † Quid si quis vulnerat feram bestiã, & alius capit, cuius debet esse? dic capientis, ut instit. de re. di. §. illud. & l. natural. §. illud. ff. de acq. re. do.
6 † Et quid quotidiana, si lupus, uel miluus, vel accipiter, uel canis accepit ãt, uel pecudem, vel aliud animal unius, & quidam tertius acceperit seu arripuit de canib. uel de ore lupi, aut milui, & etiam teneatur restituere id, quod recuperauit priori dño. dic quod sic, ut est text.
7 no. ff. de acq. re. do. l. Pompo. in fi. † Sed pone aliam q. pulchriam, quidam accepit accipitrem, uel falconem cum sonaleis argẽteis in pedibus iunctis, an teneat. restituere priori domino? Vide cõsilium Bar. quod incipit oĩmodo cum fuisset venatum. alias dicitur tractatus de falcone editus per Bar. quem habeo in consiliis consi. 121. ubi plene vide.
8 † Nunquid aũt sit licitum tendere retia seu aut alia quælibet instra ad capiendas venationes? dic quod non, nisi ad ursos, apros, & lupos, capiendos, vt est tex. in c. nemo ẽr retia. in tit. de pace te. in vsi. feu. qui tex. variis modis intelligitur. Nam quidam intelligunt solum in possessionibus imperatoris ar. l. 2. cum ibi no. C. de nota. Sed ista lectura notabiliter seruatur per l. qui foueas. ff. ad l. Aquil. † Tertio modo alij intelligunt, quod Imperator hoc statuit. & sit priuilegium militis, & nobilium, qui cum canibus & auibus venantur ut tales habeant solatium, ut alii inferiores rustici non possint venari, nisi ad apros, & c sicuti sunt statuta Ferrariæ. nec cõgnuit tit. contra l. imperatores. ff. de in diem addic. & ideo Iac. de Alua dat quartum intellectum, quia multoties ex talibus venationibus factis in alieno, dño prohibente, oriuntur rixæ & iniuriæ, quia armata manu dñs volentes ingredi pôt prohibere, ut no. gl. in l. 3. § plane. ff. de aq. re. do. ex quibus de facili potuisset peruenire ad uiolationem pacis. de qua loquitur ille ti. de pa. te. ideo Imperator prohibet expresse, ut nemo in alienis agris possit uenari inuito dño, nisi ad apros vrsos. & c. quasi uelit, quod si quis cõtra faciat debeat puniri tanquã turbator pacis, vt eod. ti. §. si.
10 quis aũt. † Pôt ẽt quinto modo intelligi ille §. quia in c. præc. induxerat Imperator prohibitionem armorum, & quia in venationibus portantur arma, dubitabatur, an sit licitũ uenari cum armis. & dicit quod nõ, nisi ad ista animalia periculosa, & quidquid dicat de laqueo & reti tamẽ intelligas quod in prædictis uenationibus sunt necessaria arma. & hoc vult sentire Iac. de Ardezoni, de Verona, in sua eleganti summa feudorum, in tit. de pa. te. de Alua. sequitur eum in d. c. nemo retia. tu autem coniungas quartum & quintum intel
11 lectum. habebis veritatem. † Quotuplex autem sit venatio, a & an, & quando sit licita b maxime clericis monachis, vide glos. ord. 36. dist. qui venatoribus donare. & ibi text. & c. extra ne elemen. vel mona. & c. 1. & 2. extra, de venatore, vbi bene nota. Et adde quod in diuinis scripturis penitus non inuenimus sanctorum aliquem venatorem, piscatores inuenimus sanctos, vt dicit beatus Hieronym. in psal. c. & habetur 36. dist. Esau. & 34 distin. quorundam. & not. Angel. l. diuus. ff. de seruit. rust. prædio. tamen non allegat dicta iura. & ratio ponitur per glos. in d. c. Esau. quia venatio fit cum clamore, & maiori delectatione, quam fiat piscatio, nõ est prohibita, & propter hanc delectationem, nunquam venatoribus fuit concessa immunitas patrimoniorum. tex. est in l. venatoribus. C. de excu. mu. lib. 10. & not. Ange. in d. l. diuus. vlti. & de materia venationis & aucupationis, vide i d. c. venatoribus. & ibi glos. magistra. in d. c. Esau. ne cleris vel mon. d. c. 1. & Cle. ne in agr §. porro. & ibi gl. & Doc. de sta. mona. & l. 3. C. de vena ferarum, li 11. per Ioan. in summa, in rubr. de vena. & per Host. in summa de causa pos. & prop. §. 1. &
12 alijs locis supra allegatis. † Conuenit ẽt ex prædictis quærere, an sit licitum fossa aprorum vrsorum uel capiendorum cá facere vel laqueos ponere. & dic si itinetibus fiunt, in eisq. bos vel aliud aial ceciderit. factũq. deterius est, vel laquei ponuntur in loco pub.

&

& pecus tuum in eos inciderit, potes agere contra facientes foueas, uel laqueos ponentes l. Aquil. nisi denunciassent prius domino, uel nisi prædicta fuerint in locis, ubi fieri solent, vt est tex. in l. qui foueas. cum l. sequen. quæ incipit, quemadmodum. in prin. & ibi Doct. ff. ad le. Aquil. de foueis vide q̃ dixi supra in 1. lib. de fouea. ubi etiam posui cuius sint foueę, quæ sunt inter duos vicinos. vide l. 2. § præterea. & ibi not. ff. de aqua plu. ar.

13 † Cuius autem sint fossata, siue fossæ quæ sunt inter uiã pub. & fundum priuatum, vide per Bar. in suo trac. Tyberiadis, in prima parte, de alluuione, in 3. & 7. col. & Bal in l. riparum in 1. col. in fi. & in l. itẽ lapilli. in secunda conclusione. ff. de rerum diui. & ibi etiam posuit, quis, sit usus fossarum, & an, & quando fossæ debeant mensurari cum agro vendito, & an sit licitũ face re fossas, ex quibus aqua plu. noceat. l. vicinus. §. i. versi. sed si fossas. ff. de aqua plu. arc.

14 † Et adde quę dixi supra, de irrigatione, de sepibus, an sit licitum eas facere in finibus fundi sui. dic quod sic. l. fin. quæ incipit, si quis sepem. & ibi no. ff. fi. regnum.

a Venatio *Venatio dicitur ars nequissima. 86. dis. qui venatoribus.*

b Licita. *Venatio prohibita est tempore quadragesimæ & diebus ieiuniorum. gl. 86. dist. qui uenatoribus.*

De montibus. Cap. XXII.

1 *Mons qui sit, & vnde dicatur.*

2 *Lapicidinæ & argentifodinæ, cum in montibus reperiantur, an in alieno fundo lapides cædere liceat sit.*

3 *Lapides in fundo suo an quis cædere possit, ita, vt lapidũ fragmenta in fundũ alienum perueniãt.*

4 *Venas aureas aut argenteas in meo, an mihi fodere liciũt sit, & fodiẽdo sub uicini fundo transi.*

5 *Lapides ex fundo dotali cæsos, an maritus habere debeat, & quis si in cæ lendo exp endit, an ei expressa sibi restitui debeat.*

6 *Sylua cædua & sylua pascua, quæ indicetur.*

7 *Sylua si creditori pignorata sit, & debitor ex ea nauem vel aliam materiam fecerit, an illa nauis uel materia pignori erit.*

8 *Creditor an debitorem prohibere possit, ne ex ea sylua nauem faciat.*

9 *Sylua vsufructuarius an arbores, & pedamenta pro vsu suo incidere possit, ac etiam uendere.*

10 *Emphyteota qui syluam, uel nemus in emphyteosim recipit, an inuito domino syluam, & nemus extirpare possit, & ad prata, uel culturam reducere, ac plantare uites, vel arbores fructiferas.*

11 *Nemus, uel syluam si quispiam uendidit cũ pacto de retrouendendo, an emptor syluam extirpare possit.*

12 *Maritus an possit extirpare nemus sibi in dotem datum, & ad culturam reducere.*

13 *Emphyteota maritus, uel feudatarius, uel similes, qui ius in re habent, an arbores fructiferas incidere valeant.*

14 *Emphyteota, uel fructuarius, uel similes si incidant arbores fructiferas eo casu quo non possint nunquid a iure suo cadant.*

15 *Concesserim si alicui, vt de nemore meo ligna incidere possit, & ad sui libitum accipere, an postea alteri concedere possim.*

16 *Promiserim si alicui, ut de nemore meo quædã ligna incidere possit, an pro libito suo incidere poterit.*

17 *Miles vnus si in alterius nemore ligna colligere voluerit, an possit.*

18 *Nemore in alieno si capreoli, uel cerui, uel alia animalia capiantur, domino ignorante uel contradicente, an capientis uel domini nemoris efficiantur, & an propria auctoritate ea dominus retinere possit:*

19 *Nemore se vsos rustici si dixerint tanto tempore, quo in contrarium memoria non extat, an iuuat eos si dixerint, se acquisiuisse ius vtendi & fruendi in illo nemore.*

20 *Nemoris alieni rustici uel alii si usum habuerint, puta, qui a in eo longissimo tempore ligna accipere usi fuerint, quando iste usus expiret.*

1 QVærendum † est primo quid sit mõs. Et dic q͏ est locus altus. l. si ædes. ff. de ser. urb. præd. quod intellige de magna altitudine, secundum Bar. in trac. suo Tyberiadis, in 4. col. ver. mons est locus. Et dicitur mons secundum Bar. ibi, & Hug. & Papi a mouẽdo per contrarium, quia non mouetur. & non intelligas de mobilitate quę uniuersæ terræ congruit. sed quia non mouetur p̃ culturam. i. non colitur. terra. n. quæ colitur, bene mouetur. & durat usque ad locum, qui collitur uel coli incipit. Pendiciæ ergo montium non cultæ, montis appellatione continentur, uisi certi loci usus aliter se haberet, si tñ inter montem essent aliqua loca culta,

esilta, montis appellatione totius continetur pars, vt ff. de rei ven. l. in rem. §. quæcunque

2 †Quia in montibus lapicidinæ, & argenti fodinæ, & huiusmodi materiæ esse consueuerunt, quæro an sit licitũ in fundo alieno lapides cædere. Et dicas quod non nisi consuetudo, vel statutum aliter disponeret, vt est tex. gl. & Doct. in l. venditor. §. si constat. ff. communia præd. nec potest quis lapides ex fundo alterius exportare. etiam si sit ciuitas vel commune, nisi hoc dictat consuetudo, & prius dño pretium competens solnatur, licet ante pretii solutionẽ cædi possint, vt

3 est casus notab. in d. §. si constat. †An aũt qs possit in fundo suo lapides cædere, ita vt fragmẽta lapidũ perueniãt in fundũ alienũ vide l. sicuti. §. Arist. ff. si ser. ven. & quæ dixi

4 in 1. lib. in tit. de ser. præd. †Sed quid si sint

a venæ auteæ aut argenteæ, an sit mihi licitũ fodere in meo, & fodiendo transire sub fundo vicini. Et vr ꝙ non per d. §. si constat. Itẽ quia sicuti quis non potest transire in agrũ alienum inuito dño. l. per agrum. C. de seru. ita nec sub agro alieno, quia sicuti prædia supra terram sunt libera dño vsq; ad cœlũ. l. altius. C. de ser. & l. qui luminib. ff. de ser. ur. præ. ita dñi esse libera vsq; ad profundũ. Item pro hoc facit l. 1. C. de thesa. li. 5. & l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solu. matr. Sed Paul. de Cast. qui habuit istam q. de facto in venis cotareis Burgoniensibus, consuluit cõtrarium, vc3, quod fodientes non possint a dominis impediri, p l. cuncti. C. de meta. li. 10 coniuncta l. 3. & l. quosdam. eo. titu. Sed Pileus dicit, quod pp publicam utilitatẽ licet marmora, & similia fodere sub fũdo alieno, dummodò dñs non habeat damnũ. Nec obst. d. §. in fundo. & d. §. si constat. quia illa iura loquuntur in lapicidinis, quæ reperiuntur sine læsione superficiei, & vbi fodiuntur lapides multum utiles, qui in paucis locis reperiuntur, & in argento uel auro, & ideo pp publicam vtilitatem vr concedi, vt possit inuenire, & fodere ẽt sub alieno, quia hoc fit cum magna impensa & labore, nec a dñis superioribus potest prohiberi, si non recipiunt læsionem, vt per gl. in d. l. quosdam. & l. 3. e. tit. in versi. hico quæ dicit hoc esse speciale in metallo, quod magno paratur labores. & propterea procedunt etiam in venis cotareis, & marmoreis, ut ibi. & ita tenet elegantet Paul. de Cast. in l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. sol. mat. vbi dicit ita se consuluisse in ciuitate Burgoniæ. & habere in cõs. 176. cum duobus seq. & ita tenet Lud. de Rom. in 476. sing. quod incipit, regula, quod, rem alienam per glo. in d. l. quosdam. & d. l. 3. & ita ego tenui in l inter publica. in princip. ff. de uerbo. signif. vbi limitaui prædicta ꝓcedere, dum unus tertius non dominus fecisset iam impensam in fodiendo uel reperiendo uenas, secus si vellet etiam incipe-

1 re fodere, & uenas reperire, & ille qui haberet fundum supra, uellet etiam incipere fodere, quia dominus fundi deberet præferri, per d. l. altius. & l. qui luminibus. ex quo cessant rationes supra allegatæ. s. impensarum eius, qui uult inuenire uenas, & cessat rõ publicæ vtilitatis, quia idem faceret dominus fundi, quæ faceret extraneus, quod est singulare, & magnæ vtilitatis. & adde quæ dixi in d. l. inter publica. in princ. ff. de verb. signifi. & supra in præceden. lib. tit. de ser. aquæduc.

5 in prin. 4. q. prin. †Potest ex prædictis decidi & de materia lapicidinarum, an maritus debeat habere lapides cæsos ex fundo dotali. & quid si expendit in cædendo, an expensa debet sibi restitui, uide d. l. diuortio. §. si uir in fundo. & §. si fundus. & ibi Doctor. ff. soluto matrimo. & l. si ex lapicidinis. ff. de iur. dot. & l. fin. in princ. ff. de do. inter uir. & uxo. &

6 quæ dixi in d. l. inter pu. in princ. †In montibus etiam sylnæ quandoque reperiuntur, & ideo quæro primo quæ dicatur sylua cædua, & sylua pascua. Dic sylua cædua est, ut quidam putant, quæ in hoc est, ut cædatur, Seruius autem ait, quæ succisa, rursus ex radicibus aut stipitibus renascitur. l. sylua cædua in princ. ff. de uerb signifi. & l. hoc sylua cædua. in prin. de usuf. Sylua uero pasqua est, quae pascuis pecudum destinata est, ut d. l. sylua. §. fi. & adde secundum Hostien. & Io. And. in c. cum dilecti. in gl. t. in nouella, extra, de dona. quod foresta dicitur latumnemus, sine clausura, & si ne aqua. & ita intelligitur tex. ibi. Quando uero est prope flumiũ dicitur, sylua. Sed quando concluditur muro

7 uel palis, uocatur barcus. †Deinde quaeritur secundo quid si creditori sylua pignorata sit, & debitor ex ea nauem uel aliam materiam fecerit, an illa nauis uel materia pignori erit, dicas quod non, nisi nominatim cautum fuisset, ut pignori sint quaecunque ex sylna facta nata ue sint, ut l. si cõuenerit. §. si quis cauerit. ff. de pign. act. & ibi per gl. & Doctor. hoc tamen limitat singulariter

Guil.

Guil. de Cu. qñ debitor non esset soluendo vel esset extincta actio personalis. *b* & tunc in subsidium nauis intelligitur esse pignori obligata, p l. q occidit. §. 1. ff ad l. Aqu. qui tex. parũ facit secũdum Raphael. Fulg in d. § si quis cauerit. dic tñ magnã esse auctoritatẽ Guil. cũ nemo contradicat, & magis ip sum mouet Imperialis auctoritas, quã ille tex. & hoc dictum est bene not. † Quæritur tertio an posſit creditor prohibere debitorẽ ne ex sylua nauẽ faciat Bar. & Doc. in d §. si quis cauerit, in fine, tenent q creditor dẽt uti re pignorata, tanquã bonus paterfa. l. ea igitur. ff. de pigno. actio. vñ distinguitur, aut sylua erat cędua, & debitor vult cædere secũ dum modum consuetum, & non pt p credi torem prohiberi. p l. item si fundus in si. ff. de vsuf. & l. cum tabernam in pri. ff. de pig. aut non erat cædua, & uolebat ultra modũ consuetum cædere, & tunc per creditorem pt prohiberi, per d. iur. dicit tñ Rof. in d. si quis cauerit. in fi. q arbitratur ipsum creditorem per hypothecariam posse auocare possessorem syluæ. & cõsequenter ne cædat, quia tũc creditor dẽt fructum percipere, non debitor vt l. si pignus. §. si prædio. ff. de pig. act. & l. si cum uenditor. in prin ff. de eui. † Quæritũ quarto nunquid vsuf. syluę posſit incidere ar bores, & pedamenta pro usu suo, & etiã uendere. dic, quædam sunt arbores nõ altiores sylua. & istæ continentur sub nomine sylnę, & ideo pedamata succidi, pñt sicut ipsa syua ut l. ex syua cædua. ff. de vsuf. Quędam sunt arbores q in altitudine syluam excedunt, & de his fructuarius non sumit ramos, sed pe damenta succidit. l. sed si glandes. q sequiẽ d. l. ex sylua cædua, & dic q sylua non erat cædua i. matura, licet aliquæ essent grandes arbores ibi. nam syluæ debent cędi cũ aliis, cum aliæ essent maturæ. Quædam sunt arbo res vetustę, & tunc non pedamenta, nec rami succidi pñt arboribus ẽt euulsis. vel vi vento rum deiectis ad usum suum & uelle, ut est tex. cũ gl. in d. l. arboribus. in pri. q intelligit d. tex. quando sylua non erat cædua, quia tunc pt sumere ẽt ex sylua p uinea sua, dum modum fundum deteriorem nõ faciat, vt d. l. ex sylua cędua. in fi. & in hoc casu tm̃ hẽbit usuarius, quñ usuf. secundum gl. ibi, sed qñ est sylua cædua, tunc plus hẽt usufr. quã usuarius, quia usuf. pt cædere, & vendere, & locare in vltima necessitate sua, vsuarius autem non potest vti, nisi pro se, & necessitate sua, vt Inst. de vsu & hab. in prin. & §. 1. & l. dominus. in prin. ff. e. ti. vbi habere etiam vsufr. syluam pt cædere & vendere, puta quãdo esset in remoto, quia si non posset vendere, nulla esset vtilitas syluæ, & perinde esset. ac si non haberet vsumfructum syluæ, vt d. l.

10 † Quæritur quinto an emphyteota, qui recipit in emphyteosim syluam vel nemus, initio domino posſit extirpare syluam, & nemus, & reducere ad pratum uel culturam, & plantare uites uel arbores fructiferas. Istam q. format Nico. de Ma. & Bal. in l. 1. in fin. C. de iure emphy. Et uidetur primo, quod sic quia qui accipit in emphyteosim, accipit ad meliorandum, sed hoc modo melioratẽ. sed Nic. de Ma. dicit contrarium, quia melioratio permittitur, dummodo non mutet formam l. si cuius. §. usuf. ff. de usuf. & l. hactenus. §. Neratius. eo. tit. & secundum hoc emphyteota areæ non poterit ibi domum superædificare, quia forma areę mutaretur. l. repeti. §. fi. ff qui mo vsuf. amit. Sed Bal. i d. l. 1. in fi. dicit hoc cedere verum esse, quia tacite inest ut posſit meliorari, ut auth. si quas ruinas. C. de sa. san. eccl. & l. 1. C. de alluuio & pal. & l. intra vtile. §. fi. ff. de mino. Et si tu dicis, non potest mutari forma. Rñdetur secundum Bal. forma superficialis mutari pt in melius, quia iste contractus ad hoc est inuentus, ut melioraretur & absurdum eẽt dicere, vt qui dẽt rem æternaliter posſidere, nõ posſit rem meliorare meliori forma introducta sub maiori. Tñ Bal. concludit ind. l. in fi. q mutatio syluæ extirpando fieri nõ pt sed in ędificando domum fieri pt. Et ẽ rõ quia domus pt reduci ad aream demolitado mo, sed uinea extirpata non erit sylua, vt prius erat. l. quæsitum. §. illud fortasse. de le. 3. & ita tenet Bal. in d. l. 1. Sed Fl. in d. l. hactenus. Neratius. ff. de vsuf. refert omnia prędicta, & tandem concludit, q adhuc est perplexus quid teneat. Ego uero in hac quæstiita dicerem, Aut loquimur in area, & stocũ Bald. vt emphyteota posſit domum ædificare, nisi aliud de mente contrahentium appareat, aut loquimur de sylua, & tunc si de hoc specialiter est conuentum, illi conuentioni standum est l. 1. C. de iure emp. coniuncta l. 1. §. si conuenerit. ff. depoſi. aut nulla est conuentio, & tunc aut est statutum uel consuetudo in loco, & illi stãdũ est. l. sẽp in stipulationibus. de reg. iur. & Paduæ obseruatẽ de facto, quia emphyteotæ extirpaut nemora, &

ta, & syluas, & nulla est conuentio, statutum seu cõsuetudo, & tunc aut nõ est vtile, si fiat pratũ, uel terra aratoria, qa forte maior est vtilitas, uel erit, uel tãta pcipi poterit ex nemore, quanta ex pratis, & terris aratoriis, & tunc non posset emphyteota syluã extirpare, ex quo nõ est melioratio, imo potius deterioratio, & maxime, qa in instr͡o inuestiturę solet apponi clausula ad meliorandum, & non peiorandũ, & ita pt procedere op. Bald. aut extirpando syluam fundus efficitur valde melior, & tunc aut est in contractu emphyteotico dcm, vt p uictu soluere teneatur tot plaustra lignorum illo nemore, & tunc non posset reducere ipsum ad pratũ uel culturã, qa non posset soluere dictũ, & sic tacite ũr actum inter eos, ut nemus non destruaẽ, l. si debitor. §. uerisimile. ff. de cõtr. emp. & l. legatũ. ff. de usuf. leg. aut non fuit dcm de illo nemore, & id ẽ credo, maxime qñ emphyteota nõ hẽt alia nemora, ex quibus non posset soluere, p dicta iura eadẽ rõne, aut pẽsio dẽt solui in pecunia, uel in aliis rebus, q̃ in sylua non reperiuntur, & ẽt si esset maior vtilitas extirpãdo syluã, tenerẽ q̃ posset, ex quo hẽt ad meliorandũ. Nec ob. q̃ mutetur forma, q̃ nõ sit reducibilis facilitate ad suã materiã. l. rep. §. rei mut. ff. qui mod. usufruc. amit. & l. hactenus. §. Neratius. ff. de usuf. qa illa iura loquuntur in usuf., q̃ hẽt iura debilia, q̃ faciliter corrũpuntur, & finiunẽ. l. corruptionẽ. C. de usuf. & §. finit. Inst. eo. ti. & si minus iuris hẽt, q̃ emphyteotica. & ideo in vsufru. dñdũ est, ĩ pm non posse extirpare, & formã mutare, quia mutata forma, mutatur vsuf. qui pp hoc periit, ut dictis iuribus. non sic in emphyteota, qui hẽt plus iuris, vcȝ vtile dñium, & ppetuũ. l. 3. ff. de ser. cõiũcta l.
11 1. §. qui in perpetuũ. ff. si ager uect. † Quaeritur 6. aliquis vẽdidit nemus uel syluã cum pacto de retrouẽdendo, iuxta l 2. C. de pac. ĩter em. & l. qui fundũ. ff. de cõtr. em. & an iste emptor possit syluam extirpare. Et in hac q. puto esse cõsiderãda uerba pacti de retrouẽdendo. si. n. dicerent q̃ teneatur dictã syluã uel nemus retrouẽdere, tunc iudicarem ĩ pm nõ posse extirpare, quia non posset seruare pactũ de retrouẽdendo. & sic illa iura nõ loquunẽ de sylua, sed de fundo simplr. & tunc aut est pactũ ad certũ tps breue, puta 5. uel 7. uel 8. ann. ita q̃ esset maior utilitas emptoris hẽe ligna q̃ fructus fundi ad culturã reducẽdi, & maius esset dãnũ vẽditoris. & idẽ p ea q̃ d. sunt in pc. q. Aut est pactũ ĩ perpetuũ, & tunc aut emphyteota sciebat uel ueri similiter scire debebat uenditorem dẽe retrouendere, & ut consequeretur emptor maiorem utilitatem antequam reuendere, fecit extirpare totam syluam, & non posset, & tenetur ad damnum, & interesse ipsi emptori retro ement. l. ar. l. 1. §. 1. & q̃ ibi no. Bar ff. si quis test. li ẽe. ius. fu. & l. nomẽ debitoris. §. j. ff. de le. 3. cum ibi no. & in l. si filiae meae, & quod ibi no. ff. sol. mat. & quod no. Paul. de Cast. in l. si filio. §. fi. eo. tit Aut emphyteota nesciebat, nec verisimiliter scire poterat vẽditorem hẽe animo de proximo retro emendi. & dubiũ esset an possent syluam extirpare & tunc diceretur, aut venditor cõtradicit, qa asserit se cito retro emere, quia tunc nõ posset extirpare eadẽ rõne. ar. l. si fundũ. cum ibi no. C. de rei ven. Aut dñs nõ contradicit vel ẽt ignorat, & tunc distingue, vt dixi de em-
12 phyteota in pc. q. † Quaeritur 7. an maritus possit extirpare nemus sibi datũ in dotẽ, & reducere ad culturam. Dicas q̃ sic, quia p hoc reddit fundum fructuosiorem, quia ex cultura plus pcipit, quã ex nemore, vt pbat in d. l. diuortio. §. si uir in fundo. cõiũcta gl. in ver. fructuosiorẽ. ff. sol. mat. & l. si. ff. de iu. do. Sed si non efficeretur fundus fructuosior
13 tunc vt dixi in duabus q̃ pc. † Quaeritur 8. an maritus emphyteota, uel feudatarius, uel similes qui habent ius in re, possint arbores fructiferas scidere. & videtur quod sic, quia habent utile dominium. l. 1. ff. si ager vec. & c. r. §. rei autem. in tit. de inuest. de re. ali. fa. sed in re sua quilibet est moderator & arbiter. l. in re mand. C. mand. In contrarium facit l. diuor. §. si vir in fundo. ff. sol. matr. & l. si uir in fraudẽ. §. conductor. ff. de iu. fis. l. forma §. si vites. ff. de cens. l. si ita. §. si. ff. de vsufr. & l. creditor. *la prima*. ff. de pig. ac. & hãc vltim. partẽ Dy. Bart. & Doct. in d. §. si fundum. & Bart. in d. §. conductor. & Bal. ĩ auth. qui rem. in fi. pe. col. C. de sac. san. eccl. Ang. in l. si colonus. ff. ar. fur. cas. & idem dicas in patre quo ad bona filii, & in usufructuario, vt per Ang. in l. fi. §. si autem legata. in fi. C. de bo. quae lib. & probatur in d. l. aequissimum. §. usufructuarius. & idem etiam dicas & multomagis in usufr. l. si. ff. de usu & ha. Sed pdicta omnia limita, nisi pdicti uelint in loco demortuarum, uel incisarum alias plantare, ut dicit Ang. in d. l. si colonus. per d. §. conductor. & idem Paul. de Castro. in d. l.

d.l. diuortio.§.si fundũ.& ꝑ hoc opt.facit l. agri.& l.vetus fuit qõ.cum duabus se .ff.de vsufr & l.ex sylua cædua.eo tit.† Sed potest
14 dubitari circa prædicta, an si emphyteota vel fructuarius vel similes incidunt fructife ras arbores eo casu quo non pñt, an pp hoc cadant à iure suo. Et videtur ꝙ sic, qa dete- riorant rem sibi concessam à dño.per aut. q rem.C.de sac.san.ecc. & ita tenet Bart.in d. l.diuortio.§.si fundum. Innoc. dicit ibi, ꝙ hoc est spãle in fundo ecclesię. Lud.antẽ de Rof.ibi tenet opin.Bald.quãdo emphyteota vel feudatarius fuit monitus vt desistat ab ĩ cisione,& non desistit,per tex.in c.1.§. qui- cunque aduocatus.in tit.de pa.te .in vsi.feu. Et licet ille tex.loquatur in alia materia, tñ eius rõ multum facit pro opi.Bal. quam pu to veram,ꝑ l.eadem.cum ibi no.C. loc. p e. quia pp extra de loc.& per not.in d.auth. q rem.& per l.hoc amplius.§ si.ff.de da.infe. & per l.2.ff.de his,q sunt sui vel alię. iu. &
15 Inst.eo tit.§.si.eũ si.†Quęrit 9.si concessi *c* a- licui, ut possit de nemore meo ligna incide re,& ad sui libitũ accipere, an possim postea alteri cõcedere ligna? Dic ꝙ sic si ligna ne moris vtrique sufficiunt,alias non. arg. l.2. § si.ff.de ser.rust.præd.& l.Lucio.ff. de aqua. quot.& ęst.ꝑ hoc.vide quę dixi in 1. lib. in 3.q.prin. vers.& quod dixi ꝙ dñs possit im-
16 ponere seruitutem.† Quæritur decimo, est permissum alicui, vt possit incidere de ne- more meo quædam ligna, an poterit pro li bito suo incidere in eodem. Guil. de Cum. in auth.qua in prouincia. C. ubi de crim. oportet,dicit in fin. pone, tu habebas bona iuxta nemus meum, recipiebas ligna de ne more meo iniuste, absentasti te,& dixisti fa- mulis tuis,ut inciderent sicut tu, qui habe- bas ius, ipsi fecerunt ut fuit eis dictum & ĩ iuste, quod remedium mihi dabitur? Dico quod agetur contra istos tñ, & si isti petent dilationem ad certificandam dñm, dabitur. & si postea non uenerint, cõdemnabuntur.& si non sunt soluendo, fiet in residuo execu- tio contra dñm.per d.auth. qua in ꝓuincia, in qua ita potest poni casus, quod dicit esse not. quia quotidie de facto potest euenire.
17 † Quæritur 11.si unus milles uult in nemo re alterius colligere ligna. uide Hostien.in
18 sum. de consu.§. qualiter.† Quæritur 12. si in nemore alieno capreoli,cerui, uel alia animalia capiuntur dño ignorante uel con tradicente, an efficiantur capientis, uel dñi nemoris,& an propria authoritate dñs possit ea retinere, uide Ang.& Doc.in l.diuus. ff.de ser.rust.præd.& quod dixi supra de ve-
19 na.& aucupatione.† Quæritur 13. si rustici dicunt se fuisset usos nemore tempore quo non extat memoria,an iuuat eos,ut dicatur acquisiuisse ius utendi, fruendi in illo nemo re. Cy.format hanc q.in l. fin. in 4.q.C. de præscr.long.temp.10.uel 20.ann.Et uidetur dicere quod non: quia usufr. perditur lon- gissimo temporem.l.corruptionem.C.de v- sufr.ergo eo tempore quo perderetur, non acquiritur. facit l.Titio cum morietur.ff.de usufr.& tamẽ cautela est, ut rustici non di- cant se habere vel acquisiuisse ius utendi fruendi,sed dicant sibi constitutam fuisse ser uitutem per ius,uel hſe ius ꝙ possint inci- dere ligna in dicto nemore qñcunq; iuxta l.3.in prin.ff.de ser.rust.pręd.Et ad probãdũ istam constõnem seruitutis uel iuris,allegẽt & probent se usos fuisse dicto iure accipien di ligna p tantũ tp̃s, cuius initij memoria non existat,quia tale tp̃s hẽt uim cõstõnis, & tit.feu.priuilegis.l.hoc iure.§. ductus aq. ff.de aqua quot.& æsti.& c.super quibusdã. §.præterea.de ver.sign.& c.1.de præsc.lib.6. imò plus allegando titulum, & probando possessionem uel quasi,per 10.an. inter pñ- tes,& 20.inter absentes,probaretur tit.& ser uitus constitura,vt probatur per gl.not.in l. seru.præd.& ibi per Doct.ff.de ser.& per gl. Bart.& Doct.in l.1.§.denique. *el secundo.*ff de aqua plu.arc.& per ea quæ habentur per gl.& Doct in l.qui in alie.§.sedũ non adie tit.ff.de aqua hæred.& per gl.& Cano. in c. peruenit extra de cens.& adde quæ dixi su- pra in tit.de seru.aquæduct.uer.circa tertiũ, quando nulla est conuentio.†Quæritur 14. & ultimo,si rustici uel alii habent usum ne
20 moris alieni,puta quia in eo consueti sunt accipere ligna longissimo tempore, quan- do expiret iste usus. uide Cynu. & Doctor. in dicta l.fin.in 4.quęstio.C.de præscriptio. long.temp.

a Venæ. *Vena vnica dicitur etiam si sit sub plu- ribus fun dis continuata, & communis est omni bus dominis fundorum. Paul.de Castr. consilio 130. inc.in causa mota.*

b Actio perso. *Adde spe. de act. & pen.§.2 uer. & nota, quod iudicium.& vers.seq.*

c Concessi. *Conce do, id est, dono, si non ap- pareat alia causa, ex qua conceditur. l. vxor. §.fin.*

In ipsum flumen aditus & exitus. aliter q̄ p ipsum flumen non habeatur, merito ipsius plani appellatione contineatur, ut in simili in multis casibus iura dñt. Sic etiam ager, cum totus qui fuit ab utraq; parte, vnius plani appellatione contineat, ergo & ipsum flumen. alias flumen medium diuideret, nec esset unus planus, sed plures, ar. ff. de ver. sig. l. recte dicimus. Facit ad hoc, quia quod fit in aqua putei in ipsa re factum vr. l. is qui in puteum. in prin. ff. quod ui aut clam. & hr̄ p Bar. in trac. suo Tyberia. in 5. col. uer. dr̄. Sed ibi ēt Bar. dicit, quid si ab alia parte fluminis essent montes uel colles? dicit φ tunc ille locus propter aquæ attractionem vergens plani appellatione non continetur, sed ibi planus desinit, & locus ille ripæ fluminis cedit, vt d. l. pen. ff. de flum. etiam si ipsum flumen aliunde habeat aditum. arc. ff. uti pos. l.
4 si duo §. si supra ædes cū si. † Et ad prædictis φ ualles etiam dicuntur illæ quæ non sunt montibus uel collibus circundatæ, sed sunt in locis interiorib. uel cōcauis aquosis, & ve plurimum concauatis. de quibus dicam infra in elemento aquæ. in tit. de ualli. aquo.

De aqua. Cap. XXV.

1 *Aquæ seruitutis materia.*
2 Quidquid *solo superponitur, ipsi cedit, secus tamen in aqua.*

1 AQua † scd̃m nos est elementum, ideo post terram, de aqua consequenter pro maiori nostra perfectione uidendum esse putaui. Sed ut omnib. ordinem seruemus, prius a mari tanquam digniori exordium capiamus, post reliqua quę in primis ad seruitutē aquę pertinent, ut etiam ordo requirit, breuiter perquiramus, si tamen prius unum dixerimus, quod in aqua mirabile uidetur. † Nam
2 licet regulariter quicquid solo superponitur cedat solo. l. adeo §. cum in suo. ff. de acq. re. dom. tamen secus est in aqua, quæ est supra solum, quia tunc solum cedit aquæ, quæ supra imponitur. d. l. adeo. § insula. ibi, cuius & ipsum flumen, & est speciale in flumine & in mari, & in certis aquis, in quibus locum habet ius alluuionis, secundum Barto. in tract. de alluuio. in 6. colum. & Bald. in l. si plures in 8. colum. in fin. C. de seruit. vide etiam. Bald. in l. item lapilli. in princ. ff. de rer. diuis.

De mari. Cap. XXVI.

1 *Mari, quod natura omnibus patet, seruitus priuata imponi non potest.*
2 *Domum quis uendere potest hoc actu, quod emptor ibi talem artem exercere non possit.*
3 *Mari uel maris in littore an quis ædificare ualeat, & an ædificiū suum efficiatur, et quando.*
4 *Ciuitates in mari fundatæ ipsorum ædificium sunt.*
5 *Mare, uel aliquem maris usum, aut iurisdictionem. an aliquis præscribere ualeat.*
6 *Mare an aliquis tanto tempore præscribere possit, cuius initii memoria in contrarium non extet.*
7 Veneti, *qui gulphum maris Adriatici cuius memoriā in contrarium non extat. posederunt, ipsum mare quo ad eius iurisdictionem præscripserunt. & similiter Ianuenses in mari suo.*
8 *Maris proprietas aliqua præscriptione, uel consuetudine præscribi non potest.*
9 *Mare possedisse, vel quasi, vel aliquam eo iurisdictionem habuisse, quomodo quis dicatur.*
10 Veneti *in mari Adriatico an possint imponere gabellas, & merces conductas contra Venetorum statuta confiscare.*
11 *Mare, in quo aliquis non exercuit iurisdictionem, ut possit dicere ipsam præscripsisse, an sit sit alicuius dominii ratione, uel saltem quo ad iurisdictionis ius. ut maleficia quæ ibi committuntur punire possit. & an gentes, quæ ibi ad habitandum accedunt, possint iudicare.*
12 *Iurisdictio quanta sit in territorio mari coherentis & usque ad quod spatium.*
13 *Insula propinqua, uel modico spatio stare quæ dicatur.*
14 *Miliaria centum per mare, est minus duabus dietis.*
15 *Insula maris si esset in mari alto a quálibet regione distans ultra centum milliaria, quid iuris.*
16 *Insula Sardiniæ Italia dicitur, licet ab Italia modico freto distet.*
17 *Iurisdictionem in terra habentes, habent etiam in mari usque ad centum miliaria tantum, ultra uero solum imperatoris iurisdictio est.*
18 *Papa si in mari moriatur in illa ciuitate successoris electio fieri debet.*
19 *Imperator si miliit ciuitatem aliquam donauerit, omnes eius pertineas donare uidetur.*
20 *Delictum si esset, commissum in mari inter duas ciuitates punctualiter æque distantes, in cuius*

confinio ipsum delictum commissum esse dicatur.

21 *Maris in eadem particula si plures habitēt vel ad ipsos pertineat, & ibi delictum commissum fuerit, quis prius cognoscere debeat.*

22 *Conventio si oritur de his, quæ in mari gesta sint, vel ad mare spectent, qualiter iudicandum, vel faciendum erit.*

23 *Mare quid sit.*

24 *Maris fines an reperiantur.*

25 *Mare qualiter designabitur.*

26 *Territorii alicuius appellatione, an etiam mare comprehendatur, & districtus per illam civitatem.*

27 *Civitates maritimæ an etiam in mari districtus habeant.*

28 *Mari existens, quod per civitatem maritimam regitur puta per Venetos, vel Ianuenses, an extra districtum esse dicatur.*

29 *Mare rubrum an reperiatur.*

1 MAri † quod natura omnib. patet, servi
tus privata imponi non pt. vt̄ l. venditor.
in prin. ff. cō. præd. l. qa maris cōis est vsus oi-
bus hoīb. ut aeris. l. litora §. 1. ff. ne quid in
lo. pub. & Inst. de re. di. §. 1. & l. iniuriarum
ac. §. si quis me prohibeat. ff. de iniu. Sed à
principe imponi servitus mari pt, ut dic. gl.
in d. l. venditor. in prin. per l. serui. §. pen. ff.
de seru. Sed licet privatus in mari servitutē
constituere non poterit. tñ se & suos here-
des per stipulationes uel contractus obliga
re pt, ut nō nisi in aliqua parte maris liceat
sibi vel heredib. suis piscari, uel aliquid aliud
facere, vt est tex. cū gl. in d. l. vēditor. in pri.
& idem intelligit ibi Pau. de Cast. in quali-
bet alia aqua pub. eadē rōne. Et eodē mō pt
quis se obligare ad non impedimentū aliū
privatū in aqua publica, uel lo. pub. aliqd
facere, non erit tñ servitus realis uel prædia
lis, per notata in l. vt pomū. ff. de seru. & l. pe
coris. ff. de ser. vrb. pd. & l. Mela §. fi. de ali. &
2 ci. le. † Et similr̄ pt qs vendere domum hoc
pacto, q emptor non possit ibi exercere talē
artē, & valet ista conventio secundum Bart.
Ang. Flo. & Doc. in d. l. venditor. in princ. &
per Pau. de Cas. in. l. quoties. *in prima.* ff. de
ser. Et his casib. non poterit promittens vel
eius heredes contravenire suæ pmissioni, &
sic contra factum suum proprium, quantus
interest eius, cui facta est pmissio, licet resp.
pro suo interesse possit cōtravenire. l. iurisg.
§. si paciscar. & l. ius publicum. ff. de pact. se-
cundū Doct. in d. l. venditor. in prin. Sed vbi
non est à principe mari servitus imposita,
nec à privato aliqua obligatio cōstituta, tūc
mare passim omnib. patet, ut d. l. venditor. in
prin. eius vsus cōis est oib. hominib. ut aeris
d. l. litora. cum si. Et ideo si quis in mari pro-
hibeatur nulla l. privata uel pub. Contradi-
cente. uel in mari retia immittere vel educe
re, pt agere actione iniuriarū. l. actio. §. si qs
me prohibeat. ff. de iniur. & l. 2. §. si quis in
mari. ff. ne quid in lo. pub. imò plus quis pt
in mari piscari ēt ante ædes meas. vel præto
rium meū, nec ipsum prohibere possum, &
prohibēdo similiter teneor actio. iniuriarū,
vt est tex. in d. § si quis me prohibeat. uer. u-
5 surpatū tñ. † Sed quæritur nunquid in mari,
vel littore maris, possit quis ædificare, & an
ædificium efficiatur suum, & qñ, & dic q pt
& ædificium statim sit suū, cum pilas iacta-
uit, nec requiritur rei perfectio. l. ergo. §. fin.
ff. de acq. rer. do. Nā & ille est modus, qui in
litore ædificat vel in mari. ff. ne quid in loc.
pub. l. 2. §. aduersus. ubi utitur uerbo pñtis tē
poris. s. ædificat. ergo sufficit si in pnti ędifi-
cat, & opus prosequatur, non āt est opus qd
perfecerit. & ita vult Bar. in l. quominus. in
5. col. in fi. ff. de flu. ubi et declarat qñ quis
dicitur opus prosequi. Et ppea dicit Bal.
4 in rub. ff. de re. diu. in 3. col. † Quod sic faci
unt Veneti, qui sunt fundati in mari. & de
iuregentium civitates fundatę in mari, sunt
ipsorum ædificantium, l. in tm. in prin. e. tit.
& hac ratione dicit eleganter Bal. q Veneti
a prætendunt libertatem a: quia non ædifica-
uerunt in solo alicuius. sed si quis in solo iu
risditionali alicuius ędificat, illius dicitur
subditus, ut not. Spe. in tit. de ędi. do. uer. qd
si petitur civitas. Et prędicta uera intellige,
nisi in mari aliquid fiat, quo potius statio,
iter ue navigantium deterius fiat, l. 1. § si in
3 mari. ff. ne quid in flu. pu. † Sed nūquid pos
sit aliquis pręscribere mare, uel aliquem vsū
maris, aut iurisdōnē? & uī q non, quia non
est scriptum loco & tpe; quia loca iurisgen-
tium longæ possessionis præscriptione ac-
quiri non pñt, ut est casus in l. fin. in princ.
6 & ibi hoc not. Ang. & Doc. ff. de usuc. † Sed
an possit præscribere tanto tpe, cuius initii
memoria nō existat? Et videtur similiter q
non, ex quo mare est cōe omnibus, vt dixi.
ergo uī q contra infantes, & nōdū genitos
impossibile sit præscribi posse, quia non ua-
lenti agere non currit præscriptio. l. 1. in fi.
C. de anna. præscr. Item, quia istud uī cōtra
ius

ius naturale, ergo praescribi non potest, arg. d. l. fin. in l. iura sanguinis. ff. de reg. iur. In contrarium vr, quod tanto tpe possit acquiri, quia in mari ita est iurisdictio, sicut in terra, vt no. in c. vbi periculũ. de elect. in 6. in ver. tertio ergo pscribi potest. l. viros. C. de diuer. off. lib. 12. & ita no. Bal. in rubr. de re. diui. in 2. col. Item, quia possessio vel quasi, cuius non existat memoria, het vim tituli seu priuilegij, aut constituti. l. hoc iur. §. ductus aquae. ff. de aq. quot. & aest. & c. sup quibusdam. §. praeterea. extra de ver. sig. & c. 1. de praescr. in 6. Et hoc vult tex. cum gl. in l vsum aquę ff. de aquae. l. 11. & gl. fi. scdm primum intellectum. l. diligenter. e. tit. Sed per tit. & priuilegium posset per principem concedi, vt quis ẽr priuatus habeat iurisdictionem in mari. l. venditor. in princ. cum gl. ff. communia p. & dixi sup. in prin. ergo possessio vel quasi, dicti tpis perditur, sicut priuilegium, uel alius titulus. sed quia mare & alia flumina per consuetudinẽ pñt pscribi, & acquiri, ut no. gl. in d. l. vsum. ergo potuerunt etiam per possessionem tãti tpis, cuius non existat memoria, quae hẽt vim cõsuetudinis, praescribi, ut d. c. 1. de praesc. in 6. coniuncto c. fi. & ibi not. extra de consue. & ita tenet Bar. & Aug. & Do. in l. sane si maris. ff. de iniu. & Bal. in rubr. ff. de rer. diu. in 2. col. & Ang. in l fi. ff. de vsu. & in cons. quod incipit, thema super quo consilium quaeritur, &c. ita ẽt tenui supra in 1. l. in 3. q. prin. & ex praedictis sequitur. †Quod Veneti, qui gulphum maris Adriatici tanto tempore, cuius non extat memoria, possederunt, ipsum mare quoad eius iurisdictionem praescripserunt. & similiter Ianuenses in mari suo, vt no. Do. in dictis locis. Sed praedicta intelligo ueia, qñ allegatur titulus, seu, priuilegium Imperatoris, vel quod credant, se vel maiores suos habuisse ius in mari. ar. eorũ quae not. Bar. in l. Celsus. ff. de usu. Bal. in l. iudicis. C. de rei vend. Secus si consitererẽ se & maiores suos nunq̃ habuisse aliquẽ titulũ, uel nec aliquod ius, sed tm̃ praescripsisse per dictum tps. nam tunc nõ sufficeret, quia potius corruptela esset quã praescriptio, vt i. aut. vt nul. iud. §. 5. & ibi gl. col. 9. & quãto lõgiori tpe possedissent, tanto maiori culpa tenerẽtur, vt c. fi. extra de consu. qa licet praesumptio esset iuris, & de iure, tñ admitterẽ pbatio in contrarium per cõfessionem partis, vt no. in aut. sed iã necesse. quae est in cor vnde somitur. C. de do. ante nu. & gl. in l. in contractibus in prin. C. de non nu. pe. sicut dicit in simili Inn. & Doc. in c. quia plerisque. extra de imm. eccl. & c. cum Bert. extra de re iud. & quia essent in mala fide. c. fin. de praescr. & c. malae fidei possessor. de reg. iu. in 6. & licet praesumatur bona fides de 30. an. l. si C. vnde vi. & ibi p Bar. in fi. ñ cõtra istã praesumptionẽ põt pbari mala fides. maxime ex cõfessione partis possidẽtis †. iẽ praedicta intellige quo ad usum, & iurisdõnem non autẽ quo ad pprietatẽ, quia illa nõpõt praescribi aliqua praescriptione uel consuetudine l diligenter in fi. C. de aquaed. li 11. qa sunt de iure gentiũ, & publico, & in usu publico, ut mare, & flumina nauigabilia. nullo tpe acquiruntur, nisi concessio Caesaris aut senatus interuenerit. & hoc tenet gl. in l. fi. ff. de vsuc. quã sequitur Ang. in l. sanẽ si maris. ff. de iniu. Sed hoc intelligo qñ qs vellet se fundare in praesc. simpliciter, sed si vellet se fundare in tit. seu priu Caes. & ad ipsum probandum allegaret rõnẽ, uel quasi, iñ ipis, cuius non extat memoria, sufficeret ẽt ad acquirendum dñium. c. sup quibusdam. §. praeterea. de verb sig. & p c. 1. de praescr. in 6. per l hoc iure. § ductus aquae. de aq. quo. & aest. iuncta gl. notab. in l. seruitutes praed. cũ ibi no. per Do. ff. de ser. & adde, quod no q̃ dixi supra in ti. de ser. aquaed. in 8. q. prin. ver. & ex praedictis sequitur decisio multarum q. vsque ad uer. & q. ex praedictis deciditur. vbi posui quãto tpe praescribatur loca publica, & ius pascendi in fluminib. †Sed dubitari potest qũo quis dicatur posse disse, uel quasi, mare, uel aliquã in eo iurisdõnem. dic ille qui habet imperium i mari. dẽ mare possidere. quod patet p leges, quae permittũt soli principi disponere de his. ff. de verb. oblig. l. continuus. §. cũ quis. ff. de contrah. emp. l. sed & Celsus. in princ. & l. quominus. ff. de flu. & ita eleganter no. Bar. in tract. Tyberia. in tit de aluco. ues. publ. ce iurisgentium, & idem in effectu tenet Bal. in l. si plures. in 4. colum. in princip. C. de condi. inser. quod tene menti, quia hoc allegaui contra Brixienses, quod Lacus gardae esset totus de territorio Veronensi, quia semper Veronenses, & principes, qui dominati sunt Veronae exercuerunt imperium, & iurisdictionem super toto lacu. & ita fuit iudicatum per excelsum consilium negatorum Venetiarum. & idem dico de

gulpho

gulpho maris, quod custoditur p Venetos, & super illo exercuerunt atque exercent iurisdictionem in dicto gulpho. & ita etiam ob-
10 seruatur. † Sed nunquid hoc prætextu possint Veneti nauigantibus per mare Adriaticum in gulpho cu mercibus imponere gabellas, & confiscare merces conductas contra Venetorum statuta? Bal. format in tract. de sta. di. in 2. col. d. fin. versic. sed nunquid, & vi q non, per l. 1. C. no. vect. i. impo. non pos. Item quia ius confiscandi nulli competit, nisi princi. C. de bo. va. l. lib. 10. & cap. 1. in tit. quæ sunt rega lia in usi. feud. In contrarium uidetur, q secundu Bald totus mundus hodie hoc iure utitur, & derogatum est legibus contrariis. facit l. colonus § maritim. ff. loca. Item quia ista specialis confiscandi consuetudo specialis principis permissioni comparatur, ut no. in simili, in aut. de man prin. §. & iudicare. coll. 4. Item quia Veneti in eorum imperio hnt regalia, & iura fisci, nec superiorem saltem de facto recognoscunt; ideo in mari prædicto pnt imponere gabellas, & confiscare merces & bona sicut in ciuitate Venetiarum, quia tantam iurisdictionem habent in mari, quã tam in ciuitate Venetiarum, per ea quæ not. Bar. in tractatu de insula, in 1. & 2. col. & di cam in q. seq. Sed ubi non esset ista consuetudo, uel ubi non hrent imperium, uel si hrent recognoscerent ipsum à superiore, tunc non possent imponere gabellas, ut in toto tit. C.
11 no. vect. impo. non pos. † Quid autem de mari in quo aliquis non exercuit iurisdictione tanto tempore, ut possit dicere præscripsisse aliquam iurisdictionem, an licet sit nullius ratione dominij, an saltem quo ad iurisdictionis ius, sit alicuius, ut maleficia quæ ibi committuntur possint puniri, & an gentes, ibi ad habitandum accedunt, possint iudicari. ista q. formatur per Bart. in eo tractatu de insula, in 2. col. qui dicit, q pro decisione huius q. est uidendum. † An ille qui
12 habet iurisdictionem in territorio cohærenti mari habeat iurisdictionem in mari, & usque ad quod spatium. & uidetur dicere ipse quod non, quia mare commune est omnibus ut sæpe dictum est, 2. in contrarium dicit esse ueritatem, quia sicut præses prouinciæ debet purgare prouinciam malis hominibus per rectram. l. congruit. ff. de off. præ. & ita per æquam. l. 1. C. de classicis. lib. 10. & ibi Bar. dicit per illum tex. quod sicut quis potest punire delinquentem in suo territorio ita delinquentem in mari, quod subiicitur illi ciuitati vel prouinciæ: allegat l. Cæsar. ff. de pu bl. & ita no. Bar. & Ioan. And. & Doct. in ca. vbi periculum. in versic. territorio. de elect. in 6 & vide per Angel. omnino in l. sane si maris. ff. de iniur. & Bald. in l arbor § de uestibulo. ff. commun. diuid. & Ang in l. insulæ Italiæ. ff. de iudiciis, qui dicit, quod per illam l. fuit decisum Pisis de consilio Bar. quod delictum commissum in mari propinquo portui ciuitatis Pisarum, deberet ibi puniri; quia est pericula maris, quod intelligebatur subiacere ciuitati Pisarum. imo plus dicit ibi Ang si illa particula maris esset in remoto mari, si tamen nulli loco terrestri etiar propinquior, ubi exerceretur imperium, debet Pisis puniri. Et idem dicit de aliis ciuitatibus cum similis casus accideret. l. 1. C. de classi lib. 11. quam dicit no esse alibi. Circa quod adde quæ dicam in seq. q. & ex hoc apparet secundum Bar. in d. tractatu, si in mari quis hét iurisdictionem, multo magis hét etiam in insulis quę sunt in dicto mari. Insulæ
b b. n. illius prouinciæ propinquę quę modico spatio distant, illius prouincię esse dicuntur d. l. insulæ Italiæ. & l. norionē. §. 1. ff de uer.
13 sig. & no Ang. & Doct. in d l. insulę. † Quę
c aut dicatur insula e propinqua, uel modico spatio distare, dic secũdu Bar. in d tractatu. per centum miliaria. vicinum n. tunc dr. l. 4. §. si tam uicinum ff de dam. inf. & extra de rescrip. cap. nonnulli. vbi dr q in duas dietas
14 non dr locus remotus † Constat autẽ quod centum miliaria per mare, est minus duabus dietis. & quod vsque ad centum miliaria dicatur locus propinquus, probatur in l. quicunque de epis. & cler. & hoc singulariter te menenti, quod habentes iurisdictionem in territorio cohęrente mari, dicuntur habere iurisdictionem et in mari, & in insulis quæ sunt in mari vicino usque ad centum miliaria, & possunt ita capere, & punire delinquẽtes in mari usque ad centum miliaria, sicut in terra in suo territorio. Quod no. quia habui de facto pro Ianuensibus contra Venetos, quia dominus Lauredanti cœpi Mauritium Caronibem Ianuensem; qui capi non poterat, quia non erat in mari Venetorum, & petebat 33. millia ducatorum pro damno si bi dato. ego inter alias feci unam positionem, quod mare in quo captus fuerat, non erat propinquius alicui loco terrestri seu territorio, quam ipsi modo no. & cõfessus est

creditor non potuisse capi, ex quo non erat
in gulpho Venetorum.& allegaui Ba.& An
ge.de quibus supra pp quod de modico ue-
15 nerunt ad concordiam. † Sed quid si insula
maris esset in mari alto a qualibet ragione
distans ultra centum miliaria? Bar.in d. tra-
ctatu de insula,in 2.col dicit,ꝙ hoc casu nō
fit nobis dici uicina uel pro linqua p l.pen.
§.Paulus rñdit.ff.de acq.re.do & l.insulā.co.
ii.& per notata in simili,inst.de rer.di.§.in-
16 sula.& ideo concludit,ꝙ insula Sardiniæ, †
Italiæ dr̄.licet ab Italia modico freto diste-.
Si aūt nec alteri insulę est vicina, tunc non
possumus dicere,ꝙ aliquis in ea habeat iu-
d risdictionem, nisi Imperator,qui est dñs to
tius mundi.l.deprecatio.ff.ad l.Rh.de iac.Vn
de dicit Bar.ꝙ talis insula occupanti conce
deretur quo ad dominium. sed si quo ad iu-
risdictionem pro magistratu,uel Rectore se
gesserit absque principis iussu, intellige in
illa insula remota,incideret in l Iuliam ma
iestatis l.3.ff ad l Iul ma. & hoc secundum
iura ciuilia. sed secundum iusgentium gen-
tes quæ dictam insulam occuparent, facerēt
sibi regem.l.ex hoc iuregentium.de iusti. &
iu.& illos manu regia regeret.l.2. circa pri.
ff.de ori.iur.& hoc seruandum esset inter gē
tes,qn̄ nec iure Romano nec alio iure virun
17 tur.†Et expedictis notat Bartolus, nolentes
habere iurisdictionem in terra,hr̄e etiam in
mari usque ad centum miliaria tm̄, ultra ue-
rò sit solum iurisdictio Imperatoris.Sed An
gel.in d.l.insulę Italię.de iudiciis,ut dixi in
quæst.præc.uult,ꝙ habeant eam iurisdictio-
nem in mari & eius insulis valde remotis,
dummodo alii loco terrestri non sint magis
propinquæ. Facit ad prędicta gl.1. in c.qm̄.
& quod ibi no extra,de dec.Et adde quæ no.
Bar.in l.2.C.de nauf.lib.11.†Vnde ex hoc
18 sequitur,si Papa moritur in mari,in illa ciui-
tate,debet fieri electio successoris Papæ secū
dum Io.An.in c.vbi periculum.de elec.in 6.
& Ang.in l.sane si maris.ff.de iniuriis.† Itē
19 si Imperator donat mihi ciuitatē,vr̄ donare
& omnes ptinētias,de quibus loquitur Inn.
in c.cū ad sedem extra, de rest. spol. & tā in
mari,quam in terra,quia mare sicut terra di-
stinguitur,ut no.in d.c.vbi periculū.& l.1.C.
de classi.lib.11.& l.deprecatio.ff.ad l.Rh.de
iac.& ita no.Bal.in l.beneficiū.in 2. col. in
20 prin.ff.de cōst.princ.†Sed quid si inter duas
ciuitates punctualiter æque distantes esset
delictum commissum in mari? dic, tunc di

ceretur esse commissum in confinio, quod est
cōe veriusq; ciuitatis.l.arbor.in prin.& §. de
vestibulo.ff.cōi diui.Et ideo pariter ad vtram
que spectat cognitio criminis, & cōtractus,
sicuti qn̄ punctualiter in confinio plurium
tum in certa delinquitur vel cōtrahitur,secū
21 dum Ang.in d.l.sane si maris †Sed quid si i
eadem particula maris plures habitent vel
ad ipsos ptineat,nūc quilibet poterit cogno
scere,& erit locus prætentioni.l.si quis postea.
ff.de iud.& præuenisse intelligitur qtm̄ ad i-
perium ille,qui delinquentem capit in ma-
ri.Nam per personalem capturam intelligi-
tur iurisdictio esse pręuenta.secundum Io.
An.in c.1.de dec.& ob. in nouella,quem seq
22 tur Ang.in d.l.sanè si maris.in fi. †Sed si o-
ritur contentio de his.quæ gesta sunt in ma-
ri,uel ad mare spectant,qualiter erit iudicā-
dum uel faciendum?dic ꝙ maris cōsuetudo
seruanda est,ut est tex.no. in auc de usu.nau-
ti.§.fi.co.1 1.& hoc no.gl.quod intelligit qn̄
non repugnat iuris legibus. & sic dicit debe
re intelligi l.deprecatio. & ꝙ maris consue-
tudo sit seruanda.tenet Bal.in d l. obseruare.
§ antequā, per illum tex.ff.de off.proconsul.&
hoc inducit in argm̄ ad cursum brauij Vene
torum.cum fieri debeat per mare, sicut hsi- d
tatum est. & similiter per mare cum balli-
stris solent ludere, alibi consuetum est.Et ui
de apud Muranum,quæ est prope ciuitatem
Venetiarū,ubi fiunt pulchra uitrea. Vltimo,
pro complemento a parte maris subiicio ali
quas q̄ōnes, quæ licet non tangant proprie
seruitutis materiā,vtiles tamē erūt ꝓ ipsius
23 declaratione †Et primo quæro,quid sit ma-
re.scdm Bar.in tractatu de insula.in prin est
collectio multarum aquarum salsarū,ꝓprie
n.mare ab amaritudine dr̄, & oportet ut cū
mari contineatur.alias.n.licet mare appelle
tur mare,tamē nōn est,sed potius stagnū vel
lacus,& tunc non est iuris priuati uel publi-
24 ci,vt de flumine dr̄.† secundo quæro, an re-
periantur fines, dic ꝙ sic,vt no.in c.vbi peri-
culum.de electio.in 6 & notat Bal.in l.si te-
stamentum C.de inst.& substi.sub condōne.
25 †Tertio quæro,qualr̄ designabitur mare dic
p terram propinquam,cui mare magis adhę
ret,& sub qua distingui consueuit, secūdum
Bal.in d.l.aestim. allē.in auc.ut oēs ob.iud.§.
26 primo.†Quarto quæro,an appellatione ter-
ritorii alicuius ciuitas cōprehēdatur et ma
re & districtus per illam ciuitatem. & uī qd̄
sic,maxime in fauorabilibus,ut not.in d.ca.

ubi periculum: & ibi per dominum Mar-
27 cum, & Doct. in §. porro. † Quinto quæro, an ciuitates maritimæ etiam in mari habeant districtus. dic quod sic, ut no. Ioan. Mo.
28 in d. c. ubi periculum. † Sexto quæro, an existens in mari, quod regitur per ciuitatẽ maritimam, puta per Venetos, uel Ianuenses, dicatur esse extra districtum. dic quod non, imo potest ius reddi. sicut Venetiis & Ianuę,
29 ut per Bal. in l. 1. C. de sen. ex bre reci. † Septimo, & ulti quæro, an mare rubrum reperiatur. dic quod sic tex. est in l. & si non sint. §. fi. ff. de au. & arg. leg. Cetera circa materiã maris, uide quæ scribit Bar in tract. de insula, & quæ dicam in trib. sequentibus tit.

a Libertatem. *Veneti dicantur de pop. Ro. Bar. in l. hostes de captiuis. nec recognoscunt superiorem ex præscriptione. Bar ibi, & Bal. in l. 1. ff. de re. di & sunt domini maris Adriatici & litorũ eius. s. in genere, non in specie quia litora sunt ciuitatum adiacentium litori. Bal. in l pen. C. de cõdi. infer. & uide Bar in l. quominus. 2. q. de flumi nibus. & in l. sane. ff de iniu. & Sal. in l 3. C. de nauf. fæno. & per Bar. Cæp. in l. eum qui uectig. de uerb. sig.*

b Insule *Insulæ maris sunt subditæ ciuitati magis uicinæ l. insulæ. & ibi Doct. & Bar. ff. de iud. ubi etiam Bar. dicit de piratis se reducentib. ad insulas, quia conueniri possunt in ciuitate uicina insulæ. adde etiam Bar. in trac. Tyb e. 2. parte, de insula, in prin.*

c Insula. *Distans a terra ultra centum miliaria nullius est, nisi occupantis. uide Bar. in d. tract. Tyberiadis.*

d Iurisdictio. *Imperator habet iurisdictionem generalem Bal in c. ad hoc. in 4. col. de pac. iur. fir. et Bal in l. 2. C. in quib. ca. co li. xi. ubi dicit, qui habet dominum generale & uniuersale in omnibus rebus, sed non particulare. Vide Bar. in extra uag. ad reprimen. uer totius urbis. & Alex. consil. 76. 2. parte. & Alb. in cap. uenerabilem. de elect.*

De litore maris. Cap. XXVII.

1 *Litus maris est, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit.*
2 *Litora sub cuius imperio esse dicantur.*
3 *Litore maris quæ fieri licitum sit.*
4 *Terra quæ est in mari, uel arena maris, cuius esse dicatur.*
5 *Fundum in alienius, si fluminis impetu lignamina uel segetes, uel alia res proiecta sint, quid de illis fieri debeat.*

1 Litus † maris est, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit. l. litus. ff. de ver. signi. & Insti. de re. di. §. flumina. sicut mare naturali iure commune & omnium, ita & litora maris communia sunt. l. 1. in fi. ff. de re. di. & Instit eo. tit. §. 1. & pp hoc nemo ad litus maris accedere prohibetur, dummodo a uillis & monumentis & ædificiis se abstineat. l. nemo. ff. de re. diu. & dicto. §. primo. † Li-
2 tora in quibus populus Roma. habet imperium, populi Rom. esse dicuntur. l. litora. in in prin. ff. ne quid in loco publ. quod intel lige quo ad iurisdictionem uel protectionẽ sed quo ad usum, sunt communia, ut d. §. 1. & ibi gl. in uers. per hoc. & glo. in d. l. litora. quo verò ad dominum, seu proprietatem, sũt in bonis nullius. vt. §. litorum. Inst. de rer. di. & ita etiam vult Bald. in rub. ff. cod. titu. in 4 col. uers. sed quid si ædificium. sicuti nullius iurisdictio est Cæsaris. & sic ista tria sũt diuersa, proprietas, usus, & iurisdictio, seu protectio. ut dicit Bald secundum Iaco. de Ra. in l. quædam. ff. de re. di. † In litore maris li-
3 citum est casam ponere, in qua piscatores se recipiant. l. riparum. § fi. ff. de re. diu. & licitum est ædificare in mari, vt fecerunt Veneti, ut dixit Bal. in rub. de re. di. in 4. col. & dixi in tit. præc. in princ. & quod quis in litore maris ædificauerit, ipsius erit, sed sublato ædificio uel collapso, rurs quasi postliminii reuertitur locus in pristinam causam & si aliud in eodem loco ædificauerit. eius fiet. l. in tantum. in prin ff. de re. di. & l. quæ in litore. in princ. ff. de ac. rer. do. secus si pro parte tantum esset collapsum, uel si fundamenta in totum remansissent, uel pro maiori parte, ut ibi, secundum Bald. & quia dixi licitum esse in litore ædificare. intellige nisi usus publicus impediretur. leg. in litore. ff. ne quid in loco pub. Item intellige quando ædificando nemo sentit damnum. l. 2. § aduersus. eo. tit. & intelligitur quis ędificare, quando in litore pilas iactauerit. non autem requiritur rei perfectio. l. ergo. §. finali. ff. de acquiren. rer. domin. ut dixi in titu. præced. versicu. sed quæritur num in mari. Item licitum est in litore maris terra desiccare, & ex mari ad litus deducere. leg. riparum. in princip. ff. de re. diu. & Inst. eod. titu. §. litorum. Item lapilli & gemmæ, ceteraq́; in litore

re inuenta iure naturali statim nostra sunt.
4 †Item quid de terra, quæ est in mari vel arena maris? dic idem, quod dixi de mari uel litore, ut d.§.litorem.in fin.& ideo licitum est cuilibet accipere gemmam uel arenam maris, & efficitur occupantis, & exportantis seu secus de lapidibus & alijs, quæ in litore ex causa naufragij uel ex uehiculo alicuius ceciderunt, quia non licet ea capere, imo q accipit animo sibi acquirendi, magis quam fur est, vt l.1.& 2.ff.de incen.ruin. & nauf.de qua materia uide in l.eum.& authen.nau g. C.de fur.& Fede.de Sen. in consi.102. quod incipit, domine Francisce. Idem esset quado ex vi fluminis ligna uel rates, uel aliæ res ad litus maris, uel ad fundum alicuius peruenerint.& ibi dicit eleganter
5 †quod si fundum alicuius proiecta sunt lignamina uel vegetes, vel aliæ res ex impetu fluminis, si agro noceant, si dominus agri uult fas & licite facere, consilium est, ut per iudicem fieri faciat proclamationes in locis uicinus, vt dominus res illas tollat intra certum terminum, alias illæ pro derelictis habeantur & occupanti concedantur, maxime si illæ res sunt viles ex causa nanq; quis compelli pôt agere, vt no.in l.5.C.ut nemo inui. Hic aût subest causa, quia illæ res nocent agris alienis. dicit tamen quod securior uia esset, ut post aliquod tempus post dictam proclamationem uenderentur dictæ res, & pretiû pauperibus erogaretur, ar.c.cum tu.extra, de vsu. cum sim. quæ no. quia sæpe contingit ubi sût flumine rapida & torrentia.

De portu. Cap. XXVIII.

1 *Portus statio, & angiportus quid proprie sint.*
2 *Portus flumina publica sunt, licet ciuitates Italiæ de consuetudine ea sicut imperium, præscripserint.*
3 *Portus omnis solo insula est.*
4 *Portus maris hominum ingenio fabricati, an omnium populorum publici sint, an uero ædificantium.*
5 *Testamentum factum in portu ciuitatis Soldani an dicatur factum in terris Soldani.*
6 *Moles in mari proiecta causa faciendi uel muniendi portus, an iaci possunt.*

1 Portus † est a locus conclusus, quo importantur merces, atque inde exportantur, eaq; nihilominus statio est conclusa, atque munita, inde angiportum. l.portus.ff.de verb. sig. Et dicitur locus conclusus.i.locus ubi rates morantur & stant, secundum gl.ibi. Statio vero dr a stando.& ideo stationis verbo is locus demonstratur, ubicunq; naues tute stare possunt, ut l.1.§ stationem ff.ne quid in flu. pub. Angiportum dr strictus portus.
2 † Portus & flumina publica sunt.l. nemo.in fi.ff. de re.di.& Insti.co.§.1.& ideo ius piscandi commune est omnibus in portu fluminib. que. Inst. de re.di.§.flumina quo ad iurisdictionem, portus sunt Cæsaris, uel illius dñi, vel ciuitatis, uel territorij, in quibus sunt, vt c.1.in princ.in tit.quæ sint regalia.in usi.feu. & ideo uectigalia seu redditus illius portus prouenientes ex mercibus, sunt de regalibus & dicuntur publica uectigalia, ut d.c.1. & l. inter publica.§.fin.ff.de verb. sig & ppea spectant ad Cæsarem, ut d.c.1.quod intelligo, nisi dñs ciuitatis uel territorij illius loci, in quo est portus, habet regalia, quia tunc ad eû spectant illa regalia. Et quando Papa, uel Imperator facit aliquem regem, quæruntur sibi omnia regalia quasi specialiter concessa, secundum Bal.in d.c.1.circa fi.& uide quæ statim dicam infra.uer.sed quæro iuxta prædicta. Hodie vero ciuitates Italiæ sibi de cô suetudine præscripserunt merum imperium & ita portus & flumina, licet de iure cômuni sint principis, ut d.c.1.pro quo facit glo. magna in fi.§.iusiurandum.in auth.de desc. ciut secundum Bar.in l.quominus.in 2.col. in fi.ff.de flu.& dicam in tit.seq.† Et adde, q
3 omnes portus in solo sunt insulæ.l.Cæsar.ff. de pub.& ideo dicit ibi Bar.si quis in portu insulæ ciuitatis Pisanæ deprehendatur, pôt puniri in ciuitate, sub qua est insula. Circa quod vide quæ dixi in ti.de mari.† Sed quæro iuxta prædicta, an portus maris ingenio
4 hominum fabricati sint publici omnium populorum, an vero ædificantium.& uidetur q sint publici, per ea quæ supra dixi. In contrarium vr, quod sint ædificantium.l.i.in tantum in princ.ff.de re.di. Item videt q sint communes, sicut aqua est communis. dic scdm Bal.in rub.ff.de re.di.in 7.col.in prin.q ædificia sunt ædificantium, sed portus sunt publi
5 ci.† Et ex his insurgit una pulchra dubitatio an testm factum in portu cuiusdam ciuitatis Soldani, dicatur factum in terris Soldani. Et Bal.ibi dicit, q tpe suo hoc fuit reuocatum in dubium. Et dicatur quod non, quia portus est publicus, & ita Christianorum, sicut Sa.

racenorum.nam hoc est introductum de iure gentium. Consequentiam autem inferebatur ex prędictis.l.hoc legatum.de leg.3. Sed Bal.in l.iustitia ante fi.principii ff.de iusti.& iure.dicebat se consuluisse sup testō cuiusdam facto in Barbaria dub.ęstibus, ipsum valuisse,qa cum non appareat q forma testādi ibi seruatur. psumitur q seruetur ius gen. tanq̄ æquissimum.ar. l.oēs populi.in fi.ff. de iust.& iure. Idem uult Bart.in l.1.C.quēad. test ape.q similiter dicit,q de facto consultus fuit sup quodam testō unius mercatoris de Aucona,facto in terra soldani Babyloniç & dixit valere testm̄ factum secundum merū ius gentium, q præsumatur ibi vigere nisi contrarium probetur,cum sit tale ius gen.apud omnes,sicut consuetudo in dubio psumenda.nā istud ius gen est bonum,& æquū, ideo seruandū.& portus seruare debemus tan ca.quā ciuile,qa illud inhæret iuri diuino, sed sub lege diuina sunt oēs populi,& nationes,sed ius ciuile non uiget ubiq; locorum. facit c.q sup.extra de uoto.& adde q no.Bal. & Doc.in l.qa a latronibus.in pri.ff.de test.

4 & Ang.& Do.in d.l.2.C. quēad. test. ape. & Do.in l.si non speciali.C.de test †Reperiuntur ēt mores in mari protectæ causa faciēdi vel muniendi portū,quas in mari quis iacere pōt,maxime ea de causa,ut l.2.§.aduersus ff.ne quid in lo.pu.& si maritus haberet in dotem ciuitatem,uel territorium iuxta mare,& iaceret moles in mari,p portu faciēdo uel muniendo,vel pro muniendis muris ciuitatis uel castelli dotali, diceretur impensa necessaria,ut l.1.§.inter necessarias.ff.de impen. & de istis molib. loquitur Virgilius in 1.Aeneidum de Carthagine loquēs dicit, Miratur molem Aeneas,magalia quondam. & ciuitas Neapolitana hēt istam molē in mari,q̄ vulgariter,el molo, appellatur. quā Alphōsus rex mirifice instaurauit, intra quam est nobilis portus ciuitatis Neapolitanæ.

Portus. *Portus est de regalibus principis.Bal.in c.1 in princ.quæ sint reg.*

De naui. Cap. XXIX.

1 *Seruitus naui imponi non potest,ut cum in portu erit semper merces deferre teneatur.*

2 *Seruitus nauigandi si locus perpetuo in tuo fundo sit,ut ad fundum meum perueniatur, imponi potest.*

3 *Seruitus aquæductus cur ex lacu fieri nō possit.*

4 *Arbores si dominus cædere voluerit,et nauta arboribus nauem ligare uelit,quid iuris.*

5 *Nauigationis tempus esse dicitur a Calendis Aprilis usque ad Calendas Octob.*

1 SEruitus †naui imponi non pōt,ut cū erit in portu,semper teneatur deferre merces: quia seruitus non potest imponi, quę de facili extinguitur,& sic nec naui ex quo de facili consumitur & modicum durat, licet ex nouis tabulis conficiatur,ut no. Angelus in d.l.foramen. Nec obst. q domo imponitur seruitus,& tñ aliqñ ruit,quia illud raro contingit,ideo non cōsiderandum l.nam ad ea. ff.de leg.& ita vult gl.& Ang.in d l.foramē. in fi.& pędictis sequitur seruitutem iumentis imponi non posse,nec hominibus, quia de facili moriuntur,& perpetuam causa non habent.& ideo lex appellat operam seu ministerium serui,non seruitutem & intellige in prædictis seruitutem imponi nō posse,iure proprietatis seruitutis, sed bñ pōt valere iure obligationis psonalis,p no.in l.vt pomum. ff.de ser.& l.pecoris.ff.de ser.ru.præ.& l.Me

2 la.§.fi.de ali.& ci le.†seruitus aūt nauigandi,si lacus ppetuus in tuo fundo est, ut perueniatur ad fundum meum,imponi pōt. l. via

3 constitui.§.si lacus ff.de ser.ru.præd. † Sed q est rō,q seruitus aquæductus ex lacu fieri nō pōt,vt d.l.foramen.§ oēs.& tñ seruitus nauigii imponi pōt,ut ibi. Rńdeo secundum Hērricum,qa quādoque erit nauigium, quandoque uero non aquęductus uero continue. Vel hoc fauore nauigii. Vel dic & tertio, q per nauigium non minuitur aqua,sed p aquæductum sic.ita no.glo in d §.omnes. & d.l.via constitui.§.si lacus.in uer.nauigandi. Licitū est nauigātib naues ad ripas applicare, funesq; arborib ibi natis religare. l.riparū. in princ.ff.de rer.di.& Inst eo.§ riparum. † Sed

4 quid si dominus uult incidere arbores, & nauta vult ligare nauem arboribus? vide gl.in d.arboribus,& Bal.in l.ite lapilli,in pe. col.iuxta.ff.de rer.diu. & quod dicam in titul.de ripa. Nauis usufru.legato, nauigatione uti potest licet naufragii periculum immineat.nauis.n.paratur vt nauiget.l arboribus §.nauis.ff de usufr.dūmodo nauigeē tpe nauigationis,& non alio ff de rei ven.l.non vtique.§.fi.& l.nauis.& C. de offic.rec.pro-

5 uin.l.ciuitas.†Et dicitur tēpus nauigationis esse a Calendis Aprilis, usque ad Calendas Octob.

Octob. vt l. quoties in fi. C. de nauf. lib. 11. & no. gl. fi. in l. qui petitorio. de rei vendi. dicit tamen Bar. in d. l. quoties. in fi. & in hoc standū esse consuetudini, si facit illud, quod fecerit diligens nauis uarius, qui illa lex nō servatur in tpe, quod est apud maxime apud Venetos, quia in nullo tpe nauigant. Redditus nauigiorum sunt de regalib. sicut plaustrorum. c. i. quæ sint regalia. & ibi no. Bald. hodie secus est in Italia, quia ciuitates de consuetudine sibi hoc præscripserunt, ut dixi in tic. pace uers. hodie ciuitates & de priuilegiis naucularorum, & quæ priuilegio vti dicet. vide l. semper. & nauigatores. cum glos. & ma. & de iure im... Hostien. in ... de peregri. & de materia nauigationis & nauicul. arum, ut de in toto ti. C. de nauicula. & in tit. eod. de præd. naus. & in aliis se. videlicet in tit. de nauib. non excu. & de nauf. de cla. li. 11. & toto tit. ff. nau. cau. sta. & tit. ff. & C. de nautic. & in auth. de nau. vsu. col. 9. & ff. ad l. Rho. de ia. l. 1. & 2. & l. scapham. ff. de cuic. Bal. in l. 1. §. de exercito rious. ff. nautæ cau. stab.

De lacu. Cap. XXX.

1 *Lacus est, qui perpetuam aquam habet.*
2 *Stagnum est, quod temporalem continet aquam ibi stagnantem.*
3 *Lacu uel ex stagno aquæductus seruitus concedi non potest.*
4 *Seruitus aquæ tollendæ per totum ex lacu an imponi possit.*
5 *Interdictum de fonte, in lacu etiam locum habet.*
6 *Lacuum seu stagnorum alluuione si uni aliquid detrahatur, & alteri adiiciatur, quod iuris.*
7 *Lacus fructus si a Perusii communi emerim, commune autem habeat ibi proprias naues ad piscandum, quarum etiam vsum volo, quod iuris.*

1 Lacus † est, qui perpetuā hēt aquam l. 1. § lacus. ut in flu publi. na. & gl. in l. foramen. § 1. in uer. lacus ff. de seru. rū præd. dicit. Lacus est, qui aquam habet aquam, nō tñ inde exeuntem. a l. ead. §. lacus appellatur, sicut est lacus Gardæ, qui hēt aqua exeuntē & facientē initium. & hoc attestatur Plin. dicens, Lacus est Italiæ, natus in agro Veronē si initium omne transmittens. † Stagnum 2 a est, quod temporalem continet aquam ibi stagnantem, quæ quidem plerumque hyeme aggeror. d. l. 1. § stagnum. & no. gl. in d. l. foramen. §. 1. in uer. lacus & de utroq; hī per gl. 3 in l. uicinus. § lacus. ff. de aqua plu. arc. † Ex lacu uel stagno seruitus aquæductus concedi non pōt. d. l. foramen §. 1. Et ibi ponitur tō in tex. & glo. sed seruitus nauigii imponi pt. l. uia constitui. § si lacus. ff. de ser. ru. præ. & quæ ... tō ... in gl. & dixi in ti. 4 pte ver. seruitus autem nauigandi. † Sed an seruitus aquæ tollendæ per totū ex lacu imponi possit, vide tex. gl. & Doc. in l. a. ff. cōtra 5 pre. † Interdictum de fonte hēt locum etiā in lacu. l. 1. in prin. ff. de fonte. & dicam infra de fonte. Lacus nec crescit nec decrescit licet quandoque aqua crescat vel decrescat. l. vicinus. §. lacus. ff. de aqua plu. arc. Et ideo lacus & stagna licet interdum crescant, interdum decrescant, suos terminos tñ retinēt. ideo in his ius alluuionis locum non h̄t. l. lacus & stagna. in prin. de acqui. rer. po. & l. 6 Rutilia Polla ff. de contrahen. emp. † Sed circa hoc conclude. Quidam lacus & stagna priuata sunt, tunc non est dubium, quod per alluuionem neque addit, sed locus illæ quia aqua lacus uel stagni inūdat, remanet eius, cuius primo fuerat. d. §. lacus & d. l. lacus. Quidā sunt lacus & stagna publica, & hoc duob modis esse potest. quandoque. n. sunt publica. i. rei p. vt ibi nullus piscari possit, nisi ille cui resp. commiserit, vt in lacu Perusino, & tunc idem si priuatus. l. sed & Celsus ff. de contrah. emp. qnque sunt publica, & in vsu puplico, quia per eum quilibet trāsit, & in eo piscatur quilibet ad placitum, tunc addit & detrahit per alluuionem sicut flumina pub. ff. de verb. si. l. litus. ff. ut in flumi. pu na. l. l. 1. & ita no. Bar. in trac. Tyberia. in 4 col. ver. de lacu vero & stagno & vide Bar. & Doct. in d. l. lacus. & d. l. Rutilia 7 Polla † Sed pone, emi a cōi Perusii fructus lacus, cōe autem habebat ibi proprias naues ad piscandum, quarum vsum volo, commune negat, quid iuris? dic q debeo habere, quia redigior ad instar vsufructuarii uel cōductoris. ff. loca. l. sed addes. §. illud facit. ff. de usuf. l. item si fundi. § seminarios. secundum Bal. in l. fundo. C. de ver. sig. in lacu Perusino. vide gl. in l. ea. ff. de fun. instru.

a Stagnum. *Stagnum publicum an potest piscari impune, vide Spec. de causa poss. & proprie in princip. in 8. colum. in versic. octauum est. vt liceat.*

D:

De fluminibus. Cap. XXXI.

1 *Flumen quid sit, & de eius multiplici differẽtia.*
2 *Torrens est, quod hyeme currit.*
3 *Flumen a riuo in quo differat.*
4 *Fluminis publici cuius sit usus, si proprietas esse dicatur.*
5 *Loco publico, sicut sunt flumina, &c. ædificare non licet.*
6 *Fluminum publicorum usus communis est, sicut uiarum publicarum & litorum.*
7 *Statutum si dixerit, quod gentes loci teneantur sequi usque ad alueum nouũ fluminis, an ultra alueum desic catum gentes sequi teneantur.*
8 *Fluminis caput est, unde aqua nascitur.*
9 *Flumen si in agrum meum lignamina duxerit, an mea efficiantur, remissiue.*
10 *Villæ alicuius uel castelli dominus si locauerat dictam uillam, uel territorium, uel terrena loca, an riuos aquarum, uel pontes, uel alia syluestria loca locasse uideatur.*
11 *Concedam si tibi castrum cum toto territorio an in ea concessione locas syluestris, uel usus ueniat.*
12 *Castro concesso munitiones quæ ad castri defensionem existunt, concessæ intelliguntur.*
13 *Flumina nunquid ueniant in concessione feudorum regalium si forte usque ad tale flumen concedatur, uel de tali flumine usque ad tale.*
14 *Dictio Ad, cuius naturæ sit.*
15 *Flumen si nauigabile sit, prætor concedere nequit aquæductum ex eo fieri.*

1 FLumina † quædam sunt perennia, q̃dã
torrentia. Perẽne est illud, quod semper
2 fluit. † Torrens est, quod in hyeme currit. si
tamen aliqua æstate aruit, qui alias per hyemem fluebat, non ideo minus perenne. l. 1. §. item fluminum. ff. ne quid in flum. publ. facit. l. 1. §. duo sunt genera. ff. de aqua quoti. & æsti. Fluminum q̃dam sunt publica q̃dam non publica Flumen est, ut Cassius diffinit, qđ perenne sit. d. l. 1. §. fluminũ. Sed oĩa. perenne flumina perennia sunt l. nemo. §. fi. ff. de re. d. Et dr̃ perenne, ppter ea flumina, quę ad tempus fluunt, ut Rapo, Meloncellon, & quę sunt priuata, ut dicit gl. & est in §. flumina Instit. de re. di. qui dicit flumina omnia publica sunt. debet intelligi de fluminibus perpetuis. ut est Padus & Rhenus, secundum gl. ibi, priuata uerò flumina sunt, quę manu extracta sunt. l. 1. §. si fossa. ff. de flu. & no. gl. in d. l. nemo. §. ... §. flumina q̃ exẽplificant de fossatis in agris positis, quæ crescunt & decrescunt. Fluminum quædam quædam sunt nauigabilia, quędam non l. 1. §. in fluminum. cum. § se. & l. quominus. ff.
3 de flumi. & l. 1. ff. ne quid in lo. pu. † Flumẽ
a riuo magnitudine discernendum est, aut existimatione circumcolentium, ut l. 1. §. 1. ff. de flu. quẽ tex no. ad probandum & sit flumen, aut in cuius territorio sit: quia recurrẽdum est ad existimationes seu opinionem circumcolentiũ, & ppea debet accipi tes fluminis, & ẽt est faciendũ, quando dubitatur de aliquo opere, de quo non extat memoria vt per Mar. Sil. & Raph. Ful. in l. si arbiter. §
4 fin. in uers. audiuissent. ff. de probatio. † Dicamus primo de flumine publico, & primo
a cuius sit proprietas a & vsus. Et dic ppprietatem esse Cęsaris; quia flumina sunt de regalibus. c. 1. q̃ sint rega. & l. flum. in princ. ff. de dam. infe. & ibi Ang. tenet hoc. Sed hodie ciuitates Lombardiæ cũ sibi de consuetudine, vel ex priuilegio pacis Constantiæ acquisiuerunt merum imperium, & regalia, ut dicit gl. not. in auth. de feu. ciui. §. iuiurãdum. in gl. magna. in fi. & per Bald. in c. 1 in prin. in fi. 2. col. ĩ ti. de pace re. & late p Ang. de Are. in l. illud *la secunda* de ap. licet Bal. in c. dũo guerram ante fi. in prin. in ti hic finitur lex, dein. incipi. consue. re. aliter dixerit, & quæ sunt in Lombardia, sunt illius, in cuius territorio fluunt. & ita tenet Bar. in l. quominus. in 2. col. in fi. ff. de flu. q plus dicit, & ẽt ciuitates totius Italię pscripserunt sibi merũ imperiũ, & flumina scđm ciuitates Lombardię põt ẽt iuuari titulo de pace Constantiæ, & adde quæ dixi supra. de portu, uers. hodie uerò ciuitates Italię. & titulo đ nauigio, circa fi. alię uerò ciuitates extra Italiã. q hñt regalia, dñr hñt ppprietatem fluminum, quę sunt in earum territorio, & non aliæ. & hoc
5 vult Ang. in d. l. fluminum. in princip. † Et
ex pdictis sequitur, & sicut ĩ loc. pu. regulariter ñ licet ædificare. l. 1. & 2. ff. ne quid i lo. pu. ita nec licet i flu. pu. ædificare, nisi auctoritate publica, puta pricipis uel senatuscon. l. 2. §. si quis á principe. ff. ne quid i lo. pu. & l. si i pub §. fi. & l. qđ pricipis iussu. ff. de aq. plu. ar. uel auctoritate populi, p cuius territoriũ discurrit, si ille populus hẽt regalia, vt populus Bon. unde in flumine Rheni licitè concedet potestatẽ ędificandi molendinum priuato, dum tñ sine incõmodo cuiuscũque fiat. d. l. fluminũ, ĩ prin. & hoc not. Angel. & Doc. idẽ si cõcedatur p l. municipalem. i. statutum

tutum d. populi.l.2.in uer. 1.ff. ne quid i lo. pu.& l. phibere.§.plane.ibi, si non lex mun. ff.qd' ui aut clam.Idem si cócedatur p admi nistratores ciuitatis,q hét regalia.d.§.plane. Et vide q ibi no.Bar.Sed si populus aut ciui tas non habeteret regalia, seu merum imperium,non posset cócedere ius ædificandi in flu.pu.ex quo publica flumina sunt de patrimonio Cæsaris.d.c.1. q sint regulæ.secundú Ang.in d.l.flumínú.& dixi supra circa prin. Et pdicta intellige in flu. pu. nauigabili.secus si est flumen nó nauigabile.ná flumina pub.sút iuris cóis,qa de iure cói in flu.pub. sine cuiuspiá iniuria absq; alia impetratione ædificari pt,si nó est nauigabile, nec specialiter vetetur p principé vel senatú,& similes.l.quominus.ff de flu.& vide q.no. Bal.in rub.ff.de re.di.in 5.col. cú seq. vbi ponit an & quando quis possit in flu.pu.ædificare.& adde pdictis oino que plene dixi supra.i tit. de ser.vr.vr. in q.10.cum q. se vbi plene examinaui an & quando loca pnta viæ & flumina possint vendi seu alienari,& quádo ædificatur in flu.pu.an debeat caueri de dá.inf.vi de in d.l.flumínú,i prin. & ibi Doc. † Vsus
6 aút fluminum publicorum cóis est;sicuti.vsum publicatum,& litorum, vt pbatur in l. 2.§.1.ibi loca.n. publica utiq; priuatorú vsibus deseruiút. ff.ne qd in lo.pu. Et ista cóio
b hoc inducit, vt ius piscandi b omnib.cóe sit vt in fluminibus.& portu.§.flumina.Inst.de re.di.& ibi gl.& Doc.& Bal.in l.ité lapilli. 2 q.ff.e.ti.& vide quæ dixi supra.de ser.aquæ du.in 8.q.prin.ver. & ex pdictis sequit decisio multarum q.circa fi.Iré ista cóio inducit vt locus sit poccupationi l.2.§.1.ne quid in lo.pu.& per hoc patet decisio,de duob.plaustris inuicem sibi obuiátibus, qa deferendú ei,q primo viá intrauit, quia præoccupauit sibi vsum & appropriauit. Sed si simul, erit locus gratificationi; & si via.est capax amborum curruum,inuicem sibi cedere debent, secúdm Ang. & Doc. in l. fluminum & de d. plaustris sibi obuiantib. vide gl.& Doc.in l. per agrum.C.de seru. & gl.in d.l.2 §.1. ff.ne quid in lo.pub.& idem dicas de duabus nauibus inuicem obuiantibus in flumine vel riuo eadé róne Fluuius est ipsa aqua fluens, q est eadem,sicut vinú, licet de dolio in doliú sit mutatú ita dicit Bal.in ru.ff.de re.di. 13 col.in fi.ver.fluuius autem.allegat quod no.in l.si vsusf.ciuitat.ff.q mo. vsusf.amit. Et quæro quomodo agnoscat,qñ alueus sit mutatus:dic quádo desiuit esse prima forma sui. 7 quádo sic exsiccauit,q aqua alia fluit.l.adeo.§.si toto.ff.de acq.re.do.sed nó credo simpliciter esse verú,q flumen sit aqua fluês, imo constat ex aqua & alueo.l.pen.& ibi gl ff.de flu. & facit qd' dixi supra. de lacu.circa prin.
7 † Sed pone statutú dicit,q gentes loci teneátur seq vsq; ad alueú nouú fluminis,& an vltra alueú desiccatum teneátur seq. gentes,vide Guil.de Cun.in l.de quibus.ff.de legibus vbi ét declárat,si flumen mutauit alueum,an ius qd' primo habebatur super eo remanet. & de ista mutatione alueí fluminis,vide quæ plenissime scripsi supra.in ti.de ser. 12 q pri.
8 † Caput fluminis dr' vnde nascitur aquá.tex. est l.1.§.hæc interdicta.ver.caput.ff.de aqua quo.& æst.vt est tex.cum gl.in l. seruitus aq. ff.de ser.ru.pd. & ita vult Bar. in tractatu de insula,in 7.col.q dicit,q caput fluminis est vnde flumen originem cœpit. vt si ex fonte, ipse fons sit caput.& ibi dr esse prin.seu initium.in d.ver.caput. & eodem modo pes,& finis fluminis dr locus,vbi terminatur.s. mare,in quod intrat, vel aliquod flumen. & hr plenius per Bald.in l.1.in 11.colu. ver.& est notandum, quod agri. ff. de re.di. Flumina publica dicuntur communia,eo qd' omnib. animátibus permittitur his vti publice,sicut cómunib.& lauando,& bibendo.vel similia faciédo,vt no.gl.in l.item lapilli. ff.de re.d. Item aqua fluminum publicorum est communis c quia conceditur occupáti,& anima
c lib.irrationalibus,vt no.glo.in d.l. item lapilli.ff.de re. di.& propterea dicit ibi Bald. quod licitum est exportare aquam de flumine,& exportantis efficitur, nisi propter hoc efficeret omnino deterior nauigatio. l.quominus. de flum.& similiter ex aqua fit sal.si extrahitur de flumine,vel mari,vel arena,& efficitur occupantis.quod not. Nam flumina censitorum vice funguntur, vt ex priuato in publicum adducát,& ex publico in priuatum,& sic,vni dát & alteri.l.ergo.§.flu. ff.de acqui.re.do.† Sed nunquid flumen ducit li-
9 guaminia in agrú meum, an efficiátur mea vel qd iuris sit? vide q scripsi supra.de litore maris in fi.& Bal.in ru.ff.de re di.in 11.col. in fi.ver. sed & nunqd trabes & ligna. & vide Doc.maxime Paul.de Cast. in l.hoc amplius §.de his.ff.de dam.inf. † Si dús alicu
10 ius villæ vel castelli, locauit d. villá,vel castellú,vel territoriú, vel terrena, nó vt loca flumina,vel riuos aquarú pt, nec alia loca

sylue

ſylueſtria ad culturam penitus inhabilia,
niſi inquã aqua eſt expediẽs ad culturã, &
de reſiduo dictæ aq̃ poterit vti dñs pro colli
bus & p̃dijs ſuis, vt eſt caſus menti tenendus.
l. 1. C. de manc. & col. lib. 11. & ibi hoc no.
Bar. ſingulariter. & idẽ tenet Lud. de Ro. in
ſuo ſingula. 63. quod incipit, ſed no. mirabi-
11 le caſum. qui plus dicit.† Si cõcedo tibi ca-
ſtrum cum ſuo territorio, in ea conceſſione
non uenit locus ſylueſtris, nec uſus, per d. l. j.
Sed aduerte ne decipiaris, quia ſi Lu. intelle-
xit uerbũ, conceſſione plenaria, puta donõne
vel uenditione, ſicut capitur in l. fi. ff. de don.
forte non diceret uerũ, quia eo ipſo q̄ prin-
ceps donat caſtrum cum territorio, donare
vr ẽt loca ſylueſtria & flumina, per c. 1. cum
ibi plene no. per Bal. in tit. de capita. qui cu.
uendidit. & per ea quæ no. Bald. in c. 1. §. ad
hoc. in ti. de pa. iura. fir. & c. 1. §. ſiquis de mã
ſo. in col. 3. ti. de contro uer. inueſt. † vbi dẽ,
12 q̄ conceſſo caſtro, intelliguntur conceſſæ, &
munitiones, quæ ſunt ad defenſionẽ caſtri
ibi poſitæ perpetua patris ſui deſtinatione,
q̃uis non ſit infixæ ut machinæ, balliſtæ, &
ſimilia. quod no. Sed ſi intellexit verbũ Con
cedo, pro locatione, vel emphyteuſi, ſicut lo-
quitur d. l. diceret verũ, & ita loquitur Bart.
ibi. & ita ſaluari pt d. Lud. quia uerbum Cõ-
cedo, gñale eſt, & accipitur ſcdm naturã con
tractus, cui adijcitũ, vt no. Archi. in c. 1. in ver-
bo Concedat. de vſu. lib. 6. facit c. 1. de inin.
co. lib. In diuiſionibus regnorum veniũt, &
cedũt flumina, ſecundum Arch. 14. q. 1. ec-
cleſias. quẽ ſequitur Bal. in c. 1. §. ſi quis de
manſo. in pe. col. ad fi. in tit. de contro uer. in-
13 ue. & Alb. de Ro. in rub. C. fini. regun.† Itẽ
nunquid flumina ueniant in cõceſſione feu-
dorum regalium, ſi forte concedantur vſque
ad tale flumen, vel de tali flumine, vſque ad
tale; & Arch. format iſtam q. in d. c. eccle-
ſias. qui dicit, quod per illam dictionẽ, de, &
uſque, utrumq; flumen ueni, & unde inci-
14 pit, & ubi finit.† Le dẽuc ad, ſatis põt dici,
q̄ ſit adiũctiua ſcdm cũ, ut refert & tenet Ba.
in d. §. ſi quis de manſo. pen. col. & Alb. in d.
rub. C. fi. regun. Si flume eſt in confinio dua
rum ciuitatum uel territoriorum, in dubio cõe
p̃ſumitur eſſe, & iuriſdĩo cuilibet ciuitati
competit, uel in ipſo flumine uſq; ad mediũ
fluminis, quia oĩa ſunt in confinio eorum,
qui ab utraque parte poſſident. l. arboribus.
ff. cõi d. l. 2. §. præterea ff. de aqua pluu. ar-
cen. & l. adeo. §. fin. ff. de aequi. rer. do. Vn-
de circa ea quę committũtur in ipſo flumi-
ne; quilibet habet iuriſdictionem uſque ad
medium fluminis. & ita tenet Bar. in tracta-
tu Tyberiadis, in 10. col uer. item uidendum
eſt. & idem no. Bal. in c. ex his in pen. col. ad
fi. extra, de prob. at quod intellige, niſi appa-
reret contrariũ, puta quia alter dñorum, uel
una tñ ciuitas totum flumen poſſediſſet,
dñando ipſi, ut dixi ſupra, de mari, uer. ſe du
bitari põt. uel niſi eſſet flumẽ priuatũ unus,
quia tunc idem iudicari deberet, ſicut de fun
do priuato, ut ſtatim dicet de flumine priua
15 to: † Si flumen eſt nauigabile, non põt præ-
tor concedere ductum aquę ex eo fieri, quia
flumen minus nauigabile efficia. Idemque
eſt & propter hoc aliud flumen fiat nauiga-
bile. l. ſi plures. §. fi. ff. de dam. infect. & ibi
Doct. & l. quominus. & ibi per gl. & Bart.
plene. ff. de flum. Nemo tamen poterit ædifi-
care in flumine publico ẽt non nauigabili,
puta faciendo clauſam molendini, immit-
tendo trabes uel cæmenta in ripa uicini eo
inuito, qm̃ immittens habet ſolum uſum, ui
cinus autem proprietatem & uſum, ergo eo
inuito uſufructuarius ędificare non poteſt,
qm̃cunq; conditionem proprietarii melio
rem faciat. l. uſufruc. nouum. ff. de vſufru. &
l. fi. ff. de uſu, & habi. & ita uult Aug. in l. flu-
minum in prin. ff. de dam. infect. & habetur
per Bart. in d. l. quominus. & adde quæ dixi
ſupra, in tit. de ſeruitute aquæduct. in 5. q.
prin. & in 1. lib. 3. q. prin. & quæ no. Bal. in
rub. ff. de rer. di.

a Propriet. *Flumina dicuntur eſſe Imperatoris uniuerſaliter, ſed in dominio particulari ſunt locorum uicinorum. Bald. in l. pen. col. 4. C. de condi. inſer.*

b Ius piſcandi. *Flumine publico ut liceat piſcari & nauigari & ſimilia, uide Specula. de cauſa poſ. & propie. § 3. uerſic. 6. & ſeq. uſque ad fin. & ne quid in flum. pub.*

c Eſt communis. *Fluminis publici aqua an poteſt impune duci ad fundum uicini uide Spec. de cauſa poſſ. & proprie. §. 4 uer. aliud quoque & infra.*

De flumine priuato. Cap. XXXII.

1 *Flumina priuata quæ dicantur.*
2 *Foſſata an cauari debeant & mundari per colonum, uel dominum.*

Dixi

1 Diximus † de flumine publico, nunc di camus de priuato. Priuata flumina sunt q̄ ad tps fluunt, vt Rapo, Meloncellon. l. 1 § fluminum. ff. de flu. Item illa q̄ sūt manufacta. l. 1 §. si fossa. ff. e. t. & ita no glo. in l. nemo. §. 1. ff. de rerum diuisi. ideo etiam dn̄r flumina priuata, vt fossata in agris posita, q̄ crescunt & decrescunt. in l. 1. § 2. ff. de flu. & d. l. nemo. in fi & no gl. in §. flumina. Instit. de rerum diui. & dixi supra circa prin. & idē no Bald. in l. Item lapilli. in 2 conclusione. ff. de re. diuisi. qui dicit q̄ priuatum flumen est, quatenus in suo ingreditur, & non semper fluit, vt sunt gurgites, & quædam fossata quæ continuationem non habent. Quæ n. crescunt, publica sunt d. l. nemo §. 1 & vide Bal in d l. item lapilli. in 2 col. ad fin. Item flumen priuatum dr̄, qn̄ esset in domino vnius tm̄, puta quia incipit ex fonte, qui in agro suo oritur, & discurrit p̄ sua prædia vsque ad flumen publicum, uel mare. argu. l. si quis diuturno. ff. si ser. uend. Item potest dici flumen priuatum, cum ꝓprietas uel iurisdō competit vni tm̄ dn̄o, uel ciuitati, tanquam eius: quia respectu aliorū, est priuati iuris, illius dn̄i vel ciuitatis, in cuius territorio est, vel qui in eo hēt iurisdictionem, & ꝓpea p̄ alluuionem, hoc est p̄ additionem uel detractionem, q̄ fit a flumine, non additur, uel detrahitur iurisdōni, sicut dictum est de lacu. ff. de contrah. emp. l. Rutilia Polla. & ff. de aq. plu. ar. l. vicinus. §. lacus & ff. de acq. rer. do. l. lacus. & ita vult Bar. in tracta. Tybertiadis, in 2. col. uer. item uidendum est Cuius autem

2 sint ista flumina priuata & fossata, vide sup. in tit de fossatis siue foss. † Et nunquid fossata debeant cauari & mundari p̄ colonum vel dn̄m, vide plene per Bar. in l. pe. ff. de impē. in re. do. fac. & Bal. in con 265 quod incipit commune Lucignani locauit. Cætera circa materiam fluuiorum vide in toto titu. ff. de flu. cum duob. tit. seq. & Bar. in l. quominus. ff. de flu. & trac. Tyberia & Bal. in ru. ff de re. di. in l. item lapilli l. riparum eo. ti. & quę di xi supra in ti. de ser. aquæduct.

De insulis. Cap. XXXII.

1 *Insula tribus modis accipi potest.*
2 *Insula aquis circundata quotuplex sit.*
3 *Insula quo modis contingat.*
4 *Insula quando esse dicatur.*
5 *Insula maris, sicuti, Corsica & Sardinia, uel etiam fluminis, cuius sint.*
6 *Insulæ casualis seu accidentalis qualis esse dicatur.*
7 *Insula in medio fluminis nata, cuius esse dicatur.*
8 *Insula portus cuius sint.*
9 *Insula usus respectu cuius sit.*
10 *Insulæ dominium per comparationem quomodo acquiratur.*
11 *Insulam quo ad iurisdictionem an quis occupare possit.*
12 *Insulæ possessio qualiter acquiratur.*
13 *Insulæ mensuratio qualiter fieri debeat, ut cuius sit, cognoscatur, & pro quanta eorum quantitate, qui prope ripam prædia possidens.*
14 *Insula quando desinat esse insula.*

Quia insulæ in mari & fluminib. sunt, ideo postquam de mari & fluminibus diximus, consequenter ēt de insulis di

1 camus. † Et in primis sciendum est, insula trib. modis accipi posse: Vnō mō pro domo in mari posita, quia in salo. i. in salso posita est, secundum Isido. & no. gl. in §. insula in sti. de rerum di. & gl. 1. in l. si insula de uerb. obl. & Ba. in tracta. de insu Scdo, pro qualibet domo, ut l. 2. § si quis insulam. ff. de acq. rerum dom. & l. 3. § effracturæ in uersiculo. insul. de offi. præf. urb. & ita accipitur l. ita si i pulatus. in prin. ff. de uer obl. & de istis insulis hic tractare non constitui, quia istæ non sunt propriæ insulæ vt dicit gloss. in dicto. §. effracturæ. Tertio modo dicitur insula, locus vndique circundatus aqua, in § insula. & ubi gloss. hoc dicit. & l. adeo. §. insula. ff. de acq. re. do & no. Bar. in tract. de insula, in prin. & ista insula dicit incrementum æqualiter, ad dr̄iam alluuionis, quæ ē lates incrementum, ut no. Ang. in l. fundi. §. 1 ff de vsuf. & de ista tractabimus hic, quia est insula proprie, ut no. gl. in d. § effracturæ.

2 † Secundo sciendum est, quotuplex sit ista insula aquis circundata, & in primis ē duplex. Vna quę in mari nascitur; quæ raro accidit. Altera quæ in flumine nata est, quæ frequenter contingit l. adeo. §. insula. ff de acq. re. do. instit. de re. d. §. insula quæ. in prin. quæ decla ra. vt per Bal. in tract. de insula, quem posui sup. d. l. adeo § insula. Itē insula quædā ē naturalis quæ sp̄ fuit. ut Corsica, Sardinia, Creta, q̄ dr̄ Cādia, & similes. alia est casualis & acciden-

accidentalis, quæ in flumine sæpe nascitur,
sed in mari rarissime, secundum Bal. in rub.
de re di. in 10. col. uer. nūc videamus de alu.
3 †Tertio est videndū quot modis insula contingat. & dicas trib. modis. Primo, cū circundatur ager, qui non erat alueus. Scdo, cū alueū derelinquit siccum. & incipit circūfluere. Tertio, cum paulatim eminentem locum facit supra alueum. l. ergo §. trib. ff. de acq. re.
do. Bal. in trac. de insula, in 5. col. uer. in flu.
†Quarto oportet intelligere, quādo dicatur
4 esse insula. & dic qñ est nata, ut d. l. adeo. §.
insula. & no. quod dixi, quando est nata, ut
dicunt illa iura, non qñ est nascitura, quia p
hoc apparet, quod non inspicimus insulam,
qñ incipit apparere, sed tunc, cum opi. circūcolentiū incipit reputari. arg. l. 1. §. ff. de flu.
quę declaratur per Bal. in trac. de insula, 5.
colu. † Quinto inspiciamus cuius sit insula
5 maris, vel fluminis. & primo de insula maris dic, naturales insulæ, vt Corsica, Sardinia
b, sunt principis, non in dominio patrimonia
b li, sed in dominio iurisdictionali. l. insulæ Italiæ. ff. de iud. & no. in l. illicitas §. qui vniuersas. de off. præsi. scdm Bal. in rub. ff. de rer. di.
& Bal. in c. 1. in ti. quæ sint regalia, qui dicit
quod insulae sunt principis, quod intellige
quo ad iurisdictionem, ut dictum est. † Casualis
6 accidentalis, quae in mari nascitur, quae raro accidit. in nullius bonis est, respectu proprietatis, sed occupanti conceditur. d. l. adeo.
§. insula. sed respectu iurisdictionis, est sub iurisdictione illius, quod illud mare distinguit,
vt d. l. insulę Italiae. & ibi no. & uide ad hoc
etiam Bal. in rub. in 10. col ad fi. & pro hoc
l. Cęsar. & quae ibi no. Bar. & Doc. ff. de pub.
& quae dixi supra de mari, uer. & ex hoc no.
ac singulariter tene menti, cum uer. sequen.
†Insula vero quae in flumine nata, si quidē
7 mediam fluminis partem tenet, commun. a
sit eorum, qui ab vtraque parte fluminis prope ripam prædia possident pro modo latitudinis cuiusque praedii, quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte
prope ripam praedia possident, sed si ab uno
latere proruperit, flumen, & ab altera parte
nouo sinu fluere cœperit, deinde nouus iste
riuus in veterem se conuerterit, ager qui a
duob. riuis comprehensus, in formam insulae redactus est, eius est. s. cuius, & fuit tex. in
d. l. adeo. §. insula. & inst. de re. di. §. isula no.
Bar. in trac. de insula. in prin. & uide l. insula. cum ibi not. ff. de acqui. rer. dom. & quae
not. Ang. in l. fluminum. in prin. ff. de dam.
inf. & praedicta intellige de insula nata in
flumine, q̄ solo cohaereat, sed si sup. aquam
staret, ut qñque accidit, publica esset. ff. de
acq. rer. dom. l. pe. § 1. & ita not Bar. in tract.
de insula. 5. col. uer. in flumine. in fin. illius
ver. quae oo. quia ita uidi in lacunis territorii Paduani, in quibus sunt certae insulae, q̄
non cohaerent solo, sed aquae, & mouentur
8 de loco ad locū per dictas lacunas † Cuius
autem sunt portus insulae. dic eius, cuius insulae esse uidetur. l. Caesar. ff. de pu. & dixi su
9 pra de portu. & molle maris †Sexto, qa diximus cuius sit insula respectu proprietatis,
& iurisdictionis, nūc dicamus cuius sit respectu
usus, & dic q̄ usus insulae est pub. ff. de acq.
re. do. l. pe. §. 1. q̄ intellige si insula est ita,
q̄ tota possit dici ripa, uel ripae accidere propter attractionē aquae. ff. de flu. l. pe. sed si insula esset magna, ita q̄ in ea essent praedia
culta, tūc puto solū ripas esse in usu pub. nō
praedia, eadem rōne, quia cetera praedia. Itē
praedicta uera, nisi essent agri limitati, ut ff.
de flu. l. 1. §. si insula. & ita tenet Bar. i trac.
10 de insula, 9. col. ver. sit eorum †Septimo, uideamus qūo acquiratur dñium insulae per
occupationem, dic quādo eo animo quis ingreditur insulā, vt totā occupet. & non tamē
c est necesse q̄ oēs glebas insulae circūdet. l.
3. in prin. ff de acq. pos. & no. Bar. q̄ ille dr̄
occupare, qui sic incipit occupare, q̄ pōt obseruare & possidere, aliter dr̄ occupasse. ar.
l. i laqueum. ff. de acq. re. do. & si plures prae
occupāt debellādo, victor q̄ stetit per tres
dies in possessione dr̄. ar. l. 3 §. cū igr̄. ff. de
ui, & ui ar. ille qui non pōt tenere, nisi capiat aliquem locū principaliter, non dr̄ occupasse. ar. d. l. in laqueum. & est argm̄, q̄ si
unus teneret ecclesiā, alter cāpanile, quod
est fortilicium, ille qui est ingressus ecclesiā, unde de facili possit expelli, non dr̄ adhuc adeptus corporalē possessionē beneficii, si tamē ille est ita incastellatus, q̄ euadere nō pōt, tunc cū ipse non dicatur tenere,
sed teneri, ut patet ex no. in l. 1. § pen. de ui
& ui ar. dicā ipsum possessione priuatū, &
sic ēt in possessione esse, & tamē nō possidet
facit l. si q̄s ãntea. ff. de acq. poss. secūdū Bal.
qui ita singulr̄ no. in rub. ff. de re. di. 10. co.
quae perpetuo tene menti, qa facit ad plu.
11 †Quo autem ad iurisdictionem, an possit
quis insulam occupare, uide Bar. in tract.
de insula. 2. col. & Bald. 15. col. & quod di-

xi in ti. de mari, ver. sed quid si insula maris
12 esset in mari alto. † Octauo et quaeramus, qualiter possessio insulae acquiratur, dic si nascatur insula in medio fluminis, est communis iure dominii inter eos, qui prope ripam praedia possident, ut dixi in 5. q. tamen non est cõis iure possessionis, quia cum sit separata insula a primo fundo per possessionem primi fundi, illa non videtur possideri, nisi apprehendatur, & occupetur. l. adeo §. insula. ibi, quod si alteri propinquior. ff. de acq. re. dom. & l. 3. in princ. cum gl. in uerbo, qualibet ff. de acq. poss. Pôt ergo & debet apprehendi possessio insulae. l. cum hēdes. ff. de acq. poss. & ita tenet Bart. in tract. de insula, in 8. col. ver. cõis sit eorū. & l. quominus. ibi aduerte tamen ad vnum ff. de flu. vbi omnino vide. Et adde, quod in dubio praedia ex utraque parte pro indiuiso possident insulam & habent dominium certum. l. pro regione. ff. de acq. rer. do. & no. gl. in §. insula. in uer-
13 bo, ab utraque parte, inst. de re. di. † Nono est necessarium et intelligere, qualiter fieri debeat mensuratio insulae, vt cognoscatur cuius sit, & pro quanta quantitate eorū, qui prope ripam praedia possident. Et dic hoc declarari per iurisconsultum in l. inter eos. ff. de acq. re. do. videlicet vt quantus est latitudo praedii iuxta ripam, eatenus per directam lineam extendatur supra insulam. Si ergo finis agri iuxta ripam est largus, licet postea praedium in se arctetur, uel econtra, solum latitudo, quae est iuxta ripam, attenditur, & secundum illā debet duci linea recta. l. inter eos. Sicut. n. diuidit alluuio inter eos quod ab utraque parte praedia possident, ita illa pars insulae cedit praediis, quae sunt ab una parte, & debent diuidi, & ita uult Bart. tract. de insula. 10. col. uer. pro modo latitudinis cuiusque, cum uer. seq. Et ex hoc vlt. dicto no. quod idem iuris est de insula nata in flumine, quod in alluuione, quod prodest ad multa & ista mensuratio potest fieri accepta chordula, ut no. gl. in d. §. insula & l. non solum. §. sed ut probari. ff. de no. op. nun. potest etiā fieri per peritos in arte, & rusticos, ut per gl. no. instit. de re. di. §. praeterea per alluuionem. l. 1. de uen. insp. & l. semel. C. de re. mi. Vbi hr, quod peritis
14 in arte standum est † Decimo & ult. intelligamus, quando insula desinit esse insula. Dic quando aqua desinit circundari, ut l. insula. in fi. ff. de acq. rer. dom. & tenet Bar. in tract. de insula. Cetera uide plene per Bar in tract. de insula & l. quominus ff. de flu. & Bal in rub. ff. de rerum diui. & quae no. gl. & Doc. in l. adeo. §. insula & l. inter eos. & l. insula. de acq. rer. dom. & l. 1. ff. de flum. & inst. de rer. diuil. §. insula.

a Incrementum. *Adde Bart ff. de act. empt. & inst. de contrah. emp. §. si post emptionem, & in l. Iulia. §. si Titius.*

b Sardinia. *Sardinia est insula subiecta ecclesiae Rom. c. si diligenti. & ibi Doct. de praescrip. vbi Abb. Sicul. 63. di. c. tibi domino. & c. ego Lud. 96. di. Constan.*

c Occupet. *Occupans rem per vim, an teneatur de periculo rei, quae erat eodem modo peritura penes dominum gloss. Bart. & Bald. in l. si de possessione. C. vnde vi. Et occupans per vim etiam si confirmetur a superiore potest conueniri. Bar. in l. 4. C. vnde vi.*

De alueo. Cap. XXXIIII.

1 *Alueus proprie est fluminis uenter: & alia multa de alueo.*
2 *Alueus quomodo publici iuris esse intelligatur.*
3 *Flumen si alueum omnino dimittat, quid iuris.*
4 *Fluminis impetus si abstulerit mihi simul & semel, vel successiue totum agrum meum non applicando uicino, sed sibi ipsi flumini alueum, seu lectum fecerit, & postea in breue tempus uel longum alio impetu locum mutauerit an ager meus mihi de aequitate restituatur, an uero ipsi uicini lucrari debeant.*
5 *Alueus si mutatus fuerit, an nouum flumen dicatur.*
6 *Alueus mutatus, uel relictus, quando dicatur.*

1 Alueus † proprie est uenter fluminis, vt dicit Bar. secundū Hug. in tract. de alueo, in princip. & sicut stomachus continetur vinum, ita alueus supra se continet aquam, nunc alueum lectum fluminis vulgariter appellamus, quia ibi flumen cubat, vt dicit Bald. in rubr. ff. de re. di. 2. col. in princ. ver. nunc ueniamus ad uidendū in quibusdam etiam locis canale fluminis. Alueus pluribus modis dicitur. Primo naturalis idest consuetus. ff. de fluminis. l. 1. § ripa. & ibi not. quod naturalis cursus estate discurrit potius, quam in hyeme l. 1. §. is autem. ff ne quid in loco. publi. secūdum Bar. in d. tract. de alueo. circa princip. item dicitur alueus, naturalis idest antiquus, ad differentiam noui: & ita potest accip. l. adeo §. insula. ff. de acquit rerum. dom. & §. insula. inst.

Inst. de re. di. Item dicitur alueus nouus in dictis iurib. ad differentiã ueteris. Vñ, & si per multos annos steterit, nouus appellatur, donec alius nouus superuenerit. l. ex usu. cum. l. seq. ff. de tri. & ole. le. & per no. in l. cũ quid. ff. si cer pe. alias dr̃ nouus, insolitus. l. tẽ non nouã. C. de iud. Itẽ dr̃ alueus prior in cõparatione sequentis. d. l. adeo. §. insula. probatur ĩ l. 1. §. priorẽ. ff. de aq. quo. & æsti. & iõ si flumen se celasset, alueus derelictus non esset alueus prior, & tunc haberet locũ d. §. insula. vt probatur in d. l. 1 §. qui hac æstate, ubi not. Bar. in d. trac. 2. col ver. prior quidẽ. Itẽ alueus dr̃ q̃ nõ est naturalis, & appellatr̃ inundatio, scd̃m Bar. in d. trac. de alueo. in princi. 1. col. Itẽ alueus dici p̃t, qui non est modo, sed iã fuit, per l. insula. in fi. ff. de acq. rer. do. & l. diuortio, in prin. ff. de neg. gest. & idẽ Bar dicit in d. trac. in 2. col. qui scribit hoc facere p notario, & testib dicentib. talis filius Titii, cum Titius esset mortuus; quia subintelligit quondã, de quo p Bal. & Doc. in l. eius q̃ in prouincia. in prin. ff. si cer. pet. & per Ant. de But. & Doc. in c. ex parte B. de so. cõp. Iste alueus est iuris publici, q̃diu flumini seruit, quia eiusdem iuris est, sicut est flumẽ. l. adeo §. insula. ver. nouus ãt alueus. præallegato. & Inst. e. §. insula. & hoc tenet Bal. in d. ru. 10. col. in pri. & Bar. in trac. de alueo. 7. col. ver. cuius & ipsum flumen, qui dicit hoc esse mirabile. nã regulariter quicquid super imponitur, solo cedit, hoc solũ ãt cedit aquę, quæ superimponitur & est speciale in flumine & mari, & cæteris aquis, & idẽ vult Bal. in l. si plures. in 3. col. in fi. C. de condi. inser. & dixi supra. in tit. de aqua.

3 † Quõ ãt intelligatur alueũ esse publici iuris? dic q̃ oẽs gentes illo iure viuunt, & talia loca sunt publica, & in dñio eius, qui ibi hẽt imperium secundũ Bal. d. 7. col. versi. publici iuris. Bald. in d. l. si plures. 3. col. in princ. & dixi supra de mari, versi. sed dubitari põt, alueus fluminis ad dicatur esse cõis non solum. ubi omnino vide per Cyn. in l. quædam. ff. de re. diui. vbi hæc plenissime & eleganter examinat. & aliquid per Bald. in c. 1. circa principium, quæ sint rega. & adde opt. tex. in l. 1. §. non. n. in flumine. ff. de flu. qui dicit in fi. impossibile esse, vt alueus fluminis publici, non sit publicus. & hoc est utile scire, ut intelligamus, an quilibet de alueo fluminis possit arenam extrare, & exportare

4 † Sed quid si flumen alueum omnino dimisit? Dic q̃ alueus debuit esse publici iuris, & si dimittat cum impetu, & omnib. videntibus, & eorum efficitur qui iuxta alueũ hñt prædia sua. l. adeo. §. q̃ si toto. ff. de acq. re. do. Inst. e. tit. §. insula. & ita vult Bal. in rub. de re. di. 2. col.

5 † Sed pone quòd impetus fluminis abstulit mihi simul & semel, uel successiue totum agrum meum, non applicando vicino, sed sibi ipsi flumini fecit alueum seu lectum & postea in breue tẽpus, uel longũ alio impetu locũ mutauit, a nunquid ager meus mihi de æquitate restituetr̃, an vero vicini lucrabuntur? Quidam dicũt, q̃ mihi dẽt restitui, per d § si toto. Alii dñt contrariũ, si in totum pdidi. Pro prima opi. facit l. Atticilius. ff. de ser. rust. prę. & est casus secundum unam lec. in l. si ager. cũ l. seq. ff qui. mo. vsuf. amit. nec est simile de alluuione, quia ibi est iam ius, sed in alueo nihil est quæsitum priuato, sed solum, ut ita dixerim, flumini. Cũ ergo flumen habeat quodammodo istum alueũ pro derelicto, æquũ est agrum restitutum ad suum dñm reuerti, magis q̃ ex lucratiua causa circumcolentib. applicari, arg. d l adeo §. 1. & hanc opi. tenet Dy. secus si paulatim & uicino adiiciendo, quia tunc est alluuio, & ideo nihil recupero de rigore, uel ęquitate, q̃ alterius factum est, & ita tenet Bal. in rub. ff. de re. di. t 2. col. ver. sed pone q̃ impetus. Vel p̃t aliter distingui secundum Bar. in tract. de alueo. 2. col. Aut flumen recessit cum impetu, & restitui primo dño. Et ita loquitur d. l. adeo. §. q̃ si toto. & ibi gl. 3. & ibi. so. Et est ratio, quia magis vt esse inundatio, q̃ alueus, ut dixi circa pri. Aut non recessit cum impetu. & tunc aut apparet forma primi agri, & dño restituitur, vt in 2. sol. gl. Ratio est, quia nõ desinit, ex quo remanet forma Aut forma non apparet, & tunc aut de rigore loquimur, & non restituitur primo domino, secundum Azo. in d. §. q̃ si toto. Quæ tamen Bar. intelligit, nisi flumen fecerit ibi alueum per 10. annos inter præsentes, & 20. inter absentes. Sicut enim quilibet hoc tempore pręscripsisset, ita & flumen, cum habeat titulum de iure gent. l. in bello. §. si quis seruum. ff. de captiui. Item sicut recuperat fundum, ita & paternum fundum. facit l. quæ de tota. ff. de rei vendi. Contra istud tamen facit, quod not. Bald. c. 1 §. si quis de manso. 6. colum. versi. sed nunquid aqua. in titu. de contro. inuesti. ubi dicit, q̃ aqua per se fluens, non potest inducere pręscriptionem vel consuetudinem,

tudine, per l. per fundum. ff. quemad. seruit. amit. & dixi supra in tit. de aqua. in fi. & per eandem rōnem æquitatis vr̄ hr̄e ius acquisitionis aluei dimissi, vel eius qui adderetur per alluuionem & dicit. Bar. q̃ ista est mens
5 d. §. q̃ si toto. si bene inspiciatur. † Quid aūt si alueus est mutatus, an dicatur nouum flumen? Pone enim, q̃ princeps concessit mihi, vt possim in tali flumine colligere pedagium, an potero alueo mutato? Quidam dīt q̃ non, per gl. in §. insula. ver. nam, ēt. ff. de acq. re. do. In contrarium videtur, quia idem vr̄ esse flumen arg. l. filiæ. §. si de cond. & dem. Si vno impetu recessit, dr̄ nouū flumen, secus si paulatim. ff. de aqua quot. & æsti. l hoc iure. §. si aquam. In ponte b autem indistincte loco mutato alius erit pōs. ff. de eo quod cer. loco. l. 3. §. item Iulia, & l. fin. ff. de seru. rust. præd. Nam pons dicitur à pono ponis, & stabilitate. Et ideo amoto ponte à loco suo, non idem pōs est. Ita vult notabiliter Bald. in rub. ff. de re. iu. in 2 col. in fi. vers. sed an mutato. Quibus adde quæ no. Bart. l. quominus. 16. q. ff. de flu. & vide ēt tex. & ibi Bar. in l. hoc iure §. si aquam. ff. de aq. quot.
6 & æsti. † Sed dubitari posset circa prædicta, quando dicatur alueus mutatus vel relictus, Bar. in tract. de alueo, circa princip. versic. relicto. dicit quod requiritur, quod sit in totū, & perfecte relictus, & mutatus, quod constare potest in hyeme, sicut per contrarium alueum esse constat in æstate, quando aqua est minor, quasi arguendo à minori: quia si sic in æstate, de qua minus videbatur, detinetur talis locus flumine occupatus, ergo multo magis detinetur in hyeme, sed hoc arg. non concluderet, in agro Veronēsi circa flumen Athesis, qui communiter in hyeme est paruus, sed in æstate maximus, non ꝓpter pluuias, sed propter liquefactas niues ī montibus. ideo in eo totum contrarium esset inspiciendum, videlicet inundatio aquarum æstiuarum. Item intelligitur alueus derelictus, & mutatus, si aliquantulum aqua fluat per alueum antiquū, si tn̄ aqua est ita modica, q̃ fluminis nomen perdiderit, qđ ex opinione circumcolentium discernitur. l. 1. §. 1. ff. de flum. si enim aqua inde currēs, non est flumen, ergo ille locus fluminis, q̃ alueus sit relictus sine spe reuertendi. Nā si ideo, quia aqua ducitur ad molendinum, cessat ire ad alueū, non per hoc efficitur priuatus alueus, cum in ptāte sit ducentis eam aquam in alueum remittere, & sic sufficit, q̃ possit ire per alueum, licet non vadat. l. 1. §. quotidiana. ff. de aq. quot. & æsti. Et ideo si reperitur aliquod flumen, quod aliquo tempore fluat, & aliquo non, sicut dicit Bart. se vidisse Cursiæ, vbi est flumen quoddam cuius nomen est Turpitudo, qui septem annis fluit, & qui septem occultatur, & sic factum, & q̃ possit esse, allego tex. in l. vnus ex socijs §. si. cum l. seq. ff. de ser. rust. præd. Certe illo tempore quo occultatur, non dicitur alueus derelictus ꝑꝑ consuetudinem reuertēdi, arg. naturalem §. in his autē. ff. de acq. rer. dom. Tertium requiritur, quòd flumē vo terem alueum reliquerit, & per alium locū perfecte fluat. l. adeo. § q̃ si toto alueo naturali relicto, flumen alia fluere cœperit. eo. tit. quod verbum est præteriti subiunctiui, significās rem perfectam. l. 1. §. 1. ff. quod quisque iur. & l. si quis stipulatus sit Stichum. in princ. de ver. obl. & hoc ideo contingit, quia non dimittitur alueus, nisi alius assumatur. Sed si contingat, quòd flumen occultetur, & per alium locum non flueret, etiam alueus derelictus eorum esset, qui prope prędia possiderent, & idem si probaretur in iudicio solum, q̃ alueus est diuisus, licet nō probetur, q̃ alio loco fluere cœperit, nam tunc agens obtineret, quia sufficit primū, si a primo incipias, ab alueo relicto, sed si inciperes a secundo, q̃ alio loco cœperit fluere. tunc requiritur vtrunq;, quia potest esse, q̃ per duo loca fluat, & in quolibet retineat nomē fluminis, & ita contingit in multis locis Athesis, qui discurrit per territorium Veronēse. facit ad prędicta. l. quemad. & ibi not. ff. de aequi. possess. & l. potuit. C. de iure delib. & Bart. in tract. de alueo. 3. col. ubi idē voluit. ver. fluere cœperit. cætera circa istam materiam, vide plene p Bart. in d. tract. de alueo. & Bal. in rub. ff. de rer. diu. & tex. ī d. l. adeo. §. insula. & l. ergo. §. tribus. ff. de acq. rer. dom. & § insula. ff. de re. diuis. & l. 1. §. simili modo. cum §. seq. ff. de fluminibus.

a Locum mutauit. *An aluei mutatio tollat ius, vide Guil. de Cun. in l. de quibus. ff. de legi*

b In ponte. *Ponte destructo, in quo pedagium exigi consueuit, non potest exigi consuetum pedagium, nec etiam eo refecto, alibi superius vel inferius: secus si in eodem loco. Bald. in l. penul. in 4. col. C. de condic. inscr. ver. Item sentit & Bal. in l. si eum C. de priuilegio fisci.*

c De alluuione. *Adde Spec. de loca.* §. *nunc aliqua. uerſ.* 131. *& uerſ. ſequ. & Flor. in l. item ſi fundi.* §. *huic vi inus ff. de uſuf. & Saly. in l. 1. C. de iure emphy.* Et late per do. Iaſo. May. in 14. colum in fin. uerſ. *ſed ut iſta magis clareant. ff. de leg.*

De alluuione. Cap. XXXV.

1 *Alluuionis materia, remiſsiue.*

1 ALluuionis materia, q amplaſt & ſubtilis, poſt aluei materiam, dequa proxime diximus, ſatis conueniret, quia ex alueo pau latim relicto procedit. l. adeo. §. præterea. ff. de acquir. re. do. & Inſt. de re. diui. §. præterea per alluuionem. Verum, quia ſubtiliter & abunde declarata eſt, etiam per 22. q. per Bart. in ſuo eleganti tractatu Tiberiadis, in prima parte, quæ etiam de alluuione inſcribitur, ideo ſuperuacuum eſſe putaui hic de ea ſcribere, cum ſufficere uideatur Bar. commemoraſſe, ad quē unuſquiſq; recurrere potent, & de ea præſcribit etiam Bald. in rū. ff. de re. diu. 8. col. in princ. uerſi. nunc de rebus ſingulorum. & l nemo. eo. tit. & c. 1. §. ſi quis de manſo. & maxime in 4 col. ver. ſeq. in §. ſeq. qui incipit, rurſus. in tit. de contro. inue. in uſi. feud. & in dictis duobus §. ponitur oñi incrementum alluuionis incipit in fundo feudali. Adde etiam l. hoc amplius. §. de his. & quæ ibi no. per Doc. ff. de dam inf. uide l. adeo. §. præterea. & l. ergo. §. alluuio. ff. de acquir. re. do. & §. præterea. Inſt. de re. diui. & totum tit. C. de alluuio. & Paul. de Caſt. in l. itē ſi fundum. 11. ff. de uſuf.

De ripa. Cap. XXV.

1 *Ripa eſt, quæ flumen continet naturalem rigorem curſus ſui retinens.*

2 *Flumen ſi inter duos montes diſcurrat, an a culmine ipſoru m montium ripæ eſſe dicantur.*

3 *Ripæ mutari quando dicantur.*

4 *Ripæ cuius eſſe dicantur, ſi uia publica eſſet in medio inter flumen & agrum uel domum, ſicut eſt Veronæ apud fontem nauium, in contrata caudæ longæ.*

5 *Statutum Paduanum loquens de cohærentium præſentatione, an locum habeat, etiam ſi uia in medio exiſtat.*

6 *Ripa fluminis, unus de populo aliquod nouum ædificium facere non poteſt, inuito eo, prædiis cui cuius adhæret, & ſi fecerit, ripæ dominus auctoritate propria deſtruere poteſt.*

7 *Ripæ an cum fundo commenſurari debeant.*

8 *Foſſæ ſi in agris eſſent inter fundum, cum ipſe fundus uenditur an in menſura ueniant.*

9 *Foſſæ, quæ inter fundum ſunt qualiter cum fundo menſurari debeant an ſcilicet menſurari debeat ſuperficies, quæ a latere foueæ exiſtit, an uero cum toto agro, ſicuti ſi planæ foſſæ eſſent.*

10 *Ripa præd i uerſus flumen ſi naturaliter ſe extendat, quid iuris.*

11 *Banna in locum in flumine commiſſorum ſi alicui conceſſa fuerint, non uenient banna in fluminis ripa commiſſa.*

12 *Ripa ſi propter aquarum innundationem eleuatæ eſſent, nunquid etiam deprimi poſſint.*

13 *Ripa qualiter munienda uel reficienda ſit*

14 *Vadi materia, quo flumen tranſitur, remiſſiue.*

1 RIpa † eſt, quæ flumen continet, naturalem rigorem curſus ſui tenens. l. 1. § ri pa. ff. de flumi. ea putatur eſſe, quę pleniſsimum flumen continet. l pen. eod. tit. & dicitur ripa, a rapio rapis, eo ꝙ vel ab vna parte rapiatur. vel impediat, ne aqua prædia rapiat & deuaſtet, ut dicit Bald. in rub. ff. de re. diu. in 12. uerſi. de ripa aliquid dicamus. Confinia ripæ ſunt a loco, quo primum a plano uergere incipit vſq; ad aquam. d. l. pen. in fi.

2 † Sed quid ſi flumen diſcurrat inter duos montes? uidetur ꝙ a culmine montis ſint ripæ, ex quo vergit vſque ad aquam. Gloſſ. in d. l. pen. tenet contrarium, quia non uergit per attractionem aquę, & ſic non omnes pēdiciæ montium dicuntur ripæ, quando naturaliter uergūt vſque ad aquam, & ita tenet & Bar. in trac. Tyberiadis. in 4. col. ſed ſi per attractionem aquæ vergeret, quatenus vergeret, vſque ad aquam, eſſet ripa, ſed ſi nihil vergit per attractionem aquę, quia ſaxſi eſt vſq; ad aquam, tunc ripę erunt vſque ad locum, quo pleniſſimum flumen excurrit. Ita volt gloſſ. in d. l. penul. per illum tex. & per l. ſtatus ff. de verb. ſign.

3 † Quando autem dicantur ripæ mutari. dic, ſi flumē naturaliter creuit, vt perpetuum incrementum nactū ſit, vel alio flumine admixto, vel aliqua alia ratione, dicēdum eſt proculdubio ripas mutaſſe, quemadmodum ſi alueo mutato alia cœperit currere, ſed quando vel pluuiis, vel hymbribus, vel mari, vel quauis ratione ad tempus excreuit, ripas non mutat.

nemo

nemo deniq; dixerit. Nilum q incremento Aegyptum cooperit, ripas suas mutare uel ampliare, nam cum ad perpetuam sui mensura redierit ripę aluei eius muniendę sunt. in l.1.§.ripa.ff.de flu.& adde, q dicam infra. Item dubitari conuenienter pôt, cuius sint ripæ fluminum. dic respectu proprietatis sũt illorum, quorum pdiis adhærent l.riparum in prin.ff.de re.di.& §.riparum. Inst.eo.titu. & ideo arbores ibi natæ eorundem sunt, vt ubi dicitur.& no.Bar in l.quominus.7.q.de
4 flu.† Sed quid si via publica esset in medio, a inter flumen, & agrum, uel domum, sicut est Veronę apud pontem nauium in contrata caudę longæ? Responde idem, ut ripę sint eorundem.ar.l.Martius.ff.de acq.re.dom.& ita uult glo.in d.§.riparũ.in uers adhærent.
5 & Bar.in d.l. quominus.in 7.q.†Quod facit ad statutum Paduanũ, loquens de præsentatione cohærentium, ut locum hēat si uia si inmodio.de aqua dic, ut dixi supra de ser.urb.to.quæ. Et eadem ratione dicit Bal.in trac. Tyberiadis, in 3.col. Idem esset de fossis, q̄ sunt inter uiam & fundum. illae.n. fossæ sunt eorum quorũ prædijs adherent, p.d.l.Martius & gl.§.riparum.ad si uer.adhærent. sed uidet q ista pprietas sit inutilis, cum riparũ usus sit publicus, ut statim dicam. sicut dicimus si quis perpetuum usumf. in aliqua re hēat, proprietas est inutilis.l.3.§.ne tñ.ff.de usuf.Soluc.hic lo tur de certo usu.s.ponendi retia & siccandi & applicandi, tñ si ibi sunt arbores fructiferæ, pprietas nõ est inutilis, qa sunt suę, & sic fructus simpliciter erũt sui, ut di cit Cy. & Bal.secundum Iac.de Are.in d.l.ripa-
6 rum in fi.† Et ex pdictis sequitur, q unus de populo nõ pôt in ripa fluminis aliquod nouũ ædificium facere, inuito eo, cuius pdijs adhęret, & si fecerit pt dñs ripæ propria auctoritate destruere.l.quemad §.1.ff.ad l.Aquil.& ita no.Bar in l.quominus.in 7 q.ff.de flu. Item ex praedictis etiam sequitur q̄ñ uenditur fundus ueniunt ēt ripae & fossae seu fossata ēt si uia sit in medio.no. Bar.in tract. Tyberiadis, in 3.col.l.riparum.ff.de re.di.& plenius per eundem Bal.in rub.eiusdem titu.12.col.ubi omnino uide †Sed dubium est, an ripae com
7 mensurari debeant cum fundo, puta si uendidi fundum, b & affirmaui esse centum iuge-
b rum. Et uidetur quod sic, quia ripae, & fossae sunt uenditionis, ut dixi.& cedunt in uenditionem.ut l.id quod.ff.de pericu.& commo. rei uen.& l.fundi.in prin.ff.de a.l.emp.& ita tenet Vbert de Bo. Ricar.& Cy.in add.in d.l. riparũ. Sed Bar.in trac.Tyberiadis, in 3.col. aliter dicit.& pro.1.parte affirmatiua alle.l. l.pdia.§.ita legatu.cum ibi no.ff.de iund.instruc. In contra alle.l.litora.ff.de contrahēt. emp ubi dr, q litora & uiae publicae nõ mẽsurantur cum re uendita, & postea concludit q ripę non debeant cõmensurari, nisi dictũ sit, sicut dicimus, in limitib.fundi, qui cohaerent uijs publicis.l.id quod.§.1.ff.de peric.& commo.rei uend & assignat rõnem, qa ripae non uenduntur, sed magis accedunt rei uenditae, quod apparet, qa p se uendi non pñt, cum riparum usus sit publicus de iure gent, vt d.l.riparum. Nam proprietas sola p se est inu ilis, ut supra dixi p se non censetur & alteri ceditur.& hoc uult dicere tex in d.l.id q.§.1.& q dictum est de ripis, idem dñdum est de fossis, ut illae non debeant mensurari si sunt extra fundum, qa similiter est earũ usus publicus, sicut uia rũ, qa qlibet pôt aĩalia sua ducere ibi ad bibendum de illo fossato. † Sed si essent fossae in agris inter fundum, tunc qa pprietas earũ & usus est ipsius dñi fundi, cum fundus uendi ur, ueniunt in mensura.& ita tenet Bal.in d.l.riparum, & in rub. eiusdem tit.in 12.col.†Sed dubitari pôt quãuis istae fossae q̄ sunt inter fundum mensurentur cum fundo. s. an mensuretur superficies q̄ est à latere foueae, an mensuretur, cum toto agro, sicut si fossae planae essent. Bar format istam q. in d.trac.Tyberiadis.in 4.colu. uers.sed dubitatur.& dic q ager dr ab agendo, secundum Vgo.& sic ab actu, quia p eum pñt boues & alias animalia duci, quae ei important nomen actus. si igitur fouea esset ita ampla, & eius latera ita lata, ut laborent uel laborari possent cum bobus, tunc etiam essent mensurandæ. si uerò, ut accidit sępe ripæ fouearum sunt ita, ut per eas tri & agi non possit tunc fouaae non mensurantur cũ fundo sicut si planae essent, & ita obseruantur. Item dico de ripis quae in fundo essent: ut si quidem cum bobus, earum superficies uenit mensuranda, secus si essent ita erectae, ut coli non possint, tunc.n non mensuraretur solũ, qd ripa continet, sicut si in fundo murus esset eadem rõne & prędicta vera sunt, nisi aliter actum sit expresse uel tacite.l.id quod §.1.de peric.& commo.rei uend. Et tacite dicitur actum, ut ad mensuram uendatur aliquid pdium montuosum, saxosum, uel ripo sum.licet.n. hoc expressè ager non dicatur qui per

eum agi non pôt,tñ mensurat,sic.n.actum videtur. De concauitate verò sulcorum q̃ fiunt causa culturæ vel aquæ deriuandæ causa, mésura non est habenda.l.1.§ de eo opere.ff.de aq.plu.arc.quia culturæ causa factum dr, ut ibi. Fouea vero agri ad perpetuam rei vtilitatem fieri dñr.l.impensa.ff.de impen.& quia dixi prædium riposum,vel montuosum esse mensurandum,intelligendum si essent ripæ fluminum,q̃ a plano incipiunt vergere usq; ad ripam per attractionem aquæ, sed si inter duos montes fluit flumen,pendicię montiũ nõ sunt ripæ,qñ naturaliter vergunt aquam. l pen.& ibi gl.ff.de flumi.& dixi supra circa prin.& adde quę no.Bal.in rubr. de re.diui.

10 † Item etiam dubitari potest extra prædicta,quid si ripa prædii versus flumen naturaliter se extendit,quia fortè ibi erat lapidicina crescens,de qua dicitur in l.diuortio.§.si vir in fundo.ff.sol.matr.& tex in l.si in princ. ff.de fundo do.& euidenter uidetur apud mõtem Piscium in lapidicinis marmores,uel fortè terra motu in flumine ubi ripa erecta corruit,& ipsa iuncta prædio remanens,fluminis alueum per eũ locum cessare fecit. Bar.in tract.de allu 8.col versi.sed quæro , quid si ripa.dicit totum locum domino prædij accedere,sicut per alluuionem.omnes.n. istæ accessiones,quæ diuina natura operante obueniunt nullo facto humano interueniẽte,eiusdem naturæ sunt.l.item si fundi. § 1. ff.de vsufru.Et hoc uidetur sentire Azo in sũma inst.de rerum diuisione.Si n.flumen prędio meo addat,& propter hoc ab eo recedat latiùs,nihil videndo,nobis accrescit.l.Martius ff de acqui re.domi. Istud autem incrementum quando ripa naturaliter excrescente contingit, potest dici alluuio,quia latens incrementum est.Quando vero ruina,uel terræmotu accidit,potest dici incrementum aluei recedentis,quia cum repentinè fiat, non est alluuio.l adeo.§ 1.de acqui re.domi.& §. præterea per alluuionem.Inst.de rerum dist. Sed contra prędicta possent opponi, appendices sequuntur naturam sui proprij & naturalis subiecti,ergo si flumina sunt publica , ripæ fluminum quę sunt appendices,similiter debent esse publicę,& non singularum psonarum quarum prædijs adhærent. l. ripaũ ff.de rerum diuisio. Sed dic q diuersa est ro in ripa quam sit in ipso flumine , nam ripę hominum cultura & cura recipiunt increcrementum, flumina in seipsis fluunt, & riparum incommoda pertinent ad vicinos. si modo ripæ latiores fiant,ergo secundum naturam est,vt commoda & incõmoda sequantur eosdem.l.secundum naturam ff. de regu.

11 iur.† Item non interest reip. q ripæ sint publicæ. Et ex his sequitur , q si concessa sunt mihi bãna malorum in flumine commissorum tum,non venient banna cõmissa in ripa fluminis.l.1 §.in flu.ff.de flu.secundum.Bald. in rub.ff de re.di.col 6.versi. sed dubitatur . riparum aũt usus publicus est iuregentium , sicut ipsius fluminis.l.riparum.ff.de re.diui. Inst.eo §.riparum.& propterea naues ad eas ligare,& funes ponere , retia ex flumine deducere,& in ripis siccare cuilibet licet , sicut per ipsum flumen nauigare,vt in d. iuribus dicitur.& dixi etiam suprà, de litore maris , not Bal.in l quominus in 7.q ff.de flu. Ex hoc sequuntur plures conclusiones.Prima ẽ q licet proprietas riparum sit ipsorum quorum prędijs adhærent, tñ non pñt facere de ripis quicquid volunt , sicuti alii dñi in re sua.l. in re mandata.C.man. quia usus est publicus.& ideo deteriorate non possunt,argu. l.pen & si ff.de vsu & habita .Secunda cõclusio,quod si ripa fluminis quæ adhæret prædio tuo,ita est naturaliter ordinata , quod aquam ad me pellit,& possum ad meum molendinum aquam ducere sine aliqua clausura,tu formas dictæ ripæ vis mutare, ita ut p hoc aqua ad me non veniat , non potes , ex quo usus est cõis,ut no.Bar. in l.quominus, in 9.q.Tertia conclusio,q licet ripæ proprietas sit eius,cuius prædio adhæret, & ꝓpterea possit in ripa molendinum construere,aut tigna uel trabes immittere , tñ si propter hoc vsus publicus nauigantium impeditur, diuertẽdo aquã uel alio modo,non posset , ut no.Bal.in rub.ff.de re.diui.col.6.versi.ex his appa.Quarta conclusio est quod dominus ripę non potest in ea aliquid facere, propter quæ impediatur iter pedestre nauigationis , quod est iuxta aquam, quo itur cum funibus trahendo nauem, quod restoria dicitur, uel piarda vulgariter,vel de eo per quod descenditur,uel itur ad aquam siue naues,ut est tex.cum gl. in l.1.§ si pedestre iter.ff. de flu. Quinta conclusio, quod habens proprietatem ripæ,non potest in ea aliquid constituere,propter quod usus piscationis impeditur, forte sibi erat solitum piscari vel siccari retia,arg.eorum quę habentur in d.l.riparum. & d.§. riparum. cum se.cum glo. & ita vult

Bal.

Bald. in rubr. ff. de rer. diuis. 6. col. qui dicit, ꝙ hoc intelligitur esse verum, si ibi publice piscatur, & vtile, & consuetum est piscari. Non enim si uni singulari prodest, censendum est publicum commodum vel incommodum, & ideo aptitudo litoris est conside randa. Aptitudo. n. facit aptum, & ab aptitudi ne sumit formam denominationis, qualitas rerum, aptitudine deficiente forma rei vide tur mutata l. quid tñ. § agri. ff. quibus. modis vsusfr. amit. Sexta conclusio, ꝙ vicini, quorū prædijs ripę adhærent, etiam si uia pub. est in medio, non pñt ibi ripas claudere, & ibi hortulos facere, si incommodatur usus publi cus dictarum riparum. Septima conclusio, ꝙ uicinus non potest conclusam uel testim in ripa mea infigere uel appogare: ut not. Bar. in l. quominus. in 7. & 10. q ff. de de flumi. & Bald. in l. item lapilli. in pen. col. in fin. ff. de rerum. diuis. Octaua conclusio, quod ille qui habet in utraque ripa fluminis publici domum, non potest pontem priuati iu ris facere. l. fin. ff. de flum. & adde quæ dixi supra, de seruit. aquæduct. q. 8. Nona conclu sio, quod quis non potest ligare nauem su am cum catena in ripa alterius si impedimento est, licet cum fune ligare possit, ut p gloss. in § litorum. Insti. de rer. diuis. secundum Bald. in d l. item lapilli pen. col. in fi. quæ not quia si habes molendinum, non pu tes ipsum ligare cum catena quæ trahatur p uiam publ. ita ut impediatur aditus publicus, nisi consuetudo loci seruatet contrarium arg. l. an in totum. C. de ędi. pri. cum si. Decima cōclusio, ꝙ flumen qđ est principale, nō trahit ad se ripā, nisi quo ad usum necessarium fluminis, non aūt quo ad usum ex traneum. l. riparum. ff. de rer. diu [& no. Bart.
12 in rubr. eo. tit. 6. col. in fi. † Sed si ripę fintelevatæ pp inundationem aquarum, an possint etiam deprimi? uide quę dixi supra de seru. aquæd. 4. q. princ. in fi. & 8. q. princ. uers. quarto nunc de alia quest. ordinaria. in uer. circa secundum. in fi. Quæ aūt possint fieri uel nō fieri in ripis per annos uel alios, uide plene per Bart. in d. l. quominus. & Bald. in
13 d. l. item lapilli. pen. col. † Vltimo de materia interdicti de ripa muniēda uel reficiēda, uide, in l vnica. ff. de ripa munienda, & plene per Rofr. in libellis suis in tit. de interdicto, ut liceat ripas publici fluminis refice re vel munire. ubi ponit, ꝙ requirantur ad hoc, ut competat illud interdictum, & libellus, & positiones: dic ut ibi per eum, & de materia ripę, uide Bart. in d. l. quo minus. & in tract. suo Tyberia. & Bald. in rubr. ff. de re. diuis. in 11. & 12. col. & d. l. item lapil li pen. col. in d. l. riparum. & uide tex. in l. si
14 finiū. § 1. de dam. inf. † De uado aūt, quo flumen transitur, uide per tex. gl. & Doct. in l. fin. uer. 2. de itin. rust. præd. & l. si prius. §. licet. ff. de aqua plu. arc.

a In medio. *Ripa cedit fundo l riparum ff. de re. diuis. Inst. eo. tit. §. riparum. vbi gl dicit verß etiam si via est media. & Bart. in l. quominus. 8. q ff. de flum.*

b Fundum. *Adde Bart. in l Iulia § si 7 i ius. de act. emp Et Bald. in l. sicut periculum. in fin. C. de act. emp per gl. not. in l. qui libertatis. § fin. ff. de euic.*

c Mensurentur. *Adde Bart. in l litera ff. de contrah. emp. per l. prædia, § ita legatum. &, ibi Bartol. ff. de fundis. instr. & Bald in l. penul. de impen in reb. do. fa. per Bald. in rubrica. C. de eo 4. q. Sed qualiter mensuraretur, vide Bart. in tract. Tyb. 2. char. versi. sed dubitatur qualiter illæ foueæ.*

De aggeribus. Cap. XXXVII.

1 *Aggeres flum'nium esse dicuntur.*
2 *Agro meo in inferiori si magna aquarum abundantia fuerit, ex agro superiori proueniens, an aggeres & foueas mihi habere liceat, vt aqua versus aliam partem vadat, & ager meus euacuetur.*
3 *Aggeres in fundo suo, si vis nue ex vetustate vel pacto habeat, an dominus superior inferiorē cogere possit, ipsos aggeres minuere.*
4 *Aggerem qui in fundo vicini superioris erat, si aquæ vis deiecerit, per quod effectum est, vt aqua pluuia a ieni noceat quis iuris.*
5 *Flumen publicum si multum excreuerit, & prædia mea inundauerit, an aggerem adhibere valeam, vel aliam munitionem facere, vt prædium meum tueam*
6 *Aggeribus in meis si ego propter aquarum inundationem coronellas fecerim eleuando ipsas, ne aqua excedens aggeres consuetos fundum meū inundaret, an eas etiam pro arbitrio meo, propria authoritate impune remouere possim.*
7 *Aggeres rumpentes fluminis Nili, qui in Aegypto est, qua pæna puniuntur, vbi etiam quid de aggeribus Tauli apud Ferrariam.*

8 *Aggeres si quispiam non rumpat, sed arbores incidat, qua in aggeribus existunt causa aggerum conseruandorum qua pœna puniatur.*

1 a AGgeres † sunt *a* valla fluminum, ut l. C. de Nili agg. non rūpen. Chomata esse dīt aggeres, & infra quib. aqua diuiditur. Choma. a. n. dr̄ diuisio. nam diuidunt. l. aggeres seu chomata loca adinuicē, vt est tex. cum gl. in l. sacculatij. §. in Aegy-
a pto. & §. fi. ff. de extraor. cri. † Si in agro meo inferiori magna sit abundantia aquarum ꝑueniens. ex agro superiori, an licet aggeres & foueas hēc, ut aqua uersus aliam partem vadat, & aget meus ea enacuetur. Rñdeo, licet, si aliqua alia conuentio non interuenit, ut est tex. cum gl. in l. 1 §. deniq; ait. ff. de aq.
3 plu. ar. † Sed quid si uicinus iferior hēt aggeres in fundo suo ex uetustate uel pacto, an dñs superior possit cogere inferiorem aggeres minuere? Dic ꝙ non, sed in agro suo pōt minuere. l. 1. §. fi. & ibi gl. & Doc. ff. de aqua plu. arc. uide quæ dixi supra ti. de ser. aquædu.
4 4. q. prin. in fi † Quid autem si aggerem qui in fundo uicini superioris erat, uis aquę deiecit, ꝑ qd effectū est, ut aq. plu. mi hi noceat Varus ait, si naturalis ager fuit, posse me vicinum cogere aq plu. arc. actione, ut eū reponat uel reponi faciat. Idē si manu factū sit,
b neq; memoria eius memori a extaiet. *b* l. in summa. §. item Varus in prin ff. de aq. plur. plu. ar. Vtilis tñ actio mihi competit aduersus vicinum, si uelim aggerem restitui in agro eius, si mihi prodest, & sibi non nocet, vt d. §. item Varus in fi. sed si memoria extat, ũi fi. tenet aquę plu. arc. & si agger manufactus sit, & si memoria non extat, cogi potest vt reponat, ut d. §. item Varus. Ver. sed si extet. Si aggeres iuxta flumen in priuato facti sint, in actione aquæ plu. ar. ueniunt, etiam si transflumē nocēt, si memoria eorū extat, & fieri nō debuerūt. l. ꝙ principalis. §. fin. ff. de
5 aq. plu. arc. † Sed qd si flumen publicū multū excreuit, ꝑp qd solet mihi date damnum, & pdia mea innundare, an possim aggerē adhibere, uel aliam munitionem facere, ut pdium meū tueat. Dic ꝙ sic tex. est ualde not. in l. 1. §. sed si aliquam ff ne quid in lo. pub. & uide Bar. in l. quominus. 9. quęst. ff. de flu.
6 & quæ dicam in quęstio. sequ. † Quæstio est quotidiana, si ꝑp inundationem aquarum ego in aggeribus meis feci coronellas, eleuando ipsa, ne aqua excedens aggeres consuetos, inundaret fundum meum, quas facere potui, vt dixi di in q. præced. nunquid eas pro arbitrio meo & propria auctoritate possim impune remouere. Ego teneo ꝙ sic, si auctoritate mea ꝓpria factæ sunt, nec teneor pati reponantur, nisi seruitus esset imposita, ꝑ tex. in l. in summa. §. idem ait, si in agro tuo & §. apud Namusam. cum ibi no. ff. de aqua. pluuia ar. & idem tenui, supra de ser. aquædu
7 ctus 8. q. principali, in quæst. quæ incipit. qro nūc de alia quæstione quotidiana. † Circa secundum in fine quæro, qua pœna puniātur rumpentes aggeres fluminis Nili ꝗ est in Aegypto, Respondeo, pæna ignis, ut flammis concremeurur. text. est in l. vnica. C. de Nili agger. non rumpen. & ibi Bart. de Sal. enumerat alios 12. casus, in quibus quis flammarum pœnā patitur. Aut sunt aggere. quos quilibet in suo pdio facit, qñ certis tēpotib. aqua Nili egreditur flumen per pdia, ut aquam suo prædio contineat, & tunc rumpēs illos aggeres punitur pœna extraordinaria, vt est tex. cum gl. de utroq; in l. sacularij. §. ĩ Aegypto. ff de extraordina. crimin. Aut sunt aggeres alterius fluminis & gl in d. l 1. dicit idem esse de æquitate secundum Vgo. sed Pe. quem sequitur Cyn. & Saly. ibi dicit hoc nō esse uerum, quia non est alibi tanta cura aquę, sicut in Aegypto, ut est Nilus, quia in Aegypto nunquam pluit, ut dicit gl. in d. §. in Aegypto. Itē quia interpretatione legum pœnæ sunt molliendæ. l. interpretatione. ff. de pœnis. Item pro hoc facit d. rub. C. de Nili agger. non rumpen. quæ aliquam specialitatem non notare voluit in aggeribus Nili. Dicit tñ Cyn. in d. l. 1. quod si aggeres Padi apud Ferrariam destruerentur, habebit locū pœna ignis prædicta, ex quo ibi est magnū periculum, qa propter modicam aggerum motionem posset nouus alueus fieri, & terram habitata ꝗ fertilis occupari, quādo flumen Padi crescit. cum sit eadem ratio. Et ita sequitur ibi Sal. & sic voluit Cy. ꝙ in pœnalibus fiat legis extensio ꝑ identitatem rationis, de quo dic ut ꝑ Doc. in l. si uero. §. de ui-
8 ro. ff. solu. matr. † Sed quid si aliquis non rūpit aggeres, sed incidit arbores, quæ sunt in aggeribus causa aggerum conseruandorum, Dic ꝙ pœna extraordinaria coerceri debet, vt est tex. cum gl. in d. l. sacculatij. §. fin. Reliqua circa materiam, vide quæ dixi supra in tit. de seruit. aquædu. 8. q. prin. quæro nunc de alia q. prin. quotidiana.

a Agge-

a Aggeres. *Adde Bar. in l. per Bithyniam C. de immu. ne, conce. lib. 10. & no. in rubrica. C. de Nili agg. non rumpen.*

b Memoria eius extaret. *Memoriam extare probatur per instrumenta Ioan. And in c. 1. in fin. de præscrip. 6. in nouellas.*

De torrente Cap. XXXVIII.

1 *Torrens est, qui in hyeme currit, & perenne non est.*

2 *Torrentia cujus existant.*

3 *Instrumenta antiqua si reperiantur, in quibus prædiorum possessores a latere emerunt prædium & pro fine fossatum appositum fuerit, nunquid ad illos pertineat.*

4 *Torrens flumen si uicinus auerterit, ne aqua ad eum perueniat, & hoc modo effectum est, ut, uicino noceat; an aquæ pluu. arc. actio. contra eum agi possit.*

1 Torrens † est qui in hyeme currit, & perenne non est. l. 1. §. 2. ff. de flu. Er dicitur torrens a torreo, quod significat siccare atq; arefacere. Et hoc ideo, quia in æstate siccatur, flumen torrentis nomen accipit. Vulgariter autem apud nos progni, torrentia vocantur, quæ in foro Iulii & territorio Triuisino maxima sunt, & non dicitur flumen publicum, sed priuatum: quia flumina quæ in hyeme currunt, & non in æstate, priuata sūt, ut dicit Rof. in lib. suis, super interdicto ne quis in flu. pub. quem sequitur Bar. in tract. Tyberiadis, in 8. fol. vers. flumen. qui dicit, ꝙ ex quo sunt priu..ta per alluuionem nemini pñt tribuere, si n. cursum mutant, sp solum remanet cuius primo erat, non p̄r per alluuionem adiicere apponendo ita ꝙ prædiū extendatur, sed supponendo potest adiicere, sicut si pinguedo agri superioris adiicitur agro inferiori. l. 1. §. denique. ff. de aq. plu. arc.

2 † Cuius autē sunt ista torrentia? Bar. dicit in d. vers. flumen hanc qō esse facti. pūt. n. probari ꝙ per alicuius prędium aqua discurrit, & fossam fecit, uel inter prædia plurium aqua fluxit, tunc secundū terminos antiquos inter prędia diuisa erunt talia fossata. Vel potest probari qualiter antiquè sunt possessa, sed ut sæpe accidit, si nihil sufficiens potest probari, tunc putat illorum qui propè ab utraque parte prædia possident, cuiusque vsque ad medium. arg. eius quod dicitur de insula de alueo dimi..lo. l. adeo. §. insula. & §. ꝙ si toto. ff. de acqu. rer. dom & probatur l. 2. §. præterea cum gl. ff. de aq. plu. arc. quæ tamen intelligit, nisi ea fossata essent in usu pub. quia tunc dicerentur publica. l. 2. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publie. & expresse probatur in l. 1. § fossa. ff. vt in flumi.

3 pub. nauig. † Sed qui l. si reperiuntur instra antiqua, in quibus possessores prædiorum a latere emerunt prædium, & pro fine appositum fuit fossatum, an ad illos pertineat? Videtur ꝙ non, ipsam rem enim emerunt, non eius fines, & pro hoc facit, quia fundi nihil est, nisi quod intra se cōtinet. l. fundi. in principio. ff. de actio. empt. Bart. in loco prealle. tenet contrarium f. ꝙ fines apositi .i. fossata intelliguntur esse eorum, qui a latere prędia possident, ut supra dictum est. Nec obst. ꝙ fines non emuntur, quia fateor, sed tñ est possibile, ꝙ rei uenditæ accedunt, sicut etiam si poneremus pro fine uiam, quę quoad quid, fundo accidit. ff. de ac. re. do. l. Martius. Nec ob. d. l. fundi. in prin quia regula, ꝙ fundi nihil est, nisi quod intra se continet, patitur exceptionem per aliquas leges, ut in aquęductu qui est extra prædium. ff. de contrahend. emp. l. aquęd. & in liminibus prædiorum, & in fossis. l. 2. §. pręterea. ff. de aq. plu. arc.

4 † Pōt dubitari, si uicinus flumen torrens auertit, ne aqua ad eū perueniat, & hoc modo effectum est, vt vicino noceat, an agi contra eū aquę plu. ar. actione possit. Et dicendum est ꝙ non, quia non fecit vt ibi noceat, sed ne sibi noceat, text. est no. in l. in summa. § ideo Labeo ait. si uicinus. ff. de aq. pl. arc. Nam licitum est in suo aggerem, uel aliam munitionem facere, ne flumen sibi damnum det, & prædia sua deuastet. l. 1. §. sunt qui putant. ver. si aliqua. ff. ne quid in flu. publ. & adde quę dixi in tit. pręc. versi. sed si flumen. cum versi. seq.

De uallibus aquosis. Cap. XXXX.

1 *Valles si excreuerint, & alienum occupauerint prædium illius sunt valles, cuius prædium erat, & si decreuerint, illius erit prædium, cuius erat valles.*

2 *uallibus cuilibet piscari licet, uel cannellas, aut herbas incidere, vel pasci, si publicæ fuerint.*

3 *Vallib si terra cū herba reperiatur, & cannella natæ, quæ de loco ad locū moueatur, tori appellatæ, an ipsi tori publici aut priuati erunt.*

4 *Opus si quispiam fecerit, ut aquam excluderet, ne ad fundum suum veniret, quæ ex paludis inundatione in agrum eius fluere solebat, si ipsa palus aqua pluuia amplietur, eaq; repulsa opere facta agro sui vicini noceat, aquæ pluuiæ arc. actione tollere cogitur.*

1 a SI † valles a excreuerunt, & alienum occupauerunt prædium, illius sunt valles, cuius erat prædium: & si decreuerunt, illius erit prædium, cuius erant valles, vt probatur in l. si vicinus. § lacus. secundum secundam glo. ff. de aqua plu. arc. & ita Bart. exemplificat illum tex. in vallibus Rauen. Sed si valles essent publici, iudicandum esset, sicut de flumine pu. eadem ratione, ut habetur in l. lacus. ff. de acq. rer. dom. & vide quæ dixi de lacu, in titul. de flu. uersic. flumina publica. † Et ex prædictis, sequitur, quod in eis licitum sit cuilibet piscari, uel canellas aut herbas incidere, uel pasculari, si sunt publicæ, secus si sunt priuatę. ar. §. litorum. instit. de rer. diuis. cum si. † Sed quid si in uallibus
3 reperitur terra cum herba, & cannellis natis, quę de loco ad locum mouentur, & tori vulgariter appellantur. an erunt publici, vel priuati tanquam insulæ? Dic quod erunt eiusdem iuris, cuius est aqua, si aqua valliũ erit priuata, isti tori similiter erunt priuati; si publica publici. de quo dic, vt dixi supra de insulis, v. quę dicam infra de istis toris vide etiam, quae dicam infra de piscaria, in fin. de aliis autem uallibus non aquosis uide
4 supra titul. de vallibus, & planeriis. † De paludibus etiam aliquid dicamus. Si opus quis fecerit, ut aquam excluderet, ne ad fundũ suum veniret, quæ ex inundatione paludis in agrum eius fluere solet, si ea palus aqua pluuia ampliatur, eaque aqua repulsa, eo opere, agro sui vicini noceat, aquæ pluuiæ arcendę actione opus cogitur tollere, ut est textus in l. prima. §. secundo, qui incipit, Neratius scribit. ff. de aqua pluuia arcen. agri uel loci vsusfruct. legato, si fuerit inundatus. vt stagnum iam sit, aut palus, proculdubio extinguitur. l. quid tamen. §. 1. ff. qui. mod. ususfruct. cum concor. Cetera circa istã materiam uide in toto titul. C. de alluui. & pallu.

a Si valles. *Adde Bart. in tract. Tyberiadis, lib. 3. char. 3. uer. vallis uero dicitur.*

De fonte. Cap. XL.

1 *Fonte aquæ si quispiam usus fuerit, nec ui, nec clam nec precario, quo minus utatur, uim fieri prætor prohibet.*

2 *Seruitus aquæ hauriendæ ex fonte constitui potest.*

3 *Fontis caput ipse fons dicitur.*

4 *Fons si exaruerit, ex quo aquæductum habeo, isq; post constitutum tempus ad admittendam seruitutem ad suam uenam redierit, an aquæductum amiserim.*

1 SI † quis fonte aquæ eius anno usus fuerit, nec vi, clam, nec precario, quominus vtatur, vim fieri prætor prohibet. l. 1. in prin. ff. de fon. & in tota illa l. declarantur hęc verba. Item pōt aq̃ purgare, reficere, & coercere, vt utatur eo modo quo eo anno usus est. d. l. 1. § deinde ait prætor. & coercere dr̃ aq̃ continere, sic ne fluat uel dilabatur. d. l. 1. §.
2 coercere † Seruitus aquæ hauriendae ex fonte constitui potest, vt d. l. 1. §. 1. & olim constitui non poterat seruitus aquæ ducendæ vel hauriendę, nisi ex capite uel fonte. Hodie vero ex quocunque loco constitui potest, vt est tex. cum glos. in l. seruitutes aquę. ff. de
3 seru. rust. præd. † Caput autem fontis, dicitur ipse fons. l. 1. § caput. ff. de aqua quot. & æst. & dixi supra de flum. caput fluminis. Licet fons oriatur in agro tuo, tamen si longo tēpore duxi aquam etiam ex fundo tuo, nō est necesse. vt doceam quo iure duco, & in titulum allegare non cogor. & si impediar a te vel ab alio aquam de dicto fonte ducere ad fundum meum, possum agere vtili actione, exemplo aliarum seruitutum, ut est tex. not. & ibi gl. & Doctor. in l. si quis diuturno. ff. si ser. vend. Si fundo Sciano confinis fuerit fōs, ex quo fonte per fundum Seianum aquam iure ducebam, meo facto fundo Seiano, manet seruitus. l. si mihi. §. si fundo. ff. de ser. rustic. pd. † Si fons a exaruerit ex quo ductum
4 a aquae habeo, isq; post constitutum tempus ad ammittendum seruitutem ad suam venã redierit an aquaeductũ amiserim. dic ꝙ sic, sed restituitur, ut est tex. in l. vnus ex socijs. § fin. cum l. seq. quae incipit, Atilicinus. ff. de seru. rust. praed. & vide quae dixi supra de alueo, versic. sed pone ꝙ impetus fluminis. & uersic. sed dubitari. Habens fontem in suo perioti fundo, neque ventrem, neque pannos lauabit in riuulo descendenti, si propter

hoc

hoc aqua deturbaretur omnino. l. apud Trebatium. in princ.& ibi Ang. & Doct. ff. de aqua plu.arc.& idem no.Bart. in l.cum sup. C. de rer. mili. libro.11.vt text in l.solicitatores. in fin. ff. de extraord. cri. de ista materia fontis habetur per Spec. in tit. de causa possessio. & proprieta. §. priuata. & per Rofr. in libellis suis tit. de interdict. de fonte.& vide quæ plene dixi supra in titulo. de seru. aquæduct. in 11.quæst. principali. ubi etiam posui de aqua quot. & æstiu. & aqua, quæ ex castello ducitur, & de aqua plu. arc. & de cloacis. & uide quæ plene dixi supra in tit. de seru aquæ haustus,7. q. princip. usque ad finem illius tit.

a Si fons. *Fons si desiccatur, currit præscriptio aquæduct Bald. in l 1122. epp.C.qui admi t. per l. Atilicinus. de seru. rust. præd. Sed si aqua reuertitur in fontem de æquitate conualescis seruit:us gl & Bartol. in l.foramen. circa medium. versi. ex quo sequitur sequens illatio. ff de seru.vrban præd & l. vnus. §. si fons. de seruit. rustic.præ.lio vbi præscribitur seruitus. etiam si iustum fuit impedimentum non vtendi, sed datas restitutio ex clausula generali.*

De riuis. Cap. XLI.

1 *Riuus est locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrit.*

2 *Riuos manutenere, & etiam expurgare an quis teneatur.*

1 DE † riuis est etiam aliquid dicendum. Riuus est locus per longitudinem depressus,quo aqua decurrit .l. 1. §. 1.ff.de ri. Flumen a riuo magnitudine discernendum est,aut æstimatione circumcolentium. l. 1. §. 1.de fluminis. & nomine riui, aqua fluens continetur, ut dicit gloss. Seruitus naturaliter, non manufacto operte, lædere potest fundum seruientem, quemadmodum si imbribus crescat aqua in riuo, aut ex agris in eum fluat, aut aquæ fons iuxta riuum, aut in eo ipso inuentus postea fuerit, ut est text.in l.si mihi. §. seruitus. ff.de seruit. rustic. prædio. Si per fundum ius est mihi aquam de riuo ducere, hæc iura tacite sequentur. ut reficere mihi riuum liceat, & adire q̄ proximæ possim ad reficiendum eum cum fabris meis. Item ut spatium relinquat mihi dñs fundi, quo dextra, & sinistra ad riuum eam, & quo terram, lignum, lapidem, arenam, calcem iacere possim: ut est text.elegans in l.refectionis §. fin. & ibi per gl.& Doct. ff. commu. præd. & facultas refectionis causa accedendi ad ea loca, quæ non seruiant, tributa est his, quibus seruitus debetur, nisi in cessione seruitutis nominatim concessum sit,per quam partem accedere deberet,ut est text ualde notab. in d.l.refectionis. in princip. quod facit ad multa & ibi per Doctor.nec iuxta eum, nec supra eū (si forte sub terra aqua ducatur) locum religiosum dominus soli facere potest, ne seruitus intercatesed & depressurum, & eleuaturum riuum, per quem aquam iure ducebā, pratem hēs, nisi ne id faceres, cautum sit,
2 in d.l.refectionis ij.& 3 rñso. † Quis autem teneatur manutenere riuos, & etiam expurgare, uide quæ plene dixi supra de seruitut. aquæduct uersic. superest alia quæstio, quis teneatur. Reliqua quę ad materiam riui spectant, uide in toto titulo. ff. de riuis.& quæ plene dixi in titul.de ser.aquęd in 11.q.princip.versic.4. est interdictum de riuis.ubi posui quot sunt necessaria, ut istud interdictum competat, & libellum, & positiones actoris,& rei.

De piscatione. Cap. XLII.

1 *Piscari cuilibet in mari licitum est,quod natura omnibus patet.*

2 *Piscari quilibet in litore potest,etiam ante ædes meas.& etsi inuito, & si pisum piscari prohibeam, actione iniuriarum teneor.*

3 *In fluminibus, & portu ius piscandi omnibus commune est.*

4 *Piscatum aliquem fuisse per 10. vel 30. annos, an sufficiat,ad hoc vt superuenientem prohibere possit piscari*

5 *Ius aquæ ducendæ ad piscinam meam, vel cisternam si mihi conceditur, an seruitus realis sit.*

6 *Piscium vsumfructum, qui in vinariis existunt, si quispiam habeat,illos occidere potest, & alios substituere propter eorum difficilem discretionem.*

7 *Fundus si vendatur, in quo pisces in piscinis existunt, illi pisces non sunt ædium, neque fundi, non magis quam pulli, aut cetera animalia,quæ in fundo sunt.*

8 *Valles aut paludes si quispiam conduxerit, vt ibi piscari posset, & in eis reperiantur certa*

pacces

pars terræ ab alueo eleuata quæ torri appellantur, piscesq; omnes in hyeme sub eis se reducant, ut in uallibus Paduæ contingit, an licitum conductori sit, dictos toros aperire, & omnes pisces accipere.

1 Piscari † cuilibet licitum est in mari, quia natura omnibus patet. l. uenditor. in princi. ff. cõia prædio simili. licet in litore maris mo. §. fin. & l. riparum. ff. de re. di. quia litora communia sunt omnibus sicut aer. l. iniu-
2 riarum actio. §. fin. ff. de iniu. † Et potest piscari in litore ante et ædes meas, & ostium, & si ipsum piscari prohibeam, teneor actio. iniuriarum, vt ibi, l. 2. §. si quis in mari. ff. ne quid in loc. pub. nisi conuentum esset, vt in loco illo maris piscari non posses, quia valet talis conuentio, vt est casus no. in d. l. venditor. in prin. & dixi plene supra de mari, circa prin. & ideo cum primum pisces quis in mari vel in litore ceperit, sine dubio eius, in cuius ptãtem perueniunt, sit aquisito, sicut de feris captis et dr l. qd in litore. ff. de acq. re. do. In mari piscantibus, licitum est casam in litore ponere, in qua se recipiat. d. l. ripa-
3 rum. † In fluminibus & portu ius piscandi est commune omnibus, vt §. flumina. insti. de rer. diui. quod fallit in pluribus. Primo, quando flumen est priuatum, aliter nõ l. in iuriarum actio. §. fi. in fi. ff. de iniu. Secundo fallit, quando ius piscandi est priuatum, puta quia est venditum per principem sicut in lacu Gardæ contingit, in quo sunt aliquæ piscariæ priuatæ, quæ fuerunt venditæ per dominos Veronæ. arg. d. §. fin. cum l. seq. quæ incipit. sane si matris. & cap. 1. circa fin. ibi piscationem reditus. in titul. quæ sint regalia, in vsi. feud. Tertio fallit, quando esset facta conuentio cum vicino, vt in domo piscari non possit, vt d. l. venditor. in princip. ff. commun. prædi. l. habet locum etiam in fluminibus publicis, vt dixi in titul. de mari, in princip. Quarto fallit, quando princeps vel ciuitas prohiberet, ne quis in flumine piscari possit, est in lacu. Perusino. & dixi supra de lacu. Quinto fallit, quando esset consuetudo, vt piscaretur solum pro vtil. publi. & non pro priuato, vel pro priuato, sed certo tempore tantum, quia consuetudo vicẽ legis sustinet. d. l. venditor. §. si constat. Sexto fallit, qñ quis pscripsisset ius piscandi, quia tunc alius in eo loco piscari non posset, & ista præscriptio procederet sine dubio, si fuisset ĩ possessione piscandi per tantum tempus, cuius initij memoria non existat, quia per tantum tempus præscribuntur loca pub. l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. aqua quot. & æsti. & not. Bald. in l.
4 item lapilli. in 2. q. ff. de re. di. † Sed nũquid sufficiat, quem piscatũ fuisse per 10. uel 30. an. ad hoc ut superuenientem phibere possit piscari? uide gl. ordi. in §. flumina in uer. omnibus. inst. de re. di. & quę dixi supra. de ser. aquęd. 9. q. princ. uer. ex prædictis sequitur. Si ager cuius usussfructus tuus sit, flumine uel mari inundatus sit usussfructus amittitur, cum et pprietas eo casu amittatur, nec piscandi retinere quidem poterimus usumfructum, ut est text. ualde nota. in l. si ager. ff. quemadmod. . seruitut amit. & per illum tex. dicit not. Bald. in d. l. item lapilli. in princ. quia si starem mille annis super fluctibus maris, nihil perpetuæ proprietatis acquirerem,
5 † Quid autem si conceditur mihi ius aquæ ducendę ad piscariam meam uel cisternam, an sit seruitus realis? Dicas quia sic quia debetur à fundo meo, iuxta nota. in l. pecoris. ff. de ser. rust. præd. & l. ut pomum. ff. de seui. vt dixi supra in tit. de seruit. aquæduc. 2. quęst.
6 princ. uer. Item quid si conceditur mihi. † Si quis habet vsufruct. piscium, qui sunt in uiuariis, potest pisces occidere, & alios substituere, propter difficilem eorum discretionẽ. l. vsufructuarium uenati. §. si uiuariis. ff. de
7 usufruct. † Si venditur fundus, in quo sunt pisces in piscinis, illi pisces non sunt ædiũ, neque fundi non magis quam pulli aut cetera animalia, quæ in fundo sunt. l. Iulianus. §. cum tribus ll. sequen. de actionibus
8 empti. † Si quis conduxit valles aut paludes, vt ibi possit piscari, & in eis reperiatur certa pars terræ eleuata ab alueo, quæ tori uulgariter appellantur, & pisces omnes in hyeme se reducunt sub eis, ut in uallibus Paduæ contingit, an sit licitum conductori aperire dictos toros, & omnes pisces accipere. Et dicas quod non, quia isto modo ius piscandi destrueretur, nisi alios reponeret. arg. ẽm. d. l. vsufructuarium. §. si in viuariis. & argu. l. si merces. § conductor. ff. loca. & hoc uidet aperte probari in l. uideamus. §. item prospicere debet. eod. tit. Præterea hoc etiam probatur, quia conductor tenetur ante omnia secundum legem, id est, conuentionem facere, & si quid in lege prætermissum fuerit

rit, id ex bono & æquo præstare debet, ut dicit.tex.inst.loc.§. conductor. sed ex bono & æquo est, ut conductos piscinæ non destruat totam piscinam, quia debet habere fructus piscandi, & non omnes pisces, ita ut piscaria consumatur. facit l.1.& 2.ff. de usuf. & ide m edico, si locatur ius piscandi in flumine uel fonte aut piscaria, quia non posset omnes pisces tollere, nisi aliter conuentum esse. qđ not. quia est quotidianum.

De aere. Cap. XLIII.

1 *Aer eiusq; usus communis est, sicut mare & maris litora.*

2 *Locus ex soli odore si pestilentiosus fiat, scilicet, ex fætore terræ etiam priuatæ, ut puta, quia ibi sulphuraria fiant, an faciens interdicto nequid in loco publico teneatur.*

3 *Fabri an in domo sua ita malleare possint, ut ex mallei sono Doctoris uicino mentem disturbent.*

4 *Aer quando malus est, nũquid quis ibi stare uel ueni e teneatur.*

5 *Fumo corrupto si quispiam aliquem per emerit, pœna extraordinaria tenetur.*

6 *Vsusfructus odorum uel aromatum an constitui possit.*

7 *Aream si quispiam habeat in qua frumẽtum uẽtare solet, ut a palea excutiatur an uicinus in suo ædificare possit, ita ut illi areæ ipsum uentum auferat.*

8 *Gonellæ magni Busonis facetia, qui cum esset bãnitus sub pœna capitali, ne Ferrarium accederet, emit unum plaustrum Paduæ, & terram Paduanam in dicto posuit, quam ascendit, & postea Ferrariam profectus, dicebat se esse in territorio Paduano.*

9 *Auis uel aliud quodpiam animal, cum est in arbore, in aere esse dicitur, non autem in terra.*

1 Aer eiusq; usus communi est, sicutet aqua & litora maris. l. iniuriarum actio §. si ff. ne quid in lo. pub. & tanquam communem perpetuum in totum occupari non potest ut dicit Bal. in l. item lapilli. in prin. ff. de re. di. & si quis aliquem uti aere ꝓhibet, actione iniuriarum tenetur, ut d §. fin. Non potest itaq; quis nobis aerem uel solẽ tollere, nisi ædificando, iuxta ea, quæ dixi supra in l.1. in ti. ne prospec. offic. 4. q. ubi posui de Diogene philosopho, qui stabat ad solem, nam aer supra domum nostram debet esse liber usq; ad cœlum, ut est tex. cum gl. in l.1.§. pe.& l. si. ff. quod ui aut clam. ideo non est licitum facere pontem supra uiam pu. uel flumen pub. uel fundum priuatum. l. pe. ff. de flu. & no. Ros. in ti. de interd. ne quid in loco pub. fia. uer. 7. in fi. & Spe. i tit. de causa pos. & proprie. §. in confessoria. §. item quæritur habeo domum. & Bal. in l. item lapilli. i ul. col. ff. de re. di.

2 †Sed quid si ex odore soli locus pestilentiosus fiat, s. ex fœtore terræ etiam priuatae, ut quia fiant ibi sulphuraria, tenebitur interdicto, nequid in loc. publ. ut est tex. cum gl. nota. in l. 2. §. idem ait si odore. ff. ne quid in loco pub. idem si corrumpat aerem, apponendo stercus, uel aperiendo cloacam. l.1 §.1. ff. de clo. & l. pen. ubi hoc not. glo. ꝙ ui aut clam. & ideo praetor introduxit duo interdicta de cloacis purgandis ad salubritatem ciuitatis. nam cœlum pestilens & ruinas minantur immunditiae cloacarum. d. l.1. §. 1. de clo. & l. de pup. § si quis riuos. ff de nou. oper. nuncia. Et propterea alias iudicaui in ciuitate Veronae, ꝙ unus pelliparius nõ posset facere mollititium in domo sua, ob maximum fœtorem, qui exhalabat ex eo, & nocebat uicinus. idem dic de similibus artibus fœtentibus.

3 †Nunquid autem fabri possint maleare in domo sua, ita ut ex sono mollei disturbent mentem Doctoris uicini, uide Bal. & Doc in l.1. C. de stud. libe. ur. Ro. libr. 10. & per Cano. maxime per Ioan de Imol. in c.1. uestra. extra, de loca: & quid si esset uicinus infirmus, collige ex his quæ no. in dictis iuribus. †Quando autem est malus aer, nunquid teneatur quis ibi stare uel uenire, uide gl. & Doct. in c. si uero. extra de iniu. & l. de ætate. ff ad Treb. & quę plene dixi supra d. 3 ser aquaed. circa. fi. ubi posui materiam de cloacis. Et adde quod propter bonum aerem & sic cœli opportunitatem fundus magis æstimatur, & si minoris ipsum uendiderit, ex hoc solo forte possent in integrum restitui, quia est in loco, ubi est optimus aer, ucut ex eo, quia fuit maiorum suorum. iuxta l. si emptionem. ff. de min & probatur in l. si. §. sed si rem uer. & alias uideamus. ibi, uel opportunitatis, uel cœli, uel quod illic educatus sit uel parentes sepulti. ff. si quid in fraudem patro. quod bene not. † Si quis fumo corrupto aliquem peremerit, pœna extraordinaria tenetur lege solicitatores. §. 1. ff. de extra ord.

6 ord.cri.† Nunquid vsusfructus odorum uel
aromatum constitui possit? dic non propie.
licet ad senatusconsultum erit descendendũ,
quod cautio.loqui.ur.l.si lanæ.ff.de vsuf.ea.
7 re.quæ vsu consu †Si quis habet aream *a*,in
a q:a solet frumentum ventare,vt excutiatur a
palea,an possit uicinus ædificare in suo , ita
vt uentum auferat illi areæ?casus est in l.fin.
§.fin.C.de seruit.& ibi Doc.& Ange in l.Im
8 perator.ff.de seru.vrb.præd.†Sed pone quęst.
quæ fuit de facto in persona Gonellæ , qui
magnus Bufonus vulgariter appellatur, nã
dum esset pannitus sub pœna capitali , ne
Ferrariam accederet, emit unum plaustrum
Paduæ,& terram Paduanam posuit in dicto
curru,quem ille ascẽdit, & postea accessit in
ciuitatem Ferrariæ,dicens,se non esse in ter
ritorio Ferrariæ,sed Paduæ,ex quo tangebat
territorium Ferrarien.Sed dicit Angel. in l.
qui sella.ff.de seru rustic. prædi. ꝙ non fuit
bonum consi.per illum text. qui vult , quòd
quis dicitur ire per fundum alterius , quan-
do sella vel lectica vehitur.& adde quę not.
Bar.& Doc.sed pro Gonella facit gl. Instit.
de iure gent.na.& ciui.in prin.in uer.cœlo·
vbi exponit,id est aere, vt sunt aues , quæ in
arboribus in aere nascuntur: vt §.apum. Inst.
de rer.diuis.& sic ille tex.cum gloss. probat.
9 † Quod qui est in arbore, dicitur esse in ae-
re,& non in terra, tamen dicendum est ipsũ
esse sub territorio,in quo est arbor.

a *Aream. Vicinus non potest ædificare in solo suo
iuxta aream uicini, quæ sit ad triturandum gra
num, ne per ædificium impediatur usus areæ,
quia ventus retinetur. l. fin § fin.& ibi Bart.
& Bald.C de seru.& Petr de Vbal. in tract. de
soci.6.part.vltim.q quod est verum secundum
Bald.ibi,si area in alio loco fieri non possit. Item
verum , si uentus non possit venire nisi ab ea
parte a qua ædificetur , ut ibi per Bart. & Bal.
& supra per Barthol Cæpol. de seru. urb. cap.
26. 27. & 29. & ibi dic uerum,nisi pactum sit
in contrarium.*

De igne. Cap. XLIIII.

1 *Ignem iuxta parietem communem an facere lici-
tum sit.*
2 *Domum si tibi locauerim , & in locati ne conue
neris , ne ignem in domo haberes : attamen in
habuisti , si fortuito casu incendium ortum fue-
rit,an tenearis.*
3 *Locatorem inter & conductorem si conuentum
fuerit ne in domo fœnum aut palea poneretur,
& conductor posuerit,deinde seruus igne allato
succenderit,quid iuris.*
4 *Domum inferiorem habens,an possit facere tam
grandem fumum,ut superiori noceat.*
5 *Ignis fornacis , & furni , an uicino nocere de-
beat.*
6 *Ignem in stipulam ad paludem si quispiam im
miseris , & alicui damnum dederis , quid iu-
ris.*
7 *Ignis piscatorum , si naues in periculum aliquod
duxerit quid iuris*
8 *Ignis si dolo immittatur in alienas ædes, uel fru
menti aceruum,quid iuris*
9 *Aedium appellatione,omnes edificii species conti
nentur.*
10 *Ignis pœna uel alia , an contra incendiarios lo-
cum habeat.*
11 *Incendio , quod in domibus uel hospitiis, sine
dolo fit,an dominus teneatur,si domus erat alie-
na, uel de rebus alienis in domo combustis .*

VLtimo loco superest de igne quar-
to elemento aliqua dicere: & de
igne loquamur , qui apud nos est
uerus , quia uariis ex causis fit , ideo eum
percutiamus . Et primo de igne familiari.
1 † Nunquid sit licitum facere ignem iuxta
parietem communem ? dic aut per talem i-
gnem torretur , aut damnificatur paries
communis , & non potest , vt est casus in
l. quidam . Hyberus . in princip.ff. de seru.
rustico. prædio . Aut non torretur , uel non
damnificetur , & potest vt ibi à contrario
sensu . & at. l. fistulam. §. fin.eodem titulo.
& l. si seruum. §. si furnum . ff . ad l. Aquil.
& ex hoc not . plures conclusiones . Pri-
ma , quod non licet facere ignem iuxta mu
rum communem , in quo non sit caminus,
si ex illo igne posset inferri damnum mu-
ro , vel quia est subtilis , uel quia sit ignis
immoderatus , quod not. pro paupereulis ,
quę sæpe ignem faciunt prope murum,quia
non habent caminum . Secunda conclusio,
a non licet facere caminum *a* in muro subti-
li,si flamma ignis nocere possit muro. Ter
tia conclusio,si est factus caminus in muro
cõi,& de uoluntate uicini, non potest in eo
fieri ignis talis,qui uicino nocet:quod not.
contra

contra nobiles & potentes, qui solent facere magnum ignem,si noceret,uel timeretur,ne noceat uicino.l.si seruus seruum.§ si furnum ff.ad l. Aquil.Quarta conclusio, si mutus esset grossissimus,tamen non licet ita magnum facere ignem,ut timeatur,ne flumina ascendat caminum, & inferat periculum vicino, per d. §. si furnum. quod not.contra facientes nuptias.Quinta conclusio, si quis habet in parte superiori domum,& alter in inferiori,non potest superiori facere ignem ita magnum, vt sit dubitandum, ne solarium super quo ignis ponitur.accendatur, uel offendatur.l.sicuti.§. Aristot. & quod ibi nota. ff. si seru.vend quod similiter not. contra facientes nuptias quibus hoc euenire contingit, quando coquinam faciunt in solario. Sexta & vltima conclusio, si in prædictis casi-
b bus timetur damnum, potest peti cautio damni infecti b : &.si damnum datum est, quia paries sit exustus.potest agi actione in factum l.si seruus seruum.§.si furnum.ff. ad le. Aquil.& prædictis adde quæ dixi supra primo libr.titul.de fornace,& titul.de balneo & stu-
a pha.†Quid autem si locaui tibi domum, & conueni in locatione, ut ignem in domo non haberes,& tamen tu ignem habuisti, & fortuito casu ortum est incendium, an tenearis?Dicas quod sic,quia non debuisti contra conuentionem habere, & culpa præcessit casum, & ideo teneris etiam de casu, ut est casus nо.in l.videamus.§ 1.ff. loca. Sed si esset actum, ut ignem innocentem haberes, tūc non teneris casu fortuito, ut supra, casus est
3 est in d.§.1.†Quid si inter locatorem & conductorem conuenitur, ne in domo fœnum aut palea poneretur,& conductor posuit,deinde seruus igne allato succendit? Dic quod tenetur conductor ex locato, nec liberabitur dando seruum proxo, quia ipse conductor causam præbuit, inferendo aliquid contra conuentionem, & ipsum idem, si quilibet extraneus ignem iniecerit eadem ratione,vt est tex.not.in d.l.videamus. §.fin.cum l. seq. quam perpetuo tene menti,quia idem esset
4 in aliis similibus casibus. †Quia ex isto igne generantur fumi,potest dubitari,an habens domum inferiorem, possit facere iam grandem fumum,ut superiori noceat.& hic est tex.in l.sicuti.§ Aristo & §.fin.ff.si ser.vēd. de quo dic vt dixi supra,in tit.de fumo. Et quid si esset fumus, qui malum odorem redderet, & vicino noceret. prohiberi posset,

ne talem fumum mitteret. argumentum eo-
5 rum quæ dixi supra, in tit. præc. † Secundo principaliter quæritur, quid de igne fornacis & furni, dic ut habetur in l. si seruus seruum. §. si fornacarius. & §. si furnum.& ibi
6 gloss.& Doctor.ff ad l.Aquil. † Tertio quæritur,quid de igne in stipulam ad paludem immisso. dic si quis immiserit huiusmodi ignem comburendi causa, & uberius euagetur, & progressus ignis alienam segetem, uineam, aut nemus, uel domum combusserit, requirendum est, an imperitia eius aut negligentia id acciderit, nam si die ventoso,culpæ reus est,nam qui occasionem damni dat, damnum dedisse uidetur. in eodem crimine est, & qui non obseruauit, ne ignis longius procederet, at si omnia quæ oportuit obseruauit, sed subdita uis venti longius ignem produxit, caret culpa, text est not. in l. qui occidit. §. 1. ff. ad l. Aquil. de quo dic ut ibi per glos.& Doctor.
7 †Quarto quæritur, quid de igne pignatorum. dic piscatores prohibeantur, ne nocte lumine ostenso fallant nauigantes, quasi in portum aliquem delaturi, eoque modo in periculum naues, & qui in eis sunt deducant, sibique execrandam prędam darent. Et si aliter faciant, puniri debent, ac si ipsi rapuerent ea, quæ nauigo perempta essent; vt est tex. in lege ne piscato-
8 res.ff.de inced.ruı.& naufrag.† Quinto quæritur de igne, qui aliquando dolo immittitur in ædes alienas, uel in aceruum frumenti. dic, si quis ędes, uel aceruum frumenti iuxta domum positi combusserit, vinctus, uerberatus, igni necari iubetur, si dolose hoc commiserit. Si uero casu, id est, negligentia, aut damnum resarcire iubetur, aut si minus idoneus sit, le-
9 uius castigabitur. † Et appellatione ædium omnes species ædificii continentur, ut est textus in l. qui ędes ff. de incend. ruin.& naufrag. quæ l.locum habet, etiam in eo, qui combussit torcularia, secundum Bartol. qui dicit ita de facto uidisse obseruari. Et idem tenet Flor. in l.si quis fumo. §. 1. in fin. ff. ad leg. Aquil. qui dixit idem esse in eo, qui combussit tentoriam pannorum. †Sed nunquid ista pœ-
10 na ignis,uel alia contra incendiarios locum habeat de iure Canonico, uide tex. gloss. & Doctor.in capit.magnę.extra, de sentent. ex com.& c. fin. de sepul.& c. si quis domum.

de

de iniu.& dam da. pro declaratione d.l.qui ędes, vide Bartol. in l.3. ff.de offic.præfecti. vigil.& Cyn. Bald.& Saly.in d.l. data opera. C.qui accus. non pos. & Angel. de Aret. in suo tractat male ficiorum, in gloss.in versic.
11 incendiario in principio. † Sexto,& vlti-
c mo quęritur de incendio c, quod fit in domibus, vel hospitiis sine dolo, an dominus teneatur, si domus erat aliena, vel de rebus alienis in domo combustis, vel pro domibus ciuis comcubustis,& etiam aliis casibus & quia ista materia nostra seruitut. ampla & profunda est contentus ero solum me remittere ad scribentes de ea, & ideo vide in primis textum, & glossam, & Doctor. in l.si uendita.ff. de periculo, & commodo rei vendit.& ibi plene per Salycetum, & text. & Doctor.in lege.4.§.1.ff.de offic. præfec. vigi,& text.& Doctor.in l.cum duobus. §.dāna.ff.pro socio.& l.si iudicio.C.loca. & Cy. & Bald.& Salyc.plene, & Doctor.in d.l.data opera.& per eundem Salyc. late in l. quæ fortuitis. C.de pig.actio. & Flor.in l. si quis fum.§. 1. ff. ad leg. Aquil. & plenissime per Angel.de Aret.in tract.malefic. in d glos.in versic.incendiario. & plene ac eleganter per solemnem doctorem dom.Petr. de Alas de Padua,in disputatione sua,quæ incipit,exorto incendio in una contrata. & uide etiam text.in l.ex conducto.§. fin.& l. uideamus.§. fin.ff.loca.& in toto titul.ff de incend. ruin. & naufrag.& l.in eum.C. de fur.& per Cyn. &Alb.de Ros.in l.fistulas.§.si quis fundum. ff.in l.ad comparandas.C. manda.& per Al. de contrahend. empt. & per text. & Doctor. in cap.fi.extra,de sepul.& c.tua nos.de sent. excommun.& c. si quis domum. de iniuriis & damno dato, & 12.quæsti. 2. cum deuotissimam. & 21.quæstio. ultimo cap. si quis membrorum. & c.pessimam. & 24.quæstio. 3.cap.quisquis per domum ubi plene de hac materia.

a Caminum. *Caminu in muro communi fieri non potest per socium altero inuito, nisi murus sit valde grossus. Angel. Flor. Paulus de Castrus in l. quidem Hyber. & ibi vide Bartolus. ff. de seruit.vrban præd.& Petr.de Perus in trac. de socies. 6. parte. 4. columna in fin sed Flor. in d.l.quidam dicit post.Bald. ibi, & Barto.quod si fieret solum tubus camini ad portandum fumum, non ad ignem retinendum, potest fieri, quia murus non decoqueretur, & cessaret ratio deteriorationis.*

b Cautio dam. *Cautio de damno infecto præstari debet etiam per diuitem, secundum Alexand. contra Paul. de Cast in l. 1 ff. qui satisd. cogan.*

c De incend. *Incendium non imputatur habitanti, qui sit solitus esse vigil. & diligens, quia non præsumitur esse in culpa.Bal in consilio quidam Histrus. Alex.in l si quis § fin de edendo.Et Bal in l. 1 C.de post dicit, quo l si frequenter est contingens, quia non sit hal ita diligens custodia & tunc est culpa. si uero de raro contingentibus,& tunc casus insolutus non annumeretur culpa.*

Finis Tractatus de seruitutibus tam Vrbanorum quàm Rusticorum Prediorum.

BARTHOLEMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS I. V. D.

TRACTATVS DE VSVCAPIONE PRO EMPTORE, PRO DONATO, PRO DOTE, PRO SVO, PRO SOLVTO, PRO LEGATO, Pro derelicto.

DE VSVCAPIONE Pro emptore.

SVMMARIVM.

IN gloss. rubric. ibi, De iure agendi dic supra de act.& obl.in gl.ibi,nūc defendendi., Ista gloss. sentit q ex usucap. non acquiritur ius agendi,
1 quod est falsum.† Quia ex usucapione acquiritur dominium.l.traditionibus. supra de pac. & l. 3.ff.de usucap.& illud dominium est directum,ut not.per gl.& Doct.in aut nisi tricennale supra de bo mater.& in d.l.traditionibus,ex quo dominio oritur ius agendi. l. in rem.in prin.ff.de rei vend.& l. unica. supra,de alie.iudi. mu.causa fa & propter hoc ista continuatio non est bona, nisi defendendo gl dicas secūdum Saly. q gloss. se retulit ad frequentiam facti. quę se habet, ut possidentes conuenti opponant excep. pręscrip. non possidentes ex iure praescript. quaesito agant facit.ad haec.l.nam ad ea ff.de leg. Et alia ra
2 tione ista continuatio non videtur bona:† quia fit nimium a remotis contra l.2.ff.de sta.homi.ideo glos.secundo continuat sic,dictum est supra, de praescrip. libertatis specialiter, nunc sequitur de praescrip. aliarum rerum.
3 † Ex qua glo.nota,q appellatione pręscrip. venit etiam vsucapio, sed impropriie, sicuti econtra appella vsucap.venit pręscri. 10.vel 20.annorum,vt est tex.Inst de usucap.in prin. in uerbo,usucapiantur quod not. pro statutis loquentibus specialiter de vsucap.vel praesc. Vel tertio potest sic continuari,visum est supra de his quę sunt de iure gen. 1. manumiss. l.manumissiones ff de iusti.& iu.& l. ex hoc iure gentium co.ti.& Insti. de iure nat gen. & ci §.ius autem. iuncto tex. Insti.de lib.in princi. modo sequebatur uidere de his quae sunt

sunt de iure ciuili, vt est de usuc. & præscr. ut Inst. de vsucapi princ. & pro ista continuatio ne facit text. Insti. de usu. & habit. in pri. Vel quarto potes continuare clarius, secundum Cy. dictum est supra, de acquisi. rerum per modos de iuregentium acquisitorum, ut in iuribus præalleg. rerum quia et per modos iuris ciuilis res acquirūtur s. per usuc. & præscrip. ideo subicitur ista rubrica. Vel quinto potes continuare & latius secundum Salyc. hoc modo. dictum est supra, qualiter dominia acquiruntur tam ex contractibus iuris gentium, q̃ iuris ciuilis, tam ex contractu emphyteutico, q̃ et ex ultimis voluntatibus, sed quia alii modi acquirendi supererant de iure ciuili, vt usuc. & præscr. ideo de illis annectit. Et primo de usuca. pro empt. quia ista frequentius accidit. Secūdo de illa quæ pro transa. pp aliquam similitudinem quam habet cum emp. quod declaratur in glos & ibi aliquid dicam. In ea gl. ibi, Et transigenti

4 actio quam remittit. ita gl. sentit clare. † Qđ proprie actor dicitur transigere. quia est ille qui remittit actionem, reus aūt non dici. ur proprie transigere. & de hoc est gl. in terminis, in l. 2. supra, de transacti. Et ratio uidetur esse, quia transigere est ab agendo se retrahere. i. recolendo raro se habere, & sic desistere. vnde reus non proprie dicitur transigere, quia ipse nō incœperat agere, uel uel le agere, sed large sumpto vocabulo, etiam

5 reus dicitur transigere, vt not. in d. l. 2. † Ex quo nota, q statutum loquens de transigente, non uidetur compræhendere nisi actorē, per istas gl. quia uerba statuti debent intelligi proprie & stricte. l. 3. §. hæc uerba. ff. de neg. gest. & l. 1. §. is qui nauem. ff. de exerc. & l. constitutionibus. ff. ad municip. cum similibus Sed in contrarium facit. quia transactio non potest fieri sine actore & reo, ut l. transactio. supra. de transact. & hoc in glo. patet. vnde cum ista sint correlatiua, statutū loquens de uno, extenditur ad alium etiam in pœnalibus. l. si. C. de cupressis. lib. 11. & ibi hoc vult Bar. & l. fi. & ibi etiam Bartol. ff. de acceptila. & l. fi. & ibi Docto. supra de iudic. vidui. tol. & habetur per Bartol. in l. cum emptor. ff. de rescind. vend. & per Bald. in l. si cō uenerit. ff. de pac. & in aut. si quas ruinas. supra, de sacr. eccles. & per Doc in l. nemo martyres eodem titu. not per Bald. & Saly. in rubri. supra de rebus ére & iureiur. Nec obstat quod dicit gloss. in l. inuito. ff. de regu. iuris, quia ibi est alia ratio diuersitatis inter dantem & accipientē, de quo plene dixi in tractatu meo de æquiparatorum argumētatione, sed si statutum loqueretur de transact. non esset dubium, q compræhenderet tam actorem quam reū, vt probatur in rit ff. & C. de trans.

6 † Extra gl. quæro, quare dicatur & appellatur usucapio pro emptore. dic secundum gl. in l. si is qui pro emptore. §. fi. ff. de usuc. qa usucapio pro emptore denominatur à titulo causato ex parte vsucapionis, & ab eius facto, quod nou est in aliis. nam titulus pro soluto causatur principaliter a facto tradentis, & idem in titulo pro donato, vt dicit Sa

7 ly. in l. venditionum. & ibi dicam infra eo. † Secundo quæro, quare istæ rubricę usque ad titu. infra de usucap. transformanda, sunt factæ speciales. & de istis tit. specialibus videlicet pro emp. & transa. & c. respon. quia sicut regulariter acquirit dominiū, quādo res ex aliquo titulo a domino traditur, ut habetur

8 in l. traditionibus supra, de pact. ita quando tractatur de usuc. & præsc. quia acquiritur à nō domino, requiritur titulus habilis ad translationem dñii, quia sine tit. non procedit usucapio, vt Instit. de vsuc. in princ. nam ista regulariter procedunt a pari, uidelicet si cut ille qui est dñs tradendo cum titulo trāsfert dñium. d. l. traditionibus, ita qui non est dñs, tradendo cum bona fide & titulo transfert vsucapiendi conditionē. l. clauibus. ff. de contrah. emp. & quia tituli habiles ad transferendum dñium, & usucapiendi condōnem sunt plures & diuersi, ideo de singulis titulis factæ fuerūt speciales rubricę & tituli seu tractatus, & quia titulus emptionis est vulgaris, & magis in usu, ideo incipit ab isto. & addit de titulo pro transac. quia etiam est sufficiens ad translationem dñi, & etiam ipsius dominii usucapionem. de quo titulo transact. loquitur solum l. pen. infra eod. aliæ vero leges huius tituli loquuntur de usucapione tm̄, & sic ista rubrica habet duas partes sicut de duobus titulis habilibus ad vsucapiendum. facit mentionem, & licet in ff. nouo habemus titulum generalem de usuc. & titulos speciales, tn̄ in C. non habemus nisi speciales. Tertio quæro, quia dixi super

9 gl huius rubricæ, † p appellatione vsucapionis venit etiam præscriptio, & econtra, largo modo loquendo, quotuplex sit ista usucapio vel præscriptio, & quæ sit illa. Rndeo, q reperitur usucapio, quæ proprie procedit in

rebus

rebus mobilibus cum titulo, & bona fide: vt Inst. de vsuc. in princ. & l. 1. infra de vsuca. transfor. & ex ista acquiritur dominiũ directũ, ut ibi no. † item est præscr. 10. uel 20. ann. 9 quę dr̃ ẽt longi tpis, & ista cumpetit in rebus immobilibus cum titulo, & bona fide: & illa quæ est 10. ann. datur inter pręsentes, & illa quæ 20. inter absentes: vt Inst. de vsu. in prin & in toto titu. infra de pręscr. longi temporis, 10. vel 20. annorum. & ex ea acquiritur dñium vtile, vt no. gl. & Do. in auth. ni si triceunale supra de bonis mate. & in l. fin. in fi supra de edi. di. Adria. tol. & de istis tantum loquitur titulus generalis. ff. de vsucap. Adde tamen, ꝙ ubi gl. facit mentionem de vtili dñio, debet intelligi de quasi dñio, ꝙ acquiritur ante præscriptionem completã, vt no. Ang. in l. si minor. §. si seruus. post me dium. ff. de contrah. empt. de quo quasi dñio habetur per tex. gl. & Doct. inst. de act. in §. sed istæ. & in toto tit. ff. de publ. Item est præscriptio 30. vel 40. annorum, & ista est longissimi temporis, quę currit sine titulo, & bona fide de iure ciuili, vt in l. si quis emptionis tit. infra de pscrip. 30. annorum. & de ista non loquimur ille titulus generalis, nec aliqua lex Digestorum, quia non fuit inuenta illo iure Digestorum nec iure. C. antiquo, sed per leges nouas, vt ius. de pscr. 30. vel 40. ann. vt no. gl. in l. qui occidit. ff. ad l. Aquil. & in l. Iul. ex quibus cau. maio. & in auth. ut ecclesia Rom. §. 1. in verbo antiqua. col. 2. & gl. magna instit. de perpe. & tpa. actio. in princ. in l. Pomponius. §. cum quis, in verbo, vitiis & dom. Lud. de Ro. ff. de acq. poss. ista tñ gl. solet allegari in contrarium, vt ibi per eam. & est tex. & ibi Bal. in c. vigilanti, extra de pscr. & hoc vult Bar. in l. ptor. in §. qui interdictũ. ff. de no. op. nũ. & in l. in omnibus. ff. de act. & obl. & Raph. in l. si curatoris supra de iure delib. & Lud. de Ros. in d. § hoc interdictũ. & Pa. de Cast. hic. & vide tex. in d. c. vigilãti. qa ita dicit, Ephesinus in legislator solũ pp vitandũ miserorum segnitiem, & longi tpis errorem, & confusionem, primus tricennali, uel quadrigenali pscriptioni vigore legis imposuit & licet ibi gl. in verbo Ephesinus dicat, ꝙ Imperator forsitan fuit vel iuris peritus, q hanc l. primus edidit, tñ hoc non est verũ, in quantũ loquitur de de iuris perito, & sentit ꝙ fuit tpe Digestorũ. sed inquantum dicit ꝙ fuit Imperator, veritatẽ dicit per prædicta, sed fuit Imperator Græcus, scd'm Ioan. And. & ibi Doct. & ista præscriptio quę dr̃ longissimi tpis, non appellatur vsucapio, quia nullum per eam dñium acquritur proprie loquendo, sed exceptio tñ, & procedit non solum in actionibus realibus, sed ẽt psonalibus perpetuis, personales. n. quę sunt perpetuæ originaliter, & in progressu, non tollebantur tpe. l. obligationum fere. §. placet. ff. de act. & obl. sed leges nouę non perdiderunt originalem. uam semper durant in substantia, non obstante lapsũ tpis, sed perdũt effectum, quia usuc. exceptio, & licet non acquiratur dominiũ, tamẽ acquirit effectus dominij, qui causatur exceptione. & isto modo intelligi potest glos. in l. traditionibus. supra de pact. & gl. fin. in l. officium. ff. de rei vend. & gl. in auth nisi trienuale supra de bo. mat. & gl. instit. de vsucap. in pri. in verb. rerum, quę loquuntur de effectu dominii, qui acquiritur ex præscr. & quod no. Bald. in l. 1. ad fin. 1. col. supra de vsuf. & in l. si duo patroni. §. 1. ff. de iureiur. Sed per vsucapionem perdit dominus directum dominium, & transfertur de domino in vsucapientem. Per pscriptionem longi tpis, non perditur dominium directum, sed transfertur utile dominium in pscribentem, ut not. in auth. nisi tricennale. secundum Paul. hic in fi. de quo vide gloss. 16. q. 1. vnde dum di. Bald. in prçludiis feu. in 14. col. ꝙ per præscriptionem longi, & longissimi tpis dominium directum nõ vsurpatur, sed quędã qualitas dominii in homine probatur, quę appellatur utile dominium, verũ dixit contra pscr. longi tpis, sed non longissimi, & ideo ille q pscribit dominiũ rei alterius, dr̃ prioris dñi dñiũ occidere, sicut ille q psc. libertatẽ, dr̃ occidere seruitutẽ, vt no. gl. fi. l. si ęd. §. si. ff. de seiui. urb. præd. & ibi Paul. de Cast. dicit quod illa gloss. sem per allegatur ad hoc. sed tu dic. quod est alia similis, in l. 3. §. ex pluriburibus. ff. de acquiren. possess. in 10 verbo, occidere. in fine. † Quarto quæro quo iure fuerunt inuentae praescriptiones: dic tam de iure canon. quam ciuili, ut probatur in isto titulum cum sequentis. coniuncto titulo extra de præscriptiones. & in capitulo. 1. de praescriptiones. libr. 6. & 16. quaestio. v. quicunque. 13. quaestio. 2. in princip. cum similibus. non autem fuerunt inuentae de iure naturali. nam de iure naturali ideo non fuerunt praescri. inductæ,

quia de iure naturali inquantum est aliquē locupletari cum aliena iactura, ut ff. de con di, in d. c. l. nam hoc naturā & extra de pœnis, c. suam. & ideo inuentam est pscriptio, ne dominia rerum sint in incerto, vt l. 1. ff. de usuc. ut no. gl. 1. 16 q. 3. quicunque vnde videtur non bene dixisse. Bal. in prçludiis feu. in 7. col. ver. dixi tertio, ubi dicit, ꝙ prçscriptiones sunt de iure gentium, & ꝓpterea cum prçscriptiones fuerunt inuentę tm̄ de iure ciuili & cano. vt d c. vigilanti. & dixi in q̄one præcedenti, & non de iure naturali uel gentium, dicuntur, esse de iure positiuo, seu de materia positiua, secundum Bal. in l. qui fidem. ff. de transact. uel sunt de iustitia positiua, ut no Bal. in l 1. §. ff. de post. & maxime istud est verum respectu temporis, ut est. glo. not. in d. l. 1 § sextum. in uerbo, ratus. sed ex hoc, quia præscriptiones sunt de iure positiuo, potest inferri ad mul-

11 ta. † Primo, quod præscribens non tenetur etiam in foro conscientiç restituere illud quod præscripsit etiam ex causa lucratiua, vt not. per Fed. de Senis in consi. suo 21. qd incipit, hęres extraneus & per Io. And. in c. possessor. de reg. iur. in 6. & per Inn. & Doctor. in c. vigilanti. & in c. fi. extra de præsc. & Io And. in c. fi. de excep. & late per Anto. de Butr. in c. quia plerique. in 3. columna ad fin. uersic. ex prędictis patet, ꝙ in quaesitis. extra de immun. eccle. & plene per Bald. in authen. ad haec. C. de usu. & in l. qui fidē. ff. de transact. & in c. si quis per 30. annos. in tit. si de feu. fuerit controuer. & in ca. 1. circa fi. in titu. de contentione inter domi num & fidelem, in vsi. feu. & per Bald. in extrauagā. ad reprimen. in gl. in uerbo, denuncia ione. in 3. col. versic sed quid de obligatione, quae tollitur praesc. & per eundem in l. oēs populi in 3. q prin. uer. ecce alia dicit. ff. de iust. & iur. & ibi per Doct. & per Bart. Ang. & Imo. in l. sequitur. §. si uiam. ff. de vsuc & per Angel. plene in repeti. l. 1. supra. de indi. & uide quod no Paul. de Cast. in l. si pœne. ff. de conditio. inde. & habetur per Baldum in l. cum quis. in 10. q. in fin. uersi. post haec sciatis. supra de iure. & fac. ig ubi plene disputat, an ius positiuum obliget in foro cōscientiae, quod plenissime habetur per Raph. Cu. in quadam sua disput. quae incipit

12 statuto ciuitatis Vicentiae supposito. † Sed nunquid possit pscribenti denunciari per denunciationē Euangeli cam? vide Bart. in d. glo. in uerbo, denunciationem & Bald. in d. l. qui fidē. & Raph. in d. sua disput. & habetur in locis palleg. & per Ant. de But & Ca nō. in c. nouit. extra de iudic. † Secundo ex

13 hoc sequitur, ꝙ Papa uel Imperator in foro suo potest augere uel minuere aut funditus tollere prçscriptiones, & Imperator potest disponere contra ius ciuile positiuū, ut nor. Iac. de Alu. secūdm And. de Iser. in c. 1. in pri. in 2 col. in tit. de feu. Marchię, ubi omnino vide. & princeps pōt etiam funditus tollere ius positiuum. c. proposuit. de concess. præbē di. & not. gl. in cle. 1. in uerb. fortis. de immu. eccle. & idem no. Bal. in l. 2. in 18. q. supra. de seruitu. & aqua. intantum, ꝙ in his q̄ sunt de iure positiuo, in Papa sufficit uoluntas pro causa, nec est opus eam exprimere, ut no. Spec. in tit. de legato, §. nūc breuiter. uer. & nota ꝙ. imò plus, nullum est ius positiuū, quod consuetudine mutari non possit, ut l. de quib. § fi. ff. d e l. ut dicit Bal. c. 1. §. praeterea. *el primo*, post prin. in tit. de prohi. feu. ali.

14 per Fede. & ex hoc. † Tertio sequitur ꝙ præscrip. possunt mutari consuetudine uel statu

15 to. † Quarto etiam ex his sequitur, ꝙ mitius agitur cum ignorante materiam prçscrip. q̄ iuris naturalis. pro hoc facit glo. nor. in l. venia. supra. de in ius voc. cum ibi notatis, quia mitius agitur cum ignorante ius positiuum quàm ius naturale, ut dicit glo no. in c. cum illorum in uerbo iuris peritia. extra de sent. excomm. intantum, ꝙ male intelligere canonos qui sunt de iure positiuo, non esset peccatum mortale, ut no. Innoc. in c. ꝓ mas. *el secondo*, circa fi. extra de simo. & Bald. in l. ab eo. in 3. col. infra. qūo & quando iudex dicens. ꝙ errare in subtilitatib. iurū, non est peccatum mortale facit quod no. gl. nor. insti. de ob. quæ ex quasi contra. in prin. & de iure positiuo vide aliqua per Abba. Sicu. in c. quia plerique. extra de immu. eccle. & per Inn. in c. nisi cum pridem. de renunc. & per gl. in verbo, mala sunt. in c. & si Christus. de iureiu. & per gl. in uerbo, profectis. in cle. 1. de immu. eccle. & per Arch. 17. quæst. 4. omnes. & per Hostien. in cap. clericis. in 4. col.

16 ne cle. vel monach. † Quinto quęro, quare istæ præscript. sunt limitatæ tempore triennii, 10. uel 20. vel 30. uel 40. uel etiam c. annorum, ut habetur in authen quas actiones. supra de sac. sanct. eccl. Respon. quia sic placuit leg. & cano. conditoribus. & in istis quæ sunt depositiua iustitia in limitatione tpis,

 vt

vt in usuc. & præscr. quare tanto tempore, & non minori, uel maiori sunt inductæ, non potest reddi alia ratio, nisi prędicta, quia ita placuit conditoribus, ut dicit gl. not. in l. t. §. sexum. in uerbo, ratus. ff. de postu. idem no. glos. in c. 1. in uerbo, possideat. in titul. si de inuest. inter do. & vasa. lis oriatur. & gloss. in cle. nolentes in uerbo, quadragesimum. de hæreticis. qui dicit quod hoc est de arbitrarijs. in quibus non cogimur reddere rõnem, iuxta no. in c. si quando. de rescrip. & idem no. glos. in c. cum in multis. in verbo quatuor. de rescriptis. in 6. & idem no. Bald. in conclusionibus feud circa fi. qui dixit, ꝙ taxatis temporum, nulla ratio reddi potest, nisi quod ita placuit legislatori, per glo. in
17 d. c. 1. †Sexto quæro, quare, præscr. sunt intro ductæ, dic non in pœnam, sed pp libertatẽ subditorum, ne de iure suo sp dubitent. ita eleganter dixit gl. in auth. de temporibus non solutæ dotis. §. 1. in uerbo, diligentia secundum Bal. in c. si quis per 30. ann. in ti. si de feu. fuer. contro. hic est tex inst. de usuc. in prin. & in c. vigilanti. de præsc. Item etiã sunt inuentæ pscr. ne pereant probatione & propterp præscriptionẽ, quæ est pro pręcribente, vt dicit Raph. Cu. in sua disputa. quæ incipit, statuto ciuitatis Vicentiæ. in p alleg. col. qui ita notabiliter dicit, quamuis iura loquentia de psc. 30. annorum videãtur in negligentia se fundare, ut dixi in 3. q. non tamen puto negligentiam solã fuisse causam, sed etiam psumptionem solutionis fuisse cãm in personalibus, & in realib. præscriptionem tituli & acquisitiones, quo rum probationes ex tpe depereunt hoc notabiliter probatur in auth. hęc constitutio ĩnouat. colla. 7. vbi Imperator reducens p scriptionem c. annorum ad annos 40. mouetur, quia per spatium tanti tpis pereunt, p bationes, & sic non rõne negligentiæ, sed præsumptionis. hæc eadem fuit cã inducendæ vsucapionis, ne probationes deficiãt, vt ff. de vsuc. l. 1. & lites tollantur. l. final. ff. pro
18 †Septima q. an præscriptio sit introducta in odium uel in fauorem. dic quædam est mere fauorabilis, ut vsucapio triẽnij, quia est introducta mere in fauorem vsu capientis, ne dñia rerum sint in incerto, vt inst de vsuc. in prin. Quædam est mere odiosa, introducta principaliter in odium negligentis, ut est p scriptio 30 uel 40 ann. ut habetur in l. fi. su pra. de edi. di. Adr. tol. & est tex. in l. fi. inf. de anna. excep. & in c. vigilanti. extra de præsc. & est tex. ad literam, 16. q. 3. placuit. in §. post. versic præscriptionum. ubi dr, præscriptionum aliæ sunt introductæ odio non petentis, & fauore possidẽtis, aliae tm odio nõ petẽtis. Quędã est partim fauorabilis in fauorem vsucapientis, partim odiosa in odium negligentis, ut præscriptio 10. vel 20. ann. vt l. mote litis. supra de rei ven. & d. §. post. & no. Bat. & Doc. in l fi in princ. ff. de eo per quem factũ erit. & per Paul. de Cast. in d. l. motę litis. de quo dic ut plene dicam
19 in l. sicut in fi. infra de psc. 30. ann. & ĩ rub. in 3. q. †Octauo qto, an usucapio uel pscriptio dicatur fieri ex uoluntate illius cuius res est, quæ præscribitur dic ꝙ sic. & uide gl. no. in l. si ego in gl. fi. in fin. ff. de negot. gest & hoc vult ẽt Bar. l. qui aũt in ptin. ff. de his quæ in frau. credi. qui dicit, ꝙ si patior te pręscribere, uideor in te transferre, quia pscriptio est quædam alienatio. l. alienationis uerbo. in fi. ff. de verborum signifi. & est gl. ord. in l. iuris ignorantia. in gl. magna post medium, ibi, sed in his uideor velle. ff. de iur. & fac. ign. Sed in contrarium vẽ esse glos. notabilis in l. prima. in verb. actio nem. ff. de dolo. quę dicit, ꝙ in præscriptionibus voluntas eius, contra quem præscribitur, non inest, ex quo potest præscribi etiam contra ignorantem. l. fin. in fi. infra. de pręscr. long. tempo. & l. sicut. infra de pręsc. 30. ann. & ita uult Bal. sequendo gl. in d §. fi. in preludiis feudorum, in 8 col. ver. dixi tertio. Sed potest dici ꝙ vbi præscribitur cõtra scientẽ & negligentẽ, tunc præscribit ex tacita seu pręsumpta eius voluntate. & ita procedat prima op. sed si pscribitur cõtra ignorantẽ, secus, maxime qñ ignorantia fuisset
20 iusta, & ita procedat 2. opi. †Nono quæro, quę sit dñia inter pręscriptionem & consuetudinẽ dic vt per Spec. in ti. de præscr. §. 1. ver. sed quæ est dña. & per Bar. in l. de qbus in 1. q. princ. ad fi de leg. & in suo consilio quod ĩcipit, capitaneus patrimonii. & p Cy. Bar. & Bald in l. 2. infra. quę sit longa consu e. & per Bal. in d. l. de quibus. in 2. col. & ibi per Ang. & Doct. & per Bald. in authen. quas actiones in præalle. col. supra de sacro sanct. eccle. & in l. si quis ad declinandam. in 9. col. supra de episc. & cle. & in l. 1. ad fi. supra. de ser. & in l. fi. in 15. opposi. supra. de edict. di. Adriani tollend. & per glo. & Do. in c. fin. extra de con sue. & per Inn. in c. di-

lecto de off. archi. & in c. cum ecclesia. de causa poss. & proprieta & per Ioan. Andre. in c. non est. de consue. in 6. & per Oldra. in
21 consilio. 244. in 4. col. † Decimo, & vltimo quæro, quid sit usucapio, & præscriptio? & de hac materia uide gloss. magnam 16. q. 1. in summa. Cetera in materia præscr. uidebitis in locis suis.

1 *Rem suam non vsucaptam dominus a quocunque vendicare potest, maxime quando furtiua est.*
2 *Bestias captas a gentibus armorum, & emptas, an emptor domino restituere teneatur.*
3 *Res alienas qui emerit, puta animalia vel res depredatas in bello vel furto subtractas, an in foro conscientiæ restituere teneatur.*
4 *Emens res furtiuas si illas pro eodem pretio vendiderit, an ad pretium conueniri poterit, sicut ad rem conueniri potuisset, si eam possideret. pretio non restitutio.*
5 *Furtum cui factum fuit, si erat bonæ fidei possessor, an cõtra rei possessorem aliquod auxilium habeat.*
6 *Furtum an, & quomodo committatur si res aliena vendatur.*
7 *Furtiuam rem custodiandam, qui recepit, an & quomodo furtum committat.*
8 *Furti an teneatur, qui seruum alienum susceperit, & dominus prohibuerit.*
9 *Res furtiua vsucapi non potest.*
10 *Res furtiua longissimo tempore, scilicet 30. annorum an præscribi valeat.*
11 *Furtum in re immobili non committitur.*
12 *Venditio rei alienæ in domini præiuditium an licita sit.*
13 *Emens vel vendens rem alienam scienter furtũ committit secus si ignoranter.*
14 *Fraus contra ementem rem alienam, an & quomodo præsumatur.*
15 *Furtum non fit ex sola venditione, sine traditione.*
16 *Furtum an committatur si emptorem venditor passus est rem venditam accipere, vel apud emptorem esse reliquerit.*

MAncipia. Si res aliena mobilis uenditur scienter, efficitur furtiua, & nõ usucapitur. & ideo uendicari potest h. d. Diuiditur in duas partes, sicut continet duo dicta. Secunda ibi, nec enim usucapi. In text. ibi. Distrata, expone. i. uendita, ut infra de distrac. pign. per totum. In tex. ibi, Vendendi ius non habuit. dic vt quia sciebat mancipia non esse sua, sed tua, & sic vendendo, & tradendo, & per consequẽs, & contractando praeter tuam voluntate, commiserat furtum, & per consequens non habebat ptãtem vendendi, vt l. si in emptione. §. item si emptor. ff. de contrah. emp. quia res furtiua est effecta vitio furti, vt in §. furtiuæ. inst. de vsuc. secundum Paul. de Cast. qui dicit idem ẽt in rebus immobilibus possessis per vim, seu violentiam expulsiuam, uel ablatiuam.
1 † Nota primo, ꝙ dñs potest rem suam non usucaptam vendicare à quocunque, maxime quando est furtiua, vt hic. & idem quãdo nõ esset uitiua, ut l. inciuilem. C. de fur. & pretio non restituto emptori, ut ibi. quod fallit in vno casu singulari, qñ emptor ẽt sciẽs non esse furtiuã vel vi raptam fuerit protestatus, ꝙ emit eã nomine eius cuius est, & est paratus ei restituere, pretio tamen sibi restituto, ut eleganter not. Host. in summa de pœnit. §. fin. vers. quod si. ex quo not. tu cautelam, qñ uis emere aliquam rem amici tui subtractam, ut eam licite possis emere pro modico pretio cum p̃dicta protestatione. & vide ad hoc quod not. Bald. in l. 14. ff. de neg. gest. de quo etiam dixi in cautelis meis cautela 25. Item fallit, qñ quis emit rem captam à latrunculis uel ab hostibus, quia tunc potest pretium, quod soluit, recuperare a dño, & sic non tenetur rem dño restituere, nisi restituto sibi pretio casus est no.
2 in l. mulier in opus. ff. de cap. † Quid autem de bestijs captis a gentibus armorum, & emptijs, an emens teneatur domino restituere pretio sibi non restituto? vide l. cum & infra de capitu. & l. sicut. eod. titul. & ibi Bal. qui dicit, quod si aliqua res fuisset redẽpta ab hostibus, oportet te redimere à redimentibus. quod facit pro gentibus armorũ qui redimunt asinos, nõ non possent aliter recuperari, nisi redimantur ab eis. † Sed an ille qui emit res alienas, puta, animalia vel res de prædatas in bello, vel furto subtractas teneatur restituere in foro conscientiæ, uide plene per Petr. de Anch. in regula, pactum. de regu. iur. in 6. in 13. colum. versi. 2. quæro, istud capitulum loquitur. & ibi vide tres similes quæstiones in tribus colum.
3 seq. † Sed quid si emens res furtiuas illas vendidit pro eodem pretio, an poterit conueniri ad pretium, sicut potuisset ad rẽ conueniri, si eam possideret non restituto prætio?

tio?vt l.inuicem. C. de fur.collige ex his q̄
dixit Paul.de Castr.in l.si cum seruum.in 2.
col.in prin.in 4.q.ff.si cer.pet.q̄ vult,ꝙ siqs
hēt causam onerosam,& pro quanto emit ,
ꝓ tanto uendidit,& fuit in bona fides,&res
est perempta in subsidium,non p̄t à dño eō
ueniri ad pretium , quia tunc cessat ęquitas
d.l.si eum seruum.quia tunc non vr̄ locuple
tari cum iactura alterius.l.ciuitatibus.in fi:
ff.de leg.1.ideo statemus regulæ,quę est, ꝙ
pretium non succedit loco rei in particula
ribus.l.si & rem & prætium.ff.de peti.hære-
di.& l.venditor ex hæreditate.ff.de hæredit.
vel actio.vendit.& l.Labeo & Sabinus.§.itē
si dominus.ff.de verb.signifi.sed si pluris vē
didisset q̄ emisset. bene teneretur ad illud
plus,quia in eo pluri haberet causam lucra
tiuam,& subesset æquitas prædicta.quod for
te non procederet,quando res non valuisset
nisi p̄tio quo prius empta fuit,& illud plus
pretii,quo secūdo vendita fuit res, procedit
ex industria vendentis,arg.l.3.ff ad l. Falci.
sed si venditor fuisset in dolo uel culpa, qa
sciebat rem non esse suam,sed alterius non
vendentis,uel si ignorabat,lis tamen erant
sibi mota, tunc bene teneretur venditor ad
totus pretij restitutionem.l.Iuli. scribit , si
hominem. secundum unum intellectum .
ff.de rei vend.idem si non fuit in dolo, nec
in culpa,quia credebat rem esse suam,& lis
non erat mota,& res fuit interempta p em-
ptorem,qui habuit causam a uenditore, qa
eius factum reputatur factum venditoris.
nam tunc dominus posset agere contra ven
ditorem ad p̄riū perceptum,dummodo dn̄s
cedat actionem legis Aquiliæ venditori cō
tra emptorem,rōne damni, quod hēt vendi
tor,per quam poterit ab illo emptore dam-
num suum consequi, ita ꝙ ex bona fide sua
non remanebit in damno,vt d.l.Iulia.secū-
dum alium intellectum . sed si ille emptor
q̄ occidit,non esset soluendo,uel si esset sol
uēdo,occidit eum cum iusta causa, iuxta l.
si seruum.in pri.cum ibi not.ff.de ver. obli.
posset agere contra venditorem,& venditor
non est locupletior.quod bene no.quia Do
ctores non tangunt in casu quæstionis no-
stræ. Et quod supra dixi, ꝙ emptor tenetur
restituere rem non restituto sibi pretio, li-
mita, nisi illud pretium fuisset conuersum
in utilitatē domini,vt est casus in l.empto.
ff.de rei vendic.& in l.3.infra.si vēdito pig.
ag.& no.glo.in l.2.supra.quod metus cau-
sa.Secundò limita,qn̄ p̄tium fuisset iā resti-
tutum per dn̄m emptori,quia tunc amplius
repeti non posset,per tex.sing.in l.seruus cu
iusdam.ff.de cond.& dem.& ibi per Docto.
Tertiò limita,vt p Bal.in l.2.ff.de neg.gest.
5 † Posset dubitari circa prædicta , quid si is
cui furtum factum fuit,erat bonæ fidei pos-
sessor,an habeat cōtra possessorem rei aliqd̄
auxilium?uide gl. et Doc.in l.ī ciuilē. C.de
fur.& gl.in l.manifestissimi.§.sed cum in se
cunda.in verbo,furtiuam.q̄ incipit , sed qua
actione,q̄ melius dicit.& ibi p Doc.eo.ti.&
vide gl.& Doc.in l.& ideo §.1.ff.de cōd.fur.
† No.secundò,ꝙ si venditur res aliena sciē-
6 ter,committitur furtum.qd̄ intellige quādo
interuenit traditio,& sic contrectatio , vt dr̄
in gl.fi.sed hoc intellige quando fit uēditio,
qa cōmittitur furtum per vēditorem, ut l.si
seruum.& l.alienum.& ibi no.C.de furtis.et
l.si sciens . infra.eo.& l.2.infra.pro donato.
cum simi.Idem in emptore,q sciuit rem esse
furtiuam,quia committit furtum,& tenetur
pęna furti,vt l.ancillæ.in fi. C.de fur.& l. si
liberam. in fi.C.quod cum eo.Idem quādo
vterq; sciuit.s.uēditor & emptor , ꝙ res erat
aliena quia tunc committitur furtum,et nō
valet contractus,ut l.si in emptorem.§.item
si emptor.& ibi no.ff.de contrahen.empt.&
no.Bal.in rub.supra . de contrahen.empt. in
5.quæst & Bart. & Doct. & alii in l.cum vir
prædium.ff.de vsucapi.Item non solum em-
ptor & venditor , qn̄ fit venditio rei alienæ
scienter committitur furtum,sed ēt commit
titur plagium.l.si quis.infra. ad legē Flaui .
de plag.vt no.glos.in l.alienum.C.de furtis.
Item ille q suscipit scienter rem furtiuā cu-
stodiēdam,incidit in pęnam furti,vt est tex.
cū gl.in verbo,susceperunt.insti.de pub.iud.
§.Item lex Iulia peculatus.& est tex.in l.eos
C.de furtis & p illam legem dicit ibi Bal.et
Flo.ꝙ vidit semel suspendi quādā mulierē ,
& idem dn̄t in fęneratoribus , q scienter ac-
cipiunt pignori res furtiuas,vt ff.de cōdit &
dem.l.si seruus cuiusdam, & idem tenēt Sal.
& Raph.in d.l.eos.in fi.secus si suscepisset,&
rem dño reseruaret,vt l.1.§.1.ff de furtis , se
cūdū Raph.in d.l.eos.ꝓ quo facit qd̄ dixi su
7 pra.in ꝑce.notab.in prin. † Et sic no.ex præ-
dictis ꝙ ille q̄ recipit rē furtiuā custodiēdā,
cōmittit furtū qd̄ intellige,ēt si delictū vide
tur fuisse consūmatū p furē,qa fur.semp cō-
trectat & semper furatur tradendo alteri . l.
inficiendo,§.infans.ff.de fur.Ideo recipien-

to, quãdo dicatur, quod quis acceperit per uim fructus, quia oportet quod dicatur, ipsum accepisse animo lucrandi. iuxta l. 1. ff. de fur. & quo dic vt ibi per eum, quod no. pro contendentibus de possessione, & accipientibus per vim fructus, vt non teneantur de furto, quando acceperunt animo standi in possessione non fraudulenter, nec animo lucrandi fructus alterius.
12 † In eadem gl. ibi. §. item si emptor. hoc declara, ut per Bart. & Doct. in l. cum uit pdium. ff. de usuc. & per Cyn. hic. & per Doct. in d. § item si emptor. & per gl. & Doctor. in l. rem alienam. ff. de contra emp. & ibi plene dixi in 5. & 6. oppos. sed pro concordia oium sic dicas: Aut quærimus nunquid venditio rei alienæ sit illicita in præiudicium domini, & regulariter dicendum est, quod sic. & ita pt intelligi iste tex. & ita loquitur d. l. rē alienā & in hoc non est dria, an res sit mobilis uel imobilis, quia est eadem rō in vtraq; & ita pt intelligi l. si fun lū infra de euic. Aut quærimus quo ad præiudicium contrahentium. i. vt contrahentes teneantur seruare cō tractum. nā procedit dist. d. §. itē si emptor. Aut quærimus quo ad vitium furti, & quo ad usucapiendum, & tunc sic distinguendū: Aut loquimur de re immobili, & in illa nō cadit vitium furti, vt dixi in princ. huius gl. Aut loquimur de re mobili, in qua potest eadere furtum, & tunc distinguendum est ēt, vt in d. §. item si emptor. hoc tamen addito, quod venditor sciuit rē esse alienam, & vendidit, & tradidit, tunc bene furtum cōmittitur, vt dixi supra in 2. no. in prin.
13 † In glo. fi. super verbo, sciuit. in prin ibi, a scientibus. nor. ex ista gl. quod vendens vel emens rem alienā scienter, committit furtum, secus si ignoranter, vt supra dictum est. & præsumitur qa fuisse sciens, & in mala fide quando cōtractus fuit celebratus clam, quia in his, quæ sunt in genere permissorum, sunt tamen in specie prohibita, attenditur, an palā uel occulte quis faciat, quia si fit clā, præsumitur dolus. l. fi. ff. de ritu nuptia. & l. non existimo. ff. de adult. secundum Doc. in l. inciuilem. C. de fur. facit gl. in c. consuluit. in verbo, odit lucem. extra, de offi. deleg. & quod ibi not. per Doct. & quod vult Bald. in l. 2. in princ. supra de rep. hære. Adde tamen, licet ille qui emit rē clam, præsumitur esse fur, tamen non poterit conueniri propter hoc actione furti, secundum Paul. in dic. leg. inciuilem. C. de fur. quod est notabile. & hoc maxime verum est in pœna corporali. & pro hoc facit capitulum. afferte. extra, de præsump. & quod ibi no. per Doct. qui dnt, quod ubi ex præsumptionibus proceditur, debet iudex temperare sniam suā, & maxime nō condemnet, nisi raro, & modico ad pœnam non pecuniariam nec corporalem, ut colligitur ex snia Salom. de qua in d. c. afferte. secdm Inno. qui ita singulariter dicit in c. qa non est uerisimiliter. extra de pſump. & idem no ibi Ant. de But. & alii. Doctor. in d. c. afferte. idē nor. Bal. in l non est uerisimiliter. ad fin. prin. ff. quod metus causa. & in c. 1. in fi. in tit. hic pt esse tit quibus mo. feu. amit & in l. eius. §. si ante fi. ff. de testa. idem tenet Abb. Sic. in c. auditis. in antep. col. in fi. extra, de præsc. ubi omnino uide. & uide ēt quod no. Inn. in c. post electionem. in gl. in uerbo, institeto. ibi rñdeo. extra, de cōces. præb. & uide Bar. in l. absenté. circa princ. ff. de pœ. & Bal. in auth. sed nouo iure. in ult. col. in princ. uers. no. 8. supra de ser. fugi. & uide Pa de Cast. in cōs. 1' 79. in pen. col. in fi. & non omittas. & uide
14 not. in l. fi. supra de prob. † Item præsumitur fraus cōtra emētē, quando esset solus solitus frequentare similes contractus, puta emendo res alienas uel furtiuas, per l. non omnes §. à barbaris. ff. de re. mil. & in l. qui se misses. ff. de vsu. & in l uel uniuersorum ff. de pig act. & ita tenet Bald. & omnes in l. inciuilem. C. de fur. Et adde, quod si iudici uidebitur, poterit uenire ad torturam, si autem iudici non uideretur persona torquenda, quia grauis. & honesta est, tunc ex possessione rei non præsumetur furtum. arg. d. §. à barbaris. & l. de minoie. §. tormenta. ff. de q. secundum Bald. & Sal. & alios in d. l. ciuilem. C. de fur. in fi. Itē præsumitur fraus, & mala fides, qñ qs emit a se supposito uenditore, ut dicit eleganter Bart. in l. 1. supra, de rep. hæredit allegando ea, quæ dixit in simili, in l. cogi supra de peti. hæred facit quæ nor. Ang. in d. l. inciuilem. Item præsumitur, quando non interuenit pretium, sed sola confessio. argumen. l. per diuersas. supra, mand. secundum Bal. in d. l. 2. qui dicit idem præsumi ex modicitate pretii, uel quando est partim donata, vel partim vendita. per d. l. per diuersas. dixi plene in tract. meo, de simula. contractu. Item præsumitur fraus, & mala fides ex aliis causis, de quibus plene per Bald. in d.
15 l. 1. supra, de rep. hæ. † In eadē gl. fi. ibi, Sed si nō fecerunt furtum. ista gl. sentit, quod sola vendi-

 ditione,

ditione, sine traditione non fit furtum. pro quo est casus in lege si quis uxoris. §. neque
16 verbo.ff.de fur.† Sed qd si emptorem passus est venditor rem venditam accipere, vel apud emptorem esse reliquerit, an tunc committatur furtum? dic q non, vt in gl.in l.alie nũ.C.de fur.& gl.in l.item si res. in prin.in gl.in verbo vsucaptæ.ibi, vel si sciat.ff.de ali en.iudi. mu. cã fac.Et in contrarium est gl.i l.si seruum.C.de furt. p qua vř esse casus in l.si concubina.§.res.in fi.ibi, cælauit.ff.de re rum amo.Sed teneas primam partẽ, nisi res esse in præsentia.arg.l. hoc si res.ff.de rei vẽ di.& tenet gl.in d.l.si seruum. idem nisi con stituerit se emptoris noĩe possidere, quo casu transfertur possessio, si tunc erat apud venditorem.l.quod meo.in prin.ff.de acqu.pos. & Bart.& alii in l.ab emptione. in princ.ff.de pac cum similib.In ea. gl.in fi. ibi, Propter scientiam rei alienę.Rõ est, quia licet à prin cip.fuerit in bona fide, tamen si ex postfacto tempore traditionis fuit sciens, & sic in mala fide, non vsucapitur res, quæ fuit uendita, quia utroque tempore.s. contractus & traditionis requiritur bona fides in contractu uẽditionis.l.2.ff.pro emptore.& no.gl.in l.uẽditioni.in e.tit.

1 *Res prohibita alienari per testatorem si uendatur, vsucapi non potest & idem est quando alie natio a lege prohibetur.*
2 *Alienationis appellatione, an & quando usucapio veniat.*
3 *Arte in sua, an quilibet perfectus esse possit, & præcipue in scientia legali, quæ habet principium & finem.*
4 *Papa in iure errare potest.*
5 *Ecclesia quæ fidelium congregatio dicitur, nunquid errare possit.*
6 *Gratianus auctor Decretorum voluminis, licet fuerit in iure doctissimus, in multis tamen erravit.*
7 *Sanctus Augustinus doctor in sacra pagina clas simus, etiam in multis erravit.*
8 *Libros multos legere, an utile sit.*
9 *Legalis scientia, an præter alias habeat principium & finem.*
10 *Scientiam eminentem quis habere dicatur.*
11 *Scientiam meliorem quis habere dicatur.*
12 *Doctores optimi qui dicantur.*
13 *Doctores mediocriter boni & mediocriter mali, qui esse dicantur.*
14 *Scientiæ ratione in aliquo duo specialia seruantur.*
15 *Beneficia duo curata, vt aliquis habeat propter scientiam dispensari potest, ubi etiam quomodo Eugenius Papa Bononiæ Ioannem de Imola dispensauerit contra statuti formam, ut posset legere ordinariam de mane.*
16 *Doctorum inopia super lectionibus legendis præter statutorum formas dispensatio fieri potest.*
17 *Doctores iurantes non recipere forenses ad collegia, si receperint, an periuri esse dicantur.*
18 *Executio damnanti ad mortem propter peritiam uel dignitatem aliquam differri potest.*
19 *Dictio, ut, causam finalem non significat.*
20 *Testator si alicui ecclesiæ pecuniam legauerit, ut ex ea sibi fundum emat, ecclesia nunquam dictum fundum alienare poterit.*
21 *Testamento prohibitionis causam expresse exprimere, uel et iam tacite in fauorem alterius quam hæredis, uel legatarii, paria sunt.*
22 *Testator quandocunq; mandauerit rem aliquã, seruari siue conseruari, alienationemquomodocun que prohibere, uidetur.*
23 *Prohibitio etiam per uerba affirmatiua fieri potest.*
24 *Testator si iusserit, quod serui seruarentur, uel quod non venderentur, quid iuris.*
25 *Venditione appellatione, an omnis alienatio contineatur.*
26 *Venditionis simpliciter prohibitæ appellatione, an alius contractus contineatur.*
27 *Causa regulas, amplias, & restinguit dictum, secundum naturam causæ.*
28 *Venditionem rei si testator prohibuerit, utrum illa alienari poterit.*
29 *Alienationis prohibitio, quæ a lege fit, quando cum testatoris prohibitione concurrit, quid iuris.*
30 *Legato ecclesiæ facto, si conditio uel pactum apponatur, ut res illa alienari non possit, an tale pactum uel conditio ualeat.*
31 *Necessitas non habet legem.*
32 *Res alienari prohibita a testatore posito, quod alienari possit, an si alienatur, dominium in accipientem transferatur, & ad interesse agi debeat.*
33 *Baro quidam si milites vasallos habeat, et instituat filios suos hæredes, & dicat, quod semper uult illos milites uasallos hæredum eius fore, & prohibeat, quod alienari non possint si postea hæredes alienare noluerint, an ualeant.*
34 *Testamentum fecit quidam, habens inimicum vicinum, & prohibuit filios suos alienare domum*

mum suam illi vicino propter odium, quod in eum habebat, an filii eius alienare poterunt, dicta prohibitione non obstante, supponendo, quòd alias alienare potuissent.

35 *Alienatio in quibus casibus prohibita sit, & prohibitio valeat, an per viam permutationis alienari poterit.*

36 *Alienare an possit, quando duplex prohibitio interueniret, scilicet legis & testatoris.*

37 *Pupilli res vsucapi non potest.*

38 *Res alienari prohibita, an vsucapi vel præscribi valeat.*

39 *Testator ei cui reliquit legem imponere potest.*

40 *Præscriptio de iure non currit agere non valenti.*

41 *Filiusfa. si aliquas res habeat, in quibus pater vsumfructum non habet, & pro quibus filius absq; patris cõsensu agere non potest, non quid ipsi filio, dum est in patris potestate, præscriptio currat.*

42 *Regula, Quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio.*

43 *Negligentia vbi non fuerit, ibi etiam non debet esse pœna.*

44 *Alienauerit si pater vel reliquerit alteri bona filiæ, vel quæ per fideicommissi iu filiæ debebantur. ipsa filia præsente & non contradicente, nunquid per hoc ipsa filia consentire videatur.*

45 *Filius cuius pater bona alienauerit, si sciuerit illam alienationem factam, vel forte præsens fuerit, & nihil dixerit, an debeat saltem emptori denunciare ne emat, ad hoc vt ipsum in mala fide constituat, vel habeat causam desistendi a contractu, & si filius dictam denunciationem non fecerit, sibi præiudicare habeat.*

SI contra. Res prohibita alienaris ex cau-
1 sa à testatore non potes vsuc. h. d. † Not.
primo ꝙ prohibita alienari per testatorem,
si vendatur non potest vsuc. & idem quando
alienatio prohibetur à lege quia tunc prohi
betur etiam vsucapio, ut in gl. quæ quoti-
die allegatur ad hoc in l. vbi lex. secundum
Bart. ibi. ff. de vsucap. & hoc tenet expresse
Azo in summa tit. huius. idem si esset facta
prohibitio in contractu, taliter ꝙ impedi-
retur dominij translatio, secũdm Bart. ibi, qui
dicit, ꝙ ista sunt menti tenenda, quia quo-
tidiana sunt propter statuta & ultimas volũ-
tates, quæ prohibent rem alienari. & ꝑ hoc
videtur esse text. in l. alienationis verbo. in
princ. ff. de ver. sig. Et rõ huius põt esse, quia
vsucapio dr̃ etiam alienatio legalis, vt dixit
gl. no. in l. vsuc. circa princ. gl. magnæ, infra
de pign. per tex. in d. l alienationis. sed sub-
dit ẽt d. gl ꝙ vsucapio non tollit ius pigno-
2 ris, per d. l. vsucapio. quod est notandum. † Et
de isto articulo an & qñ appellatione alie-
nationis veniat vsucapio, uide per Cy. Bart.
& alios in l. fi. supra, in quibus cau. in integ.
resti. nõ est neces. & per Ang. & Ioã. ve Imol.
plene in d. l. vbi lex. & per Bart. & Doct. in l.
filius fa. §. di. ff. de leg. 1. & ego dixi in d. l.
alienationis. de quo ẽt dicã infra, supra gl. j.
& extra gl. in 1. q. vbi declarabit intellectus
3 huius qõnis. † Nota secundo tex. ibi, Perfe-
ctæ artis. quem posse esse perfectum in arte
sua, sed nõ ĩ scientia nr̃a legali, secũdm Ange.
& Raphael. hic, & ideo dicit hic Angel. ꝙ
nullus est iurisconsultus, qui non fuerit re-
prehensus in aliquibus suis rñsis, sed hoc nõ
credo bene dictum, nam licet aliquando re-
prehendantur ẽt iuste. non tñ pp hoc debet
dici, ꝙ non fuerint perfectę scientiæ, quia
quandoq; bonus dormitat Homerus. & hoc
pp memoriam & imbecillitatem hois, vt l.
pereg in prin. ff. de acqui. pos. quia oĩum ha
bere memoriam, & penitus in nullo pecca-
re, potius diuinitatis q̃ humanitatis est. l. 2.
§. si quid aũt, supra de vet. in. enu. & no. gl. 2.
in c. porrecta. extra de confir. vti. vel inuti-
li. & gl. 2. in c. cũ adeo. extra de rescr. & ideo
licet Imperator præsumatur habere omnia
iura in scrinio pectoris sui propter sapiẽtes
qui debent secum esse. l. omnium. supra de
test. & sit verisimile ipsum errare non posse
in iure tñ errare põt, vt dicit gl. magna in l.
3. in fine. ff. de supel. leg. & idẽ dicit glo. in
aut. de depositionibus. in §. fi. col. 6. vbi di-
cit, ꝙ Impator male allegat. & est gl. in c. j.
in verbo iudicauerit. in ti. si de inuest. inter
dñm & valal. lis. oriat. in vsi. feud. † Sic ẽt Pa
4 pa põt errare ĩ iure & obliuisci, ut probatur
23. dist. præterea. & 13. dis. Anastasius. & 40.
dis. si Papa. & no. gl. 24. q. 1. c. à recta ergo si-
de & not. gl. 2. in c. illud. extra de cle. excom.
min. & habetur in c. 1. de consti. li. 6. † Sed ec
5 clesia. quæ dicitur congregatio fidelium, nõ
potest errare, vt est tex. cum gl. no. in d. c. à re
cta ergo fide. & vult gl. in c. quod cum eo. in
verbo, ecclesiam sanctã. 24. q. 1. & licet ita so
leat allegari, & dici, tex. tñ in d. c. à recta. nõ
dicit ꝙ ecclesia non possit errare, sed ꝙ nun
quã probatur errasse. & gl. Io. Theodorici in
d. c. quodcunq, bene sentit secundũ Laur. ꝙ
nõ possit errare, dũ dicit, nisi erraret Roma-

na ecclesia, quod non credo posse, qa Deus non pmitteret.allegat d.c.á recta. & e puden da.qđ no.ꝑ his,quæ agunť in conciliis gene
6 ralibus per ecclesiam Rom. † Similiter Gratianus auctor voluminis decretorũ,licet fuerit doctissimus,in multis tamẽ errauit, & reprehẽditur,vt dixi in trac.meo de agni. librorũ Iuris Põtificii,colligendo multos errores
7 Gratia ni.† Similiter S. Aug. vir. fide sanctimonia, & doctrina pstantissimus, in multis ẽt errauit,vt ipse fatetur, vt hř per tex & gl. 9.dist.negare non possum.& 23.q 6. vides.& 22.q.1.certe.& 26.q.4.c.vl.Ideo ipsemet multa de dictis suis retractauit, & ideo dixit B. Hieron.in epist. 4c. Vtinam omnium tentatorum hřem volumina, vt tarditatem ingenii, traditionis diligentia compensarem.
8 † Et nunquid sit vtile habere, & legere multos libros, vide Oldr. late in cons suo 84.& plene p Alb.de Ros.in l.2.in fi. supra de ver. iur.en.u.& p Car. Zab. in Cle. 1 in princ.in 19.no.de magistris, & eleganter p Sen.in epis.80.& ideo ad propositum dico, qđ quis potest esse perfectus in vna scientia, licet aliquando erret, & magis põt esse perfectus in
9 scia nostra iuris etc.qui in alia. † Quia scia legalis hẽt principiũ,& finẽ, qđ non est in alia,ut no.gl.in proœ. Inst.in §.1.licet hodie propter gl.& Doc.multos qui scripserũt,scia nostra sit effecta magis profunda, & subtilis. Et posset dubitari circa prædicta, quis dicatur perfectus uide tex.14. q. 2.c. 1. & ibi per Arch.qui ponit quot modis quis dicatur perfectus,ex cuius dictis põt cõpréhẽdi,& ex his quæ dixi quis dicatur artis sciẽ perfectus.
10 † Quis aũt hřc sciam eminenteř dic ꝙ est ille,qui subtiles q̃ones discutere,examinare negotia,& diffinire nouit,& in promptu rõnes hẽt, ut eleganter dixit Inn.in c. cum in cunctis,extra de ele.& idẽ no.Abb.Sic.in c.vene-
11 rabilis.In prin.2.no.extra de præb † Ille aũt dicitur habere meliorẽ sciam,qui scit aliquo mõ examinare negotia,quãuis ad oia nesciat respondere,ui quia in libris ueritatem eorum,quæ scire tenetur,scit q̃rere, & ẽt in prõptu oia nõ hẽt,ut no di.Inn.in c. cũ i cũctis.
12 & ibi Doct. † Qui aũt dicanť optimi Doct. vide per Ang. in l. vbi aũt non apparet. §.1. qui incipit,vsq; adeo.ff.de ve..obl.qui dicit, sũt illi qui i superlatiuo tenẽt primũ locũ,& ideo die,si statuũ Bon.vult, ꝙ causæ graues debeãt cõmitti doctorib.non poterit dari cognitio nisi doctoribus solũ tenẽtibus gradũ supremũ in scia, & in doctoratu, & qui dicatur optimi ad famã recurritur.l.eũ.de lanionis.§ asinã.ff.de fun.instr sed si vult cõmitti causas hominibus,nõ negat Azo,quin possint committi optimis,vt d.l.vbi aũt nõ ap-
13 paret.§ 1.secũdum Ang.ibi † Qui uero dicantur mediocriter boni,& mediocriter mediocriter mali,vide p Arch.13 .q 2.tẽs circa fi.& per Ant.de But.in c.cum Marthæ.§. 3.loco.extra de celeb. mis. quæ oia tene mẽ
14 ti quia sunt pulchra.† No. tertio ex eo text. ibi,perfectæ artis, ꝙ iusta causa prohibitionis alienationis seruorũ u esse,quia sũt perfectæ artis. & adde ꝙ rõne magnæ scientiæ seruãtur in aliquo duo specialia.ꝙ habeat priuilegia in sua,& aliena pira, & ultra numerũ,ut est casus ualde not.in l.sed reprobari.§.hoc amplius. & ibi hoc eleganter nor. Nic.de Neap.ff.de exc.tu.& pro hoc est etiã gl.no.Inst.de excu tu.in §.itẽ Romanæ grãmatici.q̃ est glo. magna circa fi.ibi, uel nisi
15 sibi multũ disciplinati. † Facit ad hoc ẽt te. in c.de multa.in fi.extra de præb.ubi hř, ꝙ pp scientiam potest dispensari, ꝙ quis habeat duo beneficia curata. Et ppea fuit obseruatum in ciuitate Bon. dũ esset ibi Papa Eugenius cum curia, & legeret D. Ioan.de Imo.de sero, ꝙ propter excellentem scientiam suam fuit data sibi licentiam per Eugenium Papam,legendi ordinariam de mane,non obstante statuto, & consuetudine, ꝙ nullus forensis possit legere Bononiæ ordinariã de mane, licet non legerit nisi unã lectionẽ,quia decessit. & adde oĩno pdictis, quod no.Lu Ro.in l.si uero. §.de uiro.in 2.,
16 col.ff.sol.ma † Est ẽt alius casus in quo posset forensis legere de mane ordinaria Bon. quando res deueniret ad casum, ꝙ ciuitas careret ciuib.aptis ad illã lecturã, quia cũ sit studiũ famosum petm esset, non existentibus Doc.aptis ad illa lec.esse sineDoc.apto ad sustinedũ,ut singular.di. Ant.de Bu. in c. si uero, 2.col.in fi.extra de iureiu.qui ẽt di-
17 cit.Quod credit Doct.nõ esse periuros, qui iurant forenses non recipere ad collegium uel lecturam, si res deuenit ad casum,ꝙ ciuitas careat doctoribus ad collegium uel lect.& mouet hac rõne,quia ubicũq; iuratur aliqd ꝑ tunc indifferẽter,si postea res deuenit ad casum, de quo si cogitasset a principio non iurasset,qa iurm esset licitum, non obligat iurm.& ponit exemplũ,ut si qs iurauit i.6 negotiari,& uenit casus qualẽ uiuere non

non posset, nisi negotiet. pôt ꝓpria volunta te contrauenire iuro, & negociari. alleg. ad hoc Arch. 22. q. 2. c. 2. qđ incip. animaduertendum. facit gl. no. in l. tale pactū. §. fi. ff. de pact. & gl. in Cle. 1. de rescr. cū fi. † Itē adde ꝙ pp perfectā, seu maximā peritiā alicuius artis, seu artifici, vel ēt roboris, pôt differri executio alicuius, q sit cōdēnatus, vel ducat ad mortē. Vnde formo tibi qōnem suia capitalis lata est cōtra quēdā artificē egregiū, uel miræ fortitudinis, seu roboris, q esset multum vtilis ciuitati, iudex vult mādare snīam executioni, sic ꝙ ab executione snīæ nō potest appellari. l. ab executore. in princ. ff. de app. & l. ab executione infra quorū appe. nō reci. isto casu pp artificium egregiū, vel nimiā fortitudinē poterit populus impedire, & suspendere executionem dictæ snię. nam vnus de populo poterit ire ad ptātem vel iudicem, & sibi dicere, Iste est homo egregius in arte sua, vel mirę fortitudinis, de quo ciuitas valde indiget vel indigere posset. non in tersiciaris eū, & tūc iudex debet suspendere executionem, donec principem vel dnm vel alios superiores cōsulat, vt est casus mirabilis in l. ad bestias. ibi, roboris vel artificiis. ff. de pę. & ita ēt tenet Lud. Ros. in suo sing. 569 quod incipit, tu forensis habes & per hunc modum libera re feci quendam Ferrariæ, qui erat miræ fortitudinis, & maximæ peritiæ in ludo ensis. Et idem est dicendum in persona quæ esset in magna dignitate cōstituta, vel in decurionibus uel in his, q sunt de principalibus ciuitatis, qui inconsulto principe damnari non pñt, est tex no. in l. q cædem. ff. ad l. Corn. de sic. & in l. diui fratres. §. si ff. de pę. & in l. 1. ff. de bo. eorū, qui sibi mortem consc. cum similibus, quę omnia intelligo esse uera, nisi forte tumultus alr sedari non posset, nisi cōdemnaretur, & cōdemnatus occideretur, qnia tunc credo, ꝙ non obstante ꝙ esset magnus artifex, vel miræ fortitudinis, vel in dignitate constitutus, vel decurio, vel de plus principalibus ciuitatis, poterit tñ inconsulto ēt principe, puniri & interfici. & hoc p tex. in d. l. qui cædem. in fin. facit ad hoc l. ii qs filio exhæredato. §. hi aūt oēs. in si ibi, præueniendi periculi causa. ff. de inu. test. item credo pdicta vera nisi cōdemnatus esset forte latro manifestus, vel subdito ptupta, vel factio cruēta, q tūc posset fieri executio ad mortē, & postea scribi ad princi. p d. §. hi aūt oēs. ibi, vbi forte latro manifestus. & ꝙ ille tex. pbet, patet qa loqt ibi ēt qn ad principē dēt scribi antequā fiat executio, vt pbat ibi, quo ad princeps rescripserit, & tñ fit ibi executio antequā principi scribatur. Et pdictā dix. ēt in 3. caut. mea. & vide multas alias ad euadendū aliquē à morte, vel differēdū executionē, quas posui in primis 11. caut. meis, quæ omnia singulr tene mēti, qā possent tibi facere honorē, & vtilitatē, cū tractet de uita hoīs &c. Opp. cōtra tex. ꝙ inepte loquat de vsucapioue, qa tūc est locus usucapioni vel pscriptioni, qn venditur res aliena ab uno tan dño. l. clauibus. ff. de cōtrah. emp. sed hic ista vēditio facta à tutoribus tutorio nomine vr facta ab ipsis pupillis. sed pupilli erāt dñi, ergo nō est tractādū de vsuc. Sol. sc̄dm Paul. de Castr. hoc verū est, ꝙ qñ fit vēditio à domino, non tractatur de vsucapione, quando pôt dñiū trāsferre, & trāsfert, qa res sua non pôt p emptorē vsucapi. l. sequitur. §. lana. ff. de vsucap. sed hic loqt quādo dominus non potuit dominiū rei suæ in alium transferre. Vnde merito dubitat, an saltem potuerit transferre vsucapiendi condōnē. & dicas ꝙ non qa venditio non valuit, ex quo fuit facta cōtra uoluntatem testatoris, & sic contra prohibitionem legis, quia voluntas testatoris hr pro l. in auth. de nup. in §. disponat & ideo inducitur mala fide, quæ habet impedire vsucapionē, vt dr in gl. fi. in fi. in leg. præced. Sed cōtra, ꝙ imò ꝓhibitio testatoris nō noceat probatur sic, nam tunc ꝓhibitio habet impedire alienationē, quādo concernit vtilitatem alterius q̄ hęredis, vt l. pater filiū. §. Iulius Agrippa. & §. pen. ff. de lega. 3. Sed tu dic, ꝙ illud est verū, quādo hēdes sunt tales, quī possēt renūciari fauori suo, vt quia sunt maiores 25. ann. qa tunc vēdēdo renunciant fauori suo. secus si sunt tales, qui non possunt renunciare fauori suo, vt quia sūt minores, vt fuit in casu nostro, quia vēdere nō possent, ex quo vendēdo non possent renunciare fauori suo. ita nor. Bar. in l. filius fa. §. diu in princ. circa fi. vers. secundo modo legitur. cū ver. seq. ff. de leg. 1. Sed contra istud opp. & vr, ꝙ ꝓhibitio testatoris facta in fauorē hæredis, īm, habeat impedirē alienationē, vt est casus norab. in l. fi. ibi, nā in priore casu. supra q ad liber. perue. non pñt. Sed tu potes forte dicere, ꝙ ibi illa prohibitio fuit facta cum causa expressa, uidelicet propter familiare ministerium, & vsum filiorum

statot nullam habuit affectionem pro se,sed in fauorem tm̃ hæredum prohibuit alienationē, & tūc distingue scd̃m Bar. in d.§ diui. Aut hæres erat maior 25.annis,q̃ poterat suo fauori renunciare. l. si quis in conscribē do.supra de pactis. & tunc poterit alienare. l. patet filium.§ Iulius Agrippa. ff.de leg 3. Aut est minor qui non potest renunciare, & tunc non poterit alienare, ut hic. Vel dicas, aut est facta prohibitio fauore piç causç uel minoris, & u n potest, hic, alias secus. Aut sumus in dubio, & tunc dicendum est ꝙ alienare poterit per d. §. Iulius Agrippa. de quo tñ latius dic,ut per Cy.& Doct.in d. l.ea l.& per Bart. & oēs alios scribentes in d.§.diuis. & per Doct.in d.l.quoties. supra de fideic.& per Bald. plene c.1.in vlt.col.ī tit. de aliena. feud. & uide etiam per Ang. plene in cons.suo 165.& in cons.seq.ubi ple ne tractat de materia,qñ testator prohibet alienationem. In gl. 1.in ver.seruari.in prin. ibi,idem si vendi prohibuisset. Not. est ista
22 gl. coniuncto textu, † Quòd qñ testator mā dat rem aliquam seruari siue conseruati,uidentur prohibere ipsam uendere,uel aliquo alio titulo alienare,ut probatur etiam in l. pater filium.§. pen.ibi,nulla ex causa alienent,sed conseruent successioni suæ .ff. de legatis 3.& ita pridie super hoc consultus, ta-
23 mē di.Ex quo ē not.scd̃m Bald.hic,†Quòd aliquid prohibetur per uerba affirmatiua. nam teneor non alienare,quia testator iubet rem seruari sub uerbis affirmatiuis, & sic po sito aliquo, ex quo sequitur prohibitio, per inde est,ac si prohibitio facta fuisset.unde si probo,ꝙ uoluit conseruati, uideor probare, ꝙ prohibuerit alienari, quia eadem natura
24 est æquipollentiæ. † In ea.gl.ibi.Cum uerbo uenditionis omnis alienatio &c. dic qa tex. dicit quando testator iussit,ꝙ seruarentur serui,'quòd nō possunt alienari,sed quid si testator dixit,qd nō vēderentur? glo.dicit
25 quòd est idem. † Quia appellatione uenditionis,continetur omnis alienatio. allegat tex.in l.statuliberi à ceteris. §. Quintus.ff de statulibe.& idem uult gl.in l.2.in §. eam rem. in verbo,non potest.ff.quæ res pig.ob. pos.perd.§. Quintus. qui est ad hoc notabiliot, quam sit in iure alius,secundum Bal. hic, quia lex 12. tab. emptionis uerbo omnem alienationem complecti nr̃. Et subdit quòd uerbum uenditionis per seipsum non habet hoc significare,ut comprætendat omnem alienationem,ut l.fin.C.de prædiis curialium.lib.10. quia aliud significat uenditio,q̃ alius contractus,ut dicit Bald.in d. l.fin & probatur in l.1 .ff. de rerum permu. & idem uult Iac.Butr. & Bart. in l. in quorum.ff.de pign.sed rōne adiuncti, puta rōne causæ ꝓhibitionis,bene includit alios titulos alienationis.& ita ītelligatur gl.nostra, & gl.in d.l.2.§.eam rem.cum simi. Vel dic secundo, aut prohibitio est extraordinaria, & legalis,& non compræhendit alios contractus,ut d.l.fin. Aut est regularis prohitio, sicut est quando testator potest prohibere,& prohibet, quia uoluntas testatoris reputatur lex communis, ut in auth. de nup.§.disponat.& tunc compræhendit omnem alienationis speciē,ut in ista gl.scd̃m Bald.hic, qui se remittit ad not.per eum in l.uolūtas. supra de fideicom.Vel tertio. ad idem, aut nomen uenditionis profertur materia singulati,& cōtra ius cōe,& non continentur alii contractus,ut d.l fin.aut non est contra ius cōe,& tunc continentur,vt hic in gl.ut dicit elegantet gl. in d.l.fin. C. de prædii. curia. lib. 10.quam sequitur Bald.in d. c. 1. circa fin in tit.de alie.feu. Vel dic quarto scd̃m Bal.ibi ante fin quòd aut prohibita est uenditio absolute,& omnis alienatio intelligitur esse prohibita,per ea quæ not.hic.aut est data certa forma in alienando, & tunc nomine uenditionis non continentur alij con tractus,quia non procedunt per easdē cās,ut in præallegata l.fin.Vel dic quinto secundo Bald.in c. 1. in fin. in tit. de contrah.inter do. & emp. feu. quòd aut uenditio vel alienatio prohibetur rōne rei, sicut est feudum, tunc oēs contractus continentur,ut d.c.1.in fi.vbi est tex.not.aut prohibetur ratione personæ,& idem. & ita intelligi debet ista gl. relata ad tex.Aut rōne modi,& formæ est facta prohibitio,& tunc non continentur alij contractus,& ita loquitur d.l.fin.Vel dic sexto secundum Bal.in d.l.fin.aut verbum, uenditio,ponitur causa exempli, & tunc cōprehendit oēm alienationem.& ita loqnͭ d.§. Quintus.& rō pt assignati, quia exempla ñ restringunt regulam l.1.§.quod uulgo.ff.de vi,& ui.at.l.dam.inf. stipulatio pertiner. in fin.ff.de dam.inf.& per Cyn.in l.1.in 2.q.supra uti possit. aut non ponitur causa exempli,& tunc prohibita venditione,non vr̃ ꝓhibitus alius cōtractus,qa ꝓprie aliud ē uēdere,aliud est aliū cōtractum celebrare.ut d.l.

d.l.fi.& l.1.ff.de rerum pmuta. Vel septimo die secūdum gl.in l.in quorum.ff.de pig.aut ꝓhibetur à lege venditio, & tunc intelligitur alius cōtractus ꝓhibitus.l.fi.supra de rebus alie.non alienan.& l.1.§. eam rem.ff.q res pign.oblig.pos.aut ꝓhibetur à iudice,& tunc secus.vt d.l.in quorum.sed hoc Bar.nō tenet ibi,dicens, ꝙ nimium durum esset restringere d.l.in quorum ad ꝓhibitionem iudicis,nec ꝑdictæ leges vrgent ad illam distīctionem faciendam. Vel octauo secundum Iac.But.in d.l.in quorum.pōt dici, qñque ꝓhibetur res ipsa vendi, q̄a eius cōmercium interdr̄,vt est res sacra & religiosa.l.inter stipulantem.§.sacram.ff. de ver. obl. & insti.de inutili.stipulation.§.2.& tūc ꝓhibetur alius cōtractus. & ita loquitur d. §. eā rem qñque nō ꝓhibetur commercium in gn̄e, sed prohibetur vēditio,& tunc ex propria significatione nō vr̄ prohitus alius cōtractus.d.l. in quorum.Nec ob.d.l.fi. q̄a illud ꝙ ibi dr̄,magis ex quadam ꝑsumpta voluntate, q̄ ex propria significatione. hoc vltimum non approbat Barr.in d.l in quorum. dicēs quod ēt ibi ex præsumpta voluntate deberet intelligi prohibita datio pignoris.Vel nono sedm̄ Bart. in d.l.in quorum.pōt ita distingui.aut prohibetur vendi vel alienari res, & non potest pignori obligari,per d.l.fi.quia ꝑ obligationem puenitur ad vendicationem pignoris, per totum tit.ff.& C.de distra.pig.& sicut ꝓhibetur venditio,ita & eius præambulum.l. oro.ff.de sponsa.aut prohibetur persona emere res autem non prohibetur vendi,tunc ille non īpeditur accipere pignori,vt d.l. in quorum.Rō,q̄a licet accipiat pignori,ꝑ hoc nō euenit vt ipse accipiat sibi in solutum vel in emptionē, sed ꝙ alii vēdāt pro suo debito, ꝙ ēt non est prohibitū, nisi accipiat pro tanta quātitate,ꝙ non esset verisimile debitorē velle luere.arg.l.ꝙ hēbat.ff.de le.3.eum ibi no. Vel decimo pōt aliter distingui sedm̄ Guil.de Cu.hic,videlicet, aut verbum venditionis profertur à lege,ut ab hoīe. Primo casu,aut lex facit mentionem de venditione ꝑmissiue,a nt prohibitiue, si pmissiue,& tūc aut lex facit mentionem de venditione considerato effectu,& tūc appellatione venditionis continetur omnis contractus ꝑ quē dñiū transfertur, & ita pōt intelligi ꝑ allegata l. statuliberi à cæteris.§. Quintus. in fin.ff.de statuli.aut lex facit mentionem de venditione non considerato effectu, & appellatione venditionis continetur oīs contractus onerosus, quo dñium trāsfertur,vt permutatio, ut l.sciendum.§.deinde aiunt.alia.§ pollicētur.ff.de ædil.edi. non aūt cōtinetur lucratiuus,vt l.ad res donatas.c.ti.& l.fi.ff.qb.ex cad. in pos.ea.& ff de.doli exce. l. apud Celsum. §.de auctoris. si uerò lex facit mentionē de venditione prohibitiue,& tunc solus contractus venditionis continetur.l.fin.C.de præd. curia.l.10. & rō diuersitatis inter istos duos casus.s.qñ lex loquitur permissiue,aut prohibitiue, potest esse secundum eundem Guil. hic:quia qñ lex loquitur de uenditione permissiue,loquitur secūdū rōnem suam, & secundū ius cōmune, ideo illa permissio dēt extendi,ubi est medietas rationis.ar.l.illud. ff.ad l.Aquil.Sed quādo lex loquitur de uenditione prohibitiue, tūc loquitur contra naturā suā,& ideo dēr restringi.l. fi. C.de fundis patrimonia.li.11.Secundo casu principali,quādo uerbū uenditionis profertur ab homine,& tūc subdistingue,aut profertur permissiue, & tunc solus contractus uēditionis continetur,& non alius.& hoc nisi proferēs haberet mentem seu uolūtatē super aliis rebus l.cuicūq;.§ non tamē.ff.de iust.& l.sicut §.uenditionis.ff.qui.mo.pi.uel hyp. sol.& l. pupillorum §.si ꝑtot.ff.de reb.eorū. & circa hoc adde quod no. Bart.in d.l.sicut.1.§. sed si permiserit ubi vr̄ facere differentiam inter permissionem factam à parte,& pmissionem factam à iudice. aut uerbū uenditionis profertur ab homine prohibitiue,& tūc omnis contractus ꝑ quē dñium trāsfertur cōtinetur.l.codicillis.§.instituto ff.de leg.2.& l. pr̄ filium.§.si fundū.de le. 3. de quo ēt uide per Ray.ī l.uoluntas.supra de fideicom.& sic ista dr̄ia qn fiat mentio de uēditione ab hoīe permissiue, uel ꝓhibitiue, est in totū econtra ab ea,q̄ fit qñ nomen uenditionis ꝓfert̄ à lege,ut patet ex ꝑdictis,unī est necessarium q̄rere,quę sit iō dr̄iæ.& dicit Gui.de Cu. ꝙ non est ista:q̄a qñ fit mentio uēditionis ab homine permissiue,oportet ꝙ fiat mētio in cā,quo à lege ē ꝓhibita,q̄a alias frustra fieret permissio uenditionis,ubi à lege esset permissa.l.si qñ.ff.de le.1.& c.si Papa.de priuil. lib.6.quia frustra ꝑcib.imploraret̄,qd' iure esset concessum,ut l. 1.in fi.ff.ad muni.& l.1. C.de thesauris,lib.10.& iō illa pmissio facta ab hoie,eū si contra ius cōe,restringit̄ ad se,qd alias est pmissum.facit ad hoc text. cū gl.no.in l.fi.C.de præd.curia.lib.10.sed qñ uerbum

verbum venditionis profertur ab hoïe prohibitiue, tunc ecõtra dñdum est, quia in hoc prohibet hõ in quo prohibet ẽt lex.& sic ꝓhibitio est scd'm ius cõe, qa in aliis nõ posset prohibere, nisi in illis, in quib. hẽt cãm a lege, & ideo talis prohibitio extenditur ad cõem contractũ. facit ad glos. in d.l.fi.& circa hoc vide quæ no. Ray. in l.quoties. *la prima.* supra de fideic. Vel 11. pòt aliter dici scd'm
26 Old.& Alb.de Ros.hic. † Quòd regulariter appellatione venditionis simpliciter prohibitæ non continetur alius contractus, puta donatio, ut est gl ord.in l.fi.in verbo, vendet. supra de iure emph.& ibi plene per Doc. & maxime per eundem Alb. sed qñ cã prohibitionis est adiecta, tunc facit prohibitionẽ vltra propriã significationẽ extendi.& ita loquitur hic.& l.nomen debitoris.ff. de leg.3. & l.cum pater § dulcissimis.de leg. 2. & l.a-
27 digere.§.quamuis.ff. de iure pat. † Et rõ est, quia cã regulat, & ampliat', & restringit dictum, scd'm naturã causæ, vt d.§. dulcissimis & l.qd' dictum, cum ibi no.ff.de pactis. Vel 11.& ult. pòt dici scd'm Cy. in l.fi. supra. de reb alie. non alie. & in l. uoluntas. supra de fideicõ.& Benedi.de Plumbi.in d.l. statuli. a cæteris.§. Quintus.ff.de statuli. aut uenditio profertur in materia fauorabili, aut non. Primo casu comprehenditur oïs contractus. & ita loquitur.d.§. Quintus. quia ibi largissime intelligatur uerbum uendõnis fauore libertatis scd'm Ray.& Benedic.ibi. aut nõ sumus in casu fauorabili, & tunc secus. ista tamen distinctio non est perfecta, nec aliæ superiores de per se sunt perfectæ, ut patet ex prædictis. Sed tu ex prædictis omnib. potes colligere distinctionem perfectam, & intelligere, vbi fit mentio de ista materia & inferre ad decisionẽ multarũ qõnũ, sed ꝓ clariori declaratione huius gl. posset formari
28 qõ in uno casu in spẽ. † Si testator prohibuit uenditionẽ, rei vtrum illa poterit donari? & uidetur ꝙ sic, quia aliud est vẽditio, aliud est donatio.& pro hoc uidetur esse casus in l.uoluntas. supra, de fideic. ista glo. uult contrarium, quia prohibita uenditione, uidetur prohibita donatio, & aliæ alienationes. Sed dic scd'm Pau. hic considerandam esse mentem defuncti, uel legis, utrũ uenditio prohibita, locum habeat in donõne: quia si nõ haber locũ mens, non videtur prohibita donõ, vt patet in emphyteosi, quæ prohibetur uendi, non requisito dño, ut l. fin. supra. de iure emphy.& c. potuit extra de locato. non tñ ꝓhibetur donari, ut no. per gl.& Do. in d.l.fi. & per gl & Bal. in ca 1.§.donare. in tit. qualiter olim feu. pote. alie & per Doc. in l.fi do mus.§.fi.ff.de leg. 1.& dicam plenissime in l.uniuersas. infra. ne rei dñicę uel tẽplorum. nam res emphyteotica ideo prohibetur alienãdi. qa si dñs vult emere, cõuenienter est, ꝙ ipse præferatur, nec hoc nocet emphyteotæ, quia maiorem utilitatem nõ haberet ab alio q̃ a dño.& ita loquitur d.l.fin.C.de iur. emphy. sed cũ emphyteota vult donare non ẽ ita, quia mouetur liberalitate, quã exercet cum donatario pp bñmerita & seruitia, quæ recepit ab eo.l nec adiecit.ff. pro socio. quæ benemerita à dño non recepit. & iõ dñs nõ dẽt pferri: quia non est eadẽ rõ donõnis, & sic dẽt esse permissa donõ, & nõ venditio. In cad.gl.1.ad fi.ibi. Et non pp peritiam. secus sine cã. dic ista gl. sentit ꝙ cã prohibitionis fuit, quia serui erant periti in arte, secus si ista cã non fuisset adiecta, quia tunc non ualeret prohitio tanq̃ facta sine cã. l.filiusfa.§. diui.de le.1. sed gl. sequens circa fi. sentit cõtrariũ. dũ dicit, ꝙ alia cã videtur fuisse, quia res erat pupillorum.& ita uř velle Bal. in l. quoties: *la prima.* de fidei. in uer. qro qd est dictũ cũ cã. vbi dicit notabiliter, ꝙ quãdo per sonã q̃ alias alienare est prohibita, ut pupillus prohibeť alienare.& istud dř cẽ sufficiẽs cã prohibitionis alienationis. per istum tex. in auth. de aliena.& emph. in §.sãctissimas. col.9.& sic istas gl. non videť bene dixisse, ꝙ vbi ista cã pp peritiã fuisset adiecta in ꝓhibitione alienationis, non ualeret illa prohibitio, imo ẽt cũ illa cã de se non sufficeret, ubi fuisset in fauorẽ pupillorum, qui erant minores, & non poterant renunciare fauori suo, scd'm Bar. in l. filiusf.§.diui:.in .1. col. de le.1.de quo supra dixi. Et ex hoc nota, ꝙ hic erat duplex prohibitio, una testõris, alia legis, quia prohibiti alienare, a testatore, ẽt ð iure cõi no poterãt alienare, ut toto tit. ff. de reb. eor.& supra de pdiis mino. & sic in casu legis nřæ, concurrebat duplex prohibi-
29 tio † Ex quo no. aliud, qd' est singulare, ꝙ qñ prohibitio alienationis quę fit a lege cõcurrit cũ prohibitione testatoris, effectus ꝓhibitionis legalis augetur in rñ, ꝙ ẽt in casu alias permissio a iure, non poterit alienatio fieri facit l.ballista. cum ibi no.ff.ad Trebel. cum similib.& sic facit, ꝙ si testator legat rem ecclesię uel hospitali quę regulariter,

tes à iure prohibetur alienari, ut in auth. hoc ius porrectum. prohibet testator illam rē alienari, qa forte vult perpetuo apud ecclesiā uel hospitale remanere, q ēt in casu alias à iure pmisso.iuxta no.in d auth. hoc ius porrectū.10.q.2.sine exceptione non poterit illa res alienari & ad hoc solet allegari ista l.& d.§.sanctissimas. & ita alias fuit consultū Bononiæ per quendā Doc.excellētē.& hoc tenet Ang.in d.§.sanctissimas. & in §.hæc uero,& in §.hoc ēt.in 3.col. ad fi. e.tit.& ita tenet Io. de Imo.& Raph.Cu. in d.l.filiusf.§.diu.de leg.1.& hoc sētit ēt Bal. in l.fi.in 7.opp.in fi.supra de pac.qui dicit q qñ prohibitio testatoris concurrit cū prohibitione legali, puta qa testator prohibet hospitale vel ecclesiam remittere,ista prohibitio testatoris est efficacissima,q. d. nō poterit tunc fieri remissio, ēt in casu alias permisso.& Bald.hoc tenet expresse in d. auth. hoc ius porrectum.in vl. col.versi.sed pone, q cuidam hospitali.& idem sentit Bal.in l. quoties ab omnib.supra de fideic.& Bar. in l.ea l.supra de condi.ob cām.dum all.d. §. sanctissimas.& idem tenēt gl.no.in l.sancimus.*la secunda*.in verbo,præfectatum.supra de sac.san eccl & idē sētit gl.in d auth. hoc ius porrectū.in ver ppetuo.& gl.magna circa me.in d.l.ea l. & istā opinionē tenuit Vgutio 10.q.1 sic quidā & Io.& Lau 10 q.2. hoc ius porrectū.& Damas.& Gof. & Phil. & Innō.in c.verū.extra de cōd.apposi.& Bar. Brixiensis in 4.q.dñicali.& istam opi. post multa firmat gl.fi.in fi.in d.e.verum. Sed an ī casu necessitatis poterit fieri alienatio, qñ concurrit prohitio legis, & testatoris in eadē.Et g.in d.e. verū.in fi.tenet q non,per d. §.sanctissimas pro qua opin facit:quia si intelligeretur q posset alienari in casu necessitatis,scd'm q de iure ēt cōi fieri posset, illa prohibitio testatoris nihil operaretur cō tra l.fi qñ.de leg.1.cū si.Sed Io.And. in d.c. verū.tenet contrarium.& Arc.12.q. 2. Apostolicos.per l.cū fidei.iuncta gl.ff.de fideic. lib.& per l.pater filium.in pri.de le.3.scd'm Ang.in d.§.hoc ēt.in autē. & alie. & emph. in 3.col.ad fi. ubi format qōnem prędictā; & quęrit an pro debito vrgenti possit dicta res uendi,& dicit q multæ sunt op. vt no.in d.e.hoc ius porrectum. sed veritas est secūdum eum, q si sunt aliæ res, quas alienando,satisfieri pōt pro debito ecclesiæ uel necessitati ecclesiæ, q tunc non poterit alienari.& ita intelligit dictum Inno.in c. Rayn. extra de testa.& quod no.in d.c.uerum.& d. §.sanctissimas.sed si aliquando alias res ecclesiæ satisfieri non posset, tunc illa res prohibita alienari poterit occasione talis necessitatis. nam ab illa prohibitione, non alienando, talis casus necessitatis uidetur exceptuatus l.2.supra de patribus qui fil.distra. & l. cum filiæ. de lega.3. & l. pater filium.in princ.eod. tit. & aut. res quę supra communia de leg. & idem tenet Ang. in d. § hæc uero.& in d.§ sāctissimas.& ista fuit opin.quorūdam glossatorum. de qua fit mētio in d.c.verum.& ista fuit etiam op.Arch. in d.c.hoc ius porrectum.10.q.2.& idem tenet Bal in d.auth hoc ius porrectum.in vlt. col.qui dicit hoc esse uerum de iure can.Limitat tamen hoc dictum,quod dicit esse intelligendum, vbi non esset relicta vel donata res ad certū piū usum, nam si esset expressus vsus,puta relicta est domus ad hospitalitatem ibi tenendā, non posset commutari ad alium vsum,nisi de licentia Papæ, vt in Cle.quia contingit de relig.do.& ista opi. puto esse veriorem,& magis æquam,per prędicta,quam sequitur ēt Io. And.in d.c.verū. in nouella.Nec ob.si dicatur, si hoc esset verum,ergo prohibi. testatoris nihil operaretur,quia imò satis operabitur, qñ non poterit alienare:& ex causa necessitatis, quando extant aliæ res, quæ possunt alienari. Nec ob.ēt si dicatur, si nullo modo poterit alienari,quando relinquitur res ad certum vsū, & prohibetur alienari ēt in casu necessitatis,ergo idem debet esse,quādo simpliciter prohibetur alienari,quia uidetur facta prohibitio causa sustentationis ipsius ecclesię, & sic ad certum vsum,ut l.Titio centum in prin.ff.de cond.& dem.quia respondetur,q licet hoc esset uerum,tamen idem esset,quādo simpliciter relinqueretur ecclesiæ,etiam non prohibendo alienari,ut d.l. Titio centum,& tamen nemo negabit,q hoc casu poterit alienari in casu necess.ut no.in d.auth. hoc ius porrectum.& maxime.quia non apparet ad quem specialem usum ecclesię fuerit res relicta.Nec ob.si dicatur. d.l. cum fidei.ff.de fideic.lib.& l.pater filium.in prin. de leg.3.non probant, quia illa iura loquūtur quando necessitas processit a facto, seu debito testatoris tantum, ideo testator non potuit talem prohibit. facere in prę iudicium creditorum suorum, quas leges

res declata omnino,ut hr per Bal.in l.fi.in §.& si præfatam.in 3.col.uer.quarto quæro. supra de iu.de lib. sed qð nrã loquitur, qñ necessitas processit aliunde q̃ ex facto testatoris.quia uidetur,ꝙ licet illa iura non probaret,tñ bene probatur in d §. sanctissimas. per ea quæ dici supra.scdm Angel.Posset rñ circa prędicta distingui,aut loquimur de iure cano,qñ relinquitur ecclesiæ, uel pio loco,& procedunt ea quæ dixi. Aut loquimur qñ relinquitur priuato,puta hoi laico,&túc sic subdistinguédũ,aut dicta ꝓhibitio facta a testatore,ne res relicta possit alienari , fuit facta in fauoré alterius quã eius, cui primo loco relicta est,& tunc teneo,ꝙ nullo modo possit alienari per primũ cui est relicta, etiã ex cã necessitatis suæ maxime, qa necessitas sua non debet esse alteri dãnosa.c.non dér de re.iu.in 6.aut talis ꝓh.nõ cõcernit fauorem tertij,sed hæredis uel legatarii tm̃ & testatoris,& tunc ꝓcedat dicta distinctio,de quasu pia dixi de iu.cano.Et iõ drĩæ põt esse, quia qñ relinquitur ecclesię uel loco pio , nõ tractatur nisi de p̄iudicio illius , cui relinqtur qa sp ecclesia & locus pius i[illegible]em dr̃ esse , licet mutentur pauperes, sicut dicemus de populo.l.proponebatur.ff de ind. & ideo i eis non tractatur nisi de p̄iudicio eius, cui prio loco relictum est,& iõ idẽ est dicẽdum i eis & in illis,quibus solũ relictũ est,cũ non tractet de p̄iudicio alterius †Et iuxta p̄dicta q̃ritur,qd si in donatione,uel legato facto ecclesię apponit condõ uel pactũ,ut res illa nõ possit alienari,& in casibus a iure expressis, an tale pactũ condõ ualeat,Et uř non ualere qa est contra legem Dei,ut 12.q.2. autũ hét hét ecclesia.& de hoc est gl.sin.10.q 2.hoc iu re porrectũ quã sequitur Lud.de Ros. in suo sin.618.quod inc.donatio facta ecclesiæ qui dicit,ꝙ illud pactũ hř ꝓ non adiecto , sed ego nõ credo illã gl.esse ueram indistincte, qa est contra tex.in d.§.sanctissimas & contra ea,q̃ sup.dicta suer.& est rõ,qa donãti sicut cõdõnem suæ rei apponere,ut in toto ti. inf.de do.q̃ sub modo.& 10.q.2.hic quidam. & ꝙ ibi no.in gl.a.item qa sp interest donã tis nec alienetur,& ut durent eius fructus ad utilitatem animę suæ perpetuo,&'ne data alienentur,facit ꝙ no.in c.ꝙ qd extra,de pœ. & rem.puta tñ dictũ pactũ intelligi dr̃e, qñ non subesset necessitas, quodammodo præcisa,ve[illegible] quan do de aliis rebus ecclesiæ posset necessitatis suę prouidére , secus si non posset,tunc.n.cum esset necessitas quodammodo præcisa,tunc æquius est dicere,ꝙ possit a
31 lienari,per ea quæ dicta sunt supra †Et maxime,quia necessitas non habet legem, c. ꝙ non est licitum in lege.extra,de reg.iur.& l. 1 & ibi Bar.in fin.supra.de ope.lib.& l.1.cũ ibi no.ff.de offi.consul.& no.glo.in l.cum fidei.ff de fideic.lib.& hř per Bar.in l.1.C. de nau.lib 11.ubi oino uide.& Bal.in c.1 § aut f.libellario.in ti.de alie.feu.in uer.sed nunquid est licitum & habetur de cons dist. 2. sicut non alii.& ibi bona gl.& de cõs.dis.5. discipulos & ibi optima gl.& est tex cũ glo. in uerb.non necessitate.& ibi Doc in c.querelam.de elec.& habetur in c.2.de obser.iei. Et quia testator in dubio non pręsumitur voluisse obseruari uoluntatem suam in casu necessitatis,& in damnum ecclesiæ.ar.l.in confirmando.in fi.ff de confir.tu.& l. Quintus. in fi.ff.de an.le.& l liberto.§.largius.eo.tit. & ar.l cum acutissimi.supra.de fideic.& arg. gl.not.in tale pactum.§ fin.ff.de pac.cum si nisi donatio uel legatũ fuerit factum ecclesiæ ad certum usum , ut supra dixi. Nec ob. tex.12.q.2.aurũ.quia ibi loquitur in uasis , & sic in rebus mobilibus,ut dicit gl. in fi.
32 in d.c.uerũ de cond.appo.†Sed posset dubitari,posit o ꝙ non possit alienari res prohibita alienari a testatore,an si alienetur,transferatur dominium in accipientem,& debeat agi ad interesse.uide plene per Cy & Doc.in l.ea lege.supra de condi.ob causam.& plene per Bar.& alios in l.qui absenti §.1.ff.de aqui.pos.ubi ponunt 4.cautelas Ex quibus potest taliter impediri,ꝙ si alienetur,non transibit dominium.etiam uide Flo.in l. in hoc iudicio.§ si conueniat.in fin.ff famil.her.& Paul.de Cast.in consi 17.&.per. Cano.in c.verum.de cond app.†Iuxta prædicta potest mo
33 ueri tale dubium secundum Guil. hic pone quidam Baro habebat milites uasallos.instituit filios suos hæredes,& dixit, quod semp voluit illos milites fore uasallos haeredum suorum,& prohibitur quod non possiut alienari,postea hẽredes uolunt eos aliena=e. Quęritur vtrum possint.& vř ꝙ non,per istam lẽgem cum concordantiis,quia non debet venire contra uoluntate defuncti & pro hoc est l.specialis in l.1.& 2.& supra,qui ad li.perue.non pos.& l.in ipsius.supra,fa. her. Item qa talis prohibitio potuit esse duplex,una fauore hæredũ,& ista est fauorabilis & iusta,& ideo nõ poterunt contrauenire.ar.l.Titio cẽ

tũ.in prin.ff.de cond.& dem. Alia poterat eſſe rõ' ꝓhibitionis,qa forte habebat vaſallos illos odio,& nolebat,ꝙ liberatẽr, & iſta potuit ẽt eſſe iuſta rõ,& æqua,vt l fi. ſupra q ad li.pue.rõ poſ ſ tẽ,qa iſtud fuit inductũ,& ꝓhibitũ perpetuo tpe, & ideo filii nõ poterũt immutare, nec ꝓhibita renũciare.l. tametſi cũ ibi no.ff.ad Maced.in iſta q vr̃ eſſe ita diſtinguendũ ſcdm Guil.aut pr̃ ꝓhibuit illos uaſallos alienari,ut filij poſſent in ppetuum melius vaſallari.& iſta rõ fuiſſet iuſta, & valeret talis ꝓhibitio,& ita loquuntur iura ſupra ad hoc allegata,aut facit iſtã prohibi. in odium uaſallorum,& tunc non ualeret. Nec ob.ll.ſupra in contrarium allegatæ,quia loquuntur in ſeruis.nam ualet talis prohib.in ſeruis,& manumiſſ.ut ibi.ſed in uaſallis nõ habet locũ iſta rõ,quia uõ dẽnt eſſe eiuſdẽ cond.cũ uaſalli ſint nobiles.l.Titio cẽtũ. §. Titio centum relicta.in fi.ff.de cõd.& dem. & l.libertis.§.fi.ff.de alim.& cib.leg.& ideo ſi hr̃des uolũt,pñt eos liberare.ar.ff.de pac.l. nemo.q̃ eſt l.pen. ſed ſi diceret p hũc modũ, uolo,ꝙ hęres meus alienet uaſallos, & ſi nõ faciet,volo ꝙ applicentur tali,tũc bene valeret prohib.l.Quintus §.pomp.ff.de an.l.& l. militis.ſupra de reli.& ſump.fun † Ex pdi-

34 ctis põt decidi una qõ quotidiana,qdam habebat inimicũ uicinũ,fecitteſtm̃,& ꝓhibuit filios ſuos alienare domum illi uicino , pp odium quod habebat in eum, an filii poterunt ei alienare non obſtãte dicta ꝓhi.pſup ponẽdo,ꝙ alias potuiſſent alienare,puta qa erant maiores.& ur̃ ꝙ ſic,p pdicta,maxime ſi illud odiũ fuit irrationabile. facit ad hoc l.1.cum ibi no.ſupra de his,q̃ pæ.noīe.& In ſti.de le.§.fi. qđ tene menti,qa ſæpe de facto contingit.† Item pt dubitari circa prędicta

35 in caſibus , in quibus eſt ꝓhibita alienatio, & ualet prohibitio , an poterit alienari per uiam permuta q̃ fiat in utilitatem eius,qui eſt prohibitus alienare . & ur̃ ꝙ non p pdi cta,tñ cõtrariũ cõſuluit do. Io de Gualconibus in cõl.ſuo. quo incip. In Xp̃i noīe amẽ. Dubitatur nunqđ hoſpitale.qđ cõſiliũ eſt in ſertũ in cõſiliis Paul.de Caſt.nu.16.ubi plene examinat̃ iſte art.& iſtã opi.tenet Bal. in auth.res q.i.ul.col. uer.quæro an ea quæ deã ſunt ſupra,cõta de le.p l.ita cõſtãte ff.de iu.do.facit l.in cõfirmãdo.in fi.ff.de cõli. iu. & l.Quintus.in fi.ff.de an.leg. † Sed nunquid

36 te illud ꝓcedat,qñ ẽet duplex ꝓhib.ſ.legis, & teſtatoris,& do.Ioan.in d.cõſ.tenet ꝙ ſic: Ego puto poſſe diſtingui ut dixi plene ſupra qñ teſtator prohibet alienari illud quod à lege eſt ẽt prohibitum alienari. Et ex iſtis omnibus apparet , quõ debet intelligi caut. mea.27 in qua dixi,ꝙ qñ uult ut res ſua nõ poſſit alienari,relinquat pſonæ uel loco,qui de iure cõi non poſſet alienari , & ꝓhibeat ẽt ipſe eã alienare. qui declara. & intellige ſcdm ea,quę dicta ſunt ſupra, quę ſingulr̃ tene menti,quia ſunt quotidiana. In gl.i uerbo,Nõ potuer iſta gl. q̃rit quare non ualuit iſta uenditio, de qua hic in tex. & gl. dicit, ꝙ ſunt rõnes.una,qa res sũt pupillorũ,ſcdm Paul de Caſt.hoc dicit,ꝙ hæc ñ eſt ſufficiẽs rõ. nã aut res pupillorũ pñt vendi à tutore, qñ uenditi fit ex cã legitima , licet ſecus qñ alienant̃ ab alio.& ita loquitur l alle.in gl.ſ. qñ uendit ut ſuam. ſed tutor uendit tanq̃ rẽ pupilli.Alia rõ eſt,& iſta eſt uera, qa fuit facta contra uoluntatẽ defuncti , quæ hr̃ p lege,ut in auth.de nup.§.diſponat. Sed tu dic, ꝙ imõ prima rõ,quæ eſt ſecunda in gl.pt ẽt eſſe bona , qñ tractaretur de alienatione rei pupilli,ſine cauſa,uel ſine ſolẽnitate de qua in l.magis.§ nõ paſſim.ff.de reb eorũ. cũ ſi. In ea gl.ibi.Item,quia pupilli, quorum res

37 nõ pñt uſucapi. † No.ex iſta gl. ꝙ res pupilli non pñt uſucapi. de quo hr̃ per tex. gloſſ. & Cy.& Doct.in l.fi.ſupra in quib.cau.in in re.reſt.non eſt nece.& in l. Æmilius.& in l. ẽt ei. ff. de minori. & p Alber. de Roſ.in l. 1.ſupra ſi.aduer.uſuc. & per Bart.& Doct.in d. l. ẽt ei. de quo plene dicam in l.fin. infra

38 e †Extra gl.quæro an & qñ res prohibita alienari,poſſit uſucapi,uel pſcribi,& dubium facit,qa alienationis uerbo,continetur uſucapio.l. alienationis uerbo. in princ. ff. de uerb ſign.& quia uſucapio dr̃ alienatio legalis,ut not.glo.in l. vſucap.infra, de pign. & dixi ſupra in notabilibus. Item,quod gl. ſolet arguere de alienatione ad vſucapionẽ, ut not. gloſſ. in d. l. etiam ei . de mino. & gl.in l. nam eſt incognitum . infra , quibus non ob.long.tp̃is præſcr. & idẽ uult tex . cũ gl.hic.& gl.idem innuit in l. vbi lex. ff de uſuc.quæ quotidie allegatur , ꝙ ubicunque prohibetur à lege alienatio,prohibetur uſucapio , quod tenet expreſſe Azo in ſumma huius titul.& Barr.in d. l.ubi lex. In contrarium facit gloſſ.not.in l.longæ.ff.de diuerſ. & temp.præſcr.& gloſſ.in d. l. fin.ſupra , in quibus cauſ.in integr. reſtit. non eſt neceſſ. quæ dicit , quòd eſt quædam deceptio , aigue

arguere de alienatione ad vsucapionem. Sed omissis argumentis, quæ vtrinq; possent adduci, distingue, aut est ꝓhibita alienatio a lege, siue à statuto, aut a testatore, siue ab alio hoïe, aut a lege & testatore simul expresse, aut à lege expresse, & à testatore tacite. Primo casu, qñ res est ꝓhibita à lege alienari, sub distingue, aut est ꝓhibita alienari, qa res nõ est in cõmercio nr̃o aliquo modo, puta res sacra, & religiosa, & liber homo, vt l. inter stipulãtẽ §. sacr. ff. de verb. ob. & Inst. de iniu. stip. §. 1. & l. apud Iul. §. 1. de leg. 1. & tūc nõ põt vsucapi. vel p̄scribi, vt Instit. de vsuc. §. 1. ẽt 40. ann. vt l. fi. supra, de p̄scr. lõg. tẽp. quæ ꝓ libertate. & not. gl. in d. §. 1. facit quod no. Bar. scdm Iac. Bu. in l. in quotũ. ff. de pig. Aut res nõ est in cõmertio nr̃o, nisi iussu principis, vt sũt ea, q̃ principalibus vsibus deseruiũt, vt salinarij, horti August. vel q̃ sũt ad vsum publicum, vt campus Martius, theatrũ, & uia publica. vt hr̃ p tex. gl. & Doc. in l. apud Iul. §. fi. ff. de leg. 1. & idẽ vt nullo tpe possint p̄scribi. l. viã pu. ff. de via publica. & ita no. gl. & Cy. in iam pridem ĩ fra cõia de vsuc. & gl. magna in §. res fisci. Instit. de vsu. & ideo gl. dicit in d. l. viam publ. ꝙ si nullus iuit ad sanctum Iac. ẽt per c. annos, ei non p̄scriberetur. de quo dic vt dicam in d. c. iam pridem. Aut res est, vel esse potest in commertio nostro, & tunc aut est res fisci, & non potest vsucapi, vt in d. §. res fisci. & habetur in d. l. iam pridem. idem in rebus patrimonialibus principis, vt in coeit. infra ne rei dñicæ vel templorum. de quo ibi dicemus. Idem in rebus ecclesię, & ciuitatis, nisi secundum quod habetur in l. fi. cum auth. quas actiones ibi posita supra. de sacsan. eccl. de quibus oib. & ẽt aliis vide per gl. or. in d. §. res fisci super verbo, non pr. q̃ incipit. f. triennio. Aut res est pupilli uel alterius, & tunc dic vt dicam in d. l. iam pri
39 dem. † Secundo casu principali, qñ res est prohibita alienari a testatore, & tunc potest usucapi, continuata glos. in fin. in princ. quod intelligit Guil. de Cu. hic qđ est ꝓhibita alienari ab eo, qui non hẽt ptatem alienandi, quia non erat perfectæ ætatis, vt pupillus qa tũc ꝓhibetur usucapio, ut hic & l. fi. infra eo. & l. bonę fidei. ff. de acq. rer. do. sed qñ alius est ꝓhibitus alienare, qui hr̃et alias ptãtẽ alienandi, quia sit pfectę ætatis, vt sunt maiores 25. ann. & tunc bene procedit usucapio, & præsertim l. fi. §. pe. supra cõ a del. & l. qui hæredi. §. si pars. ff. de con. & demon. & probat hac rõne. nã tales res pñt uẽdi, si oẽs de familia consenserunt uni alienanti, non ꝓhibetur alienatio l. quoties supra de fideico. & l. nihil proponitur. §. oib. ff de l 2 sed patiendo pręscribi, uidet cousẽtire. l. alienationis ver. in prin. ff. de verb. si. sed totus consensus cum vsuc. reputatur fortior, q̃ nuda usucapio. ff. de seru. urb pd. l. inter te & me. & l. longe. cum ibi no. ff. de diuer. & tẽp. p̄sc. & istam opin. sequitur Bar. in l. filiusf §. diu. ante fi. ff. de le. 1. & Io. de Im. in l. vbi lex. ff. de usuc. circa fi. dicit, ꝙ d. §. si pars. non facit, quia ibi erat inchoata p̄scriptio uiuente defuncto, ut ibi no. in glo. nec ẽt facit scdm eũ d. §. pe. imò facit in oppositum, quia expresse dicit, ꝙ nõ põt obiici exceptio p̄scr. sed pt dici scdm eum in d. l. ubi lex. circa fi. ꝙ illud qđ ibi dicit, non obstante præsc. dẽt intelligi, qñ legatum erat cõditionale, vel in diem, secus qñ erat purum. & ita ibi Cy. se intelligit in d. §. pe. quia tñ ista so. diuinat, ꝓ concordia pt dic secundũ Ioa. de Im. in d. l. ubi lex. in fi. q. aut alienatio fit ignorante illo, ad quẽ res dẽt reuerti, & tunc procedit opi. Guil. hic. & Bart. in d. §. diu. ante fi. per tex. in d §. pe. non cauillãdo. aut est facta sciente illo, & tunc procedat in distinctione dictum Cy. in d l. fi. §. pen. supra cõmunia de le. Vel potes aliter dicere scdm Bal. hic singulr̃, ꝙ aut res prohibita à testatore alienari, est alienata a persona prohibita, uel eius uicegerente, ut tutore, & non pt usucapi uel p̄scribi. & ita loquit̃ hic. Rõ, q̃a testator pt imponere legẽ ei, cui relinqt. l. ab eo sup. de fideic. & l. 1. sup. cõia del. & si fuit alienata ab alia persona, q̃ prohibita, uel eius uicegerente, & tunc pt usucapi, & p̄scribi, quia testator non pt legẽ successorib. suis imponere. facit l. alienã. cũ ibi no. ff. de contrah. emp. & ad hoc Bald. ꝙ allegatur hic. & idẽ cõsuluit Pau de Cas. in quodã suo cons. paruo & idem tenet Iac. de Alua. sequendo Bal hic in c 1. § hoc quoq; in fi. in t. de suc. feu. loquendo de feudo prohibitio alienari. & ista fuit opi. Pe. & Cy in l. fi. in 6. op. in fi. supra ĩ ct. tau in iure. iest nõ ẽ ne. & ibi hoc ẽt 13. Pa. de Cas. & ĩ l. fi. §. sed quia. i pe. col. in ucr. aduerte in ad unũ, ĩ quo his dieb. cõsului. supra cõia de le. ubioptime declarat, ut dicet infra. in 4 casu. pri. Et pdcã locũ hñt, qñ ẽ ꝓhibita alienatio à statuto, uel à cõtrahentibus, tali ꝙ impediret dñi translatio.

iuxta no. per Cy. & Doc. in l. ea lege supra. de condi. ob cam. & per Bar. & alios in l. q absenti § 1. ff. de acqui. pos. & no Bat. in d.l. vbi lex. Tertio casu prin, qñ tes est ꝓhibita alienari expsse a lege & a testatore simul, & hoc est certũ ꝙ non põt vsucapi, ut est, tex. & gl. hic ꝙ intellige durante utranq; ꝓhibi. pu ta quia pupillus durat in pupillari ætate, sed si efficeretur maior 25. an. & sic esset perfectæ ætatis, quo casu cessaret prohi. legalis, & sic non esset duplex ꝓhi. & remanemos in prohib. testatori simplici. quæ si non valeret, qa facta sine cã. uel alio modo, tunc posset pscribi, si vero ualeret, tũc dicendum est, ut dixisu pra. ꝓxime, qñ esset simplex ꝓhi testatoris, & si valeret vel non, qñ ꝓhibiti alienare fuissent effecti maiores, patet. ex his quæ dixi su p a. in oppositionibus post notabilia. Quarto casu pri. quando tes est prohi. alienari expsse a lege, & a testatore tacite, puta qñ quis instituit vnum hæredẽ, & grauauit ipsum de restituendo hæreditaté vel certã ré alicui sub conditione, vel in diẽ certã, aut certa, uel pure. iux. l. fi. §. sed q a. cũ §. seq. supra. cõia de le. nã his casibus vr dicendũ, ꝙ nõ possit pscribi, p tex. in d. § sed quia. Sed ꝓ perfectiori do ctrina debes subdistinguere, aut loquimur de præscr. longi tpis 10. vel 20. an. aut de præsc. longissi tpis 30. vel 40. ann. si loquimur de pscr. longi tpis, subdistingue, aut alienauit ille qui est prohibitus alienare uel expresse à testatore uel tacite, quia grauatus fuit de restituendo per fideic. & isto casu iterũ subdistingue, aut ille q̃ alienauerit, ignorabat fideic. & similiter emptor, & tunc ualeret alienatio pp iustam causam ignorantiæ utriusq; sed uenditor tenetur restituere pretium fidei commissario, ut est casus in l. fi. §. fi. ff. de leg. 2. & ibi hoc tenet Bar. & Bal. & idem tenet Ang. in l. si § sed quia supra cõia de leg & ibi Doc. & Ang. in l. Marcellus. §. tes quę in fi. 1 col. ff. ad Trebe. facit l. 2. ibi, cum sciret. ff. in ius vocati ut erant. & ibi Ang. in fi. & idem tenet Bal. in d. l. fi. §. sed quia & in aut. res quæ in prin. supra. cõia de le. & Bal. in c. si uasallus feudum alienauit. in tit. si de feud. fue. contro. qui hoc intelligit esse uerũ qñ alienans, tpe quo alienauit, poterat tu, puta quia pendebat condõ fideicommissi, & sic tpe quo alienans habebat ius, quia erat dñs, secus si post existentem cõd. alienasset, uel qñ fideic. erat purũ, quia tunc non hẽret ius uendendi, ex quo non erat dñs, ut probatur in d. l. fi §. sed quia. & in §. seq. & hoc procedit in fideic. singulari, sed in fideicom. uniuersali etiam puro uř idem dicendum quod est, qñ est fideic. particulare sub condi. ante tñ restitutionem fideic. uniuersalis, ex quo ante restitutionem non transit dñim in fideicommissarium, ut habetur in l. restituta. in pri. ff. ad Treb. & per gl. & Do. in d. l. fi. in §. sin autem auaritiæ. in fi. supra cõia de leg. & sic hæres grauatus de restituẽdo, habet ius in re, quia est dñs interim ante restitutionẽ, ut habetur per Paul de Cast. in l. plane *la secunda*, §. 1. leg. 1. Et quod dixi ualere venditionem propter iustam ignorantia contrahentium, intellige quando illa ignorantia trbit origi nem a facto testatoris, puta propter codicil los suos, & ita loquitur d. l. fi. §. fi. ff. de lega. 2. secundum Bal. & ibi. & idẽ ult Bal. in d. l. fi § sed quia. & in aut res quę in pri. supra. contra de le. item intellige illud esse uerum do iusta ignorantia, quando grauatus alienans est soluendo, quia põt pretium fidei. restituere alias secus, ut singulř nota. Paul. de Cast. in d. l. plane *la secunda*, § 1. de leg. 1. & in con. suo 10. quod inc. in Xpi noie, clarũ est in iure, per d § 1. & per l. fi. ff. de eo per q̃ fa. erit, cum sim. Si igitur sit alienatio a prohibitio alienari tacite, in casu quo ualeat alienatio, fcdm ea q̃ dixi supra frustra q̃ritur de usucapione. l. sequitur. § sans. ff. de usuc. sed in casu quo non ualeret alienatio, tũc res ipsa alienata non põt usucapi uel pscribi longo tempore. & ita loquitur d § sed quia. Et est rõ, quia illa alienatio fuit nulla, ex quo fuit facta contra prohibitionem legis uel testatoris, & sic tit. fuit nullus, & ideo cum in præsc. longi tpis requiratur iustus tit. l. fi. inf. de vsuc. ꝓ hærede. & l. diutina. inf. de præsc. long. temporis. l. 1. infra. de usuc. transfor. & iste ti. habetur pro non ti. quia nullus, sequitur, ꝙ præs. longi tpis currere non põt, nisi interuenisset iustus error, qui hř pro tit. puta, quia pater asserebat rem esse suam, & sic titu. putatiuus sufficit ad præsc. lon. tpis. iuxta no. per Bar. & alios in l. Celsus, ff. de usu. & in l. nullo. supra de rei uendit. & ita uult Pau. de Castr. in alia materia in aut. nisi tricennale. supra de bon. mr. & in l. q. cunq; supra de bo nis q lib. Aut alienauit penitus extraneus, q non continetur sub ꝓhibitione, qui forte rem tenebat ut suam, & ut suam alienauit non nomine grauati, sed suo proprio nomine, & tunc ualeret uẽditio, sicut ualeret de quali

qualibet re aliena in p̄iudicium ipsius uenditoris.l.rem alienam.ff de contrah.emptio. & sic ex ea tribueretur titulus habilis ad vsu capiendum uel p̄scribendum contra verum dn̄m, cuius res est, uel cōtra illū q̄ agere posset post euentum conditionis, uel qn̄ fideicō missum esset purum, uel in diem certam, & hoc uī tenere Bal.hic, ut dixi supra.in secundo casu pri.ad finem, ut refert Pau.de Castr. in d.l.fi.§.sed quia.in pen.col.supra cōia de leg.q dicit, quod istud dictum Bal.allegabatur per quendam consultorem in causa in qua illis dieb.cōsului t, de quo consilio sup. in mentionem feci. sed aduocatus dicebat istud dictum Bal.non esse uerum, quia Bal. loquebatur sine lege.ipse vero dn̄s dixit, q̄ istud dictum originale Petri & Cy.in l.fi.in 6.opi.in fi.supra in quib.in integ.restit. non est necess.q̄ dn̄t, q̄ qn̄ prohibitio alienationis est in personam, & queritur an res prohibita alienari si alienetur, possit usucapi, uel p̄scribi longo tp̄e, dēt distingui, aut alienatio fuit facta a prohibitio a lege uel a testatore, & tunc non poterit usucapi vel præscribi, quia est ipso iure nulla, intelligendo secundum ea quæ supra dixi, aut p personam non prohibitam, & tunc poterit usucapi uel præscribi, q̄a validus est titulus, cum non sit facta alienatio contra prohibitionem. & ita dēt limitari l.fi.§.sed quia.supra communia de leg. Et ista usucapio uel præscriptio lon. tp̄is incipit currere ab eo tp̄e, quo potuit agere ille contra quem præscribitur, & non ante, †quia non valenti agere de iure non currit p̄scriptio.l.1.in fi.infra de annali excep.& ibi de hoc pleni ssime dicam: & ideo ego dico, q̄ si prohibitio fuit facta expresse a testatore, q̄a tunc alienatio facta contra prohibitionem expressam a testatore, est ipso iure nulla incontinenti, ut l.cum pater §.libertis, & ibi gl. ff.de leg.2.& ibi Doc.& not.Do.& maxime Paul.de Cast.in d.§.sed quia.sequitur, quod incontinenti ā die alienationis potuit retractare uenditionem, licet adhuc non venerit casus seu conditio fideicommissi, & per cōsequens ab illo die quo potuit agere, incipit currere vsucapio, & præscriptio longi temporis secundum Pau.de Cast.in d.§ sed quia.q̄ hoc in effectu sentit, quod est notabile.sed si prohibitio alienationis non fuit expressa a testatore, sed tacite facta, puta quia grauauit hæredem de restituenda hæreditate vel re iuxta d.§.sed quia.& tunc distingue, aut grauauit pure, uel in diem certam. & idem per d.§.sed quia.in prin aut grauauit sub conditione, uel in diem incertam, & tunc aut d alienatio fuit facta post euentum conditionis uel diei & idem, eadem ratione, aut fuit facta pendente conditione uel die incerta, & tunc quia secundum ueram opinionem illa alienatio interim ualet, donec eueniat euentus condōnis uel diei incertæ. ut no. glo. in d.§.sed quia.licet gl.dicat contrariū in l.seruo legato.§. 1.ff.de le. 1. & male secundum Do.ibi, & in d.§.sed q̄a, & tunc quia substitu non pōt agere pendente conditione uel die incerta, ut d. §. sed quia. non incipit currere præscriptio longi temporis uel usucapio. & ita loquitur d.§.sed quia in uer.fin.autē aua ritiæ. Aut loquimur de præscri.longissimi tē poris 30.vel 40. annorum. & tunc etiam si alienetur per personam prohibitam alienari expresse uel tacite, sine dubio ualebit alienatio.l.sicut infra.de p̄sc.30.annorum. secundum Paul.de Cast.in d.l.fi.§.sed q̄a sup.communia de leg.& in l.quęcunque.supra de bonis quæ li.& in auth.nisi tricennale.supr.de bo.mater.Et est rō, quia in præscriptione lōgissimi temporis non requiritur aliquis titu vt habetur in l.cum notissimi.& in l. si quis emptionis tit. infra de præscrip.30.annorū. intellige tn̄ nisi esset pupillus contra quem quis vellet præscribere, quia pupillari ętati non currit p̄scriptio.l.sicut.in fi.eo.titu.de quo plene dicam in l.fin.infra eod. Item intellige, quod ista præscr.30.uel 40.annorum incipit curre eb eo tempore, quo potuit de iure agere ille contra quem p̄scribitur, quia ut supra dixi, non ualenti agere de iure non currit p̄scriptio.l.1.in fi.infra.de ann. excep.secundum quod ibi.dicam.& ita uult

41 Paul de Cast.in auth.nisi tricennale. † Sed circa istam potentiam agendi potest insurgere unum dubium.tu icis q̄ dum filiusfa. est in potestate patris, contra eum non currit p̄scriptio l.1.in fi.supra.de bon.mater.& l.1.in fi.infra.de annali except.Modo ponamus, quod filiusf.habebat aliquas res in quib.pater non habebat usumfructum, & pro quibus non poterat filius agere absque consensu patris, ut est gl.no.in l.3.§.filio. ff. commo. & no.Doc.in l.fi.§.necessitate.supra.de bonis q̄ lib.& Nico.de Neap.in l.si ususfructus. §. si ita.ff.qn̄ dies vsusfruc.leg.ced. Queritur nun quid eo casu currāt ipsi filio praescriptio, dū est in potestate patris. Rayn.de Foroli. in l.

quid ergo. §. usuras. ff de contra. iud. tut. dicebat per illum tex. ꝙ aut ipse requisiuit patrē ꝙ deberet sibi pstare auctoritatē in iudicio, & non potuit obtinere, & tunc debet excusari ꝙ non currat pscriptio contra eum, aut nō petiit, & tunc currit. arg. d. §. vsuras. & in auth. quod locum. supra de coll. Sed Nicol. de Nea. in d. § usuras. dicit quod hoc non pcedit, quia filius pōt petere, & pr̄ compellitur ad praſtādam auctoritatem, ut hr̄ supra de bonis quę lib in d. §. necessitatem, ut habetur supra de bonis quæ lib in d. §. necessitatem. quod n on potest facere tutor. d §. vsuras. quia non pōt compellere ptorem. Hinc est secundum eum quod Matt. Sili. indistincte tenet, ꝙ in eo casu præscriptio contra filium currat. at. ff. ex quib. cau. maio. l. ait ptor. §. t. Sed si pater alienauit bona filii in quibus hēt usumfructum, filius donec est in potestate p̄ris, non posset conuenire nec agere contra emptorem ad retractandū alienationem, q̄a sicut non posset agere contra p̄rem directo. l. lis nulla. ff. de iud. ita nec ē q̄ indirectū. volendo retractare alienationem per patrem factam, ut no. Bat. in l. si constante. in ptinc. in 9. q secundæ patris prin. supra solu ma. & ibi per Doc. & Pau. de Cast. in l. filiusf. §. pē. q̄ incipit, cū pr̄. ff. de le. 1. Sed post eius mortem bn̄ admitteretur, si non esset hæres p̄ris,
42 alias si esset patris, obstaret ei exceptio. †Quē de euic. tenet actio, eundem agentem repellit exceptio l. uendicantem. ff. de euic. & illa exceptio, ex qua per sona quis lucrum, sentit eius factum improbare non potest. l. quia psona. ff. de regul. iur. scd̄m Paul. de Cast. in d. §. cum pr̄. nisi esset haeres cum beneficio inuentarii, per l. si cum ibi not. supra de iure de li. & p no. in l. debitori supra de pac. & in c. 1. in ti. an agna. vel filius rep. hereditā. in usi. feu. Itē admitteretur ēt filius ad agendū uiuo patre, si esset inops, ut est glo. no. in l. 2 §. ꝙ si in primis. in uerbo iuris. & Bar. & alii. ff. sol. mat. & sicut inciperet currere pscriptio ēt longi temporis. arg. l. in rebus. § oīs. cum ibi not. ff. de iure dot. & similiter ēt currerret in omnibus aliis casibus ī quibus filius posset agere. & prædicta pcedunt ēt si esset statutum, ꝙ omnibus currat præscriptio, q non egerint infra. 10. annos, quia tunc filiosfam. non curreret præscriptio, quia illa regula, ꝙ impedito agere de iure non currit præscri-
43 ptio, est regula naturalis. †quia ubi nō est negligentia, ibi non debet esse pœna, & ideo locum hēt ēt in statutis secundum Bald. notabiliter in. auth. nisi tricennale. supra de bo.
44 matet. †Sed dubitari potest de uno, pone ꝙ pater alienauit uel reliquit alteri bona filię, vel q̄ debebantur filiæ per ius fideicommissi ipsa filia præsente & nō contradicente, numquid propter hoc filia uideatur consentire. Batt. format istam q. in l. 1. in vlt. col. in pri. supra de bo. matet. & tenet ꝙ non, qa silentium pp patris reuerentiam interueniens, potius reputatur cōtradictio, q̄ consensus. & dicit, ꝙ de hoc est gloss. ord & sing. in l. 1. §. q̄ oneran dæ. ff. quarum rerum act. non datur. & allegat gloss. concor. in l. filiusfam. §. diui tus. in gl. in fi. in uerbo probetur. ibi, & in eo q̄ erubescit. ff de procura. facit l. pen. ff. de fur tis. † Posset alterius etiam dubitari, quid si
45 filius uel filia cuius pater bona alienauit, sciuit illam alienationem factam, uel etiā forte fuit præsens, & nihil dixit, an debeat saltem denunciare emptori ne emat, ad hoc vt constituat eum saltem in mala fide, uel ut habeat causam desistendi a contractu, & si non fecit filius d. denuntiationem, sibi pīudicet. Et videtur dicendum, ꝙ non si propter reuerentiam patris non fecit, excusatur p ea quæ dixi in pręcedenti q. sed si esset filius, qui verisimiliter non haberet huiusmodi reuerentiam, an teneatur renunciare emptori, ut non emat, qui a res est sua uel sibi debita, & credo quod non, ex quo sciebat ius suum ubiq; durare, per not. in l. rem alienam. ff. de pig. act. nisi participassent fraudem cum patre, ignorante emptore. arg. §. item si quis in fraudē. cum ibi not. inst. de act. & ar. l. ait ptor. §. si qs particeps. & in toto ti. ff. de his qui in fraudem cre. Vltimo, quia dictum est supra sæpissime, quod pater non pōt alienare, maxime cum effectu in pręiudicium filii substituta bona subi acentia restitutioni pp substitutionem, aduerte qa istud hēt locum in substitutione fideicommissaria, & non in substitutione pupillari seu dire, p l. 1. §. sed nonnullos. ff. de tut. & rati. distr. & per l. qui filiū. ff. ubi pupil. educari dēat. & l. quod pupillus. ff. de acquir. hæredi, & sic pater poterit alienare in p̄iudiciū substituti pupillaris. & elegāter no. Bar. in l. sed si in condōne §. seruus alienus. ff. de heredi inst. ꝙ dicit esse menti tenendū, quia est notabile. & idem tenet Ang. in l. Macellus. §. res. q. ad Treb. & Pa. de Cas. in auth. res q̄ in pri. sup. communia de leg. q̄ itelligi hoc quando alienatio fit cū solemnitate debita, & subsi-

subsistente iusta causa, ut in dictis iuribus, nec pupillaris substitutus adueniente conditione substitutionis, poterit reuocare tanq̃ factam de bonis subiectis substitutioni. Quod ego limito singulariter esse uerum, ubi substitutio esset facta directe & per fideicõmissum simul, puta quia fuit facta substitutio p hæc verba, substituit uulgariter & pupillariter, & p fideicommissum, sicuti sæpissime sit quia tunc erit in electione substitui venire p pupillarem, uel p fideicommissariã substitutionem, vt singulariter no. Bar. in l. recusare. §. Titius. p illum tex. ff. ad Treb. & p Bait. in l. centurio. in 4. q. priu. in prin ff. de uulg. & pupil. & in l. Titio. in pri. ff. de vsu. leg. & in l. si quis seruo. ff. de manu. test. & idem tenet Bal. & Ang. l. pcibus. supra de impu. & ali. subst. & Ange. in l. fi. supra. de codic. & ibi p Bal. in 3. col. uer. ex pdictis apparet. & habetur per Bal. in l. non iustã. supra ad Treb. i l. nec is. §. 1. in fi. ff. de acqui. hær facit q not. Bart. in l. sing. in 6. col. in pri. ff si cer. pe. Cũ ergo substitutus habeat electionem ex qua substitutione uellit succedere, si eligat substitutionem fideic & per illam uelit succedere, non valebit alienatio in sui præiudicium, secus si venit per pupillarem, & sic propter hoc poteris cognoscere vnam vtilitatẽ dictæ electionis sibi concessæ, sed forte potes dicere, quod aut pater alienauit qui fecit substitutionem, & poterit cũ effectum alienare, sicuti potuisset substitutionem reuocare aut alienare tutor pupilli, & tunc procedat quod dixi, ut possit substitutus eligẽdo viã fideicõmissi reuocare d. alienationem, quod singulariter tene menti, quia Doc. hoc non declarant.

1 *Partus ancillæ conceptus, & penes bonæ fidei possessorem editus, an furtiuus sit, cum mater furtiua existat.*

2 *Meum quicquid est, amplius meum fieri non potest.*

3 *Vsucapionem partus an & quomodo mala fides impedire habeat.*

Si matrem. Partus ancillæ furtiuæ conceptus & editus apud bonæfidei possessorẽ,
1 usucapit p eundẽ h. d. † No. q partus ancillæ cõceptus & editus penes bonæ fidei possessorem, licet mater sit furtiua, tñ ipse nõ est furtiuus, & iõ põt usucapi tit. & bona fide, q hic declarat, si Titius surripuit mihi ancillam q̃ non erat pgnans, deinde cã uẽdit tibi bona fide ementi & credenti ancillam esse vẽditoris, deinde penes te concepit & peperit, & elapso termino uolo petere partum, certum est n. ancillam me petere posse, quia cum esset furtiua, & sic effecta vitio reali, non potuisti vsucapere ancillam, vt hic. & l. ancillæ. supra de fur. coniuncto §. furtiuæ. inst. de vsuca. sed dubium erat de partu. rñdet Imperator, q ego qui sum dñs ancillæ, non possum petere partum, si tenuisti ipsum legitimo tẽpore s. triennij, ut l. 1. infra de vsuc. transfor. & cũ titulo & bona fide, ut ibi, qa partus non est furtiuus, postq̃ non fuit conceptus penes te, & sic potuisti vsucapere. Sed contra hoc opp. & uidetur, quod usucapio non fuerit necessaria, quia si eras bonæ fidei possessor, lucratus fuisti fructuu statim. l. bonæfidei. in fi. ff. de acqua. re. do. & l. in pecudum. in princ. ff. de usu. sed ille qui est dñs, ulterius usucapere
2 non põt l. sequitur. §. lana. ff de usuc. † Quia quod meum est, amplius meum effici non potest. de act. §. sic itaque. & c. inter dilectos. circa fi. extra de fide inst. So. verum est quod bonæ fidei possessor facit fructus suos incõtinenti, vt dictis iuribus, sed partus ancillæ non dicitur fructus ancillæ, nec esse in fructu propter nobilitatem hominis, absurdũ. n. uidebatur hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura hominum gratia comparauit, ut d. l. in pecudum. in fi. & in sit de re. diu. §. in pecudum, licet partus pecoris dicantur frũctus, ut ibi, & sic cum partus non sit fructus, & proprerea non efficiatur in continenti bonæ fidei possessoris, sicut efficeretur partus pecudum, ppter bonã fidem, põt tñ effici per vsucapionem cum titulo & bona fide, ut hic, & sic se defendere ab illo q est dñs ancillę, si ipse bonæ fidei possessor possideat, ut præsupponitur in tex. dum dicit quęstionem pati dicis, & si non possideat, sed alius, poterit completa vsuc. vendicare, & si usucapio non est completa, poterit partũ petere per Publicianam, ut l. si ergo. § partus. ff. de Publi. & hoc uult gl. hic secunda, sed si erat pgnans tempore furti facti, tunc partus est furtiuus, sicut ipsa mater, quia erat anteq̃ partus nasceretur portio matris, uel pars viscerum matris, ut dicitur in l. 1. §. si mulier. ff de uend. inspic. & habetur per glo. de consec. d. 4. c. ecclesiam. in qua & idem, si cõcepit penes furem. Si aũt ancilla cõcepit penes bonæ fidei possessorẽ a principio, & postea ad ipm peruenit notitia, q ipsa ancilla mr erat

 furtiua,

furtiua, an & quando posset usucapi partus, vide tex. gl. & Doc. in l. si ancillam. ff. pro suo. Sed iterum opp. & videtur quod usucapio in partu locum habere non possit, ex quo in partu non habetur titulus, ut l. si pregnas. & l. vaccæ. ff. de euic. & vult gl. in fi. in l. ancillæ. supra de fur. & gl. in l. si quod ex Pamphila ff. de leg. 2. quia sine tit. non currit vsucapio. l. 1. §. hoc tantum modo. infra de usuca. transfor. Sol. secundum Old. & Bal. in l. ancillæ. supra de fur. aut mulier erat prægnans tépore venditionis, & tunc in eo habetur titulus concretiue; quia est pars uiscerum matris, ut dixit, aut erat uacua, i. non prægnans, & tunc in ea non habetur titul. singularis, sed uniuersalis pro suo. vnde ex hoc sequitur ratio, quia superueniens mala fides interrũpit usucapionem, contra d. §. hoc tantummodo. sed Ang. in d. l. ancillę. in fi. quantum ad hoc ultimũ, dicit hoc non esse verum, quia sic interpellationem non operatur debilitas tituli, etiam non superueniret scientia rei alienę, ita quod non furtiuæ interpellaretur usucapi, quod est falsum, quia requiritur scientia rei alienæ & furtiuæ. l. iusto. §. si possessionis. ff. de usu. & l. si ancillam. ff. pro suo. vnde alia ratio est secundum eum. quare interpellatur usucapio, quia est partus rei furtiuæ, & sic in odiũ furtiuitatis est introductum, quia est viriuin rea le, & ideo speciale est in eo. & idem dicas in omni alio tali, quo res est affecta. ut uoluit et Bar. in d. l. ancillæ. ad fi. Et per prædicta apparet vna limitatio notabilis ad d. l. 1. §. hoc tantummodo. cum gl. in uerbo, scientia. infra de usuca. transfor. ubi habetur, quod superueniens mala fides non habet interrũpere vsucapionem. In gl. in uerbo, Potuisti. ibi, tunc. n. debet dominum, si potest, certiorare. nor effectum mirabilem huius certiorationis, quia impedit interrumpi cursum usucapionis, vt l. si ancillam. ff. pro suo. allegata hic in gl. secundum Bar. in l. non solum. §. morte. ff. de no. ope. nunc. & de huiusmodi certioratione vide l. 1. §. si maritus. ff. de lib. agno. & in l. item quæritur. §. exercitu. ff. loca. quę adde ad ea quæ dixi in l. præcedenti. in pen. q. uersi. posset etiam ulterius dubitari. † Item ex ista glo. no. quod mala fides superueniens impedit usucapionem partus, nisi fiat certioratio & sic non videtur inspicienda bona fides a principio tantum, de quo statim dixi ante gloss. & habetur per Barto. in d. l. ancillam. & per gloss. & Doc. in d. l. ancillę. & per gloss. in l. vnica, in verbo, scientia. & ibi dicam infra. de usucap. transfor. In ea gl. ibi, l. si ancillã. dic secundum Raph. quod illa lex loquitur, quando scientia superuenit post editum partum, & cœptum usucapi. vbi autem ante partum editum superuenit scientia, tunc impeditur vsucapio, ut l. sequitur. §. si antequam. cum § seq. ff. de usu. & sic gl. nostra non videtur bene dicere, vt habetur per gl. & Doc. in d. l. ancillæ. In ea glo. ibi, vendicat. declara istam gloss. vt supra dixi in op. in ea. gl. in fin. dic plene de ista materia, ut habetur per gl. & Doc. in d. l. ancillæ. supra de furtis. & per gl. & Doc. in l. si ego §. partus. ff. de publi.

1 *Contractum nemo impugnare potest, si ipsi contractui consentiat.*

2 *Improbare volens quod approbauit, nõ auditur.*

3 *Consentias si quispiam, sua iura perdit.*

4 *Actiones suas remittentibus regressus dandus non est.*

5 *Ratificare quo casu quis potest, quod suo nomine gestum non est.*

6 *Vsucapi vt res possit, titulus & bona fides requiritur.*

7 *Audientia quibus in casibus agentibus denegetur.*

8 *Statutum vel lex valet, si disponat per hæc verba, scilicet quod quis non debeat audiri, vel quod debeat audientia denegari.*

9 *Exceptio præscriptionis quo casu litis ingressum impedire habeat.*

10 *Exceptiones diuersas & contrarias sub conditione an simul quis proponere possit.*

11 *Actiones duæ contrariæ, an eodem libello simul intentari possint.*

12 *Mulier in libello sibi satisdari petere potest, & addicere, & si per contumaciam recusauerit, statim condemnetur.*

13 *Causa nullitatis & in integrum restitutionis conditionaliter, & sub disiunctiue cumulari possunt.*

14 *Minori duo remedia simul competere possunt, scilicet appellationis, & in integrum restitutionis.*

15 *Libellus conditionalis quibus in casibus procedere possit.*

16 *Libellus an procedat si in eo dicatur, Habeo de iure communi, & si hoc non esset, Habeo ex priuilegio.*

17 *Libellus an procedat, si in eo dixerit quispiam se esse exemptum & inquantum exemptus non sit dixerit se præscripsisse.*

18 *Libellus an valeat, si i eo dicatur, Peto me a iuramento*

ramento absolui, & me absoluto, peto contractum rescindi.

19 Libellus iste an procedat, peto contra vsurarium me absolui a iuramento, & me absoluto contra eum procedi, & eundem ad vsurariam restitutionem condemnari.

20 Hæreditatis petitione vel rei vendicatione ad rei restitutionem eo ipso quod quis agit, petere videtur ipsum esse hæredem vel dominum.

21 Libellus an procedat si aliquis in eo contractus rescissionem petat, & postea integrum restitutionem.

22 Exceptiones plures quando simul & semel proponuntur contra personam actoris, & contra libellum & contra iudicem, exceptio contra iudicem primo posita intelligitur, & ceteræ sub conditione.

23 Testamenti ordinatio licet in feudis non valeat valet tamen domino consentiente.

24 Contractum de re sua si dominus ratum habeat, ex quo rei suæ dominium perdit, an pretium a venditore petere possit.

25 Aduocatus licet aliquis interueniant in causa vendicationis rei suæ pro vno, & sic consentiat quod ille pro illa re agat vt conueniatur, attamen si illa res sua sit, ius in illa re non perdit.

26 Vasallo alienanti quandocunque dominus consentiat circa vtile vasalli dominum, ei consentire videtur.

27 Præscriptio dominium non absorbet.

28 Bona fides ex iuris errore inducitur.

29 Error iuris & facti an & quando vsucapionem impedire habeat.

30 Viri nobilis dictum iustissimam ere dulitatem inducit.

31 Titulus putatiuus quandoque habetur ab vno, & possessio ab alio, vel a seipso, & tunc an vsucapi possit.

32 Titulo qui errauerit, nunquid sit inhabitis ad habendum dominium ex vero titulo, vt incestuosus in bonis paternis.

33 Causæ duæ quando circa idem concurrunt, quorum vna nocet, altera prodest, an illa quæ noceat, inspicienda sit. & nu. 34.

35 Causæ duæ si sint, quarum vna in dubio impedit, alia non, pro causa impediente interpretari debemus.

36 Qualitates duæ quando in unius persona concurrunt, & unius respectu negatiua est & prohibitiua, & alterius respectu est affirmatiua, quæ qualitas inspicienda sit.

37 Causa quæcunq; etiam iniusta a dolo excusat.

38 Posséderit si quispiam per annos triginta reus meam errando in iure, & credendo rem esse sui, exempt de iure canonico præscribit, licet dicatur malæfidei possessorem non præscribere.

39 Possederit si quispiam rem 30. annis, in bona fide esse præsumitur.

40 Bona fides tempore contractus & tempore traditionis requiritur, ad hoc ut usucapio procedat, secus in ceteris contractibus.

VEnditioni. Consentiens contractui non impugnat eundem, & emens bona fide, rem sibi traditam usucap. h. d. ue l. sic, Emptor rei alienæ pt se defendere aduersus dominum vendicantem, si probat ꝙ dominus consensit venditioni, uel etiã si hoc non probat, si tamen suscepit tit. & bona fide, nisi res sit affecta vitio reali, ita ꝙ non potuerit usucapere h. d. † Not. primó, ꝙ nemo potest impugnare contractum qui consentit eidem, & sic quod semel quis approbauit, amplius improbare non potest. concord. l. Pomponius scribit, si negotium. ff. de neg. ge. &. l. dispensatorem. ff. de solu. & concor. etiam 8. q. 1. dilectissimi, & c. quemadmodum. extra de iurei. & c. quod semel placuit, de reg. iur. in 6. † Ex quo not. aut ꝙ uolẽs approbare quod approbauit, non auditur quod intellige secũdum Ang. si exeipiatur. l. 1. §. quanquam. ff. ad Treb. & hoc no. pro bannitis secũdum eum, qui ex forma statuti non debent audiri. nam semper intelligitur, dummodo opponatur aperte, p d. §. quanquam & hoc tenet Ioan. And. in cap. statutum. in fin. princip. in gloss. in uerbo, nec audiantur, de. tes. in 6. Vbi decidit, ꝙ licet causa non debeat audiri nisi certo loco, si tamen non excipitur, tenet processus, vt dicitur, etiam plenius infra in primo not. † Et ex his no. etiam aliud, ꝙ ille qui consentit, sua iura perdit. l. cum quidam. supra de admi. tut. & l. si consentiente. & ibi hoc no. Bal. supra de dona. ante nupt. † Et remittentib. actiones suas, nõ est regressus dandus l. quæritur §. si uenditor ff. de ædi li. edic. & l. 2. supra. de iur. & fa. igno. † Nota secundo principaliter casũ: in quo quis ratificat id, quod non est suo nomine gestũ, qđ est uerũ sedm Ang. in sui præiudiciũ, ut hic, sed non quo ad actionem sibi patandam. regulariter, licet hoc fallat quãdoq;, ut plene habetur in c. ratum. de reg. iur. in 6. & in l. si pupilli §. si ego. ff. de neg. ge. † No. iij. ꝙ titulus & bona fides debet interuenire, ut res possit vsucapi. concor. l. nullo. supra de rei vend. &

& l. 1. infra de vsucapio. transfor. & infra dicemus. & hr plene per glo. & Doct. in c. diligenti. extra de præscriptio. † No. quarto, ibi Non audiatur. vnū casum in quo audientia
7 denegatur agenti. l. qn̄ quis vult venire contra contractum, quem semel approbauit. Vide alium casum in l. 2 ibi, vel vlterius litigantem audierint. supra de legat. Item alium casum in lege sed & si per prætorem. §. hoc quoque. ff. ex quibus. causis. mat. Item alium in lege. si cum dies. §. si quis, ibi, actionem denegari. de arbitr. Item alium in l. prima. §. sed si is. ibi, prætor ei actionem denegare deber. ff. de ope. no. nun. Item alium in c. statutum. in fi. pti. ibi, nec audianť. de rescr. io6. & ibi Io. And. innouella. Item alium in c. super eo. de hæ. li. 6. Item sunt alij plures casus, in quib. audientia denegatur, de quib. hr per gl. ordi. 23. di. c. 1. in uerbo, audientia. & hr per Doct. in d.
8 §. sed si is. vñ dicit hic Ang. ex hoc tex. † q̄ ualet lex. uel statutū disponens per hæc uerba, q̄ qs non debet audiri, uel q̄ debeat audientia denegari. ad quod vide gl. & ibi Bal. in c. 1. §. porro. in tit. qualr olim feu. pote. alie. secus si lex, uel statutum, q̄ iustitia denegetur, quia directe opponit contra ius Dei, & cōtra ius naturale & humanū, disponētia unicuiq; iustitiā ministrari, scdm Inno. in c. quæ in ecclesiatū. extra de consti. † No. quin
9 to ex eodem tex ibi, non audiantur. coniuncto fine, q̄ hic uř casus, q̄ exceptio præscriptionis impedit litis ingressum d quo hic p Alb. de Ro. & per Bas. plene, & singulariter ĩ l. si. ff. p suo. & p Bar. & Doct. in l. emptor. infra. de præscr. longi t̄pis. & ibi plene dicemus & p̄p̄ea dicit hic Ang. q̄ ex quo audientia denegatur, impeditur licit ingressus, pro cessus tñ tenet, si nō opponatur exceptio, ut dixi supra in 1 no. idem si lex. uel statutum dicit, actio uel petitio non detur, uel actionem non dabo, quia intelligitur si opponatur, ut ex text & ibi hoc no. Bar. in l. 1. ff. ad Macedo. & Bar. ĩ l. 2. ad Vell. & Bart. l. nam & postea. ff. de iureiur. & hr plene per. Bart. & Doct. in l. 1. §. 1. ff. ad Treba. & maxime p Io. de Imol. qui tenit qd in ciuilibus & qd in criminalib. † No. sexto. ibi, Sed ex hoc.
10 loquem posse plures & diuersas & contrarias exceptiones simul. sub cōdōne p̄ponere, puta, dico te non audiendum, quia consensisti uenditioni mihi factæ, & posito q̄ non consensisses, ego usucapi. & hoc uult text. cū gl.

in l. nemo prohibetur. ff. de exe. ubi gl. ponit exēplum, ut si quis dicat se soluisse, & inquantum non appareat se soluisse, dicit se tutum præser. ut probatur in l. si is. eo. tit. & in l. nemo ex his. in princ. in 2. charta in fi. de reg. iu. & in c. nullus pluribus. & ibi per gl. & Dy. de re. iu. lib. 6 & hoc procedit in excep.
11 etiam contrariis, ut dixi. Sed quid de act. an illiæ possint intētati simul, & sic an duplex iudicium possit simul sub condonne in eodem libello proponi, puta si dico testamentum nullum, & sic quod est inofficiosum, & peto rescindi, dic q̄ sic, ut habetur ĩ l. qui de inofficioso. in gl. magna ĩ fi. & ibi per Doct. ff. de inoffi. testa & est gl. in l 1. in prin. in 2. glo magna, circa medium ff. de acti. empti. & gl. in l. conductores. supra. locati. & in l. non abs te. infra. unde uid. & in l. 2. §. item si in facto. ff. de uer. obli. & est gl. in c. auditis. in uerbo completa præscriptio. in fi. & ibi Doc. extra de p̄sc. & gl 24 di. quanquā. & in d. c. nullus pluribus. in quib gl. ponunť varia exempla. & est gl. in. c. Rayn. in prin. ĩ uerbo, ueniret. extra de testa. quæ dicit, q̄ uaret iste libellus, peto talem rem, & si contradixerit mihi, peto pœnam. & idem uult Bal. in l. si pacto quo pœnam. in fi. infra de pact. qui dicit, q̄ libellus in d. l. potest ita apertissime formari, peto quod principaliter promisisti, & si non soluis, peto pœnam, in qua pœna peto te finaliter condemnari. ar. glo in d. §. item si in facto. & idem ēr uult Bal. ĩ l. in pen. col. vers. deinde quæritur. infra de sent quæ pro eo quod interest. vbi dicit, q̄ procedit iste libellus, peto fundum mihi uenditum tradi, & si non traditur, peto interesse, quia ista non est propria alternatiua, sed est quidam modus subiunctiue agendi. al legat no. per gl. in d. §. item si in facto. & in l. 1. in princ. ff. de act. emp. & idem vult Bar. in simili, in l. si constante §. quoties. in fi. ff. sol.
12 mat. ubi dicit, † quod mulier potest petere in libello, sibi satisdare, adducere in libello & si per contumaciam recusauerit, statim condemnetur. argum. d. l. non abs te. & d. l. conductores. idem tenet Lud. de Rosat. in d. §. quoties. in 1c. colum. in principio.
13 † Item causa nullitatis & rest. in inte. posset condōnaliter & sub disiūctione cumulari puta minor dicit contractum nullū, & si tenet, petit rest. in integ. quia fuit læsus, ut in c. cō stitutus. de in int. resti. & in c. sciscitata. eod. ti. & no. Inn. in d. c. auditis. de præsc. & Ant. de

de Bu.quem oīno vide in c.cum olim.in 3. col extra de priuil.& idem tenet Bal. ſcd'm Old.in l.cum filius.§ uarii.in fi.ff. de leg.2.
14 † Item minori pōt in ſimul competere duo remedia.ſ appellationis & reſt·in integ. ut no.in l.præſes.ff.de m in ut dicūt dñi de Ro
ſta in deci ſue.197.in antiquis.† Item videt, q̄ procedat iſte libellus cōditionaliter, peto me reſtitui ad tēpus, & cum reſtit· facta ex nunc, prout ex tunc peto me dominum declarari,& rem mihi reſtitui.de quo tñ dic ut plene per Bal.in l quod tpe.in 2.q C. de teſti.mili.& ibi per Doc.& habetur plene per Ang.de Are.inſt.de act,in §.curſus. in uerſi. quæritur Bal.in d.l.quod tpe. & habetur ēt per Pa.de Caſt.in l 3 in 2.oppo.infra de te. iud.Itē pt intentari libellus hoc modo ſub conditione,vt3,dico teſtm̄ falſum, uel nullum,& ſic reperiatur uerum, dico ipſum in officioſū,ut habetur in d.l.qui de inofficioſo. & ſupra dixi. ſicut pt quis dicere ſnīam nullam,& ſi qua eſt,iniuſtam,& ideo appellat uel petit reſti.in integ. vt no.in l.1.infra. qñ prou.non eſt neceſ.& in l.ſi expreſſim. ff. de app.& in c.conſtitutus.extra de in integ. reſti.& per Bal.plene in l.cum filius. in §. variis.ff.de leg.2.Sed ſi egi primo uno remedio, & lite pendente volo intentare aliud, non debeo admitti, ſicut non admittitur vtrunque ſimul non conditionaliter, quia eodem tpe eſſet ſibi contrarius,contra l.1.cum ibi no.ſupra de fur.ēt ſi uellet intentare ſub condōne,quia eſſent duo iudicia,& ſecundū eſſe fundatum in futuro euentu, quod ēt nō dēt.l.non quēadmodū.ſupra de iudi.& hr in l.2.ſupra de iud. Sed ſi finitum eſt primum iudicium & vicit,& tunc idem, vt non poſſit intentare aliud iudiciū, quia eſt ſuperfluū, cum iam habeat intentionem ſuam ex primo. Si vero ſuccubuit in primo, tunc bene poteſt intentare aliud, vt l. cū qui. ſupra de inof.teſt.& l.Aurelius.§ idem quæſiit. ff. de lib.leg.& no.in l.1.ſupra de fur. & ita tenet
16 Pau.de Caſt.in d.l.cum qui.† Item procedit iſte libellus,habeo de iure cōi, & ſi hoc non eſſet,habeo ex priuilegio.& ita quis. pōt dicere & rñdere,ut eſt gl.quæ dat hoc cōſiliū, ut iſto modo dicatur conditionaliter, 23. di. quanq̄. in verbo,plus.quæ incipit, ſic ergo.
17 † Pōt quis dicere ſe exēptum,& inqtm̄ non ſit exemptus,dicit ſe p̄ſcripſiſſe, ut dicit glo.
18 in d.c. auditis.in uerbo, completa præſcri-
18 ptio. de pſcr.† Itē uidetur q̄ ſimiliter procedat iſte libellus, peto me abſolui à iuramento,& me abſoluto,peto reſcindi contractum & pro hoc faciunt oīa prædicta. Item pro hoc facit, quia qñ duo iudicia ſic ſe habent,q̄ unum ex altero oritur, ibi procedit libellus purus in primo, & condōnaliter in ſecundo,ut no.in l.conductores. ſupra loca, & no.Bal.in l.quod tpe.in 2.q. ſupra. de te.mi.ſed idem Bal.in l.rogaſti.§. ſi tibi. in 3. col.in prin.ver.ſed quid ſi eſt appoſitū iurm ff.ſi cer.pet.vbi format iſtam q.tenet contrarium,& dicit q̄ petitur abſolutio a iuramēto,dēt peti primo abſolutio q̄ agatur reſciſſoria contractus, quia intentans reſciſſoriā eſt periurus,niſi primo abſoluatur, & ideo debet primo ſe habilitare q̄ agere reſciſſoria.& ideo dicit,q̄ non procedit libellus duplex,dicere peto me abſolui à iuro,& me abſoluto,peto contractum reſcindi, quia non ſum habilis ad ueniendum, niſi prius abſoluat, ſicut olim emancipatus habebat prius petere bono.poſ.gratia litis agnoſcendæ, vt habetur in l.2.ſupra de inof.teſt.& in l.Pap. in prin.ff.e.ti. Nec obſt.ſcdm eum,quod habitus in d.l.conductores ſupra loc.cum ſim. qa loquuntur de perſona habili, & idem tenet Bal.in l.edita.in 35.col.in ver.dubitatur de iſto libello ſupra de edendo.in tepe. Pa-
19 duana.† Vbi format q.an procedat iſte libellus,peto contra uſurarium me abſolui a iuramēto,& me abſoluto contra eum procedi, & eundē ad reſtitutioni uſurarum cōdēnari, & ſic an iſta cumulatio procedat. Et vī q̄ ſic ſicut cumulatur teſtō cū reſciſſoria.l.necnō. § exceptio.ff.ex quib cauſ.maio.& l. Papi.§. ſi filius.ff.de inof.teſta.contrariū tñ decidit, quia non fuit habilis,niſi prius ſum abſolutus,& iō dicit,q̄ fuit pronunciatum p iſtum libellū,cū prius perſona ſit habilitanda quā actio cumulāda.& iō non habeo potentiam proponendi,ergo male ago.nā actus eſt po tetiatū.infra de adul.l.qm Alex. & ff. de iu. cod.l.quidā referunt.& ſupra de pe.hæ.l. liber. ſed uide do. Lau. de Rodulphis in ſuo trac.de vſuc.quē fecit ſuper c. conſuluit. extra de uſu.in 129.q.in uer. ſed quid ſi ſimul petat abſolutio.ubi ponit iſtā q. breuiter, & ſe non firmat Et pro iſta opin.vide qd' non. Bal.in d.l.qd' tpe.in 2.q.C.de teſt. mi. facit quod no.Fed.de Se.in conſi.ſuo 291. in fin. & Car.Zab.in c.debitores.in fi.extra de iureiu.& Lud.de Roſ.in 375.ſing. quod incip.tu ſcis quæſtionem, & faciunt not. per Iacob.

Bu

Bu.in l.fi.supra q admitti ad bon. poss. pñt. q ait dicere, ꝙ in eodem libello non pôt qs deducere ista duo. uidelicet agnoscere bon. poss. & agere bonorum possessoria hereditatis pet.p d.l. fi. Sed Ioan. Fab. Insti. de bon. pos.§.fin.in hoc tenet contrarium, uidelicet ꝙ imo illa duo pñt cumulari in eodem libello, pet glo. in d.l.qui de inofficioso.ff. de inoffi.test.imo plus dicit, ꝙ sufficeret agere bono.pos.hæredi.pe.absq; eo, ꝙ alias in iudicio agnoscatur bon.pos ex quo agendo declarat uoluntatem suam, ꝙ uult agere.ar.d. §.fin.licet hoc non firmet.Sed pôt hodie firmari.p d.l.fi.coniuncta gl.no. in c.constitutus. extra,de relig.dom.q eleganter uult, ꝙ ubi quis petit aliquam rem sibi restitui, ad cuius resti.obtinendam requirebatur primo rescindi contractum cuius occasione conuentus rem detinebat, uidetur actor petendo resti.rei, petere prius tacite ipsius cõtractus rescissionem, quæ erat necessatio præambula.ar. l.illud.ff.de acqui.hæred.& ppea dixit singulariter Ant.de Bur.in d.c.cõstitutus.ꝙ si minor tanq̃ læsus in contractu uenditionis petat rem, quam uendidit & sibi restitui, & uidetur petere per resti.in inte.contractum rescindi, de quo dic ut ibi per eum, & Doc. & idem adduco qd no. Barto.in l.ex diuerso.§.

20 1.ff.de rei uen.ubi notabiliter dixit,† ꝙ eo ipso ꝙ quis agit petitione hereditatis uel rei uendi.ad resti.rei, uidetur petere, q̃ iudex ꝓnunciet ipsum esse heredem, uel dnum, quia istud est antecedens necessarium. facit quod no. Bar.i l.cum quidam.ff.de bo.pos.& Bal. in 1. q. supra qui admit. & per hoc ét facit qd no. Bal.in addi. Spe.in titu.de sen.& Anto.de But.in c.examinata.in 9.col.de iudi.& in l.si cum nulla.ff.de re iudi.cum si. Sed in prædicta q.de absolutione à iuramento, puto posse ita distingui. Aut quæritur, an possit libellus produci conditionaliter, puta me absolui à iuramento, & inqm fuerim absolutus, peto cõtractu rescindi, uel tanq̃ usurariu uel iniustum, & me in integ. restitui. & dicẽdũ est ꝙ sic, p ea q̃ supra dixi, quasi in toto isto sexto notabili. Aut q̃ritur, an possit ꝓcedi sup d.libello super utroque.& teneo ꝙ non, quia non posset procedi super rescissione de contractus, nisi prius actor fuerit absolutus à iuro.& istud tenet do. Lau.in d.tract.de usur.in 29.q.qñ an, absolutus uellet ꝓbare cõtractũ usurariũ plenaq ad finẽ rescissionis, uel se fuisse læsum, & tunc nõ posset, quia nõ erat

uel persona habilis obstãte iuro eo quia eẽt periurus cõtraueniẽdo ante absolutionẽ obtentã, & sic reus nõ teneret litẽ contestari super rescissione cõtractus anteq̃ actor absoluaf, & ita posset saluari, & intelligo opi. Bal. & qd no. Fede.de Se.in cõs.191.in fin.& id, quod dixi supra ꝓ ista parte. Nec ob.q̃ Bal.dixit, quod persona erat in habilis ad petendam resti.in integrum uel rescissionem cõtractus ante absolutionẽ à iuro obtentã. q a cõcedo istud esse uerũ respectu ꝓsecutionis in cã, ut dixi, & nõ respectu porrectionis libelli, quia bene dicit habilis, ex quo principiũ libelli i quo petit, absolutio, est permissum pure, qa tunc alia pars libelli, q̃ est sub condõne, ꝑt procedere, pet ea, q dicta sunt supra qa paria sunt aliquid fieri pro tpe pmisso, uel cõferre in tps permissũ, vc; post absolutionẽ factã, maxime stãte principio habili, ꝑ l.in tps. in prin.cũ ibi no.ff.de hære.inst Nec ob.q dixit Bal. ꝙ actus debent esse de his q̃ sunt in potẽtia, quia cõcedo, sed in casu nostro est i potentia producẽdi libellum conditionalẽ, vt dixi, licet non sit in potentia prosequendi super eo, nisi expediatur prius pambulũ necessariũ, qd est absolõ à iuro, ut patet ex prædictis. Sed i practica difficile erit procedere super d.libello ad rescindendũ cõtractum, qa snĩa lata super abso. aut fuit in fauorẽ rei quia fuit pronunciatum ipm actorẽ non absoluendũ a iuro, & tũnc magis clauditur via agendi super rescissione contractus pp iurm non relaxatũ, sed quodãmõ confirmatũ. Aut pronunciabitur ipm absoluendũ, uel absoluetur, & tunc si appellabitur ab illa snĩa, ligatæ erunt manus iudici a quo, super rescissione contractus, iuxta no.in c.nõ solũ cũ ibi no.de appe.in 6.& per totũ ti.ff.& C.nil nouari appe.pen. Sed posset procedere, qñ isto casu secũdo non fuisset friuola, nec per iudicẽ a quo admissa, iuxta c. cũ appellationib. friuolis.de ap.in 6.& in c.past.in prin.extra de ap.quia tunc imediate posset iudex ꝓcedere super antedicto libello ad rescissionem contractus. & idẽ quãdo fuisset appellõ deserta uel sententia confirmata, eadẽ rõne.† Sed

21 circa prædicta posset formari una q6, quid si aliquis in uno libello petat rescissionem contractus, & sic postea rest. in inte. an procedat tunc libellus? Et uidetur ꝙ non, quia prius debet præcedere restitu.in integ. deinde facta restit. debet contractus rescindi: tu dicas ꝙ imo ualet dictus libellus, ut probatur

batur in c.cum ex literis.circa medium, ibi d. sententiam in melius reformari,& contra eã restitui.extra.de rest.in integ.qđ est: notabile.qđ no.per Doc.in l.1 infra.de execu.rei iud.& in l.ū cū nulla.ff.de re iudi. Item pro hoc facit qđ no.eleganter Bar.in l.quidam consulebant.in ul.col.in prin.in uer.sed qđ
22 si simul & semel.ff.de re.iud.qui dicit, † ꝙ qñ simul & semel proponuntur plures exceptiones contra personã actoris, & contra libellũ,& cõtra iudicẽ,intelligitur primo posita exceptio contra iudicẽ,& cęteros sub eõ dõnec si appareret eum esse iudicẽ, ordine scripturæ non attento ac.l.talẽ.iu prin ff.de hæred inst.& l.2.§.sed si ita.ff.de vul. & pu. & idẽ no.Ang.in auth.de exhiben.reis.in fi. 1 col.ubi oĩno vide.& idẽ vult Ang.in l.sed & si susceperit.ante fi.prin.ff.de iudi. & idẽ in effectu.no.Bal.in l.const.C.in §. hæc igitur.in 3.col.in fi.ibi,& per hoc patet ꝙ si in eodẽ &c.& ꝑ hoc facit quod no.Bar.in l.actio.in 1 col.supra de transac.& c.cãm q̃. cũ ibi no.extra.de rescri.qđ no.Bal. in l. si res. supra.de ord.cog.& quod no.Bar.& Doc. in l.si ita scriptum.ff.de le.1.& Bal.iu l. cõtractus.in pe.col.supra de fi.inst.& Pa.de Cast. in l.2.§.prius.ff.de vul.& pu.Et idem forte esse dicẽdũ,si quis pecierit cõtractu rescindi & se absolui a iure,quia non attenderetẽ ordo scripturæ,sed ordo intellectus, & sic taci te uideretur petiisse prius se absolui, & casu quo esset absolutus, uideretur petere rescindi contractum,ꝓsupponendo,ꝙ iste libellus procedat,ut supra dixi, q̃ oĩa perpetuo tenementi,quia sunt utilia,& ualde quotidiana. Opp.primo contractu tex.in prin.ꝙ si uenditor uendit noĩe suo,non uidetur,ꝙ dñs cõ sentiendo fecerit sibi pIudicium ,quia non fuit suo noĩe gestum, quia quod meo noie gesta nõ est,ratũ habere non possum l. si pupilli.§.si ego.ff.de ne ge Sol.dic scđm Bal. ꝙ proprie loquẽdo non est ratificatio , sed quidã consensus.l.si fundũ.§.1.ff.de pig.sed ille tex.videtur probare cõtrarium.unde.soluit hoc Cy.& Doc.aliter,qđ uerũ est, ꝙ illud qđ non est gestum meo noie,non possũ ratũ.s.ut oriatur mihi actio.ne.ges.inter istũ qui erat dñs,ratum habentem,& ipsum uenditorem,ut in contrario sed bene pt dñs habere ratum in sui pIudicium, ne sic per hoc perdat dominiũ rei suæ uẽditæ,& vt amplius rem vendicare nõ possit,ut hic.& l.si fundus.§.1.ff.de pig.& l.licet.§.uenditionis. ff. quib.mo.pig.uel hyp.so.& supra le rei uẽ.l. l.mater.vers.fin.ĩ & postea.& ibi no.& not.ꝑ gl.& Doc.in d §.si ego & dixi supra.in secũdo no.prin.& habetur per gl.Bar.& alios in l.1.C.si in cõi eademq; cã in inte.rest. post. & per Bar.in l.1.in §.sed si cũ quis. in prin. ff.de ui & ui arma.& plene per Ange.in d.l. si fundus.§.1.qui dixit hoc procedere,quãdo ille consensus acceptatur, aliter non nocet consentienti ꝓ hoc facit quod l.eleganter no.Bal.in l.3.supra.de rep.heredi.qui dicit, ꝙ si actus fit in iudicio parte pñte, & non acceptante,sibi non nocet.& habetur in l.1. supra de celati. & iõ cautela est, ꝙ si fit aliquis actus in iudicio te pñte, vt respõdeas consentio,& accepto ĩ parte & partib.ꝑ me facientib.in aliis uero non consentio. Et pdicta ẽr procedunt in ultima uoluntate, puta si legauit quis rem alienã domino consẽtiente,ut est casus sing.in d.l.licet. §. vendõnis.scđm Bal.hic.& idem tenet Bal. in c.1. §.præterea.in ti.qu b.mo.feu.amit. q dicit, ꝙ ille tex.in §.uẽditionis.est unicus in iure pro eo, qui alteri consentit,ut de re sua testetur,& tangitur scđm eũ per Mod. in l. eum quis in prin.ff.de le.3. & idem no. Bald.in c.1.§ donare.ĩ 2.col. in fi.i ti.qualiter olim
23 feu.po.aliẽ vbi dicit singulariter, † ꝙ licet nulla ordinatio testamẽti valeat in feudis, vt in c.1.iu prin. in ti.de suc.feu.tamẽ valet dño cõsentiẽte, qa q pt pñtate cõsensũ in cõ tractu,põt ẽt in vltima voluntate,ꝑ d. §. venditionis . q est ad hoc sing.secundũ eum.fa-
24 cit l.si.cũ ibi not.supra de pact.† Sed an dñs ratũ habẽdo cõtractũ de re sua , ex quo pdit dominium rei suæ, possit petere pcium à vẽditore?Et dubium facit,qa in particularibus pretiũ non succedit loco rei l.Labeo & Sabinus.§.item si dñs.ff.de ver.sig.& l.si & re pretium.ff. de peti. hær. & l.venditor ex hẽdita te.ff.de hær.vel act.ven. & Paul. de Cast. hic se remittit ad no.ꝑ Bart.iu l. si fundum p fideicom.ff.de le.1.vbi plene hoc examinet.& ibi ꝑ Doc.Secundo opp.dr hic in tex. ꝙ ille q consentit,sua iura pdit, vt dixi supra.in 1. no.& hr ꝑ tex.&gl.in d c.1.§ pterea.& habetur c. 1. in verbo cõsentientibus & in verbo q̃ de nouo. in t. an agna.vel filius repudiata hęred. pr possit feu. reti. Sed contra de l. in
25 ter officium.ff.de rei vend.ubi hr,† ꝙ licet quis tanquam aduocatus interueniat in causa rei vendicationis rei suæ ꝓ vno,& si cõsẽtit, ꝙ ille agat ꝓ re illa , ut conueniatur,tũ

si

si illa res est sua, non perdit ius suum in illa re. Sol. regula de qua, hic est infallibilis, quando quis consentit in iure suo transferendo in aliu ita loqtur hic cu si. supra ad hoc alle. secus si consensus non fiat ad huc effectu, ut d. l. inter officium. & ibi est gl. ord. & hr in l. si ff. de inof. test. inspiciedu est ergo ad que effectu consensus sit pstitus. l. fideiussor. §. pater. ff. mad. scdm Bal. in d. §. pterea, fac. l. no ois. in pri. ff. si cer. pe. †Et no. singulariter q qn dns cosentit uasallo alienati, vr ei cosentire circa utile dominiu uasalli, no circa directu ipsius domini, ut no. Inn. in c. inter dilectos. extra, de fi. instr. quem sequitur Bal. in d. c. 1. §. pterea in tit. quib. mo feu. ami. & idem dicas in emphyteota, seu liuellario, cui dns cosentit, ut alienare possit & idem dicas in alijs habetibus ius in re, ut in superficiario, & similibus & adde oino pdictis, q no. Bal. in c. 1. in 7. col. in prin. in uer. demu quærit gl. de duab. q. in tit. an agna vel filius. & Bal. in l. q se patris. in ult char. in prin. ver. item quæritur si uasal. supra unde li. & adde quod l. f per gl. in l. si igno. & in l. si hypothecas in fra de remis. pig. †In gl. 1. in fi no. gl. q sentit q pscriptio no absorbet dnim. In gl. 2. super verb. bona fide. ibi, q est si in facto erretur. dicit modo iste error sit pbabilis. l. q uulgo. & l. no solu. §. q uulgo. & l. iusto. § si filius. ff. de usuc. de quo dr infra plenius. †In ea. glo. ibi. §. scire. ista gl. vult, q bona fides inducit ex errore iuris, per d. § scire. sed tu dic scdm Cy. quod illud intelli in fructibus, a quoru pstatione excusatur possessor pter iuris ignorantiam, ex quo non extant scdm Bald. & ex hoc uo. scdm cu, qd bona fides induci tur ex errore iuris quo ad fructus, ideo qa ipsorū possessio vel utilis, & abiecta. l. si re mobili c. l. de aq. poss. non aut quantum ad præscribendā rem, ut l. si fur. §. 1. & ibi per gl. ff. de usuc. & habet in l. nonnunq. in prin. co. t. & idem tenet hic Alb. & alij Do. idem tennit Cy. in c. possessor. de reg. iu. in 6. & Bar. in l. si vir uxori. ubi plene examinat. ff. pro dona. & habet plene per gl. de materia in l. iuris ignorantia in usucapione. ff. de iu. & facti ignorantia. & intellige, qn fructus sunt cosupti, ut non teneatur eos restituere, ut d. §. scire secudu do. Pau. & qndo possessor hæreditatis non esset factus locupletior, quia si esset f ctus locupletior, illos tenetur restituere, in quantum sit factus locupletior, quia licetno habuerit bonam fidē propter iuris errorem, tn sufficit, q non habuit malam, scdm Ang. in l. nunc. §. si quis. ff. de usuca. de quo se remittit ad no. per eum in d. c. possessor. in 7. & 8 col. & ita vult et glo. in l. iuris ignorantia non prodest. ff de iur. & fact. ign. Sed forte secundum Sal. eadem fuit intentio gl na solu hic vult quærere glo. an error iuris inducat malam fidem, & vult q no: quia quo ad fructus, remanet bonæ fidei, sed quo ad usucap. verum est dicere, q est malæ fidei, & sic non simpliciter, sed respectiue est malæ fidei. & subdit Saly q forte et quo ad facultatem, est bonæ fidei. ar. ff. de peri. hære. l. illud. in prin. & est io diuersitatis, quia tunc tractat de dāno euitando, sed in usucapione de lucro cu
29 alterius dāno, & ideo non sic prodest †Quæro extra glo quia eius declaratio cum materia, quæ est subtilis, & satis intricata, & utilis scdm Angel. an & qn iuris error, & facti habeat impedire usucapionem vel præscriptioné. & omissis disputationi. & arti. ita distingue: Aut loquimur in usucapione, aut in præscriptione longi tēporis 10. uel 20. ann. aut in præscriptione longissimi temporis 30. uel 40. ann. Primo casu, qn loquimur in usucapione, subdistingue, Aut est error facti tantum, aut est error iuris tantum, aut est error iuris, & facti simul. Primo casu, quando interuenit error facti tantum, an impediat usucapionem? & dic si error facti probabilis q bonæ fidei apertam probōne inducit, non habet impedire usucapioné l. iusto. §. filius & l. non solum. §. quod vulgo. ff. de usucap. secundum Cy. ut dixi in princ. gl. 2. sed secudū Ang. latius in hoc dicas, Quandoq; quis errat in facto tm in hoc, quia non credit se possidere, quod possidet, & nunq usucapit, nisi illam possessionem sibi retineat per personam subiectam sibi ex causa peculiari, ut est tex. in l. 2. ff. pro sol. Quandoque quis errat in titulo, quia credit se habere titulū, & non hēt, & tunc illa ignorantia prodest, dummodo error sit iustus. Exemplum ponit, in eo qui emit à furioso, quem compotem mentis et credebat. l. 2. § si a furioso. ff. de usucap. pro empto. & in eo cui procurator uel seruus dixit se emisse pro eo, ut l. quod vulgo. eo. tit. nam iustus error habetur loco titu. & tunc usucapit quis non ex illo titulo speciali qui deest, licet adesse putetur, sed usucapit ex titulo gnali pro suo, & sic debet intelligi secundum eum l. notabilis, Celsus. ff. de usucap. & illud exēplum ponit et Bartol. in d. l.

Cel-

Celsus. in 2. col. versic. errorem iustissimum appello. qui dicit hoc esse iustissimum errorem. Item ponit ibi Bart. alia exempla, uidelicet quando quis fuit inductus persuasione aduersarii, ut puta uenisti ad me, & dixisti, Volo tibi dare illum librum, quia tibi promisi, ego non recordor, & accipio, licet in facto proprio errem, tñ iustus est error. l. 3. ff. pro suo. & l. si existimans. ff. pro sol. & facit quod aduersario crederem debeam. l. 1. in fi. ff. qñ actio de pecu. est annalis. & l. doli exceptio. in fi. cum gl. & ibi no. ff. de nouatio. & hẽ per Doc. in l. fina. in prin. ff. de eo per quẽ factum erit. & per Bar. in l. non fatetur. in 3. col. uersi. & pone exemplum. ff. de confes. ubi ponit au, & quando quis excusetur errando ĩ facto proprio. Item Bar. in d. l. Celsus. ponit aliud exemplum, quando sit iustus error, puta quando maiores nostri pater uel auus cui successimus, dixit nobis se emisse eadem rõne qua dictum est de seruo, & procuratore dicente. Itẽ dicit, quod apparet esse iustissimus error ex euidentia rei, quia erat pupillus venditor, & apparebat maior ex aspectu, & ideo putabam eum esse pubetem. l. 2. §. si a pupillo. & §. si a furioso. ff. de vsucapione pro emptor. & l. pignori. §. 1. ff. de usuc. Item dicit, ꝙ est publica uox, & ex fama viciniæ inducit iustissimus error. l. cum quidam. § quod dicitur ff. de acq. hær. & istud dicit esse vtile. pone pater tuus emit fundum, & possedit 10. annis, & postea decessit, & possedisti tu filius aliis 10. annis, & cecidisti a possessione. non potes inuenire instrumentum venditionis, uel testes per quos probetur titulus, possessio, 10. ann. sine titulo non sufficit, nec procedit vsucapio. l. nullo. supra de rei vendicatio. Item titulum pro hærede non potes allegare, quia tu es tuus hæres, vt l. nihil. C. pro hær. & uide quod ibi dicam. consului (dicit Bart.) ut allegaret titulum pro hærede, tu alium quam titulum pro hærede, ut no. Angel in d. l. nihil. & probaret aliquam ex prædictis causis, & secuta possessio 10. annorum sufficit. sed in ipso defuncto, quia ex facto suo agitur non esset iusta causa, & si dicatur qualiter probabit, quo hoc seiuerit vel crediderit ab initio, cum incœpit possidere. Respondet Bartol. in d. l. Celsus. quia ex suo animo hoc dependet, statur dicto suo, vt nota per gloss. & Docto. in §. alie. Institu. de actio. cum de hoc esset publica uox, & fama, præsumptio est, quod sciat. facit glo. l.

nor. in l. si tutor. de periculo tuto alias esset ignorantia supina. l. regula. §. sed facti. ff. de iu. & facti ign. & idem tenet Bald. in l. incidia. vers. 4. quæro, supra de rei vendica-
30 tio. †Qui etiam dicit notabiliter, quod dictum notabilis uiri inducit iustissimam credulitatem, per glo. notab. in l. Titio fundus. & ibi not. ff. de cond. & dem. & idem uult Bart. in l. si quis ipsi prætori in 8. quæst. ff. de noui operis nuncia. & in l. qui fundum. §. procurator. ff. de usucap. pro emptio. & in l. non solum. §. morte. in 15. colum. uer. sed si esset tale factum. ff. de noui operis nuncia. & habetur in d. l. 1. in principio. ff. de eo per quem factum erit. & est tex. cum gloss. in ca. cum in tua. ibi, quod si persona grauis, cui si des sit adhibenda. extra de sponsa. & est glo. in c. cupientes. principio, in uerbo. notitiã. de electio. lib. 6. & per Bald. in ca. cum contingat. extra de rescriptis. & in cap. sane totum. extra de præscriptione. Et quod titulus putatiuus cum iusto errore sufficiat ad praescribendum, tenet Ioan. And. & Cano. in cap. cura. extra de iure patrona. & habetur de materia plene per Abb. Sicul. in cap. de quarta. & maxime in 3. colum. extra de pscrip. & per Angel. in l. iusto. §. filius. in fin.
31 ff. de vsuca. †Quibus adde, quod quando titulus putatiuus habetur ab vno, & possessio habetur ab alio, uel a seipso, & tunc an possit vsucapere, uide per Bart. & Ang. pleue. & Ioan. de Imol. in l. cum solus. ff. de usuc. & per Angel. in l. 2. c. 2. ff. pro leg. qui teneat contra Bart. & vide omnino per Bal. in l. nullo. in uersicul. sed ulterius opp. supra de rei vendic. Quandoque quis scit se possidere, & ignorat se habere titulum, & re uera habet, & sic ignorat se posse præscribere propter errorem facti, & tunc ille error secundum Angel. hic non impedit vsucapionem. Exemplum est in eo, qui credit se esse in potestate, & factus est sui iuris per errorem patris, quem ignorabat, & in eo ad quem peruenit res ex causa hæreditaria, & hoc ignorabat, ut l. iusto. §. filius. ff. de usucapio. & l. si existimans. ff. pro soluto. Tu adde, quod quandoque qs errat in facto ignorando conditionem personæ suæ, puta quia quis erat incestuosus, vel spurius, & putabat se legitimum, & sic se posse vsucapere, & gloss. singul. in l. nemo. ff. de vsucapio, pro legato format istã quæstionem, & dicit secundum Azo. quod iste non potest usu capere, & quod facit ad hoc

hoc.l.fi.ff.p hærede. & ad hoc ēt facit scdm Ang.ibi,qa interdicta est licētia parti telin quendā incestuosō vel spurio, vt in auth.ex cōplexu supra de incestis nupti. ergo vī ei interdicta usucapio.l.ubi lex.ff.de usucapio. In contrarium Aug. allegat l. nuper. supra de incest.nup ubi propter iustam ignorantiam pro legitimis hñr.sed illa l.nō est ibi, nec aliquid facit, sed uoluit allegare. l. qui contra.eod.tit. & ibi est gl. multum notabilis. & dicit, quod hæc sententia humanior est.pro quia facit, secundum eum l.1 in fi.ff. pro dote & dicit φ huic opinioni ihærebat Iacob.de Are.& Ray.de Flor. Nec obstat d. l.ubi lex.quia ibi usucapio prohibetur.& dicit Ange.in d.l.nemo. φ ista sententia sibi placet.sed Bal. in l. nullo.iu uersi. secundo quæro.supta de rei uendicatio.aliter dici formando quæstionem hoc modo.

32 † Nunquid si ille qui erat in titu.est inhabilis ad habendum dominium ex ueto titu. ut incestuosus in bonis patetnis, nunquid putando se legitimum,præscribat longo tempore? Et uidetur quod non,quia operatur possessio longa plus quam uetus titulus cum uoluntate dni tradentis,ut est gl.singularis in d.l.nemo .ff. pro leg. si autem possedisset spatio triginta annorum,creditur, φ præscripserit ius excipiendi, ut l.si quis emptionis titu. infra de præscrip.30. ann. subdit tñ, φ si aliquis per spatium 30. ann.putaret se legitimum,cum non esset, non præscriberet legitimitatem, imo adhuc opus esse, legitimaretur à principe ut l.qui in prouincia.§.diuus.ff. de ritu nupt. de quo etiam habetur per Salyc. in d.l.nullo. Quandoque quis errat in dominio uenditionis, quia ignorabat dominium esse rei uenditorem,& plus errat in re quam in æstimatione mentis,& sic pubat se emere à dno ,,& dic φ in hoc casu non requiritur usucapio,quia si ad a domino ei traditur,efficitur dominus, ut est text.no.in l.regula.§.q ignorauit.ff.de iuris & fact.igno. Nec obstat,si dicatur,ille qui errat, non consentit. l.si per errore. ff.de iurisdictione omni. iu quia illa lex intelligitur in his quę ueniūt principaliter,non in his quę ueniunt in cōsequentiam quęhabitatio fundamento,ut d. §.qui ignorauit.secundum Bald. singulariter.in l. t.in 20.col.uersi.item non obstat φ iuramentum.infra de confes.& hī in d. l si per errorem,quod bene no. qñ autem dicat error facti probabilis uel improbabilis, uide tex.no.in d.l.regula.in .§ sed facti ignorantia Secundo casu,quando quis errat in iure tantum:puta quod credit se non posse usucapere id quod pt, & tunc illa ignorantia sibi nocet, & impedit usucapionem.sic intelligitur l sifur §.t.ff.de usuca. secundum Ange.hic. Quandoq; econtra quis credit se posse usucapere idem,qd non potest errãdo similiter.in iure,& tunc illa ignorantia iuris nūquam sibi prodest,imo usucapio impeditur. l.nunquam.in prin.ff de usucap. facit l. iuris ignorant.non prod.ff.de iur.& fact.ig.& l.regula. in prin.eo.ti.de quo dic ut dixi supra circa gl.2.& habetur per gl. in d. l.iuris ignorantia. & p Dy. in c. possessor de regu. iur.in 6. & adde quod si ius in quo quis errauit,erat dubium,talis error excusat in præscribendo,pro hoc vī esse text.not.in c. cum dilectus.extra de consuetu.secundum Abba. Sic.in c.de quarta.in 4.col.in ptinc.extra de præscrip.vbi ponitur etiam de ista materia. Tertio casu,quando quis errat in facto & in iure simul,an possit usucapere, & in hoc casu sunt opiniones. nam Iaco. de Areti.dicit vsucapionem non procedere impediendo iuris errorem , quasi tollatur titulus de medio propter talem errorem . l. Celsus .ff de vsucap.& l.si fur §.t.eodem.tit.& videtur esse casus in l.2.§.si a pupillo.eodem tit.& intelligendo quod ibi pupillus vendiderat rē alienam & assignat rationem , Iacob. de

33 Are † Quia vbi circa idem concurrunt duæ causę,quarum vna nocet,altera prodest,inspicienda est illa quæ nocet,vt l. si quis in gratii.§ fi.& l.si quis posthumus.ff.ad Syll.& l. Fulcinius. §. quid ergo ff.quibus ex caus in pos eat.Sed Dy.tenet oppositū in d.c. possessor.idē tenet gl.i l si vir.ff.p donato. vbi dicit esse casum Ang hic tenet opinionē Iac. de Are.p dictum §.si à pupillo.& dicit, qd nō ob.d l.si uir.qa ibi ignorantia iuris erat in genere,eo qa mulier credebat donationē ualere inter uirū,& uxorem,&in hoc ignorabat ius in genere. Itē ignorabat factū in specie,quia credebat rē esse uiri & nō erat,vnde tenebat ibi donatio,qa uir nō efficiebat pauperior.In hac ergo specie,qa non errabat in iure,merito inspicitur error facti,secus si est error in specie tam in iure q̄ in facto. Exemplum,emo rem alienā à pupillo & erro in iure qa credo uenditione tenere, & re uera nō tenet & hue sit sua,siue aliena Itē erro in facto:quia credo rē esse pupilli, & est aliena,

certe præponderat error iuris, quia est in eadem specie. & sic non procedit vsucapio, ut d. l. 2. §. si à pupillo. ff. de usucapione pro emptore. & ista opin. an sit error iuris in genere, vel in specie, tenet Bal. in l. nullo. vet. sed contra hoc oppo. supra de rei vendicat. Sed Cy. hic tenet opi. Dy. in d. c. possessor. & idē vī sequi Alb. de Ros. hic, quia uidetur bonæ fidei iste qui errat in iure & in facto. Quia de duab. causis concurrentib. simul, accipienda potius est illa quæ prodest, ar. ff. de iure fisci. l. non intelligitur. §. si quis palàm. & sic elegitur hic cā, quæ prodest. s. error facti, q̄ bonam fidem induxit, & non illa cā q̄ nocet. s. error iuris, qui præsumit malam fidē, vt dictum est. Nec ob. contraria, quæ videtur velle, ut inspiciatur eā quæ nocet, vt d. l. si quis in graui. §. fi. & d. §. quid ergo. quia procedunt ubi sunt duæ causæ, circa idem indiuiduū & inseparabile, sed nos loquimur in mixto, qđ recipit diuisionem & superationē in simplici. cum ergo constet de bona fide pp p̄sumptionē erroris facti, iam est separata cā bonę fidei à mala fide, quam remouet error facti, & ideo non accipimus illā cām quæ est cā remota, sed in l. Fulcinius. §. quid ergo. constabat de mala fide. & ideo per aliā cām concurrentē q̄ præsumptionē bonę fidei induceret, non remouemur à mala fide, alias ubi non esset certum de mala fide, non remoueremur à certa cā, quia in incertis non certis locus est coniecturis. l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. ob. cum simi. Ego uero in ista materia puto esse distinguendū, an error iuris sit potentior, q̄ sit error facti. vel econtra, quia tunc debemus inspicere quid sit potentius. nam minus potens incul catur, & uincitur a potentiori. arg. l. quæritur Hermaphroditus. ff. de statu hom. secundum Bar. & Ang. in d. l. si vir uxori. ff. pro don. & Saly. hic. & ideo si est potentior error iuris, quàm sit error facti, ille error iuris est attendendus, & sedm illum iudicandum. Pone exemplum in l. 2. §. si a pupillo. ff. de vsucapione pro emptore. quia ibi siue sit res pupilli, siue extranei, non ualet uenditio, & id error facti non facit cessare errorem iuris. si uero sit potentior error facti quàm iuris, ille error facti est attendendus. Ponē exemplū in d. l. si uir uxori. nam ibi coniunx donans putauit donationem ualere, & sic fuit error iuris in gn̄e. itē errauit in facto, quia putauit rem esse donantis, cum esset aliena. iste error facti p̄ualet, quia potentior, ex quo vere valebat donatio de re aliena, ex qua donās nō efficiebatur pauperior, & sic recte putabat donationē valēte, & sic procedit vsucapio. & ista sūt de intētione gl. & Bar in d. l. si vir vxori. Et adde sedm Bal. hic, q̄ licet error iuris in gn̄e non patrocinetur volenti p̄scribere, non tn̄ nocet erranti in facto, vt d. l. si vir vxori. Ex quo infert, q̄ aut q̄s vult vti adminiculo ex iuris errore ad præscriptionē fundandam, & non pōt, qa illa nō patrocinetur, aut aliunde vult fundare p̄scriptionem, puta ex tit. & errore facti, & tūc potest, quia vtile per inutile non vitiatur, cū nihil habeat cōe error iuris in gn̄e, & error facti in specie, nec veniant inuicē ad conflictum, per text. not. cū gl. in d. l. si vir vxori. nam ibi vltium erroris iuris ex errore facti purgat. & ad hoc facit brocardū illud, q̄ inspicit illud qđ p̄dest, non quod nocet. qđ declarat Bar. in d. l. si vir vxori. dicens, q̄ quādo duo sunt, quorum vnū prodest, aliud nocet, debemus inspicere id qđ est potentius. Vnde dicit, q̄ qn̄q; id quod prodest. est tantæ potentię, q̄ offuscat & vincit id quod nocet, & tūc inspicimus id quod prodest. vt d. l. si uir uxori. & l. non intelligitur. §. si quis palam. ff. de iure fisci. & idem uult Bart. in d. l. si q̄s in graui § eleganter. ff. ad Sylle. Quādoq; id q̄ nocet, uincit id quod prodest, uel dubitatur, & tunc subdistingue, aut effectus unius pōt separari ab alio, & separatur, ut l. relegatorū. §. fin. ff. de interdi. & rele. si uero non pōt separari, & tunc inspicitur id quod nocet, ut d. l. si quis in graui. §. eleganter. & l. 2. §. si a pupillo. ff. pro emptore. † De quo articulo an
34 inspicitur id quod prodest, uel id quod nocet. uide Bart. in d. §. eleganter. & ibi Doc. & in d. §. si quis palam. & l. stipulatio. §. 1. ff. de noui operis nuncia. & plenissime per Alb. de Ro. in l. benignus. ff. de liber. causa. & per Bald. in l. qui posthumos. ff. ad Sylle. & per An. in l. j. ff. de condi. ob turp. causam. & per Ioan. de Plat. in l. cum allega. C. de castren. pecu. mili. lib. 12. & Paul. de Cast. in l. si Stichum aut Pamphilum. in prin. ff. de fideius. & per Cyn. Alb. de Ros. Bald. & alios hic. & per Ant. de But. in c. super quæstionum. §. si vero duo. extra de offic. de leg. & per Petr. de Anchar. in c. ad q̄ues. extra de rer. per mu. & uide quod no. Bart. in simili, in l. tutor. ff. de suspe. tu. † Quibus adde, quod si sunt due
35 causæ, quarum una impedit, alia non, in du-

tis & ab eius facto, quod non est in aliis. Nã titulus pro soluto causatur principaliter a facto tradentis. & idem in titulo pro donatio, & titulo pro legato, & pro dote, & pro derelicto, & quodammodo omnes alii tituli côcernunt traditionem uel apprehensionem seu receptionis tempus quod non est in titulo pro emptore. de quo etiam dixi supra eodem, in rubrica. & ideo cum titulus per emptore concernat tempus contractus, & pactũ ipsius ementis, merito illo tempore, bona fides debet interuenire, & non tantum illo tẽpore, sed etiã tempore traditionis, vt in ceteris contractibus, quia sine possessione, quæ causatur a traditione, non causatur usucapio ut l. sine possessione. ff. de vsu. & c. sine possessione. de reg. iur in 6. Et hanc rationem pondera, dixit ipse, quia alias est inaudita Sed tu pondera, quia licet ista ratio sua uideatur subtilis, tamen non videtur mihi bona. nam si tu bene consideras, ipse uult ꝙ omnes tituli preter titulum de usuc. pro emp. denominentur a facto tradentis, & significent apprehensionem uel traditionem, uel tps traditionis seu receptionis, sed istud est falsum. nam titulus pro donato, uel pro legato, hoc non significant nam res pôt esse mihi donata, uel legata, & tñ non tradita, & sic significat tantum tempus contractus & non traditionis. l. cum pater §. surdo. ff. de leg. 2. & l. si qs argentũ infra de dona. cum si. Raph. aũt hic dicit, quod subtilior ratio est, quia ex naturã venditionis non est, vt emptor fiat dominus sed tantum venit traditio. l. ex emp. in prin. ff. de act. emp. per quam traditionem si uenditor erat dominus, transfertur dominium, alias non, vt d. l. ex empt. & l. clauibus. ff. de contrah. emp. si ergo emptor non putat uenditorem esse dominum, non est bonæ fidei, quia aliter non pôt transferri dominium. ꝙ secus est in stipula. ubi præcise agitur de obligando, & quis sciam te non esse dñm, nihilominus possum esse bonę fidei possessor & hanc rationem sensit iurisconsultus in l. si is qui pro emptore §. fi. ff. de usuc. secundum Raph. hic ista etiam ratio non vr̃ mihi bona quia dicitur quis esse in mala fide contrahẽdo scienter super aliena re, aliter q̃ per uenditionem, sicut per alium contractũ, & hoc modo etiam vr̃ reprobare gl. in d. § fin. vnde ego starem opinioni glos. quae est in d. l. 2. in princip ff de usucap. pro emp. videlicet propter frequentiam contractus emptionis & venditionis sit statutum, ut in uenditione requiratur bona fides duobus temporibus. s. tpe contractus & tpe traditionis, in aliis uero sufficiat tps traditionis tm̃, ut. l. 3. ff. pro solu. Neque obstat quod dicit hic Salyc. ꝙ usucapio est inuenta, ne dominia rerum sint in incerto, quia illa ratio non tollit istã ne detur materia emendi rem, quã quis scit alienam, quia si hoc concederetur, ut non requireretur bona fides tpe contractus uenditionis, esset valde damnosum dñis pp frequentiam contractus, quæ frequentia non est in aliis contractibus, ideo in eis hoc non introduxit, ut duobus temporibus requiratur bona fides & pro hoc allego tex in ratione sui in l. iusto. in prin. dum dicit, ibi. n. pp assiduam & quotidianam comparationem seruorum, ita constitui publice interfuit. ff. de usucap.

1 *Possessionis appellatione non solum comprehenditur illa possessio, quæ iuris est, sed etiam ipsa res immobilis possessa.*

2 *Statuta si dixerunt, quod possessionis domini talia facere possint, non refertur solum ad dominos possidentes, sed etiam ad dominos rei.*

3 *Possessionis appellatione, an fundus rusticus et vrbanus ueniat. an uero rusticus tantum.*

4 *Possessor malæ fidei an rem & omnes fructus restituere teneatur.*

5 *Emens rem alienam scienter a malæ fidei possessore, præscribere non potest.*

6 *Titulus ex cũsat a mala fide, & a fructibus percipiendis.*

7 *Vitium personale ut est mala fides auctores, singulari successori non nocet.*

8 *Verbum usucapio est genus, & sic appellatione usucapionis etiam longum tempus comprehenditur.*

9 *Exceptionem in forma usucapionis si conuentus opposuerit, & in forma præscriptionis probauerit, an sufficiat.*

10 *Res mobilis an per furtum uel per uim surripiatur, nulla differentia est.*

SI patrem. Malæ fidei possessor tenetur domino rem cum fructibus restituere, bonæ fidei uero emptor rem restituit, nisi completa usucapionem, quæ sibi non procedit in re vi possessa prius quàm ad dominum reuertatur. hoc dicit. Vel sic, malæ fidei possessor non pscribit. sed bonæ fidei possessor sic, licet eius auctor fuerit in mala fide, nisi res sit affecta uitio reali. hoc dic. In textu ibi Si

 par.

partem expone.i.dimidiam. l. nomen filia-
rum.§.portionis. ff. de uerborum sign. idem
tñ esset, si plus q̄ dimidiam, uel minus uẽdi-
disse.arg.l.quæ de tota ff.de rei vend & eodẽ
modo expone uerbum, Portio, quod est inf.
In tex.ibi Possessionis, dic.i.rei possesç, ex
quo dicit inf. cum fructibus.& sic ista lex lo
quitur proprie de præsc. sed si velles intelli-
gere de uera usucapione, dicas possessionis.i.
rei mobilis possessæ.& dum dicit, Fructibus
expone.i. pensionib.& vecturis. & secundum
primam expositionem usucapo in hoc titu-
lo & sequentibus large ponitur, ut ēt.longi
tpis pscriptio contineatur, ut dicit gl. not.in
l.3 ff.de vsu.sed certe ista lex loquitur de re im
mobili,& sic de psc.lõg.tẽpo ut patet hic in
tex. dum dixit, vel bona fide, q indicat hunc
tex.loqui de re immobili tm̃, quia dicit, q
bonæ fidei emptor q emit à malæ fidei.pos-
sessore, potest usucapere, quod non posset, si
esset res mobilis, quia facta esset furtiua, ut
l.1.supra e.& l.sciens. infra eo.secundũ Alb.
hic.de quo dr̃ infra in 1.no.In tex.ibi, Malæ
fidei possessor.dic & sic erat vitium persona-
le, non reale,& sic non erat ab eo ui possessa,
vt patet in fi.q in hoc differt a principio hu-
ius legis, ut dicit hic gl.1 & sic nõ potuisset
vsucapi, vt in fi.dr̃,& tñ p̃t in principio vsu
capi, vt patet ibi, compleuerit usucapionem.
In tex.ibi, Recipi pōt.subaudi.s.per verũ do-
minũ directa rei vendicatione, sed si id qđ
alienauit, tanq̄ dolo desierit possidere, vtili
rei vend.restituere tenebitur.arg.l.parẽ. ff.de
reg.iu.& l.qui petitorio& l. qui restituere.ff.
de rei vend.cum fi. In textu ibi, Perueniat.
subaudi quãdo dominus fuerat deiectus, ubi
aũt alius q̄ dñs deiectus fuisset, sufficeret re-
uerti in prãtem expulsi, ut est tex. cum gl.fin.
in l.certe, in §.Iul.ff.de precario, secũdũ An-
gel.hic & Bar.in d.§.Iul. secus est in furto,
ut ibi dicit gl.nõ de quo dicam plene infra
in gl.pe.ubi oino vide.†No.primo tex. ibi,
1 Possessor.q appellatione possessionis comp
henditur non solũ illa possessio quæ est iu-
ris, de qua in l.1.in prin.& per totum tit. ff.
de acqui.pos.& in l.qđ est, fundus.ff.de verb.
sign.sed etiam comprehendit ipsam rem im
mobilem possessam, ut dixi super tex.& pro-
batur in l. cum satis in §.caueant aũt posses-
sionum dñi.C.de agric & censi lib.11. & in
l.locorum.ibi, proprietas possessionis. C. de
omni agro deserto, eodem lib.& ibi hoc no.
2 Bar.in fi.qui dicit,† Quod hoc est utile pro
statutis dicentibus, q domini possessionis
possint talia facere, nam hoc non refertur so
lum ad dominos possidentes, sed etiam ad
3 dominos rei.† sed posset dubitari, an appella
possessionis ueniat fundus rusticus & urba-
nus, an vero rusticus tantum. & uĩ q in du-
bio intelligatur de fundo rustico, maxime
propter communem usum loquendi,& si nõ
verificabitur in domo uel furno.ar.l. librorum.§.q tamen Cassius.ff de leg.3. & l.La-
beo.cum no.per Bar.ff.de suppel.le.& ita ui
di alias Paduæ iudicari. de quo etiam dixi i
4 d.l.quæstio est, fundus.†No.secundo ibi, om
nino cum fructibus, quod malæ fidei posses
sor tenetur restituere rem.& omnes fructus.
concordat l.certum.in princip.& ibi est ma-
5 teria.supra de rei vendicat. †Nota tertio ibi,
Si sciens, quod emens rem alienam sciẽter
a malæ fidei possessore, non potest præscribe
re,& maxime quia in ea committitur furtũ,
6 vt l.1.in fi.supra eo.& ibi dixi.†No.quarto
secundum Raph.q hic uĩ esse casus pro gl.
contra pe.in l.si fundum supra de rei uend.
q titulus excusat à mala fide, & à fructibus
percipiendis & dicit, q hoc sibi placet. de
quo dicitur plene hr̃.in d.l.si fundum.& in d.
l.certum, quia non est materia nostra, quod
intellige de fructibus perceptis ante litem
contestatam, sed de perceptis post, tenetur ad
omnes, ut d.l.certum.in fin.& ibi per glo.&
Doct & per gl.in c.super quæstionũ. in pri.
7 in uerbo, exordium. in fi.extra de officio de.
leg.cũ similib.†No.quinto quod uitium p-
sonale, vt est mala fides auctoris, non nocet
singulari successori hoc iure, vt hic & l.1.in
8 fra de præsc.longi temporis.quod tamen ho-
die corrigitur in aut.malę fidei.ibi posita,&
ibi plene dĩ.vt hr̃ hic ẽt in gl.fi. sed uniuer-
sali successori, qui est successor uitiorum &
culpę, bene nocet etiam iure isto, ut etiam
ex persona sua. licet sit bonę fidei, non pos-
sit vsucapere uel præscriptionem inchoare,
ut l.cum hæres.ff.de diuer.& tempo. pręscri.
quod tamen limita esse uerum de iure ciuili,
secus de iure canonico secundum Dy.qui lo-
quitur de volente inchoare ex sua persona
usucapere uel præscribere,& dicit, quod no-
cet sibi mala fides auctoris sui ut ipse no.in
c.2.de re.iu.in 6.& ita tenet etiam Bart. se-
quendo Dy.in d.l.cum heres. quod dicit hic
Pau.de Cast.uideri sibi satis nouum, qa plus
nocet mala fides de iure canonico, q̄ de iu-
re ciuili, ut habet in d.c.2.& in c.fi. extra de
præscri.

præfc.& in l.fequitur.§.fi uiam. per Bart. & Doc.ff.de ufuc.unde fi de iure ciuili mala fi des auctoris nocet hæredi,quanto magis ui detẽ debere nocere de iure canonico , & non dicit ultra.fed in l.Pōponius.§.cum quis.ff. de acq.poff.hoc declarat.de quo uide, quod plenifsime dicam in l.nihil.infra pro hære de.Vitium ãt reale bene nocet cuilibet fuc ceffori,quoufquefit purgatum , ut hic in fin. & q̃ fint uitia realia,dic ut habet in l.uitia ,
8 infra de acq poff.& ibi dicemus. † Nota fe xto,& ult.ibi,ufucapionem.& in fin.ibi, ufu capio. coniuncto text.ibi, cum fructibus . & coniuncta rub.fupra eod.q uerbum , ufuca pio,eft genus , & fic appellatione ufucapio nis comprehenditur ẽt præfcriptio longi tẽ poris,quia hic loquitur de re immobili , ut dixi fupra in prin.fuper tex.in uerbo, poffef fionis, quæ res immobilis non præfcribitur nifi longo tẽpore fecundum Pau. hic. & eft tex.& ibi dicã in l.1.infra tit.1. & dixi fupra in rub.in rub.in prin.in fecunda cōtinuatio ne,fed ꝓprie ufucapio eft in re mobili,præ fcriptio in immobili,ut l.2.infra de p̃fc.lon
9 gi tp̃is,ut dicit gl.no.in l.3.ff.de ufuca.† Ex quo no.q licet cōuẽtus oppofuerit exceptio nẽ i forma ufucapionis, & ꝓbauerit in for ma p̃fcriptionis,fufficit,ficut econtra , dixit Bal.in l.feruorum.in fi.infra in quibus cau. ceffat longi tp̃is p̃fc qui uoluit pet illũ text. quod fi in oppofitum eft forma p̃fcriptiōis, & eft ꝓbatũ in forma ufucapionis, fufficit . & fic no.pro faluandando libellũ in quo di ceretur,dico me ufucepiffe contra Titiũ , cũ tractaretẽ de p̃fcriptione rei immobilis, & e cōtra dicẽdo fe p̃fcripfiffe , cum tractaretẽ de re mobili,in qua folum cadit ufucapio,quia uerba libelli ẽt ĩpropriãtur,ut poffit faluari, & fuftentari,ut no. Bart.in l.fi olei.in fi. fup. loca.& in l.1.in fi.fupra de ufuf. & in l. fed & fi poffeffori. §.item fi iurauero.ff.de iurei. & ibi per Doc & per Bar.in l.fi prius. in 12. colu.uer.1.contra hoc oppo.ff.de nou.oper. nunc.& per Bar.Bald.& Ioan.de Imol.in l. fcire debemus. ff. de uerb.oblig.& per Cyn. in l.1. in 4.q. fupra de iure emph. & uide omnino per Innoc.in cap. examinata. in fi. extra de iud. qui tenet , quod libellus fit fu ftentandus,dummodo fit qua cunque uia to lerabilis.& ibi per Doct.q adde prædictis , quę dicam in l.unica. in 4. euidentiali,in fra de ufuc.transfor.ubi ponam an & quãdo uerbum ufucapio poffit uerificari in rebus immobilib.tã in libello,& fnia,quãm ẽt in ftatutis,ubi oĩno uide.In gl.2.in uerbo, bo na.fide.ibi,Hodie contra . aduerte ad iftam gl.quia fi tu intelligeres q loqueretur de v fucapione rei mobilis,male diceret, quia il le auth.loquitur in præfcriptione longi tẽ poris,vnde cum fit exorbitans, non eft exte ndenda ita dicit Bar. in l.Pomponius.§.cum quis.ff.de acq.poff.Præterea ifta gl. non ha buit iftum fenfũ,ut intelligeret d.auth. ma lę fidei, habere locũ in ufucapione per iftũ tex. quia ifte text.loquitur de præfcriptione proprie loquẽdo , & improprie loquitur de vfucapione,ut fupra dixi in ul.notab.Item, quantum ad propofitũ noftrum non hẽt lo cũ in præfcriptione longifsimi temporis. quod patet,quia ẽt ipfimet auctori malæ fi dei non nocet mala fides, ad præfcribẽdum longifsimo tpe,ut l.oẽs.& l.ficut.infra de p̃ fcri.30.ann.& hoc de iure ciuili,fecus de iu re Can.vt in c.malę fidei poffeffor.de reg.iu ris in 6.& in c.fi.extra de præfcri. intellige ergo glo. fane,vt loquatur in præfcriptione longi tp̃is tm̃.de quo dicam late in d. auth. malę fidei.In gl.pen.in verbo violẽter. ibi, Si vi.quæ eft contra.dic idẽ tenet gl.infti de vfuc.in §.furtiuæ.& uide oĩno gloff in d.l fi ui.& & quod ibi no.per.Doc.In ea.gl.in fi. opp.de leg.non folũ.§.fi dominus.ff.de ufu. ubi quando qs uiolenter eft deiectus a pof feffione,res a qua fuit deiectus , pt ufucapi, feu p̃fcribi antequã reuertatur in ptãtẽ do mini.So.hic loquitur, quãdo dominus fuit vi expulfus,& ab expulfione fuit appræhen fa poffeffio , in contrario uero non fuit per expellentem appræhenfa poffeffio. & fic nõ uidetur fuiffe res ui poffeffa , quia quãuis do minus fit ui deiectus,res tamẽ nõ eft ui pof feffa,ut l. fequitur.§.fi tu me ui.ff.de ufuc. & ibi no.de hoc. & eft gl.inft.de ufuc.in § qđ ãt. *el pr.mo.* in uerbo poffeffarum . Item ad uerte,quia ifta gl.uidetur uelle relata ad te xtum,q fi eft res ui poffeffa,non poteft ufu capi,nifi reuertatur in poteftatem domini, ficut etiã dicitur in re furtiua,vt illa nõ pof fit ufucapi, nifi fimiliter reuertatur in pote ftatem domini,vt l.fequitur .§. quod autem dicit lex.ff.de ufu. & uidetur effe tex.de utro que inftit.de u uc.in §.fed aliquãdo. & dici tur reuerti ĩ poteftatẽ domini, quãdo ab eo non pt euelli:ut d.l.fequitur §.tunc in pote ftatem.& not.gloff.in d.§ fed aliquando. & uide gl.in l.abducta.fupra de fur.quæ ponit

10 *Renunciat qui in iudicio rei vendicationi, videtur de necessitate domino renunciare.*
11 *Argumētum a consequēti destructio bonum est.*
12 *Limitata causa limitatum petit effectum.*
13 *Dominium eo casu, quo dominus transfert, non dominus transfert vsucapiendi conditionem.*
14 *Regula est quod quæcunque res vsucapitur ea dem Publiciana peti potest.*

EX causa. Ex causa transactionis possessionem acquirens, potest vsucapere. tit. ꝓ trāsacto.h d. Et sic facit ista lex pro 2. parte huius rubr. ibi, vel transactione. & ibi dixi. uel sic, Transactio est sufficiēs titulus uel causa ad vsucapendū.† No. ꝙ titulus trans-
1 actionis est sufficiēs ad usucapiendū, quod intellige, si res fuit tradita ex causa transactionis. nā a tradēs erat dñs, incontinēti in eum trāstulit dñiū l. traditionibus. supra, de pac. Rō est, qa tradidit rē ut suā, q̄ sua erāt, & sic potuit, & uoluit transferre dominiū in accipientē, ut ibi. & § p traditionem Inst. de re. diui. sed si nō tradidisset, sed ex causa transa. dimisisset pęnes aduersariū, secus. Pone, exēplum, petii rem a te, quam detines tanquam meā, cū forte non esset. uenimus ad istā trāsactionē, quia tu dedisti mihi x. & ego destiti a lite, & dimisi eā rē esse penes te, promittēdo, ꝙ nunquam amplius peterem, liberans te pp illam rem, quam tu possides, certe non usucapis contra uerum dñm, ut l. si pro fundo. & l. siue apud acta. supra, de transac Et est rō, quia si ego essem dominus illius rei, per illam transactionem dimittendo ipsam rem penes te, nō transtulissem in te dominiū, qa intentionis meæ non fuit aliquod ius in te transferre, sed solum de lite discedere, & sic quod potui, nolui. l. nullum supra si quis alteri vel sibi. & c. cum super abbatia extra, de off. del. Item potest assignari alia rō, quia tradens, tenetur ad dominium transferendum, dimittens vero non & ita sentit ista gl. no. in d. l. si pro fundo. circa fin. quod dicit ēt tenendum menti perpetuo. facit quod no. Bal. in l. si constante §. si vxor. ff. sol. matri. Si itaq; in hoc casu fuissem dominus, non trāstulissem dominiū, ergo si n̄ fui dominus non potui transferre vsucapiendi condōnē, quia ista procedunt a pari, ut l. clauibus. ff. de contrah. emp. & ita tenet hic gl. & istam opin. sequitur Azo, in summa huius tit. §. pē. & Bart. in l. 1. ff. de vsucap. pro emp & ita tenent Doct. Moder. scdm Ang. hic. & ita cōiter tenetur scdm Paul. hic. de quo dic plane in gl. In gl. 1. in princ. pro declaratione gloss. op. de l. pro fundo. in fin. & de l. siue apud acta. & de l. super possessione. supra, de transl. vbi hr̄, ꝙ dominus rei qui transigit dimittendo rem suam aduersario, cum quo transigit, in eum non transfert dominium ergo vbi non esset dñs, non posset transferre vsucapiendi cond. per regulam l. clauibus. ff. de cōtrah. emp. Glo. soluit duobus modis illud cōtrarium. Primo, scdm Mat. Hug. & Pla. ꝙ contrarium loquitur, quādo dominus dimittit rem aduersario, quo casu non ꝓcedit vsucapio, ut dixi supra in notab. hic. loquit̄ quādo tradidit. Pone exemplum, petebas a me rem quā possidebam tanquam meam, deuenimus ad transactionem, quia dedisti mihi x. & ego tradidi tibi rē-nam si fuisset mea, transtulissem in te dominium, & si non est mea, transfero vsucapiendi condōnem, ut d. l. clauibus. & ita loquitur ista lex, & dixi supra ī notab. Secūdo soluit gl. scdm Ioan. negando regulam d. l. clauibus. quia semper non ē vera, per l. 2. §. si a pupillo. ff. de vsuc. ꝓ emp. quę glo. uult dicere scdm Ioan. ꝙ ista lex ꝓcedit etiam in casu, quo res non fuisset tradita, sed dimissa ex causa trāsact. apud aduersarium & respōdet ad d. l. clauib. quia scdm Ioan. illa regula, quæ dicit, ꝙ ī casu, in quo ille qui est dominus, nō transfert dominiū, in eo non dominus non transfert usucapiendi condōnem, nō sp procedit. nam quādoq; ille qui est dominus, nō transfert dominiū, & tamē non dominus transfert usuc. condō. ut d. l. 2. §. si a pupillo. Sed ista opin. Io. cōiter non tenetur, pt tamē alīquib. casibus saluari, ut dicetur infra in uer. & illud quod dixi de transf. Doct. cōiter tenent primā opin. quæ fuit Mat. Pla. & Hugo.† Ex qua tu no.
2 ꝙ quando alicui possidenti dimitit̄ aliqd ex cā trāsf. possessori, nō ꝓbat̄ aliqs titulus, maxime habilis ad usucapiendum ꝓ hoc est tex. in d. l. si pro fundo. in fin. & ibi hoc not. Bart. & alii scribentes, qui tex. est sing. in c. 1. in fi. in tit de conte. inter uas. & alium de benef. in vsi. feu. & est tex. cum glo uer. pendente in l. siue apud acta. & ibi Bar. ī si. supra de transf. & no. Bart. in l. 1. ff. de usuc. ꝓ emp. & nō. ēt gl. & Bar. in l. eius rei. ff. de rei uend. & not Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune. in 4. col. uer. ꝓ declaratione huius lect. 1. quęro. ff. de acq. poss. ubi est uidendum, qa declarat d. l. si ꝓ fundo & l. postquā. liti. supra d pa. & ita tenet An. d But. sequēdo Bart. in

in d.§.nihil cõc.in c.pastorali.in 7 col ad fi. extra de causa pos. & proprie. & idem tenet ēt Pa.de Cast ī d.l.siue apud act.in fi. primæ col p gl q̄ est hic.† Idē dico si dimittitur ali
5 cui ex iuro,quia tunc ēt non transfertur ali qs titulus,ut no.gl.& Saly.in l.sed & si pos sessori.in pri.ff.de iureiu.& no.gloss. Inst.de act.§ si quis postulante.in verbo, Dedit.& ibi per Ang.de Are.de quo uide oīno per Rapha.in l.nā & postea.§.fi.cum l.se.& seq.ff. de iureiu.Idē qñ res dimittitur ex snia,ut in §.fi.Insti.de off iud.& no.in l.Pomp.§.si iussu.ff.de acq.pos.& per gl.Dyn.& Bar.iu l.exceptio.ff.de exce.rei iud.& Cy.& Doct. in l. 2 supra cõra vtri.iudi.Idē tu dicas, quādo ex laudo uel arbitramēto dimittitur res penes aliquē † Quia laudū seu arbitramenta dicitur esse q̄dā trāsactio,ut no.gl.in auth.vt dis. iud.§.si uerò cõtigerit.col 9.de quo per Cy. & Doc.in l.si quis ex consensu.supra de epis.
4 aud.& per Doc.in l.1.supra de trās.cū si.† Ad de tñ singulariter ꝙ per ista verba, ista ī pos sessione,datur titulus, ut eleganter dicit Bal. in l.si voluntate,per illum tex.supra de fidei com.lib.Sed aduerte,ꝙ Bal.in d.c. 1. in fi.ī tit.de cõten.inter vasal.& alium de benefi.in vsi.fen.uidetur aliter dicere,uidelicet,ꝙ ille qui dimitti rē penes aliquē,alienat & transfert dominiū,si erat dominus,vt ff.de rei uē. l.quædā mulier.& ff de iur.do.l.in sponsalibus.§.1.pterquā in contractu transa.ubi non acquiritur aliquis titulus, sed res dimittitur alteri parti , & non transfertur dominium seu vsucapiendi conditio,ut iu gloss.nostra, & d.l.pro fundo.supra de transac.Sed contra Bal.videtur esse gl.in l.stipulatio ista.in pri. in verb.successores.& ibi Ang.ff.de uer. obl.
6 qui dicit per illam gl. † Quod si aliquis da re sua apud alium constituta promittit controuersiam non mouere possessori , per hoc non transfertur dominium,nec usucapiendi condō,quod est diligēter no.& subdit, quòd de hoc est casus in d.l.si pro fundo. supra de transa.licet illa loquatur in transa.& sic vult ꝙ non sit speciale in transac. Item aduerte, qa uidetur,ꝙ ēt in trans.trāseat dominiū, & si nō erat dominus,transfertur usucap. cōdō. Nec ob.d.l.si pro fundo.in fi. quia scdm Rapha.Ful.in l.nā & postea.in §. si petitor. ī 4. col.ff.de iureiu.ꝑt illi l.si pro fundo.in fi. respondeti duobus modis . Vno modo , ꝙ ibi non negatur dominiū rei relictę ex cā trans. transire in possessorem,si erat dominus. Sed bene dicitur ibi,nō teneri relaxantē de euic. si res euincatur.nā per hoc nō sequitur,ergo si fuisset dominus , nō transiuisset dominiū, nā ex donōne transit dominiū,& tamē si res euincatur,donās nō tenetur de eui.c.l.2.C.de euic.& habetur in l.Aris.ff.e.ti.idē si ego cederē oē ius qd habeo,& non plus,si essem dominus,trasferrē dominiū,& si fundū ius mihi cōpetiisset, non teneor de euic. & ita est de directo in d.l.si pro fundo,iu fi. facit l. ꝙ si iu uenditione.ff.de hære.uel act. ven. Secūdo modo pōt respondeti ad l.si pro fundo.si uolumus eā intelligere, ꝙ ibi non transiuisset dominiū a petitore,si fuisset dominus interim,q.d ibi nō dicitur,intelligēdum est, ꝙ tranlactionis forma & conuentio ea fuit,uidelicet quia dominus nō conuenit eam non petere,datis sibi centum,& sic non transiret dñium,ēt si fuisset petitoris,sed ageretur , ut res de qua transigitur,sit possessoris,ut in iuramēro habetur in d.l.nā.& postea §. si petitor.ꝙ hoc casu non transferret dominium,nec dicit illa l.si pro fundo.in fi.scdm Raph. in d.§.si petitor.vbi plenius p eum. & licet ista verba quantum ad intellectum d.l.si profundo.in fi.sint notabilia, tamē quantum ad decisionē q nostræ non sunt oīno uera.nā cōis op.est in contrarium,vt.s.quando quis dimittit rem aliquam apud alium ex causa transactionis,possessori nō acquiritur dominium, nec probatur aliquis ti.ad transferendum in eum usucapiendi cond.scdm primam opin. gl.hic,ut supra dixi.& ita vult ēt hic ipse Rapha.& rōnes deduxi supra.in 1.no.Pōt ēt assignari alia ratio scdm Bal.hic.nā ubi est transactio ab oī obligatione sub tracta. licet ibi sit titulus.i.transactio,tamē non est ibi obligatio sub audita,ex qua transferri debeat dominium uel vsucapiendi condō, sed est quædam patientia,quæ non hꝫ pro tit. quo ad acquirendum dominium uel usuc.l. nunc nuda.in pri.ff.de acq.re.do.& facit pro hoc gl. secundum eum in l.siue apud acta.quæ incipit pendete.supra de transa. † Et illud quod
7 dixi de trans.qd dimittendo rem possessori, nō transfertur titu.in possessorem habilis ad transferendum dñium,uel usuc.condō fallit in plurib.casib.& primo si ex causa transact. retinetur res aliqua de qua non erat controuersia,sed constabat eā esse petitoris,& ex eō uentione remanet apud reum,tunc.n.reus usucapiet,si tradēs non erat dñs.ar Inst.de re. di.§ interdū.scdm Raph.hic.Sedo fallit,ēt si de

de ea re dimissa erat controuersia, qñ fuit a. ctũ in trãsut omne ius petitoris ad reũ trãseat, qa tũc si petitor erat dñs, trãsfert dñiũ, alias trãsfert usucapiẽdi condõuem. & ita te net Bar. in l. eius rei. p illũ tex. ff. de rei uen. & Bal. & Raph. hoc idem tenẽt. Sed Bart. in l. 1. ff. de usu. ꝓ empt. distinguit in hoc, aut quis accepit pecuniã, & dixit cõcede esse Ius quod mihi competit in tali re de qua lis erat, & hoc casu hẽbit titulũ ꝓ emptore ẽt ꝓ tali re reiẽta, sicuti quãdo emo quicqd iuris habes, ut l. emptor. e. ti. & l. ꝙ si in uẽditione ff. de hær. uel act. ue. & sic poterit hſe usucapiẽdi cõd. Aut nõ dicit cõcedo, sed finio, uel quicto omne ius, & tũc secus esset, ut d. l. si ꝓ fundo. Idẽ ſcdm Bal. hic si agiẽ ne ad iudicẽ eatur. Ista tamẽ fallẽtia nõ uꝛ posse ꝓcede, qa res incerta nõ pt possideri, nec tradi, nec usuc. l. locus. in fi. ff. de acq. pos. Sed tu potes ad hoc rñdere distinguẽdo, prout distiguit, Bar. singulariter in d. l. emptor. i fi. ff. de usu. ꝓ emp. Aut uẽdõ uel cõcessio est facta hoc modo: Vendo uel concedo quicqd iuris habeo, uel trado quicquid iuris habeo, & tunc nõ pt possideri, & ideo pscriptio. nõ procedit. l. fi. possessione. ff. de usuc. & ita loquiꝛ d. l. locus in fi. Aut uẽdo uel cõcedo quicquid iuris habeo in tali fundo, & trado totũ fundum, & tũc ꝓcedit usucapio, qa credit se to tũ emisse uel hẽre, ex concessione sibi facta. ar. l. 2 §. si fundũ. ff. de usuc. ꝓ em. & licet Bart. loquaꝛ de traditione rei, & bñ, qa psupponit rẽ fuisse apud uendẽtẽ uel cõcedẽtẽ, tamẽidẽ esset quãdo fuisset apud reũ possessorẽ, & cõ cessisset oẽ ius in tali fundo, p ea qua sup. dixi. & pro ista distinctione q̃ facit Bar. in d. l. emptor. uide Bal. in l. si fi e. §. 1. in fi. ff. de lega. 1. & ibi Doc. & qđ no. Pau. de Cast. i cons. 125 in 5. col. in fi. & uide eundẽ Paul. i cõs. suo 181. in fi. ubi declarat qũo intelligatur illud qđ dꝛ, quod incertę partis possessio uel dominiũ acquiri nõ pt. Et ex pdictis sis cautus, ut apud quẽ res di mittiꝛ ex causa trãsactionis, ut nõ solũ dicaꝛ in trad. quod actor ꝓmittit rẽ apud reũ, & ꝓmittit ipsũ nõ molestare, vel ẽt rẽ petere, sed ẽt dicat, ꝙ cedit & cõcedit, & trãsfert. & mãdat omne ius quod hẽt in dicta re, de qua erat cõtrouersia, & similiter oẽs actiones reales, & personales, & mixta, ciuiles & ptorias, & expressas, sicuti i instrumentis uenditionum apponi cõsueuit & si fieri potest, actor tradat rem ipsi reo uel inducat ipsum in possessionem, nõ recedendo tñ ab aliqua possessione, quã haberet ipse reus, sed potius inhęrẽdo omni meliori modo, &c. & hoc modo cessabũt oĩa dubia. Tertio fallit, quãdo dimittẽs acceperit litis ęstimationẽ, puta qa ius partis erat certũ, licet de eo esset lis. ar. l. si donatæ. in pri. ff. de do. inter ui & vxo. & l. 1. & oĩno uide Bart ff. de vsuc. pro emp. & vide ẽt eũdẽ, & nõ omittas, in litis æstimatio. e. tit. vbi hoc optime declarat. Sed circa pdicta posset dubitari, quid si
8 sunt duo socij, & diuidũt extra iudiciũ uel i iudicio, an acquiriꝛ titulus, ita ꝙ possit usucapere? dic si fit extra iudiciũ, tũc solũ in dimidia dimidiæ qs hẽt titulũ a socio, & ideo solũ in illa dimidiæ acquirit titulũ, & procedit vsucapio, aliã verõ dimidiã dimidiæ dꝛ habere iure suo, & nõ a socio, & ideo in ea non q̃rit titulũ. & ita vult gl. in l. eum putarent. ff. fam. her. in l. qui Romæ §. duo fratres ff. de verb. ob. & sic illam nõ vsucapit, idẽ si fiat inter duos cõiter possidẽtes, sed si fit i iudicio diuisio, quia possidẽs egit iudicio diuisorio, si nõ possidens egit iudicio diuisorio cõtra possidentem, & consecutus est dimẽ diam rei, tũc in tota illa dimidia, q̃ est cõsecutus, hẽt titulum adiudicationis, cũ antenõ possidebat, & ideo totã illã rẽ q̃ cõsecutus ẽ, vsucapit. & ita loquiꝛ l. Põp. §. q iussu. ff. de acq pos. & ita no. vult Fl. in d. l. cũ putarẽt. in fi. Et ex hoc no. vnã cautelã, ꝙ tutius est, ut fiat diuisio p iudicẽ inter fratres, uel socios habentes bona cõia, & ꝙ iudex adiudicet ptes, quia tunc si reperieꝛ i illa diuisione facta in portiõe signata & tradita vna, ꝙ eẽt vnus fundus alienus, ille cui adiudicatus est in pte sua, posset totũ pscribere spatio 10. vel 20. an. ꝙ non esset, si esset facta diuisio extra iudicium, & hoc operaꝛ sñia iudicis, sicut alibi operaꝛ singulariter, in l. ait ptor. §. pmitti tur. ff. de mino. & hꝛ p gl or. Inst. quib. alie. licet vel non. in §. nunc admonendi. Itẽ põt etiã dubitari de alia q. videlicet quid si actor in petitorio renuntiauit liti, an sicut renunciat rei vend. ita uideatur etiã renũciare dominio rei, de qua agebatur. Et Bar. in l. naturaliter. i §. nihil cõe. i 2. lecti. circa pri. uersi. ꝓ decla. huius lect. ff. de acq. pos tenet ꝙ nõ, per d. l. si ꝓ fundo. in fi. sup. de transac. & probat per istam rationem. nã certum est, quod per transactionem quis renunciat iudicio, & tamen per hoc non transit in eum dominiũ fundi penes eum relicti. allegat no. in ista l. nost. a, pro hoc l. exceptio. ff. de exce. rei iudi.

&

& quod ibi no. Non ob. glo. in l. Postq̃ liti. supra de pac. qa dicit ipse, ꝙ nos debemus scire ꝙ ius duplex est. s. dñium. Item rei vendicatio, quæ causatur a dño, vnde per renũciationem vr̃ renunciare instantiæ, & iuri, hoc est actioni, seu vendicationi, vt per hoc contra me agentem ad rem, habeas exceptionem petitionis, vel doli, vt d. l. postq̃ liti. & l. non solum. §. si liberationis verbo. & quod ibi no. ff. de lib. leg. iuri aũt dominii non videor renunciare, vt dictis iuribus probatur. Sed Lud. de Ro. in d. l. naturaliter. §. nihil cõmune. in 2. col. ff. dicit, ꝙ Bar. in d. §. si liberationis uerba. sequendo Inn. iuc. veniens. extra de renuncia. tenet contrarium, videlicet ꝙ imò ex dicta renuntiatione facta litis trãsfeat dominiũ contra reum, & hoc dicit esse verius, quia sibi vr̃ impossibile, ꝙ penes ipsum reum, qui acquisiuit rei vendicationem respectu renunciationis non dicatur esse acqsitum dominium cum illa non possit stare, ubi dominium non est, vt ff. de rei vend. l. in rẽ. & l. vnica. C. de alie. iud. mu. causa facta. Secundo, qa renuncias isti petitorio intẽtato, rẽ quã petiit, pro derelicto vr̃ hr̃e, dominiũ ergo illius naturaliter possidenti q̃ritur ff. ꝓ derel ꝑ totũ. & l. si q̃s vi. §. dñia. ff. de acqu. pos. Nec ob. scdm eum l. siue apud acta & d. l. si pro fundo supra de transac. quia longe diuersa sunt a transl. dominij renunciatio, & transactio, cũ renuncians agat oẽ ius in illũ, cui renunciat, transferre, sed non ita econuerso in eo, cuius respectu renunciatũ est, in trãsactione, qa ibi transigẽs agit principalr̃, ut à lite discedat, non aũt vt dominiũ ex transac. q̃ratur. & ideo dixit hic Bald. ꝙ si transigens, expresse diceret, Relaxo tibi oẽ ius, qd in d. re habeo, tali casu induceretur dominij translatio, cum intendat hoc expresse, & prĩcipaliter agere. & idem tenet Ang. in d. §. nihil cõe. Dicẽs, ꝙ qui renũciat in iudicio rei vendicationi, vr̃ de necessitate dominio renũciare, qa vnum sine alio esse non p̃t. nã si dominiũ remaneret apud renũnciantem, oporteret dicere, apud eum dñe remanere rei vendica. & nihil ad hoc alleg. sed ꝓ hoc posses
11 allegare, †quia bonum est ar. a cõsequẽti destructio, vt no. glo. in l. 2. §. 1. in uer. ideo. ff. si cer. pe. nã si p̃dit renũciãs rei vendatione, q̃ est cõsequẽs ipsius dominij. l. licet. §. ea obligatio. ff. de ꝓc. ergo vr̃, ꝙ debeat perdere dominium, ꝙ est eius ans, quia rei uend. causa tur a dño. l. in rem. in prin. ff. de rei uend. &

Saly. etiam tenet contra Bart. ꝑ d. l. postq̃ liti. Sed ego teneo opin. Bart. quam ponit in d. §. nihil cõe. & quã tenet idẽ Bar. & Bal. in d. l. si pro fundo. & Bald. in l. 1. in 3. col. sup. cõia de leg. & Ant. de But. in c. cũ dilectus. in 4. col. & in c pastol. in 7. col. extra de causa poss. & propr. & Paul. de Cast. & Mod. in d. § nihil cõe in 2. lect. & hoc ꝑ rõnes Bart. Nec obstãt rões allegatæ ꝑ Lud. in d. §. nihil cõe. & primo dũ dixit esse impossibile, ꝙ non sit acq̃situ dominiũ ipsi reo, q̃ acquisiuit rei uẽdicationẽ ꝑ ipsam renũciationẽ, quia nõ est uerũ, ꝙ ex renunciatione facta ꝑ actorẽ liti in petitorio, uideaẽ illa rei uendicatio acquisita ipsi reo, qa per dictã renũciationẽ uĩ solũ renunciatũ instãtiæ, & causæ, & actioni, uidelicet ut si dicat se dominũ ex aliqua causa, nõ amplius ex illa causa dicere possit se dominiũ, non aũt vr̃ ꝑp hoc rei uendicatio quæsita ipsi reo, quia ad hoc nõ tẽdit illa renunciatio. ar. d. l. si ꝓ fundo. in si. Nec ob. si dicaẽ, si renũciauit actioni, ergo sibi inutile remanet domin. & sic ꝑinde est ac si ipsum nõ haberet, qa ad hoc p̃t responderi secũdũ Pau. de Cast. in d. §. nihil cõe. hoc esse uerũ quãtũ ad effectũ agẽdi, sed quantũ ad effectũ excipiẽdi uel replicandi uel iustificãdi, possessoriũ nõ est, perinde ac si nõ haberet. ar. corũ q̃ hñr in l. Iul. ff. de cond. ind. & ꝑ hoc patet, ꝙ nõ obstat, dũ secũdo loco dixit Lud. in d. §. nihil cõe. ꝙ si transferẽ rei vẽdicatio in reum, ut dixi, & posito, ꝙ transiret, non tamen sequetetur, ergo transiret ẽt dominiũ, qa vnũ p̃t stare sine alio, qa si cedo tibi rei uẽdicationẽ, nõ per hoc trãsfero in te dominiũ, nisi secuta traditione, vt not. in l. plane. ff. fa. her. & in l. eius. cũ l. seq. ff. de rei uẽd. & no. Bart. in l. 2. e. tit. & in l. si. ff. de hær. uel act. uend. & in l. 1. ff. ꝓ emp. facit ꝙ no. in l. Põp. §. si iussi. ff. de acq. pos. Nec ẽt ob. quod dixit Bar. in l. nõ solũ. §. si liberationis. de li. le & Lud. in d. §. nihil cõe, uidelicet ꝙ renũciãs p̃t habere rẽ pro derelicto, quia dato ꝙ hoc ita sit, non tamẽ sequiẽ, renũciauit liti, ergo rẽ habuit ꝓ derelicto, p̃t esse ꝙ non habuit, nec in dubio p̃sumiẽ habuisse ꝓpterius excipiẽdi, & replicandi & iustificãdi possessoriũ suũ, ut supra dixi secũdũ Paul. de Cast. Preterea nõ uidetur bene dictũ, ꝙ per simplicem renunciationem, & sic nuda uoluntare res habeatur ꝓ derelicta, quia opus est alio facto l. si quis vi. §. differentia. ff. de acq poss. item, qa ius reale est fortius, quam personale. l.

le.l.ab emptio.ff.de pa.& no. in ru.ff. si cert. pe. Nec est uerum, quod renuncians simpliciter liti, uideatur renunciare omni iuri, quod hec: quia imò vr solum renunciare instantiæ & actioni intentatę, ut dixi, & sic vr renunciasse dño, nec ipsum in reum transtulisse. Nec obst. ar. quod feci a consequenti destructo, quia non est uerū, quod rei uendica. destruatur cum effectu, ut patet ex his quæ supra dixi. Præterea tunc est bonum ar. a consequenti destructo, qñ oppositum consequentis non pōt stare cum anti, vt no. Bald. in l. conuenticula. in ar. C. de epis. & cle sed in casu nostro oppositum consequentis pt stare cum añti, quia pt esse quod quis non habeat rei uendicationē, tñ quia obstatet sibi excep. transactionis, uel doli, qñ renunciauit liti & actioni, & tñ heret dominium ut sup dixi, & ideo concludo, quod p renunciationem factam p actorem rem in iudicio petitorio, non transfert dominium i reum possidentem, Sed do. Anto. de Butr. in tract. suo possessorii & petitorii, quem posuit in Cle. 1. de cā po. & pprie: quem sequit Lu. de Ro. in d. § nihil commune. saluando op. Bar. ita distinxit. Aut expresse est facta renunciatio, & tunc dictum Bar. nō procedat, aut tacite, & tunc ponderandum factum, ex quo resultat renunciatio tacita, quia aut ex eo declarat aīus habendi rem p derelicto ex modis inducentib. hāc psumptionem. q no. p gl. in l falsus. in §. si iactum. in uer. plerunq; ff. de fur. & inst. de re. di. §. si. in uerbo, furtum. & tunc idem. aut animus habendi rem p derelicto non declarat, sed potius contrariū, & tunc sit uera op. Bar. in d. § nihil cōe. & ponit exemplum Lud. si post renunciationem factam petitori a iudicio intentat interdictū possessorium retinendæ, quod psupponit intentantem possidere. l. 1. § interdictum ar. ff. vti possi. Isto. n. casu non induceretur renunciatio dominii per renunciationem petitorii duplici rōne. Prima est, quia uideor renū ciasse petitorio trū, ut ob hanc cām possim intentare interdictū retinendę, non ar. ut renunciem dominio: † qa limitata causa, limi-
11 tatum parit effectum. l. in agris. ff. de acq. re. do cum si. & qa actus agentium non dēt opa ri ultra intentionem eorum. l. nō ois. in pri. ff. si cet. pe. Secūda rō est, & hanc dicit esse efficaciorē, quia ista duo sunt impossibilia. s. quod habeam animū retinendi possessionem, & quod habeam dñiū illius rei pro derelicto l. si qs de ui. §. diña. ff. de. pos. Sed ego non credo, quod ista ult. pars distinctione Lud. fundetur in bonis rationib. quia si rationes suæ essent uere, sequeretur quod esset in potestate renunciantis, intentando postea iudicium possessorii, facere quod sua renunciatio non extenderetur ad dominii renunciationem, etiam ubi alias dño renunciasset, sed si tempore renūciationis diceret, renuncio iudicio petitorio saluo mihi iure intentandi possessorium, rōnes suę optime concluderent, maxime quia si intelligeretur fuisse renūciatum dominio, non posset postea intentare possessorium retinendæ, qua tūc petitorium absorberet possessorium. c. cum dilectus. extra de cā po. & p prie. quæ omnia perpetuo tene menti, qa ita perfecte non reperies istum articulum examinatum. Et ex pdictis omnib. per te collige te poteris vnam distinctionem optimam, an & qñ transigens uel renuncians iudicio petitorio uideat renunciasse dño, uel illud in reum possidentem transtulisse, sed breuitatis causa eam omitto Secūdo prin no. ex gl. q est hic retenta op. prima Mar. una regula.
13 † Quòd in casu quo dñs transfert dñium, in eodem casu non dñs transfert vsucapiendi condit. p l. clauibus. ff. de contrahen. emp. & l. eum q. in prin. ff. de pub. facit l. ex empt. in prin. ff. de act. emp. q regula est uera affirmatiue, ut eo casu quo transfertur dñium, transfertur & usucapiendi condi. sed non negatiue, uidelicet quod in omni casu quo nō transfertur dñium, non transferatur usucapiendi conditio, quia imo qdoq; non transfertur dominiū, & tamē trāsfert vsucapiēdi condō, vt si pupillus uel alius inhabilis uēdat. nā licet non transferat dominiū, transfert tamen vsucapiendi condi. & ita loquitur tex. in l. 2. §. si a pupillo. q allegatur hic in fin. gl. & §. si a furioso. ff. de vsuc. p emp. & quod no. Bart. & l. eum qui. in pri. & § si a minore. & quod ibi no. gl. & Doct. ff. de Pub. & ita not. dicit Bart. in l. Pomp. §. si iussu. uer. item opponitur, quod in quib. casibus. ff. de acq. pos. & ibi p Doc. Secūdo d. regula l. clauibus. procedit ex iusto ti. uel putatiuo, & ex iusta causa, secus si ex causa in iusta, ut l. Celsus. ff de usu uel dic quod illa regula procedit, qñ est error ex parte tradentis, secus si ex parte accipientis, quia nunquam est causa translationis dominii, & sic habes pbate ti. uel iustam causam erroris, & incæpisse usucapere, ut dicit Bal. i d. l. Celsus. in uer. item opp. ex qua causa. pro quo facit l. cum in corpus. & qd ibi. no. ff. de

aqui

aeq.rer.dom.& l.si ego.cum gl.& ibi Doc.ff. si cer.pe.Tertio d.regula l.clauib. non proce dit,uidelicet q ita unum de facili non trāsfertur,sicut aliud nam dominiū qd est penes auctorem meum,qd est unicum,l.si ui certo. §.si duob.uehiculum.ff.commu. est illud in indiuiduo,qd ad me transfertur,& est difficilius:quia non pt in me transferri sine noua tradit l.traditionib.supra de pac.sed in Publiciana non est.uel sic. quia nolo uti dño quasi actoris mei, sed uolo uti iure meo.s. Publiciana,& vsucapione,quæ ex iu.meo & tradčne mihi facta a non dño, & ex possess. mea competit iure meo,vt no. ff.de reg iur. l.nemo plus iuris ita eleganter dixit Bar.in l.cum solus.in uer.sed opp.qa q é dominus, &c.ff.de usuc.quod no.quia est subtile.Quarto d.reg l.clauib.procedit,qñ per nos acquirere uolumus dominium, uel usucapiendi cō.secus si per seruos nostros: quia possessionem & dominium per eos quærimus etiam ignorantes, sed non quærimus usucapiendi condi.nihil scientes,nisi ex cā peculiari tm, vt disputat gl.in l.1 §.item acquirimus.ff.de ac pos.& ibi Doc.& item vult etiam Ang.in d.l.5.in § hęc quæ.de seruis.sed Io.de Imo. Lud.de Ro.ibi tenent contrariū,de quo dic vt ibi per eos.Quinto d.reg. l. clauib. fallit. 14 nam regulariter ista conueniuntur: Quæcūque res vsucapitur,Publiciana peti pt.l.cum qui.in pri & ibi hoc no gl.& Doc.ff. de Publi. & tamen aliqñ dñium a dño non transfertur,& tamen contra eum competit Publiciana,ut est casus in d. l.cum qui.§. si petenti.secundum Pe.& Cy. in l.1.ad h.supra eōia vtri.iu.qui dñi,q d.reg. quæ uult parita esse tradere rem a domino, & transferre dominium,& a non domino transferre Publicianam,est uera in Publiciana regulari,non irregulari.& Publiciana regularis est, quæ cōpetit contra quemcunque pterquam contra dominum.Irregularis,quæ cōpetit cōtra dominum .p hoc uide tex.in l.pe.& ibi cum ibi no.ff.de l ub.& in l.si a 7 ms.cum ibi no.ff. de rei uen.& sic uides q d.l.clauib.s nō hēt locum quando tractatur de publi.irregulari, qa licet dñs non transferat dominium,tn.ē transferetur vsucapiēdi cō. contra ipsum dominum.Sed aduerte,quia ista non q ptie est fallentia.quia d.§.si petenti.loquitur dū tractatur de Pub.qñ habuit cam ab ipso domi. sed l.clauibus.hēt locum , qñ habuit cām a non dño,& ista sunt diuersa. pterea dato q non occurrant diuersa,nihilominus non est mirum,si fallit reg.d.l.clauib.quia d.§ si petenti.loquitur negatiue,quo casu non hēt locum d.l.clauib.vt dixi secdm Bar. in 2. fall. quæ oia bene no.ad intellectum reg.d.l clauib.ff.de contrah emp.quib.adde oino gl.in uerbo, id qd emptoris. quæ incipit contra Martinum.in l.contractus.supra de fi inst.& ibi vide Cy.in 4 & 5.q.& quod ibi no.p Docto.& qd no.Io.Imo.in l.q fundū.§.seruus. in fi.ff.de usuc.pro emp.& ea quæ plene no. Ang.de Are.inst.de act.in §.sed iste in fin.

1 *Verbum comparauit,quid importet.*

2 *Emens rem a pupillo eam non usucapit , non tamen ipsam restituere tenetur nisi ei pecunia restituatur,qua locupletur effectum est.*

3 *Titulus ubi pro non titu habetur , usucapio non procedit,licet in iure erretur.*

4 *Contractu ex illicito ecclesia tenetur , qua tenus locupletior effecta est.*

5 *Minor uel ecclesia si uendat in causa non concessa, uenditio tenet, si conditionem suam meliorem facit .*

6 *Pupillus cum aliena iactura locupletari non pōt.*

7 *Excipiendū est cōtra eū,qui de praeda solicitus.*

8 *Beneficium alicui datum maxime contra ius commune,ad aliquod iniquum compendium trahendum non est.*

9 *Res pupil.alienata,quib. in casibus usucapi uel præscri possit & nu.17.*

10 *Res pupilli alienata in spatio 30.uel 40. annorum spatio præscribi possit.*

11 *Verbum nullum est uniuersale negatiuum.*

12 *Negatio plus negat quam assir. affirmet.*

13 *Statutum si dictauerit,quod instrumenta dotalia executioni mandentur nulla obstante præscriptione, non obstabit præscriptio etiam annorum 30.*

14 *Regula,quod ubi nulla præscr.currit,ibi an.30. cursus non sufficiat.*

15 *Statutum si dispofuerit quod super instrumentis dotalib.nulla currat præscriptio,non obstante his uerbis præscr.anno.c.curret.*

16 *Tempus præscriptum ex pacto prorogari posse, vbicunque inuentum fuerit,nunquam tempus illud annos centum transcendit.*

18 *Dilationum tempora pupillos et minorib.currunt attamen restitutio datur.*

19 *Beneficia omnia minorum an ipsis furiosis tribuuntur.*

20 *Priuilegia pupillorum curatorib.qui sub alienæ administratione sunt,conceduntur.*

21 Furio-

21 *Furiosus alius est, alius demens vel mente capi-*
22 *Furiosus, fatuus, & demens æquiparantur.*
23 *Præsc an sicut ætatis pupi tempore dormit, ita etiam furoris tempore dormiat.*
24 *Præscript: quæ ex statutis procedunt, an contra minores currant.*
25 *Locupletior quot modis quis dicatur.*
26 *Vendi an teneatur si minor vel ecclesia rem ven dat in casu a iure non concesso, seu non seruata forma iuris vel statutorum sed tamen condi. suam meliorem facit.*
27 *Alienatio rerum ecclesiæ sine episcopi auctoritate facta ipso iure non tenet.*
28 *Ecclesia contractum fauerabilem absque auctoritate episcopi facere potest.*
29 *Pupillus ubicunque sine tutoris auctoritate obligari uelit ad finem ut liberetur, illa obligatio ualet, & tenet.*
30 *Mulier & minor instituti, & de resti. grauati, ad fin. ut resti. adire possunt.*
31 *Minor si ex statuti forma sine consanguineorum consensu adire non posset, secus tamen ubi hæreditas lucrosa esset.*
32 *Minor contra statuti formam in quib. casibus habere possit.*
33 *Effectum ad unum inducta. contrarium contrahere non debent.*
34 *Statuto si caueatur, quod mulier sine propinquorum consensu contractum, aut obligationem facere non possit, si mulier hæreditatem opulentam adiuerit, nunquid aditio ualeat.*

Eum qui. Pupillus vendens non confert ei & ideo non usucapitur res per eū vēdita. sed si ex precio pupillus est effectus locupletior, debet pretium restituere. h. d. secundum Ang. sed aduerte, quia in litera non dicitur, ꝙ debeat pretium restituere, iō pōt aliter summari. Pupil. rem suam sine tutore distrahens, non transfert dominium, nec usuc. cond. sed si eam vendiceat per exce. expellitur nisi restituat pretium quo factus est locupletior. h. d. conc. huic l. in pri. l. eum qui. quæ ē l. 3. supra de aut. præstan. Diuiditur ista litera in duas partes, sicut duo continet dicta. secūda ibi, sed si locupletior. In tex ibi, compara
1 uerit, expone. i. emerit. † Et de isto uerbo, qđ importet, uide gl. in l. 1. in uerbo uidentur ff. de contrah. emp. & Bat. omnino. in l. si quid earum in ptin. ff. de leg. 3. ibi, occasione iuris. dic ꝙ disponit, ut uenditio facta a pupillo non ualeat. Ibi, ad iniquum trahat compendium. declara f. vt pup. habeat rem & pretiū. Ibi, submouebitur. subaudi, nisi restituat pretium intm, inqm̄ est effectus locupleti-
2 or. † No. 1. ꝙ emens rem à pupillo non vsucapit eam, non tamen tenetur ipsam restituere, nisi ei restituatur pecunia, qua est effectus locupletior, ex quo no ꝙ res pupilli non potest vsucapi. concor. l. bonæ. fi. vet. nec interest ff. de acq. re. dom. & no. gl. inst. de vsuc. in §. res fisci. quæ incipit. triennalo. de quo plene dicam in gl. 1. sed aduerte, quia in d. l. eum qui. supra de aut. præstan longi tpis spatium non defēdit, hic vero dicit, nullum tpis spatium defendit. de quo dic vt dicam infra in
3 gl. 1. † Not. secundo secundum Ange. ꝙ vbi titulus hꝫ pro non tit. non pcedit vsuc. licet
4 oriat in iure. † No tertio ibi: Sed si locupletior. ar. sc̄dm Bal. hic, ꝙ ex illicito cōtractu tenet ecclesia, quatenus est effecta locupletior, vel saltē per exceptionē repellitur. facit ēt l. si in emptione §. item si emp. in 2. resp. ff. de contr. emp. & ff. de mino. l. intra utile.
5 §. vendentib. † No. quarto, ex eodem tex. ꝙ si minor vel ecclesia vendit in cā non concessa, tenet venditio, si cōdōnē suā facit meliorem. & ita dixit per istum tex. eū si. gl. not. in l. cū hi. § eā transactionem. q̄ incipit, atg. ꝙ sic, &c. ff. de trans. Sed Batt. ibi tenet contratiū, & tēdet ad istum text. ꝙ hic nō dr, ꝙ valeat uenditio, sed ꝙ fundus pōt retineri donec restituant pretium, ex quo est factus locupletior. de quo uide quod plene dicā infra
6 in pen. q. † No. quinto, ꝙ ēi pupillus non pt locupleiati cū aliena iactura conc. l. 1. §. an in pupillū. & uide oīno gl. ff. de po. & l. 3. § si pupillus. ff. de neg. ges. & l 3. in pri. ff. cōmoda hoc natura æquū est, neminē cū alterius detrimēto fieri locupletiorē, ut d. tex. in l. nā hoc natura. ff. de cō. ind. & c. suā. extra de pœ
7 nis. cum si. † No. sexto, excipiendū esse cōtra eum, q de pda est soli citus, ut hic in fin. & l.
8 si minoris. in fi. ff. de admi. tu. & hic in gl. fi. allegātur cōcor. † No. 7. & vlti. ꝙ beneficium datum alicui, & maxime contra ius cōe, nō est trahendum ad aliqđ iniquum cōpendiū, & sic, no. ꝙ iuris occasio, nō dēt trahi ad iniquū cōpendiū. facit. l. meminerint. infra vñ vi. vbi dr ꝙ uñ iura nascuntur, non dēt iniuriarum occasio nasci. huic cōe tex. in c. quali ter & qñ. *el primo*. extra de accu. similiter ēt l. non dēt esse captiosa, nec alicui parare laqueum. 27. q. 1. de Iudæis. & c. literas. extra de restitu spol. & not per Ioan. de Imo. in l. si cum dotem. §. 1. ff. solu. matr. In gl. 1. super

verbo

verbo. Defendit. Oppo. & vr ꝙ imo res empta a pupillo, sine tutoris auctoritate, possit vsucapi, per l. a § si a pupillo. ff. de usuca pro emp. Glo. sol. duobus modis. Prima solu. est, ꝙ hic emens a pupillo sciebat illum esse pupillum, ideo nõ usucapit. in l. contraria ignorabat, & pp illam ignorantiam põt usucapere. sed istam opi. tenebat Pet. de Bellap. secũdum Cy & Alb. hic. Sed ista nõ vr bona sol. q̃a res pupilli empta ẽt ab ignorante ipsum esse pupillum, non põt usucapi, ut in hac l. & l. 3. supra de auth. pstan. & l. bonæ fidei. uer. nec interest. ff. de acqui. re. do. & ita tenet gl. in d. l. 3. in prin. & in fi. & ita uult etiã Bar. in d. §. si a pupillo post medium. in uer. si vero putauit ipsum adultum. Secunda solu. ponitur hic in gl. quod hæc res uendita erat pupilli, ideo non põt usucapi, ibi aliena q̃ bona fide possidebat pupillus. & istam soluti. tenuit Iac. de Are. secundum Cy. & Alb. hic, & sic in §. si a pupillo. emens usucapiebat cõtra alium, & non contra pupillum. & istam sol. tenet ẽt gl. 1. in d. §. si a pupillo. gl. soluit etiam aliter in d. l. cum qui. & in d. §. si a pupillo. & aliter in d. l. bonæ fidei. in uerbo, pupilli. & gl. & aliter in l. etiã ei. in prin ff. de man. sed Sal. hic ita distinguit. Aut emptor vẽdentem sine tutoris auctoritate etiã pupillum, & tunc non vsucapit, vt hic in prin. & d. §. si a pupillo. in 2. resp. Aut putauit eum pubetem, & tunc aut res empta est ipsius pupilli vendentis, licet pubes puteiur, & tunc non usucapitur, siue sit mobilis, siue immobilis, quia priuilegiantur pupilli, ne res eorum alienentur, & ne pscribantur, ut in toto ti. ff. de reb. eo. & ff. de usucap. l. ubi lex. Aut res ab eo empta est aliena, & tunc aut est res mobilis, & usucapitur, ut d. §. si a pupil. in 2. respon. aut est immobilis. & dicit ibi glo. ꝙ non põt usucapi, quia non potest alienari sine decreto, ut l. lex, quae tutores. supra de admi. tu. & p consequẽs nec pscribi, ut l. alienationis uerbo. ff. de uerb. sig. q. d. titulus est nullus, quia decretum non interuenit, sine quo non pcedit longi tpis praescriptio. & hoc no. gl. in d. l. cum qui supra de aut. pst. Sed certe secundum Sal. hic, si hoc est uerum in re immobili, idem dẽt in re mobili, licet aliena, quando sufficit suam putare, ut non possit eam alienare sine tutore, ut d. l. lex q̃ tutores, sed saluanda gl. dicit, ꝙ procedit secundũ ius antiquũ, nõ secundũ nouũ post d. l. ex q̃ tutores. & ideo pro istorum iuriũ declaratione se remittit ad ea q̃ ipse dixit in l. 1. infra si aduer. usucap. & in l. 2. & 3. col. & ad ea q̃ ipse dicit in l. si. supra in quibus cau. in integ. rest non est ne. †Sed pro clariori doctrina dic, si quæritur, an res pupilli alienata possit usucapi uel pscribi. & distingue, aut est alienata ppersonam prohibitam alienari, puta per ipsum pupillum, ut in toto titu. supr. de prædiis mino. & maxime in l non solum ff. de reb. co. per totum. & inst. quib. alie. licet uel non. in §. 1. & talis res non potest usucap. d. l. bonæ fidei. §. nec interest & no. glo. in §. res fisci. inst. de usuca. & gl in c. cũ nõ liceat. extra de præscr. nec potest præscribi spatium longi temporis 10. uel 20. & iste est casus in l. cum qui supra de auto. præstan. Et est ratio, quia cum ista alienatio sit nulla, ut in iuribus supra allegatis, sequitur quod non tribuit titulum, qui est necessarius in usucapione uel longi temporis presc. l. diutina. infra de præsc. long. temp. & l. non iusto. sup. de rei uendi. & no. gl. in l. cum notissimi. in princ. de præsc. 30. ann. inf. & habetur per gl. Cano. in c. si diligenti. extra de præscri †Sed dubiũ est, nunquid possit præscribi spatio 30. uel 40. an. Et uf, quod non, per istum tex. ibi, dũ dicit, nullum temporis spatium defendi. nã dum dicit, nullum tps, uidetur includere ẽt spatiũ 30. uel 40. an. †Quia uerbum nullum, est uniuersale negatiuum, ꝙ totum uidetur negare, nam si uniuersale affirmatiuum, puta omne, in dubio includit omnia, quia qui omne dicit, nihil excludit. l. a procuratorem supra mand. & l. Iul. in prin. ff. de leg. 3. & 29. di. si Romanorum. cum si. ita uidetur, ꝙ uniuersale negatiuum debeat omnia excludere maxime quia plus negat negatio quã affirmet affirmatio, ut l. hoc genus. cum gl. ff. de cõd. & dem. & no. gl. magna in c. dilectus. extra de consue. & no. Alb. de Ros. in l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa. & Ant. de But. in c. presentium. in 2. col. extra de testi. Item pro hoc, ꝙ non currat præsc. etiam 30. uel 40. annorum, allego quod singulariter no. Bart. in l. cum satis. in prin C. de agri. & censi. lib. 11. qui dixit Quod si statutum dictat, quod instrumenta dotalia mandentur executioni, nulla obstante psc. non obstabit præsc. etiam 40. an. quia statutum simpliciter loquitur, & ideo simpliciter est intelligendum. l. de pretio. ff. de Pub. Nec obs. secundum eum d l. cũ satis quia limitatur per aliam l. quod in statuto nõ est. Item pro hoc adduco, quod elegantet

gauter not. Ang. in l. cos in vlt. col. infra de præscr. 30. vel 40. ann. qui dixit dādo regulā
14 scdm aliquos, quæ tibi placet. † Quod vbicunque inuenis aliquem casum, in quo per legem specialiter sit prohibitum, q nullus præscribi nō sufficiat cursus ann. 40. & 30 p hoc dicit esse casum in l. cum notissimi. in prin. infra de præscr. 30. vel 40. an. & in l. 1. infra ne re. dom. vel teplorū. in l. presc. tpis infra de opibus pub. & in l. fi. C. de fun. lim. lib. 9. & i l. si qs decurio. l. s. tertia. C. de dec. lib. 10. & in l. 4. C. de fabric. eo li. & in fi. ordinario. C. de cohor. lib. 12. & in l. neque. supra de vsufr. & in l. q. falsarum. ff. de fal. & hoc alle. gl. qui di. hoc tenere dicitur lurd. l. fi. C. de fun. li. subdit tñ q currit præsc. c. an & idem tenet Ang. in l. 1. infra ne rei donatio vel templorum. & idem vult Ang. in auth. vt de cetero non fiant commutationes. 20. s. p illū tex. cū
15 gl. dicens. † Quod statutum disponēs super instris dotalib. nulla currit præs. qn̄ non ob stantib. istis uerbis curret præscr. c. ann. & idem vult Ang. in l. nōn solū. in pri. ff. de usur. qui dixit, q excepto hoīe libero, & quibusdā aliis, oia subiecta usucapiuntur c. ann. quantacunq. aliqua cōsita ciuili uel municipali disponat, q ñ ut nulla. psc. obstante res ualeat auocari. per tex. in d. corp. auth. vt de cetero cō mu. non fiant. ad si cōiuncto l. fi. supra de sac. san. ecc. Et idē uidetur velle H. in l. an vsuff. ff. de usuf. qui dixit per istum tex. q licet in certis casib. lex dicat, nullo tpe pscribi. l. 1. infra ne rei do. uel tēplorū. & l. cōpetit. infra de ps. 30. ann. tñ pscribi p, & dēt spatio c. anno Itē adduco, quod no. Ang. in l. nemo pt, ff. de leg. 1. in §. 2. col. qui dixit notabiliter,
16 † Quod ubicunq; inuenies tps pscriptū, pro rogari posse ex pacto, nunq̄ illud tempus trā scendit ann. c. ut l. 1. cū gl. infra de præsc. 30. vel 40. ann. ubi ēt de hoc dicā. pro hoc allego tex. supra de usufr. in l. neq; cum his, quæ ibi no. Pa. de Cas. in si. qui dicit, q ille tex. dū loquitur, q nulla tēporis psc. iuuat dēt intelligere de psc. 30. ann. quia illa uidetur etiā fuisse sublata. & subdit, q non ob. gl. in c. fin. § præterea. in tit. de ca. Corra. in uu. feu. quę uidetur uelle, q per illa uerba excludatur solūmodo præsc. 10. uel 20. ann. quia istud nō est uerum, nisi natura subiectæ materiæ in contrarium suadeat. facit l. si stipulatus. in prin. ff. de usu. & l. ii uuo. in priu. cum ibi no. ff. l. oc. cum si. & uidetur uelle Bal. & Iaco. de Alu. in d. §. præterea. & Bar. in l. cum satis. in prin. C. de agri. & censi. li. 11 de quo per bar. plene in d. §. præterea. qui ponit, qd' proferū uir illa uer. nulla prescriptione temporis ob stante. debēt intelligi, in præscri. 40. ann. per
7 hoēs. infra de præscr. 30. an. † Ego uero in q. nostra, an res pupilli per ipsum uendita possit præscribi spatio saltē 30 uel 40. uel c. annorum, puto sic esse distinguendum, aut ille qui emit rem pupilli ab ipso pupillo, sciebat ipsū esse pup. puta, quia erat ætatis 10, annorum, ita quod sciebat ipsū esse pup. & nō posse uendere, & sic fuit in mala fide, & tunc dico, quod nullo tēpore posset præscribere, ut probatur in l. 1. in princ. C. si quis igno. rē min. sine decreto comparauerit. cum glo. ibi in uer. qui sciens, quæ uult, quod isto casu duo obstant præscriptioni, primum, quia res est pupillaris, secundum, quia est in mala fide, & ideo non posset præscribere emptor, ēt si uiueret c. ann. per c. fi. extra de præscr. & c. possessor malæ fidei. de reg. iu. in 6. cum no. in d. iuribus; quia ēt usque ad mille annos non posset præscribere, ut no. gl. sing. 16. q. 3. per singulas in verbo, dubitatio. in fi. per d. c. fi. & idem tenet Anr. de bar. in c. illud. extra de præscr. Aut emptor nō fuit in mala fide, puta quia putabat pupil. ēt adultum forte ex aspectu, l. minor 25. annis ex aspectu, ff. de min. uel quia erat prope 24 annum, uel si erat pupillus, & hoc sciebat, putabat tamē ab ipso se emere posse, & sic non erat in mala fide, uel dolo, licet esset in errore iuris, qui excusat à dolo, & mala fide, ut l. igitur. §. 1. ff. de lib. causa. & l. 1. in fin. cum gl. ff. de abige. & per glo. in l. si plagii. *la secunda.* & quod no. ibi Ang. infra ad l. Fla. de plag. cū si. & tunc tenerem quod licet præscr. 10. uel 20. ann. non sufficeret ad præscribendam rem pupilli, vt est casus in l. cum qui. supra de auct. præst. & in l. 1. in fin. supra si quis ign. rem min. sine decreto comparauerit. tamen præscriberetur spatio 30. vel 40. anno. per l. sicut. vbi est casus, & per l. omnes. infra de præscr. 30. ann. & intelligitur gl. in l. 1. in verbo, qui sciens. ibi, idem si sciebat rem esse pupilli, & credebat emere licere. & pro hoc allego gloss' in d. c. 1. §. præterea. & qd ibi no. Bald & alii in tit. de cap. Corr. radi. & quod nota. Bartol. in d. l. cum satis. C. de agri. & censi. lib. 11. & in d. l. si quis decurio. Itē per hoc l. 4. §. 1. infra de aqua. exce. & l. fi. ifra, unde ui. ubi hr, qd licet res furtiua nō possit vsucapi, tñ potest 30. annis pręscribi.

& ita tenet Ang. in l. nemo pōt. in 2. col. ff. de lega. 1. de quo dic, vt dixi in l. 1. in prin. in 1. no. supra eo. Item pro hoc facit, quia licet res mobilis non possit vsucapi sine titulo, vt. l. 1. infra de vsuc. transfor. tñ pōt pscribi spatio 30. ann. sicut res immobiles præscribuntur, vt no. Ange. in l. certum. supra fami. erc. Nec obstat tex. in hac l. quia debet intelligi sc̄dm l. cum qui. supra de auct. pstan. s. de pscr. 10. vel 20. ann. nō aūt de pscr. 30. vel 40. ann. per d. l. sicut & per d. l. oēs. infra de præsc. 30. ann. vt iura iuribus concordentur. l. 1. supra de in off. do. & in c. cū expediat. de ele. lib. 6. & sic intelligitur qđ non pscribit spatio 10. vel 20 ano. sed 30. vel 40. sic. Nec obstant iura & rationes hic in contrarium adductæ q̄ tendunt ad hoc, vt illa verba nulla tpis præscriptio tollat, ēt præsc. 30. vel 40. qa licet illa verba de sui natura possent comphendere, tñ in casu nr̄o non comphendunt, vt iura iuribus concordentur, vt dixi, & quia subiecta materia hoc pati vr̄, per ea, quę dixi supra secūdum Paul. de Cast. in l. neq;. in fi. supra de vsufr. Intelligo tñ pdicta. vt prius deducatur de illa psc. 30. vel 4. ann. pupillaris ætas i. tps. quo fuit pupillus post venditionem, vel aliam alienationem, quia illa pscriptio dormit interim, nec currit aliquod tps pupillo, vt l. sicut. infra de psc. 30. ann. & l. fi. in fi. supra. in quib. cau. in integ. restit. nō est necess. & hoc tenet Bar. in l. naturaliter. in 6. col. in fi. vers. quæro, an ista vsucapio. ff. de vsuc. elapso aūt tpe pupillaris ętatis, currit p scr. 30. vel 40. anno, quia illa etiam currit sine titulo, vt in l. cum notissimi. § prio. & ibi hoc not. gl. infra. de præsc. 30. anno. Et ea q̄ dixi, non solum habent locum, quando venditur, vel aliter alienatur res pupilli ab ipso pupillo prohibito alienare, sed etiam si alienetur per aliam personam prohibitam, etiā tutorem, quando alienaret illam rem tanq̄ rem pupilli & eius nomine seu tutorio nomine sine decreto, & in casu à iure non permisso, iuxta leg. l. quę tutores. supra de admi. tu. & l. magis puto. §. ne pal. ff. de rebus eo. & in toto illo tit. & supra de prædijs mio. per totum cum sim. & quia est eadem ratio, ex quo alienatio est facta pupilli nomine per prædicta, sed si alienatio fuisset facta, vt per tutorem vel per extraneum de re pupilli tanquàm de re ipsius alienantis, vel alterius quàm pupilli, & sic non tutorio nomine, sed proprio, & tunc dicendum est alienationem valere in præiudicium alienantis, vt l. si is infra de prædijs mino. sed non in præiudicium pupilli vel minoris, quia non currit pscriptio contra eos etiam centenaria, si emēs sciebat rem esse pupilli, & alienari non posse, vt probatur. d. l. 1. in prin. cum gl. supra si quis igno. rem min. sine decreto. vt supra dixi, quando pupillus ipse vendidit. sed si emptor ignorabat rē esse pupilli vel minoris, tunc durante pupillari vel minori ętate non currit pscriptio, sed demū ea finita currit, vt est casus in d. l. 1. ī fi. & ita tenet Pau. de Cast. in l. fi. in 4. col. supra in quibus. cau. in integ. rest. non est neces. Et pdicta procedunt, nō solum qñ vsucapio uel prescriptio incępit contra pupillum, sed etiam qñ incępit cōtra maiorem defunctum, quia indistincte nō currit contra pupillum, dormit ēt illud tps pupillaris ętatis. l. sicut in fi. infra, de psc. 30. vel 40. ann. arg. d. l. fi. quæ dicit, melius est ante tps occurrere. & ita tenet gl. & Barto in d. l. ēt ei. § fide mino. qui dicit, φ ita glossatores cōiter tenuerunt. Item prędicta procedunt, in vsucapione vel prescriptione legali, secus in conuentionali, puta si erat tps præfixum a contrahentibus, quia si illud est ceptū contra maiorem defunctum, currit postea cōtra pupillū, ut l Aemilius. ff. de mino. & ibi no. & no. etiam p Bar. in d. l. ēt ei. & currit etiam istud tps sine spe restitutionis. vt d. l. Aemilius. & ita uult Pau. de Cast. in d. l. fi. supra, in quib. cau. in integ. rest. nō est nece. Itē secus in præscriptione testamētaria, ut no. Bar. in d. l. ēt ei. & in d. l. fi. puta qñ tps erat pfixū a testatore, & illud currebat ad corroboratione celebrati contractus p defunctum, qa tūc currit sine spe. rest. ut est casus. in l. si intra. supra de non nu. pecu. si bene inspiciatur, quia tex dicit ibi, φ currit minori, ut compellatur soluere, ergo sibi restitutio non datur, qa tūc nō cōpelleretur soluere, licet gl. 2. in fi. in d. l. fi. teneat contrariū, φ detur ibi restitutio. qđ est falsum. nec ex aliqua parte illius tex. hoc intelligitur, bene tñ est uerum aliud qđ dicit ibi gl uidelicet, φ ibi tps inceperat currere in personam minoris ipso iure, sed φ currat cum effectu, & non detur restitutio, ut ibi colligitur, hoc non peruenit ex eo, φ inceperat currere in personam minoris, vt patet, ex l. 1. cum ibi no. supra si aduer. usuc. sed prouenit ex eo, φ illud tps proponendę exceptionis non nu. pe currit ad corroborationem contractus celebrati per defunctum

sed

sed si esset tps inceptū in personam defuncti maioris, quod tn̄ non currit ad corrobo. contractus celebrati per defunctum, tūc currit ēt hodie ipso iure, sed datetur restitutio in integrum. & ita intelligitur d.l. 1. supra, si aduer. vsuc. cum gl. quæ incipit, secundum veteres. circa fi. dum opponit de dictis ll. & ita vult Paul. de Cast. in d.l. fi. in 2. col. Item secus in præscr. iudicarijs, vt in tpe triennij, quod datur in prima instātia, quia illud tps currit etiam hodie pupillis & minoribus, & non datur restitutio, nisi in subsidium tutore vel curatore non existente soluendo, vt l. pro petendum. §. fi. supra. de iudi. Idem in tpe appellationis interponēdę, quod est hodie 10. dierū, vt in auct. hodie. infra de app. & in c. cum sit Romana extra eo. tit. Vel prosequendę app. quod est annus, vel ex cā biennij, vt in auct ei qui. infra de tempo. ap. & hr̄ in d. c. cum sit Romana. & in c. ex tōne. eo. tit. Ista .n. tempora ēt hodie currunt propter rigorē iuris conseruandū, sed datur restitutio in subsidium, quia magis vertitur in hoc præiudicium pupilli vel minoris, vt patet ex l. 1. supra si sæpius in inte. rest. fue. pos. quæ loquitur de tēpore appellandi, quod currit, & daē restitutio, vt l. & si fine. §. pe. & fi. ff. de mino. Et de prædictis præsc. iudicarijs est gl. ordi. in auth. de hæredi. & fal. in §. pupillus autē. super verbo, nihil. q̄ incipit, quo ad effectū, & Bar. in d. l. etiam ei. ff. de mino. in l. 1. & 2. supra. si sæpius in inte. rest. fue. post. & Doct. in d. l. fi. Item secus est dicendum in tēporibus assignatis per iudicem, vel statutum ad

18 singulos actus, † quia currūt tēpore dilationum pupillis & minoribus, sed datur resti. vt no. in dictis iuribus. Item secus est in tēpore statuto ad conficiendum inuentarium, quia similiter currit etiā pupillo, sed datur. rest. vt est text. cum gl. in d. §. pupillus autem & ita tenet etiam Bart. in d. l. etiam ei. & Doctor. in d. l. fi. Item est in casu authen. si minor. supra, de tempo. in integ. restit. pen. Item secus est in casu speciali, in quo pupillo currit præscriptio quinquennalis, qui est in l. si mater. supra, ne de sta. defunct. post quinquēnium quęratur. Item secus in alio casu speciali, de quo it. l. auxiliū de min. ff. & de his duobus vide per Bart. in d. l. etiam ei. & per Doctor. in d. l. fi. In petēda autem bonorum possessionum currunt tempora pupillo, vel minori, per d. l. fi. supra, in quibus cau. in inte. rest. non est necesse, & circa prędicta uide Doct. in d. l. fi. & Ang. in auth. de tempore nō solu. do. in § 1. col. 7. vbi omnino vide. Et ea quæ supra dicta sunt de pupillo vel minore, locum habent etiam in furioso & pro hoc allego gl. no. in terminis in l. 1. in verbo, ad agnatum. supra, de cura. fu. quę dicit singulariter, sub dubio tamē forte, q̄ idem debet seruari in præsc. & alijs beneficijs, quæ dantur minoribus, quia illa dantur ēt furioso, p. d. l. fi. sępius allegatam. & est gl. similis in l. Marcellus, in gl. magna, in ver. quid aūt de furioso. ff. de fideiuss. & ibi hoc vult Paul. de Cast. in fi. & idem vult Bald. in l. infantis in 3. quæst. supra, qui admit. ad bono. poss. pōt.

19 qui dicit, q̄ in d. l. 2. est glo not. † q̄ omnia beneficia minorum tribuuntur furiosis, & hoc probatur in l. Fulcinius in § adeo. ibi, quia omnis eius status. ff. ex qui. cau. in poss. eatur. vbi pbatur, q̄ priuilegia pupillorum extenduntur ad furiosos. & ita no. Bar. per d. § adeo in l. Imperatores. ff. de re. iudica. quē sequitur ibi Io de Imo. & idem vult Bar. in d. l. 2. supra de cura. fu. qui dicit per illum tex. q̄ ll. loquentes de minoribus & de eorū fauore, extenduntur ad furiosos & mente captos, & idem vult Bal. in c. 1. post medium, in titul. de benef. fra. & qualiter frater fratri succedat. in vsibus feud. qui dicit, q̄ illud qđ dicit gloss. ibi in d. c. 1. in pupillo, etiam ad prodigum & furiosum trahi debet, quia eisdem priuilegijs vtuntur, ut eleganter no. gl. in d. l. 2. quę dicit quòd omnia priuilegia competentia pupillo, competunt prodigo, cui bonis interdictum est, & furioso. & subdit Bal. quòd alibi non repetitur gl. similis. in priuilegijs tn̄ secundum eum potest indu ci pro simili, id quod no. glo. in d. l. Marcellus. & in l. interdum. in fin. magnæ gl. ff. de cond. inde. & idem vult Lud. de Ro. in l. 1. in prin. in 6 col. uer. ex quibus omnibus uē Bar. errasse. ff. de uerb. obl. & ita not. Ange.

20 de Are. in l. illud. *la secunda.* de app. † Item hoc probatur alia rōne generali, quia priuilegia pupillorum conceduntur oībus, q̄ sunt sub aliena administratiōe, ut probatur in l. dāū. in fi. cū tribus ll. seq. ff. de priu. cred. sed furiosus est sub administratione curatoris, ut in toto ti. ff. & C. de cura. fu. ergo & in terminis q. nostrę, dicendū est, q̄ sicut ipso iure non currit pręscriptio minoribus, ita nō currit furiosis, uel mente captis tenet expresse Bal. in d. l. 2. supra de cura. fu. p gl. sing. ibi, q̄ dicit idem credere in oībus, q̄ reguntur per

curatorem, q̄a minoribus cōparantur, ut d. l.
21 Fulcinius. circa medium. † Et licet alius sit furiosus, & alius demens, uel mente captus, q̄a furiosus habet furorē patentē, mente captus, uel demens latentē, secūdum Bal. in d. l. 2. & Ang. in l. si cum dotē. in §. si maritus. circa prin. ff. sol. matr. & Ang. in l. ex facto. in uerb. sed quod pater. ff. de uulg. & pup. & habetur per Bal. in l. tam dementis. supra de
22 epis. aud. † Tñ lex loquēs de furioso, hēt locum in demente, & mente capto, ut no. Bal. in l. si uenter. in prin. alias est in §. curatorē. ff. de tut. & curat. da. ab his. & in uers. oīa iura, q̄ hñt locū in mente captis hñt locū etiā in furiosis. no. Bal. in l. Gallus i §. instituēs, in 2. col. circa prin. in 4. notab. ff. de lib. & posth. & ppea do. Alb. de Ros. in l. obseruare. ad fi. per illum tex. ff. de cura. fur. tenet, q̄ furiosus, fatuus, & demens æquiparantur, & iō ea q̄ dicta sunt de præscr. ut non currant pupillo, uel minori, hñt locū nedū in furioso, sed ēt in mēte capto, & prodigo, q̄a pdigus cōparatur pupillo, ut est tex. in l. certi condictio. §. qm̄. in fi. & ibi Doct. ff. si cer. pet. & pbatur in d. l. Fulcinius §. adeo in uersi. ideq. ēt prodigo. & hæc oīa perpetuo tene menti, q̄a sunt no. & utilia. Sed aduerte circa prædicta dū dixi, q̄ iura loquentia de præscriptione in persona pupilli, vel minoris locū hñt ēt in furioso, vel mente capto, vel prodigo, & similibus, q̄ sunt sub cura vel administratione alicuius, quia posset dubitari, an hoc
23 sit verum respectu pupillaris. † Videlicet, an sicut præscriptio dormit tpe pupillaris ætatis, ut supra dixi, ita ēt dormiat tpe furoris, & dementiæ. de quo dic, ut plene dicā in l. si curi. in 7. not. infra de præscr. 30. uel 40. ann. ubi hoc examinabo plene, & ibi ēt tangam, an legēs loquētes de pupillo in materia vsucapionis vel præscriptionis, locum habeant in ecclesia, vel pauperibus, cū ēt omnia priuilegia, quę hñt pauperes, habet ēt ecclesia, vt not. Bald. in l. sancimus. §. cum auth. circa
24 fi. supra ad Trebel. † Sed circa prædicta posset dubitari, quid in præsc. quæ procedunt ex statutis, an illæ currant contra minores. Bar. format hanc q. in l. fi. in fi. supra in quibus cau. in integ. non est no. & tenet, q̄ si tractantur de damno minoris euitando, statutum loquens de præscriptione simpliciter, debet restringi, vt non comprahendat minores, per d. l. fi. & per rationem ibi positam. facit ad hoc l. 2. cum ibi no. supra de noxa. act. & quod i no. Bar. in l. omnes pupilli. in 2 q. 6. in princ. ff. de iust. & iure. & idē tenet Bar. in l. hēc enim ut. ff. de mino. & in l. 2. C. de fun. pat. lib. 11. sed Panor. in c. constitutus. in fi. extra de in integ. rest. tenet contrarium, nā dicit quod d. l. fi. non habet locū nisi in præscriptione legali, nō in statutaria. & idē vult Spec. in tit. de integ. rest. §. 1. in uers. hoc autē not. & Bald. Raph. Fulg. & Paul. de Cast. in d. l. fin. tenent contra Bar. & Bal. etiam in c. 1. in 3. col. in fi. cū seq. in tit. quo tpe mil. inuest. pet. in vsi. feud. sed opin. Bar. tenet Raph. Fulg. in consil. suo 116. quod incipit Franciscus Satra. in 2. dubio. Card. Zab. in d. c. cōstitutus examinat plene istam q̄ōnem, & tandem concludit, q̄ q̄ō ista est dubia, & utraq. pars potest sustineri. Bald not. in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. dicit, q̄ opin. Bar. est magis æqua. & idem dicit etiam Petr. de Anch. in repet. c. canonum statuta. in 18. col. extra de constit. de qua q. plenissime dicemus in d. l. cum notissimi. in princ. ubi Ang. tangit. & habetur per Bal. in l. si mater. supra ne de sta. de. fun. & per Alb. de Ros. & oēs Doct. in d. l. fin. & per Ioan. And. in add. Spec. in d.
25 § in uer. hoc autem no. † In glo. in uerbo locupletior. quærit gl. quot modis quis dicatur locupletior, & dicit, q̄ tribus modis. de quo dic, ut in ea. & plenius per Cy. in l. non uidetur. in 1. q. & ibi Doct. supra de in integ. rest. & per Doct. & in l. si. in pupillo. ff. de sol. & uide quę dixi supra in 3. no. In gl. q̄. I uerbo, excep. in fi. adde ad istam gl. quę dixi
26 supra in 5. 6. & 7. no. † Extra gl. quæro, quid si minor, uel ecclesia uendit rem in casu a iure non concesso, seu non seruata forma iuris uel statutorum, sed facit conditionem suam meliorem, an teneat uenditio. Et glo. in l. cū hi § causa transactio. ff. de transac. tenet, q̄ sic, per istum tex. in fi. & per l. si fundus sit sterilis ff. de rebus eorum. & inst. de auct. tut. in princ. Sed Bar. in d. §. causa transact. tenet contrarium. Et respondet ad istum tex. ut dixi supra in 4 not. & allegat glo. hoc tenentem in d. l. si fundus, & hanc opin. Bar tenet in effectu Bald in l. fin. §. necessitatem. in antep. col. in princ. uers. ex prædictis dicamus.
27 supra de bonis, quæ liber. vbi dicit, † Quod alienatio rerum ecclesiæ facta, sine auctoritate episcopi, ipso iure non tenet, secundum Arch. 19. q. secunda nulla, & addit Bal. nec sufficit ecclesiæ utilitas, cum contra uim, & auctoritatem canonum sit, allegat l.

si quis

si quis inquilinos.§.fi.ff.de le.1.Opi.aũt primam,ꝙ ualeat venditio,tenet Bal.in l.contra iuris,in prin. supra de pact. qui dicit per
28 illum tex. † ꝙ ecclesia pōt facere contractũ fauorabilem absque solennitate,& idẽ tenet gl.in ecclesia,in d.l.si fundum,& idem tenet Bal.sequendo gl.in d.§.causa transac.in l.cõstante.ff. de iure do. & in d §. causa trãsact. & l.quecunq;.in 2.col.in prin.supra de bonis, quę lib.& idem tenet Albe. de Ro. in auth. hoc ius porrectũ,in ult.col.in prin.supra de sac.san.eccl.& Io. Fab.Insti. de eo, curbo.li. cau.addi.& istam opi.sentit gl.in l. 2.ff.de ac
29 cep. per quam gl.dicit ibi no. Ang. † Quòd vbicunq; pupillus sine tutoris auctoritate vult obligari ad fi. ut liberetur, illa obligatio valet & tenet, quia debemus inspicere effectum,ad quem obligatio ordinatur, nõ autem rudem formam obligationis.Et hoc dicit esse multum no. pro statuto Florentino prohibente mulierem contra se obligare sine mandualdo,& minorem sine consensu ꝓ
30 ximorum. † Nam mulier & minor instituti,& de restituendo hęreditatem grauari,põt adire ad finẽ,vt restituant & liberentur, nec erit necessarius consensus mã dualdorũ, nec proximiorum consanguineorum,& idẽ vult Lud.de Rom.in l.mutuũ.§.1.ff.de acqui.hæ
31 redi.qui dicit,† ꝙ si minor ex forma statuti non posset contrahere sine consensu consanguineorum,& uult adire, intelligitur qñ hęreditas est dãnosa,secus si lucrosa, quia tunc licet consensus consanguineorum non interuenerit,tñ ualeret additio.alle.no. in l. non eo minus,supra de procu.& idem dicit ẽt in contractũ,vt l.si.§ pupillus.ff.de uerb. obl.& l.neq; infra de contrahen. & cõmit. stipu.& ibi Bal.hoc ẽt uult, qui dicit per illum tex. ꝙ absentia tutoris,commoda pupilli nõ impedir, idem dicit in ꝓdigo, l is cui bonis.ff. de verb.obl.Quod dicit esse mẽti tenẽdum, pro statutis loquentibus de cõtractib. mulierũ,ut nõ valeant sine pñtia propinquorum qa intelligũtur de cõtractibus inutilibus,& dãnosis,p d.l.cũ hi.§.causa transac.ff.de tran
32 sac.† Et istam opin.ꝙ minor possit obligari & contrahere nõ seruata forma statuti, quando facit condõnẽ meliorem, tenet ẽt Ludo. de Ro.in cons.suo 313.quod incip.Omnipotentis Dei postulato suffragio,circa propositam consultationẽ,& pro ista opi. pōt allegari ratio, qa illam solennitatẽ requirit lex uel statutum in fauorẽ minorum uel ecclesię,ergo non dẽt redundare in eorum damnum.l. qđ fauore. supra de legi. & probatur aperte per tex ad hoc menti tenendũ in l.3.§. duę causę,in fi.ibi. non dẽt aduersus pupillos obseruari, quod pro ipsis excogitatũ est.ff. de carbo edi.facit ad hoc tex.no.in l. siquis in gra ui.§. utrũ. ver.hic quoque. ff. ad Sylle. & qđ
33 ibi no.† Itẽ quia inducta ad unum effectũ, non debent operari contrarium.l.legata inutiliter,de le.1.&.ff.de leg.pstan & in c.quod ob gratiam,de reg.iur.lib.6 cum si.sed dicta solennitas statuti fuit inducta, ne mulieres decipiantur.l. transac. & ibi hoc not. Bat. & Doc.supra de trãsac & similiter solennitas, q requiritur in contractibus rerum ecclesiæ, requiritur,nec ecclesia contrahendo,vel alienando decipiatur,uel damnum sentiat,ut ꝓbatur in auth.sicut alienatio. supra de sacrosan.eccl.& hĩ in autem, hoc ius porrectum, eo.ti.& 10.q.2.hoc ius porrectum & ad istũ effectum requiritur solennitas,ergo non dẽt intelligi,ut operetur alium effectum.sicut impediatur cõtractus, qñ est utilis ecclesiæ, uel minori,& istam opi. tenuit not.Dy.vt refert Bal.in d l.si fundus.ff.de reb.eo. sequẽdo gl. in d.§.causa, transa. Itẽ pro ista opi. allego, ꝙ no.Ang.consil.suis in ult.consilio, ubi di
34 cit,† ꝙ si statuto cauetur,ꝙ mulier non possit contractum aut obligationem facere sine consensu propinquorum, & ipsa mulier adiuit hæreditatẽ opulentam sine illa solennitate statuti, ualebit talis additio, ex quo tendit ad commodum ipsius,per d.l. qđ fauore. cũ simi.supra de legi. Item adduco ad hoc tex. in l. si quis mihi bona.§. si seruus.ff. de acq. hær.iuncta l.1.§.fi.cum l.seq.ff.de off. proc. Cęs.nam licet proc.Cęsaris non possit adire hæreditatẽ pro Cęsare,nec iubere seruũ Cæsaris adire,ut d.l.in fi. tñ si facit meliorẽ cõdõnem Cæsaris,quia hæreditas est opulenta sine uexatione, tunc bñ pōt seruus fisci iussu proc.Cæsaris adire,ut est gl.sing §. si seruus. in l.si qs mihi bona.p quã gl.dixit ibi Ang. & Pau.de Cas.ꝙ pupillus nõ possit adire hæreditatẽ ẽt lucrosam, sine tutoris auctoritate qa possit hẽre vexationes creditorum & legatariorũ,ut l.obligari.§. pupillus.ff. de auto. tutor.& Inst.eo.ti.in §.sed neq;,cum simi.tñ opulentam hæreditatem, q est sine uexatiõe, bene pōt adire etiam sine tuto. aucto. & sic sine solennitate iuris, & idem tenet Paul. de Castr.in d.l potuit.supra de iur.delib.& idẽ tenet etiam Ang. & Paul.de Castr. in l. mu

 tum.

tum.ff.de acq.hær.& dicit ibi Pau. ꝙ istū ca
sum semel habuit de facto Florentiæ & ita
consuluit,& pro ista opi ergo alias consului
in ciuit.Veronæ in casu cuiusdā ęçci Ferrar.
Et pdcā intellige vera.qñ constaret expresse,
ꝙ ille contractus fuisset factus in fauoré. &
vtilitaté ecclesię uel minoris, sed si essemus
in dubio,de hoc iñ diceré cōtrariū. quia ibi
non est seruata formę integralis congruitas,
ibi non præsumitur ecclesiæ vel pupilli uti
litas,sed potius dānositas, ut eleganter not.
Bal.in l.quæcunq; in 2.col.in prin ver scias
tamen,ꝙ vbi.supra de bonis.quæ libe.& pro
batur hoc per ea quæ dixi supra de hæredita
te lucrosa,& opulenta. Item prædicta proce
dunt in pupillo maiore infante, secus si es-
set minor infante,vt sing.no. Bal.in l.neque.
in fi.infra.de contrah.& commit. stip. & ni-
hil allegat. tu potes allegare l. potuit, cum
ibi not.supra de iur.delib & l. pupillus.ff.de.
acqui.hære. coniuncta l.bonorum.supra qui
ad uitti ad bo. po. cum ibi not. quæ omnia
perpetuo tene menti, quia est quæstio quo-
tidiana,& vtilis.

DE VSVCAPIONE PRO DONATO.

SVMMARIVM.

1 *Rubrica de vsucapione pro donato, quare pro donato,& non pro donante dicatur.*

Continua istam rub. ad præcedenté hoc
modo,quia in titulo præced.dictū fuit
de vsucapione pro emptore,quæ procedit ex
titulo emptionis, verum quia reperitur etiā
vsucapio pro donato,quæ causatur ex tit. do-
nationis ideo subijcitur hæc rub.de vsuc pro
donato,quæ rubrica etiā habetur.ff.pro don.
1 † Quęro circa istam rubr.quare in ea dicit,
pro donato,& nō pro donante.Respondeo ,
vt dixi in rubr.præced.in 1. q. & adde etiam
quę dixi ibi in 2.quęst.

1 *Traditione, & vsucapione pro donato dominium acquiritur.*

2 *Donauerit si dominus rem , & tradiderit, sicut perdit dominium, ita ille qui dominus nō est, bona fide donet, vsucapiendi conditionē transfert.*

3 *Res aliena donari potest.*

4 *Loci appellatione etiam res mobilis venit.*

5 *Statutum si damnificanti locum pœnam imponat, an comprehendat illum qui ficus comedit,qui ad solem desiccantur.*

6 *Dictio in quid significare habeat.*

7 *Locus proprie pars fundi esse dicitur, & nu 8.,*

9 *Vsucapionis appellatione an longi temporis præscriptio veniat.*

10 *Contractibus ex innominatis cum vsucapio oriatur,quis eius titulus esse dicatur.*

Sine dominus.Donatum rite, & recte vsu-
capi potest titulo pro donato, si aliud ca-
nonicum non obsistat , & donatio perfecta
non reuocatur.hoc dicit totus iste tit.secūdū
Ang.Vel sic,titulus donationis est sufficiens
ad usucapiendum , & præscribendum , sicut
ad transferendum dominium h.d. quod est
verum , nisi donans eam alienam , sciat esse
alienam,quia tunc committit furtum,& res
efficitur furtiua,& inusucapibilis , ut in l.2.
Vel sic secundum Raph. titulus donationis
iustus est ad vsucapionem, si bonafides possi
dentis interueniat,& uitium furtiuitatis ces
1 set.h.d.cum l.seq. † No.ex l.1.ꝙ traditione,
& usucapione pro donato dominium acqui
ritur,& hoc uult etiam gl. unica super ea.&
idem dicas etiam in alijs titulis habilibus
ad transferendum dominium, ut l. traditio-
nibus,supra de pac.facit l.clauibus.ff.de con
trah.emp. & quod dixi in rubr.præced.in 3.
2 q † Not. secundo, ꝙ sicut si dominus donat
rē & tradit,transfert dominium, ita ille qui
non est dominus ,si donat bona fide trāsfert
usucapiendi condōnem,vt hic, & d.l. claui.
bus,& ita est de mente gl. hic. de quo dic vt
3 dicā super ea.† No.tertio,ꝙ res aliena pōt do
nari,vt probatur hic,nam si non posset dona
ri , non daret cām præscribendi secundum
Azo.i summa,& per Bart.ff.de do. cau.mor.
l.si alienam,& l.qui alienam,& ita tenet hic
Bald.in fi. qui dicit hoc esse menti tenendū.
4 † No.quarto in verbo,loca. coniūcto verbo,
vsucepisti , ꝙ appellatione loci uenit & res
mobilis,accipiendo usucapionem proprie ,
q̄ solum competit ꝓ rebus mobilibus vt in-
fra de vsuc.transf.l.vnica. & Inst. de usuc.in
prin & dixi supra in rub. ṕced.sed ꝓprie lo-
quēdo veniūt immobilia tm̄,& nō mobilia,
vt est tex.in l.is q̄ §.1.ff.de rel.& sump. fu.&
no gl.ī l.locus. i uerbo,fundi.ff.de uer. sign.
5 † Ex quo pōt inferri, ꝙ si statutū imponeret
pœnā dānificāti locū alienū,non cōprehēde

ret illum qui comederet ficus, qui ad solem desiccarentur, uel qui cõsumeret aliq̃ aliam rem mobilem: imò plus etiam si statutũ diceret, si quis damnum dederit in alieno loco, puniatur tali pena, non cõprehẽderet cõmedẽtẽ uel destruẽtẽ rem mobilẽ alienã, et si illa res esset in loco alieno, quia dum statutũ dicit in loco alieno, dẽt intelligi, q̃ dãnum tangat ip̃m locum,
6 † q̃m dictio, in, q̃n signat in loco, sp requirit tactũ loci. l. 1. §. in flumine. ff. de flu. de quo plene dixi in d. l.
7 locus. † Et adde, q̃ ꝓprie locus dicit̃ pars fundi, fundus uero est quid integrale. vt dicit tex. in d. l. locus.
8 † Et quis dicatur locus, vide etiam Lappũ in Cle. abbates de reser. & Old. in cons. 176. & plene dixi in d. l. locus. Et ex ꝓdictis no. intelligendo istũ tex. ꝓprie, dum dicit, loca, de rebus immobil. coniuncto verbo vsucepisti, q̃ est lex de ꝓscr. lon
9 gi temp. † Et sic no. vlterius q̃ appellatione vsucapionis, venit et̃ præscriptio longi temp. de quo hr̃ per Alb. de Ros. in rub. infra de vsuc. trãsf. & dicã in l. 1. eo. tit. in 4. euidentia li, & plene dixi in rubr. tit. præced. in 3. q. & dixi et̃ in l. si patiem. super tex. in ver. possessionis. supra tit. prox. In gl. 1. in verbo, nõ pt. ibi, iure traditionis. subaudi, quia incontinẽti secuta traditione rei facta donatione, trãsfertur dominiũ, si donans erat dñs. l. traditionibus supra de pactis, & sic gl. videtur uelle, q̃ vbicunq; transfertur dñium immediate à dño, traditio est cã immediate transferendi dominiũ. Sed tu dic secundum Bald. hic, q̃ imo est uoluntas dñi traditioni subnixa. l. 3. §. subtilius. ff. de cond. ob cãm. Volũtas. n. sola nõ sufficit, q̃a dñia à possessione cœperũt, nõ à nuda volũtate. l. 1. in prin. ff. de acq. poss. horũq; principiorũ vestigia remanserũt maxime in feudis, q̃a in possessione cõsistit effectus feudorũ. c. 1. in tit. q̃d sit inuest. & c. sciẽdum. de consue. te. feu. In ea. gl. ibi, posteriore tm̃ iure vsucapionis, & c. subaudi quando donatio fuit facta à nõ dño, quo casu trãsfertur vsucapiẽdi cõdõ. l. clauibus. ff. de cõtrah. emp. ut dixi in 1. & 2. not. Extra gl. quęro q̃n constat, q̃ omnis contractus innominatus à tota sua specie est pactum nudum, nisi traditione vel fomento aliquo vestitum, vtrũ ex eo transferatur dominium per constõnẽ precarij. Et Bald. hic putat, q̃ etiam per fictam traditionem etiam in pactis nudis transferatur dominium. si quasi tradit io fit a dño, & vsucapiẽdi cõdõ, si fiat à non dño. & idẽ fa cit secundum eum, confessio precarij, ꝓ ut cõstõ eius, ut no. in l. ab empt. ff. de pact. etiam si sit actum, q̃ omnis possessio sit penes rogantẽ, quo casu nõ liberatur a ꝑsonali oblig. ꝓut concernit factũ traditionis, vt not. in l. Iul. §. ex vend. de act. emp. de qua materia vide p Do. & maxime Ang. in d. l. ab emp. & p Cy in l. 1. in vlt. q. supr. q̃n liceat ab emp. disce. & per Bar. in l. Pomp. § si is q̃ precario. & ibi et̃ Doct. ff. de acq. possess. & Bald. in l. 2. in pen. q. supra de vsucap. & per Saly. in l.
10 in traditionibus. in prin. ff. de pactis. † Secundo quæro, cum ex contractibus innominatis oriatur usucapio, vt dixi in q. præced. quis est eius titulus. & dicit hic Bald. q̃ in do vt des, est titulus pro suo. ex facio autem vt facias, non oritur titulus ad vsucapiendũ, nec in do vt facis, quo ad extremum faciẽdi, quia usucapiones iuris causam desiderat, & non merum factum, per ea quæ dicta sunt in l. ex causa. supra tit. 1. subdit tamen hic circa fi. quod nullus titulus appellatur in do vt des, nec facio vt des, nisi quis uellet ita magistraliter loqui. sed hoc magisterium nulla lege probatur.

DOnantẽ. Hæc lex fuit summata simul cũ præcedenti, tñ potest ita specie continuari, res affecta uitio furti, nõ põt usucapi titulo ꝓ donato. h. d. Vel sic, vitiũ contrectationis impedit rem usucapi. Quod intellige scdm Bal hic, q̃n contrectatio hr̃et in se factum regulae, vt hic, & l. 1. supra tit proximo, cũ similibus. Vel etiam est factum irregulare, vt l. 1. supra, de seruis fugit. & hic.

1 *Dictionis irritum, natura.*
2 *Verbum cassatur, cum verbo irritetur significat ꝑ se iure, licet sint verba futuri temporis.*
3 *Donatio perfecta regulariter reuocari non potest.*
4 *Exspers ectum non recipit formam substantialẽ potentia.*
5 *Donatione putatiua seu erronea dominium non transfertur.*
6 *Donatio perfecta quomodo reuocari possit.*
7 *Ingratitudinis causæ, ex quib. donatio perfecta reuocari potest, quæ & quot sint.*
8 *Donatio facta per matrem filio, quæ ad secundæ vota transiuit, quibus in casibus. ex causa ingratitudinis reuocetur.*
9 *Creditor si hal uerit debitorem sibi in mille obligatum, cum hypotheca suorum bonorum, vel*

etiam cum pignore, & istæ creditor donauerit illa mille debitori amicitia ductus, & sic obligatio propter donationem extincta fuerit, demum propter ingratitudinem donatio reuocata fuerit, ex quo ius creditoris quo ad debitum reintegratum fuit, an ex illa debiti reintegratione propter ingratitudinem, intelligatur etiam re integrata hypotheca, & obligatio omnium bonorum.

10 Donatio perfecta propter ingratitudinem quo casu reuocari non potest.

11 Renunciatione generali in instrumento donationis factæ, legis si unquam, beneficio minime renuntiatum uidetur.

12 Donatio perfecta reuocari potest, si donator inops factus a donatario non alatur.

13 Decuriones si facultatibus lapsi fuerint, alimenta ipsis decerni permissum est.

14 Ecclesiæ patronis si inops efficiatur, ab ea alimenta percipere debet.

15 Ecclesiæ patronus aliquis non efficitur propter rem modicam ecclesiæ ante consecrationem datam.

16 Donatio perfecta potest reuocari propter inimicitiam superuenientem inter donantem & donatarium.

17 Error iustus, iustissimus, & iniustus qui dicatur.

18 Titulum uerum si quispiam habeat, sed in traditione errat, quæ putat rem sibi traditam ideo, quia in corporalem possessionem inductus non credi alium possidere cum tamen alius possideat, an isto definente posidere, usucapere possit.

19 Dominium ad acquirendum per usucapionem uel præscriptionem an potior sit titulus & traditio, quam temporis cursus.

20 Donauerit si pater filio in potestate constituto rem alienam, & bona fide tradiderit, filius autem putauerit donationem ualere, an filius causa usucapere uel præscribere possit.

21 Donatio facta per patrem ipsi filio, an ualeat, & in quibus casibus, per multas fallentias positas.

22 Donatio librorum per patrem, filio aduocato uel doctori facto, an ualeat.

23 Pater si unum filium studere fecit, et sibi libros emit, & in testamento uoluit, quod filius conferat, & contingit quod pater superuixit, & filius decessit, qui pater dedit postea alteri filio illos libros, qui perfecit studium suum, deinde pater decessit cum eodem testamento, an secundus filius dictos libros conferre debeat.

24 Actus agentium ultra eorum intentionem operari non debent.

25 Fructus bonorum aduentitiorum per filium consumpti an conferendi ueniant.

26 Filius naturalis qui non est natus ex legitimo matrimonio non dicitur esse in patris potestate.

27 Constitutio humana nulla est diuina excellentior.

28 Contractum inter patrem & filium, an iuramentum ualidet.

29 Iuramentum non confirmat aliquid nisi in præiudicium iurantis, non autem in præiudicium tertii.

30 Futura tradi non possunt, nec per constitutionem precarii bonorum futurorum possessio transfertur.

31 Locus futurus, & sic incertus an possideri possit.

32 Donatio inter patrem & filium eo casu quo in uita patris non ualet, an saltem patris morte confirmetur.

33 Donationem patris ratam quandocunque hæredes habeant, an noua donatio interueniре uideatur & nouus tit nec cumuletur cum titulo donationis factæ a patre.

34 Filius si post patris mortem non expresse acceptauerit donationem factam sibi a patre, nec etiã repudiauerit, & hæredes dictam donationem ratam habuerint, an sit in filii electione acceptare.

35 Legatum non trahitur retro ad diem testamenti, sed ad diem mortis tantum.

36 Donatio inter patrem & filium morte confirmata non dicitur proprie donatio inter uiuos, sed quasi legatum, uel quasi relictum esse dicitur.

37 Donauerit si pater filio rem alienam, an filius usucapere uel præscribere possit.

38 Donatio per patrem filio facta, an post mortem patris ualeat, & quo iure & an etiam isto casu res donata usucapi, uel præscribi possit.

39 Donatio facta per patrem filio in potestate de re aliena, an patris morte confirmetur maxime si patris hæredes dictam donationem ratam non habuerint.

40 Causæ duæ quando idem concurrunt, inspicitur illa quæ celerius suum effectum operatur.

41 Res donata a patre filio, an, quomodo, & in quibus casibus usucapi uel præscribi ualeat.

42 Diuiserit si pater bona inter se & filium, & ipse sibus stipulatus fuerit pro se & hæredibus suis posito quod talis diuisio inter patrem & filium potestatem non ualeat, sicut non ualeret ea intentione, ut perpetuo & irreuocabiliter esset

esset penes filium, an valeat saltem respectu nepotum, qui post mortem aui nascuntur, ac si vnquam in aui potestate fuerint.

43 *Donauerit si maritus vxori, vel econtra vxor marito, an vsucapio locum habeat.*

44 *Donatio quandocunq; non valet, si donatarius putabat eam valere, facit fructus suos industriales, non autem naturales.*

45 *Donatio facta inter virũ & vxorem, an & quando per diuortium reuocatur.*

46 *Donatio rei alienæ an insinuationem requirat.*

47 *Re aliena coniugi donata, an statim inter virũ & vxorem vsucapio procedat.*

IRritam. Donatio perfecta non reuocatur sine causa h.d, secundum Ang. & cessãt omnia contraria. vel sic, vera donatio non reuocatur, falsa vero, seu putatiua donatio erranti etiam bona fide possidenti, & qđ ad vsucapionem non patrocinatur. h. d. Et pone casum scđm Pau. de Ca. hic, tu credebas rem meam tibi fuisse donatam. cum nõ esset, eam possedisti & tenuisti per trienniũ, cum autem a te eam rem vendicare opposui sti mihi quod non possum vendicare pp donationem iam tibi factam, & posito ꝙ facta non fuisset, sed tamen possum vendicare rem vsucaptam, quia cum res esset mobilis, & eam possederis per triennium, vsucepisti. Imperator rñdet, quod ex neutro capite te defendere potes, quia verum est, quod donatio vere facta nõ potest reuocari, sed hic nõ erat facta, nec potest probari quod facta fuerit. Item nec ex 2. c. potes te defendere, quia verum est. quod donatio vere facta, est titulus habilis ad vsucapionem, si donans non erat dominus, sed alius. l. l. supra eod. sed in casu nr̃o non fuit vere facta donatio, licet errore falsæ causæ putaretur facta. & ista falsa opin. non sufficit ad vsucapionem. Diuidit ista lex in tres partes. in prima enim. ponitur vna regula. In secunda eam limitat & declarat. In tertia ampliat. Secunda ibi, vtique. Tertia, ibi, quod & in dñio. † In textu ibi, irritã. dic ipso iure, qa ista est natura huius uerbi, irritam, vt nõ. Bal. in c. 1. §. si vero, ad fin. tit. in tit. qualiter olim fen. po. alie. allegat. auth de test. & ea q̃ patit in 9. men in § quã obrem. & est tex. cũ gl. in auct. cassa & irrita. supra de sacrosanct. eccl. & in auth. ex cã. supra de lib. ptcr. & ꝓbatur in c. cetera. in verb. irritũ. supra de ꝓben. & i c. fi. de supplẽ. negl. prælat. ibi, irritã & inanẽ. & ibi hoc no. gl. fi. & est test. ĩ c. Pisanis. in fi. cũ gl. extra de rest. spo. & in c. vt sup. in fi. de appel. lib. 6. † Et ad de, ꝙ verbũ, Cassetur, coniunctum cum uerbo, Irritetur, significat ipso iure licet sint uerba futuri tpis, ut probatur in extrauaganti, de pace Constan. in §. priuilegia, & ibi hoc no, Bal. in 13. col. qui etiam singularẽ dicit, ꝙ tunc Cassetur, ibi significat ipso iure, & uerbum, Irritetur, significat ipso facto, secũdum Odofre. ibi, Qñq; tamen uerbũ, Irritũ, exponitur. i. vitandum, vt est tex. cum gl. in l. 1. in uerbo, irrita. supra de rescin. vendi. & in l. non omnia de mino, quod not. † Nota primo, ꝙ regulariter donatio perfecta non põt reuocari, quia qđ semel placuit, amplius displicere non pt, ut in c. quod semel placuit de regulis iur. in 6. de quo plene dicam in gl. 1. in prin. nec pt etiã postea illi donationi aliqua condõ apponi per illum qui donauerat, ut l. perfecta. supra de dona. q sub modo. Et pt assignari ratio naturalis secundum Bal. ibi, † Qui forma substantialis aduenit enti in potentia, postquã ãt est ens perfectũ, non recipit in potentia formam substantialem, vbi deformatur prima, & prima forma in contractibus non põt destrui voluntate vnius tm̃, vt hic, & d. l. perfecta, & l. sicut, supra de actio, & ob. & l. incommodato. § sicut ff commo. sed in dispositione vltimæ voluntatis, secus est, qa si ex post facto adiecta est conditio, reddit dispositionem primitiuam conditionalem ut. ff. de condi. & demonst. l. quibus diebus. §. quidam Titio. Et pt esse rõ, quia ultima dispõ sp est in ptãte disponẽtis. l. 1. supra de sacr. san. eccles. conducta l. si qs. in princ testamenti. de le. 3. † Nota secundo, ꝙ ex donatione putatiua seu erronea non transfertur dominium, ut vult hic tex. in 2. parte, nec transfertur vsucapiendi condõ seu non procedit usucapio, vt vult tex. in 3. & vlti. parte concor. l. 1. in princ. ff. eo. & ibi habetur per gl. & Doct facit l. fi. infra pro hęrede & l. nullo. supra de rei uend. † In glo. 1. in verbo licet, in fi. oppo. contra istum tex dum dicit in prin. ꝙ pfecta donatio reuocari non potest, quia imo potest quandocunque reuocari, vt l. fi. ĩfra de reuoca. don. Gl. fatetur cõtrarium, & dicit ꝙ iste tex. debet intelligi, ꝙ non põt temere, uel sine causa reuocare, licet ex causa, puta ingratitudinis bene potest reuocari d. l. fin. † Quæ autem sunt illæ causæ ingratitudinis, & quot, & ex quibus donatio perfecta põt reuocari? Et dic ꝙ sunt

quin-

ẜuque, quę hñt per tex. gl. & Doct. in d. l. fin. & in c. fin. per tex. gl. & Can. extra de do-
8 nat.† Et adde, quod donatio facta per matrem filio, quæ tranſiuit ad ſecunda vota, reuocatur ex cauſa ingratitudinis, niſi ex trib. cauſis, de quibus habetur in auth. de nup. in §. mater. ſecdm Ang. col. 4. quod eſt not. Et intellige, qñ ipſe donatarius fuiſſet ingratus, ſecus ſi fuiſſet ingratus hæres donatarii iſti, quia tunc ppeius ingratitudinem non reuocatur donatio vt pbatur in d. l fin. in prin. ibi, donationis acceptor ingratus. & in l. his ſolis eo. tit. & in d c. fi. in prin. Quod intelligo, quando donatio non comprehēdetet hæredē, quia hæredi intellī eſſe facta donatio, alias ſecus, quia tunc, ēt his diceretur dona-
9 tarius.† Sed pone, ꝙ creditor habebat debitorem ſibi obligatum in mille, eũ hypotheca ſuorum bonorum, vel cum pignore, tunc iſte creditor donauit illa mille debitori ductus amicitia, & ſic obligatio fuit extin ctus propter donationem poſtea propter ingratitudinem fuit reuocata donatio q̃ritur vtrum ex quo ius creditoris eſt reintegratũ quo ad debitum, an ex illa reintegra. debiti propter ingratitudinem, intelligatur etiam reintegrata hypotheca, & obligatio omnium bonorum. & dicas quod non, vt eſt tex. ſing. ſecundum vnam lect. gloſſ. in l. 1. §. cum venditor. ff. qui. mo. pig. vel hyp. ſol. ſecundum Ru. in quodam ſuo ſing. quod incipit, creditor habebat debitorem. quod ſin-
10 gulariter nota. pro declara. d. l. fin. † Item adde gloſſ. quod non ſolum reuocari pt donō perfecta pp ingratitudinē, ſed ēt pp ſuper uenientiã liberorũ, quos poſtea donans ſuſciperet. l. ſi unq̃. infra de reuo dona. ſecundum Bal. hic, & de intellectu. d. l. ſi vnquam. & de eius materia uide plene per Bar. in l. Titia. §. Imperator. ff. de leg. 2. & per Bal. in l. ſi eũ uel in utero. ſupra de teſta. mili. & in l. 1. in fin. & ibi per Doc. ſupra de inof. dona. & per Cy. Bal. & Doc. i l. 1. ſupra de pac. & per Bal. in d. l. ſi unq̃. & per Ang. in Auth. de immē ſis dona. in 4. col. in prin. uerſ. ſubſequenter quero. col. 7. & Arch. 17. q. 4. quicũque. quod eſt c. fi. & vide Bal. in l. ſi. in fin. de reuo. his quæ in frau. credi. qui dicit, ꝙ illa l. ſi vnq̃ non habet locum in filiis legitimatis poſt
11 donationem.† Et adde, ꝙ per renunciationem generalem factam in iure donat. non uidetur renunciatum beneficio d. l. ſi unquã. ſecundum Lud. de Ro. in conſilio 168. imò plus videtur, ꝙ illi l ſi vnq̃. nō poſſit per partes renunciari, ut dicit Io. And. in add. Spec. in t. de inſtr edi. §. porro. in addi. q̃ incipit, hoc āt certum eſt. quē videtur ſequi Lu. Ro. in d ſuo conſ. in fi. Sed Bal. in add. Spec. in t. de confeſſionib. in vlt. col. uer. pt opponi pactũ. videtur velle cõtrariũ, dũ dicit, ꝙ põt apponi pactũ in dona. ꝙ dona. nõ reuocetur occaſione naſcẽtiũ liberorum, quia tũc ceſſat d. l. ſi vnquã. ſed nõ ceſſat querela inofficio-
12 ſæ don. vt hr̃ in toto ti. ſupra de inof do.† Itē adde tertio ad gl. noſtrũ, ꝙ donō. perfecta pt ēt reuocari ex alia cã, puta ſi donator inops factus nõ alatur à donatario, ut eſt gl. no. in d. l. ſi. infra de reu. do. i uerbo, uoluerit. & idē tenet ibi Cy. & Sal. ſcd'm qđ eſt in cõtrariũ. gl. in l. in condē. ff. de reg. iu. q̃ dicit, ꝙ nõ in uenitur iure cautũ, ut donatarius dēat alere donātē. & iſtã op. tenet ibi Bal. Raph. Ful. & Ang. ſ. in d. l. fi. & dicit ibi Bal. ꝙ illã gl. in l. in cõdēnatione tenēt Doc. Sed. Iac. de Are. Dy. & Ray. ut refert Cy. & Bal. in d. l. ſi. ſaluãt & cõcordãt d. gl. ita diſtinguēdo: Aut donō fuit magna, & donatarius tenetur donātē alere. & ita pcedat gl. in d. l. ſi. & p hoc uidetē
13 eē tex. in l. decurionib. ff. de decu. ubi dr̃, †ꝙ ſi decuriones ſũt lapſi facultatib. alimẽta eis decerni permiſſum eſt maxime ſi ob munificentiã patrimonium in patriam exhauſerũt, & iſtud eſt unũ de priuilegiis decurionũ. de omnibus habere per Ioan. de Plat. in tit. de
14 decur. lib. 10.† Simile adduco đ patrono ecclesiæ, ſi inops efficiat, ab ea percipiet alimēta, ut c. nobis fuit. in fi. extra de iure patr. & habere per tex. 16. q. quicunq; & ibi eſt gl fin.
15 q̃ dicit,† Quod propter q̃libet rē modicam datam eccleſiæ aũ conſecrationē, q̃s non efficitur patronus, niſi tñ dēt, ꝙ ſufficiat ad neceſſaria miniſtrorũ, & ad luminaria. de cõſ. diſti. 1. nemo. unde uerſus. de iure patronatus repetiuntur in hæc uerba: Patronũ faciũt dos, ędificatio, fũdus, Patrono debetur onus, & emolumentum. Pñtat, præeſt, defendit alitur egenus. Aut donatio fuit parua, & tunc non tenetur alere, quia non eſt uerisimile, ꝙ pro modica re donata, ille noluiſſet ſibi præſtare alimenta, & ita debet intelligi gl. contraria in d. l. in condemnatione. & pro hoc facit d. gl. fin. in d. c. quicunque. & iſtam opin. ut ſtat diſtō inter donationem magnam vel paruam, tenet etiam Pet. de Auch. & Io de Imo. in c. fi. extra de dona. & ibi per Doct. & idē ēt tenet Iac. de Aluar. in c. 1. in

tit. de no. feu. & in c. licet in tit. si de feu. fue. contro. Alij vero aliter distinguūt, ut refert Cy. in d. l. fin. videlicet aut donator est factus egenus ex dona. quā fecit, & tunc possit petere alimenta. cū pmittendo habeat eius ratio s ne egeat, ut d. l. si & l. inter eos §. 1. ff. de re iu. ergo & soluēdo. at. l. fin. supra ad l. Fal. ad hoc facit optime d. l. decurionibus. Aut ex alia causa efficit egenus, & tunc non pōt petere, vt hic, & l. pfecta. infra de dou. q̄ sub modo. facit ad hoc l. 3. §. filiū. ff. de adm. re. ad ciui. pti. Sed Cy. i d. l. fi. dicit, ꝙ rō de Iac. de Aret. vī æquior, q̄ amplā donationē cōsiderat. Bal. aūt in c. 1. in fi. in titu. de no. feu. habuit aliā cōsiderationē, vc3 ꝙ gl. in d. l. in condēnatione. ff. de reg. iu. dicat indistinctæ uerū, ꝙ nisi rōne psonæ datur priuilegium, ubi rōne cōtractus, vt in donatore nō tenet̄ nisi in quātū facere pōt, debet ergo ei remitti unde viuat, ꝙ bñficiū hēt retinendo, & nō petēdo, qa donator a donatario alimēta nō petit, tñ pro alimētis, retinere, ꝙ donat, vt est gl. sing. ibi, q̄ qdā dānant p id ꝙ not. in d. l. fi. sed si tu bene cōsideres, gl. est vera, quia directe nō pōt peti alimenta, reuocabitur tñ donatio, quia donatarius est ingratus. & ita pōt intelligi gl. in d. l. fi. & loquitur in dona. simplici

16 secundum Bal. in d. c. 1. in fi. †Item quarto, adde, ad gl. nostram, ꝙ donatio perfecta pōt ēē reuocari pp inimicitiam superuenientem inter donantem, & donatarium. arg. l. inimicitiæ. ff. de his quib. ut in dig. & l. 4. §. si. cum l. seq ff. de adim. lega. cum si. & hoc uult etiā, Bald. in l. 1. infra de reuo. do. In gl. 2. in verbo, non defenditur. in prin. Oppo. dī hic, ꝙ error habeat impedire usucapionē. contra, imō videtur ꝙ error habeatur pro iusto titu. vt l. quod vulgo. ff. de usuc. pro emp. & l. fi. ff. pro suo & sic vī, ꝙ ex titu. putatiuo procedat vsucapio, ut plene no. in l. Celsus. ff. de usuc. Sol. secundum gl. Cyn. & Doct. Aut erratur in tit. iusto, & probabili errore, & tunc procedunt contraria, quia ibi est opin. iusto errore fundata, q̄ habet vim tituli, ut in iuribus pallagatis. Aut erratur improbabiliter, & iniuste, ita quod opin. non habet aliquam radicē rationis, sed est uana opin. & tunc non habet pro titul. & sic huiusmodi error, seu donatio putatiua erronea habet impedire usucapionem, ut hic, & habetur in d. l. Celsus, multa autem exempla de huiusmodi erroribus ponit Azo in sum. de vsuc. pro emp. vbi omnino est uidendum. de quo ēt vide plene per

Bar. in d. l. Celsus. & illud quod dixi, ꝙ iustus error hē pro tit. intellige verū quantum ad usucapionē, sed non quantū ad repellendū eum, q̄ agit petitione hæred. vel interdcō quorū bonorū, quæ iudicia, non danē contra tit possidentē. l. cogi supra de pet. hær. cū ibi not. & habetur in l. fi. supra de edicto diui Adr. tol. & dicam plene in l. hæred. infra i q̄b. cau. ces. lōgi temp. præscr. ita singulariter dixit Bar. in l. 1. ff. quo. bon p gl. ibi, quod dicit

17 esse no. †Quis aūt dicatur error iustus, iustissimus, & iniustus, vide p Bart. & alios in d. l. Celsus. & per Bal. in l. nullo. supra de rei vē. & per Ang. in l. super longi. in 2. & 3. col. infra de præscr. longi temporis. & ibi dicam, & per Io. And. & alios in c. cū ta. extra de iu. pat. & per Abba. Sicul. in c. de quarta de præscrip.

18 †Quæro extra gl. sedm Bald. hic, quidam habet verum tit. sed errat in tradit. quia putat rem sibi traditam, ideo forte, qa inductus in corporalem possessionem, nō credēs alium possidere, cum alius possideret, nunqd isto desinente possidere, possit usucapere? distingue. Aut talis tit. exigit traditionem, & non usucapit. Aut non exigit traditionem, vt titulus pro legato, & titulus pro hærede, & usucapit. ita subtiliter gl. sentit in d. l. Celsus. Sed cur tam uarie? respondeo, quia titulus est causa remota vsucapionis, sed possessio est causa propinqua, & magis de substantia. & ideo magis nocet error rō tarditę possessionis quasi non subsistentis obligationis, Et ex his nota. quod possessio est magis de

19 substantia usucapionis, quam titulus. †Item adde, ꝙ ad acquirendum dñiū p vsucapionē vel pscriptionē, potior est titulus & traditio, ꝙ cursus tpis, licet non fieret sine tpe, & sic causat illud dñium magis ex tit. & tra. q̄ ex cursu tpis, vult elegāter Bal. in l. sciētis. p illum tex. supra de ing. manu.

20 † In ea. gl. ibi, quid autē si pater filio. quærit hic gl. de una q. satis difficili. Pone pater donauit filio in ptāte constituto rem alienam, & tradidit bona fide, filius putauit donationē valere, quęritur nunquid iste filius possit eam vsucapere uel præscribere. Et vī, ꝙ non, quia donatio inter patrem, & filium, etiam si res donata fuisset proprie patris, non valet in vita patris l. 1. §. si pater. & l. si pater. ff. pro dona. & habetur in l. 2. supra de inoff. don. & in l. donationes. supra de don. inter vir. & vxo. & not. in l. frater à fratre. ff. de cond. inde. cum ergo filius putauerit donationē valere,

errauit in iure, ideo nõ potuit usucapere, q̃a error iuris non est iustus ad usucapiendum. l.nunq̃.in pr i.ff. de vsuca. post mortẽ verò pa tris gl. distinguit. Aut hředes ratam habuerũt donationem, & tunc exinde tenet donatio, & extunc incipit vsucapere. ff. eo. l. si pſ. & l. pe. §. pſ. ff. ꝓ suo. Aut ratam non habuerunt, & tunc q̃a donationis titulus deest pro dona to, non vsucapit. l. 1. ff. eo. sed ex quo pſ non reuocauit donationem, donatio per mortem pris confirmetur, ut d. l. donationis. & capiet illa donatio morte confirmata uim quasi le gati, & ideo quasi pro legato poterit usuca- pere. Ista est intentio huius gl. no. quã exami

21 nemus in qualibet sui parte. †Er primo exa- minemus an donatio per pſem filio facta leat, & distingue, Aut fuit facta filio emanci pato, & regulariter valet incontinenti etiam non expectata morti patris, ut est tex. cum gl. in verbo adminiculo. in l. 2. supra de inoffic. do. & ideo si pſ ei donauit rem propriam, & dit, incontinenti transtulit in eum dñium. l. traditionibus. supra de pac. nec d. donationẽ poterit amplius reuocare. ar. l. nostrã, in pri. cum si facit quod dicam in versi. quod est si- milis Sed si donauit rẽ alienã, trãstulit vsuca piendi cond. & poterit usucapere ꝓ donato, vt no. in l. pe. §. si pſ. in gl. magna secundum tertiã lec. ff. ꝓ suo & ita vult et Bar. in l. 1. in §. si pſ. ante si. ff. pro donato. Aut donatio fuit facta filio in potestate constituto, & tũc sub- distingue duos casus principales. Primus est an donatio ualeat in uita pris Secundus, an valeat post mortem patris, & quo modo. Pri mo casu, an valeat donatio in vita pris, & re gulariter dñdum est, ꝙ nõ valet donatio rei ꝓprię pris, vt d. l. 2. supra de inof. dona. cum alijs iurib. supra ad hoc allegatis, ꝙ procedit ita hodie de iure nouissimo, quo acquiritur filio ex causa aduentitia quantum ad ꝓprie- tatem. l. 1. & per totum ti. supra de bo. mat. cũ sicut olim de iure antiquo, quo erat dispo situm, vt quicquid acquirebat filius, acquire bat pri, vt l. 1. ff. si quis a pa. fu. ma. & l. plures ff. de acqui. hęre. & gl. de hoc disputat in d. l. 2. tñ ueritas est secundum Do. ibi, ꝙ etiã ho- die donatio facta ꝑ patrem filio, non valeat patre uiuente, quia in bonis profectitiis per iura hodierna nihil est immutatum, ut insti. ꝑ quas persona. no. acqui. §. 1. ver. sancitum etenim a nobis est. & ita vult gl. in l. si. ff. qs ord. in bo. po. serue. & in l. si quis mihi bona §. iussum. ff. de aq. hære. & in l. is qui hæres. in §. neq; filius. eo. ti. & ita tenet Ang. in ter minus q. usæ. in l. 2. §. 1. ff. pro don. & idẽ te- net Bartol. in l. 1. in vlt. col. in prin. supra q admit. ad bo. pos. possunt. & ibi per Doc. om nes. & Bar. & Docto. in d. §. iussum. & in d. §. neq; filius post prin. & idẽ tenet Bar. in l. 2. §. ꝙ si in pris. in prin. ff. sol. ma. & ita tenẽt Docto. in locis sallegatis, qñ pater donat fi- lio, vel quando filius acquirit de bonis pro- fectitiis patre uolente, licet qñ patre recusã- te, aliter dicat Bar. in l. fi. §. similiq; modo, de bonis quę li. & d. §. iussum. de quo dicen- dum est, ut in dictis iuribus. Et rõ est, quare donatio facta per patrem filio in potestate etiam hodie non valet, quia si pater donat filio, acquiritur filio, & immediate patri, & sic ad patrem reuertitur, ut habetur in d. l. pa cet, vt nõ per Bar. in l. frater a fratre. in vltim. col. & Ang. in l. 1. §. 1. ff. pro donato. Ista re- gula fallit in pluribus casibus, in quibus do natio facta filio in potestate valet, q enume- rantur per gl. in l. 2 supra, de in offi. doct. & ibi per Doc. & per Bar. in d. l. frater a fratre. in vlt col. & per Ang. in l. 1. §. 1. ff pro dona. & per Doct. in auth ex testa. supra de colla. & ibi dixi. & per Bald. in titul. de pace iura. fir. in §. item sacramenta. in 1. col. & ꝑ Bal. hic, & per Doc. in locis, quæ infra allegabũ tur. Sed tu enumera plures casus & latius. Primus. n. est in dote, seu quando pater donat filiæ pro dote sua, ut no. glo. in d. l. 2. in prin. & ibi Doct. & Barto. in d. l. frater a fratre. in vlt. col. & An. in l. 1. §. ff. pro donato. licet se- cundum An. ibi no. sit ꝓpriẽ donatio, sed po tius legalis debiti exhibitio, ut l. si, su. de do. promis. & l. qui liberos. ff. de ritu. nup. iũcta l. Pomponius Philadelphus. ff. famil. her. & coniuncta l. 4. §. sed vtrum. ff. de mino. Secun dus casus fallentię est similis, in donatione propter num. quam facit pater pro filio, qui accepit uxorem, ut habetur in toto tit. supra de dona. ante nup. & Institu. de dona. §. est & aliud. & hoc vult etiam glo. in d. l. 2. Tertius casus est, si pater donat filio eunti ad castra, vel existenti in castris, vt l. 3. supra, fam. herc. & l. castrense peculium. & l. miles. ff. de cast. pec. & l. 1. C. de castren. pec. mili lib. 12. cum

22 simi. & no. gl. etiam in d. l. 2. †Quartus est si milis præcedenti, videlicet quando pater e- mit filio Doctori uel aduocato libros, & tra didit seu dixit, quod ei donabat, quia tunc fi lius illud acquirit tanquam sit castrense pe- culiũ, militant nãq; aduocati, seu quasi mi- litare

litate dñi, ut l.aduocati. supra de aduoc. di. uer.iud. & l fori eo.tit.l.t. secundo rñso. C. de cast.pecu.mil.lib. 12. & d.l.castrense. & ista donatio est adeo valida, ꝙ pater nõ poterit ipsum reuocare tanq̃ incontinenti validam, nec veniet in collatione cũ fratribus: vt l.1.nec castrense. ff.de colat.bo.& ibi hoc eleganter not.Bar.in l.filio.supra,de fa.erc. sed si filius non erat Aduocatus vel Doctor, tunc si impleuit studium ante morté patris, & sic incœpit quasi militare, isti libri efficiũtur tanq̃ castrense peculium, & confirmatur donatio arg.supra,de don.l.siue emãcipatis. ff.de don.l.donationes.§.pater.&similiter nõ veniunt in collatione,vt d.§.nec castrense. & ibi hoc tenet Bart. vbi plenius per eum. & idẽ tenet ad lrãm in suo tract. de duo.fratribus.in 1.q.3.prin.&.habetur per glo.Bal.& Docto.in l. filiæ cuius.supra,fami.erc.& per gl.Bal.& Doc.in l.Macedoniani.sup.ad Maced.& per Bal.in auth ex testõ.in 6.col.versi. 5.c.& ibi per omnes Doc.supra,de collat. & habetur plene per Flor in l quæ pater. *la secunda.* in 2.col.ff.fam.erc.& per Ant.de But. in cons.suo 44.quod incipit, Iesu Christi,& Mariæ nominibus inuocatis.Hoc tamen limita singulariter,vt dicam infrą versi.septimus casus in fine.†Sed pone,ꝙ pater primo
23 suum filium facit studere,& sibi libros emit & tunc in testõ voluit,ꝙ filius conferat,contingit,ꝙ pater superuiuit, & filius decessit, pater dedit postea alii filio illos libros, qui perfecit studium suum,deinde pater decessisset cum eodem testõ, quæritur an iste filius suus debeat conferre dictos libros.dic ꝙ sic; quia isti libri uidẽtur trãslati cum suo onere vt l.legatum.ff.de admim.legat.& l.Caio.in prin.ff de alim.& ciba.leg & ibi hoc elegãter not.Bat.Quintus casus fallentiæ est,quãdo pater donat filio,vt benemerito,& merita pcesserant,ut in authe. vnde si parens. & ibi not.supra,de inoff.testa.& hoc tenet Bar. in l.1 § 1.ante fi.ff.pro don.& ibi ẽt Angellus qui dicit,ꝙ tunc dicẽ esse donatio ex causa aduentitia,quia donatur vt extraneo,& nõ vt filio,& donatio non eget,ut morte confirmetur,quia ualet incontinenti,scdm glo.ibi.& idem not.Bald.in auth ex testõ.in 2.colu.in fin.supra de coll subdens, ꝙ causa pp quam donatur,facit ẽt aduentitium,quia filius acquirit non tanq̃ filius,sed tanq̃ quilibet.arg. l.diuus.ff. si quid in frau. patr. pro quo vide not.per glo.& Doct.in l.si tibi.in §.si patris. ff de pac.Sed si merita non processerant,nec tenet donatio, nec morte confirmatur, secundum Bugel.in d.l.1.§.1.pro don.Et nunquid in dubio merita præsumantur, si non probentur? dic quod non,vt habetur per glo. & Doctor.in l.si donatione. supra,de col.Sextus casus similis præcedenti est, ꝙ ubicunque pater donat filio ex causa aduentitia,valet incontinenti donatio, q̃a inter patrem & filium consistit omnis obligatio ex causa aduentitia,ut est gl.no.in l.si quis pro eo. in §.1.in verbo,tenetur.& ibi per Bart.& alios, ff.de fideiuss.& idem uult Bal.in d authẽ.ex testõ.in 3.col.in princ. Septimus casus est, ẽt quãdo pater donat filio ex causa ꝑfectitia,ut s.habeat in peculio profectitio,quo casu licet non ualeret incontinenti,tamẽ si sequatur emancipatio,filio confirmatur, si pater peculiũ non reuocauerit,ut est tex.no.in l.donationes in concubinam.§. pater. ff. de dona.secũdũ Vber.de B.Iac.de Are.Dy.& alios ibi.& ideo consuluit idem Vber. ut refert Iac.de Are.& Bar.& alii ibi.& Ang.in l. 2.§.1.ff.pro don.ꝙ filius sit cautus,cui pater donauit libros maximi valoris uel in peculium assignauit,uel pro ipso emit,si uult illos habere præcipuos,se emancipari faciat, non reuocato peculio,& faciat vt traditio interueniat, & ualebit hoc, quo ad translationem dominij,si pater donans erat dominus, & quo ad vsucapiendi condõnem, si nõ erat dominus, secundũ Angel.in d.l.1.§.1.quod nota,pro his,quæ dixi supra,in versi.4.est similis.Octauus casus est, quando rex donat filio suo in potestate existenti,quia tunc ualẽt ꝓpter auctoritatem regiam, ut supra de don.inter virum,& vxo.l.pen.ut singulariter dicit Bald.in c.1.§.item sacramenta. in 6. col.in fi.uersi.2.utrum tex.in tit.de pace iur. fir.in vsi.feud.ubi omnino uide.& habetur per Lud.de Ro.in l.si uero.§. de uiro. in 4. fall.ad fi.ff.sol.matr.& idem esset dicendum in quilibet principe non recognoscente superiorem eadem rõne,sed non puto idem dicendum in principe.seu duce Venetiarum, qui habet in ciuitate Venetiarum superiores,puta cõsilium maius, quod est circa duo milia nobiliũ, & etiã alia consilia. Nonus casus est scdm aliquos,vt ꝙ pater dicat dono filio meõ fundum,uel talem rem, & renuncio iuri acquisitionis futurę,per dcm Bar. in l.cogi.in § si pater.ff.ad Tr. sed iste casus vr esse dubitabilis,quia sicut donatio facta

per

p patrem filio, acquiritur filio, & incontinē-
ti postea pri, qa reflectit̄ dñium, vt l. placet.
ff. de acq. hære. ut dixi supra ponendo regulā
ita vt acqri pri illa renunciatio mediante p
sona filij p d. l. placet. pp dicas, q̄ si pater di-
xit, dono filio, & renuntio iuri, q̄ possem ac
quirere ex illa reflectione, & tunc valet do-
natio, quia abdicat a se dñium, & ita intelli-
gatur Bar. in d. §. si pr. sed si quis uellet huic
opini. repugnare, posset dicere, q̄ ius, obliga
tio, & actio non pñt stare in aere, vt no in l.
hominum. §. si debitorem. maxime p Pau. de
Cas. ff. de solu. & hr̄ in l. si ego. ff. de neg. gest.
licet gloss. ibi dicat contrarium, vnde neces-
se est, q̄ sit penes aliquem dñium, vel apud
patrem, vel apud filium, velapud tertiū apud
tertium non pōt esse, si erat prius apud pa-
trem, per l. id quod neminem. ff. de reg. iur.
24 †Et quia actus agentium non debent opera
ri vltra intentionem eorū. l. non ois. in prin.
ff. si cer. pet. apud filium ēt non pōt esse, p d.
regulam, quicquid acquirit filius, acquiritpa
tri. ut d. l. placet. cum si. q̄ regula locum hēt,
et hodie in pfectitijs, vt dixi supra ponendo
regulam, ergo vr̄ q̄ dēt dici dñium etiampe
nes patrem, ex quo non pōt stare in penden-
ti in aere, ideo periculosum est dicere, q̄ ista
donatio valeat licet aliqui dent istam caute-
lam donandi cum d. renunciatione, tñ cōis
opin. vr̄ est, q̄ ista renunciatio valeat, quia
d. regula q̄ dicit, quicquid acquirit filius, ac-
quirit patri, dēt intelligi patre volenti & nō
recusanti, ut sentit gl. in l. cum filio. in verbo
ex persona. in ver. vel dic si pater sibi retinere
non vult. ff. de leg. t. & ibi per Doct. & Bart.
& alios scribentes in d. l. cogi. §. si pater. ff.
ad Treb. & Bart. & Doct. in d. l. placet. & ibi
Paul. de Castr. in fi. hoc tenet. Decimus ca-
sus fallentiæ est, si pater donat aliquod diur-
num pro alimentis, uel remittit vsumfructū
in aduentiis, ut l. cum opportet. §. sin autem
res. & l. fi. §. sin autem patrem. supra de bonis
quæ libe. ut dicit gl. 1. in l. 2. supra de inoffi.
do. & Bal. in auth. ex testō. in uersi. nouū cap.
supra, de col. vbi dicit, q̄ si filius percipit fru
ctus bonorum adnentitiorum, quorum pro-
prietas erat sua, & fructus patris, & percipit
conniuentibus oculis patris, efficiuntur pro-
prii ipsius filii, & non sunt conferendi. per
d. §. sin autem res. & idem tenet Bald. in dic.
auth. ex testa. in versi. quarum decimum capi
tulum est, quando pater promisit eos fru-
ctus habere, secus si inuito vel inscio patre.

idem vult Bar. in d. §. fin autem res, & in l.
25 frater a fratre. in 6. q. ff. de cond †Et nūquid
huiusmodi fructus bonorum suorum aduē-
titiorum per filium consumpti ueniat con-
ferendi uide per Cy. in l. si emancipati. in 3.
& ibi Doctor. & maxime Raph. supra de co.
& Bar in l. pater filium. in 3. q. in fi. ff. de col.
dot. & Ray. & Pau. de Ca. in l. fi. supra de col.
Vndecimus casus est, quando pater donat fi
lio causa studiorum, quia tunc ualet dona-
tio inter patrem & filium in potestate, sicut
ualet in dote. l. Pōp. Philadelphus. ff. fa. her.
vt dixi supra in 1. casu fal. quia causa studio
rū æquiparat̄ causæ dotis, ut est gl. no. in l. 1.
ff. solu. mat. & ibi hoc uult Bald. in 8. col. in
fi. & in l. q̄ pater. ff. fam. her. Duodecimus ca-
sus est, qñ pr̄ donaret filio natura, quia tūc va
leret donatio, ut pbat̄ in l. omnes. §. Lucius
coniuncta gl. in uerbo, tradiderit, q̄ subaudit
aīo donandi. ff. de his quæ in fra. cre. sed ista
non est proprie falsa regula, de qua supra.
26 †quia filius naturalis, qui non est natus ex
legitimo matrimonio, nō dr̄ esse in potesta-
te pr̄is, vt Inst. de pat potestat. in prin. & l. it ē
item in potestate. & l. nam ciuium. ff. de his
qui sunt sui, vel alie. iu. Decimustertius ca-
sus est, cum pater donat filio illud, quod ad
alium dēt incōtinēti trāsferri, puta quando
filius donat rem profectitii peculii, uel rem
patris patre pmittēte, vt l. in ædibus. §. quod
filius. secūdo respōso. ff. de dona. intelligēdo,
q̄ ibi duę dona tiones vñr, una, qua pr̄ donat
filio: alia, qua filius donat extraneo. Nec ob-
stat, q̄ pater non pōt donare filio, quia verū
est, si apud eum dēt remanere, secus si statim
ad aliud dēt transferri, vt supra de don. ant.
nup. l. si constante. & ff. de inte do. l. profecti-
tia §. pe. & ff. de do. inter virū & ux. l. si uxor
marito. facit l. cogi §. hi qui solitū. ff. ad Tre.
ita dixit no. Bar scdm Iac. de Are. in l. si cum
filius. q̄ est l. 2. in prin. 2. col. ff. de dona. & ibi
p Do. & idē vult Bar. in d. in ædibus. §. quod
filius. eo. ti. Decimusquartus casus est, quādo
est facta donatio p patrem filio in potestate
cōstituto, & est appositum iuramētū secundū
Bal. hic. in uersi. sed quid si inter patrem & fi
lium. Et pt̄ assignari rō, qa pater nō pt̄ ueni-
re contra iurm, quia est de iure naturali, vt
dixit, hic Bal. & idē q̄ sit de iure naturali, te
net et Bal. in l. 1. in pe col. infra qui bo. ced.
pos. & idem tenet gl. §. 6 q. 6. in c. auctor. &
Spe. in ti. de loca. §. nūc ostendendū. in uersi.
24. & Paul. de Cast. cōs. 105. in 3. col. vbi hoc
decla-

declarat, ac ēt iurām est de iure diuino, ut c. & si Christus. extra, de iureiu. & in d.c. aucto ritatē.cū gl. quo iure naturali vel diuino nō curatur pria potestas, q̄a illa est solū de iure ciuil i, ut l.itē in ptāte. ff. de his q̄ sūt sui uel alie.iu. Itē quia cōstat, q̄ inter prēm & filiū oritur obligatio naturalis, ut no. in l. frater à fratre. ff. de cōd. inde. si ergo oriē obligatio naturalis ad dandum, ergo dari pōt, & sic do minum transferri, alias si diceremus cōtra- rium, sequeretur, q̄ illa obligatio esset uana & qd est cōtra l. 1. supra, de nudo iure Quiri tum tollendo. Preterea ista naturalis oblatio uestitur iuramēto, p legem sacrę scripturę, q̄ 17 est potentior, quam quælibet pria ptās, † q̄a nulla constitutio humana excellētior est di uina l. sancimus. sumpra de sac. san. eccl. & auth. sed ē palis dignitas supra de epis. & cl. pōt ēt pbari alia rōne, quia iurām appositū super obligatione naturali facit illam esse efficacem, ut hr̄ p Bart. in l. si quis pro eo. in 6. membro. ff. de fideius. & ibi p Doct. & per Cano. in c. cum contingat. extra de iure- iur. & in c. cum uenisset. de insti. & per gl. & Doct. in c. ex parte extra de cōsue. & p Doct. in c. cum iuro. extra de homici. Item hoc ēt probatur. nā ex iurmēto p̄stito inter patrem & filium si non cōtinet aliquid turpe oritur oblatio efficax, & pater tenetur seruare iura- mentū, ut not. Doct. in d. c. cum iuramento.

18 † Item ista opi. q̄ iuramentum validet cōtra ctum inter patrem & filium, probatur in c. quãuis. de pact. lib. 6. & in d. c. cum contin- gat. in fi. cum ibi no. & istam opi. tenet Io. And. in addi Spec. in ti. de testa. §. 1. & ide te net Bald. in repe. l. 2. ff. de iureiu. & Lud. de Ro. in l. si donatione supra de colla. & ibi p Doc. & Pau. de Cas. in cōs. suo 105. q̄ incip. In Chri noīe amen. circa bona q̄ fuerūt dni Vbert. in 4. col. in uers. secūdo vr̄ obstare iura mēto. tenet cōtrarium, dicēs, q̄ donatio iure patrē & filium iuso nō firmat, ex eo q̄a cum pater filio vt filio donauit, videt sibipsi do- nasse, pp q̄ redditur iurām frustratoriū & inu tile. & quasi sub impossibili, sicuti si dona- ret sibiipsi. p quo vide tex. in c. fi. in fi extra de Inst. & l. 2. ff. de stip. ser. & l. Vranius. vers. sed cū duo. ibi, quia non pōt p eodem apud eundem, obligati esse, ut queādmodū incipe re alias non pñt, ita nec remaneant. ff. de fi- deius. & l. hæres à debitore. §. seruo. eo. ti. ibi, nō.n. intelligi posse, ut quis pro se fideiuben do obligetur. facit quod no. in l. debitore. su pra de pac. Præterea licet iurām astringat iu- rantem, non tñ facit capacem illum cui iu- ratur, si alias erat incapax ar. ff. de condi. & dem. l. cui fundus. & iō cū filio donatur per patrē, nō ut extraneo, sed ut filio q̄ incapax erat, p iurām capax fieri non pt̄, sicut si dona- retur seruo, vel alteri īcapaci. Sed ego teneo, q̄ opi. p̄cedens sit uerior, videlicet q̄ dona- tio inter patrem & filium in potestate consti tutū firmetur iuramēto, per rōne de quib. su- pra dixi. Nec obstant rōnes assignatæ in cō- trariū p Pa. de Cast. in d. suo consil. quia tol- luntur per ea q̄ dicta sunt supra, si bene consi derentur, nec est verum quod huiusmodi iu ramētū sit frustratoriū & inutile, quasi videa tur sibi patri donasse, quia imo est vtile, ex quo filius pr̄ sibi acquirere obligōnē natura lē, ut no. Bar. in l. frater a fratre. in vlt. col. & iuramēto cōfirmatur, vt dixi. per hoc ēt appa ret, quod persona filij non est oino incapax. maxime interueniente iuramento, secūdum qd̄ nō attēditur patria ptās, ut supra dixi, si- cut ēt dicimus in simili de donatione facta vxori, quia licet sit incapax, ne coniuges mu tuo amore se spolient, vt l. 1. & per totum ti. ff. de dona. inter vi & vxo. tñ firmatur iura- mento secundum veram opi. q̄a tale iuramē tum non est contra bonos mores naturales, sed tm̄ ciuiles, per ea q̄ no. Bal. in l. pactum dotali. in 19 q. supra de coll. & in rubr. supra de cond. ob tur. causam. in princ. & in l. paci sci. contra edict. supra de pac. & Paul. de Cast. in fin. in 2. col. eod. tit. de pac. & Cano. in c. cum contingat in suis repe. & maxime Ant. de Ros. in 65. eo. extra de iureiur. & ita cōsuluit Bald. & ide sentit in l. 1. in vlt. q. su- pra de inof. dona. & ita tenet Bar. in effectu in l. Seius & Augerius. ff. ad l. Fal. & ibi per Doc. & idem cōsuluit Fed. de Se. in cōs. suo 134. qd̄ inc. In noīe dñi amē. pūctus qōnis ta lis est &c. & ita alias ego cōsului in ciuitate Ferrariæ, p vxore cuiusdā nobilis Veneti, & ita fuit iudicatū de qua q. hr̄ p Cy. & Bal. in l. 1. supra de sa. san. ec. & p Cy. in pe. supra de do. añ nup. & p Bar. Bal. & alios i l. 1. ff. de do. inter vi. & uxo. & Bar. Ang. & alij in l. si q̄s p e. ff. de fideiu. & Bar. in l. Titia § Imp. in 2 col. in fin. vers. q̄ro mater & pater ff. de le. 2. & Bal in l. cū muliæ. in 3. col. supra, de do. añ nup. & Sal. in l. si ex uolūtate, supra, de do. inter ui. & uxo. & Gui. de Cu. & Alb de Ros. plene in l. sed & si possessori. § irē si iu- rauero. ff de iureiu. & Lud. de Ro. i cōs. 191.

in 2.col.& Pau.de Cast. in d.l. pacisci cōtra edic.& in consi.suo 98.& Raph.Ful.in l. Papinianus ff.de don.inter ui. & uxo.& Old. i consi.120.& Car.Zab.in Cle. 1. de interp. & Io.And.in add.Spec.in tit.de dona. inter ui. & uxo.super rubr.& in ti.de testa.§.1. & Iac. de Zochis in c.fi. in prin. in 3. col. extra de don.inter uir.& uxo.quia ista nō est quæstio nostra,aliter non examino,sed sufficit remissio ad prędicta. Et q dixi donationem inter patrem,& filium ualere, si iurauit pater non contrauenire &c.intelligo esse uerum,nisi esset inofficiosa,quia tūc esset inofficiosa,nō
29 confirmaret iuramento, † q iuramentum non cōfirmat aliqd,nisi in præiudicium iurantis,nō āt in pīudicium terij,ut in c. quāuis,de pac.lib.6.& c.licet mulieres,de iureiu.eo.lib.& ita tenet Bart.in d.l.Titia.§. Imperator, in d. uer. quid si mater & pater qui donauit.ff.de leg.2.& idē tenet Bald. in l. 1. in ult.col.supra de inoff.don.q dicit, q hoc casu non requiritur relaxatio iuri. Decimus quintus casus est,qñ pater donat causa mortis filio suo in potestate constituto,ut l.si donatione,in primo responso, supra de colla. & l.penul.ff.de coll.bon. sed in hac donatione causa mor. est plus q in donatione inter uiuos,quia ista donatio cā mortis confirmatur morte patris, etiam si non interuenerit traditio,quia habet instar legati,& effectum ultimę uoluntatis.l.fi in fi.infra, de dona. cā mor.& no.p Bal.& Doct.in l.1.ff.de leg. 1.ut eleganter no.Bal.in l.& si mortis, supra ad l.Fal.nam in ult. uoluntate non requirit traditio de necessitate, nisi testatōr uoluerit in uita sponte soluere, ut est casus sing.in l. Lucius.ff.de leg.2.sed secus est in alia dona, inter uiuos factam p patrem filio in ptāte tanq filio,quia ad hoc ut confirme morte, requiritur traditio.l.2.supra si qs alteri, uel sibi,& ita tenet Bal.in d.l.& si mortis, & in auth. unde si parens, in prin. supra de inof. test.& pbat in l. Papinianus.ff.de do. inter ui.& uxo & in l.multū.supra si qs alteri uel sibi,& p no.p Cy. in l.1. supra de dona. ante nup.& in d. l.2.ubi hr, q donatio inter ui. & uxo.nō cōfirmat morte,nisi prius interuenerit traditio, arguēdo de illa dona. facta inter cōiuges,ad dona.factā p prēm filio,sicuti arguit Ang.in auth.de immēsis dona.in prin. in 2.col.colla.7.& ita tenet ēt Cy. Bal.Ang. & alij in d.l.2.in prin.supra de inof.dona.& hoc procedit, siue traditio interuenerit ręe dona.siue postea,ut pbatur in d. l.2. supra si qs alteri uel sibi. & in d.l.Papin & ita uult no.Bal. in dona inter vi.& uxo.in c.2.in fi. in tit.de feu.dato in vicem l ex cōmis. Item procedit,ut donatio morte confirmet,si traditio interuenit (uera uel ficta, puta quia pater constituit se præcario nomine filij possidere,ut dicit Ang. in d.auth. de immensis dona.in 2.col.uer.sed tunc quæro, & dicit q ita no.sing.gl.in l.2.supra de dote cau. non num.& idem not.Cyn.in d l.2.& idem not. Bal.Ang.& alij in l.2.in prin.supra de inof. dona.& idē uult Bar.in dona.inter ui.& ux. in d.l.Papinianus & Pau.de Cast.in l.diuortio.§.ob donationes ff.sol.mat. Et adde pdictis oīno Paul.de Cast.in consi.166.quod incipit,In Xpi nomine amen. d donatio sine dubio dicitur fuisse inter uiuos, ubi examinat intellectum d.l.Papin.Item pdicta, quæ dixi de traditione, pcedunt in bonis præsen
30 tibus non futuris.†quia futura tradi nō possunt,nec per constōnē pcarii transferit possessio bonorum futurorū, qa sicut locus incertus non possidetur uere, ita nec ficte pōt possideri per constōnem pcarij. & hoc uidet tenere gl.in l.3.§.uniuersæ.ff.pro dote.ita dicit singulariter Ang. in l.fin.in ult.col.post prin.supra de pac.Et pōt esse rō, quia fictio nō pt habere locū si non reperit re super qua figat pedes,ut no. Bart in l.necessario. in fi. ff.peri.& cōm.rei vēd. † Et de isto articulo
31 nunquid locus futurus, & sic incertus possit possideri, vide Iac.Bu. Bart.& alios in l.fin. infra quae res pig.ob.pos.& Bal. i rubr.sup. de contrah.emp.in 21.q.& Ioan.de Im.in l. stipulatio hoc mo.cōcepta.in.fi.& ibi ēt Ra. Cu.ff.de uer. ob.& An.& Ioā.de Imo.in l.quis.§.ff.de acq.pos.& Lud.de Ro.in l. exitus cōtrouersiæ.in fi.eri.& plene per An.de Ar. Inst.de act.§.actionū. in materia constituti & pcarii.uer huic supra occasione,quia clausula cōstituti &c. Itē ea q dixi, q ad hoc ut donatio ualeat reqrit traditio, intellige qñ donatio fit inter personas phibitas,alia morte cōfirmatur, nō interueniēte aliqua traditione uera uel ficta,ut no.Cy.in l.2.in fi.per gl.ibi,q ita intelligit. sup.de don.ante nup. quē sequit Bald. in l.vt hæredibus,in fin.ff. de le.2.q no.Cōcludo ergo circa pdctā, qñ pater donauit filio si qrit nūqd acqrat filio dic, Aut sumus in casibus i quibus donatio facta per patrē filio de re patris i uita ipsius patris ualet, & tunc incontinenti transfer-

tur

tur dñium in filiũ: Aut donatio est facta de re aliena,& tunc non trãsfertur dñium, sed transfertur in filium usucapiendi cõditio, p l.cla uibus.ff.de contrah.emp. Aut sumus in casi.in quib.nõ ualet donatio in uita pris,& tunc si pater donat rẽ ppriam, nõ transfert dñiu m in filiũ in uita patris, si donat rẽ alienã,nõ transfert usucapiẽdi conditionẽ, per istam l.& per l.1. §.1. ff. p donat. & per ea q̃ dicta sunt ante suprascriptos casus fallẽtiæ.

32 † Secundo casu principali, qñ quæritur an donatio inter patrem & filium eo casu quo non ualet in uita patris,an saltem morte patris confirmetur,& quo iure, & quis sit effectũs huius confirmationis, q̃ fit morte, & si donauit rem alienam, nunquid filius post mortem patris possit eã usucapere uel præscribere,& quo iure.Et dicas breuiter,quod si pr̃ donat rẽ ppriam, & illã tradit filio uerẽ uel fictẽ, dicta donatio incipit ualere incontinenti post mortem patris, ut l.donationes.quæ est pe. in prin. supra de do. inter uirum & uxo.& l.2.cum ibi no.supra de in. offi.dona. & dixi supra ante fallentias, & in 15.fall.Sed dubium est, quo iure tunc dicta donatio ualeat, seu morte cõfirmetur. & in hoc distingue,aut hẽdes patris habuerũt ratam illam donationem, & tunc illa donatio quæ in uita patris erat nulla, p reflexionem acqsitionis,quæ fit de patre in filium, & de filio incontinenti in patrẽ.l.placet.ff de acq. hær.ut dixi supra ante fallentias, confirmaẽ morte pp ratihabitionem hæredũ,ut l.si pater. ff. p lega. Et effectus huius donationis cõfirmatæ est, ut ualeat illa donatio,qa pp illam ratihabitionem uñr hæredes uelle, q illa donatio quæ in uita patris fuerat nulla, incipiat habere uires ex nouo consensu hæredum, pp quẽ consensu cessat ratio phibitiua donationis, qa tunc non potest reflecti in patrem,donatio, qui iã mortuus est, sicut poterat i uita ipsius patris. Et est alius effectus,ut illa donatio ualeat tanquã donatio,& non tanquam legatum, uel quasi legatum. Est etiam alius tertius effectus, quia ista donatio incipit habere uires à tempore confirmationis factę p hæredes, & non añ; hoc uideẽ pbari in d.l.si pater.ff. p donato.cõiuncta l.1.§.si pater eod.ti. & hoc uideẽ esse de mẽte gl.hic,ibi, nisi hæredes ratã habeãt, &c.& idẽ tenet Ange.in d.l. si pater. q dicit, q donatio ualeat a die ratihabitionis, & nõ ante,& idẽ uult ẽt Sal.hic & ẽt Cy.hic in 1.q.

33 † Qui dicit not. q qñ hæredes habent ratam donationem, tunc uidetur inteuenire noua donatio,& nouus titulus,nec uideẽ posse cumulari cũ titulo donationis factæ à patre, quæ fuit nulla in uita patris, nec tenet cũ titulo legati uel quasi,quia cũ superuenit donatio ab hæredibus, uidetur recessum a legato,& isto casu pcedat donatio ut ex nũc. Et ex hoc sequiẽ quartus effectus, quia ad ualiditatem huius donat onis nõ requiritur traditio,ex quo non est facta inter psonas prohibitas, per id quod no.Cy.in l.1.in fin.supra,de do.ante nup.& Bal.in l.ut hęredibus. in fi.ff.de le.2.ut etiã de hoc dixi supra,ante.uersi.q incipit,secũdo casu principali.Et pdicta pcedunt sine dubio, qñ pater exhęredasset filium,cui primo donauerat, quia pater exhæredando filium post donationẽ sibi factam,psumitur mutasse uoluntatem suam, tacite reuocasse donationẽ,ut d.l.si pater.ff. p donato.quam Bar.ita intelligit ibi, & in l. 2.§.fi.circa fi.eo ti.dicens, q tunc non pcedit donatio facta à patre,nisi hæredes patris confirmauerunt eam. & ita uideẽ ẽt sentire. Host.in ti.de usuc.ubi ponit materiã titu. p donato.sed gl.hic & Cy. & Saly. uñr uelle indistĩcte,q ẽt ubi pater nõ exhęredasset filiũ, si tñ hæredes habuerũt ratã donationẽ,ualebit ut donatio. & dicit Cyn. q ista erit noua donatio facta ab hæredibus pp suã ratihabitionem, & sic erit nouus titulus, & uidebaẽ esse recessum à legato pp superuenientiam donationis ab hæredibus factæ, ut supra dixi.Ego aũt teneo primã opi. q intelligaẽ solũ ualere,ut donatio noua, qñ pr̃ filiũ exhæredasset mala mente,quo casu uideẽ pater tacite reuocasse donationẽ, ut dixi, & sic non põt filius habere,nisi ex noua cõsensu hæredũ,q causat nouã donationem,secus si ipsũ filium nõ exhæredasset, sed in aliqua parte eum instituisset,uel exhæredasset non mala mẽte.iuxta l.multi nõ notę causa. cũ ibi no. ff.de l.& post.& si patronus.§. si qs nõ mala mẽte.ff.de bo.lib.qm̃ hoc casu morte patris donatio confirmata ualet, ut quasi legatũ, ut dicit hic gl.& ẽt infra,diceẽ,quæ donatio cũ habeat uim legati,cedit ejus dñiũ à morte testatoris in legatarium seu donatarium. l.à Titio.ff.de furtis.& no. p gl. & Doct.in l. si tibi homo.§. cum seruus. de legat. 1. imo plus,huiusmodi donationes,quæ morte cõ

firmantur, non requirunt aditionē hæred.l. sequens q.ff.de leg.2.& ibi hoc not.Bart.de quo ēt dicetur infra cū ergo dñium fuerit acquisitū filio à die mortis testatoris, sequitur ꝙ ex alia causa,seu ex alia donatione hęredum non poterit amplius dñium acquirere,quia qui semel est effectus dñs, non amplius efficitur dominus.l.sequitur §.lana.ff. de usuc.& no.per glo. ord.in l.3. §.ex pluribus.in gl.2.magna, quæ incipit, nota duas regulas.& per Bart. & alios ibi. ff. de acq. poss.hoc tñ intelligo uerum, qñ filius uoluit acceptare, & acceptauit dictā donationē post mortē patris tanq̄ morte confirmatā,sed si filius nollet acceptare donationē, tanq̄ morte confirmatā, sed potius ex ratihabitione facta per hæredem, & sic acquirere ex noua donatione, q a forte uult potius hēre titulū ab hæredibus,q̄ à pr̄e,tunc posset pcedere illud,qđ dicit hic glo.& Cy.clarius in 1.q ga tunc uř esse recessum à quasi legato,seu a donatione confirmata per pr̄em, & rō,quæ me mouet,est ista, quia licet illa donatio morte fuerit confirmata, tñ ego intelligo,ꝙ censetur cōfirmata,& ualere tanq̄ legatum.s.reuocabiliter, quia si filius nō uult acceptare illā confirmationem, seu quasi legatū,potest repudiare, sicuti legatum factū acquiritur legatario reuocabiliter, tñ pōt.illud repudiare, ut hř in d.l.si tibi homo.§.cū seruus.ff.de leg. 1.nec credo, ꝙ haberet obstare, ēt si semel dictā donationem à patre acceptasset in uita patris maxime qñ res donata fuit tradita filio, qa tunc erat donatio nulla,ut hř hic in gl.& supra dictum est, & sic cum nondum fuerit irreuocabiliter scq̄sita res donata per mortem patris, nisi filius de nouo eam acceptauerit,tanq̄ ex donatione confirmata,puto ꝙ sit in electione ipsius filii eligere, ex quo capite uelit sibi acqrere dictam rem à pr̄e donatam, an ex illa donatione confirmata per mortē, uel ex ratifica tione facta p hr̄des. facit ad hoc l. recusare. §. Titius.cū ibi no.p Bart & alios. ff.ad Tre. & qđ no.in d.l 3.§.ex pluribus.cū ergo expresse recedit à dicto quasi legato,quod pōt à dixi,sequitur ꝙ tūc habebit rē tanq̄ donatam ab hæred.bus, per not. in d. §. ex pluribus.

34 †Sed quid si filius post mortem patris non aiř expresse acceptauit donationē factā sibi à patre,nec ēt aliter repudiauit, & hæredes habuerunt ratā dictam donationē, credo ꝙ sit in electione filii acceptare, ex quo capite uelit, p prædicta.Et pdictis itaque pōt concludi,ꝙ aut post mortē patris filius accepta uit.expresse donationem factam à patre ,eā laudando, & tūc nihil amplius possit in dicta re donata acquirere p ratihabitionē hæredum,ex quo prius erat effectus dñs irreuocabiliter,per not.in d.l.3.§ ex pluribus. ff.de acq poss.coniunctis his ,quæ hř in d.l.si tibi homo.§. cum seruus. de leg.pri. aut filius expresse renunciauit donationi factę à patre ēt post mortē patris,& tunc secuta ratihabitione p hęredes patris, & filius acceptauit istā ratihabitionē,& tunc ualebit ut ex nūc, tanq̄ donatio facta ab hæredibus,qa uř esse recessum à prima donatione facta p patrē. & ita potest ēt intelligi gl. & Cy. hic Aut filius nō acceptauit, neq; repudiauit donationem factam à patre post mortē ipsius pr̄is, & hæredes habuerunt ratā dictam donationē, & tūc si filius acceptauit illam,ratihabitionem,ualebit,ut ex nunc, ex quo habebat rē penes se, ut l.absēti.in prin. ff.de dona.& uidebitur esse sibi recessum à prima donatione morte confirmata, & ita ēt pōt intelligi gl. & Cyn.hic.aut filius q non acceptauit donationem paternā,nec repudiauit, nō fuit pn̄s ratihabitioni,& tunc si postea sciuit,& eam ratam habuit, ualebit donatio tanq̄ facta ab hæredibus.p d.l absenti.sed si sciuit simpliciter,tūc est i electione sua, ex qua donatione uelit consequi dñium irreuocabiliter per p. dicta.sed si ignorauit ratihabitionem hæredum. per illam nō poterit sibi dñium acquirere, per d.l. absenti. in secundo responso, ideo ualebit, ut ex tūc tanq̄ donatio à patre facta,quę omnia tene menti,quia per Doct. non tanguntur. Aut hæredes patris non habuerunt ratam illā donationē, & tunc si res erat ipsiue pr̄is,morte cōfirmať.l.dōationes quas supra,de dō.inter uirū,& ux & l.2.cū ibi no.ff.de supra inoff.don. Et hmōi donatio morte cōfirmata nō ualet, ut donatio inter uiuos,sed ualet ut quasi legatū, ut dicit gl.no.in l.filiæ cuius in gl.1.in fi. supra sā er.et gl.fi.hic,dū dicit, sed quasi pro legato & idem ult.gl.in l.2.in filiū.in uerbo pro hærede. ibi, quia si ex causa legati.ff. pro hærede. & est ēt gl.in auth. ex testā.& ibi per oēs Doct.& maxime p Bal. supra de col.et dř ualere iure quasi legati,et nōue ri legati,quia hmōi donatio ītcrpr̄ē,et filiū

morte

morte confirmata, non sapit ꝓ omnia nãm ultimæ uoluntatis, ſm Bal. in l. ut proponis. in 2. opp supra, de cond. ob cãm. qui subdit, quod rõ est, quia in pluribus non habet uim legati, & primo non habet, quia quo ad confirmationẽ huius donationis requiritur traditio, ut l. 2. supra, si qs alteri uel sibi, & oo. ꝑ Cy. in l. 1. supra, de dona. ante nu & per Bar. in l. donationes in cõcubinã §. pẽ. ff. de don. & no. Bal. in auth. ex testa in 5. c. in fi. Secundo, quia ad cõfirmationem dictę donationis factam per mortem pr̃is, non requiritur aditio hæreditatis, quia sola morte cõfirmatur, l. sequens: q de leg. 2. & ibi hoc no. Bart. & ẽt gl. not quæ hoc dicit expresse in d. l. filiæ cuius. in 1. gl. in fin. & non est melior alibi ſm Ang. ibi, & probatur per gl. in l post legatum in §. qui mortis. in uerbo legatario. in fi. ff de his, qbus ut ind. & not. Doct. in d. l. filiæ cuius, & in d. auth. ex testam quæ additio reqũritur ad cõfirmationem legatorũ. l. eã quam cũ ibi not. supra, de fideic. & hr̃ in d. l. si tibi homo, §. cum seruus. de leg. 1. etiã si essent legata ad pias causas, quia etiã illa non debentur, nisi saltẽ ab intestato adeatur hæreditas, ut l. 2 supra, de fideic. liber. ubi est cãsus sing. ſm An. in d l. filiæ cuius: qui etiã ibi dicit, ꝙ de hoc est gl. sing. in l. qui filio, in §. seruus, ff. de hære. inst. nisi loquatur de legato libertatis, quod æquiparatur de legato piæ causæ & idem uult Ang. ſm Iac. de Are. in d §. seruus, & Ioan. An. in add. Spec. in tit. de instru. edit §. nunc uero aliqua. uers. sed pone, quod ex testõ non est adita hæreditas; & aditio incipit, hic omittit auctor q. & Bal. in l. eã quã. in 2. col. in uer. sed hic quæro de duobus supra, de fi lei. & habetur per Bar. & alios in l. 7. supra, de sacros. eccl. & per Bald. in auth hoc amplius, in 3. col. ad fi. supra de fideic. & per Alb. de Ro. in rub. supra, de codicil. & per Pau. de Cast. in l. i. eo. tit. Tertio dicta donatio inter patrem. & filium morte confirmata, non habet uim legati, seu relicti quãtum ad consumationem, si est ultra summam 15. aureorum, ut in l. donat. quæ est l. antep. supra, de donat. inter uir. & uxor & ita tenet Bal. in auth. ex testam. in 3. glo. in uers. sed in hoc caue tibi. supra, de col. & idem tenet An. in d. l. donationes. Sal. in l. illud circa mediũ, de coll. Quarto, non habet uim legati, quantum ad tres actiones, quæ competunt nomine relictorum, ut l. 1. supra, cõmunia de le. & inst. de leg. 1. §. ſm Bal. in d. auth. ex testõ, in præall. uer. Quinto: nec quantum ad confiscationem, uel damnationem dãnatoris ad mortem uel seruitutem arg. l. res uxoris, C. de don. inter uir. & uxor. l. 3. §. sed utrum, & quod ibi no. ff. de min. Sexto, nec quantum ad hoc, ut hæc donatio in legitimam imputetur, licet alia relicta in legitimam imputentur, ut l. si qñ. §. & gñalr̃. supra, de inoff. testa. & ibi hoc uult gl. in uerbo. 4. & gl. in l. filiũ. quẽ hñtem, supra, fam. er. & hoc tenet Ang. in d. §. & generalr̃ & Pau. de Cast. ibi. qui reprobat Barto. in hoc tenentem contrarium in l. in 4. in 7. col. in prin. ff. ad l. Fal. Septimo, quia hmõi donatio non dicit legatum, quia non relinquitur in testõ, ut dicit gl. 1. in fin. in d. l. filiæ cuius, nec relinquitur in codicillis neque in epistola: ut dicit Bald. in l. 2. supra, de inoff. dona. Octauo, quia quando confirmatur hmõi donatio morte, trahitur retro ad diem donationis: ut d. l. ante. supra, de donat. inter uir. & uxo. quod non est de nã legati: ¶ Quod non trahitur retro ad diem testamenti, sed ad diem mortis tm̃ l. ex ueibis, & in hoc no. Bal. in princ. eo. ti. & quod dixi, ꝙ huiusmodi donatio trahiť retro ad diem donationis, intellige quo ad fructus, & partus. non aũt quantum ad dñium, ut no. gl. & Ang. in d. l. antep. & gl. in l. 2. § 1. ff. pro dona. & ibi de hoc plene per Bar. & gl. in l. 2. in uerbo, fam. herc. supra, de inoff. dona. & ibi per Doct. & est gl in l. talis scriptura, in uerbo ad uniuersa. circa fi. ff. de lega. 1. & ibi no. per Doct. & probatur hoc in d. l. 2. supra, de inof. dona. licet gl. in l. sub conditione. ff. de solu. & in l sequens quæstio. ff. de leg. 2. teneant contrariũ, sed re probatur per Doc. in dictis iuribus, & maxime ꝑ Bart. in d. l. sub cõdõne & in l. 1. §. 1. ff. pro don & Ang. in d. l. antep. Et Bar. in d. l. conditione, in fi. 1. col. assignat rationem, quia tp̃e donationis filius non poterat esse dñs propter paternã potestatem, ut sæpe dictum est, ergo non potest fingi retro ipsum fuisse dominũ, eo tp̃e quo erat inhabilis, & sic deficiebat tunc habilitas extremorũ, ꝑ no. in d. l. 2. & ibi hoc etiam uult Bal. in 3. col. in fin. Nono, quia legata non debentur legatariis, si legans moritur ciuiliter. l. eius qui. ff. de test. sed secus est in dona. quæ morte confirmatur: ut l. res uxoris. & ibi hoc no. Ang. supra de dona. inter ui. & uxo. & sic hmõi donatio confirmatur morte patris donantis,

isto titulo pro donato usucapere uel pscribere,ut d.l.1.§.si pater.ff.eo.& l.si pater eo.ti.à cõtrario sẽsu.Sed si pater nõ reuocauit donationẽ, ipsa donatio morte patris cõfirmatur.l.donationes.quæ est l. antepen. supra, de do inter ui.& uxor & capit uires quasi legati,ut plene fuit declaratũ.supra, ideo dicit glo quod pro legato potest usucapi, sed si hæres patris donatis habuerint ratã donationem, tũc etiã eadẽ tenet donatio, & ex tũc pôt incipere usucapere pro donato, quia habendo ratã donationẽ, uidetur iteruenire noua donatio,& sic nouiter titulus donationis,ultra titulũ pro legato. & isto casu uidetur secũdũ. Cy.hic recessũ à legata, & procedit usucapio ti.pro donato,ut ex nũc.s.à die ratihabitionis. uide plene quę dixi supra.in uer.secũdo casu principali.& quod dixi secundũ Cy.quod ppter ratihabitionẽ uidetur esse recessũ à titulo quasi legati,intelligo uerũ esse, quãdo filius uellet usucapere titulo pro donato,& non pro legato, secus si uellet usucapere titulo pro legato,qa tunc posset per l.4.§.ex pluribus.cũ ibi not.per glo. & doct.ff. de acquir. poss.& facit ad hoc quod no.Bar.in l.recusare.§. Titius.ff.ad Treb.

36 † Sed iuxta prædicta reuoco in dubium , an donatio facta per patrẽ filio in potestate de re aliena,morte patris cõfirmetur, maxime si hæredes patris non habuerunt ratã dictam donationem. Et gl.hic, ut dixi,tenet, quod sic, per d.l.donationes Sed Iac.de Raue quem hic sequitur Cy.tenet,quod non confirmatur, & dicit quod nõ est inconueniens hoc affirmare, imo est fere iuri consonũ,ne iuris fictio procedat cõtra naturam, unde qđ solet dici, donationem morte confirmari, intelligit ipse uerũ esse in propriis reb.donantis, sed in alii naturalis rõ resistit fictioni iuris, ut non procedat cũ aliena iactura & sic ne ista fictio inducat cõtra nãle æquitatem, ad pstandũ titulũ filio in præiudicium,puta ueri domini.Et hanc opi. cõfirmat Sal.hic.tamẽ qa si usucaperet filius titulo pro legato,hæc usucapio statim post mortẽ patris,uel saltẽ ab adita hæreditate iciperet, igitur si postea hæredes donationẽ cõfirmarẽt,ex tali donatione nõ procederet usucapio pro donato,qđ probat tali rõne:nã sicut ex pluribus causis nõ pôt dñium acquirere. ut habet in d.l.3.§.ex pluribus.ff.de acq.pos.ita nec ex pluribus causis quis successiue usucapere posset, quia causa secunda esset frustratoria,cum iam sit effectus dñs ex prima, sed consequens est falsũ , qa pro ratihabitione hæredũ, usucapit pro legato.& istã opi.Cy. tenet hic Pau. de Ca.Sed Pe.de Bellap. ut refert hic Cy.in fi.tenet opi.gl.nostræ, q nõ facit differentiã,an pater donauit rẽ propriã , uel alienam.& istam opi. approbat hic Bal. & Ang. Albe. de Ros.recitat utranq; opinihic , & remittit se ad notata plene per eum in l.a.supra, de inoff.dona.& istam opi.glo. tenet Bart.in l.1.§.1.ff.eod. & ibi etiam Ang. & idem tenet hic Sal.q dicit,quod leges quę uolunt,ut hæc donatio facta per patrem filio, habeat uim quasi legati,loquũtur gñaliter: ut l.filiæ cuius.supra, fami.her. & l.donationes.supra,de dona.inter uirum & uxor. coniuncta l.in donationibus.supra, ad l.Falc.& sic tam in re ppria q in re aliena l.alienam. supra,de leg.Nec obstat fm Sal.rõ Io. de Rauanis,quia piudicium,quo ppter usucaptionẽ grauatur dñs ex isto titulo quasi legati, procedit ex culpa ipsius dñi iã petentis,ideo non consideratur,sed potius rigor iuris, qui tali æquitati derogat, ne dñia rerum sint in incerto.l.1.cum ibi not. ff.de usuca. & inst eo. ti. in princ.Nec ob.secunda rõ, quia dicit,quod per ratihabitionem non impeditur præcedens usucapio pro legato, seu quasi legati, nec habet tunc locũ usucapio pro donato, quia locũ hẽt qñ donatio fuit reuocata expresse uel tacite per defunctum,ita quod cesset usucapio quasi legati, tunc. n. confirmatio hæredis operatur,,ut ex tũc pro donato usucapiat,& ita loquitur,ff.pro dona. l.si pater. ibi.n.ppter exhæredationem , intelligitur tacite reuocata, ideo morte non confirmatur. & sic uult Sal. quod secus esset , si donatio nõ fuisset reuocata expresse uel tacite, quia ex quo tũc ualeret & procedet usucapio ex titulo quasi legati,nõ posset ualere & procedere usucapio amplius pro donato, qa esset frustratoria.& hoc cõfirmo, qa qđ solũ mihi pfecte acquisitum est, amplius acquiri non pôt.l.sequitur.§.lana.ff.de usuca. & qđ semel meum effectum est,amplius meum fieri nõ pôt.inst.de act.§.sic itaque. & c.inter dilectos.in fi.extra de fide instr.

40 † Item quia qñ duæ causæ concurrunt idem,inspicitur q clericus operatur effectum suum.l. si ita qs stipuletur, siue nauis ex Asia uenerit. ff. de uerb. oblig. & l. si quis ita scripserit, Titius ex parte ibi.cum nõ possit ei cõdõ. & l.si ita

scriptum fuit, Titius & Titianus.in fi.ibi,ple nior est.ni.q̃ prima ff.de hær.instit.facit , qđ no.in simili Bal.in l.1.in pen.col.in uers. ad uerte nõ solum.supra de seruis fug Ego au tem teneo hoc esse uerum, qñ filius donata rius post mortem patris uellet iuuari ex do natione morte confirmata , sed si uellet po tius uti bñficio donationis factæ ꝑ hæredes patris , q̃ causatur ex eadem ratihabitione , non teneo ꝙ ualeret donatio,& usucaperet uel ꝑscriberet filius titulo pro donato tm̃,ut dixi supra.in uer. secundo casu principali. post unã col.ibi,hoc tñ intelligo uerũ, qñ fi lius noluit acceptare &c.& supra.in uersicu lo,sed qđ si pater filio in potestate donauit. ibi,& qđ dixit &c.secundũ Cynũ, &c.Quod ego cõfirmo ꝑ tex.in l.1.supra,de ser.fugit. ubi probatur. ꝙ licet in re mobili cadat usu. capio triennii,ut l.infra de usucap.trãsfor.& non pręscriptio 10.uel 20.annorum, ut l.in seruorum . infra in quibus causis cessat lon gi temporis pręscri. tñ si quis nollet uti be neficio usucapionis , sed præscriptionis tm̃, tunc ẽt in re mobili curreret præscriptio. 10. uel 20.annorum. ut est casus nota. secundũ unã lect.in d.l.1.secundum Richar.ma.quẽ sequitur ibi Bar.& Ang. & idẽ tenet ẽr Ang. in l.hæres institutus.ff.ad Trebel. & in l usu capio.ff.de pig. de quo ꝑ Doc.in d.l.1.supra, de seru. fugit. & dicã de hoc uobis plene in d.l.in seruorum . Contra prædicta oppo. nã uidetur ꝙ res aliena donari non põt,qa do nari nõ potest, nisi quod eius sit , cui donat. l in ædibus.§.fi. ff. de dona.sed si res donata non est donantis,sed aliena , non põt donãs transferre dñium.l.clauibus.ff.de contrahẽ. emp.coniuncta l.traditio.ff.de acqui. rerum do. ergo uidet ꝙ non possit donari res alie na & hoc contrarium format hic gl. fi. in fi. quæ soluit hoc mõ dicens, ꝙ res donata sit eius,cui donatur.f. quo ad propositũ donã tis,ut l.quæcunque.ff.1.ff.de publ. Vel secũ do modo potest solui,dũ dicit in d. l.in ædi bus.§.fi.ꝙ sit eius.expone.i.fieri põt, uel fie ri speratur traditione & tẽporis cõtinuatio ne,secundum Dy.quẽ sequitur Cy. hic in se cũda opposi. & Bal. Vel tertio modo potest solui fm Bal.hic, ꝙ donatio dicit largo mõ cuiusdam lucri datio.Itẽ qa dat occasionem lucrandi fructus , licet extensiones proprie , non accessione dicantur donari: qa sunt se cutiuæ rei,non sunt secutiuæ contractus:qa non cadunt in contractum secundum for. mã contractus,& ideo non augent in quan titate donationem, neq; requirunt insinua tionem,ut eleganter not. in d.l.in ædibus.in §.ex rebus.ꝑ tex.gl.& Doc. de quo cõtrario uide ẽt gl. & Doc.in d.l. fine ędibus. Sed ad uerte, qa licet qñ pater donat rẽ ꝓpriã filio in ptãte,morte cõfirmet,& trahat retro quo ad fructus,ut no.Bart.in l.1.§. pater. ff. pro do.& Ang.in l.añpe.supra,de do. inter uir.& uxo.& plene dixi supra,tñ tenẽdo istã opi. q̃ est cõis.uidelicet ꝙ donatio facta ꝑ patrem filio in ptãte de re aliena , morte e nõ confir met,ut dixi , uidetur ꝙ ista usucapio nõ tra hat retro ad diẽ cõfirmationis,ẽt qtm̃ ad fru ctus:qa cũ tractat de usucapione,q̃ est odio sa,nõ retrotrahitur,ne qs,locupletetur cũ a liena iactura.& hoc singulr tenet Bar.in a.l. 1.§.si pater.circa prin.ff.ꝓ donato.Sed Bal. hic in 2.col.in prin. referendo Bar. dicit hoc non esse uerũ. qa quo ad fructus bonæ fidei possessor loco dñi hr,ut ff.de usu.l.q.sic po test dici,ꝙ usucapio nõ est odiosa,sed mor te fauorabilis , ut inst.de usuca.in princ. nec præscriptio longi tẽporis, qa illa est partim fauorabilis parti odiosa.l.morę litis supra , de rei uend.ut no. Bar.& alii in l.fin.ff. de co ꝑ quẽ factum erit.& dixi supra,de usuc.pro emp.sup rub.Vt aũt hęc materia plenius in

41 telligatur : † An & qñ res donata à pre filio possit usucapi uel præscribi, ita distingue se cundum Bart.in d.l.1.§ 1.circa fi.ff. ꝓleg.& Sal.hic qui refert de uerbo ad uerbum dicta Bar.in d.§.1. & de eo non facit mẽtionẽ ali quã.Aut pater donauit filio emãcipato ,& tũc qa ualet ẽt in uita pris, ꝓcedit usucapio titulo ꝓ donato,ut ꝓbatur in l.1.§.si pater.à cõtrario sẽsu.ff.ꝓ donato,& in l.pen. ff.pro suo.secũdũ unã lect.Aut pater donauit filio in potestate.& tũc aut cõcessio est facta , ut filius habeat in peculio,& tũc,qa pater non hẽt animũ transferendi dñium in filiũ, non ẽ donatio,ideo nõ usucapit,ut d.§. si pater. & ibi gl.& Bar.Aut ei donauit, ut ꝓpriũ ha beret,& non in peculio, & tunc aut ei dona buit ut bene merito,& sic ut extraneo,& tũc si merita præcesserunt.& hoc constat, & sta tim ualet donatio,ut no.in l.si donatione.su pra,de colla.& in aũt.uñ.si parens.supra,de inof.test.& ideo nõ ꝓcedit usucapio.Aut de meritis non cõstat.uel donauit filio ut filio, qa isti duo casus in idẽ recidunt. Et tunc aut filium

filium ex postfacto emancipauit, & hoc casu, quia ex tunc confirmatur donatio. l. donationes in concubinam. §. pater. ff. de dona. & ex tunc incipiet usucapere. Aut eũ non emãcipauit, sed tamẽ in potestate retinuit, & tũc in uita patris nõ usucapit, ut in d. l. 1. §. 1. ff. pro donato. & uult gl. hic. Ratio, quia donatio nõ ualuit in uita patris, ut ibi. Aut quæritur, an post mortẽ patris ualeat donatio, & possit usucapi, & quo titulo, & tunc dici: Aut donatio nõ fuit expresse uel tacite ꝑ patrẽ reuocata, ita ꝙ morte confirmet̃, & hoc casu usucapitur titulo pro legato. improprie tñ ẽm Sal. quia hẽt dici, quod usucapit titulo pro quasi legato. & ita no. gl. in l. 2. §. filium. ff. ꝓ hærede. & dixi super gl. 2. quæ facit mentionem de isto quasi legato, posset etiam filius hoc casu usu capere pro donato, si hæredes haberent ratã istam donationem, & uellet filius solũ uti beneficio istius ratihabitionis ut dixi supra. in uersi. ego aũt teneo hoc esse uerũ. Aut donatio fuit reuocata expresse uel tacite, puta ꝑ exhæredationem, & tunc filius nõ põt usucapere ti. pro legato, nec ti. pro donato, nisi hæredes illam donationẽ ratificẽt, & ex tunc ex noua donatione tñ usucapere põt filius ti. pro donato. & ita loquitur d. l. si pater. ff. pro donato. & ꝑ hoc habes ueritatẽ huius materiæ clare. Et circa pdictam dist. uide ẽt Bar. in quodã suo cõsilio, in numero meo 170. quod incipit, ut liqueat. cũ pater donat filio &c. ubi distinguit de uerbo ad uerbum, sicut distinxit in d. l. 1. §. 1. ff. pro legato. †Sed potest circa prædicta dubitari

42 de una quæ quotidiana, quam format hic Bal. in fi. Pone ꝙ pater diuisit bona inter se & filiũ, & filius fuit stipulatus pro se & eius hæredibus & posteris, modo posito, ꝙ non ualeat talis diuisio inter patrem & filium in ptãte, sicut nõ ualeat ea intentione, ut perpetuo & irreuocabilr̃ sit penes filiũ, ut est text. elegans in l. pe. §. si pater. ff. pro suo. & probat̃ in l. quoties. supra fa. her. ẽm Bal. hic, in 1. col. & probat̃ in l. qd ergo. *la secunda*. ff. de l. 1. & in l. si filia. §. si pater. ff. fa. her. an ualeat saltẽ respectu nepotum, q nascũt̃ post mortem aui, ac si nunq̃ fuerint in ptãte aui. Et uidet̃ ꝙ sic, quasi resoluto impedimento. ar. l. Seia ff. de do. cau. mor. in gl. quæ incipit, uideri dicit. nã contractus ista uidet̃ habere duas clausulas, unam q̃ refertur ad filium, & aliam, q̃ refertur a posteris, ẽt tã continuatiue, q̃ deꝑ se intelligi dẽt. iuxta no. ꝑ gl. pdictam, uerũ. & no. ꝙ duæ. Sed Bald. hic in fi. tenet contrarium, & rñdet ad illam gl. ꝙ ibi erãt duæ clausulæ formalr̃ discrepãtes, hic nõ est qdã continuatio eiusdem tenoris, sicut cum quis recipit emphyteusim pro se & filiis, ut in c. 1. an agnatus uel filius. ĩ usi. feu. & a primordio tituli, posterior formatur euentus, ut l. f.

43 C. de impo. lucra. desc. libr. 10. † In ea gl ibi item quid si uir uxori &c. quæritur in ista gl. an si maritus donat uxori, uel econtra, uxor donat marito, locum hẽt usucapio. Et rñdeo distinguendo, aut donauit rem propriam, & non hẽt locum usucapio, ut ff. pro don. l. 1. §. si inter. aut alienam, & tunc hẽt. ut eo. ti. l. si uir. Sed tu distingue latius, aut donauit rem propriã, & donatio nõ ualet, quia donans efficeretur pauperior, & ille cui donat̃, locupletior, ut in toto ti. ff. de dona. inter uir. & uxo. & maxime in l. si spõsus. §. cõcessa. & §. si maritus. eo. ti. & tunc sicut donatio nõ ualet, quia est a iure prohibita, ita nec procedit usucapio. & ita põt intelligi d. l. §. si inter uirũ. & §. item si uir uxori. & hoc uult gl. ibi in uerbo cessare, & hoc procedit, ẽt si post donationẽ factam diuortium intercesserit, qm̃ donatarius nõ potuit sibi causam possessionis mutare, arg. tex. in d. §. item si uir uxori. & hoc

44 casu. ¶Quando nõ ualet donatio, si donatarius putabat eã ualere, facit fructus suos industriales, nõ nãles. l. fructus. ff. de usur. alias secus l. qđ uxor. ff. de acq. poss. secundum gl. q̃ ita notabilr̃ dicit in d. l. 1. §. si inter uirũ. in uerbo, usucapio. quam tenemẽti: Aut donatio ualuit a princi. puta quia donans non est effectus pauperior, nec donatarius locupletior, ut d. §. concessa. & §. si maritus. & tũc cũ res efficiatur donatarii, ex quo erat donãtis, nõ põt procedere usucapio in re effecta propria. l. sequitur. §. lana. ff. de usucap. Aut donatio ualuit ex postfacto, uel quia post diuortium eam sibi donãs cõcesserit, uel quia morte donãtis cõfirmata est donatio, iuxta l Papinianus. cum ibi no. ff. de don. inter uir. & uxo. & iuxta no. in l. 2. supra, de inof. don. & ĩ hoc casu, quia ualet ex nũc qñ est mortuus donãs, uel qñ concessit post diuortiũ, & idẽ, ut nõ possit usucapere, cũ res sit effecta donatarii eadẽ ratione, & arg. d. l. 1. §. item si uiri uxori, uers. alias à contrario sensu. quia ibi loquitur quando donauit rem alienam. & sic concludo, secundum gloss. quod si con-

iunx donauit rem propriam,nō pōt in ea ꝑ cedere usucapio. Aut coniunx donauit rem alienā alteri cōiugi. & in hoc subdistingue, aut donando efficitur donans pauperior, puta quia eius rei nomine alteri esset obligatus,& tunc non procedit usucapio q͞a donatio nō ualet. & sic deficit titulus,ut uult gl.ī d.l.1.§.item si uir uxori.in uerbo, cessare.ff. pro donato & ita uult hic ēt Saly. & Ang.in d.§.si inter uirum.qui dixit per illam glo. ꝙ coniunx coniugi ēt rem alienam donare nō pōt, q̄n donans efficeretur pauperior. Aut coniunx donans non efficitur pauperior, donando rem alienam, puta, quia eius rei noīe alteri non esset obligatus, & tunc donatio ualet, ac si esset facta ab alio, q̄ cōiuge de re aliena, iuxta l.rem alienam.cum ibi no.ff.de contrah.em.& iste est casus in d.l.si vir vxori ff.pro donato.ſm Ange. in d.§. si inter uirum.& ita ēt sentit gl.in d.uerbo, cessare.sed isto casu ſm Sal.hic usucapio interrumpitur si ante usucapionem completam fiat diuortium, ut d.§. item si uir. Et est ratio ſm eum, quia tunc facto diuortio, reuocatur donatio, ut l.sed interim.§.fi.ff. de dona. inter uirum & uxo.de quo uide per Ang.& Doct.in l.diuortio.ff.de uerb.ob ubi declaratur.

45 † An & q̄n donatio facta inter uirum & uxor.reuocetur per diuor. & sic in casu quo reuocatur.uel reuocata esse intelligitur donatio, deficit titulus,& per consequēs usucapio ulterius non procedit.ut l.fi. infrà.de usu pro hęrede.& quia sicut sine iusto titulo nō pōt usucapio inchoari, ut l.1. infra de vsuc.transfor.ita nec inchoata pōt perfici.ar. l.Vranius.ff.de fideius.q̄uo aūt possit procedere usucapio, q̄n donatur res aliena, si donans sciuit uel ignorauit rem esse alienā, & donationem ualere uel non ualere.& sic sciuit uel errauit.uide gl.not.q̄ hoc declarat in d.l.si uir uxori.ff. pro dona. & ibi plene per Dy.& Bar.& alios scribentes ibi. Sed contra prędicta op.dū dictum est, ꝙ res aliena donari pōt & usucapi, nā imo uī. ꝙ nullo modo possit donari, & sic iste titulus pro donato nunq̄ habet locum, quia donari non pōt nisi id, quod donatur, fiat eius. cui donatur. l.in ædi.§.fi.ff.de do.& per cō sequēs nō possit titulus donationis procedere in re aliena donata.Gl hic fin in fi.soluit dicens, ꝙ contrarium procedit quo ad propositum donantis,ut ff.de pub l.quęcunq;.§.1.in fi.& ita tenet gl.in d.§.fi. in z.solu.dicent, ꝙ hoc casu pōt procedere usucapio pro don,uel so. ſm Cy & Alb.& Bal.hic. exponendo literam d. §.fi.dum dicit, ꝙ eius fiat.i.fieri pōt. seu speratur, ꝙ fieri possit traditione, uel tp̄is continuatione.& hūc intellectum sequitur Dy. ſm Cyn.hic.& intellige ꝙ eius fit.s. actu uel habitu, quia licet donando rem alienam, donatarius non efficiatur dn̄s actu, efficitur tn̄ habitu, quia talis donatio tribuit titulum ꝓ donato, ut ī toto hoc titulo,& ff.eo.ſm Pau. de Castr.qui ita declarat in d.l.in ædibus.§. fi. Vel tertio so.secūdū Bal.hic, ꝙ dicit donatio largo mō cuiusdā lucridatio. Item dat occasionem lucrandi fructus, licet accessiones propriè non dicantur dona. quia sunt consecutiuæ rei nō consecutiuæ contractus, quia non tradūtur in cōtractu, secūdū formā cōtractus,& ideo non augent quantitatem donationis nec requirunt insinuationē, ut eleganter not.per glo.in d.l. in ædibus.§. ex re-

46 bus.de hoc tn̄ an donatio rei alienæ requirat īsinuationē.uide notabiliter ꝑ Bal. in l.post mortem.in 45.col.supra,de fideic.ubi declarat, an donatio rei alienæ dicatur proprie donatio.& subdit in fi.singulariter, ꝙ quo ad dominiū, non est proprie donatio, quia illud in donatariū nō cōfert in contineūti, sicut uidet esse de nā donationis. ut d.l. in ædib §.fi. sed quo ad titulū est ꝓprie donatio.qd̄ tene menti, quia posset hoc induci ad decisionem

47 multarum q̄onum.† Vltimo circa prædicta potest quæri, quare in re aliena donata coniugi, statim procedet usucapio inter uirum, & uxorem, ut supra dictū est super gl.fin.circa uersi.pen.sed non sic inter patrem & filiū in ptāte constitutum, ut dixi plenè supra, de re donata per patrem filio in ptāte an possit usucapi uel præscribi. & Bar. de Saly. hic in fi.qui mouet istā q.respōdet dicens, ꝙ ratio differētiæ est, quia inter patrē & filiū in potestate indistīcte donatio est prohibita, licet res sit aliena: quia cū a patre proficiscatur. profectitia censetur, ut si quæreretur filio, quæreretur ipsi patri.l.cū oportet.in prin.su pra, de bonis quæ lib. & melius probatur in l.1.ff.si quis a patr.fue.ma.& adde tōnē, q͞a in profectitiis hodie nihil est innouatū, quia quidquid in illis acquirit filius, acquirit etiā hodie patri, ut no.Do in l.si quis mihi bona. §.iussum.ff.de acqui.hære.& Bar.& alii.in l. supra, q̄ admit.ad bo.po. & sic idem reperiet esse

esse donans, & donatarius, iuxta no. in l. fra ter a fratre. ff. de cond. ind. sed donatio inter uir. & ux. non est prohibita, nisi quando do natur efficitur pauperior, ut l. i. & 2. & l. si sponsus § concessa. & §. si maritus. ff. de do na. inter uir. & ux. ideo potest procedere u sucapio in illis rebus donatis per coniugem quando donans uon efficeretur pauperior, per dicta iura, ut supra declaraui.

DE VSVCAPIONE PRO DOTE.

Dictum est supra in duobus titulis praecedentibus de usucapione, quae procedit ti. pro emptore, & tit. pro donato, uerum quia etiam ti. pro dote procedit usucapio, ideo subiicitur haec rub. de usuca. pro dote. Et circa istam rub. adde quae dixi supra de usuc pro emp. in 2. q.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro dote habilis ad usucapiendum, & quidem iustissimus.*
2 *Vsucapio pro dote locum habet, soluendo in rebus mobilibus, non autem in immobilibus.*
3 *Vsucapionis appellatione largo modo seu improprie, etiam praescriptio uenit.*
4 *Maritus rei dotalis dominus est.*
5 *Maritus rem dotalem possidet.*
6 *Dare est dominium transferre.*
7 *Rem suam nemo usucapere potest.*
8 *Res quando in dotem traditur, in dubio actum uidetur, ut statim res mariti accipientis fiat.*
9 *Sponsa si ante matrimonium contractum, rem alienam in dotem sponso tradiderit, et sic marito futuro, an, in. erim antequam matrimonium sequatur, illam rem usucapere possit & si possit, quo titulo, an si pro dote, uel pro emptore uel pro suo.*
10 *Dos nulla sine matrimonio esse potest.*
11 *Vxor si constante matrimonio rem alienam in dotem tradiderit, uel ante matrimonium, uel postea secutum est, an maritus illam usucapere possit, & quo tit.*
12 *Mulier quando dedisset omnia sua bona, puta haereditatem marito suo in dotem, an tunc si in bonis mulieris res aliena essent, in illis usucaptio procedere possit.*
13 *Mulier si constituerit dotem marito suis de omnibus bonis suis, an illorum bonorum dominium sine traditione transeat.*
14 *Societate omnium bonorum, omnes societatis res communicatur.*
15 *Bona omnia uel haereditas quando in dotem dantur, uel quando super bonorum uniuersitate aliquis contractus fieret, dominium sine traditione non transit.*
16 *Vxor est socia diuinae, & humanae domus.*
17 *Leges omnes pro socio, ad matrimonium materiam induci possunt.*
18 *Dominium in omnibus casibus, in quibus sine traditione transit, non transit ipsa possessio. §*
19 *Dominium sine traditione si ex dotis contractu non transit, an saltem per uiam cessionis transeat.*
20 Permittere aliud est, & aliud cedere.
21 *Mulier an omnia bona in dotem dare possit, & nunquid in dubio in dotem omnia bona dedisse praesumatur.*
22 *Maritus an ex rebus sibi in dotem traditis fructus lucretur, antequam per uerba de praesenti matrimonium contrahatur, licet per uerba de futuro contractum fuerit.*

Res mobiles. Maritus bonae fidei possessor, rem mobilem sibi in dotem datam nullo uitio affectam usucapere potest titulo pro dote. h. d. In tex. ibi, res mobiles. subaudi, inaestimatas. In tex. ibi, in dotem datam. subaudi contracto matrimonio, ut l. 1. uer. constante autem matrimonio. & l. fi. ff. eod. ti. Et adde quod dicam infra, in uer. sed opponitur contra tex. ubi declaro uerbum, dare, hic appositũ in tex. In tex. ibi, si sine uitio subaudi, quia tradens babuit bonam fidem. & istae subauditiones sunt necessariae pro declaratione huius legis, quia per eas cessant omnia contraria, ut apparebis ex his quae dicuntur in gl. & per ea, quae dicam super ea.
1 †No. primo, ꝙ titulus pro dote est habilis ad usucapiendũ. & ꝙ est iustissimus. l. i. in prin. ff. eo. Et ratio est quia generaliter omnis titulus qui est habilis ad translationem dominii, facta traditione, ut est titulus dotis. l. do ce ancillam. supra, de rei uend. est etiam babilis ad usucapiendi condictionem, facta traditionem a non domino concurrente bona fide, & remoto omni uitio, ut probatur in l. clauib. ff. de cõtrah. emp. de quo dic ut plene dixi in l. pe. supra, tit. 2. & adde quod dicam infra, in 3. no.
2 †No. secundo in prin. dum dicit res mobiles, ꝙ usucapio pro dote locũ habet

bet solummodo in rebus mobilibus,nō aūt in immobilibus,qa in illis hēt locum solum præscriptio,nō usucapio,ut l.in seruorū.inf. in qb.cau.cel.longi tpis psc.ſm Cy.hic. Pōt ēt intelligi iste titulus,ut loquit de pscriptio
3 ne,†quia appellatiōne usucapionis,uenit ēt pscriptio largo modo,seu improprie,ut est tex.cum gl.in uerb usucapiantur. Inst. de usuc.in prin.& gl.in l.3.ff.de usuc. ut dixi supra,ti.2.super gl.rub.in secunda cōtinuatiō ne.& in 3.q.extra gl.sup rub.ibi. & uide qđ dixi in l.si partem in 9.no.eo.tit. de usuc. p emp.ubi oīno uide & adde ēt q dicā ind.l.in seruorum.& habetur p gl.& Doc.in l.i.sup. de seruis fug.
4 †No.tertio,ex ista l.ſm Bar.hic ꝙ maritus est dn̄s rei dotalis,qđ patet,qa si in eū non transferretur dn̄ium a dn̄o donāte,non transferretur usucapiendi conditio, qū res traderetur in dotē a non dn̄o, ſm regulam.l.clauib.ff.de contrah.emp.ut dixi in primo notab.ꝙ maritus sit dn̄s rei dotalis, probatur ēt in l.doce ancillā.sup. de rei uēd. & in l.in rebus supra,de iu do.& in dictis iu
5 rib.habetur per Doc.†No.quarto,ſm Bar.ꝙ maritus possidet rē dotalem quia si nō possideret,non usucaperet,ut l. sine possess.ff.de usuc.& probatur in l.Pompo.§.si in dote,& ibi p gl.& Doc.ff.de acq.po.& in l dotis.supra.so.ma.nisi qtm ad satisdationē,ut l.sciēdū.§.si fundus.ff.qui satis.co.& intm dicitur maritus possidere rem dotalem,ꝙ ēt so.ma. non pōt uxor, uel eius hæredes accipere rē dotalē propria auctoritate, sed dēt accipere de manu hæredum mariti, uel cum auctoritate iudicis,ut est casus no.in d.l.dotis. licet contrariū his;dieb.fuerit p unū ptorē iudicatū, & eius sn̄ia fuerit p dn̄os auditores nouos sn̄iarum inter omissa,& recte.Opp. cōtra tex.nostrum,dum dicit,in dotem datæ,quis alienæ.nā ista uerba uīr implicare contradictionem duob.modis,contra l.ubi repugnātia.ff.de re.iu. Primo modo sic.nā si res erāt
6 alienæ,nō potuerūt dari in dotē,†quia dare significat dn̄ium trāsferre.Instit.de act.§.sic itaq;,& ille qui non est dn̄s,non pōt dn̄ium transferre.l.traditio.ff.de acquire.do. Scđo mō uidetur ēt implicare contrectionē. nā si res fuerunt datæ in dotē,& sic dn̄ium a principio fuerat translatum in maritum,p p uer
7 bum dare,non potuerunt usucapi:† quia nemo rē suā usucapere pōt.l.sequitur.§. lana, ff.de usucap.nisi possit res ab eo auocari.l.si

uis.supra,quod met.ca.& l.in bello.§.si quis seruum.ff.de cap.& postli.reuer. & no.Bart. in l.sequitur.§.fructus.circa fi.ff.de usu.So. ſm Bal.hic,tex.iste dum dicit,dare.debet exponi.s.cum destinatione,& de facto tradere. alias procederent pdicta contraria ſm lre pugnantia, & ideo magis proprie locutus ē iurisc.Vlp.in l.i.in prin.ff.eo.ti.ibi dū dicit, qui in dotem rem accipiat,&infra ibi,ea mē
8 te tradidit.†Adde tn̄,ꝙ qn̄ traditur res in dotē,in dubio uidetur actum, ut statim res fiat mariti accipiētis,si res erat tradētis,& si aliena esset,ut usucapi possit, ut est text. ualde no.in d.l.i.post prin.in uers si tn̄ nō uidetur. & ita tenet ibi Bar.in 3.no.qui dicit p illum tex. ꝙ qn̄ traditur res, in dubio uidetur fieri traditio aīo trāsferendi dn̄ium,ut ibi.& l.dotis fructus.§.fi.cum l.seq.ff.de iu.do.dē quo dic ut ibi p eū.& p Bal.in l cōtractus, in io. col.sup fid.instr.& p Bar.& alios in l.sub cōditione.ff.de sol.& p Pa.de Ca. in l.omnia,ī
9 prin.ff.si cert.pet.† Quæro pro declaratione gl.prin.de duab.q.Prima est, si sponsa ante matrimoniū contractū tradidit rē alienā in dotē spōso,& sic marito futuro, an interim anteq̄ sequatur matrimoniū,possit illam rē usucapere,& si pōt,quo titulo, an.s.tit.pro dote,uel pro empto,uel pro suo.& in hoc uidentur ēt iura contraria.nam tex.in l.i.uer ante nuptias aūt ff.pro do.dicit,ꝙ non pro dote, sed pro suo usucapere pōt.sed in l.2 eo.ti.dicitur,si res æstimata ante nuptias tradita sit,nec pro emptore, nec pro suo ante nuptias usucapietur.Huius cōtrarii timore gl.hic distinguit.Aut traditur res aliena æstimata in dotem,& tunc maritus nō usucapit pro emp.nec pro suo. & ita intelligitur d.l. 2. quæ loquitur expresse de re æstimata in dotē tradita.Aut traditur inæstimata, & tū usucapitur pro suo,& nō pro dote. uel pro emptore.& ita intelligit.d.l.i.in uer.ante nuptias.ff.eo.& idē tenet gl.in d.l.2.in glo.i.in prin.ſm Azo.& Vg.q subdit,ꝙ illud,qđ dicit,res est tradita inæstimata,locū hēt ēt qn̄ res est æstimata,ideo ut sciatur an fiat deterior uel nō,p l.si inter uirū.sup.de iu.do.& idē qđ hic uult ēt gl.licet nō ita clare reprobādo Roge.in l.2.§.si sub cōdōne.ff de usu. pro emp.& tenēdo istā opi.assignatur io p gl.d.l.2.quare qn̄ simpliciter tradit res æstimata ī dotē ante nuptias, nō usucapitur aliquo ti.nec pro emp.nec pro suo ē,qa ī cōtra

Au

ctā emp. & uendi requiri ur bona fides duo-tpibus s.t pe uenditionis, & t pe traditionis, ut l.2.in prin & ibi per gl. super uerbo, contrahitur. quæ incipit, cur. ff de usu. pro emp. sed ante euentum cōdōnis, i. antequā sequatur matrimonium, non est titulus, ergo non pōt habere bonā fidem. & sic nō pōt ullo titulo usucapere, per l.1.infra, de usuc. transfor. imo plus dixit Accur. in d.l.2.ff. pro dote. sequēdo pdictam suam op. ꝙ si cū datur res æstimata in dotē ante matrimoniū, etiā ageretur expræsse, ut statim fiat uiri. tamen cōtractus suspēditur in euentū cōdōnis. s. secuti matrimonii, ut l. plerūq;. §. si ante. ff. de iure do. unde cum habeatur pro eo. ac si nō fuerit ille cōtractus pēdēre condōne, nō pōt dici, ꝙ habuerit uir bonā fidē in eo, qd̄ non fuit, ꝙ est necesse. ut. s. bonam fidem habeat, non solum t pe traditionis, sed āt t pe contractus uenditionis, qualis est ista l. quoties supra, de iure do. ut proxime dixi. & cū sit condōnalis uenditio, nō procedere usucapio. l. 2. §. si sub cōdōne. ff pro emp. & ista fuit una op. gloss. nostræ, ut supra, declaraui. Alia fuit opi. Rogerii, uidelicet ꝙ nō sit faciēda diffē rētia, an res sit tradita in dotē æstimata, uel in æstimata, quia hoc solū accidentiam facti denotat, in d.l.1. uer. ante nuptias & in d.l.2 sed solum in hoc sit differētia, an res tradatur, ut incontinenti transferatur dominiū, & tūc trāsfertur usucapiendi cō dō. & ita loquitur d.l.1. uer. si ante nuptias. ff. eo. an ut incōtinēti nō trāsferatur, & tūc nō trāsfertur usucapiēdi cōdō, ut l.2. co. ti. & ita declarat An. sequēdo op. Rog in d.l.2. & dicit; ꝙ ita ēt debet intelligi l.2 §. si sub cō dōne. ff. pro empt. Sed tu clarius dicas, aut traditur res in dotē, ut demum secutis nuptiis fiat accipientis, ut sic non incōtinēti: nec ante nuptias trāseat dominiū in accipientē, & tūc nō posset interim aliquo titulo usucapi. & ita loquitur d. l.2. ff. eo. siue sit data æstimata, siue inæstimata & licet ibi loquatur in re æstimata, tamen ꝓ hoc nō negat, qn idē si ī re inæstimata, & sic denotat accidētiā facti, ut dixi. Et est rō, quia si tradēs fuisset dñs, uoluisset incō tinēti uel ante nuptias transferre dominiū, nec ipsum trāstulisset: qa partes noluerūt, ergo nō trāsferre potuit aliquo tit. usucapiēdi cōdōnē. l. clauibus. supra: de cōtrah. em. & istud tenēt oēs, uel a'r s'm Salv. hic pōt intelligi d.l.2. ꝙ tradit rē simplr æstimata, & tū non usucapit titulo pro emptore, qa emptio habet tacitā conditionem. nec titulo ꝓ suo speciali, qui alterius tituli concur. non requirit. sunt. n. plures species pro suo, ut l. i. & ibi no. ff pro suo. Et qa de isto titulo pro suo, non fit mētio per aliq̄ legem, uel titulū in Codice, qa nō habemus in eo. ti. speciale ꝓ suo, sicut habet in ff. nouo. Sed de eo fit mētio ꝑ gl. hic. & ꝑ gl. in l. nihil. infra, tit. ꝓximo. Et ꝑpea, ut nihil intactū relinquat in ista materia usucapionis & pscriptionis, post fi. huius l. & sic post materiā tituli ꝓ dote, subiiciamus materiā tituli pro suo, Aduerte tñ, ꝙ iste intellectus Sal. ad l.2. non uidet uerus, qa qñ traditur res in dotem etiam ante nuptias sponso simpliciter, in dubio uidetur actum, ut incontinenti transeat. dñiū, ut est casus no. in l. i. uer. si tñ nō uidet. ff. ꝓ dote. ut supra dixi. Aut traditur res in dotem ante nuptias hoc acto. ut incontinenti trāseat dñium in accipientē, uel simpliciter tradit, & nihil expresse agitur, ut dñium trāseat in accipiētē uel nō, & istis duobus casibus sicut si dñs esset tradēs trāsferretur dñium, ita si non eēt dñs, trāsfer usucapiēdi conditionē, & ita loquit l. i. post prin. coniūcto uer. si tñ nō uidetur. ff. ꝓ dote. nec in hoc casu est differētia, quo ad usucapionē, ꝓ suo, an res tradat æstimata, uel inæstimata s'm opi. Rogc. licet glossator Accursius tenuerit cōtrariū, ut dixi. Nec obstat, quod dixit in d.l.2. ꝙ qñ traditur res ante nuptias, cōtractus suspēdit in euētum cōditionis, ꝑ l. plerūq; uer. si ante. ff. de iure do. quia imo, quādo ꝓcedit cōtractus habilis ad transferendum dñium, sicut est cōtractus conditionalis, ut. l. sub conditione. ff de sol. & l. i, ff. de do. & in l. dotis fructus. § fi. cū. l. seq. quę incipit. sed nisi. ff. de iure do. & ita tenet Dy. in d.l.2. ff. pro dote. & in l.2. ff. sub conditione. ff. ꝓ emp. & ita tenet hic Cyn. & Ang. & Bar. in d.l.2. & ita tenēt cōiter Doc. & ꝑ Bar. & Doct. in d.l sub conditione, ff. de sol. Nec obstat, si dicat, traditione sine cā nō trāsfertur dñiū. l. nunq̄ nuda. ff. de aquir. re. do, Sed cōnditione pendēre, traditio non habet causam uel titulum, ergo non potest trāsferre dominium, qa respondetur uerū esse, ꝙ non habet titulum propriū & specialē, puta pro emptore, nec pro dote. †qa nulla dos 10 pōt esse sine mr̄imonio. l. i. post prin. & ante. fi. in uer. certū, & in uer. fi. ff. ꝓ dote. & l. si supra de do. promis. Sed bene habet titulū pro suo,

suo,& ita intelligi dēt.d.l.i. post prin. & maxime in uer.ante nuptias aūt.Rō est,quia effectus est dn̄s ꝑ ꝑ spem futurę obligationis committendæ, & sic habet interim titulum ꝓ suo,ut l.1.& 2.§ si sub conditione ff.pro emp.& hoc tenet Bar.in d.l. si sub conditione.in ult.col.in uer.aduertatis pro prędicta.
11 ff.de sol.& ibi per Doc.de ista materia. †Secunda qō prin.est,†an si uxor constante matrimonio rem alienam in dotem tradidit, uel ante matrimonium,sed postea secutum est,an maritus illam possit usucapere,& quo ti.Et gl.hic distinguit;Aut res fuit tradita inæstimata,& usucapitur pro dote. Aut æstimata,& tunc usucapitur pro emptore, ut l. i.ff.pro dote.Sed tu latius distinguas,quando fuit tradita constantematrimonio tm̄.nā aut fuit tradita res inæstimata,& glo.procedit sine dubio,qa pōt usuc.pro dote.Aut fuit tradita æstimata,& subdistingue: Aut æstimatio fuit facta,ut solum sciretur deteriorationis,uel meliorationis preciū, & tunc idē, quia ex hoc res non desinit esse dotalis, per tex.cum gl.no.in l.si inter uirum,sup.de iu. do.& ꝑ Dyn.in l.2.ff.pro dote. & hoc tenet Bal.in l.si æstimatis.ff.so.ma. ubi uide ꝑ eū & alios. & hoc qn̄ fuit tradita cōstāte matrimonio,ut dixi.Sed si fuit ante,& post secutum est matrimoniū.& Azo.hic in sum.tenet idem,fm̄ Bal.qn̄ secutū est matrimoniū de iure.& de facto.SedBal.hic dicit,ꝙ factū non exigit,qa sine copula, & sine traductione ad domū constat efficax matrimoniū,ut l.nuptias.ff.de re.iu.& l.pe.quæ incipit,Seia §.uirgini.ff.de do.inter ui.& ux. Circa qđ ad de,qđ no.gl.& Bal.in l.eum inter.supra, de don.ante nup.& qđ no. plenissime Ang. de Are.Inst.de act.§.fuerat.in uer.quæro de quōne quotidiana. Aut res fuit tradita æstimata ea æstimatione & mēte,ut faciat emptionē,uel in dubio.qđ idem est,qa ista sunt paria,ut gl.no.in d.l.si inter uirum. de quo per Cy in 4.& ult.q.supra,commod. & per Bal. & alios in d.l.si æstimatis, qđ intellige, qn̄ æstimatio est certa,secus si esset incerta, qa tunc in dubio,non faceret emptionē,ut no. Bar.in l.si ut certo.§.nunc uidendum. circa fi.ff.comm.Idē intellige de æstimatione, q̄ fit in re.de qua tota utilitas pertinere dēt ad recipientem,secus si ad utrunq; , quia tunc non facit proprie emptionē,ut est casus no. in l.cum duobus.in §.damna fatalia. ff. pro so.fm̄ Bal.qui ita singulariter not.in l.si pascenda pecora.in fi.sup.de pac. de quo ēt ui de ꝑ Bal.in l.i.in 8.q.supra,pro soc. Idē intellige qn̄ pretiū,quo res est æstimata,est re dignū,ut no ꝑ gl.no.in l.i.§. qui superficiē. in uerbo,agendo in fi.ff.de superficie. alias non diceretur facere emptionem,fm̄ Bal. q ita no.in l.ex conuentione,in i.col.supra, de pac.Et isto casu, qn̄ æstimato facit emptionē,tunc usucapitur ti.pro emp.ut l.i.& ꝑ totū ti.ff.pro emp.Et pdicta procedunt,qn̄ res singulares traduntur in dotem, in illis pōt procedere usucapio, fm̄ ea quæ dicta sunt.
12 †Sed dubium esse posset, qn̄ mulier dedisset oīa sua bona,puta hęreditatē marito suo in dotem,an tunc si in bonis mulieris essēt res ēt alienę, in illi possit procedere usucapio. Et de hoc uidetur esse tex.ꝓsic.in l.i.in prin. ibi,nihil referre singulæ res, an pariter uniuersæ in dotem darentur.ff.pro dote.Sed in contrarium uidentur, quia qn̄ res tradūtur cum uniuersitate,non uidentur oēs res singulariter traditæ.l.in modicis.ff.de contrah. emp.& l.quidam.ff.de acq.re.do.cū ibi not. Item pro hoc facit, qa ille q emit hæreditatē,nō uidetur singulas res hęreditarias emisse,& ꝑpea si una res dictæ hæreditatis uēditæ euinceretur,nō teneretur uēditor de euictī.ut l.i.sup.de euic.& ibi per Doc.unde idē uidetur in muliere, quæ dedit omnia bona in dotē, ut non uideatur dedisse illas res singulares,q̄ nō sunt suæ.& ꝑpea maritus nō possit eas usucapere.qa in illis non vr̄ habere aliquē titulū singularē.dicit hic Sal.ꝙ forte pōt dici,ꝙ usucapere pōt pro suo,sed nō pro dote Sed huic sn̄iæ repugnat.dict.l. i.in prin.ff.pro dot.quæ loquitur de usucap. pro dote,licet mulier dederit omnia bona in dotē.Propterea aliter r̄ndet dicens,ꝙ quo ad euictionē,& alia procedūt,puta l.i.sup. de euic.& d.l.in modicis.cum simil.Sed nō quo ad usucapionem,quia quo ad illam,singula tunc uidētur tradita, & singula quo ad opitradentis,& recipientis sunt sua. & hoc est, quod uoluit dicere tex.in d.l.i.in prin ibi, ni
13 hil interest.ff.pro dote.qđ tene menti.†Circa prædicta posset dubitari,qd si mulier constituit dotem marito de omnibus bonis suis an dominiū illorū bonorū suorum trāseat in uirū sine traditione.si n.essent res singulares in dotē constitutæ, & non fuisset secuta traditio,nō esset dubiū,qa nō trāsiret dominium.

nium.l.de diuisione.in fi.ff.fo.ma.nec usuca piendi cõditio.l.traditionib.sup.de pac.cum ibi no.in l.qui fundum.§.fi.uer.qnare, sicut traditione.ff.pro emp.& in ll.de re.diu. §. p traditionem.& §.uenditæ,& traditæ cũ sim. Sed si essent uniuersæ res in dotem constitutæ.secus arg.l.i.& 2. ff. pro soc. ubi dicitur, 14 tq in societate omnium bonorum oẽs res societatis cõicantur,licet specialiter traditio non interuenerit.gl.format istam q.in l.i.in prin.in uerb.uniuersæ.ff.pro do.quæ primo dicit,quòd uidetur,ut trãseat dominium sine traditione.& possess.per d.l.2.sed nõ usucapiendi conditio, nisi demum possessione secuta.l.fine possess.ff.de usuc.postea subdit in fi.singulariter, quòd nõ audet ẽt dicere, quòd dominiũ trãseat sine possessione,quãdo generaliter dedit oĩa bona ĩ dotẽ,sed forte pro suo locũ hẽt, ut innuit ibi infra prox. sed alio casu ibi dicit.ista uerba sunt gl. prædictæ,quã dicit ibi Ang.esse singularẽ, & peregrinã in iure decidentẽ, quòd ex nullo tit. sing.habili ad translationẽ trãsit dominium sine possessione quantũcunq; dispositio fiat sup uniuersitate bonorum,& pro hoc optima facit l.mulier bona.ff.de iu.do.solum ergo fallit in societate,ut d.l.2.ff.pro soc.& intellige sane qđ dixi ĩ in eũ,ut non transferatur dominium sine possessione eo casu,quo neq; trãsiret,si super una re singulari dispositio esset contraria.Sed aduerte, quia gl.illa errasse uidetur,cum dixit,non audeo dicere,quòd dominiũ non trãseat sine possessione, quia imo qñq; põt quæri dominiũ sine possessione alio tradẽte.l.liber hõ.in fi.ff.de acq.re.do.& iõ gl.debuit dicere sine traditione.non au.ẽ sine possessione. Item aduerte qa illud,qđ dicit gl.quòd quãdo quis tradit oĩa bona in dotẽ,non transit dominiũ, uidetur esse cõtra.l.si adoptauero,ff. de pecu. & contra tex.inst.de acq.per arro. in prin. Sed põt saluãdo dici,quòd in acquisitione uẽ, ut interuenerit psonę possidentis subiectio,& tunc trãsit possessio per consequentiã subiectionis psonæ possidentis, & iõ non requiritur traditio.& ita põt intelligi qđ no.Do.in auth.ingressi de sa.san.eccl.supra.& pp hoc dicit Bar.ẽt in d.l.si adoptauero, quod si aliquis intrat monasterium, ipso ingressu sine noua appræhensione acquirit omnium possessionem,ut ibi,& ita ẽt no. Cyn. in auth.si qua mulier.in ult.q.sup.de sac.san.ecclesi.& Bal.in auth.nisi rogati.sup.ad Trebel. & est glo.17.q.3.si qua mulier.aut non in retinere subiecto personæ possidẽtis, & tunc nec dominiũ, nec possessio quæritur sine rei apprehensione uel tradi. uera.uel ficta. l. traditionib.sup.de pac.cum sim.No.in gl.in d.l.i. ff. 15 pro do.† Vult, quòd quando dantur omnia bona in dotem.uel hæreditas, uel quãdo fieret aliud contractus super uniuersitate bonorũ,puta qa uendit hæreditas, uel aliquid aliud uniuersale,non trãsit dominiũ sine traditione.& de hoc est ẽt casus notab.in cõtractu uenditionis,in l.q tibi.sup.de his q a nõ do.ma.& ibi hoc no. Bal.qui allegat ẽt gl.in d.l.i.ff.pro dote.& dicit illam l.qui tibi. esse ualde sing. quæ decidit istam q. sed tu adde aliam.l.idem dicentem in l.qui ubi. sup. de hær.uel act.uend.& subdit Bal. quòd rõ dubitationis est,quia uniuersitas iuris,uel mixta non recipit proprie traditionẽ.tu hoc declara,quia licet tanq̃ uniuersitas, & ius non possit tradi.quia uniuersitas, & ius est quid incorporale,ut Inst.de reb corpo. & incorp. in prin.& sic non recipit proprie traditionẽ l.seruus.§.incorporales.ff.de acqu.re.do.tamen res singulares,quæ in uniuersitate continentur,possunt tradi ut habetur in tex.dd. legum,quæ incip.qui tibi.& ista fuit rõ decidendi.Et idem, quòd non transeat dominiũ dotis,ẽt omnium bonorum sine traditione tenet ẽt hic Ang qui dicit, quòd licet gl.in d.l.i.ff.pro do.allegetur pro sing.tamen hẽt aliam sociam in l.2.ff.pro soc.et idem tenet Bar.in d.l.i et 2.eo.ti.et ibi Doc.et idẽ etiã Bal.in d.l.si tibi.in fi.sup.de hær.uend. et in l.nulla,in prin.sup.de iu.do.ubi tenet,quòd ex contractu uniuersali dotis.nec dominiũ, nec possessio transeat sine traditione, p glo. in d.l.i.pro do. quam dicit non esse alibi. et idem tenet Io.de Imo.in l.de diuis.in fi.i.co. ff.so.ma.Sed ista regula fallit in societate ut dixi,quia licet sit uniuersalis, tamen transit dominium sine traditione,per l.i.et 2.ff.pro so.et ita tenet ẽt Bar.in l.et ideo. in princ.ff. de cond.fur.et Bal.hic circa fi.et in d.l.nulla in prin.& in d.l.qui tibi sup. de his qui a nõ do.ma et in l.i in 8.q.in fi.sup.de act.& obl. et in d.l.qui tibi.in fi.sup.de hær.uel ac. uendi.qui dicit,quòd non est,quia in d.l.i.et 2. interuenit tacita traditio, quia alias non esset plena societas. unde dicit, quòd ibi est speciale, propter naturam societatis,

tis.& ideo secus est in aliis contractibus.Sed contra hoc potest opp. si istud est in societate.idem debet esse in dote, quia uidetur esse quodammodo bona similitudo de una ad aliam,cum int.uir.& ux. uideatur esse quædam societas. & quidam promiscuus usus.
16 l.i.ff.re.amo.†Quia uxor est socia diuinæ,& humanæ domus.l.aduersus inf.de crim. expil.hær.& no.gl. quæ allegat ad hoc iura in d.l.i.& ista forte fuit ratio dubitandi in ista
17 q.†Item pro hoc potest allegari.quia oẽs ll. pro soc.possunt induci ad materiam matrimonii,ut est tex.qui hoc probat in c.2.præterea.& ibi hoc no.An.de Bu.in fi.i.col. ext de spon. & ibi per Doc. item potest adduci fauor dotium.l.i.ff.so.ma.& l. in ambiguis. ff.de re.iu.Tu potes respondere,aliud esse in societate rerũ. aliud in societate personarũ, & domus,quia in societate rerum non põt esse societas,nisi transeat dominium, ut dixi,sed tamen potest esse societas personarũ & domus,licet non transeat dominium dotis in uirum , quia potest esse alia societas matrimonii,etiam sine dote.l.fi.sup.de dot. pro.cum si.Nec ob.ꝙ leges loquẽtes de materia societatis,possunt induci ad materiam matrimonii,quia põt dici,ꝙ non loquimur in matr.sed in dote , & quia non est eadem rõ,ut dixi Nec ob.fauor dotium ; quia non subesset fauor dotium, imo esset potius dãnum,contra l.quod fauore sup.de legi.item fallit ista regula in donatione ꝓꝑ nuptias, ideo uidetur transire saltem utile dominiũ sine traditione.ut in auth.don.sup.de iu do. quæ est posita super l.ubi adhuc. ẽm Franc. Tigri & Cy.ibi,quod dicit esse notab. Adde
18 tamen,†ꝙ in omnib.casib.in quibus transit dominium,sine traditione, nõ transit tamẽ possessio,quia illa habet plurimum facti, ut est gl.no.in l.fi.super uerb.in rem. quæ incipit.f.utilem.uers. nunquid possessio sup. de sa.san.eccl.& ibi Doc.& est gl. in l.cũ duob. in § idem respondit,si socii.iu uerb. cedit.ff. pro soc.& est gl in l. cõmissa. ff. de pub. & ibi hoc no Bar. q dicit hoc esse utile ad multas leges,& statuta,quæ inducunt rem ipso iure perdi ut hoc non porrigatur ad rei possessionem.facit l.cum hæredes.in prin.ff. de acq.pos.& l.deniq;.ff.ex quib cau.ma.cum
19 fi.†Potest conuenienter etiam dubitari circa prædicta , si ex contractu dotis non trãsit dominium sine traditione,ut dixi in pręced.

q.An saltem transeat per uiam cessionis. Et Bal.hic in fi.tangit istam dubitationẽ , & ita distinguit, Aut contractus dotis fit in re singulari,& tunc requiritur traditio.pro hoc allego tex.in l.de diuis in fi.& ibi Bar.& alios. ff.so.ma. Aut contractus dotis est in re uniuersali.puta quia hæreditas est data in dotẽ & non est secuta traditio,& tunc sufficit cessio ad hoc ut transeat dominium, uel quasi in maritũ.arg.l.restituta.in prin.ff.ad Treb. Nec ob.gl.in d.l.in uerb.uniuersa.ff.pro do.
20 & quod supra dixi in præced.q. † Quia ẽm eum, aliud est promittere , aliud est cedere, ut ĩ qõne nostra,qm̃ cessio dominii uel quasi,fieri possunt sine traditione possessionis : ut l.si sup.de hær.uel act.uen. uel uerum dicit hic Bal.in finalib.uerbis,quòd ceditur actio,dominium aut directum,uel utile , uel plenum remanet apud cedentem.ut no.in l. i.in prin.in gl.magna.ff.de eden.& adde qđ no.per gl & Doc.in l.emptor.sup.de hæred.
21 uel act.uend.& in l.i sup.de actio.& ob.† Postremo circa prædicta posset quæri , an mulier possit omnia bona dare in dotem, & nũquid in dubio præsumantur omnia bona dedisse in dotem.& hanc q formar hic Ang.in fin.in una sua lec. Sed quia non pertinet ad materiam usucapionis, uel præscriptionis , ideo sufficiat remissiue de ista q. ponitur per tex.& gl.quæ allegat Arist.in Top.in l. mulier bona.ff.de iu.do.& plene per Bar.in sua disp.quæ inci.quædam mulier , habens amplum patrimonium.per Bar.& alios in l.pe. quæ incipit.in his.in §.uxor.ff.so.ma. & per Bar.in l.quod autem.ff.de iu.do. & per Bal. in c.i.in fi.in ti.an maritus suc.uxo. in bene. in usi. feu.& in l.fi.sup de sent.quæ sine cer. quant.prof.in uers. sed nunquid mulier pro mittendo dotem.& in l.nulla in uer. quæro quædam puella.sup.de iu.dot. & per eundẽ Bal.in suo eleganti ps.241.quod incipit , factum tale est, mulier duxit maritum , & per Sal.in l.iubemus.in fi.sup.de repu. & ꝑ Pau. de Ca.in l.si mulier diuertit.ff.so.ma . & per Ang.de Are.inst.de act.in §.fuerat.in uersi.
22 unum aliud debes notare,&c. † Tertia qõ. princi.est,quia supra,uidimus de dote data sposo per uerba de futuro , quid de fructib. interim per sponsum perceptis, antequàm contrahatur matrimonium per uerba de pñ senti,an maritus ipsos lucretur ex rebus sibi in dotem traditis. Bal. formar istam q.in uers.

uers. quæro utrum sponsi. & dicit quod uidetur sic, titulo pro suo, si sustinuit onera matrimonii In contrariũ uidetur: quia quãtus concernunt onera sponsæ, augent quasi dotem. l. an in patrem. ff. quod fal tu. autor. & l. dotis fructus. in prin. ff. de iu. do. & hoc est uerum, s'm quosdam de iuris rigore, secus de æquitate, & de consuetudine approbata: ut no. per gl. ff. so. ma. l. si ante nuptias. si puella erat proxima nuptiarum, & secutũ est matrimonium, nam eo non secuto tam de rigore, quàm de æquitate non lucrat fructus, ut l. quod Seruius. ff. de cond. ob cau. Et de hac q. & materia an uir lucretur fructus dotis mulieris, uel puellæ minoris 12. annis ante contractum matrimonium, uid. tex. gl. Barto. & alios omnes Doc. in d. l. si ante nuptias. & tex. & gl. ord. & ibi etiam Bal in l. dotis fructus. in prin. ff. de iu. do. & Ang. in l. nec ullam. §. omnibus. alias in prin. ff de pet. hære. & per Spe. in ti. de do. inter ui. & ux. & in §. formatis instrumentis. uers. quid si minor 12. ann. & ibi per Bal. in add. in uer. de æquitate maritus puellæ. & per Salic. plene in d. l. dotis fructus. ubi omnino uide, qui examinat hãc materiã de lucro fructuũ dotis, quãdo non est matrimonium de præsenti, per plures q. & ibi aliquid uide per Rapha Fulg.

DE VSVCAPIONE PRO SVO.

SVMMARIVM.

1 *Possidere pro suo quot modis quis dicatur.*
2 *Tituli usucapiendi pro suo quot sint.*
3 *Titulus pro suo quando cum alio concurrit, an duæ usucapiones censentur, an una.*
4 *Titulo uno quispiam una die unam rem mobilẽ usucapere potest, sicut etiam rem immobilem præscribere.*
5 *Possideat quicunque rem pro suo, an titulũ pro suo habere dica. ur, ita ut possit usucapere, uel præscribere illo titulo mediante.*
6 *Error iustissimus requiritur in usucapione pro emp. ore.*
7 *Articulare qualiter quispiam debeat in titulo uero, uel putatiuo.*
8 *Verba uidi talem pro domino possidere, quid importent.*
9 *præscriptio an probata sit, si quispiam rei uendicatione agat, & petat, quòd tenuit, & possedit talem per x. ann sicut quis habet, & possidet rem suam. & reus dicat, credo.*
10 *Possessione qui est apparenter, præsumitur esse existentes.*
11 *Publicianam ad causandam, inter alia requiritur, quod titulum, & ipsam rem habeat.*
12 *Priuilegium exemptionis de non soluendo decimas, ad probandum, quid allegare sufficiat.*
13 *Fundum si pater tuus emerit, & possederit x. annis, & possedisti tu filium alijs 10. ann. deinde a possessione cecidisti, neque potes inuenire instrumentum uel testes. per quos probetur titulus & possess. 10. ann. quid iuris.*
14 *Possidens an in dubio uideatur possidere pro suo in rebus corporalib. & incorporalibus, & an magis præsumatur possidere ex donatione, quam ex precario.*
15 *Iuribus incorporalibus, ut in seruitutib in quibus habet locum publicana, non requiritur, quod quis rem ex titulo habeat.*
16 *Titulus pro suo quid prodest, quando ab errore iusto uel iustissimo causatur.*
17 *Titulus pro suo ad hoc ut locum habeat quæ requirantur.*
18 *Error probabilis qui dicatur remissiue.*

QVia gl. in l. nostræ, fit mentio de ti. pro suo. & in C. de eo nihil habetur: uideamus extra gl. hic, sicuti polliciti sumus aliquid de isto ti. pro suo, quia est habilis ad usucapiendum, nec est bene cognitus, nec declaratus per Doc. † Ex quo quæro, quot modis dicatur quis possidere pro suo, & glo. in rub. alias in l. 1. ff. pro suo. dicit quòd trib. modis Primo modo stricte, quãdo deficit alius tit. ut in l. 1. & 3. eo. ti. ego addo, quando possessor est nactus possessionem ex causa putatiua habili ad dominium acquirendum, si esset uera, iuxta no. in l. Celsus ff. de usuca. et pono exemplum, ut si inueni ceruum alienũ in nemore, credens ipsum esse syluestrẽ, uel si inueni gemmam tuam in littore, credens nullius esse, uel si inueni pecuniam tuã, credens esse thesaurum, ut l. 2. ff. pro suo. et l. a tutori. ff. de rei uend. Secundo modo largius quando conuenit cum quol. alio ti. et cũ eo concurrit, ut l. 1. §. 1. ff. pro suo. etiam cum ti. pro soluto, quia est generalior aliis ut l. hominem. eo. ti. et l. 1. ff. pro so. Tertio modo largissime, ut quicunque pro se possidet, unde etiã dominus pro suo possidet, ut l. 2. ff. pro suo. et tunc dicitur quis possidere pro suo, ad differentiam creditoris, et similium, qui non

non pro suo possident, & ita gl. in d. rub. sc. l. i. item ille, qui dicit se dominũ, & facit omnia ut dominus, dicitur possidere pro suo. l. Titia. & ibi no. ff. de sol. Itẽ ille, qui possidet ad alium commodum, ẽt si non prætendat se dñm, ut no. in l. 2. in prin. ff. de origi. iu. in gl. quę loquitur in rustico ẽm Bal. in l. si ego §. pactus. ff. de pu. ubi ẽt ponit breuiter, quot modis dicatur quis possidere pro suo, & adde prædictis, quæ dicam infra in q. prin.

2 Secundo quæro. quot sunt tituli usucapiendi pro suo. dic. ꝙ sunt duo modi, uidelicet qñ deficit alius titulus. & qñ concurrit cum alio ti. habili ad transferendum dñium, puta cũ titulo pro emptore, ut dixi. Sed in tertio casu non est titulus habilis ad usucapiendum, ut dicit gl. & Bar. in præalleg. rubr. seu l. i. ff. pro suo. de quo dicã plenius, inf. in 3. q. prin. licet aliqui gl. uoluerint, ꝙ ubi alter est titulus. puta pro emp. non possit concurrere cũ eo titulus pro suo, sed tunc dicitur pro suo. i. ꝑ prio. quod gl. nõ placet in d. rub. cum spẽs. s. pro emptore, uel similis per genus. s. per titulum pro suo, non tollatur, nec econtra, nec ex plurib. causis quis possidere prohibetur. l. 3. §. ex plurib. ff. de acq. pos. ita uult glo. in d. rub.

3 † Tertio quæro, qñ titulus pro suo concurrit cum alio ti. an censentur duæ usucapiones, an una tm̃. Et gl. in d. rub. in fi. uidet uelle, ꝙ duæ usucapiones possint concurrere, sicut uult ẽt gl. in d. §. ex plurib. in uerbo possideo. in prin. q ẽt dicit, ꝙ usucapio pro emptore, potest concurrere cũ usucapione pro hærede, & subdit, ꝙ si una usucapio citius finitur, ꝙ alia, tunc alia desinit, sicut & si rẽ tuã usucapiẽs tibi succedã, desino usucapere. l. 2. § fi. ff. pro emp. uel dicit ibi glo. sup d. uerb. possideo. dic subtiliter una & eadẽ ẽ utraq; usucapio. & sic ꝑsupponit. ꝙ non sint duæ usucapiones, sed adiungit primæ. s. pro emp. noua forma. s. pro hærede, quam ante non habebat. s. usucapio, retenta prima. ar. l. i. in fi. ff. pro suo, uel ab ipso initio iungũtur duæ formæ, declara. i. duæ formæ, uel tituli possidendi pro empto, & pro suo, ad unum effectum. s. dñum acquirendum, sicut si aliqs acciperet cultellum, uel ensum, simul uel diuersis ꝑib. ad unum effectum. s. hominẽ occidendum. nã & hic occiditur, seu extiguitur dñium primum, ut inst. de re. di. §. si tñ. ista sunt uerba gl. in d. §. ex plurib. & dum gl. dicit in fi. dñium inciditur per usucapionẽ adde aliã gl. quæ idem no. in l. si ędes. in fi. ff. de ser. urb. pr. qđ declara ꝑ Pa. de Ca. in d. §. ex plurib. Vel adde, ꝙ utile est, ꝙ sint duæ usucapiones, ẽm primam opi. gl. in d. §. ex plurib. de qua sup. quia mihi utile est, posse præscribere, uel præscriptionẽ continuare ex ꝑsona mea, & tit. pro suo ex ꝑsona illius, cui successi, puta pro emp. qa ipse cui successi, emit, qm̃ aliquando cõtingit, ꝙ tit. pro hęrede mihi non prodest, ut si essem hæres suus, nõ ex persona mea, nec ex ti. pro hærede, neque pro suo possem præscribere lõgo tpe. l. 2. §. fi. ff. pro hæ. & l nihil. infra tit pro . uel si ipse defunctus non habuisset titulũ, nec ex sua ꝑsona, nec ex mea, sine titulo longo tpe possem usucapere, utile est ergo mihi, ꝙ possim usucapere, uel præscribere ti. pro suo, ut habetur ꝑ Bar. in l. Celsus. de usuc. & ꝑ Pau. de Ca. & alios in d. l. 3. § ex plurib. ff. de acq. pos. Item adde singulare ẽm sc'dam opi. glo. in d. §. ex plurib. ibi dũ dicit, uel subtilius, ꝙ iste titulus pro hærede, quando cõcurrit cũ tit. pro emp. non possent esse duæ usucapiones, sed finito anno, qui restabat ad usucapiẽdum ti. pro emp. usucapiens habebit dominiũ, nõ solũ ex primo tit. pro emp. ex quo possidet rẽ iuncta possess. defuncti per triennium, sed ẽt ti. pro hærede, ex quo non possedit, nisi ꝑ annum ti. pro hærede, & sic habet dominiũ est utroq; ti. simul, & eodem tpe. Nec ob. quòd ti. pro hærede nõ sufficit ad acquisitionẽ dominii, nisi cum lapsu lõgi tpis uel triẽnii, si erat rẽs mobilis, qa hoc procederet, si cum ipso non esset coniunctus primus ti. pro emp. uel alius similis, sed qa cum illo cõiungit ille lapsus legitimi tpis implet effectum utriusq; ti. & facit ut dicatur ex utroq; ti. habere dominium, ẽm Pau. de Ca. in d. §. ex plurib ẽm primam opi. quę magis placet sibi.

4 † Ex quo no. singulare, quòd quis in una die, cum uno ti. põt usucapere unam rẽ mobilẽ, uel præscribere rem immobilẽ, puta quando titulus, quo uult ita breui tpe usucapere, uel præscribere, concurrit cũ alio ti. pręced. cum quo ueniebat illa usucapio, uel præscriptio illa die, qđ perpetuo tene menti, qa uidetur esse mirabile, quòd ex uno tit possit res imobilis spatio unius diei, uel horæ præscribi. sed si loqueremur in ti. pro suo, cõcurrẽte ab ipso initio cũ alio ti. puta pro empt. tũc nõ esset dubiũ; ꝙ ex utroq; ti. simul, & eodem tpe, & cum legitimo spatio usucaperetur,

tur, uel præscriberetur secundum secundã opi.gl.in d.§.ex pluribus.& ita pōt ēt intelligi.in d.rub. in fi.ff. ꝑ suo q̃ oĩa bene no.
5 qa nō reperins bene declarata alibi.† Quarto principaliter quæro , an omnis , q possidet rem pro suo, dicatur hr̄e titulũ ꝑ suo, ita possit usucapere uel præscribere mediã te illo tit.Et r̄ndeo , ꝙ non , sed in duobus tm̃ casibus principalibus dr̄ possidere titulo pro suo habili ad usucapiẽdũ uel pr̄scribẽdum,ut dixi supra.in 2. q. principali , qđ nũc apertius declaro.Primo casu principali qñ quis possider pro suo,& nō cõcurrit alis specialis titulus habilis ad trãsferendũ dominiũ.puta pro emp.uel pro donato. uel similis,sed tñ possessor est nactus possessionem ex causa putatiua habili ad trãslationẽ dominii,q̃ si esset uera,esset legitima , ut dixi supra in 1. qō.ubi dedi exempla per l. 1. in prin.cõiuncta.l.2.ff.pro suo, uel pōt etiã haberi titulus pro suo,ubi non concurrit cũ alio titulo uero , sed putatiuo iusto errore interueniente,puta aliquis credebat patrem suum uel procuratorem suum emisse unũ fundum , quem tenuit ꝑ suo & tanquam suũ uigore dicti tituli putatiui, ꝑ emp.qui uerus non erat.nam tunc dr̄ hr̄e titulũ pro suo,quo mediante sine alio titulo pōt usucapere uel præscribere,ut est casus in l.3.q̃ incipit,contrarium & in l.si ancillam.§.fin.& in l.fi.ff.ꝑ suo.& probatur in l.3.& l.fi.ff.ꝑ legato.& in l. Celsus.ff.de usuc.& ibi gl.i.allega multas concordantias de multis titulis putatiuis.& ibi plene & eleganter dr̄ q Bar. & alios scribentes,& maxime Lndo.de Ro. & ꝙ titulus putatiuus sufficiat, tenent Cano.& maxime Abb.Sicu.in c. cura. de iure
6 patro.† Et quia dixi,ꝙ iustus error debet interuenire in ti. putatiuo, dic ꝙ in usucapione ꝑ empt. requiritur iustissimus error , ut no.gl.in d.l.Celsus.& ibi uide plene ꝑ Bart. q ēt declarat,qñ dicatur error iustus , & iustissimus,& iniustus.& hr̄ ēt plene ꝑ Ange. in l.super lōgi.infra,de præscri.lōgi tẽpoπs. & ibi de hoc plene dicemus.Tertio,pōt esse titulus pro suo habilis ad acquirendum dominiũ per usucapionem uel pr̄sc. sine alio tit.perfecto,puta in uenditione cõditionali traditione facta ante euentum cõditionis ut l.2.§.si sub conditione.ff.pro emp.&l.1. §.1.uer.ante nup.ff.ꝑ suo, intelligẽdo secũdum opi.Roge. qñ tradens habuit animum transferendi dominium etiam ante euentũ conditionis,qa tũc si tradens est dñs,trãsfert dñium incontinenti,si non est dñs, trãsfert usucapiandi cõditionẽ nō ex illo tit. cõditionali,quo tradit,puta ꝑ dote,uel pro emptore,uel simili,sed tm̃ pro suo,sicut ibi dr̄. in illo uersic. ante nupti,q ita dẽt intelligi ut no.gl .& Barto.l.2.eo.ti.& dixi plene supra in uer.prima quęstio principalis est.Secũdo casu principali,qs pōt hr̄e titulũ pro suo habilẽ ad usucapiẽdũ in omnibus casibus,in q̃bus quis possidet aliquo uero & iusto & ꝑfecto titulo habili ad trãsferẽdũ dñium,uel ad usucapiẽdũ uel ad præscribẽdum & tunc dicitur cõcurrere cum titulo speciali,ut l.1.§.1.& l.2.ff. pro suo.ut dixi supra.in 1.& 2.q.Et adde, ꝙ titulus pro suo q cõpetit pro partu ancillæ furtiuę emptæ, dicitur titulus proximus,& titu.pro empt.dr̄ titulus remotus,ut not.Iac de Are.& Cy. in addi.in l.Nego.§. partus .ff. de Publ. simile no.in l.2.ff.de peti.hęre.facit quod not.in l. quicũque.ff.de dolo.& idẽ uult.Bal. in d.§. partus.quæ uerba dicit esse no. q̃bus adde quæ not. in l.ancillæ. supra de furt. Extra istos duos casus principales ille q possidet ti.ꝑ suo,nō dr̄ hr̄e titulũ habilẽ ad usucapiẽdũ,qa si esset habilis ad usucapiẽdum, quilibet possessor etiam malæ fidei,& sine titu.q possideret ut dominus,cõuertendo fructus in suam utilitatẽ,possideret tit. ꝑ suo & sic usucaperet uel præscriberet,quod est falsũ ut dicit gl.in dicta rub. ꝑ suo,& Bar.& Ang in l.eo.ti.q dñt: Nota contra aduocatos , q nituntur probare titulũ suæ possessionis habilem ad transferendum dominiu m, uel ad usucapiẽdum,uel ad præscribendum, & positiones faciunt & articulantur & capitulant,ꝙ talis possedit spatio 10.uel 20.annorum,uel tali tempore,talem fundum pro se & ꝑ suo,& tãquam suum,& testes interrogatus assignet rationẽ ,quia uidit eũ possidere ut dominum,& fructus recolligere,& similia.nam propterea non est probatus titulus uerus,nec putatiuus errore isto , cui adhæreat hic titulus pro suo,usucapionem patiens,sed est probatum , ꝙ non possedit pro alieno seu alterius nomine , ut conducius uel similes,& ideo dicit Ange. in d l.1.
7 † Sis cautus articulare de titulo uero , uel putatiuo,alias autem ista simplex possessio pro suo usucapionem , uel præscriptio

B nem

nem non pareret. Et ꝑ prædictis adde tex. notabilem, in l. filiusf. in § di. *el primo*. in uer. iidem princ. ibi. non ut pro dominis possideāt de le. 1. & quod ibi no. Ang. qui dicit, quod ille tex. est pulchrior quam sit in iure. quis intelligitur pro domino possidere, quotidie. n. articulamur in hac forma, & ex hoc etiam hr̄, quid importet dictum testis qui dicit, qđ
8 uidit tamen pro domino possidere. † Significatum n. istorum uerborum est hr̄e potentiam percipiendi fructus. & etiam alienandi ad libitum uoluntatis. probabit ergo testis, ꝙ ipse percipiebat fructus, & eis fruebatur, pro libito uoluntatis. & idē tenet Io. de Imo. in d. § di. & ista materia hr̄ per tex. Bar. An. & alios; in l. Titia. ff. de solutioni. & per Anton. de Bur. in c. eum ad sedem. in 14. colum. uer. per prædicta concludunt. extra de resti. spo. & per Dominos de Rota in decis. sua 415. & facit quod nota. Inn. in c. illud. in fi. extra, de præsump. & uide etiam omnino Bal. in add. Spe. in ti de posi. in 9. col. uer. pone in rei uen
9 dic. † Vbi dicit, quod si ago rei uend. & pono quod tenui & possedi talem per 10. annos, sicut quis habet & tenet & possidet rem suā reus dicit credo, quæritur an sit probata præscriptio. Et uidetur quod sic, quia uidetur cōfessata possessio, & titulus saltem generalis. l. 3. §. genera. ff. de acq. possess. contrarium dico, quia illa uerba etiam mentis qualitatem & modum possidendi significant, adiacent, enim illa uerba possessioni, & non titulo, & iste articulus non includit titulum, nam & sine titulo qñq; quis ita possidet. l. Titia. ff. de solu. & uide ēt oīno Bald. in l. post sniam in ult. col. in prin in uer. sed nec illud est omittendum. supra, de senten. & inte. lo. om. iud. q di
10 cit, † ꝙ qui apparenter est in possessione, præsumitur ēt existenter, & dicit, ꝙ ita arguunt Docto. per d. l. Titia. ubi inuit, qđ præsumatur titulus pro suo, cū non apparet de alio, & postea subdit, tu dic, qđ titulus pro suo nō oritur sine adminiculo iuris concurrent, nec .n. solo animo nascitur, nemini n. a seipso titulus pro suo oritur. sed aut ex alio ti. cōcurrente, aut ex legis dispositione. ut ff. pro suo l. si ancillā. qđ declarat, ut dixi supra in prin. huius 4. q. pi in. usque ad uer extra. istos duos casus. & adde ēt qđ no. elegāter Ang. de Are. Inst. de act. in §. sed istæ. in uersi. in ea gl. ibi
11 alias. l. si quidem. §. hæc. act. & c. † qui dicit ꝑ gl. quod ad causandā Publanicíam inter alia requiritur, qđ habeat rē, & titulum alleget. facit c. Abbate sane. de re iudi. lib. 6. non tñ intelligimus dixit ipse omnem tit. sed titulū habilem ad causandum dñium, uel usucapiē di cōdōnē, ut d. §. sed istæ ex quo sequit̄ Īm eum. ꝙ non sufficeret si diceret, quod possedit ut suam, & tanq̄ suam, quia talis titulus pro suo, ēt si dicto modo testes deponerent, non esset inductus, nec usucapiendi cōdōnē parans, & ꝑ cōsequēs nō cōpeteret Publiciana, sed isto modo esset deductum, & probatum, qđ non possideat pro alio uel alterius nomine, q̄ titulus, pro suo, est multiplex, & maxime gñalis, ut est tex. cum gl. sing. & ibi hoc not. Bart. in l. 1. ff. pro suo. alias gl. est in rub. eo. tit. ut supra dixi. ergo si talis tituli allegatio, & probō nō parit usucapiēdi cond. ergo nec Publicianā, ut l. eum q in princ. ff. de Pub. ꝙ dicit esse singulariter no. unde subdicit, ꝙ tu aduocatus sis bene cautus, ut sēper in libello & ī capitulis tuis exprimas unū titulum specialem, puta exemplo, & subdes, quod uirtute dicti ti. possedit pro suo, & tanq̄ suum talē fundū. & tunc probādo diutinā possessionē, & ultra hoc testes subiungunt, quod ꝑ dictū tēpus possedit pro suo. & tanq̄ suū, & ut dñs fructus collegit, & tūc forte dicto casu pręsumit̄ titulus allegatus. ar. nota torū ꝑ gl. & Doc. in l. seruitutes. *la grande*, ff. de ser. Vel forte dicit, & istud uerius, qđ ibi loquit̄, qñ tractat̄ de modico præiudicio, ut ibi habet̄ sed in casu nostro tractatur de magno præiudicio. & ideo opus erit, quod deducat̄ & ēt probet̄ ꝙ fama erat, quod Titius emerat dictum fundū, uel quod sibi, uel patri fuerat legatus. & quod uiderūt à dicto tp̄e & circa, uirtute talis ti. dictū fundum possidere ꝑ suo, & tanquā suū. & fructus recolligere, ut faciūt eorum ibi alii dñi, tunc isto modo probādo sufficeret ad usucapionē, & ꝑ cōsequēs ad Publicianā. arg. notatorū ꝑ Bart. in sin. in l. 1 §. 2. ff. de iti. actuq; priua. in uer. uenio ad sequentē gl. & c. alias simpliciter deducēdo, & probādo, quod possedit longo tp̄e pro suo, & tanq̄ suum, & fructus recollegit, nihil probatum, esset, quod dicit esse tenēdum menti perpetuo, & pro ista opi e qđ sit necesse, quod fama sit de tit. facit qđ singulariter no. Ant.
12 de Bu. in c. paroch. extra de deci. † qui dixit, quod ad probādum priuilegium exeptionis de non soluendo decimas, sufficit allegare titulum exeptionis seu priuilegium, & ꝙ per

tantum

tm tps huius initii memoria in contrarium non existat, non fuit soluta decima, & concurrente fama qđ illud priuilegium exēptionis olim cōcessum fuerit.ar.c.sup quibusdā. §.pterea.de uerb. sig. & c.i.de pscrip.in 6.& l hoc iure.§.ductus aquæ.ff. de aqua quoti. & æstiua. Sed ergo nō puto, qđ nō sit necessariū pbare de fama, sed sufficit pbare aliquē iustum uel iustissimū errorem, seu iustā aut iustissimam erroris causam: quia rūc sufficeret cum alleg.tit.putatiui & possessione, ut elegāter uult Bar.in l.Celsus.in 2.col.in uer-
13 sic.pone pr tuus.ff.de usuca, q dicit: †Pone φ pr tuus emit fundū, & possedit 10. annis, & postea decessit, & possedisti tu filius aliis 10.annis, cecidisti à possessione, non potes inuenire instrumētū, uel testes, p quos pbet titulus & possessio 10 annorum, nō sufficit sine titulo.l nullo.supra,de rei.uendica. Item titulum pro hærede non potes allegare, qa es suus hæres.l.nihil.infra,ti.i,consului. dicit Bar.ut allegaret titulū, subaudi alium, q̄ p hærede, ut no. Ang. in d.l.nihil. & pbaret aliquē.ex pdictis causis, de quib. dicit p eū in d. l.Celsus. & secuta possessione 10.ann. sufficit, sed in ipso defuncto, qa de facto suo agit, non esset ista causa.l.fi.ff.p suo.& si dicatur, qualiter pbabis, φ hoc sciueris uel credideris ab initio, cū incœpisti possidere. tñ qa id ex tuo animo pendet, stabitur tuo dicto, ut no. Insti.de act.§.aliæ.& cum de hoc esset publica fama, si præsūptio, φ scias, alias esset ignorantia supina.l.regula.§.sed facti. ff.de iur & fac.igno.& idem tenet. Bal.in l.indic.a in uersic.quatto q̄ro.supra.de reiuendi. & Doct.in d.l.Celsus.& uide etiā Abb. Sicu. in c.de quarta.& maxime in 3.col.in fi. de præscri. & Io. Andr. & alios in c.cura. de iure patro. & qđ not.in l.fin.in princ.ff.de eo per quem factū erit.†Itē adde Bal.in l. 2.in 9. q. q declarat,
14 an possidens in dubio iudicetur p suo possidere in rebus corporalibus & incorporalibus,& an magis psu.nat possidere ex don. q̄ ex pc ario. supra de serui.& aqua. ubi uide alle.l. Lucius ff.de don.†Item adde.φ in in-
15 corporalibus,ut in seruitutib.quo ad Publicianā.in quib locum hēt Publiciana.l.si ego §.3.ff.de publi.nō requiritur, φ quis habeat rem ex titulo quia ad acquirendam uel pscribendam seruitutem, non requiritur titulus. l.si quis diuturno.ff.si seruitus uend. & sic ēt in præscriptione, quia in omni casu rlr, quo hēt locum præscriptio, hēt locum & Publiciana.l.eū q in princ.ff.de publ. & in hoc casu fortasse sufficeret allegare titulum, licet illum non probet, etiam p famam, uel p aliquam iustam causam erroris ipsius tituli, iuxta no. p gl. & Docto in d.l seruitutes.*la grande*. ff. de seruit. & pbant φ possedit rem illam p sua, & tanq̄ suam cum tali seruitute uel sine, quia tractatur hic de modico præiudicio. s. de seruitute, quæ reputatur modicū præiudicium respectu dñi, ut no.in d.l.seruitutes. & in l. si certis annis. supra, de pact.& in l.cum de in rem uerso ff.de usu. cum si.& ista omnia bene not.quia sūt quotidiana &
16 utilia†Quinto principaliter quæro, quid prodest iste titulus pro suo, qñ causatur ab errore iusto uel iustissimo, iuxta not. p Bar.in l. Celsus.ff.de usu.dic φ pdest, nō solū ad usucapiendum, ut dixi in q.præcedentibus, sed ēt pōt pdesse ad excludēdum illa indicia, q̄ nō dantur contra titulo possidentē, ut no.gl.si. ue q̄ est fi.in l.fi.ff.pro leg. q̄ dicit eleganter, qđ ille qui possidet rē aliquo titulo putatiuo, iusto errore ductus, licet uere titulum illum non habuerit, tñ est perinde ac si illū titulum non haberet, ita qđ non poterit cōueniri petitione hæreditatis, quæ rlr non datur contra titulo possidentem. l. hæreditatis supra de pe.hæredi.& l.hæreditatem.infra, in quibus causis ces. longi temporis præscrip. ubi de hoc articulo plenissime, uidelicet an & qñ contra titulo possidentem detur petitio hæreditatis. Et fortassis huiusmodi titulus p suo defenderet possidentē a præcepto facto per iudicem sibi de desgumbiādo possessionem, de quo præcepto fit mentio per Bar.in l.sicut.§.superuacuum.ff.quibus mo. pig uel hypo sol.nam ex quo hēt titulum p suo, q hēt uim ueri tituli & possessionem, non tenetur exire de possessione. facit l.nec ulla.§.omnibus.cum ibi no. de peri. hæredi.
17 †Sexto quæro, quot requirantur ad hoc, ut iste titulus pro suo locū habeat. dic qđ tria deberent concurrere, quæ in aliis ueris & specialibus titulis exigūtur Primum est, possessionis traditio uel adeptio in illis casibus, in quibus est necessaria traditio, ut plene no. in l.Celsus de usuc. Secundum est, qđ possessionis traditio uel adeptio sit facta, ex aliqua certa cā habili ad acquirendū uel transferendum dñiū.l.i.ff.pro suo.ut dixi supra in 4.q. pri.nec curo utrū illa cā sit uera uł putatiua.

dūmodo non ertetur supine, ut d.l. Celsus. uel ꝙ iustissimus in error traditione interce dat, ut ibi not. Tertium est, ꝙ possidens habeat bonam fidem, causatam ab errore ꝓba
18 bili.†Et quis dicatur error ꝓbabilis, no.plene ꝑ Bar.& alios in d.l.Celsus.ff.de usuc. Et ex prędictis omnibus dictis in ista materia pro suo, conclude in practica, quia primo aliquando allegatur titulus pro suo concurrēs cū alio titulo uero & legitimo ad usucapiendum, & in hoc nō est magna uis, ex quo sufficit titulus uerus, nisi secundum ea, quæ dixi supra in 4.q.princ.uersic. 2. casu princ. de quo dicut ibi. Secundo, aliquando allegatur ti.uerus, sed non perfectus, quia est conditionalis, & tunc sufficit probare omnia tria, de quibus supra, quæ dixi etiam necessaria ad titulum pro suo, & ultra hoc dēt probari, ꝙ intentio tradentis & recipientis fuit, qa hoc actum extitit, qđ incontinenti etiam anteꝙ eueniat conditio, trāsferatur dominium, ut l. 1 uers. ante nuptias & dixi supra, maxime in 4.q.prin. In primo casu princi. in uers. uel tertio potest etiā esse titulus. & supra in uersic. 1.q. principalis. ubi declaraui hoc in materia pro dote. Tertio, aliquando allegatur titulus pro suo, ubi non concurrit alius, sed solum iuris adminiculum, puta quia quis occupauit rem in litore repertam, quam nō putauit alienā, & tunc nō est necesse probare, nisi occupationem illius rei cum bona fide: quia putabat esse in nullius bonis, & possedit spatio trium annorum. l. unica. infra, de usuc. trāsfor. iuxta ea, quæ dixi supra in 4.q. princ. in uers. uel pōt etiam habere titulum. Quarto, aliqñ allegaē titulus non uerus, sed præsumptus seu putatiuus, & iste plura reqrūtur. Primū, possessionis adoptio uel traditio. Secundum, ꝙ sit facta traditio, seu adeptio possessionis uigore uel occasione alicuius ti. habilis ad transferendum dñium. Tertium, ꝙ ductus fuerit errore iusto uel iustissimo, & probabili ad hoc credendum. Quartum, ꝙ possederit ꝑ tempus legitimum ad usucapiendum uel præscribendum. Quintū, ꝙ possederit ab initio usq; ad tempus legitimum uigore, uel occasione d. tituli putatiui. Sextū, ꝙ possederit bona fide, sed istud participat de tertio. Septimum, ꝙ probetur de d. bona fide, & de d. animo suo per d. suum cū iuramento. ꝑ ea quæ hñr in § aliæ. seu in §. Sed istæ Insti. de actio, & maxime ꝑ Ang. de Are. & argu. glo. in l. 2. supra, de ser. & aqua. & gl. in l. at qui natura. in §. cum me absente. ff. de neg. gest. & gl. in l. 1. §. 2. ff. de iti. actuq; priua. cum simi. qđ procedit, ut dixi, qñ præcessit titulus uel putatiuus iusto errore, ex quo creditur sibi, si asserit de animo suo, & se bonam fidem habuisse, secus si nullus titulus uerus uel putatiuus ꝑcessisset: quia tunc non statetur d. suo, ēt cum sacramento, ꝯm Bar. notabiliter in d.l. 1. in §. 2. quem sequitur Ang. de Are. in d. §. sed istæ. Insti. de act. in iter. in eadem gl. ibi, cū sit de conscientia. Itā hoc procedit, qñ nulla esset præsumptio contra possidentem, ꝙ possideret mala fide, uel aliter, ꝙ requiratur ui hoc titu. pro suo: secus si esset aliqua præsumptio cōtra eum, quia tunc non staretur d. suo, ēt cum sacramento, ut est gl. ualde sing. 72. dist. c. proposuisti. in uerbo, Probatur. & not. An. de But. & Doc. in cognoscētes. extra de const. & Bar. in l. inter omnes. §. recte. ff. de furtis. & idem u ult de iuratoria cautione Pau. de Cas. in l. 2. in fina. ff. qui satisda. cogan. quod bñ not. Et prædictis habet quomodo potes adiuuare illum, qui nullum habuit, nec habet titulum uerum in aliqua re, uel si haberet ipsum non potest probare: quia non habet testes uel instrumenta de illo titulo, ut alleges uerum tit. puta pro emptore, & probabis saltem titulum pro suo, qui hoc casu est ualde necessarius, & utilis, intelligendo secundum ea quæ supra dixi, quod nunquam exeat mentem tuam.

DE VSVCAPIONE PRO SOLVTO.

SVMMARIVM.

1 *Titulus pro soluto aliis titulis generalior est.*
2 *Titulus pro soluto quare inuentus fuerit, & in quibus casibus necessarius sit, et in quib. utilis.*
3 *Vsucapio titulo pro soluto, an indifferenter procedat in contractibus nominatis, excepta stipulatione*
4 *Titulus pro soluto ad hoc ut cōpetat quot requiratur, ita ut eius uigore quis usucapire possit.*

POstquam uidimus de titulo pro suo, qui non reperitur in C. uidendum esse existimaui. de aliis titulis, quia etiam in C. per leges Imperialis descripti non

non reperiuntur, uidelicet tituli pro soluto, & pro legato, & pro derelicto, qui in libris digestorum reperiuntur, licet alii quamplures etiã tituli reperiãtur, de quibus habetur per tex. glo. & Doct. in l. 1. §. fi. cum 7. ll seq. usque ad l. eũ qui. in prin. ff. de Pub. Videamus itaq; prius de titulo pro soluto. † Et in primis sciendũ
1 est, quod iste titulus pro soluto generalior est aliis, ut dicit gloss. in rub. ff. pro suo, & in rub. ff pro soluto. Et potest esse ratio, licet per alios non allegetur, quia concurrere potest cum quolibet alio titulo, ut l. 3. ff. pro soluto, & l. hominẽ. ff. pro suo. & no. gl. in l. Celsus. & ibi. Doc. ff. de usuc. & in hoc conuenit cum aliis titulis qui pñt simul concurrere, ut no. pdicta. gl. 1. in d. l. Celsus. Item qa etiã competere põt, ubicunq; soluitur res aliena ex causa cuiuscunq; debiti alicui tanquam debitum, siue sit debitum, siue indebitum, ut l. 1. & l. 3. ff pro soluto. & d l. hominẽ. ff. pro suo.
2 † Secundo sciendum est, quare fuit inuentus iste titulus pro soluto, & in quib. casib. sit necessarius, & in quib. utilis, dic quod fuit inuẽtus pp necessitatẽ & utilitatẽ. nã in duob. casib. fuit, & est necessarius iste titulus quo ad usucapiendũ. Primus est, qñ debetur res titulo nominato stipulationis, & soluitur res aliena pro illo debito, quam putabat esse soluentis: & erat illa, quam pmiserat, uel alia recepta de uoluntate creditoris: qa tũc usucapi põt titu. pro soluto. & iste est casus in l. 1. ff. pro soluto, & ĩ l. hominẽ. ff. pro suo. & idẽ qñ nõ erat ueiũ debitũ, sed putatiuũ: & pro illo soluitur res aliena bona fide, & iste casus in l 3. quam incipit, si existimãs. ff. pro sol. Secũdus casus est, qñ debetur ex aliquo cõtractu ĩnominato, qa tũc ẽt usucapi põt res aliena in solutũ tradita ex causa illius cõtractus innominati titulo pro soluto: ut dicit gl. nobilis in l. 1. ĩ ptin. ff. pro sol. quam sequitur ibi Ang. Et rõ huius secũdi casus põt esse; qa nõ habet titulũ specialẽ, cũ quo possit cõcurrere, nec habet aliã materiã praeexistẽtẽ, super qua possit fundari alius titulus, quã iste pro soluto. Sed si debeatur aliquid uerè uel putatiuè ex aliis cõtractibus nominantis, qui inter titulos usucapionis nominantur, ut ex causa legati uel simili, de quibus habetur, ut dixi in l. 1. cũ seq. ff. de Pub. excepto titulo stipulationis tũc iste titulus pro soluto nõ est necessarius, sed utilis: qa solutũ usucapi põt illo titulo, pro quo soluitur, & ẽt titulo pro sol. & sic cõcurrit cũ aliis titulis causatis ex cõtractibus nominatis: excepto cõtractu stipulationis, ut dixi: & sic ẽt ex diuersis causis res usucapi põt. l. 3. §. ex pluribus. ff. de acqui. possess. sicut dixi de titulo pro dote, supra in uers. tertiò principaliter quæro. & ita uult gl. & Ang. in d. l. 1. ff. pro legato. † Tertiò in-
3 telligẽdũ, an usucapio titulo pro soluto, procedat indifferenter in contractibus nominatis, excepta stipulatione. Et dicẽdũ est, quod nõ: qa qñ soluitur ex causa emptionis, requiritur quod bona fides interueniat duobus tẽporibus, & tempore cõtractus, & tẽpore, quo soluitur. Sed quando soluitur ex causa alterius contractus, sufficit, quod bona fides interueniat tantum tempore solutionis: ut est tex. in l. 3. ff. pro soluto. & ibi gl. 1. quæ dicit per illum tex. quod inter emptionẽ & cæteros contractus est differentia, qa in cæteris cõtractibus sufficit putare deberi ex contractu, qui non intercessit, quẽ tamẽ credebat intercessisse: sed in uẽditione sufficit putare deberi ex uẽditione, nisi & uẽditio præcesserit, & hoc probat: quia cum debeat interuenire bona fides duobus tẽporibus, scilicet tẽpore contractus uẽditionis, & tẽpore traditionis: hæc non possunt interuenire, nisi contractus esset. in aliis non sic. ita dicit glo. notabilis. & idem uult Azo. in summa. C. de usucap. pro empt. in uersi. eadẽ assignatur. in usucap. pro soluto. & quæ sit rõ huius differẽtiæ, quod duob. tẽporibus requiratur bona fides in cõtractu uenditionis, & in aliis uno tẽpore tantũ, uide per gl. & Bar. & alios in l. 2. in prin. ff pro
4 emp. Quartò non etiã omittẽdũ. quot requiruntur ad hoc ut comperat iste titulus pro soluto: ita ut eius uigore quis possit usucapere, & dicas quod primò requiritur, ut aliquid soluatur ex causa alicuius cõtractus ueri uel putatiui, ut l. 1. & 3. ff. pro sol & l. hominẽ. ff. pro suo. Secundũ quod iustus error interueniat, uel iustissimus in contractu uenditionis, ut d. l. 3. cũ ibi no. & in l. Celsus cũ ibi no. per Bar. & alios. ff. de usuc. Vel quod uerus titulus interueniat, ubi solutio fit ex causa emptionis. Tertiũ, quod in cõtractu uẽditionis interueniat bona fides tpe contractus, & tpe traditionis. in aliis uerò cõtractib. sufficit, quod bona fides interueniat tempore solutionis, ut d. l. 3 ff. pro soluto ut dixi supra proximè. uersicul. tertiò intelligendum est. Quartum, quòd soluta fuerit res aliena, quia si soluta fuisset res propria soluentis, fuisset incontinenti translatum

concordat l.nõ est ferendus ff.de transact.& ibi not.quod facit ad multa,& pp hoc dicit Ang.in d.l.4.ꝙ uř reprobari sententia Bart.
4 dicentis,†ꝙ ſi titulus putatiuus hř ab uno, & ab altero hř possessio,quantumcunq; ille alter sit hæres illius a quo hř tit.putatiuus, non sufficit ad usucapiendum, ut ipse Bart. no.in l.cum solus.ff.de usuc.nam dicit Ang. ꝙ in d.l.4.tit.putatiuus habebatur a testato re,possessio ab hærede,non cauillando lřam & tñ procedit usucapio. & clarius probatur in d.l.si ancillam.in §.fin.ff.pro suo. de quo
5 articulo, † uidelicet qñ quis habet titulũ ab uno,& possessionem ab alio,an possit usucapere,uide plene per Bar.Ang.& alios in d l. cum solus.& per Paul.de Cast.in l.si ex stipu
6 latione.in fi.ff.de acqui.possess.†Item posset dubitari,quid si nulla res fuit mihi unquam legata,sed tñ iusto errore ductus credidi mihi legatum fuisse,nunquid procedat usucapio tit.pro legato? Et uidetur,quod non l.1. in fi.cum duabus ll.seq.eo.ti. & quia omnes leges.ff.pro leg.& l.si ancillam.§.fina.ff pro suo,quæ loquuntur de isto ti.loquuntur,qñ uere legatum fuerit,sed alteri, & non mihi, uel fuerat testm̃ minus solenne,uel legatum reuocatum,& sic habuerat aliquod primordium ueritatis:secus ergo uidet̃ si nullo modo legatum fuerat. & ita uř sentire Azo in summa in ti.de usuc.pro emp.in loco præal. ubi loquitur qñ legatum fuit relictum. In contrarium facit, qa quo ad usucapiendum, sufficit ti putatiuus,etiã si nullus interuenerit,dũmodo iusto errore ductus fuerit. l.hominem.ff.pro suo & l.quod uulgo.ff.de usuca.pro empt.& no.per gl.1.in l.Celsus.ff.de usuc.& dixi supra in materia tituli, pro suo & hoc etiam sentire uř gl.in l.1.in uerbo,Legatum,& in l.2 & 3.pro leg. quæ intelligit illa uia,quando iustus error non interuenit, ut dixi supra in uers.nec obstat prædictis,& pro hoc allego l.si ibi,sed si non recte legatũ eo.ti.quem text.intellexit Azo in summa de usuc. pro empt. quando legatum fuisset in testamento minus solenni, quia paria sunt aliqd nõ esse factũ, uel nõlegitime factũ,ut l.4.§.cõdemnatũ ff.de re iud.& l.non putauit.§.non quæuis ff.de cõtra tab.facit.l.quoties.cũ materia.ff. qui satisd.cog. Sed gl.1.ĩ prin.in d.l.4.ff.pro leg.uř tenere primã partẽ,uidelicet ꝙ non sufficiat iustus error ad usucapiendu ti.pro legato,ubi uere nullum, legatum præcessit,nec ẽm eam ista sunt oĩa paria,ademptum fuisse legatum, uel nõ fuisse relictum.& conatur rñdere ad l.si ita scriptum.ff.de le.1.Sed Ang. ibi rñdet aliter, uidelicet ꝙ ibi loquitur quo ad dñium transferendum,secus quo ad usucapiendum, quia tunc omnino nõ sunt paria,qa sufficit error iustus.l.quod uulgo.ff.de usuc.pro emp. uel potes ad idem aliter rñdere,quod quo ad effectus intrinsecos,puta ad transferendum in continenti dñium.& loquitur d.l.si ita scriptũ qa paria sunt,legatũ nõ fuisse, uel fuisse legatũ adẽptum,ut ibi,sed quo ad effectus extrinsecos,puta ad usucapiendũ, non sunt paria.Sed sustinendo secundã partem.põt dici, ꝙ prædicta gl.in l.4.ff. pro leg. non obstat,qa cõcedo ut ipse dicit,ꝙ ubi factũ fuit legatũ,licet fuerit adẽptum,plus operetur q̃ si non fuisset unq̃ legatum,in hoc.s.qa istũ. s.quod semel fuerit legatum,præbet facilius iustam cãm errandi,ex quo ignorauit reuocationẽ,q̃ si nunq̃ fuisset factum legatum, nõ tñ negat,ꝙ ubi ẽt nunq̃ fuisset legatum factum,si tñ quis hẽt rem ex causa legati,rã quam sibi legatam,si fuisset in errore iusto, non posset usucapere, quia potest esse, ꝙ ad hoc credendum fuerit inductus iusto errore, puta quia,forte a duobus fide dignis testibus sibi dictum fuerat,ꝙ fuerat sibi legata. arg. gl.not. in l Titio fundus. cum ibi not. ff.de cond.& dem.& per not. in l.1. in ptinet ff.de eo per quem factum erit.coniunctis his, quæ hñt per gl.& Bart. & alios in l. Celsus. ff.de usuc.& ideo hoc casu procedet usucapio tit. pro legato,sicut dictum est de tit.pro suo & pro soluto,quia in hac materia usucapionis pro legato sufficit iusta causa erroris. ut dicit tex.in d.l.4.Et istam opi.tenet gl. & Bart. in l Celsus.ff.de usuc.& Ang. ibi expræsse p tex.ibi,nullumq; legatum sit,dum subaudit neque ex aliqua causa existimetur donatum uel legatum esse,secundum ueram opi. & tenet etiam Bal.in l.nullo.post secundum notabile,supra de rei uend.Unde uř. qđ possit concludi,ꝙ error iustus uel iustissimus sup tit.pro legato,qui uero non erat, uel non legitimus,uel reuocatus sufficiat pro titul.putatiuo habili ad usucapiendum. Imo plus dixit gl.sing.in l.fin. in gl.fin.ff. pro legato. ꝙ titulus putatiuus habet uim ueri titul.,ita ut possidens uigore huiusmodi tituli putatiui, non possit conueniri aliquo iudicio, quod

non possit competere cōtra tit.possidentem ut dixi supra,in 5.q.prin.in mā tituli ꝓ suo. quā gl.dicit ibi.Ang.esse mirabilem,q̄ tenet, ꝙ sicuti tit uerus excludit petitionem hære ditatis,ita putatiuus iusto errore,sed tñ non tenet eam,imo dicit hoc esse falsum,ut not. in l cogi per Cy in 2.q.supra de peti. hæred. & hr in l. Iul.in prin.ff ex quibus causis ma io.dicit ergo , ꝙ licet petitio hæreditatis sit perpetua,ut l.hæreditatis.supra ,de peti.hęr. tñ ubi competit pro re mobili,tollitur trien nio,& ubi pro immobili tollitur longo tpe, & in hoc exceditur a non suis terminis,ut l. hæreditatem infra,in quibus cau.cess. longi tpis pſc.ubi de hoc plenissime dicam , & de-
7 clarabo oīa pdicta†Item incidenter , ad propositum tñ hic pōt dubitari, quia sæpissime facta est mentio in istis tit.pro emp.pro suo pro soluto,& in aliis tit specialibus, ꝙ sufficit iustus aut iustissimus error pro tit.habili quo ad usucapiēdum,an hoc locum habeat in omnibus aliis tit.qui sunt habiles ad trāsferendum dominium,de quibus hr maxime in l i.in fin.cum 7. ll.seq.ff.de Public.Azo in summa.C.de usuc pro empt.in pen.col.uer. quæ aūt dicta sunt.dixi singulr.ꝙ illa , q̄ dicta sunt ī specialibus casibus;ꝑꝑ iustā ignorantiā,uoluerunt quidam extēdere ad oēm titulum,ubicunq; iustus error interuenerit, ēt si id non reperiatur lege cautum,sed hoc non putat esse uerum,quia superior ita dicit contrarium,uidelicet ꝙ exigatur in usucapione titul ut l.Celsus.ff.de usuc. cui non derogo,nisi in oībus prædictis , uidelicet in usuc.pro emp.pro legato,pro soluto,pro hę
8 rede,& in aliis qui in lege reperiūtur. †Hæc .n.specialia nō sunt trahēda ad consuam.ut. ff.de reg.iur.l.quæ ꝑꝑ necessitatem. & l.qđ contra facit l. ius singulare & l.quod uero contra ff.de legi. quod perpetuo tene menti pro declaratione totius materiæ usucapionis & præscriptionis.Aduerte,quia glo. i.in d.l.Celsus referendo prædictam opi.Azo.ipsam reprobat.& Bar.ibi in i.col.quod uerus credo , per ea quæ not. ibi per cum , & alios scribentes.†Secundo principaliter dicamus,
9 quot sint necessaria,seu quæ requirantur ad hoc.ut ti.pro legato locū habeat. Et dic plura esse necessaria.q̄ ad hoc requiruntur. Primum est,quod res aliena uere legata mihi fuerit,quo casu procedit usucapio ex uero titu.pro lega.& iste est casus in l.i. in princi.& in l.fi.in prin.ff.pro leg.uel quod fuerit legata alteri,& non mihi,uel legatum fuerit reuocatum,interueniente semper iusto errore ut l.4.& l.fi.ff pro lega.& l.si ancillam §.fin. ff.pro suo ut supra dixi.& no.quod dixi,aliena res,quia si esset propria,& legatum fuisset mihi a dño,& nō reuocatum, nō fuisset necessaria usucapio,ſm gl. in d.l.i. & dixi ēt supra,sed si uere legata non esset illi,qui pos se dit ti.pro legato,uel si legatum fuit sibi reuocatum,ſm ea quæ supra dixi,tunc posset usucapi,siue res esset aliena,siue testatoris, ut est tex.in l.4.in prin.ff.pro lega.Et est,rō ga ēt in hoc casu si res esset testatoris , non transiret dñium recta uia a morte testatoris uel ēt ab adita hæreditate in legatarium, ex quo sibi non fuit legatum,uel fuit reuocatū Secundū requiritur,qñ res aliena legatur,ut legans sit mortuus,ga nō sufficeret legatio.si putaret eū mortuū,& uiueret,ar.l.i.ff. pro hærede.& ita uult gl.& An.in l.ea res.ff. ꝓ le.Tertiū reqrit,nō solū,ut legās sit mortuus,sed ꝙ ēt legatarius existimauerit ipm mortuum,ut est text.in l.si is cui.ff.ꝓ legat. Quartum requiritur,ꝙ ēt sciatur, ꝙ legans sit mortuus ſm gl ibi,licet qñ res aliena legatur,non requiratur, ut dñs rei legatæ , sit mortuus,ut est tex.in d.l.ea res.& ibi hoc ēt uult Ang.Quintum requiritur,ꝙ ille cui legatur,habeat testamenti factionem passiuā .i.ꝙ sit capax successionis seu legati,ut l.nemo pōt ff.pro lega.& l.si in princi.sic hr in text.cui recte legatū relictum est .i. cui testator legare potuit,ut dicit ibi gl.eo.ti. facit l. fi.ff.pro hærede.Quæ aūt sint illæ personæ, quibus legari pōt? Dic illæ solæ , quibus est testamenti factio passiua,ut est tex.in § legati aūt.inst.de leg.& ibi gl.ord.quæ enumerat personas,quæ non habent testamenti factionem passiuam,& hr etiā per aliam gl.silem in l.i.in prin ff.de iu.fisci. secus si ab eo legetur,qui non est capax rei legatæ, quia tūc legatum ualeret.& posset procedere usucapio ut l.mortuo.§.Labeo.ff.de le.2.ſm glo.in d. l.nemo pōt Sextum requiritur,ꝙ legatarius rei sibi legatæ cōmerciū habeat, ut uult gl.
10 in d.l.nemo pōt.†Sed quid si est alias capax, legatarius,sed uitiatur ab illo,a quo cadit si. bi relictum,puta est filius spurius , uel incestuosus,qui relicti a pre suo nō est capax,ut in auct gbus mo.na.effi.sui.§.fi.& in auc.ex cōplexu.supra,de incestis nup.sed tū est capax,

pax, si ab alio extraneo sibi relinquatur, ut ē gl. no. in d. §. fi. in gl. mag. quod tenet Bar. in l. 1. in prin. de iu fis. & in l. huiusmodi. §. si Titio. *el primo*, ad fi. de leg. 1. & Angel. in l 2. sup. de hær. inst. & Io. de Im in l quod donationis. ff. de do. ca. mor. & Pa. de Ca. in l. Gallus. in §. quid si is. in 4. col. in pri ff. de lib. & posthu & nunquid poterit usucapere pro legato rem quam putauit sibi a patre relictam? gl. in d. l nemo potest. in fi. ff. pro lega. tenet ꝙ non. ſm Azo. & bene, quia sicut pater nō potuisset dominium rei legatæ in filiū transferre, si res fuisset præsens ratione incapacitatis, ut dixi, ita legando rem alienam nō potuit transferre usucapiendi conditionē. l. clauib. ff. de contrah. emp. & dicit Ang. in d. l. nemo potest. ꝙ si bene consideres, talis possessor est malæ fidei. pro hoc facit ēt ſm eum l. si ui. ff. de don. & probatur in materia. l. i. ff. de reg. Cato.

1 †Et posset circa prædicta dubitari de quæstione pulchra, qd si filius spurius, uel incestuosus errans in facto putat se posse usucapere, quia putat se legitimū, quia forte existimabat se iustis nuptiis pro motū iusto errore ductus, uel quia putabat se legitimatum, cum non esset saltem legitime, an tunc poterit usucapere. ti. pro leg. rem patris sibi ab eo relictam? Et gl. sing. in d. l. nemo potest. tenet, quòd non. & pro hoc facit, quia si patri interdicta est licentia relinquentur huiusmodi filiis spuriis, uel incestuosis, ut dixi, ergo uidetur interdicta usucapio. l. ubi lex ff. de usuc. & istam opi. tenet Ia. de Are. per d. l. & idem tenet Bal. in l. nullo. in 2. q. sup. de rei uend. & ibi etiam Sal. & subdit ibi Bal. ꝙ si possedisset rem spat. 30. anno. credit, quod præscripsisset ius excipiendi, per l. si quis emptionis. tit. inf. de præsc. 30. ann. Item ꝑ ista opi. facit, quia sicut si pater legasset rem propriam filio spurio, non transferretur dominium, ut in §. fi. in auct. quib. mo. na. eff. sui. ita non potest transferri usucapiendi conditio, per d. l. clauib. & sic non potest plus operari possessio, quam uerus tit. cum uoluntate tradentis. ar. l. si uir. ff. pro lega. & pro hoc etiam facit, quod dictum est in q. præce. Sed in contrarium, quod imo possit usucapere, uel præscribere, facit l qui contra. sup. de ince. nu. ubi propter iustam ignorantiam huiusmodi personæ pro legitimis habentur. & hæc sententia est humanior, ſm Ang. in d l. nemo potest. pro qua facit ſm eum l. i. in fi. ff. pro do. & dicit, ꝙ huic opi. inhærebat Ray. de For. Nec ob. d. l. ubi lex. quia ibi usucapio prohibetur. & subdit, quod illa sententia sibi placet. & de hoc etiam tetigi in l. uenditioni. super gl. 2. sup. de usuc. pro emp. & pro ista opi. facit l. fi. in 2 resp. ff. pro leg. quæ probat, quod ubi error iuris procedit ab errore facti, non impeditur usucapio, & in causa lucratiua, sicut est legatum. Ego autem puto, primam opi. ueriorem, per ea quæ sup. dixi. Nec ob. l. qui contra. sup. de ine. nup. cum gl. quia ibi loquitur in errore patris contrahentis nuptias prohibitas, quo casu uidetur, ꝙ filius non sit illegitimus quo ad bona parentis errantis, ut ibi no. & idem tenet Ang. in l. si uxor. §. diuus Seuerus. ff. ad l. Iul. de adult. & habetur per Bar. & alios in l. Paulus. alias incipit, eius qui. ff. de sta. ho. & per gl. in c. in hibitio. §. si quis in uerb. si ambo parentes. ext. de clan. desp. & ibi per Doct. sed secus uidetur esse quantum ad filium, qui licet reputet se esse legitimum, tamen propter hoc nō efficitur legitimus nec habetur pro legitimo ut dicam in seq. q. & ideo error iuris in sua legitimitate sibi non prodest, ex quo est persona incapax, cui legari non potuit a patre, ēt si esset res aliena, licet putasset esse suam, ut dixi in q. præc. Nec ob. l. i. in fi. ff. pro do quia potius probat contrarium, nec est eadem ratio ibi, quæ est hic, etiam si uidemus ibi sumere arg. a contrario sensu. Nec obst. quod fuerit in errore aliquo, quia ille fuit error iuris. de quo plene dixi in d. l. uenditioni. ac etiam ille error licet potuerit procedere a facto, tamen non fuit circa titulum, sed circa suam incapacitatem, quæ sibi non prodest, ut statim dicam.

2 †Sed pone, quod aliquis putauit per spatium 30. ann. se legitimum, cū non sit, nunquid per hoc præscripserit legitimitatem? Dic quod non imo opus est, quod legitimetur a principe, ut ff. de rit. nu. l. quia in prouincia. in §. diuus. secundum Bal. not. in l. nullo. in uer. f. sed pone, quòd aliquis. supra de rei uend.

DE USUCAPIONE PRO DERELICTO.

SUMMARIUM.

1 *Titulus pro derelicto sicut titulus pro soluto, & alii, ad dominiū transferendum habilis existit.*

Rem

2 *Rem suam mobilem si dominus pro derelicto habuerit, uel ipsā iactauerit, seu in uulgus sparserit, an continuo occupanti concedatur.*
3 *Pecuniam Papa, uel princeps cur in uulgus spargat.*
4 *Vsucapio pro derelicto tunc procedit, quando quis rem alienam pro derelicto habuit, & unus eam occupauit uel apprehendit.*
5 *Vsucapere an possim rem, quam ex alia causa acquirere me putabam, & pro derelicto ipsam habitam occupaui.*
6 *Vsucapi quomodo possit titulo pro derelicto res pro derelicto habita, & in quo iste titulum cō sistat.*
7 *Stante statuto, quod de quolibet cōtractu soluatur gabella, si ego nolens soluere uolēs tibi donare, habui rē pro derelicto, ut tu eam occupares, an hoc quadam donatio dicatur.*
8 *Donatio rei habitæ pro derelicto, an insinuari debeat.*
9 *Rem pro derelicto quis habere dicatur.*
10 *Res in naufragio si quispiam in mare proiecerit leuandæ nauis causa, an eas pro derelicto habere dicatur.*
11 *Decretum primum qui patitur, rem pro derelicto habere dicitur.*
12 *Fluminis impetus si ratem ruperit, & in fundū tuum lignamina proiecerit, quomodo scire poterit, an lignorum dominus ea pro derelicto habuerit & quid de illis lignis agendum.*
13 *Flumen sibi alicuius agrum lignamina, & urgetes proiecerit, quæ agris noceant, an ea lucrifacere possit maxime cum dictarum rerum domini non cognoscantur.*
14 *Seruo infirmo si quispiam alimenta negauerit, statim liber efficitur.*
15 *Seruo sano si aliquis alimenta futura, seu præsētia negauerit, an per hoc ipsum pro derelicto habere uideatur.*
16 *Fortuna id quod committitur, & non defenditur an derelinqui dicatur.*
17 *Rem pro derelicto quis habere possit.*
17 *Agrū deserere aliud est & aliud derelinquere.*
19 *Fundi dominus deser or an possit post ētia duci, & ipsum fundum recuperare & colere.*

1 POstremo: †uidendum est de ti. pro derel. nam sicut ti. pro legato, de quo dictum est supra prox. & ti. pro soluto, & alii, de quibus in hac. l. dictum est, sunt tituli habiles ad usucapiendum: ita etiam est habilis tit. pro derelicto: ut l. id quod. cum se. ff. pro der. qđ declara secundum ea quæ dicam inf. in uer. 3. prin. uideamus. † Circa quē tit. primo sciē- 2
dum est, quòd si dominus habuit rem suam mobilem pro derelicto, uel ipsam iactauit, seu sparsit in uulgus, continuo occupāti cōceditur, & dominium acquiritur per occupationem. l. si id quod. §. id quod. ff. pro der. & l. qua ratione. §. pe. & fi. ff. de acq re. do. & in sti. de rer. di. in §. pē. qui incipit. hoc amplius, & his duob casibus non habet locum usucapio pro derelicto, ex quo statim res efficitur occupantis, cum erat derelinquentis, ut not. gl. fi. in fi. in l. i. ff pro derel. Et est rō, quia nemo pōt rem suam usucapere. l. sequitur. §. lana. ff. de usuc. Sed tamen est differentia quo ad aliud, inter istos duos casus. quia quando quis habet rem suam pro derelicto, incontinenti perdit dominium rei suæ, ēt anteq̄ occupetur per alium, ut l. 2. in fi. ff. pro dere. Et est rō, quia ille qui habet rem pro derelicto. principaliter uult carere illa re, licet secundario uelit, ut acquirat occupanti, ut d. §. pen.
5 †Sed aliud est, quando quis iactat, uel sparsit rem, seu pecuniam in uulgus, ut fo. sitan aperiatur Papæ, uel principi transeunti. nam dicit Acc. in d. §. pe. ꝙ hmōi res, uel pecunia omittuntur, seu pronunciuntur in populū, ut illuc concurrente multitudine populi ꝓ suscipienda pecunia possint prætores, uel consules pertransire. ut in coronatione Papæ dixit se uidisse. alegat d. l. si id quod. §. id quod. & in auth. de consuli. §. habitā ibi, argentum uero. & ita ēt ego uidi, quando est creatus Dux Venet. & ducitur per plateas. ut ostēdatur populo, & ꝑ maximā copiam populi concurrentem iactantur pecuniæ in uulgus ut possit facilius Princeps facere transitū. uidi ēt ob aliam cām iactari pecuniā in uulgus in Alemania, in ciuitate Patauiæ, dum essem orator Venetus apud Imperatorem in dieta Ratisponēsi cōtra Turcos instituta. cū Mag. D. Pau. Maureceno patricio Veneto, & dño meo colendissimo. nā eps Patauiensis, q̄ nouam monetam cupi fecerat pro populi lætitiā, fecit fieri proclamata ꝑ ciuitatē de dicta noua moneta expēdenda, & in quolibet quadriuio fecit proiicere de illa noua pecunia ī uulgus, & hoc casu iactantur in uulgus pecuniæ principaliter, ut alios hēat, liceat pro scđario uelit carere, unde anteq̄ apprēhēdātur, seu occupentur ꝑ aliquē. nō desinit esse dñs, sed demū post apphēsionē alterius, ut ī

§. pe.

§.pen.instit.de rer.diuis.Et rónis est, quia principalis intentio iactãtis in unlgus, est donare,licet inincertam personam,sed inte tio hñtis rẽ pro derelicto est principaliter perdere:ut dicit gl.in d.l.si id quod. §.1. & ibi ẽt hoc ult Ang.Sed contra istud opp. qa non uidetur, ꝙ ẽt ille, qui habet rẽ pro derelicto,per ad dñium anteq̃ alii aequiratur, per l.nec utilem.In fin.ff.ex quibus cau. maio.Sed rñdetur ꝙ illud procedit in cõtra dñi uoluntatem, sed in casu nostro secundo domini uoluntatẽ eius determinatione facta l.si quis ui.§.differẽtia cũ ibi not.ff. de acq. poss ẽm Ang.in l.1.cũ seq.ff. pro derel. Vel dotes aliter rñdere ẽm Iac. de Are. ꝙ d.l. nec utilẽ.in fin. loquitur qñ agitur de dãdo certæ personæ,& ideo nisi ei quæratur, cessat causa finalis actus,& ideo remanet dñs, ut ibi.Sed in casu nostro loquimur,qñ uolebat relinquere rem in pristinam naturam, uel dare personæ incertæ.ar. d.l. si id quod. §.1.ibi,quãuis incertę personæ uoluerit,&c. ff.pro derel.Et circa materiam.d.l nec utilẽ. in fi.uide Bar.in l.plane.in prin.ff. de leg. 1. & Alb.de Ro.in l.si fuerit.ff.de reb.du. & Io.
4 de Ana.in c.fi.de Iud.† Secũdo principaliter uidendum est, quòd usucapio pro derelicto tunc procedit, quando quis rem alienam habuit pro derelicto, & unus eam occupauit, uel appræhendit:ut l.si id quod.ff.pro derel. & sufficit quantum ad hoc,scire rem habitã pro derelicto,licet ignoret a quo, ut ẽ casus ibi ẽm Ang.& bene: imò plus ẽt si uere non fuerit res habita pro derelicto, si tamẽ iustissimo errore ductus fuit ad hoc credendum, posset usucapere, sicut dictum est in aliis ti. in l.Celsus.ff.de usuc.ẽm glo.no.in l. nemo. ff.pro derel. Nec ob.d.l.nemo. quæ dicit,nemo potest pro derelicto usucapere,qui falso existimauerit rem habitam esse pro derelicto quia intelligitur,nisi iustissimus error interuenerit ex parte occupantis, secundum glo.
5 ibi,ut supra dixi. † Sed quid si putabam me ex alia causa acquirere,& pro derelicto rem habitam occupaui, nunquid eam possim usucapere?gl.dicit,ꝙ non,in l.2.in prin.ff pro derel.arg.l.2.§.si sub conditione ff.pro emp. & l.si id quod præalleg.Sed certe tex.in d.§. si sub conditione.facit in oppositum.nam dicit,ꝙ sufficit ad acquirendum habere titulũ nec est curandum utrum sciat se habere,nec ne:& curatur potius de ueritate, quàm de opi.& ideo Ia.de Are.in d.l.2.dixit. quòd gl. allegat illum.§.si sub conditione ẽm intellectum Io.qui quidem intellectus,ibi reprobatur.& ideo Ia.de Are.in d.l.2.reprobat glos. ibi,& dicit,quòd credit,quòd ille qui erraret in hoc, posset nihilominus effici dominus. Nec ob.d.l.si id quod. quia tũc oportet scire rem haberi pro derelicto, cum non subsit alia iusta causa possidẽdi. Item,& iustissimus error tñ præstat,quantum scientia, ut not.
6 gl.in d.l.nemo.ut sup.dixi.† Tertio principaliter uideamus,qũo res habita pro derelicto possit usucapi tit.pro derel.& in quo consistat iste ti.Et die,quòd ille, qui habet rẽ pro derelicto,uidetur uelle donare personæ incertæ.postea capienti,seu occupanti eam,&hoc genus derelinquendi.s.donatio quædam est ut l.quod seruus.ff de stip seru.& ibi Bar.& alii.& ita tenet etiam Ang.in d.l.si id quod. §.1.ff.pro derel.Sed contra hoc opp. imo nõ potest esse donatio, ex quo saltem hodie pactum nudum requiritur in donatione, & utriusque consensus.ut l.si quis argentum.infra de don.Sol.ẽm Bart.in d.l.quod seruus. in fi.don.quæ fit in personam certam, requirit utriusque consensum,& præsentiam,iuxta l.absenti cum ibi nota.ff.de don.secus in donatione, quæ fit in personam incertam, ut d.l.quod seruus.& l.qua ratione.§.fi. & ibi no.ff.de acq.rer.dom. Et ex hoc quod habere rem pro derelicto,fit quædam donatio sequuntur plura,quæ sunt in hac materia diligenter attendenda. Primum est,quòd ista donatio dicitur titulus habilis ad usucapiendum, quando res aliena habetur pro derelicto,ut dixi & ita debet intelligi tit.ff.pro derel.Secundum est, quòd habere rem pro derelicto,est species alienationis in incertã personam.inst.de rer.diui.§.pen. & fi. Tertium est,modus tradendi possessionem alteri. argu.l.filius f.§.fundum.ff.de contrah.emp.secuta tamen postea appræhensione,seu occupatione.& probatur in l.1.& 2. ff. pro derel. nam eo ipso,quòd res est habita pro derelicto,occupatio est facta licita,quæ prius erat illicita.& ita etiam uult Ang.ibi,& bene. Et hæc sunt no. ad euitandas multas fraudes, quæ fiunt quotidie,secundum Barto. in d.l.
7 quod seruus.ff.de stip.seru.qui dicit,† quòd stante statuto ,quod de quolibet contractu soluatur gabel a.ego nolens soluere,cogitaui fraudem. nam uolens donare tibi, habui rem

rem pro derelicto,ut tu eam occupares,certe hæc est quędam donatio,& ideo debet solui gabella, tanquam de contractu donationis.& allegat gl.quę hoc tangit,in l.1. circa prin.ff.si noxali causa agatur. & ibi ponit ēt
8 Bart.& alii Doc.†Sed nunquid talis donatio debeat insinuari? Lud.de Ro.in l.Modestinus.in fi.ff.de do.tenet ꝙ sic.Sed Bald.in l.si inter.C.de solu. uidetur tenere contrarium, dicens,quod quando quis habet titulum,nō requiritur insinuatio,sicut nec quando habetur pro derelicto.& efficitur occupantis,d.l. quod seruus.de quo uide per Guil.de Cu.in l.1.ff.de rerum diuisi.& per Ang.in l.si id ꝙ. §.id quod.ff.pro derelicto.

Ego uerò dico.Aut quis uult habere rem uerè pro derelicto,non habens animum donandi alicui certæ personæ,& sic nō in fraudem,& tunc locum habet,quod dixi Bald.ut insinuatio nō requiratur.Aut habuit animū principaliter donandi certæ personæ, & in fraudem legis habuit rem pro derelicto.puta ne soluatur gabella de dicta donatione,& tunc debet insinuari,sicut si uerè donasset,ꝑ totum titulum.supra plus ualere , quod agitur.Item etiam hęc sunt utilia,quia ubi quis esset prohibitus alienare,non potest habere rem pro derelicto.ut no.Iaco. But.in l.1.§.i. ff.si ex noxa.causa agatur,& Bar. in d.l.quod
9 seruus.ff.de stip.seruorum. †Quarto principaliter intelligamus pro declaratione huius ti.pro derelicto,quando quis dicatur habere rem pro derelicto.Et respondeo , pro derelicto haberur,quando dominus ea mente abiecit,ut id rerum suarum esse nolit, ideoque statim dñs eius rei esse desinit,ut dicit tex.in
10 §ti.de rerū diui.§.pen. † Sed quid si aliquis leuandæ nauis causa dubitans de naufragio proiecit ex naui aliquas res in mare, nunqd uideatur habere eas pro derelictis? dic quod non in dubio.l.2.§. fin. & ibi bona glo. ff.ad l.Rhodiam.de iactu.& l.qui leuandæ. eo.tit. & l.qua ratione §.fi.ff.de acq.re. do.& insti. de rer.diui.§ fina.& l.fallus §.si iactum.ff.de fur.& no.per gl.& Doct. in dictis iuribus. ex qualitate tamē actus pōt perpēdi de animo proiicientis,si habuit pro derelictis, uel animum recuperandi hahuit, puta si proiecerit in mari librum apertum,præsumatur ipsum habere pro derelicto,ut dixit glo.in d. §.fi.& in lege 2.§.fin.& dicto §.si iactum , Bar. ibi, qui dicit quod si proiecit librum inuolutum in pannis cereis,nō præsumitur habuisse animum habendi pro derelicto, quod dicit esse menti tenēdum,nec huiusmodi res possunt titulo pro derelicto usucapi.l.si quis merces. ff.pro derelicto.& occupans dicta bona ,quæ ex naufragio perierunt,tenerur domino restituere.aut.nauigia.īfra de furtis,& ibi Do. & habentur in l.si quis nec causam.§. fin ff.
11 si cert.pe.†Item qui patitur secundum decretum dicitur habere rem pro derelicto.gl. est fin. in l.quamuis. ff.de dam. infec.secundum Bal.in l.2.ff.si ex noxa. causa agarur.
12 †Quid autem si impetus fluminis rupit ratē & proiecit lignamina in fundum tuum,quo modo poteris scire , an dominus lignorum habuit ea pro derelicto? Fed.de Se. in consil. suo 102.quod incipit,domine Francisce infrascripta materia , & format istam quæstion.& dicit quod lex,quæ loquitur de materia derelicti,uidetur dicere,quando quis abiecit rem suam.sed in casu nostro non abiecit,sed ruina eam perdidit ut in d.§ fin.Insti. de re.di.unde in casu nostro non uidentur lignamina pro derelictis,nec procedit usucapio,ut d.l.si quis merces.ff.pro derelicto,maxime secundum Cano.secundum quos,sem-
13 ꝑ requiritur bona fides.c.fi.de præsc.† Quid ergo faciet iste,in cuius agrum flumen lignamina,& uegetes proiecit,cum agris noceat, ut ea possit lucrifacere,cum nō cognoscātur domini dictarum rerum? Et uidetur posse dici secundum Fed.in d.cons.quod fiat proclamatio in locis uicinis,ut dominus ea tollat. infra certū tēpus. aut ex nūc,ꝑ derelictis habeti uideantur,maxime si res illæ sunt leues, Ex eā nanq; cōpelli qs pōt agere.l.i.supra,ut nemo inuitus.hic.n.causa subest, quia nocerent ista lignamina uel rudera agris uicinorū.Subdit tñ,ꝙ securior uia esset,quod post aliquod tēpus post dictā proclamationē uenderentur res,& pretiū erogaretur pauperibus argu.c.cum tu.de usuris.cū si.Et hoc ultimū ēt uult Bar in l.falsus §.q alienum.ff. de furtis,q dicit,ꝙ quando quis occupat rē,quam putat pro derelicto habitā,pōt eā licitè retinere,ut in toto titu. pro derelicto & si hoc nō putauit,debet dare pauperibus ꝑ anima eius,cuius fuerunt,arg.aut. oēs peregrini.supra,cōia de successionib.quod tene menti, qa est quotidianū in locis, ubi sunt flumina
14 rapida,sicut est Padus & Athesis.†Item quādo quis denegat alimenta seruo infirmo,sta-

tim

tim efficitur liber.l.i.§. sed sancimus infra, de lati.liber. tollen.& hr in l.si ff.pro dereli. cto per tex.& gl.in Inst.de liber §.fi. in gl.or di.& gl.in authen.de nuptiis.§.& multo po tius.& ibi Iac.de Bob.& Ange.in d.l.fi.& hr
15 per gl.ordi.87.dist.si expositus. † Sed quid si denegat alimenta futura seu præsentia seruo sano, an per hoc uideatur ipsum habe re pro derelicto? gl.in d.l.fina.ff.pro dereli. cto, tenet ꝙ non. Sed gl. tenet cōtrarium in l.fina.infra,de infan.exp.& in d.§.sed sanci. mus.& Ang.in d.l.fi.qui ita dicit, sumendo illam legem, Denegans alimenta præstare, uidetur rem pro derelicto habere,& ideo cō ceditur occupanti,& etiam ipsa res pōt seip sam pro libera gerere,& ideo si ipse uult li ber esse, potest seipsum ia libertate occupa re, ut d.l.quod seruus.de stip.ser. alias erit al terius ipsum occupantis. Sed Iac.de Aret.di cit, quod quis potest esse seruus sine domi. no.declaro, si dominus denegat sibi alimen ta, quia uidetur incontinenti ipsum habere pro derelicto, & sic perdit dominium serui. l.i.ff.pro derel.nec acquiritur alteri ante oc. cupationem, nec efficitur liber, nisi uelit se occupare gerendo se pro libero, & ideo sta tim, quòd dominus habet eum pro dereli. cto,& uult esse liber, fit liber ti.pro derelicto & sic intellige in auth.de nupt. §. & multo potius. Et ratio potest assignari, quia id qđ pro derelicto hbbetur, in suam originem, & primam causam redit, sed ab initio omnes homines liberi nascebantur, ut Insti. de lib. prin.ergo, &c. Sed si quis denegat alimenta iam præstita seruo, restituere alteri, non ui. detur habere pro derelicto, nec ei libertatem impartiri, ut d.l.fi.ff.pro dere. & ita tenet in hoc ibi Ang.& de ista materia uide per gl.fi. & Doc.in c.i.de infan.& lang.expo. & Gof. in sum.eo.ti.& per tex.& gl.86.dist.si exposi tus.& uide quod no.Bal.in l si qua illustris. in uersi.quæro quis succedat.infra, ad Orfic.
16 †Item adde, quod id quod fortunæ cōmitti tur, non defenditur, non dicitur derelinqui. tex.est,& ibi Bal.in l.seruus.ff. de stat. hom.

17 †Quinto.principaliter est etiam sciendum, quis possit habere rem pro derelicto. Et re spondeo taliter, ille, qui alienare potest. sed qui non potest alienare, non potest habere rem pro derelicto, ut no.Bar. in l. quod ser uus, ff.de stip.seru.& no.Docto.in l.i.ff. si ex nox.cau.aga.& dixi sup.in 7.q.prin.in fi.Itē bannitus non potest habere rem pro derel. solet allegari gl.no.in l.3.C.de agric.& cēsi.
18 li.11.†Sexto,& ultimo, non est prætermittē dum, aliud esse agrum deserere,& aliud dere linquere.qui.n.derelinquit, ipsum ex pœni tentia non reuocat.l.i.ff. pro derel.ised qui deserit infra biennium, ei detur, si non fuit uocatus per possidentem, ut in l. qui agros. C.de om.agr.deser.lib.11.alias datur sibi so lum tempus semestre, ut l.locorum.eod.tit. ita dixit Bar.in d.l.qui agros.& ita uult Lu. de Ro.in quodam suo sing.quod incip.quæ ro quæ sit differentia inter deserere, &c.qui dicit, ꝙ ille habet rem pro derelicto, qui to tale abiecit a se dominium,& possessionem rei suæ, quam si alius occupat.non habet lo cum pœnitentia.d.l.ff. pro derel. & l. quod seruus.de stip.ser.& cognoscitur an quis ha beat rem pro derelicto ex qualitate proiiciē di, puta.quis proiecit librum apertum, ut di. xi sup.in 4.q.prin.Sed si ego proiicerē, quia me prosequebantur inimici, ut possem le uius currere, secus. Deserere autem proprie dicitur, qui a se abiicit diligentiam culturæ rei propriæ, utputa si habeo uineam, & non facio ipsam zapare, dicor deserere,& ex ista desertione resultat, quòd respublica illum fundum, uel agrum, tributarium, pro quo debetur tributum, potest transferre in domi nium alterius, qui dicat se uelle colere illū
19 fundum.† Sed nunquid postea primus do minus desertor possit dici pœnitentia, & re cuperare fundum,& colere? dicas ꝙ sic, in fra biennium, uel semestre tempus, secundū diuersitatem causarum.tex.sunt singulares, quos ualde no.Bart.in d.l.qui agros.& in l. locorum.C.de omni agro deser.lib.11.

Finis Tractatus de Usucapione.

BARTHOLOMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS. I. V. D.

TRACTATVS DE CONTRACTIBVS emptionum, & locationum cum pacto de retrouendendo simulatis.

AD R. D. D. HERMOLAVM BARBARVM, sacri Pontificii ciuilisque iuris Doctor.

Optimam bonorum possessionum maiores nostri Veronenses in fundis liuellariis esse existimantes, facultates suas in eis semper collocare cõsueuerunt. Hi enim certissimos reditus dominis omni tempore nullo cum labore, nulla cum impensa reconditos reddunt. Quod quidem etsi omnibus, in primis tamen illis, quibus nulla est agrorum cura, conuenit atque conducit. Sed cum omnes tam intellexerit onus grauissimum emphyteuticum esse, tũ propter bella, quæ diu nobis fuere, tum propter grandines; & alias tempestates, quæ pluribus annis Veronẽses contetruerunt. pauci nunc admodum reperiũtur, qui se iuri empbyteutico subiicere uelint, cum sæpenumero plus dominis reddãt, quàm præceperint. Ex quo impræsentiarũ nulli fere noui contractus emphyteutici celebrantur. Inoleuit autem in hac urbe nostra alius similis contrahendi modus, uendẽdi. s. fundum, ipsumque postea, siue incontinenti ab eodem in perpetuum conducendi, cum pacto de retrouendendo, & ab his ut plurimum, qui neque uendere, neque conducere cupiunt, sed cogente necessitate hoc
a colore pecuniam mutuam *a* quærunt. Vnde cum his contrahentes sæpissime Euangeliorum prędicatores publicæ detestantis, ac etiam nonnulli, qui bonæ conscientiæ apud omnes existimantur, aliquem obligare sibi hoc pacto perhorrescunt. Plurimi autẽ hus contractus in ire non dubitant. Qua ex re illud euenit, ut quandoque ubi abstinendum non est, abstineant, & ubi non est cauendũ, inaniter caueant. Et licet apud uiros religiosissimos de hoc publice prædicari consueuerit, nonnunquam tamen minus recte, nonnunquam minus perfecte id fieri solet, & si quandoque a uiro doctissimo recte ac perfectissime hoc munus absolutum fuerit, nõ tamen ab omnibus, & præsertim uiris indoctis intelliguntur, & si ab illis intelliguntur, id ex eorum memoria facillime delet obliuio. Quamobrem hunc libellum de his contractibus composui, singulos in eo casus, q euenire consueuerunt, distinguendo. & coniecturas plurimas ex quib. cõtractus fictitius
b *b* simulatus, & usurarius præsumaẽ, & intelligatur, undiq; ractis diligẽtius colligẽdo, ut oẽs pcipere possint à qbus abstinẽdũ sit, & quos absq; salutis interitu ualeãt celebrare, quem libellũ antẽq̃ edere uoluerim, tibi in scribẽdum. & ad remittendũ esse putaui, ut sapiẽtia, & auctoritate tua hac in re mihi iudex existas, Es. n. ciuitatis nfæ sanctissimus ꝓsul, & antistes, & in omni iure doctissimus. Nec unquam alteri edendum esse censui, nisi prius per te uisus, & correctus, aut comprobatus extiterit.

a Pecuniam mutuam. *Vtrum dare mutuũ pecunii sit de præcepto. Resp. secundum Sco. in 4. dist. 15. quod habens pecuniam sibi pro aliquo tpe inutilem, mortaliter peccat, si eam non mutuat indigenti, & petenti, quia facit contra præceptũ naturæ, & Christi, & sic prohibetur usura. & primo Moyses in Deut. c. 24. Nõ fœnerabéris fratri tuo ad usurã pecuniam, nec fruges, nec aliã quamlibet rẽ, sed alieno fratri tuo absque usura id quo indiget. cõmodabis, ut benedicat tibi dominus Deus tuus in opere tuo.*

b Contra-

b Contractus fictitius. Et contractus singularis praesumitur si uenditor diu post contractum uenditionis reperitur possidere. uide Cor. 2. uolu consi. 121. inc. duo. Et adde probandam simulationem contractus quid requiratur, & an species simulationis debeat exprimi, & quot sint species simulationis, uide Alex in uolu. consi. 112. in 1. & 2. columna.

SVMMARIVM.

1 Pacto de retrouendendo pignus contractũ praesumitur
2 Pactum de retrouendendo in contractu oppositum de iure ciuilis reprobatum non est.
3 Locatio, & uenditio iusto pretio facta de iure ciuili, & canonico, reprobata non est.
4 Ius naturale est, quod in lege, & Euangelia cõtinetur, quo quisque iubetur alii facare quod sibi fieri uult.
5 Fraus & dolus cuiquam patrocinari non debẽt.
6 In incertis non certis, locus est coniecturis.
7 Cõtractus an sit pginoratitius, simulatus, siue usurarius an uero licitus, magna differẽs a est
8 Contrahentib. se in precio decip re licet.
9 Expresse uel tacite, quomodo in pacto de retrouendendo aliquid actum dicatur.
10 Actus praesumptiuus potius quam tacitus per coniecturas inducitur.
11 Pacto de retrouendendo, quomodo aliquid praesumptiue actum dicatur.
12 Pacto de retrouẽdendo quando aliquid dicatur factum incontinenti, uel ex interuallo.
13 Iure diuino, se conscientiae foro nullus decipi debet seu laedi.
14 Contractus simulatio testibus & instrumentis probari potest.
15 Pactum de retrouendendo simulatum praesumitur quando contrahentes non habuerunt animum emendi uel uendendi.
16 Contractum factum cum pacto de retrouẽdendo ubicunq; praecessit contractus mutui, semper usurarius praesumitur.
17 Praesumptionem cõtra iuris à iure introductã semper probatio in contrariũ admittitur, nisi ius statuat quod non admittatur.
18 Pactum de retrouendendo dolosum praesumitur quandocunq; in ipsa uenditione laesio interuenerit.
19 Pactum de retrouendendo cum sola paruitate uel maioritate pretii maxime iusti pretii dimidiã non cõtingente, nõ facit praesumere cõtractum simulatum uel usurarium, nisi aliae coniecturae fuerint.
20 Lex uel canon ubicunque prouidens super certo disponendo secundum aliquam rationem in foro iudiciali obtineat rationabiliter, secundum Theologus etiam in foro conscientiae obtinere debet.
21 Ecclesia in suis contractibus fraudem aliquam adhibere non debet.
22 Contrahentibus de iure diuino non est licitum se decipere etiam circa dimidiam iusti pretii
23 Foro ciuili uel canonico cur contrahentibus se decipere licet.
24 Contrahens unus si alium non deciperit, quia quilibet sciebat & intelligebat ualorem rei uẽditae. Item nullus eorum erat in cõtrahẽdi necessitate, & nihilominus res fuit uendita uel in solutum data. uel aliter plus uel minus iusto pretio alienata, an in foro conscientiae i um sit.
25 Restitutioni an in foro conscientiae quis teneatur, quãdo uendens uel alienans laesus est sagacissima persona.
26 Restitutioni quibus in casibus in foro conscientiae quispiam teneatur.
27 Emptor secundum sanctum Thomam, si multũ iuuetur ex re quam emit & ille qui uẽdidit non damnificatur ultra communem ualorem illius rei eã utilitatem emptori uendere nõ debet.
28 Pretium iustum in foro conscienti qd dicatur.
29 Lex ubi figit pedes suos, ultra trãsferẽdi nõ licet
30 Res quod uendatur, uel ualeat quãtum uendi potest, quomodo intelligatur
31 Res ubi quandoq; diuersis pretiis uendi potest, quae uia tutior eligenda sit.
32 Pactum de retrouendendo dolosum praesumitur, quãdo laesio esset in locatione, seu infictus qualitate.
33 Pensio iusta alicuius rei quaenam sit, & quando dicatur.
34 Domus in ciuitate Veronae communiter in ratione trium pro centenario locãtur, & quãdoque uiliori pretio, si ipsae domus eodem pretiosae fuerint.
35 Liuelli, affictus, quidquid ualeat aureus, siue eius aestimatio crescat, siue decrescat semper tãtum in monetis solui debet.
36 Argumentum ab experientia sumere bonũ est.
37 Pacto de retrouendendo quando in pretij quantitate laesio contingit praesumptio est ipsum fore iniquum.

38 Vsu

38 *Vsura est,quidquid sorti accedit.*
39 *Contractus usurarius detegitur,si creditor ultra sortem aliquid recipit.*
40 Pactum *de retrouendendo uenditione in secunda,si plus exigatur,seu præcipiatur,quã fuerit quod soluitur in prima,nõ in pecunia,sed in alia re,iniquum, & dolosum præsumitur.*
41 Pacto *de retrouendendo, præsumptio est contractum esse licitum,quando contingit læsio in aliqua expensa,quæ ad ipsum emptorem,eundemque locatorem spectaret, & tamen ipse uelit,quod illa ad primum uenditorem, eundẽque locatorem spectare debeat.*
42 *Creditor tenetur soluere tabellioni instrumentum crediti conficienti.*
43 *Contractus dolosus esse præsumitur, quãdo res est pro parte uendita,& pro parte donata, et donationis causa non subest.*
44 *Donatio pura, & simplex propter liberalitatem & munificentiam fieri debet.*
45 *Benemerita in dubio non præsumuntur.*
46 *Contractus simulatus iuramento non ualidatur*
47 Pactum *de retrouendendo quibus uerbis in instrumento appositis iniquum esse præsumatur*
48 *Contractus iniquus esse præsumitur ex pactis, uel clausulis insolitis in instrumento appositis*
49 *Pactum de retrouendendo, quod sit dolosum, maxima præsumptio est,quando emptor, idẽque locator uoluit contractum uenditionis nõ posse dissolui,nisi usque ad certum tempus.*
50 *Emptio,& uenditio ad certum tempus fieri potest.*
51 Pactum *de retrouendendo dolosum esse præsumitur, quãdo in eo dictum fuerit, quod emptor teneatur retrouẽdere uenditori fundum uenditum &c.*
52 Pactum *de retrouendendo malum esse, præsumptio est.quando quis mihi fundum uendidit & ego sibi dictum fundũ in perpetuũ locaui, & simpliciter in instrumento esset appositum pactum de retrouendendo usq; ad certum tẽpus.*
53 *Pactum de retrouendendo usq; ad certum tempus completum uel in perpetuum de iure ciuili licitum est.*
54 Damnum *nemo facere dicitur, nisi cum id facit,quod ius facere non habet.*
55 *Præsumitur in dubio quis uelle quod sibi fauorabilius est.*
66 *Pactum de retrouendendo facere ad tempus cõpletum in foro conscientiæ tutius est quam in perpetuum.*
57 *Temporum taxationib. nulla ratio reddi potest nisi quod ita legislatori placuerit.*
58 *Pactum de retrouendendo esse malum,præsumptio est,quando ab ipso initio partes egerunt, quod quãdocunq; uenditor restituet pecuniã perceptam, emptor etiam rem suã restituere teneatur.*
59 *Meum uel tuum proprie loquendo dicitur,quod uendicare potest.*
60 Pactum *de retrouendendo simulatum, uel usurarium esse præsumitur,quando pacta in contractibus opposita claudicãt,ut puta quia omnia in creditoris & non debitoris fauorem apposita fuissent.*
61 *Pactum de retrouendendo simulatum esse præsumitur ex parte uenditoris propter ipsam rẽ uenditam.*
62 Pactum *de retrouendendo malum esse præsumitur ex persona ipsius uenditoris, scilicet propter pretium.*
63 Pactum *de retrouendendo fictitium esse præsumitur,ex paruitate pretii ex persona ẽptoris*
94 *Pactum de retrouendendo præsumitur esse simulatum ex parte ipsius emptoris propter rẽ emptam,quam non curaui uelle uendere,nec de ea informationem suscipere,& alia quæsiuimus.*
65 *Pactum de retrouendendo præsumitur esse usurarium ex persona emptoris.scilicet quod emere noluerit,quando ipse propria prædia uẽderet,& huiusmodi contractus faceret.*
66 Pactum *de retrouendendo fictitium esse præsumitur,quando contractus uenditionis & locationis cum pacto &c.clam & occulte celebrati sunt.*
67 *Beneficium ecclesiasticum qui occulte confert, præsumitur contra eum.*
68 Pactum *de retrouendendo usurarium esse præsumitur,quando in loco,ubi cõtractus celebratus est,consueuerunt similia fœnora exerceri*
69 *Vsurarius præsumitur .si quispiam moratur in loco,ubi usuræ exerceri consueuerunt.*
70 Pactum *de retrouendendo iniquum esse præsumitur.si celebratum fuerit inter emptorẽ & uenditorem qui consueti fuerint similes contractus facere,*
71 *Consuetus esse quispiam dicitur aliquid facere, quando bis uel ter idem fecerit.*
72 *Qualitas facti faciẽtis personæ præsumitur.*
73 Pactum *de retrouendendo usurarium esse præsumitur,quando contrahens usuras exercere solitus fuerit.*

74 *Vsu*

74 Vsurarii cum sint pessimum genus hominum, de fa cili contra ipsos præsumitur.
75 Malitiis hominum indulgendum non est.
76 Pactum de retrouendendo illicitum esse præsumitur, quando uenditor rei uenditæ in possessione remansit.
77 Præsumitur nemo suum iactare uelle.
78 Præsumptio simulationis per precariam possessionẽ excluditur.
79 Pactum de retrouendendo iniquum esse præsumitur quando uenditio per modicum tempus durauit.
80 Pactum de retrouendendo fraudulentum esse præsumitur, quando receditur à contracta emptionis seu uenditionis per restitutionem instrumentorum incisorum.
81 Donentur, aut legẽtur, aut uendantur si uni instrumenta emptionum alicuius rei, ipsa res uendi, donari, uel legari uidetur.
82 Naturale nihil tam est quàm eo genere unum quodque dissolui, quo ligatum est.
83 Contractum simulatum, fictitium, uel usurarium esse, quæ præsumant remissiue.
84 instrumento uenditionis & conductionis cum pacto de retrouendendo, si hæc clausula apposita esset, uidelicet quòd ipsæ partes renunciant seu renunciauerunt exceptioni simulationis & apparẽtiæ contractus &c. quid iuris.
85 Contractus in dubio an usurarius censeri debeat.
86 Probatio dilucida, & legitima quæ sit, & quæ sint præsumptiones, indicia, & probabiles coniecturæ.
87 Coniecturæ uere probabiles quæ sint.
88 Proxeneta seu mediator an testis esse possit.
89 Instrumentum quid dicis fuisse & esse simulatum, seu fictum, simulationis seu fictionis causam ostendere debet.
90 Exceptio generalis incerta & obscura non prodest, nisi declaretur.
91 Malo abstinere non sufficit, nisi quod bonum est, fiat.
92 Subueniri quando uni non potest, nisi alter lædatur, satius est neutrum iuuare, quàm alterum grauare.
93 Homines quidquid agant, sola intentio iudicat omnes.
94 Quinque pro centenario an esse debeant, habito respectu ad pecuniam per emptorem solutam, an ad ualorem rei, uel eius fructum.
95 Fundum in emendo licet deceptus fuerit, alij locando uel uendendo eundem fundum, decipere non possim.
96 Locatio simplex quando ad certum tempus facta fuerit, habetur respectus in fictu ad ualorem rei uenditæ & locatæ, & eius fructuum.
97 Consuetudo quandoque in delictis excusat.
98 Connexorum & dependentium idem est iudiciũ.
99 Cessio propter modicum pretium simulata præsumitur.
100 Contractum simulatum pignoratitium, seu usurarium, ad præsumendum duo potissimum requiruntur scilicet pactum de retrouendendo, & pretij paruitas.
101 Contractus an fœneratius præsumatur, si quispiam receperit mutuo pecuniæ quantitatem, puta centum, & pro illis fecerit uenditionem Titio de prædio ualoris ducentorum, & per aliud instrumentum, postea Titius promiserit sibi retrouendere, solutis sibi centum.
102 Ratione qua quis magis utitur, eo maioris auctoritatis eius uerba uidentur.
103 Instrumento in dubio standum est nec simulatus præsumitur.
104 Contractus simulatus & in fraudem usurarum celebratus de iure Can. ex duobus p̃sumitur.
105 Pactum de retrouendendo pretij paruitas, consuetudo fœnerãdi contractum fœneratitium præsumere faciunt.
106 Dictio maxime, quandoque abundat.
107 Interpretari in re dubia in meliorem partem semper debemus.
108 Regula, quòd sunt quæ non possunt singula, multa iuuant, ita econtra quæ non nocent singula, multa nocent.
109 Contractus simulatus ad hoc ut præsumatur, quomodo pretij paruitas, seu deceptio in pretio præsumatur.
110 Societatis partes in dubio æquales esse debent.
111 Læsio saltem in tertia parte, & non in sexta inter uenire debet, ad hoc ut reductio ad boni uiri arbitrium petatur.
112 Læsio de iure canonico tunc esse dicitur, quando modicum etiam pretium est.
113 Quantitas magna & parua causæ & personarum respectu esse dicitur.
114 Iudex in pacto de retrouendendo, & in quocunque alio contractu quòd sint dolosi iniqui & usurarii, qualiter arbitrari debeat.
114 Contractu quando non interuenit dolus fraus, uel simulatio, nec aliqua læsio, uel deceptio in pretio uenditionis, locationis, uel pacti de retro uendendo, sed sunt aliæ præsumptiones uel coniecturæ doli fraudis, uel simulationis quid iuris.

C 116 Con

116 *Conscientia omnipotenti Deo occultari nō potest.*
117 *Contractibus cum pacto de retrouendendo ab sti-neat, qui sine conscientiæ scrupulo uiuere optat.*
118 *Animæ salutem in his, quæ respiciunt, ad euitandos graues conscientiæ remorsus, pars semper securior tenenda est.*
119 *Ecclesia quandoque propter scandalum crimen tolerat.*
120 *Ecclesia quandoque crimen tolerat propter multitudinem peccantem.*

IVIS quidam Veronensis fundum emit centum aureis, deinde ipsum uenditori locauit iure liuelli, 25. libris denariorum Veronensium, fecitq́. eidem uenditori pactum de retrouenden-
a do. a Ex quo dubitari consueuit apud Prædicatores religiosos. & catholicos uiros, & presertim in ciuitate Veronæ, ubi sæpissime huiusmodi contractus celebrari consueuerunt, si dictus contractus uenditionis, & locationis cum pacto de retrouendendo sit licitus. In qua quidem materia, multæ, uariæ ac diuersæ sententiæ reperiuntur. Quidam enim dixerunt dictum contractum esse illicitum, simulatum & usurarium, quia nonnunq̃ ille qui emit, & incontinenti locat cum pacto de retrouendendo non habet, nec habere uidetur animum emendi, sed solum percipiendi fructus, siue redditus pecuniæ suæ centum aureorum, uidelicet 25. libras singulis annis, nec etiam uenditor habuit animum uendendi, sed potius fundum suum pignorandi, ex quo simpliciter, & absolute uendere noluit, sed solummodo cum pacto & conditione, quod sibi locetur cum certa pensio-
1 ne, & cum pacto de retrouendendo. † Ex pacto. n. de retrouendendo præsumitur pignus contractum, ut dicit Bart. p illū text. in l. creditor. §. fi. qui incipit, post diuisionem. ff. qui pot. in pign. hab. & tenet Bal. in l. creditoris. ad finem. C. de pign. Et ideo isti dicunt, qd̃ iste contractus non modo est illicitus, qa cēsetur simulatus, sed & ēt est usurarius. Nam quando uenditor alienat, & remanet in possessione, etiam si constituat se emptoris nomine
b possidere, est præsumptio fraudis b. & q̃ uenditio fuerit simulata, nisi interuenerit traditio corporalis, ut nos Bart. in l. post contractum. in 3. col. in princ. ff. de don. & in l. sicut. §. superuacuum. ff. quibus mo. pign.

hypot. soluitur. de quo uideatur, quod dicā in 3. casu prin. 25. præsump. sic licet instrumentum soner de uenditione, si uere contrahentes uoluerunt, q̃ esset dignus, ut ibi. & probatur in c. illo uos. extra de pignori. & in c. ad nostram. extra de emptione, & uend. & per ea quę habentur in l. emptione. C. plus ualere quod agitur, quam quod simulate cōcipi. Et maxime hæc opinio uidetur uera, quia dicit Ioan. And. post Host. in d. c. ad nostrā. in nouella, experientia docuit, quod usurarii dimissis contractibus mutui, inchoauerunt facere hmōi contractus, uidelicet contractum conditionalem cum pacto de retro uendendo rē, & postea ne forma contractus ex ui illius pacti iudicaret illū usurarium, cęperunt facere bina instrā, primum purū emptionis, s̄m promissionis de retrouendendo. Hodie uero decet debitorē pecunia indigentē confidere de usurario, sicut sacrista faciendo sibi purum instr̄m uēditionis, nec uult in eodē instrumēto, uel alio facere pactum de retrouendēdo, ne p̄p hoc præsumatur cōtra
c ctus usurarius c. Sed certe hodie faciūt duo uel tria instr̄a, primum uenditionis puræ s̄m locationis liuellariæ, quia emptor locat rē emptam uenditori. Tertium, quandoque. s. pactum de retrouendendo. Alii dicunt, q̃ dictus contractus de retrouendendo est licitus de iure ciuili, & canonico, & etiā in foro con-
2 scientiæ, & sic de iure diuino, † quia de iure ciuili pactum de retrouendendo appositum in contractu, non est reprobatum, ut est casus in l. 2. C. de pactis inter empt. & uend. & ibi not. per Doct. & not. Ang. in l. ad officiū. in fine. C. cōi diuis. nec de iure canonico, ut probatur in d. c. illo uos de pigno. & c. ad nostram de emp. & uend. & dicam. in 12. præsump. Neque etiam de iure diuino pactum de retrouendendo uidetur esse reprobatum. probatur Leuitici 20. c. ibi, dum dicitur, si attenuatus frater tuus uendiderit possessiunculam suā, & uoluerit, propinquus eius potest redimere quod ille uendiderat. Sin autē non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit inuenire, computabūtur fructus ex eo tempore, quo uendidit, & quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam. Et hoc maxime uerum est, qn̄ deceptio, siue læsio non est in ipsa uenditione, nec in locatione, neque in pa-
3 cto de retrouendendo. † Nam de iure ciuili,

& canonico uenditio. & locatio iusto pretio facta non est roprobata. & probatur in toto titulo. ff. & C. de contrah. uend. & loc. & Inst. eodem, & extra de emptione, & uenditio. & de locatio. eum si & pactum de retrouẽdẽdo factum, dũmodo non sit simulatum, & pretium iustum, non vr̃ esse reprobatum ab aliquo iure, ẽt si sit conuentum, cum uẽditione & locatione eiusdem rei præcedente, ut est casus in l. fundi. ff. de contrah. empt. imò vr̃ esse quædam gratia, & liberalitas. qa est liberatio à iure liuelli, cum cẽdat dictum pactũ ad liberandum uenditorem, eundemq. conductorem à iure liuelli, qui de sui natura est perpetuus, ut est casus notabilis in c. 1. §. 1. ibi, ex natura perpetui liuelli. in tit. de alie. feud. & ibi not. per Doct. in usib. feu. Cũ ergo dictũ pactum non tendat ad necem uenditoris, sed ad eius gratiam, & utilitatem, ur̃ ꝙ sit permissum ẽt in foro conscientiæ, cum illud idem uellet sibi fieri emptor, idem ipse locator, si esset ueditor & conductor. arg. c. 1. distin. 1. ubi tex sic dicit, † Ius naturale est, quod in lege & Euangelio continetur, quo quisque iubetur alii facere, quod sibi uult fieri, & prohibetur alii inferre, quod sibi nollet fieri. Vnde Christus in Euangelio, Omnia quæcunque uultis ut uobis faciant homines & uos eadem facite illis, hæc enim est Lex & prophetæ. Et hæc opinio vr̃ ẽt fundari, & inueniri ex cõi opinione, & obseruantia ciuitatis Veronæ. Nam quotidie celebrantur Veronæ huiuscemodi contractus, & reputãtur liciti. Ergo vr̃, ꝙ non põt dici illiciti, & usurarii, ut probatur in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonem. ibi, quia id facit, quod publice facere licere arbitratur. ff de ædil. edic. & ibi Bart. dicit per illum tex. ꝙ si quis facit aliquem actum uel cõtractum, qui existimetur cõiter licitus, contrarium tñ est in ueritate, qu ia sapit usurariam prauitatem, ex hoc non dr̃ vsurarius. & ibi hoc idem dixi, addẽdo, ꝙ hoc est multum no. pro mercatoribus aliis. qui quotidie faciunt multos contractus usurarios in ueritate, & cõiter tenentur in illo loco, ꝙ non sit usura, ꝙ tales non sunt usurarii, & non forte peccant, nisi essent in ignorantia supina d. & non curarent, nec ualent informationem hr̃e. argu. l. nec supina. ff. de iuris, & facti ignoran. & argum. eorum quæ not. Bart. in l. bonorum. ff. de bono. possess. & in l. penult. ff. de adult. ad quod uidebatur, quod dicam in v casu principali, uersic. nec dicamus, ꝙ consuetudo. nec tex. in d. c. ad nostram extra de emp. & uend. ubi ponitur pactum ad retrouendendo quãdocunque contradicere vr̃, quia ibi non uidetur reprobari contractus, ex eo ꝙ esset appositum pactum de retrouendendo quãdocunque, sed quia ipse emptor fuit in dolo, quia uenditor ibi uolebat recipere pecuniã mutuo, & non uendere, ut patet ibi in princ. dum dicit, Cum B. laicus ab M. mutuo recipere uoluisset, & emptor ne uideretur usurarius, & sic ne posset postea conueniri tãquã usurarius, uoluit, ꝙ dictus B. uẽderet sibi domos, & oliuas, & sic cum in ueritate fieret mutuum, uoluit ꝙ instr̃m fieret de uenditione, & sic ꝑꝑ dolum emptoris eiusdem locatoris reprobatur ibi contractus, & non ꝑꝑ pactum de retrouendendo, ut probatur in textu ibi, igitur. † Fraus, & dolus f cuiq̃ patrocinari non debent &c. De quo tamen est aliter dicendum, ut dicitur plene in 5. casu princip. & licet ex pacto de retrouendendo rem, ipsa res intelligitur obligata, ut dixi supra, non tamen propter hoc præsumitur contractus simulatus, ut statim dicam, nec etiam obstare uidetur, quod dixi secundum Bart. ꝙ contractus præsumatur simulatus, qñ uenditor remanet in possessione, quia illud non procedit, quando uenditor responderet emptori de fructibus. hoc enim facit cessare præsumptionem fraudis. argum. l. litibus. C. de agri. & censi. lib. 11. ut dicit Bald. in d. l. post contractum. in princip. 3. colum. ff. de donat. & in d. l. sicut. §. super uacuum. ff. quibus mod pign. uel hypot. sol. Item non procedit, quo ad ipsum uenditorem dicentem contractum fuisse simulatum, quia non sufficit, ut ex hoc solo possit uenire contrafactum suum, ut de seruo pig, da. ma. l. si creditoribus, sed quo ad tertium creditorem dicentem contractũ fuisse simulatum, ut si contractus præiudicet, bene procederet, secundum Bart. in d. l. post contractum, in 3. præsumptione. in fin. & in d §. superuacuum. in fine. & sequitur Bald. in l. emptionem. in fine, uersic. qualiter probetur. C. plus ualere, quod agitur. & Franc. Zabar. in c. illo uos. in 2. notabili, extra de pignoribus. Alii uero aliter dixerunt prout ex infra dicendis apparebit, quę breuitatis causa hic omittuntur.

De retrouendendo. *Et pactum de retrouendendo, an inducat præsumptionem usurarum contra nō solitum fœnerari, uide Corn 1. uol. conf. 224. incip quanquam & conf. 241. & conf. 347. inc p. uisa. Et pactum de retrouendendo infra certum tempus casu quo emptor nollet pro seipso. an quando pro cedat ut promittens compelli possit. uide consilio 244.*

q Fraudis. *Esaias propheta c. 32. fraudulenti ũasa pessima sunt.*

c Vsurarius. *Contractus quando celebratur in fraudem usurarum, uide text. in l. 1. cum gl. C. de hit qui ad princ. uaca lib. 10. & Bald. in l illud. in fi. uer. extra gl hic positam. C. de sacrosan eccl ubi al legat. d. l. 1*

d Supina. *Ignorantia non excusat: eum qui dabat operam rei licitæ. Bart. not. in l. cum qui §. & pen ff de itiner. Item nec quae non potest allegari Alex. in l fi de decr ab ord fac.*

e Dolum. *Dolus in alienanse rem causa mutandi iudicii probatur eo ipso, quod rem alienauit sub pacto de re sibi retro restituenda uel quando accepit praedium uel alienam rem pro eadem secundum Bart. in l item si res. §. idemque fieri. ff. de alie iudi. mu. causa fac. Et dolus consistit in animi qualitate non in pretio. l. doli & ibi Bald. C. de rescindend uendition.*

f Dolus. *Dolus ex coniecturis probatur gl in c. fi. de renun. in 6. l. quoties. § qui dolo de prob l dolum S. de dolo. Paul de Cast. consil. 60. & Bartol. in l si C de probati ubi cst uerum. si sunt coniecturae in dubitatae, ita quod animum iudicis reddant certum, uide spec. de expen. § fin. uer. tu autem.*

EGo Bartho. Cæp. Veron. iuris utriusque Docto. minimus, & aduocatus consistoriatus, sic nūc dicerem distinguēdo sex casus principales, salua tamen meliori deliberatione cuiuslibet alterius, & maxime Theologici. & S matris Ecclesiæ, cuius opinioni & decisioni semper adhæreo, & nunc me submitto. Quandoque contractus dictæ locationis & pacti de retrouendendo fuit celebratus ex interuallo post contractum uenditionis, & nihil fuit actum expresse uel tacite ipsius uēditionis t.pe, nec ante, interdictos contrahentes de celebrando dicto contractu locationis, & pacti de retrouendendo. Quandoque fuit actum inter contrahentes expresse uel tacite t.pe uenditionis, uel ante de locando dictam rem uenditam eidem uenditori cū pacto de retrouendendo, uel t.pe dictæ uenditionis fuit celebratus contractus locationis & pacti de retrouendendo, & in dicto cōtractu uenditionis & locationis & pacti de retrouendendo non interuenit uere, ficte, uel p̄sumptiue fraus, dolus, simulatio, uel aliqua læsio seu deceptio in uenditione, locatione uel pacto de retrouēdendo, nec in aliquo alio. Qñq; in dicto cōtractu interuenit fraus, uel dolus, uel simulatio uere, uel ficte, uel præsumptiue, & est deceptio siue læsio in uēditione, locatione, & in pacto de retrouēdēdo. Qñq; in dicto cōtractu interuenit fraus, a dolus, uel simulatio ex parte utriusq; contrahentis, uel unius tm̄, sed nulla interuenit læsio in pretio uenditionis, locationis, & pacti de retrouēdendo Qñq; dubitat an in dicto contracto dolus, uel fraus, uel simulatio interuenerit, & interuenit læsio in locatione & pacto de retrouendendo in aliquo aut aliquibus ex ipsis. Qñq; non interuenit dolus, fraus, simulatio, nec aliqua læsio in pretio uenditionis, sed in aliis, uel adsunt aliæ præsumptiones doli, fraudis, uel simulationis

Fraus. *Fraus præsumitur ex actuum celeritate, & ex nimia liberalitate. Bal. in l eam quam 15. columna de fideicom Item præsumitur cum confites de damno, & non aliter. Bald. in l. si tutor. C de in erdic. ma. inter tu. & pu. Item præsumitur ex nimijs cautel. Bald. in l. et iam 3. columna. C. de execu. rei. iudi. & not. in l. 6. ff. de condi. in iftit. & in l pen. C. de eulc.. Item præsumitur ex qualitate personæ, ut si est solitus fœnerari, secundum Baldum in l. cum. allegat 3. oppo. C. de usu.*

PRimo casu, qñ cōtractus locationis & pacti de retrouendēdo fuit celebratus ex interuallo post cōtractū uēditionis, & nihil fuit actū expresse uel tacite ipsius uēditionis t.pe, nec ante, interdictos cōtrahētes de dicto cōtractu locationis, & pacti de retrouēdēdo & sine dubio hoc casu cōtractus locationis & pacti de retrouēdēdo est licitus, nec pōt dici, q̄ si simulatus uel usurarius, q̄a nihil interuenit p̄p̄ q̄ iudicari possit, q̄ dictus cōtractus locationis, & pactū de retrouēdēdo fuerit illicitus simulatus, uel usurarius imo licitus, & q̄ potius continet merā gratiā & liberalitatē ex parte locatoris p̄p̄ dictū pactū de retrouēdendo. Idē est dicendum multo magis, si habeo

deo fundum, quẽ emi, uel aliter acquisiui à Titio, & postea ipsum locaui Sẽpronio, eiq́; feci pactũ de retrouendẽdo. Nã hoc casu nul li dubiũ est, ꝙ licitũ, quia non reperitur hoc prohibitum in iure ciuili, aut canonico, aut theologico. potius dici posset, ꝙ fiat gratia ipsi cõductori ꝑ ipsũ locatorẽ ꝑ pactũ de uẽ dendo, maxime cũ nõ possit dici, ꝙ fuerit pi gnus uel contractus simulatus. ex quo res lo cata non fuit ipsius cõductoris, sed ipsius lo cantis tm̃. & iustũ pretiũ locationis, & pacti de uendẽdo interuenit. Si aũt fuisset pactum de retrouendendo tp̃e uenditionis expresse uel tacite, uel pr̃sumptiue, ꝙ qñ fit, dicetur in seq. casu prin. tunc quid iuris sit. dic ut ibi dicam, & in tertio casu principali in 10. prae sumptione Sed si interuenisset pretium iu stum respectu locationis, uel pacti de retro uendendo, uel uenditionis tm̃. uel in omni bus praedictis, quod qñ fit, dicetur in tertio casu principali, in secunda, tertia, & quarta praesumptione, & tunc si pretium fuit iustũ respectu unius contractus tm̃, & sine dubio non erit, nec esse poterit contractus usura rius. sed si fuisset laesio in tribus praedictis cõ tractibus uel duobus ex eis, & idem etiã est dicendum, ex quo in ueritate percipio fru ctus uel reditus rei meae locatae, nec aliquod pignus uere uel praesumptiue interuenerit, & hoc si emptor habuit animum emendi, & uenditor uendendi, qđ sic dic, ut dicam in 1.
6 ꝑsumptione in principio. † Quia in incertis non certis locus est coniecturae. l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. obl. alias secus. Ad quae adde quod dicam in quarto casu princ. Pote rit tñ dici dictus contractus illicitus, quia si fuit iniustum pretium in uẽditione & pacto de retrouendendo ultra uel citra dimidiã iu sti pretii, tunc in eo, quo plus iusto cõi pre tio res erit empta, locata, uel promissa de uẽ dendo, tenebitur laedens supplere iustũ pre tiũ, uel restituere illud plus, qđ ꝑceperit de fictu uel uẽditione, seu retrouẽditione, & te nebit ẽt reddere uere fictũ futurũ & pretiũ uenditionis seu retrouenditionis ad iustum pretium in foro conscientiae uel rescindere dictum contractum in electione ipsius laedẽ tis ẽt de iure ciuili, qñ, ut dixi, esset deceptio ultra uel citra dimidiam iusti pretii, per l. 2. cum ibi not. C. de rescin. uendi. Et ẽt de iure cano. ut est casus in c. cum dilecti. ibi, quia, uel so in arbitrio emptoris est. & in c. cum cau

sam. ibi, aut suppleatur. extra de emp. & uen di. quod quidem procedit etiã si esset laesio in simplici locatione tm̃, siue fuerit locatio ad tp̃s, siue liuellaria in perpetuum, quia be neficium d. l. 2. C. de rescin. uend. non solũ habet locum in uẽditione seu emptione, sed etiam in locatione & conductione simplici, ut probatur in l. itẽ si pretio. § quem admo dum. ff. loca. & in l. 1. §. si quis in fraudem. ff. si quid in frau. pa. & ita tenet gl. fi. i l. si olei. C. loca. & gl. in l. in uenditione §. 1. in l. si mi nori. ff. de bo. auctor. iudic. pos. & gl. fi. in l. si ea pactione. C. de usur. & Spec. in tit. de emp. & uendi. §. ergo nunc dicendum restat. de re scin. uend. uer. sed nunquid ꝑdicta lex Et ita tenet Cy. in l. legem. in prin. C. loca. & in d. c. quemad. Bal. in c. cum causam *el secondo*, ad finem. extra de testi. & Ange. in l. maioribus. C. cõia utriusq; iud. & Ant. de But. in c. cum dilecti. de emp. & uend. & ita tenent Doc. in d. l. 2. C. de rescin. uen. Itẽ habet locum bene ficium d. l. 2. ẽt in locatione perpetua liuel laria seu emphyteotica, ut ꝑbatur in d. c. ad nr̃m. extra de rebus eccl. non alie. arguendo ibi de feudo ad emphyteosim. Et ita tenet Spec. in tit de locato. §. nunc aliqua. uer. no nagesimo. & Bal. in d. l 2. uer. est dubium, de contractu emptionis. Et Ludo. de Ro. in l. si quis cum aliter. in 8. columna in princip. ff. de uerb. oblig. Et Ioan. de Imo. in c. cum cau sam. circa finem, extra de empti. & uendi. & Bart. Saly. idem tenet in quodam suo consi. quod incipit, super pũcto, quo quaeritur an ecclesia. qui mouetur in primis per gl. l. exce pto. C. loca. in uer. fructus. quae dicit, ꝙ idẽ iudicatur de contractu simili locationis qđ de ipsa locatione. & per gl. in fi in d. l. si olei. quae uult, ꝙ beneficium d. l. 2. habeat locum etiam in contractu innominato a. & idem
a .s. ꝙ habet locum in emphy. seu liuello. d. l. 2. tenet Ant. de Bu. in d. c. cũ dilecti de emp. & uend. si habeatur respectus ad ualorem iu ris emphyteotici, & sic attendatur deceptio inspecto ualore cõi iuris emphyteotici. de quo dicam in tertia praesumptione, & ita in telligantur praedicti doctores, secus si habe retur respectus, & attenderetur deceptio ad uerum ualorem rei, de quo dicam plene in secunda pr̃sumptione, uersi. uerum quia dĩ ctum est. Nam tunc non haberet locũ bene ficiũ d. l. 2. C. de rescinden. uend. Et isto mo do põt saluari Spec. qui contrarium uidet di

xisse in tit.de empti. & uendi.§. nunc restat, uer.quid de cōcessione in emphyteosim, ubi dixit, ꝙ d.l 2.non habet locum in dicto con. tractu emphyteotico,& istud teneo,quod di xi fin Ant.sed si non esset læsio citra uel ul tra dimidiam iusti pretii, sed in minori quā titate,tūc quid iuris sit?dic ut infra dicam in proxima distinctione, & plene in 2 ꝑsumpt.
7 3.casus princip.†Et est maxima dría an con
b tractus sit pignoratitius,simulatus b,siue usu rarius,an illicitus,quia qñ est usurarius, pi- gnoratitius,uel simulatus, quidquid percipi tur de fictu,red tu,uel fructibus,debet in sor te.i.in debito principali computari,ut proba tur in capitullo uos. extra de pign. & in c. ad nostram. de empti.& uenditi.& in tit. extra de usu.& maxime in c.i.& 2.& c.cōquestus, & c.cum contra.ex.ra de pign. & in l.1. & 2. C.de pign.-ctio.cum si.& no. gl.in c.ex lite., ris.in uerbo, forte amplius.extra de iure iur. I itantum quod extenuatur debitum sortis per solutionem fictus, uel reditus,uel perce ptionem fructum ipso iure, ut est casus in l. 1.C.de distra.pigno.& hoc tenet gl.in d.c.ex literis.& in uerbo forte & amplius de iure. iuran.Sed qñ contractus est solummodo illi citus,& non usurarius uel pignoratitius aut simulatus , tunc illud tm̄, quod recipitur ul tra iustum pretium,est restituendum, & con tractus reducēdus uel rescindendus, ut d.l.2. cum ibi no.C.de rescind.uend.& not.gl.fi.in uerbo deceptione,circa prin.& in c.cum dile cti.de empti. & uend.& in c.per tuas.in uer bo. interest.n. de donatio . extra , Circa hoc autem sic concludas, Aliquando contractus est simulatus siue usurarius , Aliquando tm̄ mōdo illicitus.i.iure non probatus.nā bmōi simula io est à iure improbata in notatis in toto tit.C.plus ualere quod agitur. & in d.c. ad nrām.& in d.c.illo uos.cū similibus . Itē usura est illicita, seu reprobata utriusq; Te- stamenti paginas,ut est tex.in c.qa in oibus. & c.super eo , extra de usuris.& ēt de iure ci uili hodie , quia leges non dedignantur sa- cros canones,imitari, ut est tex.in authen.de eccl.tit.& ibi gl.colla.9. & no gl. in l cū alle. gas.& in auth.ad hoc. C.de usuris. & in l. 1. C.de sum. tri. & ibi per Doc. & hoc casu qñ cōtractus est simulatus uel usurarius.potest rescindi uel annullari cum distinctione,quā posui infra in 4.casu princ. ad finem. & fru ctus percepti computari debent in sorte , ut

supra dixi.Si uero contractus est tantummo do illicitus,& non simulatus, uel usurarius , quod est , qñ contrahentes habuerunt ani- mum uere & simpliciter contrahendi, sed de ceptio siue læsio interuenerunt in pretio, & tunc si læsio est in dimidia iusti pretii ultra uel citra,contractus poterit rescindi, uel de- bebit suppleri iustum pretium de iure ciuili, & canonico,secundū beneficium d.l. 2. & d. c.cum dilecti.& c.cum causam.Et multo ma gis reprobatus est iste contractus in foro cō scientiæ,in quo non est licitum contrahenti bus se decipere ēt in pretio , ut dicam plene in 2 præsumpt. nec fructus uel reditus per emptorem medio tpe percepti in hoc casu in sortem computantur , nec sunt rest.tuēdi de iure ciuili uel canonico.quia hoc nō n.e. mini me legisse iure cautum . Imo d.l. 2.uif probare contrariū , ex quo solum prouidit, ꝙ si in electione lædentis uel rescindere con tractum,uel supplere iustum pretium, & cū tenuerit ipso iure uenditio, & sic emptor p. ceperit fructus rei suæ, eos restituere non te netur, & facit ad hoc, quod no.Bal.in c. 1.in tit.de feudo dato inuicē leg. cōmis. in usib. feu. & quod no. Ant.de Butr. in c. ad nrām, circa medium.ibi , sed ueniente tpe . de em- ptio.& uendi.in foro autem animæ, & sic di mino, bene credo , ꝙ emptor teneatur resti- tuere fructus siue reditus,uel in sortem com putare pro eo minori pretio . quo res fuerit uendita uel distracta. Sed si læsio non est in dimidia iusti pretii, tunc talis contractus est licitus de iure ciuili uel canonico , per d.l.2. C.de rescin.uendit. & per d.c. cum dilecti & c.cum causam de emptio.& uenditio.& hoc
8 tantum intelligitur, quod dicitur,†Quòd lici tum est contrahentibus se in pretio decipe. re , ut l.in causæ. §.penult.ff. de mino. & in lege item si pretio.§.quemadmodum.ff.loca ti.& sic peti nō poterit, quòd rescindatur di ctus contractus , aut ꝙ sibi suppleatur iu- stum pretium , uel ꝙ fructus restituantur , ac computentur in sortem .Item nec in fo- ro conscientiæ iste contractus erit rescin- dendus . Credo tamen , ꝙ tenebitur lædens supplere iustum pretium, & fructus restitue re pro eo pluri, uel minori , quo res est uen- dita uel distracta , ex quo in foro conscien- tiæ , ut dixi , non est licitum contrahentibus se decipere in pretio citra dimidiam iusti pretii . & ut not. Anto.de Butr. in c.in ciui- tate.

tate. extra de usuris. & in c. quia plerique. in fine, ante p. col. de imm. ecc. & dicam plenius in 2. præsumptione tertii casus principalis. uer. de iure autem diuino, &c.

a Contractu innominato. *Contractus nominatus quas actiones pariat, unde Spe de acti seu pet. §. sequitur uidere. uers. sed & ubi. & ff. de præsc. uers. per totum.*

b Simulatus. *Contractus simulatus quomodo probetur, uide Paul. de Cast. cons. 80 & cons. 113. & consil. 320 secundum Bart. in l. pacta nouissima. circa med. C. de pac. Contractus præsumitur usurarius, & simulatus, quando uenditio modico tempore durauit Bart. in cons. Pet. Nicol. & Paul. de Cast. consil. 325. incip. in causa mota &c. uers. his præmissis, & c.*

SEcundo casu principali, qñ fuit actum inter contrahentes expresse uel tacite uel præsumptiue tpe uenditionis, uel ante, de locando dictam rem uenditam, & de faciendo pactum de retrouẽdendo, uel tempore dictæ uenditionis, fuit celebratus contractus locationis & pacti de retrouendendo, & in dicto pacto locationis, uenditionis, & pacti de retrouendendo, non interuenit fraus uel simulatio, uel aliqua læsio seu deceptio in aliquo. Et tunc etiam hoc casu omnes dicti contractus sunt liciti, etiam in foro conscientiæ, nec pactum de retrouendendo coniũctum cum uenditione & locatione eiusdem rei, reddit contractum usurarium vel illicitum, si nulla fraus, dolus, uel simulatio aut læsio siue deceptio interuenerit. Vt probatur in l. 2. C. de pact. inter emp. & uend. & est casus no. in l. q fundum. ff. de contrah. emp. & ita tenet Alb. de Ro. in d. l. 2. qui dixit, quod ita de facto obtinuit dictam inuestiturã sine locatione ualere. & hoc no. & tenet gl. in terminis, in cap. conquestus. extra de usuris. in gl. magna, circa fi. ibi, non est tamen usura, ut si uendo tibi fundum. Nec obstat text. in d. ca. ad nostram quia ibi propter pactum de retrouendendo tantum, non reprobatur contractus, sed propter fraudem, & dolum emptoris, ut dixi supra, circa principium, quod tamen intellige

9 secũdum ea quæ dicam in se. casu prin. †Quãdo autem dicatur seu intelligatur actum expresse uel tacite, uel præsumptiue tempore uenditionis uel ante, de pacto de retrouendendo, dic quod expresse dicitur actum, quãdo probari potest manifeste, quod ita dixerit & expresse uoluerit uenditor uel emptor. Tacite quando inter emptorem, & uenditorem factum de dicto pacto de retrouendendo, & non corã testibus, quia forte si dixit emptor confidens in fide, quod tibi faciam ex interuallo pactum de retrouendendo, vel dixit, ex nunc promitto tibi retrouendere. sed nolo, quod de hoc fiat mentio in instrumento locationis uel uenditionis. sicut faciebat Hieronymus de Saluaticis usurarius qui tempore uenditionis sæpissime nolebat facere pactũ expresse de retrouendendo, ne contractus cẽseretur usurarius. & clã promittebat uenditori, & uolebat, quod uẽditor de ipso confideret, & communiter seruabat fidem ꝑmissam. hoc autem scilicet tacitam fidem fuisse promissam. probare poterit per confessionẽ, uel per testes, uel per scripturã de manu emptoris, uel quia emptor scripsisset hanc promissionem super libris suis, uel quia etiam ita esset solitus facere, sicut solitus erat dictus Hieronymus per ea, quæ habetur & no. in l. 2. § si quis palam. cum. § seq. & in §. tacita. & in l. cum tacitum. ff. de iure fisci. & in l. cum tacitum. ff. de probatio. & quę notantur per Bar. in l. si gener. ff. de his quibus ut indi. licet glo. Ioan. An. in c. contra cum. ante medium, ibi si constat tacite, ut per coniecturã de regulis iuris. in 6. intellexerit, quod tacite

10 constare dicatur per coniecturas †Nam per

a c coniecturas a inducitur potius actus præsumptiuus quam tacitus, ut probatur in c. tequisisti. extra, de testa: & in ca. illos, uos. lu fin. in uerbo, præsumitur. de pign. & in c. ad nostrã in uerbo, patet. & ibi glos. quæ exponit. idest præsumitur de emptio. & uenditio. & probatur in aliis iuribus præalleg. ad quod facit. ꝙ

11 statim dicam. † Præsumptiue autem dicetur actum, quando incontinenti post uenditionem facta fuisset locatio cum pacto de retrouendendo, uel quando post uenditionem & locationem incontinenti fuisset factum pactum de retrouendendo. Ex breuitate, enim spatii præsumitur dictum aut factum. ut est text. cum glos. fin. in fine. & ibi per Doctor. in l. si uentri. §. si bonis. ff. de priui. cred. & est text. cum glos. in uerbo, incontinenti. in capitul. officii extra, de electio. & per Bartol. & Doctor. in l. post contractum. ff. de donatio. §. 1 uersicul. item pone aliquis. & per Cyn. in l. si quis posthac in 2. q. C. de bono.

præscr. & per Bal.in l 2.C.de ædil. act.& per eundem Bald.in l.per diuersas C manda.ubi dicit, ꝙ cum fuerit facta ꝓmissio de retrouēdendo.incontinēti præsumitur conuentum fuisse per prius,per d l.si uentri.ad quod ad de,quod dicit in prima præsumptione,circa
12 princ.†Quando autem dicatur incontinenti uel ex interuallo factum,dic ꝙ hoc est relinquendum arbitrio iudicantis.arg.l.1. ff.de iure delibeā.& c.de causis.extra. de off. deleg. & per gl.fi.in c.non est.de reg. Ita tenet Angel.in d.l si uentri.§.fi.de priui.credit. & Ludo.de Ro.in l.1.§.1.ff.de uerb obliga.& qñ est factum pactum de retrouendēdo eadem die & loco,& coram eisdem testibus præsumitur fuisse factum incontinenti.arg. a cōiter accidentibus,ſm Bald. qui ita dicit not. in l.pen. quæ incipit.in his. §.mulier. ad fin. ff.so.mat.Item quādo est factum pactum de retrouendendo b eodem die,de quo est facta uenditio,præsumatur factum incontinenti, uel etiam de eo conuentum tempore uenditionis uel ante,quia una dies non est lōgum interuallum,ut probatur in l.si ex duobus.in prin.ff.de duob.reis.& ita no. Bar in d.l.1.§. 1.ff.de uerb obl.Et ita uidi alias consultum per plures Doc.in materia nr̄a simulationis. Facit ad hoc optime quod no.Bald. in l.1.in fi.C.de ope.lib.ubi dicit,quod sit eodem die & loco,præsumitur esse factum eodem contextu & uide quod no Inn.& Doct.in c.considerauimus.extra.de elect.& uide Oldr. consi.253.Et hoc maxime uerum,si non esset apposita uel descripta hora cōtractus in instr̄o, neq; in instrumento pacti de retrouendēdo sicut cōiter non apponitur,nec de iure regulariter tabellio apponere tenetur, iuxta no.ꝑ Cy.in l.optimam.in 5.q C.de contrah.& cōmitten.stipu.& per Bald.in l.in præscriptione.in 9.col.C.si contra ius uel utilitatem publi.in l.fi.in 3.col.C.de edic.diui Adria tollē. & in l.cum proponas.C.de inter. matri.& in l Imperator.ff.de stat.homi.& per Ioan.An. in additio.Spec.in tit.de instru.edi.§.edi.§.dicto.uer si post inductionem.& in addit.quæ incipit,hora diei.& per gl no.in l.si ex pluribus.§.fi.cum ibi no.ff.de solu.Nam licet instrumentum uēditionis præsumatur præcessisse,& instr̄m pacti de retrouendendo subsecutum,quia iste ordo naturæ est, ut no.Bal. in prima constit.Codic.§.hoc igitur.in 2.col. in 7.no.tamen præsumam dictum secūdum instr̄m pacti de retrouendendo fuisse eadem hora confectum , quia ita cōiter fieri solet. argu.l 1.C.de arbitr.cum ibi not.per glos.& Doct & per gl.pen.in l.cum dotem , de iure dot.Item præsumptiue intelligeretur actum tp̄e uenditionis,uel ante:de retrouendendo qñ subesset præsumptio,ꝙ ipse uēditor ueri siſr non uoluisset, nisi cum illo pacto de retrouendendo,ut dicam in seq.casu principali in prima,& duodecima præsumptione.

a Coniecturas.*Coniecturæ sufficiunt in his quæ cōmuniter in secreto fiunt.Bald in rubr C. de prob.& Alexan.in l.fi.de quæst.quod coniecturæ & præsūptiones sufficiunt in his quæ communiter secrete fiunt.*

b Retrouend.*Pactum de retrouendendo, quomodo probetur,Paul de Ca.cons.208.inci. uiso processu attestation b.in 2 colmnna in fi quod per coniecturas & præsumptiones & in consil.304,quod incipit,index est minister & Alexand.consi.121.2. parte ubi dicit an per testes & an per unicum cum iuramento in supplementum probationis.*

TErtio casu principali,quādo in dicto cō tractus fraus uel dolus,uel simulatio uere,uel ficte,uel tacite,uel præsumptiue interuenit,quod qñ fit,statim dicetur,& est deceptio,siue læsio in uēditione,locatione, & pacto de retrouendendo,& tunc sine dubio tales contractus sunt non modo illiciti, sed ēt simulati & usurarii,tum propter dolum & fraudem,& simulationem , tum etiam propter ipsam deceptionem seu læsionem , ut probatur expresse per text.in c. ad nostram. ibi,cum re uera.& ibi,qñcunque a septēnio. & ibi.quia igitur dolus & fraus.extra,de emptio & uendi.& in c.illo uos.ibi,non esse pure uenditas,sed pignori obligatas.& ibi pro 22.lib.obligatis,coniuncto ibi.26.lib. & ibi, quod ultra summam receptam 40. sol.debērent persolui.extra de pigno.& idem dicendum est etiam de iure diuino a.& sic in foro
13 conscientiæ. † De quo iure seu foro nullus debet decipi seu lædi,ut probatur in c 1. di. stin 1.& dicam in secunda præsump.& dicit fraus,uel dolus,uel simulatio uere interuenisse,quando actum fuisset inter partes,ꝙ licet instrumentū loqueretur de uenditione,nihilominus intelligeretur esse pignus , sed emptor uoluit,qū mutuauit pecuniam,ꝙ recipiens

piens mutuo pignoraret sibi fundum, uel domum, & quòd fieret instrumentum qualiter uendebat sibi, ad hoc ut emptor possit lucrari fructus, & ne per canonem contra usurarios edictum posset in posterum conueniri, ut hæc probantur in d.c.ad nostram. ibi, cum B.laicus ab M mutuum accepisset vo luisset, ne per canonem contra usurarios edictum posset in posterum conueniri, domos. i.oliuas recepit ab eo tit.emptionis, cum re uera contractus usurarius ageretur. & ibi, quia igitur fraus & dolus.extra.de empti. & uendi.& ista probari poterunt non solum per confessionem partium, sed etiam per alia instrumenta, & per testes.† Et quòd per instrumenta, & per testes probari possit simulatio contractus, sensit gl.in auth.de fide instru.§. si uero aliquid.col 6.& tenet Cy.in l.optimã in 3.opp.C.de contrahen.& comm.stipu. & Bar.& Doct.in l.generaliter.C.de non num. pecu.& Io.de Imo.in d.c.ad nostram. de emptio.& uen.Item dicitur fraus, dolus, uel simulatio interuenisse ficte. quando lex, uel statutum ita fingeret, utputa, si quis diceret si quis fecerit talem contractum, fingatur usurarius uel simulatus.facit ad hoc gl.in l. unica.§.accedat.in uerbo.præsumatur.C.de rei ux.act.& quod no.per gl.& Doc.in l.non est uerisimile.ff.quod met.cau.& in c. is qui fidem ext.de spon.Item dicitur fraus uel dolus uel simulatio interuenisse tacite, quando tacite actum est inter contrahentes, quòd licet instrumentum fieret de uẽditione, tñ in ueritate esset pignus, uel contrario, licet partes uellent, quòd esset pignus, nihilominus diceretur in instrumento, quòd esset uenditio, quod quando sit, dixi sup. in secundo casu proxime præced. Item dicitur fraus, dolus uel simulatio interuenisse in contractu præsumptiue, quando non constat, quòd sit actum expresse uere, uel ficte, uel tacite inter partes, quod contractus uenditionis celebretur, cum in ueritate esset pignus, sed præsumi ex plurib.præsumptionibus, &c. Sequitur prima præsumptio.

a Iure diuino. *Ius diuinum dicitur ius naturale. gl.in §.de obl quæ ex deli.na. in prin. & Ale.in l Iul.de cond & dem.*

15 ET prima† præsumptio est, quando lex præsumit, quod contrahentes non habuerunt animum emendi, uel uendendi, quod est, quãdo tempore uenditionis, uel ante, fuit dictum, uel tractatum quod non esset uenditio, sed pignus. Nam tunc uenditio statim secuta præsumitur simulata. Idem si uenditio fiat ex interuallo, sed uendens prius dixerat, & protestatus fuerat, quod nõ intendebat quod esset uẽditio, & si contingeret ipsum in futurũ uendere, intendebat, quod esset pignus. ita sing.dicit Bal.fin la de But. in l. pacta nouissima C.de pact.& ibi per Bal.& Doc.& nor.Bart Bal.Ang & Doct.in l.item quia §.item Iul. ff.de pact.& Bar.& Io.de Imo. in l. Titia. §. idem rñdit.el primo.ff.de uerborum obli.& Ange.in l.1.in 3.col.in fi.uer.glo.ibi, ex his, quæ præcesserunt.ff.de iud.& Bald. in l.multum.in 2.colũ. C. si quis alteri uel ubi.& ad hoc uide gl.in l.inter positas. in uerbo, qualitas.C.de transact. Si autem prædicta protestatio non præcessit, & contractus appareat celebratus in formam uẽditionis, licet inter partes tractatus de celebrando aliter siue in alia forma, per hoc non probaretur cõtractus simulatus uel fraudulentus, quñ, ut dixi, contractus uenditionis celebratus fuit ex interuallo post dictum tractatum. pro hoc l. cũ in plures.§.locator borrei.ff.loca.secundum Ange.qui ita no.in l si quis cum aliter.ff.de uerbo.obl.Et subdit, quod si uerba cõtractus essent ita ambigua, quod possent trahi ad multos sensus, interpretanda sunt secundum tractatum quantũcunq; præcedẽtẽ allegat ad hoc Inn. in c.innotuit.extra. de arbi. quod est ualde notandũ. & ita tenet Lud. de Roma. in d.l.si quis cum aliter.in 14.col.in fi.q allegat glo. ordinariam.in l. 1.in gl. 1.ad fi.ff. de iudi. & gl.in l.eleganter.in prin.in uerbo, puto. ff de condict.indeb & l.hæredes palam.§.sed si notam.ff.de testa.Item psumitur, quod contrahentes non habuerunt animum uere uendendi & emendi, quñ debitor petebat mutuũ, & creditor dixit, nolo mutuare, sed emere uolo cũ pacto de retrouendendo ad certũ tẽpus, secũdum Host.& Ant.de But.in c.ad nostram.de emptio.& uendit. Et de hoc est casus secundum intellectum Odofred. in l. emptione. C.plus ualere quod agitur, ut refert, & tenet ibi Bal.in prin.qui dicit, quod hoc est notatu dignum. Et idem uoluit Guil.de monte Laud. in Clem.ex grandi.de usur. & eum sequitur ibi 3.q §.cæterum.do.Franc.Zaba. Et idem tenet Ludo. Pontanus, in suo singulari quod incipit, quæro an pacta de retrouendendo

16 do.†ubi dicit,ꝙ ubicunq; contractum factũ cũ pacto de retrouendendo præcessit tractatus mutui,semper præsumitur usurarius.Et ideo dēt nullus declarari,& fructus restitui. allegat dictum sing.Odof relatum per Bald. in d.l.emptione.& dicit,ꝙ ita ēt consuluit. Et idem tenet ēt Io.de Imo.in d.c.ad nostrã, qui subdit,ꝙ hoc ideo præsumitur,quia originalis cã fuit mutui petiti. Idem qñ probatetur,ꝙ debitor quærebat pecuniam accipere mutuo super tali possessione,& postea reperitur ipsum fecisse uẽditionem de illa possessione,quam quærebat. Nam tunc præsumitur color quæsitus de contractu ad cõtractum,sicut & alibi de persona ad personã,ut ff.ad Velle.l.mulier.§.cum esset. Ita dixit d. Pa.de Ca.in cons.328.in prin.& alleg.not ꝑ Host.in c.ad nostram.Item non præsumitur animus uendendi & emendi, quando fuit actum inter partes a principio , ꝙ dictus emptor cogeretur,uel obligatus esset ad locandum ipsam rem uenditam ipsi uenditori cũ pacto de retrouendendo , & ꝙ aliter dictus uenditor non esset uẽditurus, uel quia in instrumento uẽditionis dicitur, cum pacto de retrouendendo, siue ꝙ ipse uenditor non esset uenditurus . hæc tamen uerba nunquam tu apponas in instrumento uenditionis, qa declararent instrumentum esse simulatum, unde si uigore dicti pacti etiam incontinẽti post ipsam uenditionem,uel eadẽ hora, uel die fuerit facta dicta locatio dicto uenditori de dicta re per ipsum uendita,cum pacto de retrouendendo in eodem instrũo locationis contento,uel ēt in alio instrũo fuisset appositum pactum de retrouendendo,præsumeretur,ꝙ uenditor non habuisset animum uendendi.facit ad hoc quod dixi in præced.casu prin.circa si hæc tamen præsumptio tolleretur.si constare posset expresse de contrario , uidelicet.ꝙ uenditor habuit animum uendẽdi,& emptor emendi,maxime per confessionem partis,quia præsumptio non cadit suꝑ certo,sed super incerto tantum, ut per gl.in l.unica.§.accedat.in uerb.pręsumatur.C.de rei ux.act.& in l.siue possidentis.C.de prob. & sic in incertis non certis locus est cõiecturæ.l.continuus.§.cum ita.ff.de uer.obl.& in l.pediculis.§.argenteis.ff.de au.& arg.leg.& in l.ille.§.cum in uerbis.ff.de le.3.cum simi. Et quia dicta præsumptio non est iuris,& de iure,sed iuris tantum,ut no.d.Laur.de Rodulph.in suo trac.de usu. quem scripsit suꝑ c.consuluit.ext.de usu.in 60. q. & licet esset præsumptio iuris & de iure , ita ꝙ non posset admitti probatio in contrarium,per c.is qui fidem.cum ibi no.de sponsal.& per not. in auth.sed iam necesse.C.de don.ante nup. & in corpore unde sumitur,& ut uidetur sẽtire Io.Cald.de Bon.in quadam sua disp.seu quæst.quę incipit,Vsurarius.quod tamẽ nõ

17 teneo:†quia contra præsumptionem iuris a iure introductam semper admittitur probatio in contrarium,nisi ius statuat. ꝙ non admittatur,ut est gl.notab.54.dist c.fraternitatem.in gl.Et est gl.l.distinctio.ferium.in gl si.ad si.& no.per Doct. in c. is qui fidem. Sed in hoc non reperitur , quòd ius statuat contrarium , quòd nihilominus contra dictam præsumptionem iuris,de iure admittetur præsumptio in contrarium per confessionem partis,ut no.gl.in authẽ.de æquali. do.§.illud quoque.coll.7.& est gl.in l.in cõtractibus.in princ.in uerb.nullo modo.C.de non num.pec.Et no.Ang.& d.Pau.de Ca.in l.inter stipulantem.§ si Stichum.in prin. colum.ff.de uer.ob.& no.per Doct. in d.auth. sed iam necesse.& in d.ca.is qui fidem. & ita sentit glo.in c.ad nostram. in uerb.patet.de empt.& uen.& ibi Anto.de But.qui dicit,ꝙ si constat,quòd si uenditio , & sic uenditor habuerit animum uendendi,tenebit talis cõtractus,& emptor lucrabitur fructus. & hoc tenet Io.de Imo.sequendo d.Anto.in d.c.ad nostram.in uersi.in eadem gl.in fin. & istud est uerissimum,quod bene not.in practi. ut caute procures,quòd saltem uenditor profiteatur , quod habuerit animum uendendi, maxime respondẽdo oppositionibus emptoris,si hoc uerum est,quia per talem confessionem , uel aliam sufficientem probationẽ apparebit.Et iudicabitur,quòd dictus cõtractus fuerit omnino simulatus,neque pignoratitius,neque usurarius,sed uerus,qđ sing. no.& tene menti,ut scias defendere emptorem.Et eadem ratione potest dici contra,qñ instrumentum loquitur de uera uenditione & in ueritate fuit simulata.Nam cautela est pro uenditore,ut procuret probare,si potest quòd ipse non habuerit animum uendendi nec emptor emendi.Nam si probabitur, uel confiteantur partes , quòd neuter habuerit animum uerecontrahendi,uidelicet emptor emendi, nec uenditor uendẽdi,tunc indistin

et

cte dici potest, quòd iste contractus sit simulatus uel usurarius, non solum in foro conscientiæ, sed etiam in foro canonico, & iudiciali, quia constare dicitur expresse de simulatione saltem re ipsa facit ad hoc. l. 1. & per totum. C. plus ualere quod agi. ut dicam plenius in quarto casu ptin. ubi est uidendum. Sed si probatio, uel confessio fieret solùmodo, quòd unus tantum contrahentium habuerit animum uere uendendi, sed emptor habuit animum reemendi, uel econtra, tunc quid iuris sit? dic ut dicam in d. 4. casu prin. ubi hoc prolixius examinatur.

a Læsio in uendi. *Venditio si continet læsionem ultra dimidiam iusti pretij, est in potestate emptoris supplere iustũ pretium uel rem restituere l. 2. C. de resc. uen. 2. resp. & ibi Doct. quod uerum est si emptor dolo careat, nam si sit in dolo, cogitur præcise restituere. l. pe. cũ gl. in uer. possessionem. C. si uen. pig. ag quod est uerũ etiam pro modica læsione etiam infra dimidiam iusti pretij l. colur. C. de resc. uen. & Pe. de Sum. in d. l. 2. 13 col.*

18 Secunda† præsumptio est, quando interuenit læsio in uenditione *a* puta quia res uendita ualebat centum, & fuit uendita plus uel minus prope dimidiam iusti pretij, quod quãdo sit, dic ut habetur per gl. & Doct. in l. 2. C. de resc. uen. & in c. cum causam. ext. de emp. & uen. & in c. cum causam. *el secundo*. ext. de testa. & licet ex tota paruitate pretii non præsumatur dolus sufficiens ad rescindendum contractum, ut est casus in l. dolus. & in l. ad rescindendum. C. de resc. uen. & sic non præsumitur contractus simulatus, ut no. Ang. in l. interpositas. in fi. C. de transf. tamen hoc cõiunctum cum aliis inducit præsumptionem doli, ut est gl. no in d. l. dolus. in uerb. pretii, quæ allegat. l. cum hi. § modus. ff. de transa. ubi hoc optime probatur: si n. esset læsio in paruitate pretii non contingente dimidiam iusti pretii. tunc de iure ciuili esset licitum, nec ulla mala præsumptio induceretur per hoc contra ipsum emptorem, ne deberet suppleri ad iustum pretium, quia licitum est cõtrahentibus se in pretio decipere ut l. in causæ. §. pe. ff. de min. ubi text. sic d. cit. in pretio emptionis, & uenditionis naturaliter licere contrahentib. se circunscribere. & est text. no. in l. item si pretio. §. quẽadmodum. ff. locat. ubi sic dicitur ad literam. Quemadmodũ in emendo, & uendendo naturaliter concessum est, quod plus sit, minoris emere, & quod minoris sit, pluris uendere, & inuicem sese circunscribere, idem & in locationibus. & cõductionibus quoq; iuris est. Idẽ esset licitũ de iure Canonico, ut no. gl. fi. in uerbo, deceptione. in c. cum dilecti. ext. de empt. & uendi. & gl. fi. in c. cũ causam, *el secundo*. ext. de testib. & gl. in uer. inuenerunt, in c. per tuas. extra de don. & gl. in c. in ciuitate. extra de usuris. & ibi hoc tenet d. Ant. de But. & habetur per Bal in d. l. in causæ. §. pe. ff. de minorib. & per Alb. de Ros. in l. 2. C. de resc. uen. & sic in foro ciuili, uel canonico, non potest dici ex paruitate pretii tantum, quæ non cõtingat dimidiam iusti pretii, quod sit aliqua præsumptio doli, fraudis, uel simulationis, nec ẽt põt agi cum effectu ad rescindẽdum contractum, uel ad supplendum iustum pretium, ẽt si emens scienter emerit rẽ pro minori pretio, & uenditor non putet eam esse maioris pretii, ut est gl. no. in d. l. itẽ si pretio §. quemadmodum. in gl. fi. ff. locati. ac etiã si concurrat cum d. pacto de retrouendẽdo:

19 †quia pactum de retrouendendo cum sola paruitate, uel maioritate pretii, maxime nõ contingente dimidiã iusti pretii, nõ facit præsumere contractum esse simulatum, uel usurariũ, nisi aliæ sint coniecturæ. qa non reperitur tex q hoc dicat. f. q ex sola paruitate pretii in uno tm̃ contractu interueniẽte cũ pacto de retrouendendo præsumatur cõtractus simulatus, uel usurarius nec ẽt h. d. c. ad nostram. de emp & uen. qa ibi fuit actum, q post certũ tẽpus possit retro emere, & nõ ante, ex quo inducitur una alia mala præsumptio contra ipsum primũ emptorem, ut dicã inf. in prox. præsump. quæ non subest qñ est pactum, q qñcunq; possit retro emere, uel usq; ad certũ tempus, ut probatur in l. 2. C. de pact. inter emp. & uend. ibi, pretiũ qñcunq;, uel intra certa tempora obtulissent. Nec obst. gl. in c conquestus. ext. de usur. qa ibi uerbum, pretio, abundat, ut dicã in quinto casu princ ubi uideas. Nisi dolus dedisset causam contractui, quia dolus inductus fuisset, nam contractus uenditionis cum sit bonæ fidei, ut inst de act. §. actionum. & not. in c. cum uenerabilis. ext. de excepti. ex quo dolus dedisset sibi causam ipso iure contractus non teneret, ut est text. in l. & eleganter. in prin. ff. de dolo. & arg. 12. q. 2. quisquis episcopus

scopus. in fi. & extra de rerum permutatio. c. cum uniuersorum. & no. gl. fi. in princ. in c. cum dilecti, de emptione & uenditione. Vel nisi dolus incideret in contractum, quia uenditurus erat, sed per dolum emptoris fuit inductus ad minus uendendum. Nam tunc licet contractus teneret, non posset rescindi, tamen posset agi ad supplementū residui iusti pretii, ut est casus in l. Iulianus. §. si uenditor. & per contrarium. ff. de action. emp. & no. glo. fi. in d. §. quemadmodum. ff. loc. & gl. in uerbo, licere. in fi. in d. l. in causæ. §. pe. ff. de minor. & glo. fin. in uerbo, deceptione. in d. c. cum dilecti. de emptio. & uendit. & gl. in l. in contractibus. C. ex quib. cau. maior. uel nisi taxatum, uel limitatum esset pretium a lege uel statuto, quo casu non liceret de iure ciuili, uel canonico aliquid ultra accipere, quia lex uel statutum seruari debet, quamuis etiam esset lex dura, ut l. prospexit ff. qui & a quib. cum similib. nec etiā

20 liceret in foro conscientiæ,† quia ubicunq; lex, uel canon prouidet super certo disponēdo secundum aliquam rationem, obtinet in foro iudiciali rationabiliter, obtinet in foro conscientiæ, secundum Beatum Thomam, ut refert, & tenet Floria. in l. ex parte hæres. § seruo liberta. ff. fam. erc. & no. Bal. in auth. ingressi. in 9 col. C de sacrosanctis ecclesiis, & Ioan. de Anan. in c. i. circa fi. extra de testamen. ac etiam faciens contra conscientiam a præcepti, uel prohibitionis, peccat mortaliter, ut est gl. 28. q. i. c. omnes. §. ex his. in gl. 1. uel nisi uenditor uel emptor læsus esset minor uel ecclesia, quia tunc etiam re ipsa sine aliquo dolo principali uel incidenti alterius contrahentis, esset læsus indistincte, posset restitui etiam pro leui damno, & nō pro modico. ut l. Scio. ff. de in int. rest. & ita not. in gl. in uerbo, licere. in d. l. in causæ. §. pe. ff. minor. uel etiam nisi emptor decipiens esset clericus, uel prælatus, siue ecclesia, licet deceptus non esset minor, quia ecclesia minime debet parare laqueum. 27. q. i. de Iudæis. & ita no. Anton. de But in c. contineba tur. in 1. col. ext. de his, quæ fiunt a prælatis sine consensu capituli. & in c. in ciuitate. extra de usur. qui alleg. ad hoc gl. in uerb. plus 10. q. 2. hoc ius porrectum. & in c. tuam. ext. de pœn. & no. Bal. in auth. ad hoc. in pen. colum. circa prin. uersi. insuper quæritur. de usu ris. & uide Arch. 19. quæst. 1. c. si cupis esse, & ita etiam tenet B. Bernard in suo libel. de cō tract. & usuris, in 3. i. art. 2. c. qui dicit: Si in uenditione plus offertur quam res ualeat, ecclesia recipere non debet, sed tantum iustū pretium, & allegat prædictam glo in c. hoc ius porrectum. & Arch. ibi, & Bald. in d. l. in

21 causæ. §. penul. de mino. †Et quia ecclesia in suis contractibus nō debet fraudem aliquā adhibere, ut in c. per tuas. extra de don. & pro hoc allego tex. in c. 1. §. 1. in tit. de alie. feu. in usib. feud. ubi pulchre text. sic dicit. Ecclesia cultrix iustitiæ, & auctrix non patitur aliqd contra iustitiam in se fieri uel in alterum, priuatus uero obuiat sæpe iustitiæ. quod bene no. clerici & prælati, sæpissime contrariū faciunt sub prætextu, quod semper melior

22 conditio ecclesiæ fieri debeat.†De iure autē diuino, & sic in foro conscientię, credo, q non sit licitum contrahentibus se decipere etiam citra dimidiam iusti pretii, & etiā in casu ubi non daretur restitutio, & contrahētes essent laici, per id quod habetur in l. & in euangelio, quo quisque iubetur aliis facere, quod sibi uult fieri. & prohibetur alii inferre, quod sibi nollet fieri, ut est tex. i. d. dist. c. humanum genus, & dixi supra circa principium. Sed certum est, quòd unusquisq; uellet, quòd sibi uenderetur iusto, æquo, & cōmuni pretio, & nullus uellet in pretio decipi citra dimidiam iusti pretii, quia nemo præsumitur iactare suum. l. cum de indebito. in prin. ff. de prob. cum sim. ergo unusquisque debet uelle uendere iusto & communi pretio, & neminem decipere, & maxime cū mendaciis, & periuriis, ut dicit B. Aug. & hr 80. di. c. quoniam, & Cassiodo. & habetur ea de di. c. quid est aliud, ubi scribitur in hæc uerba: Negociatores ergo illi abominabiles existimantur, qui iustitiam Dei minime considerantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluunt mentes suas periuriis ornando magis q̄ pretio, tales deiecit dn̄s de tēplo dicens, Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Et ad hoc uide gl. no. in l. semper in conuentionib. ff. de regu. iu. quæ dicit, quòd licet lex dicat, q sit licitum contrahentibus se decipere, non tamen conuenit bono uiro. sed in foro conscientiæ quilibet debet esse bonus uir, ergo, &c. Et ita tenet Bal. per illam gl. quam dicit esse singularem in c. cum causam. *el secundo*. in fin. ext. de testib. & ita tenet Ant. de But. licet nihil alleget

get in c.in ciuitate.uer ficulo,uenio ad gl.extra de usu.de quo uide etiam per eundem in c.quia plerique; in fi.ante pe.col.uersi. quintus casus,extra de imm.eccl.& ibi Do. & dixi su
23 pra in fine primi casus princ.† Sed quæ pōt esse rō,ꝙ in foro ciuili,uel canonico licitum est contrahentib.se decipere in pretio,& sic licitū est carius uendere,uel uilius emere usque ad dimidiam iusti pretii exclusiue,& nō sic in foro conscientiæ? Respondeo fm B. Th.2.2.q.77.ar.1 uersi.ad primum ergo dicendum,quòd lex humana populo datur,in quo sunt multi a uirtute deficientes non autem datur solis uirtuosis.Et ideo lex humana non potest prohibere quicquid est contra uirtutem,sed ei sufficit,ut prohibeat ea quę destruunt humanum conuictum, alia uero habeat,quasi licita, non quia ea approbat, sed quia non punit.Sic ergo habet quasi licitum,pœnam non inducens, si absque; fraude uenditor rem suam superuēdat,aut emptor illius emat,nisi sit nimius excessus,quia tūc lex humana cogit ad restituendum, puta aliquis sit deceptus ultra, uel citra dimidiam iusti pretii.Sed lex diuina, quæ non solum datur populo,sed omnibus uirtuosis, nihil impunitum relinquit,quod sit uirtuti cōtrarium.Vnde secundum diuinam legem illicitum reputatur,si in emptione,& uenditione non sit æqualis iustitia obseruata. & tenet ille,qui plus habet recompensare ei, qui dānificatus est sit notabile damnum, quod iō dico,quia iustum pretium quandoque; nō est punctualiter determinatū, sed magis in quadam existimatione cōsistit, ita ꝙ modica additio, uel diminutio non uidetur tollere æqualitatem iustitiæ. & hoc uidetur sequi, & tenet B.Bernar.in d.libel.de contract.& usuris,in serm.35.ar.1.c.2. & ad hoc ultimū adde,quæ dicam infra in uer. uerū quia dictū
24 est.ibi.& si non posset præcisè dici.†Sed dubium est circa prædicta,quid si ista duo concurrant? Primum, s. ꝙ unus contrahens nō decipit alium,quia quilibet sciebat & intelligebat ualorem rei uenditæ.Secundū,ꝙ nullus eorum erat in necessitate contrahēdi.p.p aliquam magnam egestatem,seu quaecunque; aliam magnam necessitatem,&nihilominus res fuit uendita,uel in solutum data, uel aliter alienata plus,uel minus iusto pretio, an hoc sit licitum in foro conscientiæ? uidetur ꝙ non,per dictum c.humanum genus.i.di.

sed ut mihi relatum est,B.Bernard. dicebat, quòd sit.Ego probo ex coniunctione duarū regularum.Primò s.per regulam l. nemo uidetur.ff.de reg.iu.in pen.charta,ubi sic dicit tex.Nemo uidetur fraudare eos,qui sciunt, & consentiunt.ad hoc l.cum donationis. C. de transact.ubi dicitur, quòd uolenti dolus non infertur.& c.scienti,de regu.iu.in 6.ubi dicitur,Scienti & consentienti non fit iniuria neque dolus.& probatur in l.1.in fine. ff. de act.emp.& l.1.§.si intelligatur. & l.quia. §.pen.& fi.ff.de ædil.edic.& in l. domum.ff. de contrah.empt.& hoc tenet glo.in l.uenditor. C. de resc.uend. quæ dicit,quòd ubi est consensus eam conscientia ibi cessat dolus, & uide quod dicam in 7.præsumptione.Secundò per aliam regulam l.donari uidetur. ff.de reg.iu.& ff.de don.ubi dicitur, Donari uidetur, quod nullo iure cogente conceditur,& hoc uidetur tenere Ant de Bu.in c.quia plerique.in fine,ubi est casus,extra de imm.
25 eccle.ubi dicit, † quòd quis non tenetur ad restitutionem etiam in foro conscientiæ,qn̄ uendens, uel alienans læsus est sagacissima persona ita quòd uerisimile sit,quòd in plus non appretiauerit rem, & residuum uoluerit habere pro derelicto.Aliqui addūt & tertium.s.ꝙ ille,qui dicitur læsus in pretio,nō fuerit ductus leuitate mentis aperta siue præsumpta ad sic contrahendum. Exemplū pone in iuuenibus qui læuitate sæpissime ducuntur.34.di.quorundam.ibi,merito inutilis dicitur,qui iuuenilibus desideriis occupatur.& facit l.fi.§.filii autem.ibi,iuueniles.C. de bon.quæ libe.nam licet talis non ignoret uerum ualorem rei suæ,nec sit in necessitate constitutus, tamen si est in foro conscientiæ,non est tutum,quòd daret,uel acciperet rem pro pluri,uel minori pretio,quàm communiter ualeret,quia leuitas illa sapit quandam ignorantiam,& etiam quandam necessitatem inducit ita faciendi, ut probatur in d.c.quorundam.& in d.§.filii autem.Sed uidi tract.siue libellum S.Bernar.Senen. de cōtract.& usuris,in serm.32.ar.2.in 3. particula c.7.qui uidetur idem in effectu,licet breuio
27 ribus uerbis, dicere.s. † Quòd in foro conscientiæ qs tenetur ad restitutionem,et si in cōtrahēdo sit minor deceptus in dimidia iusti pretii,si procedit læsio in uno uel pluribus istorū 4.uerbi gratia: Si procedit ex ignorātia,aut mentis leuitate aperta, siue præsumpta

pta,aut ex quacunque alia magna necessita
te.ex quibus compræhendi potest,ꝙ talis cō
tractus non procedit ex mera, grata & gra
tuita uolūtate,& ideo talis læsio, quæ consi
stit in minus emendo.aut plus uendēdo, nō
solum contra iustitiam est,sed ēt charitatem
& contra naturalē hominis pietatem,licet
ex utriusque partis uolūtate, & cōsensu uel
tractatu procedere uideatur. Et quis Bernar
dinus quatuor prædicta esse dixerit,ex qbus
mera,& libera uoluntas non præsumitur.s.
ignorantia,leuitas,egestas,necessitas, tñ ego
supra tres dixi,egestatem sub necessitate.tā
quam speciem sub gñe coniungens, ego ēt
addo,& quartum s.ꝙ contrahens non indu
catur ad contrahendum.s.pluri uel minori,
ꝑꝑ nimiam affectionem uel cōmoditatem.
Exemplum, unus habet affectionem in ali
qua re particulari. ut in auibus uel libris,uel
similibus,ut sæpe cōtingit, uel quia res fuit
maiorum suorum:ut l.si in emptione. ff. de
minor.l.libertus, qui soluendo non erat. ff.
de bonis liber.& l.1.ff. sed si rem.ff. ne quid
in frau.patr.uel alia de causa, ut infra dicam
in 16. præsump. Exemplum: commoditate
unus uult facere uiridarium uel ampliare do
mum.Vel unus habet unam possessionem,
& in medio uel in finibus uicinus habet ali
quos campos uel domunculam,qui sibi nō
sunt necessarii,sed commodi ꝑꝑ uicinitatē,
Sæpe.n.confines ēt supra iustam existima
tionē interest nostra acquirere, ut est tex. in
l.si cui fundus. ff. de leg.2.Nam his casibus
licet de iure ciuili uel canonico esset licitū
plus uendere uel aliter alienare ꝑꝑ affectio
nem uel commoditatē ementis,siue accipiē
tis,tñ in foro conscientiæ credo,ꝙ non sit li
citum,quia non diligo proximum sicut de-
beo,ut probatur in d.1.di.in prin. & quia il
la affectio uel commoditas non permittit il
lum,qui eam habet in uera libertate cōsiste
re,sed potius inducit quandā necessitatem.
Multi n.propter affectionem, & concordiā
magis impelluntur ad emendum pro pluri,
quasi alia necessitate astricti essent. subest &
alia ratio.nam si interest mea propter com-
moditatem,uicinus non debet mihi uende
re illam commoditatem,uel opportunitatē
quæ est mea,non sua. sicut dicitur in usura
rio mutuante, qui debet recipere aliquid ul
tra sortem pro re mutuata, quæ est effecta
illius,cui mutuata est, & si aliquid soluet et
ultra; esset usura.qa solueretur de re sua,qđ
esse non debet. quod not.contra multos.&
in hac sententia fuit B.Bernard. in d.suo o-
pere de contract.& usuris, in sermone 36.
art.1,& c.2.ad finem,qui allegat ad hoc Sco.
in 4.di.15.q.2.& allegat etiam B. Tho.in 2.
27 2.q.2.ar.1.†Vbi dicit, quòd si emptor mul-
tum iuuatur ex re,quam emit,& ille,qui uē
dit, non damnificatur ultra communem ua
lorem illius rei, non debet uendere eam uti-
litatem emptori,quia nō est sua, sed empto
ris,licet possit ei uēdere damnum, quòd uē
ditor patitur, uendendo illam rem ultra cō
munem æstimationem.Subdit tñ ꝙ ille,qui
multum iuuatur ex re,quam emit,pōt spon
te,& sua mera liberalitate aliquid ultra cōe
pretium supererogare,quod ad honestatem
pertinet,quam spōtaneam,& meram libera
litatem in dubio subesse non præsumo,si ali
quid de prędictis quatuor concurrit ad qđ
adde,quod dicam in sequēti præsumptione
quòd est bene notandum, quia multi in ci-
uitate Veronæ contrarium faciunt,& maxi
me quando quis uult emere fundum sibi
commodum ꝑꝑ uicinitatem, dñs uult tri-
plum aut quadruplū plus eo,quod ualet ēt,
& qñ emphyteotæ,uel liuellarii uolunt a do
minis emphyteotæ acquirere iura directa,&
sic se liberare ab onere liuellario, quia ubi
cōiter soluuntur 4. duc. pro liu. dñi uolunt
7.aliqñ 8.aliqñ 10.aliqñ ultra. Et malę in fo
ro conscientiæ, in quo tenentur uendentes
ad restitutionem illius pluris,in quo damni
ficati non sunt.†Verum quia dictum est,ꝙ
28 non est licitum contrahentibus in foro con
scientiæ se decipere,ēt in pretio: & sic qñ res
uendi uel alienari debet uero & iusto pretio
dubitatur apud multos, quod dicatur uerū,
& iustum pretium in foro conscientiæ. Ad
hoc dic:Aut pretium est taxatum a lege uel
statuto,illud est uerum, & iustum pretium
nec licet ultra aliquid accipere, etiam modi
cum,qa lex etsi dura sit,seruanda est.l.pro-
spexit.ff.qui et quibus, et dixi supra in uer-
29 bo uel nisi taxatum.†Et est ratio, quia ubi
lex figit pedes suos.non licet ultra transgre-
di,ut no.gl.pen.in l.si non fuerint.ff.ꝑ soc.
& probatur in c.fleat peccator.extra de re.
iur.cum si.Et ad hoc uide,quod scripsit Pet.
de Anch.in repet.c.canonum statuta in 122.
col fi.extra de constit.ubi dixit,ꝙ ad hoc ut
competat beneficium l.2.C. de rescindend.

uen.

uend. sufficit ꝙ læsio sit ultra dimidiã iusti ꝑ tii, ẽt in uno nũmo tm̃. qa d.l.2. sic figit pedes suos. ꝑ gl. in l. si non fuerint. ff. ꝑ soc. Et idẽ tenet Bal. in d.l.2. 12. q. & idẽ no. gl. & ibi ꝑ Doct. in c. cũ cãm. extra de empt. & uend. Aut ꝑriũ nõ ẽt limitatũ aut taxatũ, & ĩ hoc pendẽt leges, & ꝑphetæ, qa res sępenumero diuersis ꝑtiis vẽdũtur, ꝑsertim in diuersis locis, ut l. ideo. ff. de eo qđ cer. lo. Et tũc subdistingue: Aut loquimur de reb. mobil. aut im mobil. Si loquimur de reb. mobil. tunc dic, ꝙ res tantum ualet, quantum communiter uẽdi potest, ut l. si seruus furtiuus. in prin. ff. de con. furt. & ibi gl. in uerbo, inuenerit. hoc no. & allegat. ad hoc concordantes quod intellige scienti, & intelligẽti condõnem rei, ut est tex. cum gl. no. l. mortis causa capimus. §. fin. ff. de don. cau. mor. ubi per Docto. & statim

30 dicam. †Item intellige, quantum cõiter uẽ

a di potest a, non exñti in egestate, nec in aliqua necessitate, nec in aliqua leuitate, nec in aliqua nimia affectione, uel comoditate, ut paret ex his, quæ dicta sunt supra. Item intellige, quantum cõiter uenditur & uendi põt tpe contractus, ẽm Host. Ray. & B. Bernard. & ita tenet Bart. in l. non intellẽ. §. diui fr̃es. ff. de iure fisc. & no. per Doct. in l. 2. C. de resc. uend. nisi ille, qui uendit impresentiarũ, non est uenditurus, ut puta pelles tpe æstiuo, sed eas seruaturus usq; ad hyemẽ, rogatus uel instigatus ꝑ alium, ut ei uendat. Nã tunc põt augere pretium super id, quod cõiter in pñti ualet, intm̃, ꝙ se seruet indemnem. ꝑꝑ quod aliquid dixerunt, ꝙ qui merces suas paratas habet, ut portet ad nundinas, uerisimilr̃ sperat lucrum ex merciũ illarũ uenditione, & inducitur in loco, ubi nunc sunt ad uendendũ modo prędict. s. instigatus precibus, uł ꝙ talis uenditor se possit indemnem conseruare augendo pretium, ẽm B. Bernard. in li. de cõtractibus, & usuris. 34. art. in c. 3. qui subdit, quod talis casus non est practicabilis, qa periculosus, & quod in eo est hñda rõ periculorum, & laboris, & expensarum, quas uenditor subiisset transferendo merces illas, quas hic uendendo non subiit, ideo modo potest eas tm̃ uendere. quantum uenderentur in loco nundinarum, & ita ẽt tenent Doct. in ca. nauiganti. extra de usuris. & maxime Iac. Cal in 7. q. Et quod dixi. ꝙ res tm̃ ualet, quã tum cõiter uendi potest tpe contractus, nõ intelligitur de die contractus tm̃, sed quantũ cõiter uẽdi poterit illa die, & ante, & post, ut est casus not. in l. pretia rerum. ff. ad l. Falc. & ibi hoc not. Bart. Doct. in l. 2. ad fi. C. de resind. uend. & per eundem Bar. in l. si seruus in princ. ff. de cond. fur. & per Ang. in l. in le. Fal. hoc est seruandum. §. 1. ff. ad l. Fal. Item quod dixi, quod res tantum ualet, quantum communiter uendi potest, intellige quantũ uendi potest scilicet cum onere suo, & sine, quia minus communiter uenditur sine onere, quam cum onere. Exemplum si potest uẽ di sine cautione, & fideiussione non pręstita uel si uendi potest præsenti pecunia uel ad terminum, uel si uenditor aut emptor est legalis, aut locuples, uel implicitus debitis. ita ꝙ non reperisset emptorem, nisi certæ quantitatis. argu. text. not. in l. 3. §. mulier. ff. de in diem add. & not. Bart. singulariter in l. 1. §. si hæres. ff. ad Treb. ubi omnino uide not. An. in l. in l. Fal. hoc est seruandum. ff. ad l. Fal. Facit l. si quis stipulatus sit Stichum aut Pamph. & ibi not. Pau. de Cast. ff. de uerb. oblig. quod not. Bart. in l. in l. Fal. non habentur in l. 1. & l. quærebatur. ad l. Fal. Ad quod adde, quod dicam in se. præsumptione. uer. & prædicta de re procedunt. Item quod dixi: quod res tantum ualet quantum communiter uẽdi potest, intellige quantum communiter uẽditur, similis res, & uendi solet in foro publico, ut est tex. in l. septem. & ibi Bar. C. de ero. milit. li. 12. & probatur in cap. 1. ibi, quem in mercato. extra de empt. & uendi. & habetur per Bart. & Doct. in d. l. pretia rerum. ff. ad l. Fal & in d. l. si seruus. ff. de cond. furt. & per Ant. de Butr. in c. cum causam. in uer. ad secundum demum probandum. extra de empt & uend. Et si in foro huiusmodi res uendi non consueuit, inspicitur quantum uendi potest in eo loco uel ea regione. Et si in foro, uel in illo loco diuersis pretiis uendetur, tunc media uia est eligenda, ut statim dicam in casu seq. Item res tantum ualet quã tum est æstimata in æstimo communis, ut probatur in l. hi qui. & ibi hoc no. Bar. C. de præd. nauig. libr. 21. Item res tantum ualet, quantum est æstimata per duos peritos æstimatores, ut not. Bart. & ibi Doct. in l. 2. C. de rescind. uend. Si uero loquimur de rebus immobilibus, dic quod non potest dare certa doctrina, quando sit uerum, & iustum pretium. nisi hoc modo, si uendo fundum pro centum, debet considerari, si tantum ualet,

uere

nere habito respectu ad eius qualitatẽ & conditionem,& fructuum perceptionem, ut l.si quis C.de rescindenda uenditione, & in l.si fundum per fideicommissum, in princ.& ibi gl.r.ff.de l.1.& in l.pen.ff.de reb. eor.& no. gl.Bar.& Doct.in l.2.C.de rescr.uend.& no. gl.& Doct.in c.cum causam. *el secundo*. extra de test.& si communiter uendetur pro tanto in loca pertinentia uel contracta scienti & intelligenti qualitatem & conditionem rei uenditæ,est tex.cum gl.no. in d.l. mortis causa capimus.§.fi.& ibi per Doct.ff. de do. causa mortis.& habentur in l.si seruus. ff de cond.furti.& in l.pretia rerum.ff.ad l.Falc.& per Bar. in l. non intelligitur.§. diui fratres. ff.de iure fisci.& probatur in l.si quis uxori. §.si statu liber.& ibi hoc no. Bar.& Ang.ff.de furt.& ibi per Bar.& Doct in l.1.§ si hæres. ff.ad Treb.& per eundem Ang.in l.in l.Falc. hoc seruandum.§.1.ff.ad l.Fal.ubi omnino est uidendum.Et istud esset communem, uerum,& iustum pretium,debent ẽt considerari ea,quæ dicta sunt supra de reb. mobilib. & si non posset præcise dici quantum cõmuniter possent uendi,quia forte aliquando huiusmodi res uenduntur communiter centũ, aliquando centum & quinque, aliquando octuaginta quinque,tunc in his non esset illicitum,quocunque de illis pretiis concurrẽtibus uenderetur proprie.Sed tutius esset,ꝙ eligatur medium pretium in casu proposito de centum,& in similibus.†Et sic medio uia
31 tanquam tutior esset eligenda. & ad hoc uide tex.qui optime facit in l. fundum cum l. se.quæ incipit ita ut omnes in prin. ff. man. coniuncto c.illud extra,de clerico excomm. min.adde tamen circa prædicta quod plene no.B.Bernard.in d.libello de cõtractibus & usu.in trigesimotertio sermone, arti.z.in z. particula c.7.in fi.& plenius per eundem in eo.li.trigesimoquinto sermone,ar.1.& c.z & plenissime in extractis dicti tractatus B.Ber. in tr.usura,tertio, ubi ponuntur duodecim regulæ iusti pretii,ubi uideri poterit. Aliqui tamen dicunt,quod in hoc casu,quando res uenditur minori pretio quam ualeat, & ab ipso principio uenditionis, est actum quod teneantur emptor locare dictam rem uenditam cum pacto de retrouendendo pro iusto pretio,quod non sit prohibitum uel illicitũ rem emere etiam prope dimidiam iusti pretii de iure ciuili,uel canonico, nec etiam in foro conscientiæ,ex quo illud,quod plus ualet res uendita,remanet apud uenditorem ꝓ suo iure utilis dominii,cum saltem aliter ipse non fuisset uenditurus. Vnde non uidetur esse deceptus in aliquo uenditor, ex quo penes ipsum remanet omne id,quod plus ualet,res uẽdita iure suo scilicet utilis dominii illud ius potest uẽdere,ut l.fi.C.de emph.Ad quod addã,quod dicam in quinto casu principali,uer.3.casu ibi,credo tamen quod maior præsumptio.Sed certe isti in hoc non bene dicunt,nec sequitur, quod plus illud,ꝗđ ualet res uendita,remanet apud uenditorem eundemque conductorem pro suis melioramentis,& sic pro iure suo:ergo non læsus,qa illud plus non potest libere uẽdere,sicut potuisset,si non esset uenditum,sed cum suo onere liuellario uendere tenetur,quod sibi difficilius erit,& magis damnosum.pro hoc lex tertia.§.melior.ff.de in diẽ addi & dixi supra. Item quia tenetur prius domino denũtiare, & eo emere nolente sibi tenetur laudemium quod theloneum siue quinquasima appellatur,soluere,ut l.fi.C.de iur.emph. Item quia si alienaret domino irrequisito. caderet ab omni iure suo,ut dicit d.l.fi.Item quia propter canonem debito tempore non solutum caderet a iure suo.cum propter culpam suã, perderet etiam illa melioramenta, ut hr̃ in d.l.fi.& in l.2.C.de iu.emph.& in c.potuit,extra de locato.quæ non perderet,si nõ essent in d.uend.Item amitteret etiam illud ius redimendi,quando esset concessum & appositum in instrumento locationis liuellariæ,qa tunc censeretur esse ius emphyteuticum seu pars iuris emphyteutici,in l.sterilis §. si tibi. ff.de actio empt.& in l.qui fundum uendidit ff.de contrahend.emptio.facit etiam lex fundi patrem.eodem titu. Vnde cum liuellarius non soluens canonem tempore debito, uel alienans irrequisito domino, cadere debet a iure suo emphyteutico,ut l.2.& l. fi. in fi C. de iure emphyteutic.cadet etiam ab isto iure redimendi,quod est pars iuris emphyteutici,ut dixi. Secus si ipsum ius redimendi esset concessum & ascriptum in ipso instrumento uenditionis,separato ipso ab instrumento locationis liuellariæ,uel post instrumentum iuris emphyteutici, uel quandocunque in alio instrumento, & de per se, quia tunc non posset dici pars iuris emphyteutici,sed quoddam aliud ius personale separa-

paratum a iure emphyteutico. Et ideo licet propter culpam commissam in non soluendo canonem, uel alienãdo, caderet a iure emphyteutico, ut d. l. 2 & fi. non tamen caderet a iure reemẽdi, per dicta iura, quod est bene notandum, quia sæpe in facto euenit, & Doctor. hoc non tangunt. Et prædicta procedũt et si in instrumento uenditionis contineat, donatio de eo quod plus ualeret ipsa res uẽdita, secundum ea, quæ dicam in septima præsumptione.

a Vendi potest. *Quantum uendi potest in loco in quo est res, licet alibi plus uenderetur uel minus. l. si C. de adm. tu. & tenet Lud. Pon. in l. 1. § si hæres, ff. ad Treb. pone exemplum de libro in loco studij, secundum Bart. in l. & si eque de leg. 1. item tamẽ res ualet, quantum est estimata in æstimo communis l. hi qui. & ibi Bart. C. de præ. natic lib. 11 in 3. q. Bald. contra l. 2. penul. column. C. de rescinden. uendit.*

32 TErtia † præsumptio est, quando esset læsio in locatione seu in quantitate fictus & hoc potest esse quatuor modis, in persona conductoris & alio modo in persona locatoris. Primo modo ex persona conductoris, quãdo excedit summam iusti pretii habito respe-
a ctu ad quantitatem pecuniæ a solutæ pro re uẽdita, eademque locata. Et habito respectu ad fructus qui recipiuntur seu percipi possunt ex dicta re locata, & ad possessionem, quæ exolui debet ex re liuella. Exemplum. Emi a Titio fundum centum aureis, & sibi locaui eundem fundum pro 33. lib. in anno. certe ista est læsio respectu pecuniæ meæ solutæ, quia soluuntur cõiter in ciuitate Veronæ uiginti quinque libræ denariorum pro re empta centum ducatis. & est læsio respectu fructuum percipiendorum ex dicto fundo ualẽte cẽtum aureos ultra uigintiquinque libras denariorum, uel circa earum æstimationem deductis expensis, ac etiam est læsio respectu liuelli, quia licet fictus meæ locationis sit iustus, & communiter Veronæ reputetur iustus, quando soluuntur de liuello emphyteusi, & non de locatione simplici, debet solui pro minori quantitate, uidelicet in ratione quinque pro centenario. quia istud est iustum pretium fictus liuelli siue emphyteusis Nam quantum ad soluendum fictum de liuello, oportet nõ ex reditibus menti emphyteusim, sed æstimari pensionem subtiliter, & ex pretio collecto reditus possibiles in uiginti annis computari, & redditibus ex hoc cõputatis agi emphyteusim, ut est tex. in auth. de non alienan. §. quia uero Leonis. in fin. & in authenti perpetua. C. de sacrosan. eccl. Et sic pensio iusta, quæ recipitur ex re liuellata, est illa quæ collata in uiginti annis ultra uiginti annos, cõtinet æstimationem rei liuellatæ, ut no. gl. in d. authe. perpetua. in uerbo, iuxta. & in d. §. qa uero Leonis. in fin. in uerbo, faciendam. & sic ex hoc patet, quod pretiũ fictus, quod ex simplici locatione annuatim soluitur, per respectum ad ipsos fructus uidetur esse quędam tacita uenditio fructuũ sed pensio siue fructus, qui soluitur ex contractu emphyteutico, siue liuellario, non datur principaliter per respectum ad fructus, sed in re cognitionem domini tantum, ut no. Bar. in l. 1. in 2. oppo. C. de iure emphy. & Ant. de Butr. in c. potuit extra de loca. Et est ratio inter fictum rei locatæ simpliciter, & fictum rei liuellatę, quia liuellarius tenetur manumittere rem liuellatam suis expensis, maxime cum detur & dicatur in instrumento liuellario ad meliorandum & non peiorandum, ut habetur in l. 1. & fi. C. de iure emphy. & etiam si res liuellata culpa liuellarii, uel etiam sine culpa, sed casu fortuito deterioratur, nihilominus liuellarius siue emphyteuta semper tenetur ad pensionem, nisi tota res pereat, ut d. l. 1. & ibi no. C. de iure emphy. & habetur in § adeo. Instit. de locati. in tantum, quod liuellarius uetus, qui non potuit percipere fructus aut reditus rei liuellatæ, pensionem soluere tenetur in recompensationem eius, quod minus soluit, quam simplex conductor, ut habetur in d l 1. C. de iure emph. & in ca. propter sterilitatem. extra de loca. & ita de consuetudine generali Veronę obseruatur, quod non est in simplici colono uel conductore qui nõ tenetur suis sumptibus rem locatam manu tenere, ut habetur in l. colonus. in princ. ff. loca. & in l. hactenus. ff. de usufr. nec etiam tenetur ab soluendum fictum, si non percepit fructus ex re locata. ut l. item quæritur. §. exercitu. & l. ex conducto, §. si uis tempestatis. & §. sed & si labes. & in l. si merces. §. uis maior. ff. loca. & in l. si uno. eodem titulo. Et habetur in dicto capitulo. propter sterilitatem. & ad hoc uide textum cum glossa. nota. in authentic. de non

ac trium pro centenario domus locantur, & qnque pretio uiliori, si sint domus pretiosæ. his duobus casibus uř, qđ iusta pensio sit, habito respectu ad fructus uel reditus, quando esset locatio simplex, sed si esset liuellatio, tūc in molendino credo, quòd nō habeatur respectus ad reditus, qui sunt in magna quātitate, sed in ratione quinque pro centenario, habito respectu ad ualorem rei, ut habetur in d. §. quia uerò Leonis. in auth. de non alien. col. la. 2. Et licet molendinum uideatur minus ualere respectu quantitatis fictus, tñ illud est propter periculum, quod est in eo, ne percat uel deterioretur, & propter magnā impensam, quæ fit in eo manutenendo. Vnde deducendo omnes expensas, & æstimationes periculi, non dicetur in ueritate dominus percipere tantum de fictu. Cum ergo liuellatur dictum molendinum uni, & in eo transeat omne periculum, & omnes impensa ad eum spectet, sicut & dominus emit modico pretio propter dictum periculum & impēsam futuram, ita debet etiam modico pretio liuellari, ex quo, ut dixi, in liuellariū trāsit omne periculum & impensa, ut l. 1. cum ibi not. C. de iur. emphy. & dixi supra. sed in domo credo, quòd illa sit iusta pensio, quæ esset iusta, si alteri non uēditori liuellaretur. Quæ autem sit illa, dic quòd est illa, qua cōmuniter tales domos liuellari solitæ sunt in eodem loco, ut dixi in præcedenti præsum ptione, uer. uerum, quod dictum est. de quo dic ut ibi. Secundo casu, quando iniusto pretio uenditus sit fundus, qui nunc locatur, & eodem modo distingue. Aut fundus uenditus reddit fructus cōes, aut non. si reddit fructus cōes. & tunc in foro ciuili uel canonico iusta pēsio locationis, si in plus est habito respectu ad fructus, & iusta pensio liuelli est in ratione quinque pro centenario, habito respectu ad ualorem rei, & non ad pecuniam per emptorem solutam, sed in foro conscientiæ, credo quòd debeat haberi respectus ad pecuniam solutam, ut dicam in 5. casu princip. Si autem res nō reddit fructus cōes sim plici locatione, debet haberi respectus ad fructus in liuello. dic ut dixi, quando fundus est uenditus iusto pretio. & prædicta clare procedunt, quando pensio consistit in pecunia. Si autem consisteret in aliis rebus, ut uino, oleo, frumēto & similibus, & tūc dēt inspici quantum cōiter ualet, & ualere æstimatur illud, qđ soluitur pro pensione, & in hoc dē ēe consideratū, si cōductor tenetur portare uel cōducere illum fictum ad domū locatoris, uel non, iuxta no. p Bar. & Doct. in l. item illa. ff. de constitu. pecunia. & p Bal. in l. acceptā. in 12. usque ad 16. q. C. de usu & per Ang. in auth. ut exactio instante do. illud uerò collatio. 7. nam si de iure non teneretur cōductor liuellarius cōducere fictum suis sumptibus ad domum domini locatoris, & esset conuētum expresse, quod liuellarius teneretur in æstimatione iusti pretii fictus, hæc expensa deberet addi, & per hoc tāto plus fictus æstimari. Idem in expēsis portatum & in gabellis. & in aliis similibus, quod nota, quia al q in hoc non aduertunt. Aliqui tamen dñt, q in prædictis casibus licitum est hodie plus recipere de fictu, seu liuello in monetis seu libris denariorum, quàm alias, quia in superioribus annis ualebat Veronæ aliquando tres libras cum dimidia, aliquādo quatuor, nunc uero ualet quatuor cū dimidia. Quando ualebat tres libras cum dimidia, cum sit licitum recipere tantum quinque p centenario de fictu liuelli, ut supra dixi, iusta pensio erat in 10. & 7. libris cum dimidia tantum, quæ tunc erant 5. duc. Quando ualebat quatuor libras, iusta pēsio erat in uiginti libris, quæ erant quinque aurei. Nunc uerò cū ducatus ualet 4 libras cum dimidia, iusta pensio est ī 20. libris cum dimidia. q sunt hodie
35 quinq; aurei. Vnde in effectu quicquid ualeat aureus, siue eius æstimatio crescat, siue decrescat, semper dēt solui tm̄ in monetis de fictu liuelli, qđ ualeat 5. ducatos de liuello in ratione cētum duc. & sic 5 p centenario. & istud est uerissimum, & ita teneo. & iō contractus liuellarii, siue emphyteutici celebrati Veronæ, tpe quo ducatus ualebat quatuor libras, ex quibus soluebātur 26. lib. pro centum duc. sicut cōiter nunc soluuntur Veronæ, sunt illiciti, quia illę 25. lib. erant sex ducati & unum quartū, & ita erant ratione sexti & unius quarti pro cētenario, qđ est bñ notandum p Veronēses. ad qđ uideař oino, qđ ēt dicam in 5. casu princ. & præcipue in uer. & ideo Veronēses seruare uñ. l. item aliq dñt, qđ indistincte licitū est emptori locare, siue liuellare rē emptā ipsi uēditori uel alteri pro maiori fictu uel pēsione, qñ est pactū de retrouendendo, q si nō esset. nā hoc casu non uř plenarie, & cum effectu translatū esse

dominium in emptorem, ex quo uenditor post certum tempus uel quandocunque potest redimere. cum enim sit in potestate uenditoris posse, quando redimere uult rem uenditam, & se liberare à præstatione fictus, siue liuelli, uidetur in hoc fieri deterior conditio emptoris, eiusdemq. locatoris, quia dicta res uidetur ualere minus ipsi emptori, & præsertim si uendere uellet emptor, idemque locator ius suum, quod habet in ipsa re empta, & per eum locata, non. n. ita faciliter reperiret emptorem, sicut reperiret, si non esset pactum de retrouendendo, & si reperiret mino ri pretio ipsum, quando uendere oporteret,
36 †ut experientia docuit, à qua bonum est sumere argumentum, ut probatur in Clem. dispēdiosam. in prin. de iudi. & in c. quam sit in prin. de electio. lib. 11. & 44. dist. multis. ibi, n. si hæc actionum tuarum experimentis approbatem. & in auth. de quæstore. circa principium, ibi, utilissimo ex ipso rerum experimento. collatione 6. cum similibus. Sed certe isti non bene sentiunt. Nam licet res empta cum pacto de retrouendendo non ita faciliter reperierit emptorem, sicuti si esset emptam sine ullo pacto, nō tamen propter hoc debet minori pretio emi, sed uerò, com mu-
b ni & iusto pretio. *b* Nec etiam debet illud cōsiderari, uidelicet quòd eodem pretio posset quandoque uendi, quia non emit causa uendendi, & lis sibi est, quod emat rem pro iusto pretio, & ꝙ habeat fructus seu reditus, aut fictus iustos. hoc probatur per argumentum ab absurdo. Pone. n. quòd quis emit fundū, & uenditori locauit cum pacto de retrouendēdo pretio iniusto in damnum uenditoris, eiusdemq. conductoris, & emptor nūquam uendidit, neque animum uendendi habuit in ta sua, quæ habet in dicto fundo empto & locato, uel uenditor ipsum redimit post certum tempus ab ipso primo emptore, non ne esset iniquū & iniustum eum emisse pretio minori, quam ualeret, uel quòd recepisset fructus u t a iustum, commune, & uerū pretium ! certe sic, quia locupletaretur cum iactura alterius. l. nam hoc natura. de conditione indebiti. ff. hoc etiā suadet. l. seruus. ff. de ser. expor. ibi, beneficio affici hominem, interest hominis. & ibi no gl. quòd quilibet d bet esse interius, ut alii prosit. & allegat ad hoc iura. facit ad hoc l. ut uim. cum ibi no. ff. de iustitia & iure. Item hoc iubet lex charitatis dicēs, Diliges proximum tuum sicut teipsum, ut habetur Matthæi 22. & ad Philipp. & facit extra. 10 dist. humanum genus. quæ dilectio non solū est seruanda in corde, & pro ferenda in ore, sed etiam est in exibenda opere, iuxta illud Io. tertio, Non diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate. Unde concludendo dici potest, quod contra rationem naturalem, & contra legem ciuilem & charitatem esset, rem minori pretio emere, quàm esset commune & iustum pretium, & locare iniusto fictu in damnum conductoris, sub hoc prætextu, quòd non ita faciliter illud ius rei uenditæ & locatæ posset uendi, & quòd quandoque non nisi minori pretio uendi posset propter dictum pactum de retrouendendo, ut patet ex prædictis.

Ad quantitatem pecu. Res *uales quantum communiter, uendi uel locari potest. l. si seruus, la secunda. in prin. & ibi glo in uer. inuenit. Item quantum uēdi uel locari potest pactis appositis, non autem simpliciter Bal in c decedenti. 5 col. uers. de pact ff. qui feu. da. pos l si uenditor §. si de seruis expo. no in c. cū Ioan. de fid. instr. prædicta uera etiam in actione, ut tantum ualeat, quantum uendi potest modis prædictis Bal. in l. per diuersas. 1. q. C. man.*

Iusto pretio *Pretium iustum et uerum dicitur quod communi æstimatione probatur iustum. Bal in l. 2. C. de rescind. uen ultim col uer. sed hic occurrit dubium. Item quod in sub hastatione offertur. Bal. ibi ad fi. Item quod habituri erat possessor. Bal. ibi in fi per l. in fundo de rei uendi. Item uerum inspecto tempore contractus l. si uoluntate & ibi Bald. C. de rescin uen.*

QVarta †præsumptio est, quando cōtingit læsio in pacto de retrouendēdo in quātitate pretii, & hoc potest esse duobus modis. uno modo in ꝑsona uēditoris, alio in persona primi emptoris, eiusdemque locatoris. De primo pone exemplū, emi fundū à te pro centum, cumque tibi locaui iusto pretio, & feci tibi pactum, ꝙ quandocunque possis redimere pro ꝑtio cētum & uiginti. & sic pro pluri ꝙ̄ ego emeā. qa si emi fundū pro centū, & postea sibi eundē locaui iure liuelli, cum pacto de retrouendendo, omne qđ plus ualet ipse fundus tempore dictæ locationis, & ēt post melioramētū eius, spectat ipsi liuellario. iuxta l. fi. cū ibi not. C de iur. emphyteu. & dixi supra 2. ꝑsump. ad fin.

Si ergo uolo, ꝙ ipse conductor qñ uult retroemere, teneatur mihi dare aliquid ultra dictos centum ducatos, quibus emi dictum fundum, uolo illud ultra sortē meā, & illud plus est illicitum, ut probatur in c. illo uos. ibi, & ꝙ ultra summam receptam 40. solidi deberentur. extra de pign. & ita tenet Innoc. in c in ciuitate. in fi extra. de usu. Et idem uoluit Guil. de Monte Laud. in Clem. ex grādi. de usuris. quem sequitur ibi Car. §. ceterum. in 3. q. Et alle. ad hoc Host. & Doc. in c. ad nostram. extra de empt. & uen. Imò potest forte dici usura, quia quidquid accedit sorti, est usura, ut ex tex. cum gl. in uerbo, non possit. in fi. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. & probatur in l. si tibi decem millia. in princ. ff. de pactis. & hoc tenet B. Ambrosius, ut habet

38 14. q. 3. plerique † ubi dicitur, quodcunque accedit sorti, usura est. Hoc idem probatur ex cōsilio Agatensi. & hr̄ ead. q. 3 usura. ubi dicitur, Vsura est, ubi amplius requiritur, q̄ quod datur. v. g. si solidos decem dederis, & amplius quæsieris, uel dederis frumenti modium unum, & super aliquid exegeris. Et regula illa, quidquid accedit sorti, est usura, ꝓcedit non solum in mutuo, sed et̄ ubi aliquid excogitatur in fraudem usurarum, ut est gl. notab. in c. conquestus. in gl. magna. ibi, & dicit, quidquid sorti accedit. extra de usuris.

39 † Et ideo dixit Host. in summa de usuris. §. si. uers. 2. quod contractus usurarius detegitur, si creditor recipit aliquid ultra sortem. ad quod uide, quod dicitur in seq. præsump. de secundo modo læsionis in pacto de retrouendendo contingentis in persona primi emptoris, eiusdemque locatoris, potest poni exemplum: Emi à te fundum pro cētum, qui ualebat centum, & 50. uel ultra, & feci tibi pactum de retrouendendo incontinenti uel ex interuallo pro centum tm̄, certe ego sum læsus in eo, ꝙ ultra centum ualet fundus, & ꝓꝓ hoc inducitur præsumptio cōtra emptorem, q fecit dictum pactum de retrouendendo eodē ptetio, ex quo fundus ualebat multo plus. Non. n. est uerisimile, ꝙ si uoluisset, ꝙ esset uerus cōtractus emptionis, ꝙ sibi fecisset dictum pactum de retrouendendo ꝓ dicto ptetio, ex quo non eram in necessitate uendēdi, & alii non uendidissem illo pretio, sed tm̄ pluri, & iusto pretio ad quod adde, ꝙ dixi in præced. præsum. in 5 modo læsionis. & hanc præsumptionem bene nota.

40 Quinta † præsumptio est, quæ colligi potest ex his, quæ statim dicam, qñ. s. plus exigitur, siue percipitur ex uenditione secunda q̄ sit illud, quod soluitur in prima, non in pecunia, sed in alia re. Exemplum, si emi fundū à Titio centum aureis, & sibi eum incontinenti liuellaui cum pacto de permutando, hoc modo, uidelicet qñcunque uel usque ad certū tempus dabit mihi Titius unum liuellarium bonum tam pro cōtracambio respectus fundi, q̄ et̄ respectu personæ liuellariæ qd̄ sim sibi obligatus facere retrouēditionē dicti fundi. Nā si dictus fundus in primo uenditus non fuisset sufficiens, uel Titius uēdēs non esset idoneus uel sufficiēs liuellarius, uel si ipse Titius uēditor, idemq. conductor, & fundus uēditus esset sufficiēs, & idoneus, & uellē qd̄ in permutatione pro contracābio teneatur mihi dare, assignare fundum unū, & liuellarium meliorem. tunc esset illicitū, & usura, ut probat̄ ex his. quæ dixi in præc. præsump. & probatur expresse ex uerbis B. Hieron. super Ezechielem. li. 6. & hr̄. 14. q. 3. putant. ubi sic tex. dicit, Putant quidam usuras tm̄ esse in pecunia quod prouidens diuina scriptura omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias, q̄ dedisti & probatur eadem rōne, si fœneraueris. & c pleriq; cum sequēti. Facit ad hoc etiam optime gl. in l. rogasti §. si tibi. in uer. non posse. ff. si cert. pet. & gl. 2. in fi. in l. si tibi decem millia. ff. de pac. & si in pacto de retrouendendo esset actum, ut uenditor idemque conductor tenētur dare unum contracambium ęque bonū, licitum esset, quia licet difficilius reperiatur contracambium, quam pecunia, tamen si in contracambio nihil plus uel melius interueniat, uel respectu fundi, uel respectu liuellarii, non esset illicitum. per prædicta.

41 Sexta † pręsumptio est, quando in pacto de retrouendendo contingit læsio in aliqua expensa, quæ spectaret ad ipsum emptorem eundemque locatorem, & ipse uult, ꝙ illa expensa spectet ad ipsum primum uenditorē, eundemque conductorem. Exemplum, quia in instrumento pacti de retrouendendo actū & dictum est, quòd quandocunque conductor retroemere uoluerit, teneatur soluere omnes expensas chartarum, & instrumentorum, ut communiter apponere consueuerunt notarii Veronæ, & male. nam de iure communi, & etiam de consuetudine Ve

ronæ uersatur, ꝙ emptor teneat soluere instrumentum emptionis, quia istud instrumentum ad probationem iurium suorum stare debet penes ipsum emptorem, ut in c. 1. extra de proba. Et ita ut supra dixi, cōis cōsuetudo & obseruantia est, ꝙ emptor rei exoluat expensas chartarum siue instrumētorū, si uult eas uel ea hre. Et ex quo tractatur de eius commodo, et der sentire incōmodū, ꝑ regulam capituli, q sentit de reg. iur. lib. 6. & l. secundum naturam. ff. eo. ti. & habet in l. cū qui. in prin. ff. de iureiur. nec ferēdum, ut qs lucrum uelit amplecti, & onus penitus subire recuset, ut in l. unica. §. pro secundo. de ca
42 du. tol. & ita tenet Albe. de Ro. in l. dissolutæ. C. de condi. ex lege. uidelicet, † ꝙ creditor teneatur soluere tabellioni conficienti instrumentum crediti allega. l. eos. §. interdicta. cum gl. ibi. C. de usuris. q dicit, ꝙ ita uidit cōiter obseruari. & idem tenet in d. l. eos. in fi. q subdit ꝙ contrarium faciunt usurarii Bergomenses, cum ergo emptor idemq. locator uelit, ꝙ conductor soluat oēs expēsas chartarum, uel instrumentorum, apparet ꝙ non uult soluere ꝑ instrumento emptionis suæ, qđ ad ipsum spectaret, & sic est ꝑsumptio cōtra eū, ex quo uult aliquid ultra sortem. & non uidet ēt habuisse animū credi, sed potius, ꝙ res uendita fuerit in effectu si bi pignorata, quod est notandum, q multi in hoc errant, ut hic probatur, ꝑ ea quæ dixi in præcedenti præsumptio. Et idem est dicendum, qñ locator uellet, ꝙ cōductor quandocunque re ro emere uellet, teneretur soluere omnes expensas per ipsum emptorem, eundemq. locatorem pro gabella emptionis, uel ꝓxenetis in casu, ꝙ dicta expensa spectaret in totū uel in partem ipsi emptori, iuxta no. in l. debet ff. de ædil. edict. & per Bal. & Sal. in rub. C. de reb. credi. & per Bal. in l. si prædium. C. de ædil. actio. & ego plene scripsi in d. l. debet. quæ tñ lex uidetur facere in contrarium, cum uult, ꝙ uenditor teneatur emptori restituere illud, quod soluere emptor pro gabella, & proxenetis. & ibi ideo est: quia cōtractus resoluuntur ex culpa uēditoris, quoniam res uendita erat morbosa uel uitiosa, hic uerò ex uoluntate utriusq; ad preces, & uoluntatem uenditoris resoluitur.

34 Septima † præsumptio est, qñ res pro parte uēdita, & ꝑ parte donata, & nō subest iusta causa donationis, argumento l. per diuer a sas, cum ibi no. per gl. & Docto. C mandati. & tex. cum ibi no. in l ab Anastasio. eod. tit. & ita tenet. Bal. in l. 2. C. de repudi hæredita. & in l. fi. ibi. tertio pōt impugnari. C. ne lic. potent. Et in consi. suo, quod incipit. ad probandum & ostendendum. in 2. art. & Spec. in ti. de cessione actionis. §. ... ucisi. præsumitur simulatus. Ad quod optimè facit l. uit uxori & ibi nota ff. de iure dot. quia non est uerisimile, ꝙ fuerit animus donandi, ubi est pactū, & ubi est de redimendo appositum. ar. l. ꝗ sic solutt. ff de sol. etiā si sit dictum ꝙ donatur ob benemerita, ut infrà statim dicam quod est bene notandū cōtra usurarios & illicitos contractus celebrantes, qui ne uideatur decipere uenditores in pretio, faciunt quod in instrumento dicitur, & si quid plus ualeret dicta res uendita, quantumcūq; sit illud plus, illud donat dictus uēditor, iuxta ea quæ habent per Doc. in l. si quis cum aliter. ff. de uerb. obligatio. Et in l. 2. C. de rescindenda uenditio. & in l. si quis donationis. ff. de contrah. emptione. & per Bar. & Docto. in l. si tibi. in princip. ff. de pactis. & per Anto. de Butr. & Doct. in c. cum causam, extra de emptione & uend. Nam talis cautela donationis inducit præsumptionem fraudis, quia donatio dicitur iactatio. & dilapidatio. l. filiusfamilias. in princ. ff. de dona. & habetur in l. contra iuris § si fil. us ff. de pact. Sed non o præsumitur iactare uel dilapidare suum. l. cum de indebito ff. de prob. cum si. cum nō subsit iusta & legitima causa donandi in uenditore, sed potius necessitas, ex quo magis indiget quam emptor, quia cōiter quis uendit possessiones suas ꝑ necessitatem causa habendi pecuniam, cui potius esset facienda do
44 natio, ꝗ ꝙ ipse emptori donaret. † Nā donatio pura & simplex fit ꝑ liberalitatē & munificentiam, ut dicit tex. in l. 1. in 2. inso. ff. de dona. Sed in necessitatibus nemo liberalis existit, nec existere ꝑsumitur, ut l. item legatam. in fi. ff. de adimen. legat. & id donari uidet ꝙ nullo iure cogente conceditur, ut l. donari uidet. ff. de reg. iur. & ff. de donat. præsumitur ergo dicta donatio facta à uenditore, si non ꝓbetur per emptorem iusta & legitima causa, cum in dubio nō ꝑsumatur, ut d. l. cū de indebito, in princ. ꝙ potius facta fuerit ob necessitatem, ꝗ ob meram liberalitatem, ꝙ emptor aliter nō emisset, nisi cū d. donatione, a & qđ non donasset, nisi illā partē donata.

donatarius emisset, ut no. gl. in l. ab Anasta sio. in uerbo, coloratam. C. mand. & sic donatio in fraudem facta esse præsumitur, ne uideatur esse deceptus in pretio, ad quod bene aduertant notarii, ne sint faciles, & prompti ad scribendum d. clausulam donationis plenissimam in instrumentis uenditionum. Sed illam simplicem, uidelicet, si quid plus ualet &c. & indistincte possunt apponere, quia illa clausula refertur ad modicũ, ut habetur in l. si quis cum aliter. ff. de uer. obl. & in l. 2. de rescin. uend. & in l. si quis donationis. de contrah. emp. Et prædicta procedunt, et si i d. l. donatione. quæ refertur ad magnã quantitatem, fit dictum pro bonis meritis, & seruitiis, uel pro benemeritis, quæ ipse donãs
45 recepit ab ipso donatario, † quia in dubio benemerita non præsumatur. l. si forte. & l. castrense. ff. de cast. pec. & no. gl. in l. si donatione. & ibi per Doct. C. de coll. & per Doct. in d. l. per diuersas. C. mand. nisi illa benemerita, uel se uitia fuerint expressa, uel nominata in specie, quia tunc præsumuntur, secundum Bal. qui ita no. in l. illud. q 4. in fi. C. de sacros. ecc. allegat l. Aquilius Regulus. ff. de don. & idem sentit ipse Bal. in l. si donatione uers. sed quid si pater. & in auth. unde si parens. circa prin. C. de inof. te. Vel nisi esset facta mentio meri totum cum iuramento, nã tunc etiam hæredes iurantis cogerentur stare tali iuramento, ut in auth. qđ obtinet. cũ ibi no. C. de prob. s'm Bal. qui ita no. in d. l. si don. uers. sed quid si pater. Ex quo tu sumas cautelam, uidelicet ꝙ donans specificet illa benemerita, & seruitia iuret illa esse uera qa tunc stabitur illi confessioni. quod iuramentum nunq̃ apponi facias. nisi uera tibi esse affirmentur, ne sis auctor periurii in perditionem animæ tuæ, & contrahentium. hoc tñ iuramentum parum proficeret, ubi aliæ cõiecturæ, uel præsumptiones concurrerent, quæ redderent contractum simulatum ut est gl. no. in l. emptione. C. plus ual. quod agi: quam sequuntur ibi Doc. & Fran. Zab. in c.
46 ad nostram. in 2. q. ext. de emp. & uen. † Ubi dicit, ꝙ per illam gl. ꝙ contractus simulatus non ualidatur iuramento, responsionem assigno. nam cum deficiat assensus in contractu simulato; iuramentum ad illud non extenditur, per id quod habetur in l. fi. C. de nõ nu. pe. quod tamen intellige, nisi expresse fuerit iuratum, omnia & singula in instrumento contento uera esse, quia tunc allegando simulationem, ueniret contra iuramentum. secus, quando simpliciter iurasset non contrauenire, secundum Io. de Imo. qui ita no in d. c. ad nostram. ad fi. de ema. & uen. Item intelligo, nisi iuramentum interuenisset ex interuallo, quia tunc ualidaretur dictus contractus, arg. l. 1. cum ibi no. C. quod me. cau. Et facit quod no. Bar. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. in prin. 3. col. uers. quæro an renunciatio exceptionis. in fi. ubi dicit, ꝙ licet renunciatio exceptionis simulationis non ualeat, quando fit incontinenti, secus fiat ex interuallo post instrumentum, quod dicitur simulatum. per d. l 2. C. quod met. cau. Cæterum si solum interueniret hæc præsumptio, ꝙ res pro parte esset uendita, & pro parte donata etiam cum pacto de retrouendẽdo, non sufficeret ad præsumendum contractum simulatum uel usurarium, ita quòd posset rescindi in foro ciuili, uel canonico. in quo standũ est scripturis. l. cum precib. C. de prob. nisi alia indicia concurrunt. sed in foro conscientię & pœnitentiali standum esset ueritati, secundum Bal qui ita consuluit in cons. suo 62. in ordine, modo incipit. Quidam Petaritius Lucii. ubi uide & no. quia habui de facto.

a Donatione. *Donatio in fraudem an, & quando presumitur, uide Bar plene in l. post contractum. & in l. omnes. §. Lucius. de his que in fraudem cre. & in l si depret. sti. Bal in rubr. sed iam ne cesse. C. de donat. nu. & in add. Spe. de don uer. pe.*

47 Octaua † præsumptio etiam colligi potest ex quibusdam uerbis, quæ solent apponi in pacto de retrouendendo, dum dicitur, qđ quandocunque dictus conductor dabit aut soluet fictus rerum ueditarum, teneatur dictus locator facere instrumentum ueditionis; quæ uerbo important. quòd per cessationem soluendi fictu & per biennium uel triennium, non cadit emphyteota, seu liuellarius a iure suo, ut hr in l. 2. C. de iu. emph. & in c potuit. ext. de loca. Nam quando apponitur pactũ in contractu contra eius naturam & sic cõtractus est insolitus, est præsumptio simulationis & fraudis, ut l. si quis sub cõditione. quæ est lex specialissima, & ibi glo. & Doc. ff. de cond. inst. & no. Bal. in c. i. uer. q. io de quibusdã pactis. in ti. de feu. da. in ui. leg. commissoriæ. in usib. feu. & hoc et probatur

in c.illo uos.extra de pign ubi pactum de cō putandis reditibus in sortem, repugnans naturæ empt. proportionabile naturæ pignus facit præsumere esse alium contractum, quā uerba contractus souent,& sic esse simulatū ut ibi no An.de But.in 4.no & Doct. ibi scribentes.Et quod dicendum est,quod ubicunque apponuntur pacta contra naturam emptionis, uel uenditionis, siue alterius similis contractus,aut locationis,uel conductionis in damnum uenditoris eiusdemque conductoris præsumitur contractus simulatus.l q testamentum.& l.cum tacitum.cum ibi not. ff.de prob.ad quod adde.quod dicam in seq. præsump.Auget ēt hanc præsumptionem illud uerbum,Vēditarum, dum dicitur,fictus rerum uenditarum,& non rerum locatarū. Nam liuellarius non dicitur uēdere proprietatem,sed utile dominium.& dicitur utilitas fructuum locari in perpetuum.ex qua locatione quæritur ius utile,etiam in superficie & fructibus,ut habentur in l.1.ff.si ager uectig.uel emphyteuticarius petatur, & in d.c. potuit.de lo.Hęc tamen præsumptio sola parum operaretur,prę sertim illa quæ uenit ex uerbo,Venditarū,quia illud uerbum potius apponitur instrumentis culpa tabellionis, q̄ ex mala mente contrahētium,qui sæpissime ut idiotæ ignorant sensum, & intellectū uerborū,iuxta no in l.quod si nepotes.ff.de test. tu.& hr per tex.notab.in c ap.1.in principio ibi,sed pp simplices,& nominis significationis ignaros.in ti.de noua forma fidelitatis.in usi.feu.Sed cum aliis præsumptionib.coniūcta satis operaretur,quia sicut dicitur,& quę non prosunt singula,multa iuuāt,ut probatur in l.insta ibi hoc no.gl.C.de pro.sua ecōtra & quæ non nocēt singula,multa nocēt, ut ibi eadem ratione.

48 Nona præsumptio colligitur ex pactis uel clausulis insolitis in instrumento appositis, ut no.in l.si quis sub condit.ff de cond insti. & ibi hoc no.gl.Bal.An.& Doct.& idem no. Bald.in.uer.l.quæro de quibusdam pactis.ad fi.in ti.de feudo dato in uicem l. commiss.& habetur in c.a.illo uos.extra de pign & in c. ad nostram.extra de emp.& uen. & facit q̄d dixi in.præced.præsump.quod bene no.contra multos qui conantur apponere in instrumentis multa pacta extranea, & insolita ad illaquendam debitorem:quod non est in dubito faciēdum. quia sępenumero talia pacta uel clausulę huiusmodi indicant potius fraudis suspitionem,quam contractus ualidationem contra mētem contrahentium Ex quo infero, quod si locatur domus uendita ipsi uenditori pro fictu uini uel olei,aut alterius fructus,qui non percipiantur ex ea,cum talis fictus præstari non soleant,ex domibus, & tale pactum sit insolitum,contra talem locantem erit præsumendum.Et idem est dicē dum in similibus,quod not.Item ex hoc infero,quod si in instrumento essent ista uerba uendidit & tradidit uere.& non in fraudem a usurarum.ut uidi sæpissime in instrumentis quod ex istis uerbis instrumentum a magis præsumeretur suspectum s̄m Bal qui ita no. in l.emp.uer.quod si in instrum.C.plus ualere quod agitur.per gl.in d.l.si quis sub conditione.ff.de con.insti. quem sequitur Ioan. de Imol.in d.c.ad nostram. circa finem cui adde quod dicam in fine omnium præsumptionū uer.sed circa p̄dictas præsumptiones

a Instrument. *Instrumentum de cuius simulatione constet.non prodest.l.quamuis.& ibi Bal.C.si quis alteri uel sibi.Instrumentum simulatum non dicitur instrumentum & ideo non uenit appellatione instrumentorum in statuto.Bal.in l.fi.§.in computatione.ul.C de iu deliberandi.*

49 Decima præsumptio.hic potissima est in pacto de retrouendendo, qñ dictus emptor idemque locator uoluit cōtractum uēditionis posse dissolui,nisi usque ad certum tempus,& sic nisi certo tpe lapso.puta.sex annorum,sed tñ post sex annos quōcunque & sic resolutio contractus non pendebat a facultate primi uenditoris ab ipso principio de solum post certum tempus,quia hoc casu apparet,ꝙ primus emptor idem q. locator uoluit esse pro illo tpe in lucro percipiendo rū fructuum, seu fictuū ,& ita esse certus de hoc,Dubitauit.n.forte,ꝙ venditor idemque conductor nisi illud pactum interuenisset,retroemisset dictam rem uenditam post modicum tempus, postquam res suas peregisset cum pecunia per emptorē soluta,& sic ipse venditor rem suam ageret cum modico uel nullo damno,quia parum de fictu solueret, & ipse emptor modicum lucraretur de sua pecunia,ex quo ergo uoluit esse securus pro certo tpe percipiendo fictū,uidet dubitasse, ꝙ emptor habuit potius animum pignorandi,

di, quam uendendi, & quod hoc non obstan te uoluerit ctum certū, & securum pro aliquo tpe. & sic ex hoc insur git præsumptio simulationis, & fraudis, & hoc probatur in c. ad nostram. ibi, promisit, ut qncunque à septēnio usque ad nouennium daret. extra de empt. & uend. & in c. illo uos. ibi, ut si à tpe cōtractus usque ad duos annos. extra de pignori. & ita uidi consultum per multos sacrorum canonū interpretes & ita tenet Hosti. & Ioan. And. in c. ad nostram super uerbo ad nouennium. in nouella, & B. Bernardin. in suo tract. de contractibus, & usuris. in 39. sermone. art. 2 c. 1. & allegat ad hoc solummodo Hosti. & Ioan. And. in d. c. ad nostram. Sed Bald. in c 1. uers. quæro de quibusdam pactis. in ti. de feudo dato in uicem legis cō miss. in usi. feu. in hoc referendo aliorum opiniones approbat illam. s. ꝙ ex hoc pacto de retrouendendo non censeatur cōtractus fœneratitius, quia nulla lex uel decretū hoc di

5 cit. Et quia emptio, & uenditio potest fieri ad certum tempus, ut l. 2. C. de pac. inter emptorem. & uend. nisi emptor esset solitus fœnerari, & in fraudem usurarum instra simulata confiecere, ut hr in regula. semel malus. de reg. iur. in 6. hoc dictum Baldi. procederet, sine dubio, qn rem meam locarem uni in ppetuum eum pacto de. emēdo post certū tps, & non ante. quo casu non modo iste cōtractus nō censeretur usurarius ibi, imo nulla usuræ præsumptio ex hoc insurgeret sed si emissem pure fundum à Tirio, & sibi non locassem, sed tpe uenditionis feci sibi pactū, ꝙ lapso certo tpe tm̄. & non ante possit retroemere, quo casu loquitur tex. in d. c. ad nostrā & in d. c. illo uos. uel si emissem ab uno fundum, & ipsum eidem incontinenti locassem, uel fecissem pactum de locando cū pacto de retrouendendo post certum tempus, sine lapso certo tpe tm̄. Et his duobus proxime casibus negari non potest, quin insurgat mala præsumptio contra dictum emptorem pp dictum pactum de retrouendendo post certum tps, & non ante probatur in d. c. ad nostram. & c. illo uos. in quibus non fit mentio de illo pacto, sine causa, ut probaui in principio huius præsumptionis. Et ita intelligo prædictos Doct. qui in hoc cōsuluerunt, & bene, ut supra dixi. Sed tn̄ ista præsumptio sola sine aliis non sufficeret ad pbādum cōtractum usurariū, sed cōiūcta cū aliis psumptionibus sic. Et ita intelligo dictū Bal. in d. c. 1. in tit. de feudo dato in uicem leg. cō miss. & pbatur expresse in d. c. illo uos. ubi erat dictū pactum, & tn̄ qn concluditur, dicē dum cōtractū esse usurarium, nō se fundat Papa ex dicto pacto tm̄ sed ēt ex tribus aliis coniecturis, seu psumptionibus. Prima, qa fuit actum, ꝙ fructus percepti deberent in soluenda pecunia numerari. Secunda, qa ultra summam receptam sexaginta soldi debebant persolui. Tertia, quia primus ille emptor usuras cōsueuerat exercere, & probatur in d. c. ad nrām. de emptio. & uenditio. ubi ēt fuit oppositum dictum pactum de retro uendendo post certum tēpus, & nō ante. Et tn̄ Papa ibi dum concludit, illum contractū esse usurarium, non se fundat in dicto pacto tm̄, sed ēt in enormitate pretii, quod iuxta dimidiam iusti pretii contigebat. Ex quibus præsumit emptionem fuisse in dolo uel fraude, quia ibi partes in ueritate fecerunt mutuum. Sed uoluit mutuans, quod fieret instrumentum de uenditione.

5 Vndecima † præsumptio est similis præcedenti. quando in pacto de retrouendendo fuit dictum econtra, uidelicet ꝙ emptor teneatur retrouendere uenditori fundum uenditum usque ad certum tempus, puta decē uel octo annos. & post octo uel decem annos sit in libertate ipsius primi emptoris. ꝙ uenditor sit & remaneat liuellarius ppetuus uel quod possit cogi ad retrouēdendū dictū fundum uenditum, qn fuisset locatus, uel qn non fuisset locatus, ꝙ post dictum terminū sit in libertate dicti emptoris uel retinere rē emptam pro sua libera, uel retrouēdere primo uenditori, ut probatur p ea quæ dicta sunt in præcedenti præsumptione, & in d. c. illo uos. ibi, ut si à tpe cōtractus extra de pignoribus, & hoc in effectu tenet Hostien. in summa de usuris. §. fin. uersic. 2. ubi dicit, ꝙ est præsumptio mala contra creditorem, qn uult, ꝙ sit in eius potestate, an uelit rescindi. Adde tamen prædictis, ꝙ si esset pactum appositum, quod certū tēpus uel conditione nemini liceret uenditori recipere rem per ipsum uenditā, si ipse uellet, quod tale pactū ualeret, ut est textus nota. in l. si uir uxori. ff. de præscriptis uerbis & notat etiam Bal. ad leg. final. C. de iure fisci, lib. 10. Et uide quod notat Bald. in cap. 1. in titul. de feu dis dandis mini. ualuaf. in usibus feudo.

Circa

Circa quod dic, ut dixi in præcedenti præsūptione, qua est par eademque ratio.

52 Duodecima † præsumptio secundum aliquos, qn quis uenderet fundum mihi, & ego dictum fundum sibi locarem in perpetuum & simpliciter esset appositum pactum de retrouendendo usque ad certum tps tm̄, puta 7. uel 10. ann. nam isti dicunt, ꝙ per pactum de retrouendendo usq; ad certum tēpus tm̄, vr ꝙ uenditor idemq; cōductor non habuerit animum uendendi, ex quo sperat usq; ad illud tempus retroemere. & eadem rōne vr̄, ꝙ ego emptor uere uoluerim emere postq̄ feci sibi dictum pactum, & dictus uenditor non erat aliter uenditurus, nisi cum dicto pacto. & quia ex hoc quod paciscitur usq; ad certū tēpus, apparet ꝙ interim uoluerit lucrari fructus, ſm Ant. de Bu. in c. ad nostram ibi, quid in dubio. extra de empt. & uend. qui hoc ultimum notando, uidetur istud sentire & isti qui sunt in hac opin dicunt, ꝙ melius & tutius esset apponere pactum de retrouēdendo in perpetuum. Et pro hac opin. facit, quod dicam in 25. præsump. Alii dicunt ccōtra, uidelicet ꝙ maior est præsumptio, quando appositum est pactum de retrouendendo in perpetuum, quia uidetur maior præsumptio ex parte uenditoris, ꝙ uere noluerit uēdere, ex quo uoluit semper esse in libertate redimendi. & sic est ex parte emptoris, quia non uidetur habuisse uere animum emere, ex quo concessit uenditori, ꝙ possit quando

53 cunq; redimere, quid dicendum. † Hæc q. decisa est de iure ciuili, quia non est dña an fiat pactum de retrouendendo usq; ad certū tēpus completū uel in perpetuum. & in utroq; casu est licitum, nec ex eo insurgit aliqua mala præsumptio, ut est casus expressus, & in terminis sæpe alleg. l. 2. C. de pact. inter emp. & uend. ibi, pretium qñcunq;, uel intra tpā obtulissent. ubi hoc no. Bal. in fi. qui dicit, ꝙ ex pacto de retrouendendo eodem pretio etiam lucrante emptore fructus medii tēporis ēt ante moram, contractus non præsumitur simulatus. & idem de iure canonico, ut probatur in d. c. ad nr̄am. de emp. & uend. & in d. c. illo uos. de pign. nam ibi tale pactū simpliciter nō reprobatur. ad quod uide qđ dixi in 10. præsum. & in 2. casu prin. Et illud idem ego credo in foro conscientiæ, qđ de iure ciuili, uel canonico, dictum est, ut supra dixi in prin. huius tract. in uer. alii dicunt, ꝙ dictus contractus. & ēt dixi in 2. casu prine. quia hoc solum pactum de retrouendendo ad tempus, uel in perpetuum non inducit aliquam malam præsumptionē, maxime præsumentem contractum esse usurarium, uel simulatum, ut dixi d. 2. casu prin. Nam si lex ciuilis, & canonica hoc permittit. non est dānum illicitum, ne inde iniuriarum nascatur occasio, unde iura nascuntur. l. meminerint. C unde ui, &c. qualiter & qñ *el primo.* extr. de accus. & facit lex 2. C. de ind. uid. tol. & quia quod fit lege permittente, pœnam non me-

54 retur. l. Græcus. C. de adul. facit. † Nemo dicitur damnum facere, nisi cum id facit, quod ius facere non habet, ut l. nemo damnū quæ est in pen. char. ff. de reg. iu. sed si adessent uel concurrerent aliquæ de prædictis præsūptionibus, & maxime illa, uidelicet quando constat, quod uenditor non erat aliter uenditurus, nisi cum dicto pacto de retrouendendo ad tempus completum, uel in perpetuū quo casu est præsumptio simulationis, ut dixi in 1. præsum. & tunc procedit dicta qō, quæ sit maior præsumptio simulationis seu fraudis an facere pactum de retrouendendo ad tempus completum an ad in perpetuum. Circa quod ego sic distinguo: Aut quærimus quo ad præsumendum contra primum uenditorem, & tunc teneo, ꝙ sit maior præsumptio simulationis facere pactum de retrouendendo in perpetuum, q̄ ad tēpus completum, qa uidetur, quod hoc casu nullo modo voluerit perfecte uendere, sed potius pignorare, ex quo uoluit esse perpetuo in libertate redimendi. Si n. esset pactum appositū de retrouendendo usq; ad certum tempus completum, uidetur saltem post illud tempus, quo habuerit animum in totum alienandi, & abdicandi rem a se, in casu, quo rem uenditā infra dictum tēpus retroemere non posset. Aut quærimus quo ad præsumēdum contra ipsum emptorē, qui fecit pactū de retrouendēdo, & tūc aut uēditor uoluit nominando pactū de retrouēdendo in perpetuum, quia non erat aliter uēditurus, & tunc nulla vr̄ esse præsumptio contra emptorē, quia est credendum, ꝙ non libenter faceret dictū pactū & ꝙ potius uoluisset, ꝙ dictum pactū esset ad tempus cōpletū, cū istud sit emptori fauorabilius, ne res ipsa empta stet ſpin suspēso.

55 † Quia in dubio qs p̄sumit uelle, qđ est sibi fauorabilius, ut probatur in l. 3. similes. ff. de testa.

testa. milit. Nam sine dubio melius est, & utilius, & fauorabilius emptori, quòd ipse faciat uenditori pactum de retrouendendo ad tẽpus completum, q̃ in perpetuum, quia sic facit ad tempus completum, possibile erit, ꝙ intra dictũ tẽpus non redimet. & sic res uendita remanebit pleno iure apud emptorem, qñ non fuisset liuellata, uel remanebit apud uenditorem, qñ fuit sibi liuellata, perpetuo liuellario, quod erit ꝓ hoc sine dubio utilis emptori. Item erit utilius alia de causa, quia si uellet uendere ius, quod habet in dicta re per ipsum empta, melius & citius uenderetur, qñ esset appositũ in perpetuũ, imo multi, & q̃ plurimi in ciuitate Veronæ cauẽt se ab huiusmodi emptionibus, & possessionum, & liuellariorũ, qñ liuellarii habent pactũ de retrouendendo in perpetuum, ut notissimum est in ciuitate Veronæ. Et dixi supra, in 3. præsum. uer. alii tñ dicunt. Et ideo hoc casu ex parte emptoris, qui facit pactũ de retrouendendo in ꝑpetuum, non præsumitur fraus, imo potius ꝑ eũ fit gratia uẽditori, quia melius esset emptori hoc non facere. aut uenditor nolebat indistincte pactum sibi fieri de retrouendendo in perpetuũ, sed rogauit emptorẽ, ut faceret sibi pactum de retrouendendo in perpetuum, quod saltem uolebat ad certũ tẽpus completum. Et tunc si fiat pactum in perpetuum, idẽ qđ in casu præced. s. quòd non præsumatur fraus, uel simulatio ea parte emptoris, imo gratia & liberalitas. nec ẽt hoc casu præsumitur fraus, uel simulatio ex parte uẽditoris, ex quo ponũt in libertate emptoris, ꝙ faceret sibi pactũ in ꝑpetuum, uel ad tempus, & sic intendebat in effectu uendere, & quòd uenditio non staret in suspẽso saltem post illud certũ tempus. qđ est no. Ad qđ uide qđ dicã in 4. & 6. casu princ. Aut uenditor non petiit nisi pactum de retrouendendo ad tempus, uel alternatiue, uidelicet in perpetuũ, uel ad tempus, non finiendo magis de uno, q̃ de alio, & tunc aut emptor uolens ampliare, & facere gratiam uenditori ẽt non petenti, q̃a forte erat amicus suus, & intelligebat, quòd libentius uellet habere pactũ in perpetuum de retrouendendo a: & tunc dicẽdum est, ut statim dixi, quòd nulla mala præsumptio ex parte utriusq; s. emptoris, & uenditoris, est coniecturanda. Aut emptor facit pactum de retrouendendo in perpetuum ipsi uenditori non petenti, neq; hoc consideráti, neq; ꝓ aliquã amicitiam, & quia ita emptor uoluit quia forte dixit, quòd omnino uolebat. qđ haberet pactum de retrouendendo in perpetuum, & non ad tempus completũ. ꝙ tñ uenit raro & tñ hoc casu, cum hoc pactum in perpetuum iudicetur potius emptori damnosum, q̃ illud quod est ad tps, ut supra dixi. & si fecerit hoc emptor sponte, & non ad gratiam uenditoris iudicarem male esse præsumendum contra emptorem. Et ex hoc præsumi posset, qđ non habuit animũ liberum ꝙ esse emptio, sed potius pignis, & sic simulario, q̃a si uoluisset emere, potius uoluisset facere pactum de retrouendendo ad tempus q̃ in perpetuum, cum sibi hoc esset utilius.

56 Ex his concludo ad q prædictam, quòd melius & tutius est, quo ad forum conscientiæ in dubio facere pactum de retrouendẽdo ad tps completum q̃ in perpetuũ. Et modo relatum est, quòd S. Bernard. super hoc consulẽs respondit ꝙ tutius esset, ꝙ non fieret pactum de retrouendẽdo, nisi usq; ad 7. an qđ ego audiui & intellexi quãtæ auctoritatis ipse fuerit in his q̃ sunt de foro conscientiæ, maxime in tota Italia, quã suis sacris prædicationibus illuminauit, & in multis reduxit. Cogita quia rõ potuit mouere eũ ad taxãdum dictum tps 7. annu. in pacto de retrouendendo & licet taxatio t pis sit arbitraria, ita qđ non possit in ea reddi uera, & præcisa rõ ut est gl. in uer. 40. in cle. nolentes. de hære. & gl. in uerbo, quatuor in c. 2. de rescri. lib. 6. & glo. in l. 1. §. pueritiam. in uer. ratus. ff. de post. & gl. in cap. 1. in uerbo, possideat. quæ incipit istud est mirabile. in tit. fide inue. inter dominum & uasall. lis oria. in usib. feud. Et no. Bal. in conclusionibus feudorũ. ad fi.

57 Vbi dicit, quòd de taxationib. tẽporũ nulla ratio reddi potest, nisi ꝙ ita placuit legislatori. Facit quod no. Io. An. in c. statutum. extra, de rescrip. in nouella. Et facit quod hr̃ in c non debet de consan. & af. Tamen considerauí, quòd rõ potuit esse, quæ mouit eum ad taxandum ad 7. ann. & non ultra decẽ q̃a decem anni dicuntur longum tempus, ut ꝓbatur in rubro & nigro. C. de præscrip. longi temporis 10. & 11. ann. Cum ergo etiam uẽditor uellet post longum tps. posset retro emere rem uenditum, uĩ esse maior præsumptio, ꝙ non habuerit animum uere uendendi, quod est quando tempus non est breue.

nam

nam si est breue.i.non longū tempus, apparet. quod saltem post illud tempus, si non reemerit, quod remanebit perfecte apud ipsum emptorem, per ea, quæ statim supra dicta sunt. Secunda ratio potest esse, quia qñ uult uenditor pactum de retrouendendo usq; ad 10. ann. uel ultra. est presumptio, quod non habet animum retroemendi qñ poterit, quia communiter est uerisimile, quod usq; ad 10. annos possit habere potestatem, & facultatē retroemendi. & qui non posset retroemere usque ad 10. ann. non est uerisimile, quod possit etiam post. Nam qui non pōt c. aureos inuenire usque ad 10. ann. raro continget, quod ēt post inuenire possit, ex quo est longum tempus. Est ergo presumptio, qñ uenditor uult pactū de retrouendendo usq; uel ultra 10. ann. quòd non possit infra illos 10. ann. inuenire, uel recuperare pecuniā, sed quià uult de illa pecunia agere facta sua, & quòd uult retinere pecuniā emptoris, donec sibi placuit. & hoc maxime uerum est, qñ uenditor non fuisset ductus necessitate ad uendendum, sed pro uoluntate, quia forte uolebat facere mercantiā de dicta pecunia. Tertia rō pōt assignari ēt ad hoc, quare magis dixit de 7. ann. q̄ de pluribus uel paucioribus. Nam cōiter in 7. ann. cōtingit saltem una ubertas, seu fertilitas, & aliq̄ñ in quinque, ut communiter dicitur. cū ergo uenditor possit in 7. ann. habere unam fertilitatem, sequitur, quòd poterit uerisimiliter infra illud tempus retroemere. Et eadē ratione potest dici, quòd satis sit emptori infra illud tempus, quādo locauit rem emptā ipsi uenditori, & uel satis sit ipsi uenditori, q conduxit rem per ipsum uenditam, quia in dictis 7. ann. habebit saltem unam fertilitatē fundi uenditi. & sic non poterit dicere oēs reditus esse fertiles ex quo, ut dixi, saltem in 7. ann. contingit communiter una fertilitas quia sic non poterit esse grauatus in reditib. non fertilibus, & sterilitas compensatur cū fertilitate, ut in simili dicitur in l. si uno. in prin. & ibi no. ff. loc. & in c. propter sterilitatem. ext. de loca. Tu cogita, si alia melior ratio de hoc adduci potest.

a Pactum. *Pactum de retrouendendo factum a rustico, quem iuris ignorantia excusat, non est usurarium. Raph. Fulg. & Pet. de Sum. in l. cum allegat. C. de usur.*

38 Tertia decima præsumptio est, qñ ab ipso initio partes egerunt, quòd qñcunq; uenditor restituet pecuniam perceptam, emptor teneatur restituere rem suam. Nam plus appropinquat simulationi pactum de restituendo rem, & pretium, quam pactum, quòd retrouendatur, cum hoc secundum præsupponat ali. m uenditionem præcessisse, sed primum non. nam non potes mihi retrouendere. si primo a me nō emisti, sed restituere rē bene potes secundum Pa. de Castr. cons. suo 325. quod incipit, In Christi nomine, amen. In causa mota per Dorotheam. in 4 col. ubi nihil allegat. Tu autem potes ad hoc allegare nam cum dicta promissio de restituendo rem suam, & pretium, sit contra naturam cōtractus emptionis, & uenditionis primo sequitur, quòd inducere uidetur præsumptionem simulationis, per gl. in l. si quis sub conditione. cum ibi no. ff. de cond. inst. & per ea, quæ dixi in 8. præsump. Et quòd sit præter, & contra naturam contractus, patet, qa si uera fuisset prima uenditio, dominiū rei uēditę fuisset in emptorem translatum, si uenditor erat dñs, ut in l. clauib. ff. de contrahē. emp. & in l. emptionem. in prin. & ibi no. ff. de ac. emp. & interuenit traditio, ut l. traditionib. C. de pact. uel aliud loco traditionis, ut constitutum, ut l. quod meo. in prin. ff. de acq. poss. & l. ab emptione. in prin. ff. de pac. uel aliquid eorum, de quibus per gl. in l. 3. in prin. in uerb. animo. ff. de acq. poss. & si secundus esset uerus contractus retrouenditionis primus emptor non diceretur rem ipsius uenditoris sibi restituere, sed diceretur uel teneretur tradere uel dare, ut d. l. emptorem. nam dominium ipsius translatum fuit in primū uenditorem, ut d. l. emptorem. in prin. unde eam amplius restituere non tenetur, sed potest illam, uel aliam soluere, si retroemerit rem per ipsam uenditam, ut habetur in prealleg. iurib. Item potest dici, quòd dicta promissio de restituendo rem suam, & pretium, est insolita, qa ubi partes uolunt, quòd fiat retrouenditio, nō solent apponi illa uerba, sed uerba tm̄ pacti de retrouēdendo, q̄ sunt sm̄ naturā cōtractus. Et iō pro hoc causatur præsumptio suspicionis, ut probatur per ea quæ dixi sup. in 9. præsump. Illa tū uerba, qđ emptor teneat̄ restituere rē suā possens intelligi, quod aut uerbū, Suā, referatur ad personā emptoris, qđ in dubio est credendū, ex quo ista est promissio sua, & cēsetur pro ipsum prolata, licet in tertia psona sint scripta, argumento

to eorum, quæ no. Bar. in l ex facto. in prin. ff. ad Treb. in l. cum testamento. ff. de aur. & argen. legat. & in l. si quis Titio. ff. de usufr. acc. facit c. primum, in uerbo, non sua. extra de sponsal. & quod not. Cyn. in l. quamuis. in fin. C. de fideicomm. & secundum hoc nõ repugnant naturæ dictorum contractuum emptionis & uenditionis. Aut dictum uerbum, Suam, refertur ad personam dicti uenditoris, eiusdemq; secundi emptoris. & tunc bene repugnare uidentur naturæ emptionis & uenditionis per prædicta, nisi exponamus Suam. i. sibi debitam per uigorem ipsius pacti, ut exponit gl. in l. i. in uerb. suum consequatur. ff. quod cum eo. & in l. cum duobus. § idem respondit socius qui cessantis. in uerbo, suum consequi ff. pro soc. ubi gl. exponit i. sibi debitum. Et alibi gl. exponit, Pecunia mea. i. mihi debita, ut est gl. in l. si & me & Titium. ff. si cer. pe. & glo. i. in l. si pecuniam. C. de neg. gest. & facit glo. in l. sicuti. §. distant. in uerbo, meum. ff. si seruitus uendicetur.

59 † Proprie tamen loquendo dicitur meũ uel suum, quod uendicari potest, ut l. solum. §. meum. ff. de rei uend. & not. gl. in d. l. i. ff. qđ cum. eo. Item potest etiam exponi uerbum, Suam, etiam si proprie intelligatur, subaudiẽdo quondã, ut subaudit alibi glos. exponẽdo text. in l. uti frui. in fine principii. ff. si usufr. pctatur, in uerbo. Vsufructuarius. & ibi gl. dicit, quõdã. & de hoc est casus in glos. in uerbo, dominus. in l. dotem fer. §. eam rẽ. ff. de publica. & uide quod ibi notat Alber. de Ros. & uide gl. in l. eius qui in prouincia. in uerb. defuncti. ff. si cert. pet. & uide quod ibi no. Bar. qui dicit, ꝙ si in instrumento, uel petitione dicitur filius Titii, qui est mortuus sustẽtatur, quia subauditur quondam. & ita tenet Spe. in ti. de instr. ed. §. instrumentum. uersi, quid si ita continetur ubi alleg. alia iura & Ant de But. in c. ex parte B in fi. pe. colum. ext. de fo. comp. & Bar. in tract. de alluuionib. super uerbo, alueus. & nota. per aliquos in c. Rayn. extra, de testamẽ. hæc sunt notanda pro intelligentia dictorum uerb. & similium.

Quarta † decima præsumptio ad detegendum contractum simulatum, uel usurarium est, quando pacta apposita in contractibus claudicant, quia omnia facta fuissent apposita in fauorem creditoris, & nullum esset in fauorem debitoris. Nam si uerus fuisset contractus, non est uerisimile, quòd omnia pacta fuissent apposita in fauorem creditoris, quia non præsumitur debitor uelle iactare suum. l. cum de indeb. in prin. ff. de proba. Et ista fuit doctrina Host. in summa de usuris. §. si. uers. 2. quæ est optima, & eam tenet Guliel. de monte Lauduno, in cle. ex grandi. de usuris. ubi dicit, quòd fraus præsumitur, quando pacta apposita claudicant, quia forte omnia sunt apposita in fauorem creditoris, & nihil aut parum in fauorem debitoris, & ita eum sequitur ibi Franciscus Zaba. in §. ceterum. in 3. quæstione. Et idem notat & tenet Bal. in consilio suo in hac materia singulari, quod incipit, ad probandum & ostendendo contractum esse fictitium & simulatum in ordine meo. 227 in nouò argumento. Ad quod adde, quod dixi in undecima præsumptione. Et pro hoc facit l. si de meis. in princip. cum ibi no. per gl. & Doct. ff. de arbi. ubi dicitur & notatur, ꝙ contractus non debet claudicare.

61 Quinta † decima præsumptio simulationis precipi potest ex parte uenditoris ꝓp rẽ uenditam. nam uenditor dicit emptori, Ego indigeo c. aureis, si eos mihi, des, uendam tibi unum de fundis meis, quẽ ipse uolueris, cum pacto de retrouendendo. nã hoc casu est ꝑsumptio ꝙ uẽditor nõ habuit animum uendendi, & sic ꝙ uendere non uoluerit, sed potius pignorare, quia si uere ac libere uendere uellet, pro sua necessitate uel uoluntate nõ daret electionem emptori, ut acciperet in emptione, quã rẽ uel quẽ fundũ uellet de fundis suis. imo est præsumptio, ꝙ uendere deteriorem, & minus damnosam, & minus caram, sicut cõiter contingit, ex ꝓbatur in l. lex quæ tutores. C. de admin. tutor. & in l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum. quia nemo præsumitur iactare suum. d. l. cum de indebito. de proba. in princip. Et idem est dicendum, qñ uenditor hñet multos fundos & uenderet meliorem, puta domũ maiorum suorũm, in qua forte educatus est, & habitat, ad quam præsumitur hñre affectionem a, & ꝙ uerisimiliter eã nõ esset uẽditurus. ex quo habet alia bona, quæ uendi põt, ut probatur in l. si in emptione. ff. de mino. & in l. 1. §. sed si rem ibi, quã habet patronus affectionem uel opportunitatis uel cœli, uel quod illic educatus fit, uel parẽtes sepulti ff. si quid in fraudem patroni,

&

& in l.libertus,qui soluendo non erat.ibi ue luti si prædia.ff.de bo.lib.& in l. lex quæ tutores.ibi,nec uero domum uendere.C.de ad mi.tu.uel si uenderet domum apothecę suæ sine qua commode uiuere non posset . ad quam præsumitur habere affectionem pro pter commoditatem suæ artis . probatur in d.§.sed si rem. ibi affectionem uel opportu nitatis.& sic non præsumitur,quod eam uende ret si haberet aliquid aliud,quod cum mino ri damno & incommodo uendere posset. Et idem est dicendum in aliis similibus.

a Affectio. *Affectio cadit in re , quæ fuerit antecessorum suorum l.si in emptione , & ibi gl.in uerbo, maiorem ff de min.l.cum seruus ff mand.& Cyn. in l quoties.C.de si.& Pa.de Cast consi.16.& pro batur Reg.4 c. 21. ubi Nabo.h noluit uendere ui neam ,quia fuerat patrum suorum.& Ale.in l.3. in fi.C de leg.*

62 SExta, decima præsumptio insurgit etiã ex persona uenditoris propter pretium,quan do.s.emptor uoluit soluere pretium iustum utputa centum,& uenditor dixit, nolo reci pere nisi 55.uel 60.quia eis tantum ego, nã tunc est præsumptio, quòd noluerit uendere,sed pignorare secundum Pa.de Ca.præce ptorem meum,in cons.suo 328.quod incipit,In Christi nomine,amen.Visa petitione prædicta.in 2.col.circa prin.Et idem,si dum uenditor peteret 80. de suo fundo uendẽdo cum pacto de retrouendendo, emptor dixisset,si tu uis mihi uẽdere fundum sine pacto de retrouendendo,dabo tibi centum.& uen ditor noluit,imo potius uoluit uẽdere cum pacto de retrouendendo pro 80.quàm libe re pro centum.nam tunc esset præsumptio, quòd non habuisset animum uendendi, sed potius pignorandi,secundum eundem Paulum in eodem consilio.Et potest esse ratio,li cet ipse non alleget, quia in dubio quis præ sumitur uelle uendere rem suam iusto pre tio,& potius quod minoris sit pluris uende re,ut l.item si pretio.§.quemad.ff loca.& in l.in causæ.§ pen.ff.de min.& ideo quãdo qs sponte id quod pluris est,minoris uendit,& minus uult quàm sibi offeratur,est mala pręsumptio , quia tunc uideretur uelle iactare suum ac perdere,ut l si filiusfam.in princ. ff. de don.quod non est præsumendum , ut in d.l.cum de indeb.in prin.ff.de proba.cum simil.Ad quod optime facit,quod dicam in sequenti præsumpt.Hic tamen consulendum est utrique,uidelicet , quòd res uendatur iusto pretio pro parte, saltem pro indiuiso , q̃ tamen ualeat dictum uerum,& iustum pretium , & hoc modo tolleretur omnis suspitio paruitatis pretii.

63 Decima, septima præsumptio etiam oritur ex paruitate pretii,ex persona emptoris, ui delicet quando est incongruitas pensionis, uendi & eius modicitas fundi locati ipsi uenditori,nã hoc inducit præsumptionem usurarum,uel simulationis.Non.n.est uerisimi le aliquem uelle iactare suum,ut d.l.cum de indeb.in prin.& maxime fœneratorem cupi dum & auarum,ut 47.di.c.quoniam.& c.sicut hi.& 14.q.4.c.quid dicam.Vnde cum de fundo locato longe maior pensio & fictus haberi potuisset,quàm præstaretur p ipsum uenditorem,sequitur,quòd fundus ipse,si re uera fuisset ipsius emptoris,ipsum nõ locas set dicto fictu, sed quia reuera erat pignoratus,& ille fictus reuera erat usura,quam em ptor habere debebat,non curauit de maiori fictu,quàm esset usura sibi debita habito re spectu ad pecuniam per ipsum emptorem solutam,secundum Bald. qui ita sing.no.in d.cons.quod incipit,ad probandum, & ostẽdendum contractum esse fictitium. in 9 art. Ad quod facit quod dictum est in præcedẽ. præsumpt. Et prædictis adde,quæ dixi in 3. præsumptione,uers.5.modo . Eadem etiam præsumptio esset, quando quis emisset fun dum minori pretio, quàm ualeret, puta cen tum,cum centum ualeret,& quinquaginta, & facit uenditori emptor pactum de retrouendendo pro eodem pretio centum. Nam si alii uendere uoluisset , non uendidisset p centum & quinquaginta,ergo præsumptio est,quòd uere non emerit , per prædicta.& maxime hoc uerum est , quando iure liuelli non locasset ipsum uenditori , sed si liuellasset,tũc esset minor suspitio,uel præsumptio in pacto de retrouendendo, ex quo per liud lationem illud quod plus ualet fundus uenditus,efficitur melioramentum liuellarii iuxta no.in l.fin.C.de iu.emph. sed suspitio remanet ipsa in liuellatione , quæ fit minori pretio,quàm alteri fieret,ut sup.dictum est. ad quod adde quod dixi in quarta præsum. uersi.de 2.modo læsionis.

64 Decima, octaua præsumptio etiam consi dera,

derati & pcipi pôt ex parte ipsius emptoris, propter rem emptam, quã non curauit uel le uidere, nec de ea informationem suscipere, dummodo uenditor eam conduceret iure liuelli cum pacto de retrouendendo sicuti fit per multos emptores in ciuitate Veronæ. Si.n. emptor haberet animum emendi, uellet prius uidere rem, quam esset empturus, uel de ea informationem habere, si ualet iustum pretium, quod soluit, quia nemo præsumitur iactare suum. d l. cum de indeb. cum simil. Ex hoc ergo, quòd non uidit rem uenditam, nec de ea informationem habere curauit, præsumptio est, quòd non habuerit animum emendi, sed solum habuerit animum, fictum de sua pecunia percipiendi, secundũ quantitatẽ ipsius pecuniæ suæ solutæ, & nõ secundum conditionem rei uenditæ, & fructuum exinde percipiẽdorum, quod esse nõ debet ut dixi sup. in 3. præsump.

65 Decima† nona præsumptio colligitur et ex persona emptoris. s. ꝙ emere noluerit, quando ipse propria prædia uenderet & huiusmodi contractus faceret, quia non est uerisimile, quòd intendat aliena emere, qui propria non inutiliora uendit, cum hæc sint cõtraria, & nemo pręsumitur uelle incontinenti contraria agere. l. non ad te ea. ff. de cond. & dem. cum si.

66 Vigesima† præsumptio est, quæ plurimũ fraudis & simulationis inducit quando dicti contractus uenditionis, & locationis cum pacto de retrouendendo celebrati sunt clam, & occulte, & non palam, ut est tex. in cl. ex grã di. uer. cæterum uerb. occulte. de usu. & ibi ꝑ Doct. & probatur in l. fi. ff. de ri. nupt. & in l. non existimo. ff de adm. tu. & l. ab Anastasio ibi, hoc non occulte. & ibi. si quis autem occulte C. mand. & ibi per Doc. & in l. data. ibi siquidem clandestinis & domesticis fraudibus. C. de don. & per tex. in c. ut nostrũ. §. porro. & ibi gl. in uerb. occulte, extra, ut ecclesiastica beneficia, & no. per Bart in l. post contractum. uers. 4. casus. & ibi per Doc. ff. de do. & per Cy. & Bald. in l 2. C de rep. hær. & per Spe. in ti. de cess. act. §. i. uer. 3. si facta sit cessio, & per Sal in l si quis post hac. in princ. 5. col. C. de bon. proscr. Ad quod uide, qđ not. Pa. de Ca. l 1. C. de fur. Et ꝑ hac præsumptione facit illud uulgare, & testimonium ueritatis Qui male agit, odit lucem, ut est tex. cum gl. in c. consuluit. ext. de off. deleg. & 18. q. 2. periculosum. & tex. cum gl. in uerb. occulte in l. donatio. C. de don. & suspitio est contra instrumentum, si occulte est rogatum, secun-

67 dum Inn. in c. 1. extra de fide instrum. † Vnde præsumitur contra illum, qui occulte cõfert beneficium, extra, ut ecclesiastica beneficia c. ut nostrum. & facit totus ti. ext. de clandest. desp. & id quod dicitur, Deus opera tenebrarum odit. ut c. cum ex iniuncto. in princip. extra de hære. Sed qui palam facit, licet non bene faciat in dubio cum quilibet præsumatur bonus. ut c. 1. ext. de scrutinio. & c. fi. ext. de præsump. cum sim. cum potius præsumatur error, quàm dolus, uel fraus, ut probatur, ut in d. l. fi. ff. de ritu nup. Et prędicta sunt uera, nisi probaretur, quòd ex aliqua alia causa, quàm simulationis prædicti contractus clam, non palam celebrati sunt, quia in incertis non certis locus est coniecturæ. l. continuus. § cum ita. de uerb. ob. Prædictis adde, quòd si instrumentum diu steterit occultum, præsumitur esse simulatum. Ita dicit Bal. notab. in l fraus. ff. de legibus. Allegat ad hoc Iac. de Are. ita hoc tenentem in l. filiæ ff. so ma. quod not.

68 Vigesima† prima pręsumptio est, quãdo in loco ubi agitur, & in quo celebratus est contractus, de quo quæritur, consueuit fraus & simulatio in similibus contractib. adhiberi. nam in dubio præsumitur id esse actum quod in illo loco fieri consuetum est, ꝑ text. in l. quòd si nolit § quia assidua. & per id qđ ibi plene notaui. ff. de ædil. & edic. & per l. si prius. §. i. ff. de aq. plu. arc. & per l. generaliter ad fi. C. de fideiuss. cum si. Et quod hoc sit uerum, tenet expresse Gui. de Monte Lauduno,

69 in cle. ex grandi. post medium, de usu. † Vbi dicit, quòd si quis moratur in loco ubi consueuerunt exerceri usuræ, præsumitur usurarius. alleg. 98. dist. Afros. & ibi est glo. quæ etiam dicit per illum tex. ꝙ etiam rõne prouinciæ præsumitur contra aliquem, alle. 23. dist. quando. & d. §. quia assidua. & uide qđ ibi dixi, & quod etiam dictum est in libello meo, de Imperatore militum eligendo, ubi de natione scribitur. Et hoc etiam tenet Hostien. in sum. de contrah. emp. §. i. uer. illud autem non. ibi, consuetudo etiam usurarii, & terræ, in hoc maxime attendenda est. s. quando multi usurarii sunt in terra, & sic omnes contrahere consueuerunt.

70 Vigesima† secunda præsumptio est, si emptor,

ptor, uel etiam uenditor esset consuetus similes contractus facere. Nam præsumitur contra aliquem ex eo, quòd ita facere consueuit, ut l.non omnes.§.a barbaris.ff. de re mil.& l.qui semisses.§.i.ff.de usu.& l. uel uniuersorum.ff.de pig.act.& ff.ad Mace.l. itē. abas incip:r, Iul.§.quod dicitur cum fi.&no. gl.& ibi Doc in l.cum allegas C. de usur. & in l.Iul.§.idem Pap ff.de act.emp.facit c. scit malus.ext.de reg.iu.in 6.& ualet arg a communiter solitis, uel contingentibus, & sic ab his, quæ fieri communiter consueuerunt, ut no.gl.in l.i.C.de arb.& ibi per Doc.& gl.uerbo,probabilius.c.cum Mar.ext. de cel.missa.

71 † Et quis dicitur consuetus aliquid facere, quando fecisset bis, uel ter, ut habetur ꝑ glo. & Doc.in l.3.in fi.C.de epis.aud.& est glo in auth.de testi §.quia uero multi.in uerb.sæpe col.7.Et ideo quidam religiosi dicunt,&dāt consilium, quòd quis non faciat istos cōtractus.nisi bis, aut ter, quia si quis pluries faceret, induceretur mala suspitio, seu ꝑsumptio contra eum. quod profecto tutius est, sed tutissimum esset nullos unquam facere, ut in fine huius operis dicetur. & potissime hęc præsumptio procedit, quando isti cōtractus fuissent celebrari per proxenetam tantum, & non per ipsos contrahentes. Nam usurarii nonquam ipsi suos contractus per se celebrant, sed per mediatores siue proxenetas

a a suos, fm Gui.de Mon,Laud.in cl.ex grādi. circa medium.de usu. & ibi hoc dicit etiam Fran.Zab §.cæterum.3.q sequendo Gui. ut dicam etiam in seq præsump. & idem esset, quando partes ipsæ per se contraxissent mediante aliqua proxeneta, qui sit solitus contrahentes inducere ad celebrandos similes contractus suspectos,& usurarios per prædicta.Nam sæpissie hmōi contractus illiciti cōtrahuntur ex culpa proxenetarum, qui oīa uelamenta excogitant, & partes inducūt ad illicitos contractus celebrandos. Et ideo tu me cator, uel contractuius caueas a dictis ꝓxenetis tanquam a ueneno pestifero. qa ob modicum lucrum, qđ consequi sperāt ex cōtractu per partes celebrando, quærunt ꝓ unius contrahentium,& qńq; utriusq; aiam perdere,& alterius bona consumere Et idē, qñ notarius, q cōfecit instrm̄, esset solitus scribere instr̄a de contractib. usurariis uel simulatis, uel aliter suspectis, & fraudulosis, eadem ratione.& pro hoc gl.in princ. in l.iubemus. C. de prob. & ꝓ omnibus prædictis

72 adducitur ratio.† Nam qualitas facti,ex ꝑsona facientis præsumitur.ut ii.q 3 absit. & 23.q.4.ea uindicta.& ita no gl.no.5.q.5.non omnes.in uerbo flagello. & ad idem alleg. no.38.di.si quis grammaticum, quæ dicit,ꝑsumi eo ipso bonū, ꝙ ab aliquo bono fuit factum.Ita dicamus econtra præsumi malū si est ab aliquo malo factum. & propterea cauendum est ab huiusmodi proxenetis,& tabellionibus adde tamen ad hanc præsumptionem, quod in seq.dicetur.

a Proxene. *Proxeneta illiciti contractus priuatur honore,& dignitate.12 q 2 .non licet.si est laicus, debet excommunicari.& si est clericus, debet deponi.1 q.1 si quis episcopus.in fi.uide Lu.Pnta.in sin gu uei.proxeneta illicitorum.*

73 Vigesimatertia præsumptio,& potissima est, qñ esset usurarius, & consuetus usuras exercere, non tm̄ dictos contractus, quæ præsumptio, seu coniectura cum aliis prædictis, uel aliis earum coniuncta, facit præsumi faciliter contractum illicitum, uel simulatum, aut usurarium, ut probatur in ca.illo uos.in fi & ibi hoc no.gl & Doc.ext.de pig. no.gl.magna ante fi in c.conquestus.ext.de usu.ubi dicit, quòd si in uenditione interuenit modicum pretium, præsumitur esse contractus in fraudem usurarum,& præcipue si emptor consueuit exercere usuras.allc. c.ad nostram.de emp.& uen.& d.c.illo uos.Etiō propter hoc dicit Host. in summa. de pig §. quando.uer.ideo dico, quòd ex quo apparet quòd creditor usurarius erat, de facili interpretatur contra ipsum.alle.l.Iul.§. ibi debet. sed debuit allegare.§.idem Papin.§.de actio. emp.& ff.ad Mace.l.sed Iulianus.§. quod dicitur.in l.nummis.ff.de leg.3.& l.nemo.quę est lex 3.C.de episcop.audien. & sic faciliter præsumitur contra usurarios.præsertim cū occulte, fraudulenter solent inire contractus uel celebrare, ut est tex.in clem.ex grandi.de usu & ibi no.per Doc.unde dicit Hostien.in

74 c.ad nostram.de emptio.& uenditi.† Quod cum sit pessimum genus hominum, de facili præsumitur contra ipsos, maxime cum debitores egent.& creditores abundāt & ideo de facili debitor facit, quidquid uult creditor, quia talis præsumptio est fauorabilis animabus ipsorum usurariorum, & ꝑpea in

dubio est sequenda. de sponsa. c. iuuenis. & de præsump. c. illud. & de homicidio c. ad audientiam & C. de rescind. uend. l. ratas. & C. de usuris. l. cũ allegas. cũ si. & ita et no. Pau. de Leaza solennis Decretorum doctor, in quadam sua disputatione, quæ incipit, cõtra instrm debiti opponitur, quod est usurarium. in 5. col. in uers. de 4. patet. Ad hoc et uideatur, quod plene scribitur per Ang. de Peru. in disput. sua, quæ incipit, Astensis miles in 30. col. cum seq. & quod dictum est in præced. præsump. Et ideo usurarii cauti, quo ad bona temporalia extorquẽda, sed in cauti quo ad spiritualia, & sic quo ad animã, quã suis cautelis quotidie illa queare quærunt. d. Clementi. ex grãdi ante finem, de usuris, ut eue nit. Istæ duæ ultimæ præsumptiones, quæ sunt potentissimæ, faciunt, quod ille, q indiget pecũnia, & uult sibi in ueritate pignorare fundum ipsum, quod uendat alteri, qui non sit usurarius, nec consuetus facere hmõi contractus & ab eodem cõducat, cum pacto de retrouendendo, & usurarius postea emit ab illo emptore omne ius suum, & sic cũ dicti contractus uẽd. tionis, & locationis cum pacto de retrouendendo non habuerint principium, nec fuerint in iudicio celebrati, per dictum usurarium, uel solitum facere similes contractus, uñr cessare dictæ duæ rationes, & ultimę præsumptiones, & hoc uř uel le Guil. de monte Laud. in d. Cle. ex grandi. circa medium, de usuris. ubi dicit, quod usurarii nunquam ipsi suos contractus per se celebrant, sed per mediatores, seu proxenetas suos, ita quod pignora per tres uel quatuor manus faciant pertransire, antequam ad fœneratorem ueniant pp fraudem, & ibi eum sequitur Frãc. Zab. in §. ceterum in 3. q. Ad quod adde, quod dixi in præcedenti præsumptione, sed si posset constare, siue docere de ista fraude, hoc sibi non prodesset, imò sine dubio, & multo magis præsumeretur contractus simulatus, & usurarius, q̃ si fuissent à principio celebrati per ipsum usurarium uel solitum huiusmodi contractus exercere, ut pbatur in l. ab Anastasio. circa medium, ibi, uel forsitan alias per suppositam personã. C. mãdati. & ibi per Doc. & l. & qui sub imagine. in prin. C. de distrac. pign. Adde quod

75 dixi in præcedenti præsumptione. † Nam malitiis hominum non est indulgendum. l. in fundo. ff. de rei uend. & quia fraus, & dolus cuique patrocinari non debet, ut est tex. in d. c. ad nostram. de emptio. & uenditio. cum si. & sic cum habuerit malum principium. non est licitum alicui scienti emere, quia emptor esset in eadem damnatus. arg. c. cum nos. extra de usuris & l. 1. in fine. ff. de fi. i. hæc tamen præsumptio. quod sit solitus fœnerari, uel præcedens. s. quod sit cõsuetus similes contractus suspectos facere, coniuncta etiam cum pacto de retrouendendo, nõ facit præsumere contractum usurarium, ubi aliæ malæ præsumptiones non concurrũt, quia usurarii sæpe celebrant contractus ueros, & nõ usurarios, fm Bal. qui ita notat in l. emptione. in fi. principii. C. plus ualere q̃ agitur. per not. per Iacob. de Aret & Cy. ibi, & per not. in c. ad nostram. de emp. & uend. & in c. illo uos de pign. & idem notat ipse Bald. in l. interpositas. in 1. col. ante fin. C. de transactio. ubi dicit, quod ad rescindendum cõtractum tanq̃ usurarium, non sufficit probare, qđ contrahens erat usufructuarius, nisi etiam probatur specifice i. lo contractu, & idem tenet Ang. in l. sicuti. §. superuacuũ. ff. qui. mod. pign. uel hypo. sol. Vnde uerius loquendo, etsi nõ sæpe, aliquando tamẽ usurarii celebrãt, & celebrare possunt ueros cõtractus non simulatos, nec usurarios. Facit ad hoc tex. Ioan. Chrysostomi, qui habetur de pœnitentia. dist. 3. c. quid ergo. ibi est, & alia ratio ubi dicitur, nõ potest malus in omnibus esse malus, sed habet aliqua bona. Facit ad hoc quod no. Cy. Bal. & Doc. in l. 1. C. de prob. & uide omnino quod not. An in disputatione, Astenlis miles. in 30. col. cũ seq. Et quod dicam in 4. casu princ.

76 Vigesimaquarta præsumptio colligitur ex eo, quod uenditor remansit in possessione rei uenditæ, ut probari uidetur per tex. cũ gl. fi in uerbo, obiicere. in fi. in l. sicuti. §. superuacuũ. ff. qui. mod. pignus uel hypo. sol. & per l. si is qui bonis. ff. de acq. hære. & l. 3. si quis. C. de natura. lib. & per notata, maxime per Cyn. in l. 2. C. de repu. hæred. & ita tenet Spec. tit. de nat. lib. §. 1. uersic. item pone aliquis. & Dyn. idem tenet in l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in fraud. cred. quem sequitur Bart. in d. §. superuacuum. ante finem, & in d. l. post contractum. uers. 3. præsumitur. ff. de dona. & dixi supra in princ. huius operis. Et ita tenuit Guido de Suza, qui dicit, qđ non præsumitur uenditum, quod in

dominium in emptorem, ex quo uenditor post certum tempus uel quandocunque potest redimere. cum enim sit in potestate uenditoris posse, quando redimere uult rem uenditam, & se liberare à præstatione fictus, siue liuelli, uidetur in hoc fieri deterior conditio emptoris, eiusdemq. locatoris, quia dicta res uidetur ualere minus ipsi emptori, & præsertim si uendere uellet emptor, idemque locator ius suum, quod habet in ipsa re empta, & per eum locata, non n. ita faciliter reperiret emptorem, sicut reperiret, si non esset pactum de retrouendendo, & si reperiret mino ri pretio ipsum, quando uendere oporteret,
36 †ut experientia docuit, à qua bonum est sumere argumentum, ut probatur in Clem. di spēdiosam. in prin. de iudi. & in c. quam sit in prin. de electio. lib. 11. & 44. dist. multis. ibi, n. si hæc actionum tuarum experimentis approbatem. & in auth. de quæstore. circa principium, ibi, utilissimo ex ipso rerum experimento. collatione 6. cum similibus. Sed certe isti non bene sentiunt. Nam licet res empta cum pacto de retrouendendo non ita faciliter reperierit emptorem, sicuti si esset emptam sine ullo pacto, nō tamen propter hoc debet minori pretio emi, sed uerò, com mu-
b ni & iusto pretio. *b* Nec etiam debet illud cō siderari, uidelicet quòd eodem pretio posset quandoque uendi, quia non emit causa uendendi, & lis sibi est, quod emat rem pro iusto pretio, & ꝙ habeat fructus seu reditus, aut fictus iustos. hoc probatur per argumentum ab absurdo. Pone. n. quòd quis emit fundū, & uenditori locauit cum pacto de retrouendēdo pretio iniusto in damnum uenditoris, eiusdemq. conductoris, & emptor nūquam uendidit, neque animum uendendi habuit in ra sua, quæ habet in dicto fundo empto & locato, uel uenditor ipsum redimit post certum tempus ab ipso primo emptore, non ne esset iniquū & iniustum eum emisse pretio minori, quam ualeret, uel quòd recepisset fructus u t a iustum, commune, & uerū pretium? certe sic, quia locupletaretur cum iactura alterius. l. nam hoc natura. de condi tione indebiti. ff. hoc etiā suadet. l. seruus. ff. de ser. expor. ibi, beneficio affici hominem, interest hominis. & ibi no gl. quòd quilibet debet esse intētus, ut alii prosit. & allegat ad hoc iura. facit ad hoc l. ut uim. cum ibi no. ff. de iustitia & iure. Item hoc iubet lex charitatis dicēs, Diliges proximum tuum sicut teipsum. ut habetur Matthæi 22. & ad Philipp. & facit extra. 10 dist. humanum genus. quæ dilectio non solū est seruanda in corde, & proferenda in ore, sed etiam est in exibenda ope re, iuxta illud Io. tertio, Non diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate. Vnde concludendo dici potest, quod contra rationem naturalem, & contra legem ciuilem & charitatem esset, rem minori pretio emere, quàm esset commune & iustum pretium, & locare iniusto fictu in damnum conductoris, sub hoc prætextu, quòd non ita faciliter illud ius rei uenditæ & locatæ posset uendi, & quòd quandoque non nisi minori pretio uendi posset propter dictum pactum de retrouendendo, ut patet ex prædictis.

Ad quantitatem pecu. *Res ualet quantum communiter uendi uel locari potest. l. si seruus, la secunda in prin. & ibi glo in uer. inuenit. Item quantum uēdi uel locari potest pactis appositis, non autem simpliciter Bal in c decedenti. 5 col. uers. de pact ff. quæ feu. da. pos l si uenditor §. si de seruis expo. no in c. cū Ioan de fid. instr. prædicta uera etiam in actione, ut tantum ualeat, quantum uendi potest modis prædictis Bal. in l. per diuersas. 1. q. C. man.*

Iusto pretio *Pretium iustum et uerum dicitur. quod communi æstimatione probatur iustum. Bal in l. 2. C. de rescind. uen ultim col uer. sed hic occurrit dubium. Item quod in sub hastatione offertur. Bal. ibi ad fi. Item quod habuit uti erat possessor. Bal. ibi in fi per l. in fundo de rei uendi. Item uerum inspecto tempore contractus l si uoluntate & ibi Bald. C. de rescin uen.*

QVarta † præsumptio est, quando cōtingit læsio in pacto de retrouendēdo in quātitate pretii, & hoc potest esse duobus modis. uno modo in ꝑsona uēditoris, alio in persona primi emptoris, eiusdemque locatoris. De primo pone exemplū, emi fundū à te pro centum, cumque tibi locaui iusto pretio, & feci tibi pactum, ꝙ quandocūque possis redimere pro ꝓtio cētum & uiginti. & sic pro pluri ꝙ ego emeri. ga si emi fundū pro centū, & postea sibi eundē locaui iure liuelli, cum pacto de retrouendendo, omne qđ plus ualet ipse fundus tempore dictæ locationis, & ēt post melioramētū eius, spectat ipsi liuellario. iuxta l. fi. cū ibi not. C de iur. emphyteu. & dixi supra a ꝓsump. ad fi.

Si ergo uolo, ꝙ ipse conductor qñ uult retroemere, teneatur mihi dare aliquid ultra dictos centum ducatos, quibus emi dictum fundum, uolo illud ultra sortẽ meã, & illud plus est illicitum, ut probatur in c. illo uos. ibi, & ꝙ ultra summam receptam 40. solidi deberentur, extra de pign. & ita tenet Innoc. in c in ciuitate. in fi extra. de usu. Et idem uoluit Guil. de Monte Laud. in Clem. ex grãdi. de usuris. quem sequitur ibi Car. §. ceterum. in 3. q. Et alle. ad hoc Host. & Doc. in c. ad nostram. extra de empt. & uen. Imò potest forte dici usura, quia quidquid accedit sorti, est usura, ut ex tex. cum gl. in uerbo, non possit. in fi. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. & probatur in l. si tibi decem millia. in princ. ff. de pactis. & hoc tenet B. Ambrosius, ut habet

38 14. q. 3. plerique † ubi dicitur, quodcunque accedit sorti, usura est. Hoc idem probatur ex consilio Agatensi. & hr̃ ead. q. 3 usura. ubi dicitur, Vsura est. ubi amplius requiritur, q̃ quod datur. v. g. si solidos decem dederis, & amplius quæsieris, uel dederis frumenti modium unum, & super aliquid exegeris. Et regula illa, quidquid accedit sorti, est usura, ꝓcedit non solum in mutuo, sed ẽt ubi aliquid excogitatur in fraudem usurarum, ut est gl. notab. in c. conquestus. in gl. magna. ibi, & dicit, quidquid sorti accedit. extra de usuris.

39 † Et ideo dixit Host. in summa de usuris. §. fi. uers. 2. quod contractus usurarius detegitur, si creditor recipit aliquid ultra sortem. ad quod uide, quod dicitur in seq. præsump. de secundo modo læsionis in pacto de retrouendendo contingentis in persona primi emptoris, eiusdemque locatoris, potest poni exemplum: Emi à te fundum pro cẽtum, qui ualebat centum, & 50. uel ultra, & feci tibi pactum de retrouendendo incontinenti uel ex interuallo pro centum tm̃, certe ego sum læsus in eo, ꝙ ultra centum ualet fundus, & ꝑ hoc inducitur præsumptio cõtra emptorem, q fecit dictum pactum de retrouendendo eodẽ pretio, ex quo fundus ualebat multo plus. Non. n. est uerisimile, ꝙ si uoluisset, ꝙ esset uerus cõtractus emptionis, ꝙ sibi fecisset dictum pactum de retrouendendo ꝓ dicto pretio, ex quo non eram in necessitate uendẽdi, & alii non uendidissem illo pretio, sed tm̃ pluri, & iusto pretio ad quod adde, ꝙ dixi in præced. præsum. in 5 modo læsionis. & hanc præsumptionem bene nota.

40 Quinta † præsumptio est, quæ colligi potest ex his, quæ statim dicam, qñ. s. plus exigitur, siue percipitur ex uenditione secunda q̃ sit illud, quod soluitur in prima, non in pecunia, sed in alia re. Exemplum, si emi fundũ à Titio centum aureis, & sibi eum incontinenti liuellaui cum pacto de permutando, hoc modo, uidelicet qñcunque uel usque ad certũ tempus dabit mihi Titius unum liuellarium bonum tam pro cõtracambio respectus fundi, q̃ ẽt respectu personæ liuellariæ qđ sim sibi obligatus facere retrouẽditionẽ dicti fundi. Nã si dictus fundus in primo uenditus non fuisset sufficiens, uel Titius uẽdẽs non esset idoneus uel sufficiẽs liuellarius, uel si ipse Titius uẽditor, idemq. conductor, & fundus uẽditus esset sufficiẽs, & idoneus, & uellẽ qđ in permutatione pro contracãbio teneatur mihi dare, assignare fundum unũ, & liuellarium meliorem. tunc esset illicitũ, & usura, ut probať ex his. quæ dixi in præc. præsump. & probatur expresse ex uerbis B. Hieron. super Ezechielem. li. 6. & hr̃. 14. q. 3. putant. ubi sic tex. dicit, Putant quidam usuras tm̃ esse in pecunia quod prouidens diuina scriptura omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias, q̃ dedisti & probatur eadem q̃one, si fœneraueris. & c pleriq; cum sequẽti. Facit ad hoc etiam optime gl. in l. rogasti §. si tibi. in uer. non posse. ff. si cert. pet. & gl. 2. in fi. in l. si tibi decem millia. ff. de pac. & si in pacto de retrouendendo esset actum, ut uenditor idemque conductor teneẽtur dare unum contracambium ęque bonũ, licitum esset, quia licet difficilius reperiatur contracambio, quam pecunia, tamen si in contracambio nihil plus uel melius interueniat, uel respectu fundi, uel respectu liuellarii, non esset illicitum: per prædicta.

41 Sexta † pręsumptio est, quando in pacto de retrouendendo contingit læsio in aliqua expensa, quæ spectaret ad ipsum emptorem eundemque locatorem, & ipse uult, ꝙ illa expensa spectet ad ipsum primum uenditorẽ, eundemque conductorem. Exemplum, quia in instrumento pacti de retrouendendo actũ & dictum est, quòd quandocunque conductor retroemere uoluerit, teneatur soluere omnes expensas chartarum, & instrumentorum, ut communiter apponere consueuerunt notarii Veronæ, & male. nam de iure communi, & etiam de consuetudine Ve

ronæ uersatur, ꝙ emptor teneat̃ soluere instrumentum emptionis, quia istud instrumẽtum ad probationem iurium suorum stare debet penes ipsum emptorem, ut in c. 1. extra de proba. Et ita ut supra dixi, cõis cõsuetudo & obseruantia est, ꝙ emptor rei exol. uat expensas chartarum siue instrumẽtorũ, si uult eas uel ea hr̃e. Et ex quo tractatur de eius commodo, ẽt dẽt sentire incõmodũ, ꝑ regulam capituli, q sentit de reg. iur. lib. 6. & l. secundum naturam. ff. eo. ti. & habet̃ in l. eũ qui. in prin. ff de iureiur. nec ferẽdum, ut qs lucrum uelit amplecti, & onus penitus subire recuset, ut in l unica. §. pro secundo. de ca

42 du. tol. & ita tenet Albe. de Ro. in l. dissolutæ. C. de condi. ex lege. uidelicet, † ꝙ creditor teneatur soluere tabellioni conficienti in. strumentum crediti allega. l. eos. §. interdicta. cum gl. ibi. C. de usuris. q dicit, ꝙ ita uidit cõiter obseruari. at idem tenet in d. l. eos. in fi. q subdit ꝙ contrarium faciunt usurarii Bergomenses, cum ergo emptor idemq. locator uelit, ꝙ conductor soluat oẽs expẽsas chartarum, uel instrumentorum, apparet ꝙ non uult soluere ꝓ instrumento emptionis suæ, qđ ad ipsum spectaret, & sic est ꝑsumptio cõtra eũ, ex quo uult aliquid ultra sortem. & non uidet̃ ei habuisse animũ emendi, sed potius, ꝙ res uendita fuerit in effectu si bi pignorata, quod est notandum, qa multi in hoc errant, ut hic probatur, ꝑ ea quæ dixi in præcedenti præsumptio. Et idem est dicendum, qñ locator uellet, ꝙ cõductor quando cunque re ro emere uellet, teneretur soluere omnes expensas per ipsum emptorem, eundemq. locatorem pro gabella emptionis, uel ꝓxenetis in casu, ꝙ dicta expensa spectaret in totũ uel in partem ipsi emptori, iuxta no. in l. debet ff. de ædil. edict. & per Bal. & Sal. in tub. C. de reb. credi. & per Bal. in l. si prædium. C. de ædili. actio. & ego plene scripsi in d. l. debet. quæ tñ lex uidetur facere in contrarium, cum uult, ꝙ uenditor teneatur emptori restituere illud, quod soluere emptor pro gabella, & proxenetis. & ibi ideo est: quia cõtractus resoluuntur ex culpa uẽditoris, quoniam res uendita erat morbosa uel uitiosa, hic uerò ex uoluntate utriusq; ad preces, & uoluntatem uenditoris resoluitur.

34 Septima † præsumptio est, qñ res pro parte uẽdita, & ꝑ parte donata, & nõ subest iusta causa donationis, argumento l. per diuersas, cum ibi no. per gl. & Docto. C mandati. & tex. cum ibi no. in l ab Anastasio. eod. tit. & ita tenet. Bal. in l. 2. C. de repudi hæredita. & in l. fi. ibi. tertio põt impugnari. C. ne lic. potent. Et in consi. suo, quod incipit. ad probandum & ostendendum. in 2. art. & Spec. in ti. de cessione actionis. §. ... uersi. præsumitur simulatus. Ad quod optimè facit l. uir uxori & ibi nota ff. de iure dot. quia non est uerisimile, q fuerit animus donandi, ubi est pactũ, & ubi est de redimendo appositum. ar. l. q sic solut. ff de sol. etiã si sit dictum ꝙ donatur ob benemerita, ut infrà statim dicam quod est bene notandũ cõtra usurarios & illicitos contractus celebrantes, qui ne uideãtur decipere uenditores in pretio, faciunt quod in instrumento dicitur, & si quid plus ualeret dicta res uendita, quantumcũq; sit illud plus, illud donat dictus uẽditor, iuxta ea quæ habet̃ per Doc. in l. si quis cum aliter. ff. de uerb. obligatio. & in l. 2. C. de rescindenda uenditio. & in l. si quis donationis. ff. de contrah. emptione. & per Bar. & Docto. in l. si tibi. in princip. ff. de pactis. & per Anto. de Butr. & Docto. in c. cum causam, extra de empt one & uend. Nam talis cautela donationis inducit præsumptionem fraudis, quia donatio dicitur iactatio. & dilapidatio. l. filiusfamil. in princ. ff. de dona. & habetur in l. contra iuris § si filius ff. de pact. Sed non opræsum iuri iactare uel dilapidare suum. l. cum de indebito ff. de prob. cum si. cum non sit subsit iusta & legitima causa donandi in uenditore, sed potius necessitas, ex quo magis indiget quam emptor, quia cõiter quis uendit possessiones suas ꝑꝑ necessitatem causa habendi pecuniam, cui potius esset facienda do

44 natio, q̃ ꝙ ipse emptori donaret. † Nã donatio pura & simplex fit ꝑꝑ liberalitatẽ & munificentiam, ut dicit tex. in l. 1. in 2. rñso. ff. de dona. Sed in necessitatibus nemo liberalis existit, nec existere ꝑsumitur, ut l. rem legatam. in fi. ff. de adimen. legat. & id donari uidet̃ ꝙ nullo iure cogente conceditur, ut l. donari uidet̃. ff. de reg. iur. & ff. de donat. præsumitur ergo dicta donatio facta à uenditore, si non ꝓbetur per emptorem iusta & legitima causa, cum in dubio nõ ꝑsumatur, ut d. l. cũ de indebito, in princ. q potius facta fuerit ob necessitatem, q̃ ob meram liberalitatem, ꝙ emptor aliter nõ emisset, nisi cũ d. donatione, & & qđ non donasset, nisi illã partẽ donata.

donatarius emisset, ut no. gl. in l. ab Anasta sio in uerbo, coloratam. C. mand. & sic donatio in fraudem facta esse præsumitur, ne uideatur esse deceptus in pretio, ad quod bene aduertant notarii, ne sint faciles, & prompti ad scribendum d. clausulam donationis plenissimam in instrumentis uenditionum. Sed illam simplicem, uidelicet, si quid plus ualet &c. & indistincte possunt apponere, quia illa clausula refertur ad modicū, ut habetur in l. si quis cum aliter. ff. de uer. obl. & in l. 2. de rescin. uend. & in l. si quis donationis. de contrah. emp. Et prædicta procedunt, et si ī d. l. donatione. quæ refertur ad magnā quantitatem, sit dictum pro bonis meritis, & seruitiis, uel pro benemeritis, quæ ipse donās
45 recepit ab ipso donatario. † quia in dubio benemerita non præsumatur, l. si forte. & l. castrense. ff. de cast. pec. & no. gl. in l. si donatione. & ibi per Doct. C. de coll. & per Doct. in d. l. per diuersas. C. mand. nisi illa benemerita, uel se uitia fuerint expressa, uel nominata in specie, quia tunc præsumuntur, secundum Bal. qui ita no. in l. illud. q. 4. in fi. C. de sacrosā. ecc. allegat l. Aquilius Regulus. ff. de don. & idem sentit ipse Bal. in l. si donatione uers. sed quid si pater. & in auth. unde si parens. circa prin. C. de inof. te. Vel nisi esset facta mentio meri totum cum iuramento, nā tunc etiam hæredes iurantis cogerentur stare tali iuramento, ut in auth. q̄d obtinet. cū ibi no. C. de prob. fm Bal. qui ita no. in d. l. si don. uers. sed quid si pater. Ex quo tu sumas cautelam, uidelicet ꝙ donans specificet illa benemerita, & seruitia iuret illa esse uera qa tunc stabitur illi confessioni. quod iuramentum nunq̄ apponi facias, nisi uera tibi esse affirmentur, ne sis auctor periurii in perditionem animæ tuæ, & contrahentium. hoc tñ iuramentum parum proficeret, ubi aliæ cōiecturæ, uel præsumptiones concurrerent, quæ redderent contractum simulatum ut est gl. no. in l. emptione. C. plus ual. quod agi. quam sequuntur ibi *Doc.* & Fran. Zab. in c.
46 ad nostram. in 2. q. ext. de emp. & uen. † Vbi dicit, ꝙ per illam gl. ꝙ contractus simulatus non ualidatur iuramento, responsionem assigno. nam cum deficiat assensus in contractu simulato; iuramentum ad illud non extenditur, per id quod habetur in l. fi. C. de nō nu. pe. quod tamen intellige, nisi expresse fuerit iuratum, omnia & singula in instrumento contento uera esse, quia tunc allegando simulationem, ueniret contra iuramentum. secus, quando simpliciter iurasset non contrauenire, secundum Io. de Imo. qui ita no. in d. c. ad nostram. ad fi. de ema. & uen. Item intelligo, nisi iuramentum interuenisset ex interuallo, quia tunc ualidaretur dictus contractus, arg. l. 2. cum ibi no. C. quod me. cau. Et facit quod no. Bar. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. in prin. 3. col. uers. quæro an renunciatio exceptionis. in fi. ubi dicit, ꝙ licet renunciatio exceptionis simulationis non ualeat, quando fit incontinenti, secus fiat ex interuallo post instrumentum, quod dicitur simulatum. per d. l. 2. C. quod met. cau. Cæterum si solum interueniret hæc præsumptio, ꝙ res pro parte esset uendita, & pro parte donata etiam cum pacto de retrouendēdo, non sufficeret ad præsumendum contractum simulatum uel usurarium, ita quod posset rescindi in foro ciuili, uel canonico. in quo standū est scripturis. l. cum precib. C. de prob. nisi alia indicia concurrunt. sed in foro conscientię & pœnitentiali standum esset ueritati, secundum Bal. qui ita consuluit in consi. suo 62. in ordine, modo incipit. Quidam Petaritius Licii. ubi uide & no. quia habui de facto.

a Donatione. *Donatio in fraudem an, & quando presumitur, uide Bar plene in l. post contractum. & in l. omnes. §. Lucius. de his que in fraudem cre. & in l si de pret. sti. Bal in auth. sed iam necesse. C. de do. inte ui. & in add. Spe. de don uer. pe.*

47 Octaua † præsumptio etiam colligi potest ex quibusdam uerbis, quæ solent apponi in pacto de retrouendendo, dum dicitur, q̄d quandocunque dictus conductor dabit aut soluet fictus rerum uenditarum, teneatur dictus locator facere instrumentum uenditionis; quæ uerba important, quod per cessationem soluendi fictus per biennium uel triennium, non cadit emphyteota, seu liuellarius a iure suo, ut hr̄ in l. 2. C. de iu. emph. & in c. potuit. ext. de loca. Nam quando apponitur pactū in contractu contra eius naturam & sic cōtractus est insolitus, est præsumptio simulationis & fraudis, ut l. si quis sub cōditione. quæ est lex specialissima, & ibi glo. & Doc. ff. de cond. inst. & no. Bal. in c. i. uer. quo de quibusdā pactis. in ti. de feu. da. in ui. leg. commissoriæ. in usib. feu. & hoc et probatur

in c. illo uos. extra de pign ubi pactum de cō putandis reditibus in sortem, repugnans na turæ empt. proportionabile naturæ pignus facit præsumere esse alium contractum, quā uerba contractus fouent, & sic esse simulatū ut ibi no An. de But. in 4. no & Doct. ibi scri bentes. Et quod dicendum est, quod ubicun que apponuntur pacta contra naturam em ptionis, uel uenditionis, siue alterius similis contractus, aut locationis, uel conductionis in damnum uenditoris eiusdemque condu ctoris præsumitur contractus simulatus. l q testamentum. & l. cum tacitum. cum ibi not. ff. de prob. ad quod adde. quod dicam in seq. præsump. Auget ēt hanc præsumptionem il lud uerbum, Vēditarum, dum dicitur, fictus rerum uenditarum, & non rerum locatarū. Nam liuellarius non dicitur uēdere proprie tatem, sed utile dominium. & dicitur utilitas fructuum locati in perpetuum. ex qua loca tione quæritur ius utile, etiam in superficie & fructibus, ut habentur in l. 1. ff. si ager ue ctig. uel emphyteuticarius petatur, & in d. c. potuit. de lo. Hęc tamen præsumptio sola pa rum operaretur, pręsertim illa quæ uenit ex uerbo, Venditarū, quia illud uerbum potius apponitur instrumentis culpa tabellionis, q̄ ex mala mente contrahētium, qui sæpissime ut idiotæ ignorant sensum, & intellectū uer borū, iuxta no in l. quod si nepotes. ff. de tes. tu. & hr̄ per tex. notab. in c ap. 1. in principio ibi, sed p̄p̄ simplices, & nominis significatio nis ignaros. in ti. de noua forma fidelitatis. in usi. feu. Sed cum aliis præsumptionib. coniū cta satis operaretur, quia sicut dicitur, & quę non prosunt singula, multa iuuāt, ut proba tur in l. instrā ibi hoc no. gl. C. de pro. ita ecō tra. & quæ non nocēt singula, multa nocēt, ut ibi eadem ratione.

48 Nona præsumptio colligitur ex pactis uel clausulis insolitis in instrumento appositis, ut no. in l. si quis sub condit. ff de cond. insti. & ibi hoc no. gl. Bal. An. & Doct. & idem no. Bald. in uers. quæro de quibusdam pactis. ad fi. in ti. de feūdo dato in uicem l. commiss. & habetur in c. illo uos. extra de pign & in c. ad nostram. extra de emp. & uen. & facit q̄d dixi in præced. præsump. quod bene no. con tra multos qui conantur apponere in instru mentis multa pacta extranea, & insolita ad illaquendam debitorem: quod non est in du bito faciēdum. quia sepenumero talia pacta uel clausulę huiusmodi indicant potius frau dis suspicionem, quam contractus ualidatio nem contra mētem contrahentium. Ex quo infero, quod si locatur domus uendita ipsi uenditori pro fictu uini uel olei, aut alterius fructus, qui non percipiantur ex ea cum ta lis fictus præstari non soleant, ex domibus, & tale pactum sit insolitum, contra talem lo cantem erit præsumendum. Et idem est dicē dum in similibus, quod not. Item ex hoc in fero, quod si in instrumento essent ista uerba uendidit & tradidit uere. & non in fraudem usurarum. ut uidi sæpissime in instrumentis quod ex istis uerbis instrumentum a magis præsumeretur suspectum s̄m Bal qui ita no. in l. emp. uer. quod si in instrum. C. plus ualc re quod agitur. per gl. in d. l. si quis sub con ditione. ff. de con. insti. quem sequitur Ioan. de Imol. in d. c. ad nostram. circa finem cui adde quod dicam in fine omnium præsum. ptionū uer. sed circa p̄dictas præsumptiones

a Instrument. *Instrumentum de cuius simulatione constet non prodest. l. quamuis. & ibi Bal. C. si quis alteri uel sibi. Instrumentum simulatum non dici. tur instrumentum & ideo non uenit appellatione instrumentorum in statuto. Bal. in l. fi. §. in compu. tatione. uer. C de iu deliberandi.*

49 Decima præsumptio. hic potissima est in pacto de retrouendendo. qū d. ēus em ptor idemque locator uoluit cōtractum uē ditionis posse dissolui, nisi usque ad certum tempus, & sic nisi certo t̄pe lapso. puta sex annorum, sed tūi post sex annos qūcunque & sic resolutio contractus non pendebat a facultate primi uenditoris ab ipso principio de solum post certum tempus, quia hoc casu apparet, q̄ primus emptor idem q. locator uoluit esse pro illo t̄pe in lucro percipiendo fructuum, seu fictuū, & ita esse certus de hoc. Dubitauit. n. forte, q̄ uenditor idemque conductor nisi illud pactum interuenisset, re troemisset dictam rem uenditam post modi cum tempus, postquam res suas peregisset cum pecunia per emptorē soluta, & sic ipse uenditor rem suam ageret cum modico uel nullo damno, quia parum de fictu solueret, & ipse emptor modicum lucraretur de sua pecunia, ex quo ergo uoluit esse securus pro certo t̄pe percipiendo fictu, uidet dubitasse, q̄ emptor habuit potius animum pignoran di,

di. quam uendendi, & quod hoc non obstan te uoluerit ctum certũ, & securum pro aliquo tpe. & sic ex hoc insurgit præsumptio simulationis, & fraudis, & hoc probatur in c. ad nostram. ibi, promisit, ut quandocunque à septénio usque ad nouennium daret. extra de empt. & uend. & in c. illo uos. ibi, ut si à tpe cõtractus usque ad duos annos. extra de pignori. & ita uidi consultum per multos sacrorum canonũ interpretes & ita tenet Hosti. & Ioan. And. in c. ad nostram super uerbo ad nouennium. in nouella, & B. Bernardin. in suo tract. de contractibus, & usuris. in 39. sermone. art. 2 c. 1. & allegat ad hoc solummodo Hosti. & Ioan. And. in d. c. ad nostram. Sed Bald. in c 1. uers. quæro de quibusdam pactis. in ti. de feudo dato in uicem legis cõmiss. in usi. feu. in hoc referendo aliorum opiniones approbat illam. s. ꝙ ex hoc pacto de retrouendendo non censeatur cõtractus fœneratitius, quia nulla lex uel decretũ hoc di

5 cit Et quia emptio, & uenditio potest fieri ad certum tempus, ut l. 2. C. de pac. inter emptorem, & uend. nisi emptor esset solitus fœnerari, & in fraudem usurarum instra simulata conficere, ut hr in regula, semel malus. de reg. iur. in 6. hoc dictum Baldi procederet, sine dubio, qñ rem meam locarem uni in ꝑpetuum cum pacto de emẽdo post certũ tps, & non ante. quo casu non modo iste cõtractus nõ censeretur usurarius ibi, imo nulla usuræ præsumptio ex hoc insurgeret sed si emissem pure fundum à Titio, & sibi non locassem, sed tpe uenditionis feci sibi pactũ. ꝙ lapso certo tpe tm̃. & non ante posset retroemere, quo casu loquitur tex. in d. c. ad nostrã & in d. c. illo uos. uel si emissem ab uno fundum, & ipsum eidem incontinenti locassem, uel fecissem pactum de locando cũ pacto de retrouendendo post certum tempus, sine lapso certo tpe tm̃. Et his duobus proxime casibus negari non potest, quin insurgat mala præsumptio contra dictum emptorem ꝑ ꝑ dictum pactum de retrouendendo post certum tps, & non ante probatur in d. c. ad nostram. & c. illo uos. in quibus non fit mentio de illo pacto, sine causa, ut probaui in principio huius præsumptionis. Et ita intelligo prædictos Doct. qui in hoc cõsuluerunt, & bene, ut supra dixi. Sed tñ ista præsumptio sola sine aliis non sufficeret ad ꝓbã dum cõtractum usurariũ, sed cõiũcta cũ aliis ꝓsumptionibus sic. Et ita intelligo dictũ Bal. in d. c. 1. in tit. de feudo dato in uicem leg. cõmiss. & ꝓbatur expresse in d. c. illo uos. ubi erat dictũ pactum, & tñ qñ concluditur, dicẽdum cõtractũ esse usurarium, nõ se fundat Papa ex dicto pacto tm̃ sed ẽt ex tribus aliis coniecturis, seu ꝓsumptionibus. Prima, quia fuit actum, ꝙ fructus percepti deberent in soluenda pecunia numerari. Secunda, quia ultra summam receptam sexaginta soldi debebant persolui. Tertia, quia primus ille emptor usuras cõsueuerat exercere. & probatur in d. c. ad nrãm. de emptio. & uenditio, ubi ẽt fuit oppositum dictum pactum de retrouendendo post certum tẽpus, & nõ ante. Et tñ Papa ibi dum concludit, illum contractũ esse usurarium, non se fundat in dicto pacto tm̃, sed ẽt in enormitate pretii, quod iuxta dimidiam iusti pretii contingebat. Ex quibus præsumit emptionem fuisse in dolo uel fraude. quia ibi partes in ueritate fecerunt mutuum. Sed uoluit mutuans, quod fieret instrumentum de uenditione.

5 Vndecima † præsumptio est similis præcedenti. quando in pacto de retrouendendo fuit dictum econtra, uidelicet ꝙ emptor teneatur retrouendere uenditori fundum uenditum usque ad certum tempus, puta decẽ uel octo annos. & post octo uel decem annos sit in libertate ipsius primi emptoris. ꝙ uenditor sit & remaneat liuellarius ꝑpetuus uel quod possit cogi ad retrouẽdendũ dictũ fundum uenditum, qñ fuisset locatus, uel qñ non fuisset locatus, ꝙ post dictum terminũ sit in libertate dicti emptoris uel retinere rẽ emptam pro sua libera, uel retrouẽdere primo uenditori, ut probatur ꝑ ea quæ dicta sunt in præcedenti præsumptione, & in d. c. illo uos. ibi, ut si à tpe cõtractus. extra de pignoribus, & hoc in effectu tenet Hostien. in summa de usuris. §. fin. uersic. 2. ubi dicit, ꝙ est præsumptio mala contra creditorem, qñ uult, ꝙ sit in eius potestate, an uelit rescindi. Adde tamen prædictis, ꝙ si esset pactum appositum, quod certũ tẽpus uel conditio nemini liceret uenditori recipere rem per ipsum uenditã, si ipse uellet, quod tale pactũ ualeret, ut est textus nota. in l. si uir uxori. ff. de præscriptis uerbis & notat etiam Bal. ad leg. final. C. de iure fisci, lib. 10. Et uide quod notat Bald. in cap. 1. in titul. de feu dis dandis mini. ualuas. in usibus feudo.

Circa

testa.milit. Nam sine dubio melius est, & utilius, & fauorabilius emptori, quòd ipse faciat uenditori pactum de retrouendendo ad tẽpus completum, q̃ in perpetuum, quia sic facit ad tempus completum, possibile erit, ꝙ intra dictũ tẽpus non redimet, & sic res uendita remanebit pleno iure apud emptorem, qñ non fuisset liuellata, uel remanebit apud uenditorem, qñ fuit sibi liuellata, perpetuo liuellario, quod erit ꝑ hoc sine dubio utilis emptori. Item erit utilius alia de causa, quia si uellet uendere ius, quod habet in dicta re per ipsum empta, melius & citius uenderetur, qñ esset appositũ in perpetuũ, imo multi, & q̃plurimi in ciuitate Veronæ cauẽt se ab huiusmodi emptionibus, & possessionum, & liuellariorũ, qñ liuellarii habent pactũ de retrouendendo in perpetuum, ut notissimum est in ciuitate Veronæ. Et dixi supra, in 3. præsum. uer. alii tñ dicunt. Et ideo hoc casu ex parte emptoris, qui facit pactũ de retrouendendo in ꝑpetuum, non præsumitur fraus, imo potius ꝑ eũ fit gratia uẽditori, qui a melius esset emptori hoc non faceret, aut uenditor nolebat indistincte pactum sibi fieri de retrouendendo in perpetuũ, sed rogauit emptorẽ, ut faceret sibi pactum de retrouendendo in perpetuum, quod saltem uolebat ad certũ tẽpus completum. Et tunc si fiat pactum in perpetuum, idẽ q̃d in casu præced. s. quòd non præsumatur fraus, uel simulatio ea parte emptoris, imo gratia & liberalitas. nec ẽt hoc casu præsumitur fraus, uel simulatio ex parte uẽditoris, ex quo potuit in libertate emptoris, ꝙ faceret sibi pactũ in ꝑpetuum, uel ad tempus, & sic intendebat in effectu uendere, & quòd uenditio non staret in suspẽso saltem post illud certũ tempus. q̃d est no. Ad q̃d uide q̃d dicã in 4. & 6. casu princ. Aut uenditor non petiit nisi pactum de retrouendendo ad tempus, uel alternatiue, uidelicet in perpetuũ, uel ad tempus, non finiendo magis de uno, q̃ de alio, & tunc aut emptor uolens ampliare, & facere gratiam uenditori ẽt non petenti, qa forte erat amicus suus, & intelligebat, quòd libentius uellet habere pactũ in perpetuum de
a retrouendendo a: & tunc dicẽdum est, ut statim dixi, quòd nulla mala præsumptio ex parte utriusq;, s. emptoris, & uenditoris, est coniecturanda. Aut emptor facit pactum de retrouendendo in perpetuum ipsi uenditori non petenti, neq; hoc consideranti, neq; ꝑ aliquã amicitiam, & quia ita emptor uoluit quia forte dixit, quòd omnino uolebat, q̃d haberet pactum de retrouendendo in perpetuum, & non ad tempus completũ, ꝙ tñ uenit raro & tñ hoc casu, cum hoc pactum in perpetuum iudicetur potiùs emptori damnosum, q̃ illud quod est ad tps, ut supra dixi. & si fecerit hoc emptor sponte, & non ad gratiam uenditoris iudicarem male esse præsumendum contra emptorem. Et ex hoc præsumi posset, q̃d non habuit animũ liberum ꝙ esse emptio, sed potius pignis, & sic simulatio, qa si uoluisset emere, potius uoluisset facere pactum de retrouendendo ad tempus q̃ in perpetuum, cum sibi hoc esset utilius.
56 Ex his concludo ad q prædictam, quòd melius & tutius est, quo ad forum conscientiæ in dubio facere pactum de retrouendẽdo ad tps completum q̃ in perpetuũ. Et modo relatum est, quòd S. Bernard. super hoc consulẽs respondit ꝙ tutius esset, ꝙ non fieret pactum de retrouendẽdo, nisi usq; ad 7. an q̃d ego audiui & intellexi quãtæ auctoritatis ipse fuerit in his q̃ sunt de foro conscientiæ, maxime in tota Italia, quã suis sacris prædicationibus illuminauit, & in multis reduxit. Cogita quia rõ potuit mouere eũ ad taxãdum dictum tps 7. an u. in pacto de retrouendendo & licet taxatio tpis sit arbitraria, ita q̃d non possit in ea reddi uera, & præcisa rõ ut est gl. in uer. 40. in cle. nolentes. de hære. & gl. in uerbo, quatuor in c. 2. de rescri. lib. 6. & glo. in l. i. §. pueritiam. in uer. ratus. ff. de post. & gl. in cap. 1. in uerbo, possideat. quæ incipit istud est mirabile. in tit si de inue. inter dominum & uasall. lis oria. in usib. feud. Et no. Bal. in conclusionibus feudorũ. ad fi.
57 Vbi dicit, quòd de taxationib. tẽporũ nulla ratio reddi potest, nisi ꝙ ita placuit legislatori. Facit quod no. Io. An. in c. statutum. extra, de rescrip. in nouella. Et facit quod hr̃ in c non debet de consan. & af. Tamen considerai, quòd rõ potuit esse, quæ mouit eum ad taxandum ad 7. ann. & non ultra decẽ qa decem anni dicuntur longum tempus, ut ꝓbatur in rubro & nigro. C. de præscrip. longi temporis 10. & 11. ann. Cum ergo etiam uẽditor uellet post longum tps. posset retro emere rem uenditum, uĩ esse maior præsumptio, ꝙ non habuerit animum uere uendendi, quod est quando tempus non est breue.

nam

nam si est breue.i.non longū tempus,apparet,ꝙ saltem post illud tempus,si non reemerit, ꝙ remanebit perfecte apud ipsum emptorem,per ea,quæ statim supra dicta sunt. Secunda ratio potest esse, quia qñ uult uenditor pactum de retrouendendo usq; ad 10. ann.uel ultra.est præsumptio, ꝙ non habet animum retroemendi qñ poterit, quia communiter est uerisimile,ꝙ usq; ad 10.annos possit habere potestatem,&facultatē retroemendi. & qui non posset retroemere usque ad 10.ann.non est uerisimile,ꝙ possit etiam post.Nam qui non pōt c.aureos inuenire usque ad 10.ann.raro continget, ꝙ ēt post inuenire possit,ex quo est longum tempus.Est ergo præsumptio,qñ uenditor uult pactū de retrouendendo usq; uel ultra 10.ann.quòd non possit infra illos 10. ann. inuenire, uel recuperare pecuniā, sed quia uult de illa pecunia agere facta sua, & quòd uult retinere pecuniā emptoris,donec sibi placuit.& hoc maxime uerum est,qñ uenditor non fuisset ductus necessitate ad uendendum,sed ꝑ uoluntate,quia forte uolebat facere mercantiā de dicta pecunia. Tertia rō pōt assignari ēt ad hoc,quare magis dixit de 7.ann.q̄ de pluribus.uel paucioribus.Nam cōiter in 7.ann.cōtingit saltem una ubertas,seu fertilitas,& aliqñ in quinque,ut communiter dicitur. cū ergo uenditor possit in 7.ann. habere unam fertilitatem,sequitur,quòd poterit uerisimiliter infra illud tempus retroemere. Et eadē ratione potest dici,quòd satis sit emptori infra illud tempus,quādo locauit rem emptā ipsi uenditori,& uel satis sit ipsi uenditori,q conduxit rem per ipsum uenditam, quia in dictis 7.ann.habebit saltem unam fertilitatē fundi uenditi. & sic non poterit dicere oēs reditus esse fertiles ex quo,ut dixi,saltem in 7.ann.contingit communiter una fertilitas quia sic non poterit esse grauatus in redittib. non fertilibus,& sterilitas compensatur cū fertilitate, ut in simili dicitur in l.si uno. in prin.& ibi no.ff.loc.& in c.propter sterilitatem.ext.de loca.Tu cogita, si alia melior ratio de hoc adduci potest.

a Pactum. *Pactum de retrouendendo factum a rustico,quem iuris ignorantia excusat, non est usurarium.Raph.Fulg.& Pet.de Sum.in l cum allegat. C.de usur.*

38 Tertiadecima præsumptio est,qñ ab ipso initio partes egerunt, quòd qñcunq; uenditor restituet pecuniam perceptam,emptor teneatur restituere rem suam. Nam plus appropinquat simulationi.pactum de restituēdo rem,& pretium,quam pactum, quòd retrouendatur,cum hoc secundum præsupponat ali.m uenditionem præcessisse, sed primum non. nam non potes mihi retrouendere,si primo a me nō emisti, sed restituere rē bene potes secundum Pa.de Ca.in cons.suo 325.quod incipit,In Christi nomine,amen. In causa mota per Dorotheam.in 4 col.ubi nihil allegat. Tu autem potes ad hoc allegare nam cum dicta promissio de restituendo rem suam,& pretium,sit contra naturam cōtractus emptionis,& uenditionis primo sequitur, quòd inducere uidetur præsumptionem simulationis,per gl.in hi quis sub conditione.cum ibi no.ff.de cond.inst.& per ea, quæ dixi in 8.præsump.Et quòd sit præter, & contra naturam contractus, patet, qa si uera fuisset prima uenditio, dominiū rei uēditę fuisset in emptorem translatum,si uenditor erat dñs,ut in l.clauib.ff. de contrahē, emp.& in l.emptionem.in prin.& ibi no. ff. de ac.emp.& interuenit traditio,ut l.traditionib.C.de pact.uel aliud loco traditionis, ut constitutum,ut l.quod meo.in prin.ff.de acq.poss.& l.ab emptione.in prin.ff.de pac. uel aliquid eorum,de quibus per gl.in l.3.in prin.in uerb.animo.ff.de acq.poss.& si secundus esset uerus contractus retrouenditionis primus emptor non diceretur rem ipsius uenditoris sibi restituere,sed diceretur uel teneretur tradere uel dare,ut d.l.emptorem.nam dominium ipsius translatum fuit in primū uenditorem,ut d.l.emptorem.in prin. unde eam amplius restituere non tenetur,sed potest illam, uel aliam soluere, si retroemerit rem per ipsam uenditam, ut habetur in præalleg.iurib.Item potest dici, quòd dicta promissio de restituendo rem suam,& pretium, est insolita,qa ubi partes uolunt, quòd fiat retrouenditio, nō solent apponi illa uerba, sed uerba tm̄ pacti de retrouēdendo, q̄ sunt ſm naturā cōtractus. Et iō ꝑ hoc causatur præsumptio suspicionis,ut probatur per ea quæ dixi sup.in 9.præsump.Illa tñ uerba,qđ emptor teneat̄ restituere rē suā possent intelligi,ꝙ aut uerbū,Suā, referatur ad personā emptoris,qđ in dubio est credendū, ex quo ista est promissio sua,& cēsetur ꝑ ipsum plata,licet in tertia ꝑsona sint scripta,argumēto

to eorum, quæ no. Bar. in l ex facto. in prin. ff. ad Treb. in l. cum testamento. ff. de aur. & argen. legat. & in l. si quis Titio. ff. de usufr. acc. facit c. primum, in uerbo, non sua. extra de sponsal. & quod not. Cyn. in l. quamuis. in fin. C. de fideicomm. & secundum hoc nō repugnant naturæ dictorum contractuum emptionis & uenditionis. Aut dictum uerbum, Suam, refertur ad personam dicti uenditoris, eiusdemq; secundi emptoris. & tunc bene repugnare uidentur naturæ emptionis & uenditionis per prædicta, nisi exponamus Suam. i. sibi debitam per uigorem ipsius pacti, ut exponit gl. in l. i. in uerb. suum consequatur. ff. quod cum eo. & in l. cum duobus. § idem respondit socius qui cessantis. in uerbo, suum consequi. ff. pro soc. ubi gl. exponit i. sibi debitum. Et alibi gl. exponit, Pecunia mea. i. mihi debita, ut est gl. in l. si & me & Titium. ff. si cer. pe. & glo. in l. si pecuniam. C. de neg. gest. & facit glo. in l. sicuti. §. distant. in uerbo, meum. ff. si seruitus uendicetur.

59 † Proprie tamen loquendo dicitur meū uel suum, quod uendicari potest, ut l. solum. §. meum. ff. de rei uend. & not. gl. in d. l. i. ff. qđ cum. eo. Item potest etiam exponi uerbum, Suam, etiam si proprie intelligatur, subaudiēdo quondā, ut subaudit alibi glos. exponēdo text. in l. uti frui. in fine principii. ff. si ususfr. petatur, in uerbo. Vsufructuarius. & ibi gl. dicit, quōdā. & de hoc est casus in glos. in uerbo, dominus. in l. cotem fer. §. eam rē. ff. de publica. & uide quod ibi notat Alber. de Ros. & uide gl. in l. eius qui in prouincia. in uerb. defuncti. ff. si cert. pet. & uide quod ibi no. Bar. qui dicit, ꝙ si in instrumento, uel petitione dicitur filius Titii, qui est mortuus sustētatur, quia subauditur quondā. & ita tenet Spe. in ti. de instr. ed. §. instrumentum. uersi, quid si ita continetur ubi alleg. alia iura & Ant. de But. in c. ex parte B in fi. pe. colum. ext. de fo. comp. & Bar. in tract. de alluuionib. super uerbo, alueus. & nota. per aliquos in c. Rayn. extra, de testamē. hæc sunt notanda pro intelligentia dictorum uerb. & similium.

60 Quarta † decima præsumptio ad detegendum contractum simulatum, uel usurarium est, quando pacta apposita in contractibus claudicant, quia omnia facta fuissent apposita in fauorem creditoris, & nullum esset in fauorem debitoris. Nam si uerus fuisset contractus, non est uerisimile, quòd omnia pacta fuissent apposita in fauorem creditoris, quia non præsumitur debitor uelle iactare suum. l. cum de indeb. in prin. ff. de proba. Et ista fuit doctrina Host. in summa de usuris. §. si. uers. z. quæ est optima, & eam tenet Guliel. de monte Lauduno. in cle. ex grandi. de usuris. ubi dicit, quòd fraus præsumitur, quando pacta apposita claudicant, quia forte omnia sunt apposita in fauorem creditoris, & nihil aut parum in fauorem debitoris, & ita eum sequitur ibi Franciscus Zaba. in §. ceterum. in 3. quæstione. Et idem notat & tenet Bal. in consilio suo in hac materia singulari, quod incipit, ad probandum & ostendendo contractum esse fictitium & simulatum in ordine meo. 227 in nonò argumento. Ad quod adde, quod dixi in undecima præsumptione. Et pro hoc facit l. si de meis. in princip. cum ibi no. per gl. & Doct. ff. de arbi. ubi dicitur & notatur, ꝙ contractus non debet claudicare.

61 Quinta † decima præsumptio simulationis precipi potest ex parte uenditoris ꝑ rē uenditam. nam uenditor dicit emptori, Ego indigeo c. aureis, si eos mihi, des, uendam tibi unum de fundis meis, quē ipse uolueris, cum pacto de retrouendendo. nā hoc casu est ꝑsumptio ꝙ uēditor nō habuit animum uendendi, & sic ꝙ uendere non uoluerit, sed potius pignorare, quia si uere ac libere uendere uellet, pro sua necessitate uel uoluntate. nō daret electionem emptori, ut acciperet in emptione, quā rē uel quē fundū uellet de fundis suis. imo est præsumptio, ꝙ uendere deteriorem, & minus damnosam, & minus caram, sicut cōiter contingit, ex ꝓbatur in l. lex quæ tutores. C. de admin. tutor. & in l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum. quia nemo præsumitur iactare suum. d. l. cum de indebito. de proba. in princip. Et idem est dicendum, qn̄ uenditor hēret multos fundos & uenderet meliorem, puta domū maiorum suorum, in qua forte educatus est, & habitat, ad quam præsumitur hēre affectionem a. & ꝙ uerisimiliter eā nō esset uēditurus. ex quo habet alia bona, quæ uendi pōt, ut probatur in l. si in emptione. ff. de minio. & in l. 1. §. sed si rem ibi, quā habet rationis affectionem uel oportunitatis uel cœli, uel quod illic educatus sit, uel parētes sepulti ff. si quid in fraudem patroni.

&

& in l.libertus,qui soluendo non erat.ibi ue luti si prædia.ff.de bo.lib.& in l. lex quæ tutores.ibi,nec uero domum uendere.C.de ad mi.tu.uel si uenderet domum apothecę suæ, sine qua commode uiuere non posset, ad quam præsumitur habere affectionem propter commoditatem suæ artis. probatur in d.§.sed si rem.ibi affectionem uel opportunitatis.& sic non præsumitur, ꝙ eam uenderet si haberet aliquid aliud,quod cum minori damno & incommodo uendere posset. Et idem est dicendum in aliis similibus.

a Affectio. *Affectio cadit in re, quæ fuerit antecessorum suorum.l.si in emptione, & ibi gl.in uerbo, maiorem ff de min.l.cum seruus ff mand.& Cyn. in l quoties.C.de fi.& Pa.de Cast consi.16.& probatur Reg.4 c. 21. ubi Nabo.h noluit uendere uineam quia fuerat patrum suorum.& Ale.in l.3. in fi.C de leg.*

62 SExtadecima præsumptio insurgit etiã ex persona uenditoris propter pretium,quando.s.emptor uoluit soluere pretium iustum ꝑ puta centum,& uenditor dixit, nolo recipere nisi 55.uel 60 quia eis tantum ego, nã tunc est præsumptio, quòd noluerit uendere,sed pignorare secundum Pa.de Ca.præceptorem meum,in cons.suo 328. quod incipit,In Christi nomine,amen.Visa petitione prædicta.in 2.col.circa prin.Et idem,si dum uenditor peteret 80. de suo fundo uendẽdo cum pacto de retrouendendo, emptor dixisset,si tu uis mihi uẽdere fundum sine pacto de retrouendendo,dabo tibi centum.& uenditor noluit,imo potius uoluit uẽdere cum pacto de retrouendendo pro 80.quàm libere pro centum.nam tunc esset præsumptio, quòd non habuisset animum uendendi, sed potius pignorandi,secundum eundem Paulum in eodem consilio.Et potest esse ratio,licet ipse non alleget, quia in dubio quis præsumitur uelle uendere rem suam iusto pretio,& potius quod minoris sit pluris uendere,ut l.item si pretio.§.quemad.ff.loca.& in l.in causæ.§ pen.ff.de min.& ideo quãdo qs sponte id quod pluris est,minoris uendit, & minus uult quàm sibi offeratur,est mala pręsumptio, quia tunc uidetur uelle iactare suum ac perdere,ut l si filiusfam.in princ. ff. de don.quod non est præsumendum, ut in d.l.cum de indeb.in prin.ff.de proba.cum similAd quod optime facit,quod dicam in sequenti præsumpt.Hic tamen consulendum est utrique,uidelicet, quòd res uendatur iusto pretio pro parte,saltem pro indiuiso, ꝙ tamen ualeat dictum uerum,& iustum pretium. & hoc modo tolleretur omnis suspitio paruitatis pretii.

63 Decimaseptima pręsumptio etiam oritur ex paruitate pretii,ex persona emptoris, uidelicet quando est incongruitas pensionis, uendi & eius modicitas fundi locati ipsi uenditori,nã hoc inducit præsumptionem usurarum,uel simulationis.Non.n.est uerisimile aliquem uelle iactare suum,ut d.l.cum de indeb.in prin.& maxime fœneratorem cupidum & auarum,ut 47.di.c.quoniam.& c.sicut hi.& 14.q.4.c.quid dicam.Vnde cum de fundo locato longe maior pensio & fictus haberi potuisset,quàm præstaretur ꝑ ipsum uenditorem,sequitur,quòd fundus ipse,si re uera fuisset ipsius emptoris,ipsum nõ locasset dicto fictu,sed quia reuera erat pignoratus,& ille fictus reuera erat usura,quam emptor habere debebat,non curauit de maiori fictu,quàm esset usura sibi debita habito respectu ad pecuniam per ipsum emptorem solutam,secundum Bald. qui ita sing.no.in d.cons.quod incipit,ad probandum, & ostẽdendum contractum esse fictitium. in 9 art. Ad quod facit quod dictum est in præcedẽ. præsumpt. Et prædictis adde,quæ dixi in 3. præsumptione,uers.5.modo. Eadem etiam præsumptio esset, quando quis emisset fundum minori pretio,quàm ualeret, puta centum,cum centum ualeret,& quinquaginta, & facit uenditori emptor pactum de retrouendendo pro eodem pretio centum. Nam si alii uendere uoluisset, non uendidisset ꝑ centum & quinquaginta,ergo præsumptio est,quòd uere non emerit, per prædicta. & maxime hoc uerum est, quando iure liuelli non locasset ipsum uenditori, sed si liuellasset,tũc esset minor suspitio,uel præsumptio in pacto de retrouendendo, ex quo per liuellationem illud quod plus ualet fundus uenditus,efficitur melioramentum liuellarii iuxta no.in l.fin.C.de iu.emph. sed suspitio remanet ipsa in liuellatione, quæ sit minori pretio,quàm alteri fieret,ut sup.dictum est. ad quod adde quod dixi in quarta præsum. uersi.de 2.modo læsionis.

64 Decimaoctaua præsumptio etiam consi

dera,

derari & pcipi pôt ex parte ipsius emptoris, propter rem emptam, quã non curauit uel le uidere, nec de ea informationem suscipere, dummodo uenditor eam conduceret iure liuelli cum pacto de retrouendendo sicuti fit per multos emptores in ciuitate Veronę. Si.n.emptor haberet animum emendi, uellet prius uidere rem, quam esset empturus, uel de ea informationem habere, si ualet iustum pretium, quod soluit, quia nemo præsumitur iactare suum.d l.cum de indeb. cum si. mil. Ex hoc ergo, quòd non uidit rem uenditam, nec de ea informationem habere curauit, præsumptio est, quòd non habuerit animum emendi, sed solum habuerit animum, fictum de sua pecunia percipiendi, secundũ quantitatẽ ipsius pecuniæ suæ solutæ, & nõ secundum conditionem rei uenditæ, & fructuum exinde percipiẽdorum, quod esse nõ debet ut dixi sup.in 3.præsump.

65 Decimat nona præsumptio colligitur ex persona emptoris. s. ꝙ emere noluerit, quando ipse propria prædia uenderet & huiusmodi contractus faceret, quia non est uerisimile, quòd intendat aliena emere, qui propria non inuriliora uendit, cum hæc sint cõtraria, & nemo pręsumitur uelle incontinenti contraria agere.l.non ad te ea.ff.de cond. & dem.cum si.

66 Vigesima† præsumptio est, quæ plurimũ fraudis & simulationis inducit quando dicti contractus uenditionis, & locationis cum pacto de retrouendendo celebrati sunt clam, & occulte, & non palam, ut est tex.in cl. ex graui.uer.cæterum ueib.occulte.de usu. & ibi p Doct. & probatur in l.fi.ff.de ri. nupt. & in l. non existimo.ff de adm.tu. & l.ab Anastasio ibi, hoc non occulte. & ibi, si quis autem occulte C.mand, & ibi per Doc. & in l.data.ibi siquidem clandestinis & domesticis fraudibus.C.de don. & per tex.in c.ut nostrũ.§.porro. & ibi gl. in uerb.occulte, extra, ut ecclesiastica beneficia, & no.per Bart in l. post contractum.uers.4.casus. & ibi per Doc.ff.de do. & per Cy. & Bald.in l 2.C de rep. hær. & per Spe.in ti.de cess.act.§.i.uer.3. si facta sit cessio. & per Sal in l si quis post hac.in princ. 5. col.C.de bon.proscr. Ad quod uide, qđ not. Pa.de Ca.l 1.C.de fur. Et p hac præsumptione facit illud uulgare, & testimonium ueritatis Qui male agit, odit lucem, ut est tex.cum gl.in c.consuluit.ext.de off.deleg. & 18.q.2. periculosum. & tex.cum gl. in uerb. occulte in l.donatio.C.de don. & suspitio est contra instrumentum, si occulte est rogatum, secun-

67 dum Inn.in c.1.extra de fide instrum.† Vnde præsumitur contra illum, qui occulte cõfert beneficium, extra, ut ecclesiastica beneficia.c.ut nostrum. & facit totus ti.ext.de clandest.desp. & id quod dicitur, Deus opera tenebrarum odit.ut c.cum ex iniuncto.in princip.extra de hære. Sed qui palam facit, licet non bene faciat in dubio cum quilibet præsumatur bonus.ut c.1.ext.de scrutinio. & c. fi.ext.de præsump.cum sim.cum potius præsumatur error, quàm dolus, uel fraus, ut probatur, ut in d.l.fi. ff.de ritu nup. Et pędicta sunt uera, nisi probaretur, quòd ex aliqua alia causa, quàm simulationis prædicti contractus clam, non palam celebrati sunt, quia in incertis non certis locus est coniecturæ. l.continuus.§ cum ita.de uerb.ob. Prædictis adde, quòd si instrumentum diu steterit occultum, præsumitur esse simulatum. Ita dicit Bal.notab.in l fraus.ff.de legibus. Allegat ad hoc Iac.de Are.ita hoc tenentem in l.filiæ ff.so ma.quod not.

68 Vigesima† prima pręsumptio est, quãdo in loco ubi agitur, & in quo celebratus est contractus, de quo quæritur, consueuit fraus & simulatio in similibus contractib.adhiberi. nam in dubio præsumitur id esse actum quod in illo loco fieri consuetum est, p text. in l.quòd si nolit.§ quia assidua. & per id qđ ibi plene notaui.ff.de ædil. & edic. & per l.si prius.§.i.ff.de aq.plu.arc. & per l.generaliter ad fi.C.de fideius.cum si. Et quod hoc sit uerum, tenet expresse Gui.de Monte Lauduno,

69 in cle.ex graui.post medium, de usu.† Vbi dicit, quòd si quis moratur in loco ubi consueuerunt exerceri usuræ, præsumitur usurarius.alleg.98.dist.Afros. & ibi est glo.quæ etiam dicit per illum tex.ꝙ etiam rõne prouinciæ præsumitur contra aliquem, alle.23. dist.quando. & d.§.quia assidua. & uide qđ ibi dixi, & quod etiam dictum est in libello meo, de Imperatore militum eligendo, ubi de natione scribitur. Et hoc etiam tenet Hostien.in sum.de contrah.emp.§.i.uer.illud autem non.ibi, consuetudo etiam usurarii, & terræ, in hoc maxime attendenda est.s.quando multi usurarii sunt in terra, & sic omnes contrahere consueuerunt.

70 Vigesima† secunda præsumptio est, si emptor,

dubio est sequenda. de sponsa. c. iuuenis. & de præsump. c. illud. & de homicidio c. ad audientiam & C. de rescind. uend. l. ratas. & C. de usuris. l. cū allegas. cū si. & ita ẽt no. Pau. de Leaza solennis Decretorum doctor, in quadam sua disputatione, quæ incipit, cōtra instrũm debiti opponitur, ꝙ est usurarium. in 5. col. in uers. de 4. patet. Ad hoc ẽt uideatur, quod plene scribitur per Ang. de Peru. in disput. sua, quæ incipit, Astensis miles in 30. col. cum seq. & quod dictum est in præced. præsump. Et ideo usurarii cauti, quo ad bona temporalia extorquēda, sed in cauti quo ad spiritualia, & sic quo ad animā, quā suis cautelis quotidie illa queare quærunt. d. Clementi. ex grādi ante finem, de usuris, ut eue nit. Istæ duæ ultimæ præsumptiones, quæ sunt potentissimæ, faciunt, ꝙ ille, q indiget pecunia, & uult sibi in ueritate pignorare fundum ipsum, ꝙ uendat alteri, qui non sit usurarius, nec consuetus facere hmōi contractus & ab eodem cōducat, eum pacto de retrouendendo, & usurarius postea emit ab illo emptore omne ius suum, & sic cū dicti contractus uēditionis, & locationis cum pacto de retrouendendo non habuerint principium, nec fuerint in iudicio celebrati, per dictum usurarium, uel solitum facere similes contractus, uñr cessare dictæ duæ rationes, & ultimę præsumptiones, & hoc uř uel le Guil. de monte Laud. in d. Cle. ex grandi. circa medium, de usuris. ubi dicit, ꝙ usurarii nunquam ipsi suos contractus per se celebrant, sed per mediatores, seu proxenetas suos, ita ꝙ pignora per tres uel quatuor manus faciant pertransire, antequam ad fœneratorem ueniant ꝑꝑ fraudem, & ibi eum sequitur Frāc. Zab. in §. cetertum in 3. q. Ad ꝙ adde, quod dixi in præcedenti præsumptione, sed si posset constare, siue docere de ista fraude, hoc sibi non prodesset, imò sine dubio, & multo magis præsumeretur contractus simulatus, & usurarius, q̃ si fuissent à principio celebrati per ipsum usurarium uel solitum huiusmodi contractus exercere, ut ꝓbatur in l. ab Anastasio. circa medium, ibi, uel forsitan alias per suppositam personā. C. mādati. & ibi per Doc. & l. & qui sub imagine. in prin. C. de distrac. pign. Adde quod

75 dixi in præcedenti præsumptione. † Nam malitiis hominum non est indulgendum. l. in fundo. ff. de rei uend. & quia fraus, & dolus cuique patrocinari non debet, ut est tex. in d. c. ad nostram. de emptio. & uenditio. cum si. & sic eum habuerit malum principium. non est licitum alicui scienti emere, quia emptor esset in eadem damnatus. arg. c. tuæ nos. extra de usuris & l. 1. in fine. ff. de fi. l. hæc tamen præsumptio, quod sit solitus fœnerari, uel præcedens. s. quod sit cōsuetus similes contractus suspectos facere, coniuncta etiam cum pacto de retrouendendo, nō facit præsumere contractum usurarium, ubi aliæ malæ præsumptiones non concurrūt, quia usurarii sæpe celebrant contractus ueros, & nō usurarios, ẽm Bal. qui ita notat in l. emptione. in fi. principii. C. plus ualere q̃ agitur. per not. per Iacob. de Aret & Cy. ibi, & per not. in c. ad nostram. de emp. & uend. & in c. illo uos de pign. & idem notat ipse Bald. in l. interpositas. in 1. col. ante fin. C. de transactio. ubi dicit, ꝙ ad rescindendum cōtractum tanq̃ usurarium, non sufficit probare, qđ contrahens erat usufructuarius, nisi etiam probatur specifice i. lo contractu, & idem tenet Ang. in l. sicuti. §. superuacuū. ff. qui. mod. pign. uel hypo. sol. Vnde ulterius loquendo, etsi nō sæpe, aliquando tamē usurarii celebrāt, & celebrare possunt ueros cō tractus non simulatos, nec usurarios. Facit ad hoc tex. Ioan. Chrysostomi, qui habetur de pœnitentia, dist. 3. c. quid ergo. ibi est, & alia ratio ubi dicitur, nō potest malus in omnibus esse malus, sed habet aliqua bona. Facit ad hoc quod no. Cy. Bal. & Doc. in l. 1. C. de prob. & uide omnino quod not. An in disputatione, Astensis miles. in 30. col. cū seq. Et quod dicam in 4. casu princ.

76 Vigesimaquarta præsumptio colligitur ex eo, quod uenditor remansit in possessione rei uenditæ, ut probari uidetur per tex. cū gl. fi in uerbo, obiicere. in fi. in l. sicuti. §. superuacuū. ff. qui. mod. pignus uel hypo. sol. & per l. si is qui bonis. ff. de acq. hære. & l. 3. si quis. C. de natura. lib. & per notata, maxime per Cyn. in l. 2. C. de repu. hæred. & ita tenet Spec. tit. de nat. lib. §. 1. uers. item pone aliquis. & Dyn. idem tenet in l. omnes. §. Lucius. ff. de his quæ in fraud. cred. quem sequitur Bart. in d. §. superuacuum. ante finem, & in d. l. post contractum. uers. 3. præsumitur. ff. de dona. & dixi supra in princ. huius operis. Et ita tenuit Guido de Suza, qui dicit, qđ non præsumitur uenditum, quod sua

patrimonio effectualiter reperitur, per dicta iura, ut refert. Bal. in cõsilio, de quo infra dicetur. quod tẽpus remanendi in possessione ad hoc, ut faciat præsumi, relinquendũ est in arbitrio iudicis, qui arbitrabitur ex qualitate personarum, ex fama loci, & ex aliis probationibus uerisimilibus, secundum Bartolũ in d.l. post contractum. & in § superuacuũ. Et prædicta præsumptio procedit etiam si uenditor constituit se emptoris nomine possidere, iuxta no. p Bar. & Doc. in l. qđ meo. in prin. ff. de acqui. pos. & in l. ab emptione. ff. de pact. & per Ant. de But. & Doct. in c. cũ uenisset. extra de rest. spoli. si semper uenditor fuit in possessione, quia per hoc non efficitur præsumptio fraudis, nisi interuenerit uera & corporalis traditio. l. 3. C. de suff. ibi, sequitur traditio corporalis. Rationem ego assigno, quia nõ uĩ uerisimile, q emptor uelit dimittere rem per ipsum emptam uendi-

77 tori, & pretium† ex quo nemo præsumitur uelle iactare suum. l. cũ de indebitõ, de proba uel nisi uenditor responderet emptori de fructibus, quia forte coduxisset uenditor ab emptore rem uenditam, hoc. n. faceret cessare præsumptionem fraudis. arg. l. libibus. C. de agr. & censi. li. 11. & dixi supra in principio huius operis. uel nisi uenditor sibi reseruauerit usumfructum, ut l. quisquis. C. de dona. secundũ Bar. qui ita no. & in dictis iuribus. ĉ cõtractus simulatus qñ esse debeat. in l. post contractum. & in § superuacuum. Et quod dixi, q ex possessione rei uẽd. tæ. in qua uenditor remanet, etiam si constituit se emptoris nomine possidere. præsumitur simulatio, debet intelligi, qñ apparet causa, propter quam sic fecit, ut l. mulier. in princip. ff. rerum amotarum. & in l. si maritus. §. si. ubi est expressum. ff. qui & à quibus. & casus expressus in cap. final. de renun. in 6. Sicut enim non possunt dici facta in fraudem creditorum, quæ non sunt lege. 1. C. de iure fisci. lib. 10. Et sicut non potest dici donatio facta metu mortis, quæ non fit. ff. de dona. cau. mor. l. cum fimi. Ita non potest dici cõtractus simulatus uel ad apparẽtiam factus, nisi subsit causa fictionis, p q́ꝫ fictionẽ constat esse factam, secundum Bart. qui ita notanter dicit in consilio suo, quod incipit, Petrus Nicole. ubi subdit, q licet uenditor uel donator post uenditionem uel donationẽ remaneat in possessione, nõ facit tñ præsumi contractum esse fictitium & simulatũ, & ad apparentiam factum, quia ex sola possessione non apparet causa simulationis, quæ dẽt ante subsistere, ut probatur in iuribus proxime deductis, & ita loquitur d.l. si curi. §. superuacuũ. ff. quib. mod. pig. uel hypo solu. ibi. n. suberat causa, quia ad excludendum creditorem erat simulata uẽditio, & hoc allegat ipse creditor, sicut dĩ in donatione. q nõ præsumitur ficta uel simulata, nisi appareat causa, p quã sit ficta uel simulata, ut no. et Bar. in d.l. post. cõtractũ. ff. de dona. Et Bal. in l. illud. in 7. q. C. de sacr. sanct. ecclũ aliter docere circa prædicta, dixit. n. q ex eo quod uẽditor uel donans remansit in possessione, non uĩ probari simulatio, qa uſque ad 30. annos potest emptor uel donatarius agere actione personali ad rem sibi tradendam, ut in l. 1. C. de ann. exc. & l. 2. C. de consti. pecu. cum sim. ergo non præsumitur ex possessione simulatio unde ipse sic distinguit in d.l. illud Aut est instrum promissionis & nõ præsumitur ex possessione simulatio, ut d.l. 2. C. de constit. pecun. Aut est instrũ traditionis, & tunc aut sunt aliquæ cõiecturæ uel causæ simulationis uel fraudis, ut ex possessione iuncta cum aliis, præsumitur simulatio, ut d. §. superuacuum. Et in hoc uĩ conuenire cum Bar. in d. consi. Petrus Nic. Et est ratio differentiæ, secũdum Bal. in d.l. illud. inter instrũ promissionis & traditionis, quia possessio non repugnat promissioni, sed promissio repugnat uere possessioni tradentis, nec cum ea concurrit. Vnde cũm non cõsonet effectus cũ sua causa præsumitur simulatio causæ, seu tituli, nisi tradens

78 precario accepisset. † Nã p possessionẽ precariã excluditur præsumptio simulationis ut hĩ in l. quod meo. in prin. de acquir. poss. & in l. ab emptione. ff. de pact. Sed non excluditur præsumptio simulationis & fraudis si simul iunctæ, ut d. §. superuacuum. & hoc in effectu sequitur Paul. de Castr. in consilio suo 326. quod incipit, in Christi nomine, amen Præsumptionibus his, de quibus supra. qui respondet ad dictam l. 1. C. de suf. fra. quam Bar. allegat, quia loquitur quando personæ essent suspectę uel prohibitæ, ut ff. de proba. l. qui testamentum. & l. cum quis. §. Titia. de lega. 3. secus si nulla sub esset causa, propter quam contrahentes impedirentur inuicem contrahere.

79 Vigesima † quinta præsumptio resultat ex tempore, quo uenditio durauit, quia per modicũ tẽpus durauit. Vnde cum venditiones soleant fieri, ut res perpetuo sint penes emptorem & pignorationes, quousque debitum soluatur, ut l. si re. §. omnis. de pigno. actio. Credendum est, ꝙ ex modico interuallo noluerit vendere, sed pignorare. Et istud optime probatur in simili, per l. plerique. de ritu. nup. vbi si mulier, quæ recessit à marito nõ multo tpe interposito reuersa est, cẽset idem mrimonium, nec cẽsetur diuertisse animo diuertendi, & mrimonium dissoluendi, ad hoc l. quicquid calore. in fi. ff. de reg. iur. & 33. quæst. 2. §. diuortium. Probatur etiam in l. 4 §. si ab ignoto. ff. de manumis. vbi quãdo fuit actum à principio, ꝙ emptio modico tempore habeat durare, præsumitur emptio simulata. Et ita dicit Bartolus per illum text. in consilio, quod incipit Petrus Nicole. vbi ponit de triplici specie simulationis, & istam ponit pro vna, facit etiam ad hoc lex, si ventri §. in bonis, & quod ibi not. per gl. & Doct. de priuilegiis credi. Et ita consulendo tenuit Paul. de Castr. in consilio suo 325. quod incipit, in Christi nomine, amen. In causa mota per dominam Doratheam. uer. his præmissis. Et aduerte, ꝙ istius simulationis natura hæc est, ut debeat hoc expresse per pactum agi, ut dicit text. in d. §. si ab ignoto & no. Bar. in d. suo consi. Et ista dicetur vera simulatio, sed qñ hoc expresse non esset actum per pactũ, sed tñ recessum est à venditione infra modicũ tẽpus, tũc est præsumpta simulatio, non uera, q̃ sola nõ esset sufficiẽs ad præsumẽdũ cũ effectu cõtractu esse simulatum. per d. §. si ab ignoto. ibi, ab initio. n. hoc agi debet. sed iuncta cum aliis præsumptionibus. sic, ꝑ prædicta iura, q̃ ita meo iudicio debent intelligi. Et circa prædicta adde quæ dixi in 12. præsumptione.

80 Vigesima † sexta præsumptio compræhenditur ex modo recedendi à dicto contractu emptionis seu venditionis, quando. s. receditur per restitutionem instrumentorum incisorum, & sic per modum recessus à dicto contractu. & per modum nouæ uenditionis, quod fieret a principio, si contrahentes habuissent animum faciendi ucrum contractum. facit lex, cum hi. §. modus. de trãsact. secundum Paul. de Castr. in d. consilio 325. uersic. 3. resultat præsumptio. hoc potest sic cõfirmari, qa istud est solitum. Regulariter enim fit retrouẽditio. & non sola restitutio instrumẽtorum, maxime incisorũ. ergo ꝑsumẽdum est illicitum. per glos. notabilem in l. si q̃s sub cnndõne. cum ibi notatis per Bart. & Doct. ff. de conditio. institu. & per ea quæ dixi supra, in nona præsumptione In contrariũ tñ uidet facere l. Labeo. cũ l. sequenti, qu e incipit. postquam pignus. cũ ibi no. per gl. ff. de pact. & l. chyrographum. ff. de proba. & l. 4. & 5. in prin. ff. de lib. leg. & l. mortis causa capimus. §. Seia. ff. de dona. causa mor. & l. constat. C. quæ res pignori oblig. possunt. & l. creditorem. C. de remiss. pig. & l. pecuniæ. C. de solu. cũ simi. in q bus habetur. ꝙ si restituitur uel legatur debitori instrumẽtũ debiti uel pignoris, maxime cãcellatũ, uidet esse facta liberatio, uel pignus remissum. Scd ad hæc iura potest respõderi, ꝙ loquantur in liberatione uel remissione debiti aut pignoris, quæ consueuit nonnunquam fieri p red ditionem uel legatum instrumentorum, ut ibi habetur. nos loquimur in nouo contractu emptionis & uenditionis, qui non consueuit fieri, nisi per nouum contractũ seu instrumẽtũ contractus, & non per simplicẽ restitutionem instrũrum incisorum. Itẽ in cõtrarium uidet etiã facere l. 1. C. de dona & l. seruum filii. §. cum qui chyrographum. ff. de leg. 1. & gl. in l. 3. in uerbo, animo. ibi. quintus per traditionem instrumẽti. ff. de acq. possess. & glos. in §. interdum. in uerbo, nuda uoluntas. institut. de rer. diuisi. in quibus dicitur, † ꝙ si donantur, uenduntur, aut legantur uni instrumenta emptionum alicuius rei, ipsa res uendi, donari, uel legari uidetur. Sic eodẽ modo, si restituẽtur instrumenta emptionum, soluto prius pretio per primũ uenditorẽ, uidetur esse facta retrouenditio. nec uidetur, ꝙ debeat præsumi aliqua simulatio. Potest ad hoc dici, ꝙ in dictis iuribus non potest cadere simulatio uel pignus quia loquuntur in prima donatione, uenditione, & legato, nos uera loquimur quando primo præcessit uenditio, postea redduntur instrumenta, per que receditur à prima uẽditione. quod non est solitum fieri, ideo prima uenditio ꝑsumitur simulata, & ut e fuisse pignus ut cesset hæc suspitionis ꝑsũptio requiritur ꝙ fiat noua retrouenditio. Pro hoc optime facit l. nihil tã naturale. cum ibi not. ff. de regu. iur. † Vbi dicitur ꝙ nihil tã natu-

naturale est, q̃ eo gñe vnũ quodq; dissolui, quo lig. tum est Ad idem c. 1.extra de reg. iu.in antiquis.vbi sic dicit tex.B. Ioan.Chry. sost. Omnis res per quascunque causas nascitur,per easdem dissoluitur. Pro hoc ẽt l.se re quibuscũque modis.ff de reg.iu.vbi dicit, fere quibuscunque modis obligamur, iisdẽ in contrarium actis liberamur. Ad hoc etiã gl.24.q.3.cum permus.in verbo inimicus, & est ẽt de hoc tex.in l.prout quisque. ff. de solu.& est casus in l.1 C. qñ liceat ab empt. discedere, & ibi hoc vſ sentire Cyn. in 6.&
83 ult.q. † Multæ aliæ præsumptiones fraudis
b vel simulationis reperiuntur, quę faciunt præsumere contractum fictitium,simulatũ, vel vsurarium. de quibus per Spec.in tit. de cessione actionis.§.1.uers. si vero dubitatur, vtrum sit uera vel simulata.& per Cy. Bart. Bald. & Doct. in l.2.C.de rep.hæred. & per Bart.in d.suo cons.quod incipit.Pet.Nic. & per Cyn. Bald.& Doct.l.in emptione.C.plus valere quod agitur,quàm quod simulare cõ
c cipitur, & per eundem Bald.in l.fraus e ff. de legi.& in l.3.si sub specie, & ibi per Doct. C.de postu.& aliquid per Bald.& Doct. in l. per diuersas, & in l.ab Anastasio. C.mandati.& per Bald. in l.multum. C. si quis alteri vel sibi. & l.cum allegas.C.de vsuris. & per Doct.in l. emptor: ff.de aqua plu. arcen. & & per Benedictum de Plumbi. in l. 4. §.si ab ignoto. ff. de manum. tit. generali. Et uide tex.no.in l.cum vir vxori. cum ibi not ff. de iure dotium,& vide quod not. Bald.in l.non dubium. in 3. oppositione. C. de legi. vbi ponit quot modis fiat fraus legi, ex quibus præsumuntur multæ præsumptiones simulationis,& fraudis. Et idẽ etiam ponit Petr. de Anchar. in repetit. c. canonum statuta, extra de constitutionibus. in 98. col. versic. iuxta prædicta congrue &c.& in suo consil. 21.quod incipit, In Christi nomine, amen. Ad corroborationem prędictorum. Et vide etiam per Bald.in l.Deo nobis.in 7.not. C. de episc. & cler. & plene per eundem in ad. ditionibus. quas fecit ad Spec. in tit. de donat.per Tancret.de Cor.in suo opere, in 11. rubr. q. 14 Et vide per Barth. de Salyc. in l.2. C. ne lice. poten. & l. si quis posthac. in princ. in 5. colum. C. de bonis proscrip. & per Alber. de Ro. in l. filiæ meæ. ff. soluto matr.& per Ang.de Aret.inst.quibus ex cau sis manumittere non licet §. in fraudem.

in 2. column. & per Doct. Canon. in c. illo vos. extra de pign. & in c. ad nostram. de empt.& vend.& in c.ex literas. extra de iure iurand.& in c.conquestus, & in c.cum dilecti,extra,de vsuris, & per Hosti. in sum.extra de vsuris.§ fin.in princ.in tit.de pign. §. quibus pactis, & in tit.de contrah. empt. §. fin.uers.de contractu ad contractum, & plene per Guil.de monte Lauduno.in Clem.ex grandi,& ibi etiam per Card. Zaba. in §.cęterum.in 3 q. & ibi per Doct. de vsuris, & per B. Bernardinum in tract. de contractib. & vsuris,in sermone 39.artic.2.c. 7 Et per Ioan. de Capistrano in suo libello, siue tractatu de usuris, vbi tractat de vsura palliata sub nomine venditionis, sed illæ cõueniũt materiæ nostræ, quæ est solũmodo qñ emitur uel acquiritur res ab uno,& eodem locatur cum pacto de retrouendendo: & ideo eas hic omisi, & si qs videre vellet, recurrat ad dicta loca,& ad notata ibi per Doct. quæ omnia sunt bene notanda, quia non ita ali
84 bi collecta simul reperies. † Sed circa prædictas præsumptiones potest in practica dubitari, quid si in instrõ venditionis, & conductionis cum pacto de retrouendendo esset apposita hæc clausula, videlicet, ꝙ ipsæ partes renunciant, seu renunciauerũt exceptioni simulationis,& apparentiæ contractus,et non sic actorum f.ꝙ non possit excipere, ꝙ sic non sit actum? Dic ꝙ hæc uerba reuelãt, quia declarant intentionem cõtrahentium, quod non intendunt istũ contractũ esse fictitium, uel ad apparentiam factum. Sed si appareret legitimæ causæ probationes,et indicia, tunc quia ratione substantiæ contractus probaretur simulata,eadem hæc renunciatio simulata præsumeretur, argum. ff.de noua.l.doli.§.diuersum.secundum Bart qui ita notat in sæpe allegato consilio, quod incipit,Petrus Nicole.in fine. Et idem ipse notat in l.nemo potest. uersicul.quęro. an renunciatio exceptionis.ff.de legat.1 Et idem not.et tenet Card. Zabar. et Ioan. de Imol. in c.ad nostram. de emptione, et venditione. Et idem dixit etiam Barto. de illa, quę renunciauit exceptioni doli in factum actioni,et sine causa in consil. 108.quod incipit, quidam Petrucius,vt dicit,fecit testm̃.et idẽ ipse tenet in l. fin. §. idem quæsiuit. ff. de condictio. indebiti. et notatur per eundem Bartol.et Doct. in d. l. doli. §. diuersum. de noua

nouati. Et prædicta ꝓcedunt. quando dicta renunciatio est facta in eodem instrumēto, quod dicitur simulatum, uel in alio instrumento incontinēti post, nisi partes iurassent uera esse omnia contenta in dicto cōtractu, & instrumento, secundum Bal. in l. fin. C de non numer. pecun. & dixi supra in septima præsumptione, ante finem. Secus autem, si post ex interuallo talis renunciatio fieret, quia tunc etiam sine prædicto iuramento tolleretur præsumptio simulationis, ut l. 2. cū ibi no. C. quod metus causa. secundum Bar. qui ita no. in d. l. nemo potest. & per Zabar. & Ioan. de Imo. in d. c. ad nostram. & dixi in d septima præsumpt. ante finem. Ex quibus uſ concludendum, ꝙ in dubio contractus non præsumatur simulatus. sed uerus, ut l. si maritus. in fi. ff qui & à quibus. & in c. fin. de renuntia. in 6. & no. Bart. in d. cons. Pet. Nic. Facit lex, meritò ff. pro socio. & idem notat Bal. in c. 1. §. si instrumentum. in tit. de notis feudorum. & idem tenet in l. rogasti. §. si ti-
85 bi ad finem. ff. si cert. pet. † ubi dicit, ꝙ in dubio contractus nō debet iudicari usurarius. arg. l. si ea pactione. C. de usuris. qui dicitur ꝙ contractus in dubio non intelligitur excedere legitimum modum usurarum. & arg. l. ampliorem. §. fi. C. de appel. & extra de usuris. c. nauigati. & habetur per Archi. 14. q. 3. si quis. Et idem tenet Bal in c. 1. in fi in ti. de feudis datis minimis ualua. in usibus feudorum. maxime quando de contractu apparet confectum instrumentum, quia pro instrō præsumitur, ut in authen. de fide instrumentorum. §. si uerò moriantur: coll. 7 & est tex. cum glo. & ibi not in l. cum precibus. C. de probati. Vnde qui allegat instrumentum simulatum, illud probare debet, ut in dictis iuribus. & probatur in l. patronus. ff. de prob. & licet sit aliqua præsumptio de prædictis, in contrarium tamen indistincte præsumitur uerus contractus. & non simulatus, quādo interuenisset dicta renunciatio, quæ declarat intentionem contrahentium, intelligendo eū modo, quo dictum est supra, quia quis potest etiā si est usurarius, celebrare ueros contractus. ut dixi supra in 24. præsumptione. Nec obstat hic, quod dixi supra, in 9. præsump. in fin. ꝙ si in instrō sunt ista uerba, uendidit & tradidit uere, & non in fraudem usurarium, ꝙ ex istis uerbis instrm magis præsumitur suspectum, ſm Bal. in l. emptione. C. plus ualere quod agiẗ, qa illa uerba non sunt solita poni in instrumentis, ut dixi in 9. præsumptione. Sed prædicta renunciatio bene solet & consueuit apponi, maxime hoc tempore, & ꝑ ꝑ d. renuntiationem transfertur totum onus probandi in illum, qui uult dicere, ꝙ contractus sit fictitius uel simulatus, qui poterit probari per contrariā cōfessionem alterius partis, cui esset standū tanꝗ ultimæ in ipsius confitentis prǽiudicium, ut probatur in l. de ætate §. 1. ibi, fides enim contra se habebitur. ff. de inter. acti. Facit optime gloss. in l. in contractibus. in princip. in uerbo, nullo modo. C. de non nu. pec. & l. Publia §. fi. ff. depositi. Circa quod uide, quod dixi supra in 1 præsump. Item poterit probari per dilucidas siue legitimas probationes, siue præsumptiones & indicia, & per probabiles coniecturas, ut ꝓbatur in d. l. sed si maritus, in fi. ff. qui & a quibus. & in c. fin. de renun. in 6. & in c. illo uos in uerbo, præsumitur. & ibi per Inn. & Doct. extra de pignor. & no. ꝑ Guil. de monte Lauduno in Cle. ex grandi. de usuris. & Franc. Zabatel. in §. cæterum. in 2. & 3. q. & per Bald. in l. 3. C. plus ualere quod agitur. & in l. eos C. de usuris. & patet per ea, quæ dicta sunt in omnibus præcedentibus præsumptionibus, & ꝗ
86 dicam in 4. & 5. princ. casu. † Quæ autem sit dilucida & legitima probatio, & quæ sint prǽsumptiones, indicia, & probabiles coniecturæ, circa hoc dic, ꝙ dilucida probatio dr illa, quæ fit ꝑ coniecturas. l. si seruus pluriū. §. fi. ff. de le. 1. secundum Old & Benedictum de Plum. in d. l. sed si maritus. Legitima probatio dicitur illa, quæ fit per testes & instr. ut est. tex. cum gl. no. in uerbo legitimus. in l. cum de indebito. in princ. ff. de probat. & est glo. in l. propietatis. C. de prob. Item dicitur legitima probatio ea, quæ fit ex confessione partis, ut est gl. in c. ad abolendam. in glos. 3. in uerbo, depræliensi extra de hæretic. Quæ sint prǽsumptiones & indicia circa hoc, uide oīno Guil. de Monte Laudu. in Clem. ex grandi. circa mediū, & ibi Franc. Zab. in §. cæterū. in 3. q. & uide plenissime in omnibus
87 p̄dictis p̄sumptionibus. † Quæ aūt sint ꝓbabiles coniecturæ, uide no in c. fi. de renun. in 6. & tex. in c. cū inhibitio. i si. princip. extra de clā de. despō. & no. in l. licet Imperator. ff. de le. 1. & in l. cū ꝓponeret. ff. de le. 3. Itē poterit, ꝓbari ꝑ libros & codices rōnū ipsius

ementis uel uendentis, si est usurarius, & libros, ac suos codices rõnum, ædere cogitur, ut est casus in d. Cle. ex grandi. §. ceterum. de usuris. de quo dic, ut ibi per Doc. Item poterit probari, si iudex procederet contra aliquem tanquam usurarium, uel simulatum contractum facientem, recipiendo in testes proxenetas, & mediatores, & alios, cum quibus dicitur crimen commissum, arg. c. quoniã. extra de testib. & etiã præcipiat sub pœna, q quicunque aliquid sciat super hoc, ueniat, & reuelet in publico. arg. extra de iureiur. c. ad nostram. secundum Gui. in d. Cle. ex

88 gradu †Licet alias sit dubium, nunquid proxenetæ, seu mediatores possint esse testes, de quo per gl. in auth. de test. §. penul. in uerbo, prohibere. col. 7. & per gl. quæ uidetur cõtraria in auth. de fide inst. §. in his, coll. 6. & per gl. & Doct. in c. dilectorum. extra de testi. cogendis & per gl. pen. & ibi per Doct. in c. Romana de testibus. in 6. & per gl. Ioan. Teutonici. in c. si quis episcopus. in uerbo, mediator. 1. q. 1. & per Doct. in iuribus prꝛalle. Et per Bar. in l. deferre. ff. de iure fisc. per Bal. in l. omnibus. C de testi. & per Ang. in l. debet. ff. de ædil edict. & per Ant. de But. in c. non sine. in pen & ult. col. extra de arb. in c. ex literis. in 2. not. in fi. pen. col. extra de transac. & per Boni. de S. Gem. in c. 1. de testi. in 6. Item probari etiam poterit per argumenta, puta per familiã, ut est casus. & ibi gl. & per Inn. c. cum in diœcesi. extra de usur. secundum

89 eundem Guil. in d. Cle. ex grãdi. de usur. †Et aduerte in practica, quia ille, qui uult dicere instrumẽtum fuisse, & esse simulatum, debet ostẽdere causam simulationis, seu fictionis, ut not. Bar. in d. consi. Petr. Nic. & Bart. in l. post contrac. in princi. ff. de don. & d. l. sed si maritus. in fin. ff. qui & à quibus. & c. fin. de renunc. in 6. & idem uult Bal. in l. illud. in 7. q. ibi, uel causæ simula. C. de sac. san. eccl. & dixi supra in 23. præsump. Item agens debet deducere, & exprimere speciem ipsius simulationis certam, & claram, ut not. Bart. in d. consi. Pet. Nicole. & idem not. Bald. in l. ab Anastasio. C. mand. & Paul. de Cast. in l. iustisgentium. §. dolo malo. ff. de pac. Et si agẽs uel excipiens de simulatione contractus, nõ expresserit causam, & speciem simulationis, seu fictionis, cum sint multæ, de quibus per Bar. in d. consil. debet succumbere, ut not. in dictis iuribus. & no. etiam per Pet. de Anch. in suo cõs. 21. quod incipit. In nomine Christi, amen. Ad corroborationem prædictorum, quod intellige, si opponatur ab a' ia parte, quæ petat declarari causam, & speciem simulationis, & non aliter, secundum Bal. & Bar. de Sal. in d. l. ab Anastasio. in ult.

d col. C. man. Credo tamen, q reo d sufficeret opponere, q libellus est dubius, uarius, incertus. & generalis, sicut comuniter oppo. solet. Et tutius est, q opponatur in specie de incertitudine causæ, & specie simulationis, & q petatur & declaretur causa, & species simulationis. Si tamẽ opponeretur solummodo generaliter exceptio contra libellũ, actor dẽt replicare, q dicta exceptio est dubia, generalis, incerta, & obscura, & sic non admittenda, per l. 1. §. Labeo. ff. de flum. & c. cum officii. in fi. extra. de præscr. & in cle fin de app & l. ex duobus. §. ergo si quis. uers. si post. ff. de iureiu. & Bal. eadem l. §. si quis iurauerit. & habetur per Anto. de Butr. in c. ex parte decani. in 2. col. & ibi per Doc. extra de

90 præscr. †Quia exceptio generalis incerta, & obscura non prodest, nisi declaretur, ut no. Bar. in l. 1. C. de cõd. ob cau. & no. Bar. Ang. & Doct. in l. Titiæ textoris. in princ. de le. 1. quam exceptionem si est facti, tenetur reus declarare, secus si esset iuris simpliciter, secũdum Bal. in l. fi. circa prin. C. de fideicom. Et ideo tutius est, q actor petat in sua replicatione, q reus declaret in qua parte libellus suus est generalis, incertus, & obscurus. Idẽ poterit petere iudex ex suo officio, ut not. Bald. in l. age cum Geminiano. in prin. per illum tex. C de transa. quæ omnia bene nota, & tene menti in practica, ut scias in hac materia liuellare, seu petere, & recipere, & articulare, seu capitula facere.

a Traditionem instrumenti. *Traditio instrumenti habet uim traditionis rei glos. Bar. & Alex. in l. ab emptione. de pact. & per Bal. in l. ad fi. C. de don. & ibi tex. & per Alex. in l. 3. de acq possess.*

b Fraudis. *Fraus probatur per coniecturas c. 1. & 2. de renunc. lib. 6.*

c Fraus *Fraus allegata debet probari per allegantẽ, uide Spec. de appel. §. 4. uers. sed secundum præmissa & de don. uer. item pone aliquis.*

d Reo suffi. *Reus fauorabilior est, quàm actor. l. fauorabiliores. de regulis iuris & Spec. de ad. uoc. §. sequitur. in princip. & §. utriusque in primo colum. uersicu. sit etiam cautus. & de ser. §. 1. in 2. col.*

col. uer. sed pone de quo plenius per Alex. in l. de die qui satisd. cogan reorum est fugere, & causam extenuare. uide Spec. de aduoc. §. utriusque. uer sit & & §. sequitur. circa princ. & de fer. §. 1. uersic. sed quid si iudex.

QVarto uero casu principali, quãdo in cõtractu vẽditionis, locationis, cum pacto de retrouendẽdo interuenit fraus, dolus. uel simulatio ex parte utriusque contrahentis, uel unius tantum, sed nulla læsio in p̃tio uen. ditionis, locationis; & pact. de retrouendendo, & tunc dic. si ex parte utriusque interuenit dolus, fraus, uel simulatio, quia forte uẽditor non habebat animum uendendi, neq; emptor emendi uere, quod patere potest, uel per cõfessionem eorum, uel præsumptiones de quibus dixi in præcedenti casu princ. & maxime per ea quæ dicta sunt in 1. præsumpti. & tunc non est dubium, quod cõtractus erit simulatus uel usurarius, & poterit rescindi de iure ciuili. ut l. emptio. & per totum titulum. C. plus val. quod ag. & habetur per Bar. & Doct. in l. post contractum. ff. de don. & per Bar. consilio. quod incipit, Petrus Nicole. & per Doct. in l. per diuersas. C. mand. Itẽ poterit rescindi de iure canonico, per d. c. illo uos. extra de pign. & per c. ad nostram. de emp. & uend. cum ibi no. per gl. & Docto. & etiam multo magis rescindi poterit, & debebit in foro conscientiæ. ex quo potest rescindi de iure ciuili, & canonico. Nam ubicunq; lex uel canon prouidens super certo disponendo secũdum aliquam rationem. obtinet in foro iudiciali, rationabiliter obtinet in foro conscientiæ, secundum B. Thomam, ut refert & tenet Florianus, in l. ex parte hæres. §. seruo libertatem. ff. familię. ercis. Si uero probari non posset, uel præsumi ex uiolenta p̃sumptione, ꝙ dolus, uel fraus, uel simulatio interuenerit ex parte contrahentium, & tñ interuenit, & tũc licet non posset agi in foro ciuili uel canonico, quia deficit probatio, & non ius. l. duo sunt. Titii. de testa. tut. tñ in foro cõscientiæ, in quo Deus a respicit, & interrogat cor, & non manum, ut dicit B. Augu. in nouellis. & hr̃ per tex. 14. q. v. si quid inuenisti. & est tex. in Clem. exiui in ante penul. col. §. quamuis. ff. de uerb. sig. ubi dicit, Qui abscõditorum est cognitor, ad animum sibi administrantium respicit simpliciter, non ad manum. & not. gl. in l. 3. in princ. ff. de dona.

inter uirum, & uxorẽ. ubi dicit, quod ad cor. respicit deus. sine dubio dictus contractus esset illicitus, simulatus, & usurarius. Nam hoc casu non est dubium, ꝙ ambo cõtrahẽtes faciunt cõtra cõscientiam, ex quo in mẽte gerunt unum, & faciunt aliud, ergo est illicitum, & prohibitum eum ad ueritatem uitę pertineat. ut id quod exterius agitur, interiorem mentis dispõnem, & habitum ræpręsentet, ut dicit tex. ind Clem. exiui. §. cupientes igitur, &c. Qui. n. contra conscientiam facit, ædificat ad gehennam. idest ad ignem infernalem, ut est tex. in c. literas extra de rest sp. & gl. in c. ad aures. in uerbo, conscientia. extra de ætate, & qualitate. Sed si fraus, dolus, uel simulatio interuenit ex parte unius contrahentium tantum, & tunc subdistingue Aut interuenit ex parte emptoris, aut ex parte uenditoris. Si ex parte uenditoris tantũ interuenit dolus: fraus, uel simulatio, quia forte non habet in ueritate animum uendendi, quod qñ sit, colligi potest ex his, quę dixi in dictis pręsumptionibus, & maxime, in prima, & 16. Et tũc aut emptor. sciebat manifeste intentionem uenditoris, & sic ꝙ simulate agebat. & ꝙ non habebat animum uere uendendi, uel per confessionem ejus, uel p alias legitimas præsumptiones. & tunc idem. s. ꝙ contractus non iudicabitur illicitus, simulatus uel usurarius in foro contentioso, ciuili. uel canonico: ex quo extrema. s. mala, intentio emptoris, & uenditoris simul non concurrunt, sed in foro conscientiæ bene tenebitur emptor ẽt si habuerit animum emendi, & uoluerit potius emere, q̃ simulate agere, quia non satis est tibi bene uelle, nisi ẽt bene facias, ut dicit B. Ambrosius in lib. de off. & hr̃ in c. non satis. in princi. 86. distinct. Et est etiam ad hoc ar. in l. in illa stipulatione. ff. de uerbor. oblig.

91 Vbi dicitur, non sufficit abstinere a malo, nisi fiat. quod bonum est. & ibi Bart. Et idem ego puto. quando uenditor aliter non esset uenditurus, & p teret de gratia, quod aliquis uellet emere. exemplum pone. Seius erat obligatus Titio ad dandum sibi centum, & forte sub pœna, uel aliquo interesse. & uult sibi satisfacere, ne in pœnam uel interesse incurrat, nec habet modum faciẽdi, nisi uendat unum fundum, uel det ipsi Titio in solutum. Seius uult facere uenditionem mihi de dicto fundo, & eum a me conducere cum pacto de retrouenden.

uendendo, & ego scio, uel Titius scit, ꝙ Seius non habet animum uendendi, & scio ꝙ aliter mihi non esset uenditurus, uel Titio in solutū daturus, q̃a forte Seius ita dixerat & protestatus fuerat, ut dixi supra in 1. præsump. & scio etiam, ꝙ faciam sibi magnam commoditatem uel utilitatem de præsenti, quia liberabitur à dicto debito de cētum, & à pœna uel interesse. Dico ꝙ talis cōtractus esset illicitus, simulatus ꝑ usurarius in foro
92 conscientiæ. † Nā qū nō potest aliter subueniri, nisi alter lædatur, commodius est neutrum iuuari q̃ grauari alterum. ut dicit idē B. ambrosius in libro de offi. & habetur 14. q. 5. deniq; in princ. Sic eodē modo & multo magis si non possum subuenire uicino, q̃ dicit se uellē uendere, cum in ueritate nolit, sed potius pignorare, nisi noceam mihi ipsi, qui facio contra conscientiam, ex quo scio illū non habere animum uendēdi, hoc facere nō debeo. ut ibi. quod no. quia multi in hoc errāt. Aut emptor nesciebat animum & intentionē uenditoris, q̃a credebat, ꝙ haberet animum uendendi uere. & tunc aut est in lata culpa, si ignorat, quod omnes sciunt, ut in l. cedere. §. lata. & l. latæ. ff. de uerborum significatio. & idem. quia paria sunt aliquid scire uel scire debere, ut ibi & l. qđ te. ī fi. ff. si cer. pet. & probatur per uerba Augustini, q̃ hſr 27. q. 1. omnis. § ex his ubi sic dr. Omne qđ aliter fit, q̃ probatū est, peccatū est. non tū omne quod fit cum fide, bonum est. ignorātia. n. quæ est ex culpa, nocet. Aut est in leui culpa uel leuissima, qđ qū fit habetur Inst. quibus modis re contrahiť obligatio. §. pen. in gl. quæ incipit, hic non aliud est dolum. & tunc contractus est licitus, & non tenetur emptor in aliquo uenditori in foro consciētiæ, quia ad hoc ut quis teneatur in foro cōscientiæ, maxime ad damni restitutionem, opus est, ꝙ sit in dolo uel lata culpa, nec sufficit, ꝙ sit in leui, uel leuissima, sed solū tūc est sibi iniungenda pœnitentia de negligentia, non de damno argu. 15. q. 1. inebriauerunt, & ita singulariter notat Innoc. in c. si cut dignum. circa finem, extra de ho. Aut emptor fuit in nulla culpa, & tunc sine dubio non tenetur in foro ciuili uel canonico, neq; in foro conscientiæ. & etiam nulla pœnitentia sibi esset iniungenda, per prædicta qđ est bene notādū. Et ita intelligo, qđ no. B. Bernardinus in tract. de contractibus & usuris, in sermone 39. ar. 2. c. 1. ubi dicit, ꝙ si emptor agri, intentione simplici illum emat, & pretio iusto paratus semper retinere illum, si uenditor noluerit ipsum redimere. non est ubi usura, quia nulla ibi interuenit rō mutui, sed sola emptio pura & simplex. q̃ subdit, ꝙ in iudicio animæ, & sic in foro conscientiæ standum est in his conscientiæ cōfitentis si puram & simplicem intentionē habuisse. In iudicio. n. animæ cuilibet est credēdum, ut est tex. in c. significasti. circa medīū. & ibi gl. in uerbo, credendum. extra de homi. & notať ꝑ gl. in c. tuā. in uer. qualiter tibi cōstiterit. extra de spōsa. & not. gl. in Cle. unica, in uerbo, non ualens. in fine, de homi. Et est ratio, quia non est uerisimile, ꝙ sit immemor suę salutis. 1. q. 7. sancimus. Sed ego arbitror, ꝙ poterit ipse emptor, si uoluerit, agere contra uenditorem ad rescindendum contractum tanquam simulatum. arg. notatorū in l. & eleganter. in principio. ff. de dol. & in l. Iul. § si quis colludente. ff. de act. empti. & per id quod not. Bald. in l. 1. uersic. sed hic quæro. C. plus ual. quod agitur. & hoc casu sine dubio indistinctè tenebitur uenditor in foro conscientiæ. Sed si ex parte illius qui dr emptor. interuenit fraus, dolus, uel simulatio, q̃a non habuit animum uere emendi. & intendebat in mente. ꝙ esset pignus, ꝙ quando sit. patet ex his, quæ dixi in præced. casu princip. in omnibus pręsumptionibus. Sed si uenditor habuit animum uēdendi, & tunc in foro contentioso, secundum Hostiē. & Ioānem And in c. consuluit, extra de usuris, potest dici talis contractus quasi usurarius, & secundum Laurentium de Rodulphis de Florentia, in suo tract. de usuris, super c. cōsuluit. de usuris. q. 4. potest dici uere simulatus & usurarius. Sed secundum me debet distingui, quia ex parte uenditoris non potest dici contractus usurarius, nec quasi usurarius, ita ꝙ contra eum ad hoc agi possit, siue uēditor sciuerit, siue ignorauerit malam intentionem emptoris, ex quo ipse uenditor habuit animum uere & non simulare contrahēdi, sed ex parte emptoris bene pōt dici contractus simulatus, ita ꝙ uenditor cōtra eum agere potest ad rescindendum contractum, si uoluerit, adeo ꝙ est in electione ipsius uenditoris, an ualeat, uel non ualeat, dictus contractus, per no. in d. l. & elegātes. in prin. ff. de dolo. & in d. l. Iul. §. si quis colludente

ludente ff.de act.empt.Et ita intelligo quod no.Bal.in d.l.1.uer.sed hic quæro.C. plus ualere quod agitur. quia licet talis contractus non sit totus simulatus, respectu utriusque partis, tamen ex parte emptoris tantum poterit dici simulatus, ut probatur in l.iurisg. §.dolo malo.in fi.& ibi hoc no.Paulus de Castr.ff de pactis.& hoc intelligo uerum, si uenditor ignorauit malam intentionem emptoris,& sic non fuit in aliquo dolo uel culpa, secus si fuisset,quia tunc propter dolum uel ē culpam suam,non posset agere cōtra emptorem.Et ita intelligo,quod no. B. Bernard.in d.suo tract. de contractibus & usuris,2.art.c. 1 ubi dicit,secundum Arc.quod licet emptor non habuerit animum emendi,tamen ab Ecclesia ex hoc condemnari non posset.in foro autem conscientiæ,quantum ad emptorem indistincte talis contractus iudicandus est simulatus & usurarius,ex quo ipse malā ītētionem habuit,ut habetur per gl.in d.ca.consuluit.extra de usuris.& patet ex prædictis.quātum autem ad uenditorem,idem si sciuit,uel scire debuit malam intentionem emptoris, alias secus,ut ex prædictis colligitur, etiam si nulla læsio interuenerit,ut dixi,quia non sufficit bene facere,nisi id ex bono fonte,hoc est bona uoluntate proficiscatur,ut dicit B. Ambrosius in libro de off.& habetur 86 distinc. non satis.in princ.†Et quia quidquid agant homines,intentio iudicat omnes, ut d.c.consuluit.& ibi gl.fi.& Doct.de usuris.& quia diuina iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur,secundum B.Greg.in 25. lib.moralium & habetur 22.q.5.humanæ.in prin.Et quod dictum est in empt. & uen.idē est dicendum in datione in solutum. & in alijs similibus cōtractibus. Vt autem hæc materia clarius intelligatur, comprehendo omnes casus qui ex prædictis percipi possunt,& ex his,quæ dixi 1.casu prin.& in 1.præsump. & simul colligi debent.Si breuiter concludas aut uterque cōtrahentium habuit animum uere.& non simulate contrahendi, quia emptor habuit animum uere emendi,& uenditor uendendi.aut neuter habuit animum uere contrahendi,quia ille,qui dicitur uēditor, non habuit animum uendendi,nec ille, qui dr̄ emptor,habuit animum emēdi, aut unus tantum habuit animum uere,& non simulate contrahendi.Primo casu,qn̄ uterq; habuit animum uere contrahendi,uidelicet emptor emendi,& uenditor uendendi, ꝙ qn̄ fit, constare potest maxime per confessionem partium ut dixi in 1.præsumpt.tunc indistincte dicas,quod ille contractus non potest dici simulatus,uel pignoratitius,siue usurarius, et si esset læsio enormis in contractu uenditionis,& conductionis,& in pacto de retrouendendo.& etiam si emptor esset solitus fœnerari,uel similes contractus facere.ex quo ipsi usurarii possunt celebrare ueros cōtractus & qīq; ipsos uere,& non simulate celebrāt, ut dicit Bal.in l.emp.C.plus ualere quod agitur.& dixi supra in 14.præsumpt.quia in incertis,non certis &c.l.continuus. §. cum ita. de uerb.oblig.cum simi.& dixi supra in 1. casu prin.difficile tamen erit probare in foro contentioso.quod uterque habuit animum uere contrahendi, quando interuenit læsio in contractu,uel emptor est solitus fœnerari uel similes contractus facere. Sed in foro cō sciētię,facilis erit probatio,quia stabitur cō scientiæ confitentis se puram & simplicē intentionem habuisse,ut supra dixi,& quando læsio interuenit,licet non possit dici contractus simulatus.fictitius,aut usurarius.poterit tamen dici illicitus,inter quæ est differentia,secundum ea,quæ dixi in 1.casu prin. Secundo casu,quando neuter habuit animum uere contrahendi,uidelicet emendi & uendē di.quod patere potest uel per confessionem eorum,uel per alias coniecturas, de quibus in omnibus precedētibus pręsumptionibus, & maxime in 1.præsumpt in prin. & tunc sine dubio contractus iudicandus est simulatus,& usurarius,tam in foro contentioso, q̄ in foro conscientiæ,etiā si non interuenisset aliqua læsio iusti pretii,nec emptor esset solitus fœnerari, uel similes contractus facere, qa incertis,non certis,locus est coniecturæ, ut dixi.Tertio casu prin.quādo unus tm̄ contrahentium habuit animum uere contrahendi,& tunc aut ille solum,qui dr̄ uenditor,nō habuit animum uēdendi,sed emptor solum habuit animū emendi Et tunc subdistingue Aut emptor nesciebat manifeste intentionē illius.q dicebatur uelle uendere. quod in ueritate nō habebat animū uendendi aut ignorabat,quia credebat,ꝙ hr̄et animum uendē di.Si emptor sciebat in foro cōtentioso non poterit dici cōtractus.simulatus,uel usurari', ex quo extrema.s.mala intētio emptoris & uēd.simul nō cōcurrūt.Sed in foro cōsciæ,

bene

bene tenebitur emptor. Si uero ipse ignorabat malam intentionem uenditoris. & tunc aut ipse fuit in lata culpa. & idem, aut fuit in leui, uel leuissima, & tunc secus, tamen pro culpa. pœnitentia esset iniungenda emptori. Aut fuit nulla culpa, & tunc in nullo tenet, sed ipse emptor poterit, si voluerit agere cōtra venditorem ad rescindendum contractū tanquam simulatum: & hoc casu sine dubio & indistincte tenebitur uenditor in foro conscientiæ per prædicta. Sed si ex parte illius, qui dicitur emptor. interuenerit dolus, fraus uel simulatio, quia non habuit animū emēdi & intendebat in mente sua, quod esset, pignus Sed uenditor habuit animum uendendi, & tunc in foro contentioso debet distingui, quia ex parte uenditoris, non potest dici cōtractus usurarius, nec quasi usurarius, ita quod contra eum de hoc agi possit, siue uenditor sciuerit. siue ignorauerit malam intentionem emptoris. ex quo ipse uenditor habuit animum uere, & non simulate contrahendi. sed ex parte emptoris bene potest dici contractus simulatus, ita quod uenditor contra eum agere potest ad rescindendum, contractum, si uoluerit, adeo quod est in electione ipsius uenditoris, an ualeat, uel non ualeat dictus contractus, per no. in d. l. & eleganter. in prin. ff. de dolo Nam licet talis cōtractus non sit totus simulatus, respectu utriusque. tamen ex parte emptoris tantum, poterit dici simulatus, ut d. l. iurisgētium. §. dolo malo. cum ibi no. ff. de pac. Et hoc intellige uerum, si uenditor ignorauit malam intētionem emptoris, & sic nō fuit in aliquo dolo, uel culpa. Secus si sciuisset, quia tunc ꝓp dolum, uel culpam suam, non posset agere contra emptorrem. In foro aūt conscientiæ quantum ad emptorem, indistincte talis cōtractus iudicādus est simulatus. & usurarius ex quo ipse malam intētionem habuit. Quātum autem ad uēditorem, idem, si sciuit, uel scire debuit malam intentionem emptoris, a alias secus, etiam si nulla læsio interuenerit. Ex his colligi potest, qualiter in hac materia sit formandus libellus, & qualiter sit articulandum, siue capitulandum, tam ex parte emptoris, quam uenditoris. & quid agendū sit in foro conscientiæ, quæ omnia bene nota, quia quotidie hæc possent contingere, & alibi non ita clare distincta reperies. Ad quę adde omnino, quæ dixi in 3. casu pr. in 2. præs. a Deus. *Deus cognitor est occultorum. 32. q. 2 erubescant c. nouit de iud. Cle exiui. §. quamuis. de uerb. sign. c. a nobis. 2. de sent. excom Deus offenditur ex fœnore usurii præstito. Cle. 1. in prin. de usu.*

QVinto uero casu principali. quādo dubitatur, an in dictis contractibus interuenerit dolus, fraus, uel simulatio, & in damnum uenditoris interuenit læsio in uenditione. conductione. & in pacto de retrouendendo. uel in aliquo, uel aliquibus ex ipsis. Et in hoc sic puto esset dādum Aut interuenit in omnibus prædictis tribus contractibus. s. in uenditione, cōductione, & pacto de retrouendendo, aut læsio non interuenit in omnibus prædictis simul, sed in duobus tantum, aut interuenit læsio in uno tantum de prædictis. Primo casu, quando interuenit læsio in omnibus tribus prædictis contractibus, quod quando sit, dixi plene in 2. 3. & 4. præsump. & tunc sine dubio præsumam dolum, uel fraudem, uel simulationem saltem re ipsa, ꝓp quod redditur contractus illicitus, & præsumitur simulatus, & ēt usurarius ex quo illa concurrunt cum pacto de retrouendendo, ut probatur per ea, quæ dixi in ante dictis pręsumptionibus, & per ea, quę hñr in c. ad nostram. extra de empt. & uend. & c. illo uos. de pig. & c. conquestus. extra de usuris, & in l. empt. C. plus ual. quod agitur licet Cyn. secundum Iac. de Are. ibi tenuerit contrarium. de quo etiam latius dicam in uer. 3 casu, quando interuenit læsio. & in 6. & ult. casu prin circa princ. Secundo casu, quando non interuenit læsio in omnibus tribus prædictis. sed in duobus tantum. uidelicet in uēditiōne, & conductione tantum, uel in uēditione, & pacto de retrouendendo, uel in locatione, & pacto de retrouendendo, & tunc interuenit læsio in conductione uel pacto de retrouendendo habito respectu ad ualorem rei uenditæ, & eius fructuum uel redituum. Aut habito respectu ad naturalē liuelli, a aut habito respectu ad pecuniam solutam. Si interuenit læsio habito respectu ad ualorē rei uenditæ, & eius fructuum, uel redituum, & tunc idē crederem, quod in casu pręcedēti. s. ꝙ dolus, uel fraus, uel simulatio præsumitur interuenisse, & ꝙ contractus sit illicitus, & ꝓsumatur simulatus, & usurarius. Exemplum pone, Emi a te fundum ꝓ centū, qui ualebat centum, & 50. locaui tibi eundem fundū pro

fictu 50. libraru, qui fictus est ultra iustum pretium, et habito respectu ad ualorem rei uenditæ. Aliud exemplum, qñ est læsio in uenditione, & in pacto de retrouendendo. Emi fundum à te, pro cẽtum, qui ualebat cẽtum & 50. & feci tibi pactum de retrouendẽdo pro centum, & sexaginta, & hoc est sine dubio. Si uero in damnum uenditoris interuenit in uenditione, & in cōductione lęsio, habito respectu ad naturã liuelli, licet nō habito respectu ad rem uenditam, uel eius fructus, uel ad pecuniam ꝑ emptorem solutã, & idem dicendũ, ꝙ in præcedenti. s. ꝙ præsumatur contractus usurarius, & simulatus. Exemplum, Emi fundum a te ꝑ cẽtum, qui ualet 150. in hac uenditione est læsus uenditor in 50. Deinde locaui tibi in perpetuum eundem fundum pro iusto pretio, habito respectu ad naturã liuelli, & sic ultra quinque pro cẽtenario. q̃ quinq; pro centenario sunt iustum pretiũ liuelli, ut supra in 2. ꝑsumpt.
94 † Sed dubiũ est, an ista quinque ꝑ centenario debeant esse, habito respectu ad pecuniã solutam ꝑ emptorem, an ad ualorẽ rei, uel eius fructuum. Exemplum in prædicto, quando fundus uenditus pro cẽtũ, ualebat cẽtũ, & 50. hñdo respectum ad pecuniam solutã, erunt quinque tm̃. sed hñdo respectum ad ualorem fundi uenditi, erunt septẽ cũ dimidio. Credo ꝙ de iure ciuili, uel canonico debeat hři respectus ad ualorem fundi uẽditi, sed in foro conscientiæ, credo, ꝙ debeat hři respectus ad pecuniam per emptorem solutam, ut statim dicam in simili casu sequẽn. & dixi supra in 3. præsumptione. Sed si læsio interuenit in damnum uenditoris, eiusdemq. conductoris in uenditione uel in locatione, uel in pacto de retrouendendo, habito respectu ad ipsam rem uenditam uel eius fructus, & reditus, sed habito respectu ad pecuniam solutam, secus. Exemplum de locatione, Emi à Titio fundum pro centum, qui ualebat centum & 50. & eundem sibi locaui pro fictu septem cum dimidio. Nam iste fictus est iustus, habito respectu ad rem emptam, & eius ualorẽ, ac ẽt eius redditus, qa ille fundus cōiter locaretur pro illis septem cum dimidio. Sed potest dici iustus fictus, habito respectu ad centum ducatos, quos sol in ꝑemptione dicti fundi, qa solũmodo pro centũ duc. soluuntur 5. aurei de liuello, ut infra dicẽ. Et dixi supra in 3. præsumpt.

Aliud exemplum est, de læsione in pacto de retrouendendo. Emi à Titio fundũ pro centũ, quę ualet c. & 50. duc. & feci sibi pactum de retrouendendo pro c. & 50. duc. nam illi centum & 50 duc. sunt iustum pretium quo ad ualorem fundi, sed non quo ad pecuniam per me solutam in emẽdo dictum fundum, quæ fuit solum usque ad summam centum duc. Et istis casibus uidetur ꝙ dicta pẽsio sit iusta & licita, & sic dictũ pactũ de retrouendendo sit iustum, & licitum, ꝙ sic probatur. Nã si ego emi à Titio fundũ pro centũ, qui ualet 150. incontinenti efficitur meus, interueniente traditione actuali, uel constituto, si uendens erat dñs, ut l. traditionibus. C. de pac. & l. quod meo. in princ. cum ibi not. in l. ab emptione. ff. de pac. Si ego locarem eundem fundũ alteri, quàm Titio, certe iusta pẽsio esset iudicãda, habito respectu ad ualorẽ ipsius fundi, & eius fructuum, & non habito respectu ad pretium, pro quo ego emi, quia illud non est attendendum, ut hř in l. 2. C. de rescind. uend. & in l. si quos. eo. tit. & in l. hæreditatem. ff. ad l. falc. cum si. Et ꝑ hoc facit, quod dixi supra in 2. casu princ. in 3. præsumptione. Et eodem modo si eundem fundum uellem alteri uendere, q̃ Titio, possem licite vendere pro c. & 50. & sic pro eo pretio quo valet ipse fundus, licet ego ipsum emerim à Titio pro minori, & iniusto ꝑtio, vt hř in d. l. 2. C. de resc. uend. & licet fundũ uilissimo pretio emerim, non tñ per hoc teneor alteri pro eodẽ pretio vẽdere, vel habito respectu ad illud prætiũ locare. Et ꝑ hoc uide, quod dixi supra in 17. præsũp. sicut ecõtra, si emerem fundũ pro cẽtum, & 50. duc. q ualeret nisi centũ, & vellẽ cum alteri uendere vel locare, non dřet hře respectum ad pretiũ quod solui, sed ad ueram æstimationẽ ipsius fundi. † Et sic licet fuerim deceptus in emẽdo fundũ, tñ alii locãdo vel vendendo eũdẽ fundũ, debuere nō possum, nec debeo. arg. gl. not. & qđ ibi ẽt no. per Paul. de Cast. in l. si te bonis. C. de iu. del. & l. si filia. in prin. ff. fa erc. & facit ad ꝑdcã optimus tex. ĩ l. hæc vẽditio. §. fi. ff. de cõtrah. emp. & l. Iul. §. si inter emptorem. ff. de act. emp. & l. si pater. §. penult. si fundum. ff. de pac. dot. Sic et eodem modo videtur dicendum, qñ res empta locatur venditori, et sibi fit pactum de retrouendendo, quia licet isti tres contractus, venditio locatio, et pactum de 95

retro-

retrouendendo concurrant in vna tm̃ perso na, & vno & eodem tempore, tñ sunt diuer si, vt de se patet. Et prædicta ꝓcedunt, qñ di cti tres contractus de per se celebrantur, li cet vno & eodem tempore successiue, secus forte, si in vno & eodem contractu, uendi tio, locatio, & pactum de retrouendendo ce lebrantur, ut quia dictum sit, ꝙ talis uendi tio cum pacto de locãdo, & cum pacto de re trouendẽdo celebratur. nam oĩa sunt vnius contractus. s. venditionis, cum duob. pactis, ut dixi supra, in 2. ꝑsumptione, in fin. & ideo tũc ẽt, si esset pactum de retrouendendo pro eodem ꝓtio, ꝓ quo emit, et esset pactum de cõducendo pro fictu, habito respectu ad pe cuniam solutam valeret, nec diceretꝰ esse ali qua deceptio, qa cẽseretꝰ, qđ illud, quo plus valet esset melioramentum ipsius venditio nis, iuxta no. in l. fi. C. de iur. emph. Item prę dicta ꝓcedunt, vbi aꝛr de consuetudine loci non cõstaret, secus si consuetudo loci vel pa triæ in contrarium esset, sicut est in ciuitate Veronæ, uidelicet ꝙ res vendita pro minori prætio q̃ ualeat, locari siue liuellari cõsueuit eidẽ venditori ꝓ fictu, habito respectu ad pe cuniam solutam ꝑ emptor. & non habito re spectu ad valorem rei uenditæ vel eius fru ctum. Nam hoc casu ꝑ ꝑ consuetudinem lo ci, illud reputabitur iustum pretiũ fictus, qđ est habito respectu ad pecuniam ꝑ emptorẽ solutam, & iniustum reputabitur, si excedit summã pretii habito respectu ad pecuniã ꝑ emptorem solutam, & hoc dẽr attendi, licet sit iustum habito respectu ad valorem uen ditæ vel eius fructuũ. arg. l. semꝑ in stipula ti. cum ibi not. ff. de regu. iur. Ad quod vide, quod statim dicam in versi. nisi dicamus. Itẽ prędicta intelligas vera sine dubio, quando in venditione non fuit læsio ꝓpe dimidiã iu sti pretii. quia nec de iure ciuili, nec de iure canonico quibus licitum est contrahentibus se decipere in pretio, vt dixi supra in secun da præsumptio. reputabitur contractus il licitus nec vsurarius, vt probatur in c. ad no stram ibi, quæ vix dimidiam iusti pretii con tingebat extra de emptio. & uenditi. & in d. secunda præsumpt. Sed si esset læsio in ven ditione citra dimidiã iusti pretii, tunc de iur. ciuili & canonico, posset venditor agere cõ tra emptorem, vel ꝙ emptor rescindat con tractũ, vel ꝙ suppleat iustum pretiũ, in ele a ctione emptoris q̃ decipit a vt est casus in d.

l. 2. C. de rescinden vẽdit. & in c. cum causa. extra de empt. & vend. & tunc si emptor eli gat supplere iustum pretium, in nullo rema nebit læsio saltem ꝓ futuro, sed si eliget re scindere contractum venditionis, in conse quentiam rescindetur ẽt contractus locatio nis & pacti de retrouendendo, & sic ẽt hoc casu nõ remanebit læsus in locatione ꝓ tpe futuro, nec ẽt ꝓ præterito, cũ locatio fuerit iusta respectu valoris rei dixi. & sic conclu dendo, talis contractus non reputabitur vsu rarius in foro ciuili vel canonico, cũ vna tm̃ læsio. s. in venditione interuenerit, ut dicam

96 statim ĩ tertio casu huius distinctionis. † Itẽ prædicta sunt vera. qñ fuit simplex locatio ad certũ tẽpus quo casu habetꝰ respectus in fictu ad valorẽ rei venditæ & locatæ, & eius fructũ, ut habetꝰ ĩ §. qa uerò Leonis. in auth. de non alienandis. collatione secunda & di xi in tertia præsumptione. Sed si fuisset lo catio perpetua, & liuellaria, tunc deberet ha beri respectus ad naturam liuelli, q̃ est, ꝙ nõ habeatur respectus ad valorem rei venditæ, vel eius fructuum, sed ad rationẽ 5. ꝓ cente nario valoris dictæ rei venditæ, & locatæ, vt habetꝰ in d §. quia uerò Leonic. & dixi supra in 3. præsump. & ideo Veronenses errasse vi dentur, qui emerunt fundũ pro centum, & sic ꝓ iusto pretio & eundẽ locauerunt iur. li uelli ipsi uenditori, pro 25. libris den. Si præ supponimus ducatum fuisse valoris 4. libra rum, quia dictæ 25. libræ non erant iustum pretiũ liuelli, quia tunc erant in ratione 6. et vnius quarti, pro cẽtenario, sed debuissent tũc locare pro viginti libris tm̃, et sic in ra tione 5. pro cẽtenario, vt dixi supra in 3. prę sump. in fi. Et eadem ratione nũc oẽs errare vñr, qui fundũ cẽtũ aureis emptũ, pro 5. et 20. lib. denar. locant iure liuelli, cum aureus nunc sit valoris quatuor librarum cum di midia. nã uidetur esse iusta pensio, qa est in ratione 5. duc. et duarum libr. cũ dimidia cõ stituunt. n. hodie, 22. libræ cũ dimidia 5. au reos. Ex quo cõcluditur, ꝙ hodie iusta pẽsio liuelli esse deberet pro fundo cẽtũ aureorũ, in 22. libris cum dimidia tm̃. et eadem sit. s cõputatio est facienda alibi. secundũ diuersi tatẽ valoris monetarũ. nisi dicamus, ꝙ con suetudo patrię hoc excuset. arg. l. semꝑ in sti pulationibus. cum ibi no ff. de reg. iur. pre sertim cum illa iustificatio pensionis pro li uello, scilicet quinq; ꝓ centenario, sit iure

ducta

ducta de iure ciui.vt habet ī d.§.qa uero Leonis.in auth de non alie. ādis & in auth.perpetua.C.de sacr.sanct.eccl.quæ est canoniza ta, 10 q.2.perpetua.& sic uidetur, ꝙ per cōsuetudinem, uel statutum unius loci, quod est iur cōe in illo loco,ut l.oēs populi.ff.de iusti.& iur.& instit.de iure naturali, gen. & ciuili.§.1. coniuncto § ex non scripto. eo. titu. & coniuncta l. de quibus. ff. de legibus cum ibi not.cum si possit mutari,uel minui, uel emendari id,quod de iure cōi est inrroductum,ut probatur in l.ius ciuile.ff.de iust. & iure.& hī per Doct.in dictis iuribus.& § sed naturalia,instit.de iure naturali,gentium, & ciuili.Facit ꝙ habet̄ ꝑ Cy.& Doct.in l.sancimus. C.de nup. & in auth.nouissima. C de inoff.testam.ubi habet̄ an legitima possit ꝑ
97 statutū tolli, uel minui †Item ad hoc facit. quia consuetudo excusat qñque in delictis, ut probatur 4.dist.denique. Et ibi hoc nota. gl.in uerbo, consuetudinem. Item pro hoe quod not. Bald. in l. per diuersas.in 2. col. C.mand.qui dicit,ꝙ consuetudo potest contractum approbare, & improbare.arg. ff. si cet.pet.l.certi condictio, §.si nummos.Item per hoc tex.in l.quis sit fugitiuus.§ apud Labeonem.ibi,quia id facit,quod publice facere licere arbitratur.ff.de æd. edic. & qđ not. ibi ꝑ Bart.Qui dixit, per illum textum,ꝙ si quis facit aliquem actum, qui cōiter existimatur licitus,contrarium tñ est in ueritate, quia sapit usurariam prauitatem. ꝙ ex hoc nō dicit̄ usurarius,ut dixi supra in principio huius tract.Item pro hoc quod no.Ioan. de Imol.Clement.1.electione. ibi.& nota. ubi dicit, quòd tolerantur gesta uirtute comm. opi.licet postea declareretur,opin.comm. nō fuisse iuridicam quod est singul.Facit quod habetur in l.1.C.de testib. & in l. Barbarius, ff.de off.præt.Item quod dictum est supra, quòd iustum pretium fictus, uel pacti de retrouendendo,est in foro ciuili uel canonico, habito respectu uel ualorem rei uenditæ, eiusdemq. locatæ, & non ad pretium solutum,procedit ēt in foro conscientiæ, qñ res empta ab uno locaretur alteri, uel alteri fieret pactum de retrouendendo.per prædicta, sed si res uendita locaretur eidem uenditori, uel eidem fieret pactum de retrouendendo eandem rem incontinenti,uel actum esset ante de locādo uel reuēdendo,& uenditor fuit læsus in uenditione credo ꝙ iusta pēsio,uel iustū pretium pacti de retrouendendo sit,habito respectu ad pecuniā solutā,& non ad ualorē rei uenditæ uel eius fructū.Sed est rō,qa licet cōtractus uēditionis sit alius à cōtractu cōductionis.& pacti de retrouendēdo, & sic quantum ad eorū substātiam,sint separari, & diuisi,tñ quantum ad mentem uēditoris, eiusdemq.conductoris sunt connexi,& depēdentes.qa uenditor non fuisset aliter uenditurus fundū,nisi emptor eundem fundū sibi locasset eū pacto de retrouendendo,& sic tacite uoluit,ꝙ quidqd ualeat fundus uēditus ultra pretiū solutum,sit melioramentum,& de iure ipsius uenditoris, eiusdemq. conductoris.Item,qa si contractus primus principalis uenditionis fuit iniustus, & illicitus in foro cōsciētiæ,qñ fundus fuit uēditus minori ꝑtio.cum in eo non sit licitum contrahentibus se decipere ēr in pretio.ut dixi supra in 2.præsump.ergo omnis pensio,uel solutio, quę fuerit rōne illius pluris,in quo fuitdeceptus uenditor. esset iniusta uel illicita rōne
c dependentiæ c & connexitatis, † quia depen
98 dētium, & connexum idem est iudicium, & eadem est nā,ut probatur in l.eum actum in princ.ibi,plane si quid connexum fuerit, ff.de neg.gest.& ibi no.in c.quanto. ibi, ita coniuncta est,& connexa.extra de iudici.Et optime probatur in l.tutorem, qui tutelam. ibi,connexam rōnem.ff.de admin. tut. Item qa cū in principali fuerit læsio,ergo uid: ē esse ēr in omni eo.qđ seqtur ex illo.ſm naturā illius principalis,ut probatur in l.cum principalis.ff.de reg.iu.Vnde si fuit læsio in uenditione,& locatione, uel pactum de retrouendendo fiat respectu quantitatis pretii soluti pro re emenda, erit læsio in accessorio ſm naturā principalis,à quo depēdet.ergo sicut principale.s.pretium uenditionis est illicitū, ita & ēt illud, qđ sequitur, ex eo ſm naturā illius principalis.s.pensio præd. uel pretium in pacto de retrouendendo.ꝙ bene not.quia Doct.non tangunt.

Liuelli *Liuellus de quo loquitur glos.in authen. ingressi. C de sacr.sanct. eccl & in l si finita. §.si de uectigalibus. de dam. inf & Alex in consil 94.par.e 4. & d.§.si de uectigalibus. 5. charta.*

Decepit. *Decep io ipsa dicitur ultra dimidiam iusti pretij, in l. stipulatio hoc modo 5.col. de uerb.oblig.*

c De

Dependentiæ. *Dependens quid intellig.atur, & quid connexum.unde Alex.conf.196.in 2.par.*

Sexto casu principali, qñ interuenit læsio in uno tm̃, uidelicet aut in uēd.tione, aut in locatione, aut in pacto de retrouēdendo. Et tūc subdistingue, ut dixi in casu præcedēti. Aut illa læsio non est prope dimidiam iusti pretii sed minus. Aut est prope dimidiam iusti pretii, aut est ultra citra dimidiam, sed non est prope dimidiam iusti pretii. & tunc talis contractus in foro ciuili, uel canonico non reputatur illicitus nec usurarius, q̃a licitum est contrahentibus se decipere in pretio. ut dixi supra ĩ 2. p̃sumptione Si uerò ē læsio prope dimidiā iusti p̃tii, & tunc dic idē quod dicetur in sequenti casu, quantum ad præsumendū contractum simulatū, uel usurarium, & qñ dicatur esse prope dimidiā iusti pretii, dicet infra. Sed si læsio esset ultra uel citra dimidiā iusti prætii in persona uēditoris, eiusdemq́. conductoris, & tunc dictus contractus, in quo est læsio, est illicitus, quātum ad hoc ut possit peti cōtractum rescindi, uel suppleri iustū pretium, ut d l. 3. C. de rescind. uendi. & d. c. cum causa. extra de empt o. & uēdit. Sed quantum ad hoc ut cōtractus dicatur simulatus, pignoratitius, siue usurarius, & sic quod fructus percepti computentur in sortem, in foro ciuili, uel canonico, uel conscientiæ, subdistingue: Aut hoc in uno tm̃ interuenit. s. læsio in uenditione solum, & non fuit appositum pactum de retrouendendo, nec est emptor solitus fænerari, nec est aliqua alia mala p̃sumptio. Aut interuenerūt duo. s. læsio unica in prætio, uidelicet in uno tm̃ cōtractu, & pactū de retrouēdendo. Aut interuenerunt tria. s. læsio. pactū de retrouendendo, & q̃ emptor sit solitus fœnerari. Aut interuenerunt plura q̃ illa tria, q̃a incurrat aliquæ aliæ presūptiones, de q̃bus plene dixi supra in 3. casu princ. Si interuenit illud unū tm̃. s. læsio in uēditione, uel in alio cōtractu tm̃ & uī q̃ præsumitur simulatio, q̃a ex paruitate pretii præsumit fraus.

99† Nā & cessio p̃ p̃ modicum pretium, præsumit simulata, ut no. in l. p̃ diuersas. C. mand. & parua quātitas pretii, est argm̃ doli, ut lcū his. §. modus. ff. de transac. & no. p̃ gl. in c. ad nostram in uerbo, dimidiam. extra de emptio, & uendi. Tu tamen teneas indistincte q̃ contractus iste nō pōt aliquo modo præsumi uel dici simulatus, uel usurarius ex paruitate pretii in uno contractu tantum, quãtumcunque esset ultra uel citra dimidiā iusti pretii, ut probatur in l. interpositas. C. de transa. ubi probari uī. q̃ ad dolum arguēdū non sufficit probare qualitatem causæ principalis, forsan q̃a erat magna, & pecunia modica data est, & p̃ p̃ea dicit ibi Ange. q̃ non uidet sufficere probare exiguitatē pretii, ad concludendum necessario contractum simulatum. & p̃ hoc allego tex. cum gl. in uerbo, pretii, in l. dolus, C. de rescin. uendi. & ita tenet et Cyn. secundum Iacob. & de Are. in l. emptione. in 3. q. C. plus ualere quod ag. t. & istud est uerissimum, & sine aliquo dubio p̃cedit. & apparebit etiam ex his quæ statim dicentur. isto iñ casu, si uenditor & conductor esset læsus citra uel ultra dimidiā iusti pretii, competeret sibi beneficium d. l. 2. C. de rescin. uen. & c. cum causa. extra de emptio. & uendi. iuxta ibi not. si uerò interuenerūt duo tm̃ s. læsio unica in pretio, & pactum de retrouendendo, & tunc quid præsumendū?

100 Certe in hoc adhuc sub iudice lis est. † Vñ in hoc diligenter est aduertendū, q̃a una clauis huius op̃is consistit in hac dubitatione quotidiana. & Doct. sunt uarii Reperio. n. q̃ plurimos legum & canonum uertices, q̃ ad præsumendum contractum simulatum, siue pignoratitium, & usurariū sufficiūt ista duo tm̃. s pactum de retrouendendo, & enormitas siue paruitas pretii. & dñt, q̃ de hoc est casus in c. ad nostram. extra de emptio. & uendit. ibi, q̃ patet ex eo. ubi ille textus hęc duo tm̃ sufficere uelle uidet. Itē allegatur de hoc gl. ordin. Bernardin. c. a. conquestus. extra de usuriis. quę sic intellexit dictum c. ad nostrā. Dicit. n. illa gl. sit, q̃ si uenditio est facta minus iusto pretio, & factum pactum de retrouendendo. q̃ præsumitur pignus, præcipue si emptor usurarius est: q̃a dictio præcipue, includit, itē si emptor nō est usurarius, sicut dicitur ĩ dictione maxime, ut est gl. ordinar. in l. illud. ad si ff. ad l. Aq. & glo. in ca. ad abolendam. extra de filiis presbyterorū. de quo uerbo, maxime, uel præcipue. dicetur infra. Itē hoc et uidetur tenere Inn. in c. ad nostrā. de emptio. & uendi Item hoc uidetur et tenere Arch. in c. 14. q. 3. plerique. Item uidetur et tenere Ioan. And. in d. c. ad nostram. Item et hoc tenet Ant. de But qui dicit, q̃ sola paruitas pretii, & solum pactum de retrouendendo,

do non faciat præsumi contractum simulatum, tamen simul iuncta bene faciunt præsumere contractum simulatum, maxime si emptor consueuit exercere usuras, ut dicit gl. in d. ca. conquestus extra de usuris. Item istam opinio. uidelicet. quod ista duo pactum de retrouendendo, & paruitas pretii faciant præsumere contractum simulatum. tenet et Alb. de Ro. in l. emptio. C. plus ualere quod agit. qui dicit, quod si recte inspiciatur, hoc clare probatur. c. ad nostram. de empt. & uend. & nam dicitur ibi, quod ex eo solum, quod res erat longe maioris pretii, & pactum de retrouendendo. præsumitur contractus pignoratitius & dicit etiam ibi, quod ita de facto obtinuit corā magis peritis. & quod ita no. in d. c. ad nostram. & c. illo uos. de pig. per Bernard. Inn Host. & Goff. in summa de pign. in fi. & Spec. tangit de usuris, uer. sin autem, quia ex iudicii, & coniecturis, fit probatio. Item istā opini. tenet etiam Ioan. de Imo. in d. c. ad nostram. & subdit, quod ista est communis op. Postremo hanc partem tenuit reuerendus in Christo pater. D. Ioā. de Castel. episcopus Vicētinus in lectura, in præallegato c. ad nostrā, & totum collegium Mediolanense & papiense idem tenuere uisa opinione prædicta domini episcopi Vicentini, & ita etiam reperio cōsultum per dominum Signorolum de Homodeis de Mediolano, quod consilium incipit, In dei nomine, amen. Certo tempore Ioānes de Homodeis egenis pecunia. cui consi. subscripserunt dominus Benedictus de Plūb. dom. Raphael Ful. do. Thadæus de Vico Mercato. D. Prosdocimus de Comitibus. D. Ioan. Franc. de Capitibus Liste. D. Henricus de Alauio. D. Alex. & D. Benedictus de Doctoribus. Reperi etiam bis consuluisse D. Ant. de Ros. Et licet prædictorum auctoritas sit maxima, tamen ego comperio multos alios Doct. etiā maxime auctoritas tenere contrarium, uidelicet, quod ista duo tantum simul iuncta. scilicet paruitas pretii, & pactum de retrouendēdo non faciant præsumere contractum simulatum. Et ista fuit opinio. Ia. de Are. quem sequitur Cyn. in l. empt. in 4. q. C. plus ualere quod agitur. qui dicunt in effectu, quod contraria opinio non probatur in c. ad nostram. de emptio. & uend. nec in c. illo uos. de pig. quia ibi erant alia adminicula, seu præsumptiones, nam in c. illo uos. erat pactum, quod fructus percepti in sortem computentur, & quod ultra summam receptam, 40 soluerentur & erat potestate emptoris, quando deberet ea recuperari. & in c. ad nostram. debebat aliqd reddi supra datum per quod uidebatur usura, & quod fructus debeāt in sortem computari, quod est contra naturam emptionis. sed ista duo non probantur in d. ca ad nostram. nec ei conueniunt, ut no etiam Ioan. And. in c. illo uos. & istam opi. tenet Bal. in d. l. empt. C. plus ualere quod agitur. & in c. 1. in tit. de feud. dato in uicem legis commis. in usi. feudo. Et cum ista opinione Cyni uidetur transire Ioan And. in c illo uos. superius allegat. Et hanc opinio. sequitur etiam D. Pe. de Anc. in d. c. ad nostram. & eam tenet Car. Flor. in d. c. & in d. c. illo uos. qui dicit se hoc consuluisse in q. facti huiusmodi.

101 † Quidam recepit a Titio certam quantitatem pecuniæ mutuo, puta centum, & pro illis centum, fecit uēditionem Titio de prædio ualoris ducentorum. Deinde per aliud instrumentum promisit Titius retrouendere, solutis sibi centū, dicit se consuluisse, quod ex hoc poterat præsumi contractum fœneratitium, ex quo non fuerat appositum pactū, de fructibus in sortem computandis, quo casu procederet c. illo uos. de pign. Et hanc sentētiam tenet egregius Doct & in materiam usurarium summus interpres, D. Laurentius de Rodulphis de Florentia, in suo eleganti, & copioso trac. de usuris. in q 60. ubi refert, quod egregius Doctor, & magnus practicus D. Laurentius de Pinu, dicebat in d. cap illo uos in practica seruari, quod illa tria requirātur. s. pactum de retrouendendo, & paruitas pretii, & quod emptor sit solitus fœnerari, uel similes illicitos contractus facere. In hac etiam opinione uidetur fuisse D. Paul. de Castr. in suo consi. 336. quod incipit, In Christi nomine, amē. In causa mota per dominam Dorotheam. in 2. column. ubi dicit, nec appareant hic illę cōiecturæ, quæ faciunt præsumere cōtractum pignoratitium. scilicet quod res multo plus ualebat, & quod fuit appositum pactum de retrouendendo, & quod emens erat usurarius, secundum ea quæ notantur, & habentur in d. c. illo uos. & in d. c. ad nostram. Et idem dominus Paulus, in eodem consil in 5. col. in principio subiungit. Communiter autem Doct. dicunt quod sufficiunt tres præsumptiones ad probandum contractum, simulatum, uel fictitium, & aliqui dicunt: sufficere

ficere duas de quo no in l emptione.C. plus ual.quod ag.& sic d.Paul.in effectu uult,qđ licet aliqui uelint,quod duæ præsumptiones tãtum sufficiant,communiter tamē dicatur, quod tres prædictæ requiruntur,uel illæ suffi ciunt & secundum istam op.uidi etiam consultum per multos præclarissimos Doct. Ca nonistas.& istam op.semper tenui.& al egã do & consulendo pro ueriori,& nunc etiam teneo,& si casus occurreret,ita consulen dũ, & iudicandum esse censeo.quidquid dicatur per Doct. supra pro 1. parte deductos , quia hęc opinio.quam teneo non modo auctoritatibus plurimis & quam maximis adiuuatur,sed etiã pluribus probabilibus,& potioribus rationibus comprobatur, arg.tex. 20.
10 adistin.§.decretalibus.ubi ita scribitur.†Quo enim quisque magis ratione utitur , eo ma ioris auctoritatis eius uerba uidẽ.per text.9. dist.c.ego sol in fi ibi,uel ꝓbabiles rationes in medio adduci possint pro a.op quam teneo,tamen ne uidear tractus modum excedere,nonnullas,tantum ex pluribus referam.Et primo,quando ista duo tantum interuenerunt scilicet paruitas pretii,& pactum de retrouendendo,quod contractus nõ præsumatur pignoratitius,simulatus,uel usurarius,ꝓbatur sic ex forma contractus,non apparet, quod sit simulatus uel usurarius,ergo hoc dicere non debemus.arg. c illo uos. cum gl.in uerbo,ex forma.de pi.& arg.c.in ciuitate. cũ
103 gl.in uerbo.ex forma,extra de usuris †Secũ do,quia in dubio standum est instrumento. nec præsumitur in dubio simulatus uel usurarius.ut l.eum precibus.C.de pro.Et dixi supra post pręsumptiones.in uer.sed cõtra prędictas præsumptiones.ibi ex quibus uidetur. Tertio,quia hoc non reperitur iure cautum uidelicet,quod paruitas pretii solum in uno co tractu,coniuncta cum pacto de retrouendendo,faciat præsumere contractum simulatum.seu in fraudem usurarum celebratum, nisi interuenerint aliæ præsumptiones uel cõ iecturæ,ut quia emptor sit solitus fœnerari, uel alios cõtractus huiusmodi suspectos uel illicitos facere.ut probatur in c.illo uos.& in c.ad nostrã.sæpissime allegatis. & dixi supra in 2.præsump.circa prin.uel quia fuit actum de fructibus in sortem computandis,ut dicit in d.c.illo uos.uel aliæ similes,de quibus ple ne uidimus supra in 2.casu princ.cum ergo non reperiatur iure cautum,ut dixi,quod sola paruitas pretii,& pactũ de retrouendendo sufficiant ergo dici non debet : ut probatur in l.præuaricationis.§.fi.ff de præuar c.& 31. q.ult.c.fi in prin.& 23 dist.præterea,ibi,nunquam,nisi nos fallat opinio,legimus. & 30. q 4 c.quid autem ibi nulla auctoritate repe ritur prohibitũ:& in c.2.ibi cum nunquam inueniatur cautum in iure.extra ne sede uacã. Facit ad hoc gl in uerbo, legitimas. in auth. de restit.& ea quæ parit in 11.mense.§.fi.in
104 fi.gl coll.4.cum si.†Quarto hoc etiam probatur. Nã de iure canonico duo tantum iura reperiuntur,ex quibus uidetur probari an & quando præsumatur contractus simulatus,& in fraudem usurarum celebratus,uide licet c.illo uos de pig & c.ad nostram de em ptio.& uend,in quibus se fundant Doct omnes,qui tenent cõtrariam op.Sed illa capitula requirũt alias præsumptiones, quam prædictas duas , ut statim dicam in intellectum dictorum capitulorum.ergo &c.Quinto,hoc confirmatur auctoritate Accu. in l.dolus.C. de rescind.uend.qui dicit,quod sola paruitas pretii.non sufficit ad præsumendum dolum & sic fraudem,uel simulationem, per d l.dolus.sed cõiuncta cum aliis sic,ut l.cum hi.§. modus.ff.de transac.& sic loquitur in plurali numero,dum dicit cum aliis & sic saltem alię duæ præsumptiones requiruntur. arg.l. ubi numerus.ff.de test.& l.fi.ff.ad Treb. & c. pluralis locutio.de reg.iur.in 6.Facit ad hoc
5 lex instrumenta.cum gl.fi.C.de proba.†Ex
10 quo uidetur concludēdum.quod saltem tres præsumptiones requirantur,ad hoc ut præsumatur dolus,uel simulatio:ut paruitas pretii,& duæ aliæ scilicet pactum de retrouendẽdo,& una alia,puta quod sit solitus fœnerari,uel aliqua alia,ut dixi supra in 3.argumento.Sexto dico quod pro hac opinione est casus in d.c.ad nostram.licet allegatur per multos in contrarium inducendo ipsum aliter.q̃ induxerit Cyn.secundum Iac. de Aret.in d.l. empt.C.plus ualere.quod agitur.Nam ibi dicitur,quod Mar.recepit ab R.laico,ti.emptionis domos,& oliuas,cum reuera contractus usurarius ageretur,quod patet ex eo quod creditor.s.Mar.debitori.s.R.promisit, ut qñ. cunque à septennio usque ad nouennium daret 60.unc.aureorum,quæ uix dimmidiã iusti pretii contingebant , domos eius redi tueret.& oliuas.dum ibi uult text.dum dicit quod patet ex eo quod ex illis uerbis præsu-

mi-

[illegible] contractus simulatus, & in fraudē usurarum celebratus. Sed ex illis uerbis tres præsumptiones [illegible] ad minus, & non duæ tantum [illegible] ostēdam. ergo ibi est casus a[illegible] opi. Quod autem ibi tres præsumptiones [illegible] patet. Nam una est paruitas pretii, dum dicit, quòd uix dimidiā iusti pretii cont[illegible]ebat, de qua plene dixi supra [illegible] 2. præsumption. cum quatuor sequen[illegible]. [illegible] est præsumptio. pactum de retrouendendo, ut patet [illegible] dum dicit, promisit ut quandocunq; usq; ad nouennium daret 60. [illegible] corum, domos eius restitueret & o[illegible] & de hac dixi plene supra in 12. præsump. Tertia præsumptio est, & potissima [illegible] quod R. non teneat restituere domos & [illegible] usq; ad septenarium ipsi uenditori, [illegible] appellatur debitor, qui in ueritate est [illegible] ex quo contractus est pignoratitius, simulatus & usurarius, & sic in effectu, quod uē[illegible] non po[illegible] sit retroemēre usq; ad septen[illegible], [illegible] sic ut dixi etiā supra in 2. præsump. [illegible] principium, nam ex illo pacto in[illegible] una mala pręsumptio simulationis & [illegible] usurarii, ut plene scripsi supra in [illegible] ubi est uidendum. Posset etiam [illegible] 4. præsump. etiā o[illegible]tur ex d. uerbis, [illegible] domos eius restitueret & oliuas, [illegible] eius & uerbum restitueret. Sed [illegible]dum est, ut dixi supra in 13. præsumptione [illegible] omnino uideas, ne hoc bis [illegible] Cum itaq; in d. c. ad nost[illegible] [illegible] dicat quod contractus præsumitur simulatus & usurarius ex his, quæ dicuntur ibi. & [illegible] tres præsumptiones ue[illegible] & [illegible] quarta, quæ habet [illegible] quod suspi[illegible] est & considendum [illegible] nō [illegible] præsumptiones [illegible] [illegible] retrouendendo, & paruitas [illegible] tres requirutur, sicut [illegible] in[illegible] & ex [illegible] patet uerus intelle[illegible] [illegible] quem puto e[illegible] [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] um [illegible] [illegible] tres [illegible] Itē ex hoc [illegible] quod il[illegible] præsumptio, quod emptor sit [illegible] fœnera[illegible] [illegible] pacto de retrouendendo, tamen non facit præsumere contractum simulatum, ut dixi [illegible] 24. præsumptione ad finem. Nec prædictis contradicit c. illo uos. de pign. ubi [illegible] duob. tm, & c. ubi Papa. Inn. tertius. uē ue[illegible]e, quod ex duobus tm præsumatur contractus simulatus, quia ibi etiā interuenit pactum de retrouendendo, de quo non dubitatur postea propterea dicit, quod ex duobus non tantum quæ in pacto fuerunt expressa. s. quod fructus computentur in sortē, & qd̄ ultra summam receptā. 40. solidi debebant persolui, contra emptorem pręsumitur uehementer, quasi dicit illæ sunt duæ præsumptiones, quæ an solæ sufficerent, hoc ibi non dr̄, sed coniunctæ cum pacto, si emptio displiceret emptori, bene sufficiunt, presertim cum emptor usuras consueuerit exercere. & hoc uult litera ibi, dum dicit: Quæ in pacto fuerunt expressa. quæ litera præsupponit, qd̄ prędictum pactum quod est suspectum, ut dixi supra in 10. & 11. præsumptione, interuenit, cum dictis aliis duabus præsumptionibus, & sic qd̄ dictæ duæ præsumptiones cum d. pacto suspecto, quod est tertia mala præsumptio, bene sufficiunt ad præsumendum cōtractum simulatum. Ex quibus apparet, qd̄ non probatur ex dict. c. illo uos. quod duæ tm̄ præsumptiones sufficiunt, sed tres saltem requiruntur. & ex hoc habes ēt intellectum d. c. illo uos. nec etiā gl. in c. conquestus, extra de usuris. quæ allegatur pro opinione contraria [illegible] opi. quam teneo. Nam dicit [illegible] gl. magna, ibi, non tn̄ est usura qd̄ nō est usura, si uendo tibi [illegible] ullo pretio ea lege, ut quandocunq; tibi soluerem pretiu, qd̄ fundus ad me reuertatur, ut [illegible] ter emptorem & uenditorem. l. 2. [illegible] isto [illegible] lucratur fructus [illegible] est modicum pretium præsumitur contractus esse in fraudem usurarum, ut extra de emptio. & uendi. c. ad nostram & præcipue si emptor consueuit exercere usuras, ut extra de pign. d. cap. illo uos. [illegible] gl. [illegible] quæ [illegible] [illegible]
10 [illegible]
a de u[illegible] [illegible] dat ut est gl. [illegible], maxime [illegible] manumis[illegible] [illegible] in extra. ad reprimendum. uer[illegible]i. maxime. & per Flo in l. [illegible] ad fin p[illegible]1. ff. ad [illegible] Aqui. Nam si non cōsueuit [illegible] contractus facere, non

facile præsumitur fraus uel simulatio,& ma
xime si est persona, quę ignorauit ius, sicut
sunt simplices homines rustici,uel mulieres,
uel similes,in quibus nō præsumitur fraudis
cōsilium.arg. gl.no.in l.cū allegas circa princ
gl. [illegible] i, & maxime ius ignorātibus. & ibi hoc
no.Bal. in 4.col.in princ. C.de usu. quod no[illegible]
in practica,ut deducas, & probes emptorem
esse rusticū, uel simplicem hominem uel si-
milem ut tollat in eo suspitio fraudis. Alio mo
do po[illegible] est respōdere ad gl.præd.ē.ā.c. cō.quæ
stus. de usu.ēt intelligendo uerbū præcipue,
quod ibi nō abundet, ut dicit gl.in d.l. illud.
ff.ad l.Aquil. uidelicet,quintelligatur c.ad no
strā.& c.illo uos.alle.p cā. uidelicet quando
aliæ præsumptiones concurrunt cum parui
tate pretii,& pacto de retrouendendo, ut sta
tim dixi supra in intellectu doctorum ca. quia
gl.semper debet intelligi s̄m leg.quā allegat,
uel s̄m iura,quæ allegat, ut no. Bar. in l.non
solum §.liberationis.circa medium ff de lib.
leg.& Raph.Fulg. in l patronus. ff. de prob.
& Signor.in consil.suo,quod incipit, Christi
saluatoris nomine inuocato. circa medium.
presertim cum aliter intelligendo gl. diceret
contra tex.quem allegat, sicut diceret in ca-
su nostro.si intelligeretur prout iacet,& non
secundū iura,quæ allegat,ut patet prædictis.
Tertio modo respōderi posset ad d.gl. d.c.cō
questus. etiā intelligendo eam prout iacet,
& ut intelligunt Doc. qui eā allegāt pro opi.
contraria,uidelicet, qđ illa gl.cum textu glen.
tia ita intellecta non dicere uerum,quia non
probaretur aliquo iure,imò iura quæ ipsa al
legant probant contrarium,ut supra declara
ui.Ex his itaque apparet,quod 2.opi.de qua
supra, quam teneo, uidelicet quōd ista duo
tantum s.paruitas pretii, & pactum de retro
uendendo,non sufficiunt ad faciendum præ
sumere contractum simulatum,& usurariū,
est uerissima in iuribus, & rationibus cōpro
bata,& adiuuatur etiā auctoritatibus,& eam
secundam tam in consulendo, q[illegible] iudican
do semper esse putaui & præsertim cū I. aut.
de [illegible] magnus practica dicat istam opi. ser
uari in practica,ut refert excellēs Doc. [illegible]
de Rodulphis de Flor in suo tract. de [illegible] in
60.q.& supra dixi ac ēt cum Paul.de Cast. in
consi.sua 228. dicat q̄ communiter Doc.hoc
107 tenent. † Et maxime cum in re dubia de-
beamus in meliorem partē interpretari, ut
est text. in c. estote misericordes. & ibi not.

extra de reg.iur. & no.gl. in uersi. [illegible]
ter.in c.naviganti.extra de usur. [illegible]
sito.ff pro soc.cum si.,Et præd[illegible]
quando duæ tantum præsumpt[illegible]
ueniunt.s.paruitas pretii.& pacti [illegible]
uendendo, & quod emptor sit [illegible]
sari, tunc nunquid præsumatur [illegible]
pignoratitius,simulatus & usur[illegible]
quòd sic,per c.ad nostram.extra de e[illegible]
uend.& per c. illo uos. de pign. Co[illegible]
tenet Cyn.secundum Iac.de Are in [illegible]
4.q.C.plus ual.quod ag.qu[illegible], q̄ [illegible]
pitula hoc non probāt, quia [illegible] erant [illegible]
minicula,seu aliæ præsumptiones. [illegible]
illo uos.loquitur quādo [illegible] in po[illegible]
proris recedend à cōtractu.hic [illegible]
mur econtra,quādo est in potest[illegible] re ue[illegible]
ris ad tempus uel in perpetuum rec[illegible]
contractu, per pactum de retrouen[illegible]
bi ab emptore factum.Item [illegible]
bat computare,fructus [illegible]
in sorte soluta quod e[illegible] contra n[illegible]
ptionis.& ideo ibi dicitur, q̄ [illegible]
in c. ad nostram debebat a[illegible]quid [illegible]
pretium datum. p quod uide[illegible]
quod fructus debebant in sor[illegible]
qu[illegible]d est contra naturam uen[illegible]
ctum est.Vnde alia a[illegible]
priores erant ad [illegible] p[illegible]
[illegible]ulationis faciēda,se[illegible]
C y.ibi s.in l emptione Se[illegible]
bantur in d.c.ad nostram [illegible]
dum Ioan.And in d.c [illegible] & [illegible]
cta opi.Cy uidetur [illegible]
præsuppone[illegible] q̄ [illegible]
tingat [illegible]
paruitate pretii [illegible]
o[illegible] possit [illegible]
iur[illegible] ciuili,& canon[illegible]
tibus se decipere [illegible] pretio [illegible]
causæ.§.penult. [illegible] & [illegible]
quemadmodum.ff [illegible].& [illegible]
tra de emp.& ue[illegible]
sum[illegible]e. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] mala [illegible]
quod fit lege [illegible]
tur ut l.Gracchus. [illegible]
præbere causam delinquen[illegible]
in fin. C. de edic di. Adr[illegible].ne [illegible]
sum nasca[illegible] occasio [illegible]

et l. meminerint. C. unde vi. & c. qualif. & qñ el primo. extra de accus. Eodem modo ex pacto de retrouendendo nõ uidet, ꝙ debeat insurgere aliqua mala præsumptio. ex quo illud pactum nõ est improbatum à iure, imò approbatũ, ut est tex. in l. 2. C. de pact. inter emp. & vend. Et dixi supra in prin. huius tractatus. Unde licet sit una mala ꝑsumptio, ꝙ f. qs sit solitus fœnerari, ut dixi supra in 22. & 23. præsump. tñ nõ uidetur ꝙ sufficiat cõiuncta cum pacto de retrouendendo, & paruitate pretii, ex quo illa duo nõ sunt ꝓhibita, nec a iure reprobata, vt dixi, quia illa tñ ꝙ sit solitus fœnerari, est improbata a iure, & illa sola non sufficit, vt dixi in d. 23. præsumptione, in fine. Tu tñ in hac q. teneas sine dubio contrarium, videlicet ꝙ illa tria, pactum de retrouendendo, & paruitas ꝑtii, & ꝙ emptor sit solitus fœnerari, vel similes contractus simulationis celebrare, sufficiunt de iure ad ꝑsumendu contractum pignoratitium simulatũ & usurarium, & dicas ꝙ hoc apertè ꝓbatur in d. c. ad nr̃am. de emp. & ven. ubi ex tex. apparet, ꝙ ttes ꝑsumptiones sufficiunt, idem ẽt ꝓbatur in d. c. illo uos. extra de pig. ſm ea, q̃ dixi supra. ꝓ intellectu dicti capi. & ita tenent cõiter Legistæ, & canonistæ, ut patet ex his, q̃ di. sunt supra, in q. an illa duo tñ sufficiant, videlicet pactũ de retrouendendo, & paruitas pretii, & de hoc non est dubitandum, q̃ ita ẽt vidi seruari in practica, & bene. Nec obst. huic sententiæ, quod no. Cyn. ſm Iac. de Are. in l. cum. proponas. C. plus val. quod ag. dum dicit, quod [illegible] ꝓbatur in c. ad nostram. quia ibi [illegible] ꝙ aliæ præsumptiones interueniebant [illegible] supra [illegible] dictum est. Nec obstat [illegible] ꝙ [illegible] ibi et interuenerunt [illegible] præsumptiones, quia ibi Papa se fundat [illegible] præsumptionibus, vt dixi supra [illegible] Nec ꝓcedit arg. quod [illegible] dixi, ꝙ [illegible] se decipere de iure [illegible] de retrouendendo nõ [illegible] ergo illa duo a iure [illegible] una mala ꝑsumptione [illegible] fœnerari, non debere [illegible] pos [illegible] ad paruitatẽ pretii. ꝙ illud procedit quantum ad hoc ut nõ possit rescindi cõtractus p l. 2. C. de resc. vend. sed quantu ad hoc vt præsumat dolus, dico ꝙ ex paruitate ꝑtii, quæ nõ contingat dimidiã iusti pretii, dolus bene præsumatur ibi, vbi cõcurrũt aliæ præsumptiones: vt l. cum hi. §. modus. ff. de transact. & est tex. cum gl. in l. dolus. C. de resc. vend. licet sine aliis præsumptionibus non præsumatur, ut est tex. cum gl. in eadem. l. dolus. Item, quantum ad pactum de retrouendendo, eo. modo uidetur, quia licet illud sit à iure permis. vt l. 2. C. de pact. inter emp. & uend. cum si. tñ illud procedit, qñ nulla alia mala præsumptio concurrit. Sed vbi aliæ malæ præsumptiones interueniunt, & tunc ẽt pactum de retrouendendo, quod de se est licitum, inducit malam præsumptionẽ, vt probatur in d. c. ad nostram. de emp. & uẽd. & dixi plene supra in. 12. præsump. & ꝓ hoc allego. gl. in d. l. dolus. C. de rescind. uend.

108 † Quia & sicut quæ non prosunt singula, multa iuuant: ita econtra, & qñ non nocẽt singula, multa nocẽt, ut dixi in 8. præsump. in fin. Pro hoc l. instẽa. cum gl. fin. & quod ibi not. C. de prob. & quod not. gl. & Doct. in c. cum causam. extra de prob. & gl. fin. in fin. c. preterea. extra de restit. Facit & quod not. Bart. in l. 1. §. idem Cornelio. ff. de q. & Bald. in l. si quis ex argentariis. §. 2 versic. 4. not. ff. de eden. & quod not. Nic. de Neap. in l. 2 ff. de exc. rei iud. Ex prædictis ego infero plures conclusiones. Prima est, ꝙ illæ duæ tñ præsumptiones. s. paruitas pretii, & pactũ de retrouendendo non sufficiunt ad præsumendum contractum simulatum, & hoc est contra multos. Secunda conclusio. s. ꝙ ista tria. s. pactum de retrouendendo, paruitas pretii, & ꝙ emptor sit solitus fœnerari, sufficiunt præsumere contractum simulatum, pignoratitium, & usurarium, & hoc est contra Iac. de Are. & Cyn. & tamen tenent expresse gl. in c. ad nostram. extra de vsur. & eam tenẽt cõiter Doc. Legistæ, & Canonistæ. Tertia conclusio, ꝙ ex his tribus. s. pacto de retrouendendo, & quod usque ad certum tempus non possit retrouendere, & ex paruitate pretii, præsumitur contractus simulatus, pignoratitius, & usurarius, & ista est propter casus in c. ad nostram. de emp. & vend. ſm intellectum, quem ego tenui supra. Quarta conclusio est, ꝙ ex istis tribus præsumitur cõtractus simulatus, pignoratitius, & vsurarius. s. ex pacto de retrouẽdẽdo, ex pacto, ꝙ fructus ꝑcepti in sortem computentur, & ex

tertio pacto, quod ultra summam receptam aliquid debeat per volentem retroëmere persolui, iuxta ea quæ plene dixi supra in 4. præsump. & ille est proprie casus in d.c.illo uos, ibi, ex duobus iñ. de pign. in tel gedo quod ibi et interuenerat pactum de retrouendendo, vt patet ibi in litera, & supra dix. & statim et dicetur. Quinta conclusio, quod ex duabus tantum præsumptionibus nunquam præsumi debet contractus simulatus, quia hoc non reperitur iure cautū, & d.c. illo uos ibi, ex duobus iñ non cōtradicit huic cōclusioni quia dicitur ex duob. tñ quæ in pacto fuerūt expressa, & sic in pacto de retrouēdendo. Vnde ibi præsupponit in uerbo, in pacto, quod et interuenit pacto de retrouendendo, & sic ibi erant tres saltē præsumptiones. Et eodē modo non ob. c. ad nr̄m ibi, quod patet ex eo, quia in illis verbis comprehenduntur tres præsūptiones. s. pactū de retrouendendo, paruitas pretii, & quod vsq; ad certū tēpus nō possit retroëmere, & ista est verissima & optima conclusio vt patet ex prædictis, & ex hac conclusione. Sexta cōclusio, quod ista duo tm̄ s quod fructus percepti debeant in sortem computari, & quod vltra summam perceptam aliquid debeat persolui sine pacto de retrouendendo non sufficiunt ad iudicandum quod cōtractus sit simulatus siue pignoratitius, & vsurarius & hoc probatur in d.c. illo vos. Septima conclusio est quod duo. s. pactū de retrouēdendo & quod quis sit solitus fœnerari, non sufficiunt ad præsumendū contractū simulatū, vt et dixi supra, in 23. præsump. ad fi. Octaua conclusio et ex prædictis sequitur, qua est verissima quod paruitas pretii, & quod quis sit solitus fœnerari [illegible] pacto de retrouendendo, nō sufficiunt ad præsumendum contractum simulatum [illegible] pignoratitium. Nona conclusio est, quod exceptis casib. de quib. supra in 2.3.4. conclusione nō reperio, quod sit a iure determinatū ex quot præsumptionibus iudicari debeat contractus simulatus siue pignoratitius, & vsurarius, & ex ista sequitur alia decima conclusio, & [illegible] varia casus prædictos, cum non sit determinatum a iure [illegible] præsumptiones [illegible] dicitur [illegible] est arbitrarium, [illegible]bus, & quibus præsumptionibus [illegible] contractus simulatus [illegible], & alias [illegible] debet [illegible] contractus simulatus, inspecta conditione personarum & qualitate facti, & causæ, & [illegible] te præsumptionū quia vna est maior alia, & magis preponderat, vt patet [illegible] plene in 26. præsumptionibus. [illegible] conclusio probatur [illegible] nā cū aliquid [illegible] non est expresse determinatū a iure [illegible]

b st [illegible] arbitrio iudicis b siue iudicis [illegible] inspectis prædictis iudicare debet. [illegible] casus in d. c. de causis in fi & ibi not. [illegible] off. de leg. & in l. 1. §. 1. ff. de [illegible] l. 1 § explicat. [illegible] ff. de extraordinariis [illegible] latoribus. cum simil.

a Maxime. *Maxime includit utrunque [illegible] potest maioritatem ratione in [illegible] iure [illegible] gl. in l. illud ff. ad l. Aquil. [illegible] 12 [illegible] illud in Sp. c. de [illegible] § post hæc uer. e no. item [illegible] casu contrario & quando [illegible] tum. Car. inclem. [illegible] abundat l. si de l. de re [illegible].*

b Arbitrio. *Arbitrio iudicii locus est [illegible] nationibus faciendis, ubi certum [illegible] non exprimitur in Spe. de [illegible] quæritur aūt. Item ubi [illegible] natū a iure ut eo § uer [illegible] tionem iuramenti quā [illegible] men d. la uer. [illegible] libello. eo. ce. §. 1. uers. [illegible]*

109 Verum quia in isto libello [illegible] [illegible] est [illegible] tis, lex de decep[illegible] tione aut [illegible] [illegible] & qualiter in [illegible]

c [illegible]

[illegible] nō [illegible] n[illegible] v [illegible] tione, & [illegible] eo, qui [illegible] nius [illegible] tur de [illegible] ceptis in prec[illegible] p[illegible] gl. 2. [illegible] de iure ciuili, quam [illegible]

bus se decipere, ut plene dixi supra in 2. praesumpt. & in q. praec. Et ista uř esse una opi. q probari uidetř in c. ad nostrā. ibi q uix dimidiā iusti pretii cōtingebāt. de empt. & uend. intelligendo uix. i. nullo modo, ut ibi no. per Doc. & maxime per Ioan. de Imo. Alia opi. potest colligi ex d. c. ad nostrā, uidelicet, ꝙ illa paruitas pretii seu deceptio in pretio sufficiat. quae est prope dimidiā iusti pretii, qa dicit ibi, uix dimidiā iusti pretii contingebat, hoc est, ꝙ paruitas pretii nō est dimidia iusti pretii, qa uix continet illā. i. in illa non est deceptio, sed uix illam continet dimidiam iusti pretii, qa qđ uix fit, tñ fit, ut habeř i l. uix certis ex causis. ff. de iudi. & in c. 2. de cogna. spiritual. li. 6. & ꝑ gl. 1 z. q. 2. hoc huius placiti. & habeř in c. si Christus. in princ. extra de iureiu. Et secundum istā opi. pone exēplū: Res ualebat cētum fuit uendita pro 25. hic non fuit deceptio in dimidia iusti pretii, sed uix dimidiā iusti pretii cōtingit, & iste itellectus uideř esse uerior, quātū ad tex. dicti c. ad nostrā. Tertia opi. potest colligi ex his. quae habentur in l. si societatem. §. arbitrorum. coniuncta. l. unde si Neruae. cum l. seq. ff. pro soc. cum his quae ibi notantur, per Bar. & Doct. in c. Quintauallis. extra de iureiur. in quibus habetur, quod ad hoc ut possit peti reductio ad arbitrium boni uiri, requiritur, quod sit enormis laesio secundum Bar. in d. §. arbitrorum. quādo est excessus. in 6 part. per tex. in d. §. arbitrorum. coniuncta l. unde si Neruae.

110 & l. seq. †Nā cum in dubio partes societatis debeant esse aequales, ut l. si non fuerint. ff. pro socio. & arbitrator uni socio adiudicauerit unam partem, alii duas de tota, uel uni trientem, alii semissem, facta computatione reperiř s̄m Bar. excessus, nisi in 6. par. totius, & uult ibi text. quod possit peti reductio ad arbitriū boni uiri. & secundum istā opi. Bar. uř, qđ tūc dicatur esse enormitas uel paruitas pretii, aut laesio seu deceptio in pretio qñ est laesio in 6. parte totius. Quarta opi. et colligi potest ex d. l. unde si Neruae. cum l. seq. ff. ꝑ socio. secundum opi. d. Frā. de Albergo & Aret. & in l. si quis arbitratu. ff. de uerbo. obl. & Ioan. de Imo. ibi, & in saepe. c. Quintauallis. extra de iureiur. & omnium moder

111 norum †Qui tenent, ꝙ quantum ad petendam reductionem ad arbitrium boni uiri, requiritur, qđ sit laesio saltē in tertia parte, & non sufficit in 6. ut dicit Bar. qđ hoc probař in d. l. unde si Neruae. cum l. seq. quę incipit, quid. n. nā fatendum est, ꝙ in dubio partes societatis debent esse aequales, per d. l. si nō fuerit. ff. pro soc. sed facta computatione in d. l. quid. n. non reperitur excessus in 6. ut dicit Bar. sed in tertia, nā ibi, arbitrator adiudicauit uni socio duo milia, alteri mille. ille socius, cui mille tm̄ fuerunt adiudicabař, debebat habere dimidiā, & sic mille & quingētos, qui sunt dimidia trium millium, cum ergo adiudicauerit arbitrator uni socio mille tm̄, cum deberet adiudicare mille & quingentos. patet qđ ipse fuit laesus in tertia sibi debita. quia quingenti, sunt tertia de mille & quingētis, in hoc Bar. errauit in faciendo cōputationē, quia Bar. habuit respectum ad totam summā sociorum. s. ad summā trium milliū, cuius respectu quingēti sunt 6. pars. sed i hoc errauit ut dixi, qa laesio non est nisi respectu partis socii laesi, non autem respectu partis, quae alteri socio debebatur. Vnde quantum ad materiam arbitramenti, tenendum esse uideř, ꝙ ad hoc ut possit peti reductio ad arbitrium boni uiri, requiratur, qđ saltē sit laesio in 3. par. eius quod laeso debebatur. Et ex his aequiparando istā laesionem seu deceptionē in pretio, illi, quae inducit praesumptionē simulationis, dicendum esset, qđ ad hoc ut possit praesumi cōtractus simulatus, pign. & usurarius, requirař, qđ laesio seu enormitas, uel deceptio in pretio sit saltem

112 in 3. par. iusti pretii. Et pro illa opi. facit, qa gl. in c. conquaestus. extra de usuris, dicit, tūc esse lęsionem, quādo modicum est pretium. & modicum diciř ēr, quādo est tertia, ut in l. nominationum C. dec. lib. 10. Quinta opin. etiam colligi potest ex gl. d. c. Conquęstus. quae dicit, quòd tunc dicitur esse laesio, quādo pretium est modicum, sed modica pars dicitur esse aliquando quarta, ut probatur in l. si quis in suo. C. de inoffi. testa. ergo uideř posse dici, quòd sufficiat, quòd sit lęsio in 4. parte tantū. Sexta & ultima opin. colligitur ex his, quae habentur per gl. no. insti. de contrah. emp. in §. pretiū. in uer. diffinierit. quae incipit, inique. quae singulariter uuľt, qđ quādo dicař pretium iustū uel iniustū, stař arbitrio iudicis, q iudex arbitrař secundū qualitatem causę, ꝑsonarum, & rei debitę, & condemnationis uel absolutionis, qa in paupere, parua quātitas dř magna, ut l. illicitas §. ne tenuior cu gl. ff. de off. praesi. facit qđ no. g

in auth.præterea.C.unde uix.& uxo.& qđ no. Bar.in l.si constante.in prin.ff.sol.ma.& hoc uidetur tenere in materia arbitramenti. Bal.in l.cum antea in 4.col.uer. item est cō
113 sideràdum.C de arb †Vbi dicit. ꝙ magna & parua quantitas dicitur respectu persona eum.& causæ allegat notata in auth. quod locum.C. de coll & ita tenet & expresse do. Ang.de Are.in l.i.§.si quis ante ff.a qui app. nō licet.& do.Bar.de bal.in l.fi. C.de cōtrah. emp.& idē ibi Cy.in 2.q.s̃m Iacob.de Aret. & Petrum,& secundum ista opi.uidi semper iudicare in materia reductionis ad arbitriū boni uiri.Et credo ꝙ ista op.sit sequenda.si ne dubio in casu nostro. Et prima ratio sit, quia nō reperit expresse à iure limitata quā- titas.quādo dicatur læsio in prætio ad hoc, ut p̄sumat cōtractus simulatus: ergo stādū est arbitrio iudicis.ꝑ c. de causis.in fin.extra de off.dele.& ꝑ l.1 §.1.ff de iur.deli cum si.& licet c.ad nostram.de emp.& uend.dicat,qđ uix dimidiam iusti pretii cōtingebat, non tñ negat idē esse qñ fuisset pretium in minori quātitate Secunda rō est qa gl.or.in c. conquestus.extra de usu.loquitur de pretio mo dico, & modicū pretium dī, qñ res ualet multo plus,ut dicit gl.fi.in l.per diuersas.C. mand.Sed illæ gl.non declarāt qñ & quō in telligatur illud multo plus,uel illud modicū pretium.ideo intelligendum est, quod sit ar bitrio iudicis ꝑ prædicta Tertia rō.est nā læ sio dī esse.ubi est modicum prætium. & mo dicum pretium intelligitur aliqñ tertia, ali- quando quarta pars.aliqñ dimidia, ut patet ex his,quæ dicta sunt supra, ergo sequitur, ꝙ erit arbitrium judicis in casu nřo, & hoc tenuit Old s.ꝙ lex loquens de modico, intel ligatur i dubio arbitrio iudicis. facit ad hoc lex,hactenus.ff.de usuf.& qđ hř in c.de app.
114 extra de app.† Sed dubitari posset quali- ter iudex in hoc debeat arbitrari,puto, ꝙ de bet inspicere qualitatem personarū.rei cau. sæ,& contractus.ut dixi supra s̃m Bal.in d.l. cum antea.C.de arbi. & qñ sit facienda ma gna differētia inter cōtractū primæ uēditio nis,& contractum locacionis, & ultimū cō- tractum pacti de retrouendendo Nam in pa cto de retrouendendo,si est læsio & si in mi- nima parte.uidelicet ꝙ emptor uelit, ut uen ditor qñ retroemit, soluat aliquid plusq̃ ha buerit uendendo ab ipso primo emptore. Credo quod intelligatur esse læsio sufficiēs. ad inducēdam unam præsumptionem simu lationis,ut patet ex his,quæ dixi in 4. 5.& 6. præsumpt. & ꝑ hoc allego tex.in c. illo uos. extra de pign.ubi dicit, ꝙ sub nomine uen- ditionis, quædam terræ fuerūt pignori obli gatæ pro 23.libris,& fuit actū, qđ ultra sū- mā receptam.40.solidi deberent persolui, & qđ propter hoc præsumitur cōtra emptorē, & tñ illi 40.solidi sunt tres libræ,& tres libr̨ respectu 23. librarum sunt circa octauā par tem. Vnde illæ tex. probat, qđ qñ in pacto de retrouendendo est læsio, etiam in 8.par. te,illa sufficit ad inducendam unam malam præsumptionem simulationis. Eodem mo- do puto esse dicendum. qñ est læsio in loca- tione seu fictu,qa si de iure & consuetud ne soluī debeat.soluuntur quinq; ꝑ cētenario. & si fundus locetur sex ꝑ cētenario, & in ra tione cētenarii,qđ tūc dicetur esse læsio suf- ficiens ad præsumēdā simulationē,qñ est cō iuncta cum aliis præsumptionibus, secundū q̃ d.sunt supra.Sed qñ esset læsio in 1. uendi tione, puto, qđ maior requirat̃ q̃ in locatio, ne uel pacto de retrouēdēdo, & maxime qñ eadē res liberaretur eidē uenditori, quia tūc nō dannificatur in tm̃ uenditor, qñ rem uē ditā cōducit, ex quo ipsa utitur fruitur pro prætio iusto locationis, non tñ dico ꝙ pro- pter hoc indistincte possit esse læsio in uen- ditione, sed ꝙ maior læsio requirat̃ ad indu cendā malā præsumptionem simulationis. Et ad hoc uide q̃ dixi supra.in 2.præsumpti. ad fi.Et pro clariori intelligētia ex prædictis elicio sex conclusiones.Prima conclusio est generalis.ꝙ arbitratiū est.i.arbitrio iudicis, seu boni uiri, qñ dicatur læsio seu deceptio in pretio, ita qđ ex ea insurgat una præsum ptio simulationis contractus, secunda con- clusio est.quod in pacto de retrouēdēdo, iu dex dēt arbitrari esse læsionem seu deceptio nem in pretio respectu simulationis contra- ctus præsumendæ,qñ est deceptio seu læsio in 8.parte,& ēt in minori. Tertia conc usio, quod qñ promissa est pēsio ultra id quod de iure communi & ex consuetudine debetur, iudex arbitrarii possit, qđ itelligatur esse læ sio seu deceptio in p̄rio ad præsumēdum cō tractum simulatum.Quarta cōclusio est qđ in 1. uenditione dicatur esse pretium iniu- stum. & sic læsio in prætio q̃ arū ad inducē dā præsumptionem simulationis arbitrio iu dicis seu boni uiri, nō in minima quantita-

te.

te, sed in tertia, uel dimidia, uel prope dimidiam. & maxime quando uenditor immediate conduxit rem per ipsum ueditam, & hoc inspecta qualitate personarum, rei, cōtractus & causæ, inspecta consuetudine loci Quinta conclusio, quod ubi est læsio etiam in uenditione in dimidia iusti pretii iudex debet indistincte arbitrari, quod illa sit sufficiens lęsio, seu deceptio in pretio, etiam respectu simulationis contractus. Et iste casus in c. ad nostrā de emp. & uen ibi, quæ uix dimidiā iusti pretii contingebant. secundum unum intellectū, intelligendo ibi uix, & non seu nullo modo, pro aliqui intelligunt, & istud nullam habet dubitationem. Sexta & ult. conclusio. est qđ nō solum ubi est læsio in dimidia iusti pretii sed etiam quādo est prope dimidiam iusti pretii, etiam in uenditione debet iudex arbitrari esse lęsionem, seu deceptionem in pretio, quantum ad inducēdam unam præsumptionem simulationis, ut est casus in d. c. ad nr̄am in uerbo, uix intelligendo, ꝙ illud uerbū uix, non stet negatiue, ut dixi supra quantum ad intellectum d. c. Et hæc omnia sunt bene notanda tam in theorica, quā in practica. & maxime quia doctores hoc non declarant, ne ēt tangunt, & utilia sunt. Et per hoc sit expeditus iste sextus casus principalis, sequitur ultimus principalis casus.

a Contract. *Contractus simulatus quomodo probetur uide Pau. de Cast. cons. 80 & con 113. & 326 & si. Bar in l pacta nouissima. circa medium. C. de pa.*

115 Vltimo casu principali, quando in contractu non interuenit dolus, fraus, uel simulatio, nec aliqua læsio uel deceptio in pretio uenditionis, locationis, uel pacto de retrouēdendo, sed adsunt aliæ præsumptiones uel coniecturæ doli, fraudis, uel simulationis de quib. plene dixi supra in 4. casu prin. Et in hoc est dicendum, aut loquimur in foro contentioso, aut in foro cōscientiæ. Si loquimur in foro contentioso & tunc cum non reperiatur iure cautum, quæ & quot præsumptiones sufficiant, erit arbitrium, & arbitrio iudicis relinquēdum, ut dixi supra in 9. & 10. conclusione, in præcedenti casu prin. Si uero loquimur in foro conscientiæ. & tunc credo, quod sit relinquendum hoc etiam arbitrio iudicantis seu confessoris. quia in ambiguis absolutum non debet esse iudictum, sed consciētiæ iudicātis etiam committendum, ut dicit B. Gre. Andreæ Tarentino episcopo. & habet 34. dist. habuisse. & habetur in l. 1. §. 1. ff. de iure delib. & in c. de causis extra de off. del. in c. non est. in gl. fi. extra de re. qui iudex uel confessor debet animaduertere in primis, si pōt comprehendere. quod contrahentes habuerunt animum emendi & uendendi, uel non: Si comprehendet uel existimabit per circunstantias, quod habuerint animum uere emendi & uendendi, iudicet contractum fuisse uerum, & non simulatum uel usurarium, relinquendo tamen semper ideorum contrahētiū conscientiæ, ut dicit gl. pe. in c nauiganti. extra de usuris. Facit c. mulieri de iureiur. quæ postea iudicabitur per eum, qui secretorum est

116 cognitor. Nam conscientia a omnipotenti

a Deo non potest occultari ut dicit tex. in c. in ciuitate in fi. eo. ti. de usu. quia ipse est scrutator cordium, & cognitor secretorum, ut in c. tua nos. in fi. extra de sim. & 32. dist. erubescant. & 2. q. 5. cōsuluisti. & no. gl. in l. 2. ff. de interro. act. Et absconditorum est cognitor ut dicit tex. in Cle. exiui. §. quāuis. in ul. char. de uer. sig. Et est tex. 2. q. 1. Deus omnipotens & quia ipsum non latet peccātis qualitas, neque peccantis affectus 24. q. 3. Deus, qui. no. gl. si in c. in ciuitate. Sed si comprehēdet uel existimabit per circunstantias, quod non habuerint animum emendi & uendendi, uel ēt unus ex his non habuerit animum, & tunc iudicet contractum simulatum, & usurarium, secundum ea quæ dixi supra in 4 casu prin. & hoc maxime uerum est, quando emptor esset consuetus fœnerari, uel similes cōtractus facere per ea quæ dixi in pe. & ul. præs Et nullus saltem in foro conscientiæ, uel pœnitētia li dicet se habuisse animum emendi, uel uendendi, cum non habuerit uel nō habuisset cōtractum simulatum, uel usurarium celebrandi cum in ueritate habuerit quia licet ꝑ hæc euitet iudicium & potestatem in hoc seculo iudicis uel confessoris, qui cordam hominū ignorat, tamen in futurum non euitabit do-

b mini iudicium, qui est scrutator cordium, & secretorum cognitor, b & quem nō latet peccantis qualitas neque peccantis affectus ut

117 d. est supra. Sed profecto quicunque salutē

c animæ suæ c desiderat. & sine scrupulo conscientiæ ui- recte quærit, abstineat penitus ab huiusmodi. contractib. Negari enim non potest, quin in huiusmodi contractib. sit aliqđ

dubium saltem in foro cõsciẽtiæ, an emptor contraxerit in fraudem usurarium, & an cõtractus sint illici, ut patet per ea, quæ dicta sunt in isto tractatu, & hoc propter periculũ animæ. ut probatur in d. c. in ciuitate. extra de usuris. Bonarum quippe mentium est, & ibi culpas suas cognoscere. ubi culpa d non est ut est tex. 5. di. ad eius. ad fi. quia plerũque ubi culpa non est, eam esse timere solent cõscientiæ timoratæ quæ in uia Dei quodcunque deuium expauescunt, ut dicit tex. in Cle. exiui. §. 1 de uer. si. & est tex. in c. consi. de obseruatione ieiuniorum. Facit ad hoc tex. in l. cum proponas. ibi, ut autem omnis scrupulus auferatur. & quod ibi no. Cy. C. de interd. ma. inte. pupillam & tutorem. Nam quandoque aliqui dicunt se dubitare, ubi non est dubitandum, & econtra, ideo tutior uia est eligẽda, ut in c. illud circa medium, extra de clerico excommunicato ministrante. & ita dicit gl. no. in d. c. in ciuitate. in uerbo, nisi dubiũ. & gl. in d. c. nauiganti. in uer. uerisimiliter dubitatur. eo. ti. & ad hoc accedat ꝙ dicit tex. in
118 d. Cle. exiui §. nos itaque. in col. † Vbi dicitur quod in his, quæ animæ salutem respiciunt, ad euitandos graues remorsus, pars securior est tenenda, præsertim cum nõ solum quod malum esse dignoscitur, sed etiam omne, ꝙ speciem aliquam mali habet, sit a uiris perfectis specialiter euitandum, ut dicit text. in d. Cle. exiui. § cunque annui reditus. & ab alus præsertim contractibus est abstinendum, in qui adsunt dictæ præsumptiones uel aliquæ ex eis & ad hoc uide Inno. in c. in ciuitate. in fi. & ibi per Doct. de usu. Nam hoc tutius est ergo sequendum, ut dixi, & maxime cum huiusmodi contractus inuenti, & inchoati fuerunt ab usurarius. qui dimissis actibus mutui nec uideantur usurarii, iuuenerunt hunc modũ uel nominis & usuræ palliatæ. Quia primo faciunt contractum puræ emptionis. Secundo faciunt contractum locationis eiusdem rei. Tertio faciunt pactum de retrouendẽdo, secundum Host. & Ioan. An. in d. c. ed nostriã extra de emp. & uen. ut dixi supra in prin. huius tractatus, nec iuuari quis uelit ciuitatis, uel loci consuetudine. quia non tam spectandum est, quod Veronæ uel alibi factum est, quam quod fieri debebat. ar. l. licet. in fi. ff. de offi. præsi & in c. cum causam. extra de elect. Verum quia multi & infiniti pene cõtractus huiusmodi celebrati sunt in ciuit. Veronæ, ac etiam quotidie celebrantur, qui sine scandalo ut simulati & fœneratitii minime rescindi possent. credo, quod bonum esset legẽ uel statutum fieri, quod omnes huiusmodi contractus celebrati non improbentur, dummodo non essent manifeste in fraudem usurarũ celebrati, & quod omnes iam celebrati reducerentur ad iustum pretium, quodque de cętero nullus possit huiusmodi contractus celebrari. sicut in simili statutum fuit de decimis, in conf. Lateranensi, tempore Alexãdri Papæ Tertii, anno domini milesimo 179 ut habetur per Ioan. An. & Doct. in c. cum apostolica. extra de his quæ fiunt a præla. sine cõensu c. per eundem Ioan. And. in c. statuto. de decimis li. 6. In nouella. † Tolerat. n. ecclesiã quandoque ẽt crimen propter scandalũ ut 4 di. denique. & 1. q. 7. quoties. & 8. q. 1. ordinis. & 23. q. 3. ipsa pietas. & c. nõ potest.
120 Similiter tollerat ratione multitudinis, ut 50. dist. ut constitueretur. & habetur in iuribus superius allegatis.

a Conscientia *Conscientiam qui lædit, ædificat ad gehennam in Spe. de aduoc. § utrinsque uer. item caueat. c. per tuas de Simo & c per literas. de resti spo. 28. q. . . § ex his.*

b Cognitor. *Deus cognitor est occultorum 37. q. 2. erubescant c nemo de ind. Cle. exiui. §. quamuis. de uerb sig. c. a nobis. de sen. exc.*

c Salutem animæ suæ *Anima si detrimentum patiatur homini nihil prodest, etiam si totum mundũ lucretur, in Spe deposi. §. 5 uersic. obligatus. Adde tex. in c. Matthæus de Sim.*

d Culpa. *Culpa maior est in faciendo, quã in omittendo. l. si seruum. §. sequitur de uerb. obl & no. in l si mora. ff sol mat Bal in l pignus. 10 col. de pig. act.*

FINIS.

BARTHOLOMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS I.V.D.

REPETITIO L. SI FUGITIVI.
Cum Authen. sed nouo iure. c. de seruis fugitiuis.

Vbi abunde tractatur de pœna furtum, & latronum maxime in Authen. Sed nouo iure.

SUMMARIUM.

1 *Serui si in actu transeundi ad hostes deprehendantur pœna pedis, aut metalli puniuntur.*
2 *Pes quomodo capiatur.*
3 *Barbari dicuntur hostes populi R.*
4 *Puniri quis debet in eo, in quo deliquit.*
5 *Pedis in amputatione quomodo, & quibus in casibus quispiam puniatur.*
6 *Mêbri amputatio est totius corporis debilitatio.*
7 *Membrum quando debilitatum dicatur.*
8 *Verbum dederit, quomodo cap atur.*
9 *Affectus non punitur si non sequatur effectus.*
10 *Qualitas delictorû a pœnæ qualitate iudicatur.*
11 *Regula est quod mitius punitur motus ad actû, quam actus consummatus.*
12 *Statutorum in pœnis l is. qui cum telo locum nô habet.*
13 *Sententia humanior sequenda est.*
14 *Barbarici qui proprie sint.*
15 *Seruus fugitiuus cur in pedis amputatione puniri debeat.*
16 *Pœna in metallum, & operis metalli, & ministerij metallorum quæ dicatur.*
17 *Pœna similis pedis amputationi quæ dicatur.*
18 *Dictio al ter, quid importet.*
19 *Dictio ceteri, an similitudinem implicet.*
20 *Dictio eadem, an per omnia idem includat.*
21 *Dictio aliter, quid significet.*
22 *Pœnæ plures alternatiue quando ponuntur, cuius electio sit.*
23 *Maritus si de rebus sibi dotem datis electionem sibi seruauit, si non eligat, in uxorem electio transfertur.*
24 *Pœna statuti quando irrogari debeat, iudex aliâ imponere nô potest, si ipsum seruare iurauerit.*
25 *Electio non potest cadere, nisi inter plura.*
26 *Statuti pœnam de membri amputatione, quibus in casibus iudex dispensare poterit.*
27 *Statutum disponens, quòd occidens occidatur, quomodo intelligatur.*
28 *Dolus, & non dolus æque puniri non debent.*
29 *Pœna corporali, uel capitali dolus semper subintelligitur.*
30 *Statutum pœnam corporalem imponens, quomodo à doctis assessoribus intelligi debeat.*
31 *Statutum de pœna pecuniaria disponens, quod si non soluerit, infra mensem decapitet, quomodo intelligatur.*
32 *Homicidium lasciuia committens, siue ludens ad saxa, vel ad n' uem, mitius puniri debet.*
33 *Pœna atrox ubi per statutum imponitur, salsê lata culpa subintelligitur.*
34 *Pœna si per statutum limitata fuerit, iudex arbitrium non habet.*
35 *Pœna quando est unica, incerta tamen, & indeterminata à lege, uel statuto, an iudicis electio sit.*
36 *Pœna quando in iudicis arbitrio existit, quid se qui debeat.*
37 *Iudex in arbitrarijs rigorem sequi non debet.*
38 *Iudex in arbitrarijs in mitiorem partem inclinare debet.*
39 *Iudex usque ad pœnæ ordinariæ quantitatem arbitrari potest quando loco ordinariæ pœnâ ad iudicantis arbitrium pœna relinquitur.*
40 *Potestas si arbitrium habeat puniendi fures in plus, & minus quam statutum dixerit, debet intelligi in plus, & sic quod eadem speciei plus sit.*

41 *Statu-*

41 Statutum si dixerit, quod aliquis puniatur pœna pedis uel alia, intelligitur de simili.

42 Statutum si dixerit quod aliquis debeat puniri plus & minus arbitrio potestatis, de quanta quantitate intelligitur.

43 Statutum Veronense dicens quòd puniatur arbitrio potestatis, boni iudicis arbitrio intelligitur.

44 Statutum si dictauerit, quòd si quid dederit alicui alapam, condemnetur in quinquaginta libris denariorum, & plus & minus arbitrio potestatis, ultra centum libras potestas arbitrari non debet.

45 Compromissum quando factum est cum prorogandi potestate, mensura temporis prolungati non potest esse maior, quam mensura temporis principalis.

46 Statutum quando iudici arbitrium dat, non specificanda aliquam pœnam, usque ad quam pœnam transire possit.

47 Dictio uel inter diuersa ponitur.

48 Pœnæ arbitrariæ usque ad mortem propter facinoris excessum inclusiue extenduntur.

49 Statutum si dixerit, quod pœna sit in arbitrio iudicis, & usque ad pœnam mortis, quomodo tale statutum intelligatur.

50 Pœna in arbitrariis quæ & qualis imponi possit.

51 Leges transgredi licet propter criminis enormitatem.

52 Pœna qualis imponi ualeat, si iudex arbitrium habeat non simpliciter, sed generaliter in inquirendo, procedendo, torquendo, puniendo, banniendo, & condemnando, &c.

53 Pœna qualis imponi debeat, quando non est certa, & determinata per ius commune, uel statutum, sed per consuetudinem.

54 Pœna quæ imponi debeat, quando nullo modo est certa, uel à lege determinata.

55 Legis casus ubi fuerit, ibi nulla dubitatio est.

56 Pœna quando arbitraria est, quid agendum, remissiue.

57 Pœnæ duæ uel plures alternatiuæ, quando à lege uel statuto imponuntur, cuius sit electio pœnæ, iudicis scilicet, an rei.

58 Electio est dare debentis in alternatiuis.

59 Pœna alternatiua quando corporalis est, an iudicis electio sit.

60 Iudex non potest dare electionem reo eligendi sibi mortem, quam uult.

61 Fideiubere, nec etiam obligare se potest quis pro alio ad corporalem pœnam.

62 Pœna duplex alternatiua, si à lege uel statuto imponatur, ipsius iudicis electio est.

63 Pœna corporalis quantumcunque minima, est maior regulariter quantumcunque pecuniaria pœna.

64 Pœnis inalternatiuis, quando una pœna corporalis est, alia pecuniaria, cuius electio sit.

65 Statuti forma, si imponatur pœna portantibus bladum, uel farinam uel quid aliud extra districtum, & inuenti sunt aliqui portantes, & capti, antequam districtum exiuerint, an statuti pœna puniri debeant.

66 Statutorum in pœnis regulariter, quid inspiciatur.

67 Delicto non caret qui delinquere inchoauit.

68 Coniecturæ portantium bladum extra territorium quæ sint.

69 Bladum extra territorium portantes si deprahensi fuerint, an puniri ere poterunt.

70 Bladum extra territorium si nondum aliqui portare cœperunt, & sic in itinere reperiti non fuerunt, sed tantum fecerunt aptare salmas ad portandum frumentum, an puniri debeant.

71 Bladum portantes si in itinere reperti non fuerint, sed præparauerunt frumentum in domo ipsum occultando, uel in aliquo alio loco occulto locando, ut postea portare possint, an puniuntur.

72 Bladum portantes si solum uisi fuerunt, sed non capti an in statuti pœnam incidant, ac si capti fuissent.

73 Verbum, inuentus, non uerificatur in solo aspectu, sed apprehensionem requirit.

74 Statutum si dixerit si quis fuerit inuentus cum armis si captus non sit, an inuentus dicatur.

75 Statuto si caueatur, quòd quicunque inuentus fuerit cum cultello soluat 10. si quispiam tantum uisus fuerit, an soluere debeat.

76 Statutum si dixerit, quod dominæ cum perlis in uesta soluant 10. si per officialem uisæ fuerint, sed non apprahensæ, an teneantur.

77 Inuentarium dicitur, quia reperta & inuenta in bonis pupilli ibi describuntur.

78 Tutor licet de omnibus rebus pupilli inuentarium facere teneatur, de quibus in bonis suis non reperitur non tenetur in inuentario ponere antequam exigat.

79 Statutum si puniat inuentum cum armis uel ludentem ad ludum azardi, an ludentem commisso ctum puniri poterit.

80 Statutum si dictauerit, quod si quis inuentus fuerit committere homicidium, capite puniatur,

an inuentus dicatur, qui commisit, licet in sla grani crimine repertus non sit.

81 *Statutum si dictauerit, quòd si quis inuentus fuerit arma portare, puniatur in tantum, quomodo tale statutum intelligatur.*

82 *Ire per ciuitatem de nocte, uel per domos alienas, licitum non est.*

83 *Accusatus si quispiam fuerit, quòd extraxit bladum, uel aliquid aliud prohibitum extra districtum, uel quòd portauit arma, uel quòd iuit de nocte, an accusatus, si probatum est per testes, puniri debeat.*

84 *Statutum si disposuerit quòd si quis fuerit inuentus ludere ad taxillos, uel tenere ludum taxillorum, puniatur in 10 & medietas sit accusatoris. si aliquis accusatus fuerit, quòd lusera ad taxillos, uel ludum taxillorum tenuerat, & accusator hoc per testes probauerit, nunquid dimidiam habere debeat.*

85 *Statutum si dixerit, quòd qui fuerit deprehensus portare bladum extra districtum, uel cum armis, tali pœna puniatur, si probatum fuerit, quòd aliquis bladum extra districtum portauerit, uel etiam portauerit arma non tamē cum blado uel cum armis captus fuerit, an pœna statuti puniri debeat.*

86 *Membrum quid dicatur, & quid membri appellatione ueniat.*

SI fugitiui: quia in ista l. & au
thent. sed nouo iure. quæ se-
quitur, ponitur mā, quibus
pœnis puniti pñi sutes & la-
trones, & est utilis & quoti-
diana, & nō perfecte exami-
nata per Doct. ideo decreui hanc l. cum di.
cta auth. declarare plenius & clarius q̃ per
Doct. hic, uel alibi scriptum reperiatur. Et
1 hoc d. in summa ista l. si fugitiui. † Si serui
in actu transeundi ad hostes deprehendan-
tur, pœna pedis, aut metalli puniuntur. hoc
dicit secundum Bart. uel sic. secundum Bald.
Serui ad barbaros in actu fugæ deprehensi,
grauiter pro motu iudicis puniuntur, muti-
latione, scilicet pedis. aut pœna metalli, aut
alia simili, arbitrio iudicis. h. d. In text. ibi
cum transeunt dic, idest, dum sunt in itine-
2 re. † In text. ibi, pede. dic quòd hic accipitur
pes pro extrema parte corporis, ut dicitur
in rubr. C. de pedaneis iudi. Alibi accipitur
pes pro mensura, & talis pes debet esse 16.
digitorum, secundum Isidorum in libro ety-
mologiarum, de mensuris agrorum, & not.
glo. 17. quæst. 4. sicut & Alber. de Ros. in l. 2.
circa princ. supra, de his qui ad eccl. confu.
& Bal in l. 1. ff. si quis cau. & d. Bar. de Sal. in
l. 1. antepe. q. C. de interdi. & Fl. in l. uiæ lati
tudo. ff. de ser. rust. præd. & per Bart. in l. in
3 itinere. ubi dixi. ff. de uer. sign. No. primo, q
seruus fugiens ad hostes populi R. quos hic
appellat barbaros, debet puniri pœna pe-
4 dis, uel metalli, aut alia simili. † Nota se-
cundo, q quis debet in eo puniri, in quo de
liquit, & hoc no in gl. in uerbo, amputatio,
et est text. in c. an sit. extra de appel. et ibi gl.
fi. in fi. allegat ad hoc etiam c. pastoralis. ex-
tra de iure patr. et c. literas. extra de t.pibus
ordinādorum. Et ideo dicit hic Bal. in princ.
quòd in eo instrumēto corporis punitur qs,
cum quo principaliter deliquit. vnde si cur-
sor est dignus mutilationem membri, ampu
tatur sibi pes. si testis, lingua si scriptos, ma-
nus. per hanc l. licet hodie excepta manu,
nullum membrum debeat mutilari, ut in au
th. sed nouo iure. infra, eo. Nisi aliter se hēet
consuetudo, iuxta not. in l. capitalium. § fa-
5 mosos. ff. de pœ. de quo infra dicetur. † Not.
tertio hic unum casum, in quo quis punitur
amputatione pedis. Item adde alium, si quis
alium percusserit, ita quòd pedem amit-
tat: Exodi 21. uersic. si rixati fuerint. Item
qui falsum testimonium dixerit contra ali-
quem in causa, ex qua debeat pedem amitte
re. Deuteronomii 10. uer. cum quis diligen
6 tissime. † Not. quarto tex. ibi, pede amputa-
to debilitentur, secundum Bald. hic in fin. q
amputatio membri, est debilitatio hominis
s. totius corporis. sed debilitatio unius mem
bri, est impedimentum principale officii ip-
sius membri. vnde oculus nō dr debilitatus
licet sit aliqualiter deturpatus, allegat ad
hoc. ff. de ædil. edict. l. idem Offilius in prin.
7 Quando autem dicatur membrum debilita
tum, uide Ang. in l. non solum. ff. de rei uēd.
et in l. publicorum. ad fi. ff. de publicis iudi.
Opponitur cōtra istam l. de l. si quis aliquid.
§. transfugæ. ff. de pœnis. ubi dr, quod trans
fugientes ad hostes, aut uiui exurantur, aut
furca suspendantur. Sol. ibi transfuga fuit
deprehensus delicto consummato, hic uero
dum esset in itinere. ita soluit gl. hic. et ibi et
hoc probat text. hic. dum dicit, cū tran srūt,
et ita tenent hic Doct. Sed Petrus de Bella
Pertica, ut refert hic Cy. aliter intellexit. nam
ipse

ipse dicit, ꝙ hic, & in contrario delictũ fuit consommatum. Et ideo ipse intelligit istum tex. sic. s. serui transeuntes ad barbaros deprę hẽdantur. s. postea. sed tunc vr̃ obstare, quia ſm hoc mitius punitur seruus, quia in pede, vt hic, q̃ liber, quia ille in capite. ut in d. §. transfugæ, quod est contra l. Pedius. ff. de incendio, ruin. nau. Ipse respondit, ꝙ uerum est, ꝙ plus punitur liber, q̃ seruus, ceteris qualitatibus delicti præcedentibus pariter, sed hic non est paritas delicti, quia seruis nõ reuelamus consi ia nostra. sed liberis, ideo. acrius puniuntur, ut d. §. transfugæ, & cum ista opi. transit hic Cyn. Hæc opinio non est uera, nec tenetur cõiter. nam ex contra istũ text. ibi depræhendantur, & ibi, transeuntes. præsupponit. n. ꝙ capiantur eo t. pe, quo trã seunt, & sic dum sunt in itinere. Et pro hoc facit opi. gl. in l. arboribus. §. si i verbo, vsusfructus. ff. de usufr. vbi dicit, lupus exit syluã, non tñ exiuit. Opponitur secundo contra istam sol. de leg. 2. §. is qui. ff. de re milit. vbi dr̃, ꝙ is, qui uolens transfugere, appræhensus est, punitur capite, & sic præsupponit ꝙ fuit appræhensius in fuga, dum dicit, uolens transfugere. ꝓ hoc gl. no. in d. l. arboribus. §. si. in uerbo, ususfructus ff. de usufr. So. ibi exponitur, uolens transfugere. i. uoluntarie transfugit. sic ponitur in l. si ff. de re. di. ita dicit gl. in d. §. is qui, & pro ista sol. facit glo. in d. l. si. quę exponit, uoluerit. i. uoluntarie trã scenderit ad idem tex. cum gl. in l. quod si ab initio. ff. si cert. pet. & tex. cũ gl. in uerbo, si

8 uoluerit. in l. 1. ff. de le. 2. † Itẽ ꝓ hoc ẽt tex. in l. 1. §. 1. ff. de adimẽ. leg. & ibi Bar. qui dicit. no. ista uerba, non dederit. qa intelliguntur. i. dare non debuerit facit etiam ad hoc quod no. Bar. in l. si uxori. §. cum ita. ff. de auro & argento lega. & in l. sed Iul. §. quod dr̃ ff. ad Mace. Ista solutio videt̃ diuinare, & uio lare istũ text. ideo dicunt quidã, ut refert hic Cyn. ꝙ ille §. concordat cum ista l. quia hic est pœna capitalis. s. abscisio membri, ut no. in l. 1. C. de officio eius. qui uicẽ alterius gerit. Sed hæc solutio est cõtra l. 2. in princip. ff. de pœ. & l. edicto. §. rei capitalis. ff. de bono. pos. & l. licet capitalis. ff. de uerb. signi.

9 † Vnde ut intellexit glossa. hæc est uerior. s. ut nõ sic puniatur affectus, i eff. ctus nõ est consummatus, sicut si esset cõsummatus, & in hoc concordat Iac. de Rauenna, & Iacob. Are. & est ẽt humanior, iuxta ea, quæ hñr in l. si quis non dicam rapere. C. de episc. & cle. & in l. sagittarios. ff. de pœn. Oppon. tertio contra prædicta. Nam delictũ fugæ est atro-

10 cissimum, ut patet ex gñe pœne. † Quia delictorum qualitas, iudicatur a pœnæ qualitate, ut ff. de publ. iud. l. 2. & no. in l. trãsigere. C. de transact. ubi ꝑ Cy in 10. q. sed in atrocissimis, motus ad delictum punitur, ac si delictum esset cõsummatum, ut supra de episc. & cler. si quis non dicam rapere, & in l. is q cum telo. C. ad legem Corn. de sic. Sol. ſm

11 Bald. † hic ponitur regula, quòd mitius punitur motus ad actum, q̃ actus cõsummatus, sed leges contrariæ loquuntur in casibus, specialibus. s. qñ qs attentat pudicitiam, uel homicidium procedendo ad actum, suo fina li intentu annexum. vel dic econtra, qđ in legibus contrariis ponitur regula, quæ fallit in lege nostra, quia lex ultra procedit distinguendo pœnas inchoati, uel consummati delicti, uel dic et tertio, qđ in pœna sanguinis, semper iudex debet esse mitior, ut hic Secus

12 in alii pœnis. subdit tñ hic Bal. no. † ꝙ in pœnis statutorum non habet locum l. is qui cũ telo, quia statuta disponũt de actu secundu effectũ ut nota. in Spec. de accus. §. 1. et hæc est generalis consuetudo, quæ non indiget probatione, sic supra de iudiciis. l. rem non nouã. Oppono quarto, et uidet̃ ꝙ imo transfuga, etiam delicto non consummato, potest puniri pœna mortis, ut est tex. in l. in eisdẽ. §. fin. ff. ad legem Corneliam de sicariis, ubi dicitur, transfugas ubicunq; inuenti fuerint quasi hostes ĩterficere licet, & oportet, et sic dũ dicit, ubicunq; inuenti fuerint, uidetur intelligere siue in itinere, siue consummato itinere, inueniantur, ꝙ æqualiter puniantur. Solu. glos. in dicto §. transfugæ. intelligit illum textum ꝙ facto flagitio, ut tollat con-

13 trarium huius l. et bene. † Et ista sententia est humanior, ꝓ qua facit l. aut facta. §. euenit. ff. de pœ. et quod not. in d. l. si quis non dicam rapere. C. de episc. et cler. et in d. l. is cũ

14 telo ad l. Cor. de sicariis. † Quæro 1. quia hic dicitur, ad barbaros transeuntes. qui dicantur barbari, seu barbarici. Et glos. hic respondet, ꝙ sunt hostes populi Romani allegat l. 2. C. de commerciis & mercatoribus, et est textus in l. penultima, et finali. C. de captiuis et postlim. reuer. et no. gl. in d. l. fin. in uerbo, barbaris, et itẽ no. Azo in sum. C. de cõmerciis et mercator. sed Festus Pompeius dicit

dicit barbaricum appellatur clamor, exercitatio, [illegible] quæ barbari utūtur. Albi accepitur [illegible] s. id est, ignotæ, ut est text. in [illegible] §. [illegible] testator. & [illegible] Barbaræ. sup. a de episcopis & [illegible] eidem Festus Pompeius, dicit Barbari dicebantur antiquitus omnes
15 gentes exceptis Græcis, & latinis. † Quæro [illegible] hic dicitur ꝙ fugitiuus seruus de [illegible] puniri [illegible] amputatione pedis. Et glo. hic [illegible] amputatio, respondere, quia in eo [illegible] debet quis puniri. de quo [illegible] supra in 2 notab. Quibus [illegible] ꝙ [illegible] quis debet puniri. in quo [illegible] text. in l. capitalium. §. famosi [illegible] & est textus in l. 3. in prin. ff. de [illegible] §. idem Imperator. ff. de [illegible] ut iudices sine quo. Insti. a [illegible] §. [illegible] & ibi gl. pen. collat. 2. & [illegible] omnes obediant iudici prouin
16 [illegible] coll. 5. † Quæro 3. quæ [illegible] metallum, & operis metalli, [illegible] metall[illegible] gl. hic in uerbo, me [illegible] ff. de [illegible] l. aut damnum. §. [illegible] §. ministerium. & uide [illegible] Inst. quibus modis ius patriæ [illegible] §. pœnæ seruus. in uerbo,
17 [illegible] † Quæro 4. de qua pœna intel [illegible] aut [illegible] & [illegible] respondet ꝙ
18 [illegible] uel extraordinaria. † Ex [illegible] ꝙ dictio alius, alia, aliud, impor[illegible] & [illegible] dictio, [illegible] ad hoc tempe[illegible] uerbo, [illegible] facit quod no. [illegible] in l. [illegible] supra [illegible] quando [illegible] dictio, alius, non [illegible] scriptura in qua [illegible] & alii duo [illegible] §. quæritur [illegible] quæ [illegible] Bal. & Doct. [illegible] quæ [illegible] & quem. [illegible] lem [illegible] ita no. [illegible] de [illegible] er. [illegible] facit gl. [illegible] §. [illegible] de [illegible] & pu. & est [illegible] nulla [illegible] cauta [illegible] extra de procur. & no. Nic. de

Neap. & in And. de Pisis, in l. sed reprobari, in princ. ff. de excus. tut. Et de hoc, an dictio alius, alia, aliud, sit implicatiua similium, uel non uide in locis præalle. & maxime in d. §. quæritur, & per tex. gl. & Doct. in c. Rodulphus. extra de resc. & in c. fides apost. eo. tit.
19 † Sed quid de uerbo, cæteri, an implicet similitudinē; uide tex. gl. & Bal. in d. l. non solū. §. quæritur. ff. de proc. & uide tex. 55. distin. Ce
20 nomanensem. Itē quid de dictione eadē, an implicet, seu includat idem per omnia; dic ꝙ non ut est tex. cum gl. in l. 3. siue ꝓ fratre. &
21 ibi per Doct. C. de neg. gest. † Item quid de dictione alter, dic uel alterius cuiuscunq; con
22 tractus. † Quæro 5. quia hic ponuntur tres pœnæ alternatiuæ, cuius sit electio. & uidetur ꝙ sit eius, qui debet puniri, quia in alternatiuis, electio est dare debentis. l. plerunq; in fi. ff. de iure dot. In contrarium sentit hic gl. fi. dum dicit, aut extra ordinem, nam intelligetur prima, arbitrio iudicis, ut est tex. in l. ho. die. ff. de pę. & nor. glo. 3. in l. 1. infra qui admitti ad bonorum possessionem ꝑnt. Item quia si esset in potestate rei, iam pœna deduceretur ad nihilum, & sic frustra lex pœnam imposuisse. Cygnus hic tenet ꝙ sit electio iudicis. arg. l. 1. ff. de eff. act. & in Iac. de Rauen.
2 na, & Petrum. Bar. uero in l. quicunque. & in l. 1. §. exp[illegible]iores, ff. de effractoribus, sic distinguit. Quandoque uerba imponentia pœnam diriguntur ad iudicem, quandoq; diriguntur ad reum quandoq; sunt dubia, primo casu, qñ diriguntur ad iudicem, quia dicunt puniantur, condemnentur, & similia & tunc est electio iudicis. ita loquitur hic, dum dicit, afficiantur. facit ad hoc [illegible] mur. & Inst. de iniuriis. §. summa. Secundo casu, quando uerba diriguntur ad reum, tunc electio est rei, ut est in l. quicunque. in princ. infra eo. ibi, reddat & hæc distinctio, an uerba referantur a [illegible] probatur per gl. in l. [illegible] dum [illegible] distinctionem [illegible] Tertio casu, quando uerba sunt dubia, ut [illegible] statutum, si pœna pedis [illegible] & [illegible] bus sit electio iudicis [illegible] §. [illegible] ff. de effractoribus. In pecuniariis [illegible] electio rei, ut [illegible] plerunque, in fi. ff. de iure dot. Sed Bal. in d. l. quicunque [illegible] in omnibus contra Bartol. [illegible] ꝙ non est differentia, siue uerba legis uel statuti

dist-

dirigantur ad iudicem,siue ad paitem,& ad d. gl.in l.Lucio.ff de leg 2.rñdet,ꝙ illa loqui tur in creditore fauorabili,hic in odioso . Ex quo infert Bal.in d.l.quicunque.ꝙ licet statu tum dicat,iudex extrahi faciat oculum , uel amputari linguam,interpretabitur, ꝓut ele gerit reus.i.miserabilem electionem sibi esse cõcessam.nam illa est mitior pœna,quę ipsi eligẽti uidetur minor:ut intelligatur legislator aliqud misericorditer inter asperrimas pœ. nas miscuisse. Item dicit Bald.ꝙ distinctio Bart.inter pœnam pecuniariam,& corpora lem,non placet sibi:cum in pœnas corpora- libus:mitius sit agendum : presertim si per. sona non sit utilis , per l.si de interpretatio. ne.ff de pœ .& ideo dicit,ꝙ putat rei esse ele ctionem,quia pœna est alternatiua legis,uel statuti,quia utraque est certa,& purgat deli ctum . Item in practica de hoc ante sententiam interrogabitur per iudicem,& si non eliget, & tunc eliget iudex ex potestate sibi data,per legem,hodie.ff.de pę.& sententia feretur nõ alternatiua contrahere debeat secum exrcu tionẽ,ut l.qui ultimo.ff.de pœ.quod non fa ceret sententia alternatiua.simile not.in l. t.
23 §.exactio. C.de rei vxo. act.per gl.in uerbo , re stituendis.† Vbi dr,ꝙ si de rebus æstima tis datis in dotem,maritus seruauit sibi ele. ctionem, maritus eliget: quod si non facit , trãsfertur electio in uxorem,ut l.1. ff.de fol conuncta l. plerunque §. fin. ff.de iure d t. Item dicit Bald. ꝙ non est bona distinctio quam faciunt aliqui sic,ut est Andr.de Pisis. qui dicunt , ꝙ aut per condemnationem fit seruus pænæ: puta,dicit statutum, decapite tur,uel suspendatur,& tunc est electio iudi- cis,quia seruus pœnæ non potest eligere.ar gumento l.ex facto. §.si quis togatus. ff. ad Treb.aut non fit seruus pœnæ,& est electio rei,nam ista electio,ſm Bald.non in iure sed in facto consistit,quę nõ s est,ut l.hos accusl. §.omnibus ff de accus. ego aũt circa p dicta aliter sentio,pro cuius declaratione distin guas.Aut unica tñ pœna est ĩposita à lege , uel statuto , aut duæ uel plures alternatiue. Primo casu qñ unica tñ pœna est imposita & tunc subdistinguitur; Aut illa pœna impo sita est certa,& determinata aut incerta,& in determinata.Qñ est unica tñ pœna certa de terminata à lege,uel statuto,& tunc a uerbi legis,uel statuti non est recedendum, quan tumcunque uerba sint dura.l. prospexit. ff.

qui & à qbus.sic illa pœna est [illegible]
facit l.nõ alr̃ ff.de leg.3 & ma [illegible]
tũ loquitur im perat iue d [illegible]
24 sum iudicẽ.† Nã tunc iudex n [illegible]
nere aliã pœnã q̃ pę ã statuit [illegible]
iurauit,ſm Bal q ita not.in l.in [illegible]
de furtis.nec in hoc casu conue [illegible]
tio,cuius sit electio.ex quo st [illegible]
25 † Quia electio non põt ca [illegible]
ra,ut l. si illud aut [illegible]
ẽt Bart in l.1.infra.de fu [illegible]
dere dispensatio,& ista a [illegible]
26 tinet† Vt si statutum dic [illegible]
manus,& a.iqs e ita puer,ue [illegible]
tim moreretũ põt iudex [illegible]
tur,nec poterit appellari,a [illegible]
posthumus.in fi.& ꝓ hocu [illegible]
l.auxiliũ.§.in del ibi, [illegible]
ratio ętaris,aut medio [illegible]
rit.& ibi gl in uerbo,mil [illegible]
de rex.in l.aut facta § p [illegible]
hoc casu,qñ est unica pœna,ca [illegible]
27 satio, sed interpretatio.† V [illegible]
ꝙ occidẽs occi [illegible],ut in eo, [illegible]
niatur,modo si culpa,nõ [illegible]
mortuus es dicit B in d. [illegible]
non debeo mori.& a [illegible]
la potest appellari [illegible]
ter inte d ta,ut ff.de orig [illegible]
diurius.E ist inter preta [illegible]
& ideo habet [illegible]
naturale ꝙ [illegible]
28 [illegible] † [illegible]
æque [illegible] & [illegible]
C [illegible] de [illegible]
non est [illegible]
[illegible],& eg [illegible]
tiam [illegible] , [illegible]
non p umus. Item [illegible]
29 [illegible] l. in [illegible] † [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ne innoc [illegible]
l.si seru [illegible]
qu s i [illegible]
de Iudice [illegible]
electo. l. damo [illegible] § [illegible]
Iudiace. ita dicit [illegible]

quicunque. [illegible]nfra eodem. Et quod dixi, quod ubicunque de pe[illegible]a corporali, uel capitali lo q[illegible]mur, subint[illegible]gitur dolus, die idem not. Ba[illegible] in [illegible] [illegible]ta o[illegible]er[illegible]. infra, qui accusari non
30 poss int. † V[illegible] dicit, quod si statutum imponit pœnam personalem pro homicidio, puta, quod occidēs occi[illegible]atur, nisi occidens oc[illegible]c[illegible]t dolose, & ex proposito, nō habet locū pœ[illegible]a statuti, uel ius commune, sed debet aliter [illegible] ius [illegible]ri. Et idem dicit Paul. de Cas. i[illegible] C. [illegible] senatores uel clarissimi. ubi dic[illegible] quo[illegible] si statutum disponit, quod homicidi[illegible] [illegible]tetur, & a[illegible]quis per cul[illegible]ā sine do. [illegible] cit hominem, ass[illegible]ssores ignorātes c[illegible] [illegible] dicere, quod non debemus di[illegible] [illegible] sed simpliciter stare uerbis statuti [illegible] spi[illegible]tur animus, sed factum, ut [illegible] §. [illegible]s. ff. ad l. Cor de sic. facit l. palam. §. [illegible] bi, quia fa[illegible]um lec. non sentē[illegible] [illegible] ff. [illegible]e ri. nup Tamen ipse Pa. in d. [illegible] [illegible]e[illegible]. uel c[illegible]. sequendo [illegible]al. in d. l. da [illegible] [illegible] [illegible]ens, quod [illegible]a seque[illegible] [illegible] de homicid o casua[illegible] [illegible]eberet gs [illegible] quod est contra omnem æquitatem [illegible] t, quod ita pluries consul[illegible], & [illegible] defen[illegible]t. Et idē dicit d. Pau.
31 [illegible] de l[illegible]. Qu[illegible] [illegible]it, quod idē [illegible] statuto [illegible]d condemnet [illegible] pecun[illegible]m [illegible] si non solue[illegible] [illegible] [illegible]tur, si non commi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]cet n[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]in si de legibus, hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]es iudi[illegible] [illegible] a[illegible] u[illegible]uem ut [illegible]ce[illegible]t, si[illegible] [illegible] dolose [illegible]. nam pote [illegible] Bal. in d. l. fata opera, mul[illegible] [illegible] a[illegible]tes & iudices [illegible] [illegible]oritatem [illegible] [illegible]tam, nesciut [illegible] recedere. Ex quo refert præ[illegible] [illegible] in d. l. 1. C. ubi sen. uel clari.
32 [illegible] qu[illegible]lo no[illegible] tempore potius ex [illegible]a [illegible] ex [illegible]o q[illegible]am ꝓiecit lapidē [illegible] [illegible] q[illegible] mo[illegible]uus est quod ip[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mi[illegible]ui pu[illegible]ri. l. pe[illegible] [illegible] [illegible] ar[illegible] [illegible]nnum pro [illegible] [illegible] be[illegible] no[illegible]a, ut [illegible] ad [illegible] [illegible] pueros, uel [illegible] homines lu[illegible]dentes [illegible] ad lapides. sicut ludūt [illegible] ista Veronę uel ad niuem si[illegible] [illegible] multis locis, & aliq in eo ludo occi[illegible]datur [illegible] lapidis, uel niuis. quod oc[illegible]cide[illegible] debe[illegible] pœna mortis, uel corporalis. facit l item si obstetrix. §. sed & si per lasciuiam. cum §. seq. & l. seq. nam ludus. & ꝙ ibi no. ff. ad l. Aquil. & l. omne delictum. §. pe. ibi, per uinum, aut lasciuiam. ff. de ter. mili. Et istud nunquam exeat mentem tuam, quia ualet mille aureos. Sed solennis Doct. An. de Rosel. in c cognoscentes. circa principium, extra de const. uidetur tenere cōtra prædicta, dum dicit, no. hic casum non ponderatum ab aliis doctoribus, quod statutum imponens pœnā ordinariam pro aliquo delicto. uerificatur, si delinquens delinquat culpose. & si non dolose, ut ibi in tex. Sed certe ille tex. non probat. Bene, n. uult. ꝙ culpa puniatur, sed non dicit ꝙ culpa uerificetur in statuto imponente ꝓ delicto pœnam capitalem, uel corporalē. Vnde non recedas ab opi. Bal. & Paul. de Cast. supra quam etiam sequitur Cyn. & Bal. in d. l. 1.
33 ff. de l. † Adde tamen prædictis, quod ubi pęna atrox imponitur per statutum, saltem requiritur lata culpa. quia leuis non est talis culpa. quam lex abhorret, licet extraordinarie puniat. facit quod not. in l. liberorū ff. de his, qui no. inf. ita dicit Bal. in l. quæ fortuitis. in pe. col. circa prin. C. de pig. act. Et per prædicta id limito, quod no. Bald. in l. quid er-
34 go §. pœna grauior. in ul. col. in prin. ff. de his qui no. inf. † Vbi dicit, quod quādo pœna est limitata per statutū, iudex non habet arbitriū per l hodie ff. de pœ. quia statutum est tenaciter obseruādum. arg. l. si quis reum. de cust. reor. nam per talia statuta specialia, uidetur esse derogatum illi gñali regulæ l. hodie. arg. l. sanctio legū. ff. de pœ. cum in nouis legibus non habeat locum regula l hodie. Nam istud d[illegible] B[illegible]l. debet intelligi, nisi ex causa fiat dispensatio, ut dixi supra de puero & de sene, item, nisi fiat de iure interpretatio, ut dixi supra de
35 statuto imponente pęnam corporalem, ut intelligatur [illegible] dolus interueneiit. Quando uero unica pœna est incerta, & indeterminata a lege, uel statuto, & hoc casu semper est electio iudicis, & talis pœna dicitur arbitraria, & sic statur arbitrio iudicis. ut est tex. quid ita de ber intelligi in l. i. §. expilatores. ff. de extr. [illegible]i. quibus nulla [illegible]pālis pœna. & est tex. in l. hodie ff. de pœ. [illegible] sic dicit, hodie licet ei qui extraordinem de crimine cognoscit, quā uult senten-
36 tiam ferre. uel grauiorem, uel leuiorem, ita si † ut in utroque moderationem nō excedat. Circa hoc tamen, quando pœna est in arbitrio iudicis non determinata a l. & sic ubi pœna

næ sunt arbitrariæ, dic quod debet intelligi, quod iudices, quia arbitrantur secũdum mẽtem legis, siue iuris, & arbitrii intellectu, secundum rationes, ita no. dicit Bal. in c. § iudices. in prin. 2 col. uer. no. quod arbitria in ti. de pac. iuita fit. Vel secundum consuetudinẽ, ut no. gl. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his q no. inf. & uide ad hoc gl. in d. l. hodie. & glo. in l. respiciendum. in prin. ff. de pœ. & in l. athletas. in §. calumn. in uers. ex utraque parte. ff. de his qui no. infa. & uide Gand. de maleficiis in rub. utrum pœna possit augeri, uel minui

37 uer. fi. † Item non debet in arbitriis iudex sequi rigorem scriptum imo potest etiam sequi æquitatem non scriptam, ut est casus in auth. de defenso ci. ti. in § iusiurandum secũdum unum intellectum. & sic ibi est casus in quo æquitas non scripta, præfertur iuris rigori scripto, secundum D. Ant. de Butr. in c. 1. in 6. col. in uer. oppo. quod ne iudex possit

38 iudicare extra de consti. † Item in arbitriis iudex debet inclinare in mitiorẽ partem, ut ex tri. de off. d. l. c. de causis. non tamen debet esse nimium gratiosus, ut de re iudica. ca. cum æterni. lib. 6. & ibi Ioan. And. in noue. l. ita dicit Bal. in d. l. quicunque. infra eodem quem sequitur Ange. de Are. in suo tract. malefi. in uerbo, amputetur sibi manus dextra in pen. col. & idem no. Bal. in l. 1. in fin. ff. de his qui

39 sunt sui uel alien. iuris. † Item quando loco ordinariæ pœnæ, relinquitur pœna ad arbitrium iudicantis, iudex potest arbitrari usque ad quantitatẽ & pœnæ ordinariæ, cuius loco arbitraria est subrogata, sed non potest illam imponere. ita dicit no. An. de Butr. in c. in quisi. in fi. prin. extra de accus. per gl. no. quæ est

40 ib. in uerbo. aliqui. † Item dicit hic Ang. singularit. per glo. fi. in prin. quod si potestas habet arbitrium puniendi fures in plus & minus, quam statutum dicat, debet intelligi in plus & sic quod sit eadem species pluries, alias non esset plus, imo omnino diuersa quæ differunt in nomine, substantia, & in natura ff. de eu. c. l. caphum. & ff. de auro & arg. le. l. pen. Et ideo si pœna ordin. est pe. non tamen sub[illegible] ad corporalem, quia hic non [illegible] et per modum [illegible] sed per [illegible] tis, ut l. in seruorum ff. de pœ. l. fac. [illegible] lit iur. l. cum fu. ti. cum simi. ibi all. g. in [illegible] & hoc etiam uidetur tenere Bal. in c. conuenit.

41 cu. a. in 5. col. C. de epi. & cle. † Vbi dicit singulariter quod [illegible]

quis puniatur pœna pedis uel alia, [illegible] de simili, unde non intelligitur [illegible] pœna. quia non con[illegible] de amputatione capitis, quia [illegible] est a mutilatione membri, [illegible] tabile, pro mul[illegible] statutis [illegible] rum con[illegible] Veronæ in [illegible] certa & specialis pœna pro de[illegible] postea dic[illegible] & plus & minus arbitrio [illegible] potestatis, & totius curiæ, uel m[illegible] eius, quia si illa pœna spec[illegible] est pecuniaria, non potest tr[illegible] ralem. Sec[illegible] si nõ esset corpo[illegible] bene posset augeri in corpus per [illegible]

42 i. Et Ang. † Item [illegible] quod [illegible] & plus & minus arbitrio dictæ potestatis, [illegible] c. intelliguntur non [illegible] sed rigore dictorum uerborum [illegible] nus. intelligitur de modico, [illegible] ff. de uer. sign. & in d. l. cum fu[illegible] Doct. ff. de in litem iuran. & est [illegible] si ius. §. pater. ff. de [illegible] 2. & uide [illegible] l. Publ. § si ibi. plus non [illegible] intelliguntur illa uerba plus [illegible] trio boni uiri, ut est tex. & [illegible]

43 cum filius §. [illegible] statuto Veronæ [illegible] intelligitur arbitrio boni [illegible] l. continuus. §. cum [illegible] ff. de uerb. [illegible] arbitrium boni uiri de[illegible] transeat pœna pecuniaria, a[illegible] dic secundum Ang. Item [illegible] gnam quantitatem, u[illegible] specifice expressa & [illegible]

44 dem. Exemplum † [illegible] quis [illegible] 50 iu[illegible] & plus & minus [illegible] testatis & c. non d[illegible] rum [illegible] quia [illegible] ultra arbitri[illegible] liter est in d[illegible] hoc uide omnino quod [illegible] c. nõ n[illegible] & non omitt[illegible] omnes [illegible] mus. in prin. C. [illegible] quod [illegible] in c[illegible] Christi [illegible]

45 Aduocatis. in prin. ut. col. [illegible] do est factum compromissum [illegible] rogandi, quod mensura [illegible] esse maior, quam mensura [illegible] nus. & auth. q[illegible] C. quomodo [illegible]

de:

dō iudex quod est multum nota. pro proro gatione cōpromissi, & ēt pro dicto arbitrio statuti, & est singulare, & menti tenendum.
46 †Item est magna dubitatio, an qñ statutum dat arbitrium iudicis, non specificando aliq̄ pœnam, usq; ad quam pœnam possit transi re, dic ꝙ pōt imponere pœnam pecuniariam fisco applicādam, & ēt pœnam capitis, & sic pœnam mortis. ut tenet gl. quæ allegatur ꝓ singulari. Inst. de iniuriis. §. in summa. in uer. extraord. pœna. Sed aliqui Doct. allegant aliam gl. pro simili, in l. pen. C. si aduersus li bertatem: in gl. fi. quæ dicit in persona, uel ar bitrio iudicis. tu aūt allega aliam similem gl. in l. sacrilegii. in prin. ff. in uerbo, consideran dum. ff. ad l. Iul. pec. posset tñ dici, ꝙ d. gl. sen tiunt contra, dum dicit gl. in d. l. pen. in per sona, uel arbitrio iudicis. & gl. in d. l. sacrile gii. ibi, capitis, uel extraordinaria pœna im ponitur. Nam dum dicit extraordinaria, in telligitur. i. arbitraria, ut hr̄ in toto tit. ff. de extraord. crim. facit tex. in l. cum filiusfa. uia tucum. ff. si cer. pet. & inter illa uerba, & pœnā
47 capitis, ponitur dictio uel, † quæ solet poni inter diuersa, ut l. hæc uerba, ille, aut ille. ff. de uerb. sign. ergo uī inferre, ꝙ in pœna ex traord. & arbitraria, nō compræhenditur pœ na capitalis in persona Sed an illa. gl. in d. §. in summa. sit uera, dic ꝙ ēt sequitur Bal. sim plr̄ in l. 1. C. de his qui latr. occ. & idem ēt se quitur in c. 1. in §. iniuria. in princ. In tit. de
48 pac. iuram fir. † Vbi dicit, qđ pœnæ arbitra riæ extenduntur usque ad mortē inclusiue, ꝑ excessum facinoris, ꝑ illam gl. ord. Et idē ēt tenet ipse Bal. in l. fi. ff. de re. di. ubi dicit, ꝑ illam gl. qđ arbitrium datum à l. in malef. ēt ad mortē se extendit, si sit factum nimis gra ue idē Bal. ēt sequitur illam gl. in c. i. in prin. in 5. col. uer sed hic quæro, an ratione gñā lis arbitrii. in tit. de pace tenenda. ubi dicit, ꝙ ratione gñālis arbitrii, pōt fieri condem natio usq; ad mortem, per d. gl. sing. Insti de iniuriis. §. pœna debuit allegare. §. in summa. Et hanc gl. etiam tenuit Nic. de Neap. in l. fi. in fi. ff. ubi pup. educ. deb. ubi dicit, qđ pœna extraord. potest esse usque ad pœnam capi tis. allegat d. gl. in §. in summa. quam (dicit) teneas cordi. & Ang de Aret: in suo tract. ma lefi. in fi. pen. col. transit cum illa glos. & Mat th. de Math. in suis not. in 40. not. tenet etiam illam glo. dicendo, qđ ubi pro aliquo delicto imponitur pœna arbitraria, pōt imponi pœ

na usq; ad mortem inclusiue, per illam gl. in §. in summa. dicit tñ. ꝙ iudex arbitratur, qđ si imponatur maior pœna, q̄ fuerit solita im poni, nisi de consuetudine appareat, dē gra uare & male facere, nisi hoc faciat ex causa, l. hodie. ff. de pœ. & not. in l. quid ergo. §. pœ na grauior. ff. de his qui not. inf. & in l. pen. § ad crimen. ff. de pub. iud. Et eandem gl. §. in summa tenet An. de Aret. insti. de act. §. omnes. in 4. col. Sed Ioan. de Imo. in l. 2. ff. de publ. iud. in uer. quid autem si aliqua pœna. & Ang. de Aret. in suo tract. malefi. in glo. in uerbo, & ibi caput à spatulis amputetur. in
49 fi. sequens Ioan. dicunt, † qđ quandocunq; lex, uel statutum dicit, quod pœna sit in ar bitrio iudicis, & usque ad pœnam mortis, & tunc clarum est, quòd eius arbitrium potest se extendere ad pœnam mortis. ut l. sacrile gii. §. sunt quædam. & ibi casus. ff. de uariis & extraord. crim. Quandoque lex uel statu tum dicit, pœnam esse arbitrio iudicis, dum modo non se extendat ad pœnam mortis. & tunc clarum, qđ illam non poterit impone re. probaē aperte in l. i ff. de fur. & in l. 1. §. ex pilatores. de effractor. & l. i. §. fi. ff. de cri. stell. Quandoq; lex uel statutū simpliciter dicit, pœnā esse in arbitrio iudicis. tunc uidetur, & tanq̄ bonus uir arbitrari debeat, arg. l. uir bo nus. ff. iud. sol. & nota ꝑ gl. & Bar. in l. si quī pēna. ff. de uerb. sign. & per gl. in c. super his. in uerbo, arbitriū. & in uerbo, astringēdo ex tra de accusat. & sic patet, qđ ſm qualitatē facti, alr̄. & alr̄ debeat arbitrari, arg. eius qđ hr̄ in c. sicut dignum. extra de homici. & d. §. sicut quędam. Flo. autem de S. Petro de Bon. in l item si obstetrix. ad fi. prin ff. ad l. Aquil. tenet illā gl. in §. in summa. inst. de iniuriis. li mitando eam, ut habeat locū in delictis con summatis, secus in nō consummatis. qđ est notandū. Sed Bal. in rub. supra. C. de pœ. iud. qui male iudicauit. uidet tenere contrarium. & Ant. de But. in c. de caus. extra de offi. dele. & gl. & Doc. in c. inquisit. in fi. principii, ex tra de accusationibus. & habetur etiam de intellectu d. glo. in §. in summa per And. de Isern. in c. i. in tit. quæ sunt regalia. in usibus feudorum. Item pro hac opinione, ꝙ nō pos sit imponi pœna mortis, uidetur probari, quia si pœna imponitur arbitrio iudicis, pō terit arbitrari de temporali tantum, non de perpetua, nisi aliud fuerit expressum, ut ff. de iuribus balneariis. l. prima, ibi, temporali:

& ille casus non est alibi, secundum Albe. de Ros. ita dicit Franc. Zab. in c. ex literis. in 6. oppos. extra de consti. & idem ipse not. in c. de causis. §. in illis in 1. & 2. not. extra de officio. de le. Tu autem ex omnibus potes prædictos Doc. ad eo concordiam reducere, sic distinguendo.

50 † Si quæritur in arbitrariis, quæ pœna possit uel debeat imponi, distingue. aut pęna est certa & determinata in specie, & expresse à iure communi. Aut per consuetudinem est certa, aut nullo modo est certa, uel determinata. Primo casu, qñ pœna est certa, & determinata in specie à iure cõi. & per formam statuti iudex habet arbitriũ, & tunc aut simpliciter arbitrium procedendi, & determinandi, seu condemnandi super maleficiis, & tũc tale arbitriũ succedit loco pœnæ ordinariæ, & sic ultra eã imo nec ultra eam imponere põt. ita intelligit gl. in c. inquis. in fi. princ. extra de accusat. & qđ ibi no. Ant. de But. & sic dicit, arbitrium debet restringi ad formã iuris cõis, uel municipalis. arg. l. creditor. §. Lucius. & ibi uide Alb. de Ros. ff. mand. & de pœ. l. hod e. & hr̃ per Gand. in suo tract. de malef. in t. t. de q. & tormentis. uer. pen. & per Alb. de Ros. in suo opere statutorũ, in 3. par. q. 33. Et sic debet arbitrari secundum mentẽ legis, siue iuris, & arbitrii intellectus, seu rationis, secundum Bald. in cap. 1. §. iudices. in

51 prin. 3 col. in tit. de pac. iura. fir. † Nisi interueniret enormitas criminis, quia propter enormitatem criminis, licitum est leges transgredi, secundum Innoc. in c. 1. extra de const. & not. Bal. in auth. sed nouo iure. infra, eo ad fi.

52 t. col. † Aut iudex habet arbitrium non simpliciter, sed generaliter in inquirendo, procedendo, torquendo, puniendo, banniendo, & condemnando, & generaliter purum, meũ, & liberum arbitrium in maleficiis, & quasi, nõ obstante iure cõmuni uel statuto, & tũc tale arbitrium multum operatur, tam in specificans q̃ in clausula generali, per ea quæ nota. ff. si quis cautio. l. sed & si quis. §. quasi tum & ad hoc bene facit l. filiusfam. uer. iam uideamus. ff. de don. secũdum Alber. de Ros. qui ita notat in d. opere statut. in 3. parte. q. 33. & hoc casu, licet non declaret, credo qđ iudex poterit arbitrari etiam ultra ius commune, & imponere pœnam etiam capitalẽ. i. mortis, per prædicta, ut aliquid operetur dictum arbitrium ita liberum, & generale. qđ bene nota. pro 1 & 4. statuto statut. 3. lib. statutorum communis Veronæ. † Secundo casu, quando, pęna non est certa & determinata per ius commune uel statutum, sed per consuetudinem, & tunc dicas idem quod dictũ est proxime, qñ pęna est certa de iure cõmuni, quia in dubio non debet excedere pęnam, quæ de consuetudine solet apponi. ut est gl. not. in l. quid ergo. §. pœ. grauior. ff. de his qui not. inf. & glo. in l. hodie ff. de pœ. & supra dixi, ubi allegauit etiam alia circa hoc, nisi haberet iudex liberum, & merum arbitrium &c. quia tunc posset excedere, per ea, quæ statim dixi. Item nisi interueniret enormitas criminis, quia p̱p̱ enormitatem, criminis, licitum est leges transgredi, ut dixi secundum

54 Innoc. & Bald. † Tertio casu, qñ nullo modo pœna est certa, uel determinata à lege. Et tunc subdistinguo: Aut nulla pœna est limitata à statuto, ut quia statutum, uel lex dicit simpliciter ꝙ sit in arbitrio iudicis, uel quòd iudex habeat arbitrium. Aut pęna est limitata cum culpa plus uel minus arbitrio dicti iudicis. Si nullo modo pęna est limitata à lege uel statuto, & tunc aut lex uel statutum dicit, ꝙ possit punire usque ad mortem, uel qđ non possit punire usque ad mortem, & his

55 duobus casibus non est dubium. † quia ubi casus legis, ibi nulla dubitatio. l. ancillæ. C. de furtis. & ita nota. Ioan. de Imol. in l. 2. ff. de pub. iud. Aut lex uel statutum nihil exprimit, sed simpliciter committit arbitrio iudicis. & tunc aut delictum non est consumatum, & non potest iudex uigore arbitrii condemnare usq; ad mortem inclusiue. & ita intelligitur quod no. Fl. in l. itẽ si obstetrix. in fin. princ. ff. ad l. Aquil. Aut delictum fuit consumatum, & tunc bene poterit imponere pęnam usque ad mortem inclusiue. & ita intelligatur d. gl. singularis in d. §. in summa. instit de iniuriis. & ita etiam intelligantur Doct. supra allegat. qui tenent d. glos. Si uero pęna est limitata cum culpa plus uel minus, arbitrio dictæ potestatis, uel iudicis, & tunc poterit imponi maior pœna uigore dicti arbitrii, quàm fuerit limitata à statuto, intelligendo in modica quantitate, arbitrio boni uiri, ita tamen, qđ non possit excedere duplum, siue tantundem, & sic non poterit imponi pœna mortis. & ita intelligantur alii Doct. qui tenent contra gl. in d. §. in summa. Et hoc casu debent cõsiderari uerba statuti.

b Quia aut pœna limitata est pecuniaria, & uigore

vigore dicti arbitrii, per dicta uerba, plus, & minus, non poterit transire ad pœnam corporalem, & eam imponere. vt dixi ẜm Ang. hic. aut pœna limitata est corporalis, videlicet, quòd aliqs puniatur pœna pedis, & tūc nō poterit fieri transitus ad pœnam corporalem maiorem in alio membro, & sic multo magis non poterit imponi pœna capitis, vt dixi supra ẜm Bal. in l. conuenticula in 5. col. C. de episc. & cler. & ita ēt pōt intelligi Doct. qui tenent, quod in arbitrus iudex nō possit imponere pœnam mortis, cōtra gl. in d. §. in summa. instit. de iniuriis. quę omnia tene menti pro intellectu gl. d §. in summa. quia alibi non ita plane, & distinctè examinata

56 reperies.† Et de materia, qñ pœna est arbitraria. vide in locis præall. & adde qđ nota. in l. 1. ff. de iur. om. iudi. vbi dicit, officiū iudicis latissimum est. Et si vis scire multos casus in quibus iudex habet arbitrium tam in faciēdo, quàm in omittendo, vide in quodam tract. Galua. decretorum Doct. de Bono. qui incipit, Ad communem vtilitatem.

57 vbi numerat trecentos casus.† Secundo casu prin. qñ duę uel plures pœnæ alternatiue sunt impositæ à lege, vel statuto tantum, cuius sit electio pœnæ, an iudicis, an rei? Et in hoc concordando omnes opiniones, sic dicerem saluo meliori iudicio. arg. l. Claudius. in fi. ff. qui pot. in pigno. habe. distinguendo tres casus. Aut utraque pœna alternatiua est pecuniaria, aut vtraq; est corporalis, aut una est corporalis, alia pecuniaria. Primo casu, qñ utraq; pœna est pecuniaria, tunc subdistingue ẜm Bart. Aut verba legis, vel statuti referuntur ad iudicem, & electio erit iudicis, Aut referuntur ad reū, & ita electio erit rei arg. gl. in l. Lucio. ff. de leg. 2. Nec obstat responsio Bald. in l. quicunque. nota. dum dicit, ꝙ illa gl. loquitur in creditore fauorabili, hic in odioso, quia si ibi fauor debet & operari in omni casu, esset electio creditoris. i. legatarii, cum ergo ibi etiam sit aliquādo electio debitoris. i. hæredis, istud procedit non propter odium, uel fauorem, sed ꝑpter verbum, quod personæ adiicitur, quia si verba referuntur ad vnum, ad illum spectat electio. & ita etiam debemus dicere in casu nostro. Aut verba legis, uel statuti ad neminem referuntur, ut dñt, pœna sit centum ducatorum, vel quinquiginta, & tunc in dubio electio est rei,

58 † quia in alternatiuis electio est dare debentis l. plerunque. in fi. ff. de iure dotium, & hoc vltimum tenet omnes. Nec refert, an ista pœna applicetur parti, sicut etiā pœna furti, an fisco. arg. l. interpretatione. ff.

59 de pœ. cum simil.† Secundo casu, qñ utraq; pœna alternatiua est corporalis, & hoc casu teneo indistinctè, ꝙ electio sit iudicis, quia non memini me legisse textum expresse dicentem, in pœnis corporalibus alternatiuis sit electio ipsius rei, sed solum in pecuniariis bene reperitur, ꝙ in alternatiuis electio est dare debentis, ut d. l. plerunque. in fi. ff. de iure doc Sed bene reperio textum gl. vbi probatur in contrarium. s. in l. aut damnum. § proinde. ff. de pœ. & ibi gl. in uerbo, permittens.

60 Vbi dī, ꝙ iudex nō pōt dare electionē reo eligendi sibi mortem, quā vult, & illum tex. ad hoc allegat pro singulari. Lud. de Roma. in 131. singulari, quod incipit, quæro an iudex. vbi dicit, ꝙ iudex nō pōt dare electionem pœnæ morituro, licet Nero hoc fecerit in Senecam, magistrum suum, sed illud speciale est in Imperatore, ut ibi, sed aliud est in aliis iudicibus inferioribus. vnde si lex vult, ꝙ iudex qui pōt, & debet cōsiderare delicti, & rei qualitatem iuxta l. respiciēdū. in prin. l. aut facta. ff. de pœn. nō pōt dare electionē reo. multo minus interpretabimur, quod lex sine facto iudicis uoluerit reo pare electionē pęnæ, quia ipse reus in dubio sp eligeret minorē, seu mitiorē pœnam. facit ad hoc l. 1. §. expilatores. ff. de effract. & epil. Item quia non est dñs membrorum suorum. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. sed si posset reus eligere pęnam corporalem, esset dñs membrorum suorum,

61 ergo &c.† Item pro hoc, quia quis nō pōt fideiubere, nec ēt obligare se pro alio ad pœnam corporalem, ut est tex. cū gl. nota. in 33. q. 5. cum homo & nota. Bart. in l. Iul. in fi. ff. qui satisd. cog. & nota. per Cyn. in l. ad commentariensem. C. de custo. reorum, & nota. Bald. in tit. de pace Constan. in 27. col. & Lud. de Rom. in 126. singulari. qđ incipit. Tuscis, quòd in causa criminali Licet ĩ hoc cōsuetudo valeret, vt dicit Bal. & Lud. in locis præallegatis. Et de hoc, qđ in pœnis alternatiuis, non pecuniariis, electio sit iudicis, est glos. singularis in cap. sicut Iudæi: in fi. super uerbo, aut excommunicationis. extra de Iudæis. secundum Francisc. Zaba. in c. inter ceteras. in vlt. columna, in princ. ex

62 tra de rescriptis.† Vbi dicit, qđ si in lege, uel

 statuto

statuto imponitur duplex pœna alternatiue. electio est ipsius iudicis, per tex. cũ gl. fi. in c. sicut Iudæi. in fi. quam dicit esse singularē. Et isto modo intelligo istam l. s. ꝙ electio sit iudicis, non rei, non ꝑ ꝑ hoc, ꝙ verba referantur ad iudicem, vt dixit Bar. in l. quicũque. infra eodem: quia in hoc nõ bene vr̃ dixisse, sed quia pęna corporalis, cuius electio non potest esse rei, vt dixi. Et in hoc non teneo etiam Bal. quia dixit in d. l. quicunq; ꝙ indistincte in pœna corporali alternatiua electio est rei, quia hoc non probatur lege, vt supra dictum est. Nec est bona repræhensio sua, dum dixit, ꝙ distinctio inter pœnã pecuniariam & corporalem sibi non placet, cum in pœnis corporalibus mitius sit agendum, præsertim si persona non sit vilis, allegat ẽt ad hoc l. si de interpretatione. ff. de pę. quia imo est bona distinctio inter pœnã pecuniariam, & corporalẽ, videlicet ꝙ potius in pecuniaria possit esse electio rei, & non in corporali. nam pœna corporalis solet apponi pro grauiori delicto, q̃ pœna pecuniaria,
63 quod patet, quia est maior. † Pœna n. corporalis quantumcunque minima, est maior qualibet quacunque pœna pecuniaria. l. in seruorum, in fi. ff. de pœ. & vbi est maior pęna ibi grauius est delictum, ut not. glo. 23. q. 1. non afferamus, quæ dicit, ꝙ maiora delicta, maioribus pœnis minora, minoribus sunt puniendo alle. in auct. vt fratrum filii. §. fi. coll. 9. sed sic est, ꝙ vbi imponitur pœna pecuniaria, ibi sit minus delictum, q̃ ubi imponitur pœna corporalis. ergo mitius est agendum, vbi est pęna pecuniaria, & sic minus delictũ, q̃ vbi est pœna corporalis, & sic maius delictum, vt est tex. in l. respiciendum. in prin. ff. de pœn. Et ꝑ hoc facilius conceditur, ꝙ in pęnis alternatiuis pecuniariis sit electio rei. q̃ in pœnis corporalibus, & per hoc etiam patet, ꝙ non est bona distinctio, quam facit Bar. ĩ hoc casu, videlicet, aut verba legis, vel statuti referuntur ad iudicem, aut ad partẽ, siue reum, per gl. in d. l. Lucio. ff. de l. 2. quia illa loquitur in debitore, & creditore pecuniæ, vel alterius rei. nos uero loquimur in debitore sui corporis, cuius ipse reus non est dñs, nec in ipso potestatem habet, ut patet per prædicta. Nec obstat gl. in l. si minor. §. si seruus. ff. de minor quæ dicit, ꝙ si seruus verberibus, vel noxæ dari debeat, qđ electio est ipsius dñi, quia illa gl. nõ loquitur de electione iudicis, vel rei. sed de electione domini, s. rei vel minoris læsi, & sic non facit. Præterea ibi, licet loquatur de pœna corporali serui, ea tñ reputatur pecuniaria respectu interesse dñi. facit quod no. Bart. in l. 1. §. generaliter. ff. de pœ. Et eodem modo non obstat l. & quod ibi no. ff. de in ius vo. quia ibi loquitur de electione pœne inter debitorem & creditorem, nos vero loquimur de
64 electione pęnæ inter iudicem & reum. † Tertio casu, in pœnis alternatiuis, qñ vna pęna est corporalis, alia pecuniaria, cuius sit electio br̃ cõcludo, quòd sẽper sit electio iudicis, & nõ partis, siue rei, per ea q̃ statim dixi, qñ utraq; pœna est corporalis, quia rationes quæ ibi dñr, & hic concludunt. Nec prædictis obstat gl. in d. l. quod si minor. §. si seruus. ff. de minor. & l. fin. cum ibi no. ff. de in ius vo. quia dic, vt statim dixi. Et ista materia s. ĩ pœnis alternatiuis, cuius sit electio, an iudicis, an rei, vide hic Cy. & Bart. & Bal. ad fin. vide Bald. & Doct. in l. quicunque. infra eodem, & Bart. in l. 1. §. expilatores. ff. de effr. act. & per Ioan. de Imol. in l. 2. ff. de pub. iudi. & plene per Angelum de Aret. in suo tractatu maleficiorum. in verbo, qđ amputetur sibi manus dextra, & vide Francis. Zab. in c. inter ceteras. in vltima colum. in princ. extra de rescrip. & in c. sicut dignum, de homicid. & per Alberi. de Rosa. in l. 6. ff. de eo quod certo loc. Quæro sexto, quia hic dicit in text. si fugitiui serui depræhendantur ad Barbaricos transeuntes. & gl. 1. dicit. depræhendantur. s. in itinere. secus si ad hostes peruenerint, & sic facit differentiam, an fugitiuus depræhendantur in itinere, in actu fu-
65 gæ, an post cõpletã fugã. † Quid si ex forma statuti imponit pœna portãtibus bladũ, vel farinam, vel aliquid aliud extra districtũ, & inuenti sunt aliqui portantes, & capti sunt, anteq̃ sint extra districtũ, an debeãt puniri pœna statuti. Et ur̃ quòd sic, per istũ tex. coniũcta gl. 1. in prin. & per l. quis sit fugitiuus. §. idẽ Celsus ait. *el primo*. ff. de ædil. edict. & uide quod ibi scripsi de hoc, & ꝑ l. si quis nõ dicã rapere. C. de epis. & cle. vbi punitur affectus, licet nõ sequatur affectus. I cõtra vr̃ ꝙ non quia delictum non est perfectum. l. qui falsam. ff. de falsis. Item pro hoc gl. notab. in l. arboribus. §. fi. in uerbo usufruc. ff. de usufruct. ubi dicit, lupus exit syluam, non tñ exiuit, & ibi Flor. & quod dixi supra, in 1. opin.

in

nione, in fine. & est gloss. similis. 32. q. 1. cũ
65 renunciatur. † Item quia in pœnis statuto. rum .rr non inspicitur affectus: nisi sequat effectus: ut notat hic Bal. & dixi supra in 3. oppos. in fi. & not. in d. l. si quis non dicam raperc. C. de epis. & cle. & in l. is qui cum te- lo. infra ad l. Corn. de sicar. quid dicendum est? Distingue tres casus: Aut constat ꝙ por tãtes capti, non habebant animum portãdi frumentum extra districtum, aut constat ꝙ habebant animum portandi extra districtũ, aut sumus in dubio Primo casu, qñ constat, ꝙ non habebant animum portandi extra districtum, tunc sine dubio puniri non debet, sed absolui, quia nec fecerunt, nec facere uolnerunt contra statutum, & sic non concurrunt uerba, nec sentẽtia statuti, iuxta no. in l. si id quod. in princ. ff. de iurisd. om. iud. Secundo casu, qñ constat, ꝙ habebant animũ portandi extra districtum, quod potest esse per confessionem eorum, ut l. qui sentẽtiã. C. de pœ. uel quia est captus per custodes in limine districtus, ut d. l. qui sententiam. & l. sciant cuncti. ibi, uel indiciis ad ꝓbõnem in dubitatis. C. de prob. uel si prius confessi fuerint, ꝙ uolebant portare extra districtũ, ar. tex. cum gl. in uerbo, approbatum. in l. si prętor. §. Marcellus. cum ibi not. ff. de iud. uel alio legitimo modo apparere potest, & tunc subdistinguitur, cõsiderando uerba statuti, quia aut statutum loquitur ꝑ uerba præteriti t̃pis, signãtia actum ex toto perfectũ, ut quia dicit statutũ, si quis extraxerit frumentum, & tunc pœna limitata à statuto nõ punientur. & ita intelligitur gl. in d. l. arborib. §. fin. ff. de usufr. & gl. 32. q. 1. cum renunciatur. ẽm Bal. hic, & d. l. arboribus. in apostillis. & ibi per Flor. sed tamen hoc casu extra
67 ordinem puniri poterit. † Quia non est omnino absque delicto qui delinquere inchoauit. & cum non sit determinata pœna, punietur iudicis arbitrio: ut ff. de pœnis. l. nodie. & l. 1. §. expilatores. ff. de effrac. & minor pęna debet imponi, quàm si portasset extra districtum, ut l. 1. §. fi. cum ibi not. ff. de extraord. crim. ẽm Bal hic. & bene. Et idem tenet Bald. in quodam suo consilio, quod incipit, cauetur statuto, quod bladum non extrahatur. ubi tenet ẽm Vbertũ de Bobio, qđ hoc casu puniatur minori pœna. Aut statutum loquitur per uerba præteriti t̃pis, quæ non significant de necessitate actum ex toto perfectum: puta, quia loquitur per uerbũ, portauerit, & tunc punitur pœna statuti, quia tunc non requiritur actus cõsummatus, ex quo cõtra legem portat ille, qui an ꝓhibita per legem tendit. l. Cęsar. ff. de publ. secundũ Bald. qui ita not. in d. l. arboribus. in apostil. Aut statutum loquitur per uerba, quæ põt significare utrunque tempus delicti. s. tam præteritũ perfectum, ꝙ̃ imperfectum, ut qa dicit statutum, si quis extraheret, ut ff. arb. furtim cæsarum. l. cædere. §. subsecare, & ff. de iurisd. omnium iudicum. l. si id quod. §. quod si dum proponeretur. & quod not. gl. in d. l. arboribus. §. fi. in gl. quæ dicit, lupus exit syluam, non tamẽ exiuit. & tunc debent puniri pœna statuti. nec iudex debet esse clementior lege, ẽm Bal hic. Tertio casu, qñ sumus in dubio, an habuerint animum portãdi extra districtum, tunc aut non potest apparere ex coniecturis, qđ habuerunt animũ portandi extra districtum, & tunc non possunt puniri pœna statuti, quia deficit probatio, & non ius. l. duo sunt Titii. ff. de. testa. tu te. aut potest apparere ex coniecturis, quod uolebãt portare extra districtum, & tunc distingue, ut dixi in 2. casu proxime præcedenti.
68 † Quæ autem sunt istæ coniecturæ? Dic si reperti fuerint in uia non recta, & publica. nam tunc est mala suspitio contra eos, qui non tenent uiam rectam, & publicam, ut est casus notabilis, & ibi hoc nota Bart. in l. 2. C. de cursu publ. lib. 12 & idem nota. Bar. in l. penul. qui fiscales. per illum tex. C. de nauiculariis. lib. 11. ubi dicit, quod si reperitur quis cum salma frumenti, uel cum aliis rebus uetitis portare extra territorium, in aliqua uia non recta & nõ consueta, est suspectus, ꝙ eas uelit portare contra territorium facit ad hoc l. eos. in fine. secundum unam lectionem ff. de falsis. & hoc modo dicit, ꝙ potest practicari l. nostra, si fugitiui. dum dicit, si fugitiui serui depræhendantur, quo modo poterit probari, quod ipsi habuerint animum transeundi, cum fuerint capti, ante quã perueniant ad locum. & dicit, ꝙ ex qualitate loci. facit ad hoc quod not. Bart. in l. is qui. §. diuus. ff. de tutoribus, & curatorib. da. ab his. & uide ad hoc l. non solum. §. annus. ff. de exc. tut. & quod plene not. An. de Are. in l. Imperator. in prin. ff. de app. hoc tũ fallit, quando uia usitata non esset secura, & inusitata magis secura, quia tunc licet

quis esset repertus in uia inusitata,nō tñ esset mala præsumptio cōtra eum,ut notatur per gl in d.l.eos.in fi.ff.de falsis. uel nisi uia usitata esset destructa, uel inūdatione aquarum occupata,ut habetur in l.2.§.quod diximus ff.si qs cautionibus.Sed si reperti fuerint in uia,uel loco indifferenti,ut in uia eūdi ad molendinum. Dic φ debet perpēdi & iudicari ex qualitate personæ, quæ consueuit talia facere.uel non facere, ut l.non omnes.§.à Barbaris ff.de re mil.cum si.& ratione loci,ut d.l pen.C.de nauicularijs. lib. 11. & ratione rei prohibitæ, arg.l.quæro §. fin. ff.de ædil.edict.l.respiciendum.§.1.ff.de pœnis.& d.§.à Barbaris. & sic istis cōsideratis, poterit iudex cōdemnare uel absoluere, hoc tñ casu,quando non est omnino certum,qa deprœhensi reperti fuerunt in loco indifferenti,quia poterant diuertere ad plura loca, in dubio magis est procedendum ad absolutionem quàm ad condemnationem,ut ff.de pę.l.absentem. Et in casu quo iudici uideretur,φ puniri deberent, tunc moderanda est pęna,quia iudicatur ex præsumptione,secūdum Bald.hic,qui ita intelligit dictum. Nic.
69 de Ma.†Sed an depręhensi poterunt pęnitere,uidetur φ sic,per l.qui falsam.ff.de falsis.Ecōtra uř,φ non,per l.quis sit fugitiuus. §. 1.& § idem Celsus ait,si seruus. & qa quasi præuentus est,ut ff.de ædil.edict.leg.si quis po. stea & leg.edict.in prin.ff.de iure fis. Et istud tenet Guid.de Suzaria,& Nic.de Mat. ut refert hic Bal.Et idem tu teneas,qa,nō est sui arbitrij,postq̄ in laqueum inciderunt.l. in laqueū.ff.de acq.re.dom.facit l.qui ea mente. cū ibi.no.ff.de fur.&si alř diceremus,faciliter possent legē & iudicē deludere,qđ esset absurdum,ſm Bal,qui ita tenet hic. & idem
70 not.Flor.in d.l.arboribus.§.fin.in fine. ff.de usufr.†Sed quid si nondum cœperunt portare frumentum, & sic non fuerunt reperti in itinere,sed fecerunt aptare salmas ad portandum frumentum? Dic φ non punientur, quia ista præparamenta non faciunt rē non esse integram,ut l.si pecuniam.in prin. ff.de cōditione ob causam. ita dicit notāter Bal.
71 d.l.arboribus.ff.de usufr.in apostillis. † Maior autem dubitatio est,si isti nō fuerunt reperti in itinere,sed præparauerunt frumentum in domo ipsum occultando, uel in aliquo alio loco occulto,ut possint postea portare.Dic,φ hoc casu,quia incæperūt aliquē actum præuenire,puniri debent. & hoc probatur in l quis sit fugitiuus. in §.idem ait interrogatus,& ibi hoc no.in 1.nos.in fi. ff.de ædil.edict & probatur optime in l.si concubina.§ res amotas ff.re.am. & adde quod dicam in seq.q.
72 †Quæro septimo, iuxta prædicta,quia dixi in præc.q φ si ex forma statuti imponitur pœna portātibus bladum,uel aliquid aliud extra districtum, & aliqui sunt inuenti portantes.& capti. Quid si solū fuerunt uisi,sed non capti, nūquid incidant in pœnā statuti,perinde ac si fuissent capti? Et uideř φ sic,quia inuenire quis dicitur, licet nō appręhēderit,ut l.nunq̄ §.thes.ff.ad acq. re.dom.& hoc uideř tenere Ang.in l.3.§.Neratius.ff.de acq.pos.In contrariū uř tex.coniuncta gl §.item lapilli.de rer. di. & l.si Barsatoram.C.de fideiuss.ubi dř secundum unū intellectum glo.ibi,φ si quis promisit inuenire Barsatoram lationem,non liberabitur,
73 licet inuenerit eum, si non exibeat. † Et per illum tex.dicit ibi Bar.qđ uerbum, inuētus, uel inuenire.nō uerificatur in solo aspectu, sed appræhensionem requirit.allegat etiam ad hoc qđ notatur in l. 1.in princ.ff. de acq.
74 pos.& d.§.thes.†Et per hoc dicit Bar. in d.l. si Barsatoram.φ si statutū dicit,si quis fuerit inuentus cum armis,si nō est captus,nō dicit inuentus,quia non sufficit sola uisio sine captura.& idē dicit ipse Bar.in l.1.in pri. in antep.col.ff.de acq.pos.& idē tenet Cy.in l.licet in 3. q C.de acq pos. Idem etiā tenet
75 Bal.in l.itē lapilli.in fi ff.de rer.diu. † Ubi dicit qđ si statuto cauetur, qđ quicunq; fuerit inuētus cum cultello, soluat decem & quidam uisus est cum cultello, qđ ille non soluit quia non est inuentus,licet sit uisus, secundum Iac. de Ra.& Cy.in d.l.licet. Idem dicit
76 Bal.†Si statutū dicit, qđ dñæ inuentæ cum perlis soluant decem.nam si sunt uisæ ꝑ officialē,sed non appræhensæ,non teneň,qđ dicit esse notādū.Et ꝑ hoc uideř esse text. in l.si fullo.in pri.cum glosella su ꝑ uerbo,inuenerit uestimēta & glo.subaudit & habuit. ff. de cōd.sine causa.& illū tex.cum gl. inducit ibi Pan.de Cast.ad statutū,quo caueř,ut inuentus cū armis puniatur tali pœna, qđ nō dicatur inuētus ꝑ familiā.nisi fuerit captus, uel ad palatium ductus,uel dederit fideiussores de se ꝓsentādo, licet familia uiderit ipm cū armis.Itē hoc uř tenere Bar.in l.tutor, q repert.in 2.col.in fi.ff.de adm. tut. ubi dicit.

77 †Quod inuentarium dicitur, quia reperta & inuenta in bonis pupilli ibi describuntur, ut notatur per gl. in princ. Sed inueniri dr̄ illud proprie, quod manibus appræhēditur, ut Insti. de re. di. §. item lapilli. & d. l. si Barsatoram Ex quo decidit Bart. singulariter in d. l. tutor
78 qui repertorium. † Quod licet tutor teneatur facere inuentarium de omnibus rebus pupilli, de quibus in bonis suis non reperitur instrumentum, quod tutor non tenetur ponere in inuentario antequam exigat. quod est, ualde no. in practica. Quid dicendum? Reperio Ang. de Per. in hac materia uarie scripsisse, nam in l. 3. §. Neratius. ff. de acquirend. pos.
79 dicit. † Quod si statutum punit inuentum cū armis uel ad ludū azardi quo ad impositionem ordinariæ pœnæ statutum nō considerauit inuentionē personæ, sed delicti, & ideo ludente cōuicto imponi poterit pœna statuti arg. l. 1. C. de raptu uirgi. & ca. quanquam. de usuris li 6. coniuncta. l. 2. in prin. C. de ueteri iure enucle. ubi pluries habetur hoc uerbū inueneiit. sed si statutum præmiaret officialem inuenientem ludentes, tunc eū exorbitat a iure cōi, non consequitur præmium nisi ludens personaliter inueniatur, sic intelligit l. si Barsatoram. hoc. n. præmium de iure cōi non est concedendum, & intelligitur statutum præmiasse, ut officialis sit ardētior ad prohibēdum ludum. Sed idem Ang. in auth. de sanctissimis epis. §. 1 eucrendis. col. 8. dicit
80 aliter, uidelicet, † Quod si statutum est, quod si quis fuerit inuentus cōmittere homicidiū, capite puniatur, ꝙ tunc inuentus dr̄, q commisit, licet nō fit repertus in flagranti crimine arg. illius tex. qđ dicit esse uerū, ubicunq; inuentio non facit crimen, sed illi quod fit,
81 est necesse, † ꝙ inueniatur. v. g Dicit statutū si quis fuerit inuentus arma portare, tanta pœna puniatur. statutum hic non punit, portantem simpliciter, sed portantem inuentū, quia sine inuentione crimen non est, qm̄ statutum crimen facere uoluit. Exemplum est etiam in statuto dicente, si quis fuerit inuentus de nocte, nam ire de nocte, non est maleficium, sed statutum facit tunc maleficium, cum uadit de nocte, & punitur. tunc est necessario inuentio, & dicit, ꝙ ita practicatur in ciuitate Perusii. & ad hoc allegat glos. in d. l.
82 si Barsatoram C. de fi Iciuf. † Adde tu, quod imo non est licitum ire per ciuitatem, uel ꝑ domos alienas, de nocte. ut probat text. coniuncta gl. fi. in l. iter nihil. ff. cōmunia præd. tā urb. q̄ rust. & ibi hoc no. Pau. de Cast Quæro octauo, stante ante dicto statuto, de quo
83 in præced. q † Accusatus est aliquis qđ extraxit bladum, uel aliquid aliud prohibitum extra districtū, uel ꝙ portauit arma, uel ꝙ iuit de nocte, & accusans probauit per testes, nūquid ꝑꝑ hoc debeat puniri. Vel si statutum præmiat inuenientem aliquem faciētem cōtra statutum. Alb. de Ros. format istam q. in suo opere statuto. in 2. parte, q 124. & dicit
84 † Quod si statutum dicat. ꝙ si qs fuerit inuētus ludere ad taxillos, uel tenere ludū taxillorum, puniatur in decē, & medietas sit accusatoris Et aliquis accusatus fuit, quod luserat ad taxillos, uel tenuerat ludū taxillorū, & accusator hoc probauit per testes, nunquid habebit dimidiam Et dici uī, ꝙ sic. C. de poe. l. qui sententiam. sed dicit, ꝙ Iac. de Arnet cōtrarium, quia statutum requirit, ꝙ sit inuentus, & sic nō sufficit, ꝙ sit cōuictus ꝑ l. ff. de adul. l. qđ ait lex. ubi & hoc ponit idem Alb. de Ros. & facit d. l. si Barsatoram. & idem ponit in d. l. licet. C. de acq. pos & in suo primo alphabeto, in uer. uenditionis uerbo. Circa quod adde, quæ dicam. in q. seq. &
85 quod dixi in q. præced. † Quæro nono, quid si statutum dicit, si quis fuerit depræhensus, portare bladum extra districtum, uel cum armis puniatur tali pœna. Et probatur qđ aliquis portauit bladum extra districtū, uel portauit arma, non tñ fuit captus cum blado, uel cum armis, an debeat puniri pœna statuti. & tex. cum gl. in uer. depræhensus. in l. 1. C. ubi senat. uel clar facit ꝙ sic. In contrariū facit. d. l. si Barsatoram. & quod supra dixi in 7. q. In hac quæst dicit Paul. de Castr in d. l. 1. C. ubi sen uel clar. quod si statutum diceret, deprēhensus portare arma. uel extrahere extra districtū, ꝙ tūc debet puniri per d. l 1. sed si diceret depræhensus cum armis, uel cū blado, &c. intelligitur. s. per familiam, & idem fortius. si hoc diceret expresse. † Sed tenendo
86 opin. Cyn. & Bar. & aliorum, de quibus dixi supra in 7. quæst. non procederet ista distinctio, quia in omni casu requiritur, quod appræhendatur. Et in casu huius quæstionis, non uidetur mihi, quod possit esse dubium, quia si dubitatur ubi statutum loquitur per uerb. inuentus, & communiter tenetur quod requiratur apprehensio & non debet habere dubium, ubi statutum loquitur per uer.

depræhensus. licet gl. in d. l. 1. in uer. depræhensus. uideatur uelle, q depræhensus in crimine, licet per familiam non sit depræhēsus uel captus. quam gl. soluit Paulus ibi per distinctionem, ut supra statim dixi. Sed mihi
85 non placet, per prædicta. † Quæro decimo, & ul. quid dicatur membrum, & quid ueniat appellatione membri. Dic ut plene dicam in authen. sed nouo iure. quæ statim sequitur, ubi ponemus materiam pœnæ furti, sicut in principio huius legis pollicitus sum, quia cō uenit ibi melius.

a Bar. uero. *Adde quod Abb. in c. a crapula de uita & ho clericorum tenet idem quod Ba. in primis duobus membris, in 3. uero membro expresse tenet contra Bar. Bal & Dyn. quod in dubi. electio sit iudicis, ut refert dic Mar. in c. sicut Iudæi. de Iudæis. & ibi uide per eum quia iura loquuntur impersonaliter, & ostendunt electionem iudici. Item quia in dubio pœna per iudicem imponenda est. & sic lex in dubio loquitur iudici. Item quia iudex habet uidere, quæ pœna sit magis expediens & illam imponere, ut c. quoniam frequenter. extra uelit. non contest. facit 13. q. 5. c. prode. & l. quid ergo. §. pœna grauior & ibi quod no per Doct. de his. qui no inf.*

b Quia aut pœna limit *Hoc idem tenet d. Maria. Soc in c sicut. de Iudæis. quod tamen limitat, nisi iudex hoc faceret causa cognita, quia tunc posset transire ad corporalem: ut in l. quid ergo. § pœna grau. or. ff de inf. & ibi la. iffin. o per Bald. in repet. Bar in l. hodie. ff. de pænis, & l. si seuerior. de inf. quod not. 2. q 3. §. notandum. & de rapto. capit. si Archiepiscopali*

c Ad iudicem. *Hoc idem quo ad iudicem dicit Maria. Soc in d. c. sicut, de Iudæis.*

SVMMARIVM

IN AVTHENT.

sed nouo iure.

1 *Furi membri abscissio ubi pro crimine debetur una sola manus abscindi debet, & pro furto quis non debet mori, nec sibi aliquod membrum amputari, & fures dicuntur, qui sine armis delinquunt. sed qui uiolenter aggrediuntur pœnis legalibus puniri debent.*
2 *Mēbrū ubi de iure ueteri abscindi debeat de iure nouo una sola manus tātum amputari debet.*
3 *Manus amputatio, minor pœna est, quam pedis.*
4 *Membrorum dissolutio grauior est. utriusque manus abscissione.*
5 *Pœna abscissionis membri duplicari non debet*
6 *Manus membrum esse dicitur.*
7 *Pœna ubi generaliter imponitur, non censetur esse imposita pœna illius generis grauissima, nec etiam minima sed mediocris:*
8 *Fur pro furto mori non debet, nec membri abscissione puniri sed fustigari tantum.*
9 *Fures proprie sunt, qui occulte sine armis delinquunt.*
10 *Delicta publica grauiora, quam occulta existunt*
11 *Legum correctio in dubio euitanda est.*
12 *Consuetudo puniendi fures, tam in Lombardia, quam in Tuscia, quomodo se habeat.*
13 *Membri abscissione quibus in casibus aliquis puniri debeat.*
14 *Membri abscissione tributorum exactores puniri debent, si non faciunt de susceptis libros, uel scripturam, ubi scribi debet id, quod publ:ci exactores exigunt.*
15 *Introitus communis ad scribendum positus si deficiat in scribendo aliquem particularem introitum pœna manus punitur.*
16 *Nouellarum librum allegare licitum est.*
17 *Nouellarum librum an Iustin compofuerit.*
18 *Nouellarum liber, iuris ciuilis liber existit.*
19 *Nouellarum liber, an ante authenticorum librum editus a Iustin. sit.*
20 *Nouellarum liber an sit authenticus.*
21 *Tabellioni, qui fecit falsum instrumentum, manus abscindi debet.*
22 *Leges Lombardas in iure an allegare liceat sit.*
23 *Cōradus Imperator quam constitutionem fecerit.*
24 *Imperator cōstituēdo legem, an generalē facit.*
25 *Imperatores noui, leges nouas condere possunt, & legibus antiquis derogare.*
26 *Leges Lombardorum fuerunt Caroli Imp.*
27 *Libros gentilium, allegare, & inducere possumus.*
28 *Consuetudines quia non sunt generales sed speciales allegari non possunt.*
29 *Glossa. quæ sunt Lombardorum dicitur, quare nam sit.*
30 *Decretales uel leges extrauagantes si obuient consuetudini. quæ probabilis sit, & legitime prascripta potius ipsa consuetudo seruatur.*
31 *Argumentum a nomine, an licitum sit.*

32 Barto

32 *Bartolus ex potestate Imperatoris sibi attributa glossauit extrauagantē, ad reprimendum, & qui sint rebelles. Odofredus autem tit. de pace Constantiæ.*

33 *Tabellio si super feudi alienatione illicite facta instrumentum confecerit manum amittere debet.*

34 *Delinquens si membri pœna puniri debeat, & per consequens pœna manus, in qua manu puniendus ueniat, an scilicet dextra, uel sinistra.*

35 *Manus duas si delinquens habeat, quarum una prorsus arida sit, quæ sibi abscindi debeat.*

36 *Arboris appellatione continetur etiam illa, cuius radices uiuere desierunt.*

37 *Manum tantummodo unam si delinquens habeat, an illa sibi amputari debeat.*

38 *Lex uel statutum de manus amputatione loquēs ad duas restringi debet.*

39 *Manum unam habens an imputari debeat, si sententia lata fuerit, à qua appellatū non est.*

40 *Manum nullam si delinquens habeat, qua pœna puniatur, statuto stante, quòd manus abscissio ne puniri deberet.*

41 *Statutum si dixerit, quòd uulnerantı aliquem in platea manus abscindatur, & quispiam pluribus uulneribus aliquem eodem tempore in platea, uulnerauerit, an plures sibi sint manus abscindendæ.*

52 *Bannitus aliquis unius delicti ratione in amputatione manus si ex alio delicto in capitis amputatione banniatur, qualiter executio fieri debeat.*

43 *Membrum quid sit, & quid membri appellatione contineatur.*

44 *Fur qua pœna puniri debeat.*

45 *Latro publicus quis dicatur.*

46 *Fur simplex qui sit.*

47 *Fur famosus qui appellatur.*

48 *Latro simplex qui nominetur.*

49 *Latro publicus, uel famosus qui dicatur.*

50 *Glossa semper secundum tex. intelligi debet.*

51 *Famosus latro an sit qui tria furta fecit.*

52 *Pœna furum, & latronum quæ nam sit.*

53 *Furtum aliqui improbi sunt, aliqui improbiores aliqui improbissimi, aliqui plusquam improbissimi.*

54 *Domesticus qui dicatur.*

55 *Filius est patri domesticus, & pater filio.*

56 *Vxor est domestica marito, & econtra.*

57 *Cliens, & liberti sunt patronis domestici.*

58 *Familiares, & seruientes domestici dicuntur.*

59 *Domestici etiam appellantur, quibus patria ratione, uel dominicæ potestate imperari potest.*

60 *Domestici dicuntur omnes, qui de alicuius familia existunt, siue liberi sint, siue serui.*

61 *Furtum leue, uel paruum uel graue siue magnū quod dicatur.*

62 *Furtum manifestum quando dicatur.*

63 *Statutum nullum Veronæ de furtis habetur, sed quod arbitrio potestatis, & curiæ totius furta committantur.*

64 *Pœna dupli, & quadrupli, pro furto Romæ exigitur.*

65 *Pœna quæ per iudicem imponi possit, quando à lege pœna extra ordinaria imponenda uenit.*

66 *Furatur qui semel, ueniam meretur à furca.*

67 *Puniendus quis non est propter primum offensum.*

68 *Furtum unum dicitur, quod de uno loco, uno contextu, uno tempore commissum est.*

69 *Furtum unum est, si quis unam rem in diuersis materiis contrectauit, licet in quolibet territorio deprehensus puniri possit.*

70 *Furta plura fecisse diuersis temporibus si quis confiteatur, sua confessione standum non est.*

71 *Furta plura eodem loco & diuersis temporibus si quis fecisse confiteatur, quid agi debeat.*

73 *Furtum unum uel plura an dicatur, si quis una nocte iuerit cum uno sacco ad domū unius, & quinque milij quartas surripuerit, deinde iuerit ad domū alterius, & surripuerit alias quinque quartas milij, quas reposuerit in eodem sacco deinde eadē nocte continuando intrauerit domum alterius & alias sex milij quartas surripuerit, & eas in eodem sacco reposuerit, demumq; suam asportauerit.*

73 *Furtum an unum commissum dicatur, si quispiā uolens furari frumentum uicini sui, iuerit cū uno sacco, & ipsum de dicto uicini frumento impleuerit, & domum suam portauerit, & quia simul totum frumentum portare non poterat, bis rediјs cum dicto sacco, & sic successiua portaui: tres, uel quatuor saccos de dicto frumento, ipsum surripiendo &c.*

74 *Accusatio una, uel plures quando dicatur, & quando unum testamentum uel plura, & quādo una actio, uel unus libellus, uel plures, remissiue.*

75 *Furtum quod quispiam commisit si ita magnum fuerit quod tribus paruis æquiualeat, an committens suspendi debeat.*

76 *Tutela una magna ita à tutela secunda immunitatem*

uitatem præstat, sicut tres ab onere quartæ excusant.

77 *Lex ubi non distinguit, nec nos distinguere debemus.*

78 *Pœnæ in dubio molliendæ sunt, non autem exasperandæ.*

79 *Qualitas furantis, & qualitas illius, cui furtum factum est, indicat furtum magnum uel paruum.*

80 *Furtum si ille cui factum fuerit, uel etiam ipse fur est filiusfa. & sic in bonis parum uel nihil habet, sed eius pater est diues, an furtum magnum & paruum reputabitur.*

81 *Statuto si caueatur, quòd nullus ad aliquod officium eligi possit, nisi habeat in bonis lib. 300. nunquid filiusf. cuius pater ultra lib. 300. habeat, ad tale officium eligi possit.*

82 *Domini appellatione filius continetur.*

83 *Statuto castri uel uillæ si caueatur, quòd nullus ibi potestas eligi possit, nisi centum bubulcas terræ habeat, nunquid filius, cuius pater mille bubulcas habet in potestatem eligi possit.*

84 *Statuto si disponatur, quòd nemo miles esse possit nihil habeat in bonis mille, si filiusfami. nihil habeat, sed pater sic, an ipse filius habilis reputetur.*

85 *Furtum si ille qui facit, uel ille cui furtum fit si maritus uel uxor, & ipse parum habeat, sed eius coniunx diues sit, an diues reputabitur.*

86 *Statuto si caueatur, quòd habens in bonis mille, pro communi unum equum tenere debeat, & aliquis ex proprijs bonis habeat quingenta, & ex uxoris dote alia quingenta, an patrimonium suum cum dote coniungetur, ut equum pro cõmuni tenere debeat.*

87 *Furto quòd quis suspendi non debeat, quibus in casibus locum habeat.*

88 *Lex sub congruo titulo debet esse posita, & secundum eum intelligi debet.*

89 *Furto pro primo quod quis puniri non debeat, quomodo intelligatur.*

90 *Furem associantes & facientes ei custodiam, ne deprahendatur, an proprie fures existant.*

91 *Virginem deflorans an furtũ cõmisisse dicatur.*

92 *Furto pro primo de iure Lombardo oculus euelli debet, pro secundo nasus scarpelari, pro tertio autem debet mori.*

93 *Delictum unum qui sæpius commisit, magis punitur, quàm qui semel tantum.*

94 *Furtis pro rebus magnatiuis puta gallinis, &c. quomodo quis condemnari debeat.*

95 *Degerarij, plusquam fures puniendi sunt.*

96 *Relatiuum qui, ad suũ antecedens referri debet.*

97 *Repere furari potest.*

98 *Statuti forma, uel consuetudine si sæpius committens furtum mori debeat, & unus cõmisit in uno loco unum paruũ furtum, sed alibi plura, an illa furta alibi commissa furti parui delictum aggrauent, ita quòd tanquam famosus fur suspendi debeat.*

99 *Furta in diuersis locis commissa, non tantũ qualificat furtum factum in uno loco, sed etiam in furtorum numero computantur.*

100 *Furta tria si quispiam commiserit in uno loco, uel alio, & pro primo & secundo punitus fuerit, an pro tertio furto ultimo loco commisso mori debeat.*

101 *Furtum magnum, delictum atrox appellatur.*

102 *Saccularij qui proprie dicantur.*

103 *Grassatores, quare fores dicantur.*

104 *Legalis pœnæ quæ dicantur.*

105 *Grassatus tantum semel si quispiam fuerit, tenetur Iuliã, de ui publica.*

106 *Pœna damnationis in metallum, hodie in usu non est.*

107 *Latrones famosi, et insignes latrones dicũtur.*

108 *Statuti forma si latro famosus intelligatur, qui tria furta fecerit, locum habet siue quis ea simul seu successiue fecerit.*

SEd nouo iure. Ista auth. situata est, super l. si fugitiui. C. de ser. fugit. & sumpta est ex corpore authenticorum, in aut. ut nulli iudicum. §. quia uerò. col. 11. ut dicit hic in gl. fi. & hẽt pulchrã materiam de pœna furti, quã infra plenissima examinabo. Et diuiditur in quatuor partes. In prima corrigit l. si fugitiui. in uno uidelicet, in abscissione membri. In 2. parte ponitur quę sit pęna ꝑ furto. In 3. q dicantur fures. In 4. quæ pęna imponatur illis, q uiolenter aggrediuntur. Secũda ibi: Sed ꝑ furto. Tertia ibi, Fures autem. Quarta ibi, Qui uiolenter. Et hoc dicit in summa. † Vbi ꝑ crimine abscissio mẽbri furi debetur, una sola manus dẽt abscindi, & ꝑ furto quis nõ dẽt mori, nec sibi aliquod membrum abscindi. Et fures dñr. q occulte, & sine armis delinquunt. Sed q uiolenter aggrediuntur, pœnis legalibus puniri debent h. d. in terminis, & in summa. Vel sic: Vbi in corpus pœna uenit imponenda, hodie loco pedis, manus abscindit; quod locum non hẽt in furto, sed alia pœna extraordinaria punit, & publicus fur furcis suspẽdit. h. d. ẽm Rarph. Vel sic: Hodie iure

iure auth. loco amputationis pedis, succedit manus abscissio, pro furto verò solum debetur imponi fustiū castigatio, sed pro latrocinio furca. h. d. secundum Florianum. Nota primo, quod dixi in summariis, ex quib. colligitur sensus ad illū tex. de quo infra dicetur. †Et maxime not. quod
2 vbicunq; de iure ueteri, debebat membrum abscindi, quod de iure isto debet vna sola manus tantum amputari, vt hic, & in §. pen. in auth. vt nulli iudicium. & no. gl. in auth. de mandatis principum. §. coges in vers. amputatio. coll. 3. quae dicit, quod pęna manus est hodie generalis, cuicunq; debet incidi aliquod membrum pro lege, vt probatur in d. §. pen. & hic. in quib. casibus habeat locum in iure, mēbri abscissio,
3 dicetur infra, in 1. q. † Not. 2. ex isto tex. coniūcta l. si fugitiui. supra eodem, quod minor videtur esse pęna amputatio manus, quam pedis, cui adde, quod maior pęna est amputatio pedis, quam effodere oculum, secundum Bal. in l. binas aedes. alias incipit: Scaurus. ff. de ser. vrb. praed. per illū
4 text. in apost. †Item, quod dissolutio membrorū grauior est utriusque manus abscissione, & intellige de dissolutione membrorum, quando ita diu trahitur brachium, quod euellatur ab armo, vt est tex. in auth. vt nulli iudicium. §. pen. quia uero. coniuncta ibi gl. in uerbo, artic. coll. 8. quod no. contra iudices crudeles, qui fa-
5 ciunt dimittere brachia in tortura. †No. tertiò i uerbo, sola manus. quod pœna abscissionis membris non debet duplicari, vnde statuta, quae loquuntur de publicatione pœnarū, non habent locū in pœna mutilationis membri, & de materia duplicationis pœnarum, uide per
6 Bar. in l. sanctio legum. ff. de poen. † Nota 4. quod manus dicitur esse membrū, & ad hoc semper allegatur ista auth. Quae aūt dicātur mēbra, & quid contineatur appellatione membri, ponitur hic per Bald. & Doct. & ego di-
7 cam infra plenius. † Nota 5. quod ubi pœna imponitur generaliter, non cēsetur esse imposita grauissima pœna illius generis, nec minima, sed mediocris, ad quod facit l. legato ge-
8 neraliter. ff. de leg. 1. † Nota 6. in 2. parte, quod fur pro furto non debet mori, & sic non debet vltimo supplicio puniri, nec etiam membri abscissione, sed tantum fustigari. vnde contrarium, quod de facto seruatur in multis locis, potius est de consuetudine vel ex lege municipali, quam de iure de quo infra dicetur in 2. op-
9 pos. & plenissime in q. 4. † Nota 7. in 3. parte, qui dicantur fures, nam sunt illi qui oc-
10 culte sine armis delinquunt. † Nota 8. in 4. parte, quòd grauiora sunt delicta publica, quàm occulta, & maxime cum continent uiolentiam, ut Insti. ui bonorum raptorum. §. 1. Opponitur primo contra primam partē, de leg. 3. §. de his. & de lege l. Cornelia. in fi. princip. ff. ad Sylanianum, ubi fugitiui puniuntur l. Corn. non pœna. de qua hic glos. hic in fi. soluit, fatendo contrarium, quia ibi aliter puniuntur, quàm hic, & sic ibi est speciale, quādo dominus reperitur interfectus, & serui. & quibus libertas in testamento relicta est, fugiunt. Opponitur secundo contra secundam partem, & dū dicitur, quod quis pro furto non debet puniri vltimo supplicio, vel membri abscissione, de §. si quis quinq; solidos, in tit. de pace tenenda, & eius uiolatoribus, in vsib. feud. vbi ponitur sic ad literam: Si quis quinque solidos. ualēs, vel amplius furatus fuerit, laqueo suspendatur, si minus, scopis & forpice excorietur, & tondeatur. Sol. ille §. videtur corrigere istam authenticam, quia est ius nouum. & quāuis hoc sit durū, quod pro 5. solidis fur debeat suspendi, lex tamen ita scripta est, & sic debet obseruari, l. prospexit. ff. qui & à quib. ita dicit gl. no. in c. 1. §. iniuria. in gl. magna super verbo, furtum. in fi. in ti. de pa. iura. fi. in vsib. feud. ita no. Doct. hic. Alii soluuntur in d. §. si quis quinque solidos. quod ille textus loquitur in speciali casu propter violationem pacis, & ista videtur uera solutio, quia nō uiolat illam literam, & congruit d. tit. de pace tenēda facit l. Imperatores. ff. de in diem additione, §. quibus. in prima constitutione Codici. & hoc modo intelligunt gl. in d. §. iniuria. C. quod loquatur in terminis dicti tit. de pace tenenda, ut refert dom. Iac de Alua. in d. §. si quis quinque solidos, & ego teneo illum intellectum pro uero, ad illum § quia
11 per eum non corrigunt alia iura. † Ex quo legum correctio in dubio est euitanda, l. praecipimus. in fi. C. de appel. & l sancimus. C. de testa. Alii dicunt, quod decisio dicti §. si quis 5. solidos. est hodie abrogata per contrariā consuetudinē, ita dicit gl. no. in c. 1. §. iniuria. super uerbo, furtū. in suis uerbis fi. & dicit hic Cy. quod illa gl. in fin. est cauda scorpionis, & sic de cōsuetudine nō seruatur decisio d. §. si quis quinque solidos, & ita tenet ibi Iac. de Bel. & Andreas de Isern. & Nicol. de Neap. & Barto. & Iacob. de Alua. qui dicunt ibi, quòd hodie non seruatur in Italia, nec pęna illius

Illius. §. locum habet per contrariā cōsuetudinem, & idem tenet Gand. in tract. suo de malef. in rubr. de pœna furum, in penul. q. vbi dicit, ꝙ de consuetudine non seruatur il
12 le. §. nec et seruant ista cōia. † Imò consuetudo se habet ita, quòd puniantur fures, ſm legem Lombardam, imò tam in Lōbardia, q̄ in Tuscia. Tu dicas, ꝙ imò hodie nec in Lombardia, nec in Tuscia seruantur leges Lombardorum, maxime in hoc, de quibus legibus Lombardorum dicetur infra in 1. q. vers. 4. casus, dicit aūt Bart. ꝙ hodie habemus statutum in qualibet parte Italiæ, & illud obseruatur. Sed addo, ꝙ Veronæ nullum est statutū speciale de pœna furti. Sed pęna est arbitraria arbitrio d. ptātis, & totius cu. rię, vel maioris partis eius, nec de cōsuetudine hic Veronę seruat, ꝙ pro quinq; solidis, siue aureis suspendatur, nec membri abscissionem patiatur. De intellectu tñ d. §. si quis quinque solidos. dic vt infra dicetur in materia pœnæ furti, in 10. q.
13 † Quæro primo pro declaratione 1. gloss. hic, in quibus casibus debet quis puniri in abscissione membri. Et gl. hic respondet, ꝙ in quatuor casibus. Primus est, in l. si fugitiui. supra eodem. C. de ser. fug. vbi seruus fugitiuus ad hostes punitur in abscissione pedis, hodie in amputa
14 tione manus, vt hic. † Secundus est, in exactoribus tributorum, si non faciunt de susceptis libros vel scripturā, vbi scribi debet id, quod exigunt publici exactores, vt in auth. de mandatis principum. §. coges, & ibi gl. coll. 3. vbi dr̄, ꝙ dēt manus amputari, & ille tex. est singularis, ſm Bal. in l. vbi exigitur. §.
15 dolo. ff. de edendo. † Vbi dicit, ꝙ positus ad scribendum introitus cōis, si deficit in scribendo aliquem particularem introitum, punitur pęna manus, ꝑ d. §. coges, & ſm Lud. de Rom. in suo singulari, quod incipit, positus ad scribendum introitus. Sed si scribat, sed diminutiue, & ita non totaliter omittit, qua pœna puniatur? Dic, ꝙ pęna dupli eius, quod tacuit. casus est singularis in l. excellētia tua. C. de erog. mil. annonę. lib. 12. secundū Lud. in d. suo sing. in fi. qđ bene nota cōtra scribētes introitus, & dāna cōis. Tertius casus est in nouell. de quibusdam hęreticis
16 ſm gl. hic. † Ex qua nota, ꝙ est licitum allegare librū Nouellarū, sicut allegat glossator Accur. hic, & in auth. nouissima supra, de inoff. test. in verbo, tit. ad fi. & supra de emēda. Iust. Cod. ī gl. in verbo, In aliā cōgregationē, & gl. in auth. de iureiu. à moriente pſtito. §. 1. in verbo, iurauerit, in prin. col. 5. & gl. decr. 23. q. 8. sancimus, in verbo, zenones. in fi. & vide tex. in c. 2. in prin. ibi, cōstōnes nouellę
17 extra de testi. † Et iste liber nouellarū est qdā liber compositus, vt credo per Iust. q̄ extractus est ex lib. Auth. & in quolibet. §. in quo tractatur diuersa mā, fecit specialem titulū, seu rubr. & est liber breuis, & magis clarus, q̄ sit liber Authent. ita dixit in uoce Paul. de Cast. legendo, me audiēte, in d. auth. nouissima. C. de inof. test. quod an sit verū, ex infra
18 dicendis apparebit. † Ex prædictis colligit, ꝙ iste liber nouellarum est liber iuris ciuilis, & ita tenet Azo in princ. summæ auth. licet Rofr. in libel. suis iuris ciuilis, in tit. de bon. poss. contra tab. quæ datur patri & auo, in 2. col. vers. 7. dixerat cōtra. s. ꝙ nō sit liber iuris ciuilis, sed opin. Azonis verior est ꝑ prędicta. Itē pro hoc facit, quia quædā cōstitutiones ex illis sunt canonizatæ in decretis, 2. q. 7. si hæreticus. & 30. q. vlt. c. si qs: alias est §. si quis. sub c. nec illud. Item hoc probatur ib tex. supra de emenda. Iust. Cod. ubi Iustinianus profitetur, ꝙ si qñ in futurum componet alium Codicem ꝑ futura negotia, appellabit illum librum nouellarum.
19 † Item ex his, hac vltima rōne colligitur decisio alterius q. videlicet, vtrum liber nouellarum fuit compositus ante librum authen. Et vī ꝙ sic, ut probatur ex proxima ratione præcedenti. Nam Iustinianus supra de emenda Iustin. Codicis. ad fin. confitetur, ꝙ primam cōpillationem post codicē appellabit librum nouellarum. Hoc ēt probatur sic. nā cum in libro nouellarum constent infinitæ constitutiones, ex illis Iustinianus eligit tm̄ illas, quas voluit esse authenticas, & illas posuit in lib. Authent. quod no. vt scias, quare appelletur liber authent. ꝙ forte nunq̄ alias audiuisti. & ita attestat Alb. in d. tit. de emenda. Iust. Codicis, dicens se ita legisse in antiquissimis scripturis, & licet Odofr. ibi, & Azo in principio summæ authent. & multi etiam hoc tenuerunt, & sensit etiam Paul. de Cast. in authent. nouissima. supra de inoffi. test. per ea quæ dixi supra in princ. Alber. tñ putat primam partem veriorē in d. tit. C. de emenda. Iust. Cod & Bal. in authen. hoc amplius, circa princ. C. de fideic. & sensit idem Bald. in authent. res quæ. in vlt. colum. infra com-

communia de leg.& ego eam sequor. Si n. liber nouellarum fuisset compositus post librum Authent.in dubio standum potius esset illis tanquam posterioribus, quam iuri authenticorum.Cum ergo stetur tantum authenticis, & nō libro nouellarum,tum quia si reperitur, quod liber nouellarum contradicat auth.magis statur libro auth.& dicit d.Pau.de Cast. in l. mulier.§.cum proponeretur.post prin.ff. ad Trebel.Item etiam,quia non est in usu,dicam potius illū librum fuisse priorem. & ei derogatum per lib. Authent. † De hoc tamen an liber
20 nouellarum sit authenticus, uide per Albe. de Ros.C.de emenda.Iust.Co.& per Bal in au
21 thē.hoc amplius.circa prin.de fideic.† Quartus casus.in quo quis punitur in abscissione membri,est in Lombarda,quae dicit manū incidendam tabellioni,qui fecit falsum instrumentum,ut in Lombarda,de eo qui fal.test.l.1.ita
22 dicit hic gl.1.† Ex qua no.quod licitum est in iure nostro ciuili allegare Lōbardā.i.leges Lombardorum, sicut allegatur hic in gloss. Accursii.& per gl.in l.falsus.§ si factum. ff. de furtis.& in l.cōsensu.in prin.in uerbo, adul. C.de rep.& in l.fi.in uerbo . recuperare.C.de iure do.impet. Et pro hoc ēt.sunt glo. alio. tū.nō Accursii,de quib.infra,quę hoc aperte probare uīr.Nam gl.Iac. Columbi de Regio , qui usus feudorum solēniter gl.& eius gl.nūc utimur,hoc uidetur uelle,dum allegat in pluribus locis in materia feudorum leges Lombardorum.Primo,in c.1.§.hoc autem notandum.in uerbo,legibus in ti.de his,qui feudū da.possen.posset tn̄ dici,quod illa glo.non multum faciat,quia gl.ibi non allegat iura Lōbardorum ad decisionem . sed ad discrepantium iuris feudalis.Secundo,quod possunt allegari,probat optime gl.in d c.1.§.cum uero Conradus.in uerbo,dignaretur . quae glo.di
23 cit , † quod ille Conradus Imperator fecit illā constitutionem & legem,in qua continebatur,quod non solū filii,sed ēt nepotes succederent in feudum,ut dicit in d.§.cum uerò Cōradus.& constituit etiam multa alia,quę habentur in Lombardia.i.in legibus Lombardorum,in tit.de beneficiis & tributariis.l. ult.Sicut ergo ille §. cum uero Conradus. potest allegari & quotidie allegatur , ita etiam debent posse allegari leges Lombardorum , cum sint compositae etiam ab isto Conrado
24 Imperatore , † quia Imperator constituendo legē,uidetur eā facere generalē, ut l.3. & fin.supra ,de legibus.& l.1. ff. de constitut. princ.cum similibus.Tertio, pro hoc glo. in c.1 § qualiter.in uerbo, duellum.in titu. de pace tenenda. quae allegat iura Lombardorum pro decisi.Quarto.pro hoc facit tex.cum glo.in c.non est consuetudo.in uer.licet contrarium sit,quod praecipiat lex in tit. de alienat.feudi paterni.ubi tex.allegat leges Lōbardorum.& glos.ibi in materia pugnae fiendae cum uasallo.pro decisione allegat iura Lombardorum sed tex.ibi in ueritate non multū facere uidetur,quia dicit,licet lex.s. Lombardorū contra sit.q.d.quae lex non seruatur.& sic tex.potius sentire uidet contrariū . Quinto,pro hoc gl.in d.c.1.§ pen. hoc quoq; sciendum,in uer.gradū.alias,periculum.in tit. de his, qui feudum dare pōt.uer. quod aūt dicit gradū.quae limitat illum tex. per tex.in Lōbarda, de successionibus,l.1.& cum eadē gl.transeūt ibi Doc.& maxime do.Iac.de Are. qui eā recitat,& sic.uī eā tenere,sed tn̄ nō est tenenda per illā l.1 sed per c.2.in tit.si de inuestitura inter dn̄m & uasallum lis oriatur Sexto,pro hoc facit gl.in c.1.§.si rusticus.in uer.uoluntate. & in §.seq.similes.in uersi.diuino de pace tenenda.ubi gl.pro decisi.feud.allegat iura Lombardorum.Septimo,allego gl.in c.1.§.similibus.in titu.an mutus uel alias imperfectus. Octauo,adducitur gl. ēt Accursii in § hunc igit in aeternum.in uers.necesse.in 2.constit.
25 Codi.quae uult,† qd̄ noui Imperatores possint de nouo leges condere,legibus antiquis derogare,ut uidemus in ti.de pace Constan
26 tiae,& ad reprimendū.& qui sint rebelles.† Et leges Lombardorū fuerunt Caroli Imperatoris,ut notatur per gl.magnam in c.1.§.iniuria in uers.legitime,in ti.de pa lur.fir.& fuit nouus Imperator post Iustin.ergo potuit leges ēt gn̄ales & derogantes aliis cōdere.Nono,pro hoc facit rub.in ti.hic finitur lex.deinde incipiunt consuetudines regni.ubi uīr esse approbare de iure cōsuetudinario feudorū.Decimo & ult.ad hoc allego text.qui uidet hoc probare in ca.1.ibi,in Lombarda.in tit.de mili.uasal qui contum.est.& in c. primo. § quod autem, & §.sequenti, usque ad fin. in titu.de not.feudorum,& in c.& primo,& ibi Bald.in titu. de consuetud. recti feudi.& in c.primo,in fin.in titu.hic potest esse titulus qui success.tene.& in c.primo, in princip. in
27 titu.qualiter feudum poterit alienari.† Et praedictis posset addi : quia si possumus allegare,

legare,& inducere libros gentilium,ut Ver
gilii,Aristotelis,Hippocratis.& similium.ut.
in c.forus.extra de uer. sign. ubi de uirgilio.
& in l.7.mense.ubi de Hippocrate.ff de stat.
homin.& in l.si pr.ff.de so.ubi de Arist.dr,li
cet contrarium faciat l.in im §.si cum l.seq.
ff.de re.diui.ergo multo magis dici dēt,ꝙ al
legari possunt iura & leges Lombardorum,
q̄ fuerunt Imperatorum.Sed contrarium ꝓ
parte negatiua,ꝙ leges Lombardorum, uel
consuetudines regni nō pnt allegari in cau-
28 sis iuris ciuilis, nec feudorum.† Primo pro
batur,quia consuetudines allegari non pnt,
qa non sunt gñales,sed speciales.l.oēs popu
li.ff.de iust.& iure.sed leges Lombardorum,
& consuetudines regni huiusmodi, ut hr in
1.rub.feud.ubi dicit,incipiūt consuetudines
feudorum,&c.facit quod statim dicam in 4.
art.Secundo, quia leges Lombardorum nō
sunt incorporatæ,in corpore iuris ciuilis, er
go &c.per tex.in 2.consti.Codicis.§.hūc igi-
tur in æternum.cū gl.in uerbo,necesse.Ter-
tio,quia Carolus Imperator qñ compilauit
leges Lombardorum, non erat Imperator,
29 sed rex,ergo non debent haberi pro lege uni
uersali & gñali.l.fi.C.de leg.& uo.gl.† q̄ ap-
pellatur fons Lombardorum.in ca.1.§. iniu
ria.in uerbo,legitime.in prin.in titu.de pac.
iur. fir. Quarto probatur, quia leges Lom-
bardorum non sunt leges,sed potius consue
tudines sunt Lombardorū,sicut dixit gl.in si
mili in c.1. extra de sponsali. ubi dicit tex.le
ge Saxonum. & glos. exponit.i.consuetudi
ne,quia non est generalis,secus si fuisset ge-
neralis l.leges generales.C.de leg facit quod
dixi supra in 1.art.pro hac parte.Quinto,pro
hoc adduco dictum Bald.in authē. dos data.
C.de dona.ante nuptias.alleg. Odofr. dicen-
tem,ꝙ lex Lombardorum,& eorum ratio re
cessit ab aula.& alibi etiam dixi Bald. ꝙ de
hoc iure non erat curandum in l. si inuito.
C. de nup. Et de hoc quæst. uide per And. de
Iser.& Ioan.de Platea in præludiis feudorū.
in q.2 in prin.& ibi aliquid ꝓ Iaco. de Alua.
& uide plene per eundem Iaco.de Alua.in c.
1 in princ.in tit.de pace iur. fir. Ergo autem
ita dicerem in hac quæst.ꝙ aut quæritur, an
possint allegari leges Lombardorum tanq̄
iura ciuilia,& dicendum est,ꝙ hr hodie non
sunt in usu maxime in istis partibus Lōbar-
diæ,& sic recesserunt ab aula,ut dicit Bald.in
d.authen.dos data.Aut quæritur, an possint
allegari simpliciter, & tunc si reperitur ali-
qua lex Lombardorum incorporata in uo-
lumine Digestorum,uel Codicis,uel Authen
ticorum,uel etiam feudorum, q̄ sit consona
iuri communi,& tunc pōt allegari, & iudex
pōt secundum eas iudicare,& isto casu nō di
cetur iudicare ꝓpria auctoritate illius legis,
sed auctoritate iuris cōis, & ita intelligatur
c.forus.de uerb sig.& l.septimo mense.ff.de
stat.ho.& l.si pater.ff.de sol. & id qđ dixi su.
pra.iuu.parte,in fi.secundum no in l.1. ff.si
cer.pet.Sed si est dissona, & contraria iuri cō
muni,tūc forte uidet ꝙ posset ēt allegari,sed
iudex ꝑ eam nō dēt moueri adiudicandum,
sed uidet.ꝙ debeat supsederi interim in cau
sa,& rescribi ad superiorem, ut ad Imperato
rem,ut hoc decidat. & hæc distinctio ꝓbari
uidet in c.pastoralis,extra de fide instr.ubi ēt
30 gl.dicit. † Quod si tales leges uel decretales
extrauagantes obuiant cōsuetudini, quæ sit
probabilis,& legitime pscripta,potius serua
tur consuetudo. & de hac materia uide 19.
dist.in sum.& uide in c.fi. extra de consuetu
dine.& qđ not.in d.c.pastora. Sed certe ego
credo in casu nostro, qñ dictæ leges Lōbar
dorum sunt contrariæ,& dissonæ iuri cōi,ꝙ
nullo modo possunt allegari, dato ēt ꝙ sint
Imperatorum .Non obstat d.c.pastoralis. de
fide instru.quia ibi loquitur,quando dubita
tur,an aliqua decretalis extrauagans sit ge-
neralis,sed in casu nostro est certum,quod le
ges Lombardorum non sunt gñales, ꝙ pa-
31 tet à nomine ipsarum.† à quo nomine lici
tum est argumentum,ut est tex.cum glos.&
ibi notatur.in l.à nullo. C de feriis. nam ap-
pellantur leges Lombardorum ,ergo non
sunt aliorum.Et sic patet,ꝙ cōstat ēt de mē
te Imperatorum statuentium,q uoluerunt,
ꝙ non ligarēt,nisi homines de Lombardia.
Et sic non ob.l.leges. C. de legibus. ubi dici
tur, ꝙ leges Imperatorum sunt generales,
quia illud uerum,nisi appareat contrarium.
Nec obstat.ꝙ extrauagans de pace Constan.
& ad reprimendum.& q sint rebelles, seruen
tur & allegentur tanq̄ leges generales, quia
hoc apparet de uoluntate Imperatorum.
32 † Quia dederunt potestatem Bar. ut glossa-
ret extrauagantem.ad reprimendum, & qui
sint rebelles.& Odofredo,qui glossauit titu-
lum de pace Constantiæ.Et sic per hoc appa
ret,quòd noluerunt,quòd essent generales,
datq quòd aliter non essent incorporatæ in
uolumi-

uoluminibus iuris ciuilis. Nec etiam obstat, ꝙ in libro Feudorum, & alis plerunque in textu. & gl. allegantur leges Lombardorum ut dixi supra pro parte 1. qa respondetur, ꝙ ideo allegantur, ut ostendãtur uarietates cõsuetudinum in hac materia. q̃ secundum uaria iura formabantur, non autem allegãtur pro decisione, ut patet ex eis. Et hoc etiã uo. luit Ia. de Alua, in præludiis feudorum. in 4. q. prin. Fateor, quod si aliquæ leges Lombardorum sunt interpretatæ in iure communi, ut in libro feudorum in decidendo, ut est in tit. hic finitur lex ꝙ illæ tñ quasi approbatæ
33 pro generalibus. poterunt in iudicii allegari, & iudex ꝑ eas dẽbit iudicare † Quintus casus, in quo quis debet amittere manum est, si tabellio confecit instrumentum super alienatione feudi illicite facta. & est casus in c. i. §. callidis. in titu. de prohi. alie. per Feder. per illum tex. dicit Ludo. Rom. ꝙ notarius scribens instrumentum simulatum. dẽt perdere manum, ita dicit ipse Ludo. in suo singulari, qđ incipit, Pone, ꝙ notarius scribit &c. Sunt & multi alii casus, in quibus quis punitur in amissione membri, de quibus uide hic Guil. de Cun. & plenissime per d. Iaco. Artizoni de Broillo de Verona, in sua summa feudorum in prin. & ult. char. ubi ponit in quibus casibus quis puniatur in amissione manus, & in amissione pedis, & oculi, & manuum, & nasi.
34 Et in quibus casibus quis debeat tondi, & de clauari, & comburi. † Quæro secundo principaliter, quia hic dicitur in tex. ꝙ ubi quis debet puniri pœna membri, ꝙ puniri debet hodie pœna manus, in qua manu debet puniri, an in dextera uel sinistra. In gl. sunt duæ opiniones. Primo, ꝙ puniri debeat in ea manu, in qua minus põt. arg. l. interpretatione. ff. de pœnis. Secunda est opinio in contrariũ s. ꝙ puniatur in ea, in qua plus potest. arg. l. quæritur hermaphroditum. ff. de statu ho. cũ similibus Primam opin. sequitur hic Bar & Bald. Odofr. uero dicit, quod debet puniri in illa manu, cum qua deliquit. per l. si fugitiui, supra eod. uel quod electio rei puniendi, per l. cum his. §. si. ff. de condi. inde. Ego autem sequor opinionem i. glo. & Barto. & Bald. hic per d. l. Interpretatione. & l. si præses, in fi. ff. de pœ. & per ea quæ dixi in d. l. si fugitiui. supra eod.
35 † Quæro tertio extra gl. qđ si delinquens habet duas manus, & una est prorsus inutilis, uel arida? Et uidetur per prædicta, quod inutilis tantum abscindi, debeat. E contra uidetur, ꝙ imo alia debeat abscindi, quia si aliter diceremus, maleficium esset sine pœna uel quasi, ut l. 2. infra, ut intra certum tẽpus quod esse nõ debet, ut l. ita uulneratus. ff. ad l. Aquil. Item quia inutilis habetur pro nulla, ut l. quoties. ff. qui satisd. cog. Dicit hic Bald. quod si manus est debilis & omnino inutilis, & tunc sit uera hæc opinio secunda, sed si aliquo modo est utilis, tũc sit uera prima sententia per prædicta. Sed dominus Paulus *b* de Castr. hic tenet istam partem ultimã scilicet quod debeat manus debilis indistincte abscindi, per glo. quæ est hic, quę uult, ꝙ illa debet abscindi, in qua minus potest sed dicitur minus posse in arida, licet nil possit, ut l. illud. §. minus. ff. de tribu. & sic uerificat ista gl. Pręterea non est parua pęna deformitas, quæ resultat ex amputatione manus, licet aridæ, & ita determinat Io. Andr. in mer curialibus, in regula. in pœnis. pro hoc allegat. Ang. bonum tex. in l. tertia. § Labeo. ff.
36 arborum furtim cæsarum. † Vbi appellatione arboris continetur etiam illa, cuius radices defecerunt uiuere, & sic est desiccata, quo usque durat super terram & incidens illam, perinde punitur ex illo titulo, sicut si incideret aliam uiuentẽ: ergo uidetur, quod amputata sic manu, licet arida, sit satisfactum uerbis statuti, & ista est benignior, secũdũ Paul. de Cast. hic. Bald. tamen hic in fine aliter distinguit, uidelicet aut statutum loquitur de manu certa, ut puta dextera, & tunc illa indistincte debet amputari. qa solutione eius, quod debetur, omnis tollitur obligation. ut institu. quib. modis tollit. obliga. in princi. & quia liberatur soluendo rem talem, qualis est, & ideo licet manus sit inutilis, tamen mutilatio, est magna pœna, & ideo sufficit illã amputari, & minimũ soluẽdo liberatur. ar. ff. de reg iur. in l. semper in obscuris. secundum Iac. But si autem Iudex habet arbitriũ in amputatione membri, tũc poterit illa manus amputari, quæ iudici uidebitur. & ita so qui uidetur hic Bal. in fi. & istud ego teneo, intelligendo tamẽ, ꝙ Iudex in dubio debeat arbitrari in manu, in qua minus potest, per
37 prędicta. † Quæro quarto, quid si delinquẽs habet unam solam manũ. Respondit Guil. de Cu. illa debet amputari. arg. ff de contrahen. emp. l si in emptione. §. pen. & licet hæc pęna. sit grauior, hoc cõtigit casu, imo culpa.

delin

delinquentis.ideo iudex ex arbitrio, quod hēt.ꝑ l.quid ergo.§.pœna grauior. ff. de his qui no.inf.potest d.pœnam imponere.secundū Bal.hic circa fi.Sed hic.Bal.in princ.dicit, ꝙ hæc sñia uł sibi dura,q̃ grauior est pœna perdere m num ei,qui unam solam hēt, q̃ ꝑ hoc sit omnino inutilis,q̄ ei. qui duas habet.de duo hic loquitur arg. ff.de pœn.l.interpretatio. ff.de off. præsidis l.illicitas.§.ne tenuis.ibi,lumine unico.& pœna non est aggrauanda ex interpretatione,ut d.l.interpretatione.et ita tenet hic Iaco Bar.Bal. Ange.

38 & D.Paul.de Castr. † Nam lex uel statutum imponens pœnam manus,debet restringi ad habentem duas,& ita intelligitur iste text.& ideo uł pœnam tunc debere in aliud cōmutari,ut l.2.infra ut intra certū tempus. sicut fit de pecunia in persona ꝑꝑ paupertatē. ut in l.quicunque.infra eo. quod ego intelligo uerum,qñ haberet nisi unam manū sine culpa sua,secus si una manus fuisset sibi incisa, ꝑꝑ delictum,quia nemo ex suo commodū cōsequi debet per iura,uulgaria.Et prædicta

39 procedunt ante sententiam.†Sed quid si sententia est lata,a qua non est appellatum, & iudicatum fuit unā manum abscindendam, & iste nō hēt nisi unā?dicit Bal.hic ꝙ credit, ꝙ illa sit abscindenda.arg. ff.de contrahen. emp.l.si in emptione.§.pen.& ad hoc,ut sententia habeat effectū.ff de reb dubiis.l.quoties.& quia iudex lata sententia, amplius eā reuocare non potest,ut l. 1. C. sente. rescindi

40 non posse. † Quæro quinto, quid si nullam manum hēt delinquens,qua pęna puniatur, stante statuto,ꝙ puniatur in abscissione manus?Dic aut hoc cōstat ante sentētiā, & tūc in alio membro dēt condemnari & puniri,ut l.2.ibi. si persona uilior. infra ut intra certū tempus & habetur in l.quicunque. infra.eo. aut nō constat ante sententiam,& in sententia condemnatus est in abscissione manus, tunc talis sententia esset nulla,quasi impossibilis,ut l.fi.ff.q̃ sententia sine appell.rescin. & ideo iterum esset iudicādum. ca sñia habita ꝓ nulla,ut l.4.infra de accus.secundū Nicol.de Matarellis.hic in sua lec. & Bald.& be

41 ne.†Quæro sexto.quid si statutum dicat, ꝙ uulnerāti aliquem in platea abscindatur manus?aliquis uulnerauit quendam in platea plurib.uulnerib.eodem tempore, an plures sibi sint abscindendæ.Et uł ꝙ sic,q̃ tot sunt delicta quot uulnera.licet eodem tempore facta,& de quolibet meretur pęnam, ut l.nūquam plura.ff.de priuatis delictis.& in l. quicunque.in secundo respons. infra ea.l. In cōtrarium facit iste tex.in uerbo,una sola.& q̃ simul fuerunt facta,uł unum delictum, per gl in l.1.circa fi.infra unde ui. De hac quæst. dic,ut per Bar.in l.uulgaris.in prin.ff.de furtis.& uide quod no.Bar.in l. nunquam plura.ff.de priuatis delictis, & in l.sanctio.legū

42 ff.de pœ.†Quæro septimo,aliquis est bannitus in amputatione manus ratione unius delicti postea iterū bannitus pro alio delicto in amputatione capitis.captus fuit per familiā prætoris,uel alio modo,qualiter fiat executio. Dic,quod primo debet abscindi manus, & postea decapitari,si fieret econuerso,non pateretur nisi pœnā mortis, q̃ amputatio manus post mortem,nō esset pęna,s m Bar. in l.oēs iudices.C.de delator.li.10.q̃ dicit,ꝙ ita de facto uidit obseruari,& ita tenet Paulus hic de quo uide gl.no.in d.l.oēs iudices.& in c.1.§.milites.in uerbo,pœnam.in fi.in tit. de pac.iur.firman.& est tex. si bñ pōderet.in l.1.in fi.ff.nil nouari appel.pendentem.& ibi uide Pau.de Cast.& uide Flo. in l. Neratius. §.quæuis.ff.de seruo corrupto.& Ange.in l.

43 nunquā plura.ff.de priua delictis.† Quæro octauo,q̃ hic ꝓbatur,ꝙ manus est mēbrū. dixi supra.in 4.n o.quid sit membrū,& quid contineatur appellatione mēbri.Dic.ꝙ mēbrum dř a metior meritis,qđ est partiri.& diuidere.unde mēbrū dř,q̃ corporis pars.secūdum Hug.in uerbo, metior.ita dicit Bart.in l.2.ff.de publi.iud & Bald.hic.& do. Paul. de Castr.hic,qui dicit quod stricte intelligendo membrum,sumitur pro illa parte,quæ habet certum officium deputatum.& hoc fuit dictū Angeli de Perusio hic,qui dicit, quod mēbrum est omne id, quod in corpore nřo distinctam hēt operationē.secundum Philosophum in 3.Meteororū ad finē. & ideo manus ad palpandum,pes ad ambulandū,oculus ad uidendum,auris ad audiendum,os ad gustandum sunt membra Et idē nó.ipse Ange.in l.uitē.§.1.ff.arborū furtim cæsarū. & in auth.ut nulli iudicium.§.q̃ uero nos.ubi subdit.qđ rō ēst,qm in istis consistūt quinq. principales sensus nostri corporis s.uisus,auditus,gustus,odoratus,& tactus.ut not.glo in leg. quod meo.§. si uenditorem. ff. ad acquirend. poss. cum igitur quilibet istorum sensuum.sit attributus uni mēbro corporis, quic-

quidquid habet illam uirtutem, appellatur mebrũ. Et ideo, qa in oculo consistit uirtus uisiua, in naso uirtus odoratiua, in aure uirtus auditiua in lingua uirtus gustatiua, in manu uirtus tactiua in pede similiter uirtus tactus, & palpationis. s. ambulando, merito omnia ista mebra appellantur, ut no. Arist. 4. Meteororum. ad finem, ſm Ang. in d. §. qa uero nos. & de hoc quid sit membrum, uide in locis præallegatis. & uide et Bal. in c. i. in princ. in tit. de noua forma fidelitatis. & per Bald. Ang. & Ioan. de Imo. in l. 3. ff. de publ. iud. & per Bar. & Doc. in l. non sunt liberi. ff. de statu ho. & per Alb. de Ro. in suo opere statutorum, in 2. parte, q. 28. & uide plenissime per Nellum de S. Gem. in suo tract. bannitorum, in 2. parte 2. partis. in 51. q. & per Ang. de Aret. in suo tract. maleficiorum, in gl. in uerbo membrum. & uide Bal. in l. reos in 2. col. in fi. cum prin. seq. C. de accus. & in l. data opera. in 18. col. uersic. & ibi lex facit mentionem. & in uer. in corpore nostro multa mebra habemus. C. qui accu. nõ poss.

44 †Quæro nono, qua pęna puniri debeat fur. Et gl. hic super uerbo, castigabitur. dicit, qđ debet fustibus cædi per istum textũ, nisi sit publicus latro. qui. s. cõsueuit furari, qui debet furcis suspendi: ut l. capitalium. §. famosos ff. de pœ. & idem not. gl. 23. q. 3. si quis fortitudinẽ. de quo dic ut plenissime dicã in seq. ubi ponetur, quę sit pœna furũ, & latro

45 num. †Et ex hac gl. quæ est. Iac. ꝙ publicus latro dr̃ ille, qui consueuit furari, & sic et si clàm, si tñ pluries, Bar. in d. §. famosos. intelligit istam gl. eam qñ contra ipsum laborat infamia, alias non diceretur latro uel famosus. sed Bar. hic dicit. ꝙ glossę nostræ ubi quæ dñt, & intelligunt publicum latronem qui consueuit furari, & ita obseruatur. Tñ proprie non bene dicunt. nam ille § famosos, loquitur de publico latrone: sed fur, qui consueuit furari, est publicus fur, non publicus latro, latro est ille qui ꝑ uim furatur, ut hic in tex. ita dicit hic Bart. Tu uero dic, qđ reperitur fur simplex. item fur famosus. itẽ latro simplex item latro publicus, & famo-

46 sus † Fur simplex est ille, qui semel tm̃, & clam, uel de noctis, maxime in domibus, & sine armis furatur.: ut hic est text. uer. fures autẽ. & in corpore unde sumitur ista auth. s. in authent. ut nulli. iud. §. quia uero. colla. 9. & probatur in l. 1. ff. de fur. & Inst. de obl. quæ ex delicto nascuntur. §. furtum autem à furuo. & no. gl. in l. cum duobus. §. damna.

47 in uerbo, surrepta. in fi. ff. ꝓ soc. † Fur famosus dr̃ ille, qui consueuit furari, puta bis uel ter, ut l. 3. in fi. supra de episcop. audien. & ꝓ hoc gl. notab. in auth. de testib. in § quia uero multi. colla. 7. super uerbo, sæpe. quæ dicit, ꝙ sæpe dr̃ fieri illud quod fit bis, aut ter. & not. in l. de quibus. ff. de legib. & per Bar.

48 & Doct. in l. 1. C. quo & qñ iudex. † Latro simplex dr̃ ille, qui palam, ut in strata publica, uel etiam in syluis furatur, ut no gl. in l. 1. supra depositi, & in d. l cum duobus. §. dãna. ff. pro soc. & maxime, qñ facit per uim, & cũ armis, ut probatur hic in tex. Potest eitam dici latro ille qui est diurnus, & clàm furatur, ut est tex coniuncta gl. Inst. ad l. Aquil. §. i. in uerbo, latronem, Intelligendo tamẽ, qđ hoc faciat per uim, uel cum armis, ꝑ istum textum hic in fin. idem intelligo, quãdo semel

49 tãtum. † Latro uerbo publicus, uel famosus est ille, q pluries palam in strata publica, uel in syluis per uim, uel cum armis furatur. & ista fuit intẽtio gl. hic, q̃ dicit, qđ publicus latro est ille, qui consueuit furari, dum allegat l. capitaliu m. §. famosos. ff. de pœ ſm Paul. de Cast. hic, qui ita intelligit istã gl. & hoc

50 credo uerum. † Quia gl. semper debet intelligi secundum textum, quem allegat: ut no. Bart. in l. nõ solum §. si liberationis. ff. de lib. leg. & no. Ioan. An. in c. cum tu. extra de testib. & Raph. Fulg. in l. patronus. ff. de prob. & D. Signorolus de Homodæis in quodam suo consilio, quod incipit, Christi saluatoris nomine inuocato. circa medium. & uide quod dicam infra in materia, qñ quis committit plura furta. uer. nec etiã obstat gloss. hic in uerb. castigabitur. Vnde fur occultus nunq̃ potest dici latro, et si cõsueuit furari, sed bene potest dici famosus fur, & pro hoc uide tex. in l. i. §. aduersus. ff. de sep. uiol. ibi, more latronum, ubi Ang. qui dicit not. quia per hunc tex. declaratur §. famosos. qui dicti, famosum latronem furca figi: quia non intelligitur famosus latro, qui consueuit furari clàm, sed ille, q armatus rapit uel subtrahit. unde dicit ibi Ang. † qđ falsa est opinio,

51 dicentium, cũ qui tria furta fecit, esse famosum latronem, & ideo dr̃e suspendi. Et hoc est notãdũ ꝑ statuta, quæ loquũtur de furibus, & latronibus. Et dicit hic Pau. de Cast. qđ habuit de facto in ciuitate Vicentię, ubi

dubitabatur de quodam capto pro robaria, an posset dici publicus latro, quia semel tm̃ derobauit. nam statutum Vicentiæ grauius punit latronem q̃ furē.& gl.quæ est hic, allegabatur pro eo, ꝙ non q̃a licet in strata publica, nō tñ reperiebatur unquam illum alia talia cōmisisse, nisi nunc, & statutum loquebatur de famoso latrone, unde non poterat dici famosus, p̃p hoc solum, ꝙ in strata publica, sb̃dit tamen hic in fi. Paul. ꝙ nil ualuerunt allegationes, quia fuit suspēsus.

52 † Quæro decimo & ultimo pro declaratione huius tex.& glossæ, & materiæ, quæ sit pœna furū & latronum. Respōdeo, ꝙ alia est pęna pro furto, alia pro latrocinio. unde diuidendo hanc quæstionem in duas partes, seu quæstione princip. Prima erit, qua pœna puniri debeant fures. Secunda, qua pœna puniri debeant latrones. Et quia ista materia est quotidiana & utilis, ideo hic per modū cuiusdam distinctionis & tracta. plenius uideamus, iuxta l.legaui.in prin.ibi,& plenius rogo, quæ ad hæc spectat, attingas, quotidiana enim sunt. ff.de lib.leg. & l.1.in princ. ff. appel.& l.fi.cum non solum.in princ.ibi,& sē per iudiciis uersantur. C.de bonis quæ lib.& facit gl.in Cle.dudum.in uerbo, huiusmodi. de sepulturis. quæ dicit, ꝙ ubi de lana, lacte, & reditu agitur potius est insistendum & disputandum. Circa primā igitur quæstionē, uidelicet qua pœna fures puniantur, dic primo secundum Bar.hic, ꝙ 5. fuit iura super hoc. Primum ius est antiquū, quo imponebatur pęna extraordinaria pro furto, ut l.fi. ff.de furtis, nisi esset publicus & famosus fur, ut hic in gl.& dicetur infra. Secundū ius est authēticorū, de quo hr̃ in auth. ista quæ uult, ꝙ fures fustigent. Tertium ius est, quæ dā cōstitutio noua, quæ hr̃ in tit. de pace tenēda. in §.si quis quinq; solidos. in ulib.feu. quæ dicit: Qui quinque solidos, uel rem ualoris quinque solidorum subtraxerit, suspēdatur. Quartum ius est, ex alia constitutione noua, quæ postea superuenit, ut hr̃ in tit. de pace iura. fir. in §.furtum. Quintum & ultimū ius est, quia hodię de hoc statuta sunt in qualibet parte Italiæ, & illa obseruātur, iuxta l.omnes populi. ff. de iustitia & iure. secundum Bar.hic. Sed per hoc nō hr̃ uera & perfecta doctrina, unde tu dicas sic, plenius distinguendo.

53 † Aliquando fures sunt improbi, ut sunt simplices fures, q̃ clam & sine armis, & sine effractura furantur, ut d.l.l.ff. de furt. s.& hic in tex. in uer. fures autē. Aliquando sunt fures improbiores, ut expilatores hæditatis, ut l.1.§.expilatores. ff.de effrac. & expilato.& est tex. & ibi hoc no.gl.fi. in l. si te. C.de his qui no.infa.& hr̃ p̃ Bal.in l.de his. in tit.1.de fur.hi.n.dñr etiā fures, ut est tex.in l.si cum exceptiones.§ qui uim intulit. ff. quod metus causa. improbiores etiam fures dicūtur illi, qui cum fractura furātur, p̃ d.§.expilatores secundum Paul.de Castr. hic, & isti uocantur ēt effractores, ut probatur in d.l.1.§.item effractores. ff.de effractorib.& expilatoribus. Aliquādo sunt fures improbissimi, ut sunt raptores, in l.raptores supra de episc.& cle.& Insti. ui bonorū raptorū.in princ.& no. Bart. in d.§.expilatores. & no.gl.fi.in fi.& ibi Bar.in l.si te. supra, de his q̃ no.infam. Sed tu aduerte, ꝙ isti fures improbiores à Iurisconsultis appellātur, ut est text.in l.si cū exceptione.§. qui uim intulit. ibi, quāuis q̃ ui rapit, fur improbior esse uideatur, ut Iuliano placet. ff.quod ꝙ metus causa, & in l.1.§.eum q̃. ff. ui bonor.rapt. ubi dr̃. eū q̃ ui rapit furem esse improbiorē. ab Imperatore autem fures improbi tm̃ uocātur, ut est text. Insti. ui bonorum raptorū. in pri. ibi, ideoque recte dicendum esse, eū improbū furē esse. Dñr ēt improbissimi fures illi, q̃ in strata pub. furantur, sine tñ interfectione, & isti uocantur grassatores ut l. capitalium. in §.grassatores. ff. de pęnis. Item qui ad̃dūt, plus q̃ improbissimi fures, qñ in strata publica, & cum interfectione furantur, & isti notantur publici latrones, ut l.capitalium. §.famosos. ff.de pœnis, & de istis duobus ultimis ponit hic Pau.de Castr. de quibus dicemus infra in l.quæ.q. præallegata. uidelicet de pœna latronum. dic. ut ibi dicam. Primo casu principali, quando fures sunt improbi, & sic fures simplices, subdistingue. Aut est fur domesticus, aut non domesticus, si est domesticus, aut furtum quod committit, est leue uel paruum, & tunc non potest de tali furto accusari, nec per iudicem potest puniri, sed domi sic, ut est casus in l.respiciendū. §.furta domestica. & ibi glos. in uerbo, leuiora. & in uerbo, publice. ff. de pœnis. Aut furtum est graue uel magnum, tunc potest puniri ciuiliter & criminaliter, ut not. gloss. in d.§.furta domestica. in uerbo, publice & ibi probatur in uerbo, leuiora. à contrario sensu.

54 su. & ibi hr per Doctores. † Quis autem dicatur domesticus, ponitur ibi per tex. videlicet seruus, libertus, & mercenarius, q stat cũ aliquo vt ibi, vel mercenarii, apud quos degunt, q tex mihi pbat, q nõ sit idem in mercenario, q nõ stat cum suo magistro, sed stat de per se in domo, licet laboret ad mercedẽ cum ipso, quod est notandum, q mercenarius sit domesticus. tenet archi. & Ioa. And. in nouella. in c. filii de hæreticis. lib. 6. Et est tex. de istis in l. si libertus. ff. de furtis. & in l.
55 pridem. C. de q. † Item filius dr domesticus patri, & econuerso, pater filio, vt est text. in Insti. de testamentis. §. sed si filiusfam. in fi. ibi, domesticum testimonium. Item coloni, & ascriptitii, & similes dñr domestici, vt l. præsenti. §. sane, & ibi glo. & Doct. C. de his, q ad ecclesias confugiunt, & no. gl. in d. §. sed
56 si filiusf. † Item vxor marito, & econuerso. arg. l. quicunque, & ibi hoc no. glo. Andr. de Barullo, & Bart. C. de re iud. libr. 12. & ff. de ædil. edic. l. ædiles. in §. familiæ, & ff. de religiosis. l. familiaria, & l. 1. §. si vir. ff. ad Syllanianum, & ita tenet glo. in d. l. præsenti. §. sane, in d. § sed si filiusf. Insti. de testamentis, & glo. in leg. 2. etiam, supra, de testibus, & ibi per Cy. & omnes Doct. & est glo. 3. q. 5. c. 1.
57 † Item cliens, vt l. si libertus. ff. de furtis.
58 † Item seruientes familiares, siue capiferri, vt d. l. præsenti. §. sane. C. de his, q ad ecclesias confugiunt, & nõ. gl. in d. §. sed si filiusf.
59 Item domestici appellantur, quibus potest imperari ratione patriæ, vel dominicæ potestatis, vt d. l. præsenti. ita dicit gloss. & ibi per Doctor. in cap. in literis, extra de testibus.
60 † Item omnes, qui sunt de familia alicuius, siue sunt liberi, siue serui, dicuntur domestici, vt l. ædiles. §. familię. ff. de ædil. edic. sed in glo. 3. q. 5. c. 1. largo tñ modo dñr familiares omnes, qui cohabitant cum aliquo, vt extra de testibus, capit. in literis, & de officio deleg. Insinuante, secundum glo. in d. c. 1. & q dicantur domestici, vide & maxime Bal. Ange. in d. l. etiam, & Doct. in omnibus locis præalleg. & vide gl. & Doct. in c. literis. extra de testibus. & glo. ordina. in 3. q. 5. c. 1. & per Arch. in c. quicunque, de sen. excom. lib. 6. & per Ang. in l. pridem. C. de q. & Franc. Zab. in Clem. 1. de excessibus prælatorum, & in Cle. 1. de priuilegiis, & tex. gl. & Bal. c. 1. in ti. qualiter vas. iur. deb. fideli, & vide l. 1.
61 C. de emẽdatio. pꝓpinquorum. † Quid autẽ dicatur furtum leue vel paruum, vel graue siue magnũ, dic, aut dicam infra, versi. qñ autem dicetur furtum magnum. Si verò ille q cõmittit furtum, non est domesticus, & tũc aut furtũ cõmittitur palã, & p vim. & hoc dic. vt infra dicam de latione, q ista est pro prie latro, & nõ fur, vt dixi supra. aut furtũ cõmittitur clam, & nõ p vim, puta in domibus. & sic est simplex fur, vt supra dixi. & tũc subdistinguitur, aut agit ciuiliter, aut criminaliter. qd fieri põt, vt l. fi. ff. de fur. & l. vni. ca. C. qñ ciu. actio piud. crimi. & no. Gofr. in summa de furtis, ver. & est sciendũ q tribus modis facit l. fin. ff. de priuatis delic. Si agit ciuiliter, & tunc aut agitur de iure ciuili, & sic cõi, & aut de iure diuino, aut de iure cõsuetudinario, siue municipali. Si agitur de iure cõi ciuiliter, iterum subdistinguitur, q aut fur non est manifestus, aut est manifestus. Si est non manifestus. punitur in duplũ. Si manifestus, in quadruplũ, vt est tex. Insti. de actio. § in duplum, & §. quadrupli, et Insti. de obl. q ex delicto. §. furtorũ, et §. pen. et l. de his C. de furtis, et hr in l. 2. ff. eo. ut cum simi. & no. Gofr. in summa, de furtis. §. pœna furti.
62 † Quando verò dicatur furtum manifestũ, vide tex. in l. 3. q incipit, fur est, cum duabus legib. seq. & ibi Bar. & Doctor. ff. de furtis, & Insti. de obliga. q ex delicto nascuntur, §. manifestus, & not. in d. §. in duplum, & in d. §. quadrup. & vide per Bar. & Doct. in l. falsus, in prin. infra tit. 1 & Gofr. in summa de furtis. §. furtorum duæ sunt species. Si agit de iure diuino, & sic in foro pęnitentiali, & tũc dic, q talis pœna dupli vel quadrupli nõ debetur, sed solum qñ agitur in foro ciuili cõtentioso, vt no. Bal. singulariter in l. quibus diebus. §. dominus seruo, in fi. ff. de cõditio. & demon. q dicit, q de hoc est vnica gl. in iure, in c. fraternitatis. 12. q. 2. & idem no. ipse Bal. in l. post decisi. in fi. infra tit. 1. de furtis, allegat d. c. fraternitatis, & 6. q. 1. c. imitare Petrum Sed in contrarium vr esse gl. a. 13. q. 1. qd deberet, in verbo, vltra. Prima opinio verior est, & adde hic q hñr in c. vigilanti, & in c. fi. extra de præscriptio. & in c. nouit. extra de iudiciis. Si agitur de iure municipali siue consuetudinario, dic q hodie ista pęna dupli vel quadrupli p furto nõ hẽt locũ, hodiẽ e cõsuetudine vł ex formã statuto rũ hẽat locũ pęna corporalis tñ, & sic vr, q pœna illa pecuniaria dupli vel quadrupli, sit

per consuetudinem, vel statutum summata. arg. tex. notab. in l. fi. ff. ad l. Flauiam de plagiariis, & arg. l. 1 §. fin. ff. de ven. insp. & l. viros. C. de diu. off. lib. 12. licet quidā dicunt, ꝙ non habet locum vtraque pecuniaria, & corporalis. l. 3. §. diuus, de sepulchro violato. pro hoc facit. C. de his, qui à non dn̄o ma. Et idem vr̄ posse dici in actione vi bonorū raptorum, & similium, in quibus à lege imponitur pœna pecuniaria, & à statuto imponitur pœna corporalis. Sed contra prædicta facit gl. in l. 1. qn̄ ciuilis actio præiudicat criminali, quæ vult, ꝙ licet ego agam ad pœnā dupli vel quadrupli, tn̄ possum ēt agere criminaliter, vt puniatur extra ordinem. Sed quidquid sit de iure ciuili, vel de foro pœnitentiæ, de consuetudine, dicta pœna dupli vel quadrupli, ꝓ furto nō exigitur, maxime
63 in ciuitate nr̄a Veronę, † in qua nullum est statutū de hoc, sed est statutum, ꝙ cōmittit arbitrio d. p̄tātis, & totius curiæ, vel maioris partis, inspecta qualitate facti, & cōdōne ꝑsonarum, vt dixi supra in l. si fugitiui, in 5. q. Albi tn̄ per totam Italiam cōiter sunt statuta super hoc prouidentia, vt not. hic Bart. in
64 fine, & Doct. & supra dixi. † Audio, ꝙ Romę etiam hodie exigitur pœna dupli, & quadrupli, pro furto. Si vero agitur criminaliter ad pœnam furti, & dubitatur quę pœna veniat imponēda, & dic ꝙ quinque sunt iura circa hoc disponentia, vt dixi supra, ſm̄ Bart. hic: Et primum ius antiquum est, ꝙ pro furto criminaliter imponitur pœna extraordinaria, vt l. fi. ff. de fur. & l. fi. ff. de priu. del. & notat glo. fin. in l. subtracta, infra de furtis, & hr̄ in l. 1. §. explicatores. ff. de effract. & expilator.
65 † Et quæ pœna possit per iudicem imponi, qn̄ à lege imponitur pęna extraordinaria. i. arbitraria? dic vt plenissime dixi in l. si fugitiui, maxime in q. supra eo. Hodie vero omissis aliis iuribus, de quibus supra, dic distinguendo, aut fur commisit vnum furtum tm̄, aut plura. Si vnum tm̄ furtum cōmisit, & tunc subdistingue: aut illud furtū est paruum, aut est magnum, aut est enorme, aut atrox. Si est paruum, debet fur tm̄ fustigari, non aūt debet mori, vel pati aliquam abscissionem mēbri, vt est tex. in ista auth. nr̄a, & in corpore vnde sumitur, in auth. vt nulli iudicum. §. pen. col. 9. & est gl. sing. in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis, in uerbo, grassa
66 ti, quæ dicit, ꝙ si semel quis furatur, veniā meretur à furca. Et idem no. Odofr. & Guid. de Suzaria in suo tract. de malef. in rub. quę pœna imponitur furibus, & idē no. Bal. in l. quid ergo. in princ. ff. de his, q no. inf. & no. Ang. in l. qđ si nolit. §. qa assidua. ff. de ædil. edic. & no. gl. in tit. de pace iur. in §. iniuria, verbo, furtū, & ibi ꝑ Doc. & facit gl. 62. dist.
67 c. fin. si quis presbyter. in gl. fi. quæ dicit, † ꝙ ꝑ ꝓmam offensam quis non est puniendus, allegat. 74. dist. Honoratus. † Et dr̄ vnū
68 furtum, ſ ꝙ de uno loco, vno contextu, siue vno t̄pe fit, antequam habeat actū pro perfecto, vel absoluto, & si plures res simul furto subtraherentur, diceretur vnū furtum, vt dicit Bart. per illum tex. in l. eum qui. §. item tn̄dit. ff. de fur. & Ang. de Arc. in suo tract. malef. in gl. in verbo, & vestem cœlestem abstulit, ad finem 3. col. vers. hinc sumpta mā, & Insti. de act. §. ex maleficiis. in 3. col. & idē vult Bal. hic in ver. vlterius quæro, nunquid
69 plura furta. qui ēt dicit, † ꝙ si quis vnam rē contrectauit in diuersis materiis, vnum furtum est. Nam licet in quolibet territorio depræhensus possit puniri, ex quo ibi cōtrectauit, vt no. Bart. in l. si dn̄m. ff. de fur. & in l. si adducta. infra de furtis, & ibi ꝑ Doct. & Bar. in l. siue manifestos. §. tand u. ff. de cōd. furt. & Ant. de But. in c. 1. extra de rapto. q̄ tn̄ opin. an sit vera. dic vt ꝑ Doc. ī d. iurib. & plene ꝑ Ang de Aret. in suo tract. malef. in gl. in verbo, vestem cœlestem abstulit. 7 ñ propriè nō sunt plura furta, sed vnum. & idē sæpius repetitum, & adde hic, quę dicentur infra, vers. si aūt cōmisit plura. Item dicit Bald. hic
70 plus. † Quod si quis cōfitetur se fecisse plura furta diuersis t̄pibus, non est standū suæ cōfessioni, quia est gn̄alis, & incerta, cum non constet de rebus subtractis, arg. ff. ad Syll. l. 1. §. itē illud, & idem tenet hic Paul. de Cast. q dicit, ꝙ huic confessioni incertæ non est stādum, cum agitur de pœna mortis corporalis, cum non sit dn̄s membrorum suorum: vt l. liber homo. ff. ad l. Aquil. & possit ita confiteri volens mori, iuxta l. non tm̄. ff. de app. & d. §. item illud, quod est no ſm̄ Pau. de Cast. hic. qui dicit, ꝙ istum casum vidit de facto in ciuitate Bononiæ, in quodam capto, qui cōfitebatur plura homicidia fecisse, & non constabat de personis īterfectis, vnde allegabat ad eius defensionem dictum Bal. hic, scilicet, quòd deberet aliter constare, per illum §. item illud, & quod fuit allegatum, quia non fuit

fuit decapitus, sed fuit sibi amputata manus, licet potestas propter multa mala, quæ de ipso audiuerat, haberet magnam uoluntatem ipsam suspendendi, secundum Pau. hic & idem tenet Ange. de Aret. in suo tract. malefi. in gl in uerbo, & uestem cœlesti nam abstulit. in 7. col. uer. quod si confitentur se plura furta sequendo dictum Bal. hic, & subdit, qđ tu iudex sis bene cautus ne dãnes animam & corpus tuum, qñ fur confitetur coram te maria, & mõtes, & plura furta cõmisisse, qđ uelis dicta furta alibi, & hic, ut dixi, commissa qualificare, in destinando nuntium, ad habendum informationem ꝑ ueritate, & in reperiẽdo furta, ita ꝙ appareat, q̃ distraxerit, & q̃ pignorauerit, & quæ penes se, uel alium habeat alias sæpe innocentẽ cõdemnare, q metu tormentorum multa nõ uera confiteretur, ut l. i. § q̃stioni. ff. de quæstio. contra l. absentem. ff. de pœnis. qđ no. in practica, ut si es aduocatus, scias adiuuare confitentẽ delicta in genere, & obstare, qñ non constat de maleficio, & si es iudex, scias defendere ꝓcessum, & ĩquisitionẽ tuã, uerificando maleficia, ne delicta remaneãt impunita, iuxta l. ita uulneratus cum sim. ff. ad l. Aqui. Item si quis confitetur se fecisse plura furta, eodem loco, diuersis tñ tẽporibus, dicit hic Bal. ꝙ ista uerba sunt obscura, q̃a põt intelligi diuersis temporibus continuatis, & sic non reputantur plura, ut no. ff. de actio. & obli. l. nunquam actiones, & pro cõfitente interpretamur, in mitiorem partẽ, ut ff. de iudi. l. si quis intẽtione ambigua, & extra de acc. c. cum dilecti. nisi dicatur, cũ temporum interuallo. & hæc uerba faciunt iudices apponi in confessione. & idem sequitur Ang. de Are. in d. tract. malefi. in d. gl. in 8. col. uersi. & eodem modo, si quis confitet.

71 ad l. Aqui. Item si quis confitetur se fecisse plura furta...

72 †Sed dubitari põt de casu, qui fuit de facto Veronæ, quidã una nocte iuit cum uno sacco ad domum unius, & ibi surripuit 5. quartas milii, deinde iuit ad domum alterius, & ibi surripuit alias 5. quartas milii, quas posuit in eodẽ sacco deinde eadem nocte, cõtinuando intrauit domum alterius, & ibi surripuit alias 6. quartas milii, & eas posuit in eodem sacco, & cũ illis 16. quartis milii iuit domum, an hæc dicantur unum furtum, an plura. Videtur, qđ sint plura, ex diuersitate locorum, & temporis, & factorũ, quia plura sunt facta. argu. l. 1. ibi, nec diuersitate facto rum. C. si unus ex pluribus appellauerit. In contrarium uẽ, qđ sit unum tantum furtũ, uel saltem, licet de facto uideãtur plura, unũ tamen debeat reputari, ꝑꝑ cõtinuationem. arg. gl. & quod ibi no in d. l. nunquã actiones ff. de actio. & obli. & pro hoc glo. no. in l. 1. C. unde ui, in glo. magna, in fi. quæ dicit, qđ quãdo incontinenti infertur uiolentia, quasi unum factum reputatur. quod nõ sic est, si ex interuallo. ad idem facit quod not. Angel. in l. nunquam plura. ff. de priuatis delictis, & est bonus tex. ad hoc, in l. una est uia. in princi. ff. de ser. ru. præ. Et pro hoc ẽt optime facit, quod dixi supra, ẽm Bal. & ita fuit iudicatum hic ueronæ, me tunc existente de curia. s. quòd non reputarẽtur tria furta, quantum ad hoc, ut deberet suspendi, sed qđ solũ deberet fugistari, & sibi una auricula amputari, & fuit unus rusticus de uilla Frãca. Et maxime, quia quis debet suspendi ꝑꝑ tria furta, ut no. hic per Doc. & dicã infra principaliter, quia dr̃ tunc hẽre cõsuetudĩnẽ furãdi. ar. l. 3. in fi. supra de episcopali audientia, & no. in l. capitalium. §. grassatores. & §. famosos. ff. de pœ. & hic. sed in casu prædicto non potest hoc dici, ex quo actus illi furandi fuerunt eadem nocte. & continuato

73 facti. † Ex his potest decidi alia q. similis, si unus uolens furari frumẽtum uicini sui iuit cum uno sacco, & ipsum impleuit de d. frumento uicini, & portauit ad domum suam, & quia nõ poterat simul portare totum, bis rediit cum d. sacco. & sic successiue portauit tres, uel quatuor saccos, de d. frumento ad domum suam, ipsum surripiendo, ꝙ iste talis surripiens dicatur unum tãtum furtum commisisse, & non plura, quando continuãdo hæc fecit, quãtum ad hoc, ut non debeat de iure suspendi, per prædicta. Cogita tamẽ super hoc, quia satis dubitabile est. Et idem dicere poteris, in multis casibus similibus. Sed ad prędicta uide, quod in simili no Bar. in l. libellorum. §. sed si aliud ff. de actioni.

74 † Ubi ponit, qñ dicatur una accusatio, uel plures. & uide Bar. & Doct. in l. 1. in fi. ff. de test. ubi ponit quando dicatur unum testamẽtum, uel plura. & uide Bal. in l. ordinarii. C. de rei. uend. q ponit, qñ dicatur una actio, uel unus libellus, uel plures. & uide oĩno circa ista Ang. de Are. in suo tract malefi. in gl. in uers. nec nõ ad q̃relã Titii infra scripti. in 24. col. uers. qđ si ex forma statu. liceat à qua

libet accusatione discedere. & uide Lud. R. in l.scire debemus.ff de uerb.obl.Et uide omnino,& non omittas Ang.de Peru.in l.i.C.si reus uel accusator mortuus fuerit.quæ bene nota. qa sunt magni ponderis, & effectus,
75 cũ tractatur de morte, & uita hominis. †Si uero furtum, quod qs cõmisit,est magnum & tũc si est ita magnum, qđ æquiualeat tribus paruis,debet suspẽdi perinde, ac si tria furta cõmisisset,qa sæpe unũ magnũ,æqua. let tribus paruis.arg.ff.de exc.tu.l.si qs. Tu dic,qđ uult allega re l.si is qui tres.& qa pp enormitatẽ delict.permissum est leges trãsgredi, ut not. Inn.in c.2.extra de const ẽm Bal.qui hoc not.hic singulariter in i. col.ad fi.uer.3.no.de pęna fur.Et idem tenet Ang. de Perus. in l. quod si nolit & ibi ẽt hoc dixi in 2.no.ff.de ædil. edic. & idem tenet An.de Are.in suo.tract.malef.in uerbo,& uestẽ cæ lestẽ abstulit.ad fi.col. ubi dicit hoc esse no. quia ita semel practicauit Perusii, dũ ibi asideret.& idẽ tenet ipse Ang.de Are. Inst.de actio in §.ex malef.in 2.col.uer.& quod dixi pro primo furto.Et idẽ tenet Lud.Põ.de R. in suo singulari,in ordine meo dist.297.qđ incipit,dixit Bal.in auth.sed nouo iure.& al
76 legat d.l.si is qui tres in uers. ceterum ff.de exc.tut.ubi tex.dicit,†qđ una tuteal magna ita præstat immunitatẽ à tutela 2. & sic excusat quẽ ab onere 2.tutelæ,sicut tres tutelæ excusãt ab onere quartæ q tex. est ualde singularis.ẽm prædictũ Lu.qui subdit inducendo illum tex.sic, Contrariorum eadẽ est disciplina, sed una immensa tutela in fauoribus tm̃ operatur,quantũ triplicata tutela: ut ibi est tex.singularis ergo sequitur, qđ in pęnis unum furtum ita magnũ æquiualet tribus,& tm̃ operatur,quantũ tria. & ita declarat d.Ba d.hic.qui dicit,qđ Bal.debuisset hoc dicere,& ita declarare. Sed dicit hic Pa de Cast.qđ alii Doc.tenent hic contra,quia plus aggrauatur delictum ex frequentia, q̃ ex magnitudine rei subtractæ,& hanc partẽ tenet Raphael, & cum eo transit Paul. de Cast.Ego autem teneo, & sequor istam ult. opin. pro uera.s qđ pro unico furto ẽt magno,non debeat mori:& sic nec suspendi.Et hoc probo sic: nam hoc non reperitur iure cau.facit ad hoc l præuaricationis §.an.ibi, quia neque leg.aliqua de hac re cautum est. ff.de præua.& 3i-q.ult.c.fin.in princ.& gl.in uerbo,legitimas in auth·de restit.& ea,quæ parit.in §.fi.in fin. gloss.col.4.& 23.dist. præterea. ibi, nisi nos fallit opinio, legimus. & 30.q.4.quod autem.ibi,nulla auctoritate reperitur prohibitum.& tex.33.q.4.non inuenitur exemplum cum sit imò potius reperitur contrarium.s. quòd pro furto simplici quis non debeat mori:ut est tex.hic.& in corpore,unde sumitur ista auth. ut nulli iud. §. pen.si uero,qui tex.loquuntur indistinctè,ꝙ pro furto simplici quis nõ debet mori: ergo indistinctè debent intelligi,tam pro paruo, quàm pro magno.l.i.§. & generaliter. ff.de
77 leg.præstan.†Et ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.l.de pre.ff.de pub. cum sim.Item hoc probatur,pro furto atroci,seu enormi,quis nõ debet mori:ut est casus in l.i.§.explicatores, item effractores ff. de effratori & expil.ubi dicitur, qđ qui furantur effracto pariete, prout admissum crimen suggerit,puniri debent: dummodo ne quis in plebeio operis publici pęnam, in honestiori relegationis pœnã excedat.vnde ibi uult,quodcunq; si furtũ, ẽt effracto pariete commissum,qđ nõ possit fur ad mortẽ condemnari.Item tale furtũ dicit̃ atrox,ut dixi, & ẽt statim dicetur, sed furtũ magnũ dicit̃ atrox,ut est gl.no.in l.ad ca.in ult.char.ff.de reg.iur.ergo sicut pro atroci non inponitur pœna mortis,ita nec pro magno. Item pro hoc est casus in l.sacrilegii capite. in pri. ff. ad l.Iul.peculatus. & ꝓbatur in l.peculatus. pœna.coniuncta l.1.& lege.l.Iul.peculatus. eo.tit.Item hoc ẽt probatur in l. saccularii. in prin.ff.de extraor.cri.ubi dic̃, ꝙ saccularii,q ueritas artes exercentes in sacculos partẽ subducunt, partem subtrahunt. Item,qui directarii appellãtur,hoc est,hi,q ĩ aliena cęnacula se derigunt furandi animo, plusq̃ fures puniendi sunt. iccirco ad tẽpus in opus publicum dantur,aut fustibus castigãtur,& dimittuntur.aut ad tẽpus releganť. Ecce ergo,ꝙ istud plus cõtra factores puniũtur, & tñ non cõdẽnantur ad mortem, uel mẽbri abscissionem.Item pro hoc est gl.ord.in l.capitalium.§.famosos.ff.de pœ. quæ dicit simpliciter & indistinctè,quod q semel furat̃,ueniam meretur à furca:nec ibi distinguit,an furtum sit magnũ uel paruũ.ergo.& c.ultra ad hoc adducitur id, quod hr̃ in l. interpretatione,& l.si præses.& in l.hodie. ff.de pœ.
78 †Vbi dr̃,quod in dubio pœnæ sunt mollien dæ, non exasperandæ.Nec obstant rationes.

supra in contrarium allegatæ fm Bal.hic nã dum dixit, qđ magnum æquiparatur tribus paruis.per l.si is qui tres.ff.de exc tut. Rñde tur,quia ut infra dicam,ēt de iure pro tribus furtis,quis non debet mori ergo &c. Præterea posito,qđ deberet quis mori pro tribus furtis,nõ tñ sequitur,ergo idem pro uno magno.Ratio est,quia quãdo quis cõmittit tria furta,habet animum,& cõsuetudinem furãdi,ut est textus,& ibi gl quæ allegat concordantes in l.3.in fi.supra de episcopali audi.& ista cõsuetudo magis aggrauat delictum,q̃ si semel fieret,& esset magnum pro hoc optime facit.quod no.Cy.in l. si certis annis.in 6.q.supra de pactis.& in l si pro te.in princ. & ibi Bal.supra de dotis promis. Nec ob.tex. in d.l.si is qui tres.§. ceterum.ff.de exc.tu.ibi dicit,quod excusat una tutela magna , sicut tres paruę,qa ibi hoc ideo est , qa onus triũ tutelarũ excusat ꝑꝑ difficultatē rõnum conficiendarum,& reddendarum, ut dicit tex.in d.l.si is qui tres.§.i.ī fi.quæ rõ militat.quãdo est una tutela magna , diffusa, & negotiosa qa subest eadem difficultas:ut ibi dr̃ , sed in furto consideratur alia ratio.nam ibi unum furtum etiam magnum,consideratur solum delictum.sed ubi sunt plura furta,etiam parua,considerantur duo delictum furti,& animus,& cõsuetudo furãdi,quę aggrauat magis delictum,q̃ ipsius delicti magnitudo , ut dixi,probatur in c.accusatus.de hær.li.6. facit qđ no.in d.l.3 §.fi.supra de epis.aud.Nec ēt obstat secunda rõ Bal.dum dr̃.ꝙ ꝑꝑ enormitatem criminis licitum est leges transgredi,quia istud debet intelligi in hoc casu, dũmodo non excedat pœnã operis publici , & relegationis,qa pro furto ēt atroci,quodcũque sit,non debet extēdi ultra dictã pœnam ut est casus in l.i.§.ff de effr.& expil. Præterea dicit Ludo.Pon.in d.singulari, quod incipit,dicit Bald.in auth.sed nouo iure, ꝙ istud dictũ,qđ licitũ sit iudici leges transgredi ꝑꝑ enormitatē criminis,nõ est uerũ,quia nisi iudex habeat licentiam a principe. non potest augere pęnam ꝑꝑ immanitatē criminis,uel nisi iudex habeat licētiam a magnificis dñis huius ciuitatis,qui sunt uicarii imperatoris de hoc allega tex.singu.fm unam lecturam gl.cõirer approbatam,in l.antepen.quæ incipit diuus.ff.de fall.qui tex cum gl.super uer. pati pssoe.in fi.uult,ꝙ iudex non potest punire plus q̃ sit pœna ordinaria, etiam ut alii terreātur,& sic ubi est aliqua immanitas criminis.& istud credo uerius de iure,quidquid dixerit hic Bal.& alii supra allegati. Sed ubi in loco esset statutum,qđ iudex habeat arbitrium puniendi,in hoc casu,sicut est hic Veronę,ut supra dixi,forte posset imponi pęna mortis.arg.gl.singularis Inst.de iniuriis §.in summa.in uerbo,extra ordinaria.& glo.in l. saccularii c.in princ.in uer. considerandum. ff.ad l.Iul.peculatus. uide tñ ea quæ dixi in l.si fugitiui.in 5.q.supra eod. & pro hoc facit gl.3.in d.l.diuus. ubi plus quam sit pœna ordinaria,a contrario sensu.ff.de falsis. q̃ omnia nota, quia non ita reperies alibi istũ

79 passum plene decisum.† Qñ autem dicatur furtum magnum uel paruum.dic quod dicitur considerata qualitate furantis, & qualitate illius,cui est factũ furtum , si est diues, uel pauper.arg.l.sed & si susceperit. & quod ibi not.pro gl.& Doct.ff.de iud.& quod no. Bart.in l.respiciendum.§.furta domestica.ff.

80 de pœnis. † Sed quid si ille. cui est factum furtum,uel ipse fur est filiusfam. & sic in bonis parum,aut nihil habet.sed pater eius est diues an ipse reputabitur diues , an pauper: ut intelligi possit,an furtum sibi, uel per eũ factum sit magnum,uel paruum.credo,ꝙ reputetur,& censeri debeat diues,inspecta conditione patris,per ea quæ nota.Albe.de Ros. in suo opere statutorum,in i.parte,quæstiõ.

81 74.ubi dicit,†quod si statuto caueatur, quod nullus possit eligi ad aliquod officium , nisi habeat in bonis libras trecentas, & quidam filiusfamilias. cuius pater habebat in bonis ultra trecentas libris electus ad unum officium,habebat unum substitutum, qui eum ab officio excludere nitebatur dicens, quod non habebat in bonis trecenta , secundum formam statuti,contra quem obiiciebatur. quod pater habebat in bonis plusquam trecenta , quærebatur an ad officium deberet admitti.& allegat pro & contra. & tandem concludit pro filio . allegat inter alia l. in suis,ff.de liber.& posthumi.& ibi hoc etiam nota.Alberic.de Rosel.& l.2.§.filium.ff.pro hærede.& quia persona patris,& filii,eadem reputatur.l.fin.C.de impub. & aliis substit. & dicit Alber.in d.quæstio.74.quod ita fuit consultum.s.ꝙ admitteretur filius ad offi. Nam maritus,& uxor euitant satisdationem de iudicio sisti ꝑꝑ fundum dotalem,ut l.sciē dum.§.si fundum.ff.qui.satisd.cogitat.sic &

bona patris,ſæpe dñr eſſe filii,& ideo hæredi tas parentum dr debita filiis, l.fi.C. de codicillis l.fi C.de cur.fur.& C.de imponenda lu cra deſcriptione l.1.circa prin.l b.10.& non deficit eis niſi adminiſtratio.d.l.in ſuis,de li. & poſthum.& pro hoc etiam ff. unde liberi. l.ſcripto.& de bonis damnatorum.l. cum ratio.& qa filii dñr ad ꝓpria bona uenire ff.de ſucceſſ.edic.l.1.§.largius,nam filii nō debēt theſau izare parentibus,ſed econtra paren-
82 tes filiis.16.q 1.c.ꝓdicator.& ibi gl. † Itē qa appellatione dñi continetur filius in bonis patris,ut l.1.§.dñi.ff.ad Syllania. Item qa filii pñt dicere libertos patris eſſe ſuos, ut ff. de uer.ſign.l.licet.§.patronos. Item ꝓ prædictis facit,quod no.idem Alber.de Roſa.in d. opere ſtatutorum,in 1 parte,quæ.ca.14.ubi
83 dicit.† ꝙ ſi ſtatuto caſtri,uel uillæ continet, ꝙ nullus poſſit ibi eſſe ptās, niſi ibi habeat centum bubulcas terræ, quidam filiusfamilias fuit electus poteſtas,& non habebat ibi centum bubulcas terræ,ſed pr eius ſic,quęre batur.an poſſit eſſe ptās,& ibi tenet ꝙ ſic & ibi allegat iure & rationes.Item pro hoc,qđ ſtatim dicam de uiro & uxore.Item ēt ꝓ prę dictis facit optime l.fi.infra,de impu.& aliis ſubſtit.& maxime id quod per Ange.ibi dicit
84 ubi uult.† ꝙ ſi ſtatutū dicit, qđ nemo poſſit miles eſſe,niſi habeat mille in bonis. ſi filius familias nihil habet,ſed pr eius hēt mille filius reputatur habilis. tem pro hoc,qa æſtimum patris,dr eſſe ęſtimum filii,ut no. Bal. Ang.& Doct.o.in l.fin.infra,de impu.& aliis ſubſt & adde quod no.Bar.in l.cum ſcimus. C.de agricolis & cenſitis.lib.11 & quod notat.Bal.in l.i ff.ad Sylla.& in l.ſi plures ad fi. C.de ſacroſan eccle.& in addi.Spe. in tit. de cenſibus.Et intellige prædicta uera.qñ filius eſt filiusfam.in poteſtate patris,ſecus ſi eſſet emanc patus.ut nota.gloſſ.in l.2. C. qui ęta
85 te ſe excuſant,lib.10.& no. Doct in d l.fi.C. de impu.& aliis ſubſti.† Quid autem erit, ſi ille,qui facit,uel ille cui fit furtum,eſt maritus,uel uxor,& ipſe parum habeat, ſed eius coniunx ſit diues,an ipſe reputabitur diues? Et bř dico,ꝙ ſic ꝑ tex.in l.ſciendum.§.ſi fundus.ff qui ſatiſda cog.ubi dř, ꝙ maritus, & uxor euitant ſatiſdationem de iudicio ſiſti ꝓ ꝑpter fundum dotalem.& ad hoc faciunt ea,q̃ ſtatim dixi de filiofamil.Sed contra iſtam determinationem facit,quod no. Alber.de Roſa.in ſuo opere ſtatutorum,in 1.parte,quæſtione 106.ubi dicit.pone aliam quæſtionē.
86 †Statuto cauetur quod habens mille in bonis debeat teneri e unum equum pro communi aliquis ex bonis propriis habebat quingenta,& ex dote uxoris alia quingenta, nūquid patrimonium ſuum coniungetur cum dote ut ſic teneatur tenere equum ꝓ communi, tanquam habeat mille in bonis? Et dicit Alberi.quod obtentum fuit ſec undum Do. antiquos ꝙ non,& dicit,quod de hoc uidetur caſus in l.Lucius.§.idem reſpondit,conſtan. te matrimonio. ff ad municipales. & licet hoc multum faciat,contra tñ adhuc idem teneo,quod dicit,& dico.ꝙ de hoc eſt caſus in d.l.ſciendum.§.ſi fundus.& in d.§.idē reſpōdit,conſtante matrimonio.in prin.ubi dicit, quod dos in bonis mariti eſt cōſtante matrimonio,& probatur in l.in rebus.ſupra.de iure do.cum ſim. Nec obſtat qđ dixit Alber.de Roſ.per dictum §.idem reſpondit.in 2.reſpōſo,quia illud procedit quantū ad onera,quæ imponuntur reſpectu quantitatis patrimonii,nos uero loquimur quantum ad hoc, an reputetur diues, & ſic uno ad eius cōmodū & fauorem,quo caſu.dos dicitur eſſe in patrimonio uiri.& ēt utriuſque,ut d.l. ſciendū §.ſi fundus.Cogita tu,qa nunc circa hoc nil mihi aliud occurrit.Si uero furtum,qđ committitur,eſt enorme.ſiue atrox,quod eſt,qñ fit cum fractura oſtii, uel ſcrinii, uel capſæ, uel alio modo ſimili.uel expilatur hæreditas & tale furtum committens, dicuntur fures improbiores.ſecundum Paul.de Caſt.hic, & dixi ſupra,circa prin.Et uſ.ꝙ ſit iudicandum idem quod dictum eſt.de furto magno, ſecū dum Bald.hic,ad fin.col.uer ſic.3.not.Sed de hoc dic,ut dicam infra,quādo fures ſunt im
87 probiores,qua pœna puniatur.†Et aduerte ad id quod dixi, quod pro uno furto, & ſic primo.quis non debet ſuſpendi, nec aliter mori.Nam hoc fallit,in plur. caſibus. Primo enim fallit, quando furtum eſſet magnum ut dixi ſupra,ſecundum Bal.quod tamen nō teneo de iure.ut ſupra dixi. Secundo fallit, quando eſſet ſtatutum uel conſuetudo de hoc in loco,ut not.hic per Doctor.Tertio fallit in c.1.§.ſi quis quinque ſolidos. in titul. de pace tenenda,in uſibus feudorum. ſed ſecundum aliquos ibi eſt ſpeciale ꝑpter fractionā pacis,pro hoc facit ille ti. ſub quo ille.§.
88 eſt poſitus, qui eſt de pace tenenda.† Nam lex debet eſſe poſita ſub cōgruo titulo,& ſm

eum

eum debet intelligi, ut in 1. const. Cod. §. qui bus. & in l. Imperatores. ff. de in diem addic. & ita tenet Ang. de Are. Inst. de act. §. ex maleficiis, in 3. col. Vel dic, quod ille §. si quis quinque solidos. hodie corrigitur per eundē Imperatorem in c. 1. § iniuria. in tit. de pace iur. fir. & ibi gl. in uer. furtū. & in uerb legitime. & ibi plene per Doct. & maxime per Iac. de Alua. & ita sentit ēt Bart. hic. Vel dic, quod ille § si quis quinq; solidos. de gnāli consuetudine non seruatur. sm gl. in d. §. iniuria in uer. legitime. in fi. maxime in Italia sm Iac. de Bel. & Bald ibi. & idē tenet Gandinus in suo tractatu maleficiorum, in titu. de pœna furū in pen. q. Et idē tenet hic Bal. ad finē. 1. col. q dicit, quod ille §. non seruatur de cōsuetudine, ideo de eo non est curandū. Et idē tenet Bar. in l. capitaliū. §. famosos. ff. de poe. ubi ponit opiniones. Et istā opin. credo uerā, saluando ēt primam. s. quod ille § loquatur in pace rupta & quod hodie de consuetudine non seruatur in simplici furto. Circa intellectum d. §. si quis quinq; solidos. uide ēt quæ dix supra, in 2. opposi Quarto fallit in l. pen. ff. de cond. ob causam, sed ibi per Doctor. dr̄, quod ita fuit ibi de facto, non autem, quod de iure fieri debuerit. Vel forte ibi speciale pp utilitatem personæ, quia erat seruus sm Ang. de Aret. Instit. de act. ex maleficiis in 3. col. Quinto fallit, qn̄ fur est famosus, uel latro de quo per tex. gl. & Bart. in l. capitalium. § famosos. ff. de pœn. & dicam infra, de pœna latronum.

89 † Et prædicta sunt uera. s. quod pro primo furto quis debeat puniri, quādo furtum est commissum simpliciter, secus si esse commissum pp necessitatem fam s extremam, quia tunc non deberet puniri, per c. si quis furatus. extra de furtis: cum ibi no. & per c. discipulos, cum ibi not. per gl. de consecra dist. 5. & uide tex. cum gl. de consecra. dist. 1. sunt nonnulli. & no. gl. in l. 3. in §. cum eadem. in uer. consecit. quæ incipit, ad comedendum. ff. ad leg. Rhod. de iact. quæ dicit, quod tpe necessitatis omnia sunt communicanda. Item quia necessitas non habet legem, ut in prædictis iuribus notatur. & no. Bar. in l. 1. in fi. infra. de operis liber. & in l 1. C. de naufragiis. lib. 11. & uide tex. 1. q. 1. remissionē. §. ergo. Et hoc etiam no. & tenet Gofr. in summa de furtis, uer. excusatur autem, qui etiam dicit singulariter, quod si non est extrema necessitas, sed tn̄ necessitas est, quod tunc attenuatur delictū, nō autem excusatur omnino allegat d. c. si quis pp necessitatem, extra de furtis: quòd allegaui, dum essem consultus de quodam stipēdiario, qui pp necessitatem famis, non tamen extremam, commiserat furtum, & dicit per dictum Gofr. quod talis non debebat suspen di aliquo modo, nec etiam aliter mori ex quo necessitate famis inductus fuit ad hoc faciendum, sed quod debebat mitius puniri, quod bene nota, ut possit euadere quem a morte. Item prædicta uera. nisi fur esset nimium iuuenis, puta, puer, uel nimiū senex, quia tunc iudex pōt, & debet pœnam mitigare, ut l. auxilium. §. in delictis, & l. si ex causa. §. nunc uidendum. ff. de mino. facit. l. aut facta. §. persona, in fin. ibi, in huius rei consideratione, ætatis quoque ratio habetur. ff. de pœ. & in l. 2. ad fin. ibi, & ut cuiuscunq; patiatur ętas. ff. de termino moto. & pro hoc uide qd̄ notat Bal. in l. quicunq;, infra eod. in 4 col. uer. 4. casu, ubi dicit, quod qn̄ est unica pœna, ibi nō cadit electio, sed dispensatio, & ista ad iudicē ex causa spectat, ut si statutum dicat de amputatione manus, & aliquis est ita puer, uel ita senex, quod statim moreretur, pōt iudex dispensare, tn̄ non cogitur. nec propterea pōt appellari, arg. l. qui posthumos, in fine, in ratione literæ. ff. ad Syllanianum. & dixi supra in l. si fugitiui, in 5. q.

90 † Sed iuxta prædicta quæro, an associantes fures, & facientes ei custodiam, ne depræhendatur, sint proprię fures, ita quod cōpræhendantur à statuto, loquente de furibus. Dicas, quod non sunt proprie fures, nec in dicto statuto compræhenduntur, sm Ang. in l. proinde ff. de cond. fur.

91 † Dubitari etiam potest, an ille, qui deflorat uirginē, dicatꝰ cōmisisse furtū. Dic quod sic. ut pbatur in authē. de leonibus, ibi, castratis furtū. Et ideo dixi ibi Ang. quòd si concessum alicui arbitrium contra fures & latrones, & aliqua uirgo fuit deflorata, quod contra talem deflorantem iudex potest inquirere uigore dicti arbitrii, quod pulchrium est, & notabile. Et prædicta omnia procedunt, quando quis commisit unum furtum tantum. Si autem quis commisit plura furta, aut commisit duo tantum, aut tria, uel puta, si duo tantum commisit, & tunc idem ur̄. quod supra dixi de uno furto. uidelicet, quod quis non debeat furca suspendi uel mori, debet tn̄ grauius puniri. & de hoc quod debeat grauius puniri, est glos. quæ allegat ad hoc concordantes

tes.in l.3.in fin.supra de epiſ. aud.ēt ſi ꝓ primo furto fuerit punitus.ut ꝓbatur in l. capitalium.§.ſolent.ibi, tractari clemētius. ff de pœ.ut infra dicam de uei ſ.ſed pone aliam q. quotidianam.Et licet tex.& gl.fin in d.l.3.in fi.C.de epiſ.aud.uideatur dicere contrarium ſ.ꝙ duæ uices inducant conſuetudinem. & dixi ſupra in hac 10.q.in princ.ibi, fur famoſus dicit̃ & gl.in l.capitaliū.§.famoſos. ff. de pœ.in uerbo graſſati.ibi,nam ſi ſemel ueniā meretur à furca. à contrario ſenſu uidetur uelle,ꝙ ſi biseſt,qs furatus,non mereatur veniam à furca. Tñ quantum ad hoc ut pœna mortis inferatur furi,requiruntur tria furta, ſaltem de conſuetudine gñali,ſm Doct.hic, & maxime Bal.q dicit,& pro primo, & ſecūdo furto quis furca non ſuſpenditur,ſed pro tertio, quia delictum in cōſuetudinem deducitur,furca ſuſpēditur de conſuetudine gñeli,quæ eo ipſo reputat eum publicum, & famoſum furem,ꝙ fecit tot furta, uel ſaltem graſſatorem,uel capitalium,§.graſſatores.& §.famoſos.ff.de pę.hocan ſit ueriū de iure.ſtatim uidebimus in eo,qui commi ſit tria, uel plura furta.

92 † Sed de iure Lombardo,ꝓ primo furto debet oculus euelli, pro ſecundo naſus ſcarpelari,pro tertio uero debet mori, ut in Lōbardia,de furib.& ſeruis fugacibus. l.ſi qs latro.& hic no.gl.in tit.de pace iur.fir. in § iniuria.in uerbo,furtum, in uſi.feud. & no.etiā gl in l.capitalium §.famoſos, in uerbo,furca,quæ incipiat,aut clam.ad.fin.ff.de pœ.Si uero quis cōmiſit tria furta uel plura, & tunc cōis eſt opinio gloſſatorū,& Doctorum,ꝙ debeat mori,& ſic furca ſuſpendi, ut eſt gl.hic ſuper uerbo,caſtigabitur,ut dixi ſupra.in prin.huius 10. q.& hic ꝓ Bal.& Doc. & pro hoc eſt gl in l.capitalium.§. famoſos. in uerbo,graſſari.ibi,nā ſi ſemel ueniam meretur a furca à cōtrario ſenſu.ut ſupra dixi.& gl.in uerbo,furca, & facit d. l. capitalium. §. ſolēt. & §.graſſatores. qa ſaltem per trinum actū furandi inducta eſt conſuetudo furādi: ut eſt tex.& ibi gl.in l.3.in fi. C.de epiſ. aud.

93 † Itē pro hoc,qa ille,qui cōmiſit ſæpius unū delictum magis punit,q̄ qui ſemel tm̄,ut eſt tex.cum gl.notab.in l.ſi diutino.ff.de pœnis circa princ.quæ allegat ad hoc concordātes, & ſic magis punitur furtum reiteratum, q̄ non reiteratum: ut eſt tex.cum gl.fin.in l.fi. C.de cōm.lib.12.& tex.cum gl.in uerbo, deterior.in auth.de litigioſis.§ ſi uero apud iudicem.coll 8.& hſ 27.q. 1. peruenit.& ff.de mil.l.3. §.ſi plures. & l non omnes, §.à Barbaris.in fin. & extra de hæreticis, ad abolendam.§.illos autem:& not.gloſſ.1.25.q.2.ita nos:& habetur in c.accuſatus,de hær li.6.& ita cōitet practicatur, de quadam cōſuetudine gñali, & idem tenet Gand. in ſua tract. maleſ.in tit.de pœna furum,ſiue in tit.de furibus,& latrociniis: uerſ. ſed pone pœnam. ſm Vbertum de Bobio,ēt ſi pro primo,& ſecundo furto fuiſſet punitus,ut dixi, & infra diceturin uerſ.ſed pone aliam q.

94 † Si tñ iſta tria furta eſſent parua, & de rebus magnati uis, puta de gallinis, de conſuetudine non ſeruatur Veronæ,ꝙ fur pro his tribus furtis de gallinis ſuſpendatur. uel moriatur,ſed uidi condemnari in pecunia,uel ad ſtandum ꝑ aliquod tempus,puta duorum uel triū menſium in carceribus.Sed ego credo, ꝙ de iure ſit uerius:uidelicet, ꝙ fur etiam qui cōmiſit tria furta,uel plura,non debeat ſuſpendi, uel aliter mori:nam hoc non reperitur iure cautum:ut dixi ſupra de illo,qui commiſit unū furtum magnum tm̄:ergo &c.l. præuaricationis.§.fin.ff.de præuar.cum ſi. ſupra alleg. Imò reperitur contrarium hic,& in corpore unde ſumitur iſta auth. ut nulli iudicum.§. pen.

95 † Item hoc probatur in l. ſaccularii. in princ.ff.de extraor.crim.ubi dr̄, ꝙ directarii plus,quā fures puniendi ſunt, iccirco aut ad tp̄s in opus publicum dantur,aut feſtibus caſtigantur,aut ad tempus relegantur. Ex quibus uerbis apparet,ꝙ ſi illi,qui ſunt magis, q̄ fures puniendi,ut ſunt directarii,non puniuntur ad mortem, ergo multominus fures,qui minus ſunt puniendi,arg.auth.quanto magis:ſupra de ſac.ſan. eccl. & l. quanto magis.ff.de iureiu. cum ſi. Itē hoc probatur in l.1.§.expilatores.& § fin. cum l.ſeq. ff. de effract. & expil. ubi probatur hoc manif.ſte ſic. nam in d. §. expilatores.dr̄,ꝙ etiā fures atrociores,qui ēt cum fractura oſtiū, uel horrorum ſunt fures, non ſunt ad mortem condemnandi, imò ſunt relegandi, uel in opus publicum dandi,uel fuſtibus caſtigandi, ſm conditionem perſonæ: ut ibi,ergo multo minus debet imponi pœna mortis ſimplici furi,qui non ſit atrox,nec cum fractura oſtii, uel alterius rei furtum commiſit,ut etiam dixi ſupra.qñ furtum eſt enorme.uel atrox.& infra etiam dicetur., ubi ponetur de furibus improbioribus. Vnde ex his cōcludo, quòd

furi,

furi, qui cõmisit tria furta, non debet de iure imponi aliquo modo pœna mortis, sed debet fustigari, vel relegari, vel hodie banniri, vt hic probatur, & in d.l.1 §.fi.ff.de effrac.& expil.non aũt aliquod membrum abscindi, & probatur hic, & in corpore, vnde sumitur ista authen.istud teneo, ꝙ de iure sit uerum, licet ex forma statutorũ Italiæ, vel de quadã consuetudine gñali seruatur contrarium: ut supra dixi. Nec obstat prædictis d.l. capitalium.§.famosos.ff.de pœ.quia ille.§.loquitur de latronibus, qui in itineribus insidiantẽ hominibus, & per vim deprædãtur, & homines interimunt, vt colligitur ex uerbo, interemptorum. ibi posito, in d.§. famosos. non autem loquitur in furibus, qui clam furantur, ut loquuntur omnia iura, quæ supra dixi, & sic qõ nota. Nec ẽt ob.d.l.capitalium.§.grassatores: quia ibi ẽt loquimur de latronibus.ergo &c. Nec ẽt ob.§. solent.in d. l.capitalium: quia ibi non loquitur de fure, sed de alio.s.seditioso. Item ibi ẽt non debet puniri ad mortẽ, licet dicat, ꝙ grauius debeat puniri ex eo, ꝙ frequentius idem delictum cõmisit. Nec ẽt obstat ꝙ per trinum actum inducatur cõsuetudo furandi, & quis magis delinquat.si pluries cõmisit furtum, q̃ si semel tm̃, vt l.3.in fin.C.de episc.aud.cum ibi no.per gl.& Doct.per not.in l.si diutino.per gl.ff.de pœ.quia rñdetur, Fateor, ꝙ magis delinquit, & ꝙ magis debeat puniri, vt in iuribus supra alleg.& not.gl.in l.fin.C.de cõm. lib.12.non tñ ibi dr̃, ꝙ debeat ista pœna tiã sire vsque ad mortem inclusiue, imò probatẽ contrarium in iuribus præalleg. Nec etiam ob gloss.hic in uerbo, castigabitur. q̃ uideẽ dicere contra, & solet allegari contra ea, quæ supra dixi.nam si recte intelligatur, non dicit contra, dicit enim, nisi sit publicus latro, qui.s.consueuit furari, ꝙ furcis suspendatur

96 †Illud enim relatiuum. Qui, debet referri ad suum añs.hoc est, ad latronem publicum, q consueuit furari.& sic vult dicere, ꝙ nõ sufficere latronem esse. i. uiolentum aggressorem, & spoliatorem, atque homicidiam. de quo loquitur. §. famosos. nisi id sæpius fe-

97 cisset.i.consueuisset furari.† Nam & rapere, furari est: ut Instit.ui bon.rap.in princ.& §. 1.ut furca figi deberet, uel ad bestias damnari: ut uult ille. §. famosos, & sic illa uerba gl.s.ille, qui consueuit furari, non debet referri ad furem, sed ad latronem, de quo dixerat: & ita vult in effectu Iac. Butr. hic & pro hoc etiam facit, quia gl intelligitur sm text. quem alleg. vt dixi supra circa princ. huius 10.q.sed ille.§ famosos, quem gl.allegat, loquitur de latrone. ergo de illo gl.intelligit, vt dixi supra in 9.q.in uer.latro uero publicus vbi vide, & hoc bene no. ꝑ intellectu gl. hic in uerbo, castigabitur. Nec ẽt obst. quod dicit gl.in d.§ famosos. in uerbo, furca. ibi, aut est famosus, sed non nisi clam surripuit, & tunc forte, qđ hic dicẽ, obtinet. ꝗa illa gl. nõ firmat pedes.sed loquitur sub dubio forte.vnde non esset firma sñia glossatoris, qđ bene not.quia non ita reperies tacta, & plene discussa, & declarata, & faciẽ tibi honorẽ

98 † Sed posito. ꝙ de iure, uel ex consuetudine, uel ex forma statuti ille, q ex public⁹, & famosus fur, & sic sæpius cõmisit furta, possit, & debuit mori, & sic furca suspendi, & unus cõmisit hic unũ leue uel paruũ furtũ, sed alibi cõmisit plura furta, an illa furta alibi cõmissa aggrauant delictum furti parui hic commissi ad hoc ut possit hic tanq̃ fur publicus, & famosus suspẽdi? Et uideẽ ꝙ non, quia paria sunt cõmissa non esse, & cognosci nõ posse, nam si non potest cognosci, ergo non potest constare iudici, ut iudici ad hoc.ff.de fer. l.2.in fin.& sic si non potest iudex procedere cognoscendo, ergo nec aggrauando. Tu dicas, ꝙ sic. nam furta alibi commissa qualifi cant furtum factum hic, ut acrius puniatur, & sicut suspendatur, ut l.3.in fin.C.de epis. aud.& l.seruis, infra ad l.Iul. de ui. & l.1.ff. de iur.patr.ita dicit Dy.& Bar. singulariter ĩ l. si cui §.si cum sacrilegiũ.ff.de accus.& idẽ tenet hic Bal. in prin.2.col.uers. sed dubitaẽ nunquid: qui dicit, ꝙ licet de furtis alibi cõmissis, hic principaliter non potest inquiri, tñ quia ratione aliorum remanet infamia, cognosci in consequentiam, seu in concomitantiam potest.arg.l.quoties.C. de iudiciis, & dicit ꝙ ista est uera opin. quam tenuit ẽt Iacob.de Bel.in authent.ut nulli iudicum.§. si quis uero compræhensorum, & ita etiam tenet hic Paul. de Castr. & communiter Doctor. Et idem etiam tenet Angel de Aret. Instit.de actio. §. ex maleficiis.in 4. col.& in suo tractatu maleficiorum, in gloss.in uerbo & ei uestem cœlestem abstulit. in sexta columu. in fin. uersiculo, quæro nunquid furtum, de quo non posset cognosci. Et idem dicuntur Doctor, præfati, quando esset ta-

le furtum, de quo non posset cognosci per præscriptionem t̄pis, sicut non posset, si esset cōmissum extra territorium, quia utraq; casu aggrauat furtum hic commissum, per
99 prædicta. Imò plus dico, ꝙ non t̄m furta alibi commissi, qualificant furtum factum hic, sed ēt computantur in numero furtorū hic. vnde si statuto cauetur, ꝙ quis nō possit suspendi nisi pro tribus furtis, & aliquis cōmisit hic vnū furtū nō magnū. & alibi cōmisit duo furta ꝙ tūc uerū est dicere, ipsum cōmisisse tria furta, & sic poterit suspendi vigore dicti statuti, licet principalr̄ ꝑ ꝑ illa duo furta alibi cōmissa, nō potuisset hic suspendi, nec ē t alr̄ puniri, ita vult d. Barth. de Sal. singulariter ī l. seruus. C. ad l. Iul. de vi publica, quē sequtur Ang. de Arct. in suo tract. malefi. in gl. in uerbo, & ei vestē cœlestinam abstulit. in 6. col. in fi. & Inst. de act. §. maleficiis, in 4. col. & hoc etiam sentit Bat. & Ang. in d. l. si cui. §. fi. in fi. Sed aduerte, quia Gandi. q fuit magnus practicus, in suo tract. malefi. in tit. de pœna furum, uers. item pone aliā q̄ōnē de facto. & Odofredus & Guido de Suza. in suo tractatu maleficiorum, in tit. quæ pęna furibus imponatur. licet arguāt, ut supra, ꝓ illa parte, t̄n d̄nt, ꝙ de iure contrarium est verius. s. ꝙ hic possit puniri pro vnum tantum furto, & de aliis furtis debet remitti fur ad iudicem loci, in quo est commissum furtum, & n Huber. de Bobio. dicunt t̄n, ꝙ iudices feroces sequuntur primam opin. & puniunt fures & latrones etiam pro furtis alibi cōmissis, & istud teneas, q̄n hic aliquod furtum commisit, & non alias, vt dicit, quia tales iudices benefaciunt, & ista est hodie
100 cōis opin. Doct. modet. † Sed pone aliam q. quotidianam iuxta prædicta. Quis cōmisit tria furta, vel hic, vel alibi, non curo, & ꝓ primo & secundo furto fuit punitus, an pro tertio furto hic vltimo loco cōmisso debeat mori, & sic suspēdi, posito ꝙ ex forma statuti, vel est consuetudine gn̄ali, pro tribus furtis quis debeat suspendi. Et vr̄, ꝙ non, quia iam de duobus punitus est. nec pro vno solo furto pōt suspendi, & si suspenderetur pro pluribus. bis puniretur pro primo, & secūdo furto, qđ esse non debet, ut ff. de accusa. l. senatus. ff. de nautæ caupo stabu. licet. Sed vr̄, ꝙ debeat suspendi q̄a cū perseuerauit in crimine magis deliquit, & maior pœna impo nitur. C. ad l. Iul. de 6. pub. l. seruos. in fi. & supra. de episcopali audientia l. 3. in fi. & ff. de pœ. l. capitalium. §. solent. & dicit Lombarda. ꝙ pro tertio furto moriatur. non autem pro primo, & secundo. Et sic sentit Vbertus de Bobio quod debeat mori, & ita dicit Gandinus in suo tract. de male. in tit. de pœna furum. vet. sed pone pęnam impositam. Et idē tenet ad literam Odofre. & Guid. de Suzaria, in suo tractatu maleficiorum, in titulo, de pœna furibus imponenda. in prin. Et idē tenet hic Paul. de Cast. & istud ēt ego teneo ꝓ vero, maxime per tex in l. capitaliū. §. solent. ibi tractari clementius. coniuncto ibi, nūquam capite plectendi: nam ibi loquitur, q̄n pro prima & secunda vice fuit punitus, & t̄n dicit ibi, ꝙ etiam pro tertia punitur acrius, & bene, quia ex coadunatione aggrauatur delictum, ad quod c. accusatus. de hæreticis. lib. 6. Et idem ego dixi supra, q̄n quis cōmisit duo vel tria furta. in principio. Item adde prædictis, ꝙ si pro tertio furto q̄s possit suspendi, ꝙ hoc non habet locū, q̄n d̄nt esse facta plura furta eodem loco, & t.pe, q̄a talia furta non possunt numerati vt plura. Nam mens statuti intendi grauius punire ꝑ ꝑ consuetudinem delinquenti: in qua consuetudine requiritur t̄pis interuallū. ad hoc facit l. eum qui. §. idē scribit, & ibi gl. in vers. sed non in totum, & ibi ēt Bar. ff. de fur. ita dicit hic Bal. in 2. col. ver. vlterius quæro. ad quod adde, quę dixi supra, q̄n dicatur vnum furtū, vel plura, quæ oīa singulariter nota, & tene menti, quia sunt pulchra & quotidiana Secundo casu princ. q̄n fures sunt improbiores, vt sunt expilatores hæreditatis, & furantes cum fractura ostii, uel capsæ, vel ferę, vel alterius rei, vel similes, qui etiam atrociores fures appellantur, ut est casus in l. 1. §. expilatores. cum §. seq. & l. 2. ff. de effract. & expila. qui pęna puniantur. Dic, aut loquimur de expilatoribus hæreditatis, aut de furanti buscum fractura, qui effractores d̄nr, ut l. 1. §. item effracto. de effract. & expil. aut loquimur de saccularíis, & directariis. Si loqmur de expilatoribus hæreditatis. dic, ꝙ licet isti non sint proprie fures. vt l. 2 §. 1. de crimine expil. hæredi. & not. glos. in d. § expilatores. in verbo, atrociores, tamen fures etiam dicūtur, vt probatur in d. l. 1. §. expilatores, et in l. cum except. §. qui vim intulit, ff. quod metus causa, & dixi supra circa principium huius decimæ quæstionis, et isti pœna extra ordi-

ordinaria.i.arbitraria puniuntur, ut est tex. in l.1.& l. diuus.ff.de crim.exp.hær. & haber in d.§.expilatores.ubi ēt sic dicit,expilatores fures,q sunt atrociores, hoc.n. est expilatores,in opus publicū,uel perpetuum,uel tēporarium dari solent. honestiores aūt ordine ad tempus moueri,uel fines patriæ iuberi excedere,quibus nulla specialis pœna rescriptis principalibus imposita est,iccirco causa cognita,liberum erit arbitrium statuendi ei, q cognoscit.& sic in effectu erit in arbitrio iudicis, uel prætoris cognoscentis punire ſm condōnem personarū. & qūo isi debet hoc arbitrium, & usque ad quam pœnam possit iudex uigore huius arbitrii accedere,uideque plenissime dixi in l.fi fugitiui. in 5.q. supra eodem.Si loquimur de furibus cum fractura,qui dñr effractores,ut dixi,& dicas, ꝙ isti sunt proprie illi,qui furantur cum fractura, uel ꝑforatiua ostii,uel hortorum,uel scrinii, uel capsæ,uel parietis,ut probatur in d.l.1.§. item effractores.ff.de effract.& expil.ibi, effracto pariete coniuncta gl. quæ dicit alias perforato,alias effracto. & ꝙ furtum per eos cōmissum dicitur atrox,est tex.in l.fi.eodem tit. Et ēt dr̄ enorme, ſm Paul.de Castr. hic ut dixi supra,qñ furtum est enorme,uel attrox, & uidetur quātum ad penā, ꝙ idē sit iudicādum de hoc furto,sicut de magno.de quo supra dixi,quia Bald.hic in 1.col.uersic. 3.not. maxime ibi, ego puto. ponit furtum mulrū enorme,pro magno, & sic promiscue utitur illis uocabulis.Item pro hoc gl.in l.ad ea.in

101 ultima char,ff.de reg.iu.† quæ appellat magnum furtū delictū atrox.& sic uidet̄.& sicut pro magno quis debet suspendi,ut supra dixi,ſm Bal.licet hoc non tenuerim supra, ita etiam pro furto atroci,& enormi.Sed cōtrarium in hoc est uerius tenendo,ꝙ furtum enorme sit,qñ cum fractura ostii,uel alterius rei,ut supra dixi.nam licet quis furetur frangendo.uel perforando prius ostium uel parietem,uel scrinium,uel ēt seram,nihilominus ꝑ hoc non debet mori,ut probatur in prædic.l.1.§.expilatores. & §. fin.cum l. seq. ff.de effract.& expil.Item hoc probatur, q magnum furtum dr̄ atrox,ut est glo.in l.ad ea.ff.de reg.iu. & supra dixi. Vnde sicut pro magno quis non debet mori de iure,ut supra dixi,ita nec ꝑ isto isto,qđ dicitur atrox,ut est textus in d.l.1.§.expilatores.ibi,atrociores. & in l.fin. in principio, ibi, atrociores enim

sunt.eo.tit.Sed debet distingui: Aut tale furtum est commissum de die,& sic sunt fures diurni, & puniri debent: habetur in d.l.1.§. item effractores.subaudi,puniuntur ut expilatores,de quibus dixerat in §. præcedenti. postea sequitur in litera,sed.n.diuus Marcus effractorem equitem Romanum, qui effracto pariete pecuniam abstulit,quinquennio abstinere iussit ꝑuincia Aphrica, unde erat, & ab urbe, & ab Italia. Oportebit aūt æque & in effractores, & in cęteros suprascriptos causa cognita statui,prout admissum suggetit, dummodo ne quis in plebeo operis publici pœnam,uel in honestiores,relegationis excedat.Item dicitur in l.fi. eo.tit. Diuturni uero effractores,post fustium castigationem in opus perpetuum, uel temporarium sunt dandi.unde in effectu tales non pnt ad mortem condemnari,sed debent pro admissi, & personarum qualitate puniri,circa mortem tñ.Aut tale furtum est commissum de nocte quia sunt fures noturni cum fractura ostii, uel alterius rei. & isti debent festibus cædi, & in metallum damnari,ut est casus in l.fin. in princip.ff de effrac.& expil.ubi in hæc uerba per Paulum iurisconsultum scribitur, In effractores uarie animaduertitur, atrociores enim sunt nocturni effractores, & ideo hi fustibus cæsi,in metallum damnari,solent,qđ bene nota,quia multi crederent,ꝙ de iure fures diurni uel nocturni cum fractura ostii, uel scrinii,uel alterius rei deberent ad mortē condemnari,quod minime uerum est, ut ex prædictis manifeste patere potest. Si uero loquimur de saecularijs,& directariis,siue dietatiis,& dic bř, ꝙ isti pnt punini arbitrio iudicis,prout puniuntur expilatores hæreditatis, ut est casus in d.l.1.§.expilatores. in uers.simili modo,& saccularii.ff. de effract. & expilat. Et uult etiam text. circa hoc in l. saccularii. in princ. ff. de extraord.crim. ubi

102 per Vlpianum ita scribitur:† Saccularii, q uetitas artes exercentes, in sacculos partem subducunt,partem subtrahunt.Item,q directarii appellantur,hoc est, hi q in aliena cœnacula se dirigunt furandi animo,plus q̄ fures puniendi sunt,iccirco quoque,aut ad tps in opus dantur publicū,aut fustibus castigātur,& dimittuntur,aut ad tps relegantur. Et q dicantur saccularii,exponitur ibi per gl.1. quæ inter alias expōnes in fine ponit istam, uidelicet,quòd saccularii sunt, qui in saccis

portant

portant merces desuper bonas, inferius ma las in eodem sacco: quod bene nota contra hmôi delicta cōmittentes, quia puniri debēt plus q̄ fures, qui cū à Iurisconsultis improbiores, ab Imperatore improbi tm̄ appellantur, ut dixi supra, circa principium huius decimæ qōnis, ubi uide. Item tertio casu princ. qñ sunt improbissimi, ut sunt raptores: q̄ in strata publica furantur, qui grassatores uocātur. Item illi qui cum interfectione in strata publica furantur, qui publici latrones vo. antur, & ēt decipiūt plus q̄ improbissimi, ut probatur in l. raptores. C. de episc. & cle. & Inst. ui bonorum raptorum. in prin. & l. capitaliū §. grassatores, & § famosos. ff de poe. & dixi supra, in 11. q circa principium huius decimæ qōnis. Et isti qua pęna puniantur dic distinguendo, aut loquitur de raptoribus, & dic, ꝙ pro rapina prætor fecit edictum suū, qđ habet tria capita. Prima duo capita ponūtur in l. 3. in prin. ff. ui bonorum raptorū: ubi sic dr̄. Prætor ait, si cui dolo malo hominibus coactis damni quid factum esse dicētur, siue cuius bona rapta esse dicetur, in eum q̄ id fecisse dicetur, eidem ui bono. rapto. infra annū in quadruplum, post annū in simplum iudiciū dabo. Itē si seruus fuisse diceī. i dñm iudiciū noxale dabo. Tertiū caput ponitur in l. 3. quæ incipit, Prętor ait, eod. tit. ubi dr̄, Prætor ait, cuius dolo malo in turbo damnū qđ factum esse dicetur, in eum, in anno, quo primum de ea re experiūdi prās fuerit in du plum, post annū in simplū, iudiciū dabo. Et ista tria capita declara, ut hr̄ per Iurisconsultos, in toto isto illo tit. ff. ui bon. rap. & habeī ēt in c. 1. & inst. eod. tit. & per Azonē in summa, eod. tit. & sufficiant istæ remissiones, q a non intēdo tractare materiā ui bonorū, causa breuitatis. Sunt. n. aliæ uiolentiæ quæ puniuntur, de quibus uide per gl. ordinariam, & magistram in l. extat. ff. quod metus causa, & ibi per Doct. Si uero loquimur de his, qui in strata publica, uel in syluis furantur,

10 qui grassatores dñr, ut l. capitalium § grassatores ff. de pœ. qui † quare dicantur grassatores, uide tex. cum gl. in d. §. grassatores. & uide tex. 23. q. 1. militare. in uer. grassatur, & ibi Arch qui ponit de hoc uerbo, grassari, & dic incipiendo hic ponere materiā, qua pęna latrones puniantur. Quod aut isti furantur sine interfectione alicuius, & illi proprie grassatores uocantur, sed proximi latronibus hñr, ut dicit text. in d. §. grassatores, & ideo eos latrōes simplices appellaui, ut dixi supra, in 9. q in uer. latro simplex Aut furantur cum interemptione hominis, & tunc proprie dñt latrones, ut est casus in d. l. capitalium. § famosos. ff. de poe. in uer. interemptorum, & in uer. homicidia. Primo casu, qñ aliqui furantur in syluis, uel in strata publica, uel in itineribus, uel in domibus, aut in mari per uim aggrediendo, aut cum armis, aut sine armis, ut dicit hic tex. & infra in corpore, unde sumitur ista auth. in §. pen. ꝙ pœnis

104 legalibus subiiciuntur. † Quæ autem sint illæ pœnæ legales, dicit gl. in d §. pen. ꝙ suspēdatur, per d. §. famosos & idē uidetur dicere gl. in d. §. famosos. in uer. furca, ibi sed hodie, ubi gl. dicit, sed hodie hoc casu pœnis legalibus. quod exponunt, pœna huius l. Ego in hoc distinguerem, aut isti semel tm̄ furati sunt, aut pluries Si semel tm̄, tunc debent in metallum damnari, uel in insulas relegari Si pluries, tūc debent capite puniri, uel furca suspendi. illud probaī apertè in d. l. capitalium §. grassato. ff. de poe. ubi ita scribitur grassatores, qui prædæ causa id faciunt, proximi latronibus hñr, & si cum ferro aggredi, & spoliare instituerint, capite puniuntur, uti q; si sępius, atq; in itineribus hoc admiserunt, ceteri in metallum damnantur, & insulas relegantur: & hoc expresse tenet gl in d. §. famosos: in uerbo, grassati sunt. in 2. & ult. expositione, dum dicit, uel grassati. i. ubi frequenter obsederint itinera publica, nam si semel ueniam merentur a furca, ut d. §. grassatores, & in l. 3. in fin C. de episc. aud. & idem tenet alia gl. ī d. §. famosos. in uerbo, furca in uers.

105 aut palam. & in uer. uel posset dici. † Ubi dicit, ꝙ si semel tm̄ quis sit grassatus, tenetur l. Iul. de ui public. & non debet furca suspendi, per d. §. grassatores: & idem tenet gl. i 23. q 3. si quis fortitudinē: & ista opinio uerior est, & hoc modo debet intelligi iste tex hic in fine, dū dicit, pęnis legalibus subiiciuntur. & text. in corpore, unde sumitur ista authē. ubi eodē modo dicit, nam intelligitur de pœnis legalibus. s. ſm d. §. grassatores: & ſm leges tit. ad l. Iul. de ui publica. & ēt ſm § famosos qñ. s. furtum factum fuisset cum interemptione hominis, ut infra dicetur, ꝙ est singulare pro latronibus, & piratis, qui semel tm̄ aggrediendo aliquē, uel aliquos, spoliauerunt, ut per hoc non debeant furca suspendi, uel

aliter

aliter mori, ut dixi supra in 9 q. in fi. sed debent relegari, & fustibus cædi, uel loco dam
106 nationis in metallum. †Quæ hodie non est in usu, ut dicit glo. in §. relegati. in uerbo, in metallum. in fi. Inst. quibus modis ius patriæ ptãris solu tur. manum abscindendam. æquissimum esse putarem, & deinde bannicdos esse ꝑ admissi criminis atrocitatem. Nec obstat gl. in d. §. pen. in aut. ut nulli iudi. quæ uidetur exponere pœnis legalibus. scilicet ꝙ suspea datur quia debet intelligi secundum legem, quam allegat, ut dixi supra. in d. q. nam allega. §. famosos. ergo debet intelligi. quãdo concurrit furtum. ſm §. famosos. s. cum interemptione. Eodem modo non obstat gl. in d. famosos. ĩ uerbo furca in uer. sed hodie quia intelligitur illa glos. secundum illam legem. nam dicit. pœnis legalibus. quod exponunt, pœna huius l. non dicit huius §. & sic ꝙ illa uerba, quę h e in fi. dñt, pœnis legalibus subiiciuntur. intelligantur ſm d. l. capitalium. s. in §. grassatores, & in §. famosos. ſm distinctionem, quam supra feci. Præterea glos. ibi non firmat illã opinionem, ex quo ponit postea aliam, & isti. qui hoc modo sæpius furantur, dñr etiam publici & famosi latrones, ut d. §. famosos, & hoc modo intelligo. hic. in uerbo castigabitur. ut dixi supra, in 9. q. licet proprie latrones sint illi, qui cum interemptione furantur, ut supra dixi, & infra, statim dicetur. Et prædicta procedunt non solũ si furati sunt, sed ẽt si cum ferro aggredi & spoliare instituerint. & ad aliquem actum peruenerint, ante tñ ꝑfectionem. ut est not. text. in d. §. grassatores. ibi. & si cum ferro aggredi, & spoliare instituerint. qui tñ debet intelligi, dũmodo ad aliquẽ actum peruenerint, iuxta no. in l. is qui cũ telo. C. ad legem Cor. de sica. secus si ad nullũ actũ peruenerint, qđ bene nota contra illos. q stant in syluis, uel itineribus, uel in mari. & prædæ causa aliquem aggrediuntur. ut spolient, licet ipsum nõ spoliauerit, quia euasit de eorum manibus. qđ nihilominus ipsi debent puniri, ac si eũ spoliassent. licet Bar. ĩ d. §. famosos. ad. fi. alr sentiret, dum dicit. & intellige hoc de his qui ꝑ fecerũt delictũ. alr secus supra, ea. l. §. grassatores. quod singulr nor. Secundo casu, qñ aliq furantur in itineribus, uel in strata publica uel in syluis, uel in domibus. uel in mari per uim cum armis, uel sine, cum interemptione hominis. Et distingue, aut hæc fecerũt semel tm, & tunc dñr simplices latrones, ut dixi supra. in 9. q. & non debent furca suspendi. ꝑ furtum uel spoliationem, ut est casus in d. § grassatores. & glos. in d. § famosos. in uerbo grassati relata ad tex. & est gl. 23. q. 3. si quis fortitudinem. Si tñ interuenit homicidium, prout præsupponitur, tunc pro homicidio deberet mori, etiam pro spoliatione sola. & ita intelligo d. §. famosos, & gl. in l. 2. in uerbo, defensionem. ff. de bonis eorum, qui sibi mor. consci. quæ dicit, quod latrones furca suspenduntur. Aut hoc fecerunt pluries, & tunc dñt publici, & famosi latrones, & isti debẽt furca suspendi. Et de hoc non est dubiũ, qa est tex. cum gl. in d. l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis. ubi sic eleganter dicit, famosos latrones in his locis, ubi grassati sunt, furca figendos compluribus placuit, ut & conspectu deterreantur alii ab iisdem facinoribus, & solatio sit cognatis & affinibus interemptorum, eodem loco pœna reddenda, in quo latrones homicidia fecissent. Nonnulli ẽt ad bestias hos damnauerunt. maiores nostri in omni supplicio seuerius seruos q̃ liberos, famosos q̃ integræ famę homines punierunt. & ita etiam potest intelligi glos. hic in uerbo castigabitur. dum allegat §. famosos. & dicit, ꝙ publicus latro, qui scilicet consueuit furari, debet furcis suspendi, scilicet quando furtum factum est cum interemptione hominis ut dr in d. §. famosos. & eodem modo debet intelligi gl. 23. q. 3. si quis fortitudinem in princ. quæ dicit, intelligas istud c. de famosis latronibus, qui licite furca su-
107 spenduntur. ut dicto §. famosos. Et adde. ꝙ isti famosi latrones, dicũtur ẽt insignes latrones, ut est tex. quem ita intelligit ibi Bar. ſm Oldr. in l. constitutiones. ff. de appella. & quis dicatur proprie latro, uide Bald. in add. Spec. in tit. de fur. Item, quis dicatur publicus latro, uide Oldr. in consilio 157. Item quis dicatur famosus latro, uel fur, uide tex. & Bart. in l. capitalium. §. famosos. ff de pœnis. & Angel. in l. 1. §. aduersus. ff. de sepul. uiola. & Alb. de Ros. in l. sacrilegii pœnam. §. fin. ff. ad l. Iul. pecul. & uide Bart. in l. 2. ff. de fur.
108 Quibus adde, †quod si ex forma statuti latro famosus intelligitur, q fecerit tria furta, habet locum, siue quis fecerit ea simul siue successiue, secũdũ Bal. in l. quid ergo. §. quod ait ff de his qui no. infa. dum in̄ sint distincta, ꝑ illum tex. sufficit ergo, siue sint distincta

cta

cta re tantum.siue re & tempore.Sed Doct. tenent contrarium communiter,f-φ requiratur distinctio temporis, quando punitur propter consuetudinem furandi,ut ff.de furtis l.eum qui.§.idem respondit. arg.l.3.C.de episcop.audien. quæ consuetudo non inducitur in istanti tempore.ita dicit Bal. in d.§. quod ait,ad quod uide.quod dixi supra.quādo dicatur unum furtum.Quæ omnia singulariter nota,& tene menti, quia sunt utilia, & quotidiana,& plenius,quam alibi discussa,& sufficient tibi pro una repetitione.& uno tractatu de pęna furum,& latronum De qua materia uide hic per Doctor.& habetur in locis prællegatis,& maxime in d.l.capitalium.§.grassatores,& §.famosos.ff.de pęnis & per gl.magistram in c.i.§.iniuria.in uerbo furtum,& in uerbo,legitime,& ibi per Doc. in ti.de pace iura.fir.& per glo.in d.c. si quis fortitudinem.23.q.3.& per Gand.in suo tra. de maleficiis.in tit.de pœna furum.& latronum.& per Angel.de Aretin.in suo tractatu maleficiorum,in gloss.in uerbo.& ei uestem cœlestinam abstulit.& in §.ex maleficiis.Instit.de actio.

a Quod licitum uidetur. *De hoc quod liceat allegare legem Lombardorum,& quanto sit approbata ultra ea quæ ponit hic auctor,& Doct.in c.2.de feudis adde,& uide Fel in c.ex parte.el 1.col antep. uersi.de diuersorum librorum.de rescr. & ibi, qui sint libri auth.& aliquid etiam per eundem in ca. qualiter & quando el 2.col.1.de accus.& pro deci. uide quæ ponit Alex.de Im.in l pro hærede.§.si sepulchri.ff de acq. hæred.qui distinguit & eius distinctionem sequuntur Nouis.Papienses in trac feudorum,Car.col. 1 post medium.*

b Sed Paulus.*Adde,quod hoc idem tenet Marian. Soc in c.sicut Iudæi.de Iudæ. in 5 col. qui allegat tex contra Bald.formalem,uidelicet,in c sicut urge ri.1.q.1.qui text.dicit,quod licet manus arida sit sine sanguine tamen membrum eius,& ad arg. Bal. respondet ut per Paulum hic.& alleg An.in d.l.2. dicit tamen opinio Bald uno posse saluari, uidelicet si manus aridæ esset talis,quod magis expediret non habere quam habere,puta cancrosa, uel talis, quæ uisu terrorem induceret,adeo quod ad saluandum totum corpus,opus esset illum amputare, quia tamē non posset illius amputationem eligere,cum non cederet sibi ad pœnam,sed ad maximum commodum, maxime si commisisset delictum ea intentione ut illa manus sibi amputaretur,cum quis non debeat ex sua malitia commodum reportare ca intelleximus. de in.Et adde ad ea quæ notani supra l.quicunque. col.11.Quid si delinquens habeat solam manum: an illa debet amputari?uide infra q seq.*

c Quod dicitur fieri sæpe.*Adde,& uide Alex de Imo.in l.sæpe.ff.de re iud & ultra eum adde,quod Innoc.in cum oporteat.in princ de accus dicit,quod relinquitur arbitrio iudicis,& sequitur Are 2.q. 8 in summa.*

d Est graue.*Adde eundem Cæp.in consil.26.col 3. uersi.circa secundum.in si quod cons habetur etiam in 1.uol consi.Alex consil.135.& ibi,quis dicatur domesticus.*

e Non deb *Adde Imo in d §.dominus.& in l.stipulatio ista.§ alteri ff de uerb.obl & Fel in c.1.col. 9 de constit.in uer.3.casus cum duabus col.seq.ubi late, quando in foro conscientiæ pœna legalis puni possit & ad gl in d.c fraternitatis ponit 3.fal & uide etiam aliquid per Ias.in §.sed iste col.23.uersic.& an in foro conscientiæ.Insti.de act.*

f Vnum fur.*Quod furtum dicatur unum, adde, & uide Bald in cons.262 incip.ad audientiam.in 5. uolum.*

g Pro tertio fur.*Adde,& uide cons.quod est inter consilia Baldi 348 in 5.uolu.qui uidetur limitare hoc procedere,quando tertium est furtum post illa duo.secus si primo,quia tunc non potest puniri.*

FINIS.

TRACTATVS D. IO. THIERRI I. V. D.

TOTAM MATERIAM FVGAE

LACONICE COMPLECTENS.

1 *Fuga ſerui eius præſcriptionem impedit ſicut animalis fuga.*
2 *Fuga facit ſemiplenam probationem, tamen non totam, ſi aliter ſtatuto diſponeretur, licet quem in mala fide conſtituat.*
3 *Fuga eſt triplex, ſcilicet uoluntaria, cauſaria, & ignominioſa.*
4 *Fuga an proprie dicatur, quando quis latitat, ut fugiat, ſed non comprehenditur.*
5 *Fugiens in domum propriam. an poſſit in ea capi, & per Officialẽ pro debito ciuili extrahi:*
6 *Fugiens ad Eccleſias, an ſit tutus.*
7 *Debito ciuili ſi quis ducatur per eccleſiam, non gaudebit eccleſiæ immunitate.*
8 *Titius homicida ſi non potuit fugere ad eccleſiã, ſed inuenit quendam ſacerdotem deferentẽ corpus Chriſti, aufugit ad ipſum, & eũ accepit, an eccleſiæ immunitate gaudere debeat.*
9 *Fures eccleſiæ an iſtud priuilegium habeant.*
10 *Fugiens de uno territorio in aliud, an per poteſtatis familiam, uel præpoſiti capi poſſit.*
11 *Fuga poſt accuſationem an ſuſpitionem faciat.*
12 *Fugiens cum gladio de domo, in qua homo mortuus reperitur, an occidiſſe præſumatur.*
13 *Debitor fugitiuus, an creditoris propria autoritate capi poſſit.*
14 *Fuga ſola an faciat ſuſpitionem.*
15 *fugitiuus qui ad aliam patriam uadit, an per loci iudicem citari poterit, in quo deliquit, ſine illius iudicis requiſitione, cũ hic criminis ratione forum ſortiatur.*

QVoniam ſuperius tractatum eſt de ſer
uis fugitiuis, ut totus titulus limpidus
enucleetur, ibidẽ fugæ materiam in ſe
crete, auſus ſum. Et primitus eſt notandum,
1 †quod fuga ſerui impedit eius præſcriptio-
nem, ſicut fuga animalis. l. 1. & ibi Bal. C. de
ſer fugit. Fuga. n. reddit quem ſuſpectum. l.
impuberibus. §. præterea. & ibi Bar. ff. de ſu-
ſp. tut. & ſi exiſtat leue indicium ad torturã.
Bal. in l. non hoc. C. unde cogna. Spec. in tit.
2 de proba. §. fi. uer. ult. no. ubi † dicit, quod fu-
ga facit ſemiplenam probationem, tamen
non totam, ſi aliter ſtatuto diſponeretũ, licet
conſtituat quem in mala fide. l. mala fide. &
ibi Bal. C. de longo. temp. præſc quæ pro lib.
3 op. † Vnde eſt aduertendum, & fuga eſt tri-
plex. ſ. uoluntaria, cauſaria, & ignominioſa.
4 Bal. in l. i. C. de ædil. act. Ideo quæritur, † fu-
ga an proprie dicatur, qñ quis latitat, ut fu-
giat, ſed non compræhenditur. uide Bal. in l.
1. 9. col. C. de ędi. act. & in l. i. C. de ſer. fug. ubi
dicit, ꝙ fugiens dicitũ latitare, Alex. de Imol.
in l. pen. de cuſto. reo. Et fugiens de carcere.
quem inuenit apertum non facit iudiciũ cõ
tra ſe. Bal. in l. ſuccurritur. C. ex qb. cau. ma.
Pet. de Sun. in l. in bonæ fidei. C. de iureiu. tñ
ſi reuertitur, non dr̃ fugere, nec tenetur poe
na ſtatuti de fugiente de Carcere. Bal. in l. 1.
6. col. C. de ſeru. fug. & in l. 1. C. de ædil. act.
5 † Sed fugiens in domum propriam, an poſ-
ſit in ea capi, & extrahi per officialem ꝓ de-
bito ciuili? Bal. & Alex. in l. pleriqꝫ. de in ius
uocan. contra Bal. in l. 1. C. de ſum. Trin. qui
tñ loquitur, qñ fuit captus extra domũ, ſed
euaſit, & in domum aufugit, quia põt de do
mo incontinenti extrahi. ita Alex. in l. quod
6 ait. de adulte. † Item quæritur an fugiens ad
eccleſias ſi tutus. pro hoc uide text. in tit. de
his qui ad eccel. confug. Bar. in conſi. incipiẽ
te. ſtatuto ciuitatis. Tuderti. Oldra. in conſi.
7 4. quod eſt notandum ẽt, † ꝙ ſi quis ꝓ debi
to ducatur per eccleſiam, non gaudebit im-
munitate eccleſiæ. ita Archid. 17. q. 4. c. anti-
5 quitus. ex quo oritur aliqua qõ. † Titius ho
micidia non potuit fugere ad eccleſiam, ſed
inuenit quendam Sacerdotem deferentem
corpus Xp̃i, aufugit ad ipſum. & eũ accepit,
an gaudere debeat immunitate eccleſiæ. &
primo uĩ ꝙ ſic, per tex. in l. una C. de his qui
ad eccl. confug. Nã ꝙ aliquis in eccleſia tue-
tur eſt introductũ in fauorem dei, ergo mul
to fortius ſi fugiat ad ipſam. ar. l. capitaliũ.
§. ad ſtatuas. ff. de pę. & de ædil. edict. l. qꝫ ſit
fugitiuus. §. apud. Labeonem. nam teſte Ari
ſtotele, ꝑꝑ unũquodqꝫ tale, & ipſum magis.
9 † Sed quid de furibus eccleſiæ, an habeant

istud priuilegium? & dicēdū q̄ sic in l.præsenti.§ q̄ si in finibus. C. de his qui ad eccl. confug. tex. in c. sicut de immu. eccl qđ pōt intelligi ſm Iac. de Bel. de furibus neceſſariis ſecus aūt in aliis arg. de relig. & ſum. ſune. §. fi. & ff. de cōtrah. emp. l. q̄de ſacra. §. i. & C. de rel. l. ſi ſepulchrū. & ibi Bal. Vnde qn̄ quis in eccleſia delinquit, tūc Iudex ſecularis nō poteſt eū extrahere de eccleſia, ſed eps loci, & eū tradet Iudici ſeculari, & ſit laicus. C ad l.
10 Iul. de adul auth ſi qs ei. †Propterea q̃ritur, an fugiēs de uno territorio in aliud, ꝓ ſamilia poteſtatis, uel præpoſiti, poſſit cap. Et eſt dictum qđ nō. ita Bald. in l. add. ad Spec. de cōp. iud. additi. uer. ſed pone, q̄ maleſactor. Bal. & Flo. de S. Pet. in l. ſi cum. §. Ariſ. ff. ſi ſer. uend. Saly in l. 2. C. de exib. re. Ang. de Are. in ſuo trac. maleſ. uer qđ fama facit, qđ eſt cōtra dictū Bar. in l. qđ ait. §. quod ait & ibi Alex. de adul. Bald. in l. qcunque. C. de ſer. fug.
11 †Sed q̃ritur, an fuga poſt accuſationē, ſuſpicionē faciat. Bald. in l. i. ff. de re. eo. tenet, qđ nō. qđ eſt primo limitādum ſm Soc. niſi qs corā iudice fuiſſet minatus de accuſando, licet adhuc nō accuſauerit. qa tunc uf, qđ fuga ſecuta faciat ſuſpicionē, ꝓ p qđ ex hoc reſultaret in multis caſibus idē effectus, q̄ reſultarēt ex libello accuſatorio, ut eſt textus ſingularis in l miles. §. ſocer. de adult. Secundo, niſi alias fruſtra ſuſpicio laboraret cōtra ſugientē poſt accuſationē. tūc. n. maximā inducet ſuſpicionē. ar. eius qđ dr̄ in §. ſi qbus mo. tut & ibi Doct. Tertio, niſi poſt accuſationē accuſatus, aufugiat de carceribus. qa tūc cōtra eū procedit tanq̄ cōtra confeſſum de crimine, tex. in l. eos. in fi. ff. de cuſt. reo. & ibi gl. no. q̄ ad hoc ſæpe allegaī. Qn̄ ergo accuſatus eſt captus, & aufugit, non habet locū dictū Bar. cū ſtatim poſſit cōdēnari tanq̄ confeſſus. qđ intelligēdū eſt, ſi aufugerit de carcere clauſo, ſecus ſi de aperto, ſicut de aula palatii, ubi iudex eum ſtare præcepit, quo caſu, ſi incarceratus fugiat, oſtio dimiſſo aperto, ꝓ negligētiā cuſtodū, tūc aufugiens non hī ꝓ confeſſo. ita tenet ſingulī Bal. in l. ſuc. curiī. ff. ex qbus cauſis ma. & fuit dictū originale Guil. de Cu. quod ſolēnizat. Lud. de Rom. in l. admonēdi. ff. de iureiu. Quarto limitaī, niſi carcer fuiſſet fractus ꝓ tertiā perſonā. nō data opera incarceratorū, qa tunc eſt eadē rō, quæ eſt in oſtio dimiſſo aperto. ita tenet Lanfr. de Oriano, in l. fugitiui. C. de ſer. fug. gl. in §. ſi uero quidam. in auth. de ex
12 hib. reis. †Finaliter, quæro, an fugiēs cū gladio de domo, ī qua repetiī homo mortuus, præſumiī occidiſſe. Doc. & Bal. in l. fin. C. de prob. & in l. neque natales. eo. ti. dñr, qđ ſic. ita Ang. in tract. maleſ. uer. quod ſama. An. & Alex. poſt Bar. in l 2. ff. de ſurt. quod uidi
14 in prax. †Sed quæritur, an fugitiuus debitor poſſit capi auctoritate creditoris. Spec. in ti. de renun uer. item eſt beneficium. tenet qđ ſic. quod eſt uerum. & ſic intellige, ut Iudici ſiſtetur, nō ut occidatur. ita in tit. de accuſ.
14 §. i. uerſ hoc tñ. †Ad hæc quæritur, an fuga faciat ſolā ſuſpitionem. Bar. in l. admonēdi. de iureiu. & ibi gl. tenet, qđ faciat ſemiplenā ꝓbōnem, quod eſt limitandum ſm Soc. niſi quis timore familię rectoris aufugiat, & poſtea citatus à Iudice cōpareat. tunc. n. purgatur omnis ſuſpicio. tex. in l. qs ſit fugitiuus. §. i. ff. de æd. edic. Item fallit, niſi aliqua cauſa excuſet fugientē, puta tenere partialitatē in ciuitate, uel qd aliud. d. l. quis ſit fugitiuus. §. apud Labeo. Itē limitādum eſt dictū Bar. ſm Soc. qđ fuga iudicium facit, ut dr̄ in d. l. admonēdi & clarius in l. Cor. ff. ad ſen. Syll. uidelicet, qn̄ aufugit ante accuſationē de ſe factam, ſecus ſi poſt, quia tunc licuit ſibi ſanguinē redimere. in l. i. in fi. de bo. eo. ubi Bar. tenet ꝓ illum tex. quod eſt intelligendū, qn̄ delictum erat capitale, ex quo aut debebat occidi, aut mēbris mutilari. ſecus ſi eſſet imponēda pœna pecuniaria. Tamē eſt notandū, qđ in caſu ſpeciali fuga plene probat. l.
15 cōſiliarios. & ibi Doc. C. de aſſeſſ. †Finaliter quæriī, fugitiuus, qui uadit ad al. ā pñā. an poterit citari, ꝓ iudicē loci, in quo deliquit, ſine iudicis requiſitione illius loci. cū hic forū ſortiaī rōne criminis, ut C. ubi de cri. ag. op. aut. qua in prouin cia. Aliqui dicūt, qđ ſic. & allegaī ꝓ hoc tex. in l. omnis. §. ſi uero apparitor. C de epiſ. & cler. & in l. fin. ff. de off. præfec. urb. nec obſtat l. fi. ff. de iuriſ. om. iu. Tamē cōtrariū ſeruatur de facto. unde aut cōmiſit in illa iuriſdōne extranea, aut nō. Si in illa cōmiſit, tūc debet iudex, qui eū captū detinet, primo ipſum punire, ſi crimē ibi cōmiſſum ſit tale, quod nō impediat executionē alterius iuriſdōnis, ut puta ſi crimē ſit tale, quod mortem non exigat, & aliud primo cōmiſſum mortem exigeret, quia tunc primo de minori pœna, deinde de maiori eſſet tractandum. ff. de accuſ. l. ſi cui. §. fi. & ſic in

loco

loco captionis potest manū, vel aurē amittere, & deinde est remittēdus ad aliam iurisdictionem, in qua maius, vel æquale crimen commisit, & sic executio vna aliam impedire non debet: ita Bart. in d. l. si cui. §. fin. supra allegato.

CONSILIVM I

D. Signoroli de Homedæis, & Raphaelis Fulgosij Doctorum.

IN Christi nomine amen. Supposito statuto ciuitatis Mediolani, ibi, vt stetur sacramēto eius, cui defertur in omnibus, & per oīa, tā super forma facti, q̄ quibusli bet aliis dependentibus, vel facientibus, ad negotium, de quo queritur. Pro cuius euidētia sciendum est, ꝙ negotia dñr connexa, qñ sunt negotia idem debitum tangentia, quorum vnum tendit ad obligationē, alterū ad eiusdē debiti liberationē, vt si dico te dēe mihi x. & tu rñdes te dēe, sed tibi esse factum pactum de non petēdo, vt not. ꝑ Bar. in l. Aurelius. §. eū qui. ff de lib. leg. Itē plura dñr negotia connexa, qñ plura sunt negotia, quorū vnum procedit ab altero. hinc est, ꝙ crimen adulterii, & lenocinii dñr connexa, quia vnū procedit ab altero, vt no. Bart. in l. is q reus. ff. de pub. iud. & in l. 2. §. si pub. ff. de adul. Itē plura dñr, negotia connexa, qñ sunt plura negotia, quorum vnū venit ad qualificationem alterius. not. Bar. in d. §. eum qui. facit l. Fulcinus. §. quid sit latitare. ff. ex qui. cau. in poss. eatur. & quod not. in l. diuus. ff. de re iud. Item plura dñr negotia connexa, qñ plura sunt negotia, quorū vnum inest alteri cōtrahentium voluntate, vt si promitto tibi cū hoc pacto incontinentia apposito, vt ꝑ me vadas Romam, vt not. Bart. in d. §. eum qui. facit l. Iurisgentium. §. quinimò. ff. de pac. & l. lecta. ver. dicebam. ff. si cer. pet. Item negotia dicuntur connexa, qñ sunt plura negotia ad vnum effectum tēdentia, vt l. illud. in fin. ff. ad l. Aquil. & quod no. gl. in cū filius. §. 1. ff. de verb. oblig. faciunt not. in l. nunq̄ piura. ff. de priu. del. ista dñr connexa, imo censentur vnum factum. Item negotia dñr dependentia inuicem, quando vnū negotiū habet aliquam accessorietatem alteri negotio. Item negotia dñr vnum tangens aliud, quādo vnū negotiū in aliquo de supradictis modis tangit aliud, vel ratione accessorietatis, vel ratione qualificationis, vel aliis modis, de quibus supra dixi. negotia vero diuersa, & separata dñr, q̄ sunt facta diuersis tpibus ex diuersis causis, & ad diuersos effectus & vnū non tēdit ad qualificationē alterius, nec ad alterius peremptionē. itē vnum nullam habet dependentiam, seu accessorietatē ab alio. item vnum non inest alteri. ista dicūtur diuersa, & separata, nullo modo vnū alterū tāgentia: vt not. Bart. in d §. eū qui. faciunt not. in l. si quidē. C. de exc. & in l. etiā ff. de min. His præmissis pro euidētia condescendamus ad q. ego peto à te, efferens me tibi tradidisse x. petias pannorum ad tingendum eas: ideo peto eas mihi restitui defero tibi iurm. Tu iuras me tibi tradidisse, sed me fecisse pactum de non petendo, vel liberasse per acceptilationem. in omnibus, & per omnia seruandum est iurm, dicatur iurm super negotio principali, & super connexo, & tangente negotium, de quo agitur. Eodem modo, si iurasti, me tibi tradidisse. vt supra, sed me tibi debere centum ex tinctura pannorum tuorum: quia cum secundum debitum procedat à traditione prima, & causa primæ traditionis, ista dicunē negotia cōnexa, & ideo seruandum iurm in omnibus, & per omnia, cum dicatur esse iurm super negotio principali, & connexo, & dependente ab eo, & ipsum negotium tangente. Sed si tu iures me tradidisset tibi, vt supra, sed me debere cc. ex alia causa mutui, vel ex tinctura aliorum pannorū, cum ista negotia sint separata, & diuersa ex diuersis causis contracta, ad diuersos effectus, & vnum nullo modo tangit aliud, aliquo de supradictis modis in eo quod tu iurasti me tibi tradidisse x. petias, &c. seruandum est iuramētum, vt tu tenearis ad restitutionem, cum factum super negotio, de quo agitur in eo, ꝙ tu iuras me tibi debere cc. ex causa mutui, vel ex tinctura aliorum pannorum, non est seruandum iuramentum, cum illud iurm non sit factū super negotio de quo agitur, nec connexo, nec dependente, nec in aliquo modo tangēre negotium, de quo agitur. Et ita ego dico, & cōsulo Signorolus de Homodæis I. V. D. & in testimonium &c. vt supra dico, & consulo ego Raphael de Fulg. &c.

TRACTATVS CAVTELARVM.

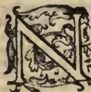
BARTHOLOMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS I. V. D.

Omnibus Iureconsultis, & præcipuæ practicis longe, quam necessarius.

a Cautela *a* quibus modis euadere quis possit pœnam mortis propter commissum crimen. I.

a Cautela. *Cautela congruè quæ dicatur, uide Paul. de Castr. consilio 136. in fin. Et cautela superflua non nocet. l. sol. amentum. C. de test. ubi Bal. in 3 not l. si pupilli. §. item si procuratori. per Bart. in 1. columna, in uersicul. & sic not. ff. de negot. gest.*

1 *Crimine læsæ maiestatis omnis cautela liberandi aliquem à morte propter delictum commissum periculosa est.*

NOta singulariter, quòd si filius commisit aliquod delictum siue crimen, puta læsæ maiestatis, &
a pater *a* ipsum offerat siue exhibeat iudici, filius non debet mori, nec est ita est puniẽdus, sicut fuisset accusatus. & ductus ꝑ alium, vt est tex. no. in l. milites agrũ. §. desertorem ff. de re milit. tri, ſm Saly. in l. ꝑ ꝑinsidias. C. qui accus. non pos. & per illũ textum Ray. de Forliuio. ostendit alias esse consultum de facto in ciuitate Forliuii, & ita respondit. Ratio ibi erat talis, filius interfecerat vnum, ex quo veniebat decapitandus, & pater propria auctoritate cepit filiũ, & duxit ipsum ad iudicem, verum sit decapitandus. Et concludit ꝙ non, per illum text. Adde tu similem tex in l quicunq; vno. § q filium. eo. tit. de re mil. Et in ciuitate Fruxinii Paul. de Cast. ita consuluit, cum quidam mercator veniret de Alemania, interrogauit eũ de qbusdã dubiis, inter q̃ erat istud: Quidã filius comitis Palatini cõmisit crimẽ lęsę maiestatis, pr̃ propria auctoritate ipsum pręsentauit Imperatori. dubitatur nunqd esset decapitãdus, & consuluit. Pau. de Cas. ꝙ nõ, & mouebatur auctoritate Ray. & Saly & qñ ille mercator rediit, dixit, ꝙ Imperator viso consilio voluit ipsemet videre text. quo viso eũ liberauit à pœna mortis, relegando eum per decennium, ita dicit Paul. de Cast. in d. l. ꝑ ꝑ insidias. C. qui accus. non pos. qđ̃ singulr̃ tene menti. Quid si pr̃ vidit filium commisisse delictum capitali, & separat iudicẽ vel le sequi illa iura, ꝙ ipsemet pater offerat eũ
1 iudici vel superiori? † Tamen ista cautela est periculosa in crimine læsæ maiestatis, licet Imperator pręductus obseruauerit, est tñ utilis, si occurreret ei casus, sicut fuit ĩ Pau. & Ray. quod nota bene, & tene menti.

a Pater. *Adde Spec de tutor. § fin uersicul. item excipitur Et pater est melior amicus, quàm habeat filius Bald in cap per tuas. de proba. Et pater potest defendere filium in causa criminali, ut pater, non ut procurator. Bald. in l si cui. de accusat.*

Cautela liberandi aliquem à morte iuste damnatum, & qualiter executio sñiæ alicuius ad mortem condemnati differri possit. II.

1 *Executio alicuius. qui ad mortem ducitur propter maximam & perfectam peritiam alicuius artis, respectu roboris differri potest.*

2 *Executio alicuius, qui ducitur ad mortem, differri potest. si de grauiori crimine accusetur, ex quo grauior pœna imponenda uenit.*

3 *Executio alicuius ad mortem damnati differri potest, si iudici protestatum fuerit, quod ipse reus alicuius apotheca, uel mercantiæ rationem reddere tenetur.*

4 *Executio ad mortem damnati differri potest, si a sententia contra eum lata appelletur.*
5 *Executio capitalis differri potest, quandocunque superior mandet reum seueriori pœna puniri.*
6 *Prælati uere miseri, in multis casibus literis Papæ obedire non debent.*
7 *Interficiens aliquem, decapitari non potest, si se furiosum uel amentem fingat, nisi de furoris fictione constiterit.*
8 *Maleficium committens, si pœnã euadere uoluerint, clericus efficiatur.*
9 *Executio capitalis contra mulierem prægnantem fieri non debet.*
10 *Mulier malefica prægnans si pepererit, & non reperiatur qui puerum nutrire uoluerit, an executio aliqua contra ipsam fieri debeat.*
11 *Decuriones ciuitatis ad mortem condemnari non possunt, nisi prius præses, uel prætor principi uel superiori rescribat.*
12 *Statutum si dixerit, quod homicida decapitetur, & aliquis per culpam sine dolo aliquem interficiat, mitius puniri debet.*
13 *Statutum si dixerit, quod occidens occidatur, nõ habet locũ nisi quis dolose & ex proposito occiderit.*
14 *Statutum si dixerit, quod si quis condemnetur ad pœnam pecuniariam & non soluerit intra mensem, decapitetur, locum non habet, ubi delictum non dolose commiserit.*
15 *Statuto si pœna manus uel membri imponatur, quo casu iudex dispensare possit.*
16 *Sententia cõdemnatoria contra inquisitum uel accusatum si differri debeat, testes de falso accusari debent.*
17 *Iudex si sub conditione condemnauerit, puta si non apparuerit, testes falsum dixisse, sententia condemnatoria impediri potest.*

QVando aliquis ducitur ad iustitiam uel patibulum, procuretur, ut ducatur per uiam unde transitum faciat aliquis Cardinalis. nam si obuiã fiat aliqs Car. dicto ducto ad mortem, ipse reus cõdemnatus liberabitur. hñt.n. Card. de consuetudine uel priuilegio, ut possint ad mortem condemnatos, eis obuiando, liberare. ita uult nõ. Bal. in l. addictos. C. de appellat. quem sequitur Paul. de Castr. ibi, q dicit, ꝙ istud si ponendo capellum suum super caput eius, qui ducitur ad mortem. & dicit, qđ ita de facto seruatur, & ideo tu posses esse cautus, qñ aliquis esset condemnatus ad mortẽ, ut procures, ut quidam Cardinalis sibi obuiam fiat, & super caput eius capellũ eius imponat, qa hic a morte liberatur. Sed dñs iustitiæ si hoc uult euitare, debet esse cautus, ne duci faciat condẽnatum per loca, in quibus obuiari possit aliquis Card. † Propter maximam & perfectã
1 peritiam unius artis, uel respectu roboris, differri põt executio alicuius, qui ducit ad mortem. l. ad bestias. ff. de pœn. unde formo tibi istam qõnem. Sententia est lata contra quendam uel contra aliquem, qui esset alicuius fortitudinis uel roboris, & esset multum utilis ciuitati. Iudex uult mandare sentẽtiã executioni, scis etiam ꝙ ab executione sẽtẽtiæ non possit appellari, nec debet executio differri. ff. de appell. l. ab executione. & l. ab exceptione C. quorum appel. non reci. isto casu p̃p̃ eius artem uel fortitudinem egregiã poterit populus suspẽdere executionẽ. Nam unus de populo põt ire ad iudicem, & dicere. Iste est sapientissimus & egregius in arte sua, de quo tota ciuitas indiget, non interficias ipsum, tunc iudex debet suspẽdere executionem, donec principẽ uel superiorẽ cõsulat. est tex in d. l. ad bestias. & ita tenuit Lud. de Ros. in suis singularibus, 461. qđ incipit. Tu Senensis. & pro hoc uide quod no. Nicol. de Neap. in l. hoc accusare. §. pen. ff. de accus. quod uerum intellige, cum talis cõdemnatus esset aliqua persona in magna dignitate, ut est casus no. in l. pen. ff. ad l. Cor. de sicar. quæ omnia uera intelligo, nisi forte tumultus aliter sedari non posset, nisi condemnatus interficiatur, quia tunc non obst. ꝙ sit in dignitate, uel magni artificii, uel maxime fortitudinis, tũ poterit incõsulto principe interfici. & hoc per text. in d. l. pen. ff. de sica. in fi. Item intelligo prædicta uera, nisi condemnatus esset latro manifestus, uel seductor præruptus, quia tũc poterit fieri executio mortis, & postea ad principem cõsuli. per l. si quis filio exhæredato. §. 3. & in §. hi
2 autem omnes, de inusto testam. † Pro condemnatis cautela est, ut eorum executio differatur, uidelicet qđ accusẽtur de grauiori crimine siue delicto, ex quo uenit grauior
2 pœna imponenda, ut est casus in l. 1. §. fi. ff. nil no. appel. pend. & hoc tenuit Bal. per illũ tex. in l. 2. §. fin. ff. de cust. reorum. & Lud. in notabilibus in 441. in singulari, quod incipit, suscipe unam cautelam. † Si uis differre
3 mortẽ alicuius ad mortem condemnati, cau

tela est, q tu dicas, q ipse tenetur tibi reddere rationem alicuius apothecæ, uel mercantiæ, uel alterius debiti, quia hoc casu debet differri executio, donec reddiderit rationes. ea sus est ad literam in l.i. C.de bo. proscrip. & ibi hoc no. Ang. qui dicit, q illa lex decidit q uolés differre executionem condemnati ad morté, ut eius gratiam consequatur à superiore, debet hére iustam cautelam, uidelicet protestari præsidi uel pótifici, ut nó exequatur: eò quia códemnatus est sibi obligatus ad reddendam rationem nisi primo reddiderit, & petat sibi super hoc terminum assignari, dicit tñ, q hoc de consuetudine nó seruant iudices, licet de iure ita sit. & p hoc facit tex. in l. seruo legato. §.pen. ff. de l.1.& ita etiam tenuit Lud in l.Pomp. scribi. ff. familiæ ercis. & credo q ibi non esset obseruatum contrarium, quia hoc non fuisset petitium, quod etiam de iure hodie debet obseruari, qa realiter non tollitur per desuetudinē, sed per cōtrarium usum, ut hr per Cy. & Doct. in l. fi. C. de iure do. & per gl. & Doct. in prooemio Insti. §. 1. & hoc etiam uide per dominum meum in l. si cogniti. C. de nego

4 ti. gesto † Potes habere aliam cautelam *b* ut executio differatur, uidelicet q à sententia contra reum lata appelletur, quod de iure realiter fieri potest, ut nota. in l. & in maioribus. C. de appella. & in l. nō rātum. ff. eo. tit. & c. de appellationibus. extra eodem titulo. nam si condemnatus ducitur ad locum iustitiæ post appellationem interpositā, tunc solummodo duci non poterit, quia officiū eius cōquiescit, qñ appellatur a diffinitiua, & eius manus sunt immediate ligatę, sed ēt poterit eximi de manibus familiæ per quoscunque appellantes sine pœna, & licite. ita singulariter dicit Angel. in l. addictos. C. de appellat. & Imo. in c. si quando in uersi. resistere. extra de offic. deleg. & idem tenet. Ange de Arer. Inst. de act. §. pœnales. in uer. ad de, q eximens captum, quod intelligit uerū, nisi cōdemnatus esset latro manifestus, uel seductos præruptus, ut in l. si quis filio exhęredato. §. hi autem omnes. ff. de inriusto testamen. nam iste text. etiam loquitur, qñ esset appellatum. facit quod no. Inn. & alii Doc. in c. 1. de constit. & idem not. Bal. in l. addictos. C. de epis. audientia.

5 † Notandus est alius casus, in quo pōt & debet licite executio capitalis differri, qñ. s. princeps uel superior mandet quem puniri seueriori pœna q sit eius consuetudo. nam tunc non debet fieri incontinenti executio, sed debet differri p 30 dies, ut est casus in l. si uindicari. C. de pœna. per quem tex. dicit ibi Ang. q non est parendū rescripto principis inferendo snīam, nec in executione pœnarū, cum rescriptum duriorem pœnam contineat. Sit ergo cautus assessor, ut nó faciat trucidari ī cursu ad decapitādum buleтrinum dñi uel ciuitatis regis, imo debet resistere omni modo honesto, & duritiam hanc differre per tēps prædictum 30 dierum, & si postea exequatur, nō peccat. & pro ista dilatione uide text. in c. si qñ rescript. & uide gl. in authen. demandat. principium. §. denique. uers. nuntiandū. coll.

6 3. quæ nota† contra miseros prælatos, qui timent literas Papæ, & non audent reclamare, quod facere non debent. & uide gl. in uerbo, Noscatis. a finem. de constit. libr. 6. c. 1. & glos. 2. in c. 2. extra de fil. presby. ad quod nota. Ang. in auth. ut determin. sit nume. cler. col. 1. & Flo. in l. 4 §. sed si quis iudici. ff. fini.

7 regund. † Est & alia cautela, ne ille, q interfecit hominem, uel aliud delictum commisit, decapitetur uel moriatur, quòd fingat se furiosum *a* uel amentem, quia tunc non poterit puniri criminaliter, etiam de delicto cōmisso ante furorem, ut no. Bal. & Iac. de Alua. in c. 1. an ille qui interfec. fratr. domini sui in usib. feud. & propterea est, quòd dicit stultitiam loco pœnæ sumere, quod inde p cedit, nisi appareat de fictione furoris, ut est tex. in l. obseruare ff. de cura. furio. & in l. diuus. de offic. præsid. & uide quæ dicam in se

8 quent. † Si quis commisi aliquando maleficium, & uult euadere aliquod iudiciū seculare, cautela est, qđ efficitur clericus, quia si aliquis lite pendente tp e executionis reperitur clericus *b*, Iudex secularis non poterit facere executionem, cum sit in effectu res sacra. & ita dicebat Io. de Deo in suis cauillationibus. ut no. Io. And. & Doct. in c. 1. de ob. ad ratiocin. sed Io. And. ibi tenet contrariū. uidelicet, qđ si quis laicus deliquerit, & postea est effectus clericus, poterit per iudicem laicū puniri, & ita fuit obseruatū Bononiæ, in uno, qui ueniebat decapitādus p p sua delicta, qui uolebat se facere fratrem, & mortē euitare, & nihilominus fuit decapitatus. ita dicit Zab. in c. perpendimus. extra de senten ti. excōmu. de qua qō. uide plene per Bar. &

Doct.

Doct.in l 1.ff.de pœn. & in l.1.C.an seruus ex suo fac.& in l.officialis.C.de episc.& cler. & per Ang.in l.denuntiasse.§.quæritur.in fi. ff de adul.& per Dyn.& Nic.de Neapo in lc. idem Vlpian.ff.de excus.tuto.& per Cyn. in authen.causa quæ cum.C.de episc.& cler.& per Ioan.And.& Butr.& omnes Doct.plene in d.c.1.de obl.ad ratiocinia,& per glo.in d.
9 c.perpendimus.in repetitione sua.†Non debet fieri executio pœnæ capitalis contra mulierem prægnantẽ,nec etiam debet torqueri text.est in l.prægnantis.ff.de poe & in l. Imperator Adr.ff de statu hom.& no.glos.in l. negat lex regia.ff de mor.infe.& idem habet locum in ancilla,ſm gl.& Doct.in l.Imperator,quia est eadẽ ratio,si partus pereat. Idẽ si deberet pati aguillationẽ seu amputationem membri,ſm Bart.in d.l.Imperator. Idẽ si deberet deportari uel cõfinari,si partus ex hoc detrimentum pateretur,ſm Gui.de Cu.
10 & Bar.in d.l.Imperator.in fi. † Sed dubium est,quid si pariat,& non reperiatur qui puerum uelit nutrire.Dic quod si non reperiat, propter defectum pecuniæ,quia non est qui uelit nutrici soluere,& nutrix non reperitur gratis.tunc debet nutrix solui de publico. ne executio differatur.ar.l.1.C.qui.ex caus.ser. pro præ.libe.reci.& l.lex.Cornelia.ff ad Syl-la.Et si non reperitur nutrix pp defectum personæ,tunc debet seruari mater ad nutriẽdum,donec nutrix reperiatur, quia eadem ratio est in conseruando eum,qui erat in uentre.arg.l.ſm hęc.§.siautem.ff.de Carb.edic. & ita tenet Oldr.& dicit.quod ita fuit obseruatum Paduæ ſm Bart.qui ita notat. in d.l.
11 prægnantis. † Decuriones ciuitatis non pñt ad mortẽ condemnari, nisi prius præses uel prætor rescribat ptincipi.uel superiori,ut est tex.in l.diui fratres.§.1 ff.de pœ.ubi est tex. & ita dicit Maria.Syll.in suis qõnibus.in qſt. quæ incipit,decuriones.Sed tu adde similem tex.in l.2 §.1.ff.de bo.eo.qui sibi mor.cõsc. & in l.1 §.simili modo.qñ appell.rescin.& in l.si quis filio exhæredato.§.eius.ff.de iniusto testa.& in l.qui cædem.ff ad l.corn.de sica.nisi aliter tumultus sedari non posset in populo.ut dicitur in d.l.qui cædem.& not.glos.in d.§.simili modo.& hodie decuriones dicunt consiliarii ciuitatis,ut est gl.in rub.de decurio lib.10.& gl.in l sed & ex in uersic.decurionnm.ff.de dolo.& no.per Bar. in l.1. ff.de assess.& illud.qđ dictum est de decurionibus seu consiliariis,et procedit in principalioribus ciuitatis.ut est tex.in l.diui fratres. §.fi.ubi pulchra in hęc uerba scribit textus,si quis ex principalioribus alicuius ciuitatis latrocinium fecerit,aliud ue facinus.& capitalem pœnam meruisse uideatur,uinctos eos custodies,& mihi scribes & adiicies,ꝙ qsque cõmiserit.& hanc cautelam nota,ꝑ quã poteris differre executionẽ alicuius damnati,ꝗ sit cõsiliarius,siue de principalibus alicuius
12 ciuitatis,ad quod adde,dictum est supra.†Si statutum dicat,ꝙ homicidia decapitetur, & aliquis per culpam,sine dolo ĩterfecit hominẽs,assessores ignorantes consueuerunt dicere,ꝙ non debemus distinguere,sed simplr stare statuto,& a uerbis statuti nõ recedere. quia non inspicitur animus,sed factum,ut l. 1.§.diuus.ff.ad l.Corn.de sica.Bald.uero tenet contrarium in l.data opera,qui accusare non pos.alias sequeretur, qđ de homicidio capitali quis deberet decapitari,qđ est cõtra cõem æquitatem,& ita pluries consului, & a morte aliquos defendi,& tene menti. Nam quidam mortis tpe potius ex lasciuia, ꝗ̃ ex dolo proiecit quendam lapidem,& percussit quendam.qui mortuus est.consului,ꝙ deberet minus ꝙ mitius puniri.s. pecuniariter, uel forte data gratia bãno pro tpe.Ista sunt notabilia uerba Paul.de Cast.in l.i.C. ubi de na.uel clari.Et adde tu quod idem tenet glo. qñ delictum est cõmissum per lasciuiam. in l & si seuerior.in §.certum.ff.de his qui nor. infam.& ibi Bal.hoc etiam tenet.Pone istud exemplum de illo,qui currebat cum equo, & interfecit aliquem.ꝙ non debeat ad mortem condẽnari,& uide quod dicam in sequẽ
13 ti.†Si statutum imponat pœnam personalẽ pro homicidio,puta ꝙ occidens occidatur. Dic ꝙ nisi occidat dolose,& ex ꝓposito, nõ habet locũ pœna illius statuti,sed debet alias mitius puniri.& ꝓ hoc allego quod no.Bar. in l.quicũq;.C.de ser.fug.ubi dicit,ꝙ ubicunque de pœna capitali uel corporali loquitur, subintelligitur dolus ff.de in litem iurando. l.i.& l.in actionibus.& Instit.de suspe.tutor. §.suspectus. secus in pecuniariis pœnis. ut c.de noxa.act.l.si serui. &]idem tenet Salyc. in l.pen.C.ad l.Corn. de sicariis.& idem tenet Paul.de Cast.in l.i.C ubi sena.uel claris. & dixi supra in proxima cautela, & uide ad hoc quod no. Bal.in l.non dubium. in 6.col. in principio in uersic.eod.modo si statutum

diceret.C.de legib.& uide Salycet.in l.a.C.de noxa.Ang.de Arct Instit.de iure natur. gentium & ciuili.§ ius autem ciuile. in io. col. uer. prædicta inducentur ad multas quęst. & uide Paul.de Castr.in l.i.in fin.ff.de legib.
14 qui dicit.†Quod idem, si diceretur in statuto, quod si quis condẽnatur ad pœnam pecuniariam, quam si non soluerit intra mensem, decapitetur. si non occiderit dolose.non debet decapitari.licet soluerit,& signa hoc ꝑpetuo menti,quia ignorantes iudices maleficiorũ seruãt statuta ad literã.,puta cõmise rit dolose,siue non.nam potest euadere multos per auctoritatẽ Baldi,qui hoc dicit in legata opera.C.qui accusare non pos quia assessores & iudices nisi uiderint auctoritatem scriptam,nesciunt a uerbis statuti recedere. & istud teneas,ut ẽt dixi in præcc. caut.licet Ant.de Rosel.in c.cognoscentes. de constit. ibi dicat contra casum ab aliis in contrarium allegatum.sed non dicit uerum. quia ille tex
15 tus non probat.†Si per statutũ pœna manus uel mẽbri imponitur.& Iudex debet punire puerum uel senem,põt dispensare,non tñ cogitur,nec poterit appellare.ita dicit Bald. in l.quicunque.C de ser.fug.arg.l.qui posthumos in ratione illius literæ.ff.ad Sylla. quod nota.ut scias quadere puerum, uel senem ab amputatione membri pro hoc uide textum in l.auxilium.§.in delictis,ibi,nisi quatenus interdum miseratio ad mediocrem pœnam Iudicem perduxerit.& ibi gl.in uerbo. miseratio ff de mino uide glos.ordin.in d.l. quid ergo.in §.pœna grauior.in uer. onerasset. in princ.ibi,sed in ipsa sententia põt minuere, ratione forte senectutis uel iuuentutis.ff. de his qui not.infam.& ibi hoc not.per Bart. & Doct.†Ad hoc ut differatur sententia condẽnatoria contra inquisitum uel accusatum, cautela est,ꝙ accusentur testes,& producens eos de falso,quia si testis conuincitur de falso,planũ est,ꝙ inquisitus uel accusatus,non commisit illud delictum,ut l.i.C. qui accus. non pos.Sed ut refert Sal.in l. si docueris C. de falsis.plures Bononienses consuluerunt, ꝙ ẽt ex sola accusatione testiũ differri debet sententia condemnatoria,quia si esset lata ꝑ falsos testes,retractaret,ut C.si ex fals. instr. l.3.cautius tñ est,utrunq. accusare s testes. & producentem.& si uerba statuti essent ita stricta,ꝙ differri non posset sententia condẽnatoria,consuluerũt dicti Doct. Bononien-
17 ses ꝙ iudex condemnet,sub conditione, si non apparuerit testes falsum dixisse argu.eorum,quæ no.in l.cum iudex.C.de senten. & interlo.omn.iudi.quæ omnia not ad. impedienda sententiam cõdemnatoriam,uel eius excutionem.sm Bald in l. in l.i C.de q. per gl.ibi.limitat hoc uerum esse si accusarẽtur testes necessarii ad probationem.secus si sũt alii qui sunt ultra numerum illorũ.qui probauerunt, quod per accusationem illorum, non retardaretur processus, neq; criminalis neq; ciuilis.& no.Ang.Aret. in suo tractatu maleficiorum,in glos.in uer..comparent dicti inquisiti in termino defensionis.in 5. col. in uers quid si dicat testis.de hoc uide text. cum glos.& ibi not.in l.i. in fin ff. quemad. test.ape.& prędicta procedunt,nisi appareat de calumnia acusãtis.uidelicet quod faceret animo differendi sententiam uel eius executionem,ut no.in dictis iuribus.

a Graui pœ *Grauis uel grauior pœna quæ dicatur in statutis uel legibus.glos. in l 1.C.ne li si fal.mot. in l.1.C de emu.*

b Adhibere aliam cautelam.*Cautela superflua facit præsumi dolum Bal.in l. testam.C.de testam.in .3.nos per l.si quis sub conditione hæres de conditio. insti.*

c Furiosum.*Furiosus non tenetur de delicto uel homicidio commisso etiam ante furorem, n ex 10 possis criminals et puniri nisi constaret de simula i. ne furoris l obseruare.de iu.su l diuus. a. off præsi. & Bar.in l congruit eodem tit. & Bald in l furiosum.C qui testa.fa pos & est uerum e iam ꝑ ante furorem condemnatus secundum Bart in l. e. facto 6.colum.uer. 5 requiritur.ut uulg & pupil. & per Alexan.in l Fulcinius.§ adeo si eius bona confiscantur secundum Bald ind l furiosum Furiosus si culpa sua factus est.& delinquit.nõ excusatur. Cardin in clem. 1.6 quæst.de homicid.*

d Clericus.*Clericus factus post delictum non tamẽ condemnatus, non punitur per laicum,sed per episcopum nisi in fraudem clericaueris,quod præsumitur si post accusationem factus est clericus Oldrad. consilio 4 & Cardinal in Clemen 1.9.quæstio. de censi.*

Cutela relaxandi incarceratum. III.

1 *Iudex ex seipso debitore non existente soluendo, ipsum debitorem luere in corpus facere non potest.*

Nota cautelam pulchram, & utilem, si a'i quis est in carcere condemnatus in magna quātitate. quā soluere non pōt, ad hoc, a ꝙ ibi nō moriatur facias ꝑ iudicē tibi gratū à inferri aliquā pœnā corporalē, a & si uelis ei dē cō seruare famā, fac ꝙ ei nō imponatur ali qua pęna uituperosa, sed facias eū cū fune, uel alr torqueri secrete in palatio, & secrete facias de hoc fieri publicū instrm, uidelicet ꝙ tortura, siue pęna fuit sibi illata ī istū finē, ꝙ luat ī corpus, ex quo cōdēnationē pecuniariā soluere nō pōt, erit liberatus. istā cautelā & practicā ponit Ang. de Aret. Inst. de act. §. pęnales. uer. oppono ex gl. pro quo allegat l. sed & si uni. § cō seruis ff. de iuretur. & l. qrif, § minor. & § si seruus. si ex noxa cau. aga. & Doc. in l. quicunq;. C de seruis fugi. licet in 1 contrarium sit gl. c 4. q. 6. § 3. † Et aduerte dū dixi. s. facies ꝑ iudicē, &c. qa iudex ex seipso, debitore nō existente soluendo, uř ꝙ nō possit castigare. sed ita demū, si creditor hoc petat uř ꝓbari l. si. ff. de in ius uoc. ibi, ex querela patroni, & ibi ꝑ Doc. uñ hæc cautela non est sufficiens. nisi fieret ad instātiam creditoris. In hoc tñ cogitabis. Itē aduerte, qa dicta castigatio nō dēt fieri à iudice ciuili, qui eon dēnauit eum in pecunia. sed à iudice habēte cognitionem in criminalibus, ut est tex. in d. l. fi. ibi à ꝑfecto urbis ff de in ius uoc fin Ange. & Doc. ibi Itē ꝑdicta cautela est uera, nisi appareat ꝙ īcarceratus hoc ꝓcurasset, uel ꝙ in fraudē fieret, ut euitaret maiorē pęnā. qa tūc nihil sibi ꝓdesset, ut dicit Ang. in l. si seruus pluriū. § si quis aūt ff. de le. 1. & hoc nisi castigatio fuisse imposita ad instantiā creditoris qa tūc cessaret oīs suspitio friuola seu fraudis. q oīa bene not. ut scias adiuuare ami cum incarceratum, qui non potest exire, qa nō hēt unde soluat, ne moriaŕ in carceribus

a Pœnam corpora. *Pœna corporalis pro pecuniaria potest per iudicem imponi causa cogni. a l. quid ergo. §. pœna & ibi Bar ff. de infa.*

Cautela impediendi testem, ne deponat in causa. IIII.

1 *Statuta terrarum pœcam talionis tollunt. sicut statutum Paduæ imponens accusanti, & non probanti pœnam trium librarum.*

2 *Malitia utens, cōtrahen lo inimicitiam cum teste meo ipsum percutiendo, an perdere cām debeat.*

3 *Probationes testium cum iuramento mihi subtrahens an causam perdas.*

Si uis impedire, ꝙ unus testis non deponat cōtra te, facias accusare ipsum de aliquo crimine a publico, quia tunc amplius testificari contra te non potest, ut l. testimonium ff. de test. & si dicas. ꝙ aliquis accusat, & non probat, punietur pęna talionis, ut l. 1 fi. C de accusat. † Respondeo, ꝙ statuta terrarum tollunt istum timorem. maxime Paduę qa non est nisi pœna trium librarum, quem accusare, & nō ꝓbare. ita not. dixit Rayn. de For. in d. l. testimonium. unde cōtra hoc Bald. in authen si testis. C. de testibus. Sed tu dic, contra istam malitiam est remediū. ꝙ si potest constare per aliquas coniectuias, ꝙ testis fuit calumniose accusatus, tunc bene posset deponere. & ualeret eius dictum, ut probatur per text. optimum in l. athletæ. §. amplius ff. de excus. tut. & ꝑ §. item is q status, in prin. facit ad prædicta, quod no. ꝑ Bar. & Doct. in l. si post perfectam. C. de euictio. & quod dixi in præcedenti, & quod dicam in sequenti. Si aliquis non hēt nisi unum testē, contra te, secundum aliquos, potest adhibere, uel fieri facere hanc malitiam, uidelicet ꝙ tu des ei unam alapam, cum ille testis producitur contra te, postea oppones, ꝙ est tuus inimicus. contra istam malitiam habes remedium. nam inimicitia interueniens facto eius, contra quem producitur testis, non repellit ipsum testem omnino, sed hoc iudice committitur. ita uidisti text. in c. ueniens. de testibus ita dicit Bar in l 1. §. cum quis. in fi. ff. de quæstio. facit ad hoc optime. l. z. in fi. ff. si quis cauti. & in l. pe. in fi. ff. de postu. ad qđ 2 uide, quod dixi in ꝑcedenti cautela. † Imo plus uř, ꝙ ille, qui usus est dicta malitia contrahēdo inimicitiam tunc teste meo, ipsum percutiendo, debet perdere causam, qa subtrahit mihi iura mea, & probationes meas ut no. Cy. in l. prouidendum. in fi. C. de testi. & no. Ang. in l. satis apertissime. C. de fal. & uide de hoc glo. in c. cum causam in uer. compelles. extra de testib. & ibi per Ant. de Butr. 3 in pen. col. in princ. ubi dicit, † quod si quis mihi subtrahit probationes testium cum iuramento, uel ut hac de causa inimicitias habēdo, causam perdit de hoc ultimo uide tex. in c. intimauit. & in c. cōstitutus ubi no. Doct. de testi. & quod no. Bar. in l. falsam. in fi. C. si ex fal. instrum. & in l. in fraudem §. quoties. ff. de iure fisci. & in l. 1. §. sed & constitutio ff. de calum.

a Crimi.

a Crimine. *Criminosus an potest esse testis, uide in c.testimonium, & ibi Abb.de test. & an si pœnituit.glo. 32.q.5.præceptum.6.q.1 illi. Crimina si per uiam exceptionis opponantur contra accusatorem uel testem, uide in Spec.de cri.per uiã exce.oppo.*

Cautela euadendi grauiorem pœnam pro delicto V.

1 *Procurauerit si quispiam ut accusetur, non autem ut contra ipsum inquiratur, ad hoc ut puniatur mitius, sibi non prodest.*

2 *Vulneratus ab aliquo letaliter si ab alio occidatur, primus uulnerans de occiso non tenetur.*

3 *Vulnerans aliquem primo, si ille uulneratus à secundo occidatur, de iure canonico, de occiso tenetur.*

4 *Aduocatus instruens clientem qualiter debeat positionibus respondere, qua pœna puniatur.*

QVando quis delinquit, ꝙ in pluribus le-
gibus diuersis pœnis potest puniri, cau
tela est ꝙ ipse habeat iudicem amicabilem,
qui inquirat minori lege, uel ꝙ accusetur co
ram illa curia, uel iudice, ubi imponitur mi-
a tior pœna à pro suo delicto, nam tunc nulla
alia poterit puniri, uel l.qui de crimine.C.de
accu.& in l.senatus.ff.de accusa.ita not.dixit
Ang. in d.l. qui de crimine.in glo. in uerbo,
plurima.in lec.quam fecit Perusii,& in d.l se
natus.& idem tenet.Saly. quem omnino ui-
de in d. l. qui de crimine. in 3.col. Ex prædi-
ctis capit reus consilium, hæc tñ cautela nõ
poterit patrocinari delinquenti, si ipse delin
quens procurasset se accusari, uel inquiri cõ
tra eum in curia, in qua mitior pœna ueni-
ret pro delicto imponenda, ad hoc, ut maio-
rem pœnam euitaret. nam tunc talis præuen
1 tio minoris pœna nihil operatur. † Idem, si
quis ꝓcuret accusari, ut nõ inquiratur. ita di
xit dñs Ang.in l. si seruus plurium.in §. pe-
nult. si quis ante.de le. 1.qui dicit, ꝙ hæc ui
dit fieri sæpenumero. ad quod adde, quod di
ctum est in precedenti proxima cautela:
a Quidam trahunt mirabilem cautelam, seu
modum euadendi primum delinquentem, q
aliquem mortaliter uel lætaliter uulnerauerit. s. quod procuretur, ꝙ occidatur lætaliter
uulneratus ab alio, & sic excusabitur primus
uulnerans etiam mortaliter, quod intellige,
ut non teneatur de occiso, sed bene tenebi-
tur de uulnerato. & ad hoc allegatur text. in
l.Mela §.Celsus.& l.huic scripturæ.§.fin.ff.
ad l.Aquil. Sed dicit domi. Flor. in illo §.Cel
sus. quòd iste est modus pernitiosus, & per-
nitiosi exempli. & dicit, & quòd tale consi-
lium non est attendendum, quinimo nec lo
cum habet, quando certum est, primum uul
nus esse mortale, tunc enim quantumcunq;
mors sequitur, traheretur ad tempus uulne-
ris, tanquam habens ad illud necessarium conse-
quentiam. ff.de dam.infec.l damni.§.Sabini
& uidetur hoc probari per casum l.ita uulne
ratus.ff.ad l. Aquil. & ita etiam tenet domi.
Floria. in d.l. ita uulneratus. in princ. & idem
3 gloss. in d.§ Celsus. & domi. Floria. in d.l. ita
uulneratus. † Plus dicit, ꝙ in eo casu, qui
ꝑtimus non tenetur de occisio, intelligitur
de iure ciuili, sed de iure canonico secus, qa
ꝑtimus semper tenetur ad hoc, ut pœniten
tiam agat, per glo. in cap. significasti.2. quæ
incipit, eadem dist. de homi. Et aduerte, quia
dixi per l.ita uulneratus. ꝙ cautela est, ut uul
nerans aliquem letaliter excusetur, ꝙ faciat
quòd amicus eum occidat maturius: quia ip
se excusabitur à pœna homicidii. quod dicit
Bald. in d.l. ita uulneratus, per illum textum
quòd cautela non prodest, quando primum
uulnus esset mortale, secus esset si esset du
bium, an esset mortale, uel nõ. & subdit Bal.
ꝙ ꝓ tali consilio debet aduocatus suspendi.
4 † Facit ad hoc, quod dicit glo. de aduocato
instruente clientulum, qualiter debeat positio
nibus respondere, in cap.2. de confes. lib. 6.
Et tu aduerte bene: quia hæc distinctio non
uidetur esse bona, quia uidetur esse contra
text. in dict.§. Celsus. ibi, mortiferè uulne-
rauerat. & contra tex. l.huic scripturæ.§. fin.
ibi, uulnerans mortiferè, & l. sed si uulnera-
tum mortiferè. Ex quibus tex. uidetur plene
apparere, ꝙ licet primũ uulnus esset morta-
le, si alius postea in totum examinet, ꝙ pri-
mus non tenetur de occiso, sed de uulnera-
to, licet uulnus fuisset mortale & uidetur cõ
tra Bald. & Flor. & Sed tu distinguendo dicas
Aut ꝑtimus uulnerauit mortifere, non tamẽ
est certum, an ex illo uulnere moriatur, uel
non. sed est dubium, quia apparet forte ra-
tione uulneris, uel qualitatis instrumẽti, uel
arterius signi. ꝙ de natura sua uulnus debe
bat esse mortale. & tñ hoc clarissime nõ con
stabat. qa omni modo debebat mori, qa qñ.
que uulnerarns ẽt mortiferè in loco periculoso, ꝑp bonam naturam uel etiam custo-
diam, uel ꝑp optimos medicos, liberatur, ut
est

est casus de hoc in l.1.§.fi.ff.ad Sylla.ibi dum dr, erat mortifere vulneratus, & tamen superuixit: quia liberatus fuit.quem tex.bene not.ad hoc.& isto modo loquitur d.§.fin.ut primo vulneratus non teneatur de occiso, sed de vulnere, si ab alio fuit postea in totũ examinatus,& ita sentit gl.no in d.§ fi.in l. huic scripturæ. Aut primus vulnerauit ita letifere & mortifere, ꝙ manifestissime constabat,vulneratum eum fuisse mortuum ex primo vulnere,vt qa primi vulneris tpe vis spirabat, ita erat percussus, ita etiã medici hoc affirmatiue ꝓbant, ꝙ nullo modo ex dicto vulnere cum tota peritiã Galeni potuisset euadere,& tũc isto casu loquitur d.l.ita vulneratus,videlicet ꝙ primus vulnerans teneatur de occ.so, quod no.& menti tene.

a Mitior pœna. *Pena multiplicantur ex geminatione delictorum. Bal in l.quicunque.4.col de seruis fug.& in 7 col. quod est uerum. si ministerio iudicis est imponenda, secus si ipso iure. Bala.in l.si quis non dicam rapere.§.colum.de epi scop & cler. pœna iterata debet mitior imponi Alexan.in l senatus.de accusatio.*

Cautela, quomodo minor euitat condemnationem in causa ciuili. vi.

1 *Minor læsus, quo casu restitutionem petere poterit.*

QVando aliquis litigat vel litigare vult cũ minore,et petere ab ipso,cautela est ꝙ aduocatus minori, vel eius tutor uel curator quærat tractatũ concordiæ vel trãsactionis, & curet ꝙ actor velit concordiam, uel transactionem facere, & aliquid sibi remittere de eo, in quo forte potuisset condẽnari dictus minor. Exemplum,si minor potuisset condemnari,in centum,verisimiliter offerat ex parte minoris minus, de quo verisimiliter actor sit contentus, & deducat actorem ad minorem summam,inquantum potest, & postea dicat aduocatus minoris, nolo stare dictæ concordiæ uel transactionis quia nimium petis, si aliquid debes habere, conuenias pupillum, vel minorem.vnde si minor habebit ꝓ se sententiam,bene erit, si autem habebit eam cõtra se,tunc poterit ꝓ minori peti restitutio in itegrũ, vsq; ad illã summã, in qua fuerat actor cõtentus ꝑ illã
1 transactionem. † Nam in hoc fuit læsus minor: quia non stetit dictæ transactioni. cum intererat sua,vt ei staret,ne condemnetur in plus.vnde si in plus fuerit condemnatus,poterit petere restitutionem in integrum,cum in dicta transactione habeatur ꝓ transacto, vt est tex.notabilis in l.si ex causa §.nunc videndum.ff.de minor.& ibi hoc sentit Bar.& ẽt Bal.clarius, quod singulariter no.tu aduocate minoris,ꝑ ꝑ hoc.n. poteris semper releuare ipsum minorem, in quo ueniret condẽnandus de iure. Et sic ẽt tu aduocare actoris contra minorem sis bene cautus,vt nunquã permittas actorem peruenire ad aliquã transactionem,nisi sis certus, ꝙ minor vel eius tutor aut curator uelit stare contentus de di. transactione, alias de facili pars sua. s.actor,deciperetur dicta cautela.

Cautela excusandi heredem non conficientem, vel minus iuridice inuentarium conficientem. vii.

1 *Præsumptio iuris, & de iure non recipit probationem in contrarium,nisi per partis confessionem.*

HAeres si non conficit inuentarium,a hodie tenetur ad oĩa legata,& ẽt ad omnia debita v tra vires hæreditarias, vt l.fi. C.de iure delib. & ibi plene de materia, quia lex præsumit,ꝙ hæres surripuit de bonis hæred. ut in auth.de hær.& falsi.§.sancimus.
1 † Quæ præsumptio est iuris,& de iure,quæ non recipit probationem in contrarium, nisi per confessionem partis,vt in auth. sed iam necesse.C.de do.ante nup.& per glo. in corpo. te, vnde sumitur, & per gl.in l.in contractibus.§.1.C.de non nu.pec.secundum Bal.in l.filium,quem habentem.C.fam.her.& ideo si legatarii confiterentur,ꝙ bona non sufficiebant ad legatum.vel creditores confiterẽtur ꝙ bona non sufficiebant ad soluenda debita,& ꝙ hæres nihil subtraxit, sed solum se fundarent, ꝙ inuentarium non fuit confectum, deberent succumbere. Caueant ergo quo respondeant vel confiteantur legatarii, vel creditores,& ẽt aduocatus,siue procurator sit cautus in extorquendo dictam confessionem,qa facit hoc modo clientulũ suũ absolui.ita singulr no.Paul.de Cast. in l. in ratione.§.qđ vulgo.ff.ad l.falc.qđ no. perpetuo,ut scias adiuuare amicũ hẽdẽ,q nõ cõfecit ĩuẽtariũ,vł si cõfecit,de iur.nõ cõfecit,ut nõ teneã vltra vires hęr. & vide ꝙ dicã ĩ seq.

a Inuen.

a Inuentarium. *Inuentarium continens errorem annualeat, uide Ang.in §.hæc stipul.& Bald.in auth.sed cum testator.ul:.col quòd talis error propria auctoritate non poterit corrigi, sed demum citatis creditoribus & legatarijs.*

Cautela pro eo,qui non appel.à sententia lata contra ius litigatoris. viii.

1 *Lex licet fingat sententiam iustam, ex eo quòd in rem iudicatam transierit, si tamen partes eam iniustam confitentur, eorum confessioni statur, & tollitur præsumptio iuris,& de iure.*

a SI sententia lata est iniqua,a & iniusta,cautela est ꝙ uictus procuret,ꝙ uincens confiteatur sententiam latam esse iniquam, & iniustam,& hoc casu uincens nō poterit habere petitionem vel actionem ex illa sententia,ita no Inno.in c.quia plerique de immunit.ecclesi. & per Flor. in l.cum putatem.in pin vltimæ col.ff.fam. erci. Vbi dicit, ꝙ si victor confiteatur sententiam iniustā,vel sibi nihil deberi,non habebit petitionē, & idē tenet Bald.in l.si quis instituātur hæres. §.si sub conditione.ff.de hær. inst & idem tenet Bal.in authen.ad hæc.in penul.col.in ver.itē dubitatur de eo,qui inique absolutus est.C. de vsuris.In pdictis habetur,ꝙ hoc casu pōt cogi vincens cēsura ecclesiastica per episcopum,ꝙ præstet liberationem,& ꝙ imponat vincenti perpetuum silentium,& dicunt moderni in d.cap.quia plerique,ꝙ licet cōdemnatus de iure solueie teneatur,tñ sponte soluere non tenetur, & sic retinendo non peccat, quod bene est notandum ꝓ cautela eorum,qui iuste fuerint condemnati,vt procuretat, vt aduersarius confiteatur sententiam pro se fuisse iniuste latam,vt quosdam audiui dicere.facit,quod dictum est in præcedenti. ad quod eandem cautelam ponit Anto. de Bur.in c.is qui fidem.in 3.col.de spon.& matrimo.vbi dicit,ꝙ est singulare dictū In
1 no.in d.c.quia plerique. † Vbi dicit, ꝙ licet lex fingat,seu præsumat sententiam iustam, ex eo ꝙ transiuit in rem iudicatam,si tamen partes confitentur sententiam iniustam, statur confessioni, & tollitur præsumptio iuris & de iure, quia in talib. possunt sibi partes præiudicare.Si autem sumus in materia, in qua non possunt sibi partes præiudicare, vt est causa matrimonialis, ut in cap. super eo de eo qui cogno. consan. vxo. suæ nam tunc confessio non tollit præsumptionem iuris,& de iure. qa materia obuiat & ideo si post copulam mulier confiteretur contrarium,non staretur cōfessioni,imo matrimonium iudicaretur,& subdit ꝙ ita ibi Docto. de quo mirabatur Petr.de Peru.hoc non cogitans, & eandem cautelam ponit Ludo de Ro.in repetitione l. admonendi. in fin ff. de iureiur.vbi dicit,postquam sentētia est lata, & transiuit in rem iudicatam, si pars in cuius fauorem profertur profitetur eam iniuste latam esse,uel eam iniuste obtinuisse, ꝙ tunc retractabitur, & nunq̄ meretur executionem,& allegat singulariter dictum Inno. in d.c. quia plerique, quod tamen singulariter limitat, vt habeat locum inquantum esset lata in fauorem eius ita confitentis. Sed inquantum esset lata in præiudicium suum, tunc.per suam confessionem; ex qua detegeretur iniustitia, non retractaretur, sed deberet exequi.& de hoc dic esse casum in l. si seruus plurium.§.1.ff.de leg.1.

a Senten. ini. *Sententiam iniquam dicere non potest uictor. pro quo sit lata.l.si seruus. §.1.de le.1. Alex.in l stipul.ista § si quis forte.in fi de uerb. obl Sententia etiam euidenter iniqua sine appellatione non reprobatur Bal.in l 1.C.senten.rescin.nō pos.in fi.*

Cautela,qua quis faciat banchatium,seu nummularium acceptare literas cambii,seu debitorem suum debitum confiteri. ix.

1 *Literas cambij. si mercator recipiat, & ipsas lectas sine contradictione in filza ponat, uidetur se obligasse ad illud, quod in literis continetur.*

2 *Confessio aduersarij,de aliquo tibi debito, quomodo extorqueatur.*

POne ꝙ filius, vel seruus cōtrahit cū aliquo,vel accepit pecuniā mutuo, & dicit hoc facere de mādato patris vel domini,& tñ hoc nō erat verū,postea dictus filius vel seruus scribit ad patrē uel dominū,quomodo contraxit cum tali, & petit ab eo, vt soluat dictam pecuniā creditori, si pr̄ uel dominus recipiat dictas literas, & nō
a contradicat,videt̃ tacite a consentire,adeo ꝙ mandati,vel iussu tenebitur,ut est tex. & casus in l.filiusfam.2.ff.ad Macedo. & ibi hoc notatur per Docto.& maxime per Paul. de Castr. qui dicit ibi per illum text.eo ipso,
1 † quòd mercator recipit literas, puta cābii, & eis lectis ponit eas inter alias, puta ib filza,

ra,& non contradicit acceptasse dictas lite ras,uidetur se obligasse ad illud,quod in literis cō tinetur.quo no.tu scholaris perpetuo, & te ne menti,quando habes literas cambii,ut cas pręsentes campsori,& habeas tecum aliquos te stes,qui possint deponere,& probare,quod nummu larius literas acceptauit, & non contradixit à principio nam si postea ipsum pœniteret, recusaret soluere illud,quod in literis conti netur,hoc tamen limita uerum,nisi in talib. lite ris contineretur calculus rationis de datis & acceptatis,ut fieri solet,& ultimo loco pone retur restitui. nā hoc casu licet literas uisas eas retineat,nō tamen uidetur se obligare,imo po tius uidetur eas retinere,ut eas uideat an ibi re lata sint uera.& hoc per tex.in l.si seruus.ff.de
2 conditio & demon.& per d.l.si filius.† Dixit Do.Math.de Mat.in suis notabilib. Bonon. in 28.notabili.posse notari mirabilem caute lam extorquendi confessionē aduersarii tui, uidelicet,quod tu mittas sibi literas,in quib. di cas,quod roges ipsum,quod tibi reddat centum,ad quæ tibi tenetur ex causa depositi,uel mutui uel simili.uel dicas,quod tu emis ab eo domum suam,pro centum ducatis.unde ipse simplici ter recipiendo literas,nō protestando aliud in oppositum uidetur fateri debitū, & cōsenti re uenditioni,per d.l.si filius. & per Cle.2. de procura . & hanc doctrinam ponit Bart. secū dum eum in l. quo enim.§.1. ff. rem ratam ha.& l.qui tabernam.§.1.ff.de pigno.& uide tur esse tex.iūcta gl.in l.publia.in fi.ff.de po. siti,& ibi Bart.Et tūc,ut scias hoc practicare, dicit ipse,cautela est , quod testibus quibusdam præsentibus præsentetur per nuntium,& ha beant copiam literarum,& tantum itent,quod coram eis literæ aperiantur,consulo tamen dicit ipse,& bene,quod hac cautela non uatis ad ma lum,& ualebit tibi mille aureos. si scias eam practificare.

a Tacite cons. *Tacite actum inter contrahentes, ha betur pro expresso uide Spec.de loca.* §. *iam di dum ante.uer si autem.*

Cautela pro emente rem furtiuam uel ui rap tam,ut non perdat pretium X.

1 *Rem furtiuam uel ui raptā. si quispiam à latruncu lis emerit,pretium à domino recuperare potest.*

SI quis emit rem furtiuam.cogitur resti tuere eam domino,etiam prætio nō re stituto à domino,ut l.in ciuilē.quæ est lex 2. C.de furtis,cum similibus.Cautela est,quod qs possit emere secure rem furtiuam,a ita quod nō teneatur rem restituere,nisi sibi prius re stituto prætio,quod soluit quando cā emit, uidelicet,ut quando emit rem furtiuam,uel ui raptum,uel alienam,protestetur,quod eā no mine eius,cuius est,& paratus est ei restitue re,restituto sibi prius prætio & interesse à do mino,secundum Host.in summa de pœni.& remis.§.si.uer.quid si emit rem depredatam & ideo quando emis rem aliquam , de qua dubitas,si est furtiua uel ui rapta,uel aliena facias prædictam protestationem,& de ca sa etias fieri publicum instrumētum,uel instru mento emptionis eam scribi facias in prin.
1 cip.quod notat. † Aduerte tamen , quando quis emit rem furtiuam,uel ui raptam,à la trunculis,uel ab hostibus, tunc pretium quod soluit,recuperare potest à domino, ut est ca sus in l mulier in opus.ff.de capti.quæ om nia bene no.pro limitatione d. l. in ciuilem . C.de furtis. et tu sis securus , quando emis aliquam rem mobilem, & dubitas an sit fur tiua uel ui rapta.quod not.

a Rem furt *Ementi rem furtiuam à furte debet eam restituere domino,etiam pretio sibi non restituto. l in ciuilem.C.de furt & ibi Don.quod uerum,nisi emerit à latrunculis uel hostibus.l mulier inopi.ff. de cap.Item nisi fuerit protesta us se emere nomi ne illius cuius interest.Adde casum l latrones ff. de capti.*

Cautela pro obligato ad soluendum quantita tem magnam,quòd parua quantitate solu tal beretur. X I

1 *Solutiones plures de aliquo debito singulatim fa cta,quum efficaciam habeant.*

SI quis hēt soluere magnam quantitatem pecuniæ,& eam nō hēt integraliter,& uo let conficere instrumentum de tota integra li,& reali solutiōne,qa partes sunt in concor dia,cautela est si uer.g.debes mihi mille, & non habes nisi centum,quod tu numeres decies illa centum creditori,& ille creditor postea tibi restituat,& deinde illa iterum soluas cre ditori tuo,& sic de singulis usq; ad cētum de cies,ut probatur per tex.l.si quis duos. §.1. ff. de sol.& ibi per Doc.& ita no.Pau.de Cast. in l.Mæuius.§.duobus.ad fi.ff.de le.2.q subdit, quod dubium stat in hoc,si notarius nollet cōfi cere instrm,ne de falso redargueretur,sed non

potest

istud privilegium? & dicēdū q̄ sic in l.praesenti.§ q̄ si in finibus. C. de his qui ad eccl. confug.tex. in c.sicut de immu.eccl qđ pōt intelligi fm Iac.de Bel.de furibus necessariis secus aūt in alii a g.de relig. & sum. fune.§. fi.& ff.de cōtrah.em p.l.ǫde sacra.§.i.& C.de rel.l.si sepulchrū.& ibi Bal.Vnde qñ quis in ecclesia delinquit,tūc Iudex secularis nō potest eū extrahere de ecclesia, sed eps loci, & eū tradet Iudici seculari.& fit laicus. C ad l.
10 Iul.de adul auth si qs ei.†Propterea q̃ritur, an fugiēs de uno territorio in aliud, ꝑ sami hā potestatis,uel praepositi,possit cap.Et est dīdum qđ nō.ita Bald. in l.add. ad Spec. de cōp.iud.additi.uet.sed pone, q̄ malefactor. Bal.& Flo.de S.Pet.in l.sicuti.§.Arist.ff.si ser. uend.Saly in l.2.C.de exib.re.Ang.de Are.in suo trac.m.lef.uet qđ fama facit,qđ est cōtra dictū Bar.in l.qđ ait.§.quod ait & ibi Alex.de adul.Bald.in l.qcunque.C.de ser.fug.
11 †Sed q̃ritur,an fuga post accusationē,suspitionē faciat.Bald.in l.i.ff.de re.eo. tenet,qđ nō.qđ est primo limitādum fm Soc. nisi qs corā iudice fuisset minatus de accusando, licet adhuc nō accusauerit.qa tunc uꝛ, qđ fuga secuta faciat suspicionē,ꝑ ꝗđ ex hoc resultāt in multis casibus idē effectus, q resultarēt ex libello accusatorio, ut est textus singularis in l miles.§.socer.de adult.Secundo, nisi alias frustra suspicio laboraret cōtra fugientē post accusationē.tūc.n.maximā inducit suspicionē.at.eius qđ dꝛ in §.si qbus motus & ibi Doct Tertio, nisi post accusationē accusatus, aufugiat de carceribus.qa tūc cōtra eū proceditur tanq̃ cōtra confessum de crimine,tex.in l.eos.in fi.ff.de cust.reo.& ibi gl.no.q̃ ad hoc saepe allegaꝛ. Qñ ergo accusatus est captus,& aufugit,non habet locū dictū Bar. cū statim possit cōdēnari tanq̃ confessus.qđ intelligēdū est, si aufugerit de carcere clauso,secus si de apeito , sicut de aula palatii,ubi iudex eum stare praecepit,quo casu,si incarceratus fugiat, ostio dimisso aperto,ꝑ negligētiā custodū,tūc aufugiens non hꝛ ꝓ confesso. ita tenet singulꝛ Bal. in l.fue. curit.ff.ex qbus causis ma. & fuit dictū originale Guil.de Cu. quod solēnizat. Lud. de Rom.in l.admonēdi.ff.de iureiu. Quarto limitaꝛ,nisi carcer fuisset fractus ꝑ tertiā personā.nō data opera incarceratorū , qa tunc est cadē rō,quae est in ostio dimisso aperto. ita tenet Lanfr.de Oriano,in l.fugitiui.C.de ser. fug.gl.in §.si uero quidam.in auth.de ex
12 hib.reis.†Finaliter,quaero, an fugiēs cū gladio de domo,ī qua repeꝛiꝛ homo mortuus, praesumatꝛ occidisse.Doc.& Bal.in l.fin. C.de prob.& in l.neque natales.eo.ti.dñt,qđ sic. ita Ang.in tract.malef. uer.quod fama. An. & Alex.post Bar. in l 2.ff. de furt. quod uidi
14 in prax.†Sed quaeritur,an fugitiuus debitor possit capi auctoritate creditoris. Spec.in ti. de renun uer.item est beneficium. tenet qđ sic.quod est uerum.& sic intellige, ut Iudici ꝓ̄sentetur,nō ut occidatur. ita in tit. de accus.
14 §.i.uer sꝫ hoc tñ.† Ad haec quaeritur , an fuga faciat solā suspitionem.Bar. in l.admonēdi. de iureiu.& ibi gl.tenet,qđ faciat semiplenā ꝓbōnem,quod est limitandum fm Soc. nisi quis timore familiae rectoris aufugiat, & postea citatus à Iudice cōpareat.tunc.n.purgatur omnis suspicio. tex. in l.qs sit fugitiuus. §.i.ff.de aed.edic.Item fallit.nisi aliqua causa excuset fugientē, puta tenere partialitatē in ciuitate , uel qd aliud.d.l.quis sit fugitiuus. §.apud Labeo.Itē limitādum est dictū Bar. fm Soc.qđ fuga iudicium facit, ut dꝛ in d.l. admonēdi & clarius in l.Cor. ff.ad sen. Syll. uidelicet , qñ aufugit ante accusationē de se factam,secus si post,quia tunc licuit sibi sanguinē redimere.in l.i.in fi.de bo.eo.ubi Bar. tenet ꝑ illum tex.quod est intelligendū, qñ delictum erat capitale , ex quo aut debebat occidi,aut mēbris mutilari. secus si esset imponēda poena pecuniaria . Tamē est notandū,qđ in casu speciali fuga plene probat. l.
15 cōsiliarios.& ibi Doc.C.de assess.†Finaliter quaeriꝛ.fugitiuus, qui uadit ad al.ā p̄tā , an poterit citari,ꝑ iudicē loci, in quo deliquit, sine iudicis requisitione illius loci,cū hic sortū sortiaꝛ rōne criminis , ut C. ubi de cri.ag. op.aut.qua in prouīcia. Aliqui dicūt,qđ sic. & allegaꝛ ꝑ hoc tex.in l.omnis. §.si uero apparitor.C de epis.& cler. & in l.fin. ff.de off. praefec.urb.nec obstat l.fi. ff.de iuris.om.iu. Tamē cōtrariū seruatur de facto. unde aut cōmisit in illa iurisdōne extranea,aut nō. Si in illa cōmisit,tūc debet iudex, qui eū captū detinet,primo ipsum punire,si crimē ibi cōmissum sit tale,quod nō impediat executionē alterius iurisdōnis,ut puta si crimē sit tale,quod mortem non exigat, & aliud primo cōmissum mortem exigeret, quia tunc primo de minori poena, deinde de maiori esset tractandum.ff.de accus.l.si cui.§.fi. & sic in

loco

loco captionis potest manū, vel aurē amittere, & deinde est remittēdus ad aliam iurisdictionem, in qua maius, vel æquale crimen commisit, & sic execu tio vna aliam impedire non debet: ita Bart. in d. l. si cui. §. fin. supra allegato.

CONSILIVM

D. Signoroli de Homedæis, & Raphaelis Fulgosij Doctorum.

IN Christi nomine amen. Supposito statuto ciuitatis Mediolani, ibi, vt stetur sacramēto eius, cui defertur in omnibus, & per oīa, tā super forma sacri, q̃ quibusli bet aliis dependentibus, vel facientibus, ad negotium, de quo quęritur. Pro cuius euidētia sciendum est, ꝙ negotia dñr connexa, qñ sunt negotia idem debitum tangentia, quorum vnum tendit ad obligationē, alterū ad eiusdē debiti liberationē, vt si dico te dēe mihi x. & tu rñdes te dēe, sed tibi esse factum pactum de non petēdo, vt not. ꝑ Bar. in l. Aurelius. §. eū qui. ff de lib. leg. Itē plura dñr negotia connexa, qñ plura sunt negotia, quorū vnum procedit ab altero. hinc est, ꝙ crimen adulterii, & lenocinii dñr connexa, quia vnū procedit ab altero, vt no. Bart. in l. is q reus. ff. de pub. iud. & in l. 2. §. si pub. ff. de adul. Itē plura dñr, negotia connexa, qñ sunt plura negotia, quorum vnū venit ad qualificationem alterius. not. Bar. in d. §. eum qui. facit l. Fulcinus. §. quid sit latitare. ff. ex qui. cau. in pos. eatur. & quod not. in l. diuus. ff. de re iud. Item plura dñr negotia connexa, qñ plura sunt negotia, quorū vnum inest alteri cō trahentium voluntate, vt si promitto tibi cū hoc pacto incontinentia apposito, vt ꝑ me vadas Romam. vt nor. Bart. in d. §. cum qui. facit l. Iurisgentium. §. quinimò, ff. de pac. & l. lecta. ver. dicebam. ff. si cer. pet. Item negotia dicuntur connexa, qñ sunt plura negotia ad vnum effectum tēdentia, vt l. illud. in fin. ff. ad l. Aquil. & quod no. gl. in cū filius. §. 1. ff. de verb. oblig. faciunt not. in l. nunq̃ piura. ff. de priu. del. ista dñr connexa, imo censentur vnum factum. Item negotia dñr dependentia inuicem, quando vnū negotiū habet aliquam accessorietatem alteri negotio. Item negotia dñr vnum tangens aliud, quādo vnū negotiū in aliquo de supradictis modis tangit aliud, vel ratione accessorietatis, vel ratione qualificationis, vel aliis modis, de quibus supra dixi. negotia vero diuersa, & separata dñr, q̄ sunt facta diuersis tēpibus ex diuersis causis, & ad diuersos effectus & vnū non tēdit ad qualificationē alterius, nec ad alterius peremptionē. itē vnum nullam habet dependentiam, seu accessorietatē ab alio. item vnum non inest alteri. ista dicūtur diuersa, & separata, nullo modo vnū alterū tāgentia: vt not. Barr. in d §. eū qui. faciunt not. in l. si quidē. C. de exc. & in l. etiā ff. de min. His præmissis pro euidētia condescendamus ad q. ego peto à te. effrens me tibi tradidisse x. petias pannorum ad tingendum eas: ideo peto eas mihi restitui defero tibi iusm. Tu iuras me tibi tradidisse, sed me fecisse pactum de non petendo, vel liberasse per acceptilationem. in omnibus, & per omnia seruandum est iusm, dicatur iusm super negotio principali, & super connexo, & tangente negotium, de quo agitur. Eodem modo, si iurasti, me tibi tradidisse, vt supra, sed me tibi debere centum ex tinctura pannorum tuorum: quia cum secundum debitum procedat à traditione prima, & causa primæ traditionis, ista dicunē negotia cōnexa, & ideo seruandum iusm in omnibus, & per omnia, eum dicatur esse iusm super negotio principali, & connexo, & dependente ab eo, & ipsum negotium tangente. Sed si tu iures me tradidisset tibi, vt supra, sed me debere cc. ex alia causa mutui, vel ex tinctura aliorum pannorū, eum ista negotia sint separata, & diuersa ex diuersis causis contracta, ad diuersos effectus, & vnum nul o mo do tangit aliud, aliquo de supradictis modis in eo quod tu iurasti me tibi tradidisse x. ꝑpetias, &c. seruandum est iuramētum, vt tu teneatis ad restitutionem, eum factum super negotio, de quo agitur in eo, ꝙ tu iuras me tibi debere ce. ex causa mutui, vel ex tinctura aliorum pannorum, non est seruandum iuramentum, cum illud iuim non sit factū super negotio de quo agitur. nec connexo, nec dependente. nec in aliquo modo tangēte negotium, de quo agitur. Et ita ego dico, & cō sulo Signorolus de Homodæis I. V. D. & in testimonium &c. vt supra dico, & consulo ego Raphael de Fulg. &c.

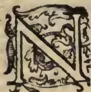
TRACTATVS
CAVTELARVM.
BARTHOLOMAEI CAEPOLLAE VERONENSIS I. V. D.

Omnibus Iureconsultis, & præcipuæ practicis longe, quam neceßarius.

a Cautela *a* quibus modis euadere quis possit pœnam mortis propter commissum crimen. I.

a Cautela. *Cautela congrua quæ dicatur, uide Paul. de Castr. consilio 136. in fin. Et cautela superflua n n nocet. l testamentum. C. de test. ubi Bal. in 3 not. l. si pupilli. §. item si procuratori. per Bart. in 1. colümna, in uersicul. & sic not. ff. de negot. gest.*

1 *Crimine læsæ maiestatis omnis cautela liberandi aliquem à morte propter delictum commißum periculosa est.*

Ota singulariter, quòd si filius commisit aliquod delictum siue crimen, puta læsæ maiestatis, &
a pater *a* ipsum offerat siue exhibeat iudici, filius non debet mori, nec est ita est puniẽdus, sicut fuisset accusatus, & ductus ꝑ alium, vt est tex. no. in l. milites agrũ. §. desertorem ff. de re milit. ꝟ, ſm Saly. in l. ꝑ ꝑ insidias. C. qui accus. non pos. & per illũ textum Ray. de Forliuio, ostendit alias esse consultum de facto in ciuitate Forliuii, & ita respondit. Ratio ibi erat talis, filius interfecerat vnum, ex quo veniebat decapitandus, & pater propria auctoritate cepit filiũ, & duxit ipsum ad iudicem, vtrum sit decapitandus. Et concludit ꝙ non, per illum text. Adde tu similem tex in l quicunq; vno. § q filium. eo. tit. de re mil. Et in ciuitate Fruxinii Paul. de Cast. ita consuluit, cum quidam mercator veniret de Alemania, interrogauit eũ de qbusdã dubiis, inter q̃ erat istud: Quidã filius comitis Palatini cõmisit crimẽ læsæ maiestatis, pr propria auctoritate ipsum præsentauit Imperatori. dubitatur nunqd esset decapitãdus, & consuluit. Pau. de Cas. ꝙ nõ, & mouebatur auctoritate Ray. & Saly & qñ ille mercator rediit, dixit, ꝙ Imperator viso consilio voluit ipsemet videre text. quo viso eũ liberauit à pœna mortis. relegando eum per decennium, ita dicit Paul. de Cast. in d. l. ꝑ ꝑ insidias. C. qui accus. non pos. qđ singulr̃ tene menti. Quid si pr vidit filium commisisse delictum capitale, & separat iudicẽ vel se sequi illa iura, ꝙ ipsemet pater offerat eũ
1 iudici vel superiori? † Tamen ista cautela est periculosa in crimine læsæ maiestatis, licet Imperator prędictus obseruauerit, est tñ utilis, si occurreret ei casus, sicut fuit ĩ Pau. & Ray. quod nota bene, & tene menti.

a Pater. *Adde Spec de tutor. § fin uersicul. item excipitur. Et pater est melior amicus, quàm habeat filius Bald in cap per tuas. de proba. Et pater potest defendere filium in causa criminali, ut pater, non ut procurator. Bald. in l si cui. de accusat.*

Cautela liberandi aliquem à morte iuste damnatum, & qualiter executio sniæ alicuius ad mortem condemnati differri possit. II.

1 *Executio alicuius, qui ad mortem ducitur propter maximam & perfectam peritiam alicuius artis, respectu roboris differri potest.*

2 *Executio alicuius, qui ducitur ad mortem, differri potest, si de grauiori crimine accusetur, ex quo grauior pœna imponenda uenit.*

3 *Executio alicuius ad mortem damnati differri potest, si iudici protestatum fuerit, quod ipse reus alicuius apotheca, uel mercantiæ rationem reddere tenetur.*

4 *Execu io ad mortem damnati differri po:est, si a sententia contra eum lata appelletur.*

5 *Executio capitalis differri po:est, quandocunq; superior mā let reum seueriori pœna puniri.*

6 *Prælati uere miseri, in multis casibus literis Papæ obedire non debent.*

7 *Interficiens aliquem, decapitari non potest, si se furiosum uel amentem fingat, nisi de furoris fictione constiterit.*

8 *Maleficium committens, si pœnā euadere uolue- rint, clericus efficiatur.*

9 *Executio capitalis contra mulierem prægnan. tem fieri non debet.*

10 *Mulier malefica prægnans si pepererit, & non reperiatur qui puerum nutrire uoluerit, an executio aliqua contra ipsam fieri debeat.*

11 *Decuriones ciuitatis ad mortem condemnari non possunt, nisi prius præses, uel prætor principi uel superiori rescribat.*

12 *Statutum si dixerit, quod homicida decapite tur, & aliquis per culpam sine dolo aliquem interficiat, mitius puniri debet.*

13 *Statutum si dixerit, quod occidens occidatur, nō habet locū nisi quis dolose & ex proposito occi derit.*

14 *Statutum si dixerit, quod si quis condemnetur ad pœnam pecuniariam & non soluerit intra mensem, decapitetur, locum non habet, ubi delictum non dolose commiserit.*

15 *Statuto si pœna manus uel membri impona tur, quo casu iudex dispensare possit.*

16 *Sententia cōdemnatoria contra inquisitum uel accusatum si differri debeat, testes de falso accusari debent.*

17 *Iudex si sub conditione condemnauerit, puta si non apparuerit, testes falsum dixisse, sententia condemnatoria impediri potest.*

QVando aliquis ducitur ad iustitiam uel patibulum, procuretur, ut ducatur per uiam unde transitum faciat aliquis Cardinalis. nam si obuiā fiat aliqs Car. dicto ducto ad mortem, ipse reus cōdemnatus liberabitur. hūt. n. Card. de consuetudine uel priuilegio, ut possint ad mortem condemnatos, eis obuiando, liberare. ita uult nō. Bal. in l. addictos. C. de appellat. quem sequitur Paul. de Castr. ibi, q dicit, ꝙ istud si ponendo capellum suum super caput eius, qui ducitur ad mortem. & dicit, qđ ita de facto seruatur, & ideo tu posses esse cautus, qñ aliquis esset condemnatus ad mortē, ut procures, ut quidam Cardinalis sibi obuiam fiat, & super caput eius capellū eius imponat, q a hic a morte liberatur. Sed dñs iustitiæ si hoc uult euitare, debet esse cautus, ne duci faciat condē natum per loca, in quibus obuiari possit ali
1 quis Card. † Propter maximam & perfectā peritiam unius artis, uel respectu roboris, differri pōt executio alicuius, qui ducitur ad mortem. l. ad bestias. ff. de pœn. unde formo tibi istam qōnem. Sententia est lata contra quendam uel contra aliquem, qui esset alicuius fortitudinis uel robotis, & esset multum utilis ciuitati. Iudex uult mandare sentē tiā executioni, scis etiam ꝙ ab executione sētē tiæ non possit appellari, nec debet executio differri. ff. de appell. l. ab executione. & l. ab exceptione C. quorum appel. non reci. isto casu p p eius artem uel fortitudinem egregiā poterit populus suspēdere executionē. Nam unus de populo pōt ire ad iudicem, & dicere. Iste est sapientissimus & egregius in arte sua, de quo tota ciuitas indiget, non interficias ipsum, tunc iudex debet suspēdere executionem, donec principē uel superiorē cōsulat. est tex in d l. ad bestias. & ita tenuit Lud. de Rof. in sui singularibus, 461. qđ incipit. Tu Senensis. & pro hoc uide quod no. Nicol. de Neap. in l. hoc accusare. §. pen. ff. de accus. quod uerum intellige, cum talis cō demnatus esset aliqua persona in magna dignitate, ut est casus no. in l. pen. ff. ad l. Cor. de sicar. quæ omnia uera intelligo, nisi forte tumultus aliter sedari non poss. t, nisi condemnatus interficiatur, quia tunc non obst. ꝙ sit in dignitate, uel magni artificii, uel maxime fortitudinis, tñ poterit incōsulto principe interfici. & hoc per text. in d. l. pen. ff. de sica. in fi. Item intelligo prædicta uera, nisi condemnatus esset latro manifestus, uel seductor prætupeus, quia tūc poterit fieri executio mortis, & postea ad principem cōsuli. per l. si quis filio exhæredato. §. 3. & in §. hi
2 autem omnes, de iniusto testam. † Pro condemnatis cautela est, ut eorum executio differatur, uidelicet qđ accusētur de grauiori crimine siue delicto, ex quo uenit grauior
a pœna imponenda, ut est casus in l. 1. §. fi. ff. nil no. appel. pend. & hoc tenuit Bal. per illū tex. in l. 2. §. fin. ff. de cust. reorum. & Lud. in notabilibus in 441. in singulari, quod inci-
3 pit, suscipe unam cautelam. † Si uis differre mortē alicuius ad mortem condemnati, cau

Doct.in l.1.ff.de pœn.& in l.1.C.an seruus ex suo fac.& in l.officialis.C.de episc.& cler. & per Ang.in l.denuntiasse.§.quæritur.in fi. ff de adul.& per Dyn.& Nic.de Neapo in lc. idem Vlpian.ff.de excus.tuto.& per Cyn. in authen.causa quæ cum.C.de episc.& cler.& per Ioan.And.& Butr.& omnes Doct.plene in d.c.1.de obl.ad ratiocinia,& per glo.in d.
9 c.perpendimus.in repetitione sua.†Non debet fieri executio pœnæ capitalis contra mulierem prægnantē,nec etiam debet torqueri text.est in l.prægnantis.ff.de poe & in l. Imperator Adr.ff de statu hom.& no.glos. in l. negat lex regia.ff de mor.infe.& idem habet locum in ancilla,ſm gl.& Doct.in l.Imperator,quia est eadē ratio,si partus pereat. Idē si deberet pati aguillationē seu amputationem membri,ſm Bart.in d.l.Imperator. Idē si deberet deportari uel cōfinari,si partus ex hoc detrimentum pateretur,ſm Gui.de Cu.
10 & Bar.in d.l.Imperator.in fi. † Sed dubium est,quid si pariat,& non reperiatur qui puerum uelit nutrire.Dic quod si non reperiaf, propter defectum pecuniæ,quia non est qui uelit nutrici soluere,& nutrix non reperitur gratis.tunc debet nutrix solui de publico. ne executio differatur.ar.l.1.C.qui.ex cauſ.ser. pro præ.libe.reci.& l.lex.Cornelia.ff ad Sylla.Et si non reperitur nutrix pp defectum personæ,tunc debet seruari mater ad nutriēdum,donec nutrix reperiatur, quia eadem ratio est in conseruando eum,qui erat in uentre.arg.l.ſm hęc.§.sinautem.ff.de Carb.edic. & ita tenet Oldr.& dicit.quod ita fuit obseruatum Paduæ ſm Bart.qui ita notat. in d.l.
11 prægnantis. † Decuriores ciuitatis non pñt ad mortē condemnari, nisi prius præses uel prætor rescribat principi.uel superiori,ut est tex.in l.diui fratres.§.1 ff.de poe.ubi est tex. & ita dicit Maria.Syll.in suis qōnibus.in qst. quæ incipit,decuriones.Sed tu adde similem tex.in l.2 §.1.ff.de bo.eo.qui sibi mor.cōsc. & in l.1 §.simili modo.qñ appell.rescin.& in l.si quis filio exhæredato.§.ei us.ff.de iniusto testa.& in l.qui cædem.ff ad l.corn.de sica.nisi aliter tumultus sedari non posset in populo.ut dicitur in d.l.qui cædem.& not.glos.in d.§.simili modo.& hodie decuriones dicunt consiliarii ciuitatis,ut est gl.in rub.de decurio lib.10.& gl.in l sed & ex in uersic. decurionum.ff.de dolo.& no.per Bar. in l.1. ff.de assesso.& illud.qđ dictum est de decurionibus seu consiliariis,et procedit in principalioribus ciuitatis.ut est tex.in l. diui fratres. §.fi.ubi pulchra in hęc uerba scribit textus,si quis ex principalioribus alicuius ciuitatis latrocinium fecerit,aliud ue facinus.& capitalem pœnam meruisse uideatur, uinctos eos custodies,& mihi scribes & adiicies,ꝙ qsque cōmiserit.& hanc cautelam nota,ꝑ quā poteris differre executionē alicuius damnati,q sit cōsiliarius,siue de principalibus alicuius
12 ciuitatis,ad quod adde,dictum est supra.†Si statutum dicat,ꝙ homicidia decapitetur, & aliquis per culpam,sine dolo interfecit homines,assessores ignorantes consueuerunt dicere,ꝙ non debemus distinguere,sed simpl stare statuto,& a uerbis statuti nō recedere. quia non inspicitur animus,sed factum.ut l. 1.§.diuus.ff.ad l.Corn.de sica.Bald.uero tenet contrarium in l.data opera,qui accusare non pos.alias sequeretur, qđ de homicidio capitali quis deberet decapitari,qđ est cōtra cōem æquitatem,& ita pluries consului, & a morte aliquos defendi,& tene menti. Nam quidam mortis tpe potius ex lasciuia, q ex dolo proiecit quendam lapidem,& percussit quendam.qui mortuus est.consului,ꝙ deberet minus ꝙ mitius puniri.s. pecuniariter, uel forte data gratia bāno pro tpe.Ista sunt notabilia uerba Paul.de Cast.in l.i.C. ubi de na.uel clari.Et adde tu quod idem tenet glo. qñ delictum est cōmissum per lasciuiam. in l & si seuerior.in §.certum.ff.de his qui not. infam.& ibi Bal.hoc etiam tenet.Pone istud exemplum de illo,qui currebat cum equo, & interfecit aliquem.ꝙ non debeat ad mortem condēnari,& uide quod dicam in sequē
13 ti.†Si statutum imponat pœnam personalē pro homicidio,puta ꝙ occidens occidatur. Dic ꝙ nisi occidat dolose,& ex ꝓposito, nō habet locū pœna illius statuti,sed debet alia mitius puniri.& ꝓ hoc allego quod no.Bar. in l.quicūq;.C.de ser.fug.ubi dicit,ꝙ ubicunque de pœna capitali uel corporali loquitur, subintelligitur dolus ff.de in litem iurando. l.i.& l.in actionibus.& Instit.de suspe.tutor. §.suspectus. secus in pecuniariis pœnis. ut c.de noxa.act.l.si serui. & idem tenet Salyc. in l.pen.C.ad l.Corn. de sicariis.& idem tenet Paul.de Cast.in l.i.C ubi sena.uel claris. & dixi supra in proxima cautela, & uide ad hoc quod no. Bal.in l.non dubium. in 6.col. in principio in uersic.eod.modo si statutum

diceret. C. de legib. & uide Salycet. in l. 2. C. de noxa. Ang. de Aret Instit. de iure natur. gentium & ciuili. § ius autem ciuile. in 10. col. uer. prædicta inducentur ad multas quæst. & uide Paul. de Castr. in l. i. in fin. ff. de legib.
14 qui dicit. †Quod idem, si diceretur in statuto, quod si quis condẽnatur ad pœnam pecuniariam, quam si non soluerit intra mensem, decapitetur. si non occiderit dolose, non debet decapitari, licet soluerit, & signa hoc ppetuo menti, quia ignorantes iudices maleficiorũ seruãt statuta ad literã, put iacẽt siue cõmiserit dolose, siue non, nam potest euadere multos per auctoritatẽ Baldi, qui hoc dicit in legata opera. C. qui accusare non pos quia assessores & iudices nisi uiderint auctoritatem scriptam, nesciunt a uerbis statuti recedere. & istud teneas, ut & dixi in præce. caut. licet Ant. de Rosel. in c. cognoscentes. de constit. ibi dicat contra casum ab aliis in contrarium
15 allegatum, sed non dicit uerum, quia ille textus non probat. †Si per statutũ pœna manus uel mẽbri imponitur. & iudex debet pũnire puerum uel senem, põt dispensare, non tñ cogitur, nec poterit appellare. ita dicit Bald. in l. quicunque. C de ser. fug. arg. l. qui posthumos in ratione illius. litere. ff. ad Sylla. quod nota. ut scias quadere puerum, uel senem ab amputatione membri pro hoc uide textum in l. auxilium. §. in delictis, ibi, nisi quatenus interdum miseratio ad mediocrem pœnam iudicem perduxerit. & ibi gl. in uerbo, miseratio ff de mino uide glos. ordin. in d. l. quid ergo. in §. pœna grauior. in ucr. onerasset. in princ. ibi, sed in ipsa sententia põt minuere, ratione forte senectutis uel iuuentutis. ff. de his qui not. infam. & ibi hoc not. per Bart. & Doct. †Ad hoc ut differatur sententia condẽnatoria contra inquisitum uel accusatum, cautela est, ꝙ accusentur testes; & producens eosde falso, quia si testis conuincitur de falso, planũ est, ꝙ inquisitus uel accusatus, non commisit illud delictum, ut l. i. C. qui accus. non pos. Sed ut refert Sal. in l. si docueris C. de falsis. plures Bononienses consuluerunt, ꝙ ẽt ex sola accusatione testiũ differri debet sententia condemnatoria, quia si esset lata ꝑ falsos testes, retractaretur, ut C. si ex fals. instr. l. 3. cautius tñ est, utrunq. accusare s. testes. & producentem, & si uerba statuti essent ita stricta, ꝙ differri non posset sententia condẽnatoria, consuluerũt dicti Docto. Bononien-

17 ses, ꝙ iudex condemnet, sub conditione, si non apparuerit testes falsum dixisse argu. eorum, quæ no. in l. cum iudex. C. de senten. & interlo. omn. iudi. quæ omnia not ad. impedienda sententiam cõdemnatoriam, uel eius excutionem. ßm Bald in l. in l. i. C. de q. per gl. ibi. limitat hoc uerum esse si accusaretur testes necessarii ad probationem. secus si sũt alii qui sunt ultra numerum illorũ, qui probauerunt, quod per accusationem illorum, non retardaretur processus, neq; criminalis neq; ciuilis. & no. Ang. Aret. in suo tractatu maleficiorum, in glos. in uer. comparent dicti inquisiti in termino defensionis. in 5. col. in uers quid si dicat testis. de hoc uide text. cum glos. & ibi not. in l. i. in fin ff. quemad. test. ape. & prędicta procedunt, nisi appareat de calumnia acusãtis, uidelicet quod faceret animo differendi sententiam uel eius execu: tionem, ut no. in dictis iuribus.

a Graui pœ *Grauis uel grauior pœna quæ dicatur in statutis uel legibus. glos. in l. 1. C. ne li si sal. not. in l. 1. C de emu.*

b Adhibere aliam cautelam. *Cautela superflua facit præsumi dolum Bal. in l. testam. C. de testam. in 3. not per l. si quis sub conditione hæres de conditio. insti.*

c Furiosum. *Furiosus non tenetur de delicto uel homicidio commisso etiam ante furorem, n ex eo possit criminali er puniri, nisi constaret de simula i... ne furoris l obseruatne de cu... l diui... a. off præsi. & Bar. in l congruit eodem ... & B ald in l furiosum. C qui testa. fa pos & est uerum e tam p ante furorem condemnatus secundum Bart in l. e. facto 6. colum. uer. 5. sequiri ur. de uulg & pupil. & per Alexan. in l Fulcinius. § adeo sed eius bona confiscantur secundum Bald in d l furiosum Furiosus si culpa sua factus est. & delinquit, nõ excusa ur. Cardin in clem. 1. 6 quæst. de homicid.*

d Clericus. *Clericus factus post delictum non tamẽ condemnatus. non puni ur per Laicum, sed per episcopum nisi in fraudem clericauerit, quod præsumitur si post accusationem factus est clericus Oldrad. consilio 4 & Cardinal in Clemen 1. 9. quæstio. de censi.*

Cutela relaxandi incarceratum. III.

1 *Iudex ex seipso debitore non existente soluendo, ipsum debitorem luere in corpus facere non potest.*

NOta cautelam pulchram, & utilem, si a'i quis est in carcere condemnatus in magna quātitate. quā soluere non pōt, ad hoc, a ꝙ ibi nō moriatur facias ꝑ iudicē tibi gratū à inferri aliquā pœnā corporalē, a & si uelis ei dē cōseruare famā, fac ꝙ ei nō imponatur aliqua pęna uituperosa, sed facias eū cū fune, uel alr torqueri secrete in palatio, & secrete facias de hoc fieri publicū instrm, uidelicet ꝙ tortura, siue pęna fuit sibi illata ī istū finē, ꝙ luat ī corpus, ex quo cōdēnationē pecuniariā soluere nō pōt, erit liberatus. istā cautelā & practicā ponit Ang. de Aret. Inst. de act. §. pęnales. uer. oppono ex gl. pro quo allegat l. sed & si uni. § cōseruis. ff. de iureiur. & l. qrit, § minor. & § si seruus. si ex noxa cau. aga. & Doc. in l. quicunq;. C. de seruis fugi. licet in
1 contrarium sit gl. 14. q. 6. § 3. † Et aduerte dū dixi. s. facies ꝑ iudicē, &c. qa iudex ex seipso, debitore nō existentē soluendo, uī ꝙ nō possit castigare. sed ita demū, si creditor hoc petat uī ꝓbari l. fi. ff. de in ius uoc ibi, ex querela patroni, & ibi ꝑ Doc. uñ hæc cautela non est sufficiens. nisi fieret ad instātiam creditoris. In hoc tū cogitabis. Itē aduerte, qa dicta castigatio nō dēt fieri à iudice ciuili, qui condēnauit eum in pecunia. sed à iudice habēte cognitionem in criminalibus, ut est tex. in d. l. fi. ibi à ꝑfecto urbis ff de in ius uoc. & in Ange. & Doc. ibi Itē ꝑdicta cautela est uera, nisi appareat ꝙ icarceratus hoc ꝓcurasset, uel ꝙ in fraudē fieret, ut euitaret maiorē pęnā. qa tūc nihil sibi ꝓdesset, ut dicit Ang. in l. si seruus pluriū. § si quis aūt ff. de le. 1. & hoc nisi castigatio fuisse imposita ad instantiā creditoris qa tūc cessaret oīs suspitio friuola seu fraudis. q̄ oīa bene not. ut scias adiuuare amicum incarceratum, qui non potest exire, qa nō hēt unde soluat, ne moriat in carceribus

a Pœnam corpora. *Pœna corporalis pro pecuniaria potest per iudicem imponi causa e gri. a l. quid ergo. §. pœna & ibi Bar ff. de insa.*

Cautela impediendi testem, ne deponat in causa. IIII.

1 *Statuta terrarum pœnam talionis tollunt, sicut statutum Paduæ imponent accusanti, & non probanti pœnam trium librarum.*

2 *Malitia uti ens, cōtrahendo inimicitiam cum teste meo ipsum percutiendo, an perdere cām debeat.*

3 *Probationes testium cum iuramento mihi subtrahens an causam perdat.*

SI uis impedire, ꝙ unus testis non deponat cōtra te, facias accusare ipsum de aliquo crimine a publico, quia tunc amplius testificari contra te non potest, ut l. testimonium ff. de test. & si dicas, ꝙ aliquis accusat, & non probat, punietur pęna talionis, ut l.
1 fi. C de accusat. † Respondeo, ꝙ statuta terrarum tollunt istum timorem, maxime Paduę qa non est nisi pœna trium librarum, quem accusare, & nō ꝓbare. ita not. dixit Rayn. de For. in d. l. testimonium. uide cōtra hoc Bald. in authen si testis. C. de testibus. Sed tu dic, contra istam malitiam est remediū, ꝙ si potest constare per aliquas coniecturas, ꝙ testis fuit calumniose accusatus, tunc bene posset deponere, & ualeret eius dictum, ut probatur per text. optimum in l. athletæ. §. amplius ff. de excus. tut. & ꝑ §. item is q status. in prin. facit ad prædicta, quod no. ꝑ Bar. & Doct. in l. si post perfectam. C. de euictio. & quod dixi in præcedenti, & quod dicam in sequenti. Si aliquis non hēt nisi unum testē, contra te, secundum aliquos, potest adhibere, uel fieri facere hanc malitiam, uidelicet ꝙ tu des ei unam alapam, cum ille testis producitur contra te, postea oppones, ꝙ est tuus inimicus. contra istam malitiam habes remedium, nam inimicitia interueniens facto eius, contra quem producitur testis, non repellit ipsum testem omnino, sed hoc iudice committitur, ita uidisti text. in c. ueniens. de testibus ita dicit Bar in l 1. §. cum quis. in fi. ff. de quæstio. facit ad hoc optime. l. z. in fi. ff. si quis cauti. & in l. pe. in fi. ff. de postu. ad qđ
2 uide, quod dixi in ꝑcedenti cautela. † Imo plus uī, ꝙ ille, qui usus est dicta malitia contrahēdo inimicitiam tunc teste meo, ipsum percutiendo, debet perdere causam, qa subtrahit mihi iura mea, & probationes meas ut no. Cy. in l. prouidendum. in fi. C. de testi. & no. Ang. in l. satis apertissime. C. de fal. & uide de hoc glo. in c. cum causam in uer. compelles. extra de testib. & ibi per Ant. de Butr.
3 in pen. col. in princ. ubi dicit, † quod si quis mihi subtrahit probationes testium cum iuramento, uel ut hac de causa inimicitias habēdo, causam perdit de hoc ultimo uide tex. in c. intimauit. & in c. cōstitutus ubi no. Doct. de testi. & quod no. Bar. in l. falsam. in fi. C. si ex fal. instru. & in l. in fraudem §. quoties. ff. de iure fisci. & in l. 1. §. sed & constitutio ff. de calum.

a Crimi.

a Crimine. *Criminosus an potest esse testis, uide in c. testimonium, & ibi Abb. de test. & an si pœnituit. glo. 3 2. q. 5. præceptum. 6. q. 1 illi. Crimina si per uiam exceptionis opponantur contra accusatorem uel testem, uide in Spec. de cri. per uiã exce. oppo.*

Cautela euadendi grauiorem pœnam pro delicto V.

1 *Procurauerit si quispiam ut accusetur, non autem ut contra ipsum inquiratur, ad hoc ut puniatur mitius, sibi non prodest.*

2 *Vulneratus ab aliquo letaliter si ab alio occidatur, primus uulnerans de occiso non tenetur.*

3 *Vulnerans aliquem primo, si ille uulneratus à secundo occidatur, de iure canonico, de occiso tenetur.*

4 *Aduocatus instruens clientem qualiter debeat positionibus respondere, qua pœna puniatur.*

QVando quis delinquit, ꝙ in pluribus legibus diuersis pœnis potest puniri, cautela est ꝙ ipse habeat iudicem amicabilem, qui inquirat minori lege, uel ꝙ accusetur coram illa curia, uel iudice, ubi imponitur mi- a tior pœna à pro suo delicto, nam tunc nulla alia poterit puniri, uel l. qui de crimine. C. de accu. & in l. senatus. ff. de accusa. ita not. dixit Ang. in d. l. qui de crimine. in glo. in uerbo, plurima. in lec. quam fecit Perusii, & in d. l senatus. & idem tenet. Saly. quem omnino uide in d. l. qui de crimine. in 3. col. Ex prædictis capit reus consilium, hæc tñ cautela nõ poterit patrocinari delinquenti, si ipse delinquens procurasset se accusari, uel inquiri cõtra eum in curia, in qua mitior pœna ueniret pro delicto imponenda, ad hoc, ut maiorem pœnam euitaret. nam tunc talis præuen- 1 tio minoris pœna nihil operatur. † Idem, si quis ꝓcuret accusari, ut nõ inquiratur. ita dixit dñs Ang. in l. si seruus plurium. in §. penult. si quis ante. de le. 1. qui dicit, ꝙ hæc uidit fieri sæpenumero. ad quod adde, quod dictum est in precedenti proxima cautela:

2 Quidam trahunt mirabilem cautelam, seu modum euadendi primum delinquentem, q aliquem mortaliter uel lætaliter uulnerauerit. s. quod procuretur, ꝙ occidatur lætaliter uulneratus ab alio, & sic excusabitur primus uulnerans etiam mortaliter, quod intellige, ut non teneatur de occiso, sed bene tenebitur de uulnerato. & ad hoc allegatur text. in l. Mela. §. Celsus. & l. huic scripturæ. §. fin. ff. ad l. Aquil. Sed dicit domi. Flor. in illo §. Celsus. quòd iste est modus pernitiosus, & pernitiosi exempli. & dicit, & quòd tale consilium non est attendendum, quinimo nec locum habet, quando certum est, primum uulnus esse mortale, tunc enim quantumcunq; mors sequitur, traheretur ad tempus uulneris, tanquam habens ad illud necessarium consequentiam. ff. de dam. infec. l damni. §. Sabini & uidetur hoc probari per casum l. ita uulneratus. ff. ad l. Aquil. & ita etiam tenet domi. Floria. in d. l. ita uulneratus. in princ. & idem 3 gloss. in d. § Celsus. & domi. Floria. in d. l. ita uulneratus. † Plus dicit, ꝙ in eo casu, qui. primus non tenetur de occisio, intelligitur de iure ciuili, sed de iure canonico secus, quia primus semper tenetur ad hoc, ut pœnitentiam agat, per glo. in cap. significasti. 2. quæ incipit, eadem dist. de homi. Et aduerte, quia dixi per l. ita uulneratus. ꝙ cautela est, ut uulnerans aliquem letaliter excusetur, ꝙ faciat quòd amicus eum occidat maturius: quia ipse excusabitur à pœna homicidii. quod dicit Bald. in d. l. ita uulneratus, per illum textum quòd cautela non prodest, quando primum uulnus esset mortale, secus esset si esset dubium, an esset mortale, uel nõ. & subdit Bal. ꝙ ꝓ tali consilio debet aduocatus suspendi. 4 † Facit ad hoc, quod dicit glo. de aduocato struente clientulum, qualiter debeat positionibus respondere, in cap. 2. de confes. lib. 6. Et tu aduerte bene: quia hæc distinctio non uidetur esse bona, quia uidetur esse contra text. in dict. §. Celsus. ibi, mortiferè uulnerauerat. & contra tex. l. huic scripturæ. §. fin. ibi, uulnerans mortiferè, & l. sed si uulneratum mortiferè. Ex quibus tex. uidetur plene apparere, ꝙ licet primũ uulnus esset mortale, si alius postea in totum examinet, ꝙ primus non tenetur de occiso, sed de uulnerato, licet uulnus, fuisset mortale & uidetur cõtra Bald. & Flor. & Sed tu distinguendo dicas Aut primus uulnerauit mortifere, non tamẽ est certum, an ex illo uulnere moriatur, uel non. sed est dubium, quia apparet forte ratione uulneris, uel qualitatis instrumẽti, uel alterius signi, ꝙ de natura sua uulnus debebat esse mortale. & tñ hoc clarissime nõ constabat. quia omni modo debebat mori, quia quãque uulneratus ẽt mortiferè in loco periculoso, ꝓꝑ bonam naturam uel etiam custodiam, uel ꝓꝑ optimos medicos, liberatur, ut est

est casus de hoc in l.1.§.fi.ff.ad Sylla.ibi dum dr, erat mortifere vulneratus, & tamen supervixit: quia liberatus fuit.quem tex.bene not.ad hoc.& isto modo loquitur d.§.fin.ut primo vulneratus non teneatur de occiso, sed de vulnere, si ab alio fuit postea in totū examinatus,& ita sentit gl.no in d.§ fi.in l. huic scripturæ. Aut primus vulnerauit ita letifere & mortifere,ꝙ manifestissime constabat,vulneratum eum fuisse mortuum ex primo vulnere,vt qa primi vulneris tp̄e vis spirabat, ita erat percussus, ita etiā medici hoc affirmatiue ꝓbant, ꝙ nullo modo ex dicto vulnere cum tota peritia Galeni potuisset euadere,& tūc isto casu loquitur d.l.ita vulneratus,videlicet ꝙ primus vulnerans teneatur de ccc so, quod no.& menti tene.

a Mitior pœna. *Pœna multiplicantur ex geminatione delictorum. Bal in l.quicunque.4.col de seruis fug.& in 7 col. quod est uerum, si ministerio iudicis est imponenda, secus si ipso iure. Bala.in l.si quis non dicam rapere.5.colum.de epi scop & cler. Pœna iterata debet mitior imponi Alexan.in l senatus.de accusatio.*

Cautela[1], quomodo minor euitat condemnationem in causa ciuili. vi.

1 *Minor læsus, quo casu restitutionem petere poterit.*

QVando aliquis litigat vel litigare vult cū minore,et petere ab ipso,cautela est ꝙ aduocatus minori, vel et[a] tutor uel curator quęrat tractatū concordię vel trāsactionis, & curet ꝙ actor velit concordiam, uel transactionem facere, & aliquid sibi remittere de eo, in quo forte potuisset condēnari dictus minor. Exemplum,si minor potuisset condemnari,in centum,verisimiliter offerat ex parte minoris minus, de quo verisimiliter actor sit contentus, & deducat actorem ad minorem summam,inquantum potest, & postea dicat aduocatus minoris, nolo stare dictæ concordiæ uel transactionis quia nimium petis, si aliquid debes habere, conuenias pupillum, vel minorem.vnde si minor habebit ꝓ se sententiam,bene erit, si autem habebit eam cōtra se,tunc poterit ꝓ minori peti restitutio in iregrū, vsq; ad illā summā, in qua fuerat actor cōtentus ꝑ illā
1 transactionem. † Nam in hoc fuit læsus minor: quia non stetit dictę transactioni. cum intererat sua,vt ei staret,ne condemnetur in plus.vnde si in plus fuerit condemnatus,poterit petere restitutionem in integrum,cum in dicta transactione habeatur ꝓ transacto, vt est tex.notabilis in l.si ex causa §.nunc videndum.ff.de minor.& ibi hoc sentit Bar.& ēt Bal.clarius, quod singulariter no.tu aduocate minoris,ꝑꝑ hoc.n. poteris semper releuare ipsum minorem, in quo ueniret condēnandus de iure. Et sic ēt tu aduocare actoris contra minorem sis bene cautus,vt nunquā permittas actorem peruenire ad aliquā transactionem,nisi sis certus, ꝙ minor vel eius tutor aut curator uelit stare contentus de di. transactione, alias de facili pars sua. s.actor,deciperetur dicta cautela.

Cautela excusandi hęredem non conficientem, vel minus iuridice inuentarium conficientem. vii.

1 *Præsumptio iuris,& de iure non recipit probationem in contrarium,nisi per partis confessionem.*

HAeres si non conficit inuentarium,a hodie tenetur ad oīa legata,& ēt ad omnia debita v tra vires hæreditarias, vt l.fi. C.de iure delib. & ibi plene de materia, quia lex pręsumit,ꝙ hæres surripuit de bonis hæred.
1 ut in auth.de hær.& falsi.§.sancimus. † Quę præsumptio est iuris,& de iure,quæ non recipit probationem in contrarium, nisi per confessionem partis,vt in auth. sed iam necesse.C.de do.ante nup.& per glo. in corpore, vnde sumitur, & per gl.in l.in contractibus.§.1.C.de non nu.pec.secundum Bal.in l.filium,quem habentem.C.fam.her.& ideo si legatarii confiterentur, ꝙ bona non sufficiebant ad legatum,vel creditores confiterētur ꝙ bona non sufficiebant ad soluenda debita,& ꝙ hæres nihil subtraxit, sed solum se fundarent, ꝙ inuentarium non fuit confectum, deberent succumbere. Caueant ergo quo respondeant ve l confiteantur legatarii, vel creditores,& ēt aduocatus,siue procurator sit cautus in extorquendo dictam confessionem,qa facit hoc modo clientulū suū absolui.ita singulr no.Paul.de Cast. in l. in ratione.§.qđ vulgo.ff.ad l.falc.qđ no. perpetuo,ut scias adiuuare amicū hrdē,q nō cōfecit īuētariū,vt si cōfecit,de iur.nō cōfecit,ut nō teneť vltra vires hęr. & vide ꝙ dicā ī seq.

a Inuen.

a Inuentarium. *Inuentarium continens errorem annaleat, uide Ang. in §. hæc stipul. & Bald. in au th. sed cum testator. ul. col. quod tal. s error propria auctoritate non poterit corrigi, sed demum creatis credi. oribus & legatarijs.*

Cautela pro eo, qui non appel. à sententia lata contra ius litigatoris. viii.

1 *Lex licet fingat sententiam iustam, ex eo quod i n rem iudicatam transierit, si tamen partes eam in iustam confitentur, eorum confessioni statur, & tollitur præsumptio iuris, & de iure.*

Si sententia lata est iniqua, a & iniusta, cautela est q uictus procuret, q uincens confiteatur sententiam latam esse iniquam, & iniustam, & hoc casu uincens nō poterit habere petitionem vel actionem ex illa sententia, ita no. Inno. in c. quia plerique de immunit. ecclesi. & per Flor. in l. cum putarem. in pr. in vltimæ col. ff. fam. erci. Vbi dicit, q si victor confiteatur sententiam iniustā, vel si bi nihil deberi, non habebit petitionē, & idē tenet Bald. in l. si quis instituātur hæres. § si sub conditione. ff. de hær. inst. & idem tenet Bal. in authen. ad hæc. in penul. col. in ver. itē dubitatur de eo, qui inique absolutus est. C. de vsuris. In pdictis habetur, q hoc casu pōt cogi vincens cēsura ecclesiastica per episcopum, q præstet liberationem, & q imponat vincenti perpetuum silentium, & dicunt moderni in d. cap. quia plerique, q licet cōdemnatus de iure soluere teneatur, tn̄ sponte soluere non tenetur, & sic retinendo non peccat, quod bene est notandum p cautela eorum, qui iuste fuerint condemnati, vt procureat, vt aduersarius confiteatur sententiam pro se fuisse iniuste latam, vt quosdam audiui dicere. facit, quod dictum est in præcedenti. ad quod eandem cautelam ponit Anto. de But. in c. is qui fidem. in 3. col. de spon. & matrimo. vbi dicit, q est singulare dictū In
1 no. in d. c. quia plerique. † Vbi dicit, q licet lex fingat, seu præsumat sententiam iustam, ex eo q transiuit in rem iudicatam, si tamen partes confitentur sententiam iniustam, statur confessioni, & tollitur præsumptio iuris & de iure, quia in talib. possunt sibi partes præiudicare. Si autem sumus in materia, in qua non possunt sibi partes præiudicare, vt est causa matrimonialis, ut in cap. super eo de eo qui cogno. consan. vxo. suæ nam tunc confessio non tollit præsumptionem iuris, & de iure. qa materia obuiat & ideo si post copulam mulier confiteretur contrarium, non staretur cōfessioni, imo matrimonium iudicaretur, & subdit q ita ibi Docto. de quo mirabatur Petr. de Peru. hoc non cogitans, & eandem cautelam ponit Ludo. de Ro. in repetitione l. admonendi. in fin. ff. de iureiur. vbi dicit, postquam sententia est lata, & transiuit in rem iudicatam, si pars in cuius fauorem profertur profiteretur eam iniuste latam esse, uel eam iniuste obtinuisse, q tunc retractabitur, & nunq̄ meretur executionem, & allegat singulariter dictum Inno. in d. c. quia plerique, quod tamen singulariter limitat, vt habeat locum inquantum esset lata in fauorem eius ita confitentis. Sed inquantum esset lata in præiudicium suum, tunc per suam confessionem, ex qua deregeretur iniustitia, non retractaretur, sed deberet exequi. & de hoc dic esse casum in l. si se. tuus plurium. §. 1. ff. de leg. 1.

a Senten. ini. *Senten iam iniquam dicere non potest uictor, pro quo sit lata. l. si seruus. §. 1. de le. 1. Alex. in l. stipul. ista § si quis forte. in fi. de uerb. obl. Sententia etiam euidenter iniqua sine appellatione non reprobatur Bal. in l. 1. C. senten. rescin. nō pos. in fi.*

Cautela, qua quis faciat banchariam, seu numularium acceptare literas cambii, seu debitorem suum debitum confiteri. ix.

1 *Literas cambij, si mercator recipiat, & ipsas lectas sine contradictione in filza ponat, uidetur se obligasse ad illud, quod in literis continetur.*

2 *Confessio aduersarij, de aliquo tibi debito, quomodo extorqueatur.*

Pone q filius, vel seruus cōtrahit cū aliquo, vel accepit pecuniā mutuo, & dicit hoc facere de mādato patris vel domini, & tn̄ hoc nō erat verū, postea dictus filius vel seruus scribit ad patrē uel dominū, quomodo contraxit cum tali, & petit ab eo, vt soluat dictam pecuniā creditori, si pr̄ uel dominus recipiat dictas literas, & nō
a contradicat, videt̄ tacite a consentire, adeo q mandati, vel iussu tenebitur, ut est tex. & casus in l. filiusfam. 2. ff. ad Macedo. & ibi hoc notatur per Docto. & maxime per Paul. de Castr. qui dicit ibi per illum text. eo ipso,
1 † quod mercator recipit literas, puta cābii, & eis lectis ponit eas inter alias, puta ib filza,

za,& non contradicit acceptasse dictas literas, uidetur se obligasse ad illud, quod in literis cõtinetur. quo no. tu scholaris perpetuo, & tene menti, quando habes literas cambii, ut eas præsentes campsori, & habeas tecum aliquos testes, qui possint deponere, & probare, quod nummularius literas acceptauit, & non contradixit à principio nam si postea ipsum pœniteret, recusaret soluere illud, quod in literis continetur, hoc tamen limita uerum, nisi in talib. literis contineretur calculus rationis de datis & acceptatis, ut fieri solet, & ultimo loco poneretur restitui. nã hoc casu licet literas uisas eas retineat, nõ tamen uidetur se obligare, imo potius uidetur eas retinere, ut eas uideat an ibi relata sint uera. & hoc per tex. in l. si seruus. ff. de

2 conditio & demon. & per d. l. si filius. † Dixit Do. Math. de Mat. in suis notabilib. Bonon. in 28. notabili, posse notari mirabilem cautelam extorquendi confessionẽ aduersarii tui, uidelicet, quod tu mittas sibi literas, in quib. dicas, quod roges ipsum, quod tibi reddat centum, ad quæ tibi tenetur ex causa depositi, uel mutui uel simili. uel dicas, quod tu emis ab eo domum suam, pro centum ducatis. unde ipse simpliciter recipiendo literas, nõ protestando aliud in oppositum uidetur fateri debitũ, & cõsentire uenditioni, per d. l. si filius. & per Cle. 2. de procura. & hac doctrinam ponit Bart. secũdum eum in l. quo enim. §. 1. ff. rem ratam ha. & l. qui tabernam. § 1. ff. de pigno. & uidetur esse tex. iũcta gl. in l. publia. in fi. ff. de depo. siti, & ibi Bart. Et tũc, ut scias hoc practicare, dicit ipse, cautela est, quod testibus quibusdam præsentibus præsentetur per nuntium, & habeant copiam literarum, & tantum ttent, quod coram eis literæ aperiantur, consulo tamen dicit ipse, & bene, quod hac cautela non uaris ad malum, & ualebit tibi mille aureos. si scias eam practificare.

a Tacite conf. *Tacite actum inter contrahentes, habetur pro expresso. uide Spec. de loca. §. iam dicum ante. uer si autem.*

Cautela pro emente rem furtiuam uel ui raptam, ut non perdat pretium X.

1 *Rem furtiuam uel ui raptã. si quispiam à latrunculis emerit, pretium à domino recuperare potest.*

SI quis emit rem furtiuam, cogitur restituere eam domino, etiam prætio nõ restituto à domino, ut l. in ciuilẽ. quæ est lex 2. C. de furtis, cum similibus. Cautela est, quod qs

a possit emere secure rem furtiuam, a ita quod nõ teneatur rem restituere, nisi sibi prius restituto pratio, quod soluit quando eã emit, uidelicet, ut quando emit rem furtiuam, uel ui raptum, uel alienam, protesteiur, quod eã nomine eius, cuius est, & paratus est ei restituere, restituto sibi prius prætio & interesse à domino, secundum Host. in summa de pœni. & remis. §. fi. uer. quid si emit rem depredatam & ideo quando emis rem aliquam, de qua dubitas, si est furtiua uel ui rapta, uel aliena facias prædictam protestationem, & de ea facias fieri publicum instrumẽtum, uel instrumento emptionis eam scribi facias in prin.

1 cip. quod notar. † Aduerte tamen, quando quis emit rem furtiuam, uel ui raptam, à latrunculis, uel ab hostibus, tunc pretium quod soluit, recuperare potest à domino, ut est casus in l. mulier in opus. ff. de capti quæ omnia bene no. pro limitatione d. l. inciuilem. C. de furtis. et tu sis securus, quando emis aliquam rem mobilem, & dubitas an sit furtiua uel ui rapta. quod not.

a Rem furt *Emens rem furtiuam à fure debet eam restituere domino, etiam pretio sibi non restituto. l. in ciuilem. C. de fur. & ibi Don. quod uerum, nisi emeris à latrunculis uel hostibus. l. mulier inopi ff. de cap. Item nisi fuerit protesta us se emere nomine illius cuius interest. Adde casum l. latrones ff. de capti.*

Cautela pro obligato ad soluendum quantitatem magnam, quòd parua quantitate soluatur. XI

1 *Solutiones plures de aliquo debito singulatim facta, quum efficaciam habeant.*

SI quis hẽt soluere magnam quantitatem pecuniæ, & eam nõ hẽt integraliter, & uolet conficere instrumentum de tota integrali, & reali solutiõne, qa partes sunt in concordia, cautela est si uer. g. debes mihi mille, & non habes nisi centum, quod tu numeres decies illa centum creditori, & ille creditor postea tibi restituat, & deinde illa iterum soluas creditori tuo, & sic de singulis usq; ad cẽtum decies, ut probatur per tex. l. si quis duos. §. 1. ff. de sol. & ibi per Doc. & ita no. Pau. de Cast. in l. Mæuius. §. duobus. ad fi. ff. de le. 2. & subdit, quod dubium stat in hoc, si notarius nollet cõficere instrũm, ne de falso redarguetur, sed non

potest

poteſt ſed argui, teneatur modus prædictus. Et poteſt fieri ad tollendum oē dubium, ꝙ tot inſtrā adhibeātur, quot ſunt ſolutiones, & ꝙ unus notarius neſciat de alio, & maxime de hoc ſecundo poſſet eſſe maior expenſa propter inſtrumenta plura, quia ſecundū primum modum, unum inſtrumētum ſuffi ceret, ſed ſecundus modus tutior eſt.

Cautela ad euitandum infamiam in actione famoſa, uel in crimine. XII.

1 *Infamiæ quiſpiam quandoque non efficitur ex ſolo crimine, ſed demum ſecuta ſententia.*

Regulariter ille, q̄ conuenitur, & condēnatur actiōe famoſa, uel ex crimine, ex quo ſequitur infamia, efficitīfamis: ut in l. athletas. §. calumniator cum §. ſeq ff. de his, qui no inof. Sed cautela eſt, ꝙ non efficitur infamis, uidelicet, ꝙ ipſe litiget non ꝑ ſe ſed per procuratorem, qa tunc licet ipſe condemnetur, & eius procurator procuratorio nomine, iuxta l. 1. C. de ſent. & interlo. om. iud. tñ hoc caſu nec dñs, nec procurator efficitur infamis: ut probatur in l. furti. §. ſi quis alieno. per tex. & glo. ff. de his, qui no. inf. & ibi hoc not. Bart. & Doct. & no in l. infamē. de pub. iud. Alia cautela eſt, ꝙ reus ſoluat antequam lis cōteſtetur, ut no. Bart. ibi, qui dicit, ꝙ ſufficit ſoluere ante condemnationē. Alia cautela eſt tutior, ꝙ ſoluatur ſine mandito ipſius rei, ut not. Ang. de Are. in l. non poterit. ff. de fur. & l. ictus. de his, qui notan. of. ut eſt caſus in c. teſtimonium. extra de te

1 ſti. † Aliqñ quis non efficitur infamis ex ſolo crimine, ſed demum ſecuta ſentētia, ut eſt caſus in d. §. calūniator. & ideo ubi ex ſolo crimine nō infertur infamia, niſi ꝑ condemnationem, ſufficit, ꝙ illud ſoluat ante litiſcōteſt. uel ante ſententiam. & ita ſeruatur cōiter in illis, qui hñt condemnati in agendo, qa ſi ſoluant ante condemnationē, & anteq̄ legatur ſnīa in arengo, non efficiuntur infames. Sed ſi ex ſolo crimine, qñ de eo eſt con. feſſus, & conuictus, ſequeretur infamia, ut in d. c. teſtimonium. nō eſſet bona cautela, ꝙ ipſe reus ſolueret ante litem conteſt. uel ante ſententiā, qa per ſolutionem uſ reus confiteri crimen. l. ad ſolutionem. C. de re iud. & l. qm̄. ff. de his. qui no. inf. & ideo hoc caſu eſt neceſſaria cautela tertia, ꝙ aliquis ſoluat ꝑ eo ſine ſuo mandato, quod not.

Cautela quod ultra tertiam dilationem, poſſint teſtes produci. XIII.

1 *Dilationem ſi quiſpiam prorogauerit, non eſt noua dilatio, ſed eadem eſſe dicitur.*

Summus in cap. ultra tertiam. de teſt. in quo Doct. ponunt, ꝙ ſecunda dilatio non eſt danda, ſine cauſæ cognitione cautela, quæ huic materiæ conuenit, qñ quis in prima dilatione nihil ꝓbauit, aut reprobauit, ſed nō ſufficienter, nec fuit impeditus. & ſic non habet aliq̄ iuſtam cauſam petendi ſecundā dilationem, & ante quā dilabatur prima dila-

a tio, ꝙ petat eius prorogationem a † . Nam

1 eam prorogando, non fit noua dilatio, ſed eadem, ut l ſed & ſi manēre. in princ. ff. de prec. alias de dā. inf. poterit concedi, ſine cauſæ cognitione aliqua, ut not. Ang. in l. ſi. ff. de fer. & Spec. in tit. de teſt. §. nunc dicamus. uer. & hæc ſunt inargm̄. & idem not. Bald. in l. 1. in fi. C. qūo, & qñ iudex. & idem Paul. de Caſt. in d. l. 1. C. de dil qui dicit, ꝙ bona eſt iſta cautela, & ꝙ uidit ſemel bonę memorię do. Proſperum facere magnum feſtum de iſto c i cto, non tamen allegabat niſi Ang. & uos habetis mille ultra Ang. & Spec. & Bal. & Ang. quot not.

a Prorogati. *Dilatio ſecunda licet dari non debeat, debet tamen prorogari prima Pau. & Alex. in l ſin. ff. de fer. ubi dicit uerum ex cauſa leniori, ſed ibi raro dicit, quod imò cauſa requiritur. Prorogatio prima dilationis po eſt fieri ſine cauſæ cognitione. Bald. in l. 1 in ſi col. 5. uerſ modo quæro. C. quomodo, & quando iud. & Paul. de Caſt. in l. 1. C. de dil. quem etiam uide in conſil. 198. quod incip. ſi conſideremus, & uide Alex. conſ 20. in 2. pa. re. de citatione. §. 3. uer. & not. quòd ſemper. & tit. de excep. §. 1. in ſin. & in tit. de ſatiſd. § expeditis uerſi ſed pone. Agere uel agi, multipliciter capiuntur, ſecundum gloſſ. in authen hoc iui porrectum de ſac. ſan. eccl.*

Cautela pro filiofamilias, ꝙ non teneatur ex cōtractu, de quo alia tene. eiu. XIIII.

1 *Imperator quando Romæ coronam recipit, ex conſuetudine urbis præfectum ab omnibus ſuis debitis liberare debet.*

Scis ꝙ filius f. obligatur ex quolibet contractu excepto mutuo, in tm̄ ꝙ poteſt cōueniri, & ēt incarcerari, ſi non ſoluat, ut hr

in

in l.3.§.se l utrũ.ff.de mi. Sed cautela est, ne ipse possit incarcerari, & ne ipse teneatur in solidum. sed solum in 1m̃, inquantum facere potest, uidelicet ꝙ a patre emancipetur. nam filiusfam. qui prius solidum tenebatur, nunc per emancipationem nõ tenetur, nisi in 1m̃, inquantum facere potest, ut est casus not. in l. fin. ff. quod cum eo. & in l. si ex alio. C. eod. tit. & ibi, hoc no. Bal. & idem no. Io. de Plat. Insti. de actio. §. sunt præterea. ad fi. Sed hoc fallit, qñ filiusf. esset debitor ex delicto, ut est tex in l. sed si ex parte. §. quanquam. ff. quod cũ eo. & no. gl. in d. l 3. Fallit secũdo, qñ post multos annos conueniretur, ut est tex. no. in d. l. sed si ex parte. §. pen. quod perpetuo no. & tenementi. Fallit & tertio, qñ filiusfam. contraxisset multa debita, & postea incontinenti fecit se emancipare: & sic contraxit di cta debita in fraudem, nam emancipatio eũ sequens, non iuuat eum. & pro hoc allego tex. in l 1. §. 1. & quod ibi sing. no. Bal. si quis
1 testa. li. 6. esse iusf. fue. † ubi dicit, quod de con suetudine est, qñ Imperator recipit coronã Romæ, ꝙ liberat præfectum urbis ab omni bus debitis suis. & si præfectus sciens aduen tum Imperatoris, contraxit multa debita: Imperator non tenetur eum liberare ab illis. Item ad hoc allego text. in l. omnia. §. cũ ita legatur. ff de le. 2. & l. contra legem. & quod ibi no. per Doct. ff. de legibus.

Cautela, quod dominus non possit ratificare gesta per suum illegitimum procuratorem. XV.

1 *Ratihabitio domini gestorum procuratoris superueniens, quo casu nihil operetur*

Licet regulariter gesta ꝑ procuratorem qui non habet mandatum, idem si habet, sed non sufficiens, possint per dñm ratificari, ita ꝙ ualeant. l. licet. ff. de iu. 1ñ cautela est. ꝙ non possint ratificari, uidelicet, ꝙ aduersarius a principio protestetur, ꝙ nõ intẽdit cum ipso litigare, nisi si. & inquantum hẽet legitimum mandatum, & sufficiens. nã hoc casu, si habeat mandatum sufficiens, uel
1 nullũ habebat, † ratihabitio dñi superueniẽs, nihil operatur, ut est casus ẽm unũ intellectũ in l. si quos. §. alieno. ff. de dam. infec. ẽm Ludo. de Rom. in quodam suo singulari, quod incipit, quæro nunquid gesta per falsum procuratorem. in fi. & ita tenet Ang. in d. §. alie. no. & Bald. ibi in Apostil. & ita allegaui opt me alias, & obtinui in ciuitate Veronen.

Cautela, quod inuitus nõ compellatur quis ad tutelam. XVI.

1 *Fideiussorem qui non recipit, regulariter a tutela excusatur.*

Ne quis inuitus cogatur suscipere tutelam, etiã si non habebat aliquam excusationem, cautela est, ꝙ faciat, seu procuret, quod non reperiatur aliquis, qui uelit fideiubere ꝑ eo pro prędicta administratione. nã
1 prædicto casu excusabitur a tutela, † quia ille, qui non reperit fideiussorem, regulariter, excusatur a tutela, ut l. si is qui tres. & l. quis inter. §. imperatur. ff. de excus. tut. & ita not. Bal. in l. i. in fi. & d. l. 2. quod cum eo. Aduerte tamen, quia si detegeretur, quod hoc procurasset. non excusaretur

Cautela ad ualidandum iudicium agitatum cũ procuratore, tutore, curatore, uel syndico. XVII.

1 *Sententia quo casu ius inter partes faciat:*

Nota cautelam, ut si uelis, quod iudiciũ cũ procuratore, uel tutore. uel curatore, uel syndico. uel aliis huiusmodi personis firmũ sit: oppone quidquid potes cõtra eos ab initio, & fac quod iudex pronunciet illas personas admittendas, non obstantibus exceptionibus oppositis contra eas, & sic postmodum non reuocabitur iudicium, ne agẽs cum eis, uideatur iudicis auctoritate conuenire. hæc cautela probatur. C de his. q ue ǽta. impe. l. i. in fi. & C. qui admit. ad bon.
1 pos. l. liberorum. † sententia enim talis facit ius inter partes. extra de re iud. c. cum inter. tene menti. ista sunt uerba Spec. in ti. de exc. in 2. parte. §. nunc uidendum. uer. ante p. qui incipit, in summa no.

Cautela ad concordiam, quod utamur uerb. Peragere. XVIII.

1 *Quæstio pulcherrima disputata per Guid. de Suza contra Oldr.*

2 Verbum agere, uerificatur per litis contesta. l. amplius non peti. ff. rem ra. ha. sed

sed uerbum.Peragere, requirit decisionem, ut probatur in l.quinquaginta.ff.de excusa. tuto.& ideo dicit ibi.Nico.de Neap. secundũ
1 Guido.de Suza.†quod facit ad quæst.Bono. habuerunt quæst.cum Mutinẽsibus,quia uicissim una pars ab alia petebat 30. milia florenor.factum fuit compromissum inter eos. Guido.de Suza.qui tunc erat Mutinæ, fecit poni in instrumento,quod si Mutinẽses causas suas infra tres mẽses non peragerent &c. post lapsos tres menses,quod debebant facere propter uerbum.Peragerent,ita in instrumento positum argu.d.l.quinquaginta.& l. 2.ff.de adul.& contra Bononienses uolebãt opponere Mutinẽses,quod ipsi non poterãt agere.ad quod ipse respondit,quod actio eorum esset salua,quia agere quis dicitur litẽ contestando,ut in l.amplius non peti ita obtinuit contra Oldr.& teneas cordi,quia quãdo facis aliquod cõcordium,tu potes uti ista cautela.ita dicit do.Nic.de Neap.in d.l quinquaginta.ff.de excusa.tut.& Gui.de Suza.in d.l 2.ff.de adul.

a Agere.*Agere dicitur quis post litem contest.non ante.quia dicitur agere uelle.Vide Spe.*

Cautela ad excludendam uel causandam simulationem contractus. XIX.

1 *Contractus quando inscriptis celebrari dicatur.remissiue.*

SI contractus uẽditionis,uel alius celebretur sine scriptura,simulatio potest proba-
a ri per testes.Sed si in scriptis a sit contractus celebratus,non potest probari contractus ꝑ testes.ita no.Bar.notabiliter in l. generaliter. & ibi per Doct.C.de non nu.pec.& ideo cautela est,ut uenditio,seu cõtractus fiat in scriptis,ut de d.simulatione facile constare pósit,hoc non dico,ut utaris in malã partem. Sed qñ essent ueri contractus,& dubitaretur ne aliquando possis opponi de simulatione, tunc facias.quod cõtractus celebretur in scri-
1 ptis.†Quando autem dicitur contractus celebrari in scriptis,hř ꝑ tex.glo. Cyn.& Doct. in l.contractus. C.de fide instr & de ista cautela uide.quod plene dixi in tractatu meo,de simulatione contractuum.

a Inscriptis. *Simulatio contractus in scriptis celebrati non potest probari per testes.sed celebrati sine scriptis, sic,uide Cyn.in l.generaliter.C. de non nu.pec.facit gl.in uer.in scriptis. & Doct. in l.contractus.de fide inst.Bal.in l. multum in 1. colum in uer.sed quomodo probatur.C.si quis alteri uel sibi. Doct.mod & Pet de Suz in l in exercendis. C.de fide instru.in l.cum precibus de probatio Bald plene in l.1 in 2 col. in uersic denuo quaero. C plus uale. quod agi.*

Cautela ad prorogandum tempus introductũ, a statuto in præscriptione. XX.

1 *Instrumentum quo casu.ui iuramenti executionẽ paratam habere po.erit.*

SI ex forma statuti,uel iuris debito, uel actioni debitæ præscribatur aliquo tẽpore breui,uel etiam 10 uel 20.annis,cautela est quod etiam debitum,uel actio ꝑpetueł usq; ad 30.an.ad uidelicet,qđ creditor faciat opponere ꝑ debitorem q cõfiteał ꝑ suum iuramentum se esse ꝑ debitorem in tanta quantitate,qa hoc casu ꝑpetuabił ita dicit Bar.& Ang.in l.nã & postea.§ si is.ff.de iureiur.ꝑ il
1 lũ tex.†liẽ iuřm illud ẽt aliud opabitur,unde licet ꝙ tale instřum poterit executioni mandari,& sic habebit executionẽ paratã ut not. Bar.in l..2.in fi eo.ti.q dicit.ꝙ miratur.quod consuetudo hoc seruet & uide circa hoc Ma. de Mat.in 11.suo notabili,ubi idem tenet.

Cautela ad priuandum filium a legitima. XXI.

1 *Cessione quando non apparet de reali solutione,sed cedens solum confitetur solutum,ipsa cessio simulata præsumitur.*

2 *Difficile est filium legitima sua priuare.*

PAter uolens excludere filium a legitima sua,& sibi retinere bona donec uiuit,cautela est,quod uendat alicui bona sua. & promittat tradere ea post mortem suã scilicet uendentis,nam tale debitum quod habet effectum post mortem promissoris censetur æs alienum,ut l hæreditariũ.ff.de bon.auth. iud.pos.& ideo erit detrahẽdũ anteq̃ legitima filii.l.Papin.§.4.ff.de inof.test.Si tñ appareret de fraude,filius posset rescindere uenditionem ꝑ sua legitima,de quo ꝑ Bart.in d.l. hæreditariũ.& ita dicit Io.de Pla.Inst de inuti. stip.§.nẽ si qs.ad fi.ubi.subdit,an sufficiat si pr̃ confiteał se pretiũ recepisse,& uř ꝙ non quo ad præiudiciũ filii nisi appareat de reali receptione.arg.auth.sed iã necesse.cũ ibi no. C.de do.añ nup.arg.ꝑ illud qđ no.Bar.ĩ l.ꝑ diuersas.C.man.†ubi dicit.ꝙ quando incessione

sione non apparet de reali solutione, sed se-dens solum confitetur solutum, cessio præsu mitur simulata. facit pro hoc qd' no. in l. post
2 contractum. ff. de do. †Difficile est priuare si liũ sua legitima sine causa, uel ponere aliq̃ dilationem in ea, ut l. qm̃ in priorib. C. de inof. testa. in §. causas. in auth. ut cum de appe. cog. Tamen cautela est, ut pr̃ instituat filiũ hæredem in omnibus bonis, & quod alii alteri relinquat usumfructum omnium bonorũ: nã ualebit talis ususfructus relictus, & filius nõ poterit se grauatũ dicere in legitima, ut est gl. no. in auth. de tri. & semis. §. prohibemus, quæ ẽt ponitur in fi. sui unã aliam cautelã priuãdi filium legitima sua, quando habet solos seruos in hæreditate, & eos manumittat. ista est uera cautela, quãdo nuda proprietas à legitima si ii sibi tm̃ ualeat, quãtum ualet ususfructus sine legitima. Sed si minus ualeret. tũc filius ĩpugnare posset tale legatũ, q̃a nõ potest in sua legitima grauari, ut d. l. qm̃ in prioribus. ita tenet An. ĩ d. §. prohibemus. ad qd' adde Bar. in d. l. hæditarium. de bo. au. ctor. iudi. possess. & quod dixi in præcedenti.

Cautelæ pro uasallo, uel emphyteota, ut possint rem alienare, ecclesia, uel domino irrequisitis. xxii.

1 *Prima protestatio in iudicialibus nihil iuuat.*
2 *Protestatio cõtraria facto protestantẽ non releuat.*
3 *Vendens fructus domus pro centum annis, an alienare uideatur.*

Consiliũ siue cautela, quando uasallus uel emphyteota ecclesiæ uult uendere uel alienare, illud quod recognoscit à prælato ecclesiæ, quando prælatus scit, & consentit. & primum consilium est, ut uendat uel alienet cum consensu prælati, & totius capituli, & uendat ea lege, qua ipse habet, & æquali pretio, ut in c. 2. de l. Corradi. in usib. feud. hoc acto in cõtractu ante, & post, quod emptor uel acquisitor debeat illud ab ecclesia cognoscere, & sibi seruire pro eo, & uenditor uel alienans dẽt refutare. ar. c. i § 1. in titul. qualiter olim feud. pot. alie. & secundum hoc emptor uel acquisitor erat successor & uenditor, uel alienãs tenebitur de euictione, & ecclesia nõ erit læsa, secundum Iac. de Belui. in titu. de his qui feuda. pos. in prin. & refert Iac. de Alua. in c. 1. §. fi. qui incipit, denique. in 4. col. ante fi. in uer. quare in prædictis quæstionibus. in titu. quæ fuit prima causa benefi. amit. in usi. feu. cui adde, quod dicãm in seq̃ti. Secundum cõsilium est. & hoc in usu magis frequentatur, quod uasallus uel emphyteuta, qui uult uendere, non uendat, sed refutet prælato feudum, & ipse inuestiat eum, q̃ empturus est prælato consentiente, & tunc post refutationem uasalli prælatus ipse inuestiet eum, q̃ empturus est, & ipse recognoscere debet feudum ab ecclesia & fidelitatẽ facere, & si timet euinci ĩuestitus, casum euictionis stipulari potest à uasallo, qui uendidit de indemnitate, sua, prout fuerint incon cordes, & istud consilium cum præcedẽti potest trahi etiã ad uasallos laicorum, & secularium personarum. ita dicit Iac. de Bel. in titu. de his qui feu. da. pos. in prin. & Iac. de Alua. in c. i. §. denique. in fi. 3. col. uers. sm̃ consiliũ est. in ti. quę fu. pri. causa be. amit. Cõsilium siue cautelã, quãdo uasallus siue emphyteuta uult uendere, uel alienare feudum uel emphyteusim, irrequisito dño. Primum consilium est, quod uasallus, siue emphyteuta uẽdat, uel alienet saluo iure domini uel ecclesiæ, & quod in instrõ dicat, saluo iure domini, uel ecclesiæ, alias cadet et à iure suo. ita in effectu uult Bal in c. i. § donare. in ult. col. in tit. qua lr̃ olim feu. pot. alie. & uide Bal. in titu. de pace Cõstã. in §. libellare. in 25. col. & in l. fi. C. de iut. emph & Iac. de Alua. in c. i. in prin. ante pe. col. in fi. de proh. feu. alie. per Fede. Sed idem Bal. in §. si in 3. col. in uer. sed pone partis. ita dicit in ti. quæ fuit prima cã benefici. ami. licet sit dictum, saluo iure dñi, uel ecclesiæ, ĩde tñ si processum est ad traditionẽ sub illa forma, quod illa uerba non releuant. quia cum nõ sit denunciatum dño clam uĩ fieri, & per consequens dñs contemnit. † Item in
1 iudicialibus non iuuat protestatio. quid si adiiciat ista uerba, nec aliter nec alio modo, q̃a tunc nihil uidetur actum fore, nõ pderet feudum uel emphyteusim. nam cõstat, quod intendat alienare, nisi possit hoc saluo, & non aliter, iuxta notata in simili l. si quidẽ. C. de exce. & ff. fami. her. l. item Labeo. § i. & ff. de manu. test. l. si quis locu ples. & licet ista cautela uerborũ uideatur bona, tñ Bal in l. unica. in 16. q. C. de his, q̃ pęnę no. tol. uĩ cõtrarium dicere. ubi dicit, qd' licet uasallus dicat Vẽdo & trado, reseruato cõsensu dñi, & aliter non protestet, nõ releuat: quia in ipso facto requiriĩ licẽtia, & q̃a tradõ est facti, & sic fa

ctum est cōtrariū ꝓtestationi. uñ qñ est de furio cogitatum, nō excusat delictū. l. iubemus. C. de sic. san. uñ non alienatio. & quāuis Bal. in d. l. unica. nō dicat, saluo iure dñi, sed reseruato consensu dñi, tñ in effectu illa uerba in idem tendunt & uide de hoc Card. in c. 2. extra de feu. & Iaco. de Alua. in c. i. in pen. col. in tit. q̃ fuit i. causa. benefi. amit. Vnde ex prædictis patet, ꝙ prædicta cōsilia nō uideantur esse tuta. Alii apponunt aliud cōsiliū, uidelicet ꝙ uasallus uēdat uel alienet, saluo honore dñi, ꝑ ea q̃ dicta sunt supra saluo iure dñi, tñ cōtrarium est uerum. f. ꝙ illa uerba nō releuēt, qm̃ ꝑꝑ istam alienationē uasallus feudo priuetur, ut singulariter no. Host. ut refert But. in c. eam te. de iureiur. & idem tenet Lud. de Rom. in 393. singulari, quod incipit: Tu habes ꝙ uasallus. q. d. qđ

1 ideo est: † qa ꝓtestatio contraria facto non releuat protestātē, ut in c. solicitudinē extra de app. & in c. cum M. Ferrariensis. extra de const. & l. cum in plures. §. locator horrei. ff. locati. & plene ꝓbatur in l. non solū. §. morte. ff. de noui. ope. nūcia. Requiritur. n. consensus dñi in alienatione feudi, primo ut recognoscat in superiorē, & ne sibi ꝑiudicet, ut in c. i. de alie. feud. facit ēt tex. in l. debitor. ff. quib. mo. pig. uel hypo. sol. Daē ēt per aliquos aliud cōsilium, uidelicet ꝙ uēditio uel alienatio fiat sub ista conditione, uendo uel alieno tibi, si & in quātum de iure possum, & nō aliter. quo casu licet sequat̃ traditio, tñ uasallus alienās nō cadit à feudo, ſm Iac. Arison. de Bar. Veronēse, in sua summa, qui bus mo. feu. amit. sub rub. si uēdat sub cōditiōe. ff. de acq. pos. si me in uacuā. post prin. & l. q absenti § 1. & ff. de ui arma. l. cum fundus. C. de episc. audi. qđ est uerum secundū Bal. in c. i. §. hos quoque. in pen. col. in tit. de suc. feu. quādo captio domini posset interuenire ꝑ corporalē traditionē, ut puta castri: qa uix dominus posset recuperare, qa dolus esset in traditione, q dēt purgari ꝑ amissionē feu. ff. de dol. l. & eleganter, & ita dicit se ibi cōsuluisse. & ita ēt tenet Iac. de Au. in c. i. in prin. pe. col. circa prin. uer. q̃ro quid si uasallus uēdat. in ti. de prohi. feu. alien. ꝑ Fcud. in usi. feu. D. ē alterius aliud cōsiliū, uidelicet ꝙ uēdat sub cōditione, si domino placuerit, ꝑ l. si qs locuples in fi. ff. de ma. test. & ff. q & à q. l. 5. in prin. ita dicit p̃fatus do. Iac. de Arisoni de Barolo, in sua summa. in d. ti. q. mo.

feu. amitta. in rubricella, si uendidit sub conditione. & Bal. in c. i. §. æque. in pen. col. in ti. de suc. feu. & Iac. de Alua. c. i in princ. in pe. col. in ti. de prohi. feud. alie ꝑ Fed. in usi. feu. Bar. ēt dat aliud cōsilium siue cautelam. f. ꝙ dicatur instrō hoc modo: Vendo uel alieno tibi, si non reuocauerit dominus. alias sit inempta ita dicit Bar. in l. si quis locuples. ff. de ma. test. Posset dari & aliud consilium, quod emphyteota uel uasallus uēdat perceptionē fructuum per se, & suos hæredes, quo casu non uidetur, qđ cadat à iure suo qa cōcedit uel uendit ipsam ꝑceptionem fructuū, quæ est quid facti, non autem suum ius uendit. f. uide uel aliud, ut probatur in l. necessario. §. si coniunctā gl. in uer. suum sit. hoc est ꝑceptionem fructuū. ff. de peri. & commo. rei. uendi. & ꝑ tex. gl. in l. arboris. §. usufructuarius. ff. de usufru. & per id quod no. Bar. in l. cotē ferro. §. q maximos. ff. de publica. & in l. Aquil Regulus. ad fi. ff. de don. & hoc uī tenere Arch. 89. dist. indebitū. in princ. & istud uidetur tenere Bar. in l. codicillos. in l. institu

5 to. ff. de le. 2. † ubi dicit, quod uēdens fructus domus pro centū annis, non uī alienare. de quo ibi uide. Sed aduerte, quia secundū consilium non uī bonum, quando uenderentur fructus pro lōgo tempore, sed solum quādo uenderentur ad modicum tēpus, quia tunc non est alienatio, secundum Bal. in l. uoluntas. uers. sed quid si uasallus. C. de fideicom. Item istud cōsilium licet uideatur tutū, saltē quando pro modico tēpore fructus uendunt̃, tamē nō credo. qđ sit tutū, si esset uasallus ꝑ aliqua decima, qa cū in laico non possit cadere decima, nec ius decimandi, sed solū quedā facultas potius percipiendi fructus in re decimali, iuxta ea, quæ habentur in c. causam. de præsc. & c. ad hec. & c. quāuis. extra de deci. 16. q 7. c. i. unde hoc casu, si uasallus uenderet totum illud, quod haberet in re decimali, siue in decima, quia nihil hēt nisi illā perceptionem, & sic perinde est, ac si uenderet omne ius, quod habet cogita tamen. Ex prędictis alias dedi aliud consiliū, uidelicet quòd omnia supradicta consilia simul iunguntur hoc modo, uidelicet uendo uel concedo fructus, uel ipsa ꝑceptionē fructuū, q̃ est facti, ut dixi in præcedēti cōsilio, cū hoc, si domino placuerit, uel si dominus nō reuocauerit, & sic saluo & salua iurisdictione, & honore, & cōsēsu dñi, & si de iure possunt,

possunt, nec aliter nec alio modo, si aũt dño nõ placuerit, vel ipse nõ cõsenserit, vel reuo cauerit, vel de iure nõ possum, res sit inepta, vel vẽditio, vel alienatio sit irrita, & ipso iur. nulla, & ista caut. erit tutissima, & iõ not. cã.

Cautela, quòd non obstãte l. commissoria, quæ in pignoribus improbatur, pignus efficiatur creditoris. xxiii.

1 *Creditor in instrumento debiti pactum apponere non potest.*

1 a DEbes† scire, ꝙ creditor a non potest apponere in instro debiti pactũ hoc, videlicet ꝙ si nõ soluatur ad certum tempus, ꝙ pignus detur in solutum ipsi creditori pretio, quo ipse creditor voluerit, vel æstimaue rit. in toto ti. de pac. pi. & de le. cõmi. in pig. rescind. Modo, hoc modo põt adhiberi vna no. cautela pro vsurariis, ꝙ faciant fieri contractum. & apponatur pactum, ꝙ debito ad tempus non soluto pignus detur ei insolidum iusto pretio æstimando arbitrio talis, vel talis, quos nunc eligimus in arbitratores, & bonos viros. qđ no. qa laudabilis est cautela: nã alii arbitratores illius vsurarii erunt amici, & facient æstimationem ꝓut ipse vsurarius voluerit, & hoc ꝑ tex. in l. si fundus. §. fi. ff de pig. & ita no. Ang. ibi. Hãc aũt in cautelã no. nõ ut ea utaris ad malũ, sed vt scias cognoscere, si alı° uellet vt malitia, ut euites.

a Creditor. *Creditor an & quando potest sibi retinere rem debitoris pro debito sud. Bar. in l. si non indu Ets. C. in quib. cau. pign. taci. contra.*

a Cautela pro tutore a quando celebrat contractum nomine pupilli. xxiiii.

a Tutore. *Tutor debet facere tanquam tutor, quod facturus est l. si quis. § 1. & ibi Barto. in uer. sed & si tutor ff in. fol.*

1 *Tutor coniunctorum ratione dolus, uel culpa abesse præsumitur.*

1 RAtione † consilii coniunctorum præsumitur a tutore abesse dolus vel culpa ar gu. l. etiam. C. si tu. vel cu. interue. secundum Bal. in l. Polla. C. de his q. vt indi. & ideo tutor sit cautus, & quando aliqd facit ꝓ pupil. lo, de quo dubitat, ne postea ipse vel hæredes eius teneantur, ꝙ faciat illud cum consilio coniunctorum pupilli, & hoc faciat scribere in instrumento, quod not. singulariter tu, qui vis esse tutor.

Cautela ad impediendum inquisitionem in criminali. xxv.

1 *Iudex quo casu potest de delicto inquirere, an debeas citare personam offensam ad sciendum, an accusare uelit, & sibi terminum ad deliberandum statuere.*

a TV scias, ꝙ iudex in causa criminali potest ꝓcedere ꝑ inquisitionem, a vt hr̃ in c. qualiter, & quando de accu. & in l. 2. §. si publico, & ibi per Bar. ff. de adult. & plenissime per Angel. in repeti. l. si vacantia. C. de bo. ua. lib. 11. † Sed dubium est nunquid eo casu, quo iudex potest de delicto inquirere, debeat citare personam offensam ad sciendum, an uelit accusare, & sibi statuere terminum ad deliberandum. Et dicas ꝙ sic, quia iudex nunꝗ põt ꝓcedere ad inquisitionem, nisi prius moneat perrsonam offensam, uel aliam, cuius interest ad sciendum, an uelit accusare statuendo sibi terminum, ad deliberãdum, vt est gl. in c. presbyter si à plebe. 2. q. 5. de qua fecit festum Bal. in l. senatus C. qui accu. non pos. & est magna cautela ad impediendum inquisitionem per iudicem, oppo nẽdo sibi, ut moneat ꝑsonam offensam, vel aliam cuius interest ad deliberãdum, statuẽdo sibi terminum si uelit accusationem prosequi, ita infra ad tempus potest aliquid poni facere. & ita ẽt tenet Lud. de Ro. in quodã suo singulari, qđ incipit. de doctrina iniqui.

a Inquisitionem. *Inquisitio non tollitur si offensus uelit accusare pœnitendo, quia prius dixit nolle accusare. Bald. in l. accusatorem. 2. colum. C. qui acc. non poss. & in l. ea quidem, pe. col. de accusa. & Alex. in l. si maritus ff. de adul.*

Cautela quòd causa non exeat de manibus iudicis. xxvi.

1 *Appellationis causa delegari potest.*

CAutela, ꝙ aliqua causa non exeat de manibus dñi potestatis, ad dominium Venetorum, vel de manibus episcopi, ad Archiepiscopum, est ꝙ Episcopus uel ptãs deleget causam, & si appellatur à sententia lata per delegatum, appellatur ad ipsum Episcopũ, uel potestatem delegantem, qui iterum delege get, quod põt. † quia causa appellationis po

 test

test delegati vt l. cum post sententiam. C.de appe l.& no. gl & Ang.in l.eos.in prin.eod. tit.& si iterum appellet ad ipsum Episcopū, vel potestatem, tunc ipse Episcopus, vel potestas possunt cognoscere, ne tertio loco liceat appellare, & sic per istum modum delegando bis, causa non exibit de manib. ipsius episcopi vel potestatis,& hoc tenetur Raph. Fulg.in l.eo casu.C.de appel.

Cautela pro debitore ad prolongandum solutionem debiti. XXVII.

1 *Promiserit si quispiam uel sit condemnatus alicui soluere id. quod debet ad certum tempus sub certa pœna, si debitum non fuerit liquidum, ne in pœnam incidat, quid agere debeat.*

NOta, quod vbi debitū non est liquidum, exemplū in eo, qui est iussus reddere rationē per iudicē uel arbitrū, & sub pœna & infra certū tps siue terminū.& sunt rationes intricatæ vt mercatorum, quod nō potest cōdemnatus videre an esset creditor vel debitor, tunc sufficit, quod condemnatus compareat,& dicat, quod calcularis & uisis rationibus dico me esse debitorem in uno denario, & ecce illum,& si appareat plus me debere, ecce fideiussorem pro residuo,& sic debet deponere vnum denarium & pstare fideiussorem de residuo. & erit securus.tex.est singularis secundum Dyn.in l.statuliberum. ff de statulibe.secundum Ang.q ita no. in l. quarta § ait prætor. ff. de reg. iur.q alle.aliā legē sociam in l.seruus si hær.§.fi.ff de statulibe. & vide omnino Ang.in l.si residuā. C.de distra.pig.& in l.2.C.debi.ven.pig. impe. non po.& in l.2.C.de usufr.leg.& Bal.in l.1. §. 1. in prin.4.col.in ti.de leg.Corra. in vsi. feud.

2 Et ex pdictis collige cautelam, † quod si aliquis promisit,uel est condemnatus alicui soluere id quod dēt ad certum tps, sub certa pœna, si debitum non est liquidum, dicat se esse debitorem in uno numero, & illum offerat in iudicio deponendo, & præstet fideiussorem,q se obligat de soluendo omne id, in quo apparebit ipsum esse debitorem,& petat, quod eligantur arbitri, & calculatores:quo facto, et si labatur terminus soluendi, non incidit in pœnam,donec debitum non fuerit liquidū, quod est no. p mercatoribus, & negotiorū factoribus. Aliquis emit vnam rem, & promisit soluere pretium sub pœna, vel simpliciter, non potest illud soluere, cautela est, vt excusetur, si non soluit, si vidit, quod venditor non est potens ad satisdandum, submittat amicum suum, qui litem mouerit.& petat, quod sibi satisdetur. nā si venditor nō satisdederit propter impotentiam, non tenebitur emptor soluere pretium, secundum Ange.qui ita no.in l.a.§. stipulatio dupl. ff. de præto.stipu.qui subdit, quod aduersus hanc fraudem est remedium duplex. Primum, quod emptor iuret de calumnia.arg.l.atqui natura.§.cum me absente.ff.de neg. gest.& idem no.Io.de Pla.Insti.de suspect.tu.§ si.uers.sed quæro qualiter.Sed dicit Ang.in d.§. stipulatio dupl. quod istud remedium hodie est derisorium, cum homines sunt ualde proni ad deierandum,& ideo solum remedium est si vēditor obiicit de calumnia, in examinatione iudicis est, quod non audiat emptorem, si uerisimiliter inspiciatur litem per calumniā motam.arg.l.fideiussor.cum gloss.in uer.sed erit.quę exponit.scilicet in animo iudicis.ff. qui satisd.cog.hanc tamen cautelam docui, ut non ea utaris ad malum.

Cautela, quòd quis non teneatur actione iniuriarum. XXVIII.

1 *Familiaris non tene ur de eo quod eius rectoris iussu fecerit.*

DVctus ad carcerem, vel ad alium locum uituperosum per militem, uel aliū officialem alicuius potestatis seu rectoris, pōt agere actionem iniuriarum contra ductores, vt probatur in l. iniuriarum. §.si quis.ff.de iniur.& ideo sit cautus prætor uel rector, si est oblatus libellus in actione iniuriarum cōtra aliquem de sua familia, elapso tempore ad dandum libellum contra ipsum de quo in l.1.C. omnes cau.tam ci. quam cri faciat reum conuentum articulare & probare, quod hoc fecit de mandato rectoris, & ipse etiam rector hoc cōfiteantur, quod fieri fecerit hoc p

1 officio exercendo.†Nam tunc familiaris nō tenebitur. quia debuit iussui rectoris obedire, per d.§ si quis quod no.in l. non uidetur. §.qui iussu.de re. iud nec etiam rector tenebitur ex quo est lapsum tempus syndicatus, licet alias teneret.& sic uterque erit securus & ita in effectu no.Angel.in d. l. iniuriarum §.si quis.ff.de iniuriis.

Cautela

Cautela, quòd ualeant gesta à minori parte uniuersitatis in collegio. xxix.

1 *Rector scholarium, si duae partes congregari noluerint, contumaces priuare potest, & tunc eorum uoces ex translatione penes alios erunt.*

IN uocibus & habet locum ius electionis, morte, priuatione, & suspensione, & ideo, qui nolunt congregari, potest eorum uoces suspendi, & priuari, & sic non erunt de numero electorum, si sunt suspensi ex iusta causa, puta per contumaciam. extra de const. c. ex literis. ff. de fideic. liber l. si legatario. §. f.

1 †Et sic potest facere rector scholariũ, si duae partes nolunt congregari, priuet contumaces, & tunc uoces eorum erunt penes alios, uel ptãs uocum ex translatione, quia ista est priuatio, nõ trãslatio, & sic rector facta uniuersitatis expediet. ita not. dixit Bal. in l. unica. in ult. q. C. quando non pe. partes.

Cautela, quòd quis non possit accusari criminaliter. xxx.

1 *Pax quando amicorum interuentu inter rixantes facta fuerit, ne possint criminaliter accusari, libellus ciuilis produci debet.*

TV debes scire, quod ubi pro eodẽ facto potest criminaliter, & ciuiliter ad uindictam agi, si actũ est in uno iudicio, in alio nunquam agi põt, secus si non sit actum ad uindictam ciuilẽ, sed ad prosecutionẽ rei familiaris, quia tunc exactione facta, ex una uia, non tollitur alia, ut probatur in l quod senatus. ff. de iniur. coniuncta l. 2. §. i. ff. ui bo. & not. Ang.

1 in d. l. quod senatus. † Et propter hoc tu sumas cautelã, quando inter rixantes interuentu amicorum facta est pax. nã ut nõ possit criminaliter accusari iniuriam ferens ex magnitudine, & ex grauitate poenae, & ut ita dixerim de solerti, remediũ est, quod proponatur, seu pro-

a ducatur libellus ciuilis a ad uindictã. Nã lata snia super ea non põt accusari criminaliter, ut not. Ang. in l. praetor. § si dicatur. ff. de iniu. quod est ualde not. melius tñ faceret iudex praeueniẽdo in procedendo criminaliter ad uindictã publicã, uel inquisitionem, iuxta no. in c. qualiter & quando 2. de accus.

a Libel. ciui. *Libellus in actione iniuriarum ciuiliter mota formatur sic: Vellem potius perdidisse mille ducatos, quam pati talem iniuriam. Cy. & Doct. in l. si non conuenit. C. de iniur. & per Bar. & Bal. in l. iniuriarum. ff eo. tit. Lanfran in tract. de arbi. 4. parte 1. col. & hoc tenet Car. in Cle. 1. § ciuitas. de poenis. ubi etiam dicit, quod index po[illegible] taxabit. 2. q. 1. inprimis 3 q. quod fieri. Inst. de iniu § datur in Spe. e. ti uer. in hac. uide tamẽ Alex. cons. [illegible] 2. par.*

Cautela, quòd non facta excussione contra debitorem, possit fieri contra debitorem debitoris. xxxi.

1 *Debitor quando constituit se tenere & possidere nomine creditoris omnia bona sua, si ipse debitor aliquam rem suam alienauerit, creditor contra possessores agere poterit, nulla excussione ex condictio ne facta.*

REgulariter quis non potest agere contra tertium possessorem uel debitorem debitoris, nisi facta excussione, ut habetur in auth. hoc si debitor. C. de pig. Sed cautela est, quod possit agi contra debitorem creditoris, per creditorem non facta excussione etiã hoc modo, uidelicet quod creditor idemque debitor mandet, & cedat suas actiones suo creditori, nam tunc ut procurator in rem suã habebit exercitium directorum, contra quas talis exceptio excussionis non factae nõ poterit opponi. & dicit Cy. in l. 2. in fi. C. quando fis. uel pri. quod ad eas mandandas poterit cogi, per l. si conuenerit 2. in prin. ff. de pig. act. Et ideo sis cautus, quod in instrumento obligationis bonorum facies adijci, quod ex tunc mãdat tibi, & cedat actiones cõtra suos debitores, faciens te procuratorẽ in rem tuam, ita dicit no. Saly. in l. nomẽ. circa fi. pe. q. C. quae res pig. obl. pos. & dicã in cautela seq. In praecedẽti cautela dictũ est realiter requiritur excussio, & ibi dedi unã fallentiã cum una cautela.

1 †Sed nunc adde aliã, uidelicet, quod debitor cõstituat se tenere, & possidere nomine creditoris omnia bona sua, iuxta no. in l. quod meo. in prin. ff. de acq. poss. & l. ab emptione. ff. de pac. uel se constituat possidere precario nomine creditoris, iuxta l. interdũ. ff. de acq. poss. tunc si debitor alienet aliquam rem suã, poterit creditor agere contra possessorẽ nulla facta excussione, non dico hypothecaria, sed condictione ex l. fi. C. de acq. poss. & etiam nõ excussis aliis, si plures erant ad idem debitum obligati, secundum Iac. But. in auth. hoc si debitor. C. de pig. & ibi etiam ponunt Doct. & idem sequitur. Ang.

& Raph. Cu. & Imo. in l. exitus. de acqui. pos. & Ang. in d. l. fi. & in c. cum uenissent. de eau sa pos. & proprie. & in repertorio suarū cō clusionem, in uer. excussio. & Flo. in d. auth. hoc si debitor. & Ang. de Are. instit. de act. §. item si quis in fraudē. Preterea semꝑ sis cau tus, ut apponi facias ī fi. cuiuslibet instrī ubi est obligatio bonorum, ut adiiciat q̄ bona di ctus debitor, uel dictæ partes constituerunt se tenere & possidere omnia bona sua usq; ad plenā & integrā satisfactionē: qa hoc ca su nō erit opus excussione. & ita uidi sæpius iudicari, & ita in ciuitate Veronæ practicat.

Cautela ad impediendum rei alienationem. XXXII.

1 *Parentes qua uerba concipere debeant, quando uolunt prohibere filios alienare.*

a Multi sunt modi prohibēdi alienationē alicuius rei, ita qd̄ ualeat & obscure tur prohibitio cū effectu, & unū mo dum, siue cautelā uidimus supra. Sed nunc adde aliā, uidelicet ꝙ dicat relinquo, uel ucn do, uel dono, uel concedo, uel relaxo tibi talē rem cum hoc pacto & conditione, ꝙ tibi nō liceat alienare, & si ad aliquem actū alienationis deuencris, tunc dn̄ium ad me reuerta tur, uel ad tertium, & in eo casu, ut ex nunc prout ex tūc constitues te meo nomine, uel tertii possidere: nam isto casu non expecta bo, ꝙ perfecte alienes, sed cum incipies alie nare, statim redit ad me uel trāsit ad tertiū. & ita tenet Bar. in l. qui habenti. §. i in fin. ff. de acqui. possess. & l. filius mulieris. §. diui. ff. de le. i. & l. si ita quis. §. ea lege. & ibi per An. & Raph. & Imo. & Doc. ff. de uerb. obl. & ꝑ Ang. de Are. Insti. de act. §. itē si quis in frau-

1 dem, † quod no. quia sæpenumero parentes prohibent filios alienare. ut scias qualiter debes concipere uerba.

a Prohibendi alenatio. *Prohibitio alienandi facta per testatorem hæredibus, quādo ualet, in l. pater. §. Iulius Agrippa & §. quindecim. & ibi Dy. de le. 3. in l. filiusfa. §. diui. & ibi Bar. de leg. 1. & Abb. in c. Rainal in 6. col. in princ. in gloss. in uer. uenira parte de test. Old. cons. 204. incip. prima dubitatio. & spec. de proprie. §. 1. uer. est & alia utilis rei uē dicatio in positionibus rei, & ualet etiam si fiat in perpetuum, ut ibi, & Alex. in l. si non ser. §. si certum. de condi. inde.*

Cautela pro iniuriato, si uult agere actione iniuriarum. xxxiii.

1 *Iniuriatus casu quo pro uindicta iniuriarum actio ne agere non possit, potest tamen agere l. Aquil. actione ad damnosam satisfdationem.*

Sciant omnes, quia si alicui est facta in iuria animo iniuriandi, potest agere actione iniuriarum iniuriatus realiter, ut habetur in toto in ti. de iniu. ff. & C. Inst. & maxime in l. si non conuitii. per Cy. & Doct. de iniur. Sed ista regula fallit, quan do ille, cui est illata iniuria malefactorē ac cusat, uel iudicem instigat, & sollicitat, qd̄ malefactor torqueatur, & dānetur ad uindi ctam publicam: quia tunc si fuit punitus ꝑ iudicem, non potest postea agere actione in iuriarum, pro iniuria sibi illata, quia fuit tor tus uel condemnatus per iudicem, satisfa ctum est iniuriæ suę secundum uoluntatem suā, unde uidetur illam iniuriam pro sui e mendatione remisisse. ut est tex. & ibi Bart. in l. sed si unius. in §. sed si ante iudicem. ff. iniur. facit tex. in l. interdum. §. qui furem. ff. de furtis. Vnde sis cautus tu iniuriatus, ꝙ aut tu non facias ista, aut si facias, protestetis, quod per hoc tu non uis tibi præiudica re, quin pro tuo interesse agere possis. actio ne iniuriarum. l. fi. ff. de iniur. & ita tenet ēt An. de Are. in suo tractatu maleficiorum, in

1 uer. necnon ad querelam, in pe. col. † Sed ad uerte, quod licet iniuriatus in casu prædicto nō possit agere actione iniuriarum pro uin dicta, tamen potest agere actione l. Aquil. ad satisfactionem dānorum. l. seruus meus. ff. de iniuriis, secundum Angel. in d. l. sed si unius. §. sed si ante iudicem. ff. de iniuriis. quod bene nota, quia de hoc fui sæpe interrogatus.

Cautela pro illo qui secure uult emere rem litigiosam, lite pendente. xxxiiii.

1 *Litigium non obest nisi litigantibus tantum, non autem extraneis.*

Debes scire, qd̄ res litigiosa efficitur per libelli porrectionem, & litis contestationem ita, qd̄ solet dici, qd̄ nō potest uēdi uel aliter alienari pendente lite, donec duret liti giosa. ut hr̄ in toto titulo. ff. de litigio. & C.

1 si tamen efficitur res litigiosa, † quia tale litigium non obest nisi litigantibus tm̄. & nō extra-

extraneis,ut est glo no.in l.1.uers.non poterant.ff.de litigio.unde si inter te & me cōtendatur de dñio alicuius rei,duo tertii non litigantes poterunt sup illa contrahere, nec eis obstaret uitiū litigiosi,& ideo sis cautus qñ uis emere rē litigiosem,ut non emas eā a litigāte de dicta re,sed quodā 3.sm Ang.q ita no.in auth.de religiosis. in prin.qđ not. est.

Cautela pro assessoribus potestatis, quod non patiatur scribi apud acta,quod de eorum consilio potestas criminosum condemnauit XXXV.

1 *Potestates terrarum si ferent sententiam iniquam de consilio iudicum de curia, qua pœna tenetur ipse potestas,& omnes alii iudices tenentur:*

QVando fit pcessus per dominum potestatem,uel alium superiorem,& fertur sententia,& dicitur sub examine iudicis maleficiorum,sicut communiter fiunt inquisitiones,& sententię, quæ hodie formantur per rectores terrarum dicuntur ita fieri per iudices,sicut per ipsos rectores , & ideo si iniusti tia facta fuerit,ita tenetur iudex maleficiorum,sicut rector.ita no. Ange. in authen. de litig.§.tamē.in fi.& pro hoc allego text.in §. qm̄ uero.in authen.ut nulli iudi.ubi Ang.dicit per illum tex.† q si potestates terrarum ferunt sententiam iniquam de consilio iudicum de curia,& quod qua pœna tenetur potestas,tenentur & omnes alii iudices,& ideo sint cauti assessores iudices maleficiorum & consiliarii,q nunq̄ in actis patiantur scribi, q sententia eorum consilio uel deliberatione ita lata fuerit, alias possent conueniri tēpore syndicatus,& eā pœnā sustinere,quā rector & ptās,ut dicit Ang.in d.§.qm̄ uero. Et sis cautus,qđ ēt ptereris, q tu non consentis,ne tacendo uidearis consentire, iuxta ea, q̄ hñr in c.nonne.de præsumptio.& Bart. & Doct.in l.quæ dotis.ff.sol.matr.

Cautela contra illum,qui dat operam, q legatum alteri iactum adimatur a testatore. XXXVI.

1 *Actio doli,uel in factum subsidiaria,quibus in casibus locum habeat.*

LIcet cum uerbis blandis sit permissum inducere aliquem ad ipsum instituendū hæredem.arg.l.fi.C.si quis ali.te.prohi. tamē si aliquis p suas suggestiones operatur , ut relictum alteri factum testator adimat, uel quia uolebat relinquere, & non reliquit , sicut de facto sæpe cōtingit in agnatis.qui tātum testatori persuadent, & bona sua , quæ pauperibus distribuenda reliquerat , relinquit eadem eisdem,tenetur tunc actione de dolo. uel in factum subsidiaria illis,quibus adem. ptum est,uel eius solicitudine non relictum ff.de doli excep.l.1.& tene menti,quia est sa sus quotidianus,ut dicit Ange.in d l.fin.C.si quis ali.ex quo tu sumas cautelā, quod si aliquis te instituit, uel aliquid tibi reliquit , & aliquis per suggestionem uel solicitudinem uel importunitatem curauit adimendum tibi relictum uel legatum,& sibi relinquendā, 1 quod per actionem doli uel in factum subsidiaria poteris petere ea,quæ tibi in testamento relicta sunt.facit l.1. & quod ibi no. C.de pe.bo.subla.lib.10.& not.bene,quia uidi semel de facto practicari.

Cautela quomodo ualeat statutum,q a sententia inferioris non possit appellari,ad superiorem. XXXVII.

1 *Partes in arbitrium compromittere possunt, & p hoc appellationi renunciatione.*

VIdistis in c.uenlens.extra de iureiura.q ciuitas,quæ recognoscit superiorē , uel alius princeps inferior non possit facere statutum.qđ a suis sententiis non possit appellari ad superiorem.& habetur per Bar.& Docto.in l.omnes pupilli.ff. de iusti. & iur. Sed nunquid possit adhiberi aliqua cautela.ut tale statutum ualeat & seruetur præcise? Dicas,qđ sic hoc modo,uidelicet quod oēs ciues & princeps inferior promittant,& iurēt seruare statutum prout iacet, & renūciēt appellationibus interpositis & interponendis in quacūque alia forma,pterq̄ in forma statuto concessa.C.de tempo. appel.l.fi.in fi.nā per pactum pōt renunciari appellationi, & causę,& scripturæ principali,de necessitate sapit nām appellationis.arg.ff.de suspe.tut. l.post finitā.& sic per statutū uallatū pacto pōt fieri plus q̄ per statutum simpliciter. & si dicatur,istud pactum fit p fraudē superioris,respondetur,qđ superior non debet hoc aspernari,si partes ad se inuicem cōponūt. ff.de noui operis nunc.l.1.§. post operis. † Nam & pñt partes compromittere in arbitrum.

trum, & per hoc renunciare appellationi, ut l. diem proferre. § stat. ff. de arbit. & uide gl. in c. ueniens. de iureiu. nec propter hoc dicitur derogari superiori, & ideo a simili ita dicēdū est in proposito ad hoc. C. de pac. l. post q̄ liti. & l. 3. C. de fide instr. & l. tale pactum. in §. qui procurauit. ff. de pact. & istam cautelam ponit in effectu Bal. in c. ueniens. quam bene notet, qui habet condere statuta uel reformationes i ciuitatibus uel locis recognoscentibus superiorem.

Cautela ad instituendum filium spurium. xxxviii.

1 *Spurius a defuncto aliquid capere non potest.*

2 *Spurius quamuis non possit ex patris re aliquid habere, tamen propter patris rem aliquid habere poterit.*

3 *Sub/itio in spurium facta quomodo ualere poterit.*

Nunc uideamus cautelas, quas multi conati sunt adhibere ut p indirectum parētes filiis spuriis, uel alias illegitime natis, hæreditates uel aliquid relinquere possint, ut hē per Bar. in l. si gener. ff. de his. qbus ut indig. & l. si is q duos. & ibi p Doct. ff. de liber. l. & p Doct. in l. in tempus in prin. ff. de hær. inst. & p Bal. in l. 1. C. pro soc. & plenissime, p excellentem Doct. Ludo. de Sardis de Ferraria in quodā suo libello de na. lib. & aliis illegitime natis seu de legitimationibus, in ult. char. & multas per ordinē collegit Vbertus, de Bob. Et prima est, si ueniens ab intestato pmiserunt spuriis nō attētare hæreditatem pr̄is C. de na. lib. l. 1. nam tunc spurius obtinebit hereditatem s̄m Vbertum. sed certe hoc non procedit s̄m præfatum Lu. quia si uenientes ab intestato non acceptarunt hæreditatem, applicatur fisco. ut d. l. i. Aduerte tū, aut illa hæreditas ex uolūtate. & iudicio pr̄is, est penes spurium. & tūc si uenientes ab intestato eā non acceptant, applicatur fisco. & ita loquitur l. 1. Aut ex uoluntate patris, & iudicio nihil peruenit ad filium per se uel per interpositā personam. tunc sequētes heredes uel uenientes ab intestato p̄nt mortuo patre re-
2 linquere donare, uel uendere spurio: quia hoc non reperitur prohibitum, nec est præsumptio fraudis. quia vñr potuisse de suo largiri. arg. ff. de iure. fisc. l. cum tacitum fideicōmissum. in fi. Et ita potest saluari, quod dicit Vber s̄m Lud. præfatum. Ego de hoc allego tex. cum gl. no in auth. quib. mod. na. effi. sui §. fina. col. 6. Secunda cautela est, ut instituas spuriū, & roges eum, ut alii restituat. & tunc si nollet sibi restitui, remanebit penes spuriū ff. de l. 2. l. cum ei. & ff. si quis alit. test. prohi. l. 1 §. sed & si legatū. ad Treb. l. cogi. §. qui solidum. s̄m Vb. & de hoc habetur in l. antequam C. de fideic. s̄m Lud. de Sardis. in d. suo tract. in fi. dicit, quod hoc non putat esse uerum, quia talis hæreditas est pro non scripta. C. de hær. inst. l. i. & ideo pertinet ad uenientes ab intestato. ut ibi no. & in l. 3. ff. de his, quę pro non scri. Sed tu dicas, quod si ille, cui debet fieri restō per spurium, non uult acceptare restōnem ipsius spurii, & hoc constat, & tūc remanet apud spurium etiam legitima, quia tunc spurius intelligitur habere ab eo potius q̄ a testatore. arg. l. si nupt. § fi. ff. de fun. do. & arg. l. profectitia §. si prius. coniuncta glo. ibi. ff. de iure do. Aut renūciat in fauorem uenientium ab intest. & hoc constat, & tunc applicabitur illis, & non spurio, eadem ratione. Aut sumus in dubio cui debetur hæreditas: & debetur uenientibus ab intestato ut no. in l. i. C. de hær. inst nisi ex coniūctione. & amore personarum aliud sit dicendum, uidelicet quod esset amicus spurii, & non uenientium ab intestato, uel esset maior amicus. ar. l. sed si plures. §. in arrogato. cum ibi no. ff. de uul. & pup. & l. si proprio. §. procurator, ut in certis. ff. de proc. cum si. & hoc modo intelligas cautelam præcedentem. Tertia cautela est, q pater instituat regem Francorum uel aliū similem, & eius filios, & nepotes usque in infinitū sub cōdōne, si personaliter ueniat ad capiēdam hæreditatem, uel sub alia cōdōne non uerisimiliter adimplenda: & interim relinquat spuriū & eius filios. & nepotes eius usque in infinitum, curatores, gubernatores & administratores dictæ hęreditatis, & quod non possit ab eis peti ratio administrationis nec cogi ad pręstandum fideiussionem, a quibus redditione rationum, & fideiussione eos liberet absoluatq; expresse uel instituat spuriū cum capere poterit, quæ instō ualet, ut l. in tempus ff. de hære. instit. & interim relinquat eū curatorē ut supra, & si capere nō poterit substituat eius filios. & nepotes. Sed certe hæc cautelā nō pdest qa notorie fraus deprehenditur ex eo, q est liberatus a redditio-

ne

ne rationū & à præstatione fideiussoria, nā psumitur id fecisse sāguinis affectione. ut ff. de lib. leg. l. Aurelius. §. Titius. & sic illa prohibitione facta non posset administrare, ne sub prætextu liciti cōmittatur illicitū. C. de sac. san. eccl. l. sub prætextu. Item prohibetur administrare quocūq; colore ut hæres, & sic ista cautela non prodest ſm Lud. præall. qui dicit, quod ita uidi cōsultum p Saly & collegiū Bononiense. Quarta cautela est, quod pater instituat uxorem uel aliam psonam, & eam rogет, quod restituat pro anima sua cui uolet, uel cui sibi uidebitur nā poterit illā restituere illi tertio, qui pōt postea restituere spurio, & tūc filius obtinebit, uel obtinere poterit. ff. de leg. 3. l. pater filiā. §. quidam. ita dicit Bart. in l. fi. ff. de his, qui. ut ind. tn̄ dicit hoc continere aliqd fraudis. qua pp dicit præfatu. Lud. quod aduertendum est, aut ille institutus restituit spurio, & tunc præsumitur fraus, maxime si omnia bona relinquit, ut ff. de leg. 1. l. Lucius. § 1. & ff. de his, q in frau. cred. l. oēs §. Lucius maxime post testōnem factā spurio, qa eo reperto possidere bona patris. præsumitur fraus quasi p interpositam personā C. de na. lib. l. 1. & 3. in auth. quibus mod. na. effa. sui. § & qm̄. qui. n. rogatur restituere cui sibi uidebitur, rogatur restituere arbitrio boni uiri. ff. de fideic. lib. l. fideicōmissaria libertas. & gl. in Cle. sepe. de uer. sign. in uer. defensionē. & per Bar. in extrauag. ad reprimēdā. super uerbo. uidebitur. ideo non potest eligere spurium, ut est gl. in l. cum quidam. de le-
1 gatis 2. † nam spurius nō potest aliqd capere à defuncto, ut in auth. qb. mod nat. eff. sui. §. fin. sed capiens ex iudicio hæredis rogati hoc modo. s. cui sibi uidebitur, uř capere à defuncto. ac si nominatim in primo testō hæteste. listus esset. ar. l. unum ex familia. §. si de Falcidi. ff. de leg. 2. & idem dico de eadem rōne si restituit tertio, eum hoc, quod ille restituet cui sibi uidebitur: & ille postea restituat spurio. & ita tenet Bart. in uno consilio, quod incipit, Grasso de Spoleto. Secus si restituat tertio absolute, & ille postea tanq̄ rem suā donet. uel relinquat spurio, quod fieri pōt. ut dixi in præced. caut huius materiæ. Quinta cautela pōt esse, quod si pater īstituat aliquē, & illum rogat, ut restituat spurio. nā tunc fidei cōmissum est p non scriptos ideo remanet apud eū a quo relinquitur, ut ff. de iu. fisc. l. nō intelligitur. in princ. & sic ille hæres non teneтur restituere, tn̄ si uelit, poterit. Instit. de fideic. hær. in princ. uř. n de suo largiri, & successat suspitio fraudis. arg. ff. de iure fisc. l. ita fidei hæredis. & hoc quidam approbāt. sed dicit Lud. de Sar. quod uidetur in dubio præsumi, quod restituat non tanq̄ rem suam, sed vt impleat uoluntatem defuncti, ut probatur Inst. t. de fideic. hær in princ. nisi ex aliis coniecturis appareat, quod uoluerit de suo largiri, puta quia est talis persona, cui uerisimiliter donasset, quamuis non fuisset rogatus. & ipse protestatur, quod non uult de suo largiri. argum. ff. de prob. l. procula. non tn̄ sufficeret sola protestatio. arg. ff. de leg. 3. l. cum quis. §. item. & de prob. l. qui testm̄. Sexta cautela est, si pater instituat aliquem, & institutus accommodet tacitā fidem de restituendo spurio: quia tunc poterit spurius deferre fisco, & lucrabitur dimidiā hæreditatis. aliā dimidiā habebit fiscus. ff. de iur. fis. l. edicto. ī prin. & § ad hæredes. & l. senatus. §. senatus. ſm Vber. de Bo. & ita uidetur uelle gl. in l. 1. eod. tit. Sed dicit præfatus Lud. quod non arbitratur hoc īdistincte procedere. aut. n. est natus ex incesto coitu, aut ex alio. primo casu, aut instituit succedētes ab intestato, de quibus fit mentio in l. si quis incesti. C. de incest. nup. & tunc habet locum, quod dictum est. quia aufertur ab illo accōmodante tacitā fidem de restituēdo tanq̄ indigno, aut īstituit alios q̄ illos, de qu bus ibi hř. & tunc qa nō habet testator cum eis testamenti factionem, non aufertur ab eis tanq̄ indignis, quia non pñt esse hřdes, ut requiritur. ff. de iu. fis. l. eius, qui delatorem. in fi. est ergo p non scripto, & si nō applicatur fisco, si non applicatur fisco, non hēt locum delatio, ut eo. tit. si metallū. si uero sit natus ex alio coitu, tūc habet locū qđ dictū est supra, ſm Vber. sed periculum testatorum est, ne ab alio præueniatur in defendēdo, puta ab ipso hærede tacite rogato, uel ab alio, qa tunc spurius nihil hēet, ut hř in l. 1. in princ. eo. tit. & quāuis non præueniatur, & tn̄ non consulitur ea plene, qa tunc non haberet nisi dimidiā. Septima cautela est, quod
b si spurius cōtrahat societatē bonniū bonorūcū aliquo, & pater illi socio mutuet magnā pecuniæ quātitatē, & postea ei leget liberationē tūc illa liberatio pdrit illi spurio, quantū ad dimidiā illius quantitatis. ff. de lib. leg. l. si is q duos. ſm Vber. & Dy. ibi. idem est dicēdum, si illum sociū hæredem instituat. nā tunc

tūc hæreditas acquirit̃ societatis.ff pro soc. l.si societatē uniuersorū,& sic spurius habebit dimidiū.Et pōt esse 1ō,qa nec hæreditas nec liberatio relicta socio.qrit̃ socio ipso iure,sed qritur socio,& postea uenit cōicanda tanq̄ sit de bonis socii,probatur in d.l.si societatē,&per gl.eo.ti.l.3.§.cū specialiter.Spurius ergo his casib. non capit de bonis testatoris,sed de bonis socii.qđ pōt,ut est glo in auct.quib.mo.na.effi.sui.§.fi.& hāc cautelā dicit Bar.esse bonam,nisi appareat fraus,s̄m ea,quę no.Bar.& Doc.in l.si post cōtractū. ff.de do.& dicit Lud.ꝙ præsumet fraudē in dubio,maxime.qa nō pōt dici,ꝙ socius donet de suo proprio,qa cogitur cōicare, ergo non donat.ff de reg.iu.l.donari.ideo potius dicitur acquiri filio per interpositā personā mediāte iudicio testatoris,qđ est ꝓhibitū ꝑ ꝓdicta,iō istacautela nōvidetur esse tuta,s̄m eum,sed Bal.in l.1.in 14.q.C.ꝓ socio.tenet indistincte ꝓdictam cautelam,& dicit eā esse bonā Sed circa eā posset dici,ꝙ sic cōsiderāda persona socii,an pater spurio reliqt,qa si erat amicus pt̃is,cui uerisimiliter esset ēt existēte soci etate cū filio relicturus,& tūc indistincte ꝓdicta cautela sit uera,quia cessat oīs suspitio præsumptionis.ar.l.si plures.§.in arrogato.ff.de uul.& pup.sed si nulla affinitas, cōiūctio,uel amicitia esset cū illo socio,tūc ego crederē dictā cautelā nō sufficere,& tūc diceret̃ filius socio acquirere potius ab ipso patre ꝑ interpositam personā,q̄ a socio suo uigore societatis,ꝑ prædicta. Octaua cautela est,ꝙ pater instituat filiū spurium,cū capere poterit,quę institutio ualet.ff.de hær.inst. l.in tp̄s.& est gl.in l.sicut.ff.quib.mo.usufr. amit.Nā tūc pendēte cōdōne,petit īstitutio nē & bonorū possessionē s̄m tab.l.2.§.si sub cōdōne.ff.de bo.pos.s̄m tab.s̄m Bal.ī l.fi.C. de his qui sunt sui uel alie.iu. qui dicit se ita multoties consuluisse.sed s̄m Lud.tunc concedit s̄m tab.institutio,qn̄ pōt ab intestato succedere,ut dr̃ ibi notabilr̃,ut hic.Nona cautela est,ꝙ de iure canonico pn̄t relinqui alimenta spuriis,extra de eo qui duxit in ma,q̄ pol.per adulte. c.cū haberet. ꝙ relinquat pater filio suo unū fundum pro alimētis,& post mortem eius spurii reliquat suis filiis & hæredibus illum fundum s̄m Bar.in l.fi.de his quib.ut indig. quod etiam est uerum,nisi excedat magnam quantitatē respectu alimentorum,ꝙ tunc præsumetur fraus

Decima cautela est,ꝙ pater instituat aliquē grauet eum,ut det spurio centum.ff.de iure fi.l.ita fidei s̄m Dy.sed Bar. dicit hoc esse cōtra text.l.qđ cōdōnis.ff.de dona.causa mor. nam illud non remanet apud spurium , sed aufertur ab eo tanq̄ ab indigno , & applicat̃ fisco.ut ff.de cond.& demon.l. hæres meus, s̄m Bal.in l.socium qui eum.in apostil.ff.ꝓ socio.& recitat Rich.de Malum. tenere cum Dy.& rn̄det,2 ꝙ q̄uis spurius non possit aliquid habere ex re patris, tn̄ pōt aliqd ꝑ ꝑ tē patris. ff. de pecu.leg. l. eo tp̄e. in fine. ff.de ædil.ædict.l.cum autem.§. item si legat. & de coniun.cū eman.li.l.1.§.nunc uideamus. & C.de aduo.diuer.iud.l.fori.& dicit Lud. ꝙ hoc putat esse uerū,quia non reperit̃ expresse prohibitū,ergo uidet̃ cōcessum.l. nec nō. §.sed quod eis.ff.ex quib.cau.maio.& in ca. inter coporalia. de transla. præla. & uide gl. in auct.qui.mo.nat.effi.sui.§.fin. Nec obstat l. quod condōis. ideo qa inspicitur an si qd ad eū ꝑuenerit directe uel indirēcte,hic autē de eo,qui est incapax rōne delicti testatoris, ideo non inspicitur an ad eum aliquid perueniat , sed in materia testatoris sufficit , ꝙ bona sua ad spuriū nō ꝑueniant, & hoc procedit.nisi manifesta fraus appareat,ut qa hæreditas ualebat centum,& eū rogauit, ut tātundem redderet.& ita pōt intelligi d. l.qđ cōdōnis.Vndecimacautela est,si habet pater amicum,de quo cōfidat,cum instituat,& nihil aliud dicat.s.expresse , sed inter ipsum & eum roget ut filio restituat nam tunc poterit ille restituere spurio, qa non poterit probari eum fuisse rogatum , nec etiam fraus præsumetur,quia non apparet,ꝙ fuit rogatus tacite uel expresse, imò uı̃ potius de suo largiri.nec est uerū ꝙ reperiatur bona pt̃is possidere,præsumatur fraus,ut l. 1. C.de natu.liber.quia illud non procedit , nisi ostenderetur ipsum possidere interueniente iudicio uel uolūtate patris,& ita pōt intelligi d.l. 1 .sed certe s̄m Lud.hoc tendit ad interitum salutis æternæ , quia quamuis probari non possit,tn̄ est fraus,& tam rogans q̄ rogatus teneretur in animam suam ad satisfaciendū uenientibus ab intestato,qui eis auferūt hæreditatem,quę eis de iure debebatur,& ideo melius est s̄m eum,ꝙ instituat illum amicū suum,& nihil aliud dicat. & ille poterit spurium instituere,& hoc approbat Spec. in tit. de succes.ab intest.§.1.uer.sed qd si pater,&

est

est communis cautela secũdum Lud. qui dicit, ꝙ raro reperiuntur amici, qui restituant non rogati. Duodecima cautela est, ꝙ pater in testamento dicat, qualiter est contentus, ꝙ filius suus etiam post mortem suam possit legitimari. nam tunc propter consensum patris etiam eo mortuo, filius poterit legitimari, & patri succedere etiam extantibus aliis liberis, vt nor. Bart. & ẽt Doct. ibi, in l. Gallus. §. quid si tantum. ff de liberis & posthumis, & postea dicat Et ego instituto filium meũ spurium in toto vel in parte, prout voluerit, eum capere poterit. † nã tali substitutio facta sub tali conditione, valet, vt est casus in l. in tempus. in prin. ff. de hær instit. & hoc modo valebit institutio, & filius etiam post mortem patris potest se facere legitimari, & succedet, & ista est optima & tutissima cautela pro illis, qui habent filios vel coniunctos rebelles, quos vellent hæredes instituere, ne fiscus succedat, dicunt enim, instituto talem, si & quando peruenerit ad gratiam domini, quod bene nota.

a Vnd. spur. *An filius spurius possit emere bona patris, uide in l 1. § fine itaque. ff. de na. libe. glos. & Doct. in l. qui testamentum. ff. de probat. & Bartol. & Doctor in l. is qui ex bonis. de uulg. & pup. in Spec. de success. ab intest. a. uersicul quid si pater.*

b Societatem. *Adde Alexand. in l. 3. § incertam. in 3. columna. uersicul. extra glos. de acquirend. poss. Societas habet ius fraternitatis. l. uerum in princip. & ibi Bart. in 1 not ff. de pro soc. in Spec. de iudi. § specialia uero. ad fi. & glos. in l. fin. C. de posi.*

c Spuriis. *Adde Anto. Rosel. in arbo. consang. 8. columna.*

Cautela ad excusandum mandantem committi delictum, quod mandatarius dicat se cõmisisse delictum exequendo mandatum. XXXIX.

1 *confessio matrimonij ficta à delicto non excusat.*

Vidimus quam plures casus, in quib. qs potest liberari à morte, hic adde vnum alium. Nam si quis mandauit a Titio, vt interficeret Caium, & interfecit, si Titius dicat quòd hoc non fecit exequendo mandatum sed motu proprio, quia erat suus principalis & capitalis inimicus. nam ei credendum est in excusatione mandatis, & multi Doctores mouerunt hanc quæstionem, extra de homici. ad audientiam. & clare non responderunt. Tu dicas, ꝙ est recurrendum ad coniecturas, & in dubio præsumitur contra mandatarium, vt l. sæpe. ff. de verb. sign. nec est bonum testimonium delinquẽtis, vt l. fi. de accus. Glo. tñ dicit in simili casu, † ꝙ si qs deprehendatur cum aliqua, & cõfiteatur ꝙ prius contraxerunt matrimonium adinuicẽ, & se excusant, pro ueritate accipitur, vt est glo. in l. pen. C de fideius. Sed in hoc credo ꝙ inspiciantur coniecturæ, & quia ficta matrimonium confessio non excusaret. arg. ff. de don. l. donationes in cõcubina. in prin. ita no. dicit Bal. in c. 1. §. in reuert. in 5. col. ti. de pace. iur. fir. in vsib. feud. Ex quo sumas cautelam, ꝙ si aliquis accusatur, ꝙ mãdauerat homicidium committi, si committens erat inimicus capitalis occisi, ita ꝙ verisimiliter eum occidisset propter suam inimicitiam, ꝙ ipse examinetur & deponat, si verũ est, ꝙ ipsum interfecit, non propter mandatum, sed propter inimicitiam propriam, & mandans liberabitur, quod bene nota.

a Manda. &c. *Mandans delictum potest reuocare mandatum, sed debet insinuare reuocationem mandati, & contra quem mandauit, ut sibi caueat ia lis, alias tenetur secundum Bald. in l. mandatum. ad fin. C. manda. & Innoc. in c. ad audientiam. de homicidio.*

Cautela in fauorem illius qui, mandato alterius occidit alterum, quod mitigetur eius pœna. XL.

1 *Damnatus in metallum mori ciuiliter dicitur.*

Nota quòd licet mandatum in delictis nõ excusat in totum, tamen mitigare facit pœnã. qa si quis ex mandato domini aliquẽ interfecit, damnatur in metallum, † & mortui ciuili traditur, vbi sine mãdato morti naturali traderetur, ut est casus in l. seruos. C. ad legem Iulian. de vi. facit l. Gracchus. C. de adulter. quòd nota propter eum, qui mandato tyranni aliquem occidit, nam licet non excusetur, pœna tamen mitigabitur, quia morti naturali non tradetur, secundum Bar. & Sal. in d. l. seruos. quod nota, ut scias adiuuare illos, qui interficiũt homines de mandato dominorum suorum.

Cautela

Cautela ad compromittendum vel transigendum super rebus decisis per sententiam. xli.

1 *Iuramentum seruari debet, si possit sine interitu salutis æternæ.*

POtest adhiberi modus, & cautela trāsigēdi, & faciēdi cōpromissum sup reb. iudicatis, & sic sup reb. decisis, hoc modo. s. si dicat in cōpromisso, vel in trāsactione q̄ fit cōpromissum vel transactio de oībus pn̄tibus, & q̄ in futurū fieri possent, intelligitur sup omni eo, sup quo fuit arbitratū vel trāsac. nā hoc modo faciēdo, cōpromissum vel trāsactio valebit sup rebus decisis. & ita no. Ang. in l. 1. ff. de transl. l. cum hi. §. si cū lis. eo. tit. nisi lex prohibeat fieri trāsactionē. nā tūc nihil operabit fingere lites, vt in d. §. si cum lis. & ibi de hoc no. Ang. & de hoc ēt dic, vt ibi p Doct. & in c. exposita. de arb. Secundo modo potest fieri cōpromissum super re decisa in trāsactione, si cōpromittētes vel exigētes iurent stare omni eo, qđ trāsactum vel arbitratum fuerit per arbitratores, s̄m Bar. & Doct. no. in l. si quis maior. C. de
2 transa. † & hoc operatur virtus iuri, qđ debet seruari, si possit, sine interitu salutis ęternæ: ut in c. cum contingat. de iureiu.

Cautela pro conuictis in actu carnali illicito, si uolunt euitare iudicis condemnationem. xlii.

1 *Iuramentum quo casu delicti pœnam euitare possit.*

ALiquando cōtingit, q̄ duo. s. masculus & fœmina cōiungātur in actu carnali, qui non erant coniuges, sed esse pn̄t, & accusantur, vel iudex procedit cōtra ipsos. cautela est, si volunt euitare condemnationē, † q̄
1 iurent, q̄ ante coitum clam cōtraxerunt, & p p hoc euitabunt cōdemnationē, vt est gl. not. in l. pen. C. de fideiu. & ibi per Doct. & per Bald. in l. vnica. C. de confes.

Cautela quomodo debeat interrogari testis a. xliii.

a Interr. test. *Interrogationes testium quomodo fiant. glo. ord. in c præsentium. de test. in 6. & in Spec. de test. §. iā de interrogationib. ver. habita ergo. & ibi Bald in ad l. uer. interrogationum. & Ioan. An. in d. cap præsentium. penul. columna. in nouells, & plene per Abb. inc. cum causam de testi. Interrogatio fieri potest hoc modo: videlicet, si non credas de tanto, dicas de quanto. Bald. in l. fi. §. col C. de fideic.*

Testis deponens per uerbum credo, regulariter non probat.

Testium interrogationes solent fieri ad illius instantiam, contra quem testes examinantur.

1 TV scis, † q̄ qui deponit per verbum credo, licet ipsi non probent, ut hr̄ in c. cum causam. de testi. & l. testium eo. ti. tn̄ si testis concludit rōnem contingentem necessario probat: vnde testis interrogatus super mutuo, dixit: credo, qđ mutuauit. quō scis? respondit, quia præsens fui. & vidi numerare: valet eius dictum, quia attenditur ratio, quę limitat dictum, ut l. quod dictum. ff. de pact. & hr̄ in l. solam. C. de testi. & ita tenet Bald. in l. conuenticula. C. de episc. & cler. & in data opera. C. qui accus. non pos. Et ideo tu, qui es examinator testium pro amico, & vides testem productum per partem aduersam, & interrogatur per collegam tuum etiā examinatorem tuum, si testis deponat per uerbum, credo, q̄ examinator, contra quem testis producitur, dicat non curo. q̄ fit alia examinatio, quia satis bene deponit. nam tale testimonium non ualebit, quia deponit solummodo de credulitate, & ideo sis informatus, quando producuntur interogatoria tua, vt dicas in rubrica interrogationum, si testes examinati dicant se in his scire, uel credere ita esse, vt in capitulis continetur, fiant aliæ interrogationes seu non interrogentur
2 vlterius: nam hoc casu non debebit interrogari testis, qui deposuit se ita crederet † quia interrogationes solent fieri ad instantiam illius, contra quem testes examinantur: vt habetur in dicto cap. cum causam & in cap. per tuas. de testibus quod bene nota.

Cautela quomodo ab executione, nec à pronunicatione de exequendo non possit appellari, & quando possit. xliiii.

1 *Exceptio super executione opposita audiri debet.*
2 *Iudex reijciendo exceptionem, quam reijcere non debet, modum excedit.*

Nota

Nota quod licet ab executione sententiæ quæ est facti, nō possit appellari, ut in l. ab executore. in prin. ff. de appel & in l. ab executione. C. quando appell. non te. & 2. q. 6. §. sunt quorū. uer. ab executione. & habetur in c. nouit. extra de appe. tamen a pronunciatione de exequendo, pōt appellari, ut est gl. in d. l. ab executore. in prin. & ibi no. per Doct. & ideo sumitur in practica cautela, quod quando sententia est lata pro te, quæ transiuit in rem iudicatā, quod realiter eam exequi facias sine aliqua pronūciatione, hoc modo, uidelicet quia iudex dicat, quod exequendo sententiam concedit uictori familiam, & ministros suos ad capiendum debitorem & pignora, uel ad mittendum uincentem in possessionem. ita dicit Ang. de Perusio se multis uicibus procurasse in d. l. ab executore, quia tunc secundum omnes non potest appellari. & idem etiam tenet Ang. de Aret. in d. l. ab executore. in princi. quod nota. Regulare est, quod ab executione sententiæ non pōt appellari, ut dixi in præ-
1 cedenti cautela. † Quærit nunquid sit aliqua cautela, per quam possit appellari, quando iudex est cautus, quia non uult pronuntiare simpliciter, exequatur sententiam, ut dictum est in cautela præcedenti, dicas quod sic. nam tu qui es aduocatus rei, & uis appellare, debes appellare tuam exceptionem, & si ea non obstante exequitur, poteris ex hoc capite appellare, quia iudex debuit audire exceptionē in executiōne, & ea non obstante pronuntiare sententiam exequendam esse, alias diceretur excedere modum. & sic posses appellare, per d. l. ab executore, imo dico plus secundum Ang. in d. l. ab executore. quod si ex forma statuti non possit appellari ab executione, non posset appellari à pronuntiatione ab exequendo, ut est Perusii, cautela est, quod tu aduocatus rei, si uis appellare, opponas secūdum Angelum in d. l. ab executore, aliquam exceptionem ad impediendum executionem. & si iudex pronuntiabit sententiam, uel instrumentum exequendum, appellabitur ex hoc capite, quia reiiciendo tuas exceptiones, mo-
2 dum excedit in exequendo. † Nam iudex reiiciendo exceptionem quam non debet reiicere, modum excedit, ut dicit glos. in d. l. ab executore in uerbo, excedat. & ideo hoc casu, non est prohibita appellatio ab excessu, ut dicit in l. ab executore. & dixi in præcedenti cautela. quod singulariter no.

Cautela ad instruendum iudicem contra appellantem friuole, causa differendi iudicium.

XLV.

1 *Iudicis simplex admonitio uim peremptorij habet, & iussū in uera contumacia constituit, adeo quod postea, si comparuerit, appellare non poterit.*

Si uis illaqueare appellantē causa differendi iudiciū, tu iudex potes uti multis cautelis. Et prima cautela est, quod si appellās comparet infra terminum, & petat apłos in debita forma, rñdeas & dicas. ego non possum tunc tibi tradere, uenias die ultima termini, in tali hora, puta 18. nam tunc si non uenit, & non comparet appellans illa hora, contra dicto iudice à quo, per dictis apłis appellatio
2 manet deserta a : nec accusabitur si ante comparuerit, siue post, ut in Clem. quis. de app. & ita dicit Matthe. de Math in suis sing. notabi. in no 22. quod incipit, nota practicam, quanti pōt iudex. Secunda cautela est, quod iudex assignet sibi appellanti terminum competentem, infra quē appellans iter arripiat causa prosequendæ appellationis, uā si eo lapso, nō incœpit iter arripere, appellatio erit deserta, ut est casus in c. peruenit. 2. de appel. & in c. cū causa. de re iudi. & ibi no. per Doct. in c. personas. & in c. ex insinuatione. de appel. & unde no per Matth. in d. 22. no. & idem et no per omnes Doct. Legistas in l. præses. C. de appella. Tertia cautela est, quod iudex à quo, assignet certum terminum non competentem, infra quem appellans se teneturpræsentare iudici ad quem, quod si non fecerit, appellatio erit deserta, ut est casus in c. personas. de appell. & ibi no. per Doct. & in d. c. ex insinuatione. eod. tit. & d. l. pses. C. de appell. Quarta cautela est, quod iudex à quo est appellatum, assignet & figat terminum appellanti, infra quem præsentet apostolos iudici ad quem, quod si non fecerit, appellatio deserta habebitur, ut probatur per tex. & gloss. & ibi habetur per Doct. in l. præses. C. de appel. & ita etiam tenet Matthe. de Math. in suo notabili 22. Quinta cautela est, quod iudex à quo assignet certum terminum, infra quem appellans debeat facere fidem iudici à quo, qualiter se præsentauerit coram iudice ad quem. infra terminum sibi statutum. ut dictum est in præcedentibus cautelis. quod si appellans non fecerit, secūdum cōem & ueram opinionem

Doct.

Doct. appellatio non erit deserta, quia non reperitur iure cautum, sed tñ ista assignatio termini habebit istum effectum, ꝙ iudex à quo, poterit sñiam suam exequi, nec unq̃ retractabitur executio, nisi demum lata sñia in causa appellationis, si iudicatum fuerit bene appellatum, & male iudicatũ. ita singulr dicit Fede. de Senis in consilio suo 22. quod omnino uide. & idem tenent Doc. in d. c. ꝑsonas. & in c. ex insinuatione de appe. & idẽ tenet Lud. de Ros. in c. 141. singulari, quod perpetuo not. Sexta cautela est. ꝙ per iudicem a quo præfigatur certus terminus competens ad prosequendum appellationẽ, quo elapso, si non fuerit ꝓsecuta, rata manet sententia, & iudex à quo, poterit eam executioni mãdare, nec retractare põt ut est casus in c. cum sit Romana. extra de appel. & hr in c. cum causa. de re iudi. & ca. ex insinuatione. de appe. & in l. pręses C. eo. tit per Lud. de Ros in 161. ĩ singulari, & ꝑ mathe. de Math. in 22. notabili. & intellige prosecutionẽ non appellationis finiendæ, quia talis terminus non põt assignari per iudicem à quo, ut in d. c. ex insinuatione. & no gl. ord. in d. c. cum sit Romana. sed intellige de termino appellationis prosequendæ, uel inchoandæ ui est ca sus, qui ita debet intelligi in d. c. cum sit Romana. & in d. c. cum causa. & intellige omnes prædictas cautelas, qñ iudex à quo detulit appellatione, alias autem si non detulisset, sed incœpisset procedere post appellationem interpositam, non posset assignare aliquẽ de ꝑdictis terminis, ut singulariter not. Inn. in c. fin. extra de accusat. & Lud. de Rosa. in t65. singulari. & habet in d. c. cũ sit Romana. per Doct. Septima cautela est. ꝙ ille, qui credit habere sententiam pro se, faciat, ꝙ iudex admoneat partem, ut compareat in tali termino ad audiendum sñiam. qa si non comparebit in termino, & fertur sñia, ille admonitus per iudicem non poterit appellare. † Et est ratio, quia simplex admonitio iu-
1 dicis, habet uim peremptorii, & constituit iussum in uera contumacia, adeo ꝙ non poterit postea appellare, si comparu erit, ut est glo. ualde no. in l. 2. C. quomodo & quando iu. quę ita uult per illũ tex. & ibi hoc no. singulariter Ange. quod perpetuo tene menti.

a Deserta. *Appellatio deserta censetur per lapsum termini dati ad se præsentandum coram iudice ad quem l. 2. §. fin. C. de tempo appe. Bald & Doct. in l. præsens. in uersic pene iudex à quo. C. de app. c sæpe eod. tit. Item si apostoli infra terminum non petantur. Bart. in l. t. in uer. quæro quid si iudex. ff. de lib d m.*

Cautela, ꝙ ualeat pſ. ꝑ ptio cũ mala fide. xlvi.

1 *Possessor malæ fidei, nullo tempore præscribit.*

1 Vidimus in c. fi. de præsc. ꝙ possessor malæ fide, nullo tꝑe præscribit. & istud debet obseruari etiam in foro ciuili, secundum ueram opin. ut ibi dixi sed cautela est secundum Bal. ad hoc ut aliquis laicus possit præscribere, etiam cum mala fide, & ꝙ omnes præscriptiones sint licitæ, ꝙ fiat statutum in ciuitate generale, ꝙ omnia statuta loquentia de præscriptionibus, habeant uim contractus & consensus utriusque partis, ibi nõ potest dici, ꝙ proprie sit malefides. ff. de reg. iur. l. non fraudantur. facit l. cum donationis C. de transact. & probabibiliter anima sal uatur, & uoluntas ciuium, & bonum publicum obseruatur. & hoc consilium est de ingenio meo. ita dicit Bald. in dicto cap. fin. de præscript. ubi uide.

a Cautela ad hoc, quòd priuilegium a non intelligatur reuocatum per legem generalem illius, qui illud ante concessit, scilicet quod annectatur & incorporetur statutis. XLVII.

Priuilegium. *Priuilegium speciale non censetur reuocatum per generalem reuocationem priuilegiorum. gl sing. in l. decurionibus. C. de silenti. li. 12. & sensit Bal. in l non plures, de sac. sa. eccl. & in l. 1. C. de Iusti. C. confi. & in auth. habita. C. ne fil pro patre. & in l. 2. t col ff. de consti. princ. & And. Bart. consil. scripsi. 7. columna quod est consilium 105. Alex. 4. parte. & And. Barba. in consil. ul. in d. 4. parte, ad fi*

1 *Priuilegium principis statutis additum, quam efficaciam habeat.*

Domini & principes sæpe numero cõcedunt priuilegia imunitatis, & exeptionis alicui benemerito de re publica & processu tꝑis, per legẽ gñalem, cassant & annullant oĩa priuilegia exemptionis per eos concessa. Cautela est, ꝙ non possit reuocari, uidelicet ꝙ faciat inseri in libello statutorũ ciuitatis, qñ ei conceditur hoc priuilegium, & hoc debet inseri, qñ reformantur statuta, uel

1 uel si non reformantur, dicetur: † & hoc priuilegium addatur statutis nris, & pro statuto etiã intelligatur, nam hoc casu, qñcunque dñs uel princeps cassaret omnia priuilegia, tñ nunquam de isto intelligetur in statutis inserto, nisi de eo fieret expressa mẽtio. istud probatur ꝑ gl in aut. qua in ꝓuincia. C. ubi decri. agi. opo. & ibi hoc tenet d. Pau. de Cast.

Cautela ad hoc, ut quis semper teneatur de casu fortuito. XLVIII

1 *Conductor simplex regulariter, quo tempore pensionem soluere non tenetur.*

1 Regula † est. ꝙ simplex conductor non tenetur tpe guerræ soluere pensionẽ, sed non põt recipere fructus, ut l. item quæritur. §. exercitu. ff. loca. Idem, quãdo non põt recipere propter aliquam tempestatem. l. si merces. §. uis maior. eo. tit. & l. ex conducto. §. 1. Idem, quãdo ex alia causa simili ꝑcipere nõ põt, puta ꝑꝑ sterilitatem, ut l. si uno. in prin. eo. ti. & in c. ꝓpter sterilitatẽ. in prin. extra de loca. sed de liuellario dubium est, sed ueritas est, ꝙ non tenetur, ut no. in l. 1. C. de iure emph. per. Doct. & in d. c. propter sterilitatem. Sed cautela est. ꝙ sine dubio in omnibus prędictis casibus teneatur indistincte tam conductor, quam liuellarius ad soluendum pensionem, si instro locationis renunciatum est per cõductorem, uel liuellarium, seu emphyteutam exceptioni doli mali, condictioni sine causa etiam iustæ, & cum consilio, quo. conductor, uel liuellarius se tueri posset a præstatione pensionis, nam tunc tenetur ad solutionẽ mercedis, & si guerra superueniat post locationem. fm Alb de Ros. qui dicit se obtinuisse corã collegio Pergamensi, ut ipse no. in l. item quærit. §. exercitu. ff. loc. & ita dicit in Lombardia obseruari, quod no. bñ.

a Cautela qñ instantia a petit, quod reiterentur omnes termini. XLIX.

a Instantia. *Perit quatuor modis. scilicet, lapsus temporis. Item si absoluitur reus ab obseruatione iudicij ante terminum. Item per renunciationem lis. Item si remittatur. Bal. in mar uersic. instantia. uer. fic. 2.*

1 *Instantia causæ principalis, de iure canonico nunquam perit, secus tamen de iure ciui.*

1 Licet † de iure canonico, instantia causæ principalis nunquã pereat, ut in c. pen. extra de iu. tamẽ de iure ciuili, in casi. ciuilibus perit triennia, in criminal. biẽnio, ita ꝙ nec de cõsẽsu partiũ põtꝫ prorogari, ut est casus in l. ꝓperandũ. in prin. & ibi no. C. de iu. intm ꝙ perempta instãtia, ꝑeunt oĩa acta usque ad litem cõtestatam, & multa, quæ fiũt post litẽ cõtestatam, ut hꝫ plene ꝑ Bar. in l. cũ lite mortua. ff. iud. sol. & no. in l properãdum. in prin. & sic est necesse de nouo incipere processum, ut in dictis iuribus habeꝫ, Sed tu adde hanc cautelã, a quod partes sibi promittant adinuicem per solennẽ stipulationẽ & ẽt per iurm, ꝙ si triennium laberetur ante quam causa expediatur. ꝙ unico cõtextu actor, & reus teneatur producere libellum, & rñsiones, & replicationes, & oĩa acta sigillãtim de nouo. fm l. quæ omnia, cum ibi not. ꝑ gl. Bar. & Doct. ff. de procur. nam tunc licet instantia dicatur perempta iure nullus, tñ in expensis cõdemnabitur, sed proceditur in iudicio de nouo, & si dicatur; cautela non prouidet, ut instantia non pereat, istud est fatendum, tñ prouidet fm intẽtionem partiũ. s. propter expensas. & ne de nouo habeant facere singula acta de tempore ad tẽpus, sicut facta fuerunt in prima instantia, quod bene no. quia ita sæpe practicaui.

a Adde hanc cautelam. *Instantia si pereat cautela est, quod de nouo agatur, & omnia acta uno ictu repetantur Bar. in l. properandum. in princip. C. de iu dic*

Cautela quod non respondens positionib. non habetur pro confesso.

1 *Positionibus non respondens, regulariter pro confesso habetur, licet sententia requiratur.*

2 *Quæstio generalis est illa, quæ omnia capitula cõplectitur.*

1 Ille, qui † non rñdet positionibus, rñ habeꝫ pro confesso, tñ requiritur sententia sup hoc: ut in c. 2. de confes. li. 6. & l. 2. §. quod si actor. C. de iura. calum. Aliquis non respondet positionibus, est ne aliqua cautela, ꝙ ipse nõ succumbat? Dicas quod quidam aduocatus adhibuit hanc cautelam, cum clientulus suus debebat hñi pro confesso, quia non rñdit positionibus, nam fecit causam committi consilio sapientis sub hac forma, quæ essent partes iudicis in diffiniendo, & quia non

non erat pronūciatum.ꝙ positiones haberē tur pro confessatis,non potuit consultor cō sulere super eius positionibus tanꝙ confes satis,& sic stetit actor absque probatione ex forma commissionis.cum nihil nocuerit eū rūdisse.'& ideo tu aduocare partis alterius esto cautus.ne clientulus circunueniatur in forma puncti,qñ transmittitur ad consulendum,dicas ergo,iudex commisit,quid iuris, nunquid diffiniēdū exagitatur?ita dicit Bernar no.in c.unico.in fin.de litis contesta. Et est rō quia qñ pūctatur causa diffinienda,intelligitur de diffinitiua.arg.l.1.§.biduum.cū gl.ff.qñ appel.sit.unde cum uigore cōmissionis.debeat consultor iudicare iñ super causa principali.& sic diffinitiue,&non super interlocutoria.sequitur,ꝙ cum sit pronuntiatum interlocutorie.positiones haberi ꝑ confessatis,ꝙ nec iste,cui est causa commissa,iudicare uel consulere poterit. Sed cum causa committitur,quid iuris?intelligitur est commissum,ut super omnibus consilium.

2 †Nam qō gñalis est oīa capitula complectens. ut l. eius qui in prouincia.ff.si cer.pet unde si cōmittitur alicui qō consulenda.per istum modum.quid iuris?nā si super omnibus consiliū reddatur,non uř consilium reddidisse.arg.ff. de arbi.l.quid tñ.ut dicit not. Bald.in ca.1.in tit.de controuer.inuesti.in usib.feud. & not. per Ange in l.quærebatur.in princ.de testame.fi.& l.si fundum sub cōdōne.§. Stichum Sempronio.de l.1.dixi in repet. c.1.de feud. cog & ideo qñ in casu proposito committitur decidenda uel consulenda,quid iuris?intelligitur ut super omnibus articulus pronūtiet uel consulat,& sic cum reperiat partem fuisse in respondendo positionibus,debet super hoc consulere super causa principali, & sic illum habeat pro confesso condemnando quod bene nota,ut scias practicare.quia erit utilis tam pro actore.quam pro reo.

de reg.iu.Sed cautela est quod iudex [illegible] tum faciat debitori meo, quia stat in domo, uel non uult exire, quod compareat coram ipso sub pœna quinque uel sex lib. [illegible] applicanda fisco.nam si compareat.poterit capi

a a extra domum,si noluerit comparere,iudex condemnet illum in illa pœna fisco applicanda,quam pœnam si non soluet,posset

2 capi etiam in domo.†quia pro criminalibus quis posset capi,& extrahi de domo l.nemo carcerem.C.de exact trib lib.10. nam condēnatus fisco,propter contemptum mandati, dicitur condēnatus criminaliter,iuxta ea,quæ habentur in l.3.ff.de sepul.uio.Item cōdemnatus etiam [illegible]pliciter potest incarcerari & quia est cōdemnatus fisco.potest extrahi de domo,& quando erit ibi positus in carcere poterit ibi pro debito alio condemnari, secūdum ea quæ habentur per Bart.in l.2. de custo.& reo.& in sua disputatione,quæ incipit Lepus captus.& istam cautelam ponit Bar. in effectu in l.sacrilegii.§.fi.ff.ad l.Iul. pecu. Sed circa prædictam cautelam potest duplex remedium adhiberi.primum est , quod si est citatus,mittat procuratorem, uel nuntium.

3 †quia quando quis est citatus,potest regulariter comparere per se,uel per procuratorem.iuxta no.in l.fi.C.de proc. Aliud remedium est,quod si nullo modo compareat,ꝙ ipse potius soluat cōdemnationem uel multam. quam quod patiatur se detineri, ut habetur per Oldr.in l.4.§.prætor.ff. de dam.in. fec Sed contra primum remedium posset adhiberi cautela per iudicem,uide icet quod citeteum,ut personaliter cōpareat , & per procuratorem quia uult loqui secum, &c. nam hoc casu mittendo procuratorem,non excusaretur.facit quod habetur in c.cum dilecta. in uer.personaliter.extra de resc.& in c. fi.§. is autem.extra de off.deleg.

Cautela ad l.plerique in ius uocan. ut inuitus possit quis extrahi de domo. LI.

1 *Domo nemo inuitus extrahi potest.*

2 *Domo pro criminalibus quis extrahi potest.*

3 *Citatus per se,uel procuratorem,comparere potest.*

1 Regula est.†ꝙ nemo inuitus trahi de domo potest,quia domo cuiq; tutissimum refugium est,ut est, dictum in leg.plerique cum seq.ff de in ius uoca.& in l. nemo.

a Poterit capi.*Captura debitoris regulariter fieri potest nisi sit fœmina,uel in domo sed præcedente citatione Bar.in l consentaneum.3 columna.C quomodo & quando in uersic contra hoc oppo de leg.1. Captura in propria domo debitoris pro debito ciuili, non ualet.leg plerique.ff.de in ius uocan. Debitors in domo propria , in qua non habitat , capi potest. Bartol. in l.nec in ea. ff de adulter. Do. Flor . moder.in l plerique . Item in hor e , ad quem non si aditu a domo habitationis. argumen. l.prædys*

l.prediis.de leg 1 & l.elym.pen. col ff de ser. urb. pred. Item in apotheca. Do & Paul.de Cast in d. l.plerique ubi Card. & Bar. tenet contra Bart & Abb.ibi distinguit, & refert opin. Bar.fuisse Host. et uide Abb in c q clericis.de foro comp.in pe. col.

Cautela, quòd ex delicto patris, filius non priuetur successione. lii.

1 *Filius delicto patris aliquando successione priuatur, non tamen agnatus.*

1 PRopter delictum patris etiam aliquando priuatur filius sua successione, & non agnatus. de quo habetur in l.adoptiuuum.ff. de in ius uoc.& in l.2.C de lib. & eorū lib.& in c.pe.si uasal. feu. priue. cui defertatur. sed circa hoc hodie potest adhiberi cautela, qñ proprietas spectat ad filium, & ad partem usufr. qđ pater renunciet usufructui, dicit Ang.in d.l.adoptiuum.quod hoc remedium prouenit in quodam patre, qui calore iracundiæ occidit filium habentem patrimonium maternum, unde ei non poterat succedere, & similiter filii eius uidebātur exclusi à successione, ne patri acquirant, unde alii attinētes ex latere materno dicebāt hæreditatem ad se spectare, pater renūciauit usufructui, & alii fratres obtinuerunt.

Cautela ad hoc quod quis non teneatur de falso, quādo falsis instruentis uel testibus fuit usus lii.

1 *Attestationibus publicatis partibus, quibus interrogationes fieri soleant.*

2 *Responsis petitioni, seu respōsionis cōforme esse debet.*

3 *Paria sunt non respondere, uel clare nō respondere.*

4 *Dominus si ratum habere promittat, quidquid e. is legitime per procuratorem factum, ratihabitio non tenet.*

1 COmmuniter † in causis publicatis attestationibus solent fieri interrogationes partibus, si uolunt uti literis, & attestationibus, & instrumētis bonis, ueris, legalibus, & legitimis, ad hoc ut si dixerint, quod sic, & reperiatur falsitas, puniri possint de falso. & causam amittant, nō quia falsum fecerunt, sed quia falso usi sunt. sed pone, quod quis produxit instrumentum bona fide, qđ credebat esse uerum, postea peruenit ad eius notitiā, φ est falsum, uel fecit examinare testes suos, quos cognouit publicatis attestationibus falsum dixisse, quæ cautela est, φ producens nō teneatur de falso pro uindictorum testium, fm Bal.no.in l.fin.C.si ex fal.instr, φ aut interrogatur pars producens, si uult uti attestationibus, & instrumento probationis pro bonis legalibus, aut non interrogatur, & non ponit, qa illud non est uti, sed usum esse, quando aderat bona fides. sed si interrogatur, dixi cautela est, φ respondeat, ita, φ nō possit cōpræhendi ex uerbis, qđ reputet instrm̄ uel testes falsos, qa esset diffamare se, & alium, & ponere se. & aliū in periculum, nam in talibus multum est periculosa suspitio iudicis, ut l.si aduersarius.C.de fide instr. & l.iubemus C.de prob. debet ergo hocmodo cautus rńdere, qa non reputo mihi hos testes, uel de illo instrō non curo, & usui cedo, ut dicit Bal.in d.l.fi. Nā si interrogatus diceret simpliciter, se uelle uti instrumentis uel testibus, uř fateri illud falsum, ut no.Bal.in d.l.si aduersarius.C. de fide Inst.& consulo, qđ talia potius facias per procuratorem gñalem, q̄ per teipsum iuxta no. in l. furti §.si quis alieno.ff.de his, qui no.inf. & de gñali procuratore, cum libera intelligas, alias procurator gñalis non posset cedere testibus, & instrīs, sicut non posset cedere liti. Alias posset adhiberi alia cautela circa prędicta fm quosdā, uidel.cet, qđ in responsione dicatur, qđ uti intēdit testibus, attestationibus, & instrīs pro bonis, ueris, & legalibus si & inquantum de iure sunt, & non aliter, & alio modo uel sic dicat, qđ uult uti in illis passibus & pūctis, qui sunt in eius fauorem, nec aliter declarare. sed ista cautela procederet, si opponeret à parte. Sed tu dic, qđ p alterā partē posset oppon, qđ nō sit suffi. ien
2 ter rńsum, † qa rńsum debet esse conforme petitioni, seu interrogationi, ut l.1.§. cū adiecit ff.de uerb. obl. sed interrogatio fuit simplex, & rńsio, ergo dicit, qđ ista rńsio nō est clara, & non redditur aduersarius, uel iudex
3 certus: ergo rńsio non sufficit, † quia paria sunt nō rńdere, uel clare non rńdere, ut l.de ætate.§ nihil.ff.de interro.act. sicut dicimus
4 de procuratore, † qđ si dńs pmittat ratū habere, qdquid erit factū legitime p procuratorē, nō ualet. Item, quia iuramētū est indiuiduū, ut no.bal.ī c.i.§.cū auth.de cōtr.inuest. & no.in l.si auus.in pri.ff. usuf. unde interrogatus sup depōne testiū, uidet interrogatus super iuro, qđ est principale, & à quo dependent depōnes, & ideo non potest pro parte

adaptati, & pro parte non iuxta no. in l. Aurel §. idē q̄ſiit, ſi tutor. ff. de lib. leg. p̄ Bar & hoc caſu, ī effectu uoluit Bal. in quodā ſuo conſilio, quod incip. In Xp̄i nomine. amen. decreto caueī, q̄ poſt publicationē teſtium.

Cautela pro illo, qui debet producere inſtrumentum ad partes longinquas, ad hoc ut ſi dem faciat. liiii.

1 *Signa teſt. um quanta in chartis exiſtunt, tanta in ſtrumenta eſſe dicuntur.*

SI aliqui hr̄et contrahere cum aliquo forē ſi, & eſſet neceſſe producere illud inſtr̄m partibus longinquis, eſſet impoſſibilis literarū probatio, p̄p loci diſtantiam, ſi inſtr̄m rumperetur, cautela eſt, q̄ fiat inſtrumētū, & inſinueī de partiū uoluntate, nā hoc facto fides dicti inſtrumēti, nō poterit in dubiū reuocari, ut probaī aut. de fide inſt. in §. nihil. in uerſ. inſinuet. & ibi gl. q̄ incipit. q. d. ſi ibi dubiū eſt, de fide chartæ. & ibi hoc no. Ang. Sed iſta cautela nō uideī ſufficiens, q̄ñ iſtr̄m defertur ad longinquas partes. nam ſi cut negaī inſtrumētum, ita poſſet negari inſinuatio, & conſenſus partium, ſit ideo melior cautela q̄ tu, qui celebras contractū cū aliquo forenſi, uel ciue, & inſtrumētum dēt dimitti ad partes extraneas, ut facias dictū inſtrumētum ſcribere p̄ tabellionem publicū, & ſubſcribere tres tabelliones honeſtos, & ſignare corū ſignis, ad hoc ut non poſſit negari inſtrumētum, ēt manu notarii. & hoc p̄baī p̄ gl. not. in aut. de tabell in §. alias au-

1 tē. ī gl q̄ incipit. caue tibi. in fi. ſq̄ dicit, quāta ſigna ſunt ī chartis. tot & plura ſunt inſtrumenta, ut in §. oportet. de fide inſtr. de hoc ēt no. An. in d §. 1 in aut. de tabe. col. 4. Solet ēt adhiberi cōis alia cautela, uidelicet q̄ à ſine inſtr̄i. uel ēt in alio inſtr̄o officialis loci, ī quo eſt ſcriptū inſtr̄m, ſicut ē prætor, q̄d faciat ſcribere literas de legalitate notarii, dicēdo, notum, ſit oībus, q̄d notarius q̄ ſcripſit tale inſtr̄m, ponēdo principiū & finē, eſt bonus, uerus. & legalis notarius, & q̄d eius inſtr̄o adhibeaī bona & plena fides. &c. & opponatur ipſius officialis ſigillum, iuxta not. in c. i. & 2. & in c. inter dilectos. de fide inſtr.

Cautela p̄ illo, q̄ aliqd perdidit in ludo, lv.

1 *Ludo aliquid ſurripiens, nedum actione pœnali non tenetur, ſed nec iudicio rei perſecutoria.*

SI aliquis ſcholaris, uel alius per ludū amiſit pecuniā, libros, uel alia bona, iuxta ea q̄ hr̄r in aut. aleaiū ludus. C. de reli. & ſum fu. & de aleato. & in toto ti. ff. de alea. ad hoc ut ipſe poſſit recuperare illud, q̄d p̄didit in ludo, & tāiūdē, cautela ē utilis, q̄d ille, q̄ p̄didit, iterū uadat ad ludendū cū illo q̄ uicit. & ſurripiat, ſi pōt ēi furto, illud q̄d perdidit pecuniā, uel aliquid de bonis uincētis dū eſt in ludo, & iſto modo ſatiſfaciat propria aucto-

a ritate a, & erit ſecurus, q̄a nō poterit cōueniri ab illo, cui ſurripuit, q̄a nō cōpetit actio, ut eſt tex in l. fin. in pri & ibi hoc no. Ray. & Flo. ff. de alea. q̄dūt, q̄d p̄ illū tex. Ray. ita cō ſuluit cuidā ſcholari ſuo, & dū poſtea eſſet accuſatus de furto ipſum defendit ita. quod

1 fuit abſolutus. † Et adde & intellige. q̄d talis ſurripiens in ludo nō tenetur, nedum actione pœnali, ſed nec iudicio rei p̄ſecutorio, q̄a illud edictum de aleatoribus, q̄d denegat iudicium, loquitur ſimpliciter, & intelligitur tam de iudicio pœnali. q̄ rei perſecutorio, & ita intelligit Ioā. An. illum tex. in c. ubi periculum. pen. col. de elect. in 6. in nouel. & iō pro hoc concludo. quod ille, qui ſurripuit in ludo, ut dictum eſt ſupra, quando perdidit, non ſolum poterit conueniri actione de furto ſed etiam ad reſtitutionem rerum furto ſubtractarum, quod tene perpetuo menti.

a Propria au. *Ludens poteſt propria auctoritate auferre uel furari, id q̄ in ludo amiſit, uel aliquid æquiualens. l. 1. in prin. & ibi Ra. & Flo ff. de alea. & nec tenetur pœna furti uel bono. rapt. nec ad reſtitutionē. Io. An ſing. in c ubi periculum. de elect. in 6. no. in ulti. col. q̄ uerū ſi furatus eſt in ipſo ludo & tēpore ludi. nō ſi poſt Bar ī d. l. 1 ſed uide id. l. 1 §. 2.*

Cautela pro illo, qui impetrat à principe, q̄d non teneatur ſoluere onera, ſeu alias præſtationes. lvi.

1 *Conceſſiones Imperatoria per importunitatem factæ eſſe præſumuntur.*

2 *Bona alicuius rebellis, ſi quiſpiam à principe impetrauerit, impetratio & conceſſio non ualet.*

ET eſt cautela pulchra, quā multi ſæpenumero, & maxime milites impetrāt à principibus uel dn̄is, quia non tenentur ſoluere onera, & præſtationes & ſimpl̄r ea impetratio, eſt nulla ipſo iure, ut eſt caſus no. in l. na-

1 uicularii. C. de decur. lib. 10. † ubi Imperator uult, q̄d cōceſſiones & exceptiones factæ ēt

per

per Imperatorē, non ualeant, & præsumatur esse factæ poti⁹ p importunitatē, q̃ φ Imperator ita uolerit p tex. in l. 1. C. de pe. bo. su
2 bla. li. 10. † ubi habet. φ si aliqs impetret bona alicuius rebellis, non valet impetratio, & cōcessio. Sed cautela est, vt sic Impetrationes ualeāt. φ dicatur in priuilegio, & concessione exceptionis in specie, nō obstāte l. nauicularii. C. de dec. & in 2. casu in impetratione bonorū rebellis dicatur, nō obstāte l. 1. C. de pe bo. subl. qa tūc bñ ualerēt dictæ cōcessiones ut no. Bar. in d. l. 1. & est singulariter no. contra similes impetrationes, & uide in seq.

Quando contumacia procuratoris noceat domino a. lvii.

a Noceat do. *Contumacia procuratoris nescientis respondere, an domino noceat, uide Bald. in add. Spec. de procur. uersicul. si procurator respondet. Item contumacia procuratoris nocet domino, in his quæ pertinent ad processum causæ. non quo ad mulctam imponendam, nec quo ad alias pœnas. Bartol in l. dum qui. in ul. no. C. de procu. & ibi Bald. in 5. no. ui. Bartol. in l. quamuis. in ult. columna. uers. 3. consueuit dubitari. ff de dam. infec & in l. quoties. C. de dign. lib. 12. & in l 1. §. si procurator. in 1 quæst.*

1 *Contumacia est aliquid non facere.*

2 *Contumaciam, dominus mittens procuratorem, quibus in casibus non incurrat.*

3 *Contumacia procuratoris, an & quando domino nocere habeat remissiue.*

4 *Indefensus dicitur is, pro quo generaliter uocatis amicis & coniunctis, nemo comparuit.*

5 *Mandato generali negociorum, delictum non continetur.*

Iste articulus, an cōtumacia procuratoris noceat dño, est quotidie in usu, & à nemine declarat. ppea dicatis sic, φ primo uidendū est, qd sit cōtumacia pcuratoris, & quæ dñi, super quo pulchre loquitur Bar.
1 in l. cum filius. §. in hac. de uerb. ob. † Dicatis ergo, quòd contumacia est, aliquid nō facere, & ideo contumacia dr illius, cui facere principaliter erat iniunctū, & ideo si dñs citatur, & mittat procuratorē, qui non cōparet, non excusatur, mittēdo procuratorem, allegat text. in l. procuratorem. §. tutores. ff. mand. & no. Bart. in l. non distinguemus. §. pen. ff. de arb. qd uerū est, si procurator non comparet prima vice ad litem, si postea non comparet, dr cōtumacia pcuratoris, ut no.
2 Bart. in d. §. in hac, quod tñ dixi, † φ si dñs citatur, & mittat procuratorē, qui non comparet, dr contumacia dñi, non procuratoris. Fallit in quatuor casibus. Primo fallit, qñ casus fortuitus contingit in persona pcuratoris, pp quem non potuit comparere, ut l. cū à matribus. C. qui pet. tu. Fallit secundo, qñ in personā procuratoris non contingit casus fortuitus, tñ aliud impedimentum eū de iure cōi excusans, secus si sit impedimētum excusans eū de iure speciali. ut declarat Bar. in d. §. in hac. Tertio fallit, fm dñm meum, ubi requiritur dolus dñi, in missione in possessionem ex secundo decreto, in personalibus, ut l. Fulcinius. §. qd sit latitare. ff. ex quibus causis in poss. eatur. nam cōstituere, procuratorem, q non comparet, est culpa, ut l. eum qui rem. in fi. ff. cōmoda. & l. cū plures. §. seruum. ff. loca. ideo ex contumacia procuratoris, non fit missio contra dñm. Ista tamē proprie nō est fallentia, ut vi, quia pat uerū est dicere, φ est contumacia dñi, & nō procuratoris, licet nō sit talis. pp quam fit missio, ex secundo decreto. Quarto, & ultimo fallit, qñ procurator talis constitutus à dño, qui cōi opinione reputabatur idoneus. nā hoc casu, dñs constituens, liberabitur à culpa, ut l. argentum. in fi. ff. cō mo. hæc tñ constitutio non sufficeret in via, in qua proceditur cōtra carentem culpa, ut in missione ex primo decreto, quæ fic ēt contra absentem ex probabili causa, vt no. in l. ignorare. ff. de
3 testam. mil. † Sequens articulus est, vtrum contumacia pcuratoris noceat dño. in quo articulo Bart. plenius locutus est in l. 1. § si procurator. ff. si quis ius di. Istæ sunt cōes conclusiones, & non uetæ, qñ non factum procuratoris, prima facie sonat in delictū, ut non comparet ad iudicis mandatum, tūc si agitur de his, quæ sunt modici præiudicii, ut mittere in possessionem, ex primo decreto, contumacia procuratoris nocet dño, casus in hac lege, quæ ita cōiter intelligatur. Si uero agitur de his, quæ sunt magni præiudicii, ut est missio & secundo decreto, contumacia procuratoris non nocet domino: ut l. hoc amplius. §. fin. ff. de dam. inf. & in l. cum usufructuario. ff. si ex noxali causa agat hoc ultimum fallit, nisi dñs sciens procuratorem hoc non fecisse, nō purgauit eius mo-

tam, ut l.2.C.de exact.mil.ann.lib.10. Et ita intellexit Bart.l.non solum tn prin.supra de procur.Sed tunc nocet dño propria cōtumacia,in nō purgādo,nō aūt cōtumacia procuratoris, hæ sunt cōclones,in quibus cōiter trāseunt ignorantes,& nō ueræ.Et primo falsa est illa cōclo,fm dñm meū, ꝙ ex cōtumacia procuratoris fiat missio ex primo decreto contra dñm, allegat ille tex. ubi est casus ad litam in contrariū,q tex non vult,ꝙ ex sola cōtumacia procuratoris fiat missio,sed dicit, ꝙ post contumaciam procuratoris, iudex dēt deliberare, an debeat mittere ex primo decreto, & cōsiderare an dominus sit in defensus,quasi sentiat,ꝙ sola cōtumacia ꝓcuratoris nō faciat videri dñm indefensum

4 † Is.n.dr indefensus, ꝓ quo gñaliter vocatis amicis,& coniunnctis,nemo apparet.Litē ait prætor §.si.cum l.seq.ff. qui.ex cau.ma.& l. hoc aūt.§.1.ff.ex qb.cau.in pos.eatur,& no. gl.in l.2.eo.tit.Item non est vera cōclo,ꝙ in his,q sunt grauis ꝑiudicii, cōtumacia ꝓcuratoris non nocet dño ꝓ hoc allego uobis casum in c.suborta.de sent.& reiud.ubi ꝑ ꝑcōtumaciā ꝓcuratoris, fertur snīa diffinitiua cōtra dñm,quæ est magni præiudicii.Ang q cognouit dicta Bart.non esse vera, dedit aliā doctrinā,nec distinguit,an sonet in delictū, vel nō delictū,nec inter ea quæ sunt magni, uel parui pręiudicii.Sed prima cōclo eius est ista,quam et sequitur Bal. ubi requiritur uera dñi contumacia,hoc est dicere,dolus dñi,cōtumacia procuratoris, nec dñi, non nocet dño, ideo ex contumacia procuratoris nec dñs mulctatur,nec excluditur à beneficio appellandi,in hoc ultimo, de beneficio appellēdi,Bart.idem tenet in alia rōne, quia benefi. cium appellandi,est magni præiudicii. Secūda cōclo Ang.est,ubi sufficit ficta contumacia dñi,cōtumacia ꝓcuratoris nocet dño,qa cōtumacia procuratoris,est ficta cōtumacia dñi.Ex hac cōclone,sequuntur infinitæ illationes in practica.Prima est,ꝙ si procurator actoris deseruerit causam, cōdēnabitur dñs in expensis,ex cōtumacia procuratoris, hoc intelligit Innoc. extra ut lit. non cōtest c. 1. Bar.vero in l.1.si procurator.ad fi. ff. si quis ius dic.vl cōtrarium dicere,dicēs, ꝙ sicut ex procuratoris cōtumacia dñs non mulctatur, ut l. t.§.si procurator, ita nec condemnatur in expensis,vel interesse, quia illa duo à pari

5 procedūt,ut d.§.si procurator.& §.seq.† Itē sicut in mandato gñali negociorū, non cōtī net delictū,vt l.si procurator. ff. de cōd.ind. & in l.si pt.ff.quæ in frau.cred.ita nec in mādato vnius causæ, intellr mandantis contumacia,in aliqua parte.Subdit tñ Bar.singulariter ibi.ꝙ hoc casu damnatur dñs per uiam excipiendi, qa poterat sibi denegari audientia,donec soluat sibi expēsas, & delictū procuratoris,facilius nocet dño,ut causet exceptionem contra dñm,quam actionem,ut dr in delicto in faciendo, dñs meus in hoc articulo allegando, dixit distinguēdam inter expensas,rōne uictorię, & rōne contumaciæ. Si quærimus de expensis,rōne uictoriæ, contumacia procuratoris nocet dño,si dedit speciale mandatū ad causam,alias si cōtumacia nō noceret, snīa lata contra procuratorē, diceret ur lata contra gestorē,sine mandato,& non ꝑiudicaret dño,nisi ratum hrēt.l.3.§.stipulatio.ff.iud.solui.qđ est falsum, ut in d.c. suborta.In expēsis uero, q ueniunt rōne absentiæ, Raph. sequitur Bart. ꝙ contumacia procuratoris nō nocet dño,ꝑ suas rōnes. Secundo seqtur ex dictis Ang.ꝙ concordet cū Bart.in illo artic.procurator nō appellando infra 10.dies. præiudicat dño, moueē tñ diuersis rōnibus Bart. hoc ideo, quia non appellare,nō sonat in delictū Ang.hoc ideo.qa ibi non appellando,non requiritur uera dñi cōtumacia. Aduertatis tñ, qa est una gl. quā non allegāt.ꝙ est multū singularis in l. 1. in si.ff.cu app.sit.quæ dixit,ꝙ ita demū non appellādo,procurator ꝑiudicat dño, si non est soluēdo,& solet illa gl.allegari ꝓ modernos in auth.hodie.C.de ap.Itē sequitur ex dictis Ang ꝙ si procurator rei citatus peremptorie nō cōparet, & cōdēnatur, talis citatio nocet dño.quia in peremptoria non requiritur uera dñi contumacia.sed sufficiūt tres denūciationes,ut l.ad peremptorium.ff.de iud.& in l. tres denunciationes. C. quō & qñ iudex, & hoc satis probatur in d.c.suborta. contrariū tenet Bart.in hoc,dū vult,ꝙ in his,quæ sunt magni præiudicii,contumacia procuratoris, non nocet Raph.concordat istas opin. ꝑ distinctionem,an procurator sit soluendo,uel non,& dixi in proximo artic. Vltimo sequitur ex dictis Ang.ꝙ interpositione secundi decreti facienda in reali,in qua sufficit ficta contumacia domini: ut l. si finita. §. si forte. ff. de dam infect. ex contumacia procuratoris,fiet missio ex secundo decreto cōtra domi-

dominum.& hoc casu Bart. male loquitur, q tenuit indistincte, q missio nulla ex secundo decreto, fit contra dominum ex contumacia procuratoris. sed debet Bar. saluari in missione in possessionem, quæ fit ex secundo decreto super personalibus, quæ requirit dolum domini, & latitationem, ut l. Fulc. §. quid sit latitare ff. qbus ex caus. in poss. eat.

Differentia, quomodo legatum sit nõ scriptũ, uel caducum. lxviii.

1 *Homo mortuus, non est homo.*
2 *Legatũ non capit uires nisi post testatoris mortem.*
3 *Conditione quidquid est, non est in obligatione.*

PRo non scripto legatum est, qñ testator relinquit alicui, qui erat mortuus tempore testamenti, siue legati, quod caducum est quando legatarius, siue hæres uiuebat tempore testamenti, siue legati, sed mortuus est uiuo testatore. Caducum legatum uel institutio est, quando legatarius, uel hæres mortuus est ante testatorem, pendente conditione legati, uel institutionis. Et his casibus deuenire debet, portio istorum, in substitutũ specialiter eis datum, secundo in coniunctũ siue hæredem aut collegatarium. l. unica. §. cum triplici. C. de cad. toll. Ratio primæ decisionis est, quia si relinquitur mortuo, relin-
1 quitur ei, qui non potest capere †: quia homo mortuus, nõ est homo, ut l. seruum manumisso. ff. de cond. indeb. nec hæres illius mortui poterit habere post quam non habuit fundamentum in persona prædecesso-
2 ris sui. † Ratio secundi. s. quasi caduci est, qa legatum non capit uires, nisi post mortem testatoris. l. a Titio. ff. de fur. Ratio tertii dicti est, quia postq̃ est pendente conditione, & sic antequam purificetur conditio, debet
3 annullari legatum siue institutio: † quia id quod est in conditione, non est in obligatione. l. cedere diem. ff. de uerb. sig. & l. si quis sub conditione. ff. si quis em. ca. test.

Cautela pro appellato, quando appellans non appellauit infra x. dies a. lix.

a Decem dies. *Appellatio post 10. dies si fiat, & opponatur contra eam, si premuniet ur esse procedendum super ea, males processit & appellatio infra decem dies præsumitur facta à die sententiæ Lud. Pon. in l. sciendum. 2 col. de uerbo oblig. & Rota in decis. 319. si possessor. in no.*

1 *Sententia lata si quispiam grauatur, infra 10. dies appellandum est, siue fuerit diffinitiua, seu interlocutoria.*
2 *Negatiua non semper onus probandi in aduersariũ transfundit.*

1 QVando † est lata sententia, si grauatur, appellandum est infra x. dies, siue sit diffinitiua, ut in auc. hodie. C. de app. & ĩ c. qđ ad consultationem. ad fi. de re iud. in c. cum dilecti. de eccl. cũ si. siue sit interlocutoria, ut ex tex. cum gl. no. in c. significauerit, extra de testi. & ideo, si aliqui appellauerunt post 10. dies, non tenet appellatio, ut dictis iuribus. Sed dubium est, q si esset appellatũ post 10. dies, qualiter debet opponi p appellatũ, qđ nõ sit appellatũ t pe debito. Et dic, q cautela est ẽm Io. An. in c. Rom. §. si uero. de app. in 6. quem sequit ibi Dom. uidelicet q appellatus dicat, nego appellatum infra 10. dies, & nõ dicat appellatũ fuisse post 10. dies. Et hæc cautela utilis est p p duo. Primo, qa non sequtur, quia si appellauit post 10. dies, ergo non prius, quia potuit prius appellare, extra de testi. cum tu. Secundo, quia utilis est p p negatiuam, quia negando transfundit in eum ius probandi, ut ff. de proba. l. ei qui dicit. sed Do. ibi dicit, qđ ista secunda ro no est bona
2 †: negatiua non semper transfundit onus probandi aduersarium, ut no. in c. super his. extra de accus. & not. in c. i. de confes. lib. 6. Nam scire debes, qđ qñ quæritur an aliquis appellauerit cõgruo loco & t pe, uel apostolos petierit, uel suã causam prosecutus fuerit, tunc sine dubio ille qui appellat, debet p bare, ut l. litigatoribus. & l. eos. in fi. & l. pen. C de app. ut no. Spec. in ti. de citatione. §. sequitur uiuere. iuxta prin. & de app. §. qualiter autem appellatio. uer. & aduerte. & ita dicit etiam Arch. 2 2. q. i. an fi. & & adde, q dixit idem Arch l. dist. ff. qs præpostere, præsumitur in teporis solemnitas, uidelicet quod infra 10. dies fuerit interposita, appellatio, ut uult Bal. in auct. hodie. C. de app. & Lud. de Ros. in l. sciendum. ff. de uerb. oblig.

Cautela qũo iurabit ille, qui soluit nemine pręsente, illi qui mutuauit etiam nemine præsente, & repetitur per eundem. lx.

1 *Mala da pati debemus potius, quã male cõsentire.*
2 *Iuramentum super una re tantum, & de eodem tempore indiuisibile dicitur.*

SI mutuaui tibi centū in camera, & tu restituisti mihi similiter nemine pñte, & postea peto a te ista cētū, & uolo stare iuro a tuo, uel tibi facio unā pōnem, q tibi mutuaui cētum, an licite, & secure possis iurare. Et uī q non, quia si tu iuras, q tibi mutuaui, compelleris ad restituēdum, et si diceres, sed ego tibi restitui, qa nō crederetur tibi super rōne, iuxta not. per Cy. in l. 2. C. de do. ante nup. & singulariter p Bar. in l. Aurelius. § idem quæsiit. ff. de li. leg. & per Bar. in l. una. C. de conf. & per Ant. de Bu. in c. ex parte decani. de rescr. sed si tu iuras, qd non mutuaui, iuras falsum: ergo, &c. gl. in c. cupientes in uer. malignantium. de elect. in 6. facit, qd possit iurare, ex quo ī ueritate nō tendit in præiuicium alterius, et quia tu habes ius in pricipali causa, & quia liberas animā fratris à pctō, quia si bis solueris, illicite retinebitur, ut in reg. bona fides. de reg. iu. in 6.

1 †Potius debes omnia mala pati, q̄ in cōtrariū s. q̄ malo consentire. quod me causa. in c. factis. Itē, quia principaliter iurm præstat Deo, cui non est mentiendum, ut no. Pet. de Anch. in d. c. cupientes. sed Ioā. de Imol. in d. c cupientes. dicit, qd posset forte dici, qd il- a le nō tenetur rñdere tali positioni, subaudi, nec tu iurare, an mutuauerit, ergo, &c. sed solum debet iurare, an debeat, seu debitor sit: cu hoc psuadere debeat æquitas iudicantis, ut calumniis, & malitiis obuietur, ar. l. in fundo. ff. de rei uend. facit l. ubicunque. ff. de interrog. act. posset et forte fm eum iurare: iuro qd si mihi mutuasti, tibi restitui, & sic nō fateretur pure intentionem actoris, ita ut ex illa posset se fundare, sicut dicit de opponente exceptionem, ut in reg. exceptionē. de re. iu. li 6. facit, qd no. in l. si quidē. C. de excep. & c. cum uenerabilis. extra eo. ti. Dicit etiā Io. de Imo. qd si iudex arctaret te ad respondendum pure super depone mutui, uel sup iuro delato, posses dicere iuro, q nō mutuasti mihi aliquid, p quod tibi obligatus su, & tunc dicit uerum, & repellit cauillationē aduersarii, & ut e quod no. Arch. 4. q. 1. nullus, & sup in effectu uult Do. de S. Gem. in d. c. cupientes de elect. in 6. quod no. singulariter, quia quotidie potest cōtingere de facto. Et bene aduertat reus, quia si sibi defertur iuramentum simpliciter, si recepit centum in mutuo, qd non rñdeat habui. & tibi restitui, quia rñdet ultra delationem sibi factā, nā iuramentū non fuit sibi delatum super restōne, ergo iuramentum in illa parte nō accedit. ar. l. 3. §. 1. ff. de iureiur. cu si. licet quidā dicant, quod hoc casu debet in totum stari sacramento, uel in totum non stari, cum iuramentum sit indiuisibile, & quia sicut potuisset negare totū, & non negauit, præsumitur, quod in oibus ueritatem dixerit. nā hæc

1 opinio non est uera, p d. l. 3. §. 1. † & licet iuramentum dicatur indiuisibile, uer est super una re tm, & de eodem t pe, sed super diuersis rebus, uel factis, uel temporibus secus, ut hic, & maxime ubi iuramentu defertur super uno tm. Nec ob. qd negare potuisset totū, qa dubitauerit ne sibi probaret, & sic apparet ipsum false iurasse, quia forte confessus fuerat mutuū sibi factum, sed bene sciebat, qd non potuit sibi probare contrarium, si restituat, unde potius uoluit confiteri mutuum, sicut erat rei ueritas, & dicere se restituisse, quod erat falsum q̄ simpliciter negare mutuum. unde ego teneo, quod talis responsio posset diuidi, & acceptari per deferentem. Sit ergo cautus reus, ut ita iuret, ut supra dixi secundum Imo. & bene.

a Iuramento. *Iuramentū illicitum quot modis dicitur. Arch 22. q 3. & quando sit licitum Imo. in c. uenerabilem. de ele. Iuramentum finit rem, & facit dici rem finitam Item iuramentum habet maiorem auctoritatem, quàm res iudicata. Spec. de exce. §. 3. post uer. sed pone in causa. imò econtra in Spec. de rest. in int. §. 2. uer. sed nunquid contra hoc.*

Cautela pro uendicāte uxorē, quā ptius despōsauit per uerba de futuro secura copula. lxi.

1 *Promitto non accipere alium in uirum nisi te, sicuti rusticæ Patauinæ communiter faciunt, ut fiunt uerba de futuro.*

MVltoties est contētio inter duos uel plures de aliqua uxore diuite, quia quilibet cupit eā habere, & quilibet asserit eā sibi promisisse, sed illi qui sunt cauti, & uolunt esse uictores, querāt habere rem cum ea, ita quod subsequatur copula carnalis, quia tūc etsi promisisset alteri, primo p uerba de futuro, & postea etiā promitteret p uerba de pñti, non ualeret, etiā si iuramentū interuenisset, & ille cum quo copula est secuta, dēt præualere, ut probat in c. pe. & in c. si inter. & in c. is cui. extra de spō. Sed si cum uno primo contraxisse matrimonium, per uerba de præ-

pñti, illud matrimoniũ prævaleret secundo, & si in secundo subsecuta fuisset copula carnalis, ut est casus in d. c. si inter. Et ideo si cupis habere uxorem, sis cautus, quia si promisit alteri primo per uerba de futuro, sicut faciunt communiter puellę, & maxime rusticæ, † quæ dicunt promitto non accipere alium in uirum, nisi te, nam hoc casu prouideas, quod tecum sequatur copula carnalis, & habebis eam in uxorem Sed si mulier contraxisset per uerba de pñti cum alio, caueas, ab ipsa, quia si millesies tibi promitteret, & copula secuta etiam cum iuramẽto, staretur primę promissioni, & non secundæ, etiam iuratæ, & copulatę, ut est casus in d. c. si inter. Et ad hoc, ut ista cautela producat effectum, quando est secuta copula cum uno, & prius promisit alteri p uerba de futuro, & est quæstio in iudicio, ut matrimonium prævaleat, est opus cautela, uidelicet quod ille, cũ quo est copula subsecuta deducet, & probet, qđ primo præcesserit promissio per uerba de futuro sibi facta: & qđ deinde secuta est copula, secus si probaretur econtra, quia primo interuenit copula carnalis, & deinde secuta est promissio carnalis per uerba de futuro: & in teruentus copulæ non sufficiet, nisi probaret quod promissio, & copula subsecuta esset, ut est casus, & ibi hoc no. An. de But. in c. ueniẽs 2. & ibi per Doct. de spon. facit quod no. Bar. in l. non solum. §. sed ut probari. ff. de no. op. nun. & ideo sis cautus, ut articules, quod promissio præcessit copulam.

Cautela quod coniuges ante matrimonium faciant pacta inæqualia *a*. L X I I.

a Pacta ineq. *Pacta de lucranda dote, & donatione propter nup. inæqualia non ualent l. ex morte. C. de pact. conuen. tam super dote, cum auth. ibi posita, nisi fiant ante mat. contractum per uerba de præsenti. Inn. in c. donatio. de don. inter ui. & ux. & Ang. in d. l. ex morte. Et an. & quando pactum de lucranda dote ualeat. uide in l. 1. & 2. ff de pac dot. in l. ꝗ scitis. cum gl. de bo. quæ li. Doct. in l. 2 sol. ma.*

1 *Donatio propter nuptias, regulariter æqualis cum dote esse debet.*

2 *Pacta inæqualia matrimonio constante prohibita sunt, quoniam donationem sapiunt.*

1 Debes † scire, ꝙ licet donatio p p nuptias debet esse æqualis cum dote, & pacta de lucrãdo dotem, & donationẽ propter nuptias, in totum uel in partem debent esse ęqualia alias non ualerent, ut hr in auth. de æqua. do. in pr. & in l. ex morte. cum aut. ibi posita. C. de pac. cõuen. & Inst. de do. §. est & aliud. & in c. donationis. extra de do. inter uir. Sed cautela est, quod dicta pacta & in æqualia facta ualeãt, uidelicet ꝙ fiant anteꝗ contrahatur matrimonium de pñti, qa tunc bene ualebit. Et 2 est rõ † qa pacta inæqualia sunt ꝓhibita constante mẽmonio, qa sapiunt donationem, q̃ est ꝓhibita, ne mutuo amore se spoliẽt, ut l. 1. ff. de do. inter ui. & ux. q̃ rõ cessat, ante contractũ matrimonium, & ista est doctrina singularis Inn. in d. c. donatio. quam sequitur ibi Anto. de Bu. & An. fecit festum de ea in d. l. ex morte. C. de pac. conuen. quod bene no. quia nũc est in facto.

Cautela quibus uerbis utatur princeps in priuilegio *a*, ad hoc ut intelligatur ab omnibus muneribus aliquem liberasse. L X I I I.

a Priuilegio. *Priuilegium qualiter sit impetrandum in Spe. de resc. præsen. §. 11. Priuilegium derogãs statuto, intelligitur etiam de statuto futuro. Vide Flor. no in l. si serum. in prin. de serui. urb. præd. & Bal. in l si mihi, & tibi § in legatis de l. 1. uers. ult. di. & tenet Rey. de for. in l si ita legatum esset. de auro & arg l.*

1 *Priuilegium immunitatis generale, in muneribus, & honeribus, de personalibus tantũ intelligitur.*

2 *Munera ordinaria, & extraord quæ sint.*

1 Quia † priuilegiũ immunitatis, siue exemptionis gñale intellr de ꝑsonalibus uñ in muneribus, & oneribus. ut est tex. cum gl. ord. in l. 3. C. de mun. patrim. li. 10. ideo cautela est. ꝙ in priuilegio dicat̃, ꝙ princeps concedit immunitatẽ, exẽptionẽ ab oĩbus muneribus, & oneribus, & ꝑsonalibus ſm Bart. in l. uacuatis. C. de dec. li. 10. Itẽ cautela est, ut dicatur de muneribus, & oneribus, ut est tex. in l. cũ muneris publ. ff. de mun. & one. & Bart. in d l. uacuatis. Itẽ cautela est, ꝙ dicat̃ ordinariis, & extraord. alias in dubio solũ extraordinaria uideret̃ remissa, ut est tex. l. is q mune ris pub. ff. de uac. mu. & est tex. cũ gl. in l. criminalis C. de dec. li. 10. & no. Bar. in d. l. uacuatis, & in l. 2. ff. de iur. imm. ubi de his omnib. 2 dicit. † Quæ aũt sunt munera ordinaria, & extraord. uide Bar. in l. 2 de iu. imm. & in l. oẽs oĩno. C. de ann. & tri. li. 10. & uide omnino. Bar. in l. 1. in ult. col. in princip. C. de mun. in quo

lo.& in l.unica.c.de uac.mun.pub.eo.lib. & in l.fi.C.de agr.& censi.lib.ii. & in l.licitatio. §.mercatores.ff.de pub.per.Bal in l. 1. §.in q bus.in ul.col.uer.4 punitur.ff.quod cuiusq; uniue.no.item est alia cautela,quod dicatur ẽt de muneribus,quæ imponerentur ratione guerræ,alias in dubio ab illis quis non uidet exẽptus ꝑ priuilegiũ,ut eleganter no.Cyn.& Albe.in l.si ex toto.in princ.ff.de l. 1.quod est ualde no.Et ex prædictis oĩbus,ut priuilegiũ exẽptionis oĩa includat dicatur sic,talis con cessit priuilegiũ exẽptionis & immunitatis ab oĩbus & singulis muneribus,& oneribus & realibus,& ꝑsonalibus,& mixtis, & ordinariis,& extraordinariis,& ab illis etiã,quæ imponerentur ratione guerræ, & de omnibus aliis cuiuscunque generis, quocunque modo,& qualiscunq; imponerẽtur.uel inducerentur in gñe,& in specie,nõ obstãte l.uacuatis.C.de decu.& ista forma complectitur plenissime exemptionem,quam bene no.

Cautela qualiter arbiter sentẽtiabit ultima die sui compromissi. LXIIII.

1 *Arbiter usque ad ultimum diem sententiam facere poterit.*

SAEpe contingit,ꝙ de lite inter partes fiet compromissum uoluntarium, duraturũ usq. ad certũ tẽpus:puta duorũ mẽsiũ,& actor nihil probat,& non prosequitur causam , & se absentat.ꝑ ꝙ expirat eius iurisdictio , ita,ꝙ actor licet pereat prima instantia,poterit de nouo incipere & agere,ut habetur in l. ꝓperãdum.§.i.de iud.Sed cautela est.ꝙ reus expectet usque ad ultimum diem , quo finitur compromissum,& petat,ꝙ arbiter ferat

1 sententiam diffinitiuã.†qui poterit & debebit hoc facere,ut probatur in l.si de meis §. cũ l.seq.ff.de arbi.& not.Inn. in c.sup eo. de app.& Spe.in ti.de sen.§.nũc uidẽdũ.uer. nũ quid autem & ꝑ Bal.in aut.ei qui. C.de tẽp. appel.ꝙ illa assignatio termini in compromisso operatur,primo ꝙ habet uim termini peremptorii secundo assignationis termini probandum,tertio,quod possit ferri sententia diffinitiua & ita consuluit Bal.Sed cõtra consi.Bal.fuit iudicatum,& ideo cautela est, ꝙ reus petat assignari terminum ad ꝓbãdũ actori,quod differat usq. ad ultimum diem compromissi,& petat actorẽ citari ad audiẽdũ sñiam,& hoc modo sine dubio põt arbiter ferre sñiam absolutoriam diffinitiuę , de quo nihil erit probatũ.& idẽ in fin qñ causa iudici delegatur ad tẽpus de consensu partium.de quo dic per Bar.& Doct.maxime ꝑ Pau.de Cast.in l.admonendi.ff.de iureiut.& per Ant.de But.in c.fi de iureiur.

Cautela ad hoc,ꝙ decem annorum pręscriptio quæ communiter introducitur per statuta,non obstet. LXV.

1 *Agendo uel ab excipiendo in multis casibus quisq. repellitur.neq. pscriptioni renunciare potest.*

2 *Statuto si caueatur , quod debitor 10.annis præscribatur,licet renunciari non possit,tamen aliud remedium competere potest.*

1 IN multis†casibus quis repellitur ab agendo uel excipiendo ꝑꝑ prescriptionem legalem uel statutariã,& tñ præscriptioni renunciare non põt,ut no.in l.1.ff.de usuc.& in l.nemo potest.ff.de lega.i.Sed cautela est, ꝙ nec præscriptio possit obesse,ut agatur,& conueniatur in instrumento,quod finita prę scriptione iterum deberi,incipiat,& toties incipiat deberi,quoties præscriptio complera fuerit,ut probatur no.in l.sicut in annos.in prn bi.adiiciatur quoties quis &c.ut ff.qui. mo.usufr.amit.& ita no.dicit Bar.in d.l.nemo potest.in pen col. uer quæro statutum

2 est,quod præscribatur.ubi dicit,†quod licet statut.quo cauetur,quod præscribatur debitor,io.annis,non posset renuntiari,tamen remedium est.quod agatur & conueniatur,ꝙ finita dicta obligatione io.annorum,iterum, deberi incipiat,per d.l.sicut in annos.in prin. & ita no.per Bal. in l.cum rem publicam.C. ut in pos.l.ubi etiam idem dicit in legato.& quoties scriptum fuerit,toties lego, ut d.l.sicut in annos.& idem no.Flor.in l.si usufructus alternis annis.ff.qui mo.usufr.amit.& pro hoc uide omnino.quod no.Ang.in l.centesimis.in fi.in prin.ff.de uerb.obl. quod no, Bar.& Doct.in l.i.ff.de usufr.& quod dicam in cautela seq.

Cautela quod licet in criminalibus non admittatur procurator,admittitur tamen excu

a sator a,& uide hic alios modos defendendi absentem. LXVI.

a Excusat.*Excusator quando amitti debeat,uide Sp. de ci.§.1.uer.item quod eras infirmus & §.6.uer. quid si altera.& Doc.post.Bar in l.quæsitum. de re iudi.*

iudicata. Excusatorem admittere est u ile citato. Vide Spe. de accu. §. 1. 6. uer. sed quid si citatus.

1 *Procurator in causa criminali regulariter à rel ga tione supra non admittitur*

2 *Iudex ex officio de innocentia rei poterit, & debet inquirere, & si ipsum innocentem reperiat, absoluere.*

1 IN causa † crim nali tēr à relatione supra non admittitur ꝓcurator, ut l. seruū quo que. § publice. ff. de ꝓcu. & l. pe. §. ad crimen. ff. de pub. iud. intantū ꝙ ēt pater ꝓ filio non potest interuenire, ēt si dicat, ꝙ ueniat pro suo iure & interesse, iuxta l. 1. 2. 3. & 4 ff. de lib. causa quia secundum ueram opi. non po test nec debet admitti filio absente, licet mul ti teneant contrarium in hoc, ut no. in dictis iuribus. Sed tu potes adhibere per indirectū cautelam, quæ tm̄ operabitur, ac si admittetur procurator uel defensor. nam si habes iudicem amicum, uel nō contrarium, qui iu dex uelit ꝓcedere ꝑ inquisitionem, iuxta no. in c. qualr̄ & qn̄ 2. de acc. debes ipsum adire, & nominare testes in secreto, qui sint deposi turi secundum ueritatem ꝓ absente inculpa to, & dare sibi interrogatoria in secreto sup quib. debeant interrogari. qa tunc iudex po terit eos examinare, nō dico ad instātiā partis, sed ex suo officio, & si ex illis attestatio nib. apparuerit inculpatū, nō esse culpabilē, iudex poterit, & dēt ipsum absoluere, ut est casus no. in l. si nō defendātur. in fi. ff. de pœ.

2 † ubi dr̄, ꝙ iudex poterit, & dēēt inquirere in innocentia rei, & si reperiat innocentem, dēt absoluere. & ibi hoc no. Bar. & idem ipse no. in l. 1. §. fi. ff. de quæst. & in l. is q reus. & ibi ꝑ. Doc. ff. de pub. iud. Et ideo licet uulgo dici soleat: Contra contumaces oīa iura clamant, tn̄ si iudici cōstat de innocētia, dēt ipsum absoluere. Et sis cautus ꝙ non appareat ex ꝓcessu, ꝙ iudex fecit ad instantiā alicuius ꝓcuratoris, uel defensoris, qa nō ualeret, ꝑ a d. §. publice. & ꝑ §. ad crimē. cū ibi no. sed iu dex dēt scribi facere ꝙ illā examinationē fe cit fieri ex officio, qd̄ bene not. in practica: qa isto modo semel adiuti amicū meū. pōt ēt alio modo adiuuari absens reus q nō pōt defendi ꝑ ꝓcuratorē, qn̄ cōmisisset talc crimen, de quo nō posset inquiri uel ꝓdedi con tra ipsum ꝑ uiā accusationis, uel alio modo qa tunc cautela est, ꝙ unus qcunq; sit cōpa reat corā iudice, & qlibet de populo pōt cōparere, & dicat, dn̄e iudex non potestis ing̃rere, uel ꝓcedere contra talem, quia potest impune occidi, uel alia de causa: nam tunc de bet iudex ipsum admittere, ut not. sing. & Bar. ꝑ l. ubi pactū. ꝑ gl. ibi. C. de transact. de quo dic, ut ibi ꝑ Doct. & in d. §. publice. Potes ēt utilia cautela, qn̄ crimē dēt renunciari ꝑ syndicum de officialem cōtrariū, uel uillæ & ille officialis est amicus tuus. nam potes ꝓcurare, ꝙ ille officialis ꝓnunciet reum, & det nomina testium, q penitus nihil sciūt de d. maleficio, qa tūc examinatis d. testibus, q deponunt se nihil scire, de necessitate debebit illum inculpatū absoluere, ex quo nihil ꝓbatum est cōtra eū, q d. l. si nō defendātur. ff. de pœ. cum si. sed ista cau. non proficeret u ubi procederetur per accusationem, qa tunc accusans uolens ꝓbare, nominabit testes in dici, q nihil sciant de crimine, qd̄ no. quia ui di procuratores uti hac cautela, sed caue ne ipsa utaris in perniciem animæ tuæ.

Cautela notabilis instruens aduocatum, quòd semper allegat motiua uera, & persuasius. LXVII.

1 *Iudex sæpissime ad iudicandum mouetur per ratio nem, quominus facit, & aliquando nihil facit, & non mouetur per rationem urgentem, quæ in caput suum non intrat.*

SVnt multi procuratores & aduocati, qui in suis allegationibus, & defensio, nibus, ut uideant sapientes & non cauillosinō allegant neq; adducūt pro defensione sui clientu li, nisi ea q̄ uera sunt, & uidentur multū urgere, & iura adducunt solummodo, q̄ uidentur concludere de necessitate. sed tu sis cautus, & non ita facies, si foues iustitiā. casum primo deducas, rationes, & iura causæ tam quę bn̄ faciunt & concludunt, q̄ etiam quæ non ita bene faciunt. si sunt persuasiua, & etiā du cant aliqualem præsumptionem. a † Et est ratio, qa sæpissime iudex mouet̄ ad iudicandū ꝑ rōnem, q̄ minus facit, & aliqn̄ nihil facit seu ualet, & nō moueref ꝑ rōnem urgentem, q̄ non intrat caput suū. Istam cautelam dat d. Ant. de Bu. in c. ꝑ tuas, qui fil. sint leg. & teneas, ꝙ sit utilis, qa sępissime expertus sū.

a Aliqualem præsumptionem. *Præsumptio probat plene in his, quæ sunt censena ueritati. Bart. in l. 2. in princ. in a. col. uer. quæri glo.*

glos. in lect. Nic de Neap. ff. de excus. tut. Præsumptiones plures simul concurrentes, inducunt animũ iudicis ad unum conceptum mentis finalem, ut adminicul o iuramenti non indigeat. Bal. l. in rubr. C. de controuer. inuest. in ult. col.

Cautela qñ ille, q debet mitti in possessionem, uel ille q emit rem affinis facit citari hñtem ius, qbus uerbis utetur in citatione. lxviii.

1 *Statutum ut est Perusii, & Taruisii, si disposuerit, quod propinqui ita demum de præsentando admittantur si ciues fuerint intelligitur de illis, qui onera, & factiones sustinent.*

2 *Exceptionem non competere, & non posse ipsam opponere, paria sunt.*

3 *Actor sequitur forum rei.*

4 *Clausula si sua putauerit interesse, quam efficaciã habeat.*

5 *Promissio centum annorum ubi interuenit, præscriptio non currit.*

SI petens se mitti in possessionem facit cõtradictorem, & cõtradictor cõparuit, & fuerit repulsus tempore iussus de mitendo, nunq̃ admitteretur amplius ad contradicendũ tp̃e iussionis. nam nec audiretur, si uelit appellare. l. unica. C. si de mom. pos. fuerit app. qđ singulr̃ limitat Bal. in l. fi. C. de edi. diui. Adr. tol. uidelicet, ꝙ ita demum appellet iste contradictor, qñ se opposuit nõ citatus tp̃e missionis, uel ẽt si fuerit citatus sub cõdõne, vt si habeat ius contradicẽdi, compareat sed si fuisset citatus simplr̃. ꝙ diceret cõparere ad cõtradicendũ: tunc hæres uel alter q fecit eũ citare ꝓ legitimo cõtradictore, non admitteretur postea ad dicẽdum, ꝙ non esset legitimus a cõtradictor, allegat no. ꝑ Inn. in c. cũ inter. de exc. & idẽ not. Bart. & Doct. in l. si cui mulier. ff. sol. matr. & Bal. in l. si suspecta de inoff. testa. & Ant in c. exhibita. in antep. col. de iud. & Canonistę in d. c. cũ inter. facit quod no. Bal. in l. testamẽta. in fi. C. de testa. & Ang. in l. 1. §. hæc stipło. in 8. col. ff. si cui plus, q̃ ꝑ l. Falc. Et ideo si statutum dicat, ꝙ propinqui, & collaterales pñt se pñtare sup uẽditionibus usque ad certum tp̃s, & elapso tp̃e, emptor denũciat alicui affini, ꝙ si se vult pñtare super uẽditione prædicta, debet cõparere, iste affinis cõparuit, emptor uidens, ꝙ affinis cõparuit, opponit, ꝙ non potest. q a lapsa sunt tp̃a cõparendi. Dicendum est, ꝙ si iste emptor citauit eum pro habili, & citatio fuit facta pure, & nõ cõdõnaliter, & specialiter fuit facta illi affini, ꝙ emptor non poterit postea opponere exceptionem inhabilitatis. Et idem est dicendum, si statutum dicat, sicut est Paduę, ꝙ affinis uel uicinus nõ possit pñtare quendã nisi sibi denuncietur, & emptor denũciauerit sibi pure, q a tunc non poterit opponere de inhabilitate, quia citando ipsum simplr̃, ur̃ reputare ipsũ legitimũ cõtradictoré uel pñtatorem. & idem esset dicendum si statutum diceret, † sicut est Perusii, & Teruisii, ꝙ propinqui ita demũ admittãtur ad pñtandum, si sint ciues, vt intelligãtur esse ciues, si sustinuerunt onera, & factiones. & emptor citauerit quendam ciuẽ Teruisinum per priuilegium cõmorantem alibi & non sustinentem onera, & factiones Teruisii, & citatus comparuit, non poterit citans sibi opponere, ꝙ non sit habilis ex forma statuti, ex quo forma ur̃ approbasse ipsum ciuã

2 do simpliciter, † q a paria sunt exceptionem competere, & non posse ipsam opponere, ut est gl. no. in l. qui habebat. ff. de man. test. Et ideo sis cautus in casibus prędictis, & in similibus, qñ uis specialiter aliquem citari facere, ut concipat condõnaliter citationem hoc modo, uidelicet citetr̃ talis, ut cõparcat, si habet ius cõparendi, uel aliqd faciendi, uel pñtandi, uel si sua putauerit interesse, ꝙ nõ creditur, debeat cõparere, & non dicas, ut faciũt ignorantes. s. compareat talis, uel si talis uult pñtare, debeat comparere ad deponendum pecuniam, uel aliud sit̃e faciendum, quia tũc uidetur approbasse ꝑsonam suã, ut dictũ est qđ singulariter no. q a ualde utile, & quotidianũ. Cautela ꝑcedens est utilis ẽt ad aliud, & ex ea potes sumere aliã cautelã, quãdo tu, qui es laicus uel ẽt clericus, uelis conuenire unum clericum corã iudice seculari. tñ regu

3 la est, † ꝙ actor sequitur forum rei, ut in c. cum sit generale, de foro compe. & in l. 3. C. de iurisd. om. iudi. Et ideo uolens conuenire clericum, debes adire iudicem ecclesiasticum, ut in c. si diligenti. de foro compe. nam potes per indirectum trahere clericum ad forum laici. uidelicet hoc modo. citetur clericus non simpl., quia tunc deberet citari coram iudice ecclesiastico, ut dixi. sed citetur, si sua putauerit interesse, uel si prætendat aliquod ius, quo casu ur̃ si compareret, ꝙ sit actor, & nõ reus, & per cõsequens dẽt stari iudicio laici. Et quo sequit̃ unum aliud, ꝙ si hæ

res

res vult facere inuentarium, iuxta l. fi. C. de
iu.delib.vel tutor vult facere inuentariũ pro
pupillo,iuxta l.tutor,q repertorium.ff.de ad
min.tut.vel vult citare creditores,& legata-
rios, & aliq reperiuntur laici, & aliqui repe-
riũtur sacerdotes vel clerici , ne habcāt cām
adcũdi iudicẽ ecclesiasticũ, facit eos citari p
4 laicũ hoc modo,† si sua putauerint interes-
se,qa tũc valebit dicta citatio,vt uoluit Ang.
in l. 1 .§.hæc stipſo.ff.si cui plusq̃ per l.Fal.in
repet.sua,& vide circa hoc quod not.Bal. &
Paul. de Castr. in l. testamenta omnia. C.de
test.sed tñ tutius est in casu,vt iudex laicus re
quirat iudicẽ ecclesiasticum,vt citet clericũ,
vt cõpareat coram ipso , & citet supradicta
cõdõne si sua putauerit interesse.nam itẽ qñ
vnus iudex vult citare subditum alterius, tu
rius est,ꝙ non citet,sed reqrat iudicem pro
prium,q citet eum,vt hẽ in l.oẽs.§.verum si
appaiitor.C.de epis.& cle.& in l. à duo Pio,
ff.de re.iud. & p Bart. in l. 1. ff.de req.reis .
Alia cautela est , ꝙ quis promittat post 30.
vel c.annos . nam si promitteret ẽt post cẽtũ
vel mille annos, teneretur post dictũ tp̃s, vt
probatur in l.centesimis.ff.de uerb. oblig.&
5 ibi hoc no.Ang.qui tenet,†ꝙ si promitteret
post centum vel mille annos , anteriori tp̃e
nunq̃ præscriberet p illum tex. & allegat ẽt
rõnem,quia ante diem agi non potest, ergo
non currit p̃scriptio, vt l. 1 .ff. de diuersis, &
tp̃a. præscriptio : Potest dari & alia cautela
in casibus,in quibus potest renũciari prescri
ptioni,vt iudicatur tacita renunciatio,videli
cet , ꝙ dicatur in instrũo locationis , vel alte-
rius cõtractus, ꝙ debitor promittat cõtenta
in instrũo perpetuo hẽ rata,& firma,& nunq̃
in vilo cõtrafacere vel venire aliqua rõne vel
causa.Nam p dicta uerba,ꝑpetuo, &c.indu-
citur renũciatio præscriptionis, ita dicit An-
gel.no.in l. 1 .ff.de vsu. & pro hoc vẽ esse tex.
ẽm Ang.& Bal.in l.quod si nolit.§.sicut ita ,
ff.de ædil.edic.q allegatur ẽm Bal.ibi.Quòd
vbi in promissione apponitur verbum , qñ-
cunque,vel verbũ ꝑpetuo,nunq̃ currit præ-
scriptio statutaria vel legalis,quod intellige,
qñ talis est præscriptio, cui potest renũciari.
& ita consuluit Raph.Fulg. sequendo doctr.
Ang.quam dicit esse ueram,& singularẽ , &
non allegat d.§.sicut, & Bal. secundum alias
rationes,& consilium incipit,proposita q.vẽ
mihi not. singularis Ang. qđ bñ not. qa itẽ
in instrumentis dicta verba solent apponi.

a Legitimus contradictor. *Legitime factum, quomodo intelligatur. Innoc. in c. fi. de libel. oblatione Legitime factum an debeat retractari post. gl. in l. 1. C de iure fisc lib. 10. Dy. in regula, in ambiguis. in 6. & t. factum.*

Cautela , quando confessio per errorem facta
non possit reuocati. lxix

1 *Confessio per errorem facta regulariter reuocari potest.*
2 *Frrorem allegare uolens non auditur, vbi sibi ad deliberandum terminus datus fuerit.*
3 *Terminus ad deliberandum, & deliberate respondendum, dubitanti dari debet.*

1 COnfessio.† q̃ dicitẽ esse facta per errorem,
itẽ potest reuocari,probando rem aliter
se hẽe,vt est tex.cum gl.& ibi per Doct.in l.
de ętate.§.fin.ff.de interrog.actio. & hẽ in l.
error.C.de iur.& fac.igno. & ibi per omnes
Doct.& per Barr. & Doct. in l. non fatetur.
ff.de confess.Sed cautela est, ꝙ confessio nõ
possit retractari, ꝙ post dictam confessionẽ
facias assignari terminum breuem confiten
ti ad dicendum , & contradicendum , quare
non debeat fieri præceptum de soluendo, &
dictam confirmationem exequi, quia elapso
dicto termino , si facies fieri præceptum de
soluendo,erit irreuocabile occasione erroris
2 quia vbi est datus terminus ad deliberan-
dum non potest audiri,postea uolens allega
re errorem , ita singulariter dixit Angel. de
Aret.Instit. de actio §. si minus. alle.no.per
Bald.in l 1 .ff.de confess.& in dict.l. error. &
pro ista decisione vide gloss.sing. quam ipse
not. alleg.in cap. ex literis , extra de diuor.
3 † quæ vult,ꝙ qñ qs dubitat , debet sibi dari
terminus ad deliberandum,& deliberate re-
spondendum:quo termino elapso si respon
derit , nunquã amplius poterit reuocare se-
cundum Bald. qui ita not.ad hoc illam glo.
pro sing.in l.si quidem.C.de except.& idem
not. Innoc. in c. cum olim. extra de usur.
& Archi. c. fin. de calumn. in 6. & Flor. in
l.de ætate. §. Celsus . versicul. vnum tamen
not. circa hanc reuocationem . ff.de interro
gat. actio. Sed ut ista cautela perfecte tibi
possit subuenire , adhibeas vnam aliam , &
est practica singularis, ut facta confessione,
seu responsione , altera pars faciat scribe-
re per notarium ipsa pręsente , & dictam

con-

confeſſionem ſeu reſponſionem acceptante inquantum faciat pro ea,& non aliter, nam ex poſtfacto dicta confeſſio ſeu reſponſio amplius reuocari nõ poterit,vt l.ſicut. C.de actio. oblig. ſecundum Bal. q ita ſingulariter no.in l.Gallus.§. quidã recte. circa princ. 2.col.ff.de libe.& poſthu. Ex quibus ſis cautus, ꝙ confeſſio vel reſponſio aduerſarii nõ poſſit reuocari etiã allegato errore, ut duo iſta facias concurrere. Primum,ꝙ aſſignetur terminus ad confitendum & reſcindendum, vel contradicendum. Secundum,ꝙ acceptes dictam confeſſionem ſeu reſponſionem. de quo tamen vide omnino Bal.in d.l.error. in ſi.pen.col.C.de iur.& facti ign.ubi circa hoc facit unam diſtinctionem.

Cautela ad hoc,vt debitor poſſit conueniri ubi cunque reperiatur. lxx.

1 *Clauſula, ubique locorum quid operari debeat.*

SAepiſſime in inſtrumentis debiti ſolet apponi clauſula,videlicet,ꝙ omnia illa centum promiſit dictus debitor ſoluere Paduæ, Vincentiæ, vel Veronæ, Peruſii,vel Florentiæ,& ubiq; locorũ : † de qua clauſula hẽ in l.2.§ ſi quis ita.ff de eo quod certo loco, & in l.ſi quis in conſcribendo.C. de pact. & in l.ſi conuenirct.ff.de iur.om.iud. & per Doc. Ant.de Bu.in c. 2.in 25.col.extra de iud.Sed tu ſis cautus ad hoc,ut dicta ꝓmiſſio ualeat, & poſſit tibi ſubuenire perfecte,ꝙ concipias eã hoc modo dicendo, vt vbiq; locorum in ſolidum,ne ꝑ ꝑ copulam,& quæ ponit̃ inter loca ĩtelligatur eſſe facta diuiſio,ꝑ d. §. ſi qs ita.Itẽ debes addere, ubiq; locorum quantũ cunq; diſtantiũ, qa ſi debitor ꝓmiſit ſoluere in pluribus locis,& ſubdit clauſulã, & ubiq; locorum intelligitur ęque diſtãtium à loco remotiori noĩato,vt ſingulariter dicit dom. Ant.de Bu.in d.c.1.pro quo facit quod not. Bar.in l. ſed ſi qs.in §. qſicum.in 2.col.& in fi.illius §.ff.ſi qs cau.& qđ in ſimili no.Bal. in l.fi.§ ſed ſi quis in conſcribẽdo ,in 3.col. C.cõia de leg.licet in contrarium faciat, qđ no.Iac.de Are.in 3.col.C.de epiſc.& cle.Item qa ꝑ ꝑ illã clauſulã gñalẽ,vbiq; locorũ,non poterit debitor cõpelli ad ſoluẽdũ in uno loco,ſi reperiatur ibi nauigans, aut ẽtſi inueniatur ibi in loco ei ſuſpecto, vt ſi timet potentiam aduerſarii,aut ẽt auctoritatem iudicis ꝑhorreſcat, primũ ꝓbat in l. hñs abſens. §.ſi.ff.de iudi.ſecũdũ in l.de ętate ff.ad Treb. Itẽ qa dicta ꝓmiſſio recipit d.reſtrictionem. ff.de condi. inde. l. qui certo loco. ita no.dicit Ang.in l.cum ei in ſi.in princ.ff. de leg. 2. Ideo ad tollendam iſtam dubitationem, addas inſtro,dũ dicit̃ ubiq; locorum,ẽt, ſ.ſi ibi reperiatur nauigans,vel aliud ſimile faciens, uel ẽt ſi ibi timet potentiam aduerſarii, uel auctoritatẽ iudicis.Item ẽt addas,ſi ibi nõ reperiatur, ꝑ ea q̃ hñr in d.l.hæres abſens.§.1. Itẽ addas,& ꝓmiſit in tali loco ſoluere,& ſe ibi ꝑſonaliter ꝑſentare,ſecundum Bal.in l. cũ Archimedorã circa medium. C.ut in poſ. leg.Vltimo addas,& debitor dictus renũciauit omnibus,& ſingulis legibus,prouiſionibus,& priuilegiis,& gratiis, & ſaluiſconductis tam factis q̃ faciẽdis, & promiſit nõ impetrare aliquam gratiam, vel priuilegium, uel ſaluũ conductũ,uel aliquid in cõtrariũ, & iurauit ꝑdicta oĩa,& ſingula attendere & obſeruare,& nõ contradicere,vel facere,uel uenire de iure,uel de facto ſub tali pęna,&c. Ex quib.omnib.ſic formare poteris ꝓmiſſionẽ, q̃ centũ dictus debitor promiſit ſoluere hic Paduę,Vincẽtię Peruſii,vel Florẽtię,&c. & in di.locis ſe pręſentare,vel in aliquo ipſorum,ad oẽm requiſitionẽ dicti creditoris, & ubiq; locorũ qñcunq; diſtãtiũ, ẽt ſi reperiat̃ ibi idem nauigãs,uel qd ſimiles faciãs,uel ẽt ſi ibi timeret potentiam aduerſarii uel alterius,uel iudicis auctoritatẽ,uel ẽt ſi ibi nõ reperiat̃,& promiſit ſoluere oĩa & ĩtegra cẽtũ, & inſolidũ,ubi fuerit inuentus, uel ubi fuerit pretium, & dictus debitor renunciauit omnibus & ſingulis legibus, prouiſionibus &c.ut dictum eſt ſupra.

Cautela quo tempore aget ille, qui petit pœnam dupli appoſitam in contractu. lxxi.

1 *Clauſula, rato manente pacto, quid operetur, remiſſiue.*

REgulariter in inſtrumentis uenditionũ, & aliorum contractuum ſolet apponi pęna dupli,videlicet,& promiſit duplũ noĩe pœna, quã exigi & cõſeq poſſe uoluit, rato 1 manẽte pacto.† de qua clã hr̃ in l. 1. & ꝑ totũ.ff.de euic.& l.l.1 eſcriptũ.§.ſi pac.ff đ pac. & ĩ l.ita ſtipſus.*la grãde*.ff.de uer.obl. ubi ponit̃ an pęna & res exigi poſſit.Sed aduertas, ꝙ iſta pę.nõ pt exigi ꝑ ẽptorẽ ẽt re euicta,&

ſic

sic ēt si esset condemnatus ad rē emptā resti 1 tuendā, nisi qn̄ res uēdita aberit ab ipso emptore. & sic ab eo fuerit auocata, ut est text. cum gl. no. in 4. q. incipit, si seruum. in prin uer. abest. ff. de act. emp. & est tex. cum gl. in uer. restituto. in l. euicta §. fi. de euic. facit l. hæc licere. eo tit. Et ideo tu, q uis agere, & petere pœnā dupli appositā in cōtractu, sis cautus, ut patiaris primo sn̄iam fieri cōtra te, ita q transeat in rē iudicatā, & ultra hoc, ut res a uocetur ab ipso, ita q tradit rē uincēti, uel ponatur in possessionē, alias si ageres antequā auocetur, succumberes per prædicta, & ita ego alias obtinui in quęst. facti.

Cautela ad euitandū, q testes non examinētur a ad futuram rei memoriam, reperies similem cautelam pro eodem. lxxii.

a Testes non examinentur. *Testes recipi non possunt ad perpetuam rei memoriam, quando reus offert se paratum, tunc uelle subire iudicium, Arg. in d. auth. § & hic uero quod dicit uerum post Inno. in c. significasti in gl. sua t nisi iudicium pendeat ex alieno arbitrio, non actoris tantum. Item uerum nisi reus se sic offerens, opponat exceptiones impedientes litis ingressum. Ang. ibi. in 4. col. quod dicit ibi sing. probari contra I. noc.*

1 *Testes ad perpetuam rei memoriam, etiam lite non contestata regulariter examinari possunt.*

1 TU scis, † q testes pn̄t examinari etiā lite non cōtestata, ēt ad ꝑpetuā rei memoriam, qn̄ testes sunt ualetudinarii, ita q dubitaē de morte, uel sunt recessuri, ut not. extra ut lite nō cōtestata. c. qm̄. & in l. lege Aquil. ff. ad l. Aquil. Sed reus si uult impedire istam examinationē, sic cautus, & dicat, q nō uult q fiat examinatio, & offerat se paratū suscipere iudicium, & uelle litigare, quia tūc non poterit fieri examinatio. Ita singulariter no. Ang. in auth. de testibus. §. & hic uero. col. 7. Et est rō. qa cessat causa illius examinatiōis tunc petitæ, & ꝑpca dico, q istud debet intelligi, nisi testes uellent recedere anteq̄ lis posset contestari, uel dubitaretur de morte ipsorum, uel si esset tempus, puta feriatum, quo agi non posset.

Cautela pro usufructuario. lxxiii.

1 *Vsufructuarius regulariter cauere tenetur, quod ipse utetur & fruetur arbitrio boni uiri.*

2 *Vsuræ prohibitæ sunt.*

1 VSufructuarius † tenet̄ tr̄ cauere, & ipse utatur, & fruatur arbitrio boni uiri, ut hr̄ ī ti. ff. usufr. quead. caue Sed no. unā cautelam pulcherrimā, quā pōt adhibere usufructuarius in hoc, ut ipse dicat, se fideiussorē nō posse inuenire, q ꝑ eo promittat de utendo, & fruēdo arbitrio boni uiri. qa tūc usufructus debebit apud hæredē remanere, & hæres debebit pstare vsufructuario 3. partem usurę cētesimæ. ut probatur in auth. de nuptiis. §. si uero usufructus. & ibi hoc no. & tenet Ang. 2 col. 7. † Sed ego credo, cū hodie usuræ sint ꝓhibitæ. ut c. qa ī oīb. extra de usu. & in auth. ad hoc. C. eo. tit. q talis usura peti nō possit nisi petatur tanq̄ interesse, sicut dr̄ in simili de emolumentis legalibus dotis, hr̄ in c. salubriter. extra de usu. ff. sol matr l. insulam. §. usuras. & in l. fin. §. præterea. ff. de iure dot. & in l. curabit. C. de act. emp.

Cautela ad interrogandum testem, ut faciliter conuinci possit de periurio, uel affectione. lxxiiii.

1 *Testis, quod incontinenti se corrigere uoluerit, non præsumitur.*

TEstibus examinandis solent fieri examinationes, de qbus hr̄ in ca. cum cām 2. de testi. & in l. testiū. C. eo. tit. & inter alios aliq cautelosi faciūt istā interrogationē, si credit 2 testis a uerū esse id quod testificatus est, & hoc faciūt, q si testis dicit q sic, non ꝓbat, qa deponit de credulitate, & nō de ueritate, ut habet̄ ī dictis iuribus. Sed si diceret, q nō, uī illud reuocare, qd̄ primo dixit, & sic quasi tercunq; iīdeat, incidit in laqueū, ut not. Io. And. in c. insgst. in uer. de credulitate. in no. uel. de accu. Sed tu dicas, q ista interrogatio tanq̄ cauillosa, & captiosa non est admittenda & si iudex aduerteret ad legitimandū interrogatoria, & reperit talē interrogationē, cācellet eā, sed si iudex impeditus eā dimitteret, & sm̄ eam testis esset interrogatus, & in dfifet affirmatiue, siue negatiue, dicas q non nocet dicto testis, in quo primo depoluisset 1 de ueritate, † qa nec præsumptio est, q incōtinenti uoluerit se corrigere. ut l. non ad ea. ff. de cond. & dem. nisi hoc appertedicerer, ut in c. præterea. de test. cog. Et hoc ultimum, quód ualeat tale dictum test. s, & quód non uideatur se corrigere, tenet do. Prosdo. de

Comi

Comitibus, in c.in omni. de testi. ubi uide. Alia interrogatio solet fieri, uidelicet interrogatus testis, qui deposuit aliquid affirmatiue uel negatiue, si possibile est rem aliter se habere, & testis ipse nesciret: nam si respondet ꝙ sic, non creditur eius dicto: q̃a non cõcludit necessario, ut in c.in præsentia. de probа. & in l.non hoc. C. unde cog cum simi. Pone exemplum, testis deposuit, ꝙ Titius tali die nõ fuit in tali loco, puta in scholis, interrogetur si possibile est, ꝙ ipse fuerit, & testis hoc nesciret, si respondet, ꝙ sic, non probat eius dictum Item pone exemplum affirmatiue, testis dicit, ꝙ res nõ ualet tm̃, & cõi æstimatione iudicaretur, ita interrogetur, si possibile esset, ꝙ non ita iudicaretur cõiter, & si dicit, ꝙ sic, eius dictum non concludit. & idẽ tu dicas in similibus. & ista interrogatio est ualde utilis, & semꝑ tu apponas in interrogationibus tuis. Vna alia cautela est inuenta calumniose circa personam testi, nam cõiter solet fieri interrogatio ista, interrogatur testis, quam partem uellet uincere, & quia testis sapiens cõiter solet respondere, ꝙ uellet, ꝙ pars quæ habet ius uinceret, sed cautelosi addunt aliam interrogationem, s. quam partem uellis hr̃e ius, cui interrogationi si testis dẽt respondere secundum ueritatem, nõ est dubiũ ꝙ oportet, ut dicat talẽ: q̃a cõiter q̃s magis fauet uni parti, q̃ alteri, & ideo eius dictum non ualeret, unde ꝑꝑ hoc eius interrogatio debet dici cauillosa & captiosa, & propterea non est admittenda.

a Si credit te. *Credo prolatum in attestatione ad captionem iudicis uel partis non uitiat, ut si interrogatus an credas dicta per eum esse uera. Respon. quod sic, secundum domi. Pros. Comitem Paduanũ in c.in omni de testi. contra Ioan And. in c. inquisitionis. in nouel. de accu. secundum Bar. Cap. in ista capi. & ita faciunt cauillosi aduocati interrogatorijs ad testes.*

Cautela ad euitandum præscriptionem, & repetita per eundem.

1 *Prescriptioni in ducta mero negligentiis odio renunciari non potest.*

Cautela, ꝙ in contractu non noceat ꝑscriptio, uidelicet ꝙ in instr̃o dicatur, ꝓmitto tibi mille, & ꝙ possis me conuenire quandocunque uelis, & est casus secundum Ang.. & ibi dicit in 3.no, in l. q̃d si nolit. §. si q̃d. ff de ædi.edi. facit q̃d no. in l. itẽ illa. §. q̃d adiicitur. ff. de const. pe. & hoc intellige in qualibet præscriptione inducta in defectum prouisionis hominis, cui possit renunciari, secus in præscriptione inducta mero odio negligentis. 1 † quia non potest illi renunciari, secundum Ang. in d. l. sicut ita. de quo ꝑ Bart. & Doct. in l. nemo põt. de leg. 1. & per Bald. l. item illa. ff. de const. pec. & per Bar. & Doc. in l. 1. ff. de usu.

Cautela pro aduocatis, & procuratoribus, ad protrahendum causas ad longum, & ad reiterandum plures appellationes. LXXXV.

1 *Interlocutoriam suam iudex renocare non potest, quando res integra non est.*

2 *Appellationes plures super nullitate fieri possunt.*

3 *Causam iustam fouen i aduersarium suum decipere licitum est, & per indirectum ipsum uincere, dũmodo mẽdaciũ uel periurium nõ in ueniatur.*

Nota secũdum Vbertum de Bobio, & Io. de Deo. ꝙ aduocatus, qui tenet de principali dẽ differre cãm, si hẽt diuitẽ clietulũ, ut ꝓponat reus aliquã exceptionem. a & super ea faciat ꝓnunciari, & post a appelles. C. de appel. l. ad dictos. & admittit̃ appllatio causa legitima ea inserta, ut in ca. debitus. de appel. & hanc appellationem ꝓsequatur. & super ea statim impetret iudicem 1 uel nũcium mittat, † & postea nõ põt iudex reuocare interlocutoriam cum res nõ sit integra, ut no. in c. cũ cessante. de appel. & Spe. in ti. de exceptio. §. iusto. ut sed nunquid. Itẽ ẽm Alber. adhuc amplius poterit prorogari: q̃a si in casu appellationis aliqua causa incidat, & iudex appellationis grauet, iterum ab eo appellet, sicut sæpe in curia fieri uidimus per malitiosos procuratores. Itẽ ẽm eũ, longe plus sic poterit prorogati, ut reus appellet à sententia, & dicat eam nullam corã iudice appellationis, quia fieri potest, ut not. Spec. in tit. de sent. §. iuxta. uersic. sed quid si sua sententia, ut hr̃ in Clem. 1. de iud. & no. in c. sua. de appellatio. & si iudex pronunciauit iustã, uel aliquã, uel iniustã, statim iterũ appellet, & iterũ coram iudice appellationis iterũ dicat eã nullã, & sic potest centies facere. nec. n. dr̃ semo prouocasse, cũ nullã appellationẽ fuerit prosecutus, & semper possit dicere sententiã nullam, ut ff. quæ sentẽ. sine appellatio. rescind. l. 1. & l. 2. Itẽ docet Ioan.

de

de Deo, quod litigator semper insidietur iudici. & inuēta occasione appellet, non timet expēsas, si diues est: quia grata superueniet, q̃ nō sperabitur hora. Sed certe pudet me tale recitare doctrinā, q̃ nō illuminat animam nec subleuat ægrum 45. dist. inuidetis. Hæc. n. doctrina nō fuit erudiendorū, sed ꝑdendorum auditorū, dū quid mali didicerint insinuāt. de cōsecratione, di. 2. c. ꝑ dilectione. doctrina etenim mala, conscientia est malitiosa doctoris: ut in 1. q. 7. conuenientibus. ita dicit Sp. de exe. §. nisi, uer. intelligetur. ſm Vbertū de Bob. quia ista cautela nō utaris ubi causā foues iniustā, sed solū q̃n iustam. & dubitas de fauore & potentia alterius partis, lucrando causas, ꝑdes animam, iuxta no. in c. præsentium. de test in 6. & uide quod dicam in sequen. cautela. Vbertus de Bob. docet aliam cautelā, uidelicet, ut appellans appellando, & ꝓsequendo dicam primam sen. nullā & si iudex appellationis dicat eam aliquā, uel iustam, statim poterit appellari, & cętera, & ꝑ hanc uiam, ut docet Spe. in ti. de appellatio. §. quoties. in uersi. item not. ſm Vbertum, & dixi in præcedenti. sed clarius dicas dando cautelam similem duobus modis. Primo. ꝙ si est lata sententia, appelles, si est lata secundo contra te in causa appellationis, iterū appelles. si fertur tertio sententia contra te, dicas illam tertiam sentētiam nullam, *b* quod
b fieri pōt, ut in Clemen. 1. de re iud. & si pronūciabitur ipsam aliquā, appelles ab ista pronunciatione, quod fieri pōt, & si iterū in causa appellationis ꝓnūciabitur cōtra te, appelles secūdo quod fieri potest. †q̃a illæ duæ ap
a pellationes sunt super nullitate, & sic super diuersis, per ea, q̃ hn̄r i c. sua de appel. & in l. unica. C. ne li. in una & ea ca. ter. prouo. Et si tertio pronunciabitur cōtra te, dicas istā tertiā sent. nullam, & sic procedas usq; in infinitū ut supra. Et licet ista cautela prosit ad litigādū, tñ nō prodest quantum ad impediendum executionē: q̃a latis trib. sententiis conformi. super negocio. pri in. dēt fieri executio, licet posset dici sententia nulla, ut in d. Cl. 1. de re iudi. Et ideo melior cautela uꝫ esse alio modo ad impediendū iudiciū sup prin. & ad impediendum executionē hoc modo, uidelicet, ꝙ si feratur prima sn̄ia contra te, nō appelles. sed dices eā nullā, q̃d fieri pōt. l. si expressim. ff. de app. & ibi no. & si pronunciabitur eā aliquā, appelles ab ista sn̄ia, & iterum pronunciabitur ea aliqua, secundo appelles. & si tertio pronuntiabitur aliqua, licet nō possis amplius appellare, tñ potes istam sententiam ultimam super nullitate dicere esse nullam, & sic ulterius procedatur milies. Circa prædicta uide no. in cle 1. de re iud. & not. in Cle. si de appell. Sed d. cautela non utaris, nisi foueres causam iustam in causa prin. sed si foueres iustā, uidetur quod tali cautela quis posset uti, per gl. no. in c. cupientes. in uer. malignantes. de elect. in 6. & uide quod ibi not. circa hoc. & per glo. not. 6. q. 1. prædicator,
3 †ubi dicitur, quod licitum est fouenti iustam causam decipere aduersarium, & per indirectum ipsum uincere. & dummodo mēdaciū uel periurium non interueniat

a Exceptio *Exceptio, quæ potest incontinenti probari, admittitur quæ alias non admitteretur, in Spec. de lis cont. §. 2 uer. quid si reus. & dici: ur incontinen. i. s. infra triduum glo. in 2. C. de erro aduoca. Exceptio, quæ non releuat, non debet admitti Bal. in l. cum seruum. C. de ser. fug.*

b. Senten. nul. *Appellatio a sētentia nulla fieri potest c. dilecto & ibi Doct. de appell. uide per Bal. in l. 1. in 1. col. in uer. quarum Doct. de sen. ex. pe rea. & in Spe de appel. in 3. par in §. 1. uersi. quidam autem utuntur. & uide in l. si constat. & in l. si expressim de app. & Pau cons. 15. & Alex. cons. 2. 4 par.*

Cautela quia in præcedentibus dictum est de appellationibus. LXXVIII.

1 *Appellationis in materia cautela, remissiue.*

Videamus etiam aliam cautelam de eadē materia. nā ille, qui uult appellare debet esse cautus, ut si iudex non uult admittere eantiquam exceptionē, quod ipse præponat exceptionem suam, & si iudex nam admittet, tantum est, ac si non admittit. sed reiicit expresse uel procedēdo ad ulteriora. debet tūc appellare hoc modo, uidelicet quia iudex nō admisit exceptionem suam propositam, imo eam reiicit expresse uel tacite, appellat. ne procedat in causa tali ad ulteriora proceden do. sed si solummodo allegata exceptione, & non reiecta expresse, uel tacite, licet non admissa appelletur in causa, talis appellatio nō ualeret. ista omnia probantur in c. dilecto de appel. & ibi per omnes & not. Ant. de But. & Docto in c. interposita de appellat. Secunda cautela, quod ille, qui obiicit exceptionem, coram iudice offerat se eam probaturum in

con-

remedium compescendi laicos, & inducẽdi eos ad satisfactionẽ pro iniuria ꝑsonali illata clerico: nã iudex ecclesiasticus ad clerici querelã potest denuntiare illum malefactorem excõicatum, ut 17. q. 4 si quis suadente. & compellere populum ad illum euitandũ. Et dico, ꝙ ista erit optima cautela, ut iudex tempore denuntiationis excõicet oẽs, qui se cum cõicauerunt ante absolutionem. Nã timore maioris excõicationis euitabiť ab omnibus, ubi hodie cõiter non euitatur: † quia
1 cõicantes non incurrunt nisi minorem excõicationem, ut in c. 2. de exc. & ꝙ talis sententia possit ferri, uide Ioã. An. in c. statutũ. de sen. exc. in 6. licet ibi tex. bene põderatus uideatur prima facie uelle cõtrarium. ut dicit Nic. Abb. Sic. in c. ꝑuenit. i. de sent. exc. & tu idem faciasin similibus, qñ habes debitorem tuum excõicatum: quia nõ uult solue-re, non facias eundem denuntiari simpliciter excõicatum, ita ꝙ ab oĩbus euitetur, iuxta c. past. §. i. de ap. quia tũc talis denũtiatio parũ solet timeri, ex quo cõicantes cum excõicato incurrunt solummodo minorẽ excõicationem, ut hť in d. c. & sis cautus ut facias ultra denuntiationem euitationis qđ denuntietur, & ꝙ si quis cõicauerit cũ eo, sit excõicatus: qa tunc intelligitur excõicatus excõicatione maiori, ut in c. si quẽ. qđ est pen. de sẽp. exc. & sic magis timetur, qđ
2 no. Secunda cautela est, † quia realiter qñ qs est excõicatus, non põt appellare à snĩa excõicationis ẽt infra 10. dies, qa quãprimum est lata, trahit secũ executionẽ, ut est casus in d. c. pasto. §. i. & not. in c. ad reprimendã. de off. ord. Sed cautela est ẽm Abb. antiquum, quẽ sequuntur oẽs Doc. in d. c. ad reprimendã. qđ excõicatus infra 10. dies cõpareat coram excõicatore, & petat se absolui, & qa excõicatio est iniusta, si nõ absoluat cũ ab ista denegata iustitia, & sic ab isto secũdo grauamine poterit appellare, ꝙ est no. Tertia cautella est, qñ in delegatione apponiť cla appellatione remota, uel qñ in statutis dr, ꝙ in tali causa nõ poterit appellari, & in illa ferať snĩa cõtra unũ nã tũc non obstãte d. cla uel d. statuto. poterit ꝑ uiã q̃relæ aditi superior qui si uiderit, qđ appellans fuerit grauatus iniustè, poterit hmõi grauamen emendare, ut est casus, q ita intelligiť ẽm unum intellectum d. c. pasto. in prin. de appell. Sed prout intelligo illũ tex. alia cautela est, & utilior, qđ grauatus ꝑ snĩa appellet, & adeat superiorẽ iudicis appellationis, & sibi ostendat, qđ sit grauatus ꝑ snĩam iniuste: qa tũc iudex appellationis poterit, & dẽbit emẽdare grauamẽ, & pronuntiare malẽ iudicatũ, & sic ista appellatio proderit respectu iudicis appellationis, licet non respectu iudicis à quo: qa ille iudex à quo, interim antequam pronũtietur ꝑ iudicẽ appellationis, poterit suã snĩam exeq nõ obstãte appellatione. & hoc operabiť d. cla, & d. statutũ ꝓhibẽs appellationẽ, & iste est proprie casus q dẽt intelligi in d. ca. pasto. prin. & alias disputãdo sustinui. Quarta cautela est, qñ habes debitorẽ tuũ excõicatũ. qa tibi nõ uult soluere, qa de excõicatione non curras, & dubitas ne tibi infringatur snĩa cõdemnatoria. Cautela est, qđ tu expectes, qđ dilabať annos à die
3 excõicationis, † quia ex quo ꝑ annorum stetit in excõicatione, perdidit causam, ut hť 11. q. 3. rursus. qđ intellige, si potuit inueniri excommunicatorẽ suũ infra annũ, alias secus, ut ibi hť. & no. gl. pe. in fi. in d. c. pasto. §. præterea. de offi. ord. Itẽ dẽt priuari beneficio suo, si qđ hẽt, ut in d. c. rursus. & hoc ẽt no. gl. in c. cum bon. uer. triẽnio. de ætate & qual. & ibi poniť ista materia. Itẽ hť hiticus, ut est tex. eũ. gl. fi. in c. cũ cõtumacia. de hær. in 6. & ideo sit cautus ille, qui est excõicatus propter debita uel aliã cãm, ut procuret se absolui infra annũ, si potest hẽre suum excõmunicatorem, ne incidat in pœnã prædictas.

Cautela qđ melius sit creditori uendicãti rem debitoris sui sibi obligatam, qđ potius intentet Saluianum interdictum, qui hypothecariam lxxxi.

1 *Saluianum interdictum pro quibus competat, & ad quid etiam utile est.*

2 *Sententia lata in causa momentanea possessionis appellari nequit.*

QVando quis uult uendicare uel reuocare rem sui debitoris alteri alienatam q̃ sibi obligata est, cautela est, qđ potius intentet.
a Saluianũ interdictum, a qui actionẽ hypo-
1 thecariam, † quia Saluianũ unle interdictũ competit cuilibet creditori, directum autẽ pro rebus coloni inuectis & illatis. Item utile pro rebus inquilini competit locatori, & etiã cuilibet alteri creditori, uidetur casus ĩ l. i. C. de Sal. inter. in eo quod dici debitor. & ibi hoc not. Bart. & in eo quod dicit, debitor

quasi Seruiana. quæ cōpetit cuilibet creditori, ut hr in §.item Seruiana. Inst. de act. & p g'. in d.l.i.l.ē competit Saluianū interdictū non t'm contra debitorem, & eius hæredē, ut d.l.i.& ibi Bal. sed ēt competit cōtra quē. libet extraneum possessorem, ut est tex. in l. i.§.i ibi, aduersus extraneos. ff. de Sal. interd. & hoc tenet Bar. & Saly in d.l.i. C.eod.ti. & utilitate huius ēt in hoc, quia Saluianum interdictū est possessorium, & hypothecariū, licet auocet possessionem, ut habetur in l.si cum uenditor. ff. de euic. tamen non est momentaneæ possessionis, sed sapit naturā possessoriu.ta dixit singulariter Bal. & Sal. in d.

a l.i.C.de Sal.inter.& Bar. in d.l.i ff.eo.ti.†Ex quo sequitur, quod cum à sententia lata in causa mom pos. nō possit appel. ut l. unica. C. si de mom pos. fue. app. quod à sententia lata in saluiano interdicto appellari non poterit, sed à sententia lata super hypothecaria sic. ut no. Bar. in d.l.i. ff. de Sal. inter. Item est alia utilitas in modo probandi, quia intentans Saluianum interdictū quod est mere possessorium, non habetur necesse dicere, rē esse obligatā, & docere de obligatione, sed sufficit probare rem esse possessam ab illo, qui obligauit, sed in hypothecaria debet probari rē quæ petitur fuiss: hypothecatā, & fuisse in bonis debitoris, ut hr plenissime per gl. Cyn. & Doc. in l. cum res C. si alie. res pig. da fue. & per Bar. in l. si rem alienam. ff. de pig. act. & p p ra non intentes hypothecariam, sed Saluianum interdictum, si coneul sunt ea, quæ hnr in d.l.i.ff.& C. de Sal. inter.

a Saluia.inter. *Agens Saluiano interdicto debet narrare rem fuisse in bonis tempore hypothecæ. sed sufficit, quod probet de possessione sola debitoris. Paul. de Cast consi. 6. in 3. col & Cy. & Sal. & Do in l. cum res. C. de pro. & Alex post Bar. in rem alienā. de pign. act Adde etiam Spec. tit. de lo § 5. uersi. ad hoc. & C. de Salui. in. ir.*

Cautela pro spoliato contra spoliatorem. lxxxii.

1 *Spoliatus ante omnia regulariter restituendus est.*

1 Regula est, quod spoliatus a ante omnia
a est restituendus, ut l. si quis ad se fundū. C. ad l. Iul. de ui. in c.i. de restōne spoliato, ēt si spoliatus est prædo. ut est tex. in c. in lite-
b tis. co. tit. quod intellige, nisi spoliatus b patiatur agentem probare de dominio uel iure suo quia tunc spol atus non est restituendus, ut est casus in d.c.i & ideo cautela est, quando spoliato opponitur de dominio uel de iure agentis, spoliatus opponat, & dicat, domine iudex ego non consentio, nec debetis ipsum audire, quia spoliatus ante omnia est restituendus, quo casu etiam si probaretur de dominio, debeict restitui, ut not. in d.c.i.& per Inn. in c. fraternitatis, de frig. & malef. & c cum Bertol. de re iud.

a Spoliatus. *Spoliatus habet 8. remedia à iure. in Spec. de resti spol. in prin per totum.*

b Spoliatus. *Spoliatus debet restitui ante omnia. l. si quis ad se fundum C ad l. Iul de ui. Ol. consi. 223. incipiente istæ sunt allegationes & omnino per Alex. in l naturaliter § nihil cōmune. de acqui poss. ubi ponit regulam & multas fallentias quod uerū est, etiam si per contumaciam sit spoliatus per iudicem quia uolens purgare contumaciam audiri debet, etiam si missus in possessionem rei uelit statim probare de dino suo Bal. in l pe. §. pen. C. de præscr. 30 annorum. & per Old consi 226. incipiente, de toto uide in spec. de priuil. & se de re. §. iam de effec. uersi quid si missus. alias autem spoliatus non debet restitui. quando constat de dominio spoliati c. cum ecclesia. de causa poss & proprie. c. cum super. eo ti c ad decimas. de resti. spol. in 6.*

Cautela, q de liquido ad non liquidum admittatur compensatio. lxxxiii.

1 *Regula de liquido ad non liquidum non fit compensatio, quomodo intelligatur.*

Scis quod uulgariter dicitur, quod de liquido ad non liquidum non debet fieri compensatio, ut habetur in l. fi. C. de compens. & in §. in bonæ fidei. Instit. de act. Sed ego do tibi unam bonam cautelam singularem, per quam de liquido ad non liquidū poterit opponi compensatio, & liquidum non poterit interim exigi, & facta probatione de non liquido, debet fieri compēsatio. Et cautela est ista, si unus petit à te decē in quibus uere es debitor, & ipse tenetur ēt tibi in alia decē, aut minori summa, si pōt probare aduersarius, q sis debitor suus, confitearis incontinenti debitū, & opponas, cōpensationē pro eā quantitate, in qua aduersarius est debitor tuus, & licet aduersarius neget debitū, tñ ualebit oppositio compēsatio

tionis,& interim poterit à te exigere,sed debebit te expectare,ꝙ probes, vel non probes debitum negatũ.Nec obstat dicta regula,† ꝙ
1 de liqdo ad non liquidũ non fit cõpensatio, qa debet intelligi, qñ illud est liquidum per testes vel alias ꝓbõnes,secus si esset liquidũ per confessionẽ partis,ut est tex.cũ glos.ual. de no.l. fi. uers.cõuicta.C. de cõp. & ibi hoc no.& tenet Cy.in 11.& est alia gl fi'lis in l.ne mo ex his.ff.de reg.iu.quod no.qa multi iudices imperiti seruant contrarium,& male.

Cautela pro libellante, ne ad expensas teneatur. lxxxiiii.

1 *Debitor si saltem per interpellationem extraiudicialem in mora constitutus non fuerit ad aliquas expensas non tenetur,si recepto libello, se soluere dixerit, & lite cedere.*

IN libellis solet cõiter apponi una cl'a,ꝙ aduersarius fuit interpellatus sæpe,& sæpius extraiudicium,ut faceret id,quod peti, ꝙ facere recusauit, quæ cl'a ẽm aliquos, non est necessaria, quia interpellatio sit'r necessaria non est, sed de vrbanitate,vt l. quidam Hyberus.ff de seru.vrb. præd ubi tex.dicit, loquaris cum Hybero. Et tu dicas, quòd imò
1 vtilis est,& cautum,ꝙ opponatur,† qa si debitor non est constitutus in mora saltem per interpellationẽ extraiudicialem, & vocatur ad iudicium,nõ tenetur ad aliquas expẽsas, si immediate recepto libello dixit se soluere, & cedere liti,& non cõtendere, ut dicit not. Spec.in tit.de rei uend.§.1.& Ang.in l. 1.C. de obsequiis, & Ang.de Aret.Insti.de act. in § sic itaque,& ꝑ pea cautela est,ut primo antequam conuenias debitorem tuum, vt interpelles primo ipsum, qui si non solueret, & conuenias ipsum, tenebitur ad expensas, etiam si incontinenti confiteatur debitum, & propter istam rationem dicta clausula solet apponi in libellis,& bene.

Cautela qualiter socius teneatur socio reficienti rem communem. lxxxv.

1 *Socius si rem communem pro parte sua reficere noluerit,partis suæ dominium perdit.*

SAepe contingit,ꝙ sint duo fratres,vel socii,qui hñt rem cõem, puta domum vel molendinum, quæ res indiget reparatione, & vnus eorũ vult reficere,& aliter eorũ non vult contribuere ad expensas. Cautela est multum singularis, & utilis,ꝙ ille reficiat rẽ qui vult suis sumptibus,& petat sumptus si-
1 bi restitui ab alio socio:† quia si socius recusarit reficere rẽ,nolendo contribuere ꝓ parte sua,& facta refectione per alium nõ satisfecerit pro parte sua reficienti ẽt cum vsuris vel interesse, perdet dñium suæ partis post quatuor mẽses,& applicatur reficiẽti, ut est casus ualde no. in l. 4.C. de pri.ædi.& in l. si duobus.§.idem rñdit.ff.pro soc. & ita no. & tenet Ang.de Are.Inst.de act.§.sequens.ideo sint bene cauti socii tam reficientes, quàm nolentes reficere,per prædicta.

Cautela est iudicialibus,quòd pars contradicat expresse, alias tacendo sibi præiudicat. lxxxvi.

1 *Tacens in iudiciis consentire uidetur.*
2 *Actus contra unum per iudicem si in iudicio fiat, non contradictio,non sufficit nisi appellet.*

EST dubium, an tacens videatur consentire, ut hr̃ in regula, qui tacet. & in l. filiusfamilias.§ inuitus. ff. de proc.& Bart. plene in l.quę dotis.in fine, soluto matrimo
1 nio. Sed uera conclusio est,† quòd tacens in indiciis.vr̃ consentire: ut not Barto.in l. 1. C. de rela. Et ideo cautela est, qñ fit aliquis actus in iudicio contra unum,vt ille semper respondeat,& dicat, ꝙ ipse non consentiat, Et ideo de bonis ꝓcuratores faciẽt scribere: me præsente, & non consentiente, vt dicit Bartol.in d l. 1. Vel melius est dicere, ꝙ in parte, & in partibus facientibus contra se non consentit, & istud procedit quando a-
2 ctus fit aduersarium, † sed si actus fiat iudicem in iudicio contra vnum. non sufficit, quòd ipse non contradicat, nisi appellet:ut singulariter dicit Innoc.in c.quod ad consultationẽ. de sent.& re iudic. & sequitur Ang. de Perusio,& Ioan.de Imo.in l.ille à quo. §. si de testamento. ff. ad Trebel. Circa hoc tamen uide text.qui uidetur facere in contrarium,& ibi Bald.& Paul.de Cast. in authen. si quis litigantium. in princip.in verbo contradicat. C. de episcopali aud. Sed dic, si actus fit per partem in iudicio, sufficit dicere non consentio,sed si fit per iudicem,& tunc aut est talis à quo possit appellari, ita quòd si appel-

si appelletur, trāsit in rem iudicatam, & tūc a nō sufficeret dicere non consentio, nisi appelletur & ita intelligit Inn. Aut ab actu iudicis non potest appellari, sicut realiter ab interlocutoria de iure ciuili non appellatur, & tunc non requiritur appellatio, sed sufficit contradictio.

Cautela, ꝙ tutius sit relinquere alicui in codicillis quàm in testamento. lxxxvii.

1 *Haeres in codicillis insti tui non potest.*

2 *Codicillis primo testamento facti non tolluntur per alios codicillos, qui postea fierent, neque per aliud testamentum sequens, nisi expresse dicatur.*

SI aliquis uelit tibi relinquere certam partem bonorum suorum, quid est melius & utilius, an ꝙ relinquat per codicillos, vel per testm̄? Et prima facie vř, ꝙ sit melius, ꝙ relinquat per testamentum, quia illud fit cū maiori solennitate q̄ codicillus, ut probatur in l. hac consultissima. C. de testa. iuncta l. fi. C. de codicillis. Sed tu dicas, ꝙ tutius est relinquere per codicillos, q̄ per testamentum,
1 nisi forte quis uellet instituere hēdem, † qđ in codicillis fieri non potest. l. hēditatem C. de codicil. Et est ratio quia testamentum per aliud testm̄ semper rumperetur, ut in l. sancimus. C. de testa. & in l. si quis in principio te
2 stamenti. de leg. 3. † Sed codicilli primo facti non tolluntur per alios codicillos, qui fierēt postea, neque per aliud testamētum sequēs, nisi expresse dicatur, ut est textus Inst. de codicil. §. non tm̄. Et no. Spec. in ti. de instr. edi. a
§. compendiose. in uer. sed id consideres, & ꝙ tutius sit relinquere ꝑ codicillos ratione prædicta, tenet Spe. in d. ti. de instr. edi. §. uiso de impugnatione uer. & no. quod tutius est, & ideo sis cautus ut consulas, ꝙ potius relinquatur ꝑ codicillos, quàm per testamētum.

Cautela pro testatore volēte, quòd eius vltima uoluntas non constet, nisi post mortem. lxxxviii.

1 *Testamentum non ualeret, si ante ipsius aperturam unus testium moreretur, qui subscriptionem suam, & sigillum cognoscere non posset.*

MVlti sunt qui uolunt, ꝙ uolūtas vltima non sit nota aliis nisi post mortē suam, ꝑ aliquam iustā causam, ut hř Inst. de pupilla. substi. in §. si quis autem formidolosus, & faciunt testm̄ in scriptis clausum, a & sigillatum & scriptum, iuxta l. hac consultissima. C. de testa. Sed tu aduertas & sis cautus, q̄a periculosum est facere talia testamen
1 ta. † Nam si moreretur uiuo testatore, uel ēt post mortem an̄ eius aperturam unus ex testibus, q̄ non posset cognoscere suam subscriptionem & sigillum, nō valeret testm̄, ut singulariter no. Bar. in l. 2. in princ. ff. quēad. te. aperi. Et ideo debes uti hac cautela, qua sępissime usus sū, ut testator cōuocet unū notariū, q̄ nō sit de testib. supradictis, & duos, uel tres testes alius, ut faciat, ꝙ cuilibet dictorū testiū, q̄ se subscripserūt & sigillauerūt, recognoscāt subscriptiones, & sigilla in pręsentia duorū uel triū testiū di. notarii, & roget d. notariū ut cōficiat unū instm̄ de di. recognitionis subscriptionū & sigillorū, & erit securus ꝙ non erit opus alia recognitione, & hoc modo nō erit ꝑiculū de quo supra. Vel pōt ēt alio modo ꝓuideri, videlicet, ꝙ testator à principio à quo se subscribunt testes, & ponūt sigilla, adhibeat notariū & testes, q̄ sunt rogati de dicta subscriptione uel sigillis & de hoc fiat scriptura publica, quia illa probabit sufficienter, & hoc ponit Bar. in d. l. 2. in prin. sed pcedēs cautela melior est. Tertio pōt, & aīt ꝓuideri, qñ testator uellet testari in scriptis, & nō curaret ꝙ testm̄ esset secretum, quia tunc possent facere publicationē fieri eo uiuo, ut no. Bart. in d. l. 2. in § si dubitetur. Circa, quod adde, ꝙ dř in seq. cautela.

a *Testa. clau. Testamentum non apertum mortuis testibus non probat. gl. singu. in uer obsignen ur. secundum Bart. in uer quaero quid si testes. in l. 2. C. quem te. aperi Bar in l. 2. in prin ff. eod. titu. dicit uerum in testamento in scri. quod corruit si unus testis moriatur antequam publicetur, uel uiuo testatore, nisi eo uiuo facta fuerit recognitio subscriptionis, & sigilli à teste coram notario, & testibus uel etiam tempore subscriptionis fuerit rogatus alius notarius de subscriptione illius, uel nisi uiuo testatore aperiatur, ut ibi per Bartol. & Bald. in addi. Spec. de instr. edi. uer. fi. decessit. Adde not. per Bal. in l. 2. C. de fideicom.*

Cautela pro chirographis mercatorum. lxxxix.

1 *Chirographo seu scriptura priuata manu notarij non confecta requiritur quod trium testium subscriptio interueniat, alioquin non ualeret.*

Merca-

Mercatores de mercibus suis sępissime nō faciunt conficere instrumenta publica, a sed priuatam scripturam a faciunt, quæ dicitur chirographus, uel etiam uulgo appellaᵗ, scriptura de manu, sed est periculosum con 1 fidere de dicto chirographo, † in quo requiritur, quod interueniat subscriptio trium testium, alias non ualeret qñ est scriptura priuata, non confecta manu notarii uel publicæ personæ, ut est text. in auth. si quis uult caute. depone C. qui po. in pi. ha. Nam si aliquis, qui se subscripsit moriatur, illud chirographum nihil probabit, nisi, ut dixi, sit scriptum per manū publicam, uel habeat sigillum appensum, ut est casus no. in c. 2. de fide inst. & ibi ponitur ꝑ oēs Do. de ista materia. & est gl. ualde no. quæ ita dicit in c. inter dilectos, in uer. publica manu. co. ti. de fide instr. & ideo tu sis cautus, quod non recipias chirographum, nisi sit scriptum manu notarii ad hoc rogati, uel nisi apponatur sigillum promittentis. sed si poteris, facias cōficere publicum instrumētum. facit ad hoc quod dictum est in præcedenti cautela.

a Priua. scri. *Scriptura propria manu debitoris facta, & cōfessata probat ēt non subscripta contra debitorem, non contra tertium, nisi sit scripta testibus. Bar. in l. scripturas. in 1. col. uer. no. C. qui po. in pign. ha. Item scriptura priuata quomodo impugnetur, uide Spec. de instr. edi §. satis utiliter per totum.*

Cautela adhibenda circa pręsentiam testium, in testamento cœci, & aliorum. xc.

1 *Hæredis institutio in testamentis olim præcedebat, nunc autem sequi debet.*

1 IN testamentis † debebat olim hæredis institutio præcedere, ut Inst. de leg. §. añ hæredis hodie non potest pręcedere, sed seq, imo cōiter solet seq legitima, dicendo, in omnibus, auté aliis bonis suis & c. ut in d. § ante hæredis. Sed caueas, quia etiam hodie requirit, qđ præcedat hæredis institutio in testō cœci, & nisi præcedat, non ualet testm̄, ut est casus in l. hac consultissima. C. q test. ubi ponitur forma testandi per totum, & Imperator ibi mandat, qđ illa forma ibi tradita debet obseruari, q̄ est ut primo hæredis institutio præcedat. & hoc tenet ibi, Cyn. & Doc. licet aliqui cōtra. Sed ut euites opiniones, & periculum, facies, qđ præcedat hæredis institutio. Et etiam id periculum in testamento cœci. & in quocunque alio testamento in scriptis, quia non ualet si oēs testes nō fuerunt præsentes usque ad finē, donec oēs se subscripserint & sigillauerint. & ideo cautela est, quod claudantur in camera, ita q đ non possent exire, & stent præsentes donec ulterius se subscripserint, & sigillauerint, qđ no. q a uidi aliquos notarios imperitos permittere, quod recedat aliquis testium postꝙ se subscripserit & sigillauerit. & male.

Cautela pro bannito, quod possit liberari à bāno, non obstante statuto id prohibēte. xci.

1 *Saluuscondictus datus bannito per centum annos, quid operetur.*

ALiquando est prohibitum, quod alicui condemnato nō potest fieri remissio pœnæ, uel aliquando quis est bannitus uel rebellis, & non potest absolui a banno uel à rebellione, si contingat, ꝙ est bannitus uel rebellis ex aliqua causa ingratitudinis, debeat rebāniri uel absolui, sed non potest stā te prouisione uel statuto in contrarium. Ego do ti 1 bi unā cautelā † uidelicet detur sibi terminus ad soluendum usque ad centum annos. uel a fiat sibi saluusconductus a usq; ad centū annos, & hoc modo ꝑ interdictū poterit cōsequi intentionem suam. istud probaᵗ in l. cū hęredes. in §. 1. ff. de sta. libe. & i effectu uult ibi do. Benedi. de Plum. & ita uidi obseruari in ciuitate Venetiarum ꝑ consilium de decem, ꝙ fecit saluumconductum rebelli usq; ad centum annos, quia non poterat eum absoluere secundum leges suas.

a Saluuscondu. *Saluusconductus ad bene placitum intelligitur perpetuus. Bar. & Doc. in l. continuus. §. si ita stipulatus fuero. in 2. col. uer. ubi formo hāc unam q ff. de uer. obl. de quo ibid. ut per do. Alex. in pe col. uer. extra glo quæro: hic Bar cum concor. ibi per eum datis facit l. iuris peritus. de excu. tu o.*

Cautela pro illo, qui emit fundum sibi debentem decimam, si iterum illum uult reuendere, quomodo faciat ad hoc quod decima sibi remaneat. xcii.

1 *Exceptio rei alicuius qui d operetur.*

SI aliquis emit agrum uel fundum sibi debēt decimam, & deinde uult reuendere dictum fundum, debet esse cautus, † si uult, qđ remaneat sibi decima, ꝙ hoc exprimat in uēditione

ditione sua, alias uendendo simpliciter, transiret decima in emptorem, secundum Iaco. de Are. quem sequitur d. Bened. de Plumb. in l. si is cui. in fi. ff. de sta. lib. per illum tex. licet Alb. de Ros. teneat cõtrariũ in l. Seię. §. mſe. ff. de fundo instructo. & in l. inter antiquã. C. de usuf. ubi oĩno uide. & pro ista opinione uidetur esse tex. in l. si quis ædes. in prin. ff. de ser. rust. præd. & ideo sis cautus, ut dixi, ut in uẽditione tua excipias decimam. & idem dico de iure patronatus ut uult Alb. in d. §. matre. idẽ dicas de serui. per d. l. si quis ædes.

Cautela, quod nõ debeat stari sẽtẽtię arbitri. xciii.

1 *Arbitri à sententia appellari non potest.*

1 LIcet† à sententia arbitri non potest appellari, ut l. dicẽ proferre. § stari. ff. de arb. ubi habetur, quod stari debet sententiæ eius, siue sit æqua, siue iniqua, tñ cautela est, per quã quis non cogitur stari, si doceat ipsam euidenter iniquam esse, & appareat euidenter de læsione: quia tunc poterit dicta sententia officio iudicis reduci ad arbitriũ boni uiri, secundum Hos. in c. 2. extra de arb. & Arch. 5. q. 6. iudicibus. pro quo facit c. ex parte. & c. exposita. eo. ti. & hoc tenet etiã Vincen. in d. c. exposita. qui dicit ita obseruari. & idẽ dicit Host. in summa, de arb. §. pe. uer. quia & sæpe. ĩ ti. de arb. §. 1. uer. est aũt diff. rentia. quod est uerum, si cõtradictũ fuerit infra decẽ dies, secundum Archi. in d. c. iudicibus. & tenet ẽt do. Ant. Bu. in c. Quintauallis. de iureiu. & ibi Io. de Imol. in c. ueniens. eod. ti. & in d. c. exposita. & in d. §. stari. & per Ang. & Doct. in l. si seruus plurium. §. si ff. de le. i. & per Legistas in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio.

Cautela ad annullãdum processus episcoporũ procedentes contra suos feudatarios. xciiii.

1 *Vasallus ipso iure non cadit iure suo, sed requiritur sententia per iudicem competentem facta.*

SOlẽt cõiter Episcopi post acceptã Episcopatus possessionem proponere edicta in ualuis ecclesię, quod si est aliquis feudatarius ecclesiæ, debeat comparere ad petendum inuestituram infra annum, iuxta c. pri. & secundum. quo tpe mil. inuesti. pete. debe. in usib. feud. & in casu quo nõ uenit infra dictũ tps, monet eos, quod ueniãt assignãdo sibi aliquos dies, puta nouẽ & tres pro primo, & tres pro secundo, & alios tres pro tertio termino & peremptorio, & casu quo non ueniant infra dictum tempus ex nunc, prout ex tũc & ex tunc prout ex nunc eos, priuant feudis suis. Aliqui Episcopi uolentes uti cautela meliori, elapso termino priuant uasallos suos. & postea conferunt feudum aliis. Sed tu aduerte quod ista practica non est bona, nec aliquid ualet. Et est ratio: quia impossibile est, quod uasallus habeat aliquam iustam causam non cõparẽdi, uel quia est pupillus, uel quia est infirmus, uel quia est absens, uel propter aliã causam similem, ut est tex. in c. sancimus. in d. ti. quo tempore mil. & ad hoc ut uasallus

1 priuetur feudo ob inuestiturã non petitam tempore debito, requiritur sententia: †quia ipso iure nõ cadit à iure suo. ut probatur in d. c. sancimus. & ibi no. Bal. & Docto. Iac. de Alu. & Doc. & ideo talis sñia dẽt fieri per iudicem competentem: alias est nulla, ut in roto ru. C. si à non comp iud. & in c. ad nostrã. de consue. & in c. at si clerici. de iud. sed quãdo est quęst. inter episcopũ & uasallũ, uidelicet si uasallus cecidit à iure suo, uel si dẽt priuari per inuestiturã non petitã, ob aliam causam dñs feudi non põt esse iudex, & sic est incompetens, quia talis cã debet terminari per pares curiæ. i. cum uasallis eiusdem dñi, ut est gl. ord. & ibi per omnes Doc. in c. cęterũ. de iud. & habetur per gl. & Doc. in c. i. §. pe. de prohi. feu. alie. per Fede. & ita alias uidi iudicare sæpe, & bene contra Episcopos priuãtes sua sententia uasallos suos, ex eo quod fuerint iudices incõpetentes inuestituræ factæ de dic. feudo, ab aliis fuerunt declaratæ nullæ dictæ sententiæ, & ideo sint cauti Episcopi ne pronũciẽt per se contra uasallos suos. sed eligãt pares curiæ. i. alios uasallos, & faciãt, quod illi pronuncient, quod no. perpetuo, quia multi errant in hoc & patiuntur episcopos auferre feuda sua indebite.

Cautela pro illo, qui est de domo regia, quod possit regnum petere. xcv.

1 *Regnum usque ad quem gradum successionis transmittatur.*

ESt dubiũ an regnũ trãseat per successionẽ, uel per electionẽ. de hoc hr in c. uenerabilẽ de elec. tñ in quibusdã regnis est cõsuetudo, quod trãseat per successionẽ. & ita cõuenit ĩ Ita-

1 lia. †Sed maius dubiũ est, usq; ad quẽ gradũ successionis trasmittatur regnu. Et uĩ, quod usq; ad

ad sextum uel usq; ad decimũ ad plus iuxta no Iost. de serui.cogn.§.fi.& in l.iurisc̃osul. tus ff.de gradibus.Sed dicas, ꝙ trãsit in infinitũ usq; ad centesimũ gradũ,& ultra, intm̃ si moritur rex uel princeps alicuius regni, deficientib agnatis suis uel cognatis, si reperit unus de sua familia seu domo, ille debet succedere in regno,ut singulariter no.Bal. & Iaco.de Alua.& no.qñ moritur princeps:quia tunc ille qui est de sua domo,licet sit pauper tamen debet esse cautus,& petere regnum.

Cautela quõ quis possit eligere seipsũ. x v i.

1 *Eligere regulariter seipsum non potest ille,cui sibi eligendi potestas data est.*

1 VIdimus pridie in c.cũ in iure.de ele.gl.q̃ dicit ꝙ quis nõ põt eligere seipsum,qñ datur sibi potestas eligendi. & est gl. similis in l.plane.ff.quod cuiusq; uniuer.no. & alia 8 q.1.qui episcopatum.& ꝓbatur in l. si mãdauero §.si tibi.ff.manda.& in c.fin.extra de inst.Sed quando essent plures electionarii, q haberent eligere, posset unus electionarius, 2 si eligeretur ab aliis,c̃osentire electioni a de se factæ,& talis consensus connumerabitur in numero electorum,ut est casus in d.ca.cũ in iure.quia hodie non est correctũ, & procedit,nisi electio esset ꝑ uiam scrutini qa tunc non posset consentire uel eligere seipsum,ut est casus in c.Cumana.de elect.qđ ita debet intellige,ut ibi no.ꝑ Docto.sed qñ unus electionarius sperat,ꝙ aliqui electores eligant ipsum.non sit,primus,qui faciat electionẽ,si potest,quia non potest eligere seipsum,reputaretur.n.ambitiosus,ut no.in d c.cũ in iure sed expectet si eligitur per alios,& tunc consentiat electioni de se factæ, uel cogitur primo eligere:quia forte habet primam uocem in c.iuxta c.auditis.de elect.debet esse cautus ut eligat illum,quẽ uerisimiliter, uel nullus, uel maior pars eligeret,quia si postea eligit ab aliis,poterit uariare,& recedere ab electione facta per ipsum.& c̃osentire electioni factæ de se,& sic erũt quatuor,& per c̃osequẽs maior pars.& hæc probantur in d.ca.cum in iure.in tex.& glo.& ibi per Ioan.And.& Ange.& Doct.quod no.tu scholaris,quãdo fiũt electionarii, sis cautus, ut electio cadat super te.

4 Consen.ele. *Electionarius non potest eligere seipsũ gl.& Bar.in l plane ff.quod cuius. uni no ubi dicit uerum.si sibi soli commissa est electio . non si sibi & aliis.& tene: Bar.in l si consul in fi ff de ado Mar. Sil.in l.si mandauero §. si tibi.ff manda.ii. 8.q.1. qui episcopatum.c.cum in iur de elect.c.fi.de inst. sed bene potest consentire electioni de se factæ ab aliis etiam si ipse prius alium elegerit.Doct & Ioa. And in d.c.cum in iure.& per glo & Sicul.in ca. consulu.ii.de iur.pat.*

Cautela,ꝙ etiam in casibus,in quibus alias non teneretur uenditor de euictione,a si adhibeantur,semper tenebitur. c x vii.

a Euictione. *Actio euictionis licet ex pacto non competat emptori:tamẽ agi potest ad pretium.l.emptorẽ § qui autem.uer.ibi autem ff.de actio empt l 2 §.fi. & ibi Bal.C.communia de leg.quod uerum si pactũ fuit in genere,quod de euictione non tenetur uenditor,secus si certæ personæ.l qui libertatem in pri.ff. de euic.Item uerum nisi dictum pactum sit factum inter mutuo uendentem et ementem,quia tunc nec agit ad pretium gl sing.in l si familiæ. C.famil. er.& ibi Bar.dicit non habere locum in diuisione. & tenet Bal.in l non dubium in fi C.de euictio. Lu. in sing.uer.euictis & uers.uendens Item uerum si sine causa est renunciatum actioni de euictione.secus si cum causa expressa, quia tunc etiam pretium non repetitur.Bal.in l.1.2.q. C de pact.& commo. rei uen Bar.in l qui lib.de euictio.*

1 *Euictionis periculum quæ cessare faciant.*

2 *Euictio non debetur possessionis euictæ ratione sed tantum ratione proprietatis.*

3 *Euictione uenditor non tenetur,quando emptor in compromisso uoluntario succubuit.*

TRia † faciunt cessare periculum euictionis;primum omissa denunciatio emptoris alterum eius absentia.tertium iudicis iniuria.ut l.emptor C.de euic.& habetur in l. si per imprudentiam.ff.eod.tit. Sed aduersus hæc omnia potest emptor uti cautela, ut sit securus,tam pro pretio,quam pro pœna dupli,& etiam pro sumptibus litis. ut scilicet instrumento uenditionis per pactum a uenditore remittatur emptori, potest enim renunciare iuri suo ex regula generali, & adiciatur in instrumento,quod emptori nõ possit dici uel allegari,quod sententia fuerit lata per eius iniuriam,uel per emptoris negligentiam,uel sententiam,& promittatur refecti damnorum,sumptuum,& interesse. quæ sustineretur in iudicio,& extra secũdum Ange.qui ita no.in l.emptor.C de euic Alia cautela

2 tela in materia euictionis est:† quia regulari ter non debetur euictio ratione possessionis euictæ, sed tm̃ ratione proprietatis, ut est casus & ibi per Bar.& Doct.in l.2.ff. de act.empt.& ideo cautela est, quod emptor in instro emptionis faciat uenditorem promittere de euictio.siue euincatur proprietas, siue posse. Tertia est quando quis nō uult promittere de euictione, ut dicatur in instrumento, & dictus uenditor dixit, & protestatus est, & ita inter partes conuentum, ꝙ ipse non teneatur de euictione etiam ad pretii restitutionē quia nisi ista uerba dicantur. licet non teneatur ad interesse uel sumptus, tenetur ad restitutionem pretii, ut est casus singularis in l. emptorem.§.ibidem.ff.de act.emptio quod est no. Quarta, in hac materia potest adhiberi quod licet itr uenditor nō teneatur de euictione, quando emptor succumbit in cōpromisso uoluntario, ut l.si dictum § si compromisero.ff de act.emp & no.in l libera quidē Theodora.C.de sen.& interl.om.iud.tamen emptor caute potest uti uerbis, ex quibus uēditor tenetur, uerba hæc sunt: Et promisit dictus uēditor dicto emptori de euictione quo modocunque & qualitercunque res uēdita euincatur.arg.gl.no.in l.cum pœna. ff.de arbi. Et ita solebat allegare illam gl.ad hoc do. Flo.de Bob Doct meus Quinta est, & utilis in eadem materia: quia solet dici, quod d §.si compromisero.nō habet locum in compromisso necessario.sed tm̃ in uoluntario: tamē emptor debet esse cautus, ꝙ non eligat arbitrium necessarium ex forma statuti sine licētia aut consensu uenditoris, quia tunc nō posset agere de euictione, ut no.in d.l.libera, & ideo ex istis 5.cautelis potes conficere utile instr̃m pro emptore in materia euictionis, si dicatur sic: Et promisit dictus uēditor de euictione, siue euincatur proprietas, siue possessio, & quomodocunque uel qualitercunque euincatur, etiam si euincatur per arbitrium uoluntarium, uel necessarium electum cum uoluntate, uel sine uenditoris, & promisit dictus uenditor nō opponere uel agere, ꝙ sententia lata fuerit iniqua, uel per iniuriam emptoris, uel propter eius absentiam, uel per negligentiam, uel aliud quocunque modo.

Catuela pro officialibus & prætorib. adhibentibus fideiussores ad relaxāndum incarceratum debitorem. xcviii.

1 *Fideiussio de iudicio sisti, inclusiue usque ad sententiam durat.*

Notent bonam practicā, & cautelam prętores & alii officiales, ne relaxēt debitorem positū in carceribus ex causa debiti, præ 1 stita tamen fideiussione de iudicio sisti:† quia illa durat usque ad sententiam inclusiue nā lata sententia fideiussores liberantur, ut l.age re.§.post litem, ff.de fide.& l.cum apud Sempronium.ff.iud sol.sed debent recipere fideiussorem de iudicato soluēdo, secundū Bal. qui ita dicit, & bene in c.dilectis.in 5.col.de appel ꝗ subdit, quod quidam Potestas, qui hoc ignorauit pro incauta relaxatione cuiusdam carcerati.fuit condemnatus in syndicatu, & in totum desolatus.

Cautela pro committente in arbitrium iuris. xcix.

1 *Arbiter iuris an ius commune, uel municipale sequi debeat.*

1 Dubitatio est, an arbiter a iuris teneatur 2 sequi ius cōe, an ius municipale.de quo per Ioan. And.in addi.Spec.in tit.de arbi.§. excipitur.in addi.quæ incipit.Guido de Suz. ubi tenet, ꝙ debet sequi ius cōe.de quo ego plenissime dixi in l.nominis rei.in §.uerbum ex legibus maxime in 7.q.ff.de uer sig.quod no.caute.quando causam habes committere, si ius cōe disponat aliter quam municipale, ut scias qualiter causa sit committenda, quia poteris faciliter obtinere.& aduer sarius non perpendet.

2 An arbiter. *Arbiter obligatus procedere & terminare secundum ius quid possit, uide Lud in rubr.de ar 7.col Bar.in l. diem.§. Flan.de arbi. dicit eum non posse procedere contra ius. & tenet Sicul.in ca. cum dilectæ de resc. 4.col uersi.not.sing.[illegible] sed Butr.contra in capitu.Quinta uallis. de iureiurando.*

Cautela ad euitandum incursum pœnarum interdicti unde ui, & l.si quis in tantam. c.

1 *Rogerius, prout recitat Vbertus de Bobio, qua cautela Mutinæ usus fuerit.*

2 *Cautela uti non debemus, qua scandalum oriri posset.*

3 *Iudex ex officio partes prohibere debet ne ad arma ueniant.*

4 *Obliuio ex longo tempore sequitur.*

No-

NOta diligẽter tu aduocate unã cautelã, p quã poteris facere tuũ clientulũ obtinere, si.n.uides utrãq; partẽ equaliter probare, dic cliẽtulo tuo, si potẽs est q possessionẽ ẽt, de qua est cõtrouersia, manu armata ingrediatur, & qđ denunciet aduersario, ut ueniat ad possessionem, si audet, q si non uenerit, q suspicatus est se posse repelli statim perdet possessionẽ, quã dicit se hr̃e, ut ff. de acq. pos. l. si id qđ. § fi. unde cliẽtulus erit potior, & si ueniat eiectus ad iudicem dicens: Dñe iudex talis me uiolenter de possessione eiecit, & eã propria auctoritate ingressus est, unde peto eũ puniri, & priuari, q si intẽdebat habere, cũ auctoritate propria ingredi non debuerat, per l. si quis in tantã. C. unde ui. 16. q. 6. placuit. Clientulus tuus rñdebit: Dñe imo sententia est p me ferenda, quæ.n. probaueram me possidere sicuti & ille, unde meã possessionẽ, non alienã sum ingressus, & sic meã possessionẽ retinui, & aduersarius si quã habebat, pdidit, p d. l. si id q

1 Et ita fecit fieri R og. Mutinæ, prout recitat Uber. de Bobio. & Rof. in Spec. in tit. de pet. & pos. § 1. ubi notat diligenter cautelam. & istam cautelã no perpetuo, qa est quotidia-

2 na & ualde utilis. †Sed ea non utaris, ubi posset scandalum uerisimilr oriri p p l. qm̃ multa facinora. C. unde ui. sed ubi non esset scandalũ, uel periculũ futurũ, uerisimilr̃ non inuenies meliorem cautelã in hac mã. Itẽ nota aliã cautelã, si uis ut amicus tuus compr̃ehẽdat possessionẽ alicuius rei absq; uitio, quã ad se asserit pertinere, eo ignorãte fac possessorẽ spoliari, & cõfestim desere possessionẽ corã testibus, & sic ea uacua remanente nuntio amico tuo, ut uacuam possessionẽ apprehendat, nec per hoc uidebitur habuisse ratã spoliationem, nec dicetur rẽ a deiectore recipere. f. n ea, quæ hñr & notantur in c. cum ad sedem. de restit. spol. & de ordin. cog. c. cũ dilectus. imo usucapere possit, ut not. ibi gl. sic patet. uer. sic. sed hoc nõ est unde habebit commodum retentionis, ut 16. q 3. §. pe. uer. q si mala fide. & extra de ordin. cog. c. dilectus, circa princ. & C. de præscr. 30. anno. l. si quis emptionis. Nec competit contra eũ interd. ctũ unde ui. & ĩ hoc fuerint decepti hospitalarii p dicta decr. cũ ad sedẽ credentes interdictũ, unde ui. habere locũ in hoc casu, ut no. Spec. in § 1. in tit. de pet. & pos. in uer. antep. q cautela utilis est & uera, nisi apparcat de fraude. Ubi duo contendunt de possessione, & quilibet dicit se insolidum possidere, & unus turbat alium in possessionem, nec uult unus de alio cõqueri, nec uult unus alteri libellum dare, ne fieri actor, sed quasi reus sustineat partes rei, & commodo possessionis fugatur, cautela est, q iudex ex officio suo eos citare faciat, & cogere suã petitionẽ offerre, uel põt istud iudiciũ possessorium sine libello determinare, recipiendo probationes utriusq; partis, ut sciat, qs illorũ debeat subire onera petitoris, & quis utetur cõmodo possessionis. argu. C. de libe. causa. l. liberis. §. si quis ex seruitute. & quia hoc uult iudex, & sine libello, qũo finiatur, cuius iussus facit ut actus teneat, si alias non teneret, ut ff. quod fal. tu auctor. l. 1. C. de lit. contest. authen. libellum. quæ est 3. q. 3. § si pactum.

3 †Ex officio enim suo debet partes prohibere, ne ueniant ad arma & rixas, ut ff. de usuf. l. si cuius. §. sed si inter. alias l. æquissimum, & uim fieri uetabit ei, quem in possessionem inuenerit potiorem. ita dicit Spec. fm̃ Iac. Bal. in tit. de per. & poss. §. 1. uer pen. & in ti. de libell. conceptio. §. nunc dicendum. uersi. 22. & nota. in c cum uenissent. ext. de inst. & idem no. Bal. & Pau. de Ca. in leg. ordinarii. C. de rei uend. & ad hoc etiã uide quod not. Inn. in c. in præsentia. de prob. in 1. col. & ita uidi sæpius practicari, & bene. Nota etiam aliam cautelam, & consilium sapientiũ circa interdictum, unde ui, & constitutionem, si quis in tantam. si non possum probare, qũo posedi, consulunt, ut possim probare, qũo sim dilectus, q interim fundum præsentibus testibus & tabellione intro, & si is qui possedit, permittit, possessionem habeo. Si uero me intrare uolente non admittit, sed me incontinẽti possessione expoliat; de quo fieri faciam publicum instrumentum, possessionem amitto incontinẽti. ff. de acq pos. l. clam possi. §. fi. & l. sed si nolit. & illam possessionem animo retinui, quod semper de quolibet præsumitur. s. q animo retineat, nisi forte uideres illũ possidere, ut ex tua patiẽtia pareret tibi præiudiciũ rei. C. de acq.

4 pos. l. minus. & non longũ tps transiuit. quo fuit ille in possessione. † nã ex longo tpe sequtur obliuio, ut ff. de usuc. l. si aus. & no. in l. 1. C. de ser. fug. & no. Spec. Secundum Rof. tit. de peti. & pos. §. 1. & no. has quatuor cautelas, quia sunt quotidianæ, & de lacte & lana

Cautela

Cautela contra illos, qui obtinent licentiā ab episcopo deferendi iuramentum. C I.

1 *Prælati dispensantes super sacramentis periurij autor esse possunt.*

IN multis cōtractibus solet opponi iuramē tū de non conueniendo, & adiuuātes q uolūt cōuenire ante petitā absolutionē uel relaxationē iuramenti, qa difficile est cā obtinere, utūtur ista cautela, accedunt ad epm, & dūt, Dñe epe, iuraui in tali contractu φ ego uellem contrauenire, qui sum lęsus, nec possum relaxationes iudicium expectare, peto, ut detis mihi licentiā cōtrauenięndi, qm sub mitto me iudicio uestro, si apparuerit me iniuste uenisse contra iuramentū, & multi epi concedunt istā licentiā. & ita intelligo φ obseruat in ciuitate Brix. & ita uidi aliqn̄ epos obseruare Veronæ. & iste licentia pōt impetrari ēt altera parte non uocata, ex quo agitur de iuribus, iuramenti, & ita ēt uidet uelle Pau. de Cast. in cons. suo 325. Sed tu dicas, φ ista cautela non est bona, quia ipsi non

1 pūt concedere hmōi licentiam† quia concedendo pūt esse auctores periurii, ut est casus ad literam in c. si uero. & ibi no. de iur. iu. & ideo tu sis cautus, φ potes uenire contra dictam licentiam, & impedire iudicium, in foro seculari, donec cognitum fuerit de iuramento, & relaxatione.

Cautela φ prius agas petitorio quam possessorio. C I I.

1 *Possidere commodius est, & aduersarium ad petitoria onera compellere, quàm ab alio possidente petere.*

SI quis uult rem petere, animaduertere debet, an in aliquo inter dicto possit nācisci

1 possessionē, † qa lōge commodius est ipsum possidere, & aduersarium ad onera petitoris cōpellere, q̄ ab alio possidēte petere. ita instituit Caius I. C. in l. is qui destinauit. ff. de rei uēdicat. & pp̄ea sis cautus, φ nunq̄ agas petitorio, si prius potes agere possessorio.

Cautela de protestatione fienda contra testem ante delatum sibi iuramentum. C I I I.

1 *Protestationis effectus super exceptionibus fiendis qualis sit.*

QVando testes examinantur, debes esse cautus, ante aperturam processus fa a cias partē tuā protestaria a exceptiones sibi 1 saluas fore cōtra personas† Nā effectus huius ꝓtestationis est, ut absq; alio iuramēto ꝓstito, qd̄ dō maliciose exposcit, poterit contra ꝓsonā excipere ēt publicato ꝓcessu, ut in c. præsentiā. de testi. & ib ꝓ Inn. & Io. An. & Doc. & Bal in auct. de test. in § si uero dicas, sed tutius est, qd̄ ante delationē iuramēti factā testib. facias dictā ꝓtestationē, & ita utūtur boni procuratores, qui dūt mihi fa ui, & reseruatis oībus exceptionibus contra ipsos, tam contra eorum personas, q̄ etiam dicta.

a Protestari. *Protestatio est denunciatio publice facta causa iuris conseruandi in futurum, quod protestanti competit uel competere potest. Car. in Clem. 1 14. q de procur. uide etiam Bart. in l non solum. § morte. de operis noui nuncia. & Doct. inc cum M. de constit.*

Cautela ad interpretandum statutū disponens quòd credatur iuramento damnum passi. C I I I I.

1 *Probatio nulla melior est, quam illa quæ per aspectum fit.*

MVlta sunt statuta Italiæ quæ dūt φ ꝓ dāno dato credat̄ iuramēto dānū passi, uel officialis denuntiantis usq; ad certā quātitatem. Sed remedium, & cautela est, φ nō stetur dicto iuramēto, uidelicet, probādo cōtrarium, nam tale statutum non prohibet contrarium probari, ut no. per Cy. & Doct. in l. 1. C. si aduert. libert. & in l. 1. C. de re iu. di. & per Bart. in c. 1. si de inuesti. inter dom. & uas. lis oria. maxime probando contrariū

1 per euidentiam facti. † quia nulla est melior probatio, q̄ illa quæ fit per aspectum, ut no. Azo. in summa C. ad l. Aquil. & Bal. in l cōtra negantem. in fi. C. ad l. Aquil. & ꝓ Bal in l. diuus. C. de tes. mil. & per Ang. in l. q testi tuere. ff. de rei. uen. & per Salv. in l. ca qui c. in 10. q. de accus. & Gaspar. de Cald. & Io. de Zoch. in c. continebatur. de despon imp. Itē est aliud remediū, qa iudex pōt taxare hmōi iuramentū, ut no. Ang. in auct. de exhi. reis. § 1. in princ. sed prædicta procedunt, nisi statutum figat pedes, dicendo, φ stetur iuramēto, & ultra non possit inquiri, quia tunc non posset probare contrarium, nec taxari per iudicem, ut not. Bald. in d c. fi. si de inuest. inter do. & uasal. lis oriatur. ad quod facit optime. glos. in l. si non fuerint. ff. pro socio

Cautela

Cautela pro iudice q allegatur suspectus *a*. cv.

a Suspectus. *Si iudex dicatur suspectus, an debeat interrogari de causa suspitionis coram arbitro gl. in c. 1. de excep. in Spec. de recus. in fi. glos & Bart. in l. quia poterat. ad Treb. Iudex recusatus, non potest causam delegare. c. iudex ab apostolica. in fin. de offi. deleg. in 6. Iudex si non allegetur suspectus, videtur pars in eum consentire. c. insinuante de offi. deleg.*

1 *Iudices delegati cur semper suspecti appellentur.*

1 SAepissime † iudices maxime delegantur al- legantur pro suspectis, ad hoc, ut impediatur iudicium, ut hr in c. cu speciali. de appel. & in c. suspitionis de off. del. & in l. apertissimi. C. de iudic. Sed contra istam allegationē pōt iudex ista cautela rei. uidelicet ꝙ deleget causam alteri, qui non sit suspectus, & non impeditur iudicium, ut l. prætor. ff. de iurisd. om. iu. & ibi per legistas. & ponitur per Anto. in cap. cum contingat. de foro compe. & ibi per Canonistas.

Cautela instruens quomodo debemus allegare contra libellum & contractum, quem ineptum *a* uel simulatum dicimus. c v i.

a Ineptum. *Libellus ineptus dicitur, qui concludit male. Bald. in l fin. C. de in: rest. mino.*

1 *Exceptio generalis & dubia nihil releuat, nisi à parte opponatur.*

2 *Libellus non potest mutari, nisi usque ad litem contestatam.*

QVando libellus est obscurus, incertus, uel generalis in aliqua parte, & reus vult opponere exceptionē non debet opponere, sicut cōiter fit dicendo, ꝙ libellus est incertus, *a* dubius, uarius obscurus, † quia exceptio gñalis, & dubia nihil releuat, nisi opponatur à parte, ut l. fi. C. de annali exce. & ibi nota. & ideo sit cautus reus, qñ vult, ꝙ non procedatur sup eodē libello actoris, opponat exceptionem in specie, in quo loco & in qua parte obscurus & incertus, & si opponit in gñe. actor debet esse cautus vt replicet, qa exceptio rei est uaria, dubia, & incerta & petit declarari, in quo loco libellus suus non procedit, vt dixi plene in libello meo de simul contract. & facit qđ dicam in seq. † libellus actoris producitur in iudicio, & ineptus, nō procedit, & non pōt mutari, nisi usque ad litem cont. ut habet in l. qui fam. etc. iudicio. & ibi gl. & Doct. ff. fam erc. & in §. si minus inst. de act. & in l edicta. C. de eden. & in c. examinata. de iud. Sed in hoc datur duplex cautela, ꝙ non possit reuocari uel mutari libellus ineptus. Prima est, ꝙ reus accepit in specie libellum productum. ut no. Bart. in l. cum precuni. C. de lib. cau. non autem suffi ceret acceptare in gñe dicendi, Accepto dictum libellum in parte, & partibus ꝓ me facientibus, facit qđ dixi in præcedenti cautela, & ita tenuit Ang. de Aret. Inst. de exc. §. 1. in 6. q. Alia cautela est, ꝙ reus uiso libello inepto, incontinenti dicat coram iudice Nego narrata prout narrantur, uera, & petita prout petūtur, dico fieri non debere animo litem negatiue contestandi, iuxta no. ꝑ Bar. in l. si dub ti. §. ff. de fideiuss. saluo iure producendi in scriptis, &c. & deinde poterit deducere suas exceptiones, & ita faciunt boni practici. Ille qui dicit contractum esse simulatum, debet esse cautus, ut deducat speciem simulationis, quia si diceret contractum simpliciter esse simulatum, succumberet, quia plures sunt species simulationis, ut not. singulariter Bart. in suo consilio, quod incipit, Petrus Nicole. quod procedit, quando per aduersarium facta esset oppositio specialis de incertitudine libelli, ut not. Bal. in l. ab Anastasio. C. mandati. de quo dic, ut plene dixi in dicto libello, de simulatio. contract.

a Incertus. *Libellus incertus procedit, nisi apponatur contra eum, quo casu non procedit gl. in l. fi. C. de anna. exce. & tex. in c. fi. de lib. ob. & Bar. & Angel in l. 3. C. de senten. quæ sine cer. quanti. pro se. & Bal. in mar uersi. libellus uersic. ꝗ quod uerum est nisi actor sit incertus ex facto rei, quia tunc ualet etiam si opponatur Inno. in c. significantibus. de lib. ob. & Bar. & Angel. in l. 1. ff. de edit.*

Cautela pro personis, quæ non possunt intentare actionem de dolo, quod intentent actionem in factum. c v i i.

1 *Actio de dolo filio contra patrem, seruo contra dominum, &c dari non potest.*

2 *Exceptio doli licet non infamet infamia iuris, attamen infamat infamia facti.*

1 Filio † cōtra patrē, & seruo contra dñm, & hoi humili siue plebeio, contra eum qui est positus in dignitate, alteri cōtra eum qui est uitæ emendatioris non datur, nec dari potest

potest actio de dolo, licet dolū cōmiserit, vt est tex.sing.in l.nō debet.ff.de do & p cōns. eis non competit exceptio de dolo . Et ideo cautela est tunc, q ipse intentet actionē vel exceptionem in factum ue.bis tēperaris, nō faciendo mentionem doli, quia ista iudicantur à pari, actio & exceptio, in qtm ad hoc, ut l.apud Celsum.§.aduersus.ff. de doli exc. iuncta l.nō debet ff.de dolo.quod perpetuo tene menti contra hmōi plebeios , uel viles personas . Et pōt esse idē in exceptione doli :
2 † quia exceptio doli, licet non infamet infamia iuris, tū infamet infamia facti, ut d.§.ad uersus,& hoc no.Raph.Cu. & ideo talis exceptio, quę saltem de facto infamat, non datur contra prędictas personas, ut patet in d.§.aduersus.ibi, apud bonos mores suggillet , & hoc tenet Ang.de Are.Inst.de excep.in prin. in uei sic.quęro an contra parentes.

Cautela pro pręscribente , qui non habet titulum. cviii.

1 *Praescriptio per tantum tempus, cuius initij memoria in contrarium non existat. sine mala fide uim tituli habere dicitur.*

IN pręscribenda seruitute quę habet causam continuam, vel quia sufficit 10.anni inter p̄sentes , & 20.inter absentes , sed si habet cām discontinuam, requiritur tm̄ tps, q nō extet memoria ī cōtrariū, ut l.hoc iure.§. ductus aquę.ff.de aqua quot.& ęst.& no.gl. in l.seruitut *la grande*.ff.de seru.rus.gene. Sed cautela est, q ille, qui allegat seruitutem sibi debitam, quæ habet causam discontinuam , dicat se hr̄e titulum ab illo qui potuit concedere , licet illum non probet , si tm̄ probat se possedisse spatio 10.annor. inter pręsentes , & 20.inter absentes , sufficit & obtinebit in causa arg.l.cum de in rē uerso, & qđ ibi no. per gl.& Doct.ff.de vsur. & in l.si certis annis.C.de pac.& istam cautelam docet gl.no. quam sequuntur ibi Doc.in l.seruitutes. qđ perpetuo tene menti. Et pp hanc mām uidi multos libellantes in materia præscriptionis decimarū.quę secundum aliquos nunquam p̄sūr hr̄e locum, quia, contra ius diuinum, vel secū dum aliquos pōt præscribi sine mala fide per tm̄ tps , cuius initii memoria non exi
1 stat in contrariū : † quia tale tps haber uim tituli, ut probatur in c.super quibusdā § praeterea.de verb. sign.& in c.1 de præscr. lib. 6. & istud est uerius secundū libell'ātes, ut possint probare præscriptionem dec morū breuiori tpe, dicunt & allegant se h..bu sse titulum exceptionis à summo Pō ...ce propter aliquam causam coloratam , & ad probandum illum titulum deducunt possessionem, uel quasi 10.uel 20.uel 30.annor per no.in d.l.seruitutes, quod est quondianam.

Cautela quōd admittatur in criminalibus excusator pro absente. cix.

1 *Accusatus uel inquisitus de crimine se per procuratorem defendere non po est.*

1 DIxi † supra unā cautelā p accusato uel inquisito , qn̄ non pōt se defendere per procuratorem, quia causa est capitalis, iuxta l.seruum.§.publice. cum si.de procu. Sed hic adde unam aliam similem, videlicet, q aliqs comparent coram iudice, non tanquam procurator aut defensor, sed tanquam instructor, quia talis, licet non possit in se suscipere iudicium , tamen admittendus est ad instruendum & ad informandū iudicem de innocentia rei, & iudex debet eum audire , & pro ueritate inquirere, ut l. fin.ff de lib.cau. & ibi hoc not. Benedict.de Plumb.

Cautela quomodo succurritur , diffamato in iudicio. cx.

1 *Silentij perpetui ad sententiam unica tantum monitione procedit non potest.*

QVando aliquis infamat vnum, qui est debitor suus, & tū non perit in iudicio, diffamato succurritur, per l.diffamari.C. de inge.& ma.& not.in l.unica, ut nemo inuiti age re uel accus.cog. & tu infamatus sis cautus, ut primo facias monere diffamantem bis, vt petat si qd vult petere, alias sibi imponetur p
1 petuū silentiū.† Et si esset monitus semel tm̄ non posset procedi ad sniam perpetui sien tii.ut est gl.multum no.in auct.de hęr.& Fal. in §. si quis agens in uers.monitus, & ita tenet etiam in ... minis Angel de Are. Inst. de exce §.1.ubi ponit materiam d. l. diffamari, & idem ipse no.in suo trac. malef.in gl. in uei sic.nec ad querelam I itii.in 16. column.

Cautela ad instruendum fideicommissarium. cxi.

1 *Fideicommissarius ad hoc ut ius in hæreditate habeat*

habeat.requiritur quòd prius hæreditatis restitutio fiat.

2 *Hæreditatis per restitutionem factæ ratione fideicommissi uniuersalis quæ obligationes transeat.*

POstquam sumus in mā vltimarū uoluntatum, uolo tibi dare unā cautelā, q̄ est hmōi. Quidā est hęres institutus, aggrauatus est post mortē restituere hæreditatē alteri, cōiter fideicōmissarius adueniēte casu restitutionis adit hæreditatē ex primo testō & postea appręhēdit possessionē, & agit cōtra debitores hęreditarios, q̄d est contra l. restituta.in princ.ff.ad Treb.quia ad hoc, ꝙ
1 †fideicōmissarius habeat ius in hæreditate, requiritur, ꝙ prius fiat restitutio, ut d.l.restituta.& prius nullū ius habet contra debitores, ut l.cū hæreditas.ibi nempe.n.eo. ti.nec debet nec pōt adire hæreditatē defuncti, q̄a semel fuit adita ꝑ hæredē, nec pōt appræhēdere possessionē anteq̄ sibi fiat restitutio ꝑ hæredem defuncti, ad quem hoc pertinent, ut l.quis.§.1.eo.ti.& d.l.restituta.& ideo tu fideicommissarius sis cautus, ut primo petas cogi hæredē hæredis ad tibi restituendā hæreditatē, & postea apphēdas bona, & agas ꝑ iura ꝑdicta.& hoc uult ēt Paul.de Cast.in d.l.restituta, q̄ dicit, ꝙ uidi multos procuratores errare in hoc, & facit cessare multos ꝓcessus ꝑ hoc. Et prędicta procedunt, nisi esset statutum in loco, ꝙ nō requiratur aliqua restitutio, nec realis, neq; uerbalis, non in dico, ꝙ ꝑ hoc fideicommissarius debet adire, quia istud nullo modo pōt, ex quo semel adi
2 ta est, & uide in sequenti. †Per restitutionem hæreditatis factam rōne fideicommissi uſis transeunt obligationes hæreditariæ contractæ per ipsum defunctum, & non illæ quæ sunt cōtractæ per hæredē, & occasione hæreditatis restitutę, nisi specialr̄ fiat ēt restitutio & cessio ēt de illis, ut probatur in l.cū hæreditas, quę præcedit.l.restituta.ff.ad Treb. & ꝓpterea Bar.dicit ibi se cōsuluisse de facto, cū quidā heres inchoasset unam litem occasione hæreditatis sibi delatæ, & post ea cessisset omnia iura sua, & actionē quam habebat ut hæres, non transibat instātia de nouo ꝑ ipm hæredē incœpta, & ideo sis cautus tu fideicōmissarius, ut q̄n fit tibi restitutio & cessio, ut apponi facias in instro restitutionis & cessionis. Restituit & cedit tibi oīa iura & actiones, quæ & quas habet hæres, ēt occasione rerum hæreditariarū, ut si post mortē defuncti recepisset fideiussores, uel inchoasset, litē uel alia fecisset, alias solū uenirent actiones quæsitæ ꝑ defunctū, quas habet ut heres. & hoc ēt uoluit Pau.de Cas.ī d.l.cū hæreditas. quod bene no. quia sæpissime contingit q̄n ita est grauatus de restituendo post mortem suam. quia in uita multa cōtrahit super bonis hæreditariis, quæ non ueniunt simplici restitutione, ut dixi, & pauci hoc aduertunt.

Cautela ad firmandam donationem inter uirum, & uxorem. CXII.

1 *Donatio inter uirum & uxorem regulariter prohibita est.*

2 *Donatio inter uirum & uxorem per temporum etiā interualla nulla est.*

3 *Donatio mutua conditionalis inter uirum, & uxorē quo casu ualeat.*

4 *Bonos contra mores aliquid fieri duobus modis dicitur.*

1 DOnatio † inter uirum & uxorem iure est prohibita, ut in toto tit.ff.& C.de don. inter ui.& uxo.& c.donatio extra.eod.etiā si interueniat traditio, est ipso iure nulla, nec est alicuius momēti, ut est text.in l.3.§.sciendum.ff.eo.tit. quod intelligitur, q̄n donans efficitur pauperior, & alter locupletior, ut l.3.in prin.& l.si sponsus.§.concessa.& §. seq. ff.de do.inter ui.& uxo.& d c.donatio.& est ratio, ne mutuo amore se spolient, ut l.1. ff. eo.tit. Sed pōt adhiberi circa hoc aliquæ cautelæ, ut ualeat talis donatio, & non possit reuocari. Prima cautela est, ꝙ coniuges faciāt sibi mutuam donationē, hoc est, sibi inuicē reciprocam. uidelicet si contingit alterū mori alter superstes habeat bona sua. quia tunc ꝑ dubium euentum, ualet donatio, ut probatur in l.si pater puellæ. C.de inof. test. & ibi hoc singulr̄ no.Cy.quem Doc.ibi sequūtur.& pro hoc uide bonā gl. l. licet inter priuatos.in fi.C.de pac.& ꝓbatur in l. q̄d autē. in §.si uir.& uxo.ff.de do.inter uir.& uxo.& hoc ibi tenēs Lud.de Ros.in quodā suo singulari, q̄d incipit, prohibiti inter se donare, nō intelligunr̄ prohibiti facere inter se donationem reciprocam. Et ista cautela debet intelligi, & limitari q̄n donatio unus sequitur donationem alterius incōtinenti, secus si ex interuallo, quia tunc esset inualida donatio reciproca, ut est text.sing.in l.q iā nuptæ ff.

de

de do.inter ui.& uxo.ſm Lud.in d.ſingulari.
1 ubi ſubdit per illum tex † ꝙ ſi ego donaſſem uxori meę mille,& poſtea hæc ad decenniũ, donaſſet mihi fundum.utraque donatio eſt inualida.Item intellige hanc cautelam,ꝙ donatio mutua,&c.non intelligatur eſſe ꝓhibita ēt ſi dicatur,ꝙ ſit donatio inter uiuos, & non poſſet reuocari ſm l.ubi ita donatur.ff. de do. cauſa mor. quia talis donatio ſtatim ualida erit.& non indiget confirmatione, & ꝑ cõſequens ēt nõ interueniente traditione poſt morte poterunt bona peti.ita no. intellexit Paul. de Ca. declarando dictum tex.in l.ſi pater puellæ.in fi.Sed aduerte,q̃ hoc ultimũ nõ uidetur eſſe uerũ:tñ vr ꝙ imò non ualeat donatio ēt mutua, nec ēt morte cõfirmetur,niſi ambobus ſimul decedentibus,uel qñ aliter moritur,cõfirmetur illa quæ eſt facta ſuperuiuenti: ut eſt caſus de utroque in l.cum hic ſtatus.in §. ſi ambo.ff. de do.inter ui.& uxo.ibi, cum ſimul deceſſerint.& in uerſ perinde.ibi, utraſq; donationes ualere. & ibi, ſi ſimul deceſſerint.& ibi, q̃ neuter alteri.A contrario ſenſu,ſi alter ſuperuixerit donatio quam feciſſet,non ualeret.†Sed dic,
3 ꝙ qñ ē donatio mutua ſub cõdõne,& unus ꝓmoriatur alteri. dicif ualere tanq̃ donatio inter uiuos condõnalis,nimirũ ſi condõ euenit ĩmin uno,ualet in alio,q̃ deficit condõ. & ita intelligitur dictum Cy. & Paul. de Ca. Sed ſi facta eſſet donatio reciproca, ſiue mutua pure inter ui.& uxo.& unus moritur vel fiat diuortium,an donatio ualidetur uel confirmetur.uide tex in l.quod autē. §.ſi uir & uxo.in l.cum hic ſtatus.§.quod ait.& in §.ſi ambo.eo.ti.Secunda cautela eſt,ꝙ fiat dona
2 tio cũ iuramẽto.q̃ ꝑ tale iuramẽtum ualidari uidetur donat,uel ſaltē,ꝙ non poſſit cõueniri,ex quo ſeruari põt tale iuramentũ, ſine interitu ſalutis æternæ, ut in ca.ſi uero. tex.de iureiur.& ēt ſine diſpẽdio ſalutis æternæ,ut in c.cum contingat.eo.tit. & iſtud tenet Bar.in l.ſi quis pro eo.ff.de fideiuſſ.& in l.Seius Auger.in fin.ad l.Falc.& fuit opi, originaliter Gul.de Cu.in l.ſed et ſi poſſeſſori §. item ſi iurauero ff.de iureiu.& iſtã opi.tenet ēt Io.de Imo in l.ſi quis inquilinos.§ fin. de leg.1.& dicit ita ſe conſuluiſſe.& ita reperio eſſe conſulium ꝑ alios Doct.& per do.Recuperatum de S.Gem.& per Miniatum de Perufio,& cõſilium ĩcipit,factum tale eſt,Pet. don.inter uiuos.& per quendã Bonifacium, cõſil.incipit,idem mihi Bonifacio.Sed idem Bar.tenuit cõtrarium in l.1.ff.de don.inter uir.& ux.motus ex rõne.quia eſt contra bonos mores, ut ibi, in d.l.ſi quis pro eo.poſt ptin.& in l cũ quis decedens.§.Titia. de leg. 3 & ita reperio conſultum per Ioan.Papi.& & conſil.incipit,Quidquid dieu barbaculi,q neſciunt ſe nimias fabas comediſſe,niſi cum dolent uẽtre.&c.& ꝑ Ray.de Peru & Ray.de Monte,ubi iſta q̃ō eſt ualde dubia.Ego nunc teneo ſine diſputatione,qđ iſta cautela ſufficiat, q̃ ſaltem iurans tenet de obſeruantia iuramẽti,ut tenet Ant.de But.in q.noſtra.in d.c.cũ contingat. circa mediũ. in uerſ.ex his hic deciditur,qđ ab donatione.& forte ēt iuramentũ adiuuat ipm contractũ,& ipm firmat.arg gl.no.in c.ex parte.in uer.aliena.ibi, ſed ſi iurauerit nõ cõtrauenire,tenet uenditio.extra de cõſu.& ibi ēt de hoc no. & licet dicaf.ꝙ ſic cõtra bonos mores.l.1. ff de do. int.ui & vx.& ſic nõ ualeat per c.nõ eſt obli
4 gatoriũ.de reg.iur.li.6.†Ti dico,ꝙ cõtra bonos mores dr quid fieri,duobus modis Vno modo cõtra bonos mores naturales,ut ſi iuro interficere hominem,ut l ueluti & l.gñalr ff.de uerb.obl.& iſto modo iuſm nõ ualet.& ita loquitur c.nõ eſt obligatorium. Alio modo dicif cõtra bonos mores ciuiles q̃ lex ꝓ ſupponit,ꝙ ſit contra bonos mores,ut in pacto de futura ſucceſſione,& in don.int ui.& vx.iſto modo iuramentum ualidat cõtractũ ꝑ c cum cõtingat.& c.ſi uero,ꝑalle & ꝑ c.q̃uis.de pac.li.6.& iſto diſtõ eſt contra bonos mores naturales,& ciuiles. & ponitur ꝑ Bal.in l.pactũ qđ dotali.in 19.q.C.de coll.& ꝑ Ant.de Roſ.in d.c.cũ cõtingat in ſua repe. & de iſta q̃ōne uide ibi per oẽs Doct. & per Can etiã in c.donatio.extra de do.int. ui. & ux.& uide omnino Fed.de Senis,cõſ.135.vbi firmat quod ſupra dixi. & examinat ſaltem ple.& not.ēt in,l.1.C de ſacroſ.eccl. Tertia cautela põt ſumi hoc modo,uidelicet, ꝙ facta donatione,& ille cui donatũ eſt, allegat etiã aliã cãm quæ ſufficiat ad donationẽ ualidãdam,& donans non opponat aliq̃ exceptionem in contrariũ,& pronũciet donationem ualere,& donatarius abſoluatur, quia tunc ſi donãs uellet poſtea cõtrauenire. ſub moueri poſſet exceptione rei iudicatæ,ut eſt caſus cum gl.ualde not.in l.ſi ſponſus. in §. ſi uxor uel maritus.ff.de don.int.uir.& uxo. facit.l.3.§.item quæri.põt.ff.de re iud.& qđ

ibi

ibi no. per Abb. Sed si pronunciaretur per iudicem donationem inter uir. & uxo. sine al a iusta causa ualere, sententia esset ipso iure nulla, ut l. 3. §. sciendum. ff eo. tit. & no. glo sing. in d. §. si uxor uel maritus. Et aduerte, quod ista cautela non uidetur sufficiens, quia licet sententia ualeret, & obstaret exceptio rei iudicatę, & uideatur impedire repetitionem soluti, ut l. Iul. uerum debitorem. & l. iudex. ff. de cond. ind tamen dico, quod solutum pōt per condictionem indeb. repe. quia d. l. Iul & d. l. iudex non procedunt in sententia, quę est lata pro eo, cui alter ex litigationibus donare prohibetur. casus est fin. in d §. si uxor uel maritus. s̄m Bal. in l. cum allegas. C. de usu. & Lu. Ro. in suo sing. 311. quod incipit. Tu scis quod donatio. Item si posset probari, quod illa lis fuit facta dicta s̄nia nō ualebit, ut l. cum hi. §. si cum l. s. & ibi no ff. de transac.

a *Iuramen. Donatio inter coniuges cum iuramento facta ualet. Bar. in l. si quis pro eo. in si pri ff. de fide iuss. & in l. Seius. in 2. col uer. quaero quid in donatione ad l. Falc contrarium tenet Bal. in l ff. de donat. inter uir. & uxor. & Pau. de Cast. in cons. 63 ubi dicit hanc esse commun opin. quod non firmetur iuramento. sed idem Paul. tenet primam opi. in cons. 99. & uide in cons suo. 96. Card. in Clc. 1. §. fin. 5. q. de iureiur. dicit ideo ualere, cum non sit iure cautum. & c. 2. de pactis. in 6. & c. cum contingat. de iure. non debent extendi quia deuiant a iure communi, sed quod in dubio non debet uenire contra tale iuramentum sine superioris auctoritate per c. uenera. de cleri. Donatio inter coniuges, ut alter distribuat in piam causam, ualet. Flo. in l. mulier. ad l. Aquil.*

Cautela quomodo filiusf. possit testar. c x i i i.

1 *Filiusf. etiam patre consentiente regulariter testari non potest.*

2 *Clericus habens primam tonsuram in patria potestate existens testari potest.*

3 *Hominis status indiuisibilis est.*

1 Filiusfam. † regulariter testari non potest etiam patre consentiente, ut l. qui in potest. ff. de test. & in l a. qui test. fa. pos. & Inst. eo ti. in prin. & in l. tam hi. ff. de donat. causa mor. & plene per Cano. de test. c. 2. quod fal-
a lit si est clericus a quia etiam si haberet primam tonsuram tantum, posset facere testamentum, & idem uidetur probari in cap. quia nos. extra de test. nam ibi textus permittit clericis indistincte testari, & nō distinguit, utrū sint in patria potestate, uel nō: Et propterea
2 ibi potest colligi, † quod clericus etiam exis in patria potestate, sicut est ille, qui habet primam tōsuram tantum, ut est gl. or. in c. cum uoluntate de sen. exc. possit testari. & hoc uoluit Host. in d. c. quia nos. & Ant. de Butr. qui dixit illum tex. habere locum in omnibus cuiuscunque ordinis, & sic nedum in presbyteris. sed etiam clerici habeant primam tonsuram duntaxat quia isti appellantur clerici, ut etiam tenet Per. de Anch. & Ioan. de Im. in d. c. quia nos. & per Iac. But. & Bart. in l. sacros. C. de epis. & cl uidentur dicere, quod illud procedit in acquisitis ratione officii, & dignitatis ecclesiasticae, sed in aduentitiis acquisitis aliunde uidentur tenere, quod testari nō possit, & contra eos uidetur esse tex. in aut. presbyteros. ibi, res quōlibet ad eorum dominiū uenientes. C. de epis. & cl. & in d. l. sacros. ibi, quaecunque bona. eo. ti. & pro t. opi. uide gl. sing. 19. q. ult. qā ingredietibus in uer. testandi, quae dicit, quod clericus in potestate constitutus potest testari, & loquitur indistincte & alleg. d. aut h. presbyter. & ideo ex his, filiusfamilias q uult posse testari etiam patre inuito, potest adhibere istam cautelam, ꝙ suscipiat saltem 1. tonsuram, quod est multū notabile, & menti tenendum. Dixi in praecedēti unam cautelam, p quā filiusfamilias possit facere testm̄, sed nūc do tibi aliam, uidelicet. ꝙ pater emancipet filium quantum ad istū actum testādi, & in reliqs retineat eum in potestate, quia hoc fieri potest s̄m Bart. qui ita sing. dicit in l. 1. §. filii. ff. ad Treb. & licet multi Doct. ut Bal. & alii in l. senium. C. qui test.
3 fac. pos. teneant contrarium, dicentes, † quod status hominis est indiuisibilis, quia non potest quis esse in uno in potestate, & in alio non, per tex. in l. si pariter. in fi. ff. de lib. causa ubi dicit, minime autem prętor pati debet, ut pro parte quis seruus fiat. & ibi no. per Doc. & per no. in l. 1. §. 1. C. de Lati. li tol. & in ca. cum inhibitio. extra de clan. desp. & in c. per uenerabilem. extra qui filii sint leg. sed dictū Bar. potest procedere, quod per uiam dispensationis hoc fieri possit. ut pro certo actu si dispensatur, quod fiat status mutatio. ut no. in l. fi. ff. de iure au. l. annu. & in d. l. pariter. in fin. circa, quod uide quae dicam in sequenti cautela.

a Si

1 Si est cler. Filius potest testari de aduentitiis si est clericus etiam in minoribus. glos. in ca. cum esses. de testa. item de bonis quaesitis ratione clericatus tanquam de castrensi, uel quasi. l. sacrosan. & ibi Bart. C. de sac. san. eccl. & eius testamentum non subiacet querelae inofficiosi l. eum clericis. & ibi Doct. & Bar. C. eo ti. & dicit Abb. in c. quia nos. de test. qd testamentum eius continens praeteritionem filij, uel patris, ualet etiam sine consensu patris.

Cautela legitimandi filium spurium ad hoc ut non succedat nisi in certa parte. cxiiii.

1 *Legitimatio est totius status reintegratio.*

Cautela est, quam saepe dedi parentibus, qui habēt filios legitimos, & naturales, & uolunt unum uel plures, spurios legitimari facere. sed nollent, quod succederent cum aliis filiis legitimis, naturalibus pariter, nisi certo modo, prout eis parētibus placuerit nā dixi, quod Comes Palatinus uel alius, qui habet potestatem legitimandi, licet non possit

1 legitimare quantum ad unum tantum, †qa legitimatio est reintegratio totius status, facit l. quaesitū. cum ibi no. ff. de adop. & l. si pariter. in fi. ff. de lib. cau. tamen potest dispensare, ut possit succedere certo modo, qa ista non est proprie legitimatio sed dispensatio, & licet illud non uideatur esse cōmissum Comiti, qui habet ptātem legitimandi & habilitandi, uf. tres, per ea quae no. in l. a. ff. de adop. bene tamen exerceat rem iure suo, licet non possit plus facere, q̄ sibi commissum sit, minus tū facere pōt, quia nō habet seruare formam sui priuilegii, sicut facere debet iudex delegatus & ita uult Paul. de Castr. in l. solet praetor. ff. de iurisd. omn. iud. qui dicit se alias ita consuluisse & idem notat. ipse in l. pactū quod notali. C. de coll. ubi omnino uide. & uide omnino Bened. de Plumb. in l. fi. ff. de iure annu. au. & in d. l. si pariter. in fi. & in disputatione sua, quae incipit, statuto Pisano cauetur. & uide etiam Ioan. de Zochis in c. per uenerabilem. qui filii sint legitimi. in §. i. in 49. col. Ex adde, quod dixi in praecedenti, quod no. pro parentibus, qui uellent legitimare filios cum hoc, quod succederent solum in certa parte.

Cautela quomodo pater cōstante matrimonio possit filio secure dare dotem, quando cū filio ad dotem, restituendam se obligauit, & quomodo pater praedit omne commodum ususf. filii emancipati. cxv.

1 *Dos constante matrimonio restitui non debet.*

2 *Emancipare si pater filium nollet, sed ipsum de domo expellere, an ad emancipandum cogi possit.*

3 *Emancipet si pater filium uoluntarie, ususfructum dimidiam retinere potest, secus si aliās.*

Multi sunt filii, qui non pōt pacifice cū pře uiuere, & recedūt a pře, uel př expellit filiū de domo, & petit per filiū ꝙ př sibi restituat dotem uxoris suae, quam ipse př recepit, & se obligauit pariter cum filio ad dotem restituēdam, in oēm casum, & euētum dotis restituendae, iuxta no. in l. si cū dotem. §. transgrediamur. ff. sol. ma. pater dubitat si debet dotem restituere: †quia dos cōstante matrimonio restitui non debet, ut in toto ti. C. si dos constante matri. & filius cōsumeret dotem, nollet př teneri ad eam restituendam amplius. & de hoc saepissime est quaestio. Sed tu dicas, si consultus fueris, qđ triplex cautela seu consiliū dari possit, ut pater secure dotem restituere possit. Prima cautela est, quod restituat solummodo ex causis legitimis. & a iure expressis. de quibus habetur in l. q̄uis. & in l. seq. ff. solu. mat. & nō habebit aliq̄ dubitationē. Secunda cautela est, ꝙ restituat alteri de mandato mulieris, tunc n. ipsa mulier tenebitur actione mandati, unde conuentus socer poterit ei ad dotem compensationem opponere arg. ff. de iure do. l. sane. Tertia cautela est, ꝙ př emancipet filium nam tunc sicut filio mortuo, pater debet nurui restituere dotem, ita hic filio emācipato. arg. ff. de iure do. l. si pater filię nomine. & ita consuluit Iac. de Ar. & Ray. dicebat primam esse ueriorem cautelam hoc ēt no gl. in l. si filia. §. filius. in 4 col. in uer. sed & si pater. ff. famil. ercisc. in apostil. †Sed hoc est dubium, qđ

2 si pater nollet filium emancipare, & expullit ipsum de domo, an possit cogere ipsum ad emancipandum. Et uř ꝙ non, quia itř pater ad hoc cogi non potest, ut not. Insti. quibus mo. ius p a potest sol. §. fi. Sed dicas contrarium, quia ex quo pater male tractat ipsum expellendo cū de domo, & tractando ipsum ita, ꝙ secum uiuere non possit constat patre facere cōtra pietatem, non tractare ipsum ut filium. arg. l. quidam cum filium. cum ibi no. ff. de uerb. obl. cpn iunctā l. diuus ff. si quis a parent. fue. manu. & hoc casu, talis emancipatio debet peti impetrata uenia, iuxta l. uenia C. de in ius uoc. quia emancipatione obtenta, &

ta, & non dotalia, & non de talia, ut bona
3 matri sua ei sunt restituenda. † Et licet quan
do pater uolūtarie emancipet filium, possit
dimidiā usufructus retinere, ut C. de bonis
quæ lib. l. cum oportet. propter quandā remunerationē. ut ibi, tamen qn̄ propter sæui
tiā uel iniuriam, aut defectum patris cogit
ipsum emancipare, debet pr omne cōmodū
usufructus amittere, quia dictus usufructus seruatur patri propter remunerationē,
per d. l. cum oportet, quæ remuneratio hoc
casu non debetur, ut l. diuus. ff. si quis a pa.
fuc. manu. & ita fin. tenuit Raph. consulēdo
Ray. cons. suo, quod incipit, in Xp̄i nomine
amen. Inspectis causis præmissis, poterunt
filii cogere patrem &c. Et quod dictum est
de dote, puto idem dicendum esse de donariis factis à patre nurui, ut illa etiam debeāt
restitui filio. Sed si propter defectum filii, &
non patris, non posset simul uiuere, pater
non cogeretur ipsum emancipare, non subsistente aliqua causa ex his, quę habentur in
d. §. fi. quod no. & tene menti, quia quotidie
eris interrogatus.

Cautela quomodo quis debeat à principe impetrare bona confiscata. cxvi.

1 *Clausula, motu proprio, quam efficaciam habeat.*
2 *Motus proprius regulariter non præsumitur nisi exprimatur.*

NOnnulli quandoque impetrant à principe uel domino sibi concedi, uel donari
bona alicuius rebellis in fiscum delata, quæ
impetratio de iure non ualet, quia præsumitur esse facta propter importunitatem petētentis. ut est casus multum notabilis. C. de
pet. bon. subl. l. i. lib. io. facit c. cum ex iniun
cto. §. cæterum. extra de pur. cano. & quod
no. gl. in uer. noscatur. ad fi. in c. i. de const.
lib. 6 Sed cautela est, quod talis impetratio
1 ualeret, † uidelicet, qđ princeps uel dn̄s con
cedēdo dicat, quod hoc faciat motu proprio
quia tunc bene ualeret, ut est tex. in d. c. i. in
2 fi. † Nam motus proprius in dubio & realiter non præsumitur nisi exprimatur, ut ibi no.
Bar. & est tex. in ca. si motu proprio. de præben. lib. 6. Aduerte bene, quia ista cautela nō
sufficeret, si priceps nollet dicere, motu proprio, sed ac petitionem supplicantis, sed tūc
est alia cautela, uidelicet, q princeps concedat, uel donet dicta bona ad fiscum delata.
Non ob. d. l i C. de pet. bon. subl. & pro hoc
uide quod in simili hr̄ in l. euacuatis. C. de
decur. lib. 10. ubi dicitur, q non ualet rescriptum uel priuilegium cōcedens immunitatem, nisi dicatur. non obstāte d. l. euacuatis.
ut ibi, p Bar. & etiam supra dixi in una cautela. Et adde circa hoc quod habetur in l. fi.
C. si cōtra ius uel uti. pub. & ideo supplicās,
uel qui habes consulere qualiter debeas fieri talis donatio, sis cautus, ut hęc duo simul
inngantur, uidelicet, quod princeps, uel dominus concedens dicat, qđ hoc faciat motu
proprio, & ex certa scientia non obstante l.
quæ incipit, si qnis. C. de pet. bo. subla. li. io.

Cautela ad excludendum pupillariter substitutum, & ad firmandum testamentum, quod
non possit reuocari. cxvii.

1 *Instituat si pater filium pupillum, & ei pupillariter substituat extraneum, pupilli filius si in pupillari ætate moritur, à successione excluditur, & substitutus admittitur.*
2 *Testamentum per arrogationem rumpitur.*
3 *Testamentum an fieri possit ita & taliter, quòd nullo modo reuocari ualeat.*
4 *Promittere an quispiam possit se aliquid ad certum terminum soluturum, & si non soluat, quod excommunicetur.*
5 *Sententia excommunicationis sub conditione contra unum quando lata fuerit, illata conditione pēdente etiam post 10 dies à tempore sententiæ condemnatus appellare poterit.*

1 SI pater † instituit filium pupillū & ei substituit pupillariter extraneum, & tunc si
pupil i filius moritur in pupillari ætate, excluditur à successione, & admittitur substi-
2 tutus a expressa substitutione pupillari eiā
legitima ut est casus in c. si pater de testa. in
6. & habetur in l. Papi. in §. sed neque impu
ber ff. de offi. testa. & in l. precibus. C. de im
pub. & aliis substi. Sed tu adhibere potes
unam cautelam, ut admittatur ad successionem omnium bonorum filii, non obstāte dicta substitutione pupillari expressa, uidelicet ut detur pupillus in arrogatione alterius, quia ex hoc tollitur substitutio. probatur in l. nec ei. ff. de adop. † Nam per arrogationem testamentū rumpitur. inst. quib.
mo. test. firmen. §. 1. cum enim per arrogationem capite minuatur, ut eo. tit. §. ab alio.
sublata est substitutio, & sic pupillare testamentum, ut ibi. & §. de iur. cod. l. conficiunt.
§. si post factū testm̄, ipso ergo sublato, si moritur filius in pupillari ætate, admittitur mr̄,
uel alius hæres ab intestato. sed ista cautela

uidetur utilis ꝑ ꝑ stipulationem,quæ secun
dum leges est faciẽda t.ꝑe arrogationis,ut l.
non alit.& l.his uerbis.ff. de adopt. unde dic
ꝙ tunc habet locum, qñ talis stipulatio tũc
forte fuisset admissa. & illã cautelã tradidit
Tãcre.de Corneto in quodã suo opere iudi
ciali. qđ Cõpendium appellatur , in ultima
parte,in uers 3.quæritur.Sed aduerte,qa ẽt
ista cautela nõ uř sufficiẽs, ẽt si prima stipu
latio fuisset omissa, qa tunc licet nõ compe
tat actio directa,tñ uř cõpetere actio utilis,
ꝑ tex.in d.l.nõ aliter cogitabis . Item aduer
te,quia prædicta ẽt si essent uera,debent in
telligi , si filius in eo statu permanserit t.ꝑe
mortis suę uidelicet ut duret arrogatio us.
que ad tp̃s mortis,alioquin secus esset,qa li
cet de iure ciuili testm̃ sit ruptũ per arroga-
tionem,tñ de iure prætorio ualet,seu recon
ualescit, si t.ꝑe mortis suæ non reperitur ar-
rogatus,ut Ins.quib.mo.test.infir.in §.alio.
qa tũc deuenit ad casum à quo incipere po
tuit,ut l.cũ uir.ff.de usu.& dicam ẽt in cau.
3 tela seq †Est magna dubitatio si fieri potest
testm̃ ita & taliter,ꝙ nullo modo possit re-
uocari,ut habetur plene per Bar.in l. si quis
in prin.testa.de le.3.& dicã in cautela sequẽ
ti,posito pro constãti.qđ quidã condidit te
stamẽtum ita,qđ mutare non põt,tunc po
terit adhibere cautelã ad rumpendum dictũ
testamentum,quæ est similis procedenti,ui
delicet,ut se det in arrogationem alteri, qui
secundum naturã eum arrogare possit, ut
ff.de adopt.l.arro. aut se faciat exbanniri ex
eo delicto,ꝑ ꝑ quod capite minuatur. iuxta
§ cum autem. Inst.quib.mo.ius pa.pote. nã
per huiusmodi capitis diminutionem rũpiť
testamentum,ut d.§.alio Inst.quib.mo.test.
infir.facit quod in simili dicitur de bannito
in l.si non pro condemnato.in princ.ff. qui
satisda.cog.& istam cautelã intellige sicut p̃
cedentem,uidelicet.qđ iste,qui facit testm̃,
reperitur in eodem statu t.ꝑe mortis suæ,ui
delicet qđ est exbannitus etiam uel arroga-
tus,per ea quæ dixi in cautela præcedenti.&
istam etiam cautelã posuit Trancr. de Cor.
in suo prædicto opere . Ego dixi in cautela
pręcedenti,qđ maximum dubium est apud
Doc.an possit dari remediũ, qđ fiat testm̃ ,
ita ꝙ nõ possit reuocari, de quo hř plene ꝑ
c.quod semel placuit.de reg.iu.lib. 6. & ibi
plene ꝑ Ioan. And. in mercu, & plenissime
per Bar.in l.si quis in prin.testamenti. de le.
3.& per Saly.plenissime in l.sancimus. C.de
testa.& per Bal.in c.2.de feudo dat. ĩ uicẽ
legis commissariæ.& inter remedia ponitur
unum uidelicet ꝙ testator iuret se nõ reuo
care testm̃, & non contrauenire. de quo ple
ne per eundem Io.And.in d.c. quod semel.
Petr.de Anch.in c ea quæ.de reg.iur.in 6.in
sua repet.& per Io.de Imo. in c.cum contin
gat.de iureiu.& ꝑ Bar.in d.l.si quis in prin.
testamenti.& in l. stipulatio hoc modo con
cepta.ff.de uerb.obl.& ꝑ Bal. in c.i.§.itẽ sa-
cramenta.uer.quæritur.si faciẽs testm̃. in ti.
de pace iur.fir.& per eundẽ Io.de Imo.in l.
si quis inquil.§.de leg.i.Sed tu potes adhibe
re hanc cautelã,ꝙ quis testm̃ faciat,& iuret
nõ reuocare,& non cõtrauenire, & per cen
suram ecclesiasticã sibi præcipiatur, & per
emptorie ad instãtiã hęredis institui ẽm qđ
habetur in c.sac.extra de sen.exc. quod ob-
seruet iuramentũ,& non cõtraueniat, & si
contrauenirer,uel contrauenire tentaret ex
nunc prout ex tũc , & ex tunc prout ex nũc
dicatur,ferimus snĩam cõtra eum,nã si po-
stea reuocet testm̃,uel reuocare uelit, aliqd
faciendo,reperitur excõicatus per snĩam ex
cõicationis iã latã prius contra eum,& sic,
quia excõicatus non poterit testari, nec ẽm
eius testm̃ postea factũ ualebit,ut in ca.pia.
de exce.li.6. & uide circa prædictam caut.in
l.ubi ita donatur.ff.de do.causa mor.& Fed.
cons.suo 138.sed aduerte, quia ista cautela
esset utilis,& procederet qñ ille testator con
sensisset illi sententię excõmunicationis la-
tæ sub condõne per suum iudicem cõpeten
tem, ꝑ tex.& gl.& qđ ibi singulř notaui. &
no.Io An.& Doc.in c.pe. & gl.extra de off.
dele.†ubi hř an.qs possit ꝓmittere se solutu
4 rũ aliqd ad certũ terminum, & si nõ soluiť,
ex tũc excõicatur.de qua dic,ut ibi.,sed si te
stator non consensit illi snĩæ , & pręcepto ,
tũc cõtra prædictã cautelã posset dari remẽ
dium uidelicet,qđ anteq̃ reuocet,& sic con
ditione pẽdẽte appellet ẽt post 10.dies t.ꝑe
4 dicti præcepti uel sententiæ,† quia qñ est la
ta sententia excommunicationis, uel censu
ræ,contra unum sub cõditione, pendente il
la cõditione etiam post io.dies à tẽpore sen
tentiæ potest cõdemnatus appellare , ut est
tex.not.in c.præterea.2 de app.secundũ Io.
And.licet ab aliis sententiis cõditionalibus
debeat appellari infra io.dies à t.ꝑe senten-
tiæ latæ,ut l.2.§.biduũ.ff.quando app.sit.&
not.

not.in c.præterea si aĺt testator non consen sit pcepto sibi facto, appellet infra 10. dies à die pcepti, & res non habebit dubiũ, ſm oēs, uel ēt post 10.dies ante euentum condi tionis, & ualebit appellatio. Item prædicta cautela pcederet sine dubio, qñ testator insti tuit filiũ uenientem ab intestato. quo casu testator nō potuit reuocare testm̃ qd' primo fecit, ut l.nostram.C. de test.uel cancellare, ut in toto tit.ff.de his, q̃ in testa.delen. & sic posset lacerare, uel cancellare, & reuocare, tñ ex quo aliud facere nō pōt, institutus ī testō reuocato, ueniet ab intestato, sed si fuisset in stitutus extraneus, ista cautela nō uidet̃ suffi ciens, qa licet testator non possit ſm testm̃ facere, ꝙ excōicatus est, uidet̃ ꝙ possit lacerare vel delere testm̃, & mori ītestatus, ꝑ d.l. nostrā, & ꝑ d.l.1.& sic uenientes ab intesta to sic succederent, & nō institutus, q est ex traneus. cogita tñ super hoc, si uerum est.

a Substitutus. *Adde Bart. in l. lex Corn. in 1. col. uerſ. ſed quæro utrum ad bona ff de vulg. & pup. in l. cum patronus. de leg. 2. & per Maria. Soci. in con sil prædicta ſubſtitu. io. &c. Paul de Castr. consil. 159. incip. ſuper primo dubio ſciendum eſt, & te net Io. And. in addit. Spec de teſti. in rubr pen col. Item & legatum morte legatarii uiuo teſtatore perit. l. ſi Auguſtæ. de leg. 2.*

Cautela, ꝙ quis semper alleget contra aduersa riũ in iudicio, quod est filiusfa. cũ eius pater præsumatur uiuere centum annis. cxviii.

1 *Filiusfam in dubio quis eſſe præſumitur.*
2 *Filius quòd aliquis ſit naturalis, in dubio non præſumitur nec quòd quiſpiam emancipatus ſit.*
3 *Regula, ei qui dicit, probare incumbit, quando lo cum non habet.*

1 QVIS † in dubio præsumitur esse filiusf. qa pater suus præsumitur uiuere cētum an nis. l.si.C.de sac.san.eccl.& not.gl in l. sed si de sua.ff.de acqui.hær. per quam gl. dicit ibi Ang.no.bene hanc gl. ex qua magnum habe bis honorē, si scias practicare, nam infiniti actus sunt prohibiti filiof maxime ex forma statutorũ Italiæ nam pro allegante est quæ dã præsumptio iuris, ꝙ sit filiusf.& illa suffi cit ad victoriam reportandam etiã in crimi nali.l.absentē.ff.de pœ.& in ciuili, ut proba tur in l.omnes.§.Lucius, de his, quæ in frau. cred. Vnde si aduersario non suppeteret de tpe probãdi, succumberet in causa, & hoc di ctũ reprobat Io. de Imol.Ruph. Cu.& Lud. de Ro.in d.l.sed & si de sua, qa licet pater p̃sumat̃ uiuere 100.annis, tñ nō sequitur, pōt .n.esse emãcipat̃, aut naturalis, q in paterna ptāte non est, ut l.filium diffinimus.ff.de his qui sunt sui uel alien.iur. Præterea ut qs p̃sumatur filius uel nō, ponit gl.in l. Titia ff. solu.ma.ut dicimus in similia, allegãs minorem ætatem ad sui fundamentum, tenetur eam probare l.si minorē.ff.de in integ resti. mi.& plene no.Bar. in l.ætate.ff.si minor se ma.dixe.& qui allegat quem esse filium pro fundamento suo, id probare tenetur. Itē ex quo litigauit cũ eo ut patrif. ꝓ eo præsumi tur.arg.eius quod no.in l.inter quos. §.1.ff. de dam. infect. & l. Pomponius. §. rati ff de proc.& istã q. vide ꝑ Fe.de Se.cons.suo 207. & ibi nō determinat.sed tu dicas, ꝙ ista cautela pōt sustineri, si aduersarius litigans in prin.iudicii fecerit ꝓtestationē cōtra aduer sariũ, dicēs, ꝙ non intendat litigare cũ ipso, nisi si & inqm̃ habeat legitimã personã in iudicio cōparēdi, iuxta no.in d.l. inter quos. §.1.quo casu, si secũ litigãs nō doceret se patremfa.nō uidetur esse persona legitima, ex quo præsumptio iuris est cōtra ipsũ, q1 ut

2 dictũ est, pater p̃sumit̃ uiuere 100.annis † Itē non præsumitur emãcipatio, nec ꝙ sit filius nãlis, est quo istud sapit delictum, ut no.in l. in concubinatu. ff.de concu. Nec ob.rō quã supra dixi, ſm præsatos Doct.uidelicet ꝙ ille, qui allegat aliquid affirmare, uel negare ad suam intentionem fundãdam, illud debet pbare, sicut dicit̃ in allegante maiorem vel

3 minorem ætatem. † quia illa isa non procedit, qñ est iuris p̃sumptio pro allegante, qa tūc non tenetur probare, vt no dixit Bart in l.illa stipulatio, si Calendis.ff.de verb. ob.ante si. Nec ualet arg. allegando ętatem, quia uerũ est, quòd in his q̃ tpe mutãtur, nō sufficit allegare fuisse in præteritum aliq̃d, puta aliquem minorem, vt vult Bar.in d.l.de ætate sed in his, quæ solo cursu tpis non mutãtur, secus est, sicut dixi in casu nostro, & propterea teneo, quòd Angel. uerius dicat.

Cautela ad annullandum processum, & senten tiam diffinitiuam. cxix.

1 *Clauſula, non conſentiente, imo contradicente quid importet.*

SI tu aduocatus uis causam vincere, aduertere diligenter ꝙ si post litis contestationem per procuratorem tm̃ interuenit dñs ꝑsonaliter in iudicio, & tractat causam per se ipsum, semper contradicas, & scribi facias in actis, te non consentiente, imo contradicente, iuxta ea quæ ponit Bar. in l. 1. C. de rela. nec te ultra in uerbis extẽdas, & in fi. causæ, si uides contra te debere ferri sñiam, immediate alleges, ꝙ omnes actus facti per dñm sunt nulli ipso iure, cum fuerint facti te inuito, & post litis contestationem per procuratorem suum, non interueniente causæ cognitione, an dñs potuerit interuenire, uel nõ, vt probatur in l. post litẽ. ubi vi casus de hoc. ff. de proc. & hoc vr̃ uelle Bar. ibi, & alle. l. mutari. ff. de proc. & ita tenet expresse Angel. in d. l. post litẽ. qđ dicit esse ueriũ nisi dñs in iudicio cõpareat rõne iuris utilis, quod habet in instantia, ut habetur in l. in causæ. eo. tit. & ꝑpea, ut tollatur ista dubitatio, & id periculum aliqui uolentes euitare per procuratorem in libello faciunt describere nomen proprium, & procuratoris disiunctiue, & copulatiue, dicendo: Titius, siue Sempronius, tanquam eius proc. & c. ad hoc ut tam dñs q̃ ẽt procurator efficiantur dñi litis, & instantiæ directe, quo casu lite contestata in persona utriusq; poterit esse solus dñs in iudicio, & cõparere. Est & aliud remediũ. qñ est lis contest. in persona procuratoris tm̃, quòd ꝓcurator constituat suũ procuratorẽ dñm suũ, quia sic põt lite contestata procurator aliũ procuratorẽ substituere, & ꝑ pea cautus sit dñs, ut solus non compareat lite contestata in iudicio, nisi litis conte. ẽt sit facta in persona sua, uel nisi substituatur à ꝓcuratore, uel nisi præsente aduersario, & consentiente, alias gesta per eum essent nulla per prędicta.

Cautela ad excludendum exceptionem declinatoriam. cxx.

1 *Exceptionis errore concesso, consensus in iudicio non datur.*

NOta nouam cautelam excludẽdi declinatoriam iudicis, uidelicet, ut interroget aduersarius an uelit litigare, qa si rñderit, ꝙ sic, excludetur, ita dicit Ant. de But. in 6. no. 12. col. in uer oppo. 2 ꝙ hæc interrogatio. de iud. c. 1. & mouetur per gl. ibi no. subdit tñ in d. ver. hoc puta esse uerum, qñ litigans est certus, vel esse debet de exceptione competenti, quia hoc pactum, uel renunciatio non extẽdi se ad incognita arg. l. tres fratres. ff. de pac. †Et quia dato errore exceptionis nõ datur cõsensus in iudicio, ut ff. de iur. omn. iud. l. si per errorem. item hoc ueiũ, qñ rñdet se uelle litigare. Si autem constituat procur. etiam de respondendum. per hoc nõ renunciat declinatoriæ de incompetenti iudi. ut dicit gl. not. in c. exposuit. extra dila. tu tum tamẽ est secundum eũ, quòd cõstituat procuratorem ad respondendum saluis omnibus exceptionibus suis. & pro ista cautela uide tex cum glos. & ibi per Doct. in l. si fide iuss. in princ. ff. qui satisda. cog.

Cautela pro debitore in magna summa obligato, ꝙ soluendo paruam liberetur. cxxi.

1 *Dicto, pro resto, cuius efficacia sit.*

EGo do tibi unam cautelam mirabilẽ, quã tene mẽti perpetuo qa est de pane lucrã do. nã si debes alicui cẽtũ, soluẽdo ei decẽ, dicas, † ꝓ resto, qa soluendo ꝓ resto ꝓsumitur ante aliam quantitatẽ esse solutam, qa alias non diceretur pro resto, unde si creditor conueniat te ad alia nonaginta, est præsumptio ꝓ te, quòd illa solueris. ita dicit Pau. de Cas. in l. 2. C. de hære. instit. per gl. not. in l. si ex pluribus. in princ. ff. de solu. & econtra sint cauti creditores recipientes solutionem, ne faciant apponi instrõ uel libro mercantiæ, ꝙ pro resto recipiunt, secundum Pau. ibi.

Cautela requirendi legatum rebelli. cxxii.

1 *Legatum filio in potestate, uel rebelli, non debetur, nisi cum sui iuris factus fuerit.*

NOta tu, quis uis relinquere rebelli, vt dicas sic, Lego tali fundũ, ut ipsum habeat, uel retineat, qa hoc relictũ nõ debetur sibi, nisi cum factus sit capax, & restitutus ad gratiã cõis, & non ante, unde ad fiscũ non pertinet, sicut dr̃ de legato facto filiofa.
1 modo prædicto, † quia ei non debetur, nisi facto sui iuris. tex. est no. in l. fideic. §. hæc uerba. & §. si filio. ff. de leg. 3. & ita alias dixit Iacob. de Prato Veteri, aduocatus fiscalis.

Cautela pro creditore recipiente à debitore rẽ in solutum. cxxiii.

1 *Solutione eius qđ debetur, obligatio tollitur.*

SI aliquis est debitor alterius sub obligatione, & hypotheca, uel cũ fideiussoribus, uel det in solutum creditori aliq̃ rem, uolente creditore, liberat à debito principali, & liberãtur ẽt fideiussores, & tol-
1 luntur hypothecæ, † quia solutione eius, qđ debetur, tollitur omnis obligatio. Inst. quib. mo. tollit obl. in prin. & ideo si cõtingeret, ꝙ postea res data insolutum euincatur per tertium à creditore, nõ poterit debitor amplius agere cõtra fideiussores, q ꝑ dilationẽ insolutum iã sunt liberati, nec poterit agere hypothecaria, quia illa ẽt est sublata, ut di xi. & si debitor nõ hret unde solueret, nulũ remedium creditori compereret. & ideo cautela est, q̃ si debitor uult tibi dare aliquid insolutum, ꝙ tu recipias cum reseruatione, & protestatione, uidelicet, qđ tu nõ intẽdis ꝑ illã dationem insolutũ recedere ab hypotheca, neq; ab obligatione fideiussorum. nam si tũc res euinceretur, duraret obligatio hypothecę, & fideiussorum, & hoc probatur in l. si quis aliã & ibi no. per Bart. & Doct. ff. de sol. quod no. quia multi accipiunt in solutũ, & remanent decepti.

Cautela, ꝙ secundus creditor præferatur pri-
a mo a, cum limitationibus, & ampliationibus regulæ, qui prior tempore, &c.

cxxiiii.

Præferatur primo. *Creditor secundus præfertur priori in re hypothecata, soluendo priori debitũ. & prior cedat ei actionem. no. in l. mulier ff. qui pot. in pig. ha. & in l. 1. & ibi Bal. C eo. ti. & in l. secundus. & ibi Bal. C. de pig. Petr. de Su. in l. iubemus in fi. C. ad Vel. & ibi Doct.*

1 *Regula, qui prior est tempore, potior est iure, quibus in casibus non procedat.*

2 *Creditor si quis spiã primo obligaueris creditori omnia bona sua generaliter. ei ego sibi fundum meum uendiderim & habuerim fidem de pretio, ac mihi omnia bona sua obligaueris in dictã re sibi, per me uendita quis potior eris.*

3 *Creditores mariti matrimonio constante, an mariti bona occupare possint pro iure creditorum, dotem tamen uxori offerre uolentes.*

VVlgaris est regula iuris, qđ qui prior est tẽpore, potior est iure, ubi est obligatio bonorum. ut regula, qui prior. de re. iu. in 6. & l. potior. l. qui balneũ. ff. qui pot. in pi. ha. & l. priu. ff. de pri. cre. & ista regula procedit, ẽt à res debitoris si empta ex pecunia posterioris creditoris, ut habetur in l. quod quis. co. ti. & in auth. quo iure. C. qui pot. in pig. & ideo si mutuaui pecuniã laborantibus, ut emerent boues pro uecturando, & laboratores haberent creditores anteriores cũ hypotheca, illi creditores præferentur, & pñt per hypothecã aduocare dictos boues, cum idẽ iuris sit censendum de istis bobus, sicut de alijs bonis debitoris. Item procedit dicta regula, etiam si posterior creditor uẽderet res suas, puta mercãtias debitori habita fide de pretio, q a in illis, ille q est potior in tpe, erit potior & nõ uendẽs, ut est casus sin. & p. aliquos in l. quidã. ff. de in rem uer. & ita dicit Ang. in l. licet. q potio. in pi. ha. sed tu allega similem text. in l. procuratoris. §. sed si dedi mercem. ff. de trib. & ibi etiam not. Pau. de
1 Cas. & no. An. & Doc. i l. i. §. fi. ff. de sol. † Sed illud fallit, primo in dote, ut est casus ibi. Secundo, qñ emptor esset fugitiuus, & iam cogitauerat fugã anteq̃ emere, & sic dolus dedit cãm ad hñdum fidem de prætio, nã tunc habetur fides pro non habita, ut habetur in l. 3. quæ incipit, si quasi. ff. de pig. act. & in An. qui ita singulariter no. i d. l. si quasi. & dicit, ꝙ ista qõ fuit de facto Bononiæ. Addite, qđ si uenditor non habuisset fidem de pretio & hoc posset cõstare alr, quia tunc nõ trãsferat dñium, & sibi cõpeteret uendicatio, ut ht in l. inciuilẽ. C de rei uend & §. uẽditæ. inst. de re. di. Et qñ dicatur habita fides, uel nõ, uide gl. in d. l. inciuilem. & ibi ꝑ Bal. & Doc. in d. l. si quasi. fallit qñ ex pecunia creditoris posterioris res esset empta, & eidẽ specialiter obligata, quia tunc esset potior iste uendẽs omnibus creditoribus, ut est casus multum no. in l licet. C. qui po. in pig. ha quem omninõ circa istã materiã uide, qui subiicit, ꝙ nõ præferentur mulieres in dote. Ex quo nor. unam cautelam utilẽ, qđ si uis mutuare tuã pecuniã uno laboratorio pro emẽdis bobus ad laborandum tuam possessionẽ mutu ei, ei hac conditione, qđ illi boues sint tibi specialiter obligati, quia tunc tu mutuans eris potior in illis bobus alijs creditoribus etiam anterioribus, alias si simplr mutuares pro emendis bobus, & non diceres, qđ essent tibi specialiter obligati, creditores anteriores præferentur, & idem dicas in similibus. Potes etiam ex prædictis aliam colligere cautelam, si tu emisti rem ab uno, qui est gra-

natus ære alieno, & dubites, qđ res tibi uēdita non euincatur à suis creditoribus, quia tunc debes dicere uenditori, uolo qđ pro pecunia mea ematur fundus, qui mihi specialiter sit obligatus pro euictione, nā tūc si euīceī res uēdita, ille emptor erit potior oīb. creditorib. in illo fundo empto de pecunia tua. quod bene no. Et adde qđ Alb. de Ros. in l. obligatione g̃nali. in fi. ff. de pig. dixi secundum Vber. de Bo. qđ ēt d. l. licet. habet locū, si res empta non sit specialiter obligata. dūmodo ille emptor obligauerit uēditori omnia bona sua. de quo dic, ut dicā in seq. cau. Item aduerte quia Bar. in l. interdum. ff. qui pot. in pign. ha. uł hic limitare, ut mutuans pecuniam præferatur in re empta ex pecunia mutuata aliis creditoribus anterioribus. nā dicit ipse, qđ illud fallit in dote, quia nō præferetur mulieri dotem h̃nti, quia iste mutuans habet solummodo tacitā hypothecā. per ea quæ no. ibi per ipsum. Sed in casu nostro non credo illud uerum esse, nā quando mutuans pecuniam, ut ematur res ex ea cū ista conditione & pacto, qđ res inde empta sit specialiter obligata mutuāti. mutuās debet habere expressā hypothecā, & non tacitam. ex quo expresse ita conuentum est, & pro hoc l. unica. §. i. C. de rei uxo. ac. & talis mutuās propter istā hypothecā expressam, posterioribus debet præferri omnibus creditoribus, & etiā anterioribus, & etiā mulieri in dote sua, ut probatur expresse in d. l. licet. C. qui pot. in pig. ha. nā si præfertur omnibus creditoribus habētibus etiā expressā hypothecā, ut ibi. & ēt i. his. qui præferentur mulieri in dote, ita dictæ mulieri in pręfe ē dus est. per l. filium. cum ibi no. C. qui po. in pig. hab.

2 † Si quis primo obligauit creditori omnia bona sua generaliter, & ego sibi uēdidi fundum meū, & habui fidē de pretio, & obligauit mihi oīa bona sua, qs erit potior in dicta re sibi per me uēdita? Et uidetur qđ primus creditor, qui ꝓ primum habuit fidē, trāstuli in cū dñium, ut est casus in l. quidā ff. de in re uer. & in l. ꝓcuratoris §. sed si dedi mercē. ff. de tri. & dixi in præcedente caute la. tñ Vber. de Bo. quē sequit Alb. de Ros. tenet contrarium p l. licet. C. qui pot. in pign. hab. & licet ista lex loquatur qñ specialiter obligat. tñ dñt ipsi, qđ non refert an generaliter uel specialiter obligetur, ut C. de pi. l. & quia item præferuntur præfati fisco generali, sicut ex speciali obligatione. ff. qui po. in pig. ha. pignus. C. de pig. l. si ignorāte. nā ille ex cuius pecunia nauis est salua, præfertur, ut l. interdum. ff. qui pot. in pi. ha. ergo iste uenditor cuius res fuit, fortius debet præferri. arg. est optimum. & quasi expressum. in l. quod quis. ff. de pri. cred. Ad tollendum tñ omne dubium consulunt ipsi, & dant cautelā, qđ uēditor dñium retineat, quousq; sibi satisfiat de prætio, & ita cōiter fit, & obseruatur s̃m eos. & bene. Quotidie contingit, ꝙ emit quis rē aliquo, qui male utitur substantia sua, & ære alieno grauatus est, & habet creditores anteriores hipothecā habētes, & dubitat, qđ si soluerit pretium, res sibi uēdita euincetur à creditoribus uēditis anterioribus. si eminet euictio in limine contractus potest petere à uēdēte, ut sibi caueat de euictio e anteꝗ soluat prætiū, ut l. si post ꝑfectā. C. de euic. & si non p̃ōt cauere neq; securum reddere emptorē, & emptor uelit oīno retinere rē emptā, dic qđ cautela est, qđ pretiū soluat uni priori creditori, qui oībus præfert uigore suæ hypothecę, & t pe solutionis, & ante cōueniat, ꝙ ipse creditor anterior ponat ipsum emptorē in locū suum ꝙd suā hypothecā & obligationē, & ita ēt t pe dictæ solutionis, uel post, ille creditor anterior cedat iura sua, & oēm suā hypothecam & obligationē sibi emptori iuxta l. Mode. cū no. p gl & Doc. ff. de sol. quo casu prior creditor habebit pretium, & emptor soluēs sibi pretium habebit hypothecā, & pręfertur oibus creditoribus ipso anterioribus. sed posterioribus illo cui soluit. ut probatur in l pe. & fi. & p totū. C. de his qui i pri. cre. lo. succe. & est gl. ord. in l. i. & in l. Arist. quæ res pig. obl. pos. & ibi & per Bar & Doc.

3 † Sed nūquid creditores mariti constāte mſimonio possunt occupare bona mariti pro iure creditorū, uolētes offerre dotē uxori? Videtur, qđ nō, quia adhuc actio de dote nō cōpetit neque est casus, in quo dos posset solui constāte mſimonio, & no. in toto ti. C. si des cōstā. ma. & not. in l. i. si cōstante. in prin. ff. so. ma. bona mariti creditores p̄nt occupare, offerēte, dotē uxori, ut l. cū tibi. C. qui pōt. ī pi. ha. & hoc tenet ibi Bar. s̃m Iac. de Are. qđ dicit esse mēti tenēdū perpetuo. & idē tenet Bar. in l. si cōstāte in prin. in 7. q. prin. 3. par. in uer. ex his ego respōdetur. & Ange. Bald. Paul. de Cast. in l. si constāte. in prin. uidetur

tenere

tenere contrarium. Sed tu dic, aut est solutū matrimoniū, & tūc est locus restitutioni do tis, & tunc oēs concordant, q̄ creditor poste rior pōt offerre dotē uxori anteriori in hypotheca, & in eius locū succedere, ut d. l. cū ti bi. & l. i. & p̄ torū. C. de his qui in prior. cred. lo succe. uel nō est solutū matrimoniū, sed maritus uergit ad inopiā, & mulier incipit agere contra maritum pro dote sua. l. si constante. præall. & l. ubi adhuc. C. de iure do. & tūc idē, quia ex quo mulier ageret, & agere pōt pro dote, ita pōt offerri dos pro sua per anteriorem creditorem. p̄ iura præall. & isto modo intelligatur qđ nor. Ang. & Doct. præ dicti. Aut non est casus dotis petendæ. quia maritus uiueret, nec uergat ad inopiā, & tūc teneo opin. Iac. de Aret. & Bar. quia sicut nō pōt peti uel restitui dos, ita nec ēt pōt alteri creditori cedi, & offerēti dictam dotē. Et creditorem posse offerre pecuniā dotis mulieri, intelligo, nisi in instrō dotis diceretur, q̄ in ca su dotis restituendę, mulier posset petere do tē suā in pecunia uel in bonis mariti electio ne ipsius mulieris, quia tūc creditores ea in uita, non pn̄t offerre pecuniā ea nolēte, sed uolente sie, ne sibi tollatur electio data in instrumēto dotis, quod no. quia quotidianū

Cautela quomodo uenditor possit percipere fructus ex re uendita, non computando il los in sortem. cxxv.

4 *Locator obligatus est ad mercedis exonerationem, si res locata perijt, uel fructus conductor percipere non possit.*

2 *Vsuræ Digestorum tempore prohibitæ non erant, hodie uero sit, utriusque testamenti pagina.*

3 *Vsura cur in mutuo prohibita sit.*

4 *Interesse probare difficile est.*

QVi uult uendere fundum rusticum, uel urbanū, & emptor non uult, nec pōt sol uere pretium incontinenti, sed ad terminum quæ cautela adhiberi poterit uēditori. ut du
2 rāte termino solutionis faciendæ a uenditor fructus rei uenditæ pcipere possit, licet alias non possit percipere, ut l. Iul. §. si fructibus. de actio. emp. Rn̄detur sm̄ aliquos, debet uē ditor locare fundum uenditum emptori, cer to pretio, donec uenditori pretium uenditio nis solutum fuerit, per tex. in l. sicut emptio. § 1. cum l. seq quæ incipit, cū uenderem fun dum. ff. loc. ubi est de hoc casus ad literam, & erit utilis ista locatio uēditori quo ad tria. Primo, quoniam ad pensionem. Secundo, qđ ipse locator, idemque uenditori non obliga bitur ipsi conductori, sed conductor locato-
1 ri, ut est tex. in d. §. i. quod declaro. Nam licet alias locator sit obligatus ad exonerationē mercedis, si res locata perijt, uel fructus con ductor percipere non potest, ut l. si uno. §. itē cum quidam. & ibi plene per Bar. & Doct. ff. loca. & in l. ex conducto. §. si uis tempestatis. & in d. §. sed & si habes. & in l si merces. § uis maior. eo. ti & c. p̄p̄ sterilitatem. & ibi p̄ Ca. extra de loca cum simili. cū hoc casu, res uen dita, & locata sit emptoris, eiusdemq. condu ctoris, uenditor idemq; locator nō erit obli gatus ad exonerationem mercedis, sit res lo cata periret, uel aliter conductor dānū passus fuerit, & post perfectā uenditionem omne cōmodū, & incōmodū spectat ad emptorem uel necessario. in prin. ff de pericu. & cōmo. rei uend. Tertio, quia nec etiā uenditor idem que locator tenet ad rē tradendā, & uti frui possit, ut l. cum uenderem. ff. loc. & istas duas ultimas utilitates ponit gl. in l. sicut emptio. §. 1. ff. loca. Et est iō sm̄ Bar. ibi, quia illa pen sio magis debetur de pretio, quod sibi non soluitur, q̄ pro re, ut no. in d. l. si uno. §. item cum quidam. ff loc. & ita uidi obseruare hic
1 Paduæ. Et aduerte, quia dicta cautela procederet de iure ciui. secūdum t̄pa Digestorum, secundum quæ adhuc non erant usuræ pro hibitæ, sed cum hodie usuræ sint prohibitæ pagina utriusq. testamenti, & de iure cano in c. quia in omnibus, de usuris. & in toto il lo ti. & in 6. & in Cl. de iure ciui. hodie, ut in aut. ad hæc. C. de usu. & no. in l. cunctos populos. de sum. Trin. prædicta cautela nō pro cederet, quia dicta locatio contineret in se usuram siue usurariam prauitatem, nam ex quo erat res uendita & habita fides de p̄tio, & tradita, translatum erat dn̄ium in emptorem ut l. traditionibus. C. de pac & Instit. de rer. di. §. per traditionē. & ideo de re sua pen
3 sionē soluere nō tenetur, & si solueret, esset usura. nam una est iō prin. quare in mutuo usura est prohibita, qa ille, q recipit mutuū, si aliquid solueret ultra, solueret de re sua, uel p̄p̄ rem suam, & ideo dr̄, quidquid accedit sorti, usura est, ut l. rogasti. §. si tibi dederit ff. si cer. pet. & in l. si tibi decem milia. ff de pa. Vnde p̄p̄ hoc nunquam utaris ista cau tela. sed potes uti alia, uidelicet quod tu uen

das pro indiuiso tantam partẽ rei, quantam capit pretiũ, quod soluitur, aliam partẽ retineas, & ꝓtesteris, ꝙ non intelligatur translatum aliquod dñium in emptorem, & illam partẽ loces eidẽ emptori cum pacto, quando cunque dabit tibi residuum pretii, ꝙ habeas pro uendita, uel ꝙ tenearis sibi facere instrm uenditionis, & hoc erit utile, quia non poterit ꝑ creditores emptoris tibi auferri, anteꝗ̃ soluatur tibi ptium, ex quo dñium remansit penes te, uel potes ei dictam partẽ non uẽdi tam locare ad partem tanꝗ̃ colono partiario uel tertio potes facere pactum b, ꝙ deductis expẽsis teneatur tibi soluere fructus, uel quãtum interest tua, quia iste est unus de casibus in quibus põt peti fructus de re al. eius, uidelicet qñ non est solutũ pretium: ut no. gl. in c. conquestus. extra de usuris. & est casus ibi, & per Bar. & Doct. C de act. emp. in l. curabit. Sed istud ultimum est difficile. 1 sicut difficile est probare interesse. ut l. unica. C. de sent. quæ pro eo quod interest proferuntur. & habetur in l 2. §. fi. ff. de eo quod certo loco. Vnde modus primus retinẽdi dominium & locandi, melior est.

a Solu facien. *Fructus rei emptæ sub conditione non pertinent ad emptorem pendente conditione. l. necessario. § si pendenti ff de peric & commo. rei uend. nisi in casu deficientis conditionis emptor perdat pretium, quia eos lucratur iure compensationem perditi pretij, ex ea sing in d. l. si fundus. § sed quod ait ff. de l commisso. & Lud Pon. in sin uers si emptor non.*

b Pactum. *Pactum inter emptorem, & uenditorem, ut seruetur, & si contra fiat, non ualeat, quæ sit cautela. Bal. in l si in 1. q. Et pactum quod nisi emptor sol uat pretium in termino, res sit uenditoris, non habet locum. si post terminum uenditor petit pretium. quia uidetur renunciare pacto Bar. & Bal. in l commissoriæ. C. de pact inter emp. & uend.*

Cautela pro fideiussore conducentis domum. cxxvi.

1 *Fideiussor semper in testamento exprimere debet illud, ad quod teneri non uult.*

Ille qui fideiussit pro scholari, qui cum duxit domum, uidetur fideiussisse nõ solum, pro pensione domus sed etiam pro massaritiis fractis, uel consumptis, ut per Bart. in l. a emissi. §. fideiuss. secundum unum intellectũ gl. ibi. ff. de fideiuss. & ibi tenet Lud. de Ro. in 1 suo singulari 425. 1 & ideo si cautus fideiussor, si uult tenere tantum de pensione, & illud exprimat. alias in dubio tenebitur in totum, ut supra dixi.

Cautela contra fideiussorem carcerati, ut etiam ad pœnam contumaciæ teneatur. cxxvii.

1 *Fideiussor in dubio an pro usuris intercedere uideatur.*

Quidã fideiussit pro carcerato ex causa criminali, per postea condemnatus est & quia non soluit intra certum tẽpus, puta octo dierum incurrit in pœnam quarti a pluris ipsius condemnationis, sicut incurrunt communiter condemnati in arengo in ciuitatibus subditis dominio Venetorum an fideiussor erit obligatus in illo quarto pluri. Dicas, quod non, si idem incurreret maiorẽ pœnam propter suam negationem, quia de illa maiori pœna fideiussor non tenetur. Et est ratio illa pœna quarti pluris, siue agendi pro pter negationem, non est pœna delicti principalis pro quo fideiussit, sed pœna cõtumaciæ uel negationis, pro qua non intercessit fideiussor, ut est casus in l. fi. ff. de fideiuss. & in l. 1. ff de in litem iu. & ibi hoc no Bar. & Doc. & ideo si cautus iudex secundum eum, si uult quod ad hoc etiam fideiussor teneatur, quod scribi faciat, quod fideiussit non tantum pœna delicti. sed pro pœna processus, quia cum pœna negantis, uel contumaciæ, sit pœna ꝓcessus, fideiussor tenebitur, ut no. Bar. in l. 1. ff. de in lit iur. & ibi per Doct. & per Ang. de Are in suo tract. malef. in gl. in uer. de quibus Ant. fideiussit. & de hac materia uide etiam Bar. in l. quæro. in princ ff. loca. & plenius in 1 l. 2. de pub iud. 1 Et an fideiussor in dubio uideatur intercedere etiam pro usuris uide tex. cum gl. & Doct. & Bar. in d l. quæro. in prin. & per gl. Cy. & Doct. in l. fideiussor. C. de fide iuss. & c. constitutus. in uer. accessiones. extra de fideiuss. & ibi per Doct.

a Pœna quar. *Fideiussor non tenetur ad quartum plus. quod creuit propter negationem, uel per iuramentum in litem p[…] a[…] itum post sententiam. Bart. post gl in l. 3. ff. qu[…] a[…] sd co[…] i. si ab uno in pos. i. & per Alex. in l. [..] ff. de in lit. iurar.*

Caute

Cautela pro fratribus, qñ unus eorum emit rē ex communi pecunia, ꝙ hoc dicatur in instrumento. cxxviii.

1 *Pecunia soluta semper soluentis fuisse præsumitur.*

SI unus ex fratribus emit fundum pro se & fratre suo, & in instrō continetur, ꝙ pretium numerauerit emēs, uel dictus uenditor cōfessus fuit habuisse, & recepisse à dicto emptore, nec dr de eius ꝑpria pecunia, nel
1 ēt de cōi, in dubio † intelligitur de pecunia soluētis ꝑpria, ita ꝙ ab alio fratre pōt repetere partē fundi, si uult, ut est casus no. ī l. 2., C. ꝑ soc. & ibi hæc no. Bar. & Bald. & ibi no Bar. in l. si patruus. C. cōia utriusq; iudicii. & in l. Titiū, & Mæuiū. in §. altero. in princ. 2. col. ff. de adm. tut. & ideo sitis cauti, q habetis fratres, uel patruos in cōione bonorū, & ponatur in instrō, qñ unus tm̄ soluit, ꝙ pretiū soluit de cōi pecunia, ita dicit Bal. in d. l. 2. & dicit hoc esse not. perpetuo, quia ualebit tibi mille aureos, & circa hoc uide Bal. ī l. cū duobus. §. si fratres. circa princ. in gl. unde de facto accidit quod duo fratres. ff pro socio.

Cautela, qūo hęres teneatur soluere legatum. ēt si in testō non interueniant 7. uel in codicil. 5 testes. cxxix.

1 *Testamentum uel codicillos ad probandum an duo uel septem testes requirantur.*
2 *Contractus etiam testamento fieri possunt.*

LEgata cōiter relinquūtur in testō, ī quo requiruntur septē testes, ut l. hac cōsultissima. C. de testa. uel in codicillis, in q bus 5. testes debēt interuenire. l. fi. C. de cod.
1 †Et est magnū dubiū nunqd duo testes sufficiant ad ꝑbandum testm̄ uel codicillos, an uero requirantur septē, uel quinq;, ut uidet ꝑ gl. ord. in l. 2. C. de bon. poss. se. tab. & ibi per oēs Doct. sed tu potes adhibere hanc cautelam, ꝙ duo tm̄ testes sufficiant ad ꝑbandū, uidelicet, ꝙ qñ testator facit testm̄ faciat sibi promitti ab hærede de præstando legatum legatario. nam tunc tale legatū transit in uita contractis, sm Bar. no. in l. nemo. in prin. ff. de lega. 1. qui allegat ad hoc l. fi. C. de fideiuss. & l. quidam. ff. de hære. instit. & in l. spadonem. §. 1. ff. de excus. tut. Non est mirum.
2 †quia ēt cōtractus potest fieri in testō, ut est gl. no. in l. hęredes palam. §. fi. ff. de testa. & est alia similis in l. his cōsequēter. §. sed cū emolumentum. ff. fam. erc. & effectus huius contractus erit, quia per duos tm̄ testes probari poterit, sicut probantur ceteri cōtractus, ut l. ubi numerus. ff. de testa. cum si. ut tollatur oīs dubitatio, facias ꝙ ī instrumēto hæres ꝑmittat testatori, & notario pñti tanꝗ publice personæ stipulāti, & recipienti nomine, & uice ipsius legatarii, si ē absens, uel si est pñs promittat ēt ipsi legatario, & hoc dico vt tollatur dubium, an testator possit legatario stipulari, ut hr in l. stipulatio ista §. alteri. ff. de uerb. oblig. Et circa hoc uide, quod no. Bart. in l. quis in princ. testamenti ff. de leg. 3. & vide etiam Bald. in l. eam quam. in 3. col. & in l. si ex testamento. C. de fideicom.

Cautela pro secundo inuestito de feudo, ꝙ si potior primo, si secundus habet possessionem. cxxx.

1 *Vasallus si duobus uendidisset, & secundo prius tradidisset possessionē an tunc secundus præferatur.*

SI dñs inuestiuit aliquē de feudo, cogitur tradere possessionē, uel quasi, illius feudi nec liberatur pstando interesse. casus est in c. si facta. si de feu. fue. controu. sed remediū, & cautela est, ꝙ dñs non compellatur præcise ad tradēdum possessionē, uel quasi, uidelicet ꝙ inuestiat aliū, & ei secūdo inuestito tradat possessionē qa prior erit exclusus, & secundus erit potior. ꝑ l. quoties. C. de rei uen. sm Bal. & ita tenet Iac. de Alu. in d. c. si facta. & idē remedium procederet, qñ dñs alienasset feudū uni, & postea alteri, & secūdo tradidisset possessionē prius. per d. l. quoties sm Bal.
1 in d. c. si facta. †Sed qd si uasallus uendisset duobus, & secūdo prius tradidisset possessionē, an tunc secūdus pfertur? Dicas, ꝙ aut primo uēdidit cū consensu dñi, & tunc primus pfertur ēt si dñs secundæ uenditioni consentiat, qa tunc nullū ius habeat consentiendi. arg. l. quotiescunque. § q Caiū. ff. de leg. 1. & ita tenet Bulgarius in d. c. si facta. ꝑ quod limitatur d. l. quoties. aut primo dñs non consensit. sed secūdo sic, & tunc secūdus pfertur indistincte, qa prima alienatio facta, sine cōsensu domini nullum ius tribuit: ut in l. 1. de prohib. feu. alie. per Loth. & in c. 1. de proh. feu. ali. per Feder. cum simil.

Cautela,

Cautela, qua fit securus emens fundum dotalem. CXXXI.

1 *Obligatio quando inter partes non contrahitur, nec etiam fideiussoria subsistit.*

2 *Contractus quando contra legem fit, sicut contractus non ualet qui principalis est, ita etiam non ualet promissio de euictione uel pœna, quæ eius accessorium existit.*

QVI uult emere fundum dotalem, qui ꝓhibitus est alienari, ut in to. titu. C. de fun. do. & Institu. quib. mod. alie. licet uel non. in prin. cum si. Sed q̄ erit cautela, ut emptor sit securus, uel ꝙ saltem pretium non amittat? Aliqui dñt, ꝙ siue uxor uendat, siue maritus dēt adhiberi fideiussor, qui erit obligatus, ex quo ista prohibitio alienationis rei dotalis est fauor mulieris non uiri. ergo obligabit̄ fi deiussor, ut l. si is. C. de prædi. mino. & hoc tenet Cyn. in l. si prædium. C. de iure dotium.
1 † Sed aduerte, quia qñ inter partes nō contrahitur obligatio, non subsistit ēt fideiussoria, ut l. eum lex ff de fideiuss. ut no. d. l. si prędium. & ideo alii dñt, ꝙ cautela est, ut uxor non uendat: q̄a nō tenet datio fideiussoris ꝓ ꝑdicta, sed uendat marito quia tunc eius fideiussor indistincte tenebitur, q̄a quo ad eū non est ꝓhibita alienatio, cum tex. non prohibeat fauore mulieris, ut est tex. Instit. quibus mo. alie. licet uel non. In. si principii, & ita intelligi debet quod not. Bar. in d. l. eum lex f̄m Bal. in d. l. si prædium. qui dicit, ꝙ ista est ueritas. Alii ponunt tertiam cautelam, uidelicet ꝙ nō interueniat fideiussor, sed alius tertius, qui se obliget principaliter & insolidū, cuius obligatio non erit ualida, ex quo illa obligatio nō erit accessoria, & istam ēt tenet Bal. in d. l. si ꝑdium. dicens ꝙ f̄m eum cessat oīs scrupulus. Et si dicatur, nonne maritus uendēs tenetur euictione, & pœna dupli, si in instr̄o uenditionis apposita sit, ut in to. ti. ff. de euict. & maxime in l. 1. & 2. Respon-
2 detur, ꝙ non tenetur: † q̄a qñ contractus fit contra legem, sicut contractus non ualet, q̄ est principalis ita nō ualet ꝓmissio de euict. uel pœna q̄ est eius accessoriū, ut est gl. singularis in l. si patronus. §. patronum. in uer. Fiauiana. ante fi. ff. si quid in frau pa. & eodem modo nō ualeret cōstitutum, siue ꝑcariū, si esset appositum in instr̄o uenditionis. ut dicit Bal. in c. 1. ante fin. in tit. de feud. da. in uicem leg. com in usib. feudo. & intellige ꝓ dicta, qñ contractus est contra legem, ut dixi. secus si esset præter legem: quia tunc non ualeret ꝓmissio, sed contractus principalis. ualeret tñ pœna apposita, ut l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uerb. obli. & ita no. Bal. In l. si quis in conscribendo. in principio. C. de pact. qđ bene not.

Cautela pro usucapiente rē mobilē CXXXII.

1 *Res mobilis regulariter triennio usucapitur.*

2 *Minimis curandum non est, quoniam in ipsis magnum periculum esse non potest.*

1 RES † mobilis sci usucapitur triennio, ut l. unica. C. de usucap. trasfor. & Institu. de usucap. in prin. quod est uerum, qñ interuenit titulus, & bona fides, & possessio continua. ut ibi. sed si deficeret aliquod, puta titulus, nō præscriberetur minori t̄pe q̄ præscribuntur res immobiles, ut l. seruū. cū ibi nor. C. fam. er. & ibi hoc no. Ang. & no. q̄ dicit, ꝙ 30. an. requiruntur. & no. ēt in l. nullo. C. de rei uen. & in l. seruum. ꝙ tu scholaris sis cautus, si emis librū pulchriorem, ut fieri facias publicum instr̄m emptionis, ne deficias in probatione tituli comperto libro apud aliū sine uitio: q̄a alias succumberes agēdo rei uendicatione, uel Publiciana, iux. no. in §. sed iste. ꝑ gl. & Doc. Insti. de act. & in c. Abb. s ne. de re iudi. li. 6. ēt si ille, apud quē est liber, nil doceret de iure suo, ut est casus no. in l. fi. C. de rei uen. & idē dicas in aliis pretiosis emptis. & loquor de pretiosis, non quia idem nō fit
2 in aliis rebus mobilibus ēt minimis: † sed q̄a de minimis non est curandum, ex quo in eis nō potest esse magnū periculum seu dānum. ut l. Seio. ff. de in integ. resti. sed qui habes librum alienum, non utaris ista cautela, q̄a esset in perniciem animæ tuæ, &c.

Cautela quomodo petitio hæreditatis datur contra possidentem titulo uniuersali, uel singulari. CXXXIII.

1 *Hæreditatis petitio, regulariter non datur contra titulo possidentem etiam uniuersali.*

2 *Hæreditatem qui uendidit, non uidetur in quota uendere res singulares sed hæreditatis ius.*

3 *Debitor tuus si in magna quantitate fuerit & iudex non possit cognoscere nisi usq; ad 25 ann. omnia singulariter petere potere.*

1 LICET † petitio hæreditatis non detur

a detur contra ti. possidentem ēt ti. uſi i ſr, ut d.l. hiditatē. C. inqui. cau. ceſ lon. temp. p̄ſcr. & in l. 2. C. de pet. hæred. quæ regula fallit in pluribus caſibus, de quibus per gloſ. & Doc. in d. l. 2. & in d. l. hæreditatem, & per Bald. in l. ſi C. de edic. diui Adr. tol. tamē ultra prędicta eſt dare alium caſum no. & ſingularem, uidelicet pone, ꝙ ille qui poſſidebat hæreditatem. uendidit partem ſuam. & ſic quotam bonæfidei emptori, & ſic tranſtulit dominiū ꝑ illum titulum. tunc ego, qui prætendo me hæreditatē. potero agere petitione hęreditatis contra iſtum emptorem, dummodo agā ad ſingulas res, non ad quotam. quod poſſum, ut l. licet minimam. ff. de pe. hęr. qa iſte q̄ uendidit hr̄ditatem, nō vī tranſtuliſſe dominiū in qualibet re de per ſe, ſed ſolum ius hæreditatem vī eſſe tranſlatum, ut not. in l. 2. C. de hær. uel. ac. uen. facit l. eum q̄ ædem. in prin. ff. de uſuf. & in l. 2. & quod ibi nōt. C. de eui. & ibi hoc expreſſe no. Bar. in prin.

b q̄ dicit. † ꝙ ille qui uendidit hæreditatem, & idem in quota, non vī uendere ſingulas res, ſed ius hæreditatis. ff de re. iur. l. hæreditas, & idē tenet ibi Saly. in prin. facit ēt qđ not. Bar. in l. 1. ff. de leg. 1. in illa q̄ſtione, an tranſeat dn̄ium rei ſingularis, qn̄ legatū eſt ſingulare, & ꝙ poſſit agi ad ſingulas res petitione hr̄ditatis, uidetur eſſe caſus ſm aliquos in d. l. 2. in fi. C. de pe. hæ. ibi, ſingulariū rerum iure conuenitur &c. ſ. pe. hær. ut conueniat prędictis, & ti. Ex quo no. cautelam, qn̄ qs poſſidet ti. uſi res hæreditarias, licet nō poſſit agere contra eū peti. hær. ad totam uel quotā, tn̄ agas: qa agere potes ad ſingulas res peti. hær. qđ eſt ualde ſingulares: qa iſte agēs nō tenetur agere rei uendicatione. & ſic nō grauabitur in onere ꝓbādi dn̄ium. qđ eſſet ſibi difficile ut l. cum res, & ibi not. C. de ꝓb. Et ſufficit ſibi agēdo peti. hær. ꝓbare, ꝙ ille res fuerūt de hæreditate tp̄e mortis teſtatoris, uel defuncti, ut l. & tm̄. de pe. hæ. qđ erit ſibi ualde facile, & utile, ꝓ iſta opi. adduco iſtam rationē, qa ſi eſt uerū, ꝙ nō cēſet ille hr̄e titulū in reb. particularibus, q̄ emit totā uel quotā hæreditatis, ergo agēs peti. hær. dr̄ habere meliora & potiora iura. & ſic agere poterit, ꝓ no. in d. l. 2. Sed tex. in ea. l. 2. nihil uidet pro bare: quia cū dicitur in litera, iure cōuenit, dēt intelligi ſecundum gl. ibi, rei uendicatione, nō pe. hæ. nā in fi. illius legis text. loquit de titulo ſingulariter, ergo nō pōt loq de peti. hær. qa illa non dat cōtra titulo poſſiden. tem res titulo ſingulari. ſed ꝑ rationem, quā ſtatim dixi, credo dici poſſe illā eſſe ueram. Sed aduerte: qa iſta cautela uidet poſſe deſtrui ex alio capite, nā uī, ꝙ poſſit dicere reus cōuetus. Volo ꝙ tu agas cōtra me ad ſingulas res pluribus iudiciis, qa intereſt mea, ne diſtrahat ꝑ plura iudicia, ut l. ne plures. ff. de exercito. & no. ꝑ Bar. & Doc. in l. quidā exiſtimauerunt. ff. ſi cer. pet. & ꝑ Bar. & Doc. in l. incōmodato. §. duob. ff. de commo. & in l. ſcire debemus. ff. de uerb. obli. Sed tu dic, ꝙ p̄dicta cauſa ꝓcedit indiſtinctē, qn̄ nō opponeretur à parte, ut totum petere. Itē pōt dici, ꝙ ēt non poſſet opponi à parte conuēta: qa dicta oppoſitio ut totū petere, hēt locum qn̄ actor totū petere pōt, ſed ibi non poſſet totum petere, ut in caſu nr̄o dicimus, ꝙ ſibi non poſſet opponi talis exceptio, & hoc in

1 ſimili videt uelle Bar. in d §. duobus. † ubi dicit, ꝙ ſi ſum debitor tuus in magna quātitate, & iudex nō poſſet cognoſcere niſi ad 25. ad hoc iudiciū ualeret, & idē tenet Matthęus de Mathesilanis in no. 116. quod incipit, no. qđ ſi ex cētū, &c. poſſet ēt hr̄s petere oēs res ſingulariter, & in uno & eodē iudicio. & ſic ceſſabit dicta oppoſitio, quod bene no.

a Pet. hær. *Petitio hæreditatis datur ei quamquam poſſedit hæreditatem, non ei qui quandoque poſſedit. Azo. glo. & Bar. in l. 2. ff de fideicom. hære. pe. & Paul. de Caſt. conſi 94. ſed non datur ante aditam hæreditatem per Philip. de Cor. in conſi. ſtatutum ſic diſponit, ſi quis autem, &c.*

Cautela ad obuiandum fraudibus emptoribus nolentis ſoluere uenditori. cxxxiiii.

c *Iudex etiam præſumptionem aliquam arbitrari poterit.*

MVLTI emptores ſolent ut fraudibus, qn̄ nolunt ſoluere pretium uenditori, quia ſupponūt, unum tertium, q̄ moueat litē ipſi emptori de re empta, & hoc faciūt ad finē, ut nō teneant ſoluere p̄tiū, ut l. ſi poſt ꝑfectā C. de euic. Sed ē cautela cōtra eos, ut referat iurm ipſis emptoribus, ꝙ nō ſubmiſerūnt illum tertium ad litigandum arg. glo. in l. at q̄ nā §. cum me abſente. ff. de neg. geſ. ita tenet Ioan. de Pla. Inſt. de excuſatio. tuto. ſecundū Ang. in l. pen. §. ſtipulatio. de uer. ob. Iſta tn̄ cautela non eſt multum bona: qa facile iurer

ret ad sui fauorem. melior tñ est, ꝙ allegetur iudici aliqua pręsumptio contra emptorem,
1 † quia iudex eã poterit arbitrari. arg. l. si fide iussor. uer. in animo sederit. qui satisd. cog. & ita tenet Ang. in d. §. stipulatio.

Cautela contra emphyteotam, qui non soluit canonem, ꝙ possit purgare moram. cxxxv.

1 *Emphyteota non soluens canonem intra biennium à iure suo cadit.*

1 TV scis† ꝙ emphyteota non soluens canonem intra biennium, cadit à iure suo, vt l. 2. C. de iu. emph. põt tñ purgare morã, vt c. potuit. de loca. sed est cautela, vt nõ admittatur ad purgandum moram, ꝙ dñs statim elapso biennio ꝓtestetur ēt absente emphyteota, ꝙ non intendit ipsum habere amplius ꝓ liuellario, quia tunc nõn põt purgare moram nisi celeri satisfactione alias enim non facta ꝓtestatione, credo quòd possit purgare moram & sic intelligo c. potuit.

Cautela pro debitore, qui non põt probare solutionem, quia soluit in secreto. cxxvi.

1 *Iuramentum factum, si mihi mutuasti, tibi restitui, quid operetur.*

SI debitor soluet in secreto, & cũ iterũ conuenietur, non põt de solutione probare, qũo ergo subuenitur sibi, qñ creditor refert ei iurãm, vt iuret, an sit debitor suus uel nõ dicit Io. de Imol. no in c. cupiẽtes. in gl. in uerbo, malignãtiũ. de electio. in 6. ꝙ sit cautus debitor in tali casu, ꝙ iuret hoc modo, ꝙ nil debeo tibi ꝓ quod sim obligatus tibi, qa tũc saluat cõsciam tuã. pro quo ēt uide Arch. 4. q. 1. nullus qd̃ esset sing. no. ẽm Dom. in d. c. cupiẽtes. Caueat ēt debitor ne iuret qa si nõ crederet ex quo uideret fateri debitum, teneretur, arg. l. 2. §. 1. de iura. cal. Posset ēt debi-
1 tor sic iurare, † ꝙ si mihi mutuasti, tibi restitui, ẽm Io. de Imol. ubi supra. quod singulariter noc. quia est quotidianum, & ad hoc uide gl. & Doct. in l. si quidem. C. de excep. & Bald. in l. 50. ff. de prob.

Cautela, ꝙ quis possit cõuenire fideiussorẽ, vel possessorem pignoris etiam principali debitore non excusso. cxxxvii.

1 *Excussio principalis singulariter fieri debet.*

EGo do tibi unã singularẽ cautelã, ut possis cõuenire fideiussorem, uel pignoria possessorẽ ēt principali debitore nõ excusso.
1 † debet. n. sĩ. fieri excussio, ut auth. hoc si debitor. C. de pig. nisi esset notoriũ. ꝙ principalis nõ esset soluẽdo, ut l. si ff. si cer. pet. & Ro. de uer. ob. uel nisi esset potẽs, vel i loco inexpugnabili ẽm Bart. in d. l. fin. Qñ aũt non esset notoriũ, utaris hac cautela, videlicet, qñ agis cõtra fideiussorem vel possessorẽ, & ille excipiat de nõ facta excussione principalis, tu replices, quòd sua nõ interest fieri excussionẽ. qa principalis non est soluendo. nam tenet iudiciũ, cum ille excipiens nõ auditur. gl. est singularis in l. nisi hoc actũ, ibi alii dicunt &c. ff. de pac. ẽm Ang. q ponit hãc doct. in l. si quis pecuniã. ff. si quis omis. cau. test.

Cautela pro muliere consentiente alienationi dotis cum iuramento. cxxxviii.

1 *Iuramentum matris non officit hæredem.*

QVando vxor consentit alienatio in rerũ dotalium fiendę per maritum suum, & iurat non contrauenire, cautela est, compareat filius, & contraueniat tali contractui,
1 ꝙ illud iurm mr̃s nõ afficit hæredẽ, ita dicit Bart. & Ang. in l. q sup ff. de acq. hære. sed tu adde no. in l. ẽñ iurer. in prin. C. de rc. cre. & Bald. in. auth. sacrã puberũ. C. si ad uer. uen.

Cautela, quòd ambasciator non petat restitutionem in integrum. cxxxix.

1 *Res publica nulla uocatur, nisi Romanorum.*

AMbasciator non petat restõnem in inte-
1 grum, qa absuit causa reip. † quia nulla reip. uocarur, nisi Romanorum, sed petat ex edicto generali, si qua mihi iusta causa videbitur. ita no. Ange. in l. cum quidam. in fin. princ. ff. de acq. hęre.

Cautela ad petendum fideicommissum. cxl.

1 *Fideicommissum per procuratorem peti potest, non tamen per procuratorem in rem suam.*

1 COmmunis † opinio est gl. & Doct. quòd licet fideicõmissum possit peti ꝓ procuratorẽ, ut habetur in l. qui ita. ff. ad Trebel. per gl. & Bart. in l. restituta. in princ. eo ti. & in l. mulieres ex affe. ff. de iu. do. & i l. si stipulat'.

ita

ita fuerit.ff.de uer.obl.tñ per procuratorem in rem suam peti non pôt.u no.in d.l.q ita. arg.l.per diuersas. C. man.tñ cautela est, ꝙ emens ius fideicommissi, ex quo non potest illud petere ab hærede.i.quia hæredem conuenire non potest de hæreditate, quia tenetur alteri, à quo ipse emit, restituere per fideicommissum, per prædicte conueniat illum hæredem pro suo interesse. s.quia restituat fideicōmissario, & postea in ipsum transibunt omnia iura uenditoris.i. fideicommissarii, cui fit facta restitutio.ita singulariter dixit Bal.in l.pen.C.ad Treb.

Cautela ad contrahendum cum tutore. cxli.

1 *Tutor tutorio nomine & et suo se obligare potest.*

CYnus in l.post mortem. §.tutor.ff. qñ ex fa tu.dat cautelam, ꝙ uolens contrahere 1 cum tutore, † faciat illum obligari tutorio nomine, & suo quod bene no.

Cautela pro emente ab executoribus testamenti. cxlii.

1 *Hæres ratificare cogitur rem à testamenti executore uenditam.*

TV, qui emis ab executoribus testamenti rem hæreditariā, sis cautus, ꝙ petas ab hærede uenditionem tibi factam ratificare: 1 † quia hęres ad hoc cogitur, sm Bald.no. in authen.si captiui in ult.col. C.de epis.& cle.

Cautela quo modo tutor debet facere finita tutela. cxliii.

1 *Arbitri potestas circa cautelas quæ sit.*

NOta pulchram cautelam Do.in l.uix.ff. de iudi. uidelicet ꝙ finita tutela petat eligi arbitros, qui iudicent, & cognoscant, an 1 ipse remanet debitor pupilli, uel non. † quia si arbitri declarant eum nihil debere pupillo, non potest amplius cōueniri ad aliquid.

Cautela pro illo, qui matrimonium per metū contraxit. cxliiii.

1 *Testi uni deponenti de metu magis creditur, quàm plurib.testib.deponentibus alio modo.*

TEmpore meo duo scholares Paduæ ambo de Foroliuio fuerunt conati despon sare suas amasias, cū eis repersti in domo à consanguineis minantibus eis &c.pro quib. est casus in c.cū olim.de spons.Sed ꝑ eis erit optima cautela, ꝙ inueniant ēt unū testē, q 1 deponeret de metu, † quia licet alii plures testes deponant de uolūtate, magis creditur illi soli: ita no.dicit Bal.in l.obseruare.§. profi cisci in 13.q.ff.de off.ꝓcōs.& legat.do.Lud, pont.in rub.de arb.in 6.col.post Inn. in c.cū sup. de re iudi.Nec refert, an metus ꝓcesserit añ tps cōtractus matrimonii, ꝑ nō.ī l.1.§.q onerandæ.ff.qua.re.ac.nō datur.& ꝑ Bar. in l.fi.ff.si quis ali.test.ꝓhi & Bal.in l.1 .C.eod.

Cautela pro ecclesia litigante. cxlv.

1 *Ecclesia curatorem habere potest.*

SVnt cautelę pro ecclesia litigante, si forte ꝓlatus suus a iudicio repellat. prima ē, ꝙ ipsa ecclesia cōpareat, qa admitti dēt.2. cau 1 tela est, qa dēt curator capitulo, uel ipsi ecclesiæ ꝑ no. in c.fi. 5.q.3. & c.edoceri.de rescrip.& ita dicit Ioan.And.in c.1.in 2.col. de resti.in integr.in 6.in nouella.

Cautela quomodo examinabitur testes infirmus. cxlvi.

1 *Infirmus mortis cogitatione semper immemor esse præsumitur.*

1 SCis †.n. ꝙ infirmus ꝑꝑ mortis cogitatione turbatur, & ꝓsumit immemor, ut l.hac cōsultissima.uel s.at cū humana fragilitas.in prin.C.q testa.face.pos. ideo dicit ibi Bal. ꝙ tūc testis nō dēt examinari: vñ est cautela, ꝙ examineť in prin. qñ incipit infirmari. & ita procedat qđ hr in auth.si dicatur.C.de testi.

Cautela quomodo res data in solutum efficiatur salua creditori. cxlvii.

1 *Filiusfam.de iure communi nisi de castrensi, uel quasi, testari non potest.*

EST magna quæst.si res data in solutum euincatur: quo fit in solutum creditori: an primeua actione, an uerò de euictione.de quo hr in l.libera.C de sent.& Ang. ibi. Spe. d.Pet.dat aliam cautel.post glo. ꝙ semper in datione in solutum, apponatur pactum, ꝙ nō recedatur, nec credi intelligatur à priori contractu si contingat rem in solutum datā euinci.nā tunc succurraſ sibi ueteri actione quod i

quod bñ no.in practica.Alia cautela iure cōi filiusfa.nō pōt testari nisi de castñsi,uel quasi,ut l.fi.C.qui testa.fa.pos.uel nō.non autē de aduentitiis,in quib. pr hēt usumfructū.l. pe.eo.ri.& l.cū nō solū.§.filiis.C.de bo quç li.Sed cautela est,ꝙ pr ipsum emācipet quo ad illū actū testādi tm̄,qd̄ no singulr Bar.in l.1.§.in filii ff.ad Treb.licet Bal. cōtra & male,ſm Doc.in l.seniū. §.fi. C.q testa.fa.poss.

Cautella contra perdentem instrumentum, ut eius amissionem non probet per iuramentum. cxlviii.

1 *Instrumenti amissio regulariter per iuramentum probatur.*

1 REGVLA †est,ꝙ amissio instrūi probatur ꝑ iuramētum,ut l.fin.C.de fide instrum. & d.Lud.Pont.in l.quoties.in 5.col.ff.qui sarisd.coga.& Pet.de Peru.in tract.de societate,in 8.parte,in q.14.quod est uerū,nisi aduersarius offerret se uelle ꝓbare de eius falsitate:quia tunc nō sufficeret ꝓbatio ꝑ iurm ſm Ioan. de Prato. q consultus de facto ita respōdit,unde cautela est, ꝙ cum quis petit sib i instrm edi,dicat se uelle ꝓbare de falsitate, quam tunc aduersarius allegans de eius perditione non audietur uolens probare ꝑ iurm.Tu habes molendinum in flumine publicō,sis cautus qñ illud corruit, & non potes nisi post certum tempus illud reficere. unde pone in loco certa signa, puta palos uel moles in signum ueteris molendini : & poteris quandocunque illud reficere:ut per Bart. in l.quominus.ff.de flu.& per Ang.in l.fi. ff. de usucap.& per Bal.in rub.ff.de re.diui.

Caurela pro muliere , quæ uult emere aliquid. cxlix.

1 *Pecunia in dubio præsumitur,ut probatur.*

NOTA auream cautelam pro muliere , quæ uult emere ēt cum pecunia mariti,† qd̄ 1 in dubio præsumitur,ut probatur in l. Quintus.ff.de dona.inter uir.& uxo.gratia euitandæ præsumptionis de turpi quæstu,sit cautela ꝙ faciat,ꝙ unus amicus,uel consanguineus sibi det,uel consignet illā pecuniam in præsentia aliquorum,quam ei clam ipsa det , & deinde emat.nam tunc cessat præsumptio in casu dubii.ita dicit Bar.in l.cum oportet.in pri n.in pen.col.C.de bo.quç.li.

Cautela,ꝙ per unum testem probetur metus : concordat supra in rubrica de illo,qui matrimonium &c. cl.

1 *Metus probatio per unum testem instrumento prævalet.*

1 SVFFICIT†quód unus testis deponat de metu cōtrahentis,licet in instrumento dicatur,ꝙ sponte,ſm Bal & Lud.de Ro.allegationes,tu uide supra,in 112.cautela.

Cautela pro illo,qui habet domum obligatam quia licet postea propter delictum uenisset diruenda,non diruetur. cli.

1 *Statutum si dictauerit,quod domus propter delictū dirnenda ueniet, non comprehenditur illa, quæ alteri pignorata sit.*

NOTA cautelam pro creditore , cui iure pignoris , seu hypothecæ obligata est domus alicuius,qui commisit delictum,ꝑꝑ ꝙ domus prædicta ex statuto ciuitatis ueniret 1 diruenda.† quia statutum non intelligitur de ea,quæ sit alteri pignorata.ita dicūt Bar. Bal.& Ang.in l.1. ff.ad Sylla.quod intellige uerum,nisi de fraude constet.per no.in l.post contractū.ff.de don.ut puta cū iam intentionis esset delinquendi, cū rē pignori dedisset.

Cautela, ꝙ melius si producere unum , quàm plures testes. clii.

1 *Iuramentum in suplementum probationis deferri potest.*

SIS cautus tu qñ ꝓducis testes ꝓ te , ut prius eos examines,quia forte si sunt singu1 lares,non producas nisi unum:†qa sic poterit postea tibi iurm deferri in supplemētum ꝓbationis, quod non posses facere si plures produceres,qui essent singulares.ita pulchrè dicit Bal.in l.1.C.de accus.non pos.

Cautela,ꝙ testis non possit examinari ad futuram rei memoriam. cliii.

1 *Testes ad perpetuam rei memoriam quando examinari debeant.*

VT possit impedire , ne testes contra te examinentur ad perpetuam rei memoriam, cautela est,ꝙ offeras incontinenti subire iudicium & uelle litigare.ita singulariter not, Ang.in auth.de testi.§. & hic.col. 7. Et ideo quod

quod dicitur in auth. si dicatur. C. de test. & in c. quoniam frequenter. ut lite nō cont. debet
1 intelligi, † quando testes uolunt recedere antequam lis possit contestari, uel dubitaretur de morte eorum: uel si esset tempus feriatū. quo agi non possit.

Cautela contra iudicem non admittentem exceptionem, quomodo possit ab eo appellari. c l i i i i.

1 *Iudex super exceptionibus, uel alia re dubitare potest, & petere dilationē ut cōsilium habere possit.*

ISTE qui uult appellare, sit cautus qđ si iudex non uult admittere excep. sed ea nō obstante ad ulteriora procedat, tunc appellet. secus autē si iudex tacitè uel expresse nō reiicit exceptionem allegatam, sed tātum ea non admittit. non enim tunc potest appellari. & probatur in c. dilecto. de app. & ibi per Doc. & c interposita. eo. ti. Ad idem est etiā alia cautela, quod apponēs exceptionem offerat se eam probaturum incontinenti: quia si iudex nō audiat ipsum appellatione interposita, iustificatur solum probando, quod se obtulerit incōtinenti probaturum. tex. est in c. interposita. in prin. & ibi p gl. in fi. & Doc. de app. Est etiā tertia, quod quando iudex exceptionem non reiicit tacite uel expresse. nec
1 eā admittit. sed simpliciter dicit, † quod dubitat. & quod uult super hoc habere consilium ut sæpe fit, & sic tenet in uerbis illum obiiciētem, sit cautus ille, qui exceptionē opposuit, ut requirat iudicem certo interuallo temporis, quia tunc si iudex aliter non declarat, potest appellari, & nō ante. arg. c 2. de sup. neg. prælat. sm Bu. no in c. dilecto. de app. & Abb. Sic. in c. intimasti. eo. tit. De aliis aūt cautelis circa hoc uide in Spe. in ti. de app § qualiter. uer. in summa. in 2. par.

Cautela ad euitandum heresim seu suspitionē, & idem uide per eundem infra in prin. nouarum caut. c l v.

1 *Hæreticus non est, qui credit ea, q̄ credit Ecclesia.*

BOnum & utile cōsilium est pro illis quia aliquando inculpantur de heresi, ut protestentur, maxime in extremis se fuisse & esse catholicos & tenuisse, & tenere fidē catholicā, quam tenent Doct. & predicat sacrosan. Ecclesia Ro. & cum eadem fide & uixisse, & mori uelle & pbatur quod hæc protestatio sit utilis & ualida, extra de sum. Tri. & fi. cat. dānamus. ppe si & no. in c. firmiter. eo. ti. nā & B. Hier. idem fecit culpatus ab inimicis, ut est tex. no. 24. q. 1. hæc est fides. & ita dicit Al
1 ber. de Ro. C. de hære. circa fin. † Sed tu adde
a prædictę protestationi, a q quicquid credūt, ideo credūt. qa credūt ecclīam sic credere, & suam opi. fidei Ecclīæ subiiciūt. quia isle nō dicit hæreticus, nec peccat dūmodo errorem suū reuocet, ut sing. no. Inn. in d. c. firmiter. in fi. & intellige errorē defendere. qū ptinaciter defendit, ut dicit gl. no. 24. q. 4. dixit Apostolus. & uide gl. ī d. c. hæc est fides. & ista cautela est ēt utilis pro aduocato. uel pcuratore q uelit defendere īculpatū de hęresi, ut dicit Albe. de Ro. in 3. par. q. 32. & dicit se ita obseruasse in curia Rom. dum defenderet corā summo Pontifice quosdam Mediolanenses inculpatos de hæresi.

a Potestat. *Protestatio declarat animum protestantis. l. Nesennius & ibi Bar 1. no ff. de neg. gest. leg. qui in aliena. § si ff de acq. haere. Bal. in l. pacta nouissima in 1. col ma. in fi C. de pac. l. at si quis §. fi. de rel. & ibi Bar. dicit eam non extēdi ultra uerba sua quod uerum est in his, quae dependent a propria uoluntate, & potestate, & non in his, quae sunt certo modo disposita per legem, secundum Bar. in d. l. Nesennius in 1 not.*

Cautela pro illo, qui est prohibitus aduocare, uel procurationē exercere quomodo poterit exercere. c l v i.

1 *Postulare, seu aduocare, uel procurare, est in iudicio aliquid dicere.*
2 *Statutum si puniat loquentem cum bannito, eum qui mittit nuntium, uel epistolam comprachendere non habet.*
3 *Statutum si prohibeat doctores esse aduocatos in causis, non prohibentur allegationes facere.*
4 *Aduocare est alienū desideriū in iudicio pandere.*
5 *Doctores Perusini, qui pacta cum ciuitate habent ut aduocati esse non possint, aliquid gratis a iudice impetrare non prohibentur.*
6 *Episcopus, uel Cardinalis propter dignitatem licet non debeant consulere, uel aduocati officium exercere, pro amicis tamen illud facere possunt.*

1 IN multis casibus repeiitur prohibitū p leges, uel statuta, aut pācta, qđ quis non possit postulare, uel procurationem exercere, sed remediū est, si tu aduocatus, uel procurator

tor uis adiuuare aliquem in pdictis casibus, ut mittas unā schedulā iudici scriptā, in qua sint allegationes partis tuę, qa p hoc non ue nies contra leges, uel statutum, aut pactum.
1 †nam postulare, seu aduocare, uel procurare. est in iudicio aliqd dicere, ut l. 1. §. i ff. de po. stu. & ibi p Doct. & l. Paul. & hoc ibi no. Bar. ff. de le. & idē tenet I. u. de Ro. in l. 1. in prin. ff. de uerb. obl. & ad idem facit quod no. Bar.
2 in l. 1 in prin. ff. de leg. † ubi dicit, quod si statutum, puniat loquentē cū bannito, non cōprehendit eū q mittit nuntiū, uel epistolam sed cū ore ad os. idē tenet Alb. de Rof. in suo
3 opere statutorū in i. par. q. 166. ubi tenet, †ꝙ si statutum prohibet Doc. esse aduocatos in causis, quod per hoc non prohibent facere al legationes in scriptis, ex quo no. tu scholaris quod licet sit statutum uniuersitatis nfe Paduæ, ꝙ Doct nri legentes non possint aduocare contra scholares, tn̄ pn̄t in scriptis allegationes facere. Item, est aliud remedium, ut †det cōsilium, sed tn̄ in camera. quia hoc pōt,
4 cum aduocare, sit pandere desiderium alienum in iudicio, ut l. 1. §. 1. ff. de postul. & ibi hoc no. Bar. & Doct. in l. i. §. aduocatos. ff. de. uar. & extra cogn. ubi est optimus tex. eū gl de ista materia. Itē, pōt esse tertiū remediū, nā pōt cū iudice loq. & aliqd gratis impetrare a iudice, ut d. l. Pau. i fi. ff. de lit & hoc uult
5 Bar in d. l. i. §. aduoc atus †ꝙ Doct. Perusini, qui hn̄t pacta cum ciuitate, vt non possint esse aduocati, non prohibentur a iudice aliqd gratis impetrare, & sic præsupponit Bar. qd̄ in aliis duobus remediis præcedentibus possit ēt cū pecunia, puta facere allegationes, & in camera cōsulere, & hoc credo uerū, licet Lud. de Rof. dixerit in l. i. in prin de uer. obl. ꝙ hoc intelligit, qn̄ gratis, p d l. Pau. in fi. als secus, qa in dictis casibus nō dr̄ pprie postulare. ex quo non prodit, uel peeditin publicū exponēdo causam, uel desiderium sui clietu h. ut d. l. i. §. i ff. de post. nec ob. d. l. Pau. in fi. qa ibi nō loquit de prohibito postulare, sed de prohibito se interponere alienis negotiis uel propriis, ꝙ plus ligatus est pp dignitatē
6 legationis. † & ppea dico ꝙ licet episcopus, uel Card. pp dignitatē nō debeat cōsulere, uel exercere officiū aduocati, tn̄ possint pro amicis gratis cōsulere. p illū tex. & p l. quisqs C. de post. ibi, nō ad turpe cōpēdiū. & ibi, sed laudis p eum argumēta quaerit. & ad hoc audiui sæpi' allegare illū tex. p Fl. Bo. ꝙ no.

Cautela, ꝙ quis habeat forū a iudice, quid iuris sit in causa, anteq̄ sit iudex. clvii.

1 *Doctor contra consilium suum aliquid intentare non audeat.*

CAutela, ꝙ iudex corā quo tua causa agitari debeat, tibi faueat, uelit, nolit, primo uideas qn̄ partes intēdunt processum ad eū dirigere, ꝙ præoccupes tempus, & facias tibi consuli in causa illa mutatis nominibus contentis in processu, ita, ꝙ de facili pro te cōsulet, & qn̄ eritis ad manus eius, poteritis cōsi
1 lium eius in medium adducere, ita† qd̄ cōtra consilium nihil audebit attentare, tn̄ cautus aduocatus recusaret ipsum, ut suspectum,

Cautela ad differendum iudicium. clviii.

1 *Sententiæ nullitas apposita quid operetur.*

CAntela si uis differre iudicium, quando est sentētia contra relata una, uel plures si non potes per uiam appellationis petere, restitutionem in integrum contra sententiā
1 †uel nullitatem sententiæ opponas, & interim poteris ad concordiam uenire.

Cautela pro illo, qui uult adire hæreditatem. cliv.

1 *Testatoris filij repudiantes haereditatem, repudiationis instrumentum statim facere debent.*

ADuocatus creditorum sit cautus, ut pbet, si pōt, qualr̄ filius testatoris bibit de uino, uel comedit de frumento pr̄is post mortē eius, uel aliquos fructus cōsumpsit in
a usu uitæ, quia tunc per istos actus, filius non negas uf adiuisse, unde repudiare a non pōt,
1 & tenebitur creditoribus. † & sic etiam ipse sit cautus, ut non teneatur, ꝙ incontinenti faciat publicum instrumentum fieri de repudiatione. ita eleganter dicit Ang. in l si seruū qs alienum redemerit. §. prætor. de acq. hær.

a Repudiare *Heres repudians hæreditatem, tenetur creditoribus tribus causis, scilicet quando pretio repudiauit, quo casu conuenitur quasi possidens pro hærede. Item quādo rem unam hæreditariam retinet. Item in subsidium, quando legitimus bona dissipauit. Bal in rubr C. si quis omis. caus. test.*

Cautela ad hoc, ꝙ libellus ineptus non possit reuocari, & est supra repetita. clx.

1 *Libellum*

1 *Libellum ineptum in genere acceptare non sufficit.*

NOTA duas cautelas, quòd libellus ineptus reuocari, uel mutilari nō possit. Prima est, ꝙ reus acceptet in specie libellum productum, secundum Bar. in l. cum precū.
1 ff. de li. cauſ. † non autem sufficit acceptare in genere, secūdum Ang. de Are. Inst. de act. §. 1. in q. 6. Alia est, ꝙ reus in secundo libello dicat, nego narrata prout narrantur, & petita prout petuntur, dico fieri non dēe, iuxta no. per Bar. in l. si dubitetur. §. 1. ff. de fideiu. saluo iure producēdum scriptis, & inde potest deducere suas exceptiones, ut faciunt boni practici.

Cautela pro illo, qui negatur non possidere. clxi.

1 *Iudex in possessionem tanquam uacantem aliquem immittere potest.*

1 QVANDO † aliquis negat te possidere, tu dic, ꝙ iudex te faciat immitti in possessionem tanq̃ uacantem. ita dicit Ang. se practicasse, in l. fin. §. de rei uend.

Cautela pro illis, qui non possunt agere actione de dolo quòd agant actione in factum, & est repetita. clxii.

1 *Actio doli de facto infamat, non autē actio in factū.*

DICAS unum singulare, ꝙ actio de dolo non potest intentari ꝑ uilem personam contra nobilem, nec contra patrem per filium, & ideo sint cauti uiles, ut agant actio-
a ne in factum, & non actione de dolo: *a* quia eorum libellus, in quo faciunt mentionem de dolo, non ualet, casus est singularis in l.
1 non debet. ff. de dolo. † quia talis actio doli infamat de facto, ut not. in l. apud Celsum. in §. aduersus. & ita Raph. de do. exce. ita dicit Ang. de Are. Inst. de exc. in prin. uers. quęro an contra parentes.

a Act. de do. *Actio de dolo quomodo cognoscatur ab actione in factum, per Bar. in l. si oleum. §. merito. ff. de dolo. Actio de dolo non datur contra patrem, l. si superscite & ibi Bar. C. de dolo.*

Cautela, ꝙ confessio non possit reuocari, est repetita supra. clxiii.

1 *Confessio alicuius per notarium scripta reuocari nequit.*

CAVTELA, ꝙ confessio reuocari nō possit, facias ꝙ iudex ei assignet terminum breuem ad reuocandum confessionem, ꝙ̃ et si uelit reuocare postea, non audietur. ita
1 dicit Ang. Inst. de act. §. si minus. † uel facias eam per notarium scribi parte pñte, ſm Bal. in l. Gallus. §. quidā recte. ff. de lib. & posth.

Cautela pro creditore, ꝙ possit cedere nomen debitoris. clxiiii.

1 *Creditore inuito non potest creditor sui debitoris nomen cedere.*

1 VOS scitis, † ꝙ creditore inuito non potest creditor cedere nomen debitoris sui, ut no. in l. inter debitorem. iūcta l. pacta suc cessorum. ff. de pac. secundum Paul. de Cast. ibi. sed cautela est, quòd debitor faciat, ꝙ unus tertius offerat creditori se soluturum, pro ipso. nam si creditor uellet ab ipso recipere, debitor remanet liberatus. casus est secundum Ang. in l. inter pactum. §. post diuisionem. ubi tradit hanc cautelam. de pact.

Cautela, ꝙ sit tutius, ꝙ relictum fiat in codicillis, quàm in testamento. clxv.

1 *Hæres in codicillis fieri non potest.*

MELIVS est, ꝙ relictum certæ partis bonorū fiat in codicillis, ꝙ̃ in testō, nisi for-
1 te quis uellet instituere hæredem, † q̃d fieri non potest in cod. l. hæreditatem. C. de cod. Ratio est, quia testamētum per aliud sequēs rumpi posset, sed codicilli primo facti non
a rumpūtur per alios *a*. nec etiam per aliud testamentum, nisi expresse hoc dicat. text. est Inst. de eod. §. non tantum. & Spec. in tit. de inst. edi. §. compendiose. uer. si ad consultandum. & quòd hoc ratione prædicta sit tutius, tenet Spec. in tit. de instr. edi. §. uiso de impugnatione. uer. & not. quòd tutius est.

a Per alios. *Codicilli primi non rumpitur per secundum, nec etiā per testamentum l. 1. & ibi Bar. C. de cod. in Spec. de instr. edit. §. uiso de impugnatione. uer. & no. quòd tutius. & in § compendiose. uer. si ad consultandum. Inst. de cod §. non tantū. uide l. ante & ibi Bar. ff eo. ti. Bal. in add. Spec. de instr. edi. uer. cod. nisi sint cōtrarij, ut l. 3. C. de cod.*

Cautela qomodo post didicita testificata, testes sunt produci. clx vi.

1 *Testes produci non possunt regulariter post didicita testificata.*

1 REGVLARITER † post didicita testificata timore subornationis testes produci nō pñt, ut in authen. qui semel. C. de pb. sed est cau. ꝗ publicatis attestatiōibus pars det notitiam iudici de aliis testibus, te absente, tunc & iudex ex officio eos examinabit, cum pro absente suppleri possit. & ita dicit singulariter Bal. in l. ampliorem. in princ. C. de ap. quod not. & refert, & sequitur Pet. de Socino, in d. auth. qui semel.

Cautela, ꝗ quis post terminum non audiatur. clxvii.

1 *Terminus assignatus alicui ad agendum si elapsus fuerit post terminum audiendus est, nisi iudex pronuntiauerit eum amplius audiendum non esse.*

VT quis post terminum non audiatur. 1 Innoc. in c. lator. extrà qui fi. sint leg. † dicit no. si elapsus sit terminus assignatus alicui ad agendum, tunc etiam post terminum ille audiendus est, nisi iudex pronuntiauerit eum de cætero amplius non est audiendum. Et ideo cautela est, quòd iudex in interlocutoria, per quam assignat terminum actori ad agendum dicat hęc uerba, & si intra dictum terminum non egerit, ex tunc prout ex nūc, eum non esse de cætero audiendum, ita eleganter dicit Angel. in quandiu. in 1. col. ff. de acq. hære.

Cautela pro coniuncto, qui ignorauit mortem coniuncti. clxviii.

1 *Hæreditatem adeundi tempus ignoranti etiam currere potest.*

NOTA auream cautelam, quando coniunctus tuus decessit te ignorante, & elapsū est tps adeundi. s. 30. anno. iuxta l. licet. C. de 1 iure deli. † quia non debes petere hæreditatē illius, ex quo cucurrit licet tibi ignoranti terminus ad adeundum. sed petes bonorū possessionem in bonis illius, ut singulariter uoluit Bal. in rub. C. quia admitti. in 5. q. & in l. licet. prax'. in 4. q. & Paul. de Cast. in l. quā diu, C. qui admit.

Cautela pro filia exclusa à successione, si sit pręterita. clxix.

1 *Hæreditatem post aditam per scriptum hæredem per contratab. intentata non reducit ad causam intestati, sed ante aditam sic.*

1 SCIRE † debes, ꝗ per contratab. intentata post aditam hæreditatem per scriptum hæredem non reducit ad causam intestati: sed ante aditam sic, ut no. in l. ut liberis. in 1. gl. C. de col. Vnde filia præterita exclusa per statutum à successione ab intestato, extante masculo, si causa, ut intentet contratab. post aditam, & non ante aditam. ita dicit Paul. de Cast. in l. certum. C. unde cogn.

Cautela pro propinquis pupilli decedentis quo ad successionem bonorum pupilli. clxx.

1 *Iudex bonorum possessionem pupillo absenti, & ignoranti decernere debet.*

PROPINQVI alicuius pupilli, cui est relicta, uel delata bonorum possessio, debēt esse cauti, quando pupillus est in articulo mortis, & nō hēt tutorem, qui agnoscat, ut, 1 s. petant à iudice, † ut pupillo etiam absenti, & ignoranti decernat bonorum possessionē: quia ad hoc iudex tenetur. ita dicit Paul. de Cast. in l. certum. C. unde cogna.

Cautela pro uxore, quę prohibetur asportare aliquam rem mariti. clxxi.

1 *Statutum si disposuerit, quòd uxores de domo maritorum mortuorum nihil asportent, non comprehendit eas, quæ uestimenta secum, & annulos in digito portauerint.*

1 NOTA † ꝗ si statutum est in ciuitatē, contra uxores asportātes de domo mortui mariti. sint captæ, ꝗ uestimenta portent secum, & annulos in digito. quia tūc non puniuntur pœna statuti de asportantibus, ita pulchre dicit Ang. in l. si seruum quis alie. re demerit. §. prætor. in fi. de acq. hær. Cautela notabilis est, alienatio dotis, etiam iurata, nō ualeat, qñ prius uxor iuret se nolle consentire alienationi dotis. nā licet postea consentiat, & iuret non contrauenire, non obligatur ex secundo iuro, sed ex primo sic, per glo. singularem in c. licet. de iureiur. in 6 uel sit cauta uxor qñ consentit alienationi dotis, ut probet se consensisse per metum, uel reuerentiam maritalem. per no. per gloss. & Bar. in l. 1. §. quæ onerandæ. ff. qua. re. ac. nō da. & per Pau. de Cast. in l. pactum. C de col. quod no. ad reuocandam dictam alienationem dotis etiam iuratam.

Cautela

Cautela ad interpretationem statuti, quod filia nupta extra ciuitatem non possit succedere. clxxii.

1 *Dotem à patre oblatam si filia recusauerit, quis effectus proueniat.*

IN multis locis sunt statuta, quod filia nupta extra ciuitatem non succedat patri, sed plerunque solet cautela adhiberi per filiam nuptam extra ciuitatem:
1 † quia nō vult dotē recipere, vt sic postea possit succedere. Sed contra hāc cautelā datur alia cautela, ut scilicet pater offerat ei dotem: quia si stabit per ipsam, nihilominus excludenda est à successione, ita not. Bal. in l. fi. in 4. col. C. de coll.

Cautela, quòd donans semper iuret, nisi in casu sequenti. clxxiii.

1 *Donatio simplex regulariter non ualet.*

1 PLENE † no. in auth. ex testam. C. de colla. quod simplex donatio non ualet. quod uerum est, nisi iurata:
a quia tunc ualet. Vnde cautela est, quod donans iuret, secundum Bal. no. in l. 3. C. pro do. Si uis facere, quod donatio simplex ēt iurata nō ualeat, sis cautus ut quū dones rē, iures, quod nō uis donare. nā postea licet dones, & iures. praeualet primum iusiurandum, & etiam donatio non ualet, per gl. singularem in c. licet in fi. de iureiu. lib. 6.

a Nisi iurata. *Donatio non insinuata intra terminum statuti, etiam iuramento non firmatur, & ideo potest contraueniri tam per donatorem, quàm per eius haeredem Fed. de Se cons. 253. incip causa talis est, & d. Ant. de Pisauro in cons. omnipotentis, & ineffabilis Dei. & Alex. in l. post mortem. de ado. & per Alex. plenius cons. 156. 2. parte & in cons. 83. 4. parte. et in l. cum de indebito § sed hoc. de pb. & in l. si quis pro eo, de fideius. & per Alex. cons. 12. 1. parte & in cons. 125. eadem parte Dec. Canno. communiter tenent contrarium. in c. cum contingat. de iureiu. & Paul de Cast. consil. 98. & cons. 103. per Bal. in l. illud. C. de sacro. sanct. ecclesi. & adde omnino per Bald. in l. fin. C. de per l. & commo. rei uend. & in l. cum à matre. de rei uend. & in l. cum profitearijs. C. de rei do.*

Cautela ad hoc, quòd mulieris alienatio etiam in dote ualeat. clxxiiii.

1 *Dotis alienationi mulier consentire non potest.*

1 OMNES † sciunt, quod mulier non potest consentire alienationi dotis, per authen. siue à me. ad Vel. Cautela est, quod teneat alienatio, ut uxor iuret nō cōtrauenire, ut d. c. licet. de iureiur. lib. 6. uel quod ipsa simul cū marito recipiat pretium rei dotalis, quia vir illud hēt loco dotis. gl. est no. in l. si & in l. ita constante. ff. de iure do. secundum Bar. in cons. Domine.

Cautela quando reperiantur duo testamenta facta eodem die. clxxv.

1 *Testamenta duo, si eodem die fiant, nec appareat quod prius, aut posterius sit, neutrum ualet.*

1 SI reperiuntur † duo testamenta facta eodem die, tñ non appareat. quod prius & quod posterius: neutrum ualet, & heres ex neutro eorum potest haereditatem capere. l. 1. §. si quis in duobus, & ibi no. ff. de sec. tab. secundum Tancre. in tit. de iurisd. q. 25. probatur in l. eum qui. in prin. ff. de acq. haer. Sed not. optimam cautelam, quam Ange. practicauit alias de facto in ciuitate Paduae, uidelicet ut haeres adeat haereditatem ex quocunque testō, nec applicet animū magis ad unū quā ad aliud: quia tunc non dr esse dubius, an sibi haereditas sit delata, & ideo ex uno tm̄ adire non potest. ita dicit ipse no. in l. eum qui. in prin. ff. de acq. haere.

Cautela, quòd copia probet. clxxvi.

1 *Originalis copia quando probet.*

ACCIPE mirabilem cautelam ad faciendū, quod copia probet, quā alias nō probaret, per no. in auth. si quis in aliquo documento. C. de eden. uidelicet quod quū semel producatur ori-
1 ginalis, quod copietur: † nam licet postea id per datur, copia plene probat, secundum Paul. de Cast. in l. 1. §. editiones. ff. de eden. & Flo. in l. in 4. col. ff. ad l. Aquil.

Cautela pro emptore, quando res ab eo euincitur, ad hoc, ut possit agere ad duplum. clxxvii.

1 *Emptor non potest agere ad poenam dupli pro euictione contra uenditorem, nisi prius res empta, & euicta sibi ab ipso abdicata, & restituta fuerit.*

1 NOTA † quia emptor nō pōt prius agere ad poenam dupli euictione contra uenditorem, nisi prius res empta, & euicta sibi

ab ipso sit abdicata, & restituta euincêti, nec sufficit, ꝙ fuerit condemnatus ad restõnem, nisi restituerit. tex. est cum gl. in l. si seruum, in ver. abesset. de ac. empt. & in l. euicta. §. fin. de euict. Cautela est, ꝙ emptor expectet, ꝙ res ab ipso auferatur, quia ante non potest agere ad duplum.

Cautela pro mercatoribus, & reperitur, vt supra, per eundem. clxxviii.

1 *Chirographus non probat si moriatur unus de testibus in eo subscriptis.*

MERCATORES debent esse cauti, qñ recipiunt ab aliis scriptũ de manu, & chirographũ, ut nõ recipiant illud nisi de manu notarii scriptũ, & testibus, qa periculosum 1 est illud recipere de manu debitoris,† quia si morit̃ unus de testib. nõ ꝓbat. casus est not. in c. 2. de fi. instr. & ibi ꝑ Doct. & est gl. no. in c. inter dilectos. eod. tit. quod perpetuo not.

Cautela contra appellantem. clxxix.

1 *Appellauerit quod quis infra 10. dies, præsumptio est.*

CAVTELA est cõtra appellãte. post x. dies appellatus neget appellatum infra x. dies. & nõ dicat appellatũ esse post x. dies, s̃m Io. And. in c. Romana. §. si uero. de app. & ibi s̃m Dominicum, præsumitur, secundũ Bald. 1 in authen. hodie. † ꝙ quis infra decem dies appellauerit. & Lud. de Ro. in l. sciendum. in 12. colum. C. de in integ. rest.

Cautela, ꝙ in casibus, in quib. non põt appellari, petatur in integrum restitutio. clxxx.

1 *Appellari in multis casibus non conceditur.*

1 MVLTI † sunt casus, in quibus non potest appellari, sed nũc cautela est, ꝙ petatur restõ in integ. ut est casus in l. ꝑfecti ff. de mino. de quo plene ꝑ Ioa. And. in nouel in c. 1. in 1. col. de restitutione in integrum lib. 6.

Cautela, ꝙ semper contrahatur in pr̨esentia iudicis. clxxxi.

1 *Contractus iudicis auctoritate celebratus, ualet.*

SEMPER allegatur doctr. Bart. post 1 gl. in l. 1. C. de ꝑd. dec. li. 2. † ꝙ cõtractus celebratus iudicis auctoritate ualet, quia omnis cessat præsumptio doli. vnde sis cautus tu, ꝙ qñ cõtrahis, ut facias iudicẽ auctorari ꝑ no. in l. bonorũ C. qui admit. iudex. n. tenet̃ auctorari, secundum Bart. in l. sæpe. de decur.

Cautela, quòd etiam elapso termino ad petendum bonorum possessionem, possit quis agnoscere. clxxxii.

1 *Bonorum possessionem elapso termino ad petendum quomodo quis agnoscere possit.*

BALDVS singular̃ dicit l. puberem C. 1 de iu. del. † ꝙ elapso termino ad petendũ bonorum possessionem, potest qs adhuc agnoscere, qa tunc vr̃ se gerere pro hærede, & sic efficitur hæres de iure ciuili. Cautela est, ꝙ quis non obstãte lapsu termini adhuc petat bon. poss. licet Bart. ubi contra, & male, s̃m Ang. de Peru. in rubr. qui admitti 10. col.

Cautela ad hoc, ꝙ ualeat pactum de non succedendo factum à filia. clxxxiii.

1 *Renunciatio non ualet, si filia simpliciter paternæ successioni renunciet.*

1 TV scis† quia si filia renunciat successioni paternæ simpliciter, non ualet renũciatio, l. pactum dotali. C. de colla. nisi iuret, s̃m gl. & Doct. ibi, & est tex. in c. a de pact. in l. 1. ut Bal. in l. fi. C. de pact. ponit cautelam, ut filia faciat pactum de non petendo aliquid de bonis paternis, quia tale pactum etiam non iuratum ualet. Vnde sit cautus pater faciens filiam sibi renunciari, uidelicet, ut faciat sibi facere pactum de non petendo.

Cautela, quando testis inutiliter deposuit. clxxxiiii.

1 *Testis eiusdem reproductio quid operetur.*

1 AVREAM† do t̃ibi cautelã, qñ testis inutiliter deposuit, reproducas eum itcrũ, quòd dicat, sic depono, sicut alias deposui, sup tali negotio, tunc. n. primum dictũ inutile ualidatur per secundam depõnem eiusdẽ prim̨e, argũ. l. legata inutiliter s̃m Ang. ibi. ff. de leg.

SEQVENTES CAVTELAE anno sequenti æditæ sunt per eundem auctorem in Gymnasio Patauino

Cautela utilis ad euadendum suspitionẽ hæresis, & repetita supra. clxxxv.

Hæc

1 *Haereticum non esse, qui credit ea quae credit Ecclesia Romana.*

BONVM & utile consilium est pro illis, qui aliquando inculpantur de haeresi, ut protestentur maxime in extremis se fuisse, & esse catholicos, & tenuisse, & tenere fidem catholicam, quam tenet, docet, & praedicat Romana Ecclesia, & eum eadem uixisse, & mori uelle. Probatur quod haec protestatio sit utilis & ualida, extra de sum. Trin. & fid. cath. c. damnamus. prope fine. & not. in c. firmiter. eo. ti. Nam & B. Hieron. idem fecit culpatus ab aemulis, ut est tex. no. 24. q. 1. in c. 1. haec est fides. & ita dicit Alb. de Ro. in rub. de haere.
1 circa fi. † Sed tu adde dictae protestationi, quod quicquid credunt, ideo credunt, quia credunt Ecclesiam sic credere, & suam opinionem fidei Ecclesiae subiiciunt: quia ille non dicitur haereticus, nec peccat, dummodo errorem suum non defendat, ut singulariter no. Inn. in d. c. in fi. Et intellige errorem defendere, qui pertinaciter defendit, ut dicit gl. not. 24. q. 3. dixit Apostolus. & inde gl. in d. c. haec est fides. Et ista cautela est etiam utilis pro aduocato, & procuratore, qui uellet defendere inculpatum de haeresi, ut dicit Alb. de Ro. in suo opere statutorum, in tertia parte, & in 33. q. & dicit se ita obseruasse in curia Romana, dum defenderet coram summo Pontifi. quosdam Mediol. inculpatos de haeresi.

Cautela quomodo prohibitus postulare, uel aduocare, possit amici causam defendere, & reperitur supra per eundem. clxxxvi.

1 *Postulare, uel aduocare, uel procurare, est in iudicio aliquid dicere.*
2 *Statutum si puniat loquentem cum bannito, non comprehendit eum qui nuncium, uel literas ad bannitum mittat.*
3 *Statutum si prohibeat doctores salariatos in causis esse aduocatos, an allegationes facere possint.*
4 *Statutum uniuersitatis Paduae disponens, quod doctores legentes contra scholares aduocare non possint, quomodo intelligatur.*
5 *Aduocare, est alienum desiderium in iudicio pandere.*
6 *Doctores Perusini habentes pacta cum ciuitate ne aduocare possint, non prohibentur aliquid gratis a iudice impetrare.*
7 *Cardinalis uel episcopus propter dignitatem aduocati officium exercere non possunt, sed gratis pro amicis consulere.*

IN multis casibus reperitur prohibitum per legem uel statutum, uel per pacta, quod non possit postulare, uel procuratoriam artem exercere. Sed remedium est, si tu aduocare uel procurator uis adiuuare aliquem in dictis casibus, ut mittas schedulam iudici scriptam, in qua sint allegationes partis tuae: quia per hoc non uenires contra legem, uel statutum,
1 aut pacta. † Nam postulare, i. aduocare, uel procurare est in iudicio seu in publico aliquid dicere, ut l. 1. § 1. ff. de postu. & ibi per Doct. & l. Paulus. in fi. & ibi hoc no. Bar. ff. de legatio. & idem tenet Lud. de Ro. in l. 1. in pri. ff. de uer. obl. Et ad idem facit quod no. Bar. in d. l. 1. in
2 prin. † ubi dicit, quod statutum puniens loquentem cum bannito, non comprehendit eum qui mittit nuncium, uel literas ad bannitum, sed cum ore ad os loquitur. & idem tenet Alb. de Ro. in suo ope singula-
3 ri. in 2. par. q. 166. † ubi tenet, quod si statutum prohibet Doctores salariatos esse aduocatos in causis, quod per hoc non prohibentur facere alle-
4 gationes in scriptis. † Ex quo no. tu scholaris, quod licet sit statutum uniuersitatis nostrae Paduae, Doctores legentes non possint aduocare contra scholares, non prohibebuntur allegationes in scriptis facere illud remedium, ut det
5 consilium suum in camera, quia hoc potest: † cum 1 aduocare, sit pandere alienum desiderium in iudicio. ut d. l. 1. §. 1. de postulando. & ibi hoc no. Bart. in l. 1. §. aduocatos. ff. de ua. & extraord. cog. cum gl. ubi est optimus tex. de ista materia potest etiam dari tertium remedium. Nam potest cum iudice loqui, & aliquid gratis ab eo impetrare, ut d. l. Paulus in fi. de lega. & hoc
6 uult Bar. in d. l. §. aduocatos. qui dicit. † quod Doctores Perusini, qui habent pacta cum ciuitate, ut non possint ea de aduocati, non prohibentur a iudice aliquid gratis impetrare. & sic praesupponit Bar. quod aliis duobus remediis praecedentibus posset et cum pecunia pura, facere allegationes. & in camera consulere. & hoc credo uerum, licet Lud. de R. [illegible] ric in d. l. in pri. de uerb. ob. quod [illegible] intelligit. quando gratis, per d. l. Paulus in fin. [illegible] tecus: quia in dictis casibus non dicit proprie postulare, ex quo non prodit uel non procedit in publicum, exponendo causam, ut [illegible] tu fuit che. uit, ut d. l. 1. §. 1. de po[illegible]. Nec ob. d. l. Paulus. in fi. quia ibi non loquitur [illegible] de prohibitio postulare, sed prohibito se interponere aliis negotiis uel propriis, quod est plus: quia ligatus propter dignitatem legationis. &

7 propterea dico, quod licet episcopus uel Card. propter dignitatem non debeant consulere, uel exercere officium aduocati, tamē possunt pro amico gratis cōsulere, per illum tex. in l. quisquis. C. de postul. ibi, non ad turpe compendium. & ibi, sed laudis per eum augmenta quærantur & hoc audiui sæpius allegari per illum tex. per d. Flo. de Bo.

Cautela pro filio, qui quid debet conferre cum fratribus, ad hoc ut teneatur illud conferre. clxxxvii.

1 *Dos filiæ in patris bonis non est.*

SI frater habuit aliquid præcipuum à patre, forte in præmium emancipationis, uel aliter in casu quo realiter illud ueniat conferendum, quæ cautela debeat adhiberi, ut nō teneatur id conferre cum fratribus, quando agitur de collatione facienda. Dicit, quod cautela est ista, quod filius qui habet aliquid præcipuum, antequam ueniat ad collationem cū fratribus, det illud in dotem filiæ suæ, uel aliter distrahatur, ita quod non inueniatur tempore collationis, uel tempore mortis patris in bonis filii uel fratris, quia tunc ad illud conferēdum non tenebitur. ut ff. de coll. l. i. in fi. & no in l. ea demum. de coll. Et est ratio in do
1 te: quia dos filię, non est in bonis patris. C. de reuo. his, quę per frau. alii. sunt l. in successione. & habetur in l. 3 §. sed uti ū. ff. de min. & in l. Pomp. Philadelphus. ff. fam. erc. & ita tenet Tancr. de Cor. in quodā suo opere iudiciali, in ul. parte, in 12. q. & istud ego intelligo uerum, nisi cōstaret, quod illa alienatio, uel dotis datio fuisset facta in fraudē causa euitandæ coll. arg. d. l. in successione, quæ fraus probaretur, si dotans, uel alienans hoc prius dixisset. arg. gl. no. in l. si prætor § Marcellus. ff. de iud. uel quando per aliqua indicia perspicua alter probaretur, iuxta l. dolum. cum ibi not. C. de dolo.

Cautela pro illo, qui paciscitur de crimine, quod cōtinet infamiam. cxxxviii.

1 *Transigens de crimine, confiteri uidetur.*

1 QVI paciscitur, † & transigit de crimine, crimen confiteri uidetur, ut l. quantum. ff. de his, qui notant. inf. & ideo periculosum est, quando aliquis est accusatus, uel est in quirium contra eum de crimine, quod ueniat ad transactionem, uel compositionem cum aduersario, maxime quando tale crimen irrogat infamiam, quia efficitur infamis per illam tacitam confessionem, ut d. l. quantū.

Sed si quis uelit euitare pasceendo dictam infamiam, cautela est multiplex. Prima est, quod dicta pactio, seu compositio fiat gratis, quia tunc non infamat ut est casus in l. furti. §. pactum. eo. ti. Secunda est, quod in transactione exprimatur, quod hoc facit trāsigens, ut euitet impendia litis, nō quod crimen de quo trāsigit cōmiserit: ut d. §. pactum. arg. ff de mino. l. minorib. 25 annis subueniri. facit ad hoc c. dilectus filius. r. & quod ibi not. extra de Simo. & c. cum pridem. cum ibi not. extra de pac. Tertia est, si fiat trāsactio iussu iudicis, ut d. l. furti. § qui iussu. Quarta est, si fiat hoc modo, quod iniuriatus, uel is qui damnū passus est, trāsigit uel transactionē facit cum eo, qui de crimine arguitur, & per pactū sibi remittit oēm iniuriam, & offensam, & oē damnū, quod cōstat, uel cōstare posset illatum quacunque de causa. hæc tñ cautela, licet sufficeret per uiā pacti, quod constat gratis fieri posse, ar. d. §. pactum. tñ per uiam transactionis uf, quod non, possit hic locum, quia in transactionē debet aliquid pati, retineri uel remitti: alias est nulla, ut l. transactio. C. de transf. Sed prodest dicta cautela, per uiā pacti. faciē do, quia talibus uerbis potest fieri cōtractus pacis. & ex hoc paciscēs non cōfitetur maleficiū. de quo agitur. & ideo fiat per dicta uerba, s. quod iniuriatus faciat pactum cum iniuriāte, & ei remittat iniuriam, si quā constat uel cōstare posset illum sibi intulisse, uel quod mutuo sibi inuicē remittant oēs iniurias, ga ex hoc nihil uf fateri ille, qui intulit iniuriā, pro hoc facit gl. no. in l. si quidem. C. de exce. & in l. si filium. C. de lib. cau. & in l. 2. §. quod obseruari. in uer. credit. circa medium. C. de iu. cal. & gl. no. in c. cum uenerabilis. in uer. fuisse confessus. extra de exce. & tex. cū gl. in c. ex tenore. de test. Ex quibus potest colligi alia cautela, uidelicet, quod dicat, quod non sit illata aliqua iniuria per talem inculpatum, & in quantum appareat, uel constare posset cum commisisse, iniuriatum sibi remisisse.

Cautela instruēs aduocatum quomodo faciet, quando eius clientulus non respondit positionibus. a cxxxix.

a Positionibus. *Positionibus non respondens quomodo puniatur, uide Spec. de posi. §. 9. & 10. & ibi uide quid si respondeat falsum, uel obscure Positionibus qualiter sit respondendum, uide Spec. de instrumen. edi. § nunc dicamus. uersicu. quid si quis.*

quis. Positionibus responsio facta per procuratorem, an noceat, uide Bar. in l. non solum. in pri. ff. de proc. & quid si esset contumax.

1 *Positionibus si actor, uel reus respondere nolit, pro confessatis habentur.*

1 QVANDO † actor, seu reus non uult rňdere põnibus põnes hñr pro confessatis: ut hř in l. 1. §. sed qa ueremur. alias, quod si actor. C. de iur. ca. & in c. 2. de confes. in 6. qď intellige non ipso iure, sed ꝑ sententiam, ut notatur in dictis iuribus. & hř in auth. ut liti gantes iurent. in prin. col. 9. & ideo tu aduocate, sis cautus anteq̃ cõmittatur causa decidenda cõsilio sapientis, ut facias iudicẽ inter loqui, alias sola contumacia non hřetur pro ꝑbõne. nec posset cõsulere sapiens esse ꝑba tum uel facias cõmitti utrunque articulum, uidelicet, an debeat hři pro cõfesso, & ẽt diffinitiua, nam sup articulo non cõmisso, consulere nõ posset, ut habet in l. 1. C. de re. & oporteret eũ pronunciare nõ esse probatũ, nec liquidum. qa dicit consulere ẽm statutũ causę in quo causa est tpe cõmissionis, ut C. de dil. l. cum a nobis. & ideo sis bene cautus circa hoc. & ita tenet Bal. in l. 1. in 1. col. C. de poe. iud. qui male iudic. & adde circa istam cautelam, id quod dixi supra in caut. c. quæ incipit ille qui non respondet.

Cautela, ꝙ in omnibus casibus pręcludatur uia cedenti, agenti, contra debitorem suũ. cxc

1 *Creditor licet alteri actionem cedat cedens tamẽ cessione non obstante, in tribus casibus contra debitorem suum agere poterit.*

2 *Donauerit si quispiam omnia bona sua, etiam actionis spem donare uidetur.*

1 TV habes l. 3. C. de noua. in qua dicitur, † ꝙ licet creditor cedat actionẽ uni, puta creditori suo contra suum debitorem, tñ cedens non obstante cessione, poterit agere contra debitorem suum, & exigere, nisi in tribus casibus, in quibus nõ potest. Primus est, quando cessionarius egit contra debitorem uigore cessionis, & litem contestatus est. Secundus est, quãdo debitor incipit soluere cessionario. Tertius est, quando denũciatum est debitori ne soluat puta creditori suo. Sed ad hoc, ut in omnibus casibus præcludatur uia cedenti, agenti, cõtra debitorem suum, cautela est. ꝙ in instro cessionis exprimatur, ꝙ in cessionariũ fiat cessio debitoris, contra quẽ omnia iura cedantur, & quod cedẽs non solum trãsferet oẽm actionem, quam habet cõtra debitorem suum. sed ẽt credit, & trãsferet oẽm spem, & exercitum actionis, ita ꝙ apud cedentem nullæ remaneant actionũ reliq̃æ. Nã & hoc casu cedens nullo pacto agere poterit cõtra debitorẽ, contra quẽ est facta cessio, quod alias posset illis tribus casibus, de quibus supra dixi, q hñr in d. l. 3. C. de noua. & ista est una limitatio notab. ad d. l. 3. quæ fuit. Tãc. de Cor. in quodã suo opere iudicia li, in ult. part. in ti. q. Item posse esse alia cautela, uidelicet. ꝙ fiat delegatio, & sic ꝙ debitor promittat so. uere illi, cui iura cedunť qa tunc delegãs nullo modo posset agere, ut est casus in d. l. 3. in prin. Sed ista nõ semper põt

2 fieri, prima uero sit, & ideo me ten. † & adde, quod ille, qui dat, seu donat omnia bona sua uideť ẽt concedere spẽ actionis, ut no. 18. q. 1. statutum. iu gl. sed qualiter. quæ quidem actionis spes donari potest, ut l. 3. C. de don. & sic non haberet locũ d. l. 3. C. de nouat. quod no. pro declaratione eiusdem legis.

Cautela de casibus. in quibus res litigiosa poterit alienari. cxci.

1 *Res litigiosa regulariter nec uendi, nec alienari põ.*

1 RES litigiosa regulariter nõ potest uẽdi, uel alienari. ut l. ul. & per totum ti. C. de litig. & in c. 1. de confir. uti. uel inut. Sed tu habes cautelam, per quam potens alienare ẽe pendente iudicio, uidelicet, ꝙ iussu uel licentia prætoris, hoc est iudici alienes. quia ualebit talis alienatio, ut est casus in l. diuus. ad fi. prin. ibi sed res tempore perit. ... s permittere debet prætor. &c. ff. de petit. hære. & ibi hoc no. Ang. qui dicit per illum tex. limitari omnia iura dicentia rem litigiosam pendente iudicio alienari nõ posse. quia de iussu uel consensu prætoris semper alienatio fieri poterit, & intelligo, quod iudex teneatur ꝑmittere, uel iubere, quando subest causa, puta, ꝙ res erat tempore peritura, uel alia similis causa. ut ibi probatur. Et adde aliam limitationẽ uidelicet, quod etiam sine permissu iudicis potest res litigiosa alienari; quando scilicet est iudicium uniuersale, & controuersiam passus, idonee satisfdedit, secundum formam

O 4 d. l.

d.l. diuus. secundum Ang. ibi. quod no. bene ad limitationem tituli, & materiam de litigiosis.

Cautela quando actus debet fieri in scriptis, debet prius tota scriptura scribi, & postea legi, licet male obseruatur. cxcii.

1 *Actus qui in scriptis celebrantur, ante omnia dictari debent, deinde scribi, & demum legi, neque postea notario aliquid mutare licet.*

NOta quod ea quæ celebrantur in scriptis, sicut sunt cõtractus in scriptis, & similia debent primo tota scribi, & postea legi, ut est casus in l. contractus. C. de fide instrum. & ibi ex hoc no. Bar. & dicit ex hoc notandũ esse, per notarium, qui postquam est rogatus de appellatione quæ debet interponi in scriptis, ut hr in l. fin. cum l. seq. ff. de appellatio. uel de sententia, quæ similiter debet esse in scriptis ist, ut l. ult. C. de sentent. ex breuicu. recitan. non potest aliquid addere, uel detrahere, unde errore notarii dicũt se rogatos de appellatione interposita in scriptis, & postea 1 dñt, dictabis ea, & dabis mihi. † Nã ante omnia debet esse dictata, & scripta, & postq̃ est lecta, nihil potest addi. ita dicit Bar. singulariter in d. l. contractus. in prin. C. de fide instr. & idem tenet Bal. in l. minorib. C. de his qui bus ut indignis. & in l. usur. & ad pecunias. § fi. ff. de iureiur. & Ang. de Are. in l. 1. §. libelli. ff. de appellati. & idem no. Ioan. And. & Doctor. Canonistę in c. peruenit secundo. extra de appell. facit quod no. Lud. de Ro. in l. 1. in 10. col. ff. de arb. & uide Ange. de Perusi. in l. quicquid astringendæ. ff. de uerb. obl. & propterea sint cauti notarii, ne addant, uel addi patiutur actis, uel scripturis suis, quæ in scriptis debẽt fieri, postquam de eis rogati sunt, uel eas legerint, & eodem modo sint cauti litigantes, ut uideant scripturas dictatas, uel scriptas, quæ debent esse in scriptis, & petãt copiam incontinenti, ne possit addi, uel minui, quod no. quia uidi sæpissime seruari contrarium, & male.

Cautela quando quis bis, uel pluries super eadem re appellet, quam appellationem debeat prosequi. cxciii.

1 *Appellare a sententia, uel a grauamine intra decem dies bis super eodem pctõ unusquisque põt.*

2 *Appellauerit dato quod quis bis super eodem puncto, quam appellationem prosequi debeat, primam an secundam.*

VBi quis potest appellare a sentẽtia, uel ab aliquo grauamine, iuxta no in c. cum cessante. extra de appell. potest bis super eodem puncto intra decem dies appellare, & multi incontinenti appellant uiua uoce. saluo iure appellandi in scriptis & aliqui etiam postq̃ in scriptis appellauerunt, dubitantes forte, q̃ appellatio nõ sit bene concepta, iterum in scriptis appellant intra decem dies, & est dubium si ualent istæ appellationes de quo uide tex. qui probat quod sic, in l. 1. §. biduum. ff. qñ appel. sit uers. quod & in sententiis. & tenet Bal. in l. 2. ad fin. C. de episc. aud. 2 † Item est dubium, quam appellationem debeat prosequi ad primam: uel secundam, de quo dic, ut hr̃ per Bar. & oẽs Docto. in l. cum procurator. §. si dominus. ff. de noui operis nunc. & per Bal. in l. appellation. C. de app. & in ca. 1. §. sancimus. in 2. col. in tit. quo tempore miles inuest. pe. de. & in consi. suo 164. quod incipit, appellatum est bis super eodẽ, &c. ubi notabiliter loquitur. & per Sal. in l. si quis libellos. C. de app. & per Ant. de But. in c. dilecta. in ult. col. extra de app. & plene per Card. Zab. & per Do. in c. dilecta. & per Abb. in c. suam nobis eod. tit. Et aduerte: quia dixi, quis potest bis appellare intra decem dies ab eodem grauamine. Nam ulterius appellare non potest, secundum Bal. qui ita no. dicit in l. eos. § apostolos. C. de appe. allegat ratio nem, quia alias esset nimium superflua, & onerosa, arg. l. ampliorem in h. C. e. d. tit. & l. fideicommissa. §. si quis decem. ff. de le. 3. Sed ego do tibi unam cautelã in hoc, ut quis non possit geminare appellationem suam, uidelicet, ut appellatus procuret, ut iudex admittat primam appellationem, & ei deferat: & appellanti det apostolos dimissorios: quia tũc quam primum admisit appellationem, & ei detulit, & apostolos concessit, statim est functus officio suo. & iurisdictio deuoluitur ad superiorem. ad quem est appellatum. & ideo non potest amplius secundæ appellationi deferre. arg. l. qui arbit. cum gl. ff. de arbitris. & l. iudex postquam. de re iudicata ut eleganter not. Bald. in d. l. eos. § apostolos, uers. si culo, quæro nunquid sicut potest sæpius appellare, &c. C. de appellation. quem sequitur Angel. de Arcti. in l. 1 §. itocih. in fin.

si ff. de appel. & idem uult Bal. in d. suo cons. 164. & idē esset ēt, qñ solum iudex, detulisset primæ appellationi, p c cū appellationibus friuolis. de appel. in 6. & ideo tu cautus si iudex primā appellationē diceret nō esse legitime interpositā, ut facias eā admittere, ut dixi.

Cautela ꝙ quis non possit reuocare ineptitudinem libelli. cxciiii.

1 *Litis contestatione, omnis facultas emendandi, uel corrigendi libellum tollitur.*

QVANDO libellus actoris contra te ꝓductus est ineptus, ita quod ex eo nō possit sequi sententia condemnatoria contra te, ꝑ libellum male conceptum, iuxta no. in l. 1. ff. de off. assess. & gl. sing. Inst. de obl. in prin. in uerb. ſm nſæ ciuitatis iura. in fi. & l. decem. in prin. cum ibi notatis. ff. de uerb. ob. & no. in l. licet. C. de procu. & hoc, si bene cognoscis, cautela est, ꝙ tu incontinenti litem cōtesteris, 1 † quia per litis contestationem tollitur actori facultas emendandi, uel corrigendi libellum, ut l. edita. cum ib: no. C. de edendo. & est gl. sing. de hoc in l. q famuliæ. *La precola.* ff. fam. erc. nec poterit amplius ab illo iudicio desistere. ut in aut. qui semel. C. qūo & quādo iudex. ſm ibi nō. & licet Spec. in ti. de libelli conceptione. §. fi. uers. cautus ēt sis dicat, qđ quidā aduocati hoc faciunt, quia uidentes libellum ineptum, confestim litē cōtestantur, ne postea ualeāt emēdari, uel mutuari, ut dixi sed ꝙ hoc non placet sibi, per l. fi. C. de anna. exce. qa poterit res uel causa in processu iudici declarari, ut in c. Abbate sane. de re iudi. lib. 6. & constitutū. de appel. Tamē teneo, ꝙ dicta cautela sit optima, qñ libellus est adeo ineptus, qđ ꝑ declaratione non pōt fieri aptus, puta qa est sine actione, uel cū actione inepta ut habet in d. l. edita. Sed qñ libellus esset obscurus, & non bene declaratus, puta quia non exprimeret rem clare, iuxta l. si tem ff. de rei uend. tunc procederet opi. Spec. & ideo ī casu prædicto, qñ libellus est ineptus, solent procuratores rei cōtest. in litē incōtinēti, dicēdo, nego narrata prout narrātur, iuxta no. per Bar. in l. si du bitetur. §. 1 ff. de fideius. saluo iure producēdi in scriptis. & adde. qđ dicam in seq. cautela.

Cautela ꝙ properetur ad litis cōtestationem. cxcv.

1 *Litis contestatione actoris conditio potior est.*

DIXIT Vbertus de Bobio. qđ aduocatus actoris debet esse cautus, ut propperet ad 1 litis cōtestationē. † qa ex hoc fit melior eius cōditio. C. in quibus causis inte. rest. nō est necess. l. in minorū. C. de iud. l. 1. ff. de noua. l. aliā & de usuris. l. uidemus. Aduocatus uero rei debet q̄primum pōt releuare litis contestatio qa ꝑ eam clauditur uia multis allegationib. & exceptionib. & refugiis. C. de iudi. l. apertissimi, & de procur. l. ita demum. & de iurisd. oium iud. l. nemo & ff. de iud. l. ubi cœptū. & per eā subiicitur reus iudici, & obligatur actori. C. de proc. l. neque. & de exc. l. ult. ff. de ædil. edict. l. ædiles. §. item sciendū. & extra de re iudic. c. inter monasterium. in prin. ita no. Spe. in ti. de litis contesta. §. quoniam autem uers. pe. quod intellige, quādo libellus actoris esset aptus, secus si esset ineptus, quia tūc cautius esset q̄ primam posset litem contestari, ut dixi in ꝑcedenti cautela.

Cautela qūo notarius d. beat certiorare filiūf. minorem, uel mulierem de priuilegiis sibi de iure competentibus. cxcvi.

1 *Renunciatio non ualet nisi renuncians sciat id quod renunciet.*

2 *Certum aliquem nemo reddere potest de eo, quod ipse ignorat.*

3 *Memoria hominis labilis est.*

NOTARIVS scripsit instrumentum, in quo dicitur, quod minor renunciauit beneficio restitutionis in integrum, & filiusf. renūciauit beneficio S. C Maced. uel mulier renunciauit Velleia. & in eodem instrumento dicitur certioratā per me notarium de iuribus restitutionis in integrum, & S. C. Maced. & Velleia. sicut communiter fit, 1 † ad hoc ut ualeat huiuscemodi renunciatio, est opus, quod renuncians debet scire id quod nunciat, alias non ualet renunciatio, ut l mirum. ff. de inoff. testa. & no. gl. no. in aut. quo modo oportet episcopos. §. igitur. in uerbo, interroget. col. 1. & no. gl. in fi. §. si mulier ad Velleia. Sed potest adhiberi cautela, quod non ualeat renunciatio, non obstante dicta asserta certioratione uidelicet, quod interrogetur notarius quod est beneficium restitutionis in integrum, uel Mace. uel Velle. & si nesciat dicere, non præsumitur bene certio- 2 rasse, † quia nemo potest aliquē certum reddere, de eo quod ipse ignorat. & ita dicit Alber. de Ros. not. in d. l. fi. §. si mulier. ad Velle. addens, quod istam quæst. habuit de fa-

cto.& fecit interrogari notarium.& qa nesci uit dicere quod contineant dicta beneficia, fuit pronunciatum pro ipso,ut renunciatio non ualeret,quod est bene notandū. Sed Rapha.Fulg.ibi dicit,ꝙ hoc est periculosum,qa cū semel notarius in instr̄o confessus fuerit dictā certificationē esse factā,& sic ius fuerit q̄sitū parti.uf ꝙ eius primo dicto sit standū & non secūdo,alias de facili contrahens deci pi posset ad hoc faciunt no.in l. eos.in fi.ff. de fall. Praeterea posset & dici,ꝙ tpe contractus notarius sciebat,& tpe quo interroga
3 tur in iudicio,non tpa memoria hominis labilis est,in l.peregre.in prin.ff.de acq.poss.& ideo tutius est,ꝙ dicatur in instr̄o, certioraui per iudicem,si iudex interuenerint,uel melius,& cautius est,ut in instrumēto exprimatur,ꝙ contineat dicta beneficia. & ita semp obseruari feci.& uide in caut.seq.

a Certiorati. *Mulier in quacunque renunciatione debet certiorari. Vide Ioan. And sing. in c. 2.de pact in 6.& Alex.in l si mulier. ad Velle.nisi quando renunciatum sit de conscientia legis. ut in auth.matri , & auiae .C. quando mul.tut.off secundum Alex.ubi supra.& Bal. sing.in l. t ff.si quis in ius uo non ier. & Alex. in l.sciendum.t 1.col de uer.oblig.*

Cautela.ꝙ certiorentur minor,mulier,& filiusfam per iudicem,& non per eundem notarium,ne incidamus in ambiguitatem, an notario credatur,uel non de hoc. cxcvii.

1 *Notarij assertioni , uidelicet , se certiorasse minorem uel mulierem, quando credatur.*
2 *Notario non creditur, nisi de his, quae sunt sibi a partibus iniuncta,non autem de facto suo.*
3 *Notarius cum sit persona publica, creditur ei de his,quae ad eius officium spectant sicut regulariter creditur nuncio.*

Dictum est in praece.cautela,qn̄ notarius in instrumento attestatur se certiorasse
1 minorem uel mulierē.†Sed dubium est maximū,nunqd credatur eius assertioni & Fed.de Senis in cons.suo.191.quod incipit, quaeritur an D.Margarita &c.tenet,ꝙ non, qa attestatur de suo facto proprio, p l.omnibus.C.de testi.& p l.nullus.ff.eo ti.cū si & cū sequitur Ant.de Bu.in c.qm̄ contra falsam.in.pe.col. pen.char.extra de pro.& in c.cum cām in 7. col.uers.dubium est de notario.ibi.per quem dicit.ꝙ notarius , qui grossauit &c. extra de testibus , & idem uult in effectu in c.1.extra
2 de fide instr.† ubi dr̄,ꝙ non creditur notario nisi de his,quae sunt sibi iniuncta a partibus, non de facto suo,& idem tenet Abb.Sicul.in d.c.cum causam.& Lud.de Rom.in l. sciendum.de uerb. obl. Sed contrarium ibi tenet Ang.in repe.Sed Fed.de Senis non facit mentionē,& allegat istam rōnem, quia sufficit, ꝙ ista solennitas certiorationis potuerit interuenire tpe instri,per Bart.in d.l. sciendū, & in l.1.C. de fide instr. & iure hast. fisc. lib. 10.& idem tenet Ioan.de Imo.per istam rōnem in repet.c.cum contingat.in ult. col. extra de iureiu.& idem tenet Alb.de Ros. in l. si §.si miles.ff.ad Velleia,& p hoc facit quod no.Bal.in l.fi.§.cū igit.in 5.col.uers.itē requiritur subscriptio.ibi,nunqd ergo de tali commissione.C.de iu.delib.& quod no. Bar in l. ex sententia.ff.de testa.tut.& in l. iubemus, §.sane.C.de sacros.eccl. & illud cōiter tenet.
3 Pro quo adduci pōt,† ꝙ notarius est psona publica,& creditur ei de his,quae spectant ad eius offm̄,sicut rł. credit nuncio. sicut habere ī l.magis puto.§.ne aūt.ff.de reb. eo. & in l.neminē.C.de req. reis & in c. cum parati. de appel.Nec obstat rō Feder.de Senis, quia uerum est,ꝙ de facto proprio , quis non debet esse testis quia intelligitur ad cōmodum suū. ita loquitur d. l. omnibus.cū sim.secus si ad commodum alterius,ut hic.Sed ut tollantur istae dubitationes, cautius est , ut dixi in praecedenti cautela ꝙ faciat certiorari per iudicem,si est. uel per alium peritum de consensu partium,quia tunc sine dubio creditur uerbis notarii.

Cautela, quòd semper appelletur à sententia, dato quòd sit nulla. cxcviii.

1 *Nullitas sola proposita si euidens non sit , sententiae executionem non impedit.*
2 *Possideant si duo, & neuter possideat ab alio ui, clam uel precario quid iuris.*
3 *Haeres in, i.n.ui, & de rest itnendo haereditatem alteri grauatus,si sponte a..uer.it, & postea si descommissarius ante restitu onem moriatur, uel recuset haereditatem sibi restitutam,quid iuris.*
4 *Promiss o , seu pactum de haereditate inuenitur regulariter non ualet , quoniam uotum captandae mortis inducit.*

Licet

LICET soleat dici, ꝙ ubi sñia est nulla, non sit necessaria appellatio, ut l. 1 ff. quę sent. sine app. rest. no. gl. in verbo, errore. in c. per tuas. extra de sent. excõ. Tñ consilium est, & vtile ꝙ appellet, vt dicit gl. notab. in c. ꝑ tuas. quam seqtur Raph. & Ang. de Are. in d. l. 1. in princ. & assignat rõnem. † quia si sola nullitas ꝓponitur, & nõ sit euidens, nõ impedit executionẽ sñię vt l. 4. §. cõdemnatum. ff. de re iud. & ibi Bart. & Doct. secus si appelletur, qa tunc semper impeditur executio. ꝑ ti. ff. nil inno. app. pend. nisi appellatio esset euidẽter iniqua. vt no. per gl. & Doct. in d. tit. nil inno. app. pend. in l. 1. & hr̃ in l. sciẽdum. ff. de appell. re. Et qualis debeat esse forma dicẽdi nullam, & appellandi, uide per gl. & Doct. in l. 1. C. qñ prouoc. non est necess. & ꝑ Bart. & Doct. in l. si expressim. de appell.

2 † Si duo possidere dñt, & neuter possidet ab alio vi, clam, vel precario, iuxta no. in l. 1. C. vti poss qd debet tũc iudex facere? Azo. dicit iudicẽ abstinere dr̃e, sed d. Rog. gloss dũ Placentiæ cathedrã regeret, & adinuicẽ cõtenderent se possidere, qa intendebant interdictũ vti possid. & in omnibus, & ꝑ omnia æqualr̃ ꝓbabant, & ꝑ tot testes vnus sicut alius, dedit cõsiliũ clientulo suo, qa in causa sua erat aduocatus, & dixerunt, Quis vr̃m est potentior? rñdit clientulus, Ego sũ in decuplo, tũc cõsuluit ei Roger. hoc modo, vocate amicos vros, & eatis cras ad locum illum, de quo est cõtentio de possessione, & sitis ibi aduersario uidente qd fecerũt, aduersarius aũt hoc uidẽs timuit ire, qa suspicabatur forte se posse repelli, iuxta l. si id qd. §. vlt. ff. de acq. pos. & tunc iuit ad iudicẽ, & proposuit incõtinẽti interdictũ unde ui, & dicebat se illa possessione spoliatũ. Roger. rñdit, Ego te nõ spolia ui, sed mea sum possessione usus, & sic clientulus eius fuit absolutus, & ab interdicto vti possi. & unde vi. Ita dicit not. Rof. Beneu in libellis suis iuris ciuilis, in libello possessor alicuius rei immobilis. vt tuibr̃ &c. & vide ẽt supra in 126. cautela, q̃ incipit, nota diligenter tu aduocate. vbi est sĩl's cautela, quã not.

3 & sæpe de facto cõtingit. † Si hęres institutus & de restituendo hæreditatẽ alteri grauatus ad uit spõte, & postea fideicõmissarius ante restõnẽ moritur, uel recusat hęreditatẽ sibi restitui, hæres remanet ĩstitutus, cũ effectu, obligatus oneribus hæreditariis in Lita tñ §. qui ex Treb cũ l. seq. & l. 1. in prin. ff. ad Trebell. secus si adiuit coactus. l. postulante. in princ. eo. tit. Et ideo cautela est, qñ hæres dubitat, ne hæreditas sit dãnosa, ut non adeat spõte, sed ꝑmittat cõpelli ad adeundum, qa tunc si non poterit restituere hæreditatem fideicõmissario, ipse fideicõmissarius remanebat obligatus cũ effectu creditorib. seu aliis oneribus hereditariis, & bona dabuntur creditoribus, & aliis hr̃e debẽtibus, ut est casus no. in d l. postulãte. in prin. & ibi ꝑ Doc. & ꝑ Paul. de Cast. in d. l. 1 prin. eo. tit. & adde

4 ꝑdictis l. pen. cũ ibi not. ff. ad Treb. † Promissio, seu pactum de hęreditate uiuentis rẽr nõ ualet, quia inducit uotum captandę mortis: uel fi. C. de pac. & ibi per Doc. Sed põt adhiberi cautela, ꝙ per indirectum valebit, videlicet, ꝙ ꝑmittant tibi, ut tibi liceat hr̃e talem rem Titii, & sic omnia bona sua si ad me deuenirent aliquo modo, puta iura successionis, uel aliter, tibi tenebor restituere, seu tradere, ita ꝙ tibi hr̃e eam liceat, uel tenebor ad interesse, ut est casus, q hoc optime probat in l. stipulatio ista. §. quæsitũ, & ibi hoc not. Raph. in fin. ff. de verb. ob'. & si tu diceres ẽt, hoc modo posset fieri venditio, & quilibet alius contractus ẽt de bonis uiuentis, specialiter ea numerando, facit ad hoc gl & quod ibi not. in l. 1. C. de euict. unde inter hoc non ur̃ esse dr̃ia, quia utroque casu quod gestum est tenet. uerumtñ dicas ꝙ istud remediũ stipulationis magis prouidet, quia promittẽs virtute stipulationis hr̃e licere, non tenetur, nisi cum res illius uiuentis factæ fuerunt ꝓmittentis, & sic de pñti non tenentur, ut d. §. quæsitum. secus ubi per alium contractum promitteret, quia statim obligaretur, etiam si nũquam hiei rem alienã, ut l. rem alic. ff. de contrah. empt. & sic non esset bene cautus, q super re uiuentis aliter contraheret, q̃ per illam stipulationem habere licere. tamen si appareret habere licere, esset facta in fraudẽ. d. l. vlt. cum materia sua. C. de pactis. non ualeret: ut l. non dubium. C de leg. & ita tenet etiam Raph. in dict. §. quæsitum. in fi quod bene not.

Cautela notabilis ad hoc, quòd compromittẽtes nõ possint habere recursum ad arbitrium boni uiri. CCXIX.

1 *Arbitri arbitramento uel laudo, quò d non possit peti reductio ad boni uiri arbitrium, est fere impossibile.*

2 *Dolo*

2 *D. l. fu..uro renuntiari non potest.*
3 *Minor læsus restitutionem in integrum petere pōt.*
4 *Qui in casu principali fuit iudex, in appellationis causa esse non potest.*

1 DIFFICILE † est dare modum, per quem possit fieri cōpromissum in arbitrū, & arbitratorē, ita q̄ ab eius laudo, seu arbitramento non possit peti reductio ad arbitrium boni uiri, ut no. Doct. in l. si societatē. §. arbitrorū ff. pro socio. & in l. cū antea. C. de arbi. & p Dy. in reg. sciēti. de reg. iu. in 6. & p Canonistas c. Quintiuallis extra de iureiur. intētū, qđ Bald in d. l. cum antea. & l. si unus §. illud. ff. de pact. dicit, q̄ per quamcūque uerborū cautelam fieri non pōt, ut tollatur reductio ad arbitriū boni uiri per istam
2 rōnem. † quia dolo futuro renūciari nō pōt, ne qs inuitetur ad delinquendū, ut habetur in d. §. illud. sed si tolleretur reductio, & arbiter & arbitrator læderet in maxima parte, præsumeretur fuisse in dolo, ut no. Bar. in d §. arbitrorū, & in l. si qs cū aliter. circa prin. ff. de uerb obl. & in l. alio. in 6. col. de aliment. & ciba. leg. & per l. oēs §. Lucius. ff. de his quæ in fraudē credit. Sed tu potes adhibere unā cautelam, per quam cessabit ista ratio, & per cōns ualebit renunciatio, uidelicet qñ fiet cōpromissū, in quo dicatur, qñ partes pmittant stare sentētiæ, siue laudo & promittant non contrauenire de iure, uel de facto, & renuncient reductioni ad arbitrium boni uiri, & si esset læsio in magna quantitate, & ēt in toto, uolunt q̄ arbiter & arbitrator teneantur ferre sñiam, siue laudum, s̄m consiliū sapientis, ex quo cogitur de consensu partiū sequi illud consilium, non poterit dici, q̄ ipse arbiter fuerit in dolo uero p̄sumpto, imo nec in aliqua culpa, ut probatur in l. si conuenerit, & ibi hoc no. Bar. ff. de iud. facit l. i. §. & post operis. ff. de no. ope. nun. & ideo cum dolus imputari non possit arbitratori, & renunciatio sit facta gñalis, vt supra, ualebit renunciatio, & ita in effectu tenet Raph. in l. i. circa fi. prin. ff. de app. & puto cōsiliū esse ue-
3 rissimū, † & p̄dicta cautela procedit, nisi minor esset læsus, tūc posset petere restitutionē in integ. l. nam & postea §. si minor. ff. de iureiurā. uel nisi dolus partis interuenisset s̄m Raph. in d. l. i. ff. de app. Sed aduerte, q̄ illud de restitutione posset tolli, si iuratum esse de nō cōtrauemendo ēt rōne minoris ętatis, & alia quacunque rōne ut in auc. sac. pub. C. si aduersus uen. & habetur . . . C. de resciн. uen dit. & in l. si qs . . aliter. ff. de uerb obl. Sed ui-detur, q̄ ista cautela nō sit suffi . . ēs q̄ . . ō quare nō ualet . . . reductionis ad arbitrium boni uiri, est ne quis inuitetur ad delinquendum ut supra, dixi. Sed per p̄dictam cautelam hic nō inuitetur arbiter & arbitrator ad delinquendū. ıđ mutatus consultor, q̄ sciēt nō posse peti reductionē ad arbitriū boni uiri, ideo ut oīs tollatur dubitatio, facias q̄ cōsultor nesciat de ista renūciatione, quo casu teneo, q̄ cautela sit sufficiens, alias nō, p p̄dicta. Posset ēt adhiberi alia cautela ut cū effectu renunciatio reductionis ad arbitriū boni uiri ualeat, uidelicet q̄ partes sibi inuicē ex nūc prout ex tūc, & ex tūc, prout ex nunc cedant oīa iura quæ hn̄t, uel habituræ sunt quoquo modo, causa, & occasione reductionis ad arbitriū boni uiri, in quo casu referatur sñia, siue laudū p arbitros & arbitratores q̄ cessio i̇ſr fieri pōt, & ualeat, ut l. i. cū ibi no. C. de act. & obl & no. in l. p diuersas. C. mād. & facias q̄ in instrumēto dicatur quas q̄dē cessiones fecerunt dictæ partes ex sua mera pura, & simplici, spontanea uolun. & ex certa scientia, quia eis sic placuit, ut docet Bar. in d. l. p diuersas in princ. . C. man. Tertia cautela, circa p̄dictam renunciationem reductionis ad arbitriū boni uiri pōt esse, hoc modo, q̄ partes renūciēt dictæ reductioni, & sibi inuicem promittant, q̄ in casu quo per alteram partem petatur reductio ad arbitrium boni uiri, & reducatur, q̄ inuicem reductionis condemnetur, in plus, uel in minus, quàm iudicatum fuerit per arbitriū, & arbitratorē ex nūc prout ex tūc, & ex tūc prout ex nūc, totum illud plus, uel minus donat libere, sponte, ex certa scientia alteri parti, cōtra quam iudex fecit reductionē. atq l. quidam decedens. in fin. princ. ubi uř esse casus, ff. de administratio. tut. Sed Bart. & Dyn. ibi uīt restringere illum text. ad l. culpa, & dolum præteritum, non autem in dolo futuro, de quo u de ple . . per Bar. in l. Aurelio. §. Caius. ubi . . . tenet. ff. de libe. leg. Quarta cautela, potest etiam in hoc adhiberi ut scilicet dicatur in instrumento compromissi, renunciaue . . . reductioni &c. & in casu, quo petatur reductio, & esset necessaria ex nunc prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc com . . . cōlo . . ipsæ partes elegerunt in bonum

bonum uirũ ipsos eosdem arbitros, & compromissores, eidem reductioni stare promiserunt. In cõtrarium tñ uľ. ꝙ ille, † q fuit iudex
4 in causa principali, non potest esse in causa appellationis, ut no. ꝑ gl in uerbo, prouocatum, in l. eos. in prin. C. de app. & ibi per Doct. & gl. in c. querelã. in prin. extra de elect. tamen hoc non obstante teneo, ꝙ dicta cautela ꝓcedat nonobstante gl. præcedenti, quia non habet locum, qñ utraque pars litigans consentiret, ꝙ iudex qui fuit in causa princ. sit in appellatione, quia tunc ualeret dictus cõsensus, ut est casus, qui hoc optime ꝓbat in capi accepta. extra de app. & ibi per Doct. & uide, ꝙ no. per gl. si in l. filius. ff. de inof. testa. & ibi etiam per Doctores a.

a Doct. *Adde tres alias caut. Reductione petatur, cautela est, quod duo extranes promittant pœnam inuicem, quod partes non petant reductionem, uide Dy. in con. Ptolomaeus, & c Lanfran. in tract. de arb. 7. part. i 4. q. uer. ex omnibus præmissis. Flo. in §. arbitrorum. & ibi Alex. 6. col & Oldr. consi. 57. Ioan. And. in add Spec. de arb. § fin. uer item si compromissum. & Bald. in c. Quintauallis. Adde dictum Bart. in l quod de bonis. §. fin. ff. ad l Falc. Alia cautela. Clausula in compromisso, ut bonum uirum, operatur, ut læsus reductionem petere non possit. Bart. in l. 3. § tametsi. in fi. ff de arb. Alia cautel Clausula in compromisso Lædere in parua uel magna quãtitate, tollit reductionem ad arbitrium boni uiri. Bal in c. cum authen in 3. col in uers quaero ergo si in compromisso. C d arbit. Lud in rubr. de arb 23. col. Hostien. in c. humilis. Ant. de But. in c. Quintauallis. de iureiur. dicit contrarium.*

Cautela, qñ plures sunt de legati in causa, quid faciendum est, si times. ꝙ maior pars eorũ sentit contra te in causa. cc.

1 *Clausula, unus sine altero ꝓcedat, quid importet.*

SI duobus, uel pluribus causa tua delegata fuerit, sicut fieri potest, & consueuit, ut in c. pen. in princ. extra de off. deleg. & c. si duo ex tribus & c. cum plures. eo ti. in 7. cum si. & tu intelligis, quod unus, uel duo ipsorum, sunt, uel sentiunt contra te. & alter pro te cautela est, ut procures, ut illi, qui contra te sentiunt, uel tibi non fauent, diligent uices suas alteri conudici, qui sentit pro te. uel tibi fauet quia hoc facere poterũt, si causa fuerit eis commissa simpliciter sine clausula,
1 sut unus sine altero possit procedere, vt est tex. cum gl. no. & ibi Doct. in c. quamuis. extra de off. del. & poterunt etiam omnes, qui sentirent contra te, causam alteri subdelegare, in quo sperare possis uictoriam, ut est casus in c prudentiam. in prin. de off. del. & habetur in l. a iudice. C. de iudi. nec poterit ille subdelegatus a collegis, uel ab aliis forte ferre sententiam pro te, secundum opinionem suam, & contra te secundum op. suorum collegarum, uel aliorum subdelegãtium, sed debebit secundum suam op. tantum pro te iudicare arg. c. si quis iusto impedimẽto. §. porro. de elect. in 7. quod no. ut scias tibi prouidere, quando iudices sunt discordes, & omnes sentiunt contra te.

Cautela pro hæredibus ingredientis religionẽ, qui fuit dolo ad religionem attractus bona dicta ingredientis hæredibus debẽtur, & non monasterio. cci.

1 *Religionem si ingrediatur iuuenis circumuentus ab abbatibus & aliis latronibus religiosis, an sit dare aliquod remedium proximioribus ab intestato haeredibus, ne monasteria bonis seducti potiantur.*

2 *Circumuentus, quando aliquis dicatur remissiue.*

SAEPE abbates, & religiosi circũueniũt iuuenes præsertim diuites, ut intrent monasterium, non in fructum animarũ, sed in auaritiã, & turpe lucrũ inhiantes, si iurant tales circunuenti religione perseuerare, cogũtur,
1 ut est text. 20. q. 3. constituit. † Sed nunquid sit aliquod remediũ, quod dari possit proximioribus ab intestato hęredibus? uľ ꝙ non. qa si ualet ingressus, ergo bona debẽt monasterũ remanere auth. ingressi. C. de sacrosa. eccl. Tu dicas cõtrariũ, & cauti sint hæredes, ut petant bona dicti ingressi sibi reddi, quod fieri debet in odiũ circunuolentium, ut est casus singularis, quẽ tene mẽti in d. c. cõstituit in fi & habeť in c. præterea. & ibi hoc et dixi extra de off. del. & quod dixi de iuuenibus circunuentis, idem intelligas de quibuscunque hominibus, ut probatur in d. c. constituit. ibi
2 quoslibet hoïes circunueniendo, &c. † Et qñ dicatur quis circunuentus, collige ex l. 1. in princ. ff. si quis omiss. causa testa & l. 1. C. si ex fal. alleg. & l. 1 §. dolum. ff. de dolo. c. pen. extra quod metus cau. & c. cum olim. extra de re iud, & per Doct. in dictis iuribus, & maxime in d. c. cum olim.

Cau

Cautela pro creditore, ꝙ possit pignus debitoris uendere non obst. conuentione de non uendendo. ccii.

1 *Tempus uendendi pignoris lege, uel statuto breuiari potest.*

CReditor, qui habet pignus debitoris, si conuenit de eo non uendendo, potest facta prius trina denunciatione uendere, ut hr per tex. & glos. in l. si conuenerit. ff. de pign. act. & post dictas tres denunciationes debet expectare per biennium, per l. ult. C. de iure impe. ut no. gl. in d. l. si conuenerit. quam te-
1 net ibi Bar. & Doct. nisi de consuetudine uel statuto tps esset abbreuiatũ. Sed si sumus in ciuitatibus uel locis, in qbus seruatur ius cõe, cõsiliũ est facias cõdẽnare debitorẽ, & post cõdemnationẽ adiudicari tibi pignus, & intra duos menses facias ipsum uendere, ut l. debitores. ff. de re iu. & sic abbreuiabis tẽpus fm Raph. Fulg. in d. l. si conuenerit. uel ut tollatur omnis dubitatio post quatuor menses, ut l. fi. C. de usuris re iud. Barth. Cęp.

Cautela pro intentate interdictum ut possidetis. cciii.

1 *Interdicti uti possidetis in causa positiones, & articuli, & probationes de domino admittuntur.*

2 *Interdicto uti possidetis an ille obtineat, qui de antiquiori possessione probat.*

1 IN causa interdicti uti possidetis, admittuntur positiones & articuli, & probationes de dominio, ut tenet Iacob. de Aret. Cy. & Doct in l. 1. C. uti possidetis. & est tex. cum glo. in c. licet causam. de probatio. Ratio est, quia si probamus æqualiter de possessione, tunc apparebit iustior possessio illius, qui est dominus, & sic habebit uincere. Tu ergo ad uocare, contra quem fiunt articuli, seu capitula, seu positiones, si suspicaris aduersariũ probare de proprietate, sis cautus ut facias exceptiones & articulos, quod ipse possidet clã a te, respectu possessionis tuæ. Si enim diceres, ꝙ possedit clã, similiter nil probabis, qa sicut simplex cõdõ in dubio intelligit respectu proprietatis. l. si rem aliq. in fi. ff. de acq. pos. sic in dubio ille, qui possedit clam, intelligitur respectu proprietatis, nisi dicatur expresse, ꝙ possidet clã respectu possessionis, alias perderes & ꝙ sic debemus dicere, probatur in d. l. si rem aliquam. in fi. Ita singulr dicit Bar. in l. si de eo. §. fi. ff. de acq. pos. quem sequuntur ibi Docto. & Ang. de Aret. Inst. de actio. §. quadrupli. in pen col. quod tene menti in practica, quando agitur ut possidetis. & aduersarius tuus habet possessionem antiquiorem iuniorem & probat titulum, & tu habes solum possessionem antiquiorem, ut articulesis. ꝙ ipse possidet clam, respectu tuæ possessionis, & sic obtinebis, licet aduersarius
2 probet de dominio, uel titulo, & ita intelli
2 gitur quod not. Bart. in l. 1. C. uti possid. ubi uidetur uelle, ꝙ ille obtinebit interdicto uti possidetis, qui probat de antiquiori possessione licet alter probet de dominio, uel titulo, sed si non articulaueris aduersarium tuum possidere clam, uel etiam si simpliciter articulaueris, quod possidet clam, nec adiiceres respectu tuæ possessionis, tũc succumberes, & obtineret aduersarius tuus, licet probes de possessione antiquiori, quia possessio aduersarii dicitur proprie suum titulum melius iustificare, & isto modo intelligas Bar. in d. l. si duo in fi. prin. ff. uti possid. & Saly. in l. unica. uer. tunc reuertitur ad gl. & quæro sexto. C eo. tit. qui uolunt, quod ille, qui probat de dominio & possessione posteriori, debet obtinere, licet alter probet de possessione antiquiori tantũ. Et quomodo debeat articulari, quod aduersarius possidet clam, uel ui uel precario, uide ꝑ Bar. & Doct. in d. l. unica. C. uti possi.

2 Domino. *Interdicto uti possidetis, obtinet reus in possessione antiquior, licet actor probet de domino, si reus alleget clam possedisse alias non. Alexand. in l si de eo. § fi. de acq poss. ubi etiam dicit, quod in hoc interdicto non prodest dominium actori quæsitum post possessionem reo adeptam.*

Cautela, quibus iudicatur hæres ad adeundam hæreditatem. cciiii.

1 *Hæres ubicunque aliquid facit, quod non potest fieri, nisi hæres fuerit, hæreditatem adire uidetur.*

QVIDAM, erat debitor meus in mille moritur, & nullus uult esse eius hęres, quale consilium dabitur mihi creditori, certe cõsilium est, ꝙ ego mittam ad hæredem, qui ex testamento, uel ab intestato deberet succedere, aliquem, qui dicat accipe istos denarios, puta 20. ducatos, quia ego sum debitor defuncti. & si accipiat, statim erit obligatus

ad

ad debita hæreditatia, soluenda ut probatur in l. cum debitum. C. de iure delib. †quia ubicunq; hęres facit aliquid, quod non pōt fieri nisi sit hæres, vī adire hæreditatem, vel. ꝓ hærede. §. Papin. in fi. de acq. hære. & quia in dubio accipiendo vī recipere prō se, & non pro alio, ut l. Iulianus § si seruum. eo. tit. & l. & magis. ff. de solut. & not. gl. in d. l. pro hęrede. §. 1. & istud consilium dedit Rayne. de For. in d. l. cum debitū. C. de iure delib. Sed aduerte, quia hoc debet fieri post 30. dies, q dantur ad inchoandum inuentarium, vt l. 1. §. fin. aūt dubius. eo tit. ad hoc, vt non possit postea inuentarium conficere, & facias fieri dictam solutionem coram testibus, vt probari possit. Ego tñ dubito, ꝙ ista cautela non ꝓdesset, si cōstaret me submisisse illum, q sic solueret, & sic induxisset ipsum ad adeundū hæreditatē. arg. l. si seruus plurium. §. si qs ante. ibi, sed si subiecit delatorem. cum no. per Doct. de legatis primo. & in l. mancipia. uer. sane mancipium torqueri. C. de ser. fug. & ad de qđ dicam in seq. Pōt alio modo inducere ad adeundū, si facias unum creditorē in minima quātitate interrogare hæredē, si est hæres, quia si rūdit, ꝙ sic talis confessio prodesit ēt tibi, & cuilibet alii creditori absenti. l. pro hærede. in prin. ff. de acq. hęre. quod procedit, qñ filius non obstinuerat se plus ab hęreditate paterna, uel alius hæres nō repudiauerat, ut est gl. in l. 1. ff. de interrog. actio. secus si primo abstinuisset, vel repudiasset, qa tunc talis responsio & confessio non præiudicaret, nisi quo ad interrogationem, ut est text. in d. l. fin. qui ita debet intelligi secundum. gloss. fin. ibi, quam sequuntur Docto.

Cautela instruens, quæ uerba debeant contineri in citatorio. ad hoc ꝙ citans non uideatur citari personam approbare, & eandem uide supra. CCV.

1 *Citatus quispiam si fuerit tanquam reus probatur, & habilis sit, quàm primum per se uel per alium ad iudicium veniat.*

2 *Quæstionum decisio multarum inferri potest.*

SI facis aliquē citare ut ueniat ad cōtradicendū, si cōtradicere uult, ne mittaris ipossessionē talis fundi uel hæreditatis, uel ut ibi restituatur tale depositū, uel ut ueniat ad præsentandum aut aliquid faciēdū, nō potes ılr postea ipsum repellere & apponere aliquid

1 contra eius personam: † quia cum citas eum tanquam reum, statim uideris ipsum approbare, & facis ipsum habilem, q̃ primū ueniat ad iudiciū ꝓ se, uel per aliū, ut singulr̄ not. Inn. in c. cum inter. de exceptio. quē sequitur ibi Ant. de But. & Cano. & idem tenet Anto. de But. in c. exhibita. in antepen. col. de iud. & Bar. in l. cum mulier. & ibi Bal. & Doct. ff. sol. mat. & Bal. in l. fi. in 2. col. ad fi. & in 5. q. C. de edic. diui Adr. tol. in l. si suspecta. in pri. ff. de inofficio. testa. & hr̄ in l. 1. §. cum dr̄. & §. hæc stipulatio. ff. si cui plusquam per l. Falcid. faciunt no. per Bal. in l. testamenta. in fi. C. de testa. & Angel. in d. §. hæc stipulatio. in 8. col. in fin. & Bened. de Plumb. in l. ordinata. §. sed & si quis ff. de libe. cau. secus si citaueris reum ut comparear, si hr̄et ius comparendi, uel si sua putauerit interesse, quia tūc nō uideris eius personam approbasse, ut singulr̄ no Bal. in d. l. fi. C. de edic. diui Adr. tol. & in d. l. si suspecta. & Lu. Ro. in l. de pupillo. in prin. de noui oper. nuncia. & ideo tu sis ſp cautus, qñ in sīlibus facis aliquem citare, ut nō facias citare simplr̄, uel ut cōpareat ad cōtradicēdū, uel aliqđ faciendū, qa tūc nō posses ipsum postea repellere, ex quo uideris ipsum approbasse seū habilē, sed debes ipsum citari facere sub cōdōne, si sua putauerit īteresse, uel si qđ ius habet contradicendi uel opponendi, aut faciendi, quod tñ non creditur, & ꝓpea sæpe instruxi procuratores Paduæ in materia statuti Paduæ de ꝑsentatione, qđ uult, ut propinqui, & collaterales possint præsentare super uenditionibus, & dationibus in solutum ad certum tp̄s, quo elapso facta sibi denunciatione non pn̄t amplius præsentare. Nam qñ emptor denunciare faciet propinquo seu collaterali, non debet dicere, ut cōpareat ad pręsentandū pecuniā, si uult possessionē, uel ēt simplr̄, ut cōpareat ad ꝑsentādū, ut faciūt ꝓcuratores minus prudētes, qa tñ non posses ei opponere, ꝙ non possit pręsentare, ex quo uideris eius personā approbasse, sed debes dicere, ut cōpareat, si sua putauerit interesse, uel si quod ius habet ad præsentādū. † Et ex prædictis pōt inferri decisio

2 multarū qōnū, & maxime si statutū dicit, sicut est Paduæ, ꝙ propinqui & collaterales possint præsentare super uenditionibus, uel dationibus insolutum usq; ad certum tempus, & elapso tempore emptor denunciauit alicui propinquo uel collaterali, quod si uult

præ

pñtare super uenditione,debeat cõparere,& iste ꝓpinquus compareat,& pñtet pretium, emptor uidẽs,ꝙ est facta pñtatio,opponit,ꝙ non potuit præsentare, quia lapsa sunt tpa cõparẽdi.certe ipse emptor super hoc nõ de bet audiri,quia ex quo citauit eum simpliciter,& non conditionaliter, reputauit eũ habilem ad præsentandum. † Item,si est statutum,sicut est Teruisii,ꝙ propinqui ita demũ admittantur ad præsentandũ,si sint ciues, & subdit,ꝙ intelligantur esse ciues, si sustinuerunt onera, & factiones, & emptor citauit quendã ciuẽ Teruisinũ hic Paduæ cõmorantem,nunc aũt isto comparente opponit emptor,ꝙ cõparens non est habilis ex forma statuti. Dicendũ vr̃ ꝑ prædicta, ꝙ istã exceptionẽ inhabilitatis emptor non põt sibi opponere,quia paria sunt sibi exceptionẽ non cõpetere,& cõ petere nõ posse ꝑ ipsum opponi,qui ꝑ suã citationẽ habilitauit cõparentẽ, ut est gl no.in l.qui habebat. in fi.ff. de ma. test.& in istis duabus ꝓximis qõnib. ita determinat solẽnis Doct. Frãc.de Capitibus Listæ,in l.fi.circa mediũ sui cõmenti.C. de edi. diui Adr. toll. qui dicit se ita de facto sæpius allegasse,quæ omnia perpetuo tene menti.

Cautela quibus uerbis utetur superior,quando uult, ꝙ inferior non possit eligere, & ꝙ electio sit nulla. CCII.

1 *Petrus de Luna, qui in partibus ultramontanis Papa appellabatur,quibus uerbis inhabilitabat Cardinales,ne electionem facere possent.*

QVANDO superior uult prohibere inferiori ne eligat, & uult ꝙ electio sit nulla in casu,quo uelit eligere,cautela est,ꝙ dicat, ut statim,ꝙ incipiunt eligere,sint excõicati uel inhabiles & tunc non poterunt eam ꝑficere.sed si inhabilitar eos, si elegerint, tunc electio ualebit,sed postea efficiũtur inhabiles ad aliã electionẽ, ut probatur in l. interdum.uerbo,incipiunt. ff. quib. mod. usufr. amit.quæ est singularis ad hoc, ẛm Paul. de Cast.in l.filiusfamilias.§.diui. a. in pen. col. ff.de leg.1.,qui dicit, ꝙ ita semel dicit fieri ꝑ

1 Petrum de Luna,†qui appellabatur Papa in partibus ultramontanis, Cardinalibus suis existentibus in Liurno pro congregando cõcilio:nam inhabilitat eos, cum inciperent eligere,& idem tu dicas in similibus.

Cautela, qñ pr̃ fecit plura legata in testõ, quid faciet filius ad hoc,ꝙ illa reuocet.CCVII

1 *Legata testamento facta, quomodo tacite adimi ꝑssint.*

Si pr̃ tuus fecit testm̃,in quo reliquit multa legata diuersis ꝑsonis,& forte nolit, ꝙ tu scias dicta legata esse relicta ad hoc, ut dicta legata nõ debeant, & tacite uideant reuocata cautela est,ut tu filius interroges patrẽ coram 5.aut 7.testibus,si potes, an fecerit aliqua legata in testõ suo.a Nã fortasse pr̃ dicet, ꝙ

a non,cã tibi cõplacendi,uel ut nescias uolũtatẽ suam,& ꝑ istam rñsionem simplr̃ factam ipse pr̃ vr̃ adimere dicta legata ita,ut postea hæres nõ possit ad eas cõueniri,& si cõuenia

1 ris,opponas exceptionẽ, † ꝙ pr̃ tacite ea ademit ꝑ dicta uerba,ut probatur per gl. no.in l.uerba testamẽti.C.de test.in gl.1.ibi obstat tñ exceptio.ꝙ tñ ego intelligo esse uerum in dubio,sed si posset cõstare ex aliquibus coniecturis patrẽ noluisse ꝑ prędicta uerba legata adimere,puta qa pater postea dixit,ꝙ illã rñsionẽ filio fecerat,ut ei complaceret,uel ut nesciret contenta in testõ suo, tunc secus esset, & quod dixi in patre, idem in quolibet alio testatore,qui fuisset interrogatus ab hærede suo eadem rõne,& adde prædictis,quod notat Pau.de Cast.in consi.363.

a Testa.suo. *Testamentum debet mutari cum eadem solemnitate,qua fuit conditum. l. hæredes palam §.1 .& ibi Doct.& Bar.in prin de test.Bar.in l.cum proponebatur.uer. quæro per quot testes. ff. de lega 2 & per Bald.in l.fin in penul. col. in uer. & scias per quot testes C.de fideicom. & in l.errore.in 2 q C.de testa. Alexan in rubr. ff de acquir. poss.& in l.quemadmodum.eod.titu. & in consilio. 140.1.parte.*

Cautela pro illo, qui cupit emere aliq̃ rem, & eius dñs non uult eam vendere,qũo possit illam habere. CCVIII.

1 *Rem sibi commodatam amittens,ad æstimationem tantum teneri debet.*

SI quis uellet emere rẽ ab uno dño,qui nollet eã uendere,põt procurare, ut illa res sibi accõmodẽt,uel ad ipsũ ꝑueniat ex aliqua iusta cã,& postea ẛngat,eam ꝑdidisse ẽt ex culpa sua, dummodo sine dolo fuerit, nam tunc tenebitur domino rei, uel illi, qui sibi rem tradidit ad æstimationem dictæ rei:

1 †ad aliud .n. teneri non pôt, postea fingat se eã reperisse in aliquo loco, uel apud aliquẽ quo casu erit sua, nec poterit amplius cõue niri rei uẽdicatione à dño uel ab alio, soluen do æstimationẽ dictæ rei, uť ipsam emisse. & hoc dico, qñ culpa diceretur res amissa, se cus si dolo, ut est casus norab. in l. si culpa. ff. de rei uend. quo rex. & cautela non uteris ad malũ, sed qñ subesset aliqua iusta causa, puta qua tibi promisisse uendere, & postea ne garet, uel ex alia simili. Est, & alia cautela, qua quis potest emere rem a nolente uende re, de qua uide supra in 24. cautela.

Cautela quõ negligente executore testamenta rio, etiam post annum testamenti executio ad episcopum non spectat. ccix

1 *Executor ad pias causas si intra annum legata non exequatur potestas exequendi regulariter ad epi scopum deuoluitur.*

2 *Testatoris prouisio, si hæres fuerit, legis prouisio nem facit*

3 *Episcopi relicta in testamentis ad pias causas adim plere d bent, etiam si per testatorem hoc interdi ctum fuerit.*

4 *Ius accrescendi in hæreditate simpliciter prohiberi non potest, sed per substituti dationem.*

5 *Executor si sibi ipsi substitutus fuerit, scilicet quid executor esse desierit, quid iuris.*

QVIA legimus nunc. i. die 11. 1466. l. si fundum sub cõditione. §. Stichũ de leg. 1. in quo Bal. & Doc. ponũt unam singularẽ cau-
1 telam, ideo hic eam ponere constitui, † si exe cutor ad pias causas non exequitur legata intra annum, iťr potestas exequendi deuol uitur ad episcopum, ut l. nulli. C. de episc. & cler. & c. nos quidem. & c. hæredes. extra de testamentis. Sed cautela est, ut epi scopus nunq̃ possit se intromittere delegatis tuis seu relictis ad pias causas, etiã post annum, si uolueris, quia forte non cõfidis de episco po. Nam debes in testõ tuo uel codicillis ita dicere, Relinquo talem, puta Titium execu torem meũ, & uolo, ꝙ exequatur infra an num omnia legara mea, quod si non fecerit tunc uolo, ꝙ Seius faciat prædictam execu tionem, & si Seius nõ faciat prædictam exe cutionem intra alium annum, uolo, ꝙ eã fa ciat Sempronius, & sic pôt alios plures sub stituere de anno in annum. Nam si tuus pri mus executor non adimpleuerit intra annũ uoluntatẽ defuncti, non deuoluetur ius exe quendi ad epm, sed ad Seium, secundum exe cutorem, & sic de aliis subrogatis dicẽdum est. probatur in d. §. Stichum. Et ratio quare surrogatus ꝑ testatorem præfertur epo. est,
2 † quia ꝓuisio testatoris si sit hæres, facit pro uisionem legis. l. fin. C. de pactis conuentis. & not. in l. 2. C. de iure emphyr. Ita singulẽ dixit Bal. in d. §. Stichum. qui dic t, ꝙ ista est uia, per quam testatoris pñt sibi prouidere de executoribus successiue, ita ꝙ nunquam executio ueniat ad episcopum. & Doct. ibi sequuntur eum, & idem tenet etiam Bal. in l. i. & in l. item & ad lit. ff de proc. in apostil. & in l. 1. in prin. uers. nor. secundo per istum tex. C. de cad. toll. Nec obstat auth. licet testa tor. C. de episc. & cler. & in corpore unde su mitur, & in c. tua nos. extra de testamentis.
3 in quibus dř, † ꝙ episcopi debent adimplere relicta in testamentis ad pias causas, etiam si per testatorem sit eis hoc interdictum, qa illa iura loquuntur, qñ testator simpliciter prohibeat. non prouidendo de alio executo re, secus si prouidit de executore, ut dixi, & hęc tenent Oldrad. Bal. Raph. & Doct. in di cta authen. licet testator, & probatur in d. §. Stichum. pro hoc facit l. si quis ita hæres instituatur, excepto fundo. ff. de hęr. inst. cõ. iuncta. l. §. si duo. ff. de bon. pos. ſm tab. ubi
4 habetur, † ꝙ ius accrescendi in hæreditate simpliciter non potest prohiberi, sed per da tionẽ substituit sic, ut ibi. Nec obstat l. nemo pôt. ff. de leg. i. quia loquitur in his, quæ con cernunt solemnitatem actus. quam testator pôt tollere in testamẽto, ut dicit gl. in d. l. ne mo potest. sed ea, quæ sunt introducta in fa uorem testatoris, pôt tollere, ut l. 2. & l. pen. C. ut in pos. leg. † Sed circa prædicta dubita-
5 tur, quid si substiturus est executor sibi ipsi, uidelicet quod executor esse desiet t, eidem sibiipsi substituto. Ista quæstio formatur ꝑ Bal. in l. i. ante finem prin. C. de cad. tollen. & refert ꝙ quidam sapientes dicebãt, quod istud erat factum in fraudem cõstitutionis episcopalis, & ideo non ualebit ista cautela, ut d. authen. licet testator. & bene secundum eum, quia negligens abiit ab officio. & ideo non debet in eodem officio reponi. ut C. de procur. l. reum arg. tamen contra. ff. quibus modis ususfruct. amit. l. sicut in annos. Sed dic, secundum Bald. ꝙ ibi testator disponit de rebus suis, quod potest, hic de iurisdictio-

ne episcopi quæ est de iure publico, quod non potest ff. de pactis. l. ius publicū & hoc modo respōdet etiā ad l. q si nolit. § si quis ita. ff. de edil. edict. quæ omnia tene menti.

Cautela quando creditor, & debitor non concordant in quantitate mutui, quid sit agendum. ccx.

1 *Creditorem se esse si quispiam probauerit, sed non quantitatem probare inquantū, an iuramento suo credetur.*

ALIQVIS mutuaui uni frumentum, non potuit probare quantitatem, sed bene probauit mutuasse per testes, uel debitor cōfessus est accepisse decem modios frumenti mutuo, sed creditor dicebat, quòd imo fuerunt uiginti. quomodo consuletur creditori, si non habet probationes de quantitate? Dic quòd poterit petere quòd sibi deferat iuramentum, ut iuret quantū fuit, & ei credatur. s'm Ray. de For. in l. 1. ff. de in litem iur. qui dicit, quod ita fuit sententiatum, per d. l. 1. & in l. in actionibus. & per l. cū furti. cod. ti. † & ideo pōt dici s'm eum quòd si probo me creditorem, sed non possum probare in qt'm credetur iuro meo, per d. l. 1. & l fi. C. de bo. auctor iud. pos. & idem in dāno dato. l. si qñ C. Vnde ui. Sed credit, quòd iudex possit tale sacr'm, iuxta illud quòd u' sibi uerisimile, & uerū fuisse, refrenare, & istud sacr'm pōt appellari in litē ueritatis, quod est ualde singulare, & milies de facto occurrit. Sed tu uide Bart. in l. admonendi. in 11. col. in fi. uer. quæro quid si testis. ff. de iureiur. ubi u' uelle q etiā sit necessarium, ut nisi sint aliæ coniecturæ. alias nō possit deferri sacr'm. Sed Ray etiā in effectu idem intellexit, dummodo quòd iudex possit refrenare, secundum quod erit uerisimile, & ita etiam intelligo.

Cautela pro illo, qui uult ædificare hospitale non subiectum, quibus insignibus tunc hospitale carebit. ccxi.

1 *Hospitale constitui pōt cum epi auctoritate, & sine.*
2 *Hospitale si sine episcopi auctoritate factum fuerit, nullam in eo iurisdictionem episcopus habet.*

1 HOSPITALE constitui potest, & cum auctoritate epi, & sine, ut in c. ad hæc. & c. de xenodochiis extra de religio. do. & Cle. quia contingit. eo. ti. & in auth. ut nullus fabricam ora. do. circa prin. & in auth. ut in priuado circa fi. & uide text. cum gl. 18. q. 2 quidā & in dubio non præsumitur esse constitutū cum auctoritate epi, quia solemnitas extrinseca nō præsumitur. l. quæcūque. ff de pub. & habetur in l. sciēdū. de ueib. obl. sed eo ipso. quòd in eo missa celebratur, præsumitur auctoritate epi factū singulare est d. Arch. de cōse. dist. 1. nemo, quod est incognitum legistis. s'm Lud. de Ro. in quodam suo singulari, quod incipit, tu Iacobe Astagnatis:
2 †& in casu, quo non est factū hospitale auctoritate epi, in eo nullā habet iurisdictionē, & ideo cauti debent esse illi, qui uolūt ædificare hospitale, ita ut eps tanquam superior in eo nullam iurisdictionem habeat, ut ędificent ipsum sine auctoritate epi, & non erigant ibi altare consecratum, neque cāpanile, neque cœmiteriū, quia tunc erit in plena potestate ædificantis etiam laici. sed si ædificarent ibi ecclesiam, uel altare consecratū, tūc eps esset superior, & sine eius auctoritate ædificari non posset, ut probatur in Cle. quia contingit. in fi. cum ibi no. de relig. do. & patet ex prędictis, & adde omnino, qđ no. Paul. de Cast. in cons. suo 294. quod bene notat quia ita fuit seruatum Veronæ.

2 Hospita. *Hospitale constructum sine auctoritate episcopi, potest destrui per construentem ad libitū suum. gl pe. in cle quia contingit. de rel gio. do. 18. q. 2. quidam. c. inter dilectos de dona & Bald in l. omnes bonorum. de episco & cle. Hospitali non religioso non possunt annecti iura spiritualia, alias sic. Car. in Cle. 2 § fi. post glos. de præbendis. Hospitale priuatum potest quilibet facere in domo propria. Innoc in c. ad hoc de reli do.*

Cautela, quando est prohibita alienatio à testatore, quomodo alienatio ualebit, non obstante prohibitione. ccxii.

1 *Clausula, nisi, & inspectis uerbis testamenti, quā uim habeat, remissiue.*

SI pater, qui habet forsassis filios dissolutos, & iubet eos nō alienare mobilia, uel immobilia, saluo nisi in casu redemptionis captiuorum, uel debiti, ante 25. uel 30. annos, & si secus facerent, illa bona ex tunc adiudicat, & relinquit tali hospitali, uel ecclesię, an possit adhiberi aliquod remediū, & occurri tali pbationi. Dico, q sic, uidelicet, q filii alienent, pcedēte prius repudiatione firmata pacto.

pacto, vel stipulatione solemni per locorum prepositos, & dictam repudiationem fieri faciat ex causa transactionis adpositae illis uerbis. 1 † visis, inspectis, & cognitis uerbis testamenti, de quibus hr̃ in l. de his. ff. de transac. ita dicit Ang. in l. quoties. C. de fideic. qui dicit, ꝙ ita multoties practicauit Perusii, per illum tex. & idem tu dicas, qñ testator prohibuit alienationem bonorum, & in casu, quo fiat alienatio, ꝙ bona transeant in nepotes, uel alios suos cõsanguineos, qa si filii uolunt alienare, faciant, ꝙ nepotes, vel cõsanguinei consentiant, & valebit alienatio sine pœna, ut est casus in d. l. quoties. & ita aĩs fieri feci.

Cautela pro emente rem alienam à fisco, vel à massario pignorum. ccxiii.

1 *Ratihabitationem emptori habere expedit.*

SI venduntur bona per non dñm mihi, & sit casus, in quo si tu emis aduersus dñm, pura quia ille, qui vendidit mihi, vendidit iure creditoris, & habuit ptãtem vẽdendi, ego possum ad maiorem cautelam implorare iudicis officium, ut dñs ratificet venditionem per publicum instr̃m, quia forte non semper probari poterit, ꝙ ille habuit ptãtem uendẽdi. 1 † Et sic expedit emptori hr̃e expressam ratihabitionem. Ita dicit Bal. & Paul. de Castr. in auth. si captiui. C. de episc. & cler. ꝑ tex. ibi captiui aũr si redierint, necesse habeant, &c. quod tene menti, quia est vtile pro illis, qui emunt bona & possessiones à fisco vendente rem alienam, iure creditoris, & pro ementibus ab officio, siue à massario pignorũ, & ad hoc adde glos. not. in l. 2. versic. nec cogitur. in 1. glos. magna, in fine, & quod ibi no. ff. soluto matrimonio, & quod not. per Bar. in l. si finita. § elegãter. ff. de damno infect.

Cautela ad recusandos officiales in syndicatu excedentes in torturis contra reos. ccxiiii.

1 *Officiales excusantur de his, quae sui superioris iussu fecerint.*

2 *Officialis an possit cõueniri post syndicatus tempus.*

OFFICIALES praetorũ, uel aliorum rectorũ, sępe ponunt aliquẽ ad torturã, non praecedentibus iudiciis, uel eis nõ legitime ꝓbatis, uel si ex tunc indicia sufficienter probata excedunt modũ in torquendo, si agitur contra eos in syndicatu, duplex est cautela: 1 † una, ut ipsi officiales non teneantur, si probant hoc fecisse de mandato praetoris, uel alterius rectoris sui, qui excusantur rõne iussus superioris, ut probatur in l. liber homo. 2 in principio, & ibi per glo. & Doct. ff. ad l. Aqui. & per tex. & gl in l. ad ea. ff. de reg. iur. in ult. char. & in l. is qui in puteum. §. qui iussoris. cum gl. ff. quod ui, aut clam. & in l. furti. §. qui iussu. & in l. liberorum. §. fi. ff. de his, qui no. infa. & in l. nõ uĩ. §. iussu. ff. de re iud. & in l. iniuriarum actio §. si quis quod decreto. cum gl. ff. de iniur. & in c. quod quis man. dato. & quod ibi no. per Dy. de reĝ. iuris, in 6. Alia cautela est, ut praetor, uel alius rector superior non teneatur, uidelicet ut oblato libello in syndicatu contra aliquem de familia sua, elapso tp̃e ad dandum libellum contra praetorem, faciat officialem suum culpatum probare, ꝙ fecit de mandato ipsius praetoris, & ipse praetor confiteatur, & tunc vterque erit securus, uidelicet officialis, qa facit de mandato superioris, & ipsius superioris est elapsum tp̃s sui syndicatus, iuxta l. unicã. C. ut omnes iud. tam ciuiles, quam criminales, & ita tenet Flo in d. l. liber homo. in princip. adde tñ, 2 † ꝙ licet praetor, uel alius officialis non possit conueniri in loco officii, post tp̃s syndicatus, tamen in patria propria poterit perpetuo conueniri, ut est glos. singul. in l. 1. ff. ad legem Iuliam reper. secundum Ang. in l. iubemus. C. eo. tit. quam gl. ibi intelligit, nisi fuisset in syndicatu absolutus, quia tunc obstaret exceptio rei iudicatae, & ideo sit cautus praetor, uel officialis, ut nemine cõparente tempore syndicatus, faciat pronunciari, ꝙ ipse se bene gesserit, & ꝙ nullus possit de cetero amplius conueniri, & adde, ꝙ nor. & Doct. in l. manci. C. de seru. fug. & qđ dictum est de tortura, idẽ dicas de aliis, quae spectant ad officium praetoris eadẽ ratione.

Cautela pro assessoribus, uel iudicibus deputatis per potestatem, ꝙ non teneantur de delicto potestatis. ccxv.

1 *Potestates super eorum excessibus, qua pœna teneantur, an eadem eius officiales, & iudices mulctentur.*

2 *Officiales an de rectoris iniustitia, teneantur, & contra ipsos represaliae dari possint.*

1 Si potestates † terrarũm fecerunt sententias iniquas, uel iniustas de consilio iudiciũ

de curia, ea pœna, qua tenetur prãs, tenentur & oẽs iudices eius. vt pbatur in auct. vt nul. li iud. §. qm̃. col. 9. & ibi hoc no. Ang. & pro hoc optime facit tex. cum gl. & quod ibi no. in c. 1. de off. deleg. & de cõsilio iudicum fer ri dr̃, non solum, qñ dr̃. ꝙ eorum consensu, vel deliberatione ferrui sententia, sed etiam si dicatur sub examine talis iudicis, ut in au. then. vt litig. §. oẽm. ibi, uel sub legitimi iudi cis examine cepias. col. 8. & probatur in l. si ille. ibi, sub examine prouincialis iudicis. de dec. lib. 10. Nam ſm Ang. in d. §. oẽm uero, a circa finem inquisitionis, & ſnīæ, quæ hodie formantur per rectores terrarũ sub examine iudicis maleficiorum, dñr ferri per iudices, sicut per rectores ipsos, & si iniustitia fa cta fuerit, ita tenentur iudices maleficiorum sicut & ipse rector & qñ officiales ita expres se insinuauerunt rectorē ad aliquam iniusti tiã faciendam, sicut contra rectores, ita contra officiales sine dubio prñt concedi repræsaliæ, ut C. de aduocat. diuersi iudi. l. p hanc. ibi, adiutores etiam eorum, & C. de excus. mune. l. pen. lib. 10. & ita no. Bar. in suo tractatu repræsaliarũ, in 2. q. 6. quæst. prin. ideo a sint cauti assessores, a vel officiales prãtum, vel rectorum, nunꝗ in actis faciant scribi ꝙ sententia feratur de eorum consilio, vel deliberatione, alr̃ possent conueniri tpe syndicatus, & eandem pœnam substinere, quã potestas, uel rectores, ſm Angel. de Perus. in §. oẽm uero, ue' ꝙ non scribatur sub examine talis iudicis, quia esset idem per illum text. in d. l. si ille. Item hæc dicta uerba non scribã tur, ne ex tua taciturnitate uidearis consentire, ut iniustitia ministretur, & p consẽs iu officialis teneatis, sis cautus, ut ꝓtesteris, & pertinaciter resistas prãtis, uel rectori tuo, & in actis scribi facias de tua assertione, uel protestatione, ꝙ ius in dicta causa dicat. Iste est casus in appellatione, in causa ciuili, in l. qm̃ iud ees. C. de appell. ergo idem & fortius in criminalibus, ut not. Ang. de Aret. in suo tra ctã maleficiorũ, in uerbo, de cõsensu, & deliberatione [illegible] iudicum. quẽ oĩno uide, & idem dicit Bar. in tract. repræsaliarium, in 2. q. 6. quæst. princ. in princ. † ubi eleganter dicit distinguendo, an officiales teneantur de iniustitia rectoris, & contra eos possint concedi repræsaliæ p d. l. qm̃. de appel. & l. oẽs in fi. C. de decurio. Consulendũ est ergo ſm eum, officiales, qñ talia occurrunt, ꝙ protestetur, ꝙ non consentiunt, & illa, quæ fiunt non fiunt de iure, & de hoc fiat instrm̃, hoc vr̃ requiri, vt d. l. qm̃. & hac cautela vsus fuit quidam Parmensis Vicarius in ciuitate Senarum, quidum potestas uellet suspendere vnum Iudęum iniuste, protestationẽ in scriptis, qualiter contra ius uolebat eum suspendere, quòd ipse non consentiebant, & uide quæ dixi supra in 63. cautela, quæ incipit, quando sit processus per potestatem. 1

a Assessores. *Assessor tenetur de mala administratione officij, & non potestas, Cy. & Bart. in l. diem functo. in 3. col. in uersic. item pone, quod remouetur. ff. de off. asses. caue. quia non loquitur in istis termi nis, sed loquitur in potestate remoto ob culpam, an salarium debeatur assessori, & in l. queniam iudi. ces. C. de app. nisi ipse protestetur potestati facienti. alias enim factum præsumitur de consensu suo, secundum Lud. Ro. in sing. uersic. assessor. uer. adde quod assessor & uide Alex. in l. diem.*

Cautela, quam debes adhibere, quando uis mutuare ecclesiæ, uel monasterio. ccxvi.

1 *Ecclesiæ in utilitatem quòd pecunia conuersa sit quo modo probetur.*

VNUS est modus mutuandi ecclesiis, & monasteriis, per quem releuatur creditor ab onere probandi, & mutuũ fit cõuersum in utilitatẽ ecclesiæ, uel monasterii, videlicet ꝙ in capitulo solenniter cõuocato cõstituatur procurator, siue syndicus cũ speciali mã dato, & sufficienti ad recipiendũ mutuo nõ mine ecclesiæ, uel monasterii, tantã pecuniæ quantitatẽ, a tali creditore, & ad obligandũ ipsam ecclesiã, & eius bona, pro illa quãtita te mutuo assumẽda, tunc. n. si creditor mutuat tali ꝓcuratori, vel syndico, usq; ad quan titatẽ in mandato comprehensam, exoneratus erit à probatione, † ꝙ sit uersa in utilitatẽ ecclesiæ. c. qđ quibusdã extra de fideius. & 1 ibi hoc not. expresse gl. quæ incipit, istud est notabile. in fi. & est gl. no. in aut. hoc ius porrectum. in gl. fi. C. de sac. san. eccl. & pro hoc facit gl. in l. certum. §. si quis absente. in uer. dño. ff. de cõfes. & gl. in aut. de alie. & emphy te. §. si uero quis aut epo. in gl. quæ incipit, sed creditoribus pro fecerũt. collatio. 9. & ibi uideas Iac. de Bel. & de ista materia vide Al- 1 ber. de Ros. & Doct. in d. aut. hoc ius porrectũ, & qđ notãt 12. q. 2. c. hoc ius porrectũ.

Cautela.

Cautela quomodo articulabitur ille, qui uendicat uxorem, quam cognouit carnaliter, copula præcedente. ccxvii.

1 *Matrimonium præsumptum, quod esse dicatur ita quòd ab eo discedere non licet.*

1 S I contractum † est matrimonium inter duos ꝑ uerba de futuro, quæ uerba proprie inducunt spōsalia, & secuta sit copula inter eos, ista sponsalia transeunt in matrimoniū præsumptū. & non est licitum discedere ab eo, & si postea unus ipsorum cū alio contrahat, etiam per uerba de præsenti, statur primo matrimonio & non secundo, etiam si in secundo interuenerit copula carnalis, ut ꝓbatur in c. is qui fidem. & in c. si inter uirum. & in ca. ueniens 2. & c. sicut ex literis extra de spōsa. secus si præcedat copula, & sequātur sponsalia, ut d. c. ueniens. nec sufficeret probare sponsalia, & copulam nisi probetur, ꝙ copula sit subsecuta. ut ibi, & ideo bene aduertat ille, qui articulat, seu capitulat in hac materia, & concludat, quòd post sponsalia, secuta est copula, si uelt, quod habeatur ꝓ matrimonio præsumpto, & ei stetur. Nam si probaret sponsalia, & copulā simpliciter nō releuaret, quia potuisset copula præcessisse sponsalia, s'm Ant. de But. in d. c. ueniens. secundo, in prin. per illum tex facit l. ad probationem. cum ibi no. C. de prob.

Cautela instruens aduocatum rei, cum producitur testamentum, habens clausulam codicillarem. ccxviii.

1 *Testamento alia solennitas requiritur, & alia in codicillis, uel in alia ultima uoluntate.*

C A V T V S aduocatus, seu procurator rei, dum producitur testamētum, uel agitur uigore testamenti, in quo est clausula codicillaris, iuxta no. in auth. ex causa. C. de lib. præt. debet ante litis cō:estationem petere, an actor testamēto, quod producit, uelit uti, an ut codicillis. uel alia ultima uolūtate, nā cogitur eligere, & facta electione, non poterit uariari, ut l. fi. in princ. C. de cod. & l. ꝙ in herede. §. eligere. ff. de trib. & c. ad falsatiorū.

1 extra de crim. fal. prope prin. & erit utile. † qa alia solennitas requiritur in testamento, ut l. hac consultissima C de testa. & alia requiritur in codicillis, uel in alia ulg. uoluntate, ut d. l. fi. C. de cod. & ita tenet Spec. in tit. de instru. edn. §. compendiosa. uer. & no. quod cū ultima uoluntas. & ita alias obseruari.

Cautela, quòd illi, qui non possunt esse testes, si sint rogati, & adhibiti à partibus, licite possunt. ccxix.

1 *Testes idonei non sunt parentes pro liberis, & liberi pro parentibus.*

2 *Testis rogatus semper idoneus est quantumcunque alias inhabilis sit.*

3 *Testis uocatus, eo ipso approbatus uidetur per eum, qui ipsum uocari fecit.*

4 *Testis domestici testificatio ualet quando sunt testes instrumentarii.*

5 *Notarius uocatus de facto communi, ab utraque parte instrumentum conficere potest, etiam si sit magis domesticus unius partis quàm alterius, & maiori affectione coniunctus.*

1 L I C E T realiter † parentes ꝑ liberis, & liberi pro patētibus non sint testes idonei, ut l. parentes. C. de test. & l. testis idoneus. ff. eo. nec consanguinei, ut l. lege Iulia. ff. eod. nec domestici, aut familiares, ut habetur in c in liter s. extra de testi. & in c. insinuante. extra de off. dele. & l. idonei. ff. de testi. nec procuratores, uel aduocati, iuxta l. fi. cum ibi no. ff. de test. nec aliæ personæ similes, ut notat in dictis iuribus, tamen hæc regula fallit, qn̄ tales testes fuissent adhibiti, & rogati à partibus, quia testi etiam non fide digno adhibetur plena fides, quādo est à partibus pro teste adhibitus, ut est gl. sing. in auth. de testi. §. licet. quę incipit hæc uerba innuūt. col. 7. s'm Bal. in l. parentes. C. de testi. & in l. ad testium. §. 1. ff de testi. quē sequtur Lud. de Ros. in rubr. de arbitris. in 8. col. ad fi. & idem tenet Alb. Mal. in suo trac. de testib. in 4. col. in

2 prin. qui dicit per prædicta, † ꝙ ubi testis est rogatus, semper est idoneus, quātumcūque alias sit inhabilis, & pro hoc pōt uti cautela s'm eum, ut in contractibus eligātur potius fratres, uel affines testes in instr̄is, q̄ alii, qa poterunt testificari rectius, & ideo dicit, ꝙ in qōne facti, dū esset accusatū testm̄ de falso, & esset rogatus quidā affinis ex quo testator eum rogauit, & subdit, ꝙ idē est gn̄aliter, siue sit rogatus à cōtrahentib. siue à testatore, siue à iudice, ut semper sit idoneus, & idē tenet Bal in l. data opera. in 9. col uer, itē qui uocatur. C. q accus. non pos. q dicit,

3 † ꝙ ille, qui uocatur ad testimonium, eo ipso uī approbatus per eum, qui fecit uocari, & debet examinari, ut nota. 18. quæst. 2. in 10. & idem tenet ipse Bald. in cap. in nomine

 domini.

domini. extra de testi. & idem tenet Ang. in l. i. in ulti. col. C. de testa. qui dicit per illā gl. sing. in d. §. & licet. quod si à cōtrahentibus testes ēt inhabiles ex certa scientia ad ualiditatem actus sint adhibiti, inter eos testifica ri poterunt, nec poterūt reprobari. pro hoc optime facit quod no. Ant. de But. in c. ex literis. in i. & 2. no. & pe. col. uer. & ꝓ hoc pōt dici. cū uer. seq. extra de trāsac. facit l. si quis testib. C. de testi. & quod no. in l. inuiti. eo. ti. Item pro hoc optime facit. quod no. Bal. in l. dictantibus. C. de test. & in l. 2. uers. quæro,
4 quid si fuit domesticus. C. de testib. † ubi dicit, quòd testificatio domestici ualet, quādo sunt testes instrūrii, quia utraq; pars eos adhibuit, allegat leg. sciendū. & ibi optimā gl. ff. de usuris. & quod no. Bald. in l. instr. C. de
9 prob. ubi dicit, fm Nic. de Matt. † ꝙ quando notarius est rogatus de facto cōi ab utraq; parte, puta de contractu, pōt conficere instrumentū, ēt si sit magis domesticus unius partis, q̄ alterius, & ei sit maiori affectione cōiunctus. ad idem uide Bart. in l. si pater. in prin. ff. ad leg. Falc. ubi dicit, ꝙ licet pater nō pōt esse testis pro filio, ut d. l. parentes. pōt tñ notarius instrumētum filii scribere, ut d. l. si pater. Ratio, quia hoc instrumentū scribit de mandato partium, & sicut partes consentientes pñt partem iudicem, & arbitrium eligere, ut l. quia ēt. ff. de arbitris. ita pñt pariter notarium eligere. & prædicta intellige uera, qñ partes cognoscebant conditionem testis & notarii, uidelicet, ꝙ esset eō sanguineus, uel domesticus unius partis, ex alia causa nō inidoneus, quia tunc uidentur partes ei plenam fidē adhibere. & ita intelligit gl. in d. § & licet. sicut etiam intelligit Ang. in l. i. C. de testa. ut supra d. xi. & ita alias habui de facto, i casu quo unus fecit testm̄, & adhibuit fratres legatarii in testō, & dum oriretur de legato dubium, fuerunt producti fratres, & dicebant, ꝙ erāt idonei testes ex quo testator dixerat notario, si fratres isti legatarii possunt esse testes, adhibeamus eos, & notarius affirmauit testatore uolente, & licet prædicta uideantur esse contra iura, quæ loquuntur simpliciter, & iudices de grossero hoc non crederent ei, tamen est uerum.

Cautela, quando debet fieri compromissum, uel transactio, ut extendatur ad omnia, etiā ad decisa per sententiam. ccxx.

1 *Compromissum uel transactio, de re clara fieri non potest.*
2 *Significatum non habere, nihil aliud est, quam negligere*

SI uis facere compromissum, uel transactionem plenissimā, & gñalem, cautela est, ut dicatur, faciamus compromissum plenissimū de omnibus causis, litibus, qōnibus, & differētiis uertētibus, & quę uerti possent inter partes quacunq; ratione uel causa, & ꝙ intelligatur esse lis, qō, controuersia, & dña de omni eo, super quo fuit arbitratum. fm Ang. in l. i. ff. de transact. de quo uide omnino ibi, Paul. de Cast. Ant. de But. & Canon. in c. exposita. extra de arbitris. & addatur, cum omnibus dependentibus, connexis. & emergentibus ab eisdem quoquo modo, iuxta nota. in l. eum actum in princ. ff. de neg.
1 gest. & hæc uerba dicūtur: † quia de re clara, uel decisa realiter non potest fieri cōpromissum, uel transactio: ut d. l. i. cum ibi no. ff. de transact. & ꝑ p dicta uerba ualebit compromissum & transactio, etiam super rebus claris, & decisis, secundum Ang. & Doct. in d. l. i. Item addatur, ꝙ dictum compromissum, uel trāsactio, uel quietatio, siue liberatio referatur ad omnia, tā cognita, q̄ incognita, etiam si dolo alicuius contrahentium erāt incognita, & in genere, & in specie, & etiam ad iura, & obligationes quascunq;, etiam ex futuro pendentes, & quacunq; causa, alias ad ista non referātur, per l. tres fratres. cum ibi no. ff. de pact. Et ibi hanc cautelam ponit Ang. & inquantum fiat super controuersiis, & dñis, ex testō pēdentibus, semper adiicias hæc uerba, uisis, inspectis, & cognitis uerbis testamenti, uel talis ultimæ uoluntatis, tam per ipsos contrahentes, uel litigantes, q̄ per alios Iurisperitos, secundum Ang. in d. l. tres fratres. qui dicit, hoc modo euitabis omnē errorem, & amaritudinem, & hoc etiam per l. de his. cum ibi not. ff. de transact. & si litigantes, uel trāsigentes sunt literarum ignari, apponi facias hæc, Visis, inspectis, & cognitis uerbis testamenti, uel ultimæ uolūtatis per Iurisperitos, de eorum mandato, & in eor͂ notitiam, insinuens plenarie in uulgari sermone, ad eorum plenam & claram intelligentiam, ut l. i. §. fi. ff. de uerb. obl. secundum Angelum in d. l. de his. in princ. & si ista uerba non essent apposita, tamen si par

tes

tes asseruerunt se habere plenam notitiam,
1 sufficeret partes legisse: † quia non habere significatum, nihil aliud est, quam negligere, quia significatum huius uerbi, sola inspectione non uerificatur, ut l. 1. §. sed si legi. ff. de his quae in testamento delentur, secundum Ang. in d. l. de his. circa prin. quae omnia bene nota, quia quotidiana.

Cautela in fauorem tutorum, ad exonerandum eos, quod finita tutela, non possint amplius, molestari a minoribus. ccxxi

1 *Tutor de tutela administratione, quinque modis absolui potest.*
2 *Calculatorum officium quod esse debeat, & qua eorum relatio rem finit.*
3 *Adultus curatorem habens testari potest*
4 *Metus omnis, & reuerentia minoris, agnatorum & cognatorum praesentia cessare praesumitur.*
5 *Contractus bona fide factus, quando praesumatur.*
6 *Dolo qui conqueri non potest, ubi consanguineorum, uel amicorum praesentia fuerit.*
7 *Tutore dolus, & culpa abesse praesumitur, consilij coniunctorum ratione.*
8 *Amicorum idem, quod consanguineorum praesentia operatur.*
9 *Minor de dolo, uel metu conqueri non potest propter praesentiam, & auctoritatem, uel decretum iudicis*
10 *Simoniam iudicis auctoritas cessare facit.*
11 *Iudicis decretum operatur, ut quis allegare nequeat: se ultra, uel circa iusti pretii dimidiam deceptum.*
12 *Iudicis auctoritate, solemnitate omnes adhibitae praesumuntur.*
13 *Absolutione generali quis liberatus non uidetur ab eo, quod per dolum, uel latam culpam factum fuerit.*
14 *Absolutio quantumcunque generalis tutori, uel alteri facta non extenditur ad bona, quae apud absolutum de bonis absoluentis essent.*
15 *Verbum refutatio, quod uerbum sit.*
16 *Iuramentum minori simpliciter praestitum quid operetur.*
17 *Debitor qui uult plenissime liberari, quid in instrumento facere debeat.*
18 *Iuramentum de iure canonico fortissimum uinculum extat.*

TVtores semper desiderant finita tutela, se liberare ab administratione tutelae, ita ut amplius minores, uel facti maiores non possint conqueri, uel molestare eos de mala administratione, ideo uideamus de remedio. Pro quo dic, quod quinque modis potest tutor absolui. † Vno modo, per sententiam arbitri, in quo factum fuerit compromissum. ut l. 3. in prin. ff. de arbitris. & ibi habetur per gl. & Doc. Secundo modo, per sententiam arbitratoris, de quo dic, ut ibi per Bar. & Doct. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soci. & per Canonist. in c. Quintauallis. extra de iureiur. Tertio modo, per sententiam iudicis ordinarii, cui arbiter aequiparatur, ut l. 1. ff. de arbit. Et hoc potest fieri duobus modis. Vno modo per uiam libelli ordinarii, in quo petatur per minorem, quod tutor, uel eius haeres rationem administrationis tutelae generaliter gerat, iuxta notata in l. licet. C. de iud. & hoc casu poterit etiam peti. uel per minorem uel tutorem, uel eius haeredes quod eligantur calculatores a ad uidendum & examinandum omnes rationes dictae tutelae, & postea ad referendum iudici, uclut iudici permittitur eligere dictos calculatores, quia in causis, in quibus calculationes uertuntur, permittitur iudici ponere arbitrum seu arbitros. idest calculatores qui praedictas calculationes discurrant, & referant, ut C. de usu. & fruct. leg. l. 2. & ff. si cui plusquam per l. Falci. l. 1. & l. si residuum. C. de trac. pig. Ita not. dicit Bart. in consil. suo 9. quod incipit, literas magnificentiae uestrae & idem no. Ang. in d. leg. 1. §. Marcellus. ff. si cui plusquam per l. Falc. Vbi uide. † Qualiter autem calculatores debeant, & per quem, uel quos, & eorum relationem, uide omnino per Angel. in d. l. 1. C. de usu. & fructib. l. Alio modo potest procedi coram iudice. s. per uiam libelli particularis, quia minor conqueritur de quibusdam particulariter, & specifice contra tutorem, & eius haeredes iuxta notata in d. l. licet. C. de iudicijs & tunc non est necessaria datio calculatoris, sed solum ueniendum est ad probationes necessarias, & hi duo modi possunt obseruari coram arbitro, & arbitratore, qui aequiparantur iudicibus, ut l. 1. ff. de arbit. & l. non distinguemus. §. cum quidam eo. ti. Quarto modo potest principaliter tutor absolui in testamento minoris, † quia etiam adultus habens curatores, potest testari, ut est gl. notabilis in l. Aurelius. §. Caius. in uerbo legitimam. ff. de libe. leg. & alia in l. 1. §. fuit quaesitum. ff. ad Trebellian. uel etiam in codicillis, & per uiam liberationis & legati, & ista liberatio potest relinqui tribus modis, ut nota. in dicto §. Caius. in

glo.magna.& de isto modo absoluendi,uide tex.gl.& Doct.in l.si q rõnes.ff.de lib.legat. & l.qdam decedens.de adm.tut.& in l.si ser- uus uetitus.de leg.1.plenissime p Bart.in d. §.Caius Quinto,& ult. modo,pôt absolui tu tor uidelicet per uiam liberationis, siue etiã donationis inter uiuos.puta, quia minor ab soluit,& liberat spõte,sine redditione rõnis, olim tutorem suum,uel eius hæredes. Et iste modus,ad hoc ut sit securus,debet fieri eum pñtia agnatorũ,uel cognatorũ ipsius mino- ris,& cum pñtia alicuius iudicis ordinarii autorantis,& quod dicti agnati,uel cognati bene,& diligenter prius examinent ipm mi- norem,an uelit facere liberationẽ, seu abso- lutionem sponte,libere,& ex certa sui scien- tia,non ductus aliquo errore iuris,uel facti, nõ per metum,uel minas,seu dolum,uel cir cunscriptionẽ.& hoc iudici referant,& ita ẽt iudex de præmissis diligenter examinet.& in quirat,qñs peractis minor dicat,& affirmet se bene uidisse rõnes suę tutelę,& ꝙ absoluit & liberat dictum suum tutorem ab omni eo quod ipse administrasset de bonis suis,siue p negligentiam,siue p culpam leuem,& latam siue ẽt per dolum,& de omni eo, quod de bo nis,& rebus suis peruenisset ad manus dicti tutoris,& de pñti esset,uel reperiretur in ma nibus dicti tutoris,uel eius hæredis,& pmit tit eũ tutorem,uel eius hæredes amplius nõ inquietare,uel non molestare de iure,uel de facto,in pdictis rõnibus, & alia quacunque rõne,seu causa,& maxime,quia ẽt intelligit dictum tutorem bene gubernasse omnia bo- na sua,& si dictus tutor,seu eius hæres tene retur sibi uigore administrationis dictæ tute lę in aliqua re,uel quantitate,quantacunque sit illa res,uel quantitas,ex nunc facit sibi re futationem,finem,remissionem,liberationẽ & donationem,uel pactum de ulterius nõ pe tendo,& ponatur ei iuřm minoris.per quod promittat,se omnia,& singula supra scripta hře firma,rata,& grata,& attendere,& obser uare,& nunq̃ in aliquo contrauenire,seu fa- cere de iure,uel facto rõne minoris ætatis, seu rõne alicuius læsionis,quantacunque sit uel esset læsio,ẽt si esset in magna, seu maxi- ma quantitate, & alia quacunque rõne, uel causa cognita,uel ignota,quæ dici,uel exco- gitari posset,promittat ẽt non petere restõ- nem in integrum, quæ competit minoribus ex aliquo casu,nec restõnem,quæ competit maioribus 25.annis ex quocunque casu,ma xime ex clausula gñali, si qua mihi iusta cau sa esse uidebitur,iuxta l.1.in fin.ff.ex quibus causis maior.& in d.instrõ scribatur consen sus dictorũ agnatorũ,& cognatorũ,& decre tum,siue auctoritas iudicis,q pronunciet o- mnia,& singula supra scripta,rite & recte fa cta fuisse,& ualere,& tenere,& quia iste ulti mus modus absoluendi tutorẽ, est plenior, & tutior.ideo ipm examinemus, & primo di xi,quod debet fieri absolutio,& liberatio cũ pñtia agnatorum,uel cognatorum minoris,
4 †quia p p talem pñtiam eorum, omnis me- tus,& nimia reuerentia cessare præsumitur, ut l.transactionem.C.de transact.fm Barto. Bal.& Doct.ibi & idem dicit Bart.in l.frater a fratre.in ult.char.circa prin.ff.de cond.ind.
5 †Ubi ẽt dicit,quod talis contractus pręsumi tur factus bona fide,& pſumitur cessare om nis suspicio.& Bal.idem dicit in l.1.in 2.col. ff.si quis aliquẽ testari phibet.& idem tenet
6 Bart.in l.1.C.de præd.dec.libr.10. † ubi prius dicit,ꝙ pñtia consanguineorũ,uel amicorũ operatur,ut quis non possit cõqueri de dolo uel metu.per illum tex.facit quod no.Bal.in
7 l.Polla.C.de his,quibus ut ind.† Ubi dicit,ꝙ rõne consilii coniunctorũ,pręsumitur a tuto re abesse dolus & culpa,quod est not.dignũ fm eum.Sed si non essent agnati,uel cogna- ti,seu consanguinei minoris, uel eius paren-
8 tum,adhibeantur amici.† Nam pñtia amico- rum idem operatur quod pñtia cõsanguineo rum,ut probatur in d.l.transactionem,& ita ibi not.Bar.& Bald.& Docto.& Bar.in d.l.i. C.de præd.decur.libr.10.facit l.hæc magis puto. §.in primis.ff.de reb.eo.& l.hæc aũt.§.1.uer. si aũt non habeant.ff.quib.ex cau.in possess. eat.& l.fin.ff.ubi pup.educ.deb Sed si amici minoris,uel eius parentum non reperirentur, tunc aliud consiliũ est,ꝙ eligantur duo, uel tres boni uiri a ptore,uel a iudice loco atti- nentium,qui uideant,& examinent dictum minorem,sicuti in consanguineis dictum est. pro hoc d.l.hæc autẽ.§.1.& de hoc sunt statu ta in multis locis. Sed si non essent statuta, tñ bonum consilium est,quia operatur idem ꝙ pñtia consanguineorum.Item dixi,debet adhiberi pñtia iudicis ordinarii,qui interpo nit decretum suum & c.† Et est rõ.quia pper
9 eius pñtiam,& auctoritatem uel decretum, ipse minor non poterit conqueri de dolo,uel metu,ita nota.dicit Bart.in d.l. frater a fra- tre.

tre.& Card. Zab. in c. de cetero. in 1. & 2. opi.
16 extra de transac.† ubi et dicit, ꝙ auctoritas iudicis fecisset cessare Simoniam allegat ca.
11 † nisi de præb.† Item operatur decretum iudicis, ut quis non possit allegare se deceptũ vltra uel citra dimidiã iusti pretii. ut singulariter not. Bart. in d. l. per illum tex. C. de præd. decur. & Bart. & Ang. in d. l. 1. C. de præscr. 30. ann. & Ang. de Are. Inst. de act. §. si quis
12 agens. † Item operatur, ut oẽs solennitates ꝓsumãtur adhibitæ, vt singulariter not. Spe. in tit. de emp. & uend. §. nunc sciẽdum. uers. & breuiter scias. & hẽ ꝑ Doct. in l. sciẽdũ. ff. de uerb obl. & facit qđ notatur in l. cũ hi. §. si prætor. ff. de transa. Item quod dixi, siue ꝑ negligentiã, siue per leuẽ, & latam culpã, &
13 dolum: † quia per absolutionẽ gñalẽ nõ uidetur qs liberatus ab eo, quod ꝑ dolũ, uel ꝑ latam culpã absolute factum est, ut est tex. in l. si quis rõnes. ff. de lib. leg. & in d. l. si seruus uetitus. ff. de leg. 1. in ult. char. & l. quidã. decedens. & ibi ꝑ gl. & Doct. ff. de adm. tut. & nota plene per Bart. in l. Aurelio. §. Caius. ff. de lib. leg. Item dixi, de pñti esset, & reperi-
14 retur in manibus dicti tutoris: † quia absolutio quantumcunq; gñalis facta tutori, uel alteri non extenditur ad bona, quæ apud absolutũ essent de bonis absoluentis, quia de illis nõ uidetur cogitatũ, nisi expresse dictũ sit, ut in l. Sticho. §. fi. de pec. leg. & ibi hoc no. Bar. & in d. l. si quis rõnes, & in d. l. quidam decedens. & in d. l. si seruus uetitus. & per Doct. in dictis iuribus, & probatur in l. tres fratres & ibi no. de pactis. Item dixi quantacunque sit illa quantitas, qa si diceretur. & in aliquo teneretur, &c. intelligeretur de modico. iuxta notata in fi. de uenditione, ur l. 2. C. de resci. uend. & in l. sciendum. ff. de uerb. obl. & no. per Cano. in ca. Quintauallis. de iureiur. qñ datur potestas arbitratoribus. Item dixi, ex nunc facit finem. refutationem. & remissionem, in qua licet non ualeret ex aliquo capite liberatio, ex eo. qa uideatur liberasse tanq̃ bene gessisset, ualebit tanq̃ donatio, & refuta-
15 tio.† Item usus istis uerbis, quia uerbum refutatio est uerbum gñale, ergo cõiter ista verba solent apponi in instrĩs per notarios. Itẽ dixi, hẽre rata & grata qa non posset amplius minor uenire contra, de iure uel de facto. Nã si promittitur solum ratum habiturũ, intelligitur promisisse de non contraueniendo de iure tm̃, sed ueniendo de facto tm̃, non tenetur, ut probatur in duobus glossellis. in l. id quod pauperibus. C de epis. & cler. & ibi hoc not. Bart. in l metum §. uolenti. ff quod metus causa. & ad differentiã inter ratũ, & firmum facit l. gñali. C. de sacros. eccl. & l. illud. ff. de iu. patr. & l si pater. ff. de rit. nup. Itẽ dixi rõne minoris ætatis, uel alia quacunq; rõne:
16 † qa iuramẽtũ simpliciter pstitũ, solum operatur, ut repñter eum maiorem, ut no. in authẽ. sacramenta pub. C. si adu. uend. unde necessarium est addere, uel alia quacunque rõne, uel caus. Item dixi, causa cognita, ꝑ tex. l. qui iure militari. ff. de testa. mil. per quem dixit ibi Bald. & Ang. † ꝙ debitor, qui uult ple-
17 nissime liberari, sit cautus, ut in instrõ faciat addere, ꝙ dicta quietatio ẽt ad ignorata, uel incognita porrigitur & idem etiã not. in d. l. tres fratres. de pactis. & dixi in cautela præcedenti. Et aduerte, quia istud non procederet in muliere, uel minore ꝑꝑ eorum fragilitatem, ut dixit Bald. & Ang. in d. l. qui iure militari. per not. in l. sciendum. de uerb. obl. & l. 2. C. de rescind. uend. hæc uero clausula tm̃ procedit in minore liberante. Sed aduerte, qa uidẽt, ꝙ dictę clausulę nõ sint necessariæ, quia aut minor non læditur ꝑꝑ hanc liberationem, & non est opus tanta solennitate. Aut est læsus & istæ solennitates uñr esse iniquæ, & ꝑpea non apponendæ. Ad quod tu dicas, ꝙ dictæ clausulæ, quæque sunt necessariæ, & iustæ, qñque non. Nam si minor non læditur, tunc multæ de prædictis sunt utiles, & necessariæ, & iustæ, & oẽs illæ. ex quibus tollitur omnis præsumptio, uel suspicio metus, uel reuerentiæ, uel doli, uel cuiuscunque alterius fraudis, uel malæ suspicionis. Nam licet minor sit læsus, non posset conqueri, ꝙ dictam liberationem fecerit inductus dolo, uel metu, &c. & sic posset rescindi liberatio: vnde hoc casu, dictæ clausulæ sunt necessariæ, uel saltem utiles, & iustæ. Si uero minor esset in ueritate læsus ex dicta liberatione, puta quia tutor male gubernauerat facta minoris, & tunc aut intentio minoris est, ex aliqua iusta causa, puta quia est filius uel nepos tutoris, uelle liberare ipsum quondam tutorem suum etiam de omni eo, quod male gubernauit, & hoc vult facere ex certa scientia, & tunc idem ualet, quòd dictæ clausulæ sunt utiles, & necessariæ, ac etiam iustæ, & apponi possunt etiam in foro conscientiæ, dummodo declaretur prius minori

mittus,

uirtus,& potentia dictarum clausularum,& in quo prosunt,uel noceāt sibi in causa:sicut certioratur mulier de Velleiano. ut hi in l.iubemus.C.ad Velleia.in l.sciendum.ff. de uer. obl.Tu,qui es notarius. poteris uti d.clausulis,sed non aliter,ut statim dicam.Aut intentio minoris est absoluere olim tutorem suū quia credit ipsum bene gubernasse, & si aliter crederet.non liberaret eum.& tunc dico q̄d d.clausulæ pro maiori parte nō sunt honestæ,imo iniquissimæ.quia sunt pter.& cōtra intentionē minoris. & per eas iniuste decipetetur, & iō hoc casu notarius nunq̄ apponat eas, p quas excludi posset a beneficio restitutionis in integrum , quin possit docere de sua læsione & interitu , non apponat 18 hoc casu sacramentum minoris, † quod est fortissimum uinculum de iure canonico, ut habetur,in c.cum contingat.& c.si uero , extra de iureiu.quia pōt saluari sine interitu salutis æternæ iurantis , ut ibi. sed cū interitu aīæ deserentis,uel notarii scribētis,uel aduocati,aut procuratoris,uel alterius hoc consulentis,uel alicuius auctorantis,& hoc modo, & in hoc casu, intelligo quod dixit Cy. in d. auth.sacramenta pu. C.si aduersus uend. in 1.q.ubi dixit,q̄d illa auth.sine consuetudine, ut deferaī iurm,est erronea, & multos misit ad inferos , & multa patrimonia inique acquisita exinaniuit & destruxit,q̄d est necessarium.& bene no.contra multos , & maxime aduocatos,qui hoc consulunt , ut uideantur sapientes,quod nunquam tu facias.

a Calculator. *Calculatores rationum deputati per iudicem ad calculandum, debent iurare. Bald.in l. hac edictali.§.his illud 2.colum uersi pone consules mercatorum.C de secun. nup. & dicum arbitratores secundum Bal. & ibi per Bart.in consi literas magnificentiæ uestræ,& text.not.in l.si residuum. C.de pign & in l.si cui libertas.de cond.& demon. & ibi Imol & Paul. de Castr. qui dicit eos habere iurisd.*

Cautela qualiter debeat emanare rescriptum a principe,ad hoc q̄d quis possit audiri in causa,in qua non appellauit. CCXXII.

1 *Rescriptum impetratum a principe, ad hoc, ut aliquis audiri possit ipso iure nullum existit.*

SVPPLICATVR sæpissime principi,qn̄ causa est decisa & finita,a qua amplius appellari nō pōt:quia trāsiuit in rē iudicatā puta,quia sunt latæ tres sniæ cōformes,ut l. C.nemini liceat in una eademq; causa tertio prouocare.& c.sua nobis.extra de appellatio uel quia nō fuit appellatū, & sic victus ei acquieuisse vī.l.ab eo. C. quo & qn̄ iudex.uel qa post sñiam incœpit soluere,uel terminū petiit ad soluēdū.C. de re iud.l.ad solutionē. uel qa fuit appellatū , & deserta est appellatio p lapsum anni,uel ex cā biennii, ut in authē.ei q.C.de tēp.app.& c. cū sit Rom.de appel.& hr.in c.ex rōne.eo.tit. & a principe obtinet rescriptū,ut iterū cā audiaī & terminetur,& multi credūt,q̄d tale rescriptū ualeat 1 †Sed tu dicas contrariū,qa imo est ipso iure nullum,ut est tex.in l.causas , uel lites. C. de transac.& l.fi.C.sent rescin.no. pos. & l.fin. C.de errore aduoc. imo plus dico , si quis tale rescriptum impetrauerit, nō solū erit nullum,& suo desiderio carere debebit,ut dictis iuribus,sed ēt ignominiæ pœna notabitur.i. efficietur infamis, ut est textus multū singularis in l.fi.C.ut lite pendente.qui textus procedit,siue non sit appellatū,uel appellatio sit deserta,ut ibi dr̄ in tex.siue ēt bis sit appellatum,& p p hoc non possit amplius appellari siue non possit appellare,quia fuit cōtumax iuxta l.ex consensu.§.si.ff.de appel. & l. 2.§. si.cum ibi no.ff.qn̄ appel.sit ut uult gl. not. in d.l.fi.C.ut lite pend.Sed ad hoc ut dictum rescriptum ualeat,cautela est, ut dicatur nō obstante.l.fi.C.sent.rescin.non pos.& l.fi.C. ut lit.penden.cum simili.ut no.gl.in d.l.ulti. sent.rescindi non posse.facit q̄d no. Bart.in l.uacuatis.C.de decur.lib. 10. & puto ēt , q̄ sufficiat,si diceretur,non obstantibus aliquibus legibus,uel statutis in contrarium facientibus,per no. in auth. hoc inter liberos. C. de testamentis.& l.si quis in principio testamēti.per Bar.ff.de leg.1.& l si. C. si contra ius, uel util.publ.& per Canonistas,in ca. quę in ecclesiarum.extra de consti.& per Anto. de But in c.1.eo.tit.nerius tñ , ubi iura ciuilia obseruantur,seruatur contrariū.quia hmōi rescripta seruantur,qn̄ sunt impetrata seruatis solennitatib. Venetiarū ēt si nō sit clausula,non obstante.q̄d no.quia pauci aduertūt

Cautela instruens patrem , uolentem filios naturales legitimare. CCXXIII.

1 *Matrimonio subsequenti omnes filij legitimantur.*

HABENS filios naturales,& eos legitimare

a mare *a* non potest, nisi per matrimoniũ tantum subsequens, quando eorũ mater est talis mulier, quam pater possit uxorem commode habere, ut est tex. eum gl. sing. in auth. quibus modis natu. effi. legitimi. §. sit igitur licentia. quæ incipit. i. non permittimus. col latione 6. & idem hoc tenet ibi Ang. & Bal. in c. illud. in fi. 1. col. extra de præsumpti. Et ideo tu, qui uis legitimare filios tuos, sis cautus, ut aduertas, si potes commode cõtrahere cum matre filiorum, quia oportet cum ea
1 contrahas matrimonium, † quia per subsequentiam matrimonii legitimabuntur. l. cũ quis & l. nup. C de nat. lib. & ca. tanta. extra qui fi'ii sint legiti. uel si non uis eam capere in uxorem, sed solum filios legitimare, per rescripturo principis, facias, quòd dicatur in rescripto, non obstante, quod eorum matrem possit pater commode in uxorem accipere, vel non obstante d. § sit igitur licentia. per ea quæ dicta sunt in præcedenti cautela. Ac etiam sis cautus ulterius, si faceres legitimare eos a comite Palatino, habente potestatẽ ab Imperatore legitimandi, vt inspicias verba sui priuilegii, iuxta c. potro, extra de pri uil. & l. fideiussores magistratuum. § Aure lio. ff. de fideiuss. ut si in eo non reperies, quod habeat potestatem legitimandi naturales: ẽt si pater eorum possit matrimonium contrahere cum matre, uel si non est clausula, quod possit legitimare, non obstante d. § sit igitur licentia, quod non confidas de d. priuilegio, per ea quæ dicta sunt. Item, & tertio sis cautus, quando vis impetrare huiusmodi rescripta ab Imperatore, vel Papa, ut in eis dictam clausulam apponi facias.

a Legitimare. *Legitimatio, quot, & quibus fieri potest. Insti. de hæredi quæ ab inest deferun. §. 1. & in authen. quibus mod. na. u effi legi. Bal. in l. eam quam 9. col C. de fideic. & Anto Ros. in tra. legi.*

Cautela in fauorem hæredis, ut non possit conueniri infra certum tempus à creditoribus hæreditatis. ccxxiiii.

1 *Hæres, dum inuentarium fit alicui non tenetur.*

INSTITVTVS heres si vult habere dilationem aliquam, infra quam non possit conueniri à creditoribus hẽditariis, ubi legatariis post aditã hẽditatem, ẽt qñ hẽditas est soluẽdo, cautela est, ut cõficiat inuẽtarium, & incipiat ipsum infra 30. dies à die aditæ hẽditatis. & compleat in fi. trium mensium, si res hẽditariæ sunt pñtes, & si absunt, in fi anni iuxta l. fi. §. fin aũt dubius. C. de iure delib. & interim infra dictũ tps, quo inuentarium conscribitur, non poterit hẽs cõueniri à creditoribus hẽditariis, uel legatariis, nec ab eis inquietari, nec ad iudicium trahi, nec poterunt ẽt p hypothecariã res hẽditariæ vẽdicari. & sic habebit dilationẽ triũ mensium, vel unius anni, inuitis creditoribus & legatariis, vt est casus in l. fi. §. donec. C. de iure de. lib. & est gl in d. §. fin aũt dubius. in verbo, im
1 misceat. q̃ dicit p d. §. donec. quod interim dum sit inuentarium, hẽs nõ tenetur alicui, & idẽ no. Azo, in summa. C. de iure delib. in uersi. effectus autem huius inuentarii. Et aduerte, q̃a istud beneficium dilationis durat, donec conscribitur inuentarium, ut dixi, & ideo sis cautus, vt nõ cõpleas, nisi in fi. triũ mensiũ, uel anni. q̃a si cõpleres prius, posses cõueniri añ lapsum dictis tpis, ut pbatur in d. §. donec, & ita sentit AZO, in d. uersi. effectus.

Cautela pro emente ab hærede res hæreditarias, *a* quod instrumentum dicat, quod soluit illam pecuniã pro satisfaciendo creditoribus, & legatariis, ac ipsis præsentibus. ccxxv.

a Res hæredi. *Emptor hæreditatis, an & quomodo teneatur ad debita uenditoris. gloss. Bar. & Ioa. de Pra. in l si a&or. 2 col ff de procu. Item etiam ad ea, quæ soluit hæres uendens creditoribus, uel legatarijs. Alexan. contra, & Paul de Cast. in l. 2. C de leg.*

1 *Hæres si simpliciter uendiderit, non dicendo causa satisfaciendi creditoribus, uel legatarijs, an tunc emptor cõueniri poterit.*

QVANDO q̃s emit aliquã rẽ hẽditariã ab hẽde, q cõficit inuẽtariũ solẽniter, nõ põt cõueniri à creditorib. hẽditariis, uel legatariis, vt l. fi. §. & si pfatã. C. de iur. delib. & m qđ ibi no. qđ intellige, qñ hẽs uẽdidit dictã rẽ p satisfaciẽdo creditoribus, vel legatariis hẽditariis, ut in d. l. fi §. licentia. i ibi. p soluendis debitis, uel legatis, & qñ pecunia soluta p emptorẽ, fuit soluta p hẽdẽ creditoribus, uel legatariis, ut pbatur in d. §. si præfatã. in fi. ibi, quarũ pcia in legata, &c. & si ista duo
1 cõcurrũt res nõ hẽt dubium p d. uerba. † Sed dubium est, quid si hẽs uendidit simpliciter, non dicendo, causa satisfaciendi creditoribus,

bus, uel legatariis, an tūc emptor poterit cōueniri. Et vī, ꝙ sic, quia qñ quis uendit rem, in dubio vendere vř iure proprio & pro se, vt no. Bat. in d. §. & si p̄fatam, & Bal. clarius in l. mater in fin. C. de rei vend. vnde non vř. vēdidisse pro satisfaciendis creditoribus, vel legatariis. & ideo Pau. de Cast. in d. §. & si p̄fatā in fin. dicit, ꝙ emptor nō erit securus, & ꝓpea debet esse cautus, qñ uenditur sibi, vt dicatur in instr̄o, q venditio fit causa satisfaciendi creditoribus, vel legatariis quod tamen eo esse uerū. qñ pecunia non fuisset soluta creditoribus, vel legatariis, per d. §. & si præfatam. in fi. & per d. § licētia. Sed si pecunia fuisset soluta creditoribus, vel legatariis, teneo, ꝙ ipse emptor erit securus. & hoc tenet Bal. in Odofr. in d. §. & si præfatam. in vers. pe. & maxime hoc ꝓcedit, qñ immediate recepta pecunia, hæres soluit creditoribus, uel legatariis, quia ex isto actu sequenti declaratur uoluntas hæredis ꝙ vendiderat eau sa satisfaciendi, sicut fecit, per l. si seruus plurium. § fi. de leg. 1. Sed si hæres vendidisset ꝓ satisfaciendo creditoribus, vel legatariis, & in veritate nō satisfecisset, nunquid emptor esset securus? credo ꝙ non, p d. §. & si præfatam. in fi. Et ideo, vt tollantur istæ dubitationes, emptor sit cautus, ut faciat apponere in instr̄o venditionis ꝙ hæres vendidit ꝓ satisfaciendo creditoribus, & legatariis, & exburset pecuniam ipsi hæredi, p̄n̄tibus creditoribus, & & legatariis, & recipientibus dictā pecuniā ab hærede. & ita scribatur in instr̄o venditionis, siue solutionis pecuniç factç per emptorem, & tunc erit securus. facit, quod not. in auth. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccl & 10. q. 2. c. hoc ius porrectum, & l. vltima. ff. de iniusto testa.

Cautela, ꝙ inuentarium tutoris de rebus pupilli, prosit ipsi pupillo hæredi. ccxxvi.

1 *Inuentarium quotuplex esse dicatur.*
2 *Inuentarium, quod tutor facit pro administratione tutelæ consequenter, an ipsi pupillo prosit, ut inuentarii utriusque benefi. io uti possit.*

1 DVPLEX est inuentarium, † unū tutoris, de quo in l. tutor q repertorium ff de adm. tut. Aliud est hæredis, de quo in l. fi. C.
2 de iu. delib. † Sed est dubium, nunquid inuentariū, quod facit tutor pro cōnāda administratione tutelæ, ꝓsit pupillo hæredi, ut possit vti beneficio vtriusque inuētarii Dicas, ꝙ non, quia ista inuentaria requirunt diuersas solénitates, & in multis discrepanti inter se, ut patet ex his, quę hn̄r in d. l. tutor. q repertorium. in prin. & in d. l. fi. & ita tenet Bar. in l. in 1ōne §. quod vulgo in pen. col ibi, quæro, tutor. ff. ad l. falc. & Bald. in d. l. fi. §. cū igitur. in pen. col. ibi, ēt soluta est q. & idem tenet Pau. de Cast. in § & si p̄fatam. in fi. in ea. l & in cōs. suo 28. vers. super secundo. in quibusdam locis tn̄ est cōsuetudo, ꝙ inuētariū tutoris sufficiat pupillo hæredi, quæ consuetudo seruāda est, arg. l. 2. C. quemad. test. ap. dummodo probetur, alias iudicandum esset. f. n ius cōe. fm Bald. in d. §. cum igitur, uerū quia pupillo esset magna expensa, duo inuētaria, & bis bona sua describere, cautela est, quòd fiat tm̄ vnū inuentarium per tutorē, in quo seruentur solennitates utriusque inuentarii, & sufficiet pupillo. Et licet dicatur in l. fin. §. si autem dubius, quòd inuentariū debet inchoari post adi ā hæreditatem, tn̄ poterit de voluntate ēt inchoari, & fieri, licet nō de necessitate, & ita pluries practicaui feci.

Cautela contra statuta disponentia, ꝙ contra instrumentum non possit opponi aliqua exceptio, etiam simulationis, quòd agatur coram iudice ecclesiastico. ccxxvii.

1 *Lex quantumcunque dura seruanda est.*
2 *Statuti propter iniquitatem, ad ecclesiæ subsidium recurri potest.*
3 *Statuta nutrientia peccatum, ecclesiæ subijciuntur.*

STATVTA quandoque disponunt, vt contra instr̄m nō possit opponi aliqua exceptio. quo casu intelligitur, quòd non possit opponi ēt exceptio simulationis, ut notat Bart. in l. 2. §. 2 ff quod vi, aut clam. & Bald. in l. 1. C. plus val. quod ag & aliqñ expresse dicit̄, quòd exceptio simulationis nō posset opponi, quo casu nō est dubiū. quòd nō poterit opponi, ut not. Bald. in l. fin. § in computatione. in fin. C. de iure delib. † quia lex
1 quantumcunque dura, seruanda est. l. prospexit. ff qui & à quibus, & quia pacta sunt, non habere exceptionem, vel allegare eam non posse: ut est gl. singularis in l. qui habebat. ff. de manu. test. & no. Bal. in l. siue gn̄alis. C. de sen. pas Sed quod remedium est, ut prædi-

pdictis statutis non obstantibus.possit de iure contrauenire, & opponi excepto simulationis? dic. q. p p iniquitatē statuti,pōt recurrii in subsidium ad ecclesiam.secus autem. si statutum non remoueret exceptionē,sed assignaret certum terminum.non dr iniquitas, sed iustitia positiua,ut l.1.§.pueritiā.in uerbo,ratus.cum gl.ff. de postu. ut singulatiter no.Bal.in d.§ in computatione.in fi. & intelligo q pōt recurri ad ecclam in subsidium, p p statuti iniquitatē statuti. nō p p iustitiā denegatam à statuto,& sic poterit pcedi coram iudice ecclesiastica de simulatione, iuxta cap.licet ex suscepto & c.ex tenore.cū ibi no.extra de foro compe.& poterit ēt pcedi, si aduersarius p p hoc erit in peccato p denūciationē Euāg.iux.no.in c.nouit extra de iudi.& idē dicas i sīlibus, † ubi statuta essēt iniqua,& nutrirent peccatū:qa tūc dictis duobus modis posset ad ecclesiam in subsidiū recurri,qđ singulariter & pppetuo tene menti.

Cautela pro illo,qui facit actum iudicialē. praesente suo aduersario, & q in iudicialibus tacens habetur pro consentiente, & repetitur supra per eundem. ccxviii.

1 *Verba aduersarij qui non acceptat,ex illis se iuuare non potest.*

2 *Sententijs uel inter l. cu orijs, ubi appellationi locus non est, nullus uidetur consentire, nisi per decem dies taceat, uel per alium actum consensum exprimat.*

3 *Actis iudicialibus,in quibus appellari p: test,simpliciter contradicere non sufficit,nisi appelletur.*

4 *Interlocutoriis, grauaminis causa insertae esse debent.*

SI fit aliquis actus, uel aliquid dicatur, aut offeratur in iudicio ab una parte, altera praesente audiēte,& tacēte,& nō acceptāte, nō piudicat dicēti,nel faciēti,aut offerēti,ut est tex cū gl.2.no.in l.3.C. de repudi. hrdita. & ibi Doc. & maxime Bal. q dicit p illū tex. 1 cū gl.† q q nō accepat uerba aduersarii, nō pōt se ex illis uerbis iuuare,idē si dissimulat. Et ideo cautela est, q aduersatius faciat scribere tali psente,& acceptāte & in pte & partibus p se faciēribus,cōtra se nō cōsentiēte, sed si iudex facit actū aliquē pte psente,cui displicet,dēt contradicere,& ideo sit cautus, ut in actis apponi faciat parte praesente, & contradicente alias si nihil diceret, uidetetur consentire, ut probatur in l.1.C. de rela.& ibi hoc no.Bar.& Doct.idē no.Bar.in auth.si quis in aliquo documēto. in fi.C. de eden. & l.fi.ff.qn appell.sit.& Abb Sic.in cap.insi 2 masti.extra de appell.† In sententiis ucio uel interlocutoriis. ubi appellationi locus non est non uř consentire,nisi taceat p decē dies,uel p alium actum exprimat cōsensum ut l.ab eo. C. qūo & qn iudex. & l.ad solut. C.de re iud. & in auth. hodie. C. de appella. ſm Barr.in d.l.1.C.de rel. & non sufficit, q pars,contra quam lata est snīa contradicat: 3 † qa in actis iudicialibus, in qubus pōt appellari,nō sufficit simpliciter contradicere, sed debet appellari,ut singulariter dicit Inn. in c.quod ad consultationem. in fi.extra de re iud. quem sequitur Ioan. & Imo.in l. ille à quo. § si de testam.ff.ad Treb. & Ange. de Aret.in §.praeterea quasdam. Insti. de actio. in ma actionis ad exhibendum.Sed in contrariū uidetur tex. in auth.si quis litigātium.in prin.C.de episc. aud. in uerbo, contradicat. ubi uideť pbari,q sufficiat cōtradictio infra decem dies ſm Bal.& Paul.de Castr.ibi, sed dicas,q tunc contradictio sufficit,& hř loco appellationis, qn ex aliis cohaerentiis apparet contradictum animo appellandi, puta, quia periti sunt apostoli, uel quia contradicens submisit se iurisdictioni superioris, ſm Bal.ibi q ita intelligit illum textum, & posset hoc procedere in sententia diffinitiua, à qua pōt appellari solo uerbo, sine expressione alicuius causae,ut l.1.in fi.cū seq.ff. de ap 4 pella. † Sed in interlocutoria non procederet,nisi causae grauaminis essent in contradictione inscitae.l.appellanti. de appell. cum similibus, ideo ex praedictis poteris esse cautus,qualiter debeas facere, quando in iudicio aliquid fit à parte,uel iudice: quod not. quia quotidianum.

Cautela,pro illo,qui adiuit haereditatem, quomodo poterit illam repudiare,uel illi renunciare. ccxxix.

Renunciare. *Renunciationis successionis forma est, uidelicet renuncio, & do fratribus partem meam haereditatis paternae, non sic, renuncio partem meam Paul. de Cast. in l ficus. C. de rep. haer. Vide formam instrumenti dictarum renunciationū, in Spe. de pactis. §.2. in 1 col ubi plenius.*

1 *Haereditatem qui andiuit, ipsam repudiando, amittere non potest.*

Haere-

2 *Hæreditatem paternam, uel maternam si filia adiuerit, & postea cum maritatur, ad instantiam fratris dicat, repudio hæreditatem paternam, uel maternam, repudiatio nihil ualet.*

3 *Propositum in proposito sicut operatur, ita oppositū in opposito.*

4 *Naturalius nihil est, quam eo uinculo unumquodque dissolui, quo ligatum est.*

5 *Verbum unum quod improprie capiatur ad hoc, ut aliquid operetur, nullum inconueniens est.*

1 QVI adiuit † hæreditatem, non pōt ipsam repudiādo amittere, ut l. sicut. C. de rep. hær. quæ est bona lex pro puellis, quæ maritantur à fratribus, qui faciunt eas repudiare hæreditatē paternā, uel maternā, in locis. in qbus succedūt filiæ sicut masculi, sicut de iure cōi, ut l. maximum uitium. C. de lib. præt.

2 † Nam si filia hæreditatē paternā, uel maternam adiuerat, & postea cum maritatur, ad instantiam fratris dicit, repudio hæreditatem paternam, uel maternam, nihil ualet repudiatio, & ea non obstāte, pōt pattem suam auocare, & ideo dēt esse cautus frater, ut soror non dicat, repudio, sed dicat renuncio, & dono tibi partem meā, quam habeo, uel habere spero in hæreditate paterna, uel materna: qd̄ ꝑpetuo tene menti, quia notarii nō intelligētes, sed facili possent errare in concipiendo uerbo, secundum Paul. de Castr. in d. l. sicut. Sed aduerte, ꝙ ista cautela esset necessaria, si d. l. sicut. intelligeretur, indistincte, uidelicet, ꝙ ille, q̄ adiuit hæreditatem, uel in ea se immiscuit, nō posset ipsam repudiare, nec quo ad suum commodum, uel fauorem, nec quo ad ipsius præiudicium, ꝓut intellexit Iac. de Are. & Cy. ibi, qui reprehendunt gl. pen. ibi, & pro hoc facit textus in d. l. sicut. ibi, nec ꝙ confessos in iure pro iudicatis haberi: q̄a illa uerba p̄supponunt in damnū confitētis. Sed si teneremus, ꝙ illa l. sicut. intelligatur solū, ꝙ dicta repudiatio nō ualeret in fauorē repudiantis, q̄a conueniebatur ille, q̄ adiuit, à creditoribus hæreditariis, sed in eius p̄iudiciū sic, puta, q̄a conueniebatur ab illo, qui dicebat se esse hæredē, ꝓut intellexit gl. & Ange. tunc nō esset necessaria ista cautela, & ꝓ ista parte, ꝙ repudiatio hæreditatis iam aditæ ualeat in p̄iudicium repudiātis, uidetur tenere. gl. pen. & ult. in d. l. sicut. & facit ratio, quam allegat: q̄a dicta repudiatio hēt uim cuiusdā renunciationis. l. postquam lite. C. de pactis. Item quia ista procedunt à pari, non posse adire postquam repudiauit, & non posse repudiare, postquam adiuit, ut d. l. sicut. sed si primo repudiasset, deinde inde interrogatus ab uno, si est hæres, respondet, ꝙ sic, habetur ꝓ hærede, quantum ad ipsum interrogantem, ut est text. cum glo. fin. in l. fi. ff. de interrog actio. & dixi supra in cautela, ergo econtra uidetur dicendū, q̄n prius adiuit, & postea ad instantiam unius repudiauit, ut repudiatio si bi noceat, quantum ad illum, & non quantū

3 ad alios: † quia sicut operatur propositum in ꝓposito, ita operatur oppositum in opposito, ut l. fi in fi. ff. de leg. 3. & l. sed & si contra tabulas. ff. de uulg. & pup. & no. Bart. in l. inter stipulantem. §. sacram. de verb. obli. Item quia licet repudiatio a non teneret, tū non licet sibi, uel hęredi suo uenire contra factum suum, l. per fundum. ff. de seru. rust. præd. & l. post mortē. ff. de adoptio. Itē q̄a repudiādo uidet̄ hæreditatē habere pro derelicta. l. 1. & 2. ff. ꝓ derelicto. & maxime si nunquam habuit possessionē bonorum hæreditatis; quia tunc cessat l. si quis. ui. §. differentia. ff. de acq.

4 poss. † Item quia nihil tam naturale, quàm eo uinculo unumquodque dissolui, quo ligatum est, ut l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. & sola & nuda voluntate aditur, & quæritur hæreditas. l. pro hærede, in prin. ff. de acqui. hæred. igitur debet sola uolūtate posse amitti, per d. l. nihil tam naturale, & per no. in l. 1. C de pactis. Item hoc maxime procederet, q̄n fuisset adita hæreditas ꝓ cohæredē: q̄a facta repudiatione, fuit habita pro derelicta, & acquisita cohær. l. 1. §. iis ita. C de ead. toll. Itē, quia repudiādo, uidetur fateri se nunquā adiuisse, uel si aliquid fecit, ꝓpter quod præsumatur adiuisse, sed nunquam habuisse in rei ueritate animum adeundi, & sic, ꝙ uere non adiuerit, & ita contra cōfessionem suā ipse, uel hæres suus contrauenire nō potest. l. de ætate. §. 1. de interrog. act. & ita reperio consultum per Bal. in consil. suo 138. quod incipit, Ioannes Symeonem & Petrum filios suos. in fine. 5. col. uersicu. circa tertium repetam illud. Et istam opinionem puto ueriorem, quia licet quis non possit hæreditatem aditam proprie loquendo, repudiare, ut d. l. sicut. C. de repud. hære. in sui præiudicium potest, maxime in casu nostræ quæstionis, in quo uerbum, repudiatio, nisi operaretur, nihil ualeret, & ideo, ut potius ualeat, dicta

dicta repudiatio,quā peat , expono uerbum repudiatio,pro renunciatione. †Nec est incō ueniens,ꝙ unum uerbum capiatur improprie ad hoc,ut aliquid operetur,ut c.cum di lectus.extra de consuet.& arg.glo.no.in l.& puto.§.1.ff fam.er.cum ibi nor. & præsertim cum d.uerba repudiationis,sint prolata a muliere,uel a minore,qui cōiter ignorant uim & prātem uocabulorum,& ꝓ hoc allego gl. sing.in l.quoties.C fam.er.& dicit,ꝙ oēs te statores nesciunt dicere,hǣdem institutio. & ex prędictis concluditur , ꝙ cautela domini Paul.non est necessaria , tamen est utilis , ut euitentur opiniones.

a Repudiat *Repudians quibus casibus teneatur. Bal. in rub.C.si quis ali test phi.*

Cautela,quando quis non potest probare per testes,uel instrumenta,illud,quod sibi debetur,qualr̃ testes sunt ponēdi sub cortina, ad intelligendum confessionem. ccxxx.

1 *Testis dictum de auditu an ualeat, quādo paries, uel cortina est in medio inter testes,& contrahentes.*

2 *Testis testimonium de sensu proprio , auditus uerborum alterius ualet,quando ipse testis loquentis uocem notam habeat,licet personam loquentē non uideat.*

3 *Solemnitas maior requiritur in testamento,quam in codicillis,uel in donatione causa mortis.*

QVANDO quis nō pōt probare per testes,uel instrumenta,uel alr̃,illud , quod sibi debetur ab uno,nec in pñtia testiū debitor uult cōfiteri,& creditor uult extorquere confessionē,ita ut possit eam legitime probare. solet adhiberi ista cautela,ut creditor faciat, uenire aliquos testes in quadam camera iuxta,in qua possit audire ea,q̄ in alia dicentur, uel faciat eos stare super lecto,in eadem camera,cortina a existente in medio, ut uideri non possint,uel sub lectica,deinde ducat debitorem in dicta sua camera , & interroget subtili modo,seu ingenio,quomodo est debitor suus in tanta quantitate.& ꝙ ꝓmittat si bi nescienti,q interrogatus in pñtia testiū non confiteretur,credens ab alio non audiri,faciliter induceretur ad confitendum,& ꝓ mittendum debitum, & postea testes poterunt examinari,qualiter ipsi audiuerūt talē cōfitentē debitū,& ꝓmittentē soluere,licet nō uiderint eundē,tñ habeāt eius loquelam notam,& uiderint ipsū ingredi domū , & tale testimoniū ualebit,& ad hoc cōiter allegatur gl.l.2 §.idē Labeo ait, cū quæritur. In uer.audierint q̄ incipit ,sic ergo dixerunt.ff. de aqua plu.arc.q̄ uf uelle,†ꝙ ualeat , dictū testis de auditu,qñ paries , uel cortina est in medio inter testes,& contrahentes, ut nota. Bar.& Doct.in d.§.idē Labeo. & Cy.& Doc. in l.si nō speciali C.de testam. & uī esse text. cum gl.in uerbo,auditu,& ibi Doc. in c.præterea.extra de testibus.& fundamentū est in hoc,†quia rr̃ ualet testimoniū de sensu proprio auditus uerborū alterius , qñ testis hēt notam uocem loquentis,licet personā loquētem non uideat,ut l.testium.cū auth.tog.ibi posita.C.de testibus.& 14.q.2.c.1.& 3.q.9.c. testes.& ibi tenet Matthæus de Mathesil. in 125.notabili.qđ incipit,not.ꝙ rr̃ ualet testimonium.Sed in cōtrariū facit,qđ no. Fran. Accur.& Cy.in d l.si nō speciali. ubi dīt indistinctē,nō ualere tale testimonium,quia in teste requiritur uisus.C.de testib l.testiū.ibi, p̄sto fuerunt.unde ſm Bar.in d.l. si non speciali.testes qui non pñt uidere p.p obscuritatem noctis,non probant. facit quod not. in l.si cum exceptione.§.in hac.ff. ꝙ metus causa.& quod dicam in sequenti cautela. Item in cōtrarium facit ratio,qa posset esse,ꝙ debitor propter infinitatem,uel aliam causam mutasset uocem suam communem, & propterea testes qui non uiderunt cum loquentem,non possent clare deponere de ipso, ergo non uidentur concludere.l.non hoc.C.unde cognati.l.neque natales C. de probation. cum simili.Item quia posset esse suppositus suus,qui eius dr̃ debitor , & uocē simularet. Nam dicit Cy.in d.l.si non speciali,se uidisse hominem . qui tam bene transformabat se , & uoces alterius,& loquelam assumebat qui ab uxore illius uiri,quem repræsentare conabatur loquendo,putabatur uerus maritus esse.Item in contrarium uidetur text.in d.l.si non speciali.ibi,in conspectu testatoris & in l.si unus.ibi,uel coram testatore omnes eodem loco.C.de testamentis.ubi probatur, quod testes debent uidere testatorem. Item uidetur esse tex.cum gl.in d.c. prǣterea extra de testibus.ubi uidetur probati,non sufficere testes deponere de auditu , cortina in medio existente,nisi alia adsint adminicula . Item quia gl in d.l.2.§.idem Labeo , non uidetur probare id,ad quod allegatur , qa gl.ibi non uidetur

uel determinare, sed loquitur interrogatiue, dũ dicit, quid. n. si paries uel cortina est media inter testes, & contrahẽtes, & testatorem & sic solũ quærere uel, & nõ decidere. Et ita aliqui rñdent ad illam gl. Ego autem in hac materia quotidiana & utili, ita puto esse distinguendum: Aut loquitur in testõ, aut in matrimonio, aut in contractibus, uel quasi, aut in maleficiis, uel quasi. Primo casu, si loquimur in testõ, & tunc teneas, ꝙ non sufficiat d. cautela, q̃a oportet, ꝙ testes uidcãt testatorem, per d. l. si non speciali. & l. si unus C. de testam. licet glo. dixerit contrarium in d. l. 2. §. idem Labeo. q̃ cõiter in hoc reprobatur ibi per Docto. & in d. l. si non speciali, per Cy & Docto. Aliqui tñ conantur saluare illã gl. dicendo, ꝙ illa glo. non decidit, sed loquitur interrogatiue dubitando, ut supra dixi. Secus forte esset in codicillis, uel donatione causa

3 mortis, †quia maior solennitas requiritur in testõ, quam in codicillis, uel donatione causa mortis. l. hac consultissima C. de testamẽ. cõiuncta. l. si C. de codicillis. & l. fi. C. de donat. causa mort s. & hoc uult Matth. de Matthesi. in dicto suo no. 125. quod incipit: Not. quod realiter ualet testimonium. In matrimonio non credo, ut faciant plenam fidem, sed cum aliis adminiculis sic, ut in c. præterea. cũ glo. extra de testib. quam ita intelligo. In contractibus uero, uel quasi, teneo, ꝙ probent sufficiẽter, ut no. gl. 3. q. 8. testes. & ita potest intelligi in d. §. idem Labeo & per no. in §. si uero absunt. in auth. de hæred. & Falc. col. 1. & per cyn. & Iac. But. in l. testium C. de testi. & per Spe. in ti. de testib. §. i. uer. item quod causa. & per Ioan. de Imo. in d §. idem Labeo. & ibi per Doct. in maleficiis dic, ut dicam in sequenti cautela. & intelligo prædicta, quãdo testes habent notas contrahentium uoces. ut no. per Doct. in iuribus præallegatis. Itẽ intelligo omnia prædicta esse subiicienda arbitrio iudicis, qui habebat confidei are, si teste habebãt uere notas uoces, & si decipi potuerunt per prædicta.

1 In medio cortina existente. *Testes testamenti*
a *debent uidere testatorem. l. si non speciali. & ibi omnino Docto. & Alex. C. de testi. ideo si cortina est in medio, non probantur nisi uiderint. Bar. in l. 2 §. idẽ Labeo. in 1 col uer. ulterius uenio ff. de aqua plu. arcen. ubi dicit, secus in contractibus. ubi etiam per Alex. & Io. Andr. in c. ex literis. de consue poj. gl. in uer. audierint quæ dicit testes probare, licet cortina sit in medio. Item probant actum, qui percipiat alio sensu quam uisus. secundum Ang. in au hen de hæred. & Falc. §. hinc nobis. in ult. col in prin. uer. 2. no. Item uerum, quando testes habent notam uocem contrahentium. Ray. in d §. idem Labeo.*

Cautela quomodo debeant deponere testes, qñ dicunt aliquem commisisse delictum de nocte. ccxxxi.

1 *Testes dictum ualet, si deponat de maleficio de nocte commisso, ad lumen lunæ.*

SI aliquis fuit accusatus, ꝙ de nocte commisit aliquod maleficium, & testes deponũt se uidisse, Cautela est, ut inspiciatur, si illa nocte luna lucebat, q̃a si non erat lumen lunæ, potest & debuit capitulari & ꝓbari, ꝙ illa nocte maxime illa hora. qua dr̃ maleficium commissum. luna non lucebat, & ꝑ ꝓ hoc testes non potuerũt bene uidere. quia nox erat obscura, & si testes aliquid maleficio dixerint. reprobabuntur, ut probatur per gl notabilem in l. si cum exceptione, §. in hac. super uer. ignorantiam, in fi ibi. dum dicit. cum ta-

1 lia fiant de nocte, †uel in multitudine hominum. ff. quod metus cau. ꝭm Bal. & Ang. ibi. & ita ẽt tenet Bald. in l. Arethusa. ff. de statu hom. & in c. 1. §. porro. in ti. q̃ fuit prima causa bene. amit. in usib. feu. ubi dicit Old. quendam accusatum de maleficio commisso de nocte, defendisse ꝑ d. gl. & ideo si lumẽ lunæ fuisset, ualerent, dicta testium, qui deponerẽt de maleficio, ꝭm Bart. in suo tracta. de teste, per l. non minorem. C. de transac.

Cautela quando dubitatur, an aliquis debeat interesse electioni. cautela est, quod admittatur cum protestatione. ccxxxii.

1 *Electioni alias legitime non nocet, si non habentes uocem, cum aliis admissi fuerint.*

CVM dubitatur an aliq debeant interesse electioni, & tempus instat, ita ꝙ commode non possit recipi ꝓbatio, an de iure hoc eis competat. Cautela est, ut admitti debeant cũ ꝓtestatione, ut eorũ uoces ualeãt, si & in quantum appareat postmodum eos debuisse interesse, ut c. Cuniana. de elec. & in c. in Genesi eod. titu.

1 †Non. n. nocet electioni aliis legitimæ, si non habentes uocem fuerint admissi

cum

cū aliis. ita dicit Abb. Sicu. in d. c. Cumana, in prin. uer. 6. no. cautelā & ptacticā. qđ tu no. p electione summi Pōtificis, uľ Rectoris scholariū, ut si dubitatur, an aliqs Cardinales possent dare uocē, uľ aliqs scholaris, ne deferať electio, posset admitti cū d. ptestatione.

Cautela pro notario, qui nescit ordinare instrumentū in forma solenni, qđ alter ex contrahentib. poterit illud dictare. ccxxxiii.

1 *Tabelliones ex se instrumentum inter partes dictare debent, cum ad hoc teneantur.*

MVLTI tabelliones reperiuntur, qui nesciunt dictare unum instr̄m in forma solēni, uel si sciunt, uellent euitare laborem in dictando, ideo utuntur ista cautela, qa faciunt formam instr̄i, per aliquem contrahentium ordinari, & ipsi postea scribunt, & in publicā formam redigunt. Quæritur, nūquid possit. dic, ꝙ sic. ut 12. q. 2. cum redemptor. ibi, scribenda dictauimus. Ipse tñ notarius p se postea diligenter cōsiderabit singula uerba, & qđ ei uidebiť, emēdabit. † Melius tñ esset, si ipse p se facere, cū ad hoc teneretur, ut elegāter. no. Spe. in ti. de instr. edi. §. restat. uersi, qd de hoc. ꝙ faciunt quotidie tabelliones. quē sequitur Abb. Sic. in c. cū P. tabell. in fi. extra de fide instr. qđ no. qa quotidianū est, & seruatur in ptactica. & p ista semel defendi quēdā doct. medicū accusatum Venetiis, apud officiū aduocatorū cōis, ex eo ꝙ dederat copiam literarum commendatitiarū ad dominum notario uniuersitatis: q de uerbo ad uerbum illam transcripsit, & dño misit.

Cautela, ꝙ quis nō admittatur ad officiū, nisi sit ciuis, facias ꝙ unus moueat litem illi, ꝙ non sit ciuis. ccxxxiiii.

1 *Pœna remotionis ab officio, quan uncunq; imponatur, officio durante, de crimine cognosci potest.*

SI quis uult, ut aliquis non possit admitti ad officium, stante statuto, ꝙ quis non admittatur ad officium, nisi sit ciuis, facias, ꝙ unus moueat litem illi, quem tu uis non habere officium ꝙ non sit ciuis. quia pēdente illa lite, etiam si eligatur, non debebit admitti ad illud officiū, ut l. si ut proponis. C. qñ puoc. nō est necesſ. & ibi hoc tenet Bal p illū textum & si tu uis, ut habebat cis. ctū ppo nas tpe electionis faciēdæ, quia tūc nō poterit expediri illa cā, & interim alius eligiť, & sic remanebit exclusus. Sed si opponeretur añ, nō haberet effectū, qa illa causa deberet expediri infra illud tps, in quo faciēda esset electio, ad hoc ut possit eligi, si uere esset ciuis, p tex. no. in l. 1. ff. de glā. legen. & p ea q ibi no. Bar. quod no. & facit l. iubemus. C ad l. Iul. repet. & qđ no. Bal in extrauag. de pa. Cōstan. in ult. char. in prin. uersi. & no. † Vbi dicit, ꝙ quārumcūq; imponiť pœna remotionis, durāte officio pōt cognosci de crimine, nā si expectaremus finem officii, frustra fieret amotio, ut d. l. iubemus. Sed nō uť curandum de ista cautela, qa donec durat hæc contentio, non currit tps officii, p ea, q no. Bal. & Doct. in l. contra maiores. C. de inof. testa. & Bar. in l. 2. §. nō solum. ff. ad Tertul. Sed potes dicere, ꝙ cautela pcedit, qñ de necessitate d̄ pstēti dēt fieri electio successionis.

Cautela, quando molendinum est destructum impetu aquæ, quomodo constabit, ꝙ nō pdidit eius possessionem. ccxxxv.

1 *Molendinum fixum in terra, & sub aqua si fluminis impetu destructum fuerit, nisi reædificatur, eius possessio amittitur.*

QVIA hoc mane legimus l. si quis ex argentarii. §. si initium tabularum. ff. de eden. ubi gl. fecit mētionem de molendino: a Propterea ponamus unam cautelā in materia molendinorum. † Nam si aliquis habuit molendinum fixum in terra sub aqua, quod impetu fluminis, uel aliter destructū est, si non reædificatur, perditur possessio, ut habetur in l. fi. ff. de usucapio. Et ideo cautela est, ut nunq̄ perdatur possessio, ꝙ fiat protestatio, de qua conficiatur publicum instrumentū, ꝙ non obstante destructione, intendit tenere & possidere locum & alueum fluminis, & debet unum signum facere, puta apponere palos ligneos in aliquibus locis, uel partibus claustulæ molendini. Nam ex illis lignis, uel antiquis molendini, uel ex nouis, apparebit ipsum retinere possessionē fluminis uel, aluei pro molēdino, maxime stante d. protestatione, & tūc inuito ipso, nō poterit alius occupare dictū flumē, uel ibi ędificare, ut eleganter dicit Ang. quē sequiť Ioā. de Imo. in d. l. fi. ff. de usucapio. de qua quęs. uide latius p Bart. & Doc. in d. l. fi. & p Bar. in l. quominus. in 16. q. ff. de fiumi. ubi plene tractat

materiam molendinorum.& ego dixi plene de q.in tract.meo de ser.in tit. de aquæduc. in 9.q.princ.circa princ.

a Molendino *Molendinum nouum,an possit adificari in flumine,in præiudicium destructi. Bar.in l fi. ff.de usuc.et ibi Ang et Doc.in l.quominus ante p. col. Molendinorum supra aquam positorum materiã ponit Bar.in d l.quominus in fi & gl & Bart. in l. si epistolam.§ si aqua.ff de acq rer.dom.*

Cautela contra iudicem,qui non uult causam expedire, de protestatione, quæ fieri debet contra ipsum,ad hoc, ut faciat litem suam. ccxxxvi.

1 *Iudex si in iudicando negligens fuerit, uel iudicare differat al teri parti læsæ tenetur.*

2 *Iudex in dubio in negligentia esse non præsumitur. nisi pars protestata fuerit.*

SI iudex est timorosus in procedendo, aut simulat procedere ad ulteriora, & tamẽ non facit. dic,quòd cautela est, ut pars uadat ad superiorem illius iudicis,& facit ipm compellere.ut procedat,ut habetur in c.1.extra de suppl.neg.præl facit quod no. Bar.in tract.repræsaliarum.& quod no.Bal. in c.1. in prin.in tit.de mil.uas. qui contumax est, in usib. feud.& ista practica seruatur quotidie.Secũda est, ut pars ipsa humiliter instet corã iudice, ut debeat procedere ad ulteriora,quod si nõ facit grauata poterit appellare.& hæc duo remedia ponit Io. And. in c.dilecto,de præb.in nouella.& uide ad hoc Bal, 1 in l.fi.C.de sent.& l.2.C. ut lite pend.†Si iudex est negligens in iudicãdo,uel differt iudicare scienter,tenet alteri parti læsæ, ut Inst. de obl. quę ex quasi delicto. in princ. & l.ex malef.§.si iudex.ff.de act.& obl.& l fin.ff.de uariis,& extraor.cog.& ibi hoc no.Bar.Bal. & Ang.& alii in l.mancipia.C.de ser.fug.& Bar.in l.non quidquid.ff.de iud.& Bar. Bal. & Doct.in l.1.C.quõ,& qñ iudex.& Bald. & alii in l.ex argẽtariis.§.cum aũr.ff.de edẽ.& Bald.in l.obseruare.§.pficisci.in 18.q. ff.de off pc.& leg. & in c.1.§.iudices .in 3. col.in tit.de pac.iur.firm.Bar.Ang.Imo.in l.4.§.in eo.ff.de dam.inf. & p Ang.in auth.scenicas non solũ si fideiussores.col.5.& p Doct.in l. si qñ. C. de test. & in l. si quis in conscribendo.C de pac.cũ sim Et licet sit dubiũ,an hoc casu faciat litẽ suã,an uero puniatur, ut hẽ in dictis locis.& maxime p Ang.in d.l.mancipia.tamẽ dico,ꝙ punit ista negligẽtia etiã qñ iudex est negligens in puniendo, & in faciendo dare pœnã parti,quæ ei dari debet p alterã ex dispõne iuris cõis, ut singulariter uult.Ang.in d.auth. scenicas nõ solũ.& c. in princ.per illum tex.qui dicit,ꝙ facit litẽ suã. Et idem tu dicas, qñ imponit minorem pœnam, q̃ dfet, ut l.nulli.in fi.C.ne san.baptis. ite.& in his duobus casibus, qñ est negligẽs in puniendo, uel minus punit, q̃ debeat minuendo pœnã sine causa legitima,iuxta no. in l.quid ergo.§.pœna grauior.ff.de his,qui no.inf & in l.si seuerior.C.eo.tit.eadem pœna tenet iudex,qua delinquẽs uenit puniendus,ut est casus singularis in d.l. nulli. Item ẽt infamatur.ut est casus unicus in l.seruos. in fi.C.ad l.Iul.de ui pub.& priua. fm Host. & Io.And. & Ant. de But. in c.de causis. de off.del.& ita ẽt tenet Lud.de Rom.in singulari suo 78.quod icipit,tu hæres.& adde qđ no.Bal.in auth.statuimus. C.de epis. & cler.
2 †Sed aduertas,ꝙ in dubio iudex non præsumitur fuisse in negligentia, nisi pars fuerit protestata,ut not.Imo.in l.damni.§. Sabini. in fi.ff.de dam.inf.Ideo sis cautus, ut qñ iudex protrahit cãm in lõgum, ei ꝓtesteris de pœnis iuris.si nõ procedit in causa,uel si cõdẽnat,uel puniat in minori summa, uel pœna,quã debeat, ita alias obseruaui. & adde quæ dixi in præcedenti cautela.

Cautela, quomodo solutio per partes ualeat. ccxxxvii.

1 *Creditor particularem debiti solutionem recipere non cogitur.*

1 CREDITOR †non cogitur recipere particularem solutionẽ debiti.l.tutor.§.Lucius.ff.de usu.& l.quidam existimauerũt. ff. si cer.pet.& ibi hoc plene no.Et est rõ.q particularis solutio solet parere multa incõmoda creditori,ut l.plane. ff fam.erc.& not.gl. 16.q.1.reuertimini.in prin.in uerbo, expletus.& hẽ in l.cum hi.§.in causa.ff.de trãsac. & ecõtra solet parere multa incõmoda ipsi debitori soluenti. ad quod uide, qđ no. Bar. in l.2.in princ. de debito ciui. C.lib. 11. Sed cautela est, ꝙ creditor cogat recipere particularem solutionem. Nã si sunt dati fideiussores per debitorem, creditor tunc nomine unus fideiussoris cogetur recipere particularem

tem solutionem, & ideo debitor soluat nomine vnius, qa poterit, vt est tex. singularis in l. in his si duos. ff. de fideiuss. & ita no. dicit Ang. in l. q pignori. ff. de pig. & in l. si ff. quib. mod. pig uel hyp. sol. Et sic es sis cautus, qñ creditori tuo pignorasti plures res, qa licet nō teneatur vnam relaxare, nec pignus pro ea re liberare nisi soluto toto debito. vt l. qui pignori. & l. quãdiu. C. de distr. pig. tñ si erũt dati fideiussores, soluẽdo ꝓ uno, liberabitur vna res pignorata pro illa summa soluta. Et prędicta intellige uera, qñ fideiussores essent obligati simplr, quia tunc hñt beneficium diuisionis. iuxta notata in authen pñte. C. de fideiuss. & in corpore unde sumitur. vel qñ se pro certa parte obligarũt, secus si se obligassent insolidũ, renunciãdo beneficia epistolæ diui Adriani, & auth. pñti. de fideiussori & beneficio de duobus reis debendi, sicut cõiter fit ꝓ fideiussores, qa isto casu, quilibet fideiussor ũ teneretur insolidum, & hoc casu sicut creditor nō cogeretur recipere particularem solutionem ab uno fideiussore, ita nec etiam à debitore pro eo. Vnde sis cautus, qñ vis posse soluere particulariter, des plures fideiussores, qui se obligent simpliciter, vel quilibet eorum pro certa parte.

Cautela pro matre, vel patre transeuntibus ad secunda vota, vt euitent pœnas iuris. ccxxxviii.

1 *Si mater infra annum luctus, & etiam pater ad secunda vota transeant, quas pœnas à iure ciuili iniũctas patiantur.*

1 SI mater transit † ad secunda uota intra annũ à morte primi uiri, patitur multas pœnas de iure ciuili, de qbus hř in l. 1. C. de sec. nup. & si transit post annũ, patitur pœnã. de qua in l. fęminæ. C. de sec. nup. quæ est, ut si moriatur vnus filius ex primo matrimonio, mater succederet pariter cum filiis, & fratribus defuncti utrinque coniunctis, in plena proprietate ꝓ virili portione, ut in auth. de hæredit. quę ab intest. de fer. §. 1. & in auth. in successione. C. de suis & legi. & in auth. de functo. C. ad Tertul. & hoc ꝓcedit, si nō trãsiuisset ad secunda uota, sed si transiuit antequã succederet filio, uel etiam postea, efficitur de proprietaria, in effectu usufructuaria, & ea mortua, omne id, in quo successit, acquiritur filiis primi matrimonii, nec de eo potest testari, vel aliter disponere, vt est casus in l. fœminæ. C. de sec. nupt. & in auth. de non eligẽdo secundo nub. §. 1. col. 1. cum sim. Et idẽ iuris est in pře transeunte ad secunda vota, vt teneał reseruare filiis primi matrimonii, id. in quo successit filio, ut nota. gl. in rubr. prædicta, de non eligendo secundo nub. & no. Azo in summa. C. de sec. nup. & Bart. in d. l. fœminæ, & est cõis opin. & ita sæpe consului. Sed ne př, aut mater teneãtur reseruare prædicta bona filiis primi matrimonii. & ꝙ remaneãt ueri proprietarii, cautela est, ut trãseant ad secunda uota, filiis primi matrimonii uolẽtibus, & cõsentiẽtibus, ut est gl. singula. in auth. de nō eligendo secũdo nub. §. 1. in uerbo, copulantur. quæ dicit inuito filio, & nō plus, & illam glossellã aliqui non hñt, sed debet esse. quę vult à cõtrario sensu, ꝙ filio non inuito, sed volente. secus esset de quo hř, per Lud. de Rom. in singulari. 250. & in cons. 218. & hř per Bar. in l. 1. C. de his quæ pœn. no. & per Ang. in auth. de non eligendo secundo nuben. §. 1. Item est alia cautela, ꝙ qñ alter coniugum vult trãsire ad secunda uota, ut prius petat licentiam ab altero, qua cõcessa, si trãsit ad secunda vota post annum à morte coniugis, non cadit in aliquam pœnam, secus si intra annũ, ut singulariter not. Bal. in l. 1. C. de sec. nup. de quo dicatis. vt ibi per eum.

Cautela, ꝙ ille, qui timet poni ad torturam, appellet ante. ccxxxix.

1 *Tortoræ terrorem si iudex reo iniecerit, appellare potest.*

SI qs timet, ne cõtra ius ponał ad torturã, puta, qa forte iudex cõminatus est ei, appellet. 1 † potest. n. appellare, qñ iudex infecit terrorem. ut l. si quis ꝓuocatione. C. de app. & no. Inn. in c. cum cessante. extra de app. & Bald. in rubr. C. comm. vel epist. & in d. l. si quis prouocatione. quo casu confessio secuta erit ipso iure nulla. l. 1. ff. nil. noua appell. pen. Nec est, in hoc articulo opus, ut superior inhibeat, quia pericula est in mora. ita eleganter dicit Bal. in d. rubr. in fin. pen. col. & ideo si uis, ꝙ cõfessio facta in tormẽtis post ratificata nō valeat, cautela est, ut pi appellet, antequam ponatur ad torturan

domini. extra de testi. & idem tenet Ang. in l. i. in ulti. col C. de testa. qui dicit per illā gl. sing. in d. §. & licet. quod si à cōtrahentibus testes ēt inhabiles ex certa scientia ad ualidi tatem actus sint adhibiti, inter eos testifica ri poterunt, nec poterūt reprobari. pro hoc optime facit quod no. Ant. de But. in c. ex literis. in i. & 2. no. & pe. col. uer. & ꝑ hoc pōt dici. cū uer. seq extra de trāsac. facit l. si quis testib. C. de testi. & quod no. in l. inuiti. eo. ti. Item pro hoc optime facit, quod no. Bal. in l. dictantibus. C de test. & in l. 2. uers. quarto,
4 quid si fuit domesticus. C de testib. † ubi dicit, quòd testificatio domestici ualet, quādo sunt testes instrū̄arii, quia utraq; pars eos adhibuit, allegat leg sciendū. & ibi optimā gl. ff. de usuris. & quod no. Bald. in l. instr. C de
9 prob. ubi dicit, ẽ ꝭ Nic. de Matr. †ꝙ quando notarius est rogatus de facto cōi ab utraq; parte, puta de contractu. pōt conficere instrumentū, ēt si sit magis domesticus unius partis, q̄ alterius, & ei sit maiori affectione cōiunctus. ad idem uide Bart. in l. si pater. in prin. ff. ad leg. Falc. ubi dicit. ꝙ licet pater. nō pōt esse testis pro filio, ut d. l. parentes. pōt tñ notarius instrumētum filii scribere, ut d. l. si pater. Ratio, quia hoc instrumentū scribit de mandato partium, & sicut partes consentientes pñt partem iudicem, & arbitrium eligere, ut l. quia & ff. de arbitris. ita pñt pariter notarium eligere. & prædicta intelligenda, qñ partes cognoscebant conditionem testis & notarii, uidelicet, ꝙ esset cōsanguineus, uel domesticus unius partis, ex alia causa nō inidoneus, quia tunc uidentur partes ei plenam fidē adhibere. & ita intelligit gl. in d. § & licet. sicut etiam intelligit Ang. in l. i. C. de testa ut supra dixi. & ita alias habui de facto, i casu quo unus fecit testm̄, & adhibuit fratres legatarii in testō, & dum oriretur de legato dubium, fuerunt producti fratres, & dicebant, ꝙ erāt idonei testes ex quo testator dixerat notario, si fratres isti legata rii possunt esse testes, adhibeamus eos, & notarius affirmauit testatore uolente, & licet prædicta uideantur esse contra iura, quæ loquuntur simpliciter, & iudices de grossero hoc non crederent ei, tamen est uerum.

Cautela, quando debet fieri compromissum, uel transactio, ut extendatur ad omnia, etiā ad decisa per sententiam. ccxx.

1 *Compromissum uel transactio, de re clara fieri non potest.*
2 *Significatum non habere, nihil aliud est, quam negligere.*

SI uis facere compromissum, uel transactionem plenissimā, & pñalem, cautela est, ut dicatur, faciamus compromissum plenissimū de omnibus causis, litibus, qōnibus, & differētiis uertētibus, & quę uerti possent inter partes quacunq; ratione uel causa, & ꝙ intelligatur esse lis. qō. controuersia, & dña de omni eo, super quo fuit arbitratum. ẜm Ang. in l. i ff. de transact. de quo uide omnino ibi, Paul. de Cast. Ant. de But. & Canon. in c. exposita. extra de arbitris. & addatur, cum omnibus dependentibus, connexis. & emergentibus ab eisdem quoquo modo, iuxta nota. in l. eum actum in princ. ff. de neg. gest. & hæc uerba dicūtur: †quia de re clara, 1 uel decisa realiter non potest fieri cōpromissum, uel transactio: ut d. l. i. cum ibi no. ff. de transact. & ꝑ ꝑ dicta uerba ualebit compromissum & transactio, etiam super rebus claris, & decisis, secundum Ang. & Doct. in d. l. 1. Item addatur, ꝙ dictum compromissum, uel trāsactio, uel quietatio, siue liberatio referatur ad omnia, tā cognita, q̄ incognita, etiam si dolo alicuius contrahentium erāt incognita, & in genere, & in specie, & etiam ad iura, & obligationes quascunq; etiam ex futuro pendentes, & quacunq; causa, alias ad ista non referātur, per l. tres fratres. cum ibi no. ff. de pact. Et ibi hanc cautelam ponit Ang. & inquantum fiat super controuersiis, & dñis, ex testō pēdentibus, semper adiicias hæc uerba, uisis, inspectis, & cognitis uerbis testamenti, uel talis ultimæ uoluntatis, tam per ipsos contrahentes, uel litigantes, q̄ per alios Iurisperitos, secundum Ang. in d. l. tres fratres. qui dicit, hoc modo euitabis omnē errorem, & amaritudinem, & hoc etiam per l. de his. cum ibi not. ff de transact. & si litigantes, uel trāsigentes sunt literarum ignari, apponi facias hæc, Visis, inspectis, & cognitis uerbis testamenti, uel ultimæ uolūtatis per Iurisperitos, de eorum mandato, & in eorū notitiam, insinuens plenarie in uulgari sermone, ad eorum plenam & claram intelligentiam, ut l. 1. §. fi. ff de uerb. obl. secundum Angelum in d. l. de his. in princ. & si ista uerba non essent apposita, tamen si par

tes

tes asseruerunt se habere plenam notitiam,
2 sufficeret partes legisse: † quia non habere significatum, nihil aliud est, quam negligere, quia significatum huius uerbi, sola inspectione non uerificatur, ut l. i. §. sed si legi. ff. de his quæ in testamento delentur, secundum Ang. in d. l. de his. circa prin. quæ omnia bene nota, quia quotidiana.

Cautela in fauorem tutorum, ad exonerandum eos, quod finita tutela, non possint amplius, molestari a minoribus. ccxxi

1 *Tutor de tutela administratione, quinque modis absolui potest.*
2 *Calculatorum officium quod esse debeat, & quæ eorum relatio rem fine.*
3 *Adultus curatorem habens testari potest*
4 *Metus omnis, & reuerentia minoris agnatorum & cognatorum præsentia cessare præsumitur.*
5 *Contractus bona fide factus, quando præsumatur.*
6 *Dolo qui conqueri non potest, ubi consanguineorũ, uel amicorum præsentia fuerit.*
7 *Timore dolus, & culpa abesse præsumitur, consilij coniunctorum ratione.*
8 *Amicorum idem, quod consanguineorum praesentia operatur.*
9 *Minor de dolo, uel metu conqueri non potest ppter psentiam, & auctoritatem, uel decretum iudicis*
10 *Simoniam iudicis auctoritas cessare facit.*
11 *Iudicis decretum operatur, ut quis allegare nequeat se ultra, uel circa iusti pretii dimidiam deceptum.*
12 *Iudicis auctoritate, solemnitate omnes adhibitae praesumuntur.*
13 *Absolutione generali quis liberatus non uidetur ab eo, quod per dolum, uel latam culpam factum fuerit.*
14 *Absolutio quantumcunque generalis tutori, uel alteri facta non extenditur ad bona, quae apud absolutum de bonis absoluentis essent.*
15 *Verbum refutatio, quod uerbum sit.*
16 *Iuramentum minori simpliciter praestitum. qd operetur.*
17 *Debitor qui uult plenissime liberari, quid in instrumento facere debeat.*
18 *Iuramentum de iure canonico fortissimum uinculum extat.*

TVtores semper desiderant finita tutela, se liberare ab administratione tutelæ, ita ut amplius minores, uel facti maiores nõ possint conqueri, uel molestare eos de mala administratione, ideo uideamus de remedio. Pro quo dic, quod quinque modis potest tu-
1 tor absolui. † Vno modo, per sñam arbitri, in quo factum fuerit compromissum. ut l. 3. in prin. ff. de arbitris. & ibi habeẽ p gl. & Doc. Secũdo modo. p sñam arbitratoris, de quo dic, ut ibi per Bar. & Doct. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro soci. & per Canonist. in c. Quintauallis. extra de iureiur. Tertio modo, per sententiam iudicis ordinarii, cui arbiter æquiparatur, ut l. 1. ff. de arbit. Et hoc potest fieri duobus modis. Vno modo per uiam libelli ordinarii, in quo petatur per minorem, quod tutor, uel eius heres rationem administrationis tutelæ gñalr̃ gerat, iuxta notata in l. licet. C. de iud. & hoc casu poterit etiam peti. uel per minorem uel tutorem, uel eius hære
2 des quod eligantur calculatores † ad uidẽdũ & examinandum omnes rationes dictæ tutelæ, & postea ad referendum iudici, uelut iudici permittitur eligere dictos calculatores, qui in causis, in quibus calculationes uertuntur. permittitur iudici ponere arbitrum seu arbitros. idest calculatores qui prædictas calculationes discurrant, & referant, ut C. de usu. & fruct. leg. l. 2. & ff. si cui plusquam per l. Falci. l. 1. & l. si residuum. C. de distrac. pig. Ita not. dicit Bart. in consil. suo 9. quod incipit, literas magnificentiæ uestræ & idem no. Ang. in d. leg. 1. §. Marcellus. ff. si cui plusquam per l.
2 Falc. Vbi uide. † Qualiter autem calculatores debeant, & per quem, uel quos, & eorum relationem, uide omnino per Angel. in d. l. 2. C. de usu. & fructib. l. Alio modo potest procedi coram iudice. s. per uiam libelli particularis, quia minor conqueritur de quibusdã particulariter, & specifice contra tutorẽ, & eius hæredes iuxta notata in d. l. licet. C. de iudiciis & tunc non est necessaria datio calculatoris, sed solum ueniendum est ad probationes necessarias, & hi duo modi possunt obseruari coram arbitro, & arbitratore, qui æquiparantur iudicibus, ut l. 1. ff. de arbit. & l. non distinguemus. §. cum quidam eo. ti. Quarto modo potest principaliter tutor absolui in testõ mi-
3 noris, † quia ẽt adultus habens curatores, potest testari, ut est gl. notabilis in l. Aurelius. §. Caius. in uersi. legitimam. ff. de libe. leg. & alia in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebellian. uel etiam in codicillis, & per uiam liberationis & legati, & ista liberatio potest relinqui tribus modis, ut nota. in dicto §. caius. in

glo. magna. & de isto modo absoluendi, uide tex. gl. & Doct. in l. si q rōnes. ff. de lib. legat. & l. qdam decedens. de adm. tut. & in l. si seruus uetitus. de leg. 1. plenissime p Bart. in d. §. Caius Quinto, & ult. modo, pôt absolui tutor uidelicet per uiam liberationis, siue etiā donationis inter uiuos, puta, quia minor absoluit, & liberat spōte, sine redditione rōnis, olim tutorem suum, uel eius hæredes. Et iste modus, ad hoc ut sit securus, debet fieri cum pñtia agnatorū, uel cognatorū ipsius minoris, & cum pñtia alicuius iudicis ordinarii autorantis, & quod dicti agnati, uel cognati bene, & diligenter prius examinent ipm minorem, an uelit facere liberationē, seu absolutionem sponte, libere, & ex certa sui scientia, non ductus aliquo errore iuris, uel facti, nō per metum, uel minas, seu dolum, uel circunscriptionē. & hoc iudici referant, & ita ēt iudex de præmissis diligenter examinet, & inquirat, qbus peractis minor dicat, & affirmet se bene uidisse rōnes suę tutelę, & φ absoluit & liberat dictum suum tutorem ab omni eo quod ipse administrasset de bonis suis, siue p negligentiam, siue p culpam leuem, & latam siue ēt per dolum, & de omni eo, quod de bonis, & rebus suis peruenisset ad manus dicti tutoris, & de pñti esset, uel reperiretur in manibus dicti tutoris, uel eius hæredis, & pmittit eū tutorem, uel eius hæredes amplius nō inquietare, uel non molestare de iure, uel de facto, in pdictis rōnibus, & alia quacunque rōne, seu causa, & maxime, quia ēt intelligit dictum tutorem bene gubernasse omnia bona sua, & si dictus tutor, seu eius hæres teneretur sibi uigore administrationis dictæ tutelę in aliqua re, uel quantitate, quantacunque sit illa res, uel quantitas, ex nunc facit sibi refutationem, finem, remissionem, liberationē & donationem, uel pactum de ulterius nō petendo, & ponatur ei iurm minoris. per quod promittat, se omnia, & singula supra scripta hēre firma, rata, & grata, & attendere, & obseruare, & nunq̄ in aliquo contrauenire, seu facere de iure, uel facto rōne minoris ætatis, seu rōne alicuius læsionis, quantacunque sit uel esset læsio, ēt si esset in magna, seu maxima quantitate, & alia quacunque rōne, uel causa cognita, uel ignota, quæ dici, uel excogitari posset, promittat ēt non petere restōnem in integrum, quæ competit minoribus ex aliquo casu, nec restōnem, quæ competit maioribus 25. annis ex quocunque casu, maxime ex clausula gñali, si qua mihi iusta causa esse uidebitur, iuxta l. 1. in fin. ff. ex quibus causis maior. & in d. instrō scribatur consensus dictorū agnatorū, & cognatorū, & decretum, siue auctoritas iudicis, q pronunciet omnia, & singula supra scripta, rite & recte facta fuisse, & ualere, & tenere, & quia iste ultimus modus absoluendi tutorē, est plenior, & tutior, ideo ipm examinemus, & primo dixi, quod debet fieri absolutio, & liberatio cū pñtia agnatorum, uel cognatorum minoris,

4 †quia p p talem pñtiam eorum, omnis metus, & nimia reuerentia cessare præsumitur, ut l. transactionem. C. de transact. ẜm Barto. Bal. & Doct. ibi & idem dicit Bart. in l. frater a fratre. in ult. char. circa prin. ff. de cond. ind.

5 †Vbi ēt dicit, quod talis contractus præsumitur factus bona fide, & psumitur cessare omnis suspicio. & Bal. idem dicit in l. 1. in 2. col. ff. si quis aliquē testari phibet. & idem tenet

6 Bart. in l. 1. C. de præd. dec. libr. 10. † ubi prius dicit, φ pñtia consanguineorū, uel amicorū operatur, ut quis non possit cōqueri de dolo uel metu. per illum tex. facit quod no. Bal. in

7 l. Polla. C. de his, quibus ut ind. † Vbi dicit, φ rōne consilii coniunctorū, psumitur a tutore abesse dolus & culpa, quod est not. dignū ẜm eum. Sed si non essent agnati, uel cognati, seu consanguinei minoris, uel eius parentum, adhibeantur amici. † Nam pñtia amico-

8 rum idem operatur quòd pñtia cōsāguineorum, ut probatur in d. l. transactionem, & ita ibi not. Bar. & Bald. & Docto. & Bar. in d. l. i. C. de præd. decur. libr. 10. facit l. magis puto. §. in primis. ff. de reb. eo. & l. hæc aūt. §. 1. uer. si aūt non habeant. ff. quib. ex cau. in possess. eat. & l. fin. ff. ubi pup. educ. deb. Sed si amici minoris, uel eius parentum non reperiunē, tunc aliud consiliū est, φ eligantur duo, uel tres boni uiri a priore, uel a iudice loco attinentium, qui uideant, & examinent dictum minorem, sicuti in consanguineis dictum est. pro hoc d. l. hæc autē. §. i. & de hoc sunt statuta in multis locis. Sed si non essent statuta, tñ bonum consilium est, quia operatur idem φ pñtia consanguineorum. Item dixi, debet adhiberi pñtia iudicis ordinarii, qui interponit decretum suum &c. † Et est rō. quia pp ter

9 eius pñtiam, & auctoritatem uel decretum, ipse minor non poterit conqueri de dolo, uel metu. ita nota. dicit Bart. in d. l. frater a fratre.

tie.& Card. Zab.in c.de cetero.in 1.& 2.opi.
16 extra de transac.† ubi et dicit, quod auctoritas iudicis fecisset cessare Simoniam, allegat ca.
11 nisi de præb.† Item operatur decretum iudicis, ut quis non possit allegare se deceptũ vltra uel citra dimidiã iusti precii, ut singulariter not. Bart. in d.l. per illum tex. C. de præd. decur. & Bart. & Ang. in d.l. 1. C. de præscr. 30. ann. & Ang. de Are. Inst. de act. §. si quis
12 agens.† Item operatur, ut oẽs solennitates psumãtur adhibitæ, vt singulariter not. Spe. in tit. de emp. & uend. §. nunc sciẽdum. uers. & breuiter scias. & hr p Doct. in l. sciẽdũ. ff. de uerb obl. & facit qđ notatur in l. cũ hi. §. si prætor. ff. de transa. Item quod dixi, si ir p negligentiã, siue per leuẽ, & latam culpã, &
13 dolum: † quia per absolutionẽ gñalẽ nõ uidetur qs liberatus ab eo, quod p dolũ, uel p latam culpã absolute factum est, ut est tex. in l. si quis rõnes. ff. de lib. leg. & in d.l. si seruus uetitus. ff. de leg. 1. in ult. char. & l. quidã. decedens. & ibi p gl. & Doct. ff. de adm. tut. & nota plene per Bart. in l. Aurelio. §. Caius. ff. de lib. leg. Item dixi, de pñti esset, & reperi-
14 retur in manibus dicti tutoris: † quia absolutio quantumcunq; gñalis facta tutori, uel alteri non extenditur ad bona, quæ apud absolutũ essent de bonis absoluentis. quia de illis nõ uidetur cogitatũ, nisi expresse dictũ sit, ut in l. Sticho. §. fi. de pec. leg. & ibi hoc no. Bar. & in d.l. si quis rõnes, & in d.l. quidam decedens. & in d.l. si seruus uetitus. & per Doct. in dictis iuribus, & probatur in l. tres fratres & ibi no. de pactis. Item dixi quantacunque sit illa quantitas, qa si diceretur, & in aliquo teneretur, &c. intelligeretur de modico. iuxta notata in sif. de uenditione, ut l. 2. C. de resci uend. & in l. sciendum. ff. de uerb. obl. & no. per Cano. in ca. Quintauallis. de iureiur. qñ datur potestas arbitratoribus. Item dixi, ex nunc facit finem, refutationem, & remissionem, in qua licet non ualeret ex aliquo capite liberatio, ex eo, qa uideatur liberasse tanq̃ bene gesserit, ualebit tanq̃ donatio, & refuta-
15 tio.† Item usus istis uerbis, quia uerbum refutatio est uerbum gñale, ergo cõiter ista uerba solent apponi in instrũs per notarios. Itẽ dixi, hře rata & grata qa non posset amplius minor uenire contra, de iure uel de facto. Nã si promittitur solum ratum habiturũ, intelligitur promisisse de non contrauenĩendo de iure tm̃, sed ueniendo de facto tm̃, non tenetur, ut probatur in duobus glossellis. in l. id quod pauperibus. C de epis. & cler. & ibi hoc not. Bart. in l merum §. uolenti. ff quod metus causa. & ad differentiã inter ratũ, & firmum facit l. gñali. C. de sacros. eccl. & l. illud. ff. de iu. patr. & l si pater. ff. de rit. nup. Itẽ dixi rõne minoris ætatis, uel alia quacunq; rõne:
16 † qa iuramẽtũ simpliciter pstitũ, solum operatur, ut tepñtet eum maiorem, ut no. in authẽ. sacramenta pub. C. si adu. uend. unde necessarium est addere, uel alia quacunque rõne, uel caus. Item dixi, causa cognita, p tex. l. qui iure militari. ff. de testa. mil. per quem di-
17 xit ibi Bald. & Ang. † quod debitor, qui uult plenissime liberari, sit cautus, ut in instrũ faciat addere, quod dicta quietatio et ad ignotata, uel incognita porrigitur, & idem etiã not. in d.l. tres fratres. de pactis. & dixi in cautela præcedenti. Et aduerte, quia istud non procederet in muliere, uel minore pp eorum fragilitatem, ut dixit Bald. & Ang. in d.l. qui iure militari. per not. in l. sciendum. de uerb. obl. & l. 2. C. de rescind. uend. hæc uero clausula tm̃ procedit in minore liberante. Sed aduerte, qa uidet, quod dictę clausulę nõ sint necessariæ, quia aut minor non læditur pp hanc liberationem, & non est opus tanta solennitate. Aut est læsus & istæ solennitates uñr esse iniquæ, & ppea non apponendæ. Ad quod tu dicas, quod dictæ clausulæ, qñque sunt necessariæ, & iustæ, qñque non. Nam si minor non læditur, tunc multæ de prædictis sunt utiles, & necessariæ, & iustæ, & oẽs illæ ex quibus tollitur omnis præsumptio, uel suspicio metus, uel reuerentiæ, uel doli, uel cuiuscunque alterius fraudis, uel malæ suspicionis. Nam licet minor sit læsus, non posset conqueri, quod dictam liberationem fecerit inductus dolo, uel metu, &c. & sic posset rescindi liberatio: vnde hoc casu, dictæ clausulæ sunt necessariæ, uel saltem utiles, & iustæ. Si uero minor esset in ueritate læsus ex dicta liberatione, puta quia tutor male gubernauerat facta minoris, & tunc aut intentio minoris est, ex aliqua iusta causa, puta quia est filius uel nepos tutoris, uelle liberare ipsum quondam tutorem suum etiam de omni eo, quod male gubernauit, & hoc vult facere ex certa scientia, & tunc idem ualet, quòd dictæ clausulæ sunt utiles, & necessariæ, ac etiam iustæ, & apponi possunt etiam in foro conscientiæ, dummodo declaretur prius minori

uirtus, & potentia dictarum clausularum, & in quo prosunt, uel noceat sibi in causa: sicut certioratur mulier de Velleiano, ut hi in l. iubemus. C. ad Velleia. in l. sciendum. ff. de uer. obl. Tu, qui es notarius, poteris uti d. clausulis, sed non aliter, ut statim dicam. Aut intentio minoris est absoluere olim tutorem suũ quia credit ipsum bene gubernasse, & si aliter crederet, non liberaret eum, & tunc dico qđ d. clausulæ pro maiori parte nõ sunt honestæ, imo iniquissimæ, quia sunt pter. & cõtra intentionẽ minoris. & per eas iniuste decipereтur, & iõ hoc casu notarius nunq̃ apponat eas, p quas excludi posset a beneficio restitutionis in integrum, quin possit docere de sua læsione & interitu, non apponat
18 hoc casu sacramentum minoris, † quod est fortissimum uinculum de iure canonico, ut habetur, in c. cum contingat. & c. si uero, extra de iureiu. quia põt saluari sine interitu salutis æternæ iurantis, ut ibi. sed cũ interitu aĩæ deferentis, uel notarii scribẽtis, uel aduocati, aut procuratoris, uel alterius hoc consulentis, uel alicuius auctorantis, & hoc modo, & in hoc casu, intelligo quod dixit Cy. in d. auth. sacramenta pu. C. si aduersus uend. in 1. q. ubi dixit, qđ illa auth. sine consuetudine, ut deferat inf̃m, est erronea, & multos misit ad inferos, & multa patrimonia inique acquisita exinaniuit & destruxit, qđ est necessarium. & bene no. contra multos, & maxime aduocatos, qui hoc consulunt, ut uideantur sapientes, quod nunquam tu facias.

a Calculator. *Calculatores ratiorum deputati per iudicem ad calculandum, debent iurare. Bald. in L. hac edictali. §. his illud 2. colum uersi pone consules mercatorum. C. de secun. nup. & dicunt arbitratores secundum Bal. & ibi per Bart. in consi literas magnificentia uestra, & text. not. in l. si residuum. C. de pign. & in l. si cui libertas. de cond. & demon. & ibi Imol & Paul. de Castr. qui dicit eos habere iurisd.*

Cautela qualiter debeat emanare rescriptum a principe, ad hoc qđ quis possit audiri in causa, in qua non appellauit. CCXXII.

1 *Rescriptum impetratum a principe, ad hoc, ut aliquis audiri possit ipso iure nullum existit.*

SVPPLICATVR sæpissime principi, qñ causa est decisa & finita, a qua amplius appellari nõ põt: quia trãsiuit in rẽ iudicatã puta, quia sunt latæ tres sniẹ cõformes, ut l. C. nemini liceat in una eademq; causa tertio prouocare. & c. sua nobis. extra de appellatio uel quia nõ fuit appellatũ, & sic uictus ei acquieuisse uĩ. l. ab eo. C. quo & qñ iudex. uel q̃a post sñiam incœpit soluere, uel terminũ petiit ad soluẽdũ. C. de re iud. l. ad solutionẽ. uel q̃a fuit appellatũ, & deserta est appellatio p lapsum anni, uel ex cã biennii, ut in authẽ. ei q. C. de tẽp. app. & c. cũ sit Rom. de appel. & hr̃. in c. ex rõne. eo. tit. & a principe obtinet̃ rescriptũ, ut iterũ cã audiat̃, & terminetur, & multi credũt, qđ tale rescriptũ ualeat
1 † Sed tu dicas contrariũ, q̃a imo est ipso iure nullum, ut est tex. in l. causas, uel lites. C. de transac. & l. fi. C. sent. rescin. no. pos. & l. fin. C. de errore aduoc. imo plus dico, si quis tale rescriptum impetrauerit, nõ solũ erit nullum, & suo desiderio carere debebit. ut dictis iuribus, sed ẽt ignominiæ pœna notabitur. i. efficietur infamis, ut est textus multũ singularis in l. fi. C. ut lite pendente. qui textus procedit, siue non sit appellatũ, uel appellatio sit deserta, ut ibi dr̃ in tex. siue ẽt bis sit appellatum, & p p hoc non possit amplius appellari siue non possit appellare, quia fuit cõtumax iuxta l. ex consensu. §. fi. ff. de appel. & l. 2. §. fi. cum ibi no. ff. qñ appel. sit ut uult gl. not. in d. l. fi. C. ut lite pend. Sed ad hoc ut dictum rescriptum ualeat, cautela est, ut dicatur nõ obstante. l. fi. C. sent. rescin. non pos. & l. fi. C. ut lit. penden. cum simili. ut no. gl. in d. l. ulti. sent. rescindi non posse. facit qđ no. Bart. in l. uacuatis. C. de decur. lib. 10. & puto ẽt, ꝙ sufficiat, si diceretur, non obstantibus aliquibus legibus, uel statutis in contrariũ facientibus, per no. in auth. hoc inter liberos. C. de testamentis. & l. si quis in principio testamẽti. per Bar. ff. de leg. 1. & l. fi. C. si contra ius, uel util. publ. & per Canonistas, in ca. quę in ecclesiarum. extra de consti. & per Anto. de But in c. 1. eo. tit. ucrius tñ, ubi iura ciuilia obseruantur, scinatur contrariũ. quia hmõi rescripta seruantur, qñ sunt impetrata serua tis solennitatib. Venetiarũ ẽt si nõ sit clausula, non obstante. qđ no. quia pauci aduertũt

Cautela instruens patrem, uolentem filios naturales legitimare. CCXXIII.

1 *Matrimonio subsequenti omnes filij legitima ɼtur.*

HABENS filios naturales, & eos legitimare

a mare a non potest, nisi per matrimoniũ tantum subsequens, quando eorũ mater est talis mulier, quam pater possit uxorem commode habere, ut est tex. cum gl sing. in auth. quibus modis natu. effi. legitimi. §. sit igitur licentia. quæ incipit. i. non permittimus. col latione 6. & idem hoc tenet ibi Ang. & Bal. in c. illud. in fi. 1. col. extra de præsumpti. Et ideo tu, qui uis legitimare filios tuos, sis cautus, ut aduertas, si potes commode cõtrahere cum matre filiorum, quia oportet cum ea
1 contrahas matrimonium, † quia per subsequentiam matrimonii legitimabuntur. l. cũ quis & l. nup. C de nat. lib. & ca. tanta. extra qui filii sint legiti. uel si non uis eam capere in uxorem, sed solum filios legitimare, per rescriptum principis, facias, quòd dicatur in rescripto, non obstante, ꝙ eorum matrem possit pater commode in uxorem accipere, vel non obstante d. § sit igitur licentia. per ea quæ dicta sunt in præcedenti cautela. Ac etiam sis cautus ulterius, si faceres legitimare eos a comite Palatino, habente potestatẽ ab Imperatore legitimandi, vt inspicias verba sui priuilegii, iuxta c. potro, extra de priuil. & l. fideiussorrs magistratuum. § Aure lio. ff. de fideiuss. ut si in eo non reperies, ꝙ habeat potestatem legitimandi naturales: ẽt si pater eorum possit matrimonium contrahere cum matre, uel si non est clausula, ꝙ possit legitimare, non obstante d. §. sit igitur licentia, ꝙ non confidas de d. priuilegio, per ea quæ dicta sunt. Item, & tertio sis cautus, quando vis impetrare huiusmodi rescripta ab Imperatore, vel Papa, ut in eis dictam clausulam apponi facias.

a Legitimare. *Legitimatio, quot, & quibus fieri possit. Insti. de hæredi quæ ab inest deferun. §. 1. & in authen. quibus mod. na. u effi. legi. Bal. in l. eam quam 9. col C. de fideic. & Ant. Ros in tra. legi.*

Cautela in fauorem hæredis, ut non possit conueniri infra certum tempus à creditoribus hæreditatis. ccxxiiii.

1 *Hæres, dum inuentarium fit alicui non tenetur.*

INSTITVTVS heres si vult habere dilationem aliquam, infra quam non possit conueniri à creditoribus hẽditariis, ubi legatariis post aditã hẽditatem, ẽt qñ hẽditas est soluẽdo, cautela est, ut cõficiat inuẽtarium, & incipiat ipsum infra 30. dies à die aditæ hẽditatis, & compleat in fi. trium mensium, si res hẽditariæ sunt pñtes, & si absunt, in fi anni iuxta l. fi. §. fin aũt dubius. C. de iure delib. & interim infra dictũ tps, quo inuentarium conscribitur, non poterit hẽs cõueniri à creditoribus hẽditariis, uel legatariis, nec ab eis inquietari, nec ad iudicium trahi, nec poterunt ẽt ꝑ hypothecariã res hẽditariæ vẽdicari. & sic habebit dilationẽ triũ mensium, vel unius anni, inuitis creditoribus & legatariis, vt est casus in l. fi. §. donec. C. de iure delib. & est gl in d. §. fin aũt dubius. in verbo, im
1 misceat. q̃ dicit ꝑ d. §. donec. ꝙ interim dum sit inuentarium, hẽs nõ tenetur alicui, & idẽ no. Azo, in summa. C. de iure delib. in uersi. effectus autem huius inuentarii. Et aduerte, qa istud beneficium dilationis durat, donec conscribitur inuentarium, ut dixi, & ideo sis cautus, vt nõ cõpleas, nisi in fi. triũ mensiũ, uel anni. qa si cõpleres prius, posses cõueniri añ lapsum dictis tpis, ut ꝓbatur in d. §. donec, & ita sentit Azo, in d. uersi. effectus.

Cautela pro emente ab hærede res hæreditarias, a ꝙ instrumentum dicat, ꝙ soluit illam pecuniã pro satisfaciendo creditoribus, & legatariis, ac ipsis præsentibus. ccxxv.

a Res hæredi. *Emptor hæreditatis, an & quomodo teneatur ad debita uenditoris. gloss Bar. & Ioa. de Pra. in l si actor. 2 col ff de procu. Item etiam ad ea, quæ soluit hæres uendens creditoribus, uel legatarijs. Alexan. con. ra, & Paul de Cast. in l. 2. C de leg.*

1 *Hæres si simpliciter uendiderit, non dicendo causa satisfaciendi creditoribus, uel legatarijs, an tunc emptor conueniri poterit.*

QVANDO qs emit aliquã rẽ hẽditariã ab hẽde, q cõficit inuẽtariũ solẽniter, nõ põt cõueniri à creditorib. hẽditariis, uel legatariis, vt l. fi. §. & si pfatã. C. de iur. delib. fm qđ ibi no. qđ intellige, qñ hẽs uẽdidit dictã rẽ ꝑ satisfaciẽdo creditoribus, vel legatariis hẽditatis, ut in d. l. fi §. licentia. i ibi. ꝑ soluendis debitis, uel legatis, & qñ pecunia soluta ꝑ emptorẽ, fuit soluta ꝑ hẽdẽ creditoribus, uel legatariis. ut ꝓbatur in d. §. si præfatã. in fi. ibi, quarũ pcia in legata, &c. & si ista duo
1 cõcurrũt res nõ hẽt dubium ꝑ d. uerba. † Sed dubium est, quid si hẽs uendidit simpliciter, non dicendo, causa satisfaciendi creditoribus,

bus, uel legatariis, an tūc emptor poterit cōueniri. Et vī, ꝙ sic, quia qñ quis uendit rem, in dubio vendere vī iure proprio & pro se, vt no. Bar. in d. §. & si p̄fatam, & Bal. clarius in l. mater. in fin. C. de rei vend. vnde non vī vēdidisse pro satisfaciendis creditoribus, vel legatariis, & ideo Pau. de Cast. in d. §. & si p̄fatā in fin. dicit, ꝙ emptor nō erit securus, & ꝑꝑea debet esse cautus, qñ uenditur sibi, vt dicatur in instrō, q venditio fit causa satisfaciendi creditoribus, vel legatariis quod te neo esse uerū. qñ pecunia non fuisset soluta creditoribus, vel legatariis, per d. §. & si præfatam. in fi. & per d. § licētia. Sed si pecunia fuisset soluta creditoribus, vel legatariis, teneo, ꝙ ipse emptor erit securus. & hoc tenet Bal. fīn Odofr. in d. §. & si præfatam. in vers. pe. & maxime hoc ꝓcedit, qñ immediate recepta pecunia, hæres soluit creditoribus, uel legatariis. quia ex isto actu sequenti declaratur uoluntas hæredis ꝙ vendiderat causa satisfaciendi, sicut fecit, per l. si seruus pluriū. § fi. de leg. 1. Sed si hæres vendidisset ꝓ satisfaciendo creditoribus, vel legatariis, & in veritate nō satisfecisset, nunqd emptor esset securus? credo ꝙ non, ꝑ d. §. & si præfatam. in fi. Et ideo, vt tollantur istæ dubitationes, emptor sit cautus, ut faciat apponere in instrō venditionis ꝙ hæres vendidit ꝓ satisfaciendo creditoribus, & legatariis, & exbursct pecuniam ipsi hæredi, p̄ntibus creditoribus, & & legatariis, & recipientibus dictā pecuniā ab hærede, & ita scribatur in instrō venditionis, siue solutionis pecuniæ factæ per emptorem, & tunc erit securus. facit, quod not. in auth. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccl & 10. q. 2. c. hoc ius porrectum, & l. vltima. ff. de iniusto testa.

Cautela, ꝙ inuentarium tutoris de rebus pupilli, prosit ipsi pupillo hæredi. ccxxvi.

1 *Inuentarium quotuplex esse dicatur.*
2 *Inuentarium, quod tutor facit pro administratione tutelæ consequen la, an ipsi pupillo prosit, ut inuentarii utriusque beneficio uti possit.*

1 DVPLEX est inuentarium, † unū tutoris, de quo in l. tutor q repertorium ff de adm. tut. Aliud est hæredis, de quo in l. fi. C.
2 de iu. delib. † Sed est dubium, nunquid inuentariū, quod facit tutor pro cōnūda administratione tutelæ, ꝓsit pupillo hæredi, ut possit vti beneficio vtriusque inuētarii Dicas, ꝙ non, quia ista inuentaria requirunt diuersas solēnitates, & in multis discrepanti inter se, ut patet ex his, quę hñt in d. l. tutor. q repertorium. in prin. & in d. l. fi. & ita tenet Bar. in l. in rōne §. quod vulgo in pen. col. ibi, quæro, tutor. ff. ad l. falc. & Bald. in d. l. fi. §. cū igitur. in pen. col. ibi, ēt soluta est q. & idem tenet Pau. de Cast. in § & si p̄fatam. in fi. in ea. l. & in cōs. suo 28. vers. super secundo. in quibusdam locis tñ est cōsuetudo, ꝙ inuētariū tutoris sufficiat pupillo hæredi, quæ consuetudo seruāda est, arg. l. 2. C. quemad. test. ap. dummodo probetur, alias iudicandum esset ſcd'm ius cōe. ſm Bald. in d. §. cum igitur, uerū quia pupillo esset magna expensa, duo inuētaria, & bis bona sua describere, cautela est, quòd fiat tm̄ vnū inuentarium per tutorē, in quo seruentur solennitates utriusque inuentarii, & sufficiet pupillo. Et licet dicatur in l. fin. §. sinautem dubius, quòd inuentariū debet inchoari post adiā hæreditatem, tñ poterit de voluntate ēt inchoari, & fieri, licet nō de necessitate, & ita pluries practicaui feci.

Cautela contra statuta disponentia, ꝙ contra instrumentum non possit opponi aliqua exceptio, etiam simulationis, quòd agatur coram iudice ecclesiastico. ccxxvii.

1 *Lex quantumcunque dura, seruanda est.*
2 *Statuti propter iniquitatem, ad ecclesiæ subsidium recurri potest.*
3 *Statuta nutrientia peccatum, ecclesiæ subijciuntur.*

STATVTA quandoque disponunt, vt contra instrm̄ nō possit opponi aliqua exceptio. quo casu intelligitur, quòd non possit opponi ēt exceptio simulationis, ut notat Bar. in l. 2. §. 2. ff. quod vi, aut clam. & Bald. in l. 1. C. plus val. quod ag. & aliqñ expresse dicitē; quòd exceptio simulationis nō posset opponi, quo casu nō est dubiū. quòd nō poterit opponi, ut not. Bald. in l. fin. § in computatione. in fin. C. de iure delib. † quia lex
1 quantumcunque dura, seruanda est. l. prospexit. ff qui & à quibus, & quia pacta sunt, non habere exceptionem, vel allegare eam non posse, ut est gl. singularis in l. qui habebat. ff. de manu. test. & no. Bal. in l. siue gñalis. C. de sen. pass Sed quod remedium est, ut prædi-

pdictis statutis non obstantibus, possit de iure contrauenire. & opponi excepto simulationis? dic. q pp iniquitatē statuti, pōt recurri in subsidium ad ecclesiam secus aurem. si statutum non remoueret exceptionē, sed assignaret certum terminum, non dr iniquitas, sed iustitia positiua, ut l. 1. §. pueritiā in uerbo, ratus. cum gl. ff. de postu. ut singulariter no. Bal. in d. § in computatione. in fi. & intelligo q pōt recurri ad eccl'am in subsidium, pp statuti iniquitatē statuti. nō pp iustitiā denegatam à statuto, & sic poterit pcedi coram iudice ecclesiastica de simulatione, iuxta cap. licet ex suscepto & c. ex tenore. cū ibi no. extra de foro compe. & poterit ēt pcedi, si aduersarius pp hoc erit in peccato p denū ciationē Euāg. tex. no. in c. nouit extra de iu-
5 di. & idē dicas i sīlibus, † ubi statuta essēt iniqua, & nutrirent peccatū: q a tūc dictis duobus modis posset ad ecclesiam in subsidiū recurri, qđ singulariter & ppetuo tene menti.

Cautela pro illo, qui facit actum iudicialē, præsente suo aduersario, & q in iudicialibus tacens habetur pro consentiente, & repetitur supra per eundem. ccxviii.

1 *Verba aduersarij qui non acceptat, ex illis se iuuare non potest.*
2 *Sententijs uel inter l. cu orijs, ubi appellationi locus non est, nullus uidetur consentire, nisi per decem dies taceat, uel per alium actum consensum exprimat.*
3 *Actis iudicialibus, in quibus appellari p' test, simpliciter contradicere non sufficit, nisi appelletur.*
4 *Interlocutorijs, grauaminis causa inserta esse debent.*

SI fit aliquis actus, uel aliquid dicatur, aut offeratur in iudicio ab una parte, altera præsente audiēte, & tacēte, & nō acceptāte, nō piudicat dicēti, uel faciēti, aut offerēti, ut est tex cū gl. 2. no. in l. 3. C. de repudi. hrdita. & ibi Doc. & maxime Bal. q dicit p illū tex.
1 cū gl. † pq nō acceptat uerba aduersarij, nō pōt se ex illis uerbis iuuare, idē si dissimulat. Et ideo cautela est. q aduersarius faciat scribere tali psente. & acceptāte & in pte & partibus p se faciētibus, cōtra se nō cōsentiēte, sed si iudex facit actū aliquē pte presente, cui displicet, dēt contradicere, & ideo sit cautus, ut in actis apponi faciat parte præsente, & contradicente, alias si nihil diceret, uideretur consentire, ut probatur in l. 1. C. de rela. & ibi hoc no. Bar. & Doct. idē no. Bar. in auth. si quis in aliquo documēto. in fi. C. de eden. & l. fi. ff. qn appell. sit. & Abb Sic. in cap. ini-
2 masti. extra de appell, † In sententiis uerò, uel interlocutoriis. ubi appellationi locus non est non uř consentire, nisi taceat p decē dies, uel p alium actum exprimat cōsensum ut l. ab eo. C. quō & qn iudex. & l. ad solut. C. de re iud. & in auth. hodie. C. de appella. fm Barr. in d. l. 1. C. de rel. & non sufficit, q pars, contra quam lata est snia contradicat:
3 † q a in actis iudicialibus, in qubus pōt appellari, nō sufficit simpliciter contradicere, sed debet appellari, ut singulariter dicit Inn. in c. quod ad consultationem. in fi. extra de re iud. quem sequitur Ioan. & Imo. in l. ille à quo. § si de testam. ff. ad Treb. & Ange. de Aret. in §. prætetea quasdam. Insti. de actio. in mā actionis ad exhibendum. Sed in contrariū uidetur tex. in auth. si quis litigātium. in prin. C. de episc. aud. in uerbo, contradicat. ubi uideř phari, q sufficiat cōtradictio infra decem dies fm Bal. & Paul. de Castr. ibi, sed dicas, q tunc contradictio sufficit, & hř loco appellationis, qn ex aliis cohærentiis apparet contradictum animo appellandi, puta, quia petiti sunt apostoli, uel quia contradicens submisit se iurisdictioni superioris, fm Bal. ibi q ita intelligit illum textum, & posset hoc procedere in sententia diffinitiua, à qua pōt appellari solo uerbo, sine expressione alicuius causæ, ut l. 1. in fi. cū seq. ff. de ap-
4 pella. † Sed in interlocutoria non procederet, nisi causæ grauaminis essent in contradictione insertæ. l. appellanti. de appell. cum similibus, ideo ex prædictis poteris esse cautus, qualiter debeas facere, quando in iudicio aliquid fit à parte, uel iudice: quod not. quia quotidianum.

Cautela, pro illo, qui adiuit hæreditatem, quomodo poterit illam repudiare, uel illi renunciare. ccxxix.

a Renunciare. *Renunciationis successionis forma est, uidelicet renuncio, & do fratribus partem meam hæreditatis paternæ, non sic, renuncio partem meam. Paul. de Cast. in l. sicut. C. de rep. hære. Vide formam instrumenti dictarum renunciationū, in Spe. de pactis. §. 2. in 1 col ubi plenius.*

1 *Hæreditatem qui audiuit, ipsam repudiando, amittere non potest.*

Hære-

2 *Hæreditatem paternam, uel maternam si filia adierit, & postea cum maritatur, ad instantiam fratris dicat, repudio hæreditatem paternam, uel maternam, repudiatio nihil ualet.*

3 *Propositum in proposito sicut operatur, ita oppositū in opposito.*

4 *Naturalius nihil est, quam eo uinculo unumquodque dissolui, quo ligatum est.*

5 *Verbum unum quod improprie capiatur ad hoc, ut aliquid operetur, nullum inconueniens est.*

1 QVI adiuit † hæreditatem, non pōt ipsam repudiādo amittere, ut l. sicut. C. de rep. hær. quæ est bona lex pro puellis, quæ maritantur à fratribus, qui faciunt eas repudiare hæreditatē paternā, uel maternā, in locis, in qbus succedūt filiæ sicut masculi, sicut de iure cōi, ut l. maximum uitium. C. de lib. præt.
2 † Nam si filia hæreditatē paternā, uel maternam adiuerat, & postea cum maritatur, ad instantiam fratris dicit, repudio hęreditatem paternam, uel maternam, nihil ualet repudiatio, & ea non obstāte, pōt partem suam auocare, & ideo dēt esse cautus frater, ut soror non dicat, repudio, sed dicat renuncio, & dono tibi partem meā, quam habeo, uel habere spero in hęreditate paterna, uel materna: qđ ꝑpetuo tene menti, quia notarii nōintelligētes, sed facili possent errare in concipiendo uerbo, secundum Paul. de Castr. in d. l. sicut. Sed aduerte, ꝙ ista cautela esset necessaria, si d. l. sicut. intelligeretur, indistincte, uidelicet, ꝙ ille, q adiuit hæreditatem, uel in ea se immiscuit, nō posset ipsam repudiare, nec quo ad suum commodum, uel fauorem, nec quo ad ipsius præiudicium, ꝓut intellexit Iac. de Are. & Cy. ibi, qui repræhendunt gl. pen. ibi, & pro hoc facit textus in d. l. sicut. ibi, nec ꝙ confessos in iure pro iudicatis haberi: qa illa uerba ꝓsupponunt in damnū confitētis. Sed si teneremus, ꝙ illa l. sicut. intelligatur solū, ꝙ dicta repudiatio nō valeret in fauorē repudiantis, qa conueniebatur ille, q adiuit, à creditoribus hæreditariis, sed in eius ꝑiudiciū sic, puta, qa conueniebatur ab illo, qui dicebat se esse hæredē, ꝓut intellexit gl. & Ange. tunc nō esset necessaria ista cautela, & ꝓ ista parte, ꝙ repudiatio hæreditatis iam aditæ ualeat in ꝑiudicium repudiātis, uidetur tenere gl. pen. & ult. in d. l. sicut. & facit ratio, quam allegat: qa dicta repudiatio hēt uim cuiusdā renunciationis. l. postquam lite. C. de pactis.

Item quia ista procedunt à pari, non posse adire postquam repudiauit, & non posse repudiare, postquam adiuit, ut d. l. sicut. sed si primo repudiasset, deinde interrogatus ab uno, si est hæres, respondet, ꝙ sic, habetur ꝓ hærede, quantum ad ipsum interrogantem, ut est text. cum glo. fin. in l. fi. ff. de interrog actio. & dixi supra in cautela, ergo econtra uidetē dicendū, qñ prius adiuit, & postea ad instantiam unius repudiauit, ut repudiatio sibi noceat, quantum ad illum, & non quantū
3 ad alios: † quia sicut operatur propositum in ꝓposito, ita operatur oppositum in opposito, ut l. si in fi. ff. de leg. 3. & l. sed & si contra tabulas. ff. de uulg. & pup. & no. Bart. in l. inter stipulantem. §. sacram. de verb. obli. Item
a quia licet repudiatio non teneret, tñ non licet sibi, uel hęredi suo uenire contra factum suum, l. per fundum. ff. de seru. rust. pręd. & l. post mortē. ff. de adoptio. Itē qa repudiādo uidetē hæreditatē habere pro derelicta. l. 1. & 2. ff. ꝓ derelicto. & maxime si nunquam habuit possessionē bonorum hæreditatis; quia tunc cessat l. si quis ui. §. differentia. ff. de acq.
4 posse. † Item quia nihil tam naturale, quàm eo uinculo unumquodque dissolui, quo ligatum est, ut l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. & sola & nuda voluntate aditur, & quæritur hæreditas. l. pro hærede, in prin. ff. de acqui. hæred. igitur debet sola uolūtate posse amitti, per d. l. nihil tam naturale. & per no. in l. 1. C de pactis. Item hoc maxime procederet, qñ fuisset adita hæreditas ꝑ cohæredē: qa facta repudiatione, fuit habita pro derelicta, & acquisita cohær. l. 1. §. iis ita. C de cad. toll. Itē, quia repudiādo, uidetur fateri se nunquā adiuisse, uel si aliquid fecit, ꝓpter quod præsumatur adiuisse, sed nunquam habuisse in rei ueritate animum adeundi, & sic, ꝙ uere non adiuerit, & ita contra cōfessionem suā ipse, uel hæres suus contrauenire nō potest. l. de ætate. §. 1. de interrog. act. & ita reperio consultum per Bal. in consil. suo 138. quod incipit, Ioannes Symeonem & Petrum filios suos. in fine. 5. col. uersicu. circa tertium repetam illud. Et istam opinionem puto ueriorem: quia licet quis non possit hæreditatem aditam proprie loquendo, repudiare, ut d. l. sicut. C. de repud. hære tñ in sui præiudicium potest, maxime in casu nostræ quæstionis, in quo uerbum, repudiatio, nisi operaretur, nihil ualeret, & ideo, ut potius ualeat,
dicta

dicta repudiatio, quã peat, expono uerbum
5 repudiatio, pro renunciatione. †Nec est incõ ueniens, ꝙ unum uerbum capiatur improprie ad hoc, ut aliquid o petetur, ut c. cum dilectus. extra de consuet. & arg. glo. no. in l. & puto. §. 1. ff fam. er. cum ibi not. & præsertim cum d. uerba repudiationis, sint prolata a muliere, uel a minore, qui cõiter ignorant uim & prãtem uocabulorum, & ꝑ hoc allego gl. sing. in l. quoties. C fam. er. & dicit, ꝙ oẽs testatores nesciunt dicere, hr̃dem institutio. & ex prędictis concluditur, ꝙ cautela domini Paul. non est necessaria, tamen est utilis, ut euitentur opiniones.

a Repudiat *Repudians quibus casibus teneatur. Bal. in rub. C. si quis ali test phi.*

Cautela, quando quis non potest probare per testes, uel instrumenta, illud, quod sibi debetur, qualr̃ testes sunt ponẽdi sub cortina, ad intelligendum confessionem. ccxxv.

1 *Testis dictum de auditu an ualeat, quãdo paries, uel cortina est in medio inter testes, & contrahentes.*

2 *Testis testimonium de sensu proprio, auditus uerborum alterius ualet, quando ipse testis loquentis uocem notam habeat, licet personam loquentẽ non uideat.*

3 *Solennitas maior requiritur in testamento, quam in codicillis, uel in donatione causa mortis.*

QVANDO quis nõ põt probare per testes, uel instrumenta, uel alr̃, illud, quod sibi debetur ab uno, nec in pñtia testiũ debitor uult cõfiteri, & creditor unlt extorquere confessionẽ, ita ut possit eam legitime probare. solet adhiberi ista cautela, ut creditor faciat, uenire aliquos testes in quadam camera iuxta, in qua possit audire ea, q̃ in alia dicentur, uel faciat eos stare super lecto, in eadem ca-
a mera, cortina *a* existente in medio, ut uideri non possint, uel sub lectica, deinde ducat debitorem in dicta sua camera, & interroget subtili modo, seu ingenio, quomodo est debitor suus in tanta quantitate. & ꝙ ꝑmittat si bi nescienti, q interrogatus in pñtia testiũ non confiteretur, credens ab alio non audiri, faciliter induceretur ad confitendum, & ꝑ mittendum debitum, & postea testes poterunt examinari, qualiter ipsi audiuerũt talẽ cõfitentẽ debitũ, & ꝑmittentẽ soluere, licet nõ uiderint eundẽ, tñ habeãt eius loquelam notam, & uiderint ipsũm ingredi domũ, & tale testimoniũ ualebit, & ad hoc cõiter allegatur gl. l. a §. idẽ Labeo ait, cũ quæritur. In uer. audierint q̃ incipit, sic ergo dixerunt. ff. de aqua plu. arc. q̃ uꝭ uelle, ꝙ ualeat, dictũ
1 testis de auditu, qñ paries, uel cortina est in medio inter testes, & contrahentes, ut nota. Bar. & Doct. in d. §. idẽ Labeo. & Cy. & Doc. in l. si nõ speciali C. de testam. & uꝭ esse text. cum gl. in uerbo, auditu, & ibi Doc. in c. prætere a. extra de testibus. & fundamentũ est in
2 hoc, †quia rr̃ ualet testimoniũ de sensu proprio auditus uerborũ alterius, qñ testis hẽt notam uocem loquentis, licet personã loquẽtem non uideat, ut l. testium. cũ auth. rog. ibi posita. C. de testibus. & 14. q. 2. c. 1. & 3. q. 9. c. testes. & ibi tenet Matthæus de Mathesil. in 125. notabili. qđ incipit, not. ꝙ rr̃ ualet testimonium. Sed in cõtrariũ facit, qđ no. Fran. Accur. & Cy. in d l. si nõ speciali. ubi dñt indistincte, nõ ualere tale testimonium, quia in teste requiritur uisus. C. de testib. l. testiũ. ibi, ꝑsto fuerunt. unde ₰m Bar. in d. l. si non speciali. testes qui non pñt uidere ꝑ obscuritatem noctis, non probant. facit quod not. in l. si cum exceptione. §. in hac. ff. ꝙ metus causa. & quod dicam in sequenti cautela. Item in cõtrarium facit ratio, qa posset esse, ꝙ debitor propter infinitatem, uel aliam causam mutasset uocem suam communem, & propterea testes qui non uiderunt eum loquentem, non possent clare deponere de ipso, ergo non uidentur concludere. l. non hoc. C. un de cognati. l. neque natales C. de probation. cum simili. Item quia posset esse suppositus suus, qui eius dr̃ debitor, & uocẽ simularet. Nam dicit Cy. in d. l. si non speciali, se uidisse hominem. qui tam bene transformabat se, & uoces alterius, & loquelam assumebat qui ab uxore illius uiri, quem repræsentare conabatur loquendo, putabatur uerus maritus esse. Item in contrarium uidetur text. in d. l. si non speciali. ibi, in conspectu testatoris & in l. si unus. ibi, uel coram testatore omnes eodem loco. C. de testamentis. ubi probatur, quod testes debent uidere testatorem. Item uidetur esse tex. cum gl. in d. c. pręterea extra de testibus. ubi uidetur probari, non sufficere testes deponere de auditu, cortina in medio existente, nisi alia adsint adminicula. Item quia gl in d. l. a. §. idem Labeo. non uidetur probare id, ad quod allegatur, qa gl. ibi non uidetur

uī determinare, sed loquitur interrogatiue, dū dicit. quid.n. si paries uel cortina est media inter testes, & contrahētes, & testatorem & sic solū quærere uř, & nō decidere. Et ita aliqui r̄ndent ad illam gl. Ego autem in hac materia quotidiana & utili, ita puto esse distinguendum: Aut loquitur in testō. aut in matrimonio. aut in contractibus, uel quasi, aut in maleficiis, uel quasi. Primo casu, si loquimur in testō, & tunc teneas. ꝙ non sufficiat d. cautela, qa oportet, ꝙ testes uideāt testatorem. per d. l. si non speciali. & l. si unus C. de testam. licet glo. dixerit contrarium in d. l. 2. §. idem Labeo. q̄ cōiter in hoc reprobatur ibi per Docto. & in d. l. si non speciali. per Cy & Docto. Aliqui tñ conantur saluare illā gl. dicendo, ꝙ illa glo. non decidit, sed loquit̄ interrogatiue dubitando, ut supra dixi. Secus forte esset in codicillis, uel donatione causa
3 mortis, †quia maior solennitas requiritur in testō, quam in codicillis, uel donatione causa mortis. l. hac consultissima C. de testamē. cōiuncta. l. si C. de codicillis. & l. fi. C. de donat. causa mort's. & hoc uult Matth. de Matthesi. in dicto suo no. 125. quod incipit: Not. quod realiter ualet testimonium. In matrimonio non credo, ut faciant plenam fidem, sed cum aliis adminiculis sic, ut in c. præterea. cū glo. extra de testib. quam ita intelligo. In contractibus uero, uel quasi, teneo, ꝙ probent sufficiēter, ut no. gl. 3. q. 8. testes. & ita potest intelligi in d. §. idem Labeo & per no. in §. si uero absunt. in auth. de hæred. & Falc. col. 1. & per cyn. & Iac. But. in l. testium C. de testi. & per Spe. in ti. de testib. §. i. uer. item quod causa. & per Ioan. de Imo. in d §. idem Labeo. & ibi per Doct. in maleficiis dic, ut dicam in sequenti cautela. & intelligo prædicta, quādo testes habent notas contrahentium uoces. ut no. per Doct. in iuribus prællegatis. Itē intelligo omnia prædicta esse subiicienda arbitrio iudicis, qui habebat confidei are, si teste habebāt uere notas uoces, & si decipi potuesunt per prædicta.

In medio cortina existente. *Testes testamenti*
a *debent uidere testatorem. l. si non speciali. & ibi omnino Docto. & Alex. C. de testi. ideo si cortina est in medio, non probantur nisi uiderint. Bar. in l. 2 §. idē Labeo. in 1. col uer. ulterius uenio ff. de aqua plu. arcen. ubi dicit, secus in contractibus, ubi etiam per Alex. & Io. Andr. in c. ex literis, de consue. post gl. in uer. audierint que dicis testes probare, licet cortina sit in medio. Item probant actum, qui percipiat alio sensu quam usus. secundum Ang. in au. hen de hæred. & Falc. §. hinc nobis in ult. col in prin. uer. 2. no. Item uerum, quando testes habent notam uocem contrahentium. Ray. in d §. idem Labeo.*

Cautela quomodo debeant deponere testes. qñ dicunt aliquem commisisse delictum de nocte. ccxxxi.

1 *Testes dictum ualet, si deponat de maleficio de nocte commisso, ad lumen lunæ.*

SI aliquis fuit accusatus. ꝙ de nocte commisit aliquod maleficium, & testes deponūt se uidisse, Cautela est, ut inspiciatur, si illa nocte luna lucebat, qa si non erat lumen lunæ, poterit & debuit capitulari & ꝓbari, ꝙ illa nocte maxime illa hora. qua dr̄ maleficium commissum. luna non lucebat, & ꝑ ꝓ hoc testes non potuerūt bene uidere. quia nox erat obscura, & si testes aliquid maleficio dixetint. reprobabuntur, ut probatur per gl notabilem in l. si cum exceptione, §. in hac. super uer. ignorantiam, in fi ibi. dum dicit. eum ta-
1 lia fiant de nocte, †uel in multitudine hominum. ff. quod metus cau. & in Bal. & Ang. ibi. & ita ēt tenet Bald. in l. Arethusa. ff. de statu hom. & in c. 1. §. porro. in ti. q̄ fuit prima causa bene. amit. in usib. feu. ubi dicit Old. quendam accusatum de maleficio commisso de nocte, defendisse ꝑ d. gl. & ideo si lumē lunæ fuisset, ualerent, dicta testium, qui deponerēt de maleficio, s̄m Bart. in suo tracta. de teste, per l. non minorem. C. de transac.

Cautela. quando dubitatur, an aliquis debeat interesse electioni. cautela est, quod admittatur cum protestatione. ccxxxii.

1 *Electioni alias legitime non noces, si non habentes uocem, cum aliis admissi fuerint.*

CVM dubitatur an aliq debeant interesse electioni, & tempus instat, ita ꝙ commode non possit recipi ꝓbatio, an de iure hoc eis competat. Cautela est, ut admitti debeant cū ꝓtestatione, ut eorū uoces ualeāt, si & in quātum appareat postmodum eos debuisse interesse, ut c. Cūmana. de elec. & in c. in Genesi
1 eod. titu. †Non. n nocet electioni alus legitimæ, si non habentes uocem fuerint admissi

cum

cū aliis.ita dicit Abb.Sicu.in d.c. Cumana. in prin.uer.6.no.cautelā & practicā: qđ tu no.ꝓ electione summi Pōtificis,uł Rectoris scholariū,ut si dubitatur,an aliq Cardinales possent dare uocē,uł aliqs scholaris,ne desetaē electio,posset admitti cū d. ꝓtestatione.

Cautela pro notario,qui nescit ordinare instrumentū in forma solenni, qđ alter ex contrahentib. poterit illud dictare. ccxxxiii.

1 *Tabelliones ex se instrumentum inter partes dictare debent,cum ad hoc teneantur.*

MVLTI tabelliones reperiuntur, qui nesciunt dictare unum instr̄m in forma solēni,uel si sciunt,uellent euitare laborem in dictando,ideo utuntur ista cautela,qa faciunt formam instr̄i, per aliquem contrahentium ordinari,& ipsi postea scribunt,& in publicā formam redigunt.Quæritur, nūquid possit .dic,ꝙ sic.ut 12.q.2.cum redemptor. ibi, scribenda dictauimus . Ipse tñ notarius ꝑ se postea diligenter cōsiderabit singula uerba, 1 & qđ ei uidebit,emēdabit.† Melius tñ esset, si ipse ꝑ se facere,cū ad hoc teneretur, ut eleganter.no.Spe.in ti.de instr.edi.§.restat.uersi. qd de hoc. ꝙ faciunt quotidie tabelliones. quē sequitur Abb.Sic.in c. cū P.tabell.in fi. extra de fide instr.qđ no.qa quotidianū est, & seruatur in practica.& ꝑ ista semel defendi quēdā doct.medicū accusatum Venetiis, apud officiū aduocatorū cōis,ex eo ꝙ dederat copiam literarum commendatitiarū ad dominum notario uniuersitatis:q de uerbo ad uerbum illam transcripsit, & dño misit.

Cautela,ꝙ quis nō admittatur ad officiū, nisi sit ciuis. facias ꝙ unus moueat litem illi, ꝙ non sit ciuis. ccxxxiiii.

1 *Pœna remotionis ab officio , quan uncunq; imponatur ,officio durante,de crimine cognosci potest.*

SI quis uult, ut aliquis non possit admitti ad officium,stante statuto,ꝙ quis non admittatur ad officium,nisi sit ciuis, facias,ꝙ unus moueat litem illi, quem tu uis non habere officium ꝙ non sit ciuis, quia pēdente illa lite,etiam si eligatur, non debebit admitti ad illud officiū , ut l.si ut proponis. C.qñ ꝓuoc.nō est necess.& ibi hoc tenet Bal ꝑ illū textum & si tu uis,ut habebat ciſ. ctū ꝫppo nas tpe electionis faciēdæ,quia tūc nō poterit expediri illa cā,& interim alius eligit, & sic remanebit exclusus. Sed si opponeretur añ,nō haberet effectū, qa illa causa deberet expediri infra illud tps, in quo faciēda esset electio,ad hoc ut possit eligi,si uere esset ciuis,ꝑ tex.no.in l.1.ff.de glā.legen. & ꝑ ea q̄ ibi no.Bar.quod no.& facit l.iubemus:C ad l.Iul.repet.& qđ no. Bal in extrauag. de pa. 1 Cōstan.in ult.char.in prin.uersi.& no. † Vbi dicit,ꝙ quātumcūq; imponit pœna remotionis,durāte officio pōt cognosci de crimine,nā si expectaremus finem officii, frustra fieret amotio, ut d.l.iubemus.Sed nō uł curandum de ista cautela, qa donec durat hæc contentio,non currit tps officii , ꝑ ea,q̄ no. Bal.& Doct.in l.contra maiores. C. de inoff. testa.& Bar.in l.2.§. nō solum.ff.ad Tertul. Sed potes dicere,ꝙ cautela ꝓcedit,qñ de necessitate dꝫ pñti dēt fieri electio successionis.

Cautela,quando molendinum est destructum impetu aquæ,quomodo constabit ꝙ nō ꝑdidit eius possessionem. ccxxxv.

1 *Molendinum fixum in terra, & sub aqua,si fluminis impetu destructum fuerit,nisi reædificatur, eius possessio amittitur.*

QVIA hoc mane legimus l.si quis ex argentarii.§.si initium tabularum. ff. de eden. a ubi gl.fecit mētionem de molendino : a Propterea ponamus unam cautelā in materia 1 molendinorum.†Nam si aliquis habuit molendinum fixum in terra sub aqua,quod impetu fluminis,uel aliter destructū est, si non reædificatur ,perditur possessio, ut habetur in l.fi.ff.de usucapio.Et ideo cautela est , ut nunq̄ perdatur possessio,ꝙ fiat protestatio, de qua conficiatur publicum instrumentū , ꝙ non obstante destructione,intendit tenere & possidere locum & alueum fluminis,& debet unum signum facere , puta ponere palos ligneos in aliquibus locis , uel partibus clausulæ molendini.Nam ex illis lignis, uel antiquis molendini,uel ēt nouis,apparebit ipsum retinere possessionē fluminis uel, aluei pro molēdino, maxime stante d.protestatione,& tūc inuito ipso, nō poterit alius occupare dictū flumē,uel ibi ędificare,ut eleganter dicit Ang.quē sequit Ioā. de Imo. in d.l.fi.ff.de usucapio. de qua quęs.uide latius ꝑ Bart.& Doc.in d.l.fi. & ꝑ Bar.in l.quominus. in 16.q.ff. de flumi. ubi plene tractat

materiam molendinorum. & ego dixi plene de q. in tract. meo de ser. in tit. de aquæduc. in 9. q. princ. circa princ.

a Molendino *Molendinum nouum, an possit ædificari in flumine, in præiudicium destructi. Bar. in l. fi. ff. de usuc. et ibi Ang et Doc. in l. quominus ante p. col. Molēdinorum supra aquam positorum materiā ponit Bar. in d. l. quominus in fi & gl & Bart. in l. si epistolam. § si aqua. ff de acq rer. dom.*

Cautela contra iudicem, qui non uult causam expedire, de protestatione, quæ fieri debet contra ipsum, ad hoc, ut faciat litem suam. ccxxxvi.

1 *Iudex si in iudicando negligens fuerit, uel iudicare differat alteri parti læsæ tenetur.*

2 *Iudex in dubio in negligentia esse non præsumitur. nisi pars protestata fuerit.*

SI iudex est timorosus in procedendo, aut simulat procedere ad ulteriora, & tamē non facit. dic, quòd cautela est, ut pars uadat ad superiorem illius iudicis, & facit ipm compelleri c. ut procedat, ut habetur in c. 1. extra de suppl. neg. præl faeit quod no. Bar. in tract. repræsaliarum. & quod no. Bal. in c. 1. in prin. in tit. de mil. uas. qui contumax est, in usib. feud. & ista practica seruatur quotidie. Secūda est, ut pars ipsa humiliter instet corā iudice, ut debeat procedere ad ulteriora, quod si nō facit grauata poterit appellare. & hæc duo remedia ponit Io. And. in c. dilecto, de præb. in nouella. & uide ad hoc Bal. 1 in l. fi. C. de sent. & l. 2. C. ut lite pend. †Si iudex est negligens in iudicādo, uel differt iudicare scienter, tenet alteri parti læsæ, ut Inst. de obl. quæ ex quasi delicto. in princ. & l. ex malef. §. si iudex. ff. de act. & obl. & l fin. ff. de uariis, & extraor. cog. & ibi hoc no. Bar. Bal. & Ang. & alii in l. mancipia. C. de ser. fug. & Bal. in l. non quidquid. ff. de iud. & Bal. Bal. & Doct. in l. 1. C. quō. & qn iudex. & Bald. & alii in l. ex argētariis. §. cum aūr. ff. de edē. & Bald. in l. obseruare. §. pficisci. in 18. q. ff. de off. pc. & leg. & in c. 1. §. iudices. in 3. col. in tit. de pac. iur. firm. Bar. Ang. Imo. in l. 4. §. in co. ff. de dam. inf. & p Ang. in auth. scenicas non solū si fideiussores. col. 5. & p Doct. in l. si qn. C. de test. & in l. si quis in conscribendo. C. de pac. cū sim Et licet sit dubiū, an hoc casu faciat litē suā, an uero puniatur, ut hē in dictis locis, & maxime p Ang. in d. l. mancipia. tamē dico, q puniē ista negligētia etiā qn iudex est negligens in puniendo, & in faciendo dare pœnā parti, quæ ei dari debet p alterā ex dispōne iuris cōis, ut singulariter uult. Ang. in d. auth. scenicas nō solū. & c. in prin. per illum tex. qui dicit, q facit litē suā. Et idem tu dicas, qn imponit minorem pœnam, q dēt, ut l. nulli. in fi. C. ne san. baptis. ite. & in his duobus casibus, qn est negligēs in puniendo, uel minus punit, q debeat minuendo pœnā sine causa legitima, iuxta no. in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his, qui no. inf. & in l. si seuerior. C. eo. tit. eadem pœna tenet iudex, qua delinquēs uenit puniendus, ut est casus singularis in d. l. nulli. Item ēt infamatur. ut est casus unicus in l. seruos. in fi. C. ad l. Iul. de ui pub. & priua. fm Host. & Io. And. & Ant. de But. in c. de causis. de off. del. & ita ēt tenet Lud. de Rom. in singulari suo 78. quod icipit, tu hæres. & adde qd no. Bal. in auth. statuimus. C. de epis. & cler. 2 †Sed aduertas, q in dubio iudex non præsumitur fuisse in negligentia, nisi pars fuerit protestata, ut not. Imo. in l. damni. §. Sabini. in fi. ff. de dam. inf. Ideo sis cautus, ut qn iudex protrahit cām in lōgum, ei ptesteris de pœnis iuris, si nō procedit in causa, uel si cōdēnat, uel puniat in minori summa, uel pœna, quā debeat, ita alias obseruaui. & adde quæ dixi in præcedenti cautela.

Cautela, quomodo solutio per partes ualeat. ccxxxvii.

1 *Creditor particularem debiti solutionem recipere non cogitur.*

1 CREDITOR † non cogitur recipere particularem solutionē debiti. l. tutor. §. Lucius. ff. de usu. & l. quidam existimauerūt. ff. si cer. pet. & ibi hoc plene no. Et est rō. q particularis solutio solet parere multa incōmoda creditori, ut l. planc. ff fam. erc. & not. gl. 16. q. 1. reuertimini. in prin. in uerbo, expletus. & hr in l. cum hi. §. in causa. ff. de trāsac. & ecōtra solet parere multa incōmoda ipsi debitori soluenti. ad quod uide, qd no. Bar. in l. 2. in princ. de debito ciui. C. lib. 11. Sed cautela est, q creditor cogat recipere particularem solutionem. Nā si sunt dati fideiussores per debitorem, creditor tunc nomine unus fideiussoris cogetur recipere particula

rem

rem solutionem, & ideo debitor soluat nomine vnius, qa poterit, vt est tex. singularis in l. in his si duos. ff. de fideiuss. & ita no. dicit Ang. in l q pignori. ff. de pig. & i l. si ff. quib. mod. pig uel hyp. sol. Et sic et sis cautus, qn creditori tuo pignorasti plures res, qa licet nō teneatur vnam relaxare, nec pignus pro ea reliberare nisi soluto toto debito. vt l. qui pignori. & l. quādiu. C. de distr. pig. tn̄ si ei sūt dati fideiussores, soluēdo ꝓ uno, liberabitur vna res pignorata pro illa summa soluta. Et prędicta intellige uera, qn̄ fideiussores essent obligati simplr̄, quia tunc hn̄t beneficium diuisionis iuxta notata in authen pn̄te. C. de fideiuss. & in corpore unde sumitur. vel qn̄ se pro certa parte obligarūt, secus si se obligassent insolidū, renunciādo beneficia epistolæ diui Adriani, & auth. pn̄ti de fideiussori & beneficio de duobus reis debendi, sicut cōiter fit ꝑ fideiussores, qa isto casu, quilibet fideiussorū teneretur insolidum, & hoc casu sicut creditor nō cogeretur recipere particularem solutionem ab uno fideiussore, ita nec etiam à debitore pro eo. Vnde sis cautus, qn̄ vis posse soluere particulariter, des plures fideiussores, qui se obligent simpliciter, vel quilibet eorum pro certa parte.

Cautela pro matre, vel patre transeuntibus ad secunda vota, vt euitent pœnas iuris. ccxxxviii.

1 *Si mater infra annum luctus, & etiam pater ad secunda vota transeant, quas pœnas à iure ciuili iniūctas patiantur.*

1 S I mater transit † ad secunda uota intra annū à morte primi uiri, patitur multas pœnas de iure ciuili, de qbus hr̄ in l. 1. C. de sec. nup. & si transit post annū, patitur pœnā de qua in l. fęminæ. C. de sec. nup. quæ est, ut si moriatur vnus filius ex primo matrimonio, mater succederet pariter cum filiis, & fratribus defuncti utrinque coniunctis, in plena proprietate ꝓ virili portione, ut in auth. de hæredit. quę ab intest. de fer. §. 1. & in auth. in successione. C. de suis & legi. & in auth. de functo. C. ad Tertul. & hoc ꝓcedit, si nō trāsiuisset ad secunda uota, sed si transiuit anteq̄ succederet filio, uel etiam postea, efficitur de proprietaria, in effectu usufructuaria, & ea mortua, omne id, in quo successit, acquiritur filiis primi matrimonii, nec de eo potest testari, vel aliter disponere, vt est casus in l. fœminæ. C. de sec. nupt. & in auth. de non eligēdo secundo nub. §. 1. col. 1. cum sim. Et idē iuris est in pr̄e transeunte ad secunda vota, vt teneat̄ reseruare filiis primi matrimonii, id, in quo successit filio, ut nota. gl. in rubr. prædicta, de non eligendo secundo nub. & no. Azo in summa. C. de sec. nup. & Bart. in d. l. fœminæ, & est cōis opin. & ita sæpe consului. Sed ne pr̄, aut mater teneātur reseruare prædicta bona filiis primi matrimonii, & ꝗ remaneāt ueri proprietarii, cautela est, ut trāseant ad secunda vota, filiis primi matrimonii uolētibus, & cōsentiētibus, ut est gl. singula. in auth. de nō eligendo secūdo nub. §. 1. in uerbo, copulantur. quæ dicit inuito filio, & nō plus, & illam glossellā aliqui non hn̄t, sed debet esse, quę vult à cōtrario sensu, ꝗ filio non inuito, sed volente, secus esset de quo hr̄, per Lud. de Rom. in singulari. 250. & in cons. 218. & hr̄ per Bar. in l. 1. C. de his quæ pœn. no. & per Ang. in auth. de non eligendo secundo nuben. §. 1. Item est alia cautela, ꝗ qn̄ alter coniugum vult trāsire ad secunda uota, ut prius petat licentiam ab altero, qua cōcessa, si trāsit ad secunda vota post annum à morte coniugis, non cadit in aliquam pœnam, secus si intra annū, ut singulariter not. Bal. in l. 1. C. de sec. nup. de quo dicatis, vt ibi per eum.

Cautela, ꝗ ille, qui timet poni ad torturam, appellet ante. ccxxxix.

1 *Tutoræ terrorem si iudex reo iniecerit, appellare potest.*

S I qs timet, ne cōtra ius ponat̄ ad torturā, puta, qa forte iudex cōminatus est ei, appellet. † potest. n. appellare, qn̄ iudex iniecit 1 terrorem. ut l. si quis ꝓuocatione. C. de app. & no. Inn. in c. cum cessante. extra de app. & Bald. in rubr. C. comm. vel epist. & in d. l. si quis prouocatione. quo casu confessio secuta erit ipso iure nulla. l. 1. ff. nil. noua appell. pen. Nec est, in hoc articulo opus, ut superior inhibeat, quia pericula est in mora. ita eleganter dicit Bal. in d. rubr. in fin. pen. col. & ideo si uis, ꝗ cōfessio facta in tormētis, & post ratificata nō valeat, cautela est, ut prius appellet, antequam ponatur ad torturam.

Cautela pro debitore, ad fraudandum credito res. ccxl.

1 *Sententia contra debitorem lata, quo casu etiam creditori nocere habeat.*

AD hoc, vt debitor fraudet creditores suos, vt nihil hře possint, cautela est, ut desinat possidere, & postea agat rei vendicatione contra possidentem, & patiatur se uinci.
1 † nam hoc casu, si creditor sciuit super tali remoueri litem per debitorem, vel debitori, & patiatur debitorem litigare. sententia lata aduersus debitorem in tali re, nocebit ĕt creditori, tñ si apparet de collusione debitoris, nihil ꝓdesset talis cautela. l. si suspecta in ptin ff. de inofficio. testam. & l. si prolusso tio. in pri n. ff de app. alias sic, ut l. si superatus. circa fi ff de pigno. & hanc cautelam ponit Ang. in d. l. si superatus. & Bal. in l. pen. ff. de peti. hæreditat. quam cautelam tibi non trado, vt ea utaris ad malum, sed ut scias cauere à volente uti contra te.

Cautela pro illo, qui promisit alicui turpe quid facere, est cautela, ut potius per pignora, quàm rem. ccxli.

1 *Datum si aliquid fuerit uni ex causa turpi, ex parte utriusque scilicet tam dantis quam recipientis, repeti non po. est, secus si pignora data fuerint.*
2 *Spoliatus ante omnia restituendus est etiam si esset prædo, nisi intentet condi. onem ob turpem causam, quoniam tunc audiri non debet.*
3 *Hæres infra tempora conficiendi inuentarium, conueniri non po: est, nisi reali actione conueniatur.*
4 *Scholares facientes conuenticulas contra Doctores, si dent libros, vel aliam rem propter suffragium promittant, repetere non possunt, sed bene fiscus auferre.*

LEGIMVS hodie l. iurisgentium. §. si ob maleficium. ff. de pact vbi est una gl. not.
1 quæ dicit, † ꝙ si aliquid est datũ vni ex causa turpi, ex parte utriusque. s. tam dantis, q̃ recipientis, puta, ut homicidium faciat, iuxta l. generaliter. & l. si plagii. ff. de uerb. obli. vel datum est aliquid officiali, qui tenetur denunciare maleficia, ne denunciet maleficium commissum, quod est turpe ex parte vtriusque, vt l. si à reo. § fi. & ibi Bar. & Doc. ff de fideiuss. vel si est data pecunia iudici ꝓ sua indemnitate, in casu quo condemnetur in syndicatu, si male iustificauerit, quib. casib. illud, qđ est solutũ repeti nõ põt. qa in pari causa turpi, melior est cõditio possidentis, ut est casus in l. pe. ff. de cond. ob turpẽ cau. & no. per gl. in d. §. si ob maleficium. Sed si sunt data pignora ꝓ d. causis, uel aliqua earum ĕt secuto implemento ex parte recipiẽtis, põt ille, q̃ tradidit pignus, agere rei uendicatione contra detinentẽ pignus, tanq̃ cõtra quemlibet extraneũ possidentẽ, uel retinentẽ rem non suam, iuxta l. officium. ff. de rei vend. vt dicit gl. in d. §. si ob maleficium. ꝑ l. de eo. §. pe. & fi. ff. ad exhibendum. licet nõ posset repetere ꝓ conditionem ob turpẽ causam, vt dixi, & sic est uis in modo agẽdi
2 ꝓ repetitione, sicut dr̃ in simili, † ꝙ licet spoliatus, sit ante omnia restituendus. l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi. ĕt si esset prædo c. literis. extra de restit. spol. tamen si intentaret cõditionem ob turpem causam, nõ debeat audiri, vt no. Bar. & Doct. in d. l. pen. ff. de cõditio. ob turpem cau. & sic dr̃ in simili de marito, q̃ si conuenitur actione de dote, non tenetur nisi in quãtum facere potest. l. si maritus. sol. matri. secus si conueniatur rei vendicatione, ut hr̃ in l. Nesennius. §. fundum. ff. de re iud. & in l. ex diuerso. ff. sol. ma-
3 tri. † Similiter dicit̃ in hærede conficiẽte inuentariũ, q̃ nõ põt cõueniri intra tᵽa cõficiendi inuentarium. secus si conueniat̃ actione reali, ut habet̃ in l. fi. §. donec. C. de iur. de libe. & licet nõ possit repeti, qđ datũ ꝑ conditionem ob turpẽ causam, qñ turpi tudo ĕst ex parte utriusque, ut l. pe. ff. de cõdi. ob turpem causam. tñ si data sunt pignora, põt uẽdicari, & fiscus auferre põt ab indigno. ut dicit gl. in d. §. si ob maleficium. in fi. qđ intelligẽ secundum Bal ibi, qñ fuit trãslatũ dñium & acquisitum indigno, iuxta no. in l. 1. C. de hæredib. insti. & ita loqtur l. Lucius. ff. de iure fisci. secus si nõ trãsiuit dñium, sicut est ĩ pi-
3 gnore dato. l. pignus. C. de pign. act. † ideo si scholares faciunt conuenticulas illicitas, puta de cassando aliquẽ doctorẽ legentẽ absq; legitima causa, si dãt pecuniã, uel libros, vel aliã rẽ, vt ꝓmittat̃ sibi uox uel suffragiũ nõ põt repetere ille, q̃ dedit: qa in pari cã melior est cõdõ possidẽtis. sed fiscus põt auferre ab illo indigno recipiẽte, & applicabit̃ ipsi fisco, vt d. l. Lucius. fm gl. in d. §. si ob maleficium Sed si dedit pignora, ex quo non transtulit dñium, poterit illa repetere per rei uendicationem, per prædicta, nec fiscus pot-

tit auferre ab indigno dante, uel recipiente Alia & ideo cautela est pro ꝓmittẽte, ut potius de pignora, q̄ det rem, transferendo dominium: qa dãdo pignora, sine periculo poterit recuperare, sed trãsferendo dñium nõ poterit, nec recipiens poterit retinere, quia auferetur ab eo, & applicabitur fisco quod est notandum.

Cautela pro illo, qui habet probationem tempore periuram, qua perempta, aduersarius sibi moueret litem super ipsa. ccxlii.

1 *Processus extraordinarius cum aliquo fundari debet.*

2 *Iuri dictionis contentiosæ naturam aduersarium requirit.*

SI possideo quandam rem, quę mea est, & de dñio meo habeo testes, sed timeo ne moriantur, & timeo de Sempronio, ne his mortuis moueat mihi quæstionem dñii: qa forte res illa quondam fuit sua, uel suorum maiorum, ut C. de probationi. l. siue possidetis. quomodo mihi succurretur? Aduerte, q̄ licet testes pñt examinari ad perpetuam rei memoriam, ut in authentica, si quis ab aliquo. C. de testib. & no. per gl. & Doct. in l. in l. Aquil. si delegatum. ff. ad l. Aquil. & in c. qm̄ frequenter. extra ut lite non contestata.

1 † & iste processus sit extraordinarius, tñ cum aliquo fundari debet, ut l. inter litigatore. ff. de iudi. Aut ergo mihi mouetur de hoc quæstio, puta diffamãdo, quòd res non sit mea, & habeo aduersariũ fundatũ ex diffamatione, ut l. diffamari. C. de ingenu. manu. & l. cũ Titia. ff. de accusat. & l. Atalatus. ff. de fal. & c. licet extra de accusation. Eodem modo si habeo aduersarium fundatum ex aliquo ante gesto, qui posset mihi mouere quęstionẽ, puta, quia iã fui sibi obligatus, licet fecerit mihi pactum de non petendo, aut nulla materia excitat q̄stionẽ, tunc istud iudiciũ non põt fundari: qa nõ est cum quo fundari possit, & sic oportet silere. Et ideo ubi nec specialis materia, puta ex contractu, uel quasi, delicto, uel quasi est, uel esse aduersarius certus, nec ex gñali materia est aduersarius nerisimilis, tunc põt fundari ꝓcessus examinis testiũ ad ꝑpetuã rei memoriã. qa nõ ẽ cũ quo

2 seu contra quem: † qa natura iurisdictionis contentiosæ requirit aduersariũ. Vñ cautela põt esse, quòd ꝑ interpositã personã quis faciat se diffamari, tũc cum illa persona fundaretur iudicium, & occasione illius posset citari facere cæteros, qui uolunt contradicere, ut C si ut se ab hær. ab. in auth si omnes. & hẽs simile. ff de neg. gest. l. at quia natura. § cũ me absente. ut dicit Bal. in auth. si quis ab aliquo. C. de testib. in 2. col. uersic. sed hic dubitatur de tali quæst. qđ no. pro illis, qui hñt possessiones, & non hñt instrumẽta de dñio, & alii quorum antiquitus fuerũt, hñt instrumenta de suo quodam dñio antiquo.

Cautela de ualido cõtractu simulato, & de aliis inualidis contractibus. ccxliii.

1 *Simulationis species tres esse dicuntur.*

2 *Statutum est Veronæ, quod nullus Doctorum collegium intrare possit, nisi inter alia habeat summam Azonis, & omnes Bar. lecturas.*

1 TRES sunt † species simulationis. una. qñ unum agitur tacite inter contrahẽtes, & aliud exprimitur, & de ista loquitur totus titulus C. plus ualere quod agitur, q̄ quod si. con & e. ad nostrã. extra de empt. & uend. & c. illo uos de pign. & l. iurisgentium. §. dolo malo. in fi. ff. de pactis, cum similibus. Secunda species est, qñ aliquid simulate exprimitur, & nil in effectu agitur inter partes. Exẽplum, si rusticus donat, uel uendit quotidie possessionẽ suã ciui, ut euitet onera & factiones, tñ tacite agitur, quòd cõtractus sit nullus: qa nõ intẽdũt, quòd sit donatio, uel uẽditio, & de ista loquitur l. nuda. C. de cõtrahenda stipula. & l. imaginaria ff. de reg. iur. Tertia species est, qñ partes intendunt uere aliquid agere, sed cõtractus modico tꝑe est duraturus, & propterea præsumitur simulatus. Exẽplum, qđ mihi Bononiæ cõtigit, dũ ibi esset bellum maximum, & unusq habebat saluum conductum ꝓ persona & rebus suis. uolebat portare sub saluo conductu libros meos, & uolebat, quòd sibi donarẽ uerè, ad hoc, ut posset iurare libros esse suos, & postea dum esset Ferrariæ, mihi restitueret, quòd tñ facere nolui: Nã si fecissẽ, fuisset tertia species simulationis. Vel pone aliud exẽ

2 plũ, quòd uidi de facto † Statutũ est in ciuitate Veronę, ꝙ nullus possit itrare collegiũ Doctorũ, nisi inter alia habeat summã Azonis, & oẽs lecturas Bar. Vnus q nõ hẽt lecturã Azonis, uel oẽs Bar. facit istã simulationẽ: qa dicit amico, dones mihi tuã summã Azonis, & Bart. ꝓ die tm̄ examinis mei, &

ꝙ donatio nō durat ultra, ad hoc, ut possim iurare cum ueritate me hr̄e summā Azonis & Bart. postea tibi restituā. Nam hæc est tertia species simulationis, de qua loquitur l. 4. §. si ab ignoto. ff. de manumis. tut. generali. De istis tribus speciebus simulationis uide in eleganti consi. Bar. quod incipit. Petr. Nico. & per Paul. de Cast in d. l. iurisgētium. §. dolo malo. & istæ tres species simulationis sunt de actu ꝓhibito ad permissum. & sunt de iure prohibitæ, ut patet ex prędictis. Potest addi quarta species simulationis. quæ fit de cōtractu permisso: quia de uno tacite agitur, q erat permissus, & exprimitur alius, qui similiter est permissus. Exemplum, uolo tibi mutare centum ucre. & iste contractus est licitus, sed nolo, ꝙ fiat instrumentum de mutuo. sed de deposito, ad hoc ut facilius possim te conuincere, per l. fi. C. deposi. a certe talis simulatio est licita, a ex quo fit de permisso ad permissum. Vel pone aliud exēplum, maritus, qui non habuit totam dotem, fecit instrumentum de tota dote recepta solenniter, sed quia uere deficiebant aurei, puta centum, uoluit, ꝙ socer confiteretur se habere in depositum centum aureos, cum in ueritate esset debitor ex causa dotis, certe ualet ista simulatio, ut probatur in l. Lucius Titius cum haberet. ff. deposi. & no. Bal. in rub. C. co. ti. Et ideo ex prædictis sis cautus, quando uis contrahere cum uno uel re, & ex illo contractu nō esset tibi sufficienter, uel faciliter succursū, ut tu possis instrumentum facere, uel de alio cōtractu, qui habeat faciliorē expeditionē, sicut sit cōtractus depositi, ut dixi, q̄a nullus cōtractus, est ꝓhibitus, & nemo decipit. & ita sępius obseruaꝰ.

a Simu. est lici *Simulatio in persona & ueritas in actu est quan' o unus pro altero recipit instrumentum, & ex eo acquiritur ius ueræ p. rsonæ, & non fictæ, & ualet actus Bal in l cum precibus. in fi. C. de proba. io Simula io non præsumitur, si cō, sat de ueritate actuum Bal in l ei qui ad fi. C. de distrac. pig me in dubio d. quamuis & ibi Bald. C. si quis alteri, uel sibi.*

Cautela, quibus casibus pactum legis commissoriæ sit ualidum. ccxliiii.

1 *Pactum pignoris & legis commissoriæ à parte debiti factum à iure reprobatum est.*

2 *Fœneratores Bonnenienses, quo casu pacto legis commissoriæ abutuntur.*

1 PACTVM † pignoris & legis commissoriæ factum à parte debiti, est reprobatū à iure, q̄n. s. datur pecunia debitori, uel r̄ efficiē debitor ex alia re, & debitor dat pignus creditori cū pacto ꝙ si nō soluit debitū īfra certū tp̄s, pignus sit emptū ꝓ ꝑtio debiti: q̄a lex præsumit, ꝙ debitor, q indiget alia re, & nō posset soluere, daret pignus multo maioris ꝑtii, q̄ sit debitū, & sic faciliter deciperet, ideo lex uult, ut nō ualeat, ut l. i. 2. & fi. C. de pactis pign. & l. com. ꝙ fallit, q̄n illud pactū pignoris fieret ex interuallo post debitū cōtractum q̄a nō ꝑsumitur esse in tanta necessitate, ut l. Titius. ff. de cōst. pe. & ibi hoc no. Bar. & alii Doct. & idē no. Bar. & oēs Doct. in l quāuis alias incipit, Calipodius. ff. de solut. & Bar. in l. si fundus. §. fi. ff. de pig. lıt̄ fal. lit, q̄n pactū esset, uel pignus esset uēditū iusto ꝑtio, q̄a tūc cessaret omnis deceptio præsumpta, ut est casus no. in d. l. si fundus. fi. & ibi hoc no. Bart. & hoc casu fieret ęstimatio ꝑ iudices, ut hr̄ ꝑ Bar. in l. 2. & fi. C. de pac pigno. & l. cōmisso. & l. fi. C. de iure dom. impe. & d. l. si fundus. §. fi. & in d. l. quāuis. & in

2 d. l. Titius. † Et ex hoc infertur cautela, qua utuntur fęneratores Bononienses ex consilio aduocatorum & ꝓcuratorū antiquorū, uidelicet, ꝙ fiat pactu pignoris & legis commissoriæ, ut si nō soluaꝰ pecunia pignus sit emptū ꝑtio ęstimando ꝑ tale:, & tales arbitratores, quos ex tunc ꝑtes eligunt. ut no. dicit Bar. in d. l. fi. C. de pactis pig. & l. cō. & in d. l. si fundus. §. fi. de pig. Nā poterūt cōueniri i. casu, co: ā illis arbitratorib. seu ęstimatorib. de æstimādo pignus pro ꝑtio debiti, licet multo plus ualeret. Sed si de ista cōuētione cōstaret, diceret fieri fraus legi, & non ualeret, ꝑ l fraus. cū ibi no. ff. de legi. & l. non dubiū. C. e. ti. cōiūcta. l. dol. §. diuersū. ff. de nou.

Cautela pro filiis, ne teneantur ad soluendum debita patris, stante statuto, quod filius mercatoris teneatur ad debita patris. ccxlv.

1 *Filius pro debito, uel facto patris regulariter non tenetur.*

2 *Statutum si sit quòd filij mercatorum ad patris debita teneantur, etiam si hæredes non probentur, an ualeat.*

3 *Exhæredati filij pro mortuis habentur, & inutiliter à paterna hæreditate repelluntur.*

LICET

1 LICET filius pro debito, uel facto patris non teneatur, ut in toto tit. C. ne filius pro patre, & habetur per glo. ord. 1. q. 4. in summa & per gl. 24 q. 3. in summa, & in c. nõ dět. de reg. iur. in 6. & per Saly. in l. quisquis. §. filii. C. ad l. Iul. maiest. in quib. locis hr, in quib. casib. fi-
2 lii teneantur pro pře, uel non, † tñ si statutum est, quod filii mercatores tenentur ad debita patris. ět si non probent hředes, uel cõstat, quod repudiauerunt hřditatem patris, quod statutum ualet, licet sit durum: qa ualeret factum inter eos, iuxta no. in rub. C. de decret. decur. lib. 10. Et procedit ět illud statutum iťr, ět si filii nõ essent hředes přis, ut sentit gl. in l. dotis tuæ. C. de iure dotium, ſm Bal. ibi. Sed remedium est quod filii non teneatur, uidelicet, ut pater ex
3 hæredet eos. † Nam exhæredati hñt pro mortuis, & inuiti repellũtur ab hęreditate paterna, unde non dět intelligi statutum de illis, sed solum de illis, q de iure duodecim tabularum erant sui necessarii. arg. l. 1. §. pen. ff. de contratabula, ſm Bal. in d. l. dotis tuæ. in fi fa cit l. 2. ff. quod cum eo. Quod ego intelligo, nisi exhæredatio esset in facta in fraudem, in causa ficta, & non uera. arg. l. 1. §. is quoque. in fi. ibi, si siue fraude hoc factũ sit. ff. de col. bo. & l. fraus. cum ibi no. ff. de legi.

Cautela, ut filius teneatur pro debito patris, quod
2 a in instrumento contineatur, quod pater, recepit mutuum pro alendis liberis. ccxlvi.

a Pro debito patris. *Mutuum patri factum inopi, potest repeti a filiis etiam non hæredibus. in quantũ alimenta uersum est, si pater non sit soluendo Bar in sing. in l. his solis ff. de condi. ind. Mutuum patri factum tempore caristiæ præsumitur uersum in alimẽtis suis & familiæ suæ. Bar. in l si. § fi. C. ad Mace. in d. l. his solis nisi ff. de cond. ind.*
1 *Filii diuites alimentorum causa, ad patris debita tenentur.*

1 QVI si pater † est pauper, & accepit pecuniam mutuo, nunquid sit aliqua uia per quã filii possint conueniri ex illo contractu? Tu diceres, quod non, per titu. ne filius pro parte. Dicas quod sic: quia si pater conuertit illã pecuniam in alimenta filiorum, qui postea sunt effecti diuites, tenebuntur ad illud debitum patris. ita singulariter nõ. Bar. in l. his solis. arg. illius tex. in libro meo est. ff. de condi. inde. & ibi Doct. quem sequitur Lud. de Ro. in suo singular. 213. quod incipit, pater erat pauper. & ideo tu creditor sis cautus, ut dicatur in instrumento, quod mutuas pecuniam illam, uel bona, ut pater possit alere filios, ad hoc, ut res sit magis clara arg. l. fi. ff de exercito. quod not. quia sæpe euenire potest de facto, tempore, quo est necessitas uictus.

Cautela pro filio exhæredato, per patrẽ, prohibito aliquid habere in bonis patris. ccxlvii.

1 *Frater tenetur alere fratrem eodem patre natum, quantũcunque patris respectu male merentem.*

SI pr̃ habens duos filios, unũ exhęredauit iuste, & alium hæredem uniuersalẽ instituit, & in testõ expresse prohibuit, ut nullo unq̃ tpe daret, uel concederet aliquid de bonis ipsius testatoris sibi relictis filio exhæredato, fratri suo, & si unq̃ daret, uel concederet, qd cadat a d. hæreditate applicanda cõi seu cameræ fiscali, uel pauperibus, nisi inquantum dictus frater institutus esse coactus, uel de iure teneretur aliquid dare de dictis bonis, an
1 possit remedium aliquod adhiberi, ut filius exhæredatus possit aliquid petere, uel hęrede d. bonis paternis a fratre suo, non obstante. dic. prohibitione, ita ut frater nõ cadat in aliquam pęnã. Et dicas, quod cautela põt esse. ut filius exhæredatus petat a fratre suo alimẽto corã iudice, qm̃ iudex tenebitur sibi decernere alimenta, ět in bonis patris. † Nam frater tenetur alere fratrem eodẽ patre natũ, quantumcunq; male merentem respectu patris, ad hoc. n. tenetur ex psona sua, ut l. cum plures. §. in primis. & l. tutor secundum dignitatem. §. fi. ff. de administr. tut. & not. in l. non omni. C. de administ. tut. Nec põt pater hoc interdicere, quia talis patris prohibitio est contra ius naturale, quod est immutabile. In stit. de iure naturali, gen. & ci. §. sed naturalia. Et propterea iudex aditus super alimentis, debebit condemnare fratrem locupletem pauper super præstatione alimentorum, & assignabit aliquam possessionem ad alimenta, q̃ afferat reditum sufficientem ad ipsa alimenta, ut l. si quis argentum. C. de donatio. & ista erit alienatio necessaria quæ non prohibetur ut l. alienationes. ff. fam. erc. & l. peto. §. prædium. de leg. 2. ita consulendo tenuit Bal. in consil. suo 243. in ordine meo incip. uerbis te

bus, uel legatariis, an tūc emptor poterit cōueniri. Et vř, ꝙ sic, quia qñ quis uendit rem, in dubio vendere vř iure proprio & pro se, vt no. Bar. in d. §. & si p̄fatam, & Bal. clarius in l. mater. in fin. C. de rei vend. vnde non vř. vēdidisse pro satisfaciendis creditoribus, vel legatariis, & ideo Pau. de Cast. in d. §. & si p̄fatā in fin. dicit, ꝙ emptor nō erit securus, & ꝓpterea debet esse cautus, qñ uenditur sibi, vt dicatur in instrō, q venditio sit causa satisfaciendi creditoribus, vel legatariis. quod teneo esse uerū. qñ pecunia non fuisset soluta creditoribus, vel legatariis, per d. §. & si præfatam. in fi. & per d. § licētia. Sed si pecunia fuisset soluta creditoribus, vel legatariis, teneo, ꝙ ipse emptor erit securus. & hoc tenet Bal. fm Odofr. in d. §. & si præfatam. in vers. pe. & maxime hoc ꝓcedit, qñ immediate recepta pecunia, hæres soluit creditoribus, uel legatariis. quia ex isto actu sequenti declaratur uoluntas hæredis ꝙ vendiderat causa satisfaciendi, sicut fecit, per l. si seruus pluriū. § fi. de leg. 1. Sed si hæres vendidisset ꝓ satisfaciendo creditoribus, vel legatariis, & in veritate nō satisfecisset, nunquid emptor esset securus? credo ꝙ non. ꝑ d. §. & si præfatam. in fi. Et ideo, vt tollantur istæ dubitationes, emptor sit cautus, ut faciat apponere in instrō venditionis ꝙ hæres vendidit ꝓ satisfaciendo creditoribus, & legatariis, & exbursset pecuniam ipsi hæredi, p̄ntibus creditoribus, & & legatariis, & recipientibus dictā pecuniā ab hærede, & ita scribatur in instrō venditionis, siue solutionis pecuniæ factæ per emptorem, & tunc erit securus. facit, quod not. in auth. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccl. & 10. q. 2. c. hoc ius porrectum, & l. vltima. ff. de iniusto testa.

Cautela, ꝙ inuentarium tutoris de rebus pupilli, prosit ipsi pupillo hæredi. ccxxvi.

1 *Inuentarium quotuplex esse dicatur.*
2 *Inuentarium, quod tutor facit pro administratione tutelæ consequenda, an ipsi pupillo prosit, ut inuentarii utriusque beneficio uti possit.*

1 DVPLEX est inuentarium, † unū tutoris, de quo in l. tutor q repertorium ff de adm. tut. Aliud est hæredis, de quo in l. fi. C.
2 de iu. delib. † Sed est dubium, nunquid inuentariū, quod facit tutor pro cōnnda administratione tutelæ, ꝓsit pupillo hæredi, ut possit vti beneficio vtriusque inuētarii Dicas, ꝙ non, quia ista inuentaria requirunt diuersas solēnitates, & in multis discrepanti inter se, ut patet ex his, quæ hñr in d. l. tutor. q repertorium. in prin. & in d. l. fi. & ita tenet Bar. in l. in tōnc §. quod vulgo in pen. col ibi, quæro, tutor. ff. ad l. falc. & Bald. in d. l. fi. §. cū igitur. in pen. col. ibi, ēt soluta est q. & idem tenet Pau. de Cast. in § & si p̄fatam. in fi. in ea. l. & in cōs. suo 28. vers. super secundo. in quibusdam locis tñ est cōsuetudo, ꝙ inuētariū tutoris sufficiat pupillo hæredi, quæ consuetudo seruāda est, arg. l. 2. C. quemad. test. ap. dummodo probetur, alias iudicandum esset fm ius cōe. fm Bald. in d. §. cum igitur, uerū quia pupillo esset magna expensa, duo inuētaria, & bis bona sua describere, cautela est, quòd fiat tm̄ vnū inuentarium per tutorē, in quo seruentur solennitates utriusque inuentarii, & sufficiet pupillo. Et licet dicatur in l. fin. §. si autem dubius, quòd inuentariū debet inchoari post aditā hæreditatem, tñ poterit de voluntate ēt inchoari, & fieri, licet nō de necessitate, & ita pluries practicari feci.

Cautela contra statuta disponentia, ꝙ contra instrumentum non possit opponi aliqua exceptio, etiam simulationis, quòd agatur coram iudice ecclesiastico. ccxxvii.

1 *Lex quantumcunque dura, seruanda est.*
2 *Statuti propter iniquitatem, ad ecclesiæ subsidium recurri potest.*
3 *Statuta nutrientia peccatum, ecclesiæ subijciuntur.*

STATVTA quandoque disponunt, vt contra instrm̄ nō possit opponi aliqua exceptio. quo casu intelligitur, quòd non possit opponi ēt exceptio simulationis, ut notat Bart. in l. 2. §. 2 ff. quod vi, aut clam. & Bald. in l. 1. C. plus val. quod ag. & aliqñ expresse dicit; quòd exceptio simulationis nō posset opponi, quo casu nō est dubiū. quòd nō poterit opponi, ut not. Bald. in l. fin. § in com-
1 putatione. in fin. C. de iure delib. † quia lex quantumcunque dura, seruanda est. l. prospexit. ff qui & à quibus, & quia pacta sunt, non habere exceptionem, vel allegare eam non posse: ut est gl. singularis in l. qui habebat. ff. de manu. test. & no. Bal. in l. siue gñalis. C. de sen. pas. Sed quod remedium est, ut prædi-

pdictis statutis non obstantibus, possit de iure contrauenire, & opponi excepto simulationis? dic. q p p iniquitatē statuti, pōt recurri in subsidium ad ecclesiam secus autem, si statutum non remoueret exceptionē, sed assignaret certum terminum. non dr iniquitas, sed iustitia positiua, ut l. 1. §. pueritiā. in uerbo, ratus. cum gl. ff. de postu. ut singulariter no. Bal. in d. § in computatione. in fi. & intelligo q pōt recurri ad eccliam in subsidium, p p statuti iniquitatē statuti. nō p p institiā denegatam à statuto, & sic poterit pcedi coram iudice ecclesiastica de simulatione, iux. ta cap. licet ex suscepto & c. ex tenore. cū ibi no. extra de foro compe. & poterit et pcedi, si aduersarius p p hoc erit in peccato p denūciationē Euāg. ux. no. in c. nouit extra de iu-
1 di. & idē dicas i sīlibus, † ubi statuta essēt iniqua, & nutrirent peccatū: q a tūc dictis duobus modis posset ad ecclesiam in subsidiū recurri, qđ singulariter & pp etuo tene menti.

Cautela pro illo, qui facit actum iudicialē, praesente suo aduersario, & q in iudicialibus tacens habetur pro consentiente, & repetitur supra per eundem. ccxxiii.

1 *Verba aduersarij qui non acceptat, ex illis se iuuare non potest.*
2 *Sententijs uel interlocutorijs, ubi appellationi locus non est, nullus uidetur consentire, nisi per decem dies taceat, uel per alium actum consensum exprimat.*
3 *Actis iudicialibus, in quibus appellari potest, simpliciter contradicere non sufficit, nisi appelletur.*
4 *Interlocutoriis, grauaminis causa insertae esse debent.*

SI fit aliquis actus, uel aliquid dicatur, aut offeratur in iudicio ab una parte, altera praesente audiēte, & tacēte, & nō acceptāte, nō praeiudicat dicēti, uel faciēti, aut offerēti, ut est tex cū gl. 2. no. in l. 3. C. de repudi. hrdita. & ibi Doc. & maxime Bal. q dicit p illū tex.
1 cū gl. † q q nō acceptat uerba aduersarii, nō pōt se ex illis uerbis iuuare, idē si dissimulat. a Et ideo cautela est, q aduersarius faciat scribere tali psente. & acceptāte & in pte & partibus p se faciētibus, cōtra se nō cōsentiēte, sed si iudex facit actū aliquē pte psente, cui displicet, dēt contradicere, & ideo fit cautus, ut in actis apponi faciat parte praesente, & contradicente alias si nihil diceret, uideretur consentire, ut probatur in l. 1. C. de rela. & ibi hoc no. Bar. & Doct. idē no. Bar. in authē. si quis in aliquo documēto. in fi. C. de eden. & l. fi. ff. qn appell. sir. & Abb Sic. in cap. inti
a masti. extra de appell, † In sententiis uerò
2 uel interlocutoriis. ubi appellationi locus non est non uř consentire, nisi taceat p decē dies, uel p alium actum exprimat cōsensum ut l. ab eo. C. qūo & qn iudex. & l. ad solut. C. de re iud. & in auth. hodie. C. de appella. fm Bart. in d. l. 1. C. de rel. & non sufficit, q pars, contra quam lata est snia contradicat:
3 † q a in actis iudicialibus, in qubus pōt appellari, nō sufficit simpliciter contradicere, sed debet appellari, ut singulariter dicit Inn. in c. quod ad consultationem. in fi. extra de re iud. quem sequitur Ioan. & Imo. in l. ille à quo. § si de testam. ff. ad Treb. & Ange. de Aret. in §. praeterea quasdam. Insti. de actio. in mā actionis ad exhibendum. Sed in contrariū uidetur tex. in auth. si quis litigātium. in prin. C. de episc. aud. in uerbo, contradicat. ubi uidetř pbari, q sufficiat cōtradictio infra decem dies. fm Bal. & Paul. de Castr. ibi, sed dicas, q tunc contradictio sufficit, & hē loco appellationis, qn ex aliis cohaerentiis apparet contradictum animo appellandi, puta, quia petiti sunt apostoli, uel quia contradicens submisit se iurisdictioni superioris, fm Bal. ibi. q ita intelligit illum textum, & posset hoc procedere in sententia diffinitiuà, à qua pōt appellari solo uerbo, sine expressione alicuius causae, ut l. 1. in fi. cū seq. ff. de ap
4 pella. † Sed in interlocutoria non procederet, nisi causae grauaminis essent in contradictione insertae. l. appellanti. de appell. cum similibus, ideo ex praedictis poteris esse cautus, qualiter debeas facere, quando in iudicio aliquid fit à parte, uel iudice: quod not. quia quotidianum.

Cautela, pro illo, qui adiuit haereditatem, quomodo poterit illam repudiare, uel illi renunciare. a ccxxix.

Renunciare. *Renunciationis successionis forma est, uidelicet renuncio, & do fratribus partem meam haereditatis paternae, non sic, renuncio partem meam. Paul. de Cast. in l. sicut. C. de rep. haere. Vide formam instrumenti dictarum renunciationū, in Spe. de pactis. §. 2. in 1 col ubi plenius.*
1 *Haereditatem qui andiuit, ipsam repudiando, amittere non potest.*

Haere.

2 *Hæreditatem paternam, uel maternam si filia adierit, & postea cum maritatur, ad instantiam fratris dicat, repudio hæreditatem paternam, uel maternam, repudiatio nihil ualet.*

3 *Propositum in proposito sicut operatur, ita oppositũ in opposito.*

4 *Naturalius nihil est, quam eo uinculo unumquodque dissolui, quo ligatum est.*

5 *Verbum unum quod improprie capiatur ad hoc, ut aliquid operetur, nullum inconueniens est.*

1 QVI adiuit † hæreditatem, non põt ipsam repudiãdo amittere, ut l. sicut. C. de rep. hær. quæ est bona lex pro puellis, quæ maritantur à fratribus, qui faciunt eas repudiare hæreditatẽ paternã, uel maternã, in locis. in quibus succedũt filiæ sicut masculi, sicut de iure cõi, ut l. maximum uitium. C. de lib. præt.

2 † Nam si filia hæreditatẽ paternã, uel maternam adiuerat, & postea cum maritatur, ad instantiam fratris dicit, repudio hęreditatem paternam, uel maternam, nihil ualet repudiatio, & ea non obstãte, põt partem suam auocate, & ideo dẽt esse cautus frater, ut soror non dicat, repudio, sed dicat renuncio, & dono tibi partem meã, quam habeo, uel habere spero in hęreditate paterna, uel materna: qđ ꝑpetuo tene menti, quia notarii nõ intelligẽtes, sed facili possent errare in concipiendo uerbo, secundum Paul. de Castr. in d. l. sicut. Sed aduerte, ꝙ ista cautela esset necessaria, si d. l. sicut. intelligeretur, indistincte, uidelicet, ꝙ ille, q̃ adiuit hæreditatem, uel in ea se immiscuit, nõ posset ipsam repudiare, nec quo ad suum commodum, uel fauorem, nec quo ad ipsius præiudicium, ꝓut intellexit Iac. de Are. & Cy. ibi, qui reprehendunt gl. pen. ibi, & pro hoc facit textus in d. l. sicut. ibi, nec ꝙ confessos in iure pro iudicatis haberi: q̃a illa uerba ꝓsupponunt in damnũ confitẽtis. Sed si teneremus, ꝙ illa l. sicut. intelligatur solũ, ꝙ dicta repudiatio nõ ualeret in fauorẽ repudiantis, q̃a conueniebatur ille, q̃ adiuit, à creditoribus hæreditariis, sed in eius ꝑiudiciũ sic, puta, q̃a conueniebatur ab illo, qui dicebat se esse hæredẽ, ꝓut intellexit gl. & Ange. tunc nõ esset necessaria ista cautela, & ꝓ ista parte, ꝙ repudiatio hæreditatis iam aditę ualeat in ꝑiudicium repudiãtis, uidetur tenere gl. pen. & ult. in d. l. sicut. & facit ratio, quam allegar: q̃a dicta repudiatio hẽt uim cuiusdã renunciationis. l. postquam liti. C. de pactis. Item quia ista procedunt à pari, non posse adire postquam repudiauit, & non posse repudiare, postquam adiuit, ut d. l. sicut, sed si primo repudiasset, deinde interrogatus ab uno, si est hæres, respondet, ꝙ sic, habetur ꝓ hærede, quantum ad ipsum interrogantem, ut est text. cum glo. fin. in l. si. ff. de interrog actio. & dixi supra in cautela, ergo econtra uidetẽ dicendũ, q̃n prius adiuit, & postea ad instantiam unius repudiauit, ut repudiatio sibi noceat, quantum ad illum, & non quantũ

3 ad alios: † quia sicut operatur propositum in ꝓposito, ita operatur oppositum in opposito, ut l. si in fi. ff. de leg. 3. & l. sed & si contra tabulas. ff. de uulg. & pup. & no. Bart. in l. inter stipulantem. §. sacram. de verb. obli. Item quia licet repudiatio a non teneret, tñ non licet sibi, uel hęredi suo uenire contra factum suum, l. per fundum. ff. de seru. rust. pręd. & l. post mortẽ. ff. de adoptio. Itẽ q̃a repudiãdo uidetẽ hæreditatẽ habere pro derelicta. l. 1. & 2. ff. ꝓ derelicto. & maxime si nunquam habuit possessionẽ bonorum hæreditatis; quia tunc cessat l. si quis, ui. §. differentia. ff. de acq.

4 poss. † Item quia nihil tam naturale, quàm eo uinculo unumquodque dissolui, quo ligatum est, ut l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. & sola & nuda voluntate aditur, & quæritur hæreditas. l. pro hærede. in prin. ff. de acqui. hæred. igitur debet sola uolũtate posse amitti, per d. l. nihil tam naturale, & per no. in l. 1. C. de pactis. Item hoc maxime procederet, q̃n fuisset adita hæreditas ꝑ cohæredẽ: q̃a facta repudiatione, fuit habita pro derelicta, & acquisita cohær. l. 1. §. iis ita. C. de cad. toll. Itẽ, quia repudiãdo, uidetur fateri se nunquã adiuisse, uel si aliquid fecit, ꝓpter quod præsumatur adiuisse, sed nunquam habuisse in rei ueritate animum adeundi, & sic, ꝙ uere non adiuerit, & ita contra cõfessionem suã ipse, uel hæres suus contrauenire nõ potest. l. de ætate. §. 1. de interrog. act. & ita repetio consultum per Bal. in consil. suo 138. quod incipit, Ioannes Symeonem & Petrum filios suos. in fine. 5. col. uel sicu. circa tertium repetam illud. Et istam opinionem puto ueriorem: quia licet quis non possit hæreditatem aditam propriè loquendo, repudiare, ut d. l. sicut. C. de repud. hære. tñ in sui præiudicium potest, maxime in casu nostræ quæstionis, in quo uerbum, repudiatio, nisi operaretẽ, nihil ualeret, & ideo, ut potius ualeat, dicta

dicta repudiatio, quā pceat, expono uerbum
5 repudiatio, pro renunciatione. †Nec est incō
ueniens, quod unum uerbum capiatur impro-
prie ad hoc, ut aliquid operetur, ut c. cum di
lectus. extra de consuet. & arg. glo. no. in l. &
puto. §. 1. ff fam. er. cum ibi nor. & præsertim
cum d. uerba repudiationis, sint prolata a mu
liere, uel a minore. qui cōiter ignorant uim
& ptātem uocabulorum, & p hoc allego gl.
sing. in l. quoties. C fam. er. & dicit, quod oēs te
statores nesciunt dicere, hēredem institutio. &
ex predictis concluditur, quod cautela domini
Paul. non est necessaria, tamen est utilis, ut
euitentur opiniones.

a Repudiat *Repudians quibus casibus teneatur. Bal. in rub. C. si quis ali test phi.*

Cautela, quando quis non potest probare per
testes, uel instrumenta, illud, quod sibi debe-
tur, qualr̄ testes sunt ponēdi sub cortina, ad
intelligendum confessionem. ccxxx.

1 *Testis dictum de auditu an ualeat, quādo paries, uel cortina est in medio inter testes, & contrahentes:*

2 *Testis testimonium de sensu proprio, auditus uerborum alterius ualet, quando ipse testis loquentis uocem notam habeat, licet personam loquentē non uideat.*

3 *Solemnitas maior requiritur in testamento, quam in codicillis, uel in donatione causa mortis.*

QVANDO quis nō pōt probare per te
stes, uel instrumenta, uel alr, illud, quod sibi
debetur ab uno, nec in p̄sentia testiū debitor
uult cōfiteri, & creditor uult extorquere con
fessionē, ita ut possit eam legitime probare.
solet adhiberi ista cautela, ut creditor faciat,
uenire aliquos testes in quadam camera iux
ta, in qua possit audire ea, q̄ in alia dicentur,
uel faciat eos stare super lecto, in eadem ca-
a mera, cortina a existente in medio, ut uideri
non possint, uel sub lectica, deinde ducat de-
bitorem in dicta sua camera, & interroget
subtili modo, seu ingenio, quomodo est debi
tor suus in tanta quantitate. & quod pmittat si
bi nescienti, q interrogatus in p̄sentia testiū
non confiteretur, credens ab alio non audi-
ri, faciliter induceretur ad confitendum, & p
mittendum debitum, & postea testes pote-
runt examinari, qualiter ipsi audiuerūt talē
confitentē debitū, & pmittentē soluere, licet
nō uiderint eundē, tñ habeāt eius loquelam
notam, & uiderint ipsū in ingredi domū, &
tale testimoniū ualebit, & ad hoc cōiter alle
gatur gl. l. 2. §. idē Labeo ait, cū quæritur. In
uer. audierint q̄ incipit, sic ergo dixerunt. ff.
1 de aqua plu. arc. q̄ uī uelle, †quod ualeat, dictū
testis de auditu, qñ paries, uel cortina est in
medio inter testes, & contrahentes, ut nota.
Bat. & Doct. in d. §. idē Labeo. & Cy. & Doc.
in l. si nō speciali C. de testam. & uī esse text.
cum gl. in uerbo, auditu, & ibi Doc. in c. præ
terea. extra de testibus. & fundamentū est in
hoc, †quia rīr ualet testimoniū de sensu pro
2 prio auditus uerborū alterius, qñ testis hēt
notam uocem loquentis, licet personā loquē
tem non uideat, ut l. testium. cū auth. rog. ibi
posita. C. de testibus. & 14. q. 2. c. 1. & 3. q. 9. c.
testes. & ibi tenet Matthæus de Mathesil. in
125. notabili. qd̄ incipit, not. quod rīr ualet testi
monium. Sed in cōtrariū facit, qd̄ no. Fran.
Accur. & Cy. in d l. si nō speciali. ubi dñt in-
distincte, nō ualere tale testimonium, quia in
teste requiritur uisus. C. de testib l. testiū. ibi,
p̄sto fuerunt. unde sm Bat. in d. l. si non spe-
ciali. testes qui non pñt uidere pp obscurita
tem noctis, non probant. facit quod not. in
l. si cum exceptione. §. in hac. ff. quod metus cau
sa. & quod dicam in sequenti cautela. Item
in cōtrarium facit ratio, qa posset esse, quod de-
bitor propter infinitatem, uel aliam causam
mutasset uocem suam communem, & pro-
pterea testes qui non uiderunt eum loquen
tem, non possent clare deponere de ipso, er-
go non uidentur concludere. l. non hoc. C. un
de cognati. l. neque natales C. de probation.
cum simili. Item quia posset esse suppositus
suus, qui eius dr̄ debitor, & uocē simularet.
Nam dicit Cy. in d. l. si non speciali, se uidis-
se hominem. qui tam bene transformabat
se, & uoces alterius, & loquelam assumebat
qui ab uxore illius uiri, quem repræsentare
conabatur loquendo, putabatur uerus mari-
tus esse. Item in contrarium uidetur text. in
d. l. si non speciali. ibi, in conspectu testatoris
& in l. si unus. ibi, uel coram testatore omnes
eodem loco. C. de testamentis. ubi probatur,
quod testes debent uidere testatorem. Item
uidetur esse tex. cum gl. in d. c. preterea extra
de testibus. ubi uidetur probari, non sufficere
testes deponere de auditu, cortina in medio
existente, nisi alia adsint adminicula. Item
quia gl in d. l. 2. §. idem Labeo. non uidetur
probare id, ad quod allegatur, qa gl. ibi non
uidetur

uī determinare, sed loquitur interrogatiue, dū dicit, quid.n. si paries uel cortina est media inter testes, & contrahētes, & testatorem & sic solū quærere uī, & nō decidere. Et ita aliqui r͞ndent ad illam gl. Ego autem in hac materia quotidiana & utili, ita puto esse distinguendum: Aut loquitur in testō, aut in matrimonio, aut in contractibus, uel quasi, aut in maleficiis, uel quasi. Primo casu, si loquimur in testō, & tunc teneas, ꝙ non sufficiat d. cautela, qa oportet, ꝙ testes uideāt testatorem, per d. l. si non speciali. & l. si unus C. de testam. licet glo. dixerit contrarium in d. l. 2. §. idem Labeo. q̄ cōiter in hoc reprobatur ibi per Docto. & in d. l. si non speciali. per Cy & Docto. Aliqui t͞n conantur saluare illā gl. dicendo, ꝙ illa glo. non decidit, sed loquit̄ interrogatiue dubitando, ut supra dixi. Secus forte esset in codicillis, uel donatione causa
3 mortis, †quia maior solennitas requiritur in testō, quam in codicillis, uel donatione causa mortis. l. hac consultissima C. de testamē. cō iuncta. l. si C. de codicillis. & l. si. C. de donat. causa mortis. & hoc uult Matth. de Matthesi. in dicto suo no. 125. quod incipit: Not. quod realiter ualet testimonium. In matrimonio non credo, ut faciant plenam fidem, sed cum aliis adminiculis sic, ut in c. præterea. cū glo. extra de testib. quam ita intelligo. In contractibus uero, uel quasi, teneo, ꝙ probent sufficiēter, ut no. gl. 3. q. 8. testes. & ita potest intelligi in d. §. idem Labeo & per no. in §. si uero absunt. in auth. de hæred. & Falc. col. 5. & per cyn. & Iac. But. in l. testium C. de testi. & per Spe. in ti. de testib. §. i. uer. item quod cau sa. & per Ioan. de Imo. in d. §. idem Labeo. & ibi per Doct. in maleficiis dic, ut dicam in sequenti cautela. & intelligo prædicta, quādo testes habent notas contrahentium uoces. ut no. per Doct. in iuribus præallegatis. Itē intelligo omnia prædicta esse subiicienda arbitrio iudicis, qui habebat considerare, si testes habebāt uere notas uoces, & si decipi potuerunt per prædicta.

In medio cortina existente. *Testes testamenti*
a *debent uidere testatorem. l. si non speciali. & ibi omnino Docto. & Alex. C. de testi. ideo si cortina est in medio, non probantur nisi uiderint. Bar. in l. 2. §. idē Labeo. in t. col. uer. ulterius uenio ff. de aqua plu. arcen. ubi dicit, secus in contractibus. ubi etiam per Alex. & Io. Andr. in c. ex literis, de consue. po. gl. in uer audierint quæ dicit testes probare, licet cortina sit in medio. Item probant actum, qui percipiat alio sensu quam uisus secundum Ang. in au hen de hæred. & Falc. §. hinc nobis. in ult. col. in prin. uer. 2. no. Item uerum, quando testes habent notam uocem contrahentium. Ray. in d §. idem Labeo.*

Cautela quomodo debeant deponere testes, q͞n dicunt aliquem commisisse delictum de nocte. ccxxxi.

1 *Testes dictum ualet, si deponat de maleficio de nocte commisso, ad lumen lunæ.*

SI aliquis fuit accusatus, ꝙ de nocte commisit aliquod maleficium, & testes deponūt se uidisse, Cautela est, ut inspiciatur, si illa nocte luna lucebat, qa si non erat lumen lunæ, potest & debuit capitulari & ꝓbari, ꝙ illa nocte maxime illa hora. qua dr̄ maleficium commissum. luna non lucebat, & ꝑ ꝑ hoc testes non potuerūt bene uidere. quia nox erat obscura, & si testes aliquid maleficio dixerint. reprobabuntur, ut probatur per gl nota bilem in l. si cum exceptione, §. in hac. super uer. ignorantiam, in fi ibi. dum dicit. cum ta-
1 lia fiant de nocte, †uel in multitudine hominum. ff. quod metus cau. s͞m Bal. & Ang. ibi. & ita ēt tenet Bald. in l. Arethusa. ff. de statu hom. & in c. 1. §. porro. in ii. q̄ fuit prima causa bene. amit. in usib. feu. ubi dicit Old. quendam accusatum de maleficio commisso de nocte, defendisse ꝑ d. gl. & ideo si lumē lunæ fuisset, ualerent, dicta testium, qui deponerēt de maleficio, s͞m Bart. in suo tracta. de teste, per l. non minorem. C. de transac.

Cautela. quando dubitatur, an aliquis debeat interesse electioni. cautela est, quod admittatur cum protestatione. ccxxxii.

1 *Electioni alias legitime non nocet, si non habentes uocem, cum aliis admissi fuerint.*

CVM dubitatur an aliq debeant interesse electioni, & tempus instat, ita ꝙ commode non possit recipi ꝓbatio, an de iure hoc eis competat. Cautela est, ut admitti debeant cū ꝓtestatione, ut eorū uoces ualeāt, si & in quātum appareat postmodum eos debuisse interesse, ut c. Cumana. de elec. & in c. in Genesi
1 eod. titu. †Non. n nocet electioni alias legitimæ, si non habentes uocem fuerint admissi

cum

cū aliis.ita dicit Abb.Sicu.in d.c. Cumana, in prin.uer.6.no.cautelā & practicā. qđ tu no.ꝓ electione summi Pōtificis,uł Rectoris scholariū,ut si dubitatur,an aliq̄ Cardinales possent dare uocē,uł aliqs scholaris,ne deferat electio,posset admitti cū d. ꝓtestatione.

Cautela pro notario,qui nescit ordinare instrumentū in forma solenni, qđ alter ex contrahentib.poterit illud dictare. ccxxxiii.

1 *Tabelliones ex se instrumentum inter partes dictare debent,cum ad hoc teneantur.*

MVLTI tabelliones reperiuntur, qui nesciunt dictare unum instr̄m in forma solē ni,uel si sciunt,uellent euitare laborem in dictando,ideo utuntur ista cautela,qa faciunt formam instr̄i, per aliquem contrahentium ordinari,& ipsi postea scribunt,& in publicā formam redigunt.Quæritur, nūquid possit .dic,ꝙ sic.ut 12.q.2.cum redemptor. ibi, scribenda dictauimus. Ipse tñ notarius ꝑ se postea diligenter cōsiderabit singula uerba, 1 & qđ ei uidebiť,emēdabit.† Melius tñ esset, si ipse ꝑ se facere,cū ad hoc teneretur, ut elegāter.no.Spe.in ti.de instr.edi.§.restat.uersi, qd de hoc. ꝙ faciunt quotidie tabelliones, quē sequitur Abb.Sic.in c. cū P.tabell. in fi. extra de fide instr.qđ no.qa quotidianū est, & seruatur in practica.& ꝑ ista semel defendi quedā doct.medicū accusatum Venetiis, apud officiū aduocatorū cōis,ex eo ꝙ dederat copiam literarum commendatitiarū ad dominum notario uniuersitatis:q̄ de uerbo ad uerbum illam transcripsit, & dño misit.

Cautela,ꝙ quis nō admittatur ad officiū, nisi sit ciuis, facias ꝙ unus moueat litem illi, ꝙ non sit ciuis. ccxxxiiii.

1 *Pœna remotionis ab officio, quan uncunq; imponatur,officio durante,de crimine cognosci poteſt.*

SI quis uult, ut aliquis non possit admitti ad officium,stante statuto,ꝙ quis non admittatur ad officium,nisi sit ciuis, facias,ꝙ unus moueat litem illi, quem tu uis non habere officium ꝙ non sit ciuis, quia pēdente illa lite,etiam si eligatur, non debebit admitti ad illud officiū, ut l.si ut proponis. C.qñ ꝓuoc.nō est neces.& ibi hoc tenet Bal ꝑ illū textum & si tu uis,ut habebat eis.tū ꝑppo nas t.pe electionis faciēdæ,quia tūc nō poterit expediri illa cā,& interim alius eligiť, & sic remānebit exclusus. Sed si opponeretur añ,nō haberet effectū,qa illa causa deberet expediri infra illud tp̄s, in quo faciēda esset electio,ad hoc ut possit eligi,si uere esset ciuis,ꝑ tex.no.in l.1.ff.de glā.legen. & ꝑ ea q̄ ibi no.Bar.quod no.& facit l.iubemus.C ad l.Iul.repet.& qđ no. Bal in extrauag. de pa. 1 Cōstan.in ult.char.in prin.uersi.& no. † Vbi dicit,ꝙ quātumcūq; imponiť pœna remotionis,durāte officio pōt cognosci de crimine,nā si expectaremus finem officii, frustra fieret amotio, ut d.l.iubemus.Sed nō uř curandum de ista cautela, qa donec durat hæc contentio,non currit tp̄s officii, ꝑ ea,q̄ no. Bal.& Doct.in l.contra maiores. C. de inof. testa.& Bar.in l.2.§. nō solum.ff.ad Tertul. Sed potes dicere,ꝙ cautela ꝓcedit,qñ de necessitate ꝗ pñti dēt fieri electio successionis.

Cautela,quando molendinum est destructum impetu aquæ,quomodo constabit ꝙ nō ꝑdidit eius possessionem. ccxxxv.

1 *Molendinum fixum in terra, & sub aqua,si fluminis impetu destructum fuerit,nisi reædificatur, eius possessio amittitur.*

QVIA hoc mane legimus l.si quis ex argentarii.§.si initium tabularum. ff.de eden. a ubi gl.fecit mētionem de molendino: a Propterea ponamus unam cautelā in materia 1 molendinorum.†Nam si aliquis habuit molendinum fixum in terra sub aqua,quod impetu fluminis,uel aliter destructū est, si non reædificatur, perditur possessio, ut habetur in l.fi.ff.de usucapio.Et ideo cautela est, ut nunq̄ perdatur possessio,ꝙ fiat protestatio, de qua conficiatur publicum instrumentū, ꝙ non obstante destructione,intendit tenere & possidere locum & alueum fluminis,& debet unum signum facere, puta apponere palos ligneos in aliquibus locis, uel partibus claustulæ molendini.Nam ex illis lignis, uel antiquis molendini,uel ēt nouis,apparebit ipsum retinere possessionē fluminis uel, aluei pro molēdino, maxime stante d.protestatione,& tūc inuito ipso, nō poterit alius occupare dictū flumē,uel ibi ędificare,ut eleganter dicit Ang.quē sequiť Ioā. de Imo. in d.l.fi.ff.de usucapio. de qua quęs.uide latius ꝑ Bart.& Doc.in d.l.fi. & ꝑ Bar.in l.quominus.in 16.q. ff. de fiumi. ubi plene tractat

materiam molendinorum.& ego dixi plene de q.in tract.meo de ser.in tit. de aquæduc. in 9.q.princ.cira prine.

a Molendino *Molendinum nouum,an possit ædificari in flumine,in præiudicium destructi.Bar.in l fi. ff.de usuc.et ibi Ang et Doc.in l.quominus ante p. col. Molēdinorum supra aquam positorum materiā ponit Bar.in d l.quominus in fi & gl & Bart. in l. si epistolam.§ si aquæ.ff de acq rer.dom.*

Cautela contra iudicem,qui non uult causam expedire. de protestatione, quæ fieri debet contra ipsum,ad hoc, ut faciat litem suam. ccxxxvi.

1 *Index si in iudicando negligens fuerit, uel iudicare differat alteri parti læsæ tenetur.*

2 *Iudex in dubio in negligentia esse non præsumitur. nisi pars protestata fuerit.*

SI iudex est timorosus in procedendo, aut simulat procedere ad ulteriora, & tamē non facit. dic,quòd cautela est, ut pars uadat ad superiorem illius iudicis,& facit ipm compellere.ut procedat,ut habetur in c.1.extra de suppl.neg.præl facit quod no. Bar.in tract.repræsaliarum.& quod no.Bal. in c.1. in prin.in tit.de mil.uas. qui contumax est, in usib. feud.& ista practica seruatur quotidie.Secūda est, ut pars ipsa humiliter instet corā iudice, ut debeat procedere ad ulteriora,quod si nō facit grauata potest appellare.& hæc duo remedia ponit Io. And. in c.dilecto.de præb.in nouella.& uide ad hoc Bal, 1 in l.fi.C.de sent.& l.2.C. ut lite pend.†Si iudex est negligens in iudicādo,uel differt iudicare scienter,tenet alteri parti læsæ, ut Inst. de obl. quę ex quasi delicto. in princ. & l.ex malef.§.si iudex.ff.de act.& obl.& l fin.ff.de uariis,& extraor.cog.& ibi hoc no.Bar.Bal. & Ang.& alii in l.mancipia.C.de ser.fug.& Bar.in l.non quidquid.ff.de iud.& Bar. Bal. & Doct.in l.1.C.quō,& qñ iudex.& Bald. & alii in l.ex argētariis.§.cum aūt.ff.de edē.& Bald.in l.obseruare.§.pficisci. in 18.q. ff.de off.pc.& leg. & in c.1.§.iudices.in 3.col.in tit.de pac.tut.firm.Bar.Ang.Imo.in l.4.§.in eo.ff.de dam.inf. & p Ang.in auth.scenicas non solū si fideiussores.col.5.& p Doct.in l. si qñ.C. de test. & in l. si quis in conscribendo.C de pac.cū sim Et licet sit dubiū,an hoc casu faciat litē suā,an uero puniatur, ut hꝫ in dictis locis,& maxime p Ang.in d.l.mancipia.tamē dico,q puniṫ ista negligētia etiā qñ iudex est negligens in puniendo,& in faciendo dare pœnā parti,quæ ei dari debet p alteiā ex dispōne iuris cōis, ut singulariter uult.Ang.in d.auth. scenicas nō solū.&c. in princ.per illum tex.qui dicit,q facit litē suā. Et idem tu dicas,qñ imponit minorem pœnam, q̄ dēet, ut l.nulli.in fi.C.ne san.baptis. ite.& in his duobus casibus, qñ est negligēs in puniendo,uel minus punit, q̄ debeat minuendo pœnā sine causa legitima,iuxta no. in l.quid ergò.§.pœna grauior.ff.de his,qui no.inf & in l.si seueriot.C.eo.tit.eadem pœna tenet iudex,qua delinquēs uenit puniendus,ut est casus singularis in d.l. nulli. Item ēt infamatur,ut est casus unicus in l.seruos. in fi.C.ad l.Iul.de ui pub.& priua. fm Host. & Io.And. & Ant. de Bur. in c.de causis. de off.del.& ita ēt tenet Lud.de Rom.in singulari suo 78.quod īcipit,tu hæres.& adde qđ no.Bal.in auth.statuimus. C.de epis. & cler. 2 †Sed aduertas,q in dubio iudex non præsumitur fuisse in negligentia, nisi pars fuerit protestata,ut not.Imo.in l.damni.§. Sabini. in fi.ff.de dam.inf.Ideo sis cautus, ut qñ iudex protrahit cām in lōgum, ei ptesteris de pœnis iuris,si nō procedit in causa,uel si cōdēnat,uel puniat in minori summa, uel pœna,quā debeat, ita alias obseruaui. & adde quæ dixi in præcedenti cautela.

Cautela, quomodo solutio per partes ualeat. ccxxxvii.

1 *Creditor particularem debiti solutionem recipere non cogitur.*

1 CREDITOR † non cogitur recipere particularem solutionē debiti.l.tutor.§.Lucius.ff.de usu.& l.quidam existimauerūt. ff. si cer.pet.& ibi hoc plene no.Et est rō.q.particularis solutio solet parere multa incōmoda creditori, ut l.plane. ff fam.erc.& not.gl. 16.q.1.reuertimini.in prin.in uerbo, expletus.& hꝫ in l.cum hi.§.in causa.ff.de trāsac. & ecōtra solet parere multa incōmoda ipsi debitori soluenti. ad quod uide, qđ no. Bar. in l.2.in princ. de debito ciui. C.lib. 11. Sed cautela est, q creditor cogaṫ recipere particularem solutionem. Nā si sunt dati fideiussores per debitorem, creditor tunc nomine unus fideiussoris cogetur recipere particularem

tem solutionem, & ideo debitor soluat nomine vnius, qa poterit, vt est tex. singularis in l. in his si duos. ff. de fideiuss. & ita no. dicit Ang. in l q pignori. ff. de pig. & in l. si ff. quib. mod. pig uel hyp. sol. Et sic et sis cautus, qn creditori tuo pignorasti plures res, qa licet nō teneatur vnam relaxare, nec pignus pro ea re liberare nisi soluto toto debito. vt l. qui pignori. & l. quādiu. C. de distr. pig. sn si ei sūt dati fideiussores, soluēdo p uno, liberabitur vna res pignorata pro illa summa soluta. Et prędicta intellige uera, qn fideiussores essent obligati simplr, quia tunc hñt beneficium diuisionis. iuxta notata in authen pñte. C. de fideius. & in corpore unde sumitur. vel qn se pro certa parte obligarūt, secus si se obligassent insolidū, renunciādo beneficia epistolæ diui Adriani, & auth. pñti. de fideiussori & beneficio de duobus reis debendi, sicut cōiter fit p fideiussores, qa isto casu, quilibet fideiussorū teneretur insolidum, & hoc casu sicut creditor nō cogeretur recipere particularem solutionem ab uno fideiussore, ita nec etiam à debitore pro eo. Vnde sis cautus, qn vis posse soluere particulariter, des plures fideiussores, qui se obligent simpliciter, vel quilibet eorum pro certa parte.

Cautela pro matre, vel patre transeuntibus ad secunda vota, vt euitent pœnas iuris. ccxxxviii.

1 *Si mater infra annum luctus, & etiam pater ad secunda uota transeant, quas pœnas à iure ciuili iniūctas patiantur.*

1 SI mater trāsit † ad secunda uota intra annū à morte primi uiri, patitur multas pœnas de iure ciuili, de qbus hr in l. 1. C. de sec. nup. & si transit post annū, patitur pœnā de qua in l. fœminæ. C. de sec. nup. quæ est, ut si moriatur vnus filius ex primo matrimonio, mater succederet pariter cum filiis, & fratribus defuncti utrinque coniunctis, in plena proprietate p virili portione, ut in auth. de hæredit. quę ab intest. de fer. §. 1. & in auth. in successione. C. de suis & legi. & in auth. de functo. C. ad Tertul. & hoc pcedit, si nō trāsiuisset ad secunda uota, sed si transiuit anteq̄ succederet filio, uel etiam postea, efficitur de proprietaria, in effectu usufructuaria, & ea mortua, omne id, in quo successit, acquiritur filiis primi matrimonii, nec de eo potest testari, vel aliter disponere, vt est casus in l. fœminæ. C. de sec. nupt. & in auth. de non eligēdo secundo nub. §. 1. col. 1. cum sim. Et idē iuris est in pre transeunte ad secunda vota, vt teneaf reseruare filiis primi matrimonii, id. in quo successit filio, ut nota. gl. in rubr. prædicta, de non eligendo secundo nub. & no. Azo in summa. C. de sec. nup. & Bart. in d. l. fœminæ, & est cōis opin. & ita sæpe consului. Sed ne pr. aut mater teneātur reseruare prædicta bona filiis primi matrimonii. & φ remaneāt ueri proprietarii, cautela est, ut trāseant ad secunda uota, filiis primi matrimonii uolētibus, & cōsentiētibus, ut est gl. singula. in auth. de nō eligendo secūdo nub. §. 1. in uerbo, copulantur. quæ dicit inuito filio, & nō plus, & illam glossellā aliqui non hñt, sed debet esse, quę vult à cōtrario sensu, φ filio non inuito, sed volente. secus esset de quo hr, per Lud. de Rom. in singulari. 250. & in cons. 218. & hr per Bar. in l. 1. C. de his quæ pœn. no. & per Ang. in auth. de non eligendo secundo nuben. §. 1. Item est alia cautela, φ qn alter coniugum vult trāsire ad secunda uota, ut prius petat licentiam ab altero, qua cōcessa, si trāsit ad secunda vota post annum à morte coniugis, non cadit in aliquam pœnam, secus si intra annū, ut singulariter not. Bal. in l. 1. C. de sec. nup. de quo dicatis, vt ibi per eum.

Cautela, φ ille, qui timet poni ad torturam, appellet ante. ccxxxix.

1 *Tortura terrorem si iudex reo iniecerit, appellare potest.*

SI qs timet, ne cōtra ius ponaf ad torturā, puta, qa forte iudex cōminatus est ei, appellet. † potest. n. appellare, qn iudex infecit 1 terrorem. ut l. si quis, puocatione. C. de app. & no. Inn. in c. cum cessante. extra de app. & Bald. in rubr. C. comm. vel epist. & in d. l. si quis prouocatione. quo casu confessio secuta erit ipso iure nulla. l. 1. ff. nil. noua appell. pen. Nec est, in hoc articulo opus, ut superior inhibeat, quia pericula est in mora. ita eleganter dicit Bal. in d. rubr. in fin. pen. col. & ideo si uis, φ cōfessio facta in tormētis, & post ratificata nō valeat, cautela est, ut prius appellet, antequam ponatur ad torturam.

Cautela pro debitore, ad fraudandum creditores. ccxl.

1 *Sententia contra debitorem lata, quo casu etiam creditori nocere habeat.*

AD hoc, vt debitor fraudet creditores suos, vt nihil hře possint, cautela est, ut desinat possidere, & postea agat rei vendicatione contra possidentem, & patiatur se uinci.
1 † nam hoc casu, si creditor sciuit super tali remoueri litem per debitorem, vel debitori, & patiatur debitorem litigare. sententia lata aduersus debitorem in tali re, nocebit ēt creditori, nisi si apparet de collusione debitoris. nihil pdesset talis cautela. l. si suspecta in prin ff. de inofficio. testam. & l. si prolusorio. in prin. ff de app. alias sic, ut l. si superatus. circa fi ff. de pigno. & hanc cautelam ponit Ang. in d. l. si superatus. & Bal. in l. pen. ff. de peti. hæredita. quam cautelam tibi non trado, vt ea utaris ad malum, sed ut scias cauere à volente uti contra te.

Cautela pro illo, qui promisit alicui turpe quid facere, est cautela, ut potius per pignora, quàm rem. ccxli.

1 *Datum si aliquid fuerit uni ex causa turpi, ex parte utriusque scilicet tam dantis quam recipientis, repeti non po. est, secus si pignora data fuerint.*
2 *Spoliatus ante omnia restituendus est etiam si esset prædo, nisi intentet conditionem ob turpem causam, quoniam tunc audiri non debet.*
3 *Hæres infra tempora conficiendi inuentarium, conueniri non potest, nisi reali actione conueniatur.*
4 *Scholares facientes conuenticulas contra Doctores, si dent libros, vel aliam rem propter suffragium promittant, repetere non possunt, sed bene fiscus auferre.*

LEGIMVS hodie l. iurisgentium. §. si ob maleficium. ff de pact vbi est una gl. not.
1 quæ dicit, † φ si aliquid est datū vni ex causa turpi, ex parte utriusque. s. tam dantis, q̃ recipientis, puta, ut homicidium faciat, iuxta l. generaliter. & l. si plagii. ff. de uerb. obli. vel datum est aliquid officiali, qui tenetur denunciare maleficia, ne denunciet maleficium commissum, quod est turpe ex parte vtriusque, vt l. si à reo. §. fi. & ibi Bar. & Doc. ff. de fideiuss. vel si est data pecunia iudici p sua indemnitate, in casu, quo condemnetur in syndicatu, si male iustificauerit, quib. casib. illud, qđ est solutū repeti nō pōt. qa in pari causa turpi, melior est cōditio possidentis, ut est casus in l. pe. ff. de cond. ob turpē cau. & no. per gl. in d. §. si ob maleficium. Sed si sunt data pignora p d. causis, uel aliqua earum ēt secuto implemento ex parte recipiētis, pōt ille, q tradidit pignus, agere rei uendicatione contra detinentē pignus, tanq̃ cōtra quemlibet extraneū possidentē, uel retinentē rem non suam, iuxta l. officium. ff. de rei vend. vt dicit gl. in d. §. si ob maleficium. p l. de eo. §. pe. & fi. ff. ad exhibendum. licet nō posset repetere p conditionem ob turpē causam, vt dixi. & sic est uis in modo agēdi
2 p repetitione, sicut dr̃ in simili, † φ licet spoliatus, sit ante omnia restituendus. l. si qnis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi. ēt si esset prædo. c. literis. extra de restit. spol. tamen si intentaret cōditionem ob turpem causam, nō debeat audiri, vt no. Bar. & Doct. in d. l. pen. ff. de cōditio. ob turpem cau. & sic dr̃ in simili de marito, q si conuenitur actione de dote, non tenetur nisi inquātum facere potest. l. si maritus. sol. matri. secus si conueniatur rei vendicatione, ut hr̃ in l. Nesennius. §. fundum. ff. de re iud. & in l. ex diuerso. ff. sol. ma-
3 tri. † Similiter dicit̃ in hærede conficiēte inuentariū, qa nō pōt cōueniri intra tpa cōficiendi inuentarium. secus si conueniat̃ actione reali, ut habet̃ in l. fi. §. donec. C. de iur. de libe. & licet nō possit repeti, qđ datū p e onditionem ob turpē causam, qñ turpi udo ēst ex parte utriusque, ut l. pe. ff. de cōdi. ob turpem causam. tñ si data sunt pignora, pñt uendicari, & fiscus auferre pōt ab indigno. ut dicit gl. in d. §. si ob maleficium. in fi. qđ intellige secundum Bal ibi, qñ fuit trāslatū dñium & acquisitum indigno, iuxta no. in l. 1. C. de hæredib. isti. & ita loqtur l. Lucius. ff. de iure fisci. secus si nō trāsiuit dñium, sicut est ī pi-
3 gnore dato. l. pignus. C. de pign. act. † ideo si scholares faciunt conuenticulas illicitas, puta de cassando aliquē doctorē legentē absq; legitima causa, si dāt pecuniā, uel libros, vel aliā rē, vt pmittat̃ sibi uox uel suffragiū, nō pōt repetere ille, q dedit: qa in pari cā melior est cōdō possidētis. sed fiscus pōt auferre ab illo indigno recipiēte, & applicabit̃ ipsi fisco, vt d. l. Lucius. fm gl. in d. §. si ob maleficium Sed si tradit pignora, ex quo non transtulit dñium, poterit illa repetere per rei uendicationem, per prædicta, nec fiscus pot

tit. auferre ab indigno dante, uel recipiente Alia & ideo cautela est pro pmitiẽte, ut potius de pignora, q̃ det rem, transferendo dominium: qa dãdo pignora, sine periculo poterit recuperare, sed trãsferendo dñium nõ poterit, nec recipiens poterit retinere, quia auferetur ab eo, & applicabitur fisco quod est notandum.

Cautela pro illo, qui habet probationem tempore perituram, qua perempta, aduersarius sibi moueret litem super ipsa. ccxlii.

1 *Processus extraordinarius cum aliquo fundari debet.*

2 *Iuri dictionis contentiosæ naturam aduersarium requirit.*

SI possideo quandam rem, quę mea est, & de dñio meo habeo testes, sed timeo ne moriantur, & timeo de Sempronio, ne his mortuis moueat mihi quæstionem dñii: qa forte res illa quondam fuit sua, uel suorum maiorum, ut C. de probationi. l. siue possidetis. quomodo mihi succurretur? Aduerte, q. licet testes pñt examinari ad perpetuam rei memoriam, ut in authentica, si quis ab aliquo. C. de testib. & no. per gl. & Doct. in l. in l. Aquil. si delegatum. ff. ad l. Aquil. & in c. qm frequenter. extra ut lite non contestata.
1 † & iste processus sit extraordinarius, tñ cum aliquo fundari debet, ut l. inter litigatore. ff. de iudi. Aut ergo mihi mouetur de hoc quæstio, puta diffamãdo, quòd res non sit mea, & habeo aduersariũ fundatũ ex diffamatione, ut l. diffamari. C. de ingenu. manu. & l. cũ Titia. ff. de accusat. & l. Atalatus. ff. de fal. & c. licet extra de accusation. Eodem modo si habeo aduersarium fundatum ex aliquo ante gesto, qui posset mihi mouere quęstionẽ, puta, quia iã fui sibi obligatus, licet fecerit mihi pactum de non petendo. aut nulla materia excitat q̃stionẽ, tunc istud iudiciũ non põt fundari: qa nõ est cum quo fundari possit, & sic oportet silere. Et ideo ubi nec speciali materia, puta ex contractu, uel quasi, delicto, uel quasi est, uel esse aduersarius certus, nec ex gñali materia est aduersarius uerisimilis, tunc põt fundari pcessus examinis testiũ ad ppetuã rei memoriã. q̃ nõ ẽ cũ quo
2 seu contra quem: † qa natura iurisdictionis contentiosæ requirit aduersariũ. Vñ cautela põt esse, quòd p interpositã personã quis faciat se diffamari, tũc cum illa persona fundaretur iudicium, & occasione illius posset citari facere cæteros. qui uolunt contradicere, ut C si ut se ab hær. ab. in auth si omnes. & hẽs simile. ff. de neg. gest. l. at quia natura. § cũ me absente. ut dicit Bal. in auth. si quis ab aliquo. C. de testib. in 2. col. uersic. sed hic dubitatur de tali quæst. qđ no. pro illis, qui hñt possessiones, & non hñt instrumẽta de dñio, & alii quorum antiquitus fuerũt, hñt instrumenta de suo quodam dñio antiquo.

Cautela de ualido cõtractu simulato, & de aliis inualidis contractibus. ccxliii.

1 *Simulationis species tres esse dicuntur.*

2 *Statutum est Veronæ, quod nullus Doctorum collegium intrare possit, nisi inter alia habeat summam Azonis, & omnes Bar. lecturas.*

1 TRES sunt † species simulationis. una. qñ unum agitur tacite inter contrahẽtes, & aliud exprimitur, & de ista loquitur totus titulus C. plus ualere quod agitur, q̃ quod si. con & e. ad nostrã. extra de empt. & uend. & e. illo uos de pign. & l. iurisgentium. §. dolo malo. in fi. ff. de pactis, cum similibus. Secunda species est, qñ aliquid simulate exprimitur, & nil in effectu agitur inter partes. Exẽplum, si rusticus donat, uel uendit quotidie possessionẽ suã ciui, ut euitet onera & factiones, tñ tacite agitur, quòd cõtractus sit nullus: qa nõ intẽdũt, quòd sit donatio, uel uẽditio, & de ista loquitur l. nuda. C. de cõtrahenda stipula. & l. imaginaria ff. de reg. iur. Tertia species est, qñ partes intendunt uere aliquid agere, sed cõtractus modico tpe est duraturus, & propterea præsumitur simulatus. Exẽplum, qđ mihi Bononiæ cõtigit, dũ ibi esset bellum maximum, & unus q habebat saluum conductum p persona & rebus suis. uolebat portare sub saluo conductu libros meos, & uolebat, quòd sibi donarẽ ue rẽ, ad hoc, ut posset iurare libros esse suos, & postea dum esset Ferrariæ, mihi restitueret, quòd tñ facere nolui: Nã si fecissẽ, fuisset tertia species simulationis. Vel pone aliud exẽ
2 plũ, quòd uidi de facto † Statutũ est in ciuitate Veronę, q nullus possit ĩtrare collegiũ Doctorũ, nisi inter alia habeat summã Azonis, & oẽs lecturas Bar. Vnus q nõ hẽt lectură Azonis. uel oẽs Bar. facit istã simulationẽ: qa dicit amico, dones mihi tuã summã Azonis, & Bart. p die tm̃ examinis mei, &

ꝙ donatio nõ durat ultra, ad hoc, ut possim iurare cum ueritate me hẽre summã Azonis & Barr. postea tibi restituã. Nam hæc est tertia species simulationis, de qua loquitur l. 4. §. si ab ignoto. ff. de manumis. tit. generali. De istis tribus speciebus simulationis uide in eleganti consi. Bar. quod incipit. Petr. Nico. & per Paul. de Cast in d. l. iurisgẽtium. §. dolo malo. & istæ tres species simulationis sunt de actu ꝓhibito ad permissum. & sunt de iure prohibitæ, ut patet ex prędictis. Potest addi quarta species simulationis. quæ fit de cõtractu permisso: quia de uno tacite agitur, q erat permissus, & exprimitur alius, qui similiter est permissus. Exemplum, uolo tibi mutare centum uere, & iste contractus est licitus, sed nolo, ꝙ fiat instrumentum de mutuo. sed de deposito, ad hoc ut facilius possim te conuincere, per l. fi. C. deposi. a certe talis simulatio est licita, a ex quo fit de permisso ad permissum. Vel pone aliud exẽplum, maritus, qui non habuit totam dotem, fecit instrumentum de tota dote recepta solenniter, sed quia uere deficiebant aurei, puta centum, uoluit, ꝙ socer confiteretur se habere in deposit um centum aureos, cum in ueritate esset debitor ex causa dotis, certe ualet ista simulatio, ut probatur in l. Lucius Titius cum haberet. ff. deposi. & no. Bal. in rub. C. eo. ti. Et ideo ex prædictis sis cautus, quando uis contrahere cum uno uere, & ex illo contractu nõ esset tibi sufficienter, uel faciliter succursũ, ut tu possis instrumentum facere, uel de alio cõtractu, qui habeat faciliorẽ expeditionẽ, sicut sit cõtractus depositi, ut dixi, qa nullus cõtractus, est ꝓhibitus, & nemo decipiẽ, & ita sępius obseruaẽ.

a Simu. est lici *Simulatio in persona & ueritas in actu est quando unus pro altero recipit instrumentum, & ex eo acquiritur im uera p. rsona, & non ficta, & ualet actus. Bal in l cum precibus. in fi. C. de probatio Simulatio non præsumitur, si cõstat de ueritate actuum Bal in l ei qui ad fi. C. de distrac. pig nec in dubio l. quamuis & ibi Bald. C. si quis alteri, uel sibi.*

Cautela, quibus casibus pactum legis commissoriæ sit ualidum. ccxliiii.

1 *Pactum pignoris & legis commissoriæ à parte debiti factum à iure reprobatum est.*

2 *Fœneratores Bonenienses, quo casu pacto legis commissoriæ abutuntur.*

1 PACTVM † pignoris & legis commissoriæ factum à parte debiti, est reprobatũ à iure, qñ. s. datur pecunia debitori, uel ẽt efficiẽ debitor ex alia re, & debitor dat pignus creditori cũ pacto ꝙ si nõ soluit debitũ īfra certũ tps, pignus sit emptũ ꝓ ṗtio debiti: qa lex præsumit, ꝙ debitor, q indiget alia re, & nõ posset soluere, daret pignus multo maioris ṗtii, q̃ sit debitũ, & sic faciliter deciperet, ideo lex uult, ut nõ ualeat, ut l. i. 2. & fi. C. de pactis pign. & l. com. ꝙ fallit, qñ illud pactũ pignoris fieret ex interuallo post debitũ cõtractum, qa nõ ꝓsumitur esse in tanta necessitate, ut l. Titius. ff. de cõst. pe. & ibi hoc no. Bar. & alii Doct. & idẽ no. Bar. & oẽs Doct. in l quãuis alias incipit, Calipodius. ff. de solut. & Bar. in l. si fundas. §. fi. ff. de pig. Itẽ fallit, qñ pactũ esset, uel pignus esset uẽditũ iusto ṗtio, qa tũc cessaret omnis deceptio præsumpta, ut est casus no. in d. l si fundus. fi. & ibi hoc no. Bart. & hoc casu fieret ęstimatio ꝑ iudices, ut hẽ ꝑ Bar. in l. 2. & fi. C. de pac pigno. & l. cõmisso. & l. fi. C. de iure dom. impe. & d. l si fundus. §. fi. & in d. l. quãuis. & in
2 d. l. Titius. † Et ex hoc infertur cautela, qua utuntur fęnetatores Bononienses ex consilio aduocatorum & ꝓcuratorũ antiquorũ, uidelicet, ꝙ fiat pactũ pignoris & legis commissoriæ, ut si nõ soluaẽ pecunia pignus sit emptũ ṗtio ęstimando ꝑ talẽ, & tales arbitratores, quos ex tunc ꝑtes eligunt. ut no. dicit Bar. in d. l. fi. C. de pactis pig. & l. cõ. & in d. l. si fundus. §. fi. de pig. Nã poterũt cõuenire i. casu, corã illis arbitratorib. seu ęstimatorib. de æstimãdo pignus pro ṗtio debiti, licet multo plus ualeret. Sed si de ista cõuẽtione cõstaret, diceret fieri fraus legi, & non ualeret. ꝑ l fraus. cũ ibi no. ff. de legi. & l. non dubiũ. C. e. ti. cõiũcta. l. dol. §. diuersũ. ff. de nou.

Cautela pro filiis, ne teneantur ad soluendum debita patris, stante statuto, quod filius mercatoris teneatur ad debita patris. ccxlv.

1 *Filius pro debito, uel facto patris regulariter non tenetur.*

2 *Statutum si sit quod filij mercatorum ad patris debita teneantur, etiam si hæredes non probentur, an ualeat.*

3 *Exhæredati filij pro mortuis habentur, & inuiti à paterna hæreditate repelluntur.*

1 LICET filius pro debito, uel facto patris non teneatur, ut in toto tit. C. ne filius pro patre, & habetur per glo. ord. 1. q. 4. in summa & per gl. 24 q. 3. in summa, & in c. nõ dẽt. de reg. iur. in 6. & per Saly. in l. quisquis. §. filii. C. ad l. Iul. maiest. in quib. locis hr, in quib. casib. fi-
2 lii teneantur pro pře, uel non, † tñ si statutum est, quod filii mercatores tenentur ad debita patris. ẽt si non probent hẽdes, uel cõstat, quod repudiauerunt hẽditatem patris, quod statutum ualet, licet sit durum: qa ualeret factum inter eos, iuxta no. in rub. C. de decret. decur. lib. 10. Et procedit ẽt illud statutum rẽr, ẽt si filii nõ essent hẽdes pris, ut sentit gl. in l. dotis tuæ. C. de iure dotium, sm Bal. ibi. Sed remedium est quod filii non teneantur, uidelicet, ut pater ex
3 hæredet eos. † Nam exhæredati hñr pro mortuis, & inuiti repellũtur ab hẽreditate paterna, unde non dẽt intelligi statutum de illis, sed solum de illis, q de iure duodecim tabularum erant sui necessarii. arg. l. 1. §. pen. ff. de contratabula, sm Bal. in d. l. dotis tuæ. in fi. facit l. 2. ff. quod cum eo. Quod ego intelligo, nisi exhæredatio esset in facta in fraudem, in causa ficta, & non uera. arg. l. 1. §. is quoque. in fi. ibi, si siue fraude hoc factũ sit. ff. de col. bo. & l. fraus. cum ibi no. ff. de legi.

Cautela, ut filius teneatur pro debito patris, quod a in instrumento contineatur, quod pater, recepit mutuum pro alendis liberis. ccxlvi.

a Pro debito patris. *Mutuum patri factum inopi, potest repeti a filiis etiam non hæredibus. in quorũ alimenta uersum est, si pater non sit soluendo Bar in sing. in l. his solis ff. de condi. ind. Mutuum patri factum tempore caristiæ præsumitur uersum in alimẽtis suis & familiæ suæ. Bar. in l. fi. § fi. C. ad Mace. in d. l. his solis i nsi ff. de cond. ind.*

1 *Filii diuites alimentorum causa, ad patris debita tenentur.*

1 QVI si pater † est pauper, & accepit pecuniam mutuo, nunquid sit aliqua uia per quã filii possint conueniri ex illo contractu? Tu diceres, quod non, per titu. ne filius pro parte. Dicas quod sic: quia si pater conuertit illã pecuniam in alimenta filiorum, qui postea sunt effecti diuites, tenebuntur ad illud debitum patris. ita singulariter nõ. Bar. in l. his solis. arg. illius tex. in libro meo est. ff. de condi. inde. & ibi Doct. quem sequitur Lud. de Ro. in suo singular. 213. quod incipit, pater erat pauper. & ideo tu creditor sis cautus, ut dicatur in instrumento, quod mutuas pecuniam illam, uel bona, ut pater possit alere filios, ad hoc, ut res sit magis clara arg. l. fi. ff de exercito. quod not. quia sæpe euenire potest de facto, tempore, quo est necessitas uictus.

Cautela pro filio exhæredato, per patrẽ, prohibito aliquid habere in bonis patris. ccxlvii.

1 *Frater tenetur alere fratrem eodem patre natum, quantũcunque patris respectu male merentem.*

SI pr habens duos filios, unũ exhæredauit iuste, & alium hæredem uniuersalẽ instituit, & in testõ expresse prohibuit, ut nullo unq̃ tpe daret, uel concederet aliquid de bonis ipsius testatoris sibi relictis filio exhæredato, fratri suo, & si unq̃ daret, uel concederet, qđ cadat a d. hæreditate applicanda cõi seu cameræ fiscali, uel pauperibus, nisi inquantum dictus frater institutus esse coactus, uel de iure teneretur aliquid dare de dictis bonis, an possit remedium aliquod adhiberi, ut filius exhæredatus possit aliquid petere, uel hẽrede d. bonis paternis a fratre suo, non obstante, dic. prohibitione, ita ut frater nõ cadat in aliquam pẽnã. Et dicas, quod cautela põt esse, ut filius exhæredatus petat a fratre suo alimẽto corã iudice, qm iudex tenebitur sibi decerne
1 re alimenta, ẽt in bonis patris, † Nam frater tenetur alere fratrem eodẽ patre natũ, quantumcunq; male merentem respectu patris, ad hoc. n. tenetur ex psona sua, ut l. cum plures. §. in primis. & l. tutor secundum dignitatem. §. fi. ff. de administr. tut. & not. in l. non omni. C. de administ. tut. Nec põt pater hoc interdicere, quia talis patris prohibitio est contra ius naturale, quod est immutabile. Instit. de iure naturali, gen. & ci. §. sed naturalia. Et propterea iudex aditus super alimentis, debebit condemnare fratrem locupletem pauper super præstatione alimentorum, & assignabit aliquam possessionem ad alimenta, q̃ afferat redditum sufficientem ad ipsa alimenta, ut l. si quis argentum. C. de donatio. & ista erit alienatio necessaria quæ non prohibetur ut l. alienationes. ff. fam. erc. & l. peto. §. prædium. de leg. 2. ita consulendo tenuit Bal. in consil. suo 243. in ordine meo incip. uerbis te

stamenti præmissis disponentis,&c. Ego autem intelligo hoc esse uerum, quãdo filius institutus nõ haberet alia bona ꝓpria, q̃ pñna: qa tunc nõ cogeretur pstare alimenta de dictis bonis prohibitis per iura & rationes, de quibus supra. Sed si frater haberet alia bona q̃ paterna, non teneretur, nec posset de bonis paternis alienari ꝓhibitis pstare alimẽta fratri exhæredato, qa cessaret fundamentum, de quo supra. Item intelligo, nisi frater exhæredatus ex opera sua commode uictum lucrari posset, arg. gl. no. in l si qs de liberis. §. sed si filius. quæ incipit, operari. ff. de liber. agno. & gl in l si maritus in id. ff. sol matr. & gl. in l. si quis argẽtum. in §. pen. C. de donatio. & glo. in auth. de trien. & semiss. § pe. in uerbo, idonei. coll. 3. & ꝑ ea, q̃ no. ꝑ Doct. in d. iuribus.

Cautela notabiles ad statutum disponẽs, quod nullus possit aliquid proponere quod spectat ad fauorem bãniti, & quod statutum hoc disponens nõ possit suspendi, quomodo possit proponi aliquid pro bãnito, uel suspendi statutum ccxlviii.

1 *Intentio principalis semper attendi debet, non autem illud, quod in consequentiam.*

SI statuto cauet, ut nullus possit aliquid arrogare, uel proponere qđ spectet ad fauorem alicuius banniti sub aliqua pœna, an sit dare aliquam cautelam, ita ꝙ possit proponi, uel arrogari pro bãnito sine pęna? Dic ꝙ sic, una est, qñ fieret principaliter in fauorem reipublicæ, licet secundario tenderet in fauorem banniti. †qa principalis intentio dẽt attendi, ut probatur in l si quis nec causam. in prin. coniuncta gl. in l. fi. ff. si cer. pet. & in l. 1. § unde quærit offilius. ff. de exercito. & in l. si is qui. §. quod si seruus. ff. de acq. re. do. & ꝑ id qđ ibi no. Bar. & per tex. cũ gl. & ibi. Bald. in l. 1. §. huius studii. ff. de iust. & iur. & ꝑ no. in l. qui exceptionem ff. de condi. inde. & per Bal. in l. nõ solũ. ff. de in integrum restitutio. cum simili b. & ita in specie huius cautelæ tenet Iac. But. & Sal. in d. l si quis nec causam. in fi. prin. & ponũt exẽplum, de quo supra, & dñt, quod si cõtingit, dũ tractaret de nominando unũ bonũ capitaneũ pro guerra qdã nominant aliquẽ pro bono & sufficiẽti, qui erat bannitus, ꝑꝑ quod dicebatur nominãs incurrisse pœnam statuti. Sed Iac. Bu. & Sal. ibi dñt quod nõ, qa principale propositum fuit fauor reip. nõ aũt ꝑ bãnito loqui principaliter sed cõsecutiue, ꝙ principale ꝓpositũ, & nõ consecutiuũ dẽt attẽdi, ꝑ pdicta. & ita fu taliter obseruatũ Venetus i quodam nobili Veneto bãnito, postea electo ꝑ capitaneo in bello naua li. Tu uero potes ponere multa alia exẽpla hmõi, uidelicet si esset ꝓhibitum arrogare, uel loq in aliquo collegio, puta cõtra aliqđ statutũ sub certa pœna poterit loq contra illud statutũ, si intentio loquẽtis est loq principaliter in fauorẽ collegii, & idem dicas in similibus, quod perpetuo tenẽ mẽti. & adde quæ dicam in duabus caut. seq.

ccxlix.

1 *Autor contractus, uel statuti ante pœnam commissam, totius distractus auctor esse poterit.*

2 *Nemo sibi ipsi legem imponere potest.*

3 *Statutum si simpliciter aliquid proponi, uel peti ꝓhiberet, an si esset contra ipsum statutum aliqua reformatio facta ualere deberet.*

4 *Petitio cuius prohibetur, eius etiam prohibetur cõcessio.*

A L I A cautela similis præcedenti potest adhiberi, puta dicit statutum cõis Florentiæ ꝙ in fauorem rebellium nihil possit proponi uel statuti, uel per statutum suspendi, & si secus fiat, statuentes eo ipso sint rebelles, & eorum bona sint cameræ fiscalis, nunquid poterunt ciues suspendere contra statutum prohibens suspẽdi? Dic quod sic, ut l. 2. C. de ser. expor. quia ante pęna commissam, cõe Florentiæ est suæ rei moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mand & ff. de seruis expor. l. si quis hac lege. Nam suũ negotiũ est, non ecclesiæ & aň pœnã cõmissam, licitũ est statuere sup principali. ergo & sup pęna. ff. de eo qđ certo loco l. fi. cõmissa aũt pœna secus esset, 1 †uñ auctor cõtractus. uel statuti ante pœnã cõmissam, põt esse auctor totius distractus. ut sing. no Bal. in d. l. 3. C. de seruis expor. qđ ꝑpetuo tene menti. & adde qđ dicam in sequenti cautela, pro cõplemento & ampliori declaratione istius. Põt 3. caut ẽt adhiberi in materia legis, uel statuti ꝓhibẽtis aliqd proponi, uel arrogari in aliquo casu sub pœna, & sub annullatiõe actus, ẽt si statutũ diceret, ꝙ nõ possit suspẽdi ipsũ statutũ, uidelicet, ꝙ primo, ꝓponat ꝑ aliquẽ de cõsilio, uel collegio, ꝙ illa pars statuti q̃ dicit, qđ suspẽdi possit, nõ suspẽdatur saltẽ pro illa uice tm̃, ꝙ fieri

potest impune quia illi de consilio, uel collegio non potuerũt sibi legẽ imponere, à qua nullo modo recedere liceret.l.si quis in principio testamenti.in prin.de lega.3.& no.Cano.in c.dilecto.extra de præbend.qua suspẽsione facta, remanebit statutum sine prohibitione suspensionis,& tunc secundo loco debebit statutum suspendi,uel in totum,uel in parte,prout uoluerit cõuenire.qđ fieri põt, prout eleganter uult Paul.de Castr.in l.1.in prin in 2.col.ff. ad l.Falc.allegando Barr. in l.1.C de peti. bon. sub. lib. 10. licet in meo Bar.nihil dicatur de suspensione.Sed dictum est in se uerũ.ꝑ ea.quæ supra dixi,& facta secunda suspensione de dicto statuto prohibitorio,poterit quis loqui cõtra statum in toto,uel in parte q̃a pro tunc nullo modo obstabit,ex quo interim est suspensum.& reformatio facta contra statutum,donec stabit suspẽsum,ualebit dictum statutum,& ita uult Pau.de Cast.in d.l.1.in prin.ff.ad l.Falc.& si in statuto esset una alia clausula,uidelicet,ꝙ non possit suspẽdi illa pars statuti,q̃ dicit,ꝙ statutũ nõ possit suspẽdi,tũc esset necesse ꝙ primo loco suspenderetur illa clausula,& facta suspẽsione de ea,postea deberet suspendi illa.q̃ diceret,ꝙ statutũ nõ possit suspẽdi, & sic successiue,ut supra dictum est, ẽt si essent mille prohibitiones,q̃ prohiberẽt suspensionẽ,quia non pñt tot opponi prohibitiones ẽt suspensionis,quin possint illæ suspẽdi, vt

2 supra dictum est:†quia nemo põt sibi imponere legem,&c.ut supra dixi,quod perpetuo tene menti, quia habui de facto in collegio doctorum Paduæ,ubi erat statutum, ꝙ quis non possit esse de collegio, si habuerit septẽ suffragia in cõtrariũ,nec possit postea sibi fieri gratia intrãdi collegiũ , nisi postea habuit oĩa suffragia & ꝙ dictũ statutũ nõ possit tolli,uel suspẽdi sub certa pœna,& nemo possit loq̃ cõtra dictũ statutũ sub eadẽ pena.Ego dixi,si uolebant,ut possint hẽe gratiã intrãdi, & sufficeret sibi suffragia maioris partis collegii,iuxta l. qđ maior ff. ad munic. cum ibi no & iuxta no.in c.cũ oẽs.extra de const. remedium erat,ut primo suspẽderetẽ illa particula statuti,quæ dicit, ꝙ statutum non possit suspendi,secũdo facta illa suspensione,suspẽderetur postea totum statutum, tertio loco recuperarentur suffragia singulorum de collegio.quia tunc sufficeret maior pars per d. l.quod maior,cum similibus.& ita factum, & obtentum fuit. Sed si ista cautela obseruaretur,† & statutũ simpliciter aliqd proponi,

3

uel peti prohiberet, & dubitaretur , an si esset facta reformatio contra statutũ,ualeret, uel non,distinguendũ esset. Aut prohibetur petitio seu propositio respectu rei,& tũc reformatio nõ ualebit.q̃a illa uidetur ẽt esse ꝓhibita , & ita debet intelligi d.l. 1. C. de per.

4 bon.subl.lib.10.cum gl.†quæ dicit,cuius prohibetur petitio,eius prohibetur concessio.& ad hoc allegat concordãtes. Aut ꝓhibeẽ per sona petere seu proponere. pone exẽplũ ẽm Ang.in l.1.si diceret statutum, ꝙ nullus magnus possit arrogare.Nam si arrogaret,& arrogatio affirmaretẽ, ualeret,ꝑ l.uniuersis.C. de prec.imper. offer hoc tñ qđ dixi de persona ꝓhibita arrogare, non habet locũ in persona excõicata,ꝑ c.1.d.de rescr.in 6 ẽm Bar. q̃ ita elegãter dicit,i l.1.|quẽ sequiẽ ibi Ange. & Paul.de Cast.in d.l.1.in prin.ff.ad l.Falcid.

Cautela, & intellectus ad c.tanta. qui filii sint legitimi. ccl.

1 *Matrimonio concubina subsequenti filij legitimantur.*

2 *Filij non legitimantur per subsequens matrimoniũ, nisi talis mulier fuerit, quæ in uxorem commode haberi possit.*

1 DEBES † scire,ꝙ si quis habet concubinã,& ex ea filios procreauit, si postea ipsam ducat in uxorẽ.& cõficiantur dotalia instrã ꝑ illud subsequens matrimoniũ legitimanẽ l.cum quis & l.nuper.C.de natuli. liber.& In stit.de nup.§.fi.cũ gl.& c.tanta. extra qui filii sint legitimi.cum similibus. sed audi unã singularem limitationem,qm̃ istud debet intelligi,si talis mulier erat matrimonio digna secus si digna non fuisset matrimonio, ut q̃a forte meretrix erat,uel mulier uilissime cõdõnis,& pater nobilis & diues quia cum istud matrimonium non poterit cum honestate contrahi,non legitimantur filii ante matrimonium nati & concepti,qm̃ tale matrimonium ob mores improbatum est, & ideo nõ sortitur effectum legitimationis filiorum, ita dicit singulariter Ange.in authentic.quibus modis natura.effician. legitimi.§. sed & aliud. per illum text. collatione sexta , & dicit,ꝙ habuit de facto,& ideo tu sis bene cautus,qui uis infringere legitimationẽ,& patri tanquã agnatus,uel cognatus succedere, exclusis

clusis filiis tanq̃ non bene legitimatis, ut uideas si illa cõcubina erat digna illo matrimonio, qđ faciliter poterit tibi cõtingere, qa ut plurimũ cõcubinæ non honeste uiuunt, nec uñr esse dignæ matrimonio p̄p earũ utilitatẽ. Sed aduerte, qa text. in d. §. sed & aliud uidetur solũ loq. de illa cõcubina, q̃ peccauit, puta, quia meretrix, uel turpiter, & inhoneste uixit, ut ibi, quæ & semet ipsam iniuriauerat. & infra ibi, in secundo uero per id qđ illa peccauit, &c. Et prædictis adde gl. no. in auth. qbus modis natura. effic. leg. §. sit ergo licẽtia. in prin. in uerbo, non p̄mittimus. coll. 6. quæ
2 dicit, † ꝙ filii non legitimanẽ per subsequẽs matrimonium, nisi sit talis mulier, quæ possit commode in uxorem haberi. & idem vult Bald. in ca. illud. in fine. pen. col. extra de præsump. & adde, quæ dicam in seq. caut.

Cautelæ quibus quis poterit, uti ad legitimandum filium naturalem. ccli.

1 *Filiorum legitimatio multis modis fieri potest.*
2 *Legitimare omnes filios an pater intelligatur, si unũ ex filijs naturalibus filium appellauerit.*
3 *Filij tunc legitimantur, quando per patrem fuerint filij in testamento nominati.*
4 *Concubinæ si in testamento suo, uel instrumento publico filium suum naturalem nuncupauerit, sine ista adiectione, naturalem, an cum legitimasse intelligatur.*

1 LEGITIMATIO † fieri potest multis modis, de quibus per Ange. in auct. quib. mod. nat. effic. sui. §. fin. in fi. & in §. qđ uero eo. tit. & inter alios modos unus est. Si pater hñs filios naturales de libera muliere q̃ eius. uxor esse poterat, nominat illum suum simplr, nõ dicẽdo naturalẽ ĩ testõ, uel in scriptura instrũ. publice, siue propria manu subscripti. hñte subscriptionem trium testium fide dignorũ, uel sub gestis monumentorũ. i. in figura iudicii, quia per istam nominationẽ isti filii naturales efficiuntur legitimi, & eodẽ iure utuntur, qđ legitimis cõfertur, ut est tex. in auth. ut lice. ma. & auiæ §. hoc aũt & illud col. 8. transumptiue habetur in auct. si qs. C. de natur. lib. & no. gl. magna circa fi. Inst. de liber. §. fi. & est tex. cum gl. in uerbo, simul. in auth. quibus mod. nat. effi. le. §. si uero solum modo. & gl. in §. fi. eo. titu. & no. Ang. in authen. quib. mod. na. effi. sui. §. fi. in fin. facit in simili tex. in l. 1. §. similiq; modo. C. de Lati. liber. tol. & c. si aliqñ cum gl. extra de senten.
2 excõ. † & idẽ est, si pater unũ ex filiis naturalibus appellauit filiũ, quia per hoc intelligit oẽs legitimare, ut est tex. in d. §. hoc aũt & illud. in d. auct. si qs. in fi. qđ. Bal. ibi dicit esse mirabile. & not. & ideo sit cautus filius naturalis natus ex concubina, ut si põt, procuret, ꝙ pater appellet ipsum filiũ suũ in testõ, non dicendo naturalẽ, uel alio modo nominãdo, ut supra dixi, qa tunc efficeretur legitimus, & similiter pr̃ si uult hmõi filios naturales legitimare, & nõ põt habere copiã Imperatoris, uel comitis hñtis ptãtem legitimãdi, uel si non uult expendere aliquid pro legitimatione, ut nominet filium suum eo modo, ut dictum est, & ita alias uidi obseruari Veronæ pct quendam Bertherũ Placentinum, notarium ualde peritum, dum scriberet testm̃ unius, q habebat filiũ naturalem tm̃. Sed tu, q uis opponere illi legitimationi, sis cautus, ut respicias an mater filiorũ naturaliũ fuerit
a digna a matrimonio, habito respectu ad conditionẽ suę personę, & ad condõnem amasii sui patris eorũ, quia si non erat digna, non legitimabuntur filii per simplicem nominationem filiorum, sicut nec legitimantur p̄ subsequens matrimonium, ut dixi in cautela præcedenti. & ita uult sing. Ang. in auct. qui. mo. na. effic. legit. §. 1. & idem uult etiam Ang. in d. auct. si quis. qui dixit, ꝙ tunc legitimantur filii per nominationem, qñ non erat turpe tali patri illam concubinam in uxorem capere, & ponit exemplum, quia concubina erat uilissima, amasius aũt erat magnus nobilis, & diues. non. n. erat uerisimile uoluisse facere illud, quod honeste nõ poterat, ut l. filius. ff. de condõ. inst. facit l. nepos Proculo. cũ ibi no. ff. de uerb sign. & idem consuluit Bar. & Fran. Tigrini de Episc. & Angel. de Melia. & Hugo Peloni, ut refert Angel. in d. §. sed & aliud qui dicit, ꝙ idem tenet Io. And. in c. per
3 tuas. extra qui filii sint legit. qui uult, † ꝙ legitimentur filii, qñ per patrem fuerint filii nominati in testõ, & c. si mater eorũ tunc rebus sic stãtibus, poterat cõtrahere matrimonium simul cum patre. & idem tenet Angel. in d. §. sed & aliud. circa fi. & idem tenet Bal. in d. auct. item si quis. in fi. per illum text. in uerbo, poteras, qđ debet intelligi de iure, & de facto, s̃m naturã, & bonos mores. allegat. ff. qui & à quibus. in l. si rogamus. debuit allegare l. si rogatus. §. matrimonii. ff. de manu, uindi-

vindi.alias non fieret legitimatio.Et dicit, q ita consuluit Bar.in quo consil.o limitauit il lam auct. item si quis multis modis . Itē ad. uerte ēt,q.a q ad hoc,ut filii nāles legitimen tur p dictā nominationē,requiritur, q non extent filii legitimi & naturales: quia si exta rent,non efficerent legitimi , & ita tenet gl. in d.auc.si quis.sub dubio forte.licet s̄m eū , hoc non reperiatur in corpore vnde sumit qñ extāt legitimi,vel nō.& istam opin.tenet Ang.in auth.qui.mod.nat.eff.legit.§.si quis ergo per illum tex.& idem vult in auct. qui. mod.nat.eff.sui. §.si quis igitur fuerit , & in §.fi.in fin.eo tit.Item prædicta intelligo esse uera, nisi pr nominasset filium pp importu nitatem filii hoc petentis,argu.l.1.C. de pe. bon.subla.lib. to cum ibi no. per Ang. & alios in l.fi. C. si quis ali. testari prohib.Item qñ pater esset multum occupatus circa alia. arg.c.si aliqñ cum ibi nota.per glo. & Doct. extra de senten.excom.Item qñ esset in articulo mortis, cogitatione mortis turbat, iuxta l.hæc consultissima.§. at cum humana fragilitas.C.qui testa.facere pos.nisi aliter appareret de spontanea uoluntate patris,per no. in d.iuribus.& in l.iubemus.C.de testa. cum si. Item q dixi oporteret, ut ista concubina possit esse uxor digna,intellige , tunc cum amasius pr uerba protulit,præsumitur.n. cū ea contrahere matrimonium,& ideo legitimantur filii & mulier quia stetit in habitu. concubinæ,præsumitur consentire,s̄m Ang. in d.auth.si quis qui dicit,no.sing. istum ca.

3 sum pro bastardis . † Sed qui erit de amasia seu cōcubina, quę in testō suo,uel instrō publico filium suum naturalē nuncupauerat, sine ista adiectione naturalē,an intelligatur eum legitimare per ista uerba?Ang. in d.auth.si quis. dicit q non:quia ista legitimatio inducitur ex matrimonio pręsumpto, ut dixi , sed non est ita uerisile, q amasius uelit amasiæ matrimonio cōsentire. Sed istud qd̄ dicit Ang.de matrimonio p̄sumpto , non vr posse procedere,per id quod no.idem Ang. in auct.qui.mod.nat.eff.leg.§.sit igitur licentia.in fi.qui dicit sing.per gl. ibi , quæ incip. & non pmittimus naturales.iuncto tex.ibi q filius naturalis nullo modo pōt legitimari p patrē,nisi per subsequens matrimoniū , confectis dotalibus instris , qñ matrimoniū contrahi pōt Et ideo subdit q sit cautus ad uocatus,ut uideat si t pe quo pfecit testm̄ , in quo uoluit filios sibi effici legitimos successores.uel eos in testamento, vel alia legitima dispositione solemni filios simpliciter appellauerit,si viuebat mater filiorum naturalium,necne.Nam si viuebat,& pater dicto tempore poterat cum illa contrahere matrimonium,per illa verba non inducitur legitimatio filiorum, quia ex quo cū muliere prædicta poterat contrahere mr̄imonium, non poterunt filii legitimari , nisi per matrimonium subsequens , & pro ista opin.dicit esse casum in §.si uero.eo.tit.Sed ego teneo hoc non esse uerum,imo per istam nominationē legitimantur filii i.declaratur fuisse mr̄imonium cōtractum inter ipsum, & mr̄em filiorum, quę uidebatur concubina sua amasia , & p consns declaratur filios eorū legitimos , quia ex illis uerbis inducitur matrimonium præsumptum , pp dictam nominationem mr̄imonii inter ipsum,& matrem filiorū, vt probatur in auth.ut lice.ma.& aui. in §.hoc aūt & illud.ex hoc.n.& cum eorū matre mō stratur matrimonium fuisse legit mum coll. 8.de quibus omnibus uide plenissime per Ant.de Ros in suo tract.limit.in t.lib. in tit. de matr. p̄sumpt.vbi latissime examinat materiā huius cautelæ, ubi omnino uide,& hr plene per Bar.in cons.suo,qd̄ icipit, hns filium,& in alio, qd̄ incipit, Nerucius Coiaduci &c.& Iac.de Belui.in d.§.ad hæc autem & Bar. & omnes Doct. in d.auct. si quis . C. de natura.libe.& per gl.Io. And. & Canonistas in c.per tuas.extra qui filii sint legiti. §. fin. & per Goffr. in summa eod. tit. & in §. octo modis,& uide omnino glossam magnā in fin.& quod ibi not.Bal.in 2. col. in princ. in uers.nono opponitur.& ibi etiā Raphael. C.qui res iudic.non nocet.

a Fuerit dig. *Dignus præsumitur quilibet , nisi appareat indignus l.seruos.de ma.test.l cum quidam. la secunda. & ibi Bar. & Dyn. & Odofre. in apo. fil.de leg.2. Digniores personæ et digniora negotia quæ dicant,uide Spe.de rescr.præsenta.§.9.in prin. Dignitatem habens a principe,dignior reputatur.Vi de Spe.de cita.§.5.uer.porro.*

Cautela pro illo,qui vult relinquere monacho usumfructum alicuius rei, quomodo relinquet ad hoc,ut Abbas excludatur. cclii.

1 *Monacho si legatum factum fuerit sub conditione , quod si abbas eum molestauerit , à legato cadat, an si ipse abbas ipsi monacho molestiam inferat,*

quid

quòd proprium habere non possit, à legato decidat.
2 *Pœna imposita quando præcedit factum impossibile de iure, uel de facto, non ualet.*

1 EST quæstio, † si unus relinquit monacho usumfructum alicuius rei, ut abbas non faciat ei quæstionem, nec eum molestet, talis reliquit extraneo, uel sub cõditione, si abbas molestauerit eum, cadet et à legato, nunquid si abbas mouet qõ. monacho, uel eum molestet, quia non uult monachum hñe usumfructum, dicendo, quod non põt hñe proprium, iuxta auth. ingressi. C. de sac. san. eccl. & c. 2. extra de statu monacho. an cadat à legato? gl. format istam quæst. in l. Lucius. §. tres hæredes. in uerbo. de omni. quę incipit, qd ergo, ff. ad Treb. & ibi per Bar. & alios, & per Cyn. in l. quoties. in fi. C. de iis quæ sub modo, & per Bar. in auct. excipitur. in fin. C. de bon. quæ liber. & plene per Bart. Bal. & Io. de Imol. in l. fi. alienum in prin. ff. de hær. insti. & per Bar. in sua disputatione, quæ incipit, quidam donauit, ubi disputat istam quæst. & Bal. plene in l. 1. in 7. q. & 5. opp. C. de his, quæ pœ. nomin. Sed ut cessent dubitationes in ista quæstione cautela est, ut testator non disponat per uiam
2 pœnæ, quia impositio pœnæ quando præcedit factum impossibile iure, uel de facto, non ualet. l. cerdonem. ff. de oper. liberto. & l. 1. C. de his, quæ pœ. nom. Sed dicat, relinquo quousque abbas faciat qõnem, & ex nũc non relinquo. ita dixit no. Bal. in d. l. 1. in 7. q. Paul. de Cast. in d. §. tres hæredes. dicit tñ, quod abbas pro eo, quod habuit monachus ante controuersiã, poterit cõtrouersiã facere, & illi auferre. Sed in hoc erit utilis cautela, qa ante cõtrouersiã permittit monachus uti, & gaudere usufructu quod est notabile pro parẽtibus, & amicis, qui uolunt aliquid relinquere monacho, uel monachæ, ut eo gaudere possit aliquo tpe.

Cautela, quando statutum disponit, quod non possit probatio fieri per instrumentum, quomodo probatio per testes sit ualida. ccliii.

1 *Statutum si dixerit, quòd non possit debitum per testes probari, sed tantum per instrumentum, an si quis tantum testes produxerit ad probandum debitum, & non fuerit eis per aduersarium oppositum, eorum probatio teneat.*
2 *Spoliatus licet ante omnia restituendus sit nec quæstio dominij admittatur, si tamen spoliatus passus fuerit, de dominio succumbere debet.*
3 *Probationem contra iuris, & de iure licet in contrarium probatio non admittatur, si tamen admissa fuerit, ualet & tenet.*
4 *Procurator, alia psona lice. in criminali causa nõ admittatur, si tamen admissus fuerit procurator, iudicium ualet.*
5 *Iuramentum si non apponatur solutioni, sed ueritati, an si periurium detectum fuerit, ipsum allegare, poterit.*

STATVTA quãq; disponunt, quod ultra 20. lib. uel aliquam certam summam debiti non possit probari debitũ, neq; summa debiti per testes, sed per instrm. Sed cautela põt adhiberi, ut probatio per testes facta prosit, uidelicet, quod ego quitibi mutuaui centũ. & ultra summã a statuto limitatã, agam cõtra te, ut mihi cõficias instrm debiti, de quo in l. plures. apochis. C. de fide instr. & in l. 2. C. de susce. & arca. lib. 10. & si tu negas te debere mihi aliqd, potero probare per testes, & si tu opponas mihi de statuto prohibẽte probationem fieri per testes, replicabo illud esse uetũ, quando ex probatione testium resultat condẽnatio fienda ad restitutionẽ eius, quod petitur. Sed in casu nr̃o, non resultat cõdẽnatio, sed solũmodo, ut conficiatur instrm, quod est diuersum à dispositione statuti, ita singulr dixit Bart. de Saly. in l. sancimus §. fi. in fi. C. de donat. in fin. & hanc cautelam perpetuo tene cordi
1 fm eum. † Stante statuto, de quo in pcedenti cautela, quod non possit debitũ probari per testes, sed tm per instrm, si quis testes tm produxerit ad probandum debitũ, & non fuerit ei oppositũ per aduersarium quod non debent audiri, uel non fuerit repulsus, probatio tenet, ut no. Bal. & Lud. de Ro. ĩ l. certi cõdõ. §. quoniam
2 ff. si cer. pet. facit c. 1. extra de resti. spol. † ubi dr quod licet spoliatus ante oĩa sit restituẽdus, nec admittatur q. dñii, ut ibi, & l. si quis ad se fundũ, C. ad. l. Iul. de ui. tñ si spoliatus est passus, de dñio dẽt succũbere, ut est casus in d. c. 1. & ibi Doc. & not. Bar. in l. naturaliter. § nihil cõe. 6. cõbinatione. ff. de acq. pos. & ĩ l. 1. §. si is cui. ff. de noui ope. nuntia. Itẽ ad hoc adduco doctrinam Inn. in c. statutnitatis. ex
3 tra de frig. & malefi. qui dicit, † quod licet contra præsumptionem iuris, & de iure non debet admitti probatio in contrarium. l. antiquæ. C. ad Velleia. & l. 1. C. arbit. tut. nisi per confessionem partis ut est gl. no. in l. in contractibus. in prin. C. de non num. pecunia. &

habetur

habetur in auth. sed iam necesse. C. de dona ante nup & per gl. in corpore unde sumitur & per Bar. in rubr. C. de prob. cum similibus. tñ si fuit admissa probatio valet. & idem uult etiam Inn. in c. cum Bertold. de re iud. & Io. de Imo. in l. inter stipulantem. §. i. ff. de uerb. obl. & Ang. de Aret. Inst. de actio. §. ex male. ficiis. Item pro hoc allego gl. no. in l. quamuis indubitati. C. de adulte. quæ uult, † licet in causa criminali non admittitur procurator, uel alia persona, ut l. seruum quoque. §. publice. ff. de proc. & l. pen. §. ad crimen. ff. de publ. iudi. & c. ruæ. extra de procur. si tñ fuit admissus procurator, ualet iudicium. & idem gl. ord. in terminis in uer. criminalis. in ca. 1. de iue. lib. 6. & ibi Doc. & Spe in tit. de proc. §. 1. uer. sed pone in tali causa. & uide Abb. Si cul. qui d. glo. sing. inducit ad multas qõnes, extra de accus. c. ueniens. Item allego ad hoc qđ no. Bald. in l. ult. ante fi. uer. quid si iurm. C. de num. pec. qui dicit, † ꝙ si iurm non apponitur solutioni, sed ueritati, quia iurat qs sibi vere fuisset numeratum, nõ habet locum dic. l. ult. quia non põt allegare se periurum, facit l. nõ alias. cum ibi no. ff. de iureiur. si tñ admissus est ad probandum negatiuam, & probauerit eam, quia tunc periurium est de rectum põt ipsum allegare, iuxta not. in d. l. non alias. Et per prædicta fit cautus ille, qui non potest admitti, ut procuret, ut amittatur, & ꝙ iudex, uel pars sibi non opponat. Et similiter aduersarius fit cautus ut opponat, & protestetur, ꝙ non debet admitti ad probandum, uel audiri ut procurato, alias ualeset probari & iudicium, & idem dicas in similibus casibus. quod bene nota in practica, & adde quæ dicam in sequen. cautela.

4 (margin, beside "quamuis indubitati")

5 (margin, beside "C. de num. pec.")

Cautela qñ partes inter se conuenerunt, ꝙ per instrumentum tm̃ probetur debitum. ccliiii.

1 *Pactum an ualeat, quod debitum nisi per instrumentum probari non possit.*

2 *Debitor si iurauerit, se non probaturum nisi per instrumentum, tale iuramentum seruandum est.*

3 *Iudex ex officio suo testes examinare potest.*

1 DVBITARI † potest an ualeat pactum, ꝙ non possit probari debitum nisi per instrumentum, & gl. notabilis in authent. ut fine prohib. matres debi. & Tedi. § quia uero. in gl. magna, post medium. colla. 7. tenet expresse, ꝙ non, & eam ibi approbant Ang. Cyn. Bart. Bald. in l. pactum inter hæredem. ff. de pact. & ibi etiam per Doct. & idem tenet Flor. in l. Aquilia, si deletum. ff. ad l. Aquilia. Et idem tenet Albertus glossator in sua margarita. Et idem tenet Spec. in titu. de probat. §. uidendum restat. in uers. sed quid si debitor iurauit. qui subdit, † ꝙ si debitor iurauit se non probaturum nisi per instrumentum, tale iuramentum erit seruandum. per c. si uero extra de iureiuran. & hoc casu dicit consilium esse, ut debitor procuret testes recipi officio iudicis, & sic uult ꝙ ille, qui non potest probare per testes, poterit procurare, ut officio iudicis examinentur, & similem cautelam dedit Bald. in l. ampliorem. in fi. principii. C. de appell. uidelicet, † quando non possunt produci testes, quia alii testes sunt publicati, ut tu non producas testes, quia non posset propter timorem subornationis, ut habetur in l. per hanc. C. de tempo. appel & in c. fraternitatis. extra de testi. & in Cle. testibus. de testi. cum simil. Sed cautela est, ut des nomina testium iudici, & te absentes, & ꝙ iudex officio suo eos examinet, quia cessabit causa timoris subornationis. & de ista caut. Bald. dixit in l. si quidem est. C. de excepti. quod per perpetuo tene menti in practica, & ista cautela forte procederet, & proficeret, etiam quando statutum prohibet fieri probationem per testes eadem ratione, & adde quæ dicam in sequenti cautela.

2 (margin, beside "bitor iurauit")

3 (margin, beside "principii. C. de appell.")

Cautela, ꝙ in causa criminali licet non admittatur procurator, & admitteretur defensor, & sunt etiam alia remedia. cclv.

1 *Iudex ex officio suo testes super innocentia rei examinare potest, & eum etiam absoluere.*

2 *Procurator licet in causa capitali non admittatur, admittitur tamen ad instruendum & informãdum iudicem de innocentia rei.*

3 *Iudex potest supplere pro reo, etsi constet de euidenti calumnia actoris, uel accusatoris.*

4 *Statuti forma licet contumax pro confesso habeatur, si tamen iuditi liqueat, reum non esse culpabilem ipsum absoluere poterit.*

5 *Executio corporalis fieri non debet si post confessionẽ & condemnationem de rei innocentia aliqueat.*

SIMILEM cautelam soleo adhibere, qñ quis est accusatus, uel inquisitus de crimine capitali, & citatus non uult comparere, forte propter timorem torturæ, nec pro-

3 malignantium.de elect.lib.6.† Sed quō poterit actor iurare de calumnia,ex quo fuit ꝑsona supposita ab emptore?gl.in d.c.si uirgo in fi.34.q.2.ponit istam dubitationem,& nō respondet.Sed potest dici,quod reus qui est emptor,& supposuit actorem ad agendum, non petet hoc iusm de calum. & ualebit iudi
4 cium:†quia iusm calumniæ potest tacite ommitti,licet non expresse,ut hr̄ in l.1 §.sed qa ueremur.C.de iuram.cal.& in c.fi.eo.tit.& de prędictis uide tex.gl.& Doct. plene in l.at qui natura.§.cum me absente.ff.de neg.gest. Adde tn̄ unum singulare circa prædicta,uide licet,ꝙ cautela supra dicta est necessaria,qn̄ uenditor rei alienæ fuit in bona fide. Sed si fuisset in mala fide, quia scienter uendidisset rem alienam,posset emptore sibi non euicta ab aliquo,agere contra uenditorem de euictione,ut est casus sing.in l.seruum,quem.§. fin.ff.de act.emp ſm Doct.ibi, & ſm Bart.& alios ind.§.cum me absente. in fi.

Cautela pro creditore habente plures debitores,ꝙ recipiendo ab uno partem , alii manent obligati. cclvii

1 *Debitores plures si quis insolidum habeat si ab uno partem receperit non propter hoc alios liberaſse*
2 *uidetur.*
Clausula,salua iure solidi , quid significet , multi ignorant.

QVANDO†quis habet tres, uel quatuor debitores obligatos insolidum,puta in centū si recipit ab uno puta 25.simpliciter non uidetur ꝑꝑ hoc ipsum soluentem liberasse a reliquo,nec diuisisse debitum inter debitores, quia poterit non obstante receptione partis, ipsum,uel alios insolidum conuenire pro reliquo,ut probatur in l.inter eos §.1.ff.de fide iussor.& in l.si stipulatus. quæ est in 1. char. ff.de so Sed si creditor diceret, quod recipit illa 25 pro parte sua.s.soluentis, uī tacite ipsum liberasse a reliquo.& sic quantum ad 25 erit liberatus ipso iure.Instit.quib. mod.toll. obl.in pri.Quantum ad alia usque ad cētum uidetur liberatus ui taciti pacti,quia dicēdo creditori recipio pro parte tua,uī tacite pacisci,ꝙ teneatur ultra,& ꝙ illa 25.tm̄ sit pars sua,ut est casus in l.si creditores.C.de pact.& ibi hoc no.Doctor.Imo plus ex illa receptione pro parte sua soluentis,uī tacite facto diuisio inter alios debitores,uidelicet,ut quilibet eorū teneatur similiter tm̄ pro parte sua in 25 uigore taciti pacti,quod prodest etiam absenti.l.2.C de pact.Et de hoc est casus ſm unam lecturam,quæ est uera.in d.l.si creditores.secundum Doct.ibi maxime Alb.de Ro. Bal.& Paul.de Cast.quod est menti tenēdū: Quia prima facie quilibet diceret cōtrarium uidelicet,qđ quilibet debere remanere obligatus insolidum,& ne incidamus in istud periculum,uel dubium,cautela est, quod creditor recipiat simpliciter partē debiti ab uno, uel si diceret pro parte sua,debet addere,saluo iure solidi,ut dicit Alber.& Paul.in d.l.si creditores.qui dicunt se hæc habuisse de fa-
2 cto.Et sub ibi Pau.hoc esse notandum:†quia multi ignorant, quid significant illa uerba, saluo iure solidi.Vel potest creditor sibi prouidere,ne propter subtilitatem d.l.si creditores.& similium.sibi præiudicetur,hoc modo præstando,quod per receptionem partis nō intendit diuidere,sed ius suum sibi saluū fore,& ita sibi reseruāt,ut.ff.quib.mod.pignus uel hypothe.solui.l.si debitor.§.1.secundum Bal.in d.l.si creditores.in fi.cui subdit, quod ita dicunt omnes Doct.super isto puncto de reseruatione.quod no.tu qui es creditor plurimorum debitorum insolidū,uel habes plures fideiussores insolidum obligatos , quando recipies partem solutionis ab uno.

Cautela pro mandante,consulente,uel persuadente committi homicidium,quod reuocabit mandatum consilium, uel exhortationem,ut nō teneatur de homicidio subsecuto commisso a mandatario. cclviii.

1 *Mandans aliquem occidi,uel uerberari ne dum occidens,uel uerberans tenetur,sed etiam ille,qui mandauit.*
2 *Mandans persuadens,uel consilium dans super aliquo delicto an teneatur si ille cui mādatum fuit uel datum consilium, uel persuasum. diu postea deliquit.*
3 *Mandatum si alicui fuerit ad maleficium committendum,aut datum consilium , uel persuasum , quomodo ipse reuocari poterit, & cui intimari debeat.*
4 *Consilium,& persuasio de aliquo malo perpetrando,quæ sunt menti mandatarij impressa, cum tā animo fixa sint.quomodo reuocari poterunt.*

SI quis†mandat aliquem occidi, uel uerberari tenetur uedũ occidens, uel uulnerans, sed etiam ille, qui mandauit. l. non ideo minus. C. de accus. & habetur per Bart. & alios in l. non solum. §. si mãdauero. ff. de iniuriis. & non solum mãdans tenetur, sed etiam ille, qui dedit consilium adhoc, ut habetur in l furti. §. consilium. ff. de furtis. & in §. ope. In stit. de obl. quæ ex quasi delicto nascum. & ꝑ Bar in l. sæpe. in fi. ff. de uerb. sign. ubi hoc declarat, & tenetur etiã ille, qui persuasit alias non facturo. l. 1. § persuadere. cum ibi no. ff. de seruo corrupto. & habetur per glos. in d §.

3 ope. †Sed ponamus, quod ille, cui mandatum est, uel consultum, uel persuasum, diu post delinquit, an dictus mandans, persuadens, & dans consilium teneatur? Istam quæst. ponit Inno. in c. ad audientiam extra de homic. qui dicit, quod semper tenetur, nisi mandatum sit reuocatum tacite uel expresse, ut quia fecit postea pacem cum inimico suo, uel patentem telam. arg. l. 4. de adimen leg. & hoc sequitur Bar. in d. §. si mandato in 3. colum. in princ. uer. quæro mandauit tibi. Idem tenet Pau. de Cast. in l. sancimus. C. de testa. facit quod no. Bar. in l. qui alienum. §. is putat. ff. de acq hæ. & Lud de Rom. tenet in contrarium per gl. in d §. ope. qui tamen loquitur solummodo in persuadente. de quo uide per Docto. in d. c. ad audientiam extra de homic. Cautela est ergo, ut omnino mandatum reuocetur expresse, & notificetur illi qui debebat committere delictum, secundum Inn. & Doct. in d. c.

3 ad audientiam. de hom. †Sed dubitari potest circa prædicta, si mandatum est ad maleficium committendum, aut datum consilium uel persuasum, quomodo poterit reuocari, a & cui debet intimari a: dicit Inno. in d. c. ad audientiam. de homic. quod periculum est, si intimetur ei, de cuius morte tractatur, & ideo dicit, quod cautela est, ut intimetur sibi, tamen persona est nominanda. & hoc etiam tenet Bal. in l. mandatum. in pen. quæst. in fi. C. manda. facit ad hoc tex cum glo. in c. si sacerdos. & quod ibi no. extra de off. ord. & gl. sing. in cle. 1. in uerbo, detrahant. de priuile- 4 giis. †Sed de consilio & persuasione, quæ est menti mandatarii impressa, quomodo poterit reuocari, cum iam fixa sedeat in animo Dic, satis est dissuadere, inquantum dissuaderi potest, nec ulterius consulens, uel persuadens tenebitur, si postea delinquatur, ut not. eleganter Innoc. in d. c ad audientiam, extra de homic. & Baldus in d. l. mandatum. prope finem. C. mand. & Canonistæ in d. c ad audiẽtiam, extra de homic. &c.

a Intimari. *Mandans delictum potest reuocare mãdatum sed debet intimare reuocationem mandati ei, contra quem mandauit, ut sibi caueat a tali. alias tenetur, secundum Bald in l. mandatum. ad fin. C. mand. & Inn. in c ad audientiam. de homic. & uide omnino per Bal. in l. 1. C. de seruis fug. 3. colum. secundum Bald. in l. non ideo minus. C. de accus. & Alexan. in l. non solum. §. quamquam. de iniu dicitur quod ratione scandali non debet nominare eum a quo est offendendus, licet tantum, quod sibi caueat mandans, delictum in uno loco non tenetur, si delictum committitur in alio loco. Bald. in l. fi. C. si a non compe. indi.*

Finis tractatus cautelarum D. Barthol. Cępollę.

CAVTELAE I. V. D.

EMINENTISSIMI,

D. THOMAE FERRATII

ADVOCATI BRIXIANI.

Cautela pro illo, qui est de terris ecclesiæ, ut possit legitimare ab Imperatore.

1 *Papa an potestatem habeat legitimandi in terris imperij & econtra, an Imperator legitimare possit in terris ecclesiæ.*

2 *Legitimare non potest princeps de potestate ordinaria spurios siue bastardos, stantibus legitimis, & naturalibus.*

3 *Imperator legitimans spurios, stantibus legitimis & naturalibus est unum pecus*

4 *Comites sacri palatij habentes generalem potestatem legitimandi, in præiudicium legitimorum, & naturalium legitimare non possunt.*

5 *Concessione in generali, non ueniunt ea, quæ nisi de potestatis plenitudine fieri non possunt.*

6 *Scholares omnes in studijs publicis studentes, sub imperiali protectione Imperatoris existunt.*

7 *Appellari potest ad Papam de iure canonico omisso modo, secus tamen de iure ciuili excipiuntur tamen scholares in studiis publicis studentes.*

8 *Scholarium ad defensionem Imperator de speciali gratia sponte se offert.*

1 ANTIQVA † & moder
na iuris prudentia, inter
se altercata ẽ, nunqd Pa
pa qñ nõ disponit ĩ radi
ce matrimonii, habeat
ptãtem legitimandi in
terris imperii, & ecõtra,
an Imperator possit legitimare in terris ec-
clesiæ. Et omissis fundamentis, quæ hinc &
inde adducuntur. cõmunis opinio est, quòd
cum inter eos distinctæ sint ptãtes, quòd Pa
pa non possit legitimare in terris ecclesiæ,
prout tenet Bal. in l. i. C de iu. aureo. anu. ubi
dixit, quòd ita alias cõsuluit, & quòd ista est
ueritas. tenet idẽ Bal. & Sal. in procemio. C.
Bal. in l. eam quam. in 6. col. uers. consueuit
esse quæstio. C. de fideic. & in cons 37. incip.
punctus quæstionis tal s est. in 2. parte. Pet.
de Anch. in cons. mihi 320. incip. primum du
bium non est nouum Fran. de Cur. in consi.
73. incip. super memorata facti narratione.
in 23. col. uer. 4. dñia. Alex. in cons. 63. incip.
consideratis his, quæ in themate narrant. in
ult. col. uer. in sup aliter ad aliã facultatẽ. in
1. uol. ubi dixit, quòd ista est cõis opinio, &
quòd ab ea in iudicãdo non est recedendũ.
gl. & Doct. ubi pcipue Card. Alex. in c. per ue
nerabilem. §. qđ autem in 77. col. uer. gl. 2.
recitat quatuor opin. extra. q filii sint legi.
Pone modo, quòd tu, q es de terris ecclesiæ
uelles legitimari, puta in præiudicium legiti
2 morum, & naturalium, † quòd a princeps nõ
a põt facere de ptãte ordinaria, ipse. n. nõ legi-
timat. stantibus legitimis, & naturalibus, ut
§. si qs igr. & §. illud tñ. & §. gñalr. authẽ. qb.
mo. nat. eff. sui. unde dixit Bal in ca. filii nati.
3 si de feu fuerit cõtrouer. † q Imperator legiti
mans spurios stantibus, legitimis, & natura
libus, est unũ pecus, nõ hñs poculis iustitiã
publicæ honestatis, nec cõsiderãs psonas nu
ptias cõseruari elegãs genus humanũ, ut in
auth. de nup. in prin. hinc est qđ dixit Bal. in
l. cum filius. ff. de testa. mil. & in auth. pterea.
C. de naturalib. lib. & Pau. de Cast in l. Gall.
§. & qd si tñ. in fi. ff. de libe. & posth. & in suo
cõs. 321. alias 312. incip. sup eo quo primo lo
4 co qrit. in 4. col. † q Comites sacri palatii hñ
tes gñalẽ ptãtẽ legitimãdi, nõ psit legitima-
re in piudiciũ legitimorũ, & naturaliũ, ut et
late tenet Alex. in consi. 62. incip. ua sa legit
matione facta de D. Marmorina. i 7. col. uer
2. ratio est in 2. uol. Et latius Frãc. de Cur. in
cõs. 19. incip. uiso priuilegio Sereniss. Impera
toris Fed. in 5. col. uers. circa 3. quæsitũ. usq.
5 ad fi. † quia in gñali cõcessione non ueniunt
ea, quæ non pñt fieri, nisi de plenitudine po
testatis, ut notabiliter dixit Inno. in c. inno-
tuit de elect. Innoc. & Ioan. Aud. in c. dudũ.
de decimis. Bald. in l. bonorum. *la secunda*,
in 2. notab. C. qui adm. Ang. in l. bene à Ze-
none C de quadr. præscrip. Pone modo, ut
superius dictum est q tu, qui es de terris ec-
clesiæ, uelles legitimari, puta in præiudicio

legitimorũ, & naturaliũ, quo casu opus est, ut dixi, ꝙ adeas Papam, qui in hoc non uult te exaudire, quia nõ uult reputari unum pecus, sed forsitan intentionem tuã posses cõsequi per uiam Imperatoris, nisi obstaret tibi defectus iurisdictionis. Quæro, quo facies ad hoc, ut Imperator ualeat te legitimare, & quòd talis legitimatio porrigat effectũ suũ in terris ecclesiæ. Dic quòd cautela est, quòd
6 facias re scholarem, † quia cum oẽs scholares in studiis publicis, studentes, sint sub speciali protectione Imperatoris, ut in auth. habita. §. dignum quoq; C. ne filius pro pat. ipse Imperator habet ptãtem legitimandi ipsos scholares, etiam si sint de terris ecclesiæ tãquam suos filios speciales, ita notabilẽ dixit Bal. in d. auth. habita in 2. col. per tex. ibi. C. ne filius pro patre. ꝙ dictum refert, & sequitur, dicens esse notandum Philipp. Frãc. in c. si duobus. §. deniq; in 1. col. de appel. Et Præposi. Mediol. nunc Card. Alex. meritissimus. in c. per uenerabilem. in 119. col. extra qui filii sint legitimi. Et adde, quòd Bald. in proposito nfo in d. auth. habita, ꝑ tex. ibi, di-
7 xit aliud notabile uerbũ. † ꝙ licet habeamus, ꝙ de iure Canon. qs possit Appellare ad Papam omisso medio, ut 2. q. 6. ad Romanã. & eadem q. c. quisquis. gl. & Io. And. in c. Rom. de appel. in 6. & Doct. in d c. si duobus. §. deniq; extra eo. ti. & sic possit omisso medio, appellari ad legatum de latere, ut no. in c. 1. de off. le. & similiter ad Patriarchã, ut no. Hostien. Inn. & Panor. in c. antiqua. de priuile. & gl. 22. dist. renouantes. & Spec. in eo. tit. §. non tenemus. uer. sed nunquid. in fi. quidqd teneant Io. And. & Ant. in d. c. antiqua tũ. tecus est de iure ciuili, quia nõ põt omisso medio, appellari ad principem, ut l. Imperatores. ff. eo. & no. Bar. in l. 1. §. si qs in appel. ff. eo. dixit mirabiliter Bar. in d. auth. habita. ꝙ istud nõ procedit in scholaribus: † quia cum Imperator de speciali gratia sponte se offerat ad defensionẽ scholarium, ut ibi in tex. in uerbo, defendamus. hac de re ipsi põt appellare ad Imperatorẽ omisso medio, qđ dictum refert, & notãdum putat Philip. Frãc. in d. §. denique. & Abb. in sua disput. incip. Gandulphus clericus. in 17. col. uersi. secundum dictum. ꝙ licet ad Imperatorẽ. & Card. Alex. in c. dilecti filii. *el secundo*, in 3. col. uers. unum tamen singulariter tene menti. extra de appellatio.

a Quod princeps non põ t. *Adde an legitimis extantibus princeps possit spurios legitimare ad successionem, maxime per d. Alex Imolensem late. in consi. suo 188. in 5. uol. ibi tertio probat. in 6. col ipsius consilij & an ualeat legitimatio cum hac modificatione, quod non succedat legitimatus, nisi in eo quòd placuerit patri, uel aut de cuius hæreditate agitur. uide in cons seq. 189. per eundem in eo. uol. 5. est consilium ult Sed quando possit infringi, & annullari legitimatio ex diuersis causis. uide etiam diffuse per Ludo. de Roma. in consi. suo 194. quod incip. in proposita consultatione. & quãdo dicatur subreptitia legitimatio per do Alex. in consi. suo 195. in 2. uolumine, & in consi. 62. per eundem in 1. uol. Bar. auctor.*

Cautela pro notariis ad conuertendum legatũ usufructus in legatũ proprietatis, & quòd testator non aduertat. 11

1 *Testator an possit usumfructum relinquere uni, & proprietatem alteri.*
2 *Fundus si in gaudementum legatus fuerit, an ipsa proprietas legata intelligatur.*
3 *Legatũ non restringitur si testator relinquat matri suæ fundũ seu aliqua alia bona, & postea adiiciat, ut possit uiuere, & de eis uti, & frui, & de illis se sustentare, quousque uiuat.*

1 EVENIT † in dies, quòd testatores in suis testamentis relinquunt uel uxoribus suis, uel alicui alteri ꝑsonæ usum, uel usumfructum alicuius rei, aliam uero personam instituunt hæredem uelẽm, quo casu, indubitati iuris est, quòd usus, uel usufr. illius rei, est ipsius usufructuarii, proprietas uero est ipsius hæredis, ut in §. usufr. Inst. de usu fr. qui usufructus postea finitus per mortẽ ipsius usufructuarii, & consolidatur cum ꝓprietate. ut l. antiquitatem. & l. corruptionẽ. C. de usu. & hab. & §. finitur. iũcto. §. fi. Inst. de usufr. Tu autem tabellio, qui rogatus es conficere simile testamentum, in quo usufructus, puta alienius fundi, relinquitur alicui personæ, si uis tali personæ benefacere, hoc est, ꝙ tale legatũ usufructus cõuertat, & trahat secũ proprietatem, & ꝙ testator nõ aduertat, cautela est, ꝙ qñ ĩ testõ dixisti, Itẽ legauit uxori suæ usumfructũ talis fundi, ipsa existente casta. & honesta, & absque marito, put cõiter talia uerba ponũtur, sub iungas, grauando tñ ipsam ꝙ non possit ipsum fundum pignorare, uendere, nec alienare, nam in istis uerbis testator penitus non

aduert

aduertet, imò credet, quod per talia verba confirmetur intentio sua. l. quod post mortem usufructuarii, vsusfructus reuertatur ad suū hæredem. Tñ ista verba, quod non possit uendere, pignorare, nec alienare, hñt istā naturam, quod intelligitur non solum legatus usufructus, verum etiam ipsa proprietas. ista fuit elegās & singularis decisio Bald. in l. Proculus. per tex. ibi. ff. de vsuf. quam pro singulari refert, & sequitur Ro. in suo consil 206. incip. licet de cōi conclusione. in 2. col. ver. 3. ista, & Alexand. in l. si constante. in prin. ff. sol. matr. Et idem sentit Bart. in l. ex hac scriptura. in 2. col. uersi. sed contra prædicta. ff. de dona. & Bal. in l. ubi adhuc. in 1. col. ver. ibi, alienandi. C. de iure do. & expresse Rapha. Fulgo. in a consil. 13. incip. circa primum consultationis effectum, in fi. col. ver. in secundo consultationis articulo, & expresse Soc. in suo consil. 131. computatis consiliis Mariæ patris sui. incip. in pñti consultatione de pluribus satis confuse quæritur. in vlt. col. in ver. sed in casu nro, vñ oriri pulchra difficultas, vbi dicit, se ita alias vidisse cōsultū per insignē Doct. And. Barb. sequitur Phil. Cor. in consi. 64. incip. in casu pñtis consultationis. uers. & licet postea fuerint mihi ostensa. 4. uol. Et Francisc. de Crema, in suis sing. singulari 26. inci. maritus legauit vsumfructū. licet Rom. sibi contrarius tenuerit oppositum, & male, in l. donationes in concubinam. §. species. ff. de donationi. Secunda cautela est, si uis, quod legatū vsusfructus trahat secū legatū proprietatis & quod testator nō aduertat, quod in testō non dicas, Itē legauit usumfructū talis fundi, sed dicas, Itē legauit tali psonę talē fundū ad vsufructuandū, seu ad alimenta, qa per ista uerba hoc modo cōcepta, intelligit legatus, nō solū vsusfructus, sed et ipsa proprietas, Adeo, quod legatū est perpetuū, & trāsmissibile ad hæredē. iste est casus, & ibi not. Bar. Ang. Paul. de Castr. & D. Ias. reprobata ibi opin. gl. & Oldr. in l. cum hi. §. si vni. ff. de transf. Bar. in l. libertus *la prima*, de alimen. & cib. leg. Bar. & alii per tex. ibi in l. donationes in concubinam. §. species. ff. de donat. Cyn. Bal. & Saly. in l. si mulier. C. de iure dotium. Alex. in suo consi. peñ. incip. visis verbis testamēti. circa fin. in 2. vol. Et istud sistr habet locum, & procedit, si

2 sit dictum. † Item legauit fundum in gaudimentum, qa sistr intelligitur legata proprietas, prout singulariter dixit Bal. in l. si habitatio. §. sed si *χρῆσις* ff. de vsu. & habi quē refert & sequitur D. Ias. in d. l. cum hi. ff. de transact. Et quem sequitur Franc. de Crema in suis singul. singulari 32. incipiēte, Lego vxori meæ, & prout tenet Ang. in authent. hoc locum, circa fi. C. si secum mul. nupse. licet Flor. in d. l. Proculus. ff. de vsufr. dicat, quod multi ita consuluerunt, sed quod ipse noluit se subscribere, faciens quandam suam distinctionem, quod aut erant instituti penitus extranci, & tunc intelligitur legata proprietas. Aut erant instituti filii, & sic personæ prædilectæ à testatore, & tūc secus quem refert & sequitur Cæp. in suo tract. seru. urb. præd. in rubr. de prima seru. mix. Ad vnum tñ aduerte, quod in ipso legato non faciat mentionem de vita vsufructuarii videlicet dicendo, Itē relinquit vxori suę, uel tali personæ, talem fundum ad vsufructuandum, vel ad alimenta, vel in gaudimentum toto tpe uitæ suæ. Ad hoc, ne intremus in illam quæst. quā dicit solennis Doct. Paulus de Montepico, qui nunc Papię ordinariam de sero legit in sua eleganti repetitio. §. Titia cum nuberet. l. Titiam cum testa. de lega. 2. euenisse in ipsa ciuitate Papię. Quidam magnificus D. Ioannes Marcus de Belcredo, hiis duos filios, uidelicet Gerardum, & Zachariā, quia forsitan plus amabat Gerardum prælegauit ei partem castelli & turris, quam habebat in quodam loco montis alti postmodū mandauit, quod in dictis bonis prælegatis, nō deberet ipse Gerardus molestari, nec inquietari, sed quod ipsa teneret, haberet, & possideret toto tpe uitę suę, & ita habuit. Postea mortuus est ipse Gerardus relictis filiis suis hēdibus, dubitatum fuit, an istud plegatū fuerit transmissibile ad hēdes ipsius Gerardi, an uero per mortē esset finitum, & sic deberet reuerti pro parte sua ad Zachariam fratrē. refert quod pro parte Zachariæ uidit consultum per solēnes Doct. Franc. de Cur. Ioan. de Put. Lancello. Decium, Daniel. Land. & Ambrosi. de Opizonibus, tunc ducalem quæstorem, moti, qa per illa uerba, gaudeat, & possideat de toto tempore uitæ suę, videtur testator limitasse legatum ad uitam tantum ipsius Gerardi, adducentes tantummodo decisionem Bal. in l. 1. circa principium. C. de fruc. & litium expē. ubi dixit Bald. quod licet ista uerba, utendum, & fruendum, non restringant concessionem pleno iure factam, tamen istud nō procedit,

cedit, vbi diceretur, in uita. In cõtrariũ refert plures ẽt con uluisse, adducentes decis. Paul. de Cas. ĩ suo cõs. mihi 266. incip. ꝙ dicta sub stitutio. in pen. col. decidens. ꝙ si testator re linquat marri suę fundũ, seu aliqua alia bo na, & postea adiiciat, vt possit viuere, & de eis vti, & frui, & de illis se sustẽtare quousq; viuat, ꝙ ꝑ ista verba nõ restringitur legatũ, q̃a ista verba respiciunt causam, non aũt le gatum ideo verba adiecta legato in fauorem legatarii nõ restringunt legatũ. ut l. 4. & ibi not. Bart. de alim. & ciba. leg. & d. l. donat. in cõcubinã. §. species. ff. de don. & l. fi. ff. de vsu fruct. earũ rerũ, quę vsu consensu, & tradit Rom. in cõs. 503. incip. diligenter inspectis. Modo illa verba, ꝙ Gerard. dẽet pacifice pos sidere toro tpe uitæ suæ fuerũt apposita in fauorẽ suũ, ergo nõ debẽt restringere legatũ iuxta l. ꝙ fauore. C. de leg. & legata inutili ter. ff. de adi. leg. vnde dicebãt decis. Bal. in d. l. 1. fore falsã. Ad hoc ergo, vt varietatẽ Do ctorũ fugias, sis cautus, non facere mẽtionẽ de vita ipsius vsufructuarii. Et licet ista quo ad mundum sint pulcherrima, & suo loco, & tpe possent tibi non mediocrem afferre vtilitatem, tamen quantum ad animam, es sent perniciosa, si ipsis vteteris, voluntate te statoris existente in contrarium.

Non facias *Adde, quòd hoc non est nouum quòd relictum usufructum propter causam sibi adiectam restringatur. demonstrat hoc text. in l. si habitatio. ner sed si χρῆσις ff. de usu. & habi. ubi si relinqui tur usufructus domus habitandi causa, sola habita tio legata censetur & sic generalitas relicti usufr. ex causa specifica restringitur.*

aũt, q̃ vadis rector, vel iudex ad aliq̃ ciuitatẽ, & teneris iurare seruare statuta, si vis facere, quòd nõ obstãte iurãto, si cõtingeret te facere cõtra aliqđ ex ipsis statutis, non incurras in piuriũ, cautela est, quòd facias ingressũ tuũ in die feriata, ĩ honorẽ Dei, & illa eadẽ die iu res seruare dicta statuta, q̃a dato ꝙ postea nõ obserues, ꝑ hoc nõ eris ꝑiurus, ita pul chre & in specie dixit Lanfr. de Orian. ĩ sua repe. c. q̃m cõtra. circa fi. prin. extra de ꝓb. di cẽs, ꝙ vbi rector ciuitatis ingredit̃ offm̃ suũ in die feriata, & iurat seruare statuta, ut mo ris est, quòd tale iurm̃ nõ ualet. Et ille, tanq̃ nõ iurauerit, poterit cõtrauenire, motus ꝑ c. primũ, de fer. quo cauetur, quòd oĩa iurãꝑ. stita in die feriata, in honorẽ Dei, nõ te nẽt. Et ꝑ hoc aliq̃n dixi, quòd cũ eueniret, ꝙ aliqs scholaris in dieb. festiuis, in honorem Dei obuiaret notario vniuersitatis nr̃æ, dice bat ei, dñe notarie memento te ponere me in matricula, q̃ notarius habito nõie, & cogno mine suo, deferebat ei iurm̃ de seruãdo statu ta, & de parendo dño rectori, iuxta formã sta tutorũ nr̃ę vniuersitatis nã dicebant, ꝙ tale iurm̃ non tenebat, & sic cõtrauenĩedo, non cadebat in periurium, & sic dicebam de re ctoribus nr̃orũ iuristarũ, q̃ hic Paduæ in die S. Laurentii sumunt caputium, & illo eodem actu iurant seruare statuta, ꝙ si ꝑ ipsa statu ta, uel per literas ducales nõ sit cautũ, quòd plus illa die, q̃ una alia debeãt sumere ipm̃ caputium, & illo eodẽ actu, iurare, ut supra ꝙ licet postea non obseruent, ꝑ hoc non sunt periuri, quia cum tale iurm̃ sit contra canonum dispositionem sumpiũ, sequitur, quòd non habet litigandi potestatem.

Cautela pro illo, qui tenetur iurare seruare sta tuta. quòd licet iuret, & non obseruet, pro pter hoc non sit periturus. iii.

1 *Statutum si disponat, quòd rectores, & iudices te neantur seruare statuta, an ualeat.*

COMMVNITER ꝑ ciuitates Italiæ extãt statuta, ꝙ rectores, & iudices eũtes ad gubernandã ciuitatẽ, teneãtur iurare seruare 1 statuta: † quo casu certũ est, quod tale statu tũ valet & tenet, q̃a ẽt talia iurã ꝓstantur de iure cõi, vt in auth. iusiurandũ, quòd ꝓsta. ab his, ꝑ totũ, & in l. rem nõ nouam. & authen. hodie. C. de iud. & c. veniẽtes, de iureiur. Tu

Cautela, quòd deceptus ẽt citra dimidiã iusti pretii possit rescindere contractum, vel pete re supplementum iusti pretii. iiii.

1 *Contrahentibus licitum est naturaliter inuicem se circumuenire, & inuicem se decipere, & quòd plus ualet, minori pretio emere, & quòd minus ualet, maiori pretio uendere.*

2 *Bono uiro non licet aliquem decipere, licet in foro ci uili, & canonico concessum sit.*

3 *Conscientia idem est, quod bonus uir, & quod in fo ro conscientia licitum non est, non etiam lic. tum est bono uiro.*

4 *Ementem inter & uendentem difficile est, quòd nõ interueniat pecca. um,*

5 *Turpitudinem suam nemo detegere cogitur.*

Regula

1 REGVLA † est in iure, ꝙ contrahẽtibus licitum est naturalr̃ inuicẽ circũuenire & inuicẽ se decipere, & qđ plus ualet, minori pretio emere, & qđ minus ualet, maiori pretio uendere, ut dicit, tex. in l. in causæ. *la secunda*. in fi. ff. de minor. & in l. item si ptio. §. quemad. ff. loca. qđ tñ sano modo est itelligendum, dummodo ꝙ talis deceptio non trãscendat dimidiam iusti pretii, quia tunc deceptus põt petere uel rescissionem cõtractus uel supplementum iusti ptii, ut no. in l. 2. C. de rescin. uend. & in c. cum dilecti. & in c. cum causam. de emp. & uen. Et sic licet interuenerit deceptio citra dimidiam iusti pretii, & dolus non dederit causam contractui, uel inciderit in ipsum contractũ, ipse contra
2 ctus, remanet firmus & ualidus a, & talis deceptus circa dimidiã iusti ptii, nõ põt de aliquo conqueri, ut not. in locis pallég. iunctis his, quæ hñr in l. elegantet. ff. de dolo. & in l. si quis cum alr̃ de uerb. obl. Tu aũt, q fecisti cõtractũ, ĩ quo es deceptus citra dimidiã iusti pretii, & sic per ea, quæ superius dicta sunt, contractus est firmus & ualidus, si uis posse facere ẽt in foro ciuili de duobus alterũ, uel hr̃e rescissionẽ ipsius contractus, uel cõsequi ipsum supplemẽtũ iusti pretii, cautela est. ut conuenias uia ordinaria aduersariũ tuũ in iudicio, narrãdo, & exponẽdo petitionẽ tuã, iuxta formã quã tradit Bar. in d. l. 2. C. de rescin. uẽd. lite postea cõtestata tpe quo producunr̃ positiones, facias aliquas positiones petẽdo officio iudicis aduersarium tuũ. debere eis cogi ꝓ credulitatẽ suã rñdere cõfitẽdo, uel negãdo, inter quas inferas unã, q̃ sit istius tenoris, ꝙ ipse aduersarius est uir bonus, uel facias, ꝙ iudex officio suo ipsum interroget, an sit uir bonus, uel non, iuxta l. ubicũq;. ff. de interrog. act. & iuxta c. cũ Io. Eremita. post mediũ. de fide instr. Nam interrogatus, ꝙ debeat rñdere, nunquid si uir bonus, uel non, in æternũ non rñdebit, ꝙ non, q̃a hoc modo allegaret ꝓpria turpitudinẽ. imo iudex posset ipsum repellere, iuxta l. congruit. ff. de offic. præs. Si autẽ rñdebit, ꝙ sic, quòd est uir bonus, & probus, uel quòd reputat se ita esse, tũc habes intẽtũ tuũ, q̃a iste cogeř facere de duobus alterũ, aut restituere tibi rẽ tuã, restituto sic ptio habito, uel supplere iustum pretiũ, quia id quod dicimus, quòd licitũ est cõtrahẽtibus, tam in foro ciuili, quòd in foro canonico inter se decipere

2 citra dimidiã iusti preti. † tñ istud nõ habet locũ nec cõuenit bonis uiris, ista est gl. notabilis in l sp̃ in cõtractibus. de reg. iur. quam singularem reputat Bal. in c. si proponente. de resc. & in c. quanto. in 2. col. de iureiur. & in auct. ad hæc. in pen. col. C. de usur. ꝓ quã in terminis dixit Ioan. de Ana in c. in ciuitate, in 8. col. uer. ult. pro ista parte adduco gl. ordinariã. extra de usur. qui cõsulẽdo apud Ferrariã. tradidit istã cautelã, quòd fierent certæ positiones, inter quas esset una, quòd emptor esset bonus uir, q̃a si rñderet, quòd sic, tu habebis intentionẽ tuã, quia erimus in casu d. gl. l. semper in cõtractibus. Subiungẽdo, quòd ita fuit factum, & quòd ita fuit obtentũ quẽ sequiř Ias. in l. pe. in 2. col. uers. adde tñ. C. de pac. & in §. alie. in 24. col. uers. & aduerte, quòd quãuis contrahentibus. Instit. de actio bene facit ꝓ hoc, quod pulchre
3 dixit Bal. in c. cum causa. in fi. de testi. † quòd consciẽtia idem est, quòd bonus uir. & quæ nõ licẽt in foro cõsciẽntiæ, nõ licẽt ẽt bono uiro. Sed in foro consciẽtiæ non est licitum contrahẽtibus inter se decipere, ergo nec bono uiro. subdẽs, quo uadit ergo anima mercatorũ? Et quòd in foro conscientiæ non sit licitũ inter se decipere, tenet Ant. & ibi Abb. in 9. q. in c. quia pleriq; de imm. eccl. Ant. in c. cũ causam. de empt. & uend. Inn. & Ant. in d. c. in ciuitate. de usur. ubi late Io. de Ana. in 6. col. Abb. in c. 1. in prin. de emp. & uend. & late ẽt Sal. in auct. ad hæc. in 21. q. C. de usur.
4 Hinc est, quòd dicit canõ, † quòd inter emẽtem, & uendentẽ difficile est quòd nõ interueniat peccatũ, ut hr̃ de pœ. dist. 5. qualitas. Ad unum tamen est aduertendũ, quòd licet ista cautela sit pulchra, tamen aduersarius si nollet, non posset cogi rñdere tali positioni, siue interrogationi, nunquid sit bonus uir, uel nõ, quia si dicit, quòd non, allegat ꝓpriã
5 turpitudinem, † quam detegere nemo cogitur, iuxta ea, quæ hñr in l. transa. finita. C. de transa. & per gl. Bar. & alios in l. qui iurasse. § si pater. ff. de iureiur. si uero dicit, quòd sic, incidit in casum d. gl. & sic in quamcunque partem se uoluit, incidit in laqueum, ex quo sequitur, quòd positio est captiosa, cui positioni seu interrogationi captiosæ nemo rñdere tenetur, ut no. gl. in c. si post præstitum, in uerbo, rationabili causa, de confes. lib. 6. & Pau. de Cast. ubi declarat, quæ dicatur positio captiosa. in l. controuersia. ff. de transact.

fact. Bald. in l. 2. §. quod obseruari. C. de iur. cal Lafr. de Oria. in repet. c. quam cotra in uer bo, rñsiones. in 2. col. uerf. 7. regula est. extra de prob. nam alicui non est iniiciendus la. queus, ut dicit text. c. de uiduis. el ii. 27. q. 1.

a Ipse contractus remanet firmus, & ualidus *Limita tamen hoc non esse uerum in foro conscientiæ, mitãs Abb. & Ant. de Bu. in c. quia plerique. de immu. eccle. & per eundem Ant. in c cum causam extra de empt. & uend & per Innoc. & eundem Ant. in c. in ciuitate de usur. nam conscientia est cordis cognitio sui ipsius. & omne, quod contra conscientiam fit edificat ad gehennam. 18. q. 1. §. ex his itaque conscientia enim est, quæ dictat non sic esse faciendum. uide per Arch. ubi supra conscientiam honoramus. uide in Clem 1. de iure pat. latius per Alex in suo dicto per me nuperrime recognito, & continuato, in uerbo, conscientia. nam dici solet, conscientia mille testes. Bar. auctor.*

Cautela ad euadendum à tortura, & à morte, indiciato legitimis indiciis, quòd homicidium commiserit. v.

1 *Confessio qualificata mortem, & pœnam corporalẽ euitare potest.*
2 *Confessio. qualificata in parte acceptari potest, & in parte sperni.*
3 *Præsumptio uniusliquidissima probatio dicitur.*
4 *Iudex si de facto ad torturam poneret illum, contra quem clare delictum probatum esset, & in suæ negatione perseuerarett, omnes probationes, quæ contra ipsum essent, per tormenta purgarentur.*
5 *Appellari regulariter licitum est ab omni sententia tam criminali, quàm ciuili.*
6 *Crimine eodẽ quis duplici pœna puniri non debet.*

ACCIDIT quotidie, quòd quis inculpatus de homicidio, uigore iudiciorum contra iusum laborantium ponitur ad torturã, propter cuius afflictionem cogitur dicere ueritatẽ, & sic confiteri se cõmisisse ipsum delictum, qua confessione stante, mediante postea sua perseueratione, seu ratificatione facta ad banchum officii, iuxta no. per Bar. in l. 1. §. diuus Seuerus. ff. de q. & per Cy. Sal. & alios in l. 2. C. de cust. reo. cõdẽnatur p iudicẽ ad mortem. Reuoco ergo in dubium, an si aliquis commisit homicidium, de quo nõ possit conuinci per elatas probationes, sed bene contra cum laborant indicia, propter quæ si a iudice ponetur ad torturã, dubitat, quod eam non poterit tolerare, sed opus cõfiteri ueritatẽ, nunquid erit dare cautelam quòd talis indiciatus indiciis ad torturam sufficientibus, euitet, & torturam, & mortẽ. dic, quòd sic. s. quòd iste inculpatus cõfiteatur uerum esse, quòd interfecit illum talẽ, de quo quæritur, & postea subiungat, quòd interfecit propter defensionẽ suã necessariã, quia per istã confessionẽ hoc modo qualificatã, licet ipse reus de defensione aliquid nõ probauerit, euitabit, & torturã, & mortẽ, & oẽm aliã penã corporalẽ. de tortura patet, quia effectus torturæ est ad hoc, ut reus cõfiteatur id, de quo quæritur, ut infra dicetur. sed iste reus confitendo absque tortura, cessat effectus torturæ. † de morte uero, & alia pœna corporali, quod euitet per confessionẽ qualificatã, prout supra dic, quod istud fuit stupendũ dictũ Abb. in c. auditis. in pen. col. uers. sed cõtra pdicta. de præscr. quod dictũ ibi refert, & sequitur Fel. dicẽs tale uerbum nõ reperiri alibi, & apud modernos practicos esse in sũmo cultu, quod licet aliqs cõfiteat se interfecisse hominem, sed fecisse pp suã defensionem necessariam, quãuis de defensione aliqd nõ probauerit, tñ uigore istius cõfessionis qualificatę nõ poterit corporaliter puniri. quam opin. sequendo Abb. tenet idẽ Fel. in c. cũ uenerabilis. in 4. col. uersic. 2. no. de excep. & in c. significasti. el secundo in 5. col. uers. & interim unũ tene mẽti de hõ. ubi sifr dicit, tale dictũ non reperiri alibi. & in c. afferte. in 5. col. uer. & uideri põt de eo, quod scribit Abb de psump. Dicas similiter istud dictum esse singularissimũ. Sequitur Alex in l. non solum. § sciendum. ff. de oper. no. nũ. ubi dicit, istud dictũ esse sgnãter no. Soc. in rep. l. 1. in 4. col. de uulg. & pup. ubi extollit, & ipse istud dictum Abb. dicens esse multum notãdum Ias. in l. ut uim. in 4. col. de iust. & iur. dicens istud dictum Abb. alias in practica sibi fecisse magnũ honorem. sequitur Bar. in suo repet. in uerbo, confessio habet uim sententiæ. uer. 22. qui incipit, cõfessio, quod fecit ad defensionem. dicens hanc esse singularem limitationem addictũ Bar. in l. Aurelius. §. idem quæsit. & de lib. leg. & idem Bar. in uerbo, inquisitus. uersic. 8. incipiente, inquisitus respondit, quòd occidit ubi similiter dixit, quòd istum dictum Do. Abb. est perpetuo notandum. Non obst. modo decisio Bartoli communiter approbata in dicta l. Aurelius. § idem quæsit. de lib.

leg.

le uolens,ꝙ si aliquis in iudicio cõfiteatur se interfecisse hominem,sed fecisse ob suam defensionem necessariam,põt licite per iudicem cõdemnari uigore suæ cõfessionis, quia inquã tum dicit se occidisse,statui suę cõfessioni,in quantum uero dicit ad suam defensionem, nõ creditur,nisi aliter ꝓbet,quia quotiescunq; confitens habet pſumptionem iuris contra se ut est in casu nr̃o,per l.1.& 2.ff.de sica.& per
2 c.1.de præsum †tunc cõfessio qualificata põt in parte acceptari,& in parte spetni,quam sẽtentiam sibi tenet Bal.in l.unica. in 8.col.uer. denuo quęro.de q.quotidiana.C.de confess.& in l.2.C.de don.ante nup. & Pan.in ca.bonæ. el secundo.in fi.de post præl.& Alex.post alios in l.1.§.si quis simpliciter.uer.ex prædictis in fertur,de uerb.ob.quia respondet Abb.quod fatetur,quod taliter confitens debeat puniri, sed tñ non capitaliter.primo,quia probões in criminalibus debent esse clariores luce me ridiana,ut l.sciãt cuncti.C.de prob.canonizata.2.q.8 sciant cuncti.sed cum in casu nostro non sit nisi sola cõfessio qualificata,ut supra, sequitur,ꝙ pbõ non est clarissima, prout re quiritur.secundo,quia dato, ꝙ contra taliter confitentem laboraret urgentissima præsumptio.tñ ex pręsumptionibus & indiciis quan tumcunque urgentissimis,non debet quis capi taliter puniri,prout dictum fuit singulare. licet uulgatum.Inno.in c quia uerisile.de præ sump.de quo dicto fit mentio per scribentes in uariis locis præcipue per oẽs in c.afferte.ex tra eo.de præsump.& Paul.de Castr.ubi pulchre loquitur in cons.mihi 187.incip. uisa in quistione supra scripta.in ult.col.& ꝑ Cęp. in cõs.6.incip.ueritas primi dubii.in 4.col.& in cõs.39.incip.Baptista Meoni.in 3.col. & per Gand.in suo tract maes.in rub. de præsum.& indici.ex qui.cõdem.sequi poss.ubi dixit,ꝙ oẽs Doct.qui t.pe suo erãt Bononiæ in consuluerunt.Non obstat,si dicatur quod ꝑꝑ hoc iste taliter confitens nõ euitabit tor
a turam,quia iudex a audiens istam suam confessionem qualificatam, ut supra, torquebit eum ad hoc,quod debeat dicere ueritatem, an interfecerit illum causa principaliter offendendi,an uero principalr̃ causa se defendendi,quia dico,ꝙ istud non potest facere iudex,ex eo ꝙ illa iura,quæ uolunt,ꝙ ex indiciis,& pſumptionibus contra aliquem laborantibus,& arbitrio iudicis sufficientibus,ille talis debeat subiici tormentis causa ueritatis eruendæ:ut ff.& C.de q.& c cum in cõtẽplatione.de reg.iur.in antiquis.& c. non solent.2.q.6.hñt locum,& procedũt in indiciis & præsumptionibus facti,non autem in præ
3 sumptionibus iuris.† nam præsumptio iuris liquidissima probatio,ut est gl. quæ reputatur singularis in l.si tutor.C de peri. tut. per quam dicit ibi Bal.ꝙ si lex,uel statutum req̃rit ꝓbõnem liquidam,ille dr̃ liquide probare,q probat per præsumptiones iuris,cui est cõsilis gl.in l.2.& ibi no.Ang.C. de pet.hær. Imo.in l.quęsitum.ff.de re iud.Ang.Rom.& Alex.in l.1.per text.ibi.C.de test. mil. Modo habeo, quod delicta præsumuntur facta animo nocendi,& offendendi,ut no gl.in l.si nõ cõuitii.C.de iniu.quam notabilẽ dixit Cæp. in cõs.29.incip.uiso processu causæ super homicid.in 1.col.& Flo.in l.1.§. cum arietes.ff. si quadr.pau.fec.dic.& omne maleficiũ præsumitur in dubio iniuste factũ, ex quo eit de gñe prohibitorũ,ut l.1.C.de sica.& c.1. de ꝑ sump.& ut ponit Bal.in c.sicut nobis.in fi.de re iud.&Alex.in cõs.11 1.incip.põderatis uer bis,in 1.col.in 1.uol.stante ergo hoc, q præsumptio iuris dicatur clara,& liquida ꝓbõ, & ꝙ delictũ præsumatur factum causa principaliter nocẽdi,& offendẽdi.sequitur, ꝙ cũ iste cõfiteatur se interfecisse hominem licet addat ad sui defensionẽ, ꝙ clare probatũ sit ꝑꝑ præsũptionem legis,istum talem cõmisisse illud tale delictum,& per cõns iste reus nõ debet posse subiici tormentis.quia quotiescunque maleficium est clare probatũ contra aliquem,ille talis uigore illius maleficii non põt torqueri, quia ad torturam solummodo deuenitur in subsidium ꝓbõnum. ut notat Paul.de Castr.in l.si quis in hoc genus. C.de episc.& cle.Bal.& Alb.de Ros.in l. obseruare. C.quorũ app.nõ reci. Bald in l.milites. C.de quæs.Bar.Cęp in cõs.32.inci.quidam rustici
4 Vicentini.in 9.col.uer.circa 3. principale dubium.ubi etiam notabiliter tenu t,†quod si de facto iudex poneret ad torturam illum, contra quem clare esset probatum delictum & in sua negatione perseueraret, quod omnes probationes,quæ essent contra eum purgarentur per ipsa tormenta. & licet Bald. in d.l. obseruare. C. quorum appell. non recipie.& in l.1 C.de iura.calum. dicat quod imo iudex potest subiicere reum tormentis, licet crimen suum sit clare probatum,& hoc ad cautelam,ut ore proprio confiteatur, ad

hoc, ut non ualeat postea appellare, quia cõuictus, & confessus non appellat. ut hr in d. l. obseruare. quia ad hoc tñdet Cęp. in cons. præalleg. ꝙ hodie talis causa non debet mouere iudicem, cum per totam Italiam cõiter si pronisum per statuta terrarum, quod a sententiis in capitalibus non liceat appellare. Sed ultra tale ĩñium põt ĩñderi tripici rõne: d. Bal. in d. l. obseruare. esse falsum Prima ratio, est causa fraudis euitandæ. nam præsupposita illa opi. de qua supra mẽtionẽ feci, pro neta, quæ uł magis cõior, ꝙ si non extantibus claris probationibus iudex poneret delinquẽtem ad torturam, & in sua negatione perseueraret, ꝙ dictæ probationes purgarentur, isto casu esset in ptãte iudicis liberare per indirectum accusatum, uel inquisitum, dicẽdo ei, tolera hanc torturam patienter, quia liberatus eris. non obstante, ꝙ de delicto tuo clare constet. Secunda rõ est, quia cum appellatio sit remedium a iure concessum ꝑtendẽtibus se grauatos, ut in c. suggestum. & c. cum speciali. §. porro. de appell. & edictum de ap-
5 pellationibus sit permissorium,† quia reali. omnibus: & ab omni sententia tam ciuili q̃ criminali licitum est appellare. ut l. & in maioribus. C. eo. de appel. gl. in l. qui restituere. in gl. fi. ff. de rei uend. & Spec. in eo. ti. §. 2. in prin. sequeretur, ꝙ esset in ptãte iudicis per istas uias uiolentas, & indirectas auferre beneficia a iure concessa, quod facere non põt. iuxta ea, quæ hñr per Bar. & alios in l. 2. ff. de re iud. & per Abb. & Phili. Francũ in c. cũ sit Rom. de appel. & ꝑ Doct. in c. qđ ad consultationẽ. de re iud. & hoc ẽt in piudiciũ iurisdictionis superioris, q͠a cum appellatio sit de minori iudice ad maiorẽ prouocatio, ut l. 1. ff. de appel. & c. 2. de cõsue. lib. 6. sequeretur, ꝙ iudex hoc modo posset ꝑ uiam torturæ in extorquendo confessionẽ obuiare per indirectũ, ꝙ appellatio non posset corã superiore interponi, qđ ꝑ iudicẽ inferiorẽ fieri non põt, nam inferior non põt facere, ꝙ a sententiis suis nõ appelletur ad superiorem. ptout no Bar. in l. i. §. interdum. ff. a quib. appel. nõ lic. & in l. fi ff. de aqua pluuia arc. & Bal. in l. qui appellationem. C. de appel. & in l. fi. C. de sent. communiter canonistæ in c. uenientes. ubi Bal. circa hoc dedit cautelam, de iureiu. cum aliis concordã. de quibus per Card. Alexand. in c. interpositio. §. ille denique. in 1. col.
6 de appel.† Tertia rõ põt adduci, quia de eodem crimine quis non debet duplici pœna puniri. Nam ut dicit Bal. in auth. omnes peregrini. in ult. notab. C. commu. de success. pœnæ, qualitas debet esse secundum qualitatem culpæ. & est tex in l. sancimus. C. de pœ. & in c. quæsiuit. in fi. de his quæ fiunt a maio. parte c. & in c. felicis. §. illud autẽ. de pœ. in 6. & 24. q. 1. non afferamus stateras. pœna autem homicidii a iure taxata, est abscissio capitis, ut l. 1. in prin. ff. de sica. & §. item lex Corn. Instit. de publi. iud. & 2 dist. omnis. Nam dicit lex, ꝙ homicidia alii fecit, sp expectet. ut l. nemo. C. de epis. aud Modo si d. Bal. esset uerũ, sequeretur, ꝙ iste reus pro homicidio affligeretur duplici pœna s. pœna torturæ, & pęna capitis, quod non est dicẽdum. & hanc opinionem per rõnem secundam, de qua supra reperio tenere Tanc. de Corneto in sua compendiosa in rubr. de qõ. circa materiã probõnum. q. ult. stabit ergo firma conclusio, ꝙ si quis confiteatur se occidisse hominem, licet adiungat ad sui defensionem, cum lex præsumat occidisse causa principaliter offendendi, nisi aliud probetur, & pręsumptio legis dicatur liquidissima probatio, ꝙ isto casu talis confitens non poterit ad torturam poni uigore illius homicidii, tanquam claræ probati, quia ut superius dictum est, ad torturam, non deuenitur nisi in subsidium probationum. Et si dices, ergo sequetur, ꝙ tanquam manifestus homicidia punietur pœna capitali, & sic cautela non erit bona, quia ĩdeo, ꝙ quamuis lex præsumat, ut sæpius dictum est, ꝙ homicidium fuerit ꝑpetratum animo principaliter offendendi & sie iniuste, & uelit, ꝙ puniatur de ipso delicto tanquam claro respectu suæ confessionis, tñ isto casu lex non uult, nec ita, ut alias facit, firmat pedem suum, ꝙ propter illam suam præsumptionẽ iste qualificate confitens puniatur pœna capitali, sed bene alia, uel pecuniaria, uel relegationis, & exilii, arbitrio iudicis. Et istud est quod uult dicere Abb. in d. c. auditis. Et licet pro, & contra nonnulla alia adduci possent, tamen ista non sunt obliuionis tradẽda, quia possent multum prodesse, præcipue quando habetur iudex propitius.

Iudex audiens istam suam confessionem qualificatum. *Adde, an confessio qualificata possit acceptari sine ulla qualitate. uide sing. per d. Alex. in consil. 87. per totum in 1. uolum. &*

est quotidianum, & utile consilium, loquitur tamen causa ciuili, non in criminali, quod acceptari debet cum eadem qualitate, & non simpliciter est tamen periculosa talis confessio in causa criminali quantumcunque qualificata nisi probetur defensio, nec est tuta in totum ac secura huiusmodi cautela. Et propterea Bal signanter consuluit confitentem de delictum etiam cum qualitate, puta quod occidit ad sui defensam, nisi qualitatẽ probauerit, quòd punitur. uide in consi. 245. quod inci. dauanti da uoi. in 2. uolu. nam in delictis praesumitur dolus. C de sicar. l. 1. C. de iniur. l. si non conuitij. Item per confessionem factum est notorium ergo puniri debet maleficium, ne delicta remaneant impunita. Caue igitur, ut dixi, ne in Scyllã incidas, credens uitare Charibdim. Bar. Laud.

Cautela ad obuiandum, ꝙ meretrix non ualeat testari, nec aliter disponere de bonis ex meretricio acquisitis. vi.

1 *Meretrix licet turpiter faciat meretricando, non tamen turpiter facit accipiendo, cum sit meretrix.*

2 *Meretrix de quaestu suo testari potest, & ad libitum disponere, neque eius haereditas per fiscum haeredibus suis auferri potest.*

3 *Meretrix quaestum suum in foro conscientiae restituere non tenetur.*

1 QVANQVAM † meretrix licet turpiter faciat meretricando, tñ turpiter non facit accipiendo, cum sit meretrix. ut dicit tex. in l. 4 §. sed quod meretrici. ff. de condit. ob turpem cau. ex quo dñs ibi Bal. Ang. & Pau. de Cast. ꝙ meretrix de suo quaestu licite, & iuste facit eleemosynam, & decimã soluit, ut et tenet gl. in c. ex transmissa. de deci. & Archi. 85. dist. qui uenatoribus. & in 1. q. 1. non est. † Et a similiter de tali quaestu potest testa-
2 ri, & ad licitum disponere, & talis haereditas nõ aufertur hẽdibus suis ꝑ fiscum, uel ecclesiam, tanꝙ turpe lucrum, ut not. Cy. in l. cum te. C. de condi ob turpẽ cau. & Bal. in l. 1. C. eod. referens, ꝙ ita alias fuit interrogatus. Neapoli, à quodã episcopo. Idẽ tenet Cy. in
3 l. mercalẽ. C. eo. † & sic ipsa meretrix talem qũstum non tenetur in foro conscientiae restituere, sed legitime retinet, ꝑut uolunt Inn. Ioan. And. & Panor. ibi, in 3. q in c. qa plerique. de immun. eccl. & ut tenet S. Th. secunda secundae q. 32. art. 7. & q. 62. concludens, quòd meretrix licite retinet ea, quae suo corpore lucrata est, secus si aliquid extorsisset per dolum, uel fraudem, quia illud tale tenetur restituere illi a quo habuit. Pone modo, ꝙ una meretrix multa super lucrata est, quo remedio poterunt uti consanguinei, qui debent ab intestato succedere, ad hoc, ut ipsa meretrix non ualeat de super lucratis testari nec aliter ad librum disponere. Dic quòd cautela est, ꝙ sibi interdicatur bonis per iudicem, quod iuridice poterit fieri, ut est text. multum solennis, & ibi gl. in l. & mulieri. ff. de cur. furio. quo casu per interdictionẽ non solum tollitur facultas contrahendi inter uiuos, ut l. is cui bonis. de uerb. obli. sed etiã facultas testandi, ut l. is cui lege. ff. de testa. & §. item prodigus Instit. qui. non permi. fac. testa. & per Spe. in tit. de instru edi. §. compẽdiose. circa princ. uersi 3. si fuerit. Et per Bal. in l. 2. circa principium. C. cõia de letadeo ꝙ non posset testari ẽt ad pias causas, prout tenet Bal. in l. 1. in lectura, in uersi. deinde quaero quid de prodigo. C. de sacrosan. ecclesi. & Pet. de Anch. in c. quia ingredientibus. de testam. quem ibi refert & sequitur Imol. in 7. col. uersi circa q. Et Abb. in rubric. extra eod. licet contrarium in hoc uoluerit Bald. in d. l. 1. in repe. in 7. col. uersic. 12. quaero quid de prodigo. C. de sacrosan. ecc. Et licet contrarium ẽt uideatur sentire idem Bal. in consil. 235. incip. decreto seu rescripto illustrissimi principis. in 1. parte. uolens, ꝙ interdictu bonis posset testari inter liberos, & cõtrarium ẽt uideatur sentire Lap. de Castellio. alleg. 26 Sed 1. opi. est cõior. Istam cautelam tradit Bal. in c. cum decorem. de Vita, & honest. cler. quem refert & ꝑ notabili sequitur Ias. in d. l. 4. §. sed quod meretrici. ff. de cond. ob turpem causam.

a Et similiter de tali questu potest testari, & adhibitum disponere. *Adeo enim testari possunt, quòd si relinquant etiam impia lucra haeredibus, ualeat testamentum uide Bald. in consi. 166. post princip. in uersi. sed emanauit illa decretalis. quòd consilium incipit. quaeritur, &c. in 1. uolum. Nec tenetur meretrix restituere, quod acquirit ex tali quaestu secundum Innoc. in c. quia plerique. de immu. ecclesi. nisi accepisset ab his, qui alienare non possunt. not. Doct. in praallega le. quia plerique se cus autem est de bono consi. uide in summa Angelica, in uerbo, meretrix. in §. 4. ibi, mirum teneatur.*

Cautela

Cautela pro illo, qui per metum cogitur contrahere matrimonium. vii.

2 *Matrimonium est maris & faeminae coniunctio, in diuiduam consuetudinem uitae retinens.*

SAEPISSIME cõtingit, q iuuenes deprehensi in domo alicus puellae, cogunt à fratribus, & cõsanguineis ipsius puellae eam desposare, & de istis l qrut c. cum locũ de spõ. Pone modo, q quidã scholaris iurat ad suã amasiam, & qa consanguinei ipsius puellae presenseiãt de hoc obseruauerunt eum ingredientẽ domum una nocte, & ita deprahẽderunt eũ in domo, & minantur ei mortem, si non accipit eam in uxorem. Ipse aũt dubitans de salute sua, uidet q opus est, ut eã desponset: Quaero, an erit dare cautelã, ut licet secum cõtrahat, tñ q tale matrimonium sit nullũ: dic, q sic uidelicet, ut inspiciat an illi testes, q sunt ibi pñtes, sint testes, qui uerisilr ducti in iudiciũ sint dicturi ueritatem de omnibus ibi gerendis, & si non, qa non sint nisi consanguinei puellae, & alii domestici, q in iudicio uerisilr non dicerent, nisi ea, quae facerẽt ad ppositum suum, tunc ipse scholaris hilari frõte dicat, q libentissime uult eã accipere in uxorem, sed q mittatur p aliis duobus uel tribus testibus. puta p presbytero parochiali cũ suo clerico. nam ipsi uidentes suam bonã dispõnem, & ad hoc ẽt, ut res procedãt cũ amore, & ẽt quia res suae erunt clariores, si plures testes tã domestici, q̃ extranei interuenient, cõplacebunt ei in hoc, & tunc dicat eis, dñi uos eritis testes qualr accipio istam puellã in uxorem, tñ qa mecum cõmisit stuprum, dubito ne idem faciat cum aliis. ppea protestor ei, q si adulterabit cum alio, uolo posse accipere aliã, ipsa puella, & cõsãguinei sui existimãtes casum ptestationis nunq̃ uerificaturũ Et isto casu, nõ erit matrimoniũ, quia quotiescunque matrimonium cõtrahitur sub cõdõne, seu protestatione suspẽsiua, seu resolutiua ipsius matrimonii, ut est in ca

1 su nro, † quia matrimonium est maris, & foeminae coniunctio, indiuiduam uitę consuetudinem retinens, ut Instit. de nup. in princ. & 27. q. 2. in summa, ut ponũt Ioan. And. Ant. & Card. Alex. ĩ rubr. & de spõs. talis cõdõ, seu protestacio non uitiatur, sed uitiat ipsum matrimonium. iste est casus, & ibi not. oẽs in c. fi. de cond. appo. per quod dicit ibi in terminis Card Zab. se uidisse de facto, quem ibi ẽt refert, & sequitur Card. Alex. in 4. notabili, q cum quidam philocaptus uellet accipere quandam puellam in uxorem, dubitans ne cũ alio adulteraret, ad hoc, ut magis praecaueret, accepit eã in uxorẽ hoc modo, q si adulterandam se pberet alicui, q posset accipere aliam in uxorem. fuit iudicatũ tale matrimoniũ non tenere. Et istud idẽ ibi refert, & sequitur Abb. in 1. notab. licet Card Zab. non faciat mentionẽ. Ad unum tñ aduerte, q si ista cautela debet hr̃e locum, & procedere, opus est, q ipsa puella expresse consentiat tali protestationi, alias secus. & isto casu, nõ sufficeret, si taceret, quia tacendo, fauore matrimonii, haberet pro cõtradicente. ita Innoc. cum quo alii transeunt in d. c. fin. & per hoc dicit ibi Host. quem referũt Panor. & Alex. q ista crebo dicerent pdicari, ne iste simplices puellae decipiãtur. s. quando eis fiat talis protestatio, non consentiant, sed taceant, quia tunc erit matrimonium.

Cautela, q compromittens nõ possit habere recursum ad arbitrium boni uiri. viii.

1 *Compromissio lato laudo, appellari non potest, sed ad boni uiri arbitrium reductio peti.*

2 *Laesio enormis dicitur, quando aliquis in 6. parte quantitatis debita laesus fuerit.*

1 TV scis, q † si in aliquem fiat cõpromissum, q lato laudo, licet ab ipso non possit appellari, qa appellatio praesupponit iurisdõnem, quae pactis priuatorũ non potest cõferri, ut l. priuatorũ. C. de iurisd. om. iud. tñ qñ aliqua ex partibus praetendit se laesã m, bene potest tale laudũ reduci ad arbitrium boni uiri, ẽt si ipsae partes iurassent non reducere, quia subintelligitur tacita cõdõ, si arbiter uel arbitrator aeque arbitratus fuerit, prout no. per Bart. & Flor. in l. si societatem. §. arbitrorum. ff. pro soc. late per Canon. in ca. Quintaualhs, de iureiu. per Dy. in r. la, scienti. de reg. iur. in 6. per Oldr. in cons. 136. incip. primum de quo quaeritur. per Alex. in cõs. 131. incip. in causa uertente corã pretore ciuitatis Imole. in 2. uol. & istud est adeo uerum, quod dixit Bald. in l. si unus. §. illud. ff. de pact. & in l. cum antea. C. de arb. & in cõs. 331. incip. praemitto. q ista fuit quaestio antiqua. in par. 2 te. q non potest per quamcunque uerborũ cautelam impediri ista reductio ad arbitrium boni

boni uiri, vt et dicit Paul. de Cast. in cõs.74. incip. qa frustra. in 1.col. imò si statutum esset in ciuitate, quod tolleret istã reductionẽ, tñ lato laudo, si aliqua ex partibus prẽderet se enormiter lęsam, ista reductio, tali statuto non obstãte, posset peti, prout tenet Petr. de Anch. ĩ sua repet. c. canonũ statuta de cõst. in 66. col. vers. accedat hic qđ de statuto, & in suo cõs. 207. incip. in q. supradicta, hũc ordinẽ obseruabo. in vlt. col. vers. restat insideri ad statutum, & in cõs. seq. incip. iudex de iure iu dicaturus. circa fi. & ut tenet Rom. ĩ cõ s. 90. inci. viso themate q. & Ang. in cõs. 172. icip. laudum arbitratoris. Fulg. in cõs 234. incip. qm̃ in singulis. Soc. in cõs. 220. icip. uisis cõ

2 promisso laudis, & statutis. in vlt. col. † & illa dr enormis læsio, qñ aliquis est læsus in 6. parte quantitatis debitæ s̃m Bart. in d. l. si societatem. §. arbitrorum. uers. quæro quæ dr parua, uel magna quantitas. ff. p soc. quam opin. sequitur Lanfr. de Oria. in trac. de arb. in vlt. parte, q. 14. & Raphael Cum in cõs. 50. incip. stante statuto ciuitatis Vincẽtiæ. uers. ad id aũt, de quo quæritur. Alii volũt, q hoc sit in arbitrio iudicis, cum non sit à lege determinatũ. & ita noluit Bal. in d. l. cũ antea. C. de arb. & in cõs. 378. incip. quęro, ad quid operetur potestas. in 1. parte. & gl. in §. pretium. quam ibi pro singulari sequitur Ang. de Aret. Inst de emp & vend. idem Ang. de Aret. in l. 1. §. si quis ante. ff. à quibus appell. non lic. & Imo. in c. Quintauallis. de iureiur. put refert, & sequitur Alex. in l. si qs arbitratu. in fi. de uerb. oblig. Et istę sunt duę principales opiniones, quæ magis cõiter tenentur s̃m solennem Doct. & præceptorem meum in canonibus Phil Dec. in suo cõs. 29. incip. iuridicam esse arbitror conclusionem. circa finem. Propterea eximius Doctor Barthol. Cæp. in suis cautelis, cautela 197. incip. difficile est dare modum. tradit quatuor cautelas ad impediẽdam istam reductionem, sed oẽs in effectu claudicant. & de iure non procedunt. Sed tu ultra eum accipe duas, per quas ista talis reductio poterit impediri. Prima cautela est, q in compromisso apponantur ista uerba, eligentes eum, ut bonum uirum, præcipue non habito respectu ad alium, qa ista verba hñt istam uim, q tollunt istam reductionem. ita notabiliter voluit Bart. p rõnem, de qua ibi per eum in l. 2. §. tametsi. ff. de arb. quem ibi sequitur Alex. in Apost. dicens, istud esse dictum singulare, & idẽ Alex. in Apostil. in d. l. si societatem. §. arbitrorũ. in vlt. col. in verbo, operãtur. ff. pro socio. quã opin. etiam tenuit Rom. in suis sing. prout refert Lanfr. de Oria. in d. suo tract. de arb. in ult. parte, q. 14. uers. & ideo ex pdictis vr resultare cautela. sed est uerum, q Lanfr. ibi dixit, q consulendo non auderet affirmare, q per supradicta uerba tollatur dicta reductio, & q ita cõsuluit Salust. de Perus. ĩ quodam suo consil. incip. In nomine indiuiduæ Trinitatis, uiso quodam compromisso. Tñ in consulendo, & in iudicando magna est auctoritas Bar. & Alex. Secunda, & optima est, si quis vult impedire recursum ad arbitrium boni uiri, q utraque pars inueniat vnũ amicum, q amici extra a compromisso, per solẽnem stipulationem inuicem sibi promittãt certam pecuniæ quantitatem, si partes non emologabunt laudum, uidelicet lis est inter Sempronium, & Titium modo Caius separatim à litigatoribus promittit Mæuio centum, si Sempronius laudo contrauenerit. Mæuius similiter promittit Caio centum, si Titius, & sic altera pars contrauenerit, quia hoc modo compromittentes, ad hoc, ut amicus suus non habeat soluere illam quantitatem promissam in casu contrauẽtionis, non audebunt contrauenire. istam cautelam docet Dy. in cons. in cip. Tholemæus. quam sequitur Flor. in d. §. arbitratorum, & prout refert sequitur Lanfr. in loco superius alleg. & sequut Ioan. And. in add. Spec. in tit. de arb. §. fi. uers. item, qd si compromissum, dicens, q ista cautela multũ frequẽtatur in Tuscia.

Cautela contra illam communem opinionem, q non possit relinqui plus filiæ si nupserit, quàm in monasterium intrauerit. ix.

1 *Testator si relinquat filiæ mille, si nupserit, si uero monasterium intrauerit, relinquat tantummodo centum, an si monasterium ingressa fuerit, mille habere debeat.*

2 *Matrimonij appellatione, an matrimonium carnale, & spirituale ueniant.*

3 *Statutum disponens quidpiam contra cognoscentem mulierem nuptam, an in cognoscente monialem locum habeat.*

4 *Legit uerba ad ea, quæ non adaptantur, nec eius ratiam dispositio.*

5 *Delinquere uelle, quis in dubio non præsumitur.*

Doti

6 *Dotis uerbum, an in ingrediente monasterium uerificetur.*

7 *Statuens si disposuerit, quòd filia dotata à fratribus excludatur, an monialis ita per fratres dotari debeat, si ipsam excludere ualeat, ac si mundo nupsisse.*

8 *Legatum factum in casu nuptiarum, an in religionis ingressu uerificetur.*

9 *Testator si legauerit genero suo certam quantitatẽ pro dote, & contracto matrimonio, an si eo non consummato, sponsa monasterium ingrediatur, legatum habere debebit.*

10 *Simonia an sit, si pater dixerit, supplico uobis, ut filiam meam in monialem accipere uelitis, & pro eius alimentis uolo, quòd de bonis meis habeatis mille.*

11 *Simonia an sit, si testator in testamento dixerit, si tales moniales filiam meam in sororem accipient, relinquo eis pro alimentis centum.*

12 *Regula, non in quem uerba, sed in quem dispositionis intentio dirigitur, quæri oportet.*

RICARDVS Malumbre, & Thomas de Formaginis, de Bononia disputauerunt
1 hanc quæstionẽ, † an si testator relinquat filię mille, si nupserit, si uerò monasteriũ intrauerit, relinquat tammodo centum: an si monasterium intrauerit, debeat hẽre mille, ac si nupsisset. Et concluserunt, ꝙ sic, qa si tale legatum ꝑcise ualeret, esset impeditiuum uitæ contemplatiuæ, & quis uolendo eligere uitam spiritualem, esset inferioris conditionis, q̃ si eligeret uitam actiuam, quã disputationem retulit, & secutus est Ioan. And. in addit. Spe. in tit. de statu mona. super rub. circa medium, uersi. 2. quęstio fuit disputata & hanc opin. referendo ipsam disputationẽ tenet Albe. de Ros. in suo tract. statut. in 2. parte. q. 104. incip. adhuc ex eodem themate q̃ro. & in l. Deo nobis. in 2. col uersi. sed ulterius q̃ro. de episc. & cler. Bar. & Alex. ibi, in Apostil. in l. 2. ff. de his q̃ pę. nomi. ubi refert Alex. ita alias consuluisse Ioan. de Ana. & ita fuisse iudicatũ in ciuitate Bononiæ. dñs Anto. in c. in præsentia. in 9 col. de ꝓb. & ibi Frãcis. de Areti. in 18. Roma. in l. stipulatio hoc modo concepta. in 7. col. uersi. ult. ad idẽ. de uerb. oblig. Mathesil. in suis sing. sing. l. 2. incipien. no. ꝙ si testator relinquit. ubi dicit, ꝙ minutus ꝙ monasteria monialiũ istud non practicet. Alex. in cons. 35. incip. sup cõtẽtis in d. themate. in 2. col. uersi. 7. ꝓ hac parte facit in 3. vol. Et dicit Imol. in l. Lucius. *la secunda* ĩ vl. col. ff. de hędi. insti. ꝙ vidit in ciuitate Bononiæ ita de facto iudicari. Et licet contrariã partẽ teneat Bal. in auth. nisi rogati. in 3. col. versi. hac ratione determinatur alia q̃stio. C. ad Trebel. ubi dicit, ꝙ cõis obseruantia & nãlis æquitas est in contrariũ, & ibi ẽt Paul. de Cast. vbi dicit, ꝙ alias ita consuluit Bononiæ, & idẽ tenẽt Bal. & Paul. de Castr. in d. l. deo nobis. de epis. & cler. Pau. de Cast. in l. Titio centum §. 1. ad fi. ff. de condi. & demõst. vbi similiter dixit. ꝙ ita alias cõsuluit, & ꝙ ita obseruat totus mundus. Et Raphae. Cum. in l. si ita quis. §. is cui. de le. 2. & Imo. in d. l. Lucius. *la secunda*. in vlt. col. vbi dicit, ꝙ ista opin. est æquior: qa qñ filia nubit, magnæ expensæ fiunt, secus qñ ingreditur monasterium, & forsitan in pũcto iuris ista opinio est uerior: qa ut dicit Bal. in quodã suo consil. incipiente, inter scholã S. Mariæ. non est dñdum, ꝙ mulier quæ ingrediẽdo religionẽ, abdicat a se ꝓprium, ut e. cũ ad monasterium. de statu mona. uelit postea aduertere ad proprium: qã hoc modo esset cõmittere actũ continentẽ in se repugnantiã. Tñ in cõsulendo & iudicando nõ est recedendũ à 1. opi. tanq̃ cõi, quam vltra ꝑfatos doctores, tenuerunt quatuor principaliores, modern. nr̃æ tempestatis: uidelicet Fely. in d. c. in præsentia. in 18. colum. versi. & ex istis remanet decisa alia quęstio. vbi dicit, ꝙ ab ista opi. nõ est recedendũ Bar. Soc. in d. l. 2. ff. de his quæ pœ. no. do. Ias. in auth. si quam mulier. in 2. col. versi. iuxta hanc partẽ formo quæstionẽ vtilem. C. de sacrosan. eccl. Et ꝑceptor meus in legibus Ioan. Campetius in suo trac. dot. in 1. parte, q. 30. Tu ergo, q̃ habes filiam, & consideras, ꝙ maior quantitas pecuniæ requiritur, quando filia nubit mundo, quàm quando ingreditur monasterium, quo remedio poteris uti, vt ualeas ei minus relinquere, si monasterium ingredietur, quàm si mundo nupserit, dic quòd cautela est, ut concipias dispositionem tuam hoc modo, relinquo filiæ meæ puta centum, & illi, qui ducet eam in uxorem, relinquo mille, quia hoc modo, licet monasterium ingrediatur, tamen ipsum monasterium non poterit petere illa mille, quia non sunt legata ipsi mulieri, sed ei, qui ducet eam in uxorem. ita notabiliter tradit Bartol. in dict. l. 2. ff. de his quę pœ. no. subdens tamen, quòd consuluit,

fuluit,ut addatur unum.f. & id quod marito relinquitur, debeat esse pretium dotis, alias ipse sibi haberet,quā opi.sequitur Soc.in d.l. 2.& Fely.in d.c.in pñtia.& cū ipso ét uř iran fire Iaf.in d.auth.fi qua mulier.C.de sacros. eccl.Aduerte tñ.ꝙ licet auctoritas Bart.magna sit,ipse:n.fuit lucerna iuris,ut dicit Ang. in conf.15.incip.quæcunque diximus in uulgari. & illuminator iuris ciuilis ſm Panor. in suo conf.3.incip.casus super quo consiliū petitur.in 2.col.& uirtus iuris nř. ſm Ro. in conf.480.incip.in casu ꝓpositæ consultationis,& in eo semper soleat esse substantia ueritatis sequenda,in iudicādo,& cōsulēdo,ut dicit idem Rom. in conf. 469. incip.quo ad primum propositæ consultationis.& Franc. de Curte,in cō f.47.incip.super cōtrouersia uertente inter Lanterminum.in 3.col.Tamē alias dicebam,ꝙ non esset ponere os in cœlum,si aliquis teneret contra istam cautelam Bart.Nam mulier, quæ ꝓfitetur, contrahit matrimonium spirituale, & nubit Christo. & profitens immortali sponso se coniungit, ut c.quæ in Christo. & c. quod autem. 27.

2 q.1.† unde matrimonii appellatione non solum intelligitur de carnali, iuxta l.1.ff. sol. matr.sed ét de spirituali tanq̄ de digniori, & in quo uersatur salus animæ,ut 27.q.1.c.nuptiarum bonum. per quæ iura dixit Diony. de perusio,in quodam suo consilio incip. & si doctrina cœcum illuminet, quem refert Maria.in repet. ca. qualiter & qñ. *lo secundo*,

3 in 8.q. in pen.art.extra de accus †ꝙ statutū disponens aliquid contra cognoscentem mulierem nuptam,habet locum in cognoscente monialem, cuius matrimonium indubitanter est dignius,quia licet uirgines,& continētes, ac etiam coniugati per fidem certam, & operationem bonam deo placentes,ad æternam mereantur peruenire beatitudinem,ut c.firmiter,de summa Trinit. & fide Cath. tñ continentes plus Deo placent,q̄ coniugati: quia non expedit homini ad regna cœlorum tendendi,accipere uxorem carnalem, ut 33. q.5.c.tunc saluabitur.& not.gl.in d.c. firmiter.uita.n.contēplatiua salubrior est, q̄ actiua.cap sanè.de regula. Modo si testator concipiet dispositionem suam iuxta consilium Bart.uidelicet illi,qui ducet eam in uxorem, relinquo mille,si filia profitebitur,dicet monasterium,ꝙ ipsum debebit hře illa mille,qa siue velis sub itelligere illis uerbis,ille,qui ducet,illi.f.sponso,uel illi.f.marito,tunc cū mulier ingreditur monastrium,profitendo dicit nubere,& se coniungere cum Christo ut dictum est,& ꝙ in terminis Bart. ille intellectus debeat accommodari,t facit ratio de qua supra,in princ f.ratio impediens uitam contemplatiuam,quia mulier considerans, ꝙ si mundo nupserit,maritus,quem accipiet,habebit mille nomine dotis,faciliter cāsēquēter di illa mille, retraheretur à uita monastica, Et non obſt.si diceretur, ꝙ illa cauda,quam subiungit Bart.tollit omnia fundamēta,f.ꝙ

4 illa mille habeat nomine dotis.† quia regula est.ꝙ ad ea,quibus non adaptantur uerba legis,& testatoris,nō adaptatur eius dispō, ut l.4.§ toties.ubi Bart. not. ff.de dam.inf. & l. hos accusa:e.§ omnibus.ff. de accus.& c. ex parte.ubi Ant.de concess.ꝑben.& bonus text. in c.indemnitatibus §.sed cū eas. de electio. in 6. quē dixit meliorē de iure Io. de Ana. in c.fi.in 11. col. uersi. inquantum ét Bart.dicit extra.de maledi.sed uerbū,dos, de quo facta est mētio ꝑ testatorem,non pōt adaptari ad illā,quæ ingreditur monasteriū, quā natura dotis est,remaneat apud filiā,& censeat sub patrimoniū.ut l.Pomp.Philad.ff.fam. erc & l.3.§.sed uti ū.in fi.ff.de min.sed illud,quod datur pro ingressu, remanet apud monasteriū,& monasterio quęrit,ut c.conquestus.de foro comp.nec remanet,nec quæritur,nec q̄ri pōt filiæ.cū sit professa,per quam ꝓfessio nem abdicauit a se ꝓprium,nec ꝓprium hře pōt,ut c.cum ad monasteriū.de statu monacho.nec talis pecuniā restitueretur ipsi moniali,si ad aliud monasterium se trāsferret,ut 27.q.1.si qs rapuerit.& in auth. de mona. §. si uero relinquēs.& est casus in c.cum olim. *lo secundo*, de priuil.de quo plene ꝑ scribētes in c.cū ad te.de cler.coniug.imò si aliter diceremus,ꝙ dos intelligeretř relicta pro ingressu religionis, esset cōmittere crimen Simoniæ, ut c.non satis. & c.ueniens. & c.tua nos. de

a Simo.& 1. q. 1. placuit. Vnde *a* in dubio testator faciens mentionem de dote,non debet intelligi,ꝙ uoluerit intelligere de dote dāda

5 pro matrimonio spirituali: † quia in dubio quis non præsumitur uelle delinquere,ut uulgata l. merito. ff. pro socio. & c. fin. de præsump.nec esse imemor salutis æternæ, ut ff. ad legem Iuliam repet.l. sancimus canonizata.1.quæst.7.nec eligere uiam ad impugnandum sua iudicia, ut l. si miles. ff. de testa.

mil.

mil. Et ita in specie tenuit Pet. de Vbaldis de Perus. in suo tract de duob. fratribus. in 11. parte, q. 4. referens, ita alias consuluisse Pet. de Perusi. in quodam suo cōsilio. incipi. uiso pfato pūcto, & uisis pfatis statutis. in 14. lib. consi. chart. 102. & p hac opin. benefacit, qd̄ uoluit Bal. in auth. nisi rogati. in 2. col. uers. a quo nunquid monasterium. C. ad Trebel. uolens, q executores deputati ad uirgines maritandas, non possint dare illam quantitatē uirginibus intrantib. monasteriū, & sic uult, q id. qd̄ datur moniali. non dicatur p matrimonio, & sic nec dos, iux. no. in rub. ff. solut. matr. de quā decisione meminit Fely. in c. ecclesia S. Mariæ. in 3 t. col. uers. & ista opinio adduci pōt. extra de cōsti. & Card. Alex. in c. uers. in 5. col. uers. & ideo dicimus. de condi
6 tio. appo. † q a in contrariū, q imo uerbū dotis uerificetur, et in illa, quæ ingredit monasterium, facit qd̄ notabiliter uoluit Bar. in l. 1. § si parens. ff. si quis à paren. ma. fu c. uolēs q illud, qd̄ dat pr̄ filiæ ingredienti monasteriū, puta qn̄ ponit centū super altari, q illud datum dicatur dos ipsius filiæ, & imputetur filiæ in legitimam, & dicens, q p tale datum uulgo filia dicitur dotata, quā opin. sequitur idem Bar. in l. Titio centū. §. Titio gnō. in fine. ff. de condit. & idem. & Bal. in l. qm̄ nouella. in ultimis uerbis. C. de inoffi. testamen. & Bald in suo tract. doti. in 1. parte, in 3. col. uers. adde et q si pater. & Fabiā. de monte S. Sabini in sua repetit. aut. nouissima. in 10. q. 9. q. prin. C. de inoffi. testam. & Georg. Natam in repetiti. quamuis. in 32. col. uers. 12. quæro. de pac. lib. 6. & præceptor meus in legib. Ioannes Campet. in suo tract. do. in ult. parte, q. 31. & q uerbū dotis, uerificetur et in illa, q ingreditur monasteriū, demonstratur de eo, q pulchre consuluit Pet. de Anch. in consi. mihi 107. incip. indict. 1. Ferrariæ, &c. & in consil. seq. incipiente, in paucis uerbis
7 tractatū est superius. uolens, † q stante statuto, q filia dotata excludatur à fratribus, q monialis ita debebit dotari per fratres, si uolent eam excludere, ac si nupsisset mundo, qd̄ non esset uerum, si illud datum seu oblatum non diceretur proprie dos, cum in statutis uerba proprie, & stricte intelligātur, ut habetur in uulgata l. 3. §. hæc uerba. ff. de nego. gestis. & in l. quidquid astringendæ. de uerb. oblig. & in c. cum dilectus. cum concordant. de consuetud. Motus Petr. de Ancha. inter
8 cætera per hanc authen. nisi rogati in ratione sui. C. ad Trebel. † ubi legatum factum in casu nuptiarum, uerificatur in ingressu religionis. & q hoc et bene facit quod no. Bald. in l. fin. in 2. col uersic. sed pone q filia. C. de dot. promis. & volens, q quemadmodū pater a tenetur dotare filiam uolentem mūdo nubere, ut d. l. fi. & l. quilibet os. ff. de ritu nupt. & per Bartol. in l. obligamur. §. 1. ff. de acti. & oblig. & per Alex. in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebel. ita tenetur dotare uolentem ingredi monasterium. quam decisionem sequitur Fely. in c. non satis: de Simonia. & Alex. in cōsi 140. incip uiso themate suprascripto. in 3. col. uers. facit ad prædicta, quod no. Bal. in 2. uolum. & Bal. nouellus, in suo tract. dotis, in 16. speciali, circa principium. Vlterius fortiter urget decisio quasi in terminis nostris eiusdem Bal. in d authē. nisi rogati in 3. col. uers. quæro quid si testator
9 C. ad Trebel. ubi uoluit, † q si testator leget certam quantitatem genero suo pro dote, & contracto matrimonio, sed adhuc non consummato. sponsa ingrediatur monasterium, q muliere profitente monasterium, habebit illud legatum. non alia ratione, nisi q monasterium succedit loco generi. Non obstat illud, quod dicitur de Simonia: quia est uerū, q p dationē alicuius rei tēporalis pro ingressu religionis cōmittitur Simonia, ut illis iuribus superius allegatis. Sed illud procedit, qn̄ temporale datur principaliter pro ingressu, ut esset qn̄ interuenisset pactum: secus autem qn̄ datur non principaliter, sed secundario, & ita intelliguntur iura præallegata. id
10 circo dixit Bal. in l. fi. C. de sponsa. † q si pater dicit, supplico uobis, ut uelitis accipere filiam meam in monialem, & p alimētis eius uolo, q habeatis mille de bonis meis, q non est Simonia. & similiter dixit Abb. in cap. tua nos, extra eodem. de Simon. quem ibi referunt. & sequuntur Ioan. de Anna. & Fely. qui illi qui donant cardinalibus & aliis prælatis, ut per eorum intercessionem consequantur beneficium, q si intendunt donare non principaliter causa auxilii dādi, quòd secundario hoc sperent, non committunt Simoniam: similiter donans familiari alicuius plati, ut rē bñficii sollicitet, si ille familiaris non est talis, cuius intuitu platus sit donaturus, nō est cōmissa Simon. Ita do. Cardinalis, in c. tuam de ætate & qualitate. Dicēs se ita uīdisse cuidam

dam curiali urbis Romę. ita possumus dicere in casu nostro, quod testatore relinquente, ut supra, uoluerit relinquere principaliter ꝓ ingressu religionis, eueniente casu ingressus & possibile est ēt, quod uoluerit reliquere secundario: ergo sequitur, ꝙ iste intellectus ultimus tanq̄ benignior, & excludēs peccatū, debebit amplecti, iuxta tēam in dubiis. ff. de reg. iur. & c. estote misericordes. co. ti. in antiqui. Et de hoc uideē in terminis decisio. Bar. in d. l. Titio centum. §. 1. in fi. ff. de condit. &
11 idem. dicens, † ꝙ si testator dicat in testō, si tales moniales accipient filiam meā in sororem, relinquo eis centum ꝓ alimentis ita e legatum ualet, nec dr̄ Simonia, idem dūdum est in casu nr̄o, qn̄ legatur aliquid ꝓ dote, cū ipsa dos succedat loco alimentorum, & per Ioan. And. in rub. de statu monacorum, post medium. uer. scire debes, & per dn̄m de Rot. in sua decisi. 18. posita sub rub de consuetudine, incipiente, fuit dubitatum, & in relationibus positum in nouissi. & per Bal. & Saly. in l. sancimus. C. de nupt. & p Alber. de Ros. in l. qm̄ in prioribus. in ult. col C. de inoffic. testō. & alibi sępe Doct. & ꝙ contra cautelā
12 Bar. possit teneri, facit illa rēa, q̄ est, † quod nō in quē uerba, sed in quem disponentis intentio dirigitur quæri oportet, ut l cum pr. §. donationis. de leg. 2. & similiter quādo una persona exprimitur, & in aliam finis & interitus dirigitur, attendi dēt persona, in quam inteutus dirigitur. ut l. cum dotem. ff. ad l. Falci. Ita in casu nr̄o. nam testator uni legat, & tamen alteri idest filiæ, legare intēdit, super quibus cogita.

Vnde in. *In dubio testator faciens mentionem de dote, an debeat intelligi, quod uoluerit intelligere de dote danda pro matrimonio spirituali, uel an relictum pro dote de necessitate intelligatur pro matrimonio carnali, ita quod si ingrediatur monasterium, relictū non de*[illegible]*uide d. Alexā signanter. in consilio 1 2 1 in 2. uol. ibi, quarto probatur illud quod relinquitur pro dote, nec mandabis oblinioni.* Pater tene. *Sed quid si filia habeat de suo, unde se dotare possit, an pater de proprio eam dotare teneatur, si habet idoneam substantiam? uide per d. Alex. in consi. 7. 2 partis consiliorum suorum. Et an legatū dotis succedat loco legitimæ debitæ de iure naturæ. dic quod sic, uide per eundem d. & Alex. in consil. 208. in 2. uol. & in quo differat legatum dotis collatum in tempus nuptiarum, & legatum quando relinquitur mulieri pro se maritanda, uel ad maritādum, uide per eundem in consi. 77 in 5. uol. ibi, idem enim. &c.*

Cautelę pro plurib. laicis inquisitis, ad trahendum processum de manu iudicis secularis ad forum ecclesiasticum. x

1 *Iudex laicus, in causis laicorum regulariter est iudex competens, non autē iudex ecclesiasticus.*
2 *Priuilegiatus qui non est, habens rem communem cū priuilegiato, priuilegijs priuilegiati gaudet.*
3 *Clericus & laicus si ambo rei fuerint, tam laicus quam clericus in foro ecclesiastico conueniri dēt.*
4 *Heredes si clerici & laici fuerint, & ab eis adimēta petātur, coram ecclesiastico iudice peti debent.*
5 *Testamenti executores, si clericus & laicus fuerint ad exequendum per iudicem ecclesiasticum compelli debent.*

SI contingat plures laicos accusari, seu inquiri de aliquo delicto, certum est, quod dn̄e
1 accusari, seu inquiri a iudice seculari: † quia iudex laicus, in causis laicorum rīr est iudex competens, non autē iudex ecclesiasticus, ut c. licet ex suscepto. & c. ex tenore. de foro cōpetenti & est magna dr̄ia, an quis accusetur seu inquiratur a iudice ecclesiastico, an a iudice seculari, quia ecclesiasticus non hēt gladium sanguinis, ut c. clericis. & c. sententiam sanguinis. ne clerici uel monaci, & ca. ex literis, de excessi. prælato. uideamus ergo, an si plures laici accusentur, seu inquirantur de eo crimine, corā iudice seculari, sit dare cautelā, quod causa trahaē de manu ipsius iudicis secularis, ad iudicem ecclesiasticum, dic, ꝙ sic: s. ꝙ inspiciatur, si inter ipsos inquisitos seu accusatos reperiatur ēt unus solus, qui sit clericus, & sic qui debeat a suo iudice ecclesiastico iudicari, iuxta not. in cap. si diligenti de foro competenti & in authentica, statuimus, de episcopis & clericis. & tunc ille clericos petat se remitti, ad suum iudicem competentem. iuxta capitul. si iudex laicus. de sententia excommunicationis. in 6. quia facta tali remissione, omnes laici debebunt & ipsi ratione connexitatis remitti ad ipsum iudicem ecclesiasticum: istud fuit inauditum & admirabile dictum Antonii de Prato ueteri, in l. i. in fine. ff. quæ sentent. sine appellatione res. quod dictum refert & sequitur Maria. ponendo ipsum coelum in c. 2. in 4. col. uers.

uersi 8.fallit.de mutu.pet.motus Antonius duobus fundamentis Primo ne continentia causæ diuidatur,& sequatur absurdū, quod aliqñ in una,& eadem causa ferantur plures sententiæ,& forsitā contrariæ. Secundo motus ꝑ tex.in l.si cōem.ff.quemad.seru.amit.
2 ubi est tex.melior de iure,† ꝙ non priuilegiatus.hñs tēm cōem cum priuilegiato,gaudet priuilegio priuilegiati. Et istud dictum adeo gustat Maria in loco superius allegato,& ꝙ ex ipso putat posse inferri,ꝙ si inter plures, inter quos agendum est duplicibus iudiciis, uel inter plures tutores, seu curatores esset aliquis clericus,ꝙ tam contra laicos,q̃ cōtra clericos esset adeundus iudex ecclesiasticus: &.idem in similibus F. u eum dicerem. hoc esse importantissimum,& ab alio non tantum refert & sequitur Fel.in c.1.in 4.col. uer.& dixit Ant.extra de præscriptio.& quod ista opinio sit uera,potest cōprobari triplici medio.
3 Primo de eo ꝙ tenet Bart.in l. præcipimus.
a §.pen C.de appe.†ubi uult, quod a si clericus & laicus sint ambo rei,quod tā laicus,q̃ clericus debet conueniri in foro ecclesiastico. Secundo,de eo,quod uoluit idem Bart.in l.solent.uer. quæro quid si hæredes sunt diuersi
4 fori.ff.de alim.& cib.legatis.†ubi uult;quod si hæredes sunt clerici,& laici,& ab eis petātur alimenta ꝑ ꝑ personam clerici, petentur coram iudice ecclesiastico,& iudex secularis coget laicos ire ad forū ecclesiasticum,& suam iurisdictionē prorogare.Tertio de eo,quod
5 uoluit Card.in c.Ioan per tex. ibi,de testam. †ubi dicit,quod si clericus,& laicus sint relicti executores testamenti, dēt ambo cōpelli per ecclesiasticum ad exequendum. Et ultra ista,ꝑ gustatione istius cautelæ,uide quæ in hoc ꝑposito late accumulat Fel.in d.c.1.de præs.c.& late Georg Natam in sua repet.c. quamuis.de pac.in 6.in 4.col. uers.ex qua in fero.& latius Barb.in suo cōmēto c.Raynal. quod Ioanninam appellauit,in antep. char. uer.8.moueor.extra de testam. & etiam late per Ias.in l.emancipati.in 3. col.uer. nota tu diligenter.C.de collat.

a *Si cler.& Adde, quod qui est coniunctus maiori, gaudet priuilegio maiorum,quia maius dignum trahit ad se minus dignum.c quod indubiis.de consec. eccl uel al.c. Quid si conuersatur collegium illicitū, in quo sint clerici,& laici?uide Bar.in l fi.ff. de col e.illicit.Alia plura uide in Apostil.ad Bar in § pe. in l praecipimus.C. de appellat.in uerbo. et conseruando.*

Cautela pro debitore obligato obligatione iurata,ad extrahendum causam de manu iudicis secularis,ad iudicem ecclesiasticū.xi.

1 *Li.et curia in ecclesiastica sunt immortales, quoniam ipsis aliqua istan.ta praefixa non est.*
2 *Iudex qui est causæ praeparantis,debet esse iudex causæ praeparatæ*
3 *Instrumentum usurarium, uel simulatum coram episcopo dici debet,& etiam ab eo absolu.tione a iuramento pe:ere.*
4 *Iuramentum licet principaliter Deo obliget,ille tamē,in cuius fauorem praestitum est,ipsum remittere potest.*
5 *Iuramentum remitti non potest, quando altera pars iam periurium incurrisset.*

TEMPORE, quo magnificus Georg. Cornelius erat potestas huius ciuitatis Paduæ,euenit,ꝙ dum quidam esset obligatus uigore cuiusdam transactionis iuratæ ad soluendum certo,t.pe certam pecuniæ quātitatem,ex tali transactionis prætendens se læsum,deliberauit,quia erat potentior suo creditore.amicis,fauoribus,& patrimonio, dicto suo creditori mouere litem: existimans, ꝙ mouendo dictam litem,reduceret eum ad aliquam bonam compositionē, ꝑut postea fecit:& ad hoc,ut faciliorem hēret cōmoditatem fatigandi dictum suum aduersarium laboribus,& expensis litis,cogitans, ꝙ causæ,
1 quæ tractantur in curia ecclesiastica,sunt pene immortales,†ipsis.n.non est ꝑfixa aliqua instātia,ut no.ꝑ gl.& oēs in c.uenerabilis.de iud.& per gl.Bar.& alios in l.properandum. in prin.C eo.de iud.& per Alex. in cons.23. incip.uisis scriptis mihi exhibitis.in 3.uol.& similiter in c. ab omni interlocutoria, & ab omni grauamine appell[illegible]r:ut c.debitus.& c.cum causam,de appell.& c.eodi eod.titu. lib.6.Et attento etiam,ꝙ lata sententia in ipso foro ecclesiastico,pars appellat ad sedem Apostolicam,& postea impetrat in partibus unum iudicem de legatum sibi propitium, qui differt causæ expeditionem tantum,quātum uult ipsa pars,quæ ipsum impetrauit ie circo uolens fugere iudicem secularem,& coram ecclesiastico litigare,fuit usus tali malitia,nā adiuit iudicem ecclesiasticum,narrans

qua

qualiter fecerat cum tali persona quandam transactionem, quam iurauerat hre ratam & firmam, & in aliquo non contrauenire, & quia in ipsa fuerat grauiter læsus, & certis aliis iustis de causis nunc intendebat cõtra ipsam uenire. Sed quia istud nõ poterat ita simpliciter facere ꝓ ꝓ iuramẽtũ, ꝓpterea petebat ab ipso in primis absolui, hẽ post aliqua obtinuit ipsã absolutionẽ, qua obtẽta creditor uolebat conuenire istũ suum debitorem corã iudice seculari, petendo quod deberet satisfacere dictæ transactioni, debitor rñdebat quòd iudex secularis non erat iudex competens in hac causa, sed erat episcopus, quia regula erat, ꝙ qui est iudex causę ꝑpa rãtis, dẽt ẽt esse iudex causę ꝑparatæ ut l. ordinarii. C. de rei uẽd. ubi Bal. in 2. not. decidit in terminis casũ nostrũ dicens, ꝙ si aliquis dicturus instrumẽtũ simulatũ, uel usurariũ, & ꝓ absolutione à iuramento adeat episcopũ, ꝙ impetrata absolutione necesse habebit causam principalẽ tractare corã eodem episcopo. quod dicit fore notãdum. quam opi. Bald. sequitur Alex. in l. quoties. C. de iud. & Anto. de Alexan. in l. nulli. C. eodem. quem refert. & sequitur Iaf. in d. l. quoties. sequitur Fely. in c. 1. in 11. col. uersi. 6. quæro aliquis dicturus instrumẽtum simulatum extra de iureiur. & in c. 2. in antep. col. uer. & per illam conclusionẽ. de sponsa. & in c. parochianos. circa finem, de senten. excom. & in c. cum sit generale in 5. col. uer. amplia conclusionem ex quotidiana doctrina Bal. de foro compe. ubi allegat istud idẽ tenere Bap. de S. Seuer. in sua repet. l. omnes populi. in 14. col. uersi. hęc uidentur uera. ff. de iust. & iure. Et licet contra istam opi. Bal. tenuerit Paul. de Castr. in d. l. ordinarii. dicens, ꝙ illa l. in qua se fundat Bal. non probat dictum suum, tñ, opini. Bal. sequitur ipse Paul. de Cast. sibi cõtrarius in l. 2. C. ubi & apud quem. dicens istud esse dictum singulare, & quod illo anno habuit super hoc disceptare. Et in suo conf. 68. incipit, uisis & ponderatis omnibus. de quibus supra. Alexan. in consil. 197. incipient. circa primũ quęsitum circa fi. in 2. uol. & in conf. 63. incip. in causa, & lite uertẽte inter Thomã in 1. col. uer. & motus fuit dictus iudex. in 3. uol. & ꝓ ista opini. hñ facit tex. in c. plerunq; de don. inter uirũ & uxo ubi iudex ecclesiasticus, q cognoscit de matrimonio: qa est res spiritualis, ut in c. laror. & in c. cũ causam. q filii sint legitimi, cognoscit ẽt de dote. & ꝓ istas auctoritates fuit iudicatũ, ꝙ si ille creditor uolebat conuenire illum suum debitorem, ꝙ deberet ipsum conuenire corã episcopo: & hoc modo traxit causam de manu iudicis secularis ad iudicẽ ecclesiasticũ, & fuit in effectu pulcher modus, & pulchra uia. sis ergo cautus tu, si uis extrahere causã de manu iudicis secularis in forũ ecclesiasticũ, ut utaris cautela, de qua supra, qñ es obligatus obligatione iurata. Sed si contra istam malitiã uis adhibere remedium, cautela est, ꝙ qñ uides aduersarium tuum q̃rere absolutionem, si times, ꝙ ipsam sit impetraturus, tunc remittas sibi ipsum iuramentum 2 qa dato, ꝙ iuramẽtũ principaliter obliget Deo, ut c. debitores. &c. & si Christus. de iureiur. tñ ille, in cuius fauorẽ est pstitũ ipsum iuramẽtum, hẽt uim apostolici in remittẽdo illud, nec requirit alia absolutio qa Deus etiã remittere uidetur, cũ illud receperit ad utilitatẽ alterius. ut c. i. & ibi no. oẽs. de iureiut. & no. Bar. in l. i. §. post op̃is. & ibi Iaf. qui circa hoc quædam pulchra ponit. ff. de op̃is noui nũc. Bar. in l. Labeo. ff. de iureiu. Bal. in auth. qđ cis. C. de nuptiis. eleganter ꝓ Spe. in ti. de leg. §. nũ. ostendẽdum. uersi. hoc quoq; quia si postea pars nõ obstante remissione uellet oĩno petere absolutionẽ, tunc tanq̃ absolutio nõ iuris, sed facti non extenderet iurisdictionẽ. arg. notatorũ ꝑ gl. in l. si pater. C. ne. de statu defunc. & ꝑ gl. in c. si plures. in gl. fi. de offic. deleg. in 6. ita pulchre dixit Paul. de Cast. in d. l. ordinarii. C. de rei uẽdicatione dicẽs, ꝙ istud semel habuit de facto in nostra ciuitate Brixiæ. in præall. consi. 68. quẽ referũt & sequunt Alex. & Iaf. ĩ d. l. quoties. C de iudiciis. ubi dixit Alex. ista fore ꝑpetuo tenẽda menti, qa quotidiana sunt. Ad unũ tñ est aduertẽdũ. ꝙ si pdicta malitia dẽt ꝓcedere, & habere locum. s. ꝙ ꝑ impetrationẽ absolutionis à iuramento debeat posse ꝓrogari iurisdictio iudicis secularis in iudicem ecclesiasticũ, requiritur, quòd impetretur anteq̃ impetrans incurrerit in ꝑiurium: qa si ante incurrisset in ꝑiurium, quia nõ satisfecisset debito tẽpe prout iurasset satisfacere, tunc talis absolutio non debet per episcopum cõcedi, ita originaliter consuluit Federicus de Senis in consi. 300. incipiente, factum tale est, debitor iurauit soluere. in fine, ubi dicit ita debere intelligi cap. 1. de iureiurand. alleg. Ioan

And.in c.debitores.gl.pen.in fin.eo tit.allegat ēt rationem c.quia frustra.de usuris quā opinionem ēt consulendo tenuit Pet.de Ancha.in consilio secundum ordinem meorū, 198.incip.prædictis subtiliter, & ad plenum deductis in fi.ubi dicit, quòd aut iudici non est facta mētio de ipso periurio, & tūc tanq̄ indirecte obtenta est nulla: arg. l. si prætor. ff.de iud.aut.est facta mentio, qua nō obstā te secuta est absolutio, & tunc est iniusta: habilitate periurium ad agendum, & sic aperi reuiam periuriis, quod fieri nō debet, ut l.i. si aduers.uend & cap. si uerò cum similibus. de iureiur. Et hanc sententiam sequitur dñs Cardinalis in d.c.debitores ubi etiā Imol. & Abb.in 2.col.uersi.anteq̄ expediamus illam particulam.& Laud.de Rodol in suo trac.de usur.in q.122.incip.tractemus nunc aliqqd de iuro & Alex.in consi.84 incip.intertogatus sum.in 2.col.uersi.& subdit ibi in 5.uol. & Philippus Corn.in consil.6.incipiente, in hac consultatione uiso suprascripto puncto in 4.col.uersi.in casu aūt nostro.in 1.uol.Et similiter remedium supra datum contra dictam malitiam.s.remittere iuramētum, non
3 esset bonum:† quia iuramētū non potest remitti, qñ altera pars iā incurrisset periuriū, ut not.Bart.& Ias.in l.Labeo.ff.de iureiur. Bart.in l.cum ita stipulatus sim à Proculo. in ult.col.uer. item quid si prorogaui terminum.de uerb.obl.Bal.in auth.quod eis.in fi. C.de nup.& Fely.in c.1.de iureiur.in 2.col. uersi.procedit ergo iste text.

a Tunc remit. sibi ipsum iura. *Iuramentum an possit remitti per partes, ut euitet periurium, uide per d Lud.de Rom.in consil suo 12.incip. uiso facto proposito.cæterisque consiliis & facit c. 1. extra de iniu.facit quod no.Bar in l.1.in § & post operis ff. de noui.oper nun & per Ioan.And. extra de spo c. præterea nunquid autem tolli possit per statutum naturali iusti ia persuadente? uide de hoc signanter in præall consi. Ro.quod est pulchrum.*

Cautela ad irritandum unum processum. xii.

1 *Iuramentum calumniæ tacite remitti potest.*

2 *Iuramentum de c lumnia in tantum necessarium, est, & rationabile, quòd non ualeret statutum, seu consuetudo in con rarium, quòd tale iuramē tum præstari non debeat.*

3 *Acta ubi non loquuntur, nec nos loqui debemus, & quòd in corpore actorum non continetur. ja flum non reputatur.*

SI quis mouet tibi litem,& uis facere, q processus, q in causa formabitur, sit nullus, accipe cautelam, q qñ respondes libello actoris,& negas narrata prout narrātur, & petita prout petuntur,&c & tunc in respōsione tua in aliqua parte, q nō soleat multum pōderari, petas partem aduersam iurare de calūnia,& postea circa d. iuramētum amplius nō insistas: qa si aduersarius nō aduertet ad dictā petitionē iuramēti, & sic de calūnia nō
1 iuret, totus pcessus erit nullus:† qa iuramentū calūniæ bene potest tacite remitti ut c. i. de iuramen.calum.in 6.sed si est petitum,& non fuerit pstitum, totus processus est nullus.ita tenet Iac.de But.Pau.de Cast.& Frāc. de Aret.in l.2.§. sed qa uete mur. C.de iurā. calum.ubi Iac But.dixit, q maliciosi procuratores dum rñdent libello, negant narrata prout narrātur &c. & postea in fi scripturæ, petunt de calūnia iurari, & ulterius non insistant, ut si tale iuramētum non pstet.totus processus reddatur retro nullus.q opi.similiter tenet Bat.& clarius Alex. circa prin c.in l.de pupillo.§.qui opus.ff de ope.noui nun. Imo.in l.q bona.§.si alieno. & ibi ēt Alexan. in 5.col.uers. & circa istud iuramētū calumniæ ff.de dam.inf. Mathesil. in suis sing. 66. incip.no.aliā cautelā Ias. in l.iusiurādum & ad pecunias.§.qui iusiurādum. ff.de iureiur. Practicus Pap.in forma libell. in actione rea
2 li.in uerbo p sacramentum calumniæ.†nam ista præstatio iuramenti de calumnia, est in tantum necessaria,& rationabilis,quòd non ualeret statutum, seu consuetudo in contrarium, quòd tale iuramētum non debet pstari,ut c.cæterum.de iuram.calum.& c.constitutus.de fidein.& ita firmāt. Mathesil. Ias. & Practicus in locis suis superius alleg. Secūda cautela est, si uis irritare processum, qui agitatur in causa, quòd qñ citatis ad uidēdū iurare testes, iuxta l.si qñ.C.de testi.& in ca. in nomine dñi. extra eo.non compareas: qa si eueniret, id quod sæpissime solet euenire, quòd testes uocati ad testificandum, comparēt corā notario, neutra parte pñte, & dīcat Domine notarie, nos fuimus citati ad deponēdum in tali causa, uellemus, quòd nos expedíretis: quia sumus impliciti negotiis, nō possumus hic diu morari.notarius aūt neutra parte pñte defert eis iuramentum, & postea dicit, ite & reuertimini cras, qa uos examinabo, nūc nō possū, & notarius istud

facit ad hoc, ut testes iurati in termino, pos-
sint qñcunq; examinari ẽt extra terminum,
iux. notata ꝑ Bar. & Rom. in l. dãni, §. Sabi-
ni. ff. de dam. infe. & late per Rom. in consil.
446. incip. quo ad primũ nã si euenerit, ut su
perius est, dictũ, ꝙ notarius deferret iurñ te
stib. de veritate dñda, neutra parte ꝓsente, vł
dic ẽt, posito ꝙ partes sint ꝓsentes, uel ali-
qua earũ, sed istud nõ cõstaret in actis, quo
casu de deductis in iudicium tñ creditur iu-
dici & notario, quantũ ꝓbanr ipsa acta, ut
3 c. qñ cõtra. cũ ibi notatis, de ꝓbatio † Nam
ubi acta nõ loquuntur, nec nos loquimur, &
qđ in corpore actorum nõ cõtinetur, factũ
nõ reputatur, vt dicit Bal. in c. fi. de ꝓbati. nã
acta non ꝑñt ꝓbari ꝑ testes, nisi qñ fuissent
redacta in scriptis, & essent deperdita, vt no.
ꝑ Bar. & Bal. in l. ne in arbitris. C. de arbi. &
late ꝑ Bal. in l. fi. in 2. col. uers. quæro nũqđ
acta iudicii. C. de iud. cum concord. traditis
ꝑ Fely. in d. c. qñ contra. de ꝓbat. in vlt. col.
uersi. 9. q̃ro tunc oĩs testificatio facta ꝑ tales
testes iuratos, neutra parte ꝓsente, nõ valet,
nec tenet. ista est gl. ꝑegrina, & unica in iu-
re, in l. si qñ in uerbo, introducit. C. de testi.
ꝑ quã Raph. Fulg. in l. 1. C. quo & qñ iudex
dixit, se hic Paduę irritasse mille ꝓcessus, &
mille dicta testiũ. quẽ refert & sequitur Lan
fran. de Oria. in repet. d. c. quoniam contra.
in uerbo. testes. in 6. q.

Cautela ad faciendum, qđ dictũ testis extraiu-
diciale, præualeat secundo iudiciali. xiii.

1 *Testis quando dictum præualere debeat, si unum extra iudicium, et aliud postea in iudicio dixerit.*

QVAESTIO est inter scribẽtes, nun-
quid si testis dicat vnum extra iudicium, &
aliud postea in iudicio, quod dictum istorũ
debeat præualere. Bar. in l. eos. ff. de fal. mita
biliter tenuit, ꝙ primum extraiudiciale de-
beat præualere secundo iudciali, imo ꝙ est
plus, voluit, ꝙ ꝑ ꝑ talem variationem, tanq̃
falsarius debeat de falso puniri, vnde dicit,
ꝙ cautela est, qñ habes testem, de cuius sta-
bilitate dubitas. interroges ipsum corã testi-
bus. qa si vnũ dicit extra iudicium, & aliud
postea in iudicio, primũ dictũ extraiudiciale
ꝓualebit secundo iudiciali. & talis uariãs po
terit de falso puniri, subiũgẽs, ꝙ ꝑ hoc cã-
ti hoĩes, qñ interrogant, quid deponetis, re-
spõdent, qñ ero in iudicio, dicã quod mihi ui
debitur, & ꝙ bñ faciũt, ne postea incidãt in
falsum: quã opinio tenuit ẽt do. Ant. licet cir
ca punitionem falsi discrepet à Bar. ꝑ ratio-
nẽ, de qua ibi per eũ in c. cũ in tua. de testi.
tenuit Pet. de Ancha. in omnibus sequendo
Bar. in Clem. 2. circa fi. uersi. si uerò econuer
so. de testi. do. Card. dicens ibi de hoc esse ca
sum rotundum, in c. ꝑ tuas. circa prin. de ꝓ-
bati. & Abb. in c. inquisit. §. de accus. & hanc
sententiam ẽt consulendo tenuit Pet. de Pe-
rusi. in quodam suo consi incip. testis extra-
iudicium. cui consilio se subscripserunt Ho-
nofr. de Barthol. Marcus Angelelli, sua tem-
pestate Doc. Perusini præclari, ut refert Phi-
lo. Corn. in consi. 170. incip. licet in hac con
clusione. in vlt. col. versic. & qñ testes depo-
nunt. in 3. vol. & ꝑ hoc bene facit glos. in l.
Fulcinius. §. quod sit latitare. ff. ex quib. cau.
sis in poss. ea. q̃ vult animum cognosci ꝑ ex-
traiudicialiter dicta. Tñ cõis & uera opi. est
in contrarium, ꝙ testis dicens vnum extra-
iudicium, & aliud postea in iudicio, ꝙ secun
dum dictũ iudiciale ꝓualear primo extraiu-
a diciali. & a ꝙ talis uarians nõ possit puniri
de falso. quam opi. primo uisa est tenere gl.
& ibi Ioan. de Imo. q dicit Canonistas cõĩ
ter tenere contra Bar. in c. cũ causam de te-
stibus. Bald Panor. & Barb. in d. c. ꝑ tuas. de
ꝓbat. Ang. in d. l. eos. ff. de fal. & in cõs. 233.
incip. punctus est, quædam dña Margarita.
in 2. uersi. quinimo ſm Bar. vbi dixit, ꝙ opi.
Bar. nunq̃ sibi placuit, tenet Rom. in l. q bo
na. §. si qs stipulatus. de dam. infec. & in con
sil. 505. incip. cum testis extra iudiciũ. Saly.
in auth. si dicatur. C. de testib. & in l. si qs de
curio. circa fin. versi. q̃ro testis extra iudiciũ.
C. de fal. Bal. in l. nullum. in prin. C. de testi-
bus, & in c. 1. §. si. n. dño quid sit inuest. ĩ usi.
feudo. ubi dicit, ibi esse casum contra Bar. te
net idẽ Bal. in consi. 168. incip. licet assesso-
res euntes post Bar. sicut cęci in 5. parte, &
Io. de Ana. in præal. c. inquisitionis. §. 3. de
accus. & ista in effectu est cõis opin. à qua in
iudicãdo & cõsulendo nõ est recedendũ. Tu
aũt, q habes testẽ q extra iudiciũ dixit, id qđ
est ad ꝓpositũ tuũ, si uis obuiare, ꝙ si cõtin
geret, ꝙ ductus ĩ iudiciũ aliud diceret, q̃ ꝙ
extra iudiciũ dixerit, ꝙ per talem suã narra
tiõnem tibi non noceat, & sic ꝙ primum di-
ctum extraiudiciale, ꝓualeat secundo iudicia
li. Cautela est, ꝙ quãdo extraiudicialiter co-
ram testibus ipsum interrogasti, & respon-

dit se nihil scire. uel se tm̃ scire, ꝙ tunc ꝑ ali
quem bonum modum inducas ipsum iura-
re, se tibi dixisse purã ueritatẽ, & nihil aliud
scire nisi ꝑut tibi dixit: qa si postea in iudi
cio aliud dicet, primũ dictũ extraiudiciale,
ꝓualebit secundo iudiciali, ita singulariter di
xit do. Abb. ꝑ rationẽ, de qua ibi ꝑ eum, in
ꝓall. c. ꝑ tuas. quẽ refert, & extollit Fely. in d.
c. cũ in tua, & istã opinionẽ saluãdo, hoc mo
do Bar. in d. l. eos tenuit Fulg. in l. q falsa &
uaria ff. de testib Iac. Aluar. in c. 1. §. notan-
dũ. de no. feudo. Cæp. in consi. 61. incipi. suꝑ
1. dubio quo q̃ritur. in 1. col. uer. & põt alia
rõ assignari, & in 2. col. uer. nec obstat, ꝙ ter
tio loco, & Alex. in consi. 154. incip. viso the
mate suprascripto. in 3. col. uersi. ꝑterea a ꝓ
batum est. in 5. uol. Et istã cautelã alias hic
Paduæ duabus uicibus practicaui, & obtinui
corã rectore nr̃o Iuriarstũ, quarũ una fuit
sub magn. equite iurato & I. V. D. do. Iulio
Luzago, nũc affine meo clarissimo, tꝑe quo
Rector erat istius nr̃i Gymnasii Patauini.

a Et quòd talis. *Adde an testis examinatus in iudicio, si deposuit uno modo, deinde extra iudicium aliud dixit prius antequam examinaretur, an occasione uacillationis possit torqueri. vide in consi. 63. in 1. uol. per do. Alex. de Imo. Sed nunquid testis deponens falsum non circa factum principale, nec circa qualitates substantiales, sed circa alia extrinseca an reddatur in totum falsus uide per eundem d. Alexan Imo. in consi. 88. in 5. uol. Item si testis extraiudicium dixit nihil scire, an possit cogi testificari in iudicio. uide per do. Ludo. Rom. in consil. 505. quod inci. cum testis extraiudicium &c. est pulchrũ consilium.*

Cautelæ diuersę ad liberandum iudicem à syn-
dicatu. xiiii.

1 *Iudex aliquem ad torturam, nisi præcedentibus indicijs ponere non potest.*
2 *Statutũ si disponeret, quòd potestas uel iudex maleficiorum liberum arbitrium procedendi in criminalib. habeat aliquem ad torturam, nisi præcedentib. indicijs, ponere non potest.*
3 *Iudex an actione iniuriarum teneatur, si aliquem iniuste carcerare fecerit.*
4 *Actionibus popularibus, & etiam in criminibus uno agente, actio consumitur.*
5 *Reus quo tiescunque cum accusatore conuersari reperitur, prævaricatio probata dicitur.*
6 *Maritus leno præsumitur, quando ex uxoris adulterio non indignatur.*
7 *Iudex non potest nisi ex magna causa augere, seu minuere pœnas à statuto limitatas.*
8 *Iudex quilibet male gerens officium suum in alterius damnum, facit litem suam.*
9 *Iudex si condemnauit minori pœna quàm debuerat, in pœnis publicis, non competit fisco auxilium restitutionis in integrum.*
10 *Iudex deposito officio, debet stare in loco officij per 50. dies, ad hoc, ut de eo conquerí uolentibus respondere ualeat, quo tempore elapso amplius non tenetur.*

1 IVRA † sunt vulgaria, ꝙ a iudex non
a põt aliquem ad torturam ponere, nisi præce
dant legitima indicia: ut l. 1. in prin. & l. fin.
ff. de quæstio. & l. milites. § oportet C. eo. &
l. sicut. C. de fal. & c. cum in contemplatione
de reg. iur. in antiquis, & c. nõ solẽt 2. q. 6. &
2 ista rũa est adeo uera, † ꝙ ẽt si extaret statu-
tũ, ꝙ potestas, uel iudex maleficiorũ, habeat
liberum arbitrium ꝓcedendi in criminali-
bus, tñ ꝑꝑ hoc non posset ponere aliquẽ ad
torturam absq; legitimis indiciis, vt notabi
liter voluit Gand. in suo tract. malefi in rub.
de quæst. & tormen. circa fi. versic. quid autẽ
possit facere potestas. & Paul. de Eliazar. in
c. grauis. de depo. quem sequitur Alex. in con
sil. 66. incip. habita super contentis in supe
riori themate congrua consideratione. in 2.
col. versi. vr̃ ergo contra bonos mores. in 1.
volu. & casu quo iudex torqueret aliquem
sine ipsis legitimis indiciis, tenetur in syndi-
catu actione iniuriarum, arbitrio iudicis ha-
bentis iudicare, vt no. Bald. in rub. C. de pœ-
na iud. qui ma. iud. & Saly. in l. fin. in 7. quæ-
stione. C. eod. pone modo, ꝙ iudex fecit ali-
quem torquere non pręcedentibus legiti-
mis indiciis, erit ne dare ei aliquod remediũ
seu cautelam, ꝙ in syndicatu nõ possit cõue
niri? dic ꝙ sic. Cautela est, ꝙ in relaxatione
torti inducat ipsum cum blanditiis, vel alio
bono modo ad cõfitẽdũ, quòd legitime fuit
tortus, & faciat, quòd aliqs notarius sit de ta
li confessione rogatus, quia hoc modo non
tenebitur in syndicatu. ita signanter dicit
Cataldi de Viso, in tractat. syndicat. circa
principium alleg. hoc uoluisse Ang. in l. iniu
riarũ. §. si qs ꝙ decreto. ff. de iniur. & dicens
quòd ita vidit de facto practici. quem refert
& sequitur solennis do. Franc. de S. Seue-
rino, in suo tractat. de indic. & tortu in

materia

materia torturæ, in 5.q.prin.in fi.In præced.
cautela uidimus qualiter iudex non possit
syndicari, qñ aliquẽ iniuste torsit. Pone mo-
do, ꝙ aliquem iniuste sit fecit incarcerare,
3 †quo casu tenetur actione iniuriarum, ut est
tex.in l.nec magistratib ff.de iniu.& not. gl.
in l.2.§.fi.ff.si qs cautio, quę iniuria estimat
iuro ipsius iniuriati cũ taxatione iudicis. iu
rando se potius uoluisse rẽ perdidisse, q̃ fuis
se passum illam iniuriam iniuste carceratio-
nis, ut no.gl.& Ba.in l.iniuriarũ æstimatio.
ff.de iniu.& Soc.ĩ cõs.146.incip.uiso proces
su agitato.ĩ ulti.col.Qua cautela poterit uti
iste iudex, q fecit aliquem iniuste incarcera-
re.ad hoc, ne possit cõueniri in syndicatu a-
ctione iniuriarũ.dic, ꝙ cautela est, ꝙ anteq̃
relaxet ipsum incarceratũ, faciat, ꝙ præstet
fideiussores de se pñtãdo toties, quoties fue
rit requisitus, quia per talem præstationem
fideiussionis, ut approbare capturam, & con
fiteri fuisse legitime captum, ita docet solen
nis Doct. Amad. de castel. qui t pe suo fuit
magnus practicus in magistratibus, in suo
tract.de syn.circa fin. uers. postremo dicen-
dum est.allegat ita tenere Bar.& ira in effe-
ctu tenet in sua disputatione incip. Lapus
fuit captus.Sequit Bap.de S Seuerino, licet
dicat istam decisionem sibi uideri duram.in
suo tract.de debitorii suspec.& fug.in pe.q.
Et accipe aliam cautelam ẽm ipsum Amad.
in loco superius alleg.ad liberandum officia
lem à syndicatu, qñ incidit in aliquã pœnã:
quia forsitan fecit contra statutum, ꝙ intra
tps querelandi faciat porrigi petitionem per
aliquem amicum secretum, qui præueniat
alios uolentes talem petitionem porrigere,
super qua petitione audiendus erit qui præ
uenit, & ratione præuentionis alii maleuoli
excluduntur, ut no.in l.si seruus plurium. de
leg.1.& si ille, qui dedit quærelam, omittit eã
probare, potestas, uel officialis absoluitur,
iuxta l.qui accusare.cũ sim.C.de eden.ita ad
literam dicit ipse Amad. in loco superius al-
legat.Et adde, licet ipse nõ dicat, quòd ratio
4 istius conclusionis est, †quòd in criminibus,
& actionibus popularibus, uno agẽte, actio
consumitur: ut no.gl.magistra.in uerbo, iu-
dicatum.& ibi Panor.in cap. cum dilecti. de
electio.& Barr.in l.si cui.§.1.ff.de accus.Ca
non. omnes in cap. de lris. extra eodem, de
accus.nã.quis plures de eodem delicto non
debet inquiri, ut dicit text.in d.l.licet in fi.ff
naut.caup.stabul.& no.Bar.ĩ l. iurisperitos.
§.i.ff.de excus.tut. Et in quãtum est dictũ su
pra, ꝙ petitio porrigatur per amicũ secretũ,
sunt uerba dicta cum ꝙ onasterio. ꝑ ꝑ uitiũ
collusionis, qa constaret de collusione, licet
ipse iudex semel fuisset absolutus, nñ iterum
ad alios posset accusari, ut l.3 ff.de præuari.
& in l.eũ qui.§.in popularibus.ff.de iureiur.
Et no.ꝑpetuo doctr.Bar. in l.i.§. præuarica-
5 torẽ.ff.ad Turp.ubi notabiliter dixit.† quòd
quotiescunque reperitur reus conuersari cũ
accusatore, dr ꝓbata præuaricatio, qa cum
ex accusatione cõsueuerint oriri inter accu-
satorẽ, & accusatum inimicitiæ, ut l.inimici
tiæ.ff.de his, qbus ut indignis & in l.3.§.fi ff.
de adi.leg. cõuersãdo ergo reus cũ accusato
6 re, & non indignetur, ꝑsumitur collusio †Si-
cut maritus ꝑsumitur leno, qñ ex adulterio
uxoris nõ indignatur, ut l. mariti lenocimũ.
in prin.ff.de adul.Sed tñ istud limitat Marra.
in d.c.de his. de accus. cũ quo ibi transit Fel.
in 8.lim. nisi accusator esset ꝑsona integra.
Et accipe aliã cautelam ẽm ipsum Amad. in
loco superius alleg. ad liberandum iudicẽ à
syndicatu, in qua licet ipse se expediat tribus
7 uerbis, tu autẽ eam melius ord.†Tu habes.
ꝙ iudex nõ põt, nisi ex magna causa, augere
seu minuere pœnas à statutis limitatas, ut
no.Bal.in l.quid ergo. §.pęna grauior.in re
pet.in 3 col.uer.sed iuxta hoc incideret quæ
ro.ff.de his q not.inf. & in l.i.in 3. col. uers.
sed hic restat dubium. C.ex del.def & in l.r.
C.si aduer. del.& Bart.in l.hodie. ff de pœ.&
bene facit, quod not.Bald.in l. præses. uers.
quid de prioribus ciuitatum. C de transact.
Et si iudex aliter facit, augendo, seu diminuẽ
do pœnas à statutis taxatas, potest conueni
3 ri in syndicatu: † nã quilibet iudex male ge-
rens officium suum in damnum alterius. fa-
cit litem suam: prout dixit Bal.in l.qui cri-
men.circa finem.C.qui accus.nõ pos. adeo,
quòd isto casu iudex non euaderet syndica-
tum, licet in sententia apponeret clam, quã
condẽnationem uolumus hẽre locum dum-
modo nõ sit cõtra, & præter formã statuto
rum, alias ipsam reducimus ad formã ipso-
rum statutorum. nam talis clã nihil operatur,
tur, quominus condemnatio specifice lata,
non remaneat firma, ꝓut disputando tenuit
Iac.de Bel.in quadã sua disputatione.inc r.
in Christi nomine, lege municipali. quem
refert, & sequitur Baldus in dicta l qui ter

go.§ pœna grauior, in repet.in 6.col. uersi. iuxta hoc quæro primo. ff. de his q̄ notant inf.tenet Bal. in authen.interdicimus. C. de episc.& cler.Bar.in l.moris est. §. istę fere.ff. de pę.& in l.iudex posteaq̄.ff.de re iudicata. distinguens tñ,ut ibi per eum, cuius distin. ctione reprobat Bal.in d.§.pœna grauior. se quitur ēt Abb.in c.in literis de offic.dele. Po ne modo quòd iudex iuxta forma statutorū debebat condēnare in centum applicanda fi sco, condemnauit tantummodo in 50. quō faciet ad obuiandū, ꝙ in syndicatu nō possit conueniri? dic, ꝙ cautela est, ꝙ faciat, quod syndicus cōis petat coram ipso iudice resti- tutionem in integrum aduersus sententiam, q̄ oīa fieri pōt:nam syndicus cōitatis, absq; alio speciali mandato, pōt in casu cōitatis petere restitutionem in integrum, ut uolunt Cy.Bar.Bald.& Paul.de Cast.in l.unica.C.ēt per procur.cau. restit.in integrū agi pos. & Inn.in c.suscitata.de in integrum restitu. & Bal.in l.illud.§.i.ff.de minor. & Pau.de Cast. in l.iusiur.& ad pecunias §.defensor.ff.de iu- reiur.& Alex.in l.præses.in princ.C.de tran- sact.& similiter iudex, q̄ tulit sniam, pōt con tra eam cōcedere restitutionem in integrū, ut est tex.in l.in causæ *le secunda*. §.fi. & in l. pf. cti ꝑtorio ff. de minori. & in c cū Bertol. de re iudi.& no. Panor.in cap.ex literis in 3. col.uersi. & ex hoc dicto.de in integrū restit. & Phil. Franc. in c.dilecti. in 9.q.de appella. qua restitutione concessa, postea ipse iudex supp'erit quantitatem debitam. ita Amad in loco superius allegato, referens ita tenere Bal.in suis conclusionibus, in uerbo, pœna. & dicentē se ita audiuisse à Bar.in uoce. Sed aduerte, licet ipse non dicat, ꝙ Bal.in addit. Spc. in tit.de accus.uersi. quid si iudex tenet

9 cōtrariū, † ꝙ si iudex condēnauit minori pœ na, q̄ debuerat, ꝙ in publicis pœnis nō cōpe tit fisco auxiliū restitutionis in integrum. ꝑ tex in l.auxiliū.in pri in.ff de mino. Tñ caute lam pdictam approbat Ang.in d.§.pœna gra uior.dicens, ꝙ si iudex condēnauit aliquem minori pœna, ꝙ syndicus poterit cōrā eodē iudice petere in integrū restitutionē, aduer- sus ipsam sniam, & ꝙ isto casu iudex excusa bitur à syndicatu, dicens, ita alias consuluis- se Bar.Et circa istā materia syndicatus: acci-

10 pe aliā cautelā tu habes. † ꝙ iudex depo sito officio, dēt stare in loco officii, ꝑ 50.dies ad hoc, ut ualeat rñdere uolentib. conqueri de eo: q uo tpe elapso, amplius nō tenetur ali- cui rñdere, ut est casu in l.i.C. ut oēs iud. tā ciu.q̄ mil.& in § necessitatem. in auth.ut iu di.sine quoquo suffragio.Sed istud est uerū, ꝙ post illud tps, aliquis amplius nō audit. s. in loco, ubi exercuit officium. secus in pro- pria patria, qa ibi pōt ꝑpetuo cōueniri, ut no.gl.& Bar.in l.2.ff.ad l.Iul.repetun.Bal.in l.obseruare.§.ꝓficisci. in 4.q.ff.de offic. prō con.& Abb.in c.aduersus.in 3.col. de immu ni.eccl.Quęro, qua cautela poterit uti iudex, ut post dictum tempus, non possit conueni ri, ēt in ꝓpria patria. Dic, ꝙ cautela est, ut fa ciat fieri ꝓclamata, ut oēs q̄ intendunt pete re intra illū tps, compareant, alias amplius nō audient: qa isto casu, elapso d.termino, non poterit cōueniri, ēt in sua patria.ita no tabiliter Card.in c pen.de iud. dicens, se ita obtinuisse in facto, quem ibi sequitur. Abb. in 4.col.uers. sunt tñ alii casus.& sīr Maria. & Fely.& alii Moder. ibi, & Paris.de Pu .in suo tract.syn.sub c de offi.synd.§. offic.fini- to officio.& ita cōiter tenetur, quidquid te- nuerit Petr. de Anch.in d.c. aduersus.de im- mu.eccl.Aduerte tñ, ꝙ Alex.in d.l.2. in apo- stil.ff.ad l.Iul.repet.refert Franc.de Galla di- cētem d.Bar.in d.l.2. esse uerum dūmodo in loco officii nō fuissent facta ꝓclamata, &c. & sic approbat cautelā, de qua supra. & po- stea subiungit, & ꝙ ꝑ syndicatores post ela- psum terminū edicti fuerit pronunciatū in contumaciā non cōparentium, aliquē de cę tero nō esse audiendū, & officialis fuerit ab solutus, & sic uī in nucre, quòd nō sufficiat fieri ꝓcl ama, ꝑut supra nisi ēt sequat sñia absolutoria.Sed circa hoc dicas, q̄d aut i edi cto seu ꝓclemato fuit appositus tm̄ modo terminus absq; cōminatione, quòd de cæte ro non audietur, & tunc non obstāte elapso termino, posset in propria patria conueniri.

11 † Nam elapso termino hominis, adhoc quis potest agere, usquequo ꝑ iudicē imponat si lentium illis, q nō comparuerint, ut singula riter dicit Inno.in c.cū in tua. q matr. accu. poss.de quo exclamat Ange. in l. 1. C. ut ne inui.& idē tenet Bal. in l.diffamari. C. de in- ge.& man. Si uerò fuerit appositus nō solū, terminus, sed ēt fuerit cōminatum, quòd de cætero non audiētur.& isto casu non requi- ritur alia sententia, ut not. dixit Salyc.in l.si ea.in ulti. col.C.qui accu. non poss. de quo dicto, facit testum Ange. de Arct. in §.si mi- nus.

nus.in 9.uet.quæro iudex statuit Titio terminum.Instit.de actio.

a Iudex non. *Sed adde nunquid debeat tortura differri.etiam si præcedunt indicia,si. reus uult indicia reprobare.uide per Paul.de Leaz.in c.grauis extra de deposi & per d.Alex.de Im.in cons.41.in 2.uol & est passus quotidianus, nam post torturam tarde fit reprobatio,cuius illud grauamen postea nõ sit reparabile.l 2.ff de ap.recip.dic quod danda est copia indiciorum parti,ut super ipsis disputari possit & an teneatur in syndicatu iudex, si aliter facit.ui de in præall.pulchro & quotidiano cons.*

Cautela ad instruendum excipientem contra personas testium,ad hoc,ne faciat actum nullum. xv.

1 *Oppositionum fiendarum contra testium personas, duplex genus in iure reperitur.*

2 *Testis conditio respicitur tempore delati iuramenti,& non publicati processus tempore.*

1 DVPLEX † genus oppositionũ fiendarum contra personas testium,reperitur in iure,unũ,quod est introductum in merum fauorem illius,contra quem testes producuntur,ut est oppositio amicitiæ,inimicitiæ, domesticitatis,infamiæ,consanguinitatis,& similes.& istæ tales oppositiones iſt non possũt opponi publicatis attestationibus, ut est casus in c.præsentium.de testi.nisi in tribus casibus ibi enumeratis,quorum unus est,qñ uolens opponere,iurat se nõ malitiosæ, nec animo calumniandi uelle opponere,alter qñ doceret,se ipsas oppositiones de nouo repeɾisse,tertius quando ante publicatas attestationes protestatus fuisset,se uelle opponere contra personas ipsorum testium , quia per talem protestationem reseruatur sibi ius opponendi.Vnde ex hoc,insurrexit communis practica omnium litigantium,quod quãdo testes examinandi producuntur,protestãtur exceptiones tam contra dicta, quam contra personas sibi saluas fore. de qua communi practica facit mentionem Pan.& And.Sicul. in d.c.præsentium.& Bal.in l si quis testi. in 4.col.uer.dubitatur hic.C. de testi. ubi dicit, quod cauti aduocati semper a principio protestantur exceptiones sibi saluas fore , tam contra dicta,quam contra personas , quia ꝑ talem protestationem reseruatur sibi ius opponendi,cum per ipsam excludatur tacitus consensus,argu.l.si filiusf.*la prima*. ff.ad Maced.Aliud genus oppositionum ad inuentũ in merum odium ipsorum testium,ut est qñ opponitur testi,quod est Iudæus,hæreticus, infidelis,bannitus,excommunicatus, & de similibus.nã istæ tales oppositiones possunt fieri etiã post puplicatũ processum , & post didicita testificata absque solennitate d.ca. præsentium. ut declarat Ioan. And. in addi. Spec.in tit.de testi.§ sæpe.in prin.& Fely. in c.si diligenti.in antepen.col.uers.1.corolarium.de foro comp.quia tales exceptiones, non põt uoluntate partium tolli. argu.l.tametsi.ff.ad Mace.secundum Ioan. Andr. ubi supra quod et hĩc locum in oppositionibus ꝓuenientib.a iure nãli,ut est oppositio impubertatis,furoris,& dementiæ,qa similiter tales exceptiones non põt partium uoluntate tolli,quia iura naturalia immutabilia sũt, ut §.sed naturalia Inst.de iure nat.gen.& ciui & 5.distin.ad eius.licet istam dñiam inter unum genus oppositionum,& aliud reprobet Saly.in d.l.si quis testibus.in 1.col. uers in nunc transeo ad personam.cum quo uſ transire Fely.in d.c.põtium.in 1.col.uers.5.fall dicens opi.Saly.tenere,etiam do. suum in d. c.põtium.per rationes,de quibus ibi ꝑ eos, quod aliter non examino.Multi modo parũ aduertentes,& qui sunt de illis, quibus puluis cecidit supra librum,ut uerbis utar Bald. l.in l.directas.C.de testa.man.qñ publicatis attestationibus opponunt contra ꝑsonas testiũ,faciunt suas oppositiones in hũc modũ, dico,ꝙ talis testis cõtra me examinatus est famulus partis aductsæ,uel est inimicus meus,uel nõ est testis oĩ exceptione maior, uel est amicus mei aduersarii,& sic de singulis.& nõ aduertũt.ꝙ talis oppositio formata ꝓut supra nõ cõcludit,quia possibile est,ꝙ nunc a sit famulus a nũc sit amicus,nũc sit infamis, nũc non sit testis oĩ exceptione maior. & tñ tpe iuramenti.& depositionis nõ erat nec famulus,nec amicus,nec infamis,imo erat testis oĩ exceptione maior.quo casu; ista exceptio formata,ꝓut supra tãq̃ nõ cõcludẽs in aliquo,nõ releuat ipm excipiẽtẽ,iuxta uulgatã l.nõ hoc.C.uude cogn.& c.in põtia. cum 2 simi.de prob. † quia condõ testis inspicitur tempore d'clati iuramenti , & non tempore publicati processus,ut habetur ꝑ Bar.& Ro. in l.damni.§.Sabini.de dam.inf.& ꝑ Bald.in l.si quando.c. de testi.& ibi Salyc. in 3. col. uers.4.nunc quæro.& per Angel.& Imo. in

l.Antistius. ff.de acq hęre.& late ꝑ Rom. in cōſ.443.incip.quo ad primū.Et in terminis, ꝙ oppoſitio facta cōtra teſtem, prout ſupra publicatis atteſtationibus in aliquo tāꝗ nō concludens.non ꝓſit opponenti. ita egregie cōſuluit Ang.in ſuo cōſ.1 incip.porrecta fuit petit.in 1.col.quē multum extollendo,ſequitur Iaſ.in l.Titiæ textores in 5.col. uerſic.4. principaliter adde.de leg.1.& in l.1.in 4.col. uer.ult.anteꝗ ueniamus.C.de teſt.& iſtud dictum Ang retulit,& ſecutus eſt, dicēs eſſe dictum notabile And.Barb.i ſua pulchra repe. c.teſtimoniū.de teſti.in 15.char.uer. facit notabile Ang.ſeqtur Fel.in c.auditis.in ult col. de præſcr.& de iſto dicto Ang.fecit ēt mentionem Barb in ſuo reper in uerbo,teſtes depoſuēt.uerſ.13.incip.teſtis habilitas.ubi dicit,ꝙ Ang.dat practicā opponendi contra teſtē,ut articuletur,ꝙ t.pe iurr erat inhabilis . quod dicit eſſe notandum.imo qđ eſt plus, uoluit idē Ang.in cōſ.380.incip.factū tale eſt. Chriſtophorus.in 1.col.ꝙ ſi ēt in oppōne diceretur,eſt & fuit homo malæ famæ,ꝙ nihilominus iſtud uerbū,fuit,nihil ꝓdeſt,quia pōt intelligi,fuit.ſ.poſt teſtificatum, refert & ſeqē. Iaſ.in locis ſuperius alle.hinc eſt,ꝙ cōſuluit Oldr.ꝙ ſi qs capitulat,ꝙ ille,q fuit electus, fuit & eſt publicus fornicator,nō obtinebit, qa nō dicit.ꝙ t.pe electionis fuerit,potuit.n. eſſe ante & poſt.& nō tunc. ita pulchre Old. in cōſ.186.incip. in electionis negotio. in 1. col.uer.quantum ad tertiū.& miror de d.Iaſ. ꝙ non allegauerit dictum cōſiliū,in locis ſuperius alleg. Sis ergo cautus tu,q uis publica ro ꝓceſſu opponere contra teſtes,ut non articules ꝙ non ſunt omni exceptione maiores, & ſic de ſingulis,ſed dicas , ꝙ non erant t.pe iuramenti & depoſitionis,& iſta tene menti qa uidebis multos errare iſtud nō ꝑpēdētes.

a Nunc ſi tam. *An cauſa ſpeciales ſint deſignandæ infamiæ ſi opponitur contra teſtem. quod ſit infamis uide per Lud.R. in conſ.290. quod incipit , in caſu propoſito conſul.atio.cauſa enim infamiæ declaranda eſt. Item quantumcunque opponatur contra teſtem,quod ſit utilis perſona.ſupples tamen per aliū teſtem magis idoneum.in conſ ubi ſupra in fi Teſtis an poſſit eſſe ſalariatus Item famulus quid de amico,uide in alio conſ per eundem 420.quod incip. propoſito quæſtio uidetur. &c.& loquitur de ſolicitato re.quid autem de graui amicitia & nonleui , tanguntur prædicta omnia in d conſ.*

Cautela ad faciendum,ꝙ ſtatuentes ualeant diſponere ſuper iuramento. xvi.

1 *Principes ſeculares per ſtatuta ſua iuramenti uires eneruare non poſſunt.*

1 COMMVNIS † & uera opi. ſcrib eſt,ꝙ principes ſeculares ꝑ ſtatuta ſua non poſſint iuramenti uires eneruare,etiam ſi talis princeps eſſet Chriſtianiſſ.Rex Franciæ, quāuis ſuper omnes reges Chriſtianorum portet coronam libertatis,& gloriæ,ut elegāter & uere dicit Bal.in ſuo conſ.415.incip.petita ue.nia,flexiſq; genibus loquar.in 2. parte. & ēt ſi eſſet ipſe Imperator, quamuis tantæ ſublimitatis ſit,quod in hoc mundo ſit ueluti unus Deus corporalis,& ſup omnes emineat tanquam ſtella matutina in medio nebulæ meridionalis,prout dixit Bal.in c.i.§.ſi.in ul. col.in ti.dc ꝓh.alie.feu.per Fed.& quamuis etiam ſit tantę auctoritatis ꝙ qui pręceptū ſuum contemnit, ſibi ipſi iudicium acquirit & inter homines pœnas luit,& apud Deum & frontem non habet, ut canta c tex. 11.q.3. Imperatores , & quamuis ſimiliter omnia poſſint,quæ ſunt ſecundum cōtra, & pręter legem,ut dicit Bal.in conſ 15.incip.in q.propoſita.uer.2.dico,quod Imperator.in 2.parte,& totius orbis monarchiam obtineat , ut dicit tex. 12.q.1.futurā adeo, quod ſi diceret contrariū,hæreticus cēſeret,ut pulchre dixit Bar.in l.hoſtes.in 2.col.ff.de c.& poſt li.reue. a Attñ non hēt a pñtem diſponendi ſuper iuro,qa ad ſolam eccleſiā,& Rom. pontificem dignoſcitur ꝑtinere,ut c.uenerabilem.de electi.& c.nouit de iud.& c. 6.diſt. ſi Imperator de qua cōtopi hř per Bar.in l. oēs populi.& de iuſt.& iure. in 3.q.princ. & de qua hř per Ant.in c.cum cōtingat.uer.3.caſus.de iureiu.& ibi late per Imol. in 3.membro. & etiam per Abb.in 7 colum.uerſ. nunc ad prædicta applico.& per Sal.& Paul.de Caſt.in authen. ſacramenta . puberum , C. ſi aduerſus uendit.& plene per Alexand. in conſil.59. incip. uiſo inſtrumento,& tit.quæſtionis . per totum , in 1.uolum.& in conſil.39. incipi. uiſo ſtatuto , & themate . in 4.uolum. cum aliis concordantiis traditis per ipſum Alexan. & Iaſ.in l.qui iurato. quę eſt lex fin.ff. qui ſatiſd.cog.& cum multis aliis, de quibus per Franc.de Cur.in conſilio 43. incipien. ſuper contingentia facti.in 6.col. uerſic. & conſequenter

quenter cōcludimus, ꝙ Rex Francorū Chri
stianiss. & in ult.col.uers. statutum nulla in.
2 serta causa.† Ex quibus infertur, ꝙ stante sta
tuto.ꝙ contractus celebratus cum minore,
cū filiofamilias,cum muliere,absq; tali solē
nitate,puta absque pñtia duorū consangui-
neorū,non ualeat nec teneat, ēt si iurm̄ sup
ipso contractu fuerit interpositū,tñ si minor
sit filiusfamilias,si mulier faciens contractū,
sine illa solēnitate,iurando ipm contractum
habere,& tenere firmū, & in nihilo nō cōtra
uenire,cōtractus nō obstāte statuto.tenebit
& ualebit,qa de iure canonum oē iuramētū
qđ pōt seruari,sine interitu salutis ęterne,ser
uādū est.ut habetur in c. cū cōtingat de iure
iur.& in c.licet mulieres.eo.tit.lib. 6.& in c.
quis.de pactis.eo.lib.6.& quotiescunque tra
ctatur de pctō,statut dispōni canonum,ēt in
foro ciuili,ut no.in c.fi.de præscr.& in regu-
la.possessor. de reg. iuris. in 6. & in c. 1. & 2.
de operis noui nuncia. & p Bart. & alios in
l.priuilegia.de sacros. eccl. Si aūt statuentes
uolunt omnino uoluntatē suā adimplere,ua
lēdi iuramentum tollere.& sup ipso dispone
re,& si non p directum,saltem p indirectū,
cautela est,ꝙ qū in statuto dixerunt, statui
mus,& ordinamus,ꝙ aliquis minor, aliqua
mulier,aliquis filiusfamilias non possit con
trahere,uel aliter se obligare absque decreto
iudicis,& consensu duorū propinquorū, uel
prout aliter ipsis statuentibus uř,non dicant
postea,& si aliter factum fuerit,cōtractus,&
obligatio nō teneat,nec ualeat,ēt si iuramen
tū interueniat,qa talia uerba nil releuāt,quo
minus iurando super contractu,talis contra
ctus non teneat,non obstante dispōne statu
ti,ut superius dictum est,sed dicāt,& si aliter
factum fuerit,omnis obligatio censeatur, &
habeatur p ficta,& simulata,& p uim,& do
lum extorta,quia hoc modo,licet postea sup
cōtractu fuerit iuratum, in tale iurm̄ opera
bitur,si solennitas,de qua in statuto non in-
terueniet. Ita notanter dixit Bart. in d.l. oēs
populi.in 2.q.3. q. prīnc.in fine,ubi dixit, se
ita uidisse iudicatum.Et hāc opin. sił. tenuit
Bald.in auth.sacramēta puberū. C.si aduer.
uend.ubi dicitur, ꝙ ista cautela est ualde bo-
na. & ibi Saly. in pen. col. tenuit Paulus de
Cast.in l.fi.ff.q satisd.cog. Abb. post d.Card.
in d.c.cum contingat.in 9.col.uers.2.mēbro
princ.& Abb.in sua disput.incip.stante statu
to condito. in Italia. in 9.col.uers. 3.mem
brum.& licet hanc opin.Bart. in d.l. oēs po
puli.reprobet ibi Bal.in 5.col.uers.item quę
ro,an ualeat statutum,dicendo, ꝙ est truffa,
& licet sił Ang.in l. 1.ff.de const. prin.dicat,
ꝙ ista opinio Bart.sunt ambages, & contra
ipsum ēt teneat Paul.de Cast. in l.si quis pro
eo.in fi.de fideiuss.& in d.auth. sacra pub. &
in l.quæ sub conditio.ff.de cond inst. tñ opi.
Bar.ꝙ iuramentū seu statutū possit p indue
ctum prohiberi,fingendo ipsum simulatum,
& per uim,& dolum extortum.tenet Bald.in
sua repet.l.2.ff.de iureiur.in 44.col.uers.sup
5.q.& in 60.col.uers.4.remedium est ubi assi
3 gnat iōnem,†ꝙ sicut sententia hominis sup
simulatione lata facit fidem, ꝙ non sit con-
tractum periurium,ut C.plus ual.quod ag.l.
emptione.sic sententia legis,quæ facit fidem
inter subditos,ēt in foro ecclesiastico.allegat
no.in l.ex ea.ff. de post.& no. in c.fi.de exce.
lib.6.tenet idem Bal.in l.non dubium in an-
tepen.col.uer.sed de iure canon. C. de legib.
& in l.nec pationis. C. de ope.liber. & in d.
cap.cum contingat.in 3 col.uers. sed nunqd
statutū municipale.Ias.in d auth.sacramēta
puberum.in pen.& ult col.ubi in utroque lo
co dixit ita cōiter tenere Doct. & ita etiam
consulendo tenet Rom.in consilio 12. incip.
uiso facto proposito, certisque consiliis. &
Abb. in consil. 72. incip. quinque dubia. &
Petr.de Ancha.in consi.333.incip uisa copia
eiusdem instrumenti. circa finem. Franc.de
Cur.licet non ita clare in consilio 43. incip.
super contingentia facti. in pen.col. uers.sic.
adde Bald.ubi alleg. Rom.in supradicto con
silio 12. sequitur Philip. Corn. in suo consi-
lio 135.incip.uisis articulis, & attestationi-
bus. in 1.uolum. ubi allegat hanc etiam te-
nere Fulg in dicta authentica. sacramenta
puberum.dicentem hanc esse cōem opinio-
nem. hanc expresse sentit Bald. in cap.1. §.
item sacramenta,uers.sic. quid ergo nunquid
possunt statuta terrarum.in titu.de pace iu-
ramen.firm.in usibus feudorum.ubi uult, ꝙ
per statutum possit tolli illa fictio, quæ est,
ꝙ per iuramentum minor efficiatur maior.
est uerum,ꝙ multi de prænominatis uolunt
ꝙ opinio Bart.de qua supra,tanto magis p
cedat,quanto statuentes mouerentur aliqua
iusta de causa:puta, ꝙ in illo loco homines
essent proni ad decipiendum minores. pro-
pterea bonum esset, ꝙ statuentes in princi-
pio statuti ita ex ordinentur,quoniam quo-
tidie

tidie minores,filiusfamilias, & mulieres inducuntur dolo ad contrahendum,& in ipsis contractibus quotidie decipiuntur, idcirco uolentes malitiis,& fraudibus hominũ obuiare,statuimus, & ordinamus, &c. Et ratio istius pulchræ conclusionis Bar.est,quia cer
1 tum est,† ꝙ statuta pñt inducere fictionem, iuxta no.per glo.& Doct.in l.siue possidetis. C.de prob. & c. is qui fidem de sponſ. & clare per Bart.in sua diuina reper. l.si is qui pro emptore.in 1.q.post medium ff.de usuc contra quam fictionem,non admittitur probatio in contrarium,ut no gl.in d. l. siue possidetis & Bar.in l.si duo.ff.de acq. hær. & in l. fin.ff.quod metus causa.Modo tñ operatur fictio in casu ficto,qtũ ueritas in casu uero ut no.Bar.in l. 1.§.hoc aũt senatus.ff.ad Sillelan.& in l.filio quem.ff.de lib.& posth. sed ẽt de iure canonũ,qñ in ueritate iuramentũ est interpositũ super contractu celebrato ꝑ uim,uel dolũ,tale iuramẽtũ nõ obligat,ergo idẽ dicẽdũ est in casu nostro,cũ fictio habeatur loco ueritatis,& ꝙ sit uerũ, ꝙ iuramẽtũ interpositũ in contractu celebrato per uim, uel dolum,non liget.casus est in sæpe allegato c.cum contingat. & in d.c.licet mulieres.
b & in d.c.ꝗuis.Quod ẽt habet locum b.qñ iuramentũ est ĩterpositum sup cõtractu simulato,qa sit de iure Põtificio,tale iuramentũ non ligat,ut est gl.quam Bald.& alii sequuntur in l.empt.C.plus ualere quod agitur,quã singularem dixit Panor.in ca.ad nostrã.uerſ. nota.ꝙ instrumẽtũ nõ iudicat.de emp.& uẽdit.& quam ẽt sequitur Paul.de Castr.in d.l. si quis pro eo.in 3.col.uerſ.adde quintum casum.ff.de fideiuſ.ubi dixit,ꝙ cũ tale iuramẽtũ nõ habeat consensũ,dr carere anima.Bal.
5 in d.l.nec patronus.C.de oper.libert.† ubi dicit,ꝙ in casibus, in quibus lex ꝑsumit simulationẽ,iuramentum nihil operat,nec est necesse pro eius relaxatione adire epm. sequitur Imo.cum concordantiis, de quibus ibi per Alex. cum distinctione unde qua ibi per eos.in l.Seius Augerius.ff.ad l. Falc. Sed contra istam cautelam Bar.Abb.in d.c.cum contingat.in 9 col.uerſ.& idem opinor.& in dicta sua disput.incipiente, stante statuto condito,in Italia,dat unum remedium.ſ ꝙ ipse minor filiusfamilias,mulier,& similes personæ prohibitæ contrahere interrogentur cũ iur.,an sit uerum,ꝙ contractus initus cum, eis,fuerit in ueritate simulatus, uel per uim siue dolum celebratus,quia si metu iuramenti dicent ueritatem.ſ.dictum contractum nõ fuisse simulatum,nec per uim,& dolum celebratum,tunc non obstante dispositione statuti,cogentur personæ,de quibus supra;stare contractui.Et rõ ſm eum est,quia dato,ꝙ per statutum induceretur præsumptio iuris, & de iure, ꝙ obligatio contracta absq; dicta solemnitate esset fictitia.& c.licet contra præsumptionem iuris, & de iure nõ admittatur ſſr probatio in contrarium,ut l.antiquæ.C. ad Velleia.& l.unica. in prin. C. de rei uxor. actio.& ca.is qui fidem.de sponsa. tñ contra eam bene admittitur probatio per confessionem partis, ut no Glo.Cy.Bar. Bal. & alii in auct.sed iam necesse C.dẽ dona.ante nuptias & gl.in l.in contractibus,in uerbo.nullo modo.C.de nõ num.pec.Inn.in c.quia plerique de immunita.eccl.& Bar in l.absentem.cum concordan.ff.de pœ.Aduerte tñ, ꝙ licet nemo pungat istud d.Abb tñ puto sane fore intelligendum,quia aut statutum induceit præsumptionem iuris,& de iure,& tunc dictum suum procedit uno concurrente,uidelicet,ꝙ dictæ personæ,de quibus in statuto.uellẽt iurare,alias si nollẽt nõ possent ad hoc cogi, qa quotiescunq; qs habet ꝑsumptionẽ iuris, & de iure ꝑ se,nõ põt cogi ad confitendũ cũ iureiurãdo,nunqd res alr ic habeat.put fuit singulr d.Bal.in repet.l.2.18.col.ff de iu. iur. quem refert & sequit solemnis Doct. Franc. de Crema.in suis sin.singulari 153.inc.contra ꝑsumptionẽ iuris,& de iure.ubi dicit tale dictũ esse literis aureis scribẽdũ.Quę cõclusio
ẽt rõne põt probari:† quia quotiescunq; qs 6
ꝓbat ĩtẽtionẽ suã ꝑ ꝑsumptiones iuris, dicit eã probare ꝑ probationes liquidas,ut est gl. quæ reputatur singularis,& ibi Bal.in l.si tutor. C.de pericul. tut. & gl.& ibi Ang. in l.2. C.de pet. hær.no Ang. Ro. & Alex. in l.1.per tex.ibi.C.de testam.mill.& Imo.in l.quæ situm.cum aliis suis concordariis, ff.de re iud. imo dicit Iaſ.in d.l.1.C.de testa. mili. ꝙ præsumptio iuris dr ipsa ueritas. allegat ad hoc bonum texr. iuncta gl.in l.si §.6. ff.de prob. dicens illum tex. didicisse a quodam magno aduocato Papi.Modo ego habeo,ꝙ quotiescunq; quis plene probauit intentionẽ suam, non cogitur aliquod iurm ueritatis subire, ut est casus in c.2.ubi reprobatur omnis consuetudo.quæ esset in contrariũ extra de probationibus.Aut statutum induci fictionem, quia

quia fingat ipsum contractum celebratum cum personis, de quibus supra, esse simulatũ.&c.& tunc contra talẽ fictionem non admittitur aliqua probatio,ẽt ꝑ confessionem partis,vt not.Bal.in conclusionibus Spec. in tit.de confes.ver.contra fictionem,& Bal. in l. non ignorat. in 2.col. C.qui accus. nõ pos. & Ant.in c.is qui finem.in 2.col.de spons.Secunda cautela est.si statuentes volunt obuiare, ꝙ contractus celebratus cũ personis, de qbus supra,nõ firmetur iuro, si solẽnitas, de qua in suo statuto non interueniat,ꝙ ꝑ statutũ interdicatur bonis minorum, saluo, & excepto, si cõtraherẽt cũ auctoritate curato
7 ris, vel alr̃ prout statuẽtibus placet † Nã certum est.ꝙ lex põt interdicere bonis,ut l. Imperator.ff.ad Treb.& l.is cui bonis. de verb. obl.& l. 1. & per totum.ff de curia.furio. & isto casu, si in contractu non interueniet solemnitas, de qua in statuto,contractus non firmabitur iuro Istam cautelam tradit Bald. in repet 2. ff.de iu. iur.in 59.col.ver.sed nun qd est dare aliquod remedium,quia iurm in te positum ab interdicto super contractu, non validat ipsum cõtractum,prout ibi no. Bal.post Iac.de Are.in l.q habet. ff. de curato. furio & Franc.de Crema in suo sing.117. in cip.tu scis,ꝙ prodigo & Bar.cum concordã tii,de quibus ibi per Alexand & Iason. in d. l.is cui bonis.de uerborum.obligat.

a Non habet. *Sed an iuramentum possit remitti per statutum, ita quod l sta. utum terminat actum non ualere,non obstante iuramento dic, quòd non,quia disponere super iuramento,non spectat ad leges ciuiles, uel seculares, cum iuramentum principaliter dirigatur in Deum.c debitores c etsi Christus de iu iur unde per d.Alex. in cons.pulcherrimo 126 in 1.uol per totum & est consilium quotidianum,& facit ad statut.Paduæ.*

b Quando iur. *Quid si interueniat in contractu, in quo quis est enormiter læsus, an sit seruandum, uel non, cum non debeat esse iniquitatis uinculum, & cum regulariter sit seruandum, quando seruari potest sine interitu salutis æternæ? Vide elegantissimum consilium Alex Imo.402 in uol ibi 5.quia stante deceptione,&c & ibi, fortius est & ibi,nam propter iuramentum.et circa fi.ibi,non obstat,quòd iuramentum.&c.*

Cautela ad obuiãdum,ꝙ paruitas pretii,& pactũ de retrouẽdẽdo, non faciãt cẽseri contractũ uẽditionis vsurariũ,& simulatum. xvii.

1 *Contractus an censeatur usurarius, & simulatus, si aliquis emat aliquam rem, & paruit as pretii concurrat cum pacto de retrouendendo.*
2 *Glossæ opinionem quandocunque aliquis Doctor tenet,illa opinio communis censetur.*
3 *Glossæ sunt naues,per quas nauigamus per nastum iuris ciuilis pelagus, nos in portum clara ueritatis ducentes.*
4 *Opiniones contrariæ quandocunque duæ fuerint, illa sequenda est, quæ in animæ fauorem tendit.*
5 *Rusticus iura ignorare præsumitur, & talis iuris ignorantia in eo toleratur.*
6 *Rusticus si personaliter citetur,et non compareat iudice pro tribunali sedente, ueri us contumax non dicitur, ideo si condemnetur appellare potest.*
7 *Rusticus si testimonium deposuerit,& fuerit sibi cõtrarius,de falso puniri non potest.*
8 *Rusticus si contractum fecerit usurarium, fraus in ipso cessat.*
9 *Rusticus si fundum emerit cum pacto de retrouendendo.contractus usurarius non censebitur.*
10 *Rustico,& si iuris ignorantia præsumatur,non habet tamen locum in rustico squadrato.*

1 MAGNA est qõ†inter Doct. nunquid si aliquis emat aliquam rem, & concurrat paruitas pretii,& pactum de retrouẽdendo,
2 talis contractus a cẽseatur simulatus,& vsurarius,hoc est,ꝙ cõtractus sit pignoratitius, sed ꝙ partes fecerint,vt sonet in vim venditionis,ad hoc,ꝙ emptor faciat fructus suos, ꝙ non faceret in re pignorata, quia tunc tenetur fructus perceptos, & percipiendos in sortẽ cõputare, vt l. 1.& 2.C.de pign.act. & & c.cum cõtra.de pig.& c.1.& 2.de vsur. & passus iste est adeo dubius,ꝙ Bar. Cæpol. in suo tract.de simulatione cõtractu.in 6.prin. casu,vbi ample examinat istũ passum,dixit, ꝙ adhuc sub iudice lis est, quia quãplurimi Doct.supremæ auctoritate tenuerunt ꝙ sic, ꝙ sufficiãt illę duę qualitates.s.paruitas pretii,& actũ de retrouẽdẽdo, & dicẽtes de hoc esse casũ i c.ad nr̃am de emp & vẽd.& c. illo vos.de pig. Alii dixerũt illas duas qualitates nõ sufficere,sed ꝙ vna alia requirit.s. quòd emẽs sit hõ cõsuetus tales cõtractus vsurarios facere.q aũt teneant primã opi. & q secundam,connumerat ꝙ̃ plures Cęp. in loco superius allegato, quos hic non intendo so. scire,qa ibi põt videri,& licet ipse teneat secundam opin. ꝙ opus sit, ꝙ dicta tria concurrant,si cõtractus debet censeri vsurarius,

tamen

tamen opin. I. quod illa duo sufficiãt, est magis cõis, & quam, ultra auctoritates per eum adductas, dixit cõem Alex. in suo cõs. 46. incip. circa pñtis consilium materiam. in 3. vol. & secundum eam ẽt cõsuluit famosus Doct. Christoph. de Castel. in quodã suo cons. incip. cũ ab exordio tituli posterior formetur euentus. quod consilium est positũ post tract. de maleficiis Bonif. de Vitalinis. & hanc partẽ ẽt tenet Abb. in d. c. ad nostram. de emp. & vẽd. dicens hãc opin. esse ueram. & in suo cõsilio 77. incip. ista succincte videnda sunt. dicens, se ita alias consuluisse, & legendo ita tenuisse, & quod ita cõiter tenetur, & quod opin. Iac. de Are. qui tenuit contrarium in l. emp. C. plus val. quod ag. est falsa, & quod non bene intellexit d. c. ad nostram. & hanc etiam tenet Fulg. in d. l. empt dicens, hanc esse cõem opin. Et ista in effectu in iudicando, & consulẽdo est amplectenda tanq̃ cõis, & verior, tribus rationibus. Prima, quia pro ista opin. est gl. quæ hoc clare tenet in c. conquestus. de vsuris. quo casu succedit famosum dictum Iac. But. in l. 1.
2 C. qui pro sua iurisd. † vbi dicit, quod quotiescunque aliquis Doct. tenet cum opin. gl. illa opinio censetur cõis. nam ipsa tantæ auctoritatis est, quòd ab ea nõ recedit in iudicãdo in curia Rom. vt signanter dixit Panor. in c. edoceri. in 2. col. de rescr. & Paul. de Cast. in cons. mihi 170. incip. cum tpe cõtractus: in
3 2. col. † Nam gl. sunt naues per quas nauigamus per hoc uastum pelagus iuris ciuilis, ducentes nos in portum claræ veritatis, vt eleganter dixit Saly. post Rizar. Sal. in l. 1. C. de pact. & somniare dñt volentes infringere opin. gl. vt pulchre dixit Bald. in c. contingit in 6. col. ff. de dol. & contu. & quanta sit auctoritas gl. in iudicando, & consulendo, vide quæ accumulat Ias. in l. vt vim. in pen. col ver. nota etiã multum. ff. de iust. & iure pul chre, & late Franc de Curte. in cons. 42. incip. en. quia inquit Bal. in 6. col. & in cõs. 64. incip. antiquissima, & nobilissima familia. in
4 5 col. † Secunda ratio est, quia qñ sunt duæ opin. contrariæ, illa est sequenda, quæ tẽdat in fauorem animæ. vt c. iuuenis. de spons. & Clem. exiui. §. item quia: & ibi Card. de verb. sign. & not. gl. in c. 1. de scruti. in ord. faci. Sed ista est tutior pro animabus, ergo amplectẽda. Tertia ratio est, quia inter alias auctoritates, quas allegat Cap. in loco superius allegato, dicit istã partẽ, quòd sufficiant illa duo, s. paruitas pretii, & pactum de retro uendendo, tenuit reuerẽndiss. in Christo pater D. Ioan. de Castel. eps Vicent. in d. c. ad nram subiũgẽs, quòd visa opin. dicti Ioã. quod sic ita consuluit totum collegium Mediola. & totum collegium Papien. Modo habeo, quod qñ sunt duæ opiniones contrariæ, semper p̃sumendum est pro illa, pro qua consuluerit vnum collegium Doct. q̃ pro illa, pro qua consuluerint Doct. particulares, prout istud fuit solenne d. Abb. in c. prudentiam. in pñn. in 1. col. de off. deleg. de quo meminit Franc. de Curte, in consi. 56 incip. super eo, quod ab ordine nostro requisitum fuit. per illustrẽ Rodulphum de Gonzaga. in 3. col. Pone modo, quòd occurrit tibi occasio emẽdi aliquã rem, puta vnum fundum pro vili pretio, sed venditor non vult vendere nisi te obliges, quod quotiescunque infra certos annos exbuiabit tibi illam quantitatem pecuniæ, quam à te recipiet, quod debeas ei retrouendere dictum fundum. Tu aũt qui consideras, quod faceres bonam emptionem tam respectu proprietatis quàm respectu fructuum percipiendorũ, libenter inites contractum. sed dubitas, quod cõcurrente paruitate pretii, & pacto de retrouẽdendo, adde etiã, quia es assuetus talia facere, quod aliqñ contractus postea posset redargui de simulatione, & vsura. Quæro à te, qua cautela poteris vti, quod non obstãte dicta paruitate pretii, & pacto de retrouendendo, & assuefactione talia committendi, contractus non possit scindi tanq̃ vsurarius, & simulatus? Dic. quod cautela est, quòd submittas vnũ rusticũ, qui emat nomine tuo dictũ fundum pro illo pretio, & cum illo pacto, sed nõ ostẽdat te de tali emptione aliquid scire. quo casu, secuta postea tua ratihabitione, & multo fortius possessionis appræhensione, certũ est, quod fundus efficitur tuus, iuxta ea. quæ hñt per omnes, in l. multum interest. C si quis alteri, & isto casu dico. quòd cũ iste cõtractus fuerit celebratus ab illo rustico, licet nomine tuo, a quo tñ nõ habebat mãdatũ, quòd non obstante paruitate pretii, & pacto de retrouendendo, talis contractus censebitur
5 purus, uerus, & sincerus. † Ratio est, quia
a rusticus præsumitur ignorare iura, & talis ignorantia iuris toleratur in eo, iuxta ea, quæ habentur in l. iuris ignorantia, & in l. quicunque. C. qui admitt. & in l. fin. C. de
6 testamen. † Hinc est, quòd si rusticus contur

tur personaliter. & non compareat iudice se- dende pro tribunali, iuxta l. diuus. ff. de integrum resti. nō dicitur uerus cōtumax, ideo si condemnatur, pōt appellare. ut no. Bart. in l. fi. in ult. col. ff. de in integ. rest. & Bal in l. 1. §. fi. ff. de eden. Doct. cum concor. traditis ibi per Alex. in l. 2. ff. si quis in ius uoc. nō ierit.

9 † Hinc est ēt, ꝙ si rusticus deposuit testimonium, & sit sibi contrarius, non pōt de falso puniri, nisi appareat, ꝙ dolo se deposuerit, ad qđ iudex debet multum aduertere, ut notabiliter uoluit Angel. in auth. de testi. §. & licet. in 2. col. licet contrarium in hoc uoluerit Ioan. And. in ca cum Ioan. Eremita. de fide instr. dicens, ita fuisse decisum in causa cuiusdam Abbatissę, quem refert & sequitur Bal. in l. scripturæ. quasi circa finem, uer. quærūt

8 Doct. C. de fide instr. † Et inter alios effectus, quos habet rusticitas, est, ꝙ si rusticus facit contractum, cessat in eo ꝑsumpta fraus usurarum. ista est gl. singularis, & unica in iure in l. cum allegas. C. de usuris. quam ibi sequitur Bal. in 2. col. uer. sed hic dubitatur. & quā refert ꝓ notabili, & sequitur Cæp. in d. trac. de simula. cōtractu in 6. casu prin. in 6. col. dicens, ꝙ istud est multum notādum in practica, ut deducas, & probes emptorem esse rusticum, & simplicē personam, ad hoc, ut tollatur in eo suspicio fraudis. & per illam glo. ibi in d. l. cum allegas. infert expresse Fulgo.

9 † ꝙ si rusticus emat fundum cum pacto de retrouendendo, contractus non censebiť usurarius. quem sequitur Ias. in l. iuris ignorantia. in 1. col. C. qui admitt. & in l. si quis id quod. in 8. col. uers. 5. nota, ꝙ simplicitas. ff. de iurisdict. omn. iud. & Bertach. in suo repert. in uerbo, rusticitas. uer. 5. incip. rusticus emens. stante ergo hoc, si uenditor uolet infringere contractum uenditionis tanquam usurarium, tu rñdebis ꝙ cum tu non fueris ille, qui emeris dictum fundum, sed fuerit ille rusticus. licet postea ratū habueris, ꝙ non est dicendum. ut propter paruitatem pretii, & pactum de retrouendendo, contractus debeat simulatus, & usurarius, per ea quæ superius dicta sunt. Aduerte tñ, ꝙ id, quod dixi

10 † ꝙ ignorantia iuris præsumitur in rustico, non habet locum, nec procedit in rustico sagaci, & squadraro, ut est glos. in l. athletæ. § de rusticis. ff. de excus. tutorum. quam sequitur Iason. in d. l. si quis id quod. in 8. columna. ff. de iurisdict. omn. iud.

a Censeatur simulatus, & usurarius. *De materia simulationis contractuum, uide per d. Alexan. de Im. l. in consi. 112. in 3. uol. consil. orum suorum, & inter reliqua adde quod allegans simulationem ad hoc, ut possit obtinere, debet specifice exprimere, & probare modum, & speciem simulationis cum plures sint simulationis species. Vide ubi supra signāter uide etiam per Lud. de Ro. in consi. 101. ibi quo ad secundum. quo quæritur. an probata fuerit simulatio consilium incip. super eo, quo primo quæritur, uide etiam per Paul. de Castr. in suo consil. 330. Bart. in consilio suo 65. factum tale est Petr. Nicol.*

b Quia rusticus præsumitur ignorare iura, & talis ignorantia iuris toleratur. *Quod autem rusticis mulieribus, & similibus non succurratur pretextu iuris ignorantiæ plusquā succurratur aliis, nisi in casibus in quibus hoc reperitur specialiter à lege cau:um. uide Alex. in notabili consil. 14. in 1. parte consiliorum, ibi. sed ita est quod rusticis, mulieb. &c.*

Cautela ad differendum formationis processus in causa criminali. xviii.

1 *Prodesse quotiescunque aliquid de natura sua habet, si illud tale affectatum uel procuratum, fuerit, tunc non prodest.*
2 *Capitulo per neglegentiam, actus ad ep̄m uoluitur.*
3 *Citatio ubi quis procuret ne ad eum perueniat, an plus citandus non est.*

IUDEX maleficiorum intendit uel ad instantiā partis, uel ex officio procedere contra aliquē uigore alicuius delicti. Modo iste, contra quē debet ꝑcedi, libēter differret processum ꝓ aliqđ spatium t̄pis, quia forsitan ille iudex maleficiorū est homo nimis seuerus & summus in casibus arbitrariis, uel qa causa erat criminalis, in qua nō poterat ꝓ procuratorē cōparere, & sic uolebat se ꝑsonaliter pñtare, iuxta not. in l. pen. §. ad crimen. ff. de publ. iud. & c. tuæ. cum si. de proc. ꝑpea uolebat expectare successorem, quia fortasse erat suus amicus, uel ad aliquem alium finem. unum est, ꝙ libenter per aliquos menses differret formationē processus, qūo faciet iste ad differendum hunc processum, quia si citabitur, & in termino non comparebit, forsitā uigore statuti habebitur pro confesso. Dic, ꝙ cautela est, iste talis antequam citetur, uadat ad aliquas partes longinquas, adeo ꝙ uerisili de facili citatio non possit uenire ad

autes

aures suas, & tunc tpe, quo citabitur, compareat aliquis coram iudice dicens, citatum foro absentem adeo in longinquis partibus, ꝙ notitia citationis non pōt ad eum peruenire, ꝑpea contra ipsum non uelit procedere, quia tunc si ille excusator offerret se inconti nēti probaturū, citatū esse in dictis partibus longinquis, & iudex non uelit admittere talē probationē, ꝓcessus erit nullus, si uero ille excusator nō offerret se incontinēti probaturū, ut supra, processus ualebit. Sed saluum erit ius ipsi reo petendi restitutionē In integrum, a ex cā iustæ absentiæ. ita notabiliter uoluit Bar. in extrauaganti, ad reprimēdū. in uerbo, neglexerit. allegant not. in l. ab eo. C. quō, & qñ iudex. & in l. fi. ff. de integ. rest. qđ dictū multū exclamādo sequit Maria. dicens esse mēti tenēdū, & nō esse ꝑ Doct. tactū, & quotidie uenire in practica in sua pulchra repetitione. c. ueniēs. de accus. in 59. col uers. itē qro, qđ si infra terminū citationis, subiū gens istud procedere, & sibi locū uendicare, licet ex forma statuti contumax habeatur pro confesso, & conuicto. Et ex p̄dictis, ſm eum, pōt sumi optima cautela, ut statim, ꝙ quis commiserit delictum. in quo non possit interuenire procurator, ut mittas eum ad partes remotas, dicens tñ, ꝙ non consulit alicui, ut utatur fraude. Aduerte tñ, licet in specie non reperiam, tactum, ꝙ puto cautelam Maria. sano modo esse intelligendam, uide licet, ꝙ si delictum commissum ab isto, qui uult se absētare, erat delictum occultum, puta unum maleficium, uel unum homicidium de nocte perpetratum, ꝙ forsitan ꝑ aliquos menses ante, & de quo non erat diffamatus, nunc aūt p̄tiens ꝙ iudex uult contra eum procedere, se absentat, isto casu, cautela Maria. pōt habere locū, qa possibile est, ꝙ iste se absentauerit ad partes remotas in fraudem, possibile est etiam ꝙ ad eas fuerit aliqua iusta de causa. unde non est absurdum, ꝙ ei debeat concedi restitutio ex clāg ñali ꝑꝑ iustam absentiam. Si uero illud maleficium fuit ab isto publice commissum, puta quia de die in publico interfecit hominem, isto casu non teneo cautelam de qua supra, esse uerā, & hoc per illam rlam, quæ est, † ꝙ quotiescūque aliquid de nā sui habet prodesse, si illud tale fuit affectatum, uel procuratum, tūc nō prodest, ut l. spadonem. §. fi. ff. de excep. tuto. & §. item tria onera. Inst. eo. & l. q data ope. ra. ff. ex qui. cau. maio. & l. 2. §. simili modo & ibi Bar. ff. si quis cautioni. Hinc est, quod dñi Bal. Ang. Flo. & alii in l. si seruus pluriū. §. si quis ante. de leg. 1. ꝙ si delinquens procurauit se accusari coram iudice minoris cu riæ, coram quo minor pœna imponitur, talis præuentio nihil operatur, nec eam liberat ab alio foro, ubi maior pęna imponitur. & ita limitatur rla l. si quis postea q̄. ff. de iudiciis, & c. proposuisti. de foro comp. sñr ſm Ang. & alios ibi, si delinquens procurauit se accusari, ne iudex posset ex inquisitione ꝓcedere, istud non prodest, nec tollit inquisitionē. † Et sñr. licet habeamus, ꝙ ꝑ negligentiā capituli, actus deuoluat ad epm, ut c. irrefragabili. §. excessus. de offic. ord. tñ si eps hoc procurauit, non deuoluitur ad eū ſm Inn. in d. §. excessus. & ꝙ in casu nostro ignorātia, q̄ ařs prodesset, non prosit qñ est affectata uel procurata, cum dicatur pars scietiæ. est gl. in Clem. 1. in uerbo, scienter de consang. & affinita. & gl. in c. eos. in uerba, affectata, de tēp. ord. in 6. & gl. in c. fi. §. ut aūt. de off. deleg. in 6. per quam dicit ibi Gemi, ꝙ pdispositio puniens actum scienter factum includit ignorantiam affectatam, uel procuratam, quod multū facit ad casum nostrū, cū materia pœnalis, & sic odiosa, & ꝑ cōñs multum restringenda, ut in rla, in pœnis. de reg. iur. in 6. & in l. cum quidam. de lib. & posth. & quasi in terminis nostris uř decisio Inn. in c. ad petitionem. ad fi. de accus. † Vbi uult, ꝙ qui malitiose procurat, ne ad eum perueniat citatio, nō est amplius citādus ēt ad diffinitiuam, ita in proposito nostro. nā cum iste, qui deliquit in publico debebat cogitare, ꝙ iudices illius territorii procedent contra eum, quia interest reip. ne delicta remaneant impunita, ut l. ita uulneratus. ff. ad l. Aquil. & c. ut famæ. de sentent. excomm. tunc absentando se ad longinquas partes, non potest aliter dici, nisi fecerit in fraudem, merito si citatio non peruenit ad aures suas, talis ignorantia nō habebit sibi opitulari, tanq̄ eā ꝓcurauerit cogita-

a Ex causa iustæ absentiæ. *Quod absenti, & ignoranti non currat terminus, uide n. si a die notificationis, per Alex. de Imol. in consil. 34. circ. fi. in prima parte. Absens autem à ciuitate quis dicatur, uide per Lud. Ro. in consil. 454 & absens, contra quem facta est missio i. pos. an possit petere illam reuocari, si missum sciebat*

sciebat absenti exceptionem competere, per eundem d. Lud. in cons. de quo supra.

Cautela pro matre, ut consequatur legitimam in bonis filii, licet si exclusa p pupi larem expressam. xix.

1 *Pupillarem per expressam mater ab oibus bonis filij sui pupilli et quo ad legitimam excluditur.*

2 *Lex positiua quaecunque absque iusta causa naturali aequitati contradicit, talis lex, & constitutio in foro conscientiae non ligat.*

3 *Forum canonico contentiosum, a conscientiae foro non differt.*

4 *Contrahentibus de iure canonico, citra dimidiam iusti pretij, inter se decipere licitum est.*

1 Sententia scribentium cõis est, q per pupillarẽ expressam mr excludatur ab omnibus bonis filii sui pupilli, et quo ad legitimã, ut no. p Bar. & Doc. in l. 2 de uul. & pupilla. & p Bar. & alios in l. precibus de impub. & aliis subst. p Imo. in comento. c. Ray. de testa. in materia pupill. subst. quae opi. hodie est canonizata in c. si pr. de testam. in 6. ut et tradit Rom. in cons 130. incipie. uiso testõ praedicto. & Alex. in cons. 45. incip. habita super his, de quibus dubitari contingit. in 3. col. uer. circa tertium, ut prima conqdetatio n e rñdendum. in i. uol. & istud, q p pupillarem expressam mr excludatur ab omnibus bonis filii sui pupilli, et procedit, si bona ipsius pupilli peruenissent ad ipsum ex linea mr̃na, prout uolunt Bal. Ang. Imo. Alex. & Ias. in l. si plures. §. ad substitutos p gñalitatem illius tex. de uulga. & pupil. Tu aũt mr, quae reperis te. exclusam p pupillarẽ expressam ab omnibus bonis filii tui pupilli, si uis eo mortuo, posse cõsequi in dictis bonis saltem tuam legitimã, cautela est, quod contra substitutum pupillarem non agas in foro seculari, quia hoc modo succumberes per ea, quae superius dicta sunt, sed agas cõtra eũ de nũciatione euãgelica, faciẽdo eũ cogi cẽsura ecclesiastica, ad dãdã legitimã tibi debitã, in bonis tui filii pupilli. nam licet p iura superius allegata, substitutus p expressam pupillarem excludat mrẽm et a legitima, tñ istud procedit, & habet locũ iure fori, non aut iure poli, & sic in foro conscientiae ita notanter dixit Arch. in d. c. si pr. de testa. in 6. arg. tex. in c. si. 17. q. ult. iuncta l. nam, & si parentibus. in prin. ff. de inoff. testa. Pro quo dicto a benefacit, nam a q mr in totum excludatur etiam a legitima ut contradicere equitati nãli, ut patet ex pulchre deductis per Bal. in l. precibus post principium, uer. circa tertiũ.

2 de impub. & aliis subst. Modo quotiescunque lex positiua absque iuxta causa contradicit equitati nãli, talis lex, & talis constitutio non ligat in foro conscientiae, ut notabiliter dicit Inn. in c. quia plerique circa finẽ, de immuni eccl. per quod infert ad illam decisionem de filiosfamilias, ut ibi per eum. Modo quae causa iusta põt esse in casu nro q p pupillarẽ expressam mater debeat priuari et sua legitima in bonis filii, nullam uideo. merito ego dispositio dicti c. si pater tanquã cõtrariae equitati nãli, non ligabit in foro conscientiae, & istud d. Arch. refert Bart. Soz. dicens, q est pulchra, & noua conclusio in repet. l. moribus de uulg. & pupil. i 12. col. uer. circa tertium effectũ, est uera conclusio Bar. & licet certis mediis uideatur ipsum impugnare, tñ subiungit, q tale dictum est menti tenendum. quia pp auctoritatem Arch. poteris aliqñ medio concordie aliquid consequi. & sic istud d. Arch. refert, & sequtur Philippus Corn. in d. l. pcibus. in 2. col. uers. sed in cõtrarium facit. C. de impub. & aliis subst. & licet ibi contrarium teneat Lancellotus Decius, motus p id, qd alias diximus, q canones fuerunt instituti cooperante Spiritu sancto. ut l. dist. si quis diaconus unde dixit

3 Abb. in c. uigilanti. de praescr. q forum canonicum contentiosum, non differt a foro sciẽtiae Pro quo est bona gl. in Cle. ad nostram. in uerbo, ecclesiae. de haereti. pbans, q ecclesia militans est exemplata ad instar ecclesie triumphãtis. & est bonus tex. in c. ecclesia paradiso comparata. de consecr. dist. 4. quia uideri põt de eo, q dixi Ant. in c. inquisitioni. de sentent. excomm. de quo etiam meminit Felyn. in cap. nouit in 6. col. uer sic. & allego Ant. extra de iud. ubi dixi, q finis fori canonici contentiosi non est in toto directiuus ad salutem. nec omnia secundum ipsum licita, sunt licita in foro animae. Hinc est, quod ui-

4 demus, quod licet de iure canonico licitum sit contrahentibus inter se decipere citra dimidiam iusti pretii, ut c. cu m dilecti. & c. cũ causam. de emptio. & uendi. istud non habet locum in foro cõscientiae, ut no. Ant. in c. qa plerique. ubi etiam. Abb. in 9. q. de immun. eccles. Innoc. & Ant. in c. in ciuitate de usuris ubi etiam late Ioan. de Ana. in 6. colum.

&

& Abb.in c.1.in prin. de emptio. & uend.& late Sal.in auth.ad hæc in 21.q.C. de usuris. & sic superius dictũ est,d.Arch est mẽti tenẽdũ,maxime q̃ opiniones suæ super 6.Decr. præualent omnibus aliis s.n Fel.in c.1.in ul. col de constit.allegãte in Dom.de Rot. ita dicete in sua dec,348.in antiquis.

¶ Nam ꝙ mater in totum excludatur etiam a legitima,uidetur contradicere æquitati. *Legitima matris quan a sit & an hodie sit aucta,& an sit quartam,uel tertia uide per d Alex. in cons suo 140.in 1 uol in ultimis uerbis.Item qualiter taxetur,an debeat attendi quantitas bonorum defuncti in testamento,respectu ad tempus mortis testatoris, uide per eundem d Alex.in cons.57.in 3 uolu ibi, quo ad secundum dubium.Et an æquam detrahatur,quæ deduci debeant de bonis,& hæreditate testatoris,& quæ imputari debeant,per eundem in pulchro cons 31.per totum,in 4.uol.*

Cautela ad priuandum iure suo emphiteutam cessantem tantummodo per unum annũ a solut one canonis. XX.

1 *Emphyteuta propter canonem non solutum, quomodo iure suo priuari possit.*

2 *Papa faciens constitutionem cum clausula non obstante non intelligitur de rogare,seu tollere actũ seu constitutionem iuratam.*

3 *Papa si casset consuetudines,& omnia statuta,nũquam intelligitur cassare consuetudines,& statuta iurata.*

4 *Iuramentum cum ad ecclesiam,& Romanum Põtificem spectet,principes seculares ipsum remittere non possunt neque super eo dispensare.*

5 *Papa dispensare non potest,quod periurus feudum non perdat.*

1 NOTVM est †in iure,ꝙ si emphiteuta debet ꝑ canonẽ nõ solutum,posse priuari iure,quod habet in emphiteusi, requiritur, si est emphiteuta priuati,ꝙ steterit per triennium,ꝙ ipsum canonem non soluerit. Si vero est emphyteuta ecclesiæ,uel conductor,requiritur,ꝙ steterit per biennium,ut de emphyteuta priuati, est text.in l.2. de iure emphyt.& de emphyteuta ecclesiæ est tex.in auphen.qui rem.de sac.san.eccl.& in ca. potuit. de loca.& de conductore est tex.cum gl.cum distinctione tñ,de qua ibi per Bart.in l.quæro.§.inter locatorem.ff locati. Tu aũt q uis dare sẽ aliquam in emphyteusim,& nõ uis, morus aliqua particulari causa,in contractu apponere pactum expressum,ꝙ si annuatim emphyteuta pensionem non soluerit. ꝙ cadat a iure suo qđ pactum ualeret, q̃ in istis cõtractibus emphyteuticariis, plurimũ attẽduntur pacta,& cõuẽtiones cõtrahentiũ,ut est tex.in d.l.2. C.de iure emphyt. & libẽter per uiam indirectam seu occultam, tale pactũ opponeres,cautela est.ꝙ in instrõ ipsius emphyteusis,qñ promisit annuatim ad tale tẽps sibi soluere tantam pẽsionem,facias postea ei deferri iurẽm,ꝙ omnia, & singula ipse emphyteuta attendet,& obseruabit,& in aliquo non cõtraueniet,quo casu,si postea cessabit tantummodo per unum annum,ꝙ pẽsionem non soluat,potes ipsum statim ꝑ ꝑeriurium priuare iure suo,nec tunc expectabitur triennium,seu biennium.istud fuit elegans,& signandum d.Bal.in c.querelam.per tex.& gl.ibi de iureiu.quod ibi sequitur Fel. in 4.col.uer.subdit etiam Bal.hic dicens esse dictum aureum,quod dictum etiam retulit, & secutus est dicens ipsum singulare. Ias.in d.l.2.C.de iure emphyt.in 9 q.idem tenet Ia so.in l.si quis maior.per test.ibi. in 3.col uer. no.bene. C.de transac.subiungens unum notabile uerbum,quod licet istud nostrum secet niss.ducale dominium Venetorum non uelit,quod per aliquam cessationem solutionis quantocunq; tpe factam,emphyteuta priuetur iure suo,ꝙ tñ talis sua dispositio non uẽdicaret sibi locum, qñ emphyteuta iurasset tali tempore soluere.& nõ fecisset, quia isto modo esset aperire uiam periuriis,quod non est dicendum esse.de mente legislatoris,iuxta l.1.C.si aduersus uendi.& c.si uero de iure iur.Quod dictum habeo pro indubitato triplici fundamento. Primo,propter id, quod noluit glo.iuncta text.in c.cum non doceat. de elect.lib.6.quam ibi sequuntur omnes,& quam mirabilem dixit Panor.in c.1.in 2. co lum.de his,quæ fiunt a maiori parte capitu-
2 li,†quod Papa faciens constitutionem derogatoriam,etiam cum clausula non obstante quod tamen non intelligitur uelle derogare seu tollere constitutionem, seu actum iuratum quæ gl.per scriben.in uariis locis celebratur,de quibus in alio loco fiet mentio.Secundo adduco,quod notabiliter uoluit Ang in l.1.§.quæ oneiandæ.ff.quar e act. non da
3 tur. † Vbi dixit, quod si Papa , seu Imperator casset consuetudines,& omnia statuta,

nunquàm intelligitur cassare cõsuetudines & statuta iurata, quę refert. & sequit Alex. in consi. 27. incip. uiso libello pro ducto p̃ pro curatorem. circa fi. in 1. uol. & in consi. 37. incipiente uiso, & opportune discusso process. su. in 7. col. uersi. confirmo per uot. in 2. uol. Tertio adduco illã cõem opinionem, quæ

4 est, † q̃ principes seculares non p̃nt remittere, seu dispẽsare super iur̃o, cũ iuramẽtũ p̃tineat ad ecclesiam, & ad Rom. Pontificẽ, ut c. per uenerabile. de elect. & c. nouit. cum similibus, de iudicii. de qua cõi opinione habetur p̃ Cy. in l. fi. & ibi Paul. de Cast. in fi. C. si con tra ius, uel utilitatẽ publicã. per Ant. in c. cũ contingat. uer. tertius casus de iureiur. ubi la te per Imol. in 3. membro. & per Abb. in 8. col. uers. nunc ad prædicta applica. cum concordãtiis, de quibus Ias. in l. fi. ff. qui satisdare cogãtur. Et q̃ qñ emphyteuta iurauit annuatim soluere pensionem, q̃ cessando per unum annum soluere, uigore periurii cadat à iure suo, nec tunc expectetur biẽnium, seu triennium, ita & consulendo tenuit Alex. in consi. 85. incipiente, non puto id, de quo quę ritur. longam disputationẽ exigere. in 1. uol. quod consilium est errore duplicatum. cõsi. 125. in eo. 1. uol. Et istã opi. sir. tenuit Ant. Corsetus in sua repet. rub. extra de iureiur. in 11. priuilegio iuramenti. & in suis notabilibus, notabili sub uerbo emphyt. & in suo reper. ad Abb. in uerbo. emphyt. uer. emphyteuta ecclesiæ non soluens canonem. ubi dixit istud idem tenere Andr. Barb. in d. c. potuit. de locato. Tenuit Ias. in auth. q̃ rem. in 3. col. uers. 3. limita. de sacrosan. eccl. Pro qua opinio. bene facit dictum singulare Bal. in c. 1 in fine principii, de for. fid. eli in usib. feud.

5 a † Ubi uoluit, quòd Papa a non possit dispensare, quòd periurus non perdat feudum. allegat ita tenere Io. And. in ca. 2. de renuncia. in nouella. Et si quæris rõnum istius pulchrę conclusionis, dic q̃ est, quia per periurium quis cadit à iure, quod habet in illa re, super qua interposuit iuramentũ, ut est casus singularis in l. si quis maior. C. de transact. per q̃ l. dixit Mathesil. in suis singularibus sing. 51. incipiente, nota magnũ periculum, q̃ si uendidit tibi fundum pro decem, & obligaui me pro euictione ad duplũ, & tu mihi soluisti quinque, & residuũ intra tres menses p̃misisti soluere, & iuratum fuerit per contrahẽtes nõ cõtrauenire, & tu omisisti soluere in termino, cogeris ad soluẽdum, & ego ero liberatus à periculo euictionis, subiungens istud dictum esse multum utile, p̃p eos q̃ faciũt compromissum in arbitratores, & amicabiles compositores, & iurant non contrauenire. arbitratores uero statuunt, q̃ unus alteri debeat intra mensem certum q̃d facere, alteri uero aliud intra annum. nam primus qui cõtrauenit, cogitur seruare compromissum alteri, & alter erit liberatus ab eo Et sic per illam legem, si quis maior. refert Bapt. de S. Seuerino in suo tract. de transact. in 15. q. se uidisse iudicatum in ciuitate Bononiæ per D. Manfredum de Foroliuio, q̃ cum quidam ex causa transactionis iuratæ promisisset soluere septuaginta ducatos in septem pensionibus seu terminis, & primis duobus terminis soluisset, tertio uero termino fuisset in mora, q̃ poterat compelli ad soluendum totum residuum, non expectatis aliis dilationibus ratione ipsius periurii.

a Quod pap. *Xn. & quando Papa possit remittere iuramentũ. & super illis dispensare, uide per Lud. de Ro in consi suo 12. quod incip uiso facto proposito iuramentum est res spiritualis, de qua non potest se intromittere ius ciuile, extra de ordi. cogni. iud. extra de iudi. c. 2. & 3. uia nanque p. riurijs aperiretur. quod esse non debet ff. de pact do.a l. conuenire. §. 1. extra de iur. iur. cum contingat cum si. debet igitur peti absolutio prius ut late in praallegato consilio, ibi, unde dicendum etc, &c.*

Cautela ad delegandum causam, quæ alias uigore statutorum non põt delegari. XXI.

1 *Causæ quæ ex legum prouisione delegabiles non sunt, ex causa necessariæ absentiæ delegari possunt.*

2 *Actum quotiescunque quis libere facere non potest, nisi in certo casu speciali, de tali casu simpliciter assertioni suæ non statur.*

MULTOTIES per statuta terrarum cauetur, q̃ in causis talium personarum, talis iudex solus debeat iudicare, & q̃ aliquã causam coram eo uertentem non possit delegare, quo casu postea contingit, q̃ talis iudex in aliqua causa libenter non iudicaret, uel quia sentit contra amicum, uel aliqua alia de causa, unum est, q̃ a sententiando libenter se abstineret. & tñ uigore ipsorum statutorum, ab isto onere iudicandi non põt se

exonerare. Reuoco ergo in dubium, nũquid erit dare cautelam, ꝙ non obstante dispositione statuti, ipsa causa possit delegari? Dic ꝙ sic, uidelicet, ꝙ tu iudex fingas opus esse ex necessaria causa, ꝑ aliquot dies te absentare, & postea cum effectu te absentes, & an te recessum tuũ deleges ipsam causã alicui ꝑsonæ, tñ ꝓbæ & iustitiã facturæ, & in delegatione apponas ista uerba, uidelicet, ꝙ delegas tali personæ, talẽ causam, uertẽtẽ inter talẽ, & talem decidendam, & fine debito terminandã, & hoc quia eis iustis de causis impeditus, & maxime ex causa necessariæ absẽtiæ, quia talis delegatio concepta, prout supra non obstante statuto, ualebit & tenebit. iste est casus, ubi gl. & oẽs notant in l. 1. ff. de
1 off. eius, cui manda. est iurisdictio.† ubi hr̃. ꝙ causę quæ ex prouisione legũ non sunt delegabiles, ut sunt causæ meri, uel mixti imperii, tñ ex causa necessariæ absentiæ pñt delegari. prout ẽt tenet Io. And. in addit. Spec. in tit. de iurisdict. omn. iud. in addit. incipiente, ex necessitate. & Sal in l. placet. C. de ped. iudi. & si dices, fateor ꝙ ex causa necessarię absentiæ, causa, quæ alias non est delegabilis, possit delegari, sed ubi constat de ista causa necessariæ absẽtiæ, credetur ne simplici assertioni iudicis, dicẽtis se delegare ex causa necessariæ absentiæ? Rñdeo, ꝙ sic, usq; quo ꝓbetur contrarium. Ita tenẽt Guil. de Cum. & de Ros. in d. l. i. ff. de off. eius, cui mand. est iurisf. quos ibi refert, & seqtur Alex. in 16. col. uers. sed iuxta hoc quęritur. dicens, istud esse menti tenendũ, quia aliqñ notarii, uel alii officiales pñt alium surrogare ex causa, nã creditur officiali causam afferenti. tenet gl. clara, quam indifferẽter sequuntur oẽs in c. pastoralis. ĩ uerbo, exonerare. de off. deleg. Bal. in l. imperium. in 4. col. uer. 4. quæro. ff. de iurisd. omn. iud. & in rub. extra de off. deleg. in ult. col. & Alex. in consi. 34. incip. consultus alias in prin. causa. in 4. uol. & licet Ias. in d. l. 1. in 18. col. uers. sed nunquid in hoc stabitur assertioni delegantis. uisus sit tenere con
2 trariũ, per regulã quæ est,† ꝙ quotiescũque quis non põt libere actum facere, nisi in certo casu speciali, ꝙ de ipso casu speciali nõ statur suæ simplici assertioni, ut dixit tex. & ibi no. Bar. in l. si forte. ff. de castren. pec. & in auhen. si quis in aliquo documento. circa finem. C. de eden. ponunt omnes in l. si donatione. cum suis concord. C. de collat. quia ad hoc rñdetur, ꝙ illa regula ꝓcedit in priuatis personis, secus in iudice, de quo lex multum confidit. iuxta c. bonæ memorię Magunt. de electio. & c. in pñtia. de renunc. & ita sẽtĩ tñ. det gl. in d. c. pastoralis. de off. deleg. & ipsemet Ias. in d. l. si donatione. circa fi. Ad unum tñ est aduertendũ, quòd si ista cautela debet ꝓcedere, & habere locum opus, est quòd an te reuersionem tuã delegatus iudicauerit in causa. alias si reuerteretis añ expeditionẽ, te reuerso, statim, & incontinẽti expirat iurisdictio delegati, nec requiritur reuocatio, ꝓut tenet Bar. in d. l. si in pen. col. uer. 2. qro pses uel ordinarius. cũ quo oẽs, exceptio Ro. indifferenter transeunt, ꝑpea melius esset, ꝙ ille, cui delegares ipsã cãm, esset tuus amicus, & secrete ei cõmitteres. ꝙ uelit oĩno dictã causã expedire ante reuersionẽ tuã, quã speras, quòd erit intra tot dies. Et istã cautelã ego als practicaui hic Paduæ. nã cũ semel litigarẽ corã Rectore nostro iuristarũ, & in causa esset cõclusum, & instarẽ, ut sentẽtiaretur, tũc Rector mihi dixit, quod pro me sentiebat, sed quòd male libẽter in causa iudicabat certis suis particularibus respectibus, (nã & Vicarius suus nõ poterat se in cã impedire, quia fuerat ꝑ patrẽ aduersam allegatus suspectus, & allegatio suspitionis fuerat admissa) Tũc dixi, quòd prima uice, qua uellet ire Venetias, delegaret causam alicui ꝑsonæ iustę, & iustitiam facturę, & hoc modo esset exoneratus à iudicãdo. Rñdit, ꝙ istud nõ poterat fieri uigore cuiusdã nostri statuti disponẽtis, ꝙ nec Rector, nec Vicarius suus possit aliquam causam corã eo uertentem delegare sine cõsensu partiũ, tunc dixi, ꝙ in delegatione apponeret uerba, de quibus supra, quia tunc delegatio ualeret, & ita fuit factum, delegatus postea tulit sententiam in fauorem meũ, à qua cũ pars aduersa supplicasset ad nros dños consiliarios, iuxta formã statutorũ nostræ uniuersitatis, & instaret principaliter, ꝙ sñia pronũciaretur nulla tanq̃ lata à iudice incõpetenti. s. ab uno, q non poterat esse iudex statuto obstante tamen per ipsos do. cõsiliarios fuit per prædicta cõfirmata.

Cautela extrahendum quem inuitum de domo, pro debito ciuili priuato. xxii.

1 *Debito ciuili priuato, quis de domo inuitus extrahi non potest.*

2 *Criminaliter condemnatus, ad hoc, ut condemnationi*

tioni satisfaciat, inuitus de domo extrahi nō potest.

3 *Statutum si disposuerit, quòd condemnatus propter delictum impune offendi possit, an ex contumacia condemnatus, cum contumacia delictum sit, impune offendi poterit.*

4 *Iuramentum in forma specifica adimplere debet.*

SOLEMNIS Doct. Barth. Cæp. in sua cautela 51 incip. Regula est, ꝙ nemo conatus fuit dare vnam cautelam ad extrahendum de domo debitorē inuitum, qn̄ ꝓꝑ debitum ciuile priuatum non vult exire de do-
1 mo.† Nam r̄la est in iure, ꝙ quis pro debito ciuili priuato non pōt inuitus extrahi de domo, quia domus debet esse vnicuiq; tutissimū refugiū, vt l. pleriq; ff. de in ius vocand. & l. nemo de domo. de r̄lis iuris, & ista r̄la ꝓcedit non solum in domo propria, uerum ēt in aliena conducta, vel in qua quis gratis habitet, vt not Bart. in l qui domum, & in l. nec. in ca. de adulter. Bart. Bal. Paul. de Cast. & alii, in d. l. pleriq; ff. de in ius uocand. & ēt procedit in domo ꝑ iudicem data ex primo decreto, ſm Bald. in authē. ei qui. C. de bon. auct. iud. pos. & ēt procedit, si quis habitaret in cassina, uel capana. nam de ea sil'r pro debito ciuili priuato. quis inuitus non potest extrahi, ut dixit Bald. in c. 1. §. si duo fratres. de duo. frat. de no. benefi. inuestit. Rom. in l. 1. §. domini. *el secundo*, ff. ad Syllan. Imol. & moder. in l. senatus. §. Marcellus, de legat. 1. Rom. & alii post eum in d. l. pleriq; tradidit ergo istam cautelam, ut facias, ꝙ iudex p̄cipiat huic tuo debitori, ꝙ sub pœna quinque vel sex applicanda fisco debeat personal'r ad se venire, quia vult ipsum alloqui, nam si ad eum ibit, facies eum capere, si vero ad eū nolet h'r̄e accessum, iudex iuxta cōminationē factā eum mulctabit, & tunc ꝓꝑ talem mulctam poterit de domo extrahi, qa quoties cunque qs est condemnatus pęna pecuniaria fisco applicanda, dr̄ criminal'r condemnatus, vt est gl. in l. prætor ait. circa principiū. ff. de sepul. viol. quæ est ad hoc singularis ſm Imo. in rubr. ff. de publ. iud. & est consimilis gl. in l. 1. & ibi no. Saly. in 1. col. C. eo. de sep. viol. Cyn. & Bald. reprobata gl. ibi, in l. si qua per calumniam, de epis. & cler. cōi-
2 ter Canon. in rub. extra de iud. †Sed quoties cunque quis est condemnatus criminal'r, ad hoc, ut satisfacit condemnationi, potest inuitus de domo extrahi, vt no. in l. nemo carcerem. C. de exact. trib. lib. 10. gl. & Doct. in d. l. pleriq; & ēt alia rōne vltra eum poterit isto casu de domo extrahi, quia condemnatur ꝓꝑ contumaciam, dr̄ condemnatus ꝓꝑ delictum, & sic talis causa dr̄ criminalis, & ꝑ
3 cons̄s poterit extrahi, ut suꝑius dictū est. †Et
a ꝙ cōtumacia *a* sit delictum, ut no. gl. Bar. & alii in l. vnica. §. fin. ff. si quis ius dicē. nō obtempē. per quam gl. dn̄t Doct. ibi, ꝙ stante statuto, ꝙ condemnatus ꝓꝑ delictū possit impune offendi, ꝙ poterit impune offendi condemnatus ex contumacia ut ēt not. glo. clarior in l. si filius in verbo succurrendū. ff. de interrog. act. quā singularē dixit Imol. in l. pen §. ad crimen. in 21. col. ff. de publ. iud. no. Bart. in l. omne delictū. §. contumacia. ff. de re mil & Paul. de Castr in l. cōtumacia. ff. de re iud. qn̄ postea debitor tuus erit in carceribus, poteris eū pro debito tuo recōmendare, iuxta ea, quæ tradit Bar. in l. 2. ff. de custod. reo. & in sua disputatione incip. Lapus fuit captus, allegat tātummodo tenere Bar. in 1. sacrilegii, alias incipit, cum eo ff ad l. Iuliam pec adde ꝙ ita ēt tenet Rom in l. 4 §. p̄tor ait. ff. de dam. inf. Ang. de Are. in § fi. in 2. col. ver. aduertas tn̄, ꝙ iudex. Inst. de actio. Pet. de Anch. & Io. de Imo in c. 2. ver. ex his tn̄ q̄ dicta sunt, dat Bar. cautelā. extra de pig. Paul. de Cast. & Alex. in d. l. pleriq; Quæ quidem cautela licet pulchra sit, & ingeniosa, tn̄ ꝓꝑ eius difficultatem in ea practicāda mihi non satisfacit. Prima ergo difficultas, qua laborat ista cautela, est in reperiendo vnū iudicem, qui tibi sit tm̄ propitius, & fauorabilis, qui causa tibi complacendi, velit decipere, & quodammodo assassinare tuū debitorem. præcipiendo ei, venias ad me personal'r, quia volo te alloqui. Secunda difficultas est, quia si iste iudex præcipiens habebit superiorem in illo loco, in quo fuerit factum pręfatum pręceptum. prout h'n̄t isti iudices maleficiorum, & isti Vicarii, qui habent p̄tātem superiorem, iste tuus debitor latitans mittet aliquem ad ipsum superiorē, narrando qualiter talis iudex fecit vnum pręceptum pœnale tali personæ, quòd sub pœna debeat ad se personaliter venire, ex eo quòd vult secum loqui, & quòd talis persona non audet exire domum propter debita ciuilia, quo casu, si negotium illud, propter quod uocatus fuit ab ipso iudice, non pōt expediri per procuratorem, & si necesse sit personaliter com-

parere, ꝙ rogat ipsum, vt velit ei concedere vnũ saluũ conductũ, ꝙ pro debito ciuili nõ possit in persona à creditoribus pro illa die molestari, iuxta l. quoties, cũ ibi no. C. de pc. impera. offe. & iuxta l vnicu ista. C. co. ti. nã superios qui equitatẽ habebit ante oculos, iuxta l. ꝙ si Ephes. ff. de eo qđ certo loc. cõce det talẽ saluũ cõductũ, & sic ipsa cautela erit elusoria. Si vero iste iudex pcipiens non habebit superiorẽ in illo loco, prout non hñt isti prãtes, & capitanei terrarũ, si talis saluus conductus petetur ab eo, si cõcedet, cautela nihil operabitur. Si non erit iusta causa prouocãd. ad principẽ, dã tu vis, ꝙ veniam ad te personalr dico ꝙ nõ possum exire domum pp creditores ciuiles, idcirco peto, ꝙ debeas me facere tutũ pro tanto tpc. ꝙ possim venire ad te, & domũ repetere, & tu nõ vis concedere, nõ põt alr dici, nisi ꝙ istud facias in fraudẽ, & sic in effectu esset iusta causa appellandi ad superiorẽ, iuxta ea quę hñt per Bar. in l. fi. ff. de appel. recip. & late p Canonistas in c. bonæ, de appellatio. & tũc princeps oĩa, quę pendente appellatione innouarentur, retractaret, vt hr in d. c. bonæ, & late per Bar. in sua disp. incipiente. L. spus fuit captus Tertia difficultas est, quia à cõiter accidentibus, isti latitantes non cõparẽt, nec ad fenestras, nec super ostio, sed vere latitãt, & non permittũt. ꝙ affines, & beneuoli habeãt accessum ad eos, & si aliquis vadit ad domũ petendo ipsos, faciũt, ꝙ domestici referũt ipsos esse absentes à ciuitate, & multo minus permittunt, ꝙ aliquis nuncius publicus accedat ad eos. quo casu, si citatio siue præceptũ dẽr fieri, opus est, ꝙ fit à domũ, & talis citatus ad domũ, non parẽdo citationi siue præcepto. non dr verus contumax, sed fictus, vt no. per Bar. & plenius per moder. in l. ex consensu. §. fi ff. de appel per Bar in l. fin. ff. de in integrum resti. plene per Alex. in l. properandum. §. fin aũt reus, C. de iud. Modo ego habeo. ꝙ fictus contumax nõ põt multari. nã iura loquentia de multis, hñt locum, & procedunt tantũ modo in veris contumacibus, non aũt in fictis, ut not. Bar. cum quo ceteri transeunt, in l unica. §. fi. & Paul. de Cast. ibi, in §. 1. ff. si quis ius di. non obtem. & no. Ange. in suo cons. 8. incip stares introitus, & ex pensarum cõis Florentiæ, & sic si prædicta cautela debet hẽre locum, opus esset, ꝙ debitor suus personaliter citaretur, alias non. Tu aũt, qui habes debitorem latitantem, & cũ non habeat in bonis, non audet exire domũ ad hoc, vt nõ luat in corpore, si vis facere oĩno, ꝙ exeat de domo cautela est, ut inspicias si in ciuitate sit aliqua constitutio, uel aliqđ statutum disponens, ꝙ ille qui fuerit assumptus ad tale officiũ nõ possit illi renuntiare, sed teneatur illud assumere, & tũc pcures, vt eligatur ad illud tale officiũ, qa tũc si nõ veniet ad illud acceptãdũ poterit de domo inuitus extrahi. iste est tex. i l. ex omnibus, ubi Bart. & alii hoc in specie not. C de decur. lib. 10. quem ad hoc p singulari no. Rom. in l. 3. §. ptor ait. de dam inf. & istã cautelam in terminis tradidit ipse Rom. quẽ ibi referũt & sequũtur Alex & Ias. in d. l. pleriq; ff. de in ius uocan. & Par. de put. in suo tract. de synd. in uerbo, captura, §. captus illicite, & tũc eo ex tracto, poterit nomine tuo capi. & ista cautela habet locũ in debitore de p̄nti latitante. Si uero nũc uis facere aliquẽ cõ tractum cũ aliquo, & vis. ꝙ sit tpe solutionis fiendę non tibi satisfaciet, si non habebit in bonis, luat in corpore, nec sibi psit stare in domo, quo minus de ea possit euelli, cautela est, ꝙ super solutione fiẽda apponas iurm. quia tũc si tpe debito nõ obseruabit promissa ad hoc, ut ea obseruet, poterit inuitus de domo extrahi. nã iura disponẽtia, ꝙ p debito ciuili quis de domo inuitus nõ extrahat, procedũt in obligationibus dãdi, nõ aũt i obligationibus facti in qbus qs pcise põt cogi ad factũ qa tũc de domo põt inuitus euelli, pręsertim si an nexum delictum, ita singulr, & ad litteram dicit Bal. in d. l. ex omnibus. C. de decur. l. b 10. quem refert, & pro singulari sequitur Ias. in d. l. pleriq; in nona limitatione, dicens ꝙ ita le dictum alibi nõ inuenies. 4 † Modo iuramentum b habet istam vim ꝙ cogit præcise ad factũ, nam in forma specifica debet adimpleri, vt est tex. & ibi no. in c. ad nram, *el pr. mo*, de iureiur. notant Inno. Ant. & late Panor. in c. veniens. eo. ti. de iureiur. Bal. in l. vnica. in 9. col. uersicul. 3 fallit. C. de senten. quæ pro eo quod inter profer. Alexander, cum concordantiis, de quibus ibi per eũ, in l. stipulationes non diuiduntur, in 9. col. uersic. demum inquantum. Bart. hic de uerb. oblig. & similr ter quis non satisfaciendo obligationi iuratæ. incidit in periurium, & sic in crimẽ, & scelus grauissimum, sm legem, Prophetas, & Euangelium, ut dicit text. in cap. prædicandum,

dum. 22.q.1. nam ꝓp periurium cōtristatur deus, ut dicit Bal. ī auth. cui relictū. in 3.col. de ind.uid.toll.adeo, quòd cēseř maius adulterio, ut no.Card.in Cle.unica de iureiur.q̄a per periurium offenditur deus, ꝑ adulteriū uero proximus, & ꝑ quod periurium persona efficitur infamis, ut not.gl.Bar.& Doc.in l.si q̄s maior.C.de trnas.Bart.in l. Lucius Titius.ff.de inf.Canonistæ in c. testimoniū. de test. ēt tali periurio imponitur pœnitētia, ꝙ ieiunet 40.dies in pane, & aqua, & 7.seq.annos pœniteat, & nunꝙ̄ sit sine pœnitētia: ut dicit tex.6.q.1.q cunq;.& 22.q.5.si quis peierauerit. Et bene uerum, quòd non est multum tp̄s, quòd feci suprascriptā cautelā practicare modo, quo infra. Quidā cum haberet debitorem, qui ne incarceratur, nō audebat exire domum, de quo credito, constabat tm̄modo in uno chirographo exn̄te apud ip̄m creditorem, scripto manu ipsius debitoris. fecì, quòd iste creditor adiuit illum suum debitorē, rogādo ip̄m cum uerbis blādis, ut uellet sibi satisfacere cui debitor r̄ndit, quòd libēter faceret, sed nō habebat modum, breuiter post aliqua iste creditor dixit, ꝙ ad hoc, ut cognosceret, ꝙ ipsum amabat, ꝙ ex nunc uolebat eum adhuc expectare ꝑ quinq;, uel sex menses, sed bene rogabat eum, ꝙ finitis ipsis quinq;, uel sex mensibus, uellet sibi satisfacere, sed ꝙ & ipse uolebat ab eo unum, quòd creditum suum de quo constabat tm̄modo in illo chirographo, reduceretur in instrumētum publicum, cui petitioni ipse debitor cō sensit, & omnia ēt fecisset, ut habuisset illā dilatiōnē 5. uel sex mensiū. & sic consequeretur libertatē exeundi de domo, & ita fuit factum, in quo instrumēto publico notarius detulit iuramētū huic debitori de attendendo, & obseruādo oīa, & singula, & in aliquo nō cōtrauenire, &c. Elapsis postea illis sex mēsibus, singulariter nō satisfecit, sed itetū stabat ī domo, & nō exibat, quo casu adiuimus quēdā iudicē, qui tūc tp̄is erat hic Paduæ, hoīem captiosum, & alias satis ignorantē, cuius nomē taceo, petēdo ꝙ ꝑ ea, q̄ superius dicta sunt, uellet dare nobis licētiā, ꝙ ille debitor posset de domo extrahi, tn̄ noluit cōcedere. nec ꝓfuit ostendere auctoritatem Bal.& Ias. nihilominus tu ꝑdictā cautelā nō tradas obliuioni, quia licet Bald. aliqñ fuerit locutus ex capite suo sine intellectu, & sine iure, ut dixit Ant.in c.cōsultationibus.de iure patr. ut ēt refert Frāc.de Cur.in suo cons. 76.incip. super motiu s redditis in fauorem communitatis montis Barrutii. in 2. col. & Vincentius Paleotus in cons. 17. inter cōs.ipsius Frāc.de Cur. incip. uiso puncto, & subtilibus dubitationibus. in 3. col. tn̄ magna auctoritas Bal. praesertim, qñ nō habet contradicentem, ut dicit Alex.in l.moribus.in 4. col.uers.in practica.de uulg.& pup. Nā auctoritas sua multum est tenenda, in iudicando, ut dicit Ful.in cōs.26.incip. stante statuto ciuit. Vincentiæ. in fin. Nam ipse fuit unicus iuris utriusq; professor, s̄m Ang.in cons. 36.post mediū 1. col. fuit Doct. excellentiss. & iuris utriusque lumen s̄m Fulg. in consi. 82.incip. punctum, super quo consultatio proponitur, post medium 4.col.

a Et quòd cont. *An contumacia sit delictum, uide in l.omne delictum in § contumacia.ff. de re mil. & ibi Alexan. & gl in c. ex literis de const. dic tamē, quòd est fictum, & non uerum. uide per Bal. in l si filio, in si ff. sol. matr. & per Bal in l. & in multis. C. de app. per Io de Imo in l pe. §. ad crimen. de publ. iud. ff. sed contumaciæ appellatione in statuto uenit uera, & non ficta. uide per Ang in consi. suo 195.*

b Iuramen. *Quid de iuramento facto super pacto de futura successione, an sit seruādum, uel ne, uide Bal. in consi. suo 369. incip quaedam puella. in 3. col. & ibidem uideas, in quibus casibus seruandum sit iuramentum, & ualeat, et in quibus non est pulchrū, & quotidianum consilium.*

Cautela ad liberādum aliquē à morte. xxiii.

1 *Votum, sicut aliæ res, regulariter dependet à uoluntate, & conscientia nostra.*

BARTHOLEMAEVS Cęp. in prin. suarum cautelarū, conatus fuit dare quasdā cautelas ad euadendum aliquem à morte, quas nō expedit referre, quia ibi p̄nt uideri, & q̄ s̄ilr non tango an sint iuridicæ, uel nō, q̄bus adde unā, quòd si h̄es amicum incarceratū, q̄ uel de iure cōi, uel ex forma statutorū, d̄et mori, si uis, quòd iste tuus amicus nō possit ꝑ iudicē secularē puniri, nō solum ad mortē, sed nec ēt ad aliq̄ aliā pœnā, sed ꝙ talis cā extrahaī de manu iudicis secularis ad iudicē ecclesiasticum, cui est interdictus gladius sanguinis, ut c. cler. & c. sniam sanguini. a ne cler. uel mo. & c. ex lr̄is. de exces. p̄la. Cautela est, ut facias, a ꝙ incarceratus dicat, ꝙ anteꝙ̄ commisisset illud delictum, ꝑp quod

fuit incarceratus, fecerat uotum clericatus
intrādi religionem, & ꝙ nūc uult uoto satis-
facere, quia hoc modo per iudicem secula-
rem, tanquam persona ecclesiastica, non po
terit puniri, tanq̃ ꝙ uotum trahatur retro.
ita not dicit Ias. in l. cum quædam puella in
12. col. ff. de iuris. om. iud. allegans istud fore
singulare d. Bal. in l. 1. C. an ser. ex suo facto.
subiungens, ꝙ tale dictum est multum notā
dum, quia posses quē in practica à morte li-
berare, & tāto magis ſm eum, quia staretur
dicto suo, an emisisset uotū ante cōmissum
1 delictum, ꝓut statur nr̄r de aliis rebus, † quæ
dependent à uoluntate, & consciētia nr̄a, iu-
xta gl. uulgatam. in §. aliæ. Insti. de act. & gl.
in c. significasti. *el secundo* de homi. Bart. in l.
interdictū. §. qui furē. cū suis concordā. ff. de
fur. Et ī effectu ista cautela si est uera, est sin
gulr̄ notanda, qui suo loco & tp̄e posset tibi
afferre, & honorē. & utilitatē, quia ubi uer
titur pœna sanguinis, eo cōfluunt pecuniæ,
ut uerbis utar Imol. in l. pen. §. ad crimen. ff.
de publ. iud. tamen est uerum, ꝙ Bal. in d l. i.
C. si seruus ex suo fac. super quo solo fundat
sed d. Ias. aliter loquitur quàm ipse eū refe-
rat, ꝓpea cognita an istud suū dictū sit uerū.

a Quod in c. *Quid si laicus commiserit delictum et formata in eum inquisitione, uel secuta condemnatione efficiatur clericus uel religiosus, an per talem mutationem fori impediatur iudex secularis eum punire? dic quòd non per Bar. & alios in l. 1. ff. de pœ. & in l. cum quædam puella. hic allegata. facta tamen prius degradatione à iudice ecclesiastico. nisi fecisset uotum nunquam delictum committere, ut hic sed non est cautela tuta, nec hodie seruarent hæc iudices nostri temporis. uide Ias. in d. l. cum quædā puella, ubi ultro ff. de iuris. omn. iud.*

Cautela ad euadēda Iudæum à morte. xxiiii.

1 *Iudæorum causæ an secundum ius cōe, an uero secū dum suum ius Mosaicum decidi debeant.*

2 *Filiæ fœminæ secūdum ius commune cum masculis succedunt, secus tamen de iure Mosaico, quo stā tibus masculis filiæ fœminæ non succedunt.*

3 *Iudæus si testamentum faciat, & relinquat uxorē suam dominam, massariam, & usufructuariā, cum non sit à lege Mosaica decisum, quid talia uerba importent, interpretationi Iudæorum stabitur.*

4 *Iudæi an teneantur testari secundum solēnitatem iuris ciuilis, non autem secundum eorum ritum.*

5 *Legitimam pater inuita filia dare non tenetur, secus tamen in Iudæo effecto Christiano.*

1 QVAERITVR † per scribentes nunqd
causæ Iudæorum debeāt decidi ſm ius cōe,
an uero ſm ius suum Mosaicum, in quo qui
dem passu resecatis multis, ista uidetur cō-
munis distinctio, ꝙ aut loquimur in proces
su causæ, & sic in ipso ordine iudiciario. aut
in decisione ipsius causæ. Primo casu, debet
seruari ipsum ius commune. quoniā quàm
absurdum uideretur, ꝙ iudex in causis Iu-
dæorum deberet aliter procedere, quàm sit
stylus sui fori, secundum clarissimum præce
ptorem meum in legibus Ioā. Campetiū in
suo tract. dot. in ult. par. q. ult. dicentē ita de-
beri intelligi l. Iudæi. C. de Iud. Secundo uero
casu, aut causa uertitur inter Christianum,
& Iudęum. & tunc liīs debet decidi secundū
ius commune, per illam regulam, quæ est, ꝙ
ratione mixturę, maius dignum trahit ad se
minus dignum ut l. ꝑcipimus. §. fi. & ibi Bar.
C. de app. & l. 2. & ibi Bar. C. cōia de leg. & c.
quod in dubiis. & ibi Paul. de conse. eccle. uel
alt. & ut ponit Fely. in rubr. extra de offic. de-
leg. in prin. Aut inter Iudæos tantummodo,
& tunc aut est casus a iure cōmuni decisus
expresse in ꝑsonis Iudæorum, & tunc serua
tur ius commune, quia ipsi subiacent Popu-
lo R. ut l. Iudæi Romano. C. de Iud. Aut. nō
est decisus expresse in personis ipsorum, &
tunc seruatur ius Mosaicum tāquam suum
ius speciale. quod derogat generali prout di-
cimus de statutis, quę derogant iuri cōi iux
2 ta not. in l. oēs populi. de iustit. & iur. † hinc
est, ꝙ licet habeamus de iure cōi, quòd filiæ
fœminæ pariter succedāt cum masculis, ut
l. maximum uitium. C. de lib. præt. & aut. in
success. C. de suis, & leg. & tamē secus est de
iure Mosaico, qa stantibus masculis filiæ fœ
minæ non succedunt, ut hr̄ Numeri 27. in-
cip. accesserunt filiæ Salpha. ad Moysen, idcir
co si decedit Iudæus ab ītestato relictis post
se masculis, & fœminis, masculi excludunt
fœminas, & sic attenditur in successionibus
suis lex Mosaica, non autem ius commune,
ut concludit Cald. in consil. 11. posito sub ru
brica de cōst. quod incipit, factum sup quo
consilium petitur. & in cons. 30. sub rubrica
de testa. quod incip. an si iudæ & quā op. ēt
tenet Iason. in l. qui se patris. in 5. col. uer. &
not. ꝙ inter iudæos. C. unde li. & Fel. in c. ca-
nonum

nonum statuta in 10.col.uer.5. fallit de cōst. & in c. Iud. *el secundo*. de Iud. ubi refert. Flor. de S. Petro dicētē in l. maximū uitium. C. de lib pte. se ita aīs cōsuluisse una cū Pet. de Ancha. Raph. Fulg. & Gasp. de Cald. in quadam causa 30000. duc. Et ut ēt tenet Car. Alex. in c. de infidelibus. de cōsang. & aff. & Io. Campetius in suo tract. doti. in ult. parte, in ult. q. ubi dicit ita fuisset seruatum Mātuę, in arcta qōne facti de anno M. 461. Aut est casus nō decisus ab ipsa l. Mosaica, nec in specie a iure cōi in personis ipsorū Iudęorum, & tunc deciditur ſm dispositionem iuris cōis, iuxta id, quod alias dicimus, ꝙ casus omissus a statuto, reuertitur in dispositionem iuris cōis, ut l. commodissime. ff. de lib. & posthu. & l. si cum dotem in prin. ff. sol. mat. hinc est, ꝙ solennis Doct. Paul. de Monte Pico, in sua eleganti repet. §. Titia cum nuberet. l. Titia cum testō. de leg. 2. in 20 q. dixit unum, quod ali-
5 bi in terminis non leg. † quod si Iudæus fecit testm̄, & relinquat uxorem suam dominam, massariam, & usufructuariam, qđ cū non sit decisum a lege Mosaica, quid importent talia uerba idcirco stabitur ēt inter Iudæos interpretationi factæ per Bulg. de qua hr̄ in d. §. Titia. & in auth. hoc locū. C. si mulier sec. nup. est uerū, ꝙ aliqui tenuerunt in omnibus casibus ipsorū Iudæorum debere seruari ius cōe, non aūt ipsum ius Mosaicum, nisi specifice reperiatur prouisum circa personas ipsorum adducentes id, quod no. Bal. post Iac. de Raue. & Cy. in l. item in ptāte. cum seque. ff. de his qui sunt sui, uel alie. iur. uolens, ꝙ illa iura, quæ dn̄t patres hr̄e filios in ptāte, hn̄t locum ēt in Iudęis, quia, & ipsi hn̄t filios in ptāte, ut ēt tenet gl. in c. iudæorum. 28. q. 1. & Cald. in conf. 3. incip. an filii iudæorum. sub rub. de Iud. Card. in Clem. 1. in fi. comment. de iudę. Pan. in ca. fi. de conuers. in fide. Alex. & Aret in l. multum interest. ff. de uerb. obl. ubi reprehendunt Arch. qui aliter tenuit in c. qui syncera 45. dist. ex quo infert Bald ubi supra, ꝙ quemadmodum filiifamilias non pn̄t testari, ut l. filius fam. ff. de testam. & Instit. quibus non est permis. fac. testa. in princ. ita nec ēt filii iudeorum, ꝑpea dixit Alex. in suo cons. 71. incip. pōderatis uerbis. in 3. uo. quod filii iudęorum sunt sui parentibus, sicut, & Christiani & Paul. de Cast. in cōs 395. incip. ad primum nr̄ in 1. uol. nouorum consiliorum secundum ultimam impressionem

4 dixit, † quod iudæi tenentur testari secundum solemnitatem iuris ciuilis, non aūt ſm ritū eorūm gn̄lr̄ in mā propotionabili Christianis. & iudæis, ꝙ lex ciuilis sit cōis utriusque. ita tenet Genr. in c. 1. §. fin. in fi. de usur. in 6. Et multa alia sĩlia adducuntur. tñ cōis opin. ūr, ut primo loco est dictum. de quo quidem passo, An ius cōe debeat seruari in casibus iudęorum, an uero lex Mosaica, tāgitur in multis locis, sed præcipue per Io. de Ana. in c. iudæi, *el secundo*. de iudæ. ꝑ Laur. de Pala, in § cæterum. Inst. de leg. agn. suc. per Pau. de monte Pico, & Campetium in locis superius allegatis per Soc. in suo conf. 67. computatis consilii Maria. quod inci in pn̄ti consultatione uisis statutis. in 4. col. uer. circa tertiam dubitationem, & in conf. 70. incip. in præsenti consultatione uertitur dubitatio, nūquid ualeat testm̄ per totum & per Phil. Corn. in suo cōs. 180. inci. in hac consultatione uidetur prima facie dicendum. uers. sed addo, ꝙ etiam circūscripta l. in 2. uol. Tu autem iudæe, qui commisisti aliquod delictum ꝑꝑ quod debes mori, uel alia pœna corporali puniri, uel ex forma statutorum. uel ex dispositione iuris cōmunis, uel iuris Mosaici, ꝙ ius Mosaicum in multis casibus corporaliter punit. ut legitur Leui. c. 18. & c. 24. & silr Exo. c. 21. & 22. si uis ipsam mortem, uel aliam pœnam corporalē euadere, cautela est. ut facias te Christianum quia baptismus habet tantam efficaciam, & tantam uirtutem, ꝙ non solum liberat hominem ab omni pęna spirituali quo ad Deum
a uerum *a* etiam ab omni corporali quo ad mundum. ita est gl. in ca. fine pœnitentia. de consec. dist. 4. & gl. in c. quod autem 32. q. 1. & gl. 49. dist. in prin. sentit glo. in c. 2. de consec. dist. 4. & gl. 1. dist. si quis uiduam. & hanc partem, ꝙ nō solum pęna spiritualis quo ad Deum uerum etiam corporalis quo ad mundum tollatur per Baptismum, tenent Cald. Ant. & latius Imol. & Fel. in capitu. de his. de accus. cum quibus etiam ibi uidetur transire Ioan. de Ana. Et licet contrariam partem . s. quod pœna coporalis non tollatur per Baptismum, sed tantummodo spiritualis teneant Abb Maria. & Aret. in d. cap. de his. de accus. & Inn. Host. & Abb. in c. gaudemus de diuor. & solemnis Doct. & præceptor meus in canonibus Philip. Decius in suo consilio 530. inci. ex facto proponitur, quod Iudæus: tamen primam opin. tenet Arch. l. distinct.

In summa.& cōiter tenent sacri Theologi.ui delicet S.Thomas in 4.dist.3.q.2.art.1.& S. Th.in 3.part.suæ summæ,q.68 art.5.& q. 69.art.2.S Bona.in 4.dist.4 art.2.Richardus in 4.dist.4.art.2.Petr.Aureol.in 4.dist.4.q.1. art.2.propos 1.Th.de Arg.in 4 dist.4. art.3. in fi Alex.de Ales,q.20.m embr 2 art.1.Pet. de Thara.in 4.dist.4.in 3.problemate, art.2. Et si diceres,ꝙ ipsi loquuntur de pœna tpali satisfactoria culpę,exēplum in ieiunio,disciplinis,& sīlibus,quia dico ꝙ imo loquuntur de pœna imponenda ab hominibus, ut S T. in 4.dist.4.q.2.art.1.dum in fi.dicit,ꝙ princi pes isto casu pie faciunt indulgere pœnas, & S.Th.in 3 parte summæ,q.68.art.5.dū dicit, ꝙ restituere male ablata ꝓximus,est satisfacere de iniuriis illatis, & cessare a pctō , quia hoc ipso ꝙ detinent aliena,est ꝓximum lędere.ꝓximum aūt læsum non placare,est pctm & ideo pctōribus baptizatis iniungendū est, ꝙ satisfaciant proximis sicut & ꝙ desinant a peccatis,non aūt est eis iniungendum,ꝙ pro peccatis prætetitis aliq̄ pœnam patiantur.& hanc opin.ēt tenet Archieps Floren.in 2. par te suæ summæ.sub rub.de baptis.Et ita alias fuit hic Paduæ obtentum in causa cuiusdā iudæi,q cōmiserat unum enorme furtum,quo cōmisso fecit se Christianum,in qua causa ꝓ & cōtra interuenerunt solenniores Doct. totius gymnasii,& ul.loco fuit liberatus ab omni pœna corpotali aduocantibus pro ipso clariss Doctorib. & patribus meis honorandis Christoph Alber.Carolo Ruino, & Bertrutio Bagarotto. †Et no.alium mirabilem effectum ipsius baptismi,nā tu habes, ꝙ pr in uita sua non tenetur dare legitimam filio, licet dicatur in Euang.Lucæ,da mihi partem substantiæ,quę mihi contingit de iure tñ pr nō tenetur.tex.est princ.in l.1.§.si impuberi, ff.de col.bo.& ita determinat Bart.in auth.si qua mulier.circa fi.de sacr.san.eccl.& Bal.in l.q̄q̄.C.ad leg.Falc.Bal.Angel. & reliqui oēs in l.lex Corn.de uulg.& pup.Alb. de Ros. in l si lenones.C.de episc.aud.Imo plus in casibus in quibus pr inuitus cogitur emancipare filium,q enumerantur per gl.magistram, in §.fi.Inst.quib.mod. iue pae. pote.solui. in illis n.casibus non cogit pater assignare aliq̄ legitimam filio,ut singulr uoluit Bal.in l.nō potest.ff.de adop.ideo iniqua sunt statuta q̄ cogunt patrem soluere lęgitimam ꝓ delicto filii,sm Cy.& Bal.in l si qua pœna,ff.de his, qui sunt sui,uel alieni iuris,& in l si filius, ꝑ illum tex C.de bo.ꝓscripti & in d l.lex Cor. ubi tñ uidendi sunt moder. ff.de uulg.& pu. nam filius uiuo patre nullū ius habet ēt spe in legitima.sm Cy.& Barr.in l fin ff de libe. agno.reprobata gl in §.si uero nō implens, auth.de hære. & falcid & ut tenet Bart. in l. post emancipationem,in princ. ff.de lib.leg. Bald.& Mod.in d.l.lex Corn. Sed si filius iudæus facit se Christianū,pōt uiuēte patre petere suā legitimam.ita notanter dīt Ioan.de Ana.& Fel.in c.iudæi. el secundo.de iudæ.pro prerea si filius iudæus uellet ad aliquem suū finem habere suam legitimam uiuente patre,bonum remedium,seu cautela est, ut faciat se Xpianū,& cōsequetur intētionē suā

a Verum etiam. *Aduerte,quod licet per baptismum fiat plena remissio ut multa gl uolunt iuris canonici quæ hic allegantur etiam quo ad pœnam temporalem & facit tex.de consec.dist.4.c.1.insi ibi .quid quid ab homine,&c Sed quod imo contra baptizatum formari possit processus,ut puniatur pro furto & aliis delictis facitquia sacramentum baptismi resficit animam & tollit peccatum, quo ad deum, sed non liberat a pœna delicti prout concludit Am. ca Bus post gl in c.gaudemus,colum.4.de diuortiis,& idem gl.sequuntur Abb & Inno.idem tenet Petr. de Perus.in d c.gaudemus. & Card in Clem.1.§. sane in 11.q.de muris & ita est communis opin. ut dicit Ioan.de Ana in c.de his. de accus.*

Cautela pro blasphemantibus deum, & sanctos,ut euitent pęnam legis punientis blasphemias. XXV.

1 *Blasphemantium deum pœna est abscisio capitis*

1 POENA† blasphemantium Deum, de iure communi est abscisio capitis, ut in authent.ut non luxu ho.contra naturam, per totum,& no.gl.22.q.1.si quis per capillum, & Ang.de Aret.in tract malef in uerbo, uerba cōtumeliosa,& iniuriosa.uer.quęro quæ pœna erit contra istos sacrilegos,& talis pęna habet locum etiam,si taliter blasphemans blasphemaret de quidam sua consuetudine, ut uolunt Cy.Bal.& Saly.in l.iurisiurandi.C. de re.cre.& Bal.in l.2. C.ad Iul ma.licet hodie talis pœna sit communiter diminuta per statuta Italiæ,ut etiam attestatur Bald. in d. l.iusiurandi,quia mali quibus locis impon

tur pecuniaria, ut est ī nostra ciuitate Brixię & ēt hic paduæ, in aliq̄bus aliis imponit pœna linguæ, ut quasi p̄ totam Alemaniam, ut mihi alias relatū est, vbi ēt obseruatur. & pci pue in mulieribus, q̄ ligantur ad funem, & pro iciuntur in aliquod flumen, & postea ex trahunt & iterū proiiciunt, & ita pluries fit, adeo q̄ multoties moriūtur, & aliæ diuersæ pœnæ imponūtur, put statuentibus uī. Modo q̄dam blasphemauit Deum uel suos sanctos, quo casu uigore statutorū debet ei puta euelli lingua, uel aliqua alia magna pęna īponi quo remedio poterit uti, ut non possit puniri pœna illius statuti puniētis blasphemias. Dic q̄ cautela est, ut inspiciat, an sit in ciuitate statutū, ut reperit in multis locis, disponēs, q̄ pro criminibus, de q̄bus q̄s habuerit pacē ab offenso, imponatur talis pœna, & tūc uideat an illa pœna sit minor illa, quę imponitur blasphemātibus, & si sic, tūc ꝑ uadat ad cōfitēdū peccata sua, q̄a habita à sacerdote absolutione, & sic pctōrū remissione, in tellr fecisse pacem cū Deo, q̄ p̄ blasphemias principaliter offenditur, ut hr ī d. auth. ut nō luxu hom. cōtra nām, & isto casu, iste nō poterit puniri pęna statuti puniētis blasphemātes, sed gaudebit priuilegio alterius statuta puniētis delinquēte, q̄ ab offenso pacem habuerint ita singulr cōsulendo tradit Bart. in suo cōs. 167. īcip. q̄ minister frat. ū. de pęnitētia quē referūt, & sequunt Petr. de Anch. & Io. de Ana. in 10. col. in c. fi. de maledi. & Fel. ī c. de his. ī 2. col. uers. 3. fallit. de accus. Et solēnis Doct. & pceptor meus in canonibus Phil. Dec. in suo cōs. 137. incip. & diligēter p̄ tenui facultate mea. in a. col. ver. & cū ī isto delicto principalr Deus offendat. Et l cet ista cautela prima frōte uideatur parua, & malū in se cōtinere, uidelicet instruere istos sacrilegos blasphematores ad euadendum pœnam blasphemiæ, p̄ p̄ quas blasphemias ueniunt fames, terræmotus, & pestilentię, ut dicit Imperator in d. auth. ut non luxu cōtra nā. Tñ considerans si ista cautela debet practicari, opus est, q̄ committatur illa bona operatio s. confessio peccatorum in qua consistit salus animarum nostrarū: ideirco mihi uisum fuit ipsam tradere.

a Tunc ua lat. *Quæritur utrum blasphemus possit absolui à proprio sacerdote. dicitur secundum Panor. in c. statuimus. de maledicis. quòd non publice blasphemans, sed ab episcopo. facit glos. in c. 2. de penis. & remiss. lib. 6. secus si occulte quia secundum Host. tunc non pertinet ad episcopum. Ego uero intelligo quod est casus episcopi, quando blasphemia est peccatum non simpl citer sed quando propter publicitatem defertur ad episcopum. unde dicit Goffr. & Host quod quæ dicuntur in d. c. statuimus. de pœna temporali uel pecuniaria, intelligū tur sedente iudice pro tribunali in iudicio autem animæ presbyter discretus molliendo rigorem dispensare poterit rigorem ex cau a circa pœnam spiritualem superiorem 26. q 7. pœnitentibus. & hoc secundum Host.*

Cautela ad euadendum testem falsarium a pœna falsi. xxvi

1 *Delicta impunita remanere non debent.*
2 *Probationes in criminibus, luce meridiana clariores esse debent.*

1 LICET cōdecens, & honestū sit ī q̄ delicta non remaneāt impunita, ut uulgata l. ita uulneratus. ff. ad l. Aql & c. ut famæ, cū aliis uulgaribus, de sen. exc. & licet sit cōueniens sit, quod prouincia purgetur malis hominibus, non distinguendo undecunque sint, ut l. 3. & l. congruit. ff. de off. præsid. ad hoc, ut boni possint uiuere inter malos, ut dicit tex. in c. non frustra 23. q. 5. & gl. in c. ad reprimendam. de off. ord. attñ considerans, quòd multoties homines non dolose, sed inaduertēter delinquūt, & posito quòd sciēter, & dolose aliq̄ñ delinquant, tñ cōuer si ad pniam, fiunt erga deum iustiores, exemplo Pet. ut l. di. fideli. animaduertensq̄. similiter, q̄ q̄uis proximus in nos peccet, non ad uindictā suā mendam, sed ad ueniā tribuendā proni esse debemus, arg. c. nō inferenda. a 3. q. 3. & exēplo Christi, qui pro iniuriātibus ei orauit, ut hr in dñica passione. cuius Christi actio, nostra dicit instructio. c. ut nostiū. ut ecclesiastica beneficia. & c. sig̃ificasti de elec. & c. qualiter, & q̄n *el secundo*. de accus. Propterea uideamus, an si aliquis testis à solo notario examinatus deponat falsum, & de falso accuset, & de falso suspicet se posse reprobari an sit dare cautelā, quòd posito, p̄ de falso conuinceret, quòd nihilominus ipsā pœnā falsitatis euadat. Dico ergo, quòd cautela est, q̄ q̄ñ cōtra dictū testē de falsitate procedit, talis testis dicat se aliter se dixisse in sua depositio-

ne, quam ꝙ notarius scripserit, formando dictum suum taliter, ꝙ nō insit aliqua suspitio falsitatis: quia hoc modo dato, ꝙ postea sua depositio de falso cōuincat, atiñ stāre re spōsione.de qua supra, nō poterit tanq̄ falsarius puniri, q̄a licet cōis opi.sit, ꝙ teste dicente se aliter dixisse. q̄ quod notarius scripserit, potius stetur scripturæ q̄ dicto ipsius testis, nisi notarius esset persona suspecta, ut no.Spe.in tit.de testi.§.1.uer.si.sed pone ecce iudex & Inn.in c.cum Ioan.Eremita. in glo. tabellioni.de fid.instru.do. Anto. & do. Abba.in c.cum dilecti. de accus. ubi et Ioan. de Ana in 3. col.uer.no. ꝙ qñ aliquis examinatur.& Bal.in c.literas.de p̄sumpti. & Flor. in l.de ætate.ff.de proba.ubi dixit, ꝙ per istam quæstionem poteris implere bullam, nihilo minus istud est uerum, & procedit quantum ad probādum in causa pecuniaria, sed qñ ꝓducitur scriptura depositionis receptæ à soluto notario, ad hoc, ut testis puniatur de falso, & ipse testis dicit se aliter dixisse, q̄ ꝙ in actis contineatur, tunc talis scriptura depositionis non facit fidem, ꝙ testis dixerit id qđ in ipsa cōtinetur istud fuit notabile dictū Spe.in d.§.1.uersi.sed pone ecce iudex. & in tit.de instr. edi §. restat.uer.sed quid si unus ubi dixit, ꝙ oēs Doct.Bononiēses in sua priuata examinatione cōcordarūt, ꝙ nō credat tabellioni cōtra testē, qñ fuit accusatus, ut su

2 pra: † q̄a in criminib.probationes debent esse clariores luce meridiana, ut l. sciant cūcti. C. de prob.canonizata.2.q.8.sciāt cuncti.qđ dictū approbādo sequit Ro. dicēs esse dictū uerū & singulare.in l.1.§.fi.de uer.obl.sequitur do.Abb.in ca. ad audientiam.in 1.col.uer. & facit iste text.ad q.de p̄scri.in c.cū causam, q̄ inter Archiepiscopum.in fi.de testi. ubi dicit istud dictum Spe.esse multū notādum.Ang. & Imo. ī l.1.§. si qs negct.ff.quēad. test.aper. Imo.in Clc. 1.de hæret. & ibi do. Card. in §. fi.Saly.post Cy. in l. si qs decurio. uers. pone ꝙ testis.C.de fal.Alex. consi. 70. incip. uiso processu inquisit.in 1.col.uersi.2.rñdeo.in 1. uol. & in consil. 49.incip. uisis processibus in causa inquisitionis formatæ.quasi per totum.in 2.uolum.

Cautela ad euadendum à tortura, confessum extraiudicialiter se commisisse tale delictum. xxvii.

1 *Delictum si quis extraiudicialiter se commisisse dicat, an talis confessio plene præiudicet, uel indicia ad torturam faciat.*

1 NAM † si quis extraiudicialiter confitetur se commisisse tale delictum, cōis opi.est ꝙ talis confessio non plene præiudicet ipsi confitenti, sed tm̄modo contra eum faciat indicium ad torturam, ut hr̄ per gl.& Bar. in l.c.5.ff.de adul.per Bar.in l.qm̄. ff.de his qui no iusa.per Bald.in l.ictus fustium. ff.eo.de his qui no.inf.per Angel.in l.1.ff.de confes. per Do.de Ro.in sua decis.180.inci.licet cōfessio extraiudicialis. in nouis. per do. Abb. & Io.de Ana.in 2.col.in ca. de hoc. de simo. per Abb.in c.at si clerici.in 4.col. uersicu.sed quia supra facta est mentio. de iudic. & per eundem in ca. q̄ si graue. de exces. præla.& in c.si quis de gradu.de purg.cano.& per Ro. in consi.7.incip.uisis necessariis in facto proposito quibus locis concluditur.ꝙ talis confessio extraiudicialis non facit plenam probationem contra confitentem, sed bn̄ indicium ad torturam.Tu autē, q debes poni ad torturam, uigore confessionis extraiudicialiter factæ de aliquo delicto à te ꝑpetrato, ut sæpissime contingit his, quib.fuma, caput,& q̄ summopere gloriantur cōmemorare ea, q̄ fecerunt, & nō fecerunt, si uis euadere ipsa tormēta, cautela est, ꝙ anteq̄ ponaris ad torturam, reuoces ipsam confessionem: q̄a talis reuocatio, etiā non docto de aliquo errore, impedit ipsam torturam. ita singulariter dixit Bal.in l.unica, in ult.col.uer.itē dicit Inn. C.de confess.dicens, ꝙ aduocatus ipsius ici dēt esse cautus, ut faciat reuocare ipsam confessionem, ēt atr non docto de errore, quia hoc modo impediet ipsam torturam quem refert & sequitur do.Ias.dicens, not. ꝑpetuo istud dictum in practica, q̄a hoc modo poteris euadere amicū à tortura, in l magistratibus in 2.col.uers.2 singulr̄ limita.ff.de iuris. om.iud.sequit Fel.in c.olim.in 2.col.uers. secūdus nisi reuocet.de rescr.& in d c.at si clerici.in 6 col.uer.2.restringe nisi confessus, de iud.& in c.de hoc.circa prin.de Simi.

Cautela pro clerico declinanti iurisdictionem potestatis, ut euitet pœnam statuti puniētis clericum declinantem. xxviii.

1 *Priuilegium fori, clericis concessum de iure diuino esse dicitur.*

2 *Litigare nolle aliud est, & aliud litigare non posse.*

9 *Iudex ecclesiasticus iudici laico inhibens, an paream citare debeat.*

PROVISVM reperitur multoties per statuta locorũ, ꝙ aliquis non possit sub pœna declinare forum dñi potestatis, ẽt si esset clericus, ꝙ quidem statutum licet quantum ad clericos indubitanter non valeat, juxta ea, quæ hr̃ in auth. cassa & irrita. de sacrosan. eccl. & in c. nouerit. de sen. excõ. † nam
1 priuilegiũ fori concessum clericis dr̃ esse de iure diuino, ut 96. dist. si Imperator. & nota. do. Abb. in c. solitę. in 6. no. de maio. & obe. & pulchre. Oldr. in cons. 33. incip. an episcopus possit declinare forũ, & ꝑ conñs nõ posset ẽt ꝑ ipsũ papã tolli, qa nec ipse põt tolle re ius diuinũ, ut 25. q. 1. sunt quidã qa inferior nõ põt tollere legẽ sui superioris, ut ca. cũ inferior. de maior. & obe. & clem. ne Romani. de elect. hinc est, ꝙ concludunt Do. de Rot. in sua decis 840. incip. vtrũ valeat consuetudo Anglica. in anti. ꝙ ex consuetudine quãquam uetustissima nõ põt Rex Angliæ acquirere iurisdictionẽ in clericos, qa ius diuinũ repugnat: nã grauiter in Deum præuaricat, q hoc modo iurisdictionẽ suã vsurpãt, vt 93. dist. relatũ vñ talis cauere dẽt ne à domino flagelletur. sicut ille rex Osia. q legitur lepra fuisse ꝑcussus, quia officiũ sacerdotii usurpauerat. vt hr̃ lib. Paral. c. 26. & transum ptiue, 3. q. 6. § sed & notandũ. Tñ qa iudices seculares aliqñ de facto mandant tales pœnas executioni, etiã contra clericos, ut dicit Gem. in c. si iudex laicus. in prin. de sent. excom. in 6. & Abb. in c. si diligenti in fi. de for. comp. ꝑpterea uideamus an sit dare cautelã, ꝙ licet clericus declinet, tñ non cadat in pęna ꝑdicti statuti. Dico ergo, ꝙ cautela est, ꝙ clericus cõpareat corã iudice seculari, & nõ declinet, sed dicat, nõ possum corã vobis rñdere, quia habeo decretalem, si diligenti. extra de for. comp. inhibentem & punientẽ clericum, litigantem coram iudice seculari, alias libenter rñderem: qa hoc modo euitabit pęnã statuti. ita originaliter voluit. Butr. in authen. statuimus, de epis. & cle. cũ quo transit Pet. de Anch. in c. seculari in vlt. no. de fo. comp. in 6. & quem sequitur. Alb. de Ros. in suo opere Statuto. in 3 par. q. 75. in fin. incip. existente potestate. ubi dicit, ꝙ Iaco. But. dicebat in d. authen. statuimus, ꝙ cũ istud statutum esset Bononiæ, consulebatur clericis, ꝙ ita deberent facere, & licet Io. de Lign. in d. c. si diligenti, quem sequitur Ant. de But. & Abb in fi. dicat, ꝙ ista cautela forte non ꝓdesset, cum effectualiter declinet, qa non refert an aliquid fiat uerbo, uel facto, ut c. ex parte. *el secundo*, de appellat. quia ad hoc rñdet Bal in d. auth. statuimus. ad Al
2 ber. in loco superius allegato, † ꝙ aliud est nolle litigare, & aliud nõ posse litigare allegant l. ab administratione. C. delega. & l. cum filius. §. non vr̃ de lega. 2. q̃ optime ꝓbant. Secunda cautela est, ꝙ clericus cõpareat in habitu & tonsura, & dicat, offero me paratũ corã vobis litigare, dũmodo possim, ita volunt Ang. & Imo. in l 4. ff. de acq. hær Bald. in d. auth. statuimus. versi. secus tñ, & idem Bal. in l. filius. vers. tunc ẽt quidem declinãt, ff. de his, q sunt sui. uel alie. iur. dicens, quòd clericus cõparendo in habitu & tonsura, nõ dr̃ forum declinare, sed forũ declinat eũ, & sic ista est declinatio passiua, & nõ actiua: qa lex est illa, quæ declinat. qđ est bñ notãdum secundũ eũ, subiungẽs, ꝙ sic is intelligẽd. figura hr̃ in gl. l. q indignus ff. de senato. adde situ sit ad hoc bonũ tex. in c. fin. de uita & hone. cle. Tertia cautela est, & ista est tutior, ꝙ clericus nõ declinet, sed faciat ut iudex ecclesiasticus cũ suis inhibitionib⁹ rõne sui interesse, eũ reuocet, sicut dicimus ĩ dño feudi, respectu vasalli, vt c. ex transmissa. de iudi. istam cautelã tradit Bar. in l. pe. §. ad crimen. in 3. col. versi. item oppo. de l. Lucius, ff. de publi c. iudi. & in l. 2. C. de accus. quem sequitur Abbat. in d. cap. si diligenti. in fin. & Anton. in cap. ueniens. de accu. Bald. in authen. statuimus, ubi dicit, ꝙ istud est mẽti tenendũ, & quòd ita vidit practicari ĩ palatiis, qa nõ est in ptãte clerici obuiare, quòd episcopus officio suo eũ non aduocet, ꝑ no. in c. si iudex laicum, de sen. excom. in 6. & hanc cautelam similiter docet Gemi. nihil allegãs in d. c. si iudex laicus, in prin. dicens, no. practicam euadẽdi pęnam statutorũ, quæ sunt in ciuitatibus Italiæ, imponentium pœnam declinantibus iurisdictionẽ iudicis laici, quę statuta quandoque de facto extenduntur ad clericos. Nam practica est, ne ipse clericus declinet, sed iudex ecclesiasticus ex officio eũ repetat, quod põt: nam aliud est, clericũ opponere incõpetẽtiã iudicis laici, & aliud, ꝙ ipse clericus repetantur à iudice ecclesiastico. sequitur Ias. ubi Alexan diffuse loquitur

in

In l.ab administratione, C.de leg. subiungēs ibi d.Ias. vnū, de quo facit magnum festum, ꝙ licet alias habeamus, ꝙ qñ eps, uel iudex ecclesiasticus inhibet iudici seculari, ꝙ talis inhibitio nō valeat, nisi parte citata, ut cōsu lendo tenuit Petr. de Anch. in cōs. mihi 134. incip. casus talis est post pceptum factum, & Laur. de Rodol. in suo tract. de vsur. q. 131. Are. in consil. 20. incip. in q. & causa Bernabæ inqsiti. in pen col. ver. circa fm, & Alex. in consil 9. incip. præstantissime Doct. in 4. vol. & Alex. in l. 4. §. condemnatum, ubi dixit hanc esse cōem opin. ff. de re iud. cum concord de quibus Ias. in l. nec quidq̄. §. ubi decretum in 7. col. vers. 8. fallit. ff de off. proc. & leg. tñ stante statuto, de quo supra puniēti clericum declinantem, si iudex ecclesiasticus officio suo inhibebit iudici seculari, ne cognoscat in causa talis clerici, sed eā remittat ad se cognoscendam, & terminādam, nō erit necesse citare partem in hmōi inhibitio ne mittenda. allegat ita notabiliter tenere Bal. vbi ita ī effectu tenēt post Arch. in loco p eum alleg. in l. presbyteri. in 2. col. vers. 2. quæro hic. C. de epis. & cler. & licet Ias. extol lat multum istud dictum, tñ alias hrem ipm pro claro, dato. ꝙ non esset auctoritas Arch. & Bald. de qua supra, & hoc per illam distōnem, quæ fit in isto passu, † an iudex ecclesia sticus inhibēs iudici laico, debeat citare par tem. Nam cōiter concluditur, ꝙ aut inhibet ad instantiam partis, & tunc debet requirere aliā partem, aut inhibet ex suo offō, vt in ca su nostro, & tunc secus, put consulendo tenet Fed. de Sen. ī suo cōs. 300. incip. factū ta le est, debitor pmisit, & late Laur. de Rodol. in loco superius alleg. Doct. in c. tuā, de or. cogn. sentit expresse Alex. in præall. cōs. 9. in cip. præstantissime Doct. in 4. uol. & in cōs. 91. incip. visis actis mihi transmissis. ī 3. col. vers. 3. moueor in 2. vol. ppea dixit Innoc. in c. ad aures, de temp. ord. ꝙ vani, capitis es set, qui diceret prælatum non posse præcipe re sine causæ cognitione, & maxime de his, quæ pertinent ad officium suum: allegat 7. quæst. 1. quia frater.

Cautela pro impetrāte priuilegium exemptio nis pro se, & descendentibus suis, ut tale pri uilegiū circa personas sit amplum. xxix.

1 *Princeps an si alicui immunitatem, exemptionem pro se, & descendentibus suis, tam masculis, quàm fœminis concesserit, talis immunitas etiam ad filias maritatas extendatur.*

2 *Iura sanguinis nullo ciuili iure dirimi possunt.*

3 *Mulier innupta de agnatione, & sui patrisfamilia dicitur.*

4 *Statutum si disposuerit, quòd forensis non possit acquirere bona immobilia in ciuitate, nec districtu, an tali statuto non obstante filia extra territorium maritata, bona immobilia acquirere poterit.*

DVM Venetiis vna vice pranderem cū magnifico, & eqte aurato, D. Paulo Triuisano quondā nro ptāte Brixiæ, cuius anima nunc requiescat in pace: interrogauit me,
1 dicens: † an si princeps concedat alicui immunitatem, & exemptionem p se, & descen dentibus suis, tam masculis, q̄ fœminis, nun quid talis immunitas extendatur etiam ad filias maritatas. Rñdi, ꝙ istam qōnem non meminerā vidisse in terminis, sed tñ ꝙ lo quendo ab improuiso absque reuolutione chartarum, tenebam duplici ratione, ꝙ sub tali priuilegio immunitatis includantur etiā filiæ maritatæ. Prima, quia priuilegium prin cipis dr beneficium ipsius principis, ut decla rat Bart. in l. 1. in 1. col. ff. de constit. princ. ꝙ beneficium principis latissime est interpretādum, qñ tractatur de damno tantūmodo ipsius principis, vt in casu nostro, ut d. l. 1. de constitut. princ. & c. cum dilecti. cum ibi no. de donat. Cum ergo in priuilegio dicatur p se, & descendentibus suis, tam masculis, q̄ fœminis, quod verbum fœminis est aptum cōpræhendere ēt maritatas, sequitur dicendū, ꝙ iste intellectus, vt compræhendat ēt mari tatas, debet sumi. Secundam rōnem dicebā esse, qa licet matrimoniū trahat mulierē ad originē viri, vt l. mulieres. C. de incol. lib. 10. & vt no. Bal. in rub. ff. sol. ma. circa prin. & in l. 2. in fi. C. de iurisd. om. iud. & fiat per ipm mrimoniū mulier sequatur forū viri, vt l. ea quæ despōsata. 2. ff. ad muni. & l. exigere do tē. ff. de iud. & l. cū quadā puella. cū ibi no. ff. de iurisd. om. iud. Tñ pp hoc non sequitur, quominus nō dicatur, & sit de descēdētibus
2 † quia iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi pnt, vt l. iura sanguinis. ff. de re. iur. & l. ius agnationis. ff. de pa. mulier. n. per matrimonium transit in ptātem mariti quoad tria. s. quoad residentiam, quoad operas, & quoad debitum carnis: in reliquis remanet in potestate

ſtate patris, ut dicit Bar. in l. ſi uxorem. poſt gl. ibi. C. de cond. inſer. de quo et aliquid per eundem Bal. in l. 1. C. de bonis, quæ lib. & ēt per Bar. & melius per Pau. de Ca. in l. rei iud.
3 §. ſocero. ff. ſol. mat. † Nam mulier licet ſit nupta, nihilominus dicitur de agnatione. & familia ſui patris, prout no. Bal. Paul. de Caſt. d. Iaſ. & Phil. Cor. in l. uoluntas. ꝑ tex. ibi. C. de fideicō. & Socy. in ſuo conſil. 227. incipi. pſens cōſultatio pulchra eſt, & ſubtilis. in 7. col. uer ſi. circa ſecundā quæſt. uidebatur concludendum, & idē Socy. in conſi. 40. inter cōſilia Frā. de Cur. incip. cū in pſentiarū de interpretāda. in 2. col uerſi. itē eſt una de ſucceſſoribus de inteſtato. imo qđ eſt plus, fœmina ꝑ matrimoniū non ſolū nō ꝑdit agnationē & familiā pris, uerū ēt nō ꝑdit ciuitatē,
4 idcirco ſtāte ſtatuto, ꝙ foreſis nō poſſit acquirere bona immobilia in ciuitate, nec diſtrictu, tñ tali ſtatuto nō obſtāte, filia extra territoriū maritata poterit acquirere bona immobilia: qa ꝑ ipſum matrimoniū nō deſinit eſſe ciuis ſuæ ciuitatis, & nō iudicatur pſona forēſis, ut notabiliter determinat Bar. in l. fi. §. pen. ff. ad municipa. & Pau. de Caſt. in d. l. rei iudicatæ. §. ſocero. ff. ſol. mat. & Fel. in ca. 1. de ſponſa. & Ale. in cōſ. 20. incip. uiſo proceſſu cauſæ uertētis inter Catherinā. in fi. in 2. uol. niſi tale ſtatutū reqreret aliquā actualitatē facti, puta ꝙ diceret, ꝙ nullus forenſis poſſit acquirere bona immobilia, niſi in ciuitate ſuſtineat onera & factiones: qa tūc tale ſtatutū bñ excluderet filiā extra territorium nuptā. & ſolēniter cōſuluit do. Card. in conſ. 135. incip. Titius ciuis Feltrēſis ꝑ totum, & ſi dicebā, ꝑ iſtas duas rōnes ſuccincte ei adductas, priuilegiū, de quo ſupra, includerent filias maritatas. Tunc ſua magnificētia dixit ꝙ libēter ſciuiſſet, qđ uellet diſpoſitio legū naturarum, qa tūc de facta iſta qſtio depēdebat corā ſereniſſimo dño, in cā cuiuſdam de Polſino, cum poſtea fuit reuerſus Paduā, in ueni iſtā qſtionem in terminis ponere Bart. in l. quoties. C. de priuileg. ſcho. lib. 12. ubi notabiliter dicit, ꝙ tale priuilegiū cōceſſum alicui ꝑ ſe, & deſcendentibus ſuis, tā maſculis, q̄ fœminis, ꝙ ita demum fœminæ gaudēt tali priuilegio, ſi ſunt uirgines, aut uiduæ, ſecus aūt ſi ſunt maritaræ: qa ipſæ mutant ſtatū, & ſequuntur forū uiri. quam opi. tenēt ēt ibi in d. l. quoties. Ang. & Ioan. de Plate. & licet iſtud di. Bar. reprobat Alex. in l. cum quædam puella. ff. de iuriſdict. om. iud. & Fely. in c. ſu ꝑ co. *el ſecundo*. de teſtib. & Maria. in quodā ſuo conſi. incip. Reuertendus dom. B. Rouerella. de quo meminit Fel. in loco inferius allegando, tñ opi. Bar. tenent Rom. & Iaſ. in d. l. cum quædā puella. & Ro. in l. 1. in fi. prin. ff. de conſti. prin. Fely. in c. nouit. circa prin. uerſi. fortius dixit Bar. de iud. Laurent. de Palat. in §. cæterū. Inſti. de legit. agn ſuc. in 49. col. uerſi. & adde, ꝙ ſi concederet, & Georg. Nat. in repet. c. quāuis. in ult. col. uer. 21. qnæro, de pact. lib. 6. & Brixienſis in ſuo repert. in uerbo, poſteri. ubi dixit illud dictum Bald. eſſe multum ſingulare, & qđ ita fuit de facto obtentum. Sis ergo cautus qui impetras priuilegium ꝑ te & deſcendentib. tuis, tam maſculis, q̄ fœminis, ſi uis ꝙ tale priuilegiū extēdatur ad fœminas etiam maritatas, ꝙ in priuilegio iſtud facias ſpecificare, alias ipſas maritatas non comprehenderet.

Cautela ad illaqueandum donantē cauſa mortis, ut non poſſit ipſam donationem reuocare. xxx.

1 *Donatio cauſa mortis, quandocunque per donans ex pænitentia reuocari poteſt.*
2 *Iuramentum, quod ſine interitu ſalutis æternæ ſeruari poteſt, ſeruandum eſt.*
3 *Reuocabilia quæ ex pænitentia ſunt, ſi iuramen. ſi interueniat irreuocabilia fiunt.*
4 *Contractibus innominatis reſpectiuis, regulariter pænitentia admittitur.*

1 SCITVR † uulgo. quòd donatio cauſa mortis, pōt qñcunque ꝑ donantem ex pœnitentia reuocari, ut l. q̄ mortis. & l. ſenatus. §. ſed de mortis cauſa. & l. Seia. ff. de donat. cauſa mort. & Inſti. de donat. in princ. & illa dř donatio cauſa mortis, in qua ſit facta mētio mortis, ut no. glo. & Bart. in l. Seia. ff. de dote pleg. & no. Bar. ꝙ Bal. in l. fi. C. de pac. Alex. i l. ſtipſo hoc modo cōcepta. in 5. col. uer. in quātum tñ dixi. de uerb. obli. Bar. Bal. Imol. Alex. & cōiter Doc. in l. q̄ dotis. ff. ſol. matr. ſecus autem in donatione inter uiuos, qa ipſa ex penitentia reuocari non pōt. ut l. poſſeſſionē & l. fi. C. de reuo. dona. & ca. fi. extra eo. nam donatio inter uiuos ſemel perfecta, etiā prætextu Imperialis reſcripti non reuocatur, ut dicit tex. in l. ſi donatio. C. de reuo. dona. & ſimiliter donatio ſemel perfecta. cōditionalis fieri nō poteſt, ut l. perfecta. C. de dona.

donat.quæ sub modo.Tu autē,cui uult fieri aliqua donatio causa mortis,si uis taliter ne gotiari,ꝙ talis donatio ꝑ donantem nō pos sit reuocari,cautela est, ꝙ facit ,ut notarius instr̃o apponat illa uerba.q̃ ꝑ notarios mul- toties apponi solent.C.promittens dictus do nator oia,& singula supra scripta attēdere , obseruare,& in aliquo nō cōtrauenire:q ꝑ talia uerba donatio causa mortis,q̃ de natu ra sua est reuocabilis,efficitur irreuocabilis: nā qñ in donatione causa mortis,facta est ꝓ missio de eā non reuocādo,tunc assumit na turam donationis inter uiuos, & donatio in ter uiuos appellatur iste est casus in l. alie- nā.in fi.& in l.ubi ita donatur.& ibi no.Bar. ff.de dona. cau.mortis. no.glo.in l.sed inte- rim in princ.in gl. magna. ff.de dona. inter uir.& uxor.Bal.in l.2.C.de iur. dot. Aret.in consil 41. inci. diligenter & mature pensata cōsul atione.in 2.col.uers.quinimo.ēt si nō esset appositum uerbum & in terminis quæ stionis superius formatæ,licet ille donauerit causa mortis,ꝙ tñ ꝑ illa uerba, de quib. su- pra,censeatur donatio inter uiuos.ita consu lendo tenuit Pau de Cast.in suo consil.mihi 98.incip.notandum est primo.& in cō s.seq. incip.in ista donatione fuit actum.& in con sil.101.incip. notandū est,ꝙ p̄fatum statutū in 2.col.uers.quātum uerò ad secundum.& licet cōtrariam partē,ꝙ ꝑ illa uerba,de qui bus supra,censeatur donatio causa mortis , & sic ꝙ possit reuocari,tenuerit glo.in d.l.si alienam.in uerbo , accepit.ff. de don. causa mor.& Bal.ubi arguit ad partes in l.cum qs. ff.de condi. ob causam & Alex.in l q̃ dotis. in 4.col.uersic. sed iuxta hoc cadit dubitatio multum ꝓbabilis.ff.sol mar. & Ang.in con- sil.253.incip.do. Anto. de Florentia.& eā ēt uideatur sent re Bal in consi.107.incip.Lau rent.fuit confessus.in 1.parte.& Phil.Corn. in conf.116.incip.licet in hac consultatione uideatur prima fronte dn̄dum.ꝑ totum , in 1 uol.Tñ primā opi.ꝙ ꝑ illa uerba,de quib. supra , censeatur donatio inter uiuos,& sic nō possit reuocari,tenuit consulendo Ang. sibimet cōtrarius in conf.199.incip.nisi præ dictis instr̃is.in 6.col.uer.ex hoc sequitur de cisio.& Alex.sitr sibi contrarius in consi.14. incip.circa primū dubiū,quo q̄ritur.in 1.col. uers.ꝓdicta ēr mā.in 1.uol.quā opi.ēt sentit exp̄sse Bar.in l fi.in 3.col.uer.& primo exa- minemus , an sit don.causa mor.C.de pa. &

clare Soc.in conf.222.incip.multū elapsi ter, & sitr in 1.col.uers.adduco ēt in ꝓposito. & eā sitr intrepide tenet Ias. dicens , ꝙ si casus accideret,ꝙ ita cōsuleret,i l.nō ois.in 1.col. uer.sed hic offerr̃ quotidianū & utile dubiū. ff.si cer.pet.subiungens. istam cōclusionem putarē multo fortius esse uerissimā , si ultra di.uerba iurm̃ interuenisset prout ēt tenuit Pau.de Cast.in pal.consi.101.incip.notādum est,q̃d p̄fatum statutū.ꝓpe fi.& Arc.in con sil.74.incip.diligenter & mature ponderatis his.in 2.col.uers.prima iō fundaf iuramēto allegās c.2.in uerbo,cōtrauenire.de iureiur. in 6.ut ēt tenuit Soc.in conf.53.computatis cōsiliis Mariæ.p̃ris sui,q̃d incipit,ī præsenti cōsultatione ex themate præmisso ,in 2.col. uer.& prædicta sufficerēt. Quæ opinio ꝓcul dubio est tenēda,ꝙ si in donatione cau.mor tis sint proposita uerba,de quib.supra,& isu per ipsum iuramētū,ꝙ talis donatio sit irre uocabilis.Primo, ꝑ illā regulā tritā in iure ,

2 † ꝙ omne iurm̃ q̃d pōt seruari sine interitu salutis æternæ,seruādū est,ut habetur l c.cū cōtingat.de iureiur.& in c.licet mulieres.eo. tit.lib.6.& in c.quāuis.de pa.eo. lib.6.Sed si ꝓmitto cū iuramēto dōatione cā mortis nō reuocare,seu contrauenire,quod idem impor- tat,quia qui reuocat actum, contrauenit ip si actui.ut patet ad sensum , certe tale iurm̃ pōt seruari sine interitu salutis æternæ , er-

3 go seruandum.Secundo & fortiter,† quia ui demus.ꝙ ea,quæ de natura sua ex pœniten- tia sunt reuocabilia,si iurm̃ interueniat,siūt irreuocabilia:nam si quis fecit pactū de pro roganda iurisdi.sui iudicis,& sic litigare co- ram iudice non suo,tamen non obstante pa cto. ante litem contestatam pōt pœnitere, ut l.si conuenerit.cum ibi no.ff de iurisdict. om.iu.& c.1.secundum cōem intellectū.ex tra de iud.sed si ultra pactū īterpositū fuerit iuramētū.tūc ēt ante litē cōtestatā nō est lo cus pœnitētiæ,ita tenent Ang Fulg.Pau. de Cas.Alex.& d. Ias.in d.l.si conuenerit. Imo. in d.c.1.de iud.& ibi Fel.in 4.col.uers.3. fal- lit.Anto.Corse.in rep.tu extra de iureiur.in 16.priuileg.iuramenti.Pet.de Anch. in con- sil.mihi 192. incip. in auxiliū ueritatis. in 2. col.ubi dixit istud esse nouū , ad intellectum d.l si conuenerit.& ista est cōis,quicquid di xerint Ant.de But.& Abb. in 7.col.in d.c. 1. de iud.Secū do ꝙ ea,q̃ de nā sua sunt ex pœ nitentia reuocabilia,ꝑ iurm̃ efficianf irreuo cabilia,

4 cabilia, probatur: † nã in contractib in no. minatis respectiuis, i re integra adm ttitur pœnitentia, ut no. in l. si pecuniam. ff. de con di. ob. causam, & ꝑ gl. & Doct. in l. iurisgentium, in prin. ff. de pact. sed si aliquis fecit cõ tractũ innominatũ, in quo interuenerit iura mentum, tunc nõ est locus pœnitentiæ. ista est gl. in d. l. si pecuniam in uerbo, necesse habeas, quã ad hoc singularẽ reputat Bal. in ca. q̃ in ecclesiarum. in 7. col. de consti. & Imo. in l. 2. §. sed & si quis. ff. de dona. Iaf. in d. l. si pecuniã, in 3. co. uer. ii. limita, & ĩ pe. col. uer. 2. collige ex hac gl. & ut tenet Barb. in c. iura uit. in 15. col. uer. item dicit hic Bal. de prob. allegãs ita similiter tenere Saly in d. l. si pecuniam, tenet Ant. Corset. in præall. repe. rubr. extra de iureiur. in 2. priuilegio iuri. Stabit ergo firma cõclusio, ꝙ si in instrumento dona. causa mor. fuerint apposita illa uerba, de quib. supra, & multo fortius, si iurũ interueniet, ꝙ donatio causa mor. nõ poterit per donante ex pœnitentia reuocari. Secũda cautela & occultissima est, ut facias, ꝙ ꝑ notariũ in instrõ donationis, fiat mẽtio hrẽdũ donatarii, uidelicet, talis ꝑsona donauit talẽ rẽ Sempronio ꝑ se, & hrẽdib. suis, nã isto casu, qñ in donatione causa mortis est facta mẽtio hæredũ donatarii, talis donatio censeẽ donatio inter uiuos, nõ aũt causa mortis, & rõ est, qa donatio inter uiuos bñ trãsmittiẽ ad hrẽdes, secus aũt in donatione causa mor. qa illa nõ transmittiẽ, si cõtingat donatarium mori añ ipsum donatorẽ: uñ cũ in ipsa donatione sit facta mentio hęredũ, donatio in dubio cẽseẽ donatio inter uiuos, ita singulariter tenet Bal. in l. 2. in 2. col ver. quid enim si iste filius stipulareẽ ꝑ se, & heredib. suis. C. de iure do. & ibi ẽt Saly. uer. sed tunc insurgit dubium, tenet Iaf. in d. l. nõ oĩs, in 4. col. uer. 2. infero, ff. si cer. pet. Alex. in præall. conf. 14. incip. circa primũ dubiũ, quo quęritur, in 2. col. uersi. postremo ẽt ex alio colligitur. in 1. uol. Aret. in d. consi. 24. incip. diligenter & mature ponderatis his, in 2. col. uersi. 3. moueor, qa notarius, & d. Lancellot. Decius in l. q̃ dotis, in 5. col. sol mat. Si uis ergo taliter facere, ꝙ donatio causa mortis non possit ea pœnitentia reuocari, & quod donator non aduertat, nisi esset ꝑsona in iure perita, & non tradas obliuioni prædictas cautelas, & specialiter secundam. Qũo añ cõcipiatur don atio causa mortis, & q̃ sit eius forma, ponit Spe. in ti. de do.

Cautela ad liberandum iudicem, ut non fecerit litem suam, quando iudicauit contra communem opinionem doctorum.

xxxi.

1 *Iudex in iudicando, secundum communem opinionem iudicare debet,*

2 *Opinio communis dicitur, quã plures grauiores que amplectuntur.*

3 *Iudex iudicans secũdum opinionem magistri sui, licet mala sit, non facit litem suam nisi magister sit una uacheta.*

1 Manifestum † est quod iudex in iudicando, debet iudicare secundum cõem op. Doct. ut no. Io. And. & cõiter Doc. in c. 1. de constit. Bar. & alii, in l. fi. C. de pœ. iudi. qui ma. iudi. Bald. in l. i per text. ibi. ff. de quæstor. & in l. i. ff. de sena. Anton. in cap. nouimus, per text. ibi, de uerbo sig. cum infinitis concor. alias si iudex iudicat contra cõmunem opi. facit litem suam, ut nota Bart. & Angel. in d. l. fin. C. de pœna iudi. qui ma. iud. Bar. & Alex ibi in fi. in l. prolatis. ff. de re iud. Ange de Are. in §. i. Instir. de obl. quæ ex quasi delict nã per imperitiam præsumitur iudicare, q adhæreret singulari opinioni relicta cõi, ut dixit Bal. in rub. C. de pœ. iud. qui male iudi. & Alex. in cons. 95. incip. uisis processibus, in 3. col. in 2. uol. & Franc. de Cur. in cons. 49 incip. memoriæ recolendæ dux Me

2 diolani tertius, in 30. col. circa medium. † & illa dicitur communis opi. quam plures grauioresq; amplectuntur, ut dicit d. Abb. in ca. prudentiam, in prin. in i. col. de offi. delega. & Alex. in consi. 7. incip. uideretur prima fronte dicendum, in 4. col. in 4. uolu. & est bonus tex. in c. in canonicis scripturis, 19. disti. nam facilius inuenitur, quod a pluribus sapientibus quęritur, ut c. de quibus. 20. dist. & similiter per ampliores homines perfectissima ueritas reuelatur, ut l. penult. C. de fideicom. Modo quidam iudex iudicauit contra communem opinionem Docto. quo casu fecit litem suam, & sic tenetur parti ad interesse, quomodo faciet ad euitandum, quod non fecerit litem suam? Dic quod cautela est, ut discurrat cum mente, uel aliqua bona uia uideat se informare, an si tempore, quo studebat in studiis publicis, intrabat sub aliquo doctore, qui teneret illam opinionem, quia hoc probato, non tenebitur parti ad interesse,

3 se.snam a iudex iudicans secundum opinio-
a nem sui magistri.licet talis opi.sit mala, non facit litem suam,ita pulchre dixit Abb in ca. 1.in 6.col uersi.sed uide notabile d. Oldr. de postu prxla. dicens istud fuisse d. Oldr in l. quæsitum,§.1.ff de fun. instru c. quod dictũ refert.& sequitur solẽnis doct.V cen.Paleotus,quẽ habeo ad pœnam,in l.1.in 5. chart. uersi.adde.℘ iudex ff.si cert.per.dicens, ℘ ꝑ ista doctrinã semel euasit in practica quendam in iudicem a syndicatu,& hãc opin sic tenet Fel.in c.1.in ult.col.uersic.5 not.℘ iudex,de consti.& Barb.in sua reper.rubr extra de fid instr.in 7.char.uer.& per illum tex. dicit ibi Nic de Neap.& do Amad de Castel. in suo tract.synd.in uerbo,item in eo, quod plures innocentes condemnauerunt,& plures nocentes absoluerunt,uersi. & idem si iudicat contra cõem opin.tenet Bart. Bolo.in sua a mæna repe auth.habita.C ne fil, ꝑ pat. in 15 col.uer.sic q tulit snãm,ubi dicit hoc ꝓcedere.& esse uerũ,si ille magister erat homo doctus & solẽnis,secus autẽ si erat una uachetta,dicens ista fore uerba Bal in l.filiũ quem habentem.C fam.erc.& est de hoc bona gl.in c.cum beatissi.nus,24.q.1.

a Nam iudex.*Dic,quod non est tuta cautela ista cũ iudex sequi teneatur cõem opi. non autem singularẽ opi.unius doctoris. & præsumitur per imperitiam iudicare qui inhæret singulari opinioni unius docto ris,relicta opinione communi.uide signanter per d. Alex de Imo.in cons suo 34. in ultimis uerbis. in 1.uolum.*

Cautela pro notariis, ad implendam sibi bursam. xxxii.

1 *Testator si relinquat alicui usumfructum alicuius fundi & postea in bonis suis alium hæredem suũ pleno iure faciat, ipse hæres concurrit ad ipsum usumfructum legatum,una cum legatario,& sic dimidiam habebit.*

2 *Verbum pleno iure in dispositione positum,importat non solum dominium,uerum etiam usumfructum.*

3 *Dictio alius,alia,aliud,de natura sua includit diuersa à specificatis*

4 *Mor i omne genus potius pa i debemus quã mortaliter peccare.*

1 QVOTIDIE conficiuntur testamenta in quib.testatores relinquũt usumfructũ alicuius partis suorũ bonorũ alicui personę aliã uero ꝑsonã faciunt suũ hẽdem uẽm,& istud ꝑsertim cõtingit istis,q moriunt,nõ relictis liberis,qa tunc relinquunt uxorib suis usumfructũ maioris partis suorũ bonorũ,ipsis stantib.castis honestis,& absq; marito,& dotes suas non petentibus,quo casu certum est,℘ stante dispositione testatoris. hẽs non põt se impedire in illo usufructu legato,usq; quo uiuit ipse usufructuarius,siue bona sint mobilia siue immobilia ut in § usuf.Inst.de usu.Tu aũt tabellio,q rogaris cõficere tale testm̃.in quo aliqs forsitã tuus amicus instituitu hẽs uniuersalis,& alicui alteri ꝑsonę relinqtur ususfructus aliquorũ bonorũ, si uis taliter negotiari ℘ non obstante dispositione testatoris,hẽs usũ habeat, si nõ totum illum usumfructũ legatum,saltẽ habeat dimidiã,ẽt uiuente ipso usufructuario,& ℘ testator non aduertat,cautela est,℘ qñ ulti.loco scribis institutionẽ hẽdis.℘ ipsam conficias ꝑ hæc uerba:In omnib aũt bonis suis mobilibus & immobilibus,iuribus,& actionibus instituit pleno iure Sẽpronium suũ hẽdem, uẽm,&c.nam isto casu,ꝑ illud uerbũ pleno iure,positũ in institutione, hẽs concurret ad ipsum usumfr.legatũ simul cũ legatario, & sic habebit dimidiam ista fuit peregrina, & admiranda decisio Alex.in suo cons. 50.incipi.perlectis uerbis testamenti,in uersi. uideretur prima consideratione dicendũ & in uers.uñ 1 cũ in testa.in 3.uol.uolens notabiliter,†quod si testator reliquat usumfructũ alicuius fundi,& postea in bonis suis faciat aliũ hẽdem suũ pleno iure.℘ isto casu ipse hẽs cõcurret ad ipsum usumfructũ legatũ.una cum legatario,& sic habebit dimidiã.Et rõ istius singu- 2 laris decisionis est,†qa uerbum, pleno iure, positum in dispositione, importat non solũ dominium,uerum ẽt usumfructũ,ut est tex. in l.fœminæ §.illud.C.de secund.nup.quem ibi ad hoc dixit meliorẽ de iure Bald.& dicent,quod super hoc fuit interrogatus a dño Papa.& est tex.in l.fina §. simili modo.C.de bonis quæ li.& in auth.hæc usus ꝑstatio. de sac.san.eccl & in l.mater.& ibi not. Bald. C. ad Tertu.& põnit Aret.in cons 156.incipien: diligenter uisis & consideratis. in 7 col.uer. sed quando substitutus,& Socy in suo consil.54.computatis consiliis Maria. incipi.in præsenti consultatione, ex themate præmisso in antepen.col.uersicu.quinimo probatur prædicta conclusio.Et in dubio,tale uerbum impor-

importat dñium, cui nil desit, ut est text. & ibi not.gl.in l.Iul.*la prima*.in fi.ff.de rei uẽd. & text.in l.1.C.de reuo.don.hinc est, ꝙ tale uerbum positum in substitutione, facit ipsã censeri directam, per quã qs à seipso capit hæreditatem, prout dixit Bal.in d.auth.hæc usus ꝓstatio.de sac.sanc.eccl.& Ange. in d.l. Iul.ff.de rei uend.& in suo cons.125.ubi eleganter loqtur,incip.hoc est testm̃ Petri quõdam Barthol.in fi.Imol. in Coment. c.Raynut.us.de testa. in materia compendiosæ. in illo art. an compẽdiosa facta à pagano filio impuberi,& in potestate,per uerba cõia,censeatur directa infra tpa pupillaris ætatis. an uero omni tpe sit fideicõmissaria.ucr.& idẽ uidetur,si dixerit nolo, ꝙ bona mea,&c. Et ꝓut sisr tenet Are.in l.cẽturio.in pe.col. uer. similiter ẽt si testator uellet.de uulg. & pup. & idẽ Are.in præall.cons.156.& in eodẽ loco Modo stãte hoc,ꝙ uerbum, pleno iure, importet nõ solum proprietatẽ, uerumetiam usumfructũ, & ꝑ uerbum, pleno iure fuerit facta instĩo de omnibus bonis ipsius testatoris,seqtur dicendum, quòd ususfructus illorũ certorum bonorum,reperit̃ relictus duabus ꝑsonis.s.hæredi.& legatario,merito ergo sic,qlibet eorum tanq̃ collegatarii,ꝑ cõcursum debet habere dimidiã talis usufruc. & istã decis.Alex.refert,& ꝓnotabili approbando sequitur solẽnis Doct.Paul. de Mõte pico.in sua elegãti rep.§.Titia cũ nubetet.l. Titia cum testõ, de leg.2.in 21.q.ubi extendit id, quod superius dictũ est habere locũ, & ꝓcedere non solũ qñ in instõne esset appositum uerbum,plenoiure,uerumẽt si esset positũ uerbũ, plenarie:qa sisr institutio facta per uerbum,plenarie,importat non solum proprietatem,sed ẽt usumfructum,allegãs ita pulchre tenere Barb.in suo consi. 11. inci sapienter,& præclare scribitur.in 2.par. ubi adducit multa similia, ut ibi ꝑ eum : Ad unum tñ aduerte,ꝙ qñ scribis instõnem hæredis, ne in ipsa ponas aliqua uerba, ꝑ quæ non possit aliter dici, salua interpretatione recti sermonis, nisi quòd testator uoluerit, ꝙ legatarius solus habeat ipsum usumfructũ,puta qñ formares instõnem hoc modo,
3 In omnibus aũt aliis suis bonis instituit,&c. † nam cum dictio,alius,alia,aliud,de natura sui habeat includere diuersa à specificatis,iuxta no.in c.sedes Apostolica.de resc.& in l. si fugitiui.C.de ser.fug.& ꝑ Soc. in suo consil 188. inci.uisa bulla Pauli II. in 3.col.uer. per illã dictionem,in aliis, &c.isto casu posset dici, quòd mens testatoris fuerit, quòd legatarius habeat ipsum usumfructum integrum, iccirco forma institutionẽ eo modo, quo superius fuit dictum.Et istam cautelam

a tu a tabellio diligenter tene menti, quia suo loco,& tempore,si habebis ingenium, poteris tibi implere bursam,& licet ista quod ad mundum sint pulcherrima, tamẽ quantum ad animam essent perniciosa, si ipsis utere. ris uoluntate testatoris existente in contrarium,propter ea caue tanq̃ ab igne in practicando ea inquirere. nam ut in sacro habetur Euãgelio,quid.n.prodest homini,si uniuersum mundum lucretur,animæ uero suæ detrimentum patiatur? & transumptiue in ca.
4 Matthæus.de Simo.†potius.n.debemus omne genus mortis pati, q̃ mortaliter peccare, ut dixit tex.in c.sacris.quod met.cau.& similiter omnia mala pati debemus,quàm malo consentire : ut 32.q.5.ita ne. nam propter paupertatem non debemus aliquod malum facere ut l. palam.§. ignoscendum.ff. de ritu nup:nam fideli totus mundus diuitiarũ est, fideli uero nec obolus, ut 14.q.4.quid dicã, & qui contra conscientiam facit,sciat se edificare ad gehennam, ut c.literas.de rest. spo. & 28.q.1.omnes.& Ang.in cons.181. & inci. super hoc puncto.nec ista tradidi,ut malum committatur,sed ut quis malitiis hominum sciat obuiare.

a Tu tabelli.*Sed memento notarie, quòd est præsferen la anima caut.elis:quia est preciosior cunctis aliys rebus.uulgata l sancimus.de sacr.san.eccl si opi. defuncti scribat fuisse in contrarium,quia uolun as attendi debes. & contra eius uolun atem apposui. sti huiusmodi uerba,ut rẽ utilem faceres alicui pro aliquali præmio auferendo illi cuius sunt bona. propter huiusmodi uerba, uel auferendo commodum, teneris ad restitutionem nec consul.tibi, ut sequaris huiusmodi cau.elam animæ tuæ perniciosam iuxta illud quid prodest homini si uniuersum mundũ lucretur, animæ uero suæ detrimen.um patia ur. Caue igitur, & crede Laurar. cum per 16. an.ar tem legerim notarie pub. in almo Pa:auino gymnasio.Dutti nanque cautela ista ad impietatem, & ad damnationem. Caue & antequam uidissem uerba sequentiam & licet i.la quoad mundum, & c iam opposueram apostillam meam ex huiusmodi doctrina,quæ nauseam attulit.*

Cautela ad faciendum, ꝙ donatio ualeat, licet non fuerit insinuata. xxxiii.

1 *Donatio excedens summam quingentorum aureorum, si non insinuatur ipso iure nulla est.*

2 *Verba enunciatiua bene meritorum in donatione posita quid operentur.*

1 DONATIO excedens summam quingentorum aureorum, si non insinuatur, ipso iure est nulla, ut est casus in l. pe. C. de dona. & si talis donatio fieret inter coniunctos, ut l. data C. eo. sed cõiter per statuta Italiæ, talis summa quingentorum aureorum est restricta nam in nostra ciuitate Brixiæ, uigore statuti positi sub rubr. de donationibus inter uiuos, nõ tenet nisi usq; ad uigintiquinque libras pluraliter. Modo quæritur per scribentes nunquid sit dare remedium, ꝙ possit fieri donatio, quæ ualeat, licet non fuerit insinuata, & dñt ꝙ sic, uidelicet ꝙ in instrũ donationis dicatur, ꝙ intelligãtur tot donationes esse, quot sunt summæ 25. librarum, loquendo in casu statuti nostri Brixiensis: quia cum tot sint donationes, quot sint summæ 25. librarum, & quælibet summa non indigeat insinuatione, sequitur, ꝙ in tali donatione non requiritur aliqua insinuatio. Sed ista cautela est cõiter damnata, quia talis clã nihil operatur, sed intelligit̃ posita in fraudẽ legis & statuti, ut tenet Spe. in ti. de dona. §. 1. uer. quid si aliquis dat, quem refert, & sequitur Bal. in l illud. uer. 6. q̃ritur si actum est. de sac. sanc. eccl. & ut tenet Bar. in l. Modestinus. ff. de don. & Bal post Iac. de Are. in l. sancimus. §. si quis autem. C. de don. ubi dicit ꝙ ita cõiter tenetur. & in l. 1. circa princ. C quan. dies leg. ced. Pau. de Castr. in l. scire debemus. in fin. de uerb. oblig. Rom. in consi. 26. incip. pro decisione eorum, de quibus dubitatur. ubi dicit, ꝙ ista est omnium opi. & Alex. in consi. 68 incip. uisis duobus elegãtissimis consiliis. in 3. col. uers. l. n̄ faciunt nota per Bar. in 1. uol. Aliud remediũ tradũt. s. ꝙ enuncietur insinuationi, & insuper imponatur iuramẽtũ de non cõtrauenied̃o, quia tale iurm̃ supple defectũ insinuationis omissę, sed & istud remedium non est oĩno tutũ, quia q̃ plures Doctores supremæ auctoritatis tenuerunt contrarium, ꝙ iurm̃ non suppleat insinuationem omissam, & passus est adeo dubius, ꝙ Sal. in l. pen. C. de don. tangens istam q. & arguens ad partes, reliquit eam indecisam, & similiter Ange. de Aret. in §. aliæ. Inst. de don. dixit, ꝙ nunquam uoluit cõsulere pro aliqua parte, & istam partem, ꝙ iuramentum non suppleat defectũ omissæ insinuationis, amplexus est primo Oldr. in consi. 173. incip. quidam habens unicum filium. qui Oldr. tempore suo fuit tantę auctoritatis, ꝙ pater legum nuncupabatur, ut refert Paul. de Cast. in l. is qui hæres. ff. de acquir. hæred. & eSc. in cons. 129. incip. præstãtissimi iuris interpres. in 1. col. & in cons. 146. incip. uiso pcessu agitato. in 5. col. tenuit eã Bal. post Guil. de Cu. in l. illud. uer. 5. quæro an ratione iuramenti. de sac. sanc. eccl. idem Bal. in cons. 29. incip. casus, uir donauit uxori. in 2. col. uer. sequeretur, quòd donatio ultra legitimã summã. in 3 par. & in cons. 101. in fi. inci. dña Antonia dedit. in ea. 3. par. & in consi. 28. inci. certũ est, ꝙ filia in bonis patris. alias incipit, factũ si pponitur in 5. par. Ang & Alb. de Ros. in d. l. illud. de sac. sanc. eccle. & Ang. in l. si quis pro eo. ff. de fideiu. & in consi. 59. inci. quidã pater familias habens duas fœminas. ubi dixit, ꝙ ita alias Bal. germanus suus consuluerat in ciuitate Castelli, cui cõsilio tunc adhæsit, sed nunc uehementius insistit tanq̃ iuramẽto. & latius in cons. 179 inci. uisis pdictis instrumentis. in 6. col. uer. uenio ad tertiũ principale. Paul. de Cast. in cons. 103. incip. circa bona, q̃ fuerunt dñi Huberti, notandum est in ult. col. uer unum omiseram. circa pñtẽ articulũ. & latius in cons. 99. inci. uisa quadã scriptura. p totum. Cu. & Ro. in d. l. Modest. ff. de don. ubi Cu. dixit, ꝙ ita tenent fere omnes. tenuit Rom. in cons. 12. incipien. uiso facto proposito cæterisq; consiliis. tenuit solennis Doc. d Ant. de Can. in suo trac de insinuatione. In 63. q. hãc sñr expresse sentit Io. Fab. § aliæ. Insti. de dona. sequitur Barb. in suo cons. 15. inci. præclare scribitur in 1. uol. & latius in consi. 66. inter consilia Franc. de Cur. inci. sapienter optime dixit Psalmist. circa fi. ubi dixit, ꝙ ista est cõis opi. sequit̃ Præpo. Mediol. nunc Card. Alex. meritissimus in suo consi. 67. inter consilia dicti Frã. de Cur. inci. circa hoc uidetur, ꝙ illa assertio benemeritorum cui consilio se subscripserunt celeberrimi Doct. Hiero. Tortus. Iac de Put. & d. Nicolinus de S. Nazario. & sic apparet, ꝙ istud remedium iuramenti ad tollendũ defectum insinuationis non est omnino tutũ, pper magnas auctoritates.

ritates, quæ sunt in contrarium. Sed tu, cui vult fieri alia donatio, si vis φ valeat, licet non fuerit insinuata, accipe cautelam. s. φ in instrumento dicatur, φ donaror facit ipsam donationem pro beneficiis in seruitiis, recompensatione & remuneratione dignis, acceptis ab ipso donatario, quia per ista verba, donatio assumit naturam donationis remuneratoriæ, in qua non requiritur nisi insinuatio, ut infra dicetur, istam cautelam expresse docet do. Lancelo. Dec. in l. si donatione. C. de colla. dicens hanc fuisse cautelam ibi traditam per Io. Petrutii. & Bapt. de S. Seuerino, motu. † quia licet verba enunciatiua benemeritorum, posita in donatione, non probent inter personas, quæ alias libere nō pñt donationem facere, vt est in patre, qui vult donare filio, & in viro, q uult donare vxori, quamuis in donatione facerent mentionem de benemeritis: tñ talis mentio benemeritorũ nō facit fidem ipsa benemerita pcessisse, nisi specifice probentur, vt not. gl. Bar. & oẽs in d. l. si donatione. C. de coll. & in authen. vñ si pares. C. de inoff. testa. tñ secus est in illis personis, quæ libere possunt donare, quia talia verba enunciatiua benemeritorum, bene probant ipsa benemerita præcessisse, vt est doctrina Bar. in l. si forte. p tex. ibi. ff. de castr. pec. & in authe. si quis in aliquo documẽto, C. de eden. & in l. per diuersas. C. manda. stante ergo, φ talia verba benemeritorum, faciãt fidem inter personas non prohibitas donare, sequitur dñdum. φ est mirabile ẽm Lancel. in loco superius allega. φ talis nō sit donatio simplex, sed remuneratoria, in a qua donatio.ne remuneratoria, non requirit insinuatio, vt no. per gl. Bar. & alios in l. Aquilius Regulus. ff. de dona. per Bart. & Paul de Cast in l si pater. §. si quis aliquem. ff. eo. per Bal. in d. l. illud. uers. quarto q̃ro, an donatio ob merita de sac. san. eccl. p Rom. in cõs. 26. incip. p decisione eorũ, de quib. dubitatur, & in cõsi. 95. inci. viso prius donationis instrumento: Aduerte tñ, licet do. Lancel non dicat, φ multi tenuerunt, si uerba enunciatiua benemeritorum, posita in instrõ donationis, debent facere fidem, ipsa benemerita p cessisse ẽt inter psonas permissas donare, φ non sufficit facere mentionem de benemeritis in gñe, sed opus est deuenire ad particularitates, prout tenuit Bal. in d. l. illud. in 4. q. & in l. si ff. de exerci. & Old. in consil. 5. inci. Titius dedit. & Soc. in consi 295. inci. in causa contra filios & hæredes Petr. in 2. col. uer. si circa secundam difficultatem. & sic volũt pdicti, φ dictum Bar. in d. l. si forte. ff. de castren. pec. patiatur hanc limitationẽ. sed est uerum, φ eorum opinionẽ reprobat præstã. tissimus Doct. & præceptor meus in canonibus, do. Phil. Dec. in suo consil 20. incipi. in causa istorum fratrum de laseta. per totum.

a In qua donatione remuneratoria non requiri insinuatio. *Adde practicum Papiensem ita tenentem in forma libelli, quo agitur pro donatione, in uerbo, solenniter. Adde etiam d. Alexan. de Imol in consi. 120. in 3. parte suorum consiliorũ, per Ange in consi. 179 alias 181 per Pau de Cast. in consi. 105. per Bald in l. 2. ad fin. C. ne lit. pen fa. cit tex. in l fin. C. de iure do. & semel obtinui, dum Venetijs allegarem coram magnificis dominis prouisoribus sis..., in hoc passu. pro hac parte, in fauorem quorundam Vincentinorum.*

Cautela ad emendandum libellum, etiam lite contestata. xxxiiii.

1 *Libellus post litem contestatam, emẽdari nõ potest.*

1 CLARA est in iure conclusio, † φ libellus post litem contestatam non potest emendari, vt no. in §. si minus. Inst. de actio. & per omnes. in l. edita. C. de eden. & in c. examinata. de iud. ẽt si in fin. libelli esset illa clausula, quæ à multis libellantibus eius virtutem ignorantibus apponitur. s. saluo iure addendi. minuendi &c. qa talis clausula nihil operatur ad hoc, ut libellus post litis cõtestationem possit emẽdari. prout no. Bart. & alii in d. l. edita in fi. C. de eden. & ut not. gl. Inno. & oẽs in c. inter dilectos. de fide instru. & Pract. Papie in forma libelli, in actione reali, in verbo, saluo iure addẽdi. cũ aliis cõcor. de quib. p Alex. & Ias in d. l edita. Tu ergo, qui intendis producere libellum. si vis taliter facere, φ ẽt lite contestata possis addere, minuere, & emendare. cautela est, φ nõ dicas in fine libelli, saluo iure addendi, &c. qa cum per talẽ reseruationem referas te ad ius, iuxta l. cũ pponas. ibi, ad ius retulit. C. de hær. inst. & ipsum ius velit, φ lite cõtestata libellus nõ possit emendari, merito talis clã nihil habet operari. Sed dicas saluo mihi arbitrio addendi, & minuendi, &c. quia

cum isto casu referas te ad arbitrium tuũ, ꝙ importat absolutã volũtatem, iuxta ea, quæ hñr per Bart. & alios in l. si sic. de leg. 1. & ꝑ Bar. in l alio. in 3. col ver. ex ꝓdictis no. ff. de alim. & cib. leg. sequit̃. ꝙ talis additio, seu diminutio, & emẽdatio ẽt post litis cõtestario oẽ, dẽt posse fieri. ita dixit Bal. ubi reputat tale dictũ esse notandũ. in repe. d. l. edita. in 17. col. ver. itẽ dubitatur de cla. saluo iure. quem refert, & sequr Lanfr. de Ori. in repe. c. qm cõtra. in verbo. petitiones ver. finalr est vidẽdum. extra de ꝓb. tñ istam cautelam ꝓ constanti nõ affirmo. qa contrariam opin. tenet Ang. & Are. reprobãdo Bal. in §. omnium. in 6. col. uers. solet per aliquos. in fi. libelli. Inst. de act. contrarium similiter tenent Iaf. & Rimin. Ferrarien. in d. l. edita. C. de eden.

Cautela ad grauandum filium, ꝙ non possit aliquid alienare, etiam pro sua legitima. xxxv.

1 *Dilatio etiam fauorabilis de legitima reijcitur, & in dubio dilatio apposita in prohibitione alienationis legitimæ, in filij fauore apposita censetur, non autem ad grauamen.*

2 *Amicus melior quem habet filius, est ipse pater.*

PATRES in suis testamentis quotidie prohibent filios suos, ꝙ de bonis suis nõ possint aliqd vendere, pignorare, nec alr̃ alienare, quo casu, talis ꝓhibitio non includit ĩm, quantum capit sua legitima, ẽt si de ipsa legitima esset facta expssa mẽtio, qa de ea deducitur omnis mora, & oẽ grauamen, ut l qm in prioribus, & l. scimus. §. enim autem. C. de inoffi. testa tu aũt pr̃, qui habes filios minores q filij, qa forsitan sunt gulosi, lusores, vel alr̃ dissoluti, uel qa vis, ꝙ bona remaneãt in familia, ꝑpea vis eos in testõ grauare, ne aliquid de bonis valeant alienare, si vis, ꝙ talis prohibitio, seu grauamen includat ẽt suam legitimam, videlicet, quod filr̃ nõ possint aliquid alienare de eo, ꝙ capit sua legitima, & si non toto tꝑe uitę suæ, saltem vsq; quo deuenerint ad legitimã ętatem. Cautela est, ꝙ non dicas, qualr̃ eos instituis tuos hæredes, grauando eos ꝙ non possint aliqd de bonis tuis alienare, ẽt de eo, quod sibi spectaret ratione suæ legitimę. qa talis dispõ quantum ad legitimam non teneret, ut superius dictũ est. Sed dicas qualr̃ eos instituis, &c. grauando, ꝙ vllo unq̃ tꝑe aliquid de bonis tuis nõ possint vendere, nec alienare, quia vis, ꝙ talia bona deueniant ad tales personas, & hoc quãtũ ad residuum patrimonii. excepta sua legitima, quã postea possint alienare ad libitum, qñ peruenerint ad ætatẽ 25. ann. prius vero nõ, alias si contrafacient, quidqd alienabũt de dicta sua legitima, illud oẽ deueniat in talẽ ꝑsonam, qa tunc ista ꝓhibitio facta filio minori, ꝙ non possit legitimã suam alienare, donec ꝑuenerit ad 25. ann. valet, & tenet, quæ ꝓhibitio alias gñalr̃ facta non teneret, ita pulchre consulendo tenuit Paul. de Cast. in suo cõs. mihi 224. incip uisis, & cõsideratis omnibus diligenter, quasi ꝑ totum. & rõ ſm eũ est, quia illa iura, quæ disponũt, ꝙ omnis dilatio, & omnis mora deducatur de legitima, habent locum, & procedunt, qñ talis dilatio contineret grauamen filii, sed qñ contineret eius fauorem, & vtilitatem, ut est in casu nostro, vbi pr̃ voluit infirmitati filiorum ꝓuidere, qui ꝑꝑ suam illegitimam ætatẽ, iuris præsumptione se gubernare nesciunt, tunc talis, dilatio valet & tenet prout not. Bart. Bald. Sal. & alii in l. filiis matrem. per tex. ibi. C. de inoff. testam. Bar. & Doct. in l. cum ex filio. de vulga. & pup. & Alexã. in l. multi non no. ff. de lib. & posth. ibi reprobat opin. Bald. in l. si pater. in 3. oppo. C. de inst. & subst. & in authen. ex causa. in 6. col. in 4. opp. C. de lib. præt. uolentes, 1 † ꝙ dilatio etiã fauorabilis reiiciatur de legitima, & in dubio, talis dilatio apposita in prohibitione alienationis legitimæ, debet censeri posita in fauorem filii, non aũt ad grauamen, cum pr̃ pro filiis bonum consilium capere soleat ut l. nec in ea. ff. de adul. pr̃. n. plus amat filiũ q̃ seipsum, ut dicit text. cum gl. in l. isti quidem. ff. quod me. cau. & quidquid parant patres, ex voto parant filiis, suis, ut l nihil interest. ff. de bonis lib. unde dixit Bald. in c. per tuas, de prob. 2 † ꝙ melior amicus, quem habet filius, est ipse pater. vnde refert Cy. in l. propter insidias. C. qui accus. non poss. Dauid regem planxisse tribus diebus, & tribus noctibus Absalonem filium suum, licet sibi inimicissimum, & ꝙ prohibitio facta, ut supra, sit ualida, ita etiam clare firmat d. Ias. sequendo Paul. de Castr. in loco, de quo supra in l. filiusfamilias. §. diui. quasi in fin. de legat. 1. & ita etiam reperio tenere quendam D. Ioan. de Monte Ferrato, in quadam

sua

sua repet.d.§.diui.in 6.col. uer.tertia sit con clusio licet Aret. teneat contrarium in suo cõs.t 9.incip ex facto præsupponitur,ꝑ quidam An.in 2.col.uer.sed posset esse casus.tu ergo pr.qui uis, ꝑ filii tui & aliqd de sua legitima non ualeant alienare, & si non toto tpe uitæ suæ,saltem usq; quo nõ habuerint 25.annos,usque ad quod tps.si iuuenes non satisfaciũt suis desideriis,& appetitibus,postea à cõiter accidentibus sua desideria comprimunt cum meliori maturitate, sis cautus formare prohibitionẽ eo modo, quo supra.

a Debeat censeri posita in fauorem filii, non aũt ad grauamen. *Quid si pater assignat filio emãcipato inter uiuos aliquid pro omni successione, & legitima, an excludat talis filius emancipatus etiã si bona patris postea excreuerunt, adeo quòd illud datur, quod reperiatur esse minus quàm legitima? de hac notabili q.uide per Alex.de Imo. in consilio suo 181 in 5 uol per totum.*

Cautela, ꝑ quis non teneatur de damno dato per incendium in domo ortum, & nescitur quomodo. xxxvi.

1 *Incendium si in domo oriri contingat, & ignoretur unde ortum habuerit, an de damno dato per ipsum incendium, dominus domus teneatur.*

2 *Actione legis Aquil. uenit culpa leuissima, quãdo talis culpa committitur faciẽdo, non autem committendo, seu negligendo.*

3 *Incendium si in hospitio contingat, & ignoretur an à familia hospitis uel à uiatoribus ortum habuerit, hospes propter incertitudinem non tenetur.*

1 PASSV Stest diffusus,nunquid si in domo contingat oriri incendium,& nesciatur unde habuerit ortum,an de damno dato per ipsum incendiũ dñs domus teneatur.in quo quidẽ articulo aliqui dixerunt,ꝑ sic,quia incendium præsumitur ortũ culpa inhabitantium,ut l.si uendita.ff.de peri. & comm. rei uend.& l.3.§.fi.ff.de off.præf.uig. no.Sal. in l.si creditor.C. de pign.act. Imo. in l.domos. de leg.i.Ang.in cons.297.incip.ortum est incendium.ubi dicit,ꝑ non est solum præsumptio,ꝑ incendium euenerit culpa inhabitãtium,sed est uehemens suspitio. Alii dixerũt ꝑ est uerum, ꝑ præsumitur euenisse culpa inhabitantium,sed ꝑ illa culpa est culpa leuissima,& ꝑ quis semper non tenetur de leuissima,& ꝑ illa dicatur culpa leuissima.gl. est in § præterea. Inst.qui mod.re contrahi. obl.per quam ibi dicit Ang. Are.se alias Ferrariæ ita obtinuisse in causa cuiusdam dominæ Apoloniæ uiduę,& quam singularem dixit Sal.in l.quæ fortuitis.circa fin.C de pign. act.& Io.de Ana.in conf.71.incip uisis,& diligenter ponderatis his, quæ in facto proponuntur. Alii dñt, ꝑ qm̃ ad emendationem damni nihil habet releuare, an quis teneat de culpa leui, uel leuissima,quia si non potero me præualere per aliam actionem, intẽtabo actionem l. Aquil. in qua uenit culpa etiam leuissima,ut l.in l.Aquil *la secunda*, ff ad l.Aquil. & ita firmat Sal. in l. data opera. C.qui accus.pos.tamen ad istud respõdetur, 2 ꝑ est uerum,† ꝑ in actione l. Aquiliæ uenit culpa leuissima,qñ talis culpa committitur faciendo, non autem omittendo, seu negligendo.ita illam l.intellexit gl.in l.si mora.in glo.pen.& ibi Bart.ff.sol.matr.& idem tenet Imo.in c.s.in 7.col.uers.iuxta prædicta potest quæri. extra de commo. pro quo est bonus tex.quem ibi dicit Ang. meliorem de iure,in l.si usufructus §.deniq;.ff.de usufruct. ubi etiam Bar.dicit,ꝑ ille tex.glossat totum tit.ff.de C.ad l.Aquil.Alii dixerunt,ꝑ aut in a illa domo,in qua *a* ortum est incendium, stabant plures familiæ,puta una sursum,altera deorsum,& tunc si nescitur in qua parte habuerit principium, propter incertitudinem nemo tenebitur.ita per plura cõsuluit Alex. in consi.50.incip. uisis & opportune ponderatis his.per totum, in 1.uolu.idcirco dixit 3 Bal.in l.si creditor.C.de pign.act.† ꝑ si contingat hospitum comburi, ut contingit in hospitio. Leonis, & ignoretur an habuerit exordium à familia hospitis,an uero à uiatoribus, de quorum facto hospes nõ tenetur, ut l.fi.§.caupo autem præstat.ff.furti aduer. nau.cau.& stabu.quòd isto casu hospes pp incertitudinem non tenetur de damno dato per incendium, & multa alia circa hoc dñr, de quo quidem passu,in uariis locis habetur, pręcipue per Bar. & latius per moder.in l.si quis ex argentariis.§. prætor ait. ff de eden. per Bal.in l.data opera. C.qui accus.nõ poss. per Sal.in l.quæ fortuitus. C.de pign. act.late per Ang.de Aret.in suo tract.maleficio.in uerbo, incendiario. pulchre per Alexand. in consi.50.incip.uisis, & opportune ponderatis his.in 1.uol.per Ioan.de Ana.in cons.71. incip.uisis, & diligenter ponderatis his,quæ facto proponuntur,ubi et Lud.Bologn.addi

tio. cum aliis concor. de quibus per Cæp. in suo tract. rust. præd. sub. rub. de igne, quę est rubr. ſlu. Tu autem, in cuius domo ortū est incendium, & ignoratur quis fuerit auctor, si uis excludere omnem culpā, & sic indifferenter nō teneri de aliquo dāno ꝑ ipsum incendium dato, cautela est, ꝙ probes te esse personā uigilem, & in rebus tuis esse diligentem patremfamilias quia ista ꝓbatio habet tantam uim, ꝙ excludit omnem culpam alias à iure contrate præsumptam. ita signāter dixit Bald. in suo consil. 120. incip. quidā nomine Ristorius de Corton. in 5. part. quē refert, & sequitur Alex. in l. domos. de leg. 1. & in d. l. si quis ex argētariis. §. prætor ait. ff. de eden. & in præall. consi. 50. in fin. & hanc sententiam similiter tenuit Pet. de Aluar. in quadam sua disput. incip. exorto incendio Paduæ. quem refert & sequitur Cæp. in cōsi. 70. incip. circa primum dubium, an iudæus teneatur domino. in 2. col. uersic. & ideo si conductor probaret.

a Ortum est incendium. *Incendium an culpa habitantium factum præsumatur, uel non, & an sit, & reputari debeat casus fortuitus, uel non. quando aliunde procedit, & quando non est immissus ab habitantibus uide ultra consilium 50. d. Alex. per eundem in alio consi. 217. in 2. uol. ibi, sed grauissi non obstantibus & per dom. Lud Ro. in consi. suo 401. quod consilium incip. eo præposito, quòd lite agatur de ipso incendio.*

Cautela ad instruendum filium, quibus uerbis debeat uti, qñ uult renunciare hęreditati paternæ, & acceptare emphyteusim, uel feudū acquisitum pro se, & filiis suis. xxxvii.

1 *Feudorum, & rerum emphyteuticarum acquisitiones, à communiter accidentibus, altero de quatuor modis accipiuntur.*

2 *Dictio, hæredibus, quomodo exponatur.*

3 *Quietationem generalem si frater fecerit de omni eo, & toto, quod in hæreditate paterna petere posset an propter hoc prohibebitur petere partem suam feudorum, & rerum emphyteuticarum.*

1 A' COMMVNITER † accidentibus, acquisitiones feudorum, & rerū emphyteuticarum, cōcipiuntur altero de quatuor modis. aut dicitur, accipio talem rem in emphyteusim, uel in feudum pro me, & filiis meis, aut pro me, & meis hæredibus, aut pro me, & filiis meis hæredibus, aut pro me, & filiis meis, & hæredibus, primo, & secundo casu cōis conclusio scribentiū est, ꝙ filii possint renunciare hęreditati paternæ, & acceptare ipsam emphyteusim, uel feudum, ut de primo casu habet ꝑ Bar. in l. iurisiurādi. §. si liberi. in 1. col. uers. q̄ro qd si filius non renunciauit. ff. de oper. lib. ꝑ Bar. Ang. & alios, in l. si tibi 10. §. si pactus. ff. de pac. ꝑ Bar. & alios, in l. si non sortem. §. libertus. in ult. col. ff. de condind. ꝑ Bar. Ang. Imo. & mod. in l. Gallus. §. qdam recte. ff. de libe. & posth. ꝑ Barr. Imol. & plene ꝑ Alex. in l. qđ dicit̄ de uerb. ob. ꝑ Bal. in c. i. an agna. uel filii. in 3 col. uer. sed qd si filius uiuēte patre. ubi extēdit istud habere locū, ēt si renunciatio ṗdicta esset facta cū iuramēto. De 2. casu, qñ est dictū, accipio in emphyteusim pro me, & hæredibus meis, † ꝙ illud uerbum, hæredibus, exponat̄ i filiis, & sic sit casus similis præced. de hoc est gl. in l. ex facto. §. si. ff. ad Treb. & ibi ī specie not. Paul. de Cast. dicēs, ꝙ alibi istud nō inuenies, & ꝙ ista est una cogitatio, quę tūc sibi in mētem uenit, & quod uidetur sibi uerissima. quem approbando sequitur Ias in d. l. si non sortem. §. libertus. circa fi. ff. de cōd. ind. & in d. l. Gallus. §. quidam recte. in pen. col. ff. de libe. & posth. nunquid aūt emphyteusis, de qua facta est mentio per Doct. in locis præalleg. intelligatur de emphyteusi ecclesiastica, an uero de emphyteusi concessa à priuato, remitto me ad ea, quæ late scribit Alex. in d. l. qđ dicitur. de uerb. obl. De tertio aūt, & quarto casu, cōis opi. est, ꝙ requirat̄ utrunque. s. quòd sint filii, & hæredes, alias si essent filii, & nollent, uel non possent esse hæredes, uel ecōtra, nō posset acceptare emphyteusim, seu fundum acquisitū pro se, & filiis hæredibus, uel ꝑ se filiis, & hæredibus, & ab hæreditate paterna se abstinere, prout not. in locis præalleg. cum aliis concor. traditis Ias. in d. l. §. libertus. in penul. col. uersi. secus autē si copulatiue esset stipulatus. Tu autem, qui uis renunciare hæreditati paternæ, ne tenearis ad debita patris, & acceptare emphyteusim, seu fundum acquisitum ab ipso patre, pro se, & filiis suis, si uis, ꝙ talis renunciatio operetur intētionē tuam, quòd ea non obstante, ualeas acceptare emphyteusim, uel fundum acq̄sitū, ut supra sis cautus, ꝙ in renunciatione nō dicas, renūcio bonis patris

patris mei, seu paternis, sed dicas renuncio hæreditati paternæ, ita signanter dixit Spec. in tit. de loca. §. nunc aliqua. uers. 158. quem refert, & sequitur Ias. in d. §. libertus. in pen. col. uer. ego limito singulr. & in d. §. quidam recte. in ult. col. uer. limita tñ, ubi dicit, quod ista est sua limitatio, & quod sępe habuit de facto, in auth. unde si parens. in 2. col. uers. limita prædicta multum signanter. C. de inof. test. ubi dicit, ꝙ istud est bene tenendum cordi, & ꝙ non repeῖit ab alio ponderatum, & in prælu. feud in 17. col. uer. limita tñ singulariter hanc decis. ubi dicit, istud esse multum notandum, ad hoc ut instruaris ad formandas istas ḡnales renunciationes fratrum, & ratio istius pulchræ decisionis est, quia appellatione bonorum continetur emphyteusis, ſm Spec. in loco præall. allegantem text. in l. rem in bonis. ff. de acq. rerum dom. & in l. bonorum. ff. de uerb. sign. secus est in appellatione hæreditatis, quia tunc non uenit emphyteusis, secundum prędictos, unde dixit nota Bar. in l. item uidendum. §. fi. ff. de pet. hęred.

2 Dy. consuluisse, † quod si frater fecit quictationem ḡnalem fratri de omni eo, & toto, qđ petere posset in hæreditate paterna, quod ꝓpter hoc non ꝓhibebitur petere partem suã feudorũ, & rerũ emphyteuticarũ, quam dec. ibi sequuntur Bald. & Angel. & Bald. in l. i. in i. q. ff. de rer. diuis. & in auth. si quas ruinas in 3. col de sac. san. eccl. & late Alber. de Ro. in l. tres fratres. ff. de pac. ubi recitat totum illud cõsilium Dy. & de qua etiam meminit Alex. in cons. 19. incip. super eo, de quo quæritur. in i. col. in 5. uol. de cuius tamen ueritate habetur per Bal. in l. cum uirum. circa fi. C. de fi deic. & per Doct. maxime per Alex. in l. si patroni. ff. ad Treb. & Ias. in prælu. feudo. in 16. col. uers. an aũt feudum peti possit. & ista nõ sunt obliuioni tradenda, quia quamplures faciliter errarent, hoc non perpendẽtes, & alias hic Paduæ istá q fuit uentilata, in qua interuenerunt famosiores Doct. totius gymnasii & tandem propter auctoritatem Spec & Ias. fuit iudicatum contra quendam, qui non obstante renunciatione facta de bonis paternis, per uerbum bonis, uolebat uendicare certam emphyteusim acquisitam a patre suo pro se, & filiis suis.

Cautela ad faciẽdum, quod currat præscriptio cum mala fide. xxxviii.

1 *Præscriptio aliqua siue 30. seu 40. annorum, de iure canonico non currit.*
2 *Statum an ualeat, quod qui non petierit creditum suum intra tale tempus, puta intra decennium, amplius petere non possit.*
3 *Fides mala defuncti taliter hæredi nocet, quod nũquam etiam ex persona sua præscribere possit.*
4 *Fides mala esse non potest, ubicunque utriusque partis consensus fuerit.*
5 *Pœna de iure canonico peti possunt.*

1 EXplorati † iuris est, quod hodie de iure canonico aliqua ꝓscriptio, siue 30. siue 40. ann. non currit cum mala fide: ut hr̃ in c. uigilanti. & c. si diligenti. & c. si de præscr. & in regula, possessor. de reg. iur. in 6. dispõ cuius iuris canonici habet locum ẽt in foro ciuili, ꝗa omnia iura ciuilia disponentia ꝓscriptionem aliꝗ currere cum mala fide, ut l. oẽs & l. sicut. de ꝓscr. 30. uel 40. ann. hodie de iure canonum sunt correcta, ꝓut tenent gloss. Innoc. Ant. Imo. Panor. & alii in d. c. fina. de ꝓscr. ut tenent Ang. & Imo. in l. sequitur. §. si uiam. ff. de usuc. gl. in d. regula, possessor. Bal. in l. quibus diebus. §. dñs. ff. de cond. & dem. Alex. in cons. 185. incip. uiso tutu. quæst. in 12. col. uers. uenio ad 2. dubium. in 2. uolu. & in cons. 34. incipien. uiso ꝓcessu causæ, in i. col. in 3. uol. & istud procedit non solum in actionibus realibus, uerum etiam in personalibus prout tenent oẽs in locis superius allegatis, reprobata opin. Bart. in d. l. sequitur. §. si uiã. ff. de usuc. hinc est, ꝙ cõis opin. scribentium est, †ꝙ si in ciuitate extet statutum dispones ꝙ qui non petierit creditum suum intra tale tempus, puta intra decenniũ, quod amplius ipsum non possit petere, ꝙ tale statutum nõ ualet tanquam nutritium peccati, prout tenet Bart. in l. oẽs populi. in 3. q princ uers. ec ce alias dicit statutum. ff. de iust. & iure. dot. Ant. & Panor. in c. cura pastoralis, de iure patr. Pet. de Anch. in cons 5. incip. pro parte nobilis uiri D. Ruberti Maureceno. uer. istud est pulchrum dubiũ. Ro. in suo cons. 102. inci. super eo, quo primo quæritur, cũ aliis concor. traditis ꝑ Alex. in cõs. 185. incip. uiso tit. q. in 12. col. uers. quinimo statutum, in 2. uol. licet Cuma. credo causa ingenii sui demonstrãdi, teneat contrarium, & male in suo cõs. 67. incip. statuto ciuitatis Vincentiæ, imo quod est plus, si hęres bona fide præscripsisset debitum

bitum sui defuncti, tñ non posset se tueri ex
3 psona sua ex dispositione d.statuti, †qa ma
lafides defuncti nocet hæredi taliter, q nun
quam potest præscribere, ēt ex persona sua,
ut no.d.Abb.post Ant.de But. in d.ca.si dili-
genti,de præscript. in 5.col uel sicu.sed circa
prędicta mouet Ant.dubium quotidianum,
ubi dicit istud esse bene notandū, uoluit idē
Abb.in c nihil.in 1.col.eo. tit.Paul.de Castr.
l.4.§ hæres.ff.de usucap.Rom.in cons.14.in
cip.conclusionem prædi.Doct.ubi dicit opi-
nio Dyn. qui tenuit contrarium in regula.
possessor.de reg.iur.in 6.esse falsam. Alexā.
in consi.4.incip.uideretur inspectis his,quæ
in themate suprascripto proponuntur, in ul
ti.col in 2 uol.ubi dicit istam esse cōem opi-
nio.cum aliis concor.de quib.p Fely. in d.c.
si diligenti,in 4.col.uel si.contra opin. famo
sam ipse Dy.ubi dixit,q ista est cōior snia,&
q pauci sunt, qui recedunt ab ipsa, & cum
aliis,de quibus ēt hī p domi. Ias. in l.Pom-
ponius.§.si quis adminiculo ff. de acq. poss.
quia hæres tenetur exonerare animam sui de
functi,ut c.si.de sepul.& in c.literis.de rapto.
quod aliter fieri non potest,nisi debito satis
faciat.& ita in terminis prædicti statuti tenet
Alex.in cons.51.incip.uideretur pro.dec.hæ
sitationis,in 5.col.uers.quinimo dato,quod
etiam lapsi essent anni 30.in 5.uo.licet Pau.
de Cast.de quo ipse non meminit in termi
nis ipsius statuti,teneat contrarium per ratio
nem,de qua ibi per eum,in l.si qs sub cōditio
ne.in fi.ff.de cōd.insti.& in d.l. sequitur.§. si
uiā,quasi circa fi.ff.de usucap.& in cons.190.
incip.hēditas dictę puellæ,sed prima opinio.
est cōior Modo uideamus an sit date caute
lā,q tale statutū de quo supra, ualeat,& sic
q possit currere pscriptio cū mala fide Bald.
in d.c.§ in 2.col.uer.si quis tñ uellet facere.
de præscr.tradit unā cautelā,uidelicet quod
fiat statutū gnale,quod oīa statuta loquen-
4 tia de prescriptione,habeant in se cōtractus,
& cōsensus utriusq; parti: †nam ubi est cōsē
sus utriusq; partis, ibi non pōt esse mala fi-
des,ut l non fraudantur.ff. de re.iur.& ibi p
hoc dicit ipse,q anima & uoluntas ciuiū,&
bonū publicū cōseruatur,subiungēs,q istud
cōsiliū est de ingenio suo.& istā cautelā reas
sumpsit Bar.Veronen.in sua cautela 46. in-
cip.uidimus.sed eā reprobāt Barb in d.c.fin:
put ibi refert Fel.in 4.col.Tu autem accipe
tres alias,p quas poterit fieri,q ualeat statu

tum disponens,q qui non petierit creditum
suum pura per decennium, illud amplius pe
tere non possit,& sic q currat pscriptio cum
mala fide.Prima est,q fiat statutū & incipia
tur a pcedenti monitione,dicēdo,monemus
oēs creditores & dños,ut agant intra tāt tem
pus,alias priuamus eos seu iure.qa hoc mo.
do sublata erit oīs obligatio,& isto casu nō
exigitur bona fides debitores,sed mora credi
toris,ita dicit Bal.in c.debitores, de iureiur.
dicens quod istud est ualde no.quia secundū
eū,aliud est in simplici pscriptione, ubi pscri
bitur facultati agendi,& aliud monitione.Se
cunda cautela est,quod fiat statutū,q q non
petierit creditū suum intra tāt tps,intelligat
fecisse pactum de non petendo,uel intelligat
liberasse debitorem per acceptilationem,uel
in effectu sibi esse solutum,qa hoc casu om-
nis obligatio ciuilis,& etiam naturalis,saltē
quo ad effectū,intelligitur sublata,& sic non
poterit ad ecclesiam recurri per uiam denun
nationis Euangelicæ,ita notabiliter tradit
Bal.in d c.i.§.si quis per 30. si de feu.fue.con
tra.in 3.col uers.sed quæro nunquid statutū
possit tollere naturalem obligationem,cum
quo transit Abb.in rubr.extra de præscripti.
Tertia cautela est, q fiat statutum dirigens
uerba non in debitorem,sed in creditorem,ui
delicet,quod creditor non petens creditum
suum intra tale tēpus,cadat ab actione, sic ut
dñt iura,quod qui non utitur seruitute rusti
ca.uel psonali per longum tempus,perdit eā
nam isto casu . si creditor non petet intra il-
lud tps a statuto limitatum,non poterit am
plius petere,nec ad ecclesiam recurrere, non
ex isto respectu,quia debitor dicatur proprie
præscripsisse,sed quia creditor mulctatur ab
ipso statuto hac pœna,pp negligentiā suam
in petendo,& sic talis pœna debet cedere lu
cro debitoris,iuxta l.id, quod pœnæ. ff.de so
lut.constat.n.q statutum potest afficere sibi
5 subiectum,& inferre ei pœnam : ergo debi-
tor nō peccat allegando pœnam statuti,†qa
ēt de iure canonico pœnæ pñt peti, ut no in
c.constitutus.& in c.tuam.de pœn.& in cap.
delicti filii de arbitr.ita elegāter uoluit Paul.
de Cast.dicens istud putare uerum sicut Euā
gelium,in d.l. sequitur.§.si uiam.in fin. ff.de
usucap.& in l.hæc autē iura.ff. de seruit.urb.
præd.Et sic habes tres cautelas ad faciendū
q prescriptio currat ēt de iure canonico cū
mala fide.Sed contra istas tres facit solenne

dictum

dictum Bal. in auth. de hæc. in 3. col. uers. sed ponamus, ꝙ statuto cauetur. C. de usur. & in c. contingit in 1. col. de dolo & contu. ubi dixit, ꝙ auctoritas statuti non potest eneruare naturalem actionem, & ipsam ueritatem, & loquatur per quęcunque uerba uult loq, siue disponendo, siue fingendo, non pōt ipsam ueram iustitiam abolere, in qua fundat Euangelica denuntiatio, alleg. no. ꝑ Inn. in c. q̃ in ecclesiarū. de const. & in ca. qa plerique de immu. eccl. & ꝑ Bar. in extrauag. ad reprimen. in uerbo, ad denuntiationē. uers. sed qd de obligatione, qua tollit̃ pscriptio. Vñ sup hoc cogita, qa idē Bal. in hoc ultimo tenuit cōtrariū. in c. eccl̃ia S. Maria. in fi. de constit.

2 Quòd nunq̃ pōt præscribere re. *An mala fide possessor etiam per longissimum tempus de iure ciuili præscribat, cum de peccato agatur, & seruari debeat ius canonicum. uide Alex. de Imo. in consi. 34. in 3. uolu. consiliorum suorum. Et an mala fides auctoris noceat singulari, uel uniuersali successori. per eundem Alex. in alio suo consi. 4. Secundæ partis, circa princi. Sed an mala fides defuncti noceat hæredi existenti in bona fide, ut ex sua persona præscribere uolenti. dic, quod non. uide per eundem de. Alex. in consi. 99 in 4. par. de iure tamen canonico, aliud est propter materiam peccati, cum in dubio tenenda sit opin per quam peccatum tollitur. c. i. uenis. de spon.*

Cautela, ut dicens alicui uerba iniuriosa, euitet actionem iniuriarum. xxxix.

1 *Actione iniuriarum agi potest contra illum qui alicui iniuriatus est qua iniuria tripliciter fit, scilicet uerbo, re, & libello.*

1 SI quis † dicit alicui uerba iniuriosa, certum est. ꝙ contra ipsum potest agi actione iniuriarum, quia iniuria fit tripliciter, uerbo, re, & libello, ut l. 1. §. iniuriam. iuncta l. lex Corn. §. si quis librum. ff. de iniur. & §. iniuria. Instit. eo. & not. Azo. in summa. eo. tit. adeo ꝙ si alicui dixissem uerba contumeliosa, & ille ꝓuocatus similiter dixisset mihi, tñ contra eum potero agere actione iniuriarum, & similiter ipse contra me: quia non admittitur compensatio. ut no. do. Abba. in c. dilecti filii. quasi circa fin. de except. & in c. olim. in 2. col. uersicu. hinc dicit Spec. de rescript. & in cap. intelleximus. in fin. de adulter. & in c. 1. circa prin. de iniur. licet Spec. tenuerit contrarium in tit. de accus. uersi. quid si uocaui te latronem. quem refert & sequit Ang. de Are. in suo trac. de malefi. in uerbo uerba contumeliosa & iniuriosa. uer. quid si aliquo dicto. & Io. de Ana. in c. significasti. el secundo. in ult. col. uers. quærit ēt ibi Ang. extra de hom. sed intelligēdum est dictum. Spec. secundum ea quæ tradit Fely. in d. c. dilecti filii. in 5. col. uer, prouocatus delinquens non excusatur extra de exceptio. Tu autē, q dixisti alicui uerba iniuriosa, si uis euitare actionem iniuriarum, cautela est, ut antequā recedas ab illo loco ubi dixisti d. uerba, dicas uersus iniuriatum, ꝙ id qđ dixisti erga ipsum, falsum est, ꝙ te pœnitet dixisse, qa reuocatio uerborum iniuriosorum dictorum siue ex iracundia, siue ex ꝓposito, facit cessare actionem iniuriarum, ita notabiliter dixit Ange. in l. fi. nō cōuitii. C. de iniur. quē refert & sequitur Fel in d. c. dilecti filii. in ult. col. uersi. dixit ēt notabiliter Ange. & Lanfr. de Oriano, appellans tale dictum singulare. in repe. c. quoniam contra de probat. in uerbo, confessiones. circa principium.

Cautela ad faciendū. ꝙ aliqs sit idoneus testis in causa, ex qua resultet sibi commodū. xl.

1 *Testis deponens in causa, ex qua sibi commodum resultaret, non tenet.*

1 TESTIMONIVM † testis deponentis in causa, ex qua resultaret sibi commodum, non tenet: quia quis non dēt esse testis in causa ꝓpria, ut l. nullus idoneus. ff. de testi. & l. omnibus. C. eodem. & c. testes. §. nullus. 4. q. 3. & clarius in c. biduum. §. palam. 2. q. 6. Tu autē, q habes deponere in aliqua causa, ex qua resultet tibi commodum, si uis ad aliquem tuum finem, ꝙ non obstante exceptione commodi, dictum tuū ualeat, cautela est, ꝙ in depositione tua ꝓtesteris, ꝙ non intēdis ex hoc testimonio aliquod ius quærere: qa uigore istius protestationis testificatio tua ualebit. ita docet Io. de Ana. in c. cum in diœcesi, in 2. col. uers. & sic pōt colligi cautela. extra de usur. Dicens istud foro dictum Bal. & ita fuit in l. dictantibus. uersi. item facit ad aliam quæst. C. de testa. quam opin. ēt tenuit Ang. in suo consi. 275. incipit̃. thema super quo consilium petitur. in ultim. col. uersi. & maxime hoc casu si uerum est, &c. & simili-

pecuniæ: puta quia habebat in bonis, vel faciebat aliquod exercitium, per quod uerisimiliter potuerit superlucrari illam quātitatem, quā pater confitetur habuisse, quia tūc talis cōfessio valida est, quoniam secundum eū vna præsumptio tollit aliam, iuxta l. diuus. ff. de in integ. rest. & c. literas. de præsump. & pro ista sua opin. adducit notabilem decis. Saly. in l. si pater. C. de contrah. emp. vbi dicit se alias habuisse de facto
5 consulere, † quod si maritus emat fundum pro vxore sua absente, & pretium, quod soluat, cōfiteatur se soluere de propria pecunia vxoris, licet sit præsumptio, quod talis cōfessio emanauerit animo donandi, quæ donatio inter eos est prohibita, ut toto tit. ff. & C. de don. inter vi. & vxo. & c. fi. extra eo. tamen si apparet ex aliqua uerisimili præsumptione, quod vxor aliunde potuerit habere dictam pecuniam, tunc est secus, & ita etiam est secundum Alex. de mente Cy. in l. fin. de sacr. san. eccl. Secundo, adducit decis. Ang. in cons. secundum eum 153. incip. pater emit
6 domum pro se, & filiis, ubi vult, † quod licet cōfessio facta per patrem cōfitentē se habuisse pecuniam à filiis suis, talis confessio sit suspecta, quia per talem confessionem præsumitur donatio, quæ probibita est inter patrē & filium in potestate patris existentem, vt l. 2. C. de inoff. don. & l. donationes quas parentes. C. de dona. inter virum, & vxo. & per Doct. in l. frater à fratre. ff. de cond. inde. tamen si tempore dictæ confessionis paternæ, filii erāt in aliquo eorum exercitio, & verisimiliter potuerint dictam pecuniam, de qua in confessione superlucrari ex sua industria, tūc sufficeret dicta confessio, pro no. per gl. Cy. Bart. & alios in l. cum oportet. in pri C. de bonis, quæ lib. & istas decisiones refert, & sequitur præstantissimus Doct. & præceptor meus in canonibus Phil. Dec. in suo cons. 96. incip. viso pūncto, & consideraris obiectionibus. versi. nec obstat, quod talis confessio, quāto ergo fortius dicendum est in casu nostro, quod si filius, spurius emat à patre, & actualiter ei pretiū soluat, & dictum pretium uerisimiliter potuerit aliunde habere, quod à patre suo, quod talis cōtractus ualeat & teneat. Secunda cautela est, quod quando vis relinquere filio tuo spurio, non dicas instituo, uel relinquo talem fundum Sempronio filio meo, quia si contingeret te non habere, vxorem, & nūquām habuisse, uel habere, sed a paruo tempore citra, ex ipsis verbis comprehenderetur, illum Sempronium esse filium tuum spurium, vel aliter incapacem: & sic per ista verba institutio, seu legatum redderetur nullum: sed dicas, qualiter instituis, uel relinquis talem rem Sempronio, filio talis mulieris, vel alio modo taliter ipsum specifica, quod clare constet de quo Sempronio intelligas, iuxta l. duo sunt Titii. ff. de testa. tut. quia si aduersarius non probabit, illum Sempronium esse filium tuum spurium, quòd à communiter accidentibus, cum magna difficultate potest probari, institutio seu legatum valebit, ita docent Bald. Paul. de Cast. & Alex. in l. & si pepercerit, quæ est in l. 3. ff. de lib. & posth.

a Confessio. *Aduerte in hoc, quia licet confessio mariti, quòd emeris fundum de pecunia uxoris suspecta sit, propter donationem quæ inter uirum, et uxorem prohibetur, tamen si sit uerisimilis, quia mulier aliunde habuisset, attenditur talis confessio propter talem uerisimilitudinem. sic etiam de confessione patris, qui confitetur habuisse à filio in potestate, licet sit multum suspecta, tamen si uerisimilis sit, quia filius erat in aliquo exercitio, & lucrabatur, illa confessio iustificato ita concordant Ang. in consilio 153. pater emit fundum, & Alex. in consi. 18. consideratis his lib. 3. quæ consilia allegata, super quibus fundata est præsens cautela, Phil. Decius, a quo hausit dom. Th in consi suo 96 uiso puncto, et consideratis obiectionibus, quod est elegantissimum & quotidianum consilium.*

Cautela ad interrogandum testem, de ratione sui dicti, & quod ad talem interrogationem ipse testis non aduertat. xlii.

1 *Testis dictum nihil ualet, nisi sui dicti rationem concludentem assignauerit.*
2 *Statuto, uel à principe si alicui potestas data fuerit, quòd de iure, & de facto, & absque solennitate aliqua procedere posset an testibus non reddentibus rationem dicti sui, uel etiam malam credere teneatur.*
3 *Testis uerbosus esse non debet*

1 TESTIS † interrogatus, ut assignet rationem sui dicti, si eam, & concludentem nescit assignare, delictum suum nihil ualet: ut nota. gloss. in l. solam. C. de testi. & gloss. in cap. cum causam, quæ inter Archiepiscopum in uerbo, de causis. extra eodem.

dem , & gl.in § solam.4.q. 3.Nam testis non
a reddens a rõnem sui dicti interrogatus , dr
deponere non tanquam homo, sed tãquam
pecus s.m Bal.in repet.l.edita.in 17.col.uers.
interdum contingit . C.de eden. adeo ꝙ vo-
luit Spec.q.talis testis interrogatus,ut supra
si rationem,& concludẽtem nesciat assigna-
re, tale suum dictũ non faciat neq; præsum-
ptionem,ita Spec.in tit.de teste.§.1.uers. sed
nunquid sufficit ad præsumptionem,quã de
cisionem sequitur Ro.in l.1 in princip.ff.de
oper.no. nuncia.licet Abb. in d. c.cum cau-
sam quæ inter Archiepiscopum.in 2.col. de
test t.dicat istud esse arbitrarium iudici, per
tex.in l. 3.ff.de testi.ibi, tu magis scire potes
quanta fides,& c.nam ista assignatio ratio
2 nis dicti est tante importantiæ , † ꝙ licet es-
set data per principem , vel statutũ potestas
alicui,ꝙ posset procedere,& de iure,& de fa
cto , absque aliqua solemnitate , tñ propter
hoc non posset credere testibus non reden-
tibus rationem sui dicti, uel reddentibus ma
lam, quando fuissent interrogati, ut not.di-
xit Bal.in l.solam.in fi. C.de testi. imo quod
est plus,non posset cõsuetudine,vel statuto
induci ꝙ credatur testibus non reddentibus
rationem sui dicti, vel reddentibus malam ,
vt volunt Ioan. And. & Ant.in cap. 1.de ap-
pellatio , & Alexand. in consilio 3. incip. in
causa,& lite vertente inter Abraham. in vlt.
col.vers.& iuxta prædicta dicit Bal.in 2.vol.
si vero testis non interrogatus non assignat
dictam rationẽ,tñ suum dictum bene valet:
3 † quia non debet esse uerbosus, vt not.ĩ gl.
superius in prin.allegata , & ut not. gl.& ibi
scribentes.in cap.sicut.de re iudicata. nisi in
quibusdam casibus , in quibus testis siue in
terrogatus,siue non, tenetur reddere ipsam
rationem , alias sua depositio nihil valet.de
quibus habetur per Ias.in l.cum hi.§.vult igi
tur ff.de transact.& per Doct præsertim per
Fely. in præalleg. cap. cum causam,de testi.
Multoties modo euenit,& præcipue in testi-
bus rudibus, prout sunt rustici, mulieres, &
similes personæ idiotæ,ꝙ si in suis depositio
nibus non interrogãtur de ratione suorum
dictorũ,nec ipsi eam reddunt,si uero interro
gantur à cõiter accidentibus eam assignant,
& sic vtroq; casu sua depositio venit esse va
lida. qa si non interrogantur de rõne , valet
dictum suũ,vt superius dixi,si vero interro-
gãtur,ipsam assignant.Stante ergo,hoc pul-
chrum esset videre , nunquid esset aliquo re
medium, & cautela,ꝙ ista interrogatio fie-
ret testi s.ꝙ ipse testis ad eam non aduerte-
ret, & sic quo ad te sit satisfactũ , ꝙ dicta in
terrogatio de ratione fuerit facta , ipsi vero
testi non ,quia ipse ad eam non aduertat. ad
qđ respõdeo quòd sic.Cautela ergo est , ꝙ
facias,ꝙ notarius,qui habet ipsum examina
re,in principio examinationis fiendę, faciat
testi.vnum quęsitum hoc modo, dicas mihi
quid scis in tali causa,vel super tali negocio,
quia si postea testis de omni eo, quod dicet ,
non assignabit rationem , licet aliter de ipsa
ratione non interrogabitur, talis sua depo-
sitio non tenebit , quia testis interrogatus
per iudicem,& pari ratione per illum qui ha
bet potestatem examinandi hoc modo , di-
cas quid scis super tali negocio , intelligitur
etiam implicite interrogatus de causa scien
tiæ , adeo ꝙ si aliter postea non interroga-
tus, non reddet causam ipsius scientiæ , talis
sua testificatio non tenebit.istud fuit mirabi
le d.Bal.in d.cap.cum causam quæ inter Ar-
chiepiscopum,in ante pen.columna.vers.sed
pone iudex interrogat . cum quo transit ibi
Fely in 2.columna,versicul.adde secundum
Bald hic,& quam decisionem sequitur Ias.
in l cum hi § vult igitur in 2.columna,uers.
adde etiam prædictis. ff. de transaction. vbi
dixit istud dict. Bald.essę singulariter notan-
dum.sequitur Soci.in suis reg.& fallen. reg.
41.incipiente, testis dicti sui.

a Non reddens . *Sed quid de testibus imperfecte , conuentionem partium narrantibus , an probent, dic quòd nihil probant glos est ordin.in l.Lucius.in uersicul habere debeant . de his , qui not.infa per Lud. Rom.in consilio suo 302.quod incip. quo ad se p.imum circa fi ibi,nunc igitur est consequens.An autem dictum unius testis uilis suppleatur per a. lium. text.est nota. quem ad hoc sæpe alleg. Bald. in l si quis ex argentarijs . in §.cogentur uersi.quid enim ff.de eden quem allegat etiam Ro.in consi.suo 290.ibi,& si dicatur.circa fin.ipsius consilij.*

Cautela pro illo , qui promisit factum alienũ sub pœna,si illud non potest adimplere , vt euitet pœnam. xliii.

1 *Promissio facti alieni , licet teneat quando pœna interuenit , ex quo factum promittitur , quod in promittentis potestate non consistit promittens faciendo*

faciendo id quod potest pœnam promissam euitare potest.

2 *Pœnam difficultas excusat.*

3 *Factum alienum sub pœna quando quis promiserit, pœna non committitur, si promissor quantum in eo fuerit fecerit.*

ANNO præterito euenit hic Paduæ, ꝙ quidam rustici uulnerauerūt quodam alios ꝑꝑ quæ uulnera orta fuit inter eos maxima inimicitia, tandē medio amicorū facta fuit recōciliatio,& unus de dictis rusticis promisit alteri sub pœna certæ quantitatis pecunię,ꝙ faceret,ꝙ quædam sua neptis,quæ habebat certa bona paterna, cum esset nubilis annis, acciperet in maritum quēdam filium illius,qui stipulabatur pœnam contigit postea,ꝙ illa puella facta maior conclusiue noluit satisfacere uolūtati patrui,quo casu,iste patruus erat ualde anxius ꝑꝑ pœnā,in quā debebat incurrere,matrimonio non sortiēte effectum,& tāto magis, ꝙ aduersarius quotidie minabatur,ꝙ volebat ab eo dictam pœnam exigere. tunc cum in pñtia mea casum prædictum narraret,dixi ei,ꝙ deberet ire,& adhibere oēm curam, & diligentiam quam poterat,ad hoc,ut illa sua neptis cōtraheret illud matrimonium,& tunc adhibita tali cura,& diligentia,nollet postea amplius de dicta pœna dubitare,licet matrimonium non sequatur,sed adueiteret taliter negotiari,ꝙ posset illam diligentiam,si opus esset ꝓbare ista est decisio Abb post Ant.de But.ibi,in c. gemma.de spon.ubi in terminis mouet qō. nostram.Titius promisit sub pœna,ꝙ Berta contrahet matrimonium cum Sempronio: Titius fecit tm̄ quantum in eo fuit,ut matrimonium sequeretur: concludit,ꝙ pœna non cōmittit.& rō istius pulchræ decisionis est, 1 † quia licet promissio facti alieni teneat, qñ pœna interuenit, ut not.in §.si quis alium. iuncto §.uel sa uice.Insti.de inut.stipul.& in l.stipulatio ista, hēc licere. in princ.& in §. quæsitum.de uerb.oblig.tñ ex quo promittitur factum,quod non cōsistit in potestate promittentis,sequitur quod ꝓmittens faciēdo omne id quod potest,debet euitare pœnā 2 promissam. † Quia regula est,ꝙ difficultas excusat à pœna,ut est tex.in l.si uehenda.in fi.ff.ad l.Rhod de Iac.& in l.a.ff.si quis cau. & not.Barr.in l.continuus. §.illud inspiciendum de uerb.obl.& istam opin.† ꝙ qñ quis 3 ꝓmisit factū alienum sub pœna,ꝙ pœna cō cōmittatur, si promissor fecit quātum in eo fuit.tenuit Fed.de Se.in cōs.122.quod fuit consilium Ioan.Palatiensis,incip. Martinus ꝓmisit se facturum.tenuit Abb.in c. significantibus in fi.ꝑ gl.ibi de off.de leg.Fran.de Are.in l.si ita stipulatus fuero,te sisti.§.possum.de uerb.obl.ubi non obstāte sua impugnatione,quam ibi facit,dixit,ꝙ ista opi.est cōis, & ꝙ in practica seruaretur. idē Franc. de Aret.in cōs.142.incip.ex facto proponitur ꝙ illustris,& excelsus princeps Frāc.Sfortia dux Mediolani.in 4.col.uers.uenio igitur ad primum.tenet Fel.i c. ex rescripto. in 6.col. uers.& not ꝙ promittens factum alienum. extra de iureiur.licet Ias.in d.l stipulatio ista hēc licere.in 6.col.uer.sed iuxta hoc cadit solennis,& utilis dubitatio.ff.de uerb.oblig.teneat opin.contrarium,dicens,ꝙ si casus accideret,ꝙ ita consuleret.s.ꝙ ille, qui promisit factum alienum cum pœna,licet adhibuerit oēm diligentiam ad hoc,ut factum promissum sortiretur effectum, ꝙ si non sortitum fuerit,promissor non euitet pœnam. est bene uerum,ꝙ fatetur,ꝙ oēs Canonistæ tenēt primam opin.& ꝙ ab eo nemo discrepat.sis ergo cautus tu,qui promisisti factum alienū sub pœna,ꝙ facias quantum potes,ut factū adimpleatur,si uis pœnam euitare.

Cautela, ut prælatus non perdat sua beneficia propter homicidium commissum.

XLIIII.

1 *Beneficia sua perdit prælatus, qui homicidium committit.*

2 *Beneficiorum priuatio, an ipso iure fiat uel sententia requiratur.*

3 *Papa cum homicida uoluntario,an dispensare possit, cum de iure diuino prohibitum sit.*

4 *Regularitas omnis de iure diuino,non autem positiuo introducta est.*

5 *Membri mutilatio ad irregularitatem contrahendam cum homicidio à pari procedunt.*

1 CANONICIS † constitutionibus cautum est,quòd prælatus committens homicidium perdat sua beneficia,ut c.1.de hom.& c.1.& c.fin.de temp ord.& c.si eps.& c.si qs homicidium. 1. distinct.iuncto c. si quis à modo.cum seq.81.dist.& istud habet locum & procedit,etiam si homicidium fuisset per

petra

petratum in personam unius Iudæi, uel alite rius infidelis, ut l. distinctione, clericum. cum sequent. & ut etiam not Geminian. post Archidian. ead. distinctio. minor. † Sed dubitatur, an talis priuatio beneficiorum fiat ipso iure, an uero requiratur sententia. Et communis opinio est, quod ueniat priuandus per sententiam, quia antequam priuetur, iuste tenet, & possidet sua beneficia, dicto homicidio non obstāte, prout originaliter tenuit Innoc. in c. cum nostris de concessio. præbē. ubi etiam hoc tenet Imol. in 17. col. uersi. secundo etiam not. quod propter homicidium tenent Abb. Ioan. de Ana. & Felyn. in ca. inquisitionis. in prin. de accus. Ioan. de Ana. in ca. 2. in 2 col. uersi. facit etiam iste tex. de cleric. pug. in duel. & in c. si in 1. col. de homi. Abb. in c. quæ elam. in 2. col. de iureiur. Bald. in l. cum fratrem in 3. col. uersi. circa instēm unū scias. C. de his, quibus ut indig. ubi expresse dicit, quod notorium non habet uires ad aliquē deponendū, uel priuādum, nisi sequatur sententia depositionis, uel priuationis, & ideo licet aliquis prælatus sit notorie criminosus, non tñ per hoc est depositus ipso iure, etiam si sit homicida. allegat Inno. in d. c. cū nostris. de concess. præben. & ista in effectu est cōis opin. quam cōem dixerunt Io. de Ana. & Fely. in d. c. inquisitionis. in princ. de accus. Tu ergo prælate, qui cōmisisti homicidium, propter quod si contra te procedetur priuaberis tuis beneficiis, quō facies ad hoc, ut ca retinere ualeat, & si non per directum, saltem per indirectū? Dic quod cautela est, quod perpetrato illo delicto, inuenias aliquem tuū amicū fidelem, & ei renuncies dicta tua beneficia, hoc secum tacite acto, quod ad oēm tuam requisitionem debeat ille tibi ipsa beneficia resignare, quo sic facto, uideas postea, quasi tibi ui debitur aliqua bona uia impetrare dispensationem à summo Pontifice, ut non obstante homicidio, uel tali delicto, possis esse capax beneficiorum, quam facile, si habebis ingenium, obtinebis, petendo eam non super beneficiis acquisitis retinendis, sed tantummodo super acquirendis, qua obtēta, postea facies, quod ille tuus amicus resignabit tibi illa tua beneficia, & hoc modo frueris eis. Et ista cautela ut intelligo, multū frequentatur Romæ. Et si dices, † quæro à te, Papa potest ne 3 dispensare cum homicida presertim uolūtario, cum sciat, quod dispensatio cū homicida uo-

2 luntario sit de iure diuino, ut tenet gl. in c. sicut dignum. de homi. & sentit expresse gl. 21. dist. in summa. & ut firmant Abb. & Ioan. de Ana. in d. c. ad audientiam. eo. tit. de homi. per illud d. Domini, uersus Dauid, Non ædificabis mihi templum, quia uir sanguinis es. ut hr 1. q. 7 si quis omnem. & de conse. dist. 1. ca. 1. ergo Papa non poterit talem dispensationem facere, quia ipse non dispensat contra legem diuinam, ut 25. q. 1. sunt quidam. nam inferior nō potest tollere legem sui superioris. ut c. cum inferior. de maior. & obe. & Clem. de Romani, de elec. quia a dico[a]. quod prædictis non obstantibus Papa pōt dispensare cū omni homicida, siue casuali, siue vo-

4 luntario: a † quia omnis irregularitas est introducta de iure positiuo, non aūt de iure diuino, pro ut tenet Innoc. in d. ad audientiā. de homi. & in c. nisi cum pridem. super uerbo irregularitatis. de renun. & ibi late Imol. ubi tñdet ad illud dictum, non ædificabis mihi templum, &c. tenet Abb. in c. ego. n. in fi. de iureiur. Card. & Io. de Ana. in c. petitio. de hom. cum aliis concor. de quibus per Fel. in d. c. ad audientiam. nam & Moyses ex proposito homicidium commisit, nā Aegyptium interfecit, & in arena eum obruit, ut 23. q. 3. non inferenda. & de pœ. dist. 2. c. & cognouerunt. §. item opponitur. & tñ ædificauit templum, ut de conse. dist. 1. in princ. & fuit magnus sacerdos, ut c. per uenerabilem, qui filii sint leg. similiter, & Paulus præbuit auxiliū lapidantibus Stephanum, ut habetur in actibus apostolorum. c. 6. & similiter Petrus mutulauit auriculā Phariseo, ut habetur in do-

5 minica passione. quæ mutilatio mēbri, quo ad contrahendam irregularitatē, à pari procedit cum homicidio, ut nor. gl. in Cle. unica in uerbo. mutilet. de homi. & Ioā. de Ana. in c. 1. in 2. col. de cler. pug. in duel. tñ ipsi Petrus & Paulus fuerunt primi fundatores ecclesię, ut c. fundamenta. de electio. in 6. & similiter inter apostolos principatum obtinuerunt, ut 2. q. 7. beati Petr. & Paul. Sis ergo cautus tu prælate, quando commisisti homicidium uel aliud delictum, propter quod uenias priuandus tuis beneficiis, si de tali priuatione dubitas, ut utaris remedio, de quo supra.

a Quia omni. *An potestas dispensand i super irregularitate concessa à Papa, alicui duret post mortem Papæ, dic quòd sic. uide Fede. de Se. in consil.*

consi. suo 78. quia semel gratia facta per Papam in persona aliqua non expirat per mortem Papae. casus est in c. super gratia. de off. deleg. lib. 6. & quando canonice est semel facta dispensatio, ex superuenienti facto non retractatur uide in c. ex sua, de fi. presby. & est ibi casus.

Cautela, ut teneat impetratio ecclesiae patronatae, licet de iure patronatus laicorum, non sit facta mentio. xlv.

1 *Iuribus patronatus laicorum, Romanus Pontifex literis suis nullo pacto praeiudicare intendit.*

2 *Impetratio est ipso iure nulla, si quispiam a Papa impetraret aliquam ecclesiam de iure patronatus laicorum expresse mentione non facta.*

3 *Beneficium si episcopus conferrat intra tempus patroni & patronus intra tempus iuris aliquem nominauerit praesentet, & alius postea illud beneficium a Papa impetret cum clausula, si non fuerit alteri ius quaesitum, quis potior erit.*

4 *Beneficij collatio per ordinarium intra mensem datum si facta fuerit tali collatio, ualet, si ipse expectans non acceptauerit.*

5 *Datam primum si nunquam acceptaueris, prouisio secundo facta intra mensem ualet.*

6 *Patronus clericus licet in praesentando accumulare non possit, tamen secunda praesentatio ab eo facta de facto reconualescit etiam eo inuito, si primus ab eo praesentatus cesserit.*

Sciendum est, quod meus, & intentio Romani Pontificis est, nolle praeiudicare de aliquas literas a se concessas iuri patronatus laicorum, prout late firmat Lap. de Castelli. in sua allegat. 85. incip. beneficia uacātia in curia Rom. concludens, quod reseruationes beneficiorum, quas quotidie facit Papa, non comprehendunt beneficia patronalia, & inter alia refert Io. And. in c. dilectis. de off. leg. dicentem Host. ibi dicere, se alias uidisse unā bullam Papalem directiuam praelatis Angliae quae continebat. quod quando Papa scribebat pro aliquo beneficiando, suam intentionem non esse uelle includere beneficia, in quibus laicus habeat ius patronatus, & ratio secundū eum est, quae prius fuit gl. in c. cū dilectus in fi. gl. magne, de iure patrona. quia si talia beneficia conferrentur per Papam, & per alios praelatos, laici retraherētur a fundatione ecclesiarum. subiungēs idem Lapus in dicta sua allega. se uidisse obseruari per Greg. xi. quod dum contulisset ecclesiam S. Romuli Florentiae, non facta mētione de iure patronatus parochianorū, non potuit postea obtinere ille cui fuerat collata 1 † Et istam iām, quod in dubio Papa per suas literas non intelligatur uelle praeiudicare iuri patronatus laicorum, tradit etiam Gemi. post alios in ca. 2. in glo. super uerbor. collatio. de praeben. in 6. Abb. in d. c. cum dilectus. in fi. de iure patron. Card. in consil. 96 incip. Papa uniuit quandam abbatiam. circa medium uer. quo ad causam secundam, & ista regula est adeo uera, quod etiam si in sua supplicatione diceretur qualiter nonnulli laici solebant nominare unum episcopum pro rectore, qn̄ ecclesia uacabat, tamen per ista uerba non dicitur facta mentio iuris patronatus, ita Fel. in suo tract. quando lit. apost. noce. patron. ecclesia circa princ. Dicens ita fuisse iudicatum in Rota, tēpore Papae Pauli secundi, per tres sententias conformes, prout affirmabat ille, in fauorē, cuius dictae sententiae fuerant latae. Et quod ista regula sit indubitata, uide per Fely. in d. suo tract. eam pulchre ampliantem undecim modis. 2 †Ex quibus apparet, quod si aliquis impetraret a Papa aliquam ecclesiam nō facta expressa mentione de iure patronatus laicorum, quod talis impetratio non teneret, imo esset nulla ipso iure, patrono agente de contemptu, ut est casus in c. decernimus. ibi. irritam esse nouerit. 16 q. 7. & ut tenet d. Abba. in c. illud. circa princ. de iure patr. & in ca. ex insinuatione. in secundo notab. eo ti. & in c. cum Bertol. in 3. col. uers. fi. ex hoc notabiliter colligitur. de re iud. ubi etiam hoc tenet Fely. in 5. col. cum alias auctoritatibus per eum ibi adductis, Et dñt Card. & Abb. in d. ex insinuatione, quod institutus in ecclesia patronata intra tps praesentandi sine praesentatione patroni, occupator est, & tanquam occupator remouetur. Modo tu praelate impetrasti unū beneficium, seu unam ecclesiam, a non facta mentione iuris patronatus alieni, uel malitiose, uel ex ignorantia, quo casum pp uitium surreptionis, talis impetratio est ipso iure nulla, ut superius dictum est, nunquid erit dare cautelam, quod tali surreptione non obstāte, talis impetratio remaneat firma, & ualida? Dic quod posset uti illā, qua usus fuit quidā anno praeterito in dioecesi Taruisina, ut mihi relatum fuit. Quidā impetrauerat a summo Pontifice quandam ecclesiam, sciens eam esse patronatam non facta mentione de iure praesentandi competenti senioni de quadam

calata,

ptationes suæ tenent. si postea ipsi magis p̃rogatiuati non p̃sequant, uel nō publicēt ac ceptationes suas. Et intellexi, q̃ ista eadē qō fuit anno præterito uentilata in Rota, & q̃ ita fuit iudicatum. dum ista qō uerteretur inter duos Ferrarienses. Tu ergo plane teneas ista menti, quia si ualebis ea practicare, poterunt tibi afferre non mediocrem utilitatem.

a Non facta *Impetrans an debeat narrare qualitatem beneficii, quod impetratur, ne impetratio subreptitia uideatur: dic, quod sic. not. Ioan. And. in ca. cum cui. de præben. libr. 6. in Nouel. & in eodem, de rescrip. in cap. in nostra. & in decisionibus Rotæ, iuxta modernum ordinem in 213. uide in consilio Lud. de Ro. 362. quod incip. quo ad primum articulum, in quo quæritur. ibi, quo ad tertiũ, in quo quæritur an bull.*

Cautela pro iudice ad obuiandum calumniis, petentium dilationes animo differendi iudicium. XLVI.

1 *Dilatio ad producendum suos testes absentes p iudicem concedi debet.*

2 *Testes quotiescunque aliquis in iudicio producit, tenetur ei expensas facere, & omnia necessaria sub ministrare.*

Sæpissimæ litigantes uolentes differre iudicium, comparent coram iudice, uel immediate post litis contestationem, uel post primam dilationem habitam, dicentes se non posse probare de iuribus suis, ex eo q̃ testes sui sunt in partibus lōginquis, idcirco petūt dilationem cōpetentē, quæ non pōt esse nisi longa ad producendū dictos suos testes ab-
1 sentes: 1quæ quidē dilatio debet per iudicē concedi, ut hr̃ in §. & q̃m in auth. de testi. & in l. iudices. cum ibi nota. C. de fide instr. Tu aũt iudex, qui habes suspicionem, q̃ talis dilatio, quæ petitur, animo petatur calumniãdi, & protelandi iudicium, si uis tali calumniæ obuiare, cautela est, q̃ si illi testes, quos pars asserit absētes, sint s̃m assertionem partis in aliquo loco illius prouinciæ seu illius territorii, quod regis, quod tunc dicas parti petenti dilationem ad producendum dictos testes, quod eam sibi concedas, & eos citabis & per competens temporis spatium eos expectabis. sed in primis & ante omnia deponat pecuniam pro expensis ipsorum testiũ, quas facient in ueniendo, & stando, & re-
2 deundo: 2nam quotiescunque quis in iudicio producit testem, tenetur ei facere expensas, & subministrare oĩa necessaria, ut no. in l q̃m liberi. C. de testi. & in l. eos. §. si quis au. tem. C. de appel. & in 3 q. 4. §. uenturis, & c. statutum. §. pen. de rescr. libr. 6. ubi expræsse text loquitur de expensis fiendis in ueniendo, stando, & redeundo. quia officium suum alicui non debet esse damnosum, ut c. cum non deceat. de elect. in 6. & c. magnæ. de uoto. & isto casu, si iudici uĩ. pōt, ut superius dictum est, dicere parti asserenti se hr̃e testes absentes, citabo eos, & expectabo, sed depone ante omnia pecuniam pro expensis, quas facient in ueniendo. stando, & redeundo, & tunc ipsa pars forsitan causa non exbursandi tantam pecuniam, cessabit a prędicta calũnia, quia si recusabit ipsam pecuniam deponere, nec tu tenebis dare dilationem ad p̃ducendos ipsos testes. Ita singulr̃ dixit gl. in d. c. statutum. §. pen. de rescr lib. 6. quam refert, & sequitur Abb. post alios in c. constitutus. de fideiuss. & Paul. de Castr. in l. interdũ. ff. de iud. Secunda cautela est, si dubitas, q̃ dilatio, quæ tibi petitur per unã ex partibus, fiat causa calumniandi, quod causa differendi negotium, si uis tali calumniæ obuiare, facias ei unam cōminationem, cum sit, quod firmissime tenes q̃ illam dilationem petat causa litem in longum protrahendi, si per dictos testes, quos asserit esse absentes, non p̃babit intētionem suam, quod mulctabis cũ in tanta quantitate pecuniæ, quod facere poterit ea postea non probante, quo casu, forsitan metu mulctæ cessabit, & a calumnia, ita pulchre docet Pet. de Anch. in d. c. constitutus. de fideiuss. quem ibi refert, & sequitur Imo. in ult. uer. alia cautela esse potest. dicēs istud dictum esse menti tenendum, & quod in practica sæpe occurrit. q̃ dictum etiam referunt. & approbando magni faciunt Alex. in ult. col. & Iaf. in pen. in l. fi. ff. si quis ius di. non ob. & Alex. in l. filiusfam. §. diui. circa fi. de le. i & Lancel. Decius. in d. l. interdum. ff. de iud. appellans hanc elegantem cautelam.

Cautela pro iudice ad euitandum pœna statuti, quando intra tempus limitatum non potest determinare causam XLVII.

1 *Sententia ista an ualeat, condemno, uel absoluo, prout quisque ex actis est condemnandus, l absoluendus.*

Plerunque per statuta locorum cautum est, ꝙ iudex non determinãs causam intra tale t ẽpus, cadat in talẽ pœnam, quo casu
a postea contingit, ꝙ iudex a aua per negligentia, aut aliquo negotio detentus, intra tẽpus a statuto taxatum non uidit acta, & tũc salua conscientia, non põt suam sñiam ferre, imo si uellet iudicare ipsa cõscientia post posita, posset talẽ pronũciare ꝙ faceret litẽ suã iuxta no. in l. fi. C. de pact. iu. qui mal. iudica. & l. cum prolatis ff de re iud. si uero nõ sententiat intra tẽpus debitũ ẽm formã statuti, cadit in pœnam. qũo ergo faciet iudex qñ non uidit processum euitare pœnam statut. Dic ꝙ cautela est, ꝙ non pronunciet in hunc modum, Condemno, & absoluo, pro ut quisque est condemnandus, uel absoluẽdus ex actis: † quia ista sententia hoc modo
1 prolata, ualet, & tenet, & satis dr̃ esse certa, ex quo ex actis potest certificari, iuxta no. in l. 3. C. de sen. quæ si. cer. quam. profer. & per Inn. in c. 2. de liber. obl. & isto casu, per huiuscemodi sñiam, iudex euitat pœnã statuti. ita no. dixit Abb. post Ant. in c pen. circa fi. de. iud. ubi etiam Fe ly. in pen. col. & Bal. in l. ait prætor. §. si iudex. ff. de re iud. dicẽs hãc cautelã esse pro iudicibus imperitis, uel non hñtibus tẽpus deliberandi. ponit idem Bald. post Ias. Bul. in l. cum iudex. C. de sent. & in l. si de meis. §. fi. ff. de arbitr. dicẽs, quod in illa ciuitate ita fecit quidam collateralis, qui absoluit absoluendum, & cõdemnauit condemnandum, prout ex actis apparebat. Sequitur Lancel. dicens, hunc esse singularẽ modum, in l. non quemadmod. ff. de iud. Secũda cautela est, quod absoluat partes ab obseruatione iudicii, iurãdo de causa sibi nõ liquere, quia hoc modo similiter euitabit pœnã à statuto impositã. ita pluchre uoluerũt Ang. Paul. de Cast. & Alex. ibi, in prin. in l. si uni alias incipit, Pomponius. ff. de re iudic. Ang. & Alex. ibi, in 3. col. in l. ait prætor. §. si iudex. ff. eo. Ang. & Pau. de Cast. in d l. nõ quemadm. ff. de iud. Bald. in c. 1. §. sancimus. ue. f. sed hic incidenter quæri. quo tẽ. mil. inue. per debe. in usib. feud. Tamẽ ista cautela est intelligenda, iuxta ea, quæ habẽtur per Bar. in l. properandum. §. & si quidẽ in. 3. opposit. C. de iud. & in d. l. si. de meis. §. fin. ff. de arb. scilicet quãdo ipse iudex non posset redargui de clupa, secundum Alexan. in d. § si iudex. & Felyn. in cap. pen. de iud. & in cap causam matrimonii. de offic. de leg propterea prima cautela est tutor

Quod iud. An iudex possit conueniri, si eius negligentia debitor pupillus aufugit, unde Lud. Rom. in consil. suo 257. quod incipit. ex tributi concluditur. Et quid si iudex expresse habeat relationem ad acta, & ex actu, ad quæ habet relatio apparet de errore iudicis in sententia, an tali sententia sit, nulla? Dic quod sic, secundum communem conclusionem. uide per Alxan. in consilio 123. in 1. lib. consiliorum, ibi quod autem dictæ sententiæ, &c.

Cautela, ut primus emptor præferatẽ secũdo qñ secundo res prius fuit tradita. XLVIII

1 *Vidat si quispiã rem uni, & postea ipsam uẽdit alteri & prius sibi tradat, secundum emptor ipsius traditionis uigore, emptori primo ꝑfertur.*
2 *Vendat si quispiam rẽ alicui, & ei cum iuramento promitteret alteri non uendere, tamen si postea eam uenderet, & traderet secundum emptor non obstante iuramento. primo ꝑfertur.*
3 *Constitutum precarii à constituto simplici, in quo differat.*
4 *Hypotheca tantam uim habet, quod dominiũ translationem impedit*

1 Si quis † uendit rem uni, & postea ipsam uendat alteri. & prius sibi tradat, secundus emptor uigore ipsius traditionis præfertur primo emptori, & sic non habet locum illa uulgata regula. qui prior est t pe, prior est ĩ iure, ut de primo est text. in l. qui tibi. C. de hær. uel act. uendit. & in l. siue autẽ. §. si duobus. ff. de publi. & text. et ibi per omnes in l. quoties. C de rei uẽd. & istã regula est adeo uera, quod primus emptor pro suo interesse nõ posset se opponere, uel impedire quo minus secundus emptor in possessionẽ mitteretur, ut uoluit Iacob. Bu. in l. manifestissimi. C. de furt. quẽ refert, & sequitur Bal. in c. 1. in i. col. uers. extra not. in tit. quæ sit in
2 uest. in usib. feu. & ulterius est adeo uera, † quod si aliquis uenderet rẽ alicui, & ei promitteret cũ iuramento alteri nõ uendere, tamen si postea eam uenderet, & traderet, secundus emptor non obstãte iuramento pręferretur primo, ut in terminis decidit Ioan. de Imo in repet. cap. cum contingat. de iure iur. in 1. col. uers. quantum autem ad ipsam rem. quia iusm non habet uim impediẽdi translationem dñii, ut pulchre tradit. Bal. in consil.

consi.397.incip.inter tres Marchiones.in 4. parte,licet talis uendens per talem uenditionem incidat in pœnam falsi,ut est tex in l.q duobus.cũ ibi no.ff. de fal.unde in surrexit cõis practica omniũ tabellionũ, quod quando conficiunt instrumẽta alicuius uẽditionis, utũtur duplici remedio ad hoc, ut primus emptor indifferẽter præferatur secũdo.;primũ remedium est,quod in instrumento apponũtur cõstitutum,uidelicet quod dictus uendens cõstituit se nomine ipsius emptoris possidere:quia cõstitutum habet istam uim,quod prius emptor prefertur secũdo :,put fuit originalis decisio Guid. de Suz.in 1.fi.de sac.sanc.ec. & in l.quoties.C.de uẽd.quẽ refert & sequitur Ioã. And. in addi.Spe.in tit.de emptio. & uendi. § sciendũ.uersi.& no. tenet Bal.in Rubr.,C. de contrahen.empt. in 19.q.Alexã. in consil.14.incip.circa primum dubiũ, quo quæritur nunquid d.donatio.in fi.in 1.uol.& cõsil.25.incip. uiso testã condito per Angelucium.in ult. col.in 3.uol.& ratio istius decisionis est, quia dato quod constitutum sit actus fictus,tamẽ,per ipsum trãsfertur dominiũ & possessio,perinde ac si uere res esset tradita,ut est tex.in l.certe.§.1.uersi. proprie possidere uidetur.ff.de preca.per quẽ tex.ita tenet Bar.& moder. in l.ab emptione.ff.de pac.& Bar.in l.interdum.& in l quod meo.ubi plene per Alex.ff.de acq.poss.& Bar.in repe.l.creditores.C. de pig.in 3.col.uersi.sed quid si in instrumento.& in 8.col.uersi.sed pone, quod debitor.

3 † ubi posuit illã notabilem differentiam inter constitutũ precarii,hoc est,quando in instrumento dicitur,quẽ fundũ dictus uẽditor cõstituit precario nomine ipsius emptoris possidere,& inter constitutum simplex quando dicitur,quẽ fundum dictus uẽditor constituit se nomine ipsius emptoris possidere. Et sic nõ ad iũgitur illud uerbum precario:nã primo casu per ipsum cõstitutum precarii,nõ trãsfertur nisi ciuilis possessio.naturalis uerò remanet penes ipsum constituentem.Secundo uero casu.s. per cõstitutum simplex transfertur nõ solũ ciuilis,sed etiam ipsa nãlis, adeo quod nuda detẽtatio solũmodo remanet, penes ipsum constituentem . quã opinionẽ sequitur Ang.de Are.in §.actionũ. in mat. cõstit.uers.aduertas tñ quod aliqui notarii.Insti. de actio.dicens,quod utilius est pro emptore ad hoc.ut in eum tranferatur omnis possessio , quod non adiciatur illud uerbum , precario,sed simpliciter dicatur.quam rem uenditam dictus uenditor constituit se nomine ipsius emptoris possidere.sequitur Pract.Pap. in forma lib.in contractu uẽditionis,in uerbo,constituens ex nunc.ubi ipse dicit, quod utilius est,ut quis constituat simpliciter se alterius nomine possidere, quam precario nomine, sequitur Barth.Cæp.in suo consi.4.inc.uisa querela producta per Nicol. & Iaso. licet de prædictis auctoritatibus excepto Ange. non faciat mentionem.in d.l.ab emptione, in 8. col.ff.de pac.Secundum remedium est, quo utuntur notarii ad hoc,ut primus emptor indifferenter præferatur secundo , quòd in instrumento apponunt hypothecam,uidelicet quòd pro obseruatione prædictorum dictus uendens obligat ipsi emptori omnia bona sua,& præsertim illam rem:quia si postea alii uenderet,& traderet,primus emptor præ

4 ferretur omnibus aliis:quia hypotheca hẽt tantam uim,quòd impedit translationẽ dominii,ut est casus secundum ueram literam Pisanã in l.si creditor.ubi Bar.ff.de distra.pig.ut no. Bar.& alii in l.ea lege.C.de cond.ob ca. Bar. & Mod.in l.si ita quis.§.ea lege.de uer.ob.& Bar.ubi hoc in terminis dicit, in l.qui absenti §.i.in fi.ff.de acqu.pos.Pone modo, quòd tu emisti,aliquam rem,quæ res per ipsũ uenditorem fuit alteri postea uendita , & prius sibi tradita , & de prima uenditione nõ fuit confecta scriptura,quæ in contractu emptionis,& uenditionis,de necessitate non requiritur,ut no.Inst.de em.& uend.in prin.uel si fuit confecta,non fuit appositum, nec cõstitutũ,nec ipsa hypotheca:quo casu per ea,quæ superius dicta sunt,secundus emptor uigore traditionis,debebit præferri primo:quo facies, ad consequendam dictam rẽ a te primo loco emptã?Dic quod cautela est,ut coneris probare,quod ipse secundus emptor sciebat primã uenditionẽ esse factã:quia dato,quod postea in ipsum per traditionẽ fuerit translatum dominiũ,tñ per fraudẽ suã,qua usus est emendo, cũ sciret primam uenditionẽ. tu primus emptor poteris ipsam rem ab eo reuocare per actionẽ prætoriã,competentem ad reuocandũ alienata in fraudẽ. ita signãter dixit Bal. in rub.C.de reuo.his,quæ in frau. cre. circa prin.& ita similiter tenet Sal.in d.l. quoties. de rei uẽ.in 10.opp.& ibi clarius Alb.de Ros. & Ias.qui alleg.tex.cũ ibi no.in l.si ea res. §. fi.ff.de ac.emp.& d.l.Ias.in l.ut inter diuinũ

in 9.colum.uerſ.item adde ꝙ ſi aliqui uend.t de ſacroſanct. ecc'ſ. ubi dicit. hanc eſſe elegantem deciſionem,& menti tenendam.

a Primus emp. *Quod tamen ille emptor, cui primo res eſt tradita, licet ſecundus ſit, præferatur in emptione, etiam ſi tempore uenditionis nullum ius habeat uenditor.u de per Lud. Ro.in conſil ſuo 270.quod incipit, pro deciſione propoſiti thema. tis in prin. Nam emptori primo præſumitur facta traditio ſi pretium prius ſolueris, & ideo præfertur ſecundo Bal ſingulariter in c ſi facta. ſi de feu. fue.controuer. inter do. & agn gl eſt in l. ſiue autem. § ſi duobus ff. de pub.gl. eſt not. & Bart. in l.ſi C.de ſacroſan. eccl. per Paul de Caſtr. in conſ. ſuo.373.per Abb in c ſuggeſtum. de iurepatr uide etiam per Alex.de Imol in conſ ſuo 14. quod in ci.circa primum dubium. per Iaſ.in l ut inter diuinum ſub nu.8 .de ſacr.ſan eccl.*

Cautela pro poteſtatibus terrarum,ut nō teneantur pro delicto ſuæ familiæ. XLIX.

1 *Ptātes terrarū in delictis an p familia teneātur*

2 *Epiſcopus teneatur pro delicto ſui Vicarij, uel alterius officialis delinquentis in officio ſibi commiſſo, niſi ſtatim quod ſciuerit, eius delictum purgauerit.*

1 Poteſtates † terrarum ducentes ſecum familiam,ſi aliqu s de familia delinquat circa ſuum officium, ipſe ptās tenetur ad pœnā ipſius delicti, intellige de pœna pecuniaria, non autem corporali, tamen poteſtas liberatur,ſi exhibet ipſum delinquentem,ut no. Bart.in l.1.§ familiæ.& §.ſi.ff.de publ. & in l.ſi poſt depoſitam.C.de aſſeſſor. in l. debet. ff.naut.caupo.& ſtab.& in l.1.ff.ad l. Iul. repetun. & pulchre per Bal.in ſuo conſ. 336. incip.caſus eſt talis Ioan. de Caſtelliono, in.

2 4.par. Similiter † & Eps tenetur pro delicto ſui uicarii, uel alterius officialis delinquentis in officio ſibi cōmiſſo, niſi ſtatim ꝙ ſciuerit,purgauerit eius delictum,prout uolūt Do.de Ro.in ſua deciſi.278.inci.ſi uicarius. in no.Pone modo,ꝙ forma ſtatutorum,uel electionis dicit ꝙ ptās teneatur in fine officii exhibeto totam ſuam familiam, uel pro delinquentibus ſoluere pœnam, ut etiā eſt de iure cōi, ut ſuperius dictū eſt quæ cautela erit ad hoc, ut ptās non teneatur ad neutrum,uidelicet nec ad ſoluendū, nec ad exhibendum, qñ aliquis de ſua familia deliquit. dic, ꝙ cautela eſt ꝙ ponat ipſum in banno, qa ſi poſtea in fine officiis petetur ut debeat pñtare ſuam familiā,ipſe tūdebit, ꝙ cōdō, q̄ non pōt impleri ex facto illius, cui debeat impleri, hr̄ pro impleta, ut iure ciuili, ubi Bar.ff.de cond.& demon.& l.3.ubi Bar.& l. quæ ſub cōdōne.§.quoties.ff.de cōd.inſt.ſed ille, qui de ſua familia commiſit delictū in officio, eſt bannitus auctoritate ipſius reipub. & ſic cum per ipſam tempub. ſtet quo minus ualeat ipſum bannitum pñtare, ſequitur, ꝙ ipſe poteſtas dēt haberi ꝓ excuſato. ita notabiliter docet Bal.ī l.obſeruare.§.profiſciſci in 1.col. uerſ.quid ſi ſtatutū ff.de off. procon.& leg.& in add. Spec.in tit. de accu. uer.ſed nunquid teneatur ptās.& in l.ſi uero. in ſi.ff.qui ſatiſ.cog.ubi dixit,ꝙ iſta eſt optima cautela,pro officialibus.ſequitur Par.de Pur.in ſuo tract.ſyn. in uerbo, familiaris.§. an ex eo ꝙ fuerunt familiares.uer. poteſtas, qui a tenetur ꝓ ſuis familiaribus.& Amad.

a de Caſtell. ſimiliter in ſuo tract. ſyn. in uerbo, item in eo, ꝙ dicti ſocii milites fuerunt negligentes, in inquirendo pro armis. dicens hāc eſſe optimam cautelam. Aduertē tamen, ꝙ ſi iſta cautela debet habere locū, opus eſt, ꝙ habuerit bannum ex alia cauſa, ſecus ſi pro illamet, pro qua debeat exhiberi.ita Bal.in d.add.Spec. in tit.de acc.uer.ſed nunquid tenetur ptās, & Ang.in l.qui exhibendi.ff.de cuſt. reo. & Par.de Put. in d. ſuo tract.in uerbo,carcer.§.an poteſtas, qui aliquē tenebat. uer. an ſi carceratus ſe occidit.

Qui tenet. *Sed an quæ facit familia domini cenſeatur de uoluntate, & conſcientia domini feciſſe: uide Bar.ff de ope.noui nunc.in l de pupillo. in § ſi quis ipſi prætori.& in l 1.ff quod ui aut clam. allegat c.conſtitutus.de teſt.allegat. Rom. text.in l 4. in princ ff de mino uide per eundem d. Lud. Rom. in conſil ſuo 152.quod incip.præſens accuſatio. ibi. circa ſi.conſilii prima quia quæ facit, &c.*

Cautela cōtra ſtatutum diſpones, ꝙ inſtrumentum poſt tantum tempus non exequatur. L

1 *Iudicis alia partes non ſunt, niſi nocentem condemnare.*

Si contingat extare ſtatutum diſponens, ꝙ inſtrumenta circa talem materiam, puta mutui, non debeant poſt tantum tempus. puta decennium, mitti executioni, quomodo

do facies tu, qui habes instrm motui contra cti ante per 10. annos, ad faciendum, q tale instrm non obstante dispositione statuti, habeat tibi opitulari. dic, q cautela est, ut non petas dictum instrumentū mitti executioni, 2 qa hoc modo obstaret ibi exceptio statuti, sed agas uia ordinaria contra tuum debitorē petendo tuum creditum, quia si debitor cōfitebitur se esse debitorem, tunc consequeris
1 tuum creditum.† quia aliç nō sunt partes iudicis, nisi confessum condemnare, ut l. unica C. de confes. si uero negabit, tunc ad liquidationē iuriū tuorū, produces ipsum instrm, & hoc modo nascet sententia, quę postea erit ipsa, quæ mittetur executioni. & si licet p statutum sit pręclusa uia ad exequēdum ipsum instrm, tñ non erit præclusa ad probandum istā cautelā tradit Bald. in l. 3. quæ incip. placuit. ff. qd' fals. tu. au. dicēs ita audiuisse a Bart. dum illam legē legeret. quam cautelā sequēdo Bald. approbat Francis. de Crema. in suis sing. sing. 138. incip. statuto cauetur. & quā opin. firr reperio tenere quendam Ant. de Canario, in quodam suo tract. de exec. instr. in 56. q. & quendam Lud. de Barxis, in quodā suo trac. de guarētigia, in 6. q. in 1. parte.

Cautela, ad liberandum tutorem, seu administratorem à dolo futuro. L I.

1 *Tutorem si aliquis filijs relinquat, seu bonis suis administratorem, & ei leget liberationem à reddenda administrationis ratione. per tale liberationis legatum, scripulosa inquisitio remissa intelligitur.*

2 *Dolus futurus nullo modo remitti potest.*

3 *Dolus de præterito, bene remitti potest.*

1 Si quis relinquit tutorem filiis, seu bonis suis administratorem, & ei leget liberationem à reddenda ratione administrationis, p tale legatū liberationis, intelligit remissa tātūmodo scrupulosa inquisitio, & sic ea, quæ per eum gesta fuerūt negligentia, & leui culpa, non autem intelliguntur remissa ea, quæ perperam, & dolose administrauerit, nec similiter à præstatione reliquorum, ut est casus in l. quidam. decedēs. ff de admi. tut. & in l. si quis rationes. & in l. Aurelio. §. Caius. ubi late Bar. ff. de li leg. & in l. si seruus uetitus. ubi Bar. & alii. de leg. 1. sed testator non simpliciter liberaret tutorem, seu administratorem a rōne reddenda, sed expresse specificaret ab his, quæ dolo geret, & à præstatione reliquorum tñ tali liberatione non obstāte posset ipse administrator cogi reddere rōnē uillicationis suæ, quia si talis liberatio ualeret esse remittere dolum futurum: † qd' nul- 2 lo modo fieri pōt, ut l. si unus. §. illud. ff. de pac. quia hoc modo daret materia delinquēdi, q in iure non patitur, ut l. conuenire. ff. de pac. dota. & c. quemad. de iureiur. & ita firmant gl. & Bar. in d. l. quidam decedens. ff. de admi. tut. & Bart. in d. l Aurelio. §. Caius. de lib. leg. in 4. col. uers. sed quid si relinquitur liberatio alicui, pro administratione futura. Modo reuoco in dubio, nunquid posset reperiri cautela, ad liberandum tutorem, seu administratorem, à futura administratione dolosa. dic. q sic, uidelicet q testator, nō simplr ei leget liberationem, sed ulterius procedat, dicendo, & si ab eo exigetur aliqua redditio rōnis, uigore cuius condēnetur ex nūc, prout ex tunc, omne id, & totum, in quo cōdemnabitur, ei lego, nam per istud legatum hoc modo factū, hæredes nō prohibitor exigere rōnes ab ipso administratore, de præstatione reliquorū, & de his, quæ dolo gesserit. tñ si in aliquo condemnabitur uigore legati, hæres cogetur ipsum liberare, quia p illud legatum testator non dr remittere dolum futurum, sed debitum futurum, postq̃ in certitudinem uenerit. † & sic intelligitur remitte- 3 re ipsam obligationē, insurgentē ex dolo de præterito, qd' bene fieri pōt, ut est tex. in d. l. Aurelio. §. Mæuia. & not. Bart. in locis superius allegatis. istam cautelam tradunt. Dyn. Iac. de Aret. & Rayn. de Forliuio. in d. l. si qs rōnes. de lib. lega. quos refert, & sequit Ang. in cons. 185. incip. Brunellus notarius. uolentes, q licet non possit per directum relinqui administratori liberatio à dolo futuro, & a pstatione reliquorū, tñ p indirectū bene possit, legando ei omne id, & totum, in quo cōdemnabitur. quam opin. etiam tenuit Fulg. in l. cum necessitatem. C. de fideic. & ḟm eā etiam consuluit Cyn. prout refert Salyc. in d. l. cum necessitatem. tenuit Ange. in consi. 143. incip. reuocatur in dubium. uersic. qui uult ergo administratorem. & in consil. 174. incip. Gilius Hugonis de Cortonio. cui cōsilio, ut ibi patet, se subscripserunt præstantissimi Doct. Franc. de Albergotis, Petr. de Perus. D Archid. de Alidigeris. Io. de Lig. Ant. de Presbyteris de Bononia. hanc opin. firr

tenet intrepide solẽnis Doct.d. Franc. Pepus Florẽrinus,in suo cõs.277.inter cõsilia Soc. incip. n pñti cõsultatione sunt uidẽda principaliter tria in 4.col. uersi.circa tertiam, & uult difficultatem. Tñ istã cautelam non pono pro cõstanti, quia passus est multum dubius,an legatum,de quo supra,ualeat: adeo, ꝙ Alex.tangens eum, restitit suspẽsus tanq̃ dubius,uidelicet in suo cõs.56.incip. circa id quod quæritur.in 2.uol.& in cõs.144.incip. præsuppono primo,circa cõsultationẽ præmissam. in 5. uol. Sed contrariam partem.s. ꝙ tale legatum nõ ualeat tanq̃ malignitatis nutritiuum,& tanq̃ dans occasionem spoliãdi miseros pupillos, tenent Saly.Phil.Corn. & Ias.in d.l.cum necessitatem. C.de fideicõ. Ang.de Are.in suo tract.de testa.in fi.gl su p uerbo,tutores. & in §.actionum. in materia tutelæ in 25. q.Instit.de act.Ias.in l.actione. in fi.C.de transac.Practic.Papien.in forma libel.quo agitur ad reddendũ rõnem tutelæ, in uerbo,analogistas.Petr.de Ancb. in cõsil. mihi.118.incip.pr hñs quinque filios. Ang. sibi contrarius in.cõs 175.incip.uiso d.statuto,Ioan.de Ana.in cons.80.incip.uisis, & intellectis his,quæ in themate narrãtur.Fulg. consi. 103.incip. nobilis uir Hẽricus de Trissino.Barb in cõs.66.inter consilia. Franc.de Cur. incip. sapienter optimus prædixi Psalmista.in 7.col.uers.capio fm artic.Soc.in cõsil.201. incip.abunde, & subtiliter hac consultationem absoluit. per totum allegãs ita etiam consuluisse Bal. in quodam suo cons. incip.testator dedit tutorem filiis. & in cõsi. incip. dum relinquitur alicui liberatio. hanc opinio. etiam amplexus est solẽnis Doctor, Franc de Crema.in suo cõs.62.inter consilia Alex.in 4.uol. quod incip. Serenissimus, & Christianissimus Imperator.

Cautela ad instruendum uolentes probare cõmunem usum loquẽdi, ne faciat actum nullum. LII.

1 *Loquendi communis usus in omni materia, siue fauorabili, siue odiosa, siue pœnali præfertur.*

2 *Nepotis appellatione, an fil us filij. secundum communem usum loquendi intelligatur.*

3 *Bestia um appellatione,quod ueniat.*

4 *Materia in st. tutaria, quõ probatio fienda est.*

5 *Sermo omnis,qui uulgi auribus non consonat, penitus extraneus dicitur.*

1 TV habes,† ꝙ cõis opinio est, qualiter in omni materia,siue fauorabili,siue odiosa, siue pœnali,cõis usus loquendi,& intelligẽdi, præfertur ꝓpriæ significationi uerborum,ut præcise dicit Abb. in c.2. in 2.nota. de arb.de qua cõi opin. hr per Bald. in l. ꝙ si nepotes. ff.de testam tut. per Bart. Alex. & moder. in rubr.ff.de oper.noui nunci.late per Barb. in sua repet.rubr.extra de fide instru. in 11.char. uer.sed quid si cõis usus loquendi ita se hñet, Ant. Panor. ubi latissime per Felyn. in ꝓœ. Decre.Modo tu uis in materia statutaria probare communem usum loquendi,uel intelligendi,puta,† ꝙ appellatione nepotis,de quo uerbo facta est mentio in statuto,fm cõem usum loquendi,& intelligendi, non intelligitur de filio filij: prout est de propria significatione uocabuli: ut l. Iurisconsultus.§.nepos quoque. ff. de gradi. intell gitur de filio fratris,ut no.Ioan.And.in c.fundamenta. de elect.in 6.in nouel.Vel uis probare, † ꝙ licet appellatione bestiarum, de propria significatione, ueniant immodo bestiæ feræ, ue'uti ursi, uel leones: ut l.1.§.bestias.ff.de postula. tñ qđ cõis usus loqudi aliter se habet,ꝙ ẽt appallatione bestiarum, ueniũt animalia domestica: ut dicit Matthesi. in suo notab. 98. incip. no. unum mirabile. quæro à te, qũo probabis in materia statutaria istum cõem usum loquendi, uel intelligendi, tu recurres ad theoricam Bart. cõiter approbatam, in l. Labeo.ff.de suppell.leg.uidelicet,ꝙ capitulabis,& probabis, qđ à x.annis citra,& ꝑ ipm tempus qđ cõis usus loquendi,uel intelligẽdi ità se habet,qđ appellatione nepotis,intelligitur de filio fratris,& qđ appellatione bestiæ,intelligitur ẽt de animali domestico, & si testes interrogabuntur qũo istud sciant, rñdebunt, qđ ꝑ ipsum tempus ita cõiter ab omnibus dici audierunt. fm Bart. in d.l.Labeo.uel rñdebunt,qđ ita cõiter, dr fm Bald. post Dy. in l.de quibus.in fi.ff. de leg. contra Bart.in d.l.Labeo.Sed dico, qđ in hoc te decipis,qa in materia statutaria, nõ sufficit ꝓbare cõem usum loquendi fuisse,& esset a x. annis citra,sed opus est probare,qđ erat tpe conditi statuti.alias ꝓbõ non reuelaret probantem. Istud fuit solenne dictum Fulg.in l. 1.in princ. C. de iura cal. dicentis se ita practicasse,& obtinuisse in ciuitate Veronæ. Et ratio est in promptu,quia illd, qui uult interpretari statutum non secundum propriam signifi-

significationem uerborum, sed secūdum cō munem usum loquēdi, nihil aliud uult infer re, nisi quod concurrente cōi usu loquendi, & propria significatióne uerborū, debemus dicere, ꝙ statuēs uoluerit statuere ẜm cōem usum loquendi, & intelligendi, non aūt ẜm propriam significationem uerborum: quia ut dicit Bal. in ti. de pace Constan. §. Opizo-
5 ni. † omnis sermo, qui non consonat auribus uulgi dr̄ penitus extraneus: quia fatebor cō sequentiam, sed negabo assumptum, ꝙ statuens habuerit respectum ad cōem usum lo quendi, cum sit, quod dicam, ꝙ tpe conditi statuti non uigebat iste cōis usus loquendi: ergo alleganti incumbit onus probādi, quia non sequitur, nunc est cōis usus loquendi, & intelligendi, ergo statuens uoluit dispositio- nem suam ita debere intelligi, quia possibile est, ꝙ tpe, quo factū fuit statutum, non erat iste cōis usus loquendi, ergo ut dixit, allegās debet hoc fundamentum suæ intentionis ꝓ bare, & hanc decis. Fulg. referl, & sequitur so lēnis Doct. Vincent. Palleotus, quem habeo ad pœnam in l. 1. in 5. char. uers. item, quia dictū est, supra, de cōi usu loquendi. ff. si cer. pet. dicens esse perpetuo menti tenēdum. & in effectu est tenenda, quia tale dictum raro alibi sueenies solutum per moder. modernio res. sis ergo cautus tu, quis uis probare in materia statutaria communem usum loquē di uel intelligendi, si uis, ꝙ talis probatio habeat releuare, ut non probes. ꝙ a x. annis ci tra fuit, & est communis usus, & c. sed pro- bes, quod erat tempore conditi statuti, alias succumbes.

Cautela pro iudicibus secularibus, contra pro ponentes exceptiones remittendas ad iudi- cem ecclesiasticum. LIII.

1 *Iudicium si coram seculari iudice pendeat, & alicuius quæstionis spiritualis cognitio incidat, talis cognitio ad ecclesiasticum spectat.*
2 *Iudex secularis sententiam iudicis ecclesiastici exequi non tenetur, quando uidet eam nullam, seu iniquam.*
3 *Litispendentiam morosus allegare non potest.*

1 Si coram aliquo iudice seculari, pendet iudicium, & incidat cognitio alicuius qōnis spiritualis, talis cognitio, seu quæstio, siue tractetur principaliter, siue incidenter, qn̄ est
a iuris, non dico a qn̄ est facti, non spectat ad ipsum iudicem secularem, sed debet remitti, ad iudicem Ecclesiasticum, prout tenet Bar. & Paul. de Castr. in Lomni nouatio C. de sa. san. eccl. Bar. & alii in l. quoties. C. de iud. Bar. & omnes, ubi præcipue Alex. in l. Titia. ff. sol. matr. Canonistæ in c. cum sit generale. de fo ro cōmp. & in c. tuam. de ord. cog. propterea quotidie euenit, ꝙ qn̄ aliquis ex legatoribus uult differre iudicium cœptum coram iudi- ce seculari. proponit aliquā de istis exceptio- nibus remittēdis ad iudicem ecclesiasticum: puta, ꝙ contractus, uel instr̄m usurarium, uel quod actor, uel testis est excōicatus & sic de singulis. & ad hoc facit, ut iste interim iu- dex secularis habeat supersedere, donec de ta li exceptione cognitum fuerit: & ad hoc, qđ si in foro epi succumbat, ualeat ad sedē Apo stolicam appellare: sic, ut similiter manus iu dicis laici pendentē appellatione: sint ligatæ, ga quando iudex laicus remisit aliqui exce- ptionem cognoscendā ꝑ iudicem ecclesiasti cum, quemadmodum pendente cognitio- ne. nihil potest innouare, similiter non po- test quando per ecclesiasticum est lata sen- tentia, sed ab ea est appellatum, etiam si in sententia iudex ecclesiasticus reuocasset oēs inhibitiones, ut pulchre consuluit Feder. de Sen. in cōs. 98. incip. Nicol. Petri. & ut tenet Anl. in c. tuā 2. q. de ord. cog. & Alex. in cons. 63. incip. in causa, & lite uertente inter Tho. in 3. uol. Reuodo ergo in dubium, nunquid posset reperiri aliquod remedium ꝑ iudicē laicū ad obuiandum istis calūniis. Dic. ꝙ du plici cautela poterit uti. Prima est, ꝙ qn̄ pro ponitur coram se illa exceptio remittēda ad iudicem ecclesiasticum, ꝙ tunc statuat termi num parti ꝓponenti, intra quem debeat co- ram se produxisse capitula, & omnia quæ ꝓ bare intendit in curia ecclesiastica ut sic ui- deat, an talia capitula sint releuatura, aut non, & sic non admittat talem exceptionem sed ad ulteriora procedat, quod iuridice po- terit fieri. ita solenniter fertur consuluisse, Sa lycet. in quodam suo consilio incipiente, in quæstione uertente, in castro agente. Et ibi dicentem se ita uidisse consultum per cele- berrimos Doctor. Ioan. Calderi. & Ioan. de Lign. quam decisionem refert, & commen- dando sequitur Alex. in d. l. Titia. in 4. col. uersic. unum tamen nota perpetuo in practi ca ff. sol. matr. & Felyn. in dicto capitul. cum

fit generale.in 3.col.uers.quarta declaratio, & optima.de for.comp. Pro quo confirmando facit, qđ pulchre consuluit Pet.de Anch. in cons.382.incip. retento ordine dubiorū. uer.& hoc ꝑ uero supposito uidendū restat. a tubi uoluit, ꝙ iudex secularis non teneatur exeq snīam iudicis ecclesiastici, qñ uidet eā nullam, seu iniquam, unde dixit Ioan. An. in c.cum in iure peritus.de offi. deleg. & in c. 1.de off.ord ꝙ iudex laicus nō tenet exequi præceptum iudicis ecclesiastici, de cuius iniustitia scit, uel suspicatur. idem dicendū est in casu nr̄o, qđ iudex laicus non teneatur remittere aliq̄ exceptionem ad curiam ecclesiasticam, qñ uidet talem exceptionem producturam esse actum nullum, uidelicet non esse releuaturam ipsam proponentē. Secunda cautela est, ꝙ qñ iudex laicus uidet, ꝙ coram se proponitur exceptio remittenda ad curiam ecclesiasticam si uult opponētem illaqueare, qñ dubitat de aliqua calumnia, ꝙ tunc assignet terminum, intra quem debeat se cum toto processu, coram iudice ecclesiastico pñtasse, non dico de iuribus suis probasse, quia tale præceptum non tenet, nā si cōtingeret, ꝙ proponens illā exceptionē nō se pñtaret corā iudice ecclesiastico, intra terminum pfixum, iudex amplius nō tenebitur ipsam exceptionē remittere, sed poterit ad ulteriora iuridice procedere. ita singulr̄ tradit Bar. in l.pñes. C.de appel. quā decisionem tacito auctore sequuntur Ang. & Imol. in l. 2.ff.de re iud.ubi ēt Alex. in 1. col. qui eam multum commendat. sequitur Paul.de Cas. in d.l.Titia.in fi ff.sol.mat. Ang. in l.2.§ sed si dubitetur.ff.de iud. Fel. in d.c.cum sit gñale.in 3 col.uer.& est cautela, ꝙ secularis. ubi dicit istud esse perpetuo notandum.& Alex. in l.de die.§.fin.ff.qui sat.cog. ubi dicit, istud esse notatu dignum in practica. Et rō potest
3 esse. † quia morosus nō potest allegare pendentiam litis, prout not. Bar. in l.sepul. ff.de sepul.uiol.& in l.ubi cœptum.ff.de iud.& in l.quis.ubi etiam Paul.de Cast.ff de dam.inf. & d.Abb.in c.ex tenore. in fi. de rescri. & in c. proposuisti.in 2.col.post d.Ant.ibi.de for. comp unde dixerunt Bal.& Pet.de Anchara. ibi in suis repetitis antiquis, in d.l. de die. §.fin.ff.qui satisd.cog. quos ibi etiam refert, & sequitur Alex. ꝙ si remissus ad curiam ep̄alē super aliquo incidēti est, ibi si mora iudex primæ causæ potest ad ulteriora procedere.

a Nō dico. *Si incidit quæst. in causa spiritualis quādo in facto uertitur an secularis possit cognoscere, tenuerunt quamplures, quod fic. Bar. in l.quoties.C.de iu. di. Ant. de But.& Car. Flo. in c.si nam de ar.cog & in c.cum sit generale.de foro.comp per Bald. in l filium diffinimus.ff.de his qui sunt sui uel ali.iu per Paul.de Leazariis in Clem. 1.de usu per Ang in dispu. sua incip. Astensis miles per Fed de Se.in consil. 97. incip. facta est lex contrarium tenet idem Bart. in l Titia ff sol.mat.qui uariauit & Bald.in l.quoties.C.de iud. uariauit per Paul.de Castr. in consilio 144.& per Ioan.de Imol in ca.cum sit generale per Ro.in præalleg. l Titia per Bald.in cons. 169 in 2.lib.consiliorum.per Lud. Ro.in cons. 299 quod incip.proposita consul ibi præmissis tamen non obstantibus. Communis tamen opi est, quod quando de spirituali quæstione dubitatur superfacto, quod laicus possit cognoscere ita per Iason. C alder.& Anthon.de Butri in d.capitul.tuam uide Alexand.de Imo in l.Titia in 4.columna solu.mat.& per.Ia. in l quoties C.de iu.*

Cautela ad licite acquirendum unam rē absq; aliqua solutione pretii. L IIII.

1 *Fructus cuiusdam taciæ compensationis iure, quo casu in sortem computantur.*

TV cupis habere unam rem, puta unum fundum, sed tibi non est pecunia, nec alius modus, per quem possis emere dictam rem, quæris a te, an esset pulchrum reperire unā cautelam per quam posses licite acquirere ipsam rem absque aliquo pretio. tu incipies ridere, dicendo, quod istę sunt ambages. dic ꝙ imo est reperire cautelam, dummodo possis & uelis eam practicare, uidelicet quod mandes alicui, ut uelit nomine tuo de sua pecunia emere illam talem rem.& postea te absen-
1 tes, uel aliter, ipsam rem non petas: † quia isto casu, omnes fructus quos ille percipiet, iure cuiusdam tacitæ compensationis computantur in sortem, & sic elapso aliquo tpe, calculabitur. ꝙ tot fructus erunt percepti, quot ascendet ad summam ipsius sortis. & per consequens consequeris ipsam rem: qđ nihil tibi constabit. ita solemniter docet Bal. in rubr. C. de contrahend. emptione. in 15. quæstion. quem refert, & sequitur D. Iason in l. 1. §. mutui datio. in ultima colum. uersiculo. 15. fallit. ff. si certum peta. dicens, quod istud est ualde notandum & cordi tenendū, quia

quia hoc modo quis poterit acquirere fundum, absque aliquo pretio.

Cautela ad obuiandum, ꝙ debitores non ualeant impetrare saluumconductum dilato rium solutionis. lv.

1 *Mora modici temporis magnum damnum afferre non solet*
2 *Saluusconductus alicui concessus, quod non possit molestari nec in rebus, nec in persona. ad debitum iuratum non extenditur.*
3 *Actui iurato non solum princeps uerum etiam summus Pontifex, nunquam per aliquem actum suum derogare intelligitur.*
4 *Papa faciens constitutionem cum clausula, non obstante, non intendit uelle derogare seu tollere constitutionem seu actum iuratum.*
5 *Papa seu Imperator quassans consuetudines, uel statuta, nunquam consuetudines, uel statuta iurata uelle quassare intelligitur.*
6 *Principes seculares super iuramento disponere non possunt.*
7 *Papa nisi ex magna causa, super iuramento dispensare nequit.*
8 *Statutum cogens agnatos litigantes ad compromittendum, non habet locum, nec procedit ubi actor promissionis iurata uigore ipsum reũ conueniret.*

OCVLATA fide continue uidemus, quod debitores qui tenentur soluere ad tale tempus, quãdo appropinquat ipsum tempus solutionis, impetrant à magistratibus terrarum per uiam amicorum, & per allegationem impotentiæ unum saluumconductum, quòd non possint per certum tps molestari in rebus, nec in persona, quo casu, talis gratia seu saluuscõductus ualet, & tenet, ut est casus in l. quoties & ibi notant omnes C. de preci. impe. offe. & in l. uniuersa. C. eo.
1 tit. † quia mora modici temporis, non solet magnum damnum afferre, ut dicit tex. in l. si debitori. ff. de iud. Tu autem qui uis facere aliquem contractum, & destinare solutionẽ tibi fiendam ad certum tempus, si uis obuiare, quòd adueniente tempore solutionis, si contingeret, ꝙ debitor tuus impetraret aliquem saluumconductum, ut non possit molestari, nec inquietari in rebus, uel in persona, ꝙ talis saluusconductus non tibi noceat, cautela est, ꝙ in celebratione contractus facias ipsum iurare de soluendo tibi tali tpe, quia si postea à principe seculari, uel ab alio magistratu impetrabit saluumconductũ, ut supra, tñ talis saluusconductus non comprahendet tuum creditum iuratum, & sic poteris ipsum molestare, & in rebus, & in persona, perinde ac si ipsum saluumconductũ non impetrasset ita eleganter consulendo tradit Alex. in suo cõs. 38. incip. uisa petitione Ant. de Rom. in 2. col. uer. circa secundam dubitationem. in 2. uol. quẽ refert & sequitur Ias. in d. l. quoties. C. de prec. impe. offe. & in l. fi. C. si contra ius uel uti pub. & quem sisr refert & sequitur Fel in c. constitutus. uer. statuta iurata. de resc. & quã opi sisr tenuit Alex. in cons. 206. incip. uis his, quæ in themate. in 3. col. uer. dico insuper ꝙ saluuscõductus.
2 in 2. uol. & quod † saluusconductus concessus alicui ꝙ non possit molestari nec in rebus, nec in persona, non extendatur ad debitum iuratum, ista fuit ante ipsum Alex. signanda decisio Cyn. & Salyc. in d. l. fi. C. si contra ius uel uti. pub. quos ẽr referr, & sequitur Ant. Corse. in sua repeti rubr. extra de iuriur. in 22. priuilegio iuramẽti. Et rõ istius pulchræ
3 decisionis, † quia non solum princeps secularis, uerum ẽt summus Pontifex nunq̃ intelligitur per aliquem suum actum uelle derogare actui iurato, ut est casus in d. c. cõstitutus. & ibi notant omnes: de rescri. unde dixit glo. iuncto tex. in c. cum non deceat. de elect. lib. 6. quam ibi sequuntur omnes, & quam mirabilem dixit Panorm. in ca. 1. in 2. col. de his,
4 quæ fi. a maio. par. c. † ꝙ Papa faciens constitutionem derogatoriam ẽt cum clã, non obstante, quod tñ non intelligitur uelle derogare seu tollere constitutionem seu factũ iuratum. quę glo. per scri. in uariis locis multũ celebratur, maxime per Ro. in cons. 393. incip. pñs consultatio in hac re incidit. in ulti. col. uers. a. rñdetur. & in consil. 404. incip. in casu propositæ consultationis uṝ prima fro te dicendum. in fi. & in consi. 517. incipien. in casu propositæ consultationis causæ celeberrimorum. circa fi. & Alex. in consi. 125. incip. uisis, & consideratis statutis. in ultim. colu. uers. confirmo per no. gl. in 1. uol. & Alex. in consil. 102. incipi. cum statutum dirigit prohibitionem. circa fin. in 4. uolu. unde dixit Angel in l. 1. §. quę honorandæ. ff. quarum rerum actio non dat. quem refert, & sequitur Alex. in consil. 27. incipi. uiso libello producto per
5 procuratorem. circa fin in 1. uol. † quod Papa seu Imperator quassans consuetudines, uel statuta, nunquam intelligitur uelle, quas

 sare

ſare conſuetudines,uel ſtatuta iurata , ut te-
net idem Alex.in conſ.307.incip.uiſo.& op
portune.diſcuſſo proceſſu.in 7.col.uerſ. con
firmo ꝑ notata.in 2.uol. bene facit illa cõis
6 opin.quę eſt,ꝙ principes ſeculares non pñt
remittere,ſeu diſpenſare ſuper iuro,cũ iur̃m
pertineat ad eccleſiam, & ad Rom Pontifi-
cem,ut c.uenerabilem.de elect. & c.nouit.de
iud.de qua communi opin.habet̃ per Cyn.&
Paul.de Caſtr.in l fin.C.ſi contra ius uel uti.
pub.& per d Ant.in c.cum contingat.uerſic.
tertius caſus.de iureiur.ubi late per Imol. in
3.membro.per Abb.in 8.col.uer.nunc ad ꝓ
dicta applico. cum aliis concor. traditis per
Iaſ.in l.ſi ff.qui ſatiſd.cog.imo quod eſt plus
7 communis opin.eſt,† ſummam Pontificem
a non a poſſe ſuper iuramento licito,niſi ex ma
gna cauſa diſpẽſare,ut habetur per gl. 15.q.
6.auctoritatem.& clare per gl. & ibi per om
nes,maxime per Panor.in cap. quanto.in 2.
columna uerſicu.Sed quia hic fuit aditus Pa-
pa.de iureiur.& per Panor.in cap.ex multi
pli.de deci. & pulchre per Franc.de Cur.in
conſil.66.incip.præmiſſa relatione.in 17.col.
uerſ.ſupereſt modo uidere.& ad hoc accedat
quod ſignanter conſuluit Paul.de Caſtro in
conſ.mihi 67 incip.uiſis,& conſideratis om
11 nibus.ubi uoluit,†ꝙ ſtatutum cogens agna
tos litigantes ad compromittendum,tale ſta
tutum non habeat locum nec procedat ; ubi
actor conueniret reum uigore promiſſionis
iuratę, quia reus petendo compromiſſum
fieri ,incideret in periurium,unde non eſt ue
riſimile,ſtatuẽtes de hoc caſu cogitaſſe,quia
hoc modo aperirent uiam periuriis quod nõ
eſt dicendum,iuxta l.1.C ſi aduerſus uendi-
tionem.& cap.ſi uero.cum ſimilibus.de iure
iur.de qua eleganti deciſione clamauit Alex.
in conſ.37.incip.uiſo,& opportune diſcuſſo
proceſſu.in 8.col.uer per hoc facit.in 2.uol.
ubi dixit illo anno ita fuiſſe iudicatum apud
Parmam Si ergo cautus tu quod in omni cõ
tractu tuo celebrando apponas iuramentum
ſolutioni,quia licet poſtea debitores tui im
petrabunt ſaluumconductum dilatorium ſo
lutionis,tamen talis impetratio in nihilo ti
bi nocebit.

a Non poſſe. *Sed an iuramenta poſſit Papa re-
mittere , & ſuper illis diſpenſare , uide late per
Lud.de Ro in conſilio ſuo 12. & an conſtitutio ,
ſiue ſtatutum poſſit annullare iuramentum ,
ubi ſupra,quod conſilium inci uiſo facto præpoſito ,
&c Sed an iuramentum poſſit remitti per ſtatutũ,
uide plenius per Alex.Imo in cõſ ſuo 127 in 1.uol.
& eſt conſilium elegans,& quotidiarum.*

Cautela , ut primæ literæ ꝓualeant ſecũdis pri-
mo pñtatis,cum citatione ſubſecuta. lvi.

1 *Reſcriptum ſecundum impetrans ad lites , non fa-
ciens mentionem de primo an,& quo caſu tenea
obtineat ita ut eius impetratio ualeat.*
2 *Citetur ſi quiſpiam coram iudice alias ſuo , qui ope
exceptionis declinari poterat , an ſi contumax fue
rit,declinatorias,etiam an litem conteſtatam
opponere poterit.*
3 *Notarium ab declinandi onere non releuat.*

1 REGVLA † antiqua erat,quòd impe-
trando ſecundum reſcriptum ad lites,nõ fa-
ciens mentionem de primo , talis impetra-
tio tanquã ſubreptitia,ope exceptionis erat
nulla.Et ſic attendebatur tempus datæ, non
autẽ præſentationis,ut c.ceterum. de reſcr.
& c ex literis.de off.deleg.& c.2.de do.& cõ.
tu.& c.inter monaſterium. cum ſi. de re iu-
di.& iſta regula erat adeo uera,quòd non ſo
lum deberet fieri mentio de primis literis ,
alias ſecundæ tanquam ſubreptitiæ non te-
nebant , ſed etiam opus erat facere mentio-
nem de omni ctu notabili , contenta in ipſis
primis , ut notabiliter dixit Ant.in c.cum di
lecta.de reſcrip.& in d.c.ceterum.in ult.col.
eo.tit.& in c ex conqueſtione.in 3 notabili,
de reſt.ſpol. & ibi etiam Abb. in 4.not. hinc
eſt quod ſignanter conſuluit Old. in conſil.
324.incip.factu tale eſt, dominus noſter Pa
pa Clemens V. in 1.col. ꝙ non ſufficit fieri
mentionem de gratia expectantis,niſi etiam
fiat mentio de clauſula anteferri, in ea inſer
a ta.Tñ hodie.ſi a imperaui unum reſcripũ ,
aduerſarius poſtea , & ipſe impetret unum
aliud,non facta mentione de meo primo. ip
ſum firmi ualet.& tenet,& pręfertur meo duo
bus concurrentibus Primum,ſi fuit diligen-
tior me in pñtando.Secundum, ſi res nõ ſit
integro,hoc eſt,ꝙ præuenerit me in iuriſdi-
ctione,in faciendo me citare, ut eſt caſus ſe-
cundum communem intellectum in cap.ut
debitus. de app. propterea quotidie euenit ,
ꝙ ſi à ſede apoſtolica impetraui unum iudi
cem delegatum, aduerſarius , & ipſe poſtea
impetrat unum alium. & ad hoc, ut ſua im-
petratio ſecundo loco facta pręualeat meæ
primæ , conatur præuenire me in pñtando.

& ad hoc vt res non sit integra, facit me citare coram suo delegato. Tu ergo, qui impetrasti primas literas, & aduersarius qui impetrauit secundas ꝑuenit te in præsentatione, & fecit te citare corā suo delegato, quo modo facies, ꝙ tuæ primæ literæ ꝑualeant suis, nō obstāte ꝑuentione ꝑsentationis, & citationis. Dico, ꝙ dēs esse cautus, vt anteq̄ cōpareas ꝑsentes tuas primas, & postea cōpareas excipiendo de tuis primis, & de præsentatione facta: qa hoc modo, tuę ꝑualebūt suis, qa id, ꝙ dicimus secundū rescriptū licet nō faciat mentionē de primo valere, & præferri primo, si prius fuerit ꝑsentatū citatione subsecuta, est verum si primus impetrans ante cōparitionē nō ꝑsentauerit, sed si præsentauerit, secus. Et sic oīs vis consistit in excipiendo, qa si primus impetrans citatus compareret, excipiendo tm̄modo de prioritate literarum, nihil agit, sed secus est si excipit non solū de prioritate datæ, sed ēt ꝙ eas ꝑsentauit. ista est glo. & ibi notant oēs, præcipue Phil. Frā. in 13. col. cū 4 seq. & Card. Alex. in 10. col. in d. c. vt debitus. de Appel. do. Anto. in c. plerunq; in pen. col. de rescr. & in c. si aūt. in prin. eo. tit. gl. do. Abb. & Felyn. post alios in c. 1. eo. ti. ubi Fely. post Dom. ibi dicit expresse, ꝙ primus impetrans debet esse cautus, qn̄ citatur, anteq̄ cōpareat, ꝑsentet suas primas, & postea compareat excipiendo de prioritate datæ & de præsentatione facta: qa hoc modo suæ primæ præualebunt secūdis primo præsentatis. Ad vnum tn̄ aduerte, ꝙ si cautela ꝑdicta debet habere locū, opus est, vt comparitio fiat intra terminum citationis, alias si primus impetrans esset contumax in prima citatione, non posset postea comparere ēt ante litem contesta. & declinare seu opponere de literis primo impetratis, & de ꝑsentatione facta: qa licet contumax nō videat vnq̄ ꝓrogare iurisdictionem nō sui iudicis, vt no. dixit Inn. in c. innotuit. de eo q fur. ordi. sui, & Bar. in l. nō vē. la prima. ff. de iudi. & Bald. in l. si qui ex consensu. in 2. col. C. de epi. aud. & in l. gesta. in vltim. col. ver. quæro nunquid ꝓ actis præsumatur C. de re. iud. & in l. licet. in vlt. col. C. de ꝓcu. & Ro. in cōsi. 48. incip. inspectis supra consultis. Et hoc nisi iudex ꝓnūciasset se iudicē cōpetētem, & tali snīa nō fuisset appellatū, ut no. Inn. & Io. And. in c. præterea. de dilatio. Bar. & Pau. de Cast. & Alex. in l. 2. si quis

2 in ius uoc. non ierit. in † si quis citatur corā iudice alias, suo. q ope exceptionis poterat declinari, tunc si est contumax, amplius non pōt opponere declinatorias, ēt ante litē cōtestatā, ut est singulare dictū Inn. in c. ad petitionem. de accus. Inn. & Ant. in c. cum sup. de offic. deleg. Bald. in d. l. si quis ex consensu de epis. audien. & Alex. in d. l. 2. in 3. col. ff. si quis in ius uoc. non ierit. ubi extendit istud hīc locum, etiam si esset certum aliquam de-
3 clinatoriam cōpetere, ut ibi per eum: † quia notorium non releuat ab onere probandi, ut no. gl. sing. in Cle. appellanti. de app. & ꝙ conuento corā iudice alias suo, q ope exceptionis poterat declinari, si ex contumax, sit ꝑclusa uia amplius opponendi aliquā declinatoriā, ēt ante litis cōtestationē: bene facit, ꝙ cū contumacia interpretetur in id, quod est deterius contumaci, ut l. de ætate. §. q tacuit. ff. de interro. actio. & no. Bart. in l. quamdiu, la terza. ff. de acq. hær. & ꝑ actū nō solū expꝛssum, sed ēt tacitū, ēt ante litē contestatā præcludatur uia opponendi declinatorias, ut per Bart. in l. non uē. la secunda. ff. de iudi. per Bar. & alios in l. quidam consulebat. ff. de re iudic. & per Canon. in c. inter monasterium. extra eo. de re iudic. ergo contumax debet haberi ꝓ consentiente, ex quo alias est suus iudex, sequitur Philip. Fran. in d. ca. ut debitus. in 16. col. de appel.

a Si impetra. *An rescriptum dicatur surreptitium, cum legatus duplici uinculo non exprimit nisi unū. uide per d. Lud. do. Ro in consil. suo 326 quod incipit. in præsenti consultatione. & quid si sunt rescripta duo impetrata ad diuersos iudices, super eadem re, an sint nulla si ambobus utatur impetrans. uide per eundem in consi. suo 330. inc. pien. circa primū præpositæ consultationis articulum. nam supprimens fraude uel malitia ueritatem, impetratione rescripti in suæ peruersitatis pœnam, nullum ex impetratis literis commodum consequitur. de rescript. super literis. qualiter autē rescriptum ex surreptione dicatur nullum uide in præalleg. consil. ibi concludo igitur.*

Cautela, ut à muto possit haberi confessio criminis. lvii.

1 *Probatio per se sola quando non est uehemens, non sufficit ad probationem nec ad torturam.*
2 *Indignum nimis est, ut quod quisq; sua uoce dilucidè protestatus fuerit, id amplius retractare possit.*

3 *Mutus*

3 *Mutus qui loqui non potest, scriptura propria se obligare ualet.*

TANCRETVS de Corneto in sua
compendiosa, in ulti. rub. quæst. 4. refert, ꝙ
quidam patruus & tutor cuiusdam pupilli
nepotis sui cōsiderans pupillum esse unicū,
quia sine fratre & sorore, & ꝙ ipse patruus
erat sibi proximior in successione, suadente
diabolo duxit pupillum ad uineam, & ibi suf
focauit eū, & occultauit sub terra, postea ip
so redeunte, fuit ab eo quæsitū, ubi erat pu-
pillus, iñ sit. ꝙ tali hora recesserat, & non re
dierat nisi tunc, & ꝙ nesciebat ubi esset, &
ostendit se dare operam ad quærendum ip-
sum, dicens eum perditum, & uocauit ami
cos, & fecit ploratū tanq̃ de mortuo, & hoc
modo retinuit totum potere pupil: q̃a tñ se
cundum Euangelicā ueritatē. nihil occultū,
quod non reueletur, facta fuit murmuratio
in populo, ꝙ ille patruus eum occiderat, qui
rumor peruenit ad aures curiæ, uñ curia for
mata inquisitionē misit ꝓ patruo, q̃ inñdens
negauit, & facto processu, non potuit habe-
1 ri ꝓbatio, nisi de publica uoce & fama, † q̃ ꝑ
se sola q̃ñ non est uehemens, nō sufficit nec
ad probationem nec ad torturā, ut no. Bar.
& ibi Alex. in apostil. in l. de minore. §. tor-
menta. ff. de quæstio. & Bart. in l. fin. ff. eo.
Ang. de Aret. in tract. malefi. in uerbo, fama
publica præcedente. uersi. & an fama sit suffi
ciens iudicium ad torturam. & ibi satis late
ꝑ Aug. Arim. in addit. per Canonistas præ-
cipue per Fely. in c. ueniens. *el primo*, in 5. col.
uersi. limita tertiò, de testi. Sed quodam diui
no nutu uenit in mentem iudicis inquirēris,
ut mitteret fossores ad uineo, si ibi esset for
te sepultus, & sic fuit ibi inuentus puer sepul
tus, quo reperto, iudex iterum interroga-
uit patruum, quis hoc fecisset, q̃ negauit se,
scire. iudex ergo cōsiderato enormi delicto
& considerato iudicio loci, ubi fuerat sepul-
tus, ac ēt probatione publicæ famæ, delibe-
rauit ꝓcedere ad torturam contra ipsum, il
le autem uidens se constitutum in periculo
mortis, quia oportebat confiteri, abrepto
gladiunculo de uagina, amputauit sibi lin-
guam, ne iudex posset extorquere confessio
nem ab eo. Modo quæsitum fuit, quod re-
medium posset adhiberi, ut confessio posset
extorqueri, quæ esset ad condemnationem
sufficiens. dicit Tancre. ꝙ remediū seu cau-
tela est, vt sumatur informatio an sciat scri-
bere, & si sic, tunc tam diu tormentetur, do-
nec de sua propria manu scribat. se commi-
sisse illud delictum: quia tūc vigore talis cō
fessionis per ipsam scripturam factæ, pote-
rit condemnari: quia quemadmodum quis
ex sua confessione, viua voce facta obligat.
2 † nam nimis indignum est, vt quod quisq;
sua voce dilucide protestatus est, id amplius
retractare possit, ut dicit text. in l. generali-
ter. C. de non nu. pe. & in c. per tuas, de pro.
bat. similiter quis ex sua propria scriptura
astringitur, ꝙ contra eam venire nō potest:
vt in §. studiū, & §. si autē, in auth. de trien.
& semis. & authen. contra q̃ propriam. C. de
3 non nu. pec. † nā & mutus q̃ loqui non pōt,
ꝓpria scriptura obligari pōt, vt l. ex facto,
de vulg. & pupil. & l. discretis, C. qui testam.
facere possunt. §. item mutus. Instit. eod.

Cautela pro illo, qui ædificauit spreta nunciatione, vt contra ipsum non competat interdictum demolitorium. lviii.

1 *Opus nouum si nuncietur, & nunciatus tali nunciatione non obstante, in opere procedas, omne id, quod ædificauit suis sumptib. demoliri debet.*
2 *Lite contestata iudex, qui super meritis causæ cognoscere cœperit, super toto, non autem super altero tantum pronunciare debet.*
3 *Appellatione pendente si litem contestatus fuerim, à principio non potuerim innouata retractari, attamen quandocunque uelim, petere possum, & reuocari debent.*
4 *Retractatio attentatorum iudicis officio mercenario expeditur, in quo nec libellus, nec litis contestatio requiritur.*
5 *Appellationem inter iudicialem, & extraiudicialem, quæ differentia sit.*
6 *Operis noui nunciatio appellationibus extraiudicialibus æquiparari debet.*

1 TEXTVS † sunt expressi. ꝙ si nunciatur
nouū opus, & nūciatus nō obstāte tali nun
ciatione, ꝓcedat in ope, omne id, qđ ædifica
uit, dēt suis sumptib. demoliri: q̃a nūciatio si
ue iusta, siue iniusta spernēda nō ēst vt l. 1. in
prin & §. sed si is. ff de oper. no. nū. & in l. p̄-
tor ait cū trib. §. seq. ff. eo. tit. & in c. 2. extra
eo. pone ꝙ q̃s ædificauit spreta nūciatione,
quo casu, ut superius d. est, opus dēi demoliri
nunq̃d est, dare cautelā, ꝙ tale opus non de
moliatur? Dic, ꝙ sic, vt3 ꝙ conet cōtestatā litē

super

super meritis causæ, antequã aduersarius pe
tat ædificium demoliri, quia per ipsam con-
testationem est præclusa uia aduersario am
plius petendi d. demolitionẽ. ita notabiliter
uoluit Bal. in suo consilio, incip. proponitur,
ꝙ fuit duplex nunciatio, in 1. col. in t. parte.
Motus, ꝙ nunciatio noui operis, est quędã ꝓ
uocatio, seu extraiudicialis appellatio, ut ẽt
tenet Bar. in l. si ff. de appellatio. recipi. post
quam prouocationem seu extraiudicialem
appellationem, innouata retractantur ꝓ uiã
attentati, ut hr in cap. non solum, de appella
tio. lib. 6. & toto ti. ff. nihil. inno. appel. pen
den. tũ illud innouatum seu attentatum, ap-
pellatione pendente, debet peti, ut retracte-
tur anteꝗ̃ lis contestetur suꝑ meritis causæ
2 principalis. † nam ea contestata, iudex quia
cœpit cognoscere suꝑ meriti causæ, dẽt pro
nunciare super toto, nõ aut de attentato so-
lũ. alleg. Spe in tit. de appellatio. §. pe. uersi.
sed pone. & istam decisionem Bald. refert. &
pro notabili sequitur Ias. in l. 1. in 2. col. uer.
4. notabiliter limita. ff. de operis noui. nun-
cia. & ita alias hic Paduæ ꝑ ꝑ auctoritatem
Bald. & do. Ias. fuit de facto obtentum. Ad-
uerte tñ. licet auctoritas Bal. & Iaso. magna
sit, tñ istam suam conclusionem non puto
uerãquia posito, ꝙ nunciatio noui operis
sit prouocatio seu extraiudicialis appellatio
postquam appellationem innouata ueniant
retractanda per uiam attentati, tamen non
est uerum, si sim contestatus litem super me
ritis causæ princ palis, ꝙ nõ possim amplius
petere retractari ea, quæ fuerint attentata
appellatione pendente, quia licet aliquis te-
nuerit hãc opi, ꝙ litis contestatio operet, ꝙ
amplius nõ possit peti retractatio attentato
rum, ut tenuit Spe, in loco superius alleg &
Anch. in d. c. non solum de appellatio. li. 6. Mo
ti, quod licet reuocatio attẽtatorum habeat
priuilegiũ expediti ꝓcessus, ut uult gl. no. in
Cle, 2. ut lite penden. tñ contestando, litẽ su-
per negotio principali. pars nr̃ huic priuile-
gio renunciasse, nam quis eligendo unã uiã,
uid. alteri renunciare, iuxta l. quod in hr̃dem.
si eligere. ff. de tributo & c. unicum, de post.
prælat. in 6. & c. ut quis. de electio. eo. lib. 6. Ni
hilominus cõis & uera opin. est in contrariũ
3 † quod appellatione pendente, si contestatus
a sum litem, & a principio non peterim a in-
nouata retractari, ꝙ tamen quandocunque
uelim possum petere, & dẽ̃ ent reuocari. ita
tenet gl. in d. c. nõ solũ. in uerbo, ante oĩa. &
ibi Io. And. pet. de Anch. & Dom. distinguen
do tñ. ut ibi ꝓ eũ tenet Io. Mona in c. cupien
tes. § pe. de elect. lib. 6. Bal. in l. appellatione.
in 1. col. uer. quæro an super officio C. de ap
pel. Phil. Fran. in c. dilecti filii. *el secundo*. in 2.
col. uersi. 2. qro extra de app. & ibi ẽt Præpo.
Mediolan. nunc Car. Alex. meritissimus in 3.
co. uer operæpretium est. Do. de Rota. in sua
decisi. 1 8 5. inci. si pars Inn. Et ratio est, quia
4 † retractatio attentorũ expeditur iudicis offi
cio mercenario. in quo non requiritur libel-
lus, nec litis contestatio, ut uult gloss. in Cle.
2. lit. pend. quã ibi sequitur Car. in 1. q. & te-
net Bal. in d. l. appellatione. in 2. col. uer. quæ-
ro utrum attentata. C. de appel. & est ad hoc
bona gl. in rub. ff. de interrog. actio. ideo cñ
iste articulus de natura sui examineẽ seorsum
a principali, ut d. c. non solũ. ergo litis conte
statio super negotio principali non debet no
cere reuocationi attentatorum, ut in simili
dicit gl. in l. uinum. ff. si cer. pet. & in l. qui te-
stõ. §. per contrariũ. ff. de testa. & in §. multis
in uerbo transitu. Insti. de libert. de qua facit
textum Bal. in multis locis. Et si diceretur, qđ
forsitan prædicta. s. quod contestatio litis su-
per negotio principali non impediat retra-
ctionem innouatorum, habeat locum & pro
cedat in attentatis per iudicem, & sic quãdo
intentaretur titulus, nihil nouari appellatio
ne pendente. Secus uerò in attentatis ꝓ par
tem, & sic qñ intentaretur ti. ut lit. pendent.
quia datur circa innouata per partem, ꝓut
istam differentiam inter unum titulum, &
alium sentit Inn. in ca. dilecte in Christo. de
excep. Bald. & Imo. in l. si quis filio. §. hi autẽ
ff. de iniust. & irrit. testa. Declarant Car. &
Panor. in d. c. dilecte. qa dico, qđ ex utroque
capite, siue ex ti. nil no appel. penden. siue ex
tit. ut lit. penden. litis cõtestatio nõ impedit
quò minus in principio, in medio, & in fine
litis possit peti attentata retractari, dummo
do talis petitio fiat ante conclusionẽ in cau
sa ita pendentis lit. tenent do. de Rot. in sua
decis. 7. incip. attentata inno. licet Bal in l. 1.
in 3. col. uer. uel pone aliud exemplum. C. de
appe. uideatur sentire contrarium, cum quo
uidetur transire præceptor meus in canoni-
bus do. Phil. Dec. in c. consuluit. in 2. col uer.
& notãdum, extra eodem, de appellatio. & si
diceretur, ꝙ forsitã ea, quę superius dixi pro
cedunt in appellatione iudiciali, sed Bald. &
Iaso.

in meis non reperiam,se alias in c.Ecc.S.Mariæ.de const.allegasse quoddam consil.Abb.
3 Sicu.†quod decretum iudicis interpositum in contractu minoris non ualet, tanq̃ interpositum sine causæ cognitione, quãdo iudex statim uocatus ad interponendum statim interposuit.Mouetur Pa.de Ca.in d.suo cons. per illam pulchram regulam,quę est,ꝙ quotiescunq; notarius attestatur aliquid in instrumento, ꝙ non potuit uerisimiliter interuenire tempore rogatus,& sic tempore confecti instrumenti, tale instrumentũ non probat,prout tradit Bar.ĩ auth. si quis in aliquo documento.circa fi.C.de ede.& in l.si forte. ff.de cast.pe.& latius ꝑ eundem,& scribẽ.in l.sciendum.de uer.ob ꝑ Abb.in c.illud.de ꝑ sump.ꝑ Ant.Imo.Pan.& late ꝑ Feli.in c.licet.de re iu.late Vita.Camb.in suo trac. cautelarum,in materia uerborum enunciatiuorum in contractib.sed sic est, ꝙ ipsa causæ cognitio, quam asserit notarius in instrumẽto interuenisse non potuit tunc tẽpore confectionis instrumenti interuenire,quia talis cãæ cognitio debuit præcessisse, facta prius diligenti inquisitione,an talis alienatio esset necessaria,uel utilis. uel minus damnosa, q̃ fuisset alienando aliquam aliam rem, iuxta d.l.magis.pu.§.non possim.ff.de re.co.Cum ergo tempore confecti instrumenti,talis cãę cognitio nõ potuerit interuenisse, sequitur dicendũ,ꝙ nõ dẽt stari dicto notarii asserentis ipsam interuenisse, quæ sñia põt cõprobari de eo,qđ pulchre dixit Gem.in c.1.in 6.
5 no.de reb.ec.non al.in 6 †ubi uoluit,ꝙ si notarius in instrumẽto alienationis rei ecclesiasticæ asserat necessitatẽ,uel utilitatẽ subesse,de ipsa necessitate. uel utilitate nõ statur uerbis ipsius notarii, nisi aliter ipsa necessitas,uel utilitas probet. Scđo põt fortificari de eo quod tradit Ale.in cons.17.inc.uiso in strumento locationis.in 2.col.uer.nec ob ꝙ instrumẽto contineantur illa uerba narratiua.in 4 uol.ubi dicit, ꝙ si in instrumento dicatur,sæpe, & sæpius adinuicem habito colloquio super omnibus infrascriptis cũ dicto dño priore,& ipse prior,& fratres dixerunt, & asserunt tandem conclusum,& deliberatũ fuisse & esse, præsentem locationem fieri debere.& ꝑpea prior,&fratres ut capitulũ pdictũ,†nemine discrepante, sponte & ex certa
4 scientia animis deliberatis locauerunt, &c. quòd ꝑ talia uerba nõ probat præcessisse tractatũ de alienãdo,uel de locãdo,q tractatus requiritur in alienatione rei ecclesiasticæ siẽda,& in locatione ad longum tẽpus, ut hř ĩ c.cum apost.& in c.tua de his,quæ fi.a præl. & 12.qõ.7.sine exceptione. imo plus uoluit Pa.de Ca.in d.suo cons.cum quo trãsit Fel.ĩ c.sicut.in 15.col.uer.per quam consuluit Pa.
a de Ca.de re iu.quòd ẽt non crederetur iudici asserenti se inter posuisse suã auctoritatẽ cum plena cãæ cognitione, nisi aliter probe-
5 tur per regulã,quæ est, † quòd quotiescũq; quis libere non põt facere actum, nisi certa qualitate interueniẽte,quòd illa qualitas interuenerit,non statur suæ simplici assertioni, ut no.Bar.in l.si forte.ff.de cast.pec.& in l.ꝑ diuersas.in 2.col.C.man.& per gl.Bar.Bal.& oẽs in l.si donat.C.de coll.ubi Alex.extendit hoc habere locum,ẽt si illa assertio esset iuramẽto firmata.licet Bal.ibi uoluerit contrarium,& male cũ ergo iudex non possit ĩterponere decretum sine cãę cognitione. ergo non dẽt stari eius simplici assertioni circa cognitionem cãæ adhibitam.Tamen in hoc ultimo Ale.tenet contrarium in d.l.sciendum in 6.col.de uer.ob.motus per illam uulgarẽ
6 reg.†quòd b lex multũ confidit de suo mini-
a stro,ut c.bonæ memoriæ Margutin. de elect. & c.in præsentia.cum b de renun.cuius opi. potest comprobari de eo, quod habetur in l.
7 1.ff de of.eius,cui man.est iuris †ubi cãæ meri,& mixti imperii, quæ taliter non possunt delegari nisi in casu necessariæ absentiæ, & longæ infirmitatis, uel alterius iusti impedimenti,tamen si iudex delegat aliquam cãm meri,uel mixti imperii, & in delegatione dicat,delego iustis de causis impeditus,& maxime cã necessaria absentiæ,statur uerba iudicis,ꝙ delegauerit ꝑꝑ necessariam absentiæ,uſq; quo probetur contrariũ,ita in d.l.1. tenent Gui.de Cu.& Alb.de Ros.quos ibi refert,& sequitur Alex.in 16.col.uers. sed iuxta hoc quæritur.dicens istud esse menti tenendũ,quia aliqñ notarii, uel alii officiales possunt alium subrogare ex cã.nam creditur officiali cãm asserenti:& tenet gl.clara,quã ibi indifferenter sequuntur omnes in c.pastoralis.in uerb.exonerare.de off.del.Bald.in l.imperium.in 4.col.uer.quarto quæro. ff. de iuris.om.iu.& in rub.ext.de off.del.in ult. col. & Ale.in cons.34.inc.consultus alias,in ꝑricipali causa.in 4.uol.& sic patet, quòd licet iudex nõ possit libere actũ facere,nisi interueniat

niat certa qualitas,tñ statu dicto suo quod illa qualitas interuenerit. idem dicendū est in casu nostro,quod licet iudex nō possit interponere suū decretū sine causæ cognitione,ꝙ si ipse dicat se dictam causæ cognitionē adhibuisse, debet stari suæ simplici assertioni.Tamen contra Alex. & sic ꝓ opi.Pau. de Cast.s. ꝙ etiam non credatur iudici asserenti se interposuisse decretum cum debita causæ cognitione, nisi aliter constet de ipsa causę cognitione,facit id,quod singulariter consuluit Pet.de Anch.in consi.mihi. 83. in cip.uisis diligenter actis actitatis in d. cau-
8 sa.ubi uoluit. † ꝙ si eodē actu datus fuisset curator , facta uenditio,& interpositum decretum,ꝙ ex breuitate temporis non præsumitur causæ cognitionem interuenisse , & sic tale decretum est nullum,adducēs id,qđ
6 in simili dicimus,† ꝙ quādo iudex tā breui tpe tulit sentētiā,& uniuersaliter nō potuit acta considerare , talis snīa est nulla prout no. Bar.in l.prolatā C. de sent.& d. Ant. & Panor.in c.1.de re iudi.& Pet.de Anch.in cōsil.188.incip.uisis consiliis famosissimorū Docto.post.prin.& Bal.in consi.129.incipi. dominantibus magnificis , & illustrissimis dominis.circa fi.in 3.par.& istud dict.Pet.de Ancha.refert & sequitur Alex.in consi.218. incip.uisis uerbis Girnoldi, & literis apostolicis.circa fi.in 2.uol.& d.Iaso.ubi exclamat de hoc dicto,dicens esse dictum uerissimum & perpetuo notandum,in l nec quidquam. §.ubi decretum.ff. de offi.procons.& leg.in 15.col.uers.circa hoc perpetuo no.in l.mādata.ff.de offi.eius,cui mand.est iuris.& in l.indicens.C.de iud.& in l.is apud quē.in 5. col.uer.adde etiam.C de eden.ubi dicit tale dictum esse bene tenendū cordi.& hāc opi. ēt tenet Raph.Cu.in consi. 180.inci.uī prima fiō te dicēdū.in 2.col.uersi.nec huic obstat decretū iud.vltra quos reperio istud idē tenere ipsum Pet.de Anch.in consi. 36 inci. uisa quadā petitione.quasi circa mediū quē ēt refert & sequit Fran.de Cur.in consi.46. inci.super cōtrouersia uertenti ĩpter auum maternū.in 4.co.uer.et in propositio decidit Pet.de Anch.uolens,ꝙ stante statuto,ꝙ pupillo habēti tutorē possit dari cōtutor, si talis contutor fuerit petitus à consanguineis ipsius pupilli ex parte patris, allegata causa suspitionis, uel aliqua alia causa legitima, uel ueri similī, et iudici probata,cū hoc tamē si iudici uidebitur hoc esse expediens ip
10 si pupillo,dicit Per.de Anch.† ꝙ si cōtingat ꝙ dictus cōtutor una die petatur , et illa eadem die datus fuerit à iudice, ꝙ talis datio nullius est momē ti ,mouetur qa cū statutū requirat allegationē , & probationē causæ legitimæ,et iudex debeat inquirere an talis datio sit utilis pupillo , uel non, et illa eadē die,qua petit dictus cōtutor,illa eadē die iudex ipsum eligat,ex breuitate tpis præsumitur iudicem nondiscussisse,nec perscrutatū fuisse , an illa datio illius coadiuncti fuerit proficua uel nō ergo talis datio dēt dici nulla, alleg.c.ex literis.de in integ.resti.et Bart. in d.l.prolatā.C.de sent.et nō obl. secundū eū,qđ no.Inn.in c.innotuit.de eo.q fur.or. su. ubi uoluit, ꝙ in extraiudicialibus , q̄ ad officiū iudicis pertinent , semꝑ pro ipso iudice ꝑsumatur:quiarō let,ut etiam ibi dixit Innoc.ꝙ illud ꝓcedit & habet locū , qñ cōtra iudicem non laboraret aliqua præsumptio sed qñ laboraret ,ut est in casu nostro ꝑꝑ breuitatē tēporis , tūc secus , iuxta id
11 quod dicemus , † ꝙ una præsumptio tollit aliam iuxta l.diuus.ff.de in integrū resti. & c.literas. de præsump. similiter dicendū est in casu nostro,cū uno & eodē actu fiat alienatio,& interponantur decretum,debemus dicere,ꝙ tale decretum non teneat propter nimiam temporibus breuitatem . ꝑꝑ quā præsumitur debitam causæ cognitionē nō interuenisse Sed contra utrunq ; dictū Paul. de C ast.in d.suo cōs.99.facit illud famosū dictum Spe.in ti.de emp.& uendi.§,nūc di-
12 cendum restat,uer.& bñ scias.ubi dixit, † ꝙ si in aliquo actu reperiatur interpositū decretum iudicis,oēs solēnitates & oīa requisita pręsumunē interuenisse,& similiter præsumitur ex iustis causis fuisse interpositum. de quo est gl. no in l. 1. C.de fi.inst. & iur. hast.fis.lib.10 quā ad hoc peregrinā, & notatu dignā dixit Bal.in l. 1.ff.de reb.eorū.& quā unicā & sing.dixit idem Bald.in cap.in ꝑsentia.in 2.col de renū.& aureā dicit Ang. in l.sicut.§.nō uī.ff.q.mo.pig.uel hypo.sol. & de qua ēt facit sestum do.Car.in c.Alber. de testi.& quā opi.tenet Bal in l.fi.C.de.pre di.mi.& clarius in l.nō.alr. de adopt. cū cōcor.de quibus ꝑ Alex.in consi.103.incip.uisis scriptis mihi transmissis. in 2.col.uers.& pręsumitur pro decreto.in 2.uol.quia,ut di cit Bal.in c.sicut nobis.de re iudi. & propter

aucto-

auctoritatem iudiciariam præsumuntur om nia solenniter acta, etiam si iudex esset unus ribaldus. si ergo decretum præsumitur inter positum ex istis causis, & omnes solennitates & omnes requisita interuenisse, multo fortius hoc est dicendum, quando per notarium, uel per iudicem sunt attestatum. Fortius urget, quod uoluit Ale.in conf. 80. inci. uiso themate supra scripto, in 2.col.uer. nõ
13 ob. etiam id quod no.Spe.in 5.uol.† quod si suggestum fuit iudici, ut uellet interponere decretum suum, ex eo quod suberat iusta cã uenditionis, & statim nulla alia inquisitione facta ipsum interposuit, quod tãta est præsumptio pro iudice, quod tale decretum ualet, & tenet, licet sm eum Spe uisus sit tenere contrarium in ti de proc. §. primo. uer. sed quid si solum. & ista in effectu stringunt cõtra illud consilium Pa.de Ca. tamen posset respondert, ut respondent Pe.de Anc. Rap. Cu. & Fran.de Cur. in suis consiliis superius allegatis. ad quos me remitto. Tu ergo, qui uis facere interponi decretum iudicis in contractu celebrato cum minore, si uis caute negociari, fugiẽdo doctorum discrepationes, cautela est, quod facias, ut notarius conficiat unum instrumentum separatim, & diuerso tẽpore, quo contineatur ipsa causæ cognitio quam adhibuit ipse iudex in contractu ineundo cum minore, narrando casum contingentem, & utilitatem, uel necessarium alienationis, & ipsum minus damnum resultans ex ipsa re alienanda, & in instrumento postea uenditionis attestetur, qualiter iudex interposuit suum decretum, cum causæ cognitione, ut de dicta causæ cognitione constat in illo alio instrumento, & hoc modo euitabuntur altercationes Doct. istam practicam tradit Pa.de Ca.in d.suo consil. 99. quã sequuntur omnes, qui de ea mentionem faciunt, ipsam multum extollentes. s. Alex. in consi. 17. incip. uiso instrumento locationis, in 2.col. uersi. nec ob. quod in instrumento contineantur illa uerba narratiua. in 3.uol. Ias. in d. §. ubi decretum. uers. no. & diligenter, & Fel. in d.c. sicut. in 17. col. uers. per quæ consul. Pa.de Ca. extra de re iud.

a Non crederetur iudici asserenti, *&c. An autẽ probetur per assertionem notarii, uide per Paul. de Ca. in consi. suo 79. ubi ponit practicam, quod de causæ cognitione fiat aliud instrumẽtum quod consilium fuit farragato cause D. 7 ho. latius per Barba. in consi. suo, scripsit ecclesiasticus, quod est per consi. 103. Ale. in 4 par. de quo infra, & si statim interponat iudex decretum præsumitur sine causa cognitione propter temporis breuitatem.*

b Lex multum confidit de suo ministro. *Præsumitur pro decreto, quod omnia ratione, ac rite, & recte processerint, ut uoluit Bald. in l. cum hi. in § si prætor ff. de trans. & per Spe in ti de empt. & uen. in § nunc dicendum restat. & per d. Alex. in consi. suo 103. in 2 uolu ibi excusari debent, & ibi præsumitur. &c Quando autem decretum iudicis ex falsa causa sit nullum, uide per d. Lu Ro. in consi. suo 454 quod incipit iure præsenti ibi, tertio ex regula decretum iudicis ex falsa causa interpositum & ibi, ultimo, quia ex facti narratione apparet, &c adde Pa. de Ca in l cum hi. in §. si prætor. ff. de trans adde etiam d. Ale. in consi. 52. in quarta in pen. col.*

c Propter auctoritatem iudiciariam &c. *Adde quando iudex facit actum iudicialem, præsumitur solennitas etiam extrinseca facit l manumissio. & ibi per Doc de man. uin & per Inn. in c. innotuit, de eo qui fur. ord. su. ce. quod solennitas etiam extrinseca præsumitur in actibus iudicialibus, propter auctoritatem iudicis: per Ale. de Imo. signanter in l sciendum ff de uerb. ob. 9. col per Bertachin latissime in uerbo solennitas, sed si minor haberet liceatiam a testatore alienandi. secus est l prædium. & ibi Bal. C. quan. decr. opus non est. limita tamen nisi testator fuisset minor, secundum Bald. ibi, non præsumitur tamen fuisse interpositum nisi probetur per instrumentum per Pa. de Ca in præall. §. si prætor. per Ale. in præal. l sciendum. in 8 col. nam in hoc requiritur scriptura. uide tamen Ange. in l. qui in aliena. in §. i. ff de acq hær qui limitat, nisi post longum tempus, quia tunc pro decreto præsumitur, licet non appareat de scriptura. & per Sal in l quicunque. C. de bo. quæ lib.*

FINIS.

